nakladnik: Sipar d.o.o.
Gajdekova 24, 10000Zagreb
tel./faks 01 2431999, 01 4636442

lektura: Milica Vujnović

fotografije: Dubravka Janda
Ivan Bogavčić
Jasna Salamon
Andrej Kos

obrada i prijelom: Mario Pavlović

tisak: Tiskara Kasanić

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 75.01:111

DAMJANOV, Jadranka
Metafizika crteža / Jadranka Damjanov ;
<fotografije Dubravka Janda ... et al.>. -
Zagreb : Sipar, 2006.

Kazalo.

ISBN 953-6415-41-0

I. Crtež -- Metafizičko tumačenje

460130097

ISBN 953-6415-41-0

Metafizika crteža

Jadranka Damjanov

Pa kao što čuda dođu,
Tako napisah opet ovu knjigu.

Ni sebi ni ikomu drugomu:
Možda jednom lijepom uskrsnuću.

Endre Ady

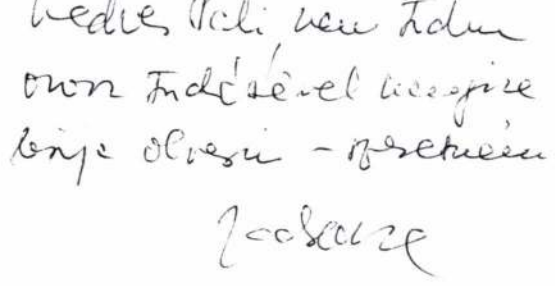

Sipar/Zagreb/2006

Te prirodne fenomene Klee tumači studentima crtežima *Rast i grananje*, posve geometrijski i brojčano. *Usamljeni bor* međutim, naravno nije tumačenje. U kvadratičnom se formatu ponavlja mreža, točkama/mrljama, znakovima zaustavljanja pokreta ruke-pogleda, poredanima u vodoravne i okomite redove. To nije naglašeno, vidljivo tkanje platna kao u *Kuće na stablu* nego tkanje od „bodova", od mikrozastoja ruke i pogleda koji se ponavljaju i ustrojavaju i postaju elementi dinamike i ravnoteže. Ono što je osobito važno i novo jeste (osobitost niza Kleeovih slika iz toga razdoblja) naglašena uloga razmaka, jednako važnog kao što je točka/mrlja. Time se postiže da se vidi praznina, a ne samo punoća, da se čuje i tišina, a ne samo udarac.

Rast će se na ovako priređenoj pozadini pojaviti u obliku prikazanog stabla kao skup, međuutjecaj različitih ritmova, kao izmjenjivanje ravnih linija različitih duljina i usmjerenja i podloge (8:7, lijevo, desno) te kao izmjenjivanje djelomično obrisom i bojom sugeriranih ploha i podloge (3:3, lijevo, desno), zatim izmjenjivanje posve omeđenih plošnih (obojenih) oblika (3:3, lijevo, desno) ili pak stupnjevanje nekih omeđenih i mrljama ispunjenih (2:3, također lijevo, desno). Protezanje je vodoravno, koso i okomito. Pri osvještavanju gledanja nikako ne smijemo zaboraviti nejednake vodoravne pojaseve boje, dolje crvenonarančaste, gore narančaste i plave, lijevo i desno pak narančaste, koje uravnotežavaju cijelo događanje.

Kontrast krivih parova narančaste i zelene prigušen je velikom količinom sivog u jednoj i drugoj boji, zatim se modulacijom odvodi u slučaju zelene prema isto tako prigušenoj žutoj, a u slučaju narančaste prema prigušenoj crvenoj. Uskim pojasom rasvijetljene plave gore, narančastoj se pruža prilika da iz dominantnog krivog para, ali s obzirom na prigušenje i tako suspregnutog, pobjegne u pravi (komplement). Bilo kako, oči na složen i zakučasti način proizvode *žutu* – kako smo već rekli, boju središta.

Što može jedna kompjutorska simulacija? Ne mnogo ali, kako god mehanički i umrtvljeno ipak može sugerirati temeljni razmještaj crno-bijelih masa. Cijeli je crtež kompozicija otoka različitih veličina, oblika, intenziteta tamnog na svijetloj podlozi. U *Hodočašću* se gubi element groteske, nema nesuspregnute promjene biljaka, životinja i ljudi jedno

u drugo, a i stilizacija slabi, međutim potez se oslobađa daleko više nego u *Usamljenom cedru*. Trenutačno dosegnuta napeta ravnoteža *Usamljenog cedra* sad uzmiče. Umjesto sugerirane transformacije sad su prisutni naslikani mitski elementi koji pripadaju repertoaru široko rasprostranjene iskonske teme. Dva stabla-blizanca, preplet grana u središtu (česti motiv kod prikaza stabla života), sveta ptica-orao, zmijasti splet plesača i konjanika (također stalni motiv kao personifikacija vječne vrtnje). Osim toga, time što stilizacija slabi, umjesto sugeriranja metafizičkog, metafizičko je sve tematski eksplicitnije prisutno.

Da bi slika bila ipak slika individualni rukopis probija i izlazi na vidjelo. Ravnoteža između značenja i oblika uspostavlja se na posve drugoj i drukčijoj razini nego u *Usamljenom cedru*.

transformaciji koja vezu između neba i zemlje nagovješćuje zemaljskim elementima. Žrtvovanje je ovdje u transformaciji grane u čavao sa svim konotacijama razapinjanja na križ. Neki zbog toga misle da se radi o slikarevom autoportretu. Transformacija, što je likovni sadržaj svakog umjetničkog djela, u sve tri slike smjera nadilaženju prividnih različitosti i temeljnom jedinstvu. Osvijestili smo kako se to različito događa i onda kad su polazište (tema stabla) i cilj (nagovještaj jedinstva) zapravo isti.

U analizu bismo sad pokušali unijeti dimenziju vremena.

Iz niza slika koje prikazuju stabla i kojima Mondrian stiže iz figuracije u apstrakciju odabrali smo *crtež kredom* iz Gemeentemuseuma u Hagu koji je nastao iste godine kao i *Sivo stablo* i s velikom vjerojatnošću možemo pretpostaviti da mu prethodi, odnosno uljenu sliku *Stablo* koja je nastala također te godine i nalazi se u njujorškoj galeriji Sidney Janis. Klee je četrnaest godina poslije *Kuće na stablu* naslikao *Usamljeni bor*, uljenu sliku koja se nalazi u privatnoj zbirci u Švicarskoj. Zajedno sa crtežima na Bauhausu 1923. koji nose naziv *Rast i grananje* možemo je shvatiti kao postradnju slike *Kuća na stablu*.

Csontváry nije ostavio nikakvu predradnju pa smo je kompjutorski simulirali kao *crtež ugljenom*. Sliku koja također prikazuje cedar, iz iste 1907. godine i nosi naslov *Hodočašće cedru u Libanonu*, iz Nacionalne galerije u Budimpešti pokušavamo shvatiti kao postradnju.

Osvještavamo Mondrianov put: *Crtež*, gdje se izbor suhog razgranatog stabla poklapa sa zanimanjem slikara u toj mjeri da nastaje realistička zabilješka; njujorška slika gdje se tematizira struktura kadra i u nju se upliću krivulje grana mjestimično je ukidajući. U *Sivom stablu* i vanjski motiv (pokretač)-stablo i medijski motiv-kadar pounutreni su. Linijska se ljestvica suzila na mali broj položaja, vidimo velike plitke jednake krivulje koje su se „uparalelile" sa stranicama kadra, ali je zato potez dobio na važnosti. Potez je najčešće golem, mijenja položaj, svjetlinu, smjer, duljinu i širinu. Sliku-univerzum drži na okupu upravo napetost koja nastaje između avremenosti zrcalno simetrične kompozicije i vremenitosti ritma, izmjenjivanja većih i manjih poteza.

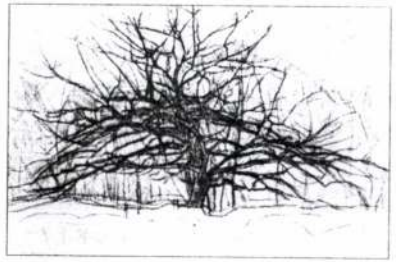

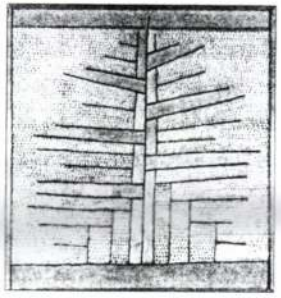

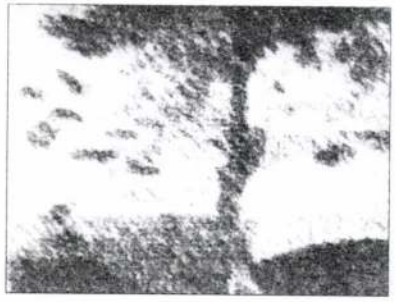

pokrivanje ili savršeno ustrojavanje ipak se uvelike raspore na nekim mjestima i pokazuju se otoci mrlja suhe uljane boje. Te mrlje i po deset puta nadilaze *minimum separabile*, dakle granicu razabirljivosti i djeluju dobrano agresivnima.

Slika se ucjelovljuje tako da se pogled rado izoštrava na nekim detaljima koji se pokazuju kao neobični, otkrivajući drugi, možda „literarni" podtekst postupka čiji je rezultat hibrid koji dolazi iz dubine pećine-*-grotte*, kao nesuspregnuta promjena biljaka, životinja i ljudi jedno u drugo (groteskno). Mjesta na kojima se vjerojatno naš pogled zaustavlja, veličinom se poklapaju s mjestom oštrog viđenja u oku, a to su ona mjesta gdje deblo dobiva falus, korijenje noge, brežuljak bradavicu, grana postaje ptičji vrat i glava, a čavli probadaju deblo. Ova „literarna" groteska, kako smo to već dokučili, nošena je čisto vizualnim kripto-događanjem boje. Nesuspregnuta promjena je ipak samo sadržajno nesuspregnuta jer se jedinstvo kao mješavina, u realizaciji susreće s postupkom stilizacije i u tom susretu nastaje inverzija uobičajenog odnosa skrivenog i pokazanog. Kozmičko--metafizički sadržaj nesuspregnute transformacije nije to što se skriva kao dobro čuvana tajna iza obične pojavnosti, iza „realnosti", nego obrnuto, pokazuje se, a ono što se skriva upravo su „realističke" uobičajenosti, u prvom redu oplošja stvari, njihova tekstura. Teksture prikazanih tvari nestaju u teksturi slike i samo omjeri i smještaj, što stabla što neba, što mora, što brežuljaka, čine to da ih kao takve prepoznajemo.

Kleeov je postupak također pojednostavljenje, ali red po kojem se to čini je toliko složen, toliko individualno ezoteričan, prividno nehajan i toliko osviješteno medijski da bi bilo neprimjereno govoriti o univerzalnom postupku stilizacije. Stablo je Klee naslikao ili nacrtao trinaest puta u različitim veličinama i položajima (ne računajući prikaze grmova). Dvanaest puta strukturalno, linijskim potezima i samo jedanput plošnim sfernim trokutima. Sferni trokuti koji se ritmički izmjenjuju tvore glavno stablo i samo su jedna, i to najpovršnija razina u složenoj strukturi slike. Format je kao što smo to već opazili, prvo razrađen na mikrorazini, naglašavanjem, isticanjem tkanja platna, što usitnjeno ponavlja dva temeljna usmjerenja. Sitni oblici koji tako

nastaju, sitni kvadratići, razaznatljvi su s udaljenosti odakle sliku malog formata lagodno sagledavamo (oko pola metra). Iz te mikrorazine izranja drugi sloj, mreža u transformaciji, oslobođena, razularena: trokuti, kružnice, šestokrake zvijezde različitih veličina i postave, u tonovima i valerima crvene boje, u odnosu na mogućnost fokusiranja apsolutno predimenzionirani. Trokuti se na slijedećoj razini dalje modificiraju, izvijaju se i postaju ritmički rast sfernih oblika koji tvore stablo i na stablu kuće ili pak čiste kružne mrlje, goleme točke. Kad se na vrhu naš pogled izoštri na križ – strukturalno izraženi format – znamo da time rast stabla nije zaustavljen, nego još jednom otvoren na četiri strane svijeta. Križ je ovdje, usuđujemo se reći, *tetraktys* i širenje i središte, i cjelina i dio, sveta desetka koja se geometrijski predstavlja kao trokut. Sad osvještavamo: dva temeljna elementa/sloja slike četverokutna mreža i trokut s transformacijama jedno su u križu, koji postaje značenjski kriptogram slike. Formalno: predimenzionirani oblici navode naš pogled da se izoštri uvijek na dio jednog oblika, nikad cjelinu, uz stalno prisustvo dobro razabirljivih sitnih kvadratića mikrostrukture, dakle na transformaciju, iza koje opstoji imaginirano značenjsko jedinstvo oblika.

Mondrian istodobno dok razgrađuje vidljivo stablo u splet jednakih krivulja gradi nevidljivi rast, raspuknuće točke, božanskog sjemena, optičkog središta slike. Ta dva postupka su u biti jedan postupak, cijela dinamika je u zaokruženju, a statika u širenju. Sačuvana je supremacija središta jer je u razgranavanju sačuvano zrcaljenje. Unatoč pomaku, zrcaljenje funkcionira kao razvlačenje pogleda jer je stablo razapeto po formatu i time žrtvovano, ako žrtvu shvatimo u iskonskom značenju kao *„inteligentnu i dobru radnju"*. Linearno prelazi u plošno, u pasivnu neboju. Mondrian slikajući *Sivo stablo* odrekao se već boje ali ne i vidljivog rukopisa, dapače rukopis mu je hipetrofiran, to su golemi potezi ne samo razaznatljivi s udaljenosti od dva metra odakle sliku lagodno sagledavamo, nego su to mjesta priređena za izoštravanje pogleda. Mondrianova slika je slojevita, ali slojevi pokazuju isto, sjeme = *logos* (smisao), početak = kraj. Središte je sve. Na Kleeovoj slici slojevitost pokazuje rast, otvaranje bez središta. Slojevitost Csontváryjevog *Usamljenog cedra* u značenjskoj je

poput Csontváryjevog, njegova slika ne skriva brdo, božansko sjeme poput Mondrianove, nego jest nebo i zemlja, svojom ritmičkom artikulacijom prvotnih energija u prvotne oblike (trokut i inačice) i stupnjevanjem, pa čak i križem na vrhu, koji koliko značenjski dovršava rast u biti formalno otvara kompoziciju na sve četiri strane, kao što to čine i svi slojevi slike od mikromreže pa dalje, i kao što to čini nedostatak žute boje koja probijajući bilo kakav okvir kompoziciju otvara u nepoznate dimenzije.

Mondrian se odriče boja i sliku slika neutralnim sivim tonovima, naravno ne slučajno. To odricanje neumitno traži statika skrivenog brda, skrivenog sjemena, skrivenog središta jer boja da je prisutna, unijela bi dinamiku koja bi razrušila bit dostignuća slike.

U Csontváryjevoj slici prepoznajemo tri stilska postupka, to su stilizacija, oslobođeni ekspresionistički potez i groteska.

Stilizacija je temeljni i univerzalni postupak koji poznaje cijelo čovječanstvo, uspostavlja ravnotežu između značenja i oblika, kad je njihovo jedinstvo u ornamentu izgubljeno, a još nije nanovo nađeno u apstrakciji moderne umjetnosti.

Ako stilizaciju želimo odrediti formalno, reći ćemo da je to postupak pojednostavljenja po nekom utvrđenome redu. Ova je odredba vrlo široka i dozvoljava da red bude najrazličitije utvrđen. Ako pokušavamo cjelovitom odredbom odrediti, što je potrebno da bismo se dublje približili fenomenu Csontváryjeve slike, stilizaciju možemo shvatiti poput simbola, naime, kao i simbolizacija, stilizacija koliko otkriva toliko i skriva. Skrivanje daje naslutiti kozmičko-metafizičko porijeklo svega pa i onog otkrivenog u predmetu.

Ako Csontváryjevu sliku, da bi je sagledali u lagodnom okomitom kutu, promatramo s udaljenosti koju traži veličina slike, a to je negdje oko četiri metra, tad se potezi na mnogim dijelovima slike ne daju razabrati, ostaju ispod praga razaznatljivosti i našem je oku priređeno klizanje po iluzioniranom glatkom oplošju mora, neba, brda – tu stilizacija djeluje savršeno. Kao poseban vid stilizacije djeluju i oni razabirljivi ravni paralelni potezi koji oblikuju deblo ili ustrojeni skup kratkih poteza-mrlja što čine lišće. Uravnotežavanje – savršeno

ponovljenim/naslikanim, ali upravo zbog toga, paradoksalno neučinkovitim.

Zaokupljeni osvještavanjem kreacije-medija-tradicije tri velika moderna umjetnika, slikajući figurativno djelo ne slučajno posežu za temom stabla. Ali zaokupljenost središtem naravno ne iscrpljuju samo tim izborom i scenskom kompozicijom, smještanjem prikazanog stabla, nego ga zadovoljavaju u daleko suptilnijim i dubljim razinama i aspektima, to će reći slikarsko-medijskim, odakle potječe i naše zanimanje za njihova djela. Naime, samo ukoliko je makrorazina, što je često scenska, mediju donekle strana, nošena mikro, čisto slikarskim razinama, nastat će velika djela. Kako, upravo istražujemo.

Izbor boja u Csontváryja je u dvosmislenom kolebanju između prigušivanja/izbjegavanja komplementarnog kontrasta, prave, prirodne sintagme crvena-zelena, narančasta-plava, žuta-ljubičasta tonskim i valerskim promjenama i pomaljanja krivih parova, dvosmislene i lažne sintagme zeleno-narančasto, plavo--crvenoljubičasto i zeleno-crvenoljubičasto. Nedostatku koji par plavo-crvenoljubičasto nosi u sebi, slika će odgovoriti na platno nanesenim područjima zelene i narančaste, čiji se sudar neće moći razriješiti na istoj razini jer proizvodi latentnu žutu koja luta slikom i nalazi smirenje tek u isto tako pobuđenoj ljubičastoj, koja se oslobađa kad se crvena i zelena iz lažnog para zelene--crvenoljubičaste prirodno vezuju. Žuta je boja po tradiciji, boja središta, Kandinski kaže da je luda boja, boja usmjerena prema gore, eksplozivna, reskog i oštrog zvuka, mirisa koji štipa, toplog i tvrdog dodira, boja kiselog okusa, boja koja vrišti, glazbeno izraženo *alegro* i *presto*. Ona se u slici oslobađa „obilato" ali se i vezuje, upada u zamku ljubičaste, u *andante* i *adagio*, u inhibiranu energiju ohladene crvene i egzaltirane plave, koja se, kako smo već osvijestili također oslobađa. Njihov se susret, njihovo se uravnoteženje događa dakle u sferi pobuđenog i čini koloristički kriptogram slike.

Klee osim crvene, slika i plavom, tvoreći pseudosintagmu kojoj temeljno nedostaje žuta, boja središta, bilo u narančastoj bilo u zelenoj. I tako dovodi na vidjelo da stavljajući stablo u blizinu središta samo je prividno zaokupljen njime. Njegovo stablo ne povezuje nebo i zemlju

snažno optičko središte slike koje je međutim pomaknuto od geometrijskog središta kadra.

I Klee (24,5 x 20 cm) postavlja stablo u središte svoje slike, također ga neznatno pomiče udesno i to u formatu koji je blizu kvadratičnom. U vodoravnoj podjeli Klee međutim primjenjuje vrlo složeno superponiranje posve slobodno shvaćene četvrtinske podjele, u alternaciji lijevo-desno, većih i manjih sfernih trokuta koji izmjenjujući se tvore stablo, stablo s kućama. Duljim ćemo promatranjem osvijestiti da unatoč prividu, središta uopće nema.

U tradicijama se središte shvaća kao „apsolutni početak" kreacije, otud je i središte djela „pupak svijeta", *„brahma bindu"*, *„božansko, vrhunsko sjeme"*. Osim točke, središte može biti i os, *„axis mundi"*, *„brahma sutra"*, *„os svijeta"*, *„božanska, vrhunska nit"* koja povezuje nebo i zemlju.

Tradicionalno, dvije prirodne pojave u najvećoj mjeri nose ideju središta, to su brdo i stablo. Brdo je konfiguracija zemlje, *„velika božica"* a stablo – žena koja raste iz nje. Brdo nosi točku, ili ako se hoće, iz njega se može apstrahirati točka. Stablo pak nosi liniju ili se isto tako, iz stabla može izlučiti linija.

U Csontváryjevoj slici os je otjelovljena kao stablo koje povezuje zemlju i nebo. Glavni značenjski element je i glavni formalno-kompozicijski. Os i stablo se poklapaju bez obzira s kakvim pomacima u odnosu na točnu podjelu formata.

U Mondrianovoj slici stablo se rastvara tako da kompozicijsko središte nije odista os, pa tako ni stablo nije odista značenjski element nego točka (božansko sjeme), odnosno brdo koje nije nigdje prikazano, ali ipak je glavni kripto-značenjski element slike. Na Mondrianovoj slici su rast i dinamika prividni, poput prikazanog stabla, a u dubini je statika, mirovanje, brdo.

A što radi Klee? U slici je nagomilao sve tradicionalne simbole: kuća, stablo, brdo, ljestve, zvijezda, mjesec, križ, ptica. To su različite inačice okomitog i vodoravnog protezanja formata odnosno mreže-tkanja platna. Slika i nema središta, dapače čak ni ugrađenog očišta, što najvećma pokazuje položaj stabla lijevo gore. Zbiljska tema slike je ritam rasta i on je samo prividno zaustavljen okvirom slike, dvostruko

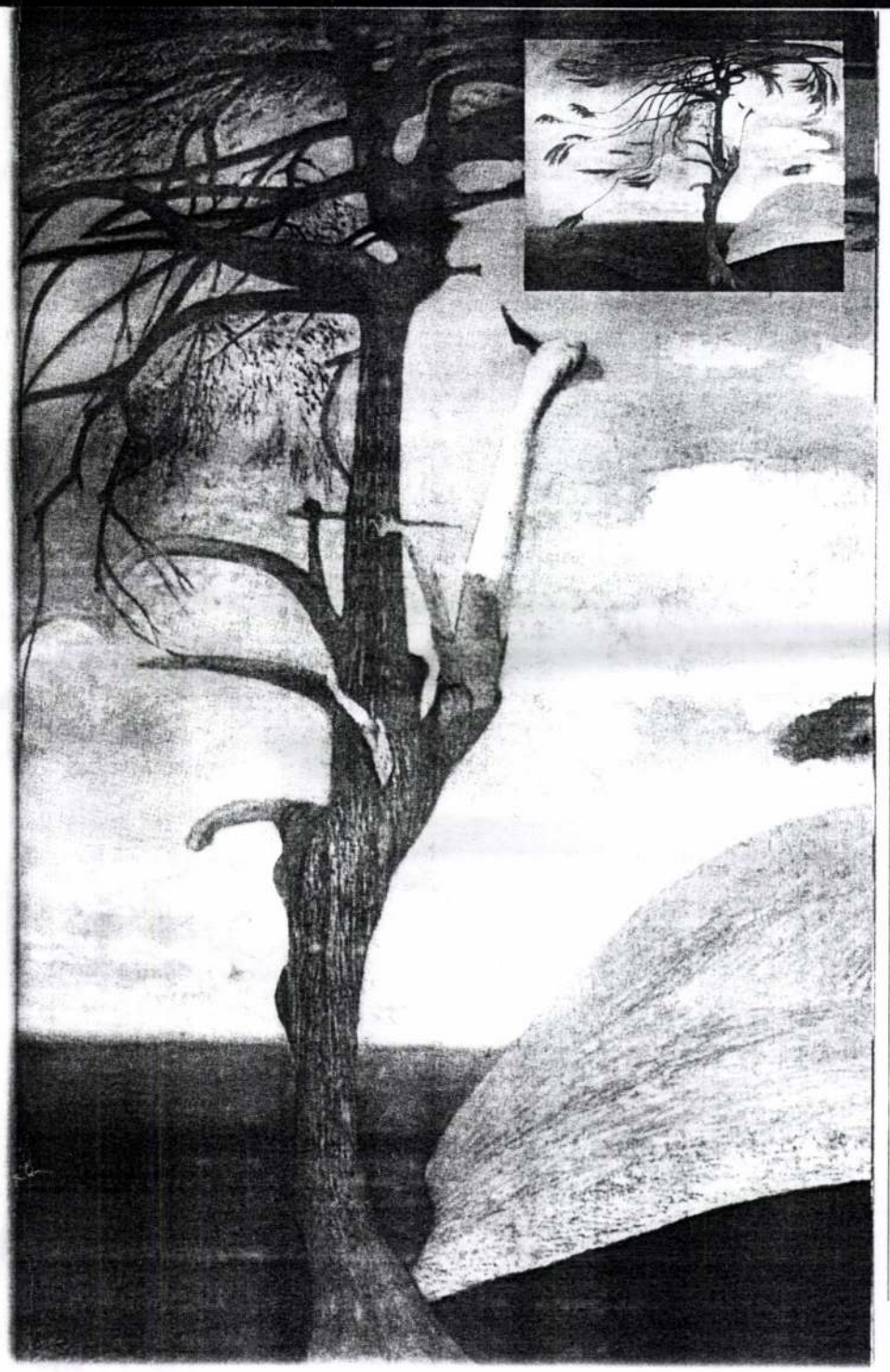

Ako se naglo povežu dvije stvari na istoj razini i eksplozija je lokalna, izumilo se ili otkrilo nešto. Ako na različitim razinama, ako iz velikih dubina naglo dopre nešto na makrorazinu onda eksplodira globalno. Umjetničko djelo je zbog toga Univerzum u malom jer poput prirode, organizira sve razine, kad čovjekovo djelo to ne umije, proizvodi se kaos. Kad se, na primjer, u slici povežu simbol duboke razine – podloga i simbol najpovršnije – prikaz a da između nedostaju organizirane razine onda je rezultat kolaps, neuspjeh/ kič. Ako se sve razine od najdublje transcendentne do najpovršnije uspiju realizirati u djelu, djelo jest prosvjetljenje

DODATAK

CSONTVÁRY
vizualna i značenjska analiza

Usporednu analizu *Csontváryjeve* slike *Usamljeni cedar*, 1907., Muzej Janusa Pannoniusa u Pečuhu, *Mondrianovog Sivog stabla*, 1912., Gemeentemuseum Hag i *Kleeovih Kuća na stablu*, 1918., Art Museum Pasadena, započeli bismo tvrdnjom koju nije potrebno dokazivati ali je na njezin sadržaj potrebno možda podsjetiti. Slika je *mjesto* – ravnoteža dinamike i statike priređena za pogled promatrača, kako samim kadrom, izabranim područjem – tako i njegovom razradom na sve manja i manja mjesta, u čemu, koristeći njegove strukturalne mogućnosti boja igra glavnu ulogu.

Najočitija strukturalna mogućnost pravokutnika jeste da se okomito i vodoravno podijeli na po dva jednaka dijela. Csontváry u formatu 200 x 260 cm tu mogućnost koristi u prvom redu u okomitoj podjeli ali djelomično i u vodoravnoj no, oba puta dvosmisleno. Naime, prikazano se golemo stablo nalazi u središtu, ali neznatno pomaknuto od njega u desnu stranu. Time se efekti zrcalne simetričnosti, a to će reći razvlačenje pogleda i postizanje doživljaja nevremena-apsolutnog vremena dovode u pitanje unoseći u promatranje slike izvjesnu podsvjesnu nesigurnost i uznemirenost. Slično je kadar podijeljen i vodoravno na dva jednaka/nejednaka dijela, rubom brežuljka i smještajem grana, koji predstavljaju skokovita optička uporišta za uspostavljanje razdjelnice.

I Mondrian čini slično, (format slike: 78,5 x 107,5 cm). Veliko razgranato stablo smješta u sredinu formata, odnosno pomaknuto od središta udesno, ali za razliku od Csontváryjeve slike na Mondrianovoj gustoća poteza/grana dijeli polovično slik

Csontváry Kosztka Tivadar

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

ÚJ MŰVÉSZET
2000/maj.

P-9765

12.0.

végén azt mondja, hogy le kell r
ezért s z e m é l y t e l e n
elemeit se tudja annak, amihez r
személyes tőke az Kner Izidor,
rencse csak az, hogy nem olyan
amint elképzelik, a társadalmi
zegellenállása, a maga automati
is megszületnek bizonyos reform
az én nagy diófám is, de azért
bujnak az alvószemek, s ha term
a fa továbbélése biztositva van

Hogy Önnek mikor jelenik meg ol
nem tudom. Nehéz volna felelni
mondanom sem kell, de nincsen a

Eset

A leírtak szó szerint így történtek.

Amint azt a televíziók nézői közül néhányan tudják, tavasztól Nyitott Egyetem cím alatt a legkülönbözőbb tudományszakok képviselői félórás előadásokat tartottak. Ezeket Pécsett is, másutt is közvetítették a tv-csatornák. Az előadások között – tekintettel arra, hogy Csontváry Kosztka Tivadar 150 éve született* – volt egy sorozat, amely a kevésbé ismert és közölt vagy interpretált művek bemutatását vállalta feladatának, így állított emléket a modern képzőművészet e páratlan alakjának. A pécsi Csontváry Múzeumban őrzött művek segítségével. Az utolsó előadást a *Magányos cédrus*ról szerették volna forgatni. Egy olyan mű bemutatását tervezték, amely viszont ismertsége ellenére is számos megfejtendő, talányos motívumot ábrázol, és egyetemlegesen érintkezésben van minden olyan kérdéssel, ami Csontváryt életében intellektuálisan és festőmesterként foglalkoztatta. Az egyetemi tv-stúdió munkatársai szeptember első hetében telefonon felkeresték a megyei múzeumi szervezet igazgatóját és engedélyt kértek a forgatásra. A részleteket szokás szerint a közművelődési feladatokkal megbízott munkatársakkal beszélték meg, tisztázták a napot, az időpontot és azt, hogy a hangfelvétel tisztasága érdekében a forgatás ideje alatt lekapcsolják az igen hangosan működő szellőzőmotorokat. Eljött a nap, a stáb pontosan a megbeszélt időpontban megjelent, a kiállításon dolgozó kollégák a szokásos örömmel fogadták őket, csakhogy a szellőzést nem kapcsolták le, mert arra nem hivatottak a helyszínen dolgozók. Izgatott telefonálgatás kezdődött. Kiderült, hogy senki, semmit nem intézkedett előzetesen az ügyben, hogy nincs a múzeumban délelőtt tíz órakor ember, aki le tudná kapcsolni a ventilátorokat. Biztattak, hogy majdcsak találnak valakit. Negyed tizenkettőkor aztán a kétszáz méterre lévő Zsolnay Múzeum egyik alkalmazottja talált alkalmat a berendezések leállítására. Magára a forgatásra tíz órától hatvan perc állt volna eredetileg a rendelkezésre. Ennyi idő bőségesen elegendő lett volna a beállításokra, a leszerelésre és az előadás felvételére. Hat ember várt feleslegesen egy és negyed órát, további programok felvétele (köztük egy harangöntés dokumentálása a Művészeti Kar öntödéjében) csúszott, professzori találkozó maradt el a feledékenység, közömbösség és a cselekvésre restség következtében. Csupa olyan dolog, ami lényeges lett volna, és amit az adott szó vagy a kötelességtudás, esetleg az együttműködésre készség magától értetődően engedett volna megvalósulni. Kárt okozott valami, amit kis kerülő úton éppenséggel munkajogi szabályokkal is szembe lehetne állítani, csakhogy itt minden bizonnyal mélyebben nyugvó és általános problémával szembesültünk, aminek tágabb jelentése viszont már nem az egyszeri eseten keresztül világítható meg. Amivel itt is találkoztunk, az nem létezik már Burgenlandban és Olmützben. De erejének teljében van még Nagyváradon. Köztes világ ez a miénk. Itt hol van, hol nincs. Egy mentalitásról van szó. A megbízatásról, feladatokról, a hivatásról, a „másikról" való általános vélekedés egy változatáról, amely sem a szervezet önérdekét – hiszen a múzeumnak mégsem lehetett túl kellemetlen, hogy gyűjteményeiről televíziós adások szólnak sok ismétlésben –, sem mások érdekeit nem kívánja felfogni, készségeit cselekvéses válaszokban kifejezni. Amely kívánság minden bizonnyal bevált tapasztalat gyümölcse: minimális odafigyeléssel a szakmaiság látszatának fenntartásával is el lehet valahogy lenni. A panaszkönyv hasznosságáról szóló kabarétréfák nyomában fel sem vetem a „használó", a szolgáltatásokat igénybe vevő korrekciós lehetőségeit.

Mindevvel többet és általánosabb értelemben szeretnék érzékeltetni. Az értelmiségi munka feltételeinek sanyarúsága, a változtathatatlanba beletörődés, az értékelések és minősítések álobjektivitása és a helyzet ismeretében elnézően félreforduló vezető toleranciája vezet többnyire oda, hogy a valóságos és rendeltetés szerint elvárható funkciók teljesítése veszélyeztetetté válik. Miközben a munkatársak lassan sértésnek tekintik, ha azt kell tenniük, ami a dolguk, mert hiszen ez zavarja azt a többnyire rokon tevékenységet, amellyel esetleg jövedelemhez lehet jutni. Így aztán a szervezetről is szó van, amely nem képes megújulni és amely az újratermelődő hiányok, szükségállapotok következtében a vegetálás szintjén elvárható életjelenségeket kéri csak számon. Oda-vissza kölcsönhatásról van szó, melyben különböző módon, de elformátlanodik az ember is és a szervezet is. A keretekről, amelyek szabályokat követelnek. Írottakat – ha kell – és íratlanokat, ha így is működőképesek. Esetünkben egyikről sem lehet szó. A köznapok dermesztő eseménytelenségei között a tét, — így valóságos funkciók — nélkül eltöltött időben nincs már érzék a kis mulasztások, kis becsapások, kis hazugságok helyretételére. Ezek együtt járnak a túlélési gyakorlattal, amelynek egyik üzemanyaga a „ne törődj vele" programja. A következmények nélküli félrenézés. A csalás. Íratlan szabállyá a „csak utasításra" jelszava válik, de mert az ellenőrzés éppoly fogyatékos, mint a végrehajtás, már az utasítás is kimosolyogható. Kijátszható. Nem szükséges teljesíteni, hiszen nincs következménye. Sok mindennek nincs következménye a nélkülöző, az életfeltételek éppen csak pislákoló fenntartására szorítkozó, de vállalkozásra képtelen szervezetekben. Másfajta erkölcsöt fedeztem fel viszont egy másik intézményben – hogy azt ne mondjam, magasrendű erkölcsi és szakmai értéket –, ami abban fejeződik ki, hogy a kormányzati takarékossági intézkedések nyomában, a művelődési intézményeken végigsöprő elvonások ellenére, ezek következményeként vannak óraadó egyetemi munkatársak, akik ezentúl már ingyen is hajlandók tanítani. Mert valamiben hisznek, és mert számukra a hivatás, egy ügy valóra váltása szellemi szempontból egzisztenciális kérdés. Ők akkor válnak tetszhalottá, ha tudásuk és hitük igazságait nem közvetíthetik, ha nem cselekedhetnek íratlan működési szabályaik szerint. Újra szükség lenne hétköznapi hősökre? Megint aktuális drámai alaphelyzetté válik a személyes meggyőződés és igazságérzet, valamint a körülmények szűkössége miatt létrejövő konfliktus? Szépészeti alapon nincs ok lelkesedésre. Melodráma esélye rejtezik csupán az alaphelyzetben, mert a felidézett értelmiségi minta oly csekély terjedelmű és oly kevéssé alkalmas társadalmi szempontból is elfogadható cselekvési modell megalkotására, hogy felemlegetése a nevetségessé válás veszélye nélkül alig kísérelhető meg. A meghatározó modell a körültekintés nélkül anyagiakat szerző, műveltség, hivatástudat, emberség szempontjait hideg fejjel félretenni képes ember, akit nagyon nehéz elképzelni drámai alaphelyzetekben, mert nem lehetnek morális típusú összeütközései. Vágyak és lehetőségek konfliktusai sem jöhetnek létre esetében, mert ő minden vágyát a lehetőségekhez képes igazítani. Ha részvényt szerezni könnyebb, akkor a jutalék a vágy, ha földet, akkor az, és így tovább a színes végtelenig. A tekintélyes társadalmi befolyással rendelkező viselkedési és cselekvési minták ma nélkülözni látszanak számos, hagyományosan erkölcsinek tulajdonított minőségjegyet.

Következményei ma még felmérhetetlenek, és ha ezek fogják újrahangolni a társadalmi viselkedés kollektív megnyilvánulásait, akkor a közeljövőben már nemcsak apró megegyezések, az adott szó, vagy íratlan szabály értelmetlenségéről fogunk további abszurd bizonyítékokat kapni, hanem magának az értelemnek a teljes száműzetésére is fel kell készülnünk. És akkor újra, minden erővel be kell majd kapcsolni a ventilátorokat.

Csontváry Kosztka Tivadar: Magányos cédrus, 1907. (Részlet)

*(*Lásd írásunkat a 46. oldalon)*

PATARTICS ZORÁN

Májusi számunk hátoldalán fájdalommal jelentettük be, hogy lapunk anyagi erő hiányában ideiglenesen búcsúzni kényszerül. Illúzió azt gondolni, hogy egy, a kultúrával foglalkozó kiadvány bevételeiből tudja fenntartani magát. Minden ilyen elmarasztalás csak a helyzet nem értésén alapulhat. Szomorúak voltunk, hogy az Echo nem elég vonzó azok számára, akik pénzzel támogatják a kultúrát. Rengeteget kalapoltunk kínkeservesen – hat évre elegendőt. De a forrásaink elapadtak, kevésnek bizonyultak.

Újraindulásunk ilyen gyors eljövetelét nem is reméltük. Talpra állásunk oka a feltámasztó anyagi segítség, melyet most nem is kerestünk, a segítők fordultak felénk. Előtűntek érzékeny emberek, akiknek módjukban áll segíteni, és akiknek az Echo már bizonyítottan fontos fórum, amelynek eltűnését fájlalnák, és amelyért áldozni készek. Felemelő érzés! Jólesik az elismerés, örülünk a segédjobbnak, jelentőségét a támogatók személye is erősíti.

Támogatóink nem kérkednek, nem akarnak szerepelni, csak szerényen háttérben maradni. Érezzük, hogy nem tudjuk eléggé kifejezni tiszteletünket. Ennek ellenére talán ők is érzik, mi zajlik bennünk.

Támaszaink három magáncég, és a város. Előbbiek a megmentésünket ajánlották, utóbbi talán átértékelte a város és az Echo viszonyát, a lap értékét. Belső igényünk, hogy kinyilvánítsuk köszönetünket.

A történtek kínálták az apropót, hogy foglalkozzunk a mecenatúra rétegeivel. E számunk gerincét ezért három, a téma különböző szegmenseit boncolgató írás teszi ki.

Kultúráról és mecenatúráról – lelki vonások mentén

1.

Kitérővel kezdem – látszólag.

Kedves barátom nemrégiben kezembe nyomta Spiró György Kanásztánc című rövid írását. A szöveg felkavaró, de helyenként, és főleg végső konklúziójával ellentmondásos. Műfajilag sem egyértelmű, bár ez nem zavaró. A szerző indulatait veti papírra, s közben érvel szenvedélyesen. Míg ókori bölcsek higgadtságával gondol alkotói létének nehézségeivel, azonnal ingerült lesz, ha a művészet egészét éri a legkisebb támadás. (Szimpatikus alapállás.) Indulatait az a történés kavarta fel, hogy a pénzügyi élet meghatározó személyiségeit a művészeti-kulturális élet képviselői közös asztalhoz invitálták, mégpedig a művészettámogatás okán (mindez 1992-ben!). A találkozó külső jegyeit a bankszféra etikettje írta: svédasztalos fogadás, bőség, előkelő színhely és az elmaradhatatlan csokornyakkendő. A külsőségek az egymásra találás reményéről és a nyelvzavarról egyaránt tanúskodnak. Spiró az eseményt illetően kezdetben gyanakvó és reménykedő egyszerre. De illúzióit összezúzza éppen a legbőkezűbb bankár viselkedése: jelentős támogatása mellett, vagy tán pont ennek jogán beleártja magát a művészet érdemi kérdéseibe, habár megnyilatkozásából nyilvánvaló, hogy annak összefüggéseit nem ismeri, nem érti. Miként nem konyít ahhoz a területhez sem, mellyel igazát hatásvadász történeti példákkal igyekszik alátámasztani, cinikusan, és mégis megteszi. Bőkezűsége feltehetően nem a meggyőződéséből fakad, talán a lehetőségei és némi spekuláció lehet a háttérben. Spiró kiemelésében a pénzember legfőbb üzenete és intelme a művésztársadalom felé, hogy a művészeknek más hasznos dolgokat, becsületes mesterséget kellene művelniük, és felesleges a sok színház, hovatovább operaház is elegendő egy. Mintegy ennek alátámasztásaként azt is megengedi magának, hogy Shakespeare-rel példálózzék: „...volt egyszer egy Shakespeare nevű illető, aki nem restellte, hogy bőrkereskedőként kereste a kenyerét". Spirónak itt szakad el a cérnája, és nem állhatja meg, hogy véleményét ki ne fejtse, hiszen mint ecseteli, Shakespeare-rel foglalkozik az egyetemen, s e kis írásban kíméletlenül rápirít a műveletlen, de magabiztos és cinikus bankárra: „Shakespeare úr soha, egyetlen pillanatig sem volt rákényszerítve, hogy a drámaíráson és szórványos fellépésein kívül mással is foglalkozzék; ... nettója évente annyi dollárnak felelt meg, amennyi az Ivy League-ba tartozó amerikai egyetemeken egy tanszékvezető évi nettója manapság. ... zseni volt, aki történetesen olyan struktúrába született bele, amelyben az anyagi és szellemi javakkal akkor értelmesen lehetett sáfárkodni, s amikor éppen tisztán volt látható, hogy a művészetre van igény, a művészt a társadalom boldogan eltartja." Míg Spiró a maga egzisztenciáját függetlenítette írói tevékenységétől, s ezzel utóbbit – ha emberfeletti energiákkal is, de – nagy szabadságban művelheti, ellentétben a bankárral nem tanácsolja, hogy ez általános modell legyen. József Attilát, Arany Jánost, Bartókot, Vajda Lajost és másokat hoz fel példaként: tehetségükhöz méltatlan körülmények között kellett dolgozzanak, a megélhetés nehézségeivel küzdve. Jó volna, ha mindenki maradna a kaptafájánál, abban jeleskedne, amihez ért! A bankároknak nem kellene a művészet ügyébe avatkozniuk („pofázniuk"), mint ahogyan a művészek sem avatkoznak a pénzügyi élet döntési mechanizmusaiba! Bankárunk jobban tenné, ha a saját területén képezné magát, hiszen bőven volna mit jobban csinálniuk – nekik, akik nem is igazi bankárok, hiszen státusuk az ölükbe pottyant; igazi verseny és kockázat helyett tervhivatali örökségük egzisztenciájuk forrása – minősíti a szerző a „másik

FOTÓK: TÓTH LÁSZLÓ

2003. nov 26 Hunda Magyar Hirlap 16.

Csontváry-, Gulácsy-, Lesznai- és Sassy-képek a Freud múzumban

Magyar festők álmai Londonban

Sárközi Mátyás / London

A londoni Freud múzeumban, abban a tágas villában, ahol a pszichoanalízis apostola Hitler elől 1938-ban Angliába menekülve már csak egy évet élt, a Magyar Magic kulturális eseménysorozat keretében nyílt kiállítás Festett álmok címmel. Ebben a szép bútorokkal, szőnyegekkel, Freud ókori leletgyűjteményével teli úri házban, melynek egyik szobájában ott van a Bécsből áthozott dívány, amelyen a lelki betegek elmondták életük titkait, most január 18-áig Lesznai Anna képei a mesék fantáziavilágába viszik a nézőt, Sassy Attila ópiumrévületű rajzai néznek ránk a falakról, bepillanthatunk Csontváry különös, varázsos világába, és az emeleti kiállítótermekben bő anyag mutatja be, milyen álomszerű víziói voltak e nagyon tudatosan intellektuális művésznek indult, majd az első világháború kirobbanása után súlyos tudathasadásba zuhant festőnek, Gulácsy Lajosnak.

Mondhatnánk, hogy Lesznai Anna temperaképeinek a harsogó normalitása kirí e kvartettből, de nem így van: ő Bartók szellemében kereste a népművészeti motívumok felhasználhatóságának az útját-módját, és – mint Keserű Katalin rendkívül alapos, európai kitekintésről tanúskodó kísérőtanulmányából (azaz a katalógusból) is megtudhatjuk –, foglalkozott a mesék álomvilágának a pszichológiájával. Mindenesetre az Adypárnaterv és egyéb dús világformákat felhasználó képei jól illenek ezen a kiállításon a népi bútorokat gyűjtő Anna Freud osztrák parasztszekrényei közé. Az emeletre vezető lépcső mentén Sassy Attila ópiumálom-sorozata kíséri a látogatót. Az angol műértő elégedetten nyugtázhatja, hogy ezeken a 1909-ben született rajzokon nyilvánvaló a brit szecesszió erotikus nagymesterének, Aubrey Beardsleynek a hatása. S összehasonlíthatják az angol fordításban régebben a Penguinnél megjelent ópiummámoros Csáth Géza-novellák világát, Sassy (Csáth által annak idején nagyra értékelt) vízióival.

Csontváry Kosztka Tivadartól sajnos csak egy kép látható, a Villanyvilágított fák, Jajcéban. Kiváló ötlet volt, hogy a Freud-háztól rövid séta távolságra lévő moziban másnap levetítsék Huszárik Zoltán minden kérdésre választ adó vizuális élményt jelentő Csontváry-filmjét, ám ezt jó lett volna megfelelőbben reklámozni a kiállításmegnyitón is, mert a nézőtéren csak tucatnyi érdeklődő foglalt helyet.

A Freud múzeum magyar kiállításának középpontjába így Gulácsy Lajos harminc festménye és rajza került, olyan anyag, aminek egy része reminiszcenciákat ébreszthet a preraffaelita iskola míves költőiségét kedvelő angolok lelkében, más része pedig bomlott víziói-val nyűgöz le.

Sigmund Freud emlékházát London kellemes villanegyedében, Hamsteadben, általában sok látogató keresi fel. Szerencse tehát, hogy a múzeummal régebben kapcsolatokat ápoló pszichoanalitikus, Székács Judit közbenjárása folytán ilyen jó helyszínt kapott ez a tematikusnak tekinthető, mégis a magyar géniuszról tanúskodó kiállítás, melynek kurátora Keserű Katalin, az Ernst Múzeum igazgatója.

földi sorsukat. Még azoknak is bocsáss meg, kérlek, akik zsidónak minősített embertársaikat, szintén anyáinkat-nagyanyáinkat, apáinkat-nagyapáinkat, a Jézus népéből származókat (!) gyilkolták, kínozták vagy deportálták (kivált ha aggastyánokat, öregasszonyokat, nőket, gyerekeket, kisbabákat, kórházi betegeket!), meg azoknak is, akik ezt ráadásul nem önnön életüket féltve, kényszerítve tették. Áraszd ki a kegyelmedet még azokra is, akik ezeket a szörnyűségeket személyükben ugyan nem követték el, ám ezek megtörténtét némán, ellenállás nélkül, illetve a tiltakozás legapróbb jelét se mutatva, a kitaszítottak iránti könyörületesség vagy együttérzés keresztényi kötelezettségét maguktól teljesen elhárítva tűrték. Sőt mindannyiuk azon utódaira is, akik a társadalom lelkiismereti önvizsgálata elől elzárkóztak vagy a mai napig elzárkóznak.

És végül azért is fohászkodom Hozzád, Urunk, hogy nézd el a bűneit a szovjet hadsereg (és szövetségesei) több százezer, a magyar földnek a nácihungarista megszállók kezéből való kiostromlásakor elesett harcosának is, akik ezt a számunkra felszabadító háborút megharcolták.

Hála és dicsőség neked Urunk, hogy tudtál találni embereket a fasizmus, a Gonosz ellen! Ámen!

Fekete György

(akinek apai-szülői ágát a holokauszt pusztította, anyai nagybátyja meg 1944 tavaszán, tizennyolc éves korában, a Kárpátok hómezőin honvédként tűnt el)

demokrácia megerősödését, ha a bírói kart sommásan reakciósnak nevezik.

A szerző nem rejti véka alá a felső középosztály iránt érzett ellenszenvét, és több más negatív jelző mellett azt veti a szemére, hogy „tudósai mélyen klerikálisak és konzervatívok". A klerikális jelző miatt nem fogtam volna tollat. Ha nem is örömmel, de belenyugszom abba, hogy sokan ezzel a címkével fejezik ki ellenszenvüket a hívő emberekkel szemben. Ami elgondolkoztatott, az a pejoratív értelemben használt „konzervatív" jelző. Természettudósként ugyanis többek között azért fizetnek, hogy képességeim és lehetőségeim szerint új és új eredményekkel gazdagítsam a tudományt, márpedig ha görcsösen ragaszkodom a régihez, erre aligha lehetek képes. Magam számára is meg kell fogalmaznom a választ: lehet-e a tudós konzervatív?

El akarom kerülni azt a veszélyt, hogy érzelmi alapokon ítélkezzem, ezért egy sok ténnyel és érvvel alátámasztott elméletet hívok segítségül, az evolúcióét. Teilhard de Chardin óta mind többen valljuk, hogy ez az elmélet nem mond ellent a kereszténység tanításának, csupán a megközelítés módja eltérő: a hívőknél emocionális, a materialistáknál racionális. Az elmúlt évtizedekben tovább fejlesztették Darwin gondolatait, és az eredetileg csak az élővilágra alkalmazott elméletét kiterjesztették az egész univerzumra. Ma már meggyőző érvek sorakoztathatók fel amellett, hogy az evolúció az ősrobbanással kezdődött, és tart napjainkban is. Lényege nem más, mint az, hogy a világ mind fejlettebb, vagyis

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

Csontváry Kosztka Tivadar festőművésze (1853-1919)

ÚJ SZÓ
1983 AUG 11

Az utókor adósságtörlesztése

A pécsi Csontváry Múzeumban

1021

Megkönnyebbült sóhajomnak tulajdonképpen két oka is volt. Végre, mondtam magamban, amikor beléptem a pécsi Csontváry Múzeumba. Mert jártam tavaly is e páratlan kulturális értékeket őrző patinás városrészben, megcsodáltam a Zsolnay kerámiákat, s nem mindennapi szellemi kalandot jelentett a Vasarely-kiállítás, valamint az Uitz Béla-tárlat. Ám a Csontváry Múzeumba akkor, az elhúzódó építkezési munkálatok miatt nem juthattam be.

Az épületet azóta kívül-belül ízlésesen kicsinosították, s néhány héttel ezelőtt, Csontváry Kosztka Tivadar születésének 120. évfordulójára adták át, s nyitották meg a kiemelkedő magyar festőművész eddigi leggazdagabb tárlatát.

A látogató, aki ismeri Csontváry különleges és tragikus életútját, s tudja azt is, hogy festményeinek ugyanolyan hányatott sorsuk volt, mint a szerzőjüknek, most boldogan sóhajt föl. Mert bizony voltak olyan idők is, amikor Csontváryt nem értették, nem értékelték. Festményeit zsákvászonként akarták eladni kocsisoknak. Szerencse, az egyetemes emberi kultúra szerencséje, hogy végül nem így történt. Ebben nagy érdeme van Gerlóczy Gedeon építésznek, aki a festő halála után különböző árveréseken kezdte összegyűjteni Csontváry rajzait és grafikáit. Gerlóczy halála után – két festmény kivételével – a magyar állam vásárolta meg ezt az értékes hagyatékot.

Az emeleti előcsarnokban bronz Gerlóczy-emlék örökíti meg a Csontváry-festmények megmentőjét. Ugyanitt szemlélhetjük meg a festőről összegyűjtött dokumentumokat is. Itt olvasható Csontváry vallomása édesapjáról, aki rakétákat akart tervezni, s önmagáról, pályakezdéséről.

Negyvenegy éves koráig gyógyszerész volt: akkor éppen Iglón, mai Spišská Nová Vesen érezte meg – vallomása szerint – a hallucinációs sugallatot. Egy ökrös szekér állt meg a bejárat előtt, s ő hirtelen egy vénypapírra rajzolni kezdett, s úgy érezte: neki rajzolnia, festenie kell. Otthagyja polgári foglalkozását, és szinte rögeszmés szorgalommal tanul Münchenben, Párizsban, Düsseldorfban és máshol. Hatalmas méretű vásznakon tájrészeket örökített meg, kísérletezett a plein-airrel, amit ő napút-festésnek nevezett.

A mostani tárlaton öt szobában állították ki műveit. Mindenhol mesterséges világítás garantálja a zavartalan műélvezetet, az alkotásokat meghatározott hőmérsékletű és páratartalmú levegő védi. Az első teremben korai rajzai, festményei láthatók, közülük nem egy először. Szimbolikus jelentéseket sugall az Almát hámozó öregasszony című festménye, s rendkívül kifejezőek női portréi is. A madarakat, lepkéket megörökítő festményei sem idillikusak: a *Héja hófajddal, a Süvöltőt leteritő karvaly* a természetben dúló harcot, a létért való küzdelmet eleveníti meg tágabb asszociációkra is lehetőséget nyújtva.

A központi teremben *Önarcképe* néz ránk, amelyben az eltökéltséget, az elhivatottságot kifejező szemei dominálnak. A *Selmecbánya látképe* csaknem idillikus nyugalmú. Ennek ellentétje a *Vihar a Hortobágyon*, amely tele van feszültséggel, drámaisággal. A legendás kilenclyukú hídon két lovas vágtat a sötét fellegek elől, tőlük balra társaik igyekeznek összeterelni a gulyát. Mintegy ellenpontozásként előttük négy állat szinte háborítatlan nyugalommal kortyolgat a folyó vizéből. Az előtérben egy pásztor ül látszólag nyugodtan, testtartásában, szemében azonban ott vibrál a várakozás, s a félelem: mindjárt itt a vihar. Döbbenetes erejű, lenyűgöző hatású alkotás, talán a legértékesebb a „napút" darabjai közül.

Az új szerzemények közül kifejező jellemeket, lélektani pillanatokat örökített meg a Zrínyi kirohanásában.

Hatalmas és rendkívül dekoratív alkotásai közül különösen megkapó *A taorminai görög színház* romjai, amelyben együtt jelentkezik a művész történelmi és tájélménye. A kékes tenger, a sötétzöld hegyek, a vibrálóan sárga égbolt az örök természet szimbólumai, s előttük a művészet szépségét és esendőségét kifejező romok.

Újra meg újra visszatérek a *Magányos cédrushoz*, amely meg nem értett művészetének döbbenetes jelképe. 1908-ban nagy sikerrel állít ki Párizsban, a New York Herald Tribune kritikusa elragadó sorokat ír a látottakról: a világon eddig létező minden festészet túl van szárnyalva. Otthon azonban teljes értetlenség fogadja. Zsenialitását, amely a tébollyal határos területig terjed, szinte senki sem veszi észre. Festményeiben az önkényes szerkesztést, a szabadosságot bírálják, s nem veszik észre az akadémizmus korlátait szétfeszítő döbbenetes kifejező erőt, a sajátos művészi értékeket. 1909-ben festi meg utolsó nagy művét *a Tengerparti sétalovaglást*, amely tele van érzelemmel, hangulatokkal: a festő mintha egy pillanatra megfeledkezett volna a sok keserűségről, megaláztatásokról. Ebben a festményben tudja még egyszer megzabolázni érzelmeit, gondolatait.

Az ötödik szobában a torzóban maradt grafikák a szomorú végű életpályát jelképezik. A meg nem értett, páratlan tehetségű művész tragikus sorsa elevenedik meg.

Szótlanul lépek ki az előcsarnokba. Most jólesik a zsivaj, az emberi hang. Látom, sorba állnak képeslapokért, Csontváry-posztерokért. Ez a látvány enyhet adó. Hányszor elmondtuk a tragikus sorsú művészekkel kapcsolatban és mégis jólesik újra megismételni, mert igaz: Csontváryt legalább az utókor már becsüli és őrzi művészi hagyatékát.

SZILVÁSSY JÓZSEF

jesítményszint az
maradt, illetve szer
növekedett a nett
Ez annyit jelent, h
az üzemanyag me
kedvezőtlenül hat
szolgáltató ágazat
vállalat jövedelme
szonylag nagyon
váltak olyan ala
tatások, amilyen
javítás, a mosás
a férfi és a női fod
szolgáltatás fejlődé
hatta meg a jövedelmezőség
megcsappanását.

Az objektív körülmények arra késztettek bennünket, hogy a mosodák és a tisztítók kérdését Galántán (Galanta) egy új, több mint 30 millió korona beruházást követelő üzem felépítésével oldjuk meg. A régi mosoda és tisztító már semmiképpen sem felelt meg. A minap nyitottuk meg az új üzemet, amelynek 111 alkalmazottja

(Veľké Úľany) is. Tervezzük a diószegi (Sládkovičovo) szolgáltatóház átépítését. Ebben a legifjabb városunkban bővítenünk kell szolgáltatóüzemeink hálózatát.

Sokan keresik fel a deáki (Diakovce) termálfürdőt, amelyet mi igazgatunk. Míg az elmúlt években itt a lakosságtól származó bevétel nagyon dinamikusan növekedett, addig az utóbbi időben e tekintetben a fejlődés megtorpant és je-

A színvonalasabb szolg

Új létesítmények ● Megkönnyítik a nő

A helyi gazdálkodás feladata a hetedik ötéves tervidőszakban a közép-szlovákiai kerületben is igen jelentős: a párt- és államhatalmi szervek előirányzataként 22,6 százalékkal kell növelniük a lakosságtól származó bevételüket. Az ötéves terv első két esztendejében nagyjából sikerült megvalósítani az elképzeléseket, hiszen a lakossági szolgáltatásokból eredő pénzbevétel 9,7 százalékkal növekedett. 1982-ben például az egy lakosra eső bevétel összege 326 korona volt, 11 százalékkal több az előző esztendeinél. Az elkövetkező időszakban azonban a rádió és a televíziójavító műhelyek bevételét 20, a háztartási hűtőgépeket és egyéb villamosgépeket javító műhelyekét pedig 17,6 százalékkal kell növelni. Még ennél is jelentősebb növekedéssel számolnak a személygépkocsi-javításban – 39 százalékos teljesítménynövekedéssel.

Jelentős javulást kell elérni az egyéb lakossági szolgáltatások – így a ruha és fehérneműtisztítás – terén is. A szolgáltatások minőségi javulását és bővülését számos új létesítmény teszi lehetővé a kerületben. Liptovský Mikulášban korszerű szolgáltatóközpont épül, Banská Bystricában rövidesen új mosodát és vegyi tisztítót helyeznek üzembe, s Kysucké Nové Mesto környékén is enyhül majd az autósok gondja az új szerviz átadásával. A déli járások egyik legjelentősebb beruházása, a rimaszombati üvegházi kertészet az építők hibájából jelentős késésben van. Működik már viszont a púchovi autójavító és a čadcai mosoda és tisztító.

Az idén a műszaki-anyagi bázis fejlesztésére 64 millió koronát költenek, ennek mintegy felét építésre, másik felét pedig korszerű gépekre.

A közép-szlovákiai kerületben a lakossági szolgáltatásokat jelenleg 17 035 dolgozó látja el, 32 nagyvállalatban tömörülve. A közel 2000 üzemegységben összesen 140 féle szolgáltatást végeznek, s a jelek szerint a választék az elkövetkező időszakban tovább bővül majd.

A Közép-szlovákiai Kerületi Nemzeti Bizottság tavalyi határozata értelmében ugyanis az elkövetkezőkben elsősorban azokat a szolgáltatásokat kell fejleszteni, melyek megkönnyítik a dolgozó nők munkáját, javítják a lakótelepek és az aprófalvak, települések ellátottságát. Ilyen céllal vezették be a nagyobb városközpontokban a fehérnemű vasalását, a szőnyegek tisztítását, a függönyök és elsötétítők felszerelését, a takarítást, továbbá az elektromos fogyasztók helyben történő javítását.

A szolgáltatások javítása a rugalmasabb nyitvatartást is feltételezi. Ezen a téren is tanúi lehetünk már számos kedvező jelenségnek, ám az is igaz, hogy a nemzeti

Havonta töb

A bratislavai Dunaj Divatáruház lassan ötven éves. Talán ez, talán a változatos árukínálat teszi közkedveltté nemcsak a város lakosai, hanem az ide látogató idegenek körében is. Tény, hogy az áruház 400 dolgozójának minden nap, nyitástól zárásig bőven akad munkája, hiszen naponta mintegy ötezer, havonta 115 ezer vásárlót szolgálnak ki.

Megfelelni a kor, a divat követelményeinek nem könnyű feladat, mindenki szépen, divatosan szeretne öltözködni. Igyekszünk beszerezni a divatos, nem drága árut, de ez csak nagy erőfeszítések árán sikerül. A vezérigazgatóságunk és a felettes szerveink megteremtik a feltételeket ahhoz, hogy a kívánalmaknak, az elvárásoknak lehetőleg eleget tehessünk.

Szerte a világon divat a pamut, a gyapjú, a természetes anyagokból készült kelme. Mi is azt szeretnénk, ha lányaink, asszonyaink bő választékból válogathatnánk ki a tetszetős és megfelelő modelleket. Sajnos, nem tudjuk kielégíteni őket, azért a hiánycikknek számító termékeket behoztallal pótoljuk.

MAKIR
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

Csontváry Kosztka Tivadar
festőművész (1853–1919).

KISALFÖLD

1983 AUG 13

1021

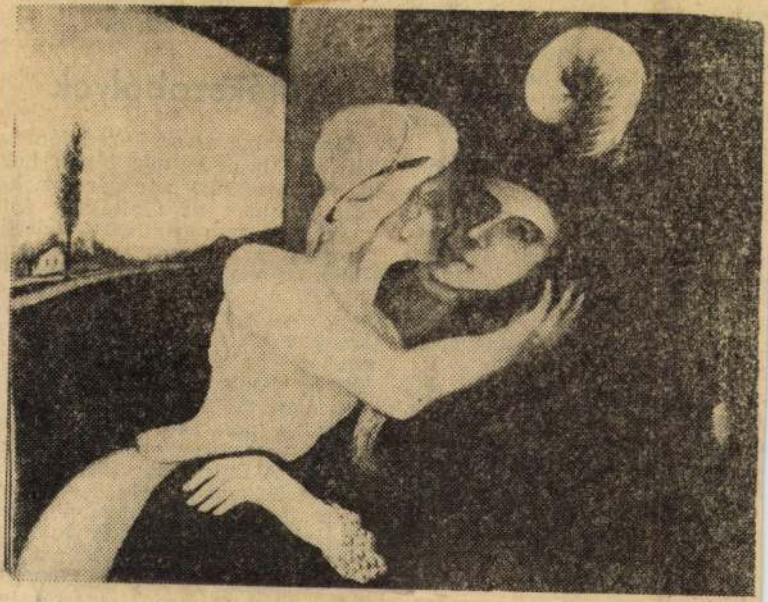

■ Csontváry: SZERELMESPÁR

...ottából többnyire ismét másod-
...ztályú. Természetesen nagy a
...lönbség a Győr fölötti és a vé-
...ki másodosztály között.

— *Hogyan lehetne jellemezni a*
...rmadosztályú, szennyezett vizet?

— Ez már szennyvíz. A halak
...m élnek meg benne.

— *Milyen összegű szennyvízbír-*
...got róttak ki tavaly a győri vál-
...latokra?

— A vízmű tavaly hétmillió-
...tszázezer forint alapbírságot fi-
...tett. Ezen kívül a Mosoni-Duná-
... és az Iparcsatornába közvetle-
...l bekötő vállalatokat is büntet-
...k. Ilyen például a Vagongyár és
Szeszgyár.

— *Véleménye szerint meddig*
...ázható el a győri szennyvíztisz-
...ó telep építése?

— A szennyvíztisztító felépítése
...erülhetetlen. Előbb vagy utóbb,
... meg kell csinálni.

Levegő, százmillióért

A Győr alatt húzódó csatornahá-
...at építtetője és tulajdonosa a
...rosi tanács. A vízmű, mint szol-
...tató vállalat csupán üzemelte-
... A szennyvíztisztító felépítése is

Duna az oka. Ahol nem volt hová vezetni a szennyvizet, ott a kényszer rávitte az embereket az építkezésre, az anyagi áldozatra. *Az egykor botrányosan szennyezett Temze vizében, a tízmilliós London alatt ma languszták élnek,* de tisztul a nemrégiben még nyitott szennyvízcsatornaként emlegetett Sajó is. A fejlett iparvidékeken átvágó folyók vizét már nem ritkán tízszer-hússzor is kiemelik, felhasználják, megtisztítják és visszajuttatják a mederbe. Nem a vízhozam elenyésző részét, hanem a folyó teljes vízmennyiségét. A természet nagy „körhinta". Ha alkalmazkodunk játékszabályaihoz, részei lehetünk. Mindenért fizetni kell, s mert a részletfizetés lehetőségét már elvesztettük, tartozásunk egy összegben: másfél milliárd. Ma ennyi...

1021

1983. VIII. 18. Kossuth 4,25 Áné

Jó reggelt!

- A héten két hallgatói levél után indultunk el nyomozni. Másfél hónappal ezelőtt Csontváry Kosztka Tivadarra emlékeztünk. Novák Kálmán budapesti hallgatónk arra hivta fel a figyelmünket, hogy kitünő nemzeti festőnk sirját 1952-ben az óbudai temetőben megszüntették. Nos, nyomozásunk eredménnyel járt. Németh Lajos Csontváryról szóló könyvében a következőket közli: 1919. junius 28-án temették el Csontváryt az óbudai temetőben.

Csontváry Kosztka Tivadar festőművész (1853-1919).

1953-ban, éppen születése centenáriumán, miután a hivatalos temetői felhivásra rokon nem jelentkezett, hamvait ismeretlen tömegsirba helyezték. Eddig az idézet. Van azonban folytatás is. Az azóta eltelt időben a sirt feltárták, Csontváry hamvait exhumálták és a Kerepesi temető művészparcellájában kapott helyet. Siremlékszobrát Kerényi Jenő mintázta. Levélirónk tehát felkeresheti, Csontváry többé nem ismeretlen sirját.

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész (1853-1919).

Elérkezett a várva várt idő, amikor most először a teljes egységet és folyamatot láthatjuk művészetünk eredményeit, fejlődését a középkortól máig a Magyar Nemzeti Galériában.

Találó, hogy az állandó tárlat gyűjtőpontjába került Csontváry „Zarándoklás a cédrushoz" c. és Kernstok Károly „Lovasok a vízparton" c. nagyméretű festménye, ezek valóban korszakos fontosságú alkotások. (említve).

Új állandó kiállítás a Nemzeti Galériában.
Vas Népe, 1983. okt. 8.

Csontváry Kosztka Tivadar festőművész (1853-1919).

Megnyílt a Magyar Nemzeti Galériában a XX. sz.-i festészet és szobrászat c. kiállítás. —

Tudjuk, hogy az állandó tárlat gyűjtőpontjába került Csontváry „Kirándulás a cédrushoz" és Kernstok Károly „Lovasok a vízparton" c. nagyméretű festménye, ezek valóban kiemelkedő fontosságú alkotások.

(említve).

L.M.: XX. századi festészet és szobrászat.
Dolgozók Lapja, 1983. okt. 9.

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész (1853-1919).

Új állandó kiállítás nyílt meg a Magyar Nemzeti Galériában, művészetünk eredményeit, fejlődését a középkortól máig, egyhelyen, összefüggésében. Érzékeljük az elágazásokat, a maguk szerveszségében, így kovácsolódik, összefüggő láncolatta a magyar szimbolizmus, Julácsy és Csontváry műveinek bemutatásával. – Találó, hogy az állandó tárlat gyűjtőpontjába került Csontváry „Zarándoklás a cédrushoz" és Kernstok Károly „Lovasok a vízparton" című nagyméretű festménye, – ezek valóban korszakos fontosságú alkotások (említve).

Losonczi Miklós: XX századi festészet és szobrászat.
Nógrád, 1983. okt. 11.

SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
LEVÉLREKLÁM
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

Tivadar Csontváry-Kosztka
1853-1919.

DAILY NEWS

1984 JUN 1

1021

PRIVATE ART COLLECTIONS TO BE SHOWN AGAIN

A Budapest exhibition that attracted attention three years ago is to be repeated later this year by the National Gallery. Works in 100 major private art collections will be on public show.

The National Gallery has a list of 2,500 private collectors who possess 35,000 paintings, sculptures and drawings of value. The 322 items displayed in 1981 included a portrait of St John the Evangelist by a Sienese painter from 1350 and an early 15th century statue of St Katharine from Upper Hungary. Other outstanding exhibits were Portrait of a Man by Lorenzo Lotto (1480—1557), a Madonna and Child by Giovanni Bellini (1426—1516) and a Venice street scene by Canaletto. The bulk of the exhibition consisted of works by 19th and 20th century Hungarian masters.

Under the 1949 Museum Act, amended in 1963, art objects in private property must be registered with museums. Owners may apply for protection of their possessions and in return for the three services of restorers are obliged to lend works for exhibitions or for expert examination.

Some private collections have an interesting history. In 1919 architect Dr Gedeon Gerlóczy, in search of a studio-flat in Budapest, was shown the vacant studio of painter Tivadar Csontváry-Kosztka (1853—1919), where the artist's bequest was offered for sale to carters as sackcloth. Gerlóczy bought the 50 works, which now have a value of more than Ft 10 million. The state now possesses 11 of Csontváry's painting—four in the National Gallery and seven in the Csontváry Museum in Pécs.

After this year's exhibition the National Gallery has plans for specialized displays too, including ethnography and numismatics. Illustrated catalogues will be available.

Tamás Szántó

by his national coalition government to liberate south Lebanon from Israeli occupation.

In a policy statement he read before a heavily guarded session of Parliament, Karami also demanded powers to rule by decree for nine months in a fresh effort to end Lebanon's nine-year-old civil war.

"This is an exceptional government for an exceptional situation," the Moslem politician said in the opening passage of his hour-long policy speech delivered to Parliament, as a few shots rang out in the distance.

Sixty-eight members of the 99-seat legislature showed up at the Villa Mansour parliament headquarters in central Beirut's "no man's land" near the only crossing between the city's Moslem and Christian sectors.

Those attending included Parliament speaker Kamel Assad and the four government members who also are deputies in the Parliament. A pledge signed by a majority of the parliamentarians indicated that Karami was virgressive Socialist Party ci
security considerations for
absence. Chamoun is on a
vate visit to France.

"The structure of the
government reflects the Le
nese determination to sile
the guns and begin a dialo
for peace," Karami said.

There are four priorities
ing the new government
said: the liberation of south
banon from Israeli occupat
the re-establishment of secu
and stability throughout Leba-
non, shoring up the war-shatter-
ed economy, and reforming the
country's political structure.

Karami appealed to Lebanon's Moslem and Christian communities to close ranks behind a government campaign to bring

Karami said the government intended to give Moslems equal representation with Christians in Parliament and establish a Senate in addition to the current single chamber.

Karami asked for Parliament's approval and the session adjourned until next Tuesday, when the confidence debate will begin.

Csontváry (Kosztka Tivadar)

1984 · Csontváry Emme

↓

→ Gábor Mónika

MŰVÉSZET 1985/5/64

Csontváry (Kosztka) Tivadar fm

ről készített portrét

↓

→ Varga Imre sz

MŰVÉSZET 1985/10/35

Csontváry Kosztka Tivadar

A Napút festője címmel dokumentum-kiállítás nyílik meg Csontváry Kosztka Tivadar életéről és munkásságáról szeptember tizenhatodikán délután öt órakor az Óbuda Galériában. (Fő tér 1.) A kiállítás november másodikáig tekinthető meg.

Magyar Nemzet 1986. IX. 13.

Csontváry Kosztka Tivadar

„Léleklátás"

Nemzeti Galéria

Magyar Nemzet, 1986. Jú. 24.

Csontváry (Kosztka Tivadar) festő

→ Bolmányi Ferenc †

MŰVÉSZET 1985/5/22

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

ORVOSEGYETEM
Csontváry Kosztka Tivadar festőművésze (1853-1919).
1980 DEC 15

1021

Az Önképzőkör témája: Csontváry

Időpontja: december 2., este fél 6

A közelmúltban bemutatott Csontváry-filmnek nagy érdeme, hogy sokakban felkeltette az érdeklődést Csontváry élete, különös egyénisége iránt. Nem kutatjuk a film értékeit és nibáit, hiszen erről olvashattunk nemrég lapunk hasábjain is. De azt mindenesetre meg kell állapítani, hogy azok a nézők, akik kevésbé ismerik a festő életének főbb állomásait, vagy képei közül csak a *Magányos cédrust*, az *Önarcképet* tudják bármikor emlékezetükből előidézni, és a film megtekintése során a többi „nem ugrott be" a kellő időben, azok bizony keveset érthettek meg a film jelképrendszeréből.

Más kérdés, hogy mennyire hibásak ebben a nézők, illetve mennyire tehet erről a film.

Reméljük, hogy a lelkiismeretes, de nem kellőképpen kielégített nézők jó szívvel fogadják azt az előadást, amelyet a Dr. Jahn Ferenc Kollégiumban szervezünk december 2-án (kedden) fél hatkor. Meghívott előadónk *Hadik Gyula* szobrászművész lesz, aki Csontváry életéről, festészetéről fog beszélni. De ez az előadás nem csupán „hiánypótló" lesz. Több kérdés köré épül majd fel, amelyek közül lássunk most néhányat:

Mit nevezünk naiv művészetnek? Naiv volt-e Csontváry művészete? Milyen helyet foglal el Csontváry az európai festészetben? Milyen hatások befolyásolták Csontváry festészetét? Milyen irányú hatást gyakorolt a festő betegsége művészete alakulására? stb.

Rövid művészettörténeti áttekintést kapnak majd a hallgatók a barlangrajzoktól Van Goghig, Gauguinig, Csontváryig. De megtudhatjuk azt is, hogy milyen fantasztikus véletlenek közrejátszásával menekült meg az egész Csontváry-anyag a felszabaduláskor. Megtudjuk, hogy egy hasonlóan különös és egyedülálló egyéniség, Gerlóczy Gedeon — aki mellesleg Fodor József unokája — lélekjelenléte milyen sorsdöntő szerepet játszott abban, hogy a Magányos cédrus és a többi alkotás nem vált fuvarosok kocsiponyvájává.

Az előadást színes diák segítségével bemutatott rajzokkal, festményekkel tesszük még érdekesebbé.

A Csontváry-előadás december 2-án, 17.30-kor kezdődik az Üllői út 25-ben. (Jahn kollégium).

M. B.—N. A.

VISUS

AZ ORVOSEGYETEM MELLÉKLETE SZERKESZTIK A HALLGATOK

A VISUS SZERKESZTŐBIZOTTSÁGA:

■ **Arany Andrea, Balaton Péter, Büki Béla, dr. Juhász Endre, Hajnal Péter, Martsa Balázs, Nobilis András, Szántó Gábor és Zombori Zoltán.**

■ **A legközelebbi VISUS-ülés december 10-én, szerdán 17.30-kor kezdődik a szerkesztőségben.**

A VISUS VENDÉGEI

„Vita" a kollégiumokról

A VISUS szerkesztő bizottsága a kollégiumok munkájáról és feladatairól november 12-én nyílt vitát tartott (volna).

Az eseményre a szerkesztőség az összes érdekelt felet meghívta: az állami vezetést, a KISZ-bizottság képviselőjét, a DB-titkárokat, s minden kollégistát, akinek mondanivalója lehetett volna.

A vita alapjául a KISZ-bizottság által kiadott tervezet szolgált. Nevezetesen:

A kollégiumok feladata sokkal több annál, mint hogy szállást adjanak a hallgatóknak. Tanulmányi, politikai munka, művelődés, sportolás és jó hangulatú közösség kialakítása lenne várható. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a felsoroltak közül igen kevés valósult meg teljes mértékben

Voltunk a g

November 15-én, egy szép holdfényes estén fiatalok keltek útra a város minden pontjáról a Nagyvárad téri elméleti tömb felé. Legtöbbjüknek büszkén melengette a zsebét a parádés, ám ízléstelen meghívó. Akadt azonban néhány kis gólya, akinek nem volt „beutalója" erre a nagyszabású estre, mivel úgy gondolta, csak akkor megy el mulatni, ha az egész alsó végtagot szőröstül-bőröstül megtanulja. Őket bizony nem engedték be a zord ajtónállók, mehettek kedv- és szárnyszegetten haza. Pedig a bált értük rendezték!

A programok 19.30-kor kezdődtek.

1. PROGRAM

Várakozás a NET előtt.

3 °C-os kellemes, csípős hideg fogadta az érkezőket, ez nem lett volna nagy baj, ha a vendégsereg azonnal beme-

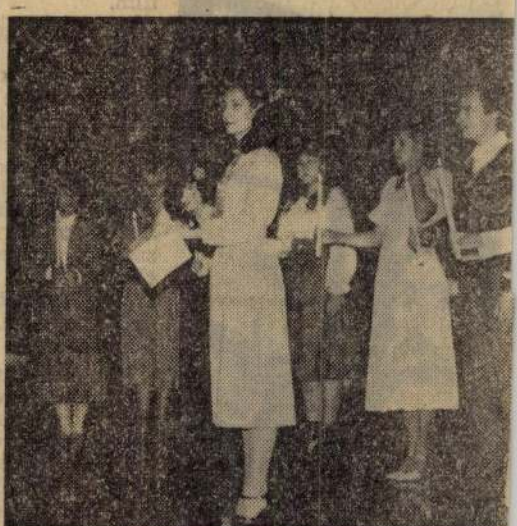

hetett volna. De nem mehetett be. Vajon miért? Mert a rendezők a négy ajtó közül csu-

pukkadt lufik ványt nyújtott teszét hevertel

Csontváry Kosztka Tivadar festőművész (1853–1919).

Tóth Menyhért festőművész élete a mások által is fontosnak mondható események évszámaival néhány sorban elmondható, látnivalónak alig nevezhető. Élete mégis a „nagy megszállottakét" Csontváryét, Gulácsyét idézheti fel az érdeklődőnek, ahogyan alakját is őket idézte azokban, akikkel a 30-as évek elején együtt járt a Képzőművészeti Főiskolára.

P. Szabó Ernő: „Naparcunak kell lennie..."
Magyar Ifjúság, 1983. dec. 30. 30.-old.

Csontvány (Kosztka Tivadar) fm

Sz. fehérvári Kiáll.

Pinczehelyi Sándor

→ ~~[illegible]~~

MŰVÉSZET 1985/10/48

Csontváry Kosztka Tivadar, festő

l. Horti Pál

Vadas József: A lélek diadala 12.

Élet és Irodalom Bp. 1986 aug. 11. XXX/15

Csontvány Kosztka Tivadar pstó

L: Huszárik Zoltán

Scheiner Mihály: Hommage á Huszárik Zoltán 12.

Élet és Irodalom Bp. 1986 máj. 23. XXX/21

Csontváry Kosztka Tivadar festő

L: Gruber Béla

Vadas József: Festett öt évet 13

Élet és Irodalom Bp. 1986 nov 21. XXX/47

Csontváry Kosztka Tivadar, festő

Huszárik Zoltán kénített filmet sóla.

–: Hét ajánlat 2.

Új Tükör, B p. 1986. jan. 26. XXIII/4

Csontváry Kosztka Tivadar festő

L. Vágó Pál

Torma Tamás: Lélek és forma

Új Tükör B. n. 1986. máj. 4

24-25

XXIII/18

Csontváry (Kosztka Tivadar)

Összehasonlítás

↓ N. J.-vel

→ Nagy Istvánt

MŰVÉSZET 1985/11-12

~~67~~ 70

Csontváry (Kosztka Tivadar)

→ Melocco Miklós szn

MŰVÉSZET 1985/10/60

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

Csontváry Kosztka Tivadar festőművész (1853–1919).

Tükör

1983 DEC 2 5

1021

MAJDNEM KORTÁRS MÚZEUM

Csontváry Tivadar: A schaffhauseni vízesés. 1903

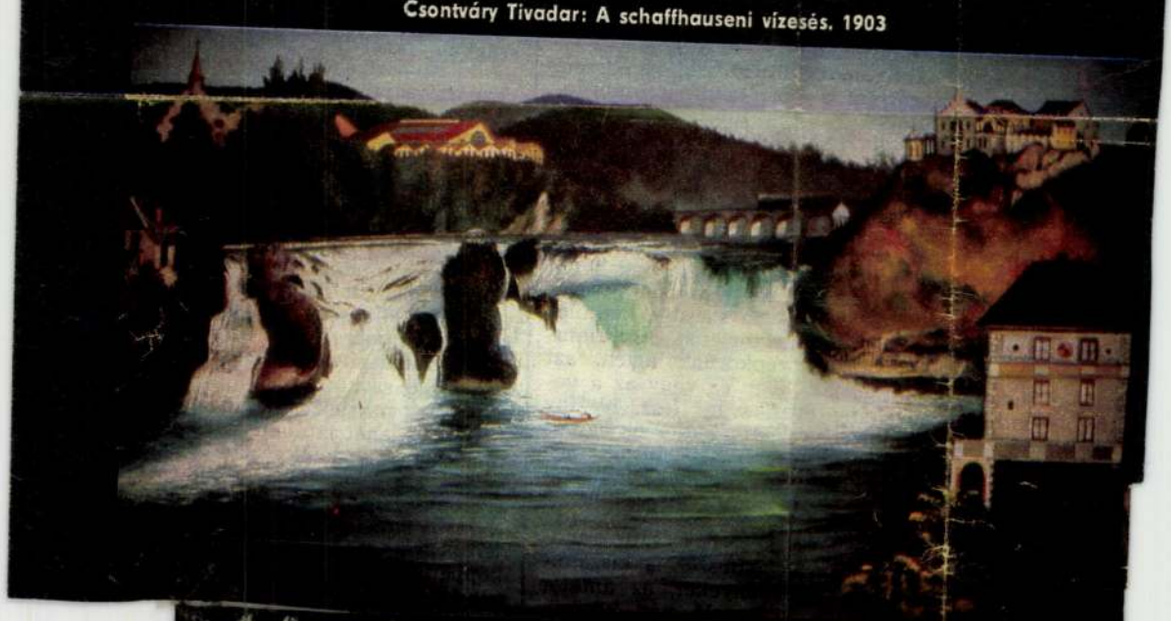

Mennyi vita folyt már arról,
miért nincs kortárs művészeti múzeumunk.
Azután félig-meddig lett: vidéken,
Székesfehérvárott, Pécsett, amennyire az ottani falak lehetővé tették.
Most a Galéria előkelően hűvös termei is helyet adtak
egy XX. századi gyűjteménynek,
amely a legutóbbi évtizedekig mutatja be
a századot. A válogatáson bizonyára fognak még vitatkozni
a művészettörténész–kritikus szakmában:
elképzelhető, hogy a Kiscelli Múzeum is kötelezően megnézendő a Galéria után,
ha valaki átfogó képet akar nyerni a modern magyar művészetről.
De mivel mindkét kiállítás ugyanannak a kedves, okos
és a reklámszerű nyilvánosságot kerülő művészettörténész-asszonynak
és munkatársainak köszönhető (amennyire tudhatom a műhelytitkokat),
bizonyára nincs elvi-szemléleti különbség a két tárlat között.
Most, betartva a protokollt, a Galéria XX. századából közlünk
kedvcsináló ízelítőt azok számára,
akik a téli szombat–vasárnap délelőttöt
szívesen töltik múzeumba járással.
S rá fog kerülni a sor a remek kiscelli gyűjteményre,
a „főváros képtárára" is . . .

SZ. A.

KÉTLAKIAK

s újra. Arimátiai József félig-med-
dig antigonés tette természetesen
etünket, engem
egy kicsit az a
: és igaz férfiú"
a Jézust üldöző
an, s Jézus lá-
is, suttyomban.
párttagnak te-
űszakban Kaja-
siktán a Meg-

ó ha egyáltalán
st már bizonyá-
vá akartam ki-
azt is megérti.
n hosszadalmas
gyanis egyálta-
tos abban, sza-
yekbe avatkoz-
ezért kerülget-
rró kását, mint
te volna elblic-
ildetést. Abban
gy potenciális
: ez a pártügy
t ügye, hanem

ugyanis olyan
utóbbi időben
pasztaljuk, hogy
ősünk mintha
gja az MSZMP-
ásfelé kötelezte

jünk azokról,
tosodtak meg,
tonságosabban
kmányolhassa-

Swiftet a keserűségben, kétségbeesett zenét szerezni vagy halálvíziókat festeni, de a harcoló seregben harcolni kell(ene).

Természetesen azokat kivéve, akik jól megérdemelt nyugállományukat élvezik, nehéz csatákban megedződött obsitosokként. Bár közöttük is akadnak olyanok, akik utolsó percükig „szolgálatban" érzik magukat, s nem óhajtanak átlépni abba a másik, nem legalizált, de eszmeileg létező pártba, amelynek tagjai csak a mai reformpolitika elleni keserű füstölgésekben korszerűtlen nosztalgiákban, netán aknamunkákban lelik örömüket.

Amilyen együttérzéssel igyekszem megérteni a fáradtakat, a klábrándultakat vagy a múlt nosztalgiázó foglyait, olyan kedvetlenül figyelem a kettős párttagok e pillanatban — egy *romló helyzetben* — különösen problematikus csapatát. Ők azok, akik ama Arimátiai Józsefhez hasonlóan egyszerre tagjai a „nagytanácsnak" is, de jók akarnak lenni az új „megváltók" körében is. Néhányan közülük egyszerűen kétkulacsosok, szimpla törtetők, kik fiatalok vagy középkorúak lévén, azt számítgatják, hogy ez vagy az a vezető hány éves, s mi lesz, ha így lesz, meg úgy lesz, s akkor ők egy új felállásban hogyan kaparintják meg méltó helyüket. Ilyen önérdekű jósok minden pártban, mozgalomban mindig is akadtak, de közülük csak a zseniális fouchéknak és talleyrandoknak sikerült többször is kiszámítaniuk a fejleményeket, az amatőr

vesi tanulságul számunkra és ha igen, miként és miben.

A történet jelkép erejű számomra, vagyis — nem szeretnék túlzottan parlaginak látszani, ezért tudós módra fejezem ki magam — konszternációra alkalmas szituációt szimbolizál, sőt posztulál egy más alternatívát, melyet preferálnék: óvatos hallgatások és látszatviták helyett olyan eszmecserékre vágyom, amelyek során a pártszínekben fellépő vitatkozók a párt álláspontját határozottan, egyértelműen, nyíltan és közérthetően fejeznék ki. Engedjék meg nekünk, pártonkívülieknek, hogy habozzunk, tévedezzünk, ide-oda sodródjunk, óvatoskodjunk vagy hallgassunk, de egy olyan országban, amelyben történelmi okok miatt egypártrendszer jött létre, az egypárt tagjai egyidőben csak ennek az egy pártnak lehessenek tagjai. Tudom, hogy a lopva másik oldalra kacsintók nincsenek sokan, a nyíltan kettős párttagok még kevesebben vannak. De ha egy helyen tömörülnek, például a kultúrában, akkor többnek látszanak, s kötelékben bonyolítgatott zavaró repüléseikkel sokakat dezorientálhatnak, s a végén senki sem fogja tudni, hogy hány párt van ebben az egy pártban. Káosz keletkezhet, s annak rossz vége szokott lenni.

Bíró és partjelző nélkül még futballt sem lehet játszani, hát még demokráciát. A játékvezetést nyíltan szidni a tribün joga, moroghat a játékos is, de ha egy adott pályán a bíró és a két párt- akarom mondani partjelző egymást szidja, mert háromféleképpen értelmezi a küzdelmet, akkor

Mátyás templomot, mint aki megtervezte, a kőművest is megillette volna a művész titulus... És színvonal kérdése ez. Agyaggal dolgozik a baromfitartók készítője is, akárcsak Kovács Margit... Csakhogy az utóbbi...

És nem folytatta. Minek? Utat vert magának a csúcsig. Java életművét kiállításon tárhatta a közönség elé, a főváros legjelentősebb kiállítótermében majd később Berlinben is. Munkácsy-díjat kapott, tehát a „hivatalosak" is úgy találták, a valahai inasgyerekből valóban művész vált.

Bár nagybátyja műhelyében töltötte tanoncéveit, dickensi szomorúság lebeg minden szavában, amikor

tényképe. A bámulatos esti-
láré, melyet még Horthy rendelt tőle. Az esztergomi régi Lőrinc-kapu helyére fölállított kétszárnyas kovácsolt rácskapu, mely maga a röppenő könnyedség és a nehéz történelem — ez ötvennyolcban készült.

Milyen Károly bácsi lakószobája? Fekhelyet látok benne, festőállványt, tévét, lemezjátszót, a falakat meg beborítják a képek, melyeket maga festett.

— Kimbach László polgári iskolai tanárom festőművészt szeretett volna belőlem nevelni — mondja. — De az élet a kovácsmesterséghez hajlított. Amint letettem a kalapácsot, föléledt bennem a vágy, hogy fessek.

Caproni-gépek könyört
elbántak ezekkel a ma
kal...

Soha ilyen szerencsé
tasztrófát! Fortuna m
zal is megtetézte a fiat
dipilóta kedvező kárty
sát, hogy Klagenfurtba
relte. Ott egy katonai
helyben dolgozott, s a
ban pedig megismert
az osztrák lánykát, ak
lesége lett, s akivel ré
mantikus regényekb
szép házasságot élt.

Mindezek emléke ott
nyad a testes kézi
melynek ősz barátom — Móricz könyvére nyilván nem is emlékezve — az *Életem regénye* címet adta.

A családnak az a sarja, aki most küzd meg a Bieber-név

erőfeszítéssel
is választhatt
Ránt a vál
— Talán...
mesterségnek
lett... Ide te

MK SAJTOFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-743, 340-720

Csontváry Kosztka Tivadar festő m.

BUDAPESTER RUNDSCHAU
1983 DEC. 27.

1021

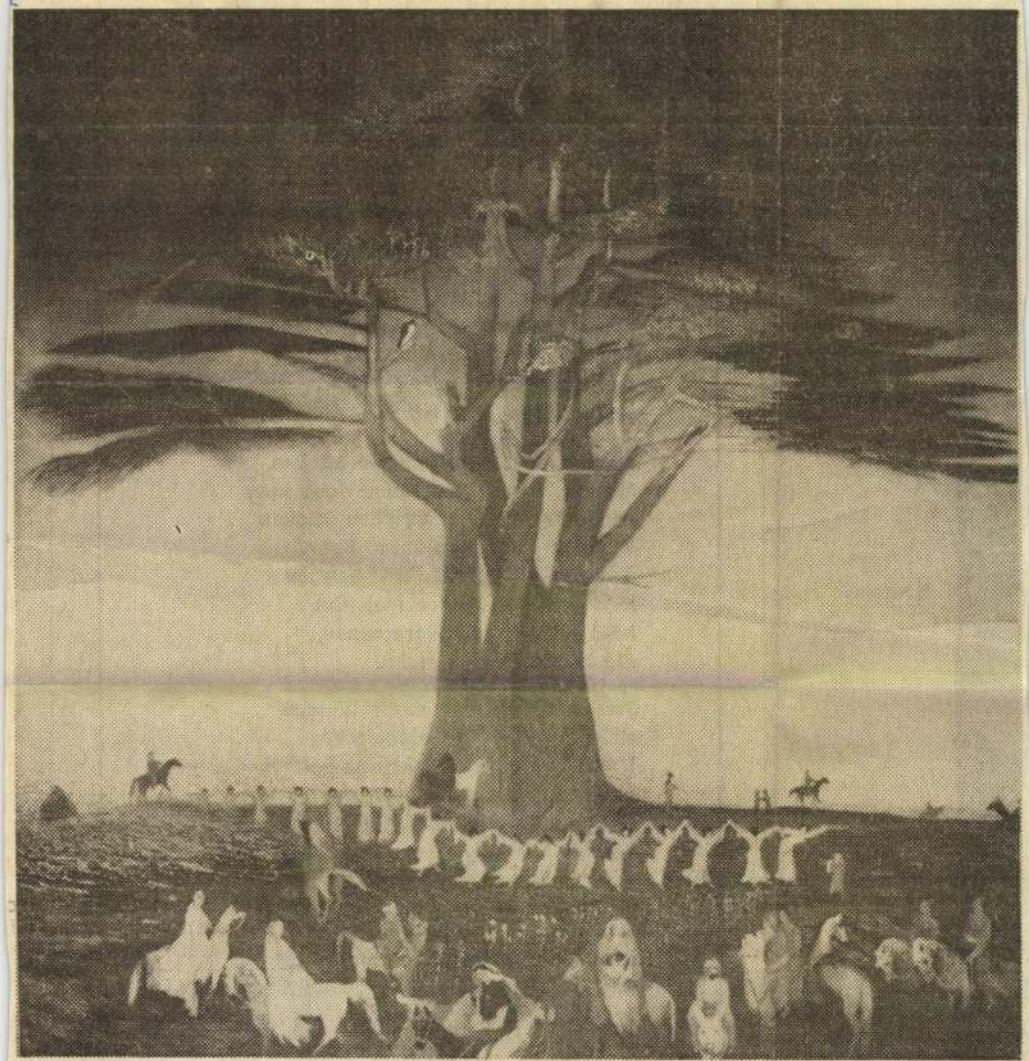

In dieser Nummer stellen wir auf Seite 8 die neue ständige Ausstellung „Malerei und Bildhauerei des 20. Jahrhunderts" in der Ungarischen Nationalgelerie vor. Reproduktionen finden Sie auf den Seiten 4, 7, 9 und 14. Unser Bild: Tivadar Csontváry Kosztka (1853—1919): Pilgerfahrt zu den Zedern im Libanon

Mi

E

Sie[illegible]
Tief im Winter hockt das Haus.
Liebste, komm, ich will's dir zeigen,
komm ans Fenster, schau hinaus!
Sonne scheint jetzt nach dem Schneien,
dennoch Flocken fallen dort:
Leise sinken weiche Reihen
Augenblicke laufen fort.

Laß uns aus dem Fenster blicken,
Liebste, komm und schau doch nur:
Auf dem frischen, weichen, dicken
Teppich sieht man keine Spur.
Nur des Mädchens Füße bahnen
sich den Weg, bevor man ihn
bald verliert wie Karawanen,
die in die Sahara ziehn.

Strohbedeckt, dort unter Weiden
steht der Brunnen eingefrorn,
Und ein Eisbart winkt uns beiden,
mahnt an Jahre, die verlorn.
Kommt, ihr Flocken, Augenblicke,
kommt herbei, daß ihr uns nützt,
daß ihr besser als das dicke
Stroh den Herzensbrunnen schützt!

Unser Rauch wirft Schattenzungen
dort auf Nachbars Schneedach hin,
's ist, als ob Erinnerungen
in verwandte Herzen ziehn.
Sag, wer trägt uns in Gedanken,
wenn das Weiß uns weich umgibt,
bis in stillem Weltumranken
fest verbunden ist, wer liebt.

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész

19 CSÜTÖRTÖK

17.30
TIT SZABADEGYETEM
A magyar művészet
a XX. században
Magyar posztimpresszionizmus és szecesszió (Csontváry Kosztka Tivadar, Gulácsy Lajos, Rippl-Rónai József, Beck Ö. Fülöp, Körösfői-Kriesch Aladár, Nagy Sándor)
Előadó: Szij Béla művészettörténész

Magyar Nemzeti Galéria, 1984. január

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész (1853–1919).

A hortobágyi táj szépségét csak századunk képzőművészete ismerte fel. Az első alkotások egyike azonban mindjárt remekmű lett. Csontváry Kosztka Tivadar egyszer járt ezen a vidéken és akkor festette a máig is legjobbnak tartott „Vihar a Hortobágyon" c. képét. (említve).

Jó reggelt!

1984. I. 30. Kossuth 4.25

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész

Csontváry, aki Tóth Menyhért igazi vagy rokona a szimbólumteremtésben, azt mondta: „Ne feledjük, hogy a világrendben csak a sasnak és a kiválasztott művészeknek adatott meg a képesség beletekinteni a Napba. Ezért a bagoly s az aprócsillag a Napot utálja." És ő mondta azt is: „Fiaim, tudtok sokat, de még sem tudtok semmit sem, mert nem tudjátok a levegő perspectiváját és a szintávlatot megfesteni." — Mindezt, Tóth Menyhért a fehér színrőgök kozmikus kavargásában találta meg.

Gyadócsi István: Tóth Menyhért hazatalálása.
Petőfi Néke, 1984. máj. 6.

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész (1853–1919).

Tóth Menyhért négy éve halt meg, most tanában ünnepelhette volna 80. születésnapját. – Szalay Lajos nyilatkozata úgy szól, miszerint pikturánknak három orma van: Csontváry, Derkovits, Tóth Menyhért.

A. Szabó János: Várnak Tóth Menyhért „violái".
Fejérmegyei Hírlap, 1984. febr. 25.

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész (1853-1919).

Hasznosné Szöllős Ilona kódex-iratgrafika konzervátor az adásban elmondja, hogy ki volt az a három művész, akiknek a műveivel ezt az utolsó tíz évet eltöltötte: Csontváry, - Vajda Lajos, Ulitz Béla. - Csontváry egy olyan rajza, amellyel a művész egy negyedannyi időt nem töltött, mint ő, mert 60-80-100 órát hajolt egyetlen rajza fölé, míg rendbe hozta, úgy ismerte meg a művész kézvonását - mert a grafikának ugyan olyan grafológiája van, mint az írásnak.

Egy pálya vonzásában.

1984. III. 14. Kossuth 20.15 (Kné).

Csontváry Kosztka Tivadar

□ Csontváry a legújabb kutatások tükrében címmel kiállítás nyílik ma a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Galériájában.

Népszabadság, 1986. IV. 15

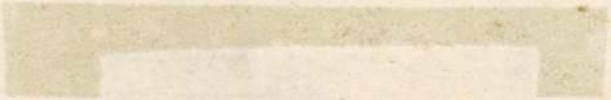

Csontváry (Kosztka Tivadar) †

→ Gyöngyi Sándor

MŰVÉSZET 1985/8/9

Csontváry (Kosztka Tivadar)

MŰVÉSZET 1985/9

va Péterfi Miklóssal – megfosztották állásától.

Mécs Imre bocsátotta rendelkezésünkre az 1983-as esztendő tavaszáról származó három tanulságos dokumentumot, amely mindennél jobban jellemzi a kor viszonyait. A megkövesedett félelmet. A beszéden kívül az alábbiakban olvasható a rendőrhatósági figyelmeztetés és a munkahelyről kapott „elbocsátó szép üzenet" is. Meg kell jegyeznünk: a ma országgyűlési képviselő Mécs Imre annyiban mégis kegyeltje volt a sorsnak, hogy volt még egy munkahelye, ahonnét szintén megpróbálták rendőri nyomással kirugatni felforgató magatartása miatt. Ám a Ganz Kapcsolók és Készülékek Gyárának akkori műszaki igazgatója, *Pap* Sándor erre nem mutatott hajlandóságot. Volt benne emberi tartás, tisztesség. Ily módon Mécs Imre a képviselő-választásig e helyütt volt *tanácsadó mérnök*, s kereste meg a kenyérrevalót népes családjának.

Péterfy Miklós pedig igazán megérdemelné, hogy egykori harcostársai között, a *301-es parcella nemzeti emlékhelyén* leljen örök nyugalomra. Az utókor igazságtételeként.

(kurcz)

KESZEI ISTVÁN
(1935–1984)

Már bennem is behegedt Budapest

Már bennem is behegedt Budapest. De a hatalmas vár alatt azóta is vérzik lényem mélyében az idő. Vértanú pillanatok vércseppjei! Ki látja meg véretek bíborát csontjaim kősivatagában?

atlanul mely emberi szeretettel párosult.

Újpesten nőtt fel, a Nap u. 13-ban, „virtigli" munkáskörnyezetben, amely természetes volt számára, mint a levegő, közege volt. Édesapja régi mozgalmi ember, munkás édesanyja melegsége tartja össze a családot. Hitt a felszabadulásban, a munkások hatalmában, hitt az *emberarcú kommunizmusban*.

Az '50-es években a Műegyetemre küldik – s egyre fogy arcáról az addig elmaradhatatlan mosoly. Kezdi elveszteni önmagát, egyre több dologgal nem tud azonosulni. Konfliktusokba kerül, ez szükségszerű és mindig, mindenkor a szívére hallgatott. Pedig jó eszű fiú volt, zsebében hordta a marsallbotot.

Szívvel-lélekkel, teljesen robbanékony lényével a forradalom mellé állt. Ő volt a *DIÁK* az újpesti forradalmi bizottságban. Ott is kommunistának vallja magát, a tőle szokott határozottsággal, társai elfogadják. Ő állította a folyamőröket a bizottság mellé, ő szervezte meg a Gyűjtőfogházból a politikai foglyok rendezett kiengedését, a legfőbb ügyészség rendelkezé-

újból végig kell járnia előtte
vállalja. Megmutatja a világnak, erre is képes. Befoltozza műveltségének gyermekkori hiányait és nagyon művelt, nagy közösségekben gondolkodó bölcs emberré nevelte magát.

Csoda-e, hogy fizikai énje ezt a sok terhet nem bírta. A lélek kész – mondja az Írás –, de a test erőtlen.

Drága Micu! Veled nagy, fontos, pótolhatatlan darab szakadt le a mi énünkről. Mi is meghaltunk most egy kicsit. Ígérem, éppoly kitartóak és hűségesek leszünk, mint te voltál. Bízom abban, a *történelem csavarmenete ismét kiássa eltemetett igazságainkat*.

Hadd búcsúzzam el a hatalom oldaláról az üldözöttek mellé állt *Pál* apostol szavaival, amelyek annyira rád illenek: *„mint ismeretlenek, de mégis jól ismertek, / mint akiket halálra szántak, mégis élnek, / mint megkínzottak, de belé nem haltak; / mint szomorúak, mégis mindig vidámak, / mint szűkölködők, mégis sokakat gazdagítók, / mint akiknek semmijük sincs, mégis mindenük megvan..."*

Drága Micu, Isten veled!
1983. április 22.

t e t é s-ben részesítem.

A határozat ellen a 8/1976. (XII.17) BM számú rendelet 5§ (3) bekezdése alapján fellebbezésnek van helye, melyet a kihirdetéstől számított nyolc napon belül a fenti szervhez lehet benyújtani.

Indoklás:

Mécs Imre fiatalkora óta baráti kapcsolatban volt Péterfi Miklós budapesti lakossal, aki 1983. április 11-én elhunyt. Mécs Imre a temetéssel kapcsolatos ügyek intézése során segítséget nyújtott az elhunyt feleségének. Tevékenysége kiterjedt a hozzátartozóknak és a barátoknak értesítések elkészítésére, megküldésére. 1983. április 22-én az újpesti Megyeri temetőben történt gyászszertartást követően, Péterfi Miklós sírjánál *ellenséges tartalmú* megemlékezést tartott a mintegy 80-100 főből álló gyászoló megjelentek előtt. Ennek során az 1956. évi ellenforradalmat és az ezekkel kapcsolatos eseményeket – Péterfi Miklós akkori cselekményével összefüggésben – *szabadságharcként* jellemezte. A megemlékezés végén kifejtésre juttatta bizalmát, mely szerint *az 1956-os évi események minősítését a „történelem"* – a jelenlegihez képest – *meg fogja változtatni*.

Cselekménye társadalomra veszélyes, bűncselekmény elkövetéséhez vezethet, ezért rendőrhatósági figyelmeztetésben részesítése jogszerű és indokolt.

Budapest, 1983. május 23.

Dr. Győri László r. őrnagy
alosztályvezető

A határozatot előttem kihirdették és egy példányban átvettem.
A határozat ellen fellebbezéssel *nem* élek.

Mécs Imre
figyelmeztetett

CSONTVÁRY kontra Tivadar

Magyar Nemzet

Főszerkesztő, a szerkesztőbizottság elnöke: **PETHŐ TIBOR**
Főszerkesztő-helyettesek: **Krasznai Zoltán, Kristóf Attila, Szényi Gábor, Zsolt Róbert**
A szerkesztőbizottság tagjai: **Ruffy Péter, Tóth Gábor**
Vezető szerkesztő: **Bognár Nándor**

Kiadja a Magyar Nemzet Kiadó Részvénytársaság
Felelős kiadó: **Sebestyén Tamás** elnök-igazgató

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1092 Budapest, Kinizsi u. 30–36.
Telefon és fax: 122-0888, 122-1026. 118-7942, 117-6953.
Postacímünk: 1392 Pf. 276.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél, a posta hírlapüzleteiben és a Hírlap-előfizetési és Lapellátási Irodánál (Helir) 1900 Budapest XIII., Lehel u. 10/A, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a Postabank Rt. 219–98636, 021–02799 pénzforgalmi jelzőszámra.

Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat
H–1389 Budapest, postafiók 149.

Szedés: Magyar Nemzet Kiadó Rt.
Nyomás: Athenaeum Nyomda, Budapest
Felelős vezető: **Losonczy György** vezérigazgató

HU ISSN 0133–185X HU ISSN 0237–3793

Én nem tudom...

(Mifele kép Baalbek)

Én nem tudom, miért, de tegnap este (oly hirtelen és oly természetesen, mintha a levegővel lélegeztem volna be) vágyódás fogott el egy Csontváry-kép, a Baalbek után.

Emberi kéz alkotta mű soha nem ébresztett bennem hasonló érzést; minden szépségben, amely hatott rám, volt bizonyos távolságtartás és személytelenség. Eddig azt hittem, a képzőművészet abban is különbözik a költészettől, hogy önmagunkban nehezebben őrizhető és felidézhető, mivel érzelmi és gondolati tartalma maga a látvány, amely csakis úgy és csakis ott, a képpel szemben állva hat és érvényesül.

Szeretett táj és személy iránt gyakran érzünk nosztalgiát, lények és tovatűnt idők hiánya bármikor átjárhatja szívünket, az ilyen vágyódásban nincs semmi furcsa, hiszen embervoltunkat fejezi ki, azt, hogy gondolkodunk, érzünk és emlékezünk.

De a Baalbek számomra valami más.

Két éve láttam eredetiben először a pécsi Csontváry Múzeumban. A kép eleven színeivel a nagyterem teljes oldalfalát kitölti, s valami természetes módon fényhatása alá vonja az egész teret.

A Baalbek sokszoros áttétellel életszerű.

Az, ami benne a valóság lényege, nem látható. Azt kell hinnünk, Csontváry a táj áttetsző levegőjét festette meg. Jobban mondva a levegő sajátságos állapotát, amely életünk legszebb napjain, életünk legszebb tájain, a délután közepén lesz felismerhető.

Ezt a levegőt könnyű belélegezni, mert nem tartalmaz romlékony, idegen anyagot, legföljebb a föld, a napfény és a növényzet szagát, de azt is testetlenül. A tüdőbe áradó levegő nem meleg, de nem is hideg, frissességében érződik, hogy a holtpontján átbukó délután mögött a távolban már ott van az alkony. Ilyenkor nem jár a szél. Minden megnyugszik, a nap szelíd fényében áll. Benne van mindaz, amire vágyunk: biztonság és fejlődő élet.

A Baalbek ege, amelyből mindez a fény, áttetsző hangulat, szín és illat sugárzik, mozgásban van. Ez a kép legnagyobb csodája, élő felhők úsznak hűvöskék egén. Ha nézzük őket, tudjuk, hogy nemsokára változni fog a fény, változik minden; de érezzük azt is, hogy a pillanat, amelyet egy zseni erre a képre írt – örök.

Csontváryban nincs semmi naturális, sőt az is, amit a művészetek műnyelve realizmusnak nevez, tőle távol áll. Bennem mégis *természetszerű érzés* támad, ha a Baalbeket nézem, mintha én is beletartoznék öröklétű pillanatába, mintha itt éltem volna a festett tájban, s ami a legfurcsább, már-már misztikus: mintha boldogan éltem volna itt, emberként, személyes létemtől elszakadva.

Ez a csoda vonz, az örök pillanat, amely előrevetíti az öröklétet.

Nyilván ezért vágyódom a Baalbek után.

Van egy szép magyar szó a kiváló tehetségre: Istenáldotta.

Ott, a csendes és hűvös pécsi teremben, a kép fényében ennek az áldásnak jelenlétét és érintését érzem.

Mi ez?

Én nem tudom.

Kristóf Attila

CSONTVÁRY

Vigilia 1982/1.

szolgálat

Szép évfordulóhoz érkezett laptársunk: ezúttal jelent meg ötvenedik száma. Ebből az alkalomból szeretettel köszöntjük valamennyi munkatársát, s további eredményes munkát kívánunk nekik. Bevezetőjében a nemrégiben elhunyt Marosi László szerkesztőre emlékezik, kinek neve és tevékenysége összeforrt a lap történetével. Az ünnepi szám érdekes, magas színvonalú tanulmányok sorával közelíti meg azt a fontos kérdést: Mi az egyház szerepe a modern világban? Hogyan lehetünk még tevékenyebb tagjai egyházközségünknek?

Alszeghy Zoltán *Példabeszéd? Helyes, de milyen?* című rövid írásában a sokat emlegetett és vitatott dialógus új modelljét rajzolja föl, melynek az a lényege, hogy kétarcú és kétirányú. A felelős, önmaga tetteit a hit nagykorúságával végrehajtó keresztény személyiségnek hangsúlyoznia kell az Isten Szavába vetett bizalmát, mert ez a Szó a világnak is erőt adó, segítő forrása lehet. S hangsúlyoznia kell a világ iránt érzett tiszteletét is, mert a világ is magában hordozza az igaz lehetőségeket és a jó adottságait. *András Imre* a jövő egyházközségéről szól „parabolá"-jában. Ez még csak virtuálisan létezik, kezdeményei azonban sok helyütt fellelhetők. Fontos gondolata, hogy a jövőben az eddigieknél nagyobb lesz a plébános személyiségének szerepe, illetve az a készsége, hajlandó-e hiveivel „beszélgető közösség"-et teremteni.

Béky Gellért Japánból írt beszámolója rendkívül izgalmas, szinte novellaszerű írás. Ő már a gyakorlattal szembesítheti azokat a gondolatokat, melyeket a lap elméleti cikkei fejtenek ki, hiszen missziós tevékenysége során sokszor volt alkalma szembesülni hitetlen vagy más eszmei alapon álló közösségekkel és egyénekkel, s munkája során tapasztalhatta, vajon életképes-e olyan helyen is a vallásos gondolat, ahol annak nincs, vagy alig van hagyománya. A lap többi írása közül hadd emeljük ki Ther Péter *Teilhard Krisztusa* című tanulmányát. A szerző Sao Pauló-i s ebből a tényből arra következtethetünk, hogy lapunk munkatársa, Rezek Román immár utánpótlását is felnevelte.

katolikus SZEMLE

A folyóirat 1981-ben megjelent számainak anyagából mindenekelőtt Szennay András pannonhalmi főapát *Az egyház újraéled a közösségekben* című tanulmányát kell kiemelnünk – előadásként a 23. Magyar Pax Romana Kongresszuson Assisiben hangzott el –, melyet párhuzamosan a Vigilia 1981. júniusi száma közölt.

A 2. számban olvashattuk Szentmártoni Mihály *Vakvágányok és távlatok a személyiség kialakításában* című eszszéjét, melyben a szerző a nagykorú, öntudatos, önmaga felelősségére és rendeltetésére ráébredt keresztény ember személyiségmodelljét rajzolja meg, összhangot teremtve a modern lélektani kutatások eredményeivel. Különösen fontosnak tartja azt a folyamatot, melynek során a személyiség kiiktat önazonosságából minden „nem-ego" jelenséget. Csak e folyamat végeredményeként alakulhat ki a felelős, a döntéseinek következményeit vállaló ember. Öt ilyen „fantázia-meghatározót" sorol fel, melyekre a szabadság minden kockázatát vállaló lénynek „nem"-et kell mondania. Mivel ezek a lelki élet kibontakoztatásának is gátló tényezői, érdemes őket – a szerző fejtegetéseinek alapján – összefoglalnunk. Szentmártoni Mihály szerint nemet kell mondanunk: 1. a bennünk élő szülőre, azaz: ha hiteles keresztény életet akarunk élni, nem menekülhetünk a felelősség alól az ilyen és hasonló kitételekkel: „Így tanítottak rá a szüleim, tehát így helyes"; 2. Nemet kell mondanunk gyermekeinkre, ha azokban önmagunk megvalósulását szeretnénk látni; 3. Az abszolutizált társadalomra, a hagyományokra, mert „az ember nem az, akinek mások mondják, hanem amit maga vél magáról"; 4. Le kell építenünk „infantilis függőségünket" és önsajnálatunkat; és végül 5. nemet kell mondanunk a gyerekes istenképre, mely szerint Isten csak büntet és jutalmaz. A „nagykorú" istenképhez ugyanis hozzá tartozik, hogy elkeseredésünket és kiábrándultságunkat is rá merjük bízni, „még akkor is, ha úgy gondoljuk, ezáltal talán megsebezzük Őt".

A Katolikus Szemle tavaly megjelent számai jelentékeny tanulmányokat tartalmaznak a vallásos néprajz (Tüskés Gábor: *Népi vallásosság és teológia*), az összehasonlító vallástörténet (Fáj Attila: *Allegóriafa királyoknak*), a művészettörténet (Szabó Ferenc: *Csontváry – a „magányos cédrus"*) és az irodalomtörténet (Szitha Ilona: *Tűz Tamás új verseskönyve*) köréből. Tovább folyik a lapban a nemzeti öntudatról kezdeményezett vita, melynek néhány tanulsága – elsősorban a „nyelvében él a nemzet" igazságának új szempontokkal való gazdagítása – hazai vonatkozásban is jelentős.

MÉRLEG

1981. évi 3. számában a román származású vallástörténészt, Mircea Eliadét mutatja be a folyóirat. Korunk egyik legnagyobb hatású tudósának első igazán jelentékeny tanulmánya harminc évvel ezelőtt jelent meg, s elsősorban az összehasonlító vallástörténet-tudomány fejlődésének adott termékeny impulzusokat. Mircea Eliadét a különféle vallások rokon vonásai foglalkoztatják. Az egyes jelenségek elemzése során igyekezett összehasonlító módszerrel élni, mert hite szerint az egyoldalúan pszichológiai, nyelvtörténeti vagy ideológiai nézőpont nem elégséges ezek magyarázatául. Műveiben azóta is ilyen jellegű feldolgozási móddal próbálkozott, s egyre tudatosodott benne az a felismerés, hogy a „szent" és a „profán" közötti határok nem vonhatók meg egyértelmű pontossággal, az utóbbi is „szentté" lehet, ha túlmutat önmagán s a létezés virtuális tartományában gyökerezik. Mircea Eliade regényeket is ír, s tanulmányaihoz hasonlóan azt a gondolatot fejtegeti lapjaikon, hogy a mai ember megfeledkezett a lét lényegéről. Menekülésének egyetlen útja lehet: ha újra felfedezi a létezés szakrális jellegét.

Az újabb gondolattörténeti kutatások során egyre inkább az érdeklődés előterébe kerül a múlt században élt filozófus, Rosmini-Serbati, aki a keresztény perszonalizmus egyik jeles képviselője volt. Úgynevezett „Negyven tézis"-ét a Szent Officium elítélte, két munkáját pedig in-

VIGILIA

Ára: 20,– Ft

dexre tette. A *Mérleg* munkatársa François Evainnel beszélgetve igyekszik választ találni e határozat gyökereire. Evain, aki a Rosmini-életmű kritikai kiadása munkálatainak egyik részvevője, részletesen beszámol a munkálatok előrehaladásáról. Rosmini annak idején – részben a francia enciklopédisták műveinek ellenhatásául – meg akarta írni a nagy keresztény enciklopédiát, felölelve benne a tudomány minden területét. Átfogó látásmóddal igyekezett választ találni a napjainkban is időszerű és fontos kérdésre: hol jelölhetjük ki az ember helyét a világegyetemben. Az emberre orientált gondolkodásmódjának számos megfelelőjét találjuk a keresztény filozófiákban, s már csak ezek előzményeinek felkutatásában is fontos szerep vár a kritikai kiadásra. A tudósok azt remélik, hogy a Szent Officium elítélő határozata – mely csak posztumusz műveire vonatkozott – az eredeti szövegek helyreállítása után tisztázhatóvá tehető.

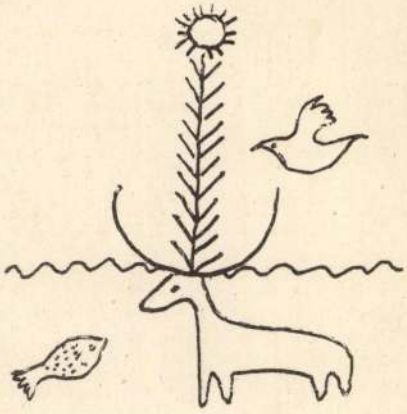

POSSONYI LÁSZLÓ ARANYDIPLOMÁS

A Vigilia egyik alapítója, sokáig főszerkesztője, majd rovatvezetője, az Új Ember nyugalmazott főmunkatársa ötven évvel ezelőtt szerzett diplomát a budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen.

Ebből az alkalomból az 1981. szeptember 12-én megtartott egyetemi tanácsülésen (évnyitón) Csizmadia Ernő rektor kezéből átvette az egyetem által kiállított aranydiplomát. Ehhez gratulált, tolmácsolva az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének, Miklós Imre államtitkárnak jókívánságait, Bugár Péter, a Katolikus Főosztály vezetője.

A Vigilia szerkesztősége bensőséges házi ünnepségen köszöntötte az aranydiplomás Possonyi Lászlót.

ELHUNYT PFEIFER JÁNOS

1981. október 21-én, életének 72. és papságának 48. évében a budapesti Széher úti kórházban, súlyos betegség következtében elhunyt Pfeifer János c. apát, a Római Katolikus Hittudományi Akadémia társadalomtudományi tanszékének ny. professzora. Lelki üdvéért Gál Ferenc professzor, a Hittudományi Akadémia dékánja mondott engesztelő szentmisét november 6-án az Egyetemi templomban. Szülőfalujában, Zalakaroson temették el.

Lapunknak tett utolsó ígérete szerint folytatta volna a pápai enciklikák szociális tanításainak ismertetését. Az elmúlt nyáron még a Laborem exercens méltatásán dolgozott, amikor a betegség ágynak döntötte. Úgy emlékezünk vissza rá, mint aki lelkipásztori és tudományos munkásságát egyaránt a keresztény közösség javára kamatoztatta. Nem feledjük atyai közvetlenségét, barátságos egyéniségét, amely – ha szerkesztőségünket meglátogatta – valamennyiünket megörvendeztetett. Egy hitelesen keresztény emberrel, egy igaz pap-tanítóval lettünk szegényebbek.

Minden kedves Olvasójának boldog új évet kíván

a Vigilia

SZÁMUNK ÍRÓI

BOROSS GÉZA református lelkipásztor

GICZY GYÖRGY az Új Ember munkatársa. 1979. májusi számunkban jelent meg „A zsidó »Törvény«-tisztelet" című írása.

HAFENSCHER KÁROLY evangélikus lelkész

KOMLÓS ATTILA református lelkipásztor, újságíró, a Reformátusok Lapja felelős szerkesztő helyettese, a Református Zsinati Iroda Tájékoztatási Osztályának vezetője.

MAKAY GUSZTÁV ny. vezetőtanár, c. egyetemi docens. „Korszerűtlen gondolatok a líráról" (1976. május), és „Várkonyi Nándor »pergő évei«" (1977. október) címmel írt tanulmányt a Vigiliába.

POMOGÁTS BÉLA irodalomtörténész, kritikus. Legutóbb kiadott jelentős munkái: *Sorsát kereső irodalom* (tanulmányok, 1979), *A tárgyias költészettől a mitologizmusig* (A népi líra irányzatai a két világháború között, 1981). Lapunkba 1970 májusában „Mindenség és költészet. Juhász Ferenc újabb verseiről" és 1981 januárjában „Csillagtoronyban. Jékely Zoltán ifjúkori költészetéhez" címmel írt tanulmányt.

Itt hívjuk fel olvasóink és az érdeklődők figyelmét arra, hogy lapunk régebbi számai a Vigilia Kiadóhivatalában megvásárolhatók.

MH SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

HÉTFŐI HÍREK

1982 JUL 12

1021

Az idei vasutasnap alkalmából a hét végén nyílt meg a XXXII. országos vasutas képzőművészeti kiállítás, a VIII. kerületi Népszínház utca 29. szám alatti kiállítóhelyiségben. Képünkön: Csorba Katalin „Pályamunkások" című alkotása, amely a szakszervezet elnökségének díját nyerte el.

(Apostol felv.)

CSORBA KATALIN

1982.III.4.Televizió 2.Müsor 21.oo
TV Hiradó 2

1021

CSONTVÁRY TIVADAR

- A budapesti Csontváry teremben Czene Béla képeiből nyilt ma délután kiállitás. Ezek a munkák aligha kivánnak különösebb magyarázatot, hiszen egyetlen pillantásra is szembetünő, hogy alkotójuk nem akar rejtélyes lenni. A természet elvüség hive. A zsánerről az életképről már sokszor mondták, hogy leáldozott a csillaga. Mondták anekdótikusnak és idillinek, s lám mégis él, mégis lehetnek olyan müvészi törekvések, mint Czene Béláé, amelyek ebben a formában mutatják fel a mai világ részleteit. Egy korábbi kiállitásának katalógusi előszavában mindezt programszerüen is megfogalmazta a festő. Akkor azt irta, hogy a mai müvésznek közérthetőségre kell törekednie. Arra, hogy minél nagyobb közönség előtt váljon nyilvánvalóvá, a müvészek nem ingyenélői egy társadalomnak, hanem ánnak az életnek a hü megörökitői, amelyet mindannyian élünk. Czene Béla ugy látja, hogy ezt az ábrázolásnak avval a módszerével lehet leginkább elérni, amelyet ő választott. Ha képein végignézünk az az érzésünk, hogy itt a festői cél mindenekelőtt megörökiteni olyan apró pillanatokat, amelyek a mindennapok valóban hétköznapi világából valók. Az erednény, főként az utóbbi évek alkotásaiból a Csontváry teremben látható.

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

BUDAPESTER RUNDSCHAU

1981 NOV 30

CS.

48/1981

1021

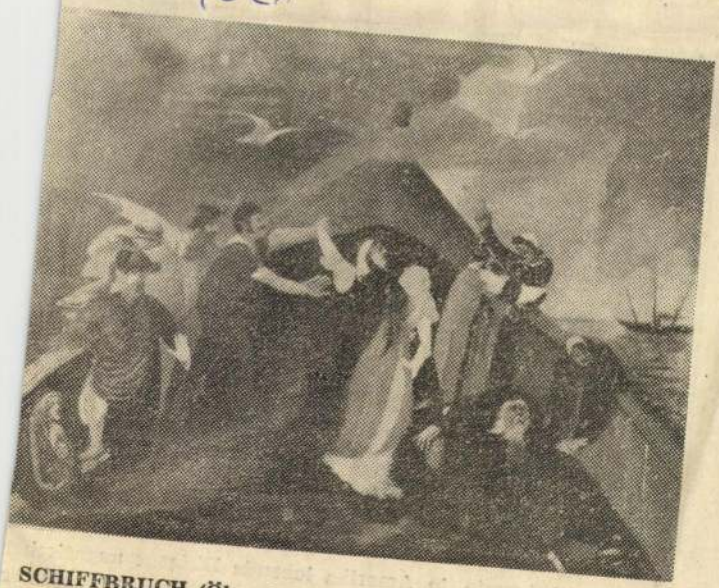

SCHIFFBRUCH (Öl auf Leinwand, 1903), ein besonders expressives Tableau des genialen und lange Zeit nicht gebührend gewürdigten Meisters der symbolischen Bildschöpfung TIVADAR CSONTVÁRY KOSZTKA (1853—1919)
Schätze in Privatbesitz

CSONTVÁRY TIVADAR

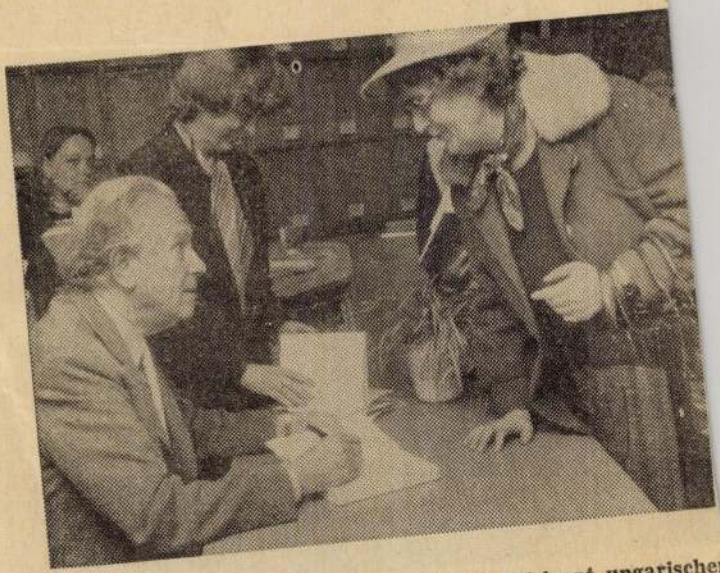

Der weltbekannte, in Amerika lebende Dirigent ungarischer Abstammung Antal Doráti dedizierte in einer Budapester Buchhandlung seine Autobiographie

SAJTÓFIGYELŐ

1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

SZOLNOK MEGYEI NÉPLAP

1983 MÁJ 28

CSONTVÁRY TIVADAR — 1921

Csontváry Kosztka Tivadar: Athéni utca

MAHIR SAJTÓFIGYELŐ

1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

CS

BUDAPESTER RUNDSCHAU

1981 MÁR 9

CSONTVÁRY TIVADAR

1021

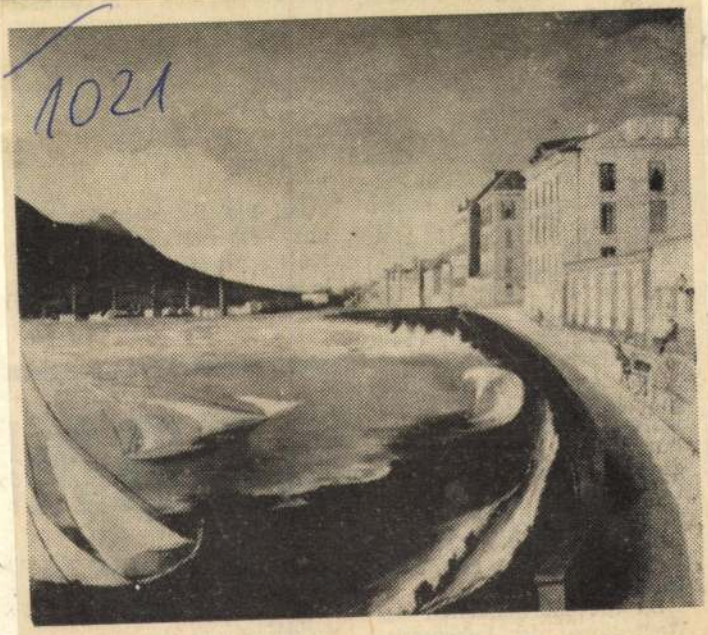

Tivadar Csontváry Kosztka (1853—1919), Castellammare di Stabia, 1902, Öl

Moderne ungarische Galerie

KOMISIJA ZA KULTURNE VEZE SA INOSTRANSTVOM
MOLI VAS DA PRISUSTVUJETE OTVARANJU IZLOŽBE

MAĐARSKOG SLIKARA

TIVADAR KOSZTKA CSONTVARY-a

26. MARTA 1965. GODINE U 18 ČASOVA
U IZLOŽBENOM PAVILJONU – MASARIKOVA 4

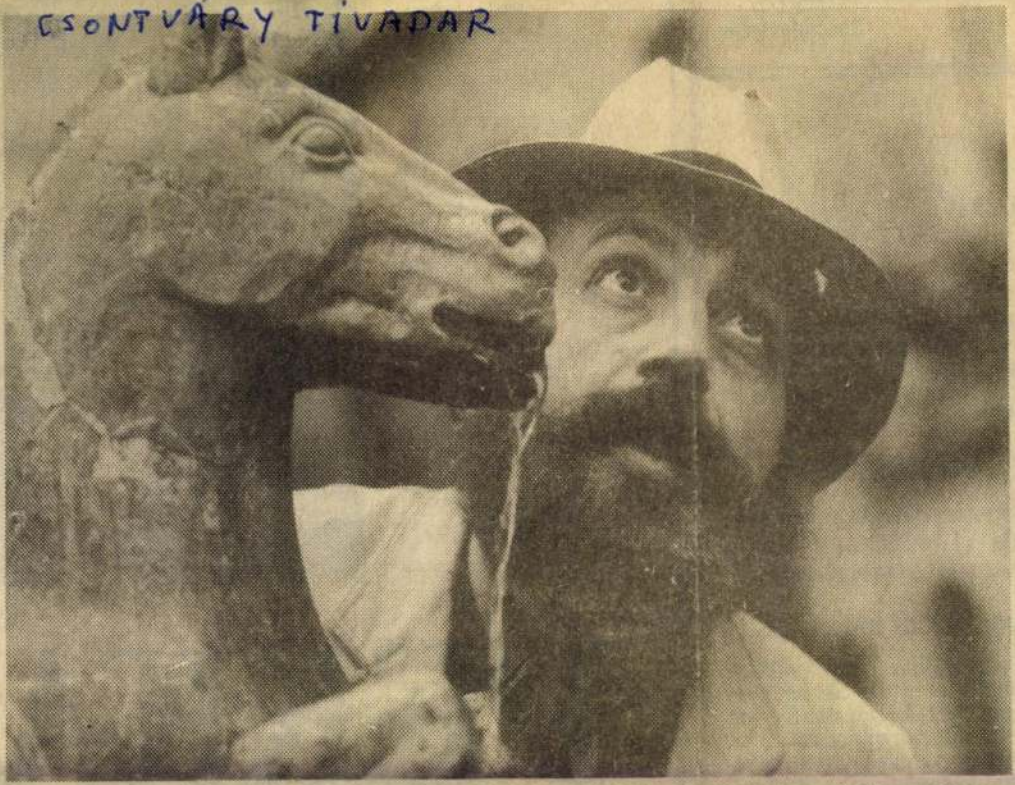

● **UNOHDETTU TAITEILIJA.** Unkarilainen taidemaalari Tivadar Csontvary (1853 — 1919) on maansa ulkopuolella jokseenkin tuntumaton hahmo. Csontvaryn merkitys unkarilaisessa kuvataiteessa onkuitenkin ollut huomattava — ja myös elokuvantekijä Miklos Jancso on saanut häneltä vaikutteita. Csontvarystä on äskettäin kuollut, meillä mm. elokuvastaan Sindbad -suuri rakastaja tunnettu ohjaaja Zoltan Huszarik tehnyt elokuvan, joka tänään esitetään Tampereella elokuvateatteri Nordiass Unkarin filmiviikon päätöselokuvana. Huszarikin elokuva ei ole tavanmukainen taiteilijakuvaus, vaan elokuvassa pyritään symbolisen kuvakielen avulla ilmentämään Csontvaryn visuaalista maailmaa. ELokuva kertoo myös nykyajasta — ja samalla se on kunnianosoitus edesmenneelle näyttelijälle Zoltan Latinowiczille, joka kuoli kesken Csontvary-elokuvan kuvausten.

ustettava siviilimiliisiosastoja?

Ent. rajavartija

...kana?

seksi. Tavoitteiden yhdensuuntaisuus tulisi ottaa huomioon jo vaalitaisteluvaiheessa. Tasavalta lähestyy todellista kypsyyskoettaan.

Veroruuhkat

Verovirkailijat ovat huolestuneita veroasioiden käsittelyn pahasta ruuhkautumisesta.

HELSINGIN SANOMAT

Perimmäinen syy valitusruuhkiin ei sitten ole henkilökunnan vähäisyydessä. Syy on tse verotuskäytännössä, joka pakottaa verovelvolliset hakemaan oikeuksiaan omatoimiesti. Jos tällaisessa tilanteessa inoana ratkaisuna nähdään eroviranomaisten määrän lisääminen, se osoittaisi haluttomuutta verotuksen yksinkeraistamiseen.

Verotuksen laatua ja verovelvollisten luottamusta oikeudenmukaiseen verotukseen voiaan tosin parantaa käsittelijöi-

1021
AAMULEHTI
Tampere
Kok
134.975 LT
25.11.1981 f

PEKKA

Pankinjohtaja, varatuo
kemusta ja mielipiteit
Hänet tunnetaan vakaa
jasta tahdostaan. Hänt

CSONTVÁRY — MAI SZEMMEL

A brüsszeli világsiker után felfedező érdeklődés nyilvánul meg a félévszázad óta félreismert *Csontváry* festészete iránt. Életművének válogatott remekei a márciusi *belgrádi* kiállítást követően, rövidesen *Székesfehérvárra* kerülnek.

Nem szokatlan jelenség, hogy egy művészt a nemzedéke nem érti meg. Csontváryt még bolondnak is tartotta. Egy nagyzási hóbortban tetszelgő patikus nevetséges rögeszméjét látta abban, hogy óriásméretű vásznain „életnagyságú" tájképek létrehozására vetemedett. Gúnyolta és konok közönyével rettenetes csalódást okozva, csaknem az éhhalálba kergette a küldetésének igazától megszállott művészt.

Az 1853-ban Kisszebenben született Csontváry (polgári nevén *Kosztka* Mihály Tivadar) látomásos festészetének csodálatos virágzása 41 éves korában kezdődött és 14 évig tartott. Előtte, az élete lassú előkészület a vulkán kitörésére — géniusza tündöklésére. A még hátralévő 11 életéve már csak halódás, a kihamvadt kráter üszkösödő pernyéje. Tragédiája, hogy világraszóló hősi küzdelme, megértés híján, hatástalan maradt a kortársaira. A keserűségtől elborult elméje önistenítő vigasztalásba menekült — ecset helyett tollal csillapítva fékezhetetlen energiáját.

Nyitott kérdés, vajon elmebeteg volt Csontváry? De bizonyos, hogy a mai közvélemény egyre jobban érzi már magasrendű életművének jótékony szépségét és az alkotásaiból kisugárzó hatalmas vitalitást.

Mégis, elvétve, akadnak még ma is, akik festészetének zömét nem csodálni a múzeumba, hanem tudományos okulásra az elmegyógyintézet gyűjteményébe utalnák. Azzal érvelnek ezek, hogy a festészetben a leglángolóbb zsenik rendíthetetlen kősziklák, míg az elmebetegek művei rendezetlenek, ernyedten szétesők. Csontváry elmebeteg festészete is „elviselhetetlenül nyomasztó világot sugalló ábrázolás", mert annak az anyagnak, amiből lángoló elképzeléseit kellene alakítania, nincsen gerince. „Az alakítás gerince ugyanis a causalitás törvénye." — Ez a rideg, szigorú szemlélet, kijegecesedett művészi elveivel, kifinomodott ízlésével és esztetikai igényességével, megfontolt, okos és látszólag helytálló megállapításai ellenére se számol az elementáris hatáskeltésnek meglepetésszerű, kiszámíthatatlan lehetőségeivel. Többről is, kevesebbről is van itt szó, mint pusztán festészetről. Csontvárynál az eszköz szerepét betöltő műnél fontosabb érdek maga a közlés spontanitása. A célja valamiféle halasztatlan hírnek a terjesztése. Belső megvilágosodásának a feltartóztathatatlan kiáradása.

Csontváry 27 éves korában, 1880-ban ébredt hivatása tudatára. Naplójában írja, hogy fával rakott ökrösszekeret rajzolt egy vénypapírra, a patika ablakából, amikor nesztelenül a háta mögé sompolygott a principálisa. A rajz elkészültével a vállára ütött: „Mit csinál? Hisz, maga festőnek született!" Egymásra néztek. Azután egyedül, kilépett az utcára, gyönyörködve a rajzában. Ekkor, egy háromszögletű magot pillantott meg a bal kezében és a feje fölött hangot hallott: „Te leszel a világ legnagyobb festője. Nagyobb Rafaelnél." E sugallat hatása alatt lett festő. A magban eljövendő nagyságának jelképét ismerte fel. E végzetes pillanattól kezdve vasakarattal, rendíthetetlen szilárdsággal készült fel gigászi feladatára. Egy évtizednél hosszabb kuporgatás után bérbeadta gyógyszertárát, és biztosítva függetlenségét, előbb Münchenben tanult *Hollósy* magániskolájában, majd a karlsruhei, düsseldorfi, párizsi *Julian*-akadémián tökéletesítette tudását. Felvértezve magát tévedhetetlen technikai biztonsággal, várt a parancsoló kényszerre, arra a pillanatra, amikor azonnal meg kell valósítania, amíg a belső izzás tart, lángoló elképzeléseit. Bejárta a Földközi tenger vidékét, barangolt Olaszországban, Szerbiában, Görögországban, Szíriában, Egyiptomban, a Szentföldön, az önsanyargatásig tűrve nélkülözéseket, fáradhatatlanul felülkerekedve a nehézségeken. A küldetéses alázatával és lemondásával hajszolta a nagy élményt, hogy megtalálja a „napút"-, a „napszín"-festést, ahogyan a „plain air"-festést értelmezte és a saját használatára alkalmazta. Amikor zenekari hatással vetekedő szín-szimfóniáját, a *„Taorminai görög színház romjai"*-t festette, ezt írja naplójában:

„Athénből Taorminába siettem, ahol rám várt egy olyan naplemente, amellyel biztosra veszem, hogy az a legszínesebb napútfestménye lesz a világnak. Nem kellett sokáig gondolkoznom a kivitelezésen, mindennel tisztában voltam." De a nagy élmény még váratott magára. Végre ennek is elérkezett az ideje. 1907-ben, Damaszkusz utcáin őgyelgett éber szemmel, amikor elébe állt egy ismeretlen görög és olaszul megszólította: „Siessen Baalbekbe, most van az ideje, hogy megkapja a keresett motívumot főművéhez. Most láthatja a nagy templomot a legszebb megvilágításban."

— Másnap, hajnalban, — írja naplójában — a nagy templommal szemben lévő Hotel Viktóriában álmomból felriasztott egy fény, amely tűzvörösen húzódott le a magas Libanonról; belángolta aranyleheletével a Helios oszlopait s átkarolta a Bachus Antonius és Vesta templomait, világító színekkel. Megleltem a világ legnagyobb napút-motívumát.

Egy életmű hatásfokának értékelésénél legirányadóbb a közvetlen kapcsolat alkotás és közönség között. Ez a kapcsolat koronként változhatik, szeszélyes hullámzásban a váratlan meglepetés elragadtatása és a semmitmondóan ható hűvös tartózkodás között. Csontváry festészete ma: újraéled, kitárulkozik, megigéz. Kicsendül belőle a titkos szózat, amikor úgy festett, mintha szenvedélyesebb, átfogóbb életszeretetre nevelhetné a nézőt. Ezt a sóvárgást érzékeljük, mint látomást, ha egyik leghíresebb képóriását szemléljük: *„Zarándoklás a cédrusfánál"*. Minél tovább nézzük, átengedve magunkat zengő káprázatot előidéző hatásának, egyre közelebb férkőzünk a Teremtés misztériumához, a Kezdet, a Kiindulás lélegzetállító megsejtéséig.

A végtelenséget érezte, számára a *Tér* összefolyt az *Idővel* és az életérzés, mint ábrázolható valóság, öltött testet, mint az egyedüli fontos téma, amit érdemes, sőt kell kifejeznie, amikor tátrai, taorminai, jeruzsálemi vászonkolusszusait festette. Távlatot, mértékhez, arányhoz való igazodást, maga alávetését annak az elemi festési szabálynak, hogy a kép a természetnek csupán kicsinyített mása lehet — itt hiába is keresnénk. A festő egyenesen azzal az igénnyel lép fel, mintha folytatni akarná azt, amit a természet elkezdett és magát a természetet tenné át a vászonra. És az a csodálatos, hogy ez a szuggesztió sikerül neki. Élő lelket, a maga izzó átélését menti át a művébe. Miközben a felidézett tájakat és hangulatokat élvezzük, voltaképpen önmagunkat érezzük, magának a Létnek jelenvalóságát szemléljük. Olyen élmény ez, amihez festmény nemigen szoktat bennünket. De Csontváry nem elégszik meg azzal, hogy szemléltessen fákat, vizeket, virágokat, eget és földet, felhőket, hegyeket, hanem érzékeltetni akarja és tudja a harmatos üdeséget, a mindenséget magához ölelő testvérszeretetét is.

Lenyűgöző aránytalanságával, a fenség, a roppant nagyság döbbenetével hat egyik legeredetibb és legmerészebb vászonóriása: *„Tarpatak völgye a Tátrában."* Utánozhatatlan alkotás, mert a másoló még oly pontos, gondos művelete is menthetetlenül csupán giccset eredményezne. Hiányoznék a *hit* elemezhetetlen ereje, valmilyen fluidum, amely az eredeti képből átáramlik a figyelmes nézőbe, olyképp hogy már nem is pusztán a festményt látja maga előtt, hanem megelevenedik el még akkor is, ha sohase látta a valóságban, a hegyek világító fényében és a v sötét mélységében, belevésődve az emlékezetébe, egy felejthetetlen táj, fenyvesei távával, a csalitban csattogó fülemiléivel, a harmonikus szépség csendes, mélyüte hangulatával.

Tarthatatlan, sőt szánalmas kifogás Csontváryról mint primitív, vagy dilettáns festőről említést tenni. Mint portréfestő, lélekvetkőztető röntgen-szemmel bírta vallomásra modelljeit. Elsősorban önmagát állítja az utókor ítélőszéke elé, fényben fürösztve átható tekintetét, mely egy gyermek ártatlan bizakodásával és az érett férfi rettenthetetlen bátorságával, küzdésre készen, néz szembe az ismeretlen világgal. Látképei technikailag tökéletes kivitelűek. Kompozíciói pedig páratlan beleélésről tanúskodnak. Sugallatos erővel, szinte varázsütésre, fel tud éleszteni korokat, hangulatokat. Lelkében gyúl ki a Nap izzó lángolása és ragyog hűvös fénnyel az ezüstös Hold. A nagy motívumot, melyet oly állhatatosan keresett, megtalálta végül a hitével, mely nem ismert lehetetlent, átpottyanva, szinte észrevétlenül, a tudatlanság és az emberi tehetetlenség áthatolhatatlan falán is. Megszállottan festett. Elfelejtette, sőt meg is semmisítette önmagát, a gyarló ember, akinek képében önfeledten száguldott az eszménykép után, hogy kizárólag ez a kifejezhetetlen és halhatatlan jusson művészetében kifejezésre.

HAITS GÉZA

1021

Németh Lajos: Baalbek

Nemcsak a műalkotásnak, a műtörténeti dolgozatnak is megvan a maga műfaja. S amiképpen minden jelentős műalkotás, éppúgy minden jelentős művészettörténeti teljesítmény is egyszerre teljesíti be és újítja meg műfaja követelményeit. Csontváry *Baalbek*je tájkép, Németh Lajosé mű-monográfia. S ahogy Csontváry műve attól remekmű, hogy nem pusztán egy táj hiteles ábrázolása, hanem „a teljesség képi szimbóluma", Németh Lajos tanulmánya is azzal emelkedik ki a szakirodalmi átlagból, hogy nem áll meg a szűken felfogott „tényeknél", a közvetlen empíriánál, hanem az egyes műben a történelmi teljességet kísérli meg felmutatni.

A szakszerűség és az olvashatóság követelményének megfelelni kívánó mű-monográfia „kiinduló helyzete" voltaképpen képtelenül elvont. Az egyik oldalon adva van egy szigetszerűen zárt, mikrokozmikus teljességű — intenzíve végtelen tágasságú — mű, amely tisztán immanens értelmezésre vár; a másikon ott a történeti-társadalmi valóság végtelenül bonyolult, extenzív folyamatossága. Műközpontúság és történetiség ősdilemmája sehol sem látható oly pőrén, mint épp a mű-monográfia kérdésfeltevésénél. (Remekműről lévén szó, esetünkben még egyszerűsíti is a helyzetet, hogy a monográfusnak nem szükséges esztétikailag, saját világnézeti preferenciái alapján *levezetnie* értékválasztását.) A kitűzött feladat tehát elmélet után kiált — fel-

kezményeket" — mondja [illegible] replő bírónő *Kézdi Kovács Zsolt* filmje [illegible]*emény jogá*ban. — „Alkoholista szülők, bűnöző kamaszok, agyongyötört nők" — a film ezt a felsorolást tovább folytatja, a családi és az erkölcsi élet jóformán teljes zűrzavarát ábrázolja. Egyike napjaink legfontosabb témáinak: érdeme egy filmnek, ha erről szól. Kivált ha jól szólna erről.

Első jeleneteiben *A remény joga* más hangot üt még meg. Különös kertes ház a helyszín, ahol ekkor vélhetően két magányos ember lakik (az egyiküknél ugyan épp vendégeskedik az unoka Münchenből); egy házban laknak és nem szeretik egymást. Sőt: a „felső" lakó tevőlegesen gyűlöli a tulajdonost, fóliasátrát szétrontja, tulipánjait a hóba szórja, éjszaka rádörömböl, rátelefonál. Az öregúr a vegzálásba bele is hal. A lakó mozzanata mintegy keretezésképpen tér csak vissza, s a néző elég későn értesül arról is, hogy a gyűlölködés oka: a lakó lánya a tulajdonos egyik lányával együtt disszidált, s aztán apja szeme elől végképp eltűnt.

Más történet bonyolódik közben. A haláleset után odaköltözik az öregúr idősebbik lánya, a bírónő; maga is elvált asszony. Ő gondozza most Thomast, disszidens húga kisfiát. Az anya viszont épp azzal foglalatoskodik, hogy elváljon müncheni férjétől és idehaza hozzámenjen kamaszkori szerelméhez. Ezen vitázva mondja húgának a bírónő a bevezetőben idézett szavakat a családok felbomlásáról. Önkritikusan szól saját házasságának meghiúsulásáról, de unokaöccsének elmondja: „Állandóan olyan emberekkel találkozom, akik egy kis hibával elrontják az egész életüket", s hogy ő *tudja*, hol van ennek a határvonala. Kemény, szinte savonarolai jellemnek ábrázolja őt Kézdi Kovács, és a vendégszínésznő: *Marija Liisa Turkka* (magyar hangja *Tóth Judit*).

„Csak olyannal tudnék élni, akivel tökéletes harmóniát találnék" — mondja máskor, szakítván szerelmével. Újabb szerelembe bonyolódik: beleszeret (volt) sógorába, amikor

Csontváry Kosztka Tivadar: Baalbek

tételezi, hogy a szerző koherens, dialektikus műalkotás-elméletre (vagy ami itt ugyanaz: társadalom- és történetfilozófiai koncepcióra) támaszkodik. Egyébként már a legelső kérdésnél — hogy miből induljon ki — elbotlana. A tudományos műértelmezés alfája és omegája végül is az, hogy *miből mire lehet következtetni.* Alighanem ez az elméleti igényesség az oka annak, hogy elméletbarátnak hagyományosan aligha mondható művészettörténet-írásunk legritkábban előforduló műfaja az egyes mű totalitását feltáró monográfia. Németh Lajos könyvének számos erénye között épp a kifejtésmód árnyalt, történeti-dialektikus mivolta, elméleti megalapozottsága tűnik szembe — s mindez olyan műfajú könyvben, ahol az olvasó — folyton az adott mű igézetében élve — szíve szerint minden mondatot közvetlenül „visszakeresne" a mellékelt reprodukción, a látott élményben.

A könyv olvasása közben legfőbb élményünk az, miképpen kerüli el a szerző a leegyszerűsítő levezetések, rövidrezárt következtetések, kézenfekvőnek tűnő, de gyakran hamis analógiák fenyegető csapdáit. Németh Lajos jelentős mennyiségű — életrajzi, történelmi, szociológiai és művészettörténeti — adatot, széles körű szakirodalmat dolgoz fel: figyelme az ókori Szíria kultúrhistóriájától századvégi magyar orientalista festőkig, mitológia- és kultusztörténeti fejlődésektől modern művészetelméleti és módszertani vitákig. pszichofiziológiai látásmechanizmusoktól térkoncipiálási metódusokig, a magyar századvég különféle ideológiai képleteiig mindenre kiterjed. De ettől a könyv még lehetne akár eklektikus is. Hogy mégsem az, az nem csupán a szerző arányérzékét, hanem mindenekelőtt az előszóban is jelzett módszertani tudatosságát, gondolatmenete átgondoltságát dicséri. Ennyiféle megközelítés csak akkor eredményez valóban árnyalt, sokoldalú és tudományosan is megbízható képet, ha a szempontok nem önkényesen kerülnek egymás mellé, hanem viszonyrendjük szükségszerű. A nyitó fejezet például a *Baalbek* keletkezési körülményeit vázolja; a következő fejezet mégsem tér rá közvetlenül a műre, hiszen nyilvánvaló, hogy az nem vezethető le közvetlenül az alkotó életrajzából, élményvilágából, napi feltételeiből. Így csak a naiv olvasó számára tűnik önkényesnek, hogy a szöveg váratlanul az ókori Szíriáról, az antik vallások egymásra épüléséről, a számtalan kultúrát átívelő baalbeki napkultusz történeti formáiról szóló tömör értekezéssel folytatódik: a gondolatmenet a mű közvetlen közeléből most hirtelen évezredek távolába lendül.

Csábító lett volna ezek után az ősi rituálék, múltba vesző mítoszok e gazdag televényét egyszerűen belevetíteni Csontváry remekművébe; hazai és külföldi olvasmányok riasztóan hosszú sora a bizonyíték arra, hogy milyen sokan hajlanak manap-

telmiségi férfi az érdekesebb, rá kell figyelni, róla kell elmondani valamit. S így jött létre két, meséjében s a felölelt világ jellegében is egzotikusabb, ínyencebb film egy talaját vesztett férfi és egy kislány kapcsolatáról, és egy lengyel színészről. Ezekben a filmekben már hervadó francia világsztárok játszották a tétel szerint még mindig önálló, egyedien gondolkodó asszonyokat, de a dramaturgia tulajdonképpen elég fakó szerepeket kínált nekik: Anna Karinát kisöpörte a férfi mellől, és a filmből egy kislány, Delphine Seyrig pedig hisztérikus kiborulásokkal és bárgyú mosolyokkal asszisztált a színésztörténethez.

Most megint egy nőről csinált filmet Mészáros Márta (a forgatókönyvírásban társa: *Hernádi Gyula*), s az Anna cím alapján azt sejthetnénk, hogy visszatért a nő vizsgálatához. De ez a visszatérés már valami egész más. Napjaink magyar valóságához semmi köze. Térben és időben bárhol elhelyezhető örök témáról, az anyai ösztönről szól a film. Anna anyai ösztöne 1957-ben Bécsben kicsit kihagy: pici gyerekét idegenekre hagyva hazajön, hogy hazahozza a szeretett férfi holttestét. Nem jut vissza Bécsbe, mert a határon kóborolva elkapják, és börtönbe csukják. S mire szabadul, a gyerek eltűnik. De vagy húsz év múlva a kihagyás mértékének megfelelően hatalmasat lobban az ösztön: egy békésen ebédelő francia család gyermekében fölismeri Anna lányát. Erről a fölismerésről s következményeiről beszél a film. S ez a téma olyan ügyes, annyira a mélyrétegekből indul, annyira magyarázhatatlan, hogy nem lehet vitatkozni rajta. Ellenőrizhetetlen. El kell hinni.

Nemcsak a téma, maga Anna is örök. Az örök nő összes sablonjával. *Marie-José Nat* játssza nemzetközien, *Bánsági Ildikó* hangjával magyarul. Az ötvenhatos események közt — az enyhén szólva sablonokban előadott történelemben is — értetlenül álldogál, összes szerepe annyi, hogy követi a szeretett férfit. A húsz évvel idősebb Anna önálló nézeteket hangoztat (nem ment férjhez, de szült egy fiút), ám amikor cselekedni kell, szinte ugyanaz történik, mint régen. Anna fölismeri lányát, zokog, hisztérikus, szenved. De a körülötte levő férfiak nem hagyják ennyiben a dolgot: barátja megszervezi, hogy ne csak távolról bámulja a francia családot, elhozza őket Annához. De ő nem beszél. Erre fia követeli, hogy tisztázza a dolgot, s Anna el is megy a hotelba, s mivel a franciák már elutaztak, utánuk megy Párizsba. Ott azután van Annának egy önálló cselekedete: odaadja beteg gyerekének a fél veséjét. És jellegzetes „női tovább nem gondolással" csak itt jut eszébe, hogy mit is akar tulajdonképpen: szétrobbantani a francia családot, hazatelepíteni felnőtt gyermekét, vagy csak biztosat tudni.

Dunai Tamás és Marie-José Nat az Anna című filmben

Csontváry Kosztka Tivadar.

MH SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP

1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-743, 340-726

fotókópia

KRITIKA

1982 MÁJ

utóbbi három-négyszáz évben feltartóztathatatlanul előrehaladó szubjektivizálódási tendenciáját, amely az impresszionizmusban kulminált. Azzal, hogy egyensúlyt teremt a korábbi mágikus-szimbolikus és az újabb „ábrázoló" képtípus között, „Csontváry a Baalbekben konkretizálódó programja... sok tekintetben közelebb állt a régebbi korok művészetének programjához, mint a saját koráéhoz". Ehhez kapcsolódik a munka egyik legizgalmasabb gondolata: a *Baalbek* „monumentális eszmei programját" csak a retardált kelet-közép-európai polgári fejlődés, a kollektív-eszmei funkciókat betöltő művészet iránti, tovább élő szükséglet alapozhatta meg. Csontváry teljesítménye teljes joggal mérhető a kortárs Ady, a fiatal Lukács és a fiatal Fülep „új abszolútumkereséséhez": művészi igazsága éppúgy a feudális és polgári Magyarország elutasításán alapul, mint ahogy kongeniális kortársaié.

Ha a könyvvel szemben némi hiányérzetünk lehet, az épp ide, a könyv végszavához kapcsolódik. Mert bár Németh Lajos rekonstruálja ennek az „új abszolútum"-nak a századelőn konkrétan megragadható eszmei-ideológiai mozzanatát, mégis nyitva marad a kérdés: miképpen értelmezhető a Baalbek igazsága az utókor generációi számára? Hiszen, mint Walter Benjamin mondja: a mű hatása „nem egyedül a vele, hanem a történelemmel való találkozáson alapul, amely napjainkig is eltart". A szerző persze következetes, amikor épp ott tesz pontot az elemzés végére, ahol fel kellene adnia a tudományos objektivitás nézőpontját. De a tanulmány ennyi „következetlenséggel", mű és történelem szubjektív-jelenbeli interpretációjával mégis teljesebb lenne. Az, hogy e kérdés egyáltalán megfogalmazódik, az e remek tanulmány következetes gondolatmenetét, kifinomult esztétikai és történelmi szemléletét dicséri. Németh Lajos könyve a magyar művészettörténetírás jelentős eseménye. *(Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata)*

RÉNYI ANDRÁS

ság az efféle misztifikációra. De Németh Lajos ismét nem közvetlenül tér rá a műre, hanem előbb azt a folyamatot térképezi fel, ahogy a történelmi Baalbek integrálódik az európai szellemi fejlődésbe; a baalbeki akropoliszt ismertető fejezetben ennek megfelelően a véghangsúly már nem a történelmi városra, hanem azokra a történetileg rárakódott szimbolikus jelentésekre kerül, amelyek szűrőjén keresztül Csontváry számára is fontossá válhatott ez a „motívum". Ámde ez még mindig nem a mű jelentése. Amikor pedig Németh Lajos váratlanul szakít a tárgyi tartalmak elemző leírásával, és rátér a mű immár tisztán immanens elemzésére, akkor ez nem a gondolatmenet következetlensége, hanem ellenkezőleg: szükséges dialektikus váltás. A felület tagolásában és a motívumok csoportosításában koncentrálódó eszmei összefüggések ugyanis nem vezethetők le közvetlenül a motívumok jelentéseiből — csak az aprólékos műleírás, a térszerkezet, a nézőpontok és horizontok differenciált elkülönítése, a szín- és fénydinamikai effektusok pontos meghatározása, a „plasztikus látás pszichofiziológiai sajátosságainak" figyelembevétele révén rekonstruálhatók. Köznapi jelen, történelmi múlt és időtlen természet egymásra rétegződő hierarchiája csak a kompozíció szükségszerűségéből elemezhető ki. Ez a könyv egyik centrális fejezete: mintapéldája a műközpontú elemzésnek. De a történész itt nem állhat és nem is áll meg. Külön fejezetbe iktatja Csontváry saját vélekedését, szubjektív műértelmezését, pontosan tudván, hogy a festő alkotói és gondolkodói produkciója két különböző dolog, egyik sem lehet puszta forrása a másik megfejtésének. Csontváry feljegyzései sem közvetlenül a megvalósult műről, inkább a századvég ideológiai válságáról tanúskodnak. Ezért kell a következő lépésben elhelyezni a festőt ebben a gondolati-eszmei erőtérben is. De bármily mélyen gyökereztek is a festő szimbólumai, napkultusza, a magyarok történelmi hivatásáról vallott fantazmagorikus elgondolásai a korabeli hazai valóságban — a kép esztétikai tökélye, művészi teljessége megint csak nem következtethető ki ebből a beágyazottságból. A könyv tehát továbbhalad ama sajátosan művészettörténeti kérdésfeltevés felé, amely immár szigorúan *művészi* problémák megoldásaként értelmezi a művet: előbb a közvetlen képi-műfaji előzmények, a követett minták, vizuális-köznyelvi feltételek vizsgálata következik, majd a módszertanilag talán legkényesebb fejezet: a *Baalbek* beillesztése a széles értelemben vett európai művészettörténeti fejlődésfolyamat egészébe.

Kényes ez a művelet mindenekelőtt azért, mert nem kerülhető meg magának a folyamatnak az interpretációja. Németh Lajos nem is tér ki ez elől: értelmezése szerint Csontváry meghaladja az európai tájképfestészetnek az

mutatják meg kinagyítva. Ez legjobban a *Mozgó Világ* esetében sikerült: pompás például a körkérdéssorozat nem kevés önirónával megírt paródiája, ahol a gombkötők elgombolkodtató válaszaiban irodalmi életünk problémáit ismerhetjük fel.

S végül is ez ennek a kis kötetnek a fő erénye: kigúnyolja irodalmi életünk hibáit: az álvitákat, az érdemtelenek favorizálását, a felszín alatt húzódó ellentétek álcázását, a modorosságokat, a túlzásba vitt publikálásokat, az értelmetlen avantgarde-izálást. Mindvégig szellemes, olykor hangos nevetésre, sőt röhögésre ingerlő írásokat tartunk a kezünkben; tulajdonképp a kritika egy fajtáját. Nem lenne rossz, ha folyóirataink mindig elérnék a róluk írt paródiák színvonalát. *(Magvető)*

D. M. I.

Helen Donath dalestje

Brahms, Pfitzner, Mahler és R. Strauss dalaiból állította össze február 27-i dalestjének műsorát az amerikai származású szoprán. E koncertjével a művésznő tovább növelte azt az elismerést, elragadtatást, amellyel a szakma és a nagyközönség már budapesti bemutatkozó koncertjét (1980. április 12.) is fogadta.

Helen Donath nem sztár — nincs is szüksége ilyesfajta népszerűségre. Olyan előadó, akinek a művészetével kapcsolatban nincs helye az alkotóelemekre bontásnak, a mikroszkopikus vizsgálatnak. Számára a világon a legtermészetesebb kifejezési forma az éneklés. Olyan magától értetődően teszi, ahogy a virág illatozik. A természeti tüneményekhez hasonlóan elementáris jelenség. Produkciója feledteti, hogy a teljesítmény mögött munka van. Művészi fegyelme, felkészültsége, átélése és utánozhatatlan egyszerűsége ad neki el-

[illegible]lyen a regényből *Szabó Éva* készített hangjátékot.

A meselemez nyilván sok fiatal hallgatójának fog örömet szerezni. Újabb és újabb gyerekek értik majd meg a történet mottóját: élni még akkor is kell, ha az harccal jár; ha a rókák szabad népét — akikről beszélve csupán a rend kedvéért jegyezzük meg, hogy *Sut* személyében nyomorult utolsó is akad közöttük — az irigy simabőrű ember üldözi; s ha *Vahur*, ez az undok áruló, ellenünk használja az orrát.

Ezeket a gyerekhallgatókat a mese bűvöletében talán még az sem fogja zavarni, ami a felnőttebbeket biztosan, hogy a mű ezen a lemezen kissé szemelvényesre sikeredett. Hogy — valószínűleg a takarékos narráció *(Császár Angéla)*, valamint a jeleneteket kicsendítő „szünet" elhagyása miatt — igen ritka a jelenetből jelenetbe való *funkcionális* átlépés.

A *Gothár Péter* rendezte lemez végül azonban így *is* élménnyel ajándékozhatja meg hallgatóit, melyet kicsik és nagyok elsősorban az öregedést nem ismerő regénynek meg a *Vuk*ot alakító *Kalocsay Miklós*nak és a *Karak* bőrében karakterszerepét, remekül játszó *Csákányi László*nak köszönhetnek. *(LPX 13911)*

K. A.

Bodrogi Tibor: Törzsi művészet

Bodrogi Tibor és munkatársai kétkötetes impozáns, nagy fotómellékletanyagot közlő munkája nem csupán egy az új kötetek közül. A *Törzsi művészet* egyúttal a teljes témában való tájékozódás térbeli és időbeli dimenzióinak kijelölésére is vállalkozik. Ez részben szűkülést jelent, hiszen például éppen Bodrogi Tibor korábbi műveinek területei (Óceánia, Indonézia stb.) jóval kisebb terjedelemben „jutottak szóhoz". Viszont sok olyan nép, vidék, kultúra, sőt földrész törzsi művészete tárul fel lapjain, amelyek eddig nem (vagy csak épp mostanában) váltak ismertté a hazai közművelődésben.

A kötetek világrészenként tárgyalják anyagukat, amelyhez a szerkesztő-szerző bevezető és záró elméleti tanulmánya kapcsolódik. A bevezető tanulmány évtizedes előmunkálatokra támaszkodva vázolja a törzsi művészet jelenségkörének alapvonásait a művészetetnológia mint tudományterület kialakulásától a társadalmi szerepkör vagy a művész és stílusa kérdéséig. A záró gondolatok viszont azt vázolják, miként válik a törzsi művészet forma- és témaanyaga a fejlődő világ hivatásos művészetének forrásává. Maguk az elemzések Bodrogi Tibor jól bevált módszerét követik: nem vesznek bele sem általánosságokba, sem részletekbe. A jellegzetes technikák, formák, stílusok mellett mindig sor kerül az etnoszociális háttér (földrajzi-gazdasági-történeti-valláselméleti összefüggések) felvázolására is. A tanulmányok szerzői: *Boglár Lajos, Domanovszky György, Ecsedy Csaba, Kodolányi János, Lorencz József, Nagy László, Sárkány Mihály, Lydia Schwalbe* és *Frank Tiesler. (Corvina)*

— biernaczky —

Csoutrány Kontlatívadar

festőműrél.

„Pécs bűszlén vallja magáénak a festőt"

TV Híradó
1980 T. 12
19.20.

Csontváry Vasztla Tivadar

festőművén

A Hermann Ottó Múzeum B épületében lapott helyet a Miskolci Képtár.
Kiállításnyitt: „Két évnázad magyar festénete" címmel. Fenti művén 7 műveket
Zülön blokja van
Vulturális Magazin.
1980 x 28 gy Kossuth

A valóság elemeinek mágikus „átírója”

Németh Lajos Csontváry-albumáról

Nem is olyan régen még harcolni kellett a Csontváry-életmű elfogadtatásáért, mára azonban az 1919-ben, 66 éves korában elhunyt mestert nemcsak nemzeti festészetünk klasszikusaként, hanem a modern művészet világszerte megbecsült úttörőjének tartják az emberek. Az 1976-os kiadású *Bénézit Dictionnaire*, az egyetemes művészet rangos lexikona, egyenesen a poszt-impresszionista nemzedék legjobbjaihoz, Gauguinhez és Van Goghhoz hasonlítja, sőt, úgy vélekedik, hogy számos vonásában megelőlegezi az expresszionizmust, a fauvizmust és a szürrealizmust is. A nagy áttörést, tudjuk, az 1958-as brüsszeli világkiállítás hozta meg, ahol az egyik legeredetibb Csontváry-festmény, a *Tengerparti sétalovaglás* nagydíjat kapott, amit itthon 1964-ben Németh Lajos nagyszabású monográfiájának megjelenése, majd 1973-ban a pécsi Csontváry Múzeum megnyitása követett. A jeles műtörténész a hetvenes években egy népszerűsítő jellegű Csontváry-albumot is összeállított — ezt adta közre a minap ötödik, bővített kiadásban a *Corvina*, ilyképpen is eleget téve a közönség nem csituló érdeklődésének.

Csontváry fiatalabb éveiben kereskedősegéd, majd gyógyszerész volt, s csak negyvenévesen, miután megalapozta anyagi egzisztenciáját, kezdett festeni tanulni. Bár megfordult Münchenben, Hollósy magániskolájában és dolgozott a párizsi Julian Akadémián is, lényegében autodidaktának tekinthető, aki a természet megfigyelése nyomán alakította ki festői koncepcióját.

Rengeteget utazott, bejárta Dalmáciát, Itáliát, Nyugat-Európát, Görögországot és a Közel-Keletet, megszállottan keresve törekvései megvalósításához a „nagy motívumot”. Kizárólag a nagyszabású látványosságok érdekelték, a Tátra, a viharos Hortobágy, a taorminai görög színház, a jeruzsálemi panaszfal és a libanoni cédrusok, amelyek leképezése ürügyén egyben saját rajongó lelkéről, természetimádatáról, illetve a polgári életforma bomlásán érzett szorongó érzéseiről is hírt adhatott. E bonyolult, összetett mondanivalókat megjelenítendő, 1905—1909 között született érett művein merészen függetleníti magát a képszerkesztés klasszikus elveitől: az ellentétes színek és fényhatások meglepő párosítása, a valóság elemeinek mágikus átírása, szimbolikus értelmezése jellemzik stílusát.

Ez a dolgok újbóli összerakását, megszerkesztését megkísérlő gesztus bizonyítja: *Csontváry hitt a művészet teremtő hatalmában;* úgy vélte: a valóság festői átlényegítésével ténylegesen is átformálható a világ. Tragédiája, hogy sem művészetét, sem művészetfilozófiáját nem értette meg a kor — iskolákba, stíluskategóriákba nem szorítható képeit egy hasadt lélek vízióinak könyvelték el.

Ez a felfogás jó ideig utóéletét is megszabta; különc, valóban patalogikus emberi egyéniségét és a pszichózistól is befolyásolt, de kétségtelenül a zsenialitás jegyeit megcsillogtató művészetét csak az utóbbi évtizedek kutatásai választották el végérvényesen egymástól. Ebben a folyamatban rangos szerep jutott *Németh Lajos* munkáinak. A Csontváry-képek színgazdagságát hűen visszaadó reprodukciók *ifj. Schiller Alfréd* kameráját dicsérik.

Tasnádi Attila

CSONTVÁRY KOSZTKA Tivadar
Népszava 1989. febr. 16. 6. o.

mecserén. A SZOT titkára kedden érkezett Tolna megyébe, s kétnapos munkaprogramja folyamán nemcsak szűk körű megbeszéléseken, hanem üzemlátogatások tapasztalatait is felhasználva tájékozódott a megye általános helyzetéről, a dolgozók hangulatáról, s más, mindehhez főként szakszervezeti szempontból kapcsolódó kérdésről.

Délelőtt a bonyhádi *Lampart Zománcárugyár* vezetősége fogadta a fővárosi vendéget, majd Tolnán a már említett rendezvény keretében esett szó mindazon kérdésekről, melyek jelen-

A szakszervezet és a kormány nem minden súrlódás nélküli tárgyalásairól szólva kiemelte a nyugdíjasok és a többgyermekes családok széles rétegét: nehéz anyagi helyzetükre tekintettel megfontolandó a mindennapi létezésüket megkönnyítő jegyrendszer bevezetése — ennek formája természetesen még továbbgondolásra szorul. Problémákat okoz viszont, hogy a szakszervezeti mozgalomnak nincs egyértelmű, tudományos igénnyel megalapozott és a munkavállalói igényeket középpontba állító gazdaságpolitikája. Sajnos, a vállalatok és a lakosság egyaránt érzi ennek hátrányát.

a költségvetés pazarlásai — erre a négy tényezőre hívta fel a SZOT titkára azok figyelmét, akik *az inflációt kiváltó okokat* keresik.

A bíráló hangok közül sokak egyetértésével találkozott az a felvetés, amely a szakszervezetek korábbi, nem éppen markánsnak tartott *érdekvédelmi tevékenységét* kifogásolta. Mindezért a szakszervezet és a párt, illetve a szakszervezet és a kormány közötti *hibás mechanizmus* a felelős, amelyben mindenki felel mindenért, tehát *senki sem felel semmiért* — mutatott rá Sándor László. **(szeri)**

Képviselőcsoport-ülések

Szerdán megkezdődtek a parlament soron lévő ülését megelőző megyei képviselőcsoport-ülések. Elsőként Baranya, Borsod és Zala megye képviselői egyeztették álláspontjukat a napirenden lévő kérdésekről.

A sztrájk jogáról szóló törvénytervezet vitája során teljes volt az egyetértés abban, hogy a sztrájk *alapvető emberi jog, ezért azt megfelelő keretek között biztosítani kell.* Ugyanakkor hangsúlyozták a megelőzés fontosságát. A sztrájk eszközéhez, mondották a képviselők, csak végső esetben szabad nyúlni.

Az MDF is állított jelöltet

Ki lesz a tanácselnök Békésben?

A Békésben megüresedett megyei tanácselnöki tisztségre a Hazafias Népfront megyei bizottságának felhívása nyomán *több százan tettek javaslatot.* A különböző szervezetek, intézmények és magánemberek által ajánlott *17 személy közül a HNF megyei elnöksége szerdai ülésén három jelöltet választott ki.*

A 17 jelölt közül négyet a megyei párt-végrehajtóbizottság javasolt. Közülük a Népfront-elnökség kettőt erősített meg jelöltségében, a harmadik alulról jövő kezdeményezésre került a jelöltek közé.

A Békés megyei tanácselnök-jelölés további érdekessége, hogy *az országban először jelentkezett ilyen tisztség betöltésére saját, pártonkívüli jelölt állításával a Magyar Demokrata Fórum.* Ugyancsak sajátossága a Békésben most kibontakozó, *„választási hadjáratnak"*, hogy például a Dél-alföldi Tégla- és Cserépipari Vállalat pártbizottsága, a Magyar Demokrata Fórumhoz hasonlóan azt követeli, hogy formális, tanácsülési szavazás helyett szélesebb körű, szinte *népszavazásszerű szavazással döntsenek a megye* tanácselnöki székének betöltéséről.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

Csontváry - Kosta Tivadar festőművész

Könyvvilág

1981 JAN

1021

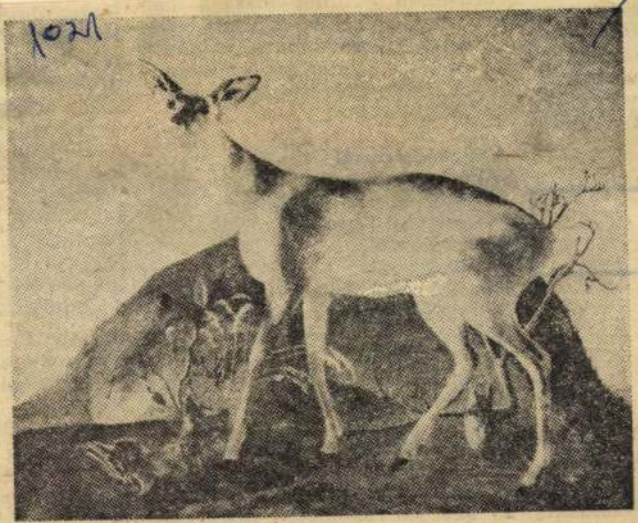

Németh Lajos újból kiadott Csontváry-albumából (Gazzina)

yörgy szer-
zótár hasz-
könnyíteni.
okon nyel-
egzetesebb
nyelvjárá-

25 Ft
már meg-
llemes ol-
trációkkal
éves gye-
velv ered-

Összeállította: Joó Bálint
és Szalontai Imre
Közgazdasági.
Kis jogszabály.
Kb. 220 oldal, kötve **35 Ft**
Egységes szerkezetben, utaló jegyzetekkel kiegészítve tartalmazza a kötet a tűzoltóságról és a tűz elleni védekezésről szóló 1973. évi 13. sz. törvényerejű rendeletet, továbbá e törvényerejű rendelet végrehajtásáról szóló — a 31/1987. (VI. 10.) MT. sz. rendelettel módosított — 14/1973. (VI. 2.) MT. sz. rendeletet, és a 3/1980. (VIII. 30.) BM. sz. rendeletet. Tartalmazza továbbá az Országos

pénzügyi s
foglalkozik
rendszerrel
bérszabályo
lalkozó feje
2., átdolgozo

Kapolyi Lás
Ásványinye
és energiap
Kossuth.
Kb. 130 old
Foglalkozik
dásunk felt
ványinyer
alakulásánal
zai ásványv
tó feldolgoz

CSONTVÁRY-MÚZEUM

Felújították és hatszáz négyzetméterre bővítették a pécsi Janus Pannonius Múzeum restaurátorai és kiállításrendezői a Csontváry-múzeumot. A városközpont egyik patinás épületében végleges otthonra talált gyűjtemény az eddigi legteljesebb Csontváry-anyag.

UJ TÜKÖR 1983.XX.évf. 16. sz. 43.

negfelelő szem. alapbér: Ft.

nunkaidő: hónap.

-tól -ig.

engedély kelte, száma:

v jöv. adó és községfejl. hozzájár. kerül

...

.....

megbizó

CSONTVÁRY K. T. Szepesi Attila szövege

Uj Irás 1989.12.

CSONTVÁRY-TRIPTICHON

Amikor Mosztárban jártam, ebben a viruló kisvárosban, csodákozva láttam, hogy ma is épp olyan, mint Csontváry álmában volt. A folyó zöld tajtéka, fönn a különös ívű római híd, a fürge futású teherhordó szamarak, az ezüstfényű olajfák, az egymáshoz ragasztott girbegurba házikók – mintha a festmény megállította volna az időt, mintha még a zöld a szél is, a sikátorok fanyar illata is a festő képéhez hasonulna. Megkerestem azt a képzeletbeli pontot, ahol a festő felállította állványát, mert hogy itt kifeszítette egykor a vásznát, nem kétséges. Arról viszont sejtelmem sincs, hogyan festette meg a Libanon csúcsán meredező magányos cédrust. Mennyire őrzi a kép a pillanat élményét, és mennyire az örökkévalóság álmát. Nem is lényeges. Az óriásfában magamagát festette meg a hóbortos és ihletett patikus. A parányi magból, amit az iglói gyógyszertár előtt álldogálva tenyerében talált, ennek a fának kellett felnőnie, illetve a festőnek kellett ezzé az elvarázsolt faóriássá terebélyesülnie. A kettő szinte ugyanaz. És ahogy ő maga volt az idők felett őrködő faóriás, ő maga volt a marokkói tanító is. Mert ez a festmény is titkos önarckép. Gondolom, egy öreg vallásfilozófust akart ábrázolni a rezzenetlen arcú vénemberben. Azt azonban sehogysem tudom elképzelni, hogy ez a torz figura a felekezeti tételek világában él. Lehetséges, hogy valaha ezek is érdekelték, hogy ugyanúgy lobogott, prédikált és acsarkodott, ahogy ez a kardos hitviták esetében szokásos. De ez már régen volt. Kinőtte a gyerekes hitbuzgalmat, a bölcselmi kérődzést, a felekezeti akarnokságot. Ma már úgy él, mint a füvek és a lombok. Ha megszólalna, biztos, hogy a fákról és a távolban kéklő dombokról beszélne, a száskafelhőkről meg a pusztában hánykolódó perzselt kövekről, a sárguló tevecsontokról meg az évszakok örvényeiről. De amit mondana, mégsem volna profán, összefüggene a csodával, a teremtés élményével, amiről a hittételek beszélnek a maguk fellegjáró módján. Hasonlít ez az öreg, mániákus pusztai vándor ahhoz az öreg pásztorhoz, akit valaha az Alföldön ismertem meg. Ez a csupa ránc vénember a fű színéből, a rét füvébe írt különös alakzatokból, a futóhomok egy-egy makacs és állandó kitüremkedéséből – megannyi, általam felfoghatatlan jelből –, ki tudta olvasni a rétek, mezők titkos történetét. Itt fák meredeztek valaha, ott egy tanya állt, odébb egy csermely csordogált esős tavaszokon, még távolabb egy temető merült alá a homokba, egy vendégfogadó, egy templom íves hajója, egy kunhalom – javát már elhordta a szél, az eső –, egy karavánszeráj. Erről beszélt az öreg pásztor, és erről mesélne a marokkói tanító is. Kevés ez vagy sok? Azt hiszem, éppen elegendő.

AZ EGÉRFOLYÓ

Ausztráliából hazatért ismerősöm meséli: egy éjszaka sokat kellett autóznia, már többszáz kilométert hagyott maga mögött. Elfáradt. Hirtelen úgy érezte, megmozdul kocsija alatt az út, a fénycsóvában csak annyit látott, hogy szabályos hullámok futnak végig a betonszalagon, lüktet, szinte forr az autópálya, miközben a kerék ide-oda csúszkál. Alig sikerült megfékeznie a kocsit. Azt hitte, víziók törtek rá a kimerültségtől. Megállította a járművet és ki akart szállni, hogy egy kis levegőt szippantson. De nem tudott kilépni az autóból: körülötte, amerre csak a szem ellátott, millió és millió egér hemzsegett. Lassan, mint egy folyó, hömpölyögtek ismeretlen céljuk felé. Ellepték az utat, a környező pusztát, egymás hegyén-hátán tipródtak előre. A kocsikerék már ezret és ezret legázolt közülük, de a többi átszellemült közönnyel történetett tovább.

SZÁRNYAS EMBEREK

A kínai néphitben makacsul tartja magát a szárnyas emberek, pontosabban szólva: a repülő emberek legendája. Olyan elterjedt és általános ez a hiedelem, hogy eljutott a kínai kultúra vonzásában élő koreaiakhoz és mandzsukhoz is. Arszenyev írja le feledhetetlen útikönyvében (A távol-kelet őserdeiben), hogy egyik kísérője és barátja, a kínai Csang-Pao, aki csöppet sem nagyotmondásaival tűnt ki társai közül, állította, hogy szárnyas emberek, pontosabban szólva: repülő emberek igenis léteznek, ezt minden kínai gyerek tudja, és aki mást állít, legalábbis téved. Újabban a Tibet-kutatás olyan nyomokra bukkant, amik ezt a hiedelmet látszanak megerősíteni. Amit még a derék Arszenyev is társa hagymázos álmának és népmesei fantáziája elszabadult játékának hitt, talán nem is áll olyan távol a valóságtól. Arról van ugyanis szó, hogy bizonyos jelek szerint a tibeti boncok, a lámaista papok szerkesztettek valamiféle repülő alkalmatosságot, ezt ki is próbálták, és talán rendszeresen használták is. Hogy mi az igazság ezügyben, eldönteni nem tudom. Egy adalékkal viszont én is szolgálhatok. Nemrég olvastam egy tudós férfiú könyvében (Szepessy Vilmos: Az ősi Szepesség) egy bizonyos Ciprián barátról, egy különös szerzetesről, aki egyrészt tudós alaposságával, másrészt extravagánciájával tűnt ki csuhás társai közül. A jeles fráter egyszerre lett volna botanikus, meg ami ezzel együtt jár: javasember, másrészt madarász, kőzetek gyűjtője és – állítólag – szárnyas ember, afféle hegyi Ikarusz. Tette pedig mindezt, mármint a röpdösést, nem passzióból, nem is a sportteljesítmény örömeért, hanem emberbaráti célzattal: gyógynövényeivel fölkereste a Tátra ormain szerteszét élő beteg pásztorokat, azok családtagjait és egyéb magányos lelkeket, remetéket, erdei barangolókat, egyedül tengő-lengő csodabogarakat. Hogyan jutott el hozzá a beteg emberek híre, nem tudni. Az viszont vitathatatlan, hogy ez a bizonyos Ciprián élt, hogy növényeket gyűjtött és azokat remek érzékkel meg is festette: rajzok, festmények szép számmal maradtak utána. Hogy repült-e, bizonytalan. Az viszont vitathatatlan tény, hogy a hiedelem él, vagy élt a Tátrában a repülő emberről, a hegyi garabonciásról, erről a csuhás Till Eulenspiegelről, a mai sárkányrepülők magányos elődjéről, aki versenyre kelt a keringő ölyvekkel és a kőszáli sasokkal.

FENYŐMAG

Budakeszin, a két óriási mamutfenyő alatt találtam egy tobozt. Olyan, mint egy girbegurba gyökérdarab. Viszonylag kicsi. Csupa gyűrődés, csupa ránc. Ahogy otthon nézegettem, kipergett belőle néhány mag. Előbb azt hittem, a toboz lemálló darabkái. Apró, világosbarna lemezek, középen kissé kidomborodnak – alig nagyobbak egy összenyomott, belapított mákszemnél. Maga a fa óriásira nő, és többezer esztendeig él. Szinte hihetetlen, hogy ebben az apró, jelentéktelen magban készen áll az óriásfa terve, álma.

A REMETENYÚL

Jó évtizede még számtalan vadnyúl élt az Óbudai-szigeten. Szokásuktól eltérően nem annyira a füves, kopár mezőt kedvelték, inkább a bokrosokba vették be magukat. Ahányszor csak arra jártam, mindig sikerült meglátnom egyet-egyet, amint lelapított füllel les, majd közeledtemre eltűnik a ciheresben, néhányat szökken, megvillan, és elnyeli a zöld csalit. Néhány éve aztán megváltozott a helyzet. Egyre több és több fát vágtak ki a szigeten, ritkították a bozótost, parkosították,

1021

Csontváry Kosztka Tivadar

festőművész

1983. VII. 5. Kossuth 4,25 Dné K.J.

Szót kérek

- Egy névnap alkalmából kér szót mai műsorunk szerkesztője Bölcs István.

- Az őrült festő ma lenne 130 éves, ha még élne. Tudom furcsa a gondolat, furcsa kimondani. 130 lenne, hisz ez lehetetlen. Mégis hozzá, Csontváryhoz illik ez a képtelenség, hiszen maga is a csodák festője volt. 1853. július 5-én született Csontváry-Kosztka Mihály Tivadar, aki a tisztes patikusságot hagyta ott, amikor egy nyári délután 1880-ban Iglón égi hangot hallott. Te leszel a világ legnagyobb festője, nagyobb Rafaelnél. Meglepetésemben - írja önéletrajzában - felfelé körülnéztem, nem az utcai házak emeletéről jött tréfát valaki velem, de senkit sem láttam, az ablakokat zárva találtam. A kételkedő gyógyszerész kérte, felszólította a prófétát ismételné meg, amit mondott, de a hang többet nem szólt. Így indult el a magyar századforduló legnagyobb festőjének pályája. Pályája, mondom, mert karriernek nem nevezhetem. A zseniális dilettánst életében itthon nem vették komolyan, otromba tréfák célpontja volt, csúfolták háromlábú lovait, szobafal nagyságnyi vásznai miatt. Képeit 1919-es halála után az árverésen a pesti fuvarosok akarták megvásárolni szalmászsomnak, ponyvának. Hogy beleegyezzenek a Szabó család nagyszerű ajándékába, ha éppen esik az eső a költözködéskor. Nem értették, mint kortársait Ady t sem, mint Bartókot sem. Bolondnak tartották, mint József Attilát. Halála után 11 évvel fedezték fel itthon, és 1949-es párizsi, 1958-as brüsszeli sikerével indult el a világhír felé. Furcsa sors jut a zseninek. Annak, aki egy fejjel nagyobb mindenkinél. Sokan természetesnek tartják a művészek kálváriáját, mondván, az alkotó attól nagy, mert megelőzi korát, abból következőleg idegen és kitaszított marad a saját világában, korában, amely nem is értheti őt, a kortársak tehát felmentendők a művész és kora perben. Mások afféle magyar átoknak tartják zseniinknek kallódását Balassitól, Csokonaitól Vajdáig, és tovább. Megint mások vállat vonnak, a tehetség úgyis vagy eget kér, vagy kéreget. De szálljunk eggyel lejjebb, a csak szimplán tehetségesek szintjére, vajon megbecsüljük-e mi ma itt nálunk azt, akiben nyughatatlanul mocorog az a bizonyos szikra? Aki a kelleténél erőszakosan kellemetlenkedve, küzdve tör a jobbra, az ujra, aki nem fér bele a skatulyákba, akivel emiatt több a konfliktus, a baj, mint az átlaggal. A tisztesen végrehajtó többivel. A főnök szereti-e, ha okosabb a beosztottja nála, ha tehetségesebb a helyettese, vagy ha a tul fiatal kollegának vannak olyanusan nagy formátumu ötletei. Nem kényelmesebb-e a megszokott, mint a kockázatos uj? Nem praktikusabb szin-e a szürke? Mint a többi, a rikitóbb vagy a kényesebb. Nem tartunk-e be mi is lassitani olykor-olykor annak a másiknak, akinek a lobogását magunk sem tudjuk eldönteni, a láng táplálja-e vagy az őrület?

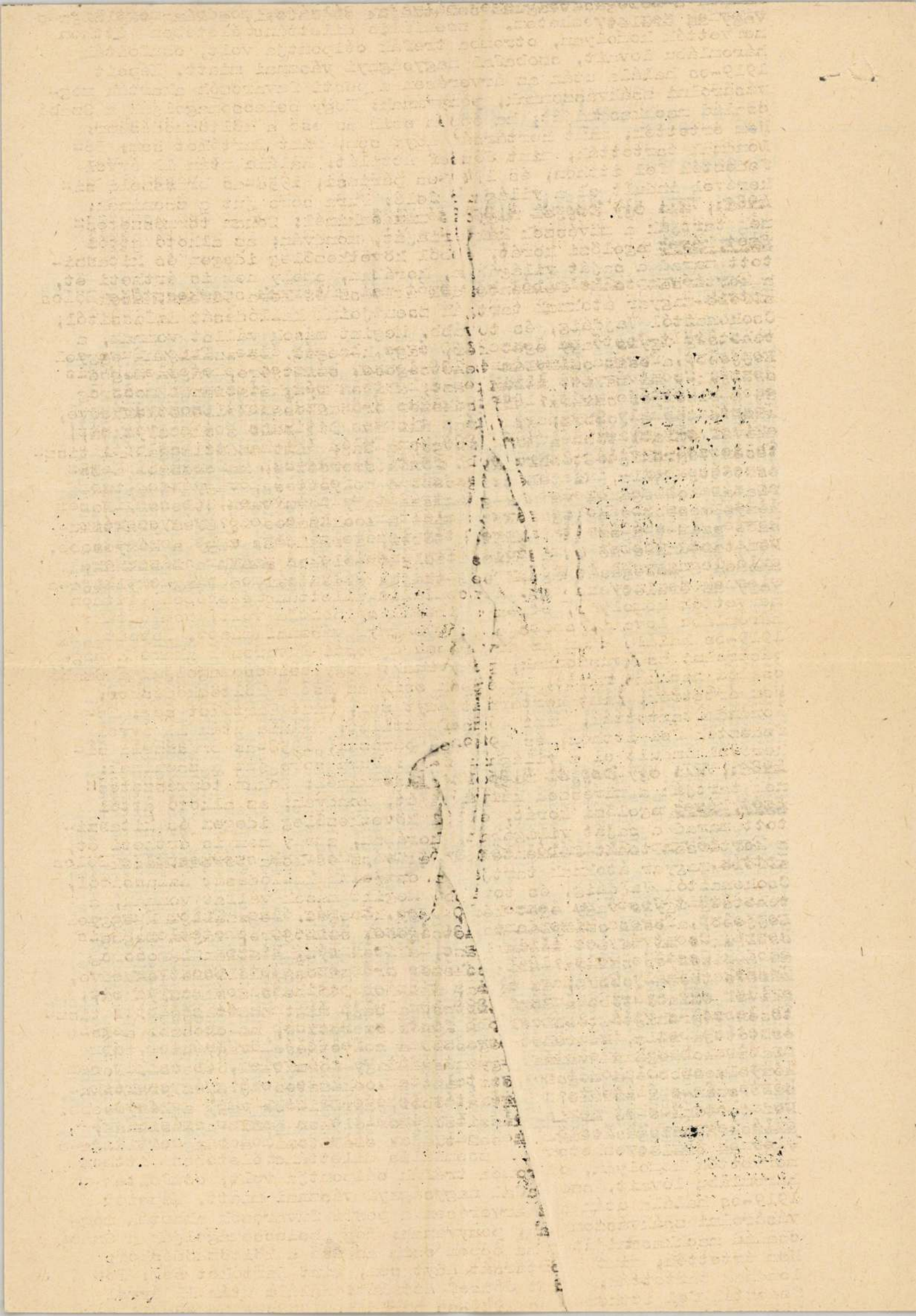

Csontváry születésnapján neki már nem kívánhatok semmi jót, ő tul van már gratuláción, szerencsekivánaton, az elismerés földi jelein. Legfeljebb magunknak kívánhatom, hogy gondolkozzunk el ma reggel a nem szabályszerü emberek sorsán és inditékain. Akiket, ha nem segitik őket időben nem engesztelhet ki majd az utókor emlékmuzeummal.

1021 Csontváry Kosztka Tivadar
felső utca

1983. I. 20. Petőfi 20.35/Deixlerné

Csontváry nyomában

Horn Emil műsora

/Zene/

Taormina. Ez a dallamos nevü szicíliai városka messze van. De nem csak Budapesttől, hanem Rómától is. 12 órás vonatutra számítson, aki az olasz fővárosból ide el akar jutni! A befektetés azonban megtérül bőségesen.

/Zene/

A vonat az Olasz csizma csücskéhez ér. A 40 km hosszu Messinai szoros legszükebb, alig 3,5 km-es részénél vagyunk. Ez még olasz föld, az ott szemben már Szicília. Ami ugyan szintén olasz, de tudatunkban, helyes-helytelen, mást is felidéz. Sötét, titokzatos, félelmetes sziget. A két egymással szemben lévő, és egymástól, Homéroszt idézzük, "nyillövésnyire levő szirt" egyikén egy hatfejü szörny, Szkülla, a másikon egy hatalmas vadfüge fa alatt Karibdisz lakott. Ez utóbbi, napjában háromszor örvénylo, fekete vizet okádott ki magából, és ugyan annyiszor vissza is szippantotta. A szük szorosban, a Karübdisz okozta szörnyü örvényben, a biztos elsüllyedéstől tartó hajók, ezért inkább Szkülla fe-

Csontváry Vosztka Tivadar

festőművén

Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában
(Hazai gyűjtők kollekciójából!)

Dunaújfúli Napló
1981 nov. 22.

Csontváry Kosztka Tivadar festőművész 1021

1983.IV.14. 18,30 /Kerekes/

Esti Magazin

- Pécsett megnyilt a Csontváry muzeum. Az intézményt Köpeczi Béla művelődési miniszter adta át a közönségnek. A felujitott és kibővitett muzeum a modern magyar festészet egyik legeredetibb alakjának, a 130 éve született Csontváry-Kosztka Tivadarnak a müveit őrzi. A muzeum megnyitására Szokolay Sándor zeneszerző Örvendj Pécs! Hódolat Csontvárynak cimmel kamara müvet komponált.

Csontváry Kosztka Tivadar
festőművészete

réseket és átalakitásokat megelőlett csinálni, ezeket nagy üvegfelületekkel tettük meg, amiket a mai technikai szinten effektive minden továbbiakból megoldható. Tehát mindenképpen az volt a szándékunk, hogy a lehető legnagyobb felületet kapcsoljuk össze vizuálisan.

1983. április 13. Petőfi 1945 Vmé

Láttuk, hallottuk...

- Rudnai Gábor költő és magyar tanár, Csontvári Kosztka Tivadarról készíti a doktori disszertációját. Mégpedig nem a képzőművész Csontvári Kosztka Tivadarról, hanem az irodalomban szereplő Csontváriról. Vele készitett riportot Erdei Grünwald Mihály.

- Miért választotta témájául Csontvárit?

Csontváry Kosztka Tivadar

festőművész

„Magányos cédrus" c. Tépe díjjal az 1984-es naptár decemberi lapját

Déli Krónika

1984 x. 24

Csontváry Kosztka Tivadar
festőművész

1021

1983. III. 28. Kossuth 4,25 Áné

Jó reggelt!

- Ujra megnyilik a pécsi Csontváry Muzeum, adta hirül a Távirati Iroda egyik ma reggeli jelentése. Április közepén 10 évvel az első megnyitás után megujulva és kibővitve tárja ki kapuit ismét a közönség előtt a hires muzeum. Ez lesz az eddigi legteljesebb Csontváry-kiállitás. Több olyan kép szerepel, amelyet eddig még soha nem mutattak be nyilvánosan. A restaurátorok munkája nyomán valósággal ujjászülettek a festmények, a tisztogatás után uj alakok fedezhetők fel rajtuk. A muzeum kölcsönkérte más intézmények és magángyüjtemények tulajdonában levő Csontváry-képeket is. Ezek néhány hónapig együtt láthatók a muzeum képeivel.

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész (1853 - 1919).

Erkei Edit: Füst Milán Budapestje. A Napló Vallomása.

Füst Milán legújabb monográfusa Kis Pintér Imre, a század legérzékenyebb magyar gondolkodói, művészei közé sorolja őt: Lukács György, Fülep Lajos, Osvát Ernő, Ady Endre, Babits Mihály, Kriedy Gyula, Csontváry Kosztka Tivadar, Bartók Béla mellé írja le nevét és a nagy európai nútoszteremtőkkel, Adyval, Joyce-szal, Eliottal, Heideggerrel rokonítja őt.

Budapest folyóirat, 1988., 7., 38-old.

Csontváry

Neve fogalom: a századelő egyik legösszetettebb életművét hagyta ránk. Népszerű is: tájképeinek reprodukcióival lépten-nyomon találkozunk.

HAJSZÁLGYÖKEREK, KEDD, KOSSUTH 21.45

„A legnagyobb tekintély ezen a világon a világfejlesztő akaraterő, a természetben élő energia, mely kinyilatkoztatás útján fejleszti a világot" — írta. Milyen tulajdonságok és képességek, milyen akaraterő és energia vezette a felvidéki orvos és gyógyszerész fiát, Kosztka Tivadart a próféta-művész szerepére? Önéletleírásából kiderül, hogy már végzett gyógyszerészként hangot hallott, mely megjósolta, hogy a világ legnagyobb festője lesz, „nagyobb Raffaelnél".

A kiválasztottság tudata egész pályáján végigkísérte. A misztikus elhívás után bejárta Európa múzeumait. Húsz évet szánt csak a felkészülésre, de már sokkal hamarabb jelentős tehetségről tanúskodó művek sorát festette. Hatalmas vásznakkal, korábbi műveivel, festőfelszereléssel vándorolt Dél-Európában, Afrikában, Ázsiában. Monomániásan belefé fordulva, a végső célra koncentrálva fogadta kiállításainak jobbára sikertelen visszhangját, még a gúnyolódásokat is. Mindenekelőtt a századforduló több kiemelkedő magyar művészével közös törekvés, a nemzeti művészet megteremtésének vágya fűtötte.

Nagyméretű, panorámikus rálátással készült tájképein *(A Nagy-Tarpatak a Tátrában, A taorminai görög színház romjai,* 1904—05) a romantikus tájképfestészet tradícióját folytatta. Talán épp ez — a romantikus hagyományt megőrizve megújító — kompozíciós módszer az egyik titka széles körű népszerűségének. Újra és újra megpróbálkozott a XIX. század másik vezető műfajával, a történeti festészettel is, de ebbe a vonulatba tartozó munkái a *Zrínyi kirohanása* vagy a *Hunyadi a nándorfehérvári ütközetben* (1903), illetve a már betegsége elhatalmasodása idején — önapoteózisként — festett *Magyarok bejövetele* — sikertelenek. A nemzeti romantika kedvelt témakörei közül ellenben a hazai tájat ábrázolva egyik fő művét alkotta meg. A *Vihar a Nagy Hortobágyon* (1903) erős színvilága, a vihar előtti feszültséget érzékeltető hangulatiság már Csontváry kiemelkedő műveinek jellemzője.

III/1.: CSÜTÖRTÖK, TV1 21.30
III/2.: SZOMBAT, TV1 21.45
III/3.: VASÁRNAP, TV1 22.05

A hatalmas hegyláncokhoz, vízesésekhez, a bibliai tájakra a belső lényeg, az eszmeiség megragadásának vágya vezette a művészt. A „nagy motívumok", a történelmi helyszínek, az elpusztult kultúrák emlékeinek újraélése Csontváry szimbólumvilágának egyik összetevője. Szimbolizmusa a cédrusképeken bontakozik ki teljes mélységében. Az uralkodói fenséggel felmagasló libanoni cédrusok ősi tartalmak hordozóivá válnak, a *Magányos cédrus* (1907) pedig önarcképpé is. Különös, felkavaró hatásának titka éppen az elveszett mítoszokat újratermelő izzó személyiség.

Festői eszköztárát Csontváry leginkább a poszt-impresszionizmusból leszűrt módszerekből merítette. Dekoratív és stilizáló jegyei mellett munkáinak jellegzetes vonása a naiv festőkre emlékeztető szemlélet, mely megkülönbözteti a gazdag festői tradícióból kinövő kortárs szimbolista festők keresett egyszerűségétől.

A személyiségéről formálható képhez hozzátartozik napkultusszal összefonódó zsenielmélete is: „A zseni... maga a fényes nap, ...elpusztíthatatlan energiával, amelyből az egész világ táplálkozik" — írta.

Gellér Katalin

Napóleon

Régóta nem vártam olyan kíváncsian tévéműsorra, mint most *Pogány József Napóleon*-drámájának erre a változatára. Ezt az alaposan elfelejtett érdekes művet tragikus sorsú szerzője megírta, annak idején — hetven évvel ezelőtt — volt is néhány előadása, majd hét évtizedig elfeledettség után a mai rendező tévéjátékként megrendezte... Hanem ami a kettő között volt: a színjáték átformálását forgatókönyvvé, vagyis a dramaturgiai műtétet — ezt én csináltam. Hogyne volnék kíváncsi arra, mi lett abból, amit én Pogány József irodalmi alkotásának elemeiből képernyőre elképzeltem.

Pogány József (1886—1938) emlékezete indokolatlanul elhomályosult, még politikai-történeti arcéle sem maradt köztudatban, holott az egykori népbiztos Amerikáig terjedő hatású agitátor, akit végül elpusztít a kommunista-írtó sztálini rémuralom — sajátos pályaképével is belekívánkozik a nyilvántartott történelembe. Ez a kalandos életű férfi azonban beletartozik irodalomtörténeti esszéirodalmunk klasszikusainak névsorába is. Egyebek közt ő volt, Arany János életművének első szocialista szemléletű elemzője. És személyes emlékként vallhatom, hogy Emberek és korok című világirodalmi arcképsorozata még diákkoromban milyen tudatformáló és gondolatösztönző hatású volt olvasói fejlődésemre. Ennek a hatására kerestem meg Pogány József többi, elérhető könyvét is. Így találtam rá már annak idején erre a Napóleon-drámára, amelyet azóta többször is elolvastam és ajánlgattam sokaknak olvasásra is, de színházi újrabemutatásra is.

HÉTFŐ, TV1 20.05

Arra azonban, idővel — érettebb dramaturgiai ismeretekkel — rájöttem, hogy úgy, ahogy az okos, művelt, szellemes szerző megírta, sokkal inkább olvasmány ez, mint színpadi mű. Pogány József esszéista volt, gondolatgazdag elmélkedő. Ebben a drámában a személyek gyakran a cselekmény rovására folytatnak történelmet értelmező eszmecseréket. A műnek van egy valódi drámai konfliktusvonala, amelyet a dramaturgnak ki kell hámoznia a dialógus-túltengésből. Ez a konfliktus egy szellemes fölvetett történelmi lehetőség: mi lett volna, ha Napóleon a császárrá koronázás előtti percekben rádöbben, hogy nem is akar császár lenni? Ha Napóleon nem vállalja a Napóleon-szerepet... Hát akkor az derülne ki, hogy egyszerűen tehetetlen saját karrierje ellenében: nincs módja másképpen élni és cselekedni, mint ahogy a kor, a körülmények, saját előélete, a környezet elvárása kényszeríti. Pogány József drámájának tragikomikus katarzisa az a felismerés, hogy nem Napóleon csinálja a történelmet, hanem a történelem csinálja Napóleont.

Ez így benne van a drámában, de némi dramaturgiai műtéttel ki kell hámozni a túlzottan esszé-fogantatású jelenetek áradatából. Régóta bizonyos voltam benne, hogy ez lehetséges, és biztattak is erre a munkára. Úgy érzem nem csak hűséges maradtam Pogány József szelleméhez, művéhez és stílusához, de remélhetően éppen azt tettem áttekinthetővé, amit ő akart kifejezni.

Rudolf Péter, Napóleon szerepében

Így adtam át a forgatókönyvet a rendezőnek, tudván, hogy ha rendező — és különösen filmrendező, vagy tévérendező — kezébe jut egy kézirat, ez olyan, mint amikor az üzenetet hordozó palackot a tenger hullámaiba dobják. Ki tudja, mi lesz vele, hová sodródik, mennyire ázik el, amíg valaki kihámozza az üzenetet?

Remélem, hogy a képernyő előtt ülve fel fogom ismerni, hogy ez az az irodalmi mű, amelyet Pogány József drámájából én képzeltem el a televízió számára.

Hegedüs Géza

Törvénykönyv és Szivárvány

Mikrofonja elé szívesen ülnek hazánk neves jogászai, sőt miniszteri bársonyszékek birtokosai is. Műsorai érthetővé teszik a közember számára a bonyolult jogszabályokat, törvényeket. *Szigethy Anna* nevét sokan ismerik. Harmincegy éve dolgozik a Rádióban. A belpolitikai rovat helyettes vezetője.

— *Harmincegy évet eltölteni egy munkahelyen, szép teljesítmény...*

— Ha egyetemi éveimet is beleszámolom, akkor még régebben dolgozom itt, mert külső munkatársként már akkor is foglalkoztattak. A diploma megszerzése után véglegesítettek és a levelezési rovathoz kerültem.

— *Hogyan lett riporter?*

— Egy alkalommal statisztikát kértek tőlem arról, hogy milyen levelek érkeznek a Rádióhoz. Akkor derült ki, hogy legtöbbjük jogi kérdésekkel foglalkozik. Így támadt az az ötletem, hogy legyen állandó jogi műsor. Ez a *Törvénykönyv.*

— *Huszonhetedik évébe lépett ez a műsor. Hogy tudta ilyen hosszan megőrizni a frissességét?*

— Derekasan segítenek ebben törvénykészítőink, hiszen nem múlik el év, hogy ne változtassanak valamelyik törvényen, jogszabályon. Kapás Irén kolléganőmmel együtt igyekszünk naprakészen követni a módosításokat.

— *Van értelme az általános jogi tanácsadásnak?*

— Nincs. Ezért is tértünk át — rövid idő után — a joghézagok felkutatására, a tipikus esetek ismertetésére.

— *Például?*

SZERDA, KOSSUTH 12.45
CSÜTÖRTÖK, PETŐFI 15.45

— Felfedeztük azt az Igazságügyi Minisztérium által kiadott közleményt, amely könnyedén félretette a bírák szabad mérlegelési jogáról szóló paragrafust. Öt évbe került, amíg elértük, hogy hatályon kívül helyezzék. Vagy legutóbb — pontosan a múlt év őszén —, a tervezett választójogi törvény félretételéhez, úgy vélem, a mi sorozatunk is hozzájárult. Ez az elképzelés erősen szűkíti az állampolgári jogokat és visszalépés a korábbi időkhöz képest. A joghézagok egyébként nagyon sok ember életét keserítik meg. Fölfedeztük például, hogy ha a magyar állampolgár külföldön házasságot kötött, majd elvált, azt a honi törvények nem fogadták el, idehaza ismét végig kellett kínlódni a válási ceremóniát.

— *A Törvénykönyvön kívül sok más műsort is készített. Közülük az egyik legismertebb a Szivárvány. Ebben egy-egy fogalomról — például gyakran belpolitikáról, társadalmi kérdésekről, az állampolgári demokráciáról esik szó. Ezek szerint hobbija a jog?*

— És még sok más. Például az olvasás, a történelem, a régészet. De mind között valóban első és legfontosabb a belpolitika...

(nyárádi)

Gyere, Gyuri...

A régi, gyermeteg mondóka első két szavát csak azért írtam a Mikes-műsor beharangozója fölé, hogy valami vidám is legyen a dologban. Gyufagyújtogatásról, győri gyufagyárról szó sincsen. Nosztalgiákról van szó, emlékek idézgetéséről. Már ikszedszer művelem, én ott állok minden nekrológnál, átkozottul keserves lecke ám. De hát úgy kell a túlélőnek.

Most meg Gyuriról szólván Kelemen jut eszembe, bízvást belebújhatok a legtartósabb rodostói szerepébe, egyedül hallgatom tenger mormolását. Ősz Feri, Somogyi Pali, Mikes Gyuri, Tabi... soroljam?

Mikes György nagy humorista volt. Nem óhajtok esztétikai normák gubancaiba bonyolódni, a legridegebb tapasztalás legridegebb tényeire hivatkozom. Aki képes volt az ötvenes évek elején hétről hétre egészoldalas termelési riportokat írni a Ludasba, és aki képes volt ezekben a derűnek csak a látszatát is megcsillantani, az nagy humorista.

Nem tudom, van-e még értelme, vagy hitele a szónak, de ez az ember imádta a munkáját. A menyasszonya volt a szerkesztőség, és Mikes úgy állított be minden reggel kilenc órakor, mint aki randevúra érkezik. Taxin, frissen borotválva, zakóban, fehér ingben, nyakkendőben, mintha skatulyából húzták volna ki.

És hétfőn reggel, a Hungária márványasztalán Gyuri nem humoreszket, krokit, vagy tárcát írt a Ludas számára. Szerelmes levelet. A legfehérebb papírra, a legfinomabb ceruzával, a leggyöngyebb gyöngybetűkkel.

És közben örökké sajnáltatta magát. — Öregem — mondta —, húsz éve csinálom. Húsz éve. Hétről hétre. Tudod, mi az, hogy húsz év...? Húsz éve — mondta egyre több ú-val és mind keservesebb arccal. Ősz Feri, persze ritkábban volt vevő az effajta lélekrezdülésekre: — Mikes, te nem panaszkodsz, te felvágsz.

Olvasószerkesztő is volt. Húsz éven át kellett hétről hétre átrágnia magát a laphoz érkező legmindenfélébb kéziratok kazlain. Lehet, hogy ez volt a masszívabb lecke. Mindehhez kialakított egy sajátságos értékítéletet.

— Téged már el sem olvaslak — mondta a standard tagoknak. — Aki hosszú időn át elfogadhatót produkál, annak a fenekére rásütnék egy marhabélyeget, hogy tehetséges, és azt csinál, amit akar.

NAGY NEVETTETŐK: MIKES GYÖRGY
SZOMBAT, PETŐFI 17.30

Ezek szerint ő lehetett az első reformerek egyike...

Somogyi Palival valami elképesztő duettet alakítottak. Zoro és Huru, Stan és Pan, Abbot és Costello, Mikes és Somogyi. Úgy különböztek egymástól, mint a fehér és a fekete. És úgy egészítették ki egymást.

Ezerszer léptek fel együtt, ezerszer mondták el ugyanazokat a vicceket. Ilyenkor az embernek már nem is kell odafigyelnie. Nyugodtan elkalandozhat a figyelme, gondolhat akármire, a sokszorosan bejáratott szöveg úgyis szól belőle, akár a magnóról.

Megesett, hogy Mikes elmondott egy viccet, és egy percre rá Somogyi is belekezdett a viccbe. Aztán egyszerre torpantak meg, egyszerre fordultak egymás felé és szinkronban mondták. — Ja. Ez már volt.

Erre ismét bejött a nagy taps. S a közönség talán eltűnődhetett, mennyit gyakorolták ezt a figurát.

Gyakran hallom ma is a hangját a szerkesztőségben. Nincs ebben semmi okkultizmus. Egy pillanatra felkapom a fejem, aztán végigfut a hátamon a hideg. Marháskodnak az emberrel.

Ősz, Somogyi, Mikes, Tabi... Ballada a múlt idők urairól... És egyre halványabb csillagok mutatnak Zágon felé. De azért jó mulatást.

Peterdi Pál

Diagnózis

Serdületlen anyák

„Kisfiút szeretnénk, nem engedjük elvetetni a gyereket; a szülők csinálják a cirkuszt, de akkor sem! Inkább a vonat alá megyünk mind a ketten" — mondják szinte egyszerre. Szorongatják egymás kezét, végsőkig gerjesztett daccal zsarolják ki így alakult sorsuk beteljesedését. Szülessen meg a kicsi mindenáron... De hová, hogyan? És mi lesz azután...?

A kislány — pontosabban terhes anya — 14 éves múlt; a fiú — a leendő apa — 15 éves.

Sopánkodásra, megdöbbenésre, rosszallásra, számonkérésre indítanak az ilyen és ehhez hasonló történetek. A szülők, az iskola, a társadalom felelősségére hivatkozhatunk; mondogathatjuk a ma oly divatos valóságfeltáró szlogenjeinket; aztán persze „minden marad a régiben", mondogatjuk együtt a hallgatóval.

Ennek okairól, társadalmi hátteréről szociológusok és más szakemberek vitatkoznak. Ők is megszólalnak a műsorban, és még sokan mások, akiknek mondanivalójuk, tanácsuk lehet ez ügyben.

Az adások főszereplői azonban azok a fiatal nők, akikről kiderül: mekkora vágyakozással, örömmel fogadják, nevelik gyermeküket; mert iszonyú szeretethiányban nőttek fel, tartozni akarnak valakihez, mert állami gondo-

zottak voltak. Azok, akik családban éltek, de képtelenek voltak anyjukhoz fordulni segítségért, mert féltek, mert a hagyományos prüdéria lehetetlenné tette otthon és az iskolában is a valóságos szexuális felvilágosítást. Megszólalnak a terhesség megszakítására vállalkozók; illetve azok, akik úgy tudják, hogy a nem kívánt gyermekáldás elkerülésének ez az egyetlen módja stb., stb.

Elkeserítően korán érett felelős felelőtlenek beszélgetnek elveszített, talán soha sem volt gyerekkorukról, jelenlegi bizonytalan létükről.

A sorozatot nem az elítélőknek, hanem az érzékeny füllel, szívvel megítélőknek szánjuk. Diagnózist próbálunk készíteni, melynek tárgya az egészségkultúra, a morális tartás és a szeretet hiánya.

Tarnay Márta

VI/1.: PÉNTEK, KOSSUTH 15.30

Mit akarhat a szerkesztő egy rádiósorozattal, ha ilyen igazságközhelyek csúsznak a tolla alá? Mindössze annyit, amennyit megpróbálhat péntek délutánonként hat félórában elmondani arról, hogy huszonnyolc országhoz viszonyítva a 18 éves kor betöltése előtt teherbe esett gyereklányok számát tekintve, Magyarországot csak Románia előzi meg. A legutóbbi tizenöt év statisztikáját vizsgálva a 14—15—16 évesek szüléseinek és terhesség-megszakításainak száma folyamatosan emelkedik.

Jut eszembe...

Észrevették, hogy ebben a kis közép-kelet-európai országban hetekig elrágódunk egy-egy híren? Műsorok tucatjai szálazzák szét a hírt, mely néha kommentárt sem érdemel, vagy amely fölött igen gyorsan elszáll az idő. Ennyire eseménytelen az életünk, vagy ennyire alaposak vagyunk?

Egy pszichológussal beszélgetve ötlött fel bennem először a *Jut eszembe...* gondolata. Ő mesélte, hogy miután betegeit felfekteti a „freudi ágyra", és elmeséltetni velük álmukat, arra kéri őket, hogy — mondják el mindazt, ami annak kapcsán eszükbe jut.

Így lett a Jut eszembe... alcíme: asszociációs, azaz gondolattársítással teli akármi. Már majdnem azt írtam, hogy műsor, de ez nem igaz, mert a Jut eszembe... nem műsor a szó hagyományos értelmében, hanem inkább produkció.

A nullszéria már legördült. Pár hete a szélhiány miatt csődöt mondó vitorlás világbajnokság szolgált ürügyül. Gyermeki kezdő kérdésünk akkor így szólt a meteorológushoz: tessék mondani, mit csinál a szél, ha nem fúj? — s eljutottunk egészen Berecz János ellenszeléig. A Jut eszembe... olyan produkció, melynek csak a végén lehet a tartalomjegyzéket felolvasni, mivel — élő adást feltételezve — az is lehetséges, hogy még az alkotók sem tudják, végül hova lyukadnak ki. Rajtuk múlik ugyanis, hogy mit választanak kiindulópontul, tehát nincs sem

CSÜTÖRTÖK, PETŐFI 19.05

fix start, sem biztos cél. Ezért vannak ketten; hogy segítsék egymást, s egy-egy gondolatugrást követően elmagyarázzák a miértet.

A Jut eszembe... aktualitásra törekszik ami azt jelenti, hogy alaphírét a készítők csupán két-három nappal az adás előtt választják ki.

A Jut eszembe... június 22-étől tíz héten át minden csütörtökön este jelentkezik a Petőfi rádióban legalább 20, legfeljebb 30 percben. Témaválasztásunkat nem korlátozza senki és fantáziánknak sem szabnak határt. Amikor a dolgot kitaláltam, arra gondoltam: ne két ember magánügye legyen — ezért hívtam össze négy társamat, akiknek együttes életkora mindössze körülbelül 120 év.

A Jut eszembe... készítőit: *Hollós Jánost, Neumann Gábort, Friderikusz Sándort* és jómagamat természetesen a hallgató feltételezett érdeke vezérli a versengésben.

Fiala János

Kalandos hangutazás

Görény a tetőn

A cím rejtélye megoldódik az alcímből: *feature a magyarok bevásárlóútjairól.* A „görény"-nek becézett Gorenje hűtőláda — ma már az itthoni rádióreklámok is hirdetik — április elején a vágyálmok netovábbját jelentette magyarok százezreinek, vállalva érte tülekedést, éhezést, autóban alvást, 12 órai utazást.

A műsor két részből áll. Részt vettünk az áprilisi „őrületben", és a vámrendelet változása után, egy hónap múlva újból meglátogattuk a helyszíneket.

Nem akarunk tanulságot levonni, összegezni. Nem szerepelnek a műsorban szakértők, magas rangú hivatali személyek. Egyszerű emberek elmondják véleményüket a kialakult helyzetről, amelynek szenvedő alanyai vagy haszonélvezői voltak — esetleg mindkét meghatározás érvényes rájuk, nézőpont kérdése az egész — magyarok, osztrákok egyaránt. Nincsenek hagyományos riportok, ehelyett hangképek és beszélgetések, tűnődések és kifakadások, ötletek és vádaskodások hangzanak el az áruházak, határállomások, utcák hangzavarában.

Ahogyan egy mozgalmas festményen sem lehet egy távoli figurát pontosan kivenni, a műsorban is néha egy-egy szó vagy mondat jelzi a szereplőket. Ezek a szó- és mondattöredékek is kifejezik azokat az érzéseket, amelyek a „nagy kalandban" részt vevő magyarokat eltöltötték. És azoknak a másféle érzéseknek a megnyilvánulásait is hallhatjuk,

PÉNTEK, BARTÓK 22.58

amelyek az osztrák (valójában sok esetben magyar, sőt lengyel) kereskedőket jellemezték. Hiszen ugyanaz a dolog lehet jó és rossz is: nézőpont kérdése az egész.

A mi nézőpontunk az volt, hogy a szörnyülködésen és vádaskodáson túl — ami ezt az akciót hivatalosan követte — megmutassuk, hogyan gondolkoznak azok az emberek, akik erre a szörnyülködésre okot adtak. A feature meghatározás pedig ebben az esetben hangokkal megfestett kalandos utazást jelent. Bár mi nem hoztunk „görényt" az autónk tetején.

Kőváry Katalin

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész (1853-1919).

„Tavasznyílás Mosztárban, 1903" (repr.)

A művészet szolgálatában – a megyei képzőművészeti gyűjtemények 40 éve című kiállításon. (C ép. frt.)

Magyar Nemzeti Galéria,

1985. június.

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész (1853–1919).
Nezvei Ottó: a fénykinetizmuson innen és túl.

Az Ősi virágmotívum metamorfózisa fél évszázada Jaschik Álmost is, a „láthatatlan" színek" problémája Csontváryt foglalkoztatta.

Művészet, 1989., 4., 22-old.

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

UJ TÜKÖR 1980/XVII/43, sz.

Nem falvédő-szöveg

RÁDIÓJEGYZET

Magányos cédrus

Csontváry, Csárdáskirálynő, falvédő-kiállítás... Alighanem ez a rövid felsorolás is jelzi a témaválasztás eredetiségét. Hát még amikor kiderül, hogy a többszörösen félreértett zseniális festőről az Engels téri autóbusz-pályaudvar utasainak tesz föl kérdéseket a riporter; hogy az egyszer bálványnak, másszor botránykőnek tekintett *Csárdáskirálynő*ről Hernádi Gyula és Jancsó Miklós nyilatkozik; és hogy a falvédő-kiállítást sem a már-már kötelező „giccs elleni harc" szűkös megnyilvánulásaként szemlélik. Rózsa T. Endre műsora, a *Gondolatjel* valóban nem holmi állóvíz, amelyben rádióhallgató széplelkek könnyezve lábat áztathatnak. Ebben a műsorban tagadhatatlanul „valami ketyeg", no nem pokolgép, de süt belőle az érzékenység az aktualitásra, a vitakészség és a viszolygás unalomtól, szürkeségtől.

Mondom, a Csontváry-riport utcai villáminterjúkkal indul, és egykettőre arra a következtetésre vezeti a hallgatót, hogy többet tehetnénk, nem annyira a rendkívüli festő népszerűsítéséért, hiszen eléggé divatban van, mint inkább elemző értékeléséért. Nemrég a tévé sugárzott egy kitűnő kisfilmet — írtunk is róla ezen a helyen —, most nagymozik műsorán a Csontváry-film, mindez legfőljebb a név csengését tette ismerősebbé. A szakma fölélesztett vitája — amelyben többek között Bernáth Aurél, Fülep Lajos, és Németh Lajos véleményét hallhattuk — türelmetlenné tesz: mikor láthatunk ismét Csontváry-kiállítást Budapesten?

A fentiektől eltérőleg, Rózsa T. Endre nem kezdeményez operettvitát. Csak megszólaltatja Hernádit és Jancsót, akik Kálmán Imre világhírű, de úgy is mondhatnánk, agyonjátszott nagyoperettjének miskolci felújítását készítik elő. Senki sem csepüli, senki se védelmezi a műfajt. A beszélgetés nyomán mégis az a benyomásunk, hogy perújrafelvétel készül a *Csárdáskirálynő* ürügyén. De legkevesebb annyi, hogy eldől: tényleg „agyonjátszott"-e a *Csárdáskirálynő*?

A szerkesztő eltökéltségére vall, hogy szívesen nyúl a környezetkultúrát érintő vizuális témához is. Tisztában van vele: bármennyire is a *látvány* elsődleges ezekben, nem ***hallgathat*** róluk a rádió sem. Így is van. És többszörösen így van, ha azzal nyeri meg rokonszenvünket, hogy bölcsen és értőn, mondjuk ki: megértően beszél a „giccs" kérdéseiről, nem pedig azzal a gyakori feszességgel, ahogy kiscserkészek osztályozzák a jó és rossz cselekedeteket. A szóban forgó falvédő-kiállításra egyébként lapunk is visszatér. Hogy ne legyen annyi a falvédő-szöveg.

BALOG JÁNOS

...r által világosan

...OVJET FILM: TÜKÖR

...Tükre van Andrej ...ijnak. Három nem... sát vetíti vissza, be... g történelme, emlé... kat villant fel, lát... aságban, valójában fonalra fűzve. Egy legtitkosabb gondo... k, anélkül, hogy fel... Megmutatja gyer... ngásos vízióit, félel... it, magányos begu... yját, költő apját, el... boldogtalanul önálló

...zkij áll a tükör mö... nélyiségének foncso... a múlt és a jelen. ...érmetlen őszinteség... fel előttünk. A ...s-i plakátjai lógnak ...apja. Arszenyij Tar... hallhatjuk aláfestő... nyja játssza a film... a szerepét, az idilli otthont adó dácsát ...ykori családi nyaraló ...k fel.

családi tükörképben világhírű filmrende... ...ijai elevenednek meg. ..., a negyvenes értel... ...életét pergeti végig ...akik gyerekek voltak általában az anyjuk ...apáikra katonaruhá... ...k, meg arra is, ho... ...át egy-egy fülbevaló, ...sírkehúsra, tejre, ke... ...ült hideglelős éveiből egfoghatatlan borzon... ...helyre később találtak A filmrendező példá... mi volt az oka an... ...ia egyszer egy éjsza... ...ben eszeveszetten ro... ...lába, mert azt álmod... hibát hagyott egy „kü... ...ivány" korrektúráiá... ...bát, „amelyet még ki... zégyellene". Olyannvi... n megbizonyosodván, rossz álom volt, a ret... tenetes szót továbbra is csak suttogni merte kolléganője fülébe.

A háború megfakult réme a közben felnőtt nemzedéket is újra kísérti: a kínai határon fanatikus vörösgárdisták Mao-könyvecskéikkel és hatalmas Mao-fényképekkel felszerelkezve sorakoznak fenyegető tömegben.

Tarkovszkij elszántan kutat a múltban: mitől érzi magát olyan rosszul a bőrében, miért nem ért szót az anyjával, miért nem tud élni mellette a felesége, miért olyan szánalmasan magányos és boldogtalan a fia. Sokáig időzik a gyermekkor világában, belekapaszkodik a villanásnyi emlékek hangulatába, mozaikként rakja össze a hosszú nyarakat a faházban, a titokzatos szélsusogásos estéket, a leégett pajta képét, a szépséges anya sudár alakját, aki egyszer — ezt tisztán látja maga előtt, mintha csak most történne — kibontotta a kontyát és egy dézsa esővízben mosta aranyhaját, apa öblítette le róla a habot.

A leselkedő, kopaszra nyírt, hálóinges kisfiú saját fiát juttatja az eszébe, aki tanácstalanul ténfereg a lakásban, most időlegesen itt, az apjánál lakik, míg otthon az anyja festet. Belelapoz a könyvekbe, és rémülten tér ki a huzakodó szülők kérdései elől: melyikükkel is szeretne inkább lakni. Évtizedek múltán ő vajon milyen gyermekkort idézhet fel majd magának, milyen emlékekhez menekülhet?

A kétségekre, szorongásokra egyetlen gyógyírt javasol a rendező: ki kell mondanunk, meg kell mutatnunk őket. Szines filmje feketefehér dokumentumbetéttel kezdődik. A pszichológusnő egy dadogós fiút kezel hipnotikus szuggesztióval. Fejére teszi a kezét, „leveszi" róla a feszültséget, és a fiú tisztán, világosan, érthetően megszólal: — Tudok beszélni.

Andrej Tarkovszkij is ezért tartja elénk csodatükrét.

SZÉKELY GABRIELLA

Tisztelt Szerkesztőség!

CZAKÓ GÁBOR LEVELE SZÉKELY ANDRÁSHOZ

Kedves András!

Eszemben sem volt a kétszeri golyóváltás, de válaszodban *(1980. 40. szám.)* olyan súlyos *elvi* tévedéseknek adtál hangot, hogy egy golyózápor elől sem térhetek ki.

1. Írod, hogy „..hazánknak nem feltétlenül prófétákra van szüksége." Remélem, nem gondolod komolyan, hogy itt van már a Kánaán... Ha itt lenne, akkor is kellenének a próféták. Mindig kellenek. Szerintem a hazának minden polgárára szüksége van, a falubolondjától a prófétáig. Ha jól emlékszem, Kosztolányi siratta el Pekár Gyulát azzal, hogy az ő kicsinysége nélkül nem fog megmutatkozni az igazi írók nagysága. De nem sunyizok: nincs itt még a Kánaán. Ha körülnézünk köz-, tudományos, művészi-, sport-, ideológiai- és gazdasági életünk dágványaiban, nyomban szembeötlik a próféták hiánya. Egyebek mellett. És mielőtt a sorrenden kezdenénk el vitatkozni, gondoljunk a szervek és testrészek vitájáról szóló ősi mesére...

2. „Csontváry hagyatéka az utóbbi években már nem kallódik olyan nagyon, lévén a magyar Nemzeti Galériában és a pécsi Csontváry múzeumban kiállítva."

Hogy hátulról kezdjem; a pécsi Csontváry múzeum — egyelőre — nem nagyobb a Gerlóczy-lakásnál és a hagyatéknak csak egy töredékét képes befogadni. A pesti Magyar Nemzeti Galéria kiállítótermeibe ez ideig nem sikerült bejutnia a legnagyobb festőnek, aki — nem mellesleg! — éhhalálig izzó és *áldozatos* magyarságának is számtalan jelét adta.

3. „A zsenialitásnak nem feltétlen ismérve, hogy az alkotó ember meghasonuljon környezetével." Valóban nem, kedves András, kár, hogy nem nézed meg ezt az igazságot alaposabban. Nyilván rájönnél, hogy a percemberkéknek, a közepeseknek és a „tehetségeseknek" föltétlen ismérvük, hogy az alkotó embert kivetik maguk közül. Nem is effélék lennének, ha elbírnák a zseni tekintetét. A próféták nem velük vitatkoznak, hanem ők tolakszanak vitapartnerül, de miután se a művészet, se a tudomány nyelvét, se a tagolt beszédet nem értik, köveznek. Ezért nem jutott követi mandátumhoz Petőfi 48-ban, színházhoz Latinovits a múlt évtizedben, kőhöz Bocz Gyula manapság. Gyermekség lenne azt hinni, azért, mert izgágák, káromkodósak, vagy mit tudom én milyenek. Azt se gondolhatod kedves András, hogy Tivadar festőnek lehetne vitája a Galéria rezidenseivel...

Őszintén remélem, hogy mindebben egyetértünk. Remélem azt is, hogy velem együtt szomjazol már egy olyan hírre, miszerint végre nem egy költőt, színészt, szobrászt, föltalálót kergetnek az ország egyik végétől a másikig, sőt még azon túl is a minden egyébre restek, hanem ez utóbbiakat feddik s küldik végre dolgozni, mert nem támogatták a maguk helyén a tehetséget, a tudást, a szorgalmat, vagy a — prófétaságot.

Szeretettel üdvözöl:

Czakó Gábor

HOL VAN ÚJPALOTA?

(1980. 39. szám)

Aki nem használ rendszeresen térképet, az miért ír térképről, merült fel bennem glosszájukat olvasva.

Győri György idézi: „TÉRKÉP — MAPCARTE —" stb. Végignéztem az eddigi 18 kiadást, de ezt az összevonást egyiken sem találtam. Gondolom, a T. Szerző ezzel is a térkép hitelét akarja aláásni. De ezt is rosszul csinálja, mert a cikk vége felé már más összevonást alkalmaz: „carteplan". A térképen mind a négy idegen szó egyértelműen, csillaggal van ellátva!

Ugyanő: „meghökkenve konstatálom, hogy ÚJPALOTA betűi egy nagy, üres kék mezőben állnak...". Nem tudom, mit írt volna akkor, ha úgy volna elhelyezve a felirat, hogy utcákat fedne, és megnehezítené a tájékozódást. Röviden válaszolva: a világon mindenütt alkalmazott térképészeti szokás, hogy a neveket úgy helyezik el, hogy azok minél kevesebb „hasznos" témát fedjenek le.

Nem tudom, Pestújhely felirata alatt hol talált Győri György újpalotai utcaneveket? Ezek Pestújhely 1912-es megalakulása óta pestújhelyi utcák legfeljebb a nevük

ÓRUMA

Ingyenélők!
kik a szöveget.
irkukat. A me-
le...
tam. Összesen
éve álltam a
tam: úgyis fő-
g utálatos, ez
thatatlan táv-
emberek közé,
tudnának egy-

oldalát is. Ha!-

te kultúrát?!
nkát meg vin-
sak jó sok le-
?!
bántott. Mindig
ngem bármely
negütött. Nem
rt. Azért, mert

ogy ez két kü-
asem éreztem.
pi munka után
diplomával a
a pad mellett,
kkor nem tar-
magam. Soha-
ikás vagyok-e
n ezt, sem azt
k. Csak a gye-
aszos kajlaság-
beírták, kihúz-
olai lapjukra a

etünk az idén
ra már megint

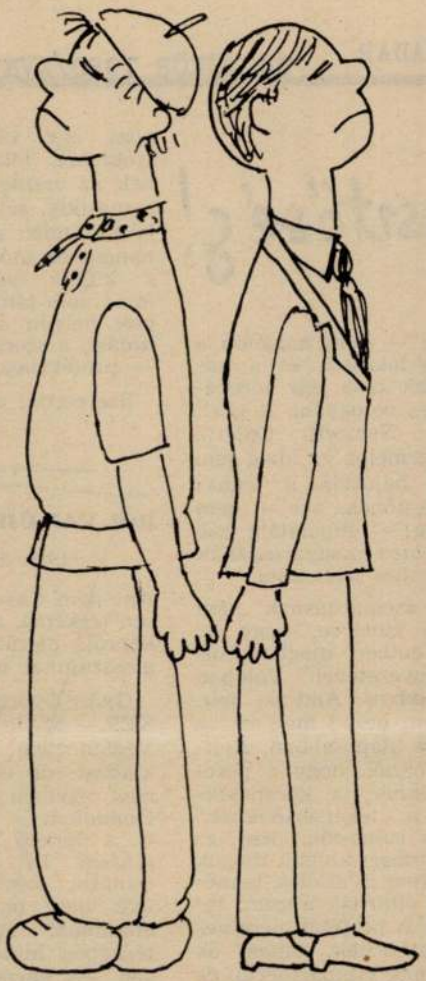

KALÁSZ KATI RAJZA

A tábort ugyanis a „hátrányos helyzetű" gyerekeknek rendezték, és ha én újra megfogtam a gyalut, ők egyből azok lettek. Van ez a két világ? Vagy csak úgy látszik?)

Eszembe jut az anekdota — már nem tudom, hol hallottam —, amelyben valamelyik írónknak mondja az öreg földműves teljes megdöbbenéssel:

— És maga tényleg abból él, hogy naponta telefirkál egy csomó papírt? — aztán tudomásul véve, mint a többi városi furcsaságot — Hát hiszen, ha ez a munkája...

Sose fogja megérteni, mire jó mindez.

Régi történet? Lehet. De azt már megint csak én éltem meg, hogy egy másik műhelyben, más munkások között a „tisztviselő" volt a szinonímája a tehetetlen, kétbalkezes, semmire se jó embernek. Szakember csak iparos lehetett. És ebben kimozdíthatatlanul hittek. Mint abban, hogy íróasztal mellett csak lazsálni, körmöt piszkálni, vakarózni lehet.

(Nagy ereje van ám ennek a szemléletnek. Magamon tapasztaltam, hogy amikor több éves asztaloskodás után megint íróasztal mellé kellett ülnöm, sokáig úgy éreztem, nem csinálok semmit, nem dolgozom meg a pénzemért. Pedig tudtam, hogy fontos, amit teszek, szerettem is, és hajtottam keményen.)

Csak az lenne a munka, ami a markát töri az embernek? Ha a fejét töri, az nem?

Mikor tanuljuk már meg végre, hogy ha meg akarunk csinálni valamit... akármit... utat, gépet, szocializmust, ahhoz egyiknek a keze ügyességét, a másiknak — egyelőre — az izmai erejét, a harmadiknak az eszét kell hozzáadnia, és csak úgy lesz belőle valami, ha ezek kölcsönösen tisztelik egymás munkáját.

Mert nem az a fontos, melyikből hány van, hanem az, hogy megcsináljuk, jól csináljuk azt, aminek nekifogtunk.

Az minősíti az embert, hogyan végzi a munkáját. De hogy melyik testrészével, az aligha.

GHYCZY TAMÁS

---

ket a csapatok
neg a kitett ké-
ső alkotás csa-
át is. A feladat
i a saját lovát
sapat is azonos
ehéz volt eldön-
özülük utoljára,

mondót zavarná a füst. Bemutatta a fellépőket, akik megzenésített versekkel, lantművek és hegedűverseny gitárátiratával készültek erre a műsorra.

Az elcsendesedett klubtagok eleinte illő tisztelettel hallgatták a zenéhez fűzött kissé didaktikus és száraz magyarázatot. A reneszánsz és

ÚJ TÜKÖR

ESTÉK A VIGADÓBAN

KAMARATEREM

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar

Köpeczi Béla: Csontváry életmü-kiállitása. Elhangzott 1983. április 14.-én. = Jelenkor, 1983/6. 574-575.p.

repr.A schaffhauseni vizesés 1903

Sz.A.: Majdnem kortárs muzeum

UJ TÜKÖR 1983.XX.évf.52.sz.24-25.o.

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

emlitve ld.Márffy Ödön

Salamon Nándor: Dévényi-gyüjtemény.Esztergom,Balassa Bálint Muzeum

UJ TÜKÖR 1983.XX.évf.29.sz.4.o.

Új TÜKÖR

1983. MÁJUS 15. XX. ÉVFOLYAM 20. SZÁM 48 OLDAL ÁRA: 8,50 FT

CSOUTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

Heti ajánlat

Könyv

KÖZEL S TÁVOL
Cs. Szabó László elbeszélései

A nagy esszéíró nemzedék tagja emigrációban írt elbeszéléseinek ezzel az impozáns kötetével szépíróként is hazaérkezett a magyar olvasóhoz. Meglepetés e gyűjtemény, még azoknak is, akik irodalmi munkásságát távolról figyelték és tisztelték az elmúlt évtizedekben: oly tágas, oly változatos, hangnemben, elbeszélésformában. Vannak benne igen szép, finom s mélyen szomorú önéletrajzi fogantatású novellák, mesteri szépprózai esszék, kultúrtörténeti, történelmi helyzetek, alakok felvállalt szerepei, amelyek mindig valahogy a sorssal, a magyar sorssal vagy az európai kultúrember sorsával néznek szembe. Emigrációba ragadt Bocskai-kortárs erdélyi

könyvcsináló; Kínába hittérítőként bemerészkedő tudós jezsuita; Rembrandt fia; a sorsától menekülni akaró Stendhal — hogy csak néhányat említsek a novellahősök közül, akiknek sorsát Cs. Szabó László magára öltötte. Tárgyához illően néha mármár romantikus, máskor csupa csípős irónia vagy éppen eszköztelen gyengédség. Az írói magatartás összképe természetesen nem okoz meglepetést, hiszen elképzelhetetlen volna, hogy Cs. Szabó László szépírói világa ne szellemének gyökereiből, magyarságából és az európai kultúrából nőjön ki. Káprázatos tudása és műveltsége s ehhez méltó írói eleganciája éppoly tárgyi és valóságos világot teremt szépírói munkásságának, mint másnak a falu, a gyár, a kisváros emléke, élményei. Nemességében, emelkedettségében szokatlan írói hangvétel ez mai prózánkban. Emlékeztet kissé némely etnikai közösségeknek a nyelvére, amely külhoni elszigeteltségében fennmaradt régi, szép, archaikus állapotában s nem alakították át a köznapi élet eleven, gyakran lucskos-sáros változásai. *(Magvető)*

Szász Imre

ÉLMÉNYBESZÁMOLÓ
Alföldy Jenő lírakritikái

Szerény, de pontos címet lelt irodalmunk középnemzedékének kritikustehetsége, Alföldy Jenő, amikor *Élménybeszámoló*ként tette közzé hetvenes években kivirágzott munkássága válogatott és megjobbított dokumentumait.

Találóan többértelmű címválasztása jelzi, hogy kipróbált mesterektől tanulva szerezte meg biztonságát nagy múltú líránk megértéséhez. *Erre*-tanítói Illyés, Weöres, Benjámin, Pilinszky, Nagy László, Juhász Ferenc lehettek. Igazi értékekre figyelő, tudatosan szélesített ízlésskálája mérlegén tudta később egyformán meglatolni s fölbecsülni például Kálnoky László és Csanádi Imre, Nemes Nagy Ágnes és Rába György, Csorba Győző és Solymos Ida egymástól eltérő költészetét.

Mikor a saját generációjából választ alkotókat — könyvébe felveendő —, megszerzett tárgyilagossága révén joggal követheti személyes vonzalmait, és érvényesítheti a bírálói gyakorlatából kikristályosult ítélkezési normáit. Páskándi Géza és Ladányi Mihály, Tandori Dezső és Oravecz Imre, Marsall László és Utassy József, Veress Miklós és Szentmihályi Szabó Péter így lettek írásainak nyomatékos megidézettjei.

Az ötvenes években született lírikusok serege tisztelheti útegyengetőjét, elindítóját, útmutatóját, szerkesztőjét benne. Épp ezért kár, hogy közülük csak Tóth Erzsébet és Petrőczi Éva könyvéről írt jegyzetei kerülhettek be az előszó szerint 1980-ban lezárt, rendkívül világos okfejtésű, mélyebb versértésre buzdító, az ismeretközlésnél messze többet nyújtó, tanulságos kötetbe. Szerzője azonban fáradhatatlanul tovább dolgozik. Jövendő könyveiből — szerencsés esetben — nemcsak költészetünk *folyamatosan* fényesre csiszolódó tükörképe állhat össze.

Máris kirajzolódott mögötte egy ideális lírapedagógus, a példamutató olvasó-kritikus, az elméletet az életben hasznosító szakember, s mindenekfelett: a maradandóság elszánt kutatójának téveszthetetlen önarcképe. *(Szépirodalmi)*

Iszlai Zoltán

SZERELEM ÉS HÁBORÚ
Baranyi Ferenc műfordításai

Nemrég jelent meg Baranyi Ferenc új verseskötete: a kötet verseiben a régi dallamosság és valami újabban elmélyülő gondolkodói igény öltött alakot. S máris itt az újabb kötet: kilenc önálló verseskönyv után tizediknek egy műfordítás-gyűjtemény. Igazat kell adnunk a költőnek: „Baranyi-kötet ez is, csak éppen abban különbözik az előzőektől, hogy a világról most idegen költők bőrébe bújva vallok." Nem is műfordításoknak, hanem adaptációknak nevezi átköltéseit, ezzel is hangsúlyozva a személyességet: a személyes választást és a személyes hangú tolmácsolást.

Valójában minden igazi műfordító besorolhatná a maga alanyi életművébe a fordításait: Baranyi Ferenc őszinte gesztussal vállalja a műfordító munkának ezt az eleve adott természetét. „Rokon-szabású" költők tolmácsolására vállalkozott, személyes vonzalmak kötik azokhoz az idegen költőkhöz, akiknek a nevében most beszél. Először is a latin nyelvcsalád költőihez: olaszokhoz, spanyolokhoz, románokhoz, közülük is elsősorban a lírai impresszionizmus klasszikus képviselőihez: Giovanni Pascolihoz, Eugenio Mintalé-hoz, Ion Pillat-hoz. Aztán a kelet-európai költészet „derékhadának" képviselőihez: az orosz Jevtusenkóhoz, Viszockijhoz, Voznyeszenszkijhez, a grúz Bulat Okudzsavához, a lengyel Aleksander Nawrockihoz. Az utóbbiakhoz, gondolom, személyes barátság is fűzi. A barátság pedig — és éppen a magyar műfordítás története során — gyakran volt szép vállalkozások forrása. Ilyen szép és hasznos vállalkozás Baranyi Ferenc műfordítás-gyűjteménye, amely nemcsak a hazai műfordítás-irodalmat gazdagítja, hanem rokonszenves vonásokkal teszi érdekesebbé a poéta általunk ismert költői egyéniségét is. *(Zrínyi)*

Pomogáts Béla

REGÉK ÉS MONDÁK
Mednyánszky Alajos munkája

Előző, ugyancsak németből átültetett kötete, a *Festői utazás a Vág-folyón, Magyarországon* tartalmilag és irodalmilag egyaránt jelentősebb. Mégis, jó, hogy az Európa és a Tatran közös gondozásában, magyar és szlovák változatban elkészült ez az iker-kötet is. Melyben Mednyánszky báró jórészt a régi magyar Felvidék, a mai Szlovákia váraihoz, bérceihez, kápolnáihoz fűződő néphagyományokat, históriás anekdotákat regéli el. Ezek a helyi

magyar és szlovák lakosság közös történetében gyökereztek és ajkán csiszolódtak. Akad e regék és mondák közt ismertebb és csak nála olvasható; van jellegzetesen helyi és van sok vidéken ismert vándortörténet helyi változata; van, amelyiknek a történeti magva igaz és van merő fikció. Téli estelen elrévedezni áradnak a romantikus, a hősi és a rémhistóriák, végzetes szerelmekről, atyai átkokról, véres testvérharcokról, rút árulásokról, az Ég bosszúiról. Úgy, hogy mindebből egyben a múlt század elejének gondolkodásába, irodalmi ízlésébe is bepillantást nyerünk. Mednyánszky Alajos nagyra becsüli a magyar múltat, s közéleti szereplése, tudományos tevékenysége haladónak minősítendő. Ám nemcsak fő munkáinak nyelve volt német — némely tekintetben a szíve is Bécs felé húzta őt. II. Rákóczi Ferencről például — bár egyes hívei kiválóságát és hűségét elismeri — igen rossz a véleménye. De hát nem is hézagtalanul helyes történelmi ismereteket várunk tőle, hanem élvezzük művelődéstörténeti jelentőségű, színes, folklorisztikus históriázását. Külön szót érdemel mindkét Mednyánszky-kötet bibliofil jellegéről. Ez utóbbihoz a metszeteket Ladislav Mikulik válogatta, a kötetek tervezője Pavol Blažo. A nyomdai munkák Kassán készültek. *(Európa és Tatran)*

Lázár István

Színház

HANDABASA, AVAGY A FÁTYOL TITKAI
Józsefvárosi Színház

A XIX. század komótosabb, időgazdagabb embere számára készült, túláradó cselekményű színmű szövevényei között a mai néző csak fölös energiával tenne rendet. A burjánzó történeti szálak megszelídítésében, s az archaikus nyelvi közeg színpadi serkentésében sietett a mostani néző segítségére drámai leletmentőként és Vörösmarty vígjátéki ötleteinek *értőjeként* Görgey Gábor. E buzgalmában az átdolgozó törvényszerűen jutott el néhány fontos felismerésig: például Vörösmarty Kacor-Rigó-Guta hármasa (akik fogadásból, gyors sikert remélve szeretnének házasodni) *erőszak nélkül* emelhető át a mába, továbbá a „vagányok" által kiszemelt Ligeti Vilma fordulatos cselvetései és komornájának (mint komorna, inkább afféle titkárnő!) remek fifikája — néhány groteszk hangvételű dallal fűszerezve — korszerű mulatságok forrása lehet.

Tömöry Péter, a Józsefvárosi Színház vendégrendezője a három „léha ifjú" figurájának továbbépítésében jeleskedett: a bőrzekés-trikós fiatalemberek játékában Kurrah, Berreh, Duzzog-szerű, ördögfiókás szertelenség is jelen volt. Igazi műgonddal kimunkált szerep formálódott Katicából, köszönhetően Tóth Juditnak, aki pompás komédiázással játszotta a veterán nyelvújítót. Pikáns ízt vitt a játékba Bánffy György m. v. (mai nyelvünk tisztaságának őrhadnagya), aki Ligeti Sándorként régen kimúlt szavak mormolása közben talál érzelmi közösséget a szófacsaró Katicával.

Néhány zavaró mozzanat: a három fiatalember (Koldus Nagy László, Eszes Sándor, Felföldy László) jel-

mez és játék dolgában „megemelt", a zene *modern* (szerzője Darvas Ferenc), a díszlet és a bútor *múltszázadi*, a hölgyek és a hősszerelmes jelmeze úgyszintén. Tóth Judit és Szilágyi Zsuzsa (komorna) játékstílusa *mai*, Beszterczei Zsuzsa és Dimulász Miklós (a két szerelmes) játékfelfogása: *régimódi*. A romantikus szerelmet gondolta a rendező lefokozni? Vagy ezzel a — nézőt is megzavaró — felemássággal egyszerre akarta szolgálni Vörösmarty Mihályt és Görgey Gábort?

(Képünkön Dimulász Miklós és Besztercei Zsuzsa.)

Párkány László

Csontváry Kontka Tivadar, festő 3

ismereteinél az archetipikus szimbólumok iránti hallatlan intuitív készsége. A hold és vele kapcsolatban a víz, a tengerként hullámzó homok, mint az utak és vizek jelképe, Mária, mint a keresztény szűzanya és mint a női nem, a termékenység, az életforrás szimbóluma feltétlenül, akár tudatosan, akár öntudatlanul, motiválta képe jelentéskörét. Ez indokolja a Mária mögötti alakok szimbolikus megfogalmazását és a rejtett önarckép kiemelését. E vizet töltő figurának nemcsak az a feladata, hogy az életforrásból vizet töltsön az élőlényeknek, hanem az ő alakja alkot hidat a transzcendentális szféra, a mítoszok világa és az evilági mindennapi élet között. E szerepet Csontváry tudatosan magára vállalta, sőt ebben látta elhivatását.

A kép szimbolikája Csontváry világképéből fakad, ugyanakkor lényegében beleillik a szimbolista, a preraffaelita és a szecessziós szimbólumértelmezésbe, hiszen az életforrás és Mária, mint többértelmű szimbólumhordó jelkép ugyancsak kedvelt témája volt a századforduló művészetének. A kép stílusa is a posztimpresszionizmus számos elemét foglalja magába. Az impresszionizmus analitikus szemlélete után került előtérbe a posztimpresszionizmus stíluskeresése, szintetizálás utáni vágya, elég csak Cézanne és Gauguin nagy kompozíciós terveire utalni. Ezekkel vethető össze Csontváry képe is, mint a szimbolizmus és a szintétizmus elveit egyesítő, homogén stílust kereső művészet egyik legnagyszerűbb példája.

19.
X/9.

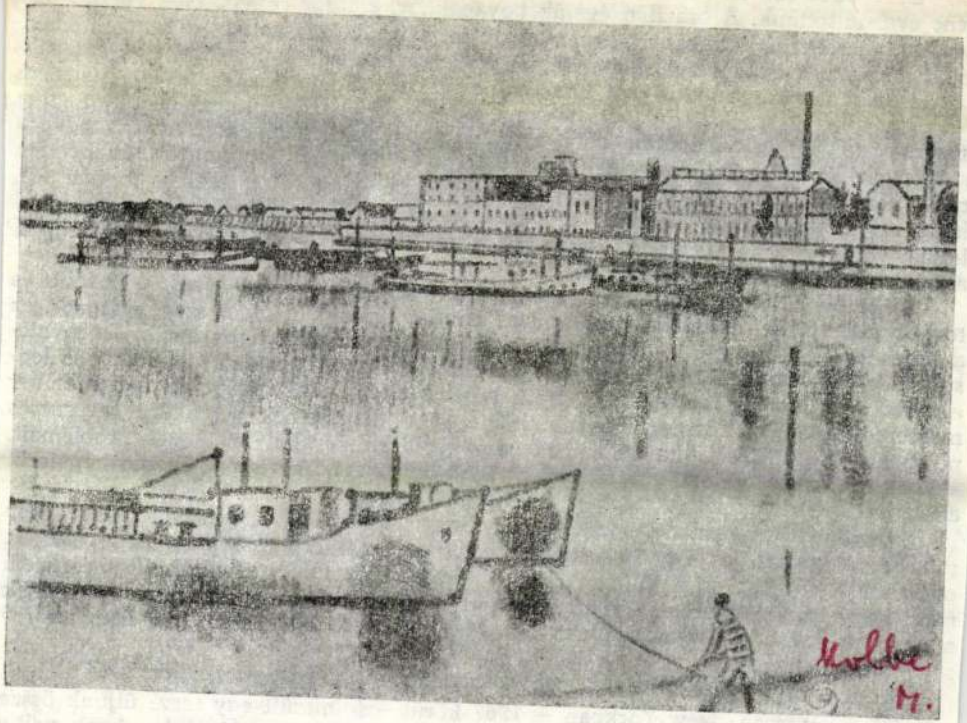

lenc évet töltöttünk. A brazíliai éveink ugyanakkor, amikor rettenetesek voltak, tele voltak hihetetlenül érdekes új élményekkel is, s hálát kell adnom a sorsnak, mert ezek a végletes élményeim segítettek új emberré lennem. A brazíliai új-újabb felismeréseimet aztán a perui két évem tette teljessé: egymás fedezeteként ismertem fel magamban a szellemi igényem további alakulását és a körülöttem kavargó világ szegényeinek ügyét. Beleláttam abba a mélységbe, melyben elveszve-reménykedve a szegények az egész világon élnek. Brazíliában és Peruban fogtam föl, döbbentem rá – nem elébb, bár én is mindig szegény voltam – Dél-Amerikában fogtam föl, hogy mi a szegénység. Különös módon egyszerre mintha hihetetlen magasságból láttam volna ezt az infernó-t és ugyanakkor mintha magam lettem volna mindegyik, aki körülöttem pusztult-reménykedett...

Miközben ezek a nagy elhatározó éveim, főleg a két perui évem, – tovább és tovább alakították, építették látókörömet, mindig tudtam, hogy a szegénységnek ez a teljes érzéklése, átélése, a problémákkal való azonosulásom az emberi megvalósulásnak csak egyik része. A szociális problémák, ha a humanista gondolkodás legelemibb tartalmához tartoznak is, nem szabad elfelednünk, hogy az egész ember megteremtését célzó összes igényeinkkel együtt jelenthetnek részünkre szerencsés perspektivát. Rájöttem: ha az ember nem képviseli parallel az összes problémáit, akkor azok, melyeket elhanyagol, elsorvadnak benne... Ha viszont éberen képviseli, akkor mint párhuzamosak valóban találkozhatnak...

Brazíliában és Peruban értettem meg, hogy mire vállalkoztam, mikor elkezdtem művészi pályámat; az Egyesült Államokban pedig azt értettem meg, hogy elértem oda, hol a valóság és a kultúra csak a kirakatokban édestestvérek; így értettem meg, hogy Észak-Amerika a világ vége: itt – miközben nagy kirakatok kérkednek a gazdagságukkal – olyan szellemi sorvadás pusztít e földrészen, melyhez hasonló sose volt a világon.

A. Zs. – Azért kellett olyan távolra mennie, hogy önmagát megkeresse?

Ő. – Pontosan: New Yorkban – 1967 körül – fölmerült egy terv: üljünk össze és kerekasztal-megbeszélés keretében tisztázzuk azt, hogy a világjárásunknak volt-e értelme? Voltak, akik tagadták ezt, ezek közé tartozott Szalay is...

A. Zs. – Melyik Szalay?

Csatkóy K. Tivadar

HÉTFŐ, 1985. SZEPTEMBER 2. NEPSZAVA

Érdekességek a hét kulturális eseményeiből

A holnapi nap két meglepetést tartogat a zenekedvelők számára: kedden este nyolc órakor *a Mátyás templomban* a *Corelli Kamarazenekar* ad koncertet, *Ella István* és a *Liszt Ferenc Kamarakórus* közreműködésével. Szintén kedden este tartják a *Zeneakadémián* a *Pablo Casals Nemzetközi Gordonkaverseny* nyitókoncertjét.

Valahol Európában

A *Deák téri NDK-Centrumban* szerdán „Régi hangszerek" címmel kiállítást nyitnak. Itt hívjuk fel a figyelmet: vasárnap nyílt meg *Sopronban Hans Gustav Edöcs*, ausztriai fotóművész tárlata „Sorsok az arcok tükrében" címmel. Szerda este *Táncházat* tartanak a *Petőfi Csarnokban.*

Csütörtökön, szeptember ötödikén a *Miskolci Nyár '85* keretében a *Rock Színház* vendégjátékára kerül sor a *Diósgyőri várban.* A *Bábjátékos* című darabjukat mutatják be a borsodi közönségnek. A csütörtöki napon a televízió két figyelemreméltó műsort sugároz. Az első egy régi, de nemcsak kortörténeti szempontból fontos film, *Radványi Géza* és *Balázs Béla* közös alkotása, a *Valahol Európában.* (TV 1, 16 óra.) A másik adásra a kettes csatornán kerül sor, este nyolc órai kezdettel, címe: *„A folyóirat neve: Kritika".* Műsorvezető *Tarján Tamás*, a beszélgetésben a lap szerkesztősége vesz részt, valamint *Kiss Istvánné* tiszaföldvári tanár s diákjai.

A hétvége programjából felhívjuk a figyelmet egy apuincumi rendezvényre: szombat délután háromkor *Szentpál Mónika* és *Kiss Tamás* ad műsort „Istenek — emberek" címmel. Vasárnap délelőtt érdemes felkeresni a *Közlekedési Múzeumot:* tizenegy órakor *dr. Molnár György* múzeológus a modern tengeri hajózás történetéről tart vetítettképes előadást, a kísérőfilm pedig a navigáció históriájáról szól.

Táblaképfestészeti biennálé

Felhívjuk a figyelmet a *Budapesti Történeti Múzeum* két időszaki kiállítására. Az egyik a tudományegyetemnek 1635—1985 közötti történetét ismerteti, a másik pedig az 1904—1914 közötti képeslapokat mutatja be az érdeklődőknek. Azoknak, akik a hétvégén utazni kívánnak, ajánlunk néhány figyelemre méltó kiállítást: *Nyíregyházán* a *Jósa András Múzeumban Krúdy Gyula életét* mutatja be egy tárlat, *Pécsett* a *Csontváry-, Vasarely-, Zsolnai-, Uitz- Múzeum* és a *Martyn Ferenc* műveit bemutató közös kiállítás várja az érdeklődőket, *Simontornyán* a *Vármúzeumban Illyés Gyula emléke előtt tiszteleg* egy kiállítás, *Szegeden* feltétlenül érdemes megtekinteni a szeptember tizenötödikéig nyitva tartó *Szegedi Táblaképfestészeti Biennálét, Szolnokon Bácskai Bertalan* grafikusművész kiállítását, *Szombathelyen* pedik a kortárs magyar (elsősorban: az avantgárd) képzőművészetet bemutató kiállítást ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

Szabadegyetem

A *Szakszervezetek Fővárosi Művelődési Házában* minden este háromnegyed kilenctől a *Budapest Táncegyüttes* ad műsort. A *Pataky Művelődési Házban* ma, hétfőn délután öt órakor *Video-turmix-szal* szolgálnak — gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt. S végül még egy ajánlat, bár ez egy hétnél hosszabb távra szóló: szeptember kilencedikétől lehet beíratkozni a *TIT budapesti József Attila Szabadegyetemére* a VIII. Múzeum utca 7. szám alatt.

Sz. Sz.

Felszabadításáért főtitkára, aki a Magyar Szolidaritási Bizottság meghívására pihenés céljából tartózkodott hazánkban.

A palesztin vendéget fogadta *Szűrös Mátyás*, az MSZMP Központi Bizottságának titkára. Najef Havatme találkozott *Nagy Gábor* külügyminiszter-helyettes-

bánszki Róberttel, a HNF OT titkárával, *Jakab Sándorral*, a Magyar Szolidaritási Bizottság elnökével, és a Szolidaritási Bizottság más vezetőivel. A megbeszéléseken áttekintették a közel-keleti helyzetet, különös tekintettél a palesztin kérdésre és a libanoni fejleményekre.

(MTI)

Thaiföldi miniszter látogatása Magyarországon

Vasárnap elutazott Budapestről *Marut Bunnag*, a Thaiföldi Királyság közegészségügyi minisztere, aki *dr. Medve László* egészségügyi miniszter meghívására küldöttség élén járt Magyarországon. A miniszterek megbeszéléseket folytattak a két ország közötti egészségügyi együttműködés fejlesztésének lehetőségeiről. A vendégek egészségügyi intézményeket látogattak meg, és találkoztak a Medicor, valamint a Medimpex vezetőivel.

(MTI)

Megnyílt a Szaloniki Nemzetközi Vásár

rendszer megépítésével kapcsolatos, az egész létesítményt érintő kérdésekre is választ adott a Minisztertanács határozata, illetve az azt megelőző vizsgálatok sora. A mostani tervek szerint a Csehszlovákia és Magyarország között 1977-ben létrejött államközi szerződés értelmében épülő bősi erőmű 1990-ben, a nagymarosi pedig 1993-ban ad először villamos energiát, míg a teljes építkezés befejezésének határideje 1995.

Bár a vízlépcsőrendszer tervezése már majdnem négy évtizeddel ezelőtt elkezdődött, a közvéleményt is érintő szakmai viták főként 1978 után, az első kapavágások idején élénkültek meg. El-

Csontváry
Kosztka Tivadar

A Corvina Kiadó tervei

Mintegy százhatvan magyar és idegen nyelvű kiadványt jelentet meg ez évben a *Corvina Kiadó*.

A magyar nyelven olvasható kötetek sorában napvilágot lát *A szabadságharc hadserege* című könyv. A gazdagon illusztrált kiadvány az 1848—49-es forradalom és szabadságharc hadseregének *teljes egyenruházatát, felszerelését és hadi szervezetét* mutatja be. Az *Oszmán Birodalom Európában* című képeskönyv a török hódítások hadi eseményeit foglalja össze. A művelődéstörténeti munkák sorát gazdagítja az a kötet, amely a középkori társasjátékokról és szórakozásról ad képet, *Endrei* Walter és *Zolnay* László közös munkája.

A XIX—XX. századi művészeti irányzatokat bemutató sorozatban az *expresszionizmusról* jelentetnek meg kötetet. Csontváry Kosztka Tivadar képeinek restaurálását követően már készül *Németh* Lajos művészettörténész *Csontváry-albumának új* kiadása. A kortárs magyar képzőművészek munkásságával megismertető könyvek sorában kiadják *Petényi* Katalin *Barcsay-monográfiáját*. A Műterem-sorozatban *Hajnal* Gabriella gobelinművészt és *Jankovics* Marcell rajzfilmrendezőt mutatják be. *A művészet klasszikusai* sorozatban kerül az olvasókhoz a Renoir- és a Goya-album. A leningrádi Ermitázsban őrzött gyűjteményből a nyugateurópai művészek festményeivel, grafikáival és szobraival ismerkedhetnek meg az olvasók. A kiadó nagyszabású vállalkozása *A művészet története* című sorozat, a barcelonai *Salvat kiadó* gondozásában egy évtizede megjelent kötetek magyar változata, amely tíz kötetben teljes áttekintést ad az egyetemes képzőművészet történetéről. Elsőként *Az antik világ* és *Az érett reneszánsz* című könyv lát napvilágot. Több más új sorozatot is indít a kiadó. Az *Imago* külföldi *művészetelméleti* munkák magyar nyelvű publikálására, a *Pantheon* alapvető *képzőművészeti ismeretek* terjesztésére vállalkozik. *Buda visszafoglalásának 300.* évfordulója alkalmából jelenik meg *Szakály* Ferenc történész kötete. A könyv Bécs 1683-as török ostromával kezdődik, s végigtekinti az 1699-es Karlócai békéig lezajlott hadi eseményeket. E történelmi eseményre emlékezve a *Dokumentumok* sorozatban 12 korabeli irat hasonmás példányát adják közre.

A világ nagy fővárosai című fotóalbum sorozatban *Zaránd* Gyula *Párizst* bemutató kötete jelenik meg. Folytatódik a 99 ételreceptet közreadó, közkedvelt sorozat, *Lajos* Mari és *Hemző* Károly közös munkája a *hal- és a vadételek*, valamint a *torták* és a *sütemények* elkészítésével ismertet meg. *Liscsinszky* Béla *Négy évszak* című kötetében téli ételrecepteket ad közre.

Az idegen nyelvű kiadványok sorában főként idegenforgalmi köteteket kínálnak. Ezeken kívül német és angol nyelven mutatják be a *Szépművészeti Múzeumot*, valamint *Csontváry munkásságát*. A Liszt-évfordulóra jelenik meg *Hamburger* Klára *Liszt monográfiája*.

Az exporttervek között jó néhány szépirodalmi kiadvány szerepel. *Ma címmel* négy nyelven *irodalmi antológia* jelenik meg a Magyar Írók Szövetségével együttműködve. Angol nyelven adják ki *Sánta* Ferenc *Az ötödik pecsét*, Karinthy Frigyes *Utazás a koponyám körül* című regényét, valamint megjelentetnek *egy kortárs magyar drámairól* antológiát. A *klasszikus magyar* irodalomból Krúdy-kötetek készülnek franciául, Tóth Árpád verseit pedig németre fordítják le.

ságának első titkára, *Szabó* István, a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsának elnöke, az MSZMP Politikai Bizottságának tagjai, valamint a párt-, az állam-, a társadalmi, a tömegszervezetek, a fegyveres erők és testületek képviselői.

A Himnusz hangjait követően *Ribánszki* Róbert, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának titkára köszöntötte a megjelenteket, majd *Nagy* Imre, a KISZ központi bizottságának titkára mondott ünnepi beszédet.

— Március 15-e olyan nemzeti ünnepünk, amely — az ébredő öntudatú gyermektől a század viharait átélt öregig mindnyájunk számára — különös, egyedi varázzsal bír, melynek hangulata, érzelmi töltése mással nem összevethető.

A történelmi évforduló az egyszerre dicső és tragikus múlt emléke. Az 1848—49-es eseményekre emlékezve egymás mellett él tudatunk mélyén a márciusi nap lelkesedése, Táncsics, Petőfi, Kossuth alakja, az új törvények

HNF budapesti bizottságának vezető titkára koszorúzott.

A Szakszervezetek Országos Tanácsa és budapesti tanácsa képviseletében *Sólyom* Ferenc, a SZOT titkára és *Németh* Tibor, az SZBT titkára; a fegyveres erők és testületek nevében *Horváth* István altábornagy, *Péter* János rendőr vezérőrnagy, *Fehér* Béla munkásőr vezérőrnagy koszorúzott. Leróták tiszteletüket a fővárosi fiatalok, dolgozók képviselői is.

Budapest ifjúságának ünnepi nagygyűlése 1848 szellemét, forradalmi lendületét idéző műsorral zárult.

A fiatalok megkoszorúzták a fővárosi kerületekben található emlékhelyeket is.

Bács-Kiskun megyében, Petőfi szülővárosában, Kiskőrösön tartották meg a megyei forradalmi ifjúsági napok nyitórendezvényét.

Szegeden a Kossuth szobornál rendeztek ifjúsági nagygyűlést. A város fiataljainak kezdeményezéseként a szegedi Roy[illegible]

1021

Szentirmay Katalin Irodalom- és Művészettörténet 1953-1979

1984.II.10. Tv.2. 20.00.

Szenlo

- Melyek annak a kötetnek módszertanilag alapvetően legfontosabb sajátosságai? Hogyan sikerült Ütvözni benne a modern történettudomány eredményeit, szociológiai kutatás eredményeit, a sajátos hangművészet-történeti módszerrel?

- Mindig vitás a történészek, és a művészet-történészek között, hogy a művészet-történet mennyiben segítő tudománya a történettudománynak. Természetesen a tudományok között egy egészséges vitáról van szó, de mi helytelennek tartjuk azt a nézetet, hogy a művészet egyszerűen tükrözi az adott társadalmat, tehát hogy megértsük egy kornak a művészetét, meg kell ismerni annak a kornak a társadalmát, történelmét, gazdasági viszonyait. Véleményünk szerint nem lehet igazán megismerni egy kort, csak a művészete segítségével. Tehát itt egy nagyon szoros összefüggés rendszerről, és kölcsönös hatásról van szó, egy kornak a művészete és a művészetnek a hatása a korra. Ennek megfelelően ujdonság a sorozatban, hogy művelődés történeti szempontból, szociológiai szempontból is nézzük a művészetet. Tehát az művészetnek a társadalomban való funkcióját, milyen szerepet játszott, mi volt az intézményes rendszere, hogyan izelődött a társadalomnak a kulturának, az egyéb hálózatába, az egész kulturális mezőbe. Ugyanakkor tudjuk, hogy a művészetnek meg vannak a sajátosságai. Van egy relativ önfejlődése, bizonyos problémák, amelyek a társadalomból fakadnak, azok szublimáltan, áttételesen tükröződnek a művészetben, de ugyanakkor tudjuk, hogy a művészet elmond a korokról olyan dolgokat is, amelyet az irott források nem mondanak el, a történeti tények nem mondanak el, de a tárgyak nyelve elmond, a művek nyelve elmond, amely nagyon gyakran azt lehet mondani a kornak a tudat alattiját is feltárja. Ehhez azonban sajátos művészettörténeti módszer kell, interpretálás, stílus történet, esztétikai megközelités, tehát nem elég egy intézmény történet, nem elég egy szociológiai megközelités, tehát nem elég csak a társadalmi meghatározónak a keresése, hanem ezt a sajátosságot is keresni kell. Ezt megpróbáltuk módszertanilag úgy megoldadni, hogy amennyire egy kézikönyv lehetőségei lehetővé teszik, csakugyan összetetten szemléljük a művészeti jelenségeket, tehát van egy olyan része a kötetnek, és lesz a kötetnek olyan része, amelyek éppen a művészetnek a társadalomban való létét, funkcionálási módját kutatja, de vannak olyanok, amelyek az esztétikai problémáknak a sajátosságait veszi szemügyre, és az egyéni művészeti teremtményeket, teljesitményeket, hiszen itt művészetről van szó, tehát egyéni művészek alkotásairól.

- Közbevetőleg hadd kérdezzem meg, melyek voltak a kutatásnak azok a területei, ahol mindeddig hiányoztak az alapkutatások?

- Hát ha most ezt a kötetet vesszük, tehát a század vége, a XVIII. század vége, és a XX.századnak az eleje, elsősorban iparművészetben, és az épitészet egy részében, ahol hiányzott legjobban, főleg a historizmusra vonatkozóan az utóbbi időben kezdett Magyarországon is ez a problémakör előtérbe kerülni, és most már, ha most kezdenénk a kézikönyvet szerkeszteni, már tudnánk, uj eredményekre támaszkodni. Itt volt talán a legtöbb az alapkutatás, tudniillik a szecesszió egyáltalán nagybánya kutatás, a nyolcak, tehát a századelő haladó törekvései, azok épp az elmult évtizedben előtérbe kerültek, tehát ott már voltak, akiktől kérhettünk tanulmányokat, volt amire tudtunk támaszkodni.

- Ez az időszak, az 1890-től, 1918-ig terjedő korszak az európai művészet történetben általában sorsfordulónak számit az ugynevezett modern művészet keletkezésének tulajdonképpeni kulcs korszakáról van szó. Melyek a magyar művészet-történetnek azok az eredményei, amelyek európai mérővel mérve is kiemelkedőek, és mennyiben vezethetőek ezek vissza a teljesitmények, a sajátosan magyar társadalom fejlődés problémáira?

- A nemzeti művészet, vagy egy sajátos ország fejlődése, művészete és az egyetemes jelen esetben még az európai művészet kapcsolata nagyon bonyolult. És nálunk is sokszor a történetirás elkövette azt a hibát, hgy megpróbálta azt nézni,hogy vajon egy nyugati stilusu uj irányzat nálunk elkésve jelentkezett, vagy szinkronban egy időben jelentkezett-e. Hedig ha igy egyszerüen a dátumokat vetjük össze, nem sokra megyünk. Hisheme csak egy dátumot mondjunk ebből a korszakból. Picassonak az Avignoni kisasszonyai 1907, Csontváry nak a Cédrusai 1907, tehát ha azt mondom, hogy hol volt Csontváry, mikor már a kubizmus született? Itt más rendszer időben kell gondolkodnunk a művészeti, a művészettörténeti, tehát nem lehet mindent összevetni. De ugyanakkor a századelő volt az, amikor tudatosan felvetődött a probléma, hogy felzárkózni Európához, behozni a lemaradást, ahogy Ady több izben is használta ezt a szót, hogy a nagy pipáju nemzet végre megmozduljon. Ezt akarta a művészetek is. Ennek megfelelője itt a század elön összetorlódtak nálunk a problémák, és ebből a törlódásból a felgyorsult fejlődésből néha egészen sajátos eredmények születtek. Olyanok, amelyek máshol el nem képzelhetőek. És nem egyszerüen provinciálisak, tehát nem azt teshi(Ady)mondjuk, hogy az adatok, hogy helyileg megválaszolnak valami általános kérdést, hanem csakugyan egyéni, egyéni hangu művészet terentődött, elsősorban a festészetben. Már Ripl Rónai festészete, ami kapcsolódott az európai modern franciákhoz, de mégis más-. Ferenczi Károly, akit még nem eléggé ismernek, de véleményem szerint ha csinálnánk is néhány nyugati művészet-történésznek is ez a véleménye,ha csinálnánk egy nagy Ferenczi kiállitást valahol a nyugati fővárosban, az revelációként hatna szakmailag. A Csontváry, Gulácsi, mint a szimbolizmus-

nak csakugyan egyetemes értékü, de csak innen sarjadhatott eredménye, de hogy ezt mennyire nemcsak mi hisszük, mutatják, hogy a legujabb időben rendezett külföldi kiállitásokon a magyar nyolcaknak, aktiviznusnak a müvészete, vagyx a magyar szecesszió, nagy visszhangot keltett. A magyar épitészetnek is volt hóllány olyan kiemelkedő teljesitménye, amely egyetemes mércével mérhető. Klesznek, az egyik legnagyobb szecessziós épitész volt, de hozzátehetjük épp a kötetben került érdemi helyre, Meggyasszainak a munkássága, vagy Mendo Valér, aki szintén egészen kiváló volt, Kós Károly, Kós Károly köre, tehát Lajta, itt is lehetne sorolni az embereket. Tehát elsősorban a képzőmüvészetben érzem, hogy történtek, és az épitészetben olyan eredmények, amelyek valahogyan ezt a sajátos magyar közép-kelet európai valóságot fogalmazták meg, de a legmagasabb esztétikai szinten.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-728

Csontváry Kosztka Tivadar,
festőművésze | 1853-1919.

RÁDIÓ ÉS TELEVÍZIÓ
ÚJSÁG

1984 DEC 2

1021

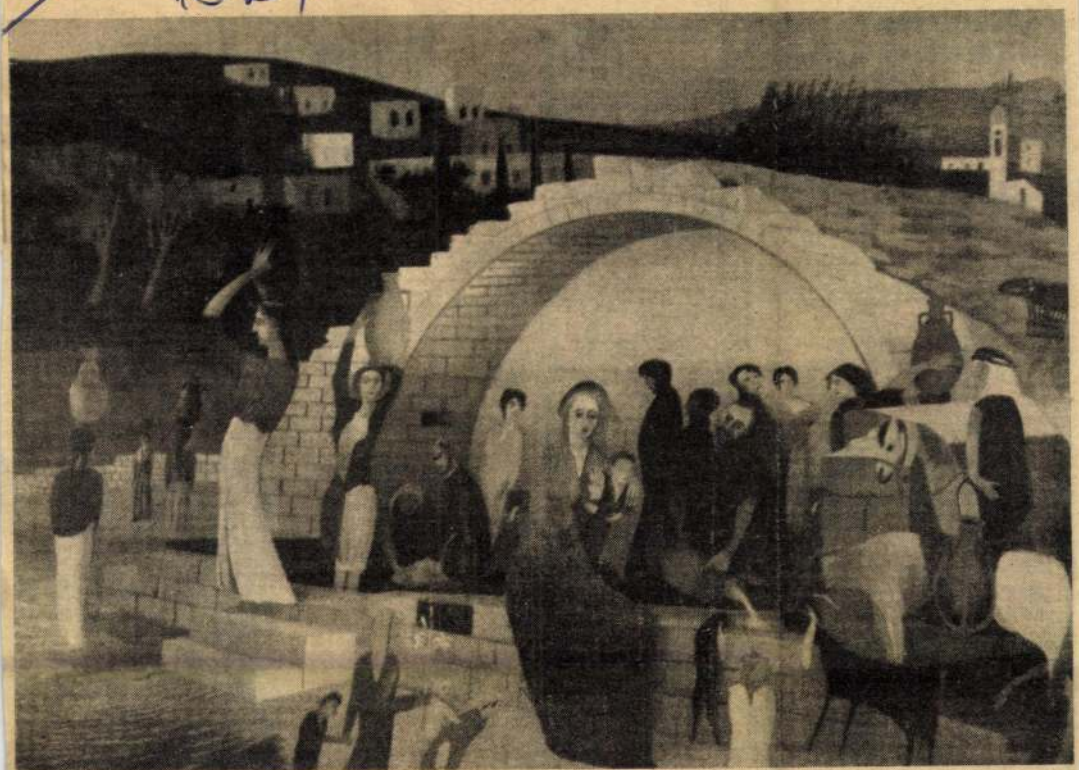

HÉTFŐ, KOSSUTH 16.05: NEKED SZÓL. Illusztráció a gyermekműsorhoz: Csontváry Kosztka Tivadar Mária kútja Názáretben című festménye

Menkó László rajzos műsorajánlata

ORVOSI TANÁCSOK – A FOGFÁJÁSRÓL
KEDD, KOSSUTH 14.25

ezelőtt — *Moldován Stefánia* rádiós pályafutása. Öt esztendővel később már az Operaházban énekelt. Negyedszázados operaházi tagsága ünnepléséül egyik legkedvesebb szerepében, a Bánk bán Melindájaként lépett a közönség elé.

— Ez alkalommal énekeltem százegyedszer ezt a szerepet. Nem kis izgalommal,

Csontvári Kosztka Tivadar

A napút festője

Óbuda Galéria
Fő tér 1.

„Egy háromszögletű kis fekete magot pillantok meg bal kezemben... (és) ...fejem fölött hátulról hallom: »Te leszel a világ legnagyobb napút festője, nagyobb Raffaelnél«" — így írja le Csontváry Kosztka Tivadar Önéletrajzában azt a pillanatot, amikor véglegesen eldöntötte: festő lesz.

Elhatározását kemény munka követte; s megszülettek festményei: a Nagy Tarpatak, a Jeruzsálemi panaszfal Salamon templománál, a Tengerparti sétalovaglás... S a festő megtalálja a *napút színeket:* a világító sárgát, az égő pirosat, a borzongató kéket.

Csontváry képeit tudatosan szerkeszti; a különböző csillagképek jegyeit fölhasználva.

A kiállítás e módszer vizsgálatába vezeti be a látogatót. Az egyes festményekről készült fotók, rajzok, s a hozzájuk kapcsolódó magyarázatok beszélnek a festő tudatos képszerkesztéséről, színkomponálásáról.

Értékes dokumentumok ezek; egy olyan művész gondolataiba, „titkaiba" avatják be a látogatót, aki így ír koráról: „Alkoholba, dohányfüstbe fullad itt is minden, csatázunk, harcolunk, vitatkozunk a napi megélhetésen, Isten adta mindennapi kenyéren... reng alattunk a föld, zseniket hajszolunk, de Isten szeretetére nem gondolunk."

Hevér Zoltán

el és hajléktalanokkal.

ALKALOMMAL

anya az elmúlt tíz évszázadban, a berek szerint. 1928. és 1971. között nak nyilván, de ezek 10 százaléka lt, a többi esetet pedig még ma is ntették ki a szakemberek a spa- ssában megrendezett 41. mariológ- n. **(The Tablet)**

RENCIA TRIERBEN

usanus Társaság az idén szeptem- ött rendezte meg szokásos szimpo- NSZK), a Cusanus Kutató Intézet kozón a neves reneszánszkori filo- jogász „De visione Dei" (Az Isten

A pécsi Csontváry Múzeumban

Önarckép.

Almát hámozó öregasszony.

Úgy látszik, Csontváry-Kosztka Tivadarnak nemcsak élete volt hányatott, nem csupán képeinek sorsa rendhagyó; múzeumának létesítése sem mindennapi történet. Az egykori pécsi legényegylet épületében sokáig közintézmény működött, majd 1967-ben itt nyílt meg a megyeszékhely — akkor egyetlen — kiállítóterme. A képzőművészeti tárlatokon kívül tartottak benne gépbemutatót, virágkiállítást, s még ki tudja, mi mindent, amikor a 70-es évek elején a Janus Pannonius Múzeum művészettörténésze fel nem vetette: leljenek itt otthont a Csontváry-képek.

Gerlóczy Gedeon építész, aki a festőművész halála után árverés útján jutott az életmű legfontosabb és legjelentősebb darabjaihoz, már régóta várta: a hajdan kocsisoknak zsákvászonként értékesíteni szánt festmények művészi rangjukat megillető helyre kerüljenek. Az évek folyamán fokozatosan nőtt a pécsi gyűjtemény, s Gerlóczy Gedeon halála után a magyar állam — két festmény kivételével — megvásárolta a hagyatékot, azzal a kitétellel, hogy a kisebb méretű művek az özvegy életében a lakásban maradnak.

Az eddigi leggazdagabb Csontváry-tárlat a közelmúltban nyílt meg Pécsett, a festő felújított múzeumában. Bár a rekonstrukció befejezése egy évet késett, az öt teremre bővült múzeum kivitelezői dicséretes munkát végeztek. Mesterséges világítás garantálja a zavarmentes műélvezetet, az alkotásokra pedig meghatározott hőmérsékletű és páratartalmú levegő vigyáz. Kalauzunk, *dr. Romváry Ferenc* művészettörténész, a kiállítás rendezője. Az emeleti előcsarnokban bronz Gerlóczy-emlék örökíti meg a Csontváry-életmű megmentőjét, s itt találhatók a festőről fellelhető dokumentumok is. Az első helyiségben az eddig még be nem mutatott korai — madarakat, lepkéket ábrázoló — festményeken kívül a már ismert grafikák kaptak helyet. A központi teremben szinte változtatás nélkül állították ki a korábban is itt található nagyméretű képeket. A két másik terem elsősorban a Gerlóczy-hagyatéké, de itt láthatók új szerzeményeink is: például a *Zrínyi kirohanása*, vagy *A Jupiter-templom romjai Athénban;* Csontváry utolsó festményével, a *Sétalovaglás a tengerpartonnal* vehetünk búcsút a negyedik teremtől, hogy az ötödikben — szomorú záróakkordként — a torzóban maradt képvázlatokat, az eleddig közszemlén nem szereplő nagyméretű grafikákat láthassuk.

Összefoglalva: a múzeum alapterülete háromszorosa a korábbinak, háromszor annyi a kiállított alkotás is — az életmű csaknem háromnegyede, mindössze egyetlen jelentős mű hiányzik: az 1904—1905-ben festett *Görög színház romjai Taorminában.* Ezt a képet a budapesti Nemzeti Galériában állítják ki. Megjegyzendő viszont, hogy több festmény és grafika csak időlegesen van Pécsett, sok közülük visszakerül a magángyűjtőkhöz, illetve a kölcsönkapott képek Miskolcra és a Nemzeti Galériába.

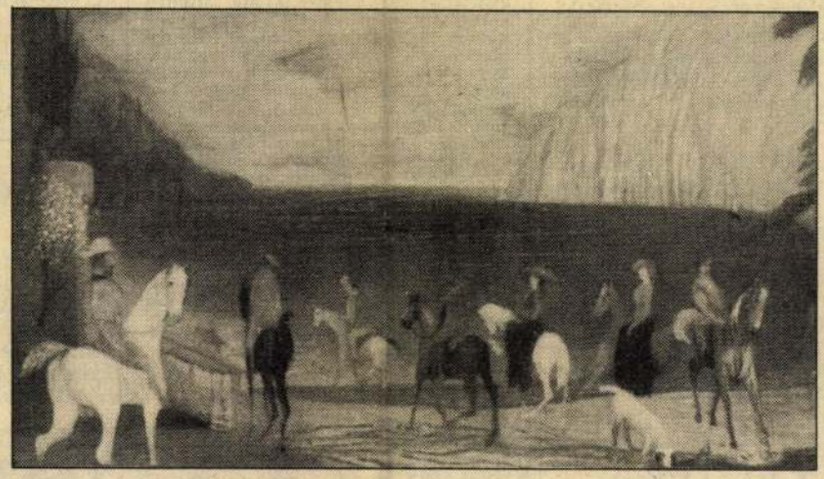

Tengerparti sétalovaglás 1909 (részlet).

Marokkói tanító.

Tavasznyílás Mosztárban. (részlet).

BÁNHALMI JÁNOS FELVÉTELEI

Népszabadság 1983. V. 13.

tak meg tárlatot a tatabányai Népházban. A közönség a művész több tusrajzát láthatja.

A budapesti színházak mai műsora

Erkel Színház: Don Carlos (D. bérl. 7. e., 7). **Zeneakadémia:** Az ÁHZ hangversenye (Tavaszi bérl. C/4., fél 8). **Zeneakadémia Kisterem:** A 2E 2M együttes (Franciaország) hangversenye (fél 8). **Mátyás-templom:** Capella Savaria hangversenye (8). **Nemzeti Színház:** Esti műsor (7). **Várszínház:** Kísértetek (7). **Katona József Színház:** Két bagatell (Bemutató, 7). **Madách Színház:** Macskák (7). **Madách Kamara:** Holdtölte (E/1. bérl., 7). Hofélia (este fél 11). **Vígszínház:** Hat szerep keres egy szerzőt (Gárdonyi L. bérl. 3. ea., 7). **Pesti Színház:** Léda (7). **Fővárosi Operettszínház:** Szerdán tavasz lesz (T. bérl. 4. ea., 7). **József Attila Színház:** Angyalföld (E. bérl. 5. ea., 7). **Thália Színház:** Az évszázadnál hosszabb ez a nap (7). **Vidám Színpad:** Szomorú vasárnap (7). **Mikroszkóp Színpad:** Értem? (Budapesti Műv. Központban, fél 8). **Radnóti Miklós Színpad:** Hasonlatok (7). **Játékszín:** Maugli (du. 3). Névnap (7). **Józsefvárosi Színház:** Tamás úrfi (de. 11). Handabasa (7). **Korona Pódium:** Áldozat, vagy Tigrisasszony? (7). **Hauer cukrászda:** Dalok a lepedőn (fél 9). **Egyetemi Színpad:** Jékely Zoltán-emlékest (8). **Multimédia Stúdió:** Egy kiállítás képei (Planetáriumban, fél 8). **Budapesti Gyermekszínház:** Látogató a végtelenből (du. 3). **Állami Bábszínház:** Dani Bogárországban (Népköztársaság útja 69., du. 3). Csongor és Tünde (Jókai tér 10., de. 10). **Budapest Sportcsarnok:** Carlos Santana és együttesének koncertje (du. 4 és 8). **Fővárosi Nagycirkusz:** Cirkuszvarázs (du. fél 4 és fél 8).

listá brigádja. A ködkamrában egyszerre két beteg kaphat nyolc-tíz percre ülő kezelést keringési betegségeinek gyógyítására.

MEGKEZDŐDÖTT tegnap a KGST környezetvédelmi szakértői munkacsoportjának ülése Fonyód-Alsóbélatelepen. A háromnapos tanácskozáson Bulgária, Csehszlovákia, Magyarország, az NDK, a Szovjetunió, valamint Jugoszlávia képviselői vesznek részt.

MOST JELENT MEG: Gerencsér Miklós: Honvágy. Regény (Szépirodalmi). — Szentirmai József: Japán építészete. Az építészet világa 11. (Corvina). — Bozóky Mária: Kunvári Lilla. Mai magyar művészet (Képzőművészeti). — A Bakony turistatérképe. Keleti rész — Nyugati rész. 3. jav. kiad. (Kartográfiai). — Petschnig Mária: A pénz értékcsökkenése a szocializmusban (Közgazdasági).

Takács Zoltán kiállítása

Gyöngyösön, a Diósy Antal Teremben, megnyílt Takács Zoltán festő- és grafikusművész tárlata. A középgenerációhoz tartozó alkotó hagyományos természetszeretetet bizonyító festményeiből ezúttal a környezet szépségét őrző, a tiszta levegő és az iható víz sorsáért aggódó műveit válogatta bemutatóvá. A tárlatot május 26-ig tekinthetik meg az érdeklődők.

deira-blúzt viseltek, szolidan kacér fodor díszekkel, meg fekete szoknyát, modernül ünnepélyesre szabott vonalakkal. Karjuk hajlatában egy-egy szál vörös szegfű, lenge aszparágusszal.

Amint ballagásnál az lenni szokott, gyermekektől aggastyánokig minden korosztály képviseltette magát a rokonok, barátok, szomszédok ünnepi érzelmektől áthatott sokadalmában. Egy kisfiú ott furakodott a térdek között, majd katonásan fölkiáltott nagyanyjához: — Emelj már a magasba, látni akarom anyucikámat!

Mintha csak erre várt volna a többi gyermek, ujjongó zenebonával szárnyalták túl egymás harsány szavát: — Édesanyukám! Szia, mamó! Kukucs, találj meg, aranyos mumuci!

Ugyanis a madeira-blúzos, valódi ballagók, levelező tagozaton érettségiznek, s legtöbbjük egyúttal valódi anya. Így aztán az apróka ünneplők kiáltásait senki nem minősítette rendzavarásnak, sőt, kacagássá forrósult a mosoly a meghatottság könnyei mögött.

G. M.

jogszabályt, amely a szünidei munkavállalást szabályozza.

Az idén az általános és középiskolások, az egyetemisták és a főiskolások a fővárosban csaknem 100 kereskedelmi, szolgáltató, ipari, építőipari, élelmiszer-ipari és mezőgazdasági vállalatnál, üzemegységnél, szövetkezetnél helyezkednek el. A kiadvány több mint 11 ezer diák számára kínál munkalehetőséget a Röltex, a Keravill — hány iskolást tudnak foglalkoztatni a nyári hónapokban.

A tájékoztatót a közép- és felsőfokú oktatási intézmények — összesen 25 ezer példányban — már megkapták. Mások az Ifjúsági Munkavállalási Tanácsadóban (Budapest, XI., Bicskei utca 6.) juthatnak hozzá; itt segítenek az érdekelteknek az ügyintézésben, a szervezésben is.

Vándor Sándor énekkari fesztivál

Az idén május 20. és 22. között rendezik meg a VI. országos Vándor Sándor munkás- és ifjúmunkás-énekkari fesztivált. A hangversenyeknek öt helyszín ad otthont: Budapest, Leninváros, Szekszárd, Paks és Szombathely. A mostani fesztiválnak az ad különös rangot, hogy 75 éve alakult meg a Magyarországi Munkásdalegyletek Szövetsége, s hogy 45 évvel ezelőtt rendezték meg az első országos szombathelyi munkásdalostalálkozót. A koncerteken több mint 160 kórus szerepel önállóan, és közösen megszólaltatott művekkel is.

Napos idő

1983. május 12., csütörtök, 14 óra.

Középpontjával Írország felett egy hatalmas ciklon örvénylik. Ennek nyugati oldalán hideg, száraz, keleti felén enyhe, váltakozó nedvességtartalmú levegő vonul.

Hazánkban csütörtökön változóan felhős, enyhe idő volt. A hőmérő délután 20—25 fok közötti értéket mutatott.

Távolabbi kilátások szombattól keddig:

Meleg hétvége várható, szórványos záporokkal. Az időszak végére néhány fokkal mérséklődik a nappali felmelegedés. A hőmérséklet hajnalban 10—15, délután eleinte 22—27, később 17—22 fok között alakul. Jelentős mennyiségű (legalább öt milliméteres) csapadék sehol sem valószínű.

Előrejelzés ma estig:

Változóan felhős idő több órás napsütéssel. Legföljebb néhány helyen gyönge eső, helyenként megélénkülő délnyugati széllel. A legmagasabb hőmérséklet délután 22—27 fok között változik.

A Balaton vizének hőmérséklete Siófoknál csütörtök délben 16 fok volt.

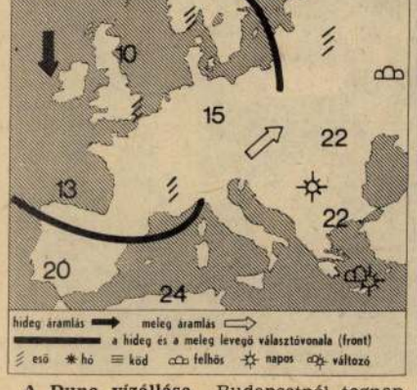

A Duna vízállása Budapestnél tegnap 435 centiméter volt, mára 445 centiméter várható.

A RÁDIÓ ÉS A TELEVÍZIÓ MAI MŰSORÁBÓL

KOSSUTH RÁDIÓ

8.27: Benda: A falusi vásár. Egyfelvonásos vígopera.
9.30: Óvodások műsora.
9.50: Lottósorsolás.
10.05: Dominó. A balett.
10.35: Francois Villon versei.
10.40: Bárdos Lajos kórusműveiből.
11.00: Gondolat. A Rádió irodalmi lapja.
11.45: Id. Magyari Imre lemezeiből.
12.45: Hétvégi Panoráma.
14.02: Vladimír Holan cseh és Jan Kostra szlovák költő versei.
14.21: A Sebő-együttes felvételei.
14.44: Magyarán szólva.
15.05: Révkalauz. Könyv, kép, színház, zene, mozi.
15.35: Francia madrigálok.
15.50: Tudósítás az ökölvívó EB-ről.
16.00: Mit üzen a Rádió?
16.35: Solti Károly nótafelvételeiből.
17.05: Felújítás vagy elsősegély? Riportműsor.
17.32: Reflektorfényben egy operaária. Csajkovszkij: Anyegin — Lenszkij áriája a II. felvonásból.
19.15: Szakonyi Károly hangjátékaiból. Három dobás hat forint.
20.20: Operettkedvelőknek.
21.30: Környezetvédelmi magazin.
22.20: Tíz perc külpolitika.
22.30: Barokk zene.
23.04: Petri Endre zongorázik.
0.10: Melódiakoktél.

PETŐFI RÁDIÓ

8.20: Tíz perc külpolitika.
8.35: Slágermúzeum.
9.33: Újnácik az NSZK-ban. Gellért Endre írása.
9.50: Lottósorsolás.
10.00: Zenedélelőtt.
10.45: Láttuk, hallottuk.
11.35: Tánczenei koktél.
12.35: Édes anyanyelvünk.
12.40: Népi muzsika.
13.15: Gyermekeknek.
14.00: Rivaldafényben.
15.30: Könyvről — könyvért.
15.40: Egészségünkért!
15.45: A Jefferson Starship felvételeiből.
16.35: Jó utat!
17.30: Ötödik sebesség.
18.35: Szórakoztató zene.
19.40: Nótakedvelőknek.
20.35: Tudósítás az ökölvívó EB-ről
20.45: Tutajosok. Szalai Attila rádiójátéka.
21.27: Ritmus!
21.57: Szimfonikus táncok.
22.30: Hol tartunk . . . a társadalomtudományi kutatások nyilvánosságában.
23.20: Könnyűzene éjfélig.

3. MŰSOR

9.00: Mai magyar irodalom.
9.30: Baritonáriák. Szt.
10.00: Zenekari muzsika. Szt.
11.05: Trióhangverseny. Szt.
12.23: Operettdalok. Szt.
12.55: Pillanatkép.
13.07: Könyvszemle.
13.17: Tánczene. Szt.
14.00: Zenekari muzsika. Szt.
15.35: Boruvka felügyelő esetei.
16.00: Iván Tímea hegedül. Szt.
17.05: Hi-Figyelő. Szt.
17.42: Külföldi táncdalok. Szt.
18.22: Zenekari operarészletek. Szt.
19.05: Berlioz: Rómeó és Júlia — dramatikus szimfónia. Szt.
20.38: Glenn Gould zongorázik. Szt.
21.30: Opera-művészlemezek. Szt.
22.30: Bluesfelvételek. Szt.
23.05: Népzene kamaraegyüttesre. Szt.

TELEVÍZIÓ

8.00: Tévétorna (ism., sz.).
8.05: Iskolatévé. Fizikai kísérletek II. (ism. 15.15).
8.35: Orosz nyelv 5. o.
9.00: Magyar irodalom 1—4. o. (ism. 13.35).
9.20: Élővilág 8. o. (ism. 14.45, sz.).
10.05: Korok művészete (ism. 13.55).
10.35: Deltácska (ism. 14.25).
Közben: 9.50: Lottósorsolás.
10.55: Képújság.
15.55: Hírek.
16.00: Öt perc meteorológia.
16.10: Keresztkérdés. Fejtörőjáték (sz.).
16.40: Képújság.
16.50: Ökölvívó Európa-bajnokság. Előd öntők. Közvetítés Várnából (sz.).
18.00: Kalendárium. Ismeretterjesztő magazin.
19.10: Tévétorna (sz.).
19.15: Esti mese.
19.30: TV Híradó (sz.).
20.00: Berkesi András: Ha az igazságra esküdtél. Tévéfilm — II/1. rész (sz.).
21.00: A Magyar Televízió IV. nemzetközi karmesterversenye. Döntő I. rész (sz.).
22.10: TV Híradó 3. (sz.).
22.25: Csak egyszer élünk. Amerikai film.

2. MŰSOR

20.00: Szoba, szép kilátással. NDK-tévéfilmsorozat. VI/2. rész: Házasságról szó sem lehet (sz.).
20.50: TV Híradó 2. (sz.).
21.20: Ökölvívó Európa-bajnokság. Előd öntők (sz.).
23.00: Képújság.

Csontváry Kosztka Tivadar festőművész
Mezyhard László: a Napút festője: Csontváry. Beszélgetés Pap Gáborral.

6. Folytatás.

Művészet, 1987, április, 7-old.

5

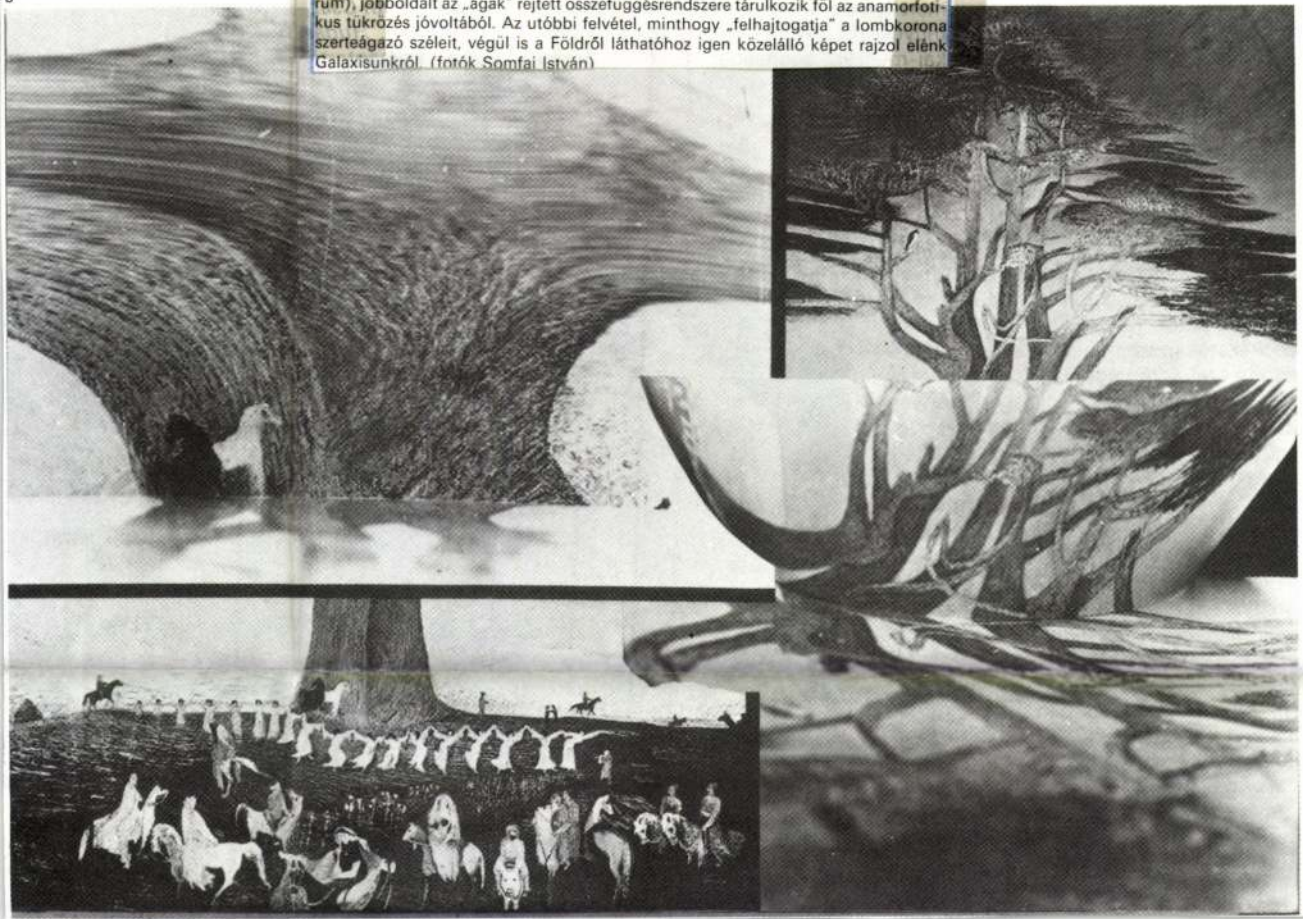

5 A Zarándoklás Tejút-fájának bal oldalán a fatörzs örvénylő részlete (Tejút-centrum), jobboldalt az „ágak" rejtett összefüggésrendszere tárulkozik föl az anamorfotikus tükrözés jóvoltából. Az utóbbi felvétel, minthogy „felhajtogatja" a lombkorona szerteágazó széleit, végül is a Földről láthatóhoz igen közelálló képet rajzol elénk Galaxisunkról. (fotók Somfai István)

Kerámiaszimpózium Siklóson

1/a

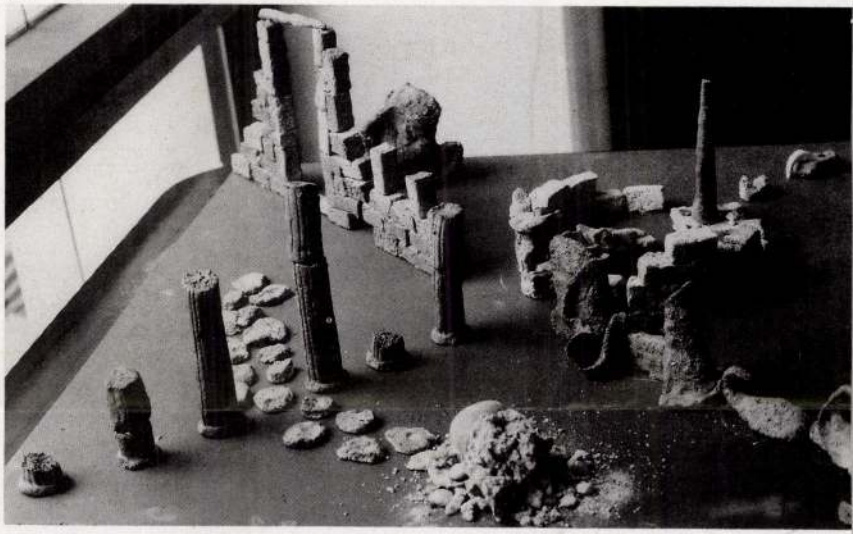

1/b

1986-ban rendhagyó módon októberben rendezték meg Siklóson a kerámiaszimpóziumot. Rendhagyó és egy kicsit kockázatos módon, hiszen a programból adódó szabadtéri égetések számára mérsékelt övi klímánkon az októberi időjárás normális esetben nem a legkedvezőbb. Ezúttal azonban szerencséjük volt mind a résztvevőknek, mind a rendezőknek, „hála" a rendkívül aszályos esztendőnek, no meg a szelíd dél-pannon mikroklíma egymást erősítő hatásának, az eső kegyesen megvárta, míg *Vígh Tamás,* a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének elnöke a szimpóziumot záró kiállításon befejezte beszédét, aztán csendesen, de annál kitartóbban eleredt. Mindez azonban már október 30-án történt, az időjárás ekkor már nem befolyásolta a programot.

Tudom, hogy a mostani időpontot a kényszer szülte, de a jövőben legalább az időjárással járó kockázatot jó lenne elkerülni, vagy legalábbis csökkenteni. Mint ahogy azt a bizonyára szükséges revíziót, amelyet a Művészeti Alap rendelt el, sem

Csontváry Kosztka Tivadar festőművész 5.) Folytatás.
Menyhárt László: a képek festője: Csontváry. Beszélgetés Papp Gáborral.

4 Csontváry Kosztka Tivadar: Zarándoklás a cédrushoz Libanonban, olaj, vászon, 200 × 205 cm, 1907

4

Művészet, 1982. április, 5-old.

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész (1853-1919). 4.) Folytatás
Menyhárt László: A Napút festője: Csontváry. Beszélgetés Pap Gáborral.

3/d

3/e

3 d, e: Zarándoklás a számánfához (rendszerint cédrusfenyő) szibériában. Külön figyelmet érdemel az ágak indulásánál képződő hurokmotívum, a falevélmadár alakváltás és az előtéri lovasok kilences száma. Ezek „Ülgün fiai" a szibériai semanizmus világképében.

Művészet, 1987. április 2-old, 4-5-old.

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész (1853–1919. 3.) Folytatás.

Menyhárt László: A Napút festője: Csontváry, Beszélgetés Pap Gáborral.

3/a

3/b

3/c

3 a, b, c: Zarándoklás a sámánfához (rendszerint cédrusfenyő) szibériában. Külön figyelmet érdemel az ágak indulásánál képződő huroknotívum, a falevélen a dár aldkrátás és az előtéri lovasok kilences száma. Ezek „ülgün fiai" a szibériai samanizmus világképében.

Művészet, 1987. április 4-old.

Csontváry Kosztka Tivadar festőművésre [1853-1919]. 1.) Folytatás

Monyhárt László: A Napút festője: Csontváry. Beszélgetés Pap Gáborral.

1

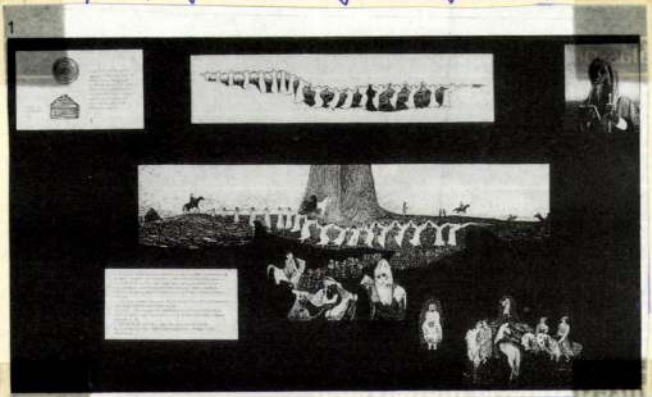

1 A Zarándoklás-kép „földszintjére" beáramló szüzek kara kibomlásának egymást követő állomásain újabb és újabb alakzatokat idéz meg negatívjában: hosszas vajúdás után emberalak lép elénk a negatív világból... Az utolsó fehér ruhás szűztől virágszőnyeg vezet ferdén lefelé, balra, előbb az Ikrek (Szűz), majd ennek fejétől tovább, kivirulva a Mérleg–Rák kettős felé. A Bika, társaitól különállva, egyenesen szembefordul velünk. A jobb oldali csoportot (Bak–Vízöntő–Halak–Kos) furulyázó alak fogja össze.

Művészet, 1987. április, 2-old.

Zseni és kortársai

Csontváry Kosztka Tivadar 1853 július 5-én született és 66 évesen halt meg, 1919 január 20-án. Akik ismerjük és tudjuk, hogy a magyar festőművészet - határainkon túl is számontartott - zsenijeinek egyike, most ünnepeljük születésének 140. évfordulóját. Ezeken a hasábokon, két évvel ezelőtti indulásunk óta szerény lehetőségeink között, ars poeticánktól vezettetve, egyesületünk életének eseményei mellett kortársi művészetünk teljesítményeiről, nehéz kérdéseiről is meg-megszólalunk. Ez utóbbiak közé sorolandók a címben jelzett kapcsolat meghökkentő és sokkoló adalékai. Csontváryt ünnepelve csupán két mozzanatot idézünk Németh Lajos 1964-ben megjelent monográfiájából. Kommentár nélkül két lábjegyzetet.(!)
"222. Dévényi Iván Csontváry temetése körüli problémák tisztázására levelet írt a Fővárosi Temetkezési Intézet Igazgatóságának s adatokat kért. 1959. március 21-i kelettel a következő választ kapta. 'Levelére válaszolva értesítjük, hogy az óbudai temető vezetőségének jelentése szerint Csontváry Kosztka Tivadar nevű elhunyt temetése 1919. június 28-án az óbudai temető 18-4-76. sírba történt. A 18. parcella 30 éves használati ideje 1953-ban lejárt, ekkor kiürítésre meg lett hírdetve. Tekintettel arra, hogy Csontváry sírjának további 30 évre való meghagyása iránt a hozzátartozók részéről intézkedés nem történt a megadott határidőn belül, a köztemetői szabályrendelet értelmében a nevezett hamvai is kiexhumálva egy közös sírba lett elhelyezve.' Dévényi István szíves közlése.
223. Csontváry életében nem adott el képet . . . Képei együtt maradtak a Fehérvári úti műtermében. A hagyaték nővéréhez, Kosztka Annához került, ő viselte gondját az utolsó hónapokban fivérének, ő intézte a temetést, stb. A Kosztka család egyik tagja, dr. Kosztka István, Csontváry unokaöccse, aki jómódú ember volt, Kosztka Annától a hagyatékot átvette. A család néhány képet emlékként magánál tartott, magánál dr. Kosztka Istvánnál is maradt néhány fontos alkotás. A hagyaték zömét azonban elárverezték. Miután a felkért festőszakértő az egész anyagot csak finom zsákponyvaként vélte eladhatónak, az árverésen meg is jelent az egyik budapesti fuvaros, hogy zsákponyvának megvásárolja a nagy vásznakat. Az anyag mégsem pusztult el. Gerlóczy Gedeon fiatal építész véletlenül megtekintette a hagyatékot, felismerte Csontváry művészetének értékét, és az árverésen az egész hagyatékot megvásárolta. Lényegében tehát neki köszönhető, (foglaljuk hálaimánkba a nevét! - g) hogy Csontváry életműve nem pusztult el. Nemcsak megmentette az anyagot, hanem később is nagy szeretettel és hozzáértéssel ápolta, mindinkább felismervén, hogy a magyar kultúra egyik legnagyobb kincsét hivatott istápolni."
Két kérdést mégis ide kell írnunk. És hol voltak az árverés napján a műkereskedők, műkritikusok, a kollégák? És biztos, hogy a mai hangadók modelljének követése az abszolút helyes, egyetlen útja a művészetnek?

- gm -

Rudnai Gábor

Csontváry: Szerelmespár

Mi lökte őket össze? Nem tudom. Talán
az örök kerítő, a vágy,
vagy van más vonzás, mint a test varázsa,
több, mint az ösztönök parancsa?

Mi volna több? Talán a széptevés?
Az "édes titkok", "felhevült szavak"
lehullnak, ha teljesül a vágy,
s a testük-lelkük egyként meztelen,
mint jóllakott a tálat félretolja,
a megcsömörlött úgy taszítja el
megunt szerelmesét.
Ha van több, akkor e több, ha a másik
társad és nem eszközöd.

Ők még csak sejtik egymást, szinte félve
tapintanák szerelmük új csodáit,
hogy légiesből váljon testivé.

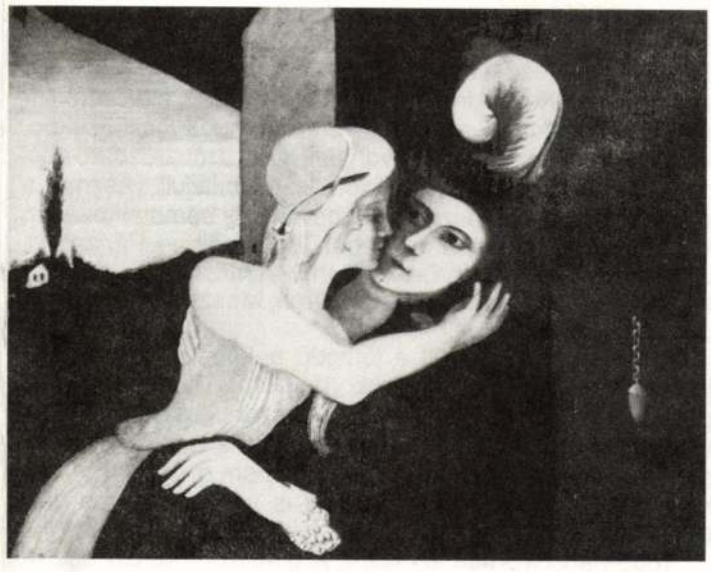

Csontváry – Szerelmespár

Rudnai Gábor versei

Tarpataki vízesés

Álltam elbúsulva tarpataki sziklán,
üres tenyerembe levegőt szorítván,
mesterhez méltatlan tékozló tanítvány,
kinek nem jut sem hír, sem hit, sem talizmán,
s mialatt az égi igét szomjúhoznám,
csak földi fájdalom hatolhat el hozzám.

Bizony, minden cseppkő verítéke meddő,
bizony, minden felhő Veronika-kendő,
bizony, ez az év is esztelen esztendő,
mert csak 4000-ben lesz a cédrus termő.
Hol leszek én akkor, hol lesz ez az erdő?
Tarpataki tajték egy-egy emberöltő.

Csontváry: Marokkói tanító

Az arcomra száradó idő
barázdákat éget homlokomra.
Megmártom forróságtól zsibbadt ujjam,
megmártom fénytől fáradó szemem
a tudás hűvös nyugalmában.
Szomjúságtól cserepes az ajkam,
múmiává aszalódott testem,
de nem pihenhetek,
ereimben a vér dübörögve rohan,
halálig hajszoló parancs,
eleven lobogás.
Minden lépésért meg kell küzdeni,
minden lépéssel rövidebb az út,
minden lépéssel rövidebb az élet.
Az emberek kövekkel megdobáltak,
kutyák szaggatták elnyűtt rongyomat,
de én ütésre emelt bottal olvastam a rótt jeleket
fel a könyvből,

s lehanyatlott az emberek keze,
elhallgatott a kutyák kórusa,
csak a sebek nem gyógyultak be.
Ha egyszer összeroskadok
a váll-görnyesztő nagy teher alatt,
belőlem semmi sem marad,
csupán a porral porladó anyag,
a bot s a tépett olvasó.

Csontváry korabeli Tivadar

A békés világ szépségeit tükrözi

Jajczay János kritikus adta a címbeli jellemzést Vidovszky Béla festőművész alkotásairól. A két világháború közti időszak művészeti szakírói nem takarékoskodtak a dicsérő jelzőkkel, ha Vidovszky képei feltűntek rangos kiállításokon. Márpedig alig volt olyan színvonalas tárlat a fővárosban, ahol ne szerepeltek volna alkotásai. De ott találjuk vásznait a kortárs magyar művészek számos külföldi bemutatkozásán is, például Stockholmban, Oslóban, Brüsszelben, Párizsban, Londonban, Berlinben, Drezdában, Velencében és számtalanszor Bécsben, később Belgrádban, Moszkvában, Varsóban és Bukarestben is.

A kritikusokkal együtt a jómódú polgárság is kegyeibe fogadta a mestert, úgyhogy akkortájt nem voltak éstékesítési gondjai. Ő - sok más, neves művésszel ellentétben - nem szorult arra, hogy kereső foglalkozást vállaljon; tisztességesen megélt a képeiből. Igaz, vagyont nem gyűjtött; szerény kétszobás otthona még műtermül is szolgált, de ez illett puritán életéhez.

1883-ban Gyomán született. A gimnáziumot Békéscsabán végezte el, s már érettségi előtt komolyan kezdett foglalkozni a festészettel. Első modellje 1902-ben Gyóni Géza (a tragikus sorsú költő), Vidovszky osztálytársa volt. Ezt a képet a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum őrzi. Első tájképe Gyomán született 1905-ben, ez magántulajdonban vészelte át a két háborút.

Rajztanári oklevelének megszerzése után művészi képzésben részesült, s olyan mestere volt, mint Ferenczy Károly, Székely Bertalan. Már 1905-ben elfogadták egy festményét a Nemzeti Szalon kiállítására. Azt mondhatjuk, hogy ettől kezdve folyamatosan szerepel a kiállítók között. 1908-ban ösztöndíjjal Párizsban, majd Münchenben folytathat tanulmányokat. Első, önálló kiállítására már 1909-ben sor került Békéscsabán, amelyen 30 képével jelent meg. Említést érdemel az 1911. évi sikeres aradi kiállítása. "Különösen impresszionista dolgaiban erős Vidovszky. Képei színes, levegős, hangulatos, poétikus dolgok" - olvashatjuk az Arad és Vidéke hasábjain.

Jelentős esemény életében az, hogy 1912-ben a szolnoki művésztelep törzstagjává választották. Innen járt festői útjaira, örökítette meg az Alföld jellegzetes tájait (A Pityó Szolnokon - MNG). Ha az időjárás nem kedvez a szabadban végzendő munkának, akkor fölkeresi a kúriákat; ilyenkor születtek emlékezetes enteriőrjei, melyek közül egyet 1914-ben "őfelsége, a király vásárolt meg" - olvashatjuk a lapokban.

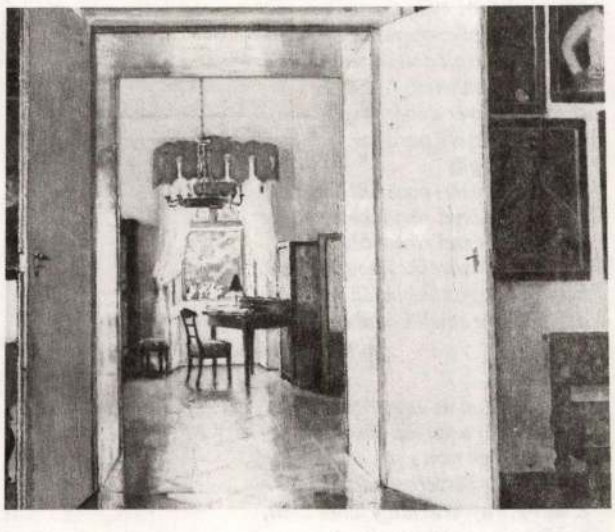

Vidovszky Béla: A mosóci kastélyból, 1932

Még ebben az évben Wahrmann-díjjal tüntetik ki.

A háborús években hadifestőként tevékenykedik, számos alkotását vásárolja meg a Hadtörténeti Múzeum. Legnagyobb vászna is front-kép: Doberdó, 160x290 cm. Ez a kép a művész gyomaendrődi állandó kiállításán látható.

1920-ban alapító tagja lesz a Szinyei Merse Pál Társaságnak. Dr. Lázár Béla írja róla 1922-ben: "Határozott és biztos formatudása átcsillog színeinek nemes veretén".

A 20-as, 30-as évek sikerekkel vannak tele.

Súlyos csapást a II. világháború mért Vidovszkyra: a szolnoki művésztelepre menekített képei elpusztultak. De romokban hevert az ország is, évekig nem volt piacuk a képeknek. A kommunista hatalomátvétel után pedig "persona non grata" lett a rendszer számára - kölcsönösen megvetették egymást.

Jó időre sikerült Vidovszkyt víz alá nyomni, de 1961-ben olyan nagyszabású kiállítást rendeztek számára a Csók Galériában, amiről már nem is lehetett hallgatni. Még a kommunista Népszabadság kritikusa is áradozik: "V. B. rokonszenvesen őszinte művészi munkásságának a legutóbbi hat évben született eredményeit mutatja be. Vidovszky mindenekelőtt gyönyörködtetni akar. Tájain, városképein, csendéletein és enteriőrjein a romantikusan szép festői motívumokat dolgozza fel. Művészetében a motívumé a döntő szó, a természet finom hangulataié, a helyesen mérlegelt és érzékelt színeké, tónusoké és formáké." S folytatódik ez még hosszú sorokon át.

A jelentős társadalmi esemény értékét még növeli az, hogy Pátzay Pál elkészítette mellszobrát, s képmásával emlékplakett is készül róla. Még öt évet kell várnia, amikor megkapja a Munka Érdemrend arany fokozatát. Ekkor már 83 éves.

Ezek az események pár napig foglalkoztatják a sajtót, de a csend továbbra is bántó. Vidovszky kedvelőinek mégis olyan nagy a táboruk, hogy értékesítési gondjai nincsenek.

1971-ig rendszeresen fest, a nyarakat Visegrádon tölti munkával. 1973-ban Budapesten halt meg.

1978-ban Vidovszky tisztelői, barátai összefogtak, s megalapították a Vidovszky Béla Baráti Kört. A cél az volt, hogy felkutassák alkotásait, megismerkedjenek a művész életével és munkásságával, feldolgozzák a róla szóló sajtót; cikkeket, levelezőlap reprodukciókat jelentessenek meg. A kerületi Tanács nem jó szemmel nézte ezt a "szerveződést", ezért a Kör hamarosan beolvadt a Művészetbarátok Egyesületébe, ahol jelenleg Vidovszky Béla Emlékbizottságként tevékenykedik.

A művész születésének centenáriumi évében az Egyesület, illetőleg az Emlékbizottság látta el a sajtót cikkekkel, gondoskodott kiállítások rendezéséről, (Székesfehérvárott, Békéscsabán, Gyulán, Gyomaendrődön és Szolnokon volt emlékezetes tárlat Vidovszky alkotásaiból). Szorgalmazta azt is, hogy legyen a mester állandó kiállítása szülőhelyén, ami hamarosan meg is valósult, s adományokból tucatnyi kép gyűlt össze. Ezek főleg a művész életútjának első feléből származnak, s van közöttük portré, tájkép, enteriőr is, így ez a néhány kép is alkalmas arra, hogy ízelítőt adjon Vidovszky munkásságából. A képek hamarosan méltóbb helyre kerülnek, mert időközben engedély született egy múzeumi létesítmény számára "Vidovszky Béla helytörténeti gyűjtemény" címmel.

A Magyar Nemzeti Galéria azonban méltánytalanul bánik azzal a 20 festménnyel, amely a tulajdonában van. E Vidovszky alkotásokból egyet sem tettek ki a XX. század magyar művészetét bemutató állandó kiállításukra. Reméljük, hogy a rendszerváltozás ott is meghozza a szemléletváltást, és Vidovszky a helyére kerül.

Láng Miklós

MÚZEUMI HÍRLEVÉL

A TARTALOMBÓL:

MÚZEUMIGAZGATÓI ÉRTEKEZLET NYÍREGYHÁZA, 1993. V.26-28.

ELSŐ MAGYARORSZÁGI RÉGÉSZETI FILMSZEMLE

A MAGYAR KERESKEDELMI ÉS VENDÉGLÁTÓIPARI MÚZEUMRÓL

EURÓPAI TEXTILHÁLÓZAT MAGYARORSZÁGON

MÚZEUMI SÉTÁK BUDAPESTEN ÉS TISZAFÜREDEN

A ZÁGRÁBI MŰSZAKI MÚZEUM ÁLLAPOTÁRÓL

XIV. ÉVF. 7–8. SZÁM 1993. JÚLIUS–AUGUSZTUS

Csontány

Az Év Európai Múzeuma Díj, 1993.

Az ICOM Európa Tanács által támogatott „Az Év Európai Múzeuma" című pályázaton („European Museum of Year Award") először szerepelt két magyar múzeum, a budapesti Közlekedési Múzeum és a székesfehérvári Szent István Király Múzeum.

A pályázaton új múzeummal, múzeumi egységgel vagy programmal lehet részt venni. A Szent István Király Múzeum az 1992-ben nyílt állandó régészeti kiállítással pályázott és Külön Díjat - Special Commendation 1993 - nyert, 42 jelöltet megelőzve.

A díj átadására 1993. május 27. és 29. között Portugáliában, Guimaraes-ben került sor, ahol a múzeumot dr. F. Petres Éva régész képviselte.

Múzeumigazgatói értekezlet

Nyíregyháza, 1993.V. 26–28.

Az 1993. évi múzeumigazgatói konferenciát Nyíregyházán, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Múzeumok Igazgatósága rendezte meg.

A három napos tanácskozás keretében az első nap délutánján a Megyeháza nagytermében ünnepélyesen megnyitották a konferenciát, valamint a 125 éves Jósa András Múzeumot méltatták.

Ezután a résztvevők megtekintették a Sóstói Múzeumfalut.

A második és harmadik nap délelőttjén folyt a tanácskozás, szerda délután a résztvevők autóbuszokkal kirándulásokat tettek a környező falvak nevezetes templomaiba.

A konferencia bevezetőjében elsőként Bodó Sándor számolt be a múzeumi terület szervezeti és személyi változásairól, a múzeumi törvény jelenlegi helyzetéről. Említést tett arról, hogy a tárcaközi egyeztetések kapcsán megkapták az Igazságügyi Minisztérium levelét, amelyről bővebben Román Mária fog szólni, de a lényege az egységes és komplex közgyűjteményi törvény indítványozása, továbbá, hogy a Parlament a közeljövőben nem tűzi napirendre a törvény tárgyalását.

Román Mária ismertette az Igazságügyi Minisztérium kifogásait a hozzájuk beküldött törvénytervezetről. Javasolta, hogy e konferencia keretében vitassák meg a különböző szakterületek megfelelő szakemberei által készített tervezeteket, amelyeket a felkért csoportok egymástól függetlenül dolgoztak ki különböző témákban. Felhívta a figyelmet, hogy mindenki a koncepcionális kérdésekre figyeljen elsősorban, és kérte, hogy a hozzászólásokhoz a szövegváltoztatásokat írásban is adják meg.

Hangsúlyozta annak fontosságát, hogy az új múzeumi ügyrend szigorúan a szakmai kérdésekkel foglalkozzon, a tulajdonostól, fenntartótól függetlenül. Ezen túl a döntési jogkörök meghatározását kiemelten fontosnak tartja.

A felszólalók közül szinte mindenki egyetértett abban, hogy múzeumi törvényre szükség van, különösen a jelenlegi helyzetben, ugyanis a rendszerváltás számos olyan új helyzetet és problémát vet fel (tulajdonviszonyok változása, önkormányzati rendszer megalakulása stb.), amelyeket a régi törvény alapján már nem lehet megoldani. A múzeumok fenntartóinak változása magával vonja a műtárgyvédelem, a régészeti védelem, a nyilvántartás új rendjének szükségességét, illetve az előző módosítását.

A szakmúzeumok speciális helyzetére is ki kell térnie az új törvénynek, a műszaki múzeumokra vonatkozó szabályozást az Ipari Minisztérium hatályon kívül helyezte, ezért az új törvényben nem szabad figyelmen kívül hagyni ezeket sem, felvetve olyan kérdéseket is mint. pl. a gyűjtőkörükbe tartozó tárgyak védettségének kérdése.

Szabó László (MNG) vetette fel a kulturális örökség védelmével, annak szabályozásával kapcsolatos problémákat. E témakörben mindenki egyetértett abban, hogy kulturális örökségünk védelme, őrzése nemzeti érdek, különös felelelősség hárul itt a múzeumokra. A magyar jogalkotásnak kötelessége lenne (Fodor István, MNM) a műkincsek védelmére szolgáló jogszabályt megalkotni, amelynek részben kapcsolódnia kellene a BTK megfelelő paragrafusaihoz (csempészés, lopás, stb. esetekben).

Jelenleg a védettség kérdésével kapcsolatos javaslatok nincsenek olyan stádiumban, hogy törvényként lehessen előterjeszteni.

A műtárgyvásárlások is számtalan új problémát vetnek fel, tisztázni kell az elővásárlási jog kérdését, a védettségi jogot, az önkormányzatnak, vagy a múzeumnak van-e joga a vásárlásra?

Nem tisztázódtak még a múzeumok tulajdonviszonyai sem (Matskási István MTTM) az alapítványi múzeumok fenntartásának, finanszírozásának a problémáira választ kell még keresni.

A múzeumok ügyrendi szabályzatának módosítására, valamint a műtárgyvédelemre és a raktározásra vonatkozó – szakemberek által kidolgozott anyagok alapján – a javaslatok és vélemények megegyeztek abban, hogy a változtatásokra szükség van ugyan, de számos helyen a betartatásuk még a tárgyi és a személyi feltételek hiánya miatt megoldhatatlan. Ennek ellenére ezeket a módosító javaslatokat le kell fektetni – és átfogalmazás után bekerülhet bizonyos részük a törvénybe, illetve részletesebben az ügyrendi szabályzatba.

A múzeumok irányításának központosításáról, illetve azok nagyobb önállóságáról is megoszlottak a vélemények. Füzes Endre (Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre) véleménye szerint a múzeumi törvénytervezetben túl nagy hangsúlyt kapnak az országos múzeumok, illetve a régészettel kapcsolatos problémák. Javasolta az elavult nyilvántartási szabályzat megújítását, a számítógépes nyilvántartás bevezetését.

Ecsedi István szerint – amennyiben nem születik meg az új törvény – minden múzeumra vonatkozóan működési szinten írják le a működési és szervezeti szabályzatot, amely egy ideális állapotot rögzítő kódex lenne, kiterjedne a műtárgyvédelem minden kérdésére.

Ez a javaslat azonban (Román Mária, MKM) nem megvalósítható, ha nem törvényről van szó, nincs rá mód, hogy a múzeumokkal be lehessen tartatni.

A régészeti ásatásokra és a védett régészeti területekre vonatkozó tervezettel kapcsolatban is megoszlottak a vélemények. Jankovich Dénes (MTA Régészeti Intézet)

és munkacsoportja az Ásatási Bizottság hatásköréről, feladatáról, az ásatások szabályozásáról írták le módosító javaslataikat.
A második napon több oldalról közelítették meg a muzeális értékek védettségére, azok kivitelezési engedélyezésére vonatkozó javaslatokat. Többen egyetértettek abban, hogy a műgyűjtőket meg kell „szerezni" szövetségesnek, továbbá törvénynek kell meghatározni, mit értünk védett műkincs alatt. Ehhez a témához kapcsolódott a műkincsek kivitelének, illetve behozatalának – jelenleg még– tisztázatlan kérdése. Különös gondot jelent ez a szakmúzeumoknak, a gyűjtőkörükbe tartozó tárgyakkal ez idáig nem foglalkozott jogszabály.
A kulturális értékek védelméről gondolkodva, feltétlenül szükséges más országok, már kidolgozott és működő törvényét figyelembe venni (Mihály Mária, MKM).
A továbbiakban Bodó Sándor az egész múzeumi területet érintő, közhasznú információkat közölt.
Bejelentette, hogy a világkiállítási előkészületekben érdemi előrehaladás nincs, az erre előirányzott pénz elosztásáról már döntött a minisztérium, azonban javaslatokat vár még a múzeumoktól.
A tervek szerint új helyre, a volt Ludovika épületébe költözik a Magyar Természettudományi Múzeum.
A minisztérium döntése alapján Magyarország képviselteti magát az 1994. SIME (Párizs - Múzeumok Nemzetközi Szalonja) rendezvényen, ennek előkészületi munkáival a Magyar Nemzeti Múzeumot bízta meg.
1994 március-áprilisában tartják az Európai Kulturális Hónapot, már jelentkezett programjával a Magyar Nemzeti Múzeum, a Néprajzi Múzeum, a Csontváry-kiállítás is ekkorra készül el, de a minisztérium még további javaslatokat vár.
Menedzser tanfolyam indul holland kezdeményezésre Keszthelyen szeptember-október hónapban.
Folynak a tárgyalások az Oroszországba elhurcolt műkincsek visszahozataláról, melyeket a 2.világháború alatt raboltak el hazánkból. Ennek kapcsán a főosztályvezető úr közölte, hogy további bejelentéseket várnak még e tárgyban.
Mihály Mária (MKM) beszélt a Csontváry-programról, a képek további sorsáról, valamint bejelentette, hogy jövőre a Magyar Nemzeti Galériában megrendezik a Csontváry-kiállítást.
„A barokk éve" kapcsán ismertette azokat a külföldi és magyar múzeumi programokat, amelyek bekapcsolódnak ebbe az ünnepségsorozatba.
Holport Ágnes (MKM) a régészetileg védett területekről, azok törvénybe foglalt szabályozásának szükségességéről szólt, és hiányolta, hogy az e tárgyban kiküldött adatlapoknak mindössze egyharmada érkezett vissza hozzájuk. Ezen kívül bejelentette, hogy a Főosztály pályázatára beérkezett jelentkezéseket elbírálták, és a pénzeket kiosztották.
Bemutatkozott a SECAB RT. vagyonvédelmi vállalkozás. Szolgáltatásai között objektumok őrzése, értékek szállítása, biztonságtechnika stb. szerepel. Felajánlják a múzeumoknak ilyen irányú munkájukat, tevékenységüket az általuk kiadott reklámfüzetből ismerhetjük meg.
Szó volt még a múzeumok biztonságáról, a műkincsek védelméről, a katasztrófahelyzetekre való felkészülésről (Pálfi Ferenc, MKM ágazati biztonság-tervezési önálló oszt.vez.) Elkészült már az erre vonatkozó törvénytervezet, amely jövőre kerülne a kormány elé. A konferencia zárszavában Bodó Sándor elmondta, nagyon hasznos volt a tanácskozás, az itt elhangzott javaslatokat és a szakértők által készített kiegészítéseket, módosításokat figyelembe véve, a törvényt újra kell gondolni, és mindenképpen azon kell lenni, hogy ha előbb nem is, de 1994-ben, a Parlament elé kerüljön.
Köszönet illeti Németh Péter igazgatót és munkatársait a nagyon jól megszervezett konferenciáért, a tanácskozásokat kiegészítő érdekes programokért.

Sárközy Gabriella

Első magyarországi régészeti filmszemle

A Múzeumi Hírlevél márciusi számában jelent meg a Scarbantia Társaság felhívása – várják a múzeumok, vagy más intézmények jelentkezését – régészeti filmjeik bemutatására, május 20–21-én, Sopronban.
A viszonylag rövid felkészülési idő ellenére a két nap teljes lehetőségét betöltötték a vetítések.
A minél jobb döntés érdekében a zsürinek még a késő esti és a kora éjszakai órákat is erre kellett szánnia, nem haszontalanul és nem kényszerből.
A szervezők feladata a szemle értékelése, és a továbblépéshez szükséges következtetések levonása volt. Az azonban egyértelműen kiderült, hogy fontos és sürgős lépés volt a filmszemle megrendezése. A múzeumok tevékenységében bekövetkezett folyamatos és szükségszerű változások részeként kellene a múzeumi filmkészítést elismerni, támogatni, lehetőségeit megteremteni és eredményeit felhasználni a tudományos és közművelődési munkában.
A filmszemlét május 20-án Sopron megyei jogú város alpolgármestere nyitotta meg, és a két, évek óta az oktatásban használt, ennek ellenére a szakmában kevésbé ismert film levetítése után (Samuel, Pannonia) szinte folyamatosan tartottak a vetítések két helyszínen (MTESZ Székház, Liszt Ferenc Művelődési Ház).

A filmszemle statisztikája:

42 alkotást neveztek be (ebből 1 az Ókori Kelet, 16 részből áll, 11 óra vetítési időben, ebből bemutattak 3 részt), amelyek VHS kazettán voltak rögzítve, valamint érkezett 1 db 16 mm-es, és 1 db 35 mm-es filmszalag, amelyek technikai problémák miatt nem voltak vetíthetők.

Az alkotások beküldői:

MTV: 22; Múzeumok: 14; MTA Régészeti Intézet: 3; Soproni Postaigazgatóság 1; Edelény Művelődési Központ: 1; Magántulajdonból: 3, ez összesen: 44.

Múzeumok: *Magyar Nemzeti Múzeum; Herman Ottó Múzeum, Miskolc; Jósa András Múzeum, Nyíregyháza; Gróf Esterházy Károly Kastély- és Tájmúzeum, Pápa; Savaria Múzeum, Szombathely; Városi Múzeum, Tapolca; Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár; Ferenczy Múzeum, Szentendre; Soproni Múzeum, Sopron.*

A szemle támogatói:

A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat; a Magyar Nemzeti Múzeum; az MTA Régészeti Intézete; a Scarbantia Társaság; a Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága, Soproni Múzeum; a MTESZ Soproni Városi Szervezete; a Liszt Ferenc Művelődési Ház; a Nyugat-Magyarországi Regionális TV Stúdió; az MKM Közgyűjteményi Főosztályának Múzeumi Osztálya; Soproni Múzeumi Alapítvány; Sopron Megyei Jogú Város Önkormányzata.

Az eredmény:

Jegyzőkönyv
I. Régészeti Filmszemle
Sopron, 1993. május 20–21.

A szemle zsürije – melynek elnöke Szőke Miklós, filmrendező volt – elismerve az MTV által a filmszemlére benevezett alkotások értékeit, az alábbi döntést hozta:

Elsősorban azokat a filmeket díjazta, amelyek nem professzionális körülmények között készültek, de régészeti szempontból magas szakmai színvonalat képviselnek. Ennek értelmében három alkotás további támogatásáról döntött.

Ezen alkotások a következők:

- *Avarok (Székesfehérvár)*
- *Szombathely – herényi aranyérem (Aureusok) (Szombathely)*
- *A Lukácsházi avar lovassír (Szombathely)*

A közönség díját „A honfoglalás kori vaskohászat" (Sopron) nyerte el.
Mind a négy film benevezésre került az 1994. évi Bordeaux-i nemzetközi régészeti filmfesztiválra.

Indoklás:

A zsüri döntését az motiválta, hogy a múzeumi kollektívák jelen helyzetben nem rendelkeznek olyan anyagi és technikai lehetőségekkel, amelyek biztosítanák, hogy önerőből készített alkotással megjelenhessenek egy nemzetközi filmszemlén.
Mivel az általuk készített filmek jelentős régészeti szakmai értéket képviselnek, méltánytalan lenne, ha kizárólag anyagi, technikai különbségek miatt, a múzeumok alkotásai nem szerepelhetnének.

A zsüri ezúton is kifejezi elismerését a Magyar Televíziónak eddigi tevékenységéért és kéri további segítségét.

Sopron, 1993. május 21.

A zsüri elnöke

A díjakat dr. Fitz Jenő, a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat elnöke méltató szavak kíséretében adta át.

A szervező bizottság kéri a múzeumokat,

hogy a további feltárás érdekében, a technikai és készültségi szinttől függetlenül, küldjék meg a birtokukban lévő alkotások adatait, a kialakítandó adatbázis számára.
Az adatlapokat (l. 189. o.) a Magyar Nemzeti Múzeum Dokumentációs és Tájékoztatási Osztály címére küldjék meg.

Bándi Gáborné

A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumról

1966-ban, mint Magyar Vendéglátóipari Múzeum kezdte meg a működését a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum. 1970- ben kereskedelmi, 1978-ban idegenforgalom-történeti gyűjtő, feldolgozó és bemutató feladatokkal bővült. A kereskedelmi gyűjteményt a Bp. XIV. Hungária krt. 17-19. sz. alatt szervezték, korábbi, Hungária körúti irodája és raktárai 1983-ban megszűntek. Jelenleg a Budapest I. kerület, Fortuna utca 4. szám alatt vannak kiállításai.
A világ első, ilyen és egyetlen komplex szakmúzeuma a hajdani Fortuna Vendégfogadó épületében kapta az épület egyötödnyi helyét albérletként. A főbérlő és házkezelő a Pest- Budai Vendéglátóipari Vállalat volt. A Múzeumot olyan szervezői- alapítói (belkereskedelmi miniszter) ígéretekkel biztatták, hogyha a vállalat az épületből kiköltözik vagy megszűnik, annak használatikezelési jogát mi kapjuk meg. Az épületben csak a kiállítások és az irodák kaptak helyet. Valamennyi raktárunk a város különböző pontjain van, az inflálódással és a költségvetésünkkel aránytalan nagyságban emelkedő bérleti díjakért kerületi önkormányzatoktól, illetve az IKV-tól bérelt. (Kivételt képez a Fortuna utca 4. szám alatti több évszázados pincerendszer egy része, ahol az üveg és kerámia tárgyainkat vagyunk kénytelenek tárolni. Az egész épület használatba vételére, illetve jogának átadására a rendszerváltozáskor lett volna lehetőség állami (központi) intézkedéssel. Időközben a Pest-Budai Vendéglátó Vállalat több részvénytársasággá esett szét, és most, mint résztulajdonos, eladni (privatizálni) szándékozik a világörökség részét képező és első osztályú műemléki épületet. Nem hivatalos értesüléseink szerint potenciálisan érdeklődő (vásárló) egy vagyonügynökség. Sajnos, ez az új tulajdonos a kénye-kedve szerint emelheti a bérleti díjat, másrészt a Múzeum továbbfejlesztése (pl. az időszakos kiállítások, önálló és kutató helyiségekkel felszerelt szakkönyvtár, helyi raktározás stb.) örökre csak rózsaszínű álom marad! Arról nem is beszélve, hogy az új tulajdonos által az épületben esetleg végezni szándékozott tevékenység nem biztos, hogy segíti a múzeumi tudományos és közművelődési munkát...
A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum gyűjtő, bemutató és általában a tevékenységi köre kiterjed a kereskedelmi és a vendéglátóipar minden ágára, valamint az idegenforgalomnak magyarországi, illetve

(folyt. a 190. oldalon)

TAVASZI KÉPAUKCIÓ A MOM MŰVELŐDÉSI HÁZBAN

CÍM: BUDAPEST, CSÖRSZ UTCA 18.

KIÁLLÍTÁS MÁJUS 15-23.-IG
ÁRVERÉS MÁJUS 24.-ÉN HÉTFŐN DÉLUTÁN 17 ÓRAKOR.

GALERIE BLITZ

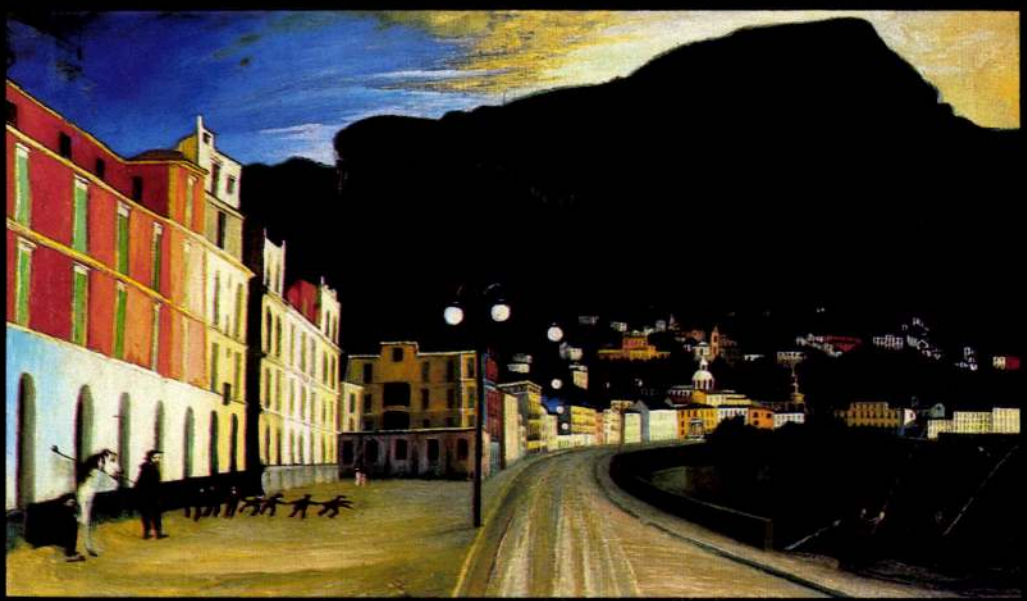

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR: HALÁSZAT CASTELLAMMAREBAN

AUKCIÓK: MÁJUS • SZEPTEMBER • DECEMBER

AUKCIÓRA KÉPEK FELVÉTELE FOLYAMATOSAN: 1055. BP., NÉPHADSEREG U. 30. TEL.: 1320-401

CSONTVÁRY

KOVÁTS ALBERT:

Moore és Csontváry

A modern művészet e két hatalmasságának a neve egymás mellett talán szokatlan, de egyikük számára sem lehetne bántó: a nagyságrend azonos. Az alkalom pedig, ami a különös párosításra sarkall, egyfelől Henry Moore nagyszerű kiállítása a Szépművészeti Múzeumban, másfelől pedig Perneczky Géza írása Csontváry nyugat-európai megismertetésének lehetőségeiről a megnyitó másnapján (Népszabadság, ápr. 17.).

Moore életműve a modern művészetnek arról a heroikus küzdelméről tanúskodik, amely látvány és mögöttes tartalom diszkrepanciájának a feloldásáért folyt. E harc állomásai úgynevezett formai eredmények alakjában realizálódtak, azaz századunk folyamatának olyan pillanatai testesültek meg műalkotásként, amikor a művész gondolhatta: életérzése, világlátása, valamint művészi törekvése, szakmai meggyőződése összhangba került. Moore szemében a természetnek mint kiindulópontnak nagy volt a jelentősége. Nem a látványának elsősorban, hanem azoknak az erőknek és energiáknak, melyek szerinte a testek mélyén lappanganak és alakítják formáikat. Gyűjtötte a különös alakú kavicsokat, sziklákat, csontokat és uszadékfákat. *„Egyet szeretnék hinni a szobraimról. Azt, hogy kifelé nyomuló erejük és vitalitásuk van, s érezhető, hogy a forma belülről feszíti őket, mert ki akar törni... Legyenek olyanok, mintha valamit önnön belsejéből segítenek az alakjához."* A természeti forma lenyűgöző erejét Moore mint a természetben jelen lévő szellemi energiát, vitalitást érzékelte, s ezt kívánta alkotásaiba is átplántálni. Tény, hogy hatalmasak, valósággal tektonikusak az erők, melyek a szobrász munkáiban feszülnek, monumentalitása pedig gyakran emlékeztet természeti látványéra. Ám az energia, a vitalitás és a nagyszabású iránti érzék bizonyára legalább annyira ered a művész személyiségéből, kivételes tehetségéből, mint a külvilágból. Formai intelligenciája és műveltsége megragadó. Feltűnő, hogy e tulajdonságok birtokában sem pattan ki semmi készen a szobrász fejéből. A terem falán időrendben követik egymást a művész tanulmányrajzai. Megfigyelhető rajtuk korszakainak váltakozása és törekvése arra, hogy a műhelytanulmány is képileg megformált és közönség elé bocsátható mű legyen. De legfőképpen az, hogy milyen alapos és lelkiismeretes felkészülés előzte meg a szobor születését, alakította ki a határozott és egyértelmű formát. Moore azt szerette volna, ha a műalkotás *„behatolhat a valóságba... kifejezheti az élet értelmét, intenzívebb életre ösztönözhet"*. Nehéz megítélni, hogy művei megfeleltek-e ennek az ideálnak. Ment-e a szobrok által a világ elébb? Visszatekintve századunk kaotikus finiséből az elmúlt évtizedek hagyatékára, Henry Moore művészete szilárd értéknek látszik; kapaszkodónak az elbizonytalanodó értékítéletek közepett.

Elmenőben, a múzeum lépcsőin arra gondoltam, vajon mikor láthatok kiállítást a londoni National Galleryben egy nagy magyar művész, mondjuk Csontváry műveiből? Különös véletlen, hogy reggel Perneczky cikkét olvashattam mintegy válaszként kérdésemre. Nagy-Britannia jó szándékú és önmagát reprezentáló kulturális gesztust tesz nagyszabású Moore-kiállításaival. A modern klasszikust mint a brit művészet védjegyét mutatja fel; mint az egyetemes és nemzeti érték emblémáját. Ezt tehetnénk — kellene tennünk — Csontváryval, megismertetve magunkat és tekintélyt szerezve országunknak. Mint a kolumnás cikkből kiderül, ehhez csak „egy Váci utcai lakás ára", valamint szakértelem a megfelelő helyen és a központi szándék hiányzik. E szempontból is tanulságos lehet a Moore-kiállítás. A megdöbbentő és lesújtó írást mindenkinek olvasnia kell, akinek hivatali és/vagy szívügye a magyar művelődés sorsa.

oda lettek állítva a határ elé, s amerre a szem ellátott, és egy kicsit tovább is, nagy sík föld terült mögöttük.

Most már az ő szántóföldjük.

— Mióta magáé a föld? — kérdezte a riporter.

— Négy órája.

— Hogyan érintette ez magát?

— Tán inkább én nem is mondok semmit — mondta elfogódottan a parasztember. — Nem számítottam erre, hogy visszajön a föld — elcsuklik a hangja, sír. — Szinte elkeseredtem az örömtől. Erre az ember fátylat vetett. Hogy a kommunizmust meg lehet buktatni, össze lehet rombolni és visszadják az ember földjét.

— Ha tudná, mi van, apám most hasrafordulna a sírjában — mondta a másik parasztember, akit Ábri Károlynak hívtak. Szép neve volt. A betyároknak volt ilyen szép nevük százötven évvel ezelőtt. És a bajusza is nagyon szépen mutatta, merre lakik a jó Isten. Ámbátor a jó Isten ott van abban a földben is, amit most elárvereztek Móricz Zsiga bácsi városában. És hát arról szólt ez a dokumentumfilm, hogy nem a boldog ember lett sok ezzel az árveréssel, hanem a bizonytalan. Mindazonáltal eltökéltek és reménykedők is voltak ezek az emberek, és ezeknek most a földből volt a reményük. Akadt ám ebben a filmben olyan is, akinek pénzből állt a reménye, és ez másfajta remény volt.

Horváth Gabriella, a megyei Kárrendezési Hivatal vezetője irányította a kisújszállási árverést. Szigorú és kemény asszony. Félszáznál is több árverés volt már mögötte. Halad tehát a kisújszállási licit, van is egy kis értetlenkedés, nekem pedig, magam sem tudom, miért, egyre kellemetlenebb érzésem támad. Mitől rossz, ami rossz? Nem tudom. Licitálni kell, versenyezni, nemde? Hát az folyik, szépen, rendben, egy aranykorona ötszáz, hatszáz, hétszáz ... forint. Aztán Horváth Gabriella egyszer csak összevész két hölggyel, akik legelöl ülnek és mindenre ráígérnek és tologatják felfelé az árakat.

— Most már becsületből vegyék meg — dohogja Horváth Gabriella —, azért, mert maguknak van pénzük?

A két hölgy faarccal üldögél. Üthetnék őket, akkor is csak mosolyognának. Szenvtelen magabiztossággal ülnek a begombolt ingnyakú benszülöttek között. Ha jól látom, profik.

Aztán rájövök, megértek mindent.

A hölgyek rágógumit rágnak.

Két rágógumizó, tehetős nő egy földárverésen, 1993-ban, Magyarországon. Nem mai gyerekek. Letudtak már együtt vagy száz esztendőt. A leheletük mégis üde és kellemes. Gyümölcsillatú, eper, málna, esetleg mentaillatú. És most földet vesznek. Megveszik az egyik kisújszállási parcellát, mert van rá pénzük.

Új idők, új szelei, paraszt leszel rágógumi lehelettel.

Lesz a hölgyeknek földje, ameddig a szem ellát. De vajon megkóstolják-e valaha azt a földet?

S ha megkóstolják, érzik-e majd az ízét?

menziókat, a látványos sikerek nélkül is elégedett lehetett önmagával. A lakosok először a lomtalanítók (ezen általánosítással a lomoktól szabadulók, a guberálók és a szállítók aljas érdekek révén összefonódott maffiáját jelölvén) otromba tréfáira gyanakodtak, később azonban — a „lomtalanítás nem szűnvén" — nem találtak logikus indítékokat a furcsa, városrészeket behálózó, máshol és máshol, vagy ugyanazokon a helyeken feltűnő jelenségre.

Miután berendezte a hasadékokat, a réseket, a lyukakat, a gödröket, viruló élettel itatta át a felületeket és a tereket, gyorsan lefényképezte leleményét. Gépével több látószögből, közelről és távolabbról is rögzítette új látványát, autonóm összefüggésrendszerét, majd aktív munkálkodását befejezettnek nyilvánítva eltávolította az önkényesen elhelyezett tárgyakat, megsemmisítette a képek létrehozásáért teremtett kapcsolatokat, konstrukciókat, eltüntette a felületi nyomokat. Visszavonult laboratóriumába, előhívta a filmet, ívnyi fekete-fehér kópiákat nagyított, és a képeket — kontrollálandó alkotásainak hatóterét és hatóerejét — visszavitte keletkezésük helyszínére: a fotográfiákat az ábrázoltak és a helyszínek, illetve hiányaik illusztrálására kirajzszögezte, kifüggesztette. A képeket látván, vizsgálgatván az átmeneti lakosok — kis megvetéssel nevezte így művei áldozatait: átmeneti lakosok — megütköztek, elcsodálkoztak, hitetlenkedtek. Néhányan — tanácstalanságukat leplezvén — maliciózus hangsúllyal jegyezték meg: „trükkös", néhányan cinikusan azt: „ügyes". A lakosok többsége azonban véglegesen elveszítette magabiztosságát, egyszersmind a legkézenfekvőbb megoldást választván, a hely valódiságát vonták kétségbe. Hová tűnt a szekrény, a kabáthalom, az eltemetett próbababa? Néhány makacsabbtól eltekintve csaknem mindenki a környezetet kérdőjelezte meg, a környezetet, amelyben a képet szemlélte. A fotográfiát feltételek és kétségek nélkül elfogadták. Miután hiába keresték, s nem találták a képeken rögzített valódi — és ebben miért is kételkedtek volna, hiszen a megszokott környezetükben jelentek meg — rekvizítumokat, feldúltan indultak azonosíthatóbb életterek keresésére. A város hamarosan hitelét veszítette. Sokan szitkozódva visszahúzódtak otthonaikba, s nem léptek ki többé az utcákra, sokan — valamiféle tompa reményben reménykedvén — csalódottan másik városba költöztek. Az idegenek messze elkerülték a környéket.

a nézőtéren a taps. Régi trükk. Ennyi a kicsikart népszerűség titka. Ilyen egyszerű. Minél vacakabbnak kell lenni, annál nagyobb a siker. A kétoldali heveny igénytelenség forró ölelésben egyesít színpadot és nézőteret. A járvánnyá dagadt betegség karanténba zárja a színészt és a közönséget, sokáig elvannak így egymással. Ha *Schütz Ila* egyszer az életben olyan eszközöket használna, amilyeneket színészek szoktak használni a világ színháznak nevezett intézményeiben, soha többé nem kellene azoknak, akiknek most kell, és itt, nálunk ők vannak többen.

Egyszer az életben — ez a címe a két neves (megjegyezni nem érdemes) amerikai úr ősrégi iparosmunkácskájának. A mű cinikus erénye, hogy adekvát önmagával. Arról szól, hogy valami minél silányabb, annál sikeresebb. A darabban Hollywood szakmailag erkölcstelen, bennfentes kritikus-császárnője sikert csinál egy celluloid-ostobaságból, a hangosfilm hajnalán. Változnak az idők, a lényeg (vagy a próbálkozás) marad. „Színház az élet", éneklik a színpadon, s lehet bólogatni szomorúan, mert a kettő most azonos minőség. Némi enyhülettel szolgál, hogy *Szerednyey Béla* és *Cseke Péter* ragaszkodnak a tiszta eszközökhöz, *Koncz Gábor* jobb, mint évek óta bármikor (egy nyájasan undok böhöm filmcézár szerepében), *Schnell Ádám* pedig mintát ad tehetségből és stílusból. *Wertig Tímea* a főiskoláról megindult a schützilásodás útján (ezért a minősítésért összekacsintó gratulációkat fog kapni), iskolatárs-

Szerencsésebb kollégáját, *Létay Dórát* Miskolcra vetette a sorsa. Itt színházat játszanak. Színházat a színházban. Az alkalmat *Szép Ernő* kínálja. És Csehov. És Fellini. És Verebes. Szép Ernőből nem sok maradt, csak a címe és a szelleme, ami épp elég. Regénye, az *Ádámcsutka*, színdarabja, a *Háromlevelű lóhere* az alapmatéria. Az édes kis színinövendék, aki szerelmes az öregedő íróba. Az öregedő író, aki egy kicsit már belefáradt az íróságba, az életbe, a színházba, a szerelmi rutinba, egy Trigorin, egy Verebes, akit megejt a naivacsíra fiatalsága, rajongása, ártatlansága, és aki fürdeti a lelkét, a hiúságát, a berozsdált érzelmi sínpályáját ebben a fényesítő szerelmi sugárzásban, de fél az odaadástól, a birtoklástól, önmagától, élvez és szenved, nem bántja a csodás ajándékot, csak mint egy kamasz, az érintésig, a csókig, a gyöngéd testiség finom játékáig, s lemond, menekül, gonoszul előzi a boldogító veszedelmet.

Verebes István, ha akarná se tudná tagadni, hogy itt íróla van szó, az íróról és színházi emberről, ez egy alanyi szerep, ő írta meg (és át) magának, kicsit vékonyan, ám önmagától ihletetten, ő éli meg az életben és a színpadon mint színész és mint férfi, azzal a morc kedvességgel, ami a sajátja, a nazálisok fagottos búgásával a hangjában, a szakállába dörmögéssel és a szemüvege fölött kipislogó okos tekintetével. Ő itt a rendező-tanár, aki a Sirály-monológot tanítja (mi mást taníthatna?) ennek a kis drámai szakos Nyina-Ibolynak, ő

gurú, aki egy kicsit túlszerel. Önmagát, s még ez is jól áll neki, ő az, aki drámaian, olykor melodrámaian éli át a benne dúló érzelmi vihart, hősleg látja és láttatja, amint lemond a szerelemről, s fájdalmát föloldva a közösségben, fellinis körtáncba szólítja a színház csapatát.

Jó ez így, minden hibájával, a kissé alulírt darabbal és a kelleténél terjengősebb körítéssel együtt. Az utóbbiak mint a jelenetek közé spékelt zenei betétek az előbbi föltupírozására valók, és a főiskolás *Telihay Péter* komoly szakmai kézügyességről tanúskodó rendezésében music hall hangulatot varázsolnak a látványos forgószínpadra, az egykori hatvanas-hetvenes éveket idézve. Több jelből ítélve a cselekmény az idő tájt játszódik. Zoli és Éva nagy egyéniségek, de Lajos nem, mondja *Margitai Ági*, aki Ágay Margit néven magát játssza. Ez egy kicsit atelier, ha értem is, milyen mai hiányra utal a megjegyzés. Nyugtatásul közlöm, hogy az előadásban színészek játszanak, *Quintus Konrád* rátalált a karakterszerepekre, *Szervét Tibor* könnyed és elegáns, *Máhr Ági* és *Horváth Zsuzsa* színésznőiben sok az emberismeret, *Nagy Ibolya* mint úrinő, *Locskay Andrea* mint kispolgári nő pontosan fogalmaznak.

Létay Dóra duplán szépreményű színinövendék, Ibolyként érdekelne Sirály-beli vizsgája, Létayként talán majd egyszer tényleg megcsinálja. Ha tudja hordani a keresztjét, az őszinteséget meg a hitet, és kellő rémülettel nézi néhány híresnek mondott pályatársát, színésznő lesz.

Új Mür. (1993.9

MUNKALAP

1131 Bp., Béke u. 118.
Tel.: 129-7260 ; 129-4254
06-60-16301
Tel/Fax: 149-1513

INFOCOPY® KFT.
INFOTEC HIVATALOS KÉPVISELETE

INFOTEC, RICOH,
NASHUA másológépek
értékesítése és teljes körű
szervizellátása, új és használt
irodatechnikai berendezések értékesítése.
REGMA pauszmásológépek értékesítése
és országos szervizellátása.

CSONTVÁRY Kornélia Tivadar

MEGRENDELŐ NEVE:	MTA	BEJELENTÉS DÁTUMA:	93.04.04
CÍME:	BP. Úri u. 49		
TELEPHELYE:		GÉPKÓD:	2

TIPUS: 9026	KIEGESZITŐ EGYSEG:	KIEGESZITŐ EGYSEG:	KIEGESZITŐ EGYSEG:	A/4 SZÁMLÁLÓ: 536.500
GYÁRISZÁM: 352258 0072	GYÁRISZÁM:	GYÁRISZÁM:	GYÁRISZÁM:	A/3 SZÁMLÁLÓ:

DB	ALKATRÉSZ MEGNEVEZÉSE	CIKKSZÁM	EGYSÉGÁR	ÖSSZÁR

VÉGZETT MUNKA: Wärmeeinheit Stopfbuchse, Spülkasten

ALKATRÉSZ ÁR ÖSSZESEN:

MUNKADÍJ KÖLTSÉG:

KISZÁLLÁSI KÖLTSÉGEK: KM DÍJ ..... FT/KM

Munkát végző műszerész	Ráfordított óra	Ft/óra	Munka óradíj Ft	útidő óra	Ft/óra	Kiszállási díj	KM	KM/Ft
Összesen:								

ÜZEMBEHELYEZÉS

GARANCIÁLIS

SZERZŐDÉSES X

TÉRÍTÉSES

BÉRGÉP

KARBANTARTÁS DÍJA:

SZÁLLÍTÓLEVÉL SZÁMA:

A munka kifogástalan elvégzését és a kipróbált gép átvételét igazoljuk, a beépített alkatrészek helyett a kicserélt, hibás alkatrészekre igényt tartunk és azokat átvettük. A fenti árak ÁFA-t nem tartalmaznak.

Fizető BANKSZÁMLA száma: .....

..... 19 93 év 04 hó 01 nap.

aláírás
PH

SZÁMLÁZVA:

Budapest, 19 93 év 04 hó 01 nap.

INFOCORY
Kereskedelmi KFT

aláírás
PH

Marastoni Jakab: Női portré, olaj, vászon, 73×60 cm

Tudomásul kell vennünk, hogy itt is a vásárlási divatok diktálnak, hiszen ugyanezért az összegért elkelt Scheiber Hugó kevésbé sikerült munkája.

Aukciós rekord: Csontváry: Halászat Castellamarében

A *Blitz Galéria* vezetői úgy látszik, megelégelték az óvatos, fontolva haladás galériás módszerét, és gondos kapcsolatépítés után egyre határozottabban kezdik áraikat emelni, s ezzel bevételeiket növelni. Májusi aukciójukkal boomot hajtottak végre, de azt gondosan előkészítették. Beszereztek néhány egészen kiváló művet, hogy Csontváry holdudvarát megteremtsék. Így került elő *Barabás Miklós: Kisfiú lovacskával, Paál László: Barbizoni erdő, Ferenczy Károly: Henyélés, Gulácsy Lajos: Rokokó figura buborékokkal, Patkó Károly: Szüreti pihenő* és *Vaszary János: Parkban* című képe. Az árakat felemelték a nyugat-európai szintre, nem sokat foglalkoztak a piac vásárlóerejének vizsgálatával, hanem merészen belevágtak, bíztak abban, hogy az igazi minőség mindig talál vevőt.

Természetesen náluk is megjelentek az aukciókról elmaradhatatlan Scheiber-, Kádár- és Schönberger-képek, néhány múlt századi festő és a nagybányaiak. Az első nagy izgalmat *Patkó Károly Szüreti pihenője* okozta. Már a kikiáltási ár is szokatlanul magas volt, hiszen 700 000 Ft-ról indult. A kép azonban kétségkívül fő mű, nemcsak a művész munkásságában, hanem a korszaknak is egyik jelentős alkotása. A 950 000 Ft-os leütéssel megszületett az első rekord. Később *Gulácsy Lajos Rokokó figurája* borzolta fel a kedélyeket, hiszen a magas kikiáltási árról (560 000 Ft) 650 000-re emelkedett. A kép a rokokó ihletésű művek, a „biedermeyer mulatságok" témakörébe tartozik, noha sem Szíj Béla, sem Szabadi Judit Gulácsy-monográfiája nem említi, de további munkák felbukkanása várható mindaddig, míg a teljes Gulácsy-hagyaték feldolgozása várat magára. A velencei rokokó festők — Pietro Longhi, Francesco Guardi, Alessandro Magnasco — inspirációjára festett képekben igyekezett Gulácsy ugyanazt az utat végigjárni, mint nagy francia elődje, Watteau, aki szintén a XVIII. századi velencei mestereket tanulmányozta, hogy könnyed, galáns történeteinek idillikus környezetét megteremtse.

Az aukció igazi nagy sztárja *Csontváry Kosztka Tivadar Halászat Castellamarében* című festménye volt. A mű reprodukciója szerepelt Németh Lajos mindkét Csontváry-monográfiájában, amely a potenciális vevők bizalmát felkeltette. Kedvüket szegte azonban a példátlanul magas kikiáltási ár, az 5 millió forint. Ha meggondoljuk, hogy két éve a karácsonyi BÁV-árverésen aukciós csúcsnak számított Szinyei Merse Pál egyik fő művének 1 milliós leütési ára, akkor elmondhatjuk, hogy a Csontváry-kép minden rekordot megdöntött. A képet a pécsi Csontváry Múzeum szerezte meg, ilyenkor szokták a szakemberek mondani, jó helyre került. Én most mégsem tudom ezt a vélekedést jó szívvel megerősíteni, noha sokra értékelem a képet megszerző Romváry Ferenc szenvedélyes múzeumépítő aktivitását, és a pénz előteremtésére tett erőfeszítését, de nem hagyhatom figyelmen kívül azt a szomorú tényt, hogy a magyar művészet történetét bemutató első számú magyar múzeum, a Magyar Nemzeti Galéria Csontváry-anyaga rendkívül hiányos, s most elmulasztotta a lehetőséget, hogy legalább megpróbálja egy jelentékeny művel gyarapítani gyűjteményét.

Az árverés túldimenzionált áraival, a valóban jelentős, nagy művek felkínálásával, s így a lehetőségek felvillantásával kellemes izgalmakat és feszültségeket keltett a gyűjtők körében. Nem volt azonban ilyen kedvező hatású az árverési szabályok sajátos értelmezése, hogy az egyszer már leütött tárgyakra újra lehetett licitálni.

BÁV-aukció — a csúcson Munkácsy csendélete

A BÁV nem a gyors sikereket hajszolja, a gyűjtők szélesebb körének kínál valóban értékes portékát. Megbízható, higgadt árpolitikával sok kevésbé gazdag emberben kelti fel a gyűjtés szenvedélyét, mert az oly nagyra értékelt egyedi műtárgyakat megfogható közelségbe hozza. A régi mesterek aukcionálása mellett próbálkoznak a kortárs alkotók műveinek értékesítésével is. Külön aukciót is szerveztek számukra, de a nagy képárverésre is felvették *Szalay Lajos* két, *Kokas Ignác* és *Szentgyörgyi Kornél* egy-egy munkáját, mindegyik gazdára is talált.

Az igazi csemegét azonban *Telepy Károly Tátrai táj, Szőnyi István Aktok a szabadban* és az aukció fő darabja, *Munkácsy Mihály* és *Karlovszky Bertalan* közös csendélete jelentette. A BÁV-katalógus szerencsére megtartotta a jól bevált ábécé-rendet, nem keverte össze a névsort, mert nem kívánt az árverés idejére mesterséges feszültségi periódusokat létrehozni. Nagy izgalmat okozott így is Munkácsy tanítványával festett képe, a *Gyümölcscsendélet* — ezzel a címmel szerepel Végvári Lajos oeuvre-katalógusában —, mely a szerző elemzése szerint sokkal inkább tekinthető Munkácsy művének, mint a fiatal Karlovszkyénak. Munkácsy ugyanis elégedetlen volt a tanítvány munkájával, és belefestett a képbe, kompozícióját is átalakította. Lázár Béla Karlovszky elbeszélésére hivatkozva nem fogadta el ezt a vélekedést.

Szőnyi István: Aktok a szabadban, 1921, olaj, vászon, 98×120 cm

Szőnyi István Aktok a szabadban és az aukció fő darabja, *Munkácsy Mihály* és *Karlovszky Bertalan* közös csendélete jelentette. A BÁV-katalógus szerencsére megtartotta a jól bevált ábécé-rendet, nem keverte össze a névsort, mert nem kívánt az árverés idejére mesterséges feszültségi periódusokat létrehozni. Nagy izgalmat okozott így is Munkácsy tanítványával festett képe, a *Gyümölcscsendélet* — ezzel a címmel szerepel Végvári Lajos oeuvre-katalógusában —, mely a szerző elemzése szerint sokkal inkább tekinthető Munkácsy művének, mint a fiatal Karlovszkyénak. Munkácsy ugyanis elégedetlen volt a tanítvány munkájával, és belefestett a képbe, kompozícióját is átalakította. Lázár Béla Karlovszky elbeszélésére hivatkozva nem fogadta el ezt a vélekedést.

Szőnyi István Aktok a szabadban című festménye sok gyűjtőt hozott izgalomba. A három grácián ábrázoló kompozíció a mester klasszicizáló korszakából való. A monumentális figurák betölik a képet, a háttérben megbúvó falu a perspektíva törvényeinek engedelmeskedve eltörpül a hatalmas női testek mögött.

A kínálat zömét azonban itt is a nagybányai mesterek munkái alkották, szép *Tóth Menyhért-* és *Nagy István*-képek kerültek elő, az ún. „műcsarnoki festők" közül a Benczúr-iskolából származó *Rottman Mozart Hivatlan tanú* című képe biedermeieres utánérzésével vált ki érzelmeket, ára 120 ezerről majdnem háromszorosára, 320 ezerre emelkedett.

A BÁV visszatért régi székházába, oszlopokkal tagolt csarnoka nem tud ideális keretet nyújtani a licitálók áttekintéséhez. A régi hagyomány, melyet az egykori épület képvisel, most szembekerült a MOM Székházban bejáratott aukciók gyakorlatával, amelynek előnyeit most ügyesen használta ki a Blitz Galéria. A galéria merész árpolitikáját azonban nem koronázta osztatlan siker, hiszen a magas áron felkínált képek közel egyharmada nem kelt el, míg a szerényebb eszközökkel dolgozó BÁV-aukción a festményeknek csupán 1%-a maradt meg. A májusi aukciók igazi meglepetésekkel szolgáltak, gondosan őrzött műgyűjteményekből kerültek elő nagy értékű művek, melyek megszerzéséért vívott harc ünnepélyes feszültséggel töltötte meg az árverési helyszíneket.

Az aukciók figyelemre méltó szakmai tanulságokat is hordoztak, elsősorban az avantgárd második vonalának átértékelésére gondolok, hiszen az ismeretlenségből olyan művészek munkái bukkantak fel, akik művészettörténeti alapkönyvekben nem szerepelnek, — megis egy-egy kiváló festményük, melyekért a kikiáltási ár tizszeresét is megfizették, tovább árnyalhatná a közelmúltunk művészetéről kialakított képet. □

Csontváry Kosztka Tivadar

A

GALERIE BLITZ

szeretettel meghívja Önt és partnerét
karácsonyi aukciós kiállítása alkalmából
rendezett fogadásra, amelyre
1993. december 9-én 19 órakor
kerül sor a
MOM Művelődési Házban /Bp. XII., Csörsz u. 18./
E parti keretében bemutatunk egy eddig ismeretlen
CSONTVÁRY festményt, mely most kerül először közönség elé.

Köszönjük, hogy jelenlétével megtisztel bennünket:

TIHANYI PÉTER

KOVÁTS LAJOS
TULAJDONOS

KIESELBACH TAMÁS

132-0401

Nagy Mihály – Skála-kapitány

Az idősebbek még emlékeznek azokra az időkre, amikor a Klauzál téri csarnokban igazi piaci hangulat uralkodott: kofák és őstermelők uralták a terepet, és hosszú sorok kígyóztak a közértes meg a húsos bodegák előtt. A bejárattól jobbra zöldséges tanyázott, méregdrága, de szép áruval. Ma is van itt két standja. Beljebb halárudák következtek. Ezek ma nagyon hiányoznak. Akárcsak az őstermelők, akiket csupán egy–két elárvult öreg néni képvisel a hátsó traktusban.

Az öt évvel ezelőtti „rendszerváltást" hosszú átépítés előzte meg, s a jövőre száz éves csarnok újjávarázsolva nyílt meg.

Nagy Mihály, az 59 éves igazgató 25 éve frontembere a Skála csapatának.

– Már a budai Skála alapkőletételénél is ott voltam – kezdi a beszélgetést. Amikor 1976–ban kész lett, új megbizatást kaptam: építsek föl és indítsak be egy óriási raktáráruházat Budaörsön. 1992–ig voltam ott igazgató. Később a Skála felszámolta.

– Mivel indokolták?

– Fokozatosan csökkentek a készleteink, az árualap, kisebb szakosított raktárakat alakítottak ki és megszűnt az export–import tevékenység is.

– Szomorú volt, amikor el kellett búcsúznia a „művétől"?

– Nagyon. Őrzöm is minden emlékemet abból az időből. Nem volt könnyű, mert csak néhány évem volt a nyugdíjig. De ha kell – a Skáláért – mindenbe beletanulok.

– Mondana pár szót az életéről?

– Tejipari technikumot végeztem. Tiszti iskolára jelentkeztem, így '52–ben bevonultam és híradó tiszt lett belőlem. A honvédségtől 1956. december 1–én bocsátottak el, mert nem írtam alá a hűségnyilatkozatot. Öt perc alatt leszereltek. Kitanultam a banki szakmát, és '62–ig – a Magyar Nemzeti Bankban – hitelügyekkel foglalkoztam. Ezután egy szövetkezetnél, majd a Vörös Meteornál voltam vezető könyvelő. '68–ban a KPVDSZ–hez kerültem revizornak. Hét megyét ellenőriztem. Fejér megyében ismerkedtem meg *Demján Sándorral*, aki akkor AFÉSZ–elnök volt. 1974–ben Ő hívott a Skálához gazdasági tanácsadónak. Ekkor kezdődött életem talán legszebb korszaka.

Azután, miként a honvédség a tisztjeit, a Skála is újabb és újabb állomáshelyekre vezényelte parancsnokolni. Így jutott el 1992. márciusában a Klauzál téri csarnokhoz.

– Eleinte nem volt könnyű. Itt a vevőkkel is napi kapcsolatba kerültem. Ez nagyon nagy türelmet, szolgálatkészséget követel. Erre igyekszem tanítani a munkatársaimat is. Édesapám rendkívül szigorú ember volt, de soha nem bántott. A következetességet tőle tanultam. Otthon is ilyen vagyok. Az áruházban elvárom, hogy a munkatársaim köpenye tiszta, a hajuk fésült legyen, s a körmük se legyen piszkos. Bízom benne, hogy a jó példa ragadós. Amikor ide jöttem megszigorítottam az ellenőrzést. Az új előírások nem nyerték meg mindenkinek a tetszését, így több munkatársam önként távozott. Azóta felfrissítettük a csapatot.

Alaposan körülnézek az egyszerű, fehérre festett irodában. A falakon a századforduló idejéről származó fotók a Csarnokról. A vitrinben miniüveg-gyűjtemény.

– Ezeket a bútorokat 1976 óta használom – folytatja Nagy Mihály, észrevéve, hogy tájékozódom. Forgó fotelom nincs, nem eshetek ki belőle – mondja nevetve. – Ez a veszély azért sem fenyeget, mert már az első leltár is eredményt hozott: nem volt hiányunk,

minden kálónk megmaradt. Bevált a szigorítás. De jövőre kérni fogom a nyugdíjazásomat. Fontolgatom, hogy írok egy könyvet a Skála történetéről. Megvannak a jegyzeteim a határidő–naplóimban. Azt sem szégyellem, hogy én is a 780 ezer párttag közé tartoztam. Rámfér a pihenés. Van két fiam, két szép unokám, gyönyörű feleségem. Mi kell még a boldogsághoz? Egyetértés és béke, s az is megvan.

(A szerző felvételei)

Zétényi Zoltán

REJTVÉNY

Sajnálattal közöljük kedves rejtvényfejtő olvasóinkkal, hogy helyhiány miatt keresztrejtvény nincs ebben a számban.

Az Erzsébetváros 7. számának helyes megfejtést beküldői közül az alábbi személyek nyertek:

- Bartók Viktória 1077 Bp., Rózsa u. 24.
- Gorondi István 1078 Bp.t, István út 5.
- Káldi Ferenc 1077 Bp., Wesselényi u. 69.
- Majoros Oszkár 1072 Bp., Klauzál u. 23.
- Szeli Lajosné 1078 Bp., Marek J. u. 40.

A Magyar Kapu Alapítvány által felajánlott könyvet a nyerteseknek postázzuk.

EXKLUZÍV

Férfi Divat

Boltjaink

Bp. V., Veres Pálné u. 3.
Szentendre Bogdányi út 4.
Szombaton és vasárnap is nyitva

Vevőszolgálat és Szabóság

Bp. VII., Akácfa u. 36.
Szombaton is nyitva 8-13-ig
Tel: 121-5245, 122-3546
Tel/Fax.: 141-6173

94/95 Minták és Modellek

Méretre is!

A **NON-STOP Autósiskola** szupergyors tanfolyamain sorsolással akár ingyen is szerezhet jogosítványt. *Jelentkezés:* a Bp. VIII. ker. Üllői út 76-ban, közvetlenül a Klinikák-metróállomásnál. *Telefon:* 133-2902

Hatodikosok Figyelem! *Hatosztályos Gimnáziumi* előkészítőre jelentkezés: 176-80-57.

Nyolcadikosok Figyelem! *Gimnáziumi* és *szakközépiskolai* felvételi előkészítőre jelentkezés: 176-80-57

Nyolcadikosok Figyelem! Kéttannyelvű gimnáziumokba, és az alternatív közgazdasági gimnáziumba felvételi előkészítő: 176-80-57

Eladó Commodore 64 típusú személyi számítógép teljes felszereléssel (magnó, joystick (3 db), programok)! Ugyanitt eladó még egy Optima típusú mechanikus írógép, és egy TESLA típusú lemezjátszó. Érdeklődni 18 óra után. Telefon/Fax: 183-20-95

Hirdetésszervezői munkára számlát adó fiatal munkaerőket keresünk. Jelentkezés a 113-3809-es telefon számon, vagy személyesen:
Bp. VIII. Üllői út 54-56. VI. em. 47.
KOM-PRESS Kiadónál.

Eladó a Sváb-hegyen 2 szoba + 2 félszobás, 60 m²-es, erkélyes panorámás öröklakás. Telefon: 156-1869

Csonkány Kontha Tivadar

Pszichiáter, tudós, Csontváry–kutató

Dr. Pertorini Rezső (1927–1980)

– Öntörvényű, kemény ember volt. Éjjel–nappal dolgozott. Leginkább orvosi hivatása és tudományos kutatásai érdekelték. Mint gyermek – emlékszem rá – mindig vágytam arra, hogy majd egyszer nekem is rá fog érni – vallja róla fia. – Sajnos fiatalon, 52 éves korában ment el, előbb, mint ez bekövetkezhetett volna.

– Bátyám gordonkaművész lett, én hegedű–brácsatanári képesítést szereztem; itt tanultunk, gyakoroltunk, éltünk a Dohány utcában – egy bérház harmadik emeletén ...

Dr. Pertorini Rezső Kőszegen született 1927. szeptember 1–én. 1945–ben érettségizett a Kőszegi Bencés Gimnáziumban, kitűnő eredménnyel. Az évtől Budapesten az orvostudományi egyetem hallgatója, ahol 1951–ben szerzett diplomát. Szakorvosi képesítést kapott 1955–ben pszichiátriából, 1958–ban neurológiából, majd törvényszéki elmeorvostanból. 1970–től az orvostudományok kandidátusa.

1958–ban szakvizsgáján meghívást kap Juhász Pál professzortól, az általa vezetett Debreceni Orvostudományi Egyetem Ideg– és Elmeklinikájára, ahol 1963 végéig dolgozik munkatársaként. 1963–ban pályázat útján elnyeri az Országos Ideg–és Elmegyógyászati Intézet osztályvezető főorvosi állását a Férfi Neurosis Osztályra, ahol 1980. április 19–ig munkálkodik.

Tudományos tevékenységet a klinikai pszichiátria, neurológia és orvosi pszihológia terén fejtett ki. Öt monográfiája jelent meg.

Kevesen tudták róla, milyen rendkívüli nyugtalanság hajtotta az alkotás csodája, a kreatívitás kutatására. A képzőművészeti alkotások szerelmese, és kiváló ismerője volt, így készülhettek el tudományos képzőművészeti elemzései is. Foglalkozott Gulácsyval, Nemes Lampérth Józseffel, Csontváry Koszka Tivadarral, kinek élete, művészete rendkívüli módon megragadta. A festőművész képeinek és írásainak elemzésekor teljességében ismerte meg az Embert, az Alkotót, a kínlódó, a gyötrődő művészt. A fejében már akkor – a 60–as évek legelején – készen volt egy életrajzi film, melynek megvalósításáról álmodott. Huszárik Zoltánnal együtt is tervezgették ezt a Csontváry–filmet, de az csak más formában és sokkal–sokkal később jöhetett létre.

Valójában sokoldalú elemző–, kutatómunkájával az alkotás extázisát a gyógyítás szolgájaként akarta felhasználni. Analitikus készségétől hajtva jelenteti meg közleményit és tanulmányait – többek közt Sigmund Freud munkáiról is.

Oktatói tevékenységet a Debreceni Orvostudományi Egyetem Idegklinikáján folytatott több szemeszteren át. Orvostovábbképző tanfolyamok szervezője, előadója, – speciálkollégiumok tanára.

Tanítványainak lénye természetes átadásával közvetítette a „pszichoterápia művészetét", ahogyan elvegyülve és kiválva aszszisztált az Élethez, megérezve és megértve annak minden emberben megnyilvánuló komplexitását és egyediségét.

Részt vett az Ideg– és Elmeorvos Társaság Pszichoterápiás Munkacsoportjában, e téren 1974–től külföldön is hazánk egyik hivatalos képviselője. 1980–ban a Magyar Pszichiátriai Társaság vezetőségi tagjai sorába választotta, a Klinikai Pszichológiai Szekció elnöke lett.

Végezetül hadd vegye át a szót ismét zenetanár fia: „kisgyermek korától kezdve rengeteget olvasott, de olyan gyorsan, hogy többször elcsodálkoztam, – már megint lapoz! S pontosan emlékezett a nevekre, cselekményre, egyszóval mindenre, mindvégig.

Gyönyörű emlékünk maradt az együtt töltött kamaramuzsikálások élménye! Imádott zenélni. Igen jól hegedült, és hétvégeken, vagy vendégek kérésére előkerültek a Bach, Corelli, Beethoven, Häydn, Vivaldi kamaraművek, a zeneirodalom csodálatos trió–művei... kicsit a szomszédok „gyönyörűségére" is."

A zene volt az aktív pihenés számára. Vagy tán több is annál. A zene áradása – a ritka, családi együttlétek foglalatába zárva.

Dr. Pertorini Rezső 1964–től 1976–ig élt és dolgozott a hetedik kerületben, a Dohány utca 57–ben.

Madách sétány Információs Iroda...

... nyílt a Kazinczy utca 9. szám alatt. A szeptember 13-a óta működő irodát napról-napra többen keresik fel. A lokálpatriótákat az egész beruházás érdekli, míg más családok csak a saját lakásukat érintő tervekkel szeretnének megismerkedni. A tervezett sétány közelében lakók pedig szeretnék tudni, ha a beruházás nem érinti lakásukat, miért nem vásárolhatják meg azt.

A lakosok – mint néhány beszélgetésből kiderült – praktikus okoknál fogva is örülnek az irodának. Végre megtudhatják, hogy érdemes-e otthonukba szerelőt hívni, falat rendbehozni, festeni vagy tapétázni, hiszen 1989 óta - amikor elkezdődtek a felmérések, a kérdőív kitöltések, a lakáslátogatások, a lakógyűlések – senki sem mert pénzt fektetni lakásába. Persze, ha már a bizonytalanságnál tartunk, az bizony a két világháború óta jelen van. Lelkes építészek már akkor tervezték a VII. kerület ezen házerdejét átszelő, a levegőtlen városrészt fellazító új sugárút kialakítását.

A lakók öröme sajnos nem lehet felhőtlen, mert Erzsébetváros Önkormányzata még nem hagyta jóvá az ütemtervet. Így az érdeklődőknek valóban csak tájékoztató jellegű információkat tud nyújtani az önkormányzat részéről *Halászné Fehér Ágnes*, és *Tóth Gizella*, a Coopers & Lybrand cégtől *Zsuffa Kálmán* építész.

A kiköltözés esetén 8-10 hónap áll majd a családok rendelkezésére. Ez elegendő idő a tárgyalások lefolytatására, a lakás- és a költözési időpontok kiválasztására. Várhatóan azonos vagy jobb komfortfokozatú lakásba kerülnek majd a kiköltözők.

Az Információs Iroda hétfőn 13.30–18.00-ig, szerdán 8.00–16.30-ig, pénteken 8.00–11.30-ig tart nyitva. Telefonon bármikor érdeklődhetnek a kerület lakói. Tel.: 268-0708 vagy 268-0709

Agens
Lee Cooper
MÁRKABOLT
A KÁRTYA FELMUTATÁSA
MINDEN VÁSÁRLÁSKOR
4 % ENGEDMÉNYT JELENT.
BUDAPEST VII. IZABELLA U. 11.
NYITVATARTÁS:
HÉTFŐTŐL – PÉNTEKIG
14 – 19 ÓRÁIG

Eladó két Csontváry-kép

A *Magányos cédrus*, valamint a *Sétakocsizás Athénben újholdnál* című Csontváry-kép, amelyeket a tulajdonosok megvásárlásra ajánlottak fel, olyan jelentős részei a magyar kultúrkincsnek, amelyekről a magyar államnak nem szabad lemondania. A Kanadában élő tulajdonos, aki meg akar válni a képektől, a festményeket a magyar államnak ajánlotta fel megvételre. A döntés nem egyedül a művelődési tárcán múlik és alapos, körültekintő tárgyalásokat igényel. A két védett, a *Magyar Nemzeti Galériánál* letétben lévő festmény eladási ára igen nagy összeg, a képek megvásárlásának ügye ezért a pénzügyi kormányzatra is tartozik.

Újból és mindörökké

M. Nemzet 1994. márc. 18

Magyar Zsidók Könyve

A holocaust fél évszázados évfordulójára jónéhány kötet megjelenése várható. Ezeknek a sorát nyitotta meg az Újból és mindörökké című kötet, amelyet tegnap mutattak be a Litea könyvesboltban.

A kiadvány az 1943-ban megjelent, *Nádor* Jenő és *Rónay* Mihály András által szerkesztett *Magyar Zsidók Könyve* című gyűjtemény reprint kiadása. A fenyegetettség állapotában született, utolsó utáni segélykérésnek szánt válogatás a hazai zsidó írástudók legjaván kívül *Anthologia Coacta* címmel a nyugat-európai zsidó írókat és költőket is kötetébe gyűjtötte: olyan nevekkel találkozhatunk itt, mint *Spinoza*, *Heine*, *Bergson*, *Kafka* vagy Max *Jacob*. Szemelvényekkel szolgál e könyv az újhéber irodalomból. A reprint kiadáshoz *Hajdú* János írt előszót, akit aggaszt az újabb nemzedékek történelmi tájékozatlansága. Szerinte ez a kiadvány nem a választási kampány része, a Reprint Kiadó gondolata korábban fölmerült.

(csontos)

59	Mezőkövesdi Sajtüzem
60	Miskolci Élelmiszer-kereskedelmi Rt.
61	Mosoni Kenyér Rt.
62	Mosoni Kenyér Rt.
63	Nógrád Gabona Rt.
64	Nógrád Gabona Rt.
65	Nyírség Sütőipari Kft.
66	Óbudai Közért Vállalat
67	Opál Kereskedelmi Rt.
68	Országos Szakipari Vállalat
69	Országos Szakipari Vállalat
70	Pankaszi Téglaipari Kft.
71	Panoráma Szálloda és Vendéglátó Vállalat (Bükk Holding Rt.)
72	Pápateszéri Téglaipari Kft.
73	Pátria Élelmiszer-kereskedelmi Rt.
74	Perion Akkumulátorgyár Rt.
75	Pécsi Tervező és Szolgáltató Rt.
76	Provízió Rt.
77	Publica Kulturális és Kiadói Rt.
78	RÖLTEX Kereskedelmi Rt.
79	Salgótarjáni Vegyipari Gépgyár Kft.
80	Somogy m. Sütő és Édesipari Rt.
81	Somogy m. Sütő és Édesipari Rt.
82	SVT-Wamsler Rt.
83	Szamosmenti Fruct Rt.
84	Szentgotthárdi Téglaipari Kft.
85	Tapolcafői Téglaipari Kft.
86	Tatai Téglaipari Kft.
87	TIGÉP Kft
88	Uniform Vagyonértékelő és Szolgáltató Kft.
89	Univerzál Ker. Rt.
90	Vitafort Első Takarmánygyártó és Forgalmazó Rt.
91	Vas m. Gabonaipari Rt
92	Vas m. Gabonaipari Rt.
93	VEGYÉPSZER Rt.
94	„Victoria" Első Magyar Gabona Rt.
95	ZONA Vendéglátó Kft.
96	
97	**Összesen:**
98	
99	A 100 %-os kárp. jegy használatból lejön a privatizációs költség, am
100	Ahol a pályázat tárgya árverés, ott a dátum az árverésre jelentkezési
101	Ahol a pályázat tárgya „részvény csak kárp. jegyért", kizárólag haza
102	
103	**A táblázat figyelemfelkeltő, pályázati felhívásokat önmagában n**

Csontváry

Tavaszi fesztivál és európai kulturális hónap

Kitüntetett japán—magyar

Pénteken este a Budapest Kongresszusi Központban Beethoven IX. szimfóniájával megkezdődött a 14. Budapesti Tavaszi Fesztivál, amely ez alkalommal — Krakkó és Graz után — egyúttal az Európai Kulturális Hónap megnyitását is jelenti. Április 10-ig kimagasló magyar és külföldi művészek, együttesek kétszáznál több hangversenyére, prózai, opera- és táncelőadására, értékes képzőművészeti kiállításokra, filmbemutatókra kerül sor. Az eseményhez hét további magyar város csatlakozik. Érdemes hangsúlyozni az Európai Közösségek Bizottsága minap nálunk járt elnökének, Jacques Delors-nak a gondolatát: Budapest mint az Európai Kulturális Hónap színhelye, kedvező hatást gyakorolhat az Európai Közösség, valamint a közép- és kelet-európai országok közötti közeledés folyamatára.

A megnyitó Beethoven-hangverseny után rövid beszélgetést folytattunk zenei életünk kimagasló személyiségével, a „japán—magyar" *Kobayashi Ken-Ichiróval*. Éppen húsz éve lépett először Magyarország földjére, szakma, közönség és a karmester között mély rokonszenv alakult ki, hét éve az *Állami Hangversenyzenekar* művészei vezető karmesterükké, tavaly év végén Ferencsik János utódává, fő-zeneigazgatójukká választották.

● Mielőtt először idejött, hallott ön a távoli kis Magyarországról?

— Az országról keveset, a zenéjéről, amely a japánhoz hasonlóan ötfokúságra épül, nagyon is. Bartók zenéjét ismertem és szerettem. Ez hozott ide. Igazi nemzetközi karrierem Budapestről indult, ahol megnyertem az első karmesterversenyt.

● E nevezetes main túl sok szépet hallottunk évfordulós koncertjein.

— Inkább azokról szólnék, amelyeket önök nem hallhattak. A napokban jöttünk meg Angliából, ahol tíz városban tizennégy hangversenyen játszottuk Liszt, Bartók, Kodály, Beethoven, Brahms, Mendelssohn, Richard Strauss, Wagner zenéjét. Az angol közönség, hírét meghazudtolva lelkes volt. Turnénk szervezői 1996-ra visszahívtak bennünket.

Tegnaptól a Magyar Köztársaság Érdemrend középkeresztjének kitüntetettje

● Ez igazán örvendetes. Megmondaná, meddig remélhető értékes együttműködés jeles zenekarunkkal?

— Pontosan. Ameddig kölcsönösen adni tudunk egymásnak. Úgy érzem, egyelőre ez a helyzet. Tudok róla, hogy kiváló külföldi karmesterek huzamosan jól együttműködtek és működnek magyar zeneművészekkel. Nem hasonlítom magam Egisto Tangóhoz, Failonihoz, Klempererhez, Gardellihez, de talán én is lehetek egy a megtisztelő sorban.

(rajk)

Carlito útja

Carlito útja talán nem is út, hanem egy éppen csak járható szűk kis ösvény. Carlito New York spanyol Harlemének kölyke, aki 1975-ben öt év börtön után szabadul, s visszatér életének megváltozott színterére. Evilági álmai vannak, evilági erkölcsökkel és értékrenddel, s evilági fogadalommal, hogy nem járja régi útját. A tisztesség, a becsület és a hála fogalma újra értelmet nyerhetnek életében. Igen ám, de mi történik, ha környezetében éppen ez az értékrend sodorja őt ismét tisztességtelen, becstelen játszmákba, gyilkosságokba?

A producer a forgatókönyvet Edwin Torres regényei alapján két év munkájával íratta meg David Koeppel (Jurassic park). Torres Harlemben született, szegénységben s kábítószeres bandák közelségében nőtt fel. Éles ésszel megáldott emberként tanulásra adta fejét, jogász lett, idővel pedig New York állam legfőbb törvényszéki bírája, aki bűnesetek tucatjaiból gyűjthette tovább az ifjúkorban szerzett értékes és izgalmas tapasztalatait. Brian De Palma rendezőnek így nem okozott gondot, hol forgassa a film tárgyalótermi jeleneteit: az író munkahelyén. Carlito alakjának megformálására a producer a mindig profi Al Pacinót választotta.

E film nem egy átlagos, hagyományos gengszter- vagy maffiatörténet. Mind az író, mind a rendező igényes jellemábrázolásra törekszik, így a cselekmény is egyfajta nyugodt tempót vesz fel.

Sajátos emberi sorsot vetít elénk Brian De Palma, egy álmokkal kikövezett, de az álmokig el nem jutó utat. Carlitók útját. (UIP-Duna Film)

(Falus)

Tolcsvay-titkok

Óriáskoncertre készülnek a Tolcsvay testvérek március 15-én este, a Budapest Sportcsarnokban. A harmincéves zenészmúlt összes jelentős állomását érintő fellépés hátteréről az egyik főszereplőt, Tolcsvay Lászlót kérdeztük.

Amint azt a nagy múltú muzsikus elmondta, múlt évi nagylemezének megjelenése után döntött úgy, hogy ismét színpadra áll. Ehhez azonban természetesen segítségül hívta a régi barátait is. Így erre az alkalomra állt össze újra — s már több hete együtt gyakorol — a híres Tolcsvay-trió, s a még akusztikus hangszereken megszólaltatott legősibb daloktól kezdve ad ízelítőt zenei pályafutásából. A buli gerincét — ahogy azt Tolcsvay László mondta — a hetvenes évek nagy zenekara, a Tolcsvayék és a Trió adja, Czipó Tibor, Móricz Mihály és Németh Oszkár közreműködésével elevenítve fel a legendássá vált dalokat. Föllép a két kedvenc szövegíró, Bródy János, valamint Müller Péter Sziámi, és természetesen színpadra lép Koncz Zsuzsa is.

A koncertre csábítás trükkje pedig, hogy azokhoz szólnak, akik nem politikai indíttatásból szeretnék megünnepelni március 15-ét, csupán olyan helyre szeretnének menni, ahol ezen a napon nyugalom van. Az ünnep tiszteletére pedig felcsendül a Magyar Mise is Pitti Katalin, Begányi Ferenc, Sasvári Sándor, Vikidál Gyula és egy több mint 100 tagú kórus előadásában, amelyet Pál Tamás vezényel.

Csontváry határtalansága

Május 23-ig látható a festő emlékkiállítása a Magyar Nemzeti Galériában

Picasso után egy másik nagy festő mutatkozik be teljes életművével a Várban, Csontváry, kinek értéke nőttön nő, művészete immár országhatárainkon túl is terjed, maradandó minősége romolhatatlan kincs.

A mostani, az eddigi legnagyobb szabású bemutatás: a közönség hatvan festményt, tizenhét rajzot láthat. Most először Csontváry azon műveit, melyek Stockholmból, Prágából és Losoncról érkeztek. Mindez fokozza e kiállítás jelentőségét, s az nemkülönben, hogy évek alapos, körültekintő munkájával restaurálták a képeket. Mivel a pécsi Csontváry Múzeumot felújítják, ezt az alkalmat használják föl arra, hogy Budapest után a teljes anyagot 1994. júniusában *Stockholmban*, szeptemberben a hollandiai *Rotterdamban* és novemberben *Münchenben* tárják műbarátok elé. Kár, hogy a tervezett párizsi kiállítás elmaradt, hiszen a festő 1907-ben nagy föltűnést keltett, ott már önálló anyaggal szerepelt. Most alkalom lett volna arra, hogy Henry Rousseau és Csontváry teljesítményét tárgyilagosan összehasonlítsa a világ. Persze így is az igazságnak megfelelően derülhet ki interkontinentális léptékben Csontváry nagysága. Kétségtelen, utaztatása kockázatos, viszont megfelelő garanciák, biztosítás és körültekintés mellett megéri, mert föloldja Csontváry művészetének tovább nem indokolható elszigeteltségét. (A szállítást a német Schütz cég végzi Pécstől Pécsig légkondicionált járműveken, ezzel is minimálisra csökkentve a sérülés lehetőségét.)

A méretük nagysága miatt Csontváry „Baalbek"-je és a „Mária kútja" eleve Pécsett marad, továbbá az a három Csontváry-rajz, mely kanadai tulajdon.

Az anyag maga lenyűgöző, páratlan élményt nyújt, igazi rangot ad az idei Budapesti Tavaszi Fesztiválnak és az Európai Kulturális Fórum nálunk is megrendezett hónapjának. Dicséret és elismerés illeti a közreműködőket, a három kiváló restaurátort, *Czakó Ferencet, Pethő Károly* és *Tarai Terézt*, továbbá Hollandiát, mely anyagilag segítette ezt a többéves vállalkozást.

Az elmúlt száz esztendőben szakaszosan támadt föl Csontváry művészete az 1910-es, 1930-as és 1960-as esztendőkben Budapesten, Székesfehérvárott és Brüsszelben, az 1958-as világkiállításon. Azóta *Kisszebenben* végre emléktáblával jelölték meg szülőházát, és *Iglón* hamarosan Csontváry-*szobrot* avatnak. A grandiózus vállalkozást, azt, hogy méltó keretben ismerje fel a honi közvélemény, és a világ Csontváry messzeható jelentőségét méltó módon segítette anyagilag a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, a Shell Hungary Rt. és a Magyar Hitelbank.

Tett az is, hogy most először láthatjuk a Csontváry-festményeket egységes keretezésben. A katalógus, mely áprilisban kerül az érdeklődők kezébe — előszavát *Németh Lajos* és *Romváry Ferenc* írta.

Losonci Miklós

Hiányzó kihagyottak

Árt-e a művészetnek az Art Expo?

Az alcímben szereplő szójátékot felfoghatjuk költői kérdésnek is, hiszen már régen túlvagyunk az „áru-e a művészet?" álvitán, és a március 16-án megnyíló negyedik nemzetközi kiállítás és vásár, amelyet az Art Expo Alapítvány és a Hungexpo Rt. közösen rendez a vásárváros területén valódi áttörés, átütő sikert ígér — legalábbis a mennyiség területén.

Mint ahogy az adatokból kiderül, és ez el is hangzott a március 8-án tartott sajtótájékoztatón is — ahol a *Margitkert vendéglő* és a szponzoráló *Körmendi Galéria* jóvoltából nemcsak szóval traktálták a megjelent újságírókat — a tavalyi művészeti vásár területének éppen a dupláján mutatkozik be az a huszonnyolc hazai és húsz külföldi galéria valamint összesen hetvennyolc hazai és külföldi egyéni kiállító művész. Akik benn maradtak a zsűri rostálása után.

De éppen ez a bökkenő! Mire szorítkozzon, mire szorítkozhat a magas zsűri egy olyan műkereskedelmi kiállításon és vásáron, ahol a résztvevők maguk állják a bemutatkozás számláját, abban a reményben, hogy portékájuk vevőre talál, és vállalják az üzleti sikertelenség kockázatát is? A válasz — és ez úgy hangzott el a sajtótájékoztatón is — *a színvonal védelmére*. No de hol van az a vonal, amely felett érdemes nem *támogatni*, csak *tűrni*, és amely alatt *tiltani* kell. Nem lett volna érdemesebb inkább a színre koncentrálni, a minél sokszínűbb választék bemutatására törekedni? A választóvonalat egyébként is *nagyon bizonytalan helyen* húzták meg, hiszen míg egyfelől az amatőrség sem volt a bekerülés akadálya (az egyik galéria naiv művészek csoportját mutatja be), másfelől többszörösen kvalifikált művészek kerültek a kirekesztettek sorába. Igaz némi cinizmussal mi is vallhatjuk a tájékoztatón megfogalmazottakat, mely szerint ezeknek a művészeknek nem feltétlenül az Art Expo műkereskedelmi fórumán kell értékesíteniük a műveiket, kereshetnek erre más lehetőségeket is, bár tudjuk, hogy Magyarországon ilyen fórum belátható ideig csak egy lesz. És még azt is hozzátehetjük, hogy az impresszionisták óta kirekesztettnek lenni egyenesen művészi rangot jelent, de talán az expo szervezőinek jobb lett volna átgondoltabban dönteniük, hogy elkerüljék a művészi és a műkereskedelmi diszkrimináción ak még a *látszatát* is.

-rideg-

Érempanoráma

Az érmek nemzetközi seregszemléje június 19-ig tekinthető meg a Magyar Nemzeti Galériában.

A Nemzetközi Éremszövetség, a FIDEM, amelyetet 1937-ben alapítottak, Budapesten tartja XXVI. kongresszusát áprilisban. Ennek kísérő eseménye a hagyományoknak megfelelően e nagyszabású kiállítás. A Magyar Nemzeti Galéria 1977 után a második alkalommal biztosít helyet a világ új éremalkotásainak, melyek önértékeiken túl is hozzájárulnak a szobrászat megújulásához, kísérletező, felfedező, távlatokat teremtő energiával.

Negyven országból mintegy kétezer érem érkezett, s talán az is hozzájárult a budapesti találkozó létrejöttéhez, hogy a magyar érmészet világhírű. Például Lugossy Mária legutóbb 1992-ben nagydíjat kapott Londonban. Most áprilisban újra 10 nemzetközi és magyar díjat osztanak ki a FIDEM kongresszusán Budapesten.

Grandiózus a kínálat, gonolatokat tükröz: a világ globális érzelmi, közérzeti állapotát, tényeket és irányokat — az anyag, a technika és stílus kölcsönhatásait. Kiviláglik, hogy a magyar éremnek a világ szellemi körforgalmán belül is meghatározó múltja és jelene van. Ferenczy Béninek, Borsos Miklósnak méltó utódai születtek: 53 magyar érmész, szobrász szerepel mintegy 220 éremmel, mely a nemzetközi kiálltás egyik alapmértéke. Dicsérendő az egész látóhatárt betöltő figyelmesség, hiszen a FIDEM Kongresszusa időpontjában a Vigadó Galériában kisbronzokat láthatunk, a Dorottya utcai KKiállítóteremben a portugál érembemutatót, a Hadtörténeti Múzeumban számtalan jelvényt, a kitüntetések művészetét.

A Nemzetközi Éremkiállítást, melyet L. Kovásznai Viktória rendezett, nagy látogatottságra számíthat.

(L. M.)

● A legújabb lengyel filmek szemléjét rendezik meg a Budapesti Tavaszi Fesztivál keretében a Bem moziban március 19-e és 26-a között. Akik négynél több filmet akarnak megnézni, különleges kedvezményt kapnak.

juk magunkat

közepéhez közeledve már so-ram az Utazás kiállítás kínála-sztikai mustrát most tizenhete-g március 17-étől, négynapos városban.

a világban a magyar idegenforgalmi képviseletek, mint első számú hírvivői a magyar turisztikai kínálatnak. Mára mind becsukott. Öt esztendővel ezelőtt külhoni idegenforgalmi nemzeti propagandára a kormány még kétmilliárd forintot költött. Most töredékét sem.

Újabb példát is hozott egy idegenforgalmi szakember. A szomszédos Ausztriában a két év múlva Magyarországon megrendezendő expóra gondolva tartottak turisztikai nagycsúcsot. Az osztrákok üzleti szempontból is fontosnak tartják a budapesti világrandevút. Meg is jelentettek már ajánló füzeteket, tele árkedvezménnyel és a csábító ajánlattal: érdemes tőlük átruccanni Budapestre.

Ezen az összejövetelen viszont egyetlen magyar bemutatkozó füzet sem hívhatta fel ránk a figyelmet, hiszen a témában érintett szakemberek ezt valamilyen oknál fogva nem tartották fontosnak.

Hosszú ideje készül az átfogó koncepció a magyar turisztikai propagandáról. Miközben ügynökök járkálnak kis táskával a szomszédos és a távoli országokban szervezetről szervezetre, irodáról irodára, lakásról lakásra — gyengécske eredménnyel. Más példa: a budapesti Váci utcában található Taverna Szállodában az elmúlt egy év alatt negyedére csökkent az osztrák vendégek száma. Már a sógorok is más irányba tartanak?

Az egykori nagy bevételi csatorna most már bizony apad. Érthető is, hiszen az a csodatehén ott, a vasúti töltés mellett csak áll és bámul, miközben sebesen elrobog előtte a vonat...

K. D. P.

kínálnak

nosa a 17 szállodából álló *Paladien* hotelláncnak, valamint a *Corsair* chartervállalatnak. Mindez lehetővé teszi, hogy az iroda a szokásosnál magasabb színvonalat nyújtson alacsonyabb áron.

Összesen 120 országba indítanak csoportokat, szerveznek konferenciákat, kínálnak egyéni igényeket kielégítő programokat. A budapesti iroda javarészt *Marokkó* csodálatos tájaira hívja meg az utasokat. Az észak-afrikai ország télen-nyáron vonzza a magyarokat is, akik számára csodálatos körülményeket teremt a Nouvelles Frontières. A család éve alkalmából családi körutakat szerveznek Európába. Olyan városokba viszik csoportjaikat, amelyekben a gyermekek is életre szóló élményt, tanulmányaikhoz pedig ismeretanyagot szerezhetnek.

ajánlanak

iállításon felkeresik az „A" pavilon nek a Hunguest Rt. vonzó bel- és ülatban összkomfortos gyógy- és tívül olaszországi, horvátországi hegyvidéki üdülések, párizsi vá-ott és kedvezményes gyerek- és pelnek.

sziget

Ételekkel csalogatnak

Önmagában is elismerés, ha egy vendéglátós céget már néhány esztendeje azzal a feladattal bíznak meg, hogy etessék, itassák a parlamenti képviselőket, asztalköltemények varázsoljanak egy-egy diplomáciai fogadásra. Nos, „a Parlament hivatalos szállítója" címet a Taverna Rt. érdemelte ki. A gazdaságilag több lábon álló cég az idei Utazás kiállításon új kezdeményezéssel jelentkezik. A pavilonjuk előtti 134 négyzetméteres szabad területen sátrat állítanak fel, ahol bemutatják catering, utasellátó üzletágukat. Ugyanitt közönségcsalogatóként naponta kétszer pörög a szerencsekerék, sramlizene szól, és a kiállítás első két napján ökröt is sütnek nyílt színen az arrajáróknak.

is

Ingyen kerékpárt

mi sem adhatunk, de

Női kerékpár: 12.900 Ft,
férfi kerékpár: 6.800 Ft
gyermekkerékpárok, BMX-ek,
Mountain Bike kerékpárok Budapesten
a legnagyobb választékban, most

1 - 5.000 Ft ÁRENGEDMÉNNYEL!

Kamatmentes részletre is!

Túra-Mobil Kft

Bp. VI. Nagymező u. 43.
Tel: 112-5073
Szombaton is nyitva tartunk!

EXTRA:
Hirdetésünk 10.000 Ft-ig 500 Ft,
10.000-20.000 között 1.000 Ft,
20.000 Ft felett 1.500 Ft engedmény*ér.
Önnek bármely kerékpár vásárlásánál!

Hurghadában télen is nyár van

A hajók a Hurghada melletti négycsillagos Princess Hotel kikötőjéből nem hajnalban futottak ki a tengerre, hanem ahogy egy üdülőövezethez illik, kényelmesen, délelőtt 10 óra körül készülődtek útra. Fedélzetükön az Egyiptomba látogató magyar turisták és újságírók helyezkedtek el, az Emanuelle Tours vendégei, akiket a korallszigetekhez vittek egész napos túrára.

Hurghada mintegy 500 kilométerre délre fekszik Kairótól, kedves kisváros, üzlet üzlet hátán, zsibongó kereskedelemmel, s ha lehet ilyet mondani, a kairói bazársorénál választékosabb, koncentráltabb árukínálattal.

Van itt minden: kovácsolt réztárgyak, csodálatos aranyláncok, fonott ezüstékszerek, gyönyörű bőrtáskák, kitömött tengeri állatok, kinek mi tetszik. Egyébként itt is ugyanúgy folyik harsány hangon, nagy nevetések és színlelt felháborodások közepette a szenvedélyes alkudozás, mint Egyiptomban mindenütt, s a végén nem lehet tudni ki nyert az üzleten. A ravasz eladó, aki túl magas árral indított, vagy a vásárló, aki felére alkudta le az ezüstlánc értékét.

Hurghadában télen is nyár van, januárban 26—27 fokos melegben jártuk az utcákat. Már délelőtt 10 óra felé, amikor hajónk elindult simogatóan sütött a nap. Többórás út következett, s ahogy távolodtunk a vörös fényben szikrázó sziklás öböltől, egyre tisztább, átlátszó halványzöld vizet kavart fel a hajócsavar. Olyan átlátszó volt a tenger, hogy amikor lehorgonyoztunk az egyik korallzátony közelében, a hajó tatján áthajolva le lehetett fényképezni az odasereglő színes halakat. Amikor két óra múlva tovább indultunk Giftun Island szigete felé, két delfin is felbukkant. Hol közel jöttek, s átbújtak a hajótest alatt, hol eltűntek a szemünk elől, s jó távol csapták fel újra a vizet. Giftun szigete pedig pergő, finom homokpadjaival, lassan mélyülő öbleivel, s ha lehet még tisztább vizével, a partra vetett, kiszáradt korallok ezreivel nehezen írható le. Ilyen tájakat szoktak a reklámfilmekben felvillantani, hogy nyugtalanság fogja el a nézőt, s azon kezdjen töprengeni, nem kellene-e mégis odautaznia...

Az egy hét alatt, amíg ott voltunk, oda-vissza átszeltük autóbuszunkkal a homoksivatagot, alkudoztunk a tevehajcsárokkal, bejártuk Kairó utcáit, hétrét görnyedve a bányaaknákhoz hasonló járatokon lementünk a piramisok fülledt sírkamráiba, amelyeket kiraboltak, s amelyek falán egyetlen füstnyom nem árulkodott arról, hogy vajon mivel világították meg, akik építették... S akkor *Nemcsok Attila*, az Emanuelle Tours egészen kivételes felkészültségű egyiptológusa, idegenvezetőnk azt mondta nekem:

— Tudjuk, hogy az egyiptomiak volfrámot bányásztak. Ismerünk egy faliképet, ahol egy egyiptomi méltóság a mai izzólámpához hasonló tárgyat tart maga elé. Vajon nem lehetséges...?

S amikor a piramisok elképesztő tömegén végigtekintett az ember, amikor a luxori és a karnaki templom 20-30 méter magas, egy kőből faragott obeliszkjeit szemügyre vette, csak az jutott az eszébe, hogy még a mai technológiai lehetőségek mellett is milyen hihetetlen erőfeszítésbe kerülne ezeket ez irdatlan kőtömböket átszállítani a Níluson, és felállítani a helyükön. Vajon mit tudtak a régi egyiptomiak időszámításunk előtt a XV. században? Hogyan csinálták?

Tamás Mihály

Napfény, tenger, egzotikum... 94

JAPÁN 10 nap/8 éj IV. 29.	**129 000 Ft**
MAURITIUS 14 nap/11 éj IV. 11.	**155 900 Ft**
MEXIKÓ 15 nap/13 éj IV. 29.	**141 500 Ft-tól**
THAIFÖLD 14 nap/12 éj III. 31.	**104 900 Ft**
LAST MINUTE — III. 22-től 11 nap	
THAIFÖLD most	**84 900 Ft**
KORFU *egész nyáron* 1 hét repülővel	**23 900 Ft**

Az Utazás 94 BNV vásáron a 201/D standunkon március 17—20. minden utunkat árkedvezménnyel árusítjuk!

TAN-TÚRA Utazási Iroda, 1065 Budapest, Lázár u. 6.
Tel.: 131-5368, 132-5527, fax: 132-2113

re hatással lehet. Ugyanakkor ezt a civilizációt igen eltérő szokásokkal és hagyományokkal bíró nemzetek, etnikumok sokasága alkotja, valamint számos különböző politikai kultúra. De úgy tűnik, minél szorosabb közelségbe hozza össze ezt a tarka közösséget a kortárs civilizáció, arra kényszerítve tagjait, hogy közös értékeket és viselkedési szabályokat fogadjanak el, annál erősebb az egyes csoportok önnön nemzeti, faji, kulturális sajátosságát védő akarat. A mai világ veszélyes konfliktusai közül nem egy éppen azzal magyarázható, hogy minél inkább közelebb kerülünk egymáshoz, annál inkább látjuk a másik másságát. Ezenfelül olyan korban élünk, amikor különféle álrendek omlanak össze, s miközben a világ igazán többkultúrájúvá, többpólusúvá lesz még, csak keresi a korunk megfelelő, valóban igazságos rendet.

Mindebből a mai világ különös drámaisága következik: ez a világ ugyanis egyre több helyen teszi lehetetlenné azt, hogy az egyik a másikával együtt létezhessen, pedig ennek a világnak egyetlen esélye van, s ez éppen az együtt létezés.

Nem igaz az, hogy a televízió, a film, a videó, valamint korunk más vívmányai miatt a színház veszít jelentőségéből. Úgy tartom, épp fordítva van, s hogy éppen a színház legalkalmasabb arra, hogy igazán erőteljesen mutasson rá a világot fenyegető sötétségre és a reményt hozó fényre egyaránt.

A színház ugyanis egyike az emberi hitelesség fontos szigeteinek a mai elembertelenítő technikai civilizációban. S ezért ha nem akarjuk, hogy ez a világ rossz véget érjen — minden lehetséges módon védeni, oltalmazni kell. Hisz éppen a semmivel föl nem cserélhető emberi személyiség, a hu-

Szabad emberek dialógusa

mán lelkiismeret az, amire megamasinériás, elszemélytelenedett világunknak szüksége van. A világra leselkedő veszélyekkel csakis az ember, pontosabban megújult felelősségérzete képes szembenézni, éppen az tehát, amiben nem képes őt helyettesíteni a legmodernebb számítógépes rendszer sem. A világ reménysége az élő-eleven emberi lény rehabilitációja.

A színház egyáltalán nem csak egy műfaj a sok közül. Ez az egyetlen olyan műfaj, ahol nap mint nap egy másik embert megszólító élő ember van jelen. Éppen annak köszönhetően nem csupán történetek bemutatásáról szól. Emberi találkozások helye ez, a hiteles emberi létezés tere, ami több is önmagánál, mert a világról és önmagáról, a társadalomról és annak tragédiáiról, az emberről és annak szerelmeiről, a haragról és a gyűlöletről vall. A színház az emberi közösség fókusza, e közösség szellemi életének kristályosodási pontja, szabadságának és szóértésének tere.

Szilárdan hiszem, hogy a sokféle különböző kultúra által teremtett és konfliktusaiktól fenyegetett globális technikai civilizációban a színház a jövőbe tekintő távcső, a remény konkrét formálója. De nem azért, mintha a feladata az lenne, hogy jobbnak mutassa a világot, mint amilyen, vagy hogy megalkossa ezen világ jobb jövőjének látoszínház mutathatja meg az emberségben a toleranciához, egymás megbecsüléséhez és a lét titkai iránti tisztelethez vezető utat.

Felhívom Önöket, a Színház valamennyi művészét, hogy gondoljanak e pillanatban szarajevói kollégáikra. Ők ugyanis pontosan azt teszik, amiről én beszélek: a lélek szabadsága, a párbeszéd ápolása és a konkrét emberi kommunikáció segítségével szegülnek szembe az országukban dúló szörnyű háborúval. Az etnikai fanatizmus megszállottjai s az erőszaktevők a legsötétebb múltba vetik vissza ezt a világot. A Színház művészei viszont, akik világunk drámáiról, az emberi lélek drámáiról folytatnak dialógust nézőikkel, a jövőre mutatnak. Azon a szarajevói háborún kívül, amelyről a televízió tudósít, egy másik háború is dúl ebben a városban. Egy fegyverek nélkül vívott háború dúl azok között, akik gyűlölnek és megölnek másokat pusztán azért, mert azok másmilyenek, s a Színház művészei között, akik pedig az emberi lények megismételhetetlenségét teremtik meg és lehetővé teszik ezen lények számára a párbeszédet. Ezt a háborút a színházművészeknek kell megnyerniük. Mert ők azok, akik a jövőre, az emberiség békés, a világ és a létezés titkairól folytatott békés párbeszédének lehetőségét mutatják föl.

Ezek a művészek a békét szolgálják, s azt juttatják eszünkbe, hogy a színháznak van értelme.

Varga György fordítása

(Az idei színházi világnap — március 27-e — alkalmából Václav Havel küldte el üzenetét a világ színházi embereihez.)

konzervatív párti honatya. Vagy legalábbis jogában áll ferdíteni, füllenteni, megtagadni az egyenes választ, ha az országos érdek ezt így kívánja — teszi hozzá. Ilyen dolog a politika.

Szó se lehet ferdítési jogról vagy efféle szituációról. A Ház színe előtt csak az igazság hangozhat el — siet a válasszal John Major miniszterelnök, különösen az után, hogy a brit sajtó szárnyára kapta a témát Waldegrave szerencsétlen kijelentése nyomán.

Mire utal Waldegrave? Hogyan állhat elő olyan helyzet, amelyben a miniszter részéről egy-egy kényelmetlen és kényszerítő parlamenti kérdést követően elhangozhatnék kitérő, sőt: tudatosan ferdítő válasz? Két felmentő okot jelöl meg fejtegetésében a konzervatív párti politikus — egyrészt azt az esetet, amikor a font sterling éppen bajban van, leértékelése várható, és ha egy erre rákérdező interpellációra őszinte válasz hangzik el a pénzügyminiszter szájából, akkor a külföldi pénzemberek azonnal akcióba lépnek, rettenetes károkat okozva a brit államkasszának. Másrészt pedig nemzetbiztonsági tényezők merülhetnek fel ferdítés indokaként. Waldegrave példát is említ: szerinte James

Miniszteri hazugságok

Callaghan, a később miniszterelnökségig emelkedett munkáspárti pénzügyminiszter járta meg egy ízben a hozzá intézett interpellációval, és dodonai válasza kimerítette az igazság elferdítésének kritériumait. Ám emiatt végtére is nem volt hibáztatható, mert a font értékét védte.

Csak természetes, hogy most Callaghan — immár agg lordként — úgyszintén tiltakozik, hogy ő ilyet sohasem tett, és ő mindig az igazság bajnoka volt. Nos nem is igazán arról van szó, bűn-e okkal hazudni vagy sem, ezt a jezsuiták már a 17. században vitatták. Inkább ott van a dolog bökkenője, hogy mennyire veszíti hitelét a hazug politikus. Hiszen a hajdani Callaghan-ügyben az történt, hogy közel-keleti arab üzletemberek tetemes összegeket készültek Angliába beruházni, de ha kérdésükre az igazat feltáró választ kapták volna, ész nélkül sürgősen más helyet kerestek volna a pénzüknek. Viszont üzleti lépésüket követően hamarosan megtudhatták, mi a helyzet a fonttal, és kámforként szállhatott el bizalmuk az angol kormány szavahihetőségében.

Akárhogy sietett most John Major a helyreutasítással és Lord Callaghan az önmentő tiltakozással, Angliában mindenkinek az járt az eszében, hogy miként nyilatkoztatta ki a Ház színe előtt nemrégiben Patrick Mayhew, az északír ügyekkel megbízott miniszter, miszerint a londoni kormány nem tárgyal titokban az IRA-val. Persze hogy tárgyalt.

William Waldgrave az indokolt politikai hazugság elvét igyekezett elfogadtatni, s még kvalifikálta is azt, amikor kifejtette, hogy kapitális nagy hazugságnak semmiképp sem lehet helye a parlamentben, csak az egyes válasz valamiféle megkerülésének. Egy vezércikkíró arra mutat rá, hogy ha teret nyerhet ilyesféle elv, akkor mindjárt alkalmazzanak a politikusok egy másikat is, azt, hogy a hazugság melyik közéleti műszajhazugság az lamérdek, és melyik csupán kormányérdek. Egyéni érdekekről nem is szólva. A nagypolitikában nem kaphat lábra a népszerű komikus, Les Dawson mentalitása, aki pillanatnyi gondolkodás után így adta meg a választ a hozzá intézett kérdésre, hogy „szokott-e hazudni?" — Csak akkor, ha érdemes!

A szomorú egy ilyen majdnem tökéletes demokráciában, mint az angol, hogy Waldegrave becsületes és emberi megnyilatkozása, a megengedhető politikai füllentés elvének felvétele, gyors miniszterelnöki reagálást váltott ki. Major Grál lovagi kijelentését arról, hogy parlamentben pedig soha nem hangozhat el más, mint a teljes igazság. Ugyanis ez az etikai normák kényszerűsége jegyében fogant kormányfői odapörkölés nemesen cseng, de ettől még biztosak lehetünk benne, hogy ha érdekek úgy kívánják, minden politikus hazudik egyet-egyet, s még csak a szeme se rebben.

SÁRKÖZI MÁTYÁS

Vadas József

Csontváry ismét útra kel

Nyugtalan, önmagát hosszan kereső embernek ismerjük meg a század talán legnagyobb festőjét, Csontváry Kosztka Tivadart monográfusának, Németh Lajosnak az írásaiból, amelyek részletesen feltárták cikk-cakkos életútját, mielőtt művész lett volna. Ez is szokatlan módon történt: 1880 októberében egy napon látomása támadt. Mint ő maga beszámolt róla, egy hang azt közölte vele, hogy belőle lesz a „napút" festője, nagyobb Raffalllónál. A sugallat hatására hamarosan útra kel, 1881-ben elmegy Rómába, hogy megnézze magának azt a festőt, akit túl kell szárnyalnia.

De ez csak az első utazás, amelyet még számtalan követ. Az volt a terve, hogy az akkor Párizsban élő Munkácsyhoz áll be segédnek, de a mestert nem találta a francia fővárosban. S bár visszatért tanult szakmájához — gyógyszerészként kereste kenyerét — nem tágit nagy elhatározásától. Olyan szent nekibuzdulással lát a festészet alapjainak elsajátításához, mint nagy kortársa, az ugyancsak az őrület határán dolgozó Van Gogh. Amikor pedig, miként eltervezte, összegyűlik annyi pénze, amiből hosszabb időre megteremtheti a munkához szükséges függetlenséget, végleg otthagyja a patikát. Hollósy szabadiskolájába megy Münchenbe, ahol már komoly tudásról valló stúdiumokat készit, megfordul Németország több városában, majd megint elutazik Párizsba. Fokozatosan érik meg benne a felismerés, hogy hová kell mennie: egyre inkább Dél felé fordul. Pompej, Dalmácia következik. Ebben a vonzalomban is akad egy nagy társa: Gauguin, aki az elveszett paradicsomot keresi és találja meg az európai civilizációtól még alig érintett Tahitiben. De amig Csontváry eljut a maga Szentföldjére, Közel-Keletre, némi kitérőt kell tennie: utazások idehaza, majd Nyugat-Európában. 1903 telén aztán végre hajóra száll Gibraltárban, és Kairón át hamarosan Jeruzsálembe érkezik.

Nem folytatom; a Nemzeti Galériában, ahol most — néhány mérete miatt mozdíthatatlan kép kivételével — szinte teljes életműve együtt szemlélhető, ki-ki megleli a további helyszíneket. Hiszen a század első évtizedében — 1903 és 1910 között — született főművek már címükkel is jelzik alkotójuk vándorlását: Marokkói tanitó, Zarándoklás a cédrushoz Libanonban, Sétakocsizás újholdnál Athénben, Kilátás a Holt tengerre Jeruzsálemben, (Sajnos nagyon hiányoznak mellőlük a legnagyobbak: a Baalbek, a Mária kútja, a Taormina.) S ha már az utazásnál tartunk, hadd folytassam azzal: ez a kiállítás is egy (most következő) utazásnak köszönheti létét. A képek májusban útra kelnek. A régóta húzódó terv megvalósul. Stockholm, Rotterdam, München fogadja majd őket. Némi kárpótlásképp azokért a városokért, amelyek — a kiállítás körüli huzavonák miatt — egyelőre lemondtak róluk.

Csontváry már életében is rendezett külföldön kiállítást (Párizsban és Berlinben); köztudott, hogy egy komolyabb válogatás szerepelt 1958-ban, a Brüsszeli Világkiállítás magyar pavilonjában. Mégis, mindezek után vagy inkább ellenére az a művész, akit mi a legnagyobbak között tartunk számon idehaza és a legnagyobbakkal vetünk össze az európai mezőnyben, alig-alig ismert határainkon túl. Nem szerepel az összefoglaló kézikönyvekben. A róla készült parádés albumokat is hiába kináljuk a külföldi kiadóknak: általában visszhangtalanul cseng a neve. több mint esedékes tehát ez a régóta húzódó és most végre megvalósuló, egy évre tervezett külföldi vándorkiállítás.

Hát nem abszurdum? Jean Cassou, a század egyik legjelentősebb francia művészettörténésze, azon belül is a századforduló kutatója így nyilatkozott Csontváryról: „A dunai Rousseau". És nekünk még mindig harcolnunk kell az elismertetéséért. Ráadásul azt is tudjuk, vagy inkább látjuk, hogy ez az analógia kicsit sántit. (A dícséretet, perszer örömmel nyugtázzuk.) Csontváry nem naiv művész volt, mint a Vámos Rousseau; ugyanúgy megtanúlta önerejéből a szakmát, mint Van Gogh. Más kérdés, hogy — Van Gogh-gal ellentétben — az ő stílusa, formavilága egészen közel áll a naiv művészekéhez vagy — kezdetben legalábbis — a naturalizmusból és akadémizmusból mintát merítő vasárnapi festőkéhez. A mostani kiállításon is szereplő szénrajzai, szabályos akt- és fejtanulmányai tanúsítják, megtanult rajzolni; érett korszakának alakjai gyakran mégis testetlenek, tésztaszerűen képlékenyek. A dekorativítás diadalmaskodni látszik a plaszticitás fölött. Jobban mondva: a belső látomás diktál, az érzelmi attitüd dominál. Csontváry álmodik, s mint az álmok általában, az övéi is színesek, harsányak, miközben a kontúrok képlékenyek, a formák elmosódottak. Káprázatként éli és jeleníti meg a valóságot, s teszi ezt akkor, amikor az álomfejtés tanát Freud megalkotja. A Keleten rezervátumként ránk maradt múltunkkal szembesítve, mintha csak azt sugallná: a történelem bennünk él, tovább kísért. Csak hisszük, hogy teljesen a magunk urai vagyunk; nem kis részben az elfelejtett élményeink (örömeink és traumáink) alakítják cselekedeteinket. Ideje, hogy megszabaduljunk a beidegződéseinktől, a szűrke, prózai jelentől. Ő mindenesetre fellázadt ellene.

M. Hírlap
1994. márc. 26

mng MAGYAR NEMZETI GALÉRIA
HUNGARIAN NATIONAL GALLERY

Múzeumi világnap, 1994. május 18.

A Magyar Nemzeti Galéria az idei Múzeumi Világnap alkalmával, amelynek témája „Színfalak mögött a múzeumokban", a Csontváry-képek restaurálásába kívánja beavatni a közönséget. A *Taorminai görög színház romjai* című kép helyreállításáról a helyszínen, a C épület III. emeletén tájékoztatja az érdeklődőket Petheő Károly, a Magyar Nemzeti Galéria osztályvezető restaurátora. Ezen a napon egyébként a kiállítások megtekintése ingyenes.

11 órakor és 15 órakor

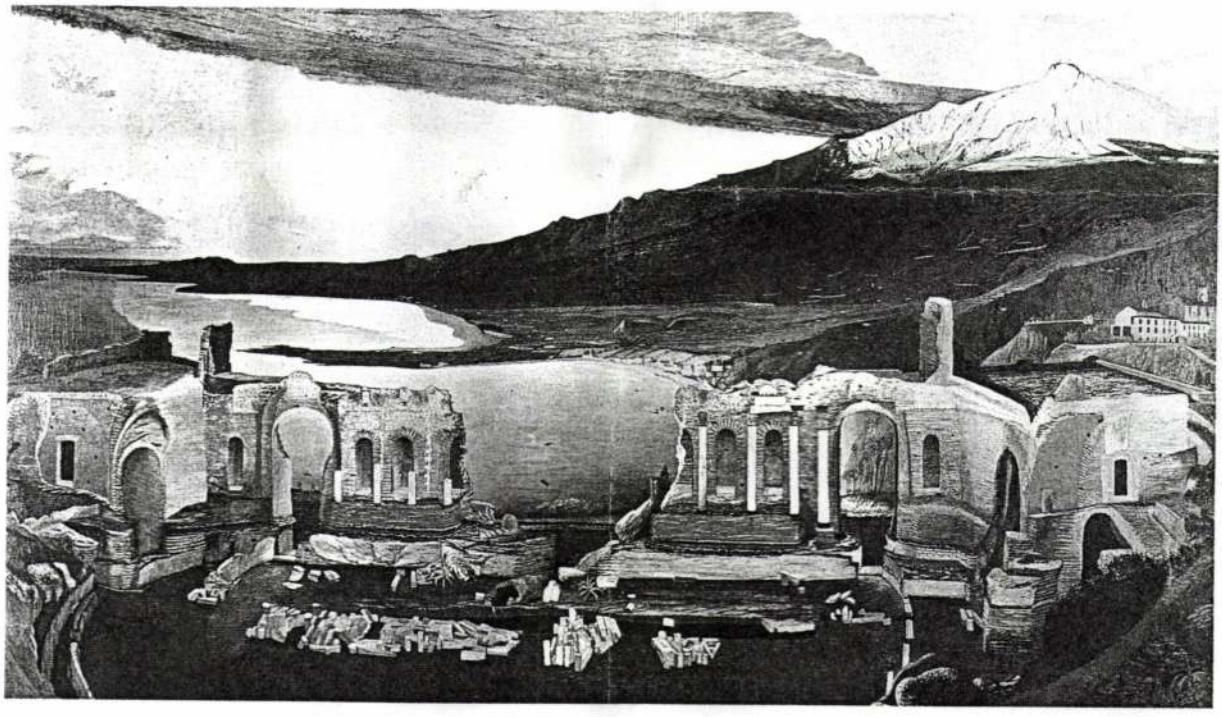

17 órakor - B épület földszinti előadóterem

15o éve született Mészöly Géza, az intim táj-
kép magyar mestere
Dr. Szinyei Merse Anna előadása a MNG Baráti
Körének szervezésében

Csontvány

MTA Művészettörténeti Intézet
Budapest, I. Uri utca 49.

COLLEGIUM ARTIUM

MEGHIVÓ

Tisztelettel meghívjuk a **Collegium Artium** keretében a Magyar Nemzeti Galéria **Csontváry**-kiállításán tartandó szakvezetésre és vitára.

Intézetünk felkérésére a vezetést **Dr. Romváry Ferenc** vállalta.

A látogatás kezdete: **1994. május 10-én, kedden 14 óra**
(Magyar Nemzeti Galéria, C épület bejárata)

Ajánlott irodalom: Magyar művészet 1890-1919, Bp. 1981. pp.398-407

1994. május 4-én

Marosi Ernő s.k.
igazgató

Csontváry

Csontváry

Amilyen rendhagyó volt Csontváry pályafutása, olyan zaklatott lett művészetének utóélete, és oly kései az elismertetése. A kortársak idegenkedését valószínűleg nem annyira a művek „modernsége" váltotta ki, hiszen a nyelv, amit beszéltek, már bevezetett volt a műveltebb közönség körében, hanem inkább a dimenziói. A nyomasztó méretek és érzelmi-szellemi távlatok késztethették az egykorú szemlélőt arra, hogy kerülje a találkozást a képekkel. De a fő ok, amiért nem vették komolyan Csontváryt, az lehetett, hogy életvitelében azt a polgári minimumot sem teljesítette, amit abban a korban még egy művésztől is kötelezően elvárt a társadalom. Az emberek nem tolerálják a kívülállást, Csontváry valóság feletti lebegése, furcsaságai, hóbortjai kizárták őt a társadalomból. Rendhagyó figurája eltakarta a művészt. Az idő távlata kell ahhoz, hogy a mű függetlenedjék az alkotó személyiségétől. Csontváry esetében azonban még ez is nehezen ment. Vásznainak csodával határos megmenekülése a kocsiponyvasorstól a fiatal Gerlóczy Gedeon építész jóvoltából döntő, ám csupán tárgyi feltétele volt az életmű szellemi kivirágzásának, beépülésének a nemzeti műveltségbe. Ezután hosszú csönd következett. *„A művész és műve kívül esett a szellemi élet horizontján"* – mondta erről Fülep Lajos. Legfeljebb a vele kapcsolatos mulatságos anekdotákat adták tovább az emberek.

Mélyen jellemző, hogy halála után 27 évvel egy tekintélyes festő, Bernáth Aurél annak érezze szükségét, hogy Csontváry művei kapcsán az elmebetegek festészetéről értekezzék (1946). Csak az ÖNARCKÉP-et, a MAGÁNYOS CÉDRUS-t és a ZARÁNDOKLÁS-t ismerte el, a többi képet mint „rendezetlen, ernyedt, instabil" munkát kiiktatta a művészetből. Ha az ő ízlését bántja – feltételezte Bernáth –, akkor nyilván bántja másokét is. A közízlést akarta átformálni, művészeti meggyőződését mint föltétlenül helytállót kizárólagossá tenni. Példája tanulságos lehetne a még ma is létező kulturális akarnokok számára.

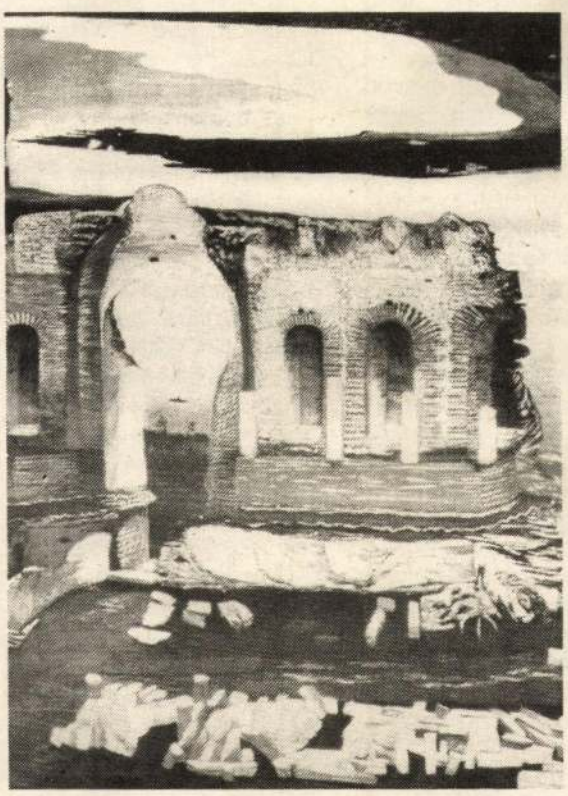

Csontváry: A taorminai görög színház romjai (részlet, 1904–1905)

Ugyanebben a cikkben Lehel Ferencet, Csontváry első monográfusát (1922, 1931) is erősen bírálta Bernáth: megrótta mint *„kritikátlan lelkesedőt"*. Pedig Tivadar festőművészetének sokáig nem volt más komoly méltatója. Az Új Idők Kiadó szerény sorozatában jelent meg 1945-ben F. Gachot-nak, művészetünk francia hívének néhányoldalas értő esszéje. Aztán a koalíciós évek rövid intermezzója, és 1956-ig ismét hallgatás. Az 1949-es párizsi bemutatkozás után a képek eltűntek, „elvesztek". Csak Fülep Lajos erélyes fellépésére „találták meg" a vásznakat a Szépművészeti Múzeum pincéjében összetekerve, úgy, ahogy lerakták, mikor Párizsból visszaérkeztek. A forradalom évének nyarán lehetett ismét Csontváry-képet látni: a MAGÁNYOS CÉDRUS-t, más, „dekadenciába vivő" és „kozmopolita" művek, Rippl-Rónai-, Egry-képek társaságában, politikai vitáktól terhes légkörben, az *olvadás* egyik jeleként. Az utóélet következő fejezete, amikor Csontváryt az 1958-as brüsszeli világkiállításon szerepeltették – '56. november 4. és a még folyó megtorlások feledtetéséül. Egyebek közt *„az elárvult aszkéta mester"* (ahogy Nagy László nevezte) lett volna hivatva hazánk jó hírét visszaszerezni.

Amikor vaskalapos tanulmányát Bernáth kiegészítve újra megjelenteti, a Csontváry-reneszánsz már küszöbön áll. Emlékezetes a heves társasági és sajtóvitákkal kísért 1963-as székesfehérvári kiállítás, melyet több mint ötvenezren néztek meg. Egy évre rá, kínos időhúzás után került sor a pesti kiállításra: Csontváry a *tűrt* kategóriába soroltatott. De már le lehetett írni, hogy *„hosszú ideig tiltott gyümölcs volt kulturális életünkben"* (Dutka Mária). Felpezsdült a festő irodalma is. '64-ben jelent meg Németh Lajos monográfiája, '66-ban Pertorini Rezső CSONTVÁRY PATOGRÁFIÁJA című műve, s számos igényes cikk, tanulmány. Ez időben vált Csontváry életműve közkinccsé. *„Ez az ország... érdeme nélkül, sőt akarata ellenére – váratlan örökséghez, páratlan kincshez jutott"* – írta Fülep Lajos. Azóta folyamatos és egyre tartalmasabb a festő utóélete Magyarországon. Németh Lajos alapműve új kiadásában oeuvre-katalógust is közöl (1970). Pécsett önálló Csontváry Múzeum létesül, a festő műveinek zöme állandóan megtekinthető. A Nemzeti Galéria lépcsőházában a TAORMINA fogadja a látogatókat. A művészettörténeti búvárlás egyre elmélyültebb, részletezőbb. Különösen izgalmasak a művész kulturális környezetére és motívumainak előzményeire vonatkozó kutatások.

Hamarosan felmerült az igény: Csontváry festészetét az egyetemes művészet történetébe illeszteni. A párizsi s a brüsszeli siker elenyészett, ideje a festő nagyságához méltó hírét állandósítani. Ennek módja és lehetőségei évek óta terítéken vannak, és legutóbb sajtópolémia formájában nyilvánosságot is kaptak. De ez már tisztán szakmai vita a képek restaurálásáról, az írásbeli hagyatékról, a nyugat-európai útról.

Ez utóbbi kérdés már nem kérdés: a Csontváry-művek utazni fognak. Mielőtt azonban útra kelnének, mi is láthatjuk őket. A Nemzeti Galéria kiállítása gyönyörű. A festmények frissen restaurálva, remek keretekben sorakoznak a falakon, májusig. „A Csontváry-életmű világhírre kész" – hirdette az egyik legutóbbi újságcím. Bizonyára így van, s reméljük, hogy a külországi állomásokon *katalógus* is kiegészíti majd a képi élményt. Katalógus, amely adatokat, tudományos dolgozatokat, emlékeztető reprodukciókat tartalmaz. Enélkül bármely kiállítás, de a művész meg- és elismertetése is elképzelhetetlen. A jelenlegi kiállítás, legyen akármilyen nagyszabású, s szolgáljon akármennyi újdonsággal, *csonka* így, katalógus nélkül.

KOVÁTS ALBERT ■■■

Dr. Faustus villanyt gyújt

A BERLINI HEBBEL-THEATER VENDÉGJÁTÉKA

A Gertrud Stein-darab – „DOCTOR FAUSTUS LIGHTS THE LIGHTS" (Dr. Faustus villanyt gyújt) – a Faust-legenda újramesélése: Steinnél a jó doktor a villanykörte feltalálásához szükséges tudásért adja el a lelkét. A darab 1938-ban operalibrettóként íródott a drámaírónő kedvenc zeneszerzője, Gerald Berners számára. Az opera sohasem készült el, a briliáns angol arisztokrata krónikus munkaképtelenségben szenvedett. Ennek ellenére a librettót önálló műként New York-ban már többször bemutatták, először 1949-ben.

Wilson Gertrud Stein-rendezése „a modernista égben kötött házasság" – írta a Variety a New York-i bemutató kapcsán. A Village Voice kritikusa is úgy vélte, hogy Wilsont és Gertrud Stein-darabját egymásnak teremtették: „Egyáltalán nem meglepő, hogy egy Gertrud Stein-darab annyi mindent felfed abból, ami csodálatos Robert Wilson színpadhoz való viszonyában – azzal együtt, ami fogyatékossága. Amikor Stein saját szövegeit vitte színpadra, akkor is olyan szövegekkel dolgozott, amelyeket steini premisszák formáltak, és bizonyos értelemben egész színháza annak megtestesülése, amit Stein darabjaiban elképzelni látszott: egy tűnődő, látomásos színházat, amelyben képzetek és feltételek – nem pedig emberek – játsszák az aktív szerepet; egy olyan színházat, amelyekben a szavak az eseményekhez hasonlóan ismétlődnek, sokszorozódnak és egymásba hatolnak, ahelyett hogy követnék egymást; egy olyan spirituális bankettet, amelyen a történeteket inkább fölidézik, mint elmondják, és a drámákat inkább fölvázolják, mint eljátsszák."

Wilson, a vizuális gondolkodó és a gigantikus látványosságok mérnöke, egy pódiumot és egy átlós lépcsőt leszámítva üres színpadon játszatja el a darabot. De úgy játszik a fényekkel – és értelemszerűen az árnyékokkal –, mint senki más. Az előadás – olyan takarékos, szellemes és szögletes, mint egy rajzfilmre vitt Mondrian – az áttekinthetőség csodája. Wilson együttesének nagyobb részét fiatal keletnémet színészekből és színinövendékekből válogatta össze, Gertrude Stein csodálatos naivitását és különleges humorát a diákok ártatlanságával akarta konfrontálni. A rendező mégis az eredeti, lefordíthatatlan angol szöveg mellett döntött, vagyis a diákoknak először meg kellett tanulniuk angolul. A színészek akcentusos angolja némely kritikusok szerint emeli az előadás hatását, némely kritikusok szerint pedig laposssá teszi a nyelvet, és idegesítő. Wilson komplex módon koreografált mozdulatok parádéját vitte színpadra, amely hol aláhúzza, hol ellenpontozza a szöveget. A kísérőzene Hans Peter Kuhn műve: karikírozottan szenvtelen minimalista zene, amelyet hanghatások, valamint parodizált revü- és ragtime-zene tesz változatossá.

De a Village Voice kritikusa számára valami mégis hiányzik az előadásból. „Wilson mozgóképeinek szépsége, az a világosság, amivel a szöveget tagolja és ritmizálja, még a humor is, ami szint visz a rendezésbe, távol áll attól a szenvedélytől, amely Stein tragédiájának középpontjában van. Míg Stein szövege minden kubista szemlélődő jellege ellenére is forró, Wilson olvasata hűvös, behízelgő, derűs – nagyon száraz vodka-martini Stein nehéz vörösbora helyett."

■■■

Madách Színház, március 25–26-án, 20 órakor
(Bp. VII., Erzsébet krt. 29–33.)

Picasso: Gertrude Stein (1905)

Gertrude Steinnek mindmáig csupán egy műve jelent meg magyarul: az ALICE B. TOKLAS ÖNÉLETRAJZA. De – amennyiben hihetünk az irodalomértőknek – ez is elég, mert a steini szerep fontosabb a műveknél, márpedig ebből a könyvből éppen erről a szerepről tudhatunk meg igen sokat. „Adva van egy érzékeny lelkületű és sokféle belső gátlással küszködő, kisebbrendűségi érzésektől sújtott, viszont annál sértődöttebb és nagyobbra törő, okos amerikai nő, akinek alapmagatartását eleve megszabja néhány gondolat: mélységes tisztelete mindannak, ami szép és szellemi, ugyanakkor valami olyasminek a követelése, ami merőben más, mint ami addig volt: ami *modern*. Ennek a mindenáron újat akarásnak alighanem első prófétája Gertrude Stein, úgy is mint alkotó, úgy is mint mecénás – mint új írói módszerek kiagyalója, az új művészetek támogatója, menedzsere. Gertrude Stein fontos alakja volt annak a francia–angol–ír–amerikai műhelynek, amelynek olyan óriások voltak tagjai, mint Apollinaire, Joyce, Yeats, Eliot, Pound, F. M. Ford, Cocteau, Anderson, Dos Passos, Faulkner, Fitzgerald, Hemingway és Wilder. De nemcsak irodalomról volt szó, hanem képzőművészetről is." Stein Matisse s még inkább Picasso hűséges híve, pártfogója, barátja, hogy a többi nagyságról, mint Braque, Picabia, Juan Gris már ne is beszéljünk. (Kristó Nagy István)

■■■

Meghívó

A Kulturtrade Kiadó szeretettel meghivja Önt az Irók Boltjában (1061 Andrássy út 45.) 1994. május 27-én pénteken 11 órakor kezdődő sajtótájékoztatójára, melyen új kiadványainkat mutatjuk be.

Megjelenésére feltétlenül számitunk.

CSONTVÁRY

Réti István
A nagybányai művésztelep

A reprezentativ, nyolcvan nagy méretü szines reprodukciót is tartalmazó könyv a modern magyar festészeti törekvések eddigi legteljesebb összefogalalása és a szerző eredeti kéziratának első szöveghű közreadása.

Csontváry poszterkönyv

Kiemelkedő magyar festők életművének kulcsfontosságu alkotásait magyar, angol, német nyelvü elemzésekkel, életrajzi adatokkal bemutató sorozat első kötete.

SOMMAR PÅ LILJEVALCHS

CSONTVÁRY

KÄRLEKENS HUS

· BRODERIER

Liljevalchs Konsthall

10 juni – 21 augusti 1994

CSONTVÁRY (1853-1919)
OCH
KÄRLEKENS HUS – BRODERIER

Välkommen till dubbelvernissage
fredagen den 10 juni kl 15
(portarna öppnas kl 14)

Anföranden av
ÖVERINTENDENT Folke Lalander
UNGERNS AMBASSADÖR László Deseö
TEXTILKONSTNÄR Edna Martin

Musik framföres av Anders Kilström

Utställningen öppnas av
STOCKHOLMS KULTURCHEF Christina Hallman

Liljevalchs Konsthall
Djurgårdsvägen 60, 115 93 Stockholm
Tis-sön 11-17, tis o tor även 17-20
Måndagar stängt
Buss 44 o 47, färja från Slussen

Kortet gäller vernissagedagen för två personer

CSONTVÁRY

CSONTVÁRY, PILGIMSFÄRD TILL LIBANONS CEDRAR, 1907
EDNA MARTIN, KÄRLEKENS HUS, 1954

STOCKHOLM
SVERIGE
0550
LIC PB 36070

Dr Timár Árpád
Üllői út 119/IV.65
1091 Budapest
Ungern

MUNKAKÖZVETÍTÉS PEDAGÓGUSOKNAK

Néhány hónappal ezelőtt hírt adtunk róla, hogy pénzhiány miatt megszűnt a fővárosi és a főváros környékén dolgozó pedagógusoknak segítséget nyújtó *munkaközvetítő alapítvány*, a Napfény. A kényszerű szünet után most újra egy helyen juthatnak hozzá a megfelelő állásinformációkhoz az óvodákban, iskolákban dolgozók: a pedagógus-állásközvetítés a *Fővárosi Munkaügyi Központban* folytatódik.

– Óvónőket, dajkákat, gyerekfelügyelőket, tanítókat, középiskolai tanárokat, pedagógiai asszisztenseket egyaránt el tudunk helyezni, vagy a fővárosban, vagy valamelyik környékbeli településen – mondja *Szalóky Béla*, a munkaügyi központ speciális rétegközvetítéssel foglalkozó munkatársa. – Eddig szinte kivétel nélkül minden hozzánk fordulónak találtunk állást, bár a legnagyobb kereslet a matematika-, fizika-, nyugati nyelv szakosok iránt van. Egyedül az egyszakos franciatanároknak nem tudok megfelelő munkahelyet ajánlani a fővárosi iskolákban.

Szalóky Béla napi kapcsolatban áll az oktatási intézmények igazgatóival, így az állásajánlatok is a munkaügyi központba érkeznek. A speciális pedagógusközvetítés igénybe vehető naponta 9–11 óra között, cím: Budapest XI., Bicskei u. 6. Telefon: 1668-853, 1668-846, 1666-125.

(mörk)

TÁPPÉNZES NAPOK

Életünk során többször előfordul, hogy hosszabb-rövidebb ideig táppénzes ellátásra szorulunk. Az is megtörténhet, hogy egy nagyobb műtét, vagy hosszabb betegség kapcsán hónapokra keresőképtelenné válunk. Felmerül a kérdés, van-e felső határa a táppénzes napok számának?

A választ a *Társadalombiztosítási Törvényből* tudhatjuk meg. Eszerint a táppénz *egy évig* folyósítható megszakítás nélkül. Lehetőség van a táppénzfolyósítás meghosszabbítására. Ez esetben körzeti orvosunkat kell felkeresni, aki az illetékes rendelőintézeten keresztül további *3 hónappal* meghosszabbíthatja betegállományunkat. Abban az esetben, ha a teljes gyógyuláshoz ez sem lenne elegendő, szintén a körzeti orvos beutalójával az Orvosszakértői Intézet engedélyt adhat további *9 hónapos* táppénzellátásra.

Ha a beteg állapota súlyos, esetleg maradandó sérülést szenvedett, a tb felkínál számára egy másik megoldást is. A betegállomány hatodik hónapjától mind a kezelőorvos, mind pedig a beteg javasolhat egy olyan tájékoztató jellegű orvosi vizsgálatot, amelynek eredményeképpen a beteget *leszázalékolhatják*. Tudnunk kell azonban, hogy erre a vizsgálatra senki nem kötelezhető. A beteg akkor válik csak rokkantnyugdíjassá, ha mindkét fél – tehát az orvos és a beteg is – ezt a megoldást látja jobbnak. Ebben az esetben a betegnek igénylőlapot kell kitöltenie, részt kell vennie a már említett vizsgálaton, így jogosulhat véglegesen a rokkantnyugdíj folyósítására.

Eötvös Gyöngyi

FÜSTMENTES KÓRHÁZ

Nemrégiben az Országos Dohányfüstmentes Egyesület vezetőségének egyik tagja, *dr. Jantsky Erzsébet* belgyógyász adjunktus került a parádfürdői állami kórház főigazgatói székébe. A szóban forgó kórház eddig a legfüstösebb intézménynek számított az országos egészségügyi intézetek között. Az új főigazgató személye biztosíték lehet arra, hogy a parádfürdői legyen az ország legelső dohányfüstmentes kórháza.

FŐVÁROSI ÁLLATOTTHON

A Herman Ottó Országos Állat- és Természetvédő Egyesület hozta létre a fővárosban, a Brassói úton működő állatotthont. Közel kétszáz otthontalanná vált állatot gondoznak itt, abban a reményben, hogy rövid időn belül szerető, gondoskodó gazdára találnak.

FOTÓ: MARTON SZILVIA, MTI

Pamcsi és az új frizura

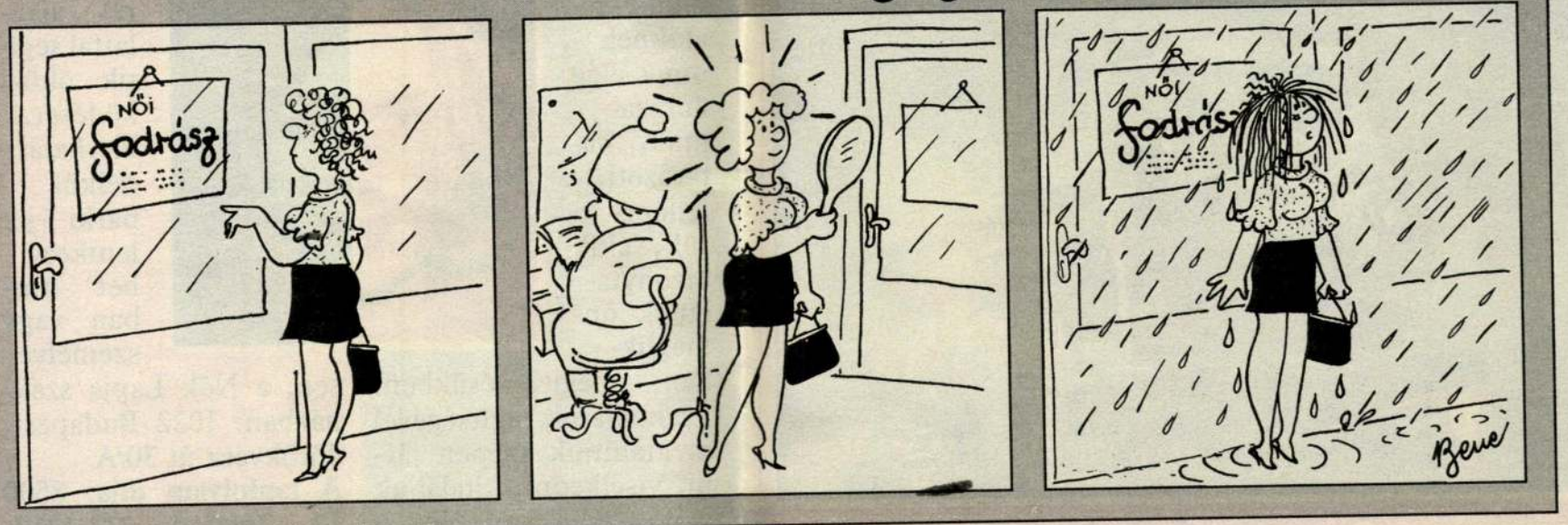

CSONTVÁRY STOCKHOLMBAN

A svéd főváros egyik leghíresebb kiállítótermében, a Liljevalchs-szalonban mutatták be azt a nagy sikerű Csontváry-kollekciót, mely már a budai várbeli kiállításon is tömegeket vonzott. *Assa Wall* kritikus prófétai tájképfestő, zseniális láttatónak nevezi Csontváryt, s miközben részletes életrajzával megismerteti a svéd közönséget, művészetét és lángoló hitvallását az életről a kortárs Van Gogh és Gauguin művészetével rokonítja. Augusztus 21-ig láthatta a kiállítást a svéd közönség.

A sikeres kiállítás óriási érdeklődést keltett Stockholmban. Csontváry, különös világával, őszinte indulataival nekünk magyaroknak jó ajánlólevél a távoli északon is.

Ivánka Imre

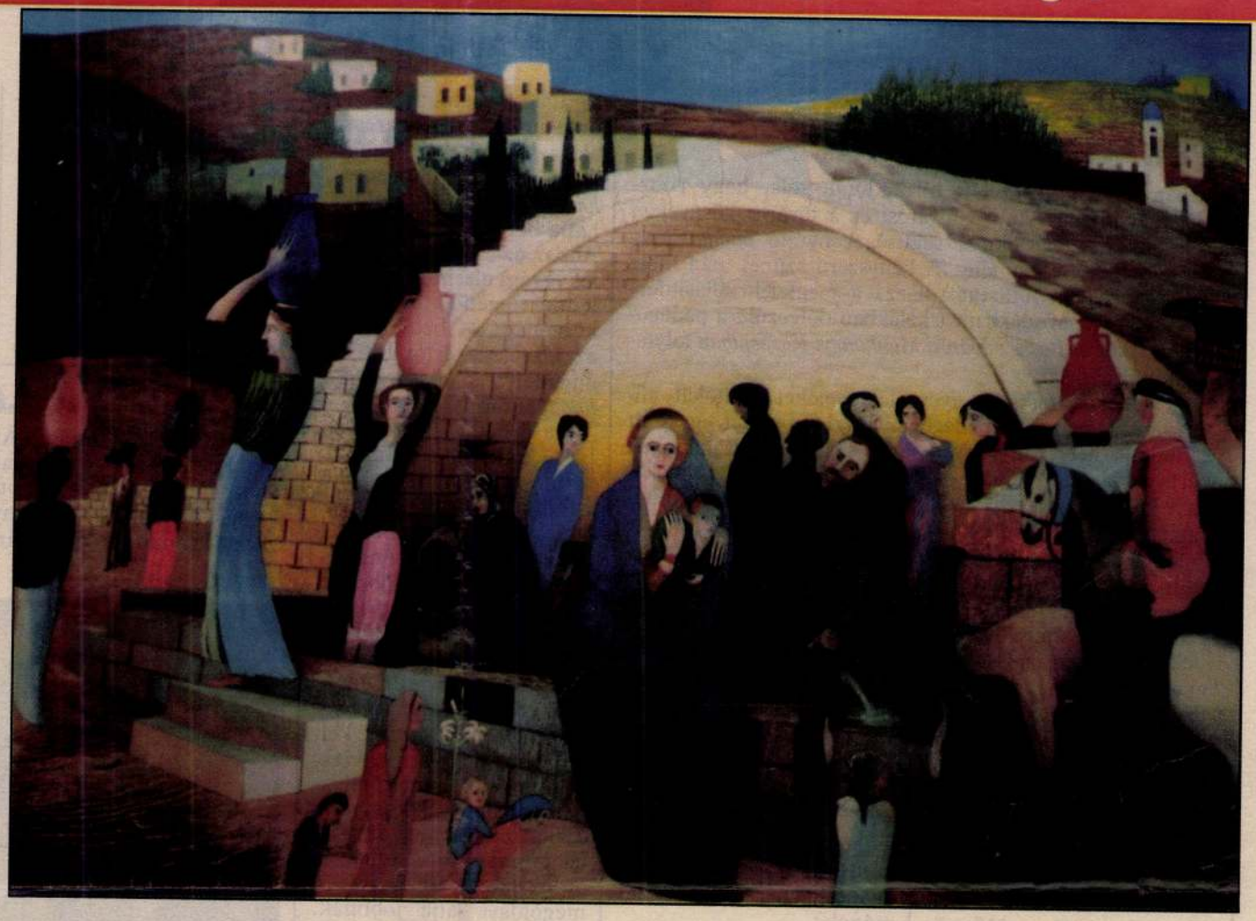

KÉPÜNKÖN: MÁRIA KÚTJA NÁZÁRETBEN

NŐK ISKOLÁJA

A NŐK LAPJA megjelenésfejlesztő és önismereti tanfolyamot indít azoknak a nőknek, akiknek nincs elég önbizalmuk, határozott fellépésük, akik bizonytalanok önmagukban, megjelenésükben. Szaktanárok segítségével megtanítjuk szépen járni, viselkedni, kitaláljuk hajviseletét, sminkjét, a pszichotréningen feltárjuk lelki problémáit, amelyek megjelenéséből adódnak. Divattervezőink konkrét ajánlattal segítik öltözködését. Korhatár nélkül bárki jelentkezhet írásban vagy személyesen, a Nők Lapja székházban: 1022 Budapest, Törökvész út 30/A.

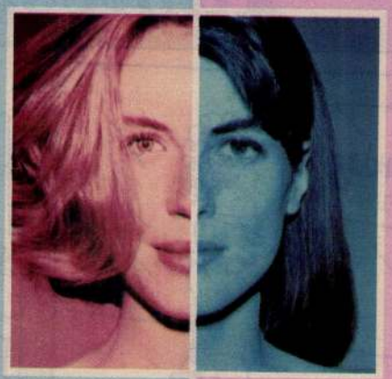

A tanfolyam díja: 8500 Ft. Telefon: 212-4019, 156-2533.

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

UJ TÜKÖR 1980/XVII/40.sz.

Hol feszülnek a zseniális energiák?

SZÍNES MAGYAR FILM: CSONTVÁRY

Egy festőállvánnyal felszerelt elszánt utazó

A színész megpróbálja megfejteni a festő titkát

Huszárik Zoltán nagyszerű festő. Nemcsak jó grafikus, miként azt a folyóiratok, vagy az És egy-egy illusztrációja bizonyítja, hanem szépséges képeket is fest, lenyűgöző tájképfreskókat — celluloidszalagra. Sorra látogatja Csontváry Kosztka Tivadar kedvelt motívumait, a hatalmas felvidéki vízeséseket, Taorminát, a szicíliai kis falvakat, görög utcácskákat, képeinek nyomában eljut Keletre is, és a száz évvel későbbi technikával újrafesti a filmvásznon Csontváry látomásait. Elénk varázsolja a fenséges tájak különös színeit és formáit, játszik a nappal és a felhőkkel, a sziklahasadékokban megbúvó színes virágokkal, a kopott házfalakkal, bölcskérgű fákkal, a holdbéli sivatagos hegyoldallal. Kihalt és lakatlan ez a vidék, a zsúfolt kis utcácskák is azok, a nyüzsgő tömeg csak foltként ékesíti a képet. Huszárik nem festett portrét a filmjében.

A két arc, amelyet a hegyormok, a görög színház, vagy a buja mediterrán terasz közé rajzolt, a tájképfestő munkája. Dekoratívak, nem feltétlenül szépek — modern festőről lévén szó —, de csúnyaságuk, vagy inkább különösségük érdekes részlet a monumentalitásban. Pedig a *Csontváry* róluk akar beszélni. Ha hihetünk az elhangzó temérdek sok irodalmi idézetnek, a film a meg nem értettséggel küszködő, magányra kárhoztatott tehetségek, a sorból kilógó óriások sorsáról szól. Olyan emberekről, akikben „zseniális energiák feszülnek" — szavalja a Színész, miközben a Csontváry-szerepre készül, és természetesen önmagát is közéjük sorolja. A megszállottan őrült Festő és a megértésével gyötrődő Színész helyett azonban egy festőállvánnyal felszerelkezett elszánt utazó és egy elhanyagolt, kialvatlan arcú, lángoló szemű őrült lép elénk. Ugyanaz a bolgár színész, Ichak Finci játssza mind a kettőt.

Egyikük portréját sem rajzolja meg Huszárik Zoltán. Azt a folyamatot sem vázolja fel, ahogyan a színész megpróbálja megfejteni a festő titkát, akinek a bőrébe kell bújnia. Amit Csontváry egyéniségéről, gondolatairól megtudunk, azt halljuk, nem látjuk. Feljegyzéseiből olvasnak fel részleteket a filmben a hatalmas tabló kísérőszövegeként, melyek megmagyarázzák, mi vonzotta őt egyre messzebb Európától egyre távolabbi tájakra, ahol az igazi, fertőzetlen emberiességet kutatta, ahol az emberi érték nem a zsebekben csörög, hanem a szívekben lakik, és készséggel feltárulkozik.

A Színész is biztosan olvasta ezeket az írásokat és többre nem kíváncsi. Máris elképzeli magát a vízesés pörölycsapásai alatt, a homoksivatag dűnéjén, teveháton, keleti vályogviskóban, és a látvány tetszik neki. Vajon mit értett meg Csontváry zarándokútjából? A festmények szerencsére igazolják a tehetség tragédiáját, de honnan a Színész zsenigőgje, mellyel a messzi tájakról viszszarévedvén itt, a süppedős, lehúzó magyar pusztán, a Hortobágy kilenclyukú hídjánál letépi magáról a jelmezt, és a világ képébe vágja saját felsőbbrendűségét? Hol feszül benne az a zseniális energia, mely a kiválasztottak közé emeli?

Tudjuk persze, hogy a filmet Latinovits Zoltánnak írják az alkotók — az ő emlékének ajánlja a főcímen Huszárik Zoltán — és az ő személyisége talán kivívta volna a szerep hitelét. Helyére olyan művész figurája lépett, aki attól zseniális, hogy minden reggel ismeretlen ágyban ébred, aki az alkohollal kötött igazi, mély barátságot, talán az egyetlen, akit nem csal meg, és nem hagy el, mert többi szeretteinek életéből kénye s kedve szerint sétál ki s be. Aki természetesen haragszik az egészséges és józan világra az értetlenségéért, őszinte melegségre csak a bolondok között talál, ott látjuk csupán boldognak és mosolygósnak, holott ha mindenki olyan volna mint ő, nehezen játszhatná el a magányos hős szerepét. Ezt a sármos-századfordulós montmartre-i pózt csak az magyarítja, hogy úgy beszél, mintha egy új magyar novellából lépett volna ki.

Az emberi arcokat, mondatokat, helyzeteket hiányoló néző tanácstalan. Tulajdonképpen kitől kellene várnia a múltban bóklászó Színész birkózását a szereppel, vagy Csontváry művész-kálváriáját? A forgatókönyvet Császár István írta, a társíró Dobai Péter. Császár Kortársban megjelent filmnovelláját oktondiság volna összehasonlítani a filmmel, de írásainak hangja, zamata sehogyan sem érződik a *Csontváry*ban. Ichak Finci nyakába sem varrhatjuk a figurával szemben érzett ellenszenvünket, ő csak azt játszhatja el, amit megírnak neki.

Huszárik első és ez idáig egyetlen játékfilmjének, a *Szinbád*nak ismeretében sajnálhatjuk csak igazán a *Csontváry*ban elszalasztott lehetőségeket. A rendező ott is az örökké magányos, mindennapi skatulyáinkba nem belegyömöszölhető különös ember titkát kutatta. Hiszen Szindbádja is művész, az élet művésze. Új filmje a Csontváryk, Adyk, József Attilák sorsának szenvedélyeit ígérte. A „zsenális energiák" azonban továbbra is csak a Cédrus vagy az Önarckép formáiban, színeiben feszülnek, a filmvásznon nem robbannak.

SZÉKELY GABRIELLA

Hajnalban, délben, este

RÁDIÓJEGYZET

Bizonyára elhiszi nekem az olvasó, hogy nem hallgathatok nap nap után hajnaltól éjszakáig rádiót e szerény heti jegyzet megírása végett. Előre kijelölöm tehát magamnak a valami okból érdekesnek ígérkező műsorokat és ezeket megismerve kötök ki egy-egy témánál. Ezt teszi a passzionátus rádiózó is, azzal a különbséggel, hogy ő jobbára csak magában „jegyzetel". Csakhogy a rádióhallgatás már régóta nem csupán jó előre megszabott program. Amióta a zsebünkből, az asztalunkról, a kocsiból (persze, a körülöttünk megfordulók zsebéből, asztaláról, kocsijából is) rádióhang szól, nem válogathatjuk meg szuverén módon: mit igen, mit nem. Sokszor csak halljuk, halljuk a rádiót, aztán vagy fölfigyelünk valamire, vagy nem. Kiszámíthatatlan a mozzanat, amely egyszer csak „bekapcsol" bennünket az áramkörbe. Ezúttal három ilyen mozzanatról tennék említést.

Az első — mellékesen, napi munkájuk után a kisgazdaságukban bíbelődők, állatokat nevelők megszólaltatása volt a *Házunk tája* legutóbbi adásában. Bányász, gépkocsivezető, trükkfilmrajzoló... Jóval színesebb társaság, nemde, mint gondolnók? Egy okkal több, hogy lapunknál például — miután hivatásunk és szívünk egyaránt a társadalom művelődésének ügyéhez húz bennünket — arra gondoljunk: vajon mikor olvasnak, tanulnak, szórakoznak és üdülnek föl ezek az emberek? Hiszen a kertészkedés és az állattartás, tudomásunk szerint, nagy lekötöttséggel jár. Csakhogy kiderül, a bányásznak bizony élvezet bajlódni a kerttel — falusi származék, nem is tudna meglenni nélküle. Nem szólva arról, hogy a föld mélyében végzett munka után valóságos életszükséglete is ez. Egy ifjú állattartó pedig azt mondja: beszereztek gépi etetőt, itatót, így ugyan magasabb a költség, kevesebb a haszon, de nem rabjai a jószágnak, marad bőven szabad idejük. Hogy mire fordítják, nem tudhatom, de azok szabad délutánjairól, estéiről sincs biztos tudomásom, akik nem hizlalnak malacot.

A másik. Kellemes anekdotázó hang szólal meg a *Jó reggelt!*-ben moszkvai küldetéséről, arról, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány a fegyverszünet aláírásához még a szükséges pecséttel sem rendelkezett, és hogyan kaptak az utolsó percben megfelelő stemplinyomót. Balogh István hangja volt, a néhai szeged-alsóvárosi plébánosé, aki kisgazdapárti politikusként vezető szerepet vállalt 1944—45-ben. Személyesen csak egyszer volt szerencsém az emlékezetesen kövér páterhez — gyönyörű titkárnőktől körülvéve, interjút adott a pártirodáján —, s nem vállalkoznék közszereplésének még fölületes jellemzésére sem. De hogy jó ötlet volt — a későbbi diplomáciai kapcsolatfölvétel évfordulója alkalmából — „megszólaltatni" őt, az tagadhatatlan. A nehéz, ám reményteli idők bennfentes tanúját, aki minden hivatáloskodás nélkül, a humoros fordulatokat sem feledve, mégis emelkedetten beszélte el a történteket. Többször is lehetne kölcsönözni e becses szalagtárból.

Végezetül. Egy filmről kérdezik a *Hétvégi panoráma*ban Szirtes Ádámot, aki egyik főszereplő létére is csak most, hosszú évekkel a fölvétel után nézte meg a művet. Tetszett neki — mondja —, de bizonyos fönntartást érezni a hangjában. Annál egyértelműbben jegyzi meg, hogy vagy nyolcan-tízen, ha ültek a nézőtéren. És a te játékod milyen volt? — halljuk a kérdést. Jó, jó, de lehetett volna jobb is. Hogy miben — teszi hozzá —, azt nem mondom meg, minek áruljak el szakmai titkot... A ravaszkásan őszinte szó engem is fölbuzdít: nem árulom el, melyik film került terítékre. Hátha nem is érdemelné meg.

BALOG JÁNOS

Gyámoltalanul

FIATALOK A KÖZÖSSÉGRŐL

Teremt-e valódi közösséget egy csapat fiatalból, ha közösen elmennek két hétre almát szedni? Közösséggé lesz-e egy osztály, egy évfolyam, pusztán az együtt töltött évektől, a kirándulásoktól, a közösen rendezett műsoroktól, ilyesmiktől? Attól, hogy jól érzik magukat együtt, őszinték egymáshoz, kölcsönösen örülnek, bánkódnak kis ügyeik, bajaik fölött?

Százszor is elmagyarázták már arra illetékesek, hogy nem, s mégis újra és újra fölhangzik a szólam: jó közösséggé kovácsolódott X csoport, Y, osztály, Z tábor. A követelményt, hogy közösségi emberré kell nevelni a fiatalokat, sokan így értelmezik: közösségben élő emberekké kell tenni őket, bárhogyan is. Ha nincs közösség, amelyben éljenek, hát rátapasztják jobb-rosszabb, véletlen, vagy kényszerszülte társulásokra a címkét, rendeznek egy kis társadalmi színjátékot, a feladatot ezzel kipipálják. Teljesítet kor kívánta politikai-giai követelményt. H receptet tudós előadá vatalos leiratok és mú sok egyaránt terjesz

Divat is egyébként zösségről értekezni, v lalkozni, létének va nyának konfliktusait ni. Nem a legrosszab ne bánjuk, de ne is junk miatta. Ott mé már) divatból kifolyó tartunk, ahol nemrég idegenedettséggel, n hogy sikk lenne kö pártinak lenni, ahogy idegenedettség prófé ez idő szerint.

A közösség ügye ahogy mondani szokt lóban benne van a ben. Többnyire a miatt fölfakadó panas vívódásokkal, töpre kel. Hiszen valami s mindenkiben élhet hogy a valódi együtte társiasság jó, az ato ság rossz állapot az számára. Ideológiai

Rossini három nyitányára készített balettet Fodor Antal. A három tételből álló Rossiniana voltaképpen nagyszabású „balett-operett", Szirtes Tamás rendezésében. Főszereplői: Erdélyi Sándor, Sebestyén Katalin, Nagy Katalin, Pongor Ildikó, valamint a képünkön látható Mészáros László és Hevesi Imre. Közreműködik az Operaház balettegyüttese.

1994. július 13

DIANA MÁSODSZOR

Lady Di-t még mindig imádják az angolok. A trónörökös pár szétválását szörnyű csapásként élik meg. Erzsébet királynő azonban fellélegezhet, ismét lesz az udvarban egy „Lady Di...”; kisebbik fia menyasszonya, Sophie Rhys Jones. Sophie 29 éves, és tényleg megszólalásig hasonlít az eltávozott hercegnőre. Az udvar azt reméli, várja, elvárja tőle, hogy tökéletesen tölti majd be Diana helyét. Sokan máris a jövendő angol királynét látják benne. S hogy mit szól mindehhez az ifjú menyasszony? Nem lehet könnyű olyasvalaki helyett „dublőrködni”, akit egy világ dédelgetett. „Nem tudom, meddig bírom” – panaszkodott a újságíróknak. (Képünkön Sophie Diana-kosztümben egy montázson)

MEGÚJULT CSONTVÁRYK

Bújjunk a színfalak mögé! – hívott minket a Magyar Nemzeti Galéria a Múzeumi Világnap alkalmából. Petheő Károly restaurátor avatott be minket a Csontváry-képek helyreállítási titkaiba, az elkészült Taorminai görög színház romjai című remekmű segítségével. Mint elmondta, a restaurálások célja az állagmegóvás, a művek közönség elé bocsáthatósága és nem utolsósorban az, hogy megfelelő esztétikai élvezetet tudjanak nyújtani a közönségnek. Nehogy azt gondoljuk, hogy az idő múlásával elég az, ha a képeket porolgatják, a szakemberek például lakkoldóval vagy pipereszappannal szokták tisztítani a helyreállítani kívánt felületet, és ezután még konzerválják is ezeket. A Nemzeti Galériában kiállított Csontvárykat a magyar állam költségeire restaurálták. A Taorminai görög színház romjain végzett munkálatoknál a kép fölé egy kis hidat építettek, és térden csúszva végezték a szakemberek a helyreállítást. Ennek a remekműnek a közönség elé bocsáthatósága másfél millió forintba került.

Szabó Anikó

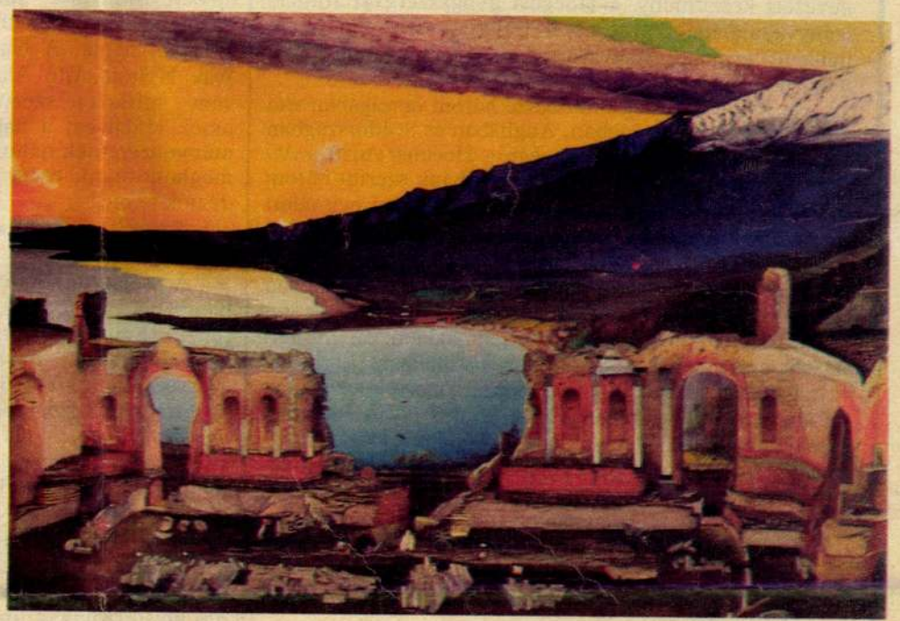

A HÁROM TENOR KONCERTJE

A labdarúgó-világbajnokság döntőjének előestéjén a zenei világ is világbajnok-esemény részese lesz. Los Angelesben a Dodger stadionban újra együtt lép fel a három világsztár, Placido Domingo, Luciano Pavarotti és José Carreras. 65 000 néző lesz tanúja a nagyszerű eseménynek a stadionban, s több millióan élvezhetik majd a hangverseny közvetítését a televízió képernyője előtt. A műsorról a szereplők nem árultak el sokat. A szokásos népszerű tenoráriákon, olasz, spanyol és amerikai dalokon kívül ez évben is felcsendül majd egy erre az alkalomra komponált egyveleg, olyan, amilyenre még jól emlékezhetünk nagy sikerű római koncertjükről. S ha a programot nem is tudjuk pontosan, azt biztosra vehetjük, hogy mi nézők, remekül fogunk szórakozni. A hangverseny karmestere ez alkalommal is Zubin Mehta lesz, aki a Los Angeles-i Filharmonikusok élén kíséri a három legnépszerűbb énekest. A műsort 1994. július 18-án láthatják a Televízió 2. csatornáján.

Bársony Ágnes

NÁLUNK NEM LESZ ABORTUSZTABLETTA

Az igen korai, néhány napos-hetes terhességek műtét nélküli, gyógyszeres megszakítására jelent meg egy-két éve a piacon a közkeletűen csak abortusztablettának nevezett készítmény, a Hoechst gyógyszergyár francia leányvállalatának, a Roussel Uclafnak RU 486 névre hallgató terméke. Magyarországon azonban nem alkalmazzák. Vajon miért nem?

– Az RU 486 a világ mindössze három országában van a piacon: Franciaországban, Angliában és Svédországban – válaszolja *Karlheinz Petschnikar*, a Hoechst Austria AG Pharma elnökségi tagja. – Üzletpolitikánk szerint három feltételnek kell teljesülnie ahhoz, hogy a szert egy adott országban forgalomba hozzuk. Csak ott jelenünk meg ezzel a készítménnyel, ahol jogszabály biztosítja a terhességmegszakítás kereteit, márpedig sok európai országban nem engedélyezi törvény az abortuszt. A szer csak nagyon szigorú kontroll mellett forgalmazható: az említett három országban sem kapható a patikákban, kizárólag olyan speciális klinikák jutnak hozzá, amelyek jogosultak az abortuszok elvégzésére. Végül csakis olyan államban vezetjük be, ahol a társadalom a terhességmegszakítást elfogadja. Ezért nem kapható például az Egyesült Államokban, ahol tiltakozó akciókat szerveztek ellene.

– *Tervezik-e az RU 486 magyarországi forgalmazását?*

– A készítményt nem nyújtottuk be regisztrálásra az Országos Gyógyszerészeti Intézetnél, és nem is tervezzük törzskönyveztetését Magyarországon.

– *Miért nem?*

– Az említett három ok miatt. De a legfontosabbnak a másodikat tartom: nagyon szigorú ellenőrzésnek kell érvényesülnie ahhoz, hogy ehhez a szerhez hozzá lehessen jutni.

–mörk–

APÁK NAPJA

Az Egyesült Államokban és a világ számos más országában is az édesapákat ünneplik június harmadik vasárnapján: ez az apák napja. A United Way Nyitott Ajtó Alapítvány miskolci szervezetének tagjai ezt a hagyományt szeretnék nálunk is meghonosítani, ezért rendezték meg az idén először az első hazai apák napját.

– A család akkor teljes, ha apából, anyából és gyerekekből áll – magyarázza az alapítvány miskolci szervezetének szóvivője, a program szervezője, *Szentpáli Zsuzsanna*. – Ha van anyák napja, nőnap, gyereknap, akkor miért ne emlékezzünk meg egyszer az édesapákról is? Mi ezt a rendezvényt összekötöttük a gyermekeiket egyedül nevelő apukák ünneplésével is, akik megállják a helyüket „anyaszerepben" is.

–mörk–

A *United Way Nyitott Ajtó* alapítvány címe: 3529 Miskolc, Budai József utca 4., telefon: 46-368-723.

ÁSATÁS AZ M3-A NYOMVONALÁN

A miskolci Herman Ottó Múzeum r
vel nagy erőkkel folyik a leletmen
tópálya tervezett nyomvonalán. A s
adó ásatást jelenleg Szentistván és
végzik. A leletek a csiszolt kőkor
nyúlnak vissza.

Képünkön: Lovász Emese régész eg
csontvázával. MTI Fotó: Kozma Istv

KÖTELEZŐ-E A TÜDŐSZŰRÉS?

Néhány évvel ezelőtt még börtönbe zárták azt a férfit, aki nem volt hajlandó kifizetni a kötelező tüdőszűrés elmulasztása miatt rá kirótt büntetést. Ma viszont, amikor évente háromezer új tbc-s és ötezer új tüdőrákos beteget regisztrálnak, egyre kevesebben mennek el a szűrésre.

– Jogvita folyik arról, hogy kötelező-e részt venni tüdőszűrésen – mondja *dr. Ajkai Zoltán* tüdőgyógyász főorvos. – A Népjóléti Minisztériumban például azt nyilatkozták, hogy nem. Ugyanakkor a fővárosi tisztifőorvos elrendelte, hogy Budapesten minden negyven év fölötti állampolgárt kötelezően szűrjenek.

– *Mennyi időnként kell tüdőszűrésre menni?*

– Elvben évente. De aki nem kap „behívót", nyugodtan menjen el a lakhelyén levő szűrőállomásra – természetesen vigye magával a biztosítási kártyáját is –, és ugyanúgy elvégzik majd a vizsgálatát, mintha hívásra érkezett volna.

– *Milyen vizsgálatokat végeznek el a tüdőszűrésen?*

– Az ernyőképszűrő állomásokon tbc-t és tüdőrákot szűrnek, de létezik néhány olyan rendelő – a fővárosban például kettő, de vidéken több is –, ahol a fentieken kívül mammográfiával szűrik a mellrákot, valamint vérnyomást mérnek és vizeletelemzést is végeznek.

–ml–

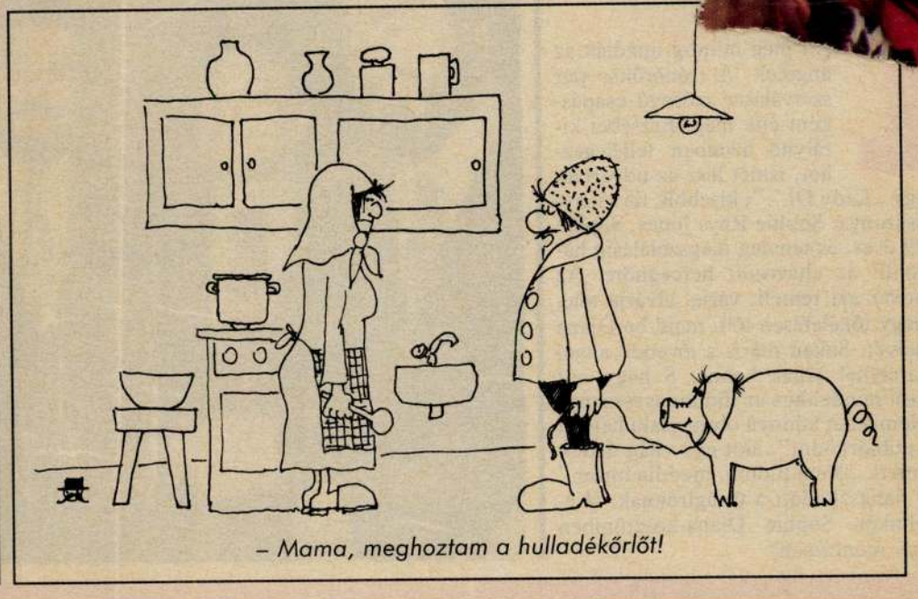

– Mama, meghoztam a hulladékőrlőt!

A MAGYAR NEMZETI GALÉRIA
tisztelettel meghívja
1994. március 11-én pénteken 16 órára a

CSONTVÁRY KIÁLLÍTÁS

és a

NEMZETKÖZI ÉREMMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS

megnyitójára

Magyar Nemzeti Galéria
„C" épület első emelet

A kiállítás megrendezését
a MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTÉRIUM
a SHELL HUNGARY RT.
és a MAGYAR HITELBANK RT.
támogatta

CSONTVÁRY K. Tivadar

UHQ 14. 1964.

TIVADAR CSONTVÁRY

by

LAJOS NÉMETH

None of the founders of modern painting had to wait as long as Csontváry to win appreciation and recognition. Although there were always a few critics who ranked him among the greatest Hungarian painters, other leading art experts and some artists of considerable sophistication declared Csontváry's art purely pathological. The fact is that the general public was in no position to judge the paintings for a long time for there was no access to them. The last retrospective exposition of Csontváry's works had been held in 1930, and in 1946 the main examples of his minor works were shown in an exhibition arranged on the premises of the Communist Party in Budapest's 2nd district. Although some of his monumental canvases could be seen at the School of Arts in Budapest until 1949, opponents of his art objected, and after the canvases returned from a very successful exhibition arranged in Paris in that year a great number of Csontváry's works were hidden away in the cellars of various museums. An objective appraisal of the artist was further delayed by the fact that no Csontváry literature by art connoisseurs existed, and this made it possible for nearly fifty worthless forgeries to find their way into private collections, whose proprietors thought they were getting genuine Csontvárys. It was quite a discovery, therefore, when in the summer of 1956, at an exhibition entitled "Horticulture in the Fine Arts" in the "Műcsarnok" State Exhibition Hall in Budapest, the painting "Pilgrimage to the Cedar Tree" was shown, eclipsing all the other works exhibited with its sublime blaze and magic play of colour.

In the past year the situation has undergone a change. After the paintings received the Grand Prix at the Brussels World Exposition and won still more admirers through the Brussels show and the beautiful portfolio of Ervin Ybl, Csontváry's art found itself in the limelight, and well-founded studies contested the summary condemnation of his *oeuvre*. At

with intricate colour- and light-effects, conjure up the atmosphere of the beautiful mountain landscape of the Alpes-Maritimes.

"This is Peyresque, our exciting experiment."

I learned that Peyresque was the name of a small French village where the Alps meet the sea; it is one of the earth's most beautiful spots, but it has fallen victim to a process that is now all too frequent in Southern-France. Like so many other villages, Peyresque has gradually become depopulated owing to the crisis of small-scale agricultural production and the magnetic effect of urban life on people wearied by rural toil and environment. Young people were the first to leave the countryside; they were followed by the middle-aged peasants and finally even by the older generation, so that only a few very old people remained. Most of the houses that lost their inhabitants crumbled from neglect.

A few students of Brussels University happened to get to the neighbourhood of Peyresque during their summer holiday. They were fascinated by the beauty of the landscape and saddened by the desolation of the dying village. After much deliberation and many discussions, the young men decided to act as "patrons" of Peyresque. As it seemed impossible to reverse the "iron laws" of economics, it was decided to revive the village in the form of an international health resort for students. Several years have elapsed since then, and Peyresque, reborn, is now teeming with multitudes of young people throughout the year.

The village and its picturesque surroundings are visited by Belgians, Frenchmen, Italians, Germans and Englishmen; I hope that young people from Hungary will also enjoy the new health resort before long.

True, the countries of Eastern Europe try to settle the great problem of changing the rural way of life in a different manner, i.e., by a basic transformation of their agriculture. Yet, there can be no doubt as to the beneficial effect of the Peyresque experiment. And—quite apart from the outcome of this venture—one cannot ignore the fruits of other, more direct efforts to bridge the gap between the main currents of contemporary ideas.

Maurice Lambilliotte's periodical is fully representative of this tendency in Belgium's spiritual life; its title, "Synthèses," most aptly expresses its aims.

"A new chapter of history has begun... A new humanism must emerge. Mankind cannot disobey indefinitely the urge to unity: and this unity is unthinkable otherwise than through the manifold contributions of the different peoples"—writes Maurice Lambilliotte in "Synthèses."

I am happy to have met in Brussels this new and living humanism as well as that of Marie de Hongrie's age.

last, in the summer of 1963, most of the works could be seen in an exhibit at the István Csók Gallery of Székesfehérvár. In consequence of the resounding success this had, the works were afterwards shown at the Budapest Museum of Fine Arts. Thus, almost a half century after his death, Csontváry arrived in the spot he had so long coveted, a place of honour in the vicinity of Raphael.

Of course, the mere fact that Csontváry's paintings had rarely been seen by the public does not adequately explain the belated recognition of his art, for the critics who offered the weightiest arguments against his *oeuvre* were well acquainted with at least his principal works. There were several reasons for this lack of understanding. Incalculable damage was caused, for instance, by the irresponsibility of some contemporary artists and critics who harped on Csontváry's undeniable psychosis, making him the butt of comic anecdotes, and picturing him as a dilettante pharmacist who had run amok as a painter; this started off the Csontváry research on the wrong track from the very first. A number of studies concentrated their attention on whether or not the painter was lunatic. Instead of making a scientific aesthetic analysis of Csontváry's paintings, the eccentricities of his behaviour were raked over. While we have no desire to minimize the importance of research work on psychosis and its relation to Csontváry's art (the work of the psychiatrist Dr. Rezső Pertorini should be mentioned for its pioneer significance in this respect) there can be no doubt that the whole appraisal was led astray by giving this question a central position. More than fifty scientific studies deal with the various aspects of Van Gogh's psychosis, yet his position in the history of art was not determined by the tragic mutilation of his ear but by the aesthetic value of his *oeuvre* and its influence on the development of European painting; nor does a medical opinion on the alcoholism of Rembrandt have the slightest effect on Rembrandt's position in the history of art. A monograph on Csontváry's psychosis may be instructive and may help to some extent in understanding certain characteristics of his art. It is not of decisive importance, however, because not only feelings are involved in art but facts, the objectivized expression of thought. The value and evolution of Csontváry's art cannot be explained simply through the development of his psychosis, even though this did colour and modify it. Like the *oeuvre* of all great artists his art follows an intrinsic logic, has its own law; its value is not a by-product of the artist's psychosis. So much dust has been, however, kicked up around this question that for a long time they prevented the public from approaching the paintings without prejudice and discovering their genuine aesthetic value rather than picking out their eccentricities.

A correct evaluation was also made difficult by the extraordinary variety and originality of Csontváry's art. Any appraisal based on its category in the history of style is baffled by its seeming contradictions, although in reality this *oeuvre* is extremely logical—it is simply not bound to any school and has no immediate kin; it cannot be included in any system in the history of style or fitted into any logically constructed process of development. Csontváry is one of the great creators of style in the history of art whose own works made a world of their own; his phantasy for creating images was not guided by anything learned in schools or museums but by a power generated in his own inner world. Obviously this was not easy to evaluate if one's opinion was influenced by prejudices in regard to style and by an insufficiently flexible approach to the laws of development.

*

Csontváry lived in the epoch of the great turning point in European painting. He was born in the same year as Van Gogh. Mihály Munkácsy was one of his first artistic experiences, but he was painting his most important pictures during the same years when Picasso was forging his style, in the period of the Fauves and Cubism, and towards the end of his life he was already disputing with the Futurists. In the strict sense his artistic epoch extended from romantic realism and impressionism to the artistic trends of the 20th century, to the development of the "isms".

But like every great artist he outgrows his epoch, because he sums up one development and opens the way to another. His period is not only the sixty-six years of life which were granted him, but begins somewhere about Altamira, in the distant age when painting was born. Not only because he distils the art of different epochs into a specific Csontváry idiom but because he actually rediscovers the essence of painting. He re-lives, as it were, the whole development of painting from primitive art, from the primordial, sacral experience of creating an art object, to that sovereign aesthetic stage, the creation of style. "It was enough to watch me, my son; now do as I do"—this is what his demiurge, which he himself created, tells him. And in fact he contains almost everything, from Altamira to post-impressionism and even what followed—beginning with the desire to create something equivalent to nature and proceeding through the struggle with transcendental problems to the discovery of his own note in composition, and in divisionism. The perspectives of many decades are required for an understanding of these paintings; and the questions raised by the epoch itself, by the great turning point in art receive an answer.

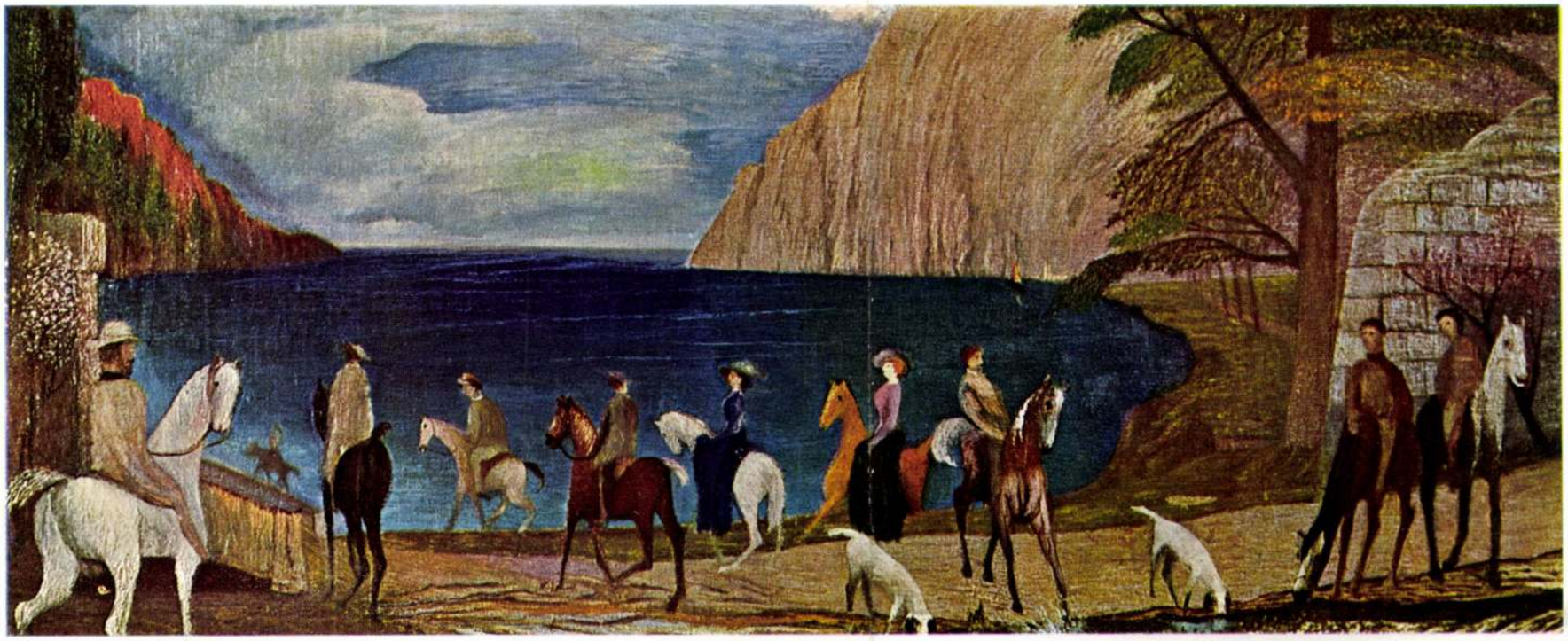

Tivadar Csontváry: Seaside Ride on Horseback

Tivadar Csontváry: SELF-PORTRAIT

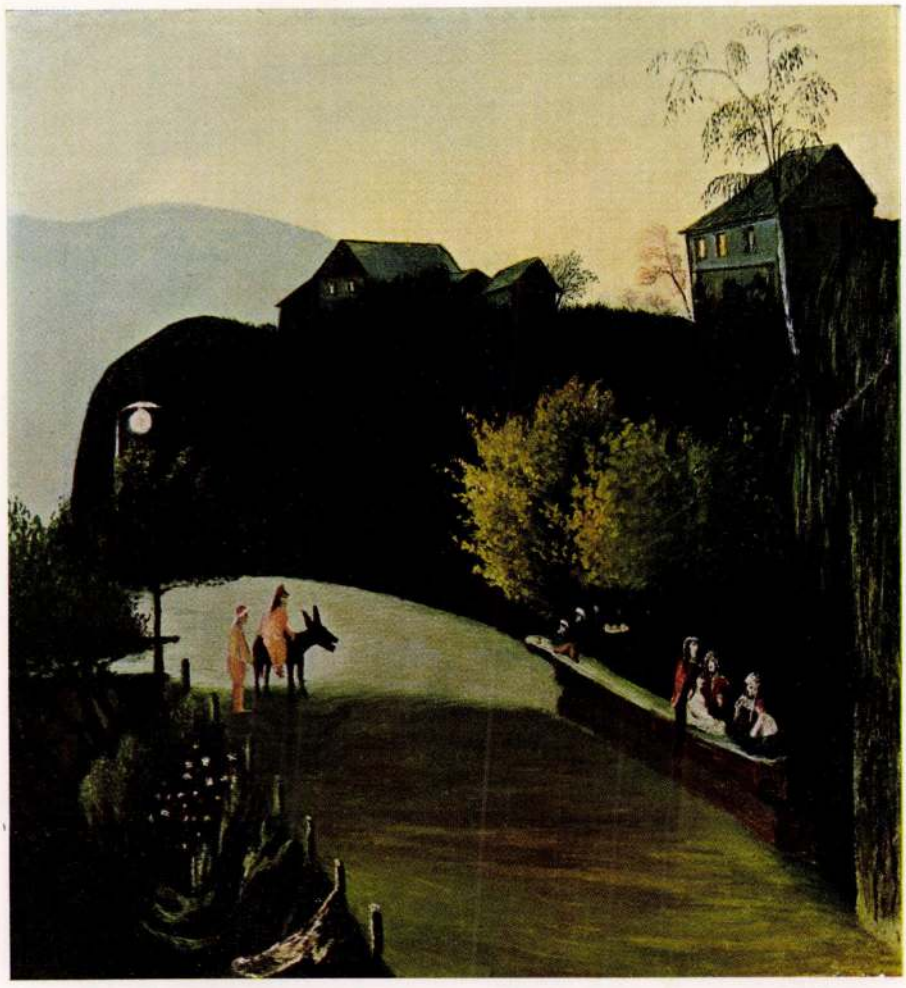

Tivadar Csontváry: Trees Lit up by Electric Light at Jajce

Tivadar Csontváry: The Preaching Redeemer

Tivadar Csontváry: Entrance to the Wailing Wall in Jerusalem

Tivadar Csontváry: Entrance to the Wailing Wall in Jerusalem (detail)

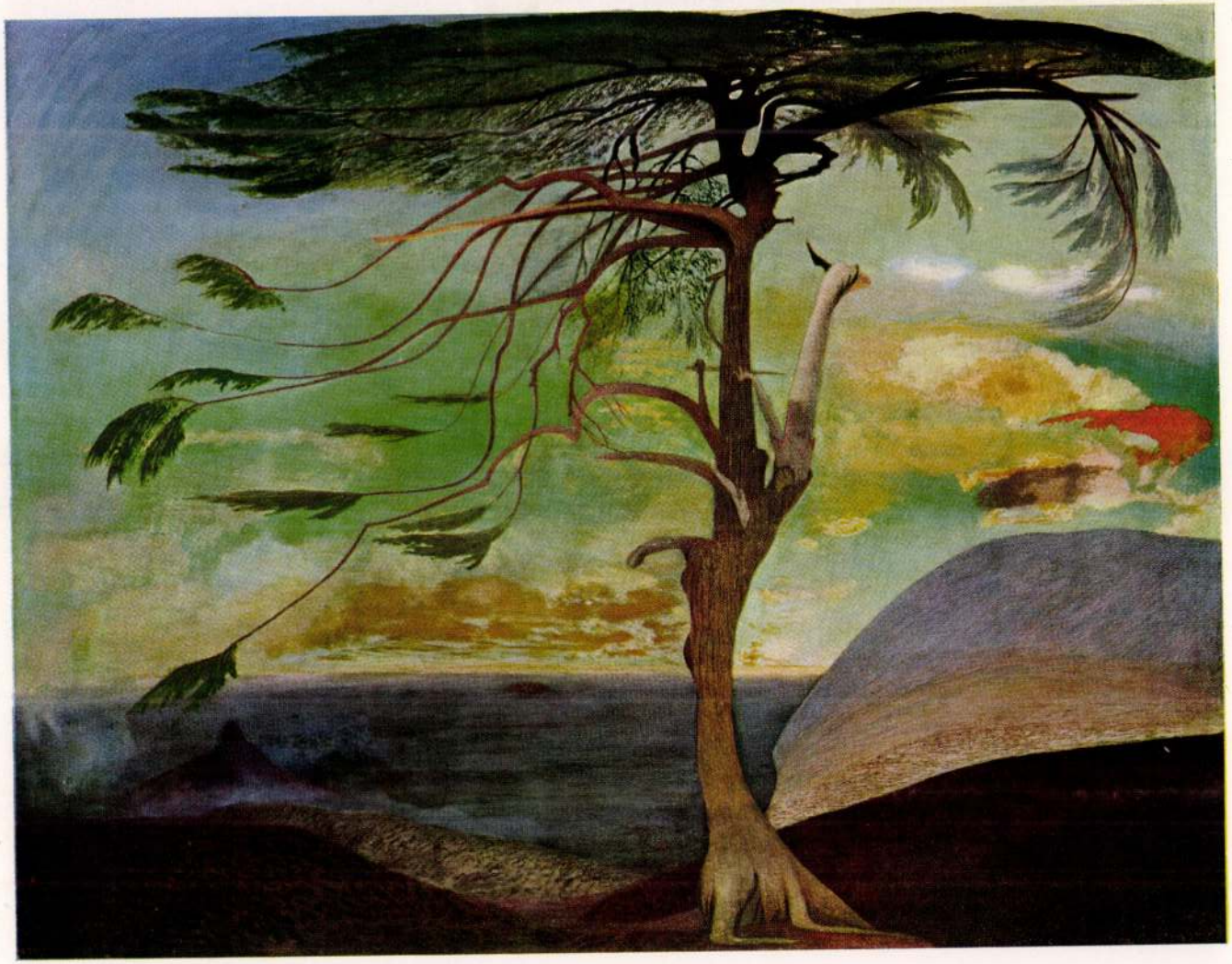

Tivadar Csontváry: The Lone Cedar

The main problem of painting at the end of the last century was whether it would be able to break through the agnostic and solipsistic approach into which it had drifted when impressionism began interpreting reality in terms of mere impressions, and naturalism bogged down in simply mirroring phenomena—and whether, on the other hand, it would also avoid the impasse of academicism, the arbitrary pseudo-solutions of abstractly interpreted classic rules of form through which the real questions of the epoch are evaded. Inseparable from this is the problem of whether it can overcome subjectivism, for while this may be richly productive it also contains great dangers, as could be seen in the developmental phase starting from romanticism; can it avoid the unforeseeable difficulties that arise when an arbitrary subjectivity takes the place of the search for necessities? Also inseparable from this complex of problems—determined in the last analysis by the cultural crisis of capitalism—is whether it can get over the fragmentariness of decadence, the crisis in *Weltanschauung* which Ady expressed in the line, "Everything fell to pieces that was whole." It is well known that the greatest painters of the epoch, Cézanne, Seurat, Gauguin and Van Gogh faced the same problem and answered it in a masterly way; they defeated the subjectivism of "everything is just a mood," they did not stop at the surface of things but created an artistic world of their own.

In his notes and autobiographical sketches Csontváry always declared his fidelity to nature; he thought it was his vocation to solve the problem of the *plein air*. Nor did he, in words, set objectives for himself which went beyond the aesthetic principles he might have learned as a disciple of Hollósy. Although some of his remarks about art in 1910 seem to indicate that even then he was aware how far he had advanced from the standpoint of *plein air* naturalism, he was evidently trying, when he demanded a "decorative art" inspired by the ideas of Greek philosophy, to bridge the gap between the actual contents of his completed *oeuvre* and the aesthetic arguments he claimed as his own. We must also consider the fact that the words "nature" and "*plein air*" soon meant something else to him than they did in the terminology of naturalism and impressionism. What he understood by these concepts and how he actually transposed them in terms of the canvas amounted to tackling and solving a complex of problems that belonged to the phase of development after impressionism and naturalism. In this undertaking, however, one can also trace the lessons of the entire preceding development founded upon mimesis and detect the essential components of the period to follow.

In contrast to the naturalists and impressionists, Csontváry was never

interested in the temporal but always in the permanent, the essential. He was in search of law, of necessity, but formal order to him, as to all truly great artists, was the reflection of the urge to create order in all things. His whole creative method was dominated by the search for essential relationships. The letter he wrote to a photographer in Debrecen before painting his picture of the Hortobágy plain shows that even before actually seeing the place and receiving a concrete impression of it, he tried to define the essence of his subject: "What is the main motif in the plain," he asks, "the sky, the sunset, the sunrise? The stormy clouds in the sky or the bare earth? What creates the atmosphere? The groups of animals in the distance or in the foreground—individual horses or herds of horses sweeping along"? The completed painting contains everything which comprises the essence of the subject—storm, sunset, repose and explosive movement. The actual sight of the place interfered with the vision arising from Csontváry's preliminary search for the intrinsic motif. Since his imagined composition had concentrated from the very first on the essentials, it was natural that in studying the subject on the spot he sought the solution in which the inner reality of the motif discovered would best be revealed. This method determined not only the creation of the Hortobágy picture but of his other great compositions also. He returned year after year to Taormina and explored the essentials of the landscape from different angles. Even when he had found the "great theme," he did not prepare impressionistic sketches but calculated the size of the painting as determined by the scale of the scene, and then ordered the canvas. Meanwhile, until the canvas arrived he would continue to contemplate, to "feel" the setting. His picture was not born of an impression but of long meditation. He summarized on his vast canvas all the artistic experience that had been evoked in him by sunsets and sunrises observed innumerable times. During the months of contemplation he had absorbed the essentials of the landscape, the beauty of the scene. The wonderful experience of sea and atmosphere had become refined to an image of memory, to an element of his mind. The incidental impressions of a passing state of mind, the merely subjective reaction to reflections of the play of vanishing colours and lights would fade into the background of his mind, where they were sorted out by the pictorial imagination and ripened by memory and incessant contemplation. In consequence of this long inner concentration and process of selection, Csontváry's essential, structural characteristics crystallized. Since the pith of the subject is inseparably linked with the idea of permanency, Csontváry's creative method differed basically from that of impressionism or naturalism, which are concentrated on the temporal. He sifted the constant element from the

temporal experience and this is why the motifs in his pictures became exalted to an essence of substance, transcended the world of impressions and moments, and became part of the realm of the constant.

Of course the fact that Csontváry never ceased to look everywhere for the essential, permanent element, and that his creative method was concentrated on this search, had consequences in his form. Within the limits of this brief article we can merely allude to certain characteristics of it.

Csontváry's demand for totality can also be observed in his representation of space. His *oeuvre* is extremely varied in respect to the representation of space, for he passed through several developmental phases, preparing himself through a naturalistic approach to space for a sort of classic structure as in the "Mosque of Pigeons in Jerusalem" or "Moroccan Teacher." However, it is interesting that in his principal works he departed from the naturalist and impressionist approaches and even went beyond the illusionism of the linear perspective as evolved in the Renaissance. As we know, classic perspective essentially consists in representing a cut from nature as the painter sees or might see it from a particular vantage point at a particular moment. This principle logically led to impressionism, which continues the demand for representation of the visible world and assumes an illusionist position. Csontváry broke with the kind of space representation determined by a particular vantage point and a particular moment. One also finds occasionally in his writings critical remarks about the Renaissance solutions of perspective. In his opinion the classic line-perspective went astray in founding its laws on lifeless mathematics; his alternative proposition was, as he termed it, the "perspective of feeling"—an aesthetic category of his own. This conception had a complex meaning. Partly it meant that in his great canvases such as "The Greek Theatre at Taormina" or "Baalbek" he made historical events assert themselves with a symbolic purpose as a part of his composition. But it also referred to his particular system of space representation. As in his painting of Hortobágy he was not trying to represent one aspect of the theme or another, but its essence, its totality. In his landscapes he sought the essence of the region; often he put elements together which could not possibly have been seen from a particular vantage point according to the laws of linear perspective and Leonardo's theory of perspective, but which had to be included for representation of the theme's essentials.

This becomes clear in his painting of a bridge dating from the Turkish epoch in Mostar. In another painting Csontváry creates a picture of a little town in Hercegovina which gives an impression of topographic accuracy. When, however, the picture is compared with photographs of the place, it

turns out that Csontváry did not follow the classic rules of perspective but arbitrarily composed the characteristic details, which could only be seen from several vantage points, into a single view that nevertheless suggested verisimilitude. He painted the view as seen from the left bank of the river Neretva but included in the composition things which could only be seen from the right bank, thus presenting the essential characteristics of the town more completely. This trait can also be observed in some of his monumentally large paintings. His procedure thus had a certain similarity to that of Cézanne who in his Mont St. Victoire paintings had already relaxed the "single vantage point" rule of classic perspective; while preserving the single site of the particular vantage point, Csontváry modified the angle from which he observed his subject. Csontváry's method is also suggestive of the Cubist approach to space construction, at least in its transition from the first to the second (the geometrical to the analytical) phase when the Cubist painter, in opposition to the illusionist, subjective impression of space, sought an objective arrangement of things in space determined by the things themselves. Instead of maintaining the "single vantage point" of classic perspective the Cubist put together in one composition aspects of a view seen from several vantage points. With Csontváry, however, something else was involved; in contrast to the Cubists he made no breakdown of the abstract space construction problem; it was his demand for totality that caused him to depart from the "single vantage point"; through a perspective giving several vantage points, he hoped to reveal the essence of the subject. In some of his paintings he compsed the scene obtained from several vantage points into a spatial unity, but in other cases his final solution stressed the different angles of his spatial approach. In his painting "Carriage Drive by Moonlight in Athens," for instance, we can observe a conscious unity between flat and massive arrangements of space.

His method of composition is also determined by his demand for totality, by his search for the absolute. The composition, i.e., that which emerges from an inner determination in the germ of the picture, can be born only as an equation of totality. It was therefore inevitable that Csontváry could not make use of impressionism and naturalism, which took from the fissured, disintegrating whole only fragments and moments. As we have seen in connection with Csontváry's approach to space, through which he strove to present the pith of his chosen subject, his landscapes did not satisfy the taste of the 19th century with its slogan of "landscape-mood," but projected a sense of inevitability. This, however, could not be attained without composition. His great desire was to create classic compositions that would go beyond Raphael, but he did not propose to use an academic approach to attain

this. His mode of composition is varied. Even in the approach of the early works we can trace powerful lines in the composition that evolve from chains of rhythm, while the entire structure originates from the equilibrium of flat and three-dimensional elements. In these paintings, however, the artistic organism lived in a symbiosis with the natural organism of the chosen theme. Csontváry left out only what was present through mere chance, he regrouped and selected and thus raised the component parts to the realm of aesthetics. The compositional solution was only valid for the chosen theme whose essence it revealed. In "Mary's Well at Nazareth," the "Seaside Ride on Horseback" and the "Pilgrimage to the Cedar Tree" he departed from a compositional solution. In the "Pilgrimage" the composition of the painting was primarily determined by symbols arising from a personal vision. In the two other paintings the compositional order was not related to a model in nature, but Csontváry's independent *a priori* logic boldly determined its own type of scene. The projection of space and of anatomical proportions in the drawing was not motivated by an intention to be true to life but by the inner necessity of the composition, which was determined *a priori*, just as in the great compositions of Cézanne representing bathers. In Csontváry's paintings the equilibrium of masses and forms, the interrelationship of colours and the inner rhythm are all arranged according to a compositional principle that arises from the idea of that great uniform style. His composition is not just solved superficially either, but is given life by the logic of an underlying guiding principle. His great, ideal compositions such as the "Pilgrimage" or "Mary's Well" are unique in his time, worthy kin of classic compositions, but modern in spirit.

The compositional development of Csontváry is inseparable from his aim at a monumental style which should be all of a piece. In his own artistic development he passed through the more important phases of the development of the art of painting. He began with descriptive naturalism, advanced to a naive expressionism, i.e., a subjective interpretation of the scene, and subsequently, through a pantheistic worship of nature, to an objectivity in which "the things themselves speak." In the "Pilgrimage" he arrived at the threshold of the creation of myth, and in his last compositions he was searching for style, style in Goethe's sense, rising above pure manner and achieving a synthesis of the laws of form which are generally valid and which unfold from within—as in the art of ancient times. This striving was also closely connected with his demand for totality, since style in the classic sense can only be the artistic formulation of a homogeneous world. One element of this search for style was his attempt to achieve an *a priory* method of composition, but it mostly showed itself in his individual use of colour.

One of the greatest merits of Csontváry's art is the overwhelming effect of light he achieves through his colour arrangements. He proudly declared that he had really achieved the artistic representation of open air, solved the *"plein air"* problem. But not even his interpretation of *plein air* is identical with that of impressionism; it is rather related to divisionism. In his analyses of colour and light he discovered the laws of divisionism and post-impressionism, the characteristics of complementary colour and *valeur** painting. He sought out in the colour wheel the contrasts that would animate each other; he broke his colours into their component parts and at the same time strove to give the separated forms a homogeneity in contrast to the opposing patches of colour, which creates an effect of powerful vitality. This was necessary because the dissolution, the play of the glittering reflexes, makes difficult the synthesis required for the creation of style, whereas the balance of patches of decorative colour can become the basic style element in the classic sense and produce a more lasting, solid effect, as against the temporality of *valeurs*, of the subjective impression. He did not go so far in the decorative synthesis, however, as his contemporary Gauguin; but he did preserve the results of the *valeur* picture and divisionism. In his creation of an original unity of antagonistic artistic solutions, Csontváry is almost unique in the history of painting. The symbiosis of the *valeur* effects, in which he used the laws of complementary colours and which he achieved through his technique of colour patches and through making the patches cohere despite their decorative temblors and inter-reverberations, creates an unprecedented colour experience. It amalgamates the magic freshness of impressionism, the search for optic laws in a divisionism full of light, the sense of repose in the atmosphere, and the decorative effect produced by the enhanced colour value of the whole—the totality of the contrasting patches. Csontváry's world of colours, like his compositional solution, thus becomes an element of a planned monumental style.

*

The pantheistic fusion with nature, the demand for totality, the search for laws that defeat subjectivity make up only one aspect of Csontváry's art. The objective versus the subjective attitude, the search for law which characterized the efforts of Seurat and the striving to project himself and pass a sentence on his epoch which characterized Van Gogh are amalgamated into an unparallelled unity in the *oeuvre* of Csontváry. He never believed himself a mere painter, he believed that in working as a painter he had solved

* *valeur:* tone-value

problems in a higher sphere. In his troubled writings he attacked the "perverted" and "degenerate" epoch he lived in, "the errors of cultured man" and the "jostling which is called modern life," giving Tolstoian arguments that partly derived from oriental mystic theories. His nostalgia for the East also represented a search for unsullied sources, for a vein untouched by the warped civilization of the guilty cities. His great composition, the "Entrance to the Wailing Wall in Jerusalem" passes sentence not only on his own epoch but also on the "great past," on the bitter history of humanity. Csontváry always intended his art to be a social act. His aim was to create a great composition embodying an idea. He wanted to paint a heroic type, a sort of prophet of the epoch, when his career started, and he chose the Turk-baiter János Hunyadi and then, in Miklós Zrínyi, the naive figure of a folk hero who would not surrender. But as the artist became increasingly isolated from society, gained no awareness of the progressive movements of his time and retired more and more into a world of his own, he was not able to create such a heroic type, either in his naively interpreted historical heroes or in his passionate Christ contending with his own fate. The nearest he came to it was in the "Great Tree," the reigning, lamenting prince without a people who became himself in "The Lone Cedar." Here he resembled Van Gogh, who after searching in vain among heavy-handed peasants and angular-faced weavers, finally found his own tragic identification in the sunflowers and the delirious cypresses.

As in Bartók's "Two Portraits," an acceptance of two poles of life characterized the art of Csontváry: a rhapsodic joy at the beauty of nature and tragic self-projection into the deepest recesses of hell. Equal to his monumental pictures with their pantheistic inspiration is the expressionist phase of his art, where the storm in his soul, which was due in part to psychosis, was projected into nature to become the dominant element of the picture. In these pictures the rules imposed by the scene itself slacken. Among them we also find his weaker and more primitive paintings. In most cases, however, the subjective vision was so majestic and sovereign that it broke through all barriers of craftsmanship and raised the subject to the realm of prophecy, as in the "Praying Saviour." The distortion caused by his expressive zeal created an enduring type of form. The subjective self-projection characteristic of expressionism and the pantheistic humility before nature merged into a curious unity, sometimes even within one painting, for example in "The Great Tarpatak Valley in the Tátra Mountains." In a related spirit the projection of his own subjective feelings and the verisimilitude of nature are symbolically intertwined in this mythic cedar paintings. This unparallelled amalgamation of subjective and objective factors is one of the most

exciting aesthetic phenomena of Csontváry's art, but to analyse it would require an independent study.

*

From all this it follows that determining the place of Csontváry in the history of art is an intricate task. Several of his contemporaries are akin to him, from the ingenuous *douanier* Rousseau to the conscious Seurat. Divisionism, post-impressionism, expressionism and even elements of surrealism are found in his work, and yet he cannot be identified as the representative of any particular school. He is related at least as much to the trecento as to his contemporaries, he is related equally to the Gothic altars of northern Hungary, to the icons of Byzantium, to Japanese painting or to the cave-drawings of the Bushmen. There is no one like him in Hungarian art. Although he studied as a disciple of Hollósy, his path took another turning than that of the Nagybánya artists. He is related to Rippl-Rónai only insofar as he too was interested in the form problem of post-impressionism. Some art historians mention him in connection with Gulácsy, but he has nothing in common with the latter except that both were solitary and their art was influenced by a psychosis. The Hungarian aspect of his art did not lie in an attachment to any Hungarian movement in art but in the aims he set himself. He deemed himself the rightful heir of Kőrösi Csoma and those who wanted to save the nation; his objective was to create a Hungarian national art. He instinctively realized, however, that "national" and "universal" are correlative conceptions. He wanted to change the course of Hungarian history, to create a synthesis of West and East, since the Hungarians had come from the East, but he knew that this synthesis could only be a universal one. Writing of himself, he said that the only man who could be a genius was one who was enamoured of his country and who thought of the whole world with love.

Csontváry's painting is a great treasure in world art. He was one of a company of original talents at a great turning point in the history of art who concluded a thousand-year development and created new laws. Like Van Gogh, Cézanne, Gauguin and Seurat he also sought solutions of universal validity to the great problems of the epoch. The originality of his answer could only have been produced by an artist who broke the barrier between dementia and genius, who was immersed in the deepest abysses of his own soul and yet enthusiastic about the smallest phenomenon of nature. He was far more than a "postimpressionist." His answer was not only valid for his own period, and his own period was not only confined to the span of his lifetime; he is one of the timeless artists, one of the inheritors of the "great past."

CSONTVÁRY K. Tivadar

NHQ 7. 1962

CSONTVÁRY

by

HANS HESS (YORK)

We have learned in our time something new about art which our academic predecessors did not know: it is that the springs of the imagination can be found in unexpected places, and that the results of the creative imagination need not conform to the classical tradition. We have learned that every tradition reaches a point where all accepted images loose their power of life, and that at one stage of history only entirely new forms can hope to achieve validity and relevance. By now art historians have learned to become tolerant enough to accept the unexpected and to grant validity even to the simple, the spontaneous and the untaught products of the painter's intention. The Expressionists went back to peasant art: Gauguin to the South Seas, Picasso to the primitive and savage, in search of fresh forms for the imagination of our time. Only within that context could it become possible for naive painters to be recognized as making a valid and meaningful contribution to the stream of history, and to man's conquest of the visible world.

Henri Rousseau (Le Douanier) was born in 1844—Tivadar Mihály Kosztka (Csontváry) in 1853; both men of humble origin began to paint in middle life. Le Douanier's first pictures date from 1885, Csontváry's from 1890. They were contemporaries not only in date, but in intention. Rousseau is a name the world knows, but Csontváry is little known outside Hungary, and even posthumous recognition in exhibitions in Paris and Brussels in 1949 and 1958, thirty to forty years after his death in 1919, has done little to make his name or his art widely known.

A new publication in English (Corvina Press) with twelve large and true colour-plates and with a sensitive and perceptive text by Ervin Ybl, well translated by István Farkas, makes therefore a welcome addition to the literature of art. Of the twelve paintings reproduced in the volume, only one is in the Hungarian National Gallery in Budapest, all others are private-

ly owned. Csontváry painted mostly very large pictures, and painted very few of them, so that even a visit to Hungary would tell us little more about the artist than this volume.

Csontváry was undoubtedly a fool, but of the stuff of Shakespeare's fools, one of the Till Eulenspiegels of this world, whose impertinence is only a way to get over the hurdle of reality into the world of dreams. A megalomaniac towards the outside world, to himself a seer and a visionary imbued with the ghastly certainty of religious people. To the simple mind every encounter with reality becomes problematical; there is too much to grasp; children and fools are never happy with appearances alone, yet not equipped with a ready-made frame of references in which they make sense, can only apprehend the object by looking at it from all sides and more often than not taking it to pieces. Thus a primitive painter like Rousseau gives more solid form to a leaf than it deserves. He treats each object in isolation. Each one is a new experience unrelated to the historical past of his imagination. In Csontváry this same need to grasp the obvious exists. It is lessened to some extent because he has the fluency of a trained painter. Thus he has more freedom to paint and here resembles Chagall, who appears to the historian so sophisticated and is yet an innocent child of the same simple visionary mind as our painter.

Ervin Ybl thinks of Csontváry not as a primitive, yet I would like to suggest that if this word is used not in its derogatory but in its positive sense, Csontváry is a true primitive and as such in good company amongst the moderns. He was a primitive not only in his lack of skill but in his overweening self-confidence. The professional artist always knows how much he has yet to achieve. The dilettante takes his vision for the result, and by enforcing his untaught vision on us makes it all the stronger, but he himself has never seen the picture as we see it. He remains unaware of his own ignorance, because he takes his vision for that visible truth which he has been unable to render. His technical failure is our gain. Rousseau throughout his life thought he depicted the world as it was, not that he changed it. Had he been told that his pictures were admired for their novelty of vision, for their "wrongness" he would have been deeply offended.

The choice of subject with Csontváry, as with Rousseau, is that of the naive reader: the wonders of the world, the miracles which impress children, Etna and Vesuvius, the falls of large rivers, lions and gypsies, dear to the heart of innocents, to the believer in wonders which never fail to enchant the self-taught readers of almanacs. Such people are not taught by 'art.' The great blessing of never having learned to see the world through other painters' eyes, never to have seen nature as a previously painted picture is

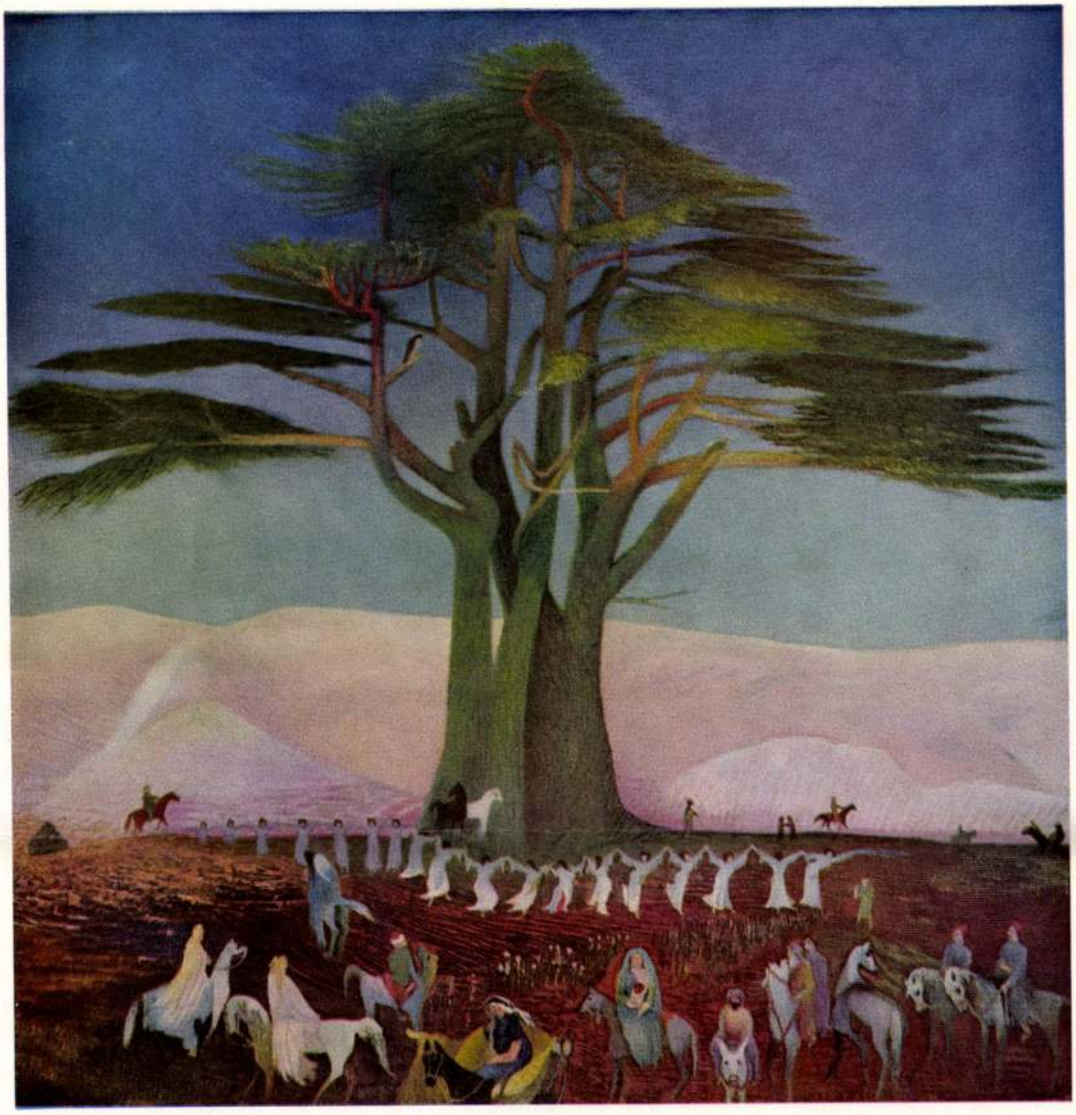

TIVADAR CSONTVÁRY: PILGRIMAGE TO THE CEDAR-TREE

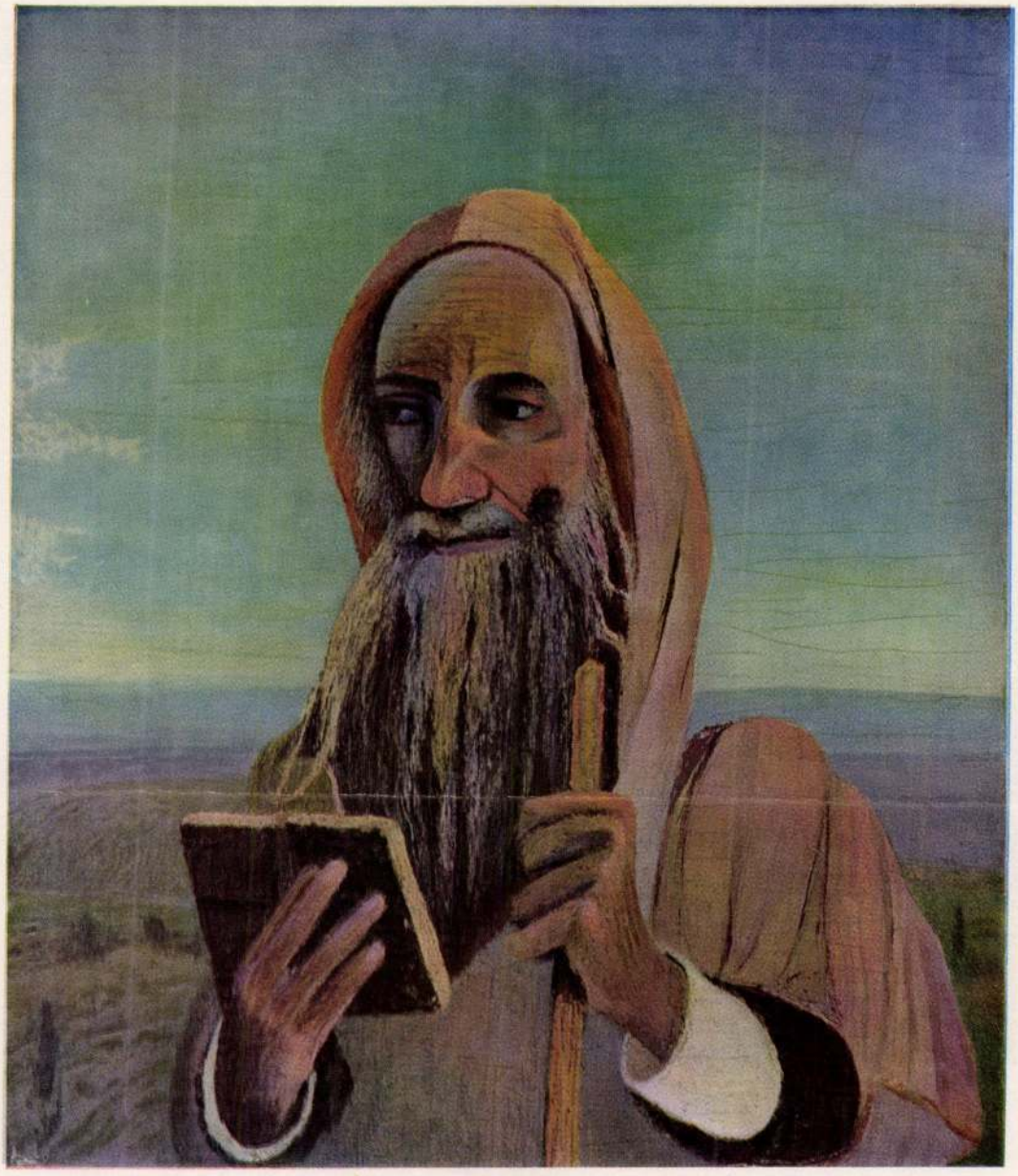

TIVADAR CSONTVÁRY: MOROCCAN TEACHER

the quality of the untaught. Their colour is too high, the intensity of their vision cannot be satisfied by the sophisticated tradition of measure and balance. They are ferocious in their urge for expression. As Werner Haftmann says (in his *Painting in the Twentieth Century*): "It is the will to definition that endows with magical reality those imaginary plants, leaves and flowers..." The images of things he (Rousseau) thus produces possess magical efficacy, because they define the artist's possession of the world. The primitive painter takes possession of the visible world by defining it: he does not distinguish between reality and his vision of reality. Like Seraphine and Rousseau, Csontváry believed himself to be a great master. So he was, but not in the sense that he and the painters of his kind would have liked to be. He was, like every primitive, "unaffected by the culture of his time." In the official world he was a non-artist, but he, like Rousseau, has taught modern painters that there are many different ways of coming to grips with reality, and his grip was in many ways firmer and more secure than the grasp of conventional vision, and he had the full measure of creative obsession. Great artists modify or break a tradition and as they are aware of history and the culture of their time they know themselves to be revolutionists. Men like Csontváry in ignorance create new vision by believing they conform to tradition, and without their knowing it, have the gift of prophecy. Art historians writing after the working life of Csontváry have given the term "magic realism" to the manifestations of his type of vision. The self-conscious magic realism of Chirico's metaphysical paintings seems deliberate and sterile in contrast with the spontaneity of Csontváry's and Rousseau's magic. The unobstructed awareness of religious awe and the literalness of the illiterate mind are at the base of this simple grasp.

A simple mind is not a poor mind. It is a rich but an undisciplined mind, and it is here that the main-spring of primitive art meets the main-spring of all art. Both have their source in the richness of the imagination, but great art derives from a temperament through a discipline. The primitive lacks the sense of order which might have made his contribution great. Let us admit that order without a rich mind leads to sterile academicism, but let us also state that true greatness is all of one piece. We feel with Csontváry that we may be nearer the source of imagination, and that the primitive painters reveal older, more magical ways of looking at the world. In a time of laws and machines we occasionally like to be reminded of a golden age that has passed whilst working for the golden age to come.

THE FRONTIERS OF THE ROMAN EMPIRE IN HUNGARY

by

LÁSZLÓ BARKÓCZY

I

The victorious armies of the Roman Empire appeared on the territory of present-day Hungary at the opening of the first century, and during their reign of 400 years the Danube formed the frontier of the Empire.

Study of the *limes*, the Roman system of border fortresses, affords excellent material for insight into the history of all the Roman provinces. Our knowledge of the Roman period in Hungary, in particular, is based on inquiry into the *limes* that marked off the northern and eastern limits of the western part of the country, then comprising the province of Pannonia. This research work has been carried on for several decades; in its course local investigation of the terrain and excavations have resulted in the discovery of a coherent system of fortifications running lengthwise along the right bank of the Danube. The fate of a province—also that of Pannonia—depended on the *limes:* the findings are therefore of eminent importance and apply to the whole province or to its components. The excavations have clarified the approximate dates at which the *limes* of Pannonia and the province itself were occupied. They have determined the exact time of the construction of buildings and of the barbarian invasions. *Limes*-research has furthermore provided an accurate picture of the ethnic composition and of the economic and cultural life of the army and the population.

Pannonia comprised the Transdanubian part of Hungary, the area between the rivers Drava and Sava in Jugoslavia, and the eastern margin of Austria. Prior to the Roman conquest this region was inhabited by Illyrian-Celtic tribes which maintained trade relations with the Romans long before the occupation.

NAPÚT
GALÉRIA

VÉSZI LÁMPA
TÁMOGATÁSÁVAL

CSONTVÁRY

KIÁLLÍTÁS

EGY ÉLETMŰ DOKUMENTUMAI
GALÉRIANYITÓ KIÁLLÍTÁS

1056 BUDAPEST, V. NAPÚT GALÉRIA IRÁNYI U. 27. III/1.

1994. NOVEMBER 26-DECEMBER 23
KEDD-SZOMBAT 16.00-20.00H-IG

NAPÚT
GALÉRIA

Ladányi Hedikó

RÉSZÉRE

SZERETETTEL VÁRJUK
A

NAPÚT GALÉRIA

NYITÓ KIÁLLÍTÁSÁNAK
ÜNNEPÉLYES MEGNYITÓJÁRA

1994. NOVEMBER 26.
SZOMBAT DÉLUTÁN 5 ÓRÁRA

KIÁLLÍTÁSNYITÓ
TÁRLATVEZETÉST TART

PAP GÁBOR
MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ

A
Janus
Pannonius Múzeum
tisztelettel meghívja Önt

Csontváry
Kosztka Tivadar

műveinek gyűjteményes kiállítása megnyitójára.
Köszöntőt mond: **Werner József** a Baranya Megyei Közgyűlés elnöke.
A kiállítást megnyitja: **Bereczky Lóránd** a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója.
A kiállítás helye: Csontváry Múzeum
Pécs, Janus Pannonius u. 11.
A megnyitó időpontja:
1995. február 25.,
szombat
15 óra

birságokról és a kisajátításról is – ez utóbbit bizonyos feltételek esetén maga a tulajdonos is kezdeményezheti.

Műemlékvédelmi alap létrehozását is tervezik, amellyel – Baja Ferenc szerint – nagyot léphet előre a szakma, bővítheti anyagi forrásait. Az alapba kerülne az állami tulajdonú műemlékek hasznosításából származó bevételek egyötöde, s az engedély nélkül átalakított épületek gazdáira kirótt műemlékvédelmi bírság, illetve egyéb, adójellegű bevételek is. A műemléki helyeken kereskedőknek éves jövedelmük 0,5-5 százalékát kellene befizetniük.

A minisztérium koncepciója általában támogatja a műemlékek privatizálását, hiszen egy beruházó és működtető tulajdonos legalább olyan jó gazda, mint az egyre szűkmarkúbb állam. Ám a legfontosabb nemzeti értékeink semmiképp nem kerülnek magántulajdonba. A tárca a napokban fejezte be az egyházi műemlékek helyzetének felmérését. A közeljövő egyik legfontosabb feladatának tekintik, hogy kialakítsák az együttműködést, a terhek megosztását e műemléki kör megóvásában.

– Azért is sürgető feladat a műemlékvédelmi törvény mielőbbi elfogadása – mondja Baja Ferenc –, mert az utóbbi időben született törvények több olyan rendelkezést tartalmaznak, amelyek a műemléket vagyontárgyként értelmezik, de védelmének szempontjaival nem foglalkoznak. Ezeket az eseteket éppen e törvénnyel lehet korrigálni.

Búzás Gergely, a visegrádi Mátyás király Múzeum régész-művészettörténésze szerint a magyar műemlékvédelem sajátossága volt az elmúlt évtizedekben, hogy nem annyira restaurált, hanem előnyben részesítette a modern építészeti beavatkozásokat. Tudatosan modern formákkal egészítette ki, állította helyre a műemlékeket. Ennek ideológiájául szolgált a Velencei Charta, amelynek alaptétele, hogy egy műemléki helyreállításnál hamisítani nem szabad, mindig jelezni kell, mi az, ami eredeti, és mi az, ami hozzátétel. A charta az egyértelmű hozzátételeket támogatta, így formában, anyagban és szerkezetben az eredetitől megkülönböztethető kiegészítések születhetnek.

Országonként persze más-más a műemlék-helyreállítási gyakorlat. A németek például bizonyos emlékeket egyszerűen visszaépítenek. Készítenek például egy működő római kori fürdőt, amelyre még a freskókat is visszafestik. A francia műemlékvédelem viszont közelebb áll a magyar, modern szerkezeteket felhasználó gyakorlathoz.

A helyreállítás nem kizárólagosan építészeti feladat, nagyon sok szakterület képviselői szükségesek a műemléki munkához: művészettörténészek, régészek, szerkezetépítők, épületgépészek, esetenként geológusok, vegyészek, restaurátorok és még sokan mások. Képzésüket a Műegyetemen huszonöt éve indult műemlékvédelmi szakmérnöki posztgraduális képzés fogja össze.

Magyarország műemlék-állománya az épületek eredeti rendeltetése szerint

Templom, kápolna	2490
Egyházi épület (plébánia, rendház)	430
Középület	455
Lakóépület	2304
Lakóház, népi	1168
Kastély, kúria	707
Vár, várrom	104
Agrártörténeti emlék	288
Malom	95
Harangtorony, harangláb	91
Szobor	759
Síremlék	170
Présház, pince	469
Iskola	126
Villa	109
Színház	7
Fürdő	16
Híd	36
Ipari emlék	38
Közlekedési emlék	27
Gazdasági melléképület	45
Egyéb	97
Rom	234
Összesen	10287

Dr. Máté Zsolt, a gödöllői királyi kastély helyreállításának tervezője mondja:

– Az ember számára óriási és alapvető élmény az idő. Minden műemlék időtávlatot közvetít, akár száz, ezer vagy több ezer esztendőt is. A helyreállításnak tehát – az ésszerűség határain belül – nem szabad eltüntetnie az idő nyomait, a történelmi hozzáépítéseket, átalakításokat, a kopást, a patinát, esetenként a töredékességet sem, vagyis mindazokat a tényezőket, amelyek az időűzenet hordozói. Egy-egy jól helyreállított műemlékünk megszemlélésekor akár évszázadok megelevenedett történelme pereghet le a szemünk előtt.

Népszabadság dokumentumriport

CSONTVÁRY-PASSIÓ

Kezdjük a végén, a feltámadással. Minden előzetes borúlátás és aggodalom ellenére is újra megnyílt Pécsett, a kitatarozott és minden szempontból felfrissített egykori Technika Házában a Csontváry-múzeum. Erről másfél-két hónappal ezelőtt annak rendje és módja szerint beszámoltak már a napilapok. Én itt csak arról szólnék még, ami ezen a hírarányon túl, akár évtizedes mércével mérve is fontos adatnak látszik.

Ilyen fontos adalék mindjárt a tíz esztendő fölemlítése, ugyanis a Janus Pannonius Múzeummal kötött szerződések értelmében éppen ennyi ideig maradhat még a Nemzeti Galéria tulajdonát képező képanyag Pécsett. Hogy miért lenne kívánatos azután változtatni ezen az elhelyezésen, arra még majd visszatérek. Fontos és új adat az is, hogy végre a múzeumi igényeknek megfelelő klímaberendezés védi a képeket. A Janus Pannonius Múzeum munkatársai arról is gondoskodtak, hogy eltűnjön a termekből a Csontváry hazai tiszteletét dokumentáló kisebb-nagyobb tárgyak és művészi fohászkodások minigalériája.

Miért akkor hát a passió?

Tavaly nyár elejétől az idei évad januárjáig – tudjuk – külföldi úton volt a Csontváry-hagyaték. Stockholm–Rotterdam–München voltak a vendéglátó városok, ahol az ottani Kunsthallék, vagyis a legnagyobb, a legreprezentatívabb kiállítási intézmények fogadták az anyagot. A turné lezárulása után azonban mégis csak annyi maradt meg emléknek erről az egész kiállítási sorozatról, hogy arról elmélkedjenek a hazai lapok: bukás volt-e ez a Csontváry-turné, és, ha igen, akkor ugyan miért? Jellemző a nagy csendre és a különös, majdnem hogy már dacos titkolódzásra, hogy a három külföldi nagyváros különböző nyelveken megjelent Csontváry-katalógusaiból egyetlenegyel sem rendelkezik még a gyűjteménynek otthont adó pécsi múzeum sem. Ennek munkatársai tőlem kérdezték meg, hogy egyáltalán volt-e ilyen kiadvány, és ha igen, akkor hát milyen volt. A Nemzeti Galéria, a Csontváry-életmű jelenlegi tulajdonosa is pénzért vásárolta meg egy példányban az elsőként megjelent, vagyis a stockholmi katalógust. Ezt a példányt adták tovább aztán a művelődési minisztérium illetékes osztályának is, és ez körülbelül minden, ami pillanatnyilag „hivatalos" dokumentáció. Azt hiszem, hogy európai ország még nem járt így egyik legnagyobb művészének külföldi szerepeltetésével. Holott a turné rendezése és a katalógusok előkészítése és nyomása is tulajdonképpen mindvégig magyar kézben volt.

Csakhogy végeredményben nem múzeumi kézben, és egyáltalán nem a kulturális intézmények vagy az illetékes minisztériumi osztályok felelős ellenőrzése alatt. Még Fekete György akkori helyettes államtitkár döntése volt az, hogy afféle fővállalkozóként a Firenzében élő Burmeister Katalin és a pécsi múzeum osztályvezetője, Romvári, aki mindenütt úgy mutatkozott be, mint a nyugati Csontváry-tárlatok magyar kormánybiztosa, valójában nem rendelkezett sem ezzel a címmel, sem más ehhez hasonlítható rendkívüli hatáskörrel, de mégis sikerült elérnie, hogy teljhatalmú ügyintézője legyen a turnénak. Burmeister Katalin szerepe egyre csökkent, ezt mutatja már az is, hogy bár anyanyelvi szinten beszéli a német nyelvet, a katalógusszövegek fordítása mégis közölhetetlenül dilettánsra sikerült.

Külön problémává növekedett, hogy mit tartalmazzanak a három nyugati országban megjelenő katalógusok. A felkért szerzők ugyanis sorra kegyvesztettek lettek Romvári előtt, és így kibuktak a sorból. Valószínűleg a már korábban írt dörgedelmes, a Csontváry-hagyaték körüli szabálytalanságokat ostorozó cikkeimnek köszönhető, hogy a Holmi 1993 márciusi számában megjelent tanulmányom egy változatával jómagam mégis a publikálásra kerülő szakírók között maradhattam. Mi került be az elmaradt cikkek helyébe? Néhány megjelentetett Csontváry-értékeléssel a magyar művészettörténészek zöme nem értene egyet, más tanulmányok pedig jóhiszemű, de tájékozatlan külföldi szerzők tollából valók. Ezeket azért írták meg sebtiben a helyi erők, mert, mint jeleztem, első formájában valamennyi Magyarországról származó fordítás közölhetetlennek bizonyult. A roppant zavar a maga teljes mélységében csak azért nem tűnt el azonnal a külföldi közönség előtt, mert például Rotterdamban a katalógus amúgy is csak a kiállítás későbbi fázisában készült el. De még Münchenbe is csak az utolsó pillanatban, a megnyitó perceiben érkezett meg a kiadvány, vagyis akkor, amikor a sajtó és a kritikusok már megírták a recenziókat.

A tárlatok előkészítése tehát olyan volt, hogy az egy katasztrófa forgatókönyvének is kitűnően megfelelhetett volna. Miért nem húzták meg az illetékesek a vészféket, miért nem mondták le még időben a biztos kudarcot? Nos, Taxner Ernő, aki Fekete György utódja volt a művelődési minisztériumban, már az első, a stockholmi Kunsthalle vezetőitől érkező felháborodott reakciókat követően le akarta állítani a turnét. Erre azonban azért nem került sor, mert a múzeumi ügyeket is intéző illetékes főosztály vezetője már elkésettnek látott minden mentőakciót. Az egyetlen, amit sikerült elérni, annyi volt, hogy az utolsó pillanatban a Magyar Nemzeti Galéria vette át a műtárgyak szállításával járó szervezési gondokat, s így a művészettörténész-szakma legalább abban bízhatott, hogy a turné után rendben visszakapjuk majd Csontváryt.

Ennél többet tényleg nem is értünk el ezzel a rendezvénnyel. Hiú ábránd tehát minden olyan vita, amely arról szól, hogy miért és hogyan bukott meg ez az akció. Mert ha legalább megbukott volna! Hiszen már az is fél sikert jelentett volna, ha valamiféle szervezési vagy bemutatási balfogás vert volna hírt és port Csontváry körül. Visszhang helyett csendes közöny, a szakkörökben pedig csalódás vagy a magyar szerveket illető lenéző sajnálkozás fogadta az anyagot. Münchenben tizenegyezer nézője volt a tárlatnak, annyi, amennyi egy helyi kismester, vagy egy jeltelen vendég jelentkezésekor szokásos. Pedig éppen itt még a helyi múzeumi vezetők is azon voltak, hogy javítsanak valamennyire a gondokon.

Hubertus Gassner például, a Haus der Kunst művészeti igazgatója megpróbálkozott azzal, hogy bár nem tudott magyarul, mégis átírja, újrafordítsa a küldött szövegeket. Aztán maga látott neki egy tanulmánynak, aminek ezt a címet adta: *Csontváry, a zseniális dilettáns.* Mivel nem gondoskodtunk időben arról, hogy frissebb és méltányosabb forrásokkal rendelkezzen, csak Kállai Ernő 1925-ben írt német nyelvű könyvét használhatta, amelyben a magyar festészetről szólva Csontváryra is sor kerül, de az akkor dívó szélsőségesen szecesszióellenes, a Bauhaus geometrikus absztrakcióját előtérbe helyező szemszögből. Kállai valószínűleg nem is látta eredetiben Csontváry nagyobb vásznait, ezért értékelése is csak mentegetés, vagy legjobb esetben a „keleti egzotikumnak", a perzsa miniatúrák nyomában járó mesemondónak kijáró óvatos dicséret. Gassner cikkéből aztán – ahogy az szokásos – csak a címet vették át a tárlatról beszámolót író német újságírók.

Egyedül Renate Schostack, a Frankfurter Allgemeine Zeitung műkritikusa, aki másfél hónappal a müncheni tárlat megnyitása után számolt be a kiállításról, fordult szembe a közben kialakult langyos véleménnyel, és hangsúlyozta, hogy Csontváry sajátosan egyéni szimbolizmusának és zseniálisan eksztatikus festésmódjának semmi köze nincs a naiv festők dilettantizmusához. Maga Csontváry azonban bizonyára nem ezt a kritikát, hanem a Német Patikusok Lapjának a cikkét vágta volna ki magának. Ez a beszámoló egy, a témához kedves közvetlenséggel közeledő tudósítás volt, amely azzal végződött, hogy semmi kétség nem férhet hozzá, hogy Csontváry a legnagyobb művész mindazok között, akik patikus létükre lettek festők.

Bár majdnem minden cikk hozott egy reprodukciót valamelyik cédrusképről is, a cédrus szó szinte el sem hangzik a beszámolókban. Helyette a nagy Taormina-látkép váltott ki maradandó hatást. Ez elé Christoph Vitali, a Haus der Kunst vezetője egy, az antik színházak nézőteréhez hasonló, lépcsősen emelkedő dobogót is ácsoltatott. Ez a divatosnak tűnő installáció, és nyilván a kép méretével is összefüggő fantasztikus szín- és formahatás úgy látszik, minden előzetes reklám vagy művészettörténeti bevezető nélkül is érvényesülni tudott. Igazolta a magyar művészettörténészek azon meggyőződését, hogy Csontváry egészen kivételes kvalitásairól a külföldi közönséget csak a nagy vásznak minden szempontból méltó és hiánytalan bemutatása győzhetné meg. Természetesen ehhez nem elég maga a kiállítás. Évek hosszú során át forgalmazott igen színvonalas filmek, televíziós műsorok, valamint Nyugaton is árusított könyvek és poszterek légiója lenne szükséges ahhoz, hogy egy művészt a médiák forgószínpadán tarthasson az ország – ilyen háttér nélkül (talán már röpke tíz év alatt) akár egy Picasso is kikopna a forgalomból manapság.

Sokkal jobb előkészítés esetén is megmutatkozott volna persze, hogy ehhez a színvonalhoz, már csak a financiális lehetőségeket tekintve is, még nem nőttünk fel. Többek közt ezért lenne jó lassan hozzászokni ahhoz a gondolathoz, hogy miként és hogyan építsünk fel egy olyan korszerű Csontváry-múzeumot, amelyről az ország leglátogatottabb helyére, a budapesti medencére nyílna panorámaszerű kilátás. És az ilyenfajta kommersz feltételek biztosítása mellett gondoskodni kellene a korszerű tudományos feldolgozásról, Csontváry sajátos kulturális környezetét értékelő munkák megírásáról és publikálásáról is. Az Osztrák–Magyar Monarchia szellemi életének, az akadémizmussal és a szecesszióval egyaránt kapcsolatot tartó eklektikus ízlésű kultúrának a kutatásáról van szó. Annak a miliőnek a fölrajzolásáról, amelynek az összképében egyaránt helyet kaptak annak idején Darwin és II. Vilmos, Raffaello kultusza és a zsenitenyésztés ötlete, a hun–magyar mondakör, vagy az egzotikus télikertekkel rendelkező világkiállítások, de ugyanúgy az Etna tövébe lampionfénnyel kiránduló kispolgárok is. Ennek a színes kóctömegnek a kibogozására eddig legsikeresebben Sinkó Katalin dolgozatai tettek nálunk kísérletet.

A tudományos feldolgozás egyik pillére lenne Csontváry összes ismert kéziratának a kiadása is, és éppen ez a terület az, amelyről a legnagyobb deficitet jelenthetem. Amíg tartott a Csontváry-képek hevenyészve előkészített nyugat-európai zarándokútja (nem túlzás, ha azt mondom: kálváriája), itthon lassacskán félhivatalossá vált a hír, hogy az utóbbi évtizedek magyar muzeológiájában azon emlékezetes műtárgylopások után, amelyek a Szépművészeti Múzeum klasszikus értékeit és a Zsidó Múzeum kincseit érintették, valószínűleg a Csontváry-kéziratokat ért veszteség a legnagyobb károsodás. A mintegy nyolcszáz lapnyira tehető kéziratos anyagból, amelyet Gerlóczy úr adott át a magyar államnak, úgy tűnik, eltűnt a pécsi múzeumból közel ötszáz. Ezeken az oldalakon voltak többek közt Csontváry színtanának, vallásfilozófiai nézeteinek és egyéni értelmezésű hun–magyar mitológiájának a vázlatos fogalmazványai is. Mint azt már két évvel ezelőtt egy cikkemben megírtam, a hiányzó szövegekről nem maradt fenn semmilyen másolat, és eltűntek a kézirat alapján készült kivonatos gépelések is. Sajátos színezetet ad ennek a esetnek az a körülmény, hogy a Csontváry-kéziratok eltűnését tudomásunk szerint nem követte semmilyen hatósági eljárás.

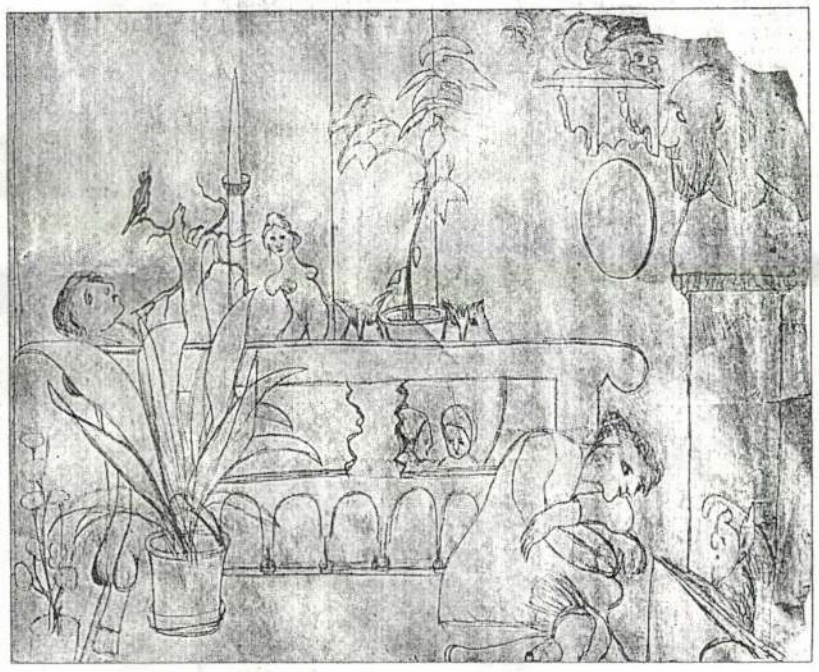

Allegorikus jelenet (Szénvázlat 1913-ból)

Egyrészt azért nem, mert fölösleges lett volna a nyomozás: tudni lehetett ugyanis, hogy a pécsi múzeum 1994 végéig illetékes osztályvezetője, Romvári Ferenc az, aki nem tud elszámolni az anyaggal.

Elveszett azonban az a részletesen megírt minisztériumi jegyzőkönyv is, amelynek alapján számon lehetett volna kérni a kéziratokat. Nos, 1993 decemberében Mihály Mária, a művelődési minisztérium egyik munkatársa, aki nem adta fel, hogy kutasson az elveszett jegyzőkönyv után, mégiscsak rábukkant egy szekrényben erre a dokumentumra. De hiába voltak most már írásos bizonyítékok is kézben, az egész 1994-es esztendő nem volt elég arra, hogy a Janus Pannonius Múzeum elvégezze a Csontváry-kéziratokra vonatkozó leltári revíziót.

Most már azt is tudjuk, hogy miért. E cikk adatainak a pontosítására vállalkozva Romvári utóda, Aknai Tamás terepszemlét tartott a múzeum adattárában, és olyan állapotokkal szembesült, amelyek sok más vidéki múzeumra is jellemzőek lehetnek, de amelyek éppen Pécsett, ahol kivételes értékű gyűjteményeket őriznek, egyszerűen hajmeresztőek. Az 1957-ben alapított Modern Magyar Képtár számára csak 1973. május 18-tól vezették adattári leltárt, és ezt is csak addig, amíg Mendöl Zsuzsa művészettörténész ott dolgozott. Ezután megszűnt a jegyzék lelkiismeretes vezetése, és csak néhány esetleges bejegyzés történt: – a leltárkönyvben csupán 2686 tétel volt olvasható. Egész életművek, gyűjtemények és ajándékozási aktusok feljelentődtek el, és tételek ezrei kallódtak Pécsett földolgozatlanul, például Lázár Béla és Dénes Zsófia gyűjteményei, vagy a Tamás Henriktől, és Gegesi Kiss Páltól kapott anyagok. A terepszemle egyik legszenzációsabb meglepetése a több százmilliót érő pécsi Vasarely-gyűjtemény teljes műtárgylistájának és ajándékozási okiratainak a váratlan megkerülése volt.

Sajnos a keresett Csontváry-kéziratokból egyetlen újabb lap sem bukkant elő, holott nagy, titokzatos ládák is voltak az adattárban, amelyek úgy feküdtek ott, mint a fáraók felbontatlan koporsói. A meglévő Csontváry-iratok (kb. 300 oldal) egy 1973-ban felfektetett és 1974. szeptember 30-i dátummal újra legépelt jegyzőkönyvvel kerültek le annak idején Pécsre – de valószínűleg nem a Gerlóczy családtól, hanem mint letéti anyag, a Nemzeti Galériából! Kérdés, hogy a minisztériumban másfél éve megkerült hosszabb lista, amely viszont a családnál lévő kéziratokról készülhetett, s amelynek alapján most a továbbra is hiányzó oldalakat keresik, egyúttal későbbi datálású-e, mint ez a szűkebb dokumentum. Mert ha igen, akkor az nem lehetett átfedésben a megkerült 300 oldallal – s ebben az esetben elképzelhető, hogy mind az a 800 oldal, ami ebben a hosszabb listában szerepel, kallódik!

Bereczky Loránd, a Nemzeti Galéria főigazgatója mintegy három hónapja fölhozatta Pécsről a Csontváry-dokumentumok hiányos gyűjteményét, mert a saját kezébe akarta venni a kéziratok sorsát. Azóta azonban nagy a csend, tovább húzódik a revízió lezárása. A kusza viszonyok és az a kilátás, hogy esetleg eljárást kell indíttatnia egy kollégája ellen, úgy látszik, elvették az önbizalmát. Sok mindenről tudnak ugyanis a pécsi múzeum munkatársai, amit Romvári egyszerűen hazavitt magával. Nemcsak a Csontváry-dokumentumok bizonyos tételei részesültek ilyen megtiszteltetésben, hanem például a Forgács Hann Erzsébetre vagy a Gábor Jenőre vonatkozó dolgok is, amik, jó lenne, ha visszatérnének.

Vitatható szokás, hogy a kutatók hazaviszik a lakásukra a múzeumi anyagot. De ha ehhez még az is hozzájárul, hogy évtizedeken át nincsenek a beérkező dokumentumok regisztrálva, akkor ez a gyakorlat végzetes lehet.

Perneczky Géza

Csontváry

CSONTVÁRY-PASSIÓ

Kezdjük a végén, a feltámadással. Minden előzetes borúlátás és aggodalom ellenére is újra megnyílt Pécsett, a kitatarozott és minden szempontból felfrissített egykori Technika Házában a Csontváry-múzeum. Erről másfél-két hónappal ezelőtt annak rendje és módja szerint beszámoltak már a napilapok. Én itt csak arról szólnék még, ami ezen a híranyagon túl, akár évtizedes mércével mérve is fontos adatnak látszik.

Ilyen fontos adalék mindjárt a tíz esztendő fölemlítése, ugyanis a Janus Pannonius Múzeummal kötött szerződések értelmében éppen ennyi ideig maradhat még a Nemzeti Galéria tulajdonát képező képanyag Pécsett. Hogy miért lenne kívánatos azután változtatni ezen az elhelyezésen, arra még majd visszatérek. Fontos és új adat az is, hogy végre a múzeumi igényeknek megfelelő klímaberendezés védi a képeket. A Janus Pannonius Múzeum munkatársai arról is gondoskodtak, hogy eltűnjön a termekből a Csontváry hazai tiszteletét dokumentáló kisebb-nagyobb tárgyak és művészi fohászkodások minigalériája.

Miért akkor hát a passió?

Tavaly nyár elejétől az idei évad januárjáig – tudjuk – külföldi úton volt a Csontváry-hagyaték. Stockholm–Rotterdam–München voltak a vendéglátó városok, ahol az ottani Kunsthallék, vagyis a legnagyobb, a legreprezentatívabb kiállítási intézmények fogadták az anyagot. A turné lezárulása után azonban mégis csak annyi maradt meg emléknek erről az egész kiállítási sorozatról, hogy arról elmélkedjenek a hazai lapok: bukás volt-e ez a Csontváry-turné, és, ha igen, akkor ugyan miért? Jellemző a nagy csendre és a különös, majdnem hogy már dacos titkolódzásra, hogy a három külföldi nagyváros különböző nyelveken megjelent Csontváry-katalógusaiból egyetleneggyel sem rendelkezik még a gyűjteménynek otthont adó pécsi múzeum sem. Ennek munkatársai tőlem kérdezték meg, hogy egyáltalán volt-e ilyen kiadvány, és ha igen, akkor hát milyen volt. A Nemzeti Galéria, a Csontváry-életmű jelenlegi tulajdonosa is pénzért vásárolta meg egy példányban az elsőként megjelent, vagyis a stockholmi katalógust. Ezt a példányt adták tovább aztán a művelődési minisztérium illetékes osztályának is, és ez körülbelül minden, ami pillanatnyilag „hivatalos" dokumentáció. Azt hiszem, hogy európai ország még nem járt így egyik legnagyobb művészének külföldi szerepeltetésével. Holott a turné rendezése és a katalógusok előkészítése és nyomása is tulajdonképpen mindvégig magyar kézben volt.

Csakhogy végeredményben nem múzeumi kézben, és egyáltalán nem a kulturális intézmények vagy az illetékes minisztériumi osztályok felelős ellenőrzése alatt. Még Fekete György akkori helyettes államtitkár döntése volt az, hogy afféle fővállalkozóként a Firenzében élő Burmeister Katalin és a pécsi múzeum osztályvezetője, Romvári, aki mindenütt úgy mutatkozott be, mint a nyugati Csontváry-tárlatok magyar kormánybiztosa, valójában nem rendelkezett sem ezzel a címmel, sem más ehhez hasonlítható rendkívüli hatáskörrel, de mégis sikerült elérnie, hogy teljhatalmú ügyintézője legyen a turnénak. Burmeister Katalin szerepe egyre csökkent, ezt mutatja már az is, hogy bár anyanyelvi szinten beszéli a német nyelvet, a katalógusszövegek fordítása mégis közölhetetlenül dilettánsra sikerült.

Külön problémává növekedett, hogy mit tartalmazzanak a három nyugati országban megjelenő katalógusok. A felkért szerzők ugyanis sorra kegyvesztettek lettek Romvári előtt, és így kibuktak a sorból. Valószínűleg a már korábban írt dörgedelmes, a Csontváry-hagyaték körüli szabálytalanságokat ostorozó cikkeimnek köszönhető, hogy a Holmi 1993 márciusi számában megjelent tanulmányom egy változatával jómagam mégis a publikálásra kerülő szakírók között maradhattam. Mi került be az elmaradt cikkek helyébe? Néhány megjelentetett Csontváry-értékeléssel a magyar művészettörténészek zöme nem értene egyet, más tanulmányok pedig jóhiszemű, de tájékozatlan külföldi szerzők tollából valók. Ezeket azért írták meg sebtiben a helyi erők, mert, mint jeleztem, első formájában valamennyi Magyarországról származó fordítás közölhetetlennek bizonyult. A roppant zavar a maga teljes mélységében csak azért nem tűnt fel azonnal a külföldi közönség előtt, mert például Rotterdamban a katalógus amúgy is csak a kiállítás későbbi fázisában készült el. De még Münchenbe is csak az utolsó pillanatban, a megnyitó perceiben érkezett meg a kiadvány, vagyis akkor, amikor a sajtó és a kritikusok már megírták a recenziókat.

A tárlatok előkészítése tehát olyan volt, hogy az egy katasztrófa forgatókönyvének is kitűnően megfelelhetett volna. Miért nem húzták meg az illetékesek a vészféket, miért nem mondták le még időben a biztos kudarcot? Nos, Taxner Ernő, aki Fekete György utódja volt a művelődési minisztériumban, már az első, a stockholmi Kunsthalle vezetőitől érkező felháborodott reakciókat követően le akarta állítani a turnét. Erre azonban azért nem került sor, mert a múzeumi ügyeket is intéző illetékes főosztály vezetője már elkésettnek látott minden mentőakciót. Az egyetlen, amit sikerült elérni, annyi volt, hogy az utolsó pillanatban a Magyar Nemzeti Galéria vette át a műtárgyak szállításával járó szervezési gondokat, s így a művészettörténész-szakma legalább abban bízhatott, hogy a turné után rendben visszakapjuk majd Csontváryt.

Ennél többet tényleg nem is értünk el ezzel a rendezvénnyel. Hiú ábránd tehát minden olyan vita, amely arról szól, hogy miért és hogyan bukott meg ez az akció. Mert ha legalább megbukott volna! Hiszen már az is fél sikert jelentett volna, ha valamiféle szervezési vagy bemutatási balfogás vert volna hírt és port Csontváry körül. Visszhang helyett csendes közöny, a szakkörökben pedig csalódás vagy a magyar szerveket illető lenéző sajnálkozás fogadta az anyagot. Münchenben tizenegyezer nézője volt a tárlatnak, annyi, amennyi egy helyi kismester, vagy egy jeltelen vendég jelentkezésekor szokásos. Pedig éppen itt még a helyi múzeumi vezetők is azon voltak, hogy javítsanak valamennyire a gondokon.

Hubertus Gassner például, a Haus der Kunst művészeti igazgatója megpróbálkozott azzal, hogy bár nem tudott magyarul, mégis átírja, újrafordítsa a küldött szövegeket. Aztán maga látott neki egy tanulmánynak, aminek ezt a címet adta: *Csontváry, a zseniális dilettáns*. Mivel nem gondoskodtunk időben arról, hogy frissebb és méltányosabb forrásokkal rendelkezzen, csak Kállai Ernő 1925-ben írt német nyelvű könyvét használhatta, amelyben a magyar festészetről szólva Csontváryra is sor kerül, de az akkor dívó szélsőségesen szecesszióellenes, a Bauhaus geometrikus absztrakcióját előtérbe helyező szemszögből. Kállai valószínűleg nem is látta eredetiben Csontváry nagyobb vásznait, ezért értékelése is csak mentegetés, vagy legjobb esetben a „keleti egzotikumnak", a perzsa miniatúrák nyomában járó mesemondónak kijáró óvatos dicséret. Gassner cikkéből aztán – ahogy az szokásos – csak a címet vették át a tárlatról beszámolót író német újságírók.

Egyedül Renate Schostack, a Frankfurter Allgemeine Zeitung műkritikusa, aki másfél hónappal a müncheni tárlat megnyitása után számolt be a kiállításról, fordult szembe a közben kialakult langyos véleménnyel, és hangsúlyozta, hogy Csontváry sajátosan egyéni szimbolizmusának és zseniálisan eksztatikus festésmódjának semmi köze nincs a naiv festők dilettantizmusához. Maga Csontváry azonban bizonyára nem ezt a kritikát, hanem a Német Patikusok Lapjának a cikkét vágta volna ki magának. Ez a beszámoló egy, a témához kedves közvetlenséggel közeledő tudósítás volt, amely azzal végződött, hogy semmi kétség nem férhet hozzá, hogy Csontváry a legnagyobb művész mindazok között, akik patikus létükre lettek festők.

Bár majdnem minden cikk hozott egy reprodukciót valamelyik cédrusképről is, a cédrus szó szinte el sem hangzik a beszámolókban. Helyette a nagy Taormina-látkép váltott ki maradandó hatást. Ez elé Christoph Vitali, a Haus der Kunst vezetője egy, az antik színházak nézőteréhez hasonló, lépcsősen emelkedő dobogót is ácsoltatott. Ez a divatosnak tűnő installáció, és nyilván a kép méretével is összefüggő fantasztikus szín- és formahatás úgy látszik, minden előzetes reklám vagy művészettörténeti bevezető nélkül is érvényesülni tudott. Igazolta a magyar művészettörténészek azon meggyőződését, hogy Csontváry egészen kivételes kvalitásairól a külföldi közönséget csak a nagy vásznak minden szempontból méltó és hiánytalan bemutatása győzhetné meg. Természetesen ehhez nem elég maga a kiállítás. Évek hosszú során át forgalmazott igen színvonalas filmek, televíziós műsorok, valamint Nyugaton is árusított könyvek és poszterek légiója lenne szükséges ahhoz, hogy egy művészt a médiák forgószínpadán tarthasson az ország – ilyen háttér nélkül (talán már röpke tíz év alatt) akár egy Picasso is kikopna a forgalomból manapság.

Sokkal jobb előkészítés esetén is megmutatkozott volna persze, hogy ehhez a színvonalhoz, már csak a financiális lehetőségeket tekintve is, még nem nőttünk fel. Többek közt ezért lenne jó lassan hozzászokni ahhoz a gondolathoz, hogy miként és hogyan építsünk fel egy olyan korszerű Csontváry-múzeumot, amelyről az ország leglátogatottabb helyére, a budapesti medencére nyílna panorámaszerű kilátás. És az ilyenfajta kommersz feltételek biztosítása mellett gondoskodni kellene a korszerű tudományos feldolgozásról, Csontváry sajátos kulturális környezetét értékelő munkák megírásáról és publikálásáról is. Az Osztrák–Magyar Monarchia szellemi életének, az akadémizmussal és a szecesszióval egyaránt kapcsolatot tartó eklektikus ízlésű kultúrának a kutatásáról van szó. Annak a miliőnek a fölrajzolásáról, amelynek az összképében egyaránt helyet kaptak annak idején Darwin és II. Vilmos, Raffaello kultusza és a zsenitenyésztés ötlete, a hun–magyar mondakör, vagy az egzotikus télikertekkel rendelkező világkiállítások, de ugyanúgy az Etna tövébe lampionfénnyel kiránduló kispolgárok is. Ennek a színes köctömegnek a kibogozására eddig legsikeresebben Sinkó Katalin dolgozatai tettek nálunk kísérletet.

A tudományos feldolgozás egyik pillére lenne Csontváry összes ismert kéziratának a kiadása is, és éppen ez a terület az, amelyről a legnagyobb deficitet jelenthetem. Amíg tartott a Csontváry-képek hevenyészve előkészített nyugat-európai zarándokútja (nem túlzás, ha azt mondom: kálváriája), itthon lassacskán félhivatalossá vált a hír, hogy az utóbbi évtizedek magyar muzeológiájában azon emlékezetes műtárgylopások után, amelyek a Szépművészeti Múzeum klasszikus értékeit és a Zsidó Múzeum kincseit érintették, valószínűleg a Csontváry-kéziratokat ért veszteség a legnagyobb károsodás. A mintegy nyolcszáz lapnyira tehető kéziratos anyagból, amelyet Gerlóczy úr adott át a magyar államnak, úgy tűnik, eltűnt a pécsi múzeumból közel ötszáz. Ezeken az oldalakon voltak többek közt Csontváry színtanának, vallásfilozófiai nézeteinek és egyéni értelmezésű hun–magyar mitológiájának a vázlatos fogalmazványai is. Mint azt már két évvel ezelőtt egy cikkemben megírtam, a hiányzó szövegekről nem maradt fenn semmilyen másolat, és eltűntek a kézirat alapján készült kivonatos gépelések is. Sajátos színezetet ad ennek a esetnek az a körülmény, hogy a Csontváry-kéziratok eltűnését tudomásunk szerint nem követte semmilyen hatósági eljárás.

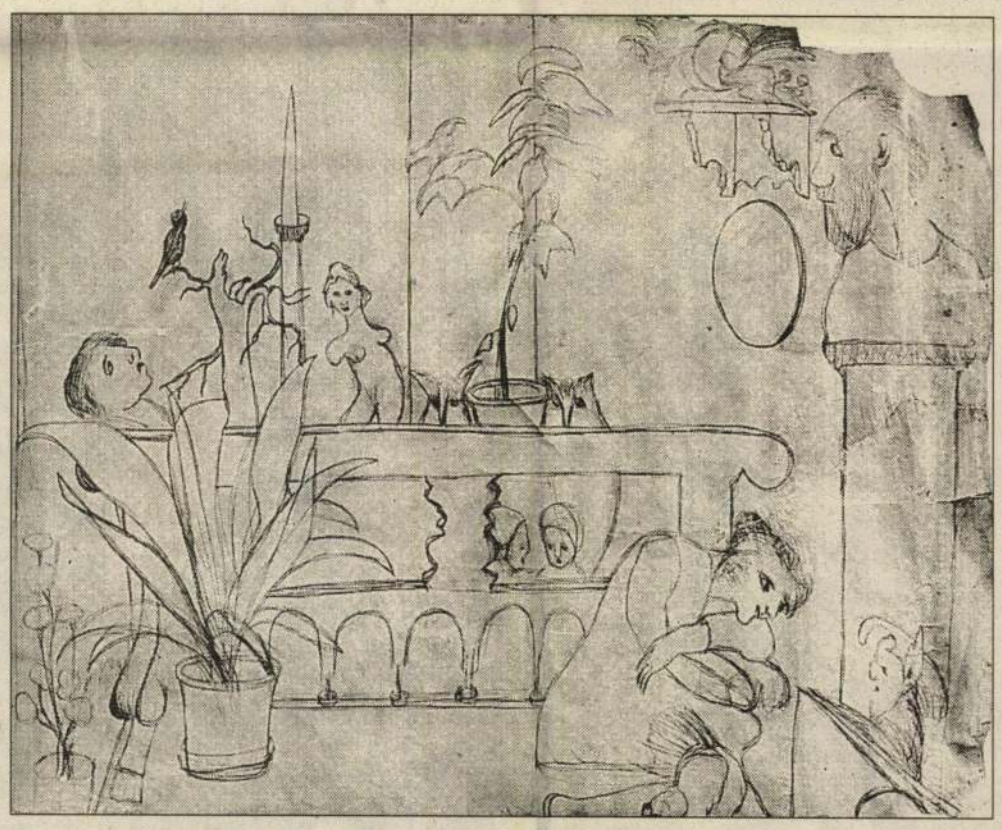

Allegorikus jelenet (Szénvázlat 1913-ból)

Egyrészt azért nem, mert fölösleges lett volna a nyomozás: tudni lehetett ugyanis, hogy a pécsi múzeum 1994 végéig illetékes osztályvezetője, Romvári Ferenc az, aki nem tud elszámolni az anyaggal.

Elveszett azonban az a részletesen megírt minisztériumi jegyzőkönyv is, amelynek alapján számon lehetett volna kérni a kéziratokat. Nos, 1993 decemberében Mihály Mária, a művelődési minisztérium egyik munkatársa, aki nem adta fel, hogy kutasson az elveszett jegyzőkönyv után, mégiscsak rábukkant egy szekrényben erre a dokumentumra. De hiába voltak most már írásos bizonyítékok is kézben, az egész 1994-es esztendő nem volt elég arra, hogy a Janus Pannonius Múzeum elvégezze a Csontváry-kéziratokra vonatkozó leltári revíziót.

Most már azt is tudjuk, hogy miért. E cikk adatainak a pontosítására vállalkozva Romvári utóda, Aknai Tamás terepszemlét tartott a múzeum adattárában, és olyan állapotokkal szembesült, amelyek sok más vidéki múzeumra is jellemzőek lehetnek, de amelyek éppen Pécsett, ahol kivételes értékű gyűjteményeket őriznek, egyszerűen hajmeresztőek. Az 1957-ben alapított Modern Magyar Képtár számára csak 1973. május 18-tól vezettek adattári leltárt, és ezt is csak addig, amíg Mendöl Zsuzsa művészettörténész ott dolgozott. Ezután megszűnt a jegyzék lelkiismeretes vezetése, és csak néhány esetleges bejegyzés történt: – a leltárkönyvben csupán 2686 tétel volt olvasható. Egész életművek, gyűjtemények és ajándékozási aktusok felejtődtek el, és tételek ezrei kallódtak Pécsett földolgozatlanul, például Lázár Béla és Dénes Zsófia gyűjteményei, vagy a Tamás Henriktől, és Gegesi Kiss Páltól kapott anyagok. A terepszemle egyik legszenzációsabb meglepetése a több százmilliót érő pécsi Vasarely-gyűjtemény teljes műtárgylistájának és ajándékozási okiratainak a váratlan megkerülése volt.

Sajnos a keresett Csontváry-kéziratokból egyetlen újabb lap sem bukkant elő, holott nagy, titokzatos ládák is voltak az adattárban, amelyek úgy feküdtek ott, mint a fáraók felbontatlan koporsói. A meglévő Csontváry-iratok (kb. 300 oldal) egy 1973-ban felfektetett és 1974. szeptember 30-i dátummal újra legépelt jegyzőkönyvvel kerültek le annak idején Pécsre – de valószínűleg nem a Gerlóczy családtól, hanem mint letéti anyag, a Nemzeti Galériából! Kérdés, hogy a minisztériumban másfél éve megkerült hosszabb lista, amely viszont a családnál lévő kéziratokról készülhetett, s amelynek alapján most a továbbra is hiányzó oldalakat keresik, egyúttal későbbi datálású-e, mint ez a szűkebb dokumentum. Mert ha igen, akkor az nem lehetett átfedésben a megkerült 300 oldallal – s ebben az esetben elképzelhető, hogy mind az a 800 oldal, ami ebben a hosszabb listában szerepel, kallódik!

Bereczky Loránd, a Nemzeti Galéria főigazgatója mintegy három hónapja fölhozatta Pécsről a Csontváry-dokumentumok hiányos gyűjteményét, mert a saját kezébe akarta venni a kéziratok sorsát. Azóta azonban nagy a csend, tovább húzódik a revízió lezárása. A kusza viszonyok és az a kilátás, hogy esetleg eljárást kell indíttatnia egy kollégája ellen, úgy látszik, elvették az önbizalmát. Sok mindenről tudnak ugyanis a pécsi múzeum munkatársai, amit Romvári egyszerűen hazavitt magával. Nemcsak a Csontváry-dokumentumok bizonyos tételei részesültek ilyen megtiszteltetésben, hanem például a Forgács Hann Erzsébetre vagy a Gábor Jenőre vonatkozó dolgok is, amik, jó lenne, ha visszatérnének.

Vitatható szokás, hogy a kutatók hazaviszik a lakásukra a múzeumi anyagot. De ha ehhez még az is hozzájárul, hogy évtizedeken át nincsenek a beérkező dokumentumok regisztrálva, akkor ez a gyakorlat végzetes lehet.

Perneczky Géza

MÉG NÉG

még +4%

A nagy si
tekintette
átlagosan
emelte én
kamatát.
A Postab
futamidej
vagy 18 h
Kamata:
12 hónap
18 hónap
A Postata
futamidej
kamata n

A POSTABANK ÉS TAKARÉKPÉNZTÁR RT GARANCIÁJÁVAL

P
B

Postabank és T

AKCIÓ PRODUKCIÓ

CSONTVÁRY

Tímár Árpád

INTERPRETÁCIÓ VAGY LEGENDAGYÁRTÁS

Megjegyzések Csontváry művészetének befogadástörténetéhez

I. rész: 1905-1910

Kétségtelen, hogy a képzőművészet iránt érdeklődő magyar közönség körében évtizedek óta Csontváry az egyik legismertebb, legkedveltebb, legtöbbre értékelt festő. Hogy ebben mekkora szerepük van az esztétikai tényezőknek –, művészete megértésének, befogadásának, műalkotásként való élvezetének – és mennyi a művészeten kívüli érdekességeknek, furcsaságoknak, a Csontváry alakja, sorsa, különc életvitele és gondolkodásmódja köré fonódott történeteknek – anekdotáknak, legendáknak –, azt viszont már nehezebb lenne eldönteni. Csontváry művészetének megértésével, befogadásával párhuzamosan ugyanis egyre újabb és újabb rétegekben rakódtak alakja köré ezek a legendák, a „titkait" megfejteni szándékozó spekulatív értelmezések, esztétikán kívüli magyarázatok. Ezeknek sora igen széles körre terjed, kezdve a századvégre, századfordulóra jellemző későromantikus sztereotípiával: a meg nem értett, fel nem ismert zseniális művész padlásszobájában nyomorog, majd a közönség közönye és a kritika rosszindulatú támadásai közepette éhenhal, miközben remekművek sokasága marad műtermében, vagy az őrült és zseni mély benső rokonságát feltételező elmélettel az égi szózatot halló, isteni sugallatot követő próféta képén át el egészen annak feltételezéséig, hogy a művész titkos társaságok tagja volt, ezoterikus tanokat követett és jelenített meg képein, alkotásait rejtjeles üzenetnek, megfejtendő titkos írásnak szánta.

Hogyan jött létre az esztétikai befogadásnak, az adekvát megértésnek és a legendáknak, előítéleteknek, közhelyeknek, fantáziadús hipotéziseknek ez a szétválaszthatatlannak látszó összefonódottsága? Segíti-e a megértést a legenda vagy akadályozza, elválaszthatatlanul hozzátartozik-e Csontváry alakjához és művészetéhez vagy pedig elfedi annak lényegét? Ezekre a kérdésekre keressük a válaszokat, amikor az elmúlt kilenc évtized Csontváryval foglalkozó írásait – a kritikákat, tudósításokat, elemzéseket, monografikus igényű feldolgozásokat – sorra vesszük.

Az első Csontváry mongráfiában, Lehel Ferenc 1922-ben publikált könyvében fogalmazódott meg először az a napjainkig ismétlődő közhely, hogy Csontváry művészetét sem a korabeli közönség, sem a kritikusok nem méltányolták, szinte észre se vették, nem írtak róla, nem foglalkoztak érdemben vele, legfeljebb „esetlen rajzú primitív panorámái fölött űztek... gúnyt."[1] Bár név szerint csupán egyetlen kritikust, ill. kritikát említett Lehel, végül is így összegezte a művész feltételezett viszonyát korához: „Csontváryt nem értették meg. Kiállításának alig támadt visszhangja... Bolondnak nézték, nem a művészt látták benne... Mulattak a ‚természetes nagyságú tájképeken'."[2] 1930-ban, a halála után rendezett első gyűjteményes kiállítás alkalmával már több írás ismételgette ezeket az állításokat: „Szegény futóbolond! – mondotta mindenki... Hiába igyekezett akkor szegény Csontváry, senki sem vette komolyan"

– vélekedett Ybl Ervin.[3] „Míg élt, őrültnek tartották" – állítja Lyka Károly[4] is. Farkas Zoltán[5] véleménye szintén hasonló: „Életében csak különös félbolondnak tartották..." A Pesti Napló[6] kritikusa sem vélekedett másképp: „E festményeket mesterük életében teljes közöny vagy gúnyos kacaj fogadta..." A közhelyek az 1936-os kiállítás után is tovább sorjáztak. Az Est című lap így mutatta be Csontváryt: „A dadogó kezű nagy művész, akit életében csak kinevettek és csúfoltak".[7] Dénes Zsófia[8] is hasonlóképpen írt: „Senki sem törődött életével és halálával, pénzét... elvitte a hadikölcsön, képeit nem vették: hatvanéves korában éhen halt." A későbbi írásokból Pogány Ö. Gábor könyvét kell megemlítenünk, aki különösen a műkritika szerepét és felelősségét hangsúlyozta: „Sajnos a kritika is csak ezt a groteszk viselkedést vette észre, a sajtó egyöntetűen ironikus hódolattal köszöntötte a beképzeltet, Csontváry komolyan értelmezte a csúnya játékot..."[9] A közhelyeknek ezt a monoton ismételgetését csupán Németh Lajos sorai szakították meg, melyekkel a Csontváry-emlékkönyv cikkgyűjteményét vezette be: „A Csontváry életében rendezett kiállításoknak nem volt túlságosan nagy sajtóvisszhangja, de azért volt – sőt, a közhiedelemmel ellentétben nem is egyértelműen elutasító."[10] Figyelmeztetése azonban – sajnos – meglehetősen hatástalan maradt, e közhely napjainkban is újra és újra felbukkan. 1993-ban, Csontváry születésének 140. évfordulójára írták azt a cikket például, amelynek legfőbb mondandója megint csak az, hogy „Csontváryt nem értették meg, kortársai kinevették, kigúnyolták, csúfot űztek vele. Képeit nemcsak Budapest, de Párizs és Berlin közönsége is értetlenül fogadta, visszhang nélkül hagyta."[11]

E sztereotípia makacs továbbélését – azon túl, hogy a zsurnalizmusnak, a felszínes szenzációkeltésnek változatlanul elnyűhetetlen eszköze „a meg nem értett művész" toposza – az is elősegítette, hogy ezen állítások „ténybeli alapjait" eddig senki sem vonta kétségbe, a Csontváryval foglalkozó újságírók, művészettörténészek megelégedtek azzal a néhány cikkel, amelyet a Művészet c. folyóirat korabeli sajtószemléje, majd az 1915-ben megjelent Szendrei-Szentiványi lexikon szócikke[12] tartalmazott, vagy amit valamely véletlen Gerlóczy dokumentumgyűjteményébe eljuttatott. Márpedig az eddig ismerteknél, felhasználtaknál jóval több írás jelent meg annak idején, s a belőlük levonható következtetések sem elhanyagolhatók.

Az első lényeges korrekció mindjárt Csontváry első, 1905-ös kiállításával kapcsolatos. Korábban egyáltalán nem tudtak róla, Lehel még nem említi, sőt, még Németh Lajos is azt írja a Csontváry-emlékkönyvben, hogy „nem szabályos kiállítás, inkább csak néhány napos bemutató volt. Katalógust sem nyomatott. A *Művészet* azonban hírt adott, a *Magyar Nemzet*ben Lázár Béla rövid kritikát is írt róla."[14] Nos, Lázár Béla Csontváryra vonatkozó néhány fanyalgó mondata valóban nagyon rövid, rajta kívül azonban még két, sokkal terjedelmesebb, részletesebb bírálat is előkerült azóta.

A Pesti Hírlapban Kézdi-Kovács László kritikája[15] jelent meg, amely ugyan nem tekinthető egyértelműen jóindulatú elismerésnek, információi azonban figyelemre méltók. Az írásból megtudhatjuk, hogy „mintegy 25 kép" volt kiállítva. Többnek csupán a témáját említi, néhánynak pontos, idézőjelbe tett címét is: „Látjuk azt is, hogy ‚Csontváry' 1896-ban készült hollandiai falurészletén és 1898-ban Pompéjiben festett vázlatain még normális úton haladt, de aztán áttért az igen nagy méretekre és tiszta színkenésre... páratlan szorgalommal rakja tele nagy vásznait, melyek közül a ‚Taorminai görög színház az Etnával' és a ‚Nagy Tarpatak' színhatásában igazán érdekes.

A régi németek naivitását juttatja eszünkbe ‚Selmecbánya látképe' c. műve, viszont a naivitások netovábbja a ‚Vihar a Hortobágyon' és a nagyméretű ‚Jeruzsálemi panaszfal Salamon templománál.' ... festi Athént, Pompejit, az Aetnát, Nápolyt, a Tátrát, a Hortobágyot – s a keleti pályaudvart villamfénynél..." Az szintén kiderül a cikkből, hogy a kiállításnak nyomtatott meghívója[16] is volt, melyben Csontváry programjáról, céljairól nyilatkozott: „meghívóin azt hirdeti, hogy képeit eredeti találmányú technikával festette." A pontos címek alapján feltehető, hogy vagy ezen a meghívón, vagy a belépőjegyen, az 1908-ashoz hasonlóan, volt nyomtatott műtárgyjegyzék is. További fontos információk is kiolvashatók a cikkből, bár ezekről nem dönthető el, hogy a meghívó (vagy katalógus) szövegéből erednek-e, vagy Csontváry valamely eddig ismeretlen írásából, vagy esetleg a sajtóbemutatón hangzottak el, a művész tájékoztatójaként. (Sajtóbemutató bizonyosan volt a korabeli kiállításokon, mert a kritikák többnyire már a megnyitó napján megjelentek a reggeli újságokban.) Kézdi-Kovács ugyanis azt is elmondja, hogy „ő maga büszkén hirdeti, hogy nagy taorminai tájképét százezer líráért sem adta oda Vanderbiltnek...és képeivel az a célja, hogy a ‚Csontváry' név világhírű legyen. A budapesti Műcsarnok és a ‚Nemzeti Szalon' azonban szűkkeblűen meggátolták azt, hogy a ‚Csontváry' név világhíre az ő helyiségeikből induljon ki. Ezért ‚Csontváry' úr a városligeti iparcsarnokba szorult ki..." Nagyon jellemző az is, hogyan ítélte meg a kritikus Csontváry társadalmi helyzetét: „ilyen különc ‚Csontváry' Kosztka Tivadar is, aki egyébként gyógyszerész és Nógrád megyében Gácson van a patikája. Mint vagyonos ember évek óta művészi tanulmányúton van és – fest." Az, amit Kézdi-Kovács bírálatként, fenntartásként megfogalmaz Csontváryval szemben, nagyjában azonos azzal, amit Lázár Béla is írt a Magyar Nemzetben. Kézdi szerint „rajztudása nincs arányban a méretekkel", „naivitását" is szóba hozza, Lázár viszont csak ezt a két tényezőt emelte ki, s így véleménye egyértelműen elutasító hatást kelt: „Nagy törekvéseivel nincs arányban művészi készsége. De energiájának vadságával szinte ijesztő, szinte beteges hatást kelt. Naivságok, meglepő színhatások kergetik ott egymást."[17]

Az Újság című lap aláírás nélkül megjelent kritikája elismerőbb: „roppant érdekes műkiállítás"-nak tartja a szerző Csontváry bemutatkozását. Ebben is találunk új információkat, például felbukkan benne egy további képtéma: Kairó; részletesebben van kifejtve Csontváry technikai újítása is: „A mester ... azt mondja, hogy az ő új technikájának a titka az olajfestékek alapos kiválogatása s ‚telítése'. Annyi bizonyos, hogy képei oly élénkek, hogy az csak csoda." Egyébként a képek sokféleségét is érdemnek tekinti a kritikus: „Ami az alkotások témáját illeti, ennek skálája hihetetlenül változatos..." Az „alkotások műbecsé"-ről viszont nem mond véleményt, inkább „a szeretetreméltó mester" „lelkes magyarázatát" idézi, aki művészi szándékairól, céljairól is nyilatkozott: „kifejtette, hogy a legtöbb képén (mint például a kairói részleten) világítási problémákat keresett s vissza akarta adni az alkonyuló nap, a gázlámpa és a villanyfény együttes ragyogásának az összeolvadó hatását. De kifejtette azt is, hogy a Salamon falánál siránkozó zsidókat ... scholasztikus művész nem képes megfesteni, mert ‚nem bírja áthidalni a levegőt',..." Fontos életrajzi adalékot is tartalmaz a cikk: „Érdekesnek tartjuk még itt fölemlíteni, hogy a mester a tárlat bezárása után Damaskusba készül, hogy – mint maga mondá – még a nagy Taormina-képet is túllicitálja." Ez a cikk is megfogalmazza Csontvárynak a megszokottól, az átlagostól eltérő – mond-

hatjuk úgy is – különc voltát, de itt nem alakjának, társadalmi helyzetének, hanem művészi megoldásainak különössége hangsúlyozódik: „a mesternek a rajzról, a színekről, a tónusról, a valőrről, kompozícióról s egy műalkotás minden, de minden kellékéről saját külön eredeti felfogása van s hogy ebben a felfogásban irigylésre méltóan boldog."

A cikkek számát tekintve még az 1908-as kiállításnak sem volt jelentős visszhangja, három kritika került eddig elő. Ebből kettő olvasható a Csontváry-emlékkönyvben, a harmadik, A Nap c. újság szignálatlan írása[19] érdemi információt nem tartalmaz, inkább csak annak jele, hogy valóban voltak gúnyolódó csipkelődések is; a cikk ugyanis a katalógusban közölt önéletrajz alapján csupán azon élcelődik, hogy „minden a világon létező festmény túl van szárnyalva" s így „végre a művészettörténettel sem gyötrik többé a szegény iskolásgyerekeket." Műveket egyáltalán nem említ az írás, azt azonban szóvá teszi, hogy a belépő a katalógussal együtt két korona, s ez „elég drága". A lap semmiképp sem tartozott a mértékadó, szellemi rangot képviselő napilapok közé, sokkal inkább a napi szenzációkat, érdekességeket tálaló bulvársajtóhoz sorolandó. Az persze nem érdektelen, hogy egyáltalán említésre érdemesnek tartotta az eseményt.

Sokkal tanulságosabb viszont Az Újság kritikája,[20] melyet Yartin – Nyitray József – írt. Ő azt tartja hangsúlyozandónak, hogy „Csontváry teljesen a maga pénzén" rendezte meg a kiállítást, s ezt összhangban lévőnek érzi Csontváry művészetének jellegével, hiszen „művészete is kizárólag az övé. Nem hasonlít hozzá senki..." Elképzelhetetlennek tartja, hogy a fennálló intézmények, ahol „klikkek uralkodnak", ahol „a művészet kulijai" nyüzsögnek, befogadják Csontváryt; „...művei előtt megállna a bíráló bizottság kisded esze, s semmiféle izmusba sem tudná őket beszorítani, mert Csontváry sajátos művészi egyéniség, aminő még nem volt s nem lesz." Hogy ezt gúnynak, iróniának szánta volna Nyitray? – nem valószínű. Ismerve kvalitásérzékét, elkötelezettségét a progresszív művészeti törekvések mellett, következetes küzdelmét az akadémizmus, a műcsarnoki művészet ellen nem alaptalan feltételeznünk, hogy valóban felismerte Csontváry „különös és sajátos tehetség"-ét. Talán inkább szkeptikusnak, önkritikusnak kell őt tartanunk, hiszen elismerte, hogy sok mindent nem ért még Csontváry művészetéből: „Egyetlen művészi kvalitását bírjuk csak megérteni, a hatalmas, mindennel dacoló energiát...a többi művészi kvalitás kizsigerélésében azonban vaj, kinek van méltó tudása? S mérhetünk mi egy művészi alkotást a magunk mértékével? Átérezhetjük mi az ősnaivitást az alkotónak, a művésznek lelkével?"

Az 1908-as kiállítás harmadik bírálatát[21] Kézdi-Kovács László írta. Cikkének érdekességét nagyban növeli, hogy összehasonlítható korábbi, 1905-ös írásával. Itt is szóvá teszi a képek méreteit, s ezzel hozza összefüggésbe, hogy csak az Iparcsarnokban tudott kiállítani a mester: „olyan horribilis méretekben művészkedik, hogy ... tájképei számára nincs másutt hely." Különcségét, különállását most is hangsúlyozza: „egészen önálló jelenség a magyar művészet horizontján, őt csakis a világraszóló nagy effektusok érdeklik... legfőképpen rendkívüliségeket fest, mert úgy érzi, hogy ő rendkívüli dolgok alkotására született..." A hangsúlyok, az arányok azonban ebben az írásban már eltolódnak, az elismerést tartalmazó megállapítások elmaradnak, konkrét művekről sem esik szó. A fordulat oka nyilvánvalóan az volt, hogy Kézdi-Kovács felismerte Csontváryban az ellenfelet. Nem Csontváry művészete válto-

zott meg, hanem a körülmények: a progresszív művészet képviselői ugyanis 1908-ban nyíltan felléptek a Műcsarnok egyeduralma ellen, megszervezték az első olyan egyesületet, MIÉNK néven, amelyben Szinyeitől Rippl-Rónain át Czóbelig, Vaszaryig az új magyar festészet legjobbjai voltak. Kézdi-Kovács viszont a konzervatív akadémizmus, a műcsarnoki művészet elkötelezett művelője volt, kommersz tájképeket festett, s a Pesti Hírlap kritikusaként évtizedeken át következetesen és igen harcosan megtámadott minden újítást, minden modern törekvést. Mi persze dicséretnek, elismerésnek is felfoghatjuk, hogy Kézdi-Kovács a MIÉNK körébe sorolta Csontváryt, ő azonban ezt nem annak szánta. Írása itt valóban dühödt gúnyolódásba csapott át: „Lehetséges, hogy ekkora művész az ismeretlenség homályában rejtőzzék tovább? ... Elsősorban pedig érdeklődjék iránta a ‚Miénk' művészcsoport, mely leghivatottabb a modern magyar művészet mellőzött nagymestereit keblére ölelni. A ‚Miénk' fogadja méhébe ezt a tékozló fiút, hogy ne kelljen neki az Eufrát vidékére végleg kivándorolnia." Két életrajzi információ azonban így is figyelemre méltó Kézdi-Kovács írásában. Az egyik, hogy Csontváry 1905-ös kiállításának sikertelenségét a darabont-kormány körüli belpolitikai nyugtalansággal indokolta: „ezt a bemutatkozást az akkori zavaros politikai viszonyok közepette alig vették tudomásul." A másik, hogy utalt – bár az nem derült ki, minek alapján – Csontváry további utazási szándékaira: „Az ihletet pedig legfőképpen a Keleten keresi. Most is oda készül a Tigris és Eufrát vidékére, a magyarok őshazájába, mert szerinte Aleppón túl, azon a vidéken, ahol a nép még ma is párduc-kacagányt hord és töltött káposztát eszik, ott volt a magyarok ősi földje."

Az első két Csontváry-kiállításnak tehát valóban szerény kritikai visszhangja volt. Ez azonban semmiképp sem mondható az 1910-es bemutatkozásról. Ekkor – jelenlegi ismereteink szerint – tizenhárom cikk jelent meg a tárlatról, írt róla szinte valamennyi napilap – mégpedig többnyire mindjárt a megnyitó napján –, és olyan tekintélyes folyóiratok is közöltek róla írást, mint a Nyugat, a Renaissance vagy A Ház. Vajon hány kiállítás dicsekedhet ilyen sajtóvisszhanggal napjainkban?

Nyilvánvaló, hogy a kiállításról előzetes tájékoztató is készült, amelyet Csontváry elküldött a lapoknak. Több újságban ugyanis hasonló tartalmú, szinte azonos megfogalmazású kishír jelent meg, amely közölte a kiállítás helyét, a sajtóbemutató idejét, a kiállított képek számát, s megemlítette a három legnagyobb méretű festményt, „melyek 1907-ben Párizsban is feltünést keltenek művészetük újszerűségével."[22]

A bírálatok sorából elsőként Yartin írását[23] kell kiemelnünk, amely a Világ című lapban jelent meg. Ismét szóvá teszi Csontváry „szilaj energiáját s lángoló idealizmusát", s újra hangsúlyozza eredetiségét, senkihez sem hasonlíthatóságát: „műveiben merő új fölfogás nyilvánul, eltérő mindattól, amit eddig láttunk... járatlan úton jár s ez az út teljesen az övé." Művészetének sajátosságát, értékét azonban most már pozitíven is meg tudja fogalmazni: „Csontváry eltagadhatatlan őseredetiségében feje tetejére állít minden akadémiát, senkitől sem fogad el útbaigazítást s szuverénül megy a maga útján. Látása oly erős, határozott, perspektíva nélküli, akár a japánoké s körvonalai élesek... nem a nyavalygós hangulatok emberek, hanem a nagy stílé." Bár ez az értékelés is igen rövid, megállapításai azonban nagyon lényeges dolgokra vonatkoznak. Ha nem légüres térben vizsgáljuk Yartin írását, hanem abban a valós művészeti közegben, amelyben a kiállítás 1910 májusában megnyílt, illetve a bírálat megíródott, akkor a szöveg több részletét érdemes alaposabban elemeznünk, s a lehetséges jelen-

téseket kifejtenünk. A Csontváry kiállítást megelőző hónapokban ugyanis a „Nyolcak" fellépését, első kiállítását követő kritikáktól, vitacikkektől volt hangos a magyar sajtó. Ennek fényében nyilván nem puszta stiláris fordulat Yartinnál sem a „nyavalygós hangulatok" és a „nagy stíl" szembeállítása. Lukács György nevezetes írása „Az utak elváltak" ekkor tudatosította azt a nagy szemléleti fordulatot, amelyet „Kernstok és barátai" képviseltek a képzőművészetben.[24] Egyáltalán nem közömbös, hogy az utak elválásánál Yartin Csontváryt azok közé sorolta, akik Lukács szavai szerint „a dolgok lényegét akarják kifejezni," akik „a régi művészetnek, a művészetnek újra feltámadását" képviselik.[25] Azt is érdemes komolyan vennünk, hogy Yartin Csontváry „őseredetiség"-ét, „minden akadémiá"-val való szakítását hangsúlyozza, azaz úgy véli, hogy Csontváry nemcsak a műcsarnoki akadémizmussal, hanem az akadémiává vált Nagybányával, vagy akár a rutinná, modorossággá vált impresszionista festésmóddal, technikával is szemben állt.[26] Yartin nem sorolta semmilyen irányzathoz Csontváryt, nem hasonlította sem hazai, sem külföldi művészhez, tudta, hogy követni, utánozni sem lehet, elfogadta mint „teljesen sajátos művészetet", ebben a függetlenségben, különállásban azonban értéket látott, becsülte a következetességet, az elkötelezettséget: „művészi krédója még mindig tántoríthatatlan...nem hódol meg a közönség ízlésének, nem néz sem jobbra, sem balra, hanem megépíti a maga művészetét, a maga hitvallása szerint."

A Nyolcak felől nézve érthető meg igazán Feleky Géza Nyugatban megjelent kritikája[27] is. Feleky a Nyolcak mozgalmának elkötelezett híve és propagátora volt, nyilván a kompozíciónak azt a megkonstruáltságát, a szerkezetnek azt a stilizált hangsúlyozását kérte számon Csontváryn is, ami a Nyolcak több tagját jellemezte ebben az időben. Hozzájuk képest Csontváryt naív természetutánzónak látta, naturalistának minősítette: „Legtöbb képe a panorámafestők alkotásaira emlékeztet...mindent lefest, ami elé kerül...Neki nincsen más szerepe a természettel szemben, mint hogy felfogja a dolgok végtelen sokaságát és eszközeivel utánozni próbálja őket... Az utánzás a célja, a megtévesztő utánzás... Egy-egy szín, egy-egy folt valahogyan Gauguinre emlékeztet, egy olyan Gauguinre, akinek látása stilizálatlan maradt. A természet uralkodik ezen a művészeten, az ember csak reprodukálni igyekszik lázas erőfeszítéssel valamelyik szöglet vagy pillanatát." Nyilván nem dicséretnek szánta, hogy a panorámafestőkhöz hasonlította Csontváryt, megállapítása azonban így is találó, megjelöli a nagyméretű képek tulajdonképpeni műfaját, nem egyszerűen „horribilis" méretűre növesztett tájképeknek tartja őket. Értékeket, pozitívumokat is felsorol persze Feleky, elismeri, hogy „néha érthetetlen ügyességek sikerülnek neki", „nagy bűvészkedéseket tud véghezvinni, igazán egyszerű eszközökkel". Türelmét, kitartását is méltányolja. A cikk végső konklúziója azonban az – bár ezt szó szerint így nem fogalmazza meg Feleky –, hogy Csontváry nem azt az utat választotta, amelyet a Nyolcak, vagyis sem Cézanne, sem Gauguin, sem Matisse irányát nem követi.

Igen nagy, mondhatni feltétlen elismeréssel írt a kiállításról a Vagyunk című folyóirat kritikusa[28]. Hangnemében ez a cikk közelítette meg azt a hódolatot, amelyet Csontváry feltehetően elvárt a kritikától: „Aki felmegy az elhagyatott régi József műgyetemre, az meg fog hajolni egy új művészet előtt, precízebben mondva egy új magyar művészet előtt, amelyet iskolák, társaságok nélkül, rosszul világított, alkalmatlan helyiségben mert megkezdeni Csontváry Kosztka Tivadar." Ez a kritika is

szükségesnek tartotta hangsúlyozni, hogy Csontváry mindentől és mindenkitől független, hogy „minden állami, társadalmi és egyéb támogatás nélkül" rendezte meg kiállítását, hogy saját modorában, saját technikájával" dolgozik, „egyedülálló", „igazán eredeti", „magában dolgozó", „mindenkivel ellentétes". Művészetének lényegét abban látta, hogy a „fényhatások fanatikusa". „Egész művészetének célja: a világítás problémájának megoldása teljes pontossággal és precizitással. A színek a legbizarrabb egymásmellettiségben vannak elhelyezve képein és mégis hiszünk nekik... A világítási effektusok helyes visszaadásával és a színek kitűnő elosztásával néhol meglepő hatást produkál." Két „legutolsó" művénél, a két cédrus-képnél a színek mellett a rajz, a vonal „karakterisztikum"-át is hangsúlyozza a kritikus, egy meglepő analógiát is említve: „Alfred Kubin rajzaiban találunk ilyen fájdalmas szenvedéssel teli vonalakra. Csontváry Kosztka mintha a maga fájdalmát, a maga egyedülállóságát festette volna meg ebben a két képében." A feltétlen hódolat tehát – úgy véljük – elsősorban a magányos, mellőzött, fel nem fedezett művésznek szólt[29]. S bár a kritikus jó érzékkel ismerte fel a szín- és fényproblémákat, Kubin említése pedig némi tájékozottságot is feltételez, végső soron azonban nem sikerült Csontváry művészetét elhelyeznie a korabeli törekvések szövevényében. Az a megállapítása ugyanis, hogy Csontváry „a legtökéletesebb impresszionizmussal fest, pillanatfelvételekként hatnak a képei" – arról tanúskodik, hogy nem értette meg művészetének lényegét, félreismerte művészettörténeti helyét.

Elek Artur Az Újság hasábjain[30] írt a tárlatról. Először a fenntartásait sorolta. Szóvá tette, hogy Csontváry „a kevésbé ismert piktoraink közé tartozik. Nem szokott kiállításokon részt venni; ennek helyette ő maga rendez időnként gyűjteményes bemutatót újabb keletű munkáiból." Nyilvánvaló, hogy ez a magatartás teljesen szokatlan volt, ezért kellett kitérni rá. Nem volt nagy véleménnyel Elek Artur Csontváry felkészültségéről sem: „dilettáns festő, nemcsak azért, mivel egészen más pályán indult eredetileg s már meglett férfikorában kezdte a festés elemeit megtanulgatni, hanem főként azért, mivel a festés elemein túl nem is igen jutott." Nem tagadta meg azonban az elismerést sem ott, ahol a művek meggyőzték. „Festőkirándulásai során ez az érdekes ember bejárta a földgolyó legszebb helyeit s ami legjobban megragadta rajtok, azt igyekezett a maga számára megrögzíteni... Olyan gyönyörű motívumokat látott meg, hogy az embernek honvágya támad utánuk. Van egy óriási vászna, amelyen nincsen egyéb egy csodálatos alakú, gyönyörű libanoni cédrusfánál. Ahhoz, hogy ezt a fát meglássa, a formái fölkeltsék érdeklődését és azt a vágyat, hogy a szép objektumot megörökítse a maga számára, szóval: ennek a képtémának a puszta megválasztásához is festőember érzéke szükséges. Csontváry egyéb képein is nyomára akadunk ennek a született festőérzéknek." Szóvá tette Csontváry szemléletének „primitívségét" is, az azonban furcsa, hogy festői problematikáját egészében elavultnak tekintette: „Mintha soha modern festményt nem látott volna, mintha minden hatástól függetlenül próbálkozott volna meg a festéssel, a festészet modern problémáitól, a színkeverés, a levegő, a fény problémák keresésétől olyan szűz ennek a maga korától elkésett, sok századévvel elmaradt festőnek a művészete." Csontváry mesterségbeli tudását, felkészültségét, az időszerű, napirenden lévő művészeti problémákban való tájékozottságát Elek Artur tehát kétségbe vonta, tehetségét, festői érzékét azonban nem, sőt tartását, művész voltának etikusságát külön is hangsúlyozta: „Az ember mosolyog is a képein,

megindultan is nézi őket. Megindultan, mert hit és rajongás van bennük; mert kevés nagy művészünknek szívét, lelkét tölti be annyira a természet és a művészet szeretete, mint ezét a dadogó beszédű és gyermeteg szemű dilettánsét."

A Magyar Nemzet aláírás nélkül megjelent tudósítása[31] elsősorban abból a szempontból érdekes, hogy a legrészletesebben mutatja be ennek az „igen érdekes kiállítás"-nak a körülményeit. „Már a belépésnél meglepetés vár reánk. Nincsenek ‚pasztell'-színekkel bevont falak, nincs szőnyeg, nincs rafinált rendezés, nincs semmi a kiállítások megszokott külsőségeiből. Az üres tantermek falaira elszórtan fel van akasztva néhány kép, a termekben még bent vannak a padsorok és az utolsó padokra fel van támasztva néhány hatalmas méretű vászon. A képek nagyobbrészt keret nélkül." A kritikus végül is elfogadja ezt a szokatlan megoldást: „Az első benyomás így kissé kedélytelen, de hamar megszokja a szemlélő és lassanként érzi,hogy ez a puritán bemutatkozás, ez a póztalanság kellemes és közvetlen." Sőt méltányolja „az óriási munkaerőt és a végtelen szeretetet, amivel a művész elmélyedt a munkájába", valamint a „piktortalentumot" – esztétikai ítéletet azonban nem mer mondani: „A legtöbb munkája meglepő kérdőjel. Feleletet rá adni pontosan, igazságosan majdnem lehetetlen." Meglepő viszont, hogy éppen a Panaszfal c. képet emelte ki: „Egyetlen nagy figurális képe, a templomi jelenet naív őszinteségében és közvetlenségében vetekedik a régi primitívekkel." Ez a kép több kritikusnál kitüntetett szerepet kap, csak éppen a róla kimondott ítéletek ellentétesek teljesen egymással, a szerint, hogy ki-ki a vitathatatlanul meglévő naivságot, primitívséget értéknek, vagy elfogadhatatlan hiányosságnak tekinti. Viszont másokhoz hasonlóan a Magyar Nemzet kritikusa is megérzi Csontváry magányosságának, különállásának etikai értékét: „húsz év óta bolyong a nagyvilágban, nagyobbrészt keleten és dolgozik távol mindenkitől bámulatos kitartással csendben és csak munkájának élve."

A Pesti Napló írásában[32] – hasonlóan a Csontváry-kritikák többségéhez – elismerő és bíráló megállapításokat egyaránt találhatunk, mint ahogy lényegre tapintó észrevételeket és egyértelmű melléfogásokat vagy vitatható fenntartásokat is. E lap kritikusa is a Csontváry-jelenség különösségéből, szokatlanságából indult ki, de ezt – ellentétben Elek Artúrral – nem évszázados lemaradásnak, hanem a legújabb törekvésekkel összhangban lévőnek tekintette: „Excentrikus ember és excentrikusak a képei. Első pillanatra úgy hatnak, mintha a festés és rajzolás elemeiben járatlan, nem tehetség nélkül való, de erején felül nagyot akaró ember művei volnának. Az alaposabb szemlélet arról győz meg bennünket, hogy ami gyerekességnek látszik, az a természetnek, a formáknak és különösen a színeknek naív, primitív, de érdekes felfogása és értékelése. A modern festők közül sokan tudatosan igyekeznek visszatérni egy konvencióktól mentes ősállapothoz. Csontváry benne van ebben az állapotban, minden akadémikus tanítás nélkül,sőt annak ellenére néz szét a világban és dolgozik a kép kedvéért, színek kedvéért, a színekkel való munka gyönyöréért, semmi egyébbel nem törődve." Bár ebből az érvelésből – legalábbis első látásra – úgy tűnik, hogy a kritikus megértette Csontváry törekvésének több lényeges összetevőjét, a művek fenntartások nélküli elfogadásához azonban mégsem jutott el. Különös – s igencsak vitatható módon a képek mérete alapján húzta meg a jó és a kevésbé sikerült művek közti határt. Talán a mesterségbeli felkészültség, az „akadémikus" tanultság hiányából eredeztette a nagyobb méretű festmények vélt megoldatlanságát: „Ezért egyenetlenek, furcsák,

kezdetlegesek különösen nagy képei." Ő is azok közé tartozik, akik külön kiemelik, hogy a Panaszfal c. művet problematikusnak tartják: „A nagy, figurális képeken gyakran szertelenné válik a naivitás." A jónak ítélt festményeken viszont megintcsak fontos jellemvonásokat ismer fel: „De van néhány kis képe, így a nápolyi naplemente, amelynek színei szinte tüzelők, összhangba hozottak, amely nem festékkel takart vászon, hanem igazi, világító színek gyűjteménye."

Ahogy a Pesti Napló kritikusa a képek mérete szerint osztotta ketté – sikerültekre és gyengébbekre – a Csontváry műveket, úgy a Budapesti Hírlap kritikusa[33] a festmények tájképi és figurális elemeit állította szembe egymással. „Akik a kiállítást megnézik, bizonyára csodálkoznak majd azon az ellentéten, amelyet a legtöbb képen látnak: a tájak, a városrészletek és várak mindent meglátó szemmel és mindent reprodukáló készséggel vannak megfestve, az alakok pedig szinte az együgyűségig kezdetlegesek." Felsorolja a megfestett tájakat, városokat, külön kiemeli a Taorminát és a Baalbeket, a Tátra képről pedig ezt írja: „A Nagy-Tarpatakon festett képe talán a legmonumentálisabb Tátra-kép, amit eddig festettek." Az elismerések és fenntartások sorolása – anélkül, hogy bármit gúnynak vagy a nevetségessé tevés szándékának tekinthetnénk – végül is jóindulatú felhívásba, a közönség érdeklődésének felkeltésébe torkollik: „Csontváry képei némely kezdetleges vonásuk ellenére is szépek, érdekesek, méltók a megtekintésre."

A primitívség, a naivitás (hol pozitív, hol negatív jelentést tulajdonítva e szavaknak), a szertelenség, a dilettantizmus kifejezés szinte minden írásban előfordul valamilyen összefüggésben. Van, aki a műveket csoportosítja, értékeli ezek alapján, van, aki e tulajdonságokat látszatnak, első, felületes benyomásnak tekinti csupán. Az Egyetértés kritikusa[34] szerint Csontváry „összegyűjtött munkái a primitívek szeretetéről, dekoratív érzékéről s a kompozíciók megértéséről tesz tanúságot. Sokszor rohan a szertelenség felé, de művész ösztönei mindig a legjobb pillanatban állítják meg, s ha néhanéha dilettánsnak mutatkozik, ezt talán a túlzásba vitt egyszerűsítésnek a rovására írhatjuk." A Panaszfal c. képet ez a kritika is kiemelendőnek tartja, bár nem hibátlannak: „szinte összegezve adja képességeit, komponáló tehetségét, formaérzékét és a dekoratív elemek különös, de hatásos értékelését. Részleteiben ez a kép külön meglepő szépségeket kínál és nem egy megtévedésről beszél."

A Független Magyarország kritikája[35] volt az egyetlen írás, amely a kiállított képeket úgy tekintette, mint Csontváry művészeti fejlődésének dokumentumait. „Érdekes vásznak. Szemléltetői egy különös ember piktúrális fejlődésének. Kosztka Tivadar ötven esztendős korára lett fiatal. Tanuló éveiben szabatos pontossággal ‚másolta a természetet', aztán beállt aprólékos, naturalista módon rajzoló müncheni piktornak, végül pedig elzarándokolt a Szentföldre és ott hirtelen elfogta a modern művészet áhítata. Beleszeretett a fénybe. Nem a napsütésbe, nem a napfénybe. A színek fényébe. Festett világító éjszakákat és sötét éjjeleket, napnyugtákat meg egyebeket, és a színek iránt való fanatikus szeretete elvezette őt a dekoratív hatásokhoz. Lassanként a dekoratív elem lép előtérbe érdekes képein, amelyek végezetül is stabilizáltabbá lesznek. Nagyon érdekes az az út, amelyen szimpla rajzgyakorlataitól a színek stilizálásáig érkezett el Csontváry. Ezt az izgatóan különös fejlődési processzust mutatja be a kiállított negyven képe. Ha megnézzük őket, érezzük, hogy egy minden ízében érdekes, *sajátos egyéniség*gel állunk szemben, akitől még sok újat várunk."

Várnai Dániel, a Renaissance c. folyóirat kritikájának[36] szerzője került legközelebb ahhoz, hogy Csontváry szokatlan megnyilvánulásait valamilyen erősebb, abnormalitásra utaló kifejezéssel minősítse. Ám végül is nem állításként hangzik el a kifejezés, hanem csupán egy ilyen minősítés lehetőségének elutasításaként. Várnai ugyanis egy személyes találkozásra, illetve beszélgetésre hivatkozva felidézi Csontváry „önmagát dicsérő nagyzolását", de úgy ítéli meg, hogy „itt van valami alapja egy valóban egyedül álló ember királykodásának. Aki elrúgja magától – hogy a fejük tetején táncolnak – az akadémiákat, a szűk skatulyákba elrakott szabályokat, ... az nagyzolhat, kiálthat nagy szavakat, nem mondhatom róla, hogy meggabalyodott idióta." A Csontváry-képek szokatlanságát Várnai is azzal próbálja megmagyarázni, hogy van valami ellentmondás a szándék és a megvalósulás, a vállalt feladat és a technika, a mesterségbeli felkészültség között. A kiállított művek közül a Kairó c. festményt emelte ki: „Nincs ezen a képen se rafinált iskolázottság, se a szélhámosságig tudatos ‚primitív nyers erő', de van benne odaadás, naív imádkozás és olyan meghatottság, amire csak az képes, akinek a lelke egészen beleolvad a természet muzsikás hangjába vagy beszédes némaságába. Technika, színökonómia s miegyéb akadémiai eltanulhatóság itt bizony minden képen hiányzik, s ami disszonancia e hiányosságok nyomában belekellemetlenkedik a szemlélődésünkbe, kiegyenlítődik a képeken meglévő energiák duzzadásától...", vagyis a képek végül is hatásosak, meggyőző erejűek, a művészt nem lehet a „jámbor érdekesség" körébe sorolni. „Csontváry nem egy különcködő, úgynevezett ‚érdekes ember', hanem... félpiktor, de egész ember." Várnai is felveti Csontvárynak a modern törekvésekhez való viszonyát. De míg Kézdi-Kovács gunyorosan csupán azt ajánlja, hogy a MIÉNK fogadja be „ezt a tékozló fiút", addig Várnai fejében az is megfordul, hogy Csontváry lehetne vezéralakja is, „Mohamedje vagy dervise ... valamelyik ultraúj festőirányzatnak." Bár végül hozzáteszi: „Ahogy most van, úgy nem jobb, de becsületesebb."

Azok a képzettségben, felkészültségben felfedezni vélt hiányosságok izgatták A Ház kritikusát, Bálint Rezsőt[37] is, amelyek alapján végül is kétségbe vonta Csontváry tevékenységének professzionális jellegét, bár „vérbeli festő" voltát nem. „Sokat nem tud, ... Hiányzik belőle a benső, ökonomikus törvényszerűség... Nem érezzük a művész fölényét, amely alkotásainak döntő elhatározásaiban irányította." A művészi „öntudatosság" hiányából eredezteti, hogy „oly hatalmasak, méretekben túltengők a képei", hogy „azok a részletfinomságok, színteltségek, melyek elszórtan képeiben föl-föltünedeznek: belevesznek és sekélyessé válnak a nagy méretekben," hogy motívumainak kiválasztása „dilettantisztikus fogalmakról és tömegízlésről tanúskodik." Bálint Rezső véleménye ennek ellenére sem teljesen elutasító. Csontváry egyik főművéről elismeréssel szól: „*Egy cédrusfa a Libanonból* című képével mintha a festői tudatosságnak a magaslatára emelkedne. Ennek az egy fának a megfestésével tiszta festői fölfogásról [tesz tanúságot], a színek erejének viszonylagos értékelésében és az egész megjelenésében nyugodt öntudatosságot árul el. Japános fölfogásokra, stílusközösségekre bukkanunk a többi dolgaiban is, és őszinte, öntudatlan közösségekre, és mivel nem érzem benne a festőintellektus tudatát, ezért hiszek következetlenségeinek őszinteségében." Az elismerésnek és a fenntartásoknak ez a furcsa, valamiféle egyensúlyra törekvő váltakozása, keveredése – amely persze a Csontváry-kritikák jó részét jellemezte – végül is elég lapos következtetésre jut; Csontváry művészetének lényegét

ugyanis a szép és egzotikus motívumok valamiféle extenzív teljességre törekvő összegyűjtésében véli megtalálni, melynek alapja „a turista lankadatlan, elfogult és tompa belecsodálkozása a természetbe". S a cikket záró bíztatás, hogy „sok még a motívum, ... sok még a cédrusfa, pálmaág, vízesés és sok még a nápolyi naplemente meg a taorminai tavasz, ami lefestésre vár..." – akár gúnyolódásnak is felfogható. Ez a hangnem azért is meglepő, mert a lap és Bálint Rezső is közel állt a Kéve művészcsoporthoz, amely a Cédrus-képben méltányolt dekoratív stilizáltság és japánosság alapján akár a tagjai közé is fogadhatta volna Csontváryt.

Nem volt egyértelműen jóindulatú a Népszava kritikája sem. Bálint Aladár[38] írásában is szinte szétválaszthatatlanul összefonódnak a bíráló, elutasító és az elismerő megállapítások: „A legvaskosabb tudatlanság, a műkedvelősködés legalsó lépcsőfoka különösmód keverődik imponáló lendülettel, őseredetből jövő komponáló talentum jeleivel... igazán gondolkodóba ejti az embert, hogy nem kellene-e az ilyen tudatlan prófétákat jobban megbecsülni, mint a minden hájjal megkent rutinos piktorhatalmasságokat. Mert ez az ember amit fest, azt meggyőződéssel festi. Hányan mondhatják el ugyanezt magukról?"

A morális tartásnak és a mesterségbeli tudás hiányának éles szembeállítása jellemzi a kiállításról írott legelutasítóbb kritikát[39] is, mely az Alkotmány c. lapban jelent meg, névtelenül. „Csontváry piktúrájából hiányzik minden bázis, minden alap, minden előtanulmány. Dilettáns kézzel festett, gyermekesen naív dolgok, amelyekről szó sem eshetnék, ha nem lehetne kiérezni belőlük valami fanatikus szeretetét a művészetnek. Ha egy idős ember bejárja a félvilágot csak azért, hogy megfessen mindent, amire a fantáziája csábítja, s ha még ráadásul pénzt sem keres művészetével, akkor ez mindenesetre olyan tiszteletreméltó idealizmus, amely előtt mindenki le kell hogy emelje a kalapját."

Végigtekintve a kritikákon érdemes visszatérni kiindulópontunkhoz. Eleget írtak-e róla? Megértették-e? Igaz-e, hogy kinevették, bolondnak tartották? – Az írások mennyiségére nézve természetesen nincs objektív kritérium. Hogy egy ismeretlen festő három alkalmi kiállításáról hány kritika tekintendő soknak, kevésnek vagy elégségesnek, az nyilvánvalóan vitatható, az azonban tény, hogy az írások nagy többsége jóindulattal, a megértés szándékával közeledett a művekhez, s nem is teljesen eredménytelenül. Felismerték „őseredetiségét", „szuverenitását", „szilaj energiáját", hogy „nem hasonlít hozzá senki, s ő sem hasonlít senkihez", hogy „semmiféle izmusba sem lehet beszorítani", hogy „a fényhatások fanatikusa". Méltatták „világító" színeit, „dekoratívitását", a „színek stilizáltságát", tájképeinek „monumentalitását", „japános" megoldásait, a „csodálatos alakú, gyönyörű cédrusfát", a régi németekre emlékeztető „naivitását", „fájdalmas szenvedéssel teli vonalait". S akik stílusát, ábrázolásmódját problematikusanak érezték vagy akár teljes egészében elvetették, „dilettánsnak", „gyermekesnek", „kezdetlegesnek" minősítették, még azok is elismerték tiszta, önzetlen szándékait, „tiszteletreméltó idealizmusát". Szinte mindenki megemlékezett művészi etikájának magasrendűségéről: „hit", „rajongás", „bámulatos kitartás", „páratlan szorgalom", „lángoló idealizmus", „odaadás", „meghatottság", a „művészet fanatikus szeretete" – mind, mind olyan megállapítás, ami valami lényeges dolgot vett észre Csontváry magatartásában. Itt-ott kétségtelenül van valami nyoma a csipkelődésnek, gúnyolódásnak is, de hogy „a sajtó egyöntetű ironikus hódolattal köszön-

tötte" volna, az teljesen megalapozatlan általánosítás. Az is alaptalan túlzás, hogy a korabeli vicclapok tele lettek volna Csontváryról szóló írásokkal, karikatúrákkal. A kiállítások idejéből eddig egyetlen rajz került elő.[40] Azt is egyértelműen meg lehet állapítani, hogy egyetlen cikkben sem írták le azt, hogy Csontváry műveit nevetségesnek találták, csupán a „mosolygás" kifejezés fordul elő kétszer, mindkét esetben inkább elnéző mosolyként, amelyet a naív ügyetlenség és a „megindultságot" keltő hit és rajongás szétválaszthatatlan hatása keltett a nézőben.[41] A művészt – ilyen vagy olyan szempontból – többen különcnek tekintették, szóvá tettek sokmindent, amit szokatlannak, furcsának találtak, de egyetlen egyszer sem írták le azt, hogy őrültnek, bolondnak, vagy akár csak hóbortosnak tartják. (A egyetlen írás, ahol ilyen jellegű kifejezés előfordul, Várnai cikke, de ott is csupán elutasító formában szerepel: „nem mondhatom róla, hogy meggabalyodott idióta.") Az viszont figyelemre méltó, hogy Yartin egyik kritikájában a pszichiáterek figyelmébe ajánlja Csontváry művészetét, de éppen nem abnormitása, hanem a mű és a személyiség ritka összhangja miatt. („Művészete teljesen egy vele, mint emberrel, s e tekintetben akár a pszichiáterek is tanulmányozhatnák."[42]) Megjegyzendő az is, hogy egyetlen kritikusnak sem jutott eszébe, hogy a művész szokatlannak vagy akár elfogadhatatlannak tartott formai megoldásait, „primitívségét", „dilettantizmusát" lelki betegséggel, lelki torzulással, őrültséggel hozzák összefüggésbe. (Ez is Lehel Ferenc későbbi találmánya.)

A cikkekből egyébként az is kiderül, hogy Csontváryt egyáltalán nem valamiféle padlásszobában nyomorgó, éhező bohémnek látták kortársai, (mint ahogy ekkor nyilván nem is volt az,)[43] hanem sokkal inkább tehetős, „vagyonos" embernek, aki abban a helyzetben van, hogy kedvére utazhat, festhet, nem kényszerül művei eladására, nem a művészetéből kell megélnie. Van a cikkekben persze néhány apró utalás arra nézve is, hogy adódtak bizonyos nehézségek, surlódások is Csontváry életében. Kézdi-Kovács említi 1905-ös cikkében, hogy „a budapesti Műcsarnok és a ‚Nemzeti Szalon' azonban szűkkeblűen meggátolták azt, hogy a ‚Csontváry' név világhírre az ő helyiségeikből induljon ki. Ezért ‚Csontváry' úr a városligeti iparcsarnokba szorult ki..." Ez kétfélét is jelenthet: elképzelhető, hogy Csontváry küldött be képeket az évi rendes tárlatokra s ezeket visszautasították, ezért kellett neki saját pénzén önálló gyűjteményes kiállítást rendeznie, de az is lehet, hogy eleve saját kiállítást tervezett, ám nem adták ki neki a termeket. Az elutasítás oka sem egyértelmű, az 1908-as Kézdi-Kovács cikk arra utal, hogy a méretek miatt szorult ki. („A mester ugyanis olyan horribilis méretekben művészkedik, hogy 20 és 30 négyzetméteres tájképei számára nincs másutt hely.") Rajta kívül csupán a Pesti Napló kritikája utal valamiféle sikertelenségre, kudarcra: „eddig hiába küzdött azért is, hogy egyszerűen komolyan vegyék." Nehéz eldönteni, hogy ezt valós információnak, vagy csupán zsurnalisztikus fordulatnak tekintsük. A többi cikk mindenesetre nem tartotta szükségesnek, hogy említést tegyen Csontváry sérelmeiről, mellőzöttségéről vagy kiszorítottságáról, sőt Yartin ezt a kívül állást tekintette természetesnek, („Ez a kiállítás el sem képzelhető tárlatokon, hol klikkek uralkodnak...")

Érdemes felfigyelni arra is, hogy ezekben a kiállításkritikákban még milyen keveset foglalkoznak Csontváry viselkedésének azokkal a furcsaságaival, amelyek később egyre nagyobb szerepet kapnak a Csontváry-legenda kiszínezésében. Csontváry 1908-as kiállítása katalógusának előszavában írta le párizsi sikerének bizonyítékaként azt a

mondatot: „a Newyork Herald kritikusa egyenesen kimondá, hogy minden a világon létező festmény túl van szárnyalva."[44] A naív büszkeségnek, a gyermeteg nagyzolásnak és az aránytévesztésnek ezt a különös keverékét mindhárom 1908-as kritika, eltérő hangsúlyokkal ugyan, de megemlítette. Egyik sem vont le belőle azonban messzebb menő következtetéseket. Az 1910-es kiállítás kapcsán Várnai Dániel említi Csontváry „nagyzolását". Idézi is szavait: „Én egyedül állok. Ilyesmit nem csinál senki." Várnai reagálásából nyilvánvaló, hogy az önértékelésnek, az önbizalomnak ezt a mértékét nem tekintették annyira kivételesnek, rendkívülinek, a „normális" művészi magatartástól eltérőnek, hogy a patológia körébe sorolták volna. („Szép szó, nagy szó, s szeretem is az olyan embertől hallani, aki ma is cseresznyét ebédelt tizenöt krajcáron. Az önmagát dicsérő nagyzolásnak csak pecsenye és pezsgő mellett van bűze. De itt – itt van valami alapja egy valóban egyedül álló ember királykodásának.") Megjegyzendő, hogy itt utalnak először Csontváry életvitelének aszkétikus vonásaira, egyébként szintén minden gúny vagy ellenérzés nélkül.

Utazásai is többször szóba kerültek, ám a bírálók többsége ebben sem látott mást, mint orientális témák, érdekes, szép tájak, egzotikus motívumok keresését. Két helyütt találunk ennél többet: a Magyar Nemzet írása céloz rá, hogy az utazások mögött valami eszmerendszer húzódhat meg. („Most bemutatja itthon eddigi eredményeit, hogy rövid idő múlva újra menjen a saját útjain és a saját bizarr eszméi után.") Kézdi-Kovács konkrétabban fogalmaz, úgy tájékoztat, hogy Csontváry a magyarok őshazáját keresi a Tigris és Eufrát vidékén. Várnai pedig egy utazási epizódot mesél el – Csontváry szavait felidézve –, egy tengeri vihar és menekülés történetét, de még itt sem esik szó semmilyen rendkívüli, csodás, irracionális momentumról.

Megjegyzendő az is, hogy ezekben a korai kritikákban még említés sem történik a „misztikus elhivatás"-ról, sem közvetlen, sem bármilyen közvetett formában. Ez természetesen még nem bizonyítéka annak, hogy ez az élmény egyáltalán nem létezett, hogy ez nem volt vagy nem lehetett Csontváry világképének fontos motívuma vagy akár meghatározója, csupán arra figyelmeztet, hogy a kortársak a kiállító művészt, illetve alkotásait még ennek az elhivatástörténetnek az ismerete nélkül szemlélték. Nem ezzel próbálták indokolni, magyarázni Csontváry sajátosságait.

A kiállítások egykorú kritikái tehát döntő többségükben, illetve a szövegek igen nagy részükben Csontváry műveiről szóltak, a művész technikájáról, stílusáról, szemléletéről, tematikájáról, művészi magatartásáról, arra törekedtek, hogy megértsék a művész szándékait, megpróbálták teljesítményét elhelyezni valahová, valamilyen ismert művészhez vagy irányzathoz hasonlítani, de sem értékeit, sem vélt vagy valós hiányosságait nem akarták művészeten kívüli tényezőkkel magyarázni.

Lehet, hogy ez az elismerés, ez a kritikai visszhang nem akkora volt, mint amekkorát mai Csontváry-értékelésünk alapján méltónak érzünk. Kétségtelen, hogy a kritikusok közül egy se érezte hivatásának, küldetésének, hogy Csontváry művészetének elismertetéséért, népszerűsítéséért harcoljon, úgy, ahogy például Lyka a nagybányaiakért, Bölöni és Feleky a Nyolcakért küzdött. Yartin – Nyitray József – aki legközelebb állt hozzá, aki leginkább megértette törekvéseit, 1911-12-ben végleg elhagyta az országot, többé nem folyt bele a magyar képzőművészeti életbe. Az is tény, hogy a kor több jeles kritikusa egyáltalán nem írt róla, sem Lyka Károly, sem Fülep Lajos,[45] sem Rózsa Miklós, sem Bölöni György, sem Márkus László. Nem árt azonban

néhány körülményt az akkori közönség és kritika mentségére megemlíteni. Vitathatatlan tény, hogy kevesen és kevéssé ismerték Csontváryt. De vajon hogyan ismerhették volna többen és jobban? Csontváry egyáltalán nem könnyítette meg a művészetével való találkozást, valóban sok szempontból különc volt, sok mindenben eltért a megszokottól, több, a korban általánosan elfogadott – művész-életformával kapcsolatos – normának, társadalmi várakozásnak nem felelt meg. Nagy későn – tisztes polgári foglalkozást, biztos egzisztenciát otthagyva – lépett művészpályára, ahhoz azonban nem volt elég türelme, hogy a rendszeres, alapos akadémiai tanulmányok valamennyi fokozatát elvégezze, az autodidakta művész fogalma, státusza viszont ekkor még egyáltalán nem volt olyan általánosan elfogadott, mint később. Csontváry joggal érezhette, hogy nincs szüksége további akadémiai stúdiumokra, hogy ő már nem tanulhat ott semmi olyat, amire szüksége volna, nézőit, bírálóit azonban bizonyára befolyásolta ennek a körülménynek az ismerete, művészetének szokatlan vonásait, újszerű formai megoldásait sokszor– a könnyebb utat választva – mesterségbeli tudásának, felkészültségének hiányosságaival indokolták, magyarázták. Nem tudtak mit kezdeni életformájával, életvitelével sem. A képzőművész társadalmi elhelyezkedésének, „beilleszkedésének" nagyon sokféle formáját ismerték – és fogadták el –, a nyomorgó bohémtől az arisztokratikus életvitelű művész-fejedelemig, a természetbe kivonuló, remeteként élő megszállottól az akadémiai professzorig, a kereskedelemnek dolgozó „iparos"-tól a főrendiházi tagig, bennük azonban minenképpen volt valami közös, az, hogy minden alkalmat megragadtak arra, hogy a közönség elé kerüljenek, hogy díjakat, megbízásokat kapjanak, hogy műveiket eladják, hogy erkölcsi és anyagi sikert arassanak. Csontváry viszont – önként, vagy az első elutasításokra reagálva, ez végső soron mindegy – radikálisan távol tartotta magát a művészeti közélettől, elutasította egész intézményrendszerét, nem volt kapcsolata sem a műkereskedelemmel, sem a műgyűjtőkkel, nem volt tagja semmilyen egyesületnek, csoportosulásnak, nem járt vernisszázsokra, nem vett részt estélyeken, bálokon, díszvacsorákon, tanulmányait, külföldi utazásait nem ösztöndíjak segítségével, hanem saját pénzén bonyolította, nem látogatta az ismert művésztelepeket, nem tartozott semelyik irodalmi vagy művészeti folyóirat köréhez, nyilvánvalóan nem voltak közeli kritikus vagy újságíró barátai sem. Nem vett részt semmilyen pályázaton, nem akart sem középületeket, sem templomokat kifesteni, nem illusztrált könyveket, nem vállalt portrémegbízást, képeit egyáltalán nem eladásra szánta, sőt a szokásos kiállításokon sem vett részt. Így természetesen semmi esélye sem volt arra, hogy hivatalos elismerésben részesüljön, (állami vásárlás, ilyen-olyan díj vagy aranyérem stb.), hogy művei nevesebb magán- vagy közgyűjteményben kerüljenek. Ez a radikális szembenállás volt tulajdonképpen az első igazi szecesszió a magyar képzőművészeti életben, bár teljesen magányos, társtalan, s így hatástalan, minden intézményi következmény nélküli. A „normális" karrierhez, az ismertséghez az kellett volna, hogy rendszeresen küldjön képeket a Műcsarnok és a Nemzeti Szalon évente többször megrendezett – tavaszi, őszi, téli – kiállításaira, s akkor a közönség is, a kritika is fokozatosan megismerhette volna törekvéseit. Három egyéni tárlat, amelyeket nem az ismert, megszokott helyeken, a bejáratott kiállítótermekben rendezett meg, hanem feltehetően alkalmatlan, nehezebben megközelíthető helyiségekben, bizonyosan kevés volt ahhoz, hogy a művészt igazán ismertté tegyék. (Három művelődési házban bemutatott kiállítással ma sem lehetne országos sikert, általános elismertséget

szerezni.) A kiállítás súlyához, rangjához a megnyitó szertartása – a miniszter vagy az államtitkár jelenléte – és a kiállítóhelyiség ünnepélyessége éppúgy hozzátartozott, mint a képek dúsan aranyozott keretezése. A kívülről görög templomot, belül reneszánsz vagy barokk teremsorokat utánzó múzeumi és kiállítási építményekkel – a művészet szentélyeivel – nem vetekedhetett egy kopott tanterem vagy ipari kiállításra szolgáló csarnok, ahol többségükben keretezetlen vásznak voltak felaggatva, sőt a nagyobbak csupán a falnak támasztva. De Csontváry stílusa, színvilága, komponálásmódja is szokatlan volt, nagyon nehezen tudták valamilyen hazai vagy külföldi iskolához, irányzathoz kötni, figurális képeinek tematikája is újszerű volt, az ábrázolt történeteket (Panaszfal, Mária kútja, Zarándoklás) nem lehetett egyszerűen leolvasni a képről, azonosítani az ismert bibliai vagy történelmi eseményekkel. Egyetlen utalás sincs a cikkekben, hogy megpróbálták volna e képek jelentését értelmezni, megmagyarázni, sőt e műveket a hagyományos műfaji keretekbe (portré, életkép, történeti festmény) sem lehetett egykönnyen beilleszteni.

Mindezek ellenére a kiállításokkal egykorú kritikák alapjában véve jó irányban indultak el, ha a körülmények jobban alakultak volna – ha a művek valamilyen módon a nyilvánosság számára hozzáférhetők maradnak, ha a velük való foglalkozás folyamatossá válik –, akkor ezekre a kritikákra ráépülhetett volna valamiféle tudományosabb igényű elemzés vagy monografikus feldolgozás is. De nem így történt. Csontváry 1910 után nem állított ki többé, művei nem kerültek sem múzeumba, sem gyűjtőkhöz, s így teljesen kikerültek a figyelem, az érdeklődés köréből. Még reprodukció formájában sem váltak, válhattak szélesebb körben ismertté, Csontváry elismertsége ugyanis nem jutott el odáig, hogy egy nagyobb terjedelmű, illusztrált tanulmány készüljön róla. Ebben talán Lyka Károly tartózkodó magatartásának, Csontváry iránti mérsékelt érdeklődésének is szerepe lehetett, hiszen a Művészet vagy az Új Idők c. folyóirat lett volna a legalkalmasabb ilyen tanulmány közlésére. (Megdöbbentő, de jelenlegi ismereteink szerint Csontváry életében egyetlen reprodukció sem jelent meg műveiről.)

A három kiállítással és a róluk szóló kritikákkal lezárult Csontváry befogadás-történetének első szakasza. Életének hátralévő éveiben a figyelem inkább írásai és megnyilatkozásai felé irányult, alakja, külső megjelenése, viselkedése került előtérbe, nem az alkotó és kiállító művész, hanem a különc, furcsa kávéházi figura, s ezzel megkezdődött a legendaképződés, a legendagyártás folyamata.[46]

JEGYZETEK

1. LEHEL F.: Csontváry Tivadar. A poszt-impresszionista festés magyar előfutára. Bp. 1922. 13.
2. i. m. 47.
3. YBL E.: Csontváry Kosztka Tivadar. Budapesti Hírlap, 1930. okt. 5. Csontváry-emlékkönyv. Válogatás Csontváry Kosztka Tivadar írásaiból és a Csontváry-irodalomból. Válogatta és emlékezéseivel kiegészítette Gerlóczy Gedeon. Bevezette, az összekötő szövegeket írta és szerkesztette Németh Lajos. Bp. 1976. 173. Rövidítése a továbbiakban: Cs-e.
4. LYKA K.: Csontváry. Új Idők, 1930. 42. sz. 471. Cs-e. 168.
5. FARKAS Z.: Csontváry Kosztka hagyatéki kiállítása. Nyugat, 1930. okt. 589. Cs-e. 171.
6. Csontváry képei. Pesti Napló, 1930. okt. 5. Cs-e. 175.
7. (-ny): Csontváry újonnan felmerült képei. Az Est, 1936. máj. 3. Cs-e. 191.
8. DÉNES Zs.: Kép – 1936. A Reggel, 1930. máj. 4. Cs-e. 192.
9. POGÁNY Ö.G.: A magyar festészet forradalmárai. Bp. [1947.] Cs-e. 216.
10. NÉMETH L.: Csontváry művészete a kritikák tükrében. Cs-e. 144.
11. BABICZKY: A Napúton a cédrusig.

140 esztendeje született Csontváry Kosztka Tivadar. Magyar Fórum, 1993. júli. 8. 8. Félreértések elkerülése végett megjegyzendő, hogy Berlinben nem valósult meg a tervezett Cs.-kiállítás, így ott nem is lehetett semmilyen visszhangja. De a szerző „tájékozottságát" a cikk egyéb részei is jól dokumentálják. Németh Lajos monográfiájának oeuvre-katalógusa 120 Csontváry művet sorol fel, a szerző viszont magabiztosan kijelenti: „Hetven képet és két nyomtatásban megjelent dolgozatot hagyott ránk." A monográfiáról – és Németh Lajos egyéb Csontváryról szóló tanulmányairól – egyébként szemmel láthatólag semmit sem tud a szerző, csak ezzel magyarázható az a meglepő állítása is, hogy „Lehel Ferencen és Ybl Ervinen kívül érdemben még alig foglalkozott műíró Csontváry művészetével. Külföldön 1930-tól nagy elismerés övezi, itthon még mindig nem becsülik őt érdeme szerint." Vajon miért pont 1930-tól?

12. SZENDREI J.–SZENTIVÁNYI Gy.: Magyar Képzőművészek Lexikona. Bp. 1915. 332. A cikk tartalmazza Cs. fontosabb életrajzi adatait, kiállításainak sorát, és az 1908-as katalógus alapján műveinek adatait, valamint néhány róla szóló írás lelőhelyét.

13. E dokumentumgyűjtemény volt az alapja az idézett Csontváry-emlékkönyvnek.

14. Cs-e. 113.

15. (k.k.l.): („Csontváry") Pesti Hírlap, 1905. szept. 9. 6. Újraközölve: Csontváry Kosztka Tivadar: Önéletrajz. Bp. 1982. 78-79. (Szerk. Szigethy Gábor)

16. Csontváry egy későbbi cikkében maga is utalt arra, hogy e kiállítása kapcsán nyilatkozott nézeteiről: „... a zseni felkarolását, nevelésének istápolását, már hat évvel előbb a városligeti Iparcsarnokban történt első kiállításom alkalmával kezdeményeztem..." (Világ, 1910. jan. 12. Cs-e. 52.) Sajnos e meghívónak eddig egyetlen példánya sem került elő.

17. LÁZÁR B. dr.: Művészeti kiállítások. Böhm Pál a Nemzeti Szalonban – Kosztka Tivadar az Iparcsarnokban. Magyar Nemzet, 1905. szept. 10. Cs-e. 150. A három oldalas tárca nagy részében Böhm festészetével foglalkozik a kritikus, az utolsó bekezdés néhány sora szól csak Csontváryról.

18. A „Csontváry" Kosztka-kiállítás. Az Újság, 1905. szept. 9. 10. A cikk aláírás nélkül jelent meg, szerzője feltehetően Elek Artur, (1910-es kritikájában utal erre a korábbi kiállításra, mint amit látott,) Nyitray József, a lap másik képzőművészetről is író munkatársa nem lehetett a szerző, ő ugyanis végzettsége szerint festő volt, a cikkben viszont ilyen mondat is található: „Nem vagyunk annyira járatosak az olajfestés technikájában..."

19. Aki túlszárnyalja a világot. A Nap, 1908. nov. 3. 8.

20. Y-n: Csontváry képkiállítása. Az Újság, 1908. nov. 4. Cs-e. 150-151. Az idézetek a cikk eredeti megjelenési formájából valók, az emlékkönyv szövege hiányos.

21. (k.k.l.): Csontváry kiállítása. Pesti Hírlap, 1908. nov. 4. Cs-e. 151-152.

22. Budapesti Hírlap, 1910. máj. 27. 9. Rövidebb formában: Pesti Hírlap, 1910. máj. 28. 11. Pesti Napló, 1910. máj. 28. 15. Magyarország, 1910. máj. 28. 13. Magyar Szó, 1910. máj. 28. IV. Neues Pester Journal, 1910. máj. 28. 9. Ennél a kiállításnál még a zárásról is olvasható külön híradás: (Bezáruló képkiállítás.) Csontváry Kosztka Tivadarnak a régi műegyetemben – Múzeum körút 6-8. sz.a. – a II. emeleten lévő képkiállítása e hó 5-én bezárul. Pesti hírlap, 1910. júli. 3. 15.

23. Csontváry Kosztka Tivadar kiállítása, Világ, 1910. máj. 29. 17. A cikk aláírás nélkül jelent meg, Csontváry egy megjegyzése szerint azonban Yartin a Világban is írt róla, így nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy e cikk szerzője ő volt. Ezt az írás stílusa és mondandója is alátámasztja, amely összhangban van az 1908-as szignált cikkel, valamint az, hogy Yartin ekkor már a Világ szerkesztője volt.

24. „Az az idő, amelyben mi felnőttünk ... nem hitte semminek állandóságát ... hangulatá vált ebben a világban minden... Ma ismét rend után vágyunk a dolgok között...Állandóságok után... a csendet hozó művészet nekik hadüzenetet jelent és élethalálharcot. A rendnek ez a művészete el kell hogy pusztítson minden szenzáció- és hangulat-anarchiát. Hadüzenet ennek a művészetnek puszta megjelenése és létezése..." – írta Lukács. (Az utak elváltak. Nyugat, 1910. febr.1. Ifjúkori művek (1902-1918). Bp. 1977. 280-286.

25. A régi művészettel egyenrangú „nagy stíl" igénye, vágya egyébként már 1908-ban megfogalmazódott Fülep Lajos „Új művészi stílus" című írásában: „... mindenikük először megteremti maga körül a nihilt, hogy utána egyedül építse föl a maga világát – mindenki külön a maga világát – pusztítva és építve, tagadva és állítva egyszerre ... Építve – csak magukból és csak magukra. Egyedül megteremteni magukban azt, amit azelőtt sok ember és sok esztendő, tán több száz esztendő teremtett – stílust. Egy stílust, mely egészen az övék, mint voltak azelőtt stílusok, melyek egy-egy népé voltak..." „... az impresszionizmus – vagy a naturalizmusnak bármely formája – mai igényeinket nem tudják kielégíteni ... újra föltámadt a vágy egy olyan művészet megteremtésére, mely fölötte áll az időnek, ... mely ne megtagadása legyen a múltnak, hanem szerves folytatása, ..." „A teljes bomlás után újra kívánjuk a művészetek nagy és abszolút érvényét, ..." (Fülep L.: Egybegyűjtött írások. Bp. 1988. 367-390.)

26. Fülep Lajos már 1906-ban figyelmeztetett az új akadémizmus veszélyeire: „De vajon a régi akadémia helyett nem fogja-e jogait követelni egy új akadémia... Ez a modern akadémia él és virágzik. A divattá vált impresszionizmus és plein-airizmus, ... Míg a nagyfejűek még mindig Pilotynál, legjobb esetben Rubensnél és Tiepolónál tartanak, addig a modern akadémia generációja, a forradalmi nagy elem, a jövendő művészet fejlődésének talaját szántogató tömeg eljutott Manet-ig, Renoirig, Puvis de Chavannesig, sőt Van Goghig és Gauguinig is, a Zuloaga-

divatig és Ferenczyig." (Fülep L.: Modern akadémia. Egybegyűjtött írások. Bp. 1988. 194.)

27. FELEKY G.: Csontváry képei. Nyugat, 1910. júni. 16. III. évf. 12. sz. 863-864. Cs-e. 152-153.

28. R.J.: Csontváry Kosztka Tivadar. Vagyunk, 1910. júni. 16. I. évf. 4. sz. 164-165. Az R.J. monogrammal jelzett cikket feltehetően Radó István, a lap állandó képzőművészeti kritikusa írta.

29. A Vagyunk című lap ugyanis szemmel láthatóan a kívül rekedtek, a mellőzöttek, a sértődöttek, az el nem ismertek gyülekezőhelye volt. Munkatársai között – s ebben szinte egyedül áll a század első két évtizedében megjelent folyóiratok körében – egyetlen ismert, befutott művész vagy kritikus sem található. A lap nem volt elkötelezettje egyetlen képzőművészeti irányzatnak sem, az első számban meghirdetett programja szerint valamiféle „középutat" kívánt képviselni: „Mai irodalmunk dekadens, kozmopolita irodalom, amelynek nem lehet itt jövője, nem, mert nem nemzeti! ... A mi célunk a kifejezetten nemzeti literatúra fejlesztése oly módon, hogy kerüljük a maradi szélsőséget éppúgy, mint a hipermodern végleteket. Igyekszünk megtalálni azt az arany középutat, amelyen legbiztosabban jutunk a nagyközönség respektált ítélőszéke elé..." (Vagyunk, 1910. máj. 1. I. évf. 1. sz. 4.) Radó István egyik kiállításkritikájában pedig ezt írta: „Csak egy hiánya van Hodlernek – svájci szempontból. Képei kozmopoliták, nincs bennük svájci levegő." (Vagyunk, 1910. 2. sz. 78.) Innen nézve – valamint figyelembe véve a többi kritikát, köztük Yartin értő írásait is – a folyóirat hódolását, Csontváry nagysága előtti „meghajlását" túlzás egyszerinek, kivételesnek s főleg adekvát megértésnek tekinteni.

30. (e.a.): Csontváry Tivadar festményei. Az Újság, 1910. máj. 29. 21-22.

31. Csontváry Kosztka Tivadar kiállítása. Magyar Nemzet, 1910. máj. 29. 14. A cikk szignálatlan, a lap képzőművészeti kritikáit ebben az időben Kandó László írta.

32. Csontváry Tivadar kiállítása. Pesti Napló, 1910. máj. 31. 15. Ez a cikk is szignálatlan. A lapban ekkor Lengyel Géza írta a képzőművészeti kritikákat.

33. Csontváry Kosztka Tivadar képei. Budapesti Hírlap, 1910. máj. 29. 16. A cikk szignálatlan. A lap képzőművészeti kritikáit Malonyay Dezső írta.

34. Csontváry kiállítása. Egyetértés, 1910. máj. 29. 19. A cikk szignálatlan. A lap képzőművészeti kritikusa Relle Pál volt.

35. Csontváry Kosztka Tivadar képkiállítása. Független Magyarország, 1910. máj. 29. 18. A cikk szignálatlan. A lap képzőművészeti kritikusa Rottenbiller Ödön volt.

36. VÁRNAI D.: Csontváry Kosztka Tivadar képei. Renaissance. 1910. júni. 10. I. évf. 3. sz. 289-290.

37. BÁLINT R.: Csontváry Kosztka Tivadar. A Ház, 1910. 7. sz. 166.

38. B-t.: Csontváry Kosztka Tivadar kiállítása. Népszava, 1910. máj. 31. 7.

39. Csontváry Kosztka Tivadar képkiállítása. Alkotmány, 1910. máj. 29. 10. A cikk szignálatlan, a lap kritikusa ekkor Sztrakoniczky Károly volt.

40. Az Üstökös című vicclapban jelent meg egy rajz, „Képkiállítás a régi műegyetemen" címmel, a következő aláírással: „Megdől a művészet erejébe vetett hitem, ha arra gondolok, hogy én a világegyetem legnagyobb művésze a műegyetemben vagyok kénytelen kiállítást csinálni." Csontváry neve sem a rajzon, sem a szövegben nem fordul elő, de az időpont és a képaláírás szövege alapján egyértelműen róla van szó. (Az Üstökös, 1910. júni. 5. 13.)

41. „...akik mosolyognak egy versen, mert a poétája nem ismeri a metrumokat, ... azoknak mosolygásra húzódna a szájuk a 20. számú, Kairó című kép előtt is. Nincs ezen a képen se rafinált iskolázottság, se a szélhámosságig tudatos ‚primitív, nyers erő', de van benne odaadás, naív imádkozás ..." (Várnai D. i. m. Cs-e. 156.) „Az ember mosolyog is a képein, megindultan is nézi őket. Megindultan, mert hit és rajongás van bennük, ..." (Elek Artúr írása, Az Újság, 1910. máj. 29.)

42. Világ, 1910. i. h.

43. Más kérdés, hogy a háborút követő összeomlás nyomán hadikölcsönbe fektetett pénzét elvesztette, felvidéki patikája megszállás alá került, s így anyagi nehézségei is lehettek. Az azonban, hogy a szó szoros értelmében véve éhen halt volna, még így is vitatható.

44. Csontváry megfogalmazása alapján nem dönthető el, hogy egy megjelent cikkre vagy csupán szóbeli közlésre hivatkozik. A Csontváry említette kritikus kilétét sikerült ugyan tisztázni, (Szabó Júlia: Csontváry Tivadar utazásai elődök és kortárs festők utazásai tükrében. Ars Hungarica, 1993. 1. sz. 91-105.), a párizsi kiállításról azonban eddig még egyetlen cikk sem került elő.

45. Nem tudjuk, látta-e Fülep Csontváry valamelyik kiállítását, ennek lehetősége azonban nem zárható ki, 1905-ben és 1910-ben is Budapesten tartózkodott a kiállítás idején. Azt is nehéz lenne eldönteni, hogy akkor hogyan értékelte volna művészetét, hiszen Csontváry nyilván nem a Cézanne-i utat járta, nem elképzelhetetlen azonban, hogy azzal a „szeretettel" és „megértéssel", amellyel Erdei Viktor törekvéseit méltányolta 1907-ben, Csontváry értékeit is felismerte volna.

46. Megjegyzendő, a kritikákban nyoma sincs annak, hogy Csontváry ebben az időben ismert alakja lett volna a pesti művészeti életnek vagy a kávéházak világának. Feltehető, hogy a sokat emlegetett Japán kávéházbeli tréfákra, valós vagy költött történetekre csak később, Csontváry utolsó kiállítása utáni időben került sor.

Árpád Tímár: **Interpretation oder die Entstehung einer Legende. Bemerkungen zur Rezeptionsgeschichte der Kunst von Csontváry. Teil I, 1905-1910**

Die Studienreihe setzte sich zum Ziel, die Rezeptionsgeschichte der Kunst von Csontváry von den Anfängen, den Besprechungen seiner ersten Ausstellungen, bis heute zu verfolgen. Im ersten Kapitel wird das kritische Echo auf die zu seinen Lebzeiten (1905, 1908, 1910) veranstalteten Budapester Ausstellungen untersucht. Aufgrund dieses Materials wird einerseits das bis heute bestehende Vorurteil widerlegt, nach dem Csontváry seinen Zeitgenossen unbekannt gewesen sei und von den Kritikern nicht gewürdigt, sondern nur verhöhnt, ausgelacht und für verrückt u.ä. gehalten worden sei, andererseits werden die analysierenden und interpretierenden Aussagen gesammelt, die die wesentlichen Elemente und Komponente der Kunst von Csontváry betreffen.

Aus den untersuchten beinahe zwanzig Schriften geht hervor, daß ein Großteil der Kritiker wohlwollend und verständnisvoll an Csontvárys Kunst heranging, und auch wenn sie manche seiner formalen Lösungen kritisierten, erkannten sie alle seine künstlerische Berufung an und schätzten seine ethische Haltung. Man mag ihn – da sich seine stilistischen Bestrebungen an keine der bekannten Strömungen binden ließen – nicht ganz verstanden und ihn auch aufgrund seines ungewöhnlichen Benehmens für einen Sonderling gehalten haben, aber niemand lachte ihn aus, und niemand hielt ihn für einen Narren oder einen Wahnsinnigen.

Das von ihm gemachte Bild veränderte sich erst nach 1910, als er nicht mehr ausstellte. Zu dieser Zeit rückten eher seine Schriften, seine theoretischen Ausführungen in den Vordergrund, zu dieser Zeit begann man eher die sonderbaren Züge seines Benehmens zu betonen, zu dieser Zeit entstanden die bekannten Kaffeehausgeschichten über ihn usw. Diese nächste Phase der Entstehung seiner Legende wird im zweiten Kapitel behandelt.

már ott találtatott a lengyelországi Sopot, Lublin és Varsó, továbbá a szlovák Érsekújvár, Pozsony és a csehországi Brünn, Prága, újabban pedig már az erdélyi havasokbeli Szent Anna-tó is.

A Lengyelországban korábban fogant ötletet — performance-fesztivál szervezését — elsőként szlovákiai magyar ifjak találták követendőnek. A „járvány" aztán átterjedt a határokon túlra, így Magyarországra és immár Romániára is. A volt

nőség tekintetében nem jelenthetett rosszat, mivel a magyar művészetben a performance műfaját hivatalos helyeken amúgy is az árokpartra szorították, mert az elfogadtatásáért vívott küzdelem mindig megsokszorozta a művész erejét.

A vácihoz hasonló fesztiváloknak köszönhetően a műfaj idővel kialakította belső értékrendszerét, s ezáltal megmutatkozott, hogy a keleti produkciók szellemi hozadéka sok esetben na-

FÁY MIKLÓS:

Mikor leszek víg

Majdnem nagyon unom *Ute Lemper* új lemezét. Hogyan is ne: sanzonok. Bedöglött műfaj, régi számok, van közöttük ötven, talán hetvenéves is. Modernre és ötletesre hangszerelte őket a zseniálisnak mondott *Bruno Fontaine* nevű szakember, de ettől még nem változtak meg. A hegedűk sírnak, de a hegedűk már évtizedek óta mindig sírnak. Majdnem unalmas az egész. Majdnem. De nagyon jó.

Városi történetek. Úgy látszik, maradandóak. Kevés a változatosság, de lehet, hogy az élet ennyire szellemtelen. Szerelem, halál. Egy kis háború, mert ettől a városban jobban fél az ember. Túl sok a halott, túl sok a rom, hogyha bombáznak. Lili Marleen, és utána egy részlet a Halálfúgából. A halál némethoni mester. Bár igaz lenne. Talán el lehetne kerülni. De még a szerelem sem némethoni mester.

Rád gondolok, amikor fölkel a nap. Rád, amikor vége a reggelnek, amikor a barátaimmal beszélgetek. Annyira szeretlek, hogy elvesztem az eszemet. Angolul énekli Sondheim dalát Ute Lemper. Boldog özvegységre, édes gyászra vágyom. Ez a férfi egy állat. Leveszi a jeggyűrűjét, elmegy a bordélyba, kiválasztja a nőt, aki a legjobban hasonlít rám. Üti és sértegeti. A kutyám vagy. Ülj és pitizz! Aztán hazajön, térdre veti magát és zokog. Özvegységre vágyom. A zeneszerző *Verger*, a szövegíró *Prévert*, a nyelv francia.

Egy fiú és egy lány áll a sötét lépcsőházban. Szerelmesek. A lány azt mondja, ölelj át és csókolj meg. Tizenöt éves vagyok. Te is annyi. Az

CSOUTVÁRY
ÉS 1993. I. 13. 18

Csontváry Münchenben

A müncheni *Haus der Kunst*, — a modern művészetek világszerte jegyzett otthona és fóruma —, a teljes Csontváry-életmű bemutatására vállalkozott. A közönség (sok száz külföldi járja téli hónapokban is a múzeumokat) január 29-ig tekintheti meg a *Festőlegényt*, a *Magányos cédrust*, a hortobágyi, a jeruzsálemi és a taorminai vásznakat, s itt láthatók a magángyűjteményekben, de a pozsonyi és losonci múzeumokban őrzött képek is. A vitrinekben életrajzi vonatkozású dokumentumok, magyar és idegen nyelvű könyvek, cikkek Csontváryról.

A kiállítást Romváry Ferenc — a Csontváry-értékek itthoni elismeréséért is ő tette talán a legtöbbet — és a szép kiadású katalógus előszavának írója, Gasner Hubertus rendezte. (A Magyar Nemzeti Galéria 1994. évi Csontváry-kiállításáról sajnos még műjegyzéket sem tettek közzé.)

Gasner Hubertus az egyetemes jelentőségű nagy alkotók közé sorolja a külföld számára mindmáig ismeretlen magyar művészt. Láthatóan óvakodik attól, hogy a századforduló valamelyik irányzatához kapcsolja festészetét, a képek stilisztikai jellegzetességeit tekintve a posztimpresszionizmus és a szimbolizmus közti átmenet reprezentánsának tartja Csontváryt.

A Münchenben készült korai Csontváry-rajzokra külön is felhívják a látogatók figyelmét. A "korai" jelző persze nem életkorra utal, hisz a hajdani patikus elmúlt már 40 éves, amikor 1894 márciusában a bajor fővárosba érkezett, s a nála négy évvel fiatalabb Hollósy Simon tanítványa lett. Az itt töltött fél esztendő alatt „napról-napra, mint a fa, fejlődésnek indultam"— olvashatjuk Csontváry önéletrajzában. Gasner Hubertus részletesen ismerteti e fél esztendő eseményeit, érdekes adatokat tárva fel a különben zárkózott Csontváry baráti kapcsolatairól, s többoldalú megközelítésben is bizonyítja Hollósy szabadiskolájának a magyar — és az európai művészet egészére kiterjedő termékenyítő hatását.

A *Haus der Kunst* 1995. évi programja szerint január 21-én nyitják meg a Brassai — *szürrealizmustól az informelig* című kiállításukat, amely, mint írják, „a magyar művész fényképészeti munkásságáról nyújt áttekintést".

Gerencsér Zsigmond

Kunsthal Rotterdam
Westzeedijk 341, 3015 AA Rotterdam
info 010 - 44 00 300
restaurant 010 - 43 63 040

Openingstijden:
dinsdag t/m zaterdag 10.00 - 17.00 uur;
zon- en feestdagen 11.00 - 17.00 uur.
(gesloten op 1 januari en op 30 april).
Opening hours:
Tuesday - Saturday 10 a.m. - 5 p.m.;
Sundays/public holidays 11 a.m. - 5 p.m.
(closed on January 1 and April 30).

Toegangsprijzen: f 10,- p.p.;
CJP, Pas 65+, jongeren t/m 15 jaar,
groepen van minimaal 15 personen
f 7,50 p.p.
Kinderen tot 6 jaar gratis
Admission prices: Dfl 10,-;
youth card holders, children under 16,
groups of 15 or more Dfl 7,50.
Children under 6 free

Rondleidingen op aanvraag.
Ook bezoek buiten openingstijden
mogelijk.
Reserveringen en inlichtingen:
telefoon 010 - 44 00 300
Guided tours on request.
Visits after opening time also possible
Booking and information:
telephone 010 - 44 00 300

Bereikbaarheid vanaf Centraal Station:
tram 5, halte Westzeedijk.
Accessibility from Central Station:
tram 5, stop Westzeedijk.

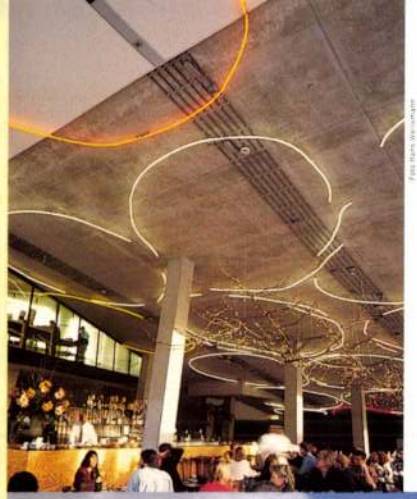

Foto Hans Wijnmaijer

Foto Gert Jan van Rooij

Foto Claude Crommelin

De Kunsthal Rotterdam, geopend op 31 oktober 1992, is een nieuw tentoonstellingsgebouw dat door zijn opzet, vormgeving en programmering uniek is in Nederland.
Het compact ogende gebouw, ontworpen door het Rotterdamse architektenbureau O.M.A. (Rem Koolhaas/Fumi Hoshino), biedt onderdak aan verrassend veel expositieruimte (3300 m^2) verdeeld over drie hallen en twee galerijen. Hierdoor kunnen in de Kunsthal maar liefst vijf tot zes tentoonstellingen tegelijk plaatsvinden. Een ruim auditorium, een café-restaurant, een mediaruimte en een VIP-room completeren het geheel.
De Kunsthal Rotterdam is geen museum, wat betekent dat zij niet beschikt over een eigen, vaste collectie. Wat ontwerpkeuze en expositiemogelijkheden betreft, kent de Kunsthal daarom nauwelijks beperkingen.
In de meer dan vijfentwintig tentoonstellingen per jaar, variërend van kleine, intieme presentaties tot grootschalige, adembenemende overzichten, komen de belangrijkste kunstdisciplines en cultuurhistorische thema's aan bod. Zo is er sinds de opening aandacht besteed aan ondermeer hofcultuur uit Indonesië, autodesign in Nederland, avantgarde kunst uit China, socialistisch realistische schilderkunst uit de voormalige Sovjet Unie en stedebouw in India. Wat de Kunsthal Rotterdam het komend kwartaal te bieden heeft, vindt u op de achterzijde van deze folder.
Het waardevolle van een bezoek aan de Kunsthal Rotterdam is dat men op één vaste plek altijd een gevarieerd aanbod van tentoonstellingen kan bekijken. Mede door de ingenieuze vormgeving van het gebouw, waarin iedere ruimte een eigen atmosfeer heeft, maar dat ook als één geheel te zien is door middel van subtiele doorkijkjes en overgangen, wordt de bezoeker haast ongemerkt van de ene wereld in de andere getrokken.
Omdat de Kunsthal Rotterdam berekend is op grote bezoekersaantallen is een rondgang door het gebouw en het vertoeven in het fraaie café-restaurant voor velen een weldadige ervaring van ruimte, rust en culturele rijkdom.

The Kunsthal Rotterdam, opened on 31 October 1992, is a new exhibition building that is unique in the Netherlands in its aims, design and programming.
The compact-looking building, designed by O.M.A. (Rem Koolhaas / Fumi Hoshino) of Rotterdam, provides a surprisingly large amount of exhibition space (3300 m^2) in three halls and two galleries. This makes it possible to hold five to six exhibitions in the Kunsthal at the same time. A large auditorium, a café-restaurant, a media space and a VIP room complete the complex.
The Kunsthal Rotterdam is not a museum, so it does not have a permanent collection of its own. As a result it is almost entirely free in its choice of subjects and exhibition arrangements. Over twenty-five exhibitions are held each year, ranging from small, intimate presentations to large-scale, breath-taking surveys, and they cover the main art forms and cultural-historical themes. Subjects featured since the opening include the court culture of Indonesia, car design in the Netherlands, Chinese avant-garde art, socialist realist painting from the former Soviet Union and urban planning in India. On the back of this leaflet you will find details about what the Kunsthal Rotterdam will be presenting in the next three months.
One of the attractions of visiting the Kunsthal Rotterdam is that you always have a varied choice of exhibitions in one place. Because of the ingenious design, in which each space has its own atmosphere although the building can also be seen as a whole through subtle views and transitions, the visitor is drawn almost without noticing it from one world into another.
The Kunsthal Rotterdam is equipped to cope with large numbers of visitors and so many find that a tour of the building and a visit to the attractive café-restaurant gives an enjoyable sense of space, peace and cultural riches.

Foto Claude Crommelin

Ontwerp: Tel Design, Den Haag
Vertaling: John Rudge
De realisatie van deze folder is mede mogelijk gemaakt door
Drukkerij Wyt & Zonen b.v., Rotterdam

KUNST HAL
ROTTERDAM

Foto: Claude Crommelin

Foto: Hans Werlemann

Foto: Bert Jan van Boxtel

Foto: Paul Welage

Agenda

1/9-4/9
Kunstbeurs Galerie '94

Art Fair Gallery '94

Opening van het Rotterdamse galerieseizoen

Opening of the Rotterdam gallery season

10/9-6/11
Csontváry (1853-1919)

Csontváry (1853-1919)

Overzichtstentoonstelling schilderijen en tekeningen van de nationale kunstenaar van Hongarije

Retrospective of paintings and drawings by the national artist of Hungary

17/9-20/11
De Doem der Daciërs

The Doom of the Dacians

6000 jaar archeologische schatten uit Roemenië

6000 years of archeological treasures from Romania

1/10-20/11
Dolf Henkes (1903-1989)

Dolf Henkes (1903-1989)

Werken op papier

Works on paper

1/10-4/12
Theo Baart (fotografie)

Theo Baart (photography)

Hollandse Interieurs

Dutch interiors

12/11'94-22/1'95
Gezichten van de Gouden Eeuw

Faces of the Golden Age

Het Nederlandse portret in de 17e eeuw

The Dutch portrait in the 17th century

26/11'94-15/1'95
Walter Swennen

Walter Swennen

Schilderijen

Paintings

27/11'94-8/1'95
Eva Besnyö

Eva Besnyö

Nominatie oeuvreprijs Fonds voor Beeldende Kunsten

Nomination oeuvreprize Fonds voor Beeldende Kunsten

3/12'94-29/1'95
De Verlichting

The Enlightment

De geschiedenis van de Europese huiskamerlamp

The history of European domestic light fittings

17/12'94-29/1'95
Geert van de Camp

Geert van de Camp

Installatie

Installation

21/1'95-12/3'95
Wainer Vaccari

Wainer Vaccari

Overzichtstentoonstelling schilderijen 1974-1994

Retrospective of paintings 1974-1994

28/1'95-26/3'95
Tom Wesselmann

Tom Wesselmann

Een retrospectief overzicht 1959-1993

A retrospective survey 1959-1993

...where variety is the regular feature

Een vaste plek voor variatie

CSONTVÁRY

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

Csontváryról – hitelesen

Romváry Ferenc

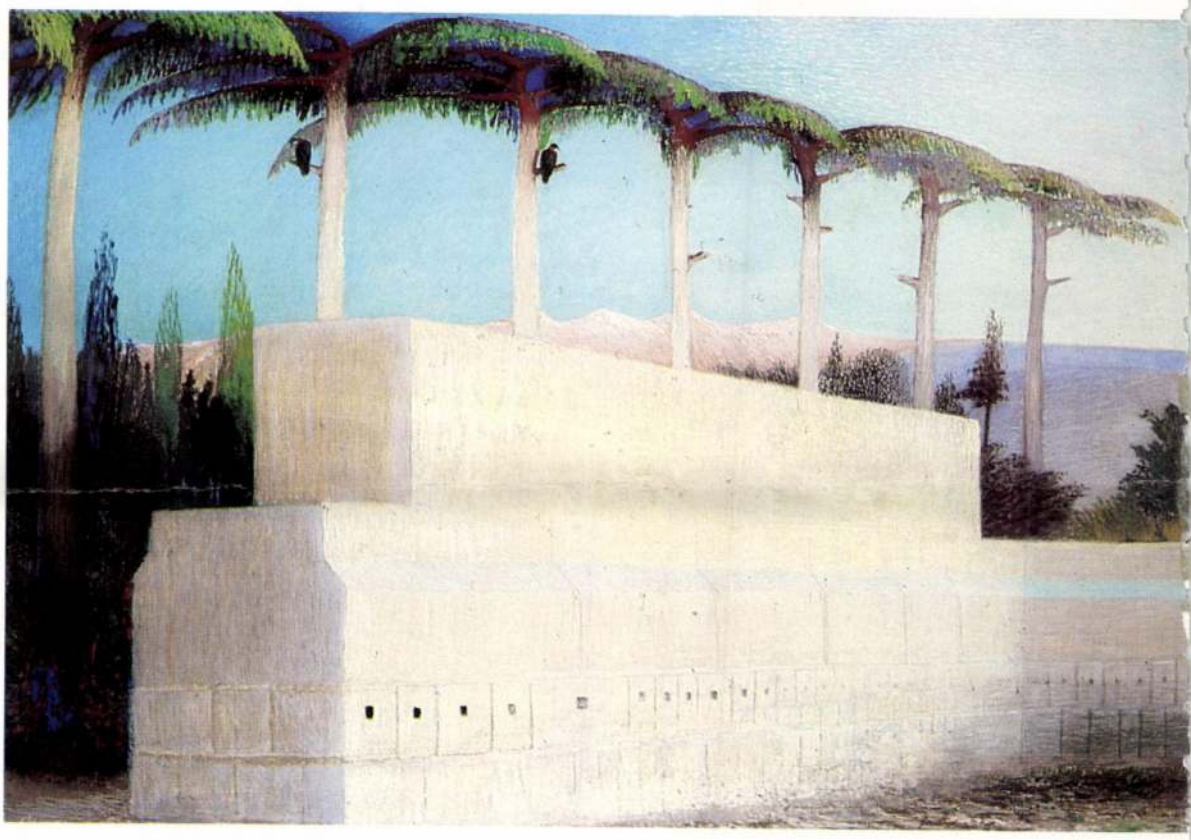

Csontváry Kosztka Tivadar: Áldozati kő Baalbekben, 1906–1907, olaj, vászon, 110×130,5 cm

1994-ben Pécs és Budapest után Stockholmban, Rotterdamban és Münchenben került bemutatásra a közel teljesnek mondható Csontváry életmű.

Helyénvaló tehát — a valóságnak megfelelően — mérleget készíteni. Sajnos vannak kárörvendő, fogadatlan prókátorok, akik tájékozatlanságból, irigységből, vagy csupán ártó szándékkal a tények ellenében igyekeznek „tájékoztatni". Ennél is szomorúbb tény a közömbösség és az, hogy mondvacsinált álproblémák homályosíthatják el a kétségtelen eredményeket. Azt, hogy megtörtént az „évszázad restaurálása", az életművet sikerült az enyészettől megmenteni, az eddigi legnagyobb gyűjteményes kiállítást itthon és külföldön meg-

MEGJELENT

Csontváry írásainak eddig legteljesebb kiadása, a szövegek nagy része most jelenik meg először nyomtatásban.

A két kötet megrendelhető
az Új Művészet Kiadónál
1054 Budapest, Báthori u. 10.

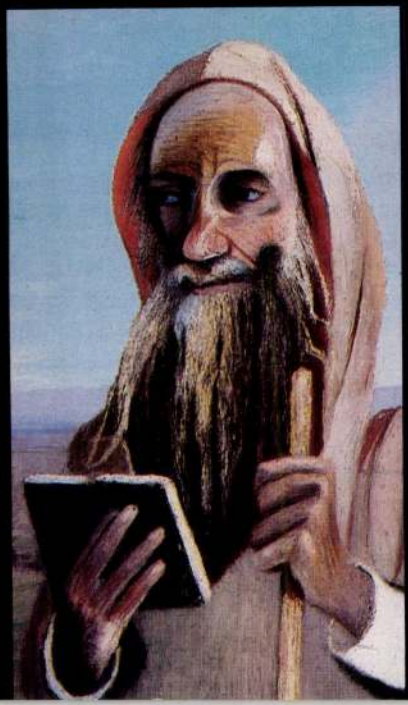

rendezni, a Csontváry iránti érdeklődést felkelteni, a Csontváry-kéziratokat megjelentetni.

A csak titkon remélt világsiker elmaradt, jóllehet Csontváry hosszas hazai és nemzetközi elszigeteltségének ismeretében ez hiú ábránd volt csupán. Most sem történt frontáttörés, miként nem volt folytatása az 1949-es párizsi és az 1958-as brüsszeli visszhangos szakmai sikernek. Nem csak Csontváry az egyetlen, számonkérhető egyetemes érték. *Szinyei Merse Majálisa, Madách: Az ember tragédiája, Erkel Bánk Bánja,* de *Arany János, Ady Endre, József Attila, Móricz Zsigmond, Pilinszky János,* továbbá *Medgyessy* és *Ferenczy Béni,* valamint *Egry József* és *Kondor Béla* életműve is ide sorolható. Ezzel szemben a valóság, hogy ma a külföld számára legismertebb festőnk Kádár és Scheiber! Talán csak Bartók az a szerencsés kivétel, amely erősíti a szabályt! Csontváry 1963-as székesfehérvári revelációja legalább meghozta a hazai nagy frontáttörést, és ez immár végérvényesen tartósnak bizonyult. Csontváry már Munkácsy hazai ismertségét is túlszárnyalta!

Elsőrendű szerepe volt Csontváry hazai elismertetésében Németh Lajosnak, akinek fő műve, alapvető Csontváry-monográfiája nyomán számos kutató járult hozzá a valós értékek feltárásához. A siker részeként könyvelhető el az életmű megmentőjének, Gerlóczy Gedeonnak a szuverén döntése nyomán létesített önálló pécsi Csontváry Múzeum puszta léte is. A Csontváry Múzeum 1973 óta több millió hazai és külföldi látogató számára tette elérhetővé Csontváry művészetét. Ennek a nyilvánosságnak tudható be, hogy 1987-ben holland részről felvetődött egy amszterdami Csontváry-kiállítás lehetősége. A hollandok megkeresésére a Művelődési és Közoktatási Minisztérium kijelölt egy szakemberekből álló grémiumot, mely 1989 decemberében hozta meg döntését és elfogadásra ajánlotta javaslatát; Csontváryt be lehet és be kell mutatni Európában, vállalva a szállítással járó kockázatokat.

Ezzel egyidőben a Firenzében élő Burmeister Katalint bízta meg a minisztérium a kiállítás külhoni menedzselésével. Mint magánember vállalt összekötő szerepet, munkáját a stockholmi, rotterdami és müncheni fogadó fél 10 000—10 000 DM-val honorálta. 1988-ban sikerült megszerezni a párizsi Pompidou Center és a londoni Barbican Gallery szándéknyilatkozatát. A Csontváry-kiállítás azonban mindkét helyen elmaradt, mert nem tudták kivárni a hosszan elhúzódó honi döntési procedúrát. A fordulat 1990 szeptemberében következett be, amikor Fekete György h. államtitkár határozott döntésével felgyorsította a folyamatot: A kiállítás gondozását a pécsi múzeum körébe utalta és Németh Lajos javaslatára jelen sorok íróját minisztériumi megbízottként teljes intézkedési jogkörrel ruházta fel. Ezt követően megtörtént a három restaurátor kijelölése, a minisztérium részéről pedig a fedezet biztosítása. Végre sor kerülhetett — évszázados az adósság — a végveszélybe került képek konzerválására, restaurálására holland és magyar szakmai felügyelet mellett, részben a hollandok anyagi támogatásával. Párizs és London azonban végérvényesen visszalépett, míg a hollandok kiállítási szándékuk fenntartása mellett sokáig nem tudtak helyszínt megjelölni. Próbálkozásainkat, ajánlásainkat sorra visszautasították Amszterdamban, Hágában, Berlinben, Frankfurtban, Rómában, Firenzében, Milánóban, Párizsban, Londonban, Tokióban, Montrealban, Seattle-ban, Tel Avivban, Madridban, Valenciában... a sor még folytatható. Sajnos sok negatív előítélettel is szembekerülhettünk. Példaként említendő Dieter Honischnak, a berlini National Galerie igazgatójának véleménye, szerinte Csontváry művészete csupán provinciális attitűdnek tekinthető. A franciákat államközi szerződés kötötte — volna —, azonban miniszteri levélváltás ellenére sem mutatkozott semminemű múzeumi fogadókészség. Többen személyes ismeretségüket is latbavetve „házaltak" Csontváryval. Így Beke László és Passuth Krisztina is számos párizsi intézményt megkeresett, sajnos sikertelenül. Senki sem vállalta egy Európában *ismeretlen* festő bemutatását. Tudomásul kell venni, az az életmű, amely félszáznál alig többet számlál, nem teszi érdekeltté a múzeumokat, az aukciósházakat, a műkereskedőket, a gyűjtőket. Furcsa, de ez is mérlegelendő szempont. Még ma is érvényes tehát Lehel Ferenc 1922-es monográfiájának mottója: Csontváry „egy ismert festő, kit föl kell fedezni".

Elsőként Brémából Salzmann igazgató jelentkezett, aki korábban Pécsett ismerhette meg Csontváry művészetét. 1992-ben végre a hollandok is nyilatkoztak: helyszínként Hertogenboscht jelölték meg. Egy sajnálatos, minisztériumi keresztbe szervezés következtében azonban mind a német, mind pedig a holland fél egyidejűleg visszalépett. Új helyzet állott elő, végül is Stockholm, Rotterdam és München mutatott fogadókészséget.

Közben itthon szakadatlan folyt a munka, a teljes életmű restaurálására. De csak nagy harc árán sikerült egyes gyűjtőket rávenni arra, hogy enge-

délyezzék — államköltségen — a képek rendbehozatalát. Volt, aki ezt elfogadta, de utólag megtagadta a képek külföldön való szerepeltetését, voltak, akik még a budapesti kiállításhoz sem járultak hozzá, míg egy múzeum és két gyűjtő nem engedélyezte magát a restaurálást sem.

A hét legnagyobb méretű vászon, nem kis anyagi ráfordítással, alumíniumból készült rugós vakrámára került. Ez a konstrukció a rugók beállításának eredményeként követi a vászon természetes mozgását, amely a festékréteg sérülésének minimálisra csökkenthetőségét teszi lehetővé. A három restaurátor, Czakó Ferenc, Petheő Károly és Tarai Teréz csak az eredeti, a hiteles állapot visszaállítására törekedett, megtisztítva a képeket az évszázados szennytől, begyógyítva a korábbi külső, művi beavatkozások sebeit. Az egyes munkafázisok pontosan és visszapergethetően dokumentálva lettek, így egy későbbi beavatkozáskor bármikor feltárhatóvá válnak az eredeti részletek, a most esztétikailag kiegészített festékszigetek. A minisztérium messzemenőkig figyelembe vette a restaurátorok munka közben kiérlelt, tapasztalaton alapuló szakértői véleményét, így két nagyméretű kép hengeren történő szállításához, külföldi kiállításához nem járult hozzá. A *Baalbek* és a *Mária kútja Názáretben* Pécsett maradt. Egyedül csak a *Taorminai görög színház romjai* volt a három nagyméretű kép közül kockázatmentes, tehát hengerlés nélkül szállítható.

Az 1994 márciusában megnyíló budapesti gyűjteményes kiállítást megelőzte a pécsi, a restaurált képek fokozatos és egyidejű bemutatásával. A Magyar Nemzeti Galéria földszinti teremsorában helyet kapó kiállítás a súlypontokra koncentrált, ami a fő művek hangsúlyos kiemelésében nyilvánult meg. Ezen belül fontos szempont volt a kronológia és a lokális kötődések követése, valamint az esztétikai szempontok érvényesítése. A kedvezőtlen terembéli kötöttségek ellenére, úgy érzem, sikerült az életmű logikai ívelését érzékeltetni. Számos olyan kép is bemutatásra került, amely még nem, vagy legfeljebb ha jó hatvan évvel korábban szerepelt kiállításon. Losoncról, Pozsonyból, Prágából és Stockholmból is sikerült képeket kölcsönözni, eddig ismeretlen, időközben előkerült, elveszetnnek hitt képeket bemutatni.

A stockholmi kiállítás csalogatója egy broderier-kiállítás volt, egy népszerű svéd textil-kiállítás. A Svenska Dagbladet és a Dagens Nyheter egészoldalas figyelemfelkeltő, színvonalas írása a kiállítás napján jelent meg. Az 1916-ban épült, némiképp a budapesti Műcsarnokra emlékeztető, Carl Bergsten által tervezett Liljevalchs Konsthall főtraktusában és baloldali teremsorában kapott helyet Csontváry. A rendezés részben követte csak a kronológiát. A fő művek koncentráltan a negyvenméteres nagyterembe kerültek, a szemközti főfalon a *Taormináva*l. A többi terem mérete is jó rálátást tett lehetővé. A tetőtéri ablakok megfelelő fényviszonyokat biztosítottak, a mesterséges világítás pedig jól egészítette ki a halványuló kinti fényeket. A Konsthall igazgatója, Folke Lalander és a kiállítás rendezője, Romváry Ferenc nyitotta meg a tárlatot. A megnyitón résztvevő többszáz — főként kint élő magyar — érdeklődő körében osztatlan elismerést keltett a kiállítás.

Rotterdamban Fodor Gábor holland miniszter kollégájával együtt nyitotta meg a kiállítást. Az 1992-ben felavatott, Rem Kolhaas és Fumi Hoshino tervezte szupermodern Kunshal tulajdonképpen egy tetőtéri ablakokkal megvilágított, mobil paravánokkal háromszor-három részre osztott hatalmas csarnok. A középső nagy térbe került a *Taormina,* vele szemben a *Tátra,* kétoldalt a cédrusok és a jeruzsálemi képek. Két oldalon jórészt a kronológiát követve, egy-egy képet hangsúlyozottan kiemelve sikerült a képeket elrendezni. A grafikai kabineteket fényszűrő molinóval fedték be. Az egyidejűleg ugyanebben az épületben lévő *Dácia aranykincsei* c. kiállítás hallatlan nagy publicitást élvezett. A román részről jelenlévő delegációban számos szakember kapott helyet, tele volt a város a plakátjukkal és az épület tetején lévő mobil reklám felváltva reklámozta a Dacia kincseit a Heineken Beerrel. Magyar részről egy nemzetközi kuratórium elnökeként Hollandiában tartózkodó Néray Katalin vett csak részt a vernisszázson. Semminemű sajtóvisszhangról nincs tudomásunk.

Münchenben, a harmincas évek „náci-reál stílusú" Haus der Kunst kisebb traktusában, a megállapodáshoz képest kisebb területen nyílt meg a kiállítás. A bazilikás rendszerű háromhajós nagyteremből s további három kisebb helységből álló kiállítótérben előre megépített, túlontúl öncélú paravánrendszer várta a rendezőket. Hubertus Gassner szemben a mi értékrendünkkel, sajátos szempontok szerint kívánt rangsorolni. A cédrusokat háttérbe helyezve a mesterséges fény és a természetes fény képi megjelenítődését kívánta hangsúlyozni, a képek önértékét figyelembe nem véve. A két fél közötti komoly szemléletbeli eltérést sikerült némi kompromisszumok árán közelíteni, végül saját szándékunkat érvényesíteni. Magyar szakember a rendezőkön és a Münchenben élő Barla Szabó Lászlón kívül nem vett részt a megnyitón. Gassner *zseniális dilettáns* terminus technikusát az újságcímek sorra átvették. Jelentősebb sajtóorgánum, mint az Abendzeitung, a Münchner Merkur, a Neue Zürcher Zeitung, a Frankfuter All-

gemeine, a Salzburger Nachrichten és a Kunst & Kultur általában egy-másfél flekkben ismertette a kiállítást. Erdődy Gábor nagykövet és Christoph Vitali nyitotta meg a kiállítást.

Talán nem hangzik túl szkeptikusan, de a nagyjelentőségű életmű-restaurálás mellett érdemként említendő, hogy a képek sértetlenül, egyetlen karcolás nélkül, teljes épségben hazaérkeztek. Nem hallgatható el azonban az a tény sem, hogy a hétéves Csontváry program — restaurálás, kiállítás — nem egészen húsz milliója nagyságrendekkel múlja alul a Feszty-körkép helyreállításának sokszázmiliós nagyságrendjét!

A kiállítás tudományos értékű, jelentős szakmai felfedezést is eredményezett. Czakó Ferencnek köszönhetően sikerült Stockholmban a közel három és fél évtizede ismert három, eddig önállónak vélt karton, az *Allegórikus jelenet,* valamint a *Róka és hattyú* és az *Önarckép rigóval,* valamint a két évtizede előkerült *Háborús jelenet* és a korábban *Tanulmány* néven ismert karton együvé tartozását bizonyítani (Új Művészet, 1994/12.). Ez a kétségtelen jelentős siker most mintha felejtődne. A pécsi Csontváry Múzeum kiállításán nyoma sincs a kései nagy szénrajzoknak, mintha azok nem is léteznének. Pedig a külföldi kollégák talán nagyobb érdeklődést tanúsítottak az eddig ismeretlen kartonok, mint a kiállítás egésze iránt! Ez is megtörténhet 1995-ben Pécsett, a kései rajzok összefüggése nem kap nyilvánosságot!

Az eredmények közé sorolható, hogy a kiállítássorozat kapcsán sikerült néhány korai rajz, valamint festmény hitelességét tisztázni, illetve megkérdőjelezni. S nem utolsósorban ez a kiállítássorozat ismételten Csontváryra irányította a figyelmet. Felbukkant számos eddig lappangó és elveszettnek hitt festmény. Így a *Halászat Castellammareban,* amelyet sikerült a Csontváry Múzeum számára megszerezni, a magántulajdonban lévő *Pirosruhás gyermek,* az *Itáliai városkép,* melyet a Magyar Nemzeti Galéria vett meg, vagy a Prágában meglelt *Olasz város,* a stockholmi magángyűjteményben lévő *Villa Pompeji Italia,* a pozsonyi Szlovák Nemzeti Galériában lévő *Fohászkodó öregasszony,* a Losonczi Galéria *Őz* és a *Tó hegyekkel* c. festménye. S nem utolsó sorban állami tulajdonba került a *Magányos cédrus* és a *Kocsikázás újholdnál Athénben.* Hamis, vagy csupán Csontvárynak tulajdonított képek is szép számmal bukkantak fel, még a müncheni kiállítás alkalmával is szemléztünk Svájcban őrzött ál-Csontváryt.

A katalógus volt azonban a tényleges nagy fiasko. A minisztérium kezdettől fogva elhárította magától a fedezet biztosítását és azt a rendező magánügyének tekintette. Pedig minden jól indult. Németh Lajos új monográfia megírására vállalkozott, melyben váratlan halála akadályozta csak meg. A veszteség szinte pótolhatatlan, magával vitte azt a rengeteg ismeretet, mely az első monográfia megírása óta benne felhalmozódott. Szabó Júliával, Keserü Katalinnal, Kovács Péterrel konzultálva alakult ki a katalógus végleges koncepciója: Csontváry írásai mellett, Kállaitól, Vaszarytól, Jászaitól, Tilkovskytól, Hamvas Bélától, Pilinszkytől közölt szemelvények és Németh Lajos korábban megjelent tanulmányaiból kerüljön be egy válogatás és felkért szerzők egy-egy dolgozata; kiegészülve részletes oeuvre-katalógussal, képleírással, bibliográfiával, kiállítási jegyzékkel, történeti-művészeti-életrajzi időrenddel, dokumentációval, térképpel. A fotózást Szelényi Károly vállalta, a kötet anyaga 1993 végére összeállt. A fedezetet a három három külföldi intézménnyel kötött előszerződés 100 000 DM összege biztosította. Ezt kiegészítendő, a magyar és az angol mutáció költségeire a pécsi Ferlingpress Sajtóügynökség és Kiadványszerkesztőség közvetítésével a Publicitás Média-Képviseleti Kft. 12 millió forintra szerzett kötelezvényt a Paksi Atomerőműtől. A svéd fordítást a Stockholmban élő Szentjóbi—Szelényi házaspár 1993-ban átadta a Konsthal igazgatójának lektorálásra. 1993 novemberében Rubovszky Éva közvetítésével jutott el a kézirat a holland, a német és az angol fordítóhoz. Az intézmény igazgatója a svéd fordítást nem fogadta el, így a dominóelv alapján a lektori feladatot vállaló mindhárom intézmény a rá háruló költségek csökkentésében érdekeltté vált abban, hogy a katalógus szöveges része minimálisra redukálódjék. Ebben a magyar kiadó is érdekelt volt, hiszen így a nyomdaköltségek jelentősen lecsökkentek. Magánkiadóként sem Burmeister, sem pedig a rendező, Romváry Ferenc nem jöhetett számításba, így Ferling József kapott megbízást, a már lekötött 100 000 DM és a paksiak 12 millió forintjának terhére a Csontváry-katalógus külön-külön svéd, holland, német, angol és magyar mutációjának kiadására. A fotós Szelényi Károly azonban szerződés és előleg híján megtagadta a kész felvételek átadását, a paksiak pedig ezt követően visszaléptek. Ferling a megbízás és a pénzek fölötti diszponálás biztonságában ellenőrizhetetlenné vált. Nem tudta átlátni és nem tudott úrrá lenni a helyzeten. Amikor ezt felismertük, már nem volt mit tenni, minden egy kézben összpontosult, szerző, szerkesztő,

menedzser, fotós, tipográfus, tervező tehetetlennek bizonyult vele szemben. Érthetetlen kapkodás és állandó hitegetés volt a módszerére jellemző, elvonva a rendező figyelmét a restaurálás és a kiállítás napi feladatairól. Megjegyzendő, a *Taormina* restaurálásra csak a stockholmi kiállítás előtti napokban fejeződött be s ezenközben folyt a szélmalomharc korrektúráért, fordításért, színrebontásért. A katalógus ügyeibe Burmesiter is végzetesen beleártotta magát. A tervezőtől önkényesen elvette a munkát és egy ismerősnek adta át, kinek közreműködése egyértelműen fiaskóval zárult. A fordítások ellenőrizhetetlenné váltak, Kiadó önkényesen csökkentette a katalógus terjedelmét, kihagyta a dolgozatok többségét, elvesztette a fekete-fehér negatívokat, nyomás előtti napon biztosított csak színpróbát, a változtatás legcsekélyebb esélye nélkül. Korrektúrát sem a szerkesztő, sem a szerzők nem kaptak, nevem törlésének követelését nem teljesítette, nem általam írt előszót jelentetett meg a névaláírásommal! Szerkesztő tudta nélkül szakmailag téves adatokat tartalmazó írás jelenhetett meg a svéd katalógusban, melyben a *Kis önéletírás* Csontváry születési dátumaként 1859-et jelölte meg. Szándékosan mindig, minden az utolsó percre maradt, amikor már semmin sem lehetett változtatni. Megállítani nem lehetett ezt a folyamatot, mert ha nem készül katalógus, s az egyik érintett fél visszalép, bukik a kiállítás teljes köre, mert a költségek harmadolásának szerződésbe foglalt elve így a másik kettőre hárult volna. Tiszteletpéldányt nem kaptak sem a múzeumok, sem a magángyűjtők, sem a szerkesztő, sem a szerzők, sem a tervező, sem pedig a restaurátorok. Honoráriumot nem fizetett, s csak Burmeister kapott 10%, azaz 10 000 DM jutalékot. A magyar és angol kiadás elmaradt, holott 1994 nyarára már a magyar változat tipográfiája is elkészült. A 100 000 DM mellett pedig rendelkezésére állott újabb 4,5 millió forint a Népszabadság szponzori támogatásaként! A svéd és a német katalógus a kiállítás napján, a holland megnyitót követően két hét késéssel érkezett a helyszínre!

A történet itt befejeződik, de nem ér véget, a kutatók tovább munkálkodnak Csontváry titkának megfejtésén, a kéziratok közkinccsé válnak, pótszerként további nyomozás folyik a soha el nem tűnt írások után, talán sikerül újabb képeket agnoszkálni, talán egyszer a *Hunyadi a nándorfehérvári ütközetben* karton tulajdonosa is felfedi magát, talán megérjük, hogy a kései kartonokat Pécsett kiállítják, talán megkerül a *Nagy önéletírás* eredeti kézirata, de legalább a korábbi gépelt változata, talán, talán, talán. Van ám még tennivaló bőven, ne fecsérelődjék az energia hasztalan szélmalomharcban.

Csontváry Kosztka Tivadar nyugat-európai vándorkiállításának sajtóvisszhangja (részletek)

(A svéd cikkeket O. Szabó Rita, a német cikkeket Bakos Katalin fordította.)

Deutsche Apotheker Zeitung 1995. január 12.

Gyógyszerész és művész

Csontváry Tivadar, a Napút-festészet feltalálója

Egy művészettörténész sem állíthatja ma komolyan, hogy Csontváry fölülmúlta Raffaellót. Kétségtelen azonban, hogy egyetemes vonatkozásban is a legjelentősebb művészek közé tartozik, akik egyúttal patikusok is voltak.

Erlanger Nachrichten, Fränkische Landeszeitung, Fürther Nachrichten, Nürnberger Nachrichten, stb. 1994. november 26.

Tájak misztikus fényben

Egy furcsa romantikus — Csontváry a müncheni Haus der Kunst-ban

Már igen korán tisztában volt saját jelentőségével. Fiatal éveiben egy belső hang tudatta vele, hogy „a Napút legnagyobb festője lesz, nagyobb mint Raffaello". Bármi lett légyen is a „Napút" (valószínűleg olyasmire gondolt, mint a kozmosz vagy a Naprendszer), a magyar Kosztka Mihály Tivadar, ahogy önmagát nevezte, Csontváry, messianisztikus beállítottságú volt, akinek öntudata nem mentes patologikus vonásoktól. Nagyon finoman fogalmaztunk, hiszen a kortársak jó része egyszerűen őrültnek tartotta őt. Rövid életrajzában, melyet egy 1918-as budapesti kiállítás alkalmával írt, visszaemlékezik a New York Herald kritikusának röviddel azelőtt elhangzott szavaira, miszerint képei mindent elhomályosítanak, amit addig festők alkottak. Csontváry minden bizonnyal félreértett valamit, ahogy sok mindent félreértett életében, ha nem is művészete hátrányára.

A furcsa különc csak Magyarországon vált ismertté, Nyugaton ez idáig alig hangzott el a neve. Sokat utazott, mert örökölt vagyona ezt lehetővé tette, legszívesebben azonban hazájában, Magyarországon élt és dolgozott, Magyarország történetével kapcsolatos legendák is foglalkoztatták. Többször próbálkozott vallásos témákkal, különösen ott próbálkozott, ahol határai megmutatkoztak.

Néha azonban mély emberi tanulságokat közvetít, mint például egy öregasszony két arcképén, vagy 1902-ben készült önarcképén, mely megragadja a messianisztikus öntudata által ûzött, önmagát polgári mivoltában ábrázoló, eksztatikus művész egész — komikumtól sem mentes — tragikumát. Bizonyára így is kell őt tekintenünk: mint a háború előtti európai művészet kuriózumát, aki kívül áll az egyidejű stilisztikai vívmányokon, melyek egymást váltva kitöltik a korszakot, de egyes műveiben már-már szimbolikus nagyságig jut el, s kevésbé sikerült munkái sem nélkülözik a varázst. WALTER FENN

Tageszeitung, 1994. november 19/20.

A zseniális dilettáns

Csontváry-kiállítás a Haus der Kunst-ban

Képei bizarr kompozíciók, gyakran monumentális dimenzióban. Patetikusak, és közel állnak a giccshez, festőtechnikai gyengékről árulkodnak. Mégis meghat naivitásuk, és a belőlük áradó, a lelki szakadék szélén álló emberből fakadó intenzitás. BARBARA WELTER

Fränkischer Tag, 1994. november 22.

Hónapokon át az afrikai sivatagban

Naiv festészet Magyarországról: Csontváry, a ,,zseniális dilettáns" a müncheni Haus der Kunst-ban

A festő színei rendkívül intenzívek, de Csontváry az impresszionistákkal ellentétben nem a dolgokat akarta fényben ábrázolni, hanem a ,,fényt mint olyat", mondja a kiállítás rendezője, Hubertus Gassner. Számára a magyar festő ,,zseniális dilettáns". Csontváry jóval többet vállalt, mint amit mesterségbeli tudással győzött.

NZZ, 1994. december 1.

Magányos csillag

Csontváry-kiállítás Münchenben

Naiv-szimbolikus képeit részben harsány, részben szelíd színekkel festi. Ezek a kontrasztok meggyőzőbben hatnak a nagy táj- és épületábrázolásokon, mint a figurális műveken. Irritáló festményei nem összevethetők sem a Vámos Rousseau, sem a kortárs impresszionisták műveivel (bár a katalógus többször említi Van Gogh nevét). A keretet monumentális architektúra és hatalmas hengeres pillérek adják hozzájuk, és akaratlanul is felmerül a kérdés, hogy csak a művésznek szentelt önálló pécsi múzeum értékeli-e fel ennyire ezt a retrospektív bemutatót, vagy a mi beszűkült befogadói szokásaink nem engedik méltatni azt a festészetet, amely nem illeszkedik be az elismert konvenciókba. SUSANNA PARTSCH

Salzburger Nachrichten, 1994. december 31.

A fényteli ,,Napúton"

Festészet mint életenergia

Christoph Vitali már a frankfurti Schirn Kunsthalle vezetőjeként szívesen fordult Kelet-Európa ismeretlen művészettörténete felé, így 1988-ban tervbe vette Kosztka Mihály Tivadar, azaz maga választotta művésznevén Csontváry festői életművének retrospektív bemutatását is, amit íme, hat évvel később, a müncheni Haus der Kunstban megvalósíthattak.

Az életrajzi ,,végpontoktól" eltekintve is magas színvonalú a müncheni kiállítás ajánlata, nemcsak a képválogatás koncentrált ,,előadásmódja" miatt, hanem mert a bemutatás ötletes dramaturgiája révén egy szinte mágikusan egyedülálló életműbe enged bepillantást.

A kiállítás középpontját három monumentális tájkép alkotja (amit egy magunk készítette papírtölcsér segítségével mint leleményes színörvényt élvezhetünk). Ez már régen nem ,,naiv" festészet, hanem, mint a *Tarpataki vízesés* esetében, a táj által inspirált, kifinomultan differenciált színben összehangolt tér-tanulmány formailag tökéletes dramatikával.

Életművének hatása olyan, ahogyan azt Münchenben láthatjuk: áttekinthető, koncentrált, öntörvényű; egy nagy ,,kis felfedezés". KARL HARB

AZ feuilleton, 1994. november 18.

Egy megszállott festett látomásai

Csontváry, az elfelejtett festő a Haus der Kunst-ban

Ez az outsider, mint oly sok művész a századfordulón, látnok volt, aki képeivel egy egészen különös energiát akart életre kényszeríteni. Mindenekelőtt a Nap késztette szinte vallásos elragadtatásra. De Csontváry nem volt olyan zseniális, mint Van Gogh, sem olyan érzéki, mint Gauguin. A kitanult gyógyszerész akarata és tudása között hézag tátong. Gondosan ábrázolt város- és termé-

szetképeket vet vászonra, gyakran monumentális panorámaformátumban, tomboló vízesésekkel, hegyet koronázó várakkal, csinos polgárházakkal és izzó napfénnyel — mindez fakó-harsány giccs, megható naivitás és modern sejtések elegye.

Sok minden emlékeztet távolról Magritte-ra, néhány dolog Dalira, de a Neue Sachlichkeit is mármár felismerhető. Más motívumoknál a középkor szemlélete az előkép. Csontváry, az „elhivatott", amúgy is meg volt győződve, hogy „nagyobb, mint Raffaello".

Csontváry egyetemest megcélzó igényéhez hasonlóan túlzó a kiállítás rendezése is: ív alakú horizont, égcikkely, köroszlopok és tányérfejezetek. Mindez ironikus válasz a festő titáni erőfeszítéseire, aki a művészetben kereste az üdvözülést az őrületig. PETER M. BODE

Welt am Sonntag, 1994. november 20.

„Te leszel a világ legnagyobb festője ... nagyobb, mint Raffaello"

A korai modern művészet egy zseniális outsiderjét fedezhetjük fel a müncheni Haus der Kunstban. Csontváry a művészneve ennek a zseniális embernek, akit magyar kortársai már korán excentrikusnak neveztek. Több mint hetven festménye és rajza az 1894 és 1909 közötti időből egy olyan művész mágikus világába vezetik a nézőt, aki nem sorolható be kora művészeti csoportosulásaiba, sem az impresszionistákhoz, sem a realizmust követő történeti és zsánerfestőkhöz.

Csontváry nem leképezéseket, hanem jelképeket akart teremteni. Közben néha nem bizonyultak elegendőnek festői eszközei, mint a Magas Tátráról készült hatalmas kép esetében, ahol a svájci Ferdinand Hodlerhez méltó súlyú hegymasszívum kerül kontrasztba egy gyermeki naivitással, aprólékos ecsetrajzzal megörökített tisztással, de éppen ez kölcsönzi a képnek, és általában Csontváry életművének az eredetiség báját. TRAUT FELGENTREFF

Alt-Neuöttinger Anzeiger, Deggendorfer Zeitung, Der Bayerwald-Bote, Grafenauer Anzeiger, Passauer Neue Presse, Rottaler Anzeiger, 1995. január 2.

Látomások a Nap-patikából

Mikor mintegy öt éve elkezdett omladozni a berlini fal, szétvágták a szögesdrótokat, és a Kelet raktárait átvizsgálták, újra felfedezték Csontváry lélek inspirálta festészetét. A sztálini időkben dekadensnek bélyegezték. A képek kulisszaszerű elrendezése az 1990-es évek elején telibe találta a korszak lényegét, amelynek elege lett a fantáziát évtizedeken át monumentális egérszürke függönyként elzáró szocialista realizmusból. Csontváryt ma az egyik legjelentősebb magyar művésznek tekintik. Művei voltaképpen nem fontos példái a századforduló művészetének. Víziók, melyek a fantasztikum világából nyerik értéküket. Valami megragadja a festőt, és nem engedi el addig, míg a „hajótöröttek" meg nem világosodnak, míg az arcok el nem torzulnak és az ég izzón világít. Az autodidakta, feladata fogságában vad, zabolázatlan ecsetvonásokat kelt táncra gyakran óriási méretű vásznain, és olyan eredményre jut, ami megdöbbent antiakadémizmusával. ALEXANDER HOSCH

Dachauer Nachrichten, Münchner Merkur, Fürstenfeldbrucker Tagblatt, Penzberger Merkur, Starnberger Merkur, 1994. november 18.

Napút a hegyek, tengerek és romok felé

Gyógyszerészből festő. Kosztkából Csontváry. A müncheni Haus der Kunst egy ismeretlent mutat be. Ellentmondásos kiállítás, ellentmondásos művész. A nézőben feszültséget kelt, hogy a képek a vibráló erő és gyerekes ügyetlenség között húzódó egész skálát képviselik. SIMONE DATTENBERGER

Kunst & Kultur, 1995. január

Kezdetben volt a látás

A művész már egy ideje a századforduló titkos ásza a szakértők szemében, a szélesebb műkedvelő közönségnek azonban nem mond semmit a neve. Csak két múzeum van ugyanis, melyek említésre méltó számban őrzik Csontváry műveit: a budapesti Nemzeti Múzeum (sic!) és a nevét viselő múzeum Pécsett. Így lehetséges, hogy Csontváry (kiejtése: Tschontwari, hangsúly az első szótagon) Magyarország határain kívül, ahol meglehetősen nagy népszerűségnek örvend, még mindig senki. Ez most, műveinek stockholmi, rotterdami és jelenlegi müncheni bemutatása után alighanem meg fog változni, hiszen ez a retrospektív tárlat bebizonyítja, hogy a festő, aki a XX. század művészetéről írott könyvekben eddig még lábjegyzetben sem szerepelt, jogosan tarthat igényt egy helyre azok között a kívülállók között, akik a modern művészet felé vezető főúton kívül keresték saját pályájukat.

Sehova sem vezet az összehasonlítás Cézannenal, Gauguin-nel és Van Gogh-gal — amit a magyar művészettörténészek szívesen tesznek —, igen érdekesek azonban a „keresztátkötések" Giovanni Segantinival és az orosz Mihail Vrubellel.

Ez érvényes a mindhármójukra jellemző felfogás miatt, miszerint a táj érzékeinkkel felfogható felszíne mögött van még valami: rejtett harmónia és a természet szabad szemmel nem látható ethosza.

Csontváry nem volt múltba néző romantikus, pontosan tudta, hogy egy modern világban él. Felfogta, hogy a természetes Nap és a mesterséges, elektromos napok vetélkedése új jelenség. Magával ragadta a különböző fényforrások egyidejű működése, így jöttek létre a nappal és éjszaka közötti képek, melyek Magritte felé mutatnak előre.

Dilettáns, talán azok számára, akik úgy vélik, a professzionalizmushoz elengedhetetlen az akadémiai diploma. Hogy fantaszta, az egészen biztos, és a fantáziálás eluralkodása után valóban pszichózis következett be. Mégis, minden bizonnyal művész, olyan, aki több mint megérdemli az újrafelfedezést. HELMUT SCHNEIDER

Main Echo, 1994. december 28.

Világjobbító és zseniális dilettáns

Csontváry, egy magyar festő
nagy életmű-bemutatója
a müncheni Haus der Kunstban

A zsenialitás és a dilettantizmus természetesen állandóan keveredik Csontváry képeiben. Több munkája megtévesztésig hasonló kortársának és szellemi rokonának, Van Gogh-nak a műveihez. Mellettük jócskán túldimenzionált festmények jelzik ijesztően a végül megőrülő, 1919-ben elhunyt Csontváry „Napútját", fénnyel átitatott („energetikus", „minden teremtmények teremtőjének szentelt") vízesésekkel, tengersziklákkal és vulkánokkal. HANNES S. MACHER

Trostberger Tagblatt, 1995. január 5.

Energia és Napút

Nagy híresség nem lett ebből a Csontváry Tivadarból, akinek polgári neve Kosztka Mihály Tivadar volt, és aki előtt most a müncheni Haus der Kunst nagy retrospektív kiállítással tiszteleg. Az 1853-ban született művész, aki német nyelvű nevelést kapott, ma is a századforduló művészetének nagy ismeretlenjei közé tartozik, pedig valószínűleg a legjelentősebb magyar művészek egyike, és otthon valószínűleg nagyobb érdeklődésre tarthat számot, mint a világ más pontjain.

1899-től kezdve a világos, tiszta színek, az ún. „Napút-színek" határozzák meg a festő palettáját. Csontváry ezzel elfordult a müncheni szalonfestészet barna tónusaitól, hogy Van Gogh és az olasz proto-futuristák modern (szín)irányzata felé forduljon. Meglepő, hogy a nem éppen áramvonalas esztétikumú művek éppúgy képesek visszaadni a kozmológiai világképet, mint a festészethez való megszállott viszonyt. JOACHIM GOETZ

FAZ, 1994. december 30.

Holdfény és lámpák

A kezdetek után Csontváry csaknem kizárólag tájpanorámákat festett, vedutákat, és előszeretettel választott olyan motívumokat, melyekben fellelhetők a történelem nyomai. A művész energiákat akart láthatóvá tenni: a történelem energiáit, melyeket szerinte Athén, Pompeji és Baalbek romjai őriznek; továbbá a nap, a folyók, a tengerár energiáit, de a mesterséges fény, az elektromosság energiáját is. Festményein tűzhányók és vasutak füstölnek, vízesések zuhannak a völgybe, a hold versenyt csillog az utcai lámpákkal. De a misztikus fénytant hirdető festő nem tartozik a naivak közé. Az erős, már-már brutális színesség, a titkokat elrejteni tűnő üresség vibráló feszültséget kölcsönöz ezeknek a képeknek. Mívességbeli hiányosságaikat úgy vesszük tudomásul, mint esetlenséget igen magas nívó mellett. RENATE SCHOSTAK

Münchner Stadtmagazin, 1994. december

A Nap látnoka

Csontváry, a nagy magyar szimbolista festő
első méltató retrospektív kiállítása
a Haus der Kunstban

A XVIII. és XIX. századi orientalista festőkkel ellentétben Csontváry utazásainak célja nem az volt, hogy régészeti hűséggel örökítse meg az antikvitás emlékeit, vagy hogy etnográfiai tanulmányokat készítsen. Művészete feladatául azt tűzte ki, hogy a teremtő Istennek a dolgokban és természeti jelenségekben uralkodó energiáját, s szintúgy a mesterségesen létrehozott energiajelenségeket láthatóvá és a néző számára képeiben átélhetővé tegye.

A részletezően konstruáló és tárgyszerű festésmód kombinálása az absztraktnak tűnő, atmoszférikus színfelületekkel olykor-olykor naiv, dilettáns jelleget kölcsönöz Csontváry műveinek. Az az intenzitás és kisugárzás, amit a legjelentéktelenebb és legszokványosabb dolgokban és képmotívumokban is feltár, messze túlmutat azok másodrendűségén és trivialitásán és öntörvényűséggel, különcséggel fűszerezi szimbolista képi világát.

GISELA PROKOP

Dagens Nyheter, 1994. június 10.
(Stockholm melléklet)

A magyar Csontváry (jegyezzük meg e nevet) nyugat-európai vándorkiállítása

Ismeretlen nemzeti festő

Cseppet se szégyenkezzen, aki nem tudja, ki volt *Csontváry*. Az se jöjjön zavarba, akinek például Cézanne neve hangzik teljesen ismeretlenül, mert e névnek legalább utánanézhet. Csontváry, a magyarok nemzeti festője esetében már nem olyan egyszerű a tájékozódás. Még egy lábjegyzetre sem méltatják a nyugat-európai művészeti könyvek azon egyszerű oknál fogva, hogy a leomlott vasfüggönynek ezen az oldalán még a műértők többsége előtt is ismeretlenül cseng a neve.

Csontváryt 1963 után egy különös véletlen folytán ismerte meg a nagyközönség. Műveinek kiállítása Hruscsov magyarországi látogatásával esett egybe, és a szovjet államfő feleségének, Nyinának tiszteletére rendezett különleges hölgyprogram egyik állomása a kiállítóterem volt. A paraszti származású, kifinomult ízléséről jól ismert Nyina Hruscsova felborította a napi programot és a tervezettnél jóval hosszabb időt töltött a kiállításon. Végezetül néhány lelkes sort írt a vendégkönyvbe. Sorai bombaként hatottak és kultúrpolitikai földcsuszamlást idéztek elő.

Csontváry álomszerű festményei szöges ellentétben álltak az akkor elrendelt szocialista realizmus művészeti irányzatával. A művészeten kívül is prófétaként és felforgatóként lépett fel, Szolzsenyicinéhez fogható, vallásosan aszketikus hévvel.

ROLF BROBERG

Svenska Dagbladet, 1994. június 10.

A Liljevalchs Galéria nyári kínálata: magyar nemzeti festő és svéd hímzőművészek

Mi a közös a későn felismert magyar nemzeti festő, *Csontváry* (1853—1919) és a svéd hímzőművész, *Anna Casparsson* (1861—1961) alakjában? A gyógyszertáros és a muzsikáló háztartásbeli egyaránt élete kései szakaszában bontakoztatta ki zseniális művészeti hajlamait. A Liljevalchs Galériában megrendezett közös, egyedülálló nyári tárlatukat nem szabad kihagyni.

Tulajdonképpen két különálló kiállítást láthatunk, a tárlatok azonban kiegészítik egymást és hangulatukban teljesen egybeolvadnak. A prófétai megszállottságú tájszimbolista és egyetemes lángész Csontváry minden bizonnyal valami újat nyújt legtöbbünk számára misztikával és mágiával telített tájképeivel.

Akit kalandvágya a magyar mecsetek és minaretek városába, Pécsre, a jugoszláv határ közelébe visz, számos intim egyszemélyes múzeumot talál, többek között Csontváry, *Vasarely* és *Nemes Endre* műveivel. Innen került hozzánk a látnok gyógyszertáros legtöbb alkotása, nem egészen 15 év termése. A képeket restaurálták és így egészen más hatást keltenek, mint a 80-as években, amikor legutóbb láttam őket.

Színelméletét a misztikára alapozta. Tájai egyszerre valósak és mágikusak. A hajnali és alkonyi fényeket mesterséges megvilágítással keverte. A gyakran óriási vásznak szemlélői kezébe papírtölcsért adott, hogy elbűvölten a táj részeivé váljanak.

ASA WALL

Süddeutsche Zeitung, 1994. november 21.

Ihlet és akaraterő

Csontváry kiállítása a müncheni Haus der Kunst-ban

Megszállott fáradhatatlansággal rögzíti vászonra panteisztikus fénylátomásait: vizeinek tobzódó türkíz-orgiáit, a vérvörösen borzolódó eget, filmszerű álomgyárának teliholdas jeleneteit és éjjeli képeit. A napfény mindent megtörő lencséjében rejtőznek számára az univerzum erői és áramlatai. Az antikvitás emelkedett szemtanúiban és a természet tomboló erejében látja őket tükröződni. Taormina, Schaffhausen, Baalbek. Így ötvöződnek képeiben a szecessziós arabeszkek heroikus tájmotívumokkal, párosul a misztikus átváltozás harsány primér színekkel.

„Ihlet és akaraterő a szárnyaim", mondja. De az ecset csak üggyel-bajjal állja a szárnyalást. Akkor az öreg halász arca küklopsz-fallá sikeredik, a vízesések spagettiszerűen kanyarognak, a tengerhullámzás mereven gördül, mint a festővászon. Csontváry kínos gondossággal ügyel a fokozatokra, ecsetheggyel pöttyözi a virágokat és a lombokat, míderbe fűzi a felhőcsomókat, melyek formátlanul vitorláznak a vörös esti égen — és meghat minket esetlen verizmusával.

Csontváry szuverén módon söpri félre az optikai véletlent, összeránt és tömörít. Képeiben egyesíti a látomást és a látható valóságot. Mindenhol törések tátonganak, szakadékok leselkednek. De éppen ez — és nem annyira az, ami sikerül — ragad meg minket szürrealista hatásával.

Történelmi értelemben nem soroljuk a modern művészek közé ezt a magányos fénykeresőt. Annál inkább a zseniális dilettánsok prominens családjába.

DOROTHEA BAUMER

egyik tulajdonosa, és nekem kellene egy üzleti tervről szavazni – ami úgyis formalitás, mert mindig az történik, amit a menedzsment akar –, az életben nem szavaznék arra, amit a Postabank ma csinál. Azt mondanám, hogy reménytelen.

– Akkor én elmondom a magam feltételezéseit, hogy szerintem miért nem reménytelen, és miért érhetné meg még neked is, mint Postabank részvénytulajdonosnak, hogy nyomulj a sajtóban. Persze a feltételezéseim nem csak a Postabankra vonatkoznak, de most az van előtérben, az van offenzívában a tulajdonszerzést illetően. Ráadásul szerintem nem vagyunk hasonlíthatók – legalábbis egyelőre – egyetlen konszolidált nyugati demokráciához sem. Mindenekelőtt azért nem, mert ahhoz, hogy egy ország konszolidáltan működjön, rengeteg törvény kell, és ezeknek a törvényeknek egy tetemes része még nem született meg. A jövőben kell megszületniük, és nem mindegy, hogy milyenek lesznek, következésképpen nem mindegy, hogy kik szavaznak róluk. Hogy kik kerülnek be a következő parlamentbe, azt alapvetően befolyásolhatja, hogy kiről–kiről, illetve mely pártokról mit ír a sajtó. Mit a kampány idején, és mit azt megelőzően. Én, ha laptulajdonos vagyok, kiválasztom a jelöltjeimet, megveszem őket egyelőre üveggyöngyért – mondjuk a bekerülés lehetőségéért –, cserébe nem kérek mást, csak a majdani lojalitást. Írok róluk a lapokban. Mindegyikben. Magyar Nemzetben, Magyar Narancsban, 168 órában meg még – egyelőre – harmincháromban, rendre hirdetem a lapjaimat a tévében, bár tudom, hogy méregdrága, tehát nem éri meg, de cserébe ott is az én jelöltjeimet fogják favorizálni. Vagyis részt veszek egy olyan érdekeltségű és elkötelezettségű képviselőtestület összeállításában, amely számomra kedvező törvényeket fog megszavazni, de legalábbis nem szavaz meg olyanokat, amelyek a mozgásteremet szűkítik. Ha a Parlamentben az fog történni – legalábbis részben –, amit én mint a piac, illetve a piaci lyukak ismerője szeretnék, akkor te mint a Postabank résztulajdonosa, lehet hogy azt fogod mondani, remek vezető vagyok, hisz a Postabank vagyongyarapodása minden képzeletet felülmúl, az osztalék meglepően magas, „uraim, ezt így kellett csinálni".

– Én nem hiszek a politika és a média ilyen szoros összefüggésében. Az én életem utolsó tíz évének minden tapasztalata ennek az ellenkezőjét bizonyítja. Ettől persze más még hihet benne, próbálkozhat vele. De hadd idézzek egy orosz kollégát, aki írt egy tanulmányt „Aki ellenőrizte a tévét, az megbukott a választásokon" címmel. Végigvette a '93, '94, '95-ös választási eredményeket Közép-Kelet-Európában, és kimutatta, hiába telepedett rá a hatalom kivétel nélkül minden országban a televízióra, az emberek nem a tévé által sugallt kép szerint szavaztak, hanem a saját köznapi tapasztalataik szerint. Ez van. Valamennyien látjuk a szociológusok felméréseinek eredményeit, és rettenetes ez a szembesülés. Ki merte volna azt mondani 1988-89 nagy lázában, hogy az emberek döntő része '95-ben azt fogja érezni, hogy vesztes. Senki. És ez a közérzet Magyarországra inkább jellemző, mint Csehországra vagy Lengyelországra, bár ott is többségben vannak a vesztesek. Ezt a közérzetet semmiféle újságcikk, televízió vagy rádió–feldolgozás nem ellensúlyozhatja. Nem vitatom, hisz ebben éltem, hogy van a médiának rábeszélő funkciója, de a kutatások nagy része azt bizonyítja, hogy nem a médiából származó információk, hanem a te életed, a barátod, a családod, a munkatársaid véleményének a súlya többet számít, amikor megítélsz dolgokat, mint a bármily jelentős médium bármily nagyszerűen propagált, tálalt és előadott írása, képe, hangja. És ha ez nem így lenne, akkor én nagyon boldogtalan lennék. Annak ellenére, hogy én nagyon szeretem a médiát, tudom, hogy egy óriási dolog, szórakoztat, hasznos funkciókat tölt be, ráadásul ismerjük mindketten ennek a másik oldalát is, amit Böll a „Doktor Murke összegyűjtött hallgatásai"–ban írt meg, keresztülvergődtünk a saját életünkön újságíróként, hallgatóként, nézőként, de nem létezik, hogy engem bárki meg tud győzni arról, hogy van, ami a környezetnél hitelesebb információt ad. A józan észt csak egészen kritikus helyzetekben bírkózza le a média.

– Nem tudom, hogy szabad–e ennyire alábecsülni a média jelentőségét. Igaz, én ma is újságíróként élek, Te meg már nem, vagyis lehet, hogy az én képem a torz, de az is lehet, hogy a tied lett az.

– Én úgy érzem, hogy nem becsülöm alá a média jelentőségét. Húzóiparág szerte a világon. Az emberek nem tudnak élni nélküle. Millió kísérlet volt: egy családtól két hónapra elvették a televíziót és majd' megőrültek; ott vannak a szabadidő–mérlegek, melyek szerint a kéveske szabadidőnket média nélkül már nem tudjuk elképzelni, és még folytathatnám. Ez mind igaz, nagyon jó, hogy van média, de médiakutatóként az a meggyőződésem, hogy rábeszélő hatásának eredményességét mind a politikai szférát, mind az életvitelt tekintve túlbecsüli a közvélemény. Ebben a régióban tíz év tapasztalata azt mutatja, hogy ilyen típusú ráhatással nem lehet politikai hatalmat szerezni. Megtartani még kevésbé lehet.

– Én pedig változatlan hatalmat érzek abban, hogy több tucat lap egyetlen tulajdonban van. Lehet, hogy engem a világ egyéb részeinek sajtóbéli történései nem befolyásolnak, azonban ez engem nem zavar, mert itt élek. A nyugati típusú átalakulásoktól, illetve rendszerek kialakulásától ugyanolyan messze vagyunk a sajtóban, mint más területeken, és mivel évtizedeken át azt láttam, hogy a sajtó félelmetes hatalom, én most is borzongok, amikor az egyre nagyobb koncentrációt látom.

– Biztos, hogy van ebben egyfajta hatalom, én ezt nem vitatom, én csak azt mondom, hogy ha a józan paraszti ésszel birokra kel, alul marad. Nézz körül, hogy mi történt velünk, körülöttünk az elmúlt években, demokrácia címszó alatt, és távol kerülsz a tömegmédiumok hatásától.

– Mindannak tükrében, amit elmondtál, hogy ítéled meg a mozgásokat a sajtó–tulajdonlás területén?

– Nem látom olyan drámainak a helyzetet, mint amilyennek olvasom nap mint nap. Persze a cikkeket azok írják, akiknek az egzisztenciáját közvetlenül érintik a változások.

– Vagy azok nem írják.

– Új tulajdonost kapni a régi helyett nem könnyű, nehéz megbírkózni, mondjuk azzal a gondolattal, hogy mögöttem állt egy milliárdos olajbirodalom, aminek a milliárdjait a vámhivatal most megkérdőjelezi, és majd a bíróság dönti el, hogy jog-

– Ráadásul meredeken emelkedik a papír ára.

– Úgy van. Ha azt gondolja valaki, hogy miközben nemzetgazdasági szinten csökken a fogyasztás, azt nem követi a hirdetési költség csökkenése, akkor annak fogalma nincs a gazdasági összefüggésekről. Ha azt mondom, hogy szerencsés volt a csillagzat '89–90-ben, akkor azt kell mondanom, hogy rá öt-hat évre a balszerencsét hozó csillagok estek össze. Még egy olyan patinás lap is, mint a Figyelő csak úgy tud megmaradni, hogy egy holland pénzeszsák áll a háta mögött, és amíg úgy gondolja, hogy fönntartja ezt a lapot, addig fönntartja. Küllemet, papírt, közönséget váltott, és viseli ennek a hosszútávú terheit. Egy ilyen váltás, szerintem, tízmilliós nagyságrendű. Ez a kiadó még bírja. És ez csak egy hetilap. Napilap ágazatba, ha valaki bemegy úgy, hogy nincs mögötte milliárdos birodalom, az naiv. Abszolut naiv.

Mindig meghökkenek, amikor ilyen őrültségeket látok. Ott volt például a Publika Rt., amit az állam hozott létre. Döbbenet, hogy azt hitték, egy egylábon álló valami – ami ráadásul elköveti azt az óriási hibát is, amit a politikai napilapoknak nem lenne szabad, hogy egyértelműen lecsatlakozik a kormány mellé – képes lesz megélni. Minden ismeretnek ellentmondóan, közpénzekből megalapítottak valamit, ami biztos bukásra volt ítélve. Ha valaki elkezd herdálni, az felháborít. Persze ha magánvagyonból teszi, tegye, de közpénzből ezt senki nem engedheti meg magának. Ha feltételezzük, hogy a Kordax utolsó fillérje is törvényes és legális, akkor tőlem annyi pénzt fordíthat a lapjára, amennyit akar, az övé a pénz. Ha állami dotációval próbálnak életben tartani ilyen meg olyan lapokat, ott már kérem, hogy hallgassák meg az én véleményemet is.

– Akkor én most megint visszatérek a Postabankhoz. Ha végiggondolom az érveidet, főként azokat, amelyek a mai piaci helyzet reménytelenségét

ÉS 1996. március 15. 8. p.

Interjú 1919-ből

Csontváry, a világ legnagyobb érzés-plein-air festője

1919. május 2-án a Pesti Futárban jelent meg az alábbi interjú Csontváry Kosztka Tivadarral. A szakirodalom tud a szövegről, egy-egy mondatára hivatkoznak is különböző szerzők, eddig azonban senki sem közölte a teljes szöveget. A hiány ezennel pótolva van. A másfél hónappal Csontváry halála előtt készült beszélgetés – amely elég egyoldalúra sikeredett: a művész kinyilatkoztatott a napsütötte gangon, szegény újságíró alig győzhette kapkodni a ceruzáját – alapvetően új információval nem szolgál a két dokumentumkötet alapján kialakult képhez képest, de szemléletessé és átélhetővé teszi Csontváry karizmatikus személyiségét.

Közreadja: Miltényi Tibor

„Csontváry, a világ legnagyobb érzés-plein-air festője" – ezzel az eredeti aláírással érkezett be egy kérdőív ahhoz a bizottsághoz, amely a festőművészek kataszterét készíti. A kérdőívnek azt a pontját, hogy kit tart a világ öt legjobb modern festőjének, röviden így töltötte ki Csontváry: „Minthogy én vagyok a világ legmodernebb festője, alattam sokan lehetnek".

Mindenáron meg akartam ösmerkedni Csontváryval – vidéki színészeknek volt ilyen nevük hajdan –, a világ legnagyobb érzés-plein-air s a világ legmodernebb festőjével. Ez nem ment olyan gyorsan, mint gondoltam.Telefonja nincs a mester-

– Rossz helyen tészed fel a kérdést. Én, nem ismerven a Postabank

festik le, akkor szemben az öt évvel ezelőtti csábos helyzettel, ma őrülség lapot venni. Különösen őrülség akkor, ha azok az érvek, amelyekkel a nővekedést én magyarázom, a szemedben jelentéktelenek. Miféle logikus magyarázatot találsz a növekedésre?

kollégáim *sambr szeparékban* méregdrágán étkeznek!" – tette hozzá Csontváry.

A világ legnagyobb érzés-plein-air festője pleinairban a Fehérvári-úti Hadik-palota negyedik emeletének folyosóján fogadott, ahol napfürdőt vett. Műtermébe nem vezetett be, mert aznap nem sepert még. Cselédje nincs, maga takarít, főz, varr, talpal, készíti az ingeit, lábravalóit párisi plakátokból.

– *Hosszú plakátok* – mondja –, *huszonöt méteresek, nagyszerűek erre a célra.*

Egy festményéért egymilliókétszázezer koronát ígértek. Ez olyan nagy méretű, hogy Budapesten

ha megépítvezték volna se lehetett szerű volt-e vagy sem nem könnyű megemészteni, hogy engem az állam grúndolt mondjuk 1991-ben, azután a fogyasztónak nem kellettem, azután amikor az állam már nem is írja elő, hogy engem bizonyos helyeken kötelező előfizetni, akkor lesik a példányszámom; nem könnyű megemészteni azt, hogy általában is csökkennek a példányszámok.

Ide tartozik, hogy a magyar sajtót,

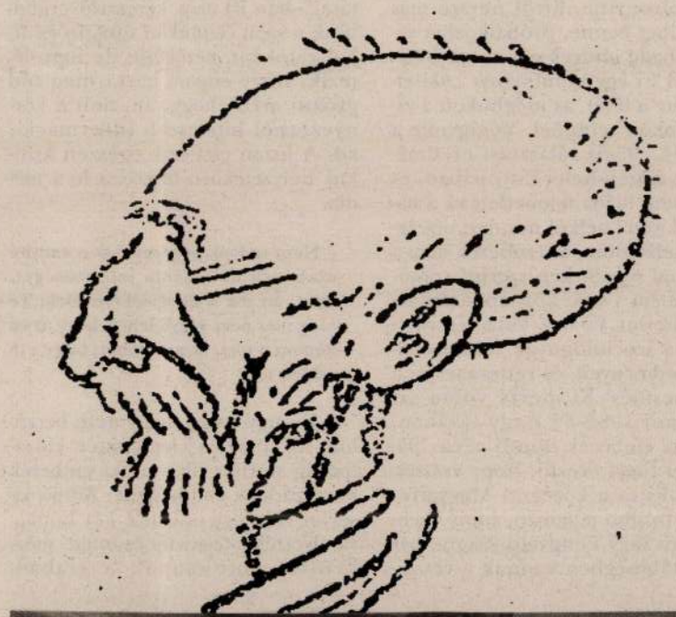

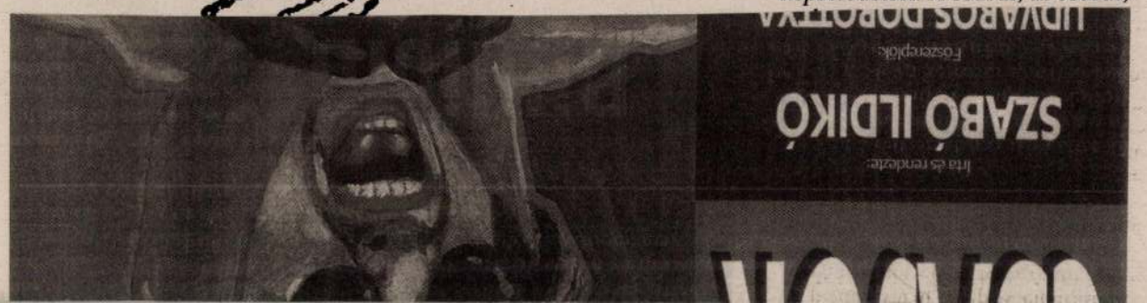

nenegyven méter hosszú distancia kellene távlat, hogy zavartalanul láthassák, s nincs csak húsz-huszonöt méter és a közönség is elzár tíz métert. Egyszer az Iparcsarnokban állítottam ki egy részletet, azonban a havazás megakadályozott, a publikum nem jöhetett, csak pár művész. Aztán egy másik alkalommal, vakációkor, a régi Műegyetem helyiségeiben szellőztettem ki kissé. Az állam soha nem vásárolt tőlem, s privátim sem adtam el és nem is adhattam el, mert drága voltam, s nem volt keresetem. 1880. október 14-én lettem jóslással, szóbelileg a láthatatlan által kinevezve, kijelölve festőnek, azt nem mondom meg, mi volt köztünk szóbeli, erre nincs még szükség. 1884-ben megélhetés céljából gyógyszertáros lettem, 1894-ben földrengéssel. Ha csak ez kell, ha ez fog meggyőzni, jönni kell, jönni fog. Alig értem Münchenbe, már künn volt a plakát a kecskeméti földrengésről. Erre rögtön visszafordultam. Nem győztek eleget álmélkodni a Japánban.

A Japántól a Tivoliig száz nagy műtermet tervezett Csontváry.

– *Lakással* – folytatta lubickolva a napban a világ legnagyobb érzés-plein-air festője –, *teljes ellátással, utazási költséggel, több helyen kibérelt, kész atelier-vel, be akartam vezetni a magyar művészeket a világba. Másik eszmém az, hogy selyemtenyésztéssel fel lehetne az országot lendíteni. Fent voltam a népbiztosságnál, Kellen elvtárssal tárgyaltam. Azt szeretném, ha ezt az évet nem veszítenénk el. Ha eladjuk, kapunk vagy százmilliót, ha nem, legalább egy inget. Ilyen gondolataim vannak. Eddig feledékenyen kezelték, csakhogy vannak embereim, akik ragaszkodnak hozzá, hogy tanítsam őket. Olyat akarok létesíteni, ami megmarad, ami a világot kielégíti, megnyugtatja, nemcsak tájképben, hanem eszmében is. Mindenütt ott leszek, ott kell lennem, ha már egyszer megindulok az energiával, nem birom feltartóztatni. Bele kell önteni az energiát, el van ernyedve minden, a kultúrát rendezni kell, az emberek életkedvét fokozni kell, örömet és gyönyört kell éreznünk, mielőtt bekapcsolódunk a szellemi végtelenségbe. Ez a célom. A régi időnek vége, visszafejlődés nincs. S írok, írni fogok. Erre itt a jó idő, ezt az időt fel fogjuk használni. Eddig két művet írtam, az energia és művészetet, s a lángészt, ki lehet és ki nem lehet zseni. Pozitívval, nem képzelődéssel. A cédrus, az cédrus,*

ehér dzsessz

járás és műszer a fémallergia kiszűrésére. Szentkirályi úti rendelőjében beszélgetésünket időről időre megszakítja a fúró hangja, de Vukán nyugodt, hiszen, mint mondja, egy dzsesszkoncerten lényegesen nagyobb a zaj.

Nem nagyon. Ezen a területen rengeteget lehet tanulni, főleg hangszerelni, s mi több, még jó zenét is lehet írni. Gond csak akkor van, ha az ember itt akarja – mint egyesek meg is próbálták – megírni a következő vonósnégyesét. Én egyáltalán nem mondanám, hogy a filmzene alkalmazott, mivel a kompozíciók ugyanúgy részei a műnek, mint a dialógus vagy a kép. Ebben az értelemben a fotográfus is alkalmazott, sőt, maga a filmrendező is, hiszen őt arra szerződtetik, hogy az egészet összerakja.

1986-ban megalakította a Creative Art Ensemble-t, jelenleg van egy dzsessz triójuk, egy szimfonikus zenekaruk, és egy rézfúvósegyüttesük. Mi az oka annak, hogy ezeknek a társaságoknak összetétele az elmúlt kilenc év alatt jelentősen nem változott?

Talán azért, mert számomra nagyon fontosak az emberek. Ez nem üzleti vállalkozás, *Berkes Balázz*sal, *Kőszegi Imré*vel, illetve 1990-től *Balázs Elemér*rel úgy élünk, mint a testvérek. Örülünk, ha koncertezhetünk, de nem erre hajtunk. Ez persze nem azt jelenti, hogy nem csináltunk adott esetben üzletet, de nem ez a lényeg. A klasszikus zenészek annak idején azzal jöttek oda hozzám, hogy szeretnének valami mást játszani. Ez tehát elsősorban lelki kényszer volt számukra. Ha valakivel érzelmileg nem jövök ki, nem is tudok játszani vele. Ellentétben Amerikával, ahol bárkivel játszhatom, ha van pénzem. Ezt persze idehaza úgy adják elő, hogy játszottam ezzel meg azzal, de ez nem is olyan nagy szám. Majd ha a sztárok kérik meg őt, hogy játszhasson vele, akkor beszéljen! Én is játszottam *Kenny Wheeler*rel, vagy *Annette Lowman*nel, s volt, hogy ingyen jöttek, mégsem verem a mellem.

Frankl Ilona/4x5 felvétele

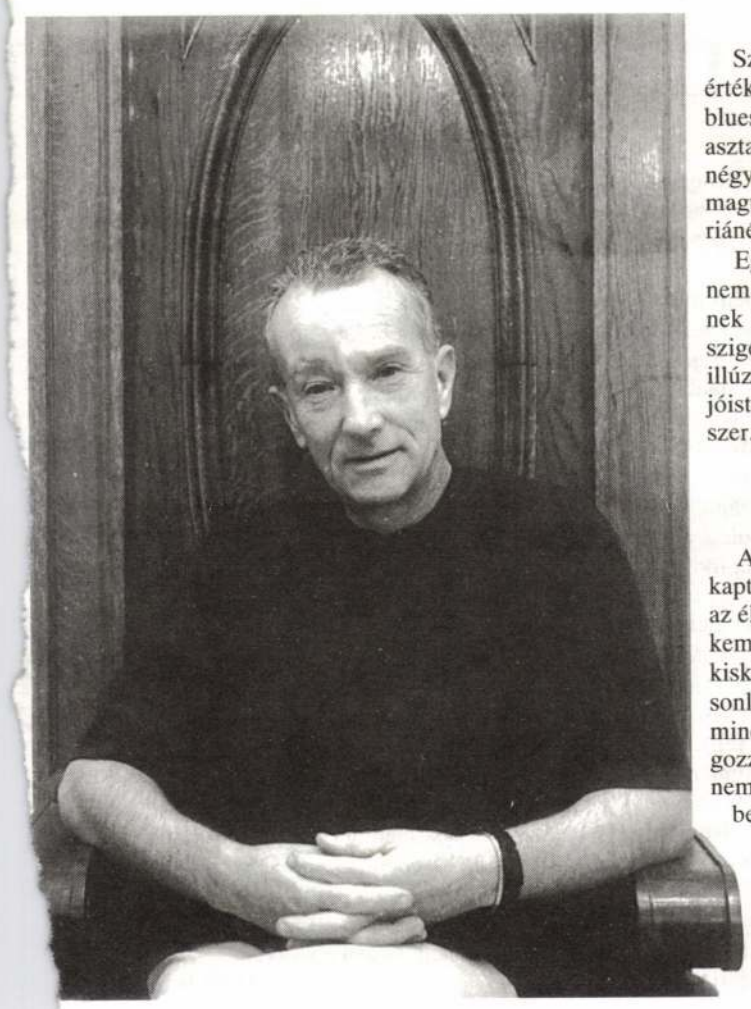

Missa ad dominum Jesum Christum. Ha jól tudom, ezt a misét még 1989-ben írta, s csak később írta át a pápa magyarországi látogatásának tiszteletére.

Ezt a művet a rendszerváltás hozta ki belőlem. *Nagy Imré*ék újratemetésekor itt álltam a rendelő ablakában, zúgtak a harangok, dudáltak az autók, engem pedig a hideg rázott. Mise az elnyomottakért, nemcsak értünk, hanem úgy általában, gondoltam akkor. Aztán, amikor írtam, jött a hír, hogy Magyarországra jön a pápa, az elnyomottakra utaló szövegrészeket kivettem, kizárólag zsoltárokból állítottam össze a szöveget, és Annette Lowman énekesnő megírta a négy imádságot a főtételek közé. Tisztelem II. János Pált, így logikusnak is látszott, hogy fel kellene ajánlani neki. S nagyon szerencsésnek tartom, hogy semmi magyar vonatkozás nem került bele. Az egész végül is arról szól, hogy mi fehérek, feketék egyenlőek vagyunk. És ahogy befejeződik: Agnus Dei, dona nobis pacem! Adj nekünk békét, Uram! – ez sajnos, manapság még aktuálisabb, mint 1991-ben.

Az egyház nem kifogásolta a helyenkénti bluesos hangvételt?

Szerencsére nem. A gregorián ugyanolyan érték, mint a blues. Hogy itt egy fekete nő bluesos hangvétellel énekel, nem csizma az asztalon. Legalábbis úgy vélem. A négerek négyszáz évig szenvedtek, amíg kiizzadták magukból ezt a műfajt. Lehet, hogy a gregoriánért mi, fehérek nem szenvedtünk ennyit.

Egyetlen kifogást emelt az egyház: miért nem orgonával kísérek zongora helyett. Ennek az volt az oka, hogy tudtam: a Margitszigeten nincs orgona. Szintetizátoron pedig illúzióromboló lett volna játszani. Végül is a jóistennek egyaránt kedves mind a két hangszer.

Mennyire meghatározó az ön számára vallásos neveltetése?

Az akkoriban szokásos vallásos nevelést kaptam, se többet, se kevesebbet. Miközben az élet egyre keményebbre gyúrt, s mivel nekem az életben semmilyen társadalmi vagy kisközösségi formáció nem tudott ehhez hasonló fix pontot adni, így számomra ezzel minden meg van oldva. Imádkozz és dolgozz, ennél jobbat nem tudok! De ettől még nem lesz bezárkózott vagy korlátolt az ember.

Néhány évvel ezelőtt – életében először – egy operát is írt, Atlanta Georgia néven, melynek kiindulópontja Gershwin Porgy és Bess című műve.

Többször nyilatkoztam már: olyan dolgokról akarunk szólni ebben a műben, amely fontosabb annál, mint hogy beleerőltessük egy folytatásba. A mi operánk a történeten túl arról szól, hogy mivé teszi az embereket a gyűlölet és a szeretet. Ez kétezer éve időszerű téma. Talán hamarosan bemutatják.

A dzsesszverziója a nyár folyamán mégis megjelent.

Azért adtam ki, mert a hivatalos bemutatóig bármikor bármi történhet velem és bárkivel. Jobb, ha legalább ebben a formában megmarad. Úgyis szerettem volna csinálni egy dzsesszlemezt, s így a kettő szerencsésen találkozott. Rengeteg fekete elem van benne, hiszen ez egy fekete opera, s vélhetően soha nem jutottak volna eszembe ezek a zenei ötletek, ha csak egy dzsesszlemezt készítettem volna.

Az európai dzsessz-zenészek általában a klasszikus területről indultak, de később elszakadtak tőle. Ön azonban nemrég éppen visszatért a klasszikusokhoz, s előbb Chopin, majd Debussy műveit írta át dzsessz-zenekarra.

A kasztosodás sajnos a zene területén is lezajlott, s ennek elsősorban üzleti okai vannak. De hiába bontják újabb és újabb korszakokra a zenetörténelmet, mégiscsak a már ismert tíz zeneszerző marad a legfontosabb. Az esztétikai mércék és hatások meghúzása, a jellegzetességek felállítása folyosókat nyit a zenében, és szétszabdalja azt. Az ember lassan kezdi elhinni, hogy van ilyen stílusú zene, meg olyan stílusú zene, s az átjárás köztük majdnemhogy lehetetlen. Jómagam viszont az egységre próbálok törekedni. Ezzel nem vagyok egyedül, igaz, nem is vagyunk nagyon sokan.

Többek között azért sem adtam fel az egyesítésre való törekvésemet, mert a dzsessz nem kizárólag fekete műfaj. Értékeinek legalább a felét a „fehér" Európából szívta magába. Látszólag ugyan több volt a fekete előadósztár, de úgy érzem, a fehér rész lehetőségei még nincsenek kellően kiaknázva. Mint ahogy a klasszikus zenében sem az avantgárd és a minimál zene felé menetelést látom járható útnak, úgy a dzsesszben sem a mindenáron való újítás az egyedül üdvözítő. Rengeteg érték nincs még hasznosítva, amelyeket újszerűen igenis elő lehet adni. A popularitás irányába meneteléssel el lehet érni pillanatnyi sikereket, de – mint *Gustav Mahler* mondta –, érdekesnek lenni könnyű, de jónak lenni nagyon nehéz. Kell lennie igaz útnak, s van honnan meríteni. Most, hogy Chopin műveit átdolgoztam, fantasztikus tárház tárult fel előttem, s teljességgel letaglózott, hogy ilyen kevés eszközzel milyen sokat sikerült elmondania. Ezekből a művekből sokkal többet lehet tanulni, mint abból, hogy szétfűrészelek egy zongorát.

Chopin és Debussy után tervez további átiratokat?

Nem. A Chopin-lemez ugyanis teljességgel a véletlen műve. Apám emlékére elhívtak Kőszegre, rájöttek ugyanis, hogy mégis kellene egy kórház, elmentem, Chopin-műveket játszottam, s koncert közben kezdtem el érezni, hogy uramisten, miért nem csinálunk ebből valamit. Azután Debussyt választottuk még ki magunknak, mert az ő zenéje is talán olyan jellegű, amelyet át lehet írni könnyen dzsesszre, de azt hiszem, Chopin műveinek átültetése sokkal jobban sikerült. Egyébként sem kell erőltetni a dolgokat.

Az interjút készítette:

JÁVORSZKY BÉLA SZILÁRD

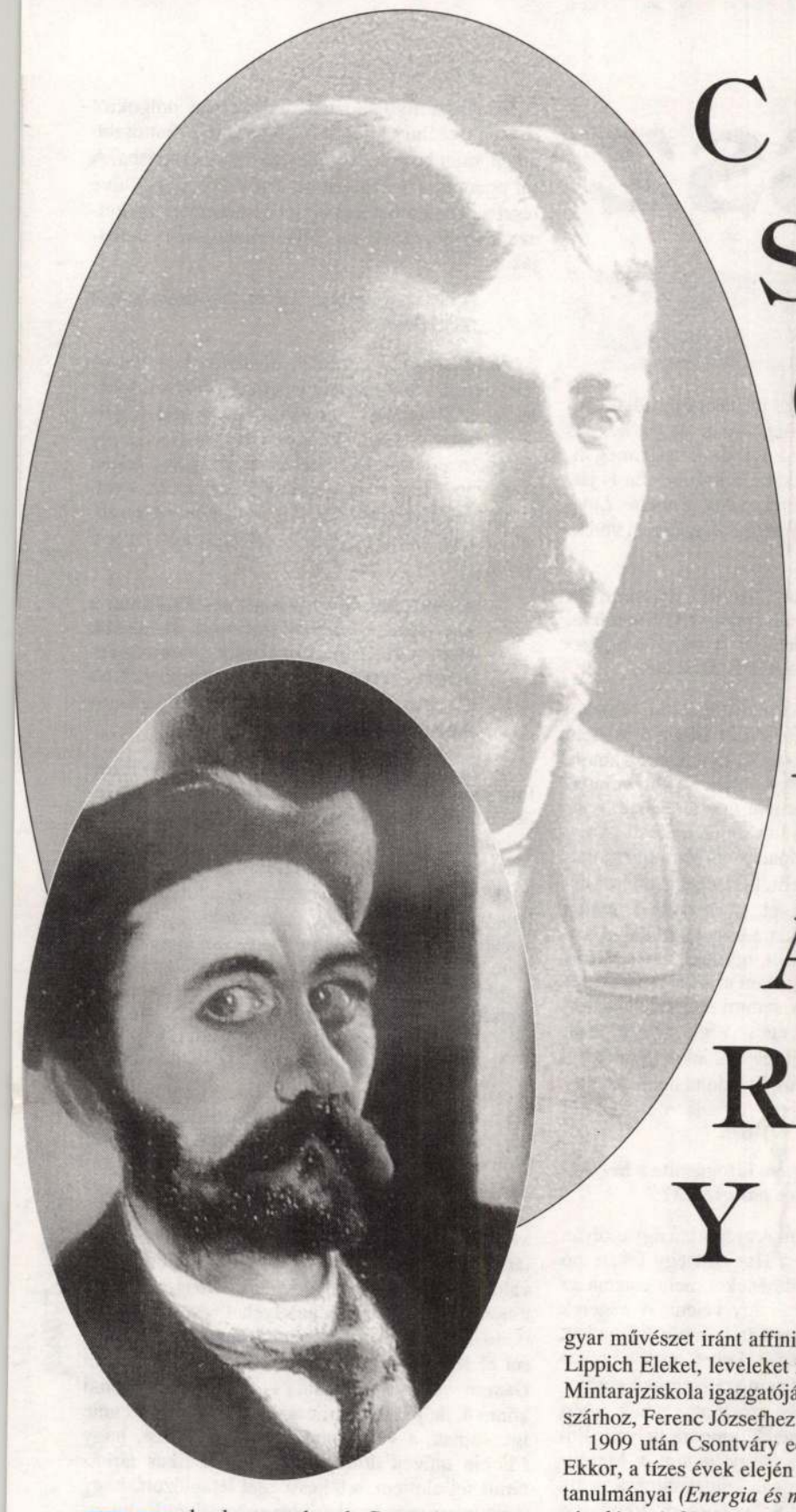

CSONTVÁRY

DOKUMENTUMOK

I-II.

Kalandos sorsuk volt Csontváry festményeinek. Mint köztudott: a művész halálát követő árverésen egy fiatal építész, Gerlóczy Gedeon vásárolta meg a műteremben maradt, és műalkotásként értéktelennek ítélt képeket. Néhány nagy vászon a Képzőművészeti Főiskolán várta – Csontváry stílusában mondva – a feltámadást. Több darabot családok, magángyűjtemények őriztek meg, de nyilvánvaló, hogy nem egy mű elkallódott vagy elpusztult időközben.

Talán még a festményeknél is hányatottabb sors várt Csontváry kéziratairaira. Korai írásait, melyeket mint a világ dolgai iránt érdeklődő, sőt a mindennapi problémákat egyetemes összefüggések között kibontó (s ezzel a leendő festő kozmikus látomásait előlegező) patikus publikált különböző felvidéki újságokban, hosszú időre elfelejtették, csak a kutatók fedezték fel újra. Nagy levelező hírében állt; és valóban: beadványokkal ostromolta a kultuszminisztérium illetékes osztályvezetőjét, a kortárs magyar művészet iránt affinis és érzékeny Koronghi Lippich Eleket, leveleket írt Keleti Gusztávhoz, a Mintarajziskola igazgatójához, sőt magához a császárhoz, Ferenc Józsefhez is.

1909 után Csontváry ecsethez már nem nyúlt. Ekkor, a tízes évek elején íródtak és jelentek meg tanulmányai *(Energia és művészet, A kultúrember tévedése, A lángész)*. Betegsége előrehaladtával pedig az írás, amely megalomániás formájában a kórral együtt járó tevékenység volt, elfoglalta a festés helyét. Amikor a pályakezdő Gerlóczy, műtermet keresve, betévedt Csontváry felszámolásra ítélt lakásába, némi kitérő után, az első dolog, amit megvásárolt, két hatalmas csomag papírköteg, mely a festő kéziratait tartalmazta. Ezek egy része utóbb Lehel Ferenchez került, aki jócskán merített belőlük 1922-ben kiadott könyvéhez *(A posztimpresszionista festés magyar előfutára)*, de a dokumentumok egy részének nyoma veszett. (Közülük néhány később Bedő Rudolfnál bukkant fel.)

A ma fellelhető kéziratos anyag három nagy csoportra oszlik. Az egyik Gegesi Kiss Pál hagyatékában maradt ránk (hogy pontosan hol, nem leltem), a másik Pécsett, Gerlóczy Gedeon végakaratának megfelelően a Csontváry Múzeumban, a harmadik pedig a Magyar Nemzeti Galériában. Ez utóbbi ugyancsak Gerlóczy Gedeontól került oda, és hosszú ideig nem találták: többszöri nekirugaszkodás után, néhány hete bukkantak rá egy szekrényben. Hogy benne, illetve a három helyen együtt minden megvan-e, amit Gerlóczy annak idején megmentett, az egyelőre kérdéses.

A kérdés megválaszolása mindenesetre megkezdődött. Az Új Művészet Kiadó által megjelentetett két dokumentumkötettel, amely külsejében és címében szorosan összetartozónak, ugyanazon tudományos munka részeinek látszik. Valójában azonban két önálló műről van szó. Hiszen más a szerzőjük (szerkesztőjük), és más a koncepciójuk is. Kizárólag Csontváry személye köti össze őket.

A Janus Pannonius Múzeumban őrzött kéziratokat Romváry Ferenc adja közre. A festő – legyen szabad így mondani – „szabad ötleteit", azaz gondolat- és mondatfogalmazványait, mégpedig az ilyenkor elvárható, egzakt filológiai apparátus kíséretében, a Csontváry-kéziratok sanyarú utóéletét áttekintő bevezető tanulmánnyal. Ez az anyag, amelynek része a Bedő Rudolftól megvásárolt notesz is, mindenekelőtt a kutatóknak (a majdani életműkiadás szöveggondozóinak, az esztétikai és a patológiai vizsgálatok végzőinek) szolgálhat majd forrásként.

Mezei Ottó szerkesztette a másik kötetet, amely a Gegesi Kiss Pál hagyatékában fennmaradt szövegeket tartalmazza, némi kiegészítéssel. Mezei – jegyzeteiben – szintén elmondja a kéziratok kalandos történetét, már amennyit abból tudni lehet. Munkáját – nem rejti véka alá – a Corvina Kiadónál 1976-ban megjelent Csontváry-emlékkönyv kritikájának szánja, s nem csupán forráskiadványnak. (Joggal, mert a Gerlóczy Gedeon és Németh Lajos által szerkesztett könyv a szöveghibákon túl filológiai gondatlanságai, sőt szakszerűtlenségei miatt is bírálható.) Az általa felrótt nagyvonalúságok egyik eklatáns példája az úgynevezett Nagy önéletrajz, amely számos művészettörténeti elemzéshez szolgál kiindulásul, miközben valószínűleg kompiláció. A hiteles és többé-kevésbé teljes szöveg – Mezei jóvoltából – most először jelenik meg nyomtatásban. Sajnos efeletti örömünk korántsem maradéktalan, mert Mezei nem tartja magát a szöveggondozókra nézve kötelező szerénységhez. Noha ő maga is pontosan tudja: az általa szerkesztett kötet csupán töredéke Csontváry írásos hagyatékának (tételesen fel is sorolja, mi mindent nem vett fel a könyvébe), bevezető tanulmányában Csontváry művészetfilozófiájának mégis legfeljebb az egész alapján elvégezhető rekonstrukciójára tesz (egyébiránt tanulságos) kísérletet. S ami még furcsább, egy általa írott – értelmező – esszét is illeszt a műfaj szabályai szerint maximális tárgyszerűséget kívánó forráskiadvány végére.

A fő gond azonban nem ez a kissé tolakodó gesztus, hanem a két kötet különbözősége (még a közismert személynevek helyesírásában is), és ennek mélyén a koncepcionális bizonytalanság. Mintha a kiadó nem döntötte és nem gondolta volna végig következetesen, mire vállalkozik. Miért maradtak ki például a levelek és a Csontváry életében megjelent tanulmányok? Külön kötet(ek)ben olvashatjuk majd őket? S lesz végül egy ötödik könyv is, amelyben a Nemzeti Galériában most előkerült anyag szerepel majd?

Nem hiszem, hogy bizonygatni kellene: Csontváry – a festő – megérdemli, hogy minden írása hozzáférhető legyen – az érdeklődő olvasóknak, a kutatóknak is. De azt is, hogy – ha már egyszer rászántuk magunkat a publikációra – dolgozzunk alaposan. Ne kelljen Mezei Ottónak mentegetőznie, hogy ezt a „jelenlegi összeállítást nem tekinthetem szokvány értelemben tudományos értékű forráskiadványnak". Akarva, nem akarva egy szakmát minősít bocsánatkérésével. S nem éppen pozitívan.

VADAS JÓZSEF

nyi-
nerre
réhez
Volt
című

rug. Aki villanyai rút, [illegible] a kilowattonként 5 forint 38 fillérrel számított éjszakai áram

Gáz	Villany	Távhő	HTO	Szén	Tűzifa
4480	11 000	6350	27 540	6000	3900

Megkerültek a kallódó Csontváry-dokumentumok

Intenzív kutatómunka eredményeképpen a Nemzeti Galériában megtalálták az 1978-ban Gerlóczy Gedeon hagyatékából megvásárolt Csontváry-kéziratokat.

Lapunk korábban több ízben foglalkozott azzal, hogy e dokumentumok sorsa bizonytalan, s az sincs kizárva, hogy ennek a pótolhatatlan és sehol másutt teljes másolatban sem őrzött anyagnak egy jelentős része elkallódott.

A múlt év őszén a kulturális tárca bizottságot alakított a hiányzó kéziratok felkutatására. A bizottság kezdeményezésére múzeumi intézményeink újra átkutatták adattáraikat és hivatali helyiségeiket, és ennek az intenzív keresésnek az eredményeképpen a Nemzeti Galériában a dokumentumanyag hiánytalanul megkerült. Erről még december első felében minisztériumi zárójelentés is készült, amelynek közzétételére azonban az MKM-ben történt személyi változások miatt nem került sor. *(Megkerültek... folytatás a 8. oldalon)*

ben állók pedig átadták a Nemzetközi Vöröskeresztnek a közeli szabadulásukat váró hadifoglyok teljes listáját, a bosnyák hatóságok újabb muzulmánok eltűnését jelentették be Szarajevó szerbek megszállta kerületeiben.

ÚJVIDÉKI TUDÓSÍTÓNKTÓL

Helyi megfigyelők szerint az újabb incidens arról árulkodik, hogy *Karadzsicséknak* nincs ínyére a megnyugvás, és a további megbélyegzést is vállalva igyekeznek kierőszakolni a főváros kettéosztását. Egy palei politikus szerint a százezernyi szerb Szarajevóban maradna, ha a nemzetközi közösség megtalálná a személyi és vagyoni biztonságukat garantáló változatot. *Biljana Plavsics* azt az elkülönüléssel járó megoldást tartaná megnyugtatónak, ha a mostanihoz hasonló modellt követve önkormányzatot adnának a szerbeknek, s az általuk ellenőrzött

mányzat alá helyezett hercegovinai városban a horvátok golyózáport zúdítottak egy muzulmán rendőrautóra, és annak két utasát súlyosan megsebesítették.

Mint utóbb kiderült, az olasz NATO-katona elleni szarajevói merénylet nem maradt büntetlenül: a béketeremtők több sorozattal válaszoltak az orvlövész lövésére.

❑

Az orosz parlament felsőháza pénteken hozzájárult 1600 deszantos Boszniába irányításához. A két zászlóaljból álló dandár 1997. január 31-ig maradhat a térségben. A határozat ellen csak két képviselő szavazott. Az 1. amerikai páncéloshadosztály körzetében tevékenykedő orosz kontingens elvben kettős alárendeltségben lesz – a nemzetközi erők amerikai főparancsokának engedelmeskedik, ám annak orosz helyettesén keresztül.

H. G.

Megkerültek a kallódó Csontváry-dokumentumok

▶ FOLYTATÁS AZ 1. OLDALRÓL

Elismerés illeti a kinevezett bizottság tagjait, *Pintér Jánost* és *Mihályi Máriát* az MKM, valamint *Horváth Györgyöt* a Nemzeti Galéria részéről, és úgy érzem, hogy mindannyian köszönettel tartozunk *Bereczky Lorándnak*, a Nemzeti Galéria igazgatójának is, aki néha nagyon nehéz helyzetben igyekezett fenntartani a galéria tudományos rangját és etikai igényességét, és akinek az ismételt ösztönzésére végül is egy polcon megtalálták a keresett iratokat az intézmény munkatársai.

Hogy Csontváry jegyzetei hogyan kerültek oda, vagy hogy mióta porosodtak ott, ez másodlagos kérdés, és erre valószínűleg soha senki nem fog tudni már minden részletet megvilágító választ adni. Az egész ügynek persze igen sok megszívlelendő tanulsága van. Ezek részletezése helyett azonban hadd számoljak be röviden egy másik örvendetes fordulatról is; Az *Új Művészet Kiadó* két kötetben megjelentette Csontváry eddig is hozzáférhető jegyzeteinek a szöveganyagát, és azt tervezi, hogy hamarosan közzé teszi a most megkerült anyagot is egy harmadik kötet formájában. A *Csontváry-dokumentumok* című sorozat eddig megjelent két kötetéről a szakfolyóiratok nyilván majd alapos kritikákat fognak írni, itt csak a nagyközönséget is érdeklő legfontosabb kérdésekről adhatok tájékoztatót.

Az *első kötet* szerkesztője és közreadója Mezei Ottó művészettörténész. A csaknem kétszáz oldalas Csontváry-jegyzetanyagot ő hat tárgykörbe csoportosítva közli, és ezek elé Csontváry korai újságcikkeiből rendezett össze egy érdekes anyagot. A közölt jegyzetek törzsanyaga Gegesi Kiss Pál, a nemrégiben elhunyt orvosprofesszor és műgyűjtő kéziratgyűjteményéből való, annak gépelt változata alapján közölték. Mezei ezt a terjedelmes anyagot a Gerlóczy Gedeon özvegyének otthonában lemásolt kéziratok egy részével, valamint a Bedő Rudolf-gyűjteményben lévő Csontváry-füzet tartalmával egészítette ki. Árnyoldala ennek az összeállításnak, hogy Mezei elmulasztotta, hogy jelezze minden egyes szövegrésznél, hogy tulajdonképpen melyik forrásanyagból idéz, és ez azt jelenti, hogy ez a kötet nem tekinthető ellenőrizhető forráskiadványnak – a publikációt egyszer majd tudományos igénnyel is *meg kell majd ismételni*. Mezei kötete viszont folyamatosan és könnyen olvasható.

A *második kötet* Romváry Ferenc olvasatában közli a Nemzeti Galériában, illetve a pécsi múzeumban őrzött Gerlóczy-féle kéziratanyagot, és ez a rész majdnem a fakszimile hűségével közli Csontváry laponként számozott kéziratait. Nagyon fontos lenne, hogy mielőtt az Új Művészet Kiadó (címe: 1054 Budapest, Báthori u. 10.) lezárná a *harmadik kötet* anyagát is, mindazok, akiknek tulajdonában még kisebb-nagyobb Csontváry-töredékek és szövegek vannak, jelentkezzenek a kiadónál, és járuljanak hozzá ahhoz, hogy az ő gyűjteményükben lévő szövegek is belekerüljenek a lassan kikerekedő „Csontváry összes"-be. A magyar állam által vásárolt és így köztulajdonba került kéziratok gyűjteménye újra teljes, a még magánkézben lévő jegyzetek tulajdonosainak tehát saját érdekük, hogy a náluk lévő kéziratok publikálásával a gyűjteményük felértékelődjön.

Perneczky Géza

gyan száz évvel ezelőtt a viktoriánus korban lakták, sőt a fiatal teremőrlányok is a századvégi háztartási alkalmazottak uniformisát viselik. Azok a látogatók, akik egy kicsit is jártasak a történetekben, számos részletet és leírást azonosíthatnak a szerény múzeum termeiben a mesterdetektív kalandjaiból.

Sherlock Holmes és doktor Watson 1881 és 1904 között élt a kor építészeti szokásainak megfelelően keskeny, szűkös ház első emeletétől felfelé. A közös dolgozószoba és Holmes csatlakozó hálószobája az első emeleten helyezkedtek el. Mint az doktor Watson leírásából is kiderül, a kicsiny dolgozószoba a Baker Streetre néz és „két széles ablak világítja meg". Doktor Watson és a háztulajdonos, Mrs. Hudson hálószobái a második emeleten találhatók. A kiállítás valójában erre a négy, barátságos meleget lehelő kandallókkal fűtött helyiségre szorítkozik, de zsúfolásig tele van könyvekkel, folyóiratokkal, festményekkel, metszetekkel, fotókkal, Sherlock Holmesnak írt levelekkel, a látogatók névjegyeivel és természetesen a detektívtörténetek kellékeivel: sétabotokkal, vadászsapkákkal, nagyítókkal, zsebórákkal, a vegyi kísérletekhez szükséges eszközökkel, orvosi műszerekkel, cigarettatárcákkal, kutyapórázokkal.

A harmadik emeleten, ahol a szolgálók laktak, régimódi ajándékboltot rendeztek be, a tudná: egyedül a Holmes történetekről híres. Mi több: a detektív, nem pedig az író tett szert halhatatlanságra.

❑

Sok krimirajongó számára nem elég a detektívregények olvasása, filmek és tévésorozatok megtekintése, szeretnének maguk is belekóstolni a nyomozás izgalmába. A brit fogyasztói társadalomban ez sem probléma – derül ki egy utazási iroda ajánlatából. Az Ibis cég, amelyet nyugalomba vonult rendőrtisztek alapítottak, „gyilkossági víkendeket és krimivacsorákat" rendez borzongani vágyó hölgyeknek és uraknak. A háromnapos hétvége 170 fontba kerül a Birmingham és Coventry közötti vonzó, XVII. századi kúriában, a Nailcote Hallban, ahol a vendégsereg azzal múlatja az időt, hogy két, összesen 55 évi szolgálati tapasztalattal rendelkező egykori detektív irányítása alatt kinyomozzon egy gyilkossági ügyet. Természetesen ehhez rendelkezésükre állnak tanúk, bizonyítékok, boncolási jegyzőkönyv és a többi. Kimerítő egy ilyen krimivíkend, a résztvevőket szellemileg rettentően igénybe veszi a kihallgatások sorozata, a bizonyítékok összerakása, fizikailag pedig a tömény evés és ivás fárasztja ki őket, ami – úgy látszik – elválaszthatatlan egy rendes gyilkossági nyomozástól.

London, 1996. január

R. Hahn Veronika

MALÉV Hungarian Airlines

Áraink a földön járnak!

A Malév kedvezményes téli repülőjegy-értékesítési akciója fo
az **1996. január 8. és február 28.** közötti utazásokra külön
kedvezményes áron kínálunk repülőjegyeket 33 európai célá
New York-ba már **50 000** forintért.

Malév téli akció. Hogy az év jól kezdőd

A feltételekről érdeklődjön irodáinkban: Budapesten, V., Apáczai Csere J
tere 2. Tel.: 266 5913, Telefon-helyfoglalás: 267 4333 valamint Debrece
illetve Egerben, Kecskeméten, Szekszárdon, Székesfehérváron, Szolnokon, S

József Attila Kör szervezésében a Műcsarnok Törley termében (Budapest XIV., Hősök tere). Az est vendége Karátson Gábor és Rugási Gyula, a műsorban elhangzik Thomas Bernhard, Mirko Kovac, Vladimír Holan, Friedrich Fietzsche, Jovica Acin, Miroslav Mandic írása. A belépés ingyenes.

SZEVERÉNYI ILONA, Vékony Ildikó (cimbalom), Ittzés Gergely (fuvola), Gallai Judit (gordonka) hangversenye január 18-án este hét órakor kezdődik az Óbudai Társaskörben (Budapest III., Kiskorona u. 7.).

A DYSLEXIA SZÖVETSÉG és a Legyen a betű jó barát Alapítvány ingyenesen látogatható előadássorozatot rendez az olvasás és írásgátolt valamint a számolási nehézségekkel küzdő gyermekek szüleinek és a pedagógusoknak. Az előadások megtartására főiskolai tanárokat, gyermekorvosokat és logopédusokat kértek fel. Az első foglalkozást január 12-én délután öt órakor, az azt követőket pedig hetente egyszer, péntekenként tartják Budapesten, a Krisztina tér 1. szám alatt. Az utolsó rendezvény ideje: február 9, akkor a számolási nehézségekről kapnak tájékoztatást a résztvevők. A rendezvény idején a helyszínen szakkönyvvásár is várja az érdeklődőket.

Meghalt Várnagy Zoltán

Harmincöt éves korában a hét végén elhunyt *Várnagy* Zoltán színművész, a *Vígszínház* társulatának tagja. Várnagy Zoltán az *Óz, a csodák csodája* december 25-i előadásán súlyos infarktust kapott, amelyből már nem tért magához. A művészt a Vígszínház saját halottjának tekinti. Temetéséről később intézkednek.

Várnagy Zoltán 1985-től volt a Vígszínház tagja, ahol először a *Nagy Romulusban* Spurius Titus Mamma szerepében mutatkozott be. Főbb szerepei között volt *A domb* Markham orvos százados, a *Közjáték Vichyben* és a *Bolond szél* Pincére, a *Macskajáték* Józsija, a *Cyrano* Le Bret-je, az *Ivanov* Kiszih Nyikitinje. Az Óz, a csodák csodájában *Tahi Tóth* Lászlót váltotta fel a gyáva oroszlán szerepében.

(d. m.)

Csontváry a szekrény mélyéről

A Nemzeti Galéria leltárán kívül

Megkerültek a kallódó *Csontváry-dokumentumok*, adta hírül lapunk is tegnap. Az elveszettnek hitt jegyzetekre a *Magyar Nemzeti Galériában* bukkantak rá. A kívülálló számára ez utóbbi tény kisebbíti a szenzációt, mivel nem tekinthető korszakos felfedezésnek, ha egy múzeum saját raktárában találja meg eltűntnek hitt anyagait. Miért kell tehát így örülni ennek a felfedezésnek, kérdeztem *Horváth* Györgyöt, a galéria általános főigazgató-helyettesét.

– Telefonutasításra 1980-ban vette át *ideiglenes megőrzésre* a közgyűjtemény adattárosa a dokumentumokat, s mivel hangsúlyozottan ideiglenes volt az iratok itteni tartózkodása, nem vette leltárba őket. A kéziratokról azonban a minisztériumi illetékes is, az adattáros is elfeledkezett. Az adattáros 1983-ban nyugdíjba ment. A szekrényében ott lapult a Csontváry-jegyzetanyag, s az idők folyamán rákerültek más papírok is. Az adattáros, mikor munkakörét gondosan átadta utódjának, nem szólt erről a kéziratról.

– Miért éppen a Nemzeti Galériában kezdték el keresni?

– Annak van nyoma, hogy ezt az anyagot valaki átvette. Kiadtuk tehát az utasítást, hogy minden zugot, minden szekrényt alaposan át kell kutatni. Így került elő egyiknek a mélyéről a kézirat.

– Most hová kerül?

– A *Gerlóczy-hagyaték* az állam tulajdona, ennek részét képezik a kéziratok, amelyeknek kezelője a képekkel együtt a Magyar Nemzeti Galéria. Csak most már nyilvántartásba vesszük, lemásoljuk, hogy a kutatók számára is hozzáférhetővé váljon.

– Most, hogy ilyen alaposan kiforgattak mindent, előkerült-e más, eddig eltűntnek hitt anyag?

– Semmi más. Mi a Csontváry-kéziratnak is nagyon örülünk.

(h–y)

ZENEI JEGYZETEK

Piktorok és táncmesterek

JURIJ SZIMONOV vezényelte a *Magyar Állami Hangversenyzenekart* január 5-én, a *Zeneakadémia* nagytermében. A neves karmestert számos magyar zenekar hívja koncertezni, hiszen tudása, szigorú próbarendje jó hatással van minden muzsikusra. Ezenkívül, s ez nem elhanyagolható, Szimonov neve ismerősen cseng a koncertlátogatók fülében, az orosz karmester koncertjeit sokan látogatják. Így történt ez most is, hiszen zsúfolásig telt ház fogadta a művészeket. Az Állami Hangversenyzenekar műsorán két romantikus szerző, *Csajkovszkij* és *Dvorak* művei szerepeltek. Az első műsorrészben Csajkovszkij *Olasz capriccióját*, a *Változatok egy rokokó témára* című alkotást és a *Pezzo capricciosót* hallhattuk. Az Olasz capriccio az orosz szerző egyik legismertebb darabja. Nem véletlenül, hiszen Csajkovszkij a komponálás idején éppen válságkorszaka után volt. Kiegyensúlyozottsága áttetszik művén is, hiszen az Olasz capriccio minden ütemében friss, felszabadult muzsika. Tükröződött ez Szimonovék interpretációjában is, a zenekar ugyanis színesen tolmácsolta Csajkovszkij muzsikájának életvidám hangjait. A dirigens nagy hangsúlyt helyezett a fokozásokra, pianóit néha alig hallottuk, fortissimói pedig mindent elsöpörtek.

AZ OLASZ CAPRICCIO után következett a *Változatok egy rokokó témára* és a *Pezzo capriccioso*. Nem véletlen, hogy ezeket a műveket ritkábban halljuk, mint az Olasz capriccit vagy Csajkovszkij szimfóniáit. Sápadt hangzásuk, néhol fantáziátlan dallamvilágúk inkább untatják a hallgatót, mint szórakoztatják. Szergej *Kaljanov* (cselló), a két mű szólistája mindent megtett, hogy élvezetes produkciót nyújtson, s hogy ez most nem sikerült, az nem rajta, hanem a darabokon múlt.

DVORAK *Szláv táncait* hallhatta a közönség a műsor második részében. Ezek a kis hangulatdarabok sokban hasonlítanak *Brahms Magyar táncaihoz*. Gyakran tűzik műsorra őket. Jurij Szimonov vezényletével tíz táncot hallhattunk egymás után, anélkül, hogy a közönség külön-külön mindegyiket megtapsolhatta volna. Így komoly keretek között maradt a hangverseny, nem fajult hatásvadászattá. A zenekar rászolgált a hangos sikerre, hiszen könnyedén, lendületesen játszották Dvorak populáris táncait.

Jurij Szimonov ezen az estén a szokottnál több gondot fordított arra, hogy vezénylése esztétikai örömöt keltsen. Megkomponált mozdulatai lenyűgözőek voltak, néhol azonban teljesen elvonták figyelmünket a zenétől. A karmesterpálca finom ecsetté vált a dirigens kezében, és azzal pingálta a levegőbe cirkalmas figuráit. Volt, hogy piktorból táncmesterré vált, és elegáns mozdulatokkal, finom biccentésekkel adta zenészei tudtára, hogy gyengén vagy bátran szóljon-e a muzsika. Színjátéka élvezetes volt, legalábbis egy ideig. Lassan-lassan ugyanis kiderült, hogy a kényes helyeken az elegancia sem segít. Egyenetlenségek akkor is előfordultak, ha Szimonov kecses kézmozdulatokkal integetett, a ritmikai csúszások akkor is hallhatóak voltak, ha Don Juan-i mosollyal üdvözölte a zenekar hölgytagjait. Mindez természetesen nem lett volna baj, ha a produkció ettől jelentősen javult volna. Ez azonban nem így történt.

Bősze Ádám

Figyelve egymásra

Új Kéve Svédországból

Jó ügyhöz méltó buzgalommal és rendszerességgel jelenik meg az *Új Kéve*, a svédországi magyar protestáns gyülekezetek lapja. A kéthavonta kétezer példányban piacra kerülő kiadvány decemberi számában *Veress* Zoltán újévköszöntő sorai után *Molnár-Veress* Pál lelkipásztor emlékezik szolgálatának eddigi eseményeire. *Szente* Imre *Ady* Endre *Karácsony* című versét vizsgálja az ünnep és keresztyénség jegyében. A finn–erdélyi kultúrkapcsolatok 1848 és 1918 közötti történetét vázolja fel *Szőke* Amália, *Vikár* Béla és mások munkássága mellett kitérve olyan szokatlan vonásokra is, mint az akkor még orosz mundért viselő Gustav *Mannerheim* tábornok szerepe az 1916-ban megfutamított, Erdélybe betörő román hadsereg megtámogatásában. A világ keresztyén egyházait ismertető sorozatban ezúttal az adventista egyház rövid bemutatása szerepel.

(a. b.)

Válogatás a XVII. századi hazai puritanizmus irodalmából

Bökenyi Philep János, *Mikolai Hegedűs* János vagy *Veresegyházi Szentjel János* bizonnyal nem tartozik a magyar reformáció legismertebb alakjai közé. Csarodán, Varannón, Toronyán voltak ők lelkészek, esetleg bekerültek az erdélyi fejedelmi udvarba vagy protestáns iskolákat igazgattak. *Balogh* Judit válogatásában és szerkesztésében, *Visky* András előszavával jelent meg az a kötet, amely a XVII. századi magyar puritanizmus műveiből ad válogatást. Elfeledett vonulata ez a hazai protestantizmusnak, és az elsősorban anglikán, illetve hollandiai eredetű kegyesség első magyarországi megjelenése elválaszthatatlan a magyar diákok külföldi egyetemre járásától. Hazai intézmény híján Franeker, Cambridge, Oxford, Leyden egyetemein tanultak a későbbi lelkészek, értelmiségiek, és onnan hozták azt az indíttatást, amely szülőjévé válik az első magyar református megújulásnak. Kevesen tudják, hogy a maga korában nagy hatású *Köleséri* Sámuel vagy *Medgyesi* Pál mellett *Apáczai Csere* János is ehhez az irányzathoz sorolható. A breviáriumként is forgatható, ízléses kiállítású kötet olvasásakor nem árt eszünkbe idézni, hogy kiadásának egy részét és a szerkesztői munkát a kolozsvári *Koinónia* kiadó vállalta magára.

(Ama kegyelemnek menynyei harmatja, szerkesztette: Balogh Judit, Budapest–Kolozsvár, Harmat–Koinónia, 1995., ár nélkül)

A. B.

A
SZÍV TV
műsorán ma este 21.00-kor:
RIDEG MENNYORSZÁG
amerikai film
A történet egy házasságtörés és valami különös misztérium keveredése.
Csábítás, hűtlenség, halál
– mindez azért, hogy egy asszony szerelmét próbára tegyék.
Főszereplő: Theresa Russel

MN 1996. január 9. 14.

dése, az infláció nem egészen tízszázalékos szintje és a szlovák korona stabilitása – 1993 februárja óta nem kellett devalválni a fiatal ország pénzeszközét – vált ki elismerést a nyugati pénzintézetek és gazdasági körök szakértői körében. Arról is elismeréssel szólnak, hogy Szlovákia kereskedelmi mérlege több mint hárommilliárd korona – azaz közel 120 millió dollár – nyereséget mutat, amilyen eredményt a visegrádi csoport egyetlen országának sem sikerült elérnie.

Szlovákia gazdasága *mégis bajban van*, aminek az oka a többi közép-kelet-európai országhoz hasonlóan a pénzeszközök, a befektetésekre alkalmas *működőtőke hiányában* rejlik. Amíg azonban a vi-

szen 680 millió dollár külföldi tőkét tarthat nyilván az országban, amely több mint nyolcezer vállalatban, vállalkozásban oszlik meg, azaz sem országosan, sem egy-egy ágazatban nem tud meghatározó lenni. Ráadásul ennek az összegnek mintegy harmadát még akkor kapta Szlovákia, amikor közös állam volt Csehországgal.

A helyzeten a szlovák kormány azzal próbált javítani, hogy *felgyorsította a privatizációt*. 1995 második felében teljes gőzzel elindult az úgynevezett második hullám, amelybe 270 milliárd koronás vagyont soroltak be, ebből közel 31 milliárdos vagyont már privatizáltak is. Annál lehangolóbb tény, hogy e folyamatban mindössze öt külföldi cég

földi tőke nem egészen 2,5 százalékkal részesedett csupán. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a gyors magánosítási folyamat meghirdetésekor a kormánykoalíció munkásszövetségi balszárnya, de még inkább a nacionalista Szlovák Nemzeti Párt az ország vagyonának kiárusítása ellen emelt szót, s a nemzetállami érdekek megsértésének minősítették, hogy a nyugati tőke „bagóért jut a nép vagyonához". Nos, az eredmények nem igazolták félelmeiket – bár lehet, hogy éppen ez jelenti a nemzet és az állam érdekeinek csorbulását, vagyis az, hogy a külföld előzetes megvádolása, az ellene szított közhangulat okán nem érdeklődik a működőtőke Szlovákia iránt.

(neszméri)

a tavalyi folyószámla végleges 1,3 milliárd dolláros különbözete azt bizonyítja, hogy alaptalanok a cseh korona felértékelésével kapcsolatos remények.

A Nomura által megjósolt leértékelést elsősorban az ellenzéki közgazdászok és politikusok, de számos bankszakember is *katasztrófának* minősítené. Szerintük a vállalatoknak fel kell tárni tartalékaikat, élniük kell az adott előnyökkel, s növelniük kell a termelékenységet és a versenyképességet. Milan *Matejka*, a prágai közgazdaságtudományi főiskola professzora úgy véli, hogy a leértékelés a cégek számára újabb kényelmes vánkost jelentene, mert ismét elodázhatnák szerkezeti átalakításukat. A prágai befektetési postabank szakértője szerint a cseh korona jelzett mértékű leértékelése halálos döfést jelentene

sági átalakítás kudarca. „A Csen Köztársaság – idézi a Nomura-elemzést a *Mlada Fronta Dnes* –, jóllehet, elismerten a leggyorsabb és legfegyelmezettebb reformország Kelet-Európában, nem látott hozzá az ipar gyors ütemű átalakításához, s ez tehertételt jelent."

A kormánypárti közgazdászok az államháztartási deficitet nem tragédiának, hanem a *masszív gazdasági befektetések* bizonyítékának tartják. Ezek a befektetések, hangoztatta Ivan *Kocarnik* pénzügyminiszter, nemcsak a gazdasági szerkezeti átalakítás, de középtávon az export növekedésének feltételeit is megteremtik. Szerinte a cseh koronával kapcsolatban az egyedüli várható változás az, hogy bővül jelenlegi árfolyamának sávja.

(somogyi)

dás viharos lett. Megszűnt az első néhány beszélgetés díjmentessége, rövidültek az időegységek, nyomtalanul eltűnt egy kedvezményes közeli időzóna. Igaz, a tengeren túlra, például Kuala Lumpurba olcsóbb lett a tarifa, de hát ez csak az előfizetők elhanyagolható kisebbségének okoz könnyebbséget, miként az is, hogy éjfél után kedvezményben lehet részesülni.

Ráadásul az átállás sem sikerült zökkenőmentesen, és újév napján a legtöbb telefonközpont nem munkaszüneti, hanem csúcsideji tarifával számolt. Az egyszerűsítés egyik vívmánya ugyanis, hogy ezentúl nemcsak nappal és éjszaka van a telefonálás szempontjából, hanem fő- és mellékcsúcsidő, kora este és késő éjjel... A Telekom sietve közölte persze, a számítógép a ludas, és „nagyvonalúan fog eljárni a kárvallottakkal" – ha azok egyáltalán tudomást szereznek róla, hogy dupla díjért kívántak boldog új esztendőt a nagymamának. A

lamkincstárt gazdagítják. A tőzsdére készülő vállalat ugyanakkor igyekszik magát kívánatossá tenni. 1998-tól pedig vége az eddigi monopolhelyzetnek is, és a pálya szélén ott topognak már a külföldi konkurensek. A nyilvánvalóan élesnek ígérkező árversenyben pedig a Telekom lehetőleg magas kiindulási bázisról kíván esetleges engedményeket tenni. A feloszlatás előtt álló szövetségi postaügyi minisztérium tehetetlen, hiszen a magánosítással eddig mindenható jogai is megszűntek.

Tény, hogy a versenyre monopolhelyzetét kihasználva készülő Telekom nem éppen a privatizáció elveinek ideális példája. Más kérdés, hogy a témát most egyszerre fölkapó politikusok eddig hallgattak és csupán a közhangulatot megérezve kezdtek maguk is háborogni, érdekes módon a leghangosabban abban a három tartományban, ahol márciusban választások lesznek.

(józsa)

Orosz gazdasági várakozások

A kísértések és kényszerpályák éve

(Tudósítónktól)

MOSZKVA – Oroszországban a hivatalos várakozások szerint 1996-ban folytatódik a gazdaság államtalanítása, a piaci viszonyok kialakítása, s a megkezdett stabilizáció állandósítása után megkezdődik esetleg a növekedés is. A lakosság ennél pesszimistább, s elsősorban az infláció csökkenése mellett a szociális szféra erősítését várja. Abban azonban mindenki megegyezik, hogy az idei gazdasági kilátásokat alapvetően befolyásolja a júniusi elnökválasztás, s még inkább az, hogy ezután melyik erő jelöltje irányítja majd az országot.

Az elmúlt év a parlamenti választásokat szokásosan megelőző szociális ígérgetések, a gazdasági szigor némi enyhülése ellenére a *reformok folytatását* hozta. Bár botránynyoktól övezve kezdődött meg a privatizáció második, döntő szakasza, a külföldi tőkebeáramlás mértéke a korábbinál kisebb volt, a bankok súlyos likviditási válságon estek át, a legtöbb szakértő véleménye szerint a korábbiakhoz képest sikerült stabilizálni a gazdaságot. Az infláció az év

Léphaft Pál rajza

végére már csak havi négyszázalékos volt, a dollár árfolyamát, ha nem kevés központi segítséggel is, de sikerült gyakorlatilag az év eleji szinten tartani, s a termelés csökkenésének üteme is mérséklődött. Nem utolsósorban ezeknek az eredményeknek is köszönhetően Moszkva megállapodott a magánbankokat tömörítő Londoni Klub képviselőivel az összesen 32,5 milliárd dolláros adósság- és kamattörlesztés átütemezéséről, amely ismét megnyitja Oroszország előtt a nemzetközi tőkepiacokat. Fontos lépésként könyvelik el kormánykörökben azt is, hogy évek óta először sikerült időben elfogadtatni a parlamenttel a költségvetést. Ennek irányelvei szerint a deficit nem haladhatja meg a GDP 3,85 százalékát, azaz a 88,5 billió rubelt, az infláció pedig a havi 1,9 százalékot.

Oroszországban senki, még a kormányzat sem lehet az elnökválasztás évében fenntartások nélkül optimista, ezért a gazdasági minisztérium is *két prognózist* – egy optimista és egy pesszimista variánst – készített az idei esztendőre. Az első a kormányprogram folytatásával, míg a második a reformok megtorpanásával számol. Az ország makroökonómiai helyzetét normális esetben a növekvő, ám még mindig alacsony szinten lévő belső kereslet és a külföldön is versenyképes energiaszektor színvonala határozza meg alapvetően. A megtakarítások mértéke továbbra sem éri el a kívánt szintet, s a mezőgazdasági termelés további csökkenésével is számolni kell. A pénzpiac folytatódó stabilizációja következtében ellenben az infláció éves szintje 25 százalékosra mérséklődhet. Optimális esetben már a gazdaság élénkülésének jelei is kitapinthatóbbak lesznek, s ehhez a pénzügyi hátteret, ha nem is a hazai bankok, cégek tőkeerősségének növekedése, de a külföldi befektetések mindenképpen biztosíthatják. Így megállhat a GDP esése, s elsősorban az exportorientált iparágakban megkezdődhet a termelés növekedése is.

Ehhez elsősorban az szükséges, hogy *Jelcin* elnök s a kormányzat a választási kampány csábításainak ellenállva kitartson a szigorú pénzügypolitika, a reformok folytatása mellett. A szociális jellegű kiadások növelését, a költségvetési szigor fellazítását célozzák majd ezzel szemben az ellenzéki többségű parlament követelései, hiszen nekik egyelőre *semmi sem drága*. Ha a kommunisták például teljesíteni akarják a programjukban ígérteket, az a reformok megtorpedózásával lenne egyenlő, de a jelenlegi hatalomnak is kedveznie kell valahogy az elégedetlen választóknak, így hát *nagy a kísértés*. A túlzott irányváltást azonban semmiképpen sem engedik a költségvetés hátterét biztosító nemzetközi pénzügyi szervezetek, ezért mindenki a reformok *lassú, de visszafordíthatatlan* folytatódásával számol az elnökválasztásig. A folytatás az új államfőtől függ.

Stier Gábor

A privatizáció Ukrajnában

Lassú, botrányos, de visszafordíthatatlan

UNGVÁR – Sokféle jelzővel illetik az ukrán privatizációt. Vannak, akik elsősorban lassúságát, mások inkább a botrányosságát hangsúlyozzák. Egyiket sem ok nélkül. Az ország egyik legnagyobb vállalatán, a kijevi Bolsevikon például mindössze két Mercedes áráért akartak túladni. Cserkasszi egyik nagyüzemének privatizációját pedig úgy kezdték, hogy az ott dolgozók zömét szélnek eresztették, a részvényeket a vállalat vezetői és az uszályukba tartozók kaparintották meg. A legzajosabbra az egyik zaporozsjei óriásnak, számos mutató tekintetében a világon egyedülálló, repülőgép-hajtóműveket gyártó Motor-Szicsnek a privatizációja sikeredett. Itt a *nagy tülekedésben és marakodásban* a legkevésbé ragaszkodtak a törvények előírásaihoz. Miközben az ott dolgozók jelentős része hoppon maradt, olyanok jutottak részvényekhez, akiknek soha nem volt közük a vállalathoz.

A megannyi zűrös ügy, nyilvánvaló átejtés, övön aluli ütés ellenére az elemzők elsősorban mégis azt hangsúlyozzák, végül is az a fontos, hogy a magánosítás *beindult*, mi több, az ősz elejétől jelentősen *felgyorsult* Ukrajnában, jóllehet annak ütemével sem az ország vezetői, sem pedig a nemzetközi pénzintézetek nem elégedettek. A tervek szerint az idén összesen 31 600, köztük 8000 nagyvállalatnak kellett volna gazdát cserélnie, az elmúlt kilenc hónap során viszont mindössze 8291 cég magánosítása történt meg. Jelentős a *lemaradás* az úgynevezett kisprivatizációban (22 450 kereskedelmi, közétkeztetési és szolgáltatóvállalat tulajdonváltásában) is. A következmény pedig az, hogy az idei évre tervezett 92 trilliós privatizációs bevételből eddig csupán mintegy háromtrillió karbovanec folyt be az államkasszába.

(székely)

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307
Csontváry Kosztka Tivadar
MAGYAR SZÓ
1965 DEC 5

MAGYAR SZÓ

1021

Csontváry

Nagy László

Ő: a bábeli magasba emelt fej, gigászi
vörös szemgolyó a kételyek fölött,

világ-nagy vásznon ecset- és üstökös-egység,
ágyúzzák lentről a köznapi méretek,

kicsi királyok, erőtlenek és nevetségesek,
mert ISTEN SZÖRNYETEGE, emberkék végezte ő,

temérdek sugár-eső, transzformált őrület,
kapcsolják rá uraim a várost: a lámpa mind kigyúl,

egyszeri csoda, a Nap fia ő, aki agyára
fölveszi koronának a lángoló Kárpátokat!

Rágalom, hogy a szoba sarkába százszor kifőzött
teahalomra buktatja el a halál —

északról délre zuhan, elrúgva úgy a mediánt,
hogy billen a láthatár, minden egyensúly fölborul,

rágalom, hogy Tivadar festőt a cicák kikezdik
máig is oroszlánok vesződnek izmaival!

Vigyázat, itt jön mint féreg nélküli dicsőség,
hús-valósága csak emlék, arra már szüksége nincs.

Átörökítve magát a világ velő-kötegébe,
lett magaslati hő, szüziség, lombzene, bilincstelen,

agyaros hegyi folyó, azúr vadkanok rohama,
új látomás a rónán, délibáb-rontó vihar,

tünődve is őrlő jelenés, lidérc a tükörben,
fehéren rémlő bika, aki márvány és patyolat.

Figyelem! beszél az elárult aszkéta mester,
sivatag korban új szépség, szakálla rostolt acél,

keze a nagy korszakok lapjait fordítja kínba,
Mona Lisa, arany méhe már villámló görcs és aszály.

Rikolthat a művész az égen kén s kobalt páváiból,
törvény, hogy cédrussá váljon a millió gyökű magány.

Itt áll, mennydörgő teteje a csillagoknak hinta,
termi magának a kint örökre, fejünknek a szédületet

MAGYAR SZÓ

A falak besz

Lévay Endre

MÁR régóta vártam arra, hogy M. ismét ghívjon kunyhójába, a Csordaközbe, ol ilyenkor egy lélek se jár. Rőt szőlősrt kellős közepén áll ez a majd százéves nyhó, a buckák között térdig érő hokba süllyedve, mert az eső is, a hó is ndig lejebb nyomja a zsupfedelét, s úgy t az Idő párkányán, mint egy viharvert dárkalap, mely már csak madárijesztők jó. Fedelének kusza, mohás szálai, csos és repedezett vakolata, két lakatra ruló ajtaja (ugyan mit is véd?) minden sével az évtizedeket lapozgatja, S míg sutt — e százéves szőlőtől távolabb — érkező ember a küszöbön át fölfelé lép yet-kettőt, a tisztább levegő felé, itt lelé vezet az út, visszafelé az Időben, let, hogy egészen Petőfi koráig, vagy még volabbra is. Ki tudja?!... Mégis van ebn a kunyhóban valami vonzó, hívogató; gi fala olyan, akár egy itatóspapír, meet, ha tükör elé tartasz, leolvashatod róla régi írásokat. Csak ismerni kell a régi akolat titkait. Nem vakolókanállal, hanem gyondolgozott, csupasz tenyerekkel tasztották, s utána meszelték hófehérre, ogy világítson messziről, nem annyira a olgos kéz szorgalmát hirdetve, mint inább az élet parancsait szolgálva, mert az j sötétjében erre, amikor a vén hold is lbujdosik a felhők mögé, ez volt az emer kanyargós, töredezett útján az egyetlen lámpás... Még ma is emlékszem á...

— Vigyázz a tőkékre meg a csemetékre!

— Kopott holmi ez a pokróc, bizony elég régi már — motyogta M. a másik vackon —, de ha magadra húzod, azért betakar.

Engedelmesen magamra húztam a kopott pokrócot, és a fal anyagszerű görbéit bámulva megkerestem az elvesztett gondolatot... Ilyen kemény vackon aludtam akkor is egy tanyafaluvá töppedt ősi településen, ahol a népi hallgatásból fölszakadó dal, vagy százféle változaton átesett és megszépült népmese mégis annak a bizonysága volt, hogy elődeink százvagy kétszáz évvel ezelőtt a kínokban vergődő élet mindig hagyott egy kis rést a reménynek, csak meg kellett lelni... Mindig volt, aki meglelte, innen a ki nem haló népi erő, de... volt... aki nem...

Megint a falakat néztem, és hallgattam M. egyenletes, nyugodt lélegzetét... Az a kamra se lehetett nagyobb a Vértó partján, ahol legutóbb jártam, népballadákat keresve. Inkább kisebb volt, és falai sápadtabbak, mert látható felületüket földtérképezte a penész. A ház udvarának mélyén volt, de már emelkedettebb rendelte-

CS[illegible]ARY Kosztka Tivadar

Kortárs 1963/12.

Az újságírás napjainkban elszakadt az irodalomtól, s az irodalom az újságírástól. Nyugati országokban, ahol sokhelyt korrupt a sajtó, tán még erősebben tartják kapcsolatukat. S míg szavakban arról beszélünk, hogy a betűvetés e két területét hagyomány és mai igény egyaránt testvéri szövetségbe kapcsolja: szakadék tátong közöttük. Irodalmunkba rangkórság ette be magát. Az irodalmi közvélemény, e megfoghatatlan és mégis tapinthatóan irányító erő rangon alulinak érzi az újságírást.

De továbbá. Két becsületsértés létezik sajtóban és irodalomban. *Zsurnalisztikus* az egyik, *literátori* a másik. Az irodalom pejoratív fogalomként él az újságíróban, az újságírás az irodalmárében.

Nehogy azt higgyük, hogy itt két ellenséges tábor áll egymással szemben. A baj nagyobb: a hamis beidegzések bénítóbbak. Az újságíró szemében is devalválódik az író, aki újságot próbál írni. S az író tüstént bizalmatlan lesz a zsurnalisztával, akiben őhozzá hasonló igény él.

A megoldás nem az, hogy a napilapok trilógiákat közöljenek folytatásokban s a folyóiratok újságcikkeket. Rossz kapcsolatukban egy átfogóbb, nagyobb gond s baj tünete fejeződik ki. Az irodalom sznobizmusa és az újságírás igénytelensége. S ez nemcsak a két terület *viszonyát* rontotta meg. Hanem — bizonyos mértékig — *magát a két területet.*

A gyógyulás fokmérője lesz, ha egymásratalál a kultúra két hada.

Illyési Dezső

A közelmúltban rendezték meg Székesfehérvárott Csontváry első nagyszabású hazai kiállítását. A kiállítás élénk visszhangot váltott ki. Ezért megkérdeztük néhány képzőművésztől és írótól: mi a véleménye Csontváry művészetéről?

Ha sikerül megszabadulni egy bennünk lévő esztétikai szenzibilitás rabságából, mely érzéketlen mindarra, ami rajta kívül esik, s tekintetünket így fordítjuk a Csontváry életmű felé, a magyar művészettörténet egyik legnagyobb erőfeszítése, leggrandiózusabb vállalkozása tárul fel előttünk, melynek egy pillanatra sem csökkenő érzelmi hőfokából egy oly művészet körvonalai bontakoznak ki, melynek eredményei még kihasználatlanok, tanulságai szinte felmérhetetlenek a ma művészete számára. Vajon mi az a titkos erő, mely ennek a szabálytalanul klasszikus mesternek egyetlen nagy és egységes oeuvre-é kovácsolja műveit? Az önmagához való hűség, a megszállottság ereje, az elhivatottság hite, az etikai becsületesség s egy belső kényszer, mely mindvégig kötelezi és képesíti az alkotót önmaga vállalására.

Sajnos az én generációmat nem elsősorban ezek a tulajdonságok jellemzik; ezért nincsenek életművek, csak különálló alkotások sorozata, melyek között akad nem egy kiváló is, de végül is nem állanak össze semmivé. Még fájdalmasabban szökik ez szemünkbe egy életmű láttán, amely most így kiemelkedve a korlátlan elfelejtés tengeréből újrafelfedezése óta tüneményes gyorsasággal foglalja el a magyar művészetben végre az őt megillető helyet. Ma már eltűnése pótolhatatlan űrt hagyna maga után. Akkorát azért nem, mintha Ferenczy Károly munkássága nem lenne, de a magyar művészet arculata döntő módon megváltozna és sokkal szegényebb lenne nélküle.

Bartha Lajos

újságjait, vagy folyóiratait. Még Arany, ez a kedves, szelíd, nagy ember is volt újságíró, sőt újságszerkesztő, ha nem is sokáig. Jókai is teméntelen újságcikket írott, humorisztikus figurái voltak, de én mégis azt hiszem, hogy íróság és újságíróság a századforduló tájékán virágzott ki a legszebben, s legtökéletesebben az első világháborúig. Nemcsak Ady volt szinte mindvégig újságíró, hanem az akkori idők számottevő írója tán valamennyi.

Pedig Eötvös Károly közvetlen a századforduló előtt leírta az újságírás felé az ijesztő figyelmeztetést, olyan formán, hogy: „Szerencséje némely újságírónak, hogy holnap már senki sem olvassa!"

A második világháború után az újságírás puszta híradás, s ezen túl, vagy együtt hatalmi érdek, vagy a kormány, vagy pártok, vagy tőkecsoportok szócsöve. A fehérterror szűnésével induló Pesti Napló, ami szinte fenntartás nélkül nyitotta meg hasábjait Móricz Zsigmondtól kezdve Kosztolányi, Szabó Lőrinczen át e sorok írójáig. De éppen azért, mert igen nagy volt a skála, nem lehetett benne méltóképpen a nagy népi mélység. Ezzel az igénnyel Zsilinczky indult az Előőrs-sel, majd a Szabadsággal, aztán következtek rendre a Tanú, Keleţ Népe, Válasz, Szabad Szó és Zilahyék alatt a Magyarország. Nagy virágzás volt ez, az írás és újságírás nagy virágzása, ami nem állott meg az említett, de a meg nem említett más lapokban, hanem beleáradt könyvekbe és irodalmi estekbe... S ma? Milyen a viszonya az írásnak és újságírásnak?

Soha még ilyen nagyon nem voltak elszakadva egymástól. Mintha nem is ugyanazon égtájak alatt íródnának. Nincs kéznél olyan hasonlat, amellyel ezt a merőben kettősséget, de valójában ellentétet kifejezhetném. Mikben mutatkozik, nyilvánul ez meg? Először is a nyelvben. Ami nem is annyira a magyar nyelv helyes kiejtéséből, mint inkább a megírott anyagok tárgyi, s gazdasági, vagy társadalompolitikai szükségszerűségnek a nemismeréséből fakad. De jobban mondva árad. Minden tett előbb fogalom, s minden fogalom az érzelmi s gondolati élet egész nagy skáláját próbálja röviden, szavakban kifejezni. És ezért és sok minden másért végtelenül fontos, hogy milyen legyen az a szó.

Írás és újságírás tehát egymástól el nem választható, de azért vétek volna csak az újságírásra kenni minden olyant, ami még mindig félre viszi itten gyakran az éneket. Néhány sorban miről is lehet szó? Többek között arról, hogy... az irodalom is hasra esett a csodálattól a nyugati szellemi életben jelentkező és elképesztő megnyilatkozásoktól. A könnyebbség kedvéért említve Beckett, s az Ionescu-féle zagyvaságoktól. Voltak, akik idejében próbálkoztak ennek a nagyon káros szellemi és érzelmi és képzeleti és pénzkereseti áradásnak elébe állani, nem sikerült. S mostanra megállt, de miért állt meg? Egyszerűen azért, mert Picasso maga leleplezte az olcsó és végzetesen könnyű dicsőséget és egy jugoszláv lap a tél végén leközölte egy interjúját, ami átkerült hozzánk és terjedt és terjedt gépírásban persze. Röhej. De igen keserű röhej. Különben maga Tito is olyanformán nyilatkozott, hogy nem az a teljes nyugati művészet, ami előtt ott is (itt is) hasra esünk, az csak a selejtje, vagy ilyenformán.

Írásnak és újságírásnak a mi annyi lehetőséget adó, kínáló, ígérő életünkből kell fakadnia, s ezt kell szolgálnia. De még az se elég, hogy írjuk a versenyt, a traktort, az almafát, a bort (főként ha már teleszíttuk magunkat), de igenis, írni, segíteni, szolgálni az embert. Szemét felnyitni, az élet szépségére, s kezét megfogni és elvezetni az élet értelméhez.

Mivel mára az is kitudódott, hogy a boldogsággal telítődött emberi léthez nem elég az anyagi mód. Lassan-lassan oda érkezünk, hogy egy szálig úgy élünk, mint Marci Hevesen. S mégis? Mintha arról lenne szó, hogy... végeladás, nincs maradás. Na de ez már egy kicsit hosszadalmas lenne, a magam részéről csak ennyit akartam mondani egyelőre.

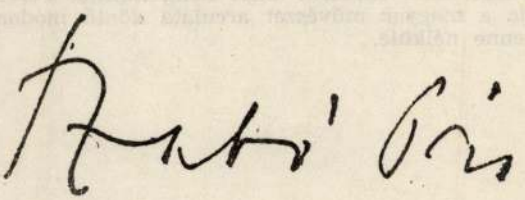

Több mint harminc éve ismerem és szeretem ennek a nagyszerű festőnek képeit. Szeretem, mert ezek a képek meghatóan szépek „nem valóság, de annak égi mása" tehát igazi művészet. Színeinek csodálatos ereje, gazdasága, páratlan a magyar festészetben. Tárgyával mindig harmónikus egységben van. Képzelete szárnyaló látomásokat varázsol tájakból, bibliai hangulatból, szent táncokat lejtő cédrus ünnep zarándokaiból, Baalbek elfelejtett isteneinek és nagy királyainak rombadőlt márványpalotáját egy utolsó napsugárral arany palotává varázsolja. Angyali sugallatok? Igen — felsőbbrendű intuició. Akkor, amikor az őrajta nevető Japán-kávéház festőinek a bankár sugallt, a színésznő és a milleneumi minisztérium, a müncheni „generálzaftban" úszó képeket festve hunyorított szemmel nézték képet és világot, mi is jön ki belőle. Az ő szemét kinyitotta a sugallat. Tágra nyílt szemmel nézte a világot, színeit, és volt lelki ereje egyedül megfesteni.

Ami még elgondolkoztató. Képei ma is frissek, színei tüzesek, mintha tegnap festette volna. Ugyanakkor az összes korabeli festő képei legyen az jó vagy rossz, megsötétedtek, nagyon sok értéktelenné feketedett. A festéket pedig egy helyről szerezték be. Kár volt nevetni Tivadar festőn. Ami pedig gyenge képeit illeti — akinek nincs — az vessen rá követ.

Ma Csontváry-kultusz van. Nem volna jobb, ha a véka alá rejtés és epidemikus kultusz ugráló lázgörbéje helyett bevetnék korunkban is a természetes megbecsülés, egészségesebb szokását? Már nem beszélek Derkovitsról, Egry még mindig véka alatt vár egy életmű bemutatót. A műveltség egyenletesebb esztétikai értékítéletben tartja nyilván és publikálja értékeit. Legyen Csontváry tanulság.

Borsos Mi.

A művészek, jobbanmondva a művek megítélésénél zavartkeltő és félrevezető lehet, ha a művész személyi alkatát, életvitelét jól ismerjük. Fokozottan jelentkezik ez olyan különös művésznél, mint Csontváry. Fent maradt levelei, naplója és a kortársak szomorú mulatságos anekdotái pro és kontra perdöntőbbek lettek, mint művei.

A sznobok szerint Csontváry patologikus excentricitásai bizonyító erővel hitelesítik a zsenit s ez már garancia a képek kvalitását illetően. Mások viszont ugyanezért legszívesebben az ideggyógyászat körébe utalnák az egész Csontváry problémát; nem képzelhető el, hogy ilyen lelkialkattal valaki festő lehessen.

Magam részéről igyekszem pusztán festő szemmel látni Csontváry műveit. Ezek a képek, melyeket Csontváry a legtisztább festői eszközökkel teremtett, különös, igen nagyfeszültségű művészetről vallanak. Csontváry nem téved irodalmi síkra, nem agyalt teoretikus. Stílusa nem kitermelt formajáték, hanem őszinte festői látásának és mélyről jövő érzésvilágának ötvözete. A természet, a látvány, a színek a festészet szerelmese! (ha úgy tetszik bolondja vagy megszállottja). Tiszta festői látása jelen van akkor is, mikor expresszív, amikor naiv mesevilágot teremt, amikor ügyefogyottságában is poetikus, vagy amikor szinte emberfeletti erővel birkózik a festészet anyagával, hogy kifejezhesse vízióit. Olyan sokrétű, hogy semmiféle izmus számára nem lehet kisajátítani. Szerintem Henri Rousseau-val való összehasonlítása sem helytálló. Egészen különleges hely illeti meg a magyar és az európai művészetben.

Fónyi Géza

Az idei őszön, Velencében, az érdekes Carpaccio-kiállítás hatalmas vásznai előtt hirtelen eszembe jutott Csontváry. Nem a nagy méretek juttatták eszembe — ellenkezőleg: a részletek. Itt azután rendben van minden, a legfigyelmesebb szemlélő sem találhat kifordított lábú csecsemőt, háromlábú lovat, egyetlen fa sem növeszt ág helyett madárkarmot — itt a ragyogó részletek a legragyogóbb rendben sorakoznak fel, a kis hidak, sátrak, lobogó zászlók, megtorpanó lovak, sárkánytorokba becsusszanó lándzsák, törvénytisztelő kő-oroszlánok, a háttér pompás velencei épületei, az előtérben kutyák és menyétek mind-mind egy jelentős elbeszélő-tehetség értelmes rendjében — és mégis vagy mégsem... Mégsem éreztem azt a félelmetes szorítást, a szív aritmiás dobbanását, amit a Csontváry-vásznak oly erőteljesen kiváltanak.

Jól tudom — Csontváryért lelkesedni ma divat is, korszerű elegancia is, sznobizmus és jólértesültség. Hiába, Csontváryt mégis izgalmas, félelmetes, nagy festőnek tartom. Egyetlen mentségem: már 1930-ban annak tartottam.

1930 őszén, az Ernst Múzeumban rendezett összefoglaló kiállításon ismertem meg óriás-vásznait, majdnem teljes életművét. Megütött ez a dúlt világ. Szorításából csak úgy szabadulhattam, hogy egy nagyobb terjedelmű tanulmányt írtam Csontváryról a Nyugatnak. Babitsnak tetszett is a tanulmány, de a folyóirat képzőművészeti kritikusai ellenezték megjelentetését. Még emlékszem egy hosszú, keserves vitára Elek Artúrral... Tanulmányom helyett végül egy kurta bírálat jelent meg a Nyugatban (de ezt már nem Elek Artúr írta), és ez a kis cikk könnyedén, csattanósan arcul legyintette Csontváryt. Megállapította, hogy „legtöbbnyire volt benne valami imbecillis", festészete „egy bogaras különcködő és tudatlan ember gyorsan elerőtlenedő erőlködése", s bár fanatizmusa megható, az „érzésen" kívül alig volt egyebe, végül mindenestül a német gondolati szecesszió harmadlagos eredményei közé seperte, csupán két vásznának kegyelmezett meg, a Libanoni cédrusnak és a Zarándoklásnak a cédrushoz, ezeket a századvégi müncheni grafika Jugend-stílusához csapta.

Vitánkat hallgatva Móricz Zsigmond megsajnált. Felajánlotta, hogy a Nyugatnak abban a részében, amit ő szerkeszt, jelentessem meg Csontváry sokat emlegetett önéletírását (mert időközben ezzel a töredékes kézirattal is megismerkedtem), s a bekezdések közé belophatom tanulmányom egyes részeit. Nagylelkű ajánlat volt, az átdolgozást mégsem vállaltam. Nem vállalhattam, mert az önéletírás közlése azt jelentette volna, hogy Csontváryt, az anekdoták hősét, a szkizofréniás beteget állítom az előtérbe, pedig én éppen azt írtam meg, hogy Csontváry vásznain nem a lappangó betegséget ismerhetjük meg, de félelmetes látomások festőjét, egy merészen kitágított világ panorámáját, melyből nem hiányzik a zuhanás élménye sem, a rémült elutasítás.

Tanulmányomat nem kaptam vissza. Nem is jelent meg soha, hiszen Csontváryról évekig csak annyit volt illendő leírni, amennyit az a régi Nyugat-cikk oly tömören összefoglalt. Később a tanulmány nálam maradt másolata is elkallódott. De ha azt a régi Csontváry-tanulmányt újraírnám, ma is csak ugyanazt írnám meg. Dúlt lélek és izgalmasan nagy festő. És ebben a kettősségben a betegség nem törvényszerűen, nem mindig kötözi meg a tehetséget. Sőt — a szkizofrénia egyideig még segítheti is az alkotást, persze kifejezésre ösztönző hatása csak akkor érvényesülhet erőteljesen, ha a betegben tehetség is lappang, nemcsak a betegség.

Annak idején, az elkallódott tanulmányban, még Kretschmerre és Pfeifferre hivatkoztam, egyetemi éveimre, régi elmeorvosi stúdiumokra. Ma már felesleges őket idézni. Csontváry képeit, ha kissé lopva is, mégis egyre gyakrabban láthatjuk. És ma már elég sokan tudják: képei, látomásai nem egy széthulló, törékeny világ cserepei — ellenkezőleg: valami irtózatosan *egynemű*t fejeznek ki, igen szoros kötéssel.

Képein kigyulladnak a színek. Ő maga napimádó volt. A fényhez, a természethez menekült. A pusztulás elől valamilyen emberfeletti nagysághoz. Képeinek lényege mégis az, hogy ami elől menekül, az mindenhová követi. Keleti álomvilágába belopakodik a kor: az erősödő légszomj, a közeledő káosz, a kettős világítások sejtelmessége. Életműve ugyanaz a kísérteties álomvilág, melyet más eszközökkel és látomásokkal, de rokon-törvényekkel Kafka is megidézett.

Illés Endre

Bevezetőül, azzal kezdem, hogy én a skizofrén, a pszihopatológikus stb. művészetet nem szeretem. A művészetet épnek, teljes létében egészségesnek és termékenyítőnek találtam és tapasztaltam mindig, mint a Napot és annak is tartom, mint Rembrandt, Tizian, Bach, Tolsztoj stb. művészetét ma is.

Nos, Csontváry művészete nem ide tartozik.

Ragyogó művek: (Magányos Cédrus, Tánc a Cédrusfa alatt, Önarckép, Panaszfal, Lovasok a tengerparton stb.), mind megannyi kiváló megnyilatkozása festészetünknek. Remekművek, amelyekben a géniusz nyoma uralkodik...

Csontváryt inkább a fenomének az üstökösök közé sorolnám, akiknél a fulminálás váratlan és meglepő. — Ez értéke és hiánya is. — Nem hasonlítható egy Bach-i, Tizian-i, Tolsztoj-i alkotói élet konzekvenciájához, kiteljesedéséhez, de tehetségének fluktuálása, váratlan gesztusokban is hírt ad egy megszállott szellem vízióiról és az élet nagyszerű tényeiről, közepes, sőt dilettáns művek közepette is.

Csontváry, köztudomású, hogy autodidakta volt. Az egykori patikus nosztalgiája a művészi kifejezés után; ez volt a kezdet; — a folytatás, amit géniusza determinált. Rövid élete alatt nem volt ideje erre a nagy útra felkészülni. Közismert a gigantomániája is, mely nem tudott lépést tartani felkészültségével. Óriás méretű vásznak a szellem égő jegyeivel és a fogyatékosságaival. — Ez talán legpregnásabban jellemzi Csontváry művészetét.

A nagy magyar mester, Rudnay Gyula egy alkalommal azt mondta Csontváryról; a legnagyobb lehetett volna, ha még száz évig él, hogy megvalósítsa mindazt, ami szellemében fogamzott és alkotásra vár. Nem így történt. — A perzselő tűz az agyban és a lélekben, — az aszaltsziva az asztalon, nem voltak méltó versenytársak. Előbb hunyt el, minthogy teljesíteni tudta volna géniusza parancsát.

Így is remek, — és vitatható művek sorával gyarapította a magyar festészet kincsesházát és mindezen túl bőséges vitát nyitott a lelkesülők, sznobok és szakmabeliek között, hazai és külföldi vonatkozásban egyformán.

... Ami pedig a vitáknál is fontosabb tény és jelentősebb bizonyság minden érvnél; remekművek is születtek, amelyek üstökösi életéből visszamaradtak és hírt adnak egy magyar fenomén egzaltált életéről és festői létezéséről az egész világ számára.

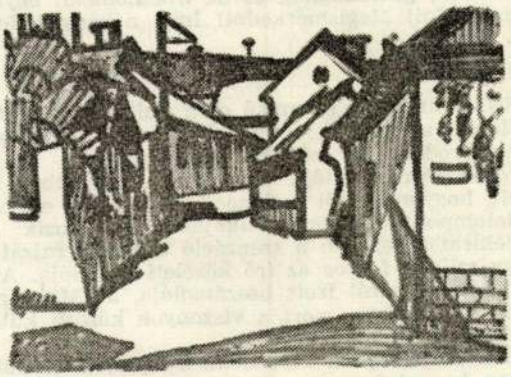

TÚRY MÁRIA RAJZA

JEGYZETEK

Csehszlovákia, 1963

— Problémák és következtetések —

Kérdésekké változnak a mesék,
ráncokká a dicsőség, bölcsesség,
s hajszállá lesz a hűr a lantokon,
a kisfiú költővé változik,
s a költőből mi lesz? . . .

(Jaroslav Seifert: Változások)

STRČ PRST SKRZ KRK. A magyar nyelv belefárad a mássalhangzók ily mérhetetlen bőségébe, már a harmadik hang után lankad vállalkozó buzgósága, hogy a szó végére lemondássá változzon a szándék. És hol van még a mondat vége? Csak egy kézlegyintésre futja erőnkből.

Csehszlovákiát nem lehet felfedezni. Nem tudom, mennyien járhattak az idén cseh földön, s mennyien utaznak még. De mily pontosan sorolják akárhányan, mit s hol lehet jobban vásárolni a bratislavai Michalskán, vagy prágai Václavské námestin. Jó dolog ez, hiszen szükség van erre is, kivált, ha emellett Bratislava, vagy Prága szépségeit is felfedezik.

Csehszlovákiát nem lehet felfedezni? Egyelőre valahol a „strč" vége felé járhatunk. És hol van még a mondat vége? Azaz: ismerjük-e egymást valóban? Olvasom a Kulturný Život egyik október közepi számát: terjedelmes cikk elemzi a magyar politikai viszonyokat, egy kolumnás riport a budapesti irodalmi újdonságokat sorolja el. A Plamen októberi száma örömmel nyugtázza, hogy a magyar írószövetség készséggel vállalkozik egy szélesebb nemzetközi együttműködésre, egy másik jegyzetben Szabó Pál nevét látom.

Nálunk — úgy tetszik — kisebb a buzgalom.

Csehszlovákiát fel kell fedezni. Szólamok helyett valóságos együttműködésre van szükség. Magunkénak is kell éreznünk a cseh és a szlovák szellemiség mozgalmait, a korszerűségért vívott nyílt és izgalmas vitákat. Ha igaz az a tétel — mint ahogyan igaz —, hogy a szocialista kultúrák fejlődése szoros egymásmellettiségben képzelhető el, mert a tükrözendő valóság fő vonásaiban azonos vonásokat mutat — akkor első helyen kell említenünk azt a lehetőséget, amely a csehszlovák és a magyar közös munkában rejtezik.

Végére kell járnunk a rejtélyes mondatoknak. Meg kell tanulnunk közös nyelven beszélni — közéletben, gazdaságilag és az irodalomban egyaránt. Az alapvető követelmény: megismerkedni! Megismerkedni! Íme, néhány jellemző vonás, amely a *ma* ismertetőjegye.

H + H = PLAMEN. E képlet a korszerű cseh kultúrát is jelképezheti. A képlet első tagja: dr. Jiří Hájek; a második: Oldřich Hlavsa; az összegezés: a Plamen, a cseh írók szövetségének irodalmi és művészeti folyóirata.

Hájek dr. e folyóirat főszerkesztője. Örökmozgó, ötletekben nábob, szinte percenként javasolja: mit, hogyan, miről kellene írni. Ő maga egyszerre foglalkozik a személyi kultusz irodalompolitikájának kritikájával, vitatkozik Alfred Kurellával Kafkáról, Soraya emlékiratai kapcsán a szenzáció természetrajzát fejtegeti, felhívja a figyelmet arra, hogy milyen fontos az író közéleti pozíciója. Azt mondják, hogy májusi magyarországi látogatásáról írott beszámolója, a „Magyar csoda" valóságos és nagyszerű szenzáció volt, éppen, mert a viszonyok közötti különbséget érzékelte és jelezte, mert a kölcsönösségre buzdított.

Plament, az ő személye jelképezi. Típusában e lapot, Gaál Gábor hajdani folyóiratához, a Korunkhoz hasonlíthatnám. Elsősorban nem irodalmat közöl, hanem mintegy *jelezni kívánja*, természetesen szépirodalmi közleményeivel is, *az irodalom helyét az adott társadalmi viszonyok közepette.* Egyszerűbben fogalmazva: világ-

tünk el, azt a Nemzetek Szövetsége békés akciójától várjuk, mert ennek egyik célja az, hogy a béke fennmaradását veszélyeztető rendelkezéseket orvosolja.

Ezek után — zárójelben, hogy szavaimnak fenyegető értelmet senki se tulajdoníthasson, hiszen az éppen olyan gyermekes, mint céltalan volna — kijelenthetem Önöknek, Uraim, hogy olyan mesterséges rendelkezésekkel, amilyeneket a békeszerződés Európának erre a sokat szenvedett, s a világ nyugalmának érdekében oly fontos része számára tartalmaz, aligha lehet valaha politikai enyhülést elérni. Csak ezen területek stabilitása mentheti meg Közép-Európát azoktól a veszélyektől, amelyek kelet felől szüntelenül fenyegetik.

Európának gazdasági újjáépítésre van szüksége. Lehetetlen azonban, hogy a gazdasági fejlődést ezek az új létesítmények meg ne akasszák. Rámutattam, hogy szükségszerűen áll ez azokra a területekre, amelyek Magyarország birtokában maradnának. De vonatkozik az összes elszakított területrészre is, annál az egyszerű oknál fogva, hogy közigazgatásuk színvonala az alacsonyabb kultúrájú vezetés mellett alacsonyabbá válna, s hogy el lennének választva a szerves egység többi részétől, amelyekkel együtt biztosan fejlődhetnek, de amelyek nélkül stagnálásra, sőt minden valószínűség szerint hanyatlásra lesznek ítélve. Európának társadalmi békére van szüksége. Önök tudják, jobban mint én, hogy milyen veszélyek fenyegetik ezt a békét. Önök jobban tudják, mint én, hogy a háború következtében a gazdasági élet feltételei felbomlottak, a gazdasági irányítás egyensúlyát vesztette. Mi arra a szomorú következtetésre jutottunk, hogy a felforgató pártok által elért eredmény a társadalom erkölcsi ereje megrendülésének tulajdonítható, tehát mindannak, ami elfojtja a nemzeti érzést, mindenekfelett azonban a munkanélküliség nyomorának. Ha Európa e részében, amely oly közel van a bolsevizmus égő tűzhelyéhez, Önök nehezítik a munkafeltételeket, s olyan intézkedéseket hoznak, amelyek gátolják a termelői munka újrafelvételét, akkor Önök súlyosbítják azokat a veszélyeket, amelyek a társadalmi békét fenyegetik. A ragályok ellen, főleg, ha azok erkölcsiek, mindenféle sorompó hatástalan.

Önök azt mondhatják, hogy e szép elméletekkel szemben létezik egy nagy tény: a győzelem és a győzelem joga. Tudjuk, Uraim. Elég realisták vagyunk a politikában, hogy számoljunk ezzel a tényezővel. Tudjuk, mivel tartozunk a győzelemnek. Készek is vagyunk vereségünk árát megfizetni. De vajon ez volna az egyetlen építkezési alap? Most kizárólag az erő alapján akarnak építeni? Csak a fizikai erő lenne képes fenntartani azt az építményt, amely máris inog, pedig még be sem fejeződött a munka? Akkor Európára nagyon szomorú jövő vár! Uraim, képtelenek vagyunk elhinni, hogy ilyen legyen a győztes nemzetek mentalitása; nem találjuk meg ezt azokban a deklarációkban, amelyekben Önök a győzelmi eszméket meghatározták és a háború célját is megjelölték.

Ismétlem, nem ilyennek képzeljük a ma győztes nemzetek gondolkodásmódját. Ne vegyék rossz néven tőlem, ha Franciaország, Anglia, Olaszország — hogy csak az európai győztes nemzeteket említsem — felidézik bennem annak a másik Franciaországnak a képét, amely mindig a nemes törekvések élharcosa és a nagy eszmék szócsöve volt; annak a másik Angliának a körvonalait, amely a reneszánsz, a művészetek és a szellemi haladás bölcsője volt. És ha én zúgolódás nélkül vetem magam alá a győztes fél törvényének, az előtt a másik Franciaország, másik Anglia és másik Itália előtt hajtok fejet teljes jószántamból, akiket szívesen vállalok mestereimnek, nevelőimnek. Hadd kérjem Önöket: ne kockáztassák azt a nagy erkölcsi hatást, amelyre joguk van, túlhangsúlyozva az erő jogát, amely ma az Önöké, de amely változásnak alávetett; őrizzék meg érintetlenül örökségüknek eme szebbik felét.

(Folytatjuk)

FELDOLGOZTA: CÚTH JÁNOS

TORZ UTAKON

Csontváry mint tehertétel

A Prédikátorok könyve szerint: „...megvan az ideje minden dolognak az ég alatt". Annak csak a napokban jött el az ideje, hogy Csontváry Kosztka Tivadar szülőházára, Kisszebenben (Sabinov) emléktábla kerüljön. Most jöhetett csak el annak az ideje, mert a történelmi Sáros megye mezővárosa hivatalosan csak halála után háromnegyed évszázaddal vállalta nagy szülöttjét.

Szeptember első hétfőjén sokan eljöttek Kisszebenbe itthonról és Magyarországról egyaránt. A város lakói közül is szép számmal voltak a Szabadság téri épület előtt, amikor ünnepélyes keretek között felavatták az emléktáblát, Nagy János Csontváryhoz méltó alkotását.

Szóval ott volt mindenki, egyedül a szlovák kulturális kormányzat képviselője maradt távol. Pedig ott kellett volna lennie, ígéret is volt rá, és ezt kívánta volna maga a protokoll is, ugyanis a szomszédos Magyarország kormányzatát helyettes államtitkár képviselte.

De Pozsonyból nem jött senki, még távirat vagy telefonüzenet sem. S mit ad Isten: távolmaradt a Szlovák Televízió kassai forgatócsoportja is, pedig az előző napokban még erősen ígérték: ott lesznek!!!

Akaratlanul is elősettenkedik a kérdés: lehet, hogy a legmagasabb szinten adták ki a letiltásról szóló ukázt?! Mivel a mai szlovák kormányzattól minden kitelik, szintén nyilvánvaló, hogy a féktelen magyargyűlölet dramaturgiájába aligha fér bele egy emléktábla-avatás — magyar és szlovák szöveggel — Kisszebenben — Sabinovban. A szlovák kulturális kormányzatot aligha érdekli, hogy egy világhírű magyar művész szülőhelye ez a város. Aztán az is lehet, fogalmuk sincs arról, ki is az a Csontváry...

Igen, mert ez a kormányzat ilyen. Nemcsak mi vagyunk tehertétel a számukra, de még Csontváry is.

MÁTÉ LÁSZLÓ

Csontváry-emléktábla a kisszebeni szülői ház falán

(Szaszák György felvétele)

AMERIKAI MAGYARSÁGSZOLGÁLAT

Őrizzük értékeinket, másságunkat

Külföldön élve is megtartjuk és ápoljuk magyar nemzeti értékeinket, kultúránkat. A világ magyarsága tömbjeivel, szigeteivel, szórványaival együttműködő külképviseletet vállalunk, a másságot, a mások véleményét is tisztelő emberséggel együtt a „Haza és haladás!" szellemében szolgálva magyar nemzetünk érdekeit is.

E gondolatokat is tartalmazza az a záró-nyilatkozat, amelyet a Magyar Baráti Közösség közgyűlése egyhangú szavazata 1993. augusztus 20-án fogadott el a Lake Hope (Reménység Tava) partján, az Egyesült Államok Ohio államában. Az MBK azt is kijelentette, hogy együttműködési szerződéssel kíván résztvenni az Anyanyelvi Konferencia — A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága munkájában, és felhívással szót emel a Romániában, Szerbiában és Szlovákiában élő magyar nemzeti kisebbségek emberi jogaiért, megállapítva, hogy magyar anyanyelvi és anyanyelvű oktatásuk még mindig, minden szinten korlátozott, veszélyeztetett. Támogatásáról biztosította a gyűlés a kolozsvári Collegium Transsylvanicum megalakításának terveit, és gyakorlati segítséget igért a Duna TV adásainak vételét biztosító felszerelések beszerzésére Szlovákiában és a Székelyföldön.

A közgyűlés a Magyar Baráti Közösség huszonkettedik évi Magyar Hetén tanácskozott. Az augusztus 14 és 21 közti találkozóra jelent meg az MBK negyedévi *Itt-ott* című folyóirata 26. évfolyamának 42 oldalas 1. száma Éltető Lajos szerkesztésében, többek közt Böjtös László, Cseh Tibor, Kántor Lajos, Mózsi Ferenc, Papp László, Pomogáts Béla és Tőkés László írásaival.

A konferencia ideje alatt tartotta meg értekezletét az 1991-ben bejegyzett és eddig 22 tagszervezetből és 110 egyénből álló Magyar Amerikai Koalíció igazgatósága is, Lauer Edit elnök vezetésével.

A Magyar Baráti Közösség ez évi konferenciája Somogyi Balázs gondnok megnyitója után az összmagyarság néhány legfontosabb jelenkori problémáját igyekezett áttekinteni mintegy 150 résztvevővel.

Dobos László pozsonyi író és képviselő a szlovákiai magyarok, Kántor Lajos kolozsvári irodalomtörténész és szerkesztő a romániai magyarok helyzetéről, küzdelméről szólt. A világ magyarsága együttműködését is szorgalmazták előadásaikban: Dobos László a Magyarok Világszövetsége, Kántor Lajos az Anyanyelvi Konferencia — A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága társelnökeként. A kisebbségi magyarságról tájékoztatott Gyurcsik Iván (Pozsony) alaposan adatolt elemzése és Tokay György (Arad) is, és a résztvevők a vajdasági magyarság védelmét kérő ENSZ beadvány szövegtervezetét tanulmányozták. A Duna TV kárpát-medencei hatását, további terveit Csáky Zoltán (Budapest) szerkesztő ismertette, bemutatva egy filmjüket, a *Csiksomlyói búcsú, 1993* című dokumentum-esszét.

Magyarország irodalmáról Zalán Tibor budapesti költő, gazdasági alakulásairól Teleki Pál washingtoni közgazdász tartott előadást. A Magyarok Világszövetsége új működését társelnöke: Dobos László, és amerikai tanácsának titkára: Papp László (New Canaan CT) ismertette, az Anyanyelvi Konferencia — A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága munkájáról, programjairól annak két társelnöke: Kántor Lajos és Nagy Károly (Edison NJ) számolt be.

Hogyan lehet amerikai intézményeket, szervezeteket magyar célok szolgálatára is mozgósítani — ez volt a témája Lauer Edit (Cleveland OH), Böjtös László (Cleveland OH) és Előd László (Pasadena CA) előadásainak, számot adva gazdasági, társadal-mi és egyházi szervezetekkel folytatott gyakorlati munkájukról.

A következő nemzedékek, az ifjúság amerikai magyarság-megtartásával több előadás, beszélgetés is foglalkozott. A magyar nyelv és kultúra külföldi megtanulása, művelése, a kettős, vagy többes identitás problémaköre sok gyakorlati tapasztalat és elvárás, elgondolás és terv tárgya volt Balla Zsolt (New Brunswick NJ), Kovács Róbert (Washington DC) és Somogyi Ilona (Chashire CT) vezetésével.

Szerzői esteken Dobos László író és Zalán Tibor költő műveit hallották a résztvevők a szerzők előadásában. Ugyanekkor tájékozódhattak Kántor Lajostól a kolozsvári *Korunk* c. irodalmi és társadalomtudományi folyóiratról, valamint a kisebbségi magyar kulturális sajtó támogatására alakult Apáczai Sajtóhíd Alapítványról és Mózsi Ferenctől az általa Chicagoban alapított és szerkesztett *Szivárvány* c. irodalmi folyóiratról. Az ifjúság színvonalas irodalmi műsorának tucatnyi versmondója a magyar költészet gyöngyszemeiből válogatott. Bemutatták Galán Géza (Pozsony) 1989—1990-ben az MBK-ról készített TV interjú-sorozatát is *Miért is?* címmel.

Ökumenikus áhitatok, elmélkedések (Kálmán Szabolcs, Cleveland OH, Bertalan Imre, Washington DC, Nyeste István, Columbus OH), tábortűzi és esti népdalozások, gyermek és ifjúsági szavalóverseny és táncest egészítette ki az egy hetes találkozót.

Dr. NAGY KÁROLY
Piscataway NJ

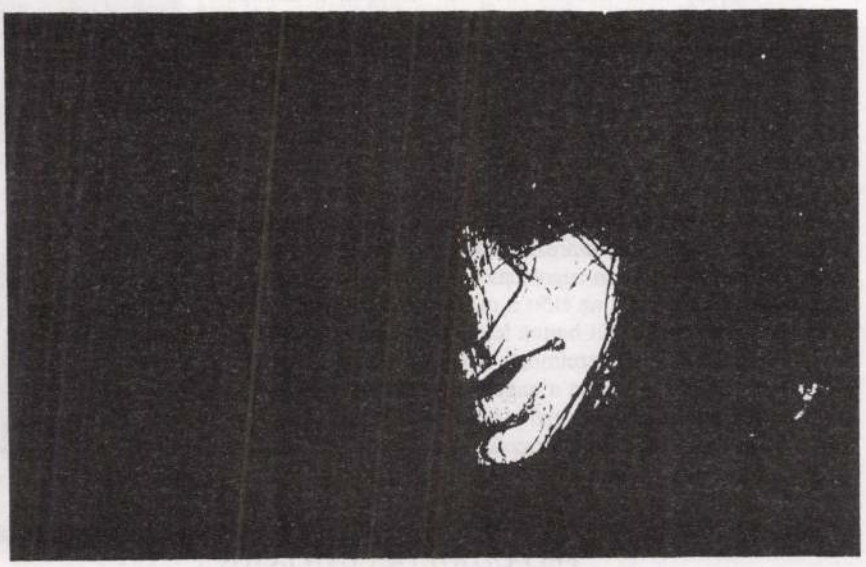

Megkerültek Csontváry dokumentumai

MH-információ

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium különbizottsága megtalálta az elveszettnek hitt Csontváry-dokumentumokat a Magyar Nemzeti Galéria raktárában.

Mint ismeretes, tavaly szeptemberben Perneczky Géza kölni művészettörténész hívta fel a figyelmet arra, hogy a Csontváry-kéziratok és egyes gépelt másolatokat tartalmazó dokumentumok eltűntek. Október elején az ügy kivizsgálására a Művelődési és Közoktatási Minisztérium különbizottságot hozott létre, a minisztérium részéről Pintér János és Mihályi Mária, valamint a Nemzeti Galéria igazgatóhelyettese, Horváth György részvételével. Lapunk kérdésére válaszolva Horváth György elmondta, hogy a bizottság a dokumentumokat előkerítette, de ma már kideríthetetlen, hogy a tizenöt évvel ezelőtti mulasztásért ki a felelős.

A szóban forgó dokumentumokat 1978-ban vásárolta meg az állam özvegy Gerlóczy Gedeonnétól és lányától, de a szerződés értelmében azok Gerlóczyné lakásán maradtak. A Galamb utcai lakás beázása miatt 1980. február 7-én vette át a dokumentumokat a Nemzeti Galéria adattári osztálya ideiglenes megőrzésre. A dokumentumok azonban a lakásfelújítás után nem kerültek vissza özvegy Gerlóczynéhoz, és a Nemzeti Galéria sem vette az iratokat leltárba, ezért nem lehetett biztosan tudni, hogy hol is vannak.

• K. H. G.

A farkast lapátnyéllel szabadíthatták ki

MTI

A vérengző farkas ketrecének rácsait nem az állat törte ki – állítja a pécsi önkormányzat jegyzője. Farkas Károly csütörtöki tájékoztatóján elmondta: keresik a halálos áldozattal járó tragikus eset felelősét, de még nem tisztázódott, hogy ki okolható közvetlenül a ragadozó szökéséért. Az állatkerti vizsgálat a ketrecek műszaki állapotát megfelelőnek, az ott élő vadállatok tartása szempontjából veszélytelennek találta – hangoztatta a jegyző –, s valószínű, hogy a pécsi zoo szombattól ismét megnyílik a látogatók előtt.

Az önkormányzati vizsgálat során a farkasketrec közelében egy törött lapátnyélre bukkantak, amely a rácsok szétfeszítésének eszköze is lehetett. A befelé hajlított vasrudak törési felületén nem találtak korróziós nyomokat, s ebből is arra következtettek, hogy a rács nem volt olyan gyenge, hogy a farkas kitörhette volna.

A pécsi önkormányzat alapítvány létrehozását kezdeményezte a sebesültek későbbi műtéti beavatkozásainak fedezetére; máris több százezer forint felajánlásról van tudomásuk. A város vezetősége a két legsúlyosabban sérültnek száz-százezer forint előleget utalt ki gyorssegélyként.

A rendőrség a birtokában lévő adatok alapján később bizonyítási eljárással is igyekszik rekonstruálni, hogy mi történt december 28-án a pécsi állatkert farkasketrecénél, s miért támadott meg mecseki kirándulókat a szökött ragadozó.

ügynök „szolgálatból kifolyólag" vett volna részt a csetepatéban. A városi nyomozók valószínűsítik, hogy a rajtakapott ügynök igenis feladatát teljesítette, de az még nem tisztázódott, hogy a jobboldali szélsőségesek vagy az arab kábítószercsempészek közé épült-e be. Lebukásával azonban komoly fejtörést okozott főnökeinek, akik állítják, hogy a cseh titkosszolgálat nem alkalmazza a beépülés módszerét, mivel az sérti a törvényeket.

Lányrablás a kocsisorról

(MH) A BRFK felderítette annak az emberrablásnak az elkövetőit, amelyet január 5-én a VIII. kerületi Horváth Mihály tér környékén követtek el. A prostituáltak kedvelt kocsisorán rendszeresen alkalmi kapcsolatokat kötő Szabó Szilviát több férfi leszólította, majd egy autóba csalta. A lányt akarata ellenére számára ismeretlen helyre, Oláh Ernő gyömrői lakására szállították. Pár nap múlva megkeresték a lány élettársát, Lakatos Ernőt, és 150 000 forintot követeltek Szabó Szilvia szabadon bocsátása fejében. Az emberrablók több helyet és időpontot jelöltek meg a pénz átadására, de egyszer sem jelentek meg. A fogva tartott hölgynek január 9-én sikerült őrzőitől elmenekülnie, majd még aznap a BRFK speciális egysége Monoron rajtaütött a négy emberrablón. Oláh Ernőt, Lakatos Ferencet és két társukat a rendőrség őrizetbe vette.

Izraeli bíróság az eutanázia mellett

(AFP) A tel-avivi körzeti bíróság csütörtökön hozzájárult, hogy két halálos beteg férfin saját kérésükre eutanáziát hajtsanak végre. Mindkét kérelmező a betegség végső stádiumában és bénult állapotban van. A bíróság előtt tanúskodó orvosprofesszor az izraeli rádióban „forradalmiként" üdvözölte az ítéletet. A döntés ellen fellebbezni lehet. Ez különösen fontos, mivel valószínűleg heves ellenállást vált majd ki az orvosok és a vallásos zsidók körében, mivel a hagyomány szerint tilos az emberélet végét kiprovokálni vagy elősegíteni.

Elsüllyedt Cousteau hajója

(AP) A Calypso, Jacques Cousteau híres kutatóhajója elsüllyedt egy szingapúri hajójavító dokkban. A Business Times című újság fényképet közölt a Calypsóról, amely bal oldalára dőlve fekszik a víz alatt, s csak az árboca mered a víz fölé furcsa szögben. Cousteau hajózási ügynöke nem árulta el, hogy mi okozta a hajó elsüllyedését. Nem árulta el azt sem, hogy megsebesült-e valaki. A Calypso 20 méter hosszú. Egy brit aknakutató hajóból alakították át. Cousteau 1950 óta használta.

MAGYAR HÍRLAP

POLITIKAI NAPILAP

FŐSZERKESZTŐ: VINCE MÁTYÁS

Főszerkesztő-helyettesek: MARTIN JÓZSEF és GAZSÓ L. FERENC

Vezető lapszerkesztő: ÁCS GYÖRGY

Lapszerkesztők: NONN V. GYÖRGY, POPOVICS GIZELLA, SZENTKIRÁLYI ANDRÁS, SZLUKA MÁRTON • Rovatvezetők: BARABÁS T. JÁNOS (külpolitika), DÉSI JÁNOS (belpolitika), LÉPESFALVI ZOLTÁN (sport), MÉSZÁROS SÁNDOR (Budapest/Magyarország), MÉSZÁROS TAMÁS (kultúra), SZÁLE LÁSZLÓ (publicisztika), SZIGETI TAMÁS (fotó), VITÉZ F. IBOLYA (gazdaság) • Művészeti vezető: FÁBIÁN KATALIN

KIADÓ: JÜRG MARQUARD

Kiadja a Magyar Hírlap Könyv- és Lapkiadó Rt.,
Jürg Marquard svájci kiadóvállalat-csoportjának tagja

VEZÉRIGAZGATÓ: KOVALCSIK JÓZSEF

Lapigazgató: L. KELEMEN GÁBOR • Hirdetési igazgató: BARÁTHNÉ GÁL MÁRIA
Számítógépes rendszergazda: FISCHER ZSOLT
Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/B • Telefon: 210-0050, 210-2484, fax: 134-0712
E-mail cím: levelek@mhirlap.hu

Terjeszti a HÍRKER Rt., az NH Rt. és a Kiadói Lapterjesztő Kft. • Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Előfizetési díj egy évre: 11 880 Ft, fél évre: 5940 Ft, negyedévre: 2970 Ft, egy hónapra: 990 Ft. Előfizethető a kiadónál: Magyar Hírlap (06-1)-210-3750, a hírlapkézbesítőknél és a Hírlap-előfizetési Irodánál (Budapest XIII., Lehel u. 10/A, levélcím: HELIR, Budapest 1900), ezenkívül Budapesten a Magyar Posta Rt. Hírlapüzletági Igazgatósága kerületi ügyfélszolgálati irodáin, vidéken a postahivatalokban.

Nyomja a Marquard Színes Nyomda Kft. Budapest. Felelős vezető: BARTHA TAMÁS igazgató
HU ISSN 0133-1906 HU ISSN 0237-3807

A hirdetések tartalmáért a lap nem vállal felelősséget!

második napján. A 14 éves kínai Han Xue az 50 méteres női mellúszásban 30,98 másodperces időeredménnyel nyert, s vasárnap felállított, 31,11 mp-es rekordját döntötte meg.

Szívinfarktus következtében elhunyt Greg Menton (20), az amerikai massachusettsi egyetem úszója. Menton tíz perccel azután esett össze, miután részt vett egy versenyen, ahol az 50 és a 100 méteres gyorsúszásban indult. A fiatalembert megpróbálták újraéleszteni – sikertelenül.

LABDARÚGÁS

Az Arany Kupa (Gold Cup) elnevezésű torna első mérkőzésén: B csoport: Kanada–Honduras 3–1.

A francia bajnokság 23. fordulójában: Auxerre–Montpellier 1–0, Bordeaux–Guingamp 2–0, Lille–Cannes 0–2, Bastia–St. Étienne 0–0, Paris SG–Gueugnon 1–1, Metz–Le Havre 2–1, Rennes–Strasbourg 0–0, Lyon–Lens 0–0. A Nice–Nantes mérkőzés elmaradt. Az élcsoport: 1. Paris SG 47 pont, 2. Lens 41, 3. Metz 41.

A Spanyol Kupa nyolcaddöntőjének első mérkőzései: Hercules–Barcelona 0–0, Deportivo La Coruña–Tenerife 1–1, Athletic Bilbao–Zaragoza 2–3, Sevilla–Compostela 2–1, Celta Vigo–Valencia 1–1, Numancia–Sporting Gijon 2–1.

Az MLSZ fellebbviteli bizottsága megváltoztatta a fegyelmi bizottság döntését Varga Ernő (Fehérvár Parmalat Dzsakarta, 328 ezer dolláros férfiverseny: Schaller (osztrák, 2.)–Noszály Sándor 3:6, 7:6 (7:1), 6:1, Haarhuis (holland, 1.)–Wilkinson (brit) 6:3, 1:0-nál Wilkinson feladta, Raoux (francia, 7.)–Wilsching (osztrák) 6:3, 6:1, E. Sanchez (spanyol)–Eltingh (holland, 4.) 7:6, 7:5, El Aynaoui (marokkói)–Csesznokov (orosz) 7:6, 6:2.

RÖPLABDA

A Vasas SC női csapata a CEV Kupa nyolcaddöntőjének első mérkőzésén idegenben 3:2-re legyőzte az Elite Genf együttesét. A visszavágót szerdán a Folyondár utcai sportcsarnokban játsszák.

JÉGKORONG

NHL: Montreal Canadiens–Vancouver Canucks 2:2, New York Rangers–San Jose Sharks 7:4, Toronto Maple Leafs–Los Angeles Kings 5:4, Dallas Stars–Detroit Red Wings 0:4, Winnipeg Jets–Buffalo Sabres 4:1, Colorado Avalanche–Florida Panthers 4:4, Calgary Flames–Hartford Whalers 3:2.

KOSÁRLABDA

NBA: Chicago Bulls–Seattle SuperSonics 113:87, Boston Celtics–Sacramento Kings 113:104, New Jersey Nets–New York Knicks 92:79, Philadelphia 76ers–Washington Bullets 93:98, San Antonio Spurs–Cleveland Cavaliers 92:86, Portland TrailBlazers–Miami Heat 90:89, Vancouver Grizzlies–Denver Nuggets 85:91.

jégkristályokkal, de mindenért kárpótol, ha sikerül egy-egy rablóhalat, csukát, süllőt, sügért kivarázsolni a jég alól.

Mások kellemesebb körülmények között foglalkoznak a pecázással. A Nagybudapesti Horgász Egyesület novembertől február végéig tartó előadássorozatán minden szerdán összegyűlnek az érdeklődők, s hallgatják az előadó mesterhorgászokat. A megyei szövetségekben, jó néhány egyesületben hasonló foglalkozásokat tartanak, és ezen a hétvégen rendezi meg Kecskeméten a Vándorhorgász Klub az Erdei Ferenc Művelődési Központban a Horgász- és vadásznapokat. A műsorban vetítések, könyvkiállítás, szakírók előadásai, teszt, totó, tombola stb. lesznek, s ebből az alkalomból látható 5-étől 13-áig a Horgászati és Vadászati Kiállítás.

Az országos szövetségben elkészült az idei eseménynaptár. A magyar halfogóválogatottak négy világversenyen indulnak. Franciaországban a klubcsapatok első osztályú csapatbajnokság, az egyéni bajnokság és a klubcsapat OB helyszíne Szolnok (VI. 29–30.), Szeged-Maty-ér (VII. 27–28.) és a Ráckevei-Duna csepeli szakasza (VIII. 3–4.).

Gazdag a program egyéb, országos meghívásos és nyílt kupaversenyekben; se szeri, se száma a versenynaptárban nem szereplő horgásztalálkozóknak. Az egyik legérdekesebb a május 25-én, Balatonalmádiban megrendezendő hagyományos Sporthorgász–Gold Star Kupa, amelyen előreláthatólag harminc csapat indul a váltóversenyben, közöttük például a miniszterek-államtitkárok, pártok országgyűlési képviselőinek csapata, a labdarúgó-játékvezetők, a színészek, a bankárok, az olvasók, az olimpikonok, az újságírók együttesei. Különlegesség, hogy a horgászverseny után megmérkőzik a színészek és a horgászok labdarúgó-válogatottja, a játékvezető Puhl Sándor lesz.

P. R.

A holnapi számunkban megjelenő Vasárnapi Magazin tartalmából

— Eltűntnek nyilvánítva
— Annamária, a topmodell
— Marokkóban jártunk
— Csőke József szenvedélyei
— A klasszikus Nina Ricci

Keresse a szombati **MAGYAR HÍRLAP**-*ot, s benne az ingyenes, színes hetilapunkat!*

305 MH

Hédinek Gézának
a tanácsáért
Bp. 1980. márc. 24.
Sz. Juli

NÉHÁNY IKONOGRÁFIAI ELŐZMÉNY CSONTVÁRY CÉDRUS FESTMÉNYEIHEZ

SZABÓ JÚLIA

Csontváry két cédrus témájú festményt festett a festészetére vonatkozó források és a szakirodalom tanúsága szerint: a Zarándoklás a cédrusoknál Libanonban és az Egy cédrusfa a Libanonból, (későbbi címe szerint Magányos cédrus) című olajfestményt.[1] Cédrusábrázolás ezenkívül még a Naptemplom Baalbekben (későbbi címe szerint Baalbek) és Áldozati kő Baalbekben című festményén látható, mindkét képen a látványt bizonyos szempontok szerint átformáló gondolati, illetve kompozíciós részletként.[2] Az 1906-ban festett Baalbek megelőzi időben a *Csontváry* 1907-es párizsi kiállítása után készült, két először említett festményét, amelyet 1907 későnyarán festhetett a mester a Libanon hegyének különböző magasságú és helyzetű régióin.[3] Az Áldozati kő Baalbekben című festmény, mivel az egykorú kiállításokon nem szerepelt, a rokon motívumok és helyszín miatt, kissé bizonytalanul 1906—7-re datált. *Csontváry* írásaiban gyakran visszatér a cédrusokra utalás:[4] Az írások néhány évvel későbbiek, mint a festmények, (az első datált írás, a töredékes feljegyzéseket figyelmen kívül hagyva, 1912-ből való), ennek ellenére feltételezzük, hogy gondolatviláguk több eleme már a festmények születése idején inspirálhatta *Csontváryt*. A művész többször ismétli, hogy találkozása a cédrus témával páratlan és előzmény nélküli, személyes felfedezés során átélt egyéni megvilágosodás, a cédrusfa természeti tulajdonságainak és történeti szerepkörének ismerete alapján véghezvitt művészi tett.[5] *Csontváry* írott kinyilatkoztatásait festményeinek páratlan művészi értéke hitelesíti. E mellett azonban azt is megfigyelhetjük, hogy festményei igen sok jelentésrétegének fellelhetjük előzményeit a cédrusok különböző kultúrákhoz fűződő jelentéseinek körében, összefüggéseiben pedig legerősebben mindezek XIX. századi egyetemes, illetve magyar művészeti-irodalmi vetületében. E tanulmányban *Csontváry* festményeitől és írásaitól tekintünk vissza — elsősorban a XIX. századra —, mindazokra az irodalmi és képzőművészeti alkotásokra, természet- és történettudományok egykorú történetébe tartozó feltevésekre, leírásokra, következtetésekre, amelyek a cédrusokkal kapcsolatban létrejöttek sokszor korábbi hagyományokra épülve. Néhány esetben távolabbi jelentésekre is utalunk, mindenkor gondosan törekedve azonban arra, hogy megkülönböztessük azokat a hagyományrétegeket, melyeket *Csontváry* a cédrusokkal kapcsolatban feltételezhetően ismerhetett, a múlt latens formában hagyományozott örökségétől, vagy a teljesen kizártnak tekinthető

1 A képek adatai: 1. Zarándoklás a cédrusokhoz Libanonban. 1907. o. v. 200x205 cm. Gerlóczy Gedeon hagyatéka.
2. Egy cédrusfa a Libanonból. (Magányos cédrus.) 1907. o. v. 200x260 cm. Gerlóczy Gedeon hagyatéka.
Irod. Németh, L.: Csontváry Kosztka Tivadar. Bp. 1964.
Gerlóczy, G.—Németh, L.: Csontváry emlékkönyv. Válogatás Csontváry Kosztka Tivadar írásaiból és a Csontváry irodalomból. Bp. 1976. 19, 117, 119, 122—124, 130—131, 137, 151, 154, 157, 164—165, 167, 177, 178, 180, 182—183, 185, 190, 193, 199, 205 (Itt egy harmadik cédrus témájú festmény is szóba kerül. Ez azonban a kutatás mai állása szerint nem Csontváry műve.) 210, 211, 215, 218, 248, 287, 295.
Csontváry Kosztka Tivadar: Írásos feljegyzés töredékei. Gerlóczy Gedeon hagyatékából. Pécs. Janus Pannonius Múzeum. Adattár. 7/b, 9/a, 46/b, 74/b, 75/a, 94/b, 98/b, 147/a, 148/b, 149/a, 159/b, 160/a, 172/a, 174/a, 177/b.

2 A képek adatai: Baalbek (A naptemplom Baalbekben). 1906. o. v. 385x714,5 cm. Gerlóczy Gedeon hagyatéka.
Áldozati kő Baalbekben. 1906—7. o. v. 110x130,5 cm. Szegedy Maszák György gyűjteménye.
A Baalbek című festményen látható cédrusfa a kép baloldalán az előtérben jelenik meg. Baalbek egyéb látképein hasonló méretű fa ezen a helyen nem látható. Hasonló a helyzet az Áldozati kő Baalbekben című festménynél, amelyen a nagy kő mögött hét cédrusfa látható. A követ ábrázoló fényképeken itt sem látunk fákat. A fényképek *Gerlóczy, G.—Németh, L.:* i. m. (képek).

3 *Gerlóczy, G.—Németh, L.:* i. m. 119. o.

4 *Csontváry Kosztka, T.:* Energia és művészet. A kultúrember tévedése. 1912. A lángész. Ki lehet és ki nem lehet zseni. 1913. Kiadatlan önéletrajza, A tekintély. é. n., A pozitivum. é. n. Tekintetes Fővárosi Tanácsnak. Írásos feljegyzés töredékei. v. ö. 1. jegyzet.

5 A legjobb példa erre: *Gerlóczy, G.—Németh, L.:* 96. „Hát végül a hatezer éves cédrusokat senki se látta volna — festőművész meg nem fordult ott soha?

Janus Pannonius Múzeum Évkönyve (1978) 23, p. 363—388. Pécs (Hungaria), 1979.

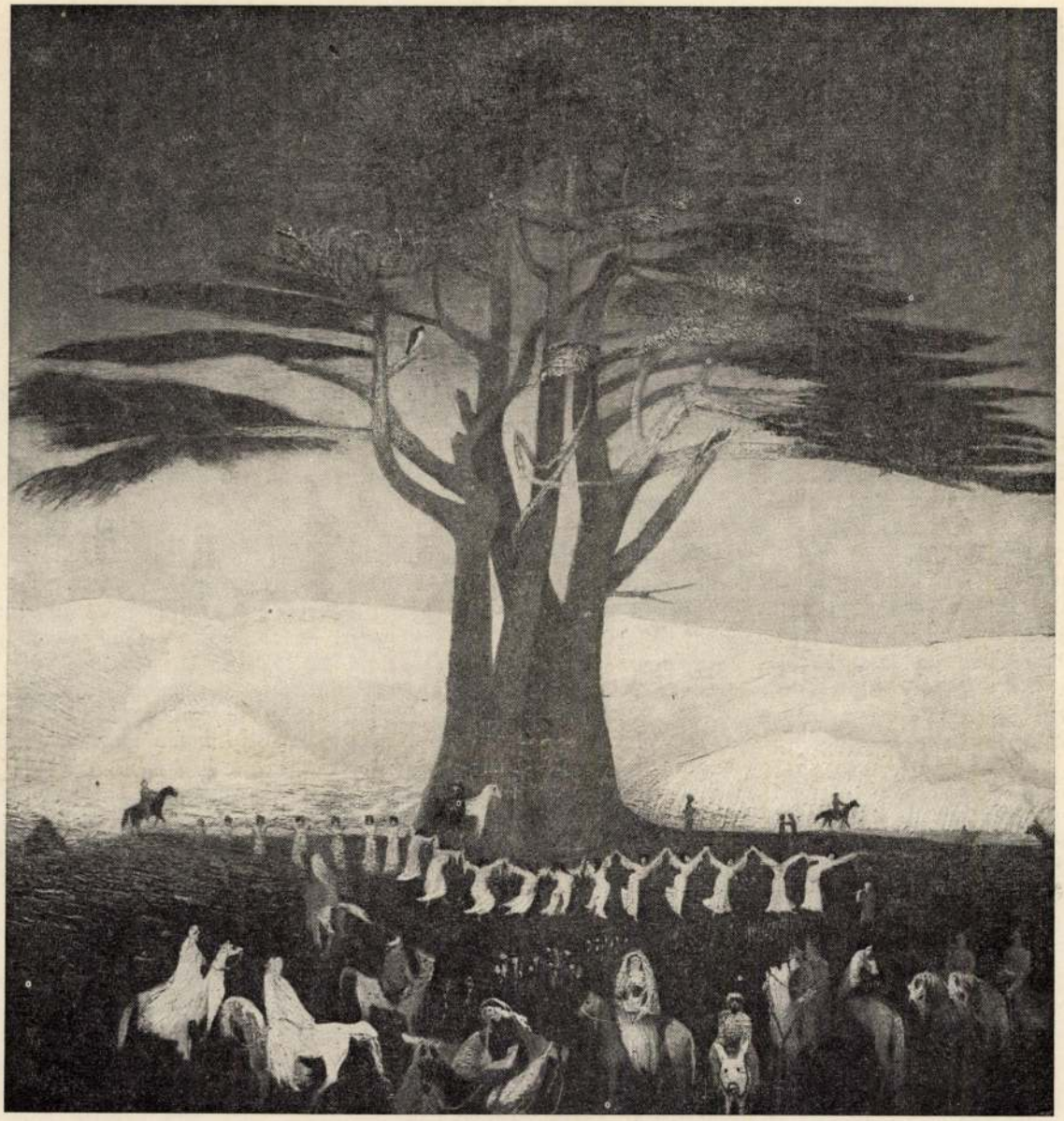

1. ábra: Csontváry Kosztka Tivadar: Zarándoklás a cédrusokhoz Libanonban. 1907. Foto Petrás István.

kapcsolat esetében is megfigyelhető analóg jelentésrétegtől.[6]

Csontváry írásaiból a következő jelentések olvashatók ki a cédrusokkal kapcsolatban: 1. A cédrus az időbeli tartósság, a késői kivirágzás, a késői, de maradandó értékteremtés, az idő határait átlépő élettartam jelképe. 2. A cédrus a magyar népfaj tehetségét, történelmi életét, múlt-

6 Módszerünkben a következő írásokban kifejtett elméleti alapvetésekre, illetve más anyagon végzett elemzésekre támaszkodtunk: *Weese, A.:* Typenwanderung und Typenschöpfung. Festschrift Clemen. Düsseldorf—Bonn. 1926. *Panofsky, E.:* Zum problem der Beschreibung und Inhaltsdeutung von Werken der bildenden Kunst. *Logos.* XXI./II. 1932. 103—119. Újraközlése: Aufsätze zu Grundfragen der Kunstwissenschaft. Berlin. 1964. *Wittkower, R.:* Interpretation of Visual Symbols in Art. Studies in Communication. London. 1955. 109—124. Újraközlése: Allegory and the Migration of Symbols. London. 1977. 174—185. *Saxl, E.:* Continuity and Variation in the Meaning of Images. Lectures. London. 1957. 1—12. *Ladendorf, H.:* Die Motivkunde und die Malerei der. 19. Jahrhunderts. Festschrift E. Trautscholdt. Hamburg. 1965. 173—282. *Bialostocki, J.:* Die Rahmenthemen und die archetypischen Bilder. Stil und Ikonographie. Dresden. 1966. Iconografia e iconologia. Enciclopedia Universale dell' Arte. Venezia, Roma. VII. 1962. 163—179.

2. ábra. Csontváry Kosztka Tivadar: Egy cédrusfa a Libanonról. (Magányos cédrus.) 1907. Foto Petrás István.

beli és jövőbeli hatalmát, kultúrájának, történelmi szerepének jövendő megújulását példázza. 3. A cédrus „bölcselő". Lakhelye a „teremtő magány tája", „az idea szülőhelye", alakja a mindenség tökéletességének kifejezője, környezete kultikus cselekmények színhelye.[7]

Az első jelentéskör a cédrusok anyagának, fájának, olajának természetes tulajdonságain, évezredek óta ismert kultúrtörténeti jelentőségén alapuló, kicsit átértelmezett, az élőfa fejlődésmenetére szűkített jelentésvariáns. Csontváry számára e jelentéskör elérhető forrása *Plinius* Historia naturalis-a, *Theophrastos, Dioscurides* és más antik szerzők botanikai, gyógyszerészeti munkái, illetve az ezeken alapuló magyar publikációk ifjú-

7 Az első jelentéskörhöz: „Itt él közöttünk a hat ezer esztendős cédrus-fa csoport, melynek aljában Salamon, Sardanapal, Attila lábnyoma pihen." (Itt már a második jelentéskör is megjelenik.)
. . . a libanoni cédrus, . . . csak a negyedik ezredben bontja ki koronáját, mely gyümölcsöt terem. Ezzel bontakozik ki úgy, hogy magja révén halhatatlanná legyen."
A második jelentéskörhöz:
„Emberi művelődéstörténetünkbe gyönyörű lapok vannak nyitva, s nem utolsó helyre került napimádó elődeink keze munkája. Hat ezer évet élő cédrusfák vannak a Libanonban és tízezer éves kézimunka áll sértetlenül Baalbekben."
„Ősi múltunk a világfejlesztő urunk energiájához való kapcsolódást tárja elénk a hatezer éves cédrusfákkal, melyek még ma is azt hirdetik, hogy itt pihent Attila hunjainkkal . . ."
A harmadik jelentéskörhöz:
„Nem Karthagó, Byzanc, s nem a pyramisok kacérkodó sphynxje az őszinte, hanem az élet, a hatezer esztendőt élt cédrusok bölcselete szól hozzánk, mint igazságnak az érzete."
Az idézetek *Csontváry Kosztka T.:* írásos feljegyzés töredékei. 7/b, 9/a, 16/c, 98/b, 174/c.

3. ábra: Libanoni cédrusok. J. Schweig fényképe. (Crowfoot, G. M.—Baldensperger, L: From Cedar to Hyssop. London 1932. könyve nyomán.) Repro: Marosi Ernő.

korának természettudományos, irodalmi, s általános ismeretterjesztő lapjaiban, kiadványaiban.[8]

A cédrusok élőfa-élettartamát ma már igen sommásan sem becsülik többezer évesnek, vagy még ennél is többnek a botanikusok, a XIX. században, azonban több írott forrás is megemlékezik arról, hogy az utazók által meglátogatott libanoni cédrusok még tanúi voltak több évezredes eseményeknek, Salamon, Dávid dicsőségének stb.[9] E hiedelmek forrása részben a cédrusok gyakori emlegetése az Ó-Szövetség lapjain, részben pedig az antik, középkori, sőt újkori szerzők (tudósok, költők, ikonológusok) állandósított gondolatpárhuzama a cédrus és a tartós érték, az örökkévalóság, vagy örök hír között. E szerzők: *Horatius, Persius, Sevillai Isidorius, Konrad von Megenberg, Pierio Valeriano, Zaratino Castellini, Cesare Ripa,* hogy csak a legfontosabbakat említsem, költeményekben, szómagyarázatokban, természetrajzi leírásokban vagy allegóriák, emblémák jelentésének feltárásában szólnak a cédrusról, a fa anyagáról, olajáról, tartósító, maradan-

8 A cédrusok botanikai, anyagi tulajdonságaira vonatkozó antik források: *Plinius, C. S.* Historia naturalis. Liber XVI. Cap. LXXVI. 197—198, LXXVIII—LXXIX. Liber XXIV. Cap. XI. 17—20.
Fontosabb megállapítások: „cedrus magna ....dat picem quae cedria vocatur ..... defuncta corpora incorrupta aevis servat ..." cedrus in Creta, Africa, Sysia laudatissima, cedri oleo peruncta materies nec tiniam nec cariem sentit."
(In: *Pliny:* Natural history.) [Latin—angol kiadás.] Szerk.: *Page, T. E.—Capps, E.—Rouse Wh. H. D.* stb. Cambridge. Mass. 1961. 14—19. o. *Theophrastus:* De causis plantarum. 1:5,3; 1:10,6; 3:6,5; 3:10,2; 3:12,3—4 [részletes leírás]; 4:3,2; 4:5,2; 4:6,11; 5:3,7; 5:4,2; 5:9,8; 9:1,2; [mindez a juniperus oxycedrusra vonatkozik].
3:2,6; 4:5,5; 5:7,1—2; 5:7,4; 5:8,1 (Juniperus excelsea) 3:1,2—3; 9:2,3 (Juniperus phoenicea).
In: Theophrastus: Enquiry into plants. De causis plantarum. London-Cambridge. 1961. Latin—angol kiadás).
Dioscurides: De materia medica. I. 105. Wellmann kiadása (XX. 12.) További antik forrásokhoz: *Pauly-Wissowa:* Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumwissenschaft. Stuttgart 1894. Új kiadás 1970. cedrus címszó.

9 Ismeretlen szerző: A Libánon és Atlas czédruszai. Vasárnapi Újság 1856. ápr. 6. „Itt álltak előttem az ős szent fák, magas álláspontjukról ezredéveket látva kelni és elmúlni, népeket támadni és országokat veszni ... Korukat teljes pontossággal ugyan meghatározni nem lehet — de két, vagy háromezer évet meghaladnak." Ezzel szemben *Horst Klengel* megállapítása szerint a ma élő legrégibb cédrusfák életkora ezer évnél nem több. In: *Klengel, H.:* Der Libanon und seine Zedern in der Geschichte des Alten Vorderen Orients. *Das Altertum.* 13. (1967) Heft. 2. 68—76.

dó voltáról, s így néha mint anyagi, máskor mint esztétikai értéket jelző jelentéséről, jelenlétéről.[10]

A harmadik jelentéskör viszonylag közeli előzményei XVIII—XIX. századi útleírásokban lelhetők fel, romantikus utazók költészettel, filozófiával teli elmélkedéseiben, különböző történeti, vallástörténeti összefüggések keresésében. Távolabbi előzményei pedig ismét a Biblia és a kommentárjai illetve a korábbi európai utazók felfedezéseinek hagyományai.

A második jelentéskör előzményei speciálisan a XIX. századi magyar kultúrtörténetben keresendők, bár a különböző őstörténettel kapcsolatos feltevések sem egyedülálló jelenségek a Csontváry festményeit megelőző évszázad Európájában.

Mielőtt e jelentéskörökkel részletesebben foglalkoznánk, vessünk egy pillantást a festményekre.

A Magányos cédrust és a Zarándoklást már sokan leírták a Csontváry irodalomban, itt most a terjedelem korlátai miatt csak néhány adat ismétlésére szorítkozunk összevetve egy-két kultúrtörténeti megfigyeléssel a libanoni cédruserdővel kapcsolatban.[11]

A Magányos cédrust 1800 m magasan a tenger és Tripoli felett naplementekor festette *Csontváry* német kiállítási katalógusa leírása szerint. A Zarándoklás pedig német címe szerint Gebet bei den uralten Cedern im Cedernwalde von Libanon. Abendröte. Az első képről érdemes megjegyeznünk, hogy minden más erénye mellett pontos, leíró jellegű festmény a Libanon hegyének Tripoli felé vezető lejtőin látható cédrusok egyikéről. Ezek a fák nem a cédruserdőben vannak, hanem az út mentén. A cédruserdő már az időszámítás előtti harmadik évezredben körülkerített hely volt, kerítését a terület mindenkori urai építgették, alakították, Csontváry magányos cédrusának lelőhelye azonban mind magasságban, mind távolságban távol van még a római császárok idején legnagyobb kerületű cédruserdőtől is.[12]

10 A bibliai cédrus említésekre még visszatérünk. Az említett egyéb művek: *Horatius, Q. F.:* De arte poetica 330.
„At, haec animos aerugo et cura peculi
cum semel imbuerit, speramus carmina fingi
posse linenda cedro et levi servanda cupresso?"
Muraközy Gyula nem teljesen pontos fordításában:
„S hogyha beette magát szívünkbe a rozsda, pénz- vágy
várjuk, hogy lecsiszolt ciprusszekrénybe való szép verseket írnak(?), amik méltóak a cédrusolajra."
(Horatius Összes versei. Bp. 1961.)
Persius I. Satira. 40. str.
„.....rides ait, et nimis uncis
naribus indulges, an erit qui velle recuset
os populi meruisse et cedro digna locutus
linquere nec scombros metuentia carmina nec tus"
Kis János 1829-ben készült fordításában:
.....Tsufolódol, s messze visz a guny
Mondd, ki nem óhajtaná, nép nyelvén hogy neve zengjen
s olly munkát írjon, melly méltó tzédrus olajra,
és se besózott hal, se tömény takarója ne légyen."
(*Paulus Persius Flaccus* szatíráji magyarul és deákul, szükséges jegyzetekkel világosítva *Kis János* által. Sopron, 1829.)
Isidorus: Etymologiae. Kiadta *Lindsay, W. M.* Oxford. 1911. VII. 84.
Irod. *Bischoff, B.:* Die europäische Verbreitung der Werke Isidors von Sevilla. *Mittelalterliche Studien.* 1. 1966. 171—194.
Saxl, F.: Illustrated Medieval Encyclopedias. In: Lectures. London. 1957.
Konrad von Megenberg: Das Buch der Natur. A XIV. század első felében keletkezett mű első nyomtatott kiadása. Augsburg. 1475. A szerző forrásául Sevillai Isidoriust jelöli meg, ezen keresztül az antik botanika hagyományait is tovább élteti. Végül a cédrus alakját Mária szépségével és tökéletességével veti össze.
Irod.: *Arber, A.:* Herbals, their Origin and Evolution. Cambridge. 1938. *Nissen, Claus:* Die botanische Buchillustration. Ihre Geschichte und Bibliographie. Stuttgart. 1951.
Pierio Valeriano: Hieroglyphica ... Bazel. 1556. Második megnagyobbított kiadás Bazel. 1567.) 142, 373 (aquila és cedrus címszó). A szerző az 1505-ben kiadott egyiptomi eredetűnek tartott Horapolló Hieroglyphicon c. kézirat mintájára maga is szerkeszt egy „hieroglifa" (szimbólum) szótárt. A cédrus leírásában *Pliniusra, Persiusra, Horatiusra* és a bibliai említésekre támaszkodik. Fontos megállapítása: „Ante alias enim arbores cedrus aeternitatis hieroglyphicum est, quaia materia eius neque putrescit, neque cariem patitur."
Irod. *Mâle, E.:* L'art religieux de la fin du XVI siècle et du XVII. siècle. Paris. 1951.
Volkmann, L.: Bilderschriften der Renaissance. Leipzig. 1923.
Cesare Ripa: Iconologia ..... (1593 első kiadás) Pierio Valeriano után már konkrétan a képzőművészet számára nyújtva példákat Cesare Ripa szerkeszt (1560—1625 körül) ikonológiai példatárat. Kortársai által bővített műve 1620-ra már három kötetes. *G. Zaratino Castellini* alkotta meg Ripa könyvében az Accademia allegóriáját egy nőalak személyében, aki cédrus, ciprus és tölgyfa gyümölcsével díszített széken ül, mivel a cédrus az örökkévalóság szimbóluma stb. A magyarázat *Pierio Valeriano* művére hivatkozik, majd *Plinius, Persius, Horatius, Theophratos* és *Dioscurides* korábban már idézett szöveghelyeit adja meg. Véleménye szerint a cédrus, mint örökkévalóság szimbólum azért illeti meg az akadémikusokat, mert örökkévalóságra érdemes műveket alkotnak.
(In: Iconologia del Cavaliere Cesare Ripa Perugino ... Tomo Primo. Accademia címszó. Perugia. 1764. kiad. 15—16.)
Irod.: Mandowsky, E.: Untersuchungen zur Ikonologia des Cesare Ripa. Dissert. Hamburg. 1934. Firenze. 1939.

11 A leírások közül *Kállai Ernő* és *Németh Lajos* elemzésére hívnám fel a figyelmet.
Kállai, E.: Új magyar pictura. Bp. 1926. 101—106.
Németh, L.: A magányos cédrus. In: Minerva baglya. Bp. 1973.

12 *Bernhardt, K. H.:* Der alte Libanon. Leipzig. 1976.
Pettinato, G.: Il commerciale con l'estero della Mesopotamia meridionale nel 3. millenio av. cr. alla luce delle fonti letterarie e lessicali sumeriche. *Mesopotamia.* Torino. 1972.

A szél járásához és a lejtő védelméhez igazodva egyik oldalon hosszabban kinyúlnak ezen útmenti cédrusok ágai, másik oldalon pedig csonka ágvégek merednek róluk. Szorosan kapaszkodnak a talajba, a szél csaknem lemezteleníti gyökérzetük felső részét, bizonyára nem egyet tövestől is kitép. Hasonlókról vehette a gőgösöket és hatalmasokat megalázó Úrról szóló hasonlatának természeti előképét a zsoltáríró. (Az Úr szava cédrusokat törde! 28. (29). zsolt.)

A cédrusokkal foglalkozó mezőgazdasági szakemberek szerint ezeknek a szabályos koronát már nem növesztő fáknak tökéletesség szempontjából kevés közük van az ókori kultúrákban oszlopként, tetőgerendaként, hajóárbocként használt legendás hírű cédrusokhoz, amelyek megszerzéséért véres háborúk folytak egykor.[13]

Valóban inkább festők ecsetjére valók környezetükkel együtt, mint paloták oszlopául.

*Csontváry*t a cédrusfa feldolgozásának motívuma egyáltalán nem foglalkoztatta, őt az élőfa látványa, jelentésvilága ihlette. A zsoltár idézett szövegét ismerhette, de a vihartépte cédrusban nem a *superbia*, a *gőg, önszeretet* már *Augustinus* zsoltár kommentárjaiban is az egyik főbűnnel azonosított képét látja, hanem írásai szerint sokkal inkább egy öntudatosan lázadó angyalét (kardot ránt és fenyegeti a világot!).[14] Ez az ugyancsak már *Augustinus* által e gondolatkörben a superbia legfőbb képviselőjének tartott Lucifer a XIX. század irodalmában és művészetében valóságos harccal felszabadító, a végzet ellen sikerrel lázadó alak.[15] Csontváry írásaiban nincs szó Luciferről, sem a teremtő elleni lázadásról. Isteni ihlet, isteni gondviselés, isteni rendeltetés — ezek a kifejezések bukkannak fel gyakrabban a lapokon.[16] Konfliktusa, harca a megújhodásra még nem érett, „megromlott világgal" van, gyenge pillanatai pedig csak akkor, amikor magányát érzi. („Lehet, hogy a sors hosszú életet ád nekem, de lehet, hogy egy vihar letörhet s én nyomtalanul letűntem a föld színéről!")[17] *Csontváry* írásai között ez a mondat köti leginkább össze cédrushoz fűződő jelentésváltozatokat a magányos cédrust ábrázoló festménnyel.

„De érdemes beszélni a libanoni bölcselőkről, a hatméter széles törzsű cédrusokról a hatezer esztendős faóriásokról is!" — írja Energia és művészet. A kultúrember tévedése c. írásában *Csontváry*.[18] Az 5—6 méteres törzs-átmérőt emlegeti a német katalógusban az ősi cédrusokkal kapcsolatban a Zarándoklás címénél.[19] Nem lehet kétségünk, hogy cédrusokra vonatkozó feljegyzéseinek nagy része ezekre a fákra vonatkozik, s a Zarándoklás gondolatköréhez fűződik.

A széles törzs-átmérő és a cédrusok régiségének, valódiságának összefüggése már *Theophrastos* leírásában is megtalálható.[20] *Theophrastos* számára ez azért is fontos volt, mert az ő korában már igen sok fenyőféléhez kapcsolták éppen értéke miatt a cédrus nevet, s el kellett ezektől választani az igazi cédrusokat. A kettős-hármas ágra bomló törzs, amelyet a XIX. században már *Csontváry* előtt több rajzoló örökített meg a Libanon cédruserdejében, bizonyos fokig azért is volt a régiség jele, mert ez is elfajzás volt.[21] Az ókori, középkori favágók nem vágták ki ezeket az épületfának nem alkalmas fákat, így megmaradhattak famatuzsálemeknek, sőt őrízői lehettek századokig bizonyos helyi kultuszformáknak. A koronájuk azonban — védett helyük miatt — sokkal szabályosabban fejlődött, mint a hegyoldalon álló „magányos" cédrusoké, így tökéletes kúpformáján joggal csodálkozott el XVI. századi orvos utazó, XVI—XVII. századi botanikus, vagy földrajztudós, XVIII—XIX. századi már a helyszíni formákat kereső Biblia illusztrátor vagy keleti témát kereső tájfestő.[22] Ezek a fák az utazók megfigyelései szerint a környék különböző vallású

13 *Makkonnen, Olli:* Ancient Forestry. An historical study. Part I. Facts and informations on trees. Helsinki. 1967. Acta Forestalia Fennica. 82. 3—77. o. Véleménye szerint a libanoni cédrus az ókorban magas, egyenes törzsű, keskenyebb koronájú fa volt, melynek legszebb példányait kivágták.

14 *Csontváry Kosztka Tivadar:* Írásos feljegyzés töredékei. Pécs. Janus Pannonius Múz. Adattár. 147/a.
Augustinus egyházatya zsoltár és Genezis kommentárjainak adatai és szöveghelyei. Enarratio in Psalmum XXVIII. *Migne:* Pl XXXVI. 4. 1. 213 „Vox domini conterens cedros: vox domini contritione cordis humilians superbos....", De Genesi ad Litteram. Lib. XI. Cap. XIV. u. o. 437. „causa ruinae angelicae: superbia: invidia — superbia et amor privatus fontes malorum".

15 Így szerepel Lucifer Madách Az ember tragédiája című drámájában vagy a Rombolás géniusza Zichy Mihály A rombolás géniuszának diadala című festményén. További példákat s a probléma elemzését lásd *Hofmann, W.:* Das irdische Paradies. Motive und Ideen des 19. Jahrhunderts. München. 1960.

16 *Gerlóczy, G.—Németh, L.:* i. m. 54, 62, 103.

17 Csontváry levele K. Lippich Elekhez. In: *Gerlóczy, G.—Németh, L.:* i. m. 44—45.

18 *Gerlóczy, Gy.—Németh L.:* i. m. 54. skk.

19 *Gerlóczy, G.—Németh, L.:* i. m. 119. o. (5000 bis 6000 Jahre alte Stämme von 5 bis 6 m Durchmesser).

20 *Theophrastus:* 5. jegyzetben i. m. 5:8.

21 *Makkonnen, O.:* 13. jegyzetben i. m.

22 *Rauwolf, L.* Aigentliche Beschreibung der Rais ... in die Morgenländer. Frankfurt am Main. 1583. XII. fej. 273 skk. (Az 1535—1588 között kimutatható szerző 1556-ban Magyarországon, Hatvanban is megfordult. Libanoni látogatását leírva ezt írja a cédrusokról: „Uund braiten sich der lenge nach zimlich weit aus inn einer so schönen unnd zierlichen gleichhait als weren sie oben beschnitten".)
További példákat ld. *Beckmann, J.:* Litteratur der älteren Reisebeschreibungen, Nachrichten von ihren Verfassern, von ihren Ausgaben und Uebersetzungen ... Göttingen. 1807—1809.

4. ábra. Illusztráció Dániel prófétá könyve 4. fejezetéhez. Rodai biblia fol. III. 65 v. X. sz. vége. (Neuss, W.: Die katalänische Bibelillustration um die Wende des ersten Jahrtausends. Bonn—Leipzig. 1922. könyve után.) Repro: Orlai Ágoston.

5. ábra. Mária és jelképei az Énekek Éneke hasonlatai nyomán. Fametszet egy Mária hóráskönyvből. (Paris, 1511 / Stanley Stewart: The enclosed garden. London, 1966 c. könyve után.) Repro: Makky György.

lakosai által tiszteletben részesültek, sőt vallásos, kultikus cselekmények részei voltak. *Pierre Belon*, XVI. századi francia természettudós alapos tudományos útleírásában arról is szó esik, hogy a keresztény maroniták, akik a Libanon hegyén laknak Mária Istenanya nevében imádják a cédrusokat és hiszik, hogy Mária mennybemenetele a Libanon hegyén következett be.[23] Nem tudjuk persze, hogy e feljegyzésben mennyi része van az európai keresztény hagyományban az Énekek éneke és a Mária liturgia kapcsolatával ekkor már századok óta meggyökeresedett párhuzamnak, amely szerint Mária, többek között „cedrus electa, cedrus exaltata"!)[24]

XVIII—XIX. századi utazók értesüléseiből tudjuk, hogy a Libanon hegyén és környékén élő

23 *Pierre Belon (Petrus Bellonius)* 1517—1564 között élt francia természettudós. 1546—49 között keleti útján gyógynövényeket gyűjtött és írt le. Párizsba keleti fákat akart ültetni. Két művében ír hosszan a cédrusokról: De admirabili operum antiquorum et rerum suspiciendarum praestantia. Parisis. 1553. De arboribus coniferis, resiniferis. ... Parisiis. 1553. Utóbbiban van szó Mária és a cédrusok összefüggéséről. (De alta cedro c. fejezetben).

24 *Salzer, A.:* Die Sinnbilder und Beiworte Mariens in der deutschen Literatur des Mittelalters. Linz. 1893.
Beissel, S.: Geschichte der Verehrung Marias in Deutschland während des Mittelalters. Freiburg im Breisgau. 1909. Új kiadás. Darmstadt. 1972.
Ohly, F.: Hoheliedstudien. Wiesbaden. 1958.
Davy, M.: Initiation à la Symbolique romane: XII. siecle. Paris. 1964.
Laurentin, R.: Cour traité de theologie Mariale. Paris. 1953.
Krinetzky, L.: Das Hohe Lied. Düsseldorf. 1964.
Stanley, S.: The enclosed garden. London. 1966.

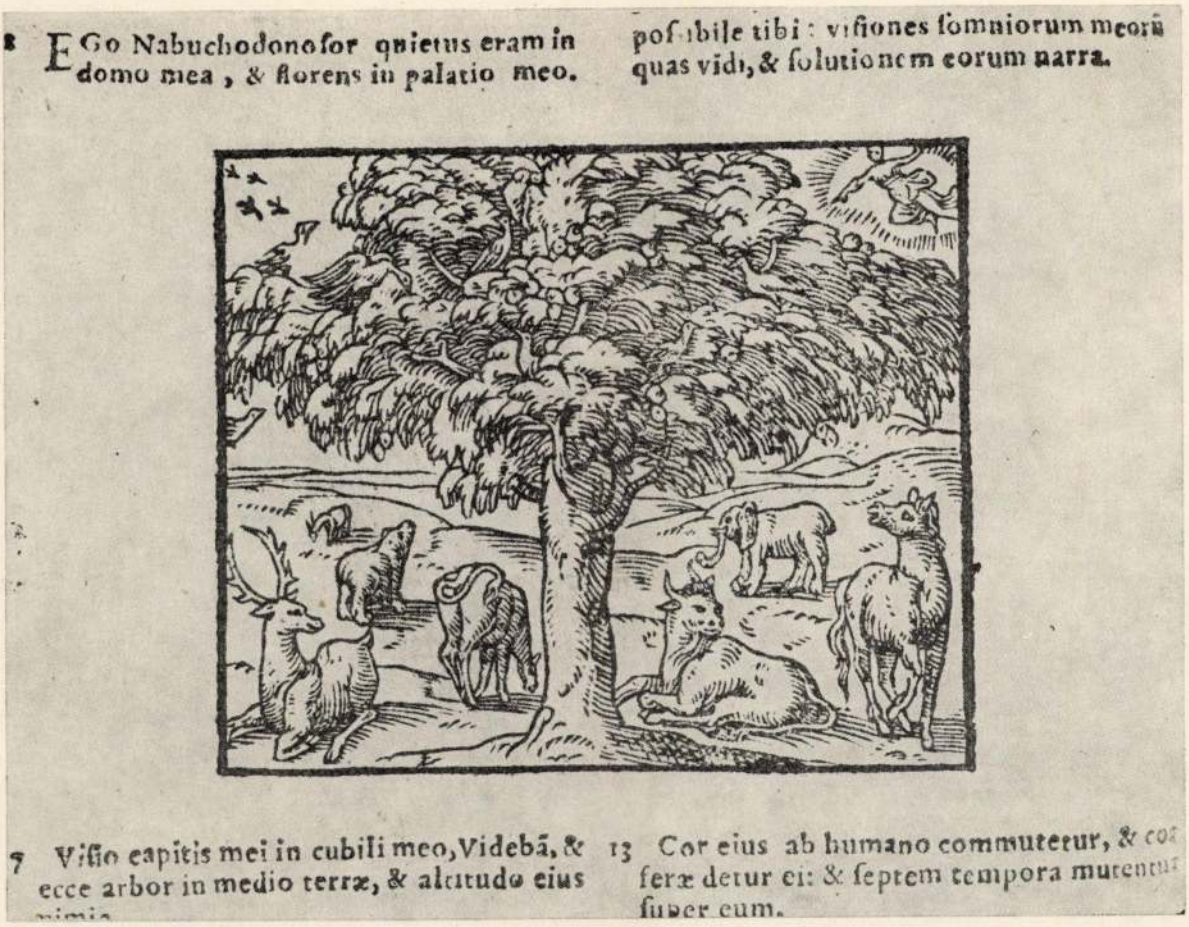

6. ábra. Ismeretlen XVI. századi metsző: Illusztráció Dániel próféta könyve 4. fejezetéhez. (Biblia... London 1568.) Foto: Kovács Ferenc.

maroniták, a mohamedánok és „az ősi, titokzatos vallás" képviselőiként fennmaradt druzok egyaránt tisztelték a cédrusokat..[25]

A drúzok szertartásairól keveset jegyeztek fel, a mohamedánok általánosan ismert előírásaik szerint imádkoztak a cédrusok tövében is, a maroniták szokásairól viszont személyes tapasztalat alapján számolt be a cédrusok kultúrtörténetének XIX. századi francia monográfusa *Loiseleur-Deslongschamps*, a párizsi akadémia orvosi, mezőgazdasági és kertészeti társulatának tagja.[26]

A maroniták patriarchája már a XVIII. században kiátkozással fenyegette azokat, akik egyetlen ágacskát levágnak a cédruserdőben levő cédrusokról. A maroniták hiszik, hogy az ősi cédrusok a világ teremtése óta vannak az erdőben. Némely elhullott ágat szabad csak összeszedni a zarándokoknak, hogy azokból keresztet csináljanak. Egyszer minden évben azonban maguk a maroniták is vágnak ágacskákat a cédrusokról. Ez Jézus Krisztus színeváltozása ünnepének éjszakája (augusztus 19., a keleti naptár szerint augusztus 6), amikor az egész gyülekezet a cédrusok alatt tölti az éjt. Tüzet raknak, a tűzre néhány cédruságat is szórnak, húst sütnek és bort isznak. Egész éjjel örvendeznek és bizonyos „pyrrhusi" táncot táncolnak. Másnap hivatalosan is megülik az ünnepet, a patriarcha a hívekkel együtt kivonul és misét mond a szabadban a legnagyobb és legszebb fa tövében.

Ez az 1837-ből származó részletes leírás, amelyet a több korábbi utazóra hivatkozva lábjegyzetekkel is megerősít, jelenleg a legrészletesebb forrás arra a feltételezésünkre, hogy *Csontváry* az ünnep lefestésénél sem csupán fantáziájára támaszkodott.

25 *De Beauveau, Henri:* Voyage au Levant. é. n. (XVIII. sz.)
Roger, Eugéne: La Terre-Sainte. Paris. 1664. 4—5.
Brémond, Gabriel: Viaggi fatti nel Egytto etc. Roma. 1679. 4. 296.
De la Roque: Voyage de Syrie et du mont Liban. Amsterdam. 1723. Vol. L. 71—72.
Irod. Churchill, Ch. H.: The Druzes and the Maronites. Under the Turkish Rule from 1840—1860. London 1862. Új kiadás. New York. 1973.

26 *Loiseleur-Deslongchamps, M.:* Histoire du cédre du Liban. Paris. 1837. 26—30.

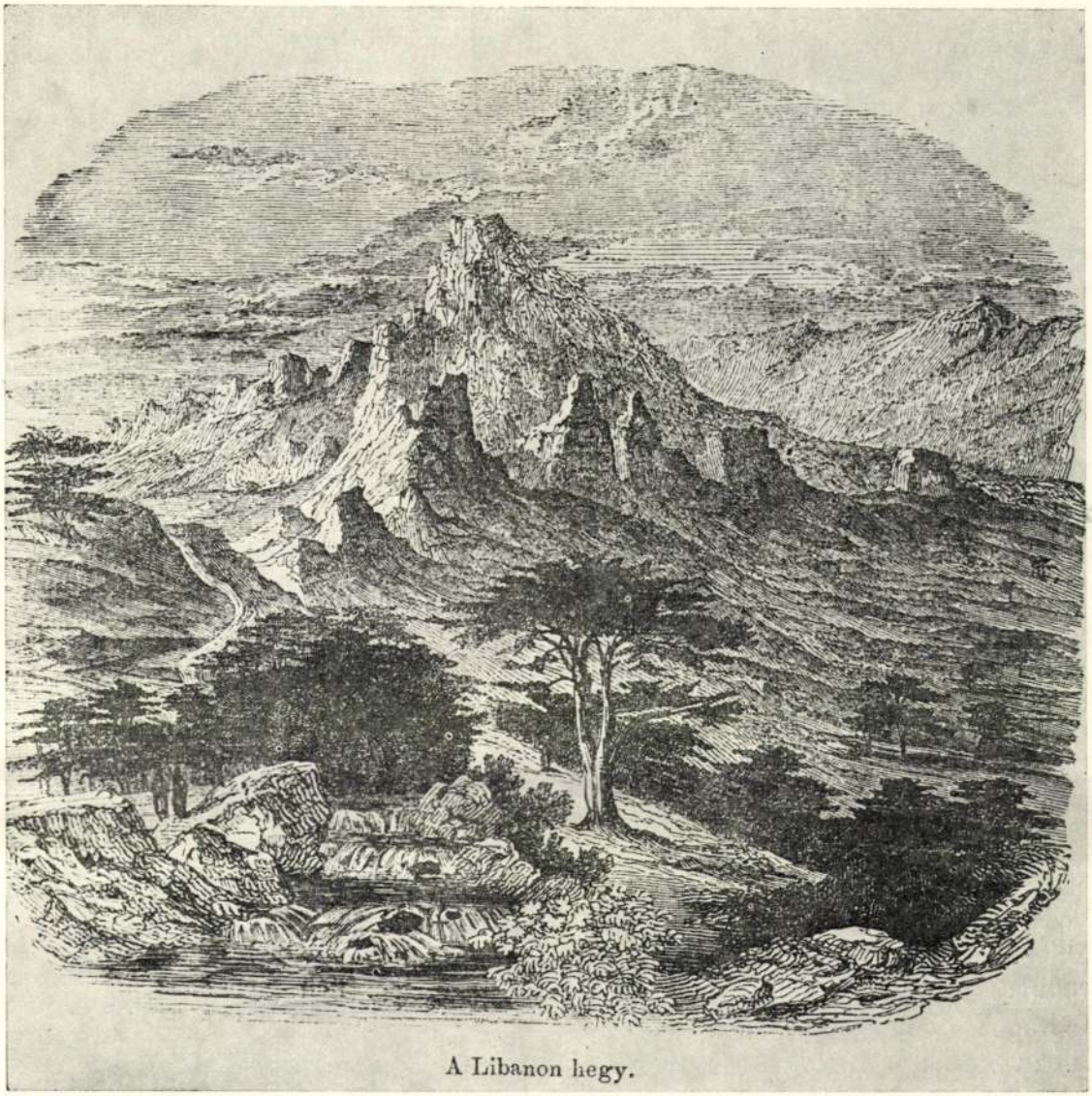

7. ábra. Ismeretlen XIX. századi metsző: A Libanon hegy. (Jaeck, H. J.: Allgemeines Volks-bibellexicon für Katholikern. II. Leipzig 1850. 18 o., valamint Délibáb Képes Naptár. Pest. 1857. 198 o.) Foto: Makky György.

Feljegyzéseiből nem derül ki, hogy *Csontváry* libanoni tartózkodása alatt látott-e ilyen éjjeli ünnepet, vagy csak olvasott, hallott róla, esetleg épp a helyszínen, de ott tartózkodásának időpontja megengedi azt is, hogy akár részt is vett azon. Hogy az ünnep szokása még századunkban is létezett, arra egy 1932-ből származó angol útleírás néhány részletben megegyező tudósítása a bizonyíték. Utóbbi azt is megemlíti, hogy a cédruserdő és a hozzá tartozó templom (maronita egyház) magának az Atyaistennek van szentelve.[27]

Az is elképzelhető, hogy *Csontváry* olvasott valamit a Libanon környéki vallási kultuszokról. A XIX. század második felében a *Vasárnapi Újságtól* a *Hölgyfutárig*, a *Délibáb* című képes kalendáriumtól a *Hazánk s a Külföld* című „szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti képes heti közlöny"-ig több sajtótermék adott ki hosszabbrövidebb leírásokat a Libanon hegyéről, cédrusairól és lakóinak szokásairól.[28] Számunkra igen fon-

27 *Crowfoot, G. M.—Baldensperger, L.:* From Cedar to Hyssop. A study in the Folklore of Plants in Palestine. London. 1932.

28 *Ismeretlen szerző:* A Libanon és Átlasz czédrusai. Vasárnapi Újság. 1856. április 6.
Szokoly Viktor: Ligeti Antal elbeszélése nyomán. Egy magyar festész tapasztalatai. Ligeti Antal a Libanonban. Hölgyfutár. 1861. júl. 2.
Délibáb Képes Naptár Pest. 1857. (Emich Gusztáv). 198. o.

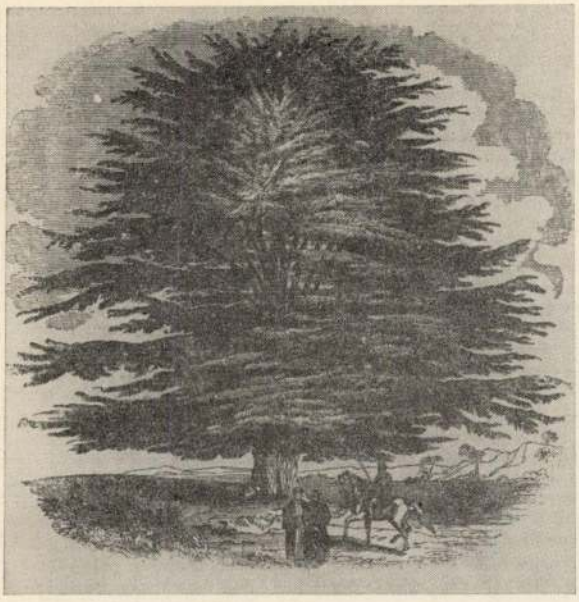

8. ábra. Ismeretlen XIX. századi metsző: Libanoni cédrus. Jaeck, H. J.: Allgemeines Volks-Bibellexicon für Katholikern. I. Leipzig 1846. I. 234. o. Foto: Marosi Ernő.

tosnak tűnik, hogy már a Libanon hegyet meglátogató magyar „festész" tapasztalatainak bővebb leírására is sor került *Csontváry* kora ifjúságában. (Az újságok gondos megőrzése, gyűjtése a kor szokása volt, így megengedhető az is, hogy a megjelenés után évekkel, évtizedekkel kerültek hozzá a sajtótermékek.) Valószínűleg *Szokoly Viktor* szerkesztő közölte kicsit átstilizálva harmadik személyben a *Hazánk s a Külföld* lapjain az 1857 nyarán *Károlyi István* anyagi segítségével létrejött libanoni látogatás magyar festő hősének emlékezéseit.[29] Ez a festő *Ligeti Antal* volt, akinek oeuvrejében nemcsak a cédrusokról készült rajzok, akvarellek és olajfestmények ikonográfiai előzmények *Csontváry* festményeihez, hanem aki több rajzot, festményt készített a taorminai görög színház romjairól, háttérben az Etnával, Jeruzsálemről és környékéről, valamint Baalbek látképéről és részleteiről.[30] (Utóbbiról 1891-ben sokszorosított képzőművészeti társulati műlap is készült.)[31] A *Vasárnapi Újság* a hetvenes években arról is hírt ad, hogy Libanoni cédruserdő című művét *Ligeti* szintén társulati műlapnak szánta, azonban a Képzőművészeti társulat vezetőségének választása inkább Visegrád című festményére esett.[32]

Nincs rá adatunk, hogy *Csontváry* látta-e bizonyosan *Ligeti* csaknem minden művét bemutató 1890-es budapesti emlékkiállítását, azonban azt minden további nélkül feltételezhetjük, hogy reprodukált művei eljutottak hozzá.

Visszatérve a *Szokoly—Ligeti* féle leírásra, néhány mondatát, viszonylag nehéz hozzáférhető volta miatt érdemes szó szerint idéznünk. „A Libanon hajdanta oly híres cédrus erdői már majdnem egészen eltűntek — írja a tudósítás — s ma már a fákból csak egy kis ligettel — mintegy ötödmérföldnyi területen dicsekedhetik, mely a bsirraji úttól nem messze a baalbeki völgy felé fekszik. Itt azonban még láthatni néhány óriási nagyságú cédrust, melyek közül öt darabról azt tartja a hagyomány, hogy a fák már akkor is állottak, midőn bölcs Salamon király Jeruzsálemben építtetvén Jehova tiszteletére a templomot, az ahhoz szükséges fát a Libanonról hozatta."

„Képünk az ősi cédrusok egyikét ábrázolja — folytatódik a magyarázat — Ligeti Antal festész hazánkfia az ötvenes években tanulmányai végett meglátogatván Ázsiát is, a Libanonon több hétig tanyászott a sátor alatt, vázlatokat készítvén e hegység festői népéről és sajátságos jellemű vidékeiről. Tanulmányi eredménye többek között egy nagy olajfestmény a „Libanoni cédrusok" címmel, mely néhány év előtt volt a műtárlatban kiállítva.[33]

Ezután következik a cédrus botanikai leírása, vereses színű fájának, igen illatos voltának említése. Majd a népekről tudunk meg néhány érdekességet.

„E népségek (t. i. a hegység lakói) közt legnevezetesbek a drúzok és a maroniták. Amazok vad, rablókalandokra igen hajlandó nép, színleg mohamedánok, valóságban azonban egy még nem ismert titokszerű vallás követői, kik a maronitákkal folytonos viszályban élnek. ... A maroniták felekezete egy külön szektát képez a keresztény egyházban ... Azt tanították, hogy Krisztusban ugyan isteni és emberi természet egyesült, azonban csak egyféle akarattal hatott ... mely tanításukért az igazhitű keresztények részéről dühös üldöztetést kellett szenvedniök."

Ezután azt is megemlíti a leírás, hogy *Ligeti* volt maronita misén, igaz, csupán a rendszeres, templom falain belül tartott istentiszteletek egyikén. *Ligeti* levelezéséből kiderül, hogy 1857. aug. 14. körül volt a Libanon hegyén, ahonnan üdvözletét küldte *Károlyi* grófnak és titoknokának. „Ehdenből egyenesen ide jöttem — írja — hol most már hetedik napja tanyázok egyedül, — az erdőt nem lakja senki, az utasok gyakran látogatják, de csak

29 *Ismeretlen szerző:* A Libanon és cédrusai. Hazánk s a Külföld. 1867. dec. 12. *(Szokoly* Viktor és *Emich* Gusztáv)

30 *H. Rapaics, J.:* Ligeti Antal. Bp. 1938.

31 Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Albuma 1891-re. Bp. 1891. Kádár Gábor színes fametszete Ligeti Antal Baalbek c. 1856-ban készült festménye után.
Irod.: *Szabó, J.:* Antik romok a XIX. századi magyar tájfestészetben és rajzművészetben. In: Építés-Építészettudomány. V. 3—4. Bp. 1974.

32 Vasárnapi Újság. 1873. 577. o.

33 29. jegyzetben i. m.

9. ábra. Ligeti Antal: Libanoni cédrusliget. 1857. tusrajz. Magyar Nemzeti Galéria. Foto: Petrás István.

áthaladnak rajta, — én már csak azért is szívesen maradok benne, hogy Ő Méltóságától többször hallám ez agg fákat emlegetni, miből előszeretetét következtethetem iránt ok és reménylem, hogy szerencsém lesz őket a Fóti kastélyba plántálhatni."[34] Több, mint valószínű, hogy *Ligeti* nem látott a cédruserdőben Transzfiguráció ünnepet, mert levelezéséből kiderül, hogy valami kecskelopó beduinok elűzték onnan.[35] Csak néhány nap választotta el ott sátorozását az ünneptől. Kérdés, hogy az illetéktelen, gyanús idegennek nem azért kellett-e távoznia.

Ligeti józan, leíró későromantikus festészetében különben sem lett volna helye ilyen titokzatos ünnep megelevenítésének. Ő, aki sokalakos kompozíciót csak *Wagner Sándor* festőtársa segítségével festett, s csak a topografikus hűségű, de témaválasztásában és finom színezésében az emelkedettség fokáig is néha eljutó tájfestészet jeles magyar képviselője volt, nem törekedhetett az ősi táj azon túli értelmezésére és megjelenítésére, mint amit korábban otthon *Károlyi István*tól hallott, vagy a Bibliában olvasott. Egyik Libanoni cédrust ábrázoló rajza fába metszve hamar illusztráció is lett egy magyar kiadású képes bibliában.[36]

Egy ismeretlen, s a kevés információ miatt igen nehezen azonosítható képes bibliáról *Csontváry* önéletrajzában is szó esik.[37] Az említés kapcsán néhány szót kell szólnunk különböző korú képes bibliákban szereplő cédrusábrázolásokról, s egy XIX. századi lipcsei kiadású német nyelvű katholikus képes biblia ábrázolása kapcsán újabb előképek csoportjáról, s arról a feltételezésünkről, hogy talán ez a könyv lehetett a *Kosztka* család asztalán mindenkor nyitva álló szent történeteket mesélő képeskönyv,[38] nem zárva kis más hasonló típusú illusztrált bibliák lehetőségét.

34 Ligeti Antal 1857. aug. 4-én kelt levele. In: *H. Rapaics, J.:* i. m. 108—110. o.

35 Ligeti Antal idézett leve'e valamint egy 1857. szept. 1-én Damaszkuszból, s egy 1857. november 12-én Rómából kelt levele. *H. Rapaics, J.:* i. m. 110.

36 Ismeretlen fametsző Ligeti Antal rajza után: Libanon Czédrusfái. III. I. Kir. 5—6. részéhez. Képes Szent Biblia. Marosvásárhely. 1908. Tótfalusi József kiadása. (Kecskemét. Ref. könyvtár C 1370)

37 *Csontváry Kosztka Tivadar:* Kiadatlan életrajza. *Gerlóczy, G.—Németh, L.:* i. m. 68. o. Írásos feljegyzés töredékei. Pécs Janus Pannonius Múzeum. 143/b.

38 *Jaeck, H. J.:* Allgemeines Volks-Bibellexicon für Katholikern oder allgemeines fassliche Erläuterung der Heiligen Schrift durch Wort und Bild. Leipzig. 1846. I. 234. o. II. 1850. 18. o.

10. ábra. Ismeretlen fametsző Ligeti Antal rajza után: Libanon cédrusfái. (Képes Szent Biblia. Marosvásárhely. 1908.) Foto: Kovács Ferenc.

XVIII—XIX. századi fametszetekkel, rézkarcokkal, később fényképekkel is díszített bibliákban leggyakrabban két helyen fordul elő a cédrus ábrázolása. A Zsoltárok könyvénél vagy az Istent dicsőítő fák sorában, vagy a hatalmasok, gőgösök büntetését jelezve, vihartól tépetten a dolgozatunk elején már említett textus szerint.[39] A másik hely Salamon palotáinak és templomainak leírása, ahol azonban a Libánus háza gyakrabban már csak gerenda formájában szerepel. A Biblia többi cédrus említésénél (pedig ezek száma jelentékeny a Bírák könyvétől az Énekek énekéig és a nagy és kis próféták könyveiig) legtöbbször hiába keresünk ábrázolást.[40] Kivételt egy-két esetben Ezékiel próféta könyve jelent, amelynek gazdag illusztrációs anyagában a 17. fejezetnél megjelenik a cédrusfa csúcsát csőrével leszakító sas alakja, mint a hatalom és virágzás átvitelét jelző isteni erő jelképe.[41] Ezékiel könyvének hosszú és költői szépségű

39 A Zsoltárok könyvének cédrus említéseihez v.ö. *Liptay, Gy.:* Zsoltárkulcs. A Zsoltároskönyv szókincsének és kifejezésanyagának latin—magyar gyűjteménye. Bp. 1961. 82—83.
Fontosabb részek: cedri Dei (Ps. 79:11), cedri et arbores frugiferi (Ps. 148:9), Cedri Libani quas plantavit Dominus (Ps. 103:16), cedri operti ramis (Ps. 79:11), cedros confringit Dominus, vox Domini (Ps. 28:5), cedrus crescit (Ps. 91:13) Libanum facit Dominus subsilire ut vitulum (Ps. 28:6).

40 A Bibliában előforduló cédrus említések *Lochner, J. G.* Concordantiae Bibliorum ... Bamberg. 1751. cedrus címszava alapján *Num.* 24 a 6, *Judic.* 9 b. 15, 3. *Reg.* 4 d 33, 5b. 6, 6 c. 18—20, d 30; 7 b 11, 10 d. 27. *4. Reg.* 14. c. 9. 19. e. 23. 2 *Par.* ld. 15, 9 g. 27, 25 e 18. *Job* 40 b. 12. *Psalm* 28 b 5, 36 d. 35, 79 c. 11, 91. c. 13. 103 b. 16, 148 a 9. *Cant.* 5. d. 15. *Eccl.* 24 b. 17, 50b. 13. *Isaiae* 2 c. 13, 9b 10, 14,b 8, 37,e 24, 41,e 19, 44b. 14. *Jerem:* 22 b 7, d 15, f 23, *Ezech.* 17 a 3, f 22, g 23, 27. a 5, e 24, 31 a 3, c 8. *Amos* 2 c 9, *Zach.* 11 a. 1—2.
cedrinus címszó: *Lev. 14* a 4, 6, 9: 49, 51, 52, *Num. 19* a6. *2Reg* 5b. 11, c 10, 6b 9, 10, 15, 16, c 18, 7 a 2, 3, 7; 9 b, 11.
Modernebb Concordantia kiadás: *Cruden's* A Complete Concordance to the Holy Scriptures of the Old and New Testament. New York—Chicago—Toronto. é. n. 69. o.

41 Ezech. 17 a 3. (aquila ... tullit medullam cedri)

11. ábra. Ismeretlen rézmetsző feltehetően Ligeti Antal rajza után: A libanoni cédrusok. (Hazánk s a külföld. 1867. dec. 12.) Foto: Makky György.

cédrus leírásához, mely a könyv 31. fejezetében található, hiába keresünk ábrázolást. Pedig ez a leírás mintegy összefoglalva adja az ókori kelet cédrushoz fűződő szimbolikus és emblematikus jelentéskörének lényeges jegyeit.[42] Egy hatalmas méretű cédrusról szól, melynek gyökerei a mélység országába nyúlnak, teteje a felhőkig ér és árnyékában elfér a föld minden vada és ágain minden madár. Ez a cédrus a próféta szavai szerint is az ókori világbirodalmak, Asszíria, Egyiptom nagyságát jelképezi, földreomlása, kivágása pedig azok bukását. Ezt a monumentális képet, amelynek kozmológiai, politikai történeti jelentésrétegeit vallástörténészek már kimutatták,[43] csak egy másik előfordulási helyén illusztrálták, kimutathatóan már a X. századtól kezdve a bibliában. A kép a babiloniai király uralkodására vonatkoztatva Dániel próféta könyvének 4. fejezetében ismétlődik meg. Itt azonban nem esik arról szó, hogy a hatalmas méretű fa cédrus lenne. Az ábrázolások jó része így lombos fát mutat be, a két szöveg közötti összefüggésre nem fordítva gondot.[44] A monumentá-

42 Ezech. 31. a 3. (Assur, qua cedrus in Libano) c 8. (cedri non fuerunt altiores.)
Irod. Hammershaimb, E.: Ezekiel's View of the Monarchy. Studia orientalia Joanni Pedersen. 1953. 130—140.
James, M.: Pictorial Illustrations of the Old Testament. Cambridge. 1923.

43 *Smith, W. R.:* Lectures on the religion of the Semites. The fundamental institutions. III. kiadás. New York. 1969. 192.
Wensinck, A. J.: The idea of the Western Semites concerning the navel of the earth. Amsterdam. 1916.
Wensinck, A. J.: Tree and Bird as Cosmological Symbols in Western Asia. Verhandelingen der. Kon. Akademie von Wet. te Amsterdam. Af. Letterkunde. 1921.
Butterworth, E. A. S.: The tree at the navel of the earth. Berlin. 1970. 200—201.

44 *Neuss, Wilhelm:* Die katalanische Bibelillustration um die Wende des ersten Jahrtausends ... Bonn—Leipzig. 1922.
A ripolli biblia illusztrációja Dániel könyvéhez (fol 227 v.) és a rodai biblia illusztrációja Dániel könyvéhez (III. fol. 65. v.) mutatja a hatalmas fa árnyékában látható állatokat, az alvó királyt, a fa lombjai között a madarakat és a repülő angyal alakot, aki az ítéletet közvetíti. A fa törzsénél látható fejszés alak a kivágásra utal. Nem szabad elfelejtenünk, hogy az Újszövetségben ugyan nincs szó a cédrusokról, de Keresztelő János prédikációjában a képnek ez a része ismétlődik (A fejsze már a fák gyökerére vettetett! ... Mát. 3:10). A katalán bibliában ismert képtípus ismétlődik még a XVI. században is. Pl. *Ismeretlen XVI. századi metsző:* Illusztráció Dániel könyvéhez. (Biblia ... London. 1568. Vicentium. Egy példánya Kecskemét Ref. könyvtár A 53 sz.)

lis fa képe a sok madárral, mezei vaddal, néha egzotikus állatokkal: tevével, elefánttal, oroszlánnal középkori miniátorok és későbbi fametszők munkájaként élt tovább nemcsak bibliákban, hanem *Speculum Humanae Salvationis* (Az ember megváltásának tükre) című középkori vallási-történeti párhuzamgyűjteményekben is.[45] Az utóbbiakban Dániel fája a középkori tipológia szerint Krisztus keresztjének előképe volt. A XVIII. század végétől azonban ez a típus már eltűnőben van. Ekkor már egyre inkább általánossá válik az az először angol kiadású bibliákban jelentkező szempont, hogy az illusztrációkban szerepet kapjon a bibliai történetek helyszínének bemutatása. Néhány biblia címoldalán, vagy bevezetőjében utalást találunk arra nézve, hogy a rajzoló, metsző kinek a költségén utazott a Szentföldre, hogy Ráchel sírja, Ábrahám tölgyese, Jeruzsálem falai, vagy éppen a cédrusok hegye személyes találkozás után jelent meg ezeken az ábrázolásokon.[46]

A bibliai elbeszélő jeleneteinél szívósabban továbbélnek a hagyományos képtípusok. (Ezek közül gúnyol ki néhányat éppen szentföldi látogatása élményanyagára célozva hosszabb önéletrajzában *Csontváry.*)[47]

A már említett lipcsei kiadású katholikus képes bibliában látható két cédrus ábrázolás ebbe az utóbbi körbe tartozik. Az egyik az alacsonyabb lejtőkön nőtt ifjabb cédrusok közül mutat be kettőt gazdag táji környezetben. A másik a cédrus korábbi „ideálportréi"-hoz jobban hasonlító tökéletes koronájú példányt mutat be. A fa előtt megjelenő turbános lovas jelenti az autentikus környezetet. (A maronita, vagy drúz szertartások felidézése természetesen már túllépne a megengedett ismeretterjesztés fokán!) Az első mű, melynek készítője ismeretlen, magyar kiadványban is megjelenik. A *Délibáb* című képes naptár 1857-es kiadásában leírást olvasunk a Libanonról és viszontlátjuk metszetünket.[48] A leírás bibliai vonatkozásai kétségtelenek: „Az idősbek hatalmas fák voltak, melyek koronáikat rendkívül magasságra felemelik s ágaikat messze szétterjesztik... Valóban oly lelki emelkedettséggel és érzéssel pillant föl rájuk az utas, mintha valami magas család tisztes sarjadékai előtt állna, kik a sors csapásait megunván ezen magános helyre menekültek, melyet jelenlétükkel dicsőítenek, hol érintetlenül nőnek fel és királyi büszkeséggel tekintenek szét az alattuk elterülő kies tájra, melyet jobb napokban elődeik sajátjoknak neveztek."

A cédrus a királyok fája volt a Bibliában, hatalmi jelvény volta minden később előkerült vagy megfejtett ókori keleti írott forrásból is kiderül.[49] Ezt a méltóságot, jelentőséget, — noha az írott források nagy részét még nem ismerte — még egy XIX. századi ponyvakiadású naptár szerkesztője is tökéletesen átérezte és közvetíteni tudta olvasói felé.

45 *Lutz, J.—Perdrizet, P.:* Speculum humanae salvationis. Leipzig. 1909. Tom II. 146. Taf. 47.
Breitenbach, E.: Speculum humanae salvationis. Eine typengeschichtliche Untersuchung. Strassbourg. 1930. XXIV. fej. 69.

46 Egy jellegzetes példa: The Holy Bible containing the Old and New Testaments with explanatory notes and practical observations by *Thomas Scott.* London. 1855.
Irod.: *Moldenke H. N.—Moldenke. A. L.:* Plants of the Bible. In: Chronica Botanica. Waltham. Mass. 1952. 66 skk.

47 *Csontváry Kosztka Tivadar:* 37. jegyzetben i. m. „Láttam az asszonyok harcát, a Salamon koponyájának ráncát, láttam Noe beszámíthatatlanságát s Mózes koponyájának szarvát... Jól emlékszem a Salamon ítéletére, Saul erejére, tüzesfarkú rókák által a búzatáblák felégetésére, s arra a nagy háborúra, mely tevék állkapcáival ment végbe."
A leírásból nyomon követhető, hogy Csontváry „Salamon ítélete," „Noe részegsége," „Mózes és a törvénytáblák," „Sámson tüzesfarkú rókákat ereszt a filiszteusok gabonájába," „Sámson szamár (s nem teve) állcsontjával hadakozik a filiszteusok ellen" jeleneteket látott a Képes bibliában.

48 Délibáb 28. jegyzetben i. m.

49 Az ókori keleti forrásanyag és interpretációi:
Pritchard, J. B.: Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament. II. kiadás. Princeton. New Jersey. 1955. 23—29, 47—52, 72—99, 228—229, 243, 255—256, 268—269, 274—275, 278, 307, 331, 393.
Pritchard, J. B.: Supplementary Texts and Pictures. Princeton. 1969. 504—506, 524, 556, 559, 583, 641, 649, 650.
Sollberger, E.—Kupper, J. R.: Inscriptions royales sumeriennes et akkadiens. Paris. 1971. 47, 99, 107, 243, 246.
Falkenstein, A.: Die Inschriften Gudeas von Lagas. I. Roma. 1966. 46—54. *Falkenstein, A.:* Sumerische und akkadische Hymnen und Gebete. Zürich—Stuttgart. 1953. 137—182. *Hirsch, H.:* Archiv für Orientforschung. 20. (1963) 34—52. *Harmatta, J.:* (szerk.) Ókori történeti chrestomathia. Bp. 1965. 98, 102, 108, 110, 214, 227, 250, 251. *Komoróczy, G.:* „Fénylő ölednek..." Bp. 1970. 47, 48, 55, 143—155, 205, 210, 218, 237, 239, 271, 290, 292.
Az életfa kérdéséhez az ékírásos források szent fa interpretációjával kapcsolatban: *Genge, H.:* Zum „Lebensbaum" in den Keilschriftkulturen. Acta Orient. Hauniae 33/1971. 321—334.
Widengren, G.: The King and the Tree of Life ... Uppsala. 1951. 43, 193, 200—201.
Komoróczy, G.: A Biblia és az ókori kelet. (3. rész). Világosság. 15. V. 1974. 264—275.
A Biblia további összefüggéseihez:
Ohler, A.: Mythologische Elemente im Alten Testament. Düsseldorf. 1969. 154, 161, 183. *Keel, O.:* Die Welt altorientalische Bildsymbolik und das Alte Testament. Köln. 1972.
A fenti irodalmat röviden összefoglalva azt jelezhetjük, hogy a cédrusfa, cédrusolaj, cédrusillat az ókori keleti ékírásos kultúrákban különböző termékenységgel és hatalommal összefüggésbe hozható istenek és istennők attributuma, jelvénye himnuszokban, kultikus szövegekben. E kultúrák uralkodói, királyai pedig feliratikban, a róluk szóló történeti és irodalmi művekben gyakran jelennek meg úgy, hogy különböző erőfeszítéseket tesznek (háborúkat folytatnak) e cédrusfák anya-

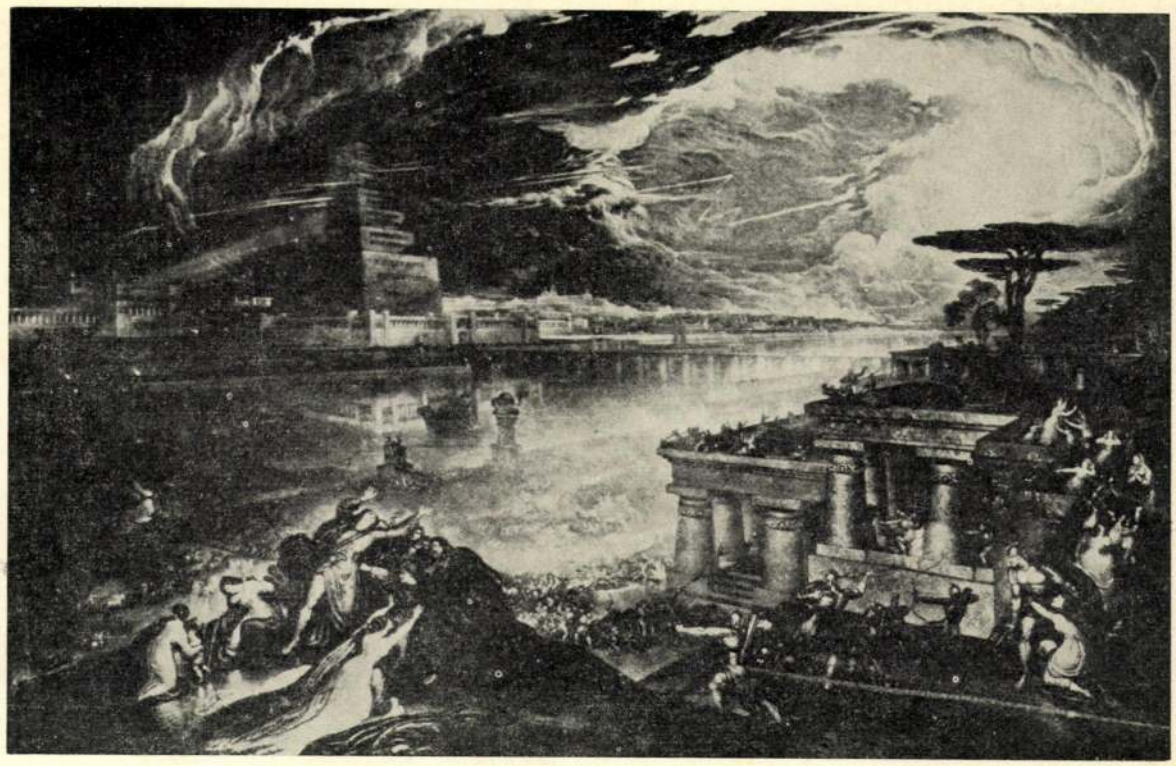

12. ábra. John Martin: Babilon bukása, 1819. (Patai J.: A Biblia képekben. Klasszikus és modern mesterek remekművei. Bp. é. n. 191 o. után.) Repro: Kovács Ferenc.

Az újkori bibliaillusztrációkban ez a méltóság a botanikai leírás alaposságával ötvöződik s alig, vagy csak elvétve tartalmaz látomáselemeket. Egyetlen kivétel a XIX. század első felében élt angol „történeti tájképfestő" *John Martin* bibliai tárgyú festészete, amelynek leghíresebb művei metszetmásolatokban bibliaillusztrációként egész Európában ismertek voltak.[50] Ezen kívül 1835-ben, miután már illusztrálta *Milton* Elveszett paradicsom-át, a művész önálló bibliaillusztrációkat is készített. (*John Martin* művészetéről már három monográfia jelent meg, a legutolsó 1975-ben, nagyméretű festményei a londoni Tate Galleryben láthatók, ennek ellenére, századunkban az elfelejtett mesterek közé tartozik. (Egyedül a XIX. század művészetének nagy vonulatait áttekintő *Werner Hoffmann* és a romantika ikonográfiai problematikáját részleteiben is kutató *Jan Białostocki* figyel fel oeuvrejének egy-egy darabjára!)[51] *John Martin* monumentális ókori történeti tárgyú és bibliai vonatkozású festményeiről joggal írta az egykorú kritika, hogy csak *Daguerre* panoráma képei versenyeznek vele a históriai hűség tekintetében. A művész utazók és történész, régész kutatók metszetei nyomán festette Babilon romjait, Egyiptom és Palesztina tájait és az ott található ókori kultúrák épületmaradványait. Ugyanakkor volt benne annyi romantikus hevület és Milton költészetén nevelkedett komor és tragikus páthosz keresés, hogy festményeit többé tette, mint régészeti-történeti kutatások illusztrációjává. A fény és a színek viszonyát kissé még a barokk festészet hagyományait továbbéltetve színpadi kellékként használta. Festményeit minden

gi és jelképi (nevükhöz illeszthető, dicsérő jelzőik között említhető) megszerzéséért, vagy mintegy az istenek hatalma földi képviselőikként már eleve „felségjelvényeik" közé sorolják a cédrusokat, melyek anyagát gyakran használják palotáik és államuk fő kultuszhelyei építéséhez.
Komoróczy véleménye szerint Ezékiel cédrus leírásában már erre a korábbi irodalmi hagyományra támaszkodik. Más vélemények szerint *(Ohler, Keel, Widengren)* bizonyos mithológiai elemek az Ószövetségben is fellelhetők. Daniel és Ezékiel cédrusfája csak jelentésének egyik rétegében uralkodókra utaló jelkép, egy mélyebb rétegében viszont olyan világfa, amelynek gyökerei a Tehom-ig (alvilágig) érnek, s összeköti az alsó világot a földi világgal és az éggel. Ez a világfa több távoli nép mitológiájában megjelenik.

50 *Pendered, Mary L.:* John Martin, painter. His life and times. New York. 1924.
Balston, Th.: John Martin, 1789—1854. His life and works. London. 1947.
Feaver, W.: The Art of John Martin. Oxford. 1975. Clarendon Press.

51 *Hoffmann, W.:* Das Irdische Paradies.... München. 1960.
Białostocki, J.: Romantische Ikonographie. In: Stil und Ikonographie. Studien zur Kunstwissenschaft. Dresden. 1966. 36. kép, 170—171. o.

szabálytalannak tűnő szerkesztési elv ellenére klasszicizáló rend uralja. Mindezzel együtt hatalmas vásznain hasító villámokban, vészterhes felhőkben, kitépett fákon, leomló épületeken jelenik meg az ókori nagybirodalmak bukása, vagy az utolsó ítélet monumentális látomása.

John Martin több festményén találunk cédrusábrázolást. Itt is feltűnően pontos volt. Igaz már pályája kezdetén, 1817-ben rézkarcsorozatban jelentette meg a különböző fák „jellemét".[52] A cédrusokat természet után tanulmányozhatta Angliában is, hiszen ekkor már tucatjával nevelték a Libanonról és a másik jelentős cédrushegyről az Amanusról idetelepített fákat az angol kertekben, sőt az angolok cédrusültetései már a XVIII. században német botanikusok, kertészek számára is mintaképül szolgáltak.[53] A kor vallástörténeti elképzelései szerint ezeket az angol kastélyok környezetében megfigyelt és lefestett fákat *John Martin* a babiloni zikkurat egyik terraszára helyezhette, mint a királyok és papnők által végzett termékenységi kultusz egyik fő kellékét jelentő szent fát, vagy az üdvözültek lelkét befogadó új Jeruzsálembe, vagy éppen a paradicsomkertbe állította. Utóbbira természetesen voltak évszázados hagyományok is az európai vallásos gondolkodásban és spekulációkban a paradicsomi fákkal kapcsolatban.[54]

John Martin utolsó festményét 1853-ban festette. Az Égi mezők című olajfestményen egymás kezét fogó fehérruhás lányok csoportja kígyózik elő egy folyó habjaiból és láthatóan a kép jobboldalán látható cédrusfák felé igyekszik, hogy ott folytassa táncát a cédrusok tövében.[55] Ez a látomás — noha részleteiben és kompozíciós elrendezésében nem hasonlít *Csontváry* Zarándoklásához — motívumaiban és szellemében anticipálja *Csontváry* festményét az egyetemes művészet történetében.

Feltételezésünk, hogy *Csontváry* művészetének előzményei között a német romantikusokon túl — amellyel a szakirodalom már korábban foglalkozott,[56] — feltétlen helye van az angol romantikának is, konkrétan elsősorban *John Martin* festészetének.

De kik ezek a nőalakok és mit keresnek az égi mezőkön és a cédruserdőben? Ezzel a kérdéssel érdemes kicsit nagyobb távlatban foglalkozni.

John Martin egyik monográfusa szép verssorokat idéz a habokból kikelő nők leírásához, a legendás Artúr király kertjében lévő vidám légi népség, az irisz szépségét megszégyenítő, tarkaszárnyú tündérek táncáról, akik cédrusok alléján lejtenek elő.[57] A párhuzam jó a cédrusokat ille-

52 *Martin, John:* Characters of Trees. London. 1817. Etchings published by R. Ackermann.

53 *Gothein, M. L.:* Geschichte der Gartenkunst. Jena. 1914.
Nissen, C.: Die botanische Buchillustration, ihre Geschichte und Bibliographie. Stuttgart. 1951.
A fenti munkákban történik említés egy XVIII. században működő botanikus, természettudós *Cristoph Jakob Trew* (1695—1769) munkásságáról, akinek két műve is jelent meg a libanoni cédrusokról. („Cedrorum Libani. Historia earumque character botanicus. Norimbergae. 1757." „Apologia et mantissa observationis de Cedro Libani et cedrorum Libani historiae pars. altera. Norimbergae. 1767.") Trew műveiben szó esik az angliai cédrusültetésekről, s ezek mintájára a szerző egész Európát szeretné beültetni a gyógyászati, kultúrhistóriai szempontból egyaránt fontos fával.
Az angol cédrusültetések után létrejött francia kísérletekről emlékezik meg, s további kísérletekre buzdít, *Loiseleur-Deslongschamps, M.:* 26. jegyzetben i. m.

54 John Martin Babilon bukása (1819), Józsua megállítja a napot (1816, 1817, 1849), Ninive leomlása (1828), Az utolsó ítélet (1839) című festményeire utalunk itt, valamint 1835-ben készült bibliaillusztrációira.
A cédrus helye a paradicsomi fák között az európai hagyományban az apokrif Mózes apokalipszis könyv és az ugyancsak apokrif „Ádám és Éva élete" és a Nikodémus evangélium alapján terjedt el. Ádám haláláról, temetéséről, a szájába ültetett magról, amelyből háromágú fa (cédrus-ciprus-fenyő) nő ki, amelyből végül Krisztus keresztje lesz, összefüggő történetként Jacobus a Voragine Legenda aurea-ja (De inventione crucis. c. fejezete) és a 13—14. századi ú. n. „Historienbibel" kéziratok emlékeznek meg. A történet ezen kívül szerepel világatlaszokban és óangol, középalnémet, latin nyelven különböző verses formákban is. A legendának a középkorban drámai feldolgozásai is voltak. A számtalan forrás közül egy középkori hagyományokra épülő magyar barokk munkát idézünk: *Molnár János:* Régi jeles épületekről kilentz könyve. Nagyszombat 1760. („Alkotott az Úristen minden féle jóízű gyümölcsös fákat a Paradicsomban, zöldellett ott szép sorban, szép rendben, hol tziprus, hol tzedrus, virágzott, bimbózott, gyümölcsözött, hol füge, hol narancs, hol pedig szép körtvélyes.") Ugyanez a könyv a Libanus hegyén lévő, „iszonyú magasságokra nevekedő" cédrusról is megemlékezik Theophratosra és a maronitákra (sic!) hivatkozva. *Irod.* (a paradicsomi fák, a Krisztus keresztjét alkotó cédrus vonatkozásában).
Kampers, F.: Mittelalterliche Sagen vom Paradiese und vom Holze des Kreuzes Christi. Köln. 1897.
Wünsche, A.: Die Sagen vom Lebensbaum und Lebenswasser... Leipzig. 1905.
Molsdorf, W.: Christliche Symbolik der Mittelalterlichen Kunst. Graz. 1968. (Első kiadás: Leipzig. 1926.)
Schlee, E.: Die Ikonographie der Paradiesflüsse. Leipzig. 1937.
Rost, H.: Die Bibel im Mittelalter. Augsburg. 1939.

55 John Martin: The Plains of Heaven. 1853. o. v. London. Tate Gallery.

56 *Jászai, G.:* Csontváry. Kritikai jegyzetek. München. é. n. Druck Heller u. Molnár. *Perneczky, G.:* Vita a cédrusok tövében. (1967) in: Tanulmányút a Pávakertbe. Bp. 1969.

57 *Feaver, W.:* 50. jegyzetben i. m. idézi *Bulwer-Lytton, E.:* King Arthur. Book. III. st. 69. („Adown the cedarn alleys glanced the wings) of all the painted populace of air, (whatever lulls the noonday, while it sings) or mocks the iris with its plumes, is there.")

tően, bár szó sincs kerti alléről a képen, a nőknek sincs szárnyuk, így sem tündérek, sem angyalok. Külsőre leginkább a klasszicizáló romantika nimfáira emlékeztetnek. Hasonló ruhájú nőalakok gyakran láthatók — bár kissé merevebb tartásban staffázs figuraként — a magyar festészetben *John Martin* kortársa, *id. Markó Károly* vásznain. Kicsit vaskosabb dámákként *Donát Jánostól Molnár Józsefig* több magyar festő megkísérelte elhelyezni őket tájban, barlang elé, folyóban, antik romok között, varázserejű látomás azonban nem lett egyszer sem a kompozícióból.[58] *Lotz Károly* lenge hölgyei, többnyire antik öltözetben kicsit mozgalmasabban, nem egyszer polgári erotikával fűtötten jelennek meg a XIX. század végén paloták, középületek: múzeumok és pályaudvarok falán, *Székely Bertalan* magyar királyi udvarba helyezi el kicsit tanmesének szánt táncosnőit — szó sincs nála a velük való azonosulásról —, s csak *Szinyei Merse Pál* kísérletezik ifjú korában meglehetősen eredménytelenül a testközelbe hozott antikvitás eleven megjelenítésével.[59] Úgy tűnik a magyar művészetben Euridiké nimfa véglegesen meghalt a XIX. században, s a táncnak, mozgásnak *Izsó Miklós*on kívül nem volt hiteles megjelenítője, ő meg nők, nimfák táncával nem foglalkozott, a kultikus tánc problémája történeti távlatokban nem érdekelte.[60]

Ezt a kérdést pedig a XIX. századtól nemcsak a festészet, de a régészet, vallástörténet, mitosz- és kultuszkutatás egyaránt feszegette. Írott források hiányában megfejtetlen maradt a knossosi palota freskón lévő fehér ruhás lányok táncának jelentése,[61] de mivel az elérhető antik források nyomán levont következtetések egy összefüggő, előbb a hellének minden korszakára és kultúrközpontjára általánosított fakultuszt tételeztek fel, már korábban is, majd a világ minden részén megfigyelhető jelenségek alapján, etnográfiai, összehasonlító vallás és kultúrtörténeti szempontok szerint rendezett fa- és szent liget-tisztelet kutatás bontakozott ki, az ábrázolás a nézők számára

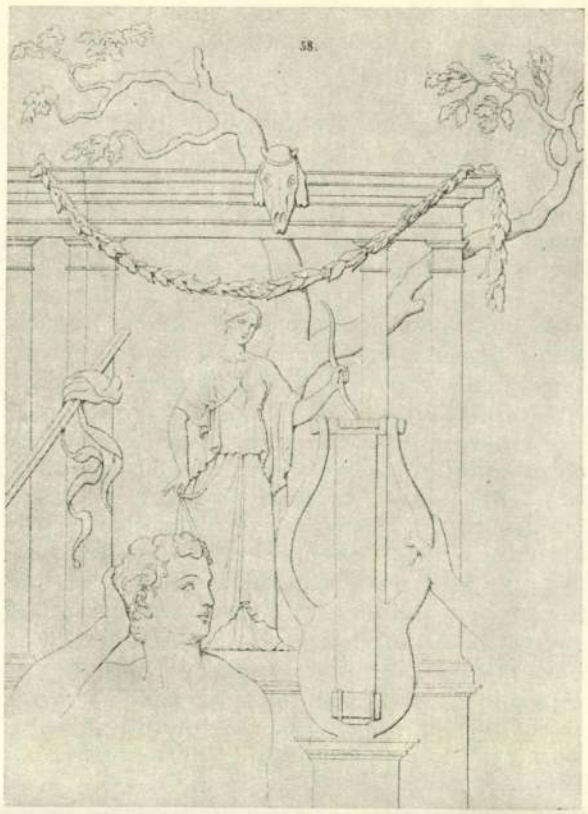

13. ábra. Carl Boetticher rajza Artemis istennő egy fa-aediculaja ábrázolásáról az istennő alakjával. (Carl Boetticher: Der Baumkultus der Hellenen. Berlin. 1856. 58. kép után.) Repro: Makkay György.

58 Néhány példa a felsorolt motívumokra:
id. Markó Károly: Euridiké halála. 1847. o. v. 28,5x41 cm. Bp. Magyar Nemzeti Galéria. ltsz. 3075 T.
id. Markó Károly: Árkádiában. temp. p. 59x80 cm. Bp. Magyar Nemzeti Galéria ltsz. 1715 T.
Donát János: Hébe. o. v. 63,7 cm x 51,2 cm. Bp. Magyar Nemzeti Galéria. 3107 T.
Donát János: Mitológiai jelenet. (Orfeusz az alvilágban). 1819. o. f. 135x151 cm. Fényképe MTA-MKCS-C-I-62-114.
Molnár József: Euridiké halála. é. n. Fényképe MTA-MKCS-C-I-62 188. Molnár József: Fürdő leányok. 1860. o. v. 157x126 cm. Magyar Nemzeti Galéria. ltsz. 1390. T.

59 *Lotz Károly* A régi műcsarnok lépcsőházának falfestményeire, a Lipthay palota falfestményeire, s más *Ybl Ervin:* Lotz Károly monográfiájában (Bp. 193) bemutatott műveire gondolunk. *Székely Bertalan* V. László és Cillei c. festményén látható táncosnőkre, *Szinyei Merse Pál* Pogányság, Faun c. kompozícióira utaltunk.

60 *Fülep L.:* Izsó Miklós. M. É. 1953. 1—2. 13—31. *Fülep, L.:* Magyar művészet. Bp. 1923.

61 1899-től ásott Sir *Arthur Evans* Knossosban, 1914-ig, minden évben.
Csontváry festménye szempontjából fontos, hogy a lombos fák körül lányok táncát ábrázoló knossosi freskók az 1900-as években már ismertek voltak, sőt, mint feljegyezték, „lázba hozták egész Európát".
Irod.: Schefold, K.: Archäologische Ausgrabungen. In: Das Atlantisbuch der Kunst. Zürich. 1952. 700—707.
A kelet „felfedezések" hatásáról: *Künzl, H.:* Der Einfluss des alten Orients auf die europäische Kunst besonders im 19. und 20. Jahrhunderts. Köln. 1973. Dissertatio.
Megfejtési kísérletek vallástörténeti kérdésekben a kréta-mykenei kultúra vallási képzeleteivel kapcsolatban: *Evans, R.:* The Mycenaen Tree and Pillar Cult. Journal of Hellenic Studies 1901. *Nilsson, M.:* The Minoan Mycenaen Religion and its Survival in Greek Religion. 2. rev. ed. Lund, 1950.

könnyen érthetővé vált.[62] Ezekben a kutatásokban a bibliai cédrusokkal kapcsolatban is új szempontok kerültek előtérbe.

Egy XIX. század eleji, a görögök fatiszteletével foglalkozó könyvben még csak feltevés formájában szerepel, hogy egyes görög istenekkel kapcsolatos kultuszformákban szerepe kell, hogy legyen a cédrusfa tiszteletének,[63] a XIX. század közepén Carl Boetticher által írt Der Baumkultus der Hellenen című könyvben azonban már szó esik Pausanias leírására hivatkozva az Orchomeniták által tisztelt cédrusligetről, melyben Artemis kultuszképmása függött.[64] Ezt az Artemist a könyv szerzője már a temnosi Aphrodité egyik alakjának látja, s a termékenységi istennőként tisztelt ephesosi Artemis rokonának. A Libanon környékének helyi kultuszait keresve a kutatók rábukkannak erre az Aphrodité—Artemisre, akinek a hellenisztikus korban ott temploma is volt, valamint a már korábban is ismert Adónis mondára, amelyet a hagyomány szintén e helyre lokalizált. A közeli városban Byblosban sajátos kultuszcselekményekkel ünnepelték Adonis halálát *Lucianus* De dea Syria című művének 6 fejezete szerint.[65] Ebben az ünneplésben nagy szerepe volt a város nőinek, akik az ünnep első napján hangosan siratták Adonist, majd egy nap múltán őrjöngő örömmel önnepelték táncokkal és énekekkel, hajuk levágásával vagy azzal, hogy ezen a napon a városba érkező idegeneknek adhatták magukat, hogy a visszatérő Adonissal így egyesüljenek.

Ezek az antik források gyorsan, néha persze elhamarkodottan és költői módon kerekítve, kapcsolatba kerültek a bibliai leírásokkal, Ezékiel könyvének Tammuz siratás jelenetével, sőt még az Énekek éneke csodálatos képanyagával is, melyet egyre kevésbé kezdtek tudósok és közönséges olvasók egyaránt keresztény szimbólumok előképeként szemlélni.

Nem feladatunk e kérdéskör vallástörténeti összefüggéseinek kritikus és részletes kutatása. A kitéréssel csak arra szerettük volna felhívni a figyelmet, hogy a mindig továbbélő antikvitás egyes vonásai és szellemisége ismét újraformálódott a XIX. században, a régészeti, vallástörténeti és mítosztörténeti kutatások spekulációi pedig az irodalomban és a képzőművészetben is éreztették hatásukat. *John Martin* festményében, ahonnan elmélkedésünk kiindult, természetesen nincs benne e gondolatkör minden vonása, de az mégsem csak egyszerű formai kérdés, hogy az égi mezők képében számára már nemcsak a hagyományos keresztény paradicsom, de az eliseumi mezők, a titokzatos múlt emberi kultúrát szülő mezői, az ókori kelet cédrus és mirrhaillatú tavaszi, nyári ünnepeinek emléke is megjelenik egy monumentális kompozíción.

„Az ókori közel-kelet, egészen körülbelül száz évvel ezelőttig, fő tanújaként egyedül a héber Bibliát vallhatta — írja *James B. Pritchard* 1950-ben Princetonban megjelent ókori közel-keleti szöveggyűjteménye bevezetőjében. — Száz év leforgása alatt viszont a felfedezések, magyarázatok és ásatások segítségével az ókori Egyiptom, Mezopotámia, Kisázsia és Szíria új információk tömegével vált elérhetővé.[66] A korábbi tudományos kísérletek, s ezekből *Pritchard*, a XVII. századtól kezdve többet is felsorol, a Biblián kívüli források közül a fennmaradt és elérhető csekély egyiptomi vonatkozású anyagra támaszkodhattak csupán a görög—római irodalom mellett illetve annak segítségével. A XIX. század végén az arab források alaposabb kutatása, a hetvenes évektől pedig az ékírásos feliratok kiadása is megkezdődött. *Eberhard Schrader* Die Keilinschriften und das alte Testament c. könyvének népszerűsége 1872-től több kiadásban mutatkozik. Az ezzel kapcsolatos felfedezésekről még a hetvenes években a magyar Archeológiai Értesítő is közöl anyagot *Pulszky Ferenc* tollából.[67].

A tudományos felfedezéseket — különösen, amelyek még töredékesek — könnyen követheti a népszerű kerekítés, vagy az új mítoszalkotás. Az ókori kelet, mint az emberi történelem kezdeteinek színhelye, évszázadok óta már azért is foglalkoztatta Európa különböző népeinek történészeit, régiségbúvárait és mítoszalkotóit, mert ezeken a tájakon és népek között saját népük őseit és eredetét is gyakran keresték. A középkori krónikaírók az ószövetségi pátriárkák és nemzetségfők, vagy azok fiai között keresték népük őseit — s ebben a magyar *Anonymus* vagy *Kézai Simon* nem egyetlen, vagy sajátos példa[68] —, az újkori mitográfusok viszont az újonnan, részletesebben megismert népek és kultúrák körében.

62 Legnagyobb hatású eredménye: *Frazer, J. G.:* The Golden Bough. A Study in Comparative Religion. I—II. London 1890. Második kiadás: I—III. London. 1900. Harmadik kiadás I—XII. London 1911—16. Magyar nyelven szemelvényes kiadás: Az aranyág. Bp. 1962. Fontos még: *Murr, J.:* Die Pflanzenwelt in der griechischen Mythologie. Innsbruck. 1890.

63 *Dierbach, J. H.:* Flora mythologica. Frankfurt. 1833. 48. o.

64 *Boetticher, C.:* Der Baumkultus der Hellenen. Berlin. 1856. 51. o. 45, 46, 47, 48. kép, 141. o. 218. o.

65 Lucianus De dea Syria. 6. fej. Magyar nyelven Lukianosz Összes művei II. Bp. 1974.

66 *Pritchard, J. B.:* Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old testament. Princeton. 1950. XIII—XV. o. (Introduction)

67 *Pulszky Ferenc:* Smith György felfedezései a British Museum assyr ékiratos agyagtéglái között. Archeológiai Értesítő. 9 (1875) 101—102.

68 *Szücs, J.:* Kézai-problémák. In: Középkori kútfőink kritikus kérdései. (Szerk. *Horváth János* és *Székely György.)* Bp. 1974. 187. skk. *Anonymus:* Gesta Hungarorum. *(Pais Dezső* fordításában *Győrffy György* bevezetőjével és jegyzeteivel. Bp. 1975.

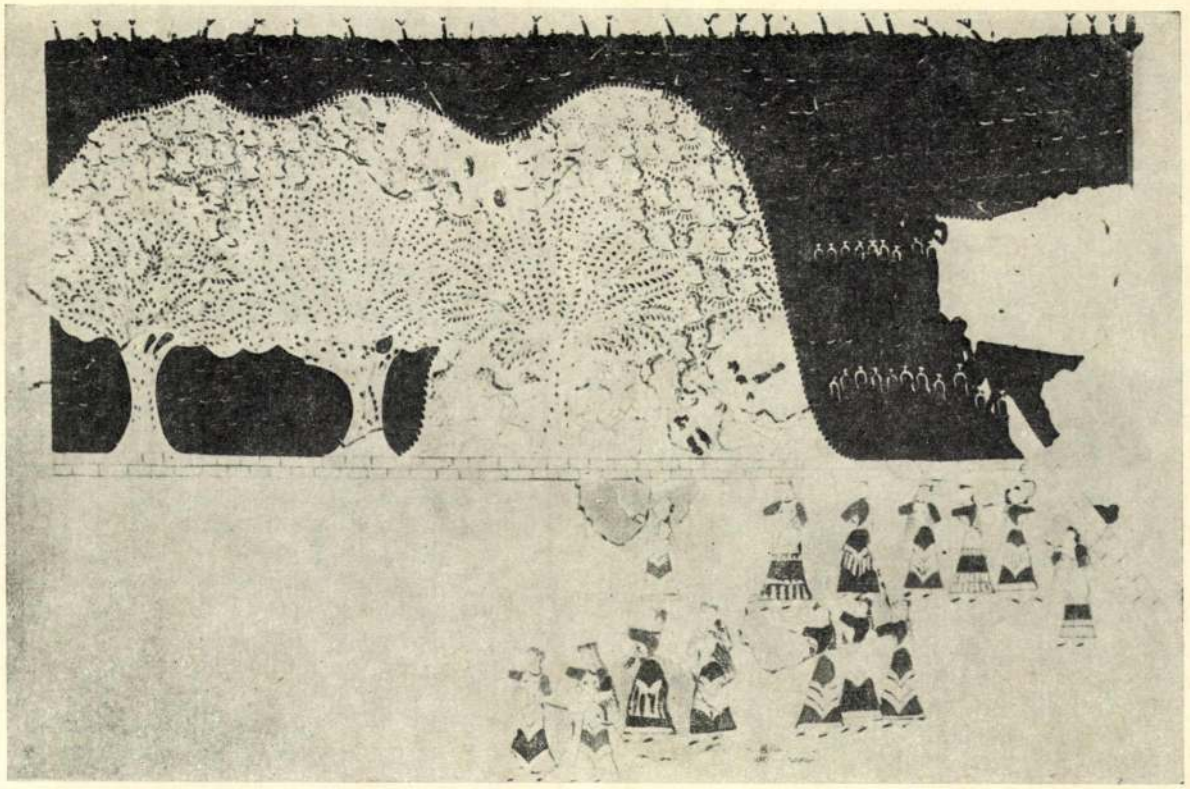

14. ábra: Falfestmény részlet a knossosi palotából. Ünnep a szent fák alatt. I. e. 17—16. század. (Charbonneaux, J.—Fabre, P.: Historie générale des Religions. Paris. 1948. 18. o. nyomán.) Repro: Makky György.

E kérdéscsoporttal már *Csontváry* cédrus értelmezésének legsajátosabb rétegéhez érkeztünk: a cédrus és a magyarság kapcsolatának felvetéséhez.

„Hunniának van hitele — Magyarország nincs bevezetve a világtörténelembe" — írja keserűen *Csontváry* a már idézett Energia és művészet című tanulmányában. Hosszabb írásai közül A tekintély című pamfletje foglalkozik a magyarság őstörténetére vonatkozó elképzeléseivel. Ezen kívül töredékes feljegyzéseiben is bőven találunk erre a témára vonatkozó mondatot. A lángész című írásában és *K. Lippich Elek*hez írt leveleiben is visszatér Attila és az ős-magyarok nyomainak keresése.

Az idézett mondatban nincs szó sem a baalbeki áldozókőnél megjelenő Attiláról, sem az arany csipkés szoknyában, hímzett pártában az Eufrátnál házakat, erődöket építő hunmagyar asszonyokról, sem a Kisázsiában, Anatóliában, Szíriában, Mezopotámiában, Perzsiában és Turkesztánban fellelt rokonokról, az állattenyésztő elődökről stb. Mégis összegezve feltárja ez a mondat az ős-kutatás egyik okát. Csontvárynak ebben a kérdésben is voltak elődei a XIX. századi magyar kultúrhistóriában, sőt a művészetben is. „Amely nemzetnek nincsenek saját nyelvén monumentumai, az keveset, vagy semmit nem érdekli a tudósokat! — állapítja meg nyolc évtizeddel korábban hasonló keserűséggel Rajzolatok a Magyar Nemzet legrégibb Történeteiből című könyve egyik mellékes mondatában a magyar őstörténetkutatás romantikusa: *Horvát István*.[69]

Az írott ősi nyelvemlékek hiányát igen sokféle módon igyekeznek pótolni a XIX. században. „Örömmel tapasztaltam ... hogy a magyar nyelv tán az egész ó világ nyelveinek gyökere és anyja — írja — A magyar nyelv eredetiségéről című 1824—1831 között keletkezett tanulmányában *Berzsenyi Dániel*, majd latin, német és tót szavak magyar eredetét igyekszik kimutatni.[70]

Horvát István körülményesebben és hagyományosabb módon a Szentírás felé fordul. „A Szent Írás tele vagyon a XI—XIV. századi magyar oklevelek neveivel — állapítja meg — Pözsög a

69 *Horvát István:* Rajzolatok a Magyar Nemzet legrégibb történeteiről .... Pest. 1825. 151. o.

70 *Berzsenyi Dániel* Összes művei. Bp. 1956. 762. Berzsenyi etimológiájának jellegzetes példái: Apolló — apó-ló vagy ap-ol-ló = ójni, oltalmazni, melegítő, éltető. Herakles, -Her-ag-lo-es azaz híres -agg-jó- es vagy ős, stb.

Szentírás mindenfelé a régi magyar nevektől!"[71]

Magyarázatai erre: Salamon felesége magyar volt, Szent Hieronymus Jeruzsálemben (Salamonvárában) szittya nyelvet beszélő jász tudós férfiú, a magyarság őshazája a „philisteusok földje, a magyarok ősei philisteusok, azaz párthus szityták."

Nem szükséges itt e következtetések kritikáját adnom, hiszen bevezetőjében maga a szerző is megjegyzi: „Vadaknak s talán őrültségeknek is látszanak előadásaim, mivel szokatlanok." *Horvát István* írásai az egykorú és későbbi kritikák ellenére népszerűek voltak, néhány esetben irodalmi, művészeti alkotások témaválasztását, motívumait is magyarázzák.

Magyar volt *Horvát István* és *Berzsenyi* szerint egyaránt a líbiai Herkules. „Rettenetes ember volt ez a Magyar Herkules — írja *Horvát* — mivel hatalmát, erköltseit, tetteit, tsudáit az emberi nyelv ma is anélkül hogy tudná, emlegeti." *Berzsenyi* A magyarokhoz című versében ugyanezt költői formában így fogalmazza meg: „Mert régi erkölcs s szpártai férfikar / Küzdött s vezérlett fergetegid között; Birkózva győztél, s Herkulesként / Ércbuzogány rezegett kezedben."[72]

Amikor az őstörténettel kapcsolatos romantikus spekulációkra visszatekintünk, nem szabad elfelejtenünk, hogy mindennek nemcsak múltbatekintő, hanem jövőépítő feladata is volt a XIX. század elején, s ez az örökség továbbélt századunkban elsősorban *Ady* és Csontváry művészetében.[73] (Adytól csak néhány cím, verssor: Góg és Magóg fia vagyok én, Ima Baál istenhez, Az ős Kaján, Bölcs Marun meséje, A muszáj Herkules, Bús Ahasvérok májusa stb.)

„Feltámadt, jön, s lesz ismét a Madjarnak aranykora — írja Magyarok ázsiai emlékei című, szintén bibliai források értelmezésére épülő írásában 1845-ben Bizoni Károly — Európában szintén első honra átvarázsolt tulajdona, és a keleten hajdan világolt példánykint — nyugotot is keleti fénnyel derítő, s tiszta erkölcs ragyogásával átözönlő vezércsillaga."[74]

Nagy kérdés ebben a korban a magyar nemzet életkora. *Széchenyi* a Hitelben az őshazakeresőkkel ellentétes álláspontot állva igen fiatalnak tartja a magyar nemzetet. „Ifjúságának nevezetes jelei közé számítom azt is — írja — hogy arány nélkül több költői sajátság s tehetséggel bír, mely képzelete forrásából fakad, mint az ítélet komolyabb tulajdonaival, melyek inkább régibb nemzeteknél fejlődnek ki."[75]

Széchenyi e megállapítását *Balázsfalvi Orosz József* már 1832-ben erősen bírálja, éppen az „óriás régiségbúvár *Horvát István* nyomós felfedezéseire" hivatkozva.[76]

Csontváry írásaiban *Széchenyi* már abszolút tekintélyként szerepel, feljegyzéseiben a Hitel és *Széchenyi* más műveinek egyes mondatait kis változtatással, vagy szórul-szóra közli idézőjel nélkül, teljesen azonosulva tartalmukkal.[77] Csontváry elképzeléseiben mind a régi, mind a fiatal fajra utalásra találunk példát a nemzet életkorára vonatkozóan — éppen a cédrusok életkorával kapcsolatos fejtegetésekben. („Csendes szerénységben él a cédrus, ezredekre kiható türemmel — türelemmel kell élnie egy nemzetnek is, amíg a

71 *Horvát, I.:* i. m. 19—20. Jeruzsalem Salamonvára összefüggésében Horvát valódi antik forrás adatait igazítja egy kissé elméleteihez. Josephus Flavius A zsidó háború c. műve V. könyve 10. fejezetében írja, hogy a korábban kanaaniták által lakott Jeruzsálemnek Solyma volt a neve Dávid király uralkodása előtt. (v. ö. Flavius Josephus: i. m. magyar nyelvű kiadása) Bp. 1958. 436. o.

72 *Berzsenyi Dániel* Összes művei. Bp. 1956. 126. o. A vers 1796—1810 között több változatban.

73 Ady és Csontváry művészetének kapcsolatáról v. ö. *Németh, L.:* Csontváry-anno 1975. In: *Gerlóczy, G.—Németh, L.:* i. m. 22. o.

74 *Bizoni, K.:* Magyarok ázsiai emlékei, vagyis ázsiai utazás helyett, több ezer esztendők alatti történetírók nyomán. Pest. 1845. 50. o.

75 *Széchenyi, I.:* Hitel. Pest. 1830. VIII. fej.

76 *Balázsfalvi Orosz, J.:* Gróf Széchenyi István az író. Pozsony. 1832. „Ha az óriás régiségbúvár, Horvát István nyomós felfedezéseit elmellőzöm is, és csak a mindennapi történetkönyveinkből meritem az adatokat, ezek szerint nem hihetem, hogy a Magyar Nemzet, mely olly nagy idő lefolyása alatt hadi vitézségének, státusokosságának férfiúi érettségének és egyéb jeles tulajdonainak, sokszor a legmostohább körülményekben is, számlálhatatlan jeleit bizonyítaná be, ma „fiatal"-nak neveztessék. Hanemha azon csuda képzettel töltöm el fejemet, hogy a Magyar Nemzet minden eddig elenyészett, vagy most meglévő népeknél hosszabb életre van rendelve, mit én néki a legbuzgóbban óhajtok ...."

77 *Széchenyi Hitel* c. művét többször említi *Csontváry* írásaiban. Megállapítható, hogy a Hitel bevezetője, a Rendelések feleslege (szederfaültetés, selyembogártenyésztés), Magyarországnak kereskedése nincs c. fejezetből, a Nemzetiség (nemzetek és fák, tölgyfák korának, fejlődésének egybevetése), s a kiművelt emberfő c. részek függnek a legszorosabban össze a Csontváry írásaiban fellelhető nemzetjavító szándékok megfogalmazásával. *Csontváry* K. Lippich Elekhez írt 1909-es levelében kicsit szabadon átfogalmazott Széchenyi idézetet mond el saját maga nevében („Én nem a gazdag Magyarországtól várom Hazám újjászületését, hanem a zseniális szellemű egyénektől ....").
Az 1831-ben kiadott Világ szintén sokat olvasott könyve lehetett Csontvárynak. A magyar múlt c. rész, A magyarság átalakulása nemzetiség és közértelmesség által c. fejezet, s leginkább pedig Széchenyi költői szépségű álma a magyar jövőről, amelyben az „idők szelleme" előbb a magyarság gyermekkoráról, majd lelki és testi erejéről emlékezik meg, visszatérő képeket, mondatokat ihletnek Csontváry írásaiban.
V. ö. *Gerlóczy, G.—Németh, L.:* i. m. 42, 44—46, 47, 56, 57, 87, Csontváry töredékes dokumentumai. Pécs, Janus Pannonius Múz. adattára 12,b („Széchenyi Hitelével nem törődtünk...").

koronáját nem éri el. Azt tudtuk, háromezer évig a cédrus még nem cédrus, a negyedik ezredben bontakozik a koronája, s ezzel utat mutat a nemzeteknek a kitartásra.")[78]

A Bibliából és az antik történetírók ország és népneveiből rekonstruált Madajara (Média) a reformkori szerzők képzeletében — egy viszonylag háborítatlan korszakában — „boldog köztársaság" ahol „eleink jó erkölcsű, igazságszerető emberek voltak."[79] Fővárosa Ek-batana, ahol pompás templom állott egy oltárral, melyen állandóan égett a tűz, a természetet megelevenítő és termékenyítő napnak ábrázolatával."[80] A főváros egyes elképzelések szerint Baalbek lesz s könnyen lehet, mert a Bibliában rettenetes bálványozásokkal és tiltott termékenységi szertartásokkal kapcsolatban említett B'aál isten neve a XIX. századi magyar kultúrhistorikusok, nyelvészek körében egyre nagyobb tiszteletnek örvend, s lassan még magyarországi helynevek költői etimológiai megfejtéseiben is megjelenik (Bál-adon — Balaton jelentése: Isten úr).[81]

Már az eddig elmondottakból is kiderül, hogy a XIX. századi őstörténeti spekulációk távol voltak attól, hogy zártkörű tudományos viták témái lettek volna.

Témánk szempontjából igen fontos, hogy az őstörténettel foglalkozó könyvek, írások szerzői között festő is akadt. Legjelentősebb forrásunk e kérdésben a pictor academicus *Kiss Bálint* Magyar régiségek című könyve, mely Pesten jelent meg 1839-ben, s melyet a szerző a mindenek urának, majd az „általa sok viszontagságok között is csudálatosan megtartott és vezérlett... régi tisztes magyar nemzetnek" ajánlott, majd ezután személyes ajánlásával *Kossuth Lajos*nak elküldött.[82]

A könyv a magyar nemzet szülőföldével, a nemzeti magyar név értelmével és eredetével, a hunus-magyar betűkkel, a régi „madjarok" lakóhelyeivel, vallásával és szokásaival foglalkozik. Bevezetőjében a szerző feltűnően hangsúlyozza, hogy írásának célja nem a „nemzeti kevélység" szítása, mert „minden nemzet tiszteletre méltó, bármely lépcsőjén álljon is a tökéletesedésnek, az Isten kertjében egy haszontalan növény sincs: a folyó fűnek, a csípő csalánnak, a kötelőzködő bojtorjánnak is van haszna."

A továbbiakban kiderül ezért, hogy nem ezekkel az apróbb, bár hasznos növényekkel azonosítja a magyar nemzetet, hanem egyik ősének nevét „az ó testamentomi szent írók könyvében megtalálható névformák" egyikével magyarázva, egyenesen a libánusi cédrusfával. Az ősi lakóhelyek között a legősibb nála is Médiával azonosul, a magyarok istene pedig Jó, Élő, ezenkívül „nevezték még az Istent Bélnek, vagy Bálnak" — írja *Kiss Bálint*, mely sok magyar helynévben fennmaradt.[83] Ebben az okfejtésben a Balaton és Baalbek vagy a Bélkő és a Balkán közelebb kerül egymáshoz.

Kiss Bálint feltevése szerint Magyarországon vannak „helységek, vidékek, folyóvizek, sok családok és magános emberek is kiknek neveik még Ázsiából kerültek, de amelyeknek értelmük már a magyar nyelvből kiavult, mindazáltal a zsidó és chaldeai régi írásokban fennmaradt. Ezek közzül is egynéhányat feljegyzek — elől tévén a zsidó, vagy chaldeai szót, utána az azzal egyező nevet, ahol szükségesnek láttam, ezek után pedig a szóknak jelentését." E jelentés csokorban, ahol jelen van At-laah- Atil(a), mint jele a fáradtságig dolgozottaknak, Árpád, mint fundamentum, támasz, erősítő, a következő szavak szerepelnek: Almug — Almus -libanusi czédrus.[84]

Meg kell mondani, hogy *Kiss Bálint*, vagy ma még ismeretlen forrása, itt Anonymussal szemben etimologizál, aki a magyar almu (álom) szóból és a latin almus — kegyes — ből származtatja Álmos vezér nevét.[85]

Az általa idézett héber szót almyggim alakban még 1744-ben Celsius Hierobotanicon című művében használta cédrus jelentésben, azonban már a XVIII. század végétől Linné azonosítása nyomán csak kevesen vitatják, hogy az 'erez szó jelenti elsősorban a héberben a cédrust.[86]

Nyelvi szempontból tehát még részleteiben is elavult az etimológiai okfejtés a XIX. században. Ha viszont abból a szempontból nézzük, hogy a cédrus — jelvényt évezredek óta igen sok kultúrában vagy a legfőbb uralkodó, vagy a legfőbb istenség kapta attributumként, materiálisan, vagy jelképesen, teljesen logikus, hogy Álmos nevéhez fűzte a szerző, valamilyen magyarázattal ezt a je-

78 *Gerlóczy, G.—Németh, L.:* i. m. 91. o.
79 *Bizoni, K.:* 74. jegyzetben i. m. 26. o.
80 *Bizoni, K.:* 74. jegyzetben i. m. 51. o.
81 *Bizoni, K.:* 74. jegyzetben i. m. Szótár. Bál-adon. címszó. Bizoni szótárának megfejtései részben önálló találmányok, részben *Kiss Bálint* 1839-ben megjelent Magyar régiségek c. művében található szótár „megfejtéseit" veszik át.
A Bál-adon, szófejtés már Kiss Bálintnál is fellelhető.
82 *Kiss Bálint;* Magyar régiségek. Pest. 1839. 1. o.
83 *Kiss, B.:* i. m. 179. o.
84 *Kiss, B.:* i. m. Szótár. Almug, At-laah, Arpad címszó.
85 *Anonymus:* i. m. 3. fejezet. (Magyar fordításban: „Mivel tehát az alvás közben feltűnő képet magyar nyelven álomnak mondják, és az ő születését álom jelezte előre, azért hívták őt szintén Álmosnak. Vagy azért hívták Álmosnak — ami latinul annyi, mint szent —, mivel az ő ivadékából szent királyok és vezérek voltak születendők.")
86 *Celsius, O.:* Hierobotanicon. Upsaliae. 1744. 8. fej. 74, 134. o. Említi és cáfolja cédrusokról írt második művében *Trew J. C.* 53. jegyzetben i. m. A. (Almyggim, Algummim — Ligna pretiosa ex India Orientali, Sandali).

15. ábra. Kiss Bálint: Vérszerződés. 1840-es évek. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Galéria. Foto: Petrás István.

lentést. *Kiss Bálint* részletesen idézi Anonymus leírását a törzsszövetség létrehozásáról, sőt a vérszerződés jelenetét magyar történelmi rajz, metszet, majd festménysorozata első képéül a negyvenes években vizuálisan is megkomponálta.[87] Álmos cédrussal azonosítása ismeretében már teljesen világos, hogy ezt a jelenetet miért helyezte el egy óriási fa árnyékába.

Kiss Bálint Magyar régiségek című könyvében arról is szó esik, hogyan imádkoztak, áldoztak „valami erdőben, vagy kősziklák tetején, vagy forrás, folyóvíz mellett" az ősök. Az erről szóló jól ismert magyar középkori források mellett, sőt azokat megelőzően szó esik ismét a bibliai előzményekről: Noe áldozatáról, Ábrahám tölgyeséről, s a Bírák könyvében emlegetett erdővel övezett B'aál oltárokról. Ugyanitt veti fel azt a különben más országok képzettebb vallástörténészei által is képviselt összefüggést, hogy a már említett byblosi Adonis kultusz, a gyász, a tánc és a hajvágás korábbi előzményekre vezethető vissza, talán a szíriai Astarte vagy más helyi istennő kultuszára. Ezután igen hirtelen áttér *Kiss Bálint* őseink éneklő — táncoló ünneplésének leírására, amikor „ifjak és leányok egymás kezét megfogva „táncoltak a „sátoros ünnepeken". „Az ének nótája kevés hangokból állott — írja — valamint, hogy a régiek sípjának, vagy tilinkójának is csak három lyuka volt."

Ezek után már csak az öltözeteknek szentelt fejezeteknél kellett utánanézni Kiss Bálint leírásainak, hogy ezáltal talán még *Csontváry* festményéhez is közelebb jussunk.

„Különösen pedig a régi magyar asszonyi öltözet maradványa volt még a feljebbi századokban az, hogy minden ruhájuk fejér volt, mellyért neveztettek ők fejér személyeknek is; de ma már ... a babyloni és sineári tarka köntösökben in-

87 Kiss Bálint Vérszerződést ábrázoló művei közül egy ceruzarajz található a Magyar Nemzeti Galériában. (560x770 mm. ltsz. 1954—5423. Megjelent: *Szabó, J.:* Magyar rajzművészet, 1849—1890. Bp. 1972.)
Irodalomból ismeretes egy hasonló témájú olajfestménye: „A frigy szentesítése Almos alatt Ázsiában 884-ik évben."
Vászonra 19" magas, 28" széles" In: *Kelemen Lajos:* Művészeti adatok az Erdélyi Múzeumi Egyesület irománytárában. *Művészet,* 1912. 222—223.
Egy másik adat szerint Beodray Karácsonyi László az 1850-es években tíz magyar történeti kép festésével bízta meg a művészt, köztük az „Álmos alatti vérszövetség" témájával. In: *Nővilág.* (Szerk. Vajda János) Pest. 1857.

kább gyönyörködnek, szebbnek vélvén lenni ezekben magokat."[88]

Kiss Bálint nem adott leírást, vagy részletes tanácsot arra nézve, hogyan kell a hazája múltját ábrázolni akaró festőnek a „magyar régiségek" általa összegyűjtött csokrát kompozícióba építeni. Következtetéseit igyekezett tudományos rendszerezésben közölni, s nem adott művészeti ábrázolási sémákat. Műve mégis — akár egykor *Cesare Ripa* híres Iconológiá-ja a barokk művészet számára — eszmei és tárgyi forrásul szolgált saját képeihez, sőt olykor kortársai és utódai műveihez is.

Az ábrázolt motívumok eredete *Kiss Bálint, Ligeti Antal* és mások írásai és művei alapján *Csontváry* Zarándoklása esetében is jól feltérképezhető. Mint láttuk, írott és ábrázolt előképek alapján az egész festmény felbontható, részekre szedhető. További idézetekkel jelezhetnénk a táncoló lányok, a sípoló zenész, a várakozó lovasok mellett a cédrusok tövében álló fehér és fekete ló „jelentését", s forrásokkal, elképzelésekkel való összefüggését. *Ipolyi Arnold* XIX. század második felében megjelent Magyar mitológiája — bár a cédrusok jelenlétét a magyar népköltészetben, józanul, csak a bibliai képek köznyelvi elterjedésének tartja — a „tátos ló" és „tátos ember" kapcsolatáról már népmesék, hiedelmek alapján hosszan elmélkedik, a lovak szerepét a kultikus cselekményekben és hiedelmekben a középkori forrásokból ismert fehér ló áldozatnál sokkal árnyaltabban fogja fel.[89] *Ipolyi* kora tudományos színvonalán álló gyűjteménye távol áll mind *Kiss Bálint, Bizoni Károly* romantikus kikerekítéseitől mind *Csontváry* ezekre épülő egyéni mitológiájától. Utóbbi figyelemben tartása igen fontos. *Csontváry* esetében nemcsak arról emlékezhetünk meg, hogy festményeinek arányait, kvalitását, színeinek összhangját, formatartalmait, esztétikumának titkát nem közelíthetjük meg csupán az ikonográfiai, ikonológiai háttér feltárásával, hanem azt sem szabad elfelejtenünk, hogy *Csontváry* cédrus szimbolikájának struktúrája és jelentésvilága a XX. század első két évtizedében már szinte teljesen egyéni, személyes mítoszalkotás csupán.[90] E mítoszalkotás, s a vele való személyes azonosulás párhuzamát Csontváryéval hasonló kvalitási szférában csak egyetlen kortárs magyar művész, *Ady Endre* költészetében lelhetjük fel.[91]

Adynál a magyarság mítikus ősi múltjának képe azonban ambivalens, („Korhely Apolló, gúnyos arcú, / Palástja csusszan, lova vár)", / a jelen ellenpont, de nemcsak negatívumként szerepel, („Szabad-e Dévénynél betörnöm, új időknek új dalaival?"), a múlt nemcsak dicső, hanem vétkekkel, mulasztásokkal terhes, („Lombtalan lomb a mi lombunk / Virágölő a virágunk / Árnyéktalan az árnyékunk"), a jövő pedig nemcsak szépen kivirágzott, kiterebélyesedett cédrusfa képében jelenik meg, mint Csontváry írásaiban, hanem tűztől, ítélettől, kétségbeeséstől terhes. („Mit akar / a te nagy mámor biztatásod? / Mit ér a bor és véráldomás? / Mit ér az ember, ha magyar?")[92]

Ady nem írt a cédrusokról verset. Egyetlen versében szerepel a Libánus-fa, amelyben az idő kis és nagy távlatairól ír az Énekek éneke képi világának személyes változatú átformálásával.[93]

88 *Kiss, B.:* i. m. 120,121, 254.

89 *Ipolyi, A.:* Magyar mitológia. Pest. 1854. 252. 189. o.
Ipolyi a táltos lovat a táltos ember leghűségesebb társának tekinti. Helyet ad neki az ősök túlvilági elképzeléseiben is. Ez a ló szárnyas („ráró szárnyon járó") mitoszi lény. Jelenlétét a Szent László legenda ábrázolásaiban is e hagyomány továbbélésének fogja fel. Egy elfeledett versrészletet is idéz ezzel kapcsolatban: „László kirá' lovagónyi / Mihá' arkangyatu' tanolt / Mikó meghout egy darabig / az ég lovászmestere vout." Elképzelhető, hogy Csontváry festményén a fehér és fekete ló valamilyen módon a táltos lovakkal kapcsolatos hiedelmekkel összefüggő jelentés hordozója. A cédrusok előtt álló lovak mindenképpen elkülönülnek a képen látható többi állattól és tisztelet tárgyainak tűnnek.
Semmi adatunk nincs róla, hogy Csontváry ismerte-e Ipolyi művét.

90 E személyes mítoszalkotás engedte meg a kérdés pszichikum felőli megközelítését *Halász, I.—Harsányi, I.:* A libanoni cédrusok és alkotójuk c. tanulmányában. Művészet. 1962/9. 12—15. Véleményünk szerint azonban ez a megközelítés a kérdés történtei gyökereit önmagában nem képes feltárni.

91 Az irodalomtörténeti kutatás korábban Csontváry szimbolizmusa legfontosabb párhuzamának az Adyt megelőző magyar preszimbolista költészetet tartotta, elsősorban *Komjáthy Jenő* (1858—1895) messianisztikus zseni hitét, Schmitt Jenő Henrik gnosztikus filozófiájával összefüggő pantheizmusát. Komjáthynál azonban sokkal kevesebb a közösségi gondok konkrét felvetése, a történelem sorskérdéseivel szembenézés, mint akár Csontvárynál, akár Adynál. *Komjáthy* szimbólumai között találunk rokon motívumokat (őshazakeresés, Napszimbolika stb.), de ezek jobban kapcsolódnak a XIX. századi egyetemes vallástörténeti kutatásokhoz és orientalizmushoz, mint azok sajátos magyar változataihoz. (V. ö. *Komjáthy J.:* A Nyár dalai, A nagyszívűek, Óda a Naphoz, Új Józsue, Honvágy, Dal c. verseit.)
Irod.: *Komjáthy, J.:* A homályból. Költemények. 1876—1894. Bp. 1895. *Komjáthy, J.:* Homályból. Válogatott versek. Bp. 1968. Komlós Aladár bevezető tanulmányával.
Klaniczay T.: A „Csontváry kérdés". Kritika. 1966. 1. 3—13. l.

92 *Ady, E.:* Összes versei. Bp. 1956. I. 117. (Az ős Kaján), 7. (Góg és Magóg fia vagyok én!), 34 (Ihar a tölgyek közt), 118 (Az ős Kaján).

93 *Ady, E.:* Összes versei. Bp. 1956. II. 144—145. Élet helyett órák. (Énekek éneke így énekellek) A vers előzménye motívumunk szempontjából a Vér és arany (1907) kötetben megjelent Sírás az Élet-fa alatt c. Ady vers (Összes versei. Bp. 1956. I. 126—127).

16. ábra: John Martin: Égi mezők. 1853. Feaver, W.: The Art of John Martin. Oxford, 1975. 155. képe nyomán reprodukálta Bertalan Vilmos.

Énekek éneke így énekellek — vallja be már az alcímben is a személyes mítoszalkotást a költő. Ebben a versben *Csontváry* cédrus-hasonlatai idődimenzióival ellentétes formában, de azoknak cseppet sem ellentmondóan, egy meg nem valósult szerelem és mátkaság hátterében jelenik meg az Énekek éneke cédrusfából épült trónja-nászágya. („És íme, árva Libánus-fa ágyam, / Ezüst, erős oszlopai remegnek, / Gyűretlenek a bársony, puha leplek / S homálya van az arany mennyezetnek.) Kinek az ínye olyan édességes, / Nem jött el az én mátkám s esteleg már / . . . / Futó csillagok fényüket rám — szórták, / Elkábítottak olcsó mandragórák / S az Élet helyett nem jöttek csak órák.)" „Emberek az élettel ne siessünk — prófétálja aszkéta magányában az 1910-es évek elején, Ady versének születésével egyidőben a korszak felgyorsuló fejlődésének veszélyeit tökéletesen felismerő *Csontváry* — az életnek más a célja, mint amilyennek képzeljük. Az emberélet évezredekre van berendezve . . . az alma évekig vár, amíg gyümölcsöt termő koronával kibontakozik, a fenyő, a tölgy még tovább kénytelen tűrni, s legtovább a libanoni cédrus, mely csak a negyedik ezredben bontja ki koronáját, mely gyümölcsöt terem. Ezzel bontakozik ki úgy, hogy magja révén halhatatlanná legyen. Mi emberek a halhatatlanságra vagyunk teremtve . . ."[94]

Csontváry e mondatai a cédrusok és a halhatatlanság gondolatát kapcsolják össze, több ezer éves hagyomány egyéni változatát teremtve meg az emberiség szaporodására, halhatatlan munkájá-

94 *Csontváry, K, T.:* A lángész. Ki lehet és ki nem lehet zseni.
In: *Gerlóczy, G.—Németh, L.:* i. m. 63. Rokon fogalmazású mondatokat találunk töredékes feljegyzései között: (Pécs. Janus Pannonius Múzeum. Adattár. 9a—9b) Az első mondatok szó szerint egyeznek. Majd: . . . „mi emberek a halhatatlanságra vagyunk teremtve embrió útján fajunkat tovább nevelve. Életünknek ez volna az egyik elégtétele, a másik elégtétel a halhatatlan munka által érhető el. A harmadik eset a teremtő által kiválasztott szolgálatú egyénekre vonatkozik, akik . . . . tudomásul bírnak a jövőt illetőleg."

ra és a „Világfejlesztő energiával" való közvetlen kapcsolatteremtő képességére való utalással, amely az idézett mondatok folytatásából kiderül. Ezek a mondatok azonban ismét csak a Zarándoklás gondolatköréhez visznek közel. A Magányos cédrus világát — amelyet pedig, a kép méretei, kvalitásai igazolják, a másik képpel egyenrangúnak érzett — könnyebben tudjuk Ady költészete felől megközelíteni, mint a festő írásaiból. Hiszen a festmény is egy „árva Libánus-fát" ábrázol a maga természetes környezetében, élőfa formájában. Az árva jelzőt egy másik fa jelzőjeként néhány évvel korábban már fellelhetjük Ady költészetében. A plantánfa álma című versében mint férfi Daphné jelenik meg egyéni mítoszváltozatában a költő, aki fává változott: „Két lábam elhült, s szétbomolt / Gyökerekként a mélybe szállva / S itt állok a fehér mezőn / Mint árva platán-fa / Girhes, szomorú derekam / Szökkenve lombot ontott / Lombom a felhőket veri / S elhagytak a gondok / ... / Állok: várom a Nap húgát / Némán a nagy éji mezőben / S koronámról hull a levél / Zörgőn, búsan, rőten / "[95]

Adynak ez a verse talán hozzájárult annak a cím variánsnak a megszületéséhez, mely Csontváry Egy cédrusfa a Libanonrról című képéhez fűződött. Természetesen egy új cím csak akkor tud tartósan kötődni egy festményhez, vagy más műalkotáshoz, ha a mű belső világa valahogy megengedi jelenlétét, valamiképp összefügg vele. Feltevésünk szerint, a Magányos cédrus című festményben olyan jelentéstartalmakat közölt Csontváry a cédrusról, amelyekre írásaiban csak elvétve célzott, amit szóban nem akart, nem tudott kimondani.

„Nem lépheti át a természet határát semmiféle élőlény, még a hatezer éves cédrusfa sem. ... határa van az ormoknak, és a fölfelé irányuló fáknak, a nyelvnek és a madárfüttynek is..."[96] olvassuk a töredékes feljegyzések között a még leginkább ehhez a festményhez köthető sorokat.

Ezt a törvénynek alávetettséget, ezt a végzetnek is nevezhető rendeltetést tragikus emelkedettséggel, méltósággal formálta meg *Csontváry* a Magányos Cédrusban.

A Zarándoklás idő távlataiban évezredes múlt (az emberiség közös kulturális múltjának) hagyományrétegei jelennek meg egyéni átfogalmazásban a XIX. századi előzményekre épülve, a Magányos cédrusban Csontváry e távlatokat csak alig érzékelhetően, finoman sejtetve, a XX. század negatív idő-élményének, idő-űrjének is monumentumot emel.

95 *Ady, E.:* Összes versei. Bp. 1956. I. 87. o. (A platánfa álma).

96 *Csontváry, K. T.:* Töredékes feljegyzései. Pécs. Janus Pannonius Múzeum. Adattár 17/a, 51, a.

Studies to the Iconography of the Cedar Motif in the Paintings of Tivadar Csontváry

JÚLIA SZABÓ

In the history of Hungarian painting two masterpieces of *Tivadar Csontváry* (1853—1919) represent the cedar trees of Lebanon in the centre of highly elaborated, monumental compositions. (*Pilgrimage to the Cedars of Lebanon.* 1907, *A Cedar tree from the Lebanon (Solitary Cedar)* 1907.). Two other paintings of Csontváry show also the cedar motif in the foreground as well as in the background of the composition. (Baalbek, 1906, *Stone for Sacrifices in Baalbek,* 1906—7). The first two pictures are composed from the elements of the sight during or after the artist's visit in the Lebanon mountain, the latter two — still authentic topographically —, contain some fancy elements concerning the cedar trees. One can find a large cedar in the foreground of the *Baalbek,* while no cedar tree can be found on any other representation of the same site, and seven trees — as a certain multiplication of the motif near the great stone for sacrifices in the last picture. *Csontváry*'s representations of the cedar motif are full of symbolical significance. Letters, papers and notices of the artist make it sure that the cedar motif was carefully chosen and has a proper meaning of its own.

In the *Csontváry* documents one can distinguish three circles of thoughts concerning the cedar symbol:

1. The cedar tree is the symbol of long life, late flourishment, of creation of eternal things.

2. The cedar tree is the symbol of the talent and historical mission of the Hungarian folk, nation. It is meant to signify the past of the Hungarian people going back to Biblical times and places. The long life and later flourishment should be a source of the artist's hope concerning the future of his people.

3. The cedar is the symbol of wisdom. The mountain where it grows is the place of creative loneliness, its shape and form express the totality of the universe.

All these thoughts have some historical background and antecedents. The first circle can be brought in relation with a longliving iconological tradition which had been based on the material qualities of the cedar-wood and cedar-oil and its significance in the history of civilisation. Being a pharmacologist *Csontváry* should have known such classical authors as *Pliny, Theophrast* and *Dioscuride.* Other literary works by Latin authors like *Horace's* De arte poetica and *Persius'* First Satire attached some aesthetical value to the cedar-oil. Both of them described literary works worthy of being soaked in cedar-oil, worthy of preservation for eternal life.

The use of the cedar motif as a symbol of wisdom is based upon the Bible where it occurs also as a metaphor (Eccl. Sir. 24:17) This meaning is mentioned also in Medieval commentaries to the Bible.

In the Renaissance a new synthesis of Pagan and Christian interpretations was born concerning the cedar-tree. The „hieroglyph" conception of *Pierio Valeriano* and later the Iconology of *Cesare Ripa* and *Zaratino Castellini* introduced a lot of new concepts of images fusing the Antique and Christian traditions. All of them agreed that the cedar is the „hieroglyph" of eternity, of permanent life and values.

For *Csontváry* the most important source of inspiration must have been the Old Testament. He wrote in his autobiography that a Picture -Bible was always open on the table of the family during his childhood. Though he didn't mention that he had seen any pictures representing cedar trees before his voyage to the Lebanon, I should suggest that he must have had some ideas about them before. He could have seen illustrated Bibles, and a lot of reports in the papers of the time on the land of the cedars and on the tree itself. In the 1850-s a Hungarian painter called *Antal Ligeti* visited the Lebanon and made several drawings and paintings on the spot. Other painters, like *Bálint Kiss* created a dream-world in the 19th c. about the ancient homeland of the Hungarian people putting it to Media or other territories of the Ancient Near East. These suggestions were accompanied by „ethymological studies" concerning Hungarian historical names of persons and places. Thus one of the ancestors of the Hungarian *Árpád* dynasty (the first Royal family 1000—1301 A. D.), *Álmos* was named according to the suggestions of 19th c. ethymologists by the name of the „Cedar of Lebanon" („almyggim"). This Hebrew name form for the cedar was thought to be false already by *Linné* and *Christopher Trew* in the 18th c., but it didn't trouble the Hungarian Romantical ethymologists. It was too obvious that the cedar emblem, — which had been used to express the glory and power of *Solomon* and of other great rulers in the ancient times, — could be the only proper symbol for the very first father of the nation.

Bálint Kiss made several compositions where *Álmos* was represented by this emblem. In his book Magyar régiségek (Hungarian antiquities, Pest, 1839) he described a lot of details about his ideas of ancient life and cults of the Hungarians. Similarly to *Ripa's* Iconology *Bálint Kiss'* work might serve as a source of inspiration for th painters of his age as well as for any artist wh tried to continue this tradition.

This was the main source of *Csontváry's* thoughts in connection with the cedar motif and the Hungarian past. In his *Pilgrimage to the Cedars of Lebanon* he represented a cultic dance around the trees which looks very similar to the suggestions about the ancient tree -cult of the Hungarians. This motif has also a more general meaning. It reflects a many of the current thoughts concerning the history of religions. Let us think to the studies of *Carl Boetticher* on the tree-cult of the Greeks and the huge work of *J. G. Frazer* concerning tree and vegetation cults all over the world.

The antecedents of *Csontváry* in the history of European painting are to be found in Romantical Historicism. Near its German representatives like *Carl Rottmann* and others, one can mention *John Martin,* whose large heroic landscapes *(Fall of Babylon, Fall of Ninive* etc.) anticipated the works of Csontváry in their conceptions and forms. His last painting, the *Plains of Heaven* (1853) represents cedars and a cultic dance of angels (?) or nymphs (?) very similar to those of *Csontváry's* composition painted some sixty years later.

On the other hand *Csontváry* is so deeply affected by the Hungarian concepts of a mythical past that his works could not have been but proper archeological -historical representations. His Biblical references and Oriental images connected him to his Hungarian antecedents of the 19th c. and also to the greatest of his Hungarian contemporaries, the poet *Endre Ady. Ady* had also a mythology of his own concerning the past, the present and the future of the Hungarian people. He felt a tragical loneliness in the history of the nation and sometimes represented it by describing lonely trees. He used the image of the cedar-wood only once in connection with private life in his poem „I sing so the Song of Songs", where he laments over the missing of an eternal love and life. It is quite sure that *Ady's* concept of the cedar symbol was very near to that of *Csontváry's Solitary cedar.*

In his *Pilgrimage to the Cedars of Lebanon Csontváry* formed an icon of the cedar motif, in the *Solitary cedar* he made a manument to the negative time conception of the 20th c. thought.

1021

NÉMETH LAJOS

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR: „MÁRIA KÚTJA NÁZÁRETBEN"

A képet Csontváry 1908-ban festette. Megalkotta tehát már a főművének tekintett Baalbek-et, a taorminai és a tátrai nagy képet, sőt a két cédrust is. Festményeit bemutatta már Párizsban, ahogy ő vélte, teljes diadallal. Megfestette tehát a „nagy motívumokat", bebizonyította, hogy az ifjúkori misztikus elhivatás nem a képzelet szülötte volt, hiszen teljesítette a küldetést. A „Mária kútja" amolyan zárókőnek ígérkezett, stílusa szintézisének. A titokzatos jóslat arról beszélt, hogy túl fogja szárnyalni Raffaellót. Olyan témát választott tehát, amely alkalmas volt ennek bizonyítására, az összevetésre.

Az a gondolat, hogy a reneszánsz és a barokk festők témaválasztásához hasonló jelenetet fessen, már korábban felmerült benne. Mikor még a nagy Tátra képpel birkózott, ám úgy vélte, hogy a monumentális feladatok megoldására még nem érett meg, a múzeumokat tanulmányozta. Zavarta a barokk mesterek csapongó fantáziája, ezért elhatározta, hogy Betlehembe utazik, a helyszínen tanulmányozza Jézus születésének a helyét és az impressziói alapján fest „egy világraszóló képet". A helyszín azonban nem nyerte meg a tetszését, de a biblikus téma tovább is foglalkoztatta. Nemcsak a „Fohászkodó Üdvözítő", a „Passió" mutatja ezt, hanem a kisméretű „Hídon átvonuló társaság" című képe is, amelynek az egyik motívuma minden bizonnyal „Menekülés Egyiptomba" jelenet. A keresztény mitológiából merítő művei között a főmű azonban a „Mária kútja". Valóban szintetizáló mű, Csontváry stíluseszménye és sajátos mitológiává szilárdult világképe úgyszólván modellszerű, tiszta képletként tárulkozik fel benne.

A motívum, a Názáret szélén található és Máriáról elnevezett kút, ma is létezik, bár eléggé átalakítottan és környéke is megváltozott. A múlt század végi leírások szerint azonban topográfiailag, struktúrájában lényegében hasonlított a Csontváry képén láthatóhoz. A festmény a kút mindennapjainak egy pillanatát jeleníti, vízért jövő, korsót töltő és korsót vivő asszonyok, leányok, mosó alakok, állatok itatása, – a mindennapi reális jelenet figurái között megjelenik azonban Mária a kisdeddel és a többi figurától hangsúlyozottan eltérő léptékben Máriát adoráló alakok. Mária mozdulatával, testtartásával némiképp elkülönül a kút körül szorgoskodóktól, bár a mellette álló és a vályúba vizet öntő figurával van némi kapcsolata. Elkülönülése ellenére azonban vizuális értelemben a kút körüli jelenet szerves része. A képben tehát két szféra és idődimenzió találkozik: a Mária által képviselt mítosz világa és az ezt hordozó „időtlen idő" illetve a mindennapi élet konkrét realitása a maga konkrét idődimenzójával. Csontváry a festményben e két realitást és idődimenziót szerves egységbe fogta össze, mégpedig a kompozíció, a térszerkesztés és a motívumok jelentésrétegének a szövevényes rendszeréből alakuló egységbe.

A festmény monumentális méretű, 3,80×5,50 m, azaz csaknem panoráma méret. A húsz figurát, állatalakokat és tájképi elemeket felvonultató jelenetet egy látókúpba tömörítette, de figyelemmel volt a nagy méretből következő látványtorzulás kiküszöbölésére is. A látókúpon belül bonyolult szerkezetet alakított ki, amely a festmény folyamatos „olvasását" követeli meg, a motívumok egymásutánja, egymáshoz illetve az egész kompozíciós rendhez és a benne feltárulkozó jelentéskörhöz való viszonya ugyanis többszörösen meghatározott.

Bár a kút körül a mindennapok tevékeny élete zajlik, mégsincs szó tulajdonképpeni elbeszélésről, időben kibomló folyamat ábrázolásáról, a festmény egyidejű

történéseket rögzít, a kút mindennapi életének egy pillanatát általánosítja. Ebbe az egyidejűségbe kapcsolódik Mária alakjával és az adoráló figurákkal a szimbolikus időfaktor. Az adoráló figurák a festménynek a komplementer színeken alapuló színkompozíciója révén formailag a jelenet szerves részét alkotják, beletartoznak az egyöntetű vizuális rendszerbe, ugyanakkor hangsúlyozott léptékeltérésük miatt a reális idő és tér láncolatba szimbolikus dimenziót kapcsolnak. Ha művészettörténeti előképet keresünk, klasszikus modellként Hugo van der Goes „Portinári oltár"-ának imádkozó angyalfiguráira utalhatunk. A különböző időbeli momentumoknak az egyidejűsége tehát különféle szintek egyidejűségét jelenti, a kút körüli életnek az adott pillanatban rögzített jelenetének és a kút szimbolikus jelentéséből fakadó, szimbólumokban testet öltő, mitológiai időnek, tehát az „időtlen időnek" a találkozását egy konkrét jelenetben. Hogy e két szintet egy egységes vizuális rendszer részévé tudja tenni és így biztosítsa a valódi stílus létrehozásához szükséges egyöntetűséget, ahhoz a legfontosabb teendő a konkrét időnek, a kút körüli élet adott pillanatának az életképi szituáció véletlenszerűségéből egy magasabb, általános érvényű szintre emelése volt, azaz a jelenetnek magának is időtlenné kellett válnia, hogy találkozhasson a Mária által képviselt időtlenséggel. Csontváry ezt úgy oldotta meg, hogy a reális jelenet figuráinak szimbolikus töltést adott, ezzel a kút mindennapját rögzítő látvány fölülemelkedett önmaga térbeli és időbeli konkrét pillanatszerűségén. A zsáner elemet – amely mindig partikuláris és ezért opponál az állandóság elvével – a minimálisra redukálta. A figurák között ugyanis, eltérően a zsánerképek általános vonásától, elenyésző az interakció, csupán a kompozíció egésze vetületében jelentéktelen figurák között van cselekménybeli kapcsolat (a két mosó figura), a többiek a történés szempontjából és egymástól függetlenül állnak egymás mellett és mögött, kapcsolatuk szimbolikus jelentésükből fakad vagy pedig kompozicionális. A korsót vivő lányok mozgása, vonulata kultikus táncra utal, az életforrás körüli örök körforgást jelzi. A boltív alatti figurák között félreérthetetlenül szimbolikus értelmű alakok találhatók, mint a Mária mögötti élet és halál kontrasztot képviselő kékruhás fiatalasszony és a feketekendős öregasszony alakja vagy a vályúba vizet öntő figura – Csontváry –, aki az életet adó vizet tovább adja. A figurákat a szimbolikus jelentés a mitologikus-szimbolikus szféra egynemű közegének az összetevőivé teszi, ezzel a reális történés pillanata a mitikus időben való állandó létezéssel egyidejűvé válhatott és ezzel maga is időtlenné transzponálódott.

A másik megoldandó feladat a két idődimenziónak az azonos vizuális-képi egységbe való kapcsolása volt. E vizuális egységet két tényező biztosítja. Egyrészt a színkompozíció, amely a kiegészítő színek ütemes váltogatásával, a világító színfelületek egybefűzésével fogja össze a motívumokat. Másrészt pedig, hogy a sokrétű kompozíciós szerkezetet végső fokon meghatározza a dongaboltozatból alakuló félkör által szervezett középponti kompozíciós elv. E félkört hangsúlyozza a korsót vivő leányok alakjának a hajlása. Anatómiailag szervetlennek hatnak e figurák, a kompozíciós logika ugyanis fölébe került az anatómiai hűségnek – hasonlóan Cézanne késői fürdőjeleneteinek a megoldásához. Ugyancsak a központi kompozíciós elvnek rendelődött alá a kép térszerkezete is.

A festmény térértelmezése lényegében megmarad a centrális perspektíva elvnél, jóllehet bizonyos megoldásokkal lazítja annak szigorát, némiképp keverni látszik az átlós és a frontális perspektívát. Csontváry írásaiban számtalanszor bírálja a vonalperspektíva merev használatát, mérnöki távlatnak, „holt perspektívának" nevezi, amellyel ő az érzés távlatát állítja szembe. E képen megfigyelhető, hogy a központi elrendező elv logikája szerint némiképp módosítja a perspektivikus hálózat mértani rendjét. Az átlós és a frontális perspektíva érzékeltetésével a képsíknak domború illúziót ad, ezzel kerüli el a panoráma méretből fakadó szétszóródást. A nézőpont lényegében megmaradt a középpontban, azaz Mária alakjával merőleges, a horizontvonal is lényegében Mária fejének a magasságában húzódik. A kép szerkezeti rendjét azonban hangsúlyozott átlós erővonalakkal feszültté teszi. A szerkezeti rendszer kardinális pontja a kútboltozat zárófala, amelynek Csontváry ambivalens téri helyzetet adott. Az első pillantásra úgy hat, mintha e sárgás-fehéren villámló

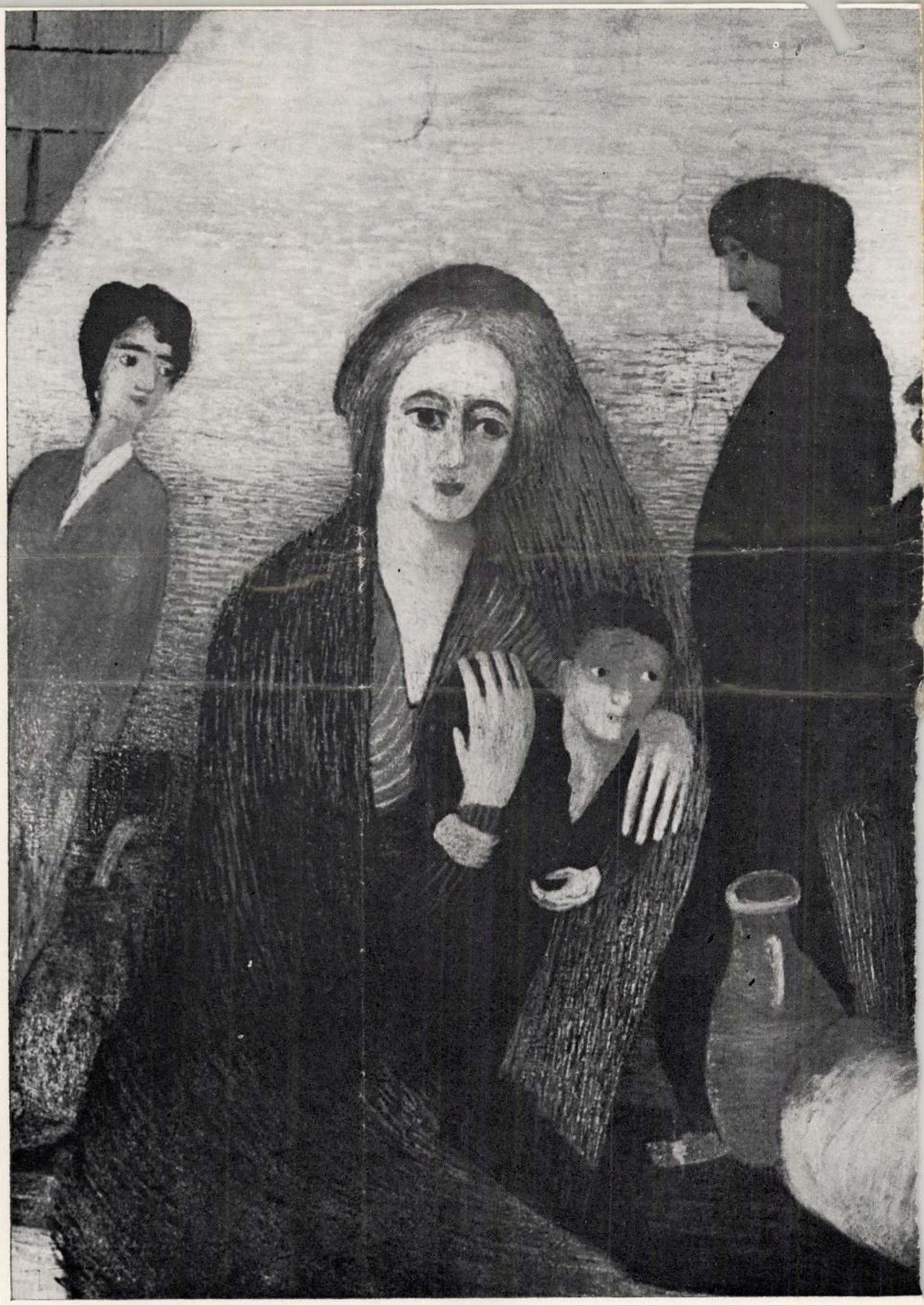

felület a képsíkkal párhuzamos lenne, az egymás mögött rétegződő képsíkokban helyezkedne el. Az első képsíkon ugyanis, azaz a tulajdonképpeni képsíkon, az adoráló figurák kis csoportja látható. A dekoratív színű kis alakok sziluetthatásban, mélységre való utalás nélküli foltokként rajzolódnak az elülső síkra. Az ülő Mária, a kőpárkány, a vályú már tömegesebb térréteget alkotnak, amelyet a kútboltozat alatt álló figurák sora követ. Ezt a frízszerű csoportot zárja a kútbolt felfénylő hátsó fala. Ha jobban megnézzük azonban a kút téri elhelyezését, kiviláglik, hogy a zárófal helyzete tulajdonképpen nem párhuzamos a képsíkkal. A kút tájolása ugyanis a képsíktól átlósan eltér, szöget zár be. Ha megszerkesztjük a perspektivikus hálózatot és megkeressük az iránypontot, ez a kép balsarkában elképzelt fiktív nézőpontnak felel meg. A fal ambivalenciája tehát abban rejlik, mintha a két nézőpontnak ugyanaz a főpontja lenne. A balsarki fiktív nézőpontból a hangsúlyozott rövidülésű lépcsők perspektivikus vonalhálózata a horizonton lévő enyészpont felé fut, ám az enyészpont felé futó vonalak mintha a horizontvonalnál irányt váltanának és a képsíkkal párhuzamosra fordulnának, az addig erőteljes mélytérre utalás megtörik, a vonalak mintha „kisimulnának" a síkkal párhuzamosra és ezzel a kép síkszerűsége hangsúlyozódik. Ezt a hatást több más tényező is erősíti. A kút dongaboltozatának a perspektivikusan látott domború és homorú fala kiegyensúlyozza egymást és ezzel leblokkolja a vonalhálózatnak az enyészpontra utaló mozgását. A kút hátsó fala derengő sárgás-fehér színével a telihold benyomását ébreszti, anyagtalanná válik, az előtte lévő figurák sziluettje úgy rajzolódik e sárgás alapra, mint a középkori képeken az aranyalapra rajzolódnak a figurák. E hátsó falsík lényegében szellemileg és formailag hasonló funkciót teljesít, mint a középkori képeken az aranyalap. A figurák frízként sorakoznak, a képsíkkal párhuzamos helyzetben, jóllehet valóságos téri helyük a képsíkkal átlós perspektivikus hálóba kötné őket, mégsem ezt hangsúlyozzák, hanem a középponti Mária figura helyzetéhez hasonlóan a középponti nézőpont irányába fordulnak.

A baloldalról induló átlós szerkezetnek megvan az ellentéte, a jobbról induló, a képsíkkal ugyancsak szöget bezáró, átlós vonalhálózat. Az itatóhoz menő állatok alakja indítja e perspektivikus hálózat irányát, hangsúlyozza a kútkáva kockaköveinek a perspektivikus rövidülése és végső akkordja a korsót vivő lányok sora. A lányok sora a kútboltozat ívétől indul és erőteljes s kanyarban fordulva a mélytér, a balloldali enyészpont felé irányul. De ahogy a baloldalról induló erővonalak megtörtek, úgy ez a jobbról induló és az enyészpontra agresszíven utaló irány is a középpontban megtörik, sőt, a lányok sora hirtelen visszakanyarodik. A domb oldalán lévő kőpárkány is ellentétes irányt kapcsol a szerkezetbe, az utolsó, legtávolabb lévő lányalak pedig a kút felé jön, a fején lévő korsó és mozdulatának az iránya tehát visszakanyarítja a kifelé utaló mozgást a képelőtér felé. A figura téri helyzete is visszacsatol, de ezt hangsúlyozza szimbolikus jelentése is: a körforgás kulcsfigurája.

A két alsó sarokból induló, meredek szögű, átlósan a mélytérben lévő enyészpontokra utaló vonalak hálózata tehát nem fut végig a horizontvonalig, hanem a középmezőnyben a képsíkkal párhuzamos síkba szelídül, és ezzel a középponti kompozíciós elvet, a kút félkörívének és a Mária alaknak a kompozíciós hangsúlyát támogatja. Ugyanezt az elvet hangsúlyozza a kép fényértelmezése is.

A fényforrás meghatározásának a centrálperspektivikus ábrázolásában általában igen nagy szerepe van, hiszen az árnyékolás mindig a plaszticitás eleme és ezzel a mélytér illúzió ébresztője. Csontváry festményén nehéz meghatározni a fiktív fényforrások helyét. A legszembetűnőbb, hogy az alakok lényegében nem vetnek árnyékot. Az árnyék jelzése néhány helyen figyelhető meg csupán, különösen a két legnagyobb méretű korsós lány alakján, ezenkívül az egyik kockaház oldalán is felcsillan a rézsút fény. E jelzések szerint baloldalról jön a fény, mintha az abban az irányban lemenő nap sugarai vetítődnének a jelenetre, e fény verődik vissza a kútboltozat zárófalán is. De ha balról jövő, rézsút fényről lenne szó, akkor az alakok árnyékot is vetnének. Csontváry tehát a képen nem naturális fényeffektusokat rögzített, illetve ezeket csak részben, inkább a középkori képek megoldásával rokon-

mód a dolgok önfényűségét hangsúlyozta. A kép fényértelmezése tehát transzcendentális. A kép középponti fényforrása ezért nem is a képen kívül elképzelhető világító test, hanem az annak fényét visszaverő, a teliholdat asszociáló kút-zárófal, amely a képen hátfényként jelentkezik. A hátfénynek megfelelően az előtte rajzolódó alakok síkszerűbbé váltak, úgy rajzolódnak a fénymezőre, mint a Máriát adoráló alakok az elülső képsíkra. A fénynek a naturális effektusokat átfogalmazó értelmezése tehát kettős célt szolgál: egyrészt transzcendentális értelmű, segíti a konkrét jelenetet a mítosz szintjére emelni; az aranyalaphoz hasonlító félkör elvont teret hoz létre, amely egyszerre szolgál ideális síkként és a végtelenség szimbólumaként. Másrészt a hátfény lehetővé tette a monumentális stíluseszményt hordozni tudó, síkszerű, dekoratív alakítást. Ugyanakkor a felfénylő, teliholdszerű félkör központi kompozíciós meghatározóvá válhatott.

A központi kompozíciós elv másik meghatározója és a kép tulajdonképpeni eszmei és formai fókusza Mária alakja. Ülésének iránya, köpenyének a ritmusa kompozicionálisan ellensúlyozza a boltív tömegét. Mária alakja és a fénytvetítő zárófal a transzcendentális szféra két pólusát alkotja, közöttük zajlik az emberi élet, de az is már szimbolikus jelentésekkel átszőve. A szem tehát bármely irányból indulva „olvassa" a képet, követi a perspektíva vonalainak az irányát és a színek ütemét, mind az egymásutániság rendjében, mind a motívumoknak egymáshoz és az egészhez való viszonyában, eljut az eszmei és a formai fókuszhoz, Mária és a holdszerű háttér középponti helyzetéhez illetve e két pólus között zajló szimbolikus világhoz.

Mária a kép középponti magva, Csontváry azonban a keresztény mítoszt és ikonográfiát saját mitológiájának a jelképrendszerébe illesztette. A reális térbe és időbe a szakrális teret és a mitikus időt bekapcsoló Mária figurának a jelentése ugyanis többrétű. Részben – mint az adorálók kezében a liliom is mutatja – Szűz Mária. Másrészt az anya, mint az életforrás, a termőföld szimbóluma. Ugyanakkor, mint ahogy erre dr. Pertorini Rezső rámutatott Csontváryról szóló patográfiájában, a képet átszövi a holdmotívum, Mária a hold úrnője. A hold a keresztény ikonográfiában is szerepel Mária ikonográfiai attribútumai között, más mítoszokban és az alkímiában pedig kapcsolatos a vízzel és a tengerrel.

Az égitestek különösen fontos helyet foglaltak el Csontváry sajátos mitológiájában és kitüntetett szerepet kapott a hold is. Szerepelt már hangsúlyosan korai képein is („Holdtölte Taorminában"), az athéni sétakocsizást jelenítő képen pedig már mitikus jelentést is hordott. E képen több olyan motívum van, amely egyértelműen a teliholdat vagy a holdkaréjt asszociálja (a kút boltíve, a zárófal, Mária hajfonata).

A hold szimbolikus értelme a különféle mitológiákban ugyancsak sokrétű, és ahogy a cédrus képekben Csontváry ősi, archetipikus képzeteket élesztett újjá, e képén is többrétű jelentéskört, ősi szimbólumokat foglalt össze és illesztett mitikus világképének a jelképrendszerébe. A hold általában, mint a nap fényét visszaverő égitest, amely alakját változtatja, többféle fázison át alakul és születik újjá, az asszonyi princípiumnak a jelképe, így a periodicitásnak, a transzformációnak, a szüntelen újjászületésnek, a növekedésnek, a biológiai ritmusnak a szimbóluma. A hold az első halott, s mint ilyen az ember számára a létezés új módozatainak a jelképe, átmenet az életből a halálba és fordítva. Szerepel a reflektív megismerés és a szépség szimbólumaként is. Általában kapcsolatban van a vizekkel, az eső csinálója, a bőség és a forrás szimbóluma. A hindu mitológiában egyszerre jele az ég és a pokol kapujának. Általános a tengerrel való kapcsolata, az apály és a dagály ura. A héber mítoszban a zsidó nép jelképe, általában a sémi mítoszokban nagy szerepet játszik, hiszen a sivatagi vándor népeknek, a karavánoknak a jótevője, vezetője. A mélypszichológia magyarázataiban az álomnak és a tudatalattinak a jele, az alkímiában pedig általában kapcsolódik a vízzel, a nedvességgel, a hideggel – és folytatni lehetne a különféle szimbolikus értelmezések sorolását.

Magától értetődően Csontváry a holddal kapcsolatos mítoszokból, szimbolikus értelmezésekből keveset ismert, bár a „Mária kútja" festése idején megismerhetett már teozófiai írásokat és keleti mítoszokat. Nagyobb szerepet játszott azonban

ismereteinél az archetipikus szimbólumok iránti hallatlan intuitív készsége. A hold és vele kapcsolatban a víz, a tengerként hullámzó homok, mint az utak és vizek jelképe, Mária, mint a keresztény szűzanya és mint a női nem, a termékenység, az életforrás szimbóluma feltétlenül, akár tudatosan, akár öntudatlanul, motiválta képe jelentéskörét. Ez indokolja a Mária mögötti alakok szimbolikus megfogalmazását és a rejtett önarckép kiemelését. E vizet töltő figurának nemcsak az a feladata, hogy az életforrásból vizet töltsön az élőlényeknek, hanem az ő alakja alkot hidat a transzcendentális szféra, a mítoszok világa és az evilági mindennapi élet között. E szerepet Csontváry tudatosan magára vállalta, sőt ebben látta elhivatását.

A kép szimbolikája Csontváry világképéből fakad, ugyanakkor lényegében beleillik a szimbolista, a preraffaelita és a szecessziós szimbólumértelmezésbe, hiszen az életforrás és Mária, mint többértelmű szimbólumhordó jelkép ugyancsak kedvelt témája volt a századforduló művészetének. A kép stílusa is a posztimpresszionizmus számos elemét foglalja magába. Az impresszionizmus analitikus szemlélete után került előtérbe a posztimpresszionizmus stíluskeresése, szintetizálás utáni vágya, elég csak Cézanne és Gauguin nagy kompozíciós terveire utalni. Ezekkel vethető össze Csontváry képe is, mint a szimbolizmus és a szintétizmus elveit egyesítő, homogén stílust kereső művészet egyik legnagyszerűbb példája.

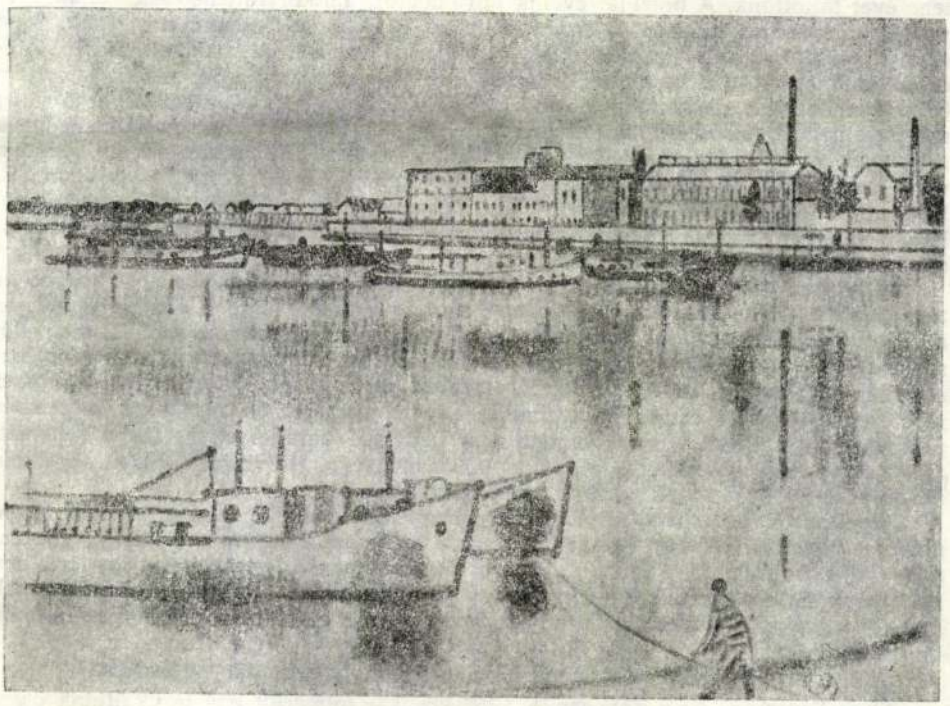

BESZÉLGETÉS ŐS
SZOBRÁSZMŰ

A beszélgetés résztvevői: *Albert Zsuzsa, S. Jász Veronika és Sőtér István*

S. – Több évtizede nem találkoztam Ősze András szobrászművésszel, régi barátommal, akivel ugyanegy nemzedékhez tartozunk. Indulásunk időpontja is azonos, a 30-as évek végén, a második világháború előtti korszakban, amikortól ő a Vigíliának lett képzőművészeti rovatvezetője. Első szobrait akkor láttuk, amikor mi az első írásainkat írtuk, pályánk tehát egy ideig összekapcsolódott, s mi is ugyanazt próbáltuk, amit ő, másféle anyagban, másféle eszközökkel. Súlyos évek voltak azok, s jól emlékszem 1944-re, amikor Ősze András és felesége üldözöttek tucatjait mentették meg, súlyos felelősséget és kockázatot vállalva ezáltal. Az a szellem, melyet ő fejezett ki művészetében, tagadása volt mindannak, ami a felszabadulás előtti Magyarországot jellemezte. A 40-es évek végétől kezdve elszakadtunk egymástól, ő külföldre ment, de most, hogy évtizedek múltával ismét összetalálkozunk, úgy érzem, hogy ő tőlünk távol is ugyanazt folytatta, amit valamikor együtt próbáltunk, s életútjaink a tér- és időbeli távolság ellenére is párhuzamosak maradtak.

Ő. – 1948-ban távoztunk el Olaszországból, először Brazíliába mentünk, ott kilenc évet töltöttünk. A brazíliai éveink ugyanakkor, amikor rettenetesek voltak, tele voltak hihetetlenül érdekes új élményekkel is, s hálát kell adnom a sorsnak, mert ezek a végletes élményeim segítettek új emberré lennem. A brazíliai új-újabb föleszméléseimet aztán a perui két évem tette teljessé: egymás fedezeteként ismertem fel magamban a szellemi igényem további alakulását és a körülöttem kavargó világ szegényeinek ügyét. Beleláttam abba a mélységbe, melyben elveszve-reménykedve a szegények az egész világon élnek. Brazíliában és Peruban fogtam föl, döbbentem rá – nem elébb, bár én is mindig szegény voltam – Dél-Amerikában fogtam föl, hogy mi a szegénység. Különös módon egyszerre mintha hihetetlen magasságból láttam volna ezt az infernó-t és ugyanakkor mintha magam lettem volna mindegyik, aki körülöttem pusztult-reménykedett...

Miközben ezek a nagy elhatározó éveim, főleg a két perui évem, – tovább és tovább alakították, építették látókörömet, mindig tudtam, hogy a szegénységnek ez a teljes érzéklése, átélése, a problémákkal való azonosulásom az emberi megvalósulásnak csak egyik része. A szociális problémák, ha a humanista gondolkodás legelemibb tartalmához tartoznak is, nem szabad elfelednünk, hogy az egész ember megteremtését célzó összes igényeinkkel együtt jelenthetnek részünkre szerencsés perspektivát. Rájöttem: ha az ember nem képviseli parallel az összes problémáit, akkor azok, melyeket elhanyagol, elsorvadnak benne... Ha viszont éberen képviseli, akkor mint párhuzamosak valóban találkozhatnak...

Brazíliában és Peruban értettem meg, hogy mire vállalkoztam, mikor elkezdtem művészi pályámat; az Egyesült Államokban pedig azt értettem meg, hogy elértem oda, hol a valóság és a kultúra csak a kirakatokban édestestvérek; így értettem meg, hogy Észak-Amerika a világ vége: itt – miközben nagy kirakatok kérkednek a gazdagságukkal – olyan szellemi sorvadás pusztít e földrészen, melyhez hasonló sose volt a világon.

A. Zs. – Azért kellett olyan távolra mennie, hogy önmagát megkeresse?

Ő. – Pontosan: New Yorkban – 1967 körül – fölmerült egy terv: üljünk össze és kerekasztal-megbeszélés keretében tisztázzuk azt, hogy a világjárásunknak volt-e értelme? Voltak, akik tagadták ezt, ezek közé tartozott Szalay is...

A. Zs. – Melyik Szalay?

CSONTVÁRY KOSZTKA Tivadar

Új Műv. 1993/7

mok, jelek, allegóriák jelentéseihez kapcsolódnak — egyszóval rejtvényfejtések. Dalí művészetének központi esztétikai kategóriája az *érdekesség.* (Abban az értelemben, ahogy a szót Schopenhauer használta először a szép ellentéteként.)

Moorhouse bevezető tanulmánya két részből áll: az első a művész életmenetét, a második ún. „paranoia-kritikai" módszerét illetően tájékoztatja olvasóját. Alapos és tárgyszerű, ami negatíve azt jelenti, hogy tartózkodik az átfogó értékeléstől; pozitíve meg azt, hogy az ember végre megértheti Dalí Millet-tanulmányát (*Millet Angelusának tragikus mítosza, Bp., 1986. Corvina, Imago-sorozat*). Az 55 műelemzésből 45 az 1921—1943 közötti évekhez, a többi tíz az 1950—1977 közötti időszakhoz kapcsolódik. A második világháború után születnek Dalí vallásos témájú képei, amelyeket ő a „nukleáris miszticizmus" címszava alá sorol (atomfizika és istenhit.) 1950-ben születik a *Port Lligat-i Madonna,* 1951-ben a *Keresztes Szent János Krisztusa* és a „Misztikus manifesztum" című írása. Dalí fölényesen szembeállítja önnön Krisztusát a Grünewaldéval (nem vevén észre, hogy ezzel szeretett Zurbaránjával is ellentmondásba kerül!) a *Corpus hypercubicus*ról (1954) szólván. Dalí atletikus-egészséges Megváltója valójában Rubenset és akadémikus követőit plagizálja. Bár biztosan szerette volna, ő nem kapott templomi megrendelést, miként Chagall. Hans Sedlmayrt sem tévesztette meg, pedig az ő fő kifogása az avantgárddal szemben a vallásosság hiánya. „Dalí keresztény témájú festményei *változatlanul hagyják a mágikus szellemet,* s ezért semmiképpen sem kielégítőek." (*A modern művészet bálványai,* Bp., 1960. Gondolat 135—6. o.) Herbert Read tömör véleménye pedig az *Utolsó vacsorá*ról (1955), hogy az „a babonaság színpada" (*A modern festészet,* Bp., 1965. Corvina 130. o.).

1989. január 23-án meghalt a mesteri mutatványos és gigászi bohóc. Kellene valamiféle művészettörténeti mérleg, amivel Moorhouse — egyébként igen tanulságos — könyve adós marad. (Értékelését, mely szerint Dalí „az igazság terroristája" volt, nem tartom elfogadhatónak.) Nyugtalan lélekkel bolyongott a múlt árnyai és a szuverén kortársak között, anélkül hogy szintézisre és otthonra talált volna a szó esztétikai és erkölcsi értelmében. Négy művészeti korszak: a reneszánsz, a barokk, a XIX. század és az avantgarde eklketikusa volt: egyszóval szégyellős akadémikus és rejtőzködő manierista. Itt merül föl a kérdés, hogy nagy művész-e valójában Dalí? A válasz egyfelől igen, nagy művész, aki birtokában van a művességnek, a mesterségnek, sőt olykor a mesterkéltségnek. Dalí művészete azonban — másfelől — *poézis nélkül való;* így érvényes rá az is, amit Schelling minden korok manierizmusáról mond. Múltbéli ihletői között olyan termékeny titánok vannak, mint Piero della Francesca és Raffaello, Leonardo és Michelangelo, Velázquez és Zurbarán, Lorrain és La Tour, Vermeer és Millet. Dalí nem volna Dalí, ha nem csempészett volna közéjük egy kompromittáló kakukktojást is: Ernest Meissonier-t, a prominens akadémikust. (Malevics és Van Gogh is szerette Millet-t — utóbbi csodálta Meissonier-t szintén! —, mégis eredeti konzekvenciákat vontak le a hatásból és messzire jutottak tőle.) Dalí nemcsak a reneszánsz és barokk művészeit, hanem művészetelméleteiket is behatóan tanulmányozta: Leonardót és Paciolit éppúgy mint Juan de Herrera értekezését a kockákról. Hogy milyen példásan megtanulta a téralkotást, arra jó példa a *Keresztes Szent János Krisztusá*nak madár-, a *Corpus hypercubicus* béka- és az *Utolsó vacsora* normálperspektívája. Dalí a harmincas évek második felétől egyre inkább (az ötvenes évektől pedig különösen) neomanierista és neobarokk illuzionizmust művel, amely egyesíti a manierizmus geometrikus intellektualizmusát a barokk érzelmességgel, előbbi ezoterikusságát utóbbi populizmusával.

Szürrealista mardt-e még egyáltalán Dalí? Breton szerint legföljebb 1929 és 1936 között volt az, aztán akadémikus lett. (Arnold Gehlen is J. L. E. Meissonier és Max Ernst között jelöli ki a helyét.) Valóban: egyre inkább eltűnik a spontaneitás, később az álcája is, és a gyanútlan szemnek állított, agyafúrt csapdák bitorolják a helyét. A képzelőerő, a képi fantázia burjánzó, de megtervezett szabadságát tapasztaljuk festményein. A hetvenes években már „metafizikus hiperrealizmusnak" nevezte a művészetét, ami az aprólékos realizmus („kézi fényképezés") és a kényszerképzetek („bőr alatti viszketések") tökélyre fejlesztett, de öncélú egységét jelentette. (Bevallása szerint azért szerette Zurbaránt is, mert egyesítette a realizmust és a spiritualitást.) Sok kép, sokféle téma — mindegyik érdekes külön-külön, de együtt látva és lényegében ismétlődve a sok hatáselem, már — urambocsá' — unalmas. Az igazán maradandó érdekesség Picasso oldalán van, akire felnézett, akit pocskondiázott, akit irigyelt. Picasso a próteuszi művész — Dalí az önmaga rögeszméi körül forgolódó szfinx. Picasso hellén szellem: szép és korához mérve egyszerű — Dalí viszont egyiptomi jelenség: bonyolult, talányos. Picasso minden koroké — Dalí ezé a bolondos és tűnékeny századé. (Bp., 1992. *Corvina Kiadó* Ford.: Boreczky Elemér 112. o.)

ÉLES CSABA

HIRDESSEN
ÖN IS
AZ ÚJ MŰVÉSZETBEN

Hol tart a Csontváry-kutatás?

Csontváry életművének tervezett külföldi kiállítása újabb lendületet adott a vele foglalkozó kutatásoknak. Készültek tanulmányok a külföldre szánt katalógusba, 1992 októberében pedig *Németh Lajos* emlékére rendeztek egy tudományos tanácskozást, amelynek az volt az egyik célkitűzése, hogy fórumot teremtsen a Csontváry-kutatás legújabb eredményeinek bemutatására. Nem tekinthető tehát teljesen véletlennek, hogy az elmúlt hónapokban több irodalmi és tudományos folyóiratban is napvilágot látott egy-egy Csontváryval foglalkozó írás.

MAGYAR SZEMLE

A MAGYAR SZEMLE 1993 januári számában a Németh Lajos-konferencia egyik előadásának részletei jelentek meg. *Noszlopy György* írása — melynek címe: *Az egyedi és az univerzális Csontváry művészetében* — Németh Lajos gondolatából indult ki: „Németh Lajostól ered ennek a rövid előadásnak az alapvető hipotézise is, hogy az egyedi és általános dialektikája Csontváry művészetének kulcsa... Csontváry naiv egyéniségének és művészete egyetemességének összefüggését is csak ebben a kontextusban lehet megérteni." Hiányolta azonban, „hogy Csontváry művészetének sokszor említett széles témakörét a szakirodalom nem tanulmányozza a generikus műfajfejlődés szempontjából." Noszlopy a korai Önarcképet és a Madonna-festőt vizsgálta meg ilyen történeti-ikonográfiai összefüggésben.

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI ÉRTESÍTŐ

Ez év elején jelent meg — az akadémiai folyóiratok többéves késése miatt — a MŰVÉSZETTÖRTÉNETI ÉRTESÍTŐ 1991. évi 3—4. száma, benne *Sinkó Katalin* nyilván több éve elkészült tanulmánya *A Madonna-festő. Művész-szerep és historizálás Csontváry önarcképein* címen. Ez az írás tulajdonképpen a Noszlopy által hiányolt ikonográfiai-műfajtörténeti megközelítés kiváló példája. Az Önarckép előzményeit például a reneszánszig visszanyúlóan követi végig, majd a Raffaellóval való összehasonlítás okait, gyökereit tárja fel, bemutatva a Raffaello-kultusz kialakulását és több évszázados történetét. Végső következtetése, hogy „Csontváry művész-szerepről vallott felfogása egy korábbi korszak értékrendjével állt közelebbi kapcsolatban." A művészszerep felfogásának másik megnyilvánulási területe a „művész és modell" témakör. Csontváry Festőlegény és Szerelmespár című műveit veti össze Sinkó a kortársak — Zichy Mihály és Ferenczy Károly — egy-egy alkotásával.

ARS HUNGARICA

Szabó Júlia az ARS HUNGARICA 1993. évi 1. számában közölt tanulmányában — *Csontváry Tivadar utazásai az elődök és a kortárs festők utazásai tükrében* — Csontváry életének és művészeti tevékenységének egyik legfontosabb, mondhatni meghatározó elemét, a művész utazásait emelte a vizsgálódás középpontjába. Az alapos történeti áttekintés a művészeti célú utazást „mint a XVIII—XIX. századi művelt európai életvitel és gondolkodás alapfeltételét" mutatja be. A legnagyobbak — *Winckelmann, Goethe, Turner, Corot* — Itáliába vágyódását és utazását a szerényebb képességű magyarok is követték: Markó, Kozina, Libay, Ligeti. Nagy történeti múltja volt egy-egy népszerű tájmotívum ábrázolásának is: „elsőrangú festői témává vált a taorminai görög színház *Schinkel, Rottmann, Kniepp, Waldmüller* s több ismeretlen pályatársuk festményein." A magyar festők közül *Ligetit* és *Mednyánszkyt* követte Csontváry Taorminába. A libanoni táj magasztosságát *Lamartine* fedezte fel, a baalbeki templomról már 1842-ben festett egy nagyméretű képet a skót David Roberts. A cédrusokat is megörökítették már a század közepén, sőt volt olyan művész is, aki sorra bejárta Marokkótól Egyiptomon, Palesztinán át Libanonig mindazokat a helyeket, amelyeken Csontváry is megfordulhatott. Ezek a történeti és művészeti előzmények és párhuzamosságok képezik Csontváry tevékenységének hátterét.

JELENKOR

A JELENKOR 1933 áprilisi számában *Romváry Ferenc* számol be a tervezett külföldi kiállítás bonyoldalmairól és a képek restaurálásáról *Csontváry újjászületése* címen. Részletesen elmeséli a holland meghívás történetét, a kiállítási elképzeléseket, a kiállítási körút tervezett állomásait, majd a szervezés nehézségeit, buktatóit, végül a terv jelenlegi megfeneklésének okait. Két alapvető okot nevez meg. Az egyik az érdeklődés jelentős megcsappanása: „szembe kell néznünk azzal a saj-

nálatos ténnyel, hogy nem kapkodnak értünk Nyugat-Európában. Kevéssé érdekeltek abban — financiális vonatkozásban a legkevésbé —, hogy egy csak Magyarországon előforduló művész életművét — száz év késéssel — egy anyagilag kétes és semmi esetre sem kifizetődő vállakozás keretében bemutassák." A másik a képek állapota. Szakértők, restaurátorok véleménye szerint Csontváry sajátos festési technikája következtében a vásznak újabb feltekerése, a szállítás során elkerülhetetlen rázkódás stb. jóvátehetetlen károkat okozna a képek állagában. „Ezért született meg azon szakmai ítélet, hogy a képek hengeren történő szállítása semmi esetre sem javasolt." A képek veszélyeztetett állapotának magyarázatául Romváry részletesen nyomon követi a Csontváry művek hányatott sorsát, elmondja, hol, mikor, milyen pusztító hatások érték a képeket: ide sorolandók a raktározásból adódó elkerülhetetlen károsodások, az utaztatásokból eredő sérülések, a szakszerűtlen restaurálások pusztításai, sőt — sajnos ilyen is előfordult — a szándékos rongálások is. Most viszont — nagyrészt éppen a tervezett kiállítás jóvoltából — újjászülettek a képek. A szükséges körültekintéssel — minden fázist gondosan dokumentálva —, kellő szakmai megalapozottsággal, a legkorszerűbb elvek és technikák felhasználásával elvégezték a képek restaurálását. Leválasztottak minden utólagos, idegen ráfestést, kiegészítést és rögzítettek, konzerváltak minden megmenthető részletet. Végre pontosan lehet tudni, mi az, ami hitelesen Csontváry kezétől származik, s azt is, a művek eredeti formájukban milyen hatást gyakorolhattak. „A képeket a restaurátorok megtisztították, de nyugodtan mondhatom azt is, hogy újjávarázsolták... Ez az igazi, az eredeti Csontváry!" — összegzi Romváry az egész akció legfőbb eredményét.

HOLMI

A Csontváry-kutatás önreflexiójára, egyfajta mérlegkészítésre vállalkozott *Perneczky Géza* a HOLMI márciusi számában. *A rejtőzködő Csontváry* címen megjelent tanulmány már bevezetőjében hangsúlyozza: „egyre világosabban látjuk, hogy mennyire kevés az, amit biztosan tudunk Csontváryról ... legfőbb ideje, hogy a Csontváry-kutatás úgy igazából, ahogy megérdemelné, végre elkezdődjön." Perneczky a megoldást, a kibontakozás irányát abban látja, hogy „küszöbén állunk egy árnyaltabb és a századforduló általános szellemi életét is a Csontváry-életmű hátterébe jobban belekomponáló felfogásnak." Perneczky ebben az irányban tett jelentős lépésnek tekinti *Sinkó Katalin* most megjelent tanulmányát, a korábbi írások közül pedig *Jászai Géza* 1965-ös könyvecskéjét, *Németh Lajos* 1976-os tanulmányát (*Adalékok a szimbolista festészet tipológiájához.* Ars Hungarica 76/1.), valamint *Karátson Gábor* esszéjét (*Peniél.* 2000, 1989. okt.). (Ebbe a vonulatba sorolhatjuk persze *Szabó Júlia* korábbi cédrus-tanulmányait [Janus Pannonius Múzeum évkönyve, 1979 és Acta. Hist. Artium, 1981], s a most ismertetett utazás-témáról szólót is.)

Perneczky hosszasan méltatja Jászai érdemeit, aki Csontváry müncheni kapcsolataira, romantikus előzményeire hívta fel a figyelmet, majd Sinkó tanulmányát elemzi, mely „a Csontváryhoz intézett égi szózat Raffaello-motívumát vizsgálta meg közelebbről". Más kutatási előzmények és eredmények is szóba kerülnek természetesen. Említést tesz Perneczky például *Pertorini Rezső*-ről is: „Pertorini halhatatlan érdeme, hogy felhívta a figyelmet arra, hogy — éppen egy, a szecesszió és a szimbolizmus éveiben működő festő esetében — milyen nagy jelentőségű lehet a mű szellemi hátterének és pragmatikus mondanivalójának az ismerete." Azt viszont vitatja, hogy a Keleti Gusztávhoz írt levelekkel igazolni lehetne Csontváry hallucinációjának megtörténtét. Utal *Mezei Ottó* kutatásaira is: „több tanulmányában is megkísérli, hogy azt a huzatos és titokzatos »semmit«, ami Csontváry képeinek az egyik legszívbemarkolóbb sajátja, az ezoterika több évszázados történetének a motívumaival és fordulataival töltse meg." De végül is az a véleménye, hogy Csontváry művészetében nem lehet szerepük ezeknek az ezoterikus tanoknak: „Csontváryból a régiekhez hasonló »előképzettséggel« nem festő, hanem csak az újmisztikus szekták és közösségek illusztrátora lett volna."

Az ismertetéseket tehát átszövik a reflexiók, sőt számos új ötletet, javaslatot is megfogalmaz Perneczky. Érdemes néhány termékenynek ígérkező gondolatot kiemelni. Igen erőteljesen hangsúlyozza például Csontváry művészi magatartásának, szerepvállalásának tudatos megtervezését, tudatos megformálását: „Egyre több jel mutat ugyanis arra, hogy Csontváry, aki oly korban élt, amelyben éppen a művészek és a rivaldafényben forgolódó velük egyívásúak valamilyen erősen stilizált szerep szabályai szerint élték a mindennapjaikat... építette föl talán a legbonyolultabb és legtalányosabb művészeti programot, és ettől elválaszthatatlanul azt a szerepkört is, amit aztán haláláig játszott." „Sok szól amellett, hogy ő — aki egyébként gyakorlati kérdésekben meglepően racionálisnak mutatkozott — különösen a közéletnek szánt megnyilatkozásaiban tudatosan is dolgozott azon, hogy a zseniális megszállottak és az isteni tervekbe beavatottak zavarba ejtő benyomását keltse." Perneczky Csontváry belső motiváltságának gyökerét abban vélte megtalálni, ami benne Van Gogh-gal közös: „A nyugat-európai festészetben leginkább Van Gogh hasonlítható Csontváry expresszív erejű koncentráltságához, s csakugyan, biznyos mértékű rokonság

fűzi össze a két művészt a tekintetben is, hogy mindketten a festészeten túlmutató missziót véltek teljesíteni." „Csontvárynál a művészetből a történelem menetét is befolyásolni képes tevékenység válik... Képeivel elősegítheti, hogy érvényesüljenek a magasabb rendű igazságok."

A Csontváry-kutatás áttekintésének végső mérlege persze — a bevezetőben jelzetthez hasonlóan — meglehetősen elmarasztaló: „némi önkritikával saját szakmám, a magyar művészettörténet-írás felkészületlenségével polemizálnék. A régi korok emlékanyagának korrekt földolgozásán vagy a hozzánk közelebb álló műremekek kulturált, impresszionisztikus jellegű leírásán iskolázott magyar művészeti irodalom nincs szokva az igazi és a nemzetközi kutatás javával szinkronba hozható elméleti problémákhoz." Csontváry életműve változatlanul kihívás, feladat a tudomány számára, a művek korszerű értelmezése azonban csak az eddigieknél alaposabb „filozófiai és esztétikai felkészültséggel" valósítható meg.

Ha egyetértünk is Perneczky végső következtetéseivel, akkor is szükségesnek látszik néhány gyakorlatias megjegyzést fűzni a Csontváry-kutatás jelenlegi helyzetéhez. Vannak ugyanis e kutatásnak olyan hiányai és mulasztásai, amelyek felszámolása nélkül az elméletileg jól megalapozott megközelítés is tévútra vezethet.

Az egyik ilyen feladat a Csontváry-kéziratok kritikai kiadása. Perneczky is többször hagsúlyozza a kéziratok fontosságát, tervezett kiadásukról is hírt ad, remélt megjelenésüket örömmel üdvözli. Valóban tarthatatlan, elfogadhatatlan állapot, hogy immár hetven éve jelennek meg monográfiák Csontváryról, és közben a legalapvetőbb források még ma sem hozzáférhetőek. Nem lehet pontosan tudni, mit és mennyit írt Csontváry, nem lehet ellenőrizni, ki mit, honnan idéz. (Korábban Lehel Ferenc monográfiáiból vették át az idézeteket, újabban gyakran hivatkoznak Pertorini Rezső könyvére, amely igen sok Csontváry-szöveget dolgozott fel. A többszörös átvételek, a pontatlan idézések azonban olyan szövegvariánsokat hoznak létre, amelyekben hiteles kéziratközlés nélkül nem lehet eligazodni. Perneczky is utal pl. az elhivatás-történet variációira.) Fel kell azonban hívni a figyelmet a Csontváry-kéziratok egy megkerülhetetlen problémájára. Az eddigi szakirodalomban ugyanis fel sem vetődött az, hogy különbséget lehetne vagy kellene tenni a teljesen hiteles, autográf formában fennmaradt Csontváry-írások és a neki tulajdonított, gépirat-formában ismert szövegek között. Márpedig ha most végre elkészül a kéziratok kiadása, akkor annak csak a legszigorúbb forráskritikai módszerek felhasználásával szabad megtörténnie. Azaz, a képek restaurálásának analógiáját követve, a kéziratoknál is a lehető leghívebben kell közölni mindazt, ami biztosan Csontváry-tól származik, és szigorúan el kell tőle választani azt, ami csak gépiratos formában, vagy ahogy emlegetni szokták, „hiteles másolatként" maradt fenn. Ezek hitelességét ugyanis mindaddig feltételesként kell kezelni, amíg valaki minden kétséget kizárva be nem bizonyítja, hogy valóban Csontváry írásai. Nem zárható ki ugyanis az, hogy a gépiratok közt kompilációk, vagy akár szándékos hamisítások is vannak. A problémát az teszi igazán kényessé, hogy a legfőbb forrásként használt „nagy önéletrajz" is csak gépiratos formában van meg, s ebben olvasható az az elhivatás-történet is, amely ma már szinte valamennyi Csontváryról szóló írás kiinduló pontja. Megérdemelne tehát egy alapos vizsgálatot és vitát ennek a kéziratnak a hitelessége. (Én például bizonyíthatónak érzem, hogy Lehel Ferenc tudatosan törekedett egy Csontváry-legenda felépítésére, s nem tartom teljesen kizárhatónak azt, hogy éppen Lehel Ferenc állította össze — több-kevesebb valós anyagból, esetleg Csontváry töredékeiből, feljegyzéseiből — ezt az „életrajzot".)

Lehetne tehát a kutatás egyik soron lévő feladata a Csontváry-legenda lebontása is. (Félreértések elkerülése végett: itt nem Csontváry művészi nagyságának és jelentőségének a kétségbe vonásáról van szó, hanem a személye és sorsa köré felhalmozódott anekdóták, „érdekességek" eltávolításáról.) Az elhivatás-történet nélkül is fel lehetne építeni egy koherens életrajzot, és a művek interpretációjához, esztétikai értékeléséhez és történeti elhelyezéséhez sem feltétlenül szükségesek ezek a kellékek. A Csontváry-képek művészi értékén semmit sem változtat az, hogy hallott-e égi szózatot vagy sem, küldött-e ilyen vagy olyan táviratot Hollósynak, a külügyminiszternek vagy akár a királynak. Ebben az esetben viszont igen fontos, hogy folytatódjanak azok a nem látványos, de teljesen megbízható eredményeket hozó kutatások, amelyek Csontváry életére, családjára, életkörülményeire, lakhelyeire, utazásaira vonatkozó tényeket tárnak fel. (A kutatásnak ezt a vonulatát Perneczky nem említette. Ide sorolom Hann Ferenc és Mezei Ottó közleményeit a gácsi évekről, ilyen jellegű kutatásairól számolt be az októberi konferencián Németh István is.)

A legenda lebontásához tartozna továbbá az is, hogy felülvizsgáljuk Csontváry és a korabeli közönség és kritika viszonyáról kialakult — inkább anekdotákon és előítéleteken, mintsem tényeken alapuló — vélekedéseket. S végül továbbra is feladata a kutatásnak, hogy ellenálljunk a hamis Csontváry-képek meg-megújuló hitelesítési törekvéseinek és megőrizzük azt a kritikai szigort, amivel Németh Lajos megvonta a Csontváry-oeuvre határait.

TÍMÁR ÁRPÁD

□

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész /1853-1919/.

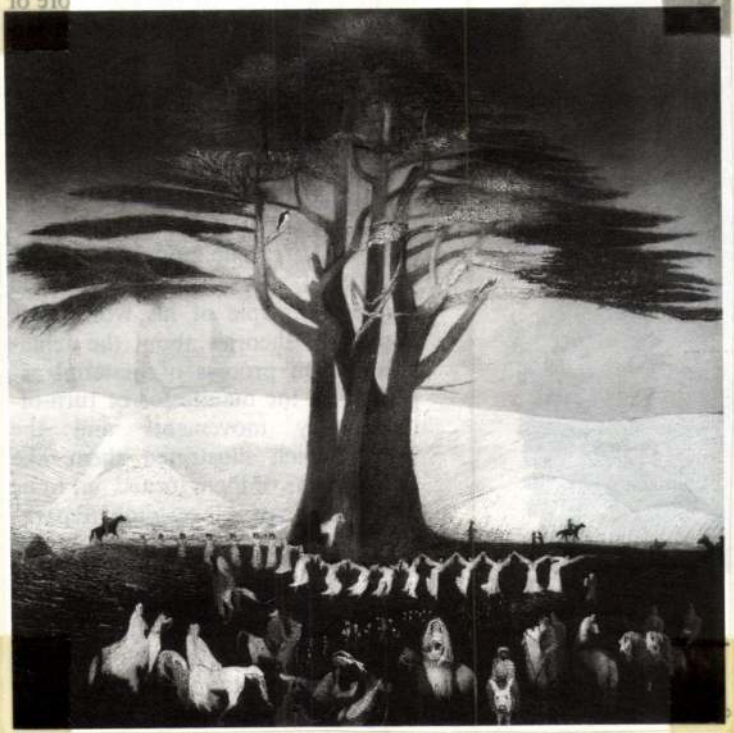

Csontváry Kosztka Tivadar: Zarándoklás a cédrushoz Libanonban, olaj, vászon, 205 × 200 cm, 1907 (fotó Petrás István)

Művészet, 1989., 7., 7-old.

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar

Új Művr. 1993/12.

giából, így fosztva meg a szovjet hadsereget „hadizsákmányától". Zsukov marsall Sztálin számára a potsdami konferencia idején fölterjesztett listája a bernterodei sóbányából elvitt 250 festményt, 48 gobelint és három ládát említ, melyek a porosz koronázási ékszereket tartalmazták.

1987-ben nagy feltűnést keltett Sol Chaneles, a három éve elhunyt büntetőjogász állítása az Art&Antique folyóiratban, miszerint magas rangú amerikai tisztek és titkosügynökök még egyszer elrabolták Hitler zsákmányát. Chaneles meglepő helyeken látott viszont bizonyos műtárgyakat, melyek régen európai műgyűjtők falán függtek, s írásában számos példát is közölt. A műkincsvédelmi bizottság maga is elősegítette a lopást, mikor 1944-ben azon tárgyakat nyilvánította műkincsnek, melyek legalább 5000 dollárt értek. Aukciók és műkereskedelem hiányában a háború végén a képmutató műbarátok tetszés szerint határozták meg az értékhatárt. Szokásos taktika volt a német múzeumok biztosítási jegyzékeinek megszerzése és a legértékesebb műtárgyak legális kivitele az igen alacsony biztosítási értéken. Megkönnyítette a csempészést, hogy a hadsereg tagjainak csomagját nem vetették vámvizsgálat alá. Chaneles feltételezéseit alátámasztotta Kenneth D. Alford richmondi bankár és történész. Az Egyesült Államokban nagy felháborodást keltettek a két kutató leleplező nyilatkozatai, melyek megcáfolhatatlannak bizonyultak.

Az 1954-es párizsi szerződés „a háború és megszállás kérdéseinek szabályozásáról" törvénybe foglalta az USA zsákmányát. A 6. fejezet 3. paragrafusában a németek lemondtak minden lefoglalt értékről, köztük a műtárgyakról is, ezenkívül több záradék védte a csalókat és viszonteladókat. A német kormányzat eddig nem támadta meg a szabályozást, mely alapján több hajórakomány ellopott műkincset eltűntnek nyilvánítottak. A tárgyalásokat a kárpótlásról és visszaszolgáltatásokról megnehezíti, hogy 1945-ben eltűntek a legtöbb műkincsraktár listái. Klaus Goldmann, a berlini Ős- és Ókortörténeti Múzeum főmuzeológusa, aki 20 éve foglalkozik a műkincsrablással, azt javasolja, tűzzenek ki jutalmat a megtalálóknak a tárgyak értékének arányában. Azt gyanítja, hogy még vannak Németországban fel nem fedezett rejtekhelyek. A keresést ő modern technológiával dolgozó magáncégekre bízná. Érdemes lenne akár költséges eszközöket is bevetni, mint például a háború után berobbant volpriehauseni bányában, ahova többek között II. Katalin cárnő meisseni étkészlete is került. A berlini Antik Gyűjtemény üveganyaga és a berlini Királyi Porcelánmanufaktúra mintagyűjteménye is elveszettnek számít csak úgy, mint a híres Zahn Könyvtár antik ékszerekkel kapcsolatos darabjai. Valamennyit az oroszok foglalták le a schönebecki sóbányában az amerikaiak számára.

Sok nyom vezet Amerikába. Kincskeresők feltételezik, hogy Fort Knox amerikai arany mellett műkincseket is őriz. A feltételezés nem alaptalan: 1978-ban Jimmy Carter elnök onnan hozatta ki a magyar István-koronát, hogy visszaadja a magyar kormánynak. A koronát 1945-ben magyar honvédtisztek helyezték biztonságba és bízták egy Bajorországban állomásozó amerikai egységre.

Sokszor gyújtogatással leplezték a tervezett műkincsrablást. A Berlin—Friedrichshein-i légvédelmi toronyban nem égett el 1945 májusában a régi festészet több mint ezer remeke, ahogy eddig feltételezték. A képek egy része ma Moszkvában, másik fele az USA-ban található.

Hasonló következtetések más esetekben is reményre jogosítanak. A quedlinburgi középkori dómkincset, melyet az idő közben elhunyt Joe Meador főhadnagy rabolt el, 1991-ben több millió márkáért visszavásárolta a német kormány. A Viktor Baldin által megmentett 360 grafika, régi és új mesterek munkái, köztük Dürer-akvarellek és -rajzok, vissza fognak térni Brémába. *(Eckbart Klessmann, Art, 1993/8)* *B. K.*

Emlékezés Csontváryra

„A művészet megköveteli híveitől, hogy mondjanak le mindenről, amijük van — még a családjukról is —, és csak őt kövessék. A művész ne tartozzék se családba, se pártba; ne legyen tagja semmilyen osztálynak, se körnek, legyen csakis ő maga." Ezek T. S. Eliot, a költő szavai, és úgy gondolom, eligazítanak abban a kísérletben, hogy megközelíthessük Csontváry személyiségét, hogy megértsük életének áldozatát ebből a kérlelhetetlen megállapításból.

Csontváry Kosztka Tivadar életműve ma már a magyar, az európai és az egyetemes emberi kultúra számára befogadható, és nem lehet abból kirekesztëni. Aki ismeri, már nem tudja nélküle megítélni a festészetet, annak emberi értékrendjét. S mi, akik szeretjük és tanulmányozzuk, élünk figyelmeztetésével, mellyel vágyainkat, alkotó akaratunkat tartja kordában. Féltékenyen nézzük, mert neki sikerült bepillantani az üdvözülés birodalmának ajtórésén, igaz, hogy ennek az egész élet áldozata volt az ára. A hivatás parancsát maradéktalanul teljesíteni nehéz feladat. A tehetség önmagában viseli a kötelességet. A tehetség sok bajt ígér. A lángészt erősen szorítja a sorsa. Ki a lángész? Csontváry szerint: „Zseni lehet, aki soron van, akit a sors keze kiválasztott, akinek ősei akaraterővel, lelki műveltséggel s művészi tehetséggel voltak felruházva, aki telivérrel — szerelemmel jött a világra, aki szerelmes volt a dajkájába, szerelmes volt a napba, szerelmes volt az üstökös csillagba; aki a szabadba kívánkozott s pille után futkosott, aki szerette az igazságot. Aki világhírű egyének hallatára féltékenyen ébredt öntudatra, aki mindenütt és mindenben bölcsességtudó volt, kitartó, fáradhatatlanul buzgó;

követelő gőgös nem volt önkorában — habár felsőbbséget érezett önmagában, aki a nagyvilág ismerete után vágyott, sokat utazott. Aki eredeti volt mindenütt és mindenekben. Aki vagyont szerzett szorgalmával, függetlenséget életjáradékkal. Aki a szeszesitaloknak nem barátja, a dohányzásnak nem híve — füstös bűzös helyiségeknek nem vendége: aki az első szerelmét plátóilag nézte — közelebbről a csalódás kísérte, aki szerelmes volt hazájába s szeretettel gondol a nagyvilágra, aki le tudott mondani mindenről. Aki folyton küzdött önmagával s küzdelmét nem tudatta a világgal, aki a szépségben gyönyörködött s a naplementében ábrándozott: akit a küzdelem közepette az ihletettség meglepte, ki az ihletettség örömére új világ jöttét érezte, aki láthatatlan ihlettől minden ismeretnek az ismeretét, minden tudásnak a tudását sejtette, aki a láthatatlan hangot felfogta és megértette, aki a láthatatlan jövendölését titokban tartotta, ki a titkot mérlegelte és komolynak vette, akinek a reményét a nagy idő meg nem gyengítette."

Persze, ha valami, akkor a lángész nem szorítható szabályok közé. A történelem lángelméi abban azonosak, hogy egyik sem hasonlít a másikra. Az előbbi regulák Csontváry sajátjai. Önarcképe alkonyatkor. Akárcsak a két nagy cédrus, az egyik a hajnal reménységével: a körül-ünnepléssel, a másik esti rezignációval magára maradva a világegyetemben.

A lángész mindig tanít. Magához szorít, mintha tengerbe merítkeznénk. Nincs kora, nincs mihez viszonyítani. Minden időben a viszonylagosság kényszerében élünk. A lángészben megvalósulva látjuk a személyiség és valóság ellentmondásának feloldását, a viszonylatokba nem állítható igazság diadalát. A zseni médium is, az érzékek és a lélek egyesülésének ritka mozzanata. Ezért látása, hallása hallucinációszerűen működik, víziói tömörek és analizálhatatlanok. A zseni csak teljességében mutatkozik meg, ha mondhatom úgy, végkifejletében. Résztulajdonságainak hasznosítása lehetetlen, a rajongás iránta értelmetlen. Imádnivaló, a szó ősi értelmében, mivel rajta keresztül kapunk hírt a mindnyájunk fölött létező, dimenzióinkon túli erőforrásról, a nagy rendről, a metafizikus valóságról, amely lenyűgöz és vigaszt ad. Erre tanít: ismerjük meg magunkat és éljünk békében. A zseniben az értelem ereje felszabadul, tudatosítja az érzelmeket. Akadnak olyanok, akik úgy vélik, minél formátlanabb az érzelem, annál mélyebb. Ezek az érzések alighanem nem eléggé jelentőségteljesek ahhoz, hogy elviseljék a napvilág fényét.

„A rossz művész részint a tárgyi világban, részint a műfajok világában lakik, és a kettőt sohasem képes egymáshoz illeszteni. Csak zseniális embernek sikerül kizárólagosan és következetesen egyetlen, egységes világban élni, ami az ő művészete."

„Létezik valami — ismét T. S. Eliot megfogalmazásában —, ami független a művészettől, aminek a művész hűséggel tartozik, odaadással, aminek érdekében fel kell adnia és áldoznia önmagát, hogy megszolgálhassa és kivívhassa a maga sajátos helyét. Közös örökség és közös ügy egyesíti a művészeket, ha tudják, ha nem; s el kell ismernünk, hogy ez az egység többnyire nem tudatos. Úgy hiszem, minden idők igazi művészei ennek a nem tudatos közösségnek a részei. A másodrangú művész természetesen nem engedheti meg magának, hogy alárendelődjék valamiféle közös cselekvésnek; az ilyen művész fő feladata mindazoknak a csipcsup különbségeknek a szüntelen hangsúlyozása, melyek másoktól megkülönböztetik; csakis olyan ember engedheti meg magának a közös munkát, a cserét, a hozzájárulást, akinek bőven van miből ajándékoznia, tehát belefeledkezhetik munkájába."

Ezt a tanítást kapjuk imádott Csontvárynktól. Az ember nem hiszi, hogy Isten és ő azonosak, de aki vallatóra fogja önmagát, végül is Isten hangját fogja hallani. Ebben a panteisztikus áhítatban teljesíti hivatását.

Annyi idegen hatás és homályos ideológia után igazán szükségünk van ezeknek az eszméknek a megfontolására. De vigasz is a sok baj között, hogy vágyaink nyitottsága soha elfogulatlanabbá nem formált minket, mint napjainkban, a választás szabadsága most igazán megérdemelt jogunk. Az elhatalmasodott kétkedés, az általános keserűség, a csömörletes libertinizmus is oda vezet, hogy keressük, mert keresni kényszerülünk a felemelkedés módját. A világ művészetében a klasszikus értékek tagadása konvencióvá vált, az új formák már szokásokba süppedtek. Van, aki ebbe az új manierizmusba kíván beleszédülni, de vannak, akik újra napfényben kívánnak élni. Az új út a folyamatossághoz való visszatalálás. Ebben a törekvésben tisztán hangzik Csontváry tanítása. Nemcsak nekünk, magyaroknak, hanem a művészek és a művészetre figyelők testvéri közösségében mindenkinek.

Ünnepelt mesterünk nagy vállalkozására húsz évig készült. Művészetének törzse a további tíz év gyümölcse. Utána még kilenc évig élt, gondolatait, eszméit rendezgetve, írásokba foglalva, nagy terveket szövögetve, birkózva súlyos önmagával. Százhetvenöt éve született, hatvanhat évet élt. Halála után tizenöt évvel kezdték megismerni, majd a hatvanas években kezdődött igazi diadalútja. A maga igazságához ragaszkodott, és ma már mindnyájan benne látjuk saját igazságérzetünk példáját. Hálával gondolunk erre a megtisztító forrásra, és őszintén örülünk ennek az alkalomnak, amelyben emelkedett lélekkel fejünket is felemelhetjük, megbizonyosodva hivatásunk értelméről.

Az élő magyar kultúra önérzetében, a festők nevében, meghatottan emlékezem erre a törékeny titánra. *(Elhangzott 1993. szept. 6-án Kisszebenben [Szlovákia] a Csontváry-emléktábla avatásán.)*

GERZSON PÁL

T.K.Csontváry: Volavka Gém Der Reiher
olejomaľba - olajfestémy - Ölgemälde
1904 110x97 cm
v zbierkach Novohradskej galérie

Akcia k Medzinárodnému dňu múzeí a galérií, s podporou štátneho fondu kultúry

PRO SLOVAKIA

PROGRAM:

21. mája 1993
18^{00} Premietanie filmu **"Csontváry"** v galérii

22.mája 1993
10^{00} Zahájenie výstavy
11^{00} Úvodná prednáška:
Csontváry v kontexte európskeho umenia
12^{00} Obed
14^{00} Pokračovanie seminára, ďalšie prednášky
18^{00} Diskusia
19^{00} Večera

23. mája 1993
10^{00} Exkurzia do Haliče

MŰSOR:

1993.május 21-én
18^{00} **"Csontváry"** film vetítése a Nógradi Galériában

1993.május 22-én
10^{00} Kiállítás ünnepélyes megnyitása és a szeminárium kezdete
12^{00} Ebéd
14^{00} Szeminárium folytatása
18^{00} Vita
19^{00} Vacsora

1993.május 23-án
10^{00} Közös kirándulás Gácsra

Tlač **LC**.print Lučenec, tel/fax: 0863/28868

NOVOHRADSKÁ GALÉRIA LUČENEC
MAĎARSKÉ KULTÚRNE STREDISKO BRATISLAVA
OBECNÝ ÚRAD HALIČ

Vás pozývajú na výstavu a seminár

CSONTVÁRY
Tivadar Kosztka
(1853 - 1919)

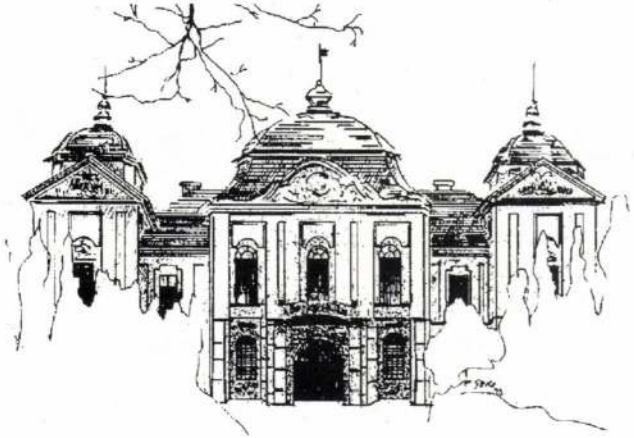

Tisztelettel meghívjuk
Önt és barátait
1993. május 22-én 10 ó-kor rendezendő
CSONTVÁRY - szemináriumunkra Losoncon
a Nógrádi Galériában, Kubinyi tér 3
a pozsonyi Magyar Kultúrális Központ
a gácsi Községi Hivatal
és a galéria szervezésében

MICHAL THEODOR KOSZTKA

nazývaný CSONTVÁRY sa narodil 5.7.1853 v Sabinove a zomrel v r. 1919 v Budapešti. Po štúdiách v Užhorode a Budapešti bol zamestnaný ako lekárnik v Spišskej Novej Vsi. Tu mal mystický zážitok, vďaka ktorému si vlastne uvedomil svoje umelecké nadanie. Rozhodol sa sledovať božský hlas, ktorý mu predpovedal, že bude väčším maliarom než Raffael. V snahe zabezpečit finančný základ pre štúdiá a tvorbu, založil v Haliči lekáreň (1884). Tu sa zapojil do spoločenského a kultúrneho života obce a zastával na svoju dobu veľmi pokrokové názory: presadzoval založenie dievčenskej školy a škôlky, no najviac pobúril proti sebe grófku Forgáchovú a pána farára, keď začal kampaň proti alkoholizmu (krčma patrila grófskej rodine). Keď už lekáreň mala príjem mesačne 100 Ft, prenajal ju a vybral sa do Mníchova, kde navštevoval školu S.Hollósyho, neskôr študoval v Karlsruhe, v Ríme, v Paríži. Nikde však akademický prístup neuspokojil jeho prekypujúci a svojrázny talent. Dá sa povedať, že svoje veľkolepé diela vytvoril ako samouk. V snahe nájsť "božský motív" cestoval do Tatier, do Švajčiarska, Dalmácie, Talianska a Palestíny (terajšieho Izraela).

Iba po jeho smrti sa začal oceňovať jeho zvláštny kolorit a expresivita vyjadrovania.

Ku koncu XX.storočia sa zdá, že sme vnímavejší pre jeho výtvarný prejav ako aj pre jeho panteistický náhľad na svet. Asi teraz nastáva doba, keď budeme schopní lepšie pochopiť doposiaľ hmlisté miesta v jeho tvorbe, živote - v celej osobnosti.

V snahe tomu dopomôcť usporiada Novohradská galéria seminár z príležitosti 140. výročia narodenia umelca Csontváryho - Kosztku.

MICHAEL THEODOR KOSZTKA

genannt CSONTVÁRY ist in Sabinov, am 5. juli 1853 geboren und in Budapest im Jahr 1919 gestorben. Nach den Studien in Budapest arbeitete er in Spišská Nová Ves (Zipser Neudorf) in der Apotheke. Hier bekam er die "Göttliche Anregung", dass er Maler sein sollte. Nach diesem Erlebnis richtete er seine Apotheke in Halič ein (1884), wo er sich auf das künstlerische Schaffen vorbereiten wollte. Hier, als Apotheker nahm er auf dem Kulturleben der Stadt Teil. Er kämpfte um Errichtung des Kindergartens, der Schule für Mädchen, gegen Alkoholismus usw. Unterdem gründete er den finanziellen Basis für seine Studien in Rom, München, Karlsruhe und Paris. Er fand aber keine Befriedigung an den Studien, so kann man sagen, dass er als Autodidakt seine grandiosen Werke gemalt hat. Er reiste viel, das göttliche Motiv suchend von der Schweiz, durch die Hohe Tatra bis Griechenland und Palästina.

Erst nach seinem Tode begann man die Kraft seines Kolorits und die Frische seiner Darstellungsweise zu würdigen und erkannte in ihm einen Vorläufer des Expressionismus. Mit der Zeit Wird es immer mehr Klar, dass sein Werk sehr viel uns zu sagen hat.

Erst zu Ende des XX. Jahrhunderts erkennen wir sein Wert in der gesamter Kulturhistorie Europas.

Das zu erklären organisiert die Galerie in Lučenec ein Seminar über Csontváry, zu dem 140. Jahrestag seines Geburtstages.

KOSZTKA MIHÁLY TIVADAR

aki CSONTVÁRY néven került az egyetemes művészttörténet lapjaira, 1853.7.5-én született Kis-Szebenben (Sabinov) és 1919-ben Budapesten halt meg. Ungvárott és Budapesten végzett tanulmányai után Iglón (Spišská Nová Ves) dolgozott a gyógyszertárban. Itt érte őt az "isteni szózat" mely szerint nagy festő lesz, nagyobb Raffaelnél. Céltudatosan és szívósan kezdett készülni a művészi hivatásra. Először is az anyagi fedezetet akarta előteremteni, ezért Gácson (Halič) létesített 1884-ben patikát. Korának művelt és nagy felelősségtudattal rendelkező értelmiségije-ként nem vonhatta ki magát a község kultúrális és társadalmi életéből. Kisdedóvó és leányiskola létesítésén fáradozott s az alkoholizmus elleni harcával vonta magára egyesek haragját is. Amikor a gyógyszertár bevétele elérte a havi 100 Ft-ot, bérbeadta és Münchenbe utazott, a Hollósy-iskolába. A továbbiakban még Karlsruheban, Rómában és Párizsban tanult. Kezdeti, még Gácson készült természethű állatábrázolásai után ismerjük nagyon precíz és kifejező figuratanulmányait. Tanulmányútjai során tájképeket festett, s kereste azt a "nagy motívumot", melyen teljességgel kifejezheti a "napút" (plain-air) elképzeléseit. Így jutott el Svájctól, Dalmácián és Olaszországon keresztül Egyiptomba és a Szentföldre.

Festészetét kortársai félreértették, megalomániás jellemének megnyilvánulását látták benne. Csak halála után tűnt föl, hogy az expresszionizmus előfutáraként a XX.sz. egyetemes képzőművészetének elvitathatatlanul fontos egyénisége.

A losonci Nógradi Galéria mindezek mélyebb megismerése érdekében szervez Csontváryról születésének 140. évfordulóján tudományos tanácskozást, mely során talán fény derül néhány homályos pontra e nagy művész életművében.

16869/94

TELEFAX

No.: 96/94.

Magyar Köztársaság Főkonzulátusa München
Vollmannstrasse 2 81927 München

Tel: 0049-89/91-10-32
Fax:0049-89/91-01-853

Dátum:	1994. november 22.
Címzett:	Külügyminisztérium 2.Területi Főosztály
Hiv.sz.:	-
Küldő:	Udvardy Jenő főkonzul
Oldalak száma /ezt beleértve/ :	~~4~~1-

Szíves tájékoztatásul csatoltan megküldjük a november 17-én Münchenben megnyílt Csontváry-kiállítás első sajtóvisszhangját.

(Udvardy Jenő)
főkonzul

CSONTVÁRY: *„Die Ruinen des griechischen Theaters bei Taormina", 1904/05; 305x574 cm.* Photo: Katalog

Inspiration und Willenskraft

Zur Ausstellung Csontváry im Münchner Haus der Kunst

Erst wollten Budapester Fuhrleute die Leinwände als Planen unter sich aufteilen. Dann entdeckte man sie fürs Museum. In den fünfziger Jahren verschwanden die Bilder wie verbotene Früchte. Doch heute wird ihr Schöpfer, Tivadar Kosztka, genannt Csontváry (1853–1919) als der originellste Künstler seines Landes gefeiert.

Wer ist dieser nahezu Unbekannte? Seine Riesenpanoramen konnten 30 Quadratmeter bedecken. Aber beruhten seine Bilderfindungen nicht allesamt auf himmlischen Einflüsterungen? Zwischen 1896 und 1902 hat der Künstler sich selbst gemalt: Nichts als eine fleckige Farbpalette zwischen Leinwand und bohrendem Blick. Darüber ein Stück Himmel, trocken wie von Magritte.

1880, als Siebenundzwanzigjähriger, hörte der Apotheker die Stimme zum erstenmal. Ein Maler „größer als Raffael" sollte er werden. So jedenfalls tönte es ihm aus den Wäldern der Hohen Tatra. Csontváry pilgert nach Rom und kann in Raffaels Bildern den göttlichen Funken nicht finden. Da wird er selber Hand anlegen müssen. Gemalt hat er bis dahin wenig. Aufgespießtes und Ausgestopftes. Ein zartes Reh und einen Fächer von Schmetterlingen. Erst als 41jähriger macht er sich auf nach München. Ein knappes Studienjahr bei seinem ungarischen Landsmann Simon Hollósy. Dann nur noch Wanderschaft. Die Idee fixe einer Erlösungsmalerei treibt ihn. Er wird sie später „Sonnenwegmalerei" nennen.

Auf der Suche nach dem „großen Motiv" durchquert er mehrmals Süditalien, Nordafrika und den Vorderen Orient. Mit obsessiver Unermüdlichkeit bannt er seine pantheistischen Lichtvisionen ins Bild: die ausschweifenden Türkisorgien seiner Gewässer und die blutrot gebürsteten Himmel, die Vollmondszenerien und die Nachtbilder aus seiner filmischen Traumfabrik. „Vergessen wir nicht", schreibt er, „daß in der Weltordnung nur dem Adler und dem Künstler die Fähigkeit gegeben ist, in die Sonne zu sehen." Tüpfelnd und strichelnd entwirft er seinen „Sonnenweg" aus Symbolismus, Folklore und Mittelalter. In der alles brechenden Linse des Sonnenlichts verbergen sich ihm die Kräfte und Strömungen des Universums. In den erhabenen Zeugnissen der Antike wie in den tosenden Gewalten der Natur sieht er sie gespiegelt. Taormina, Schaffhausen, Baalbek. So verschmelzen in seinen Bildern Jugendstilarabesken mit heroischen Landschaftsmotiven, paaren sich mystische Verwandlungen mit greller Primärfarbigkeit.

„Inspiration und Willenskraft", sagt er, „sind meine Schwingen." Aber der Pinsel kann dem Höhenflug oft nur mit Mühen standhalten. Dann gerät ihm die Stirn eines alten Fischers zur Zyklopenmauer, dann verschlingen sich Wasserfälle spaghettiartig, rollt die Meereswoge steif wie Malleinwand. Csontváry staffelt penibel, tupft Blüten und Laubwerk, schnürt patzige Wolkenbündel, die formlos im Abendrot segeln und rührt uns mit seinem unbeholfenen Verismus.

Csontváry schiebt souverän optisch Zufälliges beiseite, rafft und verdichtet. Er vereinigt in seinen Bildern Vision und sichtbare Wirklichkeit. Überall klaffen Brüche, lauern Abgründe. Aber sie sind es – und eben nicht so sehr das Gelungene –, die uns in ihrer surrealistischen Wirkung faszinieren. Der modernen Malerei in einem geschichtlichen Sinn wird man den einsamen Lichtsucher nicht zurechnen wollen. Der illustren Familie genialer Dilettanten schon.

Nur knapp sechzehn Jahre waren Csontváry gegeben, sein Lebenswerk zu schaffen, das sich heute, mehr durch Zufälle gerettet, im Museum in Pées und in der Ungarischen Nationalgalerie befindet. 1911 hielt er sich ein letztes Mal in München auf. Dann holte ihn der Wahn endgültig ein.

Jetzt ist Csontvárys entwicklungslos schillerndes Werk in einer schönen Retrospektive im Münchner Haus der Kunst zu sehen: frühe Akademiearbeiten im Schlummer- und Friemelstil der Jahrhundertwende, letzte Entwürfe; und die Hauptwerke dieses Höhenflugs des Scheiterns in einem theatralisch inszenierten Panorama von Riesenlandschaften und Bildnissen. Csontváry der Modernist pflegte seinen Ausstellungsbesuchern einen Papiertrichter in die Hand zu geben. Der Taumel einer phantastischen Bildwanderung der kleinen Brüche war dann garantiert. (Bis zum 29. Januar 1995. Der Katalog kostet 29 Mark).

DOROTHEA BAUMER

SÜDDEUTSCHE ZEITUNG, 1994. 11. 21.

Rituale, you know

„Straßenecke" von Hans Henny Jahnn in Hamburg

Am Anfang denkt man: Das Stück wird auf der Bühne verschwiegen, findet überhaupt nicht statt, und ein böser, kleiner Mann im Ohr flüstert: „Das ist vielleicht auch gut so." Denn „Straßenecke", im Zuge der Feierlichkeiten zum 100. Geburtstag von Hans Henny Jahnn am Hamburger Thalia Theater herausgebracht, vereinigt auf besonders verwirrend-verworrene Art alle Themen und Obsessionen des orgelnden Dichters ... Liebe zu Mann, Frau und Roß, naturmystisch ins Irrationale abhebender Ekel vorm Dickicht der Städte und in diesem Falle – auf den Schwelle von den zwanziger zu den dreißiger Jahren – ein Motiv, das in der „Medea" schon angeklungen, hier aber weit krasser instrumentiert ist: Rassenwahn. Der Neger James steht an der Straßenecke, und die weißen Bürger lieben, hassen, verfolgen ihn.

Doch in Hamburg führt mich keine Straßenecke in die City und zu den Wölfen, die da leben. Eine weite, elegisch ausufernde Landschaft bedeckt den Hintergrundprospekt (Bühne: Achim Römer), und es ereignen sich zunächst nur ferne Künstlichkeiten. Es wird über Brücken geschritten und eine blau leuchtende Mini-Kathedrale wie eine Mon-

Der Sonnenweg zu Bergen, Meeren und Ruinen

Ausstellung mit Gemälden und Zeichnungen des ungarischen Malers Csontváry im Münchner Haus der Kunst

Vom Apotheker zum Maler. Von Kosztka zu Csontváry. Das Münchner Haus der Kunst stellt jetzt einen bei uns Unbekannten vor. Eine widersprüchliche Ausstellung, ein widersprüchlicher Künstler. Irritiert ist der Betrachter, denn die Gemälde dokumentieren die gesamte Bandbreite zwischen vibrierender Kraft und kindlichem Ungelenksein. Ausstellungsleiter Hubertus Gaßner faßt diese Eigenheit denn auch in dem Begriff „genialer Dilettant" zusammen.

„In den Anblick vertieft, höre ich über mir eine Stimme, die von hinten zu mir spricht: ‚Du wirst der größte Maler des Sonnen-Wegs, größer als Raffael'", beschreibt 1910 Csontváry in seiner „Autobiographischen Skizze" seine „Erweckung" 1880. Seinen hochgemuten, oft verstiegen erscheinenden Ideen vom Schöpfer-Genie ist er ab 1894 bedingungslos gefolgt.

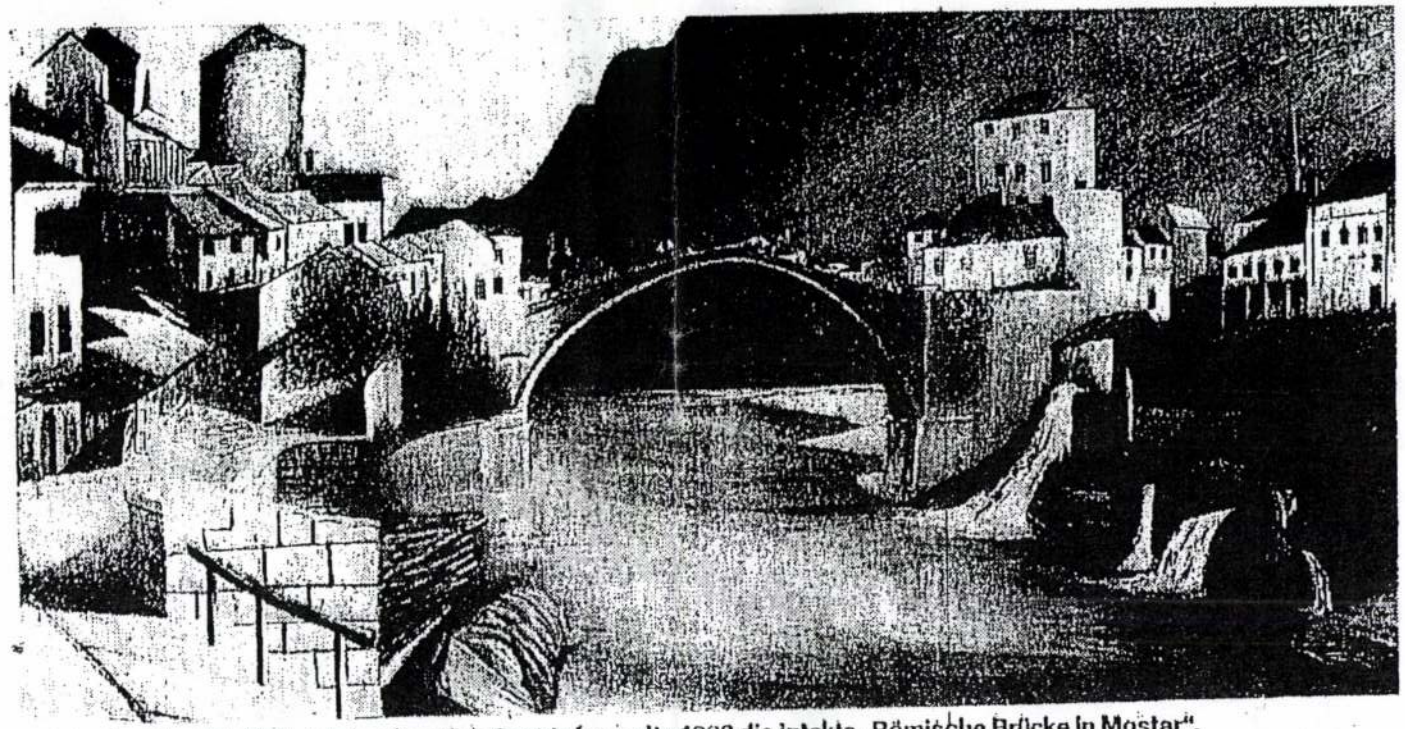

Durch den aktuellen Balkankrieg zerstört: Csontváry malte 1903 die intakte „Römische Brücke in Mostar". Foto: Haus der Kunst

1853 wurde er im damals ungarischen, heute slowakischen Kisszeben geboren. Er studierte Pharmazie, um wie der Vater Apotheker zu werden, interessierte sich aber auch für andere Naturwissenschaften. 1884 eröffnete er seine eigene Apotheke und baute das Geschäft in zehn Jahren so aus, daß er als Maler davon leben konnt. In den 90er Jahren begann ein ruheloses Wanderleben, das erst mit dem Tod Csontvárys 1919 endete. Ab 1910 hemmte eine Psychose seine Schaffenskraft. Seine künstlerischen und religösen Vorstellungen verbreitete er jedoch immer noch.

Csontváry, ab 1900 nannte er sich so, ging einen radikal eigenständigen Weg, war stets Außenseiter. Allerdings suchte er eine profunde künstlerische Ausbildung zu bekommen. Im damaligen München, das viele schöpferische Geister gerade auch aus Osteuropa beherbergte, besuchte er die Kunstschule von Simon Hollósy. Aber es hielt ihn nicht lange. Weiter ging's – andere Akademien, andere Städte. Nur kurz unterwarf sich der Ungar den jeweiligen schulischen Gepflogenheiten, den verschiedenen Einflüssen. Eine Reihe von großformatigen Akademiezeichnungen aus der Münchner Zeit belegen Csontvárys anfängliche Auseinandersetzung mit dem Menschenbild. Einige bemerkenswerte Porträts, die ein wenig an Leibl, aber auch an die Neue Sachlichkeit erinnern, zeigen einen anderen Künstler als den, dem der Betrachter in den folgenden Jahren begegnet.

Der Protagonist der späteren Werke ist bis auf einige Ausnahmen die Landschaft: Berge, Meere und Ruinen. Orte auf Felsformationen kauernd, Häfen in der Gischt der Brandung, Tempelreste in weichen Wüstenwellen. Gebirge, etwa die riesige Tatra-Ansicht („Groß-Tarpatak", vier Meter lang), sind gemalt, als wären sie gestockte Flüsse, eingetaucht in Licht und Schatten.

Licht ist der Zentralpunkt von Csontvárys Kunsttheorie: „Sonnenweg-Malerei". Deswegen wandte er sich sogar der altägyptischen Sonnenreligion zu. Dieses physikalische Phänomen wollte er im unmittelbaren Erleben auf die Leinwand bannen. Sie schleppte er in die Wüste, ins Gebirge; baute sich Zelte, um dort wochenlang zu malen. (Bis 29. Januar '95; der Katalog kostet voraussichtlich 29 Mark)

Simone Dattenberger

Horror-Story ohne Zaudern

Kulturtermine

Mon'e Docto" – Barockmusik (Sonntag, 20

„Vatermänner"

Julia Onken

22/11 '94 11:25 ☎+49 89 9101853 HUN KONS MUC →→→ KUM 2.TERULETI 004

Gemalte Visionen eines Besessenen

Der vergessene Künstler Csontváry im Haus der Kunst

Im Haus der Kunst stellen Christoph Vitali und seine Kuratoren Hubertus Gaßner und Bernhard Schwenk Schlag auf Schlag unter Beweis, daß hier wirklich eine neue – mehrfach aktive – Epoche begonnen hat: Parallel zur glänzenden Lichtenstein-Retrospektive sind nun auch die wunderbaren „Nordpol"-Großzeichnungen von Per Kirkeby (AZ berichtete) und ab heute noch dazu die seltsam weltfremde Mega-Malerei des lange vergessenen Ungarn Tivadar Csontváry (1853–1919) zu sehen.

Dieser Außenseiter war wie so viele Künstler um die Jahrhundertwende ein Visionär, der mit seinen Bildern eine ganz besondere Energie ins Leben zwingen wollte. Insbesondere die Kraft der Sonne war ihm Anlaß für eine fast religiöse Verzückung. Aber Csontváry besaß nicht das Genie eines van Gogh und nicht die Sinnlichkeit Gauguins. Bei dem gelernten Apotheker klafft ein Riß zwischen Wollen und Können. Er entwirft penibel dargestellte Stadt- und Naturlandschaften, oft im monumentalen Breitleinwandformat, mit tosenden Wasserfällen, krönenden Burgen, putzigen Bürgerhäusern und glühendem Sonnenlicht – eine Melange aus fahl-grellem Kitsch, rührender Naivität und moderner Vorahnung.

Manches erinnert von ferne an Magritte, einiges an Dali; aber auch der Stil der „Neuen Sachlichkeit" ist schon beinahe erkennbar. Bei anderen Motiven wird Mittelalterliches ganz allgemein zum Vorbild. Csontváry war als „Berufener" ohnehin davon überzeugt, „größer als Raffael" zu sein. Sein Sendungsbewußtsein trieb ihn zur Kunst: Er wollte das Strömen und Strahlen aller Energie in Natur und Technik in seinen eigenartigen Bildern auf einmalige Weise zum Ausdruck bringen. Doch zur letzten Konsequenz, seine künstlerische Besessenheit auf nur ein Ziel zu richten (wie z. B. Cézanne), reichte es bei dem Quasi-Autodidakten und Sonnenanbeter nicht.

Bewußt überzogen – wie Csontvárys universeller Anspruch – ist auch die Inszenierung der Schau: mit gebogenem Horizont, Himmelsscheibe, Rundsäulen und Tellerkapitellen. Eine ironische Antwort auf das titanische Bemühen eines Malers, der bis zum Wahnsinn in der Kunst das Heil zu finden trachtete.

Peter M. Bode

„Die Klagemauer in Jerusalem" (Ausschnitt). Dieses riesige Bild malte Tivadar Csontvary 1904. Aus der Ausstellung im Haus der Kunst, die ab heute bis zum 29. Januar zu sehen ist.

Scarlett (2)

Pflichtübung: Während sich die unvermeidliche Scarlett (ORF/Sat 1), schmählich geschieden und schwanger, in Irland dem Ruf der O'Hara-Urväter hingibt und als neue Ahnenschloßherrin einen hanebüchenen original-irischen Kaiserschnitt von Großmutters Hand über sich ergehen läßt, schrumpft Rhett daheim in Charleston zum lächerlichen Society-Hampelmann, der eine Dame ehelicht, die eine Dame ist.

Wenn wir das alles richtig verstanden haben, so ist Scarlett die Mutter der IRA. Und 100 Jahre später hätte sie vielleicht bei den Royals eingeheiratet, um dann in Buhlschaft mit dem Reitlehrer Rache zu nehmen für irische Schmach.

Ausgespielt

Im Ansturm der Frauenquote für den Kommissarinnen-Job für einen Volltreffer: *Rita Russek* ist in dem Fernsehfilm „Ausgespielt" von *Rudi Bergmann* und *Rolf Silber* (ARD) ein Kripo-Prachtexemplar jenseits aller Zickigkeit – ein resches Vollweib der Beamtenlaufbahn; skeptisch und selbstkritisch. Man glaubt ihr die Zwickmühle, in die sie als Mutter eines spielsüchtigen

Verdi-Requiem in der Philharmonie: Subtile Spannung im Inneren

Als [illegible] Beitrag zum [illegible] Betrag dirigierte [illegible] Wagner (Tenor) und Lásló Polgár (Baß) [illegible] sich dies[illegible] Stil nicht zu eigen. Er ließ [illegible] Trampa- [illegible] sche Totenmesse von bezwingender [illegible]glichkeit und [illegible] die Engführung hinein klar durchfärbt. Da Zöbeley auch [illegible]

Kulturnotizen

DRUMMER MICHAEL KUNZ gastiert mit seinem Percusical „Schlag mich!" noch bis zum 3. 12. im Schlachthof [illegible] Bühne „OX" [illegible]

Genialer Dilettant

Csontváry-Austellung im Haus der Kunst

München markiert die Eckdaten einer außergewöhnlichen Künstler-Biographie. Hier nahm 1894 der bereits 41jährige ungarische Apotheker Tivadar Kosztka (1853–1919), der sich Csontváry nannte, den ersten Malunterricht. Hierher kehrte er 1911 zurück, als der Ausbruch einer Psychose seiner Arbeit ein Ende setzte.

Eine Vision stand am Beginn dieser Laufbahn: Die Stimme, welche prophezeite „Du wirst der Größte... größer als Raffael". 15 Jahre lang malte Csontváry obsessiv, ein genialer Dilettant, getrieben von der künstlerischen Mission eines Weltverbesserers: die Einheit des Menschen mit der Weltenergie über die Malerei herstellen zu können. Eine ebenso komplexe wie krause Philosophie samt Farblehre, die „Sonnenwegmalerei" bestimmte Farbigkeit, Stil und Themen seiner insgesamt 120 Gemälde.

Zwischen Südeuropa, Nordafrika und dem Orient vagabundierend, suchte Csontváry jene Orte auf, wo sich Energie von Natur oder Mensch bündelten. In orgiastischen Farben hielt er tobende Wellen, spuckende Vulkane und glühende Sonnenuntergänge fest. Doch auch in der ländlichen Wasserpumpe oder der Fabrik mit rauchenden Schloten fand er die Kraft der Sonnenstrahlen.

Selbstportrait von Csontváry

Es sind bizarre Kompositionen, teils in monumentaler Dimension, pathetisch und nah am Kitsch, Bilder, welche die maltechnischen Grenzen seiner Begabung nicht verhehlen. Doch anrührend naiv und durchglüht von der Intensität von Menschen am Rande seelischer Abgründe. (Bis zum 29. 1. 95)

BARBARA WELTER

TAGESZEITUNG, 1994. 11. 19/20.

CSONTVÁRY

MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTÉRIUM
Közgyűjteményi Főosztály
Múzeumi Osztály
Postacím: 1884 BUDAPEST, Pf. 1.
Telefon: 153-0600 Fax: 131-2527

Ügyiratszám: 118418/94.
Hiv. szám:
Előadó:
Tárgy:
Melléklet: 5 lap

Dr. Bardoli István
MTA Művészettörténeti Kutatóintézet
Dokumentáció

Budapest

Kedves Bardoli Úr!

Mellékelten megküldöm a müncheni főkonzulátusunk által küldött Csontváry-cikk másolatokat.

Budapest, 1994. december 21.

Üdvözlettel

(Mihály Mária)
főtanácsos

MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI
MINISZTÉRIUM
Közgyűjteményi Főosztály
Múzeumi Osztály
Postacím: 1884 BUDAPEST, Pf. 1.
Telefon: 153-0600 Fax: 131-2527

Ügyiratszám: [illegible]
Hiv. szám:
Előadó:
Tárgy:
Melléklet: 5 tap

Dr. Bardoli István
MTA Művészettörténeti Kutatóintézet
Dokumentáció

Budapest

Kedves Bardoli Úr!

Mellékelten megküldöm a müncheni főkonzulátusunk által küldött Csontváry-cikk másolatokat.

Budapest, 1994. december 21.

Üdvözlettel

(Mihály Mária)
főtanácsos

Csontváry

Kosztka Tivadar

Liljevalchs Konsthall

10 JUNI – 21 AUGUSTI 1994

Contents

Csontváry

Utställning sammanställd på initiativ av Ungerska kultur-och undervisningsministeriet. Utställningen visas på

Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 11.3-23.5 1994

Liljevalchs Konsthall, Stockholm, 10.6-21.8 1994

Kunsthal, Rotterdam, 10.9-7.11 1994

Haus der Kunst, München, nov 1994-jan 1995

UTSTÄLLNINGSKOMMISSARIE: Ferenc Romváry, Csontváry-Múzeum, Pécs
KOORDINATOR: Katalin Mollek Burmeister
KONSERVATORER: Ferenc Czakó, Mária Ispánki, Károly Petheö, Teréz Tarai, Dr Hasznosné, Ilona Szöllös

KATALOGREDAKTÖR, KATALOGKONCEPT: Ferenc Romváry
REDAKTÖR: Éva Rubovszky
GRAFISK FORM: Aranyhegy Design Studio, Ildikó Pajor
TYPOGRAFI: Péter Schubert
AFFISCH OCH SVENSK TYPOGRAFI: Ateljén, Arne Öström
OMSLAGSFOTO: Tibor Mester
FÄRGFOTO: Tibor Mester, Per Bergström, László Haris, István Füzi, Norbert Grosz
SVART-VITT FOTO: István Füzi, Katalin Nádor
UTGIVARE: Ferling Kiadó
ANSVARIG UTGIVARE: József Ferling
TRYCK: Eurex Handelsgesellschaft HBN Wien

© Ferenc Romváry och författarna

UTSTÄLLNINGSANSVARIG LILJEVALCHS KONSTHALL: Folke Lalander
UTSTÄLLNINGSSEKRETERARE: Louise Fogelström
UTSTÄLLNINGSTEKNISK LEDNING: Hugo Isgren
PRESSINFORMATION OCH GRUPPBOKNINGAR: Ulla Gundersen, tel 08- 660 04 40
ÖVERSÄTTNINGAR: Kristina Mezei, Kerstin Pettersson, Annamaria Szentjóbi, Lajos Szelényi

Liljevalchs katalog nr 425
ISBN 91 86828 50 9

OMSLAGSBILD: Ruinerna efter grekiska teatern i Taormina, 1904-05, detalj

Kultur Stockholm
Liljevalchs Konsthall
Djurgårdsvägen 60
Box 27806
115 93 Stockholm
Tel 08- 14 46 35
Buss 44 o 47, färja från Slussen

Öppettider
tis-sön 11-17
tis o tor även 17-20
måndagar stängt

Innehåll

Förord AV FOLKE LALANDER 9 - 10

Introduktion AV FERENC ROMVÁRY 11 - 13

Vem var Csontváry? AV GÉZA PERNECZKY 15 - 17

Csontvárys lilla självbiografi 39 - 40

Biografiska uppgifter SAMMANSTÄLLDA AV KRISTINA MEZEI 41 - 44

Verkförteckning 45 - 49

Bilddel 53 - 190

Bibliografi SAMMANSTÄLLD AV ZSUZSANNA MENDÖL 191 - 192

- ٩٥
- ٤١
- ٢٢
- ٥٥
- ٣٣
- ٤٣
- ١٣٥
- ١٤٢

Bibliografi

Sammanställd av Zsuzsanna Mendöl

Lehel, Ferenc, *Csontváry Tivadar. A posztimpresszioniste festés magyar elöfutára* (Tivadar Csontváry. Det postimpressionistiska måleriets ungerska förebud), Paris 1931

Gachot, Francois, *Modern Hungarian Painting*, Hungarian Quarterly, 1936/I

Lyka, Károly, *A müvészetek története* (Konsternas historia), Budapest 1939

Nagy, Zoltán, *Új magyar müvészet* (Ny ungersk konst), Budapest 1941

Bortnyik/Hevesi/Rabinonszky, *2000 év festészete* (2000 år i målarkonsten), Budapest 1943

Kállai, Ernö, *Modern painting in Hungary*, New Hungary, 1946

Hamvas, Béla - Kemény Katalin, *Forradalom a müvészetben. Absztrakció és szürrealizmus Magyarországon* (Revolution i konsten. Abstraktion och surrealism i Ungern), Budapest 1947

Kassák, Lajos, *Képzömüvsztünk Nagybányától napjainkig* (Vår konsthistoria från Nagybánya till idag), Budapest 1947

Pogány, Ö. Gábor, *A magyar festészet forradalmárai* (Den ungerska konstens revolutioner), Budapest 1947 (även fransk utgåva)

Jean, Marcel/Mezei, Arpad, *Csontváry, 1853-1919*, Cahiers d'Art, 1949

Kampis, Antal, *A képzömüvészetek története* (Bildkonstens historia), Budapest 1960

Brion, Marcel, *Csontváry*, Jardin des Arts, 1964/4

Kocsis, Szabolcs, *Az aranymetszés Csontváry müvészetében* (Det gyllene snittet i Csontvárys konst), Müvészet, 1964/8

Németh, Lajos, *Csontváry*, Corvina/Budapest 1964 (även engelsk och fransk edition)

Jászai, Géza, *Csontváry kritikai jegyzetek* (Csontvárys kritiska anmärkningar), München 1965

Klaniczay, Tibor, *A "Csontváry-kérdes"* (Csontváry-frågan), Kritika, 1966/1

Pertorini, Rezsö, *Csontváry patográfiája* (Csontvárys patografi), Budapest 1966

Németh, Lajos, *Modern magyar müvészet* (Modern ungersk konst), Budapest 1958

Perneczky, Géza, *Tanulmányút a Pávakertbe* (Studieresa till Påfågelparken), Budapest 1969

Szabó, Júlia, *Magyar rajzmüvészet 1890-1919* (Ungersk teckningskonst 1890-1919), Budapest 1969

Németh, Lajos, *Csontváry*, Budapest 1970 (trespråkig utgåva: engelska-franska-tyska), även ett flertal senare utgåvor

Németh, Lajos, *A Magányos cédrus* (Den ensamma cedern), Minerva baglya, Budapest 1973

Hann, Ferenc, *Csontváry gácsi évei* (Csontvárys levnadsår i Gács), Ars Hungarica, 1976/1

Mezei, Ottó, *Csontváry a Panaszfal Jeruzsálemben cimü festményének eszmetörténeti háttere és a belsö kép problémája* (Den idéhistoriska bakgrunden och den inre bildens problematik i Csontvárys målning "Klagomuren i Jerusalem"), Ars Hungarica, 1976/2

Romváry, Ferenc, *Csontváry szénrajzai. Adalék Csontváry grafikai munkásságához* (Csontvárys kolteckningar. Bidrag till Csontvárys verksamhet som tecknare), JPM Evkönyv, Pécs 1977

Romváry, Ferenc, *Csontváry grafikái* (Csontváry som tecknare), Jelenkor, Pécs 1978/7-8

Szabadi, Judit, *A magyar szecesszió müvészete* (Den ungerska secessionens konst), Budapest 1979

Szábó, Júlia, *Néhány ikonográfikai elözmény Csontváry cédrusfestményeihez* (Några ikonografiska förebilder till Csontvárys cedermålningar), JPM Évkönyv, Pécs 1979

Vida, Mária, *Újonnan felfedezett ceruzavázlatok* (Nyupptäckta blyertsskisser), Müvészet, 1979/1

Németh, Lajos, *Csontváry idöszerüsége* (Csontvárys aktualitet), Jelenkor, Pécs 1979/9

Németh, Lajos, *A Csonvárynak "tulajdonított" képekröl* (Om Csontváry "tillskrivna" målningar), Jelenkor, Pécs 1980/10-11

Németh, Lajos, *Baalbek*, Budapest 1981

Szábo, Júlia, *"Cedrus eterniatatis hieroglyphicum" Acta Historiae Artium*, Budapest 1981

Zombori, Lajos, *Csontváry állatábrázolásai* (Csontvárys djurbilder), JPM Evkönyv, Pécs 1982

Mezei, Ottó, *Szürrealizmus és szürrealista látásmód a magyar müvészetben* (Surrealismen och den surrealistiska synen i den ungerska konsten), i Passeron, René, A Szürrealizmus enciklopédiája, Budapest 1983

Szábó, Júlia, *Csontváry's Pilgrimage to the cedars of Lebanon*, New Hungarian Quarterly, 1983/8-9

Mezei, Árpád, *Elméletek és művészek. Művészetlektani kísérletek* (Teorier och konstnärer. Konstpsykologiska experiment), Budapest 1984

Romváry, Ferenc, Pécs, *Csontváry Múzeum*, Budapest 1984

Gellér, Katalin, *Romanikus elemek a századforduló magyar festészetében és grafikájában* (Romantiska element i sekelskiftets ungerska måleri och teckningar), Ars Hungarica, 1987/1

Zombori, Lajos, *Csontváry rejtett állatképei* (Csontvárys fördolda djurbilder), JPM Évkönyv, Pécs 1987

Haitovsky, Dalia, *Csontváry's pictures of Jerusalem – a new look.* Acta Historiae Artium, 1989/1-2

Jankovics, Marcell, *A fa mitológiája* (Trädets mytologi), Debrecen 1991

Sinkó, Katalin, *A madonna festö. Müvész-szerep és historizálás Csontváry önarcképein* (Madonna-målaren. Konstnärsrollen och historisering i Csontvárys självporträtt), Müvészettörténeti Ertesítö, 1991/3-4

Pap, Gábor, *A napút festöje* (Solvägens målare), Debrecen 1992

Szábó, Júlia, *Csontváry Tivadar utazásai elödök és kortárs festök utazásai tükrében* (Tivadar Csontvárys resor i föregångarnas och de samtida resande målarnas ögon), Ars Hungarica, 1991/1

Németh, István, *Csodák és más feholdható tények Csontváry életében* (Under och andra upplösbara ting i Csontvárys liv), manuskript 1993

Csontváry-Kosztka Tivadar - egna texter

Csontváry-Kosztka, Tivadar, *Energia és müvészet. A kultúrember tévedése* (Energi och konst. Kulturmänniskans misstag), Budapest 1912

– *A zseni tenyésztése. Nyílt levél a Világ szerkesztöségéhez* (Geniets odling. Öppet brev till Világs redaktion), Budapest 1912

– *A lángész. Ki lehet és ki nem lehet zseni* (Snillet. Vem kan och vem kan inte bli geni), Budapest 1913

– *Csontváry emlékkönyv. Válogatás CSKI írásaiból és a Csontváry irodalomból* (Csontvárys minnesbok. Urval ur TCSK:s skrifter och ur Csontváry-litteraturen), Budapest 1976, 77, 84

Utställningskataloger

1907 Paris, Exposition Csontváry Kosztka

1908 Budapest, Csontváry Kosztka Tivadar kiállítása (Utställning av Csontváry Kosztka Tivadar). Katalog med Csontvárys lilla självbiografi, Stadsparkens Industrihall

1910 Budapest, Csontváry Kosztka Tivadar Képkiállítása (Bildutställning av Tivadar Csontváry-Kosztka), arr. József Müegyetem

1931 Budapest, Tamás Galéria XXXVI kiállítás (Galleri Tamás XXXVI utställning)

1936 Budapest, Csontváry Tivadar újonnan felmerült képeinek kiállítása (Utställning av Tivadar Csontváry-Kosztkas nyligen upptäckta målningar), Fränkel Szalon

1936 Budapest, Magyar mestermüvek (Ungerska mästerstycken), Nemzeti Szalon

1946 Budapest, Kiállítás Csontváry Kosztka Tivadar Müveiböl (Utställning av verk av Tivadar Csontváry-Kosztka)

1949 Paris, Exposition d'art hongrois contemporain

1949 Bryssel, Exposition d'art hongrois contemporain

1949 Budapest, Magyar müvészet 1800-tól (Ungersk konst från 1800)

1958 Bryssel, 50 ans d'art moderne

1962 Bryssel, Csontváry

CSOUTVA'DY

Csontváry Kosztka Tivadar

□ *Az Óbuda Galériában ma 17 órakor A Napút festője, dokumentumok Csontváry-Kosztka Tivadar életéről és munkásságáról címmel kiállítás nyílik meg.*

[illegible] hétfőn este 8

Népszabadság, 1986. IX. 16.

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

2002. ÁPR. 30.

Új galéria nyílt a Bazilika szomszédságában – Ismert műremekek kis szériás reprodukciói

Professzionális másolatok megrendelésre

A Múzeum Galéria Művészeti és Műkereskedelmi Kft. egy Magyarországon egyedülálló vállalkozásba kezdett. A hazánk legjelentősebb múzeumaiban fellelhető, felbecsülhetetlen értékű műalkotások professzionális másolatának elkészítését vállalja megrendelésre. Bemutatótermük a múlt héten nyílt meg a Belvárosban.

Dudás Éva

A Múzeum Galéria egy exkluzív bemutatóval a napokban nyitotta meg kapuit. A Bazilika szomszédságában található bemutatóterem falain hazánk kiemelkedő művészeinek alkotásai láthatók, pontosabban azok másolatai. Ezeket a képeket azonban nem lehet megvásárolni, csupán arra szolgálnak, hogy a megrendelő megnézhesse, milyen minőségben születnek a másolatok. Jelenleg a galéria még csak festmények reprodukálásával foglalkozik, ám a közeljövőben tevékenységüket szeretnék kiterjeszteni a szobrászat és az iparművészet területére is.

A Múzeum Galéria kizárólag megrendelés alapján a magyar múzeumokban található műtárgyak professzionális másolatainak elkészítésével foglalkozik, melynek során az adott múzeum szakmai felügyeletet gyakorol. Ez azt jelenti, hogy kizárólag a szakértők által elfogadott másolatokat hozzák forgalomba, és azt is korlátozott példányszámban. A társasághoz szerződéses megállapodással csatlakozó másoló művészek – akik saját bevallásuk szerint rengeteget tanulnak elődeiktől e munka során – az eredeti műtárgyak mellett dolgoznak, és nem fotóról vagy más reprodukcióról készítik el a legális másolatokat.

Törvény íria elő, hogy a máso-

Irodeznek, amire kormányzott, tárgyosan csordogált az idő, csakhogy

öt százalék méretkülönbségnek kell lennie. A Múzeum Galériában megrendelhető alkotások – esztétikailag – így csupán ebben az öt százalékban térnek el Szinyei, Csontváry, Rippl-Rónai vagy Vaszary remekműveitől, az már más kérdés, hogy e művészóriások személyisége hiányzik a képek mögül.

A hallottak alapján persze sokunkban felmerül, hogy miért jó egy másolatért kiadni több százezer vagy esetleg több millió forintot. (A képek ára egyébként a 150 ezertől a milliókig terjedhet.) Talán azért, mert néhányunk álma éppen egy olyan műalkotás, melyet soha nem láthatunk a szobánk falán, hiszen valamelyik múzeum, vagyis az állam tulajdonát képezik. De vajon a másolat – még ha professzionális is – az esztétikai élményen kívül tudja-e azt „nyújtani", mint az eredeti festmény vagy szobor? Valljuk be őszintén, hogy a műalkotások másolataiban elsősorban az „eredetiség" hiányát tartjuk kifogásolhatónak, vagyis hogy nem hordozza magában magát a teremtést és annak katarzisát, mely a művészt áthatja akkor, mikor elkészült művével. Természetesen a történelemben sok olyan „másolatot" említhetnénk, mely meghatározó volt akár egy egész nép életében is (például az ókori rómaiak sok mindent a görögöktől adoptáltak saját kultúrájukba), ezek a kérdések – úgy vélem – mégsem említhetők egy lapon.

A Múzeum Galéria mindenesetre megteremtette azt a lehetőséget, hogy bárki – már aki meg tudja fizetni – saját otthonába vigye kedvenc festményét, – illetve annak másolatát – melyet eddig csupán a múzeumok falán csodálhatott meg.

Komlós Péter, a galéria igazgatója szerint vállalkozásuk azért is fontos, mert meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy Magyarországon újra felemelkedjen a hiteles képzőművészeti másolatok értéke. Így lehetővé válna majd, hogy a műkereskedelemben kapható műalkotások és a kortárs művészek munkái mellett a hiteles másolatok is piacképesek legyenek. Hiszen a jó másolat a vele kapcsolatba kerülő vagy abban gyönyörködő személynek ugyanolyan esztétikai élményt nyújt, mint az eredeti kép.

A galériának dolgozó művészek nem készítenek sem nagyított, sem pedig kicsinyített másolatot, és semmiféle olyan változtatást nem végeznek a képeken – még a vevő külön kérésére sem – amely befolyásolhatná a kép belső tartalmát, és a nézőre esetleg más hatást gyakorolna, mint az eredeti műalkotás. Az elkészült másolatok sorszámozva, a vászonból ki nem törölhető biztonsági jelzésekkel kerülnek forgalomba, mely azt a célt szolgálja, hogy eredetiként sehol ne tudják azt értékesíteni.

A Múzeum Galéria tevékenysége előreláthatóan nem fogja zavarni a műkereskedelmet, hiszen a társaság kizárólag olyan képek másolatát vállalja, amelyekhez a piacon sehol nem lehet hozzájutni, csupán az ország múzeumaiban lelhetők fel, magyarul az állam tulajdonát képezik. A galéria eddig egyébként a Szépművészeti Múzeummal és a Nemzeti Galériával kötötte meg a szerződést, de az ország többi – nem csak budapesti – múzeumával is folynak a tárgyalások. Az intézmények pedig minden eladott másolat után jutalékot kapnak.

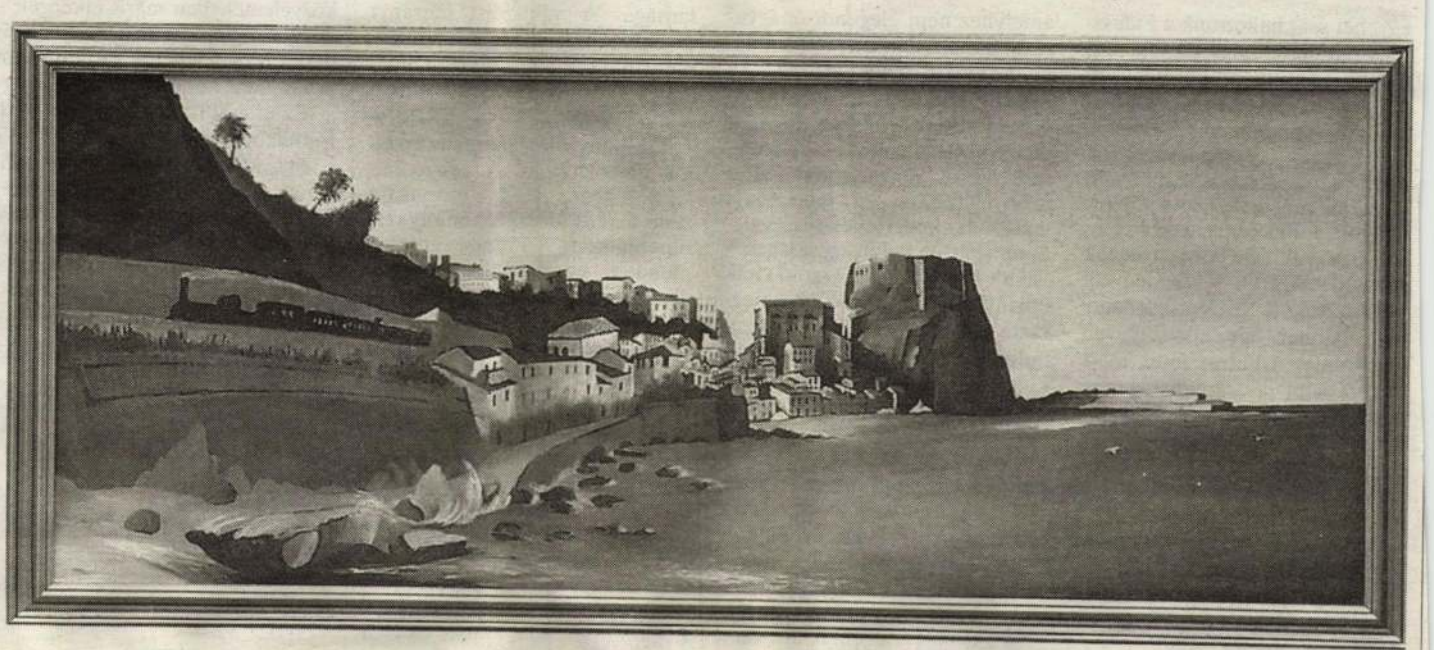

Kosztka Tivadar Tengerparti város című képének másolata egyike a galéria keresett alkotásainak

félidő a pokolban

ÁGH ATTILA

„Az MSZP–SZDSZ-kormány nem bánhat úgy a saját ellenzékével, mint ahogy a Fidesz tette, mert akkor saját létalapját tagadná meg, s szembefordulna a saját elveivel és szavazótáborával.”

lehetőségét hordozta magában. Ezt harmadik Fidesznek nevezem, a fiatalosan anarchista és a nemzeti-konzervatív fejlődési szakaszok utáni érett Fidesz értelmében, amely már kialakult alternatív elitként, megszilárdult politikai pólusnak érzi magát, s ezért képes leküzdeni agresszív kamaszkorát.

Mit tesz isten, míg négy éven át egyebet sem hallottunk a Fidesztől, mint dicshimnuszt a többségi demokráciáról, a kormányzati túlhatalom szükségességéről és a „győztes mindent visz” elvének természetes érvényesüléséről, addig már a választásokat követő éjszakán megszólaltak a szirénhangok a Fidesznél a konszenzuális demokrácia bevezetésének szükségességéről. Úgy legyen, mert az MSZP–SZDSZ-kormány nem bánhat úgy ellenzékével, mint ahogy a Fidesz tette, mert akkor saját létalapját tagadná meg, szembefordulna saját elveivel és szavazótáborának elvárásaival.

A 2002-es választásokon, a maga szerény eszközeivel, a megnyomorított ellenzék pozíciójába szorult MSZP nagy hátránnyal indult a kormányzati túlhatalommal és annak gyakorlatilag kimeríthetetlen erőforrásaival szemben. De hátrányát, jelentős részben, magának is köszönheti. Először is azért, mert az MSZP rossz ellenzéki teljesítményt nyújtott az 1998–2002-es ciklusban, amelyhez nem elegendő magyarázat a méltatlan helyzet, amelybe a Fidesz beleszorította. Az MSZP inaktivitása inkább a Horn-korszak öröksége, amellett lapos pragmatizmus, az elmélet megvetése, a programkészítés marginalizálása, az intézményépítés és káderfejlesztés, valamint a párton belüli egészséges, a valódi alternatívákról szóló viták elhanyagolása. Az MSZP-t megrázta az 1998-as vereség, de nem indultak meg eléggé mély átalakulási folyamatok a pártban.

Az MSZP-nek is tudomásul kell vennie, hogy a rendszerváltás első évtizede után a gazdaság és a politika világának el kell válnia egymástól. Mindenkinek el kell döntenie, hogy a vállalkozás világára koncentrálja az energiáit, vagy professzionális politikussá kíván válni. Hosszú tá-

ben szaladgál, az rossz képviselő, mert nem látogatja a parlamenti üléseket, nem dolgozza fel a szükséges anyagokat, nem kezdeményez politikai akciókat és ideákat a pártjában. Az elmúlt parlamenti ciklus kellő tanulsággal kell hogy szolgáljon az MSZP számára. Képviselői ritkán látogatták a parlamenti üléseket és igen gyakran kiszavaztak a frakcióból. Ez az, amit tízfős kormányzati többségnél biztosan nem lehet csinálni. Akkor viszont újra kell gondolni a képviselő feladatkörét, munkájának megszervezését és szavazási fegyelmének biztosítását.

Az MSZP választási felkészülését is a késői start jellemezte. Emlékezetes a „három tenor” versengésére elpazarolt idő, a Horn-improvizációval elpazarolt közfigyelem – egészében véve, a párt elöregedett élmezőnye belső vitáinak és versengésének kiúttalansága. A választási hátrányt közben növelték a hiányzó intézmények és a hiányzó vízió, amelyek súlyos tehertételek voltak a kampányban.

De hiányzott a kampány érzelmi dimenziója is. A vonzó látvány, a közös érzés, a mozgósító zene, ami a Fidesznél komoly szerepet játszott. Túlzással azt lehet mondani, hogy a tanácstalanság és a pangás állapotából „deus ex machinaként” Medgyessy Péter és csapata mozdította meg az MSZP-t. Az utolsó év nagy hajrájában viszont szinte mindenki a legjobb formáját hozta. Kovács László is megtalálta a maga szerepkörét, és egészen rendkívüli teljesítményt nyújtott, különösen a kampány zárószakaszában. De azért érdemes lenne megfontolni, hogy szabad-e 2006-ban megint a csodára számítani, valamint arra, hogy hárommillió ember eleve a Fidesz ellen akar szavazni.

Most új teendők sokasága zúdult a nagyobbik kormánypártra

MH-ÁLLÁSPONT

Telt ház

Mostanáig csak a laikus állampolgár követelte (kérte, szerette volna), hogy választott képviselői ott legyenek a parlament minden plenáris ülésén, különösen a törvények megszavazásánál. Hiába magyarázták neki politikusok, politológusok, hogy a honatya, -anya akkor is fontos munkát végez, ha a képernyőn hűlt helye van, hiszen a parlamenti munka bizottsági ülésekből, szakmai felkészülésből, a választókkal való kapcsolattartásból stb. is áll. Hiába minden: a csökönyös választó a parlamentet is csak olyan munkahelynek nézte, mint a sajátját, és föl volt háborodva a gyakran szinte teljesen üres padsorok láttán.

Hát ezután majd nem lesz.

Tömött üléstermet fog látni – föltehetőleg ismét minden héten.

Az erőviszonyok, a politikai érdek most megteremti, amit eddig ő hiába kívánt.

Néhány mandátumnyi különbség a kormányzó koalíció és ellenzéke között nem tűri majd meg az igazolatlan hiányzást, de még az igazoltat se nagyon. Fontos törvények megszavazása idején a félholt képviselő is ki fog kelni az ágyából, a külföldre készülő elhalasztja az utazást.

Elvben.

Az eddigi gyakorlat ugyanis azt mutatta, hogy nincs az a büntetési tétel, tekintélyt parancsoló frakcióvezető, amely és aki meg tudta volna valósítani a teljes „osztálylétszámot”. És valószínűleg most is hiába fratnak alá a pártok képviselőikkel hűségnyilatkozatokat, hiába eszelnek ki az eddigieknél súlyosabb szankciókat, mert a hűség és fegyelem csak belülről fakadhat. Csak a valódi pártkötődés és politikai meggyőződés gyűrheti le a szimpla lezserséget, a másodállások és magánügyek utáni szaladgálást. Nem beszélve arról a szinte elképzelhetetlen – bár a hazai közvéleményben máris elképzelt – esetről, amikor egy-egy képviselő hiányzása korántsem a véletlen műve. Merthogy nincs az a pénz, amivel bárkit is meg lehetne vásárolni, ám ha mégiscsak van az a pénz… Akkor mindig, mindenhol akadhat egy-egy gyenge láncszem.

Ez utóbbi természetesen a legrosszabb feltételezés, s amíg elő nem fordul, bízvást rosszindulatúnak is nevezhető.

Maradjunk annyiban, hogy a választási matematika törvényszerűségének megfelelően soha annyi telt házas ülés, késhegyre menő vita, soha annyi felkészült, az igazáért a végsőkig harcoló képviselő nem lesz majd az Országgyűlésben, mint most.

Jó esetben a politika végre professzionális tevékenység lesz, s ha a hangnem csillapodik, a Ház ismét joggal nevezhető majd Tiszteltnek. Egyben telt háznak is.

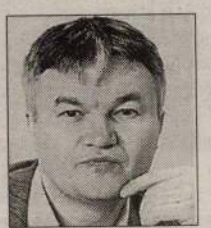

GALLÓ BÉLA

Idő

THE PROMISE OF THE HISTORY OF IDEAS

LÁSZLÓ KONTLER

Mária Ludassy:
A toleranciától a szabadságig.
Anglia 300 éve egy eszme tükrében
(From Tolerance to Freedom. Three Hundred Years of English History in the Light of an Ideal)
Budapest: Kossuth, 1992, 106 pp.

For about twenty years now, Mária Ludassy has been involved in practically every project aimed at making the classics of political and moral philosophy of the Enlightenment accessible to the Hungarian reading public. What is more, it is due largely to her efforts that there is some first-class Hungarian secondary literature on the subject: she has been the "tutor" of generations of undergraduates, though it is only in the past few years that she has actually had the chance to teach at a university.

Ludassy is a philosopher by training, and her approach naturally reflects philosophical concerns. Yet perhaps it is not inappropriate for a historian to raise the question of whether the history of ideas is suited for the role of *magistra vitae*: how far can its study help us understand—and shape—our own ideals and world view? How far is it possible and/or necessary for the history of ideas to present its insights as being of contemporary relevance? Should the historian of ideas treat political *philosophy* as distinct from political *thought?* If so, why, and on the basis of what distinction? Of what significance is the historical context for our understanding of any given idea? And what can the history of ideas contribute to our understanding of history? And finally, if we take all the issues raised by these questions as necessary fields of enquiry for the historian of ideas, is it the case that a Hungarian scholar—for methodological or other reasons—will be more likely to be able to give original answers to some of them than to others?

Firstly, on the matter of the discipline's suitability for playing the role of *magistra vitae*, let me recall a personal experience from my undergraduate days in the late 1970s. Though unable to put my finger on it, I had suspected for some time that there was "something" wrong with the accounts of the French Revolution and of Jacobinism to be found in our high-school textbooks and in various popular histories. It was then that I came across Mária Ludassy's *We'll Live Up to the Promise of Philosophy*. I was a little daunted by the technical vocabulary and the somewhat awkward style, but was more than rewarded for my perseverance by the relatively ideology-free analysis offered by the title essay and the study that followed in dealing with such utterly "ideologized" subjects as the dynamics of revolutionary terror, or Edmund Burke's hostile *Reflections on the Revolution in France*. These writings were Ludassy's first attempts at a venture whose difficulties she would later sum up as follows:

"...Again and again, the historian of philosophy making her way across this ostensibly well-travelled historical terrain will come upon ossified schemata and hackneyed value judgements. No end of depressing simplifications in places where the ideas of this era are required reading, and are officially considered part of 'the progressive tradition'; and provokingly aggressive (but no less vapid) denunciations on the other side, where with the allegedly profound wisdom of conservatism, they scorn the ideals of the Century of Light..."[1]

There is no need to comment on this diagnosis. It expresses one of the perpetual dilemmas of the historian of ideas, in terms which also reflect considerations rooted in the latter part of the Kádár era. Let us note that after first emphasizing the vacuousness of "progressive tradition", Ludassy also finds it necessary to distance herself from "vapid...conservatism". Her choice of "heroes"—as opposed to Rousseau and Robespierre—is in keeping with this: not Burke or, among present-day thinkers, Hayek, but Condorcet, Jefferson and Lamennais with their unshakable faith in the harmony of "liberty, equality and justice", and perhaps John Rawls, the contemporary dedicated to effecting precisely this harmony.

In challenging the orthodox interpretations given in the "required readings", Mária Ludassy has remained within the tradition of "pure" intellectual history. There is nothing subtle about her approach, which rests on an excellent command of modern

■ Edited version of László Kontler "Az eszmetörténetírás ígéretei (The Promise of the History of Ideas). *Budapesti Könyvszemle—BUKSZ*, 1993/2, pp. 140-8.

1 ■ *Moralisták és terroristák*, p. 7.
2 ■ *Az ész államáig és tovább...*
3 ■ *A trón, az oltár és az emberi jogok*, pp. 18-19.
4 ■ *Moralisták és terroristák*, pp. 11 and 188.
5 ■ "Benjamin Constant a terrorról és a politikai reakcióról" (Benjamin Constant on terror and political reaction), *Világosság*, 12 (1992), p. 900.

book illustrations and foreign lands were appropriate for conveying the intangible, the ineffable, his utopian personal theory of salvation. This fusing of heaven with the world of picture postcards is but a step away from the suprematism of ten years later, the linking of social Utopia with abstract form.

Csontváry's "hermeticism" was due precisely to his operating with clichés, from which he could not help but distance himself. In this sense, he had much in common with the great contemporary voiders of traditional forms, the spiritualizers of the stereotype, and the devotees of the mysticism–concrete duality. Mahler, for instance, who was chief conductor of the Budapest Opera during these same years. Mahler resembled Csontváry not only in his worship of nature, but also in finding the musical clichés of cafés as a vehicle to express his feelings. As he walked in the mountains, he devised hurdy-gurdy music to ease the fullness of his heart. (Csontváry's "domestic" pictures, his *Moonlight Drive in Athens*, his *Evening in Cairo*, which was lost during the war, and his *Riders by the Seashore* are all, in fact, "hurdy-gurdy pictures".) In this respect, Csontváry had no counterpart among contemporary European painters, not even among the "literary" symbolist painters.

Some of the writers of the period, however, were more akin to him. Mallarmé's poetry, for instance, offers certain distant parallels: what he gave his readers was nothing but pure form. In the eastern parts of Europe, there was the broad stream of Russian spiritualism, the aged Tolstoi being one example; but there were also, very soon, the Russian symbolists. These trends were born *to counter* Western rationalism—Dostoevsky was one of those who had prepared the ground—and were to lead to Russian formalism and the early avantgarde.

Considering Csontváry's œuvre in a European context will, therefore, place it in a different light. The dualism so typical of Csontváry—mysticism born of emotional crisis, coupled with a conservatism that served as its camouflage—is something for which we are more likely to find Russian than Western parallels.

Ottó Mezei has made a number of attempts to identify the mysterious "nothing" that is one of the most poignant features of Csontváry's art in terms of the motifs of centuries of esotericism. He was the first to attempt to penetrate Csontváry's hermeneutics, and to find evidence of the penchant for mysticism suggested by his art. It is in this that I see the significance of his endeavor, for he has found no data to indicate that Csontváry ever had connections with any esoteric cult. It is easier to think of him in the company of Rudolf Steiner's disciples rather than as a follower of the trends in the wake of French Impressionism. For the moment, we are left with a picture of Csontváry as the great leveller: a natural force that carried before itself and buried underneath itself day-to-day banalities and heroic myths alike.

Of the artistic impulses coming from the West, the only one he could not resist was that with metaphysical implications, the cult of light and color. In his heart of hearts, however, he gave it an orthodox interpretation, and dedicated his life to the service of this ascetic orthodoxy.

But there was no brotherhood of fellow ascetics to appreciate his iconography and encourage him in his work. All he had to go by was the music coming from cafés, and, twinkling through the trees, the rainbow-colored lanterns strung up around the outdoor restaurants. So the very icons he meant to paint turned out as something else: as iridescent or ambivalent academic landscapes, or, at times, as the nostalgic self-justification of a provincial petit bourgeois: enigmatic spectacles, empty streets at dusk or dawn, and coves and bays, all cocked like some cosmic ear in the attempt to overhear the secrets of God.

Mallarmé's writing table and the cells of icon-painter monks are two images which might prove useful, if we were to embark on a new round of Csontváry research. But it is unlikely to be an altogether safe enterprise. For the plank above the murky waters on which we must balance if we are to look into Csontváry's face is equally suited for diving off into the occult and the irrational. Let us not forget that Csontváry identified completely with the cultural material that he worked with. It is exactly this that earns him our respect—as an artist, he could not have done otherwise.

Almost a century has passed since Csontváry developed his theories. In the interim, the irrational has gravitated from high art to the haunts of low art: nostalgia, pseudo-religions, and suspect subcultures. It will be clear that no classical interpretation of a mythological theme, neither a Bartók's nor a Csontváry's, can be approached from this perspective. Anyone who tries it will soon find himself in the company of the horoscope and crossword-puzzle writers on the back pages of the popular press.

We have made use of literary parallels to try to elucidate some points. Csontváry, too, turned to writing when he felt he would be unable to paint what he really had to say. Be that as it may, it seems to me impossible to take the measure of an artist rising above the national horizon with anything less than the entirety of the culture of his age. The names of Mallarmé and Tolstoi serve only as signposts; it might well turn out that other names provide more fruitful comparison. The real problem—one which all Csontváry researchers must face—is that we are still trying to decide what is the appropriate measure.

For at the moment, all we seem to have are hypotheses and conjectures. Any new point of reference is likely to suggest a whole new Csontváry interpretation. And will, perhaps, give us a new understanding of what it means to be East European. ❑

cal techniques to the world of natural forms in a way so masterly that all that meets the eye is the object of the exercise: landscape transposed into painting and lit by the colors of the "solar way"—the glow of dawn and the blaze of sunset, light at its transcendent task of energizing the world before returning to the sun.

Csontváry's landscapes are, for the most part, beautiful and easy to identify. He has hidden from us the world of the supernatural where he was most at home, and has painted only the domain accessible to all. He revealed the realm of the fantastic atmosphere exuded by his canvases only after he stopped painting, and even then only in writings meant primarily for his desk drawer. As long as he remained an active painter, he felt bound by the classical maxim: the job of the painter is to create forms, and only forms. It is this silence, this discipline, this tension of the unsaid that makes his paintings so magical and so mysterious.

The question naturally arises as to whether Csontváry was unique among the painters of his time. Did he have soul mates in any branch of the arts?

Csontváry's first biographer, Lajos Németh, depicts him as a solitary and timeless artist.

Németh saw him as unique among the Hungarian painters of the turn of the century; nor was he easily located in any of the various European Art Nouveau trends of the time. He could not be regarded as post-impressionist, Németh argued, since he had never had an impressionist period that he superseded. (His early pictures—which critics have characterized as examples of Csontváry's "magical realism"—are much more evocative of the sparkling clarity of composition typical of the late Gothic altarpieces of his native Szepesség.)

In the final analysis, however, in view of the significance of his theoretical system, and of his ability to completely conceal his metaphysics and mysticism behind his landscapes, Németh decided that Csontváry could indeed be placed within the European symbolist tradition. To substantiate his view, he distinguished within symbolism two quite distinct trends: the one metaphorical–allegorical; the other sensual–concrete, and as such, highly expressive. He located Csontváry within this latter trend, which prefigured the subjectivism of twentieth-century art, and whose salient feature was its "hermeticism": technique tersely tailored to the subject, the mode of expression coincident with what was expressed.

Among the artists of Western Europe, Van Gogh's expressive terseness most resembles Csontváry's, and the two are also similar in having had a sense of a mission beyond painting. But Van Gogh went on to renounce the trappings of the prophetic role, and this was reflected in his art. After a naturalistic and then an impressionistic period, we find him producing landscapes, still lifes, and genre paintings with technique reduced to a minimum, a style best suited to the intimate sphere that we associate with the early twentieth-century moderns.

Csontváry evolved in the opposite direction. His heroic landscapes are a revival of the classicism and academicism of late romanticism. Not for him the private sphere; what he wanted was "grand art" capable of addressing (and, as he believed, solving) the crucial issues for the destiny of mankind. His pictures, like his philosophy, imply a sacral sphere that is not altogether free of dogmatism, even fanaticism. Csontváry's painting was the transcendental adaptation of academicism to a provincial milieu, and to the intellectual currents of the *fin de siècle*. Essentially, it was a paradox: academicism fashioned into modern art. More than likely, it is this paradox that explains why Csontváry, unlike Van Gogh, has had no perceptible influence on subsequent generations of artists. His art lost its relevance with the disintegration of the Habsburg Monarchy, and has significance today only on the insubstantial plane of cultural history.

This is admittedly a harsh judgement. And one might rightly protest that dogmatism and academicism continue to form a part of European thinking and European art. Further, that a great deal of modern art, too, can be shown to have been unequivocal to the point of fanaticism, or to have been inspired by a commitment to some fantastic notion of "the common good".

Take the painters of the heroic age of the Russian avantgarde, for instance Malevich, whose mysticism was as inordinate as his determination to translate his intricate messianic philosophy into relatively simple art. Of course, nothing is as far from Csontváry's kind of radicalism as abstract painting. But purely from the point of view of intensity of ideological content, Malevich's "black rectangle" is remarkably reminiscent of Csontváry's Ba'labakk altar stone. (Fewer than eight years separate the birth of the two motifs.)

All this brings us to the subject of artistic tradition, and its paradoxical transformation at the turn of the century. Csontváry, we must agree with Jászai, had the romantics' typical sense of homelessness, of being a stranger in a strange land. He sees—and paints—not with the eyes of someone recognizing the familiar scenes of his home, but with the neutral, "vacuous" glance of someone to whom everything is new. This enables him to endow the forms around him with a new order, and present them as more "beautiful" and more "decorative" than they are; but the price we pay, argues Jászai, is the loss of the picture's "meaning". Yet this "meaning" is not only the sense of all classical art, but also the precondition of any real culture. And thus, of happiness.

I would not say that Csontváry's pictures lacked subject matter in the traditional sense. But, as we have seen, the "real meaning", his singular mythology, was very far removed from the forms visible on the canvas. It seems he felt that only "vacuous" travel

the close affinity between madness and genius, a theory exceptionally popular at the time. There is considerable evidence that Csontváry, who was surprisingly rational in the conduct of his day-to-day affairs, actually designed his public statements to give the disturbing impression of the possessed genius, of God's initiate.

Csontváry adopted the severity of the Old Testament prophets, and was almost unbearably exacting with himself. This attitude followed directly from the role he had assumed, even as his displays of artistic temper and penchant for pathos followed from the Raphael tradition. It is indicative of the nature of the intellectual climate in Hungary that both his contemporaries and posterity were much quicker to understand and appreciate such gestures than his art.

Csontváry's writings could be culled for much more evidence as to how he saw his prophetic role. It might be more to the point, however, to focus on those of his pronouncements that shed light on his art, on the hidden meaning of his paintings. For it appears that Csontváry has, in fact, given us the hermeneutics of his artistic programme also in the strict sense of the term.

Csontváry's meditations on the nature of the universe are interspersed with litanies of the following sort: *"I shall not investigate how long the Idea lay dormant until the awakening of this world. I shall not investigate, for I see with the naked eye that the sun and the moon are closer to the earth than the stars.... I shall not investigate, for I see that the earth stands still, and I see that the sun, restless and vibrant, always proceeds along its course. I shall not investigate, for I sense and see that the sun is not a ball of fire, but is like a flat, polished lens...".* The passage goes on and on in the same vein, until Csontváry's cosmology gradually unfolds, and along with it, his unique theories of light and color.

"The sun cannot be far", he writes, *"for it is equipped with retractable rays, and has the converging properties of a convex lens"*. The sunrays that warm the earth, do not go to waste once their job is done, but return into the sun. And while on earth, they are constantly changing color. Very high up, they are grey; it is only as they approach the surface of the earth that they become more colorful and more full of energy. The warmest shades are to be observed directly on the earth's surface, and on certain high-energy objects. The most enigmatic kinds of light, however, rays that seem to have a life of their own, are to be seen very early or very late in the day, before sunrise and after sunset. The poetic phosphorescence of early dawn and late evening is, therefore, more than an optical illusion: it is an event of mystical significance, the moment when the energy that rules the world becomes directly visible. As Csontváry saw it, the painter's task was not simply to paint beautiful pictures, but to enter the service of this energy, and mediate the message of the mystic realm beyond the phenomenal, in short, to reveal to mankind "the luminescent range of color".

He needed the formula *"I shall not investigate, for I see..."* to disengage himself from the scientific world view, and acquire the freedom to follow up his intuitions. This radical break with the common–sense view is something we find throughout his writings, and was a very deliberate move on his part. Applied to art proper, it typically took the form of a critique of the Renaissance: *"Galilei did not sense the earth, and did not see the sun with the naked eye.... Like Leonardo, he used calculus to meddle with creativity; his mistaken calculations misled the whole world, and retarded the development of mankind and the sublime task of creativity...".*

As opposed to data calculated with instruments, Csontváry posits the superiority of emotion, and of one's immediate empirical experience of nature. For the goal of life is the joy of learning to know the world around us; it is man's way of sharing in God's act of creation. With the visual being of prime importance in Csontváry's system, we are not surprised to find him speaking of God as the Great Painter, nor to find him build an entire cosmology around man's capacity for visual experience: *"Our ability to see on earth is suited only to seeing sunrise and sunset..., but what of spheres beyond the earth? God cannot mean to keep the universe a secret.... In other worlds, we shall encounter other colors, shall enjoy other delights."* And he daydreams of man perhaps being able to see beyond ultraviolet in some of these other worlds.

At the workaday level of painting, the entire system amounted to Csontváry's employment of "solar-way colors" and the "solar-way perspective".

From what has been said above, it will be clear that the term "solar way" was meant to express much more than the Hungarian equivalent of plein air. True, Csontváry adopted the techniques of the plein air naturalists and impressionists but while those he learned from had relied on scientific analysis, Csontváry approached colors as representative of a mystic world beyond, and his use of color reflected the hierarchy of the various shades in that mysterious world. For, in his view, the task of the painter was to represent the higher truths; hence the capacity of painting to become an activity capable even of influencing the course of history.

Essentially, Csontváry's theory of color was magic recaptured in the form of artistic technique. Its conceptual framework was reminiscent of the sun cults, but it derived its dynamism from Csontváry's irrational philosophy of history: his hero worship of the man of genius, specifically his mythology of Attila, Ba'labakk altar stone and all. Taken together, it was a coherent system including everything from creation myths to transcendent truths, and serving as a bridge, as it were, between earth and the heavens.

All the more impressive, then, is the way this system is translated into art. From his starting point in the realm of myth, Csontváry progresses through his mysti-

only produced his artistic œuvre, but had also fashioned a complex myth, whose elements derived from the atmosphere of the times, but whose irresistible attraction was entirely due to his originality and imagination.

Among the many versions Csontváry has given of his calling, there is one whose setting is not the street outside the pharmacy at Igló, but the Tatra Mountains, where Csontváry liked to wander and sketch the pine-clad slopes. Instead of a celestial voice, it was simply his supervisor, as he tells us, who encouraged him to take his talent seriously, and to send one of his sketches to an art critic, Gusztáv Kelety. This version is the only one in keeping with the tone of the correspondence between Csontváry and Kelety, in short, the only authentic extant account that admits of confirmation. Csontváry also noted in connection with this version of events that he was more than a little disheartened by Kelety's courteous, but by no means encouraging reply. A few months later, he went to Rome, to the Vatican Museum. Was he hoping to discover whether it was Kelety or himself that was mistaken? Was it perhaps his family pride that impelled him to go, the pride of the blue-blooded Kosztka who had given Poland bishops and saints—or perhaps the almost fanatical spirit of enterprise that had also distinguished his father? Or was it simply that he could not bear to give up the sense of euphoria that overwhelmed him whenever he started to draw? We cannot know; nor does it really matter. Much more important is the fact that from 1880 on, when he first tried his hand at drawing, Csontváry was more and more deliberate in his efforts to use every means at his disposal to unite the great goal of his life—to be a painter—with the mainstream cultural currents of his times, in short, to become not only a recognized painter, but also *the* painter *par excellence* of the age rising above it in his exalted vision.

This determination was behind his initial identification with the mythical object of the Raphael cult, and then his turn (to some degree, away from the great old masters) to landscape painting, the dominant modern art form, which he interpreted in an ever wider sense and used as camouflage behind which to build the universe of the social and political activist-genius. From this point on, Csontváry's career progressed along two separate lines: a public life of apostolic struggle for the common weal; and an interior life of mystical communion with King Attila, in the course of which he elaborated his schemes, and whence he derived his strength.

By that time, he was no longer painting. His days were spent drafting public appeals and proposals, and writing up his metaphysical system and autobiography. We can capture the entire complex personality in a single image, in fact, in the favorite cliché of the historicist religious notions popular at the time. It was a synthesis of the sacred and the heroic: the saintly king with a halo over his head, the king who was also an artist, a poet and a polymath—who was, in short, the epitome of the ultimate genius.

Csontváry took this image so literally that he not only believed that he himself, as a painter, an artist-prince, had influence also in the political sphere, but actually assumed that the Emperor Franz Joseph painted in his spare time. We need only think of the "friendship of equals" between Wagner and Louis II of Bavaria, or of Kaiser Wilhelm II placing the entire arsenal of the arts at the service of his own glory to see how far this identification of prince and artist was in the very air breathed by that historicist age. Its heir, the Art Nouveau, would give rise to a succession of decadent sophisticates, novelists and artists, a breed that culminated in the person of D'Annunzio—poet, dramatist, critic, and war hero. D'Annunzio, the apostle of a new aesthetics and a new paganism, felt that life would be incomplete without the magnificent "original" battleship that he had built in the splendid gardens of his home overlooking Lake Garda. (Csontváry was more modest: all he wanted of military glory was a thirty-and-a-half caliber cannon in front of his Museum.)

Csontváry's correspondence reveals that he was thoroughly familiar with Lombroso's hypothesis of

Publications mentioned:

PERTORINI, Rezső: "Adatok Csontváry-Kosztka Tivadar festőművész patográfiájához" (Addenda to the Pathography of the Painter Tivadar Csontváry-Kosztka). *Pszichológiai Tanulmányok*, 1961. pp. 437-61.

NÉMETH, Lajos: Csontváry. Budapest: Képzőművészeti Alap, 1964 (in English: Corvina, 1964)

JÁSZAI, Géza: Csontváry. *Kritikai Jegyzetek* (Csontváry. Critical Notes). München, 1965.

NÉMETH, Lajos: "Adalékok a szimbolista festészet tipológiájához" (Notes on the Typology of Symbolist Painting). *Ars Hungarica*, 1976, No. I. pp. 73-88.

Csontváry-Emlékkönyv (Csontváry Memorial Volume). Budapest: Corvina, 1976.

SINKÓ, Katalin: "A Madonna-festő. Művész-szerep és historizálás Csontváry önarcképein" (The Madonna Painter. The Painter as Artist and Historicism). *Művészettörténeti Értesítő*, 1991, Nos 3-4, pp.156-72.

What is disturbing is the irrational, mystical system that he describes. From the great many motifs that we can identify, I should like to concentrate first of all on the best known, Csontváry's recollection of the manner of his "calling". Rezső Pertorini has built his entire theory of Csontváry's psychosis on the assumption that Csontváry actually *heard* the words: "*You'll be the greatest painter of the Solar Way that the world has ever seen, greater than Raphael*", in short that he had been the victim of a hallucination. He substantiated his theory with a letter Csontváry had written shortly after the event to Gusztáv Kelety, a well-known art critic, in which, so Pertorini believed, he gave a detailed account of his miraculous calling. The dating of the letter is of utmost importance to Pertorini's argument: he takes it to prove that the hallucination had actually taken place, and was not the invention of Csontváry's years of dotage. (Pertorini, by the way, devotes considerable space to showing that Csontváry was mentally disturbed in his old age, and, somewhat circularly, argues for the pathological origin of this disturbance by pointing out that Csontváry was already hallucinating—i.e., had been mentally ill—in 1880.)

The problem is that Csontváry, in his letter to Kelety, reports no more than that one fine day he started drawing, and ever since then, he'd been thinking of becoming a painter; he comments as follows: "*Thus, the idea that I should start drawing was an absolute fluke*". No talk of a miraculous calling here! So Pertorini's medical analysis was built on a fatal blunder (perhaps mistaken annotation); or perhaps he, too, like most of the Hungarian public, was taken in by the fantastic myth Csontváry had invented. It was simply too good to dismiss. Pertorini could not bring himself to believe that the "calling"—even if it were a hallucination—had never, in fact, taken place. As Katalin Sinkó has so aptly noted, "The works themselves are only one source of the hold the paintings have on our imagination; the other source is within ourselves, the viewers,... who are Csontváry's 'posterity'". In other words, the same cultural heritage that allowed Csontváry to weave his fantasies now predisposes us to give them credence.

A closer look at Csontváry's writings reveals that it was not until thirty years after the event that Csontváry actually described in detail the circumstances of his "calling", and suggests that if there was an earlier version, it probably read as follows: *"You'll be the greatest painter of Biblical subjects the world has ever seen, greater than Raphael"*. For up until 1904, Csontváry had been determined to paint all the most significant scenes from the Bible on the basis of "authentic" studies made on-site. That was his reason for travelling to the Near East in the winter of 1903. The idea was anachronistic in the extreme. As Csontváry himself wrote after abandoning the project, he had been motivated by a dictum of Lessing's to the effect that to be a great painter, one had to have painted the life of Christ. But, he added, this seemed not to be true after all, at least not in his case.

The above realization was also the moment when Csontváry finally committed himself to plein air painting, a much-debated turn in his life. It was only natural—rather than an indication of insanity, as some critics have argued—that Csontváry sent a telegram to Simon Hollósy (his former teacher and himself a plein air painter) to inform him of the development. (Oral tradition has it that the telegram read: *"Plein air erfunden"*. This is clearly a mistake or a deliberate falsification. The word was probably *gefunden*, and indeed, in the relevant passages of his autobiography, Csontváry speaks of having discovered the colors of sunlight, not of having invented them.) Csontváry lost no time naturalizing the term "plein air" to *"napút-festő"* (painter of the Solar Way), and it was then that his account of his "calling" took its final, familiar form: he was to be the greatest plein air painter the world had ever seen.

Csontváry's conversion to sun worship and the cult of Attila at around the same time—and the telling similarity between his subsequent account of Attila's and his own divine election—led to a third and little discussed version of his "calling": this was the moment when he began to abandon Raphael for Attila, the universal genius and Scourge of God, sent, like himself, to be the salvation of the Magyars.

The version was to take a fixed and final form during the years of the First World War when he was already publicly identifying himself with Attila, and, following both the logic of this particular obsession and the logic of the situation, with Attila's role as warlord. Moreover, this myth was to supply a fourth variant, the outlines of which can only be supposed. He bombarded the various ministries with the recommendation that the Government obtain from Syria the giant monolith found in the quarry at Ba`labakk, which he believed to be the source of solar energy on earth, and the stone Attila had used for an altar. Placed in front of the Csontváry Museum that he proposed to have established in Budapest, it would, he argued, have the magic power to bring Hungary prosperity and happiness. He also offered to have his painting of the stone exhibited around the country, like an icon presented for veneration. These schemes would fulfil the revelation that was the core of his calling of 1880, and this, as his writings leave no doubt, was the most powerful reason he saw for executing them. (This necessarily recalls Joseph Beuys and his basalt rocks placed in front of the Fridericianum at the 1982 Dokumenta.)

"*Originality and poetry will, I believe, befriend me*", wrote Csontváry at the beginning of his career, weighing his chances of success. Thirty years later, with most of his greatest works behind him, he chose this motto for the catalogue of his 1908 exhibition: "*Willpower and inspiration have been my wings*". In the time between the two declarations, Csontváry had not

bidding to capture for himself the adulation hitherto accorded to the Renaissance Master.)

Among the nineteenth-century depictions of Raphael, the paintings and drawings which the German Nazarenes made of every "detail" of his "life" were likely to have had particular impact on someone living in East-Central Europe. Conceived in the framework of a "theology of art", they contained elements of the sentimentalism peculiar to the petit bourgeoisie's artistic expectations: poignant stories with religious overtones, naively told and incorporating touches of the "miraculous". Raphael emerges from these depictions not as an intellectual conveying the values of Humanism to succeeding generations, but in a popular form which owes very little to the biographical data recorded by Vasari, and much more to the legends of Joan of Arc and her "voices", and to accounts of the "pure-hearted shepherdess" Bernadette, and her visions of the Virgin Mary at Lourdes.

As a young druggist just getting his license, Csontváry had, at best, a pretty mediocre education in the natural sciences. And he could not have acquired his knowledge of art anywhere but from the journal articles and popular art booklets in vogue in the latter part of the nineteenth century. The moment of his "calling" was, clearly, a moment of identification with the prevalent Raphael legend, so much so that, as Katalin Sinkó has shown, some of his early paintings are depictions of himself as Raphael: attempts to appropriate the cult of genius by donning the magic cloak of the Raphael myths, as it were. These pictures of Csontváry's, born some fifty years after those of the Nazarenes, displayed none of the latter's sentimentalism and discursive attention to detail. From the beginning, Csontváry preferred the ecstatic, magical mode of artistic expression.

Katalin Sinkó has not only shed light on the cultural and psychological background of the beginning of Csontváry's career as an artist, she has also raised some questions to which we have no reassuring answers. Why, she asks, is it Csontváry, with his need for sacral prefigurations, his belief in the cult of genius and the pathos of greatness—a man possessed of what she describes as a "static world view"—who has become Hungary's most popular painter, a sort of cultural Messiah? "How far", Sinkó asks, "have the haunted look of his self-portrait and the anguished majesty of his lone cedars become our own likeness, symbols of ourselves as a nation?"

The question is rhetorical and we'll leave it like that; we would need to understand much more about both Csontváry and ourselves to tackle the issues it raises.

In her study of Csontváry's identification with Raphael, Sinkó does not address the issue of how much truth there is in the common assumption that Csontváry was psychotic. Nor does she need to, for it is clear that a sense of greatness and of calling like Csontváry's certainly owes its nuances to some form of psychosis. And while psychologists and psychiatrists might also be interested in what constitutes consciousness of oneself as an artist, and what forms this is likely to take in different epochs, the matter is essentially not one of mental health, but of the specific culture.

Csontváry's writings reveal that, in later years, along with his Raphael identification, he also had the wish to identify with Attila, the King of the Huns. Bizarre and unusual as this might appear, preoccupation with the national past and Attila's role in it was certainly in the air around the turn of the century. In his mature phase, Csontváry turned away from Christianity—partly as a result of the "Biblical studies" he engaged in during his trips to the Near East—and developed a cult of sun worship that was both highly individualistic and archaic, grounded as it was in the Hun-Magyar national epic, and specifically, in a cult of genius centered on Attila. The King of the Huns, maintained Csontváry, was the greatest genius ever born. We are not even surprised at the words that God used—words reminiscent of Csontváry's own "calling"—to confirm The Scourge of God in his destiny: "*You'll be the greatest warlord the world has ever seen, greater than the Romans*". Csontváry's last painting, never completed, was planned to depict this legend, but with Csontváry taking the place of Attila at the center of the canvas.

Csontváry's fixation can be considered unusual to the extent that his identification with his hero, unlike that of many of his contemporaries with theirs, did not stop at the level of allegory: Csontváry conceived of his legendary identity as something that could be made *real* through the magic of art.

In fact, however, not one picture of Csontváry's has a Hun-Magyar subject, and not one of his monumental landscapes contains as much as a hint of this obsession of his. My own view is that he worked out a system of symbolism for his mythology, hiding his message behind the conventions of academicism. Understanding its dynamics will, I believe, help us to an appreciation of his artistic stature and marvelous individualism, and also make clear his anachronism. The metaphysics that emerges from his (still unpublished) autobiographical writings and notes will point us in the right direction.

At first glance, the (at times unintelligible) writings of Csontváry that have come down to us seem like the ranting of an aging megalomaniac. Csontváry's mother tongue was not Hungarian, but Slovak mixed with German. His change of languages, as contemporaries tell us, left him with problems of clarity of expression that were to persist all his life. Csontváry also had a speech impediment, and was taxing to listen to; if his notes are anything to go by, he was as clumsy a writer as a speaker. For all that, once one gets accustomed to his style, it is obvious that he makes no conceptual blunders in his writings. Penned in a decisive, intelligent hand, the very last lines he wrote before his death show him to have been a lucid and logical thinker to the end.

the self and God: "Here, mimesis is already on shaky ground, for the artist, in equating himself with nature, will do things that are unnatural...". These "unnatural" doings, we might add, though rooted in romanticism, came to be absolutely intrinsic to avantgarde art.

This could well lead us to see Csontváry as a precursor of the moderns. After all, the art of Cézanne, Van Gogh and Gauguin, was also partly the assimilation of nature, and partly its deformation. So it would be worth examining whether a case could be made for describing Csontváry as one of the greats of Eastern European post-impressionism.

This, however, is not the tack taken by Katalin Sinkó, who focused on the Raphael motif of Csontváry's mystic "call", and tried to arrive at an understanding of Csontváry's *Weltanschauung* by identifying what being "greater than Raphael" would have meant to him. The essence of her impressively comprehensive argument is as follows:

Raphael had been revered as "The Sublime" and as "The Prince of Painters" throughout the Baroque Era. The cult of genius surrounding him was to receive fresh impetus in the course of the nineteenth century. The beginning of the new wave of adulation was marked by Ingres's well-known depiction of the Master in the act of painting a Madonna, with his beloved Fornarina as model. Generations of Raphael enthusiasts were to reinterpret the scene, at times giving it a sentimental religious meaning, at times an erotic significance, but always dramatizing the quandary in which the "incomparable genius" found himself: the incongruity of the exalted task of Madonna painting with the painter's undying passion for his beautiful model. (This interminable series of interpretations was brought to a close by the set of obscene etchings that Picasso made of Raphael and his model, a blasphemy which one cannot help seeing also as a power play, and typical of Picasso: he was

Tivadar Csontváry Kosztka: The Solitary Cedar
Oil on canvas. 200 x 260 cm. Glória Gerlóczy Collection, Budapest

THE PAINTER OF THE SOLAR WAY

CONJECTURES ON CSONTVÁRY

GÉZA PERNECZKY

It was a retrospective exhibition of his works in 1963 that established Tivadar Csontváry-Kosztka (1853–1919) as Hungary's greatest painter. Before then, though he enjoyed a certain degree of popularity, Csontváry had had a reputation for being "difficult": difficult to pigeonhole as a painter (he was variously described as a naive realist, as a post-impressionist and as a surrealist), and difficult to characterize as a person—his extraordinary powers of suggestion were seen as evidence of an unbalanced mind. A pharmacist by profession, the seventeen year old Csontváry took up painting inspired by a "miraculous" call, an event which, for many years, was regarded as central to an understanding of his work. This is how Csontváry himself recalled the moment, some thirty-five years later:

"Day after day, I had watched the blazing Carpathians at dawn, and one afternoon, stood riveted by the sight of an ox cart, the ox dozing peacefully. In an inexplicable gesture, I found myself with a lead pencil in hand, and began to draw the motif on the back of a prescription form.

"My supervisor looked on over my shoulder, still as still could be; when the drawing was done, he clapped me on the back: 'What are you doing here? You're a born painter!'. We looked at one another, both amazed; it was only when I saw the finished sketch that I realized that something extraordinary had happened, something that caused me inexpressible joy. I put the drawing in my pocket, and from that moment on, I was the happiest man in the world. After my supervisor left, I stepped outdoors and took the sketch out of my pocket to study it. As I stood there admiring it, I noticed a tiny black triangular seed in my left hand; I couldn't take my eyes off it. Still entranced by the seed, I heard a voice from behind me, directly above my head: 'You'll be the greatest painter of the Solar Way that the world has ever seen, greater than Raphael'."
("Autobiographical Notes" from the 1910s.)

It is only fairly recently that attempts have been made to arrive at some understanding of Csontváry by treating his life, his art and this anecdote as parts of a whole. Let us examine some of the interpretations that have been proposed.

Csontváry, Géza Jászai has suggested, was a belated romantic. Certainly, the branch of the Romantic Movement that specialized in the exotic, in Oriental themes and in subjects borrowed from antiquity might well have served as a model. Even the details in his depiction of the ruins of the Greek theater at Taormina with Mt. Etna in the background, for example, closely follow the Sicilian landscapes Carl Rottmann painted for Louis I, King of Bavaria. But Rottmann and his peers, let us recall, had painted their pictures in the 1830s and '40s. Fifty years had elapsed by the time Csontváry visited Munich, and another decade or so was to pass before he painted his great landscapes, after the turn of the century.

By that time, the romantic subjects once held in such esteem by the Bavarian Court—the antique ruins and the exotic sights of faraway places—had long become the clichés of postcards and illustrated literary journals. As for the Tree of Life and the bevy of maidens dancing round it, it was the motif of the title-page vignettes of journals like *Jugend* and *Ver Sacrum*. Is it possible that Csontváry—the "fabulously Oriental artist", the "Henri Rousseau of the Danube Basin"—was just another Franz Stuck, just one of the many masters of that *par excellence* Bavarian–Austrian school of the *fin de siècle* which turned academicism into irrationalism, and created the stylized and eminently mannerist mythology of the *Jugendstil*?

Jászai, resisting the temptation to make too much of Csontváry's frenzied journeys abroad—a form of the "escapism" characteristic of the romantic artist—proposes an interpretation that delves considerably deeper into the nature of art and of the human psyche. Csontváry's implausible scenic appeal (which exceeded nineteenth-century notions of good taste), and the cosmic tension of his presentation suggest extraordinary powers of concentration as well as a holistic approach. Neither of these qualities can be said to distinguish either the didactic historical illustrations of late romantic art, or the mandatory exoticism of Secessionist paintings. Jászai quotes an observation made by Strindberg in 1894 to illuminate the nature of Csontváry's immensely individualistic œuvre, which was as arbitrary as it was evocative: "It is exactly this kind of art that is naturalistic, for here the artist, like nature, works without a set purpose, simply to please himself". This attitude, Jászai points out, is the typically romantic equation of the self and nature, i.e., of

■ Edited version of Géza Perneczky, "A rejtőzködő Csontváry" (The Secretive Csontváry). *Holmi*, 1993/3, pp. 332-52.

intellectuals in Greece have helped "the nation" erect its own Balkan Wall, beyond the battlements of which they launch occasional forays into a sea of hostile threats.

Until the public outcry of the "169", the xenophobic nationalist demonstrations throughout Greece over the Macedonian Controversy presented an image of a common ethno-nationalist identity. Intellectual discourse and historical scholarship are, however, sometimes little more than nationalist patriotic rhetoric couched in thinly veiled racial terms. Seeking to depict a history of continuous cultural development dating from the distant past, intellectuals on all the war fronts of nationalism in Greece apply, quite interchangeably, notions of imaginary communities of "race" and "nation".

Such symbolic mental images are further empowered through subtle manipulations of organic metaphors of "natural" development. As we have seen, the Greek nation and its culture are often depicted as having emerged naturally from the soil in which their roots are claimed to be traced. Thus, national historical truth becomes natural fact, and to argue against it is to defy the inherent authenticity of nature. That which is cultural is also national. The nation, its culture, and its history, as part of nature, stand opposed to counterfeit distortions of this natural truth which are fashioned by supposedly anti-Hellenes, as I myself was recently described. Such alleged agents of scheming, hostile foreign powers are seen as seeking to expand their hegemony and to encroach on the natural, even God-given, space of the nation. In this way, the nature/culture dichotomy falls away, to be replaced by the constructed opposition of Nation/Other. Yet these so-called "binary oppositions" are no more "natural" then their ideological content; they are historical constructions rooted in the politicized economy of cultural production. ❑

5 ■ Pierre Bourdieu, *Outline of a Theory of Practice* (1977:83-84).

RESEARCH FELLOWSHIPS ON

WOMEN AND POWER

IN MEDIEVAL EAST CENTRAL EUROPE

CALL FOR APPLICATIONS

The Department of Medieval Studies at the Central European University—in cooperation with the Collegium Carolinum, Munich and the international association MAJESTAS—launches an interdisciplinary and comparative research project on the role and function of queens, princesses, and aristocratic women in medieval (eleventh to sixteenth century) east-central Europe (i. e., Bohemia, Hungary, Poland, and the neighboring regions).

The following clusters of topics have been selected for comparative study:

(1) Political participation, legal position, special governmental functions. Queens as regents. Reginal itineraries. Household and court (officials, retainers, etc.) of female rulers and consorts.
(2) Dynastic contacts, marriage strategies, choice of queens/princesses.
(3) Cultural functions: Impact of inter-national (inter-ethnic) marriages on cultural and linguistic exchange (bi-lingualism at court).
Sponsorship of church, art, architecture, literature.
(4) Holy queens and princesses in the service of dynastic propaganda: forms, roles, developments.
(5) Iconography of queens and other women of the élite.
(6) Negative images of women in power. Queens as scapegoats.
(7) Properties and economic functions. Dowry, inheritance, reginal properties, and their administration.
(8) Festive and symbolic occasions: wedding, coronation, childbirth, funeral.

Fellowships are available to young scholars beginning from 1 January, 1994, for 6 to 18 month in the amount of USD 200-300 per month (plus reasonable travel and research expenses) depending on the size and character of the proposed research. The fellowship does not imply residence obligation in Budapest and can be held in conjunction with other positions and scholarships. Fellows are expected regularly to participate in the workshops and conferences of the project, submit a publishable manuscript of ca. 40-60 typewritten pages, and present their results, if so selected, at an international colloquium in Autumn, 1995.

Procedure: Applications, containing a *curriculum vitae* of the applicant, a ca. 2-3 pp. long detailed *research proposal* (specifying the set of sources to be studied and the timetable of the planned research), and a *letter of recommendation* from an established scholar (all these preferably in English, or in German or French), have to reach the Dept. of Medieval Studies, CEU Budapest (address below) by **1 November, 1993**, latest. Results will be announced before Christmas 1993.
Fellows will assemble for a preliminary workshop for orientation and discussion of methods in April, 1994, held by international experts in the field (Profs. J. Nelson, J. C. Parsons, F. Seibt, and others) and will regularly meet in order to coordinate their work. Final results have to be submitted, as a rule, at the end of the tenure of fellowship or by 15 July, 1995, at the latest.
The working language of the project in English, but applicants who are more comfortable in German will also be considered.

For further information contact:
the Dept. of Medieval Studies, CEU Budapest, H–1021 Hüvösvölgyi út 54.
Tel.: (36-1) 176-3529 Fax: (36-1) 176-3574
or the Collegium Carolinum D–81669 München, Hochstr. 8/II
Tel.: (49-89) 448-8393 Fax: (49-89) 486-196

secution and that the entire proceedings were reminiscent of the Nazi era, the prosecuting District Attorney, a woman, told him he should be ashamed of himself. "What are you talking about?" she exclaimed. "There is only one History."

Shortly after the trial, a critical symposium entitled "The Eruption of Nationalisms in the Balkans" convened at the Panteion University of Athens on 6 May 1992. Distressed at what they saw as the gravest violations of freedoms of thought and speech since the fall of the military *junta* in 1974, its five speakers were admittedly frightened as they spoke to the audience about the hegemonic role of Greek national ideology and the fact that it has almost attained the status of a new orthodoxy.

Participants were alarmed not only by the fact that the issue of free speech was not raised (or not allowed) in the course of the students' trial, but that the media and the public at large did not come to their defense. One member of the audience rose to suggest that the only way they could effectively communicate their protests against these trends was to write and circulate a petition criticizing the trial and to take a dramatic stand in support of the students by co-signing the proclamation they had been distributing. In the conference room, and later through telephone calls and private conversations, a total of 169 signatures were collected in support of the students.

The trial of the four students provided a catalyst for these academics and intellectuals to break their silence and openly express their dissenting opinions. What they had formerly discussed only in private now became part of a public and, as subsequent events were to show, dangerous discourse. It is difficult to convey the depths of the profound outcry of public anger set off by the "169". Accusations flew like fly swatters in summer.

Some of the attacks were on a personal level. A former Minister of Northern Greece and one of the most vocal "heroes" of Greece's struggle for Macedonia said the "169" were either "naive", or "imbeciles", or "agents of Ankara". The Minister of the Interior charged that they were "rapists of historical truth". Officers of the governing conservative New Democracy party in Thessaloniki said the "169" were "complexed", "insecure", "socially inept", "inadequate", and "insufficient" academics. And, of course, never to be outdone, the ultrarightist newspaper *Stohos* called for the trial of the "169" by military court for high treason.

Attacks from university peers and other intellectuals seriously eroded any public legitimacy the "169" had hoped to gain. One professor claimed they were "underdeveloped problem cases" with "bad roots" who "supported the homosexuals" and had "psychological complexes" characterized by "a depressive marginal psychological makeup" contributing to their "intellectual and ethnical nonexistence". Official outcry within the university arena was tremendous, and was actively orchestrated by the President of the University of Thessaloniki. A total of 1,045 university professors and administrators signed two separate counter petitions drafted and circulated against the "169", charging that they had reached "the limits of national betrayal" and were "the utmost degenerates of the country".

In Greece, the borders between scholarly and ordinary knowledge are blurred or even non-existent when it comes to issues of national concern. Ordinary knowledge, in fact, often subsumes or hegemonizes scholarship, as has been the case in the Macedonian Controversy. The "169" have failed to gain recognition or legitimation of their views in the Macedonian Controversy. In effect, they lost their contest against the national academic establishment over the definitions of free speech, ethnic identity and minorities, notions of "the nation", and nationalism. In their production of knowledge, the politics of "the nation" did not grant them a legitimate space in which to protest. As one respondent put it, "The '169' were condemned socially because they broke the ethical code".

Bourdieu has argued that academics share a *habitus*, "a system of shared social dispositions and cognitive structures which generate perceptions, appreciations, and actions."[5] In the ideologically charged atmosphere surrounding the Macedonian Controversy, however, it is clear that those "sacred scholars" who dominate institutionalized positions of power have evicted from this supposedly shared *habitus* other intellectuals who have "profaned" themselves by advocating alternative interpretations of historical evidence that do not so readily serve the interests of the nation in crisis. By raising critical concerns about the epistemological foundations of nationalist historical rhetoric, the appropriation of history for the advancement of a politically motivated "National Truth", and the current predicament of civil liberties, minority rights, and freedom of speech in Greece, such "profane advocates" have brought themselves into direct confrontation with the forces of late twentieth century nationalism. Few, perhaps, were aware of the persecution they would suffer for their intellectual integrity.

As in all community development, the processes of nation-building and state-(re)formation in Greece have been simultaneously both inclusive and exclusive. They are hegemonic, in that they attempt to monopolize definitions of legitimate historical knowledge, and despotic, in the ways they try to silence dissidents within that space and challenges from outside. By participating in this process through their public discourse, nationalist

enables them to further expand their influence beyond the confines of the university and into the public social space. It is this "cultural capital[3]", the value of which is defined by its relation to national interests, that brings academics and intellectuals attention and recognition, and not the scholarly merit or craftsmanship of their work *per se.*

This kind of intellectual discourse has been a fundamental part of a protracted campaign to construct a historical legitimacy for the relatively young modern Greek state and its rule over southern Macedonia in particular. This has been predicated on the creation of a nationalist ideology which appropriates historical and archaeological evidence for national political purposes, depicting Greece as the High Culture of all the Balkans whose historical heritage dates back over 4,000 years. Seen in such a way, archaeology provides the ultimate evidence of a historical truth buried for millennia within the protective womb of the mother earth out of which "the nation" grew.

In Greece, the discipline of history has constituted an open arena for the construction of a public discourse on knowledge and "national truth" in which amateurs, politicians, and national historians all take part. If we take a closer look at the production of historical knowledge concerning Macedonia, we find that those who write on the modern history of Macedonia are largely amateur historians and politicians. But there are also the academic historians who, though they know the available archival sources and the necessary bibliography, are nevertheless often unable to extricate themselves from "the ideological bonds of Greek national myth".[4]

It is thus hardly surprising that the majority of Greek intellectuals and academics adopted the government's position in the recent Macedonian Controversy. The Academy of Athens, aiming at the "restoration of scientific and historical truth", voted on a resolution which they then sent to all academic institutions in Europe, along with books and maps of Macedonia, so that foreigners would learn the geographical boundaries of the realm of Philip II and Alexander the Great. Similarly, other prominent Athenian academics and intellectuals (including the President of the Historical and Ethnological Society) sent a letter to the eleven other member countries of the EEC, urging their foreign ministers not to recognize "Skopia" as "Macedonia". Their letter concluded, "Macedonia is one and is exclusively Greek".

Along the same lines, another group of "sacred scholars" from the Aristotelian University of Thessaloniki established the Greek Scientific Society for the purpose of expanding intellectual activity beyond the confines of the academic arena. They sought to take intellectual discourse on the Macedonian Issue "out onto the streets", so to speak, to educate the layman and the general public about the ancestral heritage of "the nation" and to reinstill Greek society with the moral values of traditional life which, as they saw it, had been corrupted by apathy, consumerism, egocentrism, and opportunism.

In reaction to this aggressive nationalism and its subtext of racism, a small chorus of protest was recently raised, only to meet with a strong broadside of condemnation. These dissident scholars tend to be more universal in their approach to history, criticizing its use at the service of national interests. For these historians, an ethnically pure and clean state is a utopia.

This group recently came under the spotlight of national attention when they offered new, largely critical, definitions of Greek cultural values, Hellenism, and Greek nationalism. They have sought recognition of their intellectual discourse by applying it not to the advancement of national interests in crisis, but rather by presenting what they perceive as a more objective version of Greek national reality. These individuals have embarked on a protracted, often personally painful and perilous campaign to directly confront the hegemonic nationalist discourse of Greece's "sacred scholars" and the wide public following they enjoy.

On 4 April 1992, four students from the University of Athens were arrested on Omonia Square, in the heart of the capital, as they were distributing leaflets entitled, "Our Neighboring Peoples are not our Enemies: No to Nationalism and No to War." Following a twelve-hour trial on 4 May 1992, the four were convicted of "disturbing the friendly relations of the Greek nation with foreign countries", "disseminating false information" and "attempting to create mutual discord among citizenry". Their proclamations were confiscated and destroyed, and each was sentenced to nineteen months in prison and fined 50,000 drachmas.

In the course of the trial, however, it became clear that the students were in fact being prosecuted—or perhaps persecuted—for the content of their personal political views. Their alleged sedition lay in the fact that their proclamation contended it was ridiculous to argue that public opinion inside Greece was purely of a positive, even righteous, patriotic character, while that expressed in other countries was vilified by labelling it as "nationalism". We can see that in the arena of contesting national discourses, the ideology of the national "Self" appears as "patriotism", while the opinions of (extra-) national "Others" are depicted as manipulative brain-washing.

A professor of history was asked to testify in defense of the students. When he had the "audacity" to argue during the trial that historical interpretation ought to be free of the threat of political per-

CSOUTVÁRY

POZVÁNKA

"Na úsvite som deň čo deň pozoroval obraz plápolajúcich Karpát,
jedno popoludnie sa môj pohľad zastavil
na tíško sa vlečúcom volskom záprahu.
Jeden nevyspytateľný pohyb vložil do mojich rúk tužku
a na papier receptu som začal kreslit' tento motív.
....uvedomil som si vidiac výsledok svojej kresby,
že sa udialo niečo zvláštne,čo ma zaplavilo pocitom šťastia.
Kresbu som dal do vrecka a od tejto chvíle som bol
najšťastnejším človekom na svete"

(Úryvok z autobiografie T.K.Csontváryho)

"Hajnalban nap–nap után a lángoló Kárpátokat figyelem
s egy délután csendesen bubiskoló tinós szekéren
megakadt a szemem.Egy kifejezhetetlen mozdulat
kezembe adja a rajzónt,s egy vénypapírra
kezdem rajzolni a motívumot.
.....s csak ekkor eszméltem,amikor magam is az eredményt
láttam,hogy valami különös esemény történt,
amely kifejezhetetlen boldog érzésben nyilvánult meg.
A rajzot oldalzsebbe tettem s e perctől fogva
a világ legboldogabb embere lettem."

(Részlet Csontváry K.T. önéletrajzából)

MADĎARSKÉ KULTÚRNE STREDISKO V BRATISLAVE
MESTSKÝ ÚRAD V SPIŠSKEJ NOVEJ VSI
GALÉRIA UMELCOV SPIŠA

dovoľujú si Vás pozvať
dňa 29.marca 1994 o 14.00 hod
do Galérie umelcov Spiša v Spišskej Novej Vsi
na slávnostné odhalenie pamätnej sochy
významného uhorského maliara

CSONTVÁRY
Kosztka Tivadar
(1853–1919)

začal svoju umeleckú dráhu
inšpiráciou na tomto mieste Spiša

Úvodný príhovor:
Ing.Rastislav Jacák
primátor
Spišská Nová Ves

Taxner-Tóth Ernő
námestník štát.tajomníka
Ministerstvo kultúry Maďarskej republiky

Slávnostný prejav:
Fekete György
poslanec
Parlament Maďarskej republiky

Sochu od akad.sochára Jenő Kerényiho darovalo mestu
Ministerstvo kultúry Maďarskej republiky

Pozvaní hostia:

Boros Jenő
veľvyslanec Maďarskej republiky na Slovensku

Sunyovszky Sylvia
radca,riaditeľka Maďarského kultúrneho strediska
v Bratislave

Sümegi György
riaditeľ Odboru výtvarného umenia
Ministerstva kultúry MR

Dr.Milan Jankovský
riaditeľ sekcie pamiatok,múzeí a galérií
Ministerstvo kultúry SR

Dr.Dagmar Hupková
riaditeľka zahraničných stykov
Ministerstvo kultúry SR

Dr.Augustín Lang
riaditeľ sekcie miestnej a národnostnej kultúry
Ministerstvo kultúry SR

Szabó Júlia

CSONTVÁRY TIVADAR UTAZÁSAI
ELŐDÖK ÉS KORTÁRS FESTŐK UTAZÁSAI TÜKRÉBEN

Németh Lajos emlékére

A klasszikus antikvitás és az 1700–1900 közötti európai művelődés kapcsolatát egy vonzó és sok ismeretet nyújtó kiállításon mutatta be 1991-ben a *Yale University Art Gallery*. A kiállítás címe Winckelmann idézet: „Nemes egyszerűség és csendes nagyság" – a klasszicizmus egyik mottója.[1] A kiállítás vezetője a kor egyik leggyakoribb, legfontosabb jelenségének az utazást tartja, s mint a 18-19. századi művelt európai életvitel és gondolkodás alapfeltételét tárgyalja. A francia földön vagy Svájcban kezdett hosszas itáliai utazás, majd utána Németországban és a Németalföld országaiban bezáruló útvonal minden művelt brit, francia, német részére kötelező volt. (Európa határainál lévő egzotikumként olykor Magyarországot is magában foglalta.[2]) Az angol utazók számára már a 18. században a görög föld jelentette Róma után a legelőkelőbb célpontot. James Stuart és Nicholas Revett 18. század közepén megjelent *Athéni régiségek* című rajzgyűjteményének I. kötete csak kezdete volt egy hatalmas munkának, melyet akkor már társaságba tömörült művészetkedvelők (a kor szóhasználata szerint dilettánsok) folytattak a rajz, grafika majd egy századdal később a fényképezés technikájával. A cél az európai, majd az Európán kívüli kultúra megismerése, megértése, lényegének, csúcsainak vizuális és szellemi birtokbavétele volt.

Európa minden fontosabb művészeti központjában, ahol a barokk századaiban művészeti akadémia működött, az akadémiai képzés kigészítő része volt a tanulmányút Itáliába, mindenekelőtt Rómába.[3] Claude Lorraintől Corot-ig francia festők százai töltöttek hosszabb időt olasz földön, a német felvilágosodás, klasszicizmus és romantika nagy szellemei és az árnyékukban dolgozó festők, szobrászok, építészek mind megfordultak a római Campagnán, eljutottak az itáliai, majd a görök antikvitás színhelyeire. A 18-19. század fordulóján a művészi utazások csúcsa még Róma volt. „Róma az egész világ magasiskolája" – írja Winckelmann német teológus barátjának, s ez a mondat kiváltképpen tetszik, emlékezetébe idéződik itáliai utazása alatt Goethének.[4] Mint kortársai közül jónéhányan, Johann Wolfgang Goethe is látképek, metszetek sorozatában ismeri Itáliát, mielőtt oda indulna. Így ír erről 1786 november 1-én naplójában: „Most itt vagyok és megnyugodtam, úgy sejtem egész életemre. Mert bízvást elmondhatjuk, új élet kezdődik azzal, ha az ember saját szemével látja a maga egészében mindazt, amit részleteiben töviről-hegyire ismert. Itt van előttem megelevenedve ifjúságom minden álma, az első metszetek, amelyekre emlékszem – apám előszobánkba felaggata római látképeit, most mindezt a valóságban is látom, s amit festményen és rajzban, fa és rézmetszetben, gipszben és fában régóta ismerek, most mind előttem áll, bárhová megyek, régi ismerősökre bukkanok az új világban, minden olyan, amilyennek képzeltem, és mégis minden új."[5]

Ezekhez a gondolatokhoz párhuzamot nyújt Joseph Mallord William Turner Róma-célpontú utazása a kontinensre, melyet egy gazdag pártfogó segítségével bonyolított le 1819-ben. Turner utikönyvekből és nagy elődei munkáiból kimásolta, lerajzolta

magának a legmagasztosabb, legfontosabb látképeket, melyekkel találkoznia kell majd, s amikor létrejött egy-egy találkozás, örült annak, ha soha nem látott részleteket fedezett fel épületeken, tájakon. Feljegyezték, hogy egy ízben, mikor ablakából jól eltalálta Róma látképét, felkiáltott: „Ez is egy csapás Claude-ra!"– s felírta rajzára is mindezt.[6] Claude Lorrain-re gondolt, akinek klasszikus tájkompozícióit drámai fény és forma harcokká, romantikus víziókká fogalmazta át, új módon jelenítve meg az antikvitás és a reneszánsz alakjait.

Turner itáliai útjának több, mint felét Rómában tölti, ott mintegy hatszáz rajzot készít. Számára éppenúgy, mint francia pályatársa Camille Corot számára is, Itália a klasszikus tradíció megismerése mellett az ettől független invenció színhelye volt. Erre csak igazán nagy művész volt képes ebben a korban, a hagyományokhoz való igazodás könnyebben formálhatott olyan egyenletes konzervatív életműveket, mint amilyen Magyarországon a Markó család, Kozina Sándor, Libay Lajos, Ligeti Antal, vagy később Reissmann Károly Miksa életműve volt.[7]

Volt olyan nagy művész is – nem is egy – a 19. században, aki tudatosan szakított az Itália centrikus tradícióval. Caspar David Friedrich úgy alkotott remekműveket, hogy tudatosan elkerülte az itáliai utazást, csak hazáját járta és rajzolta, s írásban korholta a százával Itáliába utazó német festőket. „Ezeknek a művész uraknak már nem kielégítőek a mi német napunk, holdunk, csillagaink . . . Mindennek itáliainak kell lennie, hogy igényt formálhasson a nagyságra és szépségre."[8]

Ez a szemlélet nemcsak a manírt ostromolja, de fontosabb eleme az, hogy „beemeli" a hazai tájat a magasztos, az emelkedetten szép kategóriájába. Hasonló gondolatok fellelhetők a Magyarország és Erdély festői vidékeit számbavevő és azt festőinknek témául ajánló Kazinczy Ferencnél,[9] aki például a Tátra megfestését fontos feladattá tette a magyar tájrajzolók, tájfestők számára, melyet aztán a klasszicizáló romantika és az akadémizmus szellemében többen meg is rajzoltak, festettek. (Libay Lajos, Tibély Károly, Molnár József, Kelety Gusztáv, Telepy Károly stb.). A nagy motívum Friedrich után sok német festő számára az Óriáshegység lett hasonló hazafias felfogásban. Mindazonáltal német festők (a nazarénusoktól Carl Blechenig, Carl Rottmann-tól a romantikus szimbolistákig) az egész 19. században zarándokoltak Rómába, Itáliába, ott hol az antikvitást, hol a keresztény középkort, hol a reneszánsz tudományosságot keresve.[10] Útjuk koronája volt a Görögországba való kirándulás illetve az Itáliában fellelhető görög emlékek rajzolása, festése. Így vált elsőrangú festői témává a taorminai görög színház Schinkel, Rottmann, Kniepp, Waldmüller, s több ismeretlen pályatársuk festményein.[11] A Taorminára fordított idő 1828 körül a német festők köreiben már kétszerese a Rómára fordított időnek. Carl Rottmann 1828-ban a müncheni Hofgarten árkádjai számára festett Taorminájáta egy évi helyszíni tanulmányozás után tudja befejezni.[12] „Taormina valósággal a festők Bábele." – írja Csontváry a 19-20. század fordulóján.[13] (Magyar festők közül Ligeti Antal az 1850-es években, Mednyánszky László 1874-ben, Csontváry a 20. század első éveiben, Vaszary János és Jándi Dávid pedig még az 1920-as, 30-as években is rajzol, fest Taorminában.)[14]

A 19. században francia, angol, orosz festők is utaztak Szicíliába, majd onnan tovább Görögországba, Egyiptomba, a Szentföldre. Mint már említettük, a század tudósának és művészének egyaránt létformája a világkörüli út. Gondoljunk például Chateaubriand-ra, Lamartine-ra, Alexander von Humboldtra, Charles Darwinra vagy Byronra. A romantika hozta meg a klasszikustól eltérő szabad útvonalat Párizs és

London legdinamikusabb művészegyéniségei számára. Delacroix-tól, Decamps-tól, Chasserieau-tól kezdve Manet-ig, Renoirig több festő elkerülte Rómát, s helyette Spanyolországba, Marokkóba, Algírba utazott. Mások megtették a szokásos itáliai utat, de siettek, hogy elérjék a piramisokat, ahol már Napoleon régészei és katonái is megfordultak, majd a Szentföld városait, az egyiptomi Nap-kultusz, vagy még ősibb kultúra szülőhelyeként elképzelt Baalbeket és a Bibliából jól ismert Libanon hegyét. A gazdag útleírás-irodalomból Lamartine 1832-33-as keleti útján készült naplója volt az egyik legnépszerűbb olvasmány, minden európai útikönyv sokat és szívesen idézi.[15] Lamartine egyenesen kijelenti, hogy a Libanon környéki tájat magasztosabbnak érzi, mint az Alpok tájait, Itália vagy Görögország vidékeit. Útja közben egy alkalommal így kiáltott fel: „Ez olyan, mint egy Poussin vagy egy Claude Lorrain! Minden erő, báj, festőiség, ami e két festő elképzelt tájaiban benne van, itt van a szemünk előtt."[16] Lamartine elképzelése szerint a táj maga is műalkotás, a Teremtő műve.

E néhány példával is bizonyítható, hogy a 19. század historikus tájfestészetében gondosan kiválasztott helyszínek és motívumok lelhetők fel és az is, hogy az utazásokkal megközelített motívumoknak bizonyos gondolati-esztétikai hierarchiája van. A gondolati háttér fontos eleme a Biblia világa, melyet a kor régészete új tárgyi anyaggal gazdagít. A bibliai alapokon, illetve a középkori legendák hatására keletkezett hiedelmek is tovább élnek, olykor régészeti, etnográfiai köntösbe öltöznek. Rajzolók, festők, fotográfusok százai igyekeznek mind az új tudományos felfedezéseket mind a hiedelmeket szemléletessé tenni.

Lamartine mind esztétikumként átélt látványként, mind olvasmányokból ismert történelmi hírességként ünnepelte a Szentföld tájait, a Libanon cédrusát, vagy Baalbek romjait. Utóbbiról feljegyezte, hogy egykor óriások éltek ott, s hitte, hogy a bibliai Nimród és népe ott élt valaha. Az óriás méretű ókori építőkövek és később Csontváry által „nagy áldozókőnek" nevezett kőkolosszus mind e történetek látható bizonyítéka. Egy évtizeddel Lamartine után David Roberts, a skót festő, rajzoló, nagyhatású Biblia-illusztrátor és szenvedélyes utazó összegezi ezeket az elképzeléseket *Baalbek Nap-temploma* című nagyméretű festményén (150x241 cm). Az 1842-ben festett képen teljes látképet adott a baalbeki Akropolisról és – akár évtizedekkel később Csontváry – odarajzolta a kompozíció baloldalára a magas cédrust és a valóságban az épületekről leomlott párkányt, oszlopot.[17] A helyről való előzetes ismeretei alapján „korrigálja" a látványt, amelyet korábban barokk metszetek, rajzok, festmények igyekeztek hűen visszaadni. A legjobban ismertek korában Prosper Marilhat festménye és grafikái voltak;[18] de a többiekről is gazdag példatárat nyújt Németh Lajos, kitűnő, idegen nyelvű kiadásra már régen méltó *Baalbek* című könyvében.[19]

A libanoni cédruserdőt felkereső 19. századi festők, rajzolók közül egyetlen művészt szeretnék kiemelni: Edward Leart (1812–1888), a szellemes angol költőt, akinek azonban minden vágya az volt, hogy festészettel szerezzen magának hírnevet.[20] Érett férfi volt már, amikor rendszeres festészeti tanulmányokba kezdett. William Holman Hunt, a bibliai tájak és témák rajzolója lett a mestere. Lear 1837-ben indult tanulmányútra, majd létformája lett az utazás. Bejárta Itáliát, Görögországot, Egyiptomot, a Szentföldet, még Indiába is eljutott. 1858-ban volt a Libanon hegyén, a cédruserdőről készített helyszíni rajzait a londoni *Victoria and Albert* múzeum őrzi. Négy nagyméretű olajfestményt festett a cédrusokról, képeinek sikertelen fogadtatása ellenére megismételte a témát, melyet különösen tiszteletreméltónak tartott.

Lear igazán nagyigényű képeinek sikertelensége az 1860-as évek elején nemcsak személyes kudarc, hanem a romantikus orientalizmus iránti igények kifáradását is jelzi. Bár a Royal Academy vagy a párizsi szalon tárlatain méretben, motívumban, historikus vonatkozásokban minden korábbi Kelet kultuszt túlszárnyalni akaró vásznak sorakoznak szigorúan eredeti, helyszíni rajzok után, a realizmus, majd az impresszionizmus mesterei gondosan kerülik „a sárgás, sivatagi tónust", s a tekervényes utazásokat. Baudelaire kritikája már az 1846-os szalon bírálatában csípős, kinyilvánítja, hogy a historikus táj a természetre alkalmazott, erőltetett morál csupán.[21] Több művészt nem vonz az sem, hogy 1865-ig már kb. 2000 európai művész örökítette meg a Szentföldet.[22] „Sok francia festőnek adatik meg az a lehetőség – írja 1883 januárjában Van Gogh rokonának, Furnée-nek – hogy Algírba, vagy Egyiptomba utazzék, majd India is hasonló élményeket nyújt nekik, mint ezek a tájak. Sokan mennek Kínába és Japánba, ahonnan kiváló dolgokat hoznak . . . . . én itt Brabantban jól érzem magam, nagyon stimulálónak találom a természetet."[23] Van Gogh amikor utazásra gondol, a Zarándok Atyák amerikai útját igyekezett követni, (bár néha arra is vágyik, hogy Emil Bernard-al és Gauguinnel keletre utazzon) de amikor megvalósít egy igazi festői utazást, Dél-Franciaországba megy, „a kék tónusok és erős, víg színek földjére" – ahogy írja. Levelezése szerint munkája közben gyakran gondol a hasonlóan makacsul nem utazó öreg Cézanne-ra, s Gauguin utiterveivel olykor polemizál.[24]

Paul Gauguin életútja viszont az exotikum újabb területeire vet fényt. Gauguin gyermekkorát Peruban tölti, Párizsból az európai kultúrától távolabbi világokba vágyik. A francia kultuszminisztérium segítségével utazik el 1893-ban Tahitibe, s ő is, akár Goethe vagy Turner, előzetes ismeretekkel (metszet, fotó, múzeumi tárgyak) keresi fel a távoli tájat. Ezen túl a korábban ismert európai főművekkel is összeméri. A görög emlékek, az egyiptomi falfestészet tanulmányozásával foglalkozik múzeumi tárgyak és régészeti fényképek segítségével. A tanultakat a friss élményekkel magas hőfokon szintetizálja.[25]

Gauguin művészete arra példa, hogy London és Párizs nagy múzeumi gyűjteményei hogyan válhattak kimeríthetetlen élményforrássá még a teljesen új utakra induló 19. századi művészek számára is. München, Berlin, Bécs gyűjteményei a századforduló idején ezt a szerepkört már szintén be tudták tölteni. Mindezzel együtt Párizs lett mégis Európa művészeti fővárosa az 1860-as évektől kezdve. Egymásnak ellentmondó művészeti irányzatai, káprázatos világkiállításai, hivatalos és nem hivatalos tárlatai, akadémiája és magániskolái, nemzetközi művészgárdája, friss művészeti lapjai és csodálatos építészete tette azzá.

Párizsnak többféle művészete volt a századfordulón, s az odautazóknak többféle lehetőséget kínált fel. Ezek között az egyik lehetőség még a századfordulón is az orientalizmus volt.[26] Jules Antoine Castagnary 1876-ban meghirdette ugyan az orientalizmus halálát, hasonlóképpen, mint évtizedekkel korábban a romantika és historizmus végét.[27] Nem lett igaza. Egy festészeti formatankönyv a századfordulón még hirdette, hogy Algír éppen olyan fontos hely, mint Róma, mert szép formák várják ott a festőt egy őseredeti természetben. 1893-ban megalakult a *Francia Orientalista Festők Társasága,* melynek elnöke Léonce Benedite, a Luxembourg múzeum főkonzervátora. *Arab mennyegző* című finom mozgalmas vásznának megfestése, algériai útja után Auguste Renoir is a társaság tagja lett. Tag volt továbbá Emile Bernard,[28] Gauguin és Van Gogh barátja, aki amíg eljutott *Nők a Nílus partján* című

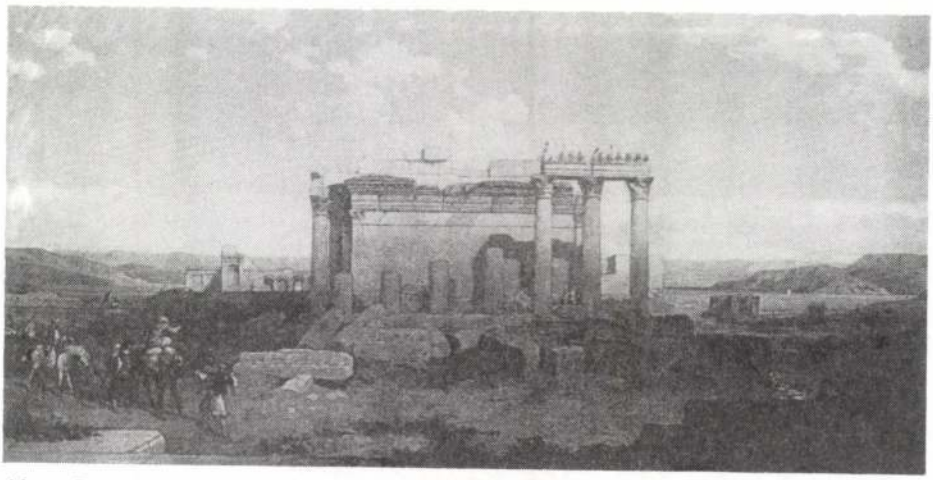

46. a. David Roberts: A kisebb templom Baalbekben, 1850
(D.R. emlékkiállítás katalógus után. London, 1987)

b. David Roberts: A baalbeki Nap-templom romjai, 1842
(Thornton Lynné után)

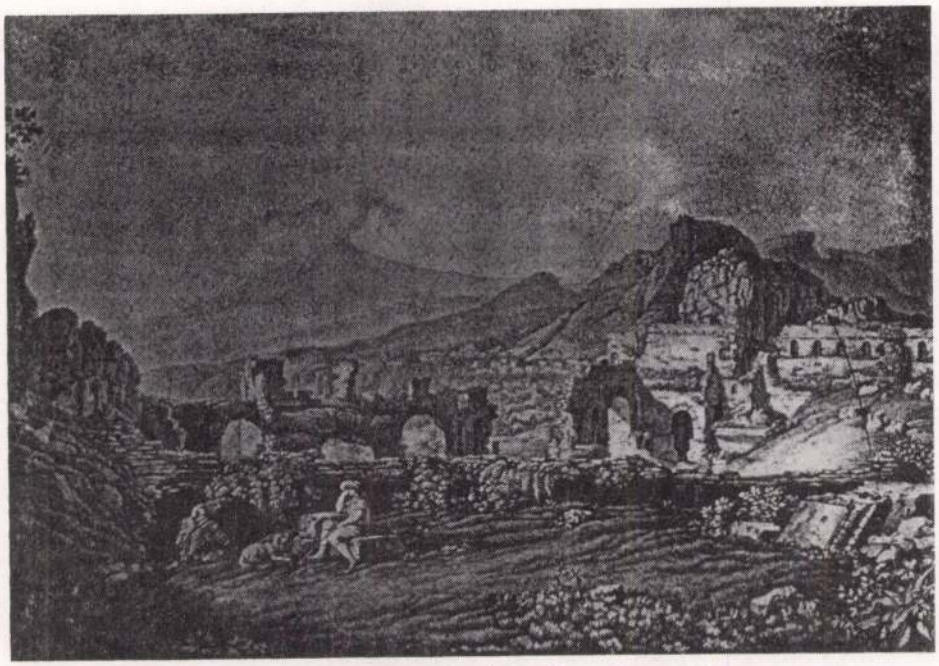

47. Christoph Heinrich Kniep: Taormina, 1820-as évek (H. Beenken után)

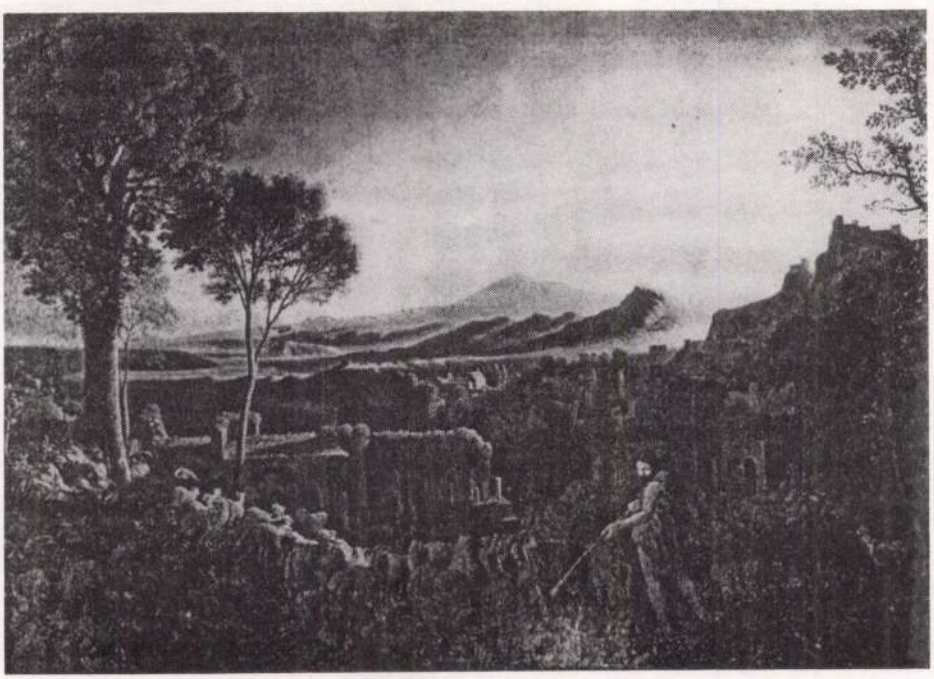

48. Karl Friedrich Schinkel: Taormina, (H. Beenken után)

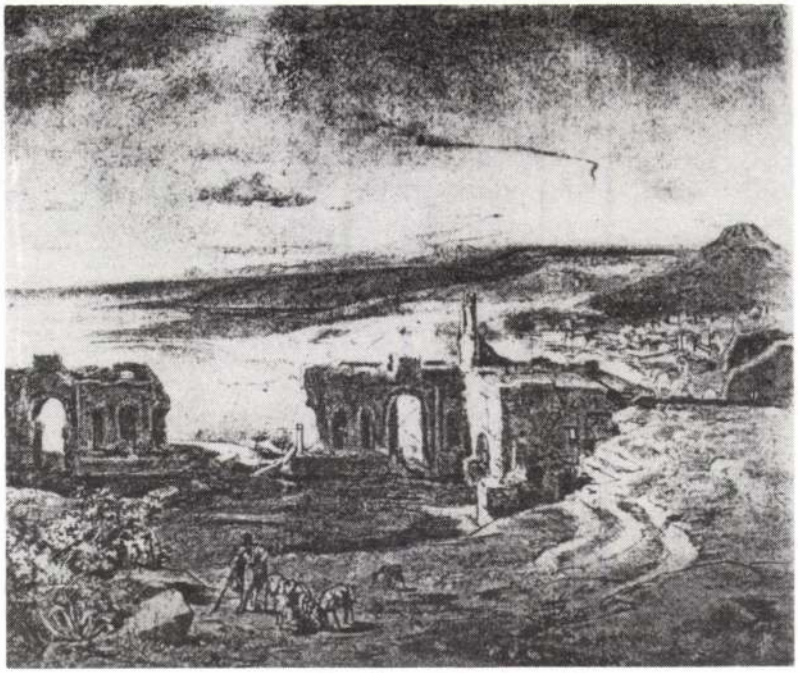

49. Carl Rottman: Taormina, 1840-es évek (H. Beenken után)

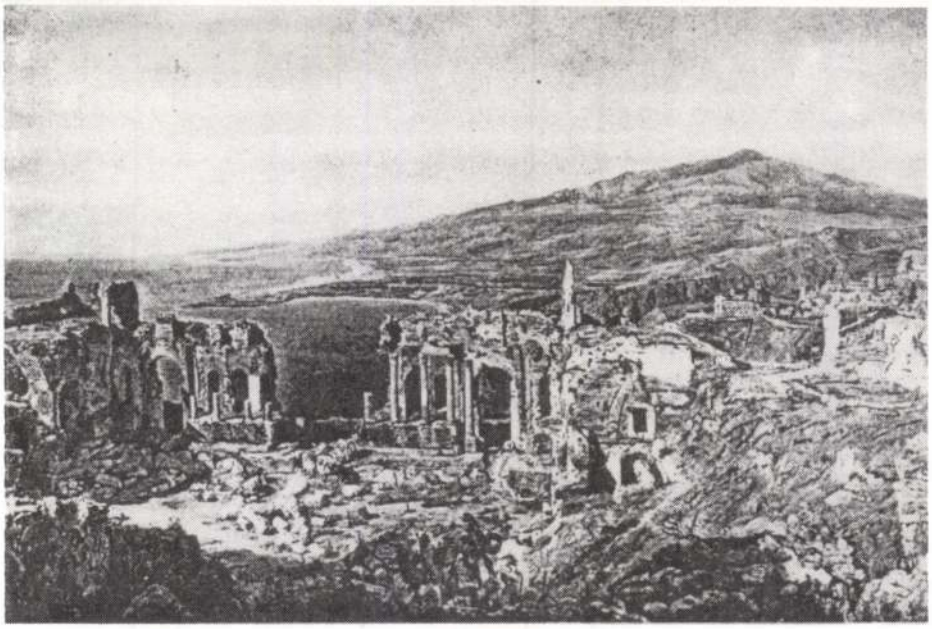

50. Ferdinand Waldmüller: Taormina, (H. Beenken után)

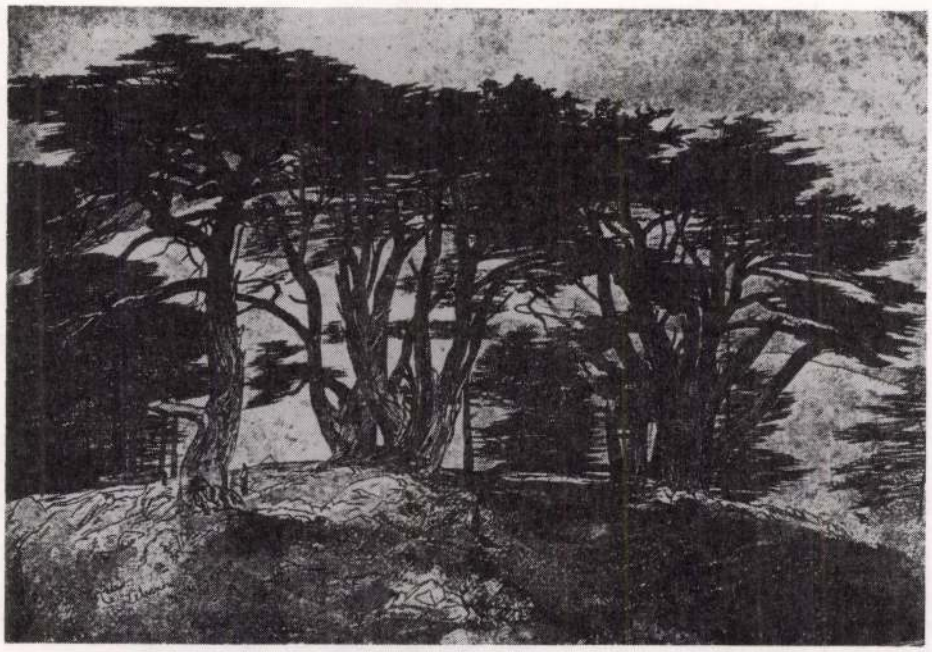

51. Edward Lear: Libanoni cédrusok, 1858
(London, Victoria and Albert Museum katalógusa után)

52. Reissmann Károly Miksa: Taormina, 1880-as évek
(A Magyar Nemzeti Galéria emlékkiállítás katalógusa után, é.n.)

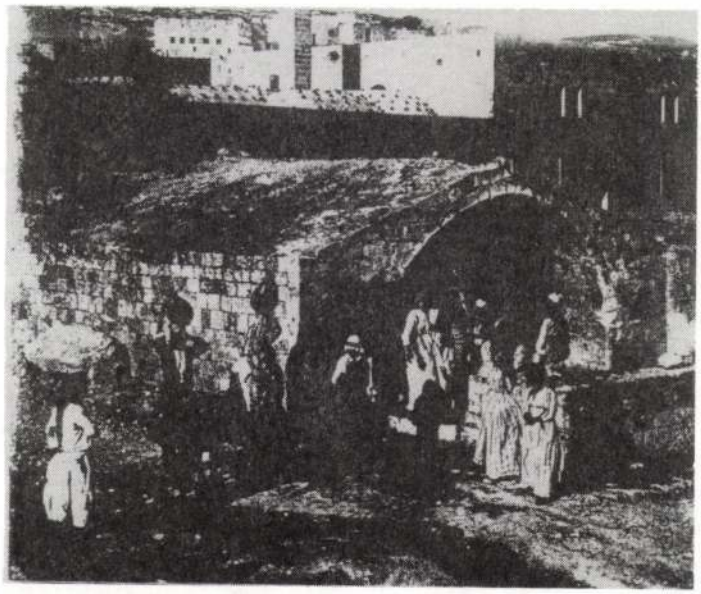

53. B. Bonfils fényképfelvétele: Mária kútja Názáretben, XIX. század vége. (Guthe, D.H. után)

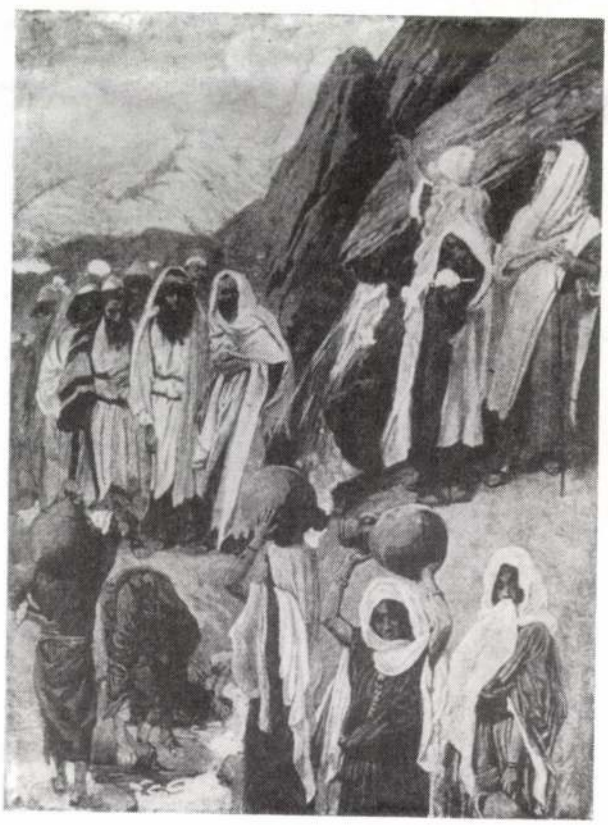

54. Jacques James Tissot: Mózes vizet fakaszt a sziklából. Az Ószövetség illusztrációja. M.Brunoff kiadása, 1904

55. Jacques James Tissot: Jephta lányainak elrejtőzése az erdőben. Bírák könyve 11,37. Az Ószövetség. M.Brunoff kiadása. 1904

56. Jacques James Tissot: Siló szüzeinek meglepése táncuk közben Benjamin fiai által. Bírák könyve 21,23. Az Ószövetség, M.Brunoff kiadása, 1904

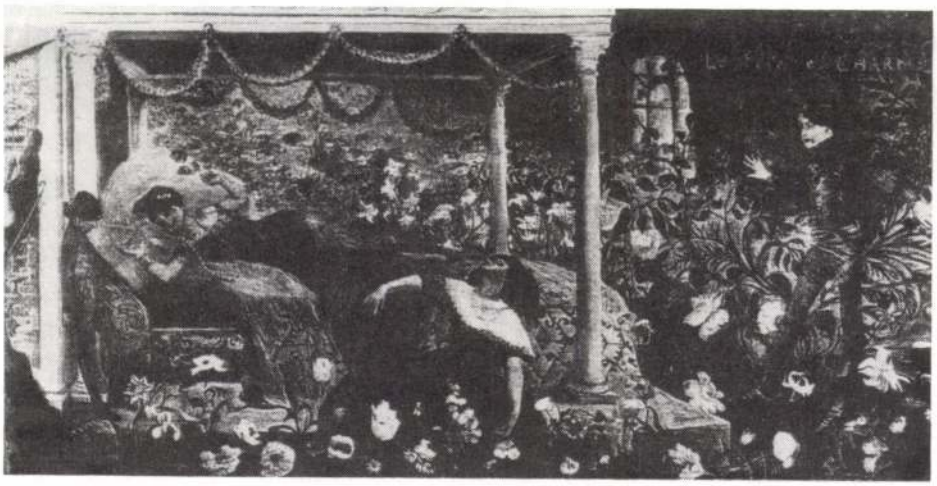

57. Jean Veber: Falkép Edmond Rostand villájában, 1904–1905. Franciaország, Pireneusok

58. Maurice Baschet: Jean és Pierre Veber. Musée Carnevalet, Paris.

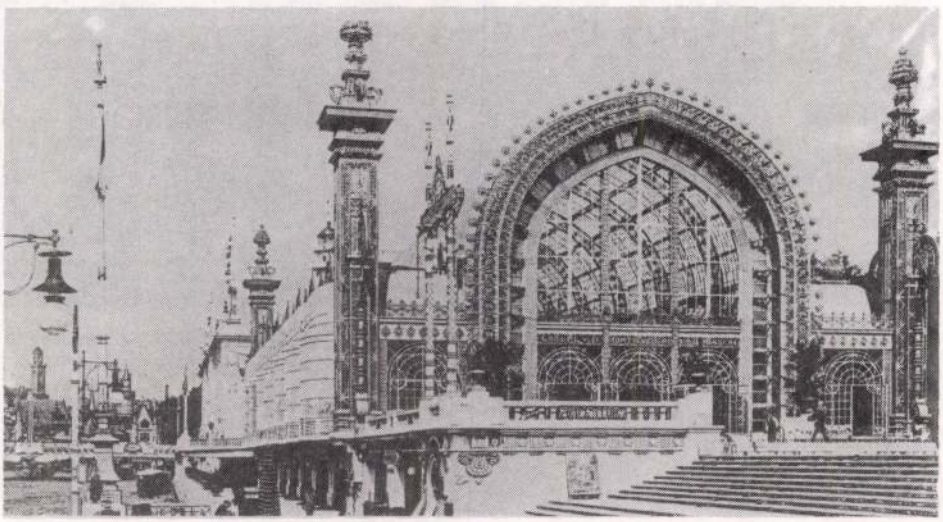

59. Charles-Albert Gauthier: Grande Serre de la ville de Paris.
(Csontváry párizsi kiállításának színhelye) Marrey,B.– Monnet, J.P. után

festményéhez, melyet Kairóban festett 1900-ban, 2x3 m-es formátumban, a „helyszínen", a következő utakat járta be. Utazott Samosban, járt Jeruzsálemben, Betlehemben, ahol vallásos élményei voltak. Összesen tizenegy évet töltött a Szentföldön, megszakításokkal. Arab öltözetben járta a vidéket, mint a legtöbb utazó európai. Minden évben küldött képet az *Orientalista Festők Szalonjába.* E társaság tagja volt Ferraris Arthur és Tornai Gyula magyar festő. Tornai saját korában valósággal világhírű volt. Benczúr Gyula Mesteriskolája müncheni eredetű akadémikus eklektikájával, kiváló mestersegbeli tudással és nagy teátrális képességgel, de meglehetősen egyformán dolgozta fel keleti utazásai (Marokkó, Törökország, Spanyolország, India, Japán) élményeit és sok sikeres kiállítása volt a 20. század első évtizedében Londonban, Párizsban, Berlinben és Budapesten is.[29]

Az *Orientalista Festők Társasága* foglalkozott az irányzat múltjának feltérképezésével is. Emlékkiállítást szerveztek Horace Vernet-nek, Theodore Chasseriau-nak, Gustave Guillaumet-nek. Munkájuk nyomán újra feléled a szélesebb érdeklődés az orientalizmus iránt. Nemcsak festők, írók is utaznak ismét Keletre, regényeik folytatásokban jelennek meg folyóiratok hasábjain. (Az 1890-es évektől népszerű Pierre Loti csak egy példa erre. Az ő regényeinek sikeréhez hasonlítható James Jacques Tissot orientális tárgyú grafikáinak sikere.[30] Tissot-t Van Gogh is tisztelte, Edgar Degas-nak pedig jó barátja volt. Historizáló életképek után Tissot csaknem eljutott az impresszionizmushoz, az impresszionisták hívták magukhoz, hogy állítsanak ki együtt, de ő ezt visszautasította. Londonba utazott, ott karikatúrákat készített, Thackeray *Hiúság vására* című regényét illusztrálta. Visszatérve Párizsba nagyvárosi jeleneteket rajzolt, a nők életét festette, mígnem 1885-ben égi hangot hallott, felhagyott eddigi életével, szakított témáival és utazó, vallásos festővé vált. 1886-tól több alkalommal találjuk Palesztinában, ahol rajzol, fest, fényképez. A legfrissebb régészeti leleteket is felhasználja teljesen eredeti kompozíciókat nyújtó Új- (1896) és Ótestamentum (1904) illusztrációsorozatában. Mozgalmas jeleneteken kissé torzított, expresszív formákkal állítja a díszes bibliákat forgató olvasó-néző elé a Biblia narratív részleteit. – Mózes sziklából való vízfakasztásának csodáját, vagy Jephta lányának és társnőinek erdei rejtőzését. Az eredeti vízfestmények hamar az Óceán másik partjára kerültek, akár Munkácsy vallásos panorámái, de a nyomtatott kiadás egész Európában népszerűvé vált.[31] Tissot bibliaillusztrációi a művelt olvasónak, az utazásra vágyó, a múlt egy-egy történelmi eseményét megidézni kívánó zarándoknak szóltak. Tissot és festő- illetve fotográfus-társai utazásai az utolsó előtti pillanatban jöttek létre. A Közel-Kelet, mint ismeretes, már a 19. században is érdekellentétek, világpolitikai konfliktusok tárgya volt. A Szentföldet tradicionális, vallásos és aktuális, politikai okokból meglátogatta minden európai uralkodó. Ferenc József császár házasságkötése után keresi fel, az 1880-as években álruhában utazgat ott több trónörökös, 1898-ban pedig szintén inkognitóban járja a vidéket II. Vilmos német császár. Nem tudja azonban álcázni magát két szemfüles német származású francia újságíró elől, akik erről az utazásról szatírikus rajzokkal és csípős mondatokban számolnak be egy párizsi irodalmi vicclapban a *Le Rire*-ben.[32] Ez a két ember egy testvérpár: Jean és Pierre Veber. Nevük gyakran szerepel a párizsi periodikák hasábjain, az egyikük kritikus, (Pierre) akinek nevét W-vel (így is használta néha!) ismételten említi írásaiban Csontváry, a másikuk (Jean) pedig festő. Közös fényképük a *Musée Carnevalet* fotótárában található.[33]

A párizsi orientalizmus vázlatos bemutatásának végén vessünk egy pillantást Jean Veber, a festő és grafikus munkásságára. Jean Veber (1868–1928) a historizáló akadémikus festő, Cabanel növendéke volt, de művészi eszményképe Daumier volt, s festészete James Ensor festészetétől sem állt messze. Ma már teljesen elfeledték, egyetlen expresszív vászna látható a *Musée Carnevalet* kiállításán. A festmény a francia parlamentet ábrázolja Daumier nyomdokain – s a képviselők szatírikus-torzított feje kicsit a *Fohászkodó Üdvözítő* (Csontváry egyik feldarabolt festmény-része) jobb alsó sarkában látható fejekre emlékeztet.

Veber a francia karikatúra nagy hagyományán túl a vizionárius romantika hagyományához is kapcsolódott. Goya háború-ábrázolásait követve igyekezett megrajzolni a 19. század keleti háborúinak vérengzéseit. Ugyanakkor keleti támájú művei között van néhány olyan festmény, rajz, melyen a politikai szatíra helyett lírai, vallásos látomás van jelen. 1904-ben rajzolta és színezte ki akvarellel finoman *Zarándoklás a csillag felé* című rajzát, melyet a *Bibliothèque Nationale* grafikai gyűjteménye őriz.[34] Ezen a rajzon keleti ruhába öltözött alakok láthatók öszvéreken, tevéken, gyalog. Hullámvonalba rendezett mozgással, enyhén asszimetrikus rendben haladnak a távolban látható csillag felé, vagy után, melynek közelében egy angyal áll. Teljesen modern, századfordulós viseletben van. A finom, választékos színek, a harmonikus csoportfűzés, a kék árnyalatai és a csillag aranya – mindez olyanná teszi a rajzot, mintha alkotója középkori vagy indiai miniatúra tiszta belső rendjét igyekezett volna követni. A karácsonyi történet egy témájának egyéni feldolgozása előzmény Jean Veber falfestményeihez, melyeket 1904-5-ben Edmond Rostand villája (a Pireneusok vidékén) számára készített. Itt a falakon Ovidius, Ariosto, Andersen és Maeterlinck műveihez szabad festői illusztrációk láthatók, a klasszikus ikonológiához és a kortárs költészethez kapcsolódva. Az egyik falon itt is helyet kapott egy zarándoklás, immár nem egy csillag, hanem egy szent fa felé.[35] Jean Veber útját a racionális, kritikus művész magatartásától egy áhitatos, pantheisztikus művészetszemlélet felé sokan járták a századfordulón, mind a hagyományosabb, mind a teljesen új utakra induló alkotók. Utóbbiakra Klee és Kandinszkij a legjobb példa. A kor európai kultúrájának ellentmondásos változásaival birkózva, szükség volt egy-egy maradandóságot megtestesítő szimbólumra: ilyen volt a csillag, a forrás, a kút, a szent fa, s az ezek körül lejátszódó közösségi ünnep. Ennek az új mitológiának, új vallásosságnak festő képviselőit Puvis de Chavannes-tól Paul Serusier-ig, Maurice Denis-ig, Arnold Böcklintől Ludwig von Hoffmannig hosszú listákon sorolhatnánk. Úgy elevenedett meg sokszor a mítosz, mintha Nietzsche táncoló nimfáit fedezte volna fel valahol egy fényképész, s fényképe nyomán dolgoztak volna a festők. Az emberiség bölcsőjét jelentő tájak, kultuszok a jelen színeivel és részleteivel felidézve jelentek meg a századforduló mitológikus festészetében, melynek még mindig fontos motívuma volt az orientális táj. Ennek az 1880-as évektől az 1910-es évekig ívelő folyamatnak a vetületében kíséreljük meg most Csontváry Tivadar utazásokban gazdag életét és munkásságát felvázolni.

A Csontváry emlékkönyv forrásain kívül a pécsi Janus Pannonius Múzeum adattárában őrzött kiadatlan dokumentumokat átnézve csoportosítottuk az adatokat.[36] Csontváry első külföldi tanulmányútja az 1873-as bécsi világkiállításra vezetett, de – feljegyzései szerint – ott nem a művészetet, hanem az ipari termékeket tanulmányozta, s azon gondolkodott, hogyan tudná fejlettebb iparral a Monarchia a nyugati

országokat túlszárnyalni. Csontváry teljesítmény-orientáltsága már ekkor kiütközik, egyben ez a magyar kultúra mozgató ereje a 18. század végétől.[37] Két évvel később, 1880-ban betegség után a Tátrában lábadozik, több alkalommal meglátogat Csütörtökhelyen a minorita kolostorban egy ferences guardiánt,[38] aki néhány esztendeig Rómában volt gyóntató. Ezzel a bizonyára Itálián kívül a Szentföldön is megfordult atyával (a ferencesek Szentföld kultusza rendjük kezdeteitől igen erős) beszélgetett először Csontváry festészetről, s annak pápájáról Raffaellóról. A ferences rendfőnök minden esetre Raffaello egyik késői követőjéhez, hűséges másolójához, Szoldatits Ferenchez ad ajánlólevelet a festőnek.[39] A több mint félévszázadig Rómában dolgozó, s ott Raffaello kompozíciók után magyar városok és falvak templomai részére oltárképeket festő mester a későnazarénus egyházi festészet hűséges képviselője. Idejét megosztotta Róma és hazája között, ezért történhetett, hogy amikor Csontváry kereste, éppen Egerben járt. Nincs tudomásunk róla, hogy később találkoztak-e. Csontváry gyógyszerész principálisa a hazai rajztanítás legfőbb igazgatójára, Keleti Gusztávra hívja fel inkább festői tanulmányokba kezdő védence figyelmét, aki engedelmeskedik, de levélváltásuk ellenére nem talál igazi kontaktust Keletivel.[40] Ekkor már több rajzzal, festménnyel próbálkozhatott, s levelezésükből kiderül, hogy legfőbb témája a Tátra. Csontvárynak ekkor igen kevés a szabadideje. Egyik levelében arról panaszkodik, hogy a lakásától két-három órányira lévő motívum szinte megközelíthetetlen számára. A kitörést ebből a helyzetből – a más pályához kötött dilettáns művész helyzetéből – csak erős hivatástudat, misztikus élmény segíthette. Ehhez az élményhez nagy segítséget nyújthatott a ferences misztika ismerete.

1881 február 20-án kelt az említett panaszkodó levél és Csontváry nagyszombat napján már Rómában van, s több hónapot tölt ott. Még nem rajzol, csak nézelődik és nagy elhatározásokat ismételget magában. Húsz évet ad magának – késői életrajza szerint – egy sikeres művészi pálya befutására. Visszatér hazájába, s az említett életrajz szerint, nem foglalkozik festészettel. 1883-ban ennek ellenére megtekinti Munkácsy *Krisztus Pilátus előtt* című festményét Budapesten, majd Párizsba utazik, hogy találkozzék a mesterrel és tanuljon tőle, mint valami kisinas. A találkozás ekkor sem jön létre. Ennek ellenére Csontvárynak igen fontos hely lett Párizs, mert ezt követően még legalább négyszer, de lehet, hogy többször is, visszatért a francia fővárosba. Írásaiból kiderül, hogy 1884-es első párizsi útja még a korábbi római útnál is nagyobb és megoldhatatlanabbnak tűnő feladatokat sejtet számára a festői pályán. Tény, hogy ezután tíz évre visszavonul, s amikor legközelebb újabb tanulmányútra indul, 1894-ben nem Rómába, nem Párizsba megy, hanem a közép és keleteurópai festők által sűrűn látogatott Münchenbe. Feltűnő, hogy kezdettől fogva voltak művész barátai, akik tanácsokkal segítették munkáját. Párizsba a naturalista tájfestő, Bruck Miksa irányította, Münchenbe az ugyancsak naturalista zsánerfestő Stetka Gyula tanácsára utazik, s lesz Hollósy Simon magániskolájának növendéke.[41] Hollósytól sikeres rajztanulással eltöltött félév után barátja, Liezen-Mayer Sándor, müncheni akadémiai festőtanár tanácsára Karlsruheba utazik. Ott Friedrich Kallmorgen zsánerfestő, tájfestő és illusztrátor lesz a tanára.[42] A naturalista akadémia képviselője küldhette mind Itáliába, mind saját iskolájába Düsseldorfba. Csontváry ekkor Róma helyett a dalmát partokat járja, a dalmát kisvárosokat festi. A klasszikus táj helyett a közönséges táj esztétikuma vonza. Törvényszerű, hogy útja ekkor Düsseldorfba vezet, a realista, naturalista táj és zsánerfestés hazájába, ahol korábban Munkácsy és Paál László is megfordult. Való-

színűleg itt jön rá azonban Csontváry, hogy mégsem a tartózkodóan színezett, komor realista tájfestést akarja művelni, s ekkor utazik másodszor Párizsba.

Csontváry beiratkozik a Julian akadémiába, mely egyszerre volt hagyományos és modern intézmény. Több műtermében egyszerre tanítottak akadémiai tanárok (pl. Gérome) és modernebb művészek (pl. Sérusier). Növendékei között volt Gauguin, Rippl-Rónai és Vaszary János.[43] A Julian akadémia évkönyveinek tanusága szerint Csontváry nem szakított olyan gyorsan ezzel az oktatási intézménnyel, mint később leírta.[44] Rajzolt modell után, másolt a Louvre-ban, majd ismét hívni kezdte Itália, az ott kitűzött nagy feladat, Dél színvilága és fényei. Ekkor már Nápolyba is eljut, Pompejiben és Capri szigetén rajzol és fest. Később Itáliából ismét Dalmáciába utazik, megismerkedik Bosznia-Hercegovina tájaival. Szűkebb hazájába is visszatér, festi Selmecbányát és ismét a Tátrát. Ez a program és útvonal a magyar festők szokásos programja és útvonala, legfeljebb csak Bosznia-Hercegovina városainak meglátogatása új momentum, az egykori történeti helyzet függvénye.

A topográfiai érdeklődésű tájfestők a haza minden sarkát lerajzolták, festmény megrendelésre, illusztrálandó könyvre, kiállításra várva. Csontváry magának fest, könyvet nem illusztrál, de e hagyomány szellemében álmodik magának kiállítást, múzeumot. 1898-ban azonban még nem érzi felkészültnek magát minderre. Ismét Párizsba utazik, majd felgyorsult élettel, munkatempóval megcsinálja a 19-20. század fordulói festők *Grand Tour*ját. Végigutazik Európa összes fontos városán, vidékén, eljut Gibraltárig, Kairóba, Jeruzsálembe, Betlehembe, majd ismét Kairóba. A nagy kör után ismét az itthoni kört járja be. 1903-ban elmegy Mosztárba, Jajcéba, majd Szigetváron át a Hortobágyra. A következő év ismét az európai csúcsok felé viszi. Athént festi, görög földön alkot remekművet. (*Sétakocsizás újholdnál Athénben*). Csontváry ekkor még kis- és középméretű képeket festett. Panoráma képek 1904 előtt nem készültek. Első ilyen vászna a jelenleg ismeretlen helyen lévő *Naplemente Kairóban.* Ennek elkészülése után jelentette a *plein-air* feltalálását táviratban Hollósynak. Ezt követi a már szintén elég nagyméretű *Jeruzsálem látképe,* s az egymással váltakozva festett két óriás festmény a *Tarpatak* és a *Taormina*. E képek közül három az európai historikus tájfestészet nagy motívuma, egy pedig a magyar festészet fő témája. Előadásmódjuk nemcsak az orientalista festészet hatását, de a párizsi utak idején nyilvánvalóan megismert impresszionista színproblémák sajátos, kicsit archaikus interpretálását mutatja.

A nagyméretű vásznak, nagy motívumok festése olykor kétségbeesett gesztusokra késztetik Csontváryt, de a kétségbeesés ekkor már nem újabb oktatási intézmények felé hajtja, hanem újabb utazásokra küldi a különc, de különcségében cseppet sem egyedülálló festőt. A *Tarpatakot* és *Taorminát* télen-nyáron festi, életrajzában feltűnik többször is ez a mondat: „visszavágytam Taorminába", „visszakívánkoztam a Tátrába!". Közben Bázel, Amsterdam, Haarlem, Hága, Rotterdam, Antwerpen, London, Brüsszel, ismét Párizs, majd Madrid, Toledó és ismét Jeruzsálem utazásainak állomásai. Amikor befejezi hatvanhét életnagyságú alakkal bemutatott jeruzsálemi *Panaszfal* ábrázolását – festők és fotográfusok kedvelt témáját – ismét a Tátrába siet, mert várja a nagy megalapozott festmény a felkai park raktárépületében, az első nagy motívum, amivel találkozott. Csontváry 1905 körül ezt a környéket érezhette szellemi hazájának, itt szerette volna először kiállítani műveit, s erre a legilletékesebb embereket, alkalmasint köztük Keleti Gusztávot, különvonattal villásreggelire meghívni. Ez a kiállítási forma nem merő fantazmagória, legfeljebb a helyszín az, hiszen a magánkiállítás

Courbet fellépése óta az egyéni teljesítményt bemutató tárlat megszokott formája – Párizsban. Csontváry első kiállítása végül 1905-ben Budapesten nyílt meg, de Lázár Béla kritikája kivételével visszhangtalan maradt.[45] Ekkor gondolhatta ki Csontváry a két évvel később megvalósult párizsi bemutatkozást. Szándékát megerősíthette az a két Budapesten időző műértő, aki a japánok festészetével hasonlította össze Csontváry műveit. A japanizmus hatása Párizsban volt a legerősebb.[46] Megállapították továbbá e névtelen látogatók Csontváry műveinek Wilhelm Ostwald színelméletével való rokonságát: ez már a japanizmus túlszárnyalásának lehetőségét is ígérte.[47] „Itt fehér színek pompáznak, világító színek ragyognak!" – vallja büszkén Csontváry képeiről, de Ostwaldot csak levélben keresi fel, s helyette ismét Keletre utazik, hogy újabb nagy témát keressen. „A kinyilatkoztatás világfejlesztő szelleme nem ismétli magát, ezért úgy a természetben, mint az emberművelődés történelmében csak elvétve találkozunk maradandó monumentális képpel – írja Csontváry önéletrajz töredékében – ... ilyen különböző három pont a természetben az egyik a Tátrában, a másik Szicíliában, a harmadik Szíriában van megörökítve."[48] Ekkor találja meg Csontváry Baalbeket „véletlenül", s amikor mind a három nagy motívum megjelenik a panoráma-vásznon, eljön a párizsi kiállítás ideje. 1908-as budapesti kiállítása katalógusában, életrajzában, leveleiben és töredékes feljegyzéseiben egyaránt megemlékezik a párizsi kiállításról, melytől nemcsak személyes, de hazájának szóló elismerést is vár. „Mert most már tudnia kellett a világnak, hogy ágyú, dinamit és kicsiny bombákon kívül van még hatalmasabb eszköz kezünkben, mellyel Tókiót és New Yorkot is szíven találjuk. Ez az új Istenadta perspektíva, a Naput színtelen mozgó távlata... melyet keresett Leonardo, s Raffaellónál csak részben adott. Ez lesz a festészetnek is az útiránya, ez lesz Magyarország számára a történelembe való bevezetésének igazsága." – írja profetikus hangon a festő.[49] Csontváry programja kortársai számára nem lehetett idegen. Ez volt a célja – kimondottan vagy kimondatlanul – minden világkiállításon való részvételnek, melyek közül az 1900-as igen közel volt Csontváry kiállításai dátumához. Párizsban a kiállítások helyszíne is közös. A *Grande Serre de la ville de Paris*, az 1900-as világkiállítás egyik később lebontott épülete a Pont Alma mellett a Szajna parton állt. A keleti stílusú épületben volt 1900-ban a magyar kiállítás, ahol többek között Tolsztoj, Anatole France, Jules Breton és Maupassant látogatását jegyezték fel. Az eklektikától a szimbolizmusig számos kitűnő és átlagos magyar művész alkotása volt látható a tárlaton. Az épületet később botanikai bemutatókra, természettudományos kiállításokra használták.[50] Amikor 1907 június elején Csontváry kibérelte, bére nem lehetett magas, hiszen Párizsban ekkor már majdnem beköszöntött a holtszezon.

Nem tudjuk, kik látogatták 1907 júniusában a párizsi Csontváry kiállítást, kik írtak róla. Csontváry csak egy nevet ismételget, mint akitől elismerő szavakat kapott. Ez Pierre Veber neve, a grafikus-festő Jean Veber testvérbátyjáé. (Utóbbiról sehol nem tesz említést eddig ismert írásaiban.) Pierre Veber 1869-ben született Párizsban, regényeket, drámákat, komédiákat és műkritikákat írt. Dolgozott a *Revue Blanche*-nak, a *Le revue bleu*-nek, a *Le journal*-nak, az *Echo de Paris*nak. Hosszú ideig a *New York Herald* párizsi kelezésű, angol és francia nyelven kiadott kultúrális mellékletének állandó kritikusa volt. Írásait kedves, csevegő hang, líra és olykor maró szatíra jellemzi. Az Art Nouveau kritikusa és propagátora volt, a fiataloknak kért helyet a párizsi tárlatokon. Külföldi művészek iránt sem volt közömbös, megemlékezett például az 1907-es párizsi orosz kiállításról.[51] Sajnos, mindennek ellenére a *New York Herald*

1907-es évfolyamának egyetlen mellékletében sem írt Csontváryról, vagy kiállításáról, így Németh Lajos negatív eredménye – némi árnyalással – ma is hiteles.[52] Mivel Pierre Veber egyszerre öt-hat lapnak dolgozott, még nem lehet kizárni, hogy valamely más párizsi lapban ne közölt volna néhány mondatot Csontváry kiállításáról. A Veber testvérek életrajzában feljegyezték, hogy gyűjtöttek és kiállításhoz segítettek amatőr festőket.[53] Más helyütt viszont Pierre Veber arról ír, hogy állandóan festők akarják vele hitelesíteni még híressé nem vált műveiket.[54] Ebben a cikkben a kritikus bizonyos elhatárolódása fejeződik ki mind az amatőr festőktől, mind az új irányzatok művelőitől. A cikk végén, ezzel ellentétben, eljut egy nagy vászonhoz, melyet bizonyos M. Rippl-Rónai festett, akiről megállapítja, hogy valóban független szellem. A kép címe *Kimbel úr kertje*, s a mű Veber szerint olyan érték, amilyen a kiállításon más művésztől fel nem lelhető.[55]

Rippl-Rónaival korábban is találkozhatott Veber, művei szerepeltek a *Revue Blanche*-ban, de valószínűleg azt nem is sejtette a kritikus, hogy Rippl-Rónai magyar művész. Ez nem is lehetett volna több számára valami exotikumnál. (Ilyen volt Tornai Gyula a *New York Herald Supplement* számára, akit 1907 június 9-én londoni kiállítása hirdetésében kiváló magyar művésznek titulál.)[56] Miért bízhatott Csontváry mégis Veberben? Mindenekelőtt azért, mert közös anyanyelvükön (nagyanyáik nyelvén), németül el tudott társalogni vele. Másrészt tapasztalhatta, hogy Veber a régi művészettel is foglalkozik. A *New York Herald* címlapja 1907 júniusában Raffaello Orléans-i Madonnája, s július 21-én ismét Raffaellóról közöl elemzést a lap. Raffaello tájhátereit Veber valóságos modern tájfestményekként értékeli.[57]

A mai napig nem tudunk többet Csontváry párizsi kiállítása visszhangjáról, mint amennyit saját maga feljegyzett. Tény, hogy ez nem lehetett arányban várakozásaival. A csalódásból csak egyetlen kiút kínálkozott: újabb utazás, újabb nagy motívum. Ekkor jutott el Csontváry a Libanon cédrusaihoz, kiérlelt remekműveihez. A cédrusképek elkészülése után 1908-ben újabb budapesti kiállítást rendez. Életrajza, egy kinyomtatott katalógus és több nyomtatott levélpapír a bizonyítéka annak, hogy nem sokkal ezután berlini bemutatkozásra készül, levelezéséből pedig egy tervezett bécsi kiállításról is tudunk.[58] Ezeket azonban nem tudta megszervezni, pedig a berlini pl. a Kochstrasse egyik kitűnő világítású szecessziós épületében, jó helyen lett volna.

1908-1910 között még utazik Csontváry, tudósítást küld Nápolyból, képet fest Itáliában, 1910-ben Salzburgból ír levelet Koronghi Lippich Eleknek, a gödöllői művészek minisztériumi pártfogójának, akitől utazásokhoz és kiállításhoz remél segítséget.[59] Az 1910-es években már csak emlékezik, s egyre szélsőségesebb formákat ölt személyes, romantikus-historikus előzmények nyomán formált nemzeti mitológiája. Időnként nemcsak a nemzetet, de saját magát is azonosítja Attilával, a hunok uralkodójával, „aki él Párizsban a Panthéonban, él Berlinben a múzeumban, s él Rómában a Vatikánban is . . . de mindennél inkább Baalbekben és környékén, a Libanon hegyén..." Visszatér, vagy szavakban, gondolatmenetben egyre markánsabbá formálódik a késői írásokban az ifjúkori elhivatás. „A parancs így szólott, hogy túl kell a világot szárnyalni. Tehát évezredekre kiható kultúrákat meg kellett előzni – újat kellett alkotni, mint a cédrussal, s új koronával kellett a világot meglepni."[60]

1910 után haláláig Csontváry Budapesten élt. Előfordult a pesti kávéházakban, kiállításokon. Festményei kvalitásait néhány festő és ismeretlen kritikus észrevette, még ha tárgyukat, műfajukat különösnek találta is.[61] Csontváry biztos volt művei értékében.

Különös előadásai, életrajzi részleteket is tartalmazó füzetei pedig azt jelzik, hogy ekkor is utazik képzeletben, évezredek távlataiban, vissza a múlthoz és vissza a jelenbe.[62]

JEGYZETEK

1. „Noble Simplicity and Silent Greatness". Neoclassical Art 1700–1900. Yale University Art Gallery. 1991. Szerk. Susan B. Matheson.

2. G. GYÖRFFY K.: Kultúra és életforma a XVIII. századi Magyarországon. (Idegen utazók megfigyelései.) Budapest, 1991. Művészettörténeti Füzetek 20. 13–15.

3. GALASSI, P.: Corot in Italy. Open–Air Painting and the Classical Landscape Tradition. Yale Univ. Press. New Haven and London, 1991.

4. GOETHE: Önéletrajzi írások. Válogatta és a jegyzeteket írta Györffy Miklós, fordította Györffy Miklós és Rónay György. Budapest, 1984. 172–173.

5. GOETHE: i. m. 147.

6. POWELL, C.: Turner in the South ... Yale Univ. Press. New Haven and London, 1987.

7. id. MARKÓ Károly emlékkiállítása. Magyar Nemzeti Galéria. Budapest 1990. – RAPAICS, J.: Ligeti Antal, Budapest, 1938., CSATKAI E.: Kozina Sándor, elfeledett magyar biedermeier festő, 1808–1873. Művészettörténeti Értesítő, 1970. XIX. évf. 24–41., BODNÁR E.: Reissmann Károly Miksa (1856–1917) kamara emlékkiállítása. Magyar Nemzeti Galéria. é. n.

8. BEKE L.: Caspar David Friedrich. Budapest, 1986, 106–108.

9. KAZINCZY Ferenc: Művei I. Magyarországi utak. Erdélyi levelek. Budapest 1979. 618.

10. GERSTENBERG, K.: Die ideale Landschaftmalerei : Ihre Begründung und Vollendung in Rom, Halle, 1929 – „In uns selbst liegt Italien". Die Kunst der späten Deutschrömer. Katalog der Ausstellung im Haus der Kunst. München, 1987. Ed. Christoph Heilmann.

11. BEENKEN, H.: Das neunzehnte Jahrhundert in der deutschen Kunst, München, 1944. 138–148. 17-20. kép.

12. BIERHAUS–RÖDIGER, E.: Carl Rottmann 1797–1850. Monographie und kritischer Werkkatalog mit Beiträgen von Hugo Decker und Barbara Eschenburg. München, Prestel, 1978.

13. CSONTVÁRY emlékkönyv. Válogatás Csontváry Kosztka Tivadar írásaiból és a Csontváry-irodalomból. (Gerlóczy Gedeon–Németh Lajos). Budapest, 1976. 50., 58., 79., 82. – Csontváry Tivadar töredékes feljegyzései. Pécs, Janus Pannonius Múzeum. Csontváry Múzeum Adattára.

14. v. ö. RAPAICS, J. 7. jegyzetben i. m. – KÁLLAI E.: Mednyánszky László, Budapest, 1943. HAULISCH L.: Vaszary János, Budapest. 1978. 46. – SZŰCS György– ZWICKL András: Jándi Dávid. In: Nagybányai festészet a neósok fellépésétől 1944-ig. Katalógus. Missionart Galéria. Miskolc, 1992. 139–151.

15. LAMARTINE, A. M.: Souvenirs, impressions, pensées et paysages pendent un voyage en Orient 1831–1832. In: Oeuvres complètes ed. Gosselin–Furme–Pagnerra, Paris, 1836–1840. vol. 7.

16. LAMARTINE, A. M.: i. m. vol. 1. 211., 215–217.

17. THORNTON, L.: Les orientalistes. Peintres voyageurs 1828–1908. ACR Ed. Paris, 1983. – GUITERMAN, H.–BRIONY L.: David Roberts. London, 1978., David Roberts, Barbican Arts Gallery, London, 1986–87. 1939 május 2-án látogatta meg először David Roberts Baalbek-et. Már ekkor leírja naplójában a látvány fenségét és dimenzióinak nagyságát. Kb. 17 olajképet festett a város és az akropolis részleteiről. Festményein az építészet, a növényzet és az emberalakok aránya eszményi klasszicizálóan romantikus. Az említett 1842-ben festett horizontális eszményi látképet THORNTON, Lynné írja le és közli a művész nevénél és bemutatásánál.

18. MENU, D.: L'Orient de Prosper Marilhat d'après quelques inédits. L'Information d'Histoire de l'Art. 18. 2. 1973. mars–avril.– SZABÓ J.: Antik romok a XIX. századi magyar tájfestészetben és rajzművészetben. Építés-Építészettudomány. V. (1973). 3–4. szám, 565–568.

19. NÉMETH L.: Baalbek. Budapest, 1980. Képzőművészeti Alap

20. DAVIDSON, A.: Edward Lear: Landscape Painter and Nonsense Poet. London, 1968. NOAKES, V.: Edward Lear. London, 1979, – (ed.) Edward Lear. 1812–1888. Royal Academy of Arts. London, 1985.

21. BAUDELAIRE, Ch.: Salon de 1846. In.: Curiosités esthétiques. Oeuvre complete tom. II. Paris, Michel-Lévy frères. 1868.

22. GUTHE, D. H.: Palästina. Leipzig, 1980., BEN ARIEL, J.: The Rediscovery of the Holy Land in the Nineteenth Century. Jerusalem–Detroit, 1979.

23. The complete letters of Vincent van Goth. Thames and Hudson. London, 1958, 1978, 1988. Vol. 2. 351. sz. levél Furnée nevű festőnek.

24. 23. jegyzetben i. m. 338. számú levél Theonak, 194–195., 459/a. sz. levél Levens festőnek, 514., 492. sz. levél Theo-nak, 574, 497., sz. levél Theonak, 582–584., 498. sz. levél Theonak, 586., 500. sz. levél Theonak, 590., 512. sz. levél Theonak, 617.

25. DORIVAL, B.: Sources of the Art of Gauguin from Java, Egypt and Ancient Greece. The Burlington Magazine, Number 577., Apr. 1951. 118–122. – M. KANE, W.: Gauguin's Le Cheval Blanc, Sources and Syncretic Meanings. The Burlington Magazine. Number 760., July, 1966.

26. v. ö. 17. jegyzet, továbbá MONNERET, S.: L'orient des peintres. Paris, Nathan, 1989. – Stevens, A. (ed.): The Orientalists. From Delacroix to Matisse. European Painters in

North Africa and the Near East. London, Royal Academy of Arts, 1984.

27. Castagnary, J. A. szavait idézi: ALAZARD, J.: L'Orient et la peinture française. Paris, 1930. (Monticelli és Renoir bemutatásánál).

28. MORNAND, P.: Emil Bernard et ses amis. Paris, 1957. – LUTHI, J. J.: Emil Bernard. Catalogue raisonné de l'ouvre penté. Paris, 1974.

29. Tornai Gyula (1861–1928), 1883–89-ig a Benczur Gyula mesteriskola tagja, rajzol Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben c. sokkötetes kiadvány számára. 1904-ben a budapesti Műcsarnok összes termeiben állít ki európai és ázsiai utazások alatt és után készített rajzokat, festményeket. 1907-es londoni kiállítását éppúgy siker övezi, mint 1907-es párizsi, bombay-i, berlini és 1909-es újabb budapesti kiállítását. Egyedül Bölöni György ír ellene éles bírálatot a Magyar Nemzet 1909 okt. 10-i számában.

30. MISTFELD, W.: J. J. Tissot. A Biocritical Study. Washington. Univ. P. 1971.– MUFF, J.–SCHIFF, G.: J. J. Tissot. Biblical paintings. Jewish Museum, New York City, 1982. – Exposition Paris James Tissot. Musée de Petit Palais. 5 Avril–30 Juin, 1985.

31. Spitzer, Judith (ed) La Terre Sainte au XIX. siècle. Musée de Pontoise du 21 avril au 31 août 1979. – J. J. Tissot: The Old Testament. Paris–London–New York, 1904. M. de Brunoff et C. A bevezetést írta Maurice de Brunoff. Az eredeti vízfestmények a new yorki Jewish Museum illetve a Brooklyn Museum tulajdona.

32. Le Rire (Paris), journal humoristique. No. 212, 5. année 26 Nov. 1898. Tournée Guillaume II, 15 jours en Turquie, Palestine, Jerusalem et lieux saints.

33. Musée Carnevalet, Archiv, Portrait 305. Photo Maurice Bauschet.

34. Jean Veber. Bibl. Nat. Cabinet des estampes L.U. 22.

35. Exposition Rétrospective des oeuvres de Jean Veber. Paris, 1929. Petit Palais.

36. v. ö. 13. jegyzet. A kiadatlan Csontváry-dokumentumok korábban a Magyar Nemzeti Galéria Adattárában. Ezeket korábban Szij Béla jelenleg pedig Romváry Ferenc szíves segítségével tanulmányoztuk.

37. v. ö. KOSÁRY D.: A felvilágosodás Európában és Magyarországon, Budapest, 1987. – BÖDY, F.: Joseph Eötvös and the Modernization of Hungary. 1840–1870. New York, 1985. Columbia Univ. Press.

38. Mezei Ottó szíves közlése szerint ennek a házfőnök szerzetesnek Gmitter Alfonz a neve. Németh István, Csontváry szlovákiai kutatója néhány adatot tud róla.

A ferencesek Szentföld-kultuszához: HOVÁNYI F.: Néhány hét a Szent Földön 1856-ban, Bécs, 1858.

39. Ismeretlen szerző: Szoldatits Ferenc, Vasárnapi Újság, 1888 (30. évf.) 4. sz. – CZAKÓ E.: Szoldatits Ferenc. Vasárnapi Újság, 1907, 36. sz. – TÓTH L.: Magyarok Rómában a XIX. században. Pécs, 1940.

40. Csontváry emlékkönyv, 13. jegyzetben i. m. 23., 31–37. A levelek 1880-81-ben íródtak. A Képzőművészeti Főiskola irattárában vannak.

41. Bruck Miksa, Stetka Gyula, Hollósy Simon helyére v. ö. LYKA K.: Magyar művészélet Münchenben. Magyar Művészet 1877–1896. Budapest, 1951, 1982.

42. Friedrich Kallmorgen (1856–1924) 1875-76-ban Düsseldorfban tanult, zsánerfestő, illusztrátor, grafikus volt. Nagy utazásokat tett Európában. Karlsruhén kívül Badenben és Berlinben tanított, 1894-től jelentek meg művei a Hefte des Karlsruher Vereins für Originalradierung című kiadványban. Irod. BOETTICHER, E.v.: Malerwerke des 19. Jahrhunderts Band 2. Drezda, 1895.

43. Exhibition New York, Shepherd Gallery, The Julian Academy Paris, 1868–1939. Spring Exhibition, 1989.

44. v. ö. Csontváry emlékkönyv 13. jegyzetben i. m. 43. 78.

45. v. ö. Csontváry emlékkönyv 13. jegyzetben i. m. 150.

46. v. ö. GELLÉR K.: Japanizmus a magyar festészetben és grafikában. Ars Hungarica. XVII. évf. 2. sz. (1989), 179–190.

47. Ostwald, Wilhelm német természettudós és filozófus-esztéta tanaival e két ismeretlen úr segítségével már 1905-ben kapcsolatba került Csontváry, az érdeklődés fokozódott, mikor 1911-ben Ostwald Die Züchtung des Genies című írása megjelent a Világ c. lapban magyar fordításban (dec.).

Irod.: Csontváry emlékkönyv 13. jegyzetben i. m. 60.

48. Pécs, Janus Pannonius Múzeum. Csontváry Tivadar töredékes feljegyzései.

49. Pécs, Janus Pannonius Múzeum, Csontváry Tivadar töredékes feljegyzései.

50. Exposition Universelle Paris, 1900. Collection Felix Potin, Bibl. Nat. Cab. des Estampes.

MARREY, B.–MONNET, J.P.: La grande histoire des Serres et des Jardins d'Hiver France, 1750–1900. Paris. é. n. – E monográfia szerint a Grande Serre de la ville de Paris építésze Charles-Albert Gauthier volt.

51. HERMANN, F.: Die Revue blanche und die Nabis. München, 1959. Diss., Larousse de XX. siècle. Ed. Paul Augé. Tom sixième, Paris, 1933, Veber, Pierre címszó.

52. NÉMETH L.: Csontváry. Második bővített és átdolgozott kiadás. Budapest, 1970. 181–190., 261. (A Veber névformát nem említi.)

53. v. ö. 35. jegyzet. Jean Veber (1864–1928) dossier, Musée d'Orsay, Archive.

54. New York Herald. European Salon Supplement. 1907 Apr. 10. (Veber, P.: Salon de Sociéte Nationale des beaux arts.)

55. v. ö. 54. jegyzetben i. m. A Kimbel név a Rippl-Rónai festmény címében valószínűleg a német, de már a századfordulón amerikai és francia irodákkal is rendelkező belsőépítész, bútortervező és szállító cég egyik tulajdonosára vonatkozik. Rippl-Rónai említi Radisics Jenőhöz 1898 II. 7-én írt levelében. (v. ö. IVÁNFYNÉ BALOGH S.: Rippl Rónai József iparművészeti tevékenysége kiadatlan levelei

nyomán. Művészettörténeti Értesítő XII. (1963) 2–3. sz. 179–180. A festmény nem volt kiállítva Magyarországon.

56. v. ö. 29. jegyzet.

57. Pierre Veber cikkei: Les trésors d'art du Petit Trianon. New York Herald. Sunday Supplement. 21. Jul. 1907 valamint 9. June, 1907 címlap és 48.

58. Csontváry emlékkönyv 13. jegyzetben i. m. 113–114., 119–120.

59. Csontváry emlékkönyv 13 jegyzetben i. m. 48–51.

60. Csontváry Tivadar töredékes feljegyzései. Pécs, Janus Pannonius Múzeum, Adattár.

61. A kortárs kritikák közül figyelemreméltó Nyitrai József, R. J. (Vagyunk, 1910 4. sz.) Várnai Sámuel (Renaissance, 1910. 289–290.), Bálint Rezső (A Ház 1910 7. sz. 166.), B. R. (ugyancsak Bálint Rezső, A Kéve könyve, 1912. okt. 1. ,– a halálát követő évekből KÁLLAI E.: Új magyar piktura Budapest, 1926. – Vaszary János (Magyar Művészet, 1930. 558–580.) írását szeretnénk idézni. Megjelentek Csontváry emlékkönyv 13. jegyzetben i. m. 150–171.

62. Csontváry füzetei: Energia és művészet. A kultúr ember tévedése. 1912. május 19. Felolvasát a lágymányosi Kelenföldi polgári körben. – A lángész. Ki lehet és ki nem lehet zseni? Budapest, 1913., A tekintély, A Positivum. Budapest, 1914. Közölve: Csontváry emlékkönyv 85–94., 95–99.

A dolgozat megírásához nyújtott baráti és szakmai segítségért szeretnék köszönetet mondani András Edit, Bardoly István, Geskó Judit, Komoróczy Géza, Passuth Krisztina kollegámnak, és tisztelettel adózom Németh Lajos professzor emlékének. Az ő segítségük nélkül nem jött volna létre ez az írás.

Júlia Szabó: **Tivadar Csontváry's Travels Compared to his Predecessors' and Contemporeries' Grand Tour.** *(To the memory of Professor Lajos Németh)*

From the seventeenth century onwards an extended *Grand Tour* became an essential part of the proper education of a British, a French or a German gentleman and there were great travellers even from the Eastern part of the Continent. This *Grand Tour* usually consisted of a journey through France, Switzerland and Italy, Germany and the Low Countries. The ultimate goal of the trip was Rome seen as the greatest source of Western civilization. Educated artists travelled as well. Those who studied in the European art academies visited often Rome and these visits were parts of their education. Even the Society of *Dilettanti* (founded in 1732) began actively to promote the appreciation of ancient Roman and Greek art. During the Ottoman rule of Greece, the Greek ruins of southern Italy functioned as a suitable alternative for travellers. All these facts are well described in a leaflet of the Yale University Art Gallery introducing the exhibition of Neoclassical Art 1700–1900. ("Noble Simplicity and Silent Greatness." 1991.) It had a title which cited J. J. Winckelmann, the greatest preacher of the love of classical form and of its main cradle, Rome. Winckelmann's thoughts had a deep impression on J. W. Goethe who remembered them during his Italian journey. Goethe went to Italy in 1786 after preliminary studies of his father's collection of Italian views. Some thirty years later J.M.W. Turner went to Italy after studies from guide -book illustrations and classical paintings. As well as Goethe did it formerly, he was surprised of the magnificence of the views on the spot and when he drew a rapid sketch somewhere near to Rome he labeled it: "The first bit of Claude!"

In the nineteenth century Italy was not only the place of classical tradition but also that of free inventions. (Near Turner's example the work of Camille Corot is the greatest propf for it.) Hungarian painters of this period, similarly to their German and Austrian contemporaries were influenced rather by a conservative traditionalism than by the new inventions. There was alive also a tendency in these regions not to spend all the times in Italy. (The greatest German painter of the early nineteenth century, C.D. Friedrich never had been in Italy and wrote against the fashion of travelling there. He admired and painted his homeland. A Hungarian Neoclassical poet and art critic Ferenc Kazinczy wrote similar thoughts and declared that the main subject of a Hungarian landscape painter should have been the magnificent Royal Mountain, the *Tátra.* (In spite of the romantic nostalgies to create a national art, thousands of German, Austrian, Hungarian, Russian painters went on a pilgrimage to Italy and later to Greece. Among the Greek ruins in Italy the Greek theatre of Taormina became the most admired historical landscape, a magnificent panorama. (Schinkel, Rottmann, Kniepp, Waldmüller, Ligeti, Reissmann, Mednyánszky, Vaszary and Tivadar Csontváry painted it with great enthusiasm.) It is true, however, that in the course

of the nineteenth century not only Italy and Greece, but also Egypt, the Holy Land, India, North and South America became holy places for the European traveller artists. Itineraries were written by writers, poets and scientists, peems and prose descriptions talked about Jerusalem, Nazareth, the Mount of Lebanon and the ancient town Baalbec. (The most popular example, translated to many languages, is V. A. Lamartine's travelogue.) The illustrators of the contemporary Bible editions were adapted to oriental travel experiences. Academic compositions and romanticist lang were painted with the views of Baalbec and the cedars of Lebanon. (David Roberts' and Edward Lear's works are the best examples.) In the 1860s and 1870s Orientalism declined in France, due to the new experiments in Impressionism and Naturalism, but an Orventalist revival began in the 1880s. Even Van Gogh, who never had been in the South or East exept of South France felt sometimes a desire for travelling although he recognized some mannerism in the works of the painter-travellers. Paul Gauguin was a zealous traveller. He – like Goethe and Turner – travelled after preliminary studies in the museums of London and Paris. His fresh impressions are amalgamated with well known forms and gestures of the classical European and oriental- tribal art. His activity emerged from the treasure house of sources from the art of Java, Egypt and Ancient Greece, as it was recognized in the article of Bernard Dorival and later in that of William M. Kane (See Burlington Magazine Apr. 1951. Vol. XCII. N.577. July, 1966, Vol. CVII. N. 760) Gauguin's work show the inspirative power of the great museums of Europe.

The greatest art centre of the late nineteenth century was Paris indeed. It had many faces and traditions. Orientalism was one of them. The Society of Oriental Painters was established in 1893, Emil Bernard, Auguste Renoir and James Jacques Tissot were among its members. Tissot's life and activity is a paradigm to our subject. After successful attempts in historicist genre, impressionist genre and social naturalism, Tissot listened to a celestial voice, travelled to the Holy Land and painted expressive Bible illustrations with a deep archeological knowledge and many experiences of the local sight and contemporary population. Tissot's illustrations to the New and Old Testament turned away from the traditional iconography and created extraordinary images. Tissot's work and attitude is typical to many artists of the late nineteenth and early twentieth centuries who turned away from any rationalism towards a religious thinking and feeling. A less known French painter and graphic artist Jean Veber (1868–1928) did the same when he turned from satiric naturalism to a nostalgic literary Orientalism. Veber and his brother Pierre Veber, an art critic, could be acquainted with Tivadar Csontváry, whose activity also can be ralated to this late European Orientalism. Csontvary's oeuvre is based on his travels, those of a typical European traveller-painter of the nineteenth century. Csontváry's first trip went to Vienna in order to see the 1873 World Fair. That time he was not interested in art yet, he was a pharmacist and a zelous self-made man who tried to help the financial and cultural development of his country, like many patriots of his age. In 1880 after a long illness he was recovering in the Tatra Mountain and payed often visits to a Minorite cloister in the neighbourhood. A Franciscan guardian talked to him about art and travels in that time. This monke lived in Rome for a long time and might be in the Holy Land, too, following the thoughts of his order. In these days Csontváry had a mystical experience, a celestial voice called him the greatest painter of the world even greater than Raffaello was. That time he began to paint landscapes. The guardian sent him to Rome. As early as 1883 he was also in Paris where he returned four or five times even later. His first regular drawting studies began however in Munich, the greatest art centre of Central Europe. He attended a private school of his countryman Simon Hollósy where naturalism was taught. He continued his studies in Karlsruhe with Friedrich Kallmorgen who sent him to Italy and Düsseldorf When he realized that naturalism is alien to him he went again to Paris where he entered the Julian Academy. After a time he started to travel again following the example of the French painter-travellers. He went to the Naples, Pompei, Capri then to Dalmatia and Bosnia-Hercegovina. Turning back to his homeland he painted beautiful townscapes and the views of great mountains, waterfalls etc. In 1898 he went to Paris again and by that time he travelled on the European extended *Grand Tour.* France, Great Britain, Spain, Egypt, the Holy Land and Greece were the stations of this extended trip. It lasted several years meanwhile he often returned to Hungary. His first masterpieces were painted in Italy, Greece and Hungary, the later ones in Taormina and in the Tatra Mountain. These paintings show the influence of Orientalism as well as Impressionism and Postimpressionism within a Neoclassical-romanticist framework. He dreamt of a one man-exhibition in a small town near the Tatra, but his shows were opened either in Budapest (1905,

1908) or in Paris (1907). They were not reviewed at all or had only oral criticism which had been kept in the painter's mind and written in his autobiography. We know that some travellers compared his paintings to the Japanese works and saw them the ideas of Wilhelm Ostwald's colour theories. Csontváry did not join to any tendency or group but made longer and longer trips to the Near East painted panoramas of Baalbec and poetic compositions on the cedars of Lebanon. His Paris exhibition was in the *Grande serre de la ville de Paris* where Hungarian art was exhibited in 1900 during the World Far. It was in summer of 1907 and unfortunately no review can be found until now although Csontváry mentioned an art critic, contributor of the New York Herald, who admired his work. This person is Pierre Veber an Art Nouveau writer and critic, contributor of many literary and art magazines and brother of the Orientalist painter mentioned above. Pierre and Jean Veber might be Csontváry s protectors in Paris.

The author of this paper appreciates the kind friendly help of Edit András, István Bardoly, Judit Geskó, Géza Komoróczy and Krisztina Passuth promoting her study trips as well as giving her serious bibliographical advices.

CSONTVÁRY K. Tivadar

Gellér Katalin

ROMANTIKUS ELEMEK A SZÁZADFORULÓ MAGYAR FESTÉSZETÉBEN ÉS GRAFIKÁJÁBAN

A romantika továbbélésének tanulmányozásához mindenekelőtt egy viszonylag stabil és részben leegyszerűsített romantika-kép elfogadása szükséges, ugyanakkor elkerülhetetlen az örök romantika fogalmával való szembenézés.[1] A romantika öröksége elsősorban a par excellence romantikusnak ismert témakörökben, a történelem, a nemzeti mitológia századvégi és századeleji feldolgozásaiban, a kiemelkedő ember kultuszának változataiban ragadható meg. A magyar képzőművészetre vonatkozólag kevéssé vizsgálták a romantikának az esztétikai gondolkodás síkján megragadható újításait, a szubjektivizmus és szintéziskeresés dualizmusának, ezen belül a belső fejlődés tanának és az egyetemes lételem keresésének századvégi változatait, melyek elsősorban a romantikus vitalizmus századvégi megújulásában: a misztikus természetvallások hatásában, Schmitt Jenő Henrik írásaiban és a teozófia fluidiumtanában jelentkeztek. Végezetül egyetlen téma, az aranykor ábrázolás megváltozott társadalom-pszichológiai funkcióját, életfilozófiává való alakulását említeném.

A klasszicizmus és romantika, romantika és realizmus harcából illetve szimbiózisából kiinduló elemzések az ellentétek dinamikáját a század második felére is kiterjesztették, így a szimbolizmus és naturalizmus különböző formáinak szembenállása illetve együttélése a romantika–realizmus ellentét meghosszabbításaként jelentkezett.[2] Az ellentétpárokban való gondolkodás – a korszak filozófiájával összhangban – a végtelen ismétlődés érzetét sugallja. Az előzmények és hatások keresőit mindenképpen arra ösztönzi, hogy távoli kultúrák bonyolult áttételeken át jelentkező hatásának egyre közelítő elemzésével dolgozzanak.

Az alkotás, az eredetiség, az egyéniség, az autenticitás romantikához kapcsolt fogalmai, a művész szerepéről vallott elképzelése és mindenek előtt irodalom-centrikussága és mítoszfelfogása a legközvetlenebbül ott élt tovább, ahol szimbolikus tartalmú művek születtek, vagyis elsősorban a századvégi szimbolizmusban és szecesszióban jelentkezett.

Fritz Burger volt az első, aki a 19. és 20. századi művészet szellemi drámájának képviselőit Blake-ben és Füssli-ben látta.[3] Immár könyvtárnyi irodalom foglalkozik éppen összerepük felfedezése következtében az angol preraffaelitákkal, elsősorban hozzájuk és a nazarénus mozgalomhoz csatolva vissza a századvégi művészeti mozgalmakat. A német szecesszió forrásai között szerepel Philipp Ottó Runge és a rokokó hatása. Franciaországban a romantikától a szimbolizmushoz, a Delacroix-tól Chassériau-n át Gustave Moreau-hoz, illetve a Grandville-től Odilon Redonhoz vezető láncot vázolták fel. Ehhez csatlakoztatnám a misztikus-vallásos lyoni iskolából kiinduló preraffaelisztikus vonalat, mely Puvis de Chavannes-hoz és Maurice Denis-hez vezet el.

Az utóéletet a romantika felől tekintők közül például Hugh Honour a századvégi szimbolizmust a romantika alkonyának tekinti, melyben jórészt a romantika dekadens vonásai valamint bombasztikus kellékei, a horror-elemek és a könnyes szentimentalizmus élt tovább.[4] Stílushatás szempontjából a vonalas grafikus fogalmazást előnyben részesítő romantikus mestereket emelik ki. A szimbolizmus eredetének kérdéskörében Hans H. Hofstätter alapvetése után Edward Lucie-Smith könyve mélyült el, nagy teret szentelve a romantikus elődöknek is.[5] Németh Lajos tipológiájában élesen elválasztja a romantikából kiinduló „metaforikus-allegórikus" típust a 20. századi művészethez közelebb álló „érzéki-konkrét, expresszív" típustól.[6]

A szecessziót stílusromantikának tekintő, elsősorban az irodalommal foglalkozó írások vagy a szecessziót neuro-mantische Stimmungskunstnak gúnyoló elnevezés elsősorban a szecessziót teljességel a múlthoz kötő, az absztrakt geometrikus törekvésektől élesen leválasztó elmélet hatását tükrözi. A Gothic Revival, orientalizmus, historizmus a szecesszióban továbbélt, a felhasznált motívumok néhol a szimbolikus tartalmat is megőrző dekoratív elemmé lettek, a művészetben éles dekadens manírja új organikus és strukturális formákban nyert megfogalmazást.

Azt hiszem, különösebb bizonyítás nélkül állítható, hogy a Nordeau-féle „irodalmi kórtanból" táplálkozó dekadenciafelfogás, a romantika patológiájával foglalkozó elmélet a századforduló magyar képzőművészetének egészére kevéssé alkalmazható. A romantikából leszármazott exotikus, erotikus, dekadens témakör igazában csak Gulácsy Lajos és Csók István, Vaszary János néhány művében és a szecessziós grafika kismestereinél volt jelen.

Beszélhetünk-e egyáltalán a magyar képzőművészetben a romantikából a szimbolizmus és a szecesszióhoz vezető szerves fejlődésről? A romantika utóélete az olyan kevert stílusjelenségeket mutató művészetben, mint a magyar, csak igen bonyolult kapcsolatrendszerből elemezhető ki. A realizmussal, naturalizmussal, impresszionizmussal együttélő posztromantika áthatotta a századelő festészetét.[7] Ahogy az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó országokban általában a szecesszió és a szimbolizmus speciális vonásának tekinthető a romantika nemzeti sorskérdésekkel összefonódó továbbélése.

Azt is számba kell venni, hogy számos romantikusnak ismert témakör feldolgozása a historizáló romantika jegyeit viseli magán, már egy klasszicizáló és romantikus elemeket összeolvasztó akademizálódott korszak terméke. Hasonló jelenséget tapasztalhatunk például a cseh festészetben. A párizsi plakátkirály Alfons Mucha Szláv eposzának feldolgozásában az osztrák barokk által inspirált cseh történeti festészethez mint nemzeti hagyományhoz tért vissza.

Mítosz és történelem, mítosz és egyén. A szinkretikus mítoszinterpretáció módszere

A romantika által előtérbe állított történelmi témakör, az aktualizált múlt vagy a nemzeti történelem eseményeinek feldolgozása a századfordulón a historizmus régészeti hűséget követelő időszak után az allegorikus fogalmazáshoz, a mítosz időtlen történet-felfogásához közeledett. Nálunk elsősorban Székely Bertalan képviseli ezt az utat. A Vérszerződés című falkép vagy a Csodaszarvas űzésének (1900–1902) vázlatai új dekoratív stílus kiindulópontjai is. Székely utolsó korszakának „színes, vonalas új beszédje" nagy hatást gyakorolt Nagy Sándorra.[8] A veszprémi Színház Csodaszarvas sgraffitóján ez a romantikus hagyomány modern formát nyer, az öntörvényű dekoratív felületképzés és az arabeszkhatás következetes véghezvitelével.

Székelyt is megérintette az a Delacroix-nál megfogalmazott, majd a követők, Chassériau és Gustave Moreau kezén kibontakozó, vallásos gyökerű, de a századvégi szimbolizmust előlegező bűn-értelmezés, mely a bűnben a mártíromságot is láttatta. V. László és Cillei Urlik (1867) című festményén a táncosnő kompozíciójában Thomas Couture dekadens rómaiakat bemutató festményének egyik mellékalakját idéző mozdulata, ahogy a kép vöröses tónusa a bűn vonzását érzékelteti, természetesen a történelmi kontextus követelte értelem szerint, a táncosnő negatív figura marad.[9] A dekadens borzongás soha nem válik uralkodóvá, s ez a morális művészet-esztétikával, nemzeti tragikumérzéssel telített romantika a közvetlen, szecessziós formanyelvű utódok művészetére is rányomta a bélyegét.

A folytonosságot, a romantikus-historizáló akadémikus festészettől a századelő mozgalmozgalmaihoz a Székely Bertalan – Lotz Károly – Körösfői-Kriesch Aladár – Nagy Sándor

vonulat képviseli. A gödöllői műhely alkotói tudatosan vállalták a népnemzeti eszményrendszert és képvilágot; mind jellegzetes témaköreit, mind a népművészet témaként és motívumként való feldolgozását. Írásaikból arra is következtethetünk, hogy ez az örökség számukra etikai–esztétikai érvényességet jelentett. Otthon-centrikusságuk, a gyermekvilág és a mese központi szerepe a magyar biedermeierhez is kötődik.

Falképeik és üvegablakaik többsége az elődök által kialakított programhoz igazodott. Székely és Lotz Koronázó templombeli alkotásai számos szempontból kiindulópontnak tekinthetők. Székely falfestés-tervein a gótikus elemek átformálásában a preraffaeliták dekoratív átirataihoz került közel. Nagy Sándor és Kriesch Aladár üvegablak iránti vonzódásában is szerepe lehetett a szintén Székely és Lotz által tervezett Koronázó templombeli üvegablakoknak. A középkori üvegablak-technika múlt századi megújulása, a restaurálások szellemét őrző témakör és kompozíció a romantikus-historizáló elemeket kezdetben igencsak felerősítette. Nagy Sándor és Kriesch Aladár kapcsolata mestereikhez Wyspiańskynak és Mehoffernek Matejkohoz és a krakkói későgótikához való kapcsolatára emlékeztet.

Ismertek a gödöllőieket a preraffaelitákhoz fűző szálak, melyeket épp a magyar romantikus-historizmus eszményeivel való azonosulásuk erősített meg. A preraffaelita manír és a magyar nemzeti múltból vett téma találkozásának jellegzetes példái Kriesch Zách Klára feldolgozásai. Hasonlóképpen fokozta a preraffaelita mesterek hatását a középkori kézművesség kultusz, melyet a gödöllőiek egyfajta rusztikus medievalizmussá alakítottak, szimbólikus formává emelve az erdélyi gótikus templomot.

Kevésbé ismert a magyar nazarénus festőhöz, az 1853-ban Friedrich Overbeckkel Rómában dolgozó Szoldatics Ferenchez való kötődésük. Szimbolikusnak is tekinthető, hogy Kriesch és Nagy Sándor „Ser Francesco", azaz Szoldatics műhelyében ismerkedtek meg és kötöttek életreszóló barátságot.[10] Eddig még publikálatlan Körösfőinek egy Rómában készült erősen nazarénus szellemiségű portréja (1892).[11] Az olasz reneszánsz madonnatípus szentimentális átírási módja, az erősen grafikus előadásmód, a tiszta körvonalrajz egyértelműen nazarénus hatásra vall.

Ha a népművészeti téma feldolgozásokat tekintjük, itt is szoros a kapcsolat, mind az elmélet, mind a közvetlen képi hatás szintjén. Csak egy példa Nagy Sándor Jankó Jánosnak, a Népdal vagy a nóta születése c. (1860) festményét követi kompozíciójában és jellegzetes figuráiban a veszprémi színház Népművészet varázsa című üvegablakán.

Az akademizálódott romantika képviselője témáit (Rablóvár, Lear király) és formálását tekintve is az igencsak elfeledett Stein János. Lotz mestertanítványa, műveiben eszméket, erkölcsi igazságokat kívánt megjeleníteni.[12] Az élet, az ember és az álom című festményén az élet elől az álomba menekülő ember megfogalmazása a romantikus ideafestészet körébe utalja munkásságát. 1903–10-ban festett móri freskóján – Utolsó ítélet – a bécsi szecesszió formarendjét érzékeltető dekoratív-geometrikus fogalmazáshoz jut el.

Míg Franciaországban és Angliában a századelőre a középkor és általában a történelem romantikus mítosza háttérbe szorult, addig Észak- és Közép-Kelet Európában megújult, a legendába és mesébe, az időtlen szépség birodalmába transzponált múltidézés formáit öltötte magára. A magyar későromantika, mely a magyar mitológia kutatásával csatlakozott a nemzeti mítoszok sorába, az északi jelleggel szemben a magyar eredetmondával összehangzó keletiség-tudatot hangsúlyozta, formailag már nagyrészt összefonódott a századelő arany kedvelésével, témakörét tekintve a napmítosz megújított változataival.

A századelőn több művész is feldolgozta az Ipolyi Arnold mitológiájában szereplő Árgilus történetet, mely Ipolyi szerint Magyarországon a Tündér Ilona mondakörrel fonódott össze. Ez utóbbit pedig egyenesen az aranykor antik toposzáig vezeti vissza. „... tündéri mythosunkkal ezenfelül még, egy sajátságos hitképzetet találunk összekötve, ennélfogva regéink és

mondáink a tündéreknek egy különös, csodás, ős, boldoglétet, egy boldog aranykort, tündérországot, tündérvilágot tulajdonítanak, hol őket ezen ős aranykori boldoglét veszi körül."[13] A regék tündérországot a Csallóközbe és Erdélybe helyezik, ezzel a magyar irodalomba is mélyen begyökerező hagyományt indítanak el. Nem lehet teljesen véletlennek tekinteni, hogy Nagy Sándor Meseillusztráció címet adta egy fürdőzőket ábrázoló grafikájának, mely ikonográfiailag a századelő aranykor képeinek sorába illik.

A romantikus-historizáló feldolgozások után Körösfői–Kriesch gobelinjén az Árgilus történetet mitologikus meseként fogja fel, a halál és szerelem egységét megfogalmazó szimbolikus művek gondolatköréhez is közelítve. A faliszőnyeg körül futó bordure hattyúi nemcsak a szecesszió kedvelt motívumai. A hattyú a tisztaság és a tündér szimbóluma, de már Ipolyinál is csatlakozik ehhez halál-jelkép volta.

A formailag historizáló köntösben megjelenő első magyar mitológia feldolgozások, Than Mór reneszánsz allegóriákat követő, Lotznak a német romantika hatását is beépítő műveinek formai pluralizmusát felváltja a szecessziós mesterek dekoratív megfogalmazása. Tartalmilag egy, a szintén a historizmusban érvényre jutó interpretációs módszer segítette a magyar mitológia hőseinek ábrázolását. Edgar Quinet a szinkretikus mítoszinterpretáció egyik legkorábbi megfogalmazója Merlin a varázsló (1860) című írásában Ossian, Psyché, Artus király, Atlas, Sátán, tündérek a szereplők. A szerző célja „egyetlen legendára visszavezetve minden legenda összegyűjtése... a viszálykodó világok összekapcsolása, mely a népek képzeletét megbűvölte.[14] A szinkretikus mítoszinterpretáció az, mely első lépésként a legtávolabbi kultúrák és mítoszok összekapcsolásának, formailag a legkülönbözőbb források felhasználásának elvi alapját adta.

A szinkretikus mítoszinterpretáció jellegzetes magyar példája Than Mór a Nap szerelme a Délibábbal című (1866) műve, mely a legkülönbözőbb források összekeverésével próbál új magyar mitológiai alakot gyúrni a klasszikus mitológia eszköztárából kölcsönzött figurákból.

A Magyar mitológia szerzőjének gyűjtési köre, a népköltészet, népművészet, szokások széles körének beépítése formailag a századfordulón hozta meg gyümölcseit, a gödöllőieknek a népművészeti motívumokat is beépítő szecessziójában. Az új művészeti formával összhangban náluk a mesei, legendás elemek válnak hangsúlyossá: a „mesehangulat" uralmáról beszélhetünk feldolgozásaik kapcsán.

A szinkretikus mítoszinterpretáció tudatos vagy tudattalan alkalmazása a magyar mitológiai témát nemzeti kötelességként felfogó szemlélet mellett a mítosz általános, az archetipikus gyökerekig visszanyúló felfogása is megjelent. Elsősorban Nietzsche hatásával kell számolni a napkultusz, a keletiségtudat új formáinak kialakulásában. Az eredetmonda ábrázolása mellett Nagy Sándornál feltűnnek az egy ember sorsán át megragadott lélekút, vándorút képek. Belső fejlődésregényt rajzol, másrészt mítikus összefüggésbe állítja – teozófiai és gnosztikus elméletek alapján – az egyén életének állomásait.

A múltfeltárást, az archetípus felé tartó őskeresést nemzeti tartalmak bevezetése nélkül fogalmazza meg Ferenczy Károly Archeológia (1896) című munkája. „És íme a mithosztalan ember, – írja Nietzsche, – akit örökös éhség gyötör a nagy múltnak közepette és keresi ásóval, csákánnyal a gyökereket, még ha a legtávolabb eső régi romokat kell is föltúrnia értük."[15] Általában elmondható, hogy Nietzsche közvetlen vagy közvetett hatása a század végétől felerősödött. Új lendületet adott a romantika által bevezetett nemzeti hősök, mitológiák feldolgozásához is. Körösfői – Kriesch Aladár és Nagy Sándor műveikben Nietzschével és a 19. század végi szimbolista társulások programjaival párhuzamos gondolatokat fogalmaznak meg.

A romantika által bevezetett történeti és mítikus témák a naturalista és plein air törekvéseket képviselő mesterek munkáiban is megjelentek. Követve egyetlen téma, a Zrínyi ki-

53. Székely Bertalan: Vadászat a Csodaszarvasra

54. Nagy Sándor: Hunor és Magyar

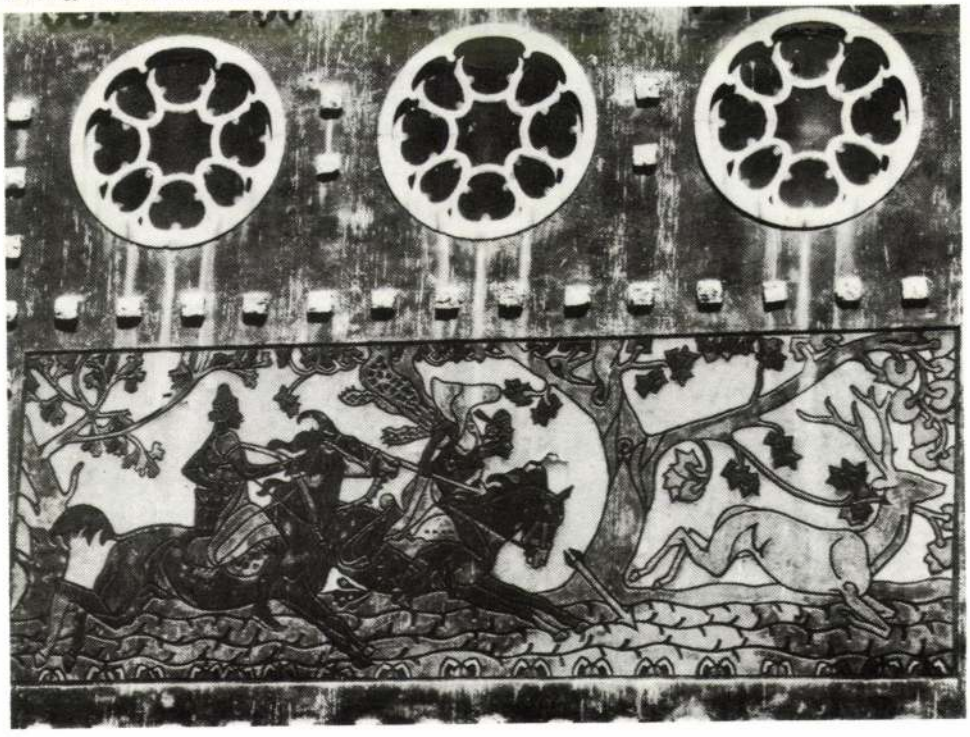

55. Jankó János: A népdal születése
56. Nagy Sándor: A népdal varázsa

57. Gulácsy Lajos: Paolo és Francesca

58. Gulácsy Lajos: Botticelli átirat

59. Körösfői-Kriesch Aladár: Madonna

60. Csontváry Kosztka Tivadar: Zárda Trauban

61. Tichy Gyula: Séta a falakon túl

62. Nagy Sándor: Illusztráció Komjáthy Jenő verséhez

CSONTVÁRY

LUDVIG NÁNDOR

Vigilia 1982/2

A CSONTVÁRY-DRÁMA

Nagy a tolongás az idők kikötőjében. Művészek, tudósok, politikusok indítják útnak hajóikat, és megrakják műveikkel, cselekedeteikkel. De látjuk: egymás után elmerülnek. Huszárik Zoltán *Csontváry*-ja – immár bizonyos – nem merült el. De vajon eljut-e távolabbi korok embereihez? Most, két évvel a bemutató után már csend van körülötte, nincs nyüzsgés, kiabálás. Jó alkalom arra, hogy vizsgálódásaink célkeresztjébe hozzuk, eltöprengjünk mindazon, amit eddig megtudtunk róla.

ELŐZMÉNYEK

A kor. 1980-ban, amikor a *Csontváry* a közönség elé került, a II. világháború már csak emlékek foszlányaiban él, a Rákosi-éra túlhaladott lépcső, de 1956 még nyomasztó teher. A hatvanas évek látványos gazdasági-szellemi prosperitása a következő évtized küszöbén megtorpan, s ez nem független a nemzetközi eseményektől, de belső okainak meggyőző elemzésével a történészek adósak. S bár a hetvenes évek a konszolidáció időszaka, az alkotói magatartás és a társadalom viszonya olyan problémákat vet fel, amelyek az elmúlt harmincöt év ellentmondásait is magukban rejtik.

Huszárik Zoltán volt az a filmrendezőnk, akinek agyát mindez nemcsak megérintette, de inspirálta is, aki felismerte: szükségszerűvé tette a kor, hogy végre film szülessék a lángészről.

Huszárik. Pályája tüneményesen indul. Az *Elégia*-ról Pilinszky János jelenti ki, hogy „csúcsa a magyar filmnek". Aztán jött a *Szindbád*, a művészet ünnepélyeként. „Tündérálom... varázslat" – írják róla a kritikusok, és a film az egész világot bejárja. Rövidfilmjeinek füzérét: az *A piaceré*-t Somlyó György Nagy László költészetéhez méri, és úgy üdvözli, mint a „szocialista művészet remekét". Mint minden igazi alkotó, ihletettje más művészeteknek is: Hajnóczy Péter regényét látomásos rajzokkal illusztrálja, és ilyen sorokat ír: „... Néha a test még gondolkodik, megfakult szóvirágokba öltözteti modelljeit, de a beálló csendben ezek is szétporladnak..." Tehát a költők közül is való: *Csontváry*-jába a filmtörténet különösen kedvező időszakában kezd bele, hisz – Penelope Houston szavaival – „Nagyon sok energia halmozódott már fel a filmgyártásban... a gondolatok és hipotézisek ahhoz hasonló felpezsdülése, amelyet húsz évvel ezelőtt tapasztaltunk, már nagyon esedékes..."

A vállalkozás. Miközben a kortárs filmrendezők hitvallásai egyre kisszerűbbek lesznek, és egyre siralmasabban hirdetik, hogy erény úgy gondolkozni és beszélni, ahogy a piacokon szokás, Huszárik készülő *Csontváry*-filmjéről így nyilatkozik: „... a lángész nyomvonalán kell elindulni, elrugaszkodni a földtől, eljutni a kozmoszig, ahol is a tűz, a víz, az energia szemszögéből méretik meg az ember..." Csontváry ebben az időben kultusz tárgya, s talán esztétikai köntösbe rejtett szellemi fegyvere is egy mechanizálódó, meséktől fosztott, szívtelen kultúrából kitörni vágyó nemzedéknek. Művészek sora hódol előtte, elég ha Decsényi János nagyzenekari vázlataira, vagy Seregi László *A cédrus* című balettjére gondolunk. Huszárik Latinovits Zoltánnak, a „színészkirálynak", a *Ködszurkáló* szerzőjének is emléket kíván állítani. S mindezeken túl, Huszárik – aki immár egy ország érdeklődésének tárgya – szólni szeretne saját magáról is.

A program tehát hatalmas, joggal kérdezhette az ember: vajon a rendező, mint az ős-eposzok költői, miféle istenekhez fohászkodott, amikor e roppant feladattal megbirkózni indult?

A munkálatok. A *Csontváry* fél évtizednél is hosszabb ideig készült, nem mindennapi nehézségek közepette. Latinovits, aki eredetileg a főszerepet játszotta volna, meghalt, és kezdődhetett minden elölről. Az utódjául kiszemelt Szmoktunovszkijnak nem állt módjában elvállalni a szerepet. A forgatás másfél évig tartott, és ennyi ideig együtt tartani, sőt fanatizálni a stábot, idegőrlő munka. A jeleneteket a hazai helyszíneken kívül Bulgáriában, Görögországban, Jugoszláviában, Olaszországban és a Szovjetunióban vették fel, nem forgathattak viszont – a feszült politikai légkör miatt – Libanonban. Az operatőr mintegy negyvenezer méter képnegatívot használt fel, tízszeresét a mozikba kerülő standard kópia hosszának. A színészek nemegyszer életveszélyes körülmények között dolgoztak, és volt úgy, hogy hetekig kellett várniuk az időjárás kedvező alakulására. Huszárik hatalmas apparátust irányított, és az eredeti alkotóközösségbe bevonta Dobai Pétert, Gyurkovits Tibort és Pertorini Rezső pszichiátert is. A film költségvetése kétszerese volt egy átlagos magyar film költségvetésének. De nem szabad elfelejtenünk, hogy Huszárik az egyetlen élvonalbeli rendezőnk, aki tíz éve nem forgatott nagyjátékfilmet.

KRITIKA

A bemutatás. A szűkkörű filmgyári bemutatót egyrészt az őszinte ámulat, másrészt – elégtételként hosszú évek kínzó irigységéért – a hibák felfedezésének boldog légköre jellemezte. A pécsi filmszemlén viszont már egyértelmű a siker. A bolgár Pavlina Zseleva ezt írja: „A *Csontváry* a legérdekesebb és legsajátosabb költői mű a szemlén". Egy nyugati vendég, a holland Pieter van Lierop pedig így tudósítja hazája olvasóit: „Nem lehetetlen, hogy a *Csontváry* nemsokára Cannes-on, Velencén és a Film Internacionalon keresztül babérral koszorúzva vonul be a mi filmszínházainkba is".

Kulturális életünk irányítói Huszárik művét – mint különösen magas művészi fokon álló alkotást – az úgynevezett „kiemelt A" kategóriába sorolják, biztosítva számára az állam teljes anyagi és erkölcsi támogatását. Ezzel némileg ellentmondásban van az, hogy a filmből – habár mód volt rá – nem készült annyi kópia, amennyi a legszélesebb körben való elterjedést lehetővé tenné.

A közönség. Meglepő adatot kell közölnöm azokkal az értelmiségi nézőkkel, akik mintha kissé erőszakosan próbálnák a *Csontváry*-hoz hasonló filmeket a magukénak kisajátítani. A filmet 1980. október 1. és december 31. között közel 200 ezer ember látta Magyarországon, és ez a szám vetekszik a sikerfilmek nézettségi indexével. Az a felfogás tehát, hogy ami emelkedett és nemes, annak nincs tömegbázisa – egyszerűen hazugság.

Vajon miként vélekednek azok, akiket nem kérdez meg senki, de akik mégis meghatározhatják egy mű sorsát? Hogyan reagált a *Csontváry*-ra a nagyközönség?

Beszélgettem iparban, mezőgazdaságban és a szolgáltató ágazatban dolgozókkal, értelmiségiekkel, sőt olyanokkal, akik maguk is alkotók. Faggattam férfit és nőt, öreget és fiatalt. Döbbenetes volt, hogy a vélemények kavargásából olyan erővonalak rajzolódtak ki, amelyek – társadalmi hovatartozástól függetlenül – szinte minden néző gondolatain áthaladtak. Szinte mindenkinél elhangzottak ezek a szavak: „csodálatos képek", „látványos", „gyönyörű színek", „jó volt nézni". Egy esztergályos szerint: „szép volt... mint egy tökéletes munkadarab a műhelyben". Mindez azt bizonyítja, hogy a szépség demokratikus, és nincs emberi lélek, amelyben ne találna otthonra. A harmadik jellemző véleménycsoport viszont – az ösztönszakértelmével – a film formanyelvének valódi problémáját ragadta meg: „nem értettem teljesen", „zavaros volt", „túl gyorsan kapkodták a képeket", „nem tudtam követni". Végül észrevehető volt: rákérdezés nélkül kevesen beszéltek a film gondolatairól, eszméjéről. Úgy tűnt számomra, hogy míg a szellemi szférától távolabb élő és dolgozó emberek számára a film világa inkább egzotikus híradó, addig az értelmiségiek már jobban magukra ismertek a jelenetekben. Mindent egybevetve: a közönség „tetszett-nem tetszett" mérlegén a film az első serpenyőbe került.

A hazai kritikák. Átlapozva a *Csontváry*-ról szóló írásokat, az első szembetűnő jel: a kvázi-kritikák nagy száma. Olyanok, mintha filmkritikák lennének, de mégsem azok. Szólnak filmtörténetről, Csontváry, Latinovits, Huszárik életművéről, pszichiátriáról – csak éppen a bemutatott mű-

ről nem. Ezzel kétségtelenül eleget tesznek a kritika ismeretterjesztő és magyarázó funkciójának, de nem járulnak hozzá ahhoz, hogy a nézők megtanulják „a látvány logikáját", és esztétikai érzékük éppen a látott film értő elemzése révén váljék fejlettebbé. Ami még sajnálatosabb: kritikairásunkban polgárjogot nyert egy tiszteletlen, a szakértelem hiányát jópofasággal leplező stílus, amit Horváthné Maros Etelka, majd Ágh István költő szóvá is tett, és amelynek semmi köze a filmművészethez, előrehaladását inkább gátolja, mintsem segítené.

A szó eredeti értelmében vett filmkritikák szűkebb köre egyrészt összecsengett a közönség véleményével annyiban, hogy méltatta a *Csontváry* filmtörténeti jelentőségét és vizuális bravúrjait: „Gyönyörű filmet kaptam... Igazi szenzációk sodortak. Horribilis jelentőségű látványok panorámájába szédülve... a magyar kultúra boldog és eszelős nagy hiedelmét éltem" (*Svábv Lajos,* Filmvilág); „Olyan snittek vannak az új magyar filmben, amelyekhez foghatókat eddig legföljebb Fellinitől, Bunueltől kapott a néző" (*L. L.,* Somogyi Néplap); „Valósággal fürdöm a festői képek megkomponált gyönyörűségében" (*L. Gy.,* Magyar Ifjúság); „lírai melegségű kép" (*Benedek Miklós,* Észak-Magyarország); „expresszíven hatásos képsorai csodálatos szépségűek" (*Geszti Pál,* Magyar Hírlap).

Másrészt alig akadt kritika, amely fenntartás nélkül dicsérte volna a filmet, és az elmarasztalások főként azokra a szerkezeti problémákra utaltak, amelyeket a közönség is emlegetett: „... a film ténylegesen – néha bántóan – zaklatott, kusza, nehezen követhető" (*Gantner Ilona,* Népszava); „... parttalan és szertelen, mértéktartás és arányosság nélküli, monstruózus és megmagyarázhatatlan film, amely egyszerre zseniális és élvezhetetlen... s amelynek fenséges és pokoli részletei elvesznek a komponálatlanság rettentő útvesztőiben" (*Geszti Pál,* Magyar Hírlap); „Nem tudom, megértheti-e külföldi ember ezt a filmet?" (*Svábv Lajos,* Filmvilág); „vágáskor azonban olykor a néző és a film rovására eltévesztette a mértéket, és ez baj, mert... két órában kissé fárasztó" (*P. M.,* Kisalföld); „... gyakran sajnálatos is szertelensége, fegyelmezetlensége... amikor egy vélt poén kedvéért nagylelkűen lemond koncepcióról, logikáról..." (*Fábián László,* Filmkultúra); „... a ‚szövegeket' környezetük rendszerint nem hangsúlyosabbá teszi, hanem épp hangsúlytalanná" (*Zay László,* Magyar Nemzet). Igaz, *Zalán Vince* (Filmvilág) ezt a kérdést másként látja: „... előbb csak érezzük, bizonyossá csak később lesz bennünk, hogy a kuszaság csak látszólagos, hisz a képváltások határozott rendet alkotnak..."

A teljes képhez hozzátartozik az a pár kritika is, amely teljes egészében elutasítja a filmet: „Nem szeretek kertelni, ezért jobb ezzel kezdeni: számomra a Csontváry a csalódások filmje" (*Bernáth László,* Esti Hírlap); sőt *N. L.* (Békés Megyei Népújság) ekképp vélekedik: „... hiba a széles nyilvánosság előtt forgalmazni a Csontváry című filmes emlékművet". (Bevallom, képtelen vagyok megérteni ez utóbbi, a „széles nyilvánosság" ügyét annyira szívén viselő publicista aggályait. Vajon miért zavarhatna bárkit egy festőről szóló film?...)

Ami a film által hordozott eszmét illeti, ezzel a bírálatok jóval behatóbban foglalkoztak, mint a közönség, egyben e reagálások gondolatmenete önmagában véve is jellemzőnek tűnik: „Mit lehet tenni korunk művészetének boldogtalanságával? Tekintve, hogy eliminálhatatlan, alighanem csak egyet: kibeszélni... Huszárik ilyesmire tett kísérletet" (*Oravecz Imre,* Film Színház Muzsika); „... a zsenielmélettel az a baj, hogy szép, kerek, romantikus hazugság" (*Bernáth László,* Esti Hírlap); „Huszárik Zoltán azt érzékelteti, hogy a művészi öntudat miként, milyen emberi-társadalmi tényezők hatására torzul megalomániává" (*Zöldi László,* Népszabadság); „Csontváry... megnyilvánulásaiban felfedezhető a skizofrénia... személyiségének túlértékelésében éppúgy, mint gyermeki őszinteségében" (*Gantner Ilona,* Népszava); „Az üzenet pedig, amely e filmből sugárzik, voltaképpen erősen vitatható: az a fajta, bár humanizált, de mégiscsak sötétségbe burkoló zsenikultusz, amely az extravaganciát, a küldetéstudatot, a kiválasztott megvilágosultak, s az értetlen külvilág kibékíthetetlen és minden történelmi korszakban egyforma erejű konfliktusát tételezi fel, ez a nietzscheiánus-wagneriánus megistenülés voltaképpen nem tartható semmiféle vitában – ha komolyan beszélünk egymással" (*Geszti Pál,* Magyar Hírlap).

Huszárik tehát – aki a kivételesen kreatív személyiség vizsgálatát tűzte ki célul – nem tudta elhitetni a kritikusokkal, hogy a zsenialitás nem hazugság, hogy a művészi öntudat nem megalománia, hogy a gyermeki őszinteség nem skizofrénia, hogy Nietzsche és Wagner nézetei egyelőre még a magyar újságírókkal szemben is vitaképesek. Az idő majd eldönti, hogy ezért a rendező szuggesztivitásának gyengesége, vagy a kritikusok hamis tudatának ereje volt-e felelős. S bár *Za-*

lán Vince (Filmvilág) szerint: „Sajnos a mű, a Csontváry nem vet új megvilágító fénycsóvát erre a kifürkészhetetlennek tetsző határvidékre", ha volt kommentátor, akit ilyen cím választására ösztönzött a film: „Megérteni és gondozni a tehetséget!" (*P. M.*, Kisalföld), akkor ez mégiscsak azt mutatja, hogy Huszárik szellemi kisugárzása hasznosabb, mint kortársaié.

A külföldi kritikák. A *Csontváry*-t Cannes-ban, majd a bécsi és a taorminai filmfesztiválokon már láthatta a külföld, és a reagálásokra elsősorban egy szokatlan és nem várt élmény döbbenete volt a jellemző: „... filozofikus reflexió és költői hitvallás, amely a mai magyar filmművészet legeredetibb alkotása" (*Umberto Rossi*, Cinemasessanta); „meglepően egyéni film, az alkotófolyamat szokatlan lírai vizsgálatával" (*Gene Moskowitz*, Variety); „az inspiráció ilyen szabadságát kelet-európai filmekben még nem tapasztaltuk..." (*Jacques Siclier*, Le Monde); „Csodálatos költemény a Csontváry... Sokkoló mű, nehéz mű, zavartan állunk fel utána mikor nyugtalanságunk enyhül, vágyunk nő, hogy többet tudjunk róla" (*André Russer*, Nice-Matin).

A hazai fogadtatáshoz hasonlóan a film látványossága itt is mindenkit megragad: „Huszárik filmje látványos és ellentmondó, valóságos vizuális delírium jellemzi" (*Marcel Martin*, Cinema-Image et Son-Ecran); „Szép és látványos film... valójában egyáltalán nem olyan idegen és távoli, mint első látásra tűnhet" (*Lothar Strater*, Wiener Zeitung). Szigorú, de lelkiismeretes elemzés *Freddy Busche*-é (Tribune Lausanne), aki rámutat: „A bonyolult forgatókönyv, amelyben két életút keveredik össze, a filmet nehezen olvashatóvá teszi... és túlterheltsége oda vezeti a rendezőt, hogy vizuális képzelete fölött elveszítse a kontrollt. Így aztán maradnak a csodálatos képsorok". A legtalálóbbnak talán *David Robinson* (The Times) kritikája látszik, szavait érdemes megszívlelni: „Egy ilyen nagyszabású műnél, mint a Csontváry, elkerülhetetlenek a hibák, sajnálatos félrecsúszások. De mindezek mellett a Csontváry rendkívüli látvány, kiemelkedő esemény."

Üzleti sikert mégsem hozott a film. A szocialista országok közül Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország és az NDK is megvette a filmet, de a nyugati érdeklődés e tekintetben elmaradt a várakozástól. Ortega szerint ha a művészi alkotás virágoskert, amelyet üvegablakon keresztül szemlélünk, akkor Európa barbárságba süllyedt, mert a XX. század embere immár csak az üvegre összpontosít... Bár az is igaz: a *Szindbád* annak idején a filmforgalmazók szívét is megnyerte.

Az analízis hiánya. A kritikairásnak meg kell változnia. A jelzőkből és kifejezésekből nem masszát, hanem egyenleteket kellene alkotnia, mert csak ezek képesek a mű törvényeinek mélyét föltárni. „Zseniális és élvezhetetlen." De miért? Miért szenzációs, gyönyörű, eredeti, bonyolult, zaklatott, komponálatlan, lírai, fárasztó? Miért „nem vet új fénycsóvát" a problémakörre? Ezekre a miértekre annak, „aki nem akarja a világosság szelleme ellen elkövetett halálos bűnnel terhelni lelkiismeretét", válaszolnia kell. Már csak azért is, mert éppen Csontváry vetette az esztéták szemére, hogy „megdermedve állnak, az energiát csodálják, de a kizsigereléshez nincs méltó tudásuk – mert ha volna, meg is tudnák csinálni".

A forma. A művésznek joga, hogy azt csináljon a formával, amit akar. A művésznek kötelessége, hogy ne azt csináljon a formával, amit akar, hanem azt, ami által a lehető legtökéletesebben ölt testet az eszme, amelyet közölni óhajt. Ha a forma úgy viszonyul a tartalomhoz, mint az anyag az energiához, akkor felmerül a kérdés: vajon a forma, amellyel a *Csontváry* rendelkezik, megfelel-e az energiáknak, amelyeket Huszárik e műben felszabadítani szándékozott?

A forgatókönyv. *Császár István* ötlete nagyszerű, mert azzal, hogy két, egy múltban és egy jelenben élő művész útját futtatja párhuzamosan, a nézőt kiemeli a jelen idő rabságából, ami pedig a múltban játszódik, azt érvényesíteni tudja a jelenre. Másrészt azáltal, hogy a festő szerepének alakításába a színész beleroppan, egyszerre minősíti az előbbi nagyságát és az utóbbi elhivatottságát. De Császár István nem tudta megoldani azt, amit a kapillárisok megoldanak az emberi szervezetben: kapcsolatot létesíteni két független pálya, artéria és véna között. Csontváry és Latinovits pályája nem fonódik egymásba. Ennek aztán – ördögi kört alkotva – további következményei vannak. Például az eseménysíkok váltásainál rendszeresen kizökkenünk azokból a világokból, amelyekbe a jelenetek éppen belevonnak, így a film veszít hipnotikus hatásából, egyben a felfogott közlések – mint a rossz ütemben kibocsátott elektromágneses hullámok – gyengítik

egymást. Továbbá: két, önmaga törvényeivel a másik kölcsönhatása nélkül viaskodó zsenit látunk a vásznon. Ám ismerünk-e bolygórendszert, amely két nap körül kering? Két géniuszról egy filmben szólni, nos, ez magasabb rendű törvényekkel ellenkezik, ennélfogva diszharmóniába kell torkollnia.

A forgatókönyv *Dobai Péter* által írt részei szuverén irodalmi remeklések, inspiráló képei különösen alkalmasak filmes asszociációkra. Ám a művészi alkotásoknak, úgy tűnik, van egy olyan sajátosságuk, hogy kibontakozásuk dinamikája – különös módon a szerelem ritusához hasonlóan – engedelmeskedik egy törvénynek, amely az előkészületeket, a konfliktusok, küzdelmek utáni tetőpontot és az azt követő megnyugvást láncolatba szervezi. Nem tudjuk, miért van így, de így van. A *Csontváry*-ban ez a fokozás, a mű kinyílásának-föltárulkozásának ez a sajátossága nem kidolgozott. A film a festő képeinek és szavainak olyan hőfokán indul, amelyhez képest feljebb lépés nincs, nem is nagyon lehet. És még alig láttunk belőle valamit, amikor a színházban Z. már a zsenik teljes fegyverzetében jelenik meg. A *Doktor Faustus* hatszáz oldalból áll, de a százötvenediken Leverkühn még csak improvizálni merészel. Időbe telik, harcba, bizonyításba, míg valaki a „zseni" szót – „isten nevét" – a szájára veheti.

A fényképezés. *Jankura Péter*t feltétlen és egyértelmű rajongással illette a kritika és a közönség, és ennek jogossága kétségbevonhatatlan. Ám abban, hogy a film „szép, gyönyörű, festői látvány", elsősorban a forgatókönyvnek és a rendezésnek van szerepe. Mert a szépség: a sóvárgás, és a *Csontváry* kompozíciója az egyik legerősebb emberi sóvárgást elégíti ki: a kiszabadulni vágyást az egyéni élet tér-korlátai közül. A budapesti vagy kaposvári polgár, aki a Vezúvot látja a vásznon, mérhetetlenül szebbnek ítéli, mint az a földműves, akinek ablaka a tűzhányóra nyílik. Vulkán, sivatag, tenger, keleti városok, bércek, vízesés – megannyi messzeség, amelyek között madárként száll a néző, a lélek orvosát pedig, aki erre – még ha illúzió is – képessé tette, áhítatával jutalmazza. Jankura tehetsége abban áll, hogy rendre eltalálja azt a képkivágást, amelyben egy vízesés „vízesés volta", vagy egy vulkán „vulkánsága" a legtökéletesebben érvényesül.

A főszereplő. *Ichak Finci* abszolút főszereplő, s mint ilyen, alkotásában, mozgásában, mimikájában, gesztusaiban hordozza a film esztétikumának nagy részét. Sajnos – a kritika minden dicsérete ellenére – nem tudott felnőni a feladathoz. József Attilát nem játszhatja el egy arisztokrata, Széchenyit nem játszhatja el az, akinek arcára a proletárnegyedek füstje rakódott. A lángészt sem játszhatja el az, aki nem közülük való. Ichak Finci európai rangú színész, de csak sejtése és nem megélt tudása van a Csontváryk személyiségéről. Hogy tudna hát egy ilyen embert megjeleníteni? Nagyszerűt nyújt viszont az alkotóerejében meggyengült, öreg Csontváry ábrázolásában.

A rendezés. *Huszárik Zoltán* mint rendező elsősorban abban zseniális, amiben Kolumbusz vagy Kőrösi Csoma Sándor. Világokat fedez fel, amelyek addig is megvoltak, de nem volt róluk tudomásunk. Gondolkodásunkban mostantól fogva új látványok munkálkodnak: égből ömlő vízesés, ókori kapuk, medencében úszó festmények, szegény viaszbábuk, levegő-húrokon játszó elmebeteg, elromlott iránytű, halott színház, fortyogó kráterek és megannyi más kép áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy életünk eseményeit hozzájuk hasonlítva körülírjuk. Huszárik gazdag fejezetet írt e művével a vizuális kifejezésmód lexikonába, egyben tágította életterünk horizontját is, hiszen Wittgensteinnek igaza van: „Nyelvünk határa világunk határa is".

Azzal, hogy a látomások, képzelődések, hallucinációk világát egyenrangú mondatokként szervezi be képi nyelvtanába, megtanít bennünket arra, hogy felismerjük: az ellenőrzött, a tudatos gondolkozás kútjának mélyén olyan villódzó-kavargó lények lakoznak, amelyek gyakran igazabb tükrei a világnak, mint a felszín sztereotípiái. A *Csontváry* talán a következő század művészi gondolkodásmódjának egy újabb, nagyszerű előhírnöke, a közönség számára pedig edzés, hogy élvezze és ne gyűlölje a sajátos logikát, amelyet a kor rákényszerít.

A helyszínek megválasztásában Huszárik nagystílű, abszolút pontos, és ért a „hely szellemének" megszólaltatásához. Színészvezetése ezúttal is magas színvonalú, bár például a hegedülő Z. körül táncoló oligofrének jelenetében nem sikerült teljesen elhitetnie a spontaneitást. A „Te leszel a világ legnagyobb festője..." – mondat pedig – noha ezek a szavak egy átlagemberi és egy zseniális emberi lét „világtengelyét" alkották – túlságosan is beleolvad az audiovizuális környe-

zetbe. A filmből tökéletesen érződik, hogy Huszárik lírai alkat, művészete metaforák felismerésén alapul. Ezek közül az egyik, a barlang vizében vergődő galamb képsora egyedülálló. Ugyanakkor ő sem tudta magát kivonni ama felfogás befolyása alól, amely korunk kollektivizálási mámorától megittasulva azt hirdeti, hogy annál jobb egy mű, minél többen bábáskodnak körülötte. Holott a Földnek csak egy centruma van, és azt hiszem, egy centruma van a kreatív tettnek is. A rendezőtől – eddigi művei alapján – idegennek érzem a transzparensekre írt forradalmi jelmondatok használatát. Örök titok marad, hogy néhány ehhez hasonló, a film stílusától elütő kép a túlságosan is népes alkotógárda éppen melyik, rendezői hatáskörbe merészkedő tagjától származott. Noha ez csak részben esztétikai kérdés, érdemes eltűnődni azon, hogy a filmben gyakran egyidejűleg halljuk az önmagukban is nehéz szövegidézeteket, a bonyolult zenét és a képek koncentrátumát. Kevés emberi antenna létezik, amelynek csövei nem bizonyulnának szűknek a feléje áramló közlések ilyen mérvű torlódásakor. Bár lehet, hogy utódaink, akik sokszorosan fejlettebb percepciós készséggel rendelkeznek majd, mint mi, ezen a megállapításon mosolyogni fognak.

Az eszme. 1. Minden kornak kétféle szívdobogása van. Az egyik a valódi, a másik pedig az, amit érdektől és ostobaságtól vezérelt emberek mímelnek mások előtt. A *Csontváry*-ból – amint azt dolgozatom elején már említettem – az előbbi hallatszik; köszönet érte Huszáriknak.
2. Magyarországon ma már felnagyított gyufaszálakat lehet kiállítani a Műcsarnokban, félperces művekkel lehet előlépni a Zeneakadémián, és a butaság „blődli" néven bevonulhat a színházakba. De Huszárik visszatér a művészet eredeti értékrendjéhez, ahol „a költő szeme földről az égre, égből földre villan".
3. A filmből nagyratörés, roppant erőfeszítés sugárzik. Ez kigyógyítja a nemzeti kisebbségi érzésből azokat, akik hivatottak, de addig nem „mertek nagynak lenni". Azokat pedig messzire távolítja a filmkészítéstől, akik csak a passzió és öntetszelgés óráit keresik benne.
4. Ha már korunk a Szépség trónfosztásának ideje, ám legyen! De legalább az egyensúly érdekében üdvözöljük kétszeres szeretettel a *Csontváry*-t, amely képes volt szépérzést kiváltani.
5. Huszárik a személyes alkotókészség problémáját járja körül e filmben. Azon keveseket, akiket e kérdés izgat, talán Bohrhoz, Rutherfordhoz tudnám hasonlítani: félelmetes erők felé tapogatóznak, s bár munkájukból – mint minden felfedezésből – jó és rossz egyaránt születhet, nem kétséges: a jövő kulcsait tartják kezükben.
6. Az élettelen dolgok, az elemek, a táj mintha élők lennének, úgy részei az emberi létezésnek. Nagyszabású, rejtélyes keret – mondja Huszárik. De ha a képeket a komponálás nagyobb szigorúságával fűzte volna fel a mű intellektuális hálózatára, akkor az is világossá vált volna: szükségszerű volt, hogy éppen ezek a helyek állították meg Csontváryt vándorlása közben, és nem mások.
7. Az emberi lélek kútjába Huszárik nem meríti mélyebbre vödrét, mint tanítómesterei: Dante, Schopenhauer, Nietzsche, Freud, Van Gogh, Ady, József Attila. Ebben a vonatkozásban a rendező inkább bizonyult zseniális interpretátornak, mint szerzőnek. Igaz, ez az interpretálás határainkon túlra tekintve is egyedülállónak tűnik. De a mű, amely a zseniális személyek különleges szerepét kijelöli a „túlsó partra" menekülő emberiség sorsában – még várat magára. Így büntet bennünket Latinovits: a meg-nem-született mű hiányával.
8. A társadalom, amely Z.-t körülvette – tehát amelyik végignézte mások mellett Latinovits pusztulását – alig tűnik fel a filmben. Én érzem: Huszárikot más relációk vonzzák, mint amelyek láthatóvá teszik a társadalom igazságait vagy igazságtalanságait, mindazonáltal az efféle kérdésekbe belebonyolódni sosem volt veszélytelen. De azért azok, akiknek nevei és szavai elhangoznak a filmben, az ördögöt, akivel szerződést kötöttek, erre a vidékre is követték.
9. A történelem fel-felvillan a filmben, de az okok, amelyek egy kor – jelen esetben a monarchia – társadalmát a pusztulás szürrealista gőzfürdőjébe vezették, nem nyerték el azt a „levegőtávlatot", amelyekre éppen Csontváry életpályája nyújtott ragyogó és tragikus kilátást.
10. Az előbbi fokozatokon nyugszik az a teleszkóp, amellyel Huszárik a kozmoszt fürkészi. Tevékenysége annyira jár eredménnyel, amilyen magasra az előbbiekben felhágott.

Hogyan? – kérdezhetné bárki, talán éppen a magyar filmművészet egyik legnagyobb alkotója ne lett volna képes arra, hogy hősét s a nézőket a remekművek aranyliftjébe ültetve az élettelen

dolgok, az emberi lélek, a társadalom, a történelem, az univerzum közös folyosóján vezesse végig?

Igen, ez már a „*Csontváry*"-dráma. Az alkotóé, aki többre becsülte az önpusztítás mítoszát, mint saját teremtő tehetségét, egy nemzeté, amely egyik legnagyobbját sem tudta megóvni attól, hogy ez bekövetkezzék.

*

Elgondolkodom azon – szerény figyelője a dolgoknak –, amit eddig leírtam. Hogy jövök én ehhez? Érzéketlenségemmel nem vezetem-e félre az Olvasót? Nem manipulálok-e önkéntelenül? Kitűnt-e, hogy Huszárikért haragszom, nem ellene? Igazam van-e? Mentségemre szolgál: az esztétikának nincs meg a maga Lorentz-transzformációja. Csupán viszonyítási rendszerek léteznek: az alkotóé, barátaié, kritikusoké, politikusoké, vájtfülűeké, a tömegé, a betegeké és egészségeseké, a gazdagoké és szegényeké, magyaroké és nem magyaroké, és néha-néha: a magasabb rendű ideáké. De ami értékes az egyiknek, mennyire értékes a másiknak?, egyáltalán: az egyes értékrendszerek relatívak-e, vagy létezik-e egy abszolút viszonyítási rendszer – mindmáig nem tudjuk.

Mást nem tehetünk, mint figyelemmel és szeretettel fogadjuk az igazi műveket, amelyek értünk – egyelőre ismeretlen cél szolgálatában – megszülettek. A *Csontváry* ezek közé tartozik.

Az Olajfák hegye Jeruzsálemben

(Egy Csontváry-képhez)

Mikor itt járt, verejtékét
az aszott füvek beitták.
Majd áldás harmatozott rája,
ettől lett szép olajzöld
a cédrus koronája,
tőle vakítanak
látón a házsorok
izzik a tájék,
aranylik a homok –

Bár örökre elment, mindvégre
itt maradt.
Belőle isznak, lám, mind a
madarak.

BALÁZS KATALIN

RUDNAI GÁBOR

SEB A CÉDRUSON

Három vers a Magányos cédrusról

Csontváry képei közül a két cédruskép *(Magányos cédrus; Zarándoklás a cédrusokhoz Libanonban)* a legismertebb. Csontváry nevét hallva szinte mindnyájunk előtt a Magányos cédrus jelenik meg: a fa őt szimbolizálja. A fa gyökérzete állatlábakra, jobb oldali ága madárnyakra hasonlít: a növényi formákba zártan magasabb rendű élőlény küszködik. Magányából, az őt lealacsonyító környezetből nem törhet ki: lombja, levéltenyerei tehetetlenül hajlanak vissza. Cserbenhagyja a vérszín hajú felhőalak is: talán éppen az a láthatatlan szellem, melynek jóslatára („Te leszel a világ legnagyobb napút festője, nagyobb Raffaelnél") Csontváry iglói patikusból festővé vált. A háromszögletű kis fekete mag, melyet Csontváry akkor bal kezén pillantott meg, a cédrus jelképe. A cédrus ágkarjai most tőrt emelnek: saját indulatai sebzik halálra. A másik cédruskép viszont éppen Csontváry megdicsőülését, a láthatatlan szellem (Csontváry szóhasználatával: „magasabb hatalom", „akaraterő", „világteremtő hatalom", „pozitívum", „sors", „láthatatlan mester", „Isten", „a természet ereje") jóslatának beteljesülését mutatja.

A két képcímet hovatovább már kiírni sem szükséges, a „cédrus" említése irodalomban, művészetben Csontváryt juttatja eszünkbe. Nagy László versének első megfogalmazásában (Szép versek, 1972) még szerepelt egy sor: „Jaj Csontváry magányos cédrus-sebe", ez az újabb szövegváltozatból kimaradt, hiszen már a cím is felidézi a festményt. Ugyanilyen egyértelmű Hidas Frigyes–Seregi László balettcíme *(A cédrus)* és Hubay Miklós filmforgatókönyvének címe (*Cédrusok árverésen*. Új Írás, 1973). Az operaházi műsorfüzet címlapján a Magányos cédrus látható, egy német lemezkiadó, az NDK-beli Eterna cég viszont a Zarándoklás a cédrusokhoz Libanonban című kép reprodukcióját választotta Stravinsky *Tavaszi áldozat*-ának (Le Sacre du Printemps) balettzenéjéhez.

A költőkortársak közül Ady költészete rokon és nagyságában is méltó párja Csontváry festészetének. „. . . .életem millió gyökerű" – írja Ady az *Ifjú szívekben élek* című versben. Csontváry-versében Nagy László nemcsak a Magányos cédrust, hanem Adyt is felidézi: „törvény, hogy cédrussá váljon a milliógyökerű magány". A fa, mint szimbólum, megjelenik Ady *A platánfa álma* című versében is, a következő két versszakára szinte visszautal Nagy Lászlónál a „szűziség, lombzene, bilincstelen": „Két lábam elhűlt és szétbomolt / Gyökerekként a mélybe szállva / S itt állok a fehér mezőn, / Mint árva platánfa. / Girhes, szomorú derekam / Szökkenve büszke lombot ontott, / Lombom a felhőket veri / S elhagytak a gondok". A bilincstelenség azonos a gondoktól való szabadulással, a „fehér mező" megfelelője Nagy Lászlónál: „magaslati hó". A „szűziség" Ady *Magyar fa sorsa* című versében: „Mások gyümölcsösödtek, / Én mindig virágoztam".

A „szűziség, lombzene" ugyanakkor nemcsak a Magányos cédrust eleveníti föl, hanem Csontváry saját naplóját is a kép keletkezéséről: „Ha felmegyünk a Libanonba, a hatezer éves cédrusok otthonába, ott látjuk a háromezer éves hajadonokat, türelmesen pártában hajlongani s csak a negyedik évezredben gyümölcsöt termő koronával bontakozni. A hatezer éves cédrusokat senki sem látta volna? Soha festőművész nem fordult meg ott, soha? Nem úgy tűnik-e fel ez a földi élet, mint egy iskola – ahol a sok diák közül egyet választ ki a tanár, s ennek az egynek kell folyton felelni s az egész iskola helyett tanulni." A beszéd kényszerként jelenik meg Mándy Stefánia *A cédrus* című versében is. „Én nem kívántam szólani", Csontváry első mondatát pedig szinte szó szerint idézi Füst Milán *A magyarokhoz* című versének 2. versszakában: „De légy türelmes – szólok hozzád –, vedd a Libanon / Ős cédrusát, e háromezeréves szüzet – rá hivatkozom, mert onnan vándoroltam egykor erre, / Tekintsed őt – türelmes pártájával hajladoz a szélben, nem jajong, / De bölcsen hallgat s vár, amíg a negyedik nagy évezredben / Kibonthatja gyümölcsét e nagyvilág elé". Csontváry tehát nemcsak képeivel, hanem írásaival is, egész egyéniségével hatást gyakorol az irodalomra. Weöres Sándor például egy versciklusának a *Csontváry-vásznak* címet adta (a ciklus nem festményekről szól, a cím magyarázatát a Csontvárytól választott mottó adja:

„Nem szólok magamról – akinek egész élete egy láthatatlan Teremtő erőnek van kiszolgáltatva..."), Csontváry verseit kommentálva pedig meghatározza helyét a magyar festészetben: „Talán a legnagyobb magyar festő, nem csak festményei nagy részének szobafal-nagyságú méretét tekintve, hanem azt is, ami képeiről sugárzik" (Weöres Sándor: Három veréb hat szemmel. Szépirodalmi Kiadó, Bp. 1977).

VIDOR MIKLÓS: Csontváry: Magányos cédrus*. A vers szerkezetileg két részből áll. 1–4. versszak: felkészülés a repülésre; 5–8. versszak: a repülés. A cédrus mozgásai: elröpül, bontja szárnyát, áll, vár, ellendül, lobog, eltűnik. A képnéző (olvasó) megszólítása, cselekvései: nézd, figyeld, látod, látod-e!? A cédrus kitörési kísérlete látszólag sikerül, de ebben a külső beavatkozás is közrejátszik. Élőként, megszemélyesítve jelenik meg a fa képi környezete („borzongó felhők", „zizzenő szelek motoznak", „fények dalolják"). A cédrus pedig metaforikusan madárként. Környezete nem lehúzza, épp ellenkezőleg, ösztökéli a repülésre. A cédrus része az eleven természetnek, melyből kiszakadva pusztulásra ítéltetett. A repülés alatt, a vers második felében nem az igék, hanem a hely-, mód- és állapothatározók vannak túlsúlyban: a körülmények változnak, de a fa sorsa nem. A színek a versben: „zöld bűvölet", „aranylón", „vérszínű foszlány". A vér már a halálra utal; lezárja a felbomlási folyamatot, a fa egyre kisebb részekre hullását: „lombos szárny" – „leveles tollak" – „vérszínű foszlány". Utóbbi nem felhőalak, hanem a lombkorona, sőt az egész fa maradványa. Nem egyszerűen arról van szó, hogy a távolodó eltűnik a horizonton, hiszen a részekre szakadás még a repülés előtt, a vers első felében megindult. Ezért is lesz a repülés „iszonyú szárnyalás". A vers mondanivalója tehát éppen az ellenkezője a festménynek: maradni – élet, elszállni – halál. A versbéli fának mégis mennie kell, s ezt megteheti, hiszen nincsenek gyökerei, csak törzse és lombja. S hogy érdemes-e, erre közvetett választ adnak az állapothatározók: az első részben „magánosan", a második részben „aranylón és hatalmasan". Mindez azonban csak a dicsőséget jelenti, nem a boldogságot. – Bár van egy konkrét égtáj irányként megjelölve („keletnek"), ami a képen látható felhő helye, maga a vers mégis a végtelen térben és időben játszódik: a „végtelen" szó előbb időt („végtelen ezredmásodperc"), aztán teret jelent („a megálmodott végtelen fölött"). A cédrus sorsa azonban egyszeri és megismételhetetlen, környezetében minden többedmagával fordul elő (többes szám: felhők, szelek, fények), ő egyedül van, nem sokszorozhatja meg önmagát, a részeire bomlás ezzel nem azonos, egyre kevesebb marad belőle.

MÁNDY STEFÁNIA: A cédrus.** A vers eleje a Csontváry pályáját meghatározó kinyilatkoztatásra utal: „a szó szólt". Ez dönti el a költő sorsát is. A cédrus és a zarándok (maga a költő) sorsa találkozik. A vers elején még „Én nem kívántam szólani", a vers végén „eljövök... tehozzád szólni": csak a cédrushoz fordulhat. A 2. versszakban mintha a Zarándoklás a cédrusokhoz képe jelenne meg, de a 3. versszak egyértelműen a Magányos cédrusra vonatkozik. A versben növények és állatok jelentik a környezetet, de a költő csak a cédrushoz szólhat. Meg is teszi: „áldott kopárság, még adj, még erőt" – a szinte dadogó megszólalástól eljut a cédrussal való azonosulásig. Előbb nem akar, aztán nem tud megszólalni, végül tudatosan beszél a fához. A „lágy talpaimba szegeket veretni" a megfeszíttetést jelenti, a cédrus a kereszt. Élet és halál, megfeszíttetés és feltámadás állandóan ismétlődik, több élete („élteim") és több halála („új s új halál") van, minden halál egyúttal újjászületés is („most nem tudok már többé nem születni"); a vers a végtelen időben játszódik („örök időn vontam keskeny csapásom"), a jelen pillanatai (a 3. versszakban a „most" időhatározó háromszori ismétlése) egy nagy folyamat részei („örök idő", „többé", „mindig"). Az 1–2. versszakban egyáltalán nincsenek időhatározók: az idő érzékelése csak a 3. versszakban következik be, a cédrus (= kereszt) hatására a költő követi a kinyilatkoztatást, ráeszmél feladatára. A 2. versszakban a természet a megszemélyesítések ellenére is passzív („hallgat", „bámul"), a 3. versszakban viszont a megszemélyesített halál nagyon is aktív („megelőz"). Színek csak a 2. versszakban vannak („arany", „zöld"), a harmadikban nincsenek, a „buja táj" ellentéte az „áldott kopárság". A táj itt is, akárcsak Vidor Miklós versében, békés, harmonikus,

* A vers a költő *Magánbeszéd* című kötetében jelent meg (Magvető, 1957).

** A vers a költő *A kés a kéz a hal* című könyvében olvasható (Magyar Műhely kiadása, Párizs, 1970).

élő, a belőle való kiszakadás a halált jelenti. Itt azonban a megváltó-szerep belső igénnyé válik („visszavágyom"), s a vers hőse ezt nem érzi áldozatnak. A „zöld" és az „arany" mellett itt nem jelenik meg a vér színe, a halál egyúttal újjászületés is.

NAGY LÁSZLÓ: Seb a cédruson*.** A vers Nagy László *Versben bujdosó* című kötetében jelent meg, s nemcsak Csontváry cédrusáról szól – a költő önarcképe is. A kötetben Nagy László fényképe látható profilból, s ugyanezt ábrázolja a költemény is, képvers formájában: profilból látunk egy fejet (a szem a vastag, vízszintes Ó betű, az orr a következő négy sor, a felső és alsó ajak a „csupa" szó vastag „C" betűje), következik az áll, a nyak, a „Jób sebe..." kezdetű sortól a törzs, velünk szembefordulva, a két kar bal oldalt a „jaj", jobb oldalt a „sebe" szóból függőlegesen. A képvers felidézi az óegyiptomi képtechnikát, miszerint a legnagyobb felületet kell megmutatni, ezért a szemet nem oldalról látjuk, hanem frontálisan. Egyiptomra utal még a versben a „piramisfal téglavörös lejtő" sor és Ekhnáton fáraó neve. A szellemi elődökön kívül édesapja is megjelenik a versben. Nagy László posztumusz kötetében (Jönnek a harangok értem, Bp. 1978) közölt önéletrajzában írja: „Teljesen barna, szikár, sasorrú, mindig lapos hasú, jó ívó férfi volt". A *Versben bujdosó* kötetben, a *Seb a cédruson* ciklusban van *A sasorrú temetése* című vers, ami „emlékmű sasorrú Atyánknak" s megjelenik a „cédrus"-motívum is: „halhatatlan szikla feszít legbelül / ereim cédrusai közt komorodva". A képversben az orr rajzánál megjelenő „Sascsőr és mennykő véresül egybe" sor utal a költő édesapjára. Jób példája viszont a *Műtét Anyánk szemén* című versben tér vissza: „Ha Jób javaiért, ha hontalan honáért, / én mindenemért perlek és tusakszom". A képvers második fele egy monumentális névsor, mely az ókortól napjainkig terjedő időt öleli fel, sőt folytatódik a jövőben is: „Jaj kikkel a föld s az űr *lesz* tele / Jaj a jeltelenek *örökösen* izzó sebe". Hasonlóképp található meg az időfogalom a másik két költőnél is: végtelen idő Vidor Miklósnál, örök idő Mándy Stefániánál. A névsorban felsoroltakban közös a szenvedés. Istárt, a mezopotámiai termékenység-istennőt az alvilágban börtönbe zárják és hatvanféle betegséggel kínozzák. Prométheuszt, a lázadó titánt, aki ellopta az égből és az embereknek adta a tüzet, Zeusz a Kaukázus sziklájához láncoltatta; naponta odarepült egy keselyű és a máját tépdeste. A betegségben, megpróbáltatásban rokona Jób, a római rabszolgavezér Spartacust Jézushoz hasonlóan megfeszítették, Szent Johannát máglyán, Dózsát izzó vastrónon égették el. Csokonai tüdőgyulladásban, Edith Piaf májzsugorban halt meg, de két baleset és tüdőödéma is súlyosbította helyzetét. Petőfit a segesvári csatában ölték meg, Van Gogh és Majakovszkij lőfegyverrel lettek öngyilkosok, József Attila Balatonszárszón a tehervonat elé vetette magát, Radnótit meggyilkolták Abda mellett, Dylan Thomas delíriumban halt meg az 1953-as amerikai felolvasó körútja során, Kondor Bélát szívroham ragadta el Bécsi utcai műtermében, 1972-ben. Van néhány azonos betegség, halálnem: öngyilkosság (Van Gogh, Majakovszkij, József Attila), megégetés (Johanna, Dózsa), megfeszítés (Jézus, Spartacus), kivégzés hátulról (Petőfi, Radnóti), szeretteinek elvesztése, betegség (Jób, Istár), tüdőgyulladás és tüdőödéma (Csokonai, Edith Piaf), a májba hasító fájdalom (Prométheusz, Edith Piaf).

Vannak azonban ennél lényegesebb egyezések is. A *Baalbek* (más címen: Naptemplom Baalbekben) keletkezéséről írja Csontváry: „Másnap hajnalban a naptemplommal szemben levő Hotel Viktóriában álmomból felriasztott egy fény, mely tűzvörösben húzódott le a magas Libanonról, belángolta a Helliosz oszlopait aranylehelettel s átkarolta a Bachus, Antonius és Vesta templomait világító színekkel. Önmagától előállott az 1880-iki kinyilatkoztatás tartalma, vagyis a világ legnagyobb *napút* plein air motívuma. A motívum, helyesebben a látlat 350 méter hosszú volt; ehhez járult a kőbányában fekvő 21 méteres áldozó kő, mely a festményt költőileg kiegészítette, így került Párizsba a nagy kristálypalotába, a közönség elébe, s a kritika röviden – ez a munka a világot túlszárnyalta. Ez az értelme annak a parányi kis magnak, mely kezembe adatott: hogy a világot egy szellemi akaraterő fejleszti és semmiből életre kelti." A nagy motívumot tehát Baalbekben, az ősi Heliopoliszban, Napvárosban találja meg, mely az egyiptomi Ré napisten kultikus helye volt. Nagy baalbeki képébe belehelyezi a látványban nem szereplő áldozati követ (a képen balra, a cédrus melletti tevés alaknál), sőt a kő oldalára az alvadt vér csíkjait is ráfesti. Nagy László versében erre utalnak az állatáldozatok („bárányhús pirosa", „bikahús vöröse").

*** A vers legutóbb Nagy László *Versek és versfordítások* című kötetében látott napvilágot (Magvető, 1975, I. kötet).

Csontváry a követ külön is ábrázolja *Áldozati kő Baalbekben* című festményén. A Biblia helyett az ősi napimádathoz fordul. A nap iránti rajongás ihleti Ekhnáton (IV. Amenofisz) fáraó napimnuszát (Himnusz Áton napisten tiszteletére. Ay amarnai sírjából. Közli: A gyönyörűség dalainak kezdete. Óegyiptomi szerelmes versek. Európa Kiadó, Bp. 1976). Áton napistent korong alakban ábrázolták, így vésték a fáraó siremlékére is. A modern természettudománnyal szembehelyezkedve Csontváry is így képzeli el a napot: „. . . az alkotó erőnek kiegészítő része a nap, mely nem tűzgolyó, hanem gyűjtőlencséhez hasonló lapos, kékes-zöldes színű korong, amely szabad szemmel látható és rezegve a föld körül forog. A föld áll, s nincs oka, hogy mozogjon, mikor a nap folytonos rezgéssel ezt nem is kívánja. Galilei a földet nem érezte, s a napot szabad szemmel nem látta, mert ha érezte, látta volna, nem szorult volna a kijelentésre." A fáraó és Csontváry utóélete is hasonlít: az „eretnek fáraó" halála után rendeleteit visszavonják, az Áton-vallást megszüntetik; Csontváry halála után képeit a megsemmisítés fenyegeti, szerencsére nagy részüket Gerlóczy Gedeon megmentette, de még így is vannak elveszett képei, sőt olyan is, amit felszabdaltak (Passió). Jézus a *Fohászkodó üdvözítő* című kép főalakja, Szent Johanna pedig égi kinyilatkoztatásra kezdett új életet, mint Csontváry. Van Gogh is a nap színeit kutatta, mint Csontváry; a versben „Van Gogh sebe" nemcsak az öngyilkosságra utalhat, hanem levágott fülére és idegbajára is, de halála előtti utolsó szavai akár a vers mottója is lehetnének: „Az emberi szenvedésnek soha nem lesz vége". Dylan Thomas édesapja vak volt, de „lehet meteor szemű, ki vak" – vallja róla a költő; Nagy László viszont a *Műtét Anyánk szemén*-ben ezt írja: „szemed jegén a kés nyomán / elvérzik lassan a homály, kisüt a nap". Edith Sitwell írónő így jellemzi a fiatal Dylan Thomast: „Tágra nyílt szeme... először azt a benyomást kelti, mintha nem nézne rád, hanem a mindenségre vetné tekintetét, megmérhetetlen távolságokat ölelve" (Ungvári Tamás utószava D. T.: Az író arcképe kölyökkutya korából c. könyvéhez, Bp. 1959). A kortársak lángoló kerubnak, arkangyalnak látják Dylan Thomast; Nagy László mindkét képet alkalmazza Kondor Bélára, versben kerubnak nevezi, önéletrajzában pedig arkangyalnak.

Ahogy Kondor Béla mindig csak Jézus keresztre feszítését ábrázolja biblikus képein, soha más jelenetet Jézus életéből (Németh Lajos észrevétele a Kondor-album bevezetőjében), ugyanúgy Nagy László is csak a tragikus mozzanatokat emeli ki versében, nem utalva feltámadásra, utókorra, kései elismerésre, aminek Csontváry festészetében a másik cédruskép, a Zarándoklás a cédrusokhoz Libanonban felel meg. A képvers első változata még fát ábrázolt, a Magányos cédrust, a második már a költő önarcképe. Az első változat kezdősorai: „A seb / a sebed". A másodiké: „Sebed / sebem is". A cédruson már Nagy László sebe is rajta.

A megváltók magánya nem azonos a szó köznapi értelmében vett egyedülléttel. Az ő sebük a „világ sebe". Magányuk, Pilinszky János szavával, plakátmagány. A plakátszerűséget a csupa nagybetűs írás adja. A vers tehát nemcsak tartalmában ölel fel évezredeket, hanem formájában is: a képírástól a plakátig. Átnyúlik korokon és mitológiákon, ahogy maga Csontváry is törekedett az egész emberi kultúrtörténet feldolgozására. A „bárányhús pirosa" felidézi például az ősi állatáldozatot, de a húsvéti bárányt is, a legrégibb szertartásoktól a kereszténységig. Pilinszky a Jézus-emblémát vonatkoztatja Van Goghra: „Világ báránya". Nagy László verse még ennél is tovább megy, Van Gogh sebe is csak egy a sok közül.

Vidor Miklós versében három szín jelent meg: a zöld, az arany és a vérszín; Mándy Stefánia versében csak kettő: a zöld és az arany, mert a halál újjászületés is. Nagy Lászlónál a börtönre és a kivégzésre a vér színe, többféle árnyalatban, más szín nincs a versben. 19-szer fordul elő a „seb" szó, 17 név van felsorolva, a tizennyolcadik körülírással a költő édesapjáé. Egy hely üres. Az első változatban még 17:17 volt az arány. Mintha csak megérezte volna, hogy Kondor Béla után ő következik. A cédrusról írja: „Óriásabb seb lesz a hiánya". Posztumusz kötetének ugyancsak nagybetűs nyitóversében saját magáról állítja: „Hiány vagyok".

Ez is rokonítja Csontváryval, aki számos képen (Ámor; Mária kútja Názáretben; A Panaszfal bejáratánál Jeruzsálemben) megörökítette önmagát is. De nem jósol magának megdicsőülést, mint Csontváry *A magyarok bejövetelé*-ben. Vajon hányan mondhatják el Nagy Lászlóval: „Megérhettem, hogy verseim érvényt szereztek maguknak, bár nem tettem értük semmit, nem szervezkedtem, nem alázkodtam, nem vesztegettem se mást, se magamat"? Csontvárynak, aki nem tartozott egyetlen művészcsoporthoz, iskolához sem, aki nem adta el képeit még az elvétve jelentkező vevőknek sem, mert önálló múzeumról álmodott, életében igen kevés elismerés jutott, művészete csak a 60-as években vált igazán közkinccsé.

A GYÓNTATÓ

Írta **HERMANN HESSE**

Másnap már jókor, mikor a két férfi még aludt, elhagyta a pihenőhelyet, és egész napi fárasztó vándorút után elért egy helyre, amelyről tudta, hogy jámbor barátok lakják, és azt remélte, hogy onnan a szokásos vándorúton jut majd el Askalonba.

Amikor estefelé odaért a remetékhez, üde zöld oázis fogadta, fákkal körülvéve. A közelből kecskék mekegése hallatszott, a zöldes árnyalatú félhomályban kunyhótetőket vélt felfedezni, úgyhogy emberek közelségét sejtette. Amikor habozva közelebb lépett, érezte, hogy egy tekintet szegeződik rá. Megállt és körülnézett, és ekkor a közeli fák alatt egy fatörzsnek támaszkodva egy alakot látott ülni. Ősz szakállú öregember volt, aki, úgy látszott, már hosszabb ideje figyelte. Az öreg tekintete éles volt, rezzenéstelen, de hideg és kifejezésnélküli. Olyan embernek a tekintete, aki megszokta, hogy megfigyeljen, de nem kíváncsi és nem barátkozó, aki közelébe engedi az embereket és dolgokat és igyekszik megismerni őket, de nem ráncigál oda, nem hív meg senkit.

– Dicsértessék a Jézus Krisztus! – köszöntötte Josephus. Az aggastyán mormogott valamit válaszként.

– Engedelmével – mondta Josephus –, Atyám idegen, akárcsak én, vagy itt lakik ezen a szép helyen?

– Idegen vagyok – mondta a fehérszakállú.

– Tiszteletreméltó Atyám, meg tudná mondani, hogy eljuthatok-e innen az askaloni útra?

– El – mondta röviden az öreg. Lassan felemelkedett, kissé merev tagokkal, szikár óriás. Ott állt és tekintete a távolba meredt. Josephus érezte, hogy az ősz óriásnak nincs kedve a beszélgetéshez, de egy kérdést mégis megkockáztatott.

– Hadd kérdezzek még valamit, Atyám – mondta udvariasan, és nézte, ahogy a férfi tekintete visszatér a messzeségből. Hidegen és figyelmesen mérte végig őt.

– Nem ismeri véletlenül a helyet, ahol megtalálhatom Dion atyát, akit Pugilnak neveznek?

Az idegen kissé összevonta szemöldökét, és tekintete még hidegebb lett.

– Ismerem őt – mondta szűkszavúan.

– Ismeri? Óh, akkor mondja meg, hol van; ugyanis éppen hozzá, Dion atyához szeretnék eljutni.

A szálfatermetű öreg fürkészően nézett le rá. Sokáig váratott a válaszra. Aztán visszalépett a fatörzshöz, lassan ismét leereszkedett a földre, visszaült előbbi helyére, hátát a fa törzsének támasztotta. Intett Josephusnak, hogy ő is üljön le. Az engedelmeskedett az intésnek, és amikor leült, ólmos fáradtságot érzett a tagjaiban, de mindjárt el is feledkezett róla és az öregnek szentelte egész figyelmét. Az, úgy látszott, elmélyedt gondolataiban, elutasító szigor ült méltóságteljes arcán, amire azonban, mintha egy másik kifejezés, szinte egy második arc borult volna átlátszó álarc-

Az elbeszélés első részét januári számunkban közöltük.

Csontváry

ÚJ MŰVÉSZET 93/7

Hol tart a Csontváry-kutatás?

Tímár Árpád

Csontváry életművének tervezett külföldi kiállítása újabb lendületet adott a vele foglalkozó kutatásoknak. Készültek tanulmányok a külföldre szánt katalógusba, 1992 októberében pedig *Németh Lajos* emlékére rendeztek egy tudományos tanácskozást, amelynek az volt az egyik célkitűzése, hogy fórumot teremtsen a Csontváry-kutatás legújabb eredményeinek bemutatására. Nem tekinthető tehát teljesen véletlennek, hogy az elmúlt hónapokban több irodalmi és tudományos folyóiratban is napvilágot látott egy-egy Csontváryval foglalkozó írás.

A MAGYAR SZEMLE 1993 januári számában a Németh Lajos-konferencia egyik előadásának részletei jelentek meg. *Noszlopy György* írása — melynek címe: *Az egyedi és az univerzális Csontváry művészetében* — Németh Lajos gondolatából indult ki: „Németh Lajostól ered ennek a rövid előadásnak az alapvető hipotézise is, hogy az egyedi és általános dialektikája Csontváry művészetének kulcsa... Csontváry naiv egyéniségének és művészete egyetemességének összefüggését is csak ebben a kontextusban lehet megérteni." Hiányolta azonban, „hogy Csontváry művészetének sokszor említett széles témakörét a szakirodalom nem tanulmányozza a generikus műfaj-fejlődés szempontjából." Noszlopy a korai Önarcképet és a Madonna-festőt vizsgálta meg ilyen történeti-ikonográfiai összefüggésben.

Ez év elején jelent meg — az akadémiai folyóiratok több éves késése miatt — a MŰVÉSZETTÖRTÉNETI ÉRTESÍTŐ 1991. évi 3—4. száma, benne *Sinkó Katalin* nyilván több éve elkészült tanulmánya *A Madonna-festő. Művész-szerep és historizálás Csontváry önarcképein* címen. Ez az írás tulajdonképpen a Noszlopy által hiányolt ikonográfiai-műfajtörténeti megközelítés kiváló példája. Az Önarckép előzményeit például a reneszánszig visszanyúlóan követi végig, majd a Raffaellóval való összehasonlítás okait, gyökereit tárja fel, bemutatva a Raffaello-kultusz kialakulását és több évszázados történetét. Végső következtetése, hogy „Csontváry művész-szerepéről vallott felfogása egy korábbi korszak értékrendjével állt közelebbi kapcsolatban." A művészszerep felfogásának másik megnyilvánulási területe a „művész és modell" témakör. Csontváry Festőlegény és Szerelmespár című műveit veti össze Sinkó a kortársak — Zichy Mihály és Ferenczy Károly — egy-egy alkotásával.

Szabó Júlia az ARS HUNGARICA 1993. évi 1. számában közölt tanulmányában — *Csontváry Tivadar utazásai az elődök és a kortárs festők utazásai tükrében* — Csontváry életének s művészeti tevékenységének egyik legfontosabb, mondhatni meghatározó elemét, a művész utazásait emelte a vizsgálódás középpontjába. Az alapos történeti áttekintés a művészeti célú utazás „mint a XVIII—XIX. századi művelt európai életvitel és gondolkodás alapfeltételét" mutatja be. A legnagyobbak — Winckelmann, Goethe, Turner, Corot — Itáliába vágyódását és utazását a szerényebb képességű magyarok is követték: Markó, Kozina, Libay, Ligeti. Nagy történeti múltja volt egy-egy népszerű tájmotívum ábrázolásának is: „elsőrangú festői témává vált a taorminai görög színház Schinkel, Rottmann, Kniepp, Waldmüller s több ismeretlen pályatársuk festményein." A magyar festők közül Ligetit és Mednyánszkyt követte Csontváry Taorminába. A libanoni táj magasztosságát Lamartine fedezte fel, a baalbeki templomról már 1842-ben festett egy nagyméretű képet a skót David Roberts. A cédrusokat is megörökítették már a század közepén, sőt volt olyan művész is, aki sorra bejárta Marokkótól Egyiptomon, Palesztinán át Libanonig mindazokat a helyeket, amelyeken Csontváry is megfordulhatott. Ezek a történeti és művészeti előzmények és párhuzamosságok képezik Csontváry tevékenységének hátterét.

A JELENKOR 1933 áprilisi számában *Romváry Ferenc* számol be a tervezett külföldi kiállítás bonyoldalmairól és a képek restaurálásáról *Csontváry újjászületése* címen. Részletesen elmeséli a holland meghívás történetét, a kiállítási elképzeléseket, a kiállítási körút tervezett állomásait, majd a szervezés nehézségeit, buktatóit, végül a terv jelenlegi megfeneklésének okait. Két alapvető okot nevez meg. Az egyik az érdeklődés jelentős megcsappanása: „szembe kell néznünk azzal a sajnálatos ténnyel, hogy nem kapkodnak értünk Nyugat-Európában. Kevéssé érdekeltek abban — financiális vonatkozásban a legkevésbé —, hogy egy csak Magyarországon előforduló művész életművét — száz év késéssel — egy anyagilag kétes és semmi esetre sem kifizetődő vállalkozás keretében bemutassák." A másik a képek állapota. Szakértők, restaurátorok véleménye szerint Csontváry sajátos festési technikája következtében a vásznak újabb feltekerése, a szállítás során elkerülhetetlen rázkódás stb. jóvátehetetlen károkat okozna a képek állagában. „Ezért született meg azon szakmai ítélet, hogy a képek hengeren történő szállítása semmi esetre sem javasolt." A képek veszélyeztetett állapotának magyarázatául Romváry részletesen nyomon követi a Csontváry művek hányatott sorsát, elmondja hol, mikor milyen pusztító hatások érték a képeket: ide sorolandók a raktározásból adódó elkerülhetetlen károsodások, az utaztatásokból eredő sérülések, a szakszerűtlen restaurálások pusztításai, sőt — sajnos ilyen is előfordult — a szándékos rongálások is. Most viszont — nagyrészt éppen a tervezett kiállítás jóvoltából — újjászülettek a képek. A szükséges körültekintéssel — minden fázist gondosan dokumentálva —, kellő szakmai megalapozottsággal, a legkorszerűbb elvek és technikák felhasználásával elvégezték a képek restaurálását. Leválasztottak minden utólagos, idegen ráfestést, kiegészítést és rögzítettek, konzerváltak minden megmenthető részletet. Végre pontosan lehet tudni, mi az, ami hitelesen Csontváry kezétől származik, s azt is, a művek eredeti formájukban milyen hatást gyakorolhattak. „A képeket a restaurátorok megtisztították, de nyugodtan mondhatom azt is, hogy újjávarázsolták... Ez az igazi, az eredeti Csontváry!" — összegzi Romváry az egész akció legfőbb eredményét.

A Csontváry-kutatás önreflexiójára, egyfajta mérlegkészítésre vállalkozott *Perneczky Géza* a HOLMI márciusi számában. *A rejtőzködő Csontváry* címen megjelent tanulmány már bevezetőjében hangsúlyozza: „egyre világosabban látjuk, hogy mennyire kevés az, amit biztosan tudunk Csontváryról ... legfőbb ideje, hogy a Csontváry-kutatás úgy igazából, ahogy megérdemelné, végre elkezdődjön." Perneczky a megoldást, a kibontakozás irányát abban látja, hogy „küszöbén állunk egy árnyaltabb és a századforduló általános szellemi életét is a Csontváry életmű hátterébe jobban belekomponáló felfogásnak." Perneczky ebben az irányban tett jelentős lépésnek tekint *Sinkó Katalin* most megjelent tanulmányát, a korábbi írások közül pedig *Jászai Géza* 1965-ös könyvecskéjét, *Németh Lajos* 1976-os tanulmányát (*Adalékok a szimbolista festészet tipológiájához*. Ars Hungarica 76/1.), valamint *Karátson Gábor* esszéjét (*Peniél*. 2000. 1989. okt.). (Ebbe a vonulatba sorolhatjuk persze *Szabó Júlia* korábbi cédrus-tanulmányát, s a most ismertetett utazás-témáról szólót is.)

Perneczky hosszasan méltatja Jászai érdemeit, aki Csontváry müncheni kapcsolataira, romantikus előzményeire hívta fel a figyelmet, majd Sinkó tanulmányát elemzi, mely „a Csontváryhoz intézett égi szózat Raffaello-motívumát vizsgálta meg közelebbről". Más kutatási előzmények és eredmények is szóba kerülnek természetesen. Említést tesz Perniczky például *Pertorini Rezső*ről is: „Pertorini halhatatlan érdeme, hogy felhívta a figyelmet arra, hogy — éppen egy, a szecesszió és a szimbolizmus éveiben működő festő esetében — milyen nagy jelentőségű lehet a mű szellemi hátterének és pragmatikus mondanivalójának az ismerete." Azt viszont vitatja, hogy a Keleti Gusztávhoz írt levelekkel igazolni lehetne Csontváry hallucinációjának megtörténtét. Utal *Mezei Ottó* kutatásaira is: „több tanulmányában is megkísérli, hogy azt a huzatos és titokzatos »semmit«, ami Csontváry képeinek az egyik legszívbemarkolóbb sajátja, az ezoterika több évszázados történetének a motívumaival és fordulataival töltse meg." De végül is az a véleménye, hogy Csontváry művészetében nem lehet szerepük ezeknek az ezoterikus tanoknak: „Csontváryból a régiekhez hasonló »előképzettséggel« nem festő, hanem csak az újmisztikus szekták és közösségek illusztrátora lett volna."

Az ismertetéseket tehát átszövik a reflexiók, sőt számos új ötletet, javaslatot is megfogalmaz Perniczky. Érdemes néhány termékenynek ígérkező gondolatot kiemelni. Igen erőteljesen hangsúlyozza például Csontváry művészi magatartásának, szerepvállalásának tudatos megtervezését, tudatos megformálását: „Egyre több jel mutat ugyanis arra, hogy Csontváry, aki oly korban élt, amelyben éppen a művészek és a rivaldafényben forgolódó velük egyivásúak valamilyen erősen stilizált szerep szabályai szerint élték a mindennapjaikat... építette föl talán a legbonyolultabb és legtalányosabb művészeti programot, és ettől elválaszthatatlanul azt a szerepkört is, amit aztán haláláig játszott." „Sok szól amellett, hogy ő — aki egyébként gyakorlati kérdésekben meglepően racionálisnak mutatkozott — különösen a közéletnek szánt megnyilatkozásaiban tudatosan is dolgozott azon, hogy a zseniális megszállottak és az isteni tervekbe beavatottak zavarba ejtő benyomását keltse." Perneczky Csontváry belső motiváltságának gyökerét abban vélte megtalálni, ami benne Van Gogh-gal közös: „Anyugat-európai festészetben leginkább Van Gogh hasonlítható Csontváry expresszív erejű koncentráltságához, s csakugyan, biznyos mértékű rokonság fűzi összse a két művészt a tekintetben is, hogy mindketten a festészeten túlmutató missziót véltek teljesíteni." „Csontvárynál a művészetből a történelem menetét is befolyásolni képes tevékenység válik... Képeivel elősegítheti, hogy érvényesüljenek a magasabb rendű igazságok."

A Csontváry-kutatás áttekintésének végső mérlege persze — a bevezetőben jelzetthez hasonlóan — meglehetősen elmarasztaló: „némi önkritikával saját szakmám, a magyar művészettörténet-írás felkészületlenségével polemizálnék. A régi korok emlékanyagának korrekt földolgozásán vagy a hozzánk közelebb álló műremekek kultúrált, impresszionisztikus jellegű leírásán iskolázott magyar művészeti irodalom nincs szokva az igazi és a nemzetközi kutatás javával szinkronba hozható elméleti problémákhoz." Csontváry életműve változatlanul kihívás, feladat a tudomány számára, a művek korszerű értelmezése azonban csak az eddigieknél alaposabb „filozófiai és esztétikai felkészültséggel" valósítható meg.

Ha egyetértünk is Perneczky végső következtetéseivel, akkor is szükségesnek látszik néhány gyakorlatias megjegyzést fűzni a Csontváry-kutatás jelenlegi helyzetéhez. Vannak ugyanis e kutatásnak olyan hiányai és mulasztásai, amelyek felszámolása nélkül az elméletileg

jól megalapozott megközelítés is tévútra vezethet.

Az egyik ilyen feladat a Csontváry kéziratok kritikai kiadása. Perneczky is többször hagsúlyozza a kézirat fontosságát, tervezett kiadásukról is hírt ad, remélt megjelenésüket örömmel üdvözli. Valóban tarthatatlan, elfogadhatatlan állapot, hogy immár hetven éve jelennek meg monográfiák Csontváryról, és közben a legalapvetőbb források még ma sem hozzáférhetőek. Nem lehet pontosan tudni, mit és mennyit írt Csontváry, nem lehet ellenőrizni, ki mit honnan idéz. (Korábban Lehel Ferenc monográfiáiból vették át az idézeteket, újabban gyakran hivatkoznak Pertorini Rezső könyvére, amely igen sok Csontváry szöveget dolgozott fel. A többszörös átvételek, a pontatlan idézések azonban olyan szövegvariánsokat hoznak létre, amelyekben hiteles kéziratközlés nélkül nem lehet eligazodni. Perneczky is utal pl. az elhivatás-történet variációira.) Fel kell azonban hívni a figyelmet a Csontváry-kéziratok egy megkerülhetetlen problémájára. Az eddigi szakirodalomban ugyanis fel sem vetődött az, hogy különbséget lehetne vagy kellene tenni a teljesen hiteles, autográf formában fennmaradt Csontváry írások és a neki tulajdonított, gépirat formában ismert szövegek között. Márpedig ha most végre elkészül a kéziratok kiadása, akkor annak csak a legszigorúbb forráskritikai módszerek felhasználásával szabad megtörténnie. Azaz, a képek restaurálásának analógiáját követve, a kéziratoknál is a lehető leghívebben kell közölni mindazt, ami biztosan Csontváry-tól származik, és szigorúan el kell tőle választani azt, ami csak gépiratos formában, vagy ahogy emlegetni szokták, „hiteles másolatként" maradt fenn. Ezek hitelességét ugyanis mindaddig feltételesként kell kezelni, amíg valaki minden kétséget kizárva be nem bizonyítja, hogy valóban Csontváry írásai. Nem zárható ki ugyanis az, hogy a gépiratok közt kompillációk, vagy akár szándékos hamisítások is vannak. A problémát az teszi igazán kényessé, hogy a legfőbb forrásként használt „nagy önéletrajz" is csak gépiratos formában van meg, s ebben olvasható az az elhivatás-történet is, amely ma már szinte valamennyi Csontváryról szóló írás kiinduló pontja. Megérdemelne tehát egy alapos vizsgálatot és vitát ennek a kéziratnak a hitelessége. (Én például bizonyíthatónak érzem, hogy Lehel Ferenc tudatosan törekedett egy Csontváry-legenda felépítésére, s nem tartom teljesen kizárhatónak azt, hgy éppen Lehel Ferenc állította össze — több-kevesebb valós anyagból, esetleg Csontváry töredékeiből, feljegyzéseiből — ezt az „életrajzot".)

Lehetne tehát a kutatás egyik soron lévő feladata a Csontváry-legenda lebontása is. (Félreértések elkerülése végett: itt nem Csontváry művészi nagyságának és jelentőségének a kétségbe vonásáról van szó, hanem a személye és sorsa köré felhalmozódott anekdoták, „érdekességek" eltávolításáról.) Az elhivatástörténet nélkül is fel lehetne építeni egy koherens életrajzot, és a művek interpretációjához, esztétikai értékeléséhez és történeti elhelyezéséhez sem feltétlenül szükségesek ezek a kellékek. A Csontváry-képek művészi értékén semmit sem változtat az, hogy hallott-e égi szózatot vagy sem, küldött-e ilyen vagy olyan táviratot Hollósynak, a külügyminiszternek vagy akár a királynak. Ebben az esetben viszont igen fontos, hogy folytatódjanak azok a nem látványos, de teljesen megbízható eredményeket hozó kutatások, amelyek Csontváry életére, családjára, életkörülményeire, lakhelyeire, utazásaira vonatkozó tényeket tárnak fel. (A kutatásnak ezt a vonulatát Perneczky nem említette. Ide sorolom Hann Ferenc és Mezei Ottó közleményeit a gácsi évekről, ilyen jellegű kutatásairól számolt be az októberi konferencián Németh István is.)

A legenda lebontásához tartozna továbbá az is, hogy felülvizsgáljuk Csontváry és a korabeli közönség és kritika viszonyáról kialakult — inkább anekdotákon és előítéleteken, mintsem tényeken alapuló — vélekedéseket. S végül továbbra is feladata a kutatásnak, hogy ellenálljunk a hamis Csontváry-képek meg-megújuló hitelesítési törekvéseinek és megőrizzük azt a kritikai szigort, amivel Németh Lajos megvonta a Csontváry-oeuvre határait.

kezik, hogy segítségével különös módozatait figyelhetjük meg élet, művészet és világ egymásba játszásának egy technikai médium sokszor önmagán is túlmutató működése kapcsán.

Ennek szellemében már megfogalmazódhat a könyv címében feltett kérdésre a válasz, aminek centruma Perneczky szerint *semmiképpen sem* az *esztétikum szférájában* keresendő, hanem a *világ komplexitásokra* való újrafelosztása felé irányít. Ahol a gyenge és erős kauzalitás között helyezkedik el a fraktálok által determinált káosz. A determinált szimbólumok racionális utópiáitól éppúgy elhatárolódva, mint a jelentések indeterminizmusától átitatott irracionális utópiáktól. A fraktálokról szóló „olvasónapló" így valóban megfelelt *vállalt feladatának* — és a világ egészének keretében értelmezte a fraktálok által napvilágra került problémákat.

Valami „*hiányérzetünk*" azonban mégiscsak támadhat ilyen komplex, mindent számba vevő és magyarázó — mondhatjuk nyugodtan — *metafizikai rendszer* kapcsán. Ez a típusú megközelítés az *antropológiai dimenzióból* kellő hangsúlyozásának „elmulasztásával" nemcsak a pozitívnak mondható — különösen századunk utolsó harmadában — „*új természetelvűséget*" indukálja, de egyúttal „*be is helyettesíti*" a *művészet* fogalmát az „új természetelvűséggel", ezzel mintegy eliminálva a művészet általi világmegértés és konstitúció szerepét.

Perneczky az erős és gyenge modernizmus racionális és irracionális utópiáit, azok tudományos és művészeti teljesítményeit bírálva helyezi „középre" a fundamentális komplexitás elvét, s annak szimbólumát, a fraktálképet. De ekkor, talán véletlenül, „*megfeledkezik*" — bár teheti —, hogy az általa vázolt folyamatok tipikusan a *modernizmus következményei* és többnyire *ezen belül* kifejlődő tendenciák. Mindebből azonban aligha kell, hogy következzék — Perneczky rejtett „előfeltevése" (lehet tapasztalat is) és konklúziója —, hogy a *művészet* mint kifejezési forma végérvényesen a *múlté*. Az már megint más kérdés, hogy a fraktálok esztétikai érvényessége és alkalmazhatósága milyen kifejlettel rendelkezik majd a jövőben.

Szerzőnk burkolt *szkepszise* természetesen *több*, mint egyéni meglátás, lelkiállapot. Bőven alátámaszthatják mind a *történeti* események, mind a *kulturális* dimenzióban lejátszódó fejlemények. Mégis annak „*elfogadása*", hogy a fraktálképek „virtuális valósága" csak *egy lehetséges* módozata a világértelmezések sokaságának, s ez is rekonstruálható, megélhető akképpen, mint általunk és rajtunk túlmutató fenomén: talán hozzásegíthet ahhoz, hogy mindenki megtalálja saját logikai formuláját, amit nem kell érteni, elég ha szép.

(A szerző kiadása, Köln, 1992.)

BOHÁR ANDRÁS

Hol tart a Csontváry-hagyaték keresése?

Timár Árpád sajtószemléje (Hol tart a Csontváry-kutatás?, Új Művészet, 1993 júl.) olyan lelkiismeretes és kiegyensúlyozott tartalmú írás, hogy aligha lehet a szempontjait és a magyar művészettörténetírással szemben támasztott követelményeit pótlólag bármivel is kiegészíteni. Hogy megjelenése előtt mégis elkülditek a szerkesztők a kéziratát hozzám, abban egy ki nem mondott elvárás volt érezhető. Bizonyára az, hogy megiscsak felötlik majd bennem valami hozzáfűznivaló.

Tulajdonképpen csak egyetlen ilyen kiegészítő megjegyzésem lenne, mégpedig egy kérdés: ha Timár Árpád is olyan fontosnak tartja a Csontváry-kéziratok pontosabb ismeretét és kritikai kiadását, akkor sajtószemléjébe miért nem utalt a Népszabadságban április 17-én elkezdődött vitára? E cikkekből ugyanis nem kevesebb derülhetett ki, mint az, hogy esetleg nincs mit kritikai szigorral kiadni, mert a Csontváry-írások zömének hollétére vagy meglétére egyenlőre nincsen megnyugtató válasz. Romváry Ferenc válaszcikkében a magánkézben lévő Csontváry-kéziratokkal kapcsolatban megemlítette, hogy lehetséges, hogy azok „publikálási védettség" alatt állnak, a pécsi Janus Pannonius Múzeum őrzésében lévő anyaggal kapcsolatban pedig valami hasonlót állított, nevezetesen azt, hogy az meg az ő személyes védettsége alatt áll. Hogy ez a védettség mit jelent, azt a Művelődési Minisztérium részéről Mihály Mária kívánta kivizsgálni. Sok részletadattal szolgáló tanulmánya azonban éppen ebben a fontos kérdésben adós maradt a válasszal: a minisztérium, amely a Gerlóczy-féle Csontváry-hagyaték közvetlen tulajdonosa, úgy tűnik, *nem talált rá* az 1975-ös, illetve 1978-as szerződések szövegében a kéziratokat jelölő tételre. Egyenlőre nincsen kimondva, hogy az anyag elveszett volna (Romváry például ismételten is a kiadásukat ígérte), de a helyzet mégis aggasztó. Mert Romváry, aki úgy látszik számolt az okmányok hézagaival, a kéziratokat előadni nem tudja — vagy talán egyszerűen nem akarja.

Ha nincsen szerződésszöveg, és sem a minisztériumban, sem pedig a Janus Pannonius Múzeumban nem voltak a kéziratok leltározva vagy más módon nyilvántartásba véve, akkor csak közvetett adataink lehetnek arról, hogy ez az anyag mégis köztulajdonban volt: nevezetesen az egykori Baranya megyei és pécsi tanácsi szervek vezető tisztviselőinek (akik annak idején a Csontváry-hagyatékot átvették) nyilatkozataira lehet támaszkodni, illetve arra, hogy a hetvenes évek végén többen is lapozgattak még Pécsett eredeti kéziratokban, és soha nem merült fel kétely arra vonatkozólag, hogy ez az anyag nem az állami tulajdonban lévő Csontváry-hagyaték része lett volna.

Kell-e mondanom, hogy egyetlen múzeumi tisztviselőnek sincs joga ahhoz, hogy ha rájön, hogy valamilyen műkincsnek a nyilvántartása pontatlan, akkor „hazavigye" azt? Ha mégis megteszi, akkor az ilyesmit nevezik hivatali munkakörben elkövetett hűtlenségnek. Jó lenne, ha miután mégis ennek a gyanúja merült fel a Csontváry-gyűjtemény vezetőjével szemben (márcsak Romváry Ferenc több évtizedes kitűnő múzeumi munkájának az erkölcsi sülyát és a méltányos tisztázás szükségességét is szem előtt tartva), végleges választ kapnánk a problémára. Most, hogy a sajtóvita első fordulója lepergett, ne kerüljön sor egy második felvonásra, hanem a Művelődési Minisztérium — nyilván az említett külső tanúk és források segítségét is igénybe véve — házon belül gondoskodjon a (remélhetőleg megnyugtató) befejezésről.

Különben fenáll a veszélye annak, hogy tragikomikus esetté fajuljon a dolog (emlékezzünk csak Petőfi „megtalált" csontvázára), és mind a minisztérium, mind pedig a közgyűjtemények morális hitele lássa ennek kárát. A Csontváry-kéziratok körüli jelenlegi bizonytalanság mindenképpen komoly ügy, olyan, amelyhez hasonló patthelyzet nem fordult még eddig elő a magyar muzeológia történetében, és hogy megesshessen, ahhoz egészen sajátos történelmi pillanatra volt szükség, jelesen arra a helyzetre, amit jelenleg naponta megélünk: egy összeomlott rendszer utáni átmenet atmoszférájára, amelyben társadalmi méreteket öltő jelenséggé vált, hogy az emberek tőkét próbálnak teremteni a semmiből, és — mert éppen a társadalmi vagyon jogi helyzete vált bizonytalanná — a közvagyonban lusztogatnak. Megeshetett persze az is, hogy a Csontváry-kéziratok a rossz tárolási körülmények miatt elpusztultak (ami azért lenne pótolhatatlan veszteség, mert — bármily hihetetlen is — az elmúlt évtizedekben nem készült hiteles másolat róluk). De ez nem valószínű. Sokkal inkább magyarázhatjuk az ügyet az intézmények felbomlásával és a szakmai és etikai normák széthullásával. Azzal például, hogy aki „talonba tesz" bizonyos dolgokat, s megpróbálja kivárni, hogy ebből kifolyólag történik-e majd egyáltalán valami, az keveset kockáztat.

Az előállt helyzetben persze igencsak megnőtt az esetleg még másutt található, magántulajdonban lévő Csontváry-kéziratok fontossága. De egyáltalán, létezhetnek-e ilyen írásos anyagok? Gerlóczy a húszas évektől kezdve többször is meg-megvált a kéziratok bizonyos oldalaitól. Ezek a hosszabb-rövidebb szövegrészek vagy elkallódtak, vagy a gyűjtők kezén vándoroltak tovább. Ki ismerheti az útjukat? Nem lehetetlen, hogy a Gegesi Kiss Pál hagyatékában esetleg feltalálható és feltételesen Csontvárynak tulajdonítható kéziratköteg éppen ezekből a töredékekből állt össze. Igaza van Timár Árpádnak abban, hogy nagyon fontos lenne az ilyen jellegű szövegek eredetijének a vizsgálata, s nem elég a Mezei Ottó tulajdonában lévő gépírásos másolatoknak — amelyek egyáltalán felhívták a figyelmet erre az anyagra — az ismerete.

Mezei Ottó néhány hónappal ezelőtt beszámolt nekem arról, hogy még a hetvenes években látta Gegesinél a gépelés alapjául szolgáló eredeti kéziratos oldalakat is, s elbeszélése nyomán ráismertem a Pécsett fotózott, kb. A5-ös formátumú, ceruzával írt és helyenként áttadírozott emlékirat-anyag jellegzetességeire. Valamikor tehát ezek az oldalak is a Csontváry-kéziratok törzsanyagához tartozhattak. Döntő érvnek azonban nem is ez a külső hasonlóság tűnhet (persze ez is nagyon fontos), hanem a szöveg tartalma és fogalmazásmódja. Csontváry stílusát, jellegzetes gondolkodásmódját és közönlvalóinak a bizarrságig szokatlan tartalmát nem lehet — legalábbis kb. száz oldalon át, mert ennyiről van szó — csak úgy, csuklóból, hamisítani. Húsz évvel azután, hogy Gegesi Kiss Pálhoz kerültek ezek a kéziratok, már regen nem az a legfontosabb kérdés, hogy milyen csatornákon át jutott el hozzá ez az anyag, hanem az, hogy *egyáltalán megran-e meg*, és hogy az örökösök, felmérve a dolog jelentőségét, hozzájárulnak-e ahhoz, hogy a nemzeti gyűjtemények tisztviselői megtekintsék s esetleg le is fotózzák az eredeti oldalakat. A kéziratok hitelességének a megállapítása végül is az örökösök érdeke is, ez uton kérem tehát őket, hogy legyenek a segítségünkre és nyilatkozzanak, hogy miként látják ők a kérdést.

Németh Lajos annak idején többek előtt megemlítette, hogy tud arról, hogy Gegesi professzornál Csontváry-kéziratok vannak, de úgy vélte, hogy olyan levelekről van szó, amelyeknek a hitelessége nagyon is kétséges. Nos, annyi már most is biztosnak látszik, hogy ez az anyag nem levelekből állt, és hogy a hitelessége legalábbis feltételezhető. Ebből az a tanulság, hogy egy jelentős életmű határainak a kijelölése soha nem lehet végleges, hiszen a legkitűnőbb kutató is tévedhet. Különösen akkor, ha az emlékanyag körüli viták személyes jelleget öltenek, ahogy az a Csontváry-hagyaték esetében is többször előfordult. Németh Lajos munkásságának erkölcsi jóhíszeműségéhez nem férhet kétség, ezt a maximalizmust kell tovább vinnünk, miközben részletkérdésekben nyitva kell hagynunk a kaput az esetleges revíziók előtt.

És ha már leültem az írógéphez, befejezésül hadd szenteljek néhány sort Lehel Ferenc megvédésére is, akivel kapcsolatban Timár fölveti, hogy sok szövegtöredék és egyáltalán a Csontváry-legendák is talán tőle származnának. Ha az ember a húsz években publikált Csontváry-könyvét a kezébe veszi, perceken belül meggyőződhet arról, hogy bár Lehel tényleg hajlamos volt az anekdotázó stílusra, mégsem törekedett a Csontváry-legendák elmélyítésére. Sőt inkább az tűnik ki a kötetből, hogy igyekezett pontos képet adni arról, a ma már történeti távlatba került társadalmi miliőről, ami a Japán Kávéház törzsasztalát is jellemezte.

Lehel ugyanis nagyon kritikus képet rajzol a pesti művészkörök „bohém" életéről és a Fészek-klubban vagy a kávéházakban kialakult provinciálisan kedélyeskedő és az igazán komoly kérdéseket is vicebe fullasztó szellemeskedésekről. Lehel gyengéi egyáltalán nem is az ilyen életrajzi vagy szociológiai részletekben, hanem inkább a modern művészetet illető elméleti kérdések dilettáns kezelésében érezhetőek. Lélektani éleslátása azonban mindvégig figyelemre méltó. Mert például, bár nem volt pszichológus, mégis találóbb képet rajzolt Csontváry személyiségéről, mint a nagydoktori disszertációját író Pertorini Rezső — Lehel például soha nem hitte el szó szerint Csontváry hallucinációit, hanem a szerepjátszás tartozékainak tekintette őket, s ugyanilyen szkepszissel és megbocsátó mosollyal számolt be az „elhivatás" Csontváry által terjesztett történetéről is.

Ennek megfelelően igazságtalan lenne a „nagy életrajz" szerzőségével vádolni őt, annál is inkább, mert egy ilyen Csontváry-életrajzot Lehel soha nem is publikált. A „nagy életrajz" nem más, mint Csontváry véget nem érő emlékiratainak az összessége, illetve, a mai olvasó számára, a kéziratok ama (több fejezetcím alá osztott) kivonata, amit Gerlóczy — és az ő nyomán Németh Lajos — állított össze és publikáltak a Csontváry-emlékkönyvben, kifejezetten mint gyakorlati céllal szerkesztett rövidítést, kompilációt. Németh Lajos ennek a szövegszerkesztői munkának a szempontjait az emlékkönyv előszavában pontosan meg is írta.

E kérdéskörrel kapcsolatban inkább azt jegyezném meg, hogy Németh Lajos a Csontváry-monográfiájában, annak újabb kiadásaiban, illetve cikkeiben és tanulmányaiban ugyanakkor elég mostohán bánt Lehel Ferenccel. Lehelnek Csontváryhoz kapcsolódó személyes emlékeivel, illetve a könyvében leírt pesti miliő művészettörténeti forrásértékével, sőt a Lehelnél sokkal felkészultebb és igen figyelemreméltó tudományos szempontokkal szolgáló Jászai Géza Csontváry-jegyzeteivel is. Látjuk, a primer források egyre inkább fogynak, halványodnak — szegényednek. Már csak ezért is legfőbb ideje lenne annak, hogy az ilyen — a húsz-harminc évvel ezelőtti körülmények-ből talán érthető — nyeseségeteséket és egyoldalúságokat korrigálja.

PERNECZKY GÉZA

Néhány rövid megjegyzés Perneczky Géza írásához

Az Új Művészet júliusi számában megjelent sajtószemlében valóban nem említettem a Népszabadságban lefolyt vitát. Ez egyrészt azért történt így, mert írásom nyomdába adásakor még az első cikk sem jelent meg, s a vita teljes menetéről még az utolsó korrektúrakor se tudtam volna beszámolni, másrészt szándékom szerint én a Csontváry-*kutatás* eredményeiről kívántam számot adni, azaz az utóbbi fél évben megjelent tudományos igényű tanulmányokról írtam. A Népszabadságban lezajlott publicisztikai jellegű vitában viszont csupán egy sajnálatos új „Csontváry-ügy" körvonalai bontakoztak ki, s ez semmi újat nem adott Csontváry művészetének megértéséhez. (A vita állomásai a következők voltak: Perneczky Géza: Odaadjuk-e Csontvárvt a Nyugatnak? Népszabadság, 1993. ápr. 17. Romváry Ferenc: Csontváryt nem adjuk. 1993. máj. 8. Perneczky Géza: Senkiföldjén. 1993. máj. 8. Mihály Mária: A Csontváry-életmű világhírre kész. 1993. júni. 5. Perneczky Géza: Nincs adat a Csontváry-kéziratok jelenlegi sorsáról. 1993. júni. 5.)

Ez a vita lényegében három kérdéskört érintett: 1. Lesz-e Csontváry-kiállítás külföldön? (milyen szervezési bonyodalmak adódnak? érdekli-e a külföldet Csontváry? lehet-e, szabad-e a nagyméretű képeket szállítani? stb.) 2. Hol tart a képek restaurálása? (befejeztek-e? félbehagyták-e? kaptak-e rá elég pénzt? stb.) 3. Hol vannak a Csontváry-kéziratok? (kinek a tulajdonát képezik, hozzáférhetők-e a kutatás számára? stb.) A vita — bár látszólag lezárult — egyik kérdésre sem adott végleges, megnyugtató választ. Sőt Mihály Mária írása a képek őrzési helyének eddig nem bolygatott kérdését is szóba hozta; a hagyaték átvételekor kötött szerződésben ugyanis a minisztérium kötelezettséget vállalt egy Budapesten felállítandó önálló, a Csontváry-műveknek végleges otthont adó múzeum létrehozására. Hol vagyunk ettől?!?

Ami pedig Perneczky Géza Lehel Ferencre vonatkozó megjegyzéseit illeti: véleményemet természetesen fenntartom, feltételezéseimet a Csontváry-legenda keletkezéséről. Lehel szerepéről a közelmúlt a Csontváry-legenda keletkezéséről. Lehel szerepéről a közelmúlt vőben megpróbálom részletesen kifejteni, szövegelemzésekkel alátámasztani.

TIMÁR ÁRPÁD

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar
Gy. Műv. 1953/8

DOBROVITS ALADÁR

A FÁRAÓK MŰVÉSZE

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1947

CSONTVÁRY KOSZTKA Tivadar

Janus Pannonius Muzeum Évkönyve 34.1990

SZEPESI ADAT CSONTVÁRY ÉLETÉHEZ

UHERKOVICH Gábor

Csontváry életének egyes szakaszairól mind mostanig nem tudunk eleget. A következőkben egy szerény — de jellemzőnek tekinthető — és ebben a formájában még nem közölt adattal kívánunk hozzájárulni a nagy festőzseni életrajzához.

1965 nyarán Szepes (Spiš) várában jártam. A Szepesi-medence keleti részén mészkőszirten épült vár egykor Közép-Európa legnagyobb méretű várai sorába tartozott. A hatalmas romterületen hosszasan időztem Ágnes lányommal együtt. A rom legfelsőbb, fellegvári részén egy DNy-ra néző magas falon, a mostani talajszinttől kb. 3 és fél méterre lévő nagyobb ablakívben „Kosztka Tivadar 1880" szövegű, nagyméretű betűkkel írt feliratot fedeztem fel egyéb névfeliratok között és azt le is fényképeztem. A mellette lévő feliratok többsége régebbi keletű (1842, 1846), míg más részük a vakolat málása miatt már nem volt pontosan datálható.

Amikor ezek az egykori látogatók ottjártát megörökítő feliratok készültek, az ablakboltozat valamiképpen még megközelíthető volt. Ott jártamkor már csak távolabbról, alacsonyabb szintről készülhetett fénykép ezekről. (Makky György itt közölt felvétele ugyanezen ablakívről némileg alacsonyabb szintről és feltehetőleg valamivel korábban készülhetett, miként erre a vakolat-leválás különbségeiből következtetni lehet.)

1880-ban (feltehetőleg X. 13-án) volt Kosztka Tivadarnak, mint Iglón dolgozó gyógyszerészprovizornak az a bizonyos, általa „kinyilatkoztatás"-nak nevezett kulcsélménye, amely a 27. életévét betöltött férfit egészen váratlanul elindította a művészeti pályán. Az ekkor megkezdett művészi önképzésnek azt a formáját, hogy másolófüzetek rajzain tanuljon — mint írja — igen hamar megelégeli és a természetbe vágyódik. S eközben — mint Kelety Gusztávhoz írt leveléből kitűnik — elméjében már ebben az évben (1880) festi a tájakat. Így a nagy Tátraképe részben az ekkori vízióiból 21 év múlva vált valósággá.

Kosztka Tivadar tehát 1880-tól a tájélmények mohó befogadásának hatása alatt él. Erre az időre esett az évszámmal datált látogatása Szepes várában. Az óriási területű várromot az egyre magasodó teraszokon keresztül járhatjuk be, a panoráma egyre tágabbá válik és a fellegvári részből egyenesen lenyűgöző. Amikor az ablakívben megpillantottam Kosztka nevét, akaratlanul is összekapcsoltam az akkor és ott átélt táji élményt azokkal a csodálatos, hatalmas térségeket átfogó, vertikálisan és horizontálisan bámulatosan tagozódó panorámákkal, amelyek a már kiforrott Csontváry nagyméretű képeinek sajátjai. Arra kellett gondolnom, hogy ezeknek a később leképezett tereknek egyik élménycsírája még 1880-ban berögződött Kosztka Tivadar vizuális élménykészletébe, belső világába. Berögződött ott, a Szepes várából, a sajátos hangulatú várromból széttekintve elé tárulkozó panorámából.

Felvetődhetik a kérdés, hogy Szepes vára idézett feliratában megfelelő biztonsággal tételezhetjük-e fel a mi festőművész Kosztka Tivadarunk kezevonását? Nos, a hely, az időpont és a név ilyen együttes megfelelősége bizonyossá teszi, hogy itt a nagy festőzseni látogatásának emlékét őrzi ez a felirat. De ezen felül a betűk alakjának bizonyos jegyei is fokozzák ezt a bizonyosságot. Így pl. a Castellamare di Stabia-i képen (1902) lévő felirat „a"-ja, de főleg „t" betűi jól azonosíthatók a szepesi felirat megfelelő betűivel.

Az a többé-kevésbé ép vakolatdarab, amelyen a Kosztka-felirat 1965-ben még látható volt, a szélein folyamatosan pusztult. Ezért tartottam szükségesnek lefényképezését és ilymódon, talán utolsó lehetőségként ennek az adatnak dokumentálását. Kérdéses ugyanis, hogy a Szepes vára néhány évvel ezelőtt elkezdődött és a jelenben is folyó rekonstrukciós munkáit ez a falrész, amelyen a számunkra oly értékes felirat ott volt, milyen állapotban vészeli át. A szigorúan lezárt területre ezekben az években nem sikerült bejutnom és a fenti tényről személyesen tájékozódnom. Arra sem kaptam visszajelzést, hogy magyar illetékesekhez küldött tájékoztatásomnak volt-e foganatja a felirat figyelembevételére.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 34 (1989): 285—287. Pécs, Hungaria, 1990.

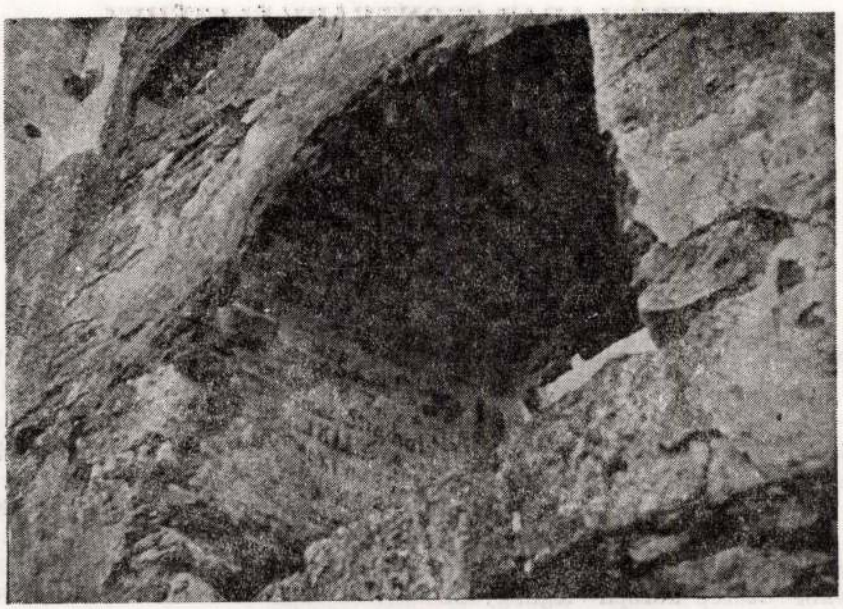

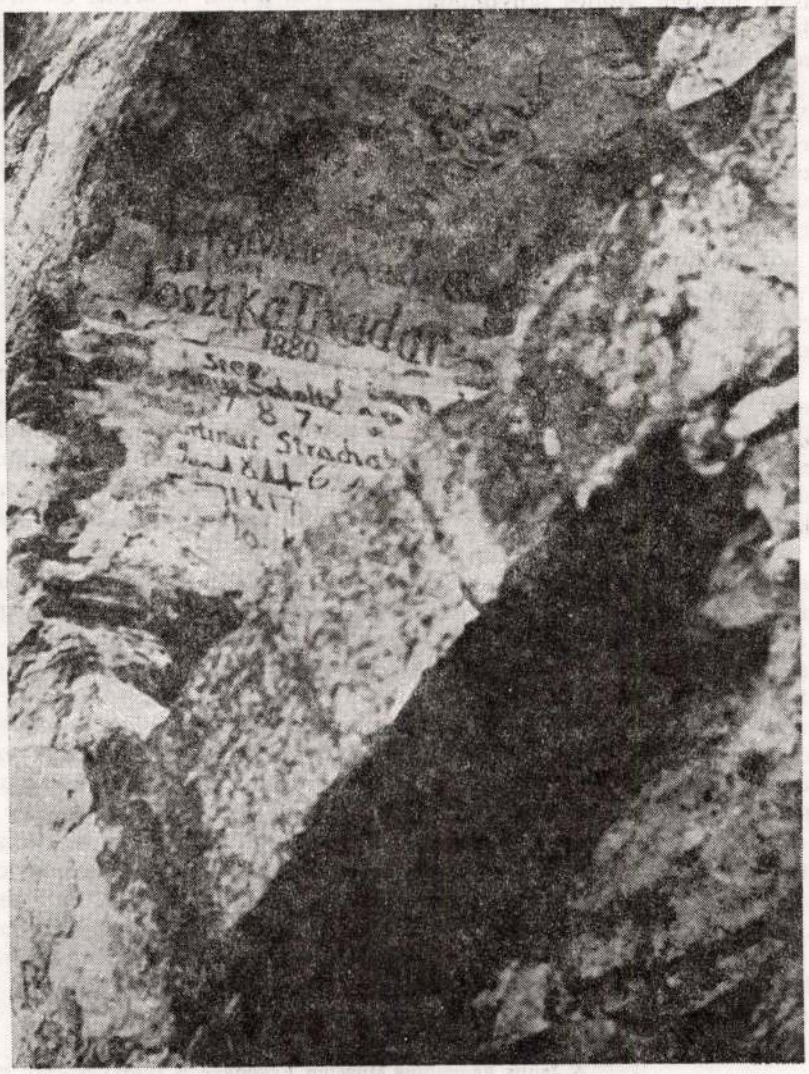
1880

Csontváry Kontha Tivadar

Új Műv. 1992/9.

Csontváryról objektíven

Kedves Sinkovits Péter. Köszönöm a lehetőséget, hogy előzetesen betekintést nyerhettem és így egyidejűleg reagálni tudok az Új Művészetbe is átgyűrűző Perneczky-vita újabb fejleményeire, mivel — mint írod — nem szeretnél engem a támadás elleni védekezéstől megfosztani.

Az Új Művészet *Tímár Árpád* tanulmányának publikálásával a tudományt előrevivő helyes utat választotta. Tímár májusban nekem is elküldte cikkének kefelevonatát, ebben az okfejtés világos, a gondolatmenet logikus, a szándék tiszta. Rengeteg a tennivaló, sok még a tisztázatlan kérdés. Jó, hogy Csontváry végre ismét reflektorfénybe került. Jó, hogy történik végre valami, úgy érzem, mostanság nem is oly kevés. Tímár Árpád a sajtóban fellobbanó Csontváry-ügy kapcsán három kérdéskört jelölt meg kiemelten. Ezeket a kérdéseket szeretném a magam olvasatában megvilágítani, a tényeknek megfelelően interpretálni.

1. Lesz-e Csontváry-kiállítás külföldön?

Csontváry életében négy kiállítást rendezett — másodjára mindjárt Párizsban, az ötödiket, a berlinit is előkészítette, katalógust is nyomtatott, de mint írja, „a terv a vállalkozó hűtlensége miatt abbamaradt" —, 1905-ben, 1907-ben, 1908-ban és 1910-ben. Majd 1930-ban, 1936-ban és 1946-ban Budapesten rendeztek kiállítást műveiből. A nagy esély a világ meghódítására mégis csak 1948-ban, Párizsban adódott, adódhatott volna. 1958-ban Brüsszelben újabb siker, a rendezők fő helyen állították ki, de ez sem volt elég a hazai ellenállás megtöréséhez.

A további történet aztán teli van fiaskóval, kilátástalannak tűnő harccal. Elkeseredett küzdelem folyt a képek megmentéséért, egyáltalán puszta fennmaradásukért. Ugyanakkor a szakma kiválóságai — sokszor szakmai kiválóságok ellenében — hitet tettek Csontváry mellett. 1964-ben megjelent a Fülep-tanítvány Németh Lajos első könyve, majd 1970-ben nagymonográfiája. 1963-ban Székesfehérvárott Kovács Péter és Kovalovszky Márta egy állandó Csontvári Múzeum igényével megrendezte az átütő sikerű Csontváry-kiállítást. A politika is kisajátította ekkor már Csontváry népszerűségét, előbb Belgrád, majd fehérvári kitérővel a Szépművészeti Múzeum következett. Szakmai szempontok teljes mellőzése jellemezte e két rögtönzött, politikai döntéssel kikényszerített tárlatot. A restaurátorok tiltakozását figyelmen kívül hagyva, kapkodva kellett kiállítható állapotba hozni a képeket. Nem számított, milyen áron, minden áron. Mármint a festmények állagát veszélyeztető áron. Közben folytak a perek, rosszul restaurált képek, a Párizsból hazatért képek súlyos károsodása és a képek tulajdonosnak vissza nem szolgáltatása kapcsán. Gerlóczynak az időközben megkerült grafikákért is perlekednie kellett, még a hatvanas években is. S akkor következett be az a sajnálatos esemény, ami a pszichopatológia, egyúttal a kriminológia tárgykörébe tartozik. Egy labilis idegzetű takarítónő bicskával több Csontváry képet súlyosan megrongált. De már Székesfehérvárott is kísértett ennek árnya, egy neves szakmabéli a rendezés során pszichés zavarában nekiugrott az egyik képnek. Labilis lelkialkatú egyének úgymond nem tudják elviselni a remekművek kétségtelen karizmatikus sugárzását. Pillanatnyi kihagyásuk, a művel való azonosulás kóros szereptévesztése olykor agresszivitásba csap át és az alkotás megsemmisítésére irányul. Jól ismertek a Mona Lisával, a Mózessel, az Éjjeli őrjárattal kapcsolatos meg-megújuló merényletkísérletek.

Némileg ebbe a körbe sorolhatók a Csontváry utóéletét máig követő szélsőséges jelenségek, enyhébb lefolyású hiszterikus megnyilvánulások. Gerlóczy Gedeon, akinek érdemei a Csontváry-életmű megmentésében és korai felismerésében vitathatatlanok, ekkor feladta a harcot, nem tárgyalt többé az illetékesekkel. A nagyméretű festményeket letétbe helyezte, az összes többit Galamb utcai lakására szállíttatta. A Galériában ekkor csupán egy-két kisebb kép „reprezentálta" Csontváryt.

Tízéves csendet tört meg a pécsi Csontváry Múzeum 1973-as megnyitása. Csontváry nagyméretű fő művei újra láthatóvá váltak, a közönség pedig újra zarándokolt. 1983-ban pedig megnyílt a kibővített Csontváry Múzeum. Fennállásának immár húsz éve alatt több millió tárlatlátogató csodálhatta művészetét, hitet téve együttal Csontváry mellett. Ez is egyfajta népszavazás, előítéletes világunkban ez sem kis dolog. Közben örvendetesen megszaporodtak a pécsi múzeum tulajdonában lévő Csontváry-képek. Ma már 13 Csontváry-festmény van Pécs birtokában. A múzeumok, valamint a magángyűjtők tulajdonában lévő képek számaránya oly nagy, hogy a Csontváry megálmodta, a Gerlóczy által is kívánt önálló Csontváry Múzeum ma már nemcsak a hiányzó százmilliókon múlik, megvalósítása a pécsi múzeum húszéves fennállása, gazdagsága, valamint a képek szétaprózódása folytán nem igen lehet józan mérlegelés tárgya.

Egy-egy kép időközben szerepelt ugyan külföldi kiállításokon, de a várva várt áttörés, a világméretű elismerés mindmáig késik. 1987-ben újból megcsillant a remény. Pécs az amszterdami Magyar Hét rendezvényeinek programjában Martyn révén volt érdekelt. Ekkor hangzott el az első hivatalos, magasszintű kívánalom, hogy a hollandok szeretnék Csontváryt kiállítani. 1989 decemberében szaktekintélyekből álló restaurátor szakbizottság — Móré Miklós, Varga Dezső, Madarassy Walter — a képek szállíthatósága, tehát kiállíthatósága mellett döntött, azzal a kitétellel, hogy a Csontváry-életmű teljességének igénye a három nagyméretű kép bemutatását is indokolttá teszi. Később, a Csontváry-képek restaurálásában évtizedes gyakorlattal rendelkező három restaurátor, Tarai Teréz, Petheő Károly, Czakó Ferenc, alátámasztva Menráth Károly és Szentkirályi Miklós, valamint dr. Claudia Breuer-Castelli, holland állami főrestaurátor egybehangzó szakvéleményével, a *Mária kútja*, valamint *A Nagy Tarpatak* és a *Panaszfal* restaurálása közben szerzett tapasztalatok alapján arra az eredményre jutott — ezt írásban is rögzítették —, hogy a három nagyméretű kép hengerlése semmiképpen sem megengedhető. Ugyanis Csontváry sajátos festésmódjának következtében a képek ekként súlyosan károsodnának. Szállítását ilyen formában nem javasolják, abban nem is hajlandók tevőlegesen részt venni. A pécsi múzeumból például csak falbontás árán lehetne a képeket kihozni. Így a külföldi partnerekkel is ennek szellemében történt az előzetes megállapodás. Megjegyzendő; Stockholmban is csak egy nagyméretű képet lehet falbontás nélkül elhelyezni!

Ezzel a kérdés érdemi részéhez érkeztünk, Csontváry külföldi bemutatásához, jövőbeli megérettetéséhez. Ennek is van előtörténete. 1988-ban Burmeister Katalin és Németh Lajos találkoztak és kettejük megállapodását a minisztérium akkori vezetése szentesítette, majd a mai vezetés Burmeister menedzseri megbízását újólag megerősítette. A nyolcvanas évek végére sikerült is Londont és Párizst a Csontváry-kiállítás fogadására megnyernie. A képek restaurálására a fedezetet azonban csak 1990 végén, az új kultuszkormányzat biztosította, ekkor került sor a szakemberek kijelölésére. A restaurálás tervezett három éve csak ez után kezdődhetett. Közben személyi változások történtek, s itt nemcsak a nálunk bekövetkezett rendszerváltozásra kell gondoljunk — hanem például a Pompidou Center igazgatójának időközbeni nyugdíjba menetelére, vagy éppen Németh Lajos váratlan tragikus távozására. Közben hasonló okok miatt a restaurátor szakbizottság is kicserélődött. Új helyszínek után kellett tehát nézni, Csontváryt vállaló új igazgatókat keresni, szinte mindent elölről kellett kezdeni. Azzal a teherrel, hogy a magyar fél komoly szándéka már némiképp megkérdőjeleződött. Tény, sajnálatos keresztbeszervezés is történt, de ez nem vált végzetessé: Hertogenbosch helyett most Rotterdam, Bréma helyett most München. Ennyi változott. Időpont 1994. Stockholm, Rotterdam, München a sorrend és előrehaladott tárgyalások folynak Firenzében. A három helyszínt júniusban végigjártuk és az előszerződést megkötöttük. Az időpontok úgy kapcsolódnak egymáshoz, hogy nincs közben holt idő. És még egy újdonság. A teljes kiállítási anyag bemutatásra kerül indulás előtt a Magyar Nemzeti Galériában a Budapesti Művészeti Hetek keretében.

A restaurálás befejezettnek nyilvánítható, kivételt a *Taorminai görög színház* képez, melynek utaztatása csak a közelmúlt tárgyalásai révén vált aktuálissá. Részletkérdések megoldására, finomításokra közel háromnegyed év áll még rendelkezésünkre.

Nem számít viszont mellékesnek a Csontváry-kiadvány kérdése. Németh Lajos vállalta nagymonográfiájának újraírását. Harminc év felgyűlt tapasztalata és tudása összegeződött volna ebben a sajnos már meg nem születhető műben. Így arra a megoldásra jutottunk, hogy felkért szerzők által megírt résztanulmányok pótolják az összefüggő monografikus feldolgozást. Felkértem többek között Jászai Gézát, aki sajnos nem tud időt szakítani, mint írta, 25 éve nem is foglalkozott a témával. Felkértem Perneczky Gézát is, aki a kért egyíves tanulmány helyett egy négyíves dolgozatot küldött. Húsvétkor elvállalta a kívánt terjedelmű szöveg megírását, a határidő azonban rég letelt, mindenesetre várom a kéziratot. Rotterdamban, amikor tárgyaltunk és szóba került a katalógus és a felkért tanulmányírókat név szerint is megneveztem, némi csodálkozó fejcsóválás után előkerült a Népszabadság Csontváry-vitájának holland nyelvű fordítása. Hát nem volt jó érzés, amikor a vitára rákérdeztek. Hitelrontásnak érzékelték, furcsállták,

nem értették a dolgot. És nem a Csontváry hitele érződött ott megtépázottnak.

Sajnos több évtizedes probléma, nincs megfelelő színvonalú Csontváry-kiadványunk. Albumok, mappák, poszterek jelennek meg ugyan, de brutálisan rossz színnyomással, pontatlan, hibás adatokkal.

2. Hol tart a képek restaurálása?

Pécsett 1973-ban megkezdődött a képek állagfelmérése, beható tanulmányozása, restaurálása. Ugyanazon szakemberek kapták 1990-ben a feladatot, akik már korábban bizonyítottak, akik Csontváry gondolkodásmódját is, festőtechnikáját is anyanyelvi fokon ismerik és e téren talán a legnagyobb felkészültséggel rendelkeznek. Eddigi munkájuk kétséget kizárólag a legmagasabb fokú szakmai elismerést vívta ki. A hátralévő munkák végzéséhez, a munkák befejezéséhez — beleértve a rugós vakrámákat és a díszkeretek elkészítését is — elegendő pénz áll rendelkezésre. Nem az én kompetenciám, hogy a restaurátorok szakmai vonatkozású munkásságát részletezzem, teljes mértékben elfogadom viszont a hazai és a nemzetközi szakemberek egybehangzó elismerő vélekedését.

3. Hol vannak a Csontváry-kéziratok?

Erre egyszerű a válasz. Húsz éve ugyanott, a Csontváry Adattárban.

Tímár Árpád nagyon világosan fogalmazott e témában is. Megkülönböztetett teljesen hiteles, autográf formában fennmaradt Csontváry-írásokat, valamint gépírásos formában fennmaradtakat.

Én egy harmadik csoportba sorolnám azokat a szövegeket, amelyek Csontváry életében nyomtatásban is megjelentek. Ilyen az ún. *Kis-önéletírás*, mely az 1908-as, a városligeti Iparcsarnokban rendezett kiállításának katalógusában szerepelt, vagy ami megjelent a Világ 1912. január 21-i számában, *A zseni tenyésztéséről*. Továbbá az 1912—13-ban kiadott röpiratai: A május 19-én a Lágymányosi Kelenföldi Polgári Kör nagytermében felolvasott *Energia és művészet. A kultúr ember tévedése; A lángész. Ki lehet és ki nem lehet zseni* (1913 február); Ilyen még *A tekintély; A Pozitívum;* a *Ki festhet csataképet; A túlvilág*... A Nógrádi Lapok és Honti Híradóban a múlt század nyolcvanas éveiben megjelent újságcikkek...

A második csoportba sorolt „gépírásos szövegeket" is pontosítani kell. Az ún. *Nagy-önéletírás* példának okául csak így maradt fenn. De a Csontváry Emlékkönyvben publikált, s annak nyomán több ízben átvett szöveg nem az eredeti, a harmincas években készült gépírásos szöveg alapján került kinyomtatásra, hanem a Gerlóczy által feltehetőleg a hatvanas években átgépeltetett példányból ismert, a címe: *Csontváry írásaiból összeállította Gerlóczy Gedeon*. Ennek bevezető szövege így hangzik: *Csontváry kiadatlan önéletrajza. Az önéletrajzot az elveszett eredetiről régebben készült másolat alapján közlöm. Az önéletrajz egyes részeihez fűzött idézőjeles jegyzetek más kéziratos írásaiból vett kiegészítések. Az „önéletrajz" a közölteken túlmenően is folytatódik, ez a rész azonban már nem önéletrajzi adatokat, hanem Csontváry egyes vallási, filozófiai sth. gondolatait tartalmazza s azért ennek közlését mellőzöm.* Eddig a fülszöveg. Nem tudni egyébként, hogy itt Gerlóczy mely szövegekre gondolt. A régebben, feltehetőleg a harmincas években készült másolat hollétéről egyébként nincs tudomásom. Tímár Árpád azon feltételezését, hogy ez az önéletrajz kompiláció és ennek létrejöttében, azaz a gondolatfoszlányok egyberendezésében, formába öntésében *Lebel Ferenc*nek lehetett nagy szerepe, megerősíti az a számos lábjegyzet, amelyből tizenkilenc vagy úgy kezdődik, hogy *másbol..., más helyen..., más feljegyzés szerint...*, vagy pedig egyszerűen egy másik szövegvariánst közöl. Egyértelműnek látszik, hogy Csontváry nem egy folyamatos szövegezésű önéletrajzot írt a tizes években, hanem a gondolattöredékeket, fogalmazási variánsokat később, talán éppen Lehel Ferenc — de nem az összeállító személye itt a fontos, hanem az, hogy a szöveg nem volt kerek összefüggő egész — szedte lehetséges logikai rendszerbe. Két esetben szerepel a lábjegyzetben az is, hogy a másoló nem tudta elolvasni az eredeti kéziratban kiírt nevet. S akkor még szó sem esett a három évtizeddel korábbi történések hitelességéről, az elhivatás sugallatáról s a naput-kérdést sem érintettük. Az autográf csoportba sorolhatók továbbá a Csontváry-levelek is: *Levelezése Keleti Gusztávval; levele nagybátyjához; levele Harangby Györgyhöz; levelei K. Lippich Elekhez; levele gróf Tisza Istvánnak*...

A Csontváry-krónikából ismert, hogy Gerlóczy az elárvult műteremben talált kosárnyi kéziratot a házmestertől még az árverést megelőzően szerezte meg. Lehel Ferenc mindkét könyvében sokszor idéz ezekből a kézírásos feljegyzésekből, tudjuk Ybl Ervin és Pertorini Rezső is sokat forgatta ezeket a lapokat, melyek a teljes kézirathagyatéknak csupán csak egy részét képezik. Bizonyára korábban sok ezekből a lapokból is elkallódott. Egy nagy részük *Gegesi Kiss Pál* tulajdonába került. Természetesnek tűnik, hogy az örökösökkel az eredeti kéziratok ügyében fel kell venni a kapcsolatot. Más lapra tartozik, hogy *Mezei Ottó* birtokában van egy másolati példány. Ez mindenesetre megnyugtató, így legalább megvan. Ha nem is az eredeti.

A pécsi múzeum Gerlóczy kívánságára 1974. szeptember 30-án vette át tételesen a Magyar Nemzeti Galériában korábban letétként őrzött anyagot: *összesen 182 tételes jegyzék Csontváry Kosztka Tivadarnak a Magyar Nemzeti Galéria Adattárában őrzött írásos dokumentumairól (130 db jegyzetlap, 20 db levél, 2 db újságlap) készült.* A 182 és a 130, illetve a 152 úgy viszonyul egymáshoz, hogy a felsorolás 182 tételt tartalmaz ugyan, ez azonban 152 darabszámot takar, ebből 130 a jegyzetlap.

A Csontváry dokumentumok jegyzéke
1. A tekintély (kétoldalas) éppúgy, mint...
2. azt tudom, hogy (kétoldalas) érzés tudománya
és így tovább a 37. tételig bezárólag.
A 38—39. tételtől kezdődően kétféle számozással találkozhatunk:
38. Így vagyunk (kétoldalas) életnek
39. elbitette a kultúr (kétoldalas) ezt a chaost.
E kettő összevonva (tintával egy számmal, a 38-assal van megjelölve, mivel két kétrészes, tk. tehát négyoldalas füzetlapról van szó, a tintával írt szám egyben az összefüggő darabszámot is jelenti. (Így jön ki a 180 tétel = 152 darab). Ennek megfelelően van esetenként a/ b/ c/ d/ megjelölés is a lapszám mellett. A jegyzékben szereplő tintával írt szám jelöli egyébként az egyes lapokat. A középkori kódexek bevált szokása szerint a kezdő és zárszó is szerepel a jegyzéken, az azonosítás egyértelművé tétele érdekében.

Minden egyes lap savmentes papírok közé van téve, zárt szekrényben elhelyezve. Valamennyi lapról eredeti nagyságú fotómásolat készült, egy példány a JPM Művészettörténeti Osztály Adattárában, egy pedig az MTA Adattárában van elhelyezve. A kézirat egyes radírozott, átírt, átfogalmazott lapjai nehezen értelmezhetők. A teljes szöveg gépelése egyébként teammunkában háromnegyed évet vett igénybe. Az anyagot kiadásra előkészítettük.

Évekkel ezelőtt a Soros Alapítvány anyagi támogatása reményében Németh Lajos és Szabó Júlia ajánlásával pályáztam, a válasz ilyeténképpen volt elutasító: *Szakemberek véleménye szerint erre nincs szakmai igény!* A közelmúltban a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Képzőművészeti Főosztályára nyújtottam be — nyomdai árajánlatokkal — pályázatot, szóbeli felkérésre. Az anyagi fedezet biztosítása, úgy tudom, folyamatban van.

Két rövid megjegyzés. Csakugyan nagyon nehezen olvasható a szöveg, s jóllehet, számomra elérhető közelségben van az eredeti kézirat, mégis inkább a kópiát használom. Ezt műtárgyvédelmi előírásokon túlmenően az is indokolja, hogy sok esetben a fotó jobban olvasható, könnyebben kezelhető. Persze lupé és fantázia nélkül ez nem megy. Mellékesen szemüveget kellett cserélnem, ez alatt a fél év alatt egy diptriát romlott a szemem. A kópia, ha nehezen is, de olvasható, bizonyítja ezt Szabó Júliának, a Csontváry-katalógus számára írt dolgozata, melyben számos, eddig publikálatlan, Csontváry Adattárban őrzött szövegrészre történik hivatkozás. Húsz év alatt egyébként nagyon gyér volt a szakmai érdeklődés a Csontváry-kéziratok irányában, inkább kívülállók mutattak érdeklődést. Most, hogy felgyorsultak az események, szükség volna a kritikai kiadásra. Fentik okok miatt azonban ez még odébb van. Hogy védettséget élvez-e a kézirat, ezt nem tudom. De most, hogy már átrágtam magam a kásahegyen, talán ez jelenthet némi helyzeti előnyt. A kiadásig mindenesetre szeretnék élni vele. De ha nincs rá igény, lehet prédára vetni. Több hozzáfűzni valóm nincs is az ügyhöz. Provokatív, Csontváry-ügyet fabrikáló filippikákhoz nincs érdemi hozzászólásom.

Befejezésül idézem Németh Lajost: Igazat kell adni Pilinszky Jánosnak, aki Csontváry jegyzeteit olvasgatván megállapította: „Csontváry zseniális festő volt — de emberi egyénisége nem olyan mély, mint a hasonló megszállottsággal s ugyancsak az elmebaj határán alkotó Van Goghé. Írásai se érnek fel Van Gogh leveleivel... Önéletrajzát olvasva, mélységes hitem, hogy ekkortól már csak egyetlen nyelvet beszél: a festészetét".

Kedves Főszerkesztő Uram! Szeretném, ha módot adnál a helyzetet némileg tisztázó levelem közrebocsájtására.

Barátsággal: Romváry Ferenc

Csontváry

Magyar Szemle 1993/1.

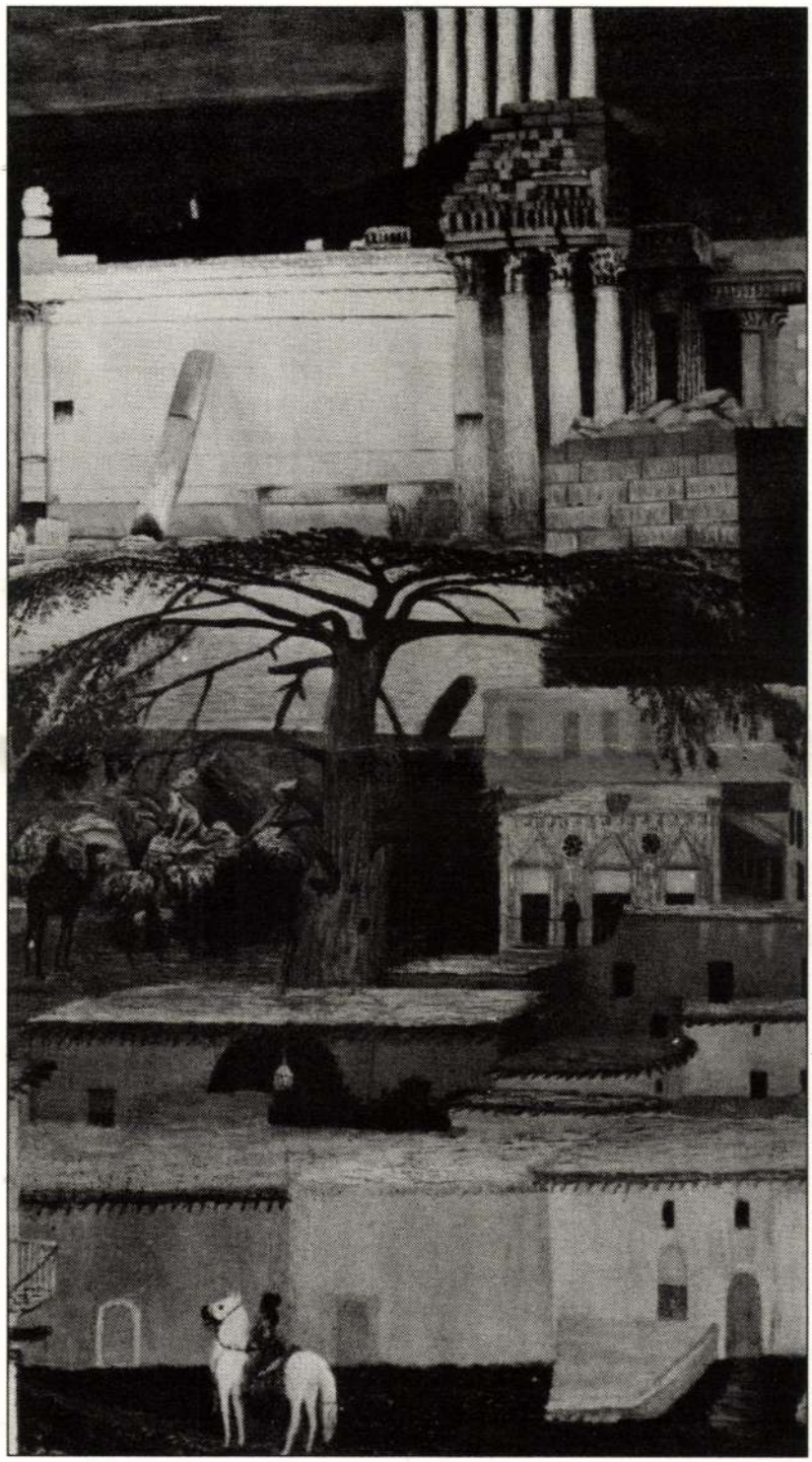

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR: BAALBEK — RÉSZLET

*AZ EGYEDI ÉS AZ UNIVERZÁLIS CSONTVÁRY MŰVÉSZETÉBEN**

A NÉMETH LAJOS EMLÉKÉRE RENDEZETT CSONTVÁRY-KONFERENCIA a huszadik század eleji és végi magyar kultúra két kiemelkedő egyéniségének kapcsolatára irányítja figyelmünket. Csontváry központi helyet foglalt el Németh Lajos munkásságában. Könyvei, tanulmányai, előadásai, recenziói és hozzászólásai nemcsak mennyiségükben, de jelentőségükben is számottevőek a művésszel foglalkozó szakirodalomban. Kérdésfeltevéseinek széles íve és mélysége, kutatói eredményeinek gazdagsága és következetessége bevezette Csontváryt a modern nyugati művészet tudatkörébe, s jelentőségéhez méltó helyet jelölt ki számára az egyetemes művészettörténetben. Ő volt az első, aki Csontváry elmeállapotát és művészetének formai és tartalmi egységét dialektikus összefüggésükben magyarázta. Ő hívta fel a figyelmet Csontváry motívum-keresésének és festői kifejezésmódjának a tizenkilencedik századi naturalista esztétikával és a századforduló szimbolista élet- és művészetszemléletével kapcsolatos gyökereire. Ő inspirálta a motívumok korabeli fényképekkel való összehasonlítását és ikonográfiai kutatását. Ő vázolta fel Csontváry művészetének fejlődéstörténetét, s ő határozta meg tudományos igénnyel Csontváry helyét a magyar és az egyetemes művészettörténetben. Németh Lajostól ered ennek a rövid előadásnak az alapvető hipotézise is, hogy az egyedi és általános dialektikája Csontváry művészetének kulcsa. E tétel kortörténeti jelentőségét a szubjektum egyetemes érvényének elismerésével illusztrálhatjuk.

Egyik, 1888. október közepén Arles-ból Theóhoz írt levele szerint, VAN GOGH attól tartott, hogy egyre rosszabbodó elmeállapota miatt, HUGO VAN DER GOES-ként fel kell hagynia a művészettel. Félelme azért volt alaptalan, mert az ő korára már megváltoztak a művészeti alkotómunka gazdasági, társadalmi és kulturális feltételei. A tizenötödik századi brugge-i ikonográfiai konvenciók és céhszabályzatok, amelyek nemcsak részletesen meghatározták a megbízó és a művész kapcsolatát, hanem kiterjedtek a társadalom morális értékrendjére és a művészek életére, az elmebaj küszöbén még megtörték Hugo van der Goes művészi és társadalmi egzisztenciáját, és csak a kolostorba vonulás lehetőségét hagyták meg számára. CÉZANNE művészetének egyetemes jelentőségéről írva MEIER SHAPIRO vi-

* Elhangzott az ELTE Művészettörténeti Tanszéke által Németh Lajos emlékére rendezett Csontváry-konferencián, 1992. október 22-én (részlet).

szont meggyőzően bizonyította, hogy a 19. század végén, a polgári liberalizmus korában, a művész és a társadalom elidegenedése ellenére is, paradoxonként, az egyéni szabadság általános koncepciójának társadalmi elfogadása biztosította a művész egyéni mondanivalójának és kifejezésmódjának univerzalitását. Csontváry naiv egyéniségének és művészete egyetemességének összefüggését is csak ebben a kontextusban lehet megérteni.

NÉMETH LAJOS MÁR AZ 1970-ES ÉVEK KÖZEPÉN FELISMERTE, hogy Csontváry a Ferenc József-i polgári liberalizmus és a nietzschei világszemlélet korának gyermeke. Ne felejtsük el, hogy a Japán Kávéház művészasztalának volt rendszeres látogatója. Művészeti felfedezéseit táviratilag, elsősorban asztaltársaságának jelentette. Maga a tény, hogy a művészeti és politikai élet előkelőségeihez írt leveleit és táviratait iktatták és leltározták, hogy cikkeit és leveleit országos napilapokban publikálták, szokatlan nagyságú vászonrendeléseit a szövőgyárak elfogadták, s hogy különleges kiállításaihoz Budapesten, Párizsban és Berlinben helyiséget kapott, mutatja Csontváry proverbiális magányának szubjektív és metaforikus voltát. Ha mániákusként is, de Csontváry ismert volt művészeti körökben. Ő maga is a művészet múltjához és jelenéhez hasonlította mérte művészi attitűdjét és műveit. Mielőtt megkezdte a nagy motívum utáni közel-keleti kutatóútját, bejárta Európa valamennyi híres múzeumát, hogy a tapasztalati megismerés presztízsével mondhassa: túlszárnyalta RAFFAELIÓT, RUBENST és a korabeli művészettörténet értékrendszerének utánuk következő nagyjait. MUNKÁCSY és RIPPL-RÓNAI példáján okulva azt is tisztán látta, hogy a modern korban csak Párizson át vezet a siker útja. Ezért rendezte meg 1907-ben párizsi kiállítását.

A Csontváry-szakirodalom egészét tekintve csak néhány metodológiai kérdést illetően lehet hiányérzetünk. Elsősorban amiatt, hogy konkrét formai megoldások részletes képi analízisével, a stílushatások kérdésével a szakirodalom csak általánosan foglalkozik. Másodsorban amiatt, hogy a felderített és közölt irodalmi és képi forrásanyagot a szakirodalom nem használja összehasonlító módon, az ikonográfiai elemzés és az ikonológiai interpretálás szerves részeként. Harmadsorban, hogy Csontváry művészetének sokszor említett széles témakörét a szakirodalom nem tanulmányozza a generikus műfaj-fejlődés szempontjából. S végül, negyedsorban, hogy a szakirodalom, a Csontváry után maradt írott forrásokra épülő képtartalom-magyarázatokban eltekint az írott források történeti sajátosságaitól. A jelen előadás a hiányolt szempontokat és metódusokat kívánja röviden és vázlatosan, a teljesség igénye nélkül alkalmazni, hogy általuk a „magányos" Csontváryt kortársaihoz és a művészettörténet nagy folyamába visszavezesse.

Az európai művészetben a műfaj-kutatás tudja legtisztábban kimutatni a művészeti alkotás tradicionális és innovatív vonásait, kora társadalmával és kultúrájával való kapcsolatait. A Csontváry-nak tulajdonított két korai festmény, az általában 1900-ra datált

Önarckép és a körülbelül egyidejű *Madonnafestő* mutatja, hogy már művészete kezdetén érdekelte a művészi magatartás és alkotómunka problémája ill. képi megfogalmazása. A művészettörténetben ez a képtípus visszavezethető a *Lukács Evangélista festi Nagyasszonyunkat* kora-középkori egyházi ábráihoz, amelyek a XV. század késő gótikus és korareneszánsz művészetében fokozatosan világi megfogalmazást nyertek. Ebből alakult ki a XVI. és XVII. században, SOPHONISBA ANGUISCOLA művészetében az önálló, műteremben dolgozó festő önarcképének típusa és a műtermében dolgozó művész életképszerű ábrázolása, mint például VERMEER és VELAZQUEZ esetében; mindkét típusnál gyakran allegórikus jelentéssel. Amíg Csontváry Madonnafestője a „Lukács Evangélista" ikonográfiai típusára megy vissza, és ezáltal mutatja a képtípus eredetével való kapcsolatát, az Önarckép már a „művész a műteremben" világi típusával hasonlítható össze. HENRY O'NEAL 1857-ben festett *Önarcképe*, amely *Paintin con Amore* címmel volt kiállítva, ennek a típusnak akadémikus megfogalmazása. A festő mint a kép előtt álló nézők reprezentánsa szemléli a modellt, ki a Természetet (Natura) személyesíti meg, s közben dolgozik a művön, amely téri elhelyezésével és ikonográfiai eszközökkel szintén a néző számára van megjelenítve. FANTIN LATOUR 1870-ben festett *Atelier Batignolla*, vagy *Manet tiszteletére* című műveiből már kiszorult a Természet és Művészet jelképszerű ábrázolása. A téma az „alkotó mester barátai körében". Melléktémaként jelenik itt meg MANET művészetének két legfontosabb forrása: Pallasz Athéné szobra utal az európai klasszikus tradícióra, és mellette a kínai gyömbértégely mutat a Távol-Kelet izgató hatására. Csak a művészeknek és a művészetnek van helye ebben az ablaktalan műteremben, csak a háttér falán a képszerűen keretezett tükör utal a kép előtti valóságos térben álló néző realitására. (Érdemes megjegyezni, hogy Csontváry korai Önarcképével ellentétben, az idős HOLLÓSY SIMON 1915-ben festett *Önarcképe* kívül esik e képtípus fejlődéstörténetén.)

CSONTVÁRY ÖNARCKÉPÉNEK STÍLUSÁT az 1880-as és 90-es évek posztimpresszionizmusával köti általánosan össze a szakirodalom nagy része. Cézanne 1885 körüli és Van Gogh 1887-88 közötti *Önarcképével* összevetve Csontváryét, nemcsak a stílusbeli hasonlóságról szólhatunk konkrétan és részletesen, de az összehasonlító művészettörténet módszerének megfelelően Csontváry Önarcképének posztimpresszionista ikonográfiai jellegéről és egyben a képtípus fejlődésében elfoglalt helyéről is. Csontváry a szintézis erejével hozza össze a nézőt, a művészetet és a műtermen kívüli természet világát. Cézanne-nal ellentétben, de Van Gogh-nál jobban, Csontváry palettája síkjával és ecsetjei irányával bevezeti a nézőt a képtér közepébe, majd az állványon álló mű síkján keresztül az ablakon át látható világgal hozza összeköttetésbe. Ugyanakkor a tény, hogy Csontváry, Cézanne-hoz és Van Gogh-hoz hasonlóan, balkézzel dolgozik a képen, azt mutatja, hogy tükörből festette magát és műtermét. Ez az alapvető valóságigény eltűnik az absztrakció korai művészeivel. GAUGUIN 1890-es évek végén készült, úgynevezett ma-

gyar-kucsmás *Önarcképe* mutatja, hogy emlékezetén kívül fotográfiát is használt. Ez a visszatérés a tradicionális — vázlat és emlékezet alapján álló — portréművészethez jellemzi a következő generáció műveit, mint például PICASSO 1906-ban festett *Önarcképét*. Érdekes, hogy ennek a portrénak korabeli párját, GERTRUD STEIN emlékezetből befejezett portréját RAFFAELLO *Donna Gravida arcképével* hozta kapcsolatba a kortárs műkritika (ROGER FRY, „The New Movement in Art in its Relation to Life", Burlington Magazine, XXXI, 1917. 163). Csontváry késői, töredékszerű *Önarckép*-rajza is ezt az ikonográfiai irányt képviseli.

Úgy tűnik föl, hogy a művész és a műfajok dialógusában ragadható meg legjobban Csontváry művészetének karaktere. Az 1900-as évek művei spontán természetességgel tartoznak a korabeli művészet műfaji kategóriáiba. A századforduló szimbolizmusának és koraexpresszionista művészetének panteizmusa jellemzi a *Jajcei Vízesés* és a *Nagy Tarpatak a Tátrában* c. műveit, amelyekben a természeti motívumok: a zuhogó víz és a lángszerűen magasba szökő hegycsúcsok mintha csak a természet organikus életének lennének részei.

MÁSODSORBAN: A TÁJBA KOMPONÁLT ÉLETKÉPEK, mint például az 1904-ben festett *Sétakocsizás Újholdnál Athénban*, a korábbinál komplikáltabb szimbolizmust használnak. Ezt főleg a FERENCZY KÁROLY által két évvel korábban festett *Márciusi este* című képpel való összehasonlítás tudja megmutatni. Ferenczy lírai naturalizmussal ábrázolt téma-, hangulat- és motívumvilágát Csontváry a szimbolista romantika módján felfokozza. Mintha csak BÖCKLIN szemével hangsúlyozta volna a fény és homály, az ügető kocsizókkal jelzett idő és az Akropolisz romjaival jelzett örökkévalóság ellentétét. Harmadsorban: monumentális városképeivel, főleg *A taorminai görög színház romjai* és a *Baalbeck* címűekkel megtalálta az ambícióinak legjobban megfelelő képtípust. Ennek ikonográfiai hagyománya a CLAUDE LORRAINE-féle mitológiai tájképhez vezethető vissza. A mitológiai tájképek az úgynevezett *liber veritas* rajzokra, a szabad természetben, a motívum előtt készült tanulmányokra épültek, de mélyebb, szimbolikus értelmet nyertek a nagyméretű, végső kompozícióban. A topográfikus részlet gigantikus toposszá változott; ősi mítoszok és emberfeletti jelentések kifejezése lett. Ebből fejlődött a XVIII. század során a topográfikus, s később a *romantique pittoresque* (pittoresco) táj- és városképe. S ehhez kapcsolható a XIX. században népszerűvé vált hatalmas panorámák műfaja is. Valószínűleg itt kell keresnünk Csontváry motívumkeresésének és látomásszerű, hatalmas vásznainak gyökereit. A panorámák monumentális méretűek voltak, hogy megfelelő valóságélményt nyújtsanak. Témáik ikonográfiai jellegét a motívum szimbolikus asszociációi határozták meg. Látogatottságuk széleskörűsége páratlan volt. Bár nem valószínű, hogy Csontváry látta angliai útján FREDERICK CATHERWOOD 1833-ban készült és 1844-ben a londoni Leicester Square-en kiállított *Panorama of the Ruins of the Temple of Baalbeck* című művét, amelyet már az első hetekben több ezren látogattak, de egy arról készült feliratos rézkarc évtizedeken át kapható volt, s ezt esetleg ismerte. Ennek első

szekciója vizuálisan közelebb áll Csontváry képéhez, mint a századfordulós helyszíni fotográfia, amit összehasonlító anyagként kezel a szakirodalom.

Általában Csontváry Baalbekjének ikonológiai tartalmát a művész későbbi, az 1910-es évekből származó írásai alapján interpretálják a szakirodalomban, mintha a kép a művész romantikus patriotizmusának és mítoszteremtő erejének lenne a monumentuma. Mi itt az általánosan emberi tartalmat, az egyedi épületek történeti változatai ellenére is a városkép egységének hangsúlyozottságát tartjuk fontosnak. Csontváry még javított is a motívum optikai képén azáltal, hogy a Nap Templomának és az úgynevezett Kisebb Templomnak romjait a posztimpresszionizmus szellemében vizuálisan összevonta.

NOSZLOPY GYÖRGY
University of Central England
Birmingham

Illusztrációk: a címlapon, valamint a 26., 41., 47., 62., 69. és 86. oldalon. (A reprodukciókat SZEPSY SZŰCS LEVENTE *készítette.)*

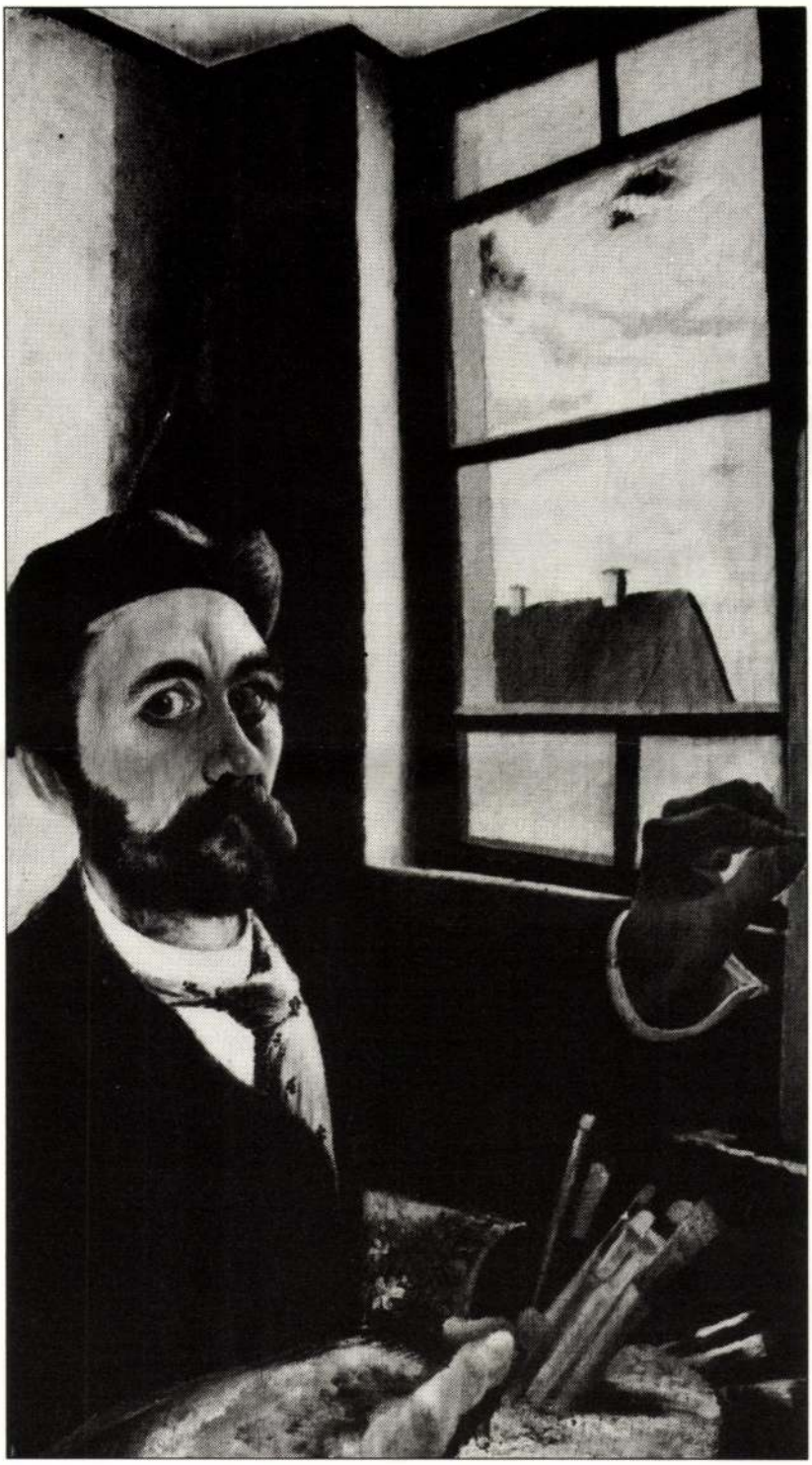

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR: ÖNARCKÉP — RÉSZLET

*A HALÁLÉLMÉNY**

A LÉLEKTAN NEM FOGLALKOZOTT ELEGET A HALÁLLAL. Milyen kevés a szakirodalma a sok komoly, gondosan lábjegyzetelt tanulmányhoz képest, amelyet az élet haszontalanságairól írtak! Pedig a halál vizsgálata a lélek tanulmányozása révén kétségtelenül a lélektan legelső feladatai közé tartozik. De a lélektan nem tudja méltón vállalni ezt a feladatot mindaddig, amíg meg nem szabadul kisebbségi komplexusától azokhoz a tudományágakhoz képest, amelyek, gondolkodási modelljeik folytán, ettől a vizsgálattól tartózkodnak. Ha a lélektan a pszichoterápiából indulna ki, ezáltal magát a pszichét vonva figyelme középpontjába, kénytelen volna a halál kérdésével nézni szembe a megannyi más téma előtt, amely annyi tudományos tehetséget köt le.

Vajon az akadémikus lélektan a halál témáját pusztán tudományos okokból kerüli meg, csupán azért, mert a halál nem lehet empirikus vizsgálat tárgya? Az alvást, a halál szimbolikus hasonmását éppúgy elhanyagolja a modern lélektan. Amint WEBB mutatja ki, az alvásról (és az álmodásról) szóló tanulmányok ritkák a másirányú kutatásokhoz képest. Nem lehetséges-e, hogy az akadémikus lélektan viszonylagos közönye az álmodás, alvás és a haldoklás iránt nem egyéb, mint újabb bizonyítéka annak, hogy elhagyta a lélek, és hogy retteg a haláltól?

A teológia mindig tudta, hogy a halál a lélek legelsőbb ügye. A vallás bizonyos értelemben a halálnak szentelte magát, szentségeivel és temetési rítusaival, a végső dolgokról való elmélkedésével, Menny- és Pokol-ábrázolásaival. De magát a halált mégis alig kutatja a teológia. A hittételeket rögzíti a kánon. A papság tekintélye erejét olyan kánonokból meríti, amelyek kimunkált álláspontot képviselnek a halál tekintetében. Ez az álláspont különbözhet vallásonként, de megléte vitathatatlan. A teológus tudja, mint vélekedjék a halálról. Szentírás, hagyomány és hivatás magyarázza neki meg, hogy miért van halál, és hogy mit várnak el tőle rávonatkozólag. A teológus lélektanának és tekintélyének horgonya a halál utáni élet tana. A teológia bizonyítékai a lélek létezéséről oly szorosan kötődnek a halál kánonjaihoz — a halhatatlanság, a bűn, a feltámadás, az utolsó ítélet kánonjaihoz — hogy az elfogulatlan vizsgálódás magát a teológiai lélektan alapjait vonná kétségbe. A teológiai álláspont, ne feled-

* A fenti esszé a szerző Suicide and the Soul (Az öngyilkosság és a lélek) című könyvének negyedik fejezete. *(London és New York, 1964. Új kiadás, Dallas, 1976 és 1983.)*

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar

HUBAY MIKLÓS

Ujhold 1973/4.

CÉDRUSOK AZ ÁRVERÉSEN

Álmok egy filmről

1. Előszó (1967.)

(MÉG OPTIMISTÁN, BÍZVA BENNE, HOGY MEGVALÓSUL A FILM.)

Vannak filmek, amelyeknek meghatározott színterük van. Egy bizonyos táj, valamilyen hegység, vagy a tenger...

Ennek a filmnek a színtere egy festett világ: Csontváry vásznai. Mégpedig létezésüknek abban a kritikus, életveszélyes pillanatában, amelyben – az őket rejtegető festő halála után – először látta őket emberi szem. A film egyik feladata, hogy ezt a pillanatot újjáteremtve *szűz* látványként tárja fel a képeket. A film másik feladata az lesz, hogy a képeket ne mint képeket mutassa, hanem mint egy világot, amely itt – mint mondtuk – a cselekmény színteréül szolgál.

Ez a világ különben, a képek világa, egyáltalán nem holmi dekorációs szerepet tölt be a filmben. Bár gyönyörködtető látványnak sem utolsó. Ez a festett világ *főszereplője* a filmnek. Az ő léte vagy nem léte lesz a film története. Ez a világ ugyanis majdnem elsüllyedt a semmibe, Atlantiszként – mielőtt felfedezték volna. Az történt ugyanis, hogy a festő halála után a hagyatékot a család elárvereztette, s ezen az árverésen nem a műgyűjtők és műkereskedők jelentek meg, hanem vásárcsarnoki zöldségkereskedők, akik a hatalmas vásznakat kinézték maguknak takaró ponyvának, krumpliszállítmányaikhoz.

Szerencsére akadt egy ember, egy fiatalember, akinek volt szeme, hite, akarata, szinte eszelős elsztántsága, hogy megmentse a pusztulástól a vásznakat, amelyeket – legalábbis, mint festményeket – akkor még mindenki teljesen értékteleneknek vélt.

A leírt történetben igyekeztem nyomról nyomra követni a csatát, amelyet az a fiatalember vívott a képek megmentéséért (azt hiszem a nemzet és az emberiség szempontjából felért a tette Eger védelmével), követtem a valóságot már csak azért is, mert annál hitelesebbet és megrázóbbat kitalálni aligha tudtam volna. Csupán a *részletek* mások. Már csak azért is, hogy a történetnek a valósághoz való túlságos tapadása ne okozzon feszélyező érzést annak az egykori fiatalembernek, aki ma is közöttünk él és aki – mint eddig is tette – háttérben kíván maradni.

Az időpont, amelyben az árverés történt, maga is történelmi. Az első világháború után, elvesztett forradalmaink után, amikor a remények is elvesztek... Csontváry vásznai egy ilyen időpontban *üzenetet is* hordoztak.

Így, aztán nem csupán leendő múzeumi értékek veszendőségéről és megmentéséről van szó, hanem annak az üzenetnek a sorsáról is, amely a háromezer éves cédrusok, Akropoliszok és Siratófalak látomásaival a nagyság és életerő kozmikus képeit közvetítette.

Hová?

A legszürkébb, legnyomorúságosabb városba –

mert a formák és a színterek robusztus világa mellett ott van a másik színtér is – Budapest, 1919 novemberében.

E két színtér kontrasztja a film egyik alapja lehet.

2. Előszó (1973.)

(MÁR REZIGNÁLTAN, A FILMRE VITEL REMÉNYE NÉLKÜL.)

Amikor a világháború kitört, Csontváryban felmerült a gondolat, hogy az ő óriás vásznait ki kéne függeszteni a Keleti pályaudvar csarnokában; elképzelte, hogy a frontra induló katonák számára micsoda lélekemelő búcsú lehetne ez: látni a Taorminát, a Baalbeket, a Panaszfalat, a Mária kútját... Hogy halálba indulnak, az csak fogékonyabbá tenné őket a szépségre. Ez volna a randevúja egy nép fiatalságának az ő művészetével.

A film is felér, gondoltam én, egy általános mozgósítással. A technikailag oly fejlett színes film az egész földön szétvihetné a hírét Csontváry művészetének.

Sajnos, akik a filmek jövedelmezőségét előre kikalkulálják, kevéssé voltak informálva arról, hogy tíz évvel ezelőtt a Szépművészeti Múzeum előtt hosszabb sorokban álltak az emberek, hogy Csontváryt látni bejuthassanak, mint mostanában akár a Lila ákácért is a mozik előtt; s talán azt is elmulasztották számításba venni, hogy a Csontváry-vásznak értékét, mely máris csak milliókban fejezhető ki (milyen valutában tetszik?) egy film sikere, még egy csupán művészi siker is, megsokszorozhatja. S ha nem adják-veszik őket, akkor is a nemzeti vagyon részei ezek.

Ha egy ismert külföldi filmet nem veszünk át, azt szóvá lehet tenni – szóvá is teszik. Holott a kár, hogy a külföldi filmet nem láthatjuk, csak a miénk. A film maga megszületett, megvan, és a sorsát vajmi kevéssé érinti az, hogy *Ugocsa non coronat.* Az a megsemmisítő, ha ugyanez az esztétikai vagy üzleti vétó azt sepri le az asztalról, még forgatókönyv formájában, ami itt bennünk épült fel, magyarokban, és filmre kívánkoznék.

A meg nem valósított forgatókönyv igaza úgy eltemetődik, mint egy néma ember álma. Mégis meg akarom menteni ezt az álmot egy Csontváry-filmről. Jobb időkre.

Amikor talán egészen más koncepcióban, de mégiscsak felragyognak majd a Csontváry-vásznak egy filmen...

Ezt a forgatókönyvet, inkább mint bármelyiket eddig, megpróbáltam minél inkább színekben és terekben, mozgásban és zenében végiggondolni. Mivel kamera elé nem kerülhetett, itt most visszaterelgetem olvasható formába, vissza a régi jó Gutenberg galaktikába.

Nagyszerű technikai kultúrájú századunkban a betű az igazi Biblia Pauperum.

A film címe elé

Csontváry önarcképe néz szembe velünk. Elöl a palettán, hátul az ablakban kék színek. S közöttük, a kép közepén még kétszer ugyanez a kék – a festő két szemében. Áthatő, figyelmes magabiztos tekintet...

Domokos hangját halljuk közben. A festő naplóját olvassa. Ezzel kezdődik az emlékezés arra az emberre, akit talán senki nem is látott: – „Én Csontváry Kosztka Tivadar, ki a világ megújhodásáért ifjúságomról lemondottam, amikor a láthatatlan Szellem meghívását elfogadtam, holott rendes polgári foglalkozásom volt, kényelemben és bőségben volt részem..."

– S mi lett vele? – kérdezi egy hang, amely akár a miénk is lehetne.

– Éhenhalt. Azt mondják...

A kép lassan elhomályosodik.

– Ismerte?

– Soha nem láttam...

A Magányos cédrus: a föld végső, megfeszített erői törnek fel, éles, szöges karmokkal és lágy zenével ebbe az azúr magasságba.

– „Olyan voltam, mint a kis mag, amikor földbe kerül, ki törődik vele, miképpen él a föld alatt, s fejlődik-e tovább? Ki törődött velem, amikor azon tűnődtem, hogyan és hol kezdjem? De mikor a fa már koronával bontakozik, akad bámulója bőven..."

Csend, majd hirtelen bevágással kezdődik az erőteljes, észvesztő dobszóló, a világháború végén Európában feltűnő első jazz-zenészek komor és vadul fájdalmas stílusában.

München 1919

Most, a cím után, a film egy megtévesztő képsorral indul. Egyelőre még nyoma sincs sem a 19-es Budapestnek, sem a Csontváry-képeknek.

Münchenben vagyunk, egy híres műgyűjtő palotájában, ahol a művészet a színes gazdagság és a muzeális érték szinonimája.

Ez a bevezető müncheni képsor is kontrasztként szolgál ahhoz, ami majd következik. Pesthez, azaz a szürke szegénységhez, és Csontváryhoz, azaz a... mondjuk talán így: az anyatermészet friss üzenetéhez. Úgy is mondhatnánk, hogy a muzeális művészet után jön majd az élő.

Itt, ezekben a termekben nem számított, hogy odakint mi van – milyen idő, milyen élet, miféle történelem.

A függönyök mindenütt leeresztve, kandeláberek és sokágú gyertyatartók rengeteg gyertyái világítottak. Itt-ott égett egy kínai lámpa vagy római kori bronzmécses... A kínai lámpa mögött persze kínai selyemfestmény, a római kori mécses pedig egy császárkori portrét világít meg, amelynek színes kövekből berakott szeme különleges intenzitással villog elő a fehér márványarcból. A házigazda a galérián fogadta vendégeit. Fáklyás fiatalemberek sora vezetett fel hozzá. Szinte valószínűtlen, hogy valaki a maga erejéből juthasson ilyen gazdagsághoz s nem a nemzedékeken át tartó gyűjtőmunka eredményeképpen. A müncheniek őrült Lajos királyuk óta nem láthattak ekkora gazdagságot, de ez a palota ízlésben messze fölülmúlja a Wittelsbachokét. És még másban is. Európában, ahol egyre-másra hullanak a trónról az uralkodók, ennek a palotának a pompáján nem érzik, hogy elfújja valami forradalmi szélvihar. Mintha csakugyan ő volna – ott fent a lépcsőn – a nagy pápák és mecénás fejedelmek utolsó és megingathatatlan utóda. Egyetlen a maga nemében. Nincs is kivel versenyeznie, hacsak sajátmagával nem. Persze, az ilyesmi szokott lenni a legőrjöngőbb verseny. Fogadónapjain újabb és újabb meglepetésekkel szolgál vendégeinek. Ma a ruhákkal.

Nemcsak a házigazda, hanem a vendégek is mintha egykorúak volnának a kiállított műkincsekkel. A bejáratnál az inasok mindenkire ráterítettek valami reneszánsz köpenyt vagy püspöki pluviálét. A házigazda ruhagyűjteményének legszebb darabjai kint lógnak az előszobában, s válogatni is lehet köztük. Jelmezbál, álarc nélkül. A bennfentesek tudják, hogy mindez nemcsak játék, hanem üzlet is. Minden fogadáson ott van az a vevő, akit a házigazda elkápráztatni óhajt. Most egy fiatal harminc év körüli amerikai hölgy a díszvendég. Itt a kiéhezett Európában még ritkák a tengerentúli vevők, pedig most a legérdemesebb vásárolni.

Az amerikai nő tudja értékelni ezt a parádét:

– Ezt imádom Európában. Egy múzeum!

A házigazda, ahogy ezt a dicséretet elhárítja, azt is jelzi, hogy kevésnek tartja:

– Ez nekem nem múzeum, hanem az otthonom.

– Ezzel azt akarja mondani, hogy nem is tud megválni attól, ami itt látható? Semmitől?

– A szívem megszakad, de megválok tőlük, ha megadják az árát... Hogyha valamit megkívánna...

De maga vált hangot, mert nem akarja túlzottabb nyilatkozatra bírni a látogatóját.

– ...én nem titkolom, hogy műkereskedő vagyok. Így, háború végefelé, talán már háború után, a műkereskedelem éppen olyan életmentő jelentőségű, mint a Vöröskereszt.

Most ért oda vendégével egy velencei kolorittal elénk táruló hatalmas kép elé.

– ...csakhogy mi műkereskedők szentek életét mentjük. Ezzel a képpel egy szent szűzét. Nézze, ezt a Tizian-szőkeségű Szent Katalint! Valami Velence fölötti templomból lopta egy osztrák katonatiszt.

– Szerencse, hogy épségben ideért. Biztos félt útközben szegényke.

– Egy ilyen szűz!... Odakötve a nyereg mögé, át a Dolomitokon.

– Sikongott?

– Halkan. De én meghallottam.

Kicsit nevetnek ezen.

– Látszik rajta, hogy itt magánál most már jól érzi magát.

– Remélem... mint a császárkori portré is, mint ez a gótikus szentségtartó. Itt már nem kell félniök, hogy a menekülő rendfőnök örökre elássa őket a kolostorkertben, vagy hogy részeg katonák céltáblának használják, vagy hogy padlásra kerülnek és rájuk ég a ház...

– Borzasztó...

– A háborúval a katonák mozgósításával kezdődik és a műkincsek mozgósításával fejeződik be.

Egy tükör elé értek, a fiatalasszony itt megállt, forgolódott, hogy lássa hogy áll rajta a hímzett palást. Egy lakáj már oda is jött, hogy jobban megvilágítsa.

– Mit gondol, ez a palást is jól érzi magát az én vállamon?

– Utoljára egy Gonzaga hercegnő viselte, ha jól emlékszem. Szép Fülöp koronázásán.

Ez lenyűgözően hangzik. Ezekután most már megkérdezheti az amerikai hölgy a palást árát. A tükörből visszanézve a műkereskedőre, kérdezi is: – Mibe kerül?

A nagyszalonban. Első pillanatban a virginiált látjuk, s mellette a fiatalembert, aki játszik rajta. Valami régi olasz szerző zenedarabja, már a végefelé tart.

Aztán az egész termet látjuk. Körben a falakon képek. A legjelesebbek. Felismerhetünk köztük egy Bűnbánó Magdolnát, esetleg még másokat is. (A jelenleg Budapesten levő Greco-képek ezek, hiszen onnan kerültek hozzánk, Nemes Marcell müncheni gyűjteményéből, az ő ajándékaképpen. Ezt nem árt mindaddig hangsúlyozni és ismételni, amíg a Szépművészeti Múzeumban vissza nem szerelik rájuk azokat a kis rézlapocskákat, amelyeken a donátor neve illendően fel van tüntetve.)

A terem közepén egy kisebb társaság ül. Közepén a házigazda, az amerikai hölgyvendéggel. A hölgy másik oldalán Ruprecht, bajor trónörökös.

– A zenetörténet legelső virginálja. S aki játszik rajta, az is kitűnő muzsikus... lesz. Jegyezze meg a nevét: Bruno Walter.

– Itt az az elv, hogy mindenből mindig a legjobbat.

– A vendégekből is, fenség.

A zene végetér. A vendégek tapsolnak. Bruno Walter feláll. Meghajol. A ház gyakorlott inasai tökéletes rendezéssel és koreográfiával már hoznak is egy letakart képet.

– Igazítsátok rá a fényt!

A takarót leveszik. Nagy csend.

A rendkívüli csendet a kép parancsolja, amelyet a két inas mozdulatlanul tart.

Egy hollandi domború tükör mint egy bazedovos Isten-szem, a kép felé fordul és fénybe borítja. Mindenki mozdulatlanul ül tovább. A képet nézik. Néha felszakad egy-egy mély sóhajtás, aztán megint csend lesz. Mint amikor az orvos a szívet hallgatja, és azt mondja: „sóhajtani – most igen – most nem"...

A házigazda szétnéz, van-e ellenvélemény?

Nincs. Legfeljebb szótlan ámulatban kezd inogni egy-egy fej. Elragadtatva a látványtól.

– Hozzátok közelebb!

Addig hozzák szembe a képet, amíg az betölti az egész látóteret.

– Most megkérem ifjú honfitársamat, aki szerencsénkre itt végzi tanulmányait az építész-mérnöki karon, mondjon pár szót erről a képről.

Egy pillanatra feltűnik – ahogy a vendégek sorából feláll – a film fiatal hősének az arca.

A fejjel lefelé zuhanó és zuhanásában mintegy súlytalanná váló ember, köpenye szárnyakká válik, maga meg szinte lobogó lánggá... odalent a kép aljában, felfelé meredő arcokkal e látomás közönsége, s egy apró kis barátcsuhás fiú, amint térdenállva imádkozik.

Domokos hangját halljuk közben: – San Vicente csodája. Egyik csodája. Mert amerre járt, folyton csodát csinált, gyerekkora óta. Úgy, hogy el kellett tiltani őt a csodatevéstől, mint más gyereket a játéktól. Megszűntek körülötte a természeti törvények. Egyszer, ahogy megy az utcán, az épülő toronyról lezuhan egy kőműves... És felkiált: Vicente, tégy csodát!

Csak a zuhanó-szárnyaló alak, örvénylő sárga drapériái közt. Még közelebbről. Az arca. Üvöltő szája.

A képen a lenti tömeg. Az arcok felfelé néznek. Érdeklődve, figyelmes közömbösséggel. Kissé szétválik a csoport, hogy helyet adjon a tér kövein a zuhanó embernek. Az arcok, ahogy bámulnak felfelé. Ránk néznek.

– „Várj testvérem, erre nekem engedélyt kell kérnem a priortól!"

Az arcok, ahogy a zuhanó ember látja őket. Ránk néznek. Ezek nem a csodát várják. Ezek a halálunkat várják.

A tömeg közepén a tisztás. A komisz kockakövek, ahol a zuhanó ember földet fog érni.

– És amíg Vicente a priornál járt, a kőműves ott lebegett a levegőben... Aztán jött Vicente az engedéllyel...

A kis térdelő fráter. Két felnyúló karjával mintha tartaná vissza a zuhanó embert. Vagy épp hívogatná lefelé. Mintha gombolyítaná le arról a láthatatlan szálról, amelyen oly csodásan fennakadt. A kis térdelő barát nevet, mert ezt a csínyt olyan jól megúszta.

– ...Letérdelt a torony alatt és azt mondta: „Most már leszállhatsz testvérem, megkaptam az engedélyt, hogy csodát csinálhassak a kedvedért..." Az igazi csodatettekben mindig van valami játékosság. Ahogy most divatos szóval mondanánk: szürrealizmus.

Domokos, a magyar fiatalember, a kép mellett áll. Egy kis mosollyal jelzi, hogy befejezte előadását. Az amerikai asszony ennek is tapsol, mintha produkció lett volna.

Ruprecht, hogy a hölgy lelkesedését igazolja: – Engem meglep, hogy a fiatalság ilyen fogékony tud lenni a művészi szépre.

– Ez nálam lepi meg, vagy nála lepi meg?

Közvetlenül a kép mellett, egy idősebb úr, maga is múzeumigazgató, a szemüvegét a homlokára tolva, hogy jobban lásson, közelről vizsgálja a képet: – Greco?

– Nem egészen tíz dollárért vettem egy toledói templom sekrestyésétől. Ilyen áron csak eredeti lehet.

Kicsit nevetnek. A házigazda folytatja:

– Ezeket a képeket évszázadok óta most látjuk eredeti fényükben. Ez nemcsak restaurálás kérdése, hogy lemossuk róluk a piszkot. A hit kérdése is. Fogékonyak lettünk az efféle látomásokra...

Váratlanul, szinte kihívóan megszólal a magyar fiatalember:

– Akkor a mai festők mért nem festenek ilyet?

A házigazdát is váratlanul érte a kérdés. Hirtelenjében nem is tud mit mondani.

– Hogy mért nem? Mert nem. Mert ezeket már úgy se lehet felülmúlni.

– Miért nem? – Csak azért is ismétli a kérdést.

– Nagyon helyes a kérdés! Mért nem lehet ezeket felülmúlni? – Az amerikai nő szívesen áll a fiatalember pártjára.

A vendégek mosolyognak. Mosolyogni kell ezen a kérdésen, hiszen olyan képtelen óhajtás volna felérni ma, a mai festőknek, ezeket az óriásokat...

A csendben, amely a kérdést követte, éles trombitaszó hallatszik be az utcáról, s nyomban utána puskaropogás.

Mindenki felfigyel. Van, aki megrezzen. Egy vendég felkiált: – Hát ezért nem! Ilyen viszonyok között nincs művészet!

A letagadhatatlanul jelentkező idegességben a házigazda igyekszik felülkerekedni, még ha ez csak affektált fölénnyel sikerül is...

– Kérem, ne hagyják magukat zavartatni attól, hogy odakint az utcán a történelem folytatja a maga szomorú és banális játékait.

S az intésére, egy inas, akinek a libériáját mintha Ráfael tervezte volna, hatalmas tálcán hosszú, vékony poharakat kínál.

A házigazda afelé a fiatalember felé fordul, aki az imént muzsikált.

– Kedves Brunó, nem segítene az ünnepet visszahozni közénk?

S az ifjú Bruno Walter engedelmesen, sőt mosolyogva odaül a virginálhoz.

S mintegy a zene ütemére, lassan és szakadatlan sorban jönnek a lakájok, egyik egy képpel, másik egy szoborral, mint divatbemutatón a próbakisasszonyok. Amikor a fénybe érnek, megállnak, és csendesen megforgatják a kezükben tartott tárgyat, hogy mindenki jól láthassa.

S már mennek is tovább.

Ha a házigazda, vagy valamelyik vendég int, hogy ne siessenek, akkor persze még maradnak egy kicsit... Aztán jön a következő. Raffinált hatáskeltéssel néha egy-egy modern kép is.

És közben az arcok, ahogy nézik őket.

Ebben a keresetlen, finom környezetben, a nagyszerű festmények és az angyali muzsikálás hatására – s persze a tökéletes ebéd és pezsgő hatására is, – az arcokon feloldódik minden feszélyezettség, tartózkodás, önkontroll, és feltűnik rajtuk, közös vonásként, mint a szekta bélyege, a gyermekes rajongás... Minél öregebb egy arc, annál inkább.

Unikumok ők is, a vendégek. Úgy is vannak összeválogatva.

Csak a megszokott, beavatott vendégek vannak itt. A fiatalok valamerre elkószáltak...

Az emeleti galéria elég alacsony, az ablakok is alacsonyan vannak.

Távolból szól a virginálzene. És néha egy-egy lövés csattanása.

Ez itt a műkereskedő képraktára. Rengeteg barokk mitológiai kép, kerettel vagy anélkül.

A folyosón nincs is világítás, csak ami fény az őszi késő délutánon odakintről ide még bejön. Valami lámpafény is a lenti térről.

Senki nincs a folyosón. De mégis.

Egy pár térdel az egyik ablak előtt. (Ezek az ovális manzárd ablakok majdnem a padlónál kezdődnek.) Arcukat szinte az üveghez szorítják.

A vendéghölgy és a magyar cicerone. Az üres teret nézik odalent, a gázlángokat, a nedves aszfaltot, azt a néhány félig lombjavesztett, késő-ősziesen elszíneződött fát...

Odalent a téren, keresztben, átfut egy alak, puskával. Lövés hallatszik.

Úgy látszik, rá lőhettek. De már el is tűnt a túlsó oldalon, egy fa mögött.

A magyar fiatalembert nem hagyja nyugodni előbbi rögeszméje. Azt fejti ki tovább: – Ha ezeket a régi képeket kivinnénk az utcára, vajon hogy hatnának a forradalmárokra, vagy a katonákra, akik a túlsó sarkon a forradalmárokra lőnek? Sehogy... Mire való hát akkor a művészet?

– Maga biztosan fest – eltaláltam?
– Nem.
– Nem gondolt rá, hogy Amerikában jobban tudná csinálni?
– Mit?
– Amit csinál. Nem tudom.
– Biztos... Vigyázzon, ezek a katonák még képesek lesznek és idelőnek.
Elviszi az asszonyt az ablaktól. Állnak egymás mellett, körülöttük rengeteg fehér akt. Diána és lánycsapata fürdik.
– Ha most csakugyan belőnek az ablakon, maga megmentette az életemet... De nem mondta meg, hogy mit csinál.
– Csak szeretnék. Építészmérnöki oklevelet szereztem itt...
– Jó pályát választott. Az építészek éppen olyan nagyszerű dolgokat tudnak csinálni, mint a régiek.
– Papíron... Terveket.
– Megismételjem az előbbi kérdést?
Egy ablak betört.
– Tényleg belőttek.
Hallatszik valahonnan a virginál.
A nagy allegórikus kép látszik csak, a homályos és felfénylő részletek...
Az egyik fürdőző nő hátán lyuk. Elég csúnya szakítással a vásznon.
– Úgy látszik, lereszelt golyókkal vadásznak a forradalmárokra.
– Ezt a képet most már megveszem... Mégis csak érdemes volt átjönnöm Európába. Képzelje, mit szólnak majd a barátaim, ha megtudják, hogy majdnem én kaptam ezt a lereszelt hegyű golyót... Ha maga nincs... Mi a címe?
– A képnek... Most már: „München, 1919 november."
Azután a féligmeddig maszkabál után, amelyet a műkereskedő rendezett, ez volt az első kijelentés, amely némi támpontot nyújt, hogy hol is vagyunk, – időben és földrajzilag.

Vasuti állomás. Elébb csak kalapokat és sapkákat látunk. Az 1920 körüli divat jegyében gömbölyű tetejű női kalapokat, és hasonlóan gömbölyű tetejű férfi keménykalapokat. A sapkák: katonasapkák. Rozettával és anélkül.
Egy pályaudvari korláttól látjuk a lépcsőn felfelé és lefelé áradó emberek fejét, – illetve inkább csak a fejfedőiket. Elég sokáig.
– Ott jön! – kiáltja egy hang.
Domokos tűnt fel.
S most az ő szemszögéből viszont a korlátnál állók: azok az egyetemista barátai, akiket Nemes Marcell palotájának galériáján láttunk. A búcsúztatására jöttek ki ide.

A váróteremben. A falakon németnyelvű politikai plakátok.
Domokos a barátai gyűrűjében áll.
– Mit akarsz otthon? Magyarországon még nagyobb a nyomorúság, mint itt.
– Biztos.
– Itt még legalább tart a forradalom.
– Ha hazamégy, ottragadsz...
– Nem fogok ott maradni. Meglátogatom az apámat, elbúcsúzom tőle, megmondom, hogy kimegyek Amerikába...
– Soha nem mégy ki Amerikába. Egy félév múlva a pusztán fogsz lovagolni és csattogtatod az ostorodat.
A másik ráduplázz:
– Vagy egyszerűen nem is tudsz majd visszajönni. Egyre nehezebben lehet utazni.
Most tér vissza Domokos egyik barátja, kezében egy köteg pénzzel.
– Mi az, nem elég?
– A kérdés akadémikus. Nincs vonat.
– Nyugodj bele, egy csikóssal kevesebb lesz a végtelen magyar pusztákon, de egy világhírű építészmérnökkel több...
– Amerikában!
A sorsnak efféle döntéseibe illik belenyugodni. Ki tudja, mitől mentenek meg minket. De Domokos nem tud belenyugodni.
– Ez a sok ember csak utazik valahová!

– Ausztria felé nincs vonat – „egyelőre" –, mondták. Bécstől kezdve pedig már lehet, hogy a sínek sincsenek meg.

– Onnan már semmi Budapestig.

Menthetetlen. Aki ilyen nyakas, az menthetetlen.

– Onnan ő már hazalovagol.

Már a pályaudvar kapujában.

Ahogy jönnek ki a fiatalok, egy fura öreg fickó szalad utánuk.

– Ki akar Magyarországra utazni?

– Én akartam.

– A menazséria nagyon éhes... Az állomásfőnök úr állatbarát... Kaptam egy vonatot. Világos. Ez egy cirkuszigazgató, vagy állatidomár.

– ...És csörgőkígyók, vagy oroszlánok közt utazhatom?

– Csak nem képzeli, hogy én hüllőkkel foglalkozom? ...Oroszlánok! – mondja biztatólag.

Most már nem szólnak ellent. Egyikük se. Érzik – most csakugyan beleszólt a sors.

De lehet, hogy csak az éhes oroszlánok üvöltése forrasztja torkukra a szót.

Megérkezés

A Keleti pályaudvar egyik kapuja mellett. Vigasztalanul szürke és fekete minden. Hogy színek is voltak itt valaha, azt semmi más nem árulja el, mint az állomásépület esőmosta falán a különféle rendeletek átázott papírjai mögül itt-ott elővilágló, lázas, színes, lendületes plakátmaradvány. A pályaudvar környéki zajok, kiabálások.

Domokos jött ki, egy idősebb férfi kíséretében. Domokos arcán döbbenet. Áll és mozdulni se tud. Alig figyel az apjára, aki folytatja azt a mondatát, amelyet idegesen sürgősnek tart minél hamarébb közölni.

– ...Mindenesetre közölni szeretném veled anyagi helyzetedet...

Domokos belevág, mint akit épp annyira idegesít hallani is az anyagiakról.

– Milyen sötét ez a város!

– Ja?... Hát igen... Talán, hogy rossz a szén, s ez mocskolja a levegőt.

A konflisba itt-ott bevillan egy-egy részlete a városnak. A fiú elveszi fejét az amúgy is esőmosta, könnyen bepárázódó ablaktól.

Az apa, úgy látszik, az előző témát folytatja:

– Egy városnak sem tesz jót a nélkülözés. Csak a déli városok tudnak a szegénységben is színesek maradni. Emlékszel, amikor az utolsó békebeli nyáron levittelek Nápolyba?

A fiú most visszafordítja fejét az ablaktól, s olyan mozdulattal, amely akkoriban természetes volt, apja kezéért nyúl, hogy megcsókolja.

Az apa viszont elkapja a kezét, ahogy az szintén illett. S gyorsan témát is vált.

– Ott hagytuk el, hogy az anyagi helyzeted... Nagy vonalakban... Nagykorú lettél, átveheted az anyai örökségedet. A háború nem tett jót neki...

Domokos, akit még feszélyez is ez a téma, hirtelen, élénken befordul, s így mondja:

– Tudja, min töprengtem én nagyon sokat Münchenben? Hogy lehetséges-e a huszadik században olyan művészet, amely ki tudná emelni az embert onnan, ahová a háború során süllyedt...

Az apa hirtelen: – Nézd! antant-katonák!... Fogsz még látni belőlük eleget... Hallgatlak.

– Ennyi az egész.

Sötét utcában mehetnek. Mert kint is sötét van. Vagy besötétedett.

Csak úgy magában mondja Domokos: – ...Fényre van szükség... Én mint építész most már tudom. Rengeteg fényre.

Műteremkeresés

A rajzteremben. Hajókürt hallatszik odakintről, a Dunáról.

Egy fiatal férfikéz jelenik meg az egyik tervrajz papírja fölött. Tollat tart, a tolla hegyén egy csöpp buggyanó vörös tus-festéket. Ráejti a rajzpapírra. A csöppnyi vörös festék világít a nagy fehérségben, a fekete vonalak között.

– Mit csinálsz? Szórakozol? – az egyik építésznövendék kérdi a másiktól.

Nyílik a terem ajtaja. Most tűnnek elő az arcok a táblák mögül.

Az ajtóban a professzor, mellette Domokos.

– Megismerik egykori kollégájukat?

Az egyik rajztábla mögül előjön egy régi évfolyamtárs, most tanársegéd:

– Á, szervusz... Azt hittük, már csak külföldi folyóiratokban fogunk találkozni veled.

Ahogy kezetfognak: – Vannak érdekes feladatok?

A tanársegéd viccként mondja, de mint olyan viccet, amely lehet, hogy nagyon hamar beteljesül.

– Ó, hogyne! Sikerült megvalósítanunk a huszadik század forradalmian új lakóháztípusát: a vagonlakást... S lehet, hogy hamarosan óriási megrendeléseket kapunk; tervezzünk nyomornegyedeket.

A professzor, talán abból az apropóból, hogy mögötte a falon a budai királyi palota múltszázadi újjáépítésének a tervrajza:

– Hja, nem lehet minden században királyi palotát újjáépíteni.

– Semmi sem lehetetlen, professzor úr.

– Az igazat megvallva... van egy meghívásom Amerikába...

– Akkor meg miért vagy itt? Szerelem? – Család?

– Az.

– Az a rosszabb.

Már dolgozik tovább, s feltehetően magáról beszél:

– ...Nincs az a ragyogó nő, akit olyan nehéz volna otthagyni, mint egy paralitikus nagyatyát. A szerelemben az ember megőrzi a lázadás egy szikráját... A rokoni szeretetben – soha!... Mit gondolsz, nekem nem akadt volna meghívásom?

– Csak addig maradok, amíg rendbehozom a dolgaikat.

A tanársegéd úgy rajzol tovább, mint akit ez a hiú beszéd már nem is érdekel. Majd hirtelen:

– A reggelit behozzák az ágyadhoz, és közben elmesélik a sógorod hősi halálát... Két árvája maradt... Az ebédnél kedves ételedet főzik és kiderül, hogy a keresztanyádnak járna nyugdíj, de nem kapja...

– Az a nagybátyám.

– Akkor a keresztanyádnak isiásza van.

– Ő úgy tippeli, hogy inkább reuma.

– Ok: tüzelőhiány?

– Beázás.

– Klasszikus eset. – Hirtelen kikel magából –: ...Tudod, hogy én miért nem bírok otthon dolgozni? Mert mindenki lábujjhegyen jár és suttogva beszél, hogy engem ne zavarjon. ...Olyan figyelmesek... De olyan figyelmesek...!

A tanársegéd maga is nevet a maga kétségbeesett indulatosságán.

Az egykori Fehérvári úton a házak felső emeleteit látjuk, ahogy úsznak tova. Mintha valaki sétálva, csak felfelé figyelne.

Közben halljuk Domokos hangját: – Olyan magas házakat kéne építeni, hogy kilássanak a felhőkből...

A tanársegéd hangja felel: – Majd Amerikában.

– S ott a legfelső emeleten volna a műtermem. Alattam a felhők, mint egy nagy tál tejbegríz... A műtermem örök napfényben, – és alattam a felhők, a köd, mint egy nagy tál krumplifőzelék...

– Babérlevéllel.

S most ugrik be, nyilván az ő szemükbe is, az egyik ház padlása alatt néhány nagy ablak. Ábrándos, szecessziós formájú ablakok.

Kétségtelenül: műterem ablakok. – Az is műtermes ház.

Itt áll Domokos, az ugyancsak tökéletes szecessziós kultúrával rajzolt színes plakátok tövében, s a hasas hirdetőoszlop mellől néz át, föl, a túlsó oldalon levő ház teteje felé...

– Várj, megnézem, valami ki van írva a kapura.

– Gyerekkocsi eladó. Ízletes házikoszt... Mi lenne?

Domokos átvág az utcán. Nézi a kiírást.

– Isten ujja!

Fehérvári úti ház kapuja közelről. Rajta cédula. A cédula közelről: MŰTEREM KIADÓ.

A házmesterlakás lépcsője. A házmesterné a kulcsot akasztja le, felfelé beszél.

– Nemrég halt meg a műterem tulajdonosa... Ott van még a holmija is... De azt hamarosan elviszik. – Leszól valakinek: – Kíséri fel az urat!

Egy tizenöt év körüli serdülő kislány jön elő a pincelakásból. Vagy idősebb? – vagy fiatalabb? Lehet, hogy fejletlenebb a koránál a háborús nélkülözéstől, de az is lehet, hogy felnőttebb, a háborús tapasztalatoktól.

Lépcsőkön mennek fölfelé. – Az ablakokon néha kilátunk az udvarra, tűzfalakra.

Nyomasztó ez a szakadatlan szürkeség.

Néha hallatszik a kislány hangja: – Most erre... Kicsit magasan van!

Szökdécsel Domokos előtt. Kinyit egy üveges ajtót.

A függőfolyosóról látjuk odalent az udvart. A kockakövek lent geometrikus motívummal zárják ezt az amúgy is csupa merev vonallal megszerkesztett teret.

Csontváry műtermében

Az üveges előszobaajtón elsárgult újságpapír szolgál függöny helyett. Jó hároméves lehet, mert olyasmit lehet kivenni a nagy fekete címbetűkből, hogy „Meghalt a király".

Ahogy ez az ajtó kinyílik, a kinti fény felvillant egy színes képet az előszobafalon.

A házmester-kislány és a fiatalember árnyéka rajta.

Egy ragadozómadár a megdermedt áldozatát markolja és mereven szembenéz velünk. (A kép címe: Süvöltőt leterítő ölyv.)

Mellette egy másik kép: ugyancsak egy ragadozómadár, amint elmerülten nézi a maga áldozatát. (Héja hófajddal.)

Erre esik a belépők árnyéka.

Domokos hangját halljuk: – Ilyen vadember volt ez a festő?

Hatalmas terem. Óriásvásznakon dolgozó festő műterme.

Tisztaság, rend. Ragyog minden.

A falhoz támogatva feltekert vásznak. A legnagyobbak a földre fektetve.

Domokos úgy áll a ragyogóra fényesített padlójú műterem közepén, mintha váratlanul egy bálterembe került volna. Kicsit gyanakszik, kicsit csodálkozik.

– Az ember azt gondolná, hogy egy halott festő után nagy rendetlenséget talál...

A hatalmas ablakok tiszták. Odakint madarak keringenek az égrenyíló ablakok előtt. Behallatszik a madarak kiáltozása. Messziről látjuk a műterem ajtajában álló házmesterkislányt. Végighúzza ujját egy fiókos szekrényen, s felmutatja.

– Egy porszem sincs!... A megboldogult művész úrnak járt itt egy nőrokona. Az takarított ki ilyen szépen.

Egy csattanás. Az egyik felállított vászontekercs ledőlt.

– Le fog esni... – mondja a kislány –, rosszul volt odatéve. – Még nevet is hozzá. S menne oda, hogy visszatámassza megint a sarokba. De megáll...

Egy fölényes és mégis érdeklődő mozdulattal, egy lábmozdulattal, a fiatalember megpöccinti a vászontekercset. A tekercs szétbomlik.

Csak egy pillanatig látjuk a földön - a fiú cipői előtt a váratlanul feltáruló képet, az erős színeket, – szétgöngyölődve...

Mert a következő pillanatban már minden rövidülés nélkül az egész látóteret betölti a látvány: A magányos cédrus.

Domokos hangját halljuk közben. Folytatja, amit az előbb megkezdett: – Az ember azt gondolná, hogy ha meghalunk, hirtelen rendetlenség támad körülöttünk... És itt rend van.

A kislány hangja, – visszahalljuk vagy ismétli, amit mondott: – A megboldogult művész úrnak járt itt egy nőrokona... Két napig takarított. Olyan rendet teremtett...

Az ablakon át, – egy pillanatra a szürke ég, a fekete madarakkal. Mintha megőrültek volna, úgy kavarognak.

S megint egy kép; vakítóan szemünkbe tűnő sivatagi fények. A marokkói tanító napsütötte arca. Kékeszöld zuhatag a leomló szakálla. Csakugyan belekáprázik a szem, különösen, ha már hozzászokott a homályhoz, szürkeséghez... és szürke volt a bérház, a lépcsőház, az utca, a város, az egész Magyarország... Hol van az már!

– Ha ezeket a képeket kivinnék az utcára, vajon hogy hatnának a forradalmárokra vagy az ellenforradalmárokra? – S hirtelen élénken, ugyanaz a hang, de egy másik térből, az időnek

egy másik rétegéből: – ...Lehetséges-e a huszadik században olyan művészet, amely ki tudná emelni...

S egy nagyon is Fehérvári-úti madárvijjogás után halljuk a házmesterkislány hangját, vagy talán már eddig is hallottuk?: – ...Életében nem eresztett volna be senkit a boldogult művész úr. Olyan rendetlenség volt itt, meg ételmaradék...

A hang elmegy. A beszéd hangja. Ahogy rádión szokott elmenni a hang.

De a kint szállongó madarak rikácsolása változatlan erővel hallatszik tovább. Vagy még erősebben is, mint eddig.

Mária kútja. Csak az a részlet, amelyen az állatok itatását látjuk. Az öszvért, a lovat, hátán pirosruhás lovasaival, a tevét, a lógófülű fekete kecskét...

Aztán visszajön a hang. A házmesterkislány hangja: – ...Tetszik tudni, nem is evett mást, csak egy kis szilvát, meg télen egy kis káposztát, de azt is nyersen... Arra azért mindig volt pénze, hogy ezeket az óriási vásznakat kifizesse. Külföldről hozták neki...

Mária arca közelről, a lila fátyolban.

Liliom van a fiatal lány kezében, aki Máriához járul. Vagy ő a mennyből az angyal?

A hullámzó víz. Ahogy a gyűrűi közepéből kinől a kékszoknyás, háttal álló copfos másik lányka, fején kancsóval.

A házmesterkislány hangját halljuk: ...A miniszterelnöknek is írt levelet. A királynak is, meg Vilmos császárnak is. És válaszoltak neki. Én vettem át a postástól. Amikor a király beteg volt...

– Fel akarom mérni a műtermet. Majd leadom a kulcsot.

Zarándoklás a cédrusfához. Elébb a szamár két oldalán a lovakat, aztán a körben táncoló lányokat látjuk, sorban. Aztán az egész képet.

De a házmesterkislány, úgy látszik, nem ment el. A hangját halljuk – vagy ez csak az a mondat, amely továbbra ott motoszkál a fiatalember fejében?: – ...A család nem reflektál a hagyatékra. El kell árverezni mindent. Ez meglesz pár nap múlva. Az árverés. Aztán nyugodtan beköltözhet.

A cédrus ágán ül egy madár...

–... Tök üres lesz a műterem...

Kintről a varjak hangja.

A műterem homályos. Sötétedik. A fiatalember egyedül járkál. A kislány a sarokban ül, ő is mint egy madár...

Mindenütt a fal mellett képek vannak kifelé forgatva, a falra fölfüggesztve, a padlón kiterítve. A motívumokról egyiket-másikat felismerhetjük.

A Hortobágy. A panaszfal...

De már alig látszanak. Úgy besötétedik.

Itt-ott felvillan valami. *A zilált hajú nagyszakállas öreg zsidó könnyei.*

Egy közjegyzői irodában

Domokos ül itt. Úgy látszik, a hagyaték iránt jött érdeklődni.

– Szeretném megvásárolni azokat a képeket.

S amíg a közjegyző válaszol – hosszan válaszol, mert szeret beszélni, vagy mindenáron műértőnek akar mutatkozni – a szürke közjegyzői iroda helyett megint feltűnnek a feledhetetlen képek. *A sétalovaglás tündéri elegáns lovasai valahol a nápolyi tengerparton...*

– Számomra nincs *akta*. Én az aktában mindig igyekszem megkeresni az *egyedit*... Itt van ez a hagyaték. Az elhunyt neve: Csontváry Tivadar. Igen. Mondhatnám: szabályos eset. Ennyi volt a temetési költség, legalább ennyit próbáljunk behozni. Festmények! De a festményeknek olyan különböző áruk van, kérem. A Mona Lisa kétségtelenül többet ér, mint az a kép a falon, amelyet egy ügyfelemtől kaptam ajándékba... Mitől függ egy kép értéke, tettem föl a kérdést. A szakértői becsléstől. Nos hát kérem, én a családtól elkértem a néhai művészről írott kritikákat. Mert kit fogadjunk el hiteles szakértőnek, ha nem a művészeti kritikusokat?

Megint az irodát látjuk. Domokos képzelete is visszazökkent ide.

Kis csend. És a közjegyző folytatja. De mintha nem is ő volna. Hová lett az a hólyag, aki itt nagyképűsködött?

– ...Az ilyen ködös időben én kissé fulladni szoktam ... Hol hagytam abba?

Két lovas gavallér között a két lovas amazon, óriási kalapokkal, előttük egy kutya szaglássza a földet. Vagy iszik talán valami patakból?

– Kérem, a kritikusok véleménye deplo-rá-bilis. Lesújtó. Óhajtja, hogy idézzek belőlük?... Nem... De talán tudok önnek mondani, kedves fiatal barátom, egy perdöntőbb tényt is... – Ez

már megint a felfújt hólyag, az beszél. Be nem áll a szája. És kezdi azt a hülye anekdotát. Ez fog megmaradni a festőből? Ez a jó sztori? Pfuj!

Egy fehér ló néz ránk, rajta egy szakállas lovas.

– ...Én magam is megtekintettem a vásznakat. Én dilettáns vagyok a művészetben, ha talán nem is vagyok olyan dilettáns, mint esetleg azok, akik művésznek tartják magukat és óriás vásznakat telepingálnak.

De mégse. Az anekdótától, úgy látszik, itt megkímélt a sors.

A két fiú a fal előtt, a virágzó fa előtt a két lovon.

– Deplo-rá-bilis!

Az iroda. A maga valóságában, megint.

Tulajdonképpen nem lehet megállapítani, hogy az aggályos lelkiismeretesség szól-e a közjegyzőből, vagy az az igény, hogy bennfentesnek mutassa magát a művészetben, vagy esetleg a taktikája az, hogy mindent agyonbeszéljen és elködösítsen, hogy ne lehessen tettenérni őt. A tintahalnak ilyen a taktikája.

– Így bár nem ajánlom, hogy pénzt fektessen bele, másrészt az úgynevezett képeknek a kikiáltási ára igen alacsony. A vászon árából indultunk ki. Viszonylag alacsony, mert a vászon ára felment, s vannak harminc négyzetméternél nagyobb képek is.

...A Baalbek! Micsoda horizont! Csak egy pillanatra látjuk...

– Ha ezek a vásznak önt komolyan érdeklik, méltóztassék talán mindenekelőtt felvenni a kapcsolatot a megboldogult családjával. Különben a családtól hallottam egy jellemző anekdotát a megboldogultról. Én tudom, hogy a művészek bogaras népség. De ez! Amikor Ferenc József beteg volt, ez a Csontváry táviratot küldött Bécsbe, a főudvarmesternek...

Nincs menekvés! Itt a sztori!

Amikor erre az anekdotára rákezd valaki, mindig egy ló jelenik meg a képen, Csontváry valamelyik lova. Valamelyik háromlábú, vagy négylábú lova. Esetleg öszvére vagy szamara.

A fiatalembert, úgy látszik, nem érdekelte az anekdota. Felállt.

– Megkeresem a családot.

A közjegyző is áll már.

– Ritkán találkozhatni fiatalembereknél ilyen egyéni rögeszmével... Bocsánat: hobbyval. A fiatalok inkább a divat után mennek, ugyebár?

Már az ajtóban állnak. Az előszoba ablakon át olyan köd látszik kint, hogy más nem is látszik.

– Az árverésen talán találkozunk.

– Ez a köd!

Majd, mint aki nagyon pontosan ismeri az érdekek pókhálóvékony – tehát legerősebb szálait is.

– ...Nem hiszem, hogy a család el lesz ragadtatva az ön kitüntető érdeklődésétől. Ők likvidálni akarnak. Minél hamarább és minél nyomtalanabbul likvidálni.

A fiú majdnem robban: – Szégyellik a festő rokont?

Finom feleletet kap.

– Talán csak szeretnék tisztán megőrizni az emlékét...

– És a kollégák? A festő kollégák?

A közjegyző elgondolkozik – de lehet, hogy csak nem kap elég levegőt.

A Japán Kávéházban, s a rakparton

A művészek törzsasztala. Körülötte olyan fejek, amelyek a művészettörténetből ismerősöknek látszanak. Legendás öregek, akikről alig hinné az ember, hogy még ekkor is éltek... S azok meg milyen különös fiatalok, akiket mostanában mint vén akadémikusokat látunk a tévében.

A falakon rajzok, karikatúrák.

Domokos az egyik oldalsó asztal mellől figyelte a nagyasztal életét... Most feláll, s odamegy a festők asztalához.

– Bocsánat a zavarásért... Önök bizonyára ismerték Csontváry Tivadart, a festőt.

– Na! Mi van vele? Régen kaptunk tőle táviratot. Máskor mindig táviratozik.

A másik festő, úgy látszik, többet tud.

– Nem hallottad? Meghalt.

– Na nem!

– Holnap árverezik a hagyatékát – jelenti be Domokos. Mit fognak ehhez szólni?

A törzsasztalnál ülők egy pillanatra eltűnődnek.

– Mi maradhatott utána. Ugyan!

– Egy patika. Patikus volt.

Az ifjú Szőnyi, aki nagyon szerette ezt mondogatni, most is elmondja. Soha ilyen jó alkalmat, hogy elmondhassa: „Rettenetes pléhpofával – Glicerint kevert kovával".

Ezen nevetnek.

Domokos nem.

– Képek maradtak utána.

A festők ránéznek. Ez egy rögeszmés ember.

– Na ja, festő volt.

– A királynak is küldött táviratot, nem ismeritek?

A bejárat üvegajtaján át látjuk, hogy egy ácsorgó konflis lova benéz és kétségbeesetten felnyerít.

Mindenki ismeri a történetet, de azért udvarias érdeklődést tettetnek.

Domokos könyörtelen. A századszor mesélt anekdota úgy látszik, nem érdekli. Pedig ő még csak ötödször hallaná.

– Segítségüket szeretném kérni, hogy megmentsük Csontváry képeit.

– „Királyt tegyék ki a napra." Ez volt a táviratban.

– Tömörebben: „Királyt napra kitenni!" ...Ez a pontos szöveg.

– Azt mondják, a kabinetiroda megköszönte neki.

Ez Szinyei Merse Pál talán? Ez a csodálatos öregember?

Pólya Tibor veszi át a szót.

– Á, innen hívtam fel, én hívtam fel ebből a telefonfülkéből a másik telefonfülkét.

– Te voltál?

– Persze. És a pincér kiabált: Csontváry Tivadar művész urat kérik a telefonhoz!

– Mikor volt ez, te?

– Tíz éve?... „Sind Sie Herr von Csontváry?" – „Jawohl!" – mondta Tivadar a másik fülkében. És akkor tört magyarsággal azt mondtam: „Itt első Ferenc József... Köszönöm a táviratát, kedves Csontváry... és nagyon érdekelnek a festményei... valamikor én is festegettem..."

A történeten nem azért szórakoznak ilyen jól, mert most hallják először, hanem épp azért, mert már megszokták, hogy ilyen jól szórakozzanak.

Szőnyi még fiatal köztük. Talán ő nem is hallotta eddig még ezt a történetet.

– És mit felelt Csontváry? Meg volt lepve?

A kérdés új. Pólya Tibor elgondolkozik.

– Nem, egyáltalán nem volt meglepve.

– De mit mondott?

– Hogy nagyon örül... És hogy fogjunk össze... Már mint mi ketten.

Most már lehet derülni.

– Felajánlotta a szövetségét Ferenc Józsefnek!

Ez új motívuma volt a régi anekdotának.

Domokos elfordult tőlük, mereven nézi a szemben levő falat. Ilyen tuskó volna?

A falon Pólya Tibor karikatúrája Csontváryról. Alá is van írva: Csontváry.

Egy eddig hallgatag fiatalember észreveszi a tekintetét.

– Igen, ő az...

Ez a hallgatag fiatalember Lehel Ferenc.

Köd. A városból nem is látszik semmi. Csak lent a Duna. Még annak a vize is átlátszóbb, mint ez a köd.

Az az ember, aki némán és megindultan ült a Japán kávéház asztalánál, Lehel Ferenc, most – mintegy a közölnivalók lázától hajtva – nagy léptekkel megy. Mellette Domokos.

– ...Tíz éve, hogy azt a gyilkos telefonviccet csinálták vele. Tehát tíz évet élt még utána. Tíz évig húzta magát a sikeres gyilkosság után. Mert a lábát többet nem tette be közénk. Szegény, kicsúfolt Herr von Csontváry!

Lehel megáll. Legszívesebben sírni volna kedve.

– ...Képzelje el! Tíz évig nem jött többet az emberek közé! Pedig hogy szeretett minket! Lechner bácsit... Szinyei bácsit... Pólya Tibort...

– Megsértődött?

– Á... nem olyan volt, aki megsértődik... Megszakadt benne valami... Értse meg: nem arról van szó, hogy együtt lenni szeretett velünk, hanem szeretett minket... A legtöbben észre se vették, hogy elmaradt. Biztos Marokkóban van, gondolták...

– Pedig itt volt Pesten?

– Azt hiszem, igen... De jóformán semmit se tudunk róla.
– Dolgozott?
– Azt sem. Túl nagy volt a csapás. Azt hiszem az ecsethez sem nyúlt többet... Vajon fájt-e neki, mikor rászakadt a világ közönyének a felismerése? Miután maszületett bárányként olyan sokáig hitt azokban, akiket testvérének tartott... Mit érezhetett?... Emberfölötti energiákkal kormányozta magát, és nem volt annyi ereje, hogy egyetlen embert magához kössön. Mint a Libanon csúcsán meredő magányos cédrus, olyan magányosan és szűzen élte életét és végezte küldetését a derűslelkű Tivadar... Sokszor volt életveszedelemben. Egyszer hajótörés érte. Egyszer meg egy óriásvásznát bevitte a tengerbe a szélroham. A tengert festette és a tenger el akarta nyelni.
– Irigységből?
Lehel felnevet.
– Ez az! Ő meg utána! Különben a legtöbbször hozzá is kötözte magát a képeihez...
– Hogy halt meg?
– Nem lehet tudni... Talán éhenhalt... Visszatért az ősanyagba...

Úgy látszik, közben felkanyarodtak valahol a Fehérvári útra.
Odafent a kivilágított műteremablak.
Lehel Ferenc hangját halljuk, kicsit ironikus színezettel:
– Egyesült a világot fejlesztő erőkkel... Mert ez volt a jelszava.
A két férfi az utcán áll és nézi a túloldali ház legfelső emeletén a kivilágított ablakot.
– Hányszor néztem ugyanígy a világos műteremablakot... Soha nem mertem felmenni hozzá.
– És most?... Feljön?
Lehel fájdalmas mosollyal rázza a fejét: nem.

A napló

A műteremben.
A család van itt. A Kosztka család.
A család feje, Antal, tekintélyes pénzügyi jogász. Mellette egy széken nagyobb kartondoboz, talán cipőt csomagoltak benne valamikor. Ebben találtak rá a halott naplójára.
Ezt olvassa most Kosztka Antal. Szemétől kissé messze tartva. Az öreges távollátásnak ez a mozdulata egyúttal kifejezi azt a *distanciát* is, amely őt elválasztja attól a világtól, amely e naplóból feltárul.
A család, amely bizonyára hozzáedződött egy hosszú életen át a festő-rokon bolondériáihoz, most mégis elképedve hallhatja, hogy azok a familiáris szeretettel és humorral helyükre tett rigolyák és mániák hogy festettek *belülről*. S mivel e család legtöbb tagja szemérmességre van nevelve, bizonyos zavarral hallgatják, szinte szégyenkezve, szegény Tivadar lelkendező számvetését művészetének fejlődéséről.
– Na! Itt összehozza a Kárpátokat meg az ökrös szekeret... „Hajnalban nap nap után a lángoló Kárpátokat figyelem. S egy délután csendesen bóbiskoló ökrös szekereken akadt meg a szemem..."
Az egyik öreg néninek ez azért tetszik. Valószínűleg ő az, aki kitakarítani is járt a műteremben, mert igyekszik védelmébe venni a megboldogultat.
– Én mindig éreztem, hogy Tivadar *nagyon* szerette a természetet. És itt a bizonyíték.
A család festőrokona nem állja meg: – Mert a bóbiskoló ökrökről ír?
A néni szinte maga is lángot vet.
– Mert a lángoló Kárpátokról ír!
Kosztka Antal felemeli a hangját.
– Van tovább is. ... „egy kifejezhetetlen mozdulat kezembe adja a rajzónt, egy gyógyszertári vénypapírra kezdem rajzolni a motívumot..."
– Azaz az ökröket.
Ez a festőrokon volt.
Az ajtóban mozdulatlanul áll Domokos. Mióta? A család háttal ül neki, nem látja.
Kosztka Antal csak olvas tovább: kissé elnéző és újabb mulatságokat ígérő diszkrét mosollyal.
– „...Ahogy a rajzban gyönyörködöm, egy háromszögletű kis fekete magot pillantok meg a bal kezemben..."

– Micsodát? Egy fekete magot?

Most már egyre többet nevetnek. Még mindig leginkább nevetéssel lehet feloldani a szemérmes szégyenkezésüket a megboldogult intim vallomásain. Vagy ha szózatnak szánta őket, az egész emberiség számára, akkor pláne feszélyezőek...

Kosztka István csendet int, bár maga is egyre inkább mosolyog. Hisz most jön a java.

– „...S ekkor a fejem fölül, hátulról hallom a hangot: Te leszel a világ legnagyobb... – valamit nem bír kiolvasni – ...ö... ö...ö... festője. Nagyobb Ráfaelnél!"

A festőrokon ettől már szinte nyerít.

– Nem igaz!

– De, de... Itt áll. A világ legnagyobb festője. „Nagyobb Ráfaelnél."

A festőrokon felugrik. Odamegy. Nézi.

A nagynéniben másként vet visszhangot ez a mondat.

– Ott áll? Ez igaz?... Nagyobb volt Ráfaelnél?

A szent együgyűségnek erre a megnyilvánulására mit is lehessen válaszolni?

Nevetnek.

Kosztka Antal igyekszik megmagyarázni az öreg hölgynek: – Ezt ő írta magáról!

– Nem egy hang mondta?

– Azt Tivadar csak úgy hallotta.

– Kitől? – kérdi a nagynéni.

A többiek ha szabad folyást engednének a nevetésüknek, túl sértő lenne. Visszafojtják tehát. De a szemük könnyezik tőle, az arcuk kivörösödik.

A festőrokon finoman vág. A néni felé is.

– Én azt hiszem, a mi családunkban lehet valami terheltség.

A Kosztka nagynéni elkomorul. Nyilvánvaló, hogy az ő rovására nevetnek.

A festőrokon ezért menteni akarja a helyzetet.

– Tivadar nagyon jól tette, hogy dugdosta ezt a naplóját, ha ez életében nyilvánosságra kerül, bolondokházába csukják...

Kosztka Antal behajtja a füzetet.

– Azt hiszem, a kegyelet azt parancsolja, hogy ezt ne olvassuk tovább... Nem tudom, hogy nem kéne olvasatlanul megsemmisíteni... Mi a ti véleményetek?

Ahogy körülnéz, egyetértést várva a családi tanácstól, megakad a szeme Domokoson, aki mozdulatlanul áll az ajtóban. Ki ez az idegen tanú?

A tekintetét követve, a többiek is odanéznek.

A mentegetőzés helyett Domokos – elég merészen – válaszol az öreg Kosztka kérdésére.

– A világért se!... Bocsánat, hogy beleszólok! De azt hiszem, a családi szempontok mellett vannak egyéb szempontok is... A művészettörténetnek joga van ezekhez az írásokhoz.

Mereven nézik őt. Szótlanul. Lehet, hogy csak azért, mert nem mutatkozott be?

– Engem tulajdonképpen a műterem érdekelt... Így kerültem ide.

Ja? Hiszen hallottak is már róla. Az új bérlő. Kosztka Antal már mentegetőzik is előtte.

– Némiképp a mi hibánk, hogy a műtermet mindeddig nem takarítottuk ki. De amint látja, most csináljuk... Az építészmérnök úr, nemde? Mondta a házmester.

A kézfogás után Domokos merészebb: – De most már, bevallom, a vásznak is érdekelnek.

A festőrokon összenéz a többiekkel.

– A vásznak?... Én is bevallhatom: vannak rájuk reflektánsok.

A családfő helyesel neki.

– Kvázi el vannak ígérve... A kedves rokonunk szintén festő. Vannak ismerősei.

Domokost nem lehet leszerelni.

– Nagyon örülök. Ha egy műértő van a családban...

A festőrokon viszont nem ilyen örvendező.

– Igen... ezek valóban kitűnő belga vásznak. A legjobb békebeli minőség.

Ott állnak glédában a képek, feltekerve a sarokban és a fal mellett.

– És mint műalkotások?

Domokosnak erre a kérdésére – akarva, akaratlan éles volt a kérdés – csend lett.

Kosztka István óvatosan fogalmazza a válaszát.

– Mondják egyesek, valami van abban, amit szegény Tivadar csinált. Csak nem lehet tudni, mi... Nem panaszképp mondom, de életében is nem kevés gondot okozott nekünk szegény Tivadar, s még a halálában is. Itt vannak ezek a vásznak. Rajtunk a felelősség...

A festőrokon nem örül az új érdeklődőnek.

– Én hozok rájuk vevőt. Meg fogják adni a legjobb árat, amit ma kapni lehet. Az ilyen vásznaknak ma konjunktúrájuk van.

Azokat a kisebb képeket, amelyeket Domokos szórakozott, érdektelen-érdeklődést tettetve kifordított, a festő rokon megint befordítja a falnak.

A Kosztka család minden tagja sokkal jólneveltebb volt, hogysem nyíltan tudtára adta volna ennek az alkalmatlankodó fiatalembernek, hogy terhükre van. S talán érezték azért azt is, hogy halott fivérüknek jussa van efféle rokonszenvekhez, efféle furcsa, csöndes és kitartó bolondokhoz, – neki, aki maga is furcsa, csöndes és kitartó bolond volt.

A fiatalember főként azt szerette volna tudni, hogy kik lehetnek azok a titokzatos vásárlók, akiket a család festő rokona ígér, s akik megadják majd az illő árát ezeknek a vásznaknak. Ki van most itt Pesten gazdag műkereskedő?

Így bár érzi, hogy feleslegesnek tartják jelenlétét, s csak feszélyezi a család tanácskozását, mégis marad...

– Én ismerek Münchenben egy kitűnő műkereskedőt.

– Ugyan!

A festőrokon ezen csak nevetni tud.

Hogy visszatérítse a lelkes fiatalembert a realitásokhoz, anélkül, hogy megsértené, az öreg kincstári jogtanácsos megmondja, hogy az ilyen illúziók már csak miért is alaptalanok.

– Úgy döntöttünk, hogy hamar megtartjuk az árverést. Holnapután. A kedves rokonunk biztosít róla, hogy van érdeklődés...

– Garantálom.

Még mindig nem mondja, hogy kik ezek az érdeklődők, s mintha nem is akarná megmondani. Vajon mit titokzatoskodik velük kapcsolatban?

Holnapután? Domokos is elbizonytalanodik, hogy ilyen közeli a dátum.

– Nem lehetne később tenni? Az árverést.

A többiek már kezdenek türelmetlenek lenni.

– Az ilyen aktusokat nem érdemes húzni-halasztani.

A művészetben bennfentes rokon ezzel szeretné lezárni a vásznak ügyét. De a kincstári jogtanácsosban megvan a hivatali akkurátusság. A papír is számít.

– Még mindig nem mondtátok meg, hogy mit csináljunk ezekkel az iratokkal?

A rokon nagyvonalú.

– Adjátok ide nekem.

Átveszi az iratokat. Indulnak is. A lámpát is eloltották.

A műterem sötét. Csak a kintről beeső fényben világítanak föl a színek némelyik szétterekedett képen.

A kapu már csukva van, amikor kimenni akarnak.

A házmesterre várnak.

A festőrokon – gondolva, hogy szűz fülekre talál:

– Tudja, hogy ez a szegény Tivadar milyen ember volt?

Domokos nem sok jót remél, de mégis.

– Nem, sajnos, de nagyon érdekel.

– Amikor olvasta az újságban, hogy a király beteg lett, táviratozott Bécsbe, a Kabinetirodának...

Erre már szinte magától feltűnik megint a sötétből a sétalovaglás egyik paripájának a pofája.

Felgyullad a villany. Jön a házmesterné. A rokon sietve igyekszik megszabadulni a papíroktól.

– Itt van ez a lim-lom. Legyen szíves, égesse el... Értéktelen írások.

– Jó, jó – mondja a házmesterné. – Úgyis kell a kazánba holnap valami alágyújtós.

S hóna alá veszi a papírdobozba összecsomagolt levelezést.

Mintha az utca túloldaláról látnánk: a Kosztka család kézrázással búcsúzik a fiatalembertől, mint olyankor szokás, amikor valakit lerázni akarnak.

Kosztkáék mennek balra.

Domokos lassan megindul a másik irányba.

Üres az utca.

De mintha állna valaki megint a kapu előtt.

Domokos jött vissza.

Kigyullad a fény.
A házmesterné előjön. Nyitja a kaput.
– Mi az? Ittfelejtett valamit?

A házmesterné lakásán.
Vetett ágyak. Egyikben a kislány. Most jön be Domokos.
– Adja nekem azokat a papírokat... Maga úgyis elégetné. Engem érdekelnek.
– Ismerte a művész urat?
– Nem.
– Akkor mért kell ez magának?

A bárban. Erős zene. A műegyetemi kollégák még ott vannak. Már készülnek is elmenni. Egyik társuk túl sokat ivott.
Domokos most ér ide.
– Hol jártál?... Mi már megyünk is.
– Maradjatok még.
– Jó. Azt a nőt idehozom. Mit szóltok hozzá?
A kartondobozból egy kis amatőr fénykép kerül ki elsőnek a bár márványasztalára.
– Ki ez?
Egy térdnadrágos férfi képe, majdnem teljesen háttal nekünk, amint előrelép.
Közben halljuk Domokos hangját. Kiabálva mondja, olyan erős a zene.
– Nem tudom. Biztos a festő.
– Miféle festő?
Domokos nem felel. Olvas.
– Azt kérdeztem, miféle festő?
– Mit olvasol?
– „...Hajnalban nap-nap után a lángoló Kárpátokat figyelem..."
Valószínűtlenül rövid időre, egy pillanatra bevágódik az a hatalmas tátrai kép, amelyet a műteremben láttunk.
– „...S egy délután csendesen bóbiskoló ökrös szekereken akadt meg a szemem."
De elborította Domokos hangját a bárban szóló dzsessz. Úgy erősödik a zene, mint amikor egy nagy számot készít elő.
Táncolnak.
Ennél az asztalnál a fiatalember rendületlenül olvassa a naplót. A barátai is csak fél füllel figyelnek oda. De így is mulatságos, bele-beleszólnak:
– Nagyobb Ráfaelnél!... Csodálatos! Ki ez az őrült?
– Hallgass! „Éppen azért, mert emberfeletti munkára kellett vállalkoznom, amihez nemcsak a természet szeretete, a szép iránti érzék, a színérzés teljes fokozata szükséges: de szükséges a levegőtávlat élethű perspektívája, olyan energia, amilyen még nem volt ezen a világon kifejezve."
– Ki ez az őrült?
– „...Erről az energiáról tanúskodott szimbólumként a pici kis mag, melyből fejlődik a fa, tehát nekem is a fejlődés volt kijelölve, ez volt a kis magnak az értelme..."
S most, talán a most következő látványtól olyan csend lesz, mintha meghalt volna a vad zene is...
A magányos cédrus. A kép olyan hosszan van előttünk, amíg csak bele nem szédülünk ebbe a többezeréves magasságba, ahol ez a fa nőtt, – igen, egy afféle háromszögletű kis magból, – egy libanoni hegycsúcson.
Egy idő múlva nagyon halkan, inkább rettegő csodálattal, – egy hang kérdi. Hányadszor már?
– Ki ez az őrült?

A Panaszfal előtt

A siratófal képe, s ahogy gyorsulva közeledik hozzá a felvevőgép, – a részletek.
Egy kis idő múlva megint halljuk az előbbi kérdező hangot. Kinek a hangja ez?
– Ez mi?
A kép bal sarkából felénk kitekintő vörösturbános, hosszú szakállas fej közvetlenül közelből óriásként ránk tekint

A néger zenéhez úgy látszik, valaki énekelni kezdett a bár zenekarában, mert felhangzik egy spirituálé...

Ki énekel? Mindegy.

És most előtűnik a képen annak a szembeforduló, nyitott kaftános aggastyánnak az alakja, akinek két arcán patakban folyik a könnye.

Szól a zene. Spirituálé.

– Mit siratnak? A hazájukat?

Ki kérdezi ezt? Mindegy.

A három fej az előtérben (anya, apa, lánya?) – vajon hova indulnak, kalaposan, a szent könyvekkel, s vajon mit láttak meg oldalt, valahol kint a kép előtt, ahova a tekintetük szegeződik? A koldust, a sárgászöld sovány kutyával, vagy valami szörnyű jövőt? Miért van itt ez a csontvázzá soványodott kóbor kutya?

A spirituálé erősen szól.

A lábak között, lent a földön, ott a csoportból a negyedik, az apja lábához húzódó kisgyerek, talpig sárgában. Az asszony fehér keze, ahogy összeér a koldus barna kezével.

A zenekarból csak egy panaszos hangszer szólóját halljuk...

– Figyeled a kezeket?

Négy alak áll háttal nekünk, a siratófal előtt. Kettő kékben, egyikük narancsszínben. Háromnak a fején fekete bársonykalap, a középsőén fehér gyapjúsapka.

A néger dallamot továbbvivő hangszer hangjába bele-belefonódik a müncheni virginál-szó emléke.

Egy vékony kis figura a siratófal előtt. Háttal áll ő is. Piros topánkában, tépett rongyokban.

A két különböző zene mintha koncertálna egymással.

A szemüveges fehér aggastyán...

A virginál szó még egy ideig hallatszik, majd az is elhallgat. Csend lesz.

Ennek a szemüveges aggastyánnak a felemelt, törékeny, szinte áttetsző liliom-keze...

Csend...

– Tiltakozik?

– Talán átkoz valamit, vagy megáld... Mindegy.

A fekete-szőrme-kalapos fehérszakállú férfi a kép közepéről. Az egyetlen alak a képen, aki az égre néz.

– Figyeled a kezeket?

A könyveket vivő sárga-kaftános férfi kinyújtott keze.

S az ujjai hegyénél ott egy emberi arc. A legeslegöregebb ember arca.

És ennek a legeslegöregebb embernek kinyújtott keze.

Az előbbi kéz, és ez a kéz, ahogy egymás fölött lebeg.

A boszorkányszerű fehér-fejkendős öregasszony keze. Tenyerében a pénzdarabokkal.

Váratlanul a spirituálénak egyik elnyújtott sorából megint idehallatszik egy töredék.

Az előtérbeli óriás öregember két lecsukló, nehéz kézfeje.

S utolsónak, a kép bal oldaláról, az aranymedáliás asszony erős keze, kifordítva, amelyen mint holmi polcon, a magzatnyi piciny gyerek ül... S megint az egész képet látjuk, de homályosan, elmosódva, csak a kezek élnek és élesek.

A képen látható hatvanhét ember keze.

Domokos hangját halljuk megint. Harsányan. A naplót olvassa:

– „Jeruzsálembe rándultam, s ott hatvanhét életnagyságú alakkal megfestettem a vallásdisputát... Ima a Panaszfal körül."

Egy kéz árnyéka jelenik meg a képen, mintha számlálgatná az alakokat, fejeket. Megvan-e mind a hatvanhét.

S ennek nyomán megint a tragikus és síró arcok közelről, a számláló ujj mozdulatára.

– Mi ez? Ima?... Ahogy ezek meg vannak kínozva, az már inkább istenkáromlás.

Domokos hangja felel:

– Siratják a hazájukat. Ők is. Miért? Helyesebb volna talán, ha egy kávéházban biliárdoznának, vagy egy bárban táncolnának?

Ahogy távolodunk a képtől, a Panaszfal vásznától, úgy látjuk meg, hogy a műteremben vagyunk, s az egyik műegyetemista áll a kép előtt és számlálgatja az alakjait.

Csend van. Nincs zene, sem ének, sem virginál.

Úgy látszik, a házmesterné felengedte a fiatalokat, hogy megnézzék a képeket.

Domokos és a tanársegéd a legnagyobb fal mellett most tekerik ki újra a legnagyobb vásznat és próbálják megtartani a két végénél fogva.

A Baalbek.

A teljes képet betölti. Félhorizontnyi tágasságú látószögével, minden színével... Egy cinerama is kevés hozzá! Ez az oly nagy, hogy egészében szinte lefényképezhetetlen festmény: a napkultusz városáról.

– „...Amint Damaskus utcáin és a vidéken is szorgalmasan kutatom a nagy motívumot, előáll egy görögnek látszó ember s olasz nyelven mondja: Ön uram, nemde egy nagy festményhez keresi a motívumot, de ezt Damaskusban nem találja, most jövök Baalbekből, ahol a Nap templomot a legszebb világításban láttam..."

Domokos olvassa közben a Naplót. Az ő hangját halljuk. De mindjárt a barátaiét is.

Eljátsszák talán Csontváry életét?

Lehet. Ma éjszaka mindent lehet. De csak a hangjukat halljuk...

S az árnyékuk néha megjelenik a képeken.

A Baalbek képen a fiatalemberek árnyai. A Tanársegédé, amint kikapja a deklamáló Domokos kezéből a kéziratot...

Most már a Tanársegéd játssza az öreg görögöt, a Naplóból olvasva a szövegét.

– „Uram! Siessen Baalbekbe, most van az ideje, a keresett motívumot ott találja."

Domokos hangja felel:

– Köszönöm az útbaigazítást, öreg görög jóltevőm... Ámde melyik utcán induljak el?... Ezen talán?

– Nem, nem! Ez az utca Taorminába vezet.

Csakugyan, arrólfelől világít a taorminai görög színház feletti sárga ég.

– Jó lesz nekem Taormina is!

Nevetnek ezen.

– „Taorminában siettem, ahol várt reám egy olyan naplemente..."

Domokos folytatja...

– „...egy olyan naplemente, hogy tisztában voltam vele..."

Előbb csak egy sárga, ferde horizontot látunk, a Taormina fölötti ég egy részletét. – talán egy lámpát irányítottak ide, hogy itt úgy vakítanak a színek. S azután lassan – hátrább lépve – betölti látóterünket az egész kép.

– „...ez lesz a világ legszínesebb Nap-út festménye. Itt se kellett soká gondolkoznom a kivitelre nézve, – mindennel tisztában voltam..."

A hegybe végződő sárga éghez ugyanilyen hegyben hozzáilleszkedik az Etna sötétkékje. Két egymáson fenődő kard...

Aztán a világosabb kékszínű tenger...

Aztán a romok.

Aztán együtt az egész kép, a tűzhányó hófehér csúcsával.

– „Meg kell jegyeznem, hogy a húsz négyzetméteres festmény, mikor a műterem ajtaját megnyitottam, a közönségre olyan hatással volt, hogy tombolt meglepetésében..."

Olasz kiabálást hallunk. A barátok hangját:

– Evviva! Evviva! Bravo!

– „Az utca tele volt, mindenki kiabált..." „Il maestro ungherese ha trovato!"... Na mi lesz?

S halljuk a hangokat. A pesti műegyetemisták hangja ez? Vagy a taorminai olaszoké?

– Il maestro ungharese ha trovato... Il nostro antico teatro greco!

A Taormina kép előtt állnak. Domokos magánkívül van már a játéktól.

– Nem elég! Gondoljatok rá, hogy most látjátok életetekben először ezt a képet!

– Ami mellesleg igaz is!

– Akkor tomboljatok!

Erre egyszerre. Tombolva kiabálják:

– Il maestro ungherese ha trovato... Il nostro antico teatro greco!

Hátul a bejárati ajtóban ül a házmesterné és a kislánya. Nagyon tetszik nekik ez a színház.

A kislány tapsol. Erre a fiúk odafordulnak és meghajolnak.

Mögöttük lámpafényben a kép.

Csend lesz. Domokos kérdi:

– Na? Hát nagyobb-e Ráfaelnél?

A házmesterné is beleszól:

– Azt hallották-e róla, hogy amikor a király beteg lett, ő táviratot küldött Bécsbe...

Egy pillantás a sétalovaglás felé, csupán azért, hogy az obligát lófej az anekdotára megint megjelenjen.

Domokos is allergiás már erre a történetre. Harmadszor kell végighallgatnia?

– Hallottuk.

– Ja? Jó... Azt, hogy tegyék ki a királyt a napra.

– Hallottuk!

A házmesterné kicsit megsértődik, de ha nem akarják, nem mondja tovább.

Tud ő ennél kellemesebbet is mondani, mert most már tudja, hogy a képek kellenének ezeknek a fiataloknak. Látja, hogy már meg vannak veszve ezekért a képekért.

– Na, holnapután úgyis elviszik innen ezt mind. Meglesz az árverés... Jártak itt a vevők. Azt mondták, ilyen szép nagy ponyvákat már sehol sem lehet kapni.

– Kik? Kik voltak?

– A csarnokból. Zöldségesek.

– Kipucolnak mindent...

Ezt a kislány mondta.

Késő éjszaka, esőben megy haza a három műegyetemista meg a Tanársegéd. Már kezd megindulni a hajnali forgalom.

Távoli, hajnali utcai zajok.

Valahol a Ferenc József hídon már megy át az első villamos. Idehallatszik a villamos csengője.

Szállítómunkások mennek el a fiatalok mellett, fejükre húzott zsákokkal.

Domokos Münchent meséli.

– Az inasok sorban hordták körbe a képeket... Egy kör kép, egy kör pezsgő... És közben szólt a zenetörténet első virginálja...

– Ebédre mi volt? Fácán?

– Az. Fácán... Egészen valószínűtlen, hogy csak ma egy hete volt...

– Lehet, hogy ma megint együtt ül az előkelő társaság?

– Ez még valószínűtlenebb. De lehet... Biztos... Az inasok most épp körbejárnak. Bruno Walter muzsikál. Egyik kép szebb, mint a másik.

– Mért jöttél haza?

– Amit ma láttunk, nem éri meg?

Megint munkások mennek el mellettük, a szitáló esőben, ponyvával a fejükön.

– Ott visznek körbe egy képet... Csak a visszája látszik.

Ezt a tanársegéd mondta. Az egyik műegyetemista megtoldja:

– És hiányzik a pezsgő... Hol a pezsgő?... Mindig csak a remekművek?

Falusi szekerek mennek el mellettük, ponyvaterítővel.

– Taormina...

Mire mondta a tanársegéd, hogy Taormina? A szekerekre mondta. A ponyvás szekerekre.

– Tévedsz, ez a Magányos Cédrus.

– A panaszfal... Baalbek.

Ez is játék. A ponyvás szekerekre ráolvasni az imént látott képek címét.

Holnapután már ezek a képek lesznek a takaróponyvák.

A budai rakparton, a Műegyetem alatt állnak a fiatalok. A téli hajnalban. A lépcsőkön állnak. A Duna és a túlsó part ködben.

A lámpafények – amennyire látszanak a ködben –, most alusznak el.

A kéziratból olvassa-e Domokos, vagy már betéve is tudja?

– „...Másnap hajnalban a Nap-templommal szemben levő Hotel Victoriában álmomból felriasztott egy fény, mely tűzvörösen húzódott le a magas Libanonról, belángolta a Helios oszlopait aranylehelettel, s átkarolta a Bachus, Antonius és Vesta templomait világító színekkel... Igen, ezt ígérte nekem a kinyilatkoztatás..."

A Duna felől, alsóbb lépcsőről látjuk fent a ködben álló műegyetemistákat. De az arcukon mintha fény kezdene földerengeni. A pirkadás fénye? Valami aranyos fény...

S az a hang, amelyet most hallunk, az a harsány hang, immár nem a naplót felolvasó Domokos hangja, hanem egy ismeretlen eredetű hang, amely tisztán, tagoltan mondja: Te leszel a világ...

Közben megváltozott a nézőpontunk. A legfelső lépcsőről, a fiúk fölül, a hátuk mögül látunk a Duna felé, a túlsó part felé, de a ködben – igazi hajnali fényben – az igazi Baalbeket

látjuk, nem a festményt, hanem színes fényképről vagy filmfelvételről azt a baalbeki tájat, amely Csontváry ottléte óta alig változott.

Olyan hosszan látjuk, hogy közben észre kell vennünk a fények változását.

S közben a hang folytatja:

– „A legnagyobb Nap-út festője..."

Egy másik hang, – lehet, hogy az egyik nekünk háttal álló műegyetemistáé: – Hang! Ismételd meg!

És a Hang megismétli:

– Te leszel a világ legnagyobb Nap-út festője. Nagyobb Ráfaelnél.

A Baalbeki táj kezd elhomályosodni.

Odakint sárga színű hajnal van.

A fiú apja szobájának ajtajában áll.

– Beszélni szeretnék magával, apám.

Az apa most ébredt föl.

– Várj!

A fiú kifordul a szobából.

A kinti reggeli fény mellé ég az ernyős lámpa is.

Az apa kijön a hálószobából.

– Mulattatok?

– Azt is.

– Mi baj van?

– Szükségem volna az egész anyai örökségemre.

– Nagykorú lettél. A tied.

– De huszonnégy órán belül.

Kis csend után.

– Nocsak... Kártya?

– Nem.

– Valami becsületügy?

– Olyasmi.

A festő halála. Tenger. Álom

A rosszul világított kapualjban Domokos áll a portásfülke ajtaja előtt.

– Ilyenkor akar beteget látogatni?

– Már meghalt az illető.

– Ja?... És kit keres akkor? A kezelő orvosát?

– Valakit, aki mellette volt...

– Kérdés, hogy bent vannak-e még. Mikor halt meg? Még délelőtt? Vagy este?

– Nem tudom... – Úgy dönt, legjobb, ha megmondja. – ...Azt hiszem, két hónappal ezelőtt. – S hogy a portás ne rökönyödjék meg túlságosan: – ...Én külföldön voltam. Csak mostanában jöttem meg.

A nyilvántartókönyv közelről. Óriási lap, sorban a nevek, a betegségek, az osztály, a felvétel és az elbocsátás vagy a halál dátuma.

A portás hangját halljuk: – Azt mondja, hogy két hónapja...

Másik lap, sűrűn nevekkel...

Harmadik lap...

– ...Az apja volt talán?

Ködben van a kert. A ködön és a fákon át homályosan világít a pavilonok néhány ablaka. Domokos megy a kerti úton.

Hosszú kórházi folyosó. Csak annyira világítva, amennyire éjszaka szokás. Egy alak áll az egyik ajtó előtt. Messze van, de látjuk, hogy kopog.

Az egyik kórteremből kijön egy fiatal nővér.

Egy pillanatra az ajtón át látjuk a nagy közös kórtermet. Az ajtóra szegeződik az ébren levő betegek tekintete.

Az ápolónő emlékezik: – Szakállas bácsi volt. Hogyne. Nagyon kedves volt. Nem kért semmit,

nem panaszkodott... Ritka, tudják. Az ilyet nem felejtjük el. Meg aztán nem evett húst. Igaz, hogy nem is nagyon volt hús, akkoriban sem. De ha lett volna, akkor se evett volna... Mondta, hogy ő látta még a nagy üstököst. A Halley-üstököst. Hogy ő még karonülő gyerek volt, de emlékszik, hogy a fényes csillag a házuk fölött ragyogott.

– Talán ezt látta akkor is, amikor meghalt. Akkor szép halála lehetett.

– Nem... Nem. Küszködött. A tengerrel küszködött...

– Sziklás volt a part. Nem?

A kis ápolónő csodálkozó arca: – Én azt honnan tudjam?

– Egy görög templom romjai álltak a parton... Vagy görög színházé... Nem?

– Ő volt kómában, nem én!

– Küszködött?

Az ápolónő arca közelről, mint akiben kezdenek fölszakadni részletesebb emlékek is erről az agóniáról.

– Rettenetesen küszködött...

– Csodálatos lehetett – nem?

Az ápolónő elnyílt szeme. Mért mond ilyeneket ez a fiú?

A taorminai képet látjuk. Csak félig van megfestve.

A vásznon egy részlete. Ahol a tenger összeolvad a horizonttal. Egy fehér folt. Aztán a festő keze, ecsetje. Egy vörös vonalat húz oda.

Mintha ez egy túlerős, mágikus szín lett volna, – a vászon megborzong, remegni kezd és hirtelen felemelkedik. Mögüle egy sziklás táj tűnik elő és víz. Tengerpart.

Valami hirtelen forgószél felemeli a vásznat.

Csontváry Tivadar mögötte ült, rá van kötözve a derekára a kép. És most rántja magával őt is. Hiába próbálja visszafogni... Elébe kerül.

És látjuk Csontváryt, térdnadrágban, ősz fejjel, ősz szakállal, amint rohan, szinte hátrafelé, hogy megelőzze a vásznat, hogy elkapja, mielőtt még szétszaggatják a sziklák.

Ég felé fordított arccal hátrál...

Felbukik a sziklákon.

A vászon – a tenger kék színeivel –, már a tengerben úszik.

Egy szál kötél rángatja a sziklán fekvő embert.

A vihar fütyül, a hullámok dörögnek.

Csontváry a kiálló sziklákon mászni kezd be a tengerbe.

Nyakig a vízben, úszik a szakálla a vízen, megpróbálja elkapni a vitorlaként sikló vásznat.

Közelről látjuk az öreg Csontváry víztől csapzott arcát. Nevet. Szabályos tempókkal úszik.

És távolabbról. Mintha egy óriás delfinbe kapaszkodott volna, és az vinné őt a vízen.

Egy szélroham, hullámok. Mennydörgés szerű robaj.

Közelről: a part fövenyében a festő lábnyomai.

A tenger kifutó hullámai elülnek, mielőtt ideérnének.

Domokos hangját halljuk, az előző mondatát még egyszer: – Csodálatos lehetett – nem?

Itt állhat a parton a fiú, előbb csak az árnyékát látjuk a homokon, aztán a lábát, aztán rajta keresztül egy széken ülő fiatal nőt is látunk egy szikla tövében. Talán a házmesterlány?

De a hangja az ápolónőé: – Rettenetesen küszködött...

Domokos elindul a víz felé a nedves homokban. Léptei nyomán felbugyborékol a víz. Közben az ápolónő hangját halljuk: – ... A család nem reflektál a hagyatékra. El kell árverezni mindent. Ez meglesz pár nap múlva. Az árverezés.

Domokos már a sekély vízben gázol. Kiabál: – Hahó!... Hahó!... Várjanak meg!

Az ápolónő hangján, megint egy foszlott emlék-mondat: – Tök üres lesz a műterem.

A tenger teljesen üres, kihalt. Nyoma sincs a vászonnak, Csontvárynak...

A fiú sírni kezd. A sírás nem hallatszik, mert elfödi a tenger zúgása.

Reggel van. Domokos szobája otthon. Az első pillanatban még nem is látjuk, ki beszél.

– Elnéztelek, hogy milyen nyugtalanul alszol.

Az apa áll a fia szobájában, az ágy mellett.

–... Tegnap valami becsületügyet emlegettél.

– Nem akarom, hogy félreértsen. Nem egészen rólam van szó. De meg tudnék talán menteni valakit, valamit... A pusztulástól...

– Sikerült a megfelelő összeget megszerezned?

A fiú felül az ágyban.

– Á... – Az apja idegenkedő pillantására, amellyel a kissé laza választ fogadta –: – Bocsánat... Nem sikerült.

– Nem akarom, hogy valaha is szemrehányást tegyek magamnak, hogy nem álltam melletted. Nem kérdezem, kiről, miről van szó... Maradt egy olyan értéktárgyam, amelyet a legrosszabb esetre tartalékoltam...

Az árverés

A pénz megvan. Annyira mindenképpen elegendő, hogy a csarnoki zöldségesek között Domokos is beülhessen az árverésre.

Ha csakugyan oda akar menni...

Dehát miért nem indul akkor? Napok óta ezért törte magát: nyomozott a halott festő után, felhajtotta a pénzt...

Az árverés mindjárt kezdődik. És ő most csak húzza-halasztja az időt. Miért bujkál? Mi elől bujkál! Miért olyan fontos neki hogy itt fecsérelje az időt friss ismerősei társaságában.

A Gellért Szálló kis szalonjában van együtt néhány unatkozó antant-tiszt. Kávéznak. Három óra. A Fehérvári úton pár sarokkal odébb most kezdődik épp az árverés. Három órára van kitűzve. Estére tehát üres lesz a műterem, a csarnoki árusok addig bizonyára elszállítják onnét azokat az óriási vásznakat. Estére Domokos beköltözhet, lakásszentelőt tarthat...

De ha most odaér, még megszerezheti a képeket. Érdemes?

Feláll. Mégis elmegy. Hová megy? Mondja, hogy hová.

– Árverés? Az mindig érdekes. És mit árvereznek? – kérdezi az egyik tiszt.

– Egy darab huszadik századot.

– Itt Pesten?

– Csak nemzeti szerénységből mondtam huszadikat. Tulajdonképpen huszonegyedik.

Az ezredes, aki eddig nem nagyon beszélt, most kifejti véleményét az efféle közép-európai csodákról:

– Új dolgot mindenütt ki lehet találni... Biztos ezek az izék is ilyen új dolgok. Miért ne?... A lényeges az, hogy elfogadják-e? És hogy mennyi idő alatt?... Ha Edison maguknál találta volna fel a villanykörtét, miért ne? Zseniális ember itt is akadhat, de itt még mindig azt magyarázná, hogy ezzel világítani is lehet... A villany biztosan nem égne.

Megcsavarja a villanykapcsolót, a lámpa nem gyullad fel. Nevetnek. Na tessék!

A Szálló előtt az egyik antanttiszt kíséri ki Domokost.

– Hamarabb odaér – s intésére a sofőr nyitja ki az autó ajtaját Domokosnak.

Mindig akadnak, akik megbámulják az antant-misszió kocsijait.

Az autóból: a Fehérvári út. Feltűnik a már ismert műtermes ház.

Domokos szól a sofőrnek: álljon meg.

De nem száll ki. Ismerősök állnak a ház előtt. A Kosztka család. Olyanok, mint templom előtt a gyászoló rokonok. Mind feketében, kicsit kopottan. Sűrű és túl udvarias üdvözléseket váltanak.

Mindezt az autó ablakán át látjuk.

– Na? Hát nem száll ki? – kérdezi a sofőr.

– ... Nem. Menjünk vissza a szállóba.

Egy szállodai lakosztály hálószobája. A már kicsomagolt bőröndök rendetlensége. Domokos egy karosszékben ül, ráérősen beszél a nyitott fürdőszobaajtónak. Vagy talán nem is annak aki ott benn fürdik most, hanem annak az istennek beszél, aki kiszemelte őt egy erejét meghaladó feladatra.

– Ami pusztulásra van szánva, az hadd pusztuljon... A háború pusztítása után milyen nevetséges iparkodás volna, még valamit is menteni – feláll, tölt magának, iszik, folytatja –: Ami életre van szánva, az éljen... Emlékszik Trója égésére? Aeneasz nyakába vette az apját és cipelte. Marhaság!... De az legalább élt, és a tulajdon apja volt... Érti?... De egy halottat! Egy vadidegen halottat! Akit a saját hozzátartozói is igyekeznek minél hamarébb elfelejteni! A barátok meg csak röhögnek, ha nevét hallják!... Ezt viseljem el? Tudja, hogy mekkora hulla ez? Mint a Tátra, mint a Libanon... Vegyem a nyakamba? Hurcoljam? Egy életen át?

Most jön ki Ruth a fürdőszobából.

– Nem volt ott az árverésen?
– Nem.
– Nem is megy el?
– Már vége. Azóta már el is szállítottak onnét mindent.
– Akkor itt maradhatsz.
Domokos feláll, megáll az asszony mellett.
– Maradhatok... elutazhatom... amit akarsz... Semmi, de semmi nem köt ide. Szabad vagyok, mint a madár.

Lent a kisszalonban a tisztek.
Mára megint nem tudnak összehozni semmilyen programot. Pedig itt van ez a fiatalasszony is... Halott város ez.
– Felmenni a Svábhegyre...
– Á! A város ködben van.
– Margitsziget?
– Lovaspólót akarsz játszani? Télen?
Most jön le Domokos és Ruth. Élénken, jókedvűen. Az egyik tiszt meg is jegyzi:
– Mi meg itt törjük a fejünket, hogy kitaláljunk magának valami szórakozást. Hogy ne unja magát halálra az első délután... Még lelkiismeretfurdalásunk is volt.
– Semmi okuk nem volt rá. De azért valami esti programot kitalálhatnának.
Domokosnak jut eszébe a lakásszentelés: – Kivettem egy műtermet, este felszentelhetnénk.
Ez mindjárt felvillanyozza a társaságot. Talán azért is, mert ez az, ami leginkább hiányzik nekik: beleszagolni a bennszülöttek életébe.
– Műterem?... Eddig még sohasem voltam műteremben – mondja az ezredes. – Lakásszentelő?
– Vagy legénybúcsú – mondja Domokos. – Ha úgy tetszik... Előre megyek és egy óra múlva találkozhatunk ott.

A Fehérvári út. E..e, ködben. A túloldalon az ismerős ház legfelső emeletén a műteremablakok világosak.
Domokos az innenső járdán áll, megpakolva vacsorához való holmikkal, üvegekkel. Néz föl a kivilágított műteremablakokra.
Megáll mellette valaki, s szintén felnéz, mert látni akarja, hogy mi érdekes látnivaló van odafönt. Ráérős ember lehet.
– Valami történt ott?
– Nem tudom.
– Ki lakik ott?
– Én... De mivel én nem vagyok otthon, lehet, hogy az előző lakó égeti a villanyt.
– Kulcsa van neki a lakáshoz?
– Akkor jön vissza, amikor neki tetszik... Már meghalt.
A járókelő örömmel belemegy a játékba. Hadd lássa ez a fiatalember, hogy emberére talált benne. Szemrebbenés nélkül válaszol: – Én megmondanám neki, hogy jöjjön éjfélkor... Jó éjszakát.

A műtermes ház udvari függőfolyosója. Késő este.
Csak a műteremhez szolgáló üveges ajtó világos. Az elsárgult újságpapírok áteresztik a fényt.
Domokos jön végig a folyosón. Az ajtó elé ér, megáll. Bekopogjon-e?
Az újságpapíron kövér betűkkel a hír: *meghalt a király.*
A műteremben éles fény. Minden elő van készítve az árverésre. Középütt egy asztal. Mellette ül egy hivatalos ember. Előtte csengő, kalapács.
De az asztal mögött a főhely üres. Valaki hiányzik.
A műterem egyik oldalfalánál a család ül. Feketében, fáradtan, fásultan. Egyre inkább úgy, mint egy véget-nem-érő gyászszertartás résztvevői.
A műterem közepén, az asztallal szemben, pár szék. Itt ülnek a csarnoki árusok és néhány ószeres.
Hogy az ajtó nyílik, mindenki odanéz.
Domokos jön be csomagjaival. Megáll az ajtóban.
– Jó estét.

Az egyik csarnoki árus felkiállt:

– Na, végre, megjött! Nagyszerű!

Kosztka István int neki, hogy nem az jött, akire vártak.

– Nem a közjegyzőnek tetszik lenni? – kérdezi az egyik zsibárus.

– Nem.

Körben a fal mellett a vásznak. Egy asztalon két rend ruha, valami fehérnemű, egy zsebóra, pár zsebkendő. A hagyaték.

Miért ne értené meg Domokos egy pillanat alatt, hiszen ettől félt, hiszen ezt remélte: – Az árverés... Nem volt meg?

– A közjegyző úr ma délben kettőkor szívszélhűdést kapott. Épp amikor ide indult. Azt mondták, mi csak várjunk. Majd egy másik közjegyzőt fognak küldeni.

Ezt a festőrokon mondta, jelezve, hogy ő ráér, akár éjfélig is. Akármi történik, az árverést megtartják. De a csarnoki árusoknak drágább az idejük.

– Mikor jön?... Mikor?

– Most hogy én ideértem, már akármelyik pillanatban itt lehet – mondja Domokos. Most már úgy érzi, hogy teljesen benne van a halott festő hálójában. Hogy mindnyájan benne vannak. Az rángatja a szálakat valahonnan a túlvilágról.

– Tetszett talán látni, hogy jön?

– Nem. Csak ismerem a gondviselés útjait... Kiszámítható...

Ő is elhelyezkedik egy széken, most már nyugodt. – Szegény közjegyző úr. Sejthettem volna. Amikor tegnapelőtt beszéltem vele, mondta, hogyha köd van, valami mindig szorongatni kezdi a szívét. Neki ez a köd volt a végzete, nekem ezek a képek... De lehet, hogy ez a kettő tulajdonképpen ugyanaz.

A fatalizmus meg az ital szinte vidámmá teszi. Jólesik efféle talányos dolgokat mondani ebben a riadt, ostoba gyülekezetben. Ahol azonban senki sem olyan ostoba, hogy ne tudná, hogy egy emberi élet minden álmának a megsemmisítésére jöttek itt össze. Ez a fiatalember meg úgy ül itt, mint aki elhatározta, hogy tettenéri őket. Mit akar ez itt?

Az egyik ószeres odament az asztalhoz, kigöngyöli az egyik öltönyt és meglenget egy fekete hosszú kabátot. Ez az, amit úgy hívtak, hogy „Ferenc-József".

Az egyik nőrokon erre felsír:

– Hát nem ebben temettétek el?... Miben temettétek el?

Csend. Csakugyan, miben is temették el?

– Azt hiszem, zsakettban – mondja István, kis tűnődés után.

– Az más. Ha zsakettban. Persze kérdés, hogy volt-e szegény Tivadarnak zsakettja.

Az egyik zöldségárus félrevonja a festőrokont. Domokos iránt érdeklődik. Gyanús neki ez a magabiztos fiatalember, aki borospalackokkal állít be ide. Tele van pénzzel, látszik.

– Ki ez?

– Nem ismerem.

– Na?

– Egyszer láttam.

– Aha... És idehozzák, hogy nekünk felverje az árakat. Mindig így csinálják. De maguktól ezt nem vártuk.

– Hogy képzelik?

Az árus most int neki, és sorban mutogatni kezdi, hogy melyek azok a vásznak, amelyekre ők pályáznak. A nagyokra, csak a nagyokra. Mert a Baalbek, az kell takaróponyvának. A Hortobágy túl kicsi, az nem kell. A Taormina kell. Ez a zöldszakállas sivatagi próféta nem kell...

Ezután a néma számbavétel után a festőrokon odaáll Domokos mellé. Suttogja: – Volna egy pompás ajánlatom a maga számára... Két tételt csinálunk a vásznakból... Az egyik tételt megveszik ők, a másik tételt maga. És nem licitálnak egymásra.

– Nem ígérhetem. Én annyi képet szeretnék megvenni, amennyire a pénzemből futja.

– A nagyokra is pályázik?

– Persze.

A zöldségkereskedők közben már külön is rakták, ami őket érdekli. A nagy vásznakat. Úgy állnak eléjük, mint akik elhatározták, hogy ezeket megvédik.

Ettől kezdve, a további dialógusok során csak a képeket látjuk. Hol egészben, hol váratlanul kiugratva egy-egy részletüket – néha csupán egy miniatűr részletet. A Taormina fölötti ég egy sárga felhődarabját. Egy lehajló gyöngyvirágszálat a Nagy-Tarpatak sétaútja széléről. A legelésző kis csacsik a Baalbek-képről, fölötte a két árnyékszerű alakkal, egyik fehérben, a másik feketében....

A képekre néha árnyék vetődik. Az előttük őrtálló zöldségkereskedők árnyéka.

Eléggé ingerülten tárgyalják egymás közt: – Mondom magának, ne vegyük meg, csak a nagyponyvákat... Mit kezdjünk az ilyen selejttel?

Kigöngyölít egy ottheverő vásznat – *egy percre feltűnik a magányos cédrus, hatalmasan, betölti az egész látóterünket.*

Közben halljuk a kollégája hangját: – Én meg azt mondom, most már ne engedjünk ki semmit. Vegyünk meg mindent egy tételben. Mit kell itt gatyázni? A kicsiket aztán el lehet dobni.

Rózsaszínű az ég az Akropolisz fölött és már felkelt a Hold...

– Minek eldobni? Ez is vászon. Össze lehet belőlük varrni egy nagyobbat.

Mozaikként rakódik ki a földön az Athéni kép mellé a Jajcei villanymű és a Villanyvilágított fák Jajcéban. Egy hiányzó kockába szépen belefér a Vihar a nagy Hortobágyon.

Át is sétál rajtuk egy-egy ormótlan láb.

– Kijön... Látja? Egészen jól kijön... Egy takaros takaró.

Nevet, hogy minden sikerült. Még a szójáték is.

– A kicsikkel én nem bajlódom... Azt az öt nagyot megvesszük.

Nemcsak a lábak, kezek is jelennek meg a képeken. Négykézláb mászkálnak rajta.

– Csak azt nem tudom, ki fogja ezekről levakarni ezt a sok vastag festéket?

Észre sem vették, hogy közben beállított az új közjegyző. Fiatalember, agilis, látszik rajta, hogy tele van ambícióval, különösen ma, hogy meghalt a principálisa.

– Jóestét! Elnézést! Tragikusan elhunyt főnököm ügyei mellett – ő maga is egy ügy lett. Már mint a megboldogult... Egy közjegyző hagyatéka! Képzelhetik! – Leül az asztal mellé, a főhelyre, és odébb teszi a csengőt. Kedves rosszallással mondja: – Egy ilyen családi árverésen nem lesz szükség ilyesmire.

A mellette ülő hivatalos ember sok vihart láthatott már: – Családi? Akkor pláne vérre megy. – Mindjárt meg is rázza a csengőt.

A csengőszótól a közjegyző is visszazökken a hivatalos stílusba:

– Néhai Csontváry Kosztka Tivadar hagyatéki árverését megnyitom. Megállapítom, hogy a szükséges kihirdetés kellő időben és kellő helyen megtörtént... Az árverést az elhunyt örökösei kérték, kijelentvén, hogy a hagyatéki leltárban szereplő tárgyakat birtokolni nem óhajtják... stb., stb. Térjünk a tárgyra. Nem vagyok híve a formaságoknak. Kezdjük!

A kikiáltó a ruhaneművel kezdi. Darabonként felmutatja: – Két hosszúnadrág... egy térdnadrág, úgynevezett „bricsesz", erősen kopott és pecsétes... egy fekete öltöny, kopott és pecsétes... egy kockás felöltő... három ing, négy alsónadrág, két darab úgynevezett „jéger alsó", két zsebkendő...

Közben a Siratófal magyaros karakterű arcai. Bajuszos barna férfi mellképe, sujtásos dolmány, vörös fez. Zöld túri-süvegű, pödröttbajszú galambősz öregember.

A kikiáltónak csak a hangját halljuk közben:

– Kikiáltási ár egyszázhúsz korona!

A képek eltűnnek. A festőrokont látjuk. Domokost kapacitálja, suttogva:

– Ezek a terménykereskedők garantálják, hogy télvíz idején ellátják a családot krumplival, sőt hagymával is. Legyen már emberség magában! Mit keres maga egyáltalán itt? Ha önt kegyeleti érzések vezetik, önnek sem lehet mindegy, hogy éheznek-e Csontváry rokonai vagy sem.

– Téved. Engem nem vezetnek kegyeleti érzések.

Amíg suttogtak, hallottuk a kalapács koppanását, kétszer is. Azután kis csend. Most koppan harmadszor.

És a kikiáltó most kezdi a képeket felsorolni, de csak úgy sommásan. Most már mindenki siet.

– Huszonöt darab olajfestmény, köztük öt darab nagyméretű...

A jajcei vízesés zuhatagai. A szikrázó habosfehéren omló vizek, sugárban, oszlopban. Alattuk a sima kék víz, a barna szikla, körülötte a porló vizeken támadt szivárvány.

A kikiáltó csak mondja a magáét. A hangját halljuk: –... Az utóbbiak valamennyi legprímább külföldi vásznakon... Méreteik: húsz kvadrát méter, harmincnégy kvadrát méter, tizenkilenc kvadrát méter, tizenkét kvadrát méter, kilenc kvadrát méter...

A Siratófal zokogó, könnymarta arcú vénembere. A szakálla úgy omlik le, mint másik hatalmas vízesés...

Az egyik zöldséges hangját halljuk. Belekiált: „Tessék ezeket a nagy ponyvákat külön tételbe venni!"

Kopogás hallatszik. Talán rendreutasították.

Egy másik kékes zöldes vízesés. A Marokkói tanító szakállas képe néz most ránk.

A kikiáltó tehát folytatja: – Valamint huszonhat darab rajz. Kikiáltási áruk 2400 korona.

A csarnoki ember néz most ránk és kiáltja: – Tartom!

– Kétezernégyszáz korona először!

Domokos megszólal: – 3000 korona!

A másik zöldséges már gúnyos hangsúllyal konstatálja: – Na! Megszólalt a fiatalúr!

A kikiáltó: – Csendet kérek! 3000 korona először, 3000 korona másodszor;...

Az egyik zöldséges ráígér: 3100 korona!

– 3100 korona először!

– 5000 korona!

Ez Domokos volt.

A zöldségesek kiabálnak, tiltakoznak. – Ki hallott ilyet? Így licitálni?!

– 5000 korona először!

– 6000 korona!

Úgylátszik, a zöldségeseket is elkapta a lendület.

Domokos: – Tízezer!

A másik zöldséges már ott van mellette: – Idehallgasson! Maga megkapja tőlünk a tízezrest és átad nekünk nyolvan kvadrát métert... A többit viheti ingyért. Rendben van?

– Szó sincs róla!

Közben a kikiáltó: – Tízezer először... tízezer másodszor...

– Maga nagyon meg fogja ezt bánni. Tudja meg! – gyorsan bekiáltja: – Tízezerszáz!

A közjegyző kopog. Egyelőre csak kopog.

– Felkérem a résztvevőket, hogy tartózkodjanak a fenyegető kijelentésektől! Különben felfüggesztem az árverést!

De ekkor már a Hortobágy szelíd ökrei bámulnak ránk a viharos ég alatt. A csikós ostora cikázik át az égen.

– Tízezeregyszáz korona... először!

Domokos hangja:

– Tizenötezer korona!

Az egyik zöldséges hangja: – Tessék megnézni, hogy van-e nála egyáltalán pénz? Ez egy szélhámos!

Csengőszó. És már látjuk is, ahogy rázza a közjegyző a csengőt.

– Tartózkodjanak a sértegető kijelentésektől. Tizenötezer korona! Itt tartottunk.

– Tizenötezer korona először...

– Nem tartózkodunk! Van törvény, hogy ne jöhessen ide akárki felverni az árakat!

– Három percre felfüggesztem az árverést!

Az őszeresek arcát látjuk, ahogy ocsúdnak egy szép és izgalmas árverés műélvezetéből.

És egy panoráma: a falak tövében mindenütt a kibontott, szétszórt képek.

Odakintről valami tompa puffogás zaja hallatszik. S hallatszik majd tovább, változatlan ütemben.

A műterem szűk előszobájában sarokba szorították Domokost. Orra előtt a két csarnoki ember.

– Mit akar maga tulajdonképpen?

– Kicsoda maga tulajdonképpen?

Hadonásznak.

– Mennyi pénze van? Tessék megmutatni!

A süvöltőt leterítő vércse képe itt függ az előszoba falán. Éppen Domokos mögött. Már csak ezt látjuk.

És a zöldségesek hangját halljuk.

– Dobd ki!

Valami dulakodás zaja.

– Hová?... Hová dobjuk?

Ez a másik zöldséges hangja volt.

Az emeleti folyosóról a rácson át látjuk, hogy lentebb, az egyik emeleti gangon, valaki gyújtóst hasogat. Ez volt hát az a puffogó zaj.

A rácsnál néma dulakodással megjelenik a két csarnoki ember és Domokos.

Emlék s üzenet

Az Állatkertben, a ragadozó madarak szabadtéri ketrecénél...

Még halljuk Domokos hangját, amint megismétli, egy csöppet mintha bizonytalanabbul mondaná: – Azt hiszem, soha nem láttam.

Az Állatkertet mintha valahogy *lentről* látnánk, egy kisfiú szemszögéből. És elég gyakran elénk kerülnek a felnőttek szoknyái, nadrágjai.

A divat csalhatatlanul mutatja, hogy még a háború előtt vagyunk. A nők hosszú szoknyái, a gyerekek matrózruhái, a luftballonok, az óriás perecek...

Meg azok az indulók és keringők is békebeliek, amiket valahonnan egy katonazenekar játszik.

Ketrecében a sas figyelmesen elmerülve szemléli karmai alatt a zsákmányt, s néha a csőrével feléje csap.

Vajon nem Domokos apja-e az, aki épp mellettünk áll? Lehet, de egészen fiatal még. Mellette egy fiatalasszony. Talán a mama?

S köztük az a kisfiú, akit kézenfogva tartanak, nehogy őt is elkapja még az a falánk ragadozómadár.

A kisfiú egy szakállas embert figyel, aki térdnagrágban áll a ragadozómadarak ketrece mellett, nézi a nagy madarat, ahogy gyilkol, s az arcán könny csorog végig.

A kisfiú a síró férfit nézi.

– Ne nézz oda! – mondja a mama és megszorítja a kisfiú kezét.

A gyerek engedelmesen elfordítja a fejét, aztán egy pillanatra mégiscsak vissza-visszanéz a síró férfira. Nem tud oda nem nézni.

A térdnadrágos szakállas ember most felénk néz. Ugyanazok a világító világoskék szemek, amelyek az önarcképről néznek ránk. S mintha a könnyein át, ügyetlenül idemosolygott volna, s egy olyan mozdulata volt, mintha inteni akart volna. Vagy intett is?

Gyereknevetés. Talán a kisfiú nevetett?

Domokos szobájában az egyik falon – ha mégoly csoda is ez, hiszen akkor még lappangott ez a kép – ott függ Csontváry önarcképe is, a bárányfelhős ég alatt, s mintha a festő kék szeme világítana... Az a gyerekkorunkból ismerős arc.

Domokos hangját halljuk közben, ahogy a történet végét mondja: ... – És abban a nehéz bútorokkal telezsúfolt belvárosi lakásban, abban a világháború és forradalmak utáni szomorú magyar fővárosban, csendesen és szabadon kezdett el sugározni egy történelmen túli üzenet az élet szépségéről.

A Vihar a nagy Hortobágyon. Betölti az egész látóteret. A hídon vágtató csikós ostora csakugyan úgy kanyarog az égen, mint egy tisztító villámlás.

Egy hang kérdi: – „Mi volt ez az üzenet? Vigasztalás?"

Domokos hangja: – Biztatás inkább.

A család egyik nőtagja az előszobából bekiált.

– Ezt úgy látszik elejtetted a hurcolkodásban!

A napfényben ragyogó, képekkel telis-tele szobába jön be az egyik nagynéni, kezében egy levelezőlap.

Domokos átveszi, nézi. Színes levelezőlap, Konstantinápoly látképével. A másik oldalon török bélyeg, címzés és pár sor írás.

CARTE POSTALE

CORRESPONDANCE

Keleti utam teljes eredménnyel végződött. Ezt a kormánnyal és a nyilvánossággal tudassák! Néhány nap múlva a viszontlátásra!

Csontváry

ADRESSE

Művészeknek
Japán Kávéház
az Andrássy úton

Budapest.
Hongrie.

SZAKONYI KÁROLY

Riport Szentendrén

Kortársaink

Tegnap már nekikészültem ennek a riportnak: goromba szél s eső szorított be a házba; tombolt az orkán, szokatlan tarajos hullámokat korbácsolt a Dunán, rángatta a kaput, leszaggatta a barackfák virágait; ám hirtelen elült, s reggelre kitűnő idő mutatkozott a régóta esedékes permetezésre. Ahelyett, hogy írógépemhez ültem volna, rossz gúnyát vettem magamra és elkészítettem a fundazolos, lebaycidos oldatot.

Ahogy a szomszédom mondta.

A szomszédom dr. Pintér György, hogy mindjárt bemutassam. Róla készül ez az írás, mégis miatta mulasztottam. Megmagyarázom, miért. Szomszédom ugyanis szorgalommal műveli kertjét; vasárnap – mint már annyiszor – arra ébredtem, hogy javában pumpálja a masináját, és nagy-beöltözötten kering a fái körül. (Ha nem a permetezéssel bíbelődik, hát mással, de mindig munkában látom szombaton és vasárnapon.) Szorgalma engem is kimozdulásra késztet. A növényi világ is éppen olyan jószágunk, mint akármi más élőlény, törődést, gondozást kíván, ha már felvállalta az ember. Mit érne szomszédom igyekezete, ha elmismásolnám a kerti munkát, s hanyagolt fáimról átszármazna az övéire a sok kártevő meg gomba? Nem tenne érte szemrehányást, ám éppen ez kötelez cselekvésre. Munkálkodása láttán magam is ágfűrészt, nyesőollót, kapát, fűnyírót ragadok – vagy felcsatolom a permetezőgépet.

Miként reggel is tettem. Most aztán, könnyítvén lelkiismeretemen, asztalomhoz ülhetek, hogy emezt a munkámat is ellássam.

Munkaszeretőnek mutatom szomszédomat, de máris hadd igazítsak a képen: nem veti meg, ha egy kis ejtőzésre invitálom a kert valamely csendes sarkába. Ilyenkor rágyújtunk, kihozunk egy pohárka italt a házból, s mire asszonyaink ránktalálnak, már javában diskurálunk. Erről-arról eszébe jut az embernek valami, feleleveníti a múltat – hogy s mint volt ez ekkor meg akkor... Így aztán élete fordulóit is megismertem, mozaikokként, persze. Ezek keltették fel érdeklődésemet; elhatároztam, hogy riportfélét írok róla. – Jó volna, ha elbeszélnéd pályafutásodat. – Azt mondta: – Majd egyszer... majd...

Szakmája szerint közgazda. A SZÖVÉRT (Zöldség Gyümölcs Kereskedelmi Egyesülés) vezérigazgató helyettese. A SZÖVÉRT igen jelentős gazdasági központ, évi mintegy tizenhatmilliárdos forgalommal. Huszonhárom tagvállalata van (mint például a budapesti ZÖLDÉRT vagy a HUNGAROFRUCT), s megyénként is: szövetkezeti közös vállalatai. Pintér sokszor és kedvvel beszél hivatali munkájáról. (Így hát az ő révén nemcsak kertészeti, hanem kereskedelmi szakismereteim is állandóan gyarapodnak.)

Leginkább családi körben ismerem őt. Felesége egy gyógynövény szaküzletben dolgozik, nagyobbik lányuk csakhamar kész orvos, a kisebbik most megy főiskolára. Ahogy én látom: mind a négyen kölcsönös baráti őszinteséggel és szerettel becsülik egymást.

Egy pillanatra betolakszik a valóság helyére annak a feledhetetlen Greco képnek az emléke... vagy ál-Greco kép volt, mindegy! A toronyból zuhanó kőműves. A kockakövekkel kirakott téren az a tenyérnyi hely, ahová esni fog. Egy rémülten felfelé tekintő arc.

A hasogatás zaja hirtelen megszűnik. Egy női hangot hallunk: – Mit csinálnak? Mit csinálnak?

Az emeleti folyosó rácsán át a fát hasogató cselédlányt látjuk, ő kiabált.

A folyosón most hátrál a lépcsőház felé Domokos. Az egyik tróger elkapta őt hátulról.

– Mi lesz azokkal a ponyvákkal? Vihetjük?

Valaki kétségbeesetten zokog. Itt bent a műteremben zokog az egyik nő-rokon. Nem bírta tovább elviselni ezt az ordenáré botrányt. A többi rokon is zavarban van. Hiszen érezték ők mindig, hogy nem lett volna szabad így kótyavetyére bocsátani szegény Tivadar holmiját. Most azután elszabadult a pokol. Ezek a vad csarnoki trógerek! És az a pimaszul arcátlan fiatalember, aki nem is nagyon titkolja, hogy megveti őket...

Az új közjegyző az óráját nézi, de még nem jöttek vissza az árverezők.

A családfő a zokogó asszonyt próbálta csitítani. Eredmény nélkül.

– Nyugtassa már meg őt, közjegyző úr, hogy máskor is vannak efféle árverések... úgy értem, hogy nem szokatlan dolog ez, dobraverni egy művész hagyatékát.

A kikiáltó szól közbe: – Vannak. Tessék nyugodt lenni. A legtöbbször ez van. És nem a múzeumok szoktak megjelenni, nem is a gyűjtők.

Az új közjegyző eltűnődik: – Tavaly is volt egy ilyen... Az is valami excentrikus festő volt... illetve a hagyatéka – az egyik ószeresre néz. – Maga vette meg, ha jól emlékszem.

– Ja... Voltak ilyenek.

– Mit csinált vele?

– Kérem tisztelettel, a háborúban mindent el lehetett adni a katonaságnak... Vásznakat pláne...

A közjegyző jókedvűen, játékosan csenget. Mert megjelentek az árverezők az ajtóban. Legalább is a két zöldséges.

– Folytatjuk az árverést!... No és azzal a fiatalemberrel? Megegyeztek vele?

– Meg, meg.

– A negyvenegy darabból álló, nem részletezett árverési tételre az utolsó ajánlat volt tizenötezer korona... Tizenötezer korona először... tizenötezer korona másodszor... tizenötezer korona...

– Tizenhatezer korona!

Kicsit megtépve, ott áll az ajtóban Domokos.

A Zarándoklás a cédrusfához láncba fogódzó lányai, olyan közelről, mintha csakugyan előttünk táncolnának.

Brunó Walter virginálján a hangját halljuk közben. A müncheni estély emléke ez. Nemes Marcell palotája... Mikor is volt az, hogy ezt hallottuk?

A virginál mellett valaki fütyüli is a dallamot.

Árverés után

A műteremben rend van. Az asztalok megterítve. A képek vakrámában szépen kirakva, Domokos fütyörészve rendezkedik még.

Kintről zaj, s már ott is az ajtóban az amerikai társaság. Üvegekkel fölszerelve.

Ahogy a társaság belép, megtorpan. Lenyűgöző ez a kiállítás.

Domokos pedig, egy kissé abban a fennkölt és átszellemített stílusban, amelyet Nemes Marcell szalonjaiban vett föl, most talán egy csöpp vagánysággal is, a friss birtoklás örömében – hisz ez a stílus kell az amerikaiaknak! – minden bevezetés nélkül fejest ugrik az ihletett képmutogató szerepébe: – Nézzenek ide, ahogy a rózsaszínű hegyek előtt, a fekvő földanya öléből feltör ez a két sudarú és egyetlen lombozatú Életfa, körülötte színes lovasok, táncoló lányok... Itt meg egyenest a világűrre látni, amely ide, a Libanon csúcsaihoz oly közel van.

Egy-egy másodpercre a képek, vagy még rövidebb időre.

És a vendégek arcai is. Fokozódó elragadtatásban.

–... A kozmosznak sugárzással tele végtelenje, s benne az Ember, még a végtelenségnél is hatalmasabban, sugárzóbban, jobbjában könyvet tartva, a baljában vándorbotot...

A vendégek bolyonganak a képek előtt.

– Én azt hiszem, hogy ez valóban rendkívüli! – mondja az egyik tiszt.

– Ez most mind a magáé?

– Nagyon nehéz lehet ezeket szállítani.

Az ezredes nagyon készségesen mondja: – Miért? Én adok egy külön vagont.

Domokos szótlanul áll. Gyanakodva nézi, mi ez a mohóság a szemükben.

– Azt hiszem, maga nagyon hamar nagyon gazdag ember lesz.

– Miért, olyan könnyen keresnek az építészek?

– ...De ezek a képek!

Vajon milyen apropóból jut eszébe az egyik tisztnek? – A zirci apátnál láttam szép középkori gobelineket. Azt hiszem, felvehetnénk a jóvátételi listára.

Domokos elég élesen mondja: – Ezek a képek nem eladók... és semmilyen listára fel nem vehetők.

Erre a hangsúlyra az ezredes búcsúzással reagál.

– Örülök, hogyha csak egyszer is, módom volt látni ezeket a képeket.

És még egyszer végigpillant rajtuk.

Előttünk is körbefutnak a falon levő és a falnak támasztott képek. Lassú iramban.

Sötét utcák. Fütyörészés, a virginálszót idéző dallam. Mellette a kenetlen kerekek nyikorgása, s egy csendesen bandukoló ló patáinak a dobogása. Egy kis stráfkocsin most szállítja haza Domokos a képeket.

De miféle szellem utcáján jár éjszaka ezzel a táblásszekérrel? Gyanús alakok tűnnek elő a mellékutcákból. Lehet, hogy a csarnoki árusok vannak a nyomában?

Hiába igyekszik, folyton elébe kerülnek.

Már nem fütyörészik, hajtja a lovat, fut mellette.

És mi ez a gúnyos kiabálás? – Tizennyolcezerkétszáz... Ötvenhatezer...

És hogy kerül az egyik antant tiszt a zöldségárusok közé?

Csattognak a kocsi kerekei.

Talán lemaradnak az üldözők!

De most legurul a szekérről egy vászontekercs. Domokos visszaszalad érte. Felkapja. Azután megint a kocsi után. De mire eléri, azt látja, hogy az ezredes a kocsi mellett áll és turkál a képek között.

Futni kezd megint a lóval, a kocsival. De egyre több üldöző nyulkál a zsákmány után.

És micsoda tisztes urak is futnak utána. Csak nem a Japán Kávéház művészei? És így megöregedtek volna?

Domokos arca csupa izzadtság már. Folyton vissza kell szaladnia a hulladékért...

Lent a Duna alsó rakpartján hajtja a szekeret. Fellélegzik. Elmaradtak az üldözők.

Egy kép megint leesik, és hiába kapna utána, a lépcsőn lassan lehengeredik. Már ott úszik a vízen, el a parttól.

Egy daliás magyar úr áll a legalsó lépcsőjén, ahol a pecázók szoktak állni, félig már a vízben, és kövekkel górálja a víz színén csendesen forgó képet. Csak el a parttól! S talán sikerül el is süllyesztenie.

Hol van most az a delfin, amelyik a haldokló Csontváryt emelte?

Otthon. Izzadtan ébredt Domokos. Szobájában ott vannak a képek, mindenütt képek. Szétteregetve, felállítva, összetekert göngyölegekben. Csontváry hagyatéka.

Lehet, hogy semmi sem hiányzik?

Az apja áll az egyik kép előtt.

– Két lóláb itt hiányzik.

Hát igen, a tengerparti sétalovaglás csodálatos háromlábú lovai.

– ... Ez az amit most művészi szabadságnak neveznek?

– Ez az.

– Erre ment a pénz?

– Erre.

A reggeli tiszta napfényben – most először napfényes ez a lakás – a tövisszúró gébics képe.

– Ez a madár egész jól meg van csinálva... Jól fejezi ki a gyilkosok közönyét.

– Korai műve.

Ez nem érdekli az öreget. Folytatja a gondolatát: – Mit gondolsz? Lehet, hogy már mi is fel vagyunk tűzve valamilyen tövisre?... Úgy értem, ez az ország... Vagy az emberiség... – Ránéz a fiára. – Barátod volt talán?

– Kicsoda?

– Hát ez a festő.

– Soha nem láttam.

Ezért külön is elnézést kérek.

Bihari István

SZEKERES ÉS AZ FBI

Figyelemre méltó, hogy a *Haller Zoltán* szocialista képviselő elleni újabb büntetőeljárásról azon a napon jelent meg hír, amikor a kormány a központi nyomozóhivatal felállításáról tárgyalt – jelentette ki *Szekeres Imre*. A frakcióvezető szerint tisztázandó, hogy a rendőrségi vizsgálattal kapcsolatos információk miként jutottak el a sajtóhoz. A hírbe hozott honatya mentelmi jogát egyébként tavaly már felfüggesztették hamis tanúzásra való rábírás alapos gyanúja miatt, ezúttal pedig csődbűntettel és hűtlen kezeléssel gyanúsítják. Szekeres az üggyel magával nem foglalkozik, már csak azért sem, mert a hatóságok nem keresték meg. Úgy tűnik, az sem izgalmas számára, hogy Haller kissé zavarosnak látszó dolgai mennyiben öregbítik a szocialisták jó hírét. Valószínűleg igaza van, mert – olajgate-ügyre gondolva – ez lehet akár csepp a tengerben. A célpont tehát a rendőrségi kiszivárogtató.

nyomozás szálait.

(balázs)

NE GONDOLD

A virslin keresztülszaladó csések sikolya, a szomorkásan összekoccanó poharak, a früstökölők közt vánszorgó hatvanas évek mind-mind sejtetik, hogy ezen a budapesti sajtóreggelin valami visszafordíthatatlan történik majd. Csak a pincérlányok kacér pillantásai próbálják lazítani a kellő részvétet magukra erőszakolt újságírók vonásait. Persze megeshet, hogy egyikük eközben hülye viccekkel szórakoztatja kollégáját, míg amaz galacsinokat gyúr a használt szalvétából, de az is előfordulhat, hogy valakinek eszébe jut, hogy a *búcsú* szavunk véglegességet, befejezettséget (is) jelent, s ekkor már nincs az a mély dekoltázs, mely eltérítené attól a gondolattól, hogy vannak olyan honfitársaink, kik e súlyos szavunkat helyiértékének megfelelően használják.

Mások felhasználják inkább, arra például, hogy a három előadásba tömörített „good-bye" koncertet megtöltse a gyászoló közönség. Az együttes névadója bejelenti, hogy végleg elköszönnek a színpadtól, ebben a felállásban ők már soha többé – per-

XAVÉR LYUKAI

Mozart műveit a Köchel-jegyzék számaival jelölik. *Opusz* 40-es Mozart-darab, ez még véletlenül, viccelődés közben sem jön a nyelvére annak, aki komolyzenével foglalkozik. Xavér kivételével.

Xavér fiatal magyar orgonaművész, azt mondja, egy-egy hangversenyét *háromezren* szokták hallgatni. A legutóbbi Friderikusz-show-ban ismerkedhettünk meg vele. A műsorvezető főleg azt találta izgalmasnak rajta, hogy rongyos nadrágot visel. Minket, nézőket viszont az izgatott fel, hogy Xavér az opuszozás után, két vicces állathangutánzás közben *Mózesnek* tulajdonította Noé özönvízi bárkáját.

Werkfilmjeiből tudjuk, Friderikuszt számos tanácsadó segíti műsorainak elkészítésében. Most azonban egy sem akadt, aki felhívta volna a showman figyelmét arra, hogy Xavérnak nem csak a nadrágján, homlokába hulló szőke fürtjei alatt is vannak hiányosságai.

A könnyed szórakoztatás habos tüllfátylába ismét csúnya lyukat rágott a nemtörődömség. A baj az, hogy ezúttal háromezernél is többen hallották Xavért.

k. zs.

SZEMETHY IMRE PATAFIZIKUS JEGYZETE III.

SZEGŐ GYÖRGY:

Titkosírás

■ *Csontváry-dokumentumok I-II. Új Művészet Kiadó, 1995.*

Miközben a sajtót hónapokig elfoglalta a Csontváry-kéziratok állítólagos eltűnésének híre, a felhördülés és a nyomában siető rendrakás, polctörölgetés, majd szerencsés megtalálás, viszonylagos csöndben egy sokkal jelentősebb esemény történt Csontváry körül: az Új Művészet Kiadó két kötetben megjelentette a festő írásos életművét. Alapos szerkesztői munkával és Mezei Ottó okos kalauzával ellátva, az első részben Csontváry jegyzetei, feljegyzései vannak nagyobb tárgykörökbe rendezve, mellettük a korai újságcikkek és Mezei kulcselemzése a *Baalbek*ről. A második kötet Romváry Ferenc olvasatában adja közre a Gerlóczy Gedeon gyűjteményéből Pécsre származott Csontváry-kéziratanyagot. A teljes szövegkiadás reményében egy harmadik kötetet is tervez a kiadó, ebben az említett, megkerült kéziratok szövege és – szándékuk szerint – ma még magángyűjteményekben lappangó írások szerepelnének. Izgalmas vállalkozás, valószínű, hogy a következő évtizedek Csontváry-kutatásai e kiadványból fognak táplálkozni, ha elindulnak a Mezei Ottó által javasolt analízis útján, kép és szöveg komplex egységeként való felfogásán.

Talán ez a pillanat lesz az, amitől fogva Csontváry – halála után majd nyolcvan évvel – végre valóban beilleszkedhet a magyar művészet történetébe. Merthogy hiába volt párizsi, majd brüsszeli világsikere, hiába Picasso megjegyzése („Nem is tudtam, hogy rajtam kívül még más nagy festője is volt századunknak"), Hamvas, Kállai Ernő, Fülep Lajos méltatásai, még az 1976-ban megjelent Csontváry-emlékkönyvben is a szerkesztő, Németh Lajos, túl egyértelműen utalja a festő kései megnyilatkozásait a patológia hatáskörébe. (A szöveges anyagból kihámozott, megszállott sámán-figurát erősítette Kiss Irén dokumentum-drámája is, melyet 1982-ben a Vígszínházban adtak elő.) A Csontváry-kéziratok teljes közlésével ez az áldatlan állapot tovább nem tartható.

Az égi szózatnak engedelmeskedő vidéki patikus nem egyszerűen festővé lett. Képeivel és – igaz, nehezen kibogozható – írásaival egy olyan kozmológiát körvonalazott, amely a magyar kultúrában példátlanul áll, ugyanakkor a magyarság ősi tradícióira támaszkodik. Hamvas azt írja Csontváry kapcsán, hogy aki először eszmét gyárt, majd annak illusztrálására alkot, az nem művész, csak dilettáns. Csontváry viszonylag keveset írt, amíg festett. Amikor aztán csontsovány aszkétaként hazatért a Kelet gyönyörűségeiből, és letette az ecsetet, dőlt belőle a szó, a betű. Számlák hátoldalára, borítékra, maradék fejléces papírra, divatlap-kivágásokra ontotta eszméinek kusza, de helyenként annál nagyszerűbb áradatát. Annak az egyetlen pillanatnak dadogó szavakba-öntését, amely 1880. október 14-én érte, Iglón, mialatt ökrök dagasztották a patika előtt a sarat. Csontváry a kinyilatkoztatás fényében festette meg hatalmas tablóit, és miután a világ elé tette a „Nap színeit", a „világ rajzvonalát", a rábízott titkot, írásban is rendezni kezdte tudásának elemeit.

Nem volt ezek között más, mint ami amúgyis telítette a kor levegőjét: kelet felé fordulás, magyarságkutatás, jövő-víziók, a művészet radikális megújítása. Csontváry nem egyedül fordult a modernizmus előtti legutolsó pillanatban az őshagyományhoz, de egyedül teremtette meg mitológiáját, és egyedülálló erővel, tehetséggel jelölt addig ismeretlen utat a képi művészet számára. A képalkotásban Isten teremtésének mását látta, azóta ennek a századnak több irányzata jutott el ugyaneddig az axiómáig. Csontváry ismerte a kortárs művészet csúcsteljesítményeit, az eszmetörténet újabb tendenciáit, de azoktól különböző, ihletett utat járt be. Sem előtte, sem utána nem jött senki, aki életművét képileg és eszmeileg összekapcsolta volna a magyar festészet egészével, mégis autentikus része annak.

Írásos életműve: akár egy gyermeké. Suta megfogalmazásban, stiláris zavarok között bukkannak fel a képeiben megnyilvánuló gondolatok. Nem törődött azzal, hogy gondolatai kövessenek valamiféle racionális logikát. Ide-oda ugrál a jelenség és a magyarázat között, egyik témáról különösebb átkötés nélkül tér át a másikra. Próbára teszi az olvasó türelmét. Ezek a szövegek nem a nyilvánosság számára készültek, Csontváry később ezekből a fragmentekből akarta megszerkeszteni összefoglaló eszmetanát. Így, feldolgozatlan, nyers formában olyan, mint egy-egy kivillanó színkomponens a teljes koloritból, mindegyik utal az egészre, de önmagában hiányosan, bizonytalanul áll. Fogalomhasználata határozatlan, vibráló, de egy-egy hirtelen kiélesedő kép magyarázatot ad a többire is. A panteizmust, a keleti vallásfilozófiát és az ősmagyar szimbolikát Nietzsche és Darwin fogalmaival ötvözi, a vallási elemeket indulatosan tarkítja saját, meglehetősen elvont erkölcstanával. Legjobban akkor jön zavarba a mai olvasó, amikor kozmikus méretre tágított üdvtanát a napi politikába vetíti, és üzeneteket küldöz Ferenc Józsefnek a magyar nép fölemelésének céljából. Ám akkor még a Monarchia átmenetileg a magyarságot integráló államalakulatnak látszott, hogy majd hamarosan szinte Csontváryval egyszerre enyésszen el.

Óriási tévedés úgy nyugtázni ezt az ellentmondásos egyéniséget, hogy pszichés zavarai erősödtével elméje megbomlott. A „világ rajzvonala", amely Csontváry számára evidencia volt, előlünk alighanem rejtve marad. Hogy mi érthető és mi nem, azt nem csupán az üzenet határozza meg, de legalább annyira az információ címzettje is. A világ Csontváry korában, s azóta is, nehezen értelmezi az általa leadott jeleket, de meggyőződésem, hogy erről nem ő tehet.

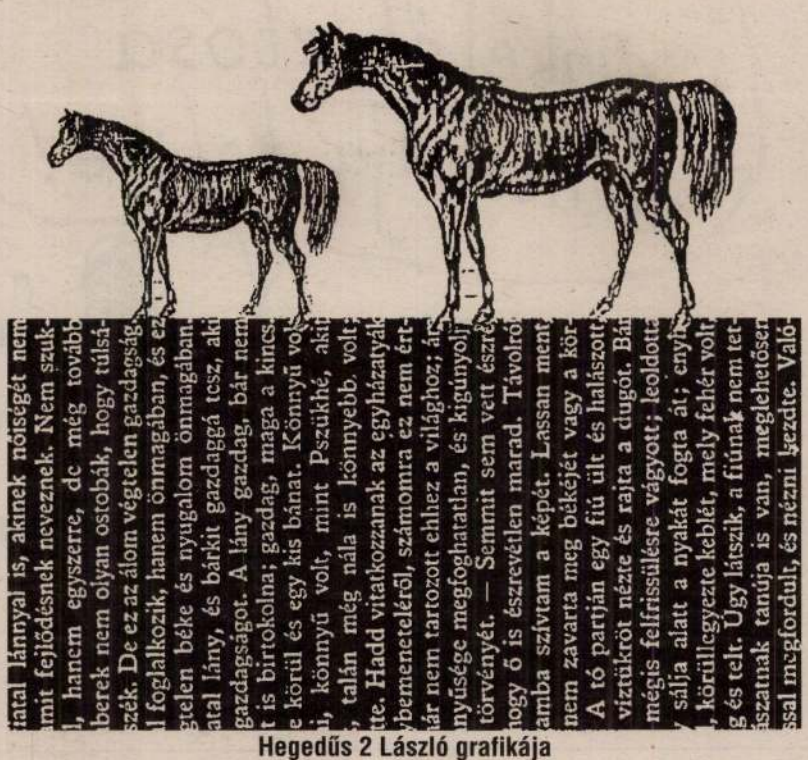

Hegedűs 2 László grafikája

Csontváry

A CSONTVÁRY-KRÓNIKA KORAI FOGALMAZVÁNYA II.

ROMVÁRY Ferenc

Németh Lajos írja a harmadik kiadás előszavában: „A Csontváry-emlékkönyv első kiadása 1976-ban jelent meg. Nem egészen egy évtized alatt szükségessé vált a harmadik kiadás megjelentetése, és ez már önmagában is jelzi, hogy a „Csontváry-kultusz" nem pillanatnyi fellobbanás, divat, „sznobéria' volt, mint ahogy néhányan hangoztatták a hatvanas évek végén, hanem Csonváry életműve csakugyan elfoglalta helyét a magyar szellemi életben. Szociológiai felmérések is mutatták, hogy Munkácsy és Szinyei mellett a nagyközönség körében ő a legismertebb magyar festő, a *Magányos cédrus* népszerűsége utolérte a *Majálisét*."

A magunk részéről a fentiekhez hozzátehetjük még, hogy a Csontváry Múzeum változatlanul nagy látogatottságnak örvend, ezzel is igazolva létrehozásának szükségességét. Fennállása óta rendszeresen évi 150—200 ezerre tehető a hazai és külföldi érdeklődők száma. Eddig több millió látogatója volt már az állandó életműkiállításnak. A publikációk száma is örvendetesen emelkedő tendenciát mutat. A JPM évkönyveiben rendszeresen jelennek meg a Csontváry problematikát érintő írások, kutatási eredményeket közzétevő dolgozatok, adatfeltárások és forrásközlések. Két közlemény is foglalkozik e számban a Csontváry elismertetésén, olykor a puszta fennmaradásért, a művek megmentésén munkálkodó, az életmű iránt mélységes felelősséget érző és tanúsító Gerlóczy Gedeon hivatalos fórumokkal, hivatalnokokkal szembeni kitartó és szívós küzdelmével. Rokon a két közlés abban is, hogy mindkettő az első fogalmazvány hevületét, szókimondó kendőzetlenségét őrzi. Így a maga nyerseségében talán hívebben tükrözi. hitelesebben közvetíti azt a néha kilátástalannak tűnő helyzetet, honi közállapotot, közönyt és közömbösséget, mely körbefonja és gúzsbaköti a tennivágyást és jószándékot, és értéket hagy elveszejteni fel nem ismert értékekkel szembeni érdektelenségével.

A Csontváry-krónika 1959-es, Zombori Lajos által most közzétett vázlatát újabb adatokkal egészíti ki a JPM Képzőművészeti Adattárában őrzött, Gerlóczy hagyatékából származó 1973-as részletezőbb, bővebb változat, mely tényszerűen ismerteti a Csontváry életmű hányatott sorsát. Minden bizonnyal közvetlenül a Csontváry-emlékkönyv számára készült egyik első fogalmazványról van szó, melyet az 1976-os (első) kiadású kötetet megelőző, az előmunkálatok időpontját jelző 1973. november 30-i dátum is hitelesít. Természetszerűleg a Zombori-féle változathoz képest újabb 25 év történései is hozzáadódtak a krónikához.

Gerlóczy nyomtatásban megjelent szövegén nagyobb súlyt kapott az életrajzi vonatkozású visszaemlékezés. A Krónika az 1919-es árverezéssel zárul, a képek utóélete nem került publikálásra. Legalábbis ilyen autentikus formában, ilyen részletes megvilágításban nem. Lírai vallomással fejeződik be Gerlóczy írása, mely szerint „az elmúlt 55 esztendő alatt a Végzet, a Sors nem is egyszer csodával határos módon szólt bele, és segített a művek megmentésében: abban, hogy a XX. században, az egymást váltogató stílusirányok mellett, végül is nemzetünknek ma már világviszonylatban is elismert, egyedülálló nagyságát nemcsak a külföld, hanem saját országa, hazája is megismerje."

Fentiek szellemében, a Csontváry história jobb megismerése jegyében, az igazság feltárásának szándékától vezérelve döntöttünk úgy, hogy Gerlóczy Gedeonnak mindkét fogalmazványát nyilvánosságra hozzuk.

A szöveg változatlanul kerül közlésre, kizárólag a gépelési hibákat javítottam át és néhány értelemzavaró esetben használtam a zárójelet.

Az öt nagyméretű Csontváry festménnyel kapcsolatos események, időrendi felsorolásban

1919 októberében építési irodám részére műtermet kerestem. Így jutottam el az akkor Fehérvári út 34—36. számú, a Gárdonyi szobor mögötti sarokházba.[1] *A kapun „Műte-*

[1] Ma Bartók Béla út 36—38. Az épület Budafoki utca felőli s arkán domborműves emléktábla található.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 34 (1989): 295—303. Pécs, Hungaria, 1990.

rem kiadó" feliratú táblát láttam. A házfelügyelő a következőket közölte: „Egy idős festőművész bérelte, s ő pár hónappal ezelőtt megbetegedett, majd a János kórházban meghalt. Barátságos, kedves ember volt, a házban mindenki szerette, tisztelte. A család éppen fent van, mert november 1-ig a műtermet ki kell üríteni és most tárgyalnak a teendőkről." Felmentem az ötödik emeletre és ott Kosztka Antalt, s a család férfi és női tagjait találtam. A családom nevét ismerték, szívesen fogadtak, de sajnos a műtermet egy nappal előbb már kiadták. A falakon érdekes szénrajzok, alattuk festmények ládákban, hengereken nagyméretű képek, s a szerény bútorok megtöltötték a műtermet. Engedelmet kértem, hogy a képeket megnézhessem. Döbbenetes erejű, színpompában ragyogó tájképek, figurális kompozíciók voltak. Szuggesztív erejükkel olyan mély benyomást gyakoroltak reám, amilyet eddig csak a világ múzeumainak remekműveinél éreztem. Most e képek és rajzok láttán hasonló, idegszálaimat megborzongató, csodálatos érzés töltött el. Közben hallottam, hogy árverésen akarják a festményeket értékesíteni. Megkérdeztem hol és mikor tartják, mert érdekelnek a Csontváry festmények és rajzok. Akkor lettem 24 éves és anyai örökségemet az árvaszék rendelkezésemre bocsátotta. Ez tette lehetővé, hogy az árverésre elmenjek, s ott megvásároljam a képek nagy részét, a rajzokkal együtt. A család egyes kisebb képeket megtartott magának.

Építész irodám ekkor a nemrég elhunyt nagybátyám, Kaiser József építőművész Erzsébet krt. 19. számú házának irodájában volt. Idehoztam a festményeket és a rajzokat: a falakat beborította a kisebb festmények sokasága. Az öt nagyméretű kép: a Baalbek, Taormina látképe, Magas Tátra, Mária kútja és a Jeruzsálemi Panaszfal[2] *Csontváry monumentális festményei, az eredeti külön hengerekre felcsavarva, ládákban egy sarokban a padlón gondosan becsomagolva voltak elhelyezve. Később a IV. kerületi, Városház utca 4. számú ház V. emeletén béreltem műtermet, s az összes festményeket ott, hasonló biztonságban helyeztem el és őriztem.*

1921-ben Lehel Ferencz festőművész és művészettörténész felkeresett, mert a Kosztka családtól megtudta, hogy én vásároltam meg a Csontváry hagyatékot. Tanulmányt és könyvet akart írni Csontváry művészetéről és a reprodukciók részére a képek lefotografálásához engedélyemet kérte. A kisméretű képeket az irodámban fényképezték le, az öt nagyméretű képet a Városház udvarára egy verőfényes délelőtt a Weinwurm-cég a ládákban levitette s a Lehel, valamint személyes felügyeletem mellett, a hengerekről lecsavarva, a falfelületre felaggatva készültek a felvételek. Elkészültük után hengerekre csavarva, ládákban visszavittük a festményeket irodámba. Lehel meghívására Fényes Adolf, Lyka Károly, Vaszary János és több művész és kritikus is részt vett a felvételek készítésénél, s akkor Vaszary és Lyka megvitatták Csontváry művészi teremtőerejének, csodálatos kompozíciós készségének és a képek üde, ragyogó színeinek művészi értékét. Lykának bizonyos fenntartásai voltak. Ezután nyugalmas évek következtek.

1925. nyarán Rózsafy,[3] *a Szépművészeti Múzeum európai hírű művészettörténésze hozta el irodámba a párizsi Louvre egyik igazgatóját, s ő a kisebb képeket látva annyira fellelkesedett, hogy a felvételek negatívjairól egy sorozat kópiát kért, s ezeket tőlem meg is kapta.*

A húszas évek végén Ernst Lajossal és Lázár Bélával egy Szinyei Merse Pál emlékvacsorán egymás mellett ültünk és szóbahozták, hogy nem volna-e lehetséges az Ernst múzeumban egy Csontváry emlékkiállítást rendezni? Én emlékeztettem őket, hogy mikor 1919-ben érdeklődtem náluk Csontváry iránt, mint dilettáns álmodozóról le akartak beszélni. Ez a kiállítás ügye akkor abbamaradt és amint később megtudtam, csak Vaszary János szorgalmazására voltak hajlandók az emlékiállítást 1930 októberében megrendezni. Akkoriban Vaszary Jánosnak a Magyar Művészetben megjelent cikke szerzett nagy meglepetést: részletesen kifejtette, hogy Csantváry nemzetközi alkotóművészi nagysága miben és mennyivel nagyobb mint Cézanne-é, Gauguiné és Van Goghé. Az Ernst Múzeumból ugyanolyan gonddal, ellenőrzésem mellett szállították oda és vissza a nagyméretű képeket hengeren, eredeti feszítőkereteivel és ládáival. Teljes épségben így kerültek vissza a Városház utcai irodába.

1931-ben jelent meg Lehel Ferencnek Csontváry művészi nagyságát fejtegető nagyformátumú újabb könyve.[4]

1939-ben a nemzetközi politikai nyugtalanság hatására nem tartottam elég biztonságosnak a Csontváry képek őrzésére a Városház utcai iro-

[2] Baalbek; A taorminai görög színház romjai; A Nagy-Tarpatak a Tátrában; Mária kútja Názáretben; A Panaszfal bejáratánál Jeruzsálemben.

[3] Rózsaffy Dezső (1877—1937) festő, művészeti író, műkritikus, a Szépművészeti Múzeum volt igazgatóőre.

[4] Lehel Ferenc: Csontváry Tivadar, a posztimpresszionizmus magyar előfutára (Második vázlat) Párizs, 1931.

dámat, ezért Csánki Déneshez[5], a Szépművészeti Múzeum főigazgatójához fordultam azzal a kéréssel, hogy az öt nagyméretű képnek a múzeum raktárában való elhelyezését engedélyezze. Csánky szívesen vállalta, s én elismervény ellenében kifogástalan állapotban saját hengerein és ládáikban kiszállítottam Csontváry öt nagyméretű képét és grafikáit.

Az 1944. április 3-i repülőtámadás után a részben időközben a lakásomban, valamint az irodámban őrzött kisebb méretű Csontváry képeimet az általam tervezett, 1943—44-ben felépített Petőfi Sándor utca 12., Párisi utca 6/a. és 6/b. számú bérházak alsó, bombabiztos pincéjében helyeztem el.

A Városház utcai műterem és az I. Naphegy u. 19. III. emeleti lakásom az ostrom alatt súlyosan megrongálódott. Az irodám és a jelenlegi Galamb utca 3. sz. alatti lakásom rendbehozatala után a kisméretű képeket ide hozattam.

Csontváry nagy képei a második világháborút a Szépművészeti Múzeum pincéjében az eredeti hengereken és ládákban vészelték át. Később ezeket, és a lakásomról odaszállított kisebb képeket a Képzőművészeti Főiskola tanári karának és növendékeinek óhajára a főiskola dísztermében, tanácstermében és könyvtárában függesztettük ki.

1947-ben Károlyi Mihály párizsi követünknek Budapesten vendége volt Jean Cassou a párizsi Musée National d'Art Moderne igazgatója, s ő itt előbb Károlyi budapesti lakásán látta Csontvárynak tőlem kölcsönkért három nagy képét, majd ezeken fellelkesülve a többi képet is megnézte a főiskolán. Szorgalmazására a Külügyminisztérium Kulturális Osztálya 1948 szeptemberében Csontváry öt nagyméretű, nyolc kisebb festményét és tíz szénrajzát tőlem nyugta ellenében átvette és Párizsba küldte kiállításra. A festményeket és rajzokat a Képzőművészeti Főiskola szakemberei csomagolták a hengerekre és ládákba.

1949 március és április hónapban a képeket a Musée National d'Art Moderne helyiségeiben egyéb magyar kép- és szoboranyaggal együtt állították ki. A párizsi magyar követség jelentése szerint Csontváry művészete óriási sikert aratott. Jean Cassou úgy nyilatkozott, hogy a mélypontra süllyedt École de Paris művészeire óriási lelkesítő hatást gyakorolt. A párizsi követség a művészi és a napilapok összes kritikáit fotókópiában is megküldte.

1949 év végéig az értékes műtárgyakat a Múzeumok Országos Központjának[6] be kellett jelenteni. Bejelentésemben közöltem, hogy a kimutatásban megjelölt Csontváry képeim a párizsi kiállításon szerepeltek, s még nem kaptam vissza őket. Kértem a hazahozatalhoz hivatalos támogatásukat. Állandó sürgetésemre a Szépművészeti Múzeumhoz utasítottak, ahol senki sem akart tudni semmiről. A külügyminisztérium Kulturális Osztálya időközben megszűnt, a régi tisztviselők közül senki sem volt a helyén (Rajk-ügy), így újra a Musée National d'Art Moderne igazgatójához, Jean Cassouhoz fordultam, s ő azt közölte velem, hogy a kiállítás bezártával annak egész anyagát, közte Csontváry műveit is a magyar követségnek adta át.

1950 áprilisában a Múzeumok Országos Központja értesített, hogy Csontváry művei visszaérkeztek, a Szépművészeti Múzeumban azonban csak nyolc kisméretű képet mutattak meg nekem, az öt nagyméretű képről és a tíz szénrajzról senki sem akart tudni semmit.

1950. május 31-én a Szépművészeti Múzeumnak írt levelemben kértem az öt nagy képnek és a még ugyancsak hiányzó szénrajzoknak felkutatását. Kértem továbbá, hogy mivel félő, hogy a nagyméretű képek csomagolását és küldését is olyan szakszerűtlenül fogják végezni, mint a visszaérkezett kisebb képekét, gondoskodjanak arról, hogy a festményeket a kiszállításnál alkalmazott fahengerre szakemberek közbejöttével helyezzék rá a feszítőkeretekkel együtt, ugyanolyan csomagolásban, mint ahogy kiküldöttük, küldjék vissza. Erre a levélre választ nem kaptam, s többszöri érdeklődésemre szóbeli felvilágosítást sem adtak.

1954-ben és 1955-ben a Szépművészeti Múzeum letéti szerződés tervezeteket küldött nekem, ezekben a nagy képek nem szerepeltek, ezek szerint a múzeum vezetősége nem tudott arról, hogy a nagy képek nála lennének. A szerződés tervezeteket egyébként nem írtam alá, mert a kisebb méretű festményeknek és rajzoknak részemre való kiadásához ragaszkodtam.

1956. június 15-én a Szépművészeti Múzeumnak írt és a másolatban az Új Magyar Képtárnak és a Külügyminisztériumnak is megküldött újabb levélben sürgettem a nyolc festmény és a rajzok kiadását, a hiányzó 5 festmény felkutatását. A Külügyminisztérium azt válaszolta, hogy már a levél vétele előtt intézkedett, a festmények felkutatását maga is fontosnak tartja, szóban is csak annyit mondottak, hogy hazahívják a párizsi követség egyik dolgozóját, aki talán tud valami közelebbit mondani.

[5] Csánky Dénes (1885—?) 1944 után Dél-Amerikában telepedett le.

[6] Múzeumok és Műemlékek Országos Központja (1949 és 1952 között).

1955—56-ban megkezdődött a magyar anyagnak a régi képtárból való szétválasztása és kezdetben a Károlyi palota, majd később a Curia volt épületébe való átszállítása. A magyar anyag igazgatója Rajnai[7] volt, s neki elpanaszoltam a Csontváry festményekkel kapcsolatos problémámat. Segítségét ígérte és 1956. július 31-én megkaptam sürgönyét, hogy a nagy képek megvannak. Ekkor derült ki, hogy a képek már 1950. elején a többi képpel együtt visszaérkeztek.

Közbevetőleg megjegyzem, hogy a képeket nemcsak én kerestettem, hanem Fülep Lajos műtörténész is, aki erről így számolt be a Kortárs 1963 novemberi számában: „Évekkel ezelőtt az 1949 évi áprilisi párizsi kiállítás után érdeklődtem, hol vannak (a Csontváry képek), miért nem látni őket? Az intézmény vezetője azt felelte, nincsenek! Párizsban feladták őket, az úton elvesztek." A következő alkalommal azt a választ kaptam, hogy diplomáciai úton Európaszerte keresik őket. Mikor aztán végül azt mondottam, hogy világraszóló botrányt csapok, ha nem kerülnek elő, egy idő után közölték velem, hogy a képek ott vannak a pincében ládákban meg tekercsekben, sose vesztek el, idejében megérkeztek, szabályszerű elismervénnyel átvették őket, csak ott voltak elveszve a pincében már nem is tudom hány évig? Akkor még külön elkeseredett harcot kellett vívnom azért, hogy felhozzák, letekerjék, de mikor azt is követeltem, hogy vakrámára feszítsék az volt a válasz: »lehetetlen, nincsen rá fedezet!« Kérdezem mibe kerül? A válasz: 4000 forintba. Azt mondottam: én fedezem! Igenám, de azt mondották, nincsen hely ahol felállítsák. Megmondottam, hogy ugyanott és hogyan felállíthatják; elérni végülis csak annyit tudtam, hogy restaurálták őket és azután persze újra feltekerték."

Az említett távirat vétele után megnéztem a képeket, s megállapítottam, hogy főleg a képek szélein festékleválások vannak. Ezt a Szépművészeti Múzeumhoz intézett 1956. augusztus 10-i levelemben rögzítettem, egyidejűleg megköszöntem, hogy a további leválások megakadályozására, szakszerű leragasztásukról rögtön gondoskodtak, s felhívtam figyelmüket arra, hogy a képeket kifogástalan, jó állapotban vitték ki Párizsba, a képek hengerre voltak felfeszítve,[8] s mellette vakrámákat is küldöttem: visszaérkeztek-e azok, s ha nem, akkor pótlólag vissza kell szerezni, vagy új vakrámákat kell elkészíteni, mert a tartósan összegöngyölt képeken a festék megrepedezik és lepattog.

E levélre a Szépművészeti Múzeum a Külügyminisztériumhoz utasított. A Külügyminisztérium arra az álláspontra helyezkedett, hogy ő az egész anyagot még 1950-ben a Szépművészeti Múzeumnak átadta, akkor sem a sérüléseket, sem a feszítő keretek hiányát nem kifogásolták, annyi idő után a Külügyminisztérium már felelőssé nem tehető. Én viszont rámutattam arra, hogy a képeket tőlem a Külügyminisztérium vette át, velem szemben felelős, én pedig csak most jutottam hozzá, hogy a képeket megnézhessem. Erről a megbeszélésről a Szépművészeti Múzeumot 1956. október 17-i levelemben tájékoztattam.

A kis képeket 1956 szeptemberében visszakaptam, az öt nagy kép pedig a Nemzeti Galéria letétébe került.

Az 1958. évi brüsszeli világkiállításon a nagy képek közül a Mária kútja a magyar pavilonban volt, két kisebb képpel kiállítva, a harmadik kisebb képet a „Sétalovaglás a tengerparton"-t a nemzeti pavilonban állították ki s ennek alapján, mivel holt művészt nem tüntethettek ki, a Magyar Nemzeti Galéria Grand Prix-t és nagy aranyérmet kapott. Hazahozatala után a Mária kútját a Magyar Nemzeti Galériában hengerre csavarva a raktárban helyezték el.

Az 1960. december 16-án újabb levelet küldtem Pogány Ödön Gábornak, a Nemzeti Galéria főigazgatójának és ebben szorgalmaztam újra valamennyi nagy kép rendbehozatalát.

* * *

1962. július 2-án a Kulturális Kapcsolatok Intézete értesített, hogy ez év decemberében a brüsszeli Beaux Arts helyiségében Csontváry kiállítást kíván rendezni. E levélre 1962. július 3-án adott válaszomban közöltem, hogy három nagy kép: a Baalbek, a Taormina és a Tátra súlyosan rongált állapotban van. A Nemzeti Galériában tartott legutóbbi szakértői szemle megállapította, hogy az 1948-49-es párizsbrüsszeli kiállításról visszaérkezett és azóta a múzeum raktárában felgöngyölt állapotban tárolt képeken festék el- és leválások keletkeztek és sürgős restaurálásra van szükség. Amennyiben tehát bárhol Csontváry egész művészi alkotását felölelő kiállítást óhajtanak rendezni, ezeknek a képeknek sürgős rendbehozatalára van szükség. Rámutattam arra, hogy az 1948-49-es kiállításra kiküldött hengerek, feszítőrámák még mindég nem kerültek elő. Kifejezést adtam annak az aggodalmamnak, hogy a külföldi kiállításoktól féltem a képeket, mert a

[7] Rajnai Miklós (sz.: 1925) művészettörténész. Angliában él.

[8] Pontosabban: feltekerve, feltekercselve.

leggondosabb kezelés mellett is a vakrámáról le kell szedni, felgöngyölve küldeni, újra felfeszíteni, ami előbb-utóbb a képek pusztulását eredményezi, és akkor nem lesz mit kiállítani. Javasoltam, hogy amennyiben mégis kiállításra kerül sor, járjanak el a Nemzeti Galéria igazgatóságánál, hogy a megrongált (...) Csontváry vásznakat azonnal vegyék a restaurátorok munkába és ellenőrzésem mellett a festékleválásokat rögzítve a hiányokat pótolják.

Ezt követően 1962. július 5-én a KULTI-ban[9] *szóban azt közölték velem, hogy a Nemzeti Galériában tárolt nagyméretű Csontváry képeket szakértő bizottság megvizsgálta és javaslatuk alapján a szükséges konzerválási és restaurálási munkákra a megbízást megadva ezt már folyamatba is tették. Minthogy erről mitsem tudtam, július 6-án levélben kértem tájékoztatást a Nemzeti Galéria főigazgatójától, hogy kikből állott a szakértői bizottság és mit állapított meg a képek állapotáról. Ki vagy kik, hol és mikor fogják a konzerválás és restaurálás munkáját elvégezni, milyen módszerrel kívánják a festékleválásokat rögzíteni és a hibákat pótolni, hogy az olajfestményeknél a későbbi színelváltozást elkerüljék? Kértem a levélben, hogy a képek rendbehozatala után újra szakértői bizottság vizsgálja meg a képeket, tisztázva, hogy elbírják-e a hosszú utat, a folytonos rázkódást, a képek felgöngyölését stb. A gyenge állapotban levő képeknél nem fog-e újra újabb festékleválás keletkezni, és felvetettem azt a gondolatot, hogy minthogy az 1948. évi repülőgépen történt kivitel alkalmával a képek nem rongálódtak meg, hanem csak a vasúton történt visszahozatalukkor, nem kellene-e most is a képeket repülőgépen vinni és hozni?*

A Nemzeti Galériához intézett 1962. október 2-i levelemben újból megismételtem a képek restaurálásával és szállításával kapcsolatos kívánságaimat, mert ezekre mindaddig választ nem kaptam.

Végülis a nagyméretű képek szakértői vizsgálata 1962. október 12-én történt meg. A vizsgálaton megállapították a nagy képek állapotát és a kiállítás előtt elvégzendő munkálatokat. A szemle alkalmával mind én, mind dr. Dénes Jenő hangsúlyoztuk, hogy a képek a Párizsba történt kiszállítás előtt kifogástalan állapotban voltak.

A restaurátori munkák folyamata alatt, 1962. november 8-án közöltem a KULTI-val, hogy a nagy képeket vakrámára felfeszítve szállítsuk, mert a festővásznak rongált volta miatt fél(n)ek, hogy a leszedéskor és az újra felfeszítésnél repedések keletkezhetnek. Erre való tekintettel kértem a szállítás módjának megbeszélésére, részvételemmel tartandó értekezlet összehívását.

A nagy festményeken végzett restaurálási munkákat az 1962. november 19-i jegyzőkönyv tatralmazta, megállapítva, hogy a képek most már kifogástalan állapotban vannak.

Minthogy már akkor tudtam, hogy a kiállításról való visszaérkezéskor nem leszek Budapesten, 1962. november 16-án a KULTI-hoz, 1962. november 29-én a Nemzeti Galériához intézett levelemben kértem, hogy a kicsomagoláshoz képviseletemben dr. Dénes Jenőt hívják meg, s amennyiben a festményeken, vagy a képrámákon javítások válnának szükségessé, a munkálatokat azonnal végezzék el.

A brüsszeli kiállításról visszaérkezett festményeket 1963. január 10-én csomagolták ki. Erről felvett jegyzőkönyv különféle sérüléseket állapított meg.

Minthogy akkor én Torontóban voltam, a Magyar Nemzeti Galéria a feleségemet értesítette telefonon, hogy a restaurálást el fogják végezni.

Még Torontóban kaptam a KULTI táviratát, melyben közölték, hogy a festményeket a legérzékenyebb három nagy vászon kivételével (hogy melyek ezek a távirat nem nevezte meg) Belgrádba is ki kívánják állítani. 1963. január 26-i levelemben megírtam, hogy a nagy képek tekintetében nem járulok hozzá. A KULTI azonban 1963. február 3-i távirata szerint ragaszkodott a Tátra és a Panaszfal belgrádi kiállításához. Újabb, 1963. február 3-i válaszomban utaltam az 1962. október 22-i jegyzőkönyvben foglaltakra, s ezért a Belgrádba szállításhoz csak azzal a feltétellel járultam hozzá, hogy a képeket rámában vigyék le Belgrádba és visszaszállítás után mindkét kép a szakértői bizottság által javasolt konzerválását végezzék el, s a konzerválással és restaurálással kapcsolatos költségeket a KULTI vállalja.

A KULTI 1963. február 18-i válaszában közölte, hogy a Mária kútját is ki kívánja állítani, mely célból másfél méter átmérőjű hengert készített. 1963. február 20-i válaszomban mindehhez „Fájó és féltő szívvel" hozzájárultam.

Erről a levelezésről a Nemzeti Galériát is tájékoztattam.

A belgrádi kiállításról visszaszállított festmények kicsomagolása 1963. április 29-én történt. Az erről szóló jegyzőkönyv szerint újabb sérülések történtek.

1963. június 21-én a Nemzeti Galériához írt levelemben felhívtam a figyelmet arra, hogy a belgrádi kiállítással kapcsolatban a KULTI-val kötött megállapodás szerint, a KULTI a Taor-

[9] Kulturális Kapcsolatok Intézete.

mina és a Panaszfal restaurálási költségeit vállalta, kívánatosnak tartottam a jegyzőkönyv szerint megrongált állapotban visszaérkezett Baalbek és Tátra, valamint a Mária kútja teljes rendbehozását.

Az 1963. szeptember 12-i levelemben ismét sürgettem a nagy képeknek helyreállításával kapcsolatos kérdések mielőbbi tisztázását és a munkálatok elvégzését.

* * *

Még a brüsszeli kiállítás előtt, 1962 tavaszán közölték velem a Nemzeti Galériában, hogy Csontváry nagy vásznait Székesfehérvárra kívánják levinni és ott kívánják restaurálni és utána kiállítani s a nagy képek Székesfehérváron maradtak volna. Én hozzájárultam a gondolathoz, hogy így a falra kerülő képeket mentsük meg a pusztulástól.

A székesfehérvári kiállítás 1963. május 19-én nyílt meg és 1963 szeptember végéig volt nyitva.

A székesfehérvári kiállítás nagy sikere arra indította a Művelődésügyi Minisztériumot, hogy a festmények sürgős budapesti kiállítását kívánja. Az ebben a kérdésben 1963. október 1-én tartott értekezleten kifejeztem aggodalmamat, a festmények állapotára való tekintettel. Aggodalmaimat azzal igyekeztek enyhíteni, hogy a Művelődésügyi Minisztérium biztosított, hogy a képek lebontása és budapesti felszerelése a Nemzeti Galéria restaurátori osztályának ellenőrzése mellett a legnagyobb gondossággal fog történni. A budapesti kiállítás bezárta után pedig, a minisztérium lehetőséget biztosít a képek helyreállításához és az állagbiztosításhoz szükséges minden intézkedés megtételére, mielőtt az anyag újból visszakerül Székesfehérvárra.

1963. október 3-án Székesfehérvárott a Nemzeti Galéria szakértői szemlét tartottak a festmények elhelyezésének, szállítási lehetőségeinek, illetőleg a mozgatással járó problémák megvizsgálásának tárgyában. Erre a szemlére engem nem hívtak meg, arról csak évek múlva értesültem, s még később volt módomban a szemléről készült jelentés másolatát megtekinteni. Eszerint a szakértők azt állapították meg, hogy a nagyméretű Csontváry festmények festékrétege nagyon sok helyen sérült, repedezett, a lebontás, a szállítás számtalan veszélyt rejt magában.

1963. november 1-én írt levelében a Nemzeti Galéria kisebb méretű képek kölcsönzését kérte a Szépművészeti Múzeumban rendezendő kiállítás céljaira. Az 1963. november 9-i levelemben ismét rámutattam a képeket fenyegető veszedelmekre, részleteztem a lakásomon levő képek átadásával kapcsolatos feltételeimet, köztük a nagy képek rendbehozatalát, s ezeket a feltételeket a Nemzeti Galéria a levél másolatára tett feljegyzés szerint elfogadta.

1964. január 20-án a Művelődési Minisztériumban újabb értekezlet volt Csontváry képeinek restaurálása és a kiállítás utáni végleges elhelyezése tárgyában. Az értekezlet valamennyi résztvevője aggodalmát fejezte ki a képek állapota miatt és az értekezleten elhangzottak alapján a Művelődésügyi Minisztérium többek között a következő határozatokat hozta:

1. több kép, köztük a most tárgyalt 5 kép (nagy kép) vakrámáit haladéktalanul ki kell cserélni;

2. az új rugós vakrámákkal kapcsolatban a Nemzeti Galéria 1964. június 1-ig kidolgozza azok technikai terveit és március 1-ig javaslatot tesz, hogy hol rendeljék meg a szükséges alkatrészeket;[10]

3. a bizottság vizsgálja felül a képeket és tegyen javaslatot a restaurálásra 1964. április 10-ig.

Az utóbb említett bizottság 1964. április 1-én a budapesti kiállítás bezárása után anélkül, hogy engem értesített volna, a Szépművészeti Múzeumban megvizsgálta a képeket, megállapította a konzerválási és a restaurálási feladatokat, javaslatokat tett a restaurátorok személyére, a restaurálás ellenőrzésére.

1964. június 23-án a Nemzeti Galéria közölte, hogy a képeket a Szépművészeti Múzeumból történő átszállítás után a különleges rugós vakkeretre feszítve tárolná, megfelelő reprezentatív elhelyezésben, eddig azonban nem sikerült kivitelezőt találni.

1964. július 25-én a Művelődésügyi Minisztériumnak írt újabb levelemben panaszoltam, hogy korábbi leveleimre választ nem kaptam, megismétlem, hogy a korábbi szállítások és restaurálások alapján a legnagyobb aggodalomban vagyok, s ezért kértem ismét a konzerválási és restaurálási munkálatok előkészületeinek felülvizsgálására és jóváhagyására nemzetközi szakértői bizottság meghívását. Utaltam arra, hogy a drezdai képtár anyagának restaurálási tervét szovjet, lengyel, csehszlovák, nyugatnémet, holland restaurátorokból álló bizottság vizsgálta

[10] 1983-ban a pécsi múzeum megbízásából, a minisztérium költségvállalásával ifj. Madarassy Walter, később szabadalmaztatott eljárása alapján a Baalbek és a Mária kútja Názáretben fémkeretes rugós vakrámára került. Egyúttal a JPM két restaurátora, Tarai Teréz és Czakó Ferenc a két képet köröskörül, 40 cm-es szélességben történő dublírozással megerősítette.

felül, s az tett javaslatot a festmények további elhelyezésének módozataira: hőfok, nedvességtartalom, megvilágítás stb.

1966. október 20-án újabb levelet írtam a Nemzeti Galériának. Ebben elpanaszoltam, hogy 1964 tavasza óta — ismételt szorgalmazásom ellenére — a hibás Panaszfal restaurálásán kívül — semmi sem történt. A több mint a két éve elrendelt rugós, mozgó rámák még most sincsenek felszerelve és a nagyméretű Csontváry képek változatlanul vetemedő farámán lógnak. Elmondottam, hogy a képeket megvizsgáltam és részletesen megírtam tapasztalataimat.

1966. október 26-án a Művelődésügyi Minisztériumban tartott értekezleten ismét javasoltam a restaurálások és konzerválások kérdésében külföldi szakértők meghallgatását, s noha ezt a Nemzeti Galéria restaurátorai ellenezték, a Művelődésügyi Minisztérium képviseletében jelen volt dr. Liptai[11] főosztályvezető, a szocialista baráti országok múzeumai vezetőinek segítségét, illetve segítségének igénybevételét látta szükségesnek.

1967. január 7-én a Művelődésügyi Minisztériumhoz írt levelemben bejelentettem igényemet, az állami garancia mellett kölcsönadott Csontváry festményeimnek rendbehozatalára. A Nemzeti Galériának írt hibajegyzék alapján a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztályán 1964. január 20-án tartott értekezleten a meghívott szakértők véleménye alapján, a részletezett munkák mielőbbi végrehajtását kértem, így a jegyzőkönyvben felsorolt hét nagyméretű Csontváry kép korszerű, rugós rámával való felszerelését, a Baalbek című Csontváry kép Székesfehérvárról való felhozatalát és méltó helyen való kiállítását. Az 1964. április 1-i jegyzőkönyvben felsorolt konzerválási és restaurálási munkálatok költségkeretének, az anyag és munkaerő szükségletnek már most megállapított határidős, tervszerinti előkészítését, továbbá korábbi javaslataim figyelembevételét és hogy a tervbevett munkálatok előkészítési munkájában észrevételeimet megtéve részt vehessek, és a végrehajtást ellenőrizhessem. Hangsúlyoztam, hogy a Csontváry-gyűjteményem jövőjének biztosítása érdekében a kül- és belföldi kiállítások során és következtében megrongált festmények rendbehozatalát díjmentesen kell elvégezniök.

1967. január 10-én a Nemzeti Galéria közölte, hogy az 1964. április 1-i jegyzőkönyvben foglaltakat teljesíteni kívánják, s igyekeznek a megfelelő fémkereteket biztosítani.

1967. január 16-án a Nemzeti Galériában a Csontváry képek állapotának megvizsgálása tárgyában értekezlet volt. Ezen az állagfelmérésen kívül a bizottság szükségesnek tartotta, hogy egy e célra kijelölt szűkebb szakértői csoport (restaurátor, műtörténész), beható vizsgálat alapján részletes, írásos szakvéleményt készítsen részben a jelenlegi állapotról, részben a restaurálásnál követendő, korszerű eljárásokról. A szakértői ténykedés tiszteletdíját a Múzeumi Főosztály finanszírozná.

Lerögzítette a bizottság, hogy a jelenlegi vakrámák a szóbanforgó nagyméretű képek feszítésére nem alkalmasak, a korábban nálunk kivitelezni próbált rugófeszítésű kísérleti szerkezeti elem a korábbi egyértelmű vélemény szerint nem vált be, ezért a bizottság a körülményeket mérlegelve javasolta, hogy e téren már nagy gyakorlattal rendelkező olasz intézethez forduljanak a speciális keretek megtervezése, illetve kivitelezése tárgyában.

1967. január 21-én, 1967. január 7-i levelemre válaszul a Művelődésügyi Minisztérium értesített, hogy a Múzeumi Főosztály minden intézkedést megtesz a képek konzerválása és restaurálása érdekében. Ez az elhatározás az 1964. április 1-i jegyzőkönyvben szereplő összes alkotásra vonatkozik.

1967. január 27-én a Művelődésügyi Minisztériumnak írt levelemben megköszöntem a kilátásba helyezett intézkedéseket, javasoltam, hogy a restaurálási tervek felülvizsgálatára a drezdai, varsói és prágai múzeumok főrestaurátorait hívják meg. Rámutattam arra, hogy a Baalbek tekintetében kell a legsürgősebben intézkedni, s hangsúlyoztam, hogy a rendbehozatal az állam kötelessége.

1967. február 16-án a Nemzeti Galéria értesített, hogy a Művelődésügyi Minisztérium főosztálya a költségvetésen kívüli nagyságrendű várható kiadások miatt magához vonta átmenetileg az egész kérdéskomplexum intézését, és velem egyetértésben tett javaslataiknak megfelelően a vitás kérdések teljes rendezésére törekszik.

1967. március 1-én pedig a Művelődésügyi Minisztérium azt közölte velem, hogy március hó 15-től kezdődő időben bizottsággal vizsgáltatja meg a tulajdonomban álló festmények állagát és a bizottság javaslatainak megfelelően velem egyetértésben rendelkezik a festmények restaurálásának ügyében, a nagyméretű festmény-képek vakkeretének, illetve rugós rámájának megterveztetése és elkészítése ügyében intézkedett.

Ezt követően került sor az egyes kisebb képek értékcsökkenése miatt indított perre, s ezzel a Nemzeti Galériával és a Művelődésügyi Minisztériummal a többi kép tekintetében megszakadt a kapcsolatom. A Nemzeti Galéria le-

[11] Dr. Liptai Ervin.

tétében levő képek sorsáról, állapotáról, az esteleges restaurálási munkákról, a képek elhelyezéséről értesítést nem kaptam. Az időközben lejárt letéti szerződés meghosszabbítását sem kezdeményezték.

* * *

1971. július 10-én újból levélben kértem a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztályát, hogy a vállalt restaurálások és konzerválások elvégzése és rugós keretekben való elhelyezésében, ennek érdekében tett folyamatban levő, vagy a közeljövőben teendő intézkedésekről tájékoztasson.

A minisztérium 1971. december 1-én kelt levelében közölte döntését, amely szerint restaurálási munkák elvégzésére csak akkor fogja felhívni a Magyar Nemzeti Galéria vezetőjét, ha előzőleg velük a restaurálás minden részletére megállapodást kötök, hogy így a restaurálásra fordított jelentős kiadások mellett bármiféle kártérítési igény alapját kizárja.

A döntés alapján felkértem a Magyar Nemzeti Galéria igazgatóságát, hogy a megállapodás létrehozása érdekében szükséges lépéseket tegyük meg. Levelemre választ nem kaptam, sürgetés ellenére, s csak a Művelődésügyi Minisztériumnak írt újabb levél után hívott össze a Magyar Nemzeti Galéria 1972. március 16-ára egy megbeszélést. Ezen a megbeszélésen megállapodtunk, hogy három szakértő: Móré Miklós, Németh Lajos és Illés János leutaznak Székesfehérvárra, ott megszemlélik a Baalbek című képet, majd utána Budapesten a Galéria épületében levő további négy nagyméretű képet és javaslatot tesznek a restaurálás, konzerválási munkák mikéntjére, idejére, a rugósrámákra vonatkozólag pedig a Galéria érintkezésbe lép a római restauráló intézettel, s onnan ajánlatot kér a négy nagyméretű kép rugós rámáinak elkészítésére.

A Magyar Nemzeti Galéria 1973 januári levelével küldötte meg a szakértők jelentését, javaslatát, s a Magyar Nemzeti Galériának a Művelődésügyi Minisztériumhoz intézett jelentésének másolatát.

Befejezésül még megemlítem a következőket:

(1.) Csontváry a felszabadulás utáni első kiállítását a Magyar Kommunista Párt rendezte meg a Bp. II., Fillér u. 32. sz. székházában. 1945. október 27-től november 10-ig. A külföldről emigrációból hazatért festőművészek: Pór Bertalan, Perlrott Csaba, Ék Sándor stb. lelkesedtek az akkor a Képzőművészeti Főiskola falán és a Fillér utcai kiállításon látott remekművekért. Ellentmondás sem volt a régi tanári kar és az újonnan érkezettek között. Napilapok kritikusai: Kmetty, Ék Sándor stb. a Fillér utcai kiállítás után újságcikkekben, tanulmányokban a legnagyobb lelkesedéssel, elismeréssel emlékeztek meg Csontváry egyedülálló művészetéről.

A kiállításon a festményeken és rajzokon kívül Csontváry művészetének jellemzésére a következő feliratot alkalmazták: „Csontváry visszavonultan, egyedül a művészetnek élt. A jelenségeknek csak egy bizonyos része érdekelte csupán, de azt megrázóan, szuggesztíven, mélyen és őszintén átérezve festette meg. Művészetünkben egyedüli jelenség volt. Messze megelőzte korát expresszivitásával és a természet átélésének közvetlenségével." Csak később, a szocialista realizmusnak az építészet, képzőművészet stb. terén bekövetkezett irányzat(a) változtatta meg ezt az általános lelkesedést. A későbbi külföldi: párizsi, brüsszeli stb. világsikerek csak fokozták a hivatalos tartózkodást, amely dacára az aranyéremmel kitüntetett Csontváry nemzetközi elismerésének, csak a legutóbbi időben változott meg.

A nemzetközi művészettörténet idegen nyelveken is megjelent Csontváry ismertetések hatására kiadványokban, cikkekben, előadások sorozatában — jelentőségét — századunk legnagyobb festőművészei közé emelte.

Időközben — sajnos — különösen a nagyméretű festmények, nagyon megrongálódtak. Ezeknek konzerválását és restaurálását tovább halasztani nem lehet, mert ezek (jelenlegi állapota) a művek teljes megsemmisülését fogják eredményezni.

Ígéretekben bőven volt részünk, itt az ideje, hogy ezeket gyors és eredményes, a művek megmentéséhez szükséges tettek kövessék.

Budapest, 1973. november 30-án.

Das frühe Konzept der Csontváry-Chronik II.

Ferenc ROMVÁRY

Lajos Németh schreibt im Vorwort der dritten Auflage: „Die erste Auflage des Csontváry-Gedenkbuches ist 1976 erschienen. Nach fast einem Jahrzehnt erwies sich bereits die dritte Auflage als notwendig, und allein das weist schon darauf hin, dass der „Csontváry-Kult" keine lediglich momentane Aufflammung, Mode oder gar Snobismus war, wie das von manchen gegen Ende der sechziger Jahre behauptet wurde, denn Csontvárys Lebenswerk nahm tatsächlich seinen Platz im ungarischen kulturellen Leben ein. Auch soziologische Erkundungen wiesen es nach, dass er neben Munkácsy und Szinyei der bekannteste ungarische Maler ist, die Popularität des „Einsamen Zedrus" erreichte die des „Maifest"-es."

Wir können unsererseits noch hinzufügen, dass das Csontváry-Museum eine kontinuierlich hohe Besucherzahl hat, somit die Notwendigkeit seiner Schaffung beweisend. Seit seinem Bestehen beträgt die Zahl der heimischen und ausländischen Interessenten jährlich etwa 150-200 Tausend. Bislang hatte die ständige Ausstellung des Lebenswerkes mehrere Millionen Besucher. Auch die Zahl der Publikationen zeigt eine erfreulich steigende Tendenz. Im Jahrbuch des Janus Pannonius Museums erscheinen regelmässig Studien, die im Zusammenhang mit der Csontváry-Problematik die Forschungs- und Datenverarbeitungsergebnisse veröffentlichen oder Quellen nachweisen. In dieser Nummer beschäftigen sich zwei Arbeiten mit dem beharrlichen und hartnäkkigen Kampf von Gedeon Gerlóczy, der sich für die Anerkennung Csontvárys, manchmal sogar für die blosse Rettung und Erhaltung der Bilder einsetzte, der sich zutiefst dem Lebenswerk verantwortlich fühlte und auch so handelte, wider offiziellen Foren und Beamten. Beide Veröffentlichungen sind auch in der Hinsicht verwandt, dass sie die Feurigkeit, die unverhüllte Offenherzigkeit des ersten Konzepts bewahren. Durch dessen Rauheit wird ein mehr authentisches Bild über die manchmal hoffnungslos erscheinende Situation, über die heimischen Gemeinzustände vermittelt, wo Gleichmut und Gleichgültigkeit herrschten, die die Tatkraft und die Wohlgesinntheit umwikkelten und fesselten und durch Desinteresse die unerkannten Werte verschwendeten.

Das 1959 verfasste, von Lajos Zombori jetzt veröffentlichte Konzept der Csontváry-Chronik wird durch die 1973 verfasste, erwieterte und tiefere Version — die aus dem im Kunstarchiv des Janus Pannonius Museums aufbewahrten Gerlóczy-Erbe stammt — mit weiteren Daten ergänzt, indem diese das vielbewegte Schicksal des Csontváry-Lebenswerkes faktenmässig schildert. Es handelt sich hier wahrscheinlich um eines der ersten Konzepte, die direkt für das Csonváry-Gedenkbuch formuliert wurden, das wird auch durch die Datierung am 30. November 1973 authentisch gemacht, die dem Erscheinungsjahr der ersten Auflage 1976 vorangeht und wohl die Zeit der Vorbereitung markiert. Naturgemäss wird die Chronik, im Vergleich zur zomborischen Version, noch durch die Geschehnisse der weiteren 25 Jahre erweitert.

In der in Druck erschienenen Version des von Gerlóczy verfassten Textes wurde mehr Gewicht auf die biographisch orientierten Erinnerungen gelegt. Die Chronik wird mit der Auktion im Jahr 1919 abgeschlossen, das Nachleben der Bilder wurde nicht, besser gesagt nicht in dieser authentischen Form, mit dieser eingehenden Erhellung publiziert. Gerlóczys Schrift wird mit einem lyrischen Bekenntnis beendet: „Im Laufe der vergangenen 55 Jahre griff das Schicksal, das Los mehrmals mit wundersamen Mitteln ein, und es half uns bei der Rettung der Werke, damit dieser — trotz einander ablösender Stilrichtungen im 20. Jahrhundert — heute endlich schon weltweit anerkannte, alleinstehende Genius unserer Nation nicht nur im Ausland, sondern auch in seiner eigenen Heimat bekannt wird."

Kosztka Tivadar iglói éveihez esetleg még további adatok is előkerülnek a jövőben, amelyek eddig éppúgy meghúzódtak, mint a szepesi várrom ablakívében lévő felirat.

Eine Angabe zum Leben des Künstlers Csontváry aus der Zips (Szepesség)

Gábor UHERKOVICH

Einer der grössen ungarischen Künstler des 20. Jahrhunderts, Csontváry — dem ursprünglichen Namen nach Tivadar Kosztka — erhielt erst in seinem 27. Lebensjahr durch ein grosses emotionelles Erlebnis Anregung zur künstlerischen Schaffung. Zu dieser Zeit lebte er in Igló (Spišská Nová Ves) in der Zips als Apothekerhilfing und hat die Tátra-Gegend und das Zipser Becken durch Ausflüge sozusagen zu seinem visuellen Eigentum gemacht, das sich dann in seinen späteren Werken realisierte.

Eine dieser Ausflüge führte Csontváry zur Burgruine Zips (Szepes), die einst als mächtige Burg den östlichen Teil des Zipser Beckens beherrschte. Er hat zum Andenken dieses Besuches seinen Namen und das Datum (1880) des Besuches in einem Fensterbogen der Ruine geschrieben. Die Entdeckung und das Dokumentieren dieser Inschrift durch ein Photo ist um so mehr von Wichtigkeit, weil die Burgruine restauriert wird und eine weitere Existenz dieser Inschrift kann eben durch diese Restaurierungsarbeiten gefährdet werden.

Das schöne, fast überwältigende Panorama, welches sich dem Besucher oben in der Burgruine bietet, hat offenbar zu dem späteren visuellen „Gut" des Künstlers beigetragen, das sich dann in seinen grössten Werken mit so reichhaltiger horizontaler und vertikaler Dimensionierung eindrucksvoll äusserte.

A CSONTVÁRY-KRÓNIKA KORAI FOGALMAZVÁNYA

ZOMBORI Lajos

Az egyik budapesti antikvárium (Lenin körút) folyóiratait nézegetve akadtam rá 1986 őszén a Magyar Művészet 1936. október hó, 10. számának[1] (XII. évfolyam) három példányára. Az első példányt átlapozva Ybl Ervin cikke végén (a 300. és a 301. oldalak közt) bukkantam rá Gerlóczy Gedeon a „Csontváry képek vásárlásának története" című fogalmazványára. A leleten felbuzdulva a másik két példányt is átnéztem és az egyikben további gépelt anyagot találtam: „3. jegyzék" címmel. Ez pedig egy gyűjtést tartalmaz, ami a Csontváryval foglalkozó cikkeket és könyveket sorolja fel időrendben. A kezdő- és végdátum 1910. május 31. és 1964. március.

Ismerve Gerlóczy „Csontváry-krónika" című visszaemlékezését, ami a „Csontváry-emlékkönyv"-ben, a Corvina Kiadó gondozásában 1976-ban látott napvilágot, összehasonlítottam a talált anyaggal és megállapítottam, hogy ez a fogalmazvány több olyan érdekes adatot tartalmaz, amik eddig nem jelentek meg nyomtatásban.

A három és féloldalas, sűrűn gépelt fogalmazványt teljes egészében közlöm; a szövegben mindössze az elgépeléseket javítottam ki; a szövegértelmezési betoldásaimat szögletes zárójelbe tettem. Néhány helyen, ahol szükségesnek mutatkozott, jegyzetet, ill. magyarázatot fűzök az egyes nevekhez vagy szavakhoz. A fogalmazványt teljes egészében közlöm; a szövegben

„Csontváry képek vásárlásának története:

1917 őszén a műegyetemi építészmérnöki oklevél megszerzése után — tanulmányaim kiegészítésére Münchenbe mentem, beiratkoztam a Politechnikumra — különlegesen Tirsch prof.[2] *az igazságügyminisztériumi palota tervezője érdekelt. A téli hónapokban szorgalmasan jártam az egyetemre. Különös öröm volt számomra, hogy a studentenkarte*[3] *révén 20 pf.-ért a Prinzregenten theáter karzatára mehettem és hallgathattam a Bruno Walter, fiatal karmester vezetésével tartott pompás előadásokat. Az összes múzeumokba is szabad belépésem volt és a délutánokat, ünnepnapokat itt töltöttem el. Az Alte Pinacotékban*[4] *ki volt állítva a háborús veszély miatt idementett Mathias Grünewald isenheimer oltárja*[5] *stb., stb. A közbejött események miatt az egyetemet márciusban bezárták és akkor áttettem működési teremet a Bayerische National Museumba és ott minden darabot lerajzoltam, kezdve a kőemlékektől a rokokó porcelánokig. Később, mikor már Münchenben nem volt több rajzolni való, Nürnbergben a Germanisches Museum anyagát örökítettem meg. Nemes Marcellal*[6] *összeismerkedtem, aki szívesen fogadta a lelkes, fiatal honfitársát — aki szerinte igen jó szemmel rendelkezett, úgy, hogy bizonyos vizsgák után, amiken meglepően biztos válaszokat adtam — örömmel mutogatta újabb szerzeményeit és kérte véleményemet. Később, elutazásom előtt azzal a meglepő [javaslattal állt elő] javaslatot tette, hogy szeretne Amerikában egy fióküzletet nyitni és ennek előkészítésére, megszervezésére és vezetésére engem szemelt ki. Én nem akartam az építészi pályámat hagyni és így udvariasan kitértem az ajánlat elől. 1919 őszén érkeztem haza — háború utáni rossz hangulatban — megpróbáltunk mindenfélét, de csak 22-ben sikerült kisebb munkákat kapni. 1919 őszén műterem után néztem, lakás és építészi iroda részére, és így kerültem el a Hadik Kávéház*[7] *feletti padlásmüte-*

[1] Ebben a számban jelentek meg, Bényi László közlése nyomán, „Csontváry ismeretlen levelei" 1880—1881-ből (307—314. l.).

[2] Friedrich Ritter von Thiersch (1852—1921) a német eklektikus építészet fontos képviselője. Ő tervezte Münchenben a Neues Justiz Gebäude-t, amire Gerlóczy is utal.

[3] Studentenkarte = diákjegy.

[4] Helyesen: Alte Pinakothek.

[5] Helyesen: Matthias Grünewald, isenheimi oltárkép.

[6] Nemes Marcell (1866—1930) ismert műgyűjtő és műkereskedő, aki elsősorban impresszionista műveket gyűjtött. Több képet ajándékozott a Szépművészeti Múzeumnak.

[7] Hadik Kávéház (a mai Budapest, Bartók Béla út 38. sz. épületben volt) 1906 óta elsősorban diákok találkozóhelye, később több író törzshelye volt, különösen Karinthy Frigyesé.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 34 (1989): 289—293. Pécs, Hungaria, 1990.

rembe, ami az elhunyt Csontváry Kosztka Tivadaré volt. A házmester bevezetett és sok felgöngyölt képet, falhoz támasztott vásznat láttam. Az első egyike volt a Magányos cédrus, amit alaposabban szemügyre vettem és akkor éreztem, hogy itt valami egészen csodálatos művészettel állok szemben, amihez hasonlót sohasem láttam. Kapcsolatot teremtettem a Kosztka családdal, ahol megtudtam, hogy a műterem már ki van adva és nekik a berendezést és képeket november végéig el kell vinni. Aukcióra kerülnek. Dr. Kosztka Istvánnal megismerkedve lelkesedésem átragadt rá is és elhatároztuk, hogy közösen fele—fele arányban megvásároljuk az árverésen a képeket. Ez be is következett és emlékezetem szerint kb. 20 000 Schw. frank összegért megszereztük az 1908-as Iparcsarnoki katalógusban szerepelt összes képeket.[8] *A nagy darabokat nekem kellett elhelyeznem, a kisebbek[et] dr. Kosztka István őrizte meg. 1928-ban dr. Kosztka István elvesztette kedvét a képekkel szemben és azt az ajánlatot tette, hogy vegyem át a vételáron. Ez meg is történt. Sajnos, dr. Kosztka hirtelen halála megakadályozott abban, hogy az összes nála lévő képeket átvegyem és dacára, hogy a vételárat, akkoriban 8000 P.-t kifizettem, 5 kép nála maradt, közte a Jajcei híd*[9] *és a Traui napnyugta*[10] *című kép, valamint 5 kisebb méretű tanulmány. A képek csak most kerültek elő, mikor Ybl dr.-al végigjártuk a Csontváry könyv adatainak összeszedésénél Szegedy-Maszák Györgyéket, és náluk találtuk meg a hiányzó képeket.*[11] *Sajnos, a bruxellesi utazásom alatt a Jajcei hidat*[12] *eladták 10 000 Ft-ért Tompa Kálmán orvosnak, figyelmeztetésem és tiltakozásom dacára. Ennek külön levelezése és iratai a Csontváry dossziéban vannak. A többi magánkézben lévő képek a gácsi patika padlásáról kerültek elő. A bérlő,*[13] *mikor 1920-ban visszatért Kecskemétre — a trianoni békeszerződés értelmében elcsatolt Felvidékről — magával hozott kb. 20—25 db vásznat, amiket Csontváry mint tanulmányokat nem tartott kiállításra alkalmasnak. Ezeket, ahelyett, hogy a családnak adta volna át, jogtalanul eladta, ebből vásárolt dr. Bedő Rudolf 7 darabot, én a Tengerparti sétalovaglást és Neményi Bertalan kb. tizegynéhány darabot. Talán még vannak lappangó példányok, de Lehel Ferenc is kereste őket és nem talált többet, mint amit második könyvében reprodukciókban közölt. Az eredetileg megvásárolt gyűjteménynek részét képezte a 10 nagyméretű (2 ív nagyságú) és 4 kisebb, egy íves szénrajzú tanulmány,*[14] *amiben már csodálatos jelét mutatja a Hollósy iskola német stílusa mellett is az az expresszív erő, ami a tökéletes természethűség mellett mégis valami különös, izgató, szuggesztív karaktert adott a rajzoknak. 5 db. birtokomban van, de az 1948—49-ben rendezett párizsi kiállításra kiküldtük a 10 db. nagyméretű szénrajzot. Visszaérkeztük után a Szépművészeti Múzeum vette át az olajfestményekkel együtt, de aztán nyoma veszett. Erre vonatkozó levelezésem a Külügyminisztériummal és a Szépművészeti igazgatóságával a Cs. dossziéban található. A képek őrzése, tárolása, különösen a nagy darabok,*[15] *igen komoly nehézséget és költséget okoztak. A Cédrusok és kisebb darabok a lakásomban voltak fellógatva, másik része irodámban. A második világháború kitörése előtt a nagy darabokat, valamint a Magyarok bejövetele kartonját a Szépművészeti Múzeumban helyeztem letétbe. 1945 márciusában örömmel állapíthattuk meg, hogy a nagy vásznak némi sérüléssel, de megvoltak, csak a Magyarok bejövetelének kartonja tűnt el a ládában tárolt különnyomatok és Iparcsarnoki katalógusok tömegével. Valószínűleg a bent lakó altisztek használták fel tüzelésre a faládákat, feszítő- és kölcsönrámákat és papír-karton dol-*

[8] Németh Lajos: Csontváry Kosztka Tivadar. Corvina Kiadó, Budapest, 1971. II. kiadás, 117. o. 55 tétel.

[9] Helyesen: Római híd Mosztárban, 1903. v. o. 92x185 cm. JPM tul. ltsz. 68.49.

[10] Helyesen: Visszatekintő nap Trauban (Városház tér), 1902. v. o. 70x95 cm, jbl. Trau 1902 festé Tivadar az Országháznak ajándékul. Szegedy-Maszák Mihály tulajdona.

[11] Dr. Szegedy-Maszák Mihály tulajdonában:
NL 34. Pompeji Have (A chirurgus háza a Vezúvval), 1897—98. v. o. 47x51 cm.
NL 51. Naplemente a Nápolyi öbölben, 1901. v. o. 31x50 cm.
NL 56. Világító éj Castellammareban, v. o. 58x89 cm.
NL 105. Áldozati kő Baalbekben, 1906—7. v. o. 110x130,5 cm.

[12] Lásd 9. sz. jegyzetet.

[13] Székely Sándor gyógyszerész.

[14] NL 9. RF 1. (Romváry Ferenc: Csontváry szénrajzai. Janus Pannonius Múzeum Évkönyve. 1975—1976, 20—21: 281—309. l.) Werthmüller Mihály modell portréja.
NL 10. RF 3. Georg Tretter modell portréja.
NL 11. RF 11. Fiú tanulmányfej (Gerlóczy Glória tulajdona).
NL 12. RF 4. Otto Heinri portréja.
NL 13. RF 10. Turbános férfi.
NL 14. RF 9. Öregasszony (Gerlóczy Glória tulajdona).
NL 16. RF 6. Amalie.
NL 17. RF 8. Szakállas férfi hátulról.
NL 18. RF 6. Marie.
NL 19. RF 7. Hans modell portréja.
NL 20. RF 2. Anton Hander modell portréja.
NL 21. RF 12. Női tanulmányfej és két festő.
NL 25. RF 13. Vízpart házakkal.
Felvidéki utca (?). (Gerlóczy Glória tulajdona).

[15] A Magyar Nemzeti Galéria 1964-ben hét grafikát visszaadott Gerlóczy Gedeonnak: NL 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21; RF 2, 5, 6, 7, 8, 9, 12.

gokat. Az öt nagyméretű képet diadalmenetben vittük át a Képzőművészeti Főiskolába a növendékekkel és egyes tanárok nagy örömére — mások bosszúságára — fellógattuk a díszteremben, a könyvtár és tanári szobákban. Itt lógtak 1948 őszéig, amikor is a Külügyminisztérium kulturális osztálya által Párizsban rendezett kiállítás magyar anyagában Csontváry vásznait is kivitték. Ezt követőleg Bruxellesben is a Csontváry anyag ki volt állítva.[16] *A sajtóvisszhangot sajnos dr. Ybl Ervinnek adtam át a könyvéhez szükséges tanulmány készítéséhez, de nem tudja megtalálni őket stb. Szerencsére az átadási jegyzőkönyvben fel vannak sorolva azok az újságok, amikben méltatás jelent meg és egy példánya a kiállítási katalógusnak szintén a Cs. dossziéban van. Egyáltalában szomorúan néz ki a Cs. írásainak sorsa. Lehel Ferenc sok mindent tartott meg, amikor az anyagot átnézte, pl. egy igen fontos feljegyzéseket tartalmazó kis noteszt Bedő Rudolf vette meg tőle a 30-as évek közepén, stb., stb.*[17] *Az írások hosszú időig Gegesi Kis Pál egyetemi tanárnál voltak, 1946-tól 1957-ig egy készülő könyve számára. Visszakapva szintén hiányoztak belőle dolgok. Úgy, hogy a további veszteségnek elejét véve, a megmaradt anyagot, feljegyzéseket stb. a Nemzeti Galériába letétbe raktam, hogy aki tanulmányozni akarja, itt legyen kénytelen hivatalos ellenőrzés mellett átnézni azokat. Az eredeti napló is Lehel kezén tűnt el és lappang, szerencsére ezt még annak idején legépeltettem és így megvan másolatban. A szomorú a Cs. adatokra, hogy az 1930-ban az Ernst Múzeumban rendezett kiállításon még majdnem 70 db. műve szerepelt és most, 1957-ben, mikor Ybl-el átnéztük a fellelhető összes darabokat, alig a felét tudtuk megtalálni.*[18]

Sajnos, a képek nagy része, különösen a nagy vásznak erősen megrongálódtak. A párizsi kiállítás előtt újra megcsináltattam az ostrom alatt a Szépművészeti Múzeumban elpusztult feszítőrámákat és a képek biztonságos szállítására nagyméretű fahengert és ládákat. A képek egy részének visszaérkezéséről 1950-ben kaptam hírt, amikor az akkori MOK megbízásából Rudnay Gyula[19] *felhívott, hogy egy láda kép visszaérkezett és a szállítási költséget, kb. 3800 Ft.-[ot] fizessem ki. Javasoltam, hogy bizottság előtt nyissuk ki a visszaérkezett anyagot és ez volt a szerencsém, mert a visszaküldött képek nem az eredeti ládában, hanem összezsúfolva, kisebb csomagolásban jöttek meg. Pl. a kis cédrus a feszítőkeretről levéve úgy volt rácsavarva a blind-rámára, hogy a kiálló szögek összevissza tépték. Oelmacher Anna, a párizsi kiállítás rendezője, aki jelen volt a képek kicsomagolásánál, vállalta, hogy a múzeum rantollíroztatja a megrongált képet stb.; erre vonatkozó levelezésem a Cs. dossziéban található. Ez meg is történt. Viszont a nagy képekről semmi hírt sem kaptam és többszöri sürgetésem[re], érdeklődésemre semmiféle válasz nem jött. Erélyes fellépésemre 1956-ban, tehát 6 évvel a képek visszaérkezése után kaptam az első hírt, hogy a képek valahol a Szépművészeti Múzeum raktárából előkerültek. Kiteregették a nagy szoborteremben és szomorú látvány volt a több mint 7 éve hengeren volt képeket viszontlátni, ahol a széleken a festék mindenütt le volt pattogozva, rongálódva. Pigler*[20] *leragasztatta, de azóta sem történt semmi. Sürgetésemre a Párizsban hagyott feszítőrámák helyett, a Baalbeket kivéve, új rámák készültek és felfeszítették a képeket. Végre így kerültek aztán elhelyezve a Nemzeti Galéria első emeleti nagytermébe, a Baalbeket kivéve, ami változatlanul hengeren maradt.*[21]

[16] A Musée National d'Art Moderne helyiségében 1949. március 25-én kortárs magyar művészetet bemutató kiállítás Csontváry anyaga (néhány képet Brüsszelben is bemutattak):
NL 108. Mária kútja Názáretben.
NL 92. A Nagy-Tarpatak a Tátrában.
NL 104. Baalbek.
NL 58. Selmecbánya látképe.
NL 68. Jajcei villanymű éjjel.
NL 91. A Panaszfal bejáratánál Jeruzsálemben.
NL 107. Zarándoklás a cédrusokhoz.
NL 78. Vihar a Nagy Hortobágyon.
NL 110. Tengerparti sétalovaglás.
NL 97. A Taorminai görög színház romjai.
Továbbá 10 rajz.

[17] Bedő Rudolf örököseitől a Janus Pannonius Múzeum 1980-ban megvásárolta.

[18] Szerencsére azóta további lappangó képek kerültek elő. Így kerültek az alábbi festmények és rajzok a JPM gyűjteményébe:
NL 63. Mandulavirágzás Taorminában, 1902. v. o. 79,5x98 cm.
NL 94. Jupiter templom romjai Athénben, 1904 v. o. 67,5x137,5 cm.
NL 49. (?) Dalmát (tájkép) hegy, v. o. 28x34 cm.
RF 19. Kompozícióterv figurákkal, én. pausz, szén, 1485x1930 mm.
RF 20. Kompozícióterv figurákkal, állatokkal, én. pausz, szén, 1510x3380 mm.
RF 21. Tanulmány, én. p. grafit, 2000x6100 mm.
RF 22. Kompozíció, én. p. szén, 1100x3000 mm.
RF 23. Kiállítási csarnokterv, 1918. k. p. szén, 540x1110 mm.
NL 121—122. RF k. és l. Állattanulmány, p. ceruza a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumból a BTM-be került; korábban „ismeretlen helyen" szerepelt a nyilvántartásban.

[19] Dr. Rudnay Gyula a MOK (Múzeumok és Műemlékek Országos Központja), később az MNG jogtanácsosa.

[20] Dr. Pigler Andor főigazgató.

[21] A Baalbek ma a Csontváry Múzeumban, a Taorminai görög színház romjai a Magyar Nemzeti Galéria állandó kiállításán látható.

1957-ben letétbe adtam két darab vékony papírra szénnel rajzolt tanulmányát Csontvárynak azzal a kéréssel, hogy megóvása érdekében vászonra ragasszák fel; állítólag megtörtént, de nem láttam készen őket.[22] *Letétbe adtam ugyanekkor a műtermem elpusztult szobájában megrongálódott „Jeruzsálem látképe" című képet,*[23] *amit Pogány igazgató vállalt is, hogy restauráltatja. Sajnos, a legutolsó szemlénk alkalmával a raktárban láttam, hogy félre van téve, és még az 1947-ben történt leragasztások és megrongálódott festékrétegekkel együtt is lepotyogtak. Az Ybl könyvben 12 képemről a Kossuth Nyomda színes reprodukciókat készített. Ez hosszadalmas folyamat volt és a képeket 1958 márciusában a Nemzeti Galéria a Kossuth Nyomda megrendelése alapján elszállította lakásomból és 1958 év végén csak nehézségekkel kaptam megint vissza.*

Hasonló eset volt a bruxellesi kiállításon szerepelt képekkel is, amit a Nemzeti Bank, mint maszek képeket nem akart kiereszteni. Mivel a bruxellesi internacionális kiállítás „50 ans d'Art Moderne" kérte a Sétalovaglást, hogy elkerüljük a botrányt, a még letétben nem lévő 3 db. képet, az „Athéni sétakocsizást", a „Jajcei villanyvilágított fák" és a „Tengerparti sétalovaglást" letétbe kellett adnom.[24] *Én a szerződést a kiállítás és a képek visszaérkeztének tartamára kértem, de Pogány csak egy évre volt hajlandó ezt megtenni. A képek visszaérkezte után rájöttem, hogy miért, mert dacára, hogy már augusztusban a képek itthon voltak — mégis megtagadta a visszaadást —, mert ki akarta állítani őket. Sajnos, csak a Sétakocsizást és a Jajcei képet állították ki a szűk és igen rosszul megvilágított Csontváry teremben, a Sétalovaglást nem. Most márciusban kell visszakapnom a képeket, mert akkor már az egyéves kölcsönszerződés lejár. Reméljük a legjobbakat."*

A gépelés után golyóstollal írva a dátum: „1959. I." és az aláírás: „Gerlóczy" látható.

A két és féloldalas „3. jegyzék" minden egyes tétele Németh Lajos nagymonográfiájában szerepel, ennek ellenére az anyag közlését nem tartom szükségtelennek. A jegyzékben szereplő golyós- vagy filctollal tett megegyzéseket szögletes zárójelbe tettem.

[22] Dr. Hasznosné Szöllős Ilona konzerválta mindkettőt a többi Csontváry rajzzal együtt. L.: Romváry i. m.

[23] NL 98. Templomtéri kilátás a Holt-tengerre Jeruzsálemben, 1905. v. o. 127x262 cm, JPM tulajdona. Jelenleg letétben a Magyar Nemzeti Galériában.

[3. jegyzék] [fi. I. 21.]

B-r. Csontváry Kosztka Tivadar kiállítása. Népszava. XXXVIII. 1910. május 31. 7. l.
Est. 1931. okt. 4.
Sebestyán, Francesco: Csontváry, il Don Chrisciotte della pittura. Minerva, 1941. febr. 15. [Nincs]
László Gyula: Forradalmak az újkori művészetben. Kolozsvár, 1945.
Szabad Nép, 1945. febr. 6. [Nincs közlés].
Szabad Nép, 1945. máj. 21. [Nincs közlés].
Pogány Ö. Gábor: Csontváry. Válasz. 1946. dec.
Meller, P. Quattro pittori e due sculteri. La Sicilia. 1948. jan. 20.
Miroir. 1948. IV. sz. 6—14. l.
Magyar Nemzet. 1949. márc. 31.
Magyar Nemzet. 1949. ápr. 13.
Láncz Sándor: Az új a képzőművészetben. Élet és Irodalom. 1961. okt. 28. 11. l.
Kampis Antal: A Képzőművészetek története. A Kultúra és Világa sor. 2. k. Budapest. 1963. 741—43. l.
Magyar Szó. 1963. márc. 31.
-tényi: Csontváry. Magyar Szó. 1963. ápr. 10.
Barabás Tamás: Csontváry — majdnem titokban. Esti Hírlap. 1963. jún. 11.
Hunyady József: Magányos cédrus. Képes Újság. 1963. jún. 29.
Népművelés. 1963. VII. sz.
Wirth Péter: Csontváry. Jövő Mérnöke. 1963. okt. 21.
Artner Tivadar: Csontváry — ismét Budapesten. Élet és Irodalom. 1963. nov. 16.
Népszabadság. 1963. nov. 17.
Molnár László: Csontváry köszöntése. Jövő Mérnöke. 1963. nov. 25.
Ország Világ. 1963. nov. 27.
Simon Gy. Ferenc: Hosszú az út hazáig. Csontváry a Szépművészetiben. Magyar Ifjúság. 1963. nov. 30.
Artner Tivadar: Egy kiállítás képei előtt. Magyar Ifjúság. 1963. nov. 30.
Sebők Júlia: Fiatalok a Csontváry-kiállításon. Konfekció. 1963. dec. 2.
Varga Győző: Gondolatok a „Magányos cédrus" kiállításán. Orvosegyetem. 1963. dec. 5.
Gábor István: Budapesti levél egy festő hazatéréséről és egy dogma szétfoszlásáról. Pedagógusok Lapja. 1963. dec. 5.

[24] NL 95. Sétakocsizás újholdnál Athénben, 1904. v. o. 92,5x70 cm, Gerlóczy Glória tulajdona; letét a Csontváry Múzeumban.
NL 69. Villanyvilágított fák Jajcéban, 1903. v. o. 92x88 cm; jelenleg a Magyar Nemzeti Galériában.
NL 110. Tengerparti sétalovaglás, 1909. v. o. 70x170 cm; jelenleg a Csontváry Múzeumban.

Csepel. 1963. dec. 6. [Nincs közlés, csak a „Kocsizás holdfénynél" ócska reprója]
Esti Hírlap. 1963. dec. 7.
Pallos Imre: Csontváry Kosztka Tivadar. Hajó-Daru. 1963. dec. 7.
NA-TI: Csontváry Budapesten. Mezőgazdasági Mérnök. 1963. dec. 12.
Smidt László: Nyílt levél Pallós Imréhez. Hajó-Daru. 1963. dec. 14.
Veöreös Imre: Csontváry Tivadar. Evangélikus Élet. 1963. dec. 5.
Pillér László: Csontváry — Budapesten. Közmű és Szolgáltatás. 1963. dec. 20.
KI: A magányos cédrus. Heves Megyei Népújság. 1963. dec. 21.
H. Kiss Áron: Megjegyzések a „Nyílt levél"-hez. Hajó-Daru. 1964. jan. 4.
Madarász Andor: A magányos cédrus. Textilmunkás. 1964. jan.
Rátkai János: Nemcsak a magyar festőművészet egyik legérdekesebb és legproblematikusabb alkotójáról van szó. Hajó-Daru. 1964. jan. 11.
Schnörch Mária: Ha csak szenzációt... Ganz-Mávag. 1964. jan. 24.
Alföld. 1964. jan. 95. l.
B. Gy.: Tárlatlátogatás. EMAG. 1964. febr. 8.
Szelestey László: Csontváry feltámadása. Zalai Hírlap. 1964. febr. 23.
Gerlei József: A magányos cédrus. Új Ember. 1964. márc. 2.
(l.): Csontváry. — Semmelweis- és Kodály-emlékérmek. Népszava. 1964. márc. 13.
Népszabadság. 1964. márc. 21.
Németh László: Két kiállítás. Kortárs. 1964. márc. 447—48. l.
Démény János: Kritika és szintézis. Új Írás. 1964. márc. 368—75. l.

Köszönetnyilvánítás

Hálás köszönetet mondok dr. Romváry Ferencnek a cikkre vonatkozó hasznos megjegyzéseiért. Ugyancsak köszönet illeti őt a 8—24. sorszámú jegyzetekért, amik, meggyőződésem szerint, az értelmezések pontosítása révén a fogalmazványt egyértelműbbé tette.

An early darf of the Csontváry Chronicle

Lajos ZOMBORI

The communication is a rough draft on "The purchase history of Csontváry's pictures" written by Gedeon Gerlóczy, who bought, and thereby saved, the legacy of Csontváry, comprising his paintings, drawings, diaries and other written remains. The communicator explains in a few words how he found the type-written sheets in a copy of the "Magyar Művészet" (Hungarian Art, 1936) while browsing through the periodicals of a second-hand bookshop in Budapest.

He publishes the draft in full and adds 24 footnotes to elucidate some points of interest. Where the original text is illogical he puts his interpretation between brackets.

A CSONTVÁRY-KRÓNIKA KORAI FOGALMAZVÁNYA II.

ROMVÁRY Ferenc

Németh Lajos írja a harmadik kiadás előszavában: „A Csontváry-emlékkönyv első kiadása 1976-ban jelent meg. Nem egészen egy évtized alatt szükségessé vált a harmadik kiadás megjelentetése, és ez már önmagában is jelzi, hogy a „Csontváry-kultusz" nem pillanatnyi fellobbanás, divat, „sznobéria' volt, mint ahogy néhányan hangoztatták a hatvanas évek végén, hanem Csonváry életműve csakugyan elfoglalta helyét a magyar szellemi életben. Szociológiai felmérések is mutatták, hogy Munkácsy és Szinyei mellett a nagyközönség körében ő a legismertebb magyar festő, a *Magányos cédrus* népszerűsége utolérte a *Majálisét*."

A magunk részéről a fentiekhez hozzátehetjük még, hogy a Csontváry Múzeum változatlanul nagy látogatottságnak örvend, ezzel is igazolva létrehozásának szükségességét. Fennállása óta rendszeresen évi 150—200 ezerre tehető a hazai és külföldi érdeklődők száma. Eddig több millió látogatója volt már az állandó életműkiállításnak. A publikációk száma is örvendetesen emelkedő tendenciát mutat. A JPM évkönyveiben rendszeresen jelennek meg a Csontváry problematikát érintő írások, kutatási eredményeket közzétevő dolgozatok, adatfeltárások és forrásközlések. Két közlemény is foglalkozik e számban a Csontváry elismertetésén, olykor a puszta fennmaradásért, a művek megmentésén munkálkodó, az életmű iránt mélységes felelősséget érző és tanúsító Gerlóczy Gedeon hivatalos fórumokkal, hivatalnokokkal szembeni kitartó és szívós küzdelmével. Rokon a két közlés abban is, hogy mindkettő az első fogalmazvány hevületét, szókimondó kendőzetlenségét őrzi. Így a maga nyerseségében talán hívebben tükrözi. hitelesebben közvetíti azt a néha kilátástalannak tűnő helyzetet, honi közállapotot, közönyt és közömbösséget, mely körbefonja és gúzsbaköti a tennivágyást és jószándékot, és értéket hagy elveszejteni fel nem ismert értékekkel szembeni érdektelenségével.

A Csontváry-krónika 1959-es, Zombori Lajos által most közzétett vázlatát újabb adatokkal egészíti ki a JPM Képzőművészeti Adattárában őrzött, Gerlóczy hagyatékából származó 1973-as részletezőbb, bővebb változat, mely tényszerűen ismerteti a Csontváry életmű hányatott sorsát. Minden bizonnyal közvetlenül a Csontváry-emlékkönyv számára készült egyik első fogalmazványról van szó, melyet az 1976-os (első) kiadású kötetet megelőző, az előmunkálatok időpontját jelző 1973. november 30-i dátum is hitelesít. Természetszerűleg a Zombori-féle változathoz képest újabb 25 év történései is hozzáadódtak a krónikához.

Gerlóczy nyomtatásban megjelent szövegén nagyobb súlyt kapott az életrajzi vonatkozású visszaemlékezés. A Krónika az 1919-es árverezéssel zárul, a képek utóélete nem került publikálásra. Legalábbis ilyen autentikus formában, ilyen részletes megvilágításban nem. Lírai vallomással fejeződik be Gerlóczy írása, mely szerint „az elmúlt 55 esztendő alatt a Végzet, a Sors nem is egyszer csodával határos módon szólt bele, és segített a művek megmentésében: abban, hogy a XX. században, az egymást váltogató stílusirányok mellett, végül is nemzetünknek ma már világviszonylatban is elismert, egyedülálló nagyságát nemcsak a külföld, hanem saját országa, hazája is megismerje."

Fentiek szellemében, a Csontváry história jobb megismerése jegyében, az igazság feltárásának szándékától vezérelve döntöttünk úgy, hogy Gerlóczy Gedeonnak mindkét fogalmazványát nyilvánosságra hozzuk.

A szöveg változatlanul kerül közlésre, kizárólag a gépelési hibákat javítottam át és néhány értelemzavaró esetben használtam a zárójelet.

Az öt nagyméretű
Csontváry festménnyel kapcsolatos események, időrendi felsorolásban

1919 októberében építési irodám részére műtermet kerestem. Így jutottam el az akkor Fehérvári út 34—36. számú, a Gárdonyi szobor mögötti sarokházba.[1] *A kapun „Műte-*

[1] Ma Bartók Béla út 36—38. Az épület Budafoki utca felőli s arkán domborműves emléktábla található.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 34 (1989): 295—303. Pécs, Hungaria, 1990.

rem kiadó" feliratú táblát láttam. A házfelügyelő a következőket közölte: „Egy idős festőművész bérelte, s ő pár hónappal ezelőtt megbetegedett, majd a János kórházban meghalt. Barátságos, kedves ember volt, a házban mindenki szerette, tisztelte. A család éppen fent van, mert november 1-ig a műtermet ki kell üríteni és most tárgyalnak a teendőkről." Felmentem az ötödik emeletre és ott Kosztka Antalt, s a család férfi és női tagjait találtam. A családom nevét ismerték, szívesen fogadtak, de sajnos a műtermet egy nappal előbb már kiadták. A falakon érdekes szénrajzok, alattuk festmények ládákban, hengereken nagyméretű képek, s a szerény bútorok megtöltötték a műtermet. Engedelmet kértem, hogy a képeket megnézhessem. Döbbenetes erejű, színpompában ragyogó tájképek, figurális kompozíciók voltak. Szuggesztív erejükkel olyan mély benyomást gyakoroltak reám, amilyet eddig csak a világ múzeumainak remekműveinél éreztem. Most e képek és rajzok láttán hasonló, idegszálaimat megborzongató, csodálatos érzés töltött el. Közben hallottam, hogy árverésen akarják a festményeket értékesíteni. Megkérdeztem hol és mikor tartják, mert érdekelnek a Csontváry festmények és rajzok. Akkor lettem 24 éves és anyai örökségemet az árvaszék rendelkezésemre bocsátotta. Ez tette lehetővé, hogy az árverésre elmenjek, s ott megvásároljam a képek nagy részét, a rajzokkal együtt. A család egyes kisebb képeket megtartott magának.

Építész irodám ekkor a nemrég elhunyt nagybátyám, Kaiser József építőművész Erzsébet krt. 19. számú házának irodájában volt. Idehoztam a festményeket és a rajzokat: a falakat beborította a kisebb festmények sokasága. Az öt nagyméretű kép: a Baalbek, Taormina látképe, Magas Tátra, Mária kútja és a Jeruzsálemi Panaszfal[2] Csontváry monumentális festményei, az eredeti külön hengerekre felcsavarva, ládákban egy sarokban a padlón gondosan becsomagolva voltak elhelyezve. Később a IV. kerületi, Városház utca 4. számú ház V. emeletén béreltem műtermet, s az összes festményeket ott, hasonló biztonságban helyeztem el és őriztem.

1921-ben Lehel Ferencz festőművész és művészettörténész felkeresett, mert a Kosztka családtól megtudta, hogy én vásároltam meg a Csontváry hagyatékot. Tanulmányt és könyvet akart írni Csontváry művészetéről és a reprodukciók részére a képek lefotografálásához engedélyemet kérte. A kisméretű képeket az irodámban fényképezték le, az öt nagyméretű képet a Városház udvarára egy verőfényes délelőtt a Weinwurm-cég a ládákban levitette s a Lehel, valamint személyes felügyeletem mellett, a hengerekről lecsavarva, a falfelületre felaggatva készültek a felvételek. Elkészültük után hengerekre csavarva, ládákban visszavittük a festményeket irodámba. Lehel meghívására Fényes Adolf, Lyka Károly, Vaszary János és több művész és kritikus is részt vett a felvételek készítésénél, s akkor Vaszary és Lyka megvitatták Csontváry művészi teremtőerejének, csodálatos kompozíciós készségének és a képek üde, ragyogó színeinek művészi értékét. Lykának bizonyos fenntartásai voltak. Ezután nyugalmas évek következtek.

1925. nyarán Rózsafy,[3] a Szépművészeti Múzeum európai hírű művészettörténésze hozta el irodámba a párizsi Louvre egyik igazgatóját, s ő a kisebb képeket látva annyira fellelkesedett, hogy a felvételek negatívjairól egy sorozat kópiát kért, s ezeket tőlem meg is kapta.

A húszas évek végén Ernst Lajossal és Lázár Béla val egy Szinyei Merse Pál emlékvacsorán egymás mellett ültünk és szóbahozták, hogy nem volna-e lehetséges az Ernst múzeumban egy Csontváry emlékkiállítást rendezni? Én emlékeztettem őket, hogy mikor 1919-ben érdeklődtem náluk Csontváry iránt, mint dilettáns álmodozóról le akartak beszélni. Ez a kiállítás ügye akkor abbamaradt és amint később megtudtam, csak Vaszary János szorgalmazására voltak hajlandók az emlékiállítást 1930 októberében megrendezni. Akkoriban Vaszary Jánosnak a Magyar Művészetben megjelent cikke szerzett nagy meglepetést: részletesen kifejtette, hogy Csantváry nemzetközi alkotóművészi nagysága miben és mennyivel nagyobb mint Cézanne-é, Gauguiné és Van Goghé. Az Ernst Múzeumból ugyanolyan gonddal, ellenőrzésem mellett szállították oda és vissza a nagyméretű képeket hengeren, eredeti feszítőkereteivel és ládáival. Teljes épségben így kerültek vissza a Városház utcai irodába.

1931-ben jelent meg Lehel Ferencnek Csontváry művészi nagyságát fejtegető nagyformátumú újabb könyve.[4]

1939-ben a nemzetközi politikai nyugtalanság hatására nem tartottam elég biztonságosnak a Csontváry képek őrzésére a Városház utcai iro-

[2] Baalbek; A taorminai görög színház romjai; A Nagy-Tarpatak a Tátrában; Mária kútja Názáretben; A Panaszfal bejáratánál Jeruzsálemben.

[3] Rózsaffy Dezső (1877—1937) festő, művészeti író, műkritikus, a Szépművészeti Múzeum volt igazgatóőre.

[4] Lehel Ferenc: Csontváry Tivadar, a posztimpresszionizmus magyar előfutára (Második vázlat) Párizs, 1931.

dámat, ezért Csánki Déneshez[5], a Szépművészeti Múzeum főigazgatójához fordultam azzal a kéréssel, hogy az öt nagyméretű képnek a múzeum raktárában való elhelyezését engedélyezze. Csánky szívesen vállalta, s én elismervény ellenében kifogástalan állapotban saját hengerein és ládáikban kiszállítottam Csontváry öt nagyméretű képét és grafikáit.

Az 1944. április 3-i repülőtámadás után a részben időközben a lakásomban, valamint az irodámban őrzött kisebb méretű Csontváry képeimet az általam tervezett, 1943—44-ben felépített Petőfi Sándor utca 12., Párisi utca 6/a. és 6/b. számú bérházak alsó, bombabiztos pincéjében helyeztem el.

A Városház utcai műterem és az I. Naphegy u. 19. III. emeleti lakásom az ostrom alatt súlyosan megrongálódott. Az irodám és a jelenlegi Galamb utca 3. sz. alatti lakásom rendbehozatala után a kisméretű képeket ide hozattam.

Csontváry nagy képei a második világháborút a Szépművészeti Múzeum pincéjében az eredeti hengereken és ládákban vészelték át. Később ezeket, és a lakásomról odaszállított kisebb képeket a Képzőművészeti Főiskola tanári karának és növendékeinek óhajára a főiskola dísztermében, tanácstermében és könyvtárában függesztettük ki.

1947-ben Károlyi Mihály párizsi követünknek Budapesten vendége volt Jean Cassou a párizsi Musée National d'Art Moderne igazgatója, s ő itt előbb Károlyi budapesti lakásán látta Csontvárynak tőlem kölcsönkért három nagy képét, majd ezeken fellelkesülve a többi képet is megnézte a főiskolán. Szorgalmazására a Külügyminisztérium Kulturális Osztálya 1948 szeptemberében Csontváry öt nagyméretű, nyolc kisebb festményét és tíz szénrajzát tőlem nyugta ellenében átvette és Párizsba küldte kiállításra. A festményeket és rajzokat a Képzőművészeti Főiskola szakemberei csomagolták a hengerekre és ládákba.

1949 március és április hónapban a képeket a Musée National d'Art Moderne helyiségeiben egyéb magyar kép- és szoboranyaggal együtt állították ki. A párizsi magyar követség jelentése szerint Csontváry művészete óriási sikert aratott. Jean Cassou úgy nyilatkozott, hogy a mélypontra süllyedt École de Paris művészeire óriási lelkesítő hatást gyakorolt. A párizsi követség a művészi és a napilapok összes kritikáit fotókópiában is megküldte.

1949 év végéig az értékes műtárgyakat a Múzeumok Országos Központjának[6] be kellett jelenteni. Bejelentésemben közöltem, hogy a kimutatásban megjelölt Csontváry képeim a párizsi kiállításon szerepeltek, s még nem kaptam vissza őket. Kértem a hazahozatalhoz hivatalos támogatásukat. Állandó sürgetésemre a Szépművészeti Múzeumhoz utasítottak, ahol senki sem akart tudni semmiről. A külügyminisztérium Kulturális Osztálya időközben megszűnt, a régi tisztviselők közül senki sem volt a helyén (Rajk-ügy), így újra a Musée National d'Art Moderne igazgatójához, Jean Cassouhoz fordultam, s ő azt közölte velem, hogy a kiállítás bezártával annak egész anyagát, közte Csontváry műveit is a magyar követségnek adta át.

1950 áprilisában a Múzeumok Országos Központja értesített, hogy Csontváry művei visszaérkeztek, a Szépművészeti Múzeumban azonban csak nyolc kisméretű képet mutattak meg nekem, az öt nagyméretű képről és a tíz szénrajzról senki sem akart tudni semmit.

1950. május 31-én a Szépművészeti Múzeumnak írt levelemben kértem az öt nagy képnek és a még ugyancsak hiányzó szénrajzoknak felkutatását. Kértem továbbá, hogy mivel félő, hogy a nagyméretű képek csomagolását és küldését is olyan szakszerűtlenül fogják végezni, mint a visszaérkezett kisebb képekét, gondoskodjanak arról, hogy a festményeket a kiszállításnál alkalmazott fahengerre szakemberek közbejöttével helyezzék rá a feszítőkeretekkel együtt, ugyanolyan csomagolásban, mint ahogy kiküldöttük, küldjék vissza. Erre a levélre választ nem kaptam, s többszöri érdeklődésemre szóbeli felvilágosítást sem adtak.

1954-ben és 1955-ben a Szépművészeti Múzeum letéti szerződés tervezeteket küldött nekem, ezekben a nagy képek nem szerepeltek, ezek szerint a múzeum vezetősége nem tudott arról, hogy a nagy képek nála lennének. A szerződés tervezeteket egyébként nem írtam alá, mert a kisebb méretű festményeknek és rajzoknak részemre való kiadásához ragaszkodtam.

1956. június 15-én a Szépművészeti Múzeumnak írt és a másolatban az Új Magyar Képtárnak és a Külügyminisztériumnak is megküldött újabb levélben sürgettem a nyolc festmény és a rajzok kiadását, a hiányzó 5 festmény felkutatását. A Külügyminisztérium azt válaszolta, hogy már a levél vétele előtt intézkedett, a festmények felkutatását maga is fontosnak tartja, szóban is csak annyit mondottak, hogy hazahívják a párizsi követség egyik dolgozóját, aki talán tud valami közelebbit mondani.

[5] Csánky Dénes (1885—?) 1944 után Dél-Amerikában telepedett le.

[6] Múzeumok és Műemlékek Országos Központja (1949 és 1952 között).

1955—56-ban megkezdődött a magyar anyagnak a régi képtárból való szétválasztása és kezdetben a Károlyi palota, majd később a Curia volt épületébe való átszállítása. A magyar anyag igazgatója Rajnai[7] volt, s neki elpanaszoltam a Csontváry festményekkel kapcsolatos problémámat. Segítségét ígérte és 1956. július 31-én megkaptam sürgönyét, hogy a nagy képek megvannak. Ekkor derült ki, hogy a képek már 1950. elején a többi képpel együtt visszaérkeztek.

Közbevetőleg megjegyzem, hogy a képeket nemcsak én kerestettem, hanem Fülep Lajos műtörténész is, aki erről így számolt be a Kortárs 1963 novemberi számában: „Évekkel ezelőtt az 1949 évi áprilisi párizsi kiállítás után érdeklődtem, hol vannak (a Csontváry képek), miért nem látni őket? Az intézmény vezetője azt felelte, nincsenek! Párizsban feladták őket, az úton elvesztek." A következő alkalommal azt a választ kaptam, hogy diplomáciai úton Európaszerte keresik őket. Mikor aztán végül azt mondottam, hogy világraszóló botrányt csapok, ha nem kerülnek elő, egy idő után közölték velem, hogy a képek ott vannak a pincében ládákban meg tekercsekben, sose vesztek el, idejében megérkeztek, szabályszerű elismervénnyel átvették őket, csak ott voltak elveszve a pincében már nem is tudom hány évig? Akkor még külön elkeseredett harcot kellett vívnom azért, hogy felhozzák, letekerjék, de mikor azt is követeltem, hogy vakrámára feszítsék az volt a válasz: »lehetetlen, nincsen rá fedezet!« Kérdezem mibe kerül? A válasz: 4000 forintba. Azt mondottam: én fedezem! Igenám, de azt mondották, nincsen hely ahol felállítsák. Megmondottam, hogy ugyanott és hogyan felállíthatják; elérni végülis csak annyit tudtam, hogy restaurálták őket és azután persze újra feltekerték."

Az említett távirat vétele után megnéztem a képeket, s megállapítottam, hogy főleg a képek szélein festékleválások vannak. Ezt a Szépművészeti Múzeumhoz intézett 1956. augusztus 10-i levelemben rögzítettem, egyidejűleg megköszöntem, hogy a további leválások megakadályozására, szakszerű leragasztásukról rögtön gondoskodtak, s felhívtam figyelmüket arra, hogy a képeket kifogástalan, jó állapotban vitték ki Párizsba, a képek hengerre voltak felfeszítve,[8] s mellette vakrámákat is küldöttem: visszaérkeztek-e azok, s ha nem, akkor pótlólag vissza kell szerezni, vagy új vakrámákat kell elkészíteni, mert a tartósan összegöngyölt képeken a festék megrepedezik és lepattog.

E levélre a Szépművészeti Múzeum a Külügyminisztériumhoz utasított. A Külügyminisztérium arra az álláspontra helyezkedett, hogy ő az egész anyagot még 1950-ben a Szépművészeti Múzeumnak átadta, akkor sem a sérüléseket, sem a feszítő keretek hiányát nem kifogásolták, annyi idő után a Külügyminisztérium már felelőssé nem tehető. Én viszont rámutattam arra, hogy a képeket tőlem a Külügyminisztérium vette át, velem szemben felelős, én pedig csak most jutottam hozzá, hogy a képeket megnézhessem. Erről a megbeszélésről a Szépművészeti Múzeumot 1956. október 17-i levelemben tájékoztattam.

A kis képeket 1956 szeptemberében visszakaptam, az öt nagy kép pedig a Nemzeti Galéria letétébe került.

Az 1958. évi brüsszeli világkiállításon a nagy képek közül a Mária kútja a magyar pavilonban volt, két kisebb képpel kiállítva, a harmadik kisebb képet a „Sétalovaglás a tengerparton"-t a nemzeti pavilonban állították ki s ennek alapján, mivel holt művészt nem tüntethettek ki, a Magyar Nemzeti Galéria Grand Prix-t és nagy aranyérmet kapott. Hazahozatala után a Mária kútját a Magyar Nemzeti Galériában hengerre csavarva a raktárban helyezték el.

Az 1960. december 16-án újabb levelet küldtem Pogány Ödön Gábornak, a Nemzeti Galéria főigazgatójának és ebben szorgalmaztam újra valamennyi nagy kép rendbehozatalát.

* * *

1962. július 2-án a Kulturális Kapcsolatok Intézete értesített, hogy ez év decemberében a brüsszeli Beaux Arts helyiségében Csontváry kiállítást kíván rendezni. E levélre 1962. július 3-án adott válaszomban közöltem, hogy három nagy kép: a Baalbek, a Taormina és a Tátra súlyosan rongált állapotban van. A Nemzeti Galériában tartott legutóbbi szakértői szemle megállapította, hogy az 1948-49-es párizsbrüsszeli kiállításról visszaérkezett és azóta a múzeum raktárában felgöngyölt állapotban tárolt képeken festék el- és leválások keletkeztek és sürgős restaurálásra van szükség. Amennyiben tehát bárhol Csontváry egész művészi alkotását felölelő kiállítást óhajtanak rendezni, ezeknek a képeknek sürgős rendbehozatalára van szükség. Rámutattam arra, hogy az 1948-49-es kiállításra kiküldött hengerek, feszítőrámák még mindég nem kerültek elő. Kifejezést adtam annak az aggodalmamnak, hogy a külföldi kiállításoktól féltem a képeket, mert a

[7] Rajnai Miklós (sz.: 1925) művészettörténész. Angliában él.

[8] Pontosabban: feltekerve, feltekercselve.

leggondosabb kezelés mellett is a vakrámáról le kell szedni, felgöngyölve küldeni, újra felfeszíteni, ami előbb-utóbb a képek pusztulását eredményezi, és akkor nem lesz mit kiállítani. Javasoltam, hogy amennyiben mégis kiállításra kerül sor, járjanak el a Nemzeti Galéria igazgatóságánál, hogy a megrongált (...) Csontváry vásznakat azonnal vegyék a restaurátorok munkába és ellenőrzésem mellett a festékleválásokat rögzítve a hiányokat pótolják.

Ezt követően 1962. július 5-én a KULTI-ban[9] szóban azt közölték velem, hogy a Nemzeti Galériában tárolt nagyméretű Csontváry képeket szakértő bizottság megvizsgálta és javaslatuk alapján a szükséges konzerválási és restaurálási munkákra a megbízást megadva ezt már folyamatba is tették. Minthogy erről mitsem tudtam, július 6-án levélben kértem tájékoztatást a Nemzeti Galéria főigazgatójától, hogy kikből állott a szakértői bizottság és mit állapított meg a képek állapotáról. Ki vagy kik, hol és mikor fogják a konzerválás és restaurálás munkáját elvégezni, milyen módszerrel kívánják a festékleválásokat rögzíteni és a hibákat pótolni, hogy az olajfestményeknél a későbbi színelváltozást elkerüljék? Kértem a levélben, hogy a képek rendbehozatala után újra szakértői bizottság vizsgálja meg a képeket, tisztázva, hogy elbírják-e a hosszú utat, a folytonos rázkódást, a képek felgöngyölését stb. A gyenge állapotban levő képeknél nem fog-e újra újabb festékleválás keletkezni, és felvetettem azt a gondolatot, hogy minthogy az 1948. évi repülőgépen történt kivitel alkalmával a képek nem rongálódtak meg, hanem csak a vasúton történt visszahozatalukkor, nem kellene-e most is a képeket repülőgépen vinni és hozni?

A Nemzeti Galériához intézett 1962. október 2-i levelemben újból megismételtem a képek restaurálásával és szállításával kapcsolatos kívánságaimat, mert ezekre mindaddig választ nem kaptam.

Végülis a nagyméretű képek szakértői vizsgálata 1962. október 12-én történt meg. A vizsgálaton megállapították a nagy képek állapotát és a kiállítás előtt elvégzendő munkálatokat. A szemle alkalmával mind én, mind dr. Dénes Jenő hangsúlyoztuk, hogy a képek a Párizsba történt kiszállítás előtt kifogástalan állapotban voltak.

A restaurátori munkák folyamata alatt, 1962. november 8-án közöltem a KULTI-val, hogy a nagy képeket vakrámára felfeszítve szállítsuk, mert a festővásznak rongált volta miatt fél(n)ek, hogy a leszedéskor és az újra felfeszítésnél repedések keletkezhetnek. Erre való tekintettel kértem a szállítás módjának megbeszélésére, részvételemmel tartandó értekezlet összehívását.

A nagy festményeken végzett restaurálási munkákat az 1962. november 19-i jegyzőkönyv tatralmazta, megállapítva, hogy a képek most már kifogástalan állapotban vannak.

Minthogy már akkor tudtam, hogy a kiállításról való visszaérkezéskor nem leszek Budapesten, 1962. november 16-án a KULTI-hoz, 1962. november 29-én a Nemzeti Galériához intézett levelemben kértem, hogy a kicsomagoláshoz képviseletemben dr. Dénes Jenőt hívják meg, s amennyiben a festményeken, vagy a képrámákon javítások válnának szükségessé, a munkálatokat azonnal végezzék el.

A brüsszeli kiállításról visszaérkezett festményeket 1963. január 10-én csomagolták ki. Erről felvett jegyzőkönyv különféle sérüléseket állapított meg.

Minthogy akkor én Torontóban voltam, a Magyar Nemzeti Galéria a feleségemet értesítette telefonon, hogy a restaurálást el fogják végezni.

Még Torontóban kaptam a KULTI táviratát, melyben közölték, hogy a festményeket a legérzékenyebb három nagy vászon kivételével (hogy melyek ezek a távirat nem nevezte meg) Belgrádba is ki kívánják állítani. 1963. január 26-i levelemben megírtam, hogy a nagy képek tekintetében nem járulok hozzá. A KULTI azonban 1963. február 3-i távirata szerint ragaszkodott a Tátra és a Panaszfal belgrádi kiállításához. Újabb, 1963. február 3-i válaszomban utaltam az 1962. október 22-i jegyzőkönyvben foglaltakra, s ezért a Belgrádba szállításhoz csak azzal a feltétellel járultam hozzá, hogy a képeket rámában vigyék le Belgrádba és visszaszállítás után mindkét kép a szakértői bizottság által javasolt konzerválását végezzék el, s a konzerválással és restaurálással kapcsolatos költségeket a KULTI vállalja.

A KULTI 1963. február 18-i válaszában közölte, hogy a Mária kútját is ki kívánja állítani, mely célból másfél méter átmérőjű hengert készített. 1963. február 20-i válaszomban mindehhez „Fájó és féltő szívvel" hozzájárultam.

Erről a levelezésről a Nemzeti Galériát is tájékoztattam.

A belgrádi kiállításról visszaszállított festmények kicsomagolása 1963. április 29-én történt. Az erről szóló jegyzőkönyv szerint újabb sérülések történtek.

1963. június 21-én a Nemzeti Galériához írt levelemben felhívtam a figyelmet arra, hogy a belgrádi kiállítással kapcsolatban a KULTI-val kötött megállapodás szerint, a KULTI a Taor-

[9] Kulturális Kapcsolatok Intézete.

mina és a Panaszfal restaurálási költségeit vállalta, kívánatosnak tartottam a jegyzőkönyv szerint megrongált állapotban visszaérkezett Baalbek és Tátra, valamint a Mária kútja teljes rendbehozását.

Az 1963. szeptember 12-i levelemben ismét sürgettem a nagy képeknek helyreállításával kapcsolatos kérdések mielőbbi tisztázását és a munkálatok elvégzését.

* * *

Még a brüsszeli kiállítás előtt, 1962 tavaszán közölték velem a Nemzeti Galériában, hogy Csontváry nagy vásznait Székesfehérvárra kívánják levinni és ott kívánják restaurálni és utána kiállítani s a nagy képek Székesfehérváron maradtak volna. Én hozzájárultam a gondolathoz, hogy így a falra kerülő képeket mentsük meg a pusztulástól.

A székesfehérvári kiállítás 1963. május 19-én nyílt meg és 1963 szeptember végéig volt nyitva.

A székesfehérvári kiállítás nagy sikere arra indította a Művelődésügyi Minisztériumot, hogy a festmények sürgős budapesti kiállítását kívánja. Az ebben a kérdésben 1963. október 1-én tartott értekezleten kifejeztem aggodalmamat, a festmények állapotára való tekintettel. Aggodalmaimat azzal igyekeztek enyhíteni, hogy a Művelődésügyi Minisztérium biztosított, hogy a képek lebontása és budapesti felszerelése a Nemzeti Galéria restaurátori osztályának ellenőrzése mellett a legnagyobb gondossággal fog történni. A budapesti kiállítás bezárta után pedig, a minisztérium lehetőséget biztosít a képek helyreállításához és az állagbiztosításhoz szükséges minden intézkedés megtételére, mielőtt az anyag újból visszakerül Székesfehérvárra.

1963. október 3-án Székesfehérvárott a Nemzeti Galéria szakértői szemlét tartottak a festmények elhelyezésének, szállítási lehetőségeinek, illetőleg a mozgatással járó problémák megvizsgálásának tárgyában. Erre a szemlére engem nem hívtak meg, arról csak évek múlva értesültem, s még később volt módomban a szemléről készült jelentés másolatát megtekinteni. Eszerint a szakértők azt állapították meg, hogy a nagyméretű Csontváry festmények festékrétege nagyon sok helyen sérült, repedezett, a lebontás, a szállítás számtalan veszélyt rejt magában.

1963. november 1-én írt levelében a Nemzeti Galéria kisebb méretű képek kölcsönzését kérte a Szépművészeti Múzeumban rendezendő kiállítás céljaira. Az 1963. november 9-i levelemben ismét rámutattam a képeket fenyegető veszedelmekre, részleteztem a lakásomon levő képek átadásával kapcsolatos feltételeimet, köztük a nagy képek rendbehozatalát, s ezeket a feltételeket a Nemzeti Galéria a levél másolatára tett feljegyzés szerint elfogadta.

1964. január 20-án a Művelődési Minisztériumban újabb értekezlet volt Csontváry képeinek restaurálása és a kiállítás utáni végleges elhelyezése tárgyában. Az értekezlet valamennyi résztvevője aggodalmát fejezte ki a képek állapota miatt és az értekezleten elhangzottak alapján a Művelődésügyi Minisztérium többek között a következő határozatokat hozta:

1. több kép, köztük a most tárgyalt 5 kép (nagy kép) vakrámáit haladéktalanul ki kell cserélni;

2. az új rugós vakrámákkal kapcsolatban a Nemzeti Galéria 1964. június 1-ig kidolgozza azok technikai terveit és március 1-ig javaslatot tesz, hogy hol rendeljék meg a szükséges alkatrészeket;[10]

3. a bizottság vizsgálja felül a képeket és tegyen javaslatot a restaurálásra 1964. április 10-ig.

Az utóbb említett bizottság 1964. április 1-én a budapesti kiállítás bezárása után anélkül, hogy engem értesített volna, a Szépművészeti Múzeumban megvizsgálta a képeket, megállapította a konzerválási és a restaurálási feladatokat, javaslatokat tett a restaurátorok személyére, a restaurálás ellenőrzésére.

1964. június 23-án a Nemzeti Galéria közölte, hogy a képeket a Szépművészeti Múzeumból történő átszállítás után a különleges rugós vakkeretre feszítve tárolná, megfelelő reprezentatív elhelyezésben, eddig azonban nem sikerült kivitelezőt találni.

1964. július 25-én a Művelődésügyi Minisztériumnak írt újabb levelemben panaszoltam, hogy korábbi leveleimre választ nem kaptam, megismétlem, hogy a korábbi szállítások és restaurálások alapján a legnagyobb aggodalomban vagyok, s ezért kértem ismét a konzerválási és restaurálási munkálatok előkészületeinek felülvizsgálására és jóváhagyására nemzetközi szakértői bizottság meghívását. Utaltam arra, hogy a drezdai képtár anyagának restaurálási tervét szovjet, lengyel, csehszlovák, nyugatnémet, holland restaurátorokból álló bizottság vizsgálta

[10] 1983-ban a pécsi múzeum megbízásából, a minisztérium költségvállalásával ifj. Madarassy Walter, később szabadalmaztatott eljárása alapján a Baalbek és a Mária kútja Názáretben fémkeretes rugós vakrámára került. Egyúttal a JPM két restaurátora, Tarai Teréz és Czakó Ferenc a két képet köröskörül, 40 cm-es szélességben történő dublírozással megerősítette.

felül, s az tett javaslatot a festmények további elhelyezésének módozataira: hőfok, nedvességtartalom, megvilágítás stb.

1966. október 20-án újabb levelet írtam a Nemzeti Galériának. Ebben elpanaszoltam, hogy 1964 tavasza óta — ismételt szorgalmazásom ellenére — a hibás Panaszfal restaurálásán kívül — semmi sem történt. A több mint a két éve elrendelt rugós, mozgó rámák még most sincsenek felszerelve és a nagyméretű Csontváry képek változatlanul vetemedő farámán lógnak. Elmondottam, hogy a képeket megvizsgáltam és részletesen megírtam tapasztalataimat.

1966. október 26-án a Művelődésügyi Minisztériumban tartott értekezleten ismét javasoltam a restaurálások és konzerválások kérdésében külföldi szakértők meghallgatását, s noha ezt a Nemzeti Galéria restaurátorai ellenezték, a Művelődésügyi Minisztérium képviseletében jelen volt dr. Liptai[11] főosztályvezető, a szocialista baráti országok múzeumai vezetőinek segítségét, illetve segítségének igénybevételét látta szükségesnek.

1967. január 7-én a Művelődésügyi Minisztériumhoz írt levelemben bejelentettem igényemet, az állami garancia mellett kölcsönadott Csontváry festményeimnek rendbehozatalára. A Nemzeti Galériának írt hibajegyzék alapján a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztályán 1964. január 20-án tartott értekezleten a meghívott szakértők véleménye alapján, a részletezett munkák mielőbbi végrehajtását kértem, így a jegyzőkönyvben felsorolt hét nagyméretű Csontváry kép korszerű, rugós rámával való felszerelését, a Baalbek című Csontváry kép Székesfehérvárról való felhozatalát és méltó helyen való kiállítását. Az 1964. április 1-i jegyzőkönyvben felsorolt konzerválási és restaurálási munkálatok költségkeretének, az anyag és munkaerő szükségletnek már most megállapított határidős, tervszerinti előkészítését, továbbá korábbi javaslataim figyelembevételét és hogy a tervbevett munkálatok előkészítési munkájában észrevételeimet megtéve részt vehessek, és a végrehajtást ellenőrizhessem. Hangsúlyoztam, hogy a Csontváry-gyűjteményem jövőjének biztosítása érdekében a kül- és belföldi kiállítások során és következtében megrongált festmények rendbehozatalát díjmentesen kell elvégezniök.

1967. január 10-én a Nemzeti Galéria közölte, hogy az 1964. április 1-i jegyzőkönyvben foglaltakat teljesíteni kívánják, s igyekeznek a megfelelő fémkereteket biztosítani.

1967. január 16-án a Nemzeti Galériában a Csontváry képek állapotának megvizsgálása tárgyában értekezlet volt. Ezen az állagfelmérésen kívül a bizottság szükségesnek tartotta, hogy egy e célra kijelölt szűkebb szakértői csoport (restaurátor, műtörténész), beható vizsgálat alapján részletes, írásos szakvéleményt készítsen részben a jelenlegi állapotról, részben a restaurálásnál követendő, korszerű eljárásokról. A szakértői ténykedés tiszteletdíját a Múzeumi Főosztály finanszírozná.

Lerögzítette a bizottság, hogy a jelenlegi vakrámák a szóbanforgó nagyméretű képek feszítésére nem alkalmasak, a korábban nálunk kivitelezni próbált rugófeszítésű kísérleti szerkezeti elem a korábbi egyértelmű vélemény szerint nem vált be, ezért a bizottság a körülményeket mérlegelve javasolta, hogy e téren már nagy gyakorlattal rendelkező olasz intézethez forduljanak a speciális keretek megtervezése, illetve kivitelezése tárgyában.

1967. január 21-én, 1967. január 7-i levelemre válaszul a Művelődésügyi Minisztérium értesített, hogy a Múzeumi Főosztály minden intézkedést megtesz a képek konzerválása és restaurálása érdekében. Ez az elhatározás az 1964. április 1-i jegyzőkönyvben szereplő összes alkotásra vonatkozik.

1967. január 27-én a Művelődésügyi Minisztériumnak írt levelemben megköszöntem a kilátásba helyezett intézkedéseket, javasoltam, hogy a restaurálási tervek felülvizsgálatára a drezdai, varsói és prágai múzeumok főrestaurátorait hívják meg. Rámutattam arra, hogy a Baalbek tekintetében kell a legsürgősebben intézkedni, s hangsúlyoztam, hogy a rendbehozatal az állam kötelessége.

1967. február 16-án a Nemzeti Galéria értesített, hogy a Művelődésügyi Minisztérium főosztálya a költségvetésen kívüli nagyságrendű várható kiadások miatt magához vonta átmenetileg az egész kérdéskomplexum intézését, és velem egyetértésben tett javaslataiknak megfelelően a vitás kérdések teljes rendezésére törekszik.

1967. március 1-én pedig a Művelődésügyi Minisztérium azt közölte velem, hogy március hó 15-től kezdődő időben bizottsággal vizsgáltatja meg a tulajdonomban álló festmények állagát és a bizottság javaslatainak megfelelően velem egyetértésben rendelkezik a festmények restaurálásának ügyében, a nagyméretű festmény-képek vakkeretének, illetve rugós rámájának megterveztetése és elkészítése ügyében intézkedett.

Ezt követően került sor az egyes kisebb képek értékcsökkenése miatt indított perre, s ezzel a Nemzeti Galériával és a Művelődésügyi Minisztériummal a többi kép tekintetében megszakadt a kapcsolatom. A Nemzeti Galéria le-

[11] Dr. Liptai Ervin.

tétében levő képek sorsáról, állapotáról, az esteleges restaurálási munkákról, a képek elhelyezéséről értesítést nem kaptam. Az időközben lejárt letéti szerződés meghosszabbítását sem kezdeményezték.

* * *

1971. július 10-én újból levélben kértem a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztályát, hogy a vállalt restaurálások és konzerválások elvégzése és rugós keretekben való elhelyezésében, ennek érdekében tett folyamatban levő, vagy a közeljövőben teendő intézkedésekről tájékoztasson.

A minisztérium 1971. december 1-én kelt levelében közölte döntését, amely szerint restaurálási munkák elvégzésére csak akkor fogja felhívni a Magyar Nemzeti Galéria vezetőjét, ha előzőleg velük a restaurálás minden részletére megállapodást kötök, hogy így a restaurálásra fordított jelentős kiadások mellett bármiféle kártérítési igény alapját kizárja.

A döntés alapján felkértem a Magyar Nemzeti Galéria igazgatóságát, hogy a megállapodás létrehozása érdekében szükséges lépéseket tegyük meg. Levelemre választ nem kaptam, sürgetés ellenére, s csak a Művelődésügyi Minisztériumnak írt újabb levél után hívott össze a Magyar Nemzeti Galéria 1972. március 16-ára egy megbeszélést. Ezen a megbeszélésen megállapodtunk, hogy három szakértő: Móré Miklós, Németh Lajos és Illés János leutaznak Székesfehérvárra, ott megszemlélik a Baalbek című képet, majd utána Budapesten a Galéria épületében levő további négy nagyméretű képet és javaslatot tesznek a restaurálás, konzerválási munkák mikéntjére, idejére, a rugósrámákra vonatkozólag pedig a Galéria érintkezésbe lép a római restauráló intézettel, s onnan ajánlatot kér a négy nagyméretű kép rugós rámáinak elkészítésére.

A Magyar Nemzeti Galéria 1973 januári levelével küldötte meg a szakértők jelentését, javaslatát, s a Magyar Nemzeti Galériának a Művelődésügyi Minisztériumhoz intézett jelentésének másolatát.

Befejezésül még megemlítem a következőket:

(1.) Csontváry a felszabadulás utáni első kiállítását a Magyar Kommunista Párt rendezte meg a Bp. II., Fillér u. 32. sz. székházában. 1945. október 27-től november 10-ig. A külföldről emigrációból hazatért festőművészek: Pór Bertalan, Perlrott Csaba, Ék Sándor stb. lelkesedtek az akkor a Képzőművészeti Főiskola falán és a Fillér utcai kiállításon látott remekművekért. Ellentmondás sem volt a régi tanári kar és az újonnan érkezettek között. Napilapok kritikusai: Kmetty, Ék Sándor stb. a Fillér utcai kiállítás után újságcikkekben, tanulmányokban a legnagyobb lelkesedéssel, elismeréssel emlékeztek meg Csontváry egyedülálló művészetéről.

A kiállításon a festményeken és rajzokon kívül Csontváry művészetének jellemzésére a következő feliratot alkalmazták: „Csontváry visszavonultan, egyedül a művészetnek élt. A jelenségeknek csak egy bizonyos része érdekelte csupán, de azt megrázóan, szuggesztíven, mélyen és őszintén átérezve festette meg. Művészetünkben egyedüli jelenség volt. Messze megelőzte korát expresszivitásával és a természet átélésének közvetlenségével." Csak később, a szocialista realizmusnak az építészet, képzőművészet stb. terén bekövetkezett irányzat(a) változtatta meg ezt az általános lelkesedést. A későbbi külföldi: párizsi, brüsszeli stb. világsikerek csak fokozták a hivatalos tartózkodást, amely dacára az aranyéremmel kitüntetett Csontváry nemzetközi elismerésének, csak a legutóbbi időben változott meg.

A nemzetközi művészettörténet idegen nyelveken is megjelent Csontváry ismertetések hatására kiadványokban, cikkekben, előadások sorozatában — jelentőségét — századunk legnagyobb festőművészei közé emelte.

Időközben — sajnos — különösen a nagyméretű festmények, nagyon megrongálódtak. Ezeknek konzerválását és restaurálását tovább halasztani nem lehet, mert ezek (jelenlegi állapota) a művek teljes megsemmisülését fogják eredményezni.

Ígéretekben bőven volt részünk, itt az ideje, hogy ezeket gyors és eredményes, a művek megmentéséhez szükséges tettek kövessék.

Budapest, 1973. november 30-án.

Ars Hungarica 1976/1

Hann Ferenc

CSONTVÁRY GÁCSI ÉVEI

Ha több évtizednyi késéssel is, a közelmultban néhány fontos tanulmány, könyv jelent meg Csontváry Kosztka Tivadar életéről, festészetéről. Minden bizonnyal a legfontosabb ezek között Németh Lajos kitünő monográfiája, melyben a szerző nyomon követi a festő müvészi fejlődésének belső logikáját, elemzi müveinek esztétikai minőségét, kutatja Csontváry kötődését a korabeli magyar valósághoz. (Németh Lajos: Csontváry Kosztka Tivadar - Corvina Kiadó. Második kiadás.)

Kétségtelenül rendkivüli fontosságu dr. Pertorini Rezső ideggyógyász Csontváryról szóló könyve is (Pertorini Rezső: Csontváry patográfiája - Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966.), melyben a festő személyiségének és müvészetének részletes és alapos patográfiai elemzése olvasható.

Életének egy - időtartamban, müvészi fejlődésben egyaránt - jelentős szakaszáról, a Gácson töltött évtizedről, azonban viszonylag keveset tudnak a müvészszel foglalkozó kutatók.

Csontváry maga is rendkivül szükszavuan, csupán ennyit ir Önéletrajzában a gácsi évekről: "A Gácson töltött tiz esztendő a magyar közmüvelődésre is befolyással volt s azt a küzdelmet nem ecsetelem, mely az anyag megszerzésénél előállott, csupán azt irom ide, hogy amikor a szükös jövedelem a napi négy koronát már elérte, vállalkoztam a festői terv keresztülvitelére és Münchenben a Hollósy-féle festőiskolába léptem."

Németh Lajos a fenti önéletrajz-részlet alapján von le néhány következtetést, állit fel néhány hipotézist, meghagyva, hogy a gácsi tiz esztendőről tulajdonképpen semmit nem tud a kutatás. (i. m. 25. o). Ennek oka az lehet, hogy bár "Csontváryról elég sok adat maradt fenn, de rendkivül rossz elosztásban. Igy elsősorban a gácsi évekre hiányoznak az adatok - pedig mégis csak akkor formálódott a világképe". (Németh Lajos hozzám irott szives leveléből. H. F.)

Pertorini a gácsi időszakot következetes és praktikus megoldásnak tartja. Azt irja: "Szokatlan olyan életvezetés mellett, amelyben annyi jelentős és nagyhatásu pszichotikus tünet fordul elő. A praktikus életnek, az anyagiaknak, a külső körülményeknek ez a jó szervezése élete végéig jellemzi Csontváryt" (i. m. 52. o.).

E helyes konkluziót azonban Pertorini sem támasztja alá tényanyaggal. A Gácsra kerülés dátumát helytelenül adja meg s konkrét eseményekről nem tud. Csontváry az iglói látomás után azzal a bizonyossággal foglalja el a patikusi állást Gácson, hogy ő lesz a világ legnagyobb plein air festője, s tiz évvel később - gácsi munkái tanusitják - már félig-meddig felkészülten utazik Münchenbe.

A Balassagyarmaton megjelent korabeli félhivatalos kormánylap, a Nógrádi Lapok és Honti Hiradó (továbbiakban NLHH) vizsgálata fényt derit a felkészülés körülményeire, némiképp eloszlatja a homályt.

A lap több izben is foglalkozik Kosztka Tivadarral, a gácsi gyógyszerésszel. Hirt ad a gácsi patika "felállitásáról", közli Csontváry gyógyszertár-hirdetését, egy cikkét, a gácsi vezető polgárok támadó hangu irását, s a lapban rendszeresen megjelenő közigazgatási bizottsági ülések hiranyagában olvasható a gácsi patikus regálé-csonkitási ügye.

Az itt közreadott dokumentumok zömmel illeszkednek az ismert Csontváry-képhez, kiegészitő jellegüek, eldönteni látszanak néhány fikciót, erősitenek vagy gyengitenek egy-két feltevést.

A NLHH első izben 1884. november 30-án közöl információt a festőről. /1/ Ez a hir nyilvánvalóvá teszi Pertorini tévedését - aki a gyógyszertár nyitási engedély dátumát 1883. október 15-ben jelöli meg (i.m. 52. o.) - s Németh Lajos ide vonatkozó adatának helyességét bizonyitja (i.m. 25. o.).

A lap hamarosan tudósit, hogy a gácsi patika ez év december 10-én megnyilt. /2/ Kosztka Tivadarnak tehát két egész hónapra sem volt szüksége az engedély megszerzésétől számitva, hogy megnyissa gyógyszertárát Gácson.

A jelentéktelen felvidéki városkában természetesen igyekezett beilleszkedni a köznapi életbe. Tudjuk róla, hogy egész életében vonzotta a közéleti tevékenység (v.ö.: az apa, a család néhány tagjának ilyen irányu orientációja). Az önéletrajzából kiemelt szegmentumban büszkén emliti, hogy Gácson sokat tett a magyar közmüvelődés fellendítése érdekében.

Ez a kijelentés különféle találgatásokra adott okot - hogy mit értett alatta, mindezidáig nem tudtuk. A 3 és 5 számmal jelölt ujságcikkek talán válaszolnak a kérdésre.

A NLHH 1885. augusztus 23-án közölte azt a Csontváryt támadó irást, melyet a "gácsi polgárság nevében" Barta József, a város birója, Hanko Lajos és Körmendy György irt alá. /3/

Nyilvánvaló, hogy a felháborodott hang oka a Losonc és Vidékében megjelent Csontváry-cikk, melynek tartalmára Hankoék válasza utal. Valószinünek látszik, hogy a festő igen aktivan részt kivánt venni Gács közéletében. Bizarr vagy éppen nagyon is racionális ötletei, szentenciaszerü álláspontjai sérthették a helyi érdekcsoportokat. Tetézte mindezt, hogy egy "jöttment" állt elő - s még hozzá eléggé vehemensen - a ref rm-követelésekkel.

A cikkben felsorolt vádak közül a "legsulyosabb" a szeszmérés ténye. Ez az a pont, mely a későbbiekben is felbukkan majd, mely a közvélemény és a törvény által egyaránt elitélhető. Mindenesetre Csontváry anyagi megerősödésének egyik módja lehetett a szesszel való kereskedés.

A leányiskolával kapcsolatos "vádakra" Csontváry elegánsan válaszol: viszonylag jelentős összeget ajánl fel a leányiskola javára. /4/

Feltünő az azonos szóhasználat az emlitett hirben ("... a magyar közmüvelődés előmozditása czéljából...") és Csontváry önéletirásában. A magyar közmüvelődésre gyakorolt befolyást a festő valószinüleg a gácsi leányiskola, a kisdedóvó körüli "harcokban" való részvételre értette. Hogy mennyire komolyan vette ezeket a ma már mosolyra késztető helyi küzdelmeket, bizonyitja a lap 1886. julius 4-i számába irt cikke. /5/

A szociográfikus indítás igazolja Csontváry érdeklődését a "nép", a "szinvonaltalan" életet élő alakuló munkásosztály iránt. Irásában plasztikusan jelentkeznek a kor divatos szólamai, tendenciái (magyarositás, némileg egyénitett nacionalista hazafiság stb.).

1866-ban több izben is megjelenik a lapban a gácsi patika reklámja. /6/ Kiderül belőle, hogy a szeszmérés vádja igaz. Gyógyszertárában kapható magyar és francia konyak, a "gácsi magyar gyomorkeserü". Reklámját meglepő mondattal zárja:

"Az idők változtak, változni kell mindennek s a régi szokás ma ezen a téren is a közegészségügy világos hátrányával a közönség egyenes kizsarolása s a milliók egy helyre való gyüjtésénél nem egyéb s tovább nem is tartható fenn."

A záró mondat szinte direkt módon jelentkező politikuma látszólag ellentétben áll Hankoék vádjával: Kosztka Tivadar az olcsón mért szesszel anyagi és szellemi romlásba dönti a gácsi népet. Az igazság könnyen megközelithető az egy évvel későbbi közigazgatási bizottsági ülések jegyzőkönyvi anyagából. Az 1887. jan. 15-én tartott ülésen elhangzottakat jan. 23-i számában közli a NLHH. /7/

A fogalmazásmód ironikus. Csontváry "védekezése" első pillantásra nevetséges. Egy tény azonban világossá teszi: a megszokott képlet alkalmazásáról van szó ez esetben is (v. ö.: Csontváry bizarrériái mögött általában reális tartalmak fedezhetők fel.) Ezidőtájt terjedt el ugyanis a Felvidéken a filoxéra. A szőlők nagy része elpusztult, a földmüvelők áttértek a direkttermő fajták (főleg a noah) termesztésére. Ezek a fajták ellenállnak a betegségnek, viszont a belőlük nyert borok ártalmasak az egészségre (roncsolják az agysejteket stb.). Csontvárit nyilván e felismerés vezette el az ötletig: a tiszta és égetett szesz kevésbé ártalmas (ugyanakkor árusitása jövedelmező).

(Kikerülhetetlen arra gondolni, hogy a festő jóval később irott röpiratában – Energia és müvészet, 1912; A lángész Ki lehet és Ki nem lehet zseni, 1913. - dühödt kirohanásokat intéz az alkohol ellen. A fentiek és a röpiratokban jelzett állásfoglalás összefüggése nyilvánvaló.)

A helyi birtokos gr. Forgách Antalné anyagi károsodása miatt indittatta ellene a regálé-csonkitási pert, melyben (bár erre a lap lezáró adatot nem közöl) Kosztka Tivadar valószinüleg elmarasztaltatott. Erre utal a NLHH 1887. április 17-i számában olvasható hir. /8/

Ugy tünik, nyugodtan megállapithatjuk, hogy Csontváry anyagi megerősödése Gácson az ott töltött tiz esztendő első felére tehető. A regálé-csonkitási ügy (s talán az előtte zajló összetüzések a gácsi vezető polgárokkal) többé-kevésbé elszigetelték a "jobb" társaságtól.

Németh Lajos feltételezése ("Részt vett talán özvegy Forgáchné gácsi fogadásain vagy nógrádi irodalmi, müvészeti körök munkájában?"-i. m. 25. o.) megdőlni látszik, hiszen gr. Forgách Antalnéval peres félként került szembe. Komjáthy Jenővel, Madách Aladárral vagy a Smitt-körrel való esetleges kapcsolatait is homály fedi. Talán a helyzet ismeretében egy-két érv az emlitett kapcsolatok ellen szól.

A közölt dokumentumokból világosan kiolvasható, hogy Csontváry óriási ambicióval kapcsolódott be a városka közéletébe. A sorozatos kudarcok, a merev visszautasitás eredményezhette azt, hogy a már meglévő misztikus elem (iglói látomás) mellé egy racionális motivum is csatlakozhatott (a polgári életbe való

beilleszkedés lehetetlensége), s ez a felismerés ujabb lökést adhatott a festői pályára való felkészüléshez.

A helyi sajtó alaposabb vizsgálata, a talált dokumentumok részletesebb elemzése sok tisztázatlan problémát megvilágithat. Jóval többet, mint ez a lényegében figyelemfelhivó szándéku, vázlatos irás.

1.

A gácsi patika felállitása a következő miniszteri rendelettel

engedélyeztetik, Nógrádmegye közönségének B.-Gyarmaton. Habár közegészségi bizottsága a Gácson felállitandó gyógyszertár engedélyezését nem véleményezi, mindazonáltal, miután törvényhatósági bizottságunknak f. é. jun. 26. 83. szám alatt kelt közgyülési nyilatkozata szerint, a Gácson felállitandó gyógyszertár által a losonczi gyógyszertáraknak fenállása nem veszélyeztetik; a kékkői gyógyszertár pedig egy más vidék gócpontján fekszik; ennél fogva az 1876 évi XIV. tcz 134 §-a alapján az első folyamodó Kosztka Tivadar, okleveles gyógyszerésznek ezennel megengedem, hogy Gácson egy személyes üzleti jogu gyógyszertárt felállithasson. Erről a megye közönséget a f. é. szept. hó 25. 9338 eln. szám alatt kelt alispáni jelentése mellékleteinek visszaküldése mellett, oly felhivással tudositom, hogy a jogot nyert Kosztka Tivadart figyelmeztesse, miszerint az 1883 é. jun. 4. 22370. szám alatt kelt szabályrendelet 6. §-a értelmében gyógyszertárát egy év lefolyása alatt felállitani tartozik. Mert különben jogositványa elévültnek tekintetik. Végül a gyógyszertár megnyitása alkalmával történendő hivatalos vizsgálatra szóló jegyzőkönyvet a megnyitás napjának azonnali bejelentése mellett ide terjessze fel. Budapesten 1884 évi október hó 15-én Tisza sk.

NÓGRÁDI LAPOK ÉS HONTI HIRADÓ

1884. november 30.

2.

Gácsi patika decz hó 10-én nyilt meg s a "vörös kereszthez" lesz czimezve.

NÓGRÁDI LAPOK ÉS HONTI HIRADÓ

1884. december 14.

3.

A Gácsi leányiskola

Ma már köztudomásu dolog, hogy főtiszt. Miessl Zsigmond gácsfalvai plébános ur körünkbe érkeztekor azon nemes czél kivitelét tüzte ki feladatul, hogy a tanulók számarányához kicsiny gácsi róm. cath. elemi iskolahelyiségét megnagyobbitva, sikeres tanitás szempontjából fi és leányiskolára elkülönitse, s az eddig egy tanitóra nehezedett terhet két részre ossza. Kétségtelen, hogy felvidékünk anyagi viszonyait ismerve e tetemes összeggel járó terv kivitele óriási fáradságát és ki-

tartását vette s veszi még ma is igénybe, de "a türelem rózsát terem" szem elől nem tévesztve, nem szünt meg addig fáradni, mig terve a megtestesülés állapotába nem jutott, s ma már az emelkedő falak közlik a hirt, hogy a gácsi róm. cath. iskola, fi és leányosztályra elkülönitve már a folyó tanidő beálltával, két tanitó vezetése alatt megkezdi magasztos hivatását.

Az elismerés legmagasabbja kétség nélkül főtiszt. plebánosunkat illeti, ki annyi utánjárás és fáradozás mellett a legnagyobb anyagi áldozattal járult a kérdéses iskola létesitéséhez, a többi adakozókról megemlékeznünk, ma még nem feladatunk, szánalommal kell megjegyeznünk, hogy mégis akadt oly egyén, ki ez eszmét egy fillérével sem támogatta, s annak rontására csupán a "Losoncz és Vidéke" czimü hetilap hasábjain "Felvidékünk iskolái" czim alatt a szinlelés köpenye alatt a gácsi polgárságot megtámadta.

Zsákba macskát nem árulva azt kérdezzük Kosztka urtól első sorban is, hol rendelkezik a leányiskola részére hirlapilag felajánlott 3 szoba és egy konyhával? tudtunkkal Gácson nem, mert itt önmaga is haszonbérelt házban lakik, melyhez még egy szobát hozzátéve ugyanannyi helyiségből áll, mint a felajánlott, s ezen toldalék szoba is akart már lenni (lehet, hogy most már lesz is) első izben kórház, majd sebészi mühely s talán leányiskola, de ha a két első nem lesz, mely a gácsi gyógyszertárra üdvösebb és czélirányosabb, a harmadik czélja (beismeri ma már) bukva van, no de meg ideiglenes leányiskola létesitése nem is volt a czél! tehát ez irányban jószivüsége s áldozatkészségeért köszönetet mondva, áttérünk czikke némely komolyabb pontjára.

Azt állitja: valamint állam nem létezhet adó nélkül, ugy község nem létezhet pótadó nélkül, legyen meggyőződve, hogy létezhet és létezik is, igaz, hogy ma már ily község kevés van, mely annyi magánvagyonnal rendelkezik, hogy annak évi jövedelméből kiadásait fedezheti, hisz a községi pótadó, annak terheit csupán növeli, s ma már Gácson is van pótadó, de meg minek a népet kényszer lepte alatt, olyanra birni akarni, amit jószántából is örömmel megtesz, mert tekintse meg a helyet, hogy a készpénzbeli hozzájáruláson felül, ki szekeres, ki kézi munkájával, minden beszámitás nélkül ott fáradozik az épület körül, tehát Gács község áldozatkészségét kétségbe vonni bün.

Hogy Gács azon szerencsés fekvési és mint Kosztka ur gondolja kedvező keresetképes helyzetben, hogy csak akarni kell, itt helyben lehet, nagy tévedésben van, a felebaráti szeretetből erre nézve a következőleg nyilatkozunk. Nincs, s közleménye e része határozottan alaptalan, mit ad egyebet tengődő kenyérnél a gácsi posztógyár akár a helybelieket, akár a közelvidéket tekintve, a gyárra el lehet mondani, hogy azon szerencsés helyzetben van, hogy a mezei munka nélküli nép, különösen télen át, és a szegényebb sorsuak, utalva vannak ott keresni a mindennapi falatot, de a keresményből ugyan soha nem épült volna Gácson leányiskola, hozzátéve még ama jövedelmet, melyet az ide sereglő idülők (ilyet ugyan soh sem láttunk), továbbá a faczános kert (vegye tudomásul, hogy Mskován, nem Gácson), végre a várkastélyi halastó hoznak ezek ugyan mende mondának megjárják.

Tenát ily keresetképes helyzetben a nép mégis mint czikkiró ur állitja, alább majd kifejtjük, hogy biztosabb kutforrással ez irányban senki sem rendelkezik hogy adhat 10 ezer forintot szeszivásra? Nem tudjuk, de ha ön mondja, hinnünk kell, mert tagadhatatlan, hogy a gácsi gyógyszertár és magkereskedés ma már szeszmérés is, de ha e bajon segiteni feltett szándéka akkor a helyett, hogy a

különben is közelismerésben szerencsés hivatását jól felfogó s a szóban forgó leányiskola egyedüli megtestesitőjének Miessl Zsigmond plébános urnak szónoki tehetségét ne kérje fel, hanem gyógyszertárában a szeszmérést, melyet ivási szándékból divatba hozott, hova előbb szüntesse be, s ne nyujtson a népnek alkalmat arra, hogy az olcsón mért szesz ivása által anyagilag és szellemileg tönkre menjen.

Beláthatja tehát Kosztka ur, hogy általunk zokon vett közleménye, mennyire felel meg a valónak, s óva intjük: nefelejtse, hogy a néppel szemben a szelidség mindig biztosabb fegyver a győzelemre, mint a féktelen akadékoskodás, s ily hirek terjesztésével foglalkozni, egy közénk nem rég jött embernek nem tanácsos.

Ezeket óhajtottuk a nagyérdemü olvasó közönség és Kosztka ur tudomására hozni, kijelentvén, hogy ez irányban további közleményeit olvasni nem szándékunk.

Kelt Gácson, 1885. évi julius havában

a gácsi polgárság nevében:

BARTA JÓZSEF KÖRMENDY GYÖRGY

HANKÓ LAJOS

NÓGRÁDI LAPOK ÉS HONTI HIRADÓ

1885. augusztus 23.

4.

Gácson a magyar közmüvelődés előmozditása czéljából felépitett leányiskola javára rendezett nagy mulatság 284 frt jövedelmet hozott. Elismerést érdemel Miessl Zsigmond plébános ur, ki a leányiskola javára 100 frt alapitványt tett, Stirker Ede posztógyár igazgató, Kosztka Tivadar gyógyszerész urak, kik évente 100-100 forintot biztositanak az iskolának.

NÓGRÁDI LAPOK ÉS HONTI HIRADÓ

1885. október 18.

5.

Gács, 1886. jun. hava.

Gács Losoncztól nyugatnak egy óra járás távolban a hegyes vidéknek egy kiemelkedő pontján vár alatt épült, s alig kétezer lelket számláló községben van egy pokrócz és finom posztógyár is, mely ugy a község mint a vidék munkás osztályának is, nagy részben a napi kenyeret adni hivatva van. Gács községben vannak letelepülve a régi modern fazekasok s ezeknek száma a községben döntő szerepet képvisel oly annyira, hogy különczködésökkel maig is czéh mester alatt állnak, s csak ezt ismerik el felebbvalóiknak, hiressé váltak nem a haladásban, hanem a civilizatiótól való visszamaradásban.

Ezen k.b. száz családra menő fazekasok ma már a gyári s a modern izlésü hasonczélu iparczikkel szemben leszoritottak a piacokról, fazekaikat potom áron vesztegetni kénytelenek, s igy a legnagyobb erőfeszitéssel sem képes egy egyén hetenkint 1 50-2 frtnál többet megkeresni. Ez sajnos reánk nézve, de több év óta tény.

Gács községben tehát, ugy a magyar szó iránti hajlam mint a culturális haladás teljesen meg volt bénitva addig, mig uj egyénekkel nem szaporodott az meg. S történt ez két évvel, hogy Gács nyert modern plebánost, ki czéljának tüzé ki a köznép müvelődésének előmozditását; nyert szolgabirói hivatalt magyar egyénekkel, jutott a tudományos magyar orvoshoz, s nagy stylben berendezett gyógyszertárhoz is. Ezekkel szemben állott számos korcsma egy iskolával.

Plebánosunk, ki a közügy terén fáradhatlan, hozzá is látott tavaly az iskolának restaurálásához, de mert 130 növendék egy kántortanitó alatt csak lézengett, s mit sem tanult, hozzá épittetett egy leány iskolát magyar tanitónő vezetésével, melylyel egyszersmind eldőlt Gács sorsa a magyarosodás részére.

Még nincs egy éve, s mondhatni egész büszke önérzettel, miszerint Gács két év előtthöz képest – a még hátramaradt fazekasok levonásával – ma e kis község a hol a magyar szó ritka volt, mint a fehér holló – mert még a csekély számu intelligentia is németül érintkezett – teljesen átalakulván; magyar dalt, magyar mükedvelői előadásokat s a magyar szót olyanok ajkairól is már hallani a kiktől nem is volt várható, hogy még magyarul is beszéljenek.

S ezzel megszünt a tót szinház ugynevezett "Divadló", a tót mükedvelők hóditása elmaradt s volt idő a hol a nagy dob ébresztett fel az éjjeli nyugalomból, mert "faust"-ot adták elő a tót zatyafiak. S mióta ezen ördögök nem kisértenek, azóta az egész vidéken megindult a mozgalom egy magyar közmüvelődési egyesület létesitésén s e tekintetben Gács már első helyet foglalt el s ma felső a nógrádmegyei magyar közmüvelődési egyesületnek 50 nél több alapitó, 400 nál több rendes s számtalan pártoló tagja is van.

Mi a modern haladásnak s a magyar állameszmének rendithetlen harczosai elvben kimondtuk azt is, hogy Gács s a vidék csak ugy nyerhető meg teljesen ha az ovodákon kezdjük, s erre Gács községet elsősorban a nagy közlekedő pontja miatt is alkalmasnak találtuk. Csakhogy az ilyen nemes elhatározás nem sokat ér ha pénz nincs hozzá. Kitől? Honnan??

Gács község az iskolával szemben is passiv viselkedett, az óvodáról tudni sem akart, s igy ezzel egyuttal oly akadály gördült utunkba, ha nincs velünk az életre való nemes gondolkozásu plébános, a ki az efféle kifogásoktól meg nem ijedve, annál inkább bátrabban hozzá látott az anyagi erők gyüjtéséhez, mely nélkül nem tudni mikor jutunk célhoz? És ime felépült szépen, az iskola, a község támogatása nélkül, alkalmaztatott magyar tanitónő, a község hozzájárulása nélkül; szereztetett egy nagy ház, s az mintaszerüen berendeztetett ovodának, a község fillérеinek igénybe vétele nélkül, s ez mind egy év alatt.

Az óvó máj hó 30-án vasárnap megnyilt ünnepélyes "veni sancteval" a templomban, majd később körmenettel kivonult a nép s szemelátára felszenteltetett s átadatott egy talpra esett magyar beszéd kisérетében a kisdedeknek.

Meghatő volt az ünnep, köny csilogott a nemes pap szemében s ez volt az öröm könye. S midőn kifejté az intézet rendeltetését e szavakkal rekeszté be szép beszédet. "És most bocsássátok e szent helyre az ártatlanokat, mert azok kik ezt tenni elmulasztják, nem lehetnek jó szülők, nem jó emberek s nem jó hazafiak." A körmenet vissza vissza indult a templomba, Tedeum ra s ezzel az ünnepélyes megnyitása a gácsi kisdedóvónak befejeztetett.

Feltünt azonban s visszatetszést is szült az, hogy a szolgabirói hivatal s a község előljárósága, kik is tudomásul birván e ritka ünnepélyről a helyszinen meg

nem jelentek, s ezzel a köznép közé hintetett ismét olyasmi, mely visszaterelhet a régi helyzetbe, a butaságnak martalékául. És ezt számnélkül hagyni nem lehet mert kevesebb a lelkiismeretnél kevesebb a modern iránynál, melylyel nem előre, hanem hátra menne minden; a hátramozditás manapság már nem hazafias eljárás, mert az ott nyilvánul a hol a közügy, nem a magán érdek vagy a személyes ambitióból meritett közönynek alárendeltetik, de annak ugy anyagi mint szellemi pártolásában.

És jön idő a hol és a mikor meglátjuk, valjon azok, a kik egy fillérrel sem járultak a kisdedóvó létesitéséhez nem e elvi ellenzői e minta intézetnek. Meglátjuk kik azok, mert számos gyermekeket nem láttunk az intézetbe jegyezve, kiknek neveit elsősorban olvasni kellene, s nem csak mint jó és buzditó például hanem mint a magyar szellemü hazafiságnak előmozditása czéljából kötelességnek tekintve elvárjuk, jövőben várjuk a mulasztásnak jóvátételét.

S e valóban megszomoritó tényt a plebános ur panaszos hangon constatálni kényszerült a mikor is annak adott kifejezést, hogy manapság a hol minden magyar honpolgárnak kivétel nélkül testvéries egyetértéssel karöltve kelle támogatni e hazát, ott állunk, hogy azok kik hivatásuknál fogva mint elsők hivatva vannak a jó példával elől járni, elmaradnak. Hová jutunk ha ilyen magatartással viseltetünk a legnemesebb hazafias üggyel szemben a közmüvelődéssel?

És az ilyen eljárásért melyet inkább csak pöfeszkedésnek lehetne minősiteni, nem volna-e helyén a dorgálás?

Miessl Zsigmond plebános urat pedig elne keseritse az, mert a közöny régibb baja ez már szegény hazánknak s az is, hogy Gácson még csak elismerés sem kiséri a hazafit, azonban az is a régi korhadt fának egy vadonca s meg lesz nyugodva a főtisztelendő ur, ha vissza tekint két év előttre, mennyiben haladtunk s változott a község s a vidéknek a mivelődése, s be kell hogy lássa, miszerint azok a kik önfeláldozó hazafias munkát elismerni nem hanem félre magyarázzák, még nincsenek azon a ponton, a melyen tul azután tudni fogják azt is mit cselekesznek.

Az tehát, hogy neveljük a leányokat s felvirul a haza, törvénybe van igtatva s ez Gácson hála Istennek érvényesül is, de az hogy nevelve a kisdedeket s megtestesül az állami eszme, keresztül is vihető legyen, erre is törvényt kellene hozni s általán kötelezővé tenni.

Addig azonban mig erre törvény nem kötelezi a szülőt, kiki belátásától függ a gyermek nevelés; s csak sajnálni lehet ez idő szerint oly szülőt, kinek anyagi ereje a legszükségesebbeknek szemben is csak szük korlátok között nyilvánul: de sajnálatra méltó kétszeresen az a gyermek még inkább a szülő ha alkalom van hozzá, elő nem mozditja, attól a támogatást szándékosan megvonja, pedig Gácson ilyen szülő még sok van.

No de bizzunk a főtisztelendő urral a jövőben s az idő valószinü mindent orvosolni is fog.

Kosztka Tivadar.

NÓGRÁDI LAPOK ÉS HONTI HIRADÓ

1886. julius 4.

6.

A gácsi gyógyszertár elve:

LEGJOBBAT LEGOLCSÓBBAN.

A fürdő-idény beálltával a szenvedő közönség érdekében szükségesnek bizonyult Gácson a gyógyszertárt ásványviz raktárral kiegésziteni.

Van szerencsém tisztelettel tudomására hozni a nagy közönségnek, hogy Gácson a "Vörös Kereszt"-hez cimzett gyógyszertáramban ezentul a természetes ásványviz, eddig forgalomban levő mindenfélesége, a legfrissebb töltésben, a budapesti piaci áron megszerezhető; azzal a hozzászámitással csupán, ami a szállitási költséget képezi s a maximum kis üvegnél 2 kr., a legnagyobb üvegnél pedig 5 krnál többet nem tehet ki.

Megrendelések postával naponta, vasuttal hetenkint egyszer eszközöltetnek.

A nagy hőség beálltával a fertőtlenitő szerekre is szükség lészen, nyers karbolsav kilója 80 kr., telitett chlor-mész kilója 35 kr.

Ezuttal az üdülő közönségnek zsirt növelő erősitő szerül melegen ajánlom a magyar és francia cognacot literenkint 1 frt, 1.50 kr., a francia 2.56 egész 6 frtig terjedő ó minőségben.

És végül egész Magyarországon feltünést keltő ugy minőségre mint jutányos áránál fogva a borszesz – ezzel készült gyógyszereim, nevezetesen: a sósborszesz, a hangyaszesz, mustárszesz, menta, borókaszesz, levendula, cukor, rózsaszesz és az általánosan népszerü gácsi magyar gyomor keserü, melyekkel minden néven nevezendő gyári vagy kereskedői reklám háttérbe szorul s versenyképtelen.

Csak például mutatom be, hogy az általánosan ismert és használt sósborszesz ára 40 kr. helyett a mai 16 kr. értéknek felel meg s Gácson minden mennyiségben ha csak 2 kr. is megszerezhető. Az idők változtak, változni kell mindennek s a régi szokás ma ezen a téren is a közegészségügy világos hátrányával a közönség egyenes kizsarolása s a milliók egy helyre való gyüjtésénél nem egyéb s tovább nem is tartható fenn.

KOSZTKA TIVADAR,
gyógyszerész

NÓGRÁDI LAPOK ÉS HONTI HIRADÓ

1886. több izben

7.

Megbotránkozást szült a gácsi gyógyszerész regale csonkitási ügye. Ugyanis Kosztka Tivadar amint fellebbezéseiben maga is nyiltan bevallja, szeszméréssel foglalkozik, csak azért ugymond, hogy a gácsi népet a szeszivváshoz szoktassa, s a rossz szesztől megóvja. Ez szerinte egészségügyi feladata egy gyógyszerésznek. A bizottság azonban ugy találta, hogy az egészségügy ily módoni javitása és fej-

lesztése nem Kosztka Tivadar gyógyszerész feladata és hivatása, miért is K. T. fellebbezései melyeket a szolgabirói illetve, alispáni végzések ellen adott be visszautasitotta, őt regálé csonkitónak kimondotta, s Forgách Antalné kártalanitását 14 hektoliter szesz erejéig megállapitotta, s miután Kosztka majdnem kimondja azt, hogy ő bizony jövőre is árulni fogja az ő extra jóminőségü pálinkáját, az 1866. 14. tcz. 115. §-a alapján a bizottság elrendelte, hogy a gácsi gyógyszertár gondnoki kezelésre adassék.

NÓGRÁDI LAPOK ÉS HONTI HIRADÓ

1887. január 23.

8.

A gácsi patika. Tudvalevő, hogy Kosztka Tivadar gácsi gyógyszerész üres óráiban szesz méréssel is foglalkozott. Emiatt gr. Forgách Antalné kérvénye folytán ettől nem csak eltiltatott, de a gyógyszertárra nézve a gondnoki kezelés kimondatott. Ez ellen Kosztka panaszt emelt a miniszterhez, kihez most az ügy felterjesztetik végeldöntés végett.

NÓGRÁDI LAPOK ÉS HONTI HIRADÓ

1887. április 17.

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

NÉPSZABADSÁG 2000. 07. 06. 34. o.

Haranghynak Csontváry

Kvízkérdésnek is felajánlom, ingyen és bérmentve, szabad felhasználásra: Ki volt az az amatőr fényképész, aki 1902-ben az Uránia megbízásából, Délibábok hazája címen fotózott és filmezett egy tudományos álló- és mozgóképműsort, s melynek hatására Csontváry Kosztka Tivadar irányt vett a Hortobágy felé, s elindult a „Nap-úton"?

A nyeremény tutira az enyém, kétlem ugyanis, hogy nagyrévi Haranghy György neve bárkinek is eszébe jutna a virtuális kvízjáték kisorsolt játékosai közül. Pedig ez a hétszilvafás, kálvinista, hajdú nemesi ivadék érdekes és érdemes utat járt be az 1860-as évektől 1945-ig terjedő életében.

Elemi iskoláit Hajdúszoboszlón végezte, majd a család Debrecenbe költözött, s Gyurka 1878–1882 között a híres Debreceni Református Kollégiumban koptatta a mindenkori Nyilas Misik padját. 1883-ban Nagykállóra költöztek, s az ötödik osztálytól már a nagykállói Református Állami Reáliskolába járt, majd beiratkozott a debreceni Kereskedelmi Akadémiára, ahol 1888. június 22-én sikeres záróvizsgát tett. Ezzel vette kezdetét bankhivatalnoki karrierje, mely a gyakornokságtól a kötelező lépcsőfokok megtételével egészen a takarékpénztári osztályfőnökségig vitte.

Akkoriban még más világ járta errefelé. Mutassanak most egy magas beosztású bankhivatalnokot, aki munka után nem golfklubba üget, nem nyaralóját csinosítgatja, vagy más egyéb, általam el sem képzelhető tevékenységet folytat, ehelyett viszont kémiai és optikai kísérleteket végez, fotografál, pályázatokon, kiállításokon vesz részt. Nyilván gondolják, hová akarok ezzel kilukadni, hát persze, Haranghy méltóságos úr ezt tette.

Zárójel kezdődik. Remélem jól emlékszem még nagymamám tanítására, aki valami, általam érthetetlen okból kifolyólag megtanította egykoron a kis Kincses Karcsinak, hogy milyen ranghoz, elért pozícióhoz milyen megszólítás dukált. Tekintve, hogy ekkoriban az 1960-as esztendők elejét írták, nagyon praktikus tudásnak nem ígérkezett, s lám, lám. Ezzel a zárójel becsukva.

Művészfényképezői karrierje 1901-ben indult, ekkor nyerte első kiállítási érmét. Ennek nyomán figyelt fel rá Zitkovszky Béla fotográfus, operatőr révén az Uránia Tudományos Színház, s bízta meg egy – akkoriban nagyon divatos – előadás elkészítésével, az elején feladványként már említett Délibábok hazájával. 1903-ban pedig egy levelet kézbesített a debreceni postás Haranghynak. „Igen tisztelt Uram! Budapesten, az Uránia színházban arról értesülék, hogy ön rendkívüli szakértelemmel a hortobágyi pusztáról felvételeket bámulatos módon készít. Én ezt nem az apparátusnak tulajdonítom, épp ezért fordulok önhöz, volna kegyes engem felvilágosítani a következőkről: Mi a fő motívum a pusztán? az ég, a naplemente vagy -kelte? az égen a viharos felhőzet vagy a puszta föld? Mi adja meg a hangulatot? a távolban lévő állati foltok vagy a közelben levők? birkák, lovak, vagy száguldó csikósok? Vajon van-e helyiség egy kb. 150x100 centiméter arányú vászon megfestéséhez? (...) Jelenleg Jajce vízesést festem s nehány nap múlva befejezem, innen valószínű e hó 20-a után elutazom, valószínűleg Szigetvárra, s ha ott meglelém a mit kívánok találni? ott festek legalább egy hónapig; azután a hortobágyi pusztát tekintem festői motívumnak. Ha igen tisztelt uram szükségesnek találja azt, hogy felvételei által reám jó benyomást gyakoroljon a puszta, szívesen viselem a posta költségét ide-oda."

Szükségesnek találta. Csontváry festményének címe: Vihar a Nagy Hortobágyon.

Kincses Károly

Andrássy Gyula gróf lovas szobra a Parlament előtt 1920 körül

A MAGYAR FOTOGRÁFIAI MÚZEUM TULAJDONA

ára

nek nemcsak a há-
vényét kell megfej-
saját bőrét is men-

zárva című roman-
k forgatókönyvét
n Stone-féle múzsa
a: egy boldog há-
építészmérnök el-
gus feleségét. A
tkező férfi fel akar-
sége álmát, a Lin-
kertjében az új go-
g a városban egy
ncsak az újrakez-
g: új szívet kapott,
örökölt szívbeteg-
ön össze gyászába
építészünk, és ta-
nek, ha a forgató-
képzelte el.

S. B. P.

AS

AN!

Hűvös elegancia,

...kényelem, erő, dinamizmus és most egy extra ajándék a Citroëntől. A Xantia, kategóriájának különleges modellje, nem csak az utasok kényelméről, de - a gyári automata légkondicionálóval - az állandó kellemes hőmérsékletről is gondoskodik. Hogy Ön igazán jól érezze magát autójában.

Citroën Xantia **ajándék légkondicionálóval*.**
A Citroën márkakereskedésekben.

Xantia
www.citroen.hu

*Ajánlatunk a készlet erejéig érvényes. A képen látható modell extra felszereltséget tartalmaz.

Az Ön Citroën márkakereskedői:

Autó Örmező - 1112 Budapest, Vizsla u. 1-3. Tel.:309-0920 Fax:309-0939
Citroën Hegedűs - 1025 Budapest, Pitypang u.16. Tel.:325-9772, 335-7216 Fax:335-5508
Citroën Nagy - 1097 Budapest, Könyves K. krt. 22. Tel.:216-7100, 216-7101 Fax:216-7110
Citroën Pásztor - 1152 Budapest, Szentmihályi út 152-154. Tel.:414-6060 Fax:414-6061
Citroën Wallis - 1134 Budapest, Klapka u. 4. Tel.:451-4859 Fax:451-4867
Citrom Rt. - 1147 Budapest, Deés u.1. Tel.:469-7000 Fax:469-7020
Auto-Comp Plusz Kft. - 1071 Budapest, Dembinszky u. 33. Tel.:322-8292 Fax:322-8292

CITROËN

DR. PERTORINI REZSŐ születése 70. évfordulójának tiszteletére jelent meg

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR FESTŐMŰVÉSZ PATOGRÁFIÁJA

című munkája reprint kiadásban

A kötetet bemutatja Dr. Vécr András főigazgató főorvos
1997. szeptember 23-án 18 órakor

A belépés díjtalan

Műcsarnok – Budapest, Hősök tere – Törley Terem

LONDONI LEVÉL

Nyolc perc Szabó

Ez a levél olyasvalakiről szól, aki élete nagy részében londoni lakos volt. De Szabó Zoltánról, a magyar kultúra napját méltóan megünneplendő, ezúttal Párizsban, az ottani Magyar Intézetben emlékeztek meg, kiválóan sikerült felolvasással, születése kilencvenedik évfordulója alkalmából. Az író remekművű esszérészletei tükrözték szerelmét a francia kultúra iránt, tiszteletét az őt befogadó Angliával szemben, és mindenekelőtt rendíthetetlen, igaz magyarságát.

A népes közönség lenyűgözve hallgatta A. Szabó Magda egyórás összeállítását Szabó Zoltán Szerelmes földrajz, Szellemi honvédelem, Összeomlás, valamint Hazugság nélkül című köteteiből a Kossuth-díjas Béres Ilona és a Magyar Színház másik jeles művésze, Szélyes Imre hibátlan előadásában. A. Szabó Magda arra kért, nyolc percben emlékezzem meg róla a felolvasás előtt, ami nem könnyű feladat, nekdotázás közé a legfontosabb életrajzi adatot be akarja szorítani az ember. A párizsi Magyar programfüzetének a címlapja inspirált, kén és fiatalon veti ránk okos pillantán. Visszatekintve gyerekkoromra, bitáni az emlékkép, ahogyan Szabó soványan átvág akkori feleségével, Lilivel és kisfiukkal, Ádámmal a mi budai házunk előkertjén. Minket gyerekeket elküldtek játszani, míg az okos felnőttek odabent az Illyés Gyula és anyám, Sárközi Márta által szerkesztett parasztpárti folyóirat, a Válasz egyre szaporodó gondjairól beszélgettek.

Zoltán fizikailag számomra az idealizált magyar dzsentrit formázta, könnyed mozdulataival, jól szabott, sportos öltönyeivel, s főleg azzal, hogy bizonyos r betűknél raccsol. (Egy hazai hallgató annak idején Bécsből írt a Szabad Európa Rádiónak, mennyire szereti Szabó Zoltán londoni leveleit, s az írónak már az olvasásmódja is elárulja, milyen jó magyar ember, hiszen oly szépen beszél. Ám a raccsoló szerző szövegeit a rádióban rendszeresen Bikich Gábor olvasta fel helyette.) A Szerelmes földrajz családleírásából tudhatjuk, Szabó Zoltán dédapja bihari földműves volt, a nagyapja mozdonyvezető, az apja már budapesti mérnök. Ő is műegyetemista lett, de elcsábította az irodalom. Amikor az ötvenes évek végén, Londonban felkerestem a verseimmel, csak annyit mondott, hogy őt maga Babits Mihály beszélte le a versírásról, mert a prózájában talált meggyőző tehetséget. Szabó Zoltán prózája gyakran lírai, képei sokszor költőiek. Amikor Magyarországon kialakult a szociográfia, Szabó Zoltán ennek mindjárt az egyik legkülönb termékével jelent meg az 1936-os könyvnapon, Tard falu állapotainak lenyűgöző felmérésével. Ezt követte a Cifra nyomorúság és 1942-ben a Szerelmes földrajz, ami akkor elnyerte az Akadémia Körösy Flóra-érmét. (Mivel Zoltán Gül Baba utcai akását feldúlták, később szomorúan írta: „Ezt az érmet alighanem egy leszerelt szovjet katona mutogatja most az unokáinak valahol Oroszországban.") Jött a hitleri fenyegetés (akkor írta Szabó Zoltán Szellemi honvédelem című rovatát a Magyar Nemzetben, amíg a lapot be nem tiltották), majd a háború. A csatazaj csendesedése után a népi írók úgy érezték, megvalósíthatják dédelgetett álmaikat, és ezért ideig-óráig szerepet vállaltak a közéletben. Zoltán az ifjúsági mozgalmat szervezte, szerkesztette a Valóságot, amíg egy vezércikkében eszközölt húzások miatt le nem mondott. Örömmel vállalta, hogy kultúrattasé legyen a Károlyi Mihály által vezetett párizsi követségen. Csontváry-kiállítást rendezett itt, amikor még Magyarországon is kevesen tudták, ki ez a különös, zseniális művész. De a Mindszenty-per és a Rajk-per a szó szoros értelmében betette a kaput a becstelenségre nem kapható magyar diplomaták mögött. Hét évvel később találkoztam újra Zoltánnal Londonban. A kensingtoni lakásban új feleség, Károlyi Mihály leánya, Judit főzte a kávét. Egymással franciául beszéltek, arról volt szó, én tanítom Juditot magyarra, de elromlott a házasság. Szabó Zoltán fogadta legnagyobb szívélyességgel az 1956 végén Londonba érkezett magyarokat. Asztaltársaságot létesített a Hades nevű eszpresszóban. Az író ajánlott be 1963-ban a Szabad Európához, s nekem tetszett a müncheni élet. Sokat üldögéltünk, beszélgettünk a Leopold Strasse kávézóiban egy Argentínában nevelkedett magyar egyetemista lánnyal, Zsuzsával. Néhány év múlva visszatértem Londonba, megnősültem, és feleségemmel mi voltunk a tanúk az argentínai lány és Zoltán esküvőjén. 1974-ben az író nyugalomba vonult mint a SZER londoni levelezője, és Bretagne festői városkájában, Josselinben megvette a dombtetőn a paplakot, ahonnan lelátni a Rohan hercegek kastélyára. Persze a herceggel is hamarosan barátok lettek. Ezen a régi kőházon hirdeti ma tábla, hogy ott élt egy magyar író.

> *„Amikor az ötvenes évek végén, Londonban felkerestem a verseimmel, csak annyit mondott, hogy őt maga Babits Mihály beszélte le a versírásról, mert a prózájában talált meggyőző tehetséget."*

A kádári évek vége felé új könyv jelent meg Tardról, és Zoltánt vitára hívták. Azt válaszolta, jöjjön a szerző és a tardi tanácselnök Londonba, fizeti az utat, de ő csak olyan Magyarországra látogat, ahol demokrácia van. A szabadság csak öt évvel Szabó Zoltán halála után köszöntött az országra. Ma a tiszta gondolatok nemes stílusú írójának szobra áll Tardon.

Sárközi Mátyás

AZ AHOGY TETSZIK KIZÁRÓLAGOS TÁMOGATÓJA A PANNON GSM

Magyar Hollós Ahogy Tetszik 2002 febr. 2.

beli reményei a tisztességes jobbközép párt kiformálódására mára annyit csökkentek, mint amekkora a távolság korábbi és mai helyezése között?) Maga a lista minden más dokumentumnál beszédesebb bizonyítéka a jobbközép integráció lehetőségeinek és korlátainak. E konglomerátum egyben tartásához az eredeti Fideszből éppen elégséges Orbán, Áder, Kövér és Szájer – a többi hely nyugodtan kiadható. Egy olimpiai bajnok azért nem ártott volna… vagy majd 2010-ben? – a jövő akkor is elkezdődik.

Az MSZP listája sem tartogat túl sok meglepetést. A nőiesítés lényegesen eredményesebb, mint a fiatalítás. Az igazán fiatalok valahol a telefonkönyv végén találhatók. Öreg hiba. Öreg. Hiba. Az első tíz helyből négy a nőké. Munkaképes nőké. Úgy látszik, a szocialisták tényleg munkára számítanak. A legújabb kori Magyarországon mindig a sok feladattal járó pályák nőiesedtek el.

A lista érdekes kombinációja a fontos párttisztségek rangsorának és az üzeneteknek. Elnökség, választmány, frakció, tagozat, Budapest és vidék – van itt minden, ami kifejezheti a párton belüli békekötés lehető legszélesebb alapjait. Húszból tizenketten nem szerepeltek az 1998-as lista élvonalában. A letűntek nem eltűntek, hanem hátrébb kerültek. A lista

A Fidesz eddigi programépítési törekvéseiből két, meglehetősen szilárd pillér látszik kiemelkedni. Az egyik a fenntartható, sőt fokozható gazdasági növekedés víziójához kapcsolódó kormányzati filozófia. Ennek jegyében s ennek alárendelten vannak jelen szociális korrekciós válaszok is. A hangsúly azonban arra a „középső" Magyarországra helyeződik, amely a hosszabb távú növekedés, gyarapodás letéteményese. A tehetős és tenni képes középrétegek töretlen növekedésvágyának felelne meg mindaz, amit EU-integrációról, adókról, Széchenyi-tervről, infrastruktúra-fejlesztésről, foglalkoztatásról hallhatunk az első számú Fidesz-vezetőktől. Vagyis az merjen nagyot álmodni, aki nappal is képes sikeres lenni.

Ezt a víziót érdekesen egészíti ki az a nemzetpolitika, amely Magyarországot regionális vezető szerepben képzeli el. Ennek felel meg az a törekvés, amely néhány nagy magyar céget regionális vezető pozícióban szeretne látni; ezek mögött azért ott állna a kormány is… S ennek felel meg a státusztörvény abbéli értelmezése is, mintha az a tizennégymilliónyi magyarság gazdasági aktivitásának, munkaerő-piaci lehetőségeinek egyesítését is jelenthetné.

A választásokig hátralévő időben a két pillért talán össze is kötik, erre leginkább

Kongresszusi táblatartó egyértelmű üzenettel Fotó: Sárközy György

ló kormányzati alternatíva felmutatásában. S e kettő végül is összeegyeztethető.

A Fidesz és a MIÉP viszonya ellenben jó néhány konfliktussal telítődik. A Fidesznek a MIÉP-szavazó kell és nem maga a párt. Sőt, nagyon jól meglenne a MIÉP nélkül – úgyis mindenki ezzel a kapcsolattal szekírozza. A MIÉP azonban a bekerülési határon táncolva nem engedhet meg magának további szavazatelvándorlást. E kapcsolat tehát nagyon törékeny, s ennek az elmúlt hetekben számos jelét láthattuk. (Nem véletlenül ment el Orbán Viktor január legvégén megint a Vasárnapi újság hallgatóközönségéhez; stabilizálandó az elbizonytalanodó választóbázist.)

Arra számíthatunk, hogy a kampány következő fordulójának harcaiba beemelődik a jelzett harmadik párt problémakör. Ritka pillanatok lesznek, amikor pontosan fogjuk érteni, hogy mi is a szócsaták igazi tétje. Az lesz a látszat, hogy mindenki harcol mindenki ellen. És ez esetben a látszat nem is fog annyira különbözni a valóságtól.

PS.: Nemcsak a jövő, hanem a j… kezdődött. Január 21-én a Mo… ezzel a címmel tudósított a… pányrajtról: „Torgyán a F… szocialistákat, Csurka … tákat támadta…"

AZ AHOGY TETSZIK KIZÁRÓLAGOS TÁMOGATÓJA A PANNON GSM

Népszabadság 2003. 11. 26. Csontváry K. I.

, Gulácsy-, Lesznai- és Sassy-képek a Freud múzumban

Magyar festők álmai Londonban

Sárközi Mátyás / London

A londoni Freud múzeumban, abban a tágas villában, ahol a pszichoanalízis apostola Hitler elől 1938-ban Angliába menekülve már csak egy évet élt, a Magyar Magic kulturális eseménysorozat keretében nyílt kiállítás Festett álmok címmel. Ebben a szép bútorokkal, szőnyegekkel, Freud ókori leletgyűjteményével teli úri házban, melynek egyik szobájában ott van a Bécsből áthozott dívány, amelyen a lelki betegek elmondták életük titkait, most január 18-áig Lesznai Anna képei a mesék fantáziavilágába viszik a nézőt, Sassy Attila ópiumrévületű rajzai néznek ránk a falakról, bepillanthatunk Csontváry különös, varázsos világába, és az emeleti kiállítótermekben bő anyag mutatja be, milyen álomszerű víziói voltak e nagyon tudatosan intellektuális művésznek indult, majd az első világháború kirobbanása után súlyos tudathasadásba zuhant festőnek, Gulácsy Lajosnak.

Mondhatnánk, hogy Lesznai Anna temperaképeinek a harsogó normalitása kirí e kvartettből, de nem így van: ő Bartók szellemében kereste a népművészeti motívumok felhasználhatóságának az útját-módját, és – mint Keserű Katalin rendkívül alapos, európai kitekintésről tanúskodó kísérőtanulmányából (azaz a katalógusból) is megtudhatjuk –, foglalkozott a mesék álomvilágának a pszichológiájával. Mindenesetre az Adypárnaterv és egyéb dús világformákat felhasználó képei jól illenek ezen a kiállításon a népi bútorokat gyűjtő Anna Freud osztrák parasztszekrényei közé. Az emeletre vezető lépcső mentén Sassy Attila ópiumálom-sorozata kíséri a látogatót. Az angol műértő elégedetten nyugtázhatja, hogy ezeken a 1909-ben született rajzokon nyilvánvaló a brit szecesszió erotikus nagymesterének, Aubrey Beardsleynek a hatása. S összehasonlíthatják az angol fordításban régebben a Penguinnél megjelent ópiummámoros Csáth Géza-novellák világát, Sassy (Csáth által annak idején nagyra értékelt) vízióival.

Csontváry Kosztka Tivadartól sajnos csak egy kép látható, a Villanyvilágított fák, Jajcéban. Kiváló ötlet volt, hogy a Freud-háztól rövid séta távolságra lévő moziban másnap levetítsék Huszárik Zoltán minden kérdésre választ adó vizuális élményt jelentő Csontváry-filmjét, ám ezt jó lett volna megfelelőbben reklámozni a kiállításmegnyitón is, mert a nézőtéren csak tucatnyi érdeklődő foglalt helyet.

A Freud múzeum magyar kiállításának középpontjába így Gulácsy Lajos harminc festménye és rajza került, olyan anyag, aminek egy része reminiszcenciákat ébreszthet a preraffaelita iskola míves költőiségét kedvelő angolok lelkében, más része pedig bomlott víziói nyűgöz le.

Sigmund Freud emlékházát London kellemes villanegyedében, Hamsteadben, általában sok látogató keresi fel. Szerencse tehát, hogy a múzeummal régebben kapcsolatokat ápoló pszichoanalitikus, Székács Judit közbenjárása folytán ilyen jó helyszínt kapott ez a tematikusnak tekinthető, mégis a magyar géniuszról tanúskodó kiállítás, melynek, kurátora Keserű Katalin, az Ernst Múzeum igazgatója.

őszinte bűnbánat nélkül végezték be földi sorsukat. Még azoknak is bocsáss meg, kérlek, akik zsidónak minősített embertársaikat, szintén anyáinkat-nagyanyáinkat, apáinkat-nagyapáinkat, a Jézus népéből származókat (!) gyilkolták, kínozták vagy deportálták (kivált ha aggastyánokat, öregasszonyokat, nőket, gyerekeket, kisbabákat, kórházi betegeket!), meg azoknak is, akik ezt ráadásul nem önnön életüket féltve, kényszerítve tették. Áraszd ki a kegyelmedet még azokra is, akik ezeket a szörnyűségeket személyükben ugyan nem követték el, ám ezek megtörténtét némán, ellenállás nélkül, illetve a tiltakozás legapróbb jelét se mutatva, a kitaszítottak iránti könyörületesség vagy együttérzés keresztényi kötelezettségét maguktól teljesen elhárítva tűrték. Sőt mindannyiuk azon utódaira is, akik a társadalom lelkiismereti önvizsgálata elől elzárkóztak vagy a mai napig elzárkóznak.

És végül azért is fohászkodom Hozzád, Urunk, hogy nézd el a bűneit a szovjet hadsereg (és szövetségesei) több százezer, a magyar földnek a náci-hungarista megszállók kezéből való kiostromlásakor elesett harcosának is, akik ezt a számunkra felszabadító háborút megharcolták.

Hála és dicsőség neked Urunk, hogy tudtál találni embereket a fasizmus, a Gonosz ellen! Ámen!

Fekete György

(akinek apai-szülői ágát a holokauszt pusztította, anyai nagybátyja meg 1944 tavaszán, tizennyolc éves korában, a Kárpátok hómezőin honvédként tűnt el)

véleményemmel, hogy nem s... demokrácia megerősödését, ha a bíró kart sommásan reakciósnak nevezik.

A szerző nem rejti véka alá a felső középosztály iránt érzett ellenszenvét, és több más negatív jelző mellett azt veti a szemére, hogy „tudósai mélyen klerikálisak és konzervatívok". A klerikális jelző miatt nem fogtam volna tollat. Ha nem is örömmel, de belenyugszom abba, hogy sokan ezzel a címkével fejezik ki ellenszenvüket a hívő emberekkel szemben. Ami elgondolkoztatott, az a pejoratív értelemben használt „konzervatív" jelző. Természettudósként ugyanis többek között azért fizetnek, hogy képességeim és lehetőségeim szerint új és új eredményekkel gazdagítsam a tudományt, márpedig ha görcsösen ragaszkodom a régihez, erre aligha lehetek képes. Magam számára is meg kell fogalmaznom a választ: lehet-e a tudós konzervatív?

El akarom kerülni azt a veszélyt, hogy érzelmi alapokon ítélkezzem, ezért egy sok ténnyel és érvvel alátámasztott elméletet hívok segítségül, az evolúcióét. Teilhard de Chardin óta mind többen valljuk, hogy ez az elmélet nem mond ellent a kereszténység tanításának, csupán a megközelítés módja eltérő: a hívőknél emocionális, a materialistáknál racionális. Az elmúlt évtizedekben tovább fejlesztették Darwin gondolatait, és az eredetileg csak az élővilágra alkalmazott elméletét kiterjesztették az egész univerzumra. Ma már meggyőző érvek sorakoztathatók fel amellett, hogy az evolúció az ősrobbanással kezdődött, és tart napjainkban is. Lényege nem más, mint az, hogy a világ mind fejlettebb, vagyis

anyag és ... és célszerű át... élet. Három é... csupán primit... Földön, de a s... kodott a válto... nem a gerince... főemlősökön ... rig. Fokozatos... emberiség is, ... információs t... mára szédítő ...

Ha végigkö... mást követő f... a figyelmünke... a fejlődés a leg... haladja meg a... milliárd éve k... is itt vannak, ... molekuláris é... génjeinknek é... gyárában műk... akkor is, ha a... kicserélődnek ... információ vá... oldás mellett ... hüllők agyát is... beri agy egy fo... musz, amely a... pontja, de a k... mányok szoro... Ezért vagyunk ... telen haragun... szempontok íg... a szexuális vág... megújulás foly... tő a társadalm... éves a római j... ártatlanság vé... a nyugati civili...

kötet. Az angol összefoglalás kiadásával a szerzőknek és a kiadóknak az volt a célja, hogy Magyarország agrártörténetéről hiteles, az olvasó figyelmét lekötő olvasnivalót nyújtson át.

A kötetet szerzői a Magyar Tudományos Akadémia Agrártörténeti és Faluszociológiai Bizottságának tagjai: *Estók János* (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Mezőgazdasági Múzeum – egyben a kötet szerkesztője), *Fehér György* (Magyar Mezőgazdasági Múzeum), *Gunst Péter* (Debreceni Egyetem), *Varga Zsuzsanna* (Eötvös Loránd Tudományegyetem). Az első pillanattól kezdve arra törekedtünk, hogy az angol nyelvű változat ne a magyar kiadás egyszerű, változtatások nélküli fordítása legyen. A szöveg átdolgozásával kapcsolatos, közösen megfogalmazott elvárások is ebbe az irányba mutattak. Az volt a célunk, hogy gazdagítsuk a nemzetközi kapcsolatokat a főszövegben, a színesekben, a képaláírásokban és az agrártörténeti kronológiában is. Az új szövegváltozatban ilyen értelemben nagyobb hangsúly esik a tudományosság, szakoktatás, konferenciák, világkiállításokon való szereplés, külkereskedelem országokat átívelő témakörére.

A külföldi olvasók számára a jobb megértés végett mind a főszövegben, mind a kronológiában szerepeltettük a legfontosabb, a magyar történelem szempontjából sorsfordító eseményeket, fontos művelődéstörténeti mozzanatokat. Igyekeztünk elhagyni vagy rövidíteni a részterületekre (például az agrárközigazgatás rendszerére) összpontosító, illetve mögöttes ismeretek híján nehezen érthető témákat. Ahol lehetett, ott megpróbáltuk elkerülni azoknak a fogalmaknak a használatát, amelyeknek nincsen pontos megfelelője az angol nyelvben vagy csak hosszas körülírással válnak megközelítően értelmessé.

Általában kiejtettünk az angol nyelvű változatban „fölöslegesnek" tartott személyneveket, településneveket, napra pontos dátumokat, a törvénycikkek, a rendeletek pontos (évszám, törvénycikk, szó szerinti cím, rendeletszám stb.) meghatározását. Nem használtunk hosszas idézeteket újságcikkekből, törvény- és rendeletekből, egyéb dokumentumokból. Értelmező jelzőket illesztettünk külföldi olvasó számára nem magától értetődő fogalmak magyarázataként az első említés alkalmával, például Debrecen, a kelet-magyarországi nagyváros.

Az előzékoldalakon térképek segítenek a könyvben említett települések, tájegységek, országrészek elhelyezésében. A témához illeszkedve szándékosan választottunk hegy-vízrajzi térképeket, amelyeken feltüntettük a fontosabb vasútvonalakat, illetve közutakat.

A Magyarország agrártörténetét bemutató munka tárgyilagosságra törekszik: a fényeket és az árnyakat megrajzolva ismertet meg a magyar mezőgazdaság sikereivel és kudarcaival a 19. század közepétől napjainkig. Az angol nyelvű kiadvány fülszövege, többek között, hangsúlyozza: *„A szerzők nem kívánják kioltani a Magyarországról szóló útikönyvekben csábító végtelen puszta, a csípős gulyás, a tüzes magyar borok romantikus hangulatát. Írásukkal és a filmszerűen pergő, eredeti képek százaival a színpadi kulisszák mögé szerették volna kalauzolni a Tisztelt Olvasót, hogy megismerhesse a föld gyümölcseiből élő emberek sokszor felemelő, máskor viszont keserű sorsát."*

A History of Hungariran Agriculture and Rural Life 1848–2004 című kötet kedvezményes áron (6000 Ft) megvásárolható a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban. (Postacím: 1367 Budapest 5 Pf.: 129. e-mail: muzeum@mmgm.hu)

Estók János

Jankovich B. Dénes – Nagy Mihály: Felmérés a régészet helyzetéről 1989–1999

Kiad.: NKÖM, Bp., 2004. 107 p., 89 t. ill.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Műemléki Főosztálya 1999-ben kezdte el a magyar régészet helyzetének tudományos módszertanra alapozott vizsgálatát és elemzését. Céljuk az volt, hogy egyrészt alátámasszák az ágazati munkát, amely arra irányul, hogy erősítsék a szakma érdekérvényesítő képességét, ezzel együtt előkészítsék a nemzeti fejlesztési tervek vonatkozó fejezeteit, másrészt a problémák feltárásával az érintett intézmények vezetőinek munkáját is megkönnyítsék. A felmérésnek célja volt az is, hogy a készülő Nemzeti Fejlesztési Terv számára a régészet feladatait, állapotát és problémáit rögzítő olyan adatsort bocsássanak rendelkezésre, melynek segítségével a feltárt hibák kiküszöbölhetők, vagy enyhíthetők.

Első lépésként a KÖI a szakértők bevonásával vitanapot rendezett, ahol azonosították a régészeti szakterület főbb problémáit. A következő fázisban az azonosított problémák részletesebb vizsgálatához átfogó, számszerűsíthető adatokat gyűjtöttek. Ezen adatok feldolgozását, illetve értelmezését találjuk meg ebben a könyvben.

Sárközy Gabriella

gyaival együtt az egyetemre szállították. *Konrad Spindler* régészprofesszor első becslése a halott fémbaltája alapján: bronzkori emberről van szó. A később elvégzett radiokarbon vizsgálat és a balta anyagösszetétele alapján rézkorinak (i. e. 3300–3500 év) datálták a jégembert, aki az Ötzi becenevet kapta. A ruházatában, köpenyében kimutatott gabona, fenyőfa és magas arzéntartalom egy melegebb vidéken élő, gabonatermelő, fémfeldolgozó közösséget sejtet. Kőeszközei 30–50 km-es körzetből valók. A megtalált kökénymag bizonyítja, hogy ősz elején indult el a hágó felé.

Előry Béla több mint 30 évvel ezelőtt a numizmatika révén kezdett mélyebben megismerkedni a történelemmel, s azután fokozatosan fordult a régészet különböző korszakai felé. Évek során jutott el a neolitikumig, azaz a kőkorszakig, s mintegy 22 éve foglalkozik kísérleti régészettel, 21ezer darabos régészeti gyűjteménye van.

A 90-es évek végén Százhalombattán, a Régészeti Parkban – többekkel együtt – Előry Béla épített először korabeli módszerekkel őskori házakat.

A Százhalombattán töltött időszak keltette fel Előry Béla érdeklődését Ötzi iránt, s már ott elkészítette a bemutatásra szánt ruházatot. Akkor kezdődött, s napjainkig tartott, amíg elkészültek a szerszámok, fegyverek. Hogyan ismerte meg Előry Béla, amatőr kutató a leletanyagot?

1991-ben találták meg Ötzit az Alpokban, s a tudományos kutatások anyagaiból számos szakkönyv jelent meg, Előry Béla onnan vette az adatokat, a méreteket. Ötzi teljes eszköztárát, ruházatát és fegyverzetét saját kezűleg a korabeli technika színvonalán álló eszközökkel készítette el. Dokumentálta a munka minden fázisát és a készítés időtartamát. A kiállítás a kész rekonstrukciókon kívül a munkafolyamatok leírásába is betekintést enged.

A Régészeti Parkban az augusztus 22-ig látogatható kiállításon még számos érdekességet megtudhatunk Ötziről és koráról.

Dobos Ágnes

Tudományos tevékenység

Új kiadványok

„A szegedi nagyárvíz és újjáépítés – Európa Szegedért"

Száznál is több megrázó kép látható a szegedi nagyárvízről a *Persányi Miklós* környezetvédelmi és vízügyi miniszter előszavával a Környezetvédelmi Múzeum és a szegedi Móra Ferenc Múzeum közösen megjelentetett kiadványában. A környezetvédelmi miniszter a könyv első oldalain emlékeztet rá, hogy noha az árvíznek köszönhetjük a modern Szegedet és a biztonságosabb mederben folyó Tiszát, de „máig sem feledhetjük" a szörnyű pusztítást. Persányi Miklós szerint a most kibontakozó árvízvédelmi program, a Vásárhelyi-terv nyugodt életet biztosíthat a Tisza mentén élő másfélmillió ember számára.

A Szeged városát 1879-ben romba döntő árvízről az albumban *dr. Vágás István* vízmérnök fejti ki álláspontját. Vágás főként a következő kérdésre keresi a választ: hogyan történhetett meg, hogy a Tisza árhullámának lefelé haladó tetőzése Szolnokot vagy Csongrádot el sem érte, Szegedet pedig ilyen veszélybe sodorta? A vízmérnök úgy véli, a feleletet a Maros adja, hiszen e folyó árhullámának közvetlen hatása idézte elő Szeged katasztrófáját.

Az impozáns kötetben arról is olvashatunk, hogy az árvíz következtében Szeged 6000 házából alig 260 maradt meg, a hivatalos jelentések szerint 151-en haltak meg, de figyelembe véve, hogy még májusban, tehát a természeti katasztrófát követő második hónapban is kerültek elő holttestek, az áldozatok száma valószínűleg meg is haladja a 200 főt. Olyan szemtanúk visszaemlékezése is megtalálható a szegedi nagyárvízről a kiadványban, mint *Mikszáth Kálmán* vagy *Jókai Mór*, de közlésre került *Kossuth Lajos*nak *Bakay Nándor*hoz írott, a tragédiát taglaló levele is.

A könyv külön érdekessége *Szelesi Zoltán* művészettörténész „Festők az árvízről" szóló tanulmánya, amelyből megtudhatjuk, hogy *Csontváry* – aki 1879. márciusában itt volt Szegeden és részt vett a mentési munkálatokban, súlyosan meghűlt, életveszélybe is került –művészeti hivatástudatának felismeréséhez a szegedi nagyárvíz pszichológiai indítékot adott.

A több mint száz korabeli fotót, festményt bemutató – *Kaján Imre* és *Zombori István* által szerkesztett – árvízi album méltó megemlékezés a 125. éve történt eseményekről.

History of Hungariran Agriculture and Rural Life 1848–2004.

Kiad.: Argumentum kiadó, 2004.

Egy angol nyelvű agrártörténeti összefoglalás margójára

A Magyar Mezőgazdasági Múzeum és az Argumentum kiadó gondozásában megjelent a fenti című

Csontváry Kontha Tivadar

Szabó Júlia: Csontváry és a cédrusok.
In: A messiási kérdés. Szegedi Biblikus
Konferencia. Szeged, 1995. szeptember 4-7.
Szerk. Benyik György. Szeged, JATEPress, 1997.
103-119., ill

GSONTUÁRY Kontka Tivadar

Gianni Gismondi tanulu

Nuova Cavina 5. 1999

68 - 73.

RAZENEKAR *KONCERTJE*
ZUSI TERMÉBEN
ságház u. 28.)

-én. 19^{30}-kor

. 196. nyitány
y, C-dúr
a" hegedűverseny

y, D-dúr
zenekarra átírta Allen Robet Gross)
3. "La Roxelane"

ész
ész

ervező: ARTS and ARTISTS MANAGEMENT
Tel/Fax:3400-081

CSONTVÁRI KOSZTKA Tivadar

Drescher János: Csontvány:
Zsinyi kirohanása = Irodalomismeret,
10, 1999, 1/2. 234-237., ill

ťŔẇP×šd.

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

Az Állökés koka

352.0-

"feltétlenül érdeklődni fog, bár
Vass Elek azt üzeni most Szunyog
társaimnak, hogy minden eladó há
jelentést egyenesen Vass Eleknek
tiszántuli kálvinista telepeseke
Minisztérium! Szunyoghné ajánlja
meg Vass Eleknek, hogy Szunyoghn
tásra küldjük a kimutatást. Ugy
5 évben 5o %-ig elözönlötte a sv
zik első sorban ez az üzenet. Mi
egyetlen alapos ismerője, neked
kéréssel, hogy légy szives a to
csak a református faluknál és pa
az üzenet továbbitását, légy szi
irjak. Ha ezt az egy csatornát

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR
festőm.

Új Művészet
2004. Febr.
XV. évf. 2.

26-28. old.

Gyenes La-
éla. 1936-37.
kzattal (ter-
t modern
nti kávéház
maradt meg.
ötemeletes,
ezettel. A be-
ti mestergé-
zkodnak,
ki-födém.
zárny talál-
jei a közben-
rázs (lejárata
korong),
ház kapott
meleten há-
ken két 3
irnyban min-
ualja és elő-
etig ruskicai
ocső kék
rnokban kő-
nt), krómo-
te üveg

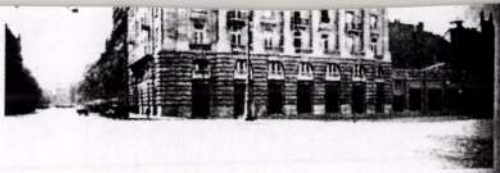

50

Építészek: Révész Sámuel és Kollár József. Statikus: Folly Róbert. Kivitelező: Pollacsek és Epstein. 1928-29. Az FKT által előírt historizáló homlokzattal épült (tervező: Hültl Dezső). 1939-ben pincéjében garázsüzemet (tervező: Kiss Albert), földszintjén a teljes szintet elfoglaló kávé-

51

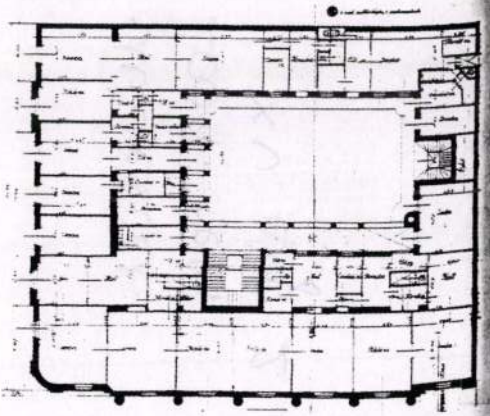

CSONTVÁRY KOSZTKA Tivadar

Rózsa Gábor: Csontváry Kosztka Tivadar egyik nagybacsija. Kosztka Károly (1814–1887) mérnök Szentesen. = Mur. Zut. Csong. m. egy. 1993/1994.

244-2Ω.

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR
festőművész

Pécs

Csontváry Múzeum

TKM 223

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR
festőművésszel

Magyar Nemzeti G.
Története és gyűjt.
TKM 206

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar

Csontváry levelének felfedezése melyet Keleti Gusztávhoz írt, ill. Csontváry - Gerlóczy-tulajdonában volt képei melyek a Főiskola könyvtárában nyertek elhelyezést egy időben

Bény 1991 15.

A Csontváry képek szerepeltetése a brüsszeli világkiállításon 47 - 49. sz. ill

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

ÚJ MŰVÉSZET

1996 / jan - febr

64.0.

yen perverz összeállásaikat, s
üntetően ragaszkodtak, ezektől nem
n bizonyithatnám. Tudom, hogy Ön
iákban tudtommal sohasem vett részt;
kozásomat azon, hogy a nemzeti ön-
ya hogyan került oda, ahol megjelent...
kódunk már, s bármennyire sajnálom
om, hogy hasonló esetben kénytelen
hogy viselkedtem. Ön egyrészt a
ispontot hangoztatja, másrészt pedig
eknek teljesitése meggyőződésem
iális megmozdulás öngyilkossága
dalságunkat hangoztatnunk. De az

CSONTVÁRY

Kovács Péter: Csontváry mint
írnagy. = MÉrt, 1994/1-2. 189-190.

NGER KÁROLY EMLÉKKIÁLLÍTÁSA

illítással lepte meg az érdeklődőket az Or-
ar Építészeti Múzeuma.
otóit bemutató kiállításaink *mindig* eseményt
ob szakmai közvélemény számára
a *Magyar Építészeti Múzeum* – így birtokos
és nem is a kedvencek közé tartozó ügy-
ktíva) áldozatkész tevékenysége nyomán tű-
lkalmával, hogy a magyar építészetnek nem
na van. (Persze így is a Hivatalé az érdem,

pcsán is – fontos hangsúlyozni, hogy a ma-
et érdemelne, nem túl fényes jelene pedig,
obbet kívánna. Mindennek felemlegetése (itt
önyösség – „márpedig (valódi infrastruktú-
úzeumnak lennie kell(ene)" –, utalván egy

CSONTVÁRY

SZABÓ Julia: Csontváry Tivadar utazásai elődök és kortárs festők utazásai tükrében. = Ars Hung, 21, 1993, 1. 91-105. ill. E

Visitatio Canonica : Az Esztergomi Főegyházmegye Barsi Főesperességének egyházlátogatási jegyzőkönyvei 1747-1674. Vál., bev. Tomisa Ilona. Bp. : MTA Néprajzi Kutató Intézete, 1992

Csontváry

Z.B.: Ki halássza ki Csontváry Halászatát? :Tavaszi képaukció [Blitz Galéria]. = Népszabadság, 1993. május 19. 25. ill.

CSONTVÁRY

SINKÓ Katalin: Az „hommage" Csontváry lisöi önarcképein. = MÉrt, 1994/1-2. 155-163. ll

Bottyán vagyona vetette
alapját, ahová jó érzék
vich Sámuel. Házassága
rült. ő már az 1700-as é
szariak oldalán állt. Jó
szönhető e fordulat, his
rövisszonya a trencsényi c
változott. 1708. augusztu
rege e városnál Heister h
vesztett. 1709 első felé
rősen tért hódítottak a l
foglalván a bányavárosok
ték a vármegyei vezetésb

CSONTVÁRY KOSZTKA Tivadar

SINKÓ Katalin: A Madonna-festő : Müvész-szerep és historizálás Csontváry önarcképein.= Müvészettörténeti Értesitő, 40,1991,3-4. 156-174. ill. G

63.) Költónek
64.) K: <De [?]> Minden ["
65.) K: pedig [f.i., beszúr
66.) homályosabban
67.) istenség.
68.) Zseni´
69.) Philosoph´ vizsgáló{dó
70.) jobbítgatásnak
71.) Philosoph
72.) Zsenie-művekből
73.) legerősbb Zsenie
74.) ugy
75.) szóll a´ Zseninek a´
76.) Ideál,
77.) Kánont;
78.) Műveid
79.) simák,
80.) Kánonom
81.) kivánni,
82.) erősbb
83.) te, ´s
84.) tégedet -- hogy
85.) előtt [sh.]
86.) Kánonom
87.) a´ mi {a´} te
88.) Kánonommal.
89.) de,
90.) Kánonom
91.) Igy

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

ZOMBORI Lajos: A Hermes-féle füzetek. - A Janus Pannonius Muzeum Évkönyve, 35. 1990 (1991) 243 - 250.p. ill. E

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

MEZEI Ottó: Csontváry kozmoszmodellje, a Baalbek. = Kortárs, 35. évf. 7. sz. 1991. 76 - 87.p. ill.

(Klaniczay Tibor)
elnök

CSONTVÁRI KOSZTKA TIVADAR

KRISTÓF Attila: Miféle kép Baalbek. = Magyar Nemzet, LIV.évf.252.sz. 1991. okt.28. 6.p.

CSONTVÁRY

Németh Lajos

Tivadar Csontváry Kosztka:

La Fontaine de la Vierge

à Nazareth.

A Janus Pannonius Múzeum

Évkönyve 22 Pécs, 1978. 347–354

?

fifteen

16 sixteen

turn it . . . !

hose . . .

.

ineteen

20 twenty

to my mother

fifty

60 sixty

father

to my sister

CSONTVÁRY

Németh Lajos

A Csontváry-mű: megismerési és létmodell

Jelenkor, 1983. 5. sz. 431-433.

Noha a viszonylag
forradalmi rendszer tén
merev maradt, formális
mentariumusa lehetővé t
kai és közéleti tevéken
ellenzék és a reformis t
s természetesen a szél
E működés áthághatatlan
nak, a kialakult hatalm
és érintetlenül hagyása
működésének legalitása,
lehetőségei azonban még

CSONTVÁRY

Németh Lajos

Csontváry: Baalber

Jelenkor, 1981. 1. n. 73 - 78.
2. n. 157 - 160. 3. n. 271 - 274.
4. n. 354 - 358. 5. n. 443 - 450.

-

lasztikánk máig sem lezárt,
kas plasztikája sok tekintet-
szcsoport eddig tárgyalt szob-
incas évek elejétől foglalko-
oz viszonylag későn, évtize-
roméves párizsi tartózkodás
gén. Igy az ő felszabadulás
k fele olyan termékeny mel-
tta a csoport negyvenes évek
képét.
.óan a butorgyári fafaragó-
kas Aladár életmüve is port-

CSONTVÁRY

Németh Lajos

Csontváry időnegyedei

Jelenkor, 1979. 10. sz. 837-838.

CSONTVÁRY

Németh Lajos

A Csontvárynak „tulajdonított"

képekről I–II.

Jelenkor, 1980. 10. n. 883–889.

11. n. 1003–1013.

előtt a sziluettrajzos

meket, de a többi részle-

anulmányrajzokban rögzi-

skiccén a cári katoná-

t, a két tábor harcosai-

a/97/, máshol a szélső

lőtti állapotát tisztáz-

száma azoknak a rajzoknak,

át vagy pozíciót ~~vesznek~~

kompoziciós összefüggé-

CSONTVÁRY

Németh Lajos

Csontváry Kosztka Tivadar:
„Mária kútja Názáretben"

Jelenkor, 1977. 9. sz. 815-819.

Mindjárt megéreztem azt a m
mas nagy ritmust, ami Parist m

Azonnal megéreztem, hogy Pa
és ez az első impressiom végig
mit Parisban töltöttem.

És ezek most még jobban ura

Ugy érzem magamat most, min
hatalmas renaissance termén me
nék a lelki szemeimmel az ott

És végül megállok a müvész
benne a müvészi nagyság teljes

Látom benne a nagy megnyila
nie óriásságát, de viszont ész

Látom, hogy itt küzdött a m
ta megoldani, de ez mégis nagy
sabb.

CSONTVÁRY

Németh Lajos

Csontváry írásairól

Forrás, 1973. 6. 153-154.

4 sz. melléklet Gonda c.

a 2 130/85 sz. ügyvitkói

Győr, 1985. február 25.

szek Szövetsége

III. 4.
480/85

glaltakra kérésének megfelelően
om:

vékenység

CSONTVÁRY

Németh Lajos

Csontváry múzeum -
problémával

Művészet, 1973. 12. sz. 46-47.

hatjuk félre, mert éppen se
Ignácot, amit képviselt: a
menekülő, a hatvanas évek m
vetkezetesen vállalt megfog

Félreértés vo
nénk az akvarellről, mint K
Hiszen az olyan par exellen
az övé, minden más csupán m
milyen erős fonal - csupán
a hatvanas évek közepétől a
fojtott lehetőségek megőrzé
sában: a fordulat időszakát
képzelet menedéke, hanem a
a megfigyelt élmények begyű

CSONTVÁRY

Németh Lajos

Csontváry Kosztka Tivadar
(bületésének százhuszadik évfordulóján)

É és T. 1973. 49. n. dec. 7.
2327 - 2330.

130/81

/eFt-ban, egy tizedessel/

1982.	1983. /vagy annak I.f.éve/	1984. I.f. év	ÖSSZES tervezett költség
-	-	-	-
....	....	....	.....
-	-	-	-
....	....	....	.....
-...	-...	-...	-.....
-	-	-	-
-..	-...	-..	-.....
2,5	2,5..	1,0	7,0.....
-	-	-	-
....	....	....	.....

CSONTVÁRY

Németh Lajos

Gondolatok Csontváry
művészetéről

Jelenkor, 1973. 11. n. ~~993~~ –
976–980.

№ 1

1. Ó, jaj, porrá váló é
Vagyon koporsómban m
Szomorúan, setét sír
Gondolod-é, hogy maj

2. Nem tudom, mi légyen
Szomorú napjai keser
Fájdalma nem kevés e
Mert vége szakadott

3. Bánattúl az orcám, fú
Mert ém, a szerencse
Éntőlem elvonta kedv
Kiért én szívemre na

4. Rettegek szüntelen é

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar

ZOMBORI Lajos: A Csontváry-krónika korai fogalmazványa. = Janus Pannonius Muzeum Évkönyve 34. Pécs, 1990 289 - 293. p.
E.

„Ikonographie der ...
Zeitschrift für Kunstgeschichte, Jg. V, S. 56 f.

157 Zeitung für die elegante Welt, 1809, I, S. 89—119, abgedruckt: *C. D. Friedrich*, ... kenntnisse, S. 267 ff. Vgl. hierzu *H. Schrade*, Die romantische Idee von der Landschaft als höchstem Gegenstande christlicher Kunst, Neue Heidelberger Jahrbücher 1931, S. 1 ff.

158 *L. Tieck*, Schriften, 1843, Bd. 16, S. 25 f.

159 *Carus*, Briefe über Landschaftsmalerei, 1835, S. 83, Neuausgabe von Gerstenberg, S. 96.

160 Brief an Passavant vom 12. V. 1827, zitiert bei *Adolf Schahl*, Geschichte der Bilderbibel von Julius Schnorr von Carolsfeld 1936 (Leipziger Dissertation), S. 24.

161 Brief vom 24. 3. 1810 an Kestner; *M. Howitt*, Friedrich Overbeck, S. 125.

162 *(Passavant)*: Ansichten über die bildenden Künste, ... Von einem deutschen Künstler in Rom, 1820, S. 90 f.

163 *Ludwig Grote*, Die Brüder Olivier, Berlin o. J., 1939, S. 142 f., Abb. 82.

164 Vgl. *Edward von Steinle*, Des Meisters Gesamtwerk in Abbildungen, herausgeg. von Alphons M. von Steinle, 1910, Abb. 159, 119, 88, 152, 82, 73, 64, 66, 69, 87, 55.

165 *Josef von Führich*, Von der Kunst, 4tes Heft, 1869, S. 40.

166 Briefe aus Italien von *Julius Schnorr von Carolsfeld* (1817-1827), 1886, S. 234.

167 *Lionardo da Vinci*, Trattato della Pittura, herausgeg. von H. Ludwig, 1882, S. 114 f.

168 *E. v. Steinle*, Gesamtwerk, S. 12, zu Abb. 214 (vgl. auch Abb. 224), S. 20 zu Abb. 390.

Csontváry Kostka Tivadar

UHERKOVICH Gábor: Szepesi adat Csontváry életéhez. = Janus Pannonius Muzeum Évkönyve, 34. Pécs, 1990 285 - 287.p. ill. G

diese dann wieder weitere plastische Aussprünge, wobei schon die g
lichen Fensterachsen des Haupttrakts denen der flankierenden Trakte
legen sind und so fort. Jede Teilordnung vertritt und spiegelt in sich
oder weniger die Gesamtordnung, indem noch bis ins Kleinste stets das M
herrscht. Nichts kann fortgedacht werden in dieser rhythmisch gegli
und bis ins letzte ausgewogenen Formenhierarchie, in der stets das S
und das Mittlere wechselseitig einander im Gleichgewicht halten u
Höhere immer nur durch sein Herrschen über das Niedere sein Das
hauptet.

Auch das Denken der Barockzeit hat etwa im Bereiche der Phil
solche zentralistische Ordnung gesucht. So ist es eine Lieblingsvors
der Zeit, zumindest ihrer rationalistischen Denker, daß alle wissen
lichen Sätze von letzten Sätzen abhängig und ableitbar sein müßten
letzten Sätze selber aber von einer einzigen Urwahrheit, von der aus nac
gehend man sich Schritt um Schritt in den Besitz aller einzelnen Wah
müßte setzen können. Die Welt selber aber wird in der Monadologi
L e i b n i z so dargestellt, daß schon jede einzelne Monade als kleinst
viduelles Teilchen ein Spiegel des Universums ist. Diese Beziehung zu
zen aber ist gestuft dem Grade der Klarheit nach. Je nach dem Grade
wußtheit steht alles in fester Rangordnung. Es gibt unterste Monaden
Vorstellungen völlig unbewußt sind, von ihnen aus stuft die Mannigfa
alles Seienden sich bis zu der obersten göttlichen Monade empor, die all
schaut und in einer vorher bestimmten Harmonie alles Dasein zusamm

CSONTVÁRY

ROMVÁRY Ferenc: Pécs, Csontváry Muzeum. Bp. : TKM, 1986
16 p.,ill. (TKM 223)

kó János tasiszta műveiben is tetten érhető egyfajta szisztematikus következetesség. Ő mégis akkor a legmegkapóbb, amikor felvállalja a nyersebb, finomkodás nélküli kitárulkozást *(Ásatás). Zombori László* pedig egyenesen megújult erre a bemutatóra. Ami eddig nála artisztikus tájlátomás volt: az most átlendült egy könnyedebb, kozmikusabb létélmény kifejezésébe *(Kiszáradt fa). Novák András* képeiről sem hiányoztak teljességgel a felszabadultabb, provokatívabb gesztusok, nem is szólva *Aranyi Sándor* fel-felvillanó szín- és fényötleteiről. Végül *Dér István* férfias lírájú, expresszív telítettségű művei azokból a szép időkből származtak, amikor az alkotó még hitt a *Szitakötő nászok* elvontabb, magasabb rendű értelmében.

Többször is megnéztem e bemutatkozó tárlatot. A legutolsó alkalommal mindenesetre feltűnt: egy új mű is bekerült a kiállításra: a fatuskó már telis-tele szögekkel. Tisztára úgy, mintha e jelképes tárgyi mementó valami önállóbb, tartósabb életre áhítozna.

SZUROMI PÁL

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar

ROMVÁRY Ferenc: A Csontváry-króniak korai fogalmazványa II. = Janus Pannonius Muzeum Évkönyve, 34. Pécs, 1990 295 - 303. p. G

CSONTVÁRY

Hamvas Béla: Csontváry nagy éjszakája.
= Életünk, 30, 1992, 6 593-595.

CSONTVÁRY KOSZTKA Tivadar

KIS Róza: A küldetésées festő hagyatéka. = Könyvvilág, XXXVI.évf.3.sz. 1992 16.p.

[rec.] Németh Lajos: Csontváry. 6. jav. kiad. Bp., Corvina, 1992 36 p., 70 t ill.

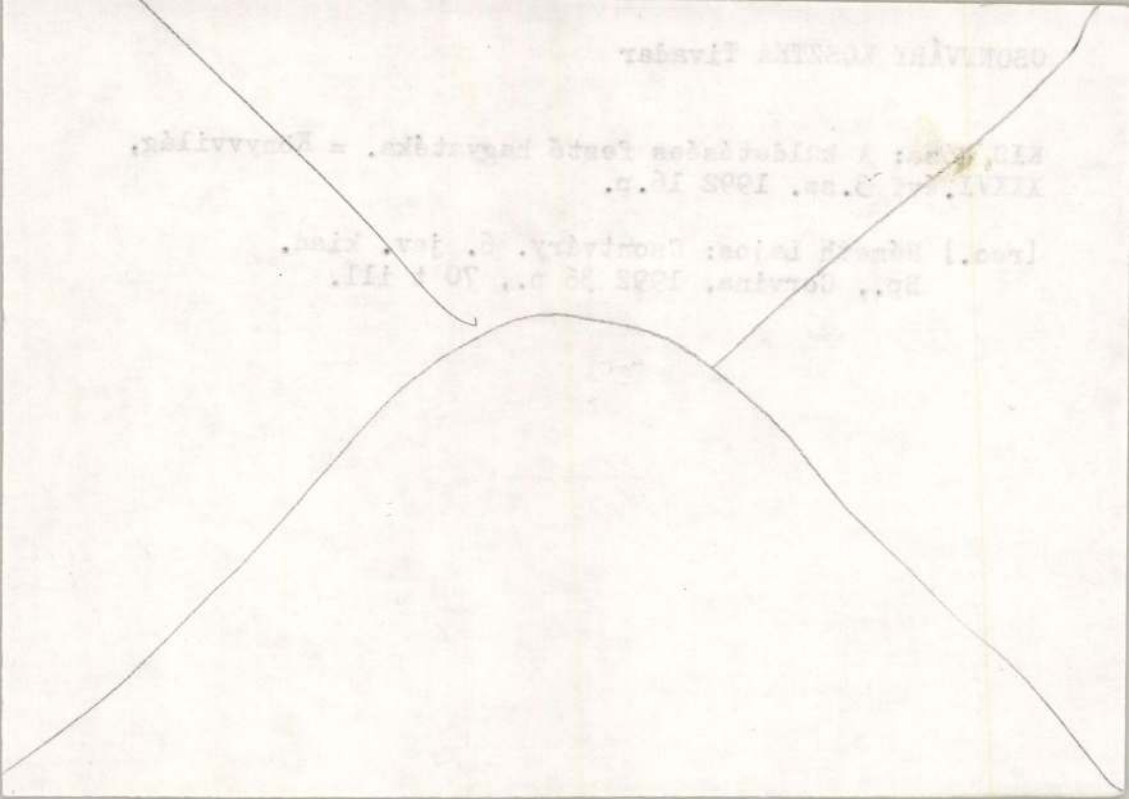

CSONTVÁRY

VADAS JÓZSEF: CSONTVÁRY-DOKUMENTUMOK I–II.

KRITIKA 1996, 3, 22

CSONTVÁRY

Németh Lajos

Csontváry emlékezete

Magyar Hírlap, 1969. jún. 10.

y hard

ll this afternoon.

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

Kat. 35.

20. d-i magyar művészet
Dévényi Iván gyűjteményéből
Kassák Emlékmúzeum
1993 okt 9 - dec. 5

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar

kiáll. Budafok-Tétény Művelődési Ház, 1993

ism. KÓTAI József: A Napút festője Budatétényben. =
= Magyar Nemzet, 1993. febr.12. 11.

Csontváry

MIHÁLY Mária: A Csontváry-életmű világhirre kész. : Indulatok és tévedések helyett tények. = Népszabadság, 1993. június 5. 34. ill.

vál. PERNECZKY Géza: Nincs adat a Csontváry-kéziratok jelenlegi sorsáról. = Népszabadság, 1993. június 5. 35. ill.

8, 1725, 2036, 2058, 2263

- 1825

CSONTVÁRY

vál. ROMVÁRY Ferenc: Csontváryt nem adjuk!. = Népszabadásg, 1993. május 8. 28.

viszontvál. pPERNECZKY Géza: Senkiföldje. = Népszabadság, 1993. május ~~28~~.8. 8.

Csontváry

BENKE László: Csontváry azé, aki gyönyörködik benne.
= Uj Magyarország, 1993. julius 6. lo. ill.

Romváry Ferenc ---

paint-
s. The
on of
ıd de-
pect"
ıns at-
chases
ndivi-
ancial

difficulties characterizing Hungarian museums in general — they were too narrow for permitting the founding of a comprehensive 20th century exhibition embracing partial fields of art trends and movements and their entire system of relations. Another particularity of the situation in Hungary was that the collection-field of other museums interested in modern Hungarian art became vary similar in the 1960s—1970s. Beside the National Gallery the galeries of Pécs, Székesfehérvár, Szombat-

CSONTVÁRY

PERNECZKY Géza: Odaadjuk-e Csontváryt a Nyugatnak?
Népszabadság, 1993. április 17. 35. ill.

vil.

GHÍVÓ

-ÁN, PÉNTEKEN 14H-KOR
TATÓINTÉZETBEN (ÚRI U. 49.)

LAVACKOVA
ÉZET KÖZÉPKORI RÉSZLEGÉNEK VEZETŐJE)

F WENCESLAS IV
LŐADÁST TART.

ŐT SZERETETTEL VÁRUNK!

CSONTVÁRY

H0z. KOVÁTS Albert: Moore és Csontváry. =
ÉS 1993. május 21. 13.

Perneczky - Népszabadság, 1993. ápr.17.

MOORE

CSONTVÁRY Kosztka T

(f.m.)[FERCH Magda]: Ismeretlen Csontváryt találtak?
= Magyar Nemzet, 1993. dec.8. 1. ill.

erotikus és a humán visszatért az absztrakt művészetbe. Úttörő volt az ún. „soft" anyagok használatában. Kulcsszava a teljes abszurditás, a szenvedélyes ismétlés. Művészi sikere győzelem volt tragikus családi háttere és biológiai predesztinációja fölött. Bár még a modern feminista mozgalmak indulása előtt halt meg, pályafutása érzékenyen összefonódott nő voltának kérdéseivel és annak hátulütőivel a művészi világban.

Hesse válasza az absztrakt expresszionizmusra és a minimal-re a geometrikust az organikusba, a merevet a puhaságba, a rendezettet a kaotikusba való transzformálás volt. A személyes érintés, a spontán reakció szükségessége, majdnem ideges remegés manifesztálódik formailag és érzelmileg munkáiban. Körülbelül 100 szobrot, rajzot és festményt hagyott hátra. Megszállottan ismételgetett egy-egy motívumot, az ellentétes jelentéseket az abszurdig tágította. Halála után úgy lett legenda, hogy életművének javát nem is ismertük.

Eva Hesse: Cím n
(Paul F. Walter tul.)

Hesse Hamburgban született 1936-ban, ortodox zsidó családban. A náci üldöztetés elől családja az USA-ba emigrált, ahol 10 évesen tanúja kreatív, túlérzékeny anyja öngyilkosságának. Tanulmányait a Cooper Union-ban és a Yale egyetemen végezte, ahol *Albers* egyik kedvenc diákja lett, annak ellenére, hogy nem szerette mestere hideg Bauhaus-geometriáját. Már akkor jobban vonzotta az intuitív gesztusok szabadsága. Első kiállítása 1961-ben volt, *Rajzok, Három fiatal amerikai* címmel a Heller Galériában, New Yorkban. Ekkor találkozott *Tom Doyle*-lal, a nála 10 évvel idősebb szobrásszal, akihez nem sokkal később férjhez ment. Öt éves együttélésük alatt a tipikus

CSONTVÁRY

Bellési István: Káptalan utca in Pécs: Strasse der Museen, Tot, Vasarely, Csontvány. = Bud. Rund. 11. März 1985. 7. ill

Tot
Csontvány
Vasarely

Csontvány

Rudnai Gábor

„Ki lehet és ki nem lehet szeni?"

Csontvány példája három mai versben

Somogy, 1985. szept. okt. XIII. cöf.
5. sz. 8–14.

contrast and softening every brutality. These personal myth-
ologies are often ironical. *Lars Ekholm*'s *Magic box*es evoke the accessories of circus magicians with a side-blow to the means of mass media.

There were unusually few cultural metaphers at this exhibition with only a handful images of art history. We liked *Ilse Haider* who played with cubism and also with *Ceroli*'s divided and profiled wood-sculptures.

All these, however, are only marginal questions of the new sculpture. The crux of the matter is not how it modifies its relationship to objects but what answers it gives to those abstract sculptural questions which it must answer again after minimal art. The simplest is to approach them from a partial problem. The group from the FRG presented so-called floor sculptures. The monumental exhibition of Bremen in 1986 had presented the classical products of this Bodenskulptur from *Carl André* to *Joel Shapiro* (who is also here in Budapest). These sculptures were truly related to the soil, they created a relationship with it. But this is by far not general in the whole German group: some sculptures are simply put on the floor like other specimens at the exhibition. The true problem of Bodenskulptur is the tectonic and spatial

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar

ld. Németh Lajos: Mérték és arány a századforduló müvészetében. In. Vigilia,1990.10. 769.p.

ng

sterháß

gern.

Csontváry Kosztka Tivadar festőművész (1853-1919).
1976. jan. 30. péntek d. u. 5 órakor.

„Csontváry az irodalomban"

Rudnai Gábor diavetítéssel és versillusztrációkkal
kísért előadása.
Elnöki: dr. Gerő László építész.

MÉSZ Program.
1976. január.

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

HAITOVSKY, Dalia: Csontváry's pictures of Jerusalem.

= Acta Historiae Artium Tom. XXXIV. Fasc. 1/2. 49 - 58.p.
ill.

CSONTVÁRY

Szegő György
Nyárvég
Csontváry Óbudán és más euró-
pai kiállításon

Magyar Nemzet, 1986. okt. 28. 7.

Csontváry Kontka Tivadar f

"Szabarai Vázlat IV.

1903

ill.

→ Réti István f

MŰVÉSZET 1985/6/24-25

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

MEZEI Ottó

Csontváry kormoszmodellje, a Baalbel.
= Kortán, 35. évf. 7. sz. 1991. 76–87. p. ill

néhány méterrel a magyar nyelv, költészet és verselés talaja fölött lebegne, olyasféle súlytalan könnyedséggel, mint az *Iliász*-nak ugyanebben a huszonharmadik énekében a Patroklosz tiszteletére lejátszódó versenyeken a görög lovak, melyeknek „szél suhogásában lebegett levegőbe sörényük". Mit számít ebben, a nehézkedés törvényeit megcsúfoló vágtában a furcsa képzés vagy a szavak szoros jelentésének olykori meglazulása? Hogy is mondja Homérosz-Devecseri? „És a futó szekerek lelapultak gyakran a földre, máskor meg fölszöktek a légbe..."

És hogy ilyen-e csakugyan Homérosz, ilyen könnyed, ilyen súlytalanul lebegő? Nem tudhatom, mert sajnos, nem tudok görögül, de én mindenesetre elfogadtam ilyennek, számomra így érvényes. És ha másmilyen volna is, aligha hiszem, hogy Devecseri után bárki is másféle magyar Homéroszt tudna érvényesíteni. Páratlan versenyparipáival utolérhetetlen és utánozhatatlan bravúrt vitt véghez.

De milyen sivár és nevetséges látványnak vagyunk tanúi, amikor mecklenburgi lovakkal vagy szegény öszvérekkel utánoznák ezt a teljesítményt a klasszikus fordítások poros porondján!

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

emlitve ld. Barabás Miklós

Losonci Miklós: Kétszáz év magyar festészete.Miskolci Képtár

UJ TÜKÖR 1982.XIX.évf.51.sz.4.o.

SZERZŐDÉS
munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony létesitéséhez

ely létrejött egyrészről a MTA Müvészettörténeti Kutató Csoport (Bp. I. Uri 62.), másrészről

v:

állásu munkahelye:

landó lakcime:

em.ig.száma:

gbizott között az alábbi feltételekkel:

Az elvégzendő feladat részletesen:

Csontváry K. Tivadar

Magyar művészet 1896-1914
Kiállítás a Nemzeti Galériában

Magyar Nemzet
1986. IV. 04

CSONTVÁRY

Noszlopy György: Az egyedi és az univerzális Csontváryban. = Magyar Szemle, 2,1993,1. 42–46. ill. G

elnevezés a. l.: Tekusch, Der Fremde is Pesth, 1833. 106; Művészet I. 148, II. 343, XI. 241, XII. 27; Magyar Iparművészet, 1908. 328; szerepel azonkívül még Pauer néven is.

Baumerth Keresztély (1793-től 1833-ig). Sz.

Bayer, Josef (1756–1802 ut.). Berkeszi, Temesvári művészek, Temesvár 1910. 24

Bärenhart Rudolf (1814–1837). Wurzbach, XXXII. 19; Művészet XIII. 454–6; azonkívül Sz., Minerva, IV. 127.

Beaudin, Felicia (mák. 1831 és 44 körül). Sz. és ThB.

Beck Vilmos (1824–1862). Sz, továbbá: Schmetterling, Pest 1844. 57; Der Spiegel, uo. 1846. 64; 1847. 416; 1851. 693.

Beck Vince (1838 k.). Sz.

Bekel, Josef (1806–1865). ThB, [illegible] még az Ernst-Múzeum 1927. májusi aukciójának katalógusa.

egyik közleménye révén híre járt, hogy Beniczky Lajos végül New Yorkba költözött [illegible] fénykénészeti műtermet tartok. Ez [illegible] Beniczky Kornélra vonatkozik, aki mint emigráns kerül oda s ott is halt meg 1874. L. erre vonatkozóan: Kende, Magyarok Amerikában, Cleveland 1927. I. 165.

Benk (1844 körül). Bodenstein, Hundert Jahre Kunstgeschichte Wiens, 1888. 26. Egyéb nyomát nem találtuk; ifia, Johann Bécsben született 1844-ben s egyike lett [illegible] a legkeresettebb szobrászoknak.

Benke Mihály (1827 kör.): Dorffinger, Wegweiser, 1827. 368.

Benkert Imre Mária (1825-től 1855-ig). Sz, továbbá: Der Spiegel, Pest 1845. 945, 1852. 731, 747; Hollstein u. Puppel XXIII. aukció katalógusa, Berlin 1922. 1380 és 1386 sz.

Benkő (1830 kör.) Művészeti Szalon, Kolozsvár, VI. 1931. 4. Ez az a Benkő

CSONTVÁRY

PERNECZKY Géza: A rejtőzködő Csontváry. =
Holmi,5,1993,3, 332-352.

Csontváry Kosztka Tivadar

-gm [GERGELY Mihály]:Zseni és kortársai. = Müvészet és Barátai, 3, 1993,3. 9.

CSONTVÁRY Kostka Tivadar

KESERŰ Katalin: Az angol tradicionalista (organikus) modernizmus útjai Magyarországon a századforduló művészetének tükrében. = Régi és uj peregrináció I. Bp.-Szeged, 1993

111.

1. *Várad látképe dél felől. Rézkarc Georg Huf*
rajza (1598—1599 körül) után (G. Braun, F. Hog
Theatri praecipuarum totius mundi urbium ... C
1617.)

2 *Kolozsvár, a jezsuita szeminárium földszinti és*
alaprajza, Massimo Milanesi, 1584. (Róma, J
Levéltár)

3. *Gyulafehérvár, a jezsuita kollégium földszinti ala*
Massimo Milanesi, 1586. (Párizs, Bibliothèque Na

5. *János Zsigmond Xenophón-kötetének előtáblája*
(Győr, Székesegyházi Könyvtár)

6. *János Zsigmond Xenophón-kötetének háttáblája,*
(Győr, Székesegyházi Könyvtár)

7. *Marcin Kober: Báthory István király képmása*
(Krakkó, Misszionáriusok kolostorad

8. *Giulio Ricci (?): Báthory István király viaszá*
művű arcképe, 1586. (Budapest, Iparművészeti Mú

9. *Báthory István viaszdomborművű arcképe to*
gravírozott hátlapja, 1586. (Budapest, Iparmű
Múzeum)

10. *Báthory István király képmása Bartosz Pa*
Gniazdo cnoty *(Kraków 1578) c. művében*

11. *Báthory István király képmása, 18. század ele*
(egykor Kolozsvár, rk. főgimnázium díszterm

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar

Z.K.: Csontváry ürügyén. [Jászai Géza: Csontváry.]
= Irodalmi Újság. 1966. febr. 15. 8.

Viehmann kisasszony megint egy kicsit jobban van a vakbelével! —

Karli tele van hajóstörténetekkel, állandóan csak hajókról beszél, és most föltétlenül matróz akar lenni!

Blankerlem végtelenül kedves gyermek, megosztja velünk örömét-bánatát, és olyan önzetlen, hogy mindig szívességet tesz másoknak. Remek kislány! Isten áldja is meg nagyon-nagyon!

Április 13.

Először egymás után 4 hályogot operáltam, azután egy írisz-előreesés műtéte és kauterizáció[1], végül pedig egy férfi jobb és bal szemének szaruhártyájából idegentest-tűvel egy szilánkot vájtam ki.[2] — Azután vizit a szombaton operáltaknál, és a végén egy kis ambulancia. –

---

[1] Az előreesett szivárványhártya levágása és égetés.

[2] Ez a passzus nehezen értelmezhető. Az eredetiben: „ein Schmirgelstück . . . ausgemeisselt." Schmirgel első jelentése smirgli, de smirglidarab nehezen juthat a szembe, azonkívül ami csak belepattan a szembe, az fennakad a kötőhártyában, itt pedig mélyebbre, a szaruhártyába hatolt idegen testről van szó, amit ki kellett „vésni", vájni. Schmirgel jelent korundot is, — talán gyémántcsiszolás közben a szembe pattant kemény szilánkokról van szó? A fordításban ilyenformán a semleges „szilánk" szót használtuk (lehet vasszilánk stb.), bár Schmirgel semmiképpen sem jelent szilánkot.

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész (1853–1919). 2.) Folytatás

Menyhárt László: A Napút festője: Csontváry. Beszélgetés Pap Gáborral

2 a, b. A lovasok mozgásképletei a Zodiákus-jegyek „egyezményes" jelzéseinek vonalvezetését követik, a lovak külakja viszont rendre a megfelelő keleti Zodiákus-állat külleme szerint módosul. (repr.)

Művészet, 1987. április. 3-old.

Csorba Géza, nobrász

L: Tóth András

Heti ajánlat

Tükör, Bp. 1986 · júl. 27.

3.

XXIII/30

Csontváry Kosztka Tivadar

"Az enyészet szépsége" cimmel Hanák Péter ismerteti Szabadi Judit: "A magyar szecesszió müvészete" c. könyvét.
Elsősorban Ferenczy Károly, Vaszary János, Csók István, Rippl-Rónai József és Gulácsy Lajos képeinek ujszerü elrendezését dicséri cikkében Hanák, majd felsorol még hét nevet, akiknek müvei ugyancsak szerepelhetnek a kötetben: Egry József, Kozma Lajos, Vedres Márk, Beck Ö. Fülöp, Iványi Grünwald Béla, Csontváry Kosztka Tivadar és Nagy Sándor.
Ezután megemliti Körösfői Kriesch Aladár tusrajzát, melynek „Ember a halál nyomában", s a kötet 197.sz. reprodukciója.
Hanák Péter cikkét lásd: Ferenczy Károly nevénél.

Élet és Irodalom, Bp. 1979. szept. 1. XXIII. évf. 35. sz. 12-13. lap.

Vcime

Csontvány Kosztka Tivadar, festő

megemlítve

Kartal Zsuzsa: A halálból az életet 8.

Élet és Irodalom, Bp 1985 dec. 6 XXIX/49

Csontvány Kosztka Tivadar, festő

L: Huszár Tibor

Vadas József: Rezignált bohócok

12

Élet és Irodalom: Bp. 1985. júl. 26. XXIX/30

Csontváry Kosztka Társaságtól

L: Somogyi György

Vadas József: Mágia, varázslat nélkül. 13

Élet és Irodalom Bp. 1985. május 31. XXIX/22

CSONTVÁRY KOSZTKA Tivadar

"...1916-ben elkészült két nagy,álló női aktja,mely mint kó
óriás kariatida tartja modern festészetünk épületének sulyá
és ivelését,s melynek ha rangját és méltó helyét akarjuk
meghatározni,M.S. mester Vizitációja,Szinyei Merse Majálisa
Csontváry Cédrusa mellett illő kijelölnünk."

In. LUKÁCSY Sándor: Nemes Lampérth József. Uj Irás,
25.évf. 1.sz. 1985. 85.p.

CSONTVÁRY KOSZTKA Tivadar

"...Gondoljuk meg Csontváryt vajon megértette-e a nagy tömeg a mai napig? Nem értette meg. Vagy Derkovitsot, aki szerintem példaképe annak a müvészetnek, akit un. szocialista müvésznek lehet mondani. Megértették őket? Nem a formáinak a külsőségeit, hanem a belső szerkezetét és a mondanivalóinak ujdonságát."

Bálint Endre nyilatkozata. In. Életünk, 1986/6.sz. 551.p.

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar

Csontváry szimbolikájának hatása Tóth Menyhértre.

ZSELLÉR Jenő: Az átlényegülés festője : Beszélgetés Tóth Menyhért festőművészről Németh Lajos művészettörténésszel. = Forrás, 1985/12. 81-82.p.

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar

A IX. Kisplasztikai Biennálé anyagából
Kő Pál: Csontváry (szobor)

Megj. Jelenkor, 1985. 9.sz. 28.évf. 768.p.

AIX. Kispa

CSONTVÁRY KOSZTKA Tivadar

"A századelő magyar müvészei közül legtöbbre Csontváryt tartotta, a székesfehérvári kiállitásra le is utazott és járt Gerlóczynál is. Mindig elismerően beszélt Nemes Lampérthról, fenntartásai ellenére is Ferenczyről és Hollósyról, a kis Zrinyi kirohanása vázlatot remeknek mondta. Csók müvei közül a Züzü sorozatot dicsérte. "

Németh Lajos: Fülep Lajos és a modern müvészet. In. Jelenkor, 28.évf. 9.sz. 1985. 983-984.p.

Csontiány K. Tivadar

Gyöny Eszter képei

Népszava 1985. III. 26.

Csontváry Kosztka Tivadar festőművész (1853–1919).

Rafael György Viktor 1900-ban született Komáromban. Nyolcéves korában ismerkedett meg Csontváry Károllyal, 1919-ben Csontváryt is felkereste műtermében, életének utolsó napjaiban.

Losonci Miklós: Emlékezés Rafael György Viktor festőművészre. Nőtárs, 1984. 11. 14. 8. old.

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész (1853-1919).

Amerigo Tot szept. 27-én ünnepelte 75 születésnapját. A művész Pécs városnak adományozott 13 db. gyűjteménye most kiegészítve, állandó kiállítás keretében kerül a közönség elé. Ugy illeszkedik a pécsi „múzeum utcában" Uitz, Csontváry, Martyn, Vasarely életmű kiállításai sorába.

Népjság, (Tolna) 1984. szept. 29.

Csontváry Kosztka Tivadar festő

Lónd: Komor Marcellnál
(Szecesszió a Bárszótól Belgrádig)

Népszabadság, 1988. júl. 23.

Csontváry Kosztka Tivadar, festőművész (1853–1919).

Rafael Győző Viktor 1900-ban született Komárombau, Nyergesújfalun ismerkedett meg Kernstok Károllyal, 1919-ben Csontváryt is felkereste műtermében, életének utolsó napjaiban.

L.M.: A felfedezett Rafael Győző Viktor.
Kelet-Magyarország, 1984. nov. 17.

Csoudány Kontha Tibadar

Mivénet Pécsett

Wojnara 1985. III. 6.

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar

Fülep Csontváry-ról vallott nézeteinek kommentárja ld. 66-67.p.

VEKERDI László: Esött a hó, éngöm belpött. Emlékezés Fülep Lajosra. In. Tiszatáj, 1985. 2.sz. 39. évf. 66-67.p.

Csontváry

Szilágyi Ferenc: Magyar képírók c. versfüzérének egyik tagja: „Csontváry".

Szilágyi Ferenc: Magyar képírók (Vers)
Somogy, 1987. 4. sz. 40. l.

CSONTVÁRY Kosztka Tivadar

Perneczky 6.r. 5.p

Új Művészet 1992

Chaos making a new science című munkájában kife
A természet és az emberi környezet ellentmondásai
tudálékost összekuszálják, a tudóst új nézőpontok ke
sésére sarkallják. Amikor egy civilizáció olyan valós
got teremt, amely az előző értékeket alapvetően szét
lálja és túllép a megelőző viszonyítási lehetőségeken, ö
nön szabadságát csaknem a végtelenbe tágítja. De ez
határtalanság csak a szabadság lehetősége, s nem felt
lenül élés is vele. Ilyenkor fortyogva tör fel az irraci
nalitás. Nem a logika határain túli, hanem inneni. Kep
intézetében olyan gondolkozásra ösztönöz, amely *t*
van *a permanens lázadáson* és *túl* van *a racionális l*
gikán, bár a valóság számos területén sokra becsüli a
Az analógiák felfedezésére késztet. Elfogulatlan látás
mely képes az emberi teremtő erő feltárására. Olyan n
velési mintákat keres, amellyel megközelíthető a tud
mány és művészet igazi értelme, s általa a ma ember
nek környezetét igazi értékekkel gazdagíthatja.

„Korunk művészének legfontosabb feladata nem
tiltakozás a technikai haladás teremtette környezet e
len, még csak nem is az, hogy a természetet állítsa v

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

említve mint a Hortobágy festője. ld.Maghy Zoltán

Losonci Miklós: Maghy Zoltán életműve.Hajdúböszörmény,Művelődési
UJ TÜKÖR ~~XXIX~~XXX 1983.XX.évf.8.sz.3.o.

Központ

csontvány Kosztka Tivadar, festő

L. Gruber Béla

– Heti ajánlat. 3.

Új Tükör Bp. 1986. dec. 14 XXIII/50

Csontváry Kosztka Tivadar

Szántó Piroska Kiállítása
az esztergomi Keresztény Múzeumban

Magyar Nemzet 1986. VI. 5.

Csontváry K. Tivadar

A magyar múzeumok
fő művei svájcban

Népszava. 1985. VIII. 12

Csontváry.

Hogyan herdáljuk el kulturális örökségünket?

Nyomtalanul eltűnt az 1978-as állami Csontváry-vásárlás jelentős része

Ma már meglehetősen széles körben ismert dolog, hogy ha Gerlóczy Gedeon, a fiatal építészhallgató, véletlenül nem botlik bele 1919 októberében az akkori Fehérvári út 36/38 alatt rendezett árverés[illegible]nek során az éppen elhunyt Csontváry Kosztka Tivadar hagyatékát kínálták megvételre a rokonok, és nem siet a bankba, hogy pénzzé tegye értékpapírjait, és aztán kialkudhassa, hogy neki engedjék át a kocsi-takaró ponyvaként árult festményeket, akkor örökre elvesztek volna képei; és ma Csontváry nevét legfeljebb csak néhány, a régi anekdota-gyűjteményeket búvó specialista ismerné.

Kevésbé közismert, hogy Gerlóczy nemcsak a vásznakat és rajzokat mentette meg a biztos pusztulástól, hanem kosárba gyűjtve egy nagy köteg kéziratra is rátalált. Ezeket Csontváry egyik nővére, „Anna néni" szedegette össze a műterem különböző helyeiről. Mikor látta, hogy a fiatal építészhallgató milyen odaadással igyekszik megmenteni a festői hagyatékot, az íráskötegeket is Gerlóczynak ajándékozta.

Ma már elmondhatjuk, hogy Csontváry nővére és Gerlóczy Gedeon többet éreztek meg abból, hogy mit jelent a kultúra ápolása és megbecsülése, és hogy mi a jelentősége egy-egy művészi teljesítmény mögött meghúzódó elméleti vagy esztétikai erőfeszítésnek, mint az egész magyar közművelődés, beleértve a képzőművészet és a művelődéspolitika rangos intézményeit is. Mert amíg a képek sok megpróbáltatást átvészelve és nem egy súlyos, alig restaurálható sérülést is eltűrve az elmúlt évtizedeket valahogyan mégis átvészelték, addig ezek a kéziratok szinte abban a pillanatban, amint kikerültek Gerlóczy Gedeon kezeiből, a közvetlen megsemmisülés közelébe sodródtak. Egy részük akkor veszett el, amikor Gerlóczy, még az ötvenes évek vége felé, a papírokat a Nemzeti Galéria adattárába kölcsönözte ki — úgy tudjuk, per is lett a dologból. Másik, nagyobbik részük pedig akkor kezdett elkallódni, amikor Csontváry írásait a Művelődési és Közoktatásügyi Minisztérium vásárolta meg a Gerlóczy-családtól. A kéziratanyagot ugyanis — sok minden más Csontváryra vonatkozó dokumentummal együtt — 1978 decemberében az állam megvette Gerlóczy özvegyétől, ámde ennek a vásárlásnak azóta nyomtalanul eltűnt az a része, amelyik nem festmény és rajz volt.

A dátum, amellyel ezt a tényt a vásárlás gazdája, a MKM először regisztrálhatta — majd a veszteségbe, ahogy pillanatnyilag látszik, minden belső vizsgálatról vagy a külső hatósági segítségről lemondva bele is törődött — nagyon friss: 1994-95 fordulója. Az alábbiakban sorra veszem ennek az épületes történetnek a főbb fordulópontjait.

A kéziratok

Csontváry nem volt a szavak embere, dadogva beszélt, és kuszán, a kifejezéseket keresve fogalmazott, de mégis szívesen szólt az elképzeléseiről és arról, hogy festészete milyen küldetést teljesít, vagy hogy milyen mítoszok vezérlik a művészt, ha magyar. Hallgatósága többnyire a Japán-kávéház művész-törzsasztalának a vendégei közül verbuválódott, és ezek a jovális urak többnyire csak bizarr fecsegést láttak az „életnagyságú tájképeket" festő különc előadásaiban. Ahogy környezetében csalódva beléragadt a szó, Csontváry úgy fordult a papírhoz és ceruzához, hogy legalább egy elképzelt közönség számára feljegyezze, mire gondol. 1910 után, majd pedig az első világháború évei alatt kitépett füzetlapok százait írta tele a feljegyzéseivel.

Ezek a gondolatok csak kisebb részben voltak a művészet technikai kérdéseire vonatkozóak (például Csontváry egy sajátságos, mágikus színtant is kidolgozott, amely a Nap energiaadó szerepére és a természet és a művészet egymásba fonódó optikai szerkezetére épült.) Nagyobb részt a kultúra társadalmi és történelmi szerepével, a magyarság európai küldetésével, valamint a kozmosznak a profetikus ihletettség tükrében megmutatkozó felépítésével foglalkoztak ezek az iratok; szerepet kapott bennük a folklórig visszanyúló ortodoxia, sőt még egy, a Kába-kőhöz hasonlítható, s világközpontként tisztelt oltárkő is. Vagyis Csontváry jegyzeteiben a századforduló esztétikájának egy sor, a korra jellemző fordulata merült fel, és e szintézisből még bizonyos orientális motívumok sem hiányoztak. Az egész gondolatrendszer, töredékessége ellenére is, olyan fantasztikus művészeti programot adott ki, amely máig is egyedül áll a magyar kultúra történetében, és legfeljebb csak a szecesszió némely mítoszához, vagy a Tolsztoj, illetve Rudolf Steiner nevével is fémjelzett egykori reformista gondolatok irracionális fordulataihoz lenne hasonlítható.

A kéziratanyag tartalmáról elsőként Csontváry tanítványa és az első Csontváry-könyv szerzője, Lehel Ferenc tudósított. Meglepően fontos adatokat szolgáltató, máskor azonban csak lapos anekdotákba fulladó beszámolója persze messze elmaradt az évtizedekkel később fellépő pertörlő kezű elemzésétől, aki elmeorvosként Csontváry feltételezett pszichózisából írt nagydoktori disszertációt. Munkája során a Gerlóczy által akkor már valamennyire rendezett és nagy részben le is gépelt kéziratokra támaszkodott. Sokat idézett belőlük szó szerint is, és a festő jegyzeteiben szereplő valamennyi témakörről nagyon lelkiismeretes és részletező leírást adott.

Az időrendben utolsó kiadvány az 1970-es években megjelent Csontváry-emlékkönyv volt, amelyet Németh Lajos professzor állított össze. A kötet elsősorban a nagyközönséget tájékoztató olvasókönyv, amely csak igen óvatosan lép túl az életrajzi adatokkal kapcsolatos pittoreszk tudnivalókon. Egyáltalán nincs viszont közzé téve az a kéiratanyag, amelynek fotókópiája Gegesi Kiss Pál gyűjteményéből került Mezei Ottóhoz. Én átolvashattam egyszer nála ezt a mintegy másfélszáz oldalas anyagot, s nemcsak a hitelességéről győződhettem meg, hanem arról is, hogy milyen kultúrtörténeti értékeket képviselnek Csontváry rendezetlenül hátrahagyott feljegyzései.

Sokáig csak igen óvatosan lehetett velük foglalkozni, s ennek hátterében ismert körülmények álltak: évtizedeken át szinte elképzelhetetlen lett volna Csontváry irracionális színezetű történelemfilozófiai elképzeléseit nyilvánosságra hozni. És nemcsak a vulgármarxista esztétika száműzte a magyar művészettörténészek asztaláról Csontváry gondolatait, hanem, sajnos, az ezzel vitatkozó, és tudományos felkészültségűnek nevezhető másik oldal sem mutatott sokkal több hajlandóságot a közzétételre. Fülep Lajos, aki oly sokat tett azért, hogy Csontváry képei megmeneküljenek az ötvenes években őket fenyegető pusztulástól, a rá jellemző puritán szigorral és klasszicizáló normákkal közönségesnek és szégyellnivalónak találta Csontváry exhibicionizmusát, így — anélkül, hogy valaha is beleolvasott volna az eredeti szövegekbe — a kéziratokat is.

Ebből a személyes ízlés-kérdésből lassacskán esztétikai dogma lett. Az 1990-es évekig senki sem vette magának a fáradságot, hogy a kéziratokat gondozza, vagy, ne adj Isten, teljességre törekvő másolatokat készítsen róluk. Amikor 1992-ben megbízást kaptam rá, hogy tanulmányt írjak az előkészületben lévő nyugat-európai Csontváry-kiállításhoz, azt hiszem, hosszú idő után én voltam az első szakember, aki látni akarta ezeket a papírokat.

Ekkor azonban már késő volt. Az első, kapkodva rögtönzött hírek szerint a kéziratok Pécsett, a Csontváry Múzeumban megpenészedtek (?) volna, az újabb utánajárások pedig azt hozták napfényre, hogy még a kivonatos szövegmásolatokat is — amelyeket legépelve néhány tudományos intézetben őriztek — eltüntette egy kéz. Megkezdődött az a kínos, és az egész művészettörténet-szakmára nézve megalázó huzavona, melynek legújabb, 1995-ös fejleménye az a felfedezés, hogy nemcsak a kéziratok jelentős része hiányzik, hanem eltűnt mindaz a sokrétű dokumentációs-anyag is, melyet 1978-ban a Gerlóczy-családtól vásárolt az állam.

A vásárlás

Csontváry képeinek és rajzainak a gyűjteményét még a hetvenes évek közepén vette át letéti megőrzésre az állam magától Gerlóczy Gedeontól, azzal a szándékkal, hogy belőlük egy Csontváry-múzeumot alapítson. 1978-ban, vagyis már Gerlóczy halála után, ezt az akciót aztán további vásárlások követték. Ekkor csatolták ugyanis a kollekcióhoz a „mellékleteket" is, vagyis a még a lakásban lévő 14 festményt, valamint Csontváry kéziratainak terjedelmes gyűjteményét, és azt a gazdag dokumentációt, melyet Gerlóczy egy életen át gyűjtött. Ebben az időpontban még mindig külön szerepelt a Magyar Nemzeti Galéria eredeti letétanyagából 152 lapnyi Csontváry-kézirat, amelyet a pécsi Janus Pannonius Múzeum kapott meg kölcsönbe — mint tudjuk, az ideiglenes Csontváry-múzeum Pécsett, az egykori Technika Házában kapott otthont. Ezt is megvette a minisztérium.

Az 1993 első felében hozott rendelkezések szerint a Művelődésügyi Minisztériumnak is meg kellett válnia a vagyontárgyaitól, így a még mindig tulajdonát képező Csontváry-hagyatéktól is. Egy miniszteri döntés a Nemzeti Galériát nevezte meg a gyűjtemény végleges tulajdonosául. 1993 őszén a Galéria munkatársai le is utaztak Pécsre, hogy leltárba vegyék az anyagot. A képek leltározásával hamar végeztek, és remélni lehetett, hogy a kéziratos és dokumentációs rész körüli viták is véget érnek azzal, hogy Romvári Ferenc, a Csontváry-gyűjtemény akkori vezetője, végre az asztalra teszi a sokat vitatott *teljes* dokumentációs anyagot. A Nemzeti Galéria munkatársai azonban nagy hátránnyal indultak: nem volt a kezükben az 1978-as vásárlás erre vonatkozó részletes jegyzéke, mert ez ugyanúgy *eltűnt a minisztérium polcairól,* mint ahogy korábban nyoma veszett minden, a kéziratra vonatkozó gépelt anyagnak! Nem is kaptak meg mást, mint a már említett 152 lapnyi kéziratot. Csak néhány hónap múlva talált rá a minisztérium egyik művészettörténész munkatársa a 78-as adásvételi szerződés igen bőséges leltár-listájára egy másik főosztály egyik szekrényének a tetején. Szándékos elrejtésről volt szó, vagy csak a szokásos rendetlenségről? Nem tudjuk.

A 78-as vételi szerződéshez csatolt második melléklet *tíz pontba* foglalva összesíti ennek a vásárlásnak a dokumentum-anyagát, és utal a már a hetvenes évek közepén leletként Pécsre került kisebb anyagra, így például a 152 oldalnyi kéziratra. A vásárlást követően felvett igen részletes leltár viszont *68 tételben* sorolja fel Csontváry kéziratos és egyéb formában fennmaradt szövegeit, van olyan tétel is köztük, amely egymagában több mint 50 oldalnyi anyagot tartalmaz. Ez tehát a keresett törzsanyag! A kéziratos Csontváry-jegyzetek jelentős részét az egyes oldalak kezdőmondataival azonosították.

A megtalált lista nagy hiányossága azonban, hogy a minisztérium, miután megvásárolta és leltározta a dokumentumanyagot, úgy látszik, megfeledkezett róla, mert *senkinek sem adta tovább.* Holott a kialkudott menetrend szerint (legkésőbb Gerlóczyné halála után), ezek az iratok és dokumentumok is a pécsi gyűjteményhez csatolódtak volna. A pécsiek sokáig úgy tartották, hogy a festményekkel együtt le is hozták annak rendje és módja szerint Gerlóczynétól az 1978-ban vásárolt dokumentumokat, és csak a közelmúltban elindított revízió során derült ki, hogy a Csontváry-hagyatéknak ez a része soha nem került le Pécsre. Hogy a csudába adják akkor vissza?

Az így kialakult reménytelen helyzetet Horváth György, a Nemzeti Galéria igazgatóhelyettese ismertette velem, miután újra szóba hoztam a Csontváry-hagyaték szűnni nem karó kálváriáját a sajtóban (Csontváry Passió, Népszabadság, 1995. ápr. 15.). Horváth György szerint a Nemzeti Galéria munkatársai *semmit sem találtak* Pécsett abból, ami a másodiktól a kilencedik pontig terjedő részt képezhetné az iratok és dokumentumok fentebb már említett tíztételes anyagából. És semmi támpontjuk nincsen arra nézve sem, hol is található a Csontváry-kéziratok zöme. Magyarán: az 1978-as vásárlásból az utolsó gemkapocsig eltűnt mindaz, ami nem volt kép vagy rajz, és amit nem vett letétbe már korábban a Nemzeti Galéria. És nyilvánvaló az is, hogy nem valamelyik múzeum, hanem a minisztérium volt az okmányszerűen azonosítható utolsó gazda.

Horváth György kétségbeesett beszámolójából nem úgy tűnt, hogy ekkor, vagyis 1995 áprilisában, ne tudta volna már a minisztérium illetékes főosztálya is, hogy mi a helyzet. De semmiféle utasítás nem érkezett a minisztériumból arra nézve, hogy mi a teendő. Mintha csak az lett volna a motto: merüljön csak feledésbe az egész dolog...

A hivatal

Ha én lennék a Nemzeti Galéria főigazgatója, lehet, hogy ennek láttán tüntetőleg hanyagolnám a kérdést, és tagadnám a közben esetleg felmerülő kézirat-töredékek hitelességét is. Ezzel talán elérném azt, hogy a Csontváry-kéziratok új gazdái annyira elbizonytalanodjanak, hogy a végén, bagóért, maguktól kínálják fel megvételre a hagyaték kallódó részét. Ez a spekuláció nem lenne egészen alaptalan, hiszen *röpke négy év múlva lejár a lopott jószágokra érvényes húsz esztendőnyi elévülés.* Nem maradna más hátra, mint hogy ünnepeljünk (és kifizessük) a hagyaték „szerencsés megtalálóit".

Ezt a forgatókönyvet azonban az a feltevés diktálná, hogy *nem* számolhatunk olyan valóban cselekvőképes minisztériummal, amely gátat tudna vetni az állam megzsarolásának és a köztulajdont kezelő adminisztráció bűnös hanyagságainak. És máskülönben is sántítana ez a taktika. A Csontváry-gyűjtők belföldi piaca mellett ugyanis hamarosan ki fog alakulni a külföldi kereslet is. A gyűjtőknek megéri nagy pénzeket adni Csontváry kéziratáért. Ők jobban tudják, mit ér ez az anyag!

Gondoljuk végig, milyen iskolát teremt az, ha a hiányzó Csontváry-hagyaték kérdése végleg lekerül a hivatalok napirendjéről. A közvélemény még nem tud róla, de az elmúlt hónapokban történt, hogy az egyik múzeumi kezelésben lévő vidéki kastély történelmi bútorait annak rendje és módja szerint hivatalos megbízatással ellátott tehergépkocsikon „restaurálni" vitték. Az akció lebonyolítói még „ideiglenes" cserebútort is hoztak, mégpedig az eredetivel darabszámra megegyezőt, hiszen kezükben volt az egész leltár (!), tudták, hogy mire van szükség. Az eset részleteit (presztizs okokból?) még hírzárlat takarja, de itt legalább a rendőrséget is értesítették. Az eltűnt bútorok esete csak egy azon akciók közül, melyek során múzeumi javak tűntek el úgy, hogy abban mindig benne volt egy-egy, a hivatalok oldaláról érkező segítő kéz is.

Újabb ingoványok felé haladunk tehát, hiszen, évekkel lemaradva Lengyelország vagy Csehország mögött nálunk még mindig nem készült el a múzeumok működését és a műtárgyak forgalmát szabályozó, azaz a kulturális örökség megőrzését biztosító törvény. A baj tehát strukturális eredetű — úgy látszik, a hivatal alszik.

Európa vége

Ez év április 19-én levelet írtam a művelődéspolitika vezetőinek, amelyet a miniszter képzőművészeti tanácsadója személyesen adott át a művelődési és közoktatásügyi miniszternek. A levélben leírtam mindazt, amit itt is elmondtam, sőt, felsoroltam néhány olyan információt és adatot is, amelyeket ez alkalommal még nem tálalhatok a szélesebb nyilvánosság elé. Ezen túlmenően egy szűk összetételű bizottság felállítását is javasoltam, amelynek feladata az lenne, hogy a minisztériumi osztályok és a közgyűjtemények dokumentumaira, valamint a most vagy a korábban ott dolgozó hivatalnokok beszámolóira támaszkodva rekonstruálja, miként tűnhetett el az 1978-as állami vásárlásnak a kézirat-anyag része, de az is, hogy szembenézzen a jobb adminisztráció és a használhatóbb belső rendelkezések terén való sürgős tennivalókkal.

A levélre nem vártam választ, és persze azzal sem számoltam, hogy a minisztérium illetékesei belesápadnak abba, amit olvasnak: csak abban bizakodtam, hogy végre megteszik majd azokat a lépéseket, amelyek egyébként is egy főhatósági szintű szerv napi rutinmunkájához tartoznak. Közben több telefonüzenetet kaptam lakhelyemen, Kölnben, amelyek az április 15-i cikkemre hivatkozva segítséget ajánlottak fel. Így például a Gerlóczy-család még élő tagjaitól is érkezett ajánlat, hogy szívesen közölnek olyan részleteket, amelyek az 1978-as vásárlás sorsára vethetnek fényt. Mivel azonban úgy éreztem, hogy nem lenne korrekt dolog, hogy magánnyomozásba kezdjek akkor, amikor az ügyet éppen a minisztérium vezetőinek a figyelmébe ajánlom, azt válaszoltam, hogy forduljanak közölnivalóikkal a rövidesen megalakuló vizsgálóbizottsághoz.

A bizottság azonban nem alakult meg, és a művelődéspolitika vzetőivel kapcsolatot tartó barátaim — akiket megkértem, hogy érdeklődjenek — úgy vélték, nincs jele sem annak, hogy elmozduljon az ügy a holtpontról. Ami azt jelenti, hogy úgy látszik, sikerült megint világrekordot felállítanunk, hiszen kétszáz éve, mióta Európában állami kultúrpolitika és múzeumi intézmények vannak, biztos, hogy nem fordult még elő, hogy egy nemzet kiemelkedő művészétől vásárolt nagy értékű anyag (békeidőben!) úgy vesszen el, hogy a vásárló fél, vagyis az állam az ügyet még egy vállrándításra se méltassa.

A pécsi Csontváry-múzeum közben újjászületett, az új igazgató, az újonnan kinevezett osztályvezető és a régi múzeumi gárda együttesen bebizonyították, hogy igencsak meg lehet változtatni egy ilyen intézmény belső atmoszféráját és közönséget szolgáló munkáját. Aki meglátogatja az újjárendezett kiállítást, úgy érzi, soha nem volt még ilyen szép, ilyen imponáló a tárlat. A hagyaték hiányzó részéről további vita tehát már a pécsi múzeum falain kívül fog folyni.

Ez az érem egyik oldala. Az érem másik oldalán azonban továbbra is ott áll a nyugatalanító körülmény, hogy amióta a MKM tudja, hogy nem kerülhető elő a minisztériumi vásárlás kéziratanyaga, vagyis, hogy most már rajta a lépés sora, nem is szorgalmazza a revízió befejezését. Közel egy éve leállt a Csontváry-hagyaték leltározása, és az ilyen manőverezést a világ minden nyelvén korrupciónak hívják. A hazai művészettörténész-szakma azonban ettől függetlenül sem engedheti meg, hogy az 1978-as Csontváry-vásárlás ténye, tartalmának és terjedelmének a kérdése találgatások és legendák kovászává váljon, vagy hogy ennek a pótolhatatlan szöveganyagnak az elképesztő közönnyel fogadott elvesztése egyre szélesebb köröket terhelő titok maradjon.

Perneczky Géza

NAGY ANDRÁS:

VÉGRE

Színpadon *A nagyratörő*.

Végre: hazai színpadon, a teljes trilógia.

Nem tudom, hogy „merre megy" a magyar dráma, hogy egyáltalán megy-e valamerre felé, sőt: létezik-e (még? már? általában?) magyar dráma — míg persze napja van, mint a bányászoknak, a nőknek, vagy (amíg volt) a Néphadseregnek; de *A nagyratörő* létezik.

Végre: könyvön s egy erdélyi előadáson túl életre kel, most, egy éjszakába nyúló délutánon. Kendézői staféta juttatja céljához a művet, no meg: erő-összpontosítás, értő figyelem, törődés, egyszóval: Radnóti Zsuzsa.

És végre elhihetjük, hogy formálható a történelem. Drámává formálható, itt, előttünk; krónikákba merült eseményeivel, vigyázzállásban nyugvó hőseivel, Erdéllyel, az édessel és a keserűvel.

Ráadásul: jambusokban. Lévén ennek a világnak színpadi anyanyelve az ötödfeles jambus, és mintha ez egyszerre éppoly természetesen szólalhatna meg, mint ahogy a drámai események megjelennek az ettől elszokott színházi térben: a Ferenciek terén, az Ibolya presszó mellett, szemben az Egyetemi Könyvtárral: itt, most, létezhet csatatér, országgyűlés, vesztőhely, domboldal: Erdély. Történelem.

Ez eddig nemigen volt. Magyar drámában, az utóbbi években: egyáltalán nem. A hiánya volt. „Ez itt a történelmi dráma helye" ironizálhatnánk, ha volna kedvünk hozzá. Végre nincs. Mert *A nagyratörő* mégsem amolyan szerzői „vízió a történelemről", mint szaklapok esztétikai vállveregetése szívesen fogalmaz. Nem, ez, itt, végre a történelem, mint [illegible] megragadott lidércnyomás, melynek minden eleme — lidércnyomásaink tanúskodnak róla — rettenetesen hiteles. Maga a valóság, mondhatnánk, ha sejtenénk, mi is az. Elemeiről van élményünk és van szavunk, s éppen ezek az elemek rendeződnak új és új alakzatokba a história színpompás kaleidoszkópjában, melynek persze legvadítóbb káprázatán is, újra, makacsul, keservesen: átüt a vér.

Milyen romantikusan hangzik is ez — és milyen vigasztaló távolságban van Márton komoly és színes és szellemes káprázata az efféle, melodramatizált nemzet- és történelemszemlélettől. És a fentebb jelzett „történelemformáláson" túl — vagy inkább: azzal együtt — ez ismét csak döntő. És elragadó. És vigasztaló.

Ez a játék. Végre a lehető legkomolyabban – mint a játékokban elengedhetetlen — jambusokkal, vízióval, eseményekkel, mert magával a történelemmel. Amely lehet-e maibb, mint éppen a historikus dráma maszkjában? És lehetne-e másként autentikusabb, mint éppen ez a szellemes és művelt ezredvégi érzékenységgel, az ebből kinövő fantázia- és víziólággal, mely értelmezi és újrateremti a bennünk nyugvó (nyugvó?) múltat?

Ez már sokkal több, mint előadás, mint „magyar dráma", meg színpad meg útkeresés. Ez már mi vagyunk. A színház. A tér: kissé a föld alatt, árkádok között. Mindez: a Ferenciek tere, az Ibolya presszó, az Egyetemi Könyvtár meg a tizenötös busz. Szemlélet tehát: viszony a történelemhez, az időhöz, a múltunkhoz, végső soron a sorsunkhoz — trilógiában, ötödfeles jambusokban. Mintha még volna formátuma.

És, akkor, talán, lehet.

Végre.

***

A Magyar Dráma Napja tiszteletére a Színházi Dramaturgok Kamarájának Felolvasószínházi Fesztiválja a Kamrában. 1995. szeptember 24-én, vasárnap előadják Márton László A nagyratörő című dráma-trilógiáját: du. 3 órakor: A nagyratörtő (rendező: Hegedűs D. Géza, dramaturg: Radnóti Zsuzsa), este 6 órakor: Az állhatatlan (rendező: Szikora János, dramaturg: Fekete Vali). A törött nádszál (rendező: Csimadia Tibor, dramaturg: Katona Imre József).

LICHTHOF

Mozog a föld

Újabban folyton reng a föld.

A földrengés normális menete nálunk a következő.

Valamelyik város, esetleg több város lakossága is arra ébred, hogy a kisszoba falai repednek, ajtók billennek ki a tokjukból, falhoz koccannak a szekrények, ablaküvegek zörrennek, tányérok csörrennek, potyognak a polcról a lekváros üvegek.

Ilyenkor a lakosság nem egyből földrengésre gondol: egérre, vagy hogy az önkormányzat megint káeftének adta ki a pincét.

Meg ha gondol is; még ha szeizmológus lakik is a házban, az se tudja rögtön, műszer nélkül megállapítani, földrengés volt-e, vagy csak úgy normálisan repednek a falak: fújt egyet a szél, süllyedni kezdett a mocsár, amire a lakótelep épült, elment egy macska az aládúcolt függőfolyosó alatt és véletlen arrébb lökte a cölöpöket, esetleg egyszerűen kifáradtak a falak, vagy ki se fáradtak, csak elment a kedvük az egésztől.

A Földrengésjelző Obszervatóriumot nem érdemes fölhívni, már az ötéves gyerek is tudja, hogy éjjel nincs földrengésügyelet, de ha mégis van, az ügyeletes nem megy be dolgozni, vagy még odafele menet megbetegszik, kórházba kerül, lerészegedik a Három huszárban, elviszik az ufók, akik a földrengéseket is csinálják.

Vagy ami a legvalószínűbb, s ami az üzenetrögzítőn is van: nem képes jelezni a földrengést, mert a földrengés kiértékelésével van elfoglalva.

Ezt el kell fogadjuk, az ügyeletes nem Napóleon, hogy hatfélét csináljon egyszerre, ha Napóleon volna, hadvezérnek vennék föl, nem ügyeletesnek.

A szeizmológusok egyébként is a föld belső szerkezetét vizsgálják elsősorban (ezt minden földrengés után bemondják a televízióban), a lakók meg a föld külső szerkezetén laknak.

Várnak hát, próbálnak aludni kicsit, ha a csörrenések, s zörrenések miatt ez lehetetlen, fülükbe vattát raknak, bevesznek egy Eleniumot.

Ha mindeközben nagyobb károk nem keletkeznek, és még mindig egybe' van a ház, nem egérrel vagy káeftével állunk szemben, hanem földrengéssel.

A föld külső szerkezetén lakók ilyenkor megnyugodva szállingóznak le az utcára, ahol egy csomó ember ácsorog már; viszonylag békés társaságról van szó, kik épp kiértékelik s megtárgyalják a föld belső szerkezetében történteket, igaz, közben a tűzoltók létrát támasztanak a falhoz, az már a támasztástól megroggyan, rendőrjárőr fullad le a földrengés feltételezett epicentrumában, a jegyző meg a polgármester izgatottan szaladgálnak, azon tanakodnak, hol van, illetve voltaképp ki itt a polgári védelmi parancsnok.

Meg hol van ilyenkor a belügyminiszter és hogy hívják.

És hogy ki és mikor látta utoljára a gázálarcokat, meg egyáltalán hogy kell fölvenni; mindenki általános iskolás emlékei után kutat, hogy kell-e egyáltalán gázálarc a földrengéshez.

Ilyenkor négy megyével arrébbról váratlanul vöröskeresztes katasztrófaelhárító alakulat érkezik, hogy mindenki maradjon az utcán, hátha reng még a föld; voltaképp a föld sem tudja, rengjen-e ilyen körülmények között; azért reng még egyet-kettőt, bár ezt a lakók már átalusszák odafönt.

Molnár Erzsébet

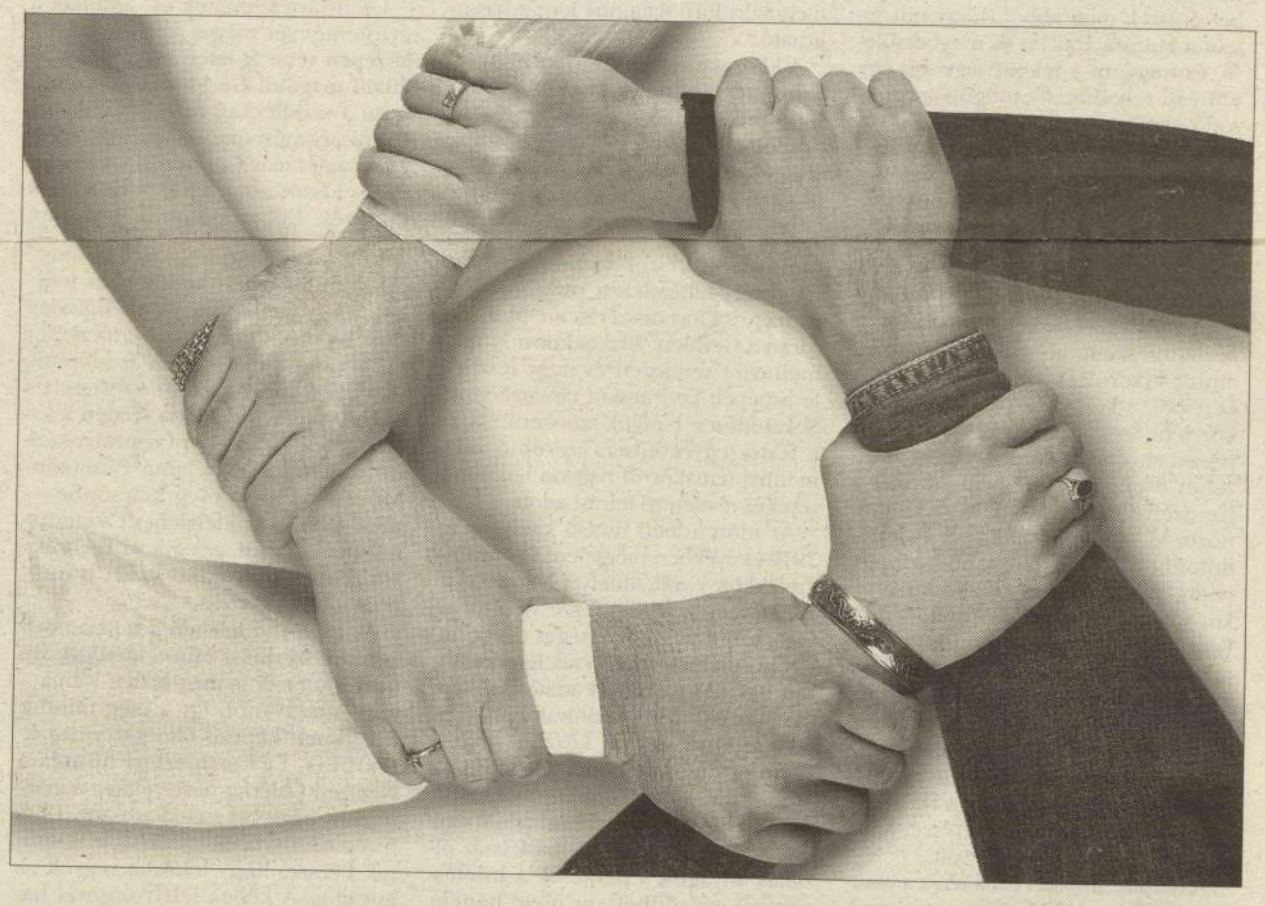

Szép Ernő-jutalom

A Magyar Dráma Napján — immár tizenegyedik alkalommal — adták át a Szép Ernő-jutalmakat. A díjakat — drámairói életműve elismeréseként — Szakonyi Károly, illetve a fiatalabb, alkotótevékenységük kibontakozó szakaszában lévő szerzők közül — Országalma című drámájáért — Kárpáti Péter kapta.

*

Pogányné Szép Berta — Szép Ernő húga — végrendeletileg a művelődési tárcára hagyott egy nagyobb összeget. A jutalmat minden évben — többnyire — az adott évadban bemutatott vagy megjelent legjobb magyar dráma szerzőjének ítéli a kuratórium, amelynek munkájában a minisztérium irodalmi osztálya, színházi osztálya, a Magyar Írószövetség, Magyar Írókamara, Független Magyar Írók Szövetsége, Magyar Színházművészeti Szövetség és Szerzői Jogvédő Hivatal képviselői, valamint örökös tiszteletbeli tagként Hubay Miklós vesz részt. A jutalom átadására első ízben 1984-ben került sor.

Felhívás a könyvkiadókhoz és folyóirat-szerkesztőségekhez

A Szerzői Jogvédő Hivatal 1985-ben alapított Év Könyve-díjai idén tizenegyed ízben kerülnek odaítélésre. Díjazásban részesülhet egy-egy vers, kispróza, regény, dráma, szociográfia és publicisztika, kritika, műfordítás, valamint gyermek- és ifjúsági irodalom műfajban, az 1994. évi Ünnei Könyvhetet követően (tehát 1994. június 5. után) legkésőbb az idei Ünnepi Könyvhét végéig (1995. június 5-ig) megjelent könyv szerzője.

Ezúton is felkérjük az érintett kiadókat és szerkesztőségeket, hogy a fenti időszakban megjelentetett kiadványok köréből ajánljanak díjazásra méltónak talált műveket f. évi október 20-ig a következő címre:

Szerzői Jogvédő Hivatal Titkársága
1538 Budapest, Pf. 593.

Együtt jobb

OTP-GARANCIA BIZTOSÍTÓ RT.
OTP-Deutsche Leasing Kft
BROKER RT.
OTP BANK
BEFEKTETÉSI ALAPKEZELŐ Kft.
Ingatlan Rt.
OTP CONFIDENCIA KFT
Az OTP csoport tagja

OTP csoport. Részben is egész.

Túlérzékeny diósgyőri szurkolók

A drukkerek két faluban támadták meg a romákat – A szöveg felett hatalmas, fekete halálfej virított

Két faluban támadtak cigányokra egy októberi hétvégén a diósgyőri futballcsapat szurkolói. A kemény maghoz tartozó, magukat Harcosoknak tituláló csoport tagjai vonattal utaztak Nyíregyházára kedvenceiket buzdítani. Sem a taktaharkányi, sem pedig a tarcali romák nem tettek feljelentést, noha ketten is megsérültek közülük. Egyes vélekedések szerint a történtekért a romák a felelősek, mert „önérzetükben sértették meg a szurkolókat". Magyarul: egy idős roma állítólag Taktaharkányban a Ferencvárost éltette a diósgyőriek füle hallatára.

Amikor a piros-fehér zászlókkal és transzparensekkel feldíszített szerelvény október 7-én vasárnap dél körül begördült Taktaharkányba, a szurkolók a csapat indulóját harsogták, a vasútállomás környéke visszhangzott a Di-ós-győr, Di-ós-győr! kiáltásoktól. A Taktaharkányból Nyíregyházára készülő utasok a szerelvény elején szálltak fel, mert az utolsó három kocsit már elfoglalták a szurkolók.

– Az állomás előtti padon öt roma ült, ők is vonatra vártak, Szerencsre mentek volna – emlékezett az események egyik részvevője, B. Tibor. Egyszer csak a vonaton lévő szurkolók kiabálni kezdtek, és szidták őket. Azt üvöltötték: „Fehér Magyarországot! Takarodjatok innen!" Persze azok se hagyták magukat, visszakiabáltak, sértegették a drukkereket.

Ekkor néhányan leszálltak a vonatról, és a sínek közül felkapdosott kövekkel dobálni kezdték a padon ülő romákat. Egyiküket el is találták, a fejéből azonnal ömleni kezdett a vér. A támadókhoz egyre többen csatlakoztak a vonat utasai közül, sokan az ablakokon ugráltak ki a szerelvényből. Közben a taktaharkányi romák is gyülekezni kezdtek az állomás előtti kocsmánál, oda futott a megtámadott öt fiatal is.

– A mozdony ekkor hosszan dudált, és a szurkolók visszakapaszkodtak a szerelvényre, ami el is indult. Azt hittük, véget ér az egész – folytatta B. Tibor –, de három drukker nem érte el a vonatot, ezért a többiek meghúzták a vészfékeket. A vagonok néhány méteren belül csikorogva ismét megálltak a síneken. Később kiderült, a kalauzoknak végig kellett járniuk a szerelvényt, hogy kioldják a vészfékeket, ezért a szerelvény még hosszan vesztegelt Taktaharkányban.

A szurkolók – lehettek vagy ötvenen – leugrottak a megállított vonatról, és a kocsma felé rohantak. Alaposan felszerelkeztek a vasúti pályát borító kövekkel, és azzal dobálták a gyülekező romákat. A romák a támadók elől berohantak a vendéglőbe, de a drukkerek közül néhányan még oda is követték őket. – Szerencsénk volt – tette hozzá B. Tibor –, a pultos beengedett minket az italraktárba, ahová már nem tudtak utánunk jönni.

Az üzletben dolgozó pultos hölgy elmondása szerint a rendőrség a támadás után érkezett a vasútállomásra. Meghallgatták a szemtanúkat, majd arra a következtetésre jutottak, hogy az összetűzés oka egy falubeli idősebb roma lehetett, aki részegen a Fradit éltette, és ezzel „megsértette" a szurkolók önérzetét. A drukkereket már nem érték Taktaharkányban, mert visszaszálltak a vonatra és folytatták útjukat Nyíregyháza felé. Összetört székek, poharak, felborogatott asztalok maradtak utánuk a kocsmában.

Taktaharkányból telefonáltak a következő nagyobb településre, Szerencsre, ott szűk negyedórája volt a rendőrségnek, hogy felkészüljön a szurkolók fogadására. – Igyekeztünk összevonni rendőri erőket, hogy a súlyosabb rendzavarást és a további bűncselekményeket megakadályozzuk. A vonat közben megállt Szadán is, de ott nem volt rendbontás, mert az állomás a falu szélén van – tájékoztatott minket Farkas József, a város november elején megbízott rendőrkapitánya. Sikerült is elkerülni az incidenst, a vonat folytathatta útját Nyíregyháza felé.

Tarcalon, a vasútállomás melletti két utcában több cigány család is lakik. Az érkező szerelvény harminc méterre állt meg a házaiktól. – Nagy hangzavar volt a vonaton, énekeltek a szurkolók, amikor megérkeztek az állomásra – elevenítette fel október hetedikét Krajczár Tibor, a helyi cigány önkormányzat vezetője. – Mi éppen

Forrás: DIMAP NÉPSZABADSÁG-grafika

kint álltunk az udvaron, odáig hallatszott az ütemes dübörgés, ahogy a szurkolók a lábukat verték a padlóhoz. Kettőt dobbantottak, aztán náci köszönésre nyújtották a karjukat, és azt üvöltözték: Ci-gá-nyok, ci-gá-nyok! Félelmetes volt, ahogy kiabáltak, szitkozódtak.

– Visszaszóltunk, mindenki visszaszólt volna – folytatta. – De a szurkolók közül ekkor többen leszálltak a vonatról, köveket ragadtak, és elkezdték dobálni a házaink ablakait. A többiek meg biztatták őket a vagonokból: „Dobjatok! Most! Dobjatok!" Addig hajigálták a köveket, amíg a mi ablakunkat be is törték. A hatéves fiam nem sokkal előtte az ablaknál lévő asztalnál evett. Az otthagyott tányérja tele volt üvegcserepekkel. A drukkereknek viszont nagyon tetszett a találat, nagy tapsvihar tört ki. „Jó volt! Szép volt!" – kiáltozta a vonatablakokból a tömeg.

Az asszonyok és a gyerekek sírva, kiáltozva futottak minél messzebb az állomástól. Közben az állomástól távolabbi utcában, a cigánytelepen is meghallották az ordítozást. Az emberek innen is menekülni kezdtek, sokan azt hitték, hogy a bőrfejűek támadták meg a romákat.

A mozdony ismét dudálni kezdett, a szurkolók visszaszálltak a szerelvényre. A diósgyőri drukkerek azonban észrevették, hogy a cigánytelepről kapákkal, ásókkal felszerelkezett romák tartanak az állomás felé, ezért Tarcalon is meghúzták a vészféket. A vonat a falu szélén újra megállt.

A szurkolók – vagy százan – leszálltak, és a cigánysor felé rohantak, közben folyamatosan dobálták az érkező romákat kővel. – Az összes cigány menekült előlük. Úgy nézett ki az egész, mint egy csata. Az a sok ember egyszerre dobált, a zsebük tele volt vasúti kővel. Teljes hangerővel kiabáltak, szitkozódtak. Csak a mi házainkat dobálták, a gádzsók kiálltak a kertjükbe, ezért az övékét nem. Szerencsére közülünk is csak egy embert találtak el, aki könnyebben sérült meg a fején – emlékezett Krajczár Tibor. – Aztán megint dudált a mozdony, a szurkolók felszálltak a vonatra, és amikor a szerelvény elhagyta Tarcalt, azt kiáltották: „Jövünk vissza, mind meg fogtok halni!"

A vonat este hozta vissza a drukkereket, de a romák addigra már felkészültek. Összegyűltek a férfiak, az asszonyok pedig a gyerekekkel az állomástól távolabb lakó rokonokhoz, ismerősökhöz mentek, ott töltötték az éjszakát. Estére a rendőrség és a polgárőrség is megszállta az állomás környékét, így elmaradt a visszavágás. Tarcalon sem jelentettek fel senkit a romák, arra hivatkozva, hogy nem ismerték a szurkolókat, nem tudják, kik voltak a támadóik.

A szurkolók leszálltak a vonatról, és kővel kezdték dobálni a házainkat.

A meccs után a diósgyőri szurkolók összeverekedtek Nyíregyházán az ellenfél szurkolóival, ezért az ottani rendőrség eljárást indított ellenük. Ehhez csatlakoztak a szerencsi nyomozók is, akik a taktaharkányi és tarcali rendbontások ügyét vizsgálják. – A nyomozás jelenlegi adatai szerint csak csoportosan elkövetett garázdaság vétsége történt – válaszolta lapunk érdeklődésére Farkas József szerencsi rendőrkapitány. – A romák nálunk nem tettek feljelentést.

– Igaz, hogy a szurkolók megállították a vonatot, és némi konfliktus is adódott a helyiekkel – ismerte el Kocsis Norbert, a Diósgyőr Vasgyárak Testgyakorló Köre (DVTK) szurkolója. – Tarcalon például azért húzták meg a vészféket, és hagyták el a vonatot, mert a romák megdobálták a szerelvényt kővel – mondta el a történet drukkerváltozatát. – Előfordul, hogy verekednek a mi szurkolóink is, de ha azt nézzük, hogy Magyarországon milyen lelátói hangulat uralkodik, kiderül, hogy a diósgyőriek nem nevezhetők jobboldali beállítottságúaknak. Nálunk még soha nem lehetett horogkeresztet látni, rasszista feliratot olvasni – állította a Harcosok tagja.

– A DVTK vezetőségének nincsen hivatalos információja a történtekről, de mi is hallottunk erről a két esetről – mondta Fekete Zsuzsa, a sportegyesület marketingmenedzsere. – A szurkolók ugyanis beszámoltak arról, hogy többször is megállították vészfékkel a vonatot, és kisebb incidensekre került sor.

– Nincsenek a szurkolóink között rasszisták és cigánygyűlölők – jelentette ki a menedzser. – Az ellenfél szurkolótáborával már sokszor összecsaptak a drukkereink, de kifejezetten romák ellen irányuló támadásról nem tudunk. Ha ismernénk ilyen eseteket, nyilvánvalóan megpróbálnánk valamilyen megoldást keresni – mondja Fekete Zsuzsa.

Az október hetediki mérkőzés előzményeiről nem írt még a helyi sajtó sem. A szurkolók egyik internetes fórumán azonban megemlékeznek a kalandos vonatútról. „A meccs előzményéhez tartozik, hogy egy taktaharkányi kisebb atrocitás után (fejbe csűrtek egy genetikailag szoláriumozott egyedet egy kővel), Tarcalon elég komoly harc alakult ki körülbelül negyven diósgyőri és a hasonló létszámban felvonuló helyi indiaiak között. A cigányoknál láthattunk kapát, kaszát, vasvillát, és egy kardot is. Komolyabb sérülést diósgyőri részről szerencsére senki nem szenvedett."

A mérkőzés alatt a diósgyőriek hatalmas, több méter hosszú transzparenst függesztettek fel a futballpályát szegélyező kerítésre. Rajta a felirat: „Szeressük egymást, gyerekek!" Kétoldalt a csapat színei, a piros és a fehér.

A szöveg felett hatalmas, fekete halálfej virított.

Galyas Gyula

Füstölgő Magyarország

A lakosság egyharmada dohányzik

Mára hirdette meg az országos dohányzásmentes napot az Egészségügyi Minisztérium és az Országos Dohányfüstmentes Egyesület: arra kérnek mindenkit, hogy egy napig ne gyújtson rá.

Számítások szerint a világon évente három és fél millió ember hal meg a dohányzás következtében, hazánkban ez a szám harminc-harmincötezerre tehető. Az orvosok mellett több civil szervezet is küzd a dohányzás terjedésének megakadályozásáért, valamint különprogramok vannak a dohányzásról leszokni akarók segítésére.

Pillanatnyilag csak két betegségcsoport létezik, amely a dohányzásnál több halálesetért felelős: a tüdőgyulladás-hörghurut csoport (amelynek kis része szintén dohányzáseredetű), és az enternális fertőzések. Előrejelzések szerint 2020-ra évi tízmillió áldozata lesz a dohányzásnak, mert a fejlődő országokban, például Kínában is annyian fognak dohányozni, mint a fejlettebb, nyugati országokban. (Az elmaradottabb országokban jelenleg az említett másik két betegségcsoport áll az élen a halálokok között.)

A Gallup Intézet felmérése szerint a magyarok megfelelően tájékozottak a dohányzás kockázatairól, ennek ellenére nem csökken a dohányzók száma: évek óta az ország egyharmada cigarettázik. Szomorú tény, hogy a dohányosok között egyre több a nő és a fiatal. Magyarország az egy dohányzóra jutó elszívott cigaretták számát tekintve a világelsők között van: a hazai dohányosok ötvenöt százaléka naponta egy doboz cigarettánál többet füstöl el. Az igazán erős dohányosokat a középkorúak között találjuk, az idősek kevesebbet dohányoznak – ez valószínűleg azért van így, mert a valóban erős nikotinfüggők ritkán érnek meg magas életkort.

A felmérés szerint a hazai dohányzók kilencvennégy százaléka véli úgy, hogy a dohányzás káros az egészségre, hetven százalékuk abba is szeretné hagyni. A legtöbben viszont csak halogatják, és ha megpróbálják is, segítség nélkül nem képesek letenni a cigarettát. A családtagok, barátok támogatása mellett különböző egyesületek (például az Országos Dohányfüstmentes Egyesület) szervezett programok keretében is segítenek a dohányosoknak a leszokásban.

Az egyik legismertebb nemzetközi program a „Hagyd abba és nyersz!", amelyben Magyarország az elmúlt években négy alkalommal vett részt. Összesen több mint harmincötezren jelentkeztek, vagyis vállalták, hogy legalább négy hétre leteszik a cigarettát, és ezt egy tanúval is igazolják. Aki végigküzdi a programot, értékes jutalmakat, pénzdíjakat nyerhet.

KÖRÜLBELÜL HÁNY CIGARETTÁT SZÍV NAPONTA?

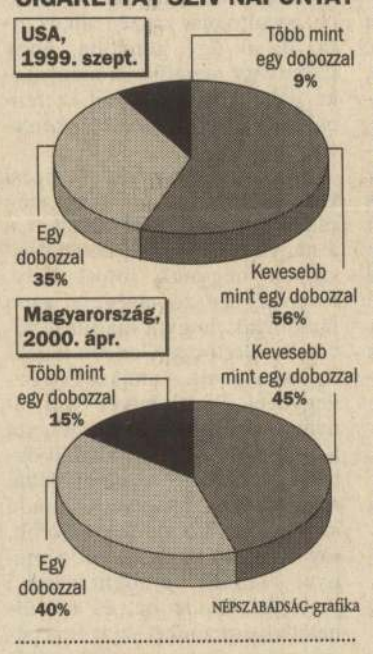

NÉPSZABADSÁG-grafika

A szervezők fontosnak tartják, hogy egyes különösen veszélyeztetett célcsoportokat is megszólítsanak, ezért külön versenyt indítottak a 14–18 éves fiataloknak, a pedagógusoknak, a katonáknak, a dohányos családoknak és a kismamáknak.

Az utóvizsgálatok szerint a résztvevők húsz-huszonöt százaléka a kampány befejezése után egy éven túl is nemdohányzó maradt, vagyis esetükben a leszokás sikeres volt. Ötven százalékuk kibírta az egy hónapot: ezzel bebizonyította magának, hogy képes cigaretta nélkül élni. Ez azért fontos, mert sokan csak sokadik próbálkozásra képesek végleg eldobni a cigarettát. Számukra biztató jel lehet, ha egyszer már „füstmentesek" voltak egy ideig.

A leszokás segítése mellett továbbra is fontos a tájékoztatás, hogy az emberek, különösen a fiatalok figyelmét felhívják a dohányzás veszélyeire. Az iskolákban osztályfőnöki órákon, filmvetítésekkel, beszélgetésekkel, tanórán kívüli foglalkozásokkal lehet megértetni a diákokkal, hogy a dohányzással nemcsak a saját, de a passzív dohányzás révén mások egészségét is veszélyeztetik. Ez azért is különösen fontos, mert egy felmérés szerint a hazai középiskolások harminc százaléka rendszeresen, majdnem ötven százaléka pedig alkalomszerűen dohányzik. A felnőttek tájékoztatásában, a példamutatásban a média mellett sokat segíthetnek a családorvosok, az egyes intézmények elöljárói is (egyetlen vezető sem várhatja el, hogy a munkahelyen betartsák a nemdohányzók védelmében született törvényt, ha ő maga megszegi azt).

A dohányzás ellen küzdő szervezetek szerint a pontos, rendszeres tájékoztatással, a leszokást segítő kampányokkal és a nemdohányzók védelmében született törvény rendelkezéseivel jelentős eredményeket lehetne elérni a dohányzás visszaszorításában.

Serfőző Melinda

A kántor és a drog

Július végén egy 19 éves fiú lezuhant a balassagyarmati televíziós átjátszó adótorony tetejéről. A rendőrségi vizsgálat kizárta az idegenkezűséget, a fiatalember minden bizonnyal egyedül mászott fel az ötvenméteres szerkezetre. A holttest vizsgálata során kiderült, hogy a fiú korábban kábítószert fogyasztott. Megkezdődött a nyomozás, amelynek nyomán nyolc személyt gyanúsítanak kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekkel. Két férfit előzetes letartóztatásba helyezett a városi bíróság: egyikük a balassagyarmati evangélikus egyházközség kántora, akit október 28-án vasárnap délután a kórházi kápolnában megtartott istentiszteletről hívtak ki a nyomozók.

Helyettes kántor, a katolikusoktól nyugdíjazott férfi játszik az utóbbi hetekben az evangélikus templom orgonáján. Az egyházközség – amely Balassagyarmaton több mint 1800 evangélikus hívőt számlál – templomba járó tagjai így kivétel nélkül értesültek már arról, hogy kántoruk ellen rendőrségi eljárás folyik. Azt azonban, hogy a 34 éves férfi kábítószert terjesztett volna a nógrádi kisváros fiataljai között, többen kétkedve fogadják. A városi bíróság megalapozottnak találja a rendőrség gyanúját, amit értesüléseink szerint az elfogott fogyasztók vallomására alapoznak a nyomozók. Azzal az indoklással, hogy a gyanúsított szökésétől, elrejtőzésétől, valamint bizonyítékok megsemmisítésétől lehet tartani, harminc napra előzetes letartóztatásba helyezték a kántort.

Az egyházközség parókiáján házkutatás volt. A nyomozók a hatósági tanúnak felkért lelkész jelenlétében alaposan átvizsgálták a helyiségeket, körülnéztek a kántor szobájában, és ellenőrizték a parókiával szomszédos templom helyiségeit. Kábítószer-kereső kutyával végigszagoltatták még az orgona sípjait is, de ez sem vezetett eredményre. A házkutatást végzők üres kézzel távoztak. Más kérdés, hogy hivatalosan meg nem erősített értesüléseink szerint az elfogott fiatalok között akadt, aki a hatósági szembesítésen azt mondta: „Gábor, te szoktattál rá engem a drogra".

Balassagyarmaton ennek ellenére többen úgy gondolják, hogy a mostani eljárás talán összefügg az evangélikus egyházközség élén közelmúltban lezajlott váltással. Az esperest ugyanis – aki ellen számviteli fegyelem megsértése miatt büntetőeljárás folyt – egyházi bíróság tiltotta el hivatása gyakorlásától. Az eltávozott esperessel rokonszenvezők közül többen azt gondolják: a kántor hibáztatható az ügy kirobbanása miatt. Fürjes Béla alezredes, a városi kapitányság bűnügyi osztályának vezetője határozottan cáfolja, hogy ennek bármi köze lenne a mostani drogos ügyhöz.

– Júliusban egy 19 éves fiú lezuhant a tévétoronyból – mondja. – A drogteszt pozitív volt. Bizonyos értelemben ezt a fiút a kábítószer-fogyasztás első balassagyarmati áldozatának tekinthetjük, hiszen utóbb kiderült, korábban már öt-tíz alkalommal is felmászott oda, társainak pedig mindig a repülésről beszélt. Az eljárás során megállapítottuk, hogy a fiú az egyik söröző törzsközönségéhez tartozott, közülük került ki a mostani nyolc gyanúsított is. Elfogásuk után közülük hétnek a szervezetében cannabisszármazékokat mutatott ki a labor. A nyolcadik személy „tiszta" volt.

Nos, ez a nyolcadik személy ismerősei szerint a kántor volt. A Balassagyarmatra nemrég kinevezett lelkész, Bartha István azok közé tartozik, akik fenntartással fogadják, hogy a férfi drogot árult volna.

– Előre bocsátom, hogy csupán két hónapja ismerem Gábort – mondja Bartha István. – Vidám természetű, intelligens ember, itt lakik a parókia hátsó szobájában, kora reggel már az orgonán gyakorol, esténként sokáig beszélget a mindenesünkkel. Azt, hogy korábban drogfogyasztó volt, ő maga mondta el nekem. Önként részt vett az elvonókúrán, és tudomásom szerint legalább egy éve semmilyen szert nem fogyasztott. Nem tartom kizártnak, hogy csupán a múltja kísérti, és a jelenlegi ügyben mint volt drogost vették elő. Az igazságra magam is kíváncsi vagyok.

Ica asszony, a kántor fogadott nővére szerint a férfi ártatlan.

– Gábor állami gondozott volt, kilencévesen vettük magunkhoz – meséli. – Vékony alkatú fiú volt, de nagyon szépen énekelt, felfigyelt rá a pap. Szakácsnak tanult, közben Fóton kántorképzőbe járt. Tizenéves kora óta énekelt a templomban, míg a most elbocsátott esperesünk fel nem mondott neki. Azóta több helyen megfordult, dolgozott szakácsként, orgonált templomokban, játszott budapesti zenekarban, énekelt kórusban. Azután megszakadt a kapcsolatunk, előfordult, hogy évekig csak egy levelezőlapot kaptunk tőle. Tavaly előtt visszajött Balassagyarmatra. Elmondta, hogy megismerkedett a kábítószerrel, de nem firtattuk, hogy mi történt. Tavaly valakitől kapott egy füves cigarettát, attól rosszul lett. Mentőt hívott, ott esett össze a telefonfülke előtt. Egy hónapig elvonókúrán volt. Azóta szerintem nem élt tiltott szerekkel. Nem járt sehová, itt élt a parókián.

A városi rendőrkapitányság bűnügyi osztályának vezetője azt mondja: Balassagyarmaton a mostani ügy előtt negyvenegy személy ellen indult kábítószeres bűncselekmények gyanújával eljárás. Most újabb nyolc gyanúsítottal bővült ez a kör.

Az előzetes letartóztatásban lévő kántort családtagjai meghatározott időben látogathatják. Jogi képviseletét hivatalból kirendelt védőügyvéd látja el. Az ügy vizsgálata folytatódik.

Romhányi Tamás

Híres múzeumok utcája

UNESCO világörökség-diplomát kapott Pécs

A pécsi Csontváry Múzeum FOTÓ: MÁRTON ANDRÁS

Pécsett az UNESCO kulturális főigazgató-helyettese tegnap átadta a városnak a világörökségdiplomát. A rangos kitüntetésre Pécs négy ókeresztény sírkamráját tartotta érdemesnek az ENSZ kulturális szervezete. A sírkamrák közelében számos látványosság várja az érdeklődőket: így a pécsi Modern Magyar Képtár, a Zsolnay, a Csontváry, a Martyn Ferenc és a Nemes Endre Múzeum, az Amerigo Tot-kiállítás és a Pierre Székely Kőkert, valamint Schaár Erzsébet monumentális térplasztikája, az Utca.

Az ünnep alkalmat kínál, hogy felidézzük a Pécsett, a sírkamrák szomszédságában megtekinthető, múzeumok utcájaként emlegetett galériaegyüttes születésének néhány kevésbé ismert mozzanatát. A sírkamrák és a különleges értékeket őrző múzeumok együtt adják a baranyai megyeszékhely idegenforgalmi, kulturális vonzerejét.

Modern Magyar Képtár. A galéria létrehozója, Hárs Éva művészettörténész a tárlatot arra a gyűjteményre építette, amit Gegesi Kiss Pál adott a Baranya Megyei Múzeumnak. Attól kezdve Pécs lett a magyar műgyűjtők legkitartóbb „megkörnyékezője".

Nyolc évvel a modern képtár megnyitása után Palkó Sándor, a Baranya megyei tanács akkori elnöke autón igyekezett Pécsről a fővárosba. Az elnök mögött ült a megyei múzeum 33 éves művészettörténésze, Romváry Ferenc. Már két és fél órája úton voltak, de egy szó sem törte meg a csendet. Pedig lett volna miről beszélniük. Romváryt azért protezsálták be Palkó kocsijába, hogy rávegye a megye első emberét Tompa Kálmán képgyűjteményének megvásárlására. Az erdélyi származású Tompa a két háború között a budapesti művészvilág háziorvosa volt, akinek arcát párbajban kapott kardvágás hege tette markánssá. Az orvosnak Székely Bertalan, Munkácsy, Paál László, Ferenczy Károly, Mednyánszky, Csontváry, Egry József és Kassák művei díszítették a lakását. Tompa öt évig tárgyalt Tihany és Veszprém megye vezetőivel: azt kérte, hogy egy tihanyi villában állítsák ki a képeit, s ő is hadd lakjon ott. Az idős orvost végül elutasították, s akkor Romváry akcióba lépett, hogy Pécsnek szerezze meg a Tompa-gyűjteményt.

Havi életjáradék

Az autó Ercsi határában járt, amikor Palkó Sándor hátraszólt:

– Hány éves a Tompa Kálmán?

– Hetvenkettő – felelte Romváry.

– Hány darab a gyűjtemény?

– Négyszáznegyven.

– Maga szerint mennyit ér?

– Másfél milliót.

– Ötezer forint havi életjáradékot tudunk fizetni.

A félpercnyi beszélgetés végén Romváry majd kibújt a bőréből örömében. Tompa Kálmán elfogadta az ajánlatot. Az idő a művészettörténészt igazolta, hiszen akadt olyan kép a gyűjteményben, amelyet akkor tízezer forintra becsültek, s ma ötvenmilliót adnának érte egy aukción.

A Tompa-gyűjtemény volt az egyik legnagyobb fogása a megyei múzeumnak.

Romváry a pécsi Csontváry-kiállításra a legbüszkébb. Viszonylag közismert tény, hogy Csontváry Kosztka Tivadar képeinek javát a festő halála után, 1919-ben egy építész, Gerlóczy Gedeon vette meg. 1948-ban nagy sikerű kiállítást rendeztek Csontváry munkáiból Párizsban, majd Brüsszelben, ám a hazatérő képeket nem adták vissza Gerlóczynak. Az építész pert indított, s a festményeket végül 1956-ban megkapta. Némelyiket rettentő állapotban, mert egy beázó raktárban tárolták a hatalmas vásznakat. 1963-ban Székesfehérváron rendeztek átütő sikerrel Csontváry-kiállítást, majd egy belgrádi tárlat következett. Ezután a Csontváry-

umba kerültek, ahol egy teremőrként alkalmazott asszony bicskával felhasította az egyik festményt. Gerlóczy megelégelte a Csontváry-életmű megaláztatásait, és visszaperelte a képeket a Szépművészetitől.

Szerencsés pillanat

1970-ben vetette fel Romváry, hogy a Csontváry-képeket fogadja be Pécs. Többen hagymázas álomnak vélték elképzelését. A művészettörténész így idézi fel a találkozását Gerlóczyval:

– Pesten egy utcai telefonról hívtam fel, s ő azonnal a lakásába invitált. Felmentem, és tíz perc alatt megegyeztünk. Gida bácsi öreg volt már, a szemét szürke hályog kínozta, egyetlen lánya Kanadában élt, a képeket ért méltánytalanságok csalódottá tették őt. 1956-ban elvihette volna az összes festményt Bécsbe, az autó már készen állt az útra, de ő úgy gondolta, hogy Csontváry maradjon a magyaroké. Pécs szempontjából szerencsés lélektani pillanatban kerestem meg őt.

1973-ban megnyílt a pécsi Csontváry-tárlat, ami akkor még csak egyetlen termet foglalt el, s a nagyméretű képek közül összesen négynek jutott hely. Romváry és szövetségesei azon fáradoztak, hogy a kiállítást bővítsék. Gerlóczy Gedeon hamarosan meghalt, s attól fogva özvegyével, Sári nénivel és a lányával tárgyaltak. A két hölgyet a megye és a város minden évben egy-két hétre vendégül látta. A baranyai program állandó szervezője Takács Gyula volt, aki 1966 és 1990 között a megyei tanács elnökhelyettesi posztját töltötte be, és elévülhetetlen érdemeket szerzett a pécsi múzeumutca megszületésében. A 72 éves Takács ma is mosolyog azon, hogy Sári néninek éppúgy megmutatták a megye történelmi nevezetességeit, mint az áthatolhatatlan bűzzel övezett csokoládépusztai sertéstelepet és mesterséges megtermékenyítőt – munka közben.

A botra támaszkodó asszony mélyen vallásos volt, ezért Takács Gyula arra kérte Cserháti József megyés püspököt, hogy fogadja Sári nénit. A rendkívül művelt Cserháti maga is fontosnak tartotta, hogy a Csontváry-képek Pécsett maradjanak, ezért felajánlotta, hogy Sári néni reggelente vegyen részt a püspöki misén. Hajnali hatkor Sári néni és Cserháti együtt indult misére a püspökvár kápolnájába. A főpap húsz perc múlva befejezte a szertartást, az özvegy viszont nem. A püspök várt egy kicsit, aztán látva, hogy Sári néni még imája közepén se tart, így búcsúzott:

– Tessék nyugodtan folytatni, a reggelinél majd találkozunk.

A kibővített, immár öt termet elfoglaló Csontváry-kiállítás 1983-ban nyílt meg Pécsett. Akkor már a városban állandó tárlata volt Victor Vasarelynek és Amerigo Totnak. Vasarely 1908-ban Pécsett született, s négyéves múlt, amikor családja elköltözött a városból. 1930-tól Párizsban, Franciaországban élt, az op-art atyjával Hárs Éva levélben vette fel a kapcsolatot 1968-ban. A művészettörténész képeket kért a megyei múzeumnak a Pécsről elszármazott világsztártól. Vasarelyben érzelmes húrokat pengettek meg Hárs sorai, és küldött 42 szitanyomatot. Később több száz alkotással – festményekkel, szőnyegekkel, grafikákkal és plasztikákkal – bővítette a pécsi kollekciót, s 1976-ban Vasarely szülőházában megnyílhatott a művész állandó tárlata. Művészettörténeti kuriózum, hogy ez volt az első geometrikus absztrakt múzeum Kelet-Európában.

Amerigo Totnak viszont nem volt köze Pécshez, szobrai mégis itt találtak otthonra. A művész Tóth Imreként Fehérvárcsurgón látta meg a napvilágot 1909-ben. 1937-től Olaszországban élt, s első magyarországi kiállítását 1970-ben Budapesten rendezték meg. Attól fogva Romváry a nyakára járt.

– Nem szeretett engem – vallja meg Romváry Ferenc. – A pécsi múzeumfejlesztő törekvéseknek sok ellensége volt, talán valaki befeketített Amerigo előtt. De az is lehet, hogy bennem volt a hiba.

Kit segít a véletlen?

Bárhogy történt is, Romváry elérte, amit akart, mert Amerigo Tot harminc szobrot adott a városnak. Takács Gyula meséli, hogy a szobrász Olaszországban bekapcsolódott az antifasiszta ellenállásba. 1944-ben ejtőernyősként ledobták őt a Hortobágy felett, s ott a később Budapest ostrománál elesett Steinmetz kapitány volt az a szovjet tiszt, akivel elsőként beszélt. Amikor Totnak először nyílt meg kiállítása Pécsett, meglepődve olvasta a múzeum falán lévő emléktáblát, amiről kiderült, hogy abban a házban született Steinmetz Miklós. Tán ez a véletlen is befolyásolta őt abban, hogy utóbb szobrokat adjon Pécsnek.

A véletlen persze azokat segíti, akik tesznek is érte. A pécsiek tettek.

Ungár Tamás

Halálozás

Értesítjük mindazokat, akik ismerték és szerették, hogy drága feleségem, édesanyánk, nagymamánk, nővérem,

DR. HORTOBÁGYI ISTVÁNNÉ

Akácfai Mária,
életének 61. évében,
1996. december 19-én elhunyt.
Szülőhelyén, Bácsbokodon
helyezzük örök nyugalomra.
A gyászoló család.
(363146/1K)

Fájó szívvel tudatjuk, hogy

ZAKARIÁS OSZKÁR

zongoraművész
1996. december 17-én,
67. évében visszaadta lelkét
a teremtőjének.
Temetése 1996. december 28-án
de. 11 órakor lesz
a Megyeri úti temetőben.
A gyászoló család.
(363154/1K)

VAJDA GYÖRGY

vegyészmérnök,
nyugalmazott vezérigazgató
87 éves korában elhunyt.
Temetése 1996. december 29-én,
11 órakor lesz
az Óbudai izraelita temetőben.
Gyászolják:
felesége, fiai, menyei, unokái.
(363160/1K)

Állás

☎ **A young** and dynamic company in the field of legalised amusement games has a vacancy for a secretary. Candidates should have: a good knowledge of Hungarian language as well as English language (oral and writing), a secratary education, basic knowledge of Windows '95 with Excel and Word, a driving licence B, flexibility, no 9.00 to 17.00 mentality. Should you be interested, please send your detailed CV and Cover letter to: Dreamland Express Kft. For the attention of Mr. Schaper, 1238 BUDAPEST, Grassalkovich u. 40. (A063885)

☎ **Az alábbi** feladatkörben jártas, középfokú szakirányú végzettséggel rendelkező fiatalok jelentkezését várjuk: 1. Számítógépes hálózatépítés. 2. Programfejlesztés (clipper 5.2-es környezet). 3. Számítógépes hardverkarbantartás. Kérjük az önéletrajzokat a következő címre küldeni: BÉKER International, 1184 Budapest, Hengersor u. 73. (A063803)

A Magyarországi Horvátok Országos Önkormányzata pályázatot hirdet a **magyarországi horvátok lapja FŐSZERKESZTŐI állás betöltésére.**

Pályázati követelmények:

- felsőfokú iskolai végzettség,
- szakmai gyakorlat,
- a horvát nyelv felsőfokú ismerete,
- a lap részletes tartalmi koncepciója és vázlatos költségvetése,
- magyar állampolgárság,
- erkölcsi bizonyítvány.

A pályázatok benyújtásának határideje:

a megjelenéstől számított 30 nap.

A pályázatokat az alábbi címre kérjük:
Magyarországi Horvátok Országos Önkormányzatának Hivatala,
1065 Budapest, Nagymező u. 49.
(A063892)

☎ **Az Állami** Számvevőszék a központi költségvetési szervek költségvetési tervezési, gazdálkodási, beszámolási rendszerében jártas, többéves gyakorlattal rendelkező, Közgazdaságtudományi Egyetemen, vagy Pénzügyi és Számvitelei Főiskolán szerzett végzettséggel rendelkező munkatárs jelentkezését várja. Jelentkezni lehet: Állami Szám-

LOTTÓ

A SZERENCSEJÁTÉK RT. TÁJÉKOZTATÓJA: az 51. heti 5/90 és 6/45 LOTTÓ számsorsolásán, a JOKER, valamint a TOTÓ és GÓLTOTÓ játékban az egy nyerőosztályban 50 000 forint feletti nyertes sorsjegyek, szelvények számjegyzéke:

5/90 LOTTÓ

NYERŐSZÁMOK: 4, 17, 23, 47, 66.
4 TALÁLATOS SORSJEGYEK

Hagyományos sorsjegyek sorszáma:

5 008 713	5 148 277	91 095 310	91 314 092	91 448 478
5 028 815	5 192 452	91 225 208	91 401 742	–

Gépi átvételű sorsjegyek átvételi sorszáma:

6513 010541 78357 2	6493 620511 83636 2	6516 730691 58693 2
6514 130591 06497 2	6515 630541 24820 2	6515 740551 98539 2
6512 140571 07454 2	6515 630551 44818 2	6495 740561 62900 2/2
6516 220531 76076 2	6516 690591 99046 2	6516 740571 86566 2
6495 280531 74246 2	6516 690591 99049 2	6515 740701 10596 2
6491 280541 21316 2	6475 697601 67498 2	6514 750511 10430 2
6516 280571 45571 2	6495 700531 78367 2	6482 760561 23407 2
6495 310671 00620 2	6515 700541 56459 2	6471 760651 41134 2
6512 317521 08872 2	6514 710551 29896 2	6514 760681 68695 2
6472 350581 87527 2	6512 710571 58284 2	6516 760741 43789 2
6515 360521 99373 2	6515 710581 91086 2	6516 770521 41418 2
6515 390591 93493 2	6484 710621 50115 2	6515 770651 23634 2
6493 407531 56741 2	6516 717521 10898 2	6516 840521 26502 2
6513 450511 06165 2	6496 720521 89357 2	6513 847621 07214 2
6516 490511 76551 2	6516 720591 82957 2/2	6515 950521 94719 2
6514 500521 37987 2	6516 720611 78243 2	6516 950561 77467 2
6516 540561 73427 2	6514 720631 15957 2	6516 960531 35941 2
07239 03334 1 51	53514 06909 1 51	64501 03527 1 51
13727 21822 1 50	53712 14736 1 51	66204 28882 1 48
39224 03685 1 51	–	75833 26042 1 48

6/45 LOTTÓ

NYERŐSZÁMOK: 1, 9, 14, 17, 37, 38, PÓTSZÁM: 43.

5 TALÁLATOS SORSJEGYEK

Hagyományos sorsjegy sorszáma: 73 136 932

Gépi átvételű sorsjegy átvételi sorszáma:

6516 010581 59598 1	6512 407541 63094 1	6516 730521 27824 1
6514 020511 07220 1	6515 440581 88010 1	6505 730631 64190 1
6513 020571 49385 1	6516 540531 29800 1	6485 740591 78102 1
6503 100531 95340 1	6495 580561 42732 1	6485 740591 78103 1
6514 100621 58088 1	6512 630561 46799 1	6484 740611 30986 1
6505 140571 05914 1	6515 637511 47742 1	6514 750561 89659 1
6483 220571 37475 1	6512 660541 05702 1	6491 760631 14941 1
6494 280601 64614 1	6512 700561 78581 1	6516 760641 09091 1
6515 390571 07809 1	6515 710551 31557 1	6514 770551 89221 1
6511 390651 51525 1	6512 710571 58268 1	6513 840531 25830 1
–	96726 07891 1 51	–

JOKERSZÁM

637442

Az első nyerőosztályban nyereményt elért sorsjegy átvételi sorszáma:
02219 11041 3 51

TOTÓ

TIPPEK: X, 2, 1, X, X, 2, 1, 1, X, X, X, X, 1, +1: X.

12 TALÁLATOS SZELVÉNYEK

6514 100561 46282 0	6514 350531 53092 0	6516 760641 09322 0
6516 220621 49242 0	6516 580571 06951 0	6515 950571 46975 0
–	67239 08466 1 51	–

GÓLTOTÓ

EREDMÉNYEK: 0:0, 0:1, 1:0, 1:1.

Az I. nyerőosztályban nyertes szelvények sorszáma:
6514 690561 75751 0 — 6516 700561 81069 0

A totó, a kenó, az ötös és hatos lottó hivatalos teljes nyereményjegyzéke kizárólag a Sportfogadás-ban! Minden szerdán!

A játékos, ha a saját megállapítása szerint sorsjegye, szelvénye – egy nyerőosztályban – 50 000 forint feletti – illetve JOKER játék esetében az első nyerőosztályban – nyereményre jogosult, s sorsjegyének, szelvényének sorszáma, átvételi száma a fenti számjegyzékben nem szerepel, nyereményigényét óvás útján érvényesítheti. Az óvás benyújtásához szükséges formanyomtatvány valamennyi totó-lottó kirendeltségen – gépi átvételű sorsjegyekre, szelvényekre vonatkozó óvási bejelentés valamennyi gépi átvevőhelyen – díjtalanul kapható.

SZERENCSEJÁTÉK RT.
Feldolgozási és Informatikai Osztály

Vállalkozás

☎ **Eladó** 6800 nm-es, bármilyen vállalkozásra alkalmas, a 8-as főútról nyíló, összközműves telek, a rábafüzesi határátkelőtől 7 km-re. Tel.: 06 (30) 350-957. (A063795)

Értékpapír

☎ **KÁRPÓTLÁSI JEGYEK, RÉSZVÉNYEK**

T 174/2 Weimar rakodó eladó. Érdeklődni: 06 (30) 557-664, (52) 230-202. (65295/1H)

☎ **Hidraulikus** raklapemelő, kézitargoncák év végi akciós áron eladók. Erőgép Bt., (48) 466-071. (A063910)

Felhívás

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS!

Pannonhalma, Écs, Ravazd Község Önkormányzata
1999. december 31-ig üzemeltetésre bérbe adja a balatonszárszói gyermektábort
(Balatonszárszó, Gönye-tető).

A pályázati kiírás
1997. január 6. és január 10. között, 8–12 óráig
5000 Ft befizetése ellenében átvehető a Pannonhalma Nagyközség Polgármesteri Hivatalában. (F)

☎ **Az Unifémker** Ipari Szövetkezet keresi Kovács Istvánt (Budapest, 1964.) Anyja neve: Kereszegi Julianna, aki 1992-ig Budaörsön lakott. Tel.: (23) 414-516. (A063863)

Hangszer

MARSALL BASSCOMBO 30 W-OS, KITŰNŐ ÁLLAPOTBAN, ÁRON ALUL ELADÓ. TEL.: 157-9616.

PIANÍNÓT vennék. Tel.: 312-7975. (362977/1K)

Árverés

Hirdetmény. Nagyberény Község Képviselő-testülete árverésen értékesíteni kívánja a község vágóhídját és húsboltját, 12 970 nm területű mezőgazdasági ingatlanát a rajta lévő romos erdészházmaradvánnyal. Az árverés helye: a polgármesteri hivatal; ideje: 1997. január 15., 10 óra. Bővebb felvilágosítás a hivatal 06 (84) 382-532-es telefonszámán. (F)

Elektronika

☎ **486-os** számítógépet vennék. (20) 447-380. (A063833)

☎ **900-as** mobil telefonomat 12 000 Ft-ért eladom. 351-7265. (A063886)

Eladó egy 486 DX4-100 számítógép, 16 Mb memória, SVGA monitor, 2xCD-rom, Sb 16 hangkártya, 850 Mb HDD: 110 000 Ft. Ugyanitt eladó egy színes A3-as nyomtató: 35 000 Ft. Tel.: 177-6893.

Állatok

☎ **1,5** éves Siglavy Bagdady apaságú Shagya arab méncsikó kedvező áron eladó. Tel.: 06 (30) 350-957. (A063800)

☎ **100** kg-os hússertések, 180 Ft/kg áron eladók. (24) 491-125. (A063864)

☎ **6,5** éves Shagya arab fajta kanca eladó. Tel.: 06 (30) 350-957. (A063801)

☎ **Eladó** kisbéri félvér kanca, jó származási háttérrel. Tel.: 06 (30) 350-957. (A063802)

Francia buldogkölyök, fehér, eladó. Tel.: 257-3443. (363155/1K)

☎ **Közép-ázsiai** juhász kiskutyák, az ország egyik legjobb párosításából eladók. 06 (24) 460-439. (A063856)

☎ **Nagyon** jó gazdit keresünk, fiatal, fajtatiszta skót juhász szukának és más kertben és lakásban tartható kutyáknak. 407-3937. (A063849)

Vegyes

MI FUTUNK A PÉNZE UTÁN!

Rendezze kinnlévőségeit. Ha nem fizet az adósa, peren kívül, törvényesen hozzájuthat követeléséhez, a FAK országaiban és a Baltikumban is!

★

ÜZLETI KOCKÁZATÁT CSÖKKENTJÜK!

Magánnyomozóink kiderítik, biztonságos-e üzletet kötni leendő partnerével.

★

INGATLANKÖZVETÍTÉS!

A vevő nálunk nem fizet! Megóvjuk Önt a szélhámosoktól! Teljes körű ügyvédi kiszolgálás!

REFERENS

Nr. 1. Információs és Bűnmegelőzési Iroda. Bp. XI. Bertal-

☎ **Eladó** áron alul 80 köbcm-es, 5 éves KTM crossmotor, tartalék alkatrészekkel. Tel.: 06 (30) 350-957. (A063798)

☎ **Eladó** 190-es Mercedes dízelmotor, sebességváltóval együtt, igen jó állapotban. Tel.: 06 (30) 350-957. (A063799)

Eladó Toyota Starlet 1.2-es kombi, vagy Ladára, Skodára cserélhető. '80-as évjáratú. Műszaki 1997. november 24-ig. Ár: 125 000 Ft. 06 (30) 322-619.

☎ **Háromajtós** Opel Corsa, 3 éves, első tulajdonostól eladó. Irányár: 850 000 Ft. Érdeklődni: 200-6990, délelőtt. (A063834)

KARAMBOLOS, totálkáros nyugati gép-

Közlemények, információk

Elveszett

☎ **A CS+CS** Járműjavító Kft., 1014 Budapest, Országház u. 12. sorszám nélküli bélyegzője elveszett, használata december 23-ától érvénytelen. (A063891)

☎ **Elveszett** a Szikes és Társa Szerencsejáték Kft., 8394 Alsópáhok, Fő u. 200. feliratú bélyegző. Használata 1996. december 17-étől érvénytelen. (A063835)

Tanfolyam

Csak nálunk: olasz-, angoloktatás a II. kerületben, 500 Ft/óra. Négyfős tanfolyamok január 6-tól. (A külföldi partner ajándéka: egy hét Sorrento nyáron!) Tel.: 336-3360.

Nyelvtanulás = Élő Nyelvek Szemináriuma. Beiratkozás: január 2–15-ig délután 3–7-ig. Budapest V., Fejér György utca 8. Telefon: 326-5251. Minősített nyelviskola.

Egyéb

A Kecskeméti Konzervgyár „Nyerjen vacsorát" játékán a december 20-i, közjegyző előtt megtartott sorsoláson az alábbiaknak kedvezett a szerencse: Marosi Anikó, Debrecen; Cseh Sándor, Budapest; Kulcsár Tibor, Kecskemét; Borbás Józsefné, Makó; Veres Béláné, Heténygyháza; Krisztbaum Szilvia, Budapest; Kulcsár Istvánné, Kecskemét; Soltészné Almási Ildikó, Kecskemét; Dr. Patkó Katalin, Budapest; Pesti Szilvia, Kecskemét; Vancsik Klára, Érd; Sass Károlyné, Budapest; Heim Leó, Győr; Kuttor Tiborné, Kazincbarcika; Németh Ferenc, Kenyeri; Kis József, Szentes; Wittinger András, Sé; Somogyi Katalin, Veszprém; Sebestyén Ferencné, Salgótarján; Kincses Lászlóné, Gyula. A nyerteseket postán értesítjük. (F)

SZOLÁRIUM bérbe adó! Tel.: 137-4675, 06 (30) 505-734. (363094/1K)

A Telefont Kft. ezúton kíván boldog új évet minden kedves partnerének, mivel az üdvözlőkártyákra szánt összeget inkább beteg gyermekek támogatására fordította. (F)

Az Országos Rádió és Televízió Testület közleménye. Az Országos Rádió és Televízió Testület értesíti a testület munkája iránt érdeklődőket, hogy legközelebbi ülését 1997. január 7-én tartja. (F)

☎ **A FORTUS** Kereskedelmi Részvénytársaság (székhelye: 1055 Budapest, Szalay u. 5.) igazgatósága értesíti tisztelt részvényeseit, hogy a társaság rendkívüli közgyűlését 1997. január 30-án 10 órai kezdettel tartja az MVM Rt. székházában: 1011 Budapest, Vám u. 5–7., VII. emeleti tanácsterem. A közgyűlés napirendje: 1. A 8/1996. (04. 11.) KGY számú közgyűlési határozat módosítása. 2. A társaság 1997. évi üzleti tervének elfogadása. 3. Egyebek. A részvények tulajdonosai közül a közgyűlésen szavazati jogával az a részvényes élhet, aki a közgyűlés napját megelőző munkanapon 16 óráig a részvénykönyvbe bevezetésre került. A részvényes képviselőjének adott meghatalmazás csak egy közgyűlésre szólhat, amelynek hatálya kiterjed a határozatképtelenség miatt megismételt közgyűlésre is. A meghatalmazást közokirat vagy teljes bizonyító erejű magánokirat formájában kell a társasághoz benyújtani. A közgyűlés határozatképes, ha azon a társaság szavazásra jogosító részvényeinek több mint 2/3-át képviselő részvényes jelen van és a közgyűlést szabályszerűen hívták össze. Amennyiben a meghirdetés eredeti (fenti) időpontjában a közgyűlés nem határozatképes, a megismételt közgyűlés időpontja: 1997. február 10., 10.00 óra, helyszíne: mint fent, napirendje megegyezik a fentiekben meghirdetett eredeti napirenddel. Ezen, változatlan napirenddel összehívott közgyűlés a megjelentek számára tekintet nélkül határozatképes. A közzétett napirenden kívüli ügyekben a közgyűlés kizárólag csak akkor hozhat döntést, ha valamennyi részvényes jelen van és az ügy napirendre tűzéséhez egyhangúlag hozzájárult. A FORTUS Rt. Igazgatósága. (A063894)

Gondozás, életjáradék

Azonnal elfoglalhatók egy- és kétszemélyes szobák korlátozott számban, emelt szintű idősek otthonában. Érdeklődni: 06 (28) 385-288-as telefonszámon. (F)

ÉLETJÁRADÉKI szerződést kötnék idős személlyel, ottlakás nélkül, készpénzzel és havi járadékkal. 06 (60) 304-292. (361505/1K)

Ingatlan

☎ **Agárdon,** összkomfortos családi ház eladó. Irányár: 6 millió Ft. Érdeklődni: 06 (22) 370-497, egész nap. (A063822)

BÉKÁSMEGYEREN, hegyre néző kilátással kétszobás, erkélyes, 51 nm-es lakás eladó. Tel.: 06 (20) 343-317. (363069/1K)

☎ **Biatorbágyon,** az M1-es autópályához közel, összközműves, 971 nm-es telek, családi házzal eladó. Érdeklődni: 06 (88) 472-518. (A063877)

BUDAPEST VI. kerületében kétszobahallos, gázfűtéses, vízórás, liftes, telefonos öröklakás 6 millióért eladó. 332-2806. (363091/1K)

Budapesten, az V. kerületben eladó 82 nm-es lakás. Irodának is alkalmas. Érdeklődni: 06 (94) 311-882. (65391/1H)

☎ **Eladó** XVIII., Dobozy utcában ez évben befejezett családi ház, 50 000 Ft/nm-es áron. Telefonos, összközműves. Irányár: 19 000 000 Ft. Érdeklődni: 290-7890. (A063824)

☎ **Eladó** apartmanok Hévíz belvárosában! Jelenleg épülő, teraszos, lodzsás, külön bejáratú, egyedi fűtés-, villany- és vízellátású, saját parkolóhellyel rendelkező lakásegységek a város központjában, 1997. tavaszi átadással eladók. Érdeklődni: (83) 340-160, (30) 476-226. (A063773)

☎ **Hévíz** sétálóutcájában, a fürdőtől 50 m-re épülő üzletek, irodák, kis lakások, 1997-es átadással eladók. Érdeklődni: (83) 343-308, (30) 579-160. (A063679)

☎ **III.,** Erdőalja út 80. alatt 1997. június 30.-i befejezéssel, háromlakásos társasházban 90–105 nm-es lakás részletfizetésekkel eladó. 06 (20) 416-476. (A063842)

☎ **Készpénzért** keresek, 1,5–2 szobás, beköltözhető lakást, az I., II., XII. és XIV. kerületben, azonnali költözéssel. Érdeklődni: 06 (60) 376-252. Közvetítők ne hívjanak! (A063846)

MEZŐTÚR főutcáján lévő 160 nm-es családi ház melléképületekkel, garázzsal, ipari árammal, telefonnal eladó, vagy budapesti lakásra cserélhető. (Minden megoldás érdekel.) Telefon: (56) 393-597. (65301/1H)

☎ **Nagyatádon** eladó 41 nm-es, 1+félszobás, nagyerkélyes, termálvíz-

☎ **Mátyásföldön,** az Erzsébet-ligetnél háromszobás, igényes kivitelű lakás eladó. 275-2910. (A062778)

☎ **Pestlőrincen** családi ház nagy telekkel eladó, elcserélhető. Tel.: 201-3147. (A063865)

☎ **Székesfehérváron** sürgősen eladó 64 nm-es, belvárosi, telefonos panellakás. (22) 303-010. (A063836)

Telek

ÉPÍTÉSI telket (házat) keresünk XII., II. kerületben! 321-4483, 06 (30) 423-324. (363079/2K)

☎ **III.,** Királylaki út 81. alatt 242 n.-öles építési telek jogerős építési engedéllyel vagy anélkül eladó. 06 (20) 416-476. (A063841)

Üzletek, irodák

Nagyvárad térnél, a SOTE mellett, háromemeletes saroképület (3-szor 800 nm), szintenként is ELADÓ Teherlift, kamionbeállás, zárt parkoló. Tel.: 333-5565, Intertextil Kft.
(A063492)

Budapesten VII. kerületben, 14 nm-es üzlethelyiség, irodának is alkalmas, hosszabb távra kiadó. Telefon: (46) 353-311.

Üdülők

☎ **Balatonfüred** és Zánka között nyaralót vásárolnék. Tel.: 221-1790. (A063844)

Mátrafüreden üdülő kiadó. Tel.: (37) 312-861. (F)

Berlitz®

A BERLITZNÉL NINCS KARÁCSONYI SZÜNET!

Nyelvtanfolyamainkat folyamatosan indítjuk:

- kis csoportokban
- anyanyelvi tanárokkal
- a BERLITZ-módszer szerint.

MOST JELENTKEZZEN!

1052 Bp., Semmelweis u. 2. (Astoria) Tel.: 266-8655.
1066 Bp., Teréz krt. 4. Tel.: 268-0488

Min nevetsz?

TETTAMANTI BÉLA RAJZA

Bergson, a lengyel–angol szülőktől származó filozófus – Nobel-díjas, és se nem Angliában, se nem Lengyelországban, hanem Párizsban élt – egyéb munkái mellett írt egy könyvet a nevetésről. Majdnem száz évvel ezelőtt, 1900-ban jelent meg, az a címe: A nevetés. Mi indította rá? Nem tudom. Talán a francia környezet. Stendhal a szerelemről írt egy elemző, pontos, az érzelmektől szigorúan tartózkodó esszét, és még sorolhatnánk a példákat, Bergson pedig a nevetést vizsgálta meg ugyanilyen tárgyszerűen és rémületesen okosan.

Elolvasva alig vártam, hogy megállapításait összevessem saját tapasztalataimmal.

Visszatérő gondolat Bergsonnál, hogy nincs nagyobb ellensége a nevetésnek, mint az erős érzelem. (Másképpen ez azt jelenti, amin nevetni akarunk, nem szabad, hogy megindítson bennünket.) A nevetés általában hasznos, ebből viszont nem következik az, hogy igazságos és méltányos is. A nevetés nem érné el a célját – mondja –, ha a rokonszenv és a jóság jegyeit viselné. A komikum ugyanis az értelemhez szól, és hogy érvényesülni tudjon, megköveteli a szív pillanatnyi érzéketlenségét.

És hogy mi a nevetés célja? Öröm, felszabadultság, diadalérzés.

Kora délután van, elindulok a könyvtárból, viszem magammal a Nobel-díjas filozófus remek gondolatait, és remélem, ma csupa jókedvű ember jár az utcán.

A napnak ebben a részében errefele meglehetősen kevés az ember, a gondozott parkban egyetlen férfi jön velem szemben, nem az úton, hanem átvágva a füvön. Vastag keretes, régi szemüveg van rajta, lobog az ősz haja, egy aktatáskát szorít a hóna alá, és nem tévedés, nevet. Rajtam nevet. Abból látszik, hogy nevet, hogy a fölső ajka fölhúzódik az inyére, két sárga szemfoga kilátszik, a szemében pedig vad öröm villog, és mintha bólogatna, mozog a feje.

Csak rajtam nevethet, de mit? Elképzelem magam, hogy nézek ki – cipőm, kabátom, sapkám – végül is... miért ne? Mikor elhalad mellettem, akkor látom, hogy nem engem néz, valahova [illegible] engem észre se vett, szájuk szögletében egy kis ránc, egy kis remegés. Kárörömöt érzek, erről a mosolyról mintha megfeledkezett volna a filozófus. Ha megkérdeznénk, talán azt mondaná, „azért nem nevetnek, mert amit néznek, majdnem komikus, de mégsem az", vagy hogy „a szív érzéketlensége még nem érte el bennük a szükséges mértéket".

Vagy így vagy úgy. Annyi azonban bizonyos, hogy ezután órákon át nem látok se nevető, se mosolygó embert. Csupa panasz és rosszkedv mindenki, sehol egy szórakozott, egy rögeszmés, egy ügyetlen ember, akin egy jót lehetne nevetni, az utca rohanás és rosszkedv, és rosszkedv meg rohanás. Mintha senki nem figyelne a másikra, csak valami fontosra. Egy lány behunyt szemmel egy padon ül, azt lehetne hinni alszik, de nem, valamiféle meditációs gyakorlatot végez, egy kapu alatt két férfi osztozik valamin, ordítanak, nemsokára verekedni fognak. És nevetés sehol, talán meghittebb tájakra vonult vissza.

„A komikus képzelet élő energia", írja az eddig is idézett Bergson, és a megállapítás igazát magam is megtapasztalhatom: hazafelé, a' földalattin rossz érzés fog el vagy inkább szorongás, kicsinek érzem magam, gyengének, majdnogynem nyomorultnak, és azt képzelem, a többiek ugyanígy.

Majd a kocsiba fölszáll négy vagy öt lány, megállnak a sok ember között, beszélgetnek, és a [illegible] bizonyos idő elteltével...

A Szabadság pillanata

A Szabadság úgy és akkor jön el, amikor Ő akarja.

A Szerző évtizedeken át magolta, széljegyzetelte, újraírta a több ezer éves európai és ázsiai misztikát, történetesen misztikátlan nyelven, magyarul. Kikiadták kompillációit, a hivatásos olvasók megmosolyogták, de tanítványai is lettek, például egy tizenéves csodagyerek költő, aki majd Weöres Sándor néven vonult be az irodalomba, neki rögtön a Szerző lett a mestere. A Szerző pedig széljegyzetelt, újragondolt és fontos másodlagos gondolkodóvá küzdötte fel magát. S az is maradt volna, ha nem tör ki a másodiknak nevezett világháború, annak pedig a végén a házát, ahol minden kéziratát, könyvét, jegyzetét tartotta, bombatalálat nem éri. De érte. És minden összehordott mű, jegyzet, fordítás odaveszett. És akkor a Szerző, minden misztikák másodlagos kompillátora, a már érett férfi, egyszerre megrázta magát, a romok látványán felvidult, és megérezte, mi az a Szabadság. És nem érdekelte többé a széljegyzetelés, hanem megírta a század nagy regényét, a Karnevált. Amikor befejezte, persze éppen diktatúra volt, terror, a megjelenésre Neki semmi esélye – de a Szerzőt, aki az elsődlegesek egyik elsőjévé lett a Szabadság ütésétől, a megjelenés rég nem érdekelte. A csatáját megvívta, megnyerte, a többi nem számít. „Az a Mester, aki nyelvileg erősebb" – mondja regényében a Mesternek nevezett tanácstalan halandó.

Hamvas Bélát a bombatámadás tette szabaddá.

A Zeneszerző ifjan romantikus ambícióktól görcsösen indult. Volt egy kebelbéli jó barátja, úgy vélték sokan, az az igazi zseni, annak is született valóban. Ő másolt, kínlódott, majd jó barátjával együtt a népzene kutatásába merült. Aztán valamikor valami történt – valahogy megfordult a viszony közte meg a legjobb barátja között, talán Trianon is belejátszott – mindenesetre a legjobb barátja kisnemesen és magyaroschan klasszicizálni kezdett, ő pedig azt folytatta, amit a barátja odahagyott. És megnősült egyszer, nemzett egy fiút, aztán elvált. S megnősült még egyszer, abból a házasságból is lett egy fiú, és minden romlani, szétesni látszott, tűrhetetlen eszmék terjedtek, ő küszködött ellenük, írt is ellenük, és próbált emigrálni, próbált Nyugaton egzisztenciát teremteni, nem sok sikerrel. Pedig hát zeneszerző volt, és az nemzetközi műfaj állítólag. És a házassága rémes lett, erről a róla szerzett könyvtárnyi irodalom nem szól, jobb, ha én is hallgatok. És akkor, az utolsó utáni pillanatban, egy búcsúhangversenyt követően, mely mindazok számára, akik ott voltak, megtelt szörnyűséges igaz jövendöléssel, elhajózott nejével Amerikába. És ott nélkülözni kezdtek rendesen, ő tanári meg kutatói meg egyéb lehetetlen állásokat vállalt, a felesége, akinek pár legszebb művét írta, hogy majd a halála után az özvegynek legyen mit zongoráznia, elköltözött tőle, a magyar származású dirigensek nem adták elő a nekik elküldött műveit, ő szabályosan éhezett – tudta persze, hogy amint meghal, elő fogják adni nagy diadallal, mert Amerika meg a magyarság ilyen. És végre beérett a rák, a megoldás a szervezetében – és akkor semmis lett minden, és megszűnt a jelenért és jövőért való aggódás, és felszabadult, és lelkébe beköltözött a harmónia.

Hiába hozták haza a haló porait, Bartók Bélát nem lehet csak úgy valamely nemzetállam földjébe zárni.

És volt a kornak megfelelő ilyen-olyan festészet Magyarországon a századfordulón, a Monarchia keleti felében, és egy felvidéki patikus egyszerre sugallatot hallott: hogy Ő lesz a Festő. És patikáját felvirágoztatta, s mikor elég pénze lett, elindult a Világot festeni. Mit tudott neki adni a Monarchia keleti fele? A kilenclyukú Hortobágyot – ahol az ember káromkodik vagy fütyörészik, mint egy másik zseni írta –, meg ezt, meg azt, de a Világ! a Fény! a Színek! az nem itt volt soha. A Szabadságot választotta, ahogyan a Sugallatban a Szabadság is választotta Őt. És festette a világot, és Róma és Jeruzsálem az övé lett, és írta dilettáns verselményeit magyarul – s akinek füle van, hallja, hogy költőnek is zseni volt, feltalálta a négyütemű, oldott, hosszú verssort, amit az ifjan elhunyt Bányai Kornél után majd Juhász Ferenc hallott meg újra zseniálisan – és egyedül mászkált a világban a Festő, s a véletlenen múlott, hogy a század legcsodásabb képeit csomagolóvászonnak nem szabdalták szét.

Nem volt se barátja, se családja, csak szeme volt és keze volt Csontváry Kosztka Tivadarnak.

Ez most sugallatos korszak megint. Magyarország mindig is jó volt kilátótoronynak: innét a Nyugat és a Kelet egyaránt belátható, megérthető. Most még kicsit ennél is jobb ebben a szűk, büdös, lábszagú toronyban üldögélni: az Idő is belátható innét hátra és előre pár évezredre. Rég volt ennyire meztelen az ember, talán csak a Monarchia szétbomlásakor (Szép Ernő írta meg). Nem volt igazán meztelen az ember sem a hitleráj, sem a sztálinizmus alatt, mindkettőt kívülről oktrojálták ránk, volt némi mentség tehát. De nyolcvankilenc óta semmi mentség, aki itt árulója lett korábbi bármely naiv hitének, az maga döntött úgy, hogy áruló lesz. Nem a király lett meztelen, ugyan kérem, hol volt itt király, hanem az egész társadalom, amelyik önszántából sorvad szolgasorba. Csodás félelmek, babonák, gyávaságok történültek itt az elmúlt egyetlen évtizedben, óriás tehetségek mentek tönkre csak úgy, semmiért, soványka koncért, a Szellem mintha meg is orrolt volna ránk és elszelelt más mezőkre, itt hagyván a zsíros agyú gondolkodást meg a jezsuita máglyagyújtó szemvillogtatást. A szellem szolgái gúnyt, megvetést, nélkülözést kapnak, ha tartják magukat még valami emberihez.

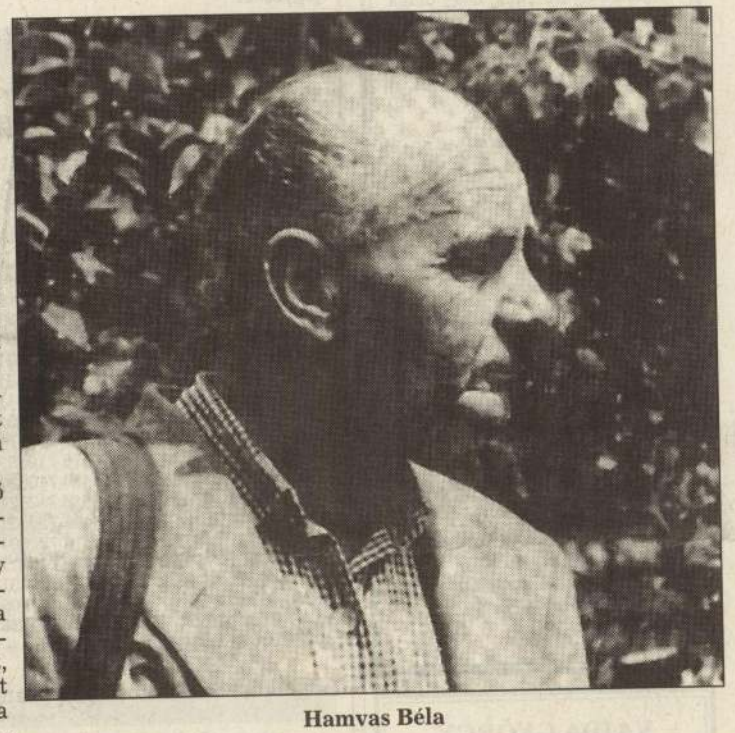

Hamvas Béla

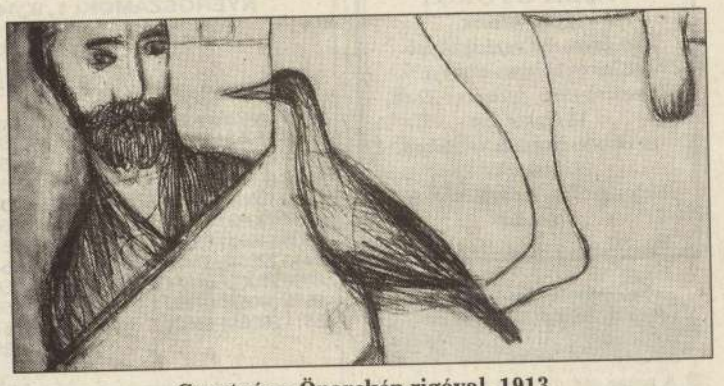

Csontváry: Önarckép rigóval, 1913

Bartók az Escalibur fedélzetén 1940 októberében

Zsenik, figyelem: ideje megrázkódnotok, ez a Szabadság pillanata. Érdemes kihasználni, mert pár év múlva vége lesz.

Spiró György

Csontváry

Vezető értelmiségiek felhívása a kultúráért

OS

A magyar kulturális élet 92 személyisége a következő dokumentumot juttatta el az Országos Sajtószolgálathoz.

A kulturális irányítás legutóbb bejelentett tervei a költségvetési források elosztásáról valamennyi kulturális irányzat bázisát, főképpen a civiltársadalmat súlyosan érintik. A minisztériumi vezetés ismét állami elosztás alá akarja vonni több olyan alapítvány forrását, amelyek az elmúlt időszakban közmegelégedésre működtek. Ez a tervezet (ellentétben a liberalizmus törvényével és szellemével, amely tiltja, hogy a hatalom a tulajdonformák közt hátrányos megkülönböztetést tegyen) minden alapítványra közalapítványi formációt kényszerítene rá, amely az államnak illetéktelen beleszólási jogot biztosítana; az önálló jogi személyiségükhöz ragaszkodó alapítványoktól pedig a költségvetési támogatást egyszer s mindenkorra megvonná. Fő kárvallottja ennek az intézkedésnek a Magyar Könyv Alapítvány. A feladatát három és fél éve teljesítő testület évi kb. 100 millió forintos állami hozzájárulással gazdálkodhatott. Ebből 200 könyvkiadónak mintegy 900 kötetére eddig 375 millió forint támogatást adott, ad még idén 25 milliót. Azaz a kapott 400 milliót 100 százalékban könyvkiadásra fordította. A másik hátrányosan érintett a Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány, amely nyilvános pályázati formában évente 2500-3000 helyen átlag 50 ezer forinttal támogat kisközösségeket, egyesületeket, hátrányos helyzetű önkormányzatokat, stb. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium részt vesz egy harmadik független forrás, az Országos Játék Alap szétverésében, költségvetési lenyeletésében is. A minisztérium újraközpontosít. Ezzel monopolhelyzetet teremt. Alkotmányellenesen tesz különbséget alapítvány és (köz)alapítvány között. Ezzel a lépésével nehezen létrejött működő rendszereket semmisít meg. Ezeket az újraállamosítási, átcsoportosítási javaslatokat semmilyen szakmai egyeztetés nem előzte meg. Mi, a kulturális szakmai szervezetek képviselői és független értelmiségiek javasoljuk, hogy minden fórumon tiltakozzunk és közösen tegyünk a kultúráért.

Ádám György akadémikus, Balassa Péter esztéta, Bartha Éva, a Honismereti Szövetség titkára, Balázs Árpád, a Magyar Fúvószenei Szövetség elnöke, Balázsovits Lajos színművész, Bálványos Huba képzőművész, Bánszky Pál, az Országos Népművészeti Egyesület elnöke, Bárány Tamás író, Baross Gábor, a Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége elnöke, Bartis Ferenc, az Összmagyar Testület elnöke, Beke Kata író, pedagógus, Bizaglich Jenő, Magyar Fotóklubok és Szakkörök Szövetsége, Bodor Pál író, újságíró, Borsodi László, a Péter-Pál Galéria Egyesület elnöke, Botka Ferenc irodalomtörténész, Czakó Gábor, az Igen Egyesület elnöke, Csoma Gyula, az Országos Közoktatási Intézet főigazgató-helyettese, Dávid Katalin, az Egyházi Gyűjtemények Szakfelügyeletének elnöke, Devecseriné Huszár Klára rendező, Déri József mérnök, Domokos Mátyás, a Széchenyi Művészeti Akadémia ügyvezető elnöke, Fabó Kinga képzőművész, Füzi László, a Forrás főszerkesztője, Galambos Tamás festő, Gergely Ágnes író, Gerzson Pál, a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége elnöke, Görgey Gábor költő, drámaíró, Gyertyán Ervin író, Gyurkovics Tibor, a Magyar Írókamara alelnöke, Havas Eszter grafikusművész, Hermann Imréné dr. pedagógus, Hernádi Gyula, a Független Magyar Írók Szövetsége elnöke, Hubay Miklós, a Magyar Pen Klub elnöke, Ispánki László, Parnasszus Kiadó, Jakobi László, a Forrás Kamarazenei Műhely képviselője, Jancsó Miklós, a Széchenyi Művészeti Akadémia elnöke, Jáki Sándor, a Lakatos Demeter Egyesület elnöke, Jókai Anna író, Jólesz László műfordító, Juhász Judit, az Őszidő Alapítvány elnöke, Juhász Nagy Ágnes, a TIT Stúdió Egyesület igazgatója, Kántor Péter költő, Kárpáti Zsuzsa dr. jogász, Kárpátiné Muzsa Ibolya képzőművész, Kemény István szociológus, Kereszthury Dezső író, Kéri Piroska, Seneca Kiadó, Kollár Lajos gépészmérnök, Koppány Zsolt író, Kővári Edit, a Magyar Garabonciás Olvasótábor Szövetség főtitkára, Lakatos György fagottművész, Lakatos István akadémikus, a Magyar Könyv Alapítvány elnöke, Lengyel Balázs író, Lóránt Károly közgazdász, Major Ottó író, Makovecz Imre, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke, Mészöly Dezső író, Mezei András CET Klub, Társaság a Keleti Piacokért Egyesület. Mezey Katalin, az Írók Szakszervezete főtitkára, Nagy Pongrácz közgazdász, Németh G. Béla akadémikus, Obersovszky Gyula író, Orbán Ottó költő, Papp János színész, Parancs János költő, Penkala Éva, a Magyar Kézműves Akadémia Alapítvány elnöke, Perjés Géza, Történelmi Film Alapítvány, Pete György, az Életünk Kiadó igazgatója, Pomogáts Béla, az Anyanyelvi Konferencia elnöke, Réz Pál, a Holmi főszerkesztője, Salamon Konrád történész, Sándor Iván író, Sára Sándor filmrendező, Somlyó György költő, Somodi Magdolna dr. közgazdász, Sumonyi Zoltán költő, Szántó Tibor könyvművész, Szeghalmi Elemér, a Független Magyar Írók Szövetsége főtitkára, Székely Magda, a Belvárosi Könyvkiadó vezetője, Szigethy Gábor irodalomtörténész, egyetemi tanár, Szij Rezső, a Szenczi Molnár Társaság elnöke, Szilágyi Ákos író, Tábor Ádám író, Tornai József, a Magyar Írószövetség elnöke, Tóth Éva költő, Tóth Gizella, a Napi Gazdaság szerkesztője, Tóth Sándor költő, Cs. Tóth János, a Tevan Könyvkiadó igazgatója, Vígh Károly, a TIT alelnöke, Vujicsics Sztoján, Werner Gábor közgazdász, Zelnik József, a Magyar Kulturális Szövetség elnöke.

Kincs, ami nincs?

Eltűnt Csontváry-dokumentumok, újraéledő presztízsharcok

A Csontváry-hagyaték dokumentumainak eltűnéséről számolt be az ÉS szeptember 22-ei számában Pernecky Géza művészettörténész. A rádió Gondolatjel című műsora hetek óta próbálja kibogozni a szakmai, de főleg személyi ellentétekre utaló ügy kusza szálait. Egy hete bizottság alakult a Művelődési és Közoktatási Minisztériumban; a nyomozás részleteiről Bodó Sándor, a kulturális örökség főosztály vezetője tájékoztatta lapunkat.

Mint ismeretes, 1919 októberében egy Gerlóczy Gedeon nevezetű építészhallgató vásárolta és mentette meg Csontváry Kosztka Tivadar hagyatékának kocsitakaró ponyvaként árult képeit és kidobásra ítélt kéziratait. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium (akkor Kulturális Minisztérium) a hagyaték jelentős részét a hetvenes évek közepén vásárolta meg Gerlóczytól, egy budapesti Csontváry Múzeum létrehozási tervének részeként. További tizennégy festményt és a Csontváry-kéziratokat Gerlóczy halálakor, 1978. december elsején vette meg a minisztérium özvegy Gerlóczy Gedeonnétól és lányától, Gerlóczy Glóriától. A szerződésben megerősítették a múzeum létrehozásának szándékát. A vételi szerződéshez csatolt második melléklet tíz pontban sorolja fel a dokumentumokat, melyek közül a második ponttól a kilencedikig terjedő részbe tartozó kéziratok és másolatok eltűntek. A szerződés értelmében a dokumentumok özvegy Gerlóczy Gedeonné Galamb utcai lakásán maradtak a budapesti múzeum megnyitásáig. A mellékletizedik pontjában szereplő 152 oldal kézirat azonban már akkor is a pécsi Janus Pannonius Múzeum letéti őrzésében volt és maradt. Azóta ezek a kéziratlapok hiánytalanul a Nemzeti Galériába kerültek, alárcsak az első pontban említett 1908-as katalógus Csontváry jegyzeteivel. Perneczky Géza – cikkében – a minisztériumot jelölte meg a hagyaték egy részének utolsó tulajdonosaként, azonban az eddigi vizsgálatok kiderítették, hogy a dokumentumok a Nemzeti Galériába kerültek. Bodó Sándor, a kulturális örökség főosztály vezetője elmondta, hogy kérésére a múlt hét elején a múzeumi osztály vezetőjének irányításával háromtagú bizottság alakult az ügy kivizsgálására. A bizottság felvette a kapcsolatot az érintett múzeumokkal, a Gerlóczy család tagjaival és az V. kerületi önkormányzat hagyatéki ügyekkel foglalkozó igazgatási osztályával is, a nyomozást azonban a körülmények igencsak megnehezítik. A közel húszéves történet számos szereplője, köztük a Gerlóczyné hagyatékát kezelő dr. Mevnerics Iván ügyvéd sincs már az élők sorában, Gerlóczy Glória pedig évtizedek óta Torontóban él. A melléklet második és ötödik pontja közötti Csontváry-elmélkedések, a Nagy életrajz, a Világon mindennek megvan... kezdetű másolat, Csontváry levele a zseni tenyésztéséről, az Energia és művészet és a Lángész című írások közül a hetvenes években már több megjelent nyomtatásban is. A hatodik és kilencedik pont között szereplő tételek (6. Jegyzetek gépelt másolata, 7. Jegyzetek gépelt másolat nélkül, 8. Eredeti jegyzetek, 9. Összeállítás származási és életrajzi adatokról) azonban nem tartalmazzák a jegyzetek témáját és terjedelmét. A valószínűleg dossziékat jelölő megnevezések egyelőre nem nyújtanak megfelelő támpontot az esetleges azonosításhoz.

Azt viszont már sikerült kideríteni, hogy 1980. február 7-én a minisztérium utasítására a Nemzeti Galéria Adattári Osztálya vette át a dokumentumokat – legalábbis átvételi elismervény van – Gerlóczynétól, ugyanis a Galamb utcai lakás beázott. A minisztérium költségén végzett felújítási munkálatok után ismét visszakerült a hagyaték, a kérdéses tételek azonban itt már nem szerepelnek a leltárban, ahogy Gerlóczyné 1985. március 4-ei hagyatéki leltárában sem.

Bodó Sándor elmondta, hogy a bizottság egy hónapon belül szeretne az ügy végére járni, abban azonban bizonyos, hogy a minisztérium dolgozói nem követtek el semmiféle „disznóságot", ahogy az a sajtóban elhangzott. A bizottság feladata eldönteni, hogy történt-e hanyagság, s hol szunnyadnak a dokumentumok, reményei szerint ugyanis biztosan megvannak. Nem tartotta kizártnak a tegnapi Gondolatjel riportjában megszólaltatott Romvári Ferenc művészettörténész (annak idején Pécsett a hagyaték kezelője) feltételezését sem, miszerint a 152 oldal meglévő jegyzet megegyezik az eltűntnek vélt jegyzetekkel. Ugyanebben az interjúban Mravik László (az 1979-es hagyatéki leltár készítője) Perneczky Géza és Romvári Ferenc presztízsharcának újabb állomásaként értékelte a közelmúltban kirobbant vitát. Mravik szerint Németh Lajos halála után, a Csontváry-kutatás trónjáért indult meg a küzdelem a két kiváló szakember között.

• K. H. G.

Rost Andrea a Royal Opera után a Metropolitan színpadán

„Most már lehetnek kívánságaim"

Rost Andrea hamarosan debütál a Metropolitanben Adina szerepében, és visszahívták Giulietta és Paminát énekelni a Scalába. Nemrég a londni Covent Gardenben énekelte Susannát.

Könyv

Hatalom és szex

Michael Crichton új könyvében, a Zaklatásban megmarad a munkahelyi

Michael Crichton:

talja, hogy új főnöke megint

PONTOSAN
35 %
10.000 Ft befektetés után
a felvehető kamat 5.168,- Ft
PVL
RÉSZVÉNY TÁRSASÁG
LÍZING
KÖTVÉNY
Jegyzés:
október 16–november 3.
Jegyezhető: a Magyar Hitel Bank Rt. fiókjaiban, az MHB Talentum Rt.nél, a Generalbroker irodáiban,
a City Broker szervezésében a Dunaholding hálózatnál, az IBUSZ és a Cenzor Bróker irodákban.

Holnap is
mai nap
ELŐFIZETŐKNEK
MÁR REGGEL!
November 1-jétől
a mai nap vidéken az újságos standokon
és minden előfizető postaládájában
már reggel
A megrendelőlapot kérjük a következő címre postázzák:
Mai Nap terjesztési osztály, 1087 Bp., Kerepesi út 29/B.
Előfizethető még: a Hírlapági Igazgatóság kerületi ügyfélszolgálati irodáiban vagy vidéken a postahivatalokban és a kézbesítőknél.
1122 Csaba utca 7/A (I., II. ker.) 212-2247; 212-2248; 155-4211; 155-2322
1031 Kiscelli utca 7–9. 168-7680
1041 István út 18. 168-1106
1053 Királyi Pál utca 10. 266-3493
1067 Teréz krt. 51–53. 132-0464
1076 Verseny utca 12. (VII. ker.) 322-9219
1089 Orczy tér 1. 210-0700/131, 260 m.; 133-4959
1091 Üllői út 114–116. 263-3047
1101 Körösi Csoma sétány 5. 261-1974
1115 Bártfai utca 65. 203-4361; 203-4362
1122 Városmajor utca 10. 213-0370; 155-0319; 155-3316 (fax is)
1134 Lehel utca 10/A 270-2229/178, 180 m.; 270-4794
1076 Verseny utca 12. (XIV. ker.) 342-8118/210, 286 m.; 322-9219
1151 Fő utca 68. 169-4111
1161 Jókai utca 2/B 183-0753
1171 Egészségház utca 1–3. 256-7063; 256-6923
1181 Üllői út 400. 291-4073
1191 Templom tér 9. 282-9270
1201 Téglagyár tér 9. 284-0340
1211 Szent Imre tér 21. 276-4523
1223 Nagytétényi út 162. 226-8763
1238 Grassalkovich utca 147. 286-0131/0132
MEGRENDELŐLAP
Megrendelem a Mai Nap című napilapot
egy évre 10 440 Ft-ért
fél évre 5220 Ft-ért
negyedévre 2610 Ft-ért
egy hónapra 870 Ft-ért
Megrendelő neve: .....
Megrendelő címe: .....
Kézbesítési cím: .....
MH 13 125

FAMILY FROST
JEGES HETEK
a MAGYAR HÍRLAP-ban!
Mai kérdésünk:
Melyek a Family Frost jellemző színei?
1. kék-piros-sárga
2. narancs-kék-zöld
3. piros-fehér-türkiz
Az e heti nyeremény: ROXÁNA
Hogyan kell játszani?
A Family Frost-autónál kapott világoszöld játékszelvény mai dátumozású rubrikájába
írja be a fenti kérdésre adandó válasz sorszámát! Ha egész héten figyelte
a Magyar Hírlapot, kitöltötte a játékszelvényét és nyert, a hét vasárnapjától
a Family Frost autóinál játékszelvényét nyereményre válthatja.

Agrárkutatás nélkül – Európába?

A nemesítés a mezőgazdasági kutatás nehézipara

Már a rendszerváltás előtt elindult az a folyamat, amelynek során a feszítő rövid távú problémák miatt egyre kevesebb pénz maradt tudományos kutatásra. Az uralkodó szemlélet a hosszú távú hatásokat messze lebecsülve a könnyebb ellenállás irányába ment, és a kutatás piacgazdasági átszervezésének csupán egyetlen eszköze működött, a restrikció, amely az állandó csökkentések révén mára gyakorlatilag az agrárkutatást ellehetetlenítette, vagy ami még megvan, ugyanerre a sorsra jut.

Az eredmény érthető, ugyanis sem a kormányzatnak, sem a minisztériumi irányításnak *nincs határozott elképzelése* arról, hogy milyen és milyen formában működő agrárkutatásra van szükség. Eközben már eddig is jóvátehetetlen károk következtek be, létfontosságú szakmai kultúrák számolódtak fel vagy jutnak rövidesen erre a sorsra. A torz szemléletet jellemzi, hogy magas pénzügyi körökből még olyan nézet is elhangzott, hogy *nem lehetne-e egy-két évet a kutatással kihagyni*, addig sem fogyasztanak költséget.

Önmaguk árnyékai

A probléma tehát kettős. Egyrészt kétségtelen, hogy van egy pénzügyi *szükségállapot*, lassan már csaknem egy évtizede, amelyet megfelelő technikákkal és átalakításokkal lehetne úgy irányítani, hogy az ország tudományos kapacitása *minél kevésbé sérüljön*. Másrészt alulinformáltak a döntéshozók a tudomány nemzetgazdasági jelentőségéről. Az eredmény az átgondolatlan pénzelvonás, létszámcsökkentés, és ez ismétlődik most már nem csak évente, hanem gyakrabban, legalábbis ami az *agrárszférát* illeti. Ez az eljárás perspektívát nem ad, csak rombol. *A nyolc agrárkutató intézetből hét már csak árnyéka önmagának*. De az ipari kutatóintézetek fele már felszámolás alatt van, másik fele pedig lassan közel jár ehhez.

Kétségtelen, hogy az ipari vagy mezőgazdasági struktúra és termékszerkezet átalakulása igen *komoly kihívást jelent* az elmúlt rendszer körülményei között létrejött kutatási szervezeteknek. Nem biztos, hogy ezeket változatlan szervezetben kell tovább működtetni, s az sem, hogy változatlan tulajdonosi szerkezettel. A jelenlegi pusztulás azonban *messze túlmegy* azon a határon, amely átalakulási áldozatként a veszteséglistára lenne írható. A volt NDK-ban történtek, az ottani agrárkutatás 90 százalékos felszámolása egyértelműen a nyugati rész érdeke volt egyrészt, hiszen így a lehetséges versenytársakat is nagyrészt felszámolták, az össznémet kutatási kapacitás azonban kevéssé sérült. Nálunk, fejlett Nyugat-Magyarország nem lévén, az ország kutatási kapacitása ugyanilyen mértékben megy tönkre, és *teljességgel kiszolgáltatja az országot* a külföldi befolyásnak, ezért az NDK-modell számunkra nem lehet példaértékű.

A „szabályozás" legújabb gyöngyszeme az állampénztár tervezett felállításával kapcsolatos. Eszerint például a Földművelésügyi Minisztériumban központosítanák az összes kutatóintézet pénzeit, *megszüntetve a kutatóhelyek eddigi gazdasági önállóságát*. A probléma nem elsősorban a költségvetési pénzek központosítása, hanem a kutatóhelyek nem költségvetésből származó bevételeinek is a nagykalapba való besorolása és *ellenőrizhetetlen újrafelosztása*. Azaz a már csődben lévő intézmények fenntartását a még egyéb bevétellel is rendelkezők pénzével tartanák fenn, ami viszont az eltérő anyagi pozícióban lévő intézeteket ugrasztaná össze. A latin közmondás jut eszembe: Oszd meg és uralkodj! Ezt a játékot azonban egyszer lehet csak eljátszani, mert így egy-két éven belül a még működő és versenyképes cégek is felszámolódnának.

Újabb „gyöngyszem" az a rendelkezés, amely nem a nyereséget, hanem *a saját bevételt sújtja 13 százalékos elvonással*. Az agrárkutatásban ma körülbelül 10 százalék körüli jövedelem képződik a legjobb állami cégeknél. Csak ezzel az intézkedéssel *a veszteség és a csőd prognosztizálható*. További „gyöngyszem", hogy ha a bevételek a tervezett értéket meghaladják, azt automatikusan és teljes mértékben elvonják. Ehhez további „gyöngyszemként" még az is hozzájárul, hogy az 1985-ös másfél milliárdos agrárkutatási támogatás *1995-re 300 millióra olvadt*, összehasonlító értéken ez nem több 100 milliónál. Ezeknek az intézkedéseknek eredményeként az agrárkutatás gyakorlatilag nettó költségbefizetővé vált.

További súlyos problémát jelent az OMFB- és OTKA-források bizonytalansága és különösen ez utóbbinál *a támogatások reálértékének drasztikus csökkenése*. Az utóbbi négy-öt évben ugyanis az egy pályázatra jóváhagyott támogatás lényegében stagnált, reálértéken kevesebb mint felére esett vissza. Minderre csak ráadás, hogy a kutatóintézetek hitelt nem vehetnek fel például a vetőmagtermesztés finanszírozására, de más célra sem. Vagyis gazdálkodásukat ellehetetlenítik a jelenlegi feltételek. Mária Terézia (1740–1780) óta tudjuk, hogy a juhot ahhoz, hogy nyírhassuk, etetni is kell, egyébként elpusztul, és talán már jövőre sem lesz mit nyírni. Ha ezt az alapigazságot negyed évezrede már tudták, a parasztember pedig évezredek óta, akkor ezt 1995-ben sem kellene elfelejteni.

Miért baj ez a leépülés? Lehetetlenné válik eredeti hazai, magas profittartalmú termékek kifejlesztése, új növény- vagy állatfajták előállítása és forgalmazása, *az import nyomul a helyébe* sokkal drágábban és sok-

Szőnyi Gyula rajza

kal magasabb licencdíjakkal terhelve, amely ráadásul nem marad az országban. Elég például a hazai és külföldi cégek *kukoricavetőmag-árainak összehasonlítása*, amely a külföldi cégek lényegesen magasabb árait mutatja. Nem nehéz kitalálni, hogy hazai verseny híján mi történne. Gyakorlatilag ellenőrizhetetlen monopolárak alakulnának ki, amire csak az ország fizetne rá. Hasonló a helyzet az *import búzavetőmag* esetében is, ahol a jelenlegi magyar árakat többszörösen meghaladó árakkal kellene számolni. A magyar búzanemesítés által előállított fajtákkal évente 40–50 milliárd forintot érő terméket állítanak elő. *A nemesítés a mezőgazdasági kutatás nehézipara*, és egy új növény- vagy állatfajta előállítása még a fejlett biotechnológiai módszerek felhasználásával is legalább tíz év, az elterjesztés további három–öt. A növénytermesztési kutatások nélkül a helyes vetésforgó, a trágyázás, a klímaváltozás miatti következmények felmérése sem történhet meg, nemhogy a védekezés, az elhárítás kidolgozása. *Ezek jelentős része fedezet híján már leépült*. Alapvetően károsodik a környezetvédelmi szempontból is megfelelő mezőgazdasági termelés fejlesztése. Ezen szakmai kultúrák pusztulása pótolhatatlan veszteség, és újra indítva minimum 15–20 év befektetésére van szükség emberbe és eszközbe, hogy az egykori szintet ismét elérhessük, ameddig a versenytársak sem tétlenkednek. *Tudomásul kell venni*, hogy korszerű és hatékony kutatás nélkül nincs hatékony termelés sem, de az olyannyira óhajtott több milliárd dolláros mezőgazdasági export sem tartható vagy fejleszthető. Bár az anyagi gyengeség miatt nem várható, hogy a hazai kutatásban az ország minden területen kiemelkedő szintet érjen el és önellátó legyen, nem is lenne reális, de igen széles területen lehet alkalmas az új kutatási eredmények felismerésére és azok gyors hazai adaptálására. Ugyanez áll a már megvett eljárások továbbfejlesztésére is, talán emlékezünk rá, hogy a kelet-ázsiai kis és nagy tigrisek ezen az alapon indultak világhódító útjukra.

A kutatás tehát *nem kutatni vágyó emberek laza társasága*, akik, úgymond, hobbijukat akarják megfizettetni a társadalommal. Nem is arról van szó, hogy ezek a kutatók nem találnának munkát külföldön vagy a magánszférában, akár külföldi cégek szolgálatában, ahol ráadásul az állami kutatásban létező jövedelmeknél legalább kétszeres jövedelmet élvezhetnének. Ez a kutatógárda itthon szeretne érvényesülni. Ez a kutatógárda ennek a hazának szeretné elősegíteni a felemelkedését, benne gyermekei és unokái boldogulását is szeretné építeni. Ezt tette eddig is. Sokszorosan bizonyította alkalmasságát hazai és nemzetközi porondon egyaránt, és *egyenrangú partnerei vagyunk a nyugati cégeknek és intézeteknek*. Emellett milliárdos jövedelmet termelnek a gazdaságnak fajtáik, eljárásaik, termékeik révén. Magyarország kutatási eredményei a volt kelet-európai régió talán legfejlettebb kutatását jelentik kiterjedt, nem most kezdődő nemzetközi kapcsolatokkal. Mi tökéletesen tisztában vagyunk azzal, hogy a kutatás és az oktatás a jelenleg ismert leghatékonyabb nemzeti tőkefelhalmozás, az elképzelhető legjobb befektetés, amely például dr. *Pungor* Ernő szerint az OMFB lezárt projektjeinél már *nyolcszoros megtérülést hozott*, és ennél még sokkal többet is fog. Fontos feladatok megoldását a magyar kutatás lényegesen olcsóbban képes megoldani, mint a rendkívül magas személyi és más költségekkel dolgozó nyugati cégek, amelyek sokszor a megfelelő helyismerettel sem rendelkeznek.

Van mire építenünk, és ennek az *örökségnek az eltékozlása* európai integrációs kilátásainkat is csökkentheti. A provincializmus és a dilettantizmus egyben jelentősen fokozhatja a nemzetközi kizsákmányolhatóságot, az átverhetőséget, hatalmas népgazdasági veszteségeket okozva.

Lehet-e valamiben bízni? Az elmúlt évek romlását tekintve és a mai kilátásokat elemezve kevés a biztató jelenség. Annál nagyobb a pályaelhagyás. Az utánpótlás nem vagy alig létezik. A restrikciók nem válogatnak, a jól menedzselt kutatóegységeket ugyanúgy tönkreteszik, mint a szakmai szempontból esetleg kiválókat, de rosszul menedzselteket. *Nincs mérce, nincs jövőkép, nincs reménysugár*. A nagy kérdés, hogy meddig lehet így dolgozni. Meddig lehet parírozni az államigazgatás koncepciótlan és kiszámíthatatlan intézkedéseit? Tartok tőle, itt is közeledünk a tűréshatárhoz.

Mi lehetne a megoldás? A legfontosabbnak látszik egy alapvető szemléletváltoztatás a főhatóságok és a kormány szintjén. Erre a kutatóhelyeken is szükség van, hiszen *a piacgazdaság feltételeihez nekünk is alkalmazkodni kell*. Nagyon fontos a párbeszéd, hogy mind az irányítás, mind a kutatás tisztában legyen egymás problémáival és lehetőségeivel. A kutatás és irányítás képviselőinek közösen kell kidolgoznia igen gyorsan a működőképesség fenntartását, lehetőleg hosszú távú koncepció formájában, gazdaságilag is alátámasztva. Ha az államnak nincs elég forrása, hogy a nemzeti kutatást fenntartsa, akkor lehetővé kell tenni valamilyen formában a privatizálást, esetleg tőkebevonást a hazai kutatás finanszírozására, az életidegen és káros szabályozást, amely lényeges pluszbevételt amúgy sem jelent, azonnali hatállyal *meg kell szüntetni*. Hasznosnak látszik itt a cseh tapasztalatok hasznosítása, ahol ezt a problémát már rég megoldották, méghozzá sikeresen. Számos tőkebevonásos kezdeményezés azért hiúsult meg, mert a külföldi magáncégek egy állami kutatóintézetben nem látnak megfelelő partnert vagy a főhatóság a kért hozzájárulást nem adta meg. A kutatás azon részét, amelyet a licencdíjakból vagy egyéb bevételekből nem lehet fedezni, OTKA, OMFB és más állami forrásokból pályázatszerűen kell biztosítani. Az FM 75 milliárdos támogatási és exportösztönző keretéből lehetőséget kell biztosítani versenyképes exportfejlesztésekre és a külföldi piacokon történő fellépésre. Például a szegedi Gabonatermesztési Kutatóintézet által nemesített tésztabúzának *több tízezer tonnás nyugati exportlehetőségei vannak*, ami csak ebből a termékből sok százmilliós, esetleg milliárdos exportot tesz lehetővé. A fajtaelőállítás, ennek alapja viszont az elmúlt húsz évben összesen csak ennek töredékét, legfeljebb 10 milliót tett ki. Ha ez nem volt gazdaságos beruházás, akkor nem tudom, hogy mi az.

Sztráda a gyarmatosításnak

A hazai kutatás kívánja, sőt üdvözli a hazai piacon a versenyhelyzet fenntartását. Tisztában van azzal, hogy a verseny, az állandó megmérettetés nélkülözhetetlen. Az innovációs lánc, bár sérült, de működik, a magyar agráriumban van igény és fizetőképes kereslet is, bár nem kielégítő mértékben a hazai kutatás termékei és szolgáltatásai iránt. Ezért az új fajták terjedésére, új eljárások térhódítására ma is van lehetőség. *A kutatás elvárása csupán az, hogy engedjék dolgozni*. És ne legyen mesterségesen leküzdhetetlen versenyhátrányba szorítva. Ez lehet talán némely versenytárs nyugati cég érdeke, a magyar mezőgazdaságé azonban semmiképp. Dönteni azonban gyorsan kell, mert a 24. órában vagyunk.

A magyar agrárkutatás és az agrárkutatók (de nem csak az agrárszférára érvényes) ma sarokba szorítva érzik magukat. *A jelenlegi drámai helyzet gyors megoldásért kiált*. Ez a cikk is azért íródott, mert még reménykedünk.

A jelenlegi út nem Európába vezet. Ha nem történik változás, saját gyarmatosításunknak építünk széles sztrádát, és az ország versenyképessége károsodik súlyosan. Valóban ezt akarjuk? Nem hiszem. Talán még meg lehet előzni az összeomlást. Talán még időben szólunk.

Dr. Mesterházy Ákos
akadémiai doktor

Megrengeti Szegedet?

Ütközőpontból üzleti vállalkozás

Szeged belvárosában csaknem két évtizede üresen áll egy épület, a *Régi Hungária*, amelynek hányatott sorsa időről időre vihart kavar, főleg értelmiségi körökben. Az 1898-ban felhúzott *Kass Vigadó* – később kapta a Hungária nevet – nemcsak szállodaközpont volt a Délvidéken, hanem a kultúra szent helyeként is tisztelték. (Valamikor oda jártak kártyázni Bácska-Bánát magyar nábobjai, és volt, hogy egy este tízezer holdak cseréltek gazdát.)

Művészek, zenészek találkozóhelye volt főleg, mindaddig, amíg *romhalmaz* nem lett, és 1976-ban nem tettek lakatot a híres épületre, aminek patináját együtt emlegették a budapesti *Gellért Szállóéval*. A bezárás óta szenvedélyes viták célpontja, sorsa időről időre megrengeti Szegedet.

Már a lakatolás pillanatában sem volt pénze a városnak, hogy felújítsa a rogyadozó hotelt. Anyagiak híján még az építőipari óriásnak számító *Délép* is elállt szándékától, hogy saját pénzéből, saját magának öltöztesse fel a régi házat. A tanács 1988-ban az épületkezelői jogot ingyen átadta a helyreállításra és üzemeltetésre létrehozott Régi Hungária Részvénytársaságnak, amit a *Befektetési és Forgalmi Leánybank* alapított. Az rt. és a városi tanács egyebek mellett megállapodott: a társaság mindent megtesz, hogy a szálló újra a város polgárainak rendelkezésére álljon, hiszen Szeged soros vezetői már a bezárás pillanatában jól tudták, a Régi Hungária szimbólum is egyben, a szegedi generációk életmódját, hangulatát befolyásoló hely. *Politikai ügy* lett az építkezésből és maradt napjainkig, nem véletlen, hogy a város a '80-as években 30 millió forintot adott a rekonstrukcióhoz.

Az építés 1989-ben kezdődött, majd 1992-ben pénzhiány miat leállt, *a rekonstrukció félben maradt*, befejezetlenül. Kulcsátadásig 400–500 millió forint kellene, és a felújításra alapított, majd csődbe jutott rt. nemcsak ezt az összeget nem tudta előteremteni, hanem olyan külföldi vállalkozót sem talált, amelyik a művet befejezné.

Szeged szerencsétlensége a közelben dúló boszniai háború, ami elriasztotta a „kérőket", a külföldi szállodaláncok képviselőit a spanyoloktól az amerikaiakig, akik rácsodálkoztak a régi Hungáriára – kívülről jól néz ki az épület, csaknem 300 millió forintot költöttek rá –, de a zsebükbe nem nyúltak. Csodák csodájára néhány hónappal ezelőtt jelentkezett egy magyar befektetőtársaság, megvette a félkész épületet, de egyelőre nem látni jelét, hogy a rekonstrukció folytatódna. A matematikaprofesszorból lett népszerű polgármester, Szalay István az elmúlt héten jelentette be: ha az épület új gazdája folytatja a felújítást, az önkormányzat anyagi segítséget nyújt ahhoz, hogy a Régi Hungáriában *koncertterem* épüljön, pedig a város az rt. felszámolásánál elvesztette minimális tulajdonrészét, aminek folytán még lett volna beleszólása a ház további sorsába. A Tisza-parti városban abban reménykednek, hogy a hotel a következő választás idején már nem lesz politikai csaták ütközőpontja.

(halász)

realbank részvény

A teljes futamidőre évi netto

37–41%

hozamot érhet el,

mert a részvényre garantált évi 28 % mellett állami hitelt vehet igénybe ingyenes használatra! A hitel az adóból igényelhető vissza.

MINÉL HAMARABB MEGVESZI A RÉSZVÉNYT, ANNÁL TÖBB HITELT VEHET IGÉNYBE AZ ELSŐ ÉVBEN!

A RÉSZVÉNY ÁRA: 20 000 Ft és 200 000 Ft

GARANCIA A BÁRMIKOR TÖRTÉNŐ VISSZAVÁSÁRLÁSRA!

KAPHATÓ:

realbank

Bp. VI., Andrássy út 124.
Bp. VI., Munkácsy M. u. 17.
Bp. V., Semmelweis u. 4.
Debrecen, Piac u. 18.
Eger, Széchenyi u. 34.
Pécs, Király u. 75.
Tatabánya, Mártírok u. 81/B.
Dabas, Vörösmarty u. 10.

és vidéken az EXPRESS UTAZÁSI IRODÁKBAN.

Pénztári órák: 8 - 15 óráig, szerdán 8 - 17 óráig.

Olvassa el részletes ismertetőnket! Érdeklődés: 269-1099

Magda Marinko rajzai

Egy kiállítás rövid karrierje

Kecskemét városának választott vezetői néhány év leforgása alatt immár másodszor kényszerültek bizonyos „események" betiltására. Először a keresztény egyházak tiltakozása nyomán léptek fel *Fanza* fakírral szemben, aki keresztre akarta feszíttetni magát. Akkor a vallásos érzület megsértésére, *Jézus* kereszthalálának üzleti vállalkozássá silányítására hivatkoztak. Most azért lépett fel a város polgármesteri hivatala *Rebek* László vállalkozó, a Szép Otthon Bútorstúdió résztulajdonosa ellen, mert az boltjában kiállította a többszörös gyilkossággal vádolt *Magda* Marinko börtönrajzait, illetve azokat árusítani kívánta.

A kiállítás és vásár megnyitására június 23-án 11 órakor került sor, ám a polgármesteri hivatal fellépése nyomán még aznap fél négyre a képeket levették a falakról.

Fenyegető levél

Rebek László az alábbi hivatalos levél kézhezvétele után döntött a képek eltávolításáról:

„Határtalan megdöbbenéssel és felháborodással értesültünk a sajtó útján arról a kiállításról és vásárról, amit az ön üzlethelyiségében rendez Magda Marinko műveiből.

A város vezetése úgy érzi, hogy az itt élő, jó szándékú, becsületes, erkölcsös állampolgárok emberi érzéseinek megsértése a mai rendezvény. Az, hogy ön abban a városban, amelynek polgárai közül három embert – feltehetően – meggyilkolt az ön által kiállító »művész«, talán üzleti szempontból magyarázható, de erkölcsileg mélységesen elítélendő.

Önkormányzatunk mindent megtesz azért, hogy a város közösségéhez, a városhoz való tartozás tudatát fejlesztve segítse a törékeny demokrácia erősödését, amelyben az önkormányzat a város lakóinak akaratát testesíti meg, s melyben minden polgár erőszakos halála gyász a többieknek. Ön ezt a gyászt és az elhunytak emlékét sérti ezzel az akciójával, mely ellen a város valamennyi jóérzésű polgára nevében tiltakozunk.

A kiállításnak csak erkölcsi akadályai vannak, mely ellen tiltakozhatunk, de a képek eladása üzleti vállalkozás, amelynek jogszabályi előírásai a következők: a 82/1982. (XII. 29.) MT-rendelet szerint művészeti alkotás forgalmazása csak zsűrizés után lehetséges. Amennyiben ezt a zsűrijegyzőkönyvet ön a személyesen megjelenő munkatársunknak nem tudja bemutatni, jogszabály megsértése miatt ön ellen hivatalos eljárást indítunk, ha a kiállítást és a vásárt június 23-án nem szünteti meg."

Húszszázalékos biznisz

Tiszta, egyértelmű megfogalmazás ez, amely azonban – mint látni fogjuk – bizonyos dilemmákat vet fel. Először hallgassuk meg Rebek Lászlót, mondja el, hogy miért szánta rá magát erre a sokak számára perverznek, bizarrnak, erkölcstelennek tetsző akcióra. Nem győzi hangoztatni:

– Kérem, én kereskedő vagyok. A boltomban már több képzőművésznek nyújtottam segítséget azzal, hogy kiállíthatott, eladhatta a műveit. Engem Magda Marinko rajzai eladásakor abszolút üzleti megfontolások vezettek. A hír, ugye, egyben reklám, ami a forgalom növekedését is jelenti.

– *Nem voltak erkölcsi aggályai, hogy egy gyilkossággal vádolt ember rajzait akarja árusítani, ebbéli hírességéből szert tenni haszonra?*

– Hát mit is mondjak – tárja szét karjait –, az ember vagy kereskedő, vagy nem. Különben azt tapasztaltam, hogy mindennel szemben lehet, van előítélet.

– *Hogyan kerültek önhöz a képek?*

– Dr. *Jádi* János, Magda Marinko hivatalból kirendelt védőügyvédje ismertetett össze egy szegedi vállalkozóval. Az ő nevét nem árulhatom el. Ez az úr valahogy megszerezte a rajzokat, megvette a képeket és azok értékesítési jogát. Vele kötöttem szerződést, miután Szegeden senki, itt Kecskeméten pedig többen visszautasították a kiállítás ötletét.

– *Milyen feltételekkel szerződött?*

– Magda Marinko mintegy 800 rajzából választottunk ki harmincat. Hogy egy-egy kép mennyibe kerül, azt a szegedi úr határozta meg.

– *Mekkora bevételre számítottak?*

– Másfél-két millió forintra.

– *Mennyi lett volna ebből az ön haszna?*

– A bevétel bruttó 20 százaléka.

– *Mire fordította volna a pénzt?*

– Karitatív célra, esetleg rászoruló gyermekek támogatására. A Petőfi Népében csupán csak példaként említettem, hogy esetleg az SOS Gyermekfalunak adnám, mire ők ezt azonnal kikérték maguknak, mondván, hogy nekik nem kell a piszkos pénz.

– *A kiállítás és vásár június 23-án nyílt. Honnan szerzett a polgármesteri hivatal tudomást még aznap erről?*

– A reggel megjelent Petőfi Népéből.

– *Miként értesült a polgármesteri hivatal döntéséről?*

– Az önkormányzat kulturális osztályáról jött ide egy hölgy, ő adta át a levelet.

– *Mit tett erre ön?*

– Levetettem a képeket a falról.

– *Megtehette volna, hogy a jogerős, másodfokú döntésig mégiscsak kiállítsa a képeket, értékesítse azokat, amíg ettől el nem tiltják.*

– Valóban, az ügyvédem is azt mondta, hogy az önkormányzat lépése jogszerűtlen. Én azonban nem akartam szembekerülni a várossal. Ez nem Budapest. Kecskemét kis város. Nekem itt kell élnem, itt akarok dolgozni, butaság lett volna a részemről szembehelyezkedni a város vezetésével.

Passz!!!

– *Az üzleti hasznon és reklámfogáson túl mi motiválta önt?*

– Az a véleményem, hogy ezt az embert, Magda Marinkót meg kell ismerni. Aki pedig meg akarja ismerni, annak joga van ehhez. Miért felháborító az, ha a képeit kiakasztjuk egy bútorbolt falára? Az nem erkölcstelen, ha a rajzait bemutatja a televízió vagy megjelentetik könyv alakban? Ezeket miért nem tiltják be?!

A felvetés nem jogtalan. Rebek László boltjában 448 forintért ugyanis megvásárolható a *Kettéhasítva* című könyv, amely Magda Marinko rajzait, írásait, verseit, valamint *Borzák* Tibor interjúit tartalmazza. A könyvet a Cinisom Kiadó (*Zalatnay* Sarolta és *Som* Lajos cége) jelentette meg. Igaz, a bútorbolti tárlattal szemben, a kötetben képzőművész, szexológus, pszichiáter, pszichológus, orvosgenetikus, grafológus, asztrológus mondja el véleményét a rajzokról, készítőjük személyiségéről.

– A könyv ellen senkinek sincs kifogása? – kérdezi tanácstalanul Rebek László.

– *Kétségbe vonja a közösség jogát, hogy nemtetszését kinyilvánítsa, érvényt szerezzen annak?*

– Valóban a mózesi törvényekben szerepel a „Ne ölj!" parancsa. De az is, hogy szeresd felebarátodat… Ezért érthetetlen számomra ez a felzúdulás. Különösen egy olyan világban, amikor fennen hirdetik a másság tiszteletben tartását.

– *Felvetődhet, hogy a szegedi vállalkozó, akinek motívumairól semmit sem tudni, esetleg felhasználta önt arra, hogy egy ilyen kiállítás segítségével Magda Marinko jobb színben tűnjék föl az emberek és a hatóságok előtt. Tiszta „haszon", ha ennek nyomán esetleg nem 25, hanem csak 24 évre ítélik?*

– Erre nem is gondoltam. Én nem akartam belőle se hőst, se áldozatot csinálni. Itt egyszerűen üzletről volt szó!

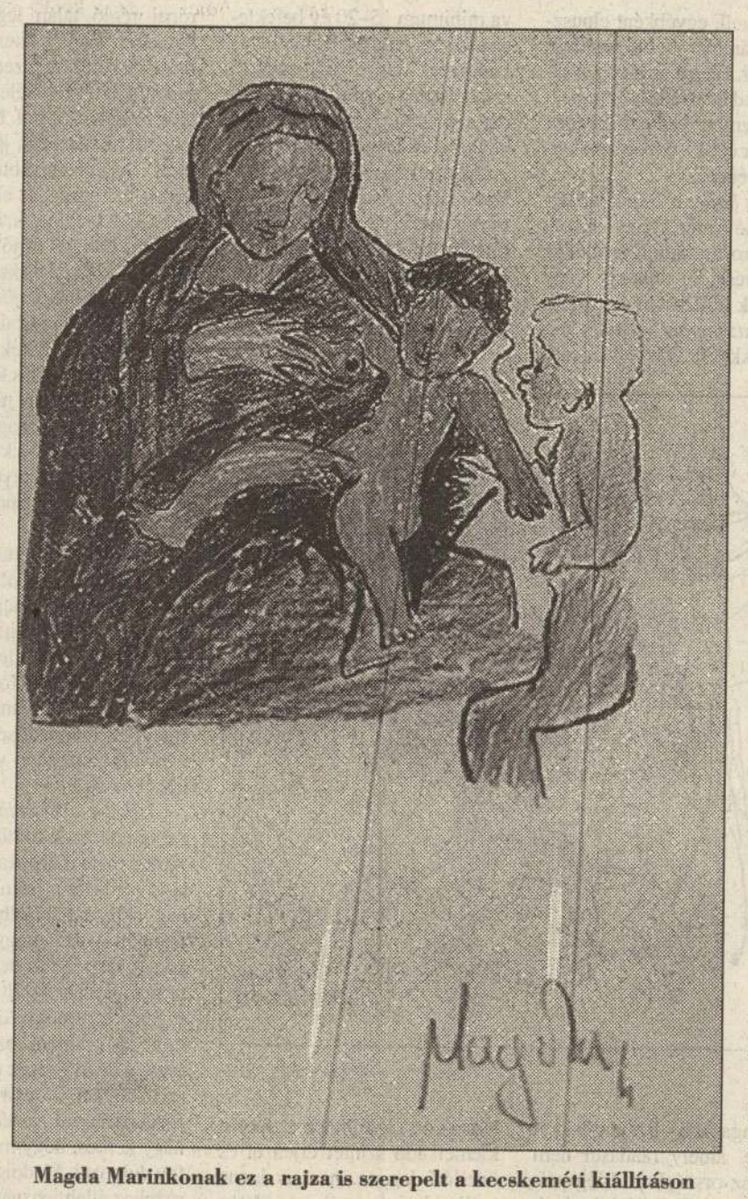

Magda Marinkonak ez a rajza is szerepelt a kecskeméti kiállításon

– *Végül is miként vélekedik: hibázott?*

– Ha azt mondom, hogy hibáztam, úgy sokan gyáva embernek tartanának. Ha azt mondom nem, akkor azt állíthatják rólam, hogy Magda Marinko bűntársa vagyok. Inkább azt mondom: passz!

Auschwitzi szappanok…

Bohács József, Kecskemét város alpolgármestere írta alá azt a levelet, amelyet a bevezetőben ismertettünk, amelynek nyomán Rebek László eltávolította üzletéből a kifogásolt képeket.

– *Önök honnan szereztek tudomást az „eseményről"?*

– Az újságból. Ezt követően jöttek telefonok is. A képviselők is kérdezték, hogy miért engedélyeztük. Természetesen mi nem engedélyeztünk semmit – szögezi le –, és ezt követően, ha tetszett, ha nem, nekünk be kellett avatkozni az ügybe!

– *Ez a képviselő-testület döntése volt?*

– Nem, bár a levél megírása előtt számos képviselővel konzultáltam. Én az MDF alpolgármestere vagyok, de a kulturális bizottság elnökével, az SZDSZ frakcióvezetőjével és sok MSZP-s képviselővel egyeztettünk a döntéskor.

– *Mi motiválta önöket?*

– Ennyire már nem lehet szabad a piacosítás. Auschwitzi szappanok eladásából befolyt pénzből sem lehetne rászoruló gyermekeket támogatni. Kérem, ez konzervatív város, egyházi gimnáziummal, általános iskolával, óvodával. Itt vallásosak az emberek, ez a kiállítás pedig végső soron kegyeletsértő, mert mindannyian jól ismertük azokat, akiket ebben a városban Magda Marinko megölt. Alapvető emberi értékekkel nem lehet kereskedni. Egy – feltehetően – tömeggyilkos képeit azért mégse lehessen árusítani! Úgy gondoljuk, hogy a képek árából befolyó pénzhez végső soron vér tapad.

– *Az önök érvelésének jogi része meglehetősen vitatható, így Rebek úr könnyen kibújhatott volna a jogszabályi előírások alól, és még ma is vígan árulhatná a képeket.*

– Igaz, ha ő kijelenti, hogy ezek a képek nem műtárgyak, akkor semmit sem tehettünk volna.

– *Akkor miként tudtak döntésüknek, akaratuknak érvényt szerezni?*

– Rebek úr üzletmenetét igen-csak rontotta volna, ha vállalkozásának ellenreklámot csinálunk.

– *Van itt azonban még valami. A bútorboltban kapható, nem tudom a könyvesboltokban, utcai könyvárusoknál is megvásárolható-e, a Magda Marinko rajzait, verseit, írásait tartalmazó könyv. Ennek kiadása, árusítása vagy mindennek eltűrése nem erkölcstelen? Nem kegyeletsértő? Végül is akiket érdekelnek ezek a rajzok, 448 forintért hozzájuthatnak majd a teljes „kollekcióhoz".*

– A könyv nem Magda Marinko munkája. Rajzai ott egy vizsgálódás, a lélekelemzés tárgyai. Viszont a kitett rajzokat az a kéz készítette, amelyik a gyilkosságokban meghúzta a ravaszt.

Elfojtott komplexusok

Felvetődik azonban: egy nyitott társadalom életében ki, miért és hol húzhatja meg a tilalmazás határait? Egyáltalán, a kiállítás és vásár tényleg abnormális ötlet? Vagy el kell fogadnunk, hogy ilyen korban élünk, így alakul az életünk?

Buda Béla pszichiáter a történtek szociológiai és társadalomlélektani magyarázatára vállalkozott.

– Igazából az teszi az eset megítélését kényessé, hogy az emberek tudatában a képek bemutatása, árusítása összekapcsolódik a délvidéki háborúval, a szervezett bűnözéssel, az embargóval, és a társadalom nincs hozzászokva ahhoz, hogy gyilkosságokban ilyen politikai motívumokat is nyíltan felfedezzen. Ez félelemmel tölti el, amely ellen védekezik. Ugyanakkor a bűnözés, a bűntett, az elkövető mindig is szenzációszámba ment, mindig ráirányult az érdeklődés reflektorfénye. Ezzel magyarázható az is, hogy az emberek a középkortól kezdve valós érdeklődést tanúsítottak például a nyilvános kivégzések iránt.

– *Végül is egy ilyen akció normálisnak tekinthető?*

– Azt hiszem, hogy az esetet semmiképpen sem lehet patologizálni. Sokkal inkább azt lehet állítani, hogy ma ilyen módszerekkel lehet megmaradni a piacon. Aki tehát ezt az egészet kitalálta, az mindenképpen kreatív üzletember. Tudta, hogy amire vállalkozott, az reklámértékű, ami üzleti haszonnal kecsegtet.

– *Mindez nem ítélhető el az erkölcs felől nézve?*

– Még a legszabadelvűbb társadalmakban is a helyi közösségek meglehetősen konzervatívak. Azt is el kell fogadni, hogy a többségi döntések jelentős számú kisebbségek számára kötelezőek. Viszont be kell látni, hogy adott esetben egy tömeggyilkos „művészete" izgalmasabb lehet, mint egy igazi művészé. Feltehetően azért, mert meg akarjuk ismerni, még ha beleborzongunk is, tudni akarjuk, hogy milyen képet mutat magáról egy ilyen ember.

– *Hogyan fordulhat elő, hogy egy kiállítás sért egy adott közösséget, egy ugyanolyan témájú könyv pedig nem?*

– A kiállítás felhívó jellege erősebb, a lokális közösségben nyíltabban érvényesül. Arról már nem beszélve, hogy a könyv kitiltása Kecskemétről értelmetlen, nevetséges és jogszabályba ütköző lenne.

– *Végül is az ilyen jelenségekkel meg kell barátkoznunk, el kell fogadnunk, hogy életünkhöz kötődnek?*

– Ezek hozzátartoznak egy dinamikus társadalom életéhez, annak most kell felkészülnie arra, hogy ilyesmik léteznek. Tíz évvel ezelőtt az ilyen ügyben titokban, *Aczél* György vagy a helyi elvtársak döntöttek volna, a következmények is messzemenőek lettek volna. Ehhez képest a jelen helyzet még örvendetes is. Úgy vélem, hogy az eset kísérő jelenségei, tehát a bűnözés, a háborútól való félelem, a délvidéki válság elfojtott komplexusként élnek a magyar társadalomban, s ezek feloldására az a legjobb, ha ezeket kibeszéljük magunkból.

Boros István

Titkot őrzők

Tivadar, a festő

A Japán kávéháznak legtöbb ablaka az Andrássy útra nézett. Az egyik mögött nap nap után láthatott az arra járó egy békésen üldögélő öregurat, aki szinte ügyet sem vetett a világra. Csak az villanyozta fel, ha ellejtett a járdán egy szépasszony, vagy ha megjelent asztalánál Tivadar, a festő. Az öregembert Lechner Ödönnek hívták, a kor, vagyis a századforduló legnagyobb építésze volt. A kávéházi bóbiskolások idején már túl van a Földtani Intézet, a kecskeméti városháza, a Postatakarék és az Iparművészeti Múzeum munkáin. Különös keleti hangulat lengi körül ezeket az épületeket: mintha a mester a Gangesz partján álmodta volna meg őket.

Tivadar is túl van legnagyobb munkáin, ám ő valóságosan: saját bőrén és lelkében érezte, mi a titka a rejtelmes Keletnek. Bejárta Szíriát, felállította vásznát Jeruzsálemben a panaszfalnál, elutazott, hogy lássa a Naptemplom romjait Baalbekben, s amit legfontosabbnak érzett: megfestette a sok ezer éves cédrust lovasokkal, táncolókkal, majd azok nélkül, magányosan. Az ő vérét nem pezsdítették fel a sétafikáló asszonyok, tekintete a magasban járt: az örökkévalót kereste, nem a pillanat múlékony izgalmát.

Soha két eltérőbb karakter.

Soha két összetartozóbb.

Ki fényképezte le őket vajon? Lehel Ferenc maga, aki az első könyvet publikálta Csontváryról a húszas években? Miért, hogy a Várban rendezett tavalyi kiállításról hiányzott ez a fotó, miközben minden fellelt cédula, gyűrött kiállítási meghívó és régi cikkmásolat ott mutogatta magát a tárlókban, üveg alatt…

Rossz kép, tán azért?

Annyira nem rossz, hogy ne érezzük ki belőle, az egyetlenből azok közül, melyek ránk maradtak, a festő szenvedélyét, vitázókedvét és sodró lendületét. Ez vitte pusztákon, hegyeken és háborgó tengeren át, ez óvta minden bajtól, betegségtől – ez az elszánt hevület, ez az állandó láz.

Röhögték, persze. A kávéházi langyosaknak, a gúnyrajzokat gyártó törpéknek vicces volt minden gesztusa. Vicces, amikor táviratban jelentette a császárnak, hogy „érkezik", vicces, amikor hallották, hogy megint cseresznyét ebédelt tizenöt krajcárért. Miért röhögtek? Hogy takargassák cinikus kétségbeesésüket.

Mindig szerettem volna találkozni Csontváryval.

Lehet ezen is kacagni, azon meg pláne, hogy végül sikerült.

Taskent utcáit jártam, az óvárost, a bazárt. A többiek is jöttek, a honfitársak. Nagy volt a respektem, mióta a piaci teázóban elnyertem egy törzsvendég nardjátékát, amit felénk ostáblának mondanak. Amiért mégis üzötten járkáltam ideoda, egy teáskanna volt.

Szerettem volna egy régi üzbég kannát, szép vésetekkel, arab betűs felirattal, amely nyilván Allah dicsőségét hirdeti. Már-már feladtam, hisz fogytán volt az erőm, az időm és a pénzem is, amikor egy kékre festett ház tövében megláttam a fiút. Árnyékban ült, a földön, két kanna fénylett a lábánál. Hosszú nyakú, ütött-kopott holmi volt mindkettő, eszembe se jutott, hogy bármelyiket megvegyem. Mégis odamentem.

Váltottunk néhány szót oroszul, elmondtam, mit szeretnék. Óvatosan körülnézett, majd felállt, s csak a szemével intett, hogy kövessem. Keskeny utcákon, vályogból tapasztott falak közt haladtunk, sehol egy lélek. A fiú nem fordult hátra, s bár cseppet szorongtam, szolga módjára követtem.

Egy csaknem észrevétlen kapu előtt megállt, fejét lehajtva belépett, s helyet hagyott, hogy mellette én is beférjek. A ház, ami elém tárult, öregecske volt és szegényes, mégis áradt belőle valami megnevezhetetlen varázs. Míg kinn, a néptelen utcán, félsz markolászta torkomat, benn otthon éreztem magam. A fiú már épp nyitotta volna az ajtót, aztán mégsem. Felém fordult, s mutatóujját a szájára igazítva jelezte: csendben legyek.

Odabenn félhomály, mely a kinti fényár után csak tapogatni engedett. Percekbe telt, amíg észrevettem, hogy a földön tucatnyi kanna hever, köztük néhány teás is, egyik kisebb, a másik nagyobb. Nyúltam értük, nézegettem, de nemigen tudtam dönteni, melyik legyen. Pedig nem sok időm volt, a többiek a bazárnál vártak.

Ahogy latolgattam, a félhomályból hirtelen elébem tűnt egy kicsi, kopasz, élénk szemű ember. A sarokban ült, arab módra. Azt hittem, a fal mögül került elő… Rámutatott az egyik kannára, arra, melynek oldala, mint a turkesztáni dinnyéé, gerezdes volt, ám hiányzott a teteje. Visszamutattam, kérdezve, hogy valóban az az enyém? Bólintott, majd mintha végigsimította volna a kanna nyakát, jelezte, hogy nézzem meg. Megnéztem. Gyönyörű arab felirat volt belevésve. Rámosolyogtam, ő vissza, és akkor a középső ujjával az ég felé mutatott.

Ugyanaz az arc és az a mozdulat volt az övé, ami a képen látható.

Ma már tudom, hogy Keleten ezzel jelzik mindazt, amin áldás van, ami magasztos, ami e világi logikával fel nem fogható.

A kannán egyébként ez a szöveg állt: „Allah tudja, mit cselekszetek. Bizony ő az, aki mindent hall és lát."

Hiszem, hogy Tivadarral találkoztam akkor, ám bizonyosat azon a tájon csak Allah tudhat. Őt kérdezzétek!

Végh Alpár Sándor

Tévéjegyzet

Szandál, avagy a női nem titkai

Púder
Tv–2, 1995. március 3.

Mit tehet a nő, ha egy másik az orra előtt ajánlja fel megbámulásra a szívszerelmének vadonatúj szandálját? Különös tekintettel arra, hogy annak a bizonyos másiknak jobb a lába, mint az övé? Valamint, hogy a szandál mellett az illető hölgy combja is bemutatásra kerül? Mi több, még a csipkés fehérneműje is...?!

A fölöttébb bonyolult kérdést körültekintően járta körbe és válaszolta meg a Magyar Televízió Púder című műsora. Amely miatt ugyan a közelmúltban kesergett egy nőmozgalmi összejövetel, mondván, hogy a televízió beszüntette egyetlen női érdekvédelmi műsorát, az Ombudsnőt, helyette elindítva holmi Púdert.

Pedig a Púder is női érdekvédelmi magazin (mint a fenti példából is kitűnik), azzal a különbséggel, hogy egy Ombudsnő típusú műsorral szemben egyáltalán nem csak nők nézik. Sőt, állítólag népszerűsége futótűzként terjed férfiúi körökben, akik mind abban reménykednek, hogy a Púderben csacsogó szép hölgyek révén kilesik a női nem összes titkát. A műsor alaphelyzete elég szokatlan: négy, különböző korú, de egyaránt nőies és küllemére adó barátnő, Baló Júlia, Bánsági Ildikó, Hegyi Barbara és Tordai Teri találkoznak egy kellően elegáns és mégis bohókás szobasarokban, hogy azután a rendelkezésükre álló szűk félórában megtárgyaljanak egynémely fontos dolgot. Úgymint az ellenséges szandálok esetét, vagy hogy miként éri el egy gondos háziasszony, hogy mesterien gyűrött legyen a szoknyája?

A legutóbb szóba került az is, hogy mire számíthat a nő, aki a második találkozáskor, mozi után spagettifőzésre invitál egy férfit? A szerető barátnők élesen összecsaptak a kérdésben, majd a nézők véleményét kérték. Akik – a műsornak írt és a szépasszonyok által felolvasott levelek szerint – igen szeretik a Púdert és maguk is hasonló barátnőkre vágynak. Bizony, meglehet, hogy a meglévő barátnőikkel főleg a krumpli és a sajtfélék árainak szemérmetlenségéről szoktak csevegni más nőszemélyek szemérmetlensége helyett. És az is lehet, hogy közel a negyvenhez (vagy kissé túl rajta) nem annyira a szőke hercegek, mint esetleg saját neveletlen kölykeik viselt dolgai töltik ki a gondolataikat.

Pedig mennyivel kellemesebb, vonzóbb négy nő, így! A süldőlányproblémák az érettség és az élettapasztalatok sajátos fényével és bukéjával, a szépség és ápoltság kölcsönözte optimizmussal... A Púdert olyan kellemes érzés nézni, mint az ötvenes évek magyar filmjeit. Szórakoztató a naivság, irrealitás és az örök rafinéria e jól megkomponált elegye.

Arról a kárörömről nem is beszélve, amit női nézők a férfinézők miatt érezhetünk. Akik rágják a körmüket a képernyő előtt és azt hiszik, kifigyelnek bennünket. Nem tudják, hogy csak az igaz, amit nem látnak.

• Virág F. Éva

Tárlatlátogató

Csontváry tündöklő színekben

Csontváry Kosztka Tivadar tárlata
Pécs, Janus Pannonius Múzeum

A nyugat-európai körút – Stockholm, Rotterdam és München után – Csontváry Kosztka Tivadar festményei újra elfoglalták helyüket a pécsi Janus Pannonius Múzeumban, a megnyitón azonban nem csak ezt ünnepelhették az egybegyűltek: az utaztatást megelőzően lehetőség nyílt a képek kozmetikázására: a munkák során Czakó Ferenc restaurátor öt grafika esetében eddig feltáratlan összefüggésekre bukkant; a svéd, holland és német nyelven is kiadott katalógusba neves hazai művészettörténészek írtak tanulmányokat, tehát az eseménysorozat a hazai Csontváry-kutatásnak is nagy lökést adott.

Ha fanyalogni akarnánk, mondhatnánk: csak a hazainak, hiszen a nyugati műkritikában a turnénak érdemi visszhangja, úgy tűnik, nincs, a magyar zseni európai ismertsége, életművének feldolgozottsága nemigen változott. De a pécsi Janus Pannonius Múzeumban így is jelentős, számunkra fontos dolgok történtek.

Gondos kezek munkájának köszönhető, hogy újra tündöklő színekben láthatjuk a hatalmas festményeket, négy hónapra Pécsett marad kilenc, a Nemzeti Galériától és magángyűjtőktől kölcsönkapott mű, a Csontváry Múzeum egyházi tulajdonban lévő épületének tönkrement tetőszerkezetét a püspökség kicserélteti, ugyanakkor a múzeum által fizetendő bérleti díj a régi marad.

• Horváth Viktor

Az eredeti szereposztásban újították fel a legendás Stílusgyakorlatokat

Repetázók a Komédiumban

1981-ben mutatta be Salamon Suba László vizsgarendezésében Bán János, Dörner György, Gáspár Sándor a Stílusgyakorlatok című Queneau-darabot. Hat évig pótszékes házakkal játszották az előadást a Katona József Színházban. Aztán hirtelen megszakadt a sikersorozat. A három színész nyolc esztendő után a Komédiumban, Stílusgyakorlat a 201-től címmel felújította a produkciót.

Kínos dolog, ha valakinek a buszon a tyúkszemére lépnek. Az sem túl kellemes, ha más valakinek ugyanezen a járművön leszakítják a kabátgombját. Az ilyen, apróságnak tűnő atrocitások alaposan fölbosszanthatják az embert. Lehet róla mesélni fűnek-fának. Hozzá is lehet toldani a történethez, alaposan ki lehet színezni az eseményeket. Raymond Queneau, aki Stílusgyakorlatok címmel 1947-ben etűdsorozatot írt az egyszerű szituációból, ezt tette. Egy egészen hétköznapi történetből, olyanból, amely nap mint nap megesik velünk, darabot kerekített. Az általa írt játékban kórházban, irodában, kaszálás közben egyaránt mesélik a történetet. De még színházat a színházban is láthatunk, „komoly" dráma is formálódik az alaptörténetből.

Jó néhány éve már annak, hogy Salamon Suba László előszedte a nálunk nem ismert darabot – eddig itthon a szerzőnek inkább a Zazie a metróban című könyve volt közkedvelt –, és Bán Jánossal, Dörner Györggyel, Gáspár Sándorral megrendezte. A közönség dőlt a nevetéstől, a produkciónak szinte hihetetlen sikere volt. A Katona József Színház átvette az előadást, amely körülbelül kétszázszor vonzott zsúfolt házakat. Jó néhányan többször is megnézték. Szájról szájra terjedtek bizonyos poénok. Voltak, akik annyiszor látták a produkciót, hogy előre nevettek a vicceken. Persze nem szimpla viccekről volt szó. Fanyarul groteszk, dupla, sőt tripla vagy ki tudja hány fedelű humorról. A filozofikus mondanivaló helyzetkomikummal keveredett. Az alaposan kidolgozott etűdöket jóízű beköpések tarkították. A lendületesen örömteli produkció közben „összelélegzett" a színpad és a nézőtér.

Aztán váratlanul megszakadt a sikersorozat. Nyolc évig nem ment a Gáspár, Dörner, Bán által játszott Stílusgyakorlatok. De három tehetséges fiatal, Dánielfy Zsolt, Horányi László és Vizi György, Pinczés István rendezésében bemutatta a „Stílgyak"-ot és megszámlálhatatlanul sokszor játszotta. Jelenleg Egerben is műsoron van Queneau darabja, Csendes László rendezésében, Sata Árpád, Venczel Valentin és Baráth Zoltán látható a színpadon. De Salamon Suba László „triója" is kedvet kapott ahhoz, hogy felújítsa a Stílusgyakorlatokat.

A Komédium vezetősége pedig nagy kedvet érzett ahhoz, hogy helyet adjon a produkciónak. A Stílusgyakorlatok előadása újra pótszékes ház. A közönség megint csak fuldoklik a nevetéstől. Felnőtt egy nemzedék, amely számára az újdonság erejével hatnak a briliáns helyzetgyakorlatok, és persze többen „repetáznak" a nézőtéren.

Bán Jánost, Dörner Györgyöt és Gáspár Sándort arról kérdezem, hogyan jött az ötlet, hogy újra játsszák a produkciót. Megtudom, hogy egy televíziós műsorban kérték őket, hogy játsszák el a Stílusgyakorlatok egyik jelenetét. Ekkor gondoltak arra, hogy miért ne újítanák fel az egész Stílusgyakorlatokat. Szinte mindent úgy adnak elő, mint régen. Persze sokat improvizálnak, de ez egykor is így volt.

A barátságukról kérdezem a három színészt, arról, hogy nyilván ez is közrejátszott abban, hogy jó lett a produkció. És valószínűleg azért sem játszották egy ideig a Stílusgyakorlatokat, mert nem voltak annyira jóban. Dörner azt mondja, hogy a barátság elősegíti, hogy a színészek „szemérmetlen" nyíltsággal tudjanak próbálni. Gáspár azt feleli, hogy egy produkció érdekében félre lehet tenni bizonyos személyes konfliktusokat, megteremthető a bizalom. Bán szerint nem véletlen, hogy nyolc évet vártak arra, hogy újra eljátsszák a Stílusgyakorlatokat. Bár egy másik művet, a Mulatságot bemutatták ezalatt az időszak alatt.

Amikor elhatározták, hogy ismét előadják Queneau darabját, megnézték a régi videófelvételt. Hittek benne, hogy a produkció többrétegűsége ma is érvényes, ugyanúgy, ahogy érvényes volt 1981-ben, amikor bemutatták és 1987-ben, amikor „abbahagyták". Próbáltak változtatni az előadáson, de kiderült, hogy nincs rá szükség. Már most sokfelé hívják a produkciót az országban. Szívesen mennek vele minél többfelé, játszották már vidéken és nagy sikere volt, nem csak vájtfülűeknek szól a Stílusgyakorlatok.

Egy legendás előadás újjáéledt. Ellenőrizhető, hogy nem volt érdemtelen a legenda, a produkció ugyanolyan eleven, mint valaha.

Gáspár Sándor, Dörner György és Bán János

FOTÓ: PÉLYI NÓRA

• Bóta Gábor

UTASVÁRÓ
utazási irodák napi ajánlatai

VISTA LÉGIUTAZÁSI IRODA

New York	47 700	Frankfurt	19 500
Prága	15 000	Brüsszel	25 000
Trieszt	15 000	Amszterdam	25 000
Zürich	20 000	Róma	25 000
Larnaca	20 000	Milánó	25 000
Isztambul	20 000	Stockholm	25 000
Athén	20 000	London	25 000
Barcelona	20 000	Párizs	25 000
Kairó	25 000	Madrid	25 000
Koppenhága	22 000		

Ezek az árak **1995. mácius 15-ig** végbemenő utazásokra érvényesek, meghatározott feltételek alapján.
További európai városokba léteznek még akciós árak.
Cím: 1075 Budapest, Károly krt. 21.
Tel.: 342-9316, 342-1534, 269-6032. Fax: 269-6031.
Nyitva tartás: H—P: 9—17.30, SZ: 9—13.

GE TRAVEL
1085 Budapest, Somogyi Béla u. 20.
Tel.: 113-6082, 134-3369

EURÓPAI VAKÁCIÓ I.

(SVÁJC — FRANCIAORSZÁG — ANGLIA)
11 nap, reggelivel, szállodai elhelyezésekkel, gazdag programokkal, városnézésekkel, augusztus 3—13. már — 58 900 Ft-ért!

ANGLIA — ÍRORSZÁG
12 nap, félpanzióval, privát családoknál történő elhelyezéssel, gazdag programokkal, augusztus 21.— szeptember 1. már — **68 900 Ft!**

Részvételi díjaink tartalmazzák a luxusautóbusszal történő utazás, a biztosítás és az idegenvezető költségét is!

Kérje részletes programfüzetünket!!

GARANCIÁT AKAR?
KERESSE EZZEL AZ EMBLÉMÁVAL JELÖLT IRODÁKAT!
1850 BKIK
BUDAPESTI KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA IDEGENFORGALMI TAGOZAT

Napfény, tenger, egzotikum... '95

TÁRSASUTAK SZÍNES PROGRAMOKKAL!

DÉL-AFRIKA — körút, 12 nap/9 éj, márc. 25. — 169 900 Ft.
MAURITIUS — üdülés, 13 nap/10 éj, ápr. 13. máj. 11. — 192 500 Ft.
MEXIKÓ — Cancun (1 hét körutazás + 1 hét üdülés) ápr. 19. — 196 000 Ft.
USA — NEW YORK, NIAGARA, 1 hét, ápr. 23. máj. 19. — 116 900 Ft.

EGYSZERI, SZEZONZÁRÓ KEDVEZMÉNY ÁPRILIS 6-tól!
THAIFÖLD (Bangkok—Pattaya) 14 nap/12 éj. — 99 900 Ft/fő.

TAN-TÚRA UTAZÁSI IRODA
1065 Budapest, Lázár u. 6. Tel.: 266-1386, 131-5368.
6722 Szeged, Kálvária sgt. 16. Tel.: (06-62) 325-488, 323-287

King Devran Travel

EZ NEM ÁLOM, EZ VALÓSÁG!!!

Amennyiben bármely spanyol, görög, török utazásra március 15-ig 30% előleget befizet, 10% kedvezményt adunk.

SPANYOLORSZÁG Lloret de Marban 10 nap, 7 éjszaka, 3 csillagos szállodában — Hotel Alexisben, félpanzióval, luxusbusszal. Júniusban 22 600 Ft, júliusban 25 900 Ft, augusztusban 32 900 Ft, szeptemberben 24 900 Ft. Repülővel 41 180 Ft-tól.

GÖRÖGORSZÁG az Olymposz Riviéráján Skotinában, légkondicionált szállodában — Hotel Orfeas, június 13 300 Ft, július 23 900 Ft, augusztus 26 900 Ft, szeptember 13 300 Ft. Repülővel 39 900 Ft-tól.

TÖRÖKORSZÁG Isztambul 6 nap, autóbusszal 8990 Ft.

OLASZORSZÁG apartmanok **BIBIONÉBAN, LIGNANÓBAN, JESOLÓBAN.** 5% kedvezmény bármelyikben!

KING DEVRAN TRAVEL, 1074 Rákóczi út 64.
Telefon: 121-0913, 267-8545, (06-60) 324-825

MAURITIUS

indulás minden kedden és vasárnap Budapestről.
10 nap, félpanzióval — 139 900 Ft-ért.
13 nap, félpanzióval — 149 900 Ft-ért.

További egzotikus üdülések a SEYCHELLES-SZIGETEKEN, a KARIB-SZIGETEKEN és KENYÁBAN.

Viva Tours
Budapest XII., Ugocsa u. 4/A
Tel./fax: 202-2499

Fedezze fel a szabadság új érzését, üdüljön Ausztriában!

Nyári ausztriai katalógusunkban bőséges szálláskínálat minden árkategóriában egyénileg utazók részére. Néhány ajánlat a sok közül:

- Családias panziók a salzkammerguti tavaknál személyenként már 2.450.- Ft-tól
- 4 személyes appartement a Dachstein vidékén, Ramsauban már 3.450,- Ft-tól

BLAGUSS-VOLÁNBUSZ UTAZÁSI IRODA
1051 Budapest, Erzsébet tér, Autóbuszpu.
Tel.: 11-77-777
BV INTERNATIONAL

GUEST Ltd.

SZERETI A NAPFÉNYT ÉS A TISZTA TENGERT?
LEGYEN UTASUNK ROVINJBAN!

1 hetes üdülésre vonatkozó akciós áraink:
* szállodában félpanzióval személyenként már 20 200 Ft-tól
* bungalóban félpanzióval személyenként 15 810 Ft-tól
GYERMEKKEDVEZMÉNY (4—12 év) 50%
1 hét üdülés ellátás nélkül személyenként: * 2—3 fős apartmanokban már 7410 Ft-tól * 3—4 fős apartmanokban már 7 148 Ft-tól * 5—6 fős apartmanokban már 5825 Ft-tól
További kedvezmények: A részvételi díj 100%-os befizetése esetén 10% kedvezmény!

Jelentkezés és további felvilágosítás:
GUEST Ltd. utazási irodája
1065 Budapest, Nagymező u. 68. Telefon: 131-2344, 131-2345.

CHEMOL-TRAVEL

TAVASZI KÖRUTAZÁSOK ÉS ÜDÜLÉSEK A CHEMOL TRAVELTŐL!

NAGY SPANYOL KÖRUTAZÁS
Repülővel és autóbusszal 1995. március 12—22-ig, félpanziós ellátással, 3 csillagos szállodákban, Barcelona, Madrid, Cordoba, Toledo, Sevilla, Alicante, Valencia nevezetességeinek megtekintésével. Részvételi díj: 99 900 Ft/fő.

SHALOM IZRAEL
8 napos csillagtúra körutazás Izraelben, repülővel, félpanzióval, gazdag programokkal 1995. március 23—30. időpontokban — 74 900 Ft/fő.

IZRAEL GAZDAGON
8 napos nagy körutazás Izraelben repülővel, félpanzióval, gazdag programokkal 1995. márc. 23—30. időpontokban — 89 900 Ft/fő.

PÁRIZS
Városlátogatás repülővel 4 nap/3 éjszaka szállás, reggeli városnézés 1995. márc. 31.—ápr. 3. időpontban — 44 950 Ft/fő.

EILAT
8 napos üdülés a Vörös-tenger izraeli partján, 1995. február 28-tól hetente, repülővel, 3—4 csillagos tengerpartközeli luxusszállodákban, reggelivel már — 49 900 Ft-tól.

RENDKÍVÜLI KEDVEZMÉNYES REPÜLŐJEGYÁRAK:
Európai fővárosok 15—25 ezer forintért.
SAN FRANCISCO — 66 000 Ft/fő.
LOS ANGELES — 66 000 Ft/fő.

Jelentkezés: **CHEMOL TRAVEL**
1051 Bp., József nádor tér 8.
Tel.: 266-2261, 266-2173, 266-8545.
Repülőjegy-értékesítés: 266-7030, 266-2974.

Szabad egy útra?

A MALÉV Air Tours utazások gazdag kínálatát nyújtja — az utazással kapcsolatos teljes körű ügyintézéssel, jól felkészült idegenvezetőkkel, a leggyorsabb és legkényelmesebb közlekedési eszközzel repülőgéppel.

VÁROSNÉZÉSEK, KÖRUTAZÁSOK:

Hétvége NEW YORKBAN 6 nap 79 900 Ft
BRÜSSZEL 3 nap 34 900 Ft
Húsvét ÍRORSZÁGBAN 5 nap 79 900 Ft

CHARTERREPÜLŐ-JEGYEK:

Dublin	35 000 Ft + AP TAX
Toronto	66 000 Ft + AP TAX
Cleveland	60 000 Ft + AP TAX
Oszaka	79 000 Ft + AP TAX

Felvilágosítás és helyfoglalás
a MALÉV Air Tours irodáiban:
Budapest V., Roosevelt tér 2.,
telefon: 266-6614, 267-4212,
és a vidéki MALÉV-képviseleteken:
Debrecen, Győr, Miskolc, Pécs, Szeged

A TAPASZTALT UTAZTATÓ
MALÉV Air Tours

EXPRESS RT

TAVASZI AJÁNLATAINK

HÚSVÉT MADRIDBAN
repülővel, ápr. 13—16. — 37 400 Ft
(csak repülőjegy 20 000 Ft).
AUTÓBUSSZAL:
Róma, ápr. 3—8. — 25 300 Ft
Észak-olasz városok,
ápr. 26.—máj. 1. — 21 300 Ft
Párizs — Disneyland, ápr. 3—8. — 22 300 Ft
Párizs—Loire-menti kastélyok,
május 15—22. — 41 500 Ft
EGYÉNI UTAZÁSSAL:
Húsvét Szlovákiában,
ápr. 14—17. — 2550—4500 Ft

EXPRESS RT. — 202. iroda
1085 Bp., József krt. 66. Tel.: 113-5249, 133-8351.

A BUDAPEST TOURIST RT. LEGÚJABB AJÁNLATAI
Megjelent belföldi és külföldi programfüzetünk, *keresse irodáinkban!*

LONDON III. 30. — IV. 2.
repülővel, reggelivel — 39 990 Ft.
HÚSVÉTI AJÁNLATAINKBÓL
LONDON
repülővel, reggelivel IV. 14—17. — 48 990 Ft.
DÉL-LENGYELORSZÁG
busszal, félpanzióval IV. 14—18. — 13 990 Ft.
EGYIPTOM
repülővel, félpanzióval IV. 14—21. — 54 990 Ft.
Jelentkezés, információ:
a **BUDAPEST TOURIST RT.**
Déli (155-7167) és Nyugati (132-4911) irodáiban és valamennyi irodájában!

ILYEN MÉG NEM VOLT!

omnibusz UTAZÁSI IRODA TRAVEL AGENCY · BUDAPEST HUNGARY

Több pihenés, kedvezőbb ár.
Ezt kínálja Önnek a most megjelent programfüzetében az OMNIBUSZ.
Ha a 11 és 12 napos üdülést választja, akár 25%-ot is megtakaríthat naponta.

Érdeklődés: OMNIBUSZ UTAZÁSI IRODA
Budapest VIII., Blaha L. tér 3.
Telefon: 117-2300.

TECNIMONT-BUDAPEST RT.

Székhely: Budapest, Erzsébet királyné útja 1/C
Részvénytőke: 25 000 000 forint
A Fővárosi Bíróságon mint cégbíróságon 01-10-041440/01 szám alatt bejegyezve
Adószám: 10380736-2-01

HIRDETMÉNY

A Tecnimont-Budapest Rt. egyszemélyes részvénytársaság igazgatósága részvényesi döntés előtt, az alábbiakban közzéteszi az 1994. pénzügyi-gazdasági év mérlegének főbb adatait.

A társaság mérlegének főbb adatai (ezer forintban)

Bevételek:	81 245
Kiadások:	80 061
Adózás előtti eredmény:	1 184
Adózott eredmény:	735
Befektetett eszközök (ezer forintban)	
Immateriális javak:	7
Állóeszközök:	4 582
Eszközök összesen:	4 589

A fenti adatokat a felügyelő bizottság és a könyvvizsgáló jelentésében elfogadta. Az igazgatóság jelentésében javasolja a részvényesnek az adózott eredmény tartalékba történő helyezését.
A társaság részvényese a fentiek elfogadása tárgyában 1995. április 8-án hoz döntést.

Az igazgatóság nevében
Giancarlo Gavarini s. k.
az igazgatóság elnöke

MH 2821

A Mindent vagy semmit! és a MAGYAR HÍRLAP közös játéka
XIX/1.

A Mindent vagy semmit! előző adásának kérdése olvasóinkhoz:

Szlovénia legmagasabb hegycsúcsa?

Aki az utolsó 4 alkalommal velünk játszott és kihúzta a lapban megjelent betűháló megfelelő betűit, annak most van 5 betűje. Ezekből egy, az adásban meghatározott szó rakható ki, ezt kell a lap szerkesztőségébe a mai nap folyamán a betűhálóval együtt beküldeni a következő címre: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/B.
A ma esti adásban újabb forduló kezdődik. Ha ismét velünk kíván játszani, az ott elhangzott kérdésre adandó válasznak a kezdőbetűjét is húzza ki az alábbiak közül:

O	S	N
L	G	C
B	E	P

Megfejtés: .....
Csak az adásokból derül ki, hogy hány fordulós lesz a játék, ahogy az is, hogy mit kell a megmaradó betűkből összeállítani. Ez az utoljára kihúzandó betűre vonatkozó meghatározással együtt hangzik el a műsorban. Az ezt követő napon kell a betűhálót (a kihúzott betűkkel és a megfejtéssel együtt) egy levelezőlapra felragasztani és beküldeni szerkesztőségünk fenti címére.
A helyes megfejtést beküldők közül 15-ön a Magyar Hírlap nyereménycsomagját nyerik. A megfejtést és a nyertesek névsorát az utolsó betűre vonatkozó utalást követő héten tesszük közzé.
Figyeljék tehát a Mindent vagy semmit! ma esti, a Tv2-n 21.25-kor kezdődő adását!

MH 2716

SZÍV ♥ KVÍZ

06-90-333-787

HETENTE MÁS AJÁNDÉK!

Ha három kérdésre helyesen válaszol, részt vesz a nyereménysorsoláson!

FŐDÍJ:
ÁGYNEMŰ VÁSÁRLÁSI UTALVÁNY 20 000 Ft értékben

billerbeck

BUDAPEST KFT.
1074 BP., DOB U. 49. TEL.: 3-212-082,
FAX: 3-427-125

A hívás díja:
77 Ft+áfa/perc Telemedia ☎ 294-7826

További nyeremények:
4 db 5000 Ft értékű fehérneművásárlási utalvány

felina

5 darab 10 000 Ft-os
Ajka Kristály vásárlási utalvány

KI LESZ 1995 LEGSZEBB MENYASSZONYA?
Ha Ön is részt akar venni a játékban, hívja a
06-90-333-799
a győztest
1000000 FT
értékű nyeremény várja

AJÁNLATÁBÓL

A MI CSALÁDUNK

AZ ORSZÁG LEGNAGYOBB ÉLELMISZER ÉS VEGYI ÁRU KISKERESKEDELMI HÁLÓZATA

Keresse

A MI CSALÁDUNK

emblémával ellátott boltokat, ahol 100 alapvető cikket mindenkor kedvezményes áron vásárolhat meg.

Információ: 342-4560/189.

Opál rizs 250 g	41,-	Babapiskóta (kecskeméti) 200 g	90,-
Asztali só 1 kg	20,-	Tomi Sztár mosópor 2,4 kg	573,-
Sertés májkrém 65 g	28,-	Új Fa deo spray 5 illatban 150 ml	220,-
Tubusos virágméz 100 g	40,-	Neutralia tusfürdő normál, száraz bőrre 200 ml	233,-
Tarhonya 4 tojásos 500 g	56,-	Colgate Gel fogkrém 50 ml	119,-
Süssina édesítő 650 db	171,-	Always Ultra normal eü. betét 11 db	190,-
Szamba szelet 35 g	21,-	Harisnyanadrág	70,-

OTP BANK

26 %

Micsoda lendület!

A féléves lejáratú OTP Pénztárjegy III. ÚJ SOROZAT évi 26 %-kal hálálja meg bizalmát.

A március 31-ig jegyezhető OTP Pénztárjegy III. ÚJ SOROZAT ideális rövid távú befektetés nem csak nagyobb összegű megtakarítások esetén. A *féléves lejáratú, 10 000 Ft-os címletek*ben váltható értékpapír *kamata évi 26 %*. A rövid futamidő lehetővé teszi, hogy pénzét a lejáratkor újra befektesse, és hozamát - egy újabb kedvező befektetési formát találva - középtávon növelje tovább.

Az OTP Pénztárjegy III. ÚJ SOROZAT további előnye, hogy ingyenes értékpapír-számlán őrzik, így a megszolgált kamattal növelt névértékhez *csak tulajdonosa férhet hozzá.*

Az OTP Pénztárjegy III. ÚJ SOROZAT-tal és egy kis türelemmel még többre viheti.

bat

OTP Pénztárjegy III. Az értékmegőrző.

DUNAPACK
PAPÍR ÉS CSOMAGOLÓANYAG Rt.

A csomagolóanyag gyártásban vezető szerepet betöltő osztrák-magyar vegyesvállalat keres csepeli munkahelyre

KERESKEDELMI KÉPVISELŐT

az értékesítés fiatal, dinamikus csapatának bővítésére.

Elvárásaink:
- felsőfokú végzettség, német, vagy angol nyelvtudás előnyben
- tapasztalat az értékesítés területén
- jó előadói készség
- PC felhasználói ismeretek
- lehetőleg 35 év alatt

Mit nyújtunk:
- átlagon felüli jövedelem
- képzési lehetőség
- hivatali gépkocsi

Pályázatokat kérjük elküldeni:
1751 Budapest, Pf: 200/253
Bartáné Dr. Orbán Éva

DUNAPACK
PAPÍR ÉS CSOMAGOLÓANYAG Rt.

Magyar-osztrák nagyvállalat Értékesítési Igazgatósága munkatársnak keres

RECEPCIÓS munkakörbe

fiatal, ápolt, intelligens, kellemes megjelenésű, jó kommunikációs készségű, önálló munkavégzést kedvelő, szövegszerkesztői ismeretekkel rendelkező és az angol nyelvet aktívan alkalmazni tudó hölgyet.

A vállalat a nemzetközi minőségbiztosítási rendszer alkalmazásáról szóló bizonyítvánnyal rendelkezik, stabil, piacvezető pozíciót tölt be.

Minőségi munkáját átlagon felüli jövedelemmel, továbbképzéssel és az előrelépés lehetőségének biztosításával honoráljuk.

Kézzel írott önéletrajzot a megjelenéstől számított 1 héten belül az alábbi címre kérjük küldeni:
1751 Budapest, Pf: 200/253
Bartáné Dr. Orbán Éva

DUNAPACK
PAPÍR ÉS CSOMAGOLÓANYAG Rt.

Magyar-osztrák nagyvállalat Értékesítési Igazgatósága munkatársnak keres

külkereskedelmi levelezőt

Kifogástalan német nyelvismerettel rendelkező, sokoldalú, szövegszerkesztőn dolgozni tudó, intelligens, jó kommunikációs készségű hölgyek jelentkezését várjuk.

Titkársági munkában való jártasság, angol nyelvismeret, cégreferencia előnyt jelent.

A vállalat a nemzetközi minőségbiztosítási rendszer alkalmazásáról szóló bizonyítvánnyal rendelkezik, stabil, piacvezető pozíciót tölt be.

Minőségi munkáját átlagon felüli jövedelemmel, továbbképzéssel és a karrier lehetőségének biztosításával honoráljuk.

Kézzel írott önéletrajzot a megjelenéstől számított 1 héten belül az alábbi címre kérjük küldeni:
1751 Budapest, Pf: 200/253
Bartáné Dr. Orbán Éva

CSONTVÁRY

Csak a leendő devizatörvényt érinti a minisztercsere

Információink szerint a Pénzügyminisztériumban készülő több, áthúzódó jogszabály közül csak a devizatörvény előkészítését érinti a minisztercsere, hiszen ebben mindkét vezetőváltás alatt álló intézmény – a Magyar Nemzeti Bank és a pénzügyi tárca – illetékes. A jövedéki termékekről szóló törvény módosítása nem a fogyasztási adó tervezett emelését jelenti.

A deviza-, a vám- és a biztosításfelügyeletről szóló törvény, a lakástakarék-, a jövedéki termékekről szóló törvény, valamint a privatizációs törvény is olyan, amelynek előkészítési munkálatai döntő részben még *Békesi László* miniszterssége alatt kezdődtek meg.

Az már biztos, hogy a devizatörvény további liberalizációt tartalmaz majd, legalábbis a folyó pénzügyek terén – ezalól kivételnek számítanak a tőzsdei műveletek és az ingatlanügyletek. A tőkeműveletek külföldiek számára eddig is szabadok voltak, a törvénytervezet azonban a hazai vállalkozók számára is megadná ezt a kedvezményt. *Bokros Lajos* március 1-jétől hivatalba lépő pénzügyminiszter parlamenti bizottsági meghallgatásán elmondta: szerinte a privatizációs törvény kilencven százalékban jó. Ő az időveszteség elkerülése miatt szeretné megtartani a jelenlegi privatizációs szervezeteket. Bokros szerint az ehhez szükséges változtatások különösebb nehézségek nélkül érvényesíthetők a törvénytervezetben.

Mint megtudtuk: a jövedéki termékekről szóló törvény módosítása nem a fogyasztási adó kulcsának emelését jelentené. Az előterjesztés a jövedéki termékek forgalmazási engedélyének megadását kötné szigorúbb feltételekhez, a feketegazdaság elleni harc egyik eszközeként.

Cz. I.

PM: a bérlimit nem változik

Az állami tulajdonban lévő cégek bérfejlesztésének maximalizálásáról szóló utasítás nem a PM saját álláspontja, hanem a gazdasági kabinettel egyeztetett vélemény – nyilatkozta lapunknak Draskovics Tibor, a PM államtitkára, aki szerint a leiratban foglaltak mindaddig érvényesek, amíg a kormány másképpen nem dönt.

Mint arról hírt adtunk, az MSZOSZ bérbizottságának véleménye szerint a kormányzat durván beavatkozott a bértárgyalásokba azzal, hogy utasította az ÁVÜ-t és az ÁV Rt.-t: a veszteséges állami vállalatok dolgozói legfeljebb 12, a nyereségesek munkatársai pedig maximum 15 százalékos béremelést kaphassanak. A leirat szerint az adóskonszolidációban részt vevő társaságoknál nem emelkedhetnek a bérek.

Draskovics Tibor közigazgatási államtitkár lapunknak elmondta: nem lát okot arra, hogy a PM visszavonja a javaslatát, illetve változtasson az elveken, hiszen a minisztérium, mint a vagyonkezelők felügyelője, joggal gyakorolja a tulajdonosi funkciókat. A tulajdonosnak pedig az a kötelessége, hogy a versenyképesség javítása érdekében megfogalmazza a vállalatvezetésnek a hatékony gazdálkodás követelményeit. Az államtitkár ezért elutasította, hogy a kabinet központi bér- és keresetszabályozást vezetett volna be. Hangsúlyozta: változatlanul szükségesnek tartják, hogy az ÉT-n a szociális partnerek megegyezzenek a gazdaságilag ésszerű bérpolitikáról.

– Az utasítás nem a PM saját elgondolása, hanem a gazdasági kabinettel közösen kidolgozott álláspont, amely módosítható, feltéve, ha valamelyik miniszter, illetve a miniszterelnök ezt javasolja – jelentette ki Draskovics Tibor.

A. R.

Régi-új harc a feketegazdaságban

A Pénzügyminisztérium elkészítette a feketegazdaság elleni hatékonyabb fellépést célzó előterjesztést. A szaktárca az ezzel kapcsolatos feladatok koordinálására kormánybiztos kinevezését, sőt esetleg parlamenti ad hoc bizottság felállítását is javasolja. Az ilyen típusú koordinációs munka gondolata nem új keletű.

A PM már tavaly belekezdett egy, a feketegazdaság elleni kormányzati fellépést koordináló testület szervezésébe. A munkába az adó- és vámhivatalon kívül több társszervezet – a belügyi, az igazságügyi, a munkaügyi, a népjóléti, az ipari és a kereskedelmi tárca – szakértőit is bevonták.

A Belügyminisztérium „gondozásában" azonban még az előző kormány határozata szerint létrejött egy hasonló bizottság. Abban egyébként még az Állami Bank-, Értékpapír- és Biztosításfelügyelet, valamint a jegybank képviselőinek is részt kellene venniük. A feltételes mód nem véletlen, hiszen ezt az – elvben igencsak hasznos – bizottságot információink szerint még egyetlen egyszer sem hívták össze.

B. V. J.

Kevesebb vonalat szüneteltet a MÁV?

Háromszázötven kilométernyi vasútvonal szüneteltetését javasolja majd a márciusban elkészülő kormány-előterjesztés – mondta Lotz Károly közlekedési miniszter, aki március 5-én és 6-án Bécsben tárgyal osztrák kollégájával.

VESZPRÉMI TUDÓSÍTÓNKTÓL

Lotz Károly közlekedési miniszter szombaton Székesfehérváron tárgyalt a város közlekedési és vízügyi szakembereivel. A megbeszélés kiemelt témája volt, miként lehetne a 63-as megkerülő főutat továbbépíteni. A beruházás a jelenlegi számítások szerint négymilliárd forintba kerülne, de erre sem a KHVM, sem a város nem tud kellő alapokat teremteni. Lotz a tárgyaláson felajánlotta: közvetít az EBRD és a székesfehérvári önkormányzat között.

A megbeszélés után Lotz sajtótájékoztatón elmondta: március 5-én és 6-án Bécsben tárgyal osztrák kollégájával. A megbeszélésen vélhetőleg felmerül az a javaslat, amelyet korábban *Franz Vranitzky* kancellár szorgalmazott: osztrák–magyar beruházással létre kellene hozni egy Budapestet elkerülő, Komárom–Székesfehérvár–Cegléd–Debrecen–Záhony között közlekedő vasútvonalat, amelynek legfőbb célja a keleti és a nyugati államok közötti áruszállítás lehetőségeinek bővítése volna.

A bécsi megbeszélésen a jelenlegi tervek szerint szóba kerülnek egyebeken kívül az Ausztrián keresztül haladó magyar áruforgalommal kapcsolatos elvárások is. Mint a miniszter elmondta, tárgyalásain arra törekszik majd, hogy az osztrák fél adjon egy kis időt a felkészülésre.

A tájékoztatón elhangzott, hogy a KHVM folytatni kívánja a Velencei-tó vízpótlását, ám az érintett önkormányzatok nem rendelkeznek azzal a körülbelül harmincmillió forinttal, amellyel ki kellene venniük részüket ebből a feladatból.

Március 31-ig kell elkészülnie annak a kormány-előterjesztésnek, amely a leggazdaságtalanabb vasútvonalak ideiglenes szüneteltetésére vonatkozik. Lotz azt mondta: az eredetileg tervezett 3900 kilométernyi vasútvonal helyett csak 350 kilométernyit érint az előterjesztés. Ezek a vasútvonalak jobbára Magyarország keleti felében húzódnak.

Vasárnaptól kezdve május 27-ig a MÁV Rt. leállította 88 kihasználatlan, mellékvágányokon közlekedő személyvonatát.

Minderre a MÁV veszteségeinek a – kormányhatározatban előírt – csökkentése érdekében volt szükség. Lezárultak ugyanis a felmérések, melyek a mellékvonalak gazdaságosabb működésének lehetőségeit tekintették át. A vizsgálat során fény derült arra: a MÁV teljes hálózatának 41 százaléka mellékvonal, az utasok 14,3 százaléka utazik ezeken az „eldugott" vonatokon. A felmért 80 vasútvonal 343 kilométer hosszú szakaszán kellene gazdaságosabbá tenni az utaztatást, például úgy, hogy egyszerűsítik a szolgálatot, a vonalat átsorolják vontatóvágánnyá vagy megszüntetnek útátjárókat. A társaság becslései szerint a korszerűsítéssel milliárdforintos nagyságrendű költség, illetve 1200 dolgozó „takarítható meg".

A társaság önállóan nem dönt egyetlen vonal megszüntetéséről sem: figyelembe veszik majd a többi érintett, az önkormányzatok és a szakszervezetek véleményét is.

Kereskedni egyre nehezebb

Tavaly – legalábbis változatlan áron számolva – tovább csökkent a kiskereskedelmi forgalom volumene: ezúttal hat százalékkal. A kereskedők szerint ez az év még nehezebb lesz az ágazat számára.

Vámos György, az Országos Kereskedelmi Szövetség elnöke lapunknak elmondta: 1993-ban csaknem kétezermilliárd forintért keltek el a különböző portékák, tavaly ez az összeg elérte ugyan a 2200 milliárdot, de – figyelembe véve az inflációt – mindez hatszázalékos volumenesésnek felel meg. Folytatódott tehát a kiskereskedelmi forgalom 1990 óta tartó csökkenése.

Az OKSZ elnöke szerint a gazdaság tavalyi adatait elemezve a szakértők erre nem feltétlenül számítottak, hiszen emelkedtek a reáljövedelmek, a polgárok többet takarítottak meg és több külföldi áru érkezett hazánkba. A kiskereskedelem – ennek ellenére – nehéz helyzetét Vámos György a feketézők térhódításával magyarázza. Arról számolt be: az illegális kereskedelem piaci részesedése eléri a negyven százalékot, ami azt jelenti, hogy tavaly mintegy 600 milliárd forinttal gazdagítottuk a feketézőket.

Nehéz helyzetbe hozta a kereskedőket a kormány fogyasztásvisszafogó politikája – vélte az OKSZ elnöke. Hozzátette: a márciusban hivatalába lépő pénzügyminiszter szavaiból az ágazat arra következtet, hogy a gazdaságirányítás a lakosság jövedelmét továbbra is más irányba – tehát nem a kereskedelembe, hanem a beruházások felé – szeretné terelni. – Úgy tűnik, az idei sem lesz jobb esztendeje a kereskedelemnek, és mivel a belpiacon gazdára találó portékák kétharmada hazai áru, a magyar termelőknek sem – fogalmazott Vámos György.

A. R.

Talán újjáépül az esztergomi Mária Valéria híd

TUDÓSÍTÓNKTÓL

Egy hét végi tatabányai tanácskozáson *Lotz Károly* közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter tudósítónk érdeklődésére megerősítette: a közelmúltban megtartott *Horn–Meciar* találkozón szóba került az esztergomi Mária Valéria híd esetleges újjépítése. A közlekedési miniszter elmondta: a magyar és a szlovák fél is kinyilvánította politikai készségét a megoldásra.

Az illetékes magyar tárca a szlovákkal közös pályázatot nyújtott be a híd rekonstrukciójának támogatására a brüsszeli Európai Unióhoz. A miniszter szerint – kedvező elbírálás esetén – a kért PHARE-segély összege elérheti az egymilliárd forintot. A híd újjáépítése – egy 1992-es hivatalos tanulmányterv alapján – kétmilliárd forintba kerül. Tisztázásra vár a magyar és szlovák fél tehervállalásának kérdése. Ezenkívül komoly vizsgálatot kell folytatni a mindkét oldalon megmaradt pilléreken, mert ezek műszaki állapota jelentősen befolyásolhatja a költségeket. Az esetleges beruházáshoz a pénzügyi források felkutatása a legfontosabb feladat – mondta a miniszter, aki a híd ügyében a közeljövőben Párkányban tárgyal szlovák kollégájával.

Magyarországot nem fenyegeti a tequilaeffektus

– állítja az MNB ügyvezető igazgatója

Magyarország pénzügyi helyzete nem hasonlítható Mexikó válság előtti állapotához – nyilatkozta lapunknak Pásztor Csaba, a Magyar Nemzeti Bank ügyvezető igazgatója. Szerinte az országot nem fenyegeti az úgynevezett tequilaeffektus.

Mexikóban a központi költségvetés nullszaldós volt ugyan, de a különböző elkülönített alapok nagyon magas deficitet halmoztak fel. Ezt a hiányt a középamerikai ország kormánya rövid lejáratú állampapírokkal finanszírozta. Az értékpapírokat pesóban bocsátották ki, de kötött árfolyamon: 3,5 pesóért egy dollárt. Időközben a mexikói valuta árfolyama pesónkénti hatdolláros árfolyamra csökkent, a 2,5 pesós különbözetet a kormánynak kellett állnia. Ennek a várakozásnak az lett a következménye, hogy a befektetők menekültek a pesókötvényektől.

Magyarország adósságállománya hosszú lejáratú papírokban van, öt-tíz-, esetenként húszéves futamidővel – fejtette ki *Pásztor Csaba*. A meghirdetett gazdaságpolitikai célok alapján a folyó fizetési mérleg hiányát lefedné a működőtőke beáramlása, szó sincs tehát arról, hogy hozzá kellene nyúlni a devizatartalékokhoz. A tartalék nagysága jelenleg is hétmilliárd dollár felett van, gond nélkül juthatunk külföldi hitelekhez – mondta az ügyvezető igazgató. A nemzeti bank azt is megtehetné, hogy hónapokon keresztül nem vesz fel további hiteleket.

Cz. I.

Világpiac: drágulóban a benzin

A hazai árváltozásról később döntenek

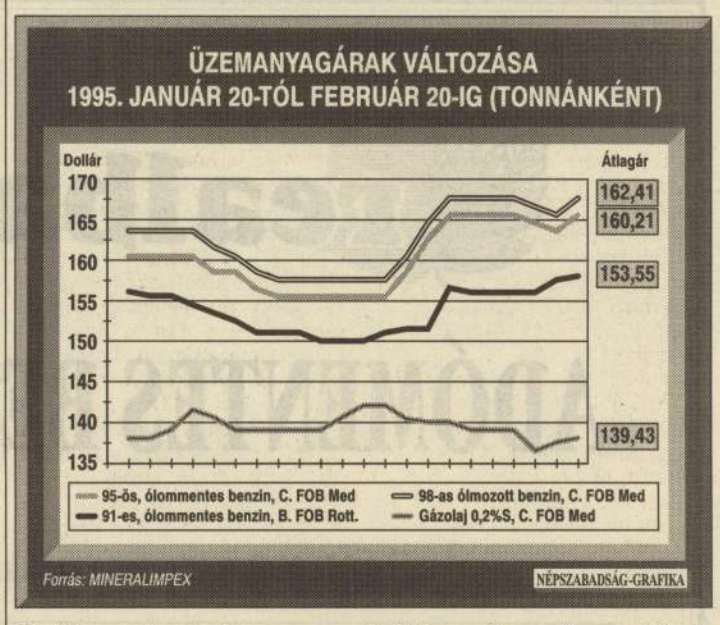

Grafikonunk az üzemanyagárak világpiaci alakulását mutatja: eszerint a legutóbbi hónapban az árak enyhén emelkedtek. Ennek hatását a hazai benzinárakra egyelőre nem lehet tudni, miután a Mol Rt. árbizottsága megtartotta ugyan aktuális ülését, javaslatot is tett, arról azonban csak a jövő hét elején döntenek, hogy változnak-e márciusban az árak.

Egyelőre annyit lehet tudni, hogy a Mol Rt. által figyelt mediterrán térségben enyhén emelkedtek az árak, és hogy a Mol Rt. január óta nem változtatott az árain – januárban nálunk az adóemelkedés miatt drágultak az üzemanyagok –, s időközben a forintot is leértékelték, amit egyelőre nem érvényesítettek az árakban. A tavaszi szezon nagy biztonsággal meghozza majd a benzináremelést. Döntés tehát a jövő héten várható.

(A grafikon a Mineralimpex adatain alapul. A grafikonban használt rövidítések azt jelölik, mely ponttól terhelik a vevőt a fizetési kötelezettségek. A FOB annyit jelent, hogy az áru az adott helyszínen van, és az odáig felmerült összes költség ki van fizetve. A CIF azon felül, hogy az áru az adott pontra érkezett és ki van fizetve a fuvardíj, a biztosítás és valamennyi egyéb költség, egyúttal azt is mutatja, hogy az áru hajón érkezett.)

Százmilliárdos kárpótlási „kiigazítás"

▶ FOLYTATÁS AZ 1. OLDALRÓL

Az Alkotmánybíróság állásfoglalása alapján folynak a kárpótlási törvény módosításának előkészületei. *Nagy Ferenc*, az OKKH elnöke szerint az élet elvesztése miatt legalább százezer új kérelemre számíthatnak. A volt munkaszolgálatosok igényei közül húsz-negyvenezret kell majd újra feldolgozni. Ezek már a kárpótlási hivatalokban vannak. Akik eddig nem kaptak kárpótlást, hatvan-nyolcvanezren lehetnek.

A harmadik kárpótlási törvény szerint egyösszegű, egymillió forintos kárpótlás jár az élet elvesztéséért. Erre az özvegy (meghalt gyermek esetén a szülő), ha nem él már, akkor a még élő gyermek, ha nincs – 500 ezer forint kárpótlásra –, az élő testvér jogosult. A házassági tilalom alá eső meghalt személy esetében, ha élő testvére vagy szülője sincs, akkor 500 ezer forintra az az egyházmegye jogosult, ahol a sérelmet elszenvedett szolgálatot teljesített.

Cz. P.

Befektetés- és vagyonértékelés

Új vezér az Antenna Hungária élén

Az Antenna Hungária Rt. mai, rendkívüli közgyűlésén a kisrészvényesek szavaznak az új vezérigazgató személyéről. A cég többségi tulajdonosa, az Állami Vagyonkezelő Rt. – felmentvén az előző vezérigazgatót – pályázatot írt ki. A jelentkezők közül dr. Hajdú Lászlót találta a legalkalmasabbnak.

A vezérjelölt – aki korábban a Matávnál dolgozott és decemberben került az AH felügyelőbizottságába – elképzelése szerint az AH sürgető privatizációja tőkeemeléssel, egy-két szakmai és intézményi befektető részvételével lenne a legkedvezőbb. *Hajdú László* lapunknak elmondta: pályázatában nem részletezte, milyen privatizációs stratégiát tartana követendőnek, mert ehhez csak a cég belső helyzetének alapos ismerete adhatna támpontot. Az új vezér AH-beli tevékenységét sajátos „átvilágítással" kívánja kezdeni: minősítenie kell a cég vezetőinek munkáját, meg kell vizsgálnia a társaság gazdálkodását és likviditását, hiszen az AH-nál az elmúlt időszakban a gazdaságossági kérdések kissé háttérbe szorultak.

Az új vezérigazgató véleménye: a sokat emlegetett Kelvo-ügyben elkerülhetők lettek volna a szerződéskötéseknél és a teljesítésigazolások kiadásánál elkövetett hibák, ha a nemzetközi jog buktatóit alaposabban ismerő szakemberek működtek volna közre az üzletkötésben.

Az új vezér első ténykedése az lesz, hogy elkészítteti az AH befektetés- és vagyonértékelését. Ezután elképzelése szerint többször – évente legalább háromszor – elemzik majd a vállalati mérleget, mert csak így készíthető a tőkeemeléshez szükséges, frissen auditált mérleg. Hajdú László véleménye az, hogy az ÁV Rt. tőkeemelésének idejére áttekinthető helyzetet kell teremtenie a cégnél. Óva int attól, hogy a megkezdett fejlesztésekhez szükségesnél kisebb tőkeemelést hajtson végre az ÁV Rt., mert ez szerinte azt jelentené, hogy a cégnek továbbra is magas hitelállománnyal kellene dolgoznia

Regős Zsuzsa

Tőzsdetagok szakmai találkozója zárt körben

Zártkörű szakmai találkozót rendezett a Budapesti Értéktőzsde (BÉT) a hét végén Balatonfüreden. A konferencián felszólalt Bokros Lajos, az újonnan kinevezett pénzügyminiszter, a tőzsdetanács leköszönő elnöke is.

A háromnapos, Tőzsdemanréza elnevezésű találkozón a tőzsdetagok aktuális szakmai kérdéseket vitattak meg. Napirenden szerepelt a rövidesen induló határidős kereskedés főbb vonásainak ismertetése, a BÉT rövid távú stratégiájának megvitatása, valamint a Keler Rt. működésével és a kereskedéssel kapcsolatos néhány fontos kérdés.

A találkozón jelen volt *Bokros Lajos*, az új pénzügyminiszter, *Czirják Sándor*, a jegybank alelnöke, *Pacsi Zoltán*, az Állami Értékpapír- és Tőzsdefelügyelet vezetője is. Elhangzott, hogy a tőzsde áprilisban összeülő közgyűlésén megválasztandó új elnököt a pénzügyminiszer – a jegybank elnöke mellett – a pénzügyi élet legfontosabb vezetőjének tekinti majd.

S. T.

Meghódíthatjuk-e újra az orosz és a FÁK-piacot?

VESZPRÉMI TUDÓSÍTÓNKTÓL

Az előző kormány feszültté tette a viszonyt a volt szovjet utódállamok és Magyarország között, ez kihatott kereskedelmi-gazdasági kapcsolatainkra is – mondta a hét végén egy sajtótájékoztatón *Kemény László*, a Nemzetközi Piacélénkítő Alapítvány kuratóriumának főtitkára Veszprémben, ahol Variációk Oroszországra és a FÁK-ra címmel rendezett konferenciát az alapítvány. Hozzátette: a magyar gazdaságnak Ukrajnán keresztül kell újrahódítania az orosz piacot, mivel az ottani folyamatok kedvezően alakulnak a magyar befektetők számára.

NAT-ot csak szakmai támogatással

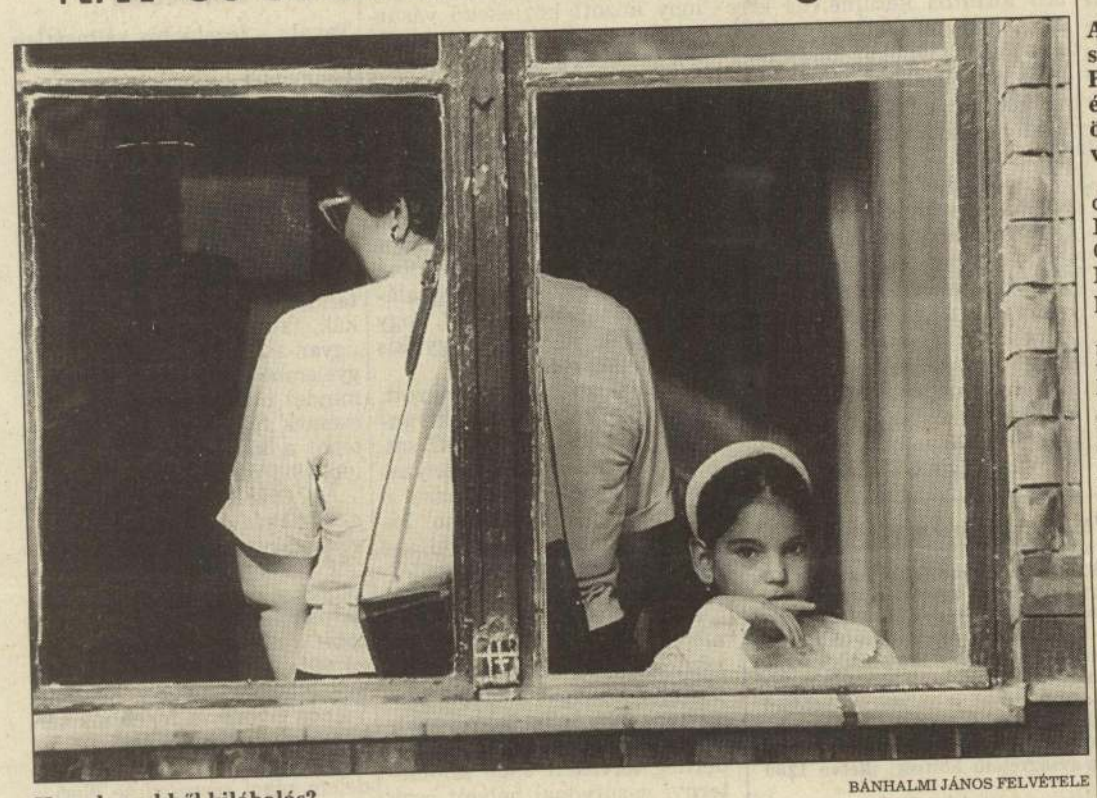

BÁNHALMI JÁNOS FELVÉTELE

Hogy lesz ebből kilábalás?

Ha a pedagógusszakma nem támogatja a nemzeti alaptantervet és a fejlesztési elképzeléseket, az oktatási kormányzat inkább ne vezesse be a NAT-ot – jelentette ki Horn Gábor SZDSZ-es politikus a párt oktatási kabinetjének hét végi fórumának sajtótájékoztatóján.

Horn Gábor elmondta: a fórum résztvevői a NAT-tal és a közoktatás-fejlesztési koncepcióval kapcsolatban egyetértettek abban, hogy kívánatos a középiskolai képzés kiterjesztése, szükség van egy olyan szabályozó eszközre, mint a nemzeti alaptanterv. Heves vita alakult ki arról, mi lesz a gimnáziumok sorsa a fejlesztési koncepcióban vázolt 6+4+2-es pedagógiai szakaszolás bevezetése után. Többen megfogalmazták, hogy a 16 éves korban letett alapvizsga kettészeli majd a gimnáziumi oktatást. Horn szerint a probléma megoldását az jelentené, ha ezekben az intézményekben nem tennék kötelezővé az alapvizsgát.

Az SZDSZ-es politikus leszögezte: a kistelepüléseken az iskolák fenntartása már most is komoly gondot jelent, ennek megoldása azonban kormányzati felelősség, és nem a NAT vagy a fejlesztési koncepció feladata. Hozzátette: megfelelő finanszírozási rendszerrel és az intézmények társulásának támogatásával a probléma kezelhető, az azonban illúzió, hogy valamennyi településen fenn lehet tartani iskolát.

Végezetül elmondta: reálisnak tartja a NAT őszi bevezetését, de előtte a szakmának a közoktatás-fejlesztési stratégiát is el kellene fogadnia. Ha azonban a dokumentumokat az érintettek nem támogatják, inkább ne lépjen érvénybe a NAT – tette hozzá.

U. J.

A Gimnáziumok Országos Szövetsége elutasítja a nemzeti alaptanterv (NAT) bevezetését, mert csak olyan, a közoktatás 12 évét egységben szemlélő dokumentumot tart elfogadhatónak, amelyben kidolgozottak a vizsgák és az egyes iskolatípusok tartalmi-szervezeti szabályozásának kérdései – tartalmazza a szövetség alakuló ülésének az MTI-hez eljuttatott közleménye. Véleményük szerint a NAT által előírt modernizálás megvalósíthatatlan a pedagógusképzés és továbbképzés megújítása nélkül. Tiltakoznak az alapvizsga kötelező érvényű bevezetése ellen, a művelődési tárca fejlesztési elgondolásai mögött pénzügyi garanciát is szeretnének látni.

A 140 résztvevővel megalakult szervezet a gimnáziumok érdekeit képviseli majd a különböző fórumokon és az őket érintő oktatási döntések előkészítésében. Elnöküknek Doba Lászlót, a budapesti Eötvös József Gimnázium igazgatóját választották meg.

Vezetőváltás várható a sajtóholdingban

A Népszabadság információi szerint vezetőváltás várható a Postabank Rt. sajtóholdingja élén. Úgy tudjuk: a változás összefügg a pénzintézet további lapvásárlási terveivel.

A Postabank Rt. sajtóholdingjához tartozik például a Kurír, a Kisasszony, az Elit, a Családi Lap, a Beszélő, a Radio Bridge, illetve a napokban a piacra lépő Pesti Vicc.

A holdingot eddig *Kende Péter*, a Pesti Műsor, majd a Program Magazin főszerkesztője vezette, aki sem cáfolni, sem megerősíteni nem kívánta az elmozdításáról szóló híreket. Nem kívánt nyilatkozni az utódául kiválasztott *Szűcs Gábor*, a Kurír főszerkesztője sem. *Murányi Róbert*, a Postabank ügyvezetője is csak annyit árult el: valóban változásokat fontolgatnak a holding élén, a részletekről azonban csak később, a pénzintézet vezérkarának napokon belüli értekezlete után kíván beszélni.

Lapunk úgy értesült, hogy eddig nem járt sikerrel a holding tőkeemelési kísérlete. A vezetők a személycserétől érdekeltségeik hatékonyabb működését várják: szorosabbra kívánják fűzni a médiumok közötti együttműködést. Hírek szerint a holding újabb lapok vásárlását fontolgatja.

K. L.–A. R.

Konzervatív egyetem?

A Konzervatív Demokrata Unió polgári szellemi mozgalom – hangzott el a szervezet szombati kongresszusán. *Varga Csaba*, a KDU országos szövetségi tanácsának elnöke elmondta: a konzervativizmus történelmi folyamatosságra épül, a nemzeti hagyományokat követi. Az unió tagjai szerint Magyarország alulképzett ország, ezért szorgalmazzák, hogy két éven belül jöjjön létre az első konzervatív magánegyetem.

T. A.

Kudarc volt a Csontváry-turné?

Restaurálásra csak így jutott tízmillió

Szombat óta újra Pécsett láthatók Csontváry Kosztka Tivadar képei. Tavaly előbb a Budapesti Tavaszi Fesztivál legnagyobb attrakciója volt a gyűjtemény, aztán Stockholm, Rotterdam, München közönsége gyönyörködhetett a több mint félszáz Csontváry-festményben. Mint korábban hírül adtuk, ezt az utat hét évig szervezték, a festményeket csaknem három milliárd forintra biztosították.

PÉCSI TUDÓSÍTÓNKTÓL

Már a nyugat-európai turné előtt tudtuk, hogy a képek 1995 februárjában visszaérkeznek. A képzőművészet pécsi kedvelői közül több százan jöttek el szombaton, hogy újra találkozzanak a hatalmas vásznakkal, a Cédrussal, a Baalbekkel, a Taorminával és a Mária kútjával. Ám bármennyire ünnepélyes volt is a megnyitó, nem lehetett nem odafigyelni azokra az elejtett szavakra, amelyek szerint a Csontváry-képek külföldi turnéja aligha mondható sikeresnek.

A turné támogatói, szervezői az úttól egyrészt Csontváry művészetének európai áttörését remélték, másrészt abban bíztak, hogy az alkotó nagy hatású festményei egyfajta missziót teljesíthetnek Európa három tradicionális szellemi centrumában. Nos, ezekből az elképzelésekből viszonylag kevés vált valóra. A három külföldi tárlat látogatottsága az előzetesen várt alatt maradt, a szakírók visszafogottan bántak a méltató szavakkal.

A pécsi kiállításmegnyitón mindezekről szót váltottunk *Pinczehelyi Sándorral*, az ismert képzőművésszel, a Pécsi Galéria vezetőjével, aki úgy vélekedett, hogy mindebben nincs semmi meglepő, manapság ugyanis elsősorban a kortárs alkotók kiállításaira figyel a szakma és a közönség. Csontváry azért sem számíthatott megkülönböztetett érdeklődésre Nyugaton, mert képei nem találhatók meg a világ nagy múzeumaiban, és sosem szerepeltek a műélvezők, műgyűjtők és sznobok által körbezsongott aukciókon – állította Pinczehelyi Sándor. Enélkül viszont a nemzetközi áttörés hiú ábránd.

Dr. Romváry Ferenc, a külföldi turné miniszteri biztosa, művészettörténész mindezt a következőkkel egészítette ki:

– A kiállításokat sokkal nagyobb figyelem kíséri, ha meg tudjuk nyerni a legnagyobb magyar közjogi méltóságokat arra, hogy vegyenek részt a megnyitókon. Akkor ugyanis – és erre ígéretünk is volt – a viszonosság alapján eljött volna a stockholmi megnyitóra a svéd király, a rotterdamira pedig a holland királynő. Ez óriási felhajtóerővel bírt volna, amit az esetünkben már csak azért is fontosnak érzek, mert nem jutott pénz a kiállítások reklámozására. Rotterdamban például egy épületben voltunk a Dacia arany kincsei címet viselő romániai régészeti kiállítással, s ennek a bemutatónak a plakátjaival tele volt a város, az épület tetején ott forgott a hatalmas, kivilágított táblájuk a legnagyobb sörgyár reklámja mellett. Ezen a kiállításon volt is tolongás!

Arra a kérdésre, hogy volt-e valami pozitívuma a nyugat-európai Csontváry-turnénak, Romváry Ferenc így válaszolt: – Feltétlenül, hiszen azért így is sokan látták és csodálták meg mindhárom városban ezeket a képeket. Utólag inkább azt érzem hibának, hogy túlzott várakozással indítottuk útjára a gyűjteményt. Az pedig mindenképp említést érdemel, hogy a turné előtt kaptunk tízmillió forintot a képek restaurálására. Erre turné nélkül aligha lett volna esélyünk. Csontváry gyakran írt a „világító színekről", s aki most megnézi a restaurált festményeket, az nyomban megérti: mire gondolt a művész.

realbank

ADÓMENTES BETÉTEK

megemelt csúcskamatokkal!

Látra szóló	évi netto	17%
1 hónapra	évi netto	23%
3 hónapra	évi netto	24%
1 évre	évi netto	27%

A lekötési idő végén automatikusan ismétlődő lekötés a jóváírt kamattal növelt összegben (kamatos kamat!)

realbank

Bp. VI., Andrássy út 124.
Bp. VI., Munkácsy M. u. 17.
Tatabánya, Mártírok u. 81/B.
Eger, Széchenyi u. 34.
Dabas, Vörösmarty u. 10.
Pécs, Király u. 75.
Debrecen, Piac u. 18.

Pénztári órák: 8.30 - 15.00 óráig.

A Pannon GSM Távközlési Rt., Magyarország dinamikusan fejlődő GSM mobil távközlési szolgáltatója új munkatársakat keres

számlázás/számlázási ügyfélszolgálat

munkakörbe. Az új kollégák feladata a kimenő számlákkal kapcsolatos adminisztráció, számlázási ügyfélszolgálati munka.
Ön ideális pályázó, amennyiben
- legalább középfokú pénzügyi, számviteli végzettségel rendelkezik
- hasonló területen már gyakorlatot szerzett
- ügyfélorientált gondolkodású, jó kommunikációs készséggel rendelkezik
- PC felhasználói ismeretekkel (Winword, Excel) rendelkezik

Az angol nyelvtudás előnyt jelent.

Sikeres munkáját, cégünk iránti lojalitását kiemelkedő jövedelemmel honoráljuk, munkájához, egyéni fejlődéséhez színvonalas nemzetközi környezetet kínálunk.
Érdeklődése esetén kérjük, hogy önéletrajzát lehető leghamarabb, a pozíció megjelölésével az alábbi címre vagy faxszámra küldje:
Pannon GSM, Dénes Ferenc személyzeti vezető, 1134 Budapest, Váci út 37. fax: 270-4110
Amennyiben további információra van szüksége, vagy más pozíció iránt érdeklődik, örömmel állunk rendelkezésére a 270-4130-as telefonszámon.

PANNON GSM
Az élvonal.

Ajánlatokat várunk
a MÁV Rt. hálózati szintű, áprilisi-májusi gázolajellátására

A MÁV Rt. gázolajszükséglete áprilisban 8500 tonna, májusban 8000 tonna.
Az ajánlatokat a végleges minőségi specifikáció, az ár (áfa nélküli, belföldiesített), a fizetési feltételek (esetleg bankgarancia-igény) és az átadási hely megjelölésével kérjük.
A gázolajárakat a következők szerint határozzák meg:
a) a gázolaj ára, 30 napos fizetés esetén
b) a gázolaj ára, 30 napon túli fizetés esetén
c) a gázolaj ára, a fuvarköltség terhére történő kompenzációval.
Kérjük, hogy az áru tulajdonjogát bizonyító okmányt csatolják az ajánlathoz.
Minden átadásra felajánlott gázolajos tartálykocsiból a MÁV mintát vesz, amelyet a MÁV-laboratórium vizsgál.
A minőségi átvételhez szükséges: a 21/1994. IKM-rendelet szerint akkreditált laboratóriumi minőségi bizonyítvány és AMEI-honosítás.
A MÁV, az Msz. 1627. szabvány előírásain kívül, a 11723/3. szerinti, vízben oldható savasságot és a rézkorróziót vizsgálja, valamint minden mintából elvégzi a HTO-gyorstesztet.
Kéntartalom maximum 0,2%.
A szerződés késedelmes teljesítése vagy a teljesítés elmaradása esetén, a felmerülő kárt áthárítjuk.
Érvényes pályázatnak csak a **postai úton, zárt borítékban** érkezett ajánlatok tekinthetők.
A pályázatban az ajánlott gázolaj származási helyét is igazolni kell.
A borítékra írják rá: „PÁLYÁZAT".
A beérkezett ajánlatokat kijelölt bizottság vizsgálja meg.
Gazdaságossági szempontból előnyben részesülnek azok az ajánlatok, amelyek pénzkímélő fizetési módot tartalmaznak.
A legkedvezőbb ajánlat kiválasztása után, két hónapra kötünk szerződést.
Az ajánlatok beküldésének határideje: 1995. március 13-a.
Késedelmesen beküldött ajánlatokat nem fogadunk el.
MÁV Rt. Anyagellátási és Külkereskedelmi Igazgatóság
Budapest VI., Podmaniczky u. 24/A
Levélcím: Budapest, Pf.: 606. 1399

NAPLÓ

MAJOR ÁKOS fotóművész Csendélet című, április 18-ig nyitva tartó kiállítását ma este hat órakor Kaján Imre nyitja meg a Galéria 11-ben (Budapest XI., Irinyi József u. 11.).

AZ IRÁNY FINNORSZÁG elnevezésű kulturális sorozat záró műsora ma délután öt órakor lesz a Wenckheim-palota I. emeleti fogadótermében (Budapest VIII., Szabó Ervin tér 1.).

PSOTA IRÉN önálló estjét, a Roncsderbyt március 24-én, este hét órakor 100. alkalommal láthatja a közönség a Madách Kamara Színházban. A jubileumi előadáson jelen lesz Aldobolyi Nagy György, D. Dénes György, valamint Péreli Zsuzsa.

LISZT FERENC ÚR boldogságos pokoljárása címmel a Közép-Európa Táncszínház mutatja be új darabját március 25-én a Várszínházban. A kétrészes táncjáték a zeneszerző halála előtti pillanatainak vízióit jeleníti meg.

GÁTI LÁSZLÓ, Kanadában élő karmester március 25-én a MÁV Szimfonikus Zenekarát vezényli a Zeneakadémián. A koncerten Lucille Chung, a koreai származású, szintén Kanadában élő zongoraművésznő működik közre. Műsorukon Liszt-, Beethoven-, Csajkovszkij-művek, továbbá az ismert kortárs kanadai komponista – Harry Freedman – alkotása szerepel. A Klee Wych című művet a szerző Gáti László felkérésére, a British Columbia fennállásának százéves jubileumára írta Harry Freedman.

AMERCADO DE ARTESANIA, mai maja kézművesség Guatemalából című kiállítás március 25-én, délután hat órakor nyílik meg a Parti Galériában (Pécs, Káptalan u. 4.).

VARGA NÁNDOR LAJOS grafikai kiállítását március 25-én, délután fél hatkor Habsburg Ottó nyitja meg a Vármegye Galériában (Budapest V., Vármegye u. 11.). A tárlaton bemutatják a Magyar múlt című, 1941-ben készült negyvendarabos történelmi fametszetsorozatot, melyet eddig nem láthatott a nagyközönség.

FAJÓ JÁNOS plasztikáinak kiállítását Körner Éva nyitotta meg a Körmendi Galériában (Budapest V., Deák F. u. 15.). A tárlat április 2-ig tekinthető meg.

BENDA KÁLMÁN tiszteletére az Eötvös József Collegium és a Collegium Baráti Köre emlékülést tart március 30-án este hét órakor az Eötvös József Collegiumban (Budapest XI., Ménesi út 11–13.). Előadást tart Borzsák István, Ladányi Sándor, Molnár Antal, és Tóth István György.

KŐVÁRY KATALIN irányításával folynak a Szókimondó asszonyság próbái a Nemzeti Színházban. Sardou-Moreau vígjátékát május 5-én mutatják be. A főbb szerepekben Iglódi István, Balkay Géza, Szélyes Imre, Sörös Sándor, Császár Angela, Fazekas Andrea, Szersén Gyula, Pathó István, Végh Péter, Izsóf Vilmos látható. A címszereplő Béres Ilona.

MELOCCO MIKLÓS grafikai kiállítását április 10-ig tekinthetik meg az érdeklődők a zsámbéki Lámpás Kisvendéglő és Galériában (Magyar u. 29., a Lámpa Múzeummal szemben).

PAIS DEZSŐ-díjjal tüntették ki Mollay Károly nyugalmazott egyetemi tanárt, a nyelvtudományok doktorát. Mollay professzor a hazai és nemzetközi germanisztikai, valamint a helységnév- és személynéveredet-kutatásban elért kimagasló munkásságáért részesült az elismerésben.

A SZOMBAT márciusi számában többek között Konrád György Tartós várakozók című esszéje, Zeke Gyula A magyar zsidóság a politikában (1895–1919) című írásának második része és Bárdos Pál Leszámolás című regényrészlete olvasható.

Krakkó, a híd

Csontváry képeit szeretnék kiállítani

Sokan a lengyelek közül máig Krakkót tekintik hazájuk kulturális-szellemi fővárosának. Ha ugyancsak sokan bocsánatos túlzásnak tartják is ezt, azt nem vitatják, hogy – felbecsülhetetlen kulturális örökségének és hagyományainak köszönhetően – a leglengyelebb város. Ezért sem a varsóiak, sem mások nem orroltak meg, amikor öt évvel ezelőtt, 1991 májusában a *Mazowiecki-kormány* – az *európai biztonsági és együttműködési értekezlet* ülésével egyidejűleg – Krakkóban alapította meg a *Nemzetközi Kulturális Központot* a térség nemzeti kultúráinak közelítése jegyében.

– Főleg azzal magyarázható ez a döntés, hogy Krakkó mindig is híd szerepet töltött be Közép-Európa népei s kultúrái között, s mindig is tagadhatatlan volt szellemi-kulturális kisugárzása – mondja Jacek *Purchla* igazgató, aki a napokban városának önkormányzati küldöttségével Magyarországon járt. – Földrajzi helyzete is indokolja ezt a híd szerepet, hiszen ha rápillantunk a térképen a Zágráb, Trieszt, München, Berlin, Königsberg, Vilnius, Minszk és Kijev alkotta körre, látjuk, hogy éppen a közepén fekszik. Azt, hogy évszázadokon át mennyire a különféle kultúrák és művészeti irányzatok találkozási pontja volt, ékesen bizonyítja a Wawel székesegyház, amelyben számos, különböző nemzetiségű európai művész remekműveivel találkozhatunk: a Nürnbergben született Wit *Stwosz* szobraival, pszkovi orosz művészek képeivel, a krakkói József *Mehoffer* szecessziós, színes üvegablakaival, a bécsi Peter von *Nobile* empire belsőjével, a dán Bertel *Thorwaldsen* alkotásaival vagy a bolognai *Guernico* festményeivel. Abban a teremtő, alkotó légkörben pedig, amely szintúgy mindig jellemezte városunkat, olyan világhírű művészek bontakoztathatták ki tehetségüket az elmúlt évtizedekben, mint Krzysztof *Penderecki* és Andrzej *Wajda*, Slawomir *Mrozek* és Stanislaw *Lem*, a nemrég elhunyt Tadeusz *Kantor* és Jerzy *Grotowski*. Mindezt figyelembe véve határozott úgy az együttműködési értekezlet, hogy Krakkó legyen az Európa szellemi integrálásának előmozdítására vállalkozó intézményünk székhelye.

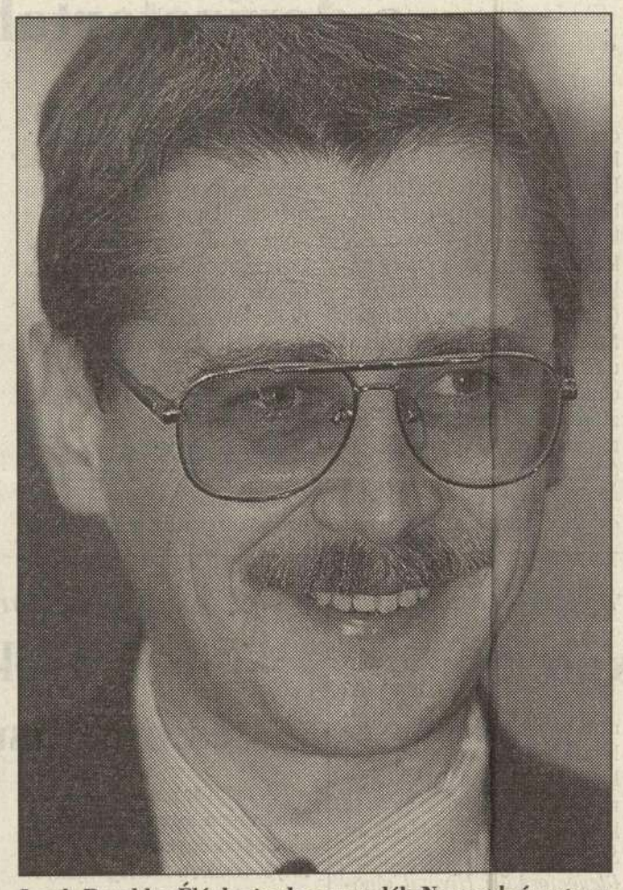

Jacek Purchla: Élénk visszhangra talált Nemzetek és sztereotípiák című tanácskozásunk

Havran Zoltán felvétele

– Milyen eszközökkel törekszenek céljuk elérésére?

– Kutatjuk és tanulmányozzuk elsősorban Közép- és Kelet-Európa kulturális értkeit, művészeti fesztiválokat rendezünk, támogatjuk a műemlékvédelmet, oktatási, tájékoztatási és kiadói tevékenységet végzünk. Ez utóbbival azon vagyunk, hogy munkánkat, kutatási eredményeinket ne csak a tanácskozások, fesztiválok résztvevői ismerjék meg, hanem az érdeklődők tágabb köre is. Kezdettől fogva törekszünk arra is, hogy Krakkó, ezen belül az egész lengyelség kulturális örökségét európai összefüggésekben, európai kitekintéssel vizsgáljuk.

– Melyek voltak eddigi legsikeresebb rendezvényeik?

– Az első helyre az 1992. júniusi, krakkói *európai kulturális hónap* kívánkozik, amelynek során a magyar származású Victor *Vasarely* képeit is bemutattuk. Nagy megtiszteltetésnek vettük, hogy két év múlva, Graz után Budapest adott helyet ennek az eseménysorozatnak. Élénk visszhangra talált a *Nemzetek és sztereotípiák* című tanácskozásunk, amelyre Európából és az Egyesült Államokból vagy száz tudós, történész érkezett; a lengyelek, beloruszok, litvánok, oroszok, ukránok, csehek, szlovákok, németek és magyarok kapcsolata, kölcsönös nemzeti elfogultságaik volt e találkozó témája. Jeles osztályzatot kaptunk a *Juliusz Slowacki Színház* megnyitásának századik évfordulóján tartott szimpóziumunkra is, ezen a századforduló civilizációs változásainak megnyilvánulását látták az európai színházépítészetben a meghívottak.

– Nem tart attól, hogy az udvariaskodás, a protokollreflexek eluralják tanácskozásaikat?

– Semmi hasonlót nem tapasztaltam az eltelt négy évben. Ellenkezőleg: nemigen fogják vissza magukat, gyakorta vitába szállnak egymással a résztvevők. Maguk a lengyelek sem sütkéreznek nemzeti dicsőségük fényében. A Jan *Matejko* halálának századik évfordulóján rendezett tanácskozáson például volt olyan előadó, aki egyenesen így fogalmazott: festőnek nevezhető-e a *Grünwaldi csata*, a *Báthory Pszkov* alatt és más történelmi tablók alkotója? A tanácskozással párhuzamosan kiállítottuk Matejko francia, német, osztrák és magyar kortársainak képeit, és ennek köszönhetően – úgy vélem – meggyőződhetett róla a hazai közönség, hogy nagy festőnk állja a nemzetközi összehasonlítást, azaz művészete, bármennyire ellentmondásos is, nem kérdőjelezhető meg.

– Mik legközelebbi terveik, elképzeléseik?

– Májusban az *Europa Nostra* égisze alatt, amely a kulturális örökség védelmével foglalkozó szervezeteket tömöríti, konferenciát hívunk egybe a közép-európai faépítészetről. Ennek keretében bepillantást is nyújtunk a kárpáti tájak építészeti emlékeibe, építkezési módjába. Szeptemberben a lengyel és a német művészettörténet aktuális kérdéseit tárgyaljuk meg, októberben pedig arról tanácskozunk, hogy milyen szerepet játszottak a polgármesterek és az önkormányzati szervek a közép-európai városok XIX–XX. századi fejlődésében. Tervezett kiállításainkon egyebek között Emil *Nolde*, a német expreszszionizmus kiemelkedő alakja műveit és a szlovák Dusan *Jurkovic* építészetét tárjuk az érdeklődők elé. De azt hiszem, arra is nagyon megérett már az idő, hogy önálló kiállítást szenteljünk egy magyar művésznek is. *Csontváry Kosztka* Tivadarrra gondolunk, akinek festményeit most, magyarországi utamon szemlélhettem meg tüzetesebben Pécsett. Azt is ez alkalommal tudtam meg, hogy szülővárosa, Kisszeben igen közel, alig negyven kilométerre fekszik a lengyel határtól. Biztos vagyok benne, hogy ha képei eljutnak Krakkóba, munkássága is közel kerül hozzánk, fogékony lesz rá hazai közönségünk.

Ábrán László

Hangjátékok királyokról

A *Rádiószínház* magyar királyokról szóló hangjáték- és dokumentumjáték-pályázatot hirdetett meg. A verseny célja, hogy a honfoglalás 1100. évfordulóján a rádióhallgatók az irodalmi alkotások és a korabeli dokumentumok révén új ismereteket szerezhessenek hazánk történelméről, népszerű és sikertelen uralkodóinkról. A pályázatra 87 írónak küldtek felkérést a sorozat szerkesztői. A címzettek közül 42 szerző kötött szerződést a *Magyar Rádióval,* ám határidőre csak 33 pályamű készült el. Az írók ígérete szerint a még hiányzó kilenc hangjáték is elkészül nyár közepéig, így az összes „királydráma" még ebben az évben hangszalagra kerülhet. A hangjátékok közvetítése 1996 első hetében kezdődik, és a tervek szerint augusztus 20-áig tart. A millecentenárium méltó megünneplésére kiírt pályázat zsűrijében *Szabó* Magda írónő (mint a zsűri elnöke), *Radnóti* Zsuzsa, a *Vígszínház* fődramaturgja, *Lukácsy* András újságíró, *Lékay* Ottó dramaturg és *Domonkos* Mátyás irodalomtörténész vett részt.

d. m.

Konferencia az olvasásról

A kilencedik *európai olvasáskonferenciát* július 24–27. között Budapesten rendezi meg a *Magyar Olvasástársaság* és az *International Reading Association*. Negyven országból háromszáz előadót várnak a tanácskozásra; köztük pedagógusokat, nyelvészeket, szociológusokat, kiadókat. Az olvasáskonferencia témája ezúttal az *Írásbeliség és demokrácia* lesz.

(l. d.)

ÁLLAMI VAGYONÜGYNÖKSÉG

Ajánlati felhívás

1. Az Állami Vagyonügynökség (továbbiakban: kiíró) nyilvános egyfordulós pályázatot hirdet a Hungarotabak Dohányértékesítő Rt. állami tulajdonban lévő részvényeinek megvásárlására.

Az Rt. jegyzett tőkéje: 1 906 000 000.– Ft.
Az Rt. tőketartaléka 1994. szeptember 30-án: 28 550 000.– Ft
Pályázni a jegyzett tőke 51,52 százalékát képviselő és 982 000 000 névértékű részvénycsomagra lehet.

A vételár teljesítésére kizárólag készpénz vehető igénybe.

2. A pályázónak vállalnia kell, hogy ajánlatát 90 napig fenntarta.

3. A pályázatokat a megjelölt címre zárt, cégjelzés nélküli borítékban 3 példányban magyar nyelven kell benyújtani. Külföldi pályázó magya nyelvű példány mellett angol vagy német nyelven is benyújthatja ajánlatát, azonban ez esetben is a magyar nyelvű példány az irányadó.
Az ajánlatokat a nyitva álló határidőben közjegyző jelenlétében kelleadni.

A borítékon fel kell tüntetni az alábbi szöveget:

„PÁLYÁZAT. Hungarotabak Rt."

4. Az ajánlattevő köteles az eredeti példányt megjelölni „EREDITI" felírással. Ha a pályázó ezt elmulasztja, a bontó bizottság választ gyet a beérkezett példányok közül, ami a továbbiakban az eredeti példány funkcióját tölti be. Ha a példányok között eltérés adódik, az így megjelölt ajánlatban foglaltak az irányadók.

5. A pályázat benyújtásának határideje 1995. május 10. 12–14 óáig.

A pályázat beadásának helye:

Állami Vagyonügynökség hivatalos helyiségében
Budapest, 1133 Pozsonyi út 56. VIII. emelet 804. szoba.

Az ajánlatok beérkezését személyes benyújtás esetén az átvevőáltal kiállított átvételi elismervény bizonyítja.

Az Állami Vagyonügynökség fenntartja a jogot, hogy a pályázaot eredménytelennek nyilvánítsa, második pályázati fordulót írjon kivagy a pályázókat kiegészítés megtételére hívja fel.

6. A pályázatok benyújtásának feltétele a részletes pályázati kiírst is tartalmazó ajánlati anyag 30 000 Ft+áfa összegért történő megvásálása az Állami Vagyonügynökség ügyfélszolgálati irodáján (1133 Budapest, Pozsonyi út 56.). A pályázat megvásárlásakor titoktartási nyilatkozaot kell aláírni.

A pályázathoz a pályázati dokumentáció megvásárlását bizonyító számlát mellékelni kell.

A pályázattal kapcsolatban további információ kapható Weninger Lászlónál, Állami Vagyonügynökség, Ipar Privatizációs Igazgatóság I.
Telefon: 269–8600/1735 Fax: 266–8508

ÁLLAMI VAGYONÜGYNÖKSÉG

Versenytárgyalási felhívás

Az Állami Vagyonügynökség
egyfordulós nyilvános pályázatot hirdet
a 1133 Budapest, Pozsonyi út 56. számú irodaház 1995. évi felújítási munkáinak fővállalkozására.

A Pályázatot minden Magyarországon bejegyzett jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezet benyújthatja, aki a pályázati anyagot megvásárolta és a határidő lejártáig zárt borítékban pályázatát leadta a felhívásban megjelölt helyen.

A pályázat beadási határideje 1995. április 24. 13.00 és 14.00 óra között.

A pályázat benyújtásának helye:
1133 Budapest, Pozsonyi út 56. A épület 447. sz. szoba.

a pályázat felbontásának időpontja:
1995. április 24. 14.00 óra.

A pályázat felbontásának helye:
1133 Budapest, Pozsonyi út 56. VIII. em. 803. sz. tárgyaló.

A pályázat eredményét 1995. április 28-ig írásban közöljük.

A pályázati részvétel feltétele: a tenderfüzet megvásárlása 40 000,- Ft + áfa értékben és a titoktartási nyilatkozat aláírása.

A versenytárgyalási felhívás tenderfüzete készpénz befizetése ellenében 1995. március 24.–27.-én 9–12 óra között átvehető az alábbi címen: ÁVÜ 1133 Budapest, Pozsonyi út 56. A épület 447. sz. szoba.

A pályázónak vállalnia kell, hogy ajánlatát változtatás nélkül 40 napig fenntartja.

Állami Vagyonügynökség
Költségvetési és Gazdálkodási Igazgatóság

Dunaújváros kontra ÁVÜ, ÁV Rt.

Milliárdos pert nyert az önkormányzat

Pert nyert az ÁV Rt. és az ÁVÜ ellen Dunaújváros önkormányzata. A Legfelsőbb Bíróság jogerős ítélete arra kötelezte az alpereseket, hogy az önkormányzatnak adjanak ki további *2,347 milliárd forint névértékű Dunaferr Dunai Vasmű Rt.-részvényt* a perköltségek és a hatszázalékos illeték megfizetésének kötelezettsége mellett. Az ítélet eredményeként a korábbi 4,7 százalékról *15 százalékra nőtt a város tulajdoni aránya a Dunaferr Rt.-ben.*

Az ítélet mintegy két és féléves jogvita végére tett pontot. Az önkormányzat ugyanis 1992-ben, amikor a Dunaferr részvénytársasággá alakult, a Dunai Vasmű által hasznosított földterület ellenértékeként csak a neki járó rész egyötödét, 641 millió forint névértékű Dunaferr-részvényt kapott az alapító ÁVÜ-től. Az önkormányzat a telekérték-különbözetet jelentő, *2,3 milliárd forintot meghaladó névértékű részvény* kiadásáért pert indított a Fővárosi Bíróságnál. Mivel időközben a Dunaferr tartósan állami tulajdonba került, a cég többségi részvénypakettjét az ÁVÜ átadta az ÁV Rt.-nek, s ezért szerepelt a perben másodrendű alperesként az utóbbi cég is. Az *MTI* beszámolója szerint a Legfelsőbb Bíróság ítélete mind az ÁVÜ-t, mind az ÁV Rt.-t *elmarasztalta* a perben, és kötelezte a telekárkülönbözet, a már említett 2,347 milliárd forint névértékű Dunaferr-részvény kiadására.

Szigorít a Bankfelügyelet

Agrobank: nem minősítik

Fontos az Állami Bankfelügyelet önállóságának megőrzése – hangsúlyozta tegnapi sajtótájékoztatóján *Rusznák* Tamás, a felügyelet új elnöke, aki *határozott fellépést* helyezett kilátásba a válsághelyzetekben. Rusznák szerint *meg kell szüntetni a Bankfelügyeletnél, az MNB-nél, és a Pénzügyminisztériumnál párhuzamosan meglevő felügyeleti funkciókat.* Az elnök elképzelhetőnek tartja, hogy a pénzügyminiszter helyett a tárca nélküli miniszter felügyelete alá kerüljenek a pénz- és tőkepiac főhatóságai.

Az *Agrobank* körüli fejleményeket értékelve az ÁBF elnöke kiemelte: a betétesek felismerték, hogy a vezetők ellen folyó eljárás és a bank helyzete között különbséget kell tenni, a pénzintézet a korábban kivont források zömét *visszaszerezte.* Az esetleges tőkeemelés mértéke még nyitott, a közelgő közgyűlés miatt a döntés nem halogatható. *A Bankfelügyelet jelentése egyébként nem tartalmazott pro vagy kontra megállapítást* arról, történt-e bűncselekmény, a rendőrség álláspontjáról Rusznák a sajtóból értesült. A Agrobank állami és magántulajdonosai között a felügyelet nem kíván különbséget tenni.

Rusznák Tamás érintette a magánszemélyek, vállalkozások között gyakori *uzsorakölcsönök* ügyét is, és rámutatott: a polgári törvénykönyv ide vonatkozó része elavult, a kölcsönnyújtás és a kamat *piaci kérdés* ugyanúgy, mint a hitelező kockázata. A pénzintézetek nem élhetnek a drasztikus behajtási módszerekkel, így hitelezésük is óvatosabb. A Bankfelügyelet a jogosulatlan pénzintézeti tevékenység – például *az illegális betétgyűjtés – ellen lép fel.* A bejegyzett, de felügyelet nélkül tevékenykedő *kvázipénzintézetek* körében számos visszaélés fordult elő. A pénzügyi szolgáltatások igen gyors bővülése miatt a Bankfelügyelet a jövőben nagyobb súlyt helyez az ellenőrzésre.

A kisbankok privatizációjáról szólva Rusznák Tamás leszögezte: a vállalkozói csoportok banki tulajdonszerzéseiben önmagában nincs kivetnivaló, hiszen az állam, a szakmai befektető és a magántulajdonos is egyaránt lehet *jó vagy rossz gazda.* A biztonsági garanciákat a szigorú és egyértelmű privatizációs pályázatban kell kikövetelni a leendő tulajdonostól. Rögzíteni kell, hogy alaptőkét emelni apporttal ne, hanem *csak adózott jövedelemből származó készpénzzel* lehessen.

(meszleny)

A Fővárosi és Pest Megyei Egészségbiztosítási Pénztár
fővárosi lakhelyű munkatársat keres
ellenőri
feladatok ellátására.
A munkakör betöltésének feltételei:
– érettségi;
– legalább ötéves adminisztratív gyakorlat.
A kiválasztásnál előnyt jelent a társadalombiztosítási szakvizsga, illetve gyakorlat.
A munkakör betöltésére elsősorban férfi munkatársak jelentkezését várjuk.
Érdeklődni személyesen, önéletrajz benyújtásával az alábbi címen lehet:
Budapest VIII., Fiumei u. 19/A,
I. em. 133. (szem. csop.)

Adósságelengedés feltételekkel

Mentőkötél az Ikarusnak

Az Ikarus Rt. eladásainak el kell érnie az első félévben az 1995. évi tervében vállalt közel 1500 darab autóbuszt. Ez az elvárása a vagyonkezelő igazgatóságának, amely hétfői ülésén áttekintette a cég helyzetét a konszolidációs szerződés tükrében.

A szerződés szerint a cég 1,6 milliárd forintos adósságát engedi el, az orosz tulajdonos pedig a keleti piac bővítését vállalta. Az Ikarus megrendelései lefedik az 1500 darabos tervet, de ez akár növekedhet is – mondta az *MTI* tudósítása szerint *Lascsik* Attila. az ÁV Rt. vezérigazgatója keddi sajtótájékoztatóján.

Hárshegyi: Az intézkedések visszhangja pozitív

Ötszázmillió dollárral több a devizatartalék

(Folytatás az 1. oldalról)

Már az sem okozna gondot, ha az év hátralévő kilenc hónapjában az MNB egyáltalán nem venne fel hitelt. Ebben az esetben a devizatartalékok szintje *hatmilliárd dollár* körül alakulna, amely még akkor is igen magasnak számít. (Az év első két hónapjában az MNB két alkalommal bocsátott ki külföldön kötvényt, s emellett különböző nemzetközi pénzügyi intézmények hitelkereteiből is forráshoz jutott az ország.)

Hárshegyi Frigyes szerint *az előirányzat költségvetési intézkedések külföldi visszhangja egyértelműen pozitív.* Kedvezően fogadják a befektetők azt a nemzeti banki elképzelést is, hogy a folyó fizetési mérleg hiányát egymilliárd dollárral kívánják ebben az esztendőben csökkenteni. Így a deficit várhatóan 2,5 milliárd dollár körül alakul, amit főként a *működőtőke-beáramlás,* illetve a vállalati és kereskedelmi banki hitelfelvételek fedeznek, vagyis *megállhat az ország külföldi eladósodása.*

A Magyarországon működő cégeknek hamarosan lehetőségük lesz arra, hogy exportbevételeiket *devizaszámlán* helyezzék el. Lehetővé válik az is, hogy ugyanerre a számlára kerüljenek a külföldről felvett vállalati hitelek egészen felhasználásukig. Az ezekkel kapcsolatos kormányrendelet várhatóan egy-két héten belül megszületik, és viszonylag rövid idő múlva életbe is léphet. Folyik a *devizakódex* kidolgozása is. Ennek keretében lényegesen egyszerűbbé válik majd a tőkekivitel. Olyan változások várhatók a devizakódex révén, amelyek *a pénzrendszer konvertibilitásának szélesítését* eredményezik.

Turisztika és környezetvédelem

Natur Expo '96

A bécsi Pallavicini-kastélyban *Pallavicini* Károly őrgróf tegnap egy rendezvényen szinte európai rangot adott egy jövő esztendei budapesti eseménysornak. Amit a szervezők – és természetesen az őrgróf – úgy tartanak nyilván mint a pár esztendővel ezelőtti riói környezetvédelmi világkonferencia folytatását. A különbség persze annyi, hogy főképp Európának címezik majd az információkat, de nem tekintenek el attól, hogy a környezetvédelem előrejelzéseit alaposan és tudományosan megvitassák.

A rendezvény neve *Natur Expo '96,* és 1996 augusztusában és szeptemberében kerül sorra Budapesten. Ennek beharangozására került sor tegnap a Pallavicini-kastélyban, ahol az osztrák sajtó képviselőin kívül üzletemberek és a kiállítást, tudományos konferenciát pártoló politikusok is képviseltették magukat. *Schagrin* Tamás, az *Országos Idegenforgalmi Hivatal* elnöke döntően a turizmus gondolatához kapcsolta a jövő esztendei rendezvényt, mégis bevezető szavaiban kitért arra, hogy a tudományos információcserének is felértékelődött a szerepe a környezet védelmében.

Palkovics György, a Natur Expo '96 részvénytársaság elnöke párhuzamot vont a Magyarországon már korábban lezajlott vadászati világkiállítás és a jövő esztendei, témáját tekintve hasonló rendezvény között.

(g. l.)

Háromezer sértett, 804 milliós kár

Visszaélés a kárpótlási jegyekkel

Elkészült a vádirat *Vén* István, az *Első Magyar Geotermikus Villamos Erőmű (EMGV) Kft.* ügyvezető igazgatójának ügyében. Két rendbeli, különösen nagy kárt okozó csalás bűntettével; 54 rendbeli, jelentős kárt okozó üzletszerűen elkövetett csalás bűntettével; 1363 rendbeli, nagyobb kárt okozó, üzletszerűen elkövetett csalás bűntettével; 2149 rendbeli csalás bűntettével és 14 rendbeli csalás vétségével vádolja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség.

Vén István az ország 13 megyéjében *kárpótlási jegyeket* vásárolt fel, átvételkor a címletérték 20 százalékát fizette ki azzal, hogy 90 napon belül még 100 százalékot fizet. A felvásárlásban segített a *Történelmi Igazságtétel Bizottsága és a Pofosz* is, a legtöbben emiatt ajánlották fel a kárpótlási jegyüket.

A társasági szerződésben megfogalmazott cél az volt, hogy a csak Vén István által ismert eljárással *geotermikus energiából villamos energiát* állítanak elő. Csakhogy a föld méhének kincsei felett az állam rendelkezik, ez bányászati tevékenységnek minősül, amit koncesszióval az ipari és kereskedelmi miniszter átengedhet. A kft. sosem kereste meg a minisztériumot, és koncessziós pályázatot sem írtak ki. A vállalkozáshoz *hitelre* volt szükség, de annak fedezetével és saját tőkével nem rendelkeztek. Vén István ezt a vagyont úgy kívánta előteremteni, hogy saját nevében ingatlanokat vett Gádoroson és Nagyszénáson, ezeket később lényegesen magasabb értékben bevitte volna a kft.-be. A *törzstőkeemeléssel* megnövelt vagyon már elegendő lett volna a hitel felvételéhez.

Az ingatlanvásárlásokhoz szükséges pént a kárpótlási jegyekből akarta fedezni. A jegyeket igen rövid időn belül, részben a saját, részben a kft. nevében értékesítette. A befolyt összegből fedezte a vállalkozás fenntartását, tartozásait kiegyenlítette, és *magának ingatlanokat vett,* amikért 31,1 millió forintot fizetett.

A tavaly megindult *büntetőeljárás* megállapította, hogy Vén István *3582 sértettnek összesen 804 millió 456 ezer forint kárt* okozott. Vén István előzetes fogva tartását május 12-ig meghosszabbította a bíróság. A sértettek polgári peres úton követelhetik vissza a pénzüket, ám kérdés, hogy miből, mert *a vádlott rendelkezik egy ingatlan felével.*

(t. m. i.)

A Kopint-Datorg tanulmánya

Növekedés és egyensúlyjavítás

A magyar gazdaságnak akkor lenne a legnagyobb esélye a mai költségvetési deficit és a folyó fizetési mérleg hiányának enyhítésére, ha a gazdaságpolitika párhuzamosan törekedne *növekedésre és az egyensúly javítására,* de ezek a lépések csak *fokozatosan* vezethetnek eredményre – mondta *Köves* András, a *Kopint-Datorg* vezérigazgató-helyettese kedden az *Egészségbiztosítási Önkormányzat* székházában rendezett sajtótájékoztatón. A munkaadók és a munkavállalók képviselői ezzel a megállapítással, illetve az ezt tartalmazó tanulmány főbb elemeivel *egyetértettek.*

A dokumentumot egyébként az Egészségbiztosítási Önkormányzat rendelte meg és finanszírozta, hogy a gazdaság teljesítményének várható alakulásáról ily módon is információhoz jusson. Megítélésük szerint ugyanis a tanulmány megállapításai és következtetései segítséget nyújthatnak számukra mind a *társadalombiztosítás, mind pedig az egész államháztartás pénzügyi egyensúlyának helyreállításáért* való munkájukban.

A magyar gazdaság helyzete és a lehetséges gazdaságpolitikai alternatívák vizsgálatára törekvő tanulmány készítői úgy vélik, hogy a külső és belső egyensúlyi hiánynak *nem a túlfogyasztás* vagy a belföldi kereslet növekedése az oka. Sokkal inkább az, hogy 1989-et követően *a magyar gazdaság leépült,* megnőtt az importigényessége, miközben exportképessége gyenge maradt.

A belföldi kereslet korlátozását mint gazdaságpolitikai alapállást a tanulmány elveti, de nem tagadja, hogy *szükség van megszorító intézkedésekre is.* A tanulmány – amely nyilvánvalóan több hónapi munkával, a kormány megszorító intézkedéseit megelőzően készült – *az államháztartási reform, a nagy elosztási rendszerek megnyirbálása ügyében „maximális óvatosságot" ajánl.* Hangsúlyozza azt is, hogy napjainkban nagy szükség van *iparpolitikára,* mert az akut válságkezelés és az aktív munkahelyteremtő programok egyaránt nélkülözhetetlenek egy olyan gazdaságban, amely *elhúzódó válságot* él át, amelyben a piaci mechanizmusok és intézmények kialakulása a *kezdeteknél* tart, és amelyre az *elbizonytalanodás és az orientációs pontok hiánya* igen jellemző.

(v. zs.)

Sztrájkhangulat a Göcs-nél

Úttorlaszt emelnek?

A hatalmas veszteségekkel terhelt egykori debreceni nagyvállalat, a Gördülőcsapágy Művek a csőd szélére került. Mivel a dolgozók véleménye szerint sem a részvénytársaságban tulajdonrésszel bíró *ÁVÜ,* sem más szervek nem sokat tettek a cégük megmentésére, működőképességének helyreállítására, az érdekképviseleti szervek levélben fordultak *Hatvani Szabó* Jánoshoz, a vagyonügynökség ügyvezetőjéhez. Ebben számon kérték a reorganizáció és a privatizáció érdekében meg nem tett intézkedéseket, különös tekintettel arra, mi történik a kétezer dolgozó munkahelyével.

A levélben kedd reggelig kérték a reagálást, s kilátásba helyezték, hogy a dolgozók demonstrációval támasztják alá követelésüket. Ebbe beletartozhat – így az elkeseredett dolgozók –, hogy *eltorlaszolják* a közvetlenül a gyár mellett lévő 4-es utat és a Záhony felé vezető vasútvonalat.

A vállalat szakszervezeti titkára, *Végh* Lajos közölte: faxot kaptak az ÁVÜ-től, de ezt nem tekinti válasznak égető kérdéseikre. Mivel azonban Hatvani Szabó csütörtökön beszámol az elkövetkezendő lépésekről, pénteken döntenek arról, tartanak-e demonstrációt, lesz-e torlasz a forgalmas útvonalon.

(g. j.)

*

Hatvani Szabó János az *MTI* szerint cáfolja az ÁVÜ felelősségét az ügyben, s tételesen felsorolja, milyen segítséget kapott az MGM az elmúlt években megmentése érdekében. Hatvani szerint a gyár felszámolása csak akkor kerülhető el, ha a kormányzat az összes adósságától – ami *ötmilliárd* forintot tesz ki – mentesíti a céget.

RÖVIDEN

HOLTPONTRA JUTOTTAK a MÁV és a szakszervezetek képviselői között a kollektív szerződés módosításáról folytatott tárgyalások. Ha március 31-éig nem sikerül megállapodni, április 1-jétől a kollektív szerződés hatályát veszti, és a MÁV a munka törvénykönyve által előírt szinten egyéni munkaszerződések megkötésére kényszerül. Ha a megállapodás nem jön létre, a sztrájk lehetősége sem kizárt.

A MAGYAR NEMZETI BANK, amellett, hogy korlátozta az állampapír, illetve devizabetét ellenében a kereskedelmi bankok számára biztosított finanszírozást, új pénzhez jutási lehetőséget is teremt. Március 21-étől lehetővé tette az úgynevezett spot/next swapüzleteket, vagyis hogy a kereskedelmi bankok az MNB-től devizabetét ellenében rövid lejáratra – egy napra – forinthitelhez jussanak.

A KINCSTÁRJEGY KAMATA egy hónap alatt évi 2,5 százalékkal emelkedett. Februárban még 26 százalékos évi kamattal bocsátották ki a 12 hónap futamidejű, 1996/II. kamatozó kincstárjegyet, a március végétől vásárolható 1996/III. kincstárjegy éves kamata viszont már 28,5 százalék lesz.

A MÜNCHENI KNORR-BREMSE AG folyamatosan magyarországi, fékberendezéseket gyártó leányvállalatához telepíti stratégiai termékei gyártásának egy részét, ezzel is jelezve, hogy a magyar céget a vállalatcsoport egyik legfontosabb tagjának tekinti. A társaság 1994-ben 1,65 milliárd forint árbevételt ért el, ennek döntő része, 75 százaléka a jelentős haszongépjármű-gyártók – Mercedes, Scania, Volvo, Iveco, MAN, Renault – számára szállított fékszerelvényekből állt.

NEM EMEL ÁRAT A LADA, 1995. április 15-ig változatlan áron kínálja gépkocsijait. A magyar vezérképviselet készletei lehetővé teszik ugyanis, hogy a forintleértékelésből és a vámpótlék bevezetéséből adódó többletköltségeket a cég ne hárítsa át a vásárlókra.

A KŐBÁNYAI VÁSÁRVÁROS március 28. és április 1. között három nemzetközi szakkiállításnak ad otthont: megnyitja kapuit az Agro+Mashexpo agrárkiállítás, a Mach-tech fémmegmunkálási és szerszámgépipari szakkiállítás, valamint a Chemexpo vegyipari bemutató.

A GANZ-HUNSLET VASÚTI JÁRMŰGYÁRTÓ RT.-RE kritikus évek várhatnak, amennyiben nem jut az idén belföldi megrendelésekhez. A járműgyár 1995-ben kapacitásának 65-70 százalékát kötötte le, ezzel még akár szolid nyereségre is szert tehet. Ha nem oldódnak meg a hazai közlekedési vállalatok beruházásfinanszírozási gondjai, 1996–97-re gyakorlatilag megrendelés nélkül maradhat a Ganz-Hunslet, mivel a vasúti járművek gyártása hosszú átfutási idejű.

A SZEGÉNYEK ÉS KISZOLGÁLTATOTTAK SZÖVETSÉGÉNEK 1994. évi pénzügyi zárómérlege megjelent a Magyar Közlöny 21-es számában. A közlemények, hirdetmények rovatban publikált zárómérleg szerint a szövetségnek tavaly egy fillér bevétele és egy fillér kiadása sem volt, kasszájában egy fillér sincs.

VALUTAÁRFOLYAMOK MÁRCIUS 22-ÉN (egy egységre forintban)

*március 21-i árfolyam a) American Express Hungary	Angol font		Francia frank		Német márka		Olasz líra (1000 egységre)		Schilling (100 egységre)		Svájci frank		Svéd korona		USA-dollár	
	Vétel	Eladás	Vétel	Eladás	Vétel	Eladás	Vétel	Eladás	Vétel	Eladás	Vétel	Eladás	Vétel	Eladás	Vétel	Eladás
DUNA*	178,7040	193,5960	22,7136	24,6064	81,5964	86,6436	65,1264	705536	1157,2973	1228,8827	97,0272	105,1128	15,6096	17,2356	114,3339	121,4060
IBUSZ	179,4900	191,02200	22,71360	24,36980	81,10825	86,31935	65,414	70184	1152,471	1226,515	97,53255	103,79889	15,51875	16,81875	113,33925	120,62115
KONZUM	180,27	191,42	22,94	24,36	81,52	86,56	66,00	7008	1158,00	1230,0	98,09	104,16	15,75	16,73	113,78	120,82
OTP*	180,48	191,10	22,98	24,20	81,84	86,24	65,73	6997	1162,83	1225,83	98,54	103,74	15,60	16,80	114,12	120,98
AMEX[a]*	178,83	190,25	22,54	23,94	81,11	85,97	64,50	6848	1149,15	1220,23	97,18	10333,39	15,43	16,37	112,66	119,64

A FŐVÁROSI MOZIK MŰSORA MÁRCIUS 10-TŐL 16-IG

A hét filmbemutatói:

Mezítelenül (Neked) Színes, feliratos angol film*** Művész

Schindler listája (Schindler List) Fekete-fehér, feliratos amerikai film* Broadway, Horizont, Ugocsa

Szabadítsátok ki Willyt! (Free Willy) Színes, magyarul beszélő amerikai film, Duna, Olimpia, Uránia

Jófiú (The Good Son) Színes, feliratos amerkai film**, Bartók, Bástya, Sport, Uránia

A Budapest Film Információs Szolgálata a Metró moziban (VI., Teréz krt. 62. Tel.: 131-7302) Naponta reggel 10 órától este 8 óráig! Felvilágosítás filmekről, moziműsorról személyesen vagy telefonon!

ALKOTÁS

Robin Hood – A fuszeklik fejedelme (mb. am.) 10, 12. Úton hazafelé (mb. am.) 2. Dennis, a komisz (mb. am.) 4. Sok hűhó semmiért (mb. ang.–am.) 6, 8. (3. h. prol.) Jég veled! (am.) 11–14-ig éjjel n11.

ALKOTMÁNY

A három testőr (am.) f4, f6, f8.

APOLLÓ

A három testőr (am.) 4, 6, 8. (2. h. prol.)

ÁTRIUM

A három testőr (am.) 10–15-ig 11, 2, 4, 6, 8. 16-án 11, 2, 4, 6. Dolby st. Kísértetház (mb. ném.–dán–port.)* 16-án 8. Zárkörű díszelőadás!

BARTÓK

Jófiú (am.)** 10, 12, 2, 4, 6, 8. Carlito útja (am.)* 11–14-ig éjjel 10.

BÁSTYA

A három testőr (am.) f10, f12, f2. Lege st. (2. h. prol.) Carlito útja (am.)* 3, f6, 8. Jófiú (am.)** éjjel f11. Lege st.

BROADWAY

Schindler listája (ff. am.)* 10-én 12, f4. 11–13, 16-án 12, f4, 7. 14-én 6. 15-én f4, 7. A film kétrészes, de szünet nélkül vetítjük! A hegyen túl (mb. auszt.) Kedvezményes előadás: 15-én f2. (Egységes 50,– Ft-os helyár!)

CORVIN

A pusztító (am.)* f4, h6, 8. Lege stereo (3. h. prol.)

CSILLAG

A pusztító (am.)* f6, h8. Walt Disney: Aladdin (mb. am. rajzf.) 13–15-ig de. 11. Jurassic park (mb. am.) 13, 15-én f4. A három testőr (am.) 12–14-ig éjjel 10.

CSOKONAI

Mrs. Doubtfire – Apa csak egy van (mb. am.) 4, n7, f9. (3. h. prol.)

DUNA

Szabadítsátok ki Willyt! (mb. am.) 10–12., 14–16-ig 11, 1, 3, 5, 7, 9. 13-án 1, 3, 5, 7, 9. Dolby st. Tini nindzsa teknőcök (mb. am.) 13-án de. 11. Utoljára látható! Matiné előadás: jegyek egységesen 50,– Ft.

ÉVA

Walt Disney: Aladdin (mb. am. rajzf.) 4. 13–15-ig 2 is. (4. h. prol.) Robin Hood – A fuszeklik fejedelme (mb. am.) 6. Félelembe zárva (am.)** 8.

FLÓRIÁN

A három testőr (am.) f5, f7, f9. 12–15-ig f3 is. Lege stereo sound (2. h. prol.) Dennis, a komisz (mb. am.) 13–15-ig de. 11, 1. Carlito útja (am.)* 12–14-ig éjjel f11.

FÓRUM

Addams Family 2. (mb. am.) 4, 6, 8. Mesés Amerika: Egérke Vadnyugaton (mb. am. rajzf.) 13–15-ig f3.

Video: Felkelő nap (szexf.)*** 4. Pusza szex (szexf.)*** 6. A vágy hevében (szexf.)*** 8.

GORKIJ

Jég veled! (am.) 5, 7, 9. 12–15-ig 3 is.

HORIZONT

Schindler listája (ff. am.)* 10–11., 13–16-ig 10, f2, 5, f9. 12-én 10, f2, f9.

HUNYADI

Mrs. Doubtfire – Apa csak egy van (mb. am.) f4. A pusztító (am.)* 6. Carlito útja (am.)* n9. A három testőr (am.) 12–15-ig h2, 12–14-ig éjjel h11 is.

KOSSUTH

Terem 1.: A pusztító (am.)* 10, f1, 3, f6, 8, 10. Dolby st. (3. h. prol.)

Terem 2.: Sok hűhó semmiért (mb. ang.–am.) f11, 1, f4, 6, f9. (8. h. prol.) V. Henrik (ang., Kenneth Branagh) éjjel f11.

KŐBÁNYA

A három testőr (am.) 4, 6. (2. h. prol.) Dolby st. Sátánfajzat – Warlock 2. (am.)** 8. 12–14-ig éjjel 10 is.

L'AMOUR

Külvárosi hercegnők (szexf.)*** Egyszer volt, hol nem volt (szexf.)*** Előadások felváltva, folyamatosan reggel 9-től, utolsó előadás vége este 10.

LUX

Nagy durranás 2. – A második pouque (mb. am.)* 12–15-ig Robin Hood – A fuszeklik fejedelme (mb. am.) 4, 6. f3. Harrison Ford: A szökevény (am.)* 8. Mrs. Doubtfire – Apa csak egy van (mb. am.) 12–15-ig 10, n1. A pusztító (am.)* 11–14-ig éjjel n11.

METRÓ

Mrs. Doubtfire – Apa csak egy van (mb. am.) 10, f1, 3, f6, 8. Lege st. (5. h. prol.) A három testőr (am.) éjjel 10. Lege st. (2. h. prol.)

Kamaraterem: Jó éjt, királyfi! (magy.) f12, 1, 3, 5, 7. Roncsfilm (magy.)* 9.

OLIMPIA

Szabadítsátok ki Willyt! (mb. am.) 4, 6, 8. Dolby st. A három testőr (am.) 12–14-ig éjjel 10.

PUSKIN

Mrs. Doubtfire – Apa csak egy van (mb. am.) 11, 2. Lege st. (5. h. prol.) Carlito útja (am.)* f5, 7, f10. (2. h. prol.)

Kamaraterem: Fényérzékeny történet (magy.) 4, 6, 8.

SOTE-KLUB

Mrs. Doubtfire – Apa csak egy van (mb. am.) 12-én éjjel f11. Ha te nem vagy képes érdes... (mb. am.)*** 12-én éjjel f1.

SPORT

Jófiú (am.)** 4, 6, 8.

TISZA GALAKTIKA KLUBMOZI

Robin Hood – A fuszeklik fejedelme (mb. am.) 10-én 12, 2, 4, 6. 11-én 12, 2, 4. 12–24-ig 10, 12, 2, 4. 15-én 10, 12, 2, 4, 6. 16-án 12, 2, 4. A szerelem tiltott ösvényei (ol.)*** 11-én 6. Gyilkosság lólépésben (mb. ném.–am.)** 12-én 6. 2 és 1/2 kém (mb. am.) 13-án 6. Krumplirózsa (am.) 14-én 6. Tisztességtelen ajánlat (mb. am.)* 16-án 6. Sliver (mb. am.)*** 10-én 8. 9 és 1/2 hét (am.)** 11-én 8. Elemi ösztön (mb. am.)*** 12-én 8. gyilkos nap (am.)* 13-án 8. Több mint testőr (am.)* 14-én 8. A cég (mb. am.)* 15-én 8. Őrjítő vágy (am.)** 16-án 8. Mrs. Doubtfire – Apa csak egy van (mb. am.) 10–14, 16-án éjjel 10. 15-én éjjel f11.

UGOCSA

Schindler Listája (ff. am.)* 4, f8. Hugó, a víziló (magy. rajzf.) 12–15-ig f3.

URÁNIA

Szabadítsátok ki Willyt! (mb. am.) 11, 1, 3, 5. Dolby st. Jófiú (am.)** 7, 9. 12–14-ig éjjel 11 is. Dolby st.

AZ ART-HÁLÓZAT MŰSORA

BEM

Walt Disney: Aladdin (mb. am. rajzf.) 10–15-én 4. 12–13-án 10, 12 is. 1492 – A Paradicsom meghódítása (fr.–ol.–sp.) h6. Jöttünk, láttunk, visszamennénk (mb. fr.) n9. Jurassic park (mb. am.) 12–13-án h2. Nyom nékül (am.)* 11–12-én éjjel 10.

BLUE BOX MOZIKLUB

Münchausen báró csodálatos kalandjai (mb. am.) 10-én 4. Blue Box (magy.)* 10-én 6. Nyugattól – keletre, avagy a média diszkrét bája (magy.) 10, 13-án 8. 11–12-én 7. Oltalmazó ég (ol-ang.)* 11-én f10. Amadeus I–II. (mb. am.)* 12-én 4. Jazz koncert – 12-én este f10. Rock térítő (magy.) 13-án 4. A burzsoázia diszkrét bája (ol.–fr.)* 13-án 6. Cyrano de Bergerac (mb. fr.) 14-én 4. Minden idők legjobb rendezői és filmjei (TIT) 14-én 7. Egy szöszi szerelme (mb. cseh) 15-én 4. Gyalog galopp (ang.) 15-én f9. Kutya éji dala (magy.) 16-án 4. Az én tizenkettőm (TIT) 16-án 7. Hugó, a víziló (magy. rajzf.) 12–13-án de. 10.

EURÓPA

A szerető (fr.–ang.)*** 1. Arizonai álmodozók (am.) 3. Amadeus I–II. (mb. am.)* n6. Mennyei örömök klubja (am.)* 8. Harrison Ford: A szökevény (am.)* 12–14-én éjjel n11.

Kamaraterem: Nikita (mb. fr.)** 10–13-ig 2. Cementkert (ném.–ang.–fr.)** 14–16-ig 2. Sose halunk meg! (magy.)* 4. És ülünk a fa tetején (szlov.) f6. Férjek és feleségek (am.)* h8. Delicatessen (mb. fr.)** 11–14-én éjjel 10.

GRAFFITI

Picasso kalandjai (svéd) 11-én f4. Benny és Joon (am.)* 12-én f4. Facérok (am.)* 13-án f4. Brian élete (ang.) 14–15-én f4. A halászkirály legendája (am.)* 16-án f4. Sok hűhó semmiért (angol nyelven, magyar felirattal) f7. f9.

HUNNIA

Dűne (am.) 10-én 4. Addams Family – A galád család (mb. am.) 11–13-ig 4. Zsötem (magy.) 14-én 4. Anna filmje (magy.)* 15-én 4. Malevil (fr.) 16-án 4. Indián tél (magy.) 10-én n7. Sose halunk meg! (magy.)* 11–13-ig 6. Egerek és emberek (am.)* 14–16-ig 6. Ártatlan gyönyör (mb. fr.)* 10-én 8. Oltalmazó ég (ol.–ang.)* 11-én 8. Legényanya (magy.) 12–13-án 8. Thelma és Louise (am.)* 14-én h8. Éjszaka a Földön (am.)* 15-én 8. Abszolút kezdők (ang.) 16-án 8. A szerető (fr–ang.)*** 10-én éjjel 10. Twin Peaks – Tűz, jöjj velem! (am.)** 11-én éjjel 10. Veszett Kutya és Glória (am.)* 12-én éjjel 10. A bárányok hallgatnak (mb. am.)*** 13-án éjjel 10. A bérgyilkosnő (am.)*** 14-én éjjel 10. 1492 – A Paradicsom meghódítása (fr.–ol.–sp.) 15-én éjjel 10. Alain Delon: Casanova visszatér (fr.)* 16-án éjjel 10.

Caffé Hunnia: Horváth György festőművész Felszáll a Kondor c. kiállításának megnyitója: 12-én f7. Megnyitja: Udvaros Dorottya. A kiállítás megtekinthető naponta 3-tól éjfélig!

MŰVÉSZ

Chaplin terem: Mezítelenül (Mike Leigh) f4, h6, n9.

Bródy terem: Kávé és cigarette (J. Jarmusch és P. Greenaway rövidfilmjei) 10, 15-én f8. Hal Hartley-kisfilmek – 11-én f8. Őrült és angyal – 12–14-ig f8. Sade márki és élete (Szirtes A.) 16-án f8.

Tarkovszkij terem: Hihetetlen igazság (H. Zartley) 10–12-ig 4, 6. 13–16-ig 4. Otthon, Idaho (am.) 10–12-ig 8. 13–16-ig 6, 8.

Huszárik terem: Orlando (S. Potter) 10, 14-én h4. A Pont-Neuf szerelmesei (fr.) 11-én h4. Kakukktojás (am.)** 12-én h4. „A semmi ágán" (H. Hartley) 13-án h4. 11-én h6. Prospero könyvei (P. Greenaway) 15-én h4. ZOO (Z meg két nulla) (P. Greenaway) 16-án h4. Számokba fojtva (P. Greenaway) 10-én h6. Tehenek (J. Medem) 12, 15-én h6. Love (Todorovszkij) 13-án h6. Vasisten gyermekei (Tóth T.) 14-én h6. 16-án h8. Rosencrantz és Guildenstern halott (T. Stoppard) 16-án h6. New York árnyai (J. Cassavetes) 10-én h8. A világ végéig (Wenders) 11-én h8. Arcok (J. Cassavetes) 12-én h8. Egy kínai bukméker meggyilkolása (J. Cassavetes) 13-án h8. Egy hatás alatt álló nő (J. Cassavetes) 14-én h8. Premier (J. Cassavetes) 15-én h8.

ÖRÖKMOZGÓ

Állami Áruház (Gertler V.) 10-én f7. Woyzeck (Szász János) 10, 15-én f9. 16-án f7. Ájulás (T. Kalin) 11-én f7. Phaedra (J. Dassin) 11-én f9. Iszonyat (R. Polanski) 11-én éjjel f11. Ferenc, Isten lantosa (R. Rossellini) 12–13-án f5. Akinek meg kell halnia (N. Kazantzakisz) 12-én f7. A zöld szoba (F. Truffaut) Vendégeink: Madeleine Morgenstern és Ewa Truffaut. A film előtt bevezetőt mond Madeleine Morgenstein. 12-én f9. Sweet Movie (D. Makavejev) 12-én éjjel f11. Csirkefogók – Négyszáz csapás (F. Truffaut) 13-án f7. Vasárnap soha (J. Dannis) 13-án f9. Kuroszava – Álmok (A. Kuroszava) 14–15-én f5. Az utolsó ítélet (V. de Sica) 14-én f7. Húszévesek szerelme – Lőj a zongoristára! (F. Truffaut) 14-én f9. Korai művek (Z. Zilnik) 15-én f7. Aki megölte Liberty Valance-t (J. Ford) 16-án f5. Tokiói történet (O. Yasujiro) 16-án f9.

SZINDBÁD

Latinovits terem: Álomkeringő (magy.) 10–11-én 4. Késő (magy.) 12–13-án 4. Kalotaszegi madonna (magy.) 14–15-én 4. Alberto express (ol.–fr.) 6. Indokína (fr.) 8. (A film kétrészes, de szünet nélkül vetítjük!)

Dajka terem: Asszonyok a teljes idegösszeomlás szélén (sp.)* 10-én f5. Matador (sp.)** 11-én f5. Kötözz meg és ölelj! (sp.)* 12-én f5. Minden reggel (fr.) 13-án f5.Van Gogh (fr.) 14-én 4. Éjjeli zene (magy.) 16-án 4. Világok arca: Baraka (am.) f7. Jónás, aki a cethal gyomrában élt (mb. ol.–fr.–magy.)* f9.

TABÁN

Felújítás miatt zárva!

TOLDI

Berlin felett az ég (ném.)** 10–16-án n5. Kék bársony (am.)** 11-én f5. 10-én f7. Léolo (kanadai) 12-én f5. Drakula (am.)** 13-án n5. 11-én éjjel n11. Veszett a világ (am.)** 14-én n5. 12-én éjjel n11. A játékos (am.)* 15-én n5. Veled is megtörténhet (ff. belga)*** 11–16-ig f7, 10–12-ig f9 is. Budapest – Sun-fesztivál – Klasszikus magyar filmek angol felirattal – The Corporal and the Others – A tizedes meg a többiek: 13-án f9. Angi Vera: 14-én f9. The red Countess – A vörös grófnő: 15-én f9. Two Half times in Hell – Két félidő a pokolban: 16-án f9. The Great Generation – A nagy generáció: 17-én f9.

VÖRÖSMARTY

Az ártatlanság kora (am.) 4, f7, 9. Dolby st. (5. h. prol.)

0807 A Budapest XXII. Kerületi Önkormányzat Polgármesteri Hivatala **a városrendezési irodára** keres

városrendezői és telekrendezői

munkakörbe felsőfokú végzettségű munkatársakat. Jelentkezés: szakmai önéletrajzzal, az iskolai végzettség okiratainak másolataival

Vági Pálné személyügyi referensnél. Cím: 1221 Bp., Városház tér 11., tel.: 226-6511/189.

A MATÁV Rt.
anyagellátó központja belvárosban lévő telefonszalonjába
középfokú híradástechnikai végzettséggel és számítógépes ismeretekkel rendelkező
bolti eladót
keres.
Angolnyelv-ismeret előnyt jelent.
Jelentkezés: Koós Attila üzletvezetőnél a 266-4705 telefonon vagy Bp. V., Magyar utca 40. alatti címen.
0787

Az **AGFA** budapesti képviselete sikeresen működő orvosi röntgen üzletágának bővítéséhez üzletkötőt és orvosi műszertechnikusi munkakörbe munkatársakat keres.

ÜZLETKÖTŐ

Követelmények:
– 28–35 éves életkor
– érettségi
– röntgenológia, képalkotó eljárások területén szerzett tapasztalatok
– német (esetleg angol) nyelvtudás
– jogosítvány
– utazási készség

Feladatok:
Az AGFA röntgentermékeinek és szerviztevékenységének megismertetése új ügyfelekkel, valamint a meglévő ügyfélkör gondozása.

ORVOSI MŰSZERTECHNIKUS

Követelmények:
– 23–30 éves életkor
– érettségi
– szakmai képzettség mikroelektronika területén
– angol (esetleg német) nyelvtudás
– jogosítvány
– utazási készség

Feladatok:
Előhívó, ill. napfényberendezések, lézer képalkotó berendezések, monitorkamerák és egyéb AGFA röntgenberendezések beüzemelése és szervizelése.

Amennyiben szívesen dolgozna egy nagy múltú, biztos lábakon álló konszern leányvállalatánál, kérjük küldje el magyar és idegen nyelvű pályázatát 1994. március 16-ig az alábbi címre:

Bayer–Hungaria Kft./AGFA üzletág, 1536 Budapest, Pf. 392

0789

A Fővárosi Vízművek Részvénytársaság igazgatósága pályázatot hirdet a ***Fővárosi Vízművek Rt.*** **vezérigazgatói** munkakörének betöltésére.

Pályázati feltételek:
– szakirányú műszaki vagy közgazdaságtudományi egyetemi végzettség,
– magyar állampolgárság,
– büntetlen előélet,
– vezetői gyakorlat.

Az idegennyelv-ismeret és közüzemi szolgáltatásban szerzett tapasztalat a pályázat elbírálásánál előnyt jelent.

A pályázatoknál értékelésre kerül a szakmai felkészültség, a korszerű, hatékony gazdálkodás elősegítésére, a privatizáció előkészítésére irányuló elképzelés. A főváros (és a hozzátartozó agglomerációs települések) lakosságának, közületeinek és iparának megfelelő mennyiségű és minőségű ivóvízzel való ellátására irányuló koncepció.

A pályázathoz csatolni kell:
– a pályázó részletes szakmai önéletrajzát, mely tartalmazza az iskolai végzettséget, hol és meddig dolgozott, milyen gyakorlatra tett szert,
– a diploma másolatát, egyéb szakmai végzettséget igazoló okirat másolatát,
– érvényes erkölcsi bizonyítványt,
– szakirodalmi munkásságot,
– a vízellátás fővárosi feladatainak eredményes ellátására irányuló műszaki-gazdasági koncepciót.

A pályázatokat zárt borítékban 1994. április 30-ig lehet benyújtani a Fővárosi Vízművek Rt. igazgatóságának elnökéhez (Polgár Miklós, 1023 Budapest, Felhévízi u. 24. Tel.: 188-6527). A Fővárosi Vízművek Rt.-vel kapcsolatos információk, adatok ugyanitt szerezhetők be.

A pályázatokat a részvénytársaság igazgatósága bírálja el.

A pályázatok elbírálásának határideje: 1994. június 30.

Fővárosi Vízművek Rt. igazgatósága

0825

Újjászületett és megmentett Csontváry mutatkozik be

Kocsiponyva lehetett volna a Baalbek

Csontváry Kosztka Tivadar nem sorolható a magyar festészet egyetlen irányzatába sem. Művészete egyedülálló és sajátos, ha mai szemmel nézzük vásznait, rajzait sehogyan sem érthetjük, miért fogadta e képeket idegenkedéssel, közömbösen a kor, amelyben élt és alkotott. Nemcsak a festői stílus, az életpálya is egyedülálló. A gyógyszerészetet tanuló fiatalember huszonkét évesen határozza el, hogy festő lesz, és tizennégy éven át azért dolgozik, hogy művészi pályájához megteremtse az anyagi függetlenséget. Negyvenegyesztendős, amikor megkezdi festészeti tanulmányait, és utolsó nagy vásznát, a *Tengerparti sétalovaglást* 1909-ben, halála előtt tíz évvel festi meg. Labilis idegrendszerét megbontotta a magány és a meg nem értettség, alkotóereje mindinkább elhagyta. 1919-ben bekövetkezett halála után árverésre bocsátották képeit, s a nagyméretű vásznakat örömmel vásárolták volna fel kocsiponyvának a köztéri fuvarosok. *Gerlóczy* Gedeon mentette meg a remekműveket a pusztulástól.

Először együtt

A tavaszi fesztivál keretében március 11-től a *Nemzeti Galériában* Csontváry-kiállítás lesz, amelyre elhozták Pécsről a *Csontváry Múzeumban* őrzött képeket, grafikákat is. A kiállítás rendezőjével, *Romváry* Ferenccel arról beszélgettünk, mitől különleges ez a budapesti bemutatkozás.

– E mostani kiállításnak hosszú évekre visszanyúló előzménye van – mondja. – Ez ugyanis egy külföldi sorozat előtti budapesti bemutatkozás. Ha nincs ez a kiállításrozat, nem lett volna indok arra, hogy a pécsi múzeumot felköltöztessék Budapestre. A képeknek ugyanis az az érdekük, hogy minél kevesebbet mozogjanak. Az előzményekhez tartozik, hogy a hollandok még 1987-ben felvetették, szeretnének rendezni egy Csontváry-tárlatot. Igenám, de a festmények száz év alatt soha nem voltak szakszerűen restaurálva. A holland kezdeményezés nyomán került pénz arra, hogy az elmúlt három évben az anyagot szakszerűen rendbehozzák. A Nemzeti Galériában található festményeket *Petheő* Károly, a pécsi vásznakat pedig *Tarai* Teréz és *Czakó* Ferenc újította meg. A grafikák valamivel jobb elbánásban részesültek már korábban is, azokat *Hasznosné Szőllős* Ilona hozta rendbe. A grafikákat egyébként most láthatja először a budapesti közönség.

– Milyen anyagot sikerült összegyűjteni erre a kiállításra?

– Csontváry a maga rendezte kiállításokon mindig bemutatott tíz rajzot is a festmények mellett *Tíz rajz a müncheni iskolából* címmel. Ezek most kibővülnek a tízes években készült grafikákkal. Figyelembe véve az elmúlt száz évet, s beleértve a Csontváry rendezte kiállításokat is, *ez az eddigi legteljesebb anyag*. Csontváry ugyanis válogatott, amelyik képet nem szerette vagy csak tanulmánynak tekintette, azt nem mutatta be tárlatain. De van egy másik szempont is. A *Mária kútja* például kétszer is szerepelt katalógusban, de egyszer sem mutatták be kiállításon. Technikai okai voltak ennek, a kép hatalmas méretei miatt. A nagyméretű vásznak nem utaznak külföldre, a nagy képek közül egyedül csak *A taorminai görög színház romjai* című festmény lesz látható. A vásznakat ugyanis nem lehet többet hengerelni, mert ezzel azt kockáztatjuk, hogy megsemmisülnek. Itt lesz tehát a kiállításon az összes állami tulajdonban levő kép – két nagyméretű kivételével – az összes galériabeli, valamint a *miskolci képtár* négy képe. Érkezett Csontváry-alkotás budapesti és pécsi magángyűjtőtől is, kettő a losonci galériából, egy a szlovák nemzeti galériából, egy prágai magángyűjteményből, valamint egy Stockholmból. Először lesz együtt az összes ismert kép és grafika, kivéve három rajzot, amelyek Kanadában vannak. A restaurálás befejezése után egy újjászületett és megmentett Csontváry mutatkozik be.

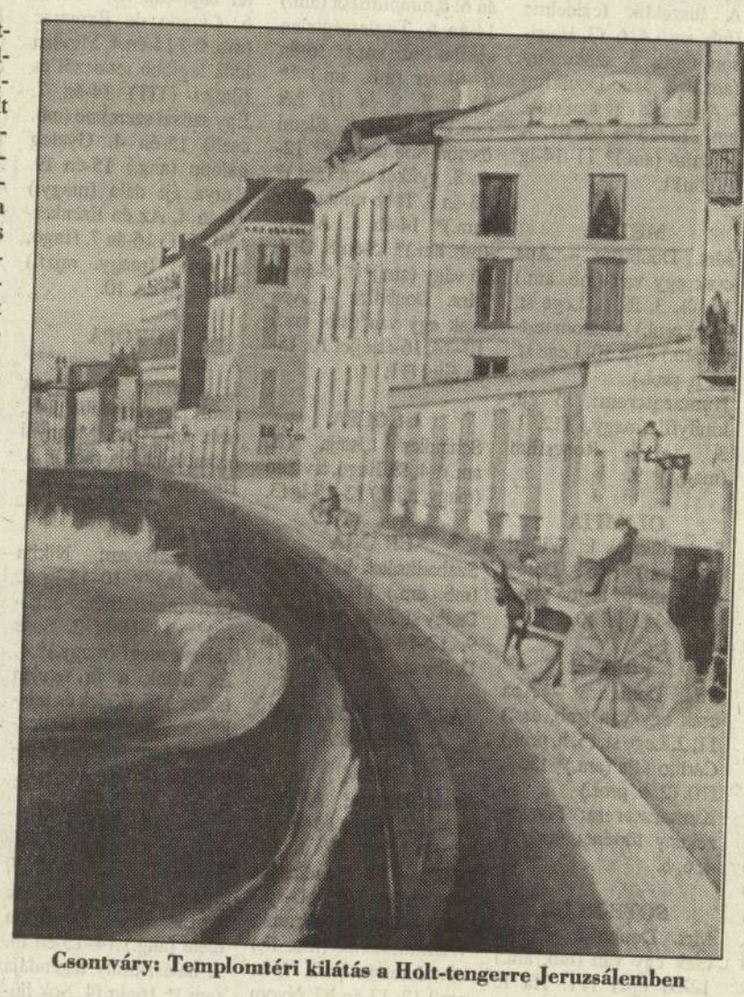

Csontváry: Templomtéri kilátás a Holt-tengerre Jeruzsálemben

Fehér foltok

– Hány ismert Csontváry-festmény létezik? Tudjuk, hogy éppen a közelmúltban bukkant fel egy neki tulajdonított, gyermeket ábrázoló kép. Milyen gyakori és várható-e ismeretlen képek előkerülése?

– Hatvankét ismert festménye van, ezek közül tíz-tizenkettő lappang, van olyan, amiről hetven éve nem tudjuk, hol őrzik. Van olyan kép is, amelyik budapesti magángyűjteményt gazdagít, csak nem tudjuk kiét. Ami a gyermeket ábrázoló képet illeti, ez az én véleményem szerint nagy valószínűséggel valóban Csontváry-festmény, de a kiállításon még nem szerepelhet, mivel a bizottság nem mondta ki a végső szót.

– Kellően feldolgozták a Csontváry-életművet?

– Nagyon sok még a fehér folt. Nem tudható, hány képet festett, nyilvánvalóan többet, mint amennyit ismerünk. De mivel Csontváry magányos volt, a vele történtekre csak az írásaiból és mások visszaemlékezéseiből lehet következtetni. A *Tíz rajz a müncheni iskolából* című összeállítás számomra például azt jelenti, hogy ennyit tartott meg a grafikái közül. Csontváry nem adott el képet. Az is tudható róla, hogy nem volt túl termékeny festő. Sok ember foglalkozik a részletekkel, a fehér foltok eltüntetésével.

Elzártságban

– Ha egy életműben ennyi az ismeretlen adat, ez tág teret enged a hamisítóknak. Hamisítják-e Csontváryt?

– Rengeteg hamisítvány van. Érdekes módon már a harmincas években elkezdték hamisítani. 1936-ban például *Csontváry újonnan felmerült képei* címmel rendeztek kiállítást a *Fránkel* Szalonban. Van olyan gyűjtő, akinek nyolcvan hamis Csontváryja van. Valóban sok a bizonytalanság az életével kapcsolatban. Ha meggondoljuk, hogy huszonévesen határozta el, hogy festő lesz, és negyvenegy évesen kezdett festészetet tanulni, s hogy nem tudjuk, mi történt e két időpont között, máris bizonytalan területen járunk. Vajon festett-e Csontváry már korábban is, rajzolt-e, tanult-e valakitől? Ugyanez érvényes az utolsó éveire. Tíz évet élt még az utolsó nagy kép elkészülte után, ez alatt egy hatalmas méretű kartonnal, a Csontváry apotheozisának tekintett *Magyarok bejövetelével* viaskodott. Ha egy hamisító kitalálja, hogy festhetett negyvenegy éves kora előtt is, és 1919 után is... Szerencsére a hamisítványok legnagyobb része könnyen leleplezhető munka.

– Mennyire ismerik és értékelik Csontváryt a világban, a nemzetközi műkereskedelemben és a művészettörténetben?

– Meggyőződésem, hogy Csontváry az egyetemes művészettörténet jelentős alkotója. Szerencséje vagy szerencsétlensége, hogy a nemzetközi műtárgyforgalomban egyáltalán nem bukkan fel, ami újonnan előkerül, az is itt, Magyarországon van. Az elmúlt száz évben ugyan sok rosszat követtünk el ellene. Az ötvenes-hatvanas években szinte meg akarták semmisíteni a képeit. Az az anyag, amelyik szerepelt az 1949-es párizsi kiállításon, hat évig nem került vissza az eredeti tulajdonosokhoz. Majdnem tönkrement egy múzeumi raktárban. Száz évig mindenféle gondoskodás, restaurálás nélkül hagyták az anyagot. Kérdés, hogy be tudja-e hozni Csontváry ezt a százéves „lemaradást"? Bár a pécsi múzeum megnyitása óta több mint kétmillió ember látta a képeket, e népszerűség csak határainkon belüli. Talán ez a mostani nemzetközi bemutatkozás, amelynek állomásai Stockholm, Rotterdam és München, változtat ezen az elzártságon.

– Mi az ára ma egy Csontváry-képnek? Mennyit ér egy gyűjtő, és egy közgyűjtemény számára?

– Igazából nincsen ára, mivel az ár viszonylagos dolog. Mivel nincs Csontváry kereskedelemben, ez az árkialakulási rendszer nem jött létre. Nehezíti a kereskedelmet, hogy minden kép védett, az országból ki nem vihető. Mivel pedig állapotuknál, festéstechnikájuknál fogva a képek veszélyeztetettek, igazából múzeumban van a helyük. Csak támpontként álljon itt egy adat: a pécsi múzeum tavaly ötmillió-kétszázötvenezer forintért vásárolt egy festményt. Ez a százezer márkának megfelelő ár a nemzetközi piacon nagyon alacsony, egy jó kortárs festő árfolyama.

Hanthy Kinga

A TÉVÉ MŰSORÁRÓL

Ha egy üzlet beindul...

Fele királyságát is eladná mostanában az ember (ha volna) egy kis nevetésért, önfeledt jókedvért, garantáltan (de valóban garantáltan!) politikamentes show-ért, csak ne kelljen közügyekkel foglalkoznia, állást foglalnia, választania, elszörnyednie, félnie, vért, fegyvert és pufajkást látnia a moziban, a színpadon, az utcán és legfőképpen a tévében. Demokráciánk negyedik esztendejére az önértékelési zavarokkal küzdő tömegtájékoztatás elérte, amit a szocializmus negyven kemény esztendeje se tudott elérni: *apolitikussá vált a társadalom*. Hogy a közügyek iránti általános közöny, sőt ellenérzés nem válik-e katasztrofálissá, valószínűleg hamar kiderül, legkésőbb május második vasárnapján. Addig azonban – úgy tűnik – éppen a tájékoztatás szakemberei sokat tehetnek azért, hogy kinek-kinek ismét egészséges arányok szerint forduljon az érdeklődése az országos ügyek meg a magánpassziók felé; hogy a polgárok többségében ismét működni kezdjen *a felelősségtudat:* közös dolgainkkal éppen úgy kell foglalkozni, mint személyes sorsunkkal. Ha például a közszolgálati televízió időnként hagyja (sőt segíti) fölszabadultan nevetni a publikumot, máris többet tett a májusi választások sikeréért, mintha nyakló nélkül informál, tájékoztat, felvilágosít, értesít, tudósít, eligazít, orientál, beszámol, ismertet, sínre tesz és útra bocsát.

Nevetni kell, ennyi az egész...

Ne mondja senki sem, hogy nincs mivel, nincs kivel nevettetni a népet, hogy a szórakoztatás műfajai elaggottak, művelői kiégtek, mert ez nem fedi a valóságot. Többek között ezt tanúsítja a *Magyar Televízió* archívumából válogatott humoros jeleneteivel a *Nevetni kell, ennyi az egész* című sorozat, amely *Nádas* György vezényletével kellemes estéket szerez nézőinek a *Tv 2* műsorán. A televíziós szórakoztatás régi nagy csapata (*Buzáné Fábri* Éva, *Bilicsi* Erzsébet és *Fröhlich* Márta) feledett vagy örökké emlékezetes jeleneteket vesz elő és illeszt egymás után – vagy játszat újra, s mi, jókedvre éhes nézők, készségesen és boldogan hahotázunk. E tréfák színvonala nem egyenletes – van közöttük olyan *blődli* is, amelyen, ha jó műsorokkal kényeztetne el bennünket a szórakoztató televízió, el se mosolyodnánk – az előadók se mindig lopják magukat a szívünkbe, de az egész összeállítás a férfiasan túlsúlyos és bozontos Nádas György kedves, mértéktartó, előadóival és velünk, nézőkkel is kollegiális műsorvezetői közreműködésével felhőtlen mulatságot szerez. Föltéve, ha a két program, a *Tv 1* és a *Tv 2* nem állítja olyan választás elé az embert, amely fölér egy (hibás) politikai döntéssel.

Sose halunk meg – ausztrál módra

Mint a hét végén, amikoris a *Tv 2* szórakoztató adásával egyszerre tűzték műsorra az utóbbi évek (évtizedek) egyetlen szórakoztató mozifilmjét, *Koltai* Róbert *Sose halunk meg* című rendezését. Gyuszi bácsi filmmeséje az a *„mozi"*, amelyet szívesen néz meg az ember egymás után több alkalommal is, tehát a filmforgalmazóknak nem árt, a televíziónak viszont kifejezetten használ, hogy a mozivetítésekkel egy időben sugározza az MTV ezt az *Oscar* nélkül is igen rokonszenves munkát. Másik vonzó szórakoztató adással párba állítani ezt a bombasikert – a tékozlóan kétbalkezes műsorszerkesztés tipikus esete. A családok összevesznek, hogy ki melyiket nézze a két program közül, a videokészülékek ugrásra készen várják, hogy legalább az egyik csemegét megörökítsék a családi videózás számára. Ám ekkor *elénkmosolyodik* a bemondónő, s közli, a *Sose halunk meg* vetítése elmarad. Mert a forgalmazó így, az üzletkötő úgy, az HBO amúgy, a *Magyar Televízióval* szerződést kötő fél pedig egészen másként... Koltai Róbert mókája helyett ausztrál mulatság következik, a maga műfajában tán különb is, mint *a vállfás magyar história*, csak két baja van: nem a miénk, és nem rá készítettük fel derülni kész lelkünket.

Ha egy üzlet beindul... sóhajtja a pesti utca embere az olyan pechsorozatra, mint amilyen a televíziós műsorszerkesztésben mostanában folyamatban van. A nyugodtabb természetűek meg azt mondják: nem nagy ügy, kapott a nyájas néző az egyik móka helyett másikat. Valószínűleg mind a két vélekedésnek – az ironizálónak is, a fanyarul nagyvonalúnak is – helye van mikrovilágunkban. De akár így nézünk a szombat esti műsorváltozásra, akár úgy, mást mégsem láthatunk, csak azt, hogy homok került a közszolgálati televízió fogaskerekei közé, attól csikorog oly' kellemetlenül. Vagy láthatatlan kezek szórják bele a homokot – teszem azt – ügyetlenül kötött és értelmezett szerződések formájában?

Lőcsei Gabriella

Szétszórt kincsek

Weöres Sándor megfejthetetlen titkai

Tüskés Tibor állította össze a *Nemzeti Tankönyvkiadó* három és fél száz oldalas antológiáját *Weörestől Weöresről* címmel azzal a nem titkolt reménnyel, hogy az olvasót *„Weöres Sándor más műveinek megismerésére és a költőről szóló irodalom további tanulmányozására buzdítsa."* A születéstől a halálig követik az emlékezések, értékelések a pályát, a tizenhat évesen írt versektől az 1989-ig. XX. századi költészetünk, sőt az egész magyar líra egyik legkülönösebb életművének keresztmetszete voltaképpen semmiféle meglepetést nem tartalmaz, hiszen *„Weöres* – mint *Sőtér* István írja 1948-ban – *ott kezdte pályáját, ahol más végezni szokta... Babits állítólag kijelentette valamikor, hogy mindaz a formai tudás és bravúr, amit kínok és harcok árán tett magáévá, Weöressel csaknem együtt született."* A költővé formálódásban, a kiteljesedésben az életrajz tényeinek alig-alig van szerepük. Persze hogy fontos *Várkonyi* Nándor, *Fülep* Lajos vagy *Hamvas* Béla szellemi hatása, de a csodát ők sem magyarázzák, legfeljebb Weöres Sándor az ő szavaikkal tudja magyarázni önmagát. A csoda, amit *Nemes Nagy* Ágnes szerint negyven éven át nem lehetett megszokni, az, hogy *„Weöres érzékenysége olyan, mint a méhek szeme vagy a denevér füle; infraszíneket és ultrahangokat is észrevesz."*

Irodalomtörténészek, kritikusok kutatták – ez lévén a feladatuk – a fejlődést, a továbblépést Weöres költészetében, reménytelenül, mert nehéz mit kezdeni, mondjuk, egy harminckilenc évig készülő „gyerekversnek" minősíthető ritmikai gyakorlattal. Nehéz „helyére tenni" azt a költészetet, amiben oly sok minden megtalálható, sokféle látásmód és azok ellenkezője, mint Weöres mondja *„ezernyi világszemlélet... Voltaképpen a verseim tornaszerek: mindenki a maga módján fejlesztheti rajtuk a szellemi izmait. Ki nyújtón, ki korláton, ki lovon, ki gyűrűn, ki pedig talajon gyakorolhat. Mert a tornaszerek nem kívánnak kizárólagosságot."*

Tüskés Tibor könyve tapintatosan elkerüli a Weöres költői nagyságát megkérdőjelezni igyekvő törekvéseket. Azokat a költőtársakat, esztétákat sorakoztatja fel, akik felismerték az istenáldotta tehetségben a csodát, a lét és nemlét határán mozgó angyalt, pánistent, aki *„Itt van már és nincs is itten, mint a gyermek, aki nem szakadt még el a születés előttitől, s akinek a világ csodaként mutatja meg magát. Itt volt már és nincsen itten: az életet, akár az időtlen öregség, az életfelettihez hajolva, sugárzásszerűen fogja fel... Alázat és gőg nélkül kozmikus megrendülésben él, függetlenül a praktikus világtól."* (Török Endre).

A könyv legnagyobb gyönyörűségét a Weöres-versek adják. Vajon lesz-e kiadó, aki a fellelkesült fiataloknak átnyújtja a Weöres-összest, amit aligha találunk meg antikváriumokban?

(osztovits)

0833 *Mai számunkban új sorozatot indítunk a Nemzeti Tankönyvkiadó közreműködésével, amelyben négy héten át minden kedden és csütörtökön megpróbáljuk ötletekkel, tanácsokkal, könyvajánlatokkal segíteni az érettségi-felvételi vizsgákra való felkészülést.*

Aki valaha sportolt, akár amatőrként is, jól tudja, bemelegítés nélkül egyik sportágat sem űzhetjük. Ha pedig valaki nem csak sportol, de versenyekre is készül, annak komoly edzőprogramokat kell végrehajtania.

A tanulást sem lehet úgy elkezdeni, hogy egyik napról a másikra egyszer csak leülsz a több száz oldalas könyvek mellé, és elkezded tömni az ismereteket a fejedbe. A tanulást is elő kell készíteni: szellemi bemelegítéssel, edzéssel, ráhangolódással. Ha ez kimarad, egy-két nap alatt összeroppanhatsz, és föladhatod céljaidat, hiszen nincs meg a megfelelő szellemi kondíciód, állóképességed.

Mindenek előtt a figyelmed összpontosításának képességét kell megfelelő szintre hoznod. Eleinte ne csak az olvasás terén, hanem az élet minden területén fejleszd figyelmedet. Gyakorlási alkalmat kínál egy film, amit megnéztél, vagy akár napjaidnak az eseményei is. Próbáld ki, mennyivel többre emlékszel, ha tudatosan figyeled önmagad vagy a film eseményeit!

Ha tudatosan kísérletezel ezeken a nem tanulással kapcsolatos területeken, élményszerűen fogod megtapasztalni, hogy is kell koncentrálni, vagy hogy képletesen szóljunk: megtalálod azt a kapcsolót a koponyádban, amelynek segítségével át tudsz állni a koncentrált figyelemre.

Igazán összpontosítani, különösen hosszabb ideig, nem könnyű. Éppen ezért nem várhatod, hogy egyik pillanatról a másikra elsajátíthatod majd a figyelem művészetét. Erre tudatosan kell tudatosan kell készülnöd!

Akinek kocogás közben állandó légszomja van, aligha indulhat egy futóversenyen. Éppen így te sem kezdhetsz komoly felkészülésbe, míg figyelmed folyton megbicsaklik, míg ötpercenként elkalandozol a könyv fölött. Fokozatosan kell növelned a szellemi terhelés mértékét is. Akár olvasásról, akár példamegoldásról, akár jegyzetelésről van szó, ki kell dolgoznod egy 4-5 napos edzőtervet, amelynek során majd – az igazi felkészülést megelőzően – fokozatosan növeled a mennyiséget egészen kevésről (4-5 oldalas olvasás, 4-5 példa) egészen sokra (30-40).

Az adott tantárgyak tanulásán túl szélesebb értelemben is csiszolnod kell az intellektusodat. Járj gyakrabban színházba, hallgass meg több rádióelőadást, olvass igényes műveket. Mindez akkor is jótékony hatást gyakorol szellemi állapotodra, felfogó- és koncentrálóképességedre, ha egészen más területen dolgozol, például matematikából készülsz felvételizni. Az ellenkezője is igaz: a humán tárgyakból felvételizők intellektusát is edzi, ha matematikai fejtőröket oldanak meg vagy sakkoznak.

Ragadj meg minden olyan alkalmat, ahol beszélhetsz a szakterületedről, hiszen a felvételi vizsgán is ez lesz a feladatod. Tudatosítsd magadban, hogy nem csak az anyag memorizálása a feladatod, hanem annak visszaadását is gyakorolnod kell. Szellemi kondíciódnak része a kommunikációs készség is: csak ennek birtokában tarthatod megfelelőnek a tudásodat.

Ha már a megfelelő szellemi kondíció birtokában vagy, a következő lépés az, hogy megszervezd felkészülésed folyamatát. Mindenek előtt be kell osztanod az idődet. Mérd fel pontosan, hány hét (hónap) áll rendelkezésedre a vizsgáig, és oszd be egyenletesen az anyagot. Nem elég ezt csupán átgondolnod, hanem feltétlenül készítened kell magadnak egy pontos, legalább hetekre lebontott menetrendet.

Ugyanilyen fontos, hogy tartsd be a határidőt. Hagyj a felkészülési idő végére egy-két tartalék hetet, s ha netán egy-egy anyagrésszel nem tudsz a tervnek megfelelően haladni, ekkor bepótolhatod. Így elkerülheted, hogy lemaradj a tervedhez képest, hogy csúszások halmozódjanak egymásra, és hogy eredeti elképzelésed összeomoljon. Legtöbbször ugyanis ezek a kisebb-nagyobb csúszások okozzák a legnagyobb problémát, s a tanuló, látva, hogy nem halad a tervnek megfelelően, félredobja az egészet. Ezt semmiképpen sem engedheted meg magadnak!

Mérd fel pontosan a napi időbeosztásodban rejlő lehetőségeket! Vedd számba, melyek azok a szabadidős tevékenységek, amelyekről különösebb veszteség nélkül lemondhatsz a tanulás javára! Alakíts ki rögzített sávokat, amelyeket mindenkor a felkészülés számára tartasz fent!

Ezek megtervezését elősegítheted, ha pontosan összeírod, mivel töltötted napjaidat az előző héten. a magazinolvasásra, videózásra, tévézésre fordított idő jelentős részét minden szívfájdalom nélkül átirányíthatod a tanulási sávba.

A terveket általában nem tudjuk pontosan úgy valóra váltani, ahogyan eredetileg elképzeltük. Ennek egyik fő oka az, hogy kezdeti lelkesedésünk idővel alábbhagy, célkitűzéseink megfakulnak, elfáradnak. Erre feltétlenül számíts és ne keseredj el, ha 4-4 hét elteltével kisebb kudarcokkal szembesülsz. Ilyenkor néhány napra tedd félre a tanulást, foglalkozz egész mással. Fontos azonban, hogy utána tudj újrakezdeni, készíts új terveket, s meríts erőt abból, hogy már nincs messze a cél.

Csütörtökön egy konkrét időgazdálkodási (Time manager) modellt mutatunk be, hogy a vizsgákig hátralévő időt a lehető leghatékonyabban töltsd el.

A Reggeli Csúcs műsorában ajánlott könyvek: Alföldy Jenő: Irodalmi fogalomtár, Somos Béla: Irány az egyetem (Irodalom, Gaál Edit: Összefoglaló feladatgyűjtemény magyar nyelvből). Megvásárolhatók vagy megrendelhetők a Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. Pontus könyvesbolt és csomagküldő szolgálatánál (1095 Budapest, Gát u. 25.).

Csontváry

Hajdú-Bihari Napló 1994. ápr. 9.

vasárnap

A HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ HÉT VÉGI MAGAZINJA

14. szám • 1994. április 9.

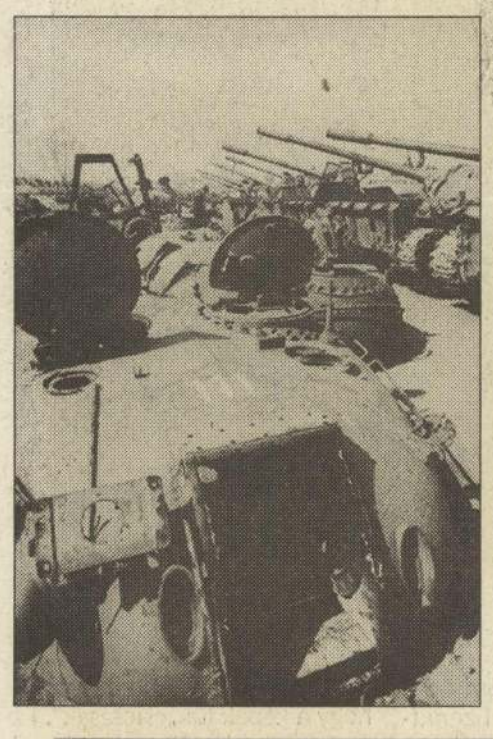

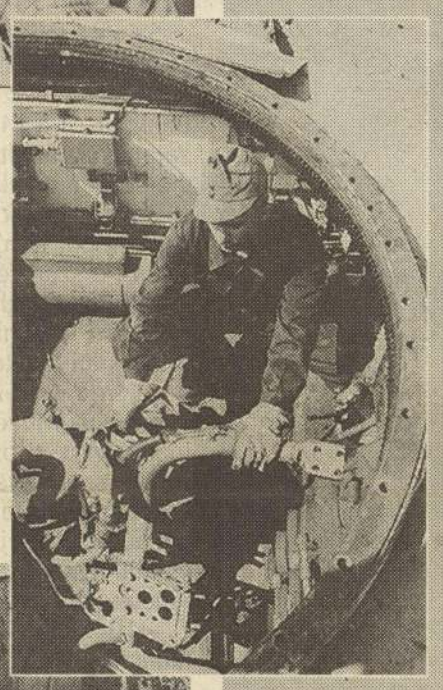

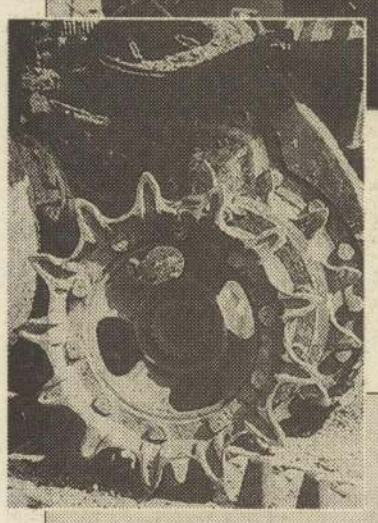

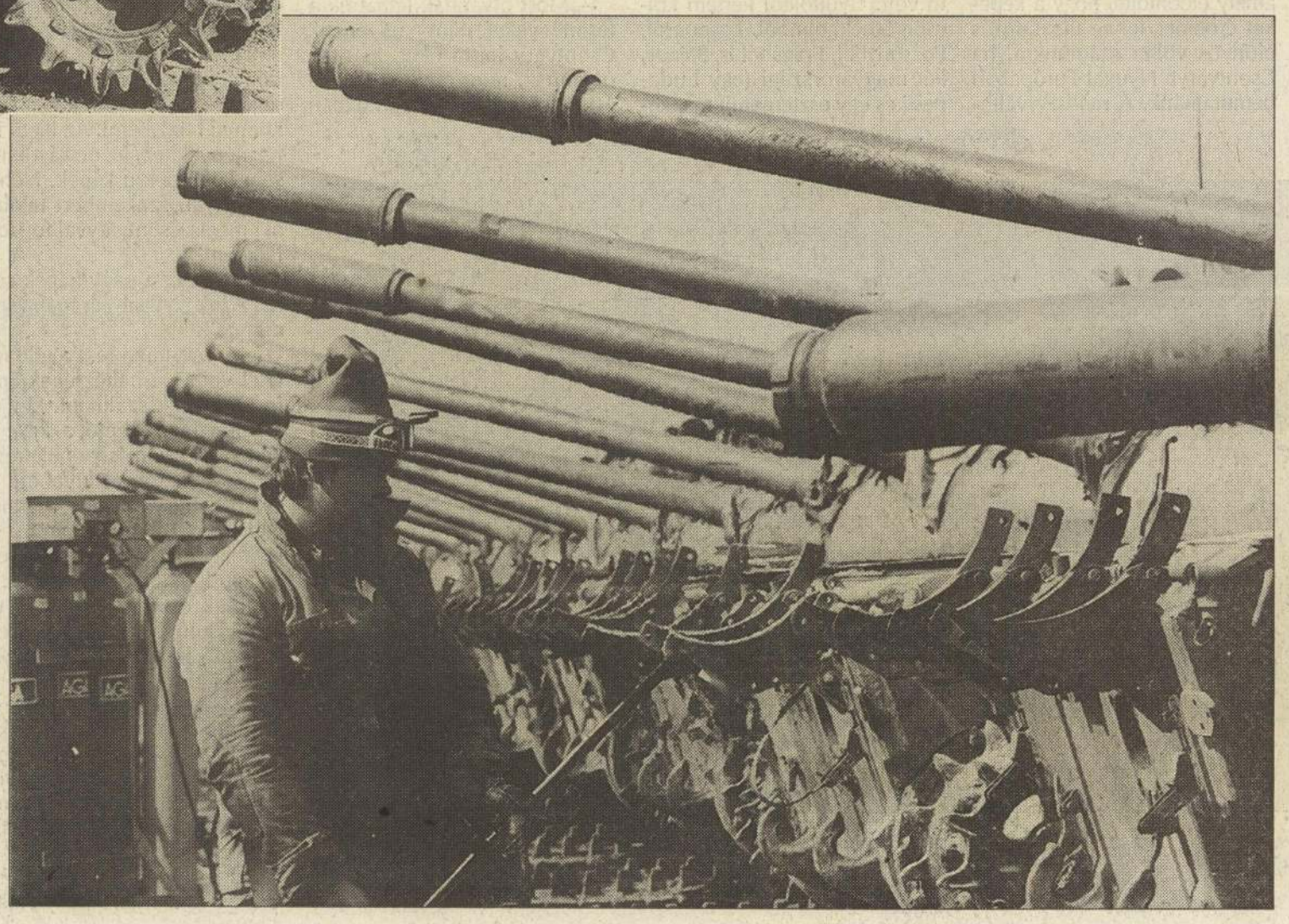

Iklódy János képriportja.

Most

Kezdetben volt a bot és a kő. Eszmélkedésünk hajnalán rájöttünk, mire lehet használni őket: védekezésre. Védekezésre az éhség ellen, hisz élelmünket szerezhettük meg velük. Védekezésre azok ellen, akik élelmünket és életünket akarták elragadni tőlünk. És támadásra. Támadásra azok ellen, akiknek több élelmük, s így több „életük" volt, mint nekünk.

Aztán maradt a bot és a kő. Szerszámokká váltak és fegyverekké. Először egyazon formában, s hol erre, hol meg arra használtuk őket. Végül szétváltak útjaik, s a szerszámokkal fegyvereket kezdtünk készíteni. Gyilkoló alkalmatosságokat, majd gépezeteket. Pusztító gépezeteket.

Miért? Ugyanazon okból, mint eszmélkedésünk hajnalán. Hogy eltiporjuk azokat, akiknek több élelmük, több terük, több „életük" van, mint nekünk. Hogy magunk is életben maradhassunk. Mindez a természet örök törvényei szerint történt. Hisz maga az ember is biológiai lény, s hiába áldott-vert a tudatos cselekvés lehetőségével, zsigereiben ott hordozza a fennmaradásért folytatott állandó harcra mozgató ösztönöket. Persze arra csupán az ember képes, hogy a lét törvényeit alkotó természetet megcsúfolva, tudatával saját lét-törvényeket koholva e szent harcot önmagáért való pusztítássá alantasítsa.

Mindezeket túlélve azonban az ember újra és újra hasonlatossá válik a tűz emésztette erdőhöz. Az üszkös csonkok között új élet sarjadzik, új csemeték nőnek ki a földből, engedelmeskedve az örök törvénynek: a fennmaradás, a gyarapodás törvényének. Hisz bármennyit pusztít is az ember, nem létezhet anélkül, hogy aztán ne alkosson. Hogy ne alkosson, s hogy aztán újra – a fennmaradási harc valós vagy vélt okaitól indíttatva – ne pusztítson, s ne alkosson újra, beteljesítve, még ha sátáni módon is, az élet körforgását.

Gépeket alkottunk, hogy segítőink legyenek. Gépeket, hogy martalócainkká váljanak. Kiszolgálóink ők. Élettelenek és tudatlanok. Csak mi tudjuk őket felruházni „élettel", hogy emberi célok megvalósításáért tényked jenek. S csak mi, mint „teremtőik" tudjuk őket átformálni is. Akaratunktól függ „akaratuk", szándékainktól „szándékaik". S általunk válhatnak ők is a nagy körforgás részeseivé. Így rájuk is vonatkoznak mindazok a törvények, mint az emberekre, de csak a mi közvetítésünkkel. Mi tehetjük őket az élet szolgálóivá, majd pusztítókká, aztán újra alkotókká. Sorsunk az ő sorsuk is.

Most mi itt alkotunk. Most itt nekünk segítőtársakra van szükségünk. Most mi itt átformáljuk őket. Sorsunk az ő sorsuk is. Elmúlásuk most itt az alkotó életet szolgálja. Visszakerülnek az örök körforgásba, hogy segítőinkként szülessenek újjá. Új „akarattal", új „szándékokkal".

Pál Csaba

„Az én dolgaim mint különálló csillagok szerepelnek majd az égen, annak idején."

(Csontváry Kosztka Tivadar)

PESTI TÜKÖR

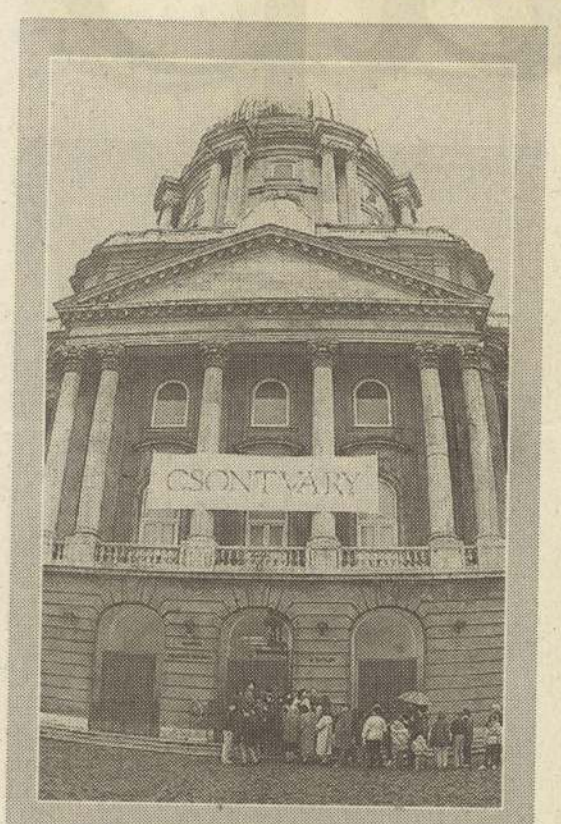

Fotó: Nagy Gábor (ISB)

Az igazi nagyság és a közönségsiker

Budapesten, a Magyar Nemzeti Galériában május 23-ig látható a magyar festészet egyik legkiemelkedőbb egyéniségének, Csontváry Kosztka Tivadarnak az életmű-kiállítása. A Budapesti Tavaszi Fesztivál, illetve az európai kulturális hónap szenzációja ez az esemény, amelyről végre elmondható: az igazi nagyság igazi közönségsikerrel találkozik.

Szinte a teljes Csontváry-életmű látható (hatalmas méretei, a szállítási nehézségek miatt a Baalbek és a Mária kútja Názáretben maradt csak Pécsett), s a szakemberek nagy várakozással tekintenek a kiállítás nyugat-európai körútja elé. Vajon sikerül-e szert tenni az oly régen áhított világhírnévre? Részben erre voltunk mi is kíváncsiak, amikor Romváry Ferencet kérdeztük. A Pécsi Janus Pannonius Múzeum képző- és iparművészeti osztályának vezetője személyében alkalmasabbat nem is találhattunk volna: hét esztendeje készíti elő az életmű nyugat-európai megmérettetését.

– 1987 májusában Amszterdamban, a koronázótemplomban volt egy magyar hét kiállítás – kezdi összegzését a pécsi művészettörténész. – A megnyitó estéjén elhangzott egy pohárköszöntő a magyar muzeulógusok részére, a holland minisztériumi főtisztségviselő azt mondta: nagyon szeretnénk egy Csontváry-kiállítást Amszterdamban. Aztán a holland minisztérium megkereste a magyart, bizottság is létrejött 1989 decemberében, amely eldöntötte, hogy a képeket érdemes lenne utaztatni, s előnyös volna számunkra, ha Csontváryt Nyugat-Európában bemutatnánk. A rendszerváltozás azonban lelassította e folyamatot. A kapcsolatok megszakadtak egészen 1990 szeptemberéig, amikor is a minisztériumban radikális döntés született: megbíztak mint miniszteri biztost, hogy a nyugat-európai kiállítást készítsem elő.

– Akkor mindent elölről kellett kezdeni?

– A legfontosabb az volt, hogy eldöntöttük: a tönkrement képeket restaurálni kell. Főleg a nagy képek voltak katasztrofális állapotban, amelyeknek ráadásul a szállítása sem olyan egyszerű. Eddig mindig tekercselve szállították azokat, és a festésmódból adódóan károsodásnak voltak kitéve. Ezek egyébként már 1949-ben nagyon sérült állapotban kerültek haza Párizsból. A képek a Rákosi-rendszerben tulajdonképpen megsemmisítésre voltak ítélve. Csontváry akkoriban egyszer volt kiállítva: valakinek sikerült becsempésznie a Képzőművészet a kertészetben című kiállításra...

– Mikor fejeződött be a restaurálás?

– Mára – a nagyméretű Taormināt kivéve – befejeződött. Itt Pesten, a megnyitón még szerepelt ez a kép, de a nyugat-európai kiállítássorozatra most készítik elő. Az állomások a következők: június 10-től Stockholm, szeptemberben Rotterdam és november végén München.

– Mennyire teljes az itt látható Csontváry-életmű?

– Minden olyan képet előbányásztam, ami csak elképzelhető volt. Gyűjtőktől kértem kölcsön Stockholmból, Losoncról, Pozsonyból, Prágából is. Sajnos, két magyarországi (egy budapesti és egy esztergomi) magángyűjtő is akadt, aki nem adta kölcsön a tulajdonát. Ezenkívül még két kevésbé ismert miskolci képet leszámítva tulajdonképpen minden most elérhető Csontváry-kép és -grafika ki van állítva. Ezenkívül hiányzik még a Magyarok bejövetele című híres karton – valahol lappang...

– Korábban Londonról és Párizsról volt szó mint külföldi helyszínről. Nem mintha Stockholmot, Rotterdamot és Münchent lebecsülném. Milyen könnyű volt ma Csontváryt „eladni"?

– Nagyon nehéz volt. Amikor a nyolcvanas évek végén Nyugat-Európában a posztimpresszionista kiállítássorozat zajlott, abba a sorba „passzolt" volna Csontváry. Mi nem engedhetjük meg magunknak azt a luxust, hogy egy csak általunk ismert festőt, akit odatartozónak vélünk, késleltessük, s mi szabjunk feltételeket. Ha annak idején, 1987-ben azonnal beindul a gépezet, akkor London és Párizs is szóba került volna a fogadó városok között.

– Változtak-e a képek a restaurálás után?

– Most olyannak láthatjuk a festményeket, mint amilyennek Csontváry leírta őket. És nem olyannak, mint amilyennek 5-10 évvel ezelőtti állapotukban ismertük! Ezért sokan jajgatnak, hogy a képek túl „csicsásak". Ez ugyanaz, mint ahogy a Sixtusi kápolna falán megszoktuk a sötét tónust, a japánok az eredeti állapotot rekonstruálták, és sokaknak nem tetszik.

– Két képről: a Magányos cédrusról és a Sétakocsizás újholdnál Athénban című műről mostanában sokat cikkeznek...

– Gerlóczy Gedeon lánya annak idején örökösként eladta Magyarországnak a Csontváry-képek nagy részét. Akkor kettőt megtartott magának. Ő azonban – apjával ellentétben – érzelmileg nem kötődik sem Magyarországhoz, sem Csontváryhoz – szóval meg lehet érteni, hogy ezeket is el akarja adni. Valljuk be: százmillió forint, vagy egymillió dollár: sok pénz. Neki van három lánya, s most szüksége van erre az összegre...

– Mit gondol: elvezetheti-e Csontváryt ez a nyugat-európai „körút" a világsikerig?

– Sajnos nem hiszek benne! Ehhez nagyon sok dologra volna szükség. Mi most kísérletet teszünk arra, hogy Csontváry ismertebb legyen, de valljuk be őszintén, senki sem érdekelt abban, ami nem az övé. A szakemberek számára a Csontváry-irodalom csak magyarul áll rendelkezésre, a képekhez sem könnyű hozzáférni. Az illető intézményekhez, az országokhoz sem kötődnek a képek. Nehéz lesz olyan szakembert találni, aki mégis Csontváryval fog foglalkozni.

– Mi lesz a nagy képek sorsa? Azok Nyugat-Európába sem mennek?

– A Taormina részvétele feltétel volt. Ha nehézségek árán is, de tudjuk szállítani. Egy az egyben kiemelhető a kép; át kell vinni egy másik épületrészbe, és ablakon át kivehető és szállítható. A speditőrcégnek van akkora járműve, amire ez így felfér függőleges helyzetben. A két legnagyobb méretű: a Baalbek és a Mária kútja viszont hengerlés nélkül nem hozható ki a pécsi Csontváry Múzeumból csak falbontás árán. A restaurátorok hengerelt állapotban nem is javasolták e képek szállítását. Ez újabb kockázati tényezőket jelentett volna, így mindhárom fél tudomásul vette, hogy csak egy nagy kép utazik.

Dombrovszky Ádám

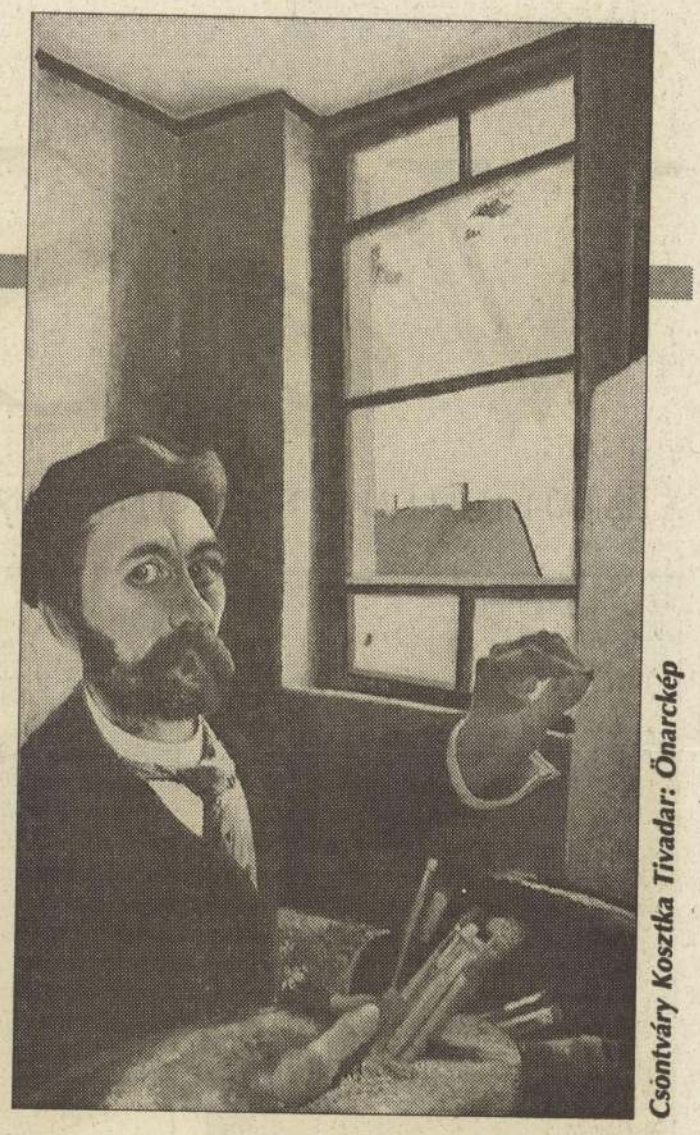

Csontváry Kosztka Tivadar: Önarckép

Csontváry, a különálló csillag

„Nekem milliárdjaim nincsenek, hogy palotákat létesíthessek. Ha festményeimet Amerikába kivinném, ahova eladni nem akarom – s ha azok az ígért egymillió dollárt ki is fizetnék érettök – gazdagabb volna-e szegény hazánk az ötmillió koronával? Hát nem vagyunk gazdagabbak és nyugodtabbak azzal a tudattal, hogy még sok víz fog lefolyni a Dunán és a Mississippin, amíg a Baalbekhez hasonló festmény lát napvilágot? De addig, amíg ezt túl nem szárnyalta, túl nem tökéletesítette valaki, még mindig többet ér a tudat a jenki milliójánál – hogy pénzzel sem megfesteni, de még csak megvenni sem lehet azt a dolgot.

...

Nem szólok magamról, – akinek egész élete egy láthatatlan Teremtő erőnek van kiszolgáltatva, olyannak, mint a görögök művészetében található, de sajnos a festészetben nem található: s így az én dolgaim mint különálló csillagok szerepelnek majd az égen, annak idején."

(Részlet a festő írásaiból)

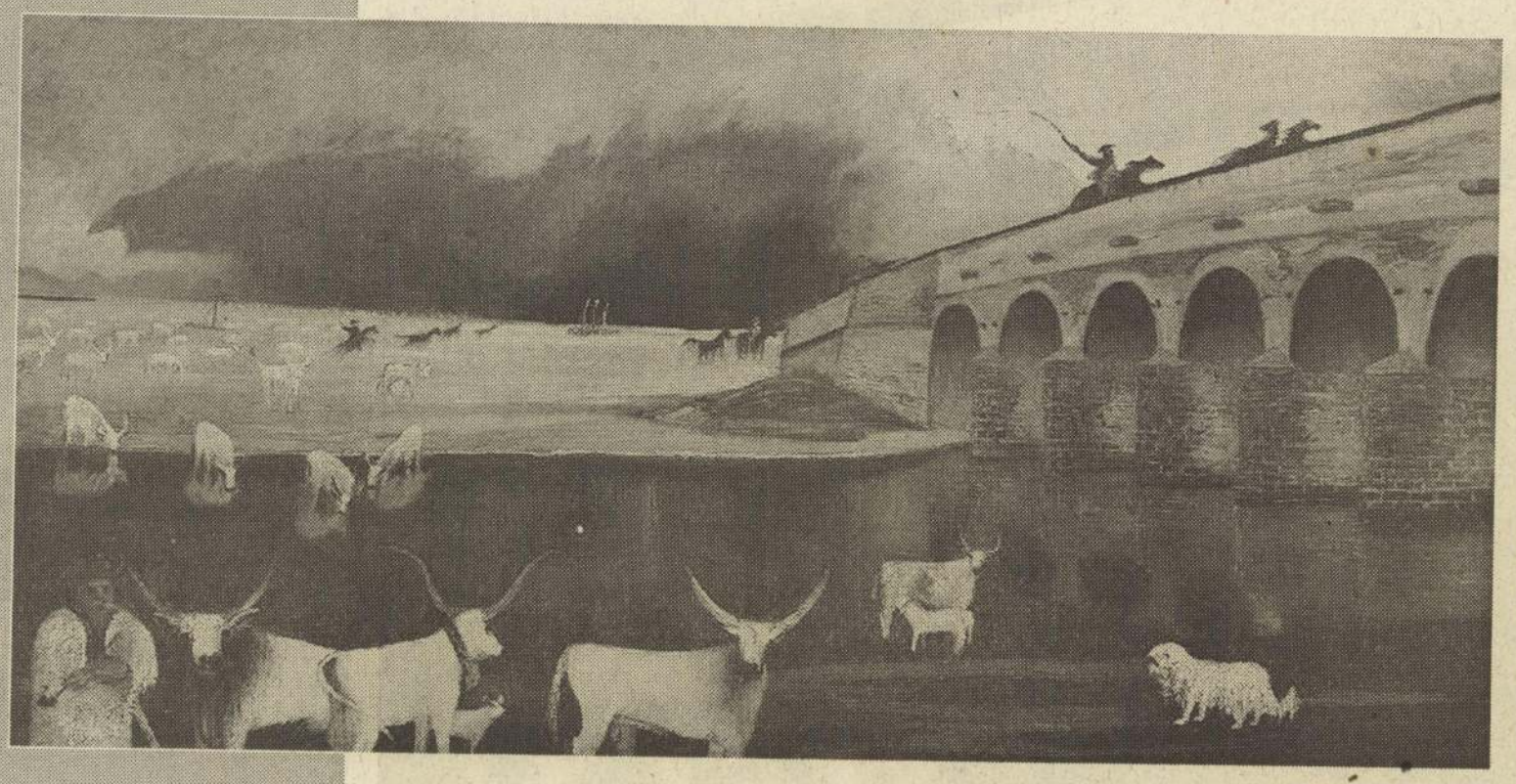

Vihar a Nagy Hortobágyon

Az oldal gazdája: Dombrovszky Ádám

Csontváry Kontra Tivadar

Szép magyar vers:

Jékely Zoltán

Óda a gyászlovak emlékezetére

Hova tűntetek el, remegő bóbitáju lovak,
gyönyörű gyászparipák?
Hallhatom-e újra lábdobogásotokat
temetők útján, amint nekirugaszkodtok a hámnak
s valakivel megkezditek utolsó helyváltoztatását –
Döccen a lomha fogat, csikkan a köveken a patkó,
rángnak a villódzó izomkötegek hollószín bőrötök alatt,
csokrok szirma repül, szalagos koszorú gurul a bokorba
és az ezüstküllős ropogó kerekek közt, odafent,
fenséges vonulásában egy kisfiu irigyli a holtat! . . .
Gyászfátylat tépdel a szél, elfojtott zokogást itt-ott,
egymást támogató botladozás, leszegett fők,
térdek rogyadozása – nincs, nincs, gondoltuk, erőnk
elbaktatni a friss sír tátongó üregéig.

Ilyenkor ürült, s ontotta magából aranyló ganaját
gyomrotok ott – tán az erőfeszítéstől,
a gyásznép fekete cipői elébe, az útra,
állati együgyüséggel – s az volt az ősi evilági jel,
hogy bármi gyalázat: élni kell tovább,
amig értük is el nem jösztök, elébük
nem dübörögtök ezüstküllős kocsitokkal,
remegő bóbitáju lovak, gyönyörű gyászparipák!

Oliver, Oliver...

Musical a Pécsi Kisszínházban

„Az élet ilyen, egyszer fenn, egyszer lenn"– énekli rezignáltan Fagin, a tolvaj gyerekbanda viharedzett, ám érzelmektől sem mentes atyamestere az előadás végén. És a közönségnek valóban nincs érkezése örülni a szerencsétlen kis Oliver gazdag nagypapára-találásán, hiszen közben a kisfiú gyámolítója, Nancy meghal, Sikest lelövik, és az egész gyerekbandát elkapja a rendőrség.

Fagin és a dörzsöltebbek persze, megússzák a razziát, s a banda lassan újjászerveződik. Gyerekeket, tolvajutánpótlást mindig ad a nagyváros, az élet.

A cselekmény Oliver körül forog ugyan, de az előadás mégsem róla szól, hanem arról, hogy: „egyszer fenn, egyszer lenn . . ."

Lionel Bart zenés játéka eléggé messze esik az eredeti romantikus Dickens-műtől. *Bagossy László* rendezése pedig egyenesen Fagin figuráját állítja a középpontba. A *Juhász László* által bölcs szarkazmussal megformált Fagin nem elvetemült rablóvezér, hanem vén csavargó, akinek ez az élet jutott osztályrészül. Akit, ha szeretni nem is, de méltányolni lehet, hiszen ő mégiscsak gondoskodik a gyerekekről és emberszámba veszi őket. A tolvajfőnök ambivalens figuráját olyan, egy-egy jellemvonásra épülő, találóan megformált alakok veszik körül, mint Dörzsölt, a kifinomult tolvaj (*Bánky Gábor*), Nancy, a jószívű utcalány, (*Bajnai Ágnes* játssza, igen jól énekelve), Sikes a kegyetlen gengszter (*Tóth András*), Mr. Bumble, a pénzéhes egyházfi, valamint cseppet sem különb neje, az érzéketlen dologházi felügyelőnő. Ez utóbbi párost *Stenczer Béla* és *Nagy Éva* alakítja kitűnően. Kettejük jeleneteiben megcsillan a humor is, a gyerekközönség derül, mégis pontosan érzi, hogy ők az igazi gonoszok, nem a tolvajbanda.

Olivert az utolsó, délutáni előadásban *Székelyi Tamás* játszotta kedves igyekezettel, itt-ott megcsillantva szunnyadó színészi képességeit is. A zenét egy zongora képviseli, a musical mégis igen jól „szól". A gyerekek pontosan, erőteljesen énekelnek és játszani is tudnak.

Az Anna utcai színtér – tudjuk – nagyon szűk. Istenkísértésnek tűnik ott zenés, sokszereplős darabot előadni. *Bagossy Levente* minden centimétert kihasználó, háromszintes díszlete igen jól szolgálja az előadást, s még a táncra is jut egy kis hely. A hőség és a levegőtlenség azonban színészt, nézőt egyaránt megvisel.

Az Oliver előadása ősszel, a felújításkor megérdemelne valami nagyobb teret. **M. Zs.**

Csontváry ötmillióért

A világhír feltételei

A Csontváry-hagyaték körül az utóbbi időben egyre élesebb viták bontakoznak ki a sajtó hasábjain. Pécs erősen érintett ebben, hiszen jelenleg itt található a legnagyobb gyűjtemény. Az anyag egy része önkormányzati, más része pedig állami tulajdonban van. Vajon fenyegeti-e a képeket az a veszély, hogy e miatt a fővárosba kerülnek? A kérdésre Romváry Ferenc művészettörténésztől kértünk választ.

– Igazából nem szeretem ezt a kérdést feszegetni és felszínre hozni. Maga Csontváry is Budapesten képzelte el a gyűjteményt, volt is arra elképzelése, milyen legyen a múzeum. Ő a Keleti pályaudvart szerette volna erre a célra fölhasználni, hogy a hadba induló katonák föllelkesüljenek. Ez számszerűségét tekintve kis életmű, *Németh Lajos* könyvében 112 tétel szerepel, amiből megvan 60-70. *Gerlóczy Gedeon*, a képek tulajdonosa 1962-ben úgy gondolta, hogy meg kellene valósítani a Csontváry Múzeumot. De különböző okok miatt megszakította a kapcsolatot minden hivatalos fórummal. Eltelt közel tíz év, amikor én megkerestem őt. Gerlóczy az első pillanatban Pécs mellett döntött.

– *Van, aki azt állítja, hogy Pécs ezt az anyagot Aczél Györgynek köszönheti.*

– Ez így sarkítottnak hangzik, de sok igazság van benne. Mert Gerlóczyt lehívtuk Pécsre, és felajánlottuk a jelenlegi múzeum nagytermét, amely akkor frissen elkészült városi kiállítóterem volt. A város és a megye vezetősége azonban nem volt hajlandó konfrontációba kerülni a hatalmasságokkal. Úgy döntöttek, hogy a város nem áldozza fel egy szem kiállítóhelyiségét. Ezek után mentem el a Gerlóczyhoz, azt mondtam neki, hogy itt már csak a Jóisten vagy földi helytartója segíthet. A földi helytartó másnap délben már telefonált, hogy megszerezték nektek a Csontvári Múzeumot, jöjjön a Romváry és kösse meg a szerződést.

– *Végül is meg lehet tartani az anyagot?*

– A pécsi Csontváry Múzeum húsz éves. Ahogy megy az idő, úgy hozzászoktunk ahhoz – és a világon mindenhol úgy tudják –, hogy ez a múzeum Pécsett van. Egyébként pontosan azért kerülhetett Pécsre ez az anyag, mert a magyar állam, a főváros és a Galéria hatvan éven keresztül semmibe vette Csontváryt, pontosabban egyetlen képet vásárolt a Galéria hat évvel ezelőtt. Azt senki nem vitatja, hogy a Magyar Nemzeti Galériában maradjon reprezentatív Csontváry anyag, tehát a főművek közül egy sor ott marad az állandó kiállításon. Azt nem szabad elfelejteni, hogy ha létrejönne a Csontváry eredeti elképzelése szerinti múzeum, az sokkal jelentéktelenebb lenne, mint a pécsi, mert a Galériában reprezentálni kell őt, és a tíz pécsi tulajdonban lévő festmény, valamint további tíz még magántulajdonban van, hét pedig más múzeumban. Tehát gyakorlatilag, a magyar állam tulajdonában csak harminc kép marad. Ezen nem lehetne változtatni, mert a pécsi és baranyai önkormányzat soha nem adná oda a képeket.

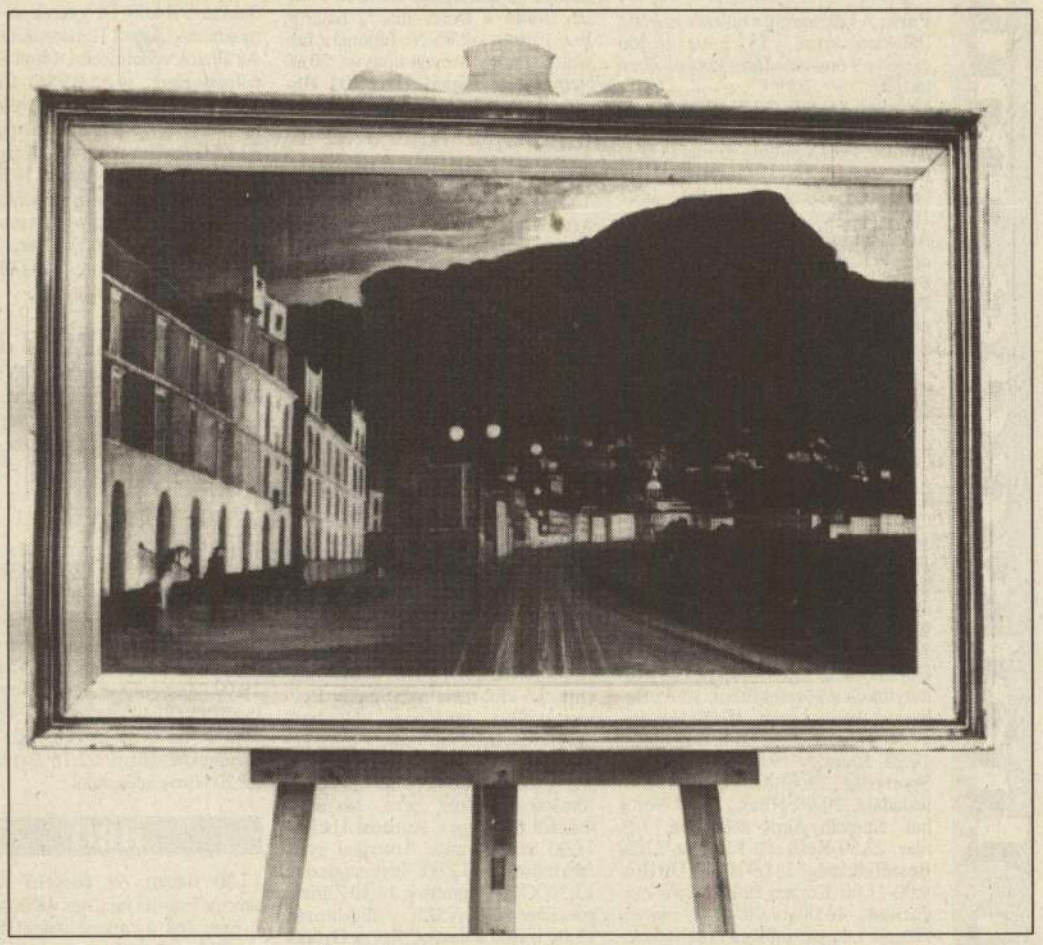

A múzeum legújabb szerzeménye: Halászat Castellammarében

– *Néhány nappal ezelőtt ötmillióért vásároltak egy Csontváryt. Honnan került elő?*

– Fél évvel ezelőtt hallottam ennek a képnek a hírét. Fekete-fehér fotóját egyébként Németh Lajos nagy monográfiájában publikálta. Az egykori jelenleg. Az annak idején Miskolcon veszteglő szerelvényt a szovjet kiskatonák kiárusítgatták. Ez a kép egy ottani orvos gyűjtő birtokába került és az ő hagyatékából a miskolci múzeumba. Amikor Budapesten meghirdették az aukciót, akkor kaptam meg a katalógust, és abban szerepelt ez a kép, amely minden kétséget kizáróan eredeti. Akkor a múzeum igazgatójával írtunk leveleket a városi és megyei önkormányzat vezetőinek, a minisztérium két főosztályvezetőjének. Fölhívtuk a figyelmet arra, hogy fölbukkant ez a kép, most megszerezhető, és kértük a támogatásukat. Az aukció előtt egy héttel *Vonyó József* a kulturális bizottság tagja közvetítésével és abszolút pozitív hozzáállásával tudott olyan kapcsolatot teremteni a városi önkormányzattal, amely aztán ötmilliót biztosított képvásárlásra, és a megyétől is kaptunk 1 milliót. Ezek után úgy utazhattam fel Budapestre, hogy hatmillió forint erejéig megbízásom volt.

– *Úgy tudom, hogy a nyugat-európai Csontváry vándorkiállítást a partnerek nemigen akarják finanszírozni, másrészt a nagyméretű képek nem is szállíthatók.*

– A két pécsi nagyméretű kép, a Baalbek és a Mária kútja valóban nem szállítható, a restaurátorok kimondták a végső verdiktet, hengerelni nem lehet, másként viszont lehetetlen az épületből kivinni és nem lehet a különböző helyszíneken biztonságosan bevinni.

Két államközi szerződést is kötöttünk a franciákkal és a hollandokkal, de sem a francia, sem a holland minisztérium nem tudta elérni, hogy Párizsban vagy Amszterdamban legyen Csontváry kiállítás. Tehát mi nem ugrálhatunk. Nagyon könnyű azt mondani, hogy Csontváry világhírű, de mihez viszonyítva az? Innen odafelé igen, onnan idefelé nem. Mi meg vagyunk arról győződve, hogy világnagyság, de erről nekünk kell meggyőzni a világot. **Cs. L.**

Hídépítő két kultúra között

Kántor Lajossal, a kolozsvári Korunk szerkesztőjével beszélgettünk

A hídon emberek, fölötte Damoklesz kardja felfüggesztve. *Kántor Lajosnak*, a Kolozsvárott élő újságírónak, a Korunk szerkesztőjének az ünnepi könyvhétre megjelent „Függőhíd" című kötetének az alkotó szerint is jól sikerült címlapja van, a kultúrák közti hídépítők és hídon állók nem éppen veszélytelen feladatát szimbolizálja. A Pulitzer-emlékdíjas szerkesztőt Pécsett a Jelenkor Kiadó új köteteinek bemutatója után kérdeztük meg.

– *Két részből álló könyve – melynek első fele a Jelenkor számára tíz év óta írt „Romániai szemlé"-ket tartalmazza, a második pedig az úgynevezett „Levéltárlat"-ot – bevezetőjében a „Megkérdeztek" című öninterjú tényhalmaza mintha beburkolná, szándékosan titkolná Kántor Lajost, az embert.*

– Ennek egyik oka, hogy ezt az 1986-ból származó írást én igyekeztem felhasználni fontos kulturális, közéleti információk elmondására is, melyek az erdélyi magyarságról tudósítottak. Úgyanakkor alkati kérdés is ez a rejtőzködés, jól gondolja, nem vagyok kitárulkozó típus. Tőzsgyökeres kolozsváriként meghatározóvá váltak számomra a hagyományok, és a nagyon összetartó közösség, így a Forrás első nemzedékéé, akik közé sorolom Lászlóffy Aladárt, Szilágyi Domokost. A Farkas utca a Református Kollégiummal akkor a magyar kultúra Pantheonjának számított, s én ide erősen kötődtem. A híres beolvasztás előtt az utolsó évfolyam diákjaként végeztem a Bolyai Egyetemen. A változások, a törések ugyancsak meghatározókká lettek. Háromévesen éltem meg a bécsi döntést, azon a télen nem akartam levetni az ősszel is viselt Bocskai-sapkát, akkor fagyott le az egyik fülem. Emlékszem '44-ben a magyar katonák kivonulására, aztán ugyanannak a rendszernek, a szocializmusnak a vezérek arculatai szerinti változataira, majd a legutolsó, legélesebben bennem előre, az 1989. decemberi forradalomra. Ezek szabályozták, alakították, gyúrták az én személyiségemet is.

– *A „Művek és emberek", a „Függőhíd" első része arról ad jelentést, hogy Kántor Lajos a kultúra válfajai közül a színházhoz vonzódik a leginkább.*

– Sosem akartam pedig színész lenni. Ha ma választhatnék újra pályát, talán a filmrendezés mellett döntenék. Akkoriban töprengtem, hogy legyek-e történész, de később az irodalomhoz sodródtam, s onnan jutottam el a színházhoz. Botcsinálta színikritikus lettem, szerkesztőként sokat utaztam, megnéztem egy-egy jó előadást, aztán megkértek, hogy írjak ezekről. A „Romániai magyar színházról" című mű II. kötete nemrég készült el, az én szerkesztésemben.

– *Szerkesztő, újságíró, színikritikus. Hogy nem vált önből mindezek következményeként szépíró, az az említett személyiségbeli jeggyel függ össze?*

– Igen, talán. Bár bevallom, diákként írtam én is prózát. Középiskolásként egy jeligés pályázaton egyszer első díjat nyertem, és egyetemistaként megjelent egy karcolatom. A későbbi próbálkozásokkal nem igazán sikerült áttörnöm, akkor abbahagytam. Néhány úti- és más jellegű esszém aztán a próza és az újságírás határán mozgott. A pesti Szalon Kiadóval most tervezünk egy olyan kötetet, melyben szubjektív élményekből fakadó írásaim jelennének meg. Ezek történelmi dokumentumok is eseményekről, melyeken tanúként vettem részt. Ilyen lenne például – s ezt még sehol nem írták meg, tudtommal csak utalás történt rá –, mikor 1968. júniusában fölvittek bennünket, a magyar értelmiség képviselőit helikopteren Bukarestbe Ceausescu és a Központi Bizottság tagjai elé, az első ilyen, nem protokolláris találkozóra, ahol a romániai magyarság sérelmeinek csokrát nyújtottuk át. Az esemény közvetlen következményeként, eredményeként akkor megindult a bukaresti magyar tévéadás, megkezdte működését a Kriterion Kiadó, magyar iskolák nyíltak. A prágai tavasz légkörében történt a találkozó, melynek viszont, a saját merészségünk eufóriája mellett, döbbenetes kísérőjelenségeit is sorolhatom, a megelőző motozást, Ceausescu lenacionalistázó válaszát, majd az első rádió- és újsághírt a „békés és idilli" légkörről, tökéletesen meghamisítva, manipulálva a történteket.

– *A magyar újságírás az akkori légkörben hogyan tudott egyáltalán létezni?*

– Nem nagyon létezett. Jómagam 1959-től – hihetetlen idő! – ténykedem a Korunknál. A folyóiratnál gyakran kényszerültünk kompromisszumokra, ki-ki beosztása szerint. Én magam is megalkudtam, ennek ellenére mint kozmopolitát 1962-ben akartak először kirúgni a szerkesztőségből, és mint utólag megtudtam, akkor ott minden rossz kútfőjének tartottak. A politikai újságírás egyáltalán nem kapott teret. Most a Magyar Újságírók Romániai Egyesületének elnökeként még jobban figyelemmel kísérem a szakmát, s azt tapasztalom, gyors a feléledés, sok a tehetséges fiatal, és kiemelhetném például a kitűnően szerkesztett Romániai Naplót az újságok közül.

– *Visszakanyarodva a függőhíd szimbólumához: ma ennek másfajta aspektusa is létezik.*

– Így van. A többek között Németh László által is említett hidat a múltban sokszor hiába építették az egyik oldalon, ha robbantották a másikon. Ma más a megközelítés, az erdélyi és a magyarországi magyarság kapcsolata igazán érdekes, rendkívül heterogén, hisz nem egyformán szemlélődik az ottmaradt és a Magyarországra, a nyugatra került erdélyi. Nagyon veszélyes a most tapasztalható folyamatos kivándorlás, mivel nemcsak a közösség, de az egyéni emberi integritás miatt is az volna a feladatunk, hogy próbáljunk meg változtatni a körülményeken, s ne a mások által kialakított körülmények gyümölcseit élvezve élni. Ez a vélekedés a megtartásért szól, de korántsem szeretném heroizálni az otthoniak helyzetét, hiszen például az, hogy egy újságíró, egy tanár fizetése messze alulmarad egy állami alkalmazottéhoz képest, sok mindenre magyarázatot ad. Az viszont tény, hogy újra deklarálható a magyarságunk, s ez rengeteg mindenért kárpótol bennünket.

Szabó Anikó

a hétvége műsora

szombat

SZÍNHÁZ

Nemzeti Színház: Hagyd a nagypapát. (délután 6 órakor) Egri Gárdonyi Géza Színház előadása.
Kamaraszínház: Az idő és a szoba. (este 21.00 órakor) Radnóti Miklós Színház előadása.
Pécsi Kisszínház (Anna udvar): Hasek-Bednar: Svejk. Rendező: Pavel Hekela. (este 21.00 órakor).

FILM

Park: A kéz, amely a bölcsőt ringatja (lélektani krimi - f5, 7, 9). Jó idő esetén a 9 órai előadást a kertmoziban tartjuk!
Uránia: A dupla O kölyök (bűnügyi vígjáték - f5, f7, f9)
Apolló: Hanta-palinta (francia vígjáték - 4, 6, 8). Éjszakai előadás: Hanta-palinta (francia vígjáték (este 10.00 órakor).
Apolló klubterem: Arizonai álmodozók. Rendezte: Emir Kusturica (f6, 8).
Pécsi Autósmozi, vásártér: Harapós nő. Fsz: Anne Parillaul. (21.30)
Szigetvár: Szerelmi bűntények. (6, 8

RÁDIÓ

KOSSUTH RÁDIÓ

8.25 Kopogtató. 9.00 Hírek. 9.05 Családi tükör. 9.35 Polka-parádé. 10.00 Hírek. 11.55 Ismét a javából! 12.00 Déli Krónika. 12.30 Szóra érdemes. 13.00 Hírek. 13.05 Népdalkörök pódiuma. 13.40 Tetten ért szavak. Balázs Géza anyanyelvi műsora. 14.00 Hírek. 14.05 Oxigén. Ökológiai magazin. 15.00 Hírek. 15.05 Műhelytitkok a közelmúltból. 15.35 Debussy: Ibéria - szvit. 16.00 168 óra. 17.30 Visszhang. 18.00 Esti Krónika. 18.25 Szemle. 19.00 Hírek. -19.05 Sportvilág. 19.40 Miska bácsi levelesládája. 20.00 Hírek. 20.08 Vörös bál. Németh Ákos színműve. 1-2. rész. 22.00 Késő esti Krónika. 22.20 Beszéljük meg! 23.00 Hírek. URH-n: 9.00-11.00 Körzeti információs magazinok. 16.00-17.00 Az Amerika Hangja magyar műsora. 18.30 Szlovák nyelvű műsor. 19.00 Román nyelvű műsor. 19.30 Német nyelvű műsor. 20.00 Horvát nyelvű műsor. 20.30 Szerb nyelvű műsor. 21.00 Hírek. 21.05 Örökzöld dallamok. 23.00 A BBC késő esti magyar műsora.

PETŐFI RÁDIÓ

8.05 Mindenütt jó... Szórakoztató magazin. 10.00 Gyerekzene. 10.30 Hírvidék. 11.00 Hírek. 11.03 Operaparádé. 12.00 Jó ebédhez szól a nóta. 13.00 Hírpercek. 13.10 Tükörben. Portréműsor. 14.00 Ruttkai Éva és Darvas Iván énekel. 14.30 Daráló. Ifjúsági történet. 15.00 Hírek. 15.03-19.00 Magunkat ajánljuk. 15.03 Nagy nevettetők. 16.00 Szív küldi... 17.00 Hírek. 17.05 Nemcsak zene. 17.33 Közvetítés a női kosárlabda Európa-bajnokságról. 18.00 A Tavaszi széltől a Deres már a határig. 19.00 Hírek. 19.05 Ne féljünk a farkastól! Farley Mowat könyve. 20.00 Nemzetközi slágerlista. 21.00 Hírpercek. 21.10 Rácsos panoptikum. 22.00 Euroring-hangverseny Barcelonában. 23.00 Hírek.

PÉCSI RÁDIÓ

9.00 Jó pihenést. Szórakoztató magazinműsor. 11.00 Műsorzárás. 13.00 Horvát és szerb nyelvű műsor. 14.00 Német nyelvű műsor, 15.00 Dél-dunántúli hírmagazin. 16.00 Pannónia Rádió szolgáltató és kereskedelmi műsora. 18.00 Regionális német műsor .19.30 A MR. német nyelvi műsora Pécsről. 20.00 A MR. horvát nyelvű műsora Pécsről. 20.30 A MR. szerb nyelvű műsora Pécsről. Sugárzás isáv: 13.0019.00 a 874 Khz Kh-on, 19.30-21.00 a 873 Khz KH-on valamint a Kossuth URH sávokon is.

TELEVÍZIÓ

TV 1

8.20 Jó reggelt adj, Istenem! 8.30-12.00 KORHATÁR NÉLKÜL - Micimackó-klub délelőtt. Benne: Egyszer volt..., hol nem volt, volt egyszer... Amerika. francia rajzfilmsorozat. Cimbória. Marian kisasszony és az ő vidám cimborái. Angol filmsorozat. Zöld béka. Magazin. Családi fényképek. Kanadai kisfilm. 11.00 Szezám utca. Amerikai gyermekműsor. - 12.00 Tévémagiszter. 13.30 XXL. Popműsor. 14.10 Zürichi páncélterem. NSZK filmsorozat. 15.00 Üssön a hasára! Rózsa György játéka. 15.30 Családi mozidélután a Disney-vel: Utánam, fiúk! Amerikai film. 17.50 "... az én váram". Lakáskultúra mindenkinek. 18.15 Hőmérő. Politikai show-műsor. 19.10 Szerencsekerék. 19.40 Esti mese. 20.00 Híradó. 20.40 Ishtar. Amerikai film. 22.35 Top-show. Sztárparádé. 23.40 Monty Python Repülő Cirkusza. Angol filmsorozat.

TV 2

8.05 Gazdaképző. (ism.) 8.35 Frici, a vállalkozó szellem. (ism.) 9.00 Vannak vidékek legbelül... 9.31 Poptár. 10.00-13.00 „Egymással, egymásért, soha egymás ellen". Páneurópai Kulturális Fesztivál. 13.00 Família Kft. (ism.) 13.30 Sorstársak. (ism.) 13.45 Sakksuli. 14.00 Öt gyerek és a homokmanó. Angol filmsorozat. 14.29 Az állatok védelmében. 14.44 Én táncolnék veled... 14.55 BVSC - Szeged. Férfi vízilabda-mérkőzés. 16.00 Autó-motor. 16.25 Savária táncverseny. 17.25 Gyerekeknek. 18.00 Knight Rider. Amerikai filmsorozat. 18.55 Nahát?! 19.05 Petrocelli. Amerikai krimisorozat. 20.00 Animációs Filmfesztivál. 20.15 Zene-óra. 21.15 Savária táncverseny. 22.00 Esti egyenleg. 22.25 Telesport.

PÉCSI VÁROSI TV

18.30 FLEX. ism. 19.00 UNIVERSITAS TV. ism. 19.30 VTV. Magazin ism. 20.30 VTV Aktuális Stúdió ism. 21.00 HTC Film: A vagány ism. 22.30 Perem TV.

DUNA TV

16.00 Hírek, műsorismertetés. 16.05 Évforduló. 16.10 Familyfest 93. Összefoglaló. 17.10 Nótaszó. 17.30 Nils Holgersson. 17.55 A labdarúgás története. 7. rész. 18.15 80 nap alatt a Föld körül Willy Foggal. 18.45 Hírek. 19.00 Lady és az útonálló. Angol kalandfilm. 20.30 Operettest a Vigadóban. 2. rész. 21.45 A polip. Olasz bűnügyi tévéfilm. 22.15 Évforduló. 22.20 Hírösszefoglaló.

HBO

17.30 Babar: Az édesvízi tengeri szörny. Francia rajzfilm. 18.00k Állati élet: Jön a farkas! Angol természetfilm. 19.00 Ágyúgolyó futam. Am. vígjáték. 20.50 Basabellbecsület. Am. vígjáték. 22.50 Hóbortos hétvége. Am. vígjáték. 0.30 Érzéki kalandozások. 2. Francia erotikus magazin.

vasárnap

FILM

Park: A kéz, amely a bölcsőt ringatja (lélektani krimi - f5, 7, 9). Jó idő esetén a 9 órai előadást a kertmoziban tartjuk!.
Uránia: A dupla O kölyök (bűnügyi vígjáték - f5, f7, f9).
Apolló: Hanta-palinta (francia vígjáték - 4, 6, 8).
Apolló klubterem: Arizonai álmodozók. Rendezte: Emir Kusturica (f6, 8).
Pécsi Autosmozi, vásártér: Harapós nő. Fsz.: Anna Parillaud. (21.30).
Szigetvár: Kampókéz. (6, 8).

RÁDIÓ

KOSSUTH RÁDIÓ

8.30 Népdalfeldolgozások kamaraegyüttesre. 9.00 Hírek. 9.05 Világóra. 10.00 Hírek. 10.05 Istentisztelet közvetítése. (ÉLŐ) 11.00 Hírek. 11.05 Gondolat-jel. Kulturális hetilap. 12.00 Déli Krónika. 12.20 Harminc perc alatt a Föld körül. Nemzetközi magazin. 12.50 Vasárnapi gondolatok. 13.00 Hírek. 13.05 Énekeljük együtt! 13.15 A szülőföld muzsikája. 14.00 Hírek. 14.05 Szonda. Tudományos magazin. 14.35 Térzene. 15.00 Hírek. 15.05 „Magyarországról jövök..." 16.00 Hírek. 16.10 Művészlemezek. 17.00 Hírek. 17.05 Kilátó. Világirodalmi magazin. 18.00 Esti Krónika. 18.20 Örökzöld operettdallamok. 19.00 Hírek. 19.05 Sportvilág. 19.40 Régi magyar muzsika. 20.00 Hírek. 20.05 Zene-archívum. 21.00 Hírek. 21.05 A magyar irodalom története 1945-1991. 22.00 Késő esti Krónika. 22.20 Kapcsoljuk a 6-os stúdiót. (ÉLŐ) URH-n: 8.30-10.00 Körzeti magazinok. 15.00 Angol óra. 16.00-17.00 Az Amerika Hangja magyar műsora. 18.30 Szlovák nyelvű műsor. 19.00 Román nyelvű műsor. 19.30 Német nyelvű műsor. 20.00 Horvát nyelvű műsor. 20.30 Szerb nyelvű műsor. 23.00 A BBC késő esti magyar műsora.

PETŐFI RÁDIÓ

8.05 A gólyakalifa. W. Hauff meséje. 8.48 Gyerekzene. 9.00 Hírek. 9.05 Gospel magazin. 10.00 Neveletlenek. 11.00 Hírek. 11.06 Vasárnap koktél. 12.00 Jó ebédhez szól a nóta. 13.00 Hírpercek. 13.10 Életreform-magazin. 14.00 Táskarádió. 15.00 Hírek. 15.03 Látogatás a múltunkban. 16.00 Poptarisznya. (ÉLŐ) 20.00 Maradok tisztelettel. 21.00 Hírpercek. 21.10 Meliba és Calisto szerelme. Fernando de Rojas drámája. 22.28 Jazz. 23.00 Hírek.

PÉCSI RÁDIÓ

8.30 Magazinműsor. 10.00 Műsorzárás. 13.00 Horvát és szerb nyelvű műsor. 14.00 Német nyelvű műsor. 15.00 Kívánságműsor. 16.00 Pannónia Rádió szolgáltató és kereskedelmi műsora. 18.00 Regionális német nyelvű műsor. 19.00 Esti zene, sport, információk. 19.30 A MR. német nyelvű műsora Pécsről. 20.00 A MR. horvát nyelvű műsora Pécsről. 20.30 A MR. szerb nyelvű műsora Pécsről. Sugárzási sáv: 13.00-19.30 a 873 Khz KH-on, 19.30-21.00 a 873 Khz Kh-on ,valamint a Kossuth URH sávokon.

TELEVÍZIÓ

TV 1

8.05 Csodálatos a világ. Amerikai ism.terjesztő filmsorozat. /ism./ 8.30 Vasárnapi turmix. Magazinműsor. 11.00 Hazanéző. 11.45 Zenebutik - Zenehíd. Juhász Előd műsora. 12.50 A 700 éves Svájc. Négynyelvű történelem egy hazában. 13.25 Csendül a nóta. 13.55 Gazdag part. Costa Rica. 14.30 Arthur C. Clarke titokzatos világa. Angol ism.terjesztő dok.film. 15.00 Sopianae Open 93. Összefoglaló a június 5-6-i golf bajnokságról. 15.40 „Familyfest 93 az Egyesült Világért". 16.35 Örömhír. Egyházi műsor. 17.00 Walt Disney bemutatja. 18.45 Szerencsekerék. 19.20 A HÉT. 20.00 Híradó. 20.25 Vázák meséi. Kentaurok lakomája. 20.45 Sztáro(c)k. Brian May. 21.15 A vidéki lány. Francia-svájci film. 23.10 Ezredvégi beszélgetések. 23.45 Curtis Blow és a Grandmaster Flash.

TV 2

8.05 Videák. Diákvideósok magazinja. 8.30 Gyerekeknek. 9.00 Telejáték. 9.12 Ünnepi Ének. 9.15 Kakaókoncert. 10.00 Három kívánság. 10.50 Gólyahír. Vetélkedő. 11.20 „Mily kedves a Te hajlékod" Az istentisztelet kánonja. 11.50 Ameddig a harang szól. 12.00 Nótaszó a Kalocsa Csárdából. (ism.) 12.15 Gazdaképző. 12.45 SOrSok. Munkavállalók magazinja. 13.25 K + P. Szolgálatatóműsor. 13.50 Országjáró suli-buli. 14.30 ...és még egymillió lépés. /ism./ 15.20 Mese Szaltán cárról. /ism./ 15.43 Magyarország - Ausztria. Női röplabda EB-selejtező. 16.43 Geopolis. A France 2 világpolitikai sorozata. 17.30 Delta. Tudományos híradó. 18.00 Körzeti tévéstúdiók műsora. 18.43 Gyerekeknek. 18.55 Família Kft. 19.30 Kulcs a Manderley házhoz - avagy fedőneve Rebecca. Amerikai film. 2. rész. 21.20 Animációs Filmfesztivál. 21.50 Telesport. Benne: Női kosárlabda EB döntő.

MECSEK TV

(Ma csak a megye kábelrendszerein) 19.00 Műsorisemrtetés. 19.04 Frakk, a macskák réme. 19.12 R.N.T. 19.30 Állatshow Marinaland-ban. 20.05 Baranyai Magazin. Témáink: Kozármislenyi karriertörténet, ENSZ őrnaszádok Mohácson, Belvárosi parkolókálvária, Kirakat. 20.45 Jó kis buli a középkorban - am. filmvígjáték. 22.15 Heti horoszkóp. 22.20 Erotika.

DUNA TV

16.00 Hírek, műsorismertetés. 16.05 Évforduló. 16.10 Békére várva. Dokumentumfilm. 16.50 Világkórus 91. 17.35 Fekete Villám kalandjai. Kanadai-francia tévéfilmsor. 18.00 Magyar évszázadok. II. Lipót a magyar nemesség. 18.20 Mesesarok. 18.35 Postabontás - Hírek. 19.00 Tiszta Amerika. Magyar film. 21.00 Látogatóban András Károly politológusnál. 21.20 Fiatal művészek hangversenye. 22.00 Dunasport. Magyarország-Ausztria női röplabda EB-selejtező. 22.20 Évforduló. 22.25 Hírösszefoglaló.

HBO

17.30 Babar: Királyi kísérlet. Francia rajzfilm. 18.00 Rendőrakaédmia 3. Am. vígjáték. 19.30 Rendőrakadémia. 4. Am. vígjáték. 23.00 Az Ipcresdosszié. Angol krimi.

TV Plusz

12.05 Alice csodaországban. 12.40 Harc az infarktus ellen, komputerek a filmgyárstásban, gőzmozdony, újság vakírással, bolondos sportok. 13.25 Francia tájakon. 13.45 Sportcsemegék. 14.15 A kincs. Am. film.

A NYERŐ TÍPUSOK
AUTÓQUALITAS KFT.
7627 PÉCS, ENGEL J. U. 1/2.
TEL/FAX: 06-72-325553
JÚNIUS-JÚLIUS
VALAKI FIZETÉS NÉLKÜL TÁVOZHAT
CARINA • DYNA • COROLLA • CAMRY • HILUX
TOYOTA
Autón járó szerencse
Valaki visszanyerheti autója nettó vételárát! Mások, számszerint öten 100.000 Ft-os utazási utalványt nyerhetnek, ha június 1. és július 31. között a Toyota Motor Hungary Kft. által forgalmazott gépkocsik bármely típusát megvásárolják márkakereskedőinknél, s a sorsolási szelvényt augusztus 6-ig postára adják a következő címre: Toyota Motor Hungary Kft. 1211 Budapest, Szabadkikötő út. 4.
Mindenki, aki ezen időszak alatt ellátogat a 23 hivatalos márkakereskedés valamelyikébe, sorsoláson vehet részt, és megnyerheti a 100 darab 5.000 Ft-os vásárlási utalvány egyikét. Sorsolás: 1993. augusztus 28-án. A részletes sorsolási feltételeket keresse a márkakereskedőknél!

JÓ & OLCSÓ JÓ & OLCSÓ
RUHÁK 20 Ft-TÓL
ÚJ NYÁRI KOLLEKCIÓVAL
BÉBI-GYERMEK-FELNŐTT
nyári ruhavásár.
jún. 14-én, hétfőn 8-18 óráig
jún. 15-én, kedden 8-18 óráig
jún. 16-án, szerdán 8-18 óráig
a FEGYVERES ERŐK KLUBBAN!
blúz, ing, póló, szoknya, rövidnadrág, blézer, zakó, nadrág.
NYARALÁSI AJÁNDÉKUNK
fürdőruha 490 Ft-ért
fürdőköpeny 990 Ft-ért.
ÓRIÁSI VÁLASZTÉK!
NAGY MÉRETEK IS
(4536)
JÓ & OLCSÓ JÓ & OLCSÓ

Bakonya Község Önkormányzata 1993. szeptember 1-i belépéssel szakképzett szakácsot keres
Jelentkezni a 374-611 telefonszámon lehet.
(4530)

Kereskedelmi részvénytársaság felvételt hirdet pénzügyi osztályára pénzügyi ügyintézői munkakör betöltésére
Pénzügyi gyakorlattal és külkereskedelmi végzettséggel rendelkezők előnyben részesülnek
Jelentkezni lehet a 324-844/64 telefonon Wágner Andrásné pénzügyi o. vezetőnél.
A munkakör 1993. július 1-től betölthető
(4559)

Szálljon velünk a Fekete tenger partjára!
Magas színvonalú üdülési lehetőséget kínálunk, repülőgépes utazással, teljes ellátással, 10 napos turnusokban folyamatosan mindössze 25.000 Ft-ért
Várjuk jelentkezésüket irodánkban:
Pécs, Nagyvárad u. 1.
Tel.: 327-370

Sikeresen fejlődő német-magyar cég Pécsett félmunkaidős elfoglaltsággal keres
NÉMETÜL KIVÁLÓAN BESZÉLŐ TÖBB ÉVES GYAKORLATTAL RENDELKEZŐ KETTŐS KÖNYVELÉSBEN JÁRTAS MÉRLEGKÉPES KÖNYVELŐT,
aki bérszámfejtési és egyéb pénzügyi feladatokat is el tud látni.
Feladata betöltéséhez az összes Magyarországon szükséges vizsgákkal és engedélyekkel rendelkeznie kell, beleértve a havi és év végi pénzügyi zárásokat is.
Kifogástalan német nyelvtudás szóban és írásban a felvétel előfeltétele!
A feladatkör kiterjed különösen a számlák felülvizsgálatára, szakszerű könyvelésére és rendszerezésére, valamint az összes adó és társadalombiztosítási ügyek intézésére.
Amennyiben Ön azt is vállalja, hogy a rendszeres irodai ügyintézést is ellátja - beleértve a német nyelvű levelezést is -, akkor a jövőben teljes munkaidős munkahelyet biztosítunk.
Biztos munkát és jó fizetést kínálunk.
Német nyelvű pályázatát életrajzzal, fényképpel, végzettségét tanúsító bizonyítványokkal és jövedelem igényével kérjük . „1993" 88241 " jeligére a Rákóczi út 34. hirdetőbe.
(88241)

Akar Ön CSERESZNYEPIROS SUZUKI-t nyerni?
Ha igen, akkor vásároljon a
DÁLIA DISZKONTÁRUHÁZBAN
Pécs, Verseny u. 19.
Nyitva: hétfő-péntek 7-18 óráig szombat 7-12 óráig
DISZKONTÁRON kínáljuk:

Cukor 1 kg	59 Ft
Étolaj 1 lt	79 Ft
Ecet 10%-os 1 lt	48 Ft
Rama 250 gr.	42 Ft
Ariel 2,4 kg utántöltő	603 Ft
Tomi Kristály 3 kg	393 Ft
Quantó öblítő 4 lt	339 Ft
Neolux fehér 1 lt	525 Ft
Diszperzit 2 lt	352 Ft

1500 Ft feletti vásárláskor sorsjegyet kap, melynek nyereménye egy SUZUKI 1,3 GL gépkocsi.
SORSOLÁS: SZEPTEMBER 12-ÉN AZ ÁRUHÁZBAN
(4563)

A leköszönő pénzügyminiszter óv a rövid távú megoldásoktól

Békesi: Tovább a megkezdett úton

Folytatás az 1. oldalról

Békesi László leköszönésének politikai okairól szólva kifejtette: – a szocialista–liberális koalíciónak jelenleg nincs alternatívája – annak ellenére, hogy az MSZP-vezetők egy része más összetételű kormánykoalíció gondolatával kacérkodik –, tehát a koalíció gyengítését eredményező vitákat feleslegesen provokálják. A mai ellenzéknek sem programja, sem összetartó ereje nincs, ezért az eddigi, stabilizációra épülő gazdsságpolitikát kell tovább folytatni. Emellett továbbra is nagy szükség van egyféle társadalmi-gazdasági megállapodásra. A lemondás személyes okai pedig abban foglalhatók össze, hogy az MSZP-n belül tavaly nyár óta olyan viták folytak a követendő gazdasági programról – a nyilvánosság előtt –, melyek a kormányfőn és a pénzügyminiszteren csattantak. A maihoz hasonló, kiélezett helyzetben egység szükséges – a bizonytalanság talaján álló együttműködés nem szolgáltat megfelelő hátteret a szükséges lépések meghozatalához.

Olyan szituáció állt elő, hogy pénzügyminiszterként vagy csodát kellett volna művelnem, vagy pedig a bűnbak szerepét magamra vállalni – ahhoz viszont már öreg vagyok – foglalta össze távozásának okait Békesi László. Lemondásának – saját elmondása szerint – három célja lehet: annak demonstrálása, hogy így nem mehetnek tovább a dolgok, hanem valamit változtatni kell. Másik lehetőség, hogy személyes távozásával presztízsveszteség nélkül folytatható a megkezdett út, s végül, ha van igazi gazdaságpolitikai alternatíva, akkor Békesi László személye ne akadályozza annak végrehajtását.

Mint Békesi kifejtette, kulcskérdés, hogy az idei évben sikerül-e 2,5 milliárd dollárra mérsékelni hazánk folyó fizetési mérlegét, a központi költségvetés – 282 milliárdra tervezett – deficitjét pedig 200 milliárd forint alá szorítani. Ennek érdekében javítani kell a gazdaság versenyképességét – az exportvezérlés, valamint a megtakarítások eszközével –, meg kell valósítani az államháztartási reformot – ez egyaránt magában foglalja az államkincstár létrehozását, a társadalombiztosítás és a szociálpolitika átalakítását –, a készpénzes és a tőkeemeléses privatizáció elsőbbsége mellett gyorsítani kell a magánosítást, továbbá minél jobban vissza kell szorítani a feketekereskedelmet és a feketefoglalkoztatást.

A leköszönő pénzügyminiszter *Bokros Lajos* kinevezett pénzügyminisztert és *Surányi György* jegybankelnököt jó szakembernek tartja, akik reményt adnak arra, hogy kedvezőbb forgatókönyv valósuljon meg. Igaz, a Bokros-program 25 pontja cselekvési programot vázolt fel, s ettől nem várható el, hogy egy összefüggő, átfogó, konzisztens gazdaságpolitikai program alternatívájaként szolgáljon. Ám az elképzelésekkel Békesi Lászó alapvetően egyetért, bizonyos súlyponteltolódással. Abban teljes az egyetértés, hogy az *egyensúlyt őrző növekedés* jegyében az alapvető egyensúlyi feltételeken javítani kell. A privatizációról kifejtett gondolatokat azonban nem osztja, mármint hogy a magánosításból származó bevételt nagyrészt reorganizációra, modernizációra kell fordítani. Ily módon ugyanis voltaképp állami beruházások valósulnak meg, ami esetleg életképtelen cégek fenntartását is előidézheti, ráadásul ez drága modernizáció – így e téren a tőkeemelésnek nincs alternatívája. Az ingatlanadó bevezetése aligha lehet a gazdságpolitika fontos, súlyponti kérdése, sőt szükséges nyilvántartási és értékmeghatározási módszerek híján ez idő szerint végrahajthatatlan. Végezetül: Békesi feltétlenül óvni szertné utódját a népszerűség-növelő, rövid távú megoldásoktól.

Mint elmondta, Bokros Lajos programjának végrahajtásához ugyanolyan garanciákat kapott, mint annak idején ő – tehát végrahajtásának sikeressége alapvetően attól függ, hogy megkapja-e a kományzattól és a mögötte álló erőktől a szükséges támogatást. Igaz, jelentős kényszerítő erők hatnak a kormányzatra, hogy ezt megtegye. Békesi László pedig – aki a továbbiakban az MSZP képviselőjeként, a párton belül szándékozik tevékenykedni – abban reménykedik: nem kerül olyan helyzetbe, amely arra inspirálná, hogy harmadszor is el kelljen foglalnia a pénzügyminiszteri széket – bár ez azt jelentené, hogy sajnos, igaznak bizonyulnak a jelenlegi aggályai.

Dóczy László

Tízszázalékos fejhosszal tartson előbbre az export!

A gazdaság pénzügyi stabilizációjának és a fizetési mérleg hiányának csökkentése érdekében csakis exportvezérelt ipari növekedésnek van realitása. Az elkövetkező három évben az export és az import növekedése közötti 10 százalékos különbség fenntartása a kivitel javára alapvetően fontos a tavalyi, mintegy 4 milliárd dolláros fizetésimérleg-hiány csökkentéséhez – mondta tegnap Soós Károly Attila, az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium politikai államtitkára a kormány hároméves modernizációs stratégiájáról rendezett érdek-képviseleti és sajtóankéton.

A magyar ipart sújtó nehézségekről szólva, az IKM államtitkára kiemelte, hogy a termelés egy részének eltűnése a már két éve tapasztalható tőkemenekítéssel magyarázható, és nem indokolható az 1994-es országgyűlési választásokkal. Az 50–300 főt foglalkoztató ipari vállalkozások stagnáltak, miközben a legfeljebb félszáz alkalmazottal dolgozó vállalkozások jelentősége megnőtt. *Soós Károly Attila* utalt rá, hogy az ipari tárca becslései alapján az ipar termelésének növekedése az elkövetkező két évben átlagosan 3 százalék lesz, ezen belül a feldolgozóiparé mintegy 4 százalék körül mozog. A külgazdasági lehetőségeket ecsetelve, kifejtette, hogy az iparilag fejlett államokban beindult 3 százalékos bruttó nemzeti össztermék(GDP)-növekedés kedvező exportfeltételeket teremt a magyar gazdaság számára. A privatizáció gyorsításáról szólva, az ipari tárca államtitkára a decentralizált magánosítás fontosságát hangsúlyozta, amelyben a menedzserek egyre nagyobb szerepet játszanak. Az energetikai ipar privatizációjáról elmondta, hogy március 31-ig befejeződik a gázszolgáltatók szabályozása. Az áramszolgáltatókról megjegyezte, hogy többek között a Mátrai Hőerőmű privatizációjára jó esélyek kínálkoznak, a Paksi alaperőműnél viszont csak pénzügyi befektető jöhet szóba.

Vastagh Pál igazságügy-miniszter többek között elmondta: a jogrendszer modernizálásának alapvető irányát a kormány azon szándéka határozza meg, hogy csatlakozzunk az Európai Unióhoz. Ennek a feltételei egybeesnek a modernizáció célkitűzéseivel. Az ingatlan-nyilvántartás egyre kevésbé képes betölteni funkcióját, és ez elengedhetetlenné teszi a telekkönyv és a földadókataszter újbóli szétválasztását s a bíróságok által vezetett telekkönyv visszaállítását – hangsúlyozta a miniszter. *Kósáné Kovács Magda* munkaügyi miniszter arról szólt, hogy „modernizációs zárványokat" kell beépíteni a társadalomba, és a tőkehiány mellett a humán erőforrások beszűkülését, a feketegazdaság közel 30 százalékos térnyerését, a munkanélküliséget, valamint a munkanélküliek passzív ellátását jelölte meg a modernizációt gátoló veszélyforrásokként.

T. B. S.

- Januárban rekordmennyiségű turistavalutát vásároltak a magyar állampolgárok: 226 ezren összesen 120 millió dollár értékben váltottak ki konvertibilis valutát évi 800 dolláros keretük terhére. A Magyar Nemzeti Bank adatai alapján az eddigi havi rekord az 1994. decemberi 108,3 millió dollár eladása volt. Tavaly április 1-je óta, amikor 800 dollárra emelték az éves keretet, az átlagos havi turistavaluta-eladás mintegy 60 millió dollár körül alakult.

- A Magyar Nemzeti Bank ellenzi, hogy a kormány devizahiteleket vegyen fel a magyar kereskedelmi bankoktól, ezt csak kényszerhelyzetben, átmeneti időre tartja elfogadhatónak. Az MNB alelnöke hangsúlyozta, hogy a jegybank a devizahiteleket nem kívánatos jelenségnek tartja, s csak ideiglenes kényszermegoldásként tudja elfogadni. Sürgette, hogy a lakossági megtakarítások növelésére és eddiginél nagyobb bevonására feltétlen építsék ki az állampapírpiacot, amely ma gyakorlatilag nem működik Magyarországon.

- Sürgős szükség van az államháztartás egész pénzellátási rendszerének megváltoztatására. E folyamatot hivatott lerövidíteni a kincstári rendszer. Az erről készített vitaanyagot tárgyalta meg tegnapi ülésén az Államháztartási Reform Bizottság. Ám így is legalább három év kell a kincstári rendszer kialakítására, ehhez ugyanis számos törvényt, egyéb jogszabályt meg kellene változtatni, új számviteli rendre van szükség a költségvetési intézmények számára. Az eredmény viszont jelentős lenne, hiszen általa – országos szinten – több tízmilliárd forintos megtakarítást lehetne elérni.

Változatok – ingatlanadóra

Folytatás az 1. oldalról

Olaszországban több tucat adófajta apasztja a polgárok pénztárcáját. Egyes adókat az állam, másokat a helyi önkormányzatok vetnek ki. Az ingatlanért tulajdonképpen kétszer adóznak Itáliában. Ha valakinek öröklakása van mondjuk Milánóban, az állam viszonylag csekély adót vet ki rá, szinte csak jelképeset. Hasonlóképpen járnak el másutt is, persze attól függően, hogy a bel- vagy a külvárosban található-e az ingatlan, s nagyvárosban vagy jelentéktelen településen épült a ház vagy a társasház.

Más a helyzet az itt második lakásnak mondott ingatlanokkal, amelyek megadóztatása a helyi önkormányzatok bevételét gyarapítja. Lehet ezekből akár több is valakinek a birtokában, az I. C. I., vagyis a tanácsi ingatlanadó erre nincs tekintettel. Annál inkább arra, hogy milyen körzetben található az ingatlan: fölkapott üdülőhelyen, mondjuk egy tó vagy a tenger partján, hegyvidéki síparadicsomban, vagy csupán egy kisebb városban, netán faluban. A helyi hatóságokra bízzák az adózás mértékét, tehát nincsenek központi normatívák.

❄

Svédországban az 1994-es parlamenti választások után hatalomra került szociáldemokrata kormány szinte már a választás napján beváltotta a „hozzá fűzött reményeket", azaz a régi jól (?) bevált adópolitika újraélesztésével kezdte meg működését. Ennek csalhatatlan bizonyítéka, hogy 1995–1998 között minden idők legnagyobb adóemelése vár a svéd népre. Nem több mint egy hónap alatt mintegy 50 milliárd korona adóemelést javasolt a kormány. Ebből az elképesztő összegből hatmilliárd, a jelenleg is igen magas ingatlanadó emeléséből fog származni 1996. január elsejétől.

Svédországban 1988 óta az ingatlanok piaci értékének mintegy 65 százaléka után kell 1,5 százalék adót fizetni. 1994-ben a családi házak országos átlagos ára 651 ezer korona volt. Az adóalap ezután 387 ezer korona, tehát 1994-ben ennek 1,5 százaléka, azaz 5805 korona folyt be az állami kasszába egy átlagos családi ház után.

1996-tól nemcsak az adókulcsot emelik 1,7 százalékra, hanem mintegy 33 százalékkal az adóalapot is, ami azt jelenti, hogy az ingatlanok adója átlag 8750 koronára fog emelkedni. Ez természetesen nemcsak a 2,3 millió családiház-tulajdonost sújtja, hanem az egyszerű bérlakásban lakókat is, hiszen a lakbér mértéke mindig is hűen tükrözte a háztulajdonosok költségeit.

❄

Az **Egyesült Királyságban** nincs külön ingatlanadó. Az államkincstár csak az ingatlan jövedelmét, illetve öröklését adóztatja meg. A bérbe kiadott ingatlan, illetve ingatlanrész nettó bére után a tulajdonosnak a normális jövedelmi adókulcs alapján kivetett adót kell fizetnie. Hasonló a helyzet a földdel is: az adókötelezettség nem a földet, hanem az értékesített terméket érinti. A vállalati tulajdonban lévő ingatlanok esete valamelyest különböző, amennyiben a vállalati adó összegére kihat az ingatlan értékváltozása. A földtulajdon értékváltozása hasonlóképpen adóvonzatú. Ha például legelőt építkezési célokra felparcelláz a tulajdonos, akkor megadóztatható az eszmei értéknövekedés. Hasonlóképpen úgynevezett tőkeszaporulati adó vethető ki az olyan épületekre, amelyekben nem lakik a tulajdonos, és amelyeket magasabb áron értékesítenek, mint amennyiért vásároltak.

Helyi adót szednek be minden ingatlan után az önkormányzatok (ami bizonyos értelemben kettős adóztatást jelent), ám ez nem egyértelműen azonos az ingatlanadóval, amennyiben az adózási felelősség nem a tulajdonost, hanem a mindenkori használót terheli. Mezőgazdasági használatú földre és épületekre önkormányzati adót nem lehet kivetni.

❄

Ausztriában az ingatlantulajdon kétszeresen is adóköteles. Földbirtok vagy ház vásárlása esetén az állampolgárt „Grunderwerbsteuer" (birtokszerzési adó) megfizetésére kötelezi a törvény. Érvényes ez öröklakásra is, amennyiben annak tulajdonjoga az épület alapjául szolgáló földterület arányos részére is kiterjed. Az egyszeri adóztatáson túlmenően, az ingatlan birtokosa évi rendszeres birtoklási adót, „Grundsteuert" fizet, amelyet a területileg illetékes városi vagy községi tanács vet ki rá. Nem mentes az adózás kettős kötelezettsége alól az ajándékozás útján szerzett ingatlantulajdon sem.

❄

Izraelben minden új lakás vásárlása esetén 17 százalék értéktöbbletadót kell fizetni az árnak megfelelően. Másodkézből vásárolt lakások után nincs értéktöbbletadó. Ezzel szemben minden lakásvásárlás esetén, legyen az új vagy másodkézből való, progresszív „vásárlási adót" kell fizetni, amely a lakás árának megfelelően három szinten mozog: O,5 százalék, 3,5 százalék és 4,5 százalék, ez a maximális vásárlási adókulcs a lakások után. A vonatkozó vásárlási adót a lakásvétel utáni negyvenöt napon belül kell befizetni. Minden telekvásárlás után ötszázalékos vásárlási adót hajt be a kincstár. Ipari, kereskedelmi célokat szolgáló épületek vagy irodaépületek vásárlása esetén egységesen 3,5 százalék a vásárlási adó.

Az összeállítást az Új Magyarország külföldi tudósítói készítették

Postán is vásárolható lesz az új kincstárjegy

Állampapír, otthonközelben

Kincstári takarékjegyhez, bemutatóra szóló értékpapírhoz juthatnak a közeljövőben belföldi magánszemélyek is. Február 24-én, ünnepélyes keretek között írt alá erről szóló megállapodást a Pénzügyminisztériumban *Draskovics Tibor* közigazgatási államtitkár és *Déri Viktor* vezérigazgató a Budapesti Értékpapír és Befektetési Rt. képviseletében a Kincstári takarékjegy 1995/ I. elnevezésű kincstárjegy értékesítésére.

Az újonnan értékesítendő értékpapír bármikor visszaváltható, végső lejárata pedig a vásárlástól számított egy év, azaz 365 nap. A névérték után járó bruttó kamat mértéke lejáratkor évi 27 százalék.

Kamata a visszaváltás napjától függően lépcsősen változik; a teljes 27 százalékos kamat a lejárat napján lesz esedékes. A kamatszámítás sajátosságaiból fakadóan a Kincstári takarékjegy öt különböző lejáratú kincstárjegyből áll: egy két hónaposból, egy három hónaposból, egy hat hónaposból, egy kilenc hónaposból és egy 365 naposból. Az öt különböző kamatozású értékpapírt egyben értékesítik, így a befektetőnek nem kell előre eldöntenie, hogy meddig kívánja lekötni a pénzét.

A most aláírt megállapodásban a Magyar Posta kötelezettséget vállalt arra, hogy legkésőbb április 3-ától, legalább 2600 postahivatalban értékesíti ezt az állampapírt. Az értékesítőhelyek sokaságának bekapcsolása nagy nyitás a hazai vásárlók felé, mert nemcsak hogy könnyebben jutnak hozzá a kincstárjegyhez, de nem is kell messzire utazniuk, vonatra költeniük, mert úgyszólván „házhoz jön", lakóhelyük közelébe kerül ez az állampapír. Ezáltal számos olyan helyen is megvehetik, ahol eddig erre nem volt lehetőség.

M. I.

Ipari parkok diadala

Angol recept a munkanélküliségre

A londoni The Prince of Wales Business Leaders Forumnak (PWBLF) és 1992-ben létrehozott magyarországi egyesületének szervezésében hamarosan 18 fős magyar delegáció utazik tanulmányútra Nagy-Britanniába. Az út célja, hogy a munkanélküliségtől legjobban sújtott hazai régiók képviselői bepillantást nyerjenek az Egyesült Királyság iparának újjászervezésébe – jelentette be tegnap *John N. H. Cox*, a PWBLF tanácsadója a szervezet sajtótájékoztatóján.

A szervezet tanácsadója elmondta, hogy a nagy munkanélküliséggel közdő magyar városok és megyék elkezdték a befektetést és munkalehetőséget vonzó stratégiák kifejlesztését. Ennek érdekében Győrben például már kijelöltek ipari park létrehozására alkalmas területeket. E tevékenységnek új lendületet adhatnak az angliai ipari parkok tapasztalatai. Cox úr hangsúlyozta, hogy annál inkább igaz ez, mert az elmúlt 20 évben az Egyesült Királyság a magyar gazdaságéhoz hasonló gondokkal nézett szembe: sok helyütt az ipari parkok révén a helyi közösségek aktívan részt vettek szűken vett régiójuk iparfejlesztési stratégiájának formálásában és a lehetséges befektetők felkutatásában.

A magyar küldöttség útja során több várost felkeres, melyek széles körű információt nyújtanak például olyan iparfejlesztésekről, melyek révén – a nehézipar hanyatlása után – felvirágzott a turizmus, és ahová fővárosi munkahelyeket telepítettek, illetve ahol védelmi berendezéseket alakítottak át polgári felhasználásra. A küldöttségben részt vevő *Rakusz Lajos*, a Magyarországi Ipari Parkok Egyesületének elnöke a hazai erőforrások összegezésének fontosságára hívta fel a figyelmet, ugyanakkor több tárca együttes fellépését sürgette. Külön hangsúlyozta, hogy a nehézipar leépülése nyomán keletkező munkanélküliség felszámolása érdekében fontos lenne a győrihez hasonló módon, több érintett város érintkezési pontján kiépíteni az említett parkokat, és összefogással megosztani a befektetőkkel a beruházás kockázatait. A nógrádi, pécsi, borsodi üzletemberek, valamint az önkormányzatok képviselői nagy érdeklődéssel várják, hogy a tanulmányúton megismerkedhessenek a szigetországi modellel.

(békés)

A Magyar Nemzeti Bank hivatalos devizaárfolyamai

Devizanem	Árfolyam 1 egységre, forintban
angol font	177,43
ausztrál dollár	82,45
belga frank (100)	368,58
dán korona	19,19
finn márka	24,62
francia frank	21,65
holland forint	67,71
ir font	176,62
japán jen (100)	114,88
kanadai dollár	80,07
kuwaiti dinár	375,18
német márka	75,93
norvég korona	17,22
olasz líra (1000)	68,57
osztrák schilling	10,79
portugál escudo (100)	73,15
spanyol peseta (100)	86,32
svájci frank	89,23
svéd korona	15,32
USA-dollár	111,58
ECU (Közös Piac)	141,93

A Magyar Nemzeti Bank valutaárfolyamai

Pénznem	Vételi	Közép	Eladási
	árfolyam 1 egységre, forintban		
angol font	175,84	177,58	179,32
ausztrál dollár	81,47	82,27	83,07
belga és lux. fr. (100)	365,18	368,64	372,10
dán korona	19,00	19,18	19,36
finn márka	24,41	24,64	24,87
francia frank	21,51	21,72	21,93
holland forint	67,06	67,69	68,32
ir font	174,78	176,51	178,24
japán jen (100)	114,29	115,39	116,49
kanadai dollár	79,21	80,00	80,79
kuwaiti dinár	370,84	374,46	378,08
német márka	75,18	75,89	76,60
norvég korona	17,06	17,22	17,38
olasz líra (1000)	68,16	68,86	69,56
osztrák schilling	10,68	10,78	10,88
portugál escudo (100)	72,51	73,21	73,91
spanyol peseta (100)	85,51	86,37	87,23
svájci frank	88,28	89,13	89,98
svéd korona	15,19	15,34	15,49
USA-dollár	110,37	111,44	112,51
ECU (Közös Piac)	140,65	142,01	143,37

Korok, kövek varázslója

Legtöbben könyvei alapján ismerték. Tudományos igénnyel és olvasmányosan megírt kötetei ott vannak mindazok könyvespolcain, akiket a szép emberi környezet, a jelen és a múlt építészete érdekel. Könyvet írt többek között a Magyar városképekről, a Történelmi városrészekről, a Magyar várakról, Pápáról, Egerről, Az építészeti stílusokról, Pest-Buda építészetéről az egyesítéskor, és hosszan sorolhatnánk cikkeit, tanulmányait is. Ahogyan azonban a magyar műemlékvédelem másik kitűnő szakembere, Sedlmayr János írja róla, elsősorban tervezőépítésznek tartotta magát. Munkáiban „a világos, áttekinthető megoldások, összhatásában pedig az artisztikum dominál." Gerő László számára a megelőző műemlékvédelem éppen olyan fontos volt, mint a már súlyosan károsodott épületek hiteles helyreállítása – e tárgyban Építészeti műemlékek feltárása, helyreállítása és védelme című könyvében foglalta össze gondolatait.

Munkájának eredményét most fotók, rajzok, tablók mutatják be az Országos Műemlékvédelmi Hivatal aulájában. Örvendetes a tárlat, hiszen jelentős életművet népszerűsít. Szomorú is egyben: az élő alkotó előtti tisztelgésként indult, az ünnepelt azonban a tárlat bezárását már nem érhette meg. Lezárult életművet mutat be tehát a kiállítás, olyan életművet azonban, amely bizonyosan folytatódik a következő generációk munkásságában, hiszen Gerő László tervezői munkásságához szorosan kötődött tanári tevékenysége is. A Műegyetemen 1948-tól fakultatív tárgyként adta elő a műemlékvédelmet, de nemzedékek ismereteit határozza majd meg a Műemlékvédelem című folyóirat szerkesztői munkájával is, hiszen a lap 1957 óta hű tükre a magyar műemlékvédelem sikereinek és kudarcainak.

Érdemes betérni a kiállításra, a tervek és a megvalósult művek tanulmányozására. Azután pedig „in situ", azaz a helyszínen ellenőrizhetjük a tudós elgondolások hitelességét. Elég a budai Vár déli, keleti, nyugati véderőművét, a gótikus nagytermet, a kápolnát és a királypincét szemügyre venni, hogy lássuk, hogyan képes az emberi tudás, képzelet – és beleérzés – visszavarázsolni a rég letűnt idők emberi környezetének szépségét.

P. Szabó Ernő

Testvérnépek találkozója

Udmurtok és marik a Néprajzi Múzeumban

Tegnap nyílt meg a Néprajzi Múzeumban két testvérnép kiállítása. Az udmurtok (votjákok) és a marik (cseremiszek) egymással is rokonságban állnak, távoli elődeik a magyarok őseivel is genetikus egységet alkottak.

A két nép története rendkívül sok hasonlóságot mutat. Mindkét állam 1920-ban alakult meg, 1990-ig a Szovjetunió autonóm köztársasága volt, majd a rendszerváltás után nyerték el függetlenségüket, és szuverén államokként csatlakoztak az Orosz Föderációhoz.

– A Néprajzi Múzeum mind az Udmurt Helytörténeti Múzeummal, mind a Mari Nemzeti Múzeummal együttműködési szerződést kötött, melynek keretében tavaly júniustól októberig Udmurtiában, novembertől idén január végéig pedig Marifödön vendégszerepelt a Magyar Népművészet című kiállítás. A csomagolásához, szállításához szükséges több millió forintot a Néprajzi Múzeum saját vállalkozói tevékenységéből, a Kossuth téri épület bálokra, rendezvényekre való bérbeadásából fedezte – mondta *Hofer Tamás*, a múzeum főigazgatója a megnyitó előtti sajtóbeszélgetésen.

A két, hat-hétszázezer főt számláló, a Volga és Urál között élő nép szokásaiban és művészetében ma is elevenen élnek az ősi pogány hitvilág, a sámánizmus és a totemizmus szertartásai, melyeket sem a pravoszláv

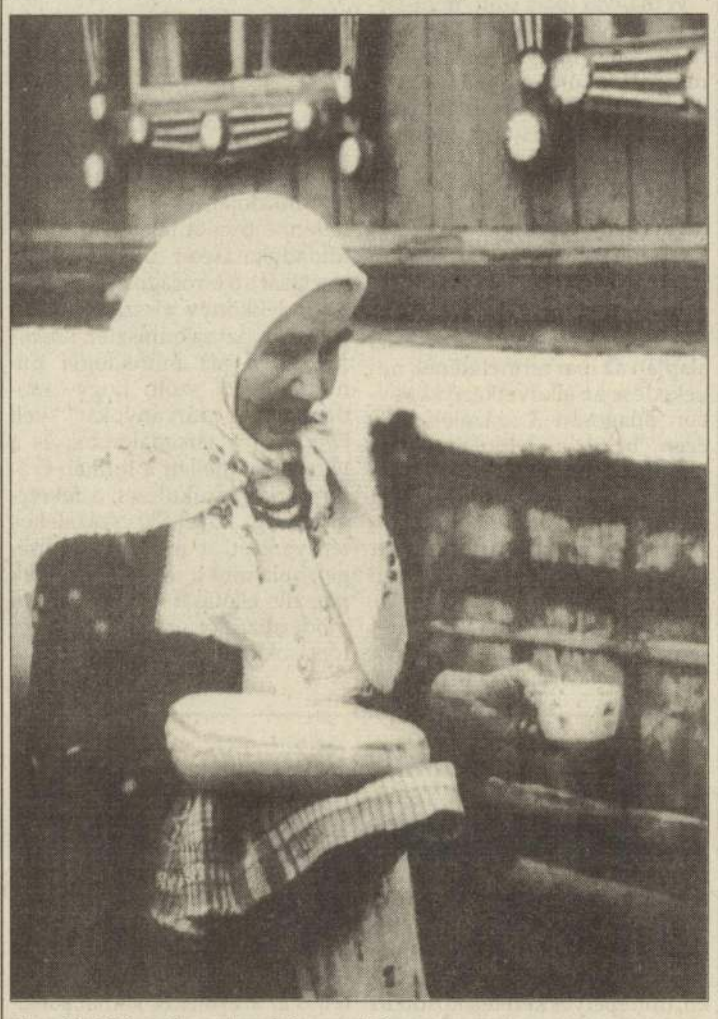

Vendéglátás udmurt szokás szerint

vallás, sem a kommunista materializmus nem tudott teljesen kiirtani a lelkekből. Az urdmutoknál sok helyen még ma is él az a mitológiai rendszer, mely szerint a világ égi, földi és föld alatti szférákra tagolódik, melyeknek saját fő isteneik vannak, azoknak további istenségei és szellemei, melyeknek évente többször rendeznek áldozati szertartásokat az évszakok változásakor, nagy munkák megkezdése, vagy fontos döntések meghozatala előtt.

A marikon sem igen fogtak az elmúlt évszázadok. Néhol még mindig megfújják a szüzek kürtjét, mikor felserdül egy lány, és a menyasszonyok még most is felveszik azokat a húsz-harminc kilós esküvői ruhákat, melyeket még a dédanyáik kezdtek díszíteni ezüstrubelesekkel.

A népművészeti tárgyak (szőttesek, hímzések, fonott és faragott edények, hangszerek és ruhák) mellett fotók hozzák közelebb távoli rokonaink ősi kultúráját, hagyományait. Persze azért nem kell sem Udmurtiát, sem Marifödet eleven skanzeneknek gondolni, náluk is vannak olyan szocialista gyárvárosok, mint Miskolc vagy Dunaújváros, hiszen autonómiájuk hetven éven keresztül még a magyarokénál is látszólagosabb volt.

Csikor Ottó

Két testvérnép (udmurt–mari népművészeti kiállítás). Néprajzi Múzeum, február 24.–május 22.

Udmurt napok

– A neve: remény. Halmy György és Kroó András dokumentumfilmje Udmurtiáról. Orosz Kulturális Központ, február 27., 18 óra.

– Az Udmurt Történelmi, Nyelvi és Irodalmi Kutatóintézet szemináriuma az udmurt etnikumról és az utóbbi idők udmurtiai régészeti leleteiről. Orosz Kulturális Központ, február 28., 15 óra.

– Vlagyimir Vladikin költő, néprajzkutató szerzői estje, március 1., 18 óra, Néprajzi Múzeum.

– Arkagyij Csernyijenkó: Alangaszkár árnya című történelmi játékfilmje (az első udmurt film) bemutatása, Orosz Kulturális Központ, március 2., 18 óra.

FOTÓ: KÁLMÁNDY FERENC/MTI

Csontváry Kosztka Tivadar remekművei hosszú európai menetelésük után visszatértek Pécsre, s több – Budapesten, Miskolcon, múzeumokban és magángyűjteményekben őrzött – alkotással együtt mától gyűjteményes kiállításon láthatók. Az ötvenhat festmény és grafika a sorozatot indító budapesti bemutató után Stockholmban, Rotterdamban és Münchenben kísérelte meg népszerűsíteni a magyar kultúrát. Nem a művészen, illetve alkotásain múlt, hogy a kísérlet legfeljebb félig sikerült.

Akik elmentek a bemutatókra, valószínűleg megéreztek valamit Csontváry művészetének nagyságából, félő azonban, hogy kevesen jutottak el magának a kiállításnak helyet adó termek kapujáig. Münchenben például egy időben, egy épületben mutatták be a magyar művész és az amerikai pop art pápája, Roy Lichtenstein alkotásait. Emitt tolongtak, ott lézengtek a nézők. Az életműhöz méltatlan volt a turné előkészítése, vajha ne lenne az a pécsi bemutató színvonala!

(szó)

Kertesi Ingrid Donizetti-bemutató előtt

A lélek hangjait követve

FOTÓ: INKEI ALICE

Az operaénekesnő már nem a szívére tett kézzel énekel

Tragikus hősnők gyakran bukkannak föl a dalszínház műfajában. Az olasz romantikus opera egyik legszebbike a Lammermoori Lucia. *Donizetti* közkedvelt művét ma és holnap este mutatják be az Operaházban. A címszerepet három szereposztásban *Szűcs Márta, Kertesi Ingrid* és *Miklósa Erika* énekli. A sok műfajban jeleskedő Kertesi Ingridet kérdeztük.

– *Sokat foglalkoztatott művésznő vagy, akinek ráadásul széles a skálája is. Hogy egyebet ne mondjak, ebben az évadban mutatkoztál be Blondéként a Szöktetésben, Despinaként a Cosi fan tuttéban, nemrégiben meg a hangversenypódium vendége voltál; Bach nagyszabású h-moll miséjének szopránszólamát énekelted, mielőtt most a Lammermoori Lucia címszerepében léptél volna föl. Milyen út vezetett idáig?*

– Örülök annak, hogy a főiskola után egy-két évig még nem kaptam ilyen nagy szerepeket. Az Álarcosbál Oscarjával debütáltam, ami a kezdő énekesnőt játékosságra ösztönzi; aztán jött Fraschita, Sophie a Rózsalovagból, Gara Mária, kedvencem, a Rómeó és Júlia női főszerepe, majd Gilda. Ez a fokozatosság igen szerencsés volt, mert a nagy alakítások megoldásához már szükség van a színpadi rutinra. Szeretnék sokáig énekelni. Egyes példaképeim ötven fölött is bámulatosan fiatalos hanggal személyesítik meg például Gildát. Így a Stuttgartban élő *Geszty Sylvia*, akinél szerencsém volt évekig tanulni. Ahhoz, hogy sokáig megőrizhessük a hangunkat, folyamatos tanulásra van szükség. Emiatt énekmesterrel kell ellenőriztetnünk magunkat. Jómagam a nagyszerű *Adorján Ilonához* járok.

– *A Lammermoori Luciát igen tehetséges színházi rendező, Valló Péter* viszi színre. Gondolom, elsősorban a lélektani folyamatokra, a szereplők kapcsolataira helyezi a hangsúlyt, megkérdezném, eltér-e a módszere, látásmódja a szokásostól?

– Örülök a kérdésnek. Én a tapasztaltak alapján nagyon remélem, hogy Valló Péterrel még találkozom a pályám során. Rendkívül jó volt vele dolgozni. Roppant felkészülten kezdte a próbákat, szemmel láthatólag nem abból merítette az elképzelést, hogy mi, szereplők mit csinálunk, hanem kész koncepcióval jött. Remekül stimulált bennünket. Ugyanakkor az énekesi technikák felől is érdeklődött: adott esetben megkérdezte, hogy, teszem azt, le lehet-e térdelni vagy feküdni egy bizonyos frázisban. Magam is úgy érzem, hogy ma már az operajátszás nem úgy fest, hogy az operaénekesnő a színpad szélén szívére tett kézzel áll; a közönség a játékra, az alakításra is kíváncsi. Vallótól távol áll a teátrális operarendezés, ugyanakkor hagyományos keretben, korhű kosztümökkel zajlik a cselekmény. De a játék nem kötődik a régi operai beidegződésekhez.

– *Mit mond neked a Lucia szerepe, hiszen ez egy hallatlanul mély és alapos, pszichológiailag indokolt szerepépítkezést kíván.*

– Nagyon sokat töprengtem Lucia figurájának kidolgozásán. Őszintén szólva nyugtalanul vágtam a feladatba, mert az általános felfogás szerint Luciát, akárcsak Gildát, drámai koloratúr-énekesnőkre bízzák a drámai hangvétel miatt. Az én hangom pedig nem sötét, hanem világos, lírai koloratúrhangnak számít. Izgatott, hogy Vallai milyen koncepcióval rukkol elő; nagy megkönnyebbülésemre ő is úgy gondolta, hogy szerelmes fiatal lány a szereplő, akinek nem kell előrevetítenie a drámát, az őrületet. A szerep csakugyan fokozatosan épül föl az őrület kibomlásáig, és közben, nagy örömömre, a színek sokaságát lehet fölmutatni. Imádom az oratóriumszólamok éneklését, s ezen a világos, lírai hangon éneklem a Lucia szerepét is. A három Lucia háromféleképp közelíti meg a címszerepet. Engem egyébként mindig az fog meg, ami egyszerű, bensőséges. Ami a színházi, vagy, mondjam úgy, a prózai felfogáshoz áll közel. Ezért is nagyon örülök annak, hogy Valló Péterrel dolgozhattam.

Metz Katalin

Cigány kulturális hónap Decsen

Cigány kulturális hónapot rendeznek márciusban Decsen, a Sárköz legnagyobb településén, ahol a lakosság egynegyede cigány származású. A program képzőművészeti kiállítás megnyitásával kezdődik 2-án, március 15-én *Lakatos Menyhért* és *Choli Daróczi József* íróval találkozhatnak az érdeklődők. Két nappal később fórumot rendeznek a cigányság jelenéről, jövőjéről. (MTI)

Nyit a Ribáry Színpad

Ott, ahol 1939 és 1944 között az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület, az OMIKE művészakciójának keretében kitűnő színházi és operatársulat működött a színpadról a diszkriminációs törvények által leparancsolt művészekkel, a Budapest VII., Wesselényi utca 7. alatti *Goldmark Teremben*, március 4-én este új színház függönye gördül föl. *Ribáry Színpad* – ezt a nevet kapta szervezőitől, s elsősorban attól a *Füzesi Róberttől*, aki az OMIKE társulatának is tagja volt, most pedig az új színház vezetője. A név bizonyos folytonosságra is utal, hiszen *dr. Ribáry Géza* ügyvéd agyában született meg annak idején a művészakció s a színház ötlete, a most induló új teátrum pedig tulajdonképpen folytatja az ötven évvel ezelőtt abbamaradt munkát.

A tegnapi sajtótájékoztatón Füzesi Róbert elmondta: bár már tartottak különböző rendezvényeket a szépen rendbehozott, színházi előadások és koncertek számára alkalmassaá tett Goldmark Teremben, az igazi nyitás napja március 4. lesz, amikor is *Molnár Ferenc* vígjátéka, a *Játék a kastélyban* kerül színre, *Csemer Géza* rendezésében. A főbb szerepekben *Maros Gábor, Körtvélyessy Zsolt, Ferenczi Éva, Lőte Attila* és a fiatal, nagyon tehetséges *Miller Zoltán* lép fel. Ezt követően március 16-án rendezik meg *Presser Gábor* szerzői estjét, március 18-án pedig *Gogol: Egy őrült naplója* című művének dramatizált változatát játssza Körtvélyessy Zsolt.

A színháznak egyelőre nincs állandó társulata, de a következő évadtól 5–10 fős együttest kívánnak szerződtetni. Füzesi hangsúlyozta: a színház nyitott, szabad és demokratikus szellemű kíván lenni, mindenkit szívesen látnak, aki velük akar dolgozni, és a legmesszebbmenőkig távol akarnak tartani a Ribáry Színháztól minden felekezeti jelleget.

(takács)

- A Stomm Marcell Magyar Katonai Múzeum március 15-én nyílik meg a IX., Vámház körút 7. számú ház egyik lakásában. A múzeum az első világháborúban harcoló katonai vezetőknek állít emléket: többek között a múzeum névadójának, Stomm Marcell altábornagynak, a honvédelmi miniszter Szurmay Sándornak, a magyar királyi légügyi igazgató és vezérkari ezredes Szentkeresztesy Henriknek. Levelek, festmények, fényképek, különböző írásos dokumentumok és személyes tárgyak láthatók 26 vitrinben.

- „Játszani is engedd!" címmel február 26–27-én tartják meg Budapesten a magyar színiiskolások első találkozóját. A kilenc – nagyrészt a határon túlról érkező – társulat a rendezvény első napján a Zuglói Teatrinóban mutatkozik be, majd a Titanic Klubban farsangi mulatságon vesznek részt. A második nap programján szakmai tanácskozások és bemutatkozó előadások szerepelnek.

- Az Országos Idegennyelvű Könyvtár – átépítési munkák miatt – február 27-től néhány hónapra bezár. Az átalakítás azért vált szükségessé, mert a könyvtár Zeneműtárát kiköltöztették a Városligeti fasorban lévő épületből. A hangzódokumentumokat, kottákat és könyveket most a könyvtárban kell elhelyezniük. A teljes átépítés és felújítás mintegy 30 millió forintba kerül.

Útközben

A csarnoknak ama fertályán, ahol a büfék sorakoznak, kocsmai a hangulat. Igaz, leülni nem lehet, de ez mit sem számít.

Este

Ez talán az egyetlen hely Pesten, amióta az önkiszolgálók helyét McDonald's-ek foglalták el, ahol viszonylag olcsón meleg ételt lehet kapni. Bablevest, rántott húst, pirított májat meg miegymást. Fröccsöt, sört, üdítőt is természetesen. Proletárétterem. Öregember lencsefőzeléket kanalaz, nagy darab kenyereket fal hozzá. „Siessen, mindjárt zárnak!" – biztatja egy szőrmesapkás. „Tőlem!" – feleli az öreg, és vacsorázik tovább. A lángossütő már bezárt, az üzlet alatti betonpadkán egy szakállas ember ücsörög. Fiatalasszony söpröget körülötte. „Keljen már fel, nem látja, hogy útban van!" – mondja neki a szőrmesapkás. „Szabad ember vagyok, ott ülök, ahol nekem jólesik" – feleli a szakállas. „Egy fröccsöt a nagyságos úrnak!" – mondja egy asszony, és nagyot nevet hozzá. „Még hogy a Karcsi bácsi nagyságos úr volna" – tamáskodik a kiszolgálóleányzó, és ő is nevet. A szabad ember az orrát piszkálja, és a zsugázókat korholja. A zsugások az egyik asztalra támaszkodnak, és verik a blattot. Ultiznak. A Rákóczi térről két üzletelő fruska libben be. Lángost vennének, de lángos nincs. „A francba..." – szitkozódnak. A zsugások kötekednek velük, jól kiosztják őket. Az öreg befejezte a vacsorát, kenyérrel törli ki a lencsefőzelék maradékát. Az asszonyság még egy fröccsöt kér a nagyságos úrnak. Karcsi bácsi mosollyal nyugtázza a fröccsöt. „Zárunk!" – zeng végig a csarnokon egy mély basszus. Kár. Elálldogáltunk volna még egy ideig.

Helytartó

Megérkezett. Körülnézett, és kedvére való volt minden. Még sosem járt ebben az országban, a nyelvet nem értette, de ez nem jelentett akadályt. Titkárnő tolmácskodott körülötte. Mindenki mély tisztelettel köszöntötte. Ezt ugyan természetesnek vette, de néha elgondolkodott azon, hogy ilyen fiatalon uralkodik emberek fölött. Nem értette, mi csinál a vállalat, mivel foglalkoznak ezek a sürgő-forgó emberek, de ez nem is volt neki fontos. Hozzá mindenféle pénzekért jöttek, jószerint ismeretlenek. Előleget kértek titokzatos üzleti utakra, jegyet is, és ő fizetett. Könnyen tette, nagy hatalmú külföldi cég pénzéről volt szó, s a cég bírta szusszal. Illetve úgy látszott, hogy bírja. De egy napon mégis föladta. Neki is el kellett mennie, noha próbálkozott a maradással. Sajnálta a busás fizetést, amely többszöröse volt az itteni eknek. Bánkódott a mértéktelen utazási lehetőségekért. Az elvesztett hatalomért. Azelőtt sosem köszönt vissza az előtte hajbókolóknak, most ő köszönt előre. Azt a pár szót sokáig gyakorolta. De már késő volt. Amikor visszaérkezett hazájába, barátai érdeklődtek, hol volt olyan sokáig. „Egy gyarmaton" – felelte.

Álom

Futott a parkban. Futott, ahogy csak bírta a lába. Anya ott várta a kapuban. A karjába omlott. Anya átölelte, és ő boldogan bújárt hozzá. Anya a fejét simogatta, és halkan szólt: „Jól van, kisfiam, meggyógyultál. Most már minden rendben lesz." Fölébredt. A két mankó és a műláb ott hevert az ágya mellett. Mereven nézte a mennyezetet. Sírás fojtogatta, de nem tudott sírni. Elsírta már minden könnyét.

Nevelés

A bolt irodájában egy kisfiút korhol az üzletvezető: „Még jóformán ki se nőttél a földből és már lopsz? Mi lesz belőled, fiam?" A fiú bőg, mintha vernék, de nem felel. Csokoládét vett le a polcról, és zsebre akarta dugni, amikor észrevették. A boltos dorgálja: „Most mit csináljak veled? Vegyek föl jegyzőkönyvet, jelentselek föl, vagy hívjam be az apádat?" E feltételezés hallatán a fiú újra rákezdi a zokogást. Az üzletvezető morfondírozik egy ideig, aztán így szól: „Most szépen leírod egy papírra, hogy mit csináltál. Majd én diktálom." A fiú papírt kap és tollat, a boltos diktálja: „Csokoládét akartam lopni..." A fiú megtorpan, sehogy se akaródzik leírnia a lopni szót. Az üzletvezető dühös lesz: „Szóval lopsz, csak éppen bevallani nincs merszed." Aztán megkönyörül a srácon, és ezt diktálja: „Csokoládét akartam elvenni, de nem sikerült..." A kis jegyzet végére még az került, hogy a fiú kötelezi magát, egy hónapon át bejár a boltba takarítani tanítás után. A srác aláírást kanyarít a kötelezvény alá, aztán boldogan fut ki az irodából. A boltos még utánaszól: „Azért az írást még gyakorolnod kell, ilyen ákombákommal nem jutsz messzire!"

Telefon

Áll a sarkon, és telefonál. Egy mobiltelefont szorít a füléhez. Otthon is van készüléke, de ő itt a sarkon bonyolítja le beszélgetését. Itt láthatja mindenki, ő modern ember, futja neki ilyesmire. Egy kisgyerek bámulja áhítattal. Ő meg a fiút nézi. Lám, megbámulják. Öröm költözik a szívébe.

Pályamódosítás

A tanár úr matematika–fizika szakos. De már nem tanít, pedig nagyon szerette az iskolát. Nem lehet belőle megélni, panaszolja. Most egy újonnan alakult kft.-ben dolgozik. Azt mondja, ott is hasznát veszi a matematikának, ezért vették föl. Szóval nem lett hűtlen a matematikához, csak éppen sokkal többet keres, mint régebben. Nem vagyok egyedül, sokan vagyunk, akik elhagytuk tanári pályát, mondja. Hihetetlenül hangzik. Bizonyítani akar. Az ujjain számolja ki, hány évfolyamtársa dolgozik más pályán. Említi a nevüket is. Nyolcan már nem tanárkodnak, feleli. Az arca szomorú.

Szónok

A régi parlamentben, még az ántivilágban, csak a miniszteri expozékat olvasták papírról. A felszólalók szabadon beszéltek. A házszabály is előírta ezt. Érthető. Ne az előre megírt mondókáját adja elő a képviselő, hanem a tárgyalt ügyhöz illő friss gondolatokat. Ma más időket élünk. Nézve a televíziós közvetítést, elkeseredik az ember. Néhány kivételtől eltekintve papírról olvasnak fel egymondatos hozzászólásokat is. Ráadásul dadogva, tele bakival. Tisztelet a kivételnek. Ehhez a kivételhez tartozik az a néhány honatya is, aki szabadon beszél. Öröm őket hallgatni, akkor is, ha nem értek egyet a mondanivalójukkal. Le a kalapot előttük. Debatter szónokok ők, akik ismerik a szavak súlyát, erejét, és eszerint cselekednek.

Állatkert

Kisiskolások csatangolnak az állatkertben. Most éppen a majomház lakóit csodálják. Néhányan grimaszokat vágnak, csúfolják az állatokat. Csak egy kislány nem tart velük. Pityereg. Mi bajod, kérdezi a tanító néni. Sajnálom szegény majmokat, feleli a kicsi. Olyan védtelenek. Elképzelem, hogy milyen rossz lehet nekik örökké a rács mögött kuporogni. El kéne őket engedni, éljenek szabadon. A tanító néni megsimogatja a kislány fejét, de nem tud válaszolni.

Cégtáblák

Dicsérendő törekvés, hogy egynémely üzlet tulajdonosa ki akar törni a cégtáblák sablonjából, és válogatottan jó neveket ad boltjának. Láttam már baromfibolt fölött Csirkefogó cégért. Motyóbolttal találkoztam, Cókmókkal is. De némelyek túllőnek a célon. A minap egy üzlet fölött furcsa felirat ötlött szembe. Marci bácsi husikája, így a cégér. Ugyan milyen lehet Marci bácsi husikája? Bizonyára rágós.

Csatár Imre

Csak kilencvenkilencmillió a Fesztiválzenekarnak

Fischer Iván megválik együttesétől?

Egy fillért sem kapott a Filharmóniai Társaság

A *Fővárosi Közgyűlés* csütörtökön *kilencvenkilencmillió* forint támogatást szavazott meg a *Budapesti Fesztiválzenekar* számára az általuk igényelt *száztízmillió* forint helyett, és ez lehet, hogy *Fischer* Iván karnagy távozását jelenti az együttes éléről.

Fischer Iván, aki jelenleg Amerikában tartózkodik, előzőleg levélben fordult a fővárosi képviselőkhöz: *„A Fesztiválzenekar már eddig is csodálatos eredményeket ért el, és ezután is minden energiámmal annak a célnak az érdekében szeretnék tovább dolgozni, hogy Budapestnek legyen egy világszínvonalú zenekara. Kérem, segítsenek ebben azzal, hogy a zenekar éves támogatását legalább a szükséges 110 millióra forintra emelik."* A közgyűlés végül a kilencvenkilencmillió forint mellett voksolt, ami Fischer Iván szerint *„a támogatás reálértékének olyan csökkenését jelenti, amely nem elegendő a zenekar magas színvonalú fenntartásához"*.

A közgyűlés döntése után látott napvilágot Fischer Iván nyilatkozata: *„Amennyiben az ígért 110 millió forint támogatást a zenekar 1995-re nem kapja meg, legnagyobb sajnálatomra 1996-tól nem vállalom a Fesztiválzenekar vezetését, mert értelmetlennek látom a munkát akkor, ha ezt az ország nem értékeli..."*

Miközben Fischer Iván a kapott kilencvenkilencmillió miatt lemondását fontolgatja, a *Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarának* választmánya az alábbi nyilatkozatot juttatta el szerkesztőségünkhöz: *„Megdöbbenéssel vettük tudomásul, hogy a főváros kilencvenkilencmillió forintot szavazott meg a Budapesti Fesztiválzenekar támogatására. Szeretnénk a közvéleményt tájékoztatni, hogy 142 éves zenekarunk, amely a főváros fennállása óta viseli annak nevét, már második éve egy fillért sem kapott a Fővárosi Közgyűléstől. Elismerve kiválóságát, szeretnénk bejelenteni, hogy a Budapesti Fesztiválzenekar nem a főváros egyetlen zenekara. A Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara nemcsak történelmi hagyományaira, hanem napjainkban elért bel- és külföldi sikereire is büszke. Nem a mi hibánk, hogy nem kapunk megfelelő publicitást. A zsúfolt Operaházban lejátszott, nagy sikerű bérletsorozatainkon kívül az elmúlt három évben több mint negyven koncertet adtunk Európa hangversenytermeiben. Nemzetközi megbecsülésünk újabb bizonyítéka, hogy júniusban Pavarotti a Budapesti Filharmonikusokat kérte fel arra, hogy bécsi koncertjén közreműködjön."*

Mindkét együttes vezetése már csak egy valamiben bízhat: a pótköltségvetésben...

(d. m.)

Hazatértek a Csontváry-képek

Meglepő felfedezések a grafikákon

Minden eddiginél teljesebb *Csontváry-kiállítás* nyílik meg ma Pécsett. Nemcsak az európai körútról hazaérkezett tablókat állítják vissza eredeti helyükre, de négy hónapon át a pécsi múzeumban láthatók a *Nemzeti Galéria* és a *Miskolci Képtár* Csontváry-vásznai, sőt kilenc olyan ritkán látható festmény is, amelyet magángyűjtők őriznek.

A tél folyamán néhány hétig kérdéses volt, visszakerülhetnek-e Pécsre az értékes műtárgyak. Mint a *Magyar Nemzet* is beszámolt róla, pénzügyi kérdésekben jogvita támadt a Csontváry Múzeumnak is otthont adó *Technika Háza* körül, és emiatt fontos állagmegóvási munkák szenvedtek késedelmet. Végül is a legmerevebbnek tartott fél, a régi-új tulajdonos, a *pécsi püspökség* bizonyult a legrugalmasabbnak: elvégezte a szükséges javításokat, jóllehet nem tudta teljesen birtokba venni az épületet. Nem közömbös az sem, hogy „korlátlan ideig" a Csontváry Múzeum rendelkezésére bocsátotta az épület nagytermét, és nem emelte az évek óta változatlan bérleti díjat sem.

Viszahelyezik eredeti helyükre a hazatért Csontváry képeket

MTI-fotó– Kálmándy Ferenc

A közönség bizonyára meglepődve tapasztalja majd, mennyire megszépültek a korábban beszürkült képek. Több évi restaurációs munka után eredeti színekben csodálhatjuk meg a *Magányos cédrust*, a *Baalbeket*, *A taormi-nai görög színház romjait*... A helyreállításra még 1991–92-ben teremtette elő a pénzt a *Művelődési és Közoktatási Minisztérium*, de hozzájárult a munkálatok sikeréhez a holland kultusztárca is.

A Csontváry-grafikák külföldi kiállítása során a restaurátorok érdekes fölfedezést tettek: a harminc éve külön-külön kiállított rajzokról a stockholmi rendezgetés során kiderült: összetartoznak. Az *Allegorikus jelenet*, az *Önarckép rigóval*, valamint *A róka és a hattyú* lényegében egy kép, valószínűleg egy festmény vázlata. Ma már így is állították ki a pécsi múzeumban. A szakemberek néhány más grafikáról is gyanítják, hogy egy nagyobb alkotás összetartozó részei. Sajnos a rajzok többsége olyan rossz állapotban van, hogy egyelőre nem lehet őket kiállítani.

A reprezentatív Csontváry-kiállítást *Bereczky* Loránd, a Magyar Nemzeti Galéria igazgatója nyitja meg ma délután.

(havasi)

Bezár az Illyés Gyula Könyvesbolt?

A *Pesti Szalon Könyvkiadó* két éve főbérlőként lakik a Terézvárosban, az Andrássy út 16. szám alatt, a nagy múltú *Singer és Wolfner Könyvesház* székházának az épületében. Minthogy a korábbi főbérlőt, a *Téka Könyvkereskedő Vállalatot* felszámolják, a ma *Illyés Gyula Könyvesbolt* néven ismert könyvkereskedés főbérleti jogát is eladják. Ez év januárjában kínálkozott először lehetőség arra, hogy a kiadó megpályázza az irodái mellett működő és a kiadóval egybenyitható könyvesbolt főbérleti jogát. A kiírt pályázatra a terézvárosi önkormányzat támogatásának birtokában írásban tett ajánlatot a kiadó. Versenytársa az osztrák *Werla* papír- és írószer-kereskedő cég volt.

A *Pesti Szalon* és a *Werla* azonos ajánlatot tett. A felszámolóbiztos ezt követően mérlegelt, és úgy döntött, hogy nem a könyvesbolt profilját megőrizni szándékozó *Pesti Szalon Könyvkiadót* jelöli ki a könyvesbolt üzemeltetésére, hanem a jogot annak a *Werla* papír- és írószerkereskedő cégnek adja át, amelynek nem áll szándékában a hazai irodalom forgalmazása a könyvesházban. A *Pesti Szalon Könyvkiadó* ezért tiltakozik, hogy azonos ajánlattétel esetén sem versenyképes a forint és a szakértelem a külföldi devizával. *„Nem értjük: mit kell még tennie egy könyvkiadónak ahhoz, hogy a könyvesboltok könyvesboltok maradjanak Budapesten és Magyarországon?!"* – kérdik tiltakozó iratukban a kiadó vezetői és alapítói, *Bernáth* István és *Kőrössi* P. József, és kérik minden magyar és nem magyar író és művész támogatását.

Amerikai ösztöndíj középiskolásoknak

Az *Egyesült Államok Tájékoztatási Hivatala (United States Information Agency, USIA)* két éve támogatja ösztöndíjakkal a kelet-közép-európai régió diákjait a *Samantha Smith Alapítvány* keretében.

Az 1995–96-os tanévben *egy teljes és öt részleges ösztöndíjat* ítélnek oda. A *teljes* ösztöndíj azt jelenti, hogy az ösztöndíjas oda-vissza útiköltségét (repülőgép), tandíját, biztosítási díját és zsebpénzét (havi száz USD) fedezik. A tanulókat, akik amerikai középiskolában folytathatják tanulmányaikat, önként jelentkező amerikai családoknál szállásolják el. Jelentkezhetnek azok a tizenöt-tizennyolc év közötti (érettségizettek és negyedikesek ne jelentkezzenek!) diákok, akik magyar állampolgárok, a legutóbbi három évben legalább közepes eredményt elértek az iskolában, angolból legalább négyesük (jó) volt, vagy legalább hetvenöt százalékos eredményű általános angol nyelvvizsga-bizonyítványuk van. A jelentkezéshez az iskola angoltanárának javaslatát és egyoldalas, angol nyelvű esszét kell csatolni.

Jelentkezési nyomtatványokat az AYUSA irodájában (Budapest VII., Rákóczi út 8/a II. 6.) lehet kérni, és március 6-ig kell beadni ugyanott. A felvételi bizottság március 13-ig húsz tanulót választ ki, és behívja őket személyes meghallgatásra.

További információkat az AYUSA nemzetközi irodájában lehet kérni (telefon és fax: 268-1007, 268-1008).

(f. m.)

Márciusi előzetes:

Bérlet	OPERAHÁZ nap		ERKEL SZÍNHÁZ	Bérlet
Udvardy/4.	OTELLO	1.	A TRUBADÚR	Bsz.
Főisk. XIII/4.	18h MANON LESCAUT	2.	LAMMERMOORI LUCIA	3/5.+103/3.
Radnay/4.	OTELLO	3.	SZÖKTETÉS A SZERÁJBÓL	4/4.
Ifj. I/4.	MANON LESCAUT	4.	de.	
		4.	e. LAMMERMOORI LUCIA	11/5.
Ifj. II/4.	MANON LESCAUT	5.	de. PILLANGÓKISASSZONY	Ifj. V/4.
Pataky/3.	BÁNK BÁN	5.	e. SZÖKTETÉS A SZERÁJBÓL 18h	Bsz.
Oláh/3.	OTELLO	7.		
Bsz.	TITUS KEGYELME	8.		
Házy/3.	MANON LESCAUT	9.		
Bsz.	TITUS KEGYELME	10.		
Bsz.	TF INTERBALETT-GÁLA	11.	A PRÓBA 18h	Ifj. bsz.
Failoni/5.	DON PASQUALE	12.	de.	
Bsz.	TF BÁNK BÁN	12.	e. A PRÓBA	Bsz.
Nádasdy/4.	OTELLO	14.		
Zártkörű	BÁNK BÁN	15.	HUNYADI LÁSZLÓ 18h	Főisk. IX/4.
Svéd/4.	OTELLO	16.		
Bsz.	TF BOHÉMÉLET	17.	HUNYADI LÁSZLÓ	10/7.+110/4.
Ifj. bsz.	BALETTMATINÉ	18.	de. TOSCA	Ifj. VII/4.
		18.	e. PILLANGÓKISASSZONY	Komor/3.
Bsz.	BALETTMATINÉ	19.	de. BÁNK BÁN	Vasutas/4.
Bsz.	TF OTELLO	19.		
Bsz.	TF OTELLO	19.		
Beethoven/3.19.30h	FILHARMÓNIAI KONC.	20.		
Mahler/5. 19.30h	FILHARMÓNIAI KONC.	21.	LAMMERMOORI LUCIA	1/5.+101/2.
Bsz.	TF A MAKRANCOS KATA	23.	LAMMERMOORI LUCIA 18h	Főisk. XII/5.
Bsz.	TF A VELENCEI MÓR	24.		
Bsz.	TF 18h RÓMEÓ ÉS JÚLIA	25.	LAMMERMOORI LUCIA	5/5.
Bsz.	TF 18h RÓMEÓ ÉS JÚLIA	26.	LAMMERMOORI LUCIA	17h 12/4.
Bsz. TF 19.30h	FILHARMÓNIAI KONCERT	27.		
Bsz.	TF OTELLO	28.	SZÖKTETÉS A SZERÁJBÓL	Nádasdy/5.
Bsz.	TF BOHÉMÉLET	29.	LAMMERMOORI LUCIA	2/5.+102/4.
Bsz.	BOHÉMÉLET	30.		
Bsz.	TF BÁNK BÁN	31.		

A MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ TÁMOGATÓJA A

Magyar Nemzet

0502

CSONTVÁRY

Az elfogultságok kertjéből

Rémek és remények

(február 8.)

Az MNB alelnöke, *Hárshegyi* Frigyes cáfolja a washingtoni *Plan Econ* tanácsadó és prognosztizáló cég véleményét. Szerinte nincs alapja annak a nézetnek, hogy Magyarország fél éven belül fizetési válságba jut, amennyiben a Horn-kormány nem tisztázza privatizációs politikáját. A cáfolt nyilatkozat tegnap jelent meg a *Világgazdaság*ban.

(február 9.)

A *Magyar Narancs* cikkírója még nem ismerhette a Plan Econ igazgatójának véleményét, valószínűleg azok sem ismerték, akikre hivatkozik, és mégis azt mondja: „szép lassan a parlamenti folyosói beszélgetések mindegyikébe besurrant a fizetésképtelenség kifejezés. Nem tudható, hogy van-e alapja az ez irányú fontoskodásnak, mindenesetre elképesztő közhelyszerűséget nyer lassan ez a szó, amelynek emlegetése a koalícióközeli elit szótárában a vég szinonimája".

Hárshegyi Frigyes azzal érvel, hogy a 7,2 milliárd dolláros devizatartalék két esztendőre előre fedezi az ország adósságfizetési kötelezettségeit, s havonta átlagban 100 millió dollár működő tőke jön be, ez éppen megfelel a külföldi adósság utáni kamatfizetés összegének. Ellenőrizhető számok – tények.

Én mindazonáltal a parlamenti folyosók hangulatát és vélekedéseit mégsem becsülném le. Ha nem is a közeli fizetésképtelenséget, valamit azért mégiscsak jeleznek ezek. Aminthogy a szaporodó külföldi pesszimista vélemények is.

(február 10.)

Érdekes, hogy véletlenül a *Heti Világgazdaság* is azzal a bankári vélekedéssel kezdi a költségvetési gondokról szóló cikkét: „Ennyi erővel, kis túlzással, akár az ország fizetésképtelenségét is bejelenthette volna a kormány..." Azt a nyilatkozatot kíséri ez a felháborodás bankárkörökben, ami szerint a kormány a gazdaság múlt évi, vártnál is rosszabb teljesítményére tekintettel ezután kéthetente megvizsgálja az ország gazdasági-pénzügyi helyzetét.

Játék a tűzzel? Tréfálkozó, pletykálkodó ismerkedés a rémisztő lehetőséggel? A koalíció gazdaságipolitikai elitjének önbizalomvesztése, erősödő veszélyérzete, amely egyelőre csak félig komolyan vett önijesztgetésben nyilvánul meg? Miről van itt szó?

Azt hiszem, ha nem is kell eltúlozni a koalíciós magabiztosság, önbizalom vastag jegén a rianásokat, mindenképpen figyelmet érdemlő változás tanúi vagyunk. Hiszen a radikális jobboldali és baloldali politikai erők háza táján és a közgazdasági élet perifériájára sodródott kis szakmai szigeteken eddig is gyakran látni vélték a fizetésképtelenség szellemét, amint már otthonosan sürög-forog és kezébe venni készül sorsunk intézését. A kormányközeli szociálliberális szakmai-politikai elitben azonban ez eddig nem volt divat.

E rémlátások szférájában innen vannak persze valóságszerűbb, szemmel foghatóbb rémek is a horizonton. Például az idei államháztartás finanszírozhatatlanságát jósoló egybehangzó szakértői vélemények. Ezek is könnyen felgyújthatják az izgékony képzeletet.

A legfontosabb elemek a már idézett HVG-cikk adatai szerint a következők: a tervezett 282,5 milliárdos költségvetési hiány a már eddig ismert kamatemelkedés miatt legalább 40 millárddal eleve nagyobb lesz. A privatizáció vánszorgását figyelve semmi remény arra, hogy a számításba vett 150 milliárd forint befolyik az idén a költségvetésbe. Jó okkal vélhető, hogy az ez évre tervezett 2,5 milliárd dollár külföldi tőkénél kevesebb fog bejönni az országba. És reménye sincs már a kormánynak, hogy az idén a fizetési mérleg hiányát ígéretéhez híven 2,5 milliárdra leszorítsa.

A Nemzeti Bank másik alelnöke, *Szapáry* György február elején már 4–4,5 milliárd dolláros hiánnyal számolt. Ráadásul a '95-ben esedékes 2 milliárdos tartozásunk megfizetése a korábbinál rosszabb hitelképességünk miatt már csak előnytelenebb feltételű hitelfelvétellel, magasabb kamatú értékpapírok kibocsátása révén lehetséges – ha egyáltalán lehetséges. Mert a mexikói pénzügyi válság után az sem kizárt, hogy a hitelforrások eltömődnek, és az idén már nem tudunk több kötvénnyel a nemzetközi pénzpiacra lépni.

Akárhogy lesz is, mindebből legkisebb rosszként is a valutatartalékok tetemes csökkenése következhet – szól az összegzés.

Vértes András, a Gazdaságkutató Rt. elnök-vezérigazgatója néhány napja a fiatal közgazdászok salgótarjáni találkozóján már egyenesen azt jósolta, sürgős stabilizációs intézkedések nélkül a folyó fizetési mérleg hiánya három éven belül elérheti a 10 milliárd dollárt, ami ötmilliárdos adósságnövekedéssel járna; 100 százalékkal nőne az infláció, miközben nem emelkednének a beruházások.

A gazdasági folyamatok számaiból különösebb képzelgés nélkül is kikerekedő rémképek, társulva a koalíció tehetetlenségének élményéhez, magyarázhatják, hogy az utóbbi időben fölerősödőben van az uralkodó gazdaságfilozófiai szemlélet, a monetáris restrikció bírálata. Azok körében is ércesebben szól ma a kritika, akik a korábbi években is határozottan képviselték, de olyan szakértők is kiléptek a pástra, akik eddig nem vagy jóval csendesebben adtak hangot ellenvéleményüknek.

S akármerről indul ez a bíráló hang, bizonyosak lehetünk benne, hogy előbb-utóbb eljut az adósságprobléma kezeléséhez.

Kopátsy Sándor, aki a monetáris restrikció régi ellenlábasa, december végén írt cikkében a korábbiaknál is egyértelműbben és hatásosabban hitet tesz az adósságelengedés gondolata mellett. A kelet-középeurópai államoknak „nem különkülön kell további hitelekért könyörögni a Nyugatnál, mindenekelőtt az IMF-nél és a Világbanknál, hanem együttesen kell felvetni az elengedés szükségességét" – írja a *Magyar Hírlapban*.

Történelmi, morális és gazdaságossági érvekkel igyekszik bizonyítani, hogy a Nyugatnak bele kellene mennie ebbe az adósságelengedésbe. Mert az érintett országok tapasztalatai egyaránt azt bizonyítják, hogy az adósságterhek viselése és az áttérés a piacgazdaságra együtt nem megy. A Nyugat különben is gazdasági haszonélvezője volt annak, hogy a háború után kiszolgáltatott minket a Szovjetuniónak; a hetvenes években megintcsak jó üzlet volt neki a hitelnyújtás, hiszen fölös pénze volt, s amit kölcsön adott, már bőven visszakapta. Nem

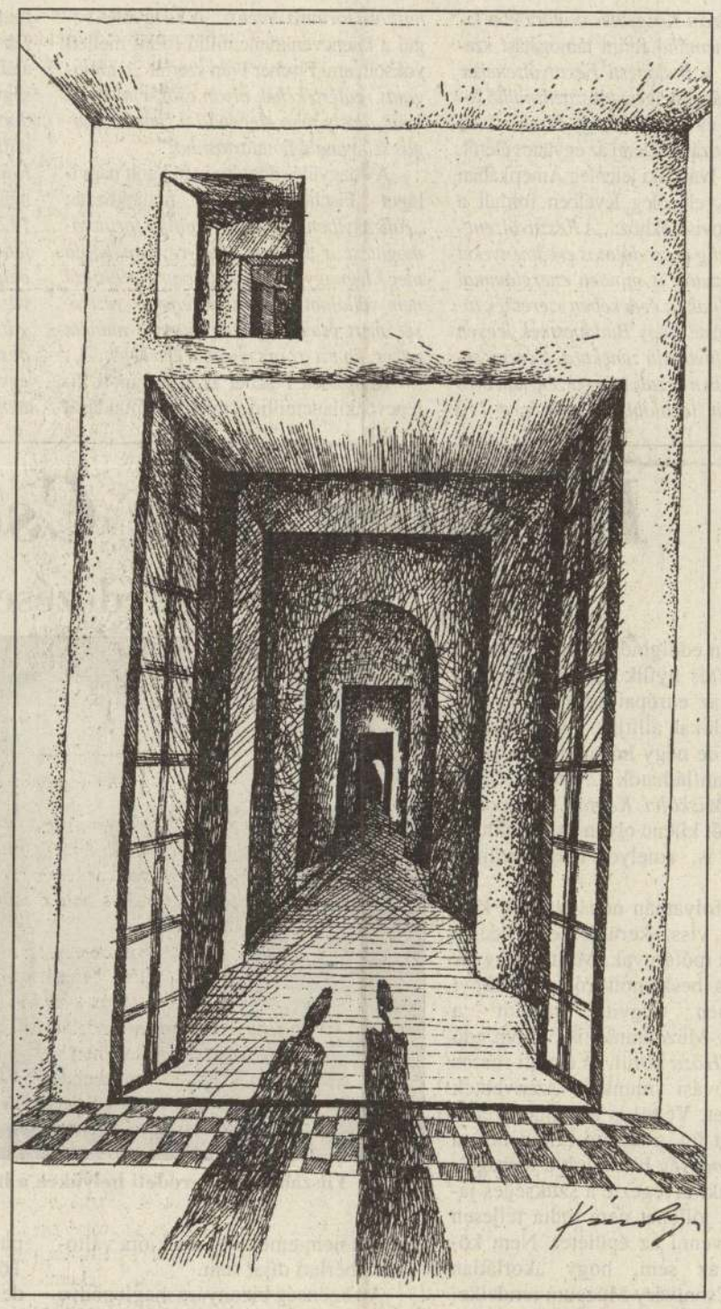

Károlyi András rajza

beszélve arról, hogy e pénzzel sikerült föllazítania a keleti blokkot.

Most viszont, ha ezek az országok belerokkannak az adósságba, ha a fölgyűlt kamatteher miatt nem fog sikerülni a piacgazdaság és a demokrácia meggyökeresztetése, ha a feszültségek társadalmi-politikai robbanáshoz vezetnek, az egész Európára nézve tragikus következményekkel jár majd.

Ép morális érzékkel nehéz volna vitatkozni Kopátsy érveivel. Csak az a kérdés, ki hallja meg és fogadja meg odaát ezeket az igazságokat. Öt év a tanúság rá, hogy igen kevesen.

Csak azért volna így, mert nem mondtuk őket elég hangosan? És mit hozna, ha most, öt év után jelentenénk be és képviselnénk ezt a szándékot? Erről nem beszél Kopátsy.

Gidai Erzsébet, a Társadalomkutató és Előrejelző Intézet vezetője, az NDSZ szakértője viszont mintha erre a kérdésre is válaszolna abban az interjúban, amit két hete az *Új Demokratának* adott. A Kopátsyénál is keményebb álláspontból. Bár ő megelégedne az adósságunk ötven vagy hatvan százalékának az elengedésével, úgy véli: „Illúzió arra számítani, hogy a Nyugat megsegít bennünket. Egyre rosszabbak lesznek a viszonyok. Az is megoldás, ha bejelentjük a radikális fizetésképtelenséget, hiszen az az ország, amely 15–20 évig csak a külső adósságát finanszírozza, gyakorlatilag fizetésképtelennek számít. Jelenleg tehát olyan mélyponton vagyunk gazdaságilag, szellemileg és erkölcsileg is, hogy ennél jobban csak egy háború tudna minket tönkretenni."

A gyakran felhozott, kézenfekvő ellenérveket az Új Demokrata összeállításában *Petschnig* Mária Zitától olvashatjuk. Ha adósságkönnyítést kérnénk, „akkor először be kellene jelentenünk a fizetésképtelenséget, aminek beláthatatlan következményei lennének: nem kapnánk több hitelt, a hazai termelés összeesne, be kellene zárni üzemeket, növekedne a munkanélküliség. Áruhiány lépne fel, mivel azt a kevés árut, amit megtermelnénk, exportálni kellene".

Vagyis Gidai Erzsébettel ellentétben ő azt mondja, a háborún innen is van a mainál még rosszabb helyzet, s ezt idéznénk elő ezzel a lépéssel. Ez, sajnos, megint meggyőzőbb.

Sajnos, írom, mert lélekben velük vagyok, az adósságkönnyítés szószólóival. Azazhogy jó lenne hinni nekik. Övék a történelmi, a morális igazság, de a valóság, az bizony nem. Amit álláspontjuk mellett eddig felhoztak, azt az ésszerűség parancsa könnyedén legyűri. S vele szemben mit sem ér az ellenérv, hogy benne vagyunk az adósságcsapdában, s az eddig járt úton egyre mélyebbre ereszkedünk bele. A kamatfizetés folyamatosan szívja ki az erőforrást az országból, s a teher, amit cipelnünk kell, mégis egyre nagyobb. Vele szemben mit sem ér Gidai Erzsébet jóslata, mely a mostani, közel harmincmilliárd dollár adóssággal szemben az ezredfordulóra már negyvenmilliárddal számol. Holott ő maga is, vitafelei is mondják, hogy a magyar gazdaság és társadalom a hiteltörlesztési képességének már a mai összeggel a határára jutott.

A jelen érdekét közvetítő ésszerűség parancsával szemben mit sem ér, mondjuk, *Lóránt* Károly igazsága, aki épp a tegnapi *Magyar Nemzetben* adta közre a monetarista gazdaságpolitika átfogó bírálatát tartalmazó írását: „Minden, Magyarországhoz hasonlóan eladósodott ország a nyolcvanas évtized során már bejelentette fizetésképtelenségét, és átütemezést, fizetéskönnyítést kért, és általában kapott is (lásd például Lengyelországot). A hitelből történő kamatfinanszírozást még egy ideig fenn lehet tartani az ország egyre nagyobb eladósodása árán, de egyszer elérkezik az igazság pillanata."

Mert hát az a nagy kérdés, hogy mikor jön el ez a pillanat. Hol van valójában a magyar társadalom teherbíró képességének a határa? Politikusok és publicisták annyiszor látni vélték már ezt a határt az elmúlt években is; '90 óta szinte minden költségvetési vitához közeledve ott lebegett a szemünk előtt, attól remegtünk, hogy nincs tovább – s aztán mindig odébb tolódott.

Azoknak lenne igazuk, akik azt mondják, hogy a befelé forduló, depresszióra hajlamos magyar néplélek nyilatkozik meg ebben? Nem egyetlen nagy robbanáshoz gyűlik a feszültség, hanem elszivárog a sok kis egyéni önpusztításban? S a devianciastatisztikák adataiban, a mentális betegségek, az öngyilkosság, a magas halandóság, az elöregedés, a népességfogyás számadataiban tanulmányozható?

Vagy a fekete gazdaság láthatatlan keze igazgatja el az egyenetlenségeket, hogy még elviselhető mértékű legyen, aminek a józan ész szerint már rég elviselhetetlennek kéne lennie?

Netán egymásba fonódó áldásos hatásuk részeltet bennünket e szerencsében?

Szalai Erzsébet, aki szintén a monetáris megszorító gazdaságpolitika bírálóinak bővülő táborát képviseli ma példatáramban, a hét közepén írt cikkében két alternatíváról beszél. Az első annak a folytatása, amit eddig csináltunk, „a nemzetközi pénzügyi szervezetek követelményrendszeréhez való teljes alkalmazkodás, a kormányprogram változatlanul hagyása, amely a társadalmi-gazdasági megállapodás lehetőségének kiesésével a reformdiktatúra formáját öltheti és/vagy éles, robbanásszerű társadalmi feszültségeket indukálhat".

A választásokhoz közeledve persze enyhül majd a fiskális szigor – mondja –, ahogy már megszokhattuk. Így aztán *1998-ra megint oda juthatunk, ahol most vagyunk*, csak „lobbiérdekekkel átszőttebb újraelosztó rendszer, polarizáltabb társadalom, élesebb társadalmi feszültségek és a jelenleginél súlyosabb külső egyensúlyi problémák mellett".

A másik lehetőség annak a tudatosítása, „hogy a gazdaságtörténet nem nagyon ismer olyan országot, amely a gazdaság piacosítását, modernizációját, felzárkóztatását jelentős és tartós külső nettó forrásbevonás nélkül meg tudta volna valósítani. Még diktatúra körülményei között sem. Nálunk pedig politikai demokrácia van, és Európa közepén vagyunk".

Ezt kéne felismerniük a nemzetközi pénzügyi szervezeteknek, az egész régióra érvényesen, ha jót akarnak nekünk – és maguknak. „Ha kapnánk néhány évet a gazdaságban már kétségkívül megindult pozitív folyamatok kibontakoztatására, egy kiegyenlítettebb gazdasági hatalmi szerkezet kialakítására, egy olyan oktatási rendszer létrehozására és beérésére, amely széles társadalmi rétegek számára nyitná meg legalább az alkalmazkodás útját, akkor lenne csak lehetséges... a felzárkózási folyamat elindulása és a társadalom végzetes kettészakadásának elkerülése."

Szalai Erzsébet azt mondja, maga sem tudja, hogy az elsőtől vezet-e út a második lehetőséghez, s vannak-e még más alternatívák is, de most nagyon el kéne gondolkodni, „és nagyon észnél kell lennünk". Azt hiszem, igaza van, fel van adva a lecke – már legalábbis azoknak, akik érzik e gond súlyát, és nem feltétlen elkötelezettjei az első változat hatalmi viszonyainak, gazdasági szerkezetének és társadalomképének.

Ilyen politikusok és értelmiségiek – ahogy én látom – az ellenzéki pártokban és környezetükben találhatók ma nagyobb számban. Én ezért nekik pontosítanám a címzést. Őket nemcsak az értékeik, hanem a helyzetük és az érdekeik is arra ösztönzik, hogy találják meg a járható utat, ami a második alternatívához vezet.

Enélkül kevés esélyük van, hogy kormányképes politikai ajánlattal állhatnak elő – ha eljön a pillanat.

Elek István

Én nem tudom...

(Mi az a piacgazdaság)

Én nem tudom, hogy mi magyarok – ha szabad ezt a kifejezést használnom közös voltunk jelölésére – átéltük-e igazán, mi történt velünk az elmúlt öt esztendőben, melyet a rendszerváltozás folyamatának szoktunk volt nevezni.

E váltás kellemes oldalairól ritkán esik szó, talán azért, mert *e kellemetességek* nem domborultak ki kellőképpen. Pedig, ha helyénvaló ezt az illetlen kifejezést használnom: *szabadságunk* az utcán és tereken jelenleg is korlátlan, az egész ország egy nagy Hyde park, mindenki azt mond, amit akar, legyen bár az a legvalószínűtlenebb marhaság.

A hatalom egyedül *a skinhedeknek és függelékeiknek* lépett alaposabban a tyúkszemére. Újabban az újságok sem adnak teret fiók-Mengeléknek, Potyka bácsi sem szerepel a televízióban, s egy fia Árpád-sáv sem tűnik fel. *Van egy olyan érzésem, hogy fasizmus szinte hamvába holt.*

A sajtószabadsággal viszont kezdettől fogva bajok vannak. Félő, valami olyasféle történt, mint a minap a való életben, mikor is a jó magaviseletű, nősülni vágyó rabot hazaengedték szabadságra, s ő ezt a szép alkalmat arra használta fel, hogy agyonverje szerelmét. Ez az összehasonlítás nem éppen ildomos, vissza is vonom, bár elvileg és általában a szabadsággal való élésnek tényleg sokféle változata van: a kalitjából szabadult madár derűs szárnyalásától egyes, állatkerthez szokott vadakig, melyeket képtelenség kizavarni megszokott ketrecükből. (Erre is tudnék *humán példákat* mondani, de nem teszem.)

Szóval a szabadság a közönséget nem érdekli vagy egy kicsit zavarja. A demokratikus állam pedig, amennyiben gondoskodó szerepét ellátni képtelen, ellenszenvet vált ki a népességből csúnya áremeléseivel és önállóságra buzdító, kajla ötleteivel. Ebben a relációban világossá vált, hogy jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok.

De számos esetben veréb sincs.

A szabadsággal és a szabad vállalkozás lehetőségével karöltve megjelent hazánkban a teljes nincstelenség is, amely a szocializmus idején *a rendőri túlkapások elől sikerrel rejtőzködött*. Micsoda kacajt és felzúdulást váltana ki ma, ha valakit közveszélyes munkakerülés miatt zaklatnának. A kmk-t egy tollvonással meg lehetett szüntetni, ami azt jelenti, hogy soha nem is volt. (Miként a szocialista létmód számos más *fantomszokása és szabálya*.)

Mondjuk, egy *őrző-védő drogárust* ma lehetetlen kmk miatt a törvény elé idézni, egyrészt azért, mert szakmája van, másrészt pedig azért, mert Mercedese. A drogosok, hogy dolguk mégse legyen annyira békés, élnek szabadságukkal, s valamely Hyde-parkunkban tarkón lövik egymást.

Sokan elmondhatják magukról viszont, hogy sem Mercedesük, sem kokainjuk nincs, és a jövedelmükből még egy vacak Berettára vagy számszeríjra sem futja. Ők másban keresnek megoldást.

A szoc. háló lyukán kiestem,
Hajléktalan csavargó lettem,
Lesújtott a monetáris szigor,
Most sör helyett faszeszt iszom. (Saját népköltés)

A faszesz néha valóban hatásosabb, mint a kokain.

De kereskedni legalább megtanultunk.

Vendégségbe menvén, virágot akarok venni. *(Ez nem velem történt, egy barátom mesélte.)* Öt óra ötvenkilenc perckor érek egy virágüzlet elé. A küszöbön testes, vörös fejű ember áll. Az üvegajtóval dulakodik, melyen tábla hirdeti: Nyitva 10–18-ig. Az ajtó túlsó felén a virágárusnő megpróbálja rátolni a riglit.

– Tíz szál rózsát veszek – hörgi a férfi. (*Egy szál 180 forint.*)

– Én is – üvöltöm.

Az ajtó recseg.

– *Maguk itt nem vesznek semmit* – mondja az árus. – *Bezártam. Hazamegyek.*

– A város túlsó végéről jöttem – lihegi a vörös.

Mire a nő:

– *Maga onnan jön, ahonnan akar.*

– Öt óra ötvenhétkor a kilincsen volt a kezem.

– *Az enyém is* – mondja az árus. – *Nincs vita. Bezártam. Megyek.*

Újabb vevő érkezik. Aztán még kettő. A vörösfejű az ajtó résébe dugja a lábát. A nő leleményesen dolgozik a redőnyhúzó vassal. *A havi kisnyugdíjnyi összeg, amit negyedóra alatt megkereshetne, nem érdekli.*

A *Nyitva* táblát megfordítja, az ajtóra tolja a reteszt.

– Maga kereskedő? – üvölt a vörös fejű.

– *Hogy én mi vagyok, az magát ne érdekelje* – hangzik a büszke válasz. – *Engem sem érdekel, hogy maga kicsoda. De ez nem kocsma itt, nem is kupleráj, hanem virágbolt. Slusz.*

– Na jó – mondom a történet végén a barátomnak. – Áruld el, miért vagy felháborodva? *Mert én nem tudom.*

Kristóf Attila

Csontváry Kosztka Tivadar

140 esztendeje született Csontváry Kosztka Tivadar

A Napúton a cédrusig

Csontváry: Zarándoklás a cédrusfához (1907)

Csontváryhoz hasonló világzseni kevés született a magyar glóbuszon. Művészete, stílusa egyedülálló, szinte nem volt előzménye, s nem akadt követője. Nem teremtett iskolát. Ám mégis egymaga egy művészi stílusnak: a posztimpresszionizmusnak az előfutára lett.

Istenáldotta tehetség volt. Amikor egy sugallatra felhagyott a patikussággal Kosztka Tivadar Mihály, s rajzónt vett kezébe, előtanulmányok nélkül is tehetségről tett tanúbizonyságot. Az elhivatottságát Istentől kapta, küldetését Isten jelölte ki számára. Így ír erről Iglón az önéletrajzában: „Hajnalban, nap-nap után a lángoló Kárpátokat figyelem, egy délután pedig csendesen bóbiskoló tinószekeren megakadt a szemem. Egy kifejezhetetlen mozdulat kezembe adja a rajzónt, s egy vénypapírra kezdem rajzolni a motívumot... E lekötöttségben fejem fölött hátulról hallom: Te leszel a világ legnagyobb festője, nagyobb Rafaelnál."

Komolyan veszi a küldetést, készül rá. Mint az 1908-as budapesti kiállításának katalógusában írta, úgy vélte, húszesztendei tanulás és munka elegendő, hogy utolérje, sőt túlszárnyalja a nagyokat. Tizennégy évig utazott szerte a világban, s híres festőiskolákban tanult, többek között Párizsban és Rómában is. Majd hozzálátott a művek készítéséhez. Végig úgy érezte, hogy felsőbb energiaforráshoz jutott, amelyből táplálkozott ihlete, s amely szerinte a képeiből is továbbsugárzik. Úgy vélte, mágikus ereje van a képeinek, s még arra is képesek lennének, hogy a békét megteremtsék a világon, ha elzarándokolnának az emberek hozzájuk, eléjük.

S vajon tévedett-e? Aki hatalmas, gyönyörű képeit csodálva átérzi, átéli a világ nagyszerűségét, tanúsíthatja: nem marad nyomtalanul a hatás benne.

Csontváryt nem értették meg, kortársai kinevették, kigúnyolták, csúfot űztek vele. Képeit nemcsak Budapest, de Párizs és Berlin közönsége is értetlenül fogadta, visszhang nélkül hagyta. Bár szomjúhozta az elismerést, mégsem hagyott fel a festéssel mindaddig, míg küldetése végére nem ért. Egyre nagyobb méretű vászonra festett, s a rajongva szeretett természetet örökítette meg újra és újra. Ám Csontváry képein a természet színesebb, gazdagabb a valódinál. Az ő művein lelke, érzése van a tájnak, a fának, a bokroknak, s valami megfoghatatlan sugárzása mindennek. Egyszerre érezzük benne a múltat, a jelent; a valóságot és az álmot; az elérhetőt és az elérhetetlent.

A festő magányos volt, akár a cédrus, amelyet oly szeretettel rajzolt, de mégis boldog, mert képes volt isteni küldetését teljesíteni. Amikor úgy érezte megfestett mindent, amit akart s tudott, letette az ecsetet, leírta gondolatait, hadikölcsönbe fektette minden pénzét, hogy szeretett, háborúba sodródott hazáját segítse, s meghalt 1919 májusában.

Hetven képet és két nyomtatásban megjelent dolgozatot hagyott ránk.

Művészettörténészek kimeríthetetlen kincsesbányája minden képe. Ám Lehel Ferencen és Ybl Ervinen kívül érdemben még alig foglalkozott műíró Csontváry művészetével. Külföldön 1930-tól nagy elismerés övezi, itthon még mindig nem becsülik őt érdeme szerint.

Ha tehetik, legalább most, születésének 140. évfordulóján „zarándokoljanak" el hozzá!

babiczky

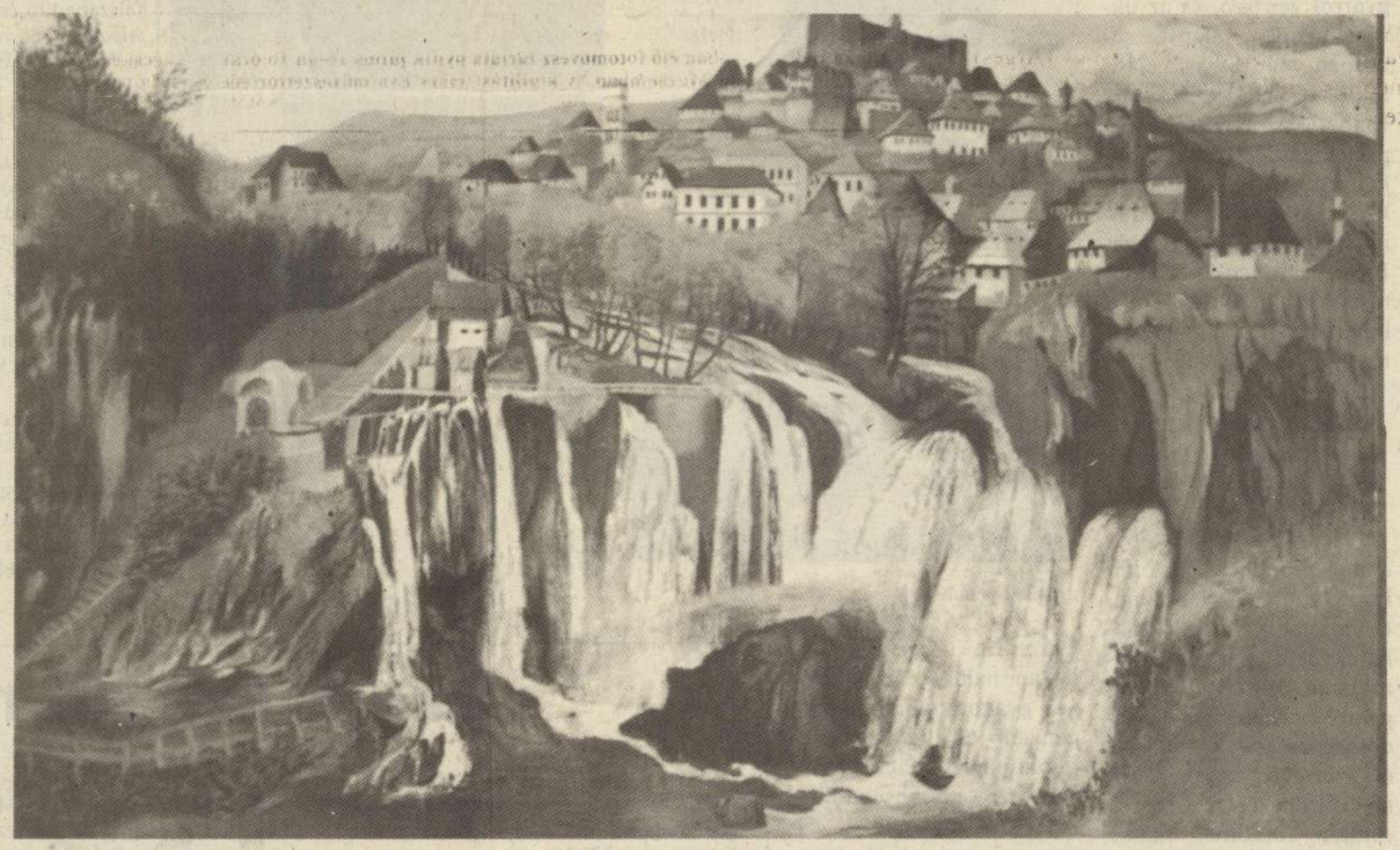

Csontváry: Jajcei vízesés (1903)

Ízelítő

A Szabad Tér Színház nyári programjából

A margitszigeti évad a *Felkelő Nap Háza* című csángó ballada bemutatásával indult július 2-án. Július 10-én, 11-én nagyszabású operagálával emlékeznek Erkel Ferencre. A műsorban részletek hangzanak el a *Báthori Mária*, a *Hunyadi László*, a *Bánk bán*, a *Dózsa György*, a *Névtelen hősök*, a *Sarolta*, a *Brankovics György* és az *István király* című operákból. *Melis Györgyöt, Ilosfalvy Róbertet, Iván Ildikót, Frankó Tündét, Ulbrich Andreát, Daróczi Tamást, Bándi Jánost, Sümegi Esztert, Hercz Pétert* és *Kálmándi Mihályt* hallhatják, láthatják az említett művekben.

Hilton Szálló Dominikánus udvara:

Július 9-én, pénteken 20 óra 30-kor *Händel: Vízizene* (közreműködik az Erkel Ferenc Kamarazenekar, művészeti vezető: Áldor Lili).

Július 11., vasárnap: *Bécsi klasszikusok* (műsoron: Haydn-, Mozart-, Beethoven-művek, a Pannonia Ensemble koncertje).

Budai Parkszínpad:

Július 10., péntek 20 óra *Tánc-Színház* (a BM Duna Művészegyüttes gálaműsora).

Czegő Zoltán

A helyzet dala

A költő ül És ha állna
Godot-ra vonatra mire várva
A szemközti padon szivek
a kedd hátába vágva
Fölötte vasúti óra
állítva MÁV-ra
Már csak kettejük perceit
szánja
A balsarokban néma vízipálma
Árnya öle
Trópusok éjféli álma

„Varsói jelentés”

Május második felében ötnapos nemzetközi kisebbségi konferencia volt Varsóban. Ezen 42 *ország kormányszintű* és 44 egyéb szervezet küldötte vett részt.

A konferenciának otthont nyújtó lengyeleken kívül, a dr. Wolfart János (a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke) által vezetett magyar küldöttség volt a legnépesebb. (Összesen 12 személy, ebből egy a varsói magyar követség munkatársa.) A küldöttségben részt vett a Népművelési Minisztérium egyik osztályvezetője a német-, egy parlamenti képviselő a cigány és egy újságíró a magyarországi román kisebbség képviseletében. *Azokat, akik igazán rászorulnának, nem képviselte senki. Nem volt hivatalos az erdélyi, felvidéki, délvidéki és kárpátaljai magyar kisebbség egyetlen szószólója sem.* Lehet, hogy az utóbbiakat a jelenlegi magyar kormány úgyis teljesen leírta. Őket már nem is kell képviselni, hiszen mindössze 200-250 ezer magyarról van szó, és az ukrán—magyar alapszerződésben már úgyis „eladtuk őket”. Nem volt ott az Emberjogi- és Kisebbségi parlamenti bizottság elnöke, sem pedig a Határonkívüli Magyarok Irodájának egyetlen tagja sem. Biztos mindenkinek fontosabb dolga volt, mint a határokon kívül rekedt magyar milliók sorsa.

A kisebbségben élő magyarokat senki nem értesítette...

A lengyelen kívül, tehát a magyar küldöttség volt a legnagyobb létszámú. Gondolhatnánk, volt valaki, aki szót emelt a trianoni határokon kívül élő magyarok érdekében. Gondolhatnánk, volt valaki a magyar küldöttségben, aki megcáfolta a szlovák és a román küldöttek hamis adatait... Nem — nem volt senki! Amikor megkérdeztem a küldöttség egyik tagját, hogy miért nincs itt senki a határokon kívüli magyar kisebbségek képvisletében, a válasz az volt: nem jelezték, hogy részt akarnak venni. Arra a kérdésemre, hogy tudtak erről a konferenciáról, értesítette őket valaki — nem sikerült választ kapni.

Mindezt nem írtam meg mostanáig, mert nem volt alkalmam beszélni a határon kívüli magyar kisebbségek vezető tagjaival. Mikor végre sikerült, megerősítették: *senki nem hívta meg őket, nem is tudtak a konferenciáról.*

Ki kicsodát tájékoztatott, és miről?

El kell még mondani azt is, hogy a *dr. Wolfart* által — egyébként értékes — németül elmondott beszédet csak németül sokszorosítva publikálták. Viszont a *„Tájékoztató” a (magyar) kormány kisebbségpolitikai programjának érvényesüléséről, 1990—1992 „Hazai kisebbségek” címmel* megjelent sokszorosított kiadvány (hála Istennek — tudtommal) csak magyarul jelent meg. A „Tájékoztató” ugyanis a következő mondattal kezdődik: „A Nemzeti Megújhodási Program elveinek szellemében a kormány gyorsan és határozottan szakított az elmúlt évtizedek jelszavaiban ugyan haladó, ám politikai gyakorlatában homogenizáló és alig visszafordítható asszimilációt eredményező kisebbségpolitikájával”. Hasonlítsuk ezt össze a románok által angolul, nagyon tetszetős kiadásban szétosztott füzet bevezető mondatával: *„Kijelentjük, hogy minden, a nemzetiségekkel kapcsolatos kérdés csak egy demokratikus politikai rendszerben oldható meg teljes megelégedésre. Ugyancsak tudomásul vesszük, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó egyének jogait a legteljesebb mértékben tiszteletben kell tartani, mint az általános emberi jogok szerves részét”.* (Az Új Európai Páris Charta). Ezt a füzetet az alábbi statisztikával minden küldöttség megkapta angolul:

Románia kisebbségi statisztikája:

1. Románok	20 324 892	89,3 %
2. Magyarok	1 619 368	7,1 %
22. Csángók	2 165	0,05%
25. Székelyek	831	0,05%

A füzet sok olyan információt tartalmaz, amit meg kellett volna válaszolni. De a magyar küldöttségben nem volt senki, aki erre képes lett volna. Akik pedig megválaszolhatták volna, nem voltak hivatalosak. Véletlen?

Telik majd megemelt áfá-ból...

Legjobb tudomásom szerint a magyar küldöttség által rendelkezésre álló angol nyelvű sokszorosított információ az volt, amely ismertette *Gheorge Funar* kolozsvári polgármester 1992. március 6-tól június 24-ig okozott magyarellenes, még a román állam alkotmányát is sértő intézkedéseit. Ám ez egy olyan amatőr módon, rossz angolsággal, számtalan gépelési hibával elkészített kiadvány, amit remélem, nem osztottak szét, mert az csak „leégést” eredményezett volna...

Az egész ügy még szomorúbb megvilágításba kerül, ha figyelembe vesszük a magyar küldöttség kiadásait: mi ketten, akik az *Amerikai Magyarok Országos Szövetségét* képviseltük a konferencián, utazással (vonat, hálókocsi), szállodával (ketten egy szobában), és étkezéssel együtt kb. 27 000 forintot költöttünk fejenként (amihez egy amerikai egyesülettől kiegészítő segítséget kaptunk). Ezzel szemben a magyar kormányküldöttség minden tagja jóval nagyobb összegébe került az adófizetőknek. Természetesen jelentős része dollárban... De hát — valószínűleg — futja majd a *megemelt áfá-ból*...

Kovách G. István

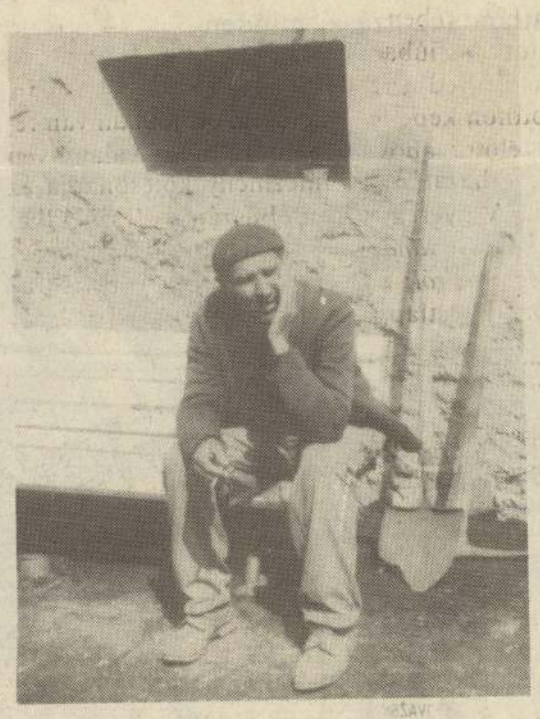

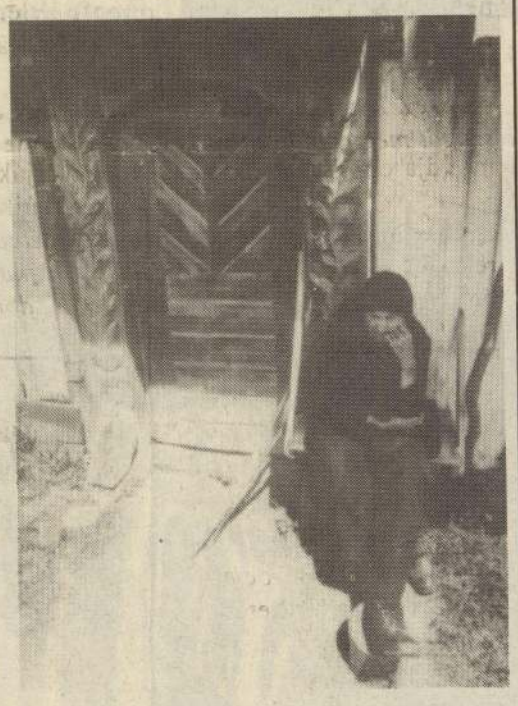

„Akiket nem hívtak meg...”

ROHONYI IVÁN FELVÉTELEI

Geopolitikai nagytakarítás

Kezembe akadt *A magyar helyesírás szabályai*nak 1984-es kiadása. Na lássuk csak, mi változott. És mit ad Isten, a *Kárpátontúl (tájnév)* ötlik először szemembe. Mit tegyünk, ha nekünk mindenről a Kárpátok jut eszünkbe?! Itt áll a címszó, utána a *kárpátukrán*, se előtte se utána semmi sincs! Sehol több szókapcsolat, még maga a Kárpátok, a hegység, sem szerepel, amelyet a honfoglaló Álmos és fia Árpád keleti védősávnak szánt egy magyar haza számára. Akkoriban ugyebár gondja volt egy magyar vezérnek, egy fejedelemnek vagy királynak arra is, hogyan kell jövendőt tervezni a magyar nép számára, akkoriban nem lehetett csak úgy odakanyarítani, hogy „ez vagy az a magyar terület s néprész immár többé sosem kell nekünk”, magyaroknak, kik itt dideregnetünk a kegyelemből meghagyott Még-Magyarország belterületén.

Szóval, légszomjjal küszködve keresem a Kárpátokat, nem lelem. Egyszerűen *nem létezett* a kilenc esztendővel ezelőtti *Magyar Tudományos Akadémia* számára ez a hegység, melyben többek között apám édestestvérét 1944-ben a dicsőséges felszabadító szovjetek lelőtték, mert hát védte bolond fővel székely—magyar honvédként a Kárpátokat, ami nincs is. Lehet, éppen azért nincs Kárpátok ebben a nyomorult szótárban, mert ott lelőhették az oroszok a névadó nagybátyámat. Meglehet. Igaz, moldvai románok vezették át a „dicsőségeseket” a Tölgyesi, a Gyimesi, a Békási szoroson, kézen vezetve érkeztek meg az Uz völgyébe is őkelmék, mert ugyebár az ilyen elszánt turistáknak szükségük volt egy-két „őshonos” román idegenvezetőre, akik „a teremtés kezdete óta” Erdélyben laktak. Hát így maradt az Uz völgyében holtan a nagybácsi; és nem vala egyedül, hulltak a székelyek körülötte ugyanvalóst, mert hát sokuknak csak leventepuska jutott, viszont a szorosokat védeni kellett az 1984-ig már rég elfeledett Kárpátokban. Akkor még létezett.

Na de nem létezik *Kárpát-medence* sem ebben az átok könyvben! Most már kezdek begerjedni. Hát Kádár elvtársék nyelvészei a *Kárpát-medencét* is kiradírozták? Szóval így állunk! Nézzük tovább: mi maradt? Hiszen itt a létemet vonják kétségbe, és a nagybátyám halálát! Itt valami nem tiszta. Nézzük: *Alpok*, az megvan. Na, hála Istennek! Igaz, Ausztriából hamar kitakarodtak a dicsőséges szovjet felszabadító csapatok, így hát megmaradtak az *Alpok*. Van: *Alpokban*, és van *osztrák Alpok* a szótárban, sőt szerepelnek a *Keleti-Alpok*. És ugye revizionista és bajkeverő vagyok egyesek szemében, ha ismét az Uz völgye..., és ismét a Keleti-Kárpátok jut eszembe..., oda lettek.

És tovább: *Ukrajna, ukrajnai, Kárpát-Ukrajna, kárpát-ukrajnai, ukrán nyelvű* —, ez mind szerepel! Tehát a *Kárpátok* csak ukrán szókapcsolatban létezhetett! Csak Kárpát-Ukrajna van a szótárban. És szerepel az *Urál*, a hegység, az *uráli*, az *urál-altaji nyelvek* is ott vannak...

Félelmetes: de hiszen Kádár Jánosék már 1984-ben készültek arra az alapszerződésre, melyet csak itt né, éppen az imént írtak alá a magyar vezetők! Hogy ez hogy nem jutott eszünkbe hamarább! Szó, ami szó, alapos munkához idő kell, legalább 9 esztendő.

Nem fokozom. Igen-igen fáj. Elszorul a torkom, és tudom, soha, soha nem fogadom el immár azt, hogy *Ungvár* nincs, Csak Uzsgorod, *Munkács* is odalett, Munkacsevo lett belőle, semmi sem maradt a leadott s kitörölt *Kárpátok* karéjában, a *Kárpát-medence* helyén, melyben éltünk, csak elkoszolt papírosok a vodkától, whyskitől maszatos asztalokon, ebben a magyarok számára vigyori világhuzatban.

Czegő Zoltán

Szent László napja

1988. június 27-én

1987. november—decemberében az EGIS Gyógyszergyár dolgozói tiltakozásul aláírást gyűjtöttek a népellenes Ceausescu-rendszer ellen, mert embertelen intézkedéseivel földönfutóvá tette — nemzetiségi hovatartozásuktól függetlenül — Románia állampolgárainak száz- és százezreit.

A Ceausescu által meghirdetett centralizációs program falvak és települések lerombolását jelentette. Félő volt, hogy a falurombolás — mely már megkezdődött — sokszorosra növeli a Magyarországra menekülő románok, magyarok, cigányok, németek és zsidók számát. (Nem is beszélve a Román Köztársaság és Nyugat-Németország között folyó, lealázó módon „fejpénz” ellenében történő „hivatalos” kivándorlásról.)

1988. február 1-jén a magyarországi ellenzék nemzetközi szimpátia közepette tüntetett a budapesti román nagykövetség előtt, a romániai ellehetetlenülések következtében.

Az EGIS-ben (volt WANDER Gyógyszergyár) az MSZMP-gyökerű szakszervezet nem adott csekkszámot a segélyek gyűjtésére. A gyűjtés a Bajcsy-Zsilinszky Endre Baráti Társaság csekkszámlájára történt. (Kegyelettel emlékszünk Morvay Lászlóra, a BZST volt elnökére.)

Az EGIS MSZMP-titkár az aláírás valamint a segélygyűjtés szervezői aktív résztvevői ellen rendőrségi illetve pártfeljelentést tett. (a párttitkár elvtárs jelenleg a X. kerületi önkormányzat tagja az MSZP színeiben)

Ekkor merül fel egy országos méretű tiltakozás meghirdetésének szükségessége, mely képes nemzetközi tiltakozást kiváltani és a romániai őrületre Megállj!-t kiáltani.

Bereczki Vilmos, Balogh Erika, Fodor L. Bertalan megfogalmazásában már készen volt a felhívás. Ehhez Rácz Sándor, Fónay Jenő és magam is nevünket adtuk.

A Magyar Demokrata Fórum Jurta Színház-beli márciusi fórumán kaptam lehetőséget az országos tiltakozás bejelentésére.

És 1988. június 27-én megszületett a csoda: 1956 dicső napjaira emlékeztető társadalmi, nemzeti egymásratalálás!

Ezen a napon a megszállás, a diktatúra, a nemzetközi helyzet kényszerítő körülményei közepette, sőt ellenére, a magyar nép, miközben más nemzetiségekért is szót emelt, bejelentette: nemzetként, társadalomként élni akar.

1988. június 27-e, Szent László napja ma is kötelez.

Dénes János
országgyűlési képviselő

Sütő tudja

Sütő András, a romániai magyarság köztiszteletben álló személyisége lemondott az Orbán Balázs Közművelődési Egyesület tiszteletbeli elnöki tisztségéről. Ezt azzal indokolta, hogy nem kapott kielégítő választ Katona Ádámtól, a társaság elnökétől annak a pénznek a sorsáról, amelyet az egyesület kettejük közös felhívása nyomán Orbán Balázs – a Székelyföldet kutató híres szociológus – szobrának felállítására összegyűjtött, s mert nem ért egyet Katona Ádám Udvarhely megye újbóli létrehozására irányuló követelésével. A hírt és Sütő András Katona Ádámhoz intézett több levelét a Bukarestben megjelenő Romániai Magyar Szó közölte.

E sajnálatos fejlemény mögöttese az, hogy a kiváló magyar írónak épp elég ideje volt arra, hogy kiismerje a romániai politikai gondolkodást. Pontosan érti és tudja, melyik magyar kezdeményezésre miféle román válaszlépés következik. Emlékszem, egy ízben Székelyudvarhely főterén sétálva a város legjobb dolgozóinak nevével és fényképével földíszített táblát találtam. Minden név magyar volt rajta. (Az arcok is...) A többi erdélyi városok főterein is volt efféle dicsőségtábla, de azokon csak elvétve akadtak magyar nevek. Innen lehetett tudni, hogy Udvarhely tényleg színmagyar.

Sütő tudja, mit ír, mit beszél. A megyeszékhelyek sorsára jutott Sepsiszentgyörgy és Csíkszereda – az átgondolt fejlesztési, iparosítási és telepítési politikai eredményeként – már nem színmagyar. Lemondása mögött ennek tudása áll, nem csak a sajnálatosan kusza, az erdélyi magyarságot megosztó pénzügyek.

(apáti)

A kormánybiztos nem gyanakszik politikai indítékra

A miniszterelnök mentegetése

Ma harmadik alkalommal adunk hírt a HungarHotels privatizációjáról. Először arról tájékoztattunk, hogy a szállodalánc elkelt, tegnap arról adtunk hírt, hogy a miniszterelnöknek kételyei támadtak az ügylettel kapcsolatban: utasítást adott ki, vizsgálják meg a privatizáció feltételeit. (A miniszterelnök utasítása alapján tegnap megkezdődött a vizsgálat.) Napközben Bartha Ferenc privatizációs kormánybiztos magyarázatot adott a miniszterelnök úgynevezett beavatkozásáról.

A miniszterelnök kezdeményezésére reflektáló tegnapi sajtótájékoztatóján *Bartha* kifejtette: *az ügynek nem tulajdonít politikai jelentőséget*, s azt a következtetést sem vonja le, hogy *a kormányfő bizalma megingott volna* személyében, illetve a vagyonügynökség döntéshozó testületeiben. Úgy véli, mindent elkövettek annak érdekében, hogy immár sikeres és jelentős privatizációként zárják le az ügyletet.

Mivel a szállodalánc értékesítési koncepcióját illetően rendkívül megoszlottak a vélemények – a fő kérdés úgy vetődött fel, hogy egyben avagy egységenként adják-e el a szállodákat –, így megkülönböztetett figyelmet szenteltek az egyeztetésnek. A kormánybiztos bejelentette: konzultált *Békesi László* pénzügyminiszterrel, s a privatizáció feltételeiről részletes tájékoztatást adott a kormánynak. A pályázat kiírására azután került sor, miután a lánc egybeni értékesítésével az érintettek egyet értettek. Ezt követően megkezdődtek a befektetővel a kőkemény tárgyalások. Az amerikai *General Hospitality-val* több fordulóban, az utolsó percig folyt az alku. Ennek eredményeképpen a befektető 15 százalékkal emelt árajánlatán.

Bartha megismételte, hogy általában is és a konkrét eset kapcsán is *rendkívül megosztott* a privatizáció megítélése, ebből adódóan sokféle hatás érheti a kormányfőt, akinek – szerinte – minden törekvése arra irányul, hogy *megfontoltan* járjon el, ám rendkívül elfoglalt. De az sem csoda, ha *utólag* tájékozódni kíván.

A befektető miként reagált a hírre? – hangzott el egy kérdés. Bartha válasza: a konzorcium tanácsadója azonnal felhívott, de megnyugtattam, nincs veszélyben az adásvétel, s hozzátettem, ami pedig az eljárást illeti: *nálunk ez így szokás.*

(vasvári)

Monroe az Alkotás utcában. **Pizzaavató volt tegnap Budapesten a Déli pályaudvar szomszédságában, az Alkotás utcában. Újabb üzlettel gazdagodott a Pizza Hut étteremlánc. A legfiatalabbik láncszem természetesen valódi amerikai hangulatot áraszt, amiről ezúttal nem csupán a hollywoodi sztárokat ábrázoló színes falfestmények gondoskodnak. (Az étkezde középpontjában ugyanis Marilyn Monroe és Humphrey Bogart élethű viaszmása fogadja a vendégeket egy hófehér Rollys Royce-ban.)** FOTÓ: NAGY BÉLA

HÁTTÉR

Szóvivők, megalázkodás nélkül

Tízezer aláírással érkezett a parlamentbe – feltűnő módon még a tévéhíradó is mutatta – a Békés Megyei Kistelepülések Szövetségének küldöttsége. A tömegkommunikáció pedagóguspetíciónak nevezte a törvényhozás elnökének átadott felszólamlást: szüntessék meg a kisiskolák működésének bizonytalanságát, hárítsák el a körzetesítés megismétlődésének veszélyét, a parlament garantálja, hogy a kistelepüléseken élő gyermekek – városi társaikhoz hasonlóan – lakóhelyükön járhassanak iskolába.

A legfontosabb ebben a hírben – és természetesen az akcióban – éppen az, hogy *nem pedagógus petíció érkezett* a parlament elnökéhez! Nem pedagógusakcióról van szó, még akkor sem, ha – minden bizonnyal – *pedagógusok voltak a kezdeményezői*, s talán az aláírások nagy részét is ők gyűjtötték. Mindez nem von le a figyelemkeltés értékéből, ellenkezőleg: azt igazolja, hogy a települések polgárai – gyermekes családok és a még gyermektelenek egyaránt –, foglalkozásuktól függetlenül felismerték, hogy *emberi jogukat fenyegeti* újra veszély.

Veszély, amelyet a hetvenes években azért kényszerültek elszenvedni – egyeseknek éppen saját szülei –, mert *féltek tiltakozni...* Mert elképzelhetetlennek tartották – minthogy az is volt – ellentmondani kormányzati döntéseknek; elképzelhetetlen lett volna, hogy egy megye kistelepüléseinek szövetsége *félelem, kötelező megalázkodás nélkül szóvivővé válhat* közös ügyeikben, hallathatja hangját, garanciákat követelhet a parlamenttől.

Nem eredmények nélkül múlt hát el – bár sokan szeretnék, s igyekeznek így beállítani – az előző négy év. A polgárok nem kérnek többet a mindent eltűrő alattvalói szerepből...

(medve)

Hídépítő kereskedelem címmel regionális gazdasági konferenciát és nemzetközi üzletember-találkozót rendeznek ma Beregszászon. Közreműködők: Magyar Hitelbank, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Kiadói és Kereskedelmi Rt.

„Show-műsorba" illett volna...

Zsákutcában a Sztráda

Részvényeinek tőzsdéről való kivonása mellett döntött tegnap a Skála Sztráda Tatabányán rendezett közgyűlése – tájékoztatta lapunkat Szarvas István, a kisrészvényesek baráti körének elnöke. A közgyűlésen az is kiderült, hogy a társaság rosszabb helyzetben van, mint azt a kisrészvényesek képzelték.

Szarvas István az igazgatóság beszámolóját *show-műsorba illőnek* nevezte. A Skála Sztráda ugyanis a terveiben előírt egyetlen paramétert nem tudott teljesíteni. Alaposan túlszárnyalták veszteségtervüket is. A veszteség a tervezettnél később beindult bérbeadások mellett azért lesz 80 millió forint helyett 100 millió forintnál is több, mert az előirányzott 70 fő helyett 100 alkalmazottat kell elbocsátani, így több pénzt kell végkielégítésre költeni. Előreláthatólag 15 ember marad a tatabányai cég alkalmazásában.

A közgyűlés a cég részvényeinek a Budapesti Értéktőzsdéről történő *kivonása* mellett határozott. A döntéssel egyet nem értő részvényesek a *Josephine Kereskedelmi Kft.-nek* adhatják el papírjaikat 3560 forintos áron. A kivonás mellett szavazó kft. az utóbbi hat hónap forgalommal súlyozott tőzsdei átlagáron hajlandó a részvényeket megvásárolni az elkövetkező 6 hónapban valamennyi részvényestől.

A tegnapi közgyűlés személyi kérdésekről is határozott. Elfogadták *Jeszenszky Tibor* eddigi igazgató lemondását igazgatósági tagságáról. Helyére *Varga Ildikót* választották a testületbe. A közgyűlést követően pedig az igazgatóság *Sebestyén Miklóst* választotta meg az igazgatóság elnökének és a társaság ügyvezető igazgatójának.

G. J.

Határőrmérleg

Tudósítónktól:

Százhatmillióan lépték át az év első tizenegy hónapjában a magyar határt, *2,5 millióval többen*, mint az előző év azonos időszakában – olvasható a Határőrség gyorsmérlegéből.

A forgalom megoszlását *a határon túli események* jelentősen befolyásolták. Így például a *Romániában* bevezetett kiutazási illeték miatt *21 százalékkal csökkent* a forgalom, *a szerb szakaszon* 15,1 százalékkal, míg osztrák oldalról csak 1,6 százalékkal jöttek kevesebben. Az elmúlt időszakban a *magyar–horvát* határállomáson megduplázódott, s ugyancsak nőtt *az ukrán szakaszon* a személyi forgalom: ez utóbbi országból 25 százalékkal többen jöttek, a *szlovénok* részéről pedig a növekedés 13 százalékos volt.

A Határőrség tájékoztatója szerint az idén eddig háromezerötszáz *hamisított útlevelet* fedeztek fel, 292 *embercsempészt*, 135 körözött személyt fogtak el, s több mint 7 ezer embert utasítottak ki az országból.

Megbukott az „úgy, mint eddig"

Növelni kell a budapesti erőműkapacitásokat, ugyanis ma a főváros áramellátását csak 15 százalékban elégítik ki a helybeli erőművek, többsége a Duna menti erőművekből származik – állapította meg tegnap *Korényi Zoltán*, a Budapest energiakoncepcióját a következő évszázad első évtizedéig kidolgozó Mannheimi Szolgáltató és Közlekedési Kft. (MVV) illetékese.

Az MVV szakembere elmondta, hogy *a vezetékhez kötött energiaszolgáltatás nagyon tőkeigényes*, hiszen Budapest jövőbeni ellátási rendszereinek becsült újbóli előállítási költsége 386 milliárd forint. A német Szövetségi Gazdasági Minisztérium és az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium két éve kötött megállapodást a most befejezett fővárosi energiakoncepció kidolgozására. Utalt rá, hogy *három forgatókönyvet* vizsgáltak meg Budapest fejlesztési irányzatainak bemutatására. Az első változat szerint a jövőbeni energiaellátás változatlan marad, a második szerint *előtérbe kerülnek a gazdasági megfontolások*, a harmadik forgatókönyv pedig a *környezetvédelmi* szempontokat helyezte előtérbe.

A vizsgálatok eredménye azt mutatta, hogy az *„úgy, mint eddig" forgatókönyvvel szemben a gazdasági megközelítés a legkedvezőbb, viszont a környezetvédelmi szempontokra támaszkodó variáns vezet a legkisebb* energiafelhasználáshoz.

T. B. S.

Új típusú tőkehitel-programot indít a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány. A projekt a többségi magyar tulajdonú kis- és középvállalkozások segítését szolgálja. Erre a célra az EU Phare-programjából 1,75 millió ECU-t lehet fordítani.

Tűnődés

Nagycsarnoki banánhéj

Már megint kipukkant egy szép, nagy, színes és bitangul drága léggömb, pedig maga a Tettek Embere (gyengébbek kedvéért: Demszky főpolgármester úr) fújta föl, hónapok, sőt évek szorgos munkájával.

A Nagyvásárcsarnokról, melyet (jócskán túllépve az előirányzott összeget) négymilliárdért rekonstruáltak, száz nappal az avatás után kiderült: körülbelül még egymilliárdra lenne szükség ahhoz, hogy rendeltetésének megfelelően működjön. A hibák nem új keletűek, hiszen a sietve összehozott átadási ceremónia előtt is tudták már az érintettek: rosszul terveztek meg egy sor alapvető funkciót, a kivitelezés sok fontos résznél slendrián és rengeteg a fölösleges (és drága) cicoma. Mára nyilvánvaló: „eltolták" a hűtőrendszert, balesetveszélyes a padozat – viszont a standok bérleti díja minden más budapesti csarnokénak a sokszorosa, és jelenleg ez a főváros legdrágább bevásárlóhelye. Itt tehát az újabb nagy pukkanás, de sebaj! Semmi nem elég drága, ha az ígérgetésben nagy, tettekben sokkal kisebb D. G. publicitását kell erősíteni. Ez történhet szerényebb, bár visszatetszőbb eszközökkel is (lásd: D. G. a kisóvodások, a kisnyugdíjasok, a járókelők, az értelmiségiek, a lumpenek, a hajléktalanok, stb. stb. között, negédesen, kellemkedve – bár azt meg kell hagyni, búzatáblában, érett kalászokkal a kezében, Rákosi pajtás módra még nem láttuk). És történhet szerénytelen, de nagyon költséges eszközökkel is (lásd: Nagyvásárcsarnok). Mit számítanak már a rekonstrukció ideje alatti pénzügyi botrányok, s mit számít, hogy a hegyek megint egeret szültek? Egy nagyvásárcsarnoki banánhéj nem elég csúszós ahhoz, hogy a Tettek Embere meginogjon. Még felavat néhány félkész rekonstrukciót, még emeli jelenléte fényével egy-két pizzacentrum és sörkatakomba megnyitását, és máris biztosra veheti: övé a harmadik ciklus is. Végtére is minden fővárosnak olyan főpolgármestere van, amilyent megérdemel.

(takács)

A pizzavirtuóz...

TŰHEGYEN

Hírlánc

Péntek van, alig tizenegy után. A Plus-féle hatvani diszkontáruházban úgyszólván semmi esemény, forgalom nulla. Ám ekkor odalép a három pénztárgéphez a főnök úr, és suttogóra fogott szavakkal ezt közli a hölgyekkel:

– Figyelem! Hamis ezresek vannak forgalomban!

– Jesszus, főnök! – sikít egyikük a gép mellől. – Hol? Csak nem itt, Hatvanban?!

– Áá, nem! Nem csak Hatvanban. Országosan! A pesti központból most kaptam egy körlevelet; abban van egy ilyen mondat.

– És hogy lehet az ezreseket kiszúrni?

– Hát úgy, hogy a fénymásolt ezreseknek elmosódott lehet a rajzolatuk, a papírjuknak meg más érzetű a tapintása. De hát mit tehetünk?! Ilyen idők járnak: még a „szegény" pénzhamisítóknak sincs elég pénzük igényes hamisításra – mondja, és elégedetlen arccal néz körbe a kongó üzlettérben.

(kétell)

Röpködtek tegnapelőtt a milliárdok az Objektívben. A költségvetés milliárdjai. Nem amit megkerestünk, nem is amit elköltöttünk belőle; nem amit meglobogtattak előttünk vagy amit szájunktól kell megvonnunk, hogy betömhessük valahogy a léket – hanem olyan holnapi milliárdok, amelyek megspórolásáról jobb nem is álmodnunk.

Az igazmondó műsorjuhász meg a címzetes mezőgazdász arról számoltak be, hogy új ellensége támadt a kukoricának (s vele tán kukoricakenyerünknek), s a kukoricatáblákat ez a féreg – a Balkán felől jövet évente 30 kilométerrel előretolva felségterületét – könyörtelenül letarolja. Kicsit elmorfondíroztak afölött, hogyhogy nem délnek tart, például Görögországnak... De legalább ebből is kiviláglott: éberen figyelik az útját. Mást úgysem tehetnének.

Kukoricafene

A kukoricafene most tart Újvidéknél; készülhetünk a legrosszabbra. Ha majd ideér, és beüt a ménkű, ne csodálkozzunk, és ne is kenjük másra a szűk esztendőt. Nem a szaktárca lesz a hibás, nem a kormány és nem a kisantant. Jön ez a cifra hernyó, araszolva masíroz felénk ellenállhatatlanul, rendet vág a kukoricásban, mint Tél tábornok az orosz tömegekben vagy emberevő cápa floridai fürdőzők közt. Vágjunk elébe? No akkor pedig röpködni fognak a milliárdok. A védekezés már más országoknak is sokba kerül, mi sem úszhatjuk meg érvágás nélkül; hiába, no – begyűrűzik az a rusnya.

A bibi az, hogy ez ám nem a levelet sodorgatja-rágja. Ezt nem lehet átverni, mint ahogy Mária Terézia verte át a selyemhernyót, mikor a falvakban az utak szélét eperfákkal rendelte beültetni. Ez nem bolond selymet adni. Csak rág. S a gyökeret rágja! Aki kapált kukoricát, tudja, nem kapaszkodik az mélyre. Gyökérzete sekély. Ha végigmennek rajtunk ezek a dögök (csak a döglött féreg a jó féreg, nevettek össze szakértőileg és objektíven az Objektívben), jó fele a táblának álltó helyében egyszeriben csak úgy el fog dőlni.

Jönnek hát a cudar kukoricakolorádók, menetelnek. Ellenszer nincs; de tegnapelőtt óta legalább van már – ellenségképünk. Talán csak nem fogunk vele kukoricázni! Mondjuk ki bátran a varázsszót: ne fáradj, szemét állat, a gyökereken nálunk nem sok rágnivalót találsz.

(boa)

A Kibédi

A fanyar humorú, ironikus hangvételű figurák népszerű megszemélyesítője a zeneileg is képzett *Kibédi Ervin*. A megszámlálhatatlan sok kabarészerepen kívül láthattuk Rostand: Cyrano de Bergerac, Rossini: A sevillai borbély, Pirandello: Velencei kékszakáll című előadások szereplőjeként. Több filmben nyújtott emlékezetes alakítást, pl.: a Rokonokban *Fónay Márta* és *Tolnay Klári*, a Szerelemcsütörtökben és A megfelelő emberben *Keleti László, Balázs Samu* és a Felfelé a lejtőnben *Hlatky László* partnereként. Ez utóbbi művész évekig volt partnere a Hacsek és Sajóban. Hihetetlen, de igaz, a Jászai Mari-díjas érdemes művész Kibédi Ervin december 15-én ünnepelte hetvenedik születésnapját. Interjúnk ebből az alkalomból készült az Operettszínház öltözőjében a Szép Heléna előadása közben.

– Színészi pályámat a mai Vígszínház helyén működő Magyar Néphadsereg Színháznál kezdtem. Sok kisebb-nagyobb jó szerepet játszottam, A harag napjában, a Szent Johannában többek között. Az itt eltöltött hét év után a Vidám Színpad tagja lettem, ahol sok szép előadás részese lehettem.

– Helsinkitől Los Angelesig a világ számos részét bejárta, ahol magyarok élnek és igénylik a Kibédi Ervin által képviselt humort. Mindenütt szeretettel fogadták.

– Valóban szerencsésnek érzem magam, sokfelé megfordultam életem során.

– Fiatal színészként kit tartott példaképének?

– Aki elindított ezen a pályán, *Abonyi Géza* kiváló színész-pedagógust.

– Elégedett a pályáján elért eredménnyel?

– Olyan ember nincs a világon, akit nem érnek kudarcok, természetesen én sem vagyok ez alól kivétel. Ezzel együtt azt mondhatom, elégedett ember vagyok, ha ugyan lehet ezt mondani. Én nem szeretem – bár mindig az szerettem volna lenni –, ha azt mondják, művész, de ha már így neveznek, egy művész sohasem lehet elégedett, például Michelangelo, aki vitathatatlanul nagy művész volt, soha nem volt kibékülve önmagával. Tulajdonképpen az elégedetlenség viszi előbbre az embert.

– Kibédi Variációk és Beszélgetések a papagájjal című könyvei bebizonyították, hogy rendkívül intellektuális, nemcsak a színpadon nyújtja tudása legjavát, írásaiban is. Könyvei igen gyorsan kedvenc olvasmányokká váltak. Várhatunk újabb írásokat?

– A tavaszi könyvhét alkalmával jelenik meg következő irományom, Állatságaim és emberségeim címmel. Ötven „ember-" és ötven „állatverset" tartalmaz. A televízió körülbelül harminc versből készített egy zenés összeállítást, kiváló kollégáim, *Császár Angela, Szabó Gyula, Kautzky Armand* és jómagam mutatjuk be.

– Állat- és növényszeretete közismert.

– Mindig is voltak állataim, gyerekkoromban még kiscsirkém is, akit Elvirának hívtam, volt vagy 31 pintyem, teknősbékám, kutyám. Most egy Abesszíniából származó, 81 szót beszélő, nagyon okos papagájom van. Koko 250 évig fog élni.

– Hogyan ünnepli hetvenedik születésnapját, s milyen bölcs tanácsot adna a fiataloknak?

– Nem számolom az éveket, a hetvenediket is úgy veszem, mint az előzőeket. Isten számolja, bölcsességet ne várjon tőlem, nem lettem bölcs, kisdiák maradtam.

– Szabadidejében mit csinál a legszívesebben?

– Élek, ez a legszebb foglalkozás, mert ez nagy dolog, s ebben azt hiszem, benne van minden.

Kibédi Ervin a Vidám Színpad örökös tagjaként az Üldöznek a nők című komédiában is játszik, s a róla készült portréfilmet a közeljövőben tűzi műsorára a televízió.

Till Klára

Csontváry Münchenben – száz év múlva

Miki egér a Napúton

„Komoly tervvel siettem haza s Gács községben nyitottam gyógyszertárt, ahol néhány évig lankadatlan szorgalommal odajutottam, hogy gyógyszertárom adósságmentesen állott s amikor már száz koronát havonta jövedelmezett, bérbeadva, elmentem Münchenbe, a Hollósy iskolájába, rajzolni természet után. E rajzokból tíz a kiállításon látható" – idézte fel Csontváry Kosztka Tivadar 1908-as kiállítása katalógusában milyen előkészületek után kezdett hozzá, hogy megvalósítsa nagy tervét, hogy beteljesítse az iglói patika előtt állva hallott égi hang jóslatát, amely szerint ő lesz a „Napút festője„ „nagyobb Raffaelnál".

Roy Lichtenstein: Szőke várakozó, 1964

Évtizedes készülődés után jutott el először Münchenbe, mégpedig éppen száz évvel ezelőtt, 1894-ben. Hamarosan kevésnek találta azonban azt, amit itt tanulhatott, hiszen Liezen-Mayer Sándor tanácsára, magát képezni, először Karlsruhéba, majd onnan Itáliába utazott. A dalmát partokról tért vissza Düsseldorfba, ahol „az igazgató tudtomra adá, hogy már többet tudok, s iskolára szükségem nincsen".

A karácsony előtti München belvárosában nyüzsgő tömegből valószínűleg nem sokan tudják, hogy nem csupán tanult, nem csupán újra ellátogatott 1911-ben a városba a magyar művész, de művei éppen most vendégeskednek a bajor fővárosban. Mégpedig igencsak rangos helyen, a belvárostól igaz, egy kicsit távolabb található, de a legszínvonalasabb kiállításoknak otthont adó Haus der Kunstban, a Prinzregenstrassén. A hosszú, monumentális oszlopokkal tagolt homlokzaton három hatalmas transzparens hirdeti ezekben a hetekben, hogy Csontváry, no meg a popart egyik leghíresebb képviselője, *Roy Lichtenstein*, valamint a dán *Per Kirkeby* műveit láthatja a nagyérdemű közönség.

A *nagyérdemű* pedig, a délelőtt tíz órai nyitáskor, mondhatni tolongva veszi birtokába az épületet. Pontosabban elsősorban annak központi részét, ahol Lichtenstein alkotásai hirdetik a matéria, az ipari tömegtermék, a tömegkultúra diadalát. A két másik kiállítónak jóval kisebb figyelem jut, az ő termeikbe egyébként közös, a Lichtenstein-bemutató tizenkét márkás belépőjegyéhez képest fél-, pontosabban negyed árú jegy ellenében lehet belépni.

Természetesen nem a néhány hónappal ezelőtt európai, amolyan kései „hódító körútra" indult tárlat müncheni rendezői számlájára írható, hogy láthatóan nem vet nagyobb hullámokat a Csontváry-bemutató. Hírverése nem kisebb, mint amilyennek lennie kell, a budapesti „ősbemutatóval" ellentétben itt az igen színvonalas, a gazdag képanyag mellett *Hunertus Gassner* és *Perneczky Géza* tanulmányát is tartalmazó katalógust is kézbe vehetik az érdeklődők. Hosszú tanulmányt igényelne annak kifejtése, hogyan ment majdnem veszendőbe az életmű a művész halála után, hogyan mentette meg az enyészettől *Gerlóczy Gedeon*, hogyan támadták a szocialista realizmus időszakában, s hogyan ügyetlenkedték el a méltó bemutatás lehetőségét a közelmúltban.

Aki belép a müncheni tárlatra, mindenesetre a művek olyasféle tálalásával találkozik, amelyet talán maga a Mester sem ellenzett volna. A látogató első pillantása *A taorminai görög színház romjai*-val (1904–5) találkozik, egyik oldalt a *Magányos cédrus*-t, a másikon a *Zarándoklás a cédrushoz Libanonban*-t (mindkettő 1907) láthatja. Középen emelvény, félköríves paddal: azok számára, akik szemlélődni akarnak. A paravánokkal tagolt térben azután mintegy tételről tételre bomlik ki az életmű, s ahogyan a térben, időben mind beljebb és beljebb haladunk, eljutunk a kezdetekhez, azokhoz a bizonyos müncheni rajzokhoz, s a pálya, az élet dokumentumaihoz, hogy a legapróbb mozaikkockákig „felbontott" művet visszafelé haladva újra felépíthessük.

Különös, de egyáltalán nem ellentmondásos dolog éppen Lichtenstein és Kirkeby műveit látni a magyar „szimbolista és naiv" – ahogyan a meghívókon írják – alkotásai mellett. Kirkeby hatalmas méretű rajzai azokat a víziókat idézik, amelyeket Csontváry 1911 után vetett papírra, azzal a különbséggel, hogy ami az immár alkotásra képtelen magyar mesternél mindörökre vázlat maradt, Kirkeby esetében tudatosan megtervezett, következetesen felépített, befejezett művé vált. Lichtenstein, aki négy évvel Csontváry halála után, 1923-ban született, éppen olyan forradalmi módon befolyásolta korának művészetét, mint ahogyan elődje lázadt egykor az akadémiai tanulmányok, a barna tónusok uralma ellen. Azonban míg a múlt század végének alkotója azt az energiát kereste, amely láthatatlanul, de mindent áthat, s amely mintegy az Emberiség sorsát javítja meg, New York művésze a negyvenes-ötvenes évek absztrakt expresszionizmusa, gesztusfestészete ellen lázadt fel, hogy magát az életet, a megfogható valóságot idézze meg, az eszme helyett annak földi mását.

A nagyvárosi civilizáció ikonjait festette, festi meg Lichtenstein a képregényekből kiemelt motívumokon keresztül, a szexualitás, az erőszak, a fogyasztás esztétikáját teremti meg. Ha Csontváryt Baalbekkel, Taorminával azonosítjuk, őt Donald kacsa és Miki egér képviseli, ha az előbbi a festői vízió szolgálatába állította ragyogó színeit, utóbbi abban a világban, ahol mindennek ára van, képes volt a művészet egészét egyetlen, mechanikusan másolható gesztusra, a művész „ecsetvonására" leegyszerűsíteni. Mindeközben azonban nem mond le arról, hogy akár amaz, szüntelen párbeszédet folytasson az elmúlt évszázadok európai kultúrájával, művészeivel.

Sokáig meditálhat a Haus der Kunst látogatója művészi világok – s persze korok, társadalmak – hasonlóságán és különbözőségén. Tanulhat is egyet-mást abból, ahogyan a müncheni kiállítóhely a New York-i Solomon R. Guggenheim Múzeummal együttműködve a Lichtensteinbemutatót megrendezte. A százhúsz kép, plasztika egy részét európai gyűjteményekből kölcsönözték, így gazdagabb anyagot mutathattak be, mint a tárlat amerikai változata. Ha ehhez hozzászámítjuk, hogy a *Diane Waldman* által írt, szerkesztett katalógus példaszerű gazdagsággal, pontossággal dolgozza fel az életművet, elgondolkodhatunk azon, hogy Csontváry mostani bemutatósorozatával kapcsolatban – az életművön kívül természetesen – mi mire is lehetünk büszkék.

P. Szabó Ernő

Csontváry Kosztka Tivadar: Ülő nő ablaknál, 1894

Alapos mecenatúra

A kortárs magyar képzőművészet helyzete – mint köztudott – főleg azért tragikus, mert a szocializmus meggátolta annak a polgári középosztálynak a kialakulását, mely az egészséges társadalmakban vásárlója és jóízlésű patrónusa a művészeteknek. Míg az értelmiségi rétegek anyagilag nem engedhetik meg maguknak a mecenásságot, addig más, „felkapaszkodott" rétegek műveltségbeli hiányosságaik miatt nem vevők a képzőművészetre. Ehhez természetesen a közoktatás is hozzájárult, hiszen az oktatást évtizedek óta a művészeti, művészettörténeti, a legszűkebb bölcsészettudományi kereteken belül tartották. A tömegek műveltségében majdhogynem fehér foltot képeznek a művészetek.

Az állami mecenatúra megszűnése következtében légüres térbe került magyar művészet megsegítésére hozta létre a polgári többségű parlament 1993-ban a Nemzeti Kulturális Alapot. Az alap Képzőművészeti Szakmai Kollégiuma működésének első évét zárja idén decemberben. Az évet értékelő héttagú kollégium tagjaitól megtudtuk, támogatásaik 30 százalékát egyedi elbírálás alapján, a többit pályázati úton ítélték oda. 333 pályázatból 194-et tudtak anyagilag támogatni, összesen 45 millió forint erejéig. Az alap terveket, programokat támogat, s adományozott pénzével szigorúan elszámoltatja a művészeket. A támogatások kiterjednek a kiállítások, katalógusok, oktatási programok pénzelésétől a munkaösztöndíjakon át a hazai művészet külföldi megismertetésének segítésén túl az ötletek szinte minden szintjéig. Szabadúszók, alkotói csoportok, intézmények egyaránt pályáztak az elmúlt évben. A választott kollégium tagjai hangsúlyozták, bár a szubjektum esetükben sem kiiktatható tényező, mégis igyekeztek műfaji és stiláris elfogultság nélkül odaítélni az összegeket.

Gyanakvó kérdésünkre, vajon a tavasszal hatalomra került pártok a tendenciáknak megfelelően tervezik-e a Nemzeti Kulturális Alapot is „kinyírni", *Sümegi György* minisztériumi főosztályvezető, kollégiumi tag megnyugtatott: nincs tudomása ilyen szándékokról. Az alap szinte független a mindenkori hatalomtól, hiszen bevételeinek mindössze tíz százaléka származik az állami költségvetésből. A többit maga a szakma termeli ki, járulékfizetés útján.

Bizalmas információink szerint azonban történtek ilyen irányba mutató lépések. Az alap elnöksége kapott olyan „kérést" illetékes helyekről, mondassák le a kollégiumba a minisztériumból korábban delegált személyeket annak érdekében, hogy másokat ültethessenek helyükre. Egyelőre az elnökség bátorságán múlt ennek visszautasítása, mondván e személyek a szakma egyetértésével kerültek ebbe a társadalmi funkcióba.

Csáji Attila, elnök a művészet iránt érzett aggodalmát fejezte ki, amikor arról szólt: a múzeumok anyagi helyzetükből adódóan már nemigen tudnak sem kortárs, sem régebbi alkotásokat vásárolni. A várható pénzügyi megszorítások ezt vélhetően állandósítani fogják, így valószínűleg korunk művészete hiányozni fog a közgyűjteményekből is.

Bertók László Attila

Gerendás a deszkákon

Harminc dobos üti a ritmust

A fenti címmel jelent meg a népszerű gitáros-zeneszerző-előadó második albuma. A tizenkét dalt tartalmazó CD-lemezt, illetőleg magnókazettát a GP Music és a DAKKE jelentette meg. Gerendás második lemeze az ez év nyarán a Parkszínpadon rendezett koncert anyagát tartalmazza. A hangverseny különlegessége volt, hogy GP állandó zenekara mellett közreműködött számos zenészbarátja is. A Rió című számban pedig ez a harminc dobos játszik együtt, akik e tüzes brazil ritmusok megszólaltatására szövetkeztek az egyszeri koncert kedvéért.

CSONTVÁRY

Régi szereplők, új világ

Konrád György Kőórája

„– Mondja, milyen város ez a Kandor? – kérdeztem tegnap a komoly tekintetű pincért. – Valóságos mennyország. Nem laknék itt, ha nem volna az. Nem mindig az. Ma inkább pokol volt – mondta a pincér szakaszosan." – A beszélgetők és Kandor városa *Konrád* György új, *Kőóra* című regényében kelnek életre. A *Kőórát (Agenda II)* pénteken délelőtt mutatta be a *Pesti Szalon Könyvkiadó vezetője, Kőrössi P. József* az *Írók Boltjában*, a szerző jelenlétében.

A kötet az *Agenda I*, azaz a *Kerti mulatság* folytatása, amely időben is továbbviszi a történetet. *Dragomán* János, a világcsavargó tanár visszatér abba a városba, ahol fiatalkorát élte és ahonnét nagy elhatározással távozott. Kandorban akkortájt ugyanis kérdés volt a gondolat szabadsága, Dragomán János azonban nem ismert más gondolatot, mint szabadot. Most a főhős újból találkozik életének régi szereplőivel, akikkel megpróbálnak közösen számot vetni a múlttal, 1956 emlékével és a hatvanas évekkel. Az önéletrajzi motívumokból építkező, jellegzetes konrádi humorral és irónia átitatott regényből kiderül, tudnak-e a szereplők egymással élni, együtt cselekedni a város újraformálódó világában. Végtére is ez a város volt az álom egykoron. A Kőóra hatszázkilencvennyolc forintért vásárolható meg.

L. D.

Törvénybe iktatják a világnézeti semlegességet

Elkészült a közoktatás-fejlesztés stratégiája

Felgyorsultak a munkák a *Művelődési és Közoktatási Minisztériumban. Báthory* Zoltán közoktatási helyettes államtitkár pénteken ismertette a sajtóval a közoktatás fejlesztésének átfogó stratégiáját, a közoktatási törvény módosításáról kialakított koncepciót, valamint a nemzeti alaptantervvel kapcsolatos munkálatokat.

A minisztériumban a kormányprogram megvalósításából következő munkálatok folynak. Elkészültek a közoktatási törvény módosításához szükséges javaslatok. Mindenekelőtt törvénybe iktatják az oktatás világnézeti semlegességét. Beiktatnak egy, a szülők és gyermekek jogait szabályozó szakaszt. Megszüntetik a területi oktatási központokat, helyükre a megyei pedagógiai intézetek léptek. A fejlesztési koncepció értelmében törvényileg szabályozzák az oktatás különböző szintjeit, a vizsgarendszert. Korrigálják a kodifikációs hibákat.

Báthory Zoltán ismertette a közoktatás-fejlesztés távlati terveit. Az elemi képzési fok négyről hat osztályra emelkedik. Ezt követi az alsó középfok, amely a hetedik osztálytól a tizedikig tart, és alapműveltségi vizsgával végződik. Ezután jön a kétéves felső középfok. A tízosztályos általános képzést öt éven belül a tanulók nyolcvan százalékára szeretnék kiterjeszteni. A leendő felső középfokban jelenleg a diákoknak csak mintegy a fele tanul, a cél, hogy az arány 1998-ra hetven-hetvenöt százalékos legyen. Az oktatási rendszer átalakítása nem jár többletköltséggel, mert a tanulólétszám sajnálatosan csökken. Nem kell új épületeket emelni, mert a szakmunkásképző intézetek rendelkezésre állnak, nem kell több pedagógust sem képezni, hiszen elegendő tanár áll rendelkezésre. Báthory Zoltán szerint a középfokú oktatás „felszívja" a gyereklétszám csökkenésével úgymond feleslegessé vált pedagógusokat. Az elkészült stratégiai elképzeléseket megkapják a pedagógus szakmai szervezetek, megvitatja a *Közoktatáspolitikai Tanács* és a *Köznevelési Tanács*. Fél évet szánnak a vitára, és csak utána teszik közzé a dokumentumot.

Ballér Endre professzor számolt be az ötévi munka után elkészült nemzeti alaptanterv új változatáról, amely véleménye szerint az oktatás tartalmi szabályozásának alapdokumentuma lesz. Hogy milyen eszközökkel akarják a kívánt célokat elérni? Egyrészt az alapvető értékek, másrészt a műveltségkoncepció meghatározásával, végül a követelményrendszer lefektetésével. A követelményrendszer mindenekelőtt a fejlesztési igényeket határozza meg: hova kell eljutnia a diáknak a hatodik és a tizedik osztály végére. (Az átmeneti időszakra a negyedik és nyolcadik év végére elérendő műveltségi szintet is rögzítik.) A követelményrendszer három összetevőből áll: megtanítandó alapok, fejlesztési követelmények és minimális teljesítmény. A NAT-ért felelős úgynevezett hetes bizottság, mely a szakértők munkáját koordinálja, most tanulmányozza a beérkezett „nyersanyagokat". A tavaszi hónapokat szánja a minisztérium a tökéletesítésre, mikor is az iskolák és a szakemberek javaslatait hasznosítják. Ballér professzor hangsúlyozta, hogy a közeljövőben nem a NAT bevezetéséről kell beszélni, hanem az alkalmazhatóságáról. Az elfogadás után három évvel jön az átállási szakasz, ami az alaptanterv fokozatos bevezetését célozza.

A helyettes államtitkár kérdésre válaszolva elmondta, hogy az oktatásfejlesztés elindításának nincsenek anyagi akadályai, a költségvetés biztosítja a szükséges forrásokat. Báthory Zoltán arra még nem tudott végleges választ adni, hogy a tizedik osztály utáni alapvizsgában szerepel-e idegen nyelv. A *Magyar Nemzet* kérdésére, a helyettes államtitkár elmondta, hogy az alapvizsgát sikertelenség esetén többször meg lehet ismételni.

(o. á.)

Kitüntetések a rádióban és az Artisjusnál

A *Magyar Rádió* székházában rendezett pénteki ünnepségen tizenhét rádiós vette át a *Cserés* Miklós főrendezői, illetve a művészi hangzásért járó *Gajdos* Ferenc-díjakat. A szakmai elismeréseket, amelyeket a rádiós munkatársak egymás közötti értékelésének eredményeként ítélnek oda, *Varsányi* Anikó főrendező nyújtotta át a díjazottaknak. Cserés Miklós-díjban tizenkét, Gajdos Ferenc-díjban öt rádiós részesült.

Az *Artisjus Zenei Alapítvány* az idén huszonegy előadóművészt, egy kamaraegyüttest, a *Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola* hallgatói közül két hangszeres növendéket, továbbá a magyar zeneművek népszerűsítéséért két külföldi művészt részesített elismerésben. A díjakat *Petrovics* Emil zeneszerző, a *Szerzői Jogvédő Hivatal*, illetve az alapítvány kuratóriumának elnöke ma adja át az intézmény budai székházában.

Az előadóművészek közül – a kortárs zeneművek terjesztésében nyújtott kimagasló teljesítményükért – jutalomban és oklevélben részesült: *Kovács* János és *Szegő* Péter karmester; *Déri* András, *ifj. Sapszon* Ferenc, illetőleg *Szabó* Dénes karnagy; *Körmendi* Klára zongoraművész; *Perényi* Eszter és *Szecsődy* Ferenc hegedűművész; *Perényi* Miklós gordonkaművész; *Elekes* Zsuzsa orgonaművész; *Farkas* Rózsa cimbalomművész; *Geiger* György trombitaművész; *Maczák* János klarinétművész; *Bálint* János és *Cseténi* János fuvolaművész; *Bojtor* Imre, *Csengery* Adrienne, *Fried* Péter és *Kovács* Apollónia énekművész; valamint *Földes* Tamás és *Nagy* Anikó színművész.

Az együttesek közül kitüntetett lett az *Intermoduláció kamaraegyüttes*. A *Zeneakadémia* hallgatói közül *Rosa* Sándor trombita, illetőleg *Vajda* Gergely klarinét szakos növendék részesült elismerésben.

A Szerzői Jogvédő Hivatal vezetősége a magyar zeneművek interpretálásában kiemelkedő teljesítményt nyújtó külföldi előadóművészeket *Pro Artibus Artisjus* emlékéremmel jutalmazza. Ebben az évben elismerésben részesült professzor Nelly *Söregi-Wunderlich* német hegedűművésznő és Robert *Riseling* kanadai klarinétművész – tudatja az *MTI*.

„...és mostani állapotjokról"

Horváth Péter régi könyve a jászokról és kunokról

Az 1756-ban született *Horváth* Péter a század honi viszonyai között mozgalmasnak mondható életet élt: gimnáziumi tanulmányai után belépett a piarista rendbe, majd négy és fél év után elhagyta azt, és jogot tanult, a jászkun kerületek másodjegyzője, gimnáziumigazgató lett, majd 1807-ben elért életútja csúcsára, amikor a kerületek nádori alkapitánnyá választották. 1823-ban jelentette meg magyar nyelven az *Értekezés a' Kúnoknak, és Jászoknak eredetekről, azoknak régi és mostani állapotjokról* című művét, az akkori idők romantikus történelemfelfogásában. Ezért a könyve inkább eszme-, mentalitás- és tudománytörténeti szempontból érdekes, bár óriási szerepe volt a jász öntudat felélesztésében – mondta *Selmeczi* László, a *Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok* igazgatója a könyvről szóló méltatásában azon a bemutatón, amelyet a *Jászok Egyesülete* rendezett a várbeli *Litea* könyvesházban. A jász öntudatra és függetlenségre a legnagyobb csapást I. Lipót császár mérte, amikor a jászkun vidéket 1702-ben eladta a *Német Lovagrendnek*, akik 1731-ben továbbadták a tulajdonjogot a *Pesti Invalidus Háznak*. A vidék lakói csak 1745-re tudták összegyűjteni a megváltáshoz szükséges ötszázezer forintot. A *redemptio* kétszázötvenedik évfordulójára szervezi meg a Jászok Egyesülete a *jászok világtalálkozóját*, mint ahogy erről *Dobos* László, az egyesület főtitkára tájékoztatta az egybegyűlteket.

(a. b.)

Vita Pécsett *Csontváryt visszavárják?*

Veszélybe került a világhírű *Csontváry-gyűjtemény* hazatérése állandó pécsi kiállítóhelyére, állítják a *Janus Pannonius Múzeum* illetékesei. A felbecsülhetetlen értékű képek az idén tavasszal indultak európai körútra, Stockholmba, Amszterdamba és Münchenbe, ahonnan a tervek szerint február 15-én érkeznek vissza Pécsre. Biztonságos elhelyezésük azonban kétségessé vált. Pécsi letétbe helyezésükről a *Nemzeti Galéria* és a múzeum aláírta ugyan a megállapodást, amelynek értelmében a képek távollétében felújították az épületgépészeti berendezéseket és korszerűsítették a kiállítótermek világítását, ám a Csontváry-múzeum teteje beázik, kijavítása a tulajdonos dolga. Az épület tulajdonosa, a katolikus egyház viszont csak akkor kezdi meg a tető kijavíttatását, ha az egész épületet birtokba veheti. Erre az egyházi tulajdon visszaadását rögzítő, 1992-es szerződés alapján már egy éve jogosult. Az épület két korábbi bérlője – a TIT és a MTESZ Baranya megyei szervezetei – azonban csak akkor hajlandók végleg átadni a kulcsot a püspökségnek, ha biztosítékot kapnak kiköltözés utáni elhelyezésükre. A kör ezzel bezárul, mert a városi önkormányzat még mindig nem teljesítette a TIT elhelyezésére vonatkozó, tavaly év végéig vállalt kötelezettségét, a MTESZ pedig kénytelen kölcsönt kérni új székházának befejezéséhez, s hitelgaranciára volna szüksége.

Az egyházmegye vagyonkezelője az *MTI* munkatársának elmondta, hogy támogatják a Csontváry-gyűjtemény Pécsett tartásához fűződő rendkívüli érdek érvényesülését, ugyanakkor ragaszkodnak az épület jogos birtokbavételéhez. Pécs jegyzője bejelentette, hogy személyesen fogja kérni az egyházi vagyon átadásában illetékes tárcaközi bizottság közbenjárását az ügyben, amelynek néhány héten belül meg kell oldódnia, hogy megrendezhessék a tavaszra tervezett nagyszabású Csontváry-életműtárlatot.

Budapest-térkép huszonhárom kerülettel

Síelők kedvére

Hat útikönyv, hat, Szlovákia népszerű síterületeit ábrázoló turistatérkép, valamint két Budapest-térkép szerepel a *Cartográphia Kft.* karácsonyi újdonságai között. *Papp-Váry* Árpádtól, a kft. ügyvezető igazgatójától megtudtuk, hogy a negyvenéves vállalat 1992-ben kezdett el útikönyvek kiadásával is foglalkozni. A sorozathoz az angol autóklub útikalauzai szolgáltatták a mintát. A síelés magyar szerelmesei nagyrészt Szlovákiában hódolnak szenvedélyüknek, ezért a *Cartográphia Kft.* hat turistatérképet jelentetett meg a legkedveltebb kirándulóhelyekről: a Liptói-havasokról, a Magas-Tátráról, az Alacsony-Tátráról – Chopokról és a Királyhegyről, Besztercebánya környékéről. Ugyancsak most jelent meg az első Budapest-térkép, amelyen – Soroksár csatlakozásával – már mind a huszonhárom kerület megtalálható. A másik Budapest térkép részletesebben és nagyobb méretarányban ábrázolja Budapest belső kerületeit.

D. M.

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ

1994. DECEMBER

Csajkovszkij:

FELÚJÍTÁS

A DIÓTÖRŐ

Háromfelvonásos mesebalett

Szövegét E. T. A. Hoffmann nyomán V. I. Vajnonen írta
Koreográfiáját Vaszilij Vajnonen tervezte
A díszleteket és a jelmezeket Oláh Gusztáv tervezte
Próbavezető balettmester: Gábor Zsuzsa, Nagy Zoltán
A Táncművészeti Főiskola növendékeit Balogh Ágoston tanította be
A felújítás rendezője: Seregi László
Karmester: Dala Péter

Stahlbaum tanácsos		Hevesi Imre		Bihal István
Stahlbaumné		Janács Evelin		Neumann Ilona
	Marika	Somorjai Enikő bn.		Darnót Renáta bn.
Gyermekeik	Lujzi	Büky Lilla bn.		Németh Kriszta bn.
	Misi	Lengyel Áron bn.		Gerlóczy István bn.
Drosselmeier		Rotter Oszkár		Balogh András
Dada		Simon Éva		Baross Natália
Feri		Ködmen Krisztián bn.		Tóth Tamás bn.
Nagypapa		Zilahi Győző		Zilahi Győző
Nagyanya		Martinovich Irén		Czechner Júlia
	XII. 10., 11-én	XII. 13., 14-én	XII. 18., 23-án	XII. 25., 26., 28., 29-én
Mária	Popova Aleszja	Szabadi Edit	Popova Aleszja	Oláh Csilla
Diótörő	ifj. Nagy Zoltán	Jezerniczky Sándor	ifj. Nagy Zoltán	Michael Shannon m. v.
Két hópehely:		Rujsz Edit		Venekei Mariann
		Gál Gabriella		Castillo Dolores
Egérkirály:		Tóth Richárd		Gefferth Balázs
Diótörő:		Lengyel Áron bn.		Ábrahám Attila bn.
Bohóc:		Arató Balázs fh.		Katona Árpád fh.
Balerina:		Jenesses Andrea fh.		Jenesses Andrea fh.
Néger:		Abdulwahab Péter fh.		Sebők András fh.
Spanyol tánc:		Venekei Mariann		Ducsay Marcella
		Lencsés Éva		Barna Mónika
		Castillo Dolores		Dudás Csilla
		Juratsek Julianna		Detvay Zsuzsa
Keleti tánc szóló:		Hágai Katalin		Lencsés Éva
Keleti tánc:		Vontszemű Gabriella		
		Hegyesi Aranka		
		Pávics Judit		
		Nagy Anikó		
Orosz tánc:		Detvay Zsuzsa		Venekei Mariann
		Balogh Béla		Solti Csaba
Kínai tánc:		Gál Gabriella		Rujsz Edit
		Solti Csaba		Nagyszentpéteri Miklós
Pas de trois:		Ékes Georgina fh.		Németh Kriszta
		Kapin Gábor fh.		Oláh Zoltán fh.
		Darnót Renáta fh.		Gulyás Rita fh.

Rózsakeringő szóló:

Mráz Kornélia, Kövessy Angéla, Darvas Gabriella, Juretsek Júlia,
Galambos Lilla, Marosi Edit, Soós Erika, Arany Csilla,
Beszmertnij Alexij, Hommer Csaba, Nádasdy András, Macher Richárd,
Radványi Attila, Szabó János Kun Attila, Tóth Richárd

A Magyar Állami Operaház támogatója a Magyar Nemzet

3700

ltságok kertjéből

lis jobb és a nemzeti egység)

Balaskó is szakí-
en Antall odalára
érdemük. Jobb ké-

zavarta őket ab-
ban beidegzettek
an hévvel támad-
liberálisait. Ami
gy rég volt. Távol
eddig nem vettem
ost vessem a sze-
n. Azért jut eszem-
egemlítsem, mert

Sárkány Győző rajza

csalódott szavazói meggyőzhetők arról, hogy a számukra is fontos polgári értékeket az MDF hívebben képviseli, mint az MSZP-vel kormányra lépett egykori választottjuk.

E gondolat persze vitatható. Felvethető például, hogy mégiscsak e két párt között volt a legerősebb a gyakorlati érdekellentéteken messze túlmenő s a lélek mélyrétegeit is átható ellenségeskedés, ami az évek során azért az elitekből lassacskán *a bázisba is* leszivárgott. S a pártjuktól elidegenedett SZDSZ-szavazók, ha már tényleg megindulnak, a Fideszhez talán mégis könnyebben utat találnak. De felteszem, olyanok is lehetnek, akik azt mondják, érdemesebb az MSZP-ből kiábrándultakra számítani. Hiszen egy részük valószínűleg épp az MDF-től pártolt el az elmúlt években. Hátha belátják egy kis idő múltán, hogy az MDF még mindig jobban szolgálja felemás polgárosodási ambícióikat, mint az MSZP.

Mondom, a gondolat vitatható. Bencsik András azonban úgy fordította le magának, amit hallott: Szabó Iván arra készül, hogy az SZDSZ-szel adja össze az MDF-et, s e kettőből „az SZDSZ irányításával pompás jobbközép liberális polgári pártot" csináljon. S ez az, amit úgy jellemez – próbálom

már, *Für* Lajos „mennyire lesz képes vállalni" vele szemben *Orbán* Viktor szerepét.

Szabó Iván ugyanis, akit eddig különben tisztelt Bencsik, „mérhetetlenül veszedelmes". De „most még meg lehet állítani".

Tegyük még ehhez oda az olvasó asztalára, hogy igazán képben legyen: Bencsik András tagja a Magyar Demokrata Fórumnak, sőt az MDF országos *etikai* bizottságának is.

Illetve, talán említsük még meg, volt ennek az ügynek némi előzménye – ha jól sejtjük az összefüggéseket.

Arról van szó, hogy az MDF elnökválasztási kampányából az Új Demokrata főszerkesztője is derekasan kivette a részét. S már akkor összecsapott *Balaskó* Jenővel, aki régi harcostársa a Pesti Hírlap-korszakból. '91– 92-ben, bár egymástól jórészt függetlenül, de mindketten megejtő önfeledtséggel és gyanútlansággal segítettek megágyazni a csurkai radikalizmusnak a koalícióhoz hű olvasóközönség agyában, szívében és lelkében. Majd amikor Csurka már nyíltan Antall ellen fordult, megírta hírhedtté vált '92. augusztusi dolgozatát, előbb Bencsik, aztán fél év különbséggel, amikor a Magyar Út-asok már az MDF kettéválasztását tervez-

ve. Bencsik András ezt a sast nemesítette *keselyűvé*, hogy régi fegyvertársán, Balaskón is üssön egyet.

... Bencsik maga és a hetilapja amúgy az egyik leghevesebb sürgetője az elmúlt fél évben az ellenzéki összefogásnak és valamiféle ütőképes konzervatív egység létrejöttének.

(November 14.)

Megérkezett az Új Magyarországban Balaskó Jenő válasza. Sem képben, sem szóban nincs kímélet. A címe *Ro-*

t kedvük vagy ér-
anulságért vissza-
pulisztikai pályafutá-
suk e korábbi szakaszaira. Úgy elfelejtették ezeket az időket, mintha azok nem is lettek volna. Ami felettébb sajnálatos, mert szemlátomást ma is ugyanaz a stiláris exhibicionizmussal megterhelt kapkodás, gondolati hebehurgyaság tanulmányozható az írásaikban, mint akkoriban.

Tehát '93–94-ben együtt láthatjuk őket a Pesti Hírlapban. Az utóbbi időben viszont Balaskó már csak az Új Magyarországnak dolgozik. Az Új Demokratában egyetlen írásával sem találkoztam. Meglehet, hogy időközben kihagyott a figyelmem, és valamit elmulasztottam: engem mindenesetre meglepett, ahogy egymásnak mentek szeptemberben. Balaskó a Szabó Iván–Kónya–Kulin fémjelezte középre nyitó jobbközép, Bencsik a Schamschula–Boross képviselte „igazi nemzeti" vonal megerősítése érdekében. Kölcsönösen az MDF-tagság manipulálásával vádolva egymást és egymás politikai patrónusait.

Az expovitában tett felszólalása nyomán *Szabad* György hasonlította *sashoz* Szabó Iványt – dicséről –, „éleslátására" és „magasröptű" gondolataira utalva. A képet aztán Balaskó népszerűsítette az Új Magyarországban, Szabó Iván felszólalását ismertet-

varok kora. Nehéz lenne a dolgot félreérteni. Legelsősorban Bencsik Andrást és Schamschula Györgyöt illeti. „Ez az a pont, amikor már illik rászólni erre az ezermesterre: ne hazudozz és ne mutogass, mert rászoksz a gazdádra, mint gazdád is a máséra! Figyelj, Bencsik: Szabó Iván ezt nem mondta, hanem pontosan az ellenkezőjét hirdette és nem szűnik hirdetni."

Említettem, Szabó Iván csakugyan nem azt mondta. Ebben igaza van Balaskónak.

Kíváncsi vagyok, hogyan beszélné meg ezt a nézeteltérést a két vitafél, ez a két talpig úriember az MDF etikai bizottságában, ha netán kedve támadna valakinek, hogy odavigye az ügyet. E bizottságnak ugyanis nemcsak Bencsik András, hanem Balaskó Jenő *is* tagja.

Konzervatív egység, jobbközép unió, nemzeti összefogás? Ugyan már, uraim!

(November 24.)

Interjú *Vödrös* Attilával, az Új Magyarország egykori főszerkesztőhelyettesével, a Pest Megyei Hírlap mai főszerkesztőjével a Magyar Fórumban. *„Nincsenek nemzeti napilapok, csak mi vagyunk. A Magyar Fórumon kívül nincsenek nemzeti hetilapok sem."*

Szép egyedül, ahogy a mester monlotta volt az MDF sorsdöntő országos gyűlésén, '93 januárjában. No de hogy

nem az a *Népszabadság* és a *Népszava* vagy a *Magyar Hírlap*, másrészt, mondjuk, a *168 óra* és a *HVG*, az még csak hagyján, azt érteni vélem, hogy mi annak a nemzetfogalomnak a tartalma, amely szerint ezek a lapok nem azok. De itt van például az *Új Magyarország*, a hetilapok között, teszem azt, az *Új Demokrata* vagy az *Ez a hét*.

Már vagy még? Azok se nemzetiek?

Pár lappal odébb olvasom ugyanebben a számban a *vim* aláírású cikket. „Itt az ideje, hogy a nemzeti pártok kicsinyes ellentéteiket félretéve mindenhol egységesen lépjenek fel a fenyegető szélsőbal ellen."

A harmadik említendő közlemény e tárgyban az IDF külügyi bizottságáé – ugyanebből a Magyar Fórumból.

Ők azt állítják, hogy egyrészt feltétlenül támogatják „az összes nemzeti elkötelezettségi párt" koalícióját az önkormányzati választásokon, a következő mondatban pedig leszögezik, hogy a Fidesszel való együttműködést abban az esetben tartják célszerűnek, „ha annak jelöltjei a nemzeti elkötelezettségű pártok programjainak alapelvét elfogadják és annak megvalósítását vállalják".

Vagyis a Fidesz e fiatal MDF-esek szemében nem nemzeti elkötelezettségű párt. Viszont azért mégsem teljesen reménytelen társaság. Azon jelöltjei, akik teljesítik az IDF által „mindeddig hiteles nemzeti ellenzék"-nek tekintett pártok vizsgafeltételeit, és megfelelnek, azokra nyilván rá lesz ütve a kóserpecsét. Legszívesebben azt mondanám erre, hogy nevetséges – ha nem lenne olyan szánalmas.

Nem véletlen persze, hogy a nyilatkozatot a Magyar Fórumban, Csurka István lapjában olvasom. Hiszen ő már jóval a '94-es választások előtt magyarságvizsgának vetette volna alá az akkori kormánykoalíció képviselőjelöltjeit, eldöntendő, hogy kiérdemlik-e a Magyar Út Körök támogatását. Az IDF fiatal aktivistáira, úgy látszik, maradandó hatást tett a gondolat,

A választási vereség után Csurka István az elsők között volt, akik egy új nemzeti összefogást sürgettek. Szeptemberben nyílt levélben szólította meg e szándékkal a magyar politikai élet neves szereplőinek egy csoportját. Éppen ő, akinek a legnagyobbak voltak az érdemei a korábbi jobbközép kormány lejáratásában s a kormányzás terheivel a vállán úgy-ahogy mégiscsak helytállt és talpon maradt MDF hitelének rontásában. Még arra sem hagyott magának időt, hogy becsületesen elsirathassa a választásokon az ő derekas bűnsegédi közreműködésével levágott jobbközepet, és máris ott láthattuk az új nemzeti összefogás önzetlen kezdeményezőjének szerepében.

Sosem volt persze erénye az önismeret és a kritikus önszemlélet. Jellemző a szándék komolyságára, hogy miközben egyre-másra hozta a Magyar Fórum az összefogás jegyében megkeresettek válaszait, ettől mit sem zavartatva, változatlan tónusban folyt tovább az ellenségnek lefekvő, az ellenséggel lepaktáló antalli MDF és mai szellemi és politikai örököseik, a Szabó Iván-féle „liberálisok" szapulása.

A morális és stiláris önmegtartóztatás az ellenfelekkel szemben sosem dívott errefelé. Ellenfél és ellenség pedig mindig fölös számban állt rendelkezésre. El lehet képzelni, hogy mit és milyen hangon tesznek szóvá. Hogy egy kis ízelítővel szolgáljak, néhány hete például magamról is azt olvastam egy cikkben, hogy Antallal együtt „paktum-pribék" volnék. Ugyanannak az internacionalista elitnek voltunk a segéderői, amelyet '18–19-ben Károlyi Mihályok, Linder Bélák segítettek a nemzet szétverésében, '49 után pedig Tildyk, Dinnyések, Ortutayk. „Az új rendszerváltáskor ismét a Rákosi-elit ivadékai léptek akcióba. A szuronyok helyett immár a dollár és a médiumok segítségével Antall József és Elekek, Debreczenik közreműködésével akadályozták meg a reprivatizációt. Ezzel pedig a régi kommunista elit vagyonhoz jutását és meggazdagodását, továbbá a kozmoliberális elit média- és finánchatalmának kialakulását segítették."

Most, a választások után Szabó Iván az emberük, rá van bízva ideát érdekeik képviselete, és a balek MDF ezt az embert választotta meg néhány szavazat híján országos elnöknek. Szabó Ivánt, aki Csurka szerint „kezes bárány" az ellenfél előtt, „egy sekrestyéből előbújva tudta magát fő antallistaként elfogadtatni még pénzügyminisztersége idején", s ő „fonta vastagra azokat a köteleket, amelyek a nemzetközi pénzvilághoz és annak liberális mecénásaihoz, vagyis a magyarországi politika valódi irányítóihoz fűzik" az MDF-et.

A szeptemberi nyílt levél címzettjei között még jó néhány ismert MDF-es is ott volt (Andrásfalvy, Boross, Balsay, Kádár Béla). Az MDF tisztújítása után, november elejére azonban már megint odajutott Csurka István, hogy le kell írni ezt az egész társaságot, úgy ahogy van. Boross és Für már nyilván az emlékirataikon dolgoznak, Szabó Iván kezében van minden, ő „dönt és építkezik". „Undorító kollaboráció" az ellenzéki MDF működése, ott már nem a tagság határoz.

A magyarságnak most olyan szervezeteket kell teremteni – írja – fiatal erőkből, akik maguk határoznak „magunkról". Hogy miféle szervezetek lennének ezek, az még nem egészen világos. Mindenesetre, mint köztudomású, a MIÉP a Független Kisgazdapárttal állt össze az önkormányzati választásokra.

Úgy látszik, egyelőre ez van. Ez a fiatal erő.

Elek István

Értelmét vesztett fogalmaink – avagy

Kapitalizmus kontra szocializmus?

Már régen leírta Milovan *Gyilasz*, hogy Nyugaton sokkal több szocializmus megvalósult, mint a magukat annak nevező országokban. Wittfogel pedig párhuzamot vont a „létező szocializmus" és az óázsiai despotikus társadalmak között, rámutatva, hogy itt is, ott is az állami tulajdon talaján alakul ki egy brutális kizsákmányoló forma. Marxnál a „szocializmus" csak mint különböző retrográd kisiklás jelenik meg, ellenben feltételez egy rövid átmeneti szakaszt a kapitalizmusból a kommunizmusba, amelynek lényege az állam elhalása. Nyilvánvaló, hogy a „létező szocializmus" permanensen erősödő pártállami struktúrájának semmi köze Marx „átmeneti korszakához vagy társadalmához".

Ám amennyire nem volt a „szocializmus" Marx átmeneti társadalma, azaz proletárdiktatúrája, annyira *nem beszélhetünk ma már „kapitalizmusról" sem*. Egy XIX. századi, de legfeljebb a II. világháborúig érvényes fogalomrendszerbe akarjuk begyömöszölni a jelenkori valóságot, ami nem megy.

Marx kapitalizmusát mi jellemzi? Először is a tőkekoncentráció- és centralizáció. Vagyis hogy egyre kevesebb tulajdonos kezében halmozódnak föl a társadalom erőforrásai, miközben egyre nagyobb tömegek csúsznak le az eszközöktől megfosztott proletariátus soraiba. Ebből következett logikusan a *proletárdiktatúra* koncepciója, hiszen a folyamat végén már csak egy maroknyi tőkést kell megfosztani viszonylag gyengéd erőszakkal a hatalmától és tulajdonától (nem az életétől!), hogy aztán kialakuljon valamiféle társadalmi tulajdon, amely az állam gyors elhalásának marxi koncepciójából következően nem lehet az állami tulajdon.

Ezzel szemben a XX. században, és főként a II. világháború után megfordul a múlt századi tendencia, kibontakozik a tőke dekoncentrációjának és decentralizációjának a folyamata, amire egyébként először Kenneth *Galbraith* figyel föl. A tőke „szétkenődik", eloszlik a társadalom egyre több tagja között. Ez több ágon fut párhuzamosan, de a legfontosabb talán a *részvénytulajdoni* forma általánossá válása. A bérből és fizetésből élők is egyre nagyobb számban válnak részvénytulajdonossá. Másrészt egyre szélesebb tömegek jutnak el a középosztály színvonalára, „polgárosodnak", ha úgy tetszik, részvények mellett jelentős bankbetéttel rendelkeznek, megtakarításaikat más formában is forgatják.

Ugyancsak Galbraith hívta föl a figyelmet arra, hogy a nagy multinacionális részvénytársaságokban a döntés joga, vagyis a hatalom, mint olyan, átcsúszott a tulajdonosok kezéből az információkkal rendelkező technokrata-menedzser réteg, a „technostruktúra" kezébe. Érdekes megfigyelés, hogy a vállalatok jól fizetett menedzserei nem is igyekeznek részvényhez jutni saját vállalatuknál.

Az 1970-es években megjelent a vállalkozók egy új fajtája, nemzedéke. Nem a Harvardon végeztek, nem egy óriásvállalat hierarchiájának lépcsőfokait kezdték megmászni évtizedek alatt, hanem saját vállalkozásba fogtak, gyakran, sőt többnyire nem is saját tőkével, hanem hitelből. Tejfelesszájú huszonévesek, legfeljebb harmincasok, akik elképesztő gyorsasággal tízszerezték, húszszorozták vagy százszorozták meg az induló vagyont néhány év alatt. Jellemzőjük, hogy szinte kizárólag a csúcságazatokban, a mikroelektronikában, a számítástechnikában tevékenykedtek, létrehozva Kaliforniában a Sillycon Valley-t, kihívást intézve az olyan óriások ellen, mint az IBM.

Nagyon fontos itt a tőke, a hitelpénz és a tehetség sajátos egymásratalálása, főként a kockázati tőke (venture capital) formájában. Elég egy jó ötlet, és el lehet indulni, mert a kockázatot a bank vállalja. Viszont az ilyen bank nem a kamatokból él, hanem tuajdont szerez a felfutó vállalkozásban. Bankok ezrei sokszorozták meg induló tőkéjüket ezen a módon. 1980–1985 között hatszázezer új vállalkozás indult az USA-ban, ahol a kis- és középvállalkozások lettek a fejlődés motorjai, jelentős versenyre kényszerítve az elkényelmesedettnagyvállalati szférát.

A XX. században kialakult és a nemzet fő teherviselő ereje lett a felvirágzó középosztály, amely a II. világháború után magába olvasztotta, magához emelte a klasszikus munkásosztály jelentős részét. Marx forradalmi proletariátusa, amely csak láncait veszítheti el egy forradalomban, elolvadt, törpe kisebbséggé zsugorodott, részben tovább csúszva lefelé, azaz lumpenizálódva, marginalizálódva. Ez a fajta klasszikus kétkezi bérmunkás hovatovább már azonos kategória lett a marginális csoportokkal, az alacsony képzettségű bevándorlókkal, színesbőrűekkel.

A jelenlegi képlet a következő. A társadalom 2–5 százaléka fullasztja élelmiszerfeleslegtengerbe a többi 95–98 százalékot. 25–30 százalék látja el ipari termékekkel, fogyasztási cikkekkel a lakosság 70–75 százalékát (a munkaképes népesség megoszlásáról van természetesen most szó); és a többséget, a dolgozó népesség kétharmadát, háromnegyedét a szolgáltató szektorban, az infrastruktúrában találjuk, az oktatástól az egészségügyig át az állami hivatalnokokig, vagy a vendéglátástól a szórakoztatóiparig. Körvonalódik előttünk Herbert *Marcuce* posztindusztriális, posztkapitalista társadalma; az értelmiség, vagyis az információk hordozója fő irányító erő és hatalmi tényező.

Miközben bebizonyosodott a „szocializmus" totális zsákutca jellege az 1980-as években, a paternalista állam mítosza is szertefoszlott. Az állam már nem csak a gazdaságból vonul ki, hanem az eddig nonprofit szféráknak tartott területekről is – mint az egészségügy, társadalombiztosítás –, amelyek szép lassan, de következetesen piaci alapokra, biztosítási mechanizmusokra helyeződnek. Az állampolgár fizet, hogy öreg korában magas nyugdíjat élvezhessen, vagy ellássák, ha megbetegszik; a társadalombiztosítás pedig profitcentrikus megfontolásokból közönséges üzletet köt vele. Más területeken pedig az állam szerepét egyre hatékonyabban veszik át a helyi mikroközösségek vagy az átfogó társadalmi mozgalmak, szervezetek. Mintha az állam valamiféle elhalásának folyamata rajzolódna ki hosszú távon a szemünk előtt – persze nem úgy, ahogy Marx képzelte.

Servius Tullius római király (i. e. 578–534) idején öt évre két cenzort választottak a rómaiak, őrködni a szenátorok erkölcsi tisztasága fölött. Hamarosan azonban a két cenzor élet és halál ura lett, mire föltették a kérdést: „na és ki őrzi az őrzőket?" Minden hatalom alapkérdése ez.

A modern nyugati típusú (és nem polgári!) demokrácia a pluralista váltógazdálkodással, valamint a hatalom négyes megosztásával rendezi a problémát. A törvényhozói és a végrehajtói hatalom (kormány és parlament), független igazságszolgáltatás és a független tömegkommunikáció egymást folytonosan kontrolláló tetraédere. Ez nem „polgári" demokrácia, mert nem egy osztály, egy csoport demokráciájáról van csupán szó. Az osztálykategóriák sem alkalmazhatók ma már, az „osztályok" egymásba nyíltak, felerősödött a társadalmi mobilitás. Nem is ideológiák versengése ez. Nem ideológiák, eszmék váltogatják egymást négyévenként a hatalomban, hanem politikai árnyalatok. Ez a lényeg! (Egy kontrolláló mechanizmusról v

Mint
mus–szo
vés érteln
„konzerv
es, '80-a
„konzerv
mányok (
ki a nyug
válságból,
piacgazda
propagálta
legreakció
kormány
jobboldali
igazi fegyv
a Szovjetun

Új kat
nunk, *ki k*
keretei köz
történelmi
neráció, at
padáról. K
lúciós-orga
italizmus is
kás viszon
történelmi
cializmusról
szélhetünk:
nek súlypo
túllépett eze
jainkban lép
esetenként
nyait.

Gyors növekedés az emelkedő kamatok ellenére

Új jegyeket hordozó ciklus az Egyesült Államokban

(Washingtoni tudósítónktól)

Az amerikai gazdaság folyamatosan rácáfol az előrejelzőkre. Ha valaki tavaly azzal hozakodott volna elő, hogy négyszázalékos növekedés mellett az infláció iráma eléri a három százalékot, a munkanélküliek aránya pedig hat százalék alá süllyed az idén, aligha vették volna komolyan az illetőt. A számok viszont önmagukért beszélnek, s e *kiugróan jó teljesítménynek* az oka három tényezőben keresendő elsősorban. A termelékenység gyorsan javul, a monetáris politika előtte jár az eseményeknek, a költségvetési deficit pedig csökken. Ez lényegében azt jelenti, hogy e gazdasági ciklus *eltér* az elődjeitől. A mostani amerikai folyamatok a nyolcvanas évek japán és német fejlődésére emlékeztetik a *Business Week* magazint, amelynek elemzői szerint a három százalékot meghaladó gazdasági növekedés és az elenyésző pénzromlás beruházásokra ösztönöz, amelyek aztán tovább serkentik a termelékenységet.

A központi bank *Greenspan* elnök vezényletével eleddig kismértékű kamatemelésekkel jelezte, hogy mindent megtesz az infláció veszélyének az elhárítására, a továbbiakban azonban arra is ügyelnie kell, hogy a gazdasági növekedés ütemét ne fékezze le. Kérdés, hogy a politikai viharok nyomán milyen hangulat uralkodik el a kongresszusban. A kínálati iskolának sok képviselője van a republikánus táborban, s ezek a törvényhozók azt vallják, a kamatcsökkentés a gazdaság lendületben tartása által elegendő költségvetési bevételt termel. Ez azonban kockázatos stratégia a Business Week megítélésében, mert egydollárnyi adóengedmény nem hoz magával ugyanennyi állami jövedelmet, s ha a büdzsé kurtítása nem folytatódik, akkor Washington keresztet vethet a gazdaságra.

De más tényezők is a növekedési szakasz tartósságára utalnak. Ebben az évben *hárommillió munkahely* teremtődött, az állástalanok aránya 5,6 százalékra esett vissza, a polgárok kevésbé izgatják magukat a foglalkoztatás alakulása miatt, mint tavaly, s hajlandóak költekezni. A jövedelmek emelkednek, s a fogyasztói bizalmat érzékeltető mutatók 1990 óta a legmagasabb szintre ugrottak fel, az autóktól az elektronikáig *erőteljes megélénkülés* jellemzi a piacokat.

S legalább ilyen fontos, hogy külföldön is keresik az amerikai árukat. A kivitel évi tizenöt százalékos ütemben bővül, s ez önmagában másfél százalékos hozzájárulást jelent a négyszázalékos gazdasági növekedéshez. Európa és Kanada is kikecmeregni látszik a válságból, s a gyenge dollár is kedvezett az amerikai termelőknek. Az Egyesült Államok valutája azonban, izmosodik, főként az erőteljes gazdasági teljesítmény hatására, s ez mérsékelheti a kiviteli esélyeket. S mivel a vállalatok kapacitásaikat szinte teljesen kihasználva működnek, félő, hogy hosszabb távon a kereslet további felfelé ívelése *inflációs hatású* lesz. S ha a központi bank úgy érzi, hogy a gazdaság túlfűtötté válik, akkor alighanem kénytelen lesz *ismét szorítani* a kamatcsavarokon.

(blahó)

Egyelőre – pompa nélkül

Karácsonyi kivárás Szlovákiában

POZSONY – Meglehet, a három hónap alatt lebonyolított két választás és a közéjük préselt népszavazás, valamint a politikai eseményekkel járó kampány okozza Szlovákiában a karácsony előtti nagy csendet. Lehet, hogy Szlovákia városaira és falvaira, az üzletemberekre és a reklámirodákra a politikai helyzet van hatással, amely ugyancsak kuszá a szeptemberi parlamenti választások óta, de tény, szinte semmi jele annak, hogy immár néhány nap és itt a karácsony, a legfőbb ideje megkezdeni az ünnepi bevásárlást.

Léphaft Pál rajza

A bársonyos forradalom utáni években eleddig ilyenkorra már csillogott-villogott Pozsony, díszes karácsonyfák, reklámtáblák hívogatták, csalogatták az embereket a bevásárlási központokba, most legfeljebb a kirakatokban díszeleg egy-egy műkarácsonyfa éjszakára kikapcsolt égőkkel. Nem arról van szó persze, hogy üresek lennének a boltok. Nem, az árukínálat igen *bőséges*, s nemcsak hazai termékek kínálják magukat egyre ízlésesebb csomagolásban, hanem a világ minden tájáról vannak szívfájdító számítógépek, televíziók, videók, sőt Lego-csodák és mindenféle elektromos játékok, csakhogy e termékeknek *ára* is van, s bizony nem igazán a szlovák átlagpolgár zsebéhez mértek.

Mert Szlovákiában 1993-ban 23 százalékos, az idén eddig több mint tízszázalékos volt az infláció, de mind a minimálbért, mind a létminimumot – a munkanélküli-segély és a nyugdíjak szempontjából ez igen fontos mutató – már több mint két éve állapították meg. Ennélfogva nem csoda, ha a nem hivatalos statisztikák szerint Szlovákia lakosságának több mint felét sorolják a *„szegény"* kategóriába, ami azt jelenti, napi megélhetési gondokkal küzdenek. Olyanok ők, akik az esetleges „nagyobb beruházásokra", mint a téli tüzelő megvásárlása szociális segélyért kénytelenek fordulni az önkormányzatokhoz vagy a különböző szociális intézményekhez.

A karácsonyi hangulattalanságot az is előidézheti, hogy maguk az üzletek tulajdonosai, alkalmazottai vélik úgy, kár pénzt költeni a hangulatra, a pompára. Ők tapasztalják ugyanis leginkább azt, amit a közgazdászok ötmilliárd korona kieséseként tartanak számon a költségvetés bevételi oldalán. Az augusztusi áfa-emeléssel a kormány ugyanis arra számított, hogy fel tudja tölteni az államkasszát, a forgalomkiesés azonban minden várakozást felülmúlt. A lakosságra rakott terhek elviselhetetlenségének talán legelriasztóbb mutatója, hogy míg Szlovákia a tejfogyasztásban négy évvel ezelőtt az európai átlagon volt egy főre jutó 285 literes éves fogyasztással, ez a mutató mára 170 literre zuhant vissza. Minek hát a pompa, ha vásárlót úgysem tudunk csalogatni? – kérdezhetik az illetékesek.

Vannak ezzel kapcsolatban optimista hangok is. Ők úgy vélik, az emberek a nyaralásra és a karácsonyi bevásárlásra spórolnak immár, azaz a karácsonyig hátralévő néhány napban megsokszorozódik az üzletek forgalma. Ellentmondani látszik ennek, hogy az önkormányzatok nagyon sok szlovákiai városban és faluban olyan szociális alapokat hoztak, hoznak létre, amelyek *a nyugdíjasok és a nagycsaládosok* karácsonyát próbálják meg elviselhetővé tenni – akár meleg étellel, akár valamilyen ruhadarabbal, játékkal.

Szlovákia politikai helyzete feszült. Az utca hangulatán ezt még nem lehet leméri. De az egyre szélesebb rétegeket érintő elszegényedést már igen.

(neszméri)

Mikor húzzák le a rolót

Nyitva tartás angol módra

Addig tarthatnak nyitva mostantól az angliai üzletek, ameddig csak akarnak. Aki 24 órán át kívánja várni a vásárlókat, az megteheti. Ezzel Nagy-Britanniában befejeződött a kiskereskedelmi nyitvatartási idő *liberalizálása*. Eddig legkésőbb este nyolckor le kellett húzniuk a redőnyt, s heti egyszer kilenckor. Igaz, miután a helyi hatóságoknak kellett (volna) ezt ellenőrizniük – a szabályt eddig se vették túl szigorúan. Sok kis szupermarket este tízig, mások folyamatosan kiszolgálták a vevőt. Ilyenformán túl nagy változásra nem számítanak a belügyminisztériumban. Mindenesetre egyre több üzlet tart majd késő estig nyitva.

Nem igazolódtak az aggodalmak, hogy ez a liberalizálás ártani fog a kiskereskedőknek. Valamennyi angol városban ott a sarki fűszeres, ajtaja tárva késő estig és vasárnap is: élelmiszer, illatszer, újságok. Főként indiai és pakisztáni tulajdonosaik vannak, valahogy úgy, ahogyan nálunk a háború előtt a *„Kohn bácsi fűszerüzletébe"* mentek le. A belügyminisztérium illetékese meg van győződve arról, hogy ez az új intézkedés a kiskereskedőknek és a lakosságnak egyaránt hasznos lesz: munka után elintézhetik a bevásárlást, mégpedig a lakás közelébe,n és az eddigihez viszonyítva nő a választék. Négy hónappal ezelőtt enyhítettek Nagy-Britanniában a vasárnapi nyitva tartás szabályzatán, bár így se korlátlan az engedély. A 280 négyzetméternél nagyobb kereskedések délelőtt tíz és délután 18 óra között, hat óra hosszat szolgálhatnak ki. A nagy szupermarketek egyébként vasárnap tekintélyes forgalmat bonyolítanak le: fölmérések szerint 11 millió brit jár vasárnap bevásárolni. A Marks & Spencer, a House of Fraser és Waitrose csatlakozott azokhoz, akik vasárnap kinyitnak. Aki mostanában végigmegy az Oxford Streeten, nem lát különbséget az ünnep és a hétköznap között.

A szakszervezetekkel és az alkalmazottakkal is a vártnál kevesebb vita támadt a túlmunkák miatt. Bár joguk van megtagadni ezt a hosszabbítást, a szupermarketláncoknak például sok olyan alkalmazottjuk van, aki szívesebben vesz ki hét közben szabadnapot a vasárnap helyett. Egyébként a kereskedők meglehetős *rugalmasan* élnek az új lehetőséggel: ott, ahol van érdeklődés, kinyitnak, ahol nincs, ott zárva tartanak.

(tatár)

Az „emberarcú rabszolgaság" alkonya

A csapatmunka kínjai

BONN – Nem található manapság önmagára valamit is adó német üzem, ahol a vezetők és a szakszervezetisek ne áldanák csillogó szemmel a csoportmunka rendszerét. A megnehezült gazdasági körülmények között, a feszült piaci és versenyhelyzetben minden tartalékot ki kell használni, ez pedig csakis *tőkés és munkás testvéri együttműködésében* valósítható meg, mondják. Vége a szalagmunka embertelen rabszolgaságának, ihol az „emberarcú hajsza", ahol a jók húzzák a gyengébbeket, az együttműködésben rövidül a darabidő, javul a minőség, nő a termelékenység.

A dolog egyetlen bökkenője: ugyan a felebaráti szeretet és a testvériség magasztos eszményéből fakad az ideológia, a *valós cél* azonban nagyon is racionális és gazdasági. Talán ezzel is magyarázható, hogy a fogadkozások ellenére a csapatmunka korántsem oly általánosan elterjedt, mint hinnők. A gelsenkircheni IAT munkaügyi kutatóintézet vizsgálata szerint a munkások alig hét százaléka dolgozik csoportrendszerben. Ezek egy részéről is elmondható, hogy az üzemvezetőség egyszerűen teamnek minősít öt embert, akik ugyanúgy *robotolnak*, mint azelőtt, de javítják a statisztikát. A hatékonyság, a rugalmasság, a motiváció együtt jár: a munkáltató felelősséget delegál, és beruház munkásainak magasabb kvalifikációjába, cserébe az önszervező csoportoktól sikeresebb feladatmegoldást kap. Elvben tehát mindenki nyer a dolgon. Legalábbis a kongresszusokon, jegyzi meg szarkasztikusan a *„Manager Magazin"* című német gazdasági folyóirat.

A valóságban ugyanis a teamek önszervezése és a teamtagok önállósága igencsak korlátozott. A munkafolyamatok messzemenően szabványosítva vannak, és egy modern üzemben csak azt végzi az emberi munkaerő, szalagnál vagy csoportonként, amit a robotok valamiért nem tudnak megcselekedni. Az üzemvezetők ezért inkább némileg fogyatékos robotoknak tekintik a munkásokat, semmint autonóm munkatársaknak. Ez megmutatkozik a szervezésben: a csoportok szóvivőit sok helyütt felülről jelölik ki, az egyik legfontosabb teamjogot, az időbeosztást pedig teljességgel alávetik a termelési célkitűzéseknek. Az Opel egyik kirakatüzemében, az emberarcúságával önreklámozó eisenachi gyárban nem egy munkás kifakadt már, hogy a team ugyanolyan, mint a hajdani brigád, csak – a vicc szerint – most „az embernek ember általi kizsákmányolása folyik, míg azelőtt ennek fordítottja volt a helyzet".

A dolog gyakran épp a versenyhelyzeten áll vagy bukik. A team fő feladatává gyakran a *hajtás* válik: a vállalatokat korántsem idealista célok vezérlik, mint a csoportrendszer hőskorában, manapság csakis a számok, a mutatók számítanak. Az üzemvezetés azonnali, kézzelfogható eredményeket vár, a továbbképzést, a teamképesség fejlesztését költséges cafrangnak tekinti. A nagy hajszában aztán a jól dolgozók nem ösztönöznivalónak tekintik az elmaradókat, hanem koloncnak, aki miatt a „brigád nem hozza a tervet", ezért pedig az egész csoport anyagi hátrányt szenved...

A következmény aligha meglepő: a valóságot fényévek választják el az eszményektől, és az egész csoportmunkásdítól *menekül* mindenki, tőkés és munkás egyaránt. A hajdani, mindenre gyógyírt ígérő módszerből mára kellemetlen teher lett. Nem az apostolok számára: szerintük megint egyszer nem a rendszerben van a hiba, hanem a megvalósításban.

(józsa)

Vásárlási láz Ausztriában

A roham még erősödhet

BÉCS – Ki beszél itt gazdasági válságról? – kérdik meglepetten az üzlettulajdonosok, ajándékboltosok az idei karácsony előestéjén Bécsben. A vásárlási láz idén már októberben elkezdődött, s ahogy a napok fogynak, az ajándékozni vágyók *rohama* erősödik – legalábbis ezt remélik a pult belső oldalán. Idén az osztrák főváros számos új lehetőséggel várja a vásárlókat, hiszen újjáépült és megszépült a Mariahilferstrassei bevásárlóutca, és a belvárosban kinyitott az ország legelegánsabb bevásárlóközpontja, a bécsi Ring Shopping Centerje, a Ringtrasse–Galerien. S ami semmiképpen sem utal a pénzköltési vágy apadására, az az, hogy a drága kis belvárosi butikok is rekordeladást jeleztek – már november végén.

Az idei téli kiadásokat a tavalyihoz képest az előrejelzések *öt százalékkal magasabbra* teszik, 1993-ban 16,2 milliárd schillinges forgalmat bonyolítottak. A nagy bevásárlási láznak azonban *nemcsak a töretlen karácsonyi ajándékozási kedv az oka:* közvélemény-kutatási adatok szerint az igen forró nyár sokakat arra késztetett, hogy nagyobb bevásárlásaikat őszre halasszák, mások pedig éppen a karácsonyi ajándékozással együtt bonyolítják el a lakásfelújítást, a kiegészítő darabok vásárlását.

A legtöbb vásárló a bevásárlóközpontokat keresi fel, ami persze a kényelemnek, a parkolóhelyeknek és a fedett sétálóutcáknak köszönhető. Idén decemberben a *Shopping City Südben* mintegy 600 ezer gépkocsi érkezésére számítanak, a forgalom az előrejelzések szerint hét százalékkal meghaladja majd a tavalyit, s ezzel *Európa legnagyobb üzletközpontja rekordévet zárhat 1994-ben*. Hasonlóan optimista az északi bevásárlóközpont vezetője, aki 2,5 millió látogatóra számít az év végi hajrában, s a forgalmat 820 millió schillingre becsüli. Ami sajátos az idei szezonkezdetben, hogy sokan keresik a kifejezetten költséges luxuscikkeket: ékszereket, órákat és a szőrmét. A második leglátogatottabb helyek közé tartozó bevásárlóutcák között igen nagy a forgalom a méregdrága Kärtnerstrassén, valamint a belváros kis üzleteiben.

Persze nem mindenki tölti idejét és költi pénzét a hazai üzletekben. A statisztikusok szerint idén megnövekedett azoknak a száma is, akik inkább elutaznak valahova. A jelenlegi adatok szerint mintegy 200 ezer osztrák kötött le eddig a karácsonyi ünnepek idejére a déli meleg tengerek felé vezető kirándulásokat, s további 150 ezren keresnek az év végi napokra egy meleg helyet a nap alatt.

(kaszab)

Vámvilágcsúcs

Régiórandevú Budapesten

A Vámigazgatások Világszervezetének politikai bizottsága úgy határozott a hét végén Pekingben, hogy ezentúl a vállalkozóknak is hozzáférhetővé teszi a harmonizált rendszerű tarifák kódjait. *Arnold* Mihály vezérőrnagy, a magyar Vám- és Pénzügyőrség országos parancsnoka elmondta az *MTI* pekingi tudósítójának, hogy Magyarország ez év júniusa óta tagja a politikai bizottságnak. Lévén ott az egyetlen középeurópai ország, képviselni kívánja az egész térség érdekeit. A jövő év elejére Budapestre hívják a régió országainak vámilletékeseit az együttműködés és a közös fellépés megvitatására.

Irán iraki olajat csempész?

Az Egyesült Államok azzal vádolta meg Iránt, hogy segédkezik az Irak ellen elrendelt ENSZ-olajembargó kijátszásában – adta hírül a *Middle East Economic Weekly* című gazdasági hetilap hétfőn megjelent legfrissebb számában. A *Reuter* ismertetése alapján a vádat Washington levélben közölte az ENSZ Biztonsági Tanácsának szankcióügyekben illetékes bizottságával, s azonnali intézkedést kért. Amerikai információk szerint Irán a Perzsa-öböl kikötőin keresztül segíti az iraki olaj kijutását a világpiacra.

Az amerikai levelet a tervek szerint a bizottság február közepén esedékes tanácskozásán vitatják meg. A MEES megjegyezte: Washington ezzel újabb jelét adta annak, hogy *továbbra is szigorú* politikát kíván folytatni mind Irakkal, mind pedig Iránnal szemben, s a levéllel feltehetően az iraki olajexport újbóli engedélyezését akarja késleltetni. Elemzők szerint – írja a Reuter – nem várható, hogy 1995-ben Irak ismét engedélyt kapna olajának exportjához, ám orosz és valamelyest francia részről támogatnák a tilalom feloldását. Washingtonnak mindazonáltal vétójoga van a kérdés eldöntésében.

Csomagolási újhullám Európában

Palackba zárt indulatok

Hosszú ideje csatáznak egymással a tisztább környezet és a szabad kereskedelem hívei, s a tapasztalatok szerint leginkább a csomagoláson kapnak hajba. Mivel a kormányok ragaszkodnak ahhoz, hogy a palackoknak környezetbarátnak, vagyis újratölthetőnek, avagy újra feldolgozhatónak kell lenniök, nehezebb a külföldi cégek dolga, mint a hazaiaké. Ezt az ellentétet próbálja feloldani az Európai Unió brüsszeli bizottsága azzal, hogy *közös csomagoláspolitika* kialakítására tett néhány esztendős erőfeszítéseit egy dokumentumban összegezte. A szabványosító megállapodás életbe lépése, úgy tűnik, most döntő fázisába érkezett azzal, hogy az EU törvényhozása, az Európai Parlament jóváhagyta a tervezetet. Ennek értelmében a tagországok mostantól 2001-ig vállalják, hogy a csomagolásból eredő *hulladék felét újratöltik és legalább negyedét újra feldolgozzák*. Ennek alapján a csomagolók abban bíznak, hogy még a

(A The Economist rajza)

renitenskedő, saját megoldásaihoz ragaszkodó Németország is elfogadja a közösségi szabályokat. Az új rendelkezés a szakemberek szerint döntő hatással lesz az egész hulladékfeldolgozó iparra. Az amerikai cégek például abban bíznak, hogy e téren saját termékeikkel meghódíthatják Európát. A másik következmény az lehet, hogy a csomagolócégek jobbak alkalmazkodnak majd a környezetvédelmi követelményekhez, ám mivel ez elég költséges vállalkozásnak ígérkezik, az igazi környezetvédelem legalább olyan megfoghatatlannak tűnik, mint az igazi szabad kereskedelem.

(kocsi)

NAPLÓ

MAI MAGYAR FESTŐMŰVÉSZEK – főként Kádár Béla és Scheiber Hugo – alkotásait bemutató kiállítás látható a ciprusi fővárosban. A Nicosia központi kiállítótermében megrendezett tárlatot Bokor Balázs ciprusi magyar nagykövet nyitotta meg.

A 100 TAGÚ CIGÁNYZENEKAR hatalmas sikert aratott a hét végén Párizsban. A francia főváros kongresszusi palotájában kétezer néző állva ünnepelte az együttes tagjait műsorunk befejeztével. A zenekar Boross Lajos és Berki Sándor vezetésével egyebek között Brahms-, Liszt-, Hacsaturján- és Offenbach-műveket, valamint repertoárjuk ismert magyar darabjait adta elő. Az együttes december 15-től december 22-ig tart koncerteket Párizsban, de valószínűleg még később is visszatér ide, hiszen idén októberben hároméves szerződést kötött egy francia produceri irodával, amely vállalta, hogy három év alatt kilenc európai országban 120 koncertet szervez számára.

A SZÖKTETÉS A SZERÁJBÓL című Mozart-opera Erkel színházbeli bemutatójáról a hétfői lapban közölt fotónkon Szvétek László és Csányi László látható.

ÚJABB HUSZONÖT MAGYAR DIÁK kezdheti meg az ausztriai Mattersburgban középiskolai tanulmányokat megelőző nyelvi felkészülését a jövő tanévben. Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland tartomány oktatási együttműködésének keretében a diákok az úgynevezett nulladik évfolyamon elsősorban a tantárgyak német szakmai szókincsét tanulják. Elhelyezésüket a megyei önkormányzat a fertődi szakközépiskola kollégiumában biztosítja, onnan járnak át naponta Ausztriába. Oktatásuk költségeit az osztrák fél állja. Ezt követően viszont ausztriai lakhatásuk feltételeiről már a diákok szüleinek kell gondoskodniuk.

A JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV, amely a tájegység szellemi múltját és jelenét mutatja be népes szerzőgárda tollából, második alkalommal látott napvilágot Jászberényben. A kiadványban megemlékeznek Horváth Péterről a jászok és a kunok neves kutatójáról, fotóösszeállításban idézik fel Jászkísér és Jászapáti régmúltját, a Jászberény körüli hajdani tanyasi iskolák életét. A jelenhez kapcsolódó elemzések, beszámolók a kárpótlás, a földtulajdon-rendezés térségi helyzetével, illetve a Zagyva-völgy agglomerációjával foglalkoznak.

SZOMORY DEZSŐ születésének 125. és halálának 50. évfordulója alkalmából emlékkiállítás látható Nyugat Irodalmi Múzeumban (Budapest XII., Városmajor u. 48./b.). A kiállítás 1995. március 31-ig, hétfő kivételével naponta 10-14 óráig tekinthető meg.

Habilitáció

Okleveleket adtak át a Műegyetemen

A felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény visszaállította a *habilitáció*, az oktatás és előadói képesség (habilitas) egyetemi megítélésének fogalmát és jogát, és visszaadta az egyetemeknek a *magántanári címek* adományozásának jogát. A habilitáció és a magántanári cím 1945 utáni elhalását követően először az országban, hétfőn, a *Budapesti Műszaki Egyetemen* adott át habilitációs okleveleket harminc személynek *Bíró* Péter rektor. Hárman magántanári oklevelet vehettek át.

Az egyetem a habilitációval ismeri el az oktatói és előadói képességét azoknak, akik tartósan tudományos tevékenységet folytatnak, részt vesznek a hazai és nemzetközi tudományos közéletben. A habilitáció célja az, hogy az egyetemi tanárok ne csak kiváló tudósok, hanem kiváló pedagógusok is legyenek. Az egyetemi tanári kinevezésnek a jövőben szükséges, de nem elégséges feltétele a habilitáció.

(f. m.)

Lesz-e helyük a hazatérő Csontváry-képeknek?

Viharfelhők a pécsi múzeum fölött

Kosztka Tivadar regényes élete művei sorsában él tovább. E történetnek, úgy látszik, soha nem lesz boldog vége. Amióta *Gerlóczy* Gedeon megmentette a képeket attól, hogy ponyvaként a fuvarosokat gazdagítsák, mindig történik velük valami. Most éppen hajléktalanság fenyegeti a *Csontváry*-képeket. Európai kiállítókörútról hozzák haza őket februárban, ám a híressé vált pécsi múzeumból riasztó hírek érkeznek: az épület beázik, és a javítást bürokratikus huzavona hátráltatja. Miután az épület tulajdonosa ismét a római katolikus egyház, sokak számára kézenfekvő a verdikt: „már megint a papok bonyolítják a dolgot". A helyzet mégsem ilyen egyszerű.

Örök időkig

A Janus Pannonius utca 11. sz. alatti neoreneszánsz palota 1894-ben épült, *Dulánszky püspök* szolgálati ideje alatt. Az *Egyházmegyei Alapítvány* és az *Egyházmegyei Pénztár* kapott helyet benne. Stílusán látszik, hogy gazdag bankháznak építették. Akkoriban nem voltak anyagi gondjai az egyházmegyének: a székesegyházi erdőket bányászati célra bérbe vevő *Rotschildok* pénzéből szép összeg gyűlt össze. Később az alapítvány székházában helyezték el a *Katolikus Legényegyletet* is, amely hosszú évtizedeken keresztül egyik becsben tartott fóruma volt Pécs kulturális életének.

A második világháború után ez az egyházi ingatlan is a többi sorsára jutott: 1951-ben államosították, s alaposan ki is takarították. Már 1949 végén hetven szekér bútort hurcoltak el belőle. A páncélterem széfjei ma is a *Nemzeti Bank* használatában vannak. Később a város tulajdonába került az épület, kinevezték a *Tudomány és Technika Házának*, amelyben a *Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT)*, valamint a *Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége (MTESZ)* kapott helyet.

Az első nyolc Csontváry-festmény 1973-ban került a *Technika Házába*. Az akkori megyei tanácsi elnökhelyettes, *Takács* Gyula és *Romváry* Ferenc művészettörténész állhatatosságának köszönhetően fokozatosan bővült a gyűjtemény, s így 1983-ban megnyílhatott a legteljesebb magyarországi *Csontváry-kiállítás*. Kül- és belföldön *Csontváry Múzeumként* ismerik az épületet. Természetesen volt Budapest-ellenesség is abban, hogy a megye és a város kiharcolta: a Csontváry-életmű Pécsett legyen látható. Tudatában volt a múzeum jelentőségének *Mayer* Mihály megyés püspök is, amikor az egyház 1992-ben visszakérte elkonfiskált ingatlanát.

– Mayer Mihály felajánlotta, hogy a Csontváry-képek „örök időkig" az emeleti termekben maradhatnak – mondja *Wolf* Gyula titkár, a püspökség gazdasági ügyeinek intézője. – Az épület többi részére viszont szükségünk van, hiszen máris kinőttük az ugyancsak 1992-ben visszakapott hittudományi főiskolát.

A TIT és a MTESZ kiköltözött ugyan, de feltételekhez kötötte a végleges kulcsátadást, így a püspökség nem vehette birtokba jogos tulajdonát. Az őszi esők hatására átázott a néhány évvel ezelőtt szakszerűtlenül felújított tetőszerkezet, beázott a nagyterem is, veszélyeztetve a két hónap múlva visszatérő Csontváry-képek épségét.

Szorult helyzetben

Sürgős beavatkozásra volna szükség, ám a püspöki hivatal szigorított álláspontján.

– Ha nem vehetjük birtokba az épületet, nem folytatjuk a tatarozást. 1992 óta húszmillió forintot költöttünk az alagsori helyiségek és a kazánház felújítására. Bármikor nekiállhatnánk a tetőnek is, de bolondok lennénk a „szomszéd házát" építeni – mondja Wolf Gyula, aki egyszerűen zsarolásnak tartja, hogy a MTESZ ötmillió forintot követel a végleges kiköltözésért. – Ott az új székházuk, amit már el is foglaltak! Bárki megértheti, hogy szeretnénk végre rendelkezni a tulajdonunkkal, és nem az alagsorban szűkölködni. A pécsi egyházmegye mindig ügyelt arra, hogy csak olyan épületeket kérjen vissza, amelyekre valóban szüksége van. Nálunk nem állnak évekig üresen presztízsszempontból visszaszerzett épületek. Anyagi erőnk is van a felújításokra – nem értem hát az állandó gáncsoskodást.

A MTESZ álláspontját *Kassai* Miklós megyei alelnöktől tudakolom:

– Természetesen nem vitatjuk a katolikus egyház igényének jogosságát. Úgy érzem, szervezetünk erején felül mindent megtett annak érdekében, hogy a püspökség birtokba vehesse az épületet – mondja a köztisztelteben álló geológus.

– A végleges kulcsátadástól mégis húzódoznak...

– A nyolcvanas évek második felében az akkori városvezetés úgy gondolta, Pécsnek az adhat perspektívát, ha konferenciavárossá fejlesztik. E koncepció jegyében született meg egy négyezer négyzetméteres épületkomplexum, a *Tudomány és Technika Házának* terve. Akkori árakon mintegy százmillió forintra becsülték a beruházás végösszegét, és a vállalkozásra szövetkezők – köztük a MTESZ –, össze is „kalapolták" a pénzt. Megkezdődött az alapozás. Az épületben helyet kapott volna egy hatszáz személyes konferenciaterem, ami hangversenyek befogadására is kiválóan alkalmas lett volna, megoldva a város réges-régi gondját. Az 1990-ben bekövetkezett változások következtében azonban szétolvadt az az intézményrendszer, amely a beruházást finanszírozta volna. Kicserélődtek az emberek is, az építőipari árak pedig elszabadultak. Már senki sem beszélt százmillióról, inkább ennek háromszorosáról. Az épület szerkezete elkészült, de pénzhiány miatt az építkezést abba kellett hagyni.

– Amikor az egyház és az önkormányzat 1992-ben megegyezett az egykori legényegylet átadásáról, a MTESZ szorult helyzetbe került – folytatja Kassai. – Itt jegyzem meg, hogy mi az önkormányzattól semmiféle hivatalos értesítést nem kaptunk, a szerződés másolatát a püspökség adta át. Döntenünk kellett: ideiglenes helyre költözünk vagy megpróbáljuk használhatóvá tenni az új Technika Házának egy részét. Ez utóbbi megoldást választottuk. Másfél millió forintért átterveztettük az épületet, és lakhatóvá tettünk mintegy ezer négyzetmétert. Sajnos, a munkálatok végén elfogyott a pénzünk, öt és félmillió forint hitelt kellett fölvennünk országos központunktól. A kölcsön 1995. június végén jár le. Mi semmi mást nem kértünk a pécsi önkormányzattól, mint hogy adjanak egy egyszerű igérvényt: tárcaközi keretből vagy egyéb forrásból jövő nyárig segítenek pénzt szerezni. Hangsúlyozom, nem pénzt, hanem puszta ígéretet kértünk. Sajnos azóta eltelt egy hónap, s nem kaptunk választ. Ilyen körülmények között nem maradt más választásunk, mint a kulcsátadás megtagadása.

– Többen zsarolást emlegetnek...

– A Csontváry-kiállítás és a Technika Házának ügye nem lehet csupán a MTESZ problémája. Ha az önkormányzatnak fontos, hogy Pécs visszanyerje szellemi rangját, áldozni is kell érte. Bár a MTESZ kényszerűen, s a vártnál hamarabb került ebbe az új helyzetbe, erőnkön felül segítettük az egyházi tuladjon visszaállítását. Van azonban egy határ, amelyet nem léphetünk át. A tagság előtt felelősek vagyunk gazdálkodásunkért, s a fölvett hitel nyomasztó teher rajtunk.

– Az ötmillió forint megszerzése nem lehet akadály – állítja *Farkas* Károly, a *Pécsi Önkormányzat* jegyzője, aki szintén szükségesnek tartja, hogy felidézze a múltat. – Tény, hogy az akkori tanács pártolta a konferenciaváros és az új Technika Háza felépítésének gondolatát. Mi sem jelzi ezt jobban, mint hogy a testület ingyen adta a telket. Az már más kérdés, hogy a MTESZ elnöke – a megyei tanács általános elnökhelyettese – gigantomán ember volt, és jócskán túlméretezte a terveket.

– Tavaly valóban zsarolásszerű ultimátumot kaptam a szervezet akkori elnökétől, *Marek* Nándortól: *az egyházi tulajdon visszaállítása miatt fizessünk a MTESZ-nek tizenegymillió forintos „lelépést"*. No, ez már nekem is sok volt. Szerencsére új tágyalópatnerünk, Kassai Miklós sokkal európaibb hangot ütött meg, s amikor vázolta a hitelfelvétel miatt előállott nehéz helyzetüket, nyomban levelet írtam a *Művelődési és Közoktatási Minisztérium* egyházi kapcsolatok főosztályának, a tárcaközi bizottság segítségét kérve. Várom a válaszukat. Hamarosan személyesen is tárgyalni fogunk erről *Platthy* Ivánnal. Ugyanakkor megállapodtam az új polgármesterrel, hogy a közgyűlés jóváhagyását fogjuk kérni a MTESZ igényének támogatásához. Annál is inkább, mert az ugyancsak kiköltözött TIT új székházának felajánlottunk egy igen jó helyen lévő belvárosi telket, s elképzelhető, hogy az önkormányzat is részt vesz a beruházásban. Akkor pedig az ötmillió forint előtermetése nem okozhat gondot.

A tulajdonjog

Isten malmai tehát, ha lassan is, de őrölnek. Ismerve a püspöki titkár lelkiismeretességét, aligha hagyja tovább ázni a tetőt, ha máris nem tette már meg a legszükségesebb intézkedéseket. A Csontváry-képek hazatalálásának műszaki akadálya aligha lesz tehát. Romváry Ferenc művészettörténész, a Múzeum utca gondolatának lelkes „partizánja" egészen más miatt aggódik. Nevezetesen, hogy a képek a minisztérium tulajdonából a *Nemzeti Galériáéba* kerültek. Igaz ugyan, hogy tíz évre szerződés köti Pécs városához a sok viszontagságot látott csodálatos tablókat, de Romváry szerint a tulajdonos azt tesz, amit akar. Először csak egy képet visz el, aztán kettőt, aztán szép lassan kiürül a gyűjtemény, ahogy az *Uitz-múzeummal* történt. És, ha egyszer egy vonzó kiállítás eltűnik a Múzeum-utcából, egész láncreakció indulhat el.

De ez már egy másik történet.

Havasi János

ÁLLAMI VAGYONÜGYNÖKSÉG

4095

AJÁNLATI FELHÍVÁS

Az Állami Vagyonügynökség meghirdeti
a METRO Közlekedésfejlesztési és Beruházási Vállalat átalakulásával létrejött

METRO Közlekedésfejlesztési, Beruházási és Mérnöki Szolgáltató Kft. (METROBER Kft.)

állami tulajdonban lévő üzletrészéből a társaságban 90%-os tulajdonjogot biztosító üzletrészt egyfordulós nyilvános pályázat keretében történő értékesítésre.

Tájékoztatjuk az érdeklődőket, hogy a METROBER Kft. jegyzett tőkéje 109 700 000,– Ft, amelynek 90 %-át értékesíti a Kiíró.

Pályázni a jegyzett tőke 90 %-át kitevő, 99 000 000,– Ft névértékű üzletrészre lehet.

Az üzletrész megvásárlása készpénzzel, kárpótlási jeggyel és E-hitellel történhet. Az ajánlati ár 50%-át kizárólag készpénzben lehet fizetni. A jegyzett tőke minimum 20%-a pedig kizárólag kárpótlási jeggyel fizethető. A Kiírót terhelő, az önkormányzatoknak fizetendő összeg – amely a vételár 2,5%-a – szintén csak készpénzben fizethető. Az ajánlatokat 3 példányban, zárt, feladó nélküli borítékban, az eredeti példány megjelölésével kell eljuttatni a megadott címre.

A pályázónak vállalnia kell, hogy ajánlatát 100 napig fenntartja.

Az ajánlatok leadásának ideje: 1995. február 8., 12–14 óráig.

Az ajánlatok benyújtásának helye: Állami Vagyonügynökség 804 sz. szoba (1133 Budapest, Pozsonyi út 56.)

Az Állami Vagyonügynökség fenntartja a jogot, hogy a pályázatot eredménytelennek nyilvánítsa.

A pályázatok benyújtásának feltétele a részletes pályázati kiírást is tartalmazó ajánlati anyag 30 000,– Ft+áfa áron történő megvásárlása a METRO Közlekedésfejlesztési Beruházási és Mérnöki Szolgáltató Kft. ügyvezető igazgatói titkárságán (Budapest XIV., Hungária krt. 46.) vagy a Vagyonügynökség ügyfélszolgálatánál (Budapest XIII., Pozsonyi u. 56.), munkanapokon, titoktartási nyilatkozat ellenében.

További információk:
METROBER Kft. ügyvezető igazgatói titkárság
(1143 Budapest, Hungária krt. 46.),
telefax: 251-6290
vagy Állami Vagyonügynökség (Budapest, Pozsonyi u. 56.),
tel: 296-8600/15-28.

ÁLLAMI VAGYONÜGYNÖKSÉG

4095

Az Állami Vagyonügynökség
a nyilvános pályázat útján értékesíti

a Vegyterv Vállalatból alakult Vegyterv Részvénytársaság
(Budapest, Erzsébet királyné útja 1/C)

állami tulajdonban lévő 186 060 000 Ft névértékű részvénycsomagját, amely 100 százalékot képvisel a jegyzett tőkében.

Pályázni az rt. jegyzett tőkéjét megtestesítő részvényeinek 90 százalékát képviselő 167 454 E Ft névértékű részvénycsomagjára lehet.

Az ajánlattevőnek kötelezettséget kell vállania a dolgozói tulajdonszerzés érdekében elkülönített és fennmaradó tíz százalékot képviselő 18 606 E Ft névértékű részvénycsomag megvételére a jelen pályázat szerinti vételi árfolyamon, amennyiben a dolgozók erre nem tartanak igényt.

A Vegyterv Rt. építőipari tervezéssel, beruházással és építményfenntartás szervezésével, lebonyolításával, beruházási fővállalkozással, építőipari és vegyipari kutatással, kísérleti fejlesztéssel, áruk, műszaki-szellemi termékek és szolgáltatások külkereskedelmével foglalkozik.

Jegyzett tőke 186 060,– E Ft
Tőketartalék 34 260,– E Ft

A pályázatot három példányban (egy példány eredeti megjelöléssel) zárt, feladó nélküli borítékban „Pályázat – Vegyterv Rt." megjelöléssel kell benyújtani.

Pályázat benyújtási határnapja: 1995. február 1., 12–14 óra között.
Pályázat beadásának helye: Állami Vagyonügynökség, 1133 Budapest, Pozsonyi út 56. hivatalos helyiségében, 804. szobában.
A pályázat felbontására 1995. február 1-jén kerül sor a benyújtási határidő letelte után azonnal.

A pályázónak a benyújtás határnapjától számított 120 napig ajánlati kötöttséget kell vállalnia.

A pályázónak vételi szándéka bizonyítására 4 000 000,– Ft-ot, azaz négymillió forintot bánatpénzként letétbe kell helyeznie, mely összeg kamatozik.

Egyéb itt fel nem sorolt feltételek a titkossági nyilatkozat kitöltése és aláírása mellett a befektetési memorandumot is tartalmazó egységcsomagban találhatók, mely megvásárolható az ÁVÜ információs irodáján 5000 Ft+áfa vételáron (1133 Budapest, Pozsonyi út 56. fsz.)

Az ÁVÜ fenntartja magának a jogot a pályázati felhívás, valamint a tenderfeltételek megváltoztatására, valamint hogy a pályázatot eredménytelennek nyilvánítsa.

Egyebekben az Állami Vagyonügynökség versenyeztetési szabályzata az irányadó.

További részletes felvilágosítást ad:
Vágó Imre Állami Vagyonügynökség
Tel.: 269-8600/11-36

A miniszter és az egyházfők: mi lesz az egyházi iskolák sorsa?

Dabas–Sáriban ismét fellángolt az iskolabotrány, a világi iskola diákjai alkalmi sátrakban kezdték az idei tanévet. A település önkormányzatának vezetői sem erre, sem arra nem hajlandók eldönteni a vitát, a következő önkormányzat portájára igyekeznek átsöpörni a problémát.

Ez is felveti a kérdést: *mi lesz az egyházi iskolák sorsa? Továbbra is támogatja őket a kormányzat?* Erről kérdeztük *Fodor Gábor* művelődési és közoktatási minisztert, aki a napokban a magyarországi egyházak és felekezetek vezetőivel e kérdésekről is tárgyalt.

– Sikeres és őszinte hangulatú beszélgetésről számolhatok be, amely azonban csak a kezdete a jövőben több alkalommal megismétlődő találkozósorozatnak. A kormányzat a jövőben is épít az egyházakra, garantálja önállóságukat, vagyis az állam és az egyház között olyan viszonyt akar tartósítani, amelyben érvényesülnie kell a mindenkit megillető alapvető emberi szabadságjognak, a lelkiismereti és a vallásszabadságnak.

– A párbeszéd során kitértünk az egyházi óvodák és iskolák állami támogatására, illetve a hitoktatással kapcsolatos kérdésekre is. Úgy érzem, *kölcsönös megértésre és türelemre van szükség mindkét fél oldaláról ahhoz, hogy a vitás kérdéseket meg lehessen oldani.* Ami a dabasi ügyet illeti? Ebbe nincs beleszólási jogunk, jó volna, ha a településen helyben találnának megoldást az egyre jobban élező konfliktusra. A megoldás kulcsa a helyiek kezében van.

A találkozón részt vett a Művelődési és Közoktatási Minisztérium egyházpolitikai kapcsolatok főosztályának vezetője, *Platthy István* is:

– A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi törvényt a kormány nem kívánja módosítani. Miért is tenné, hiszen az európai mértékkel mérve is abszolút liberális. Az egyházat nem kívánja politikai tényezővé tenni, viszont a döntések előkészítésében fokozottan számít rá. Egyszóval keressük mindazokat a közös pontokat, ahol lehetőség van a párbeszédre, az együttműködésre. Ennek két legfontosabb területe a karitatív tevékenység, illetve az oktatás lehet.

(r. papp)
Ferenczy Europress

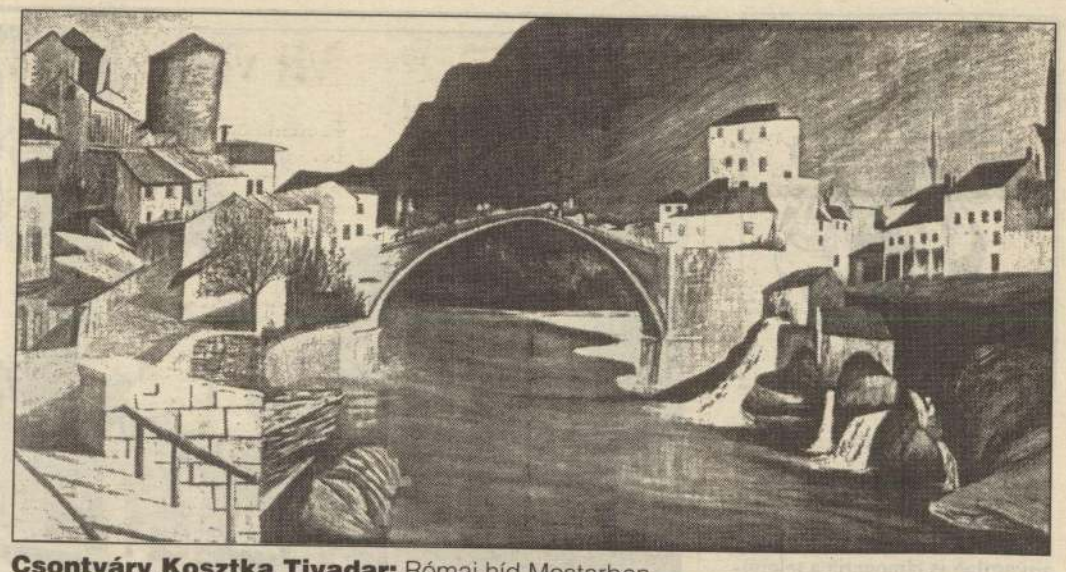

Csontváry Kosztka Tivadar: Római híd Mostarban

Mostar és az egykori római török híd

Bosznia-Hercegovina az utóbbi évek háborús eseményei miatt sokat szerepel a híradásokban. Az viszont kevéssé ismeretes, hogy a területet miért illetik kettős elnevezéssel. A 15. század közepén a *Bosnyák Királyság* egyik tartományának ura függetlenítette magát. Örököse, *Stepan Bukcic* a *Szent Száva hercege* címet vette fel. Innen ered a *Hercegovina* név. Az önállóság ige rövid életűnek bizonyult, mert 1463-ban a törökök elfoglalták a tartományt, csakúgy, mint Boszniát. Igaz, Bosznia kisebb részét, magát a fővárost, *Jajcát* is a hódítók még ugyanabban az évben elvesztették *Mátyás* magyar királlyal szemben. Hercegovina valamivel több mint 400 évig a *Török Birodalom* része volt.

Hercegovina központja, *Mostar* 1463-ban még jelentéktelen településnek számított. Kedvező földrajzi helyzetének köszönhetően azonban virágzó várossá vált. A 16. században élte virágkorát.

A város jelképe híres hídja (volt), a nevét (jelentése: hidas. hídhely) is erről kapta, mivel a 15. században folyami átkelőnek használták az uralkodói székhely közelében. Sokan *római hídként* ismerik, s e tekintetben a századforduló kiváló festője éppúgy hibázott, mint egyik országos napilapunk néhány hónapja megjelent cikkének szerzője. Az viszont elképzelhető, hogy a hídfők (pillérek) az antik időkből valók, vagyis a római eredetet sem vethetjük el. Teljes bizonyossággal csak azt állapíthatjuk meg, hogy 1566 körül készült, mivel az egyik adat szerint a munkálatok ekkor kezdődtek, és kilenc évig tartottak, míg a másik 1566-ot a befejezés éveként jelöli meg.

Az építész nemzetiségével kapcsolatban még több a feltevés. Lehetséges, hogy a mester dalmát vagy olasz, esetleg helyi muzulmán volt. Az egyik nézet szerint *Szinan*, a híres török építész a *Neretva* fölött lehetetlennek tartotta boltíves híd építését, ám egy helybéli mester mégis megoldotta a feladatot. A legvalószínűbb azonban az, hogy a híd a török építészet remeke, s *Hajruddin* épít(őmű)ész nevéhez kell kapcsolnunk. Mindenesetre a zárókőre török nyelven a következő felirat került: *az isteni hatalom íve*.

A mostari hidat úgy tervezték, hogy 20 méter magasan, egyetlen merész ívvel szökkenjet át a Neretva folyón. Mivel meredeken emelkedett, szélessége pedig 4,5 méter volt, kocsival nem lehetett rajta közlekedni. Az utasokra és az állatokra viszont gondoltak a kivitelezők: a hídpályát öszvérkapaszkodóval, kőbordákkal látták el. Az építmény a közlekedésen és áruszállításon kívül egyéb célokat is szolgált. A közeli, minaret nélküli mecset találékony müezzinjei például a híd legmagasabb pontjáról hívták imára a híveket, másrészt a mostari fiatalemberek, hogy bátorságukat fitogtassák és a turistáktól némi bevételhez jussanak, hosszú ideig innen vetették magukat a folyó vizébe. A múlt idő hangsúlyos használata – sajátos módon – indokolt, hiszen *a több mint 400 évet megért híd ma már a múlté*. Ezt is elérte az esztelen háborús pusztítás.

Csontváry Kosztka Tivadar (1853–1919) viszont még látta a mostari hidat, sőt le is festette. Csontváry a hétköznapi emberek mércéjével különben sem mérhető művészek között is csodabogárnak számított, de a magyar festészetben a századforduló idején talán az ő életműve szárnyalt a legmagasabbra. Jeles művészettörténészünk, *Lyka Károly* már 1930-ban találóan jellemezte: *„művészi célzatait mintegy igazolta az idő. Míg élt, őrültnek tartották. Holta után nagy tehetségű festőnek ismerik el."*

Csontváry, hogy megfelelő témát találjon, sokat utazott. Európa számos országán kívül eljutott *Észak-Afrikába* és a *Közel-Keletre* is. Balkáni útja igen gyümölcsözőnek bizonyult, hiszen 1903-ban Boszniában három, Hercegovinában pedig két híres képet vestett. Mostar városa által két alkotással vonult be a festészet történetébe. Ezek keletkezéséről önéletrajzában a következőket írta: *„...a nyarat Selmecbányán töltöttem; a város megfestése után a budapesti Keleti pályaudvar éjszakai kivilágítása kötötte le a figyelmemet; azután Bosznia-Hercegovinát kellett elővennem. Mostarban a római hidat a smaragdszínű Neretvával, a virágoskerteket pedig tavasszal."*

A bennünket most leginkább érdeklő *Római híd Mostarban* című kép a valóság és az álom határmezsgyéjén helyezkedik el. Ez egyébként általános jellemzője Csontváry művészetének, csakúgy, mint az, hogy térértelmezésében visszanyúlt a reneszánsz előtti megoldásokhoz és szakított a szigorú értelemben vett „egynézőpontúsággal". Képeire olyan motívumokat is festett, amelyek a geometriai szerkesztés elveit követve nem kerülhettek volna be a kompozícióba. A *Római híd Mostarban* erre szintén jó példa, hiszen képmezőjén a művész olyan elemeket tömörített, amelyek a valóságban egy nézőpontból láthatók. Egyértelműen bizonyítja ezt a *Corvina Kiadó* által megjelentetett Csontváry-emlékkönyv is, hiszen a reprodukció alatt egy század eleji fényképet is közöl Mostarról. A kettő összehasonlításából az derül ki, hogy a festő munkája szebb, mint az egyébként ügyes fényképészé.

Nekünk tehát a pécsi Csontváry Múzeumban van egy szép festményünk a híres római török hídról. De mi maradt a mostariaknak?

A szétlőtt város 1994 júliusában az *Európai Unió* irányítása alá került, élén a volt brémai polgármesterrel. A beiktatási ünnepség magas rangú vendégei egy ideiglenes hídon keltek át a Neretva fölött.

A hidat valószínűleg újjáépítik majd, bár régi varázsát aligha szerezheti vissza.

Dr. Makai János

Könyvajánló – Ladik Katalin: Jegyesség (Őrület, erotikus mámor, csendes szeretet)

A napokban kezembe akadt néhány verseskötet, s nemcsak jelzik ezek a kiadványok, hogy nem halt meg a magyar líra, de kötelező sorok gyártására is nógatják olvasóját...

Ladik Katalin: Jegyesség című verseskötetét ajánlom elolvasásra, akiknek rövidebb költemények is csillapítják olthatatlan vágyukat, melyet a líra szeretete ébreszt bennük.

Ajánlom átlapozásra továbbá azoknak, akik a finom erotikát keresik a különböző művészeti termékekben, és azt oly ritkán találják meg.

Ajánlom továbbá azoknak, akik éjfél előtt néhány perccel a *Szentivánéji álom* című zeneművet hallgatják a lefekvést megelőző időben, s azoknak is, akik nem hallgatják éjfél előtt néhány perccel *Mendelssohn* remekművét.

Egyszóval – hogy a szavakat ne csavarjam a türelmi határ közelébe –, szeretném, ha mindenki el tudná olvasni.

„Az a hír járja rólam, hogy Újvidék főterén teljesen meztelenül egy ezüstbiciklin karikáztam végig. Az ehhez hasonló áltörténetek vagy történetek vezettek végül is az igaz és jelképes kiűzetésemhez.

A Magvető Könyvkiadó gondozásában megjelent Kiűzetés (válogatott versek) című kötetemig voltam Ikarosz a metrón, Hétfejű varrógép, és kis piros buldózerként is írtam verseket. A Kiűzetést a Bukott angyalok versciklussal zártam.

Jegyesség című kötetemben tovább élnek ezek az angyalok, jegyességet kötnek az ember lányaival, fiaival, valamint a négy őselemmel. Ezt a jegyességet UROBOROSZ, a saját farkába harapó kígyó gyűrűje zárja" – ezekkel a mondatokkal kínálja kötetét Ladik Katalin.

Valóban rövidek ezek a versek, rövidek és szépek és mélyek. Tisztelői és költő barátai körében nem maradt rejtve az a megjegyzés, hogy *„ez a vad, avantgard nő"* megszelídült, s azzal, hogy finomabban ír, még nem válik a költészet javára jobban, mint tenné akkor, ha maradt volna féktelen és zabolátlan verselő.

Kezdetben azt hittem, hogy a nagy elismerésnek örvendő költők csak megjegyzéseket keresnek és aggatnak egy védtelen nőre, mert kötetének megjelenését az *Eötvös Alapítvány* és a *Lakitelek Alapítvány* támogatta, de azután jómagam is fellapoztam például az 1984-ben kiadott *Parázna seprűt*, s helyt adtam magamban az öncenzúrához és cenzúrához nem szokott betűvetők megállapításának. Ez persze csöppet sem tompítja lelkesedésemet, melyet az olvasók figyelmébe ajánlottam a *Fekete Sas Kiadó* és az *Orpheusz Kiadó* könyvét.

Kínálkozik tehát ide egy összevetés, melyet a *Parázna seprű* említése hoz mozgásba. Az erotika akkor, 1984-ben így kereste kétnyelvű „tárgyait":

„Az a nyílás a ruhádon
felhőtlen ragyogó kés
a szőrszálak között.
Két szilva a nedves lepedőn
combod között.

Hasítsd föl már a kék szárnyú
ziháló madarakat!
Táguljon ajtó, ablak."

Mára kicsit megcsendesedve így szólnak e sorok:

„A hajnal beszívja nedvünket
Se szél, se felhő, elered az eső
Szétnyitjuk ölünket
Könnyű köhögés finom izzadság
Kószálnak szétszórt csontjaink között
...
Árnyéktalanul bolyongunk
nőből nőbe
Férfiból férfibe."

Itt van közelünkben ez a szép küllemű kötet, és igazán nem mondhatjuk, hogy „mit kezdjünk vele". Kitárulkoznak egy „őrült, erotikus mámor, csendes szeretet", szorosan nyomában „lovak csapkodnak az égen, villámsújtotta hattyúk nyerítenek".

Lesz mit újraolvasni hát egy-egy kávészünetben vagy két buszmegálló között, s Ladik Katalin szavait kölcsönkérve:

„Mivel ez a vágy édes és élvezetes fájdalmat okoz
Nem tudunk betelni véle
Mértéktelenül követjük ezt a vágyat,
Hogy az néha meg is öli az embert".

Az élet és az elmúlás mezsgyéjén – szigorú képletek között – haladva szerencsés mozzanatnak tűnik, ha lehajlunk e kötetért, s meglátjuk, amint „Alice fészket rak az ég alján".

Szíki Károly

A zene áradatában – a szellem és a játék szép ünnepe

A mélyebb lelkiség kezdi visszanyerni eltüntetett fényét a művészi életben. Az „átkosban" – most a negyven évre gondolunk – Kodály Pünkösdölőjén kívül és felül alig mert eszébe jutni valakinek, hogy a Lélek kiáradásán kívül és felül is szót ejtsen arról a misztériumról, amiről az Evangélium beszél. Amiről nagy hatású műveket írtak zenészek, költők, a festők ezer változatban emlegettek.

Nálunk, a nép között – összefogva a tavaszi megmámorosodással a pünkösdöt – játszottak, eleven hittel, lélekkel, mert a megfoghatatlant, mármint a szellem kiáradását le kell fordítani a közösség érzelmi nyelvére.

Nemrég az Egri Bazilikában két hangverseny is elhangzott. Az elsőn a tanulmányait Bécsben folytató egri származású művészjelölt, *Szabó Annamária* – az orgona szerelmese – és a német *Johannes Wolfram Rinker* gitárművész állított összse programot. *J. S. Bach* g-moll fantáziája és fúgája fogta közre az Urat dicsérő korált, majd *C. Franck* a-moll korálja ráfelelt a XIX. század végéről arra a rendíthetetlen hitre, amely a nagy, a legnagyobb barokk mestert eltöltötte. Nem véletlenül tartjuk a XVIII. századot minden szellemi és háborús nyavalyájával együtt a klasszikus Európa századának, azzá tették a zenészek elsősorban. A rend, a fegyelem, a rendíthetetlen lelki odaadás és bizalom árad ezekből az alkotókból, alkotásaikból. Franck már más, az ő romantikus szenvedélye végleteket jelez. Szabó Annamária jól eligazodik ezekben a lelki terekben. Technikai felkészültsége meglepően magas színvonalú, biztosan vezeti végig elképzeléseit azokon a regisztereken, amelyeket a felhangzó művekkel–művekben megmozgatott.

A gitár más lelki tartomány. Bach e-moll szvitje kellemes játszadozás. Jóllehet, emberi méltóságát egy pillanatra sem engedi megkérdőjeleztetni, a Mester templomban is elővezethető muzsikát kínált hallgatóságának. A két déli szám, *A. Barrios* Katedrálisának két tétele és *J. Rodrigo* Aranjuez koncertjének második tétele – zenekar helyett orgonakíséretel – betöltötte a bazilika terét és a szíveket. A nálunk ritkán hallott szerzők könnyed, ránk simuló dallamvilága nemcsak a gitárművész iránti rokonszenvünket erősítette – már hallottuk tavaly nyáron is, itt Egerben, de további várakozásunkat is élénkítette e kedves művészpár iránt.

A másik koncerten *Gero Sorel*, az *esslingeni* orgonaművész két zenészt szólaltatott meg: *Bachot* és *Oliver Messiaen*-t. Műsorszerkezetének alapja a lipcsei orgonista játékrendjéből indult ki. Bach az istentisztelet előtt toccatát játszott, majd következett az énekes szertartás – innen a korál –, hogy aztán a templomi hívek kegyelemtelítettségének meghálálásaképpen előadott egy-egy fúgát. Amivel az Istennel való találkozást levezette. Gero Sorel alapos ismerője Bachnak. A mi művészeink talán oldottabban, lazábban kezelik Bach zenei képleteit, a variációs rendnek a tömörségét, ez az esslingeni művész markánsan, határozottan. A férfi-dinamika minden színével a német gondolatrendet, lelkivilágot idézi. Visszautal műsora a karácsonyi és a húsvéti ünnepkörre is, mert Krisztust a bölcsőben, a Kereszten és a Lélekben is idéznünk kell.

Ellenpontként Messiaen-műveket kínált. Ez az Oliver M. minden ízében századunk gyermeke. Érdeklődése kitágult a madarak énekére, a hindu és görög ritmikára, a gregoriánra, vendégprofesszorként 1947-ben még Budapestre is eljutott. „Szabadossága" száznyolcvan fokkal szemben áll Bach világával. Ezért is tűnt a hangverseny során érezhető feszültség olyan nehezen elviselhetőnek. A mi zenei romantikán, *Liszten, Franckon, Berliozon, Csajkovszkijon* nevelkedett ízlésünk – ne hagyjuk ki az impresszionistákat sem! – elfogadja, „beveszi" ezeket a már minden szerkesztési köteléktől független „madárhangokat", értjük a filozófiáját. Valahol mégis dekadensnek tűnik ahhoz képest, ahogyan az európai gondolkodás és gyakorlat a közlést, a lélektani közléseket megszokta. Az élmény összetettségében is az orgonaművészt igazolta.

Farkas András

AMERIKA
Istria:
Repülős utak a nyárba!
ISTRIA Porec egri indulással autóbusszal 8 nap félpanzióval szept. 24. és okt. 1. indulások.
Utószezoni nyaralások: Cannes Monaco Montecarlo Nizza

Iskolásokat támogatnak Sirokban

A *siroki önkormányzat* a közelmúltban arról döntött, hogy anyagilag is támogatja a település általános és középiskolai tanulóit. Ennek értelmében az előbbiek *ingyen juthatnak a szükséges tankönyvekhez*, az utóbbiak ilyen irányú kiadásaihoz pedig *1000–1000 forinttal* járulnak hozzá. Az idei tanévkezdet így mintegy *500 ezer forintjába* kerül a falunak – tudtuk meg *Lakatos István* polgármestertől.

Képviselői iroda nyílt Pétervásárán

Csomós László, a pétervásárai II. számú választókerület országgyűlési képviselője *szeptember 1-jén* nyitotta meg képviselői irodáját Pétervásárán, az MSZP városi szervezeténél (a Szent Márton út 21/A alatt). A honatya *minden héten csütörtökön délelőtt tíz órától délután két óráig tart fogadónapot*, s várja ügyes-bajos dolgaikkal a választópolgárokat. A hét többi napján ugyanitt *Ipacs László* irodavezető közvetítésével lehet észrevételt, kérést eljuttatni írásban, vagy akár személyesen a képviselőhöz.

Segítik a diákokat és a rászorulókat

Az Vradi önkormányzat valamennyi általános iskolás számára megvette a tankönyveket, a középiskolások és főiskolások pedig fejenként *2000 forintot* kaptak segítségként az idei tanévkezdéshez. Ugyancsak az itteni önkormányzattal kapcsolatos az a hír is, miszerint a faluban *160 ezer forintot* fordítanak szociális étkeztetésre ebben az esztendőben. Az első lakáshoz jutók gyermekenként *15 ezer forint vissza nem térítendő segélyben részesülnek.*

Mátraballán a ciklus végére készülnek

Már a munkaterv szerinti utolsó testületi ülését tartja a *mátraballai* önkormányzat *szeptember 26-án, hétfőn délután hat órai kezdettel*. Ezen – *Forgó János* polgármester szerint – egyebek mellett a település közbiztonságáról tart beszámolót a körzeti megbízott, majd a testület a fiatalok helyzetét is ki kívánja elemezni.

Az aszfaltrajzverseny alkotásait nézegetik a gyerekek

A város magáénak érzi a nevelőotthont

A pétervásárai nevelőotthon január elsejétől lett önálló, ez idáig a GYIVI tagintézete volt. Azóta a Heves Megyei Önkormányzat „gondoskodik róla".

Erdősi Gyuláné igazgatónővel beszélgettünk a változásról, az intézmény életéről.

– A nevelőotthont régóta ismerem, többféle feladatom volt, többek között nevelési igazgatóhelyettes – hallottuk Erdősi Gyulánétól. – Júniustól kaptam megbízást a megyegyűléstől, mint igazgató. Pályázat útján nyertem el e posztot.

– *Végül is az épület alkalmas a nevelőotthon céljára?*

– Ez diákotthonnak épült egykor, a gyerekek hétvégén hazautaztak, s itt tanultak a pétervásárai körzeti általános iskolában. Maga az épület nem a legideálisabb jelenlegi céljára.

– *Mennyiben jelent változást, hogy önállóak lettek?*

– Tulajdonképpen a nevelésben nincs különösebb változás, a kreativitásra korábban is törekedtünk a gyerekeknél. Az elképzeléseimet, amelyeket eddig is javasoltam, elfogadta a nevelőtestület. Viszont meg kellett az önállóságnak a lehetőségeit teremteni. Költségvetésből gazdálkodunk mi is, akár más hasonló intézmények. Ebben a tanulóévben mintegy 20 millió 482 ezer forintot kaptunk. Ebből a támogatás 20 millió 122 ezer, a 360 ezer forint pedig a saját bevételünk, ezt ki kell gazdálkodnunk. A költségvetés nagy részét a bérekre kell fordítanunk. Harminckét főfoglalkozású és két részfoglalkozású dolgozónk van.

– *Hány gyerek lakik a nevelőotthonban?*

– Bár ötvenöt személyesre tervezték az intézetet, változó a létszám. Pillanatnyilag ötvenhat általános iskolásunk lakik itt. Az épület átalakítására előbb-utóbb szükség lesz, mert annak idején ez egy általános iskolás diákotthonnak épült. A rendszerváltás óta napi bejárással biztosítottunk helyet a középiskolásoknak is. Így elértük azt, hogy pillanatnyilag tizennyolc középiskolásnak, köztük olyanoknak is, akik elvégezték a szakmunkásképzőt, otthont adunk.

Rövidesen Mátraderecskén is feltúrják az utakat

A mátraderecskei önkormányzat legutóbbi, augusztus 22-i közgyűlésén immár eldőlt: a falu szennyvízhálózatának kiépítésével a sárospataki székhelyű Bodrogmenti Vízgazdálkodási és Talajvédelmi Társulást bízzák meg. Ezzel tehát elhárult minden akadály a munkaterület átadása és az első ütemben tervezett szakasz kiépítésének megkezdése elől.

Mint ismeretes, a szennyvízhálózat és az ahhoz kapcsolódó tisztítómű ügye régóta foglalkoztatja a helybélieket. Nos, a már kiépített rendszerek – a víz-, gáz-, valamint telefonhálózat – után a hiányzó közmű „munkába" állítására sem kell már túl sokat várni.

Az önkormányzat még *1993-ban* nyújtotta be pályázatát *mind a tisztítóműre, mind a hálózatra*, ám ezek közül *csak a hálózatra* nyerte el a központi támogatást, ami a *majdani bekerülési költség 50 százalékát fedezi*. A pályázatok elbírálása után döntött a képviselő-testület úgy, hogy *nem kísérletezik önálló tisztítómű kiépítésével, hanem csatlakozik a Parád–Recsk regionális tisztítóhoz*. Az erről szóló megállapodást még ez év tavaszán írta alá az érintett három önkormányzat. Ennek értelmében a derecskei költségvetésből két év alatt *20 millió forintot* utalnak át erre a célra. Maga az objektum recski területen lesz, a kivitelezők ígéretei szerint pedig már *'95 közepén megkezdhetik a próbaüzemet*.

A csatornarendszer kiépítésével kapcsolatban *Fekete Jánosné* jegyzőnő elmondta: *nyolc pályázó közül választották ki* a község számára legmegfelelőbbet, a sárospatakiaknak a hálózat kiépítésére tett ajánlata *173 millió forint* volt. Ennek a felét fedezné majd az említett állami céltámogatás, amelyet négy évre elosztva kap meg a település. A folyósításnak azonban az is a feltétele volt, hogy *a beruházás még ebben az esztendőben elkezdődjön*.

A Bodrog menti szakemberek három ütemben tervezik a hálózat lefektetését úgy, hogy *1997-ben* teljes egészében üzemképesen adják át azt a falunak. Az első szakasz – a tisztítóműhöz kapcsolódó rész – kiépítését kezdik meg rövidesen.

A jegyzőnő azt is aláhúzta: *egyelőre nem került szóba a lakossági csatlakozás miléntje és módozata sem. Annyi azonban egészen bizonyos, a beruházás egyelőre egy fillérjébe sem kerül az ott élőknek, és a későbbiekben is arra kíván törekedni a falu vezetése, hogy a lehető legkisebb terhet rója az emberekre a közművesítés.*

Ezekről a kérdésekről is részletes tájékoztatót kaptak a mátraderecskeiek az elmúlt hétfőn megtartott falugyűlésen, amelyen a polgármester és a hivatal vezetője *értékelték az elmúlt négy esztendő munkáját, és ismertették a további tervezett feladatokat*.

(kühne)

Nyomás alatt a gázvezeték Váraszón

Mint aktuális téma – *az első félévi gazdálkodásról szóló beszámoló* – szerepelt fő napirendi pontként *Váraszó* község önkormányzatának *legutóbb megtartott ülésén*. A téma tárgyalása előtt a két ülés közötti legfontosabb eseményekről adott tájékoztatást *Pálfi István* polgármester. Többek között szólt róla, hogy bár a gázhálózat építésének munkálatai korábban megfelelő ütemben haladtak, a műszaki átadás már több mint két hónapja megtörtént, a beüzemelés viszont ez idáig húzódott.

Ennek kapcsán bejelentette, hogy *az elmúlt hét csütörtökjén elkészült a fogadóállomás, illetve a gázhálózat nyomás alá helyezése*. Tehát már „gáz van" Váraszón, *így e hét elején megkezdődhet a gázórák felszerelése az egyéni fogyasztóknál*. Az ünnepélyes fáklyagyújtásra pedig a hét közepén kerül majd sor.

Ezt követően vitatta meg az önkormányzat az első félévi költségvetési gazdálkodásról szóló beszámolót. A település éves költségvetése *közel 26 millió forint*. A féléves bevételek összege meghaladja a 12 millió forintot, amely megközelítően a tervezetteknek felel meg. A kiadások szintén az előirányzatnak megfelelően alakultak.

A szociális ellátásokra több mint 3,5 millió forintot fordítottak Váraszón az év első felében. A gázvezeték megépítése ugyanakkor *mintegy 6,5 millió forintba került*. A község főútjának szélesítése, felújítása – több mint 4 milliós költséggel – ez idő tájt fejeződik be.

A beszámolót a testület elfogadta; kérdésként vetődött fel viszont, hogy az önkormányzatnak a második fél évben milyen jelentősebb kiadásokkal kell számolnia. Van-e lehetőség még ez évben további fejlesztési, vagy egyéb feladatok megvalósítására?

A képviselő-testület állást foglalt a további tervszerű gazdálkodással kapcsolatban. Ügyelniük kell arra ugyanis, hogy a ciklus végén a jelenlegi önkormányzat ne „üres kasszát adjon" majd át a következő testületnek.

Egyebekben arról is döntöttek, hogy *az erdőkövesdi plébániahivatal felújítási költségeihez 50 ezer forinttal járulnak hozzá;* valamint továbbra is támogatják a helyi sportkör tevékenységét. *(zay)*

Októberben adják át az új siroki gyógyszertárat

A siroki polgárok régi vágya válhat valóra a közeljövőben, ugyanis a tervek szerint *október 23-án vasárnap* adják át a település központjában az *új gyógyszertárat*.

Mint azt *Lakatos István* polgármester elmondta, e célra a hajdani kocsma épületét alakítják át, méghozzá úgy, hogy az egyik részében nyílna a patika, az objektum másik felében pedig egy *iparcikk-kereskedés* nyerne elhelyezést.

A teljes beruházás – az ingatlan tulajdonjogának megszerzésével együtt – *mintegy kétmillió forintjába* kerül majd az önkormányzatnak – tudtuk meg a polgármestertől.

Már a közelgő önkormányzati választásokkal kapcsolatos viszont az a hír, miszerint *tegnap tartotta a ciklusra vonatkozó, munkaterv szerinti utolsó közgyűlését a község képviselő-testülete*. Ezen a bizottságok elnökei és a falu jegyzője is beszámolt az általuk vezetett testületeknek, illetve a hivatalnak az elmúlt négy esztendőben folytatott munkájáról.

MSZP-s küldöttértekezlet

MSZP-s küldöttértekezletet tartottak az elmúlt hét végén *Pétervásárán*, a művelődési házban. A 2-es számú választókerület alapszervezeteiből *mintegy 80 tagot* delegáltak a rendezvényre, akik tájékoztatót hallgattak meg az október 7-től 9-ig megtartandó MSZP-kongresszus előkészítéséről. A szavazás eredményeként a budapesti eseményre *Bernáth Lajost, Huszár Dávidot és Kovács Gyulát* delegálták küldöttként.

Istenmezeje Községi Önkormányzat Képviselő-testülete pályázatot hirdet
Istenmezeje községben a **házi vízbekötések kivitelezésére.**

A pályázat tartalmazza:
- a pályázó nevét, székhelyét, pontos címét,
- eddigi szakmai tevékenységét,
- a kivitelezésre vonatkozó részletes árajánlatát.

Beadási határidő:
1994. szeptember 20. 15 óra
Felvilágosítás és a pályázat beadási helye:

Polgármesteri Hivatal Istenmezeje, Nefelejcs utca 18.
Tel/fax: 36/368-053 (10010)

Most beiratkozhat!
ANGOL
● Beszédcentrikus tanfolyamok
● Intenzív és vizsgaelőkészítő kurzusok
● Gyerektanfolyamok
● Szaknyelvi képzés vállalatok számára
● Nyelvtanfolyamok külföldön
ih International House
Eger, Mecset utca 3. Tel: 413 770, 411 313

Szeptemberi mazda AKCIÓ!
MOTOROLAJCSERE-AKCIÓ
a MAZDA AGRIA-CAR KFT.-nél szept. 12-23-ig.
KEDVEZMÉNYEK:
CASTROL GTX-3 motorolaj ára
mazda típusok esetén 50 %
MÁS típusok esetén 25 %
engedmény.
A munkadíj ingyenes.
Más típusok esetén kérjük az olajszűrőt.
MAZDA AGRIA-CAR Kft.
Eger, Kistályai u. 28.
Tel/Fax: (36) 320-222, 412-022, 410-799
(2966)

Csontváry

Függönyrojt

Ribári Színpad

1939-ben alakult meg a gyászos emlékű Színház- és Filmművészeti Kamara. Ettől kezdve zsidó származású színész, rendező, énekes, karmester nem (vagy csak ritka esetben) dolgozhatott valamely (magán- vagy állami) színház, együttes, társulat tagjaként. A tiltás több száz művészt érintett. Megélhetésük érdekében tenni kellett valamit. Így született meg az ötlet a színház- és művészetkedvelő *dr. Ribári Géza* ügyvéd agyában: létesítsen a letiltott művészek számára valamilyen formában játszási lehetőséget a Pesti Izraelita Hitközség. Akkor már létezett az OMIKE, az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület. Ribári elérte, hogy a hitközség felkarolja az ötletet. Különböző helyekről igen nagy összeget – egymillió pengőt – is szerzett, és el tudta intézni, hogy az illetékes minisztériumok engedélyt adjanak a színház indítására. Mindezt körülbelül két hónap alatt elérte.

A játszási hely adott volt: a hitközség régebb óta rendelkezett egy szép, tágas, jó akusztikájú színházteremmel a Wesselényi utca 7. szám alatt. A terem *Goldmark* nevét viselte, és korábban is tartottak ott színielőadásokat, koncerteket. Ez lett hát a Ribári szervezte társulat székhelye, s a vállalkozás OMIKE Művészakció néven indult. A feljegyzések szerint 1940. január 8-án tartották a nyitó előadást: *Madách Imre* Mózeséből adtak elő részleteket.

Nem akármilyen társulat alakult ki. Az igazgató az a *Bánóczi László* volt, aki a század eleji hírneves Thália Társaság egyik megalapítójaként, vezetőjeként vált ismertté, és évtizedek óta jeles személyisége volt a magyar színművészetnek. *Bálint Lajos* (mindenki Lulu bácsija, szintén Thália-alapítótag) volt a művészeti vezető. Főrendező: *Beregi Oszkár*, a háborúk közötti évtizedek kiemelkedő színésze, aki három évig *Max Reinhardt* társulatának is a tagja volt Berlinben. A zenei vezetés a kitűnő brácsaművész és karmester, *Komor Vilmos* kezébe került, de vezényelt *Fischer Sándor* és *Weiner László* is.

Három tagozat működött: a próza-, az opera- és az operettegyüttes. Játszott itt *Beregi Oszkár, Gellért Lajos, Bartos Gyula, Ráday Imre* (ő rendezett is), *Mányai Lajos, Simon Zsuzsa, Pártos Erzsi, Salamon Béla, Keleti László, Radó Sándor, Rott Sándor* – és még nagyon sokan. Az operettisták között ott volt *Ernster Dezső*, akinek hiába volt érvényes szerződése a New York-i Metropolitanba, már nem hagyhatta el az országot. Énekelt itt *Ney Dávid*, a nagyszerű *Wagner*-tenor, a nemzetközi szinten elismert, drámai szoprán, *Relle Gabriella, Ladányi Ilona* koloratúrszoprán, s még sokan mások.

A Goldmark-termi színház egészen a német megszállásig, 1944. március 18-áig működött. Összesen mintegy négyszázan léptek fel, s több száz előadást tartottak. Ribári azonban hamar elhagyta a társulatot: váratlanul meghalt 1942 májusában.

Most, részint a még élő tagok kezdeményezésére, részint a hitközség döntése alapján, újjáéled a színház a Goldmark teremben. Neve – létrehozója előtti tisztelgésként – *Ribári Színpad* lesz. Művészeti igazgatója az a *Füzesi Róbert*, aki annak idején (még diákként) már a társulat tagja volt (esténként négy pengő gázsit kapott). Létrehozták a *Ribári Művészeti Alapítványt*, hétmillió forint forgótőkével indulnak, és az elkerülhetetlenül szükséges renoválás, színpadtechnikai és nézőtéri felújítás után, november 19-én már nyitnak is, méghozzá *Molnár Ferenc* Játék a kastélyban című darabjával, akinek műveit – más, a színpadról szintén leparancsolt szerzőkével, *Bródy Sándoréval, Szép Ernőével, Szomory Dezsőével* együtt – szintén játszották annak idején.

(takács)

Legyen Sátor!

Kerényi Imre a mikrofon előtt FOTÓ: MTI – ILOVSZKY BÉLA

Budapesten száz éve nem építettek színházat. Az utolsó nagy lendület Ferenc József országlásának idején emelte a maradandó színi hajlékokat. Méghozzá *Deák Ferenc* bölcs sugallatára, akinek sikerült rávennie Őfelségét, hogy kultúrára igenis szükség van. A Monarchia akkor fölhúzott hetvenkét (!) színházépületének többsége épp Magyarország területére esett. Belőlük nem egy Budapestet gazdagította. Az agyoncivilizált huszadik században (igaz, mi kevésbé „panaszkodhatunk" ebbeli áldásaira) *egyetlen* színház sem épült a magyar fővárosban. Bontani viszont bontatott. Azazhogy egyetlenegy, „sürgősségi hiánypótlás" gyanánt mégiscsak fölépült, hogy most újólag lebontásra kényszerüljön. Igaz, ideiglenes engedéllyel, ideiglenes céllal. Természetesen, a Víg-Sátorról van szó, immár ki tudja, hányadízben. A történet köztudott, magunk is több alkalommal síkraszálltunk a megüresedett „Kék buborék" azonnali lebontása ellen. Merthogy, az észérvek amellett szólnának. A Rock Színház épp hajléktalan, a Madáchot fölújítják jövő esztendőben – átmenetileg (csupán két évig) megoldódnának hát a sürgető helyszíni gondok, nem beszélvén a Vígszínház bontási költségeiről (áfával tízmillió), meg a MÁV-nak jövedelmet hozó bérleti díj megszűntéről (képviselőjük igényt tartana rá még két esztendeig), s azokról a fokozott rezsiköltségmegtérülésekről, amit a fölújított Víg a Rock bérletfizetésétől remélt. Mindez kiderül *Kerényi Imre*, a Madách Színház igazgatójának szavaiból a szombat este tartott rendhagyó Sátor-rendezvényen.

Szeptember 9-én ugyanis, a Színész Kamara meghívására összeverődött, sok száz főnyi művész, újságíró, színházbarát az alábbi (Kamara által kezdeményezett) nyilatkozatott írta alá, szentesítette jelenlétével:

„Mi, akik itt a körúti Sátorszínház előtt ma este összegyűltünk, – a színházi szakma képviselői és a kultúra barátai – nem a hivatallal vitatkozni jöttünk. A színház és a város szeretete hozott ide, és saját lelkiismeretünk.

Tudatni akarjuk a mával és a holnappal, hogy ezt az épületet most nem szabad lebontani."

Az aláírás és a sok száz jelenlévő egyetlen, közös fotódokumentumon való megörökítése előtt tényfeltáró, tájékoztató, illetve baráti-kollegiális hangnemben fogant, mondhatni, tiszteletteljes, ám határozott kérések hangzottak el a szószólók részéről az Országos Műemlékvédelmi Hivatal elnökee, *Fejérdy Tamás* címére, hadd mérlegelje legutóbbi, véglegesnek ítélt döntését, miszerint a Sátrat igenis le kell bontani, fellebezésnek helye nincs. A végítélet szeptember 8-án mondatott ki, minek utána (Kerényi bejelentése szerint) Fejérdy úr repülőre ült és három hétre ismeretlen helyre távozott.

Hogy cifrább legyen a „poén", augusztus 26-án, valamennyi érintett fél meg felelős fórum egyeztetésével (színháziak, fővárosi önkormányzat, kultuszminisztérium, Műemlékvédő Felügyelőség, MÁV, tűzoltóság, Sátorépítő Kft. stb.) *Baja Ferenc* környezetvédelmi miniszter személyes jószolgálati közreműködésével (merthogy jogi eszközei a főhatóság ellenében neki sincsenek) már körvonalazódott egy megnyugtatónak tetsző kompromisszum: ha az Országos Műemlékvédő Hivatal, személy szerint Fejérdy Tamás elnök úr személyes, írott garanciát kap *Fodor Gábor* kultuszminiszter, *Demszky Gábor* főpolgármester, valamint a színházképviseletektől arra vonatkozólag, hogy két év múlva akadékoskodás nélkül átadják az épületet a bulldózerek cápatorkának, lehetőség nyílik a szerződés meghosszabbítására. Az iratok hiánytalanul eliramlottak a címzetthez. Erre föl érkezett a szeptember 8-i bontási rendelet. Itt tartunk most.

Mácsay Pál szerint, az Eiffeltornyot is csak egy évre engedélyezte annak idején a műemlékvédelem. No és ha csúnya a Sátor? – tette föl a szónoki kérdést. A maga bohém küllemével sokkal jobban illik a mi Budapestünkhöz, mint a mostanság épülő, betonszürke óriás irodaházak. A Sátornak megvolt a maga lelke-szelleme: a közönség otthon érezte magát benne. Kerényi újabb számadatokat sorol: a műemlékvédő hivatal ajánlotta sátoráthelyezés a város peremére csekély 148 millió forintba kerülne, az ideiglenes fönnmaradás egyetlen garasba sem. A tűzoltóság szavatolta a biztonságát. A MÁV képviseletében *Berényi János* is kétéves könyörületet kér. *Koltai Tamás* ironikusabban fogalmaz: nyilvánítsák műemlékké a Kék buborékot, mint a század egyetlen újonnan épült színházát. Az emléktáblára máris ötezer forintot ajánl föl. A Víg igazgatója, *Marton László* borúlátó, tart tőle, hogy presztízskérdéssé avanzsált a sok vihart kavart Sátor-színház ügye. Lesz-e erőnk a józan belátásra?

(metz)

Szuvenír a Duna Palotában

Szerdán tartott sajtótájékoztatót a BM Duna Szimfonikus Zenekara, amely az elmúlt négy esztendőben, bezártságából szabadulva, fokozatosan törekedett arra, hogy zenei életünk szerves részévé váljék. Megtartotta az évtizedek óta létező, de csaknem harminc éven át zártkörű rendezvényként funkcionáló két felnőtt és egy ifjúsági bérletét, most azonban kitárta 300 férőhelyes, gyönyörű és jó akusztikájú hangversenytermének kapuit a nagyközönség előtt.

A hatvantagú együttes – ahogy *Deák András* karmester elmondta – sajátos helyet foglal el szimfonikus zenekaraink sorában. Praktikusan kicsi – meghívható, szállítható, elhelyezhető és megfizethető, de elég nagy ahhoz, hogy mindent el tudjon játszani. Repertoárjának sokszínűségéről meg is győződhetnek azok, akik a péntek esti szimfonikus koncertekre (a „Zenebarát", illetve a „Mindenki zenéje" sorozatra) váltanak bérletet, ahol a szó szoros értelmében a reneszánsztól napjaink zenéjéig szinte minden műfaj képviselteti magát. Újdonság még a zenekar számára is *Mozart* Requiemjének előadása, aminek ötletét az együttműködésre kész svájci kórus adta. Szenzációnak minősítette *Szklenár Ferenc* művészeti vezető azt, hogy a Requiemet a Mátyás templomban is megszólaltathatják.

Az új lehetőségek és az új életforma sem feledteti a zenekarral régen vállalt küldetését: a fiatalok, a pályakezdők „patronálását". Hosszú évek óta vesznek részt ezek a muzsikusok a Zeneakadémia különböző vizsga- és diplomahangversenyein, és most, amikor az „elegáns" programszámba mennek a Duna Palota rendezvényei (köztük a koncertek), továbbra is szerepet kapnak a fiatalok. Részben önálló esteken – szeptember 16-án például *Egri Mónika* és *Pertis Attila* zongorázik majd 1, 2, 3 és 4 kézre írt darabokat –, részben a bérleti előadásokon, mivel több, hazánkban rendezett zenei verseny különdíjaként egy-egy zenekari estet ajánlott fel a Duna Szimfonikus Zenekar.

Az sem lehet véletlen, hogy az egy évvel ezelőtt alakult Szuvenír Alapítvány, amely a különféle művészeti ágak legifjabbjait támogatja, hamar megtalálta ezeket a szervezőket. Ahogy *Csikós Attila*, az alapítvány létrehozója elmondta, pillanatok alatt szót értettek, annál is inkább, mert a kuratóriumban két olyan művész képviseli a muzsikát, mint *Pitti Katalin* és *Kelen Péter*. Ők egyenesen a fiatalokkal együtt lépnek színre: a tegnapi évadnyitón szuvenír- operagálát tartottak a műfaj kedvelőinek a Duna Palotában, ahol még főiskolás, vagy nemrég diplomázott énekesek, no meg a két sztárvendég tolmácsolásában *Bellini-, Bizet-, Mozart-, Puccini-* és *Verdi*áriákat hallhattak.

A legkisebbeket vasárnap délelőttönként 9.30-kor várja a zenekar, a Kicsinyek zenélő órája sorozatban, ahol bécsi és magyar muzsikával, karácsonyi zenemesékkel, a lovagok és várurak dallamaival, a zene nyelvén bemutatkozó állatokkal és táncokkal ismerkedhetnek meg a gyermekek.

Talán már nem is lehet teljes egy kulturális beszámoló, ha elmaradnának a „kötelező" sirámok a pénztelenségről. A sajtótájékoztatón „úriember módjára" senki nem ejtett szót erről. Tény azonban, hogy bár egyre képzettebb és jobb muzsikusok ülnek a pultok mögött, s hogy az együttes átlagéletkora örvendetesen alacsony, a hangszerállomány siralmas állapotban van, és a szervezés minden lépését pénzszerzési manővereknek kell megelőzniök. Ettől függetlenül remélhető, hogy ez a hangversenyterem hamarosan igen népszerű lesz.

Tóth Anna

Jelek ti, világ jelei

Weöres Sándor és Károlyi Amy kéziratos könyve

1947–48-ban írta a verses füzetet *Weöres Sándor* és *Károlyi Amy*, akkori nevén: *Károlyi Weöres Mária*, melyet most – az eredeti mű hasonmásaként – közzétett a Cserépfalvi Könyvkiadó, *Szigethy Gábor* előszavával és jegyzeteivel.

„1947 őszén Rómában, a Via Frattina negyvenhármas számú házban, Zampini papírkereskedésében Weöres Sándor vásárolt egy negyvennyolc lapos, kemény táblájú füzetet, s a merített papiros árkusait negyvenhét versének szövegével borította be. Olvashatóak e kéziratos könyvben már újságokban, kötetekben megjelent költemények, korábban megjelent vagy majd később megjelenő verseinek szövegváltozatai s olyan költői művek, amelyeket talán örökre, szándékosan vagy véletlenül ebben a füzetben felejtett a kincseit bőkezűen, rejtélyes manó-mosollyal a világ lába elé hintő poéta." – írja Szigethy a versgyűjtemény születéséről.

Jó elbolyongani Weöres – és Károlyi Amy – e kézzel írott, darabjaiban sokszor egymásra utaló, a másik versét variáló könyvecskéjében. Talál az ember itt néhányat az ismert nagy versek közül – Hódolat Arany Jánosnak, Cantata, A kutya-tár, Canzone, Etruszk fejedelem sírfelirata –, igaz, nem mindig a közismert változatban. Mert Weöres a legtöbb versét *folyamatosan* írta, már amíg el nem érkezett a véglegesnek ítélt szöveghez (ha egyáltalán létezett ilyen, hisz változtatott jócskán a korábban már közzétett versei szövegén is).

A kézírással, a költő jellegzetes „verébfej-betűivel" lekörmölt darabok közt az ember olykor felismer egy-egy sort, vagy szövegrészletet, ami később másfelé indázott, másként került be egy-egy nagyobb kompozícióba. Találhat verscsírákat, papírra vetett ötleteket, ritmus-próbákat, afféle majdnem-verseket, melyek vagy csíra-állapotban maradtak – a költő elejtette őket –, vagy egy későbbi remeklésbe építette bele őket, kibontva titkos lehetőségeiket, sugárzó műgonddal, vagy ahogy némi öniróniával mondani szerette: „piszmogással".

Ami e kéziratos könyv talán legnagyobb értéke és értelme – túl azon, s ez sem kevés, hogy jó kézbe venni –, bepillantást enged a költő műhelyébe. Nemcsak a kész művet mutatja meg az olvasónak, hanem a mű születését, szinte a sugallattól a kidolgozásig, az első sejtelemtől a megvalósulásig. Egy olyan istenáldotta költő esetében, mint Weöres volt, érdekes nyomon követni művei fogantatását, születését és kiteljesedését. Ha valaki, ő ismerte a költészet titkát, a szavak ezernyi fénytörését, a kőből csiszolt ősdalokat éppúgy, mint a groteszk bolondozás fintorait vagy a könnyed dallamok szeszélyes indáit. Mégis ő írta le, a csoda előtt elámulva: „Jelek ti, világ jelei, / ki tud titeket érteni, / egy ágacskát megfejteni? / Elvetjük a magot a földbe: / ki sejti, hogy lesz szár belőle? / Jelek ti, világ jelei, / biztosan bánunk veletek, / de nem bírunk megérteni." (Cserépfalvi, 1994.)

kákonyi

Táncházi évadnyitó

Közös évadnyitó mulatságot tartottak szinte mindegyik valamire való hazai és néhány határon túli táncházi zenekar és népitáncos részvételével szombat délutántól vasárnap hajnalig az Almásy téri Szabadidőközpontban, hogy aztán egész évre elosztozkodjanak a Marczibányi tértől a Molnár utcáig, a Bem rakparttól a Rökk Szilárd utcáig, ki hol, s mikor tart táncházat. Az Almásy téren ez volt sorrendben az ötödik közös évadnyitó, és most is telt házzal mind a két teremben, bizonyságaként annak, hogy a igazi népi kultúra szeretete tovább él a városi emberekben épp úgy, mint a vidékiekben; mert erre az alkalomra az ország egész területéről eljöttek a legmegszállottabb táncházrajongók, s itt volt néhány nagy öreg is, mint például *Karsai Zsigmond* a néptánc élő legendája, és *Kallós Zoltán*, a legismertebb erdélyi gyűjtő és a nótafák támogatója.

Az együttesek közül pedig a Muzsikás, a Méta, a Téka, a Kolompos, a Tükrös, a Falkafolk, a Andro Drom, a Tatros, a Gázsa, a Maskarades, a Rece-fice, a Düvő, a Tilinko, továbbá *Sebestyén Márta, Berecz András, Ökrös Csaba* és még sokan mások.

Csontváry Rotterdamban

A hollandok, akiknek ősei igencsak ludasok Van Gogh korabeli elhallgatásában, s annál büszkébbek nagy festőjük utókor szentesítette életművére, minden bizonnyal megértéssel fogadják Csontváry Kosztka Tivadar életművének rotterdami kiállítását. A pécsi múzeum, meg a magángyűjtők jóvoltából európai vándorútra kelt Csontváry-gyűjtemény tárlatát szombaton nyitotta meg *Fodor Gábor* kultuszminiszter és *Aad Nuis* holland művelődési államtitkár.

A magyar művelődési miniszter utalt arra, hogy a magányos zseni hazai felfedezésére csak a hatvanas években került sor, hogy azóta állócsillagként uralja az itthoni piktúra égi vásznát. Az európai vándorkiállítás (ezelőtt Stockholmban állomásozott) remélhetőleg hozzájárul ahhoz, hogy a századforduló képzőművész-nagysága az egyetemes kultúrába integrálódjék. (A tárlat november 15-ig látogatható.)

Fodor Gábor más magyar vonatkozású kulturális lelőhelyeket is fölkeres: Amszterdamban a Zichy Galériát, leidenben pedig *Szalay Lajos* kortárs festőművész kiállítását.

A magyar művelődési tárca vezetője egyébként arról is nyilatkozott az MTI munkatársának, hogy hollandiai látogatását a két ország kulturális és oktatási kapcsolatainak bővítésére is hasznosítja. Evégett, külön megbeszélést folytat Aad Nuis művelődési államtitkárral.

Mi magyarok meg – teszem hozzá magam – kulturális nyitottságot, befogadókészséget tanulhatnánk holland kortársainktól, akik olyannyira fogékonyak az igényes, modern művészeti „termékek" iránt, legyen az színház, komolyzene, tánc avagy képzőművészet. A nemes értelemben vett avantgárd náluk egycsapásra klasszikussá avanzsál. Nálunkfelé (lásd Csontváry s oly sok más, immár korunkbeli művész magányosságát), bizony nemegyszer posztumusz díjazzák elismeréssel a ma még méltatlanul mellőzött, eredeti tehetségeket.

(-tz)

APRÓHIRDETÉS

ADÁSVÉTEL

Létrát vennék, 8–13 fok között (kitolós is lehet), Agárdra kellene. Ajánlatot: Forgács Géza, 1039 Bp., Hollós Korvin u. 1. VI. 59.

Eladó bécsi Admun Lumer rövid keresztházas, páncéltőkés, angol mechanikás, négyszer kitüntetett. Zongoraszék + terítő, kézimunka. Nagy, tel.: 221-0834.

Eladó használt, de jó állapotban lévő stílbútor: 1db vitrines szekrény (178x50x170 cm) és 1 db akasztós szekrény (115x58x185 cm). Irányár 40 ezer forint. Érdeklődni a 2010-080ías telefonszámon lehet.

Század eleji, míves, diógyökér furnéros, domborított ajtajú, hármasszekrény (szekreterrel) eladó. Kívánságra fényképet küldök. Esztergom: (06-33)-314-280 telefon. (S-12-5007)

Versenykerékpár– Csepel típusú, férfi, 10 sebességes, teljes felszereléssel újszerű állapotban eladó. 7500 Ft-ért. Tel.: 136-3111 (S-12-5008)

ALBÉRLET

Kiadó külföldinek, hosszú távra, 2 szobás, 50 nm-es, komfortos lakás zöldövezetben, Városmajornál. Tel.: 156-3259, reggel 10-ig, este 17 órától.

Telefonos, napfényes garzon városközpontban, hosszú távra kiadó. 185-4375.

ÁLLÁS

10 éves titkárnői és gépíró-adminisztrátori gyakorlattal, most végzett titkárnői tanfolyammal (Word 5.5 szövegszerk. + alapfokú német nyelvismerettel) állást keresek. Nem dohányzom. Tel.: 269-0004, 7–15 óráig.

Érettségizett hölgyeknek, háziasszonyoknak szabadidőben végezhető tevékenységet kínálunk, csak Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Érd.: (06-44)-363-214.

Angol és német anyanyelvű, holland család, megbízható, gyermekszerető AU-PAIR-t keres, napi 6 órára. Vízum, tb, útiköltség, teljes ellátás, autóhasználat, lakosztály, külföldi utazások, kitűnő fizetés. Telefon: (06-34)-381-899 (S-12-5001)

ÁLLAT

Törzskönyvezett, védőoltott négy hónapos ír terrier kiskutyák kedvezményes áron eladók. Megtekinthetők 16 óra után, Mány, Táncsics u. 30., Molnár Ferenc, telefon: (06-22)-350–423. (S-5-4853)

Ajándék kiskutyáknak szerető gazdit keresünk. Tel.: 163-4559

Szobatiszta kiscicákat ajándékoznánk! 176-5059 (S-10-4979)

ELEKTRONIKA

Eladó japán hangosfilmvetítő, 8 mm-es, Chinon vetítővászon, állványos, összesen 10 ezer Ft-ért. Tel.: 221-0834. Magyar kezelési leírással, gyönyörű, működő.

INGATLAN

Pasaréten II. Ábrányi Emil u. 8/B alatti 300 n-öles telkemet 174 nm-es, kétszintes, nagy teraszos, beköltözhető összkomfortos házzal eladom 26 millióért. Érdeklődni egész nap. 168–9048, 115–6644 számon egész nap.

Adony faluközpontjában, Budapesttől 50 km, felújítás alatti, négyszobás, szép, modern családi ház, két utcára nyíló, 366 négyszögöles telken eladó. Irányár: 3,9 millió Ft. Érd.: 176-0911 vagy 155-4287 telefonokon.

Vas megyében gyógyfürdőkhöz közel, kétszoba-összkomfortos hideg-meleg vizes régi típusú kicsit felújításra váró parasztház 547 nm területen eladó, vagy elcserélhető hasonlóra Pest megyében. Irányár: 600 000 Ft. Érdeklődni lehet 18.30–21 óráig a 217-4338-as telefonszámon.

Örs vezér térnél, két generációs, két szinten teljesen szeparált, 130 nm-es, kertes, társasházi lakás garázzsal, tárolóval eladó. Kiváló közlekedés és infrastruktúra. Tel.: 187-0933.

Zebegény üdülőövezetében, panorámás, 430 négyszögöles telek (ipari áram is, telefon 1995 elején), 70 nm-es kőházzal, 2,5 millió Ft-ért eladó. Érd.: Zebegény, Kossuth u. 24. vagy tel.: 121-2187.

Eladó Budaörsön, 200 négyszögöles, 0242/4/B hrsz. nyilvántartott telek, jó közlekedéssel. Érd.: 160-7094 telefonszámon, 15–19 óráig.

A Zeneakadémiánál (VII. ker.), irodának, rendelőnek is alkalmas, 99 nm-es, 3 szobás, cirkofűtéses, erkélyes, galériázható, telefonos öröklakás 5,5 millió Ft-ért eladó. Tel.: 122-0179, délután.

Fonyódi, vízparti, téglából épített társasüdülő, második emeleti, egyszobás apartman, beépített konyha, fürdőszoba, zuhanyozó, bojler, hideg-meleg víz, rolós erkély, 1 millió 500 ezer Ft-ért eladó, zuglói lakáscsere is érdekel. Tel.: 221-0834.

I. ker., Lógodi u-i, 87 nm-es öröklakásomat budai vagy Buda környéki házas ingatlanra cserélném, kb. 6 millió Ft értékben. Tel.: 202-3651, este (S-10-4999)

Budaörsön, a Frank-hegy alatt, Szarvas u. 14., 200 négyszögöles, panorámás, teraszos gyümölcsös, 24 nm-es faházzal, nagy beton alépítménnyel, víztárolóval eladó. Villany van. Tel.: 201-2438 (S-10-4997)

Zebegényben eladó 1090 négyszögöl sík terület, házak, autóút mellett. Patak, erdő, sípálya közelében. Csendes, szép környezet. Irányár: hatszázezer forint. 18–20 óra között, 134-9899.

Keszthely Külsőzsidi úton 292 négyszögöl gyümölcsös, nyáron lakható faházzal, szoba, konyha, WC, víz, villannyal, alsókapubejárattal a várvölgyi főútról eladó. Hartmann, 8315 Gyenesdiás, Hunyadi u. 8. (A-27-4723)

Elcserélném: panorámás, teljes komfortú, 3 szobás, garázsos, kertes pilisvörösvári új kőházam budai 2 szobás öröklakásra a Rózsadombon vagy környékén. Tel.: 135-4809

Csobánka üdülőövezetében körpanorámás, 390 négyszögöles telek, félkész kétszintes épülettel eladó. Víz, villany van. Érd.: Nagy, Csobánka, Béke u. 31. (A-26-4681)

Budapesttől 25 km-re, kétszobás családi ház eladó, budapesti garzonra, illetőleg győri lakásra cserélhető, 2 millió Ft értékben. Tel.: 277-3193.

Ötszobás, négyszintes, garázsos, teraszos, sorházi öröklakás – irodának, rendelőnek is alkalmas – Cinkotán eladó. XVI., Vízesés u. 48. Rádiótel.: 06-60-322-148, 9–21 óráig.

Dömsöd külterületén kiadó 1000 nm-es istálló, mellékhelyiségekkel. Raktározásra is alkalmas. Érd.: 06-60-349-327 (S-12-5013)

Budaörsön, a Szarvas u. 23. alatt, 207 négyszögöles, panorámás, teraszos üdülőtelek, Lilla faházzal, ásott pincével, víztárolóval, 1,7 millió Ft-ért eladó. Villany van. Tel.: 161-0290/184 8–15 óra között, 182-6448 16–20 óráig (S-12-5014)

Ábrahám-hegyen panorámás, kétszintes, dupla komfortos, 3 szobás, 100 nm-es, családi ház jellegű nyaraló, szintenként teraszsal eladó. Telefon a szomszéd nyaralóban már van. Tel.: 217-8814 (S-12-5015)

Solymár-Kültelken (a 18-as busz végállomásától 5 percre) családi ház eladó. Irányár 2,8 millió Ft. Tel.: 153-3197 (S-12-5016)

A füzéri vár tövében, 2–8 férőhelyes, összkomfortos parasztház üdülőknek egész évben kiadó. Érdeklődni: Laczkó Emil, Füzér. (S-12-5017)

JÁRMŰ

Orvosnő által használt, garantáltan 36 000 km-t futott, 4 éves kis Polski eladó. 185-4375. Megtekinthető szeptember 11-én, 9–12 óráig, Bp. VII., Csengery u. 25. (rendelő).

Lada 2107-es, piros, 5 éves, 330 000 Ft-ért eladó. Tel.: 121-2187

Eladó egy 1978-as évjáratú, jó állapotú Skoda 120 L típusú gépkocsi. 1996 júliusáig vizsgával, 1993-as motorgenerállal. Irányár: 67 ezer Ft. Érdeklődni a 277-8797-es telefonszámon lehet (S-7-4911)

1983-as, újszerű állapotban lévő 1200-as Opel Corsa, könnyűfém felnikkel eladó. Érdeklődni: 227-0006-os telefonszámon, 20 óra után. (S-7-4912)

Törött, totálkáros autót vennék. Tel.: (06-30)-440-110 (203473/10K)

Alkalmi áron eladó egy keveset futott '81-es évjáratú Ford Capri sportautó, sok gyári extrával, 160 ezer Ft-ért, vagy rádiótelefonokra cserélhető. Tel.: 215-2765.

KÖZLEMÉNY

Örökölhető hatnapos üdülőhasználati jog a budapesti Sas Klub Hotelben, nyolcvanezerért eladó. Adóalapból leírható. Kőhidi, Bp., Várfok 2/b. Tel.: 201-9064 vagy (06-23)-381-445 (S-12-5009)

80. születésnapján nagy szeretettel köszöntöm legkedvesebb anyósomat, Müller Bélánét. Isten éltesse még nagyon sokáig. A 100.-on majd megpróbálok valami finomat főzni anyukának. Tiszteletttel: Narday János Tamás, 1154 Bp., Kisrákos u. 92. (S-12-5010)

Fáj a háta? Mindig fáradt? Jöjjön Etkával jógatornászni a görög tenger partjára, október 4–13-ig. Utószezoni irányár cca 10 ezer forint. Telefon reggel: 155-5020, vagy személyesen: Budapest XII., Csaba utca 3., Egészségbolt. (Moszkva térnél)

LAKÁS

Fizetési könnyítéssel Bicskén, az Erőmű lakótelepen azonnali beköltözéssel eladó egy egyszobás, harmadik emeleti, összkomfortos panellakás. Érd.: Veres Gábornál munkaidőben, a 118-9317-es telefonon.

Eladó a XIII. kerületben (Váci út és Csanády u. sarok) egy 119 nm-es, 3+1/2 szobás, kamrás, összkomfortos, távfűtéses IV. emeleti lakás, 2 liftes házban. Irányár: 7 millió Ft. Tel: 115-0458 9-15 óráig.

Eladó 3 szobás összkomfortos, 68 nm-es, erkélyes, telefonos, Kőbánya-Újkhegyi lakás. Irányár: 2.5 millió Ft. Telefon: 215-8160/2141 (napközben) vagy 265-1295 (este).

XI. kerületben, a Nagyszőlős utcában, 77+9 nm-es, II. emeleti, 2 + 1/2 szoba hallos, telefonos, 2 erkélyes öröklakás, kedvező áron eladó. Tel.: 165-8221 (S-10-4984)

Fadrusz utcában, 110 nm-es, 2 szoba, hall + 2 félszoba, II. emeleti, erkélyes öröklakás eladó. Irányár: 80 ezer Ft/nm. Tel.: 165-2805. (A-22-4563)

Városmajornál, 98 nm-es, 3,5 szobás, felújított, III. emeleti, polgári lakás, lift nélküli, régi házban, 5,9 millió Ft-ért eladó. Tel.: 155-7317, este.

Fizetési könnyítéssel Bicskén, az Erőmű lakótelepen azonnali beköltözéssel eladó egy egyszobás, harmadik emeleti, összkomfortos panellakás. Érd.: Veres Gábornál munkaidőben, a 118-9317-es telefonon.

XII. ker.-i, 2 szobás, 62 nm-es, I. emeleti, napos, csúcspanorámás, tetőteraszos, telefonos öröklakás, 83 nm-es telekrésszel, október 1-jéig eladó. Irányár: 5,8 millió Ft. Tel.: 116-7098, kedd-szerda. (S-12-5011)

Jászberény városközpontjában, 55 nm-es, 2 szobás, erkélyes lakás eladó, Szövetkezet út 12., III. em. 1. alatt. Tel.: (06-57)-312-357, 11-étől minden páratlan nap, 6–18 óráig (S-12-5012)

OKTATÁS

Levelező nyelvoktatás! Németül, angolul, franciául, olaszul, spanyolul – külföldi diplomás szaktanárral. Telefonetikával, havi 300 forinttól, konzultációs lehetőségek. Doktor Farkas, tel.: 183-5761. 1149 Budapest, Tábornok utca 21. (S-10-4966)

JÓGA Paramhans Swami Meheshwaranandа rendszerében általános, relaxációs, testtartásjavító és gyermekcsoportokban: VIII., Baross utca 121. (205092/1H)

A Budapesti Nyelviskola angol, német, olasz, francia, spanyol, görög, svéd, holland 14 és 12 hetes tanfolyamaira a beiratkozás szeptember 5-től 16-ig, 10–18 óráig. Cím: 1071 Budapest, Bajza u. 1. Tel.: 141-3728, 268-1828. Oktatás több szinten szintmérés alapján! (204706/2H)

Angol-, német-, orosz-, latinnyelv-oktatást vállalunk, kedvező áron. Cégeknek kihelyezett nyelvtanfolyamok. Tel.: 155-4261 (204876/2K)

Közép-, felsőfokú próbanyelvvizsga, angol és német nyelvből (egyetemi tanárnál) 500 Ft-ért. Tel.: 181-0892 (S-12-5005)

Egyéves gép- és gyorsírás levelező tanfolyam indul. Iványi Béláné, 6320 Solt, Tamási Á. u. 1. Tel.: 471 (S-12-5006)

SZOLGÁLTATÁS

Főiskolás lány hétköznap, az esti órákban gyermekfelügyeletet vállal. Tel.: 168-8202 (S-8-4927)

TÁRSKERESÉS

Keresek minden káros szenvedélytől mentes, 60-65 éves városi vagy vidéki férfit, aki szereti a kerti munkát. 61 éves, elvált nő vagyok, megértés esetén hozzám költözhetne. Tel.: (06-29)-330-292 (S-12-5000)

VÁLLALKOZÁS

Nagy Józsefné stíl- és műbútorasztalos, restaurátor, vállalkozó tiszteletét várja az ön megrendelését: lakások lambériázására; bútorok beépítésére; régi és modern bútorok restaurálására; kárpitozásra; bútorkészítésre; fából készített konyhafelszerelési tárgyak készítésére; ajándéktárgyak készítésére; faesztergálásra, kedvező időbeli és fizetési feltételek mellett. Cím: 1033 Budapest, Szentendrei út 104. (a régi Filatorigát területén, a Harisnyagyárral szemben) (S-9-4954)

IONICA Sírkő-, Műkőkészítő Kőfaragó Betéti Társaság. Vállaljuk: komplett síremlékek, ablakpárkányok, lépcsők, korlátok, korlátbabák, falikutak, szökőkutak készítését műkőből, márványból, mészkőből. Cégvezető: Czakó Gergely kőfaragó. Műhely: 7144 Decs, Tabán u. 25. Lakás: 7144 Decs, 48-as u. 2. (S-9-4955)

A korábbinál is kedvezőbb árakon továbbra is a Forte teljes fotofilm- és papírválasztékával állok tisztelt megrendelőim rendelkezésére. Kérjen részletes tájékoztatót, árlistát az alábbi címen: Égel Zoltán, 2600 Vác, Dr. Csányi L. krt. 88. Telefon: (06-27)-314-850, hétköznap 16–20 óra között. (M-16-3838)

Kreatív, önálló munkalehetőség jutalékos alapon: energiatakarékos technológiák és anyagok terjesztése, bevezetése vidéki városokban is! Követelmény: szorgalom, önálló tárgyalókészség. Felvilágosítás: 168-6706, napközben is. (S-10-4976)

Biztosítók technológiája szerint végzem az épületek nyílászáróinak megerősítését, olasz rúdzárakkal felszerelését. Esztétikus kivitelű vasrácsok és -ajtók, egyéb épületlakatos-munkák végzése. Erkélybeépítések méltányos áron, esztétikus kivitelben. Kerítések, kapuk, lépcsők készítése rövid határidővel, betonozással és famunkával együtt. Üzenethagyás: 189-8656, telefon: (06-20)-347-717, az esti órákban (S-10-4975)

Könyvelés: 140-3691 (204614/3K)

VEGYES

Munka s egyedülálló kereset a Connection Club tagjaként. Költségként könyvelhető tagdíj 39 200 Ft, mely egyben befektetés. Havi jövedelmet vagy egyszeri 76 800 Ft-ot jelent. Válaszborítékot s telefonszámot kérek. Z. J.-né. 2856 Szákszend, Száki út 116. (S-5-4851)

Keresztény szellemiségű, demokrata gondolkodású, 40/44 éves tanár-kereskedő házaspár ideiglenes munkát keres Európában vagy a nagyvilágban. Jó magyarok, segítsetek! H – 3545 Miskolc 1., Pf. 500. „Atlantic" (S-7-4904)

Vadász műgyűjtőknek! Kétágú szarvasagancs lőportartó, mélyfaragott vadászjelenettel, ezüstverettel és vadász hívókürt szürkemarha tülkéből, Szent Hubertus-legendával, mélyfaragott, ezüstverettel és számszerij eladók. Használhatóak! Tel.: 122-5108.

Kárpótlási jegyek, részvények vétele és eladása napi árfolyamon, azonnali készpénzfizetéssel. Budapest V., Régiposta u. 5., IV/6. Tel.: 118-1916, 118-5766, 118-5791 (204303/14K)

Kárpótlási jegyet, részvényeket napi árfolyamon azonnali készpénzfizetéssel vásárolunk. V., Kálvin tér 4. I/6. Tel.: 138-3834, 117-9525 (204453/26K)

Bridzspartnert keresek biztos játékismerettel, társasági és versenybridzsre. Tel.: 140-3691, vagy (06-30)-333-432.

3/4-es Tacskó kerékpár, keveset használt, megkímélt állapotban, 5000 Ft-ért eladó. Tel.: 176-0434.

Szobakerékpár „Pannónia" eladó 15 000 Ft-ért. Telefon: 116-9364.

Kertészkedők figyelem! Balatonalmádiban levő szőlő, gyümölcsösömet (kb. 300 tőke szőlő, 50 vegyes gyümölcsfa) megművelésre kiadnám hozzáértőnek, a termés feléért. Tel.: 140-3691.

Vámmentességemet megegyezéssel eladnám. 93/14-442 tel. (S-12-5002)

1300 Ft-ért 2 milliót, 200 Ft-ért 400 ezret, 890 Ft-ért rádiótelefont és Opel autót kaphat, 2–6 hónap alatt. Napi 200 Ft-ot kereshet az autóra ragasztott hirdetéssel, hivatalosan. E szelvényt, s válaszborítékot kérek. Zona J.-né, 2856 Székszend, Száki út 116. (S-12-5003)

Méhészet 50 család, betelelve, részben is eladó, fél-Boconádi és közép 42x 0 méret. Ára: a helyszíni megegyezés szerint. Jánosháza, Rózsa u. 15. (S-12-5004)

FTC STADION 1994. SZEPTEMBER 16. PÉNTEK 16.00 ÓRÁTÓL

KORDAX FUTBALL GÁLA

A MÉRKŐZÉST MEGELŐZŐ SHOW KÖZREMŰKÖDŐI:
LATIN COMBO BAND
NŐI FUTBALLVÁLOGATOTT BEMUTATÓJA
DELI ANIKÓ – POLONKAI ZOLTÁN
ZOLTÁN ERIKA & TÁNCOSOK
PUSKÁS FERENC
HIDEGKUTI NÁNDOR
BUZÁNSZKY JENŐ
GROSICS GYULA
CZIBOR ZOLTÁN
SZEPESI GYÖRGY
PELÉ
FRIDERIKUSZ SÁNDOR

MAGYAR FUTBALL CSILLAGOK
NYILASI - EBEDLI - SZENDREI - MARTOS - KOVÁCS J. - RAB T. - JANCSIKA - CSAPÓ
TÓTH A. - BENE - TŐRÖCSIK - TAKÁCS - POGÁNY - KISS L. - ESTERHÁZY - SARLÓS - ANDRUSCH
SZAKVEZETŐ: ALBERT FLORIÁN

PUHL SÁNDOR
ABRAHAM KLEIN
MÁRTON SÁNDOR

BRASIL MASTERS TEAM & PELÉ
P. SERGIO - NENECA - RIVELLINO - ZENON - EDU - WLADIMIR
SOCRATES - EDU BALA - ROSEMIRO - PAULINHO - REYNALDO - NENE - J. CESAR - G. COSTA - AIRTON
JUNINHO - BARBOSA - AMARAL - EDSON - L. PEREIRA
SZAKVEZETŐ: JORGE MONTEIRO da SILVA

BRAZIL NAPOK A HOTEL AQUINCUMBAN SZEPTEMBER 14-17.-IG
BRAZIL VACSORAESTEK AZ AMBRÓSIA ÉTTEREMBEN
MŰSOR
LATIN COMBO BAND
JUANA BORCELA & DANIEL DOMEQ TÁNCOSOK
„BRAZIL FUTBALL SZAMBA"
DEDIKÁLÁS
FOTÓKIÁLLÍTÁS

SZEPTEMBER 16.-ÁN 20.00 ÓRÁTÓL GÁLA VACSORA A GRAND HOTEL HUNGARIA BÁLTERMÉBEN A KORDAX FUTBALLGÁLA RÉSZTVEVŐIVEL

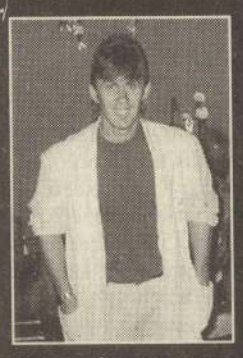
TURNÉ MANAGER: JÓZSEF BORBÉLY

A TURNÉ TÁMOGATÓJA PROF. JULIO MAZZEI

TWC ROMWALTER & SZABÓ PRODUKCIÓ

NEMZETI SPORT
In-kal HUNGARY SECURITY
TRADE WORLD CLUB
PESTI Riport SZÓRAKOZTATÓ NAPILAP
Új MAGYARORSZÁG
KORDAX Ipari és Kereskedelmi Rt.
Rucanor
OPEL
DANUBIUS RADIÓ
MALÉV Hungarian Airlines

JEGYEK KAPHATÓK – TWC ÜGYFÉLSZOLGÁLATI IRODA BP. XI., VILLÁNYI ÚT 95. (TEL./FAX: 209-2577) – IN-KAL HUNGARY SECURITY BP. VII., ERZSÉBET KÖRÚT 24.
FTC ÜLLŐI ÚTI STADION JEGYPÉNZTÁRA – TKD SHOP BP. XI., OKTÓBER 23. UTCA 21. – TROPICANA DRINK BAR BP. XI., VILLÁNYI ÚT 54.
A RENDEZŐSÉG A MŰSORVÁLTOZTATÁS JOGÁT FENNTARTJA!

Színészek a sátor lebontása ellen

Kipukkad-e a nagy kék buborék?

„Mert kell egy hely…" – a *Padlás* című musical dallamára gyülekeztek pénteken este színészek, rendezők, színigazgatók, írók és kultúrabarátok a körúti *sátorszínházban*, hogy *Mácsai* Pál színművész kezdeményezésére, a *Magyar Színészkamara* és a *Magyar Színházművészeti Szövetség* felhívására a sátor lebontása ellen tiltakozzanak.

Elsőként a *József Attila Színház* „csapata" érkezett meg a sátorhoz, az élen *Léner* Péter igazgatóval, köztük *Tordai* Teri, *Hegyi* Barbara, *Józsa* Imre. Csakhamar három-négyszázra nőtt a „tüntetők" száma, eljött többek között *Halász* Judit, *Koncz* Zsuzsa, *Tábori* Nóra, *Rudolf* Péter és *Nagy-Kálózy* Eszter, *Eszenyi* Enikő, *Sztankay* István, *Benedek* Miklós, *Székhelyi* József, *Kútvölgyi* Erzsébet, *Székely* Gábor, *Vámos* Miklós, *Sztevanovity* Zorán, *Selmeczi* György és *Farkasházy* Tivadar, *Várkonyi* Mátyás. *„Olyan szép ez a sátor, nevetséges baromság lenne lebuldózerezni! Előfordulhat ez demokráciában?"* – hangzottak innen-onnan a vélemények. Egy fiatalember – egymagában – egész este kitartóan támasztotta a sátor falát, és szívesen vitába szállt környezetével. Tábláján nagy betűkkel ez állt: *LE-BON-TA-NI…* Szerinte „slampos dolog" volna a sátrat „ittfelejteni". Ha senki sem tartja be az országban a megállapodásokat, akkor az anarchiához vezet.

A tiltakozók a nézőtéren foglaltak helyet, és először Mácsai Pál lépett a mikrofonhoz. Nem mint színész, hanem mint pesti lakos kért szót. Elmondta, számos érv szól a sátor, e „nagy kék buborék" életbenmaradása mellett: hogy *a századforduló óta nem épült színház Budapesten*, hogy a sátornak *lelke van*, és hogy bohémságával, bátorságával és pimaszságával jobban illik a főváros hangulatához, mint sok más épület, hogy a lebontás sok pénzbe kerül. Ezekkel az érvekkel csak egyetlen másik áll szemben: a sátrat azért kell lebontani, mert *„valaki valamikor kitalált egy határozatot"*.

Kerényi Imre, a *Madách Színház* igazgatója részletesen beszámolt a sátorügy fejleményeiről. Szólt arról, hogy a színházi szakma kicsinyhitű volt, amikor jogilag csak egy évre kérte és kapta meg az engedélyt a sátor felállításához. De akkor még mindenki úgy gondolkodott – az akkori nyilatkozatok is erről tanúskodnak –, ha a sátor beválik, tovább működhet. Amikor augusztus 20-a után kiderült, hogy veszélybe került, *Baja* Ferenc környezetvédelmi miniszterhez fordultak, üljenek le egy asztalhoz az érdekeltek: a műemlékvédelmi hivatal, a környezetvédelmi és a kulturális tárca, a főváros, a *MÁV*, a tűzoltóság, a a színházi szakma azt javasolta, hogy – *mivel a lebontás tízmillió, az áthelyezés százhetvenmillió forintba kerülne*, és a hajléktalan *Rockszínháznak*, illetve a felújításra váró *Madách* és *Művész Színháznak* égető szüksége van a sátorra – további két évre ideiglenesen maradjon az a helyén. Egyben ígéretet tettek, hogy két év elteltével a szakma nem tiltakozik az áthelyezés vagy a lebontás ellen. *Erről – garanciaként – egyoldalú jogi nyilatkozatot tettek.* A találkozón a műemlékvédelmi hivatal képviselőjén kívül – aki közalkalmazotti kötelességéből adódóan harcosan védte álláspontját, majd sírva fakadt, és távozott – úgy tűnt, hogy mindenki támogatja ezt az elképzelést. *„A sátort ellenzők eddig mindig azzal is érveltek, hogy az épület tűzveszélyes, a megbeszélésen azonban felállt a „főtűzoltó", és azt mondta: nincs vele semmi baj…"* – mesélte Kerényi Imre. Mindenki derűlátó volt egészen szeptember 8-áig, amikor faxok röpültek [illegible] *Országos Műemlékvédelmi Hivatal* elnökének határozatával, amely szerint *a sátrat le kell bontani, fellebbezésnek helye nincs, bírósághoz pedig nem lehet fordulni.* Ezt a faxot egyébként személyesen nem kapta meg sem Baja Ferenc, sem *Demszky* Gábor, sem pedig *Fodor* Gábor… Kerényi Imre figyelmeztetett, hogy tiltakozásuknak szelídnek kell maradnia, és az ügynek „puhán és természetesen" kell megoldódnia. *„Még nem tudom, hogyan, de a sátrat nem fogják lebontani"* – fejezte be felszólalását az igazgató.

Egy fiatalember táblával hirdette, hogy a sátrat le kell bontani

Havran Zoltán felvétele

Berényi János a MÁV nevében tájékoztatta az egybegyűlteket arról, hogy számukra nem mindegy, hogy a pályaudvar környékén estéről estére „kétes elemek" vagy színházszerető emberek gyülekeznek. A vasút vezetése hozzájárul ahhoz, hogy a sátor további két évig a MÁV telkén működhessen. Ezután Baja Ferenc miniszter képviselője kapott szót, aki szerint Budapesten sikerült felépíteni a *színházi világ Bős–Nagymarosát*.

Marton László, a *Vígszínház* igazgatója elmondta, hogy egyre kevésbé hisz a „kék buborék" megmenthetőségében. Szerinte akármilyen szegény az ország, *presztízsharc* folyik a sátor ügyében, így a hivatal nem fog engedni az álláspontjából. *Marton László az egyetlen jogi lehetőséget a sátor megmentésére abban látja, ha Fejérdy Tamás két évre felfüggeszti saját határozatát.* Azt a talán lovagiatlan kérdést mindenesetre fel kell tenni a műemlékvédőknek: *miért nem fájt nekik négy-öt évvel ezelőtt a tér állapota?*

Végezetül az egybegyűltek a következő nyilatkozatot írták alá: *„Mi, akik itt a körúti sátorszínház előtt ma este összegyűltünk – a színházi szakma képviselői és a kultúra barátai –, nem a Hivatallal vitatkozni jöttünk. A Színház és a Város szeretete hozott ide, és saját lelkiismeretünk. Tudatni akarjuk a [illegible] mával és a holnappal, hogy ezt az épületet most nem szabad lebontani. Budapest, 1994. szeptember 9., este 9 óra."*

Devich Márton

Fodor Gábor

Csontváry a természetet és a világot mozgató energiát kereste

Vannak művészek, alkotói oeuvre-k, melyeknek jelentősége, az általuk felvetett problémák súlya messze túlnő a művészettörténet terrénumán. Önök tudják, hogy *Van Gogh* széke, kopottas szobája, örvénylő ciprusai nem magyarázhatóak pusztán a posztimpresszionizmusnak a látványt újraszabályozni, törvények közé szorítani vágyó igyekezetéből, hanem a közösségi s egyéni létezés legalapvetőbb dilemmáit tárják föl.

S ugyanígy a Van Goghgal egyazon évben született magyar festő, *Csontváry* nagylélegzetű tájai és cédrusai sem írhatók le csupán a perspektíva megújítására, a színek divizionista felbontására irányuló kísérletekként. *„Ihletettség és akaraterő a szárnyaim"* – írta magáról ez a rendkívüli elhivatottsággal rendelkező művész, aki életcéljának önmaga előtt való tudatosodása után aszkétikus fegyelemmel készült feladata megvalósítására, a „nagy motívumok" fellelésére és megragadására. Hazai, Földközi-tenger-melléki és közel-keleti utazásai révén bukkant rájuk, s megkomponálásuk során alakította ki egészen különleges, a színek fénytelítettségének változásán alapuló festésmódját. Műveiben azonban a látványon túl mindvégig a természetet és a világot mozgató energiát kereste. Határtalanul bízva önnön küldetésében, a művészet imaginárius erejében, a színek és fények által az emberek elől mindaddig rejtve maradt törvények, a teremtés misztériumának megszólaltatására vállalkozott. Ez a roppant célkitűzés, a nagy összefüggések prófétai hevületű kutatása elvileg a századforduló nagy szimbolistái között jelölné ki helyét, Csontváry azonban olyannyira azonosult feladatával, hogy velük ellentétben a mítoszt valóságként, a művészet hatalmával megteremtett realitásként élte át.

Csontváry Kosztka Tivadar: Templomtéri kilátás a Holt-tengerre Jeruzsálemben (1905)

Ráadásul művészetének egyetemes távlataival és tematikájával egyben Magyarország kulturális felemelkedését kívánta szolgálni, egyben a nemzeti identitás problémáira akart megoldást találni. Lobogásával, prófétai szerepkörével, alkotásainak az adott kulturális közegben megjelenő radikális újszerűségével azonban társtalan, magányos, meg nem értett maradt. A modern művészet nagy forradalmárai is szembekerültek értetlen közegükkel és korukkal, de mégis támaszkodhattak barátokra, merészen melléjük álló kritikusokra, egyáltalán: országuk művészetének évszázados tradícióira, melyek ellen aztán lázadniuk adatott. Csontváry viszont mindezek híján szinte tökéletes diszkrepanciában élt és alkotott kora magyar társadalmával; bolondnak, jobb esetben ártalmatlan különcnek tartották. Életművének sorsa, utóélete így egyben látlelet a század magyar kultúrájának és művészetének fordulópontjairól is.

Mikor 1919-ben elhunyt, műtermében feltekercselt képei csak egy szerencsés véletlen folytán kerülték el a pusztulást, a kocsisponyvává történő feldarabolást. Néhány jó szándékú próbálkozás ellenére úgy tűnt, életműve teljesen kiesett a művészeti köztudatból.

Újrafelfedezése csak a 30-as évek közepén történt meg, s csak ekkortól kezdve válhatott a magyar művészeti progresszió ősévé, hivatkozási alapjává, s művészetének megítélése ekkortól lesz még évtizedekig vízválasztó konzervatívok és haladók között. Az 50-es évek szocreál kultúrpolitikája egy vizes raktárba száműzte műveit. Mikor aztán végre 1963-ban egy Budapesthez közeli város múzeumában kiállíthatták képeit, művészete végre egyértelmű és átütő sikert aratott. E felfedezésszámba menő szellemi birtokbavétel akkor szimbolikus érvényt is hordozott: a kiállításra tömött vonatokon utazó tízezrek együttal egy tág horizontú, az egyetemes és a nemzeti kérdésfelvetéseket magas szinten ötvöző, szabad kultúrára is szavaztak a kicsinyesen méricskélő kommunista dogmatizmus ellenében. Csontváry azóta az egyik legnépszerűbb művésszé vált hazájában, szuggesztív erejű önarcképe, cédrusai a nemzeti kultúra szimbolikus érvényű jelképévé lettek.

De nyugodtan mondhatjuk, nem csupán speciális nemzeti értékei, hanem művészetének egyetemes kvalitásai miatt szeretnénk, hogy Csontváry elfoglalja végre helyét az európai művészet immár klasszikus értékei között. Mert bár Csontváry képei az 1948-as párizsi bemutatón, majd az 1958-as brüsszeli világkiállításon, s ugyanebben a városban 1962-ben elismerést arattak, a kritikusok és művészettörténészek alapjában félreismerték művészetét. A Vámos Rousseau afféle közép-európai rokonát látták benne, naiv, mesélő kedvű álmodozót, akit megérintett Kelet varázsa. Most, hogy képei – nem kis mértékben a holland kulturális hatóságok anyagi támogatásának köszönhetően, melyért újra csak hálánkat fejezhetem ki, restaurálva, eredeti színeikben ragyognak, tán a nézők és szakemberek előtt is nyilvánvalóvá válik, hogy ez a – elkoptatott kifejezés, de esetében mégis érvényes – besorolhatatlan mester milyen jelentős és korszerű művész.

Korszerű, mert az elsők közé tartozott az európai művészetben, akik szakítani mertek a stílustisztaság normáival, s éppen a heterogén elemek egy művön belüli ellenpontozásával tudták megvalósítani a szintézist. Ezért reméljük tehát, hogy ez a kiállítás közelebb visz e nagy művész megismeréséhez és befogadásához.

(Elhangzott Rotterdamban a Csontváry-vándorkiállítás megnyitóján, szeptember 10-én.)

Írók, vállalkozók, kiadók

Szerdán könyvvásár lesz Pécsett

A hazai könyvkiadás szinte valamennyi reprezentánsa megjelenik újdonságaival a szerdán nyíló *III. magyar könyvvásáron*, amelyet a *Pécsi Orvostudományi Egyetem* aulájában rendeznek meg. A vásár igazgatója, *Schenk* János szerint a kiadók, terjesztők és olvasók országos találkozójának szánt magyar könyvvásár idei programja három időszerű téma köré szerveződött, melyekről tanácskozásokat is tartanak. Fórumot szerveztek az új kamarai törvény könyves szakmákra gyakorolt hatásairól, a magyar írók és a könyvkiadás kapcsolatrendszeréről, valamint a gazdasági és jogi könyvkiadás helyzetéről. A programot a kiállítók önálló rendezvényei – író-olvasó találkozók, dedikálások, könyvismertetések, számítástechnikai bemutatók és vetélkedők – színesítik.

A négynapos könyvvásár nyitónapján kezdődik a könyvkiadók és könyvkereskedők hagyományos konferenciája, amelyen az új gazdasági önkormányzatok, a kamarák megalakulásának helyzetéről is tájékoztató hangzik el. Aznap mutatkoznak be a határon túli magyar kiadók, valamint a *Corvina Kiadó*, s szerdán tartják a *Századvég Kiadó* könyvbemutatóját *Kende* Péter *Miért nincs rend Kelet-Európában* című kötetéről is.

A második nap legfőbb eseménye az *Írók, könyvkiadás, kereskedelem* című szakmai fórum lesz, amelyre a hazai irodalom jeles művelőit, a kiadók, a kulturális tárca, a könyvtárak és a kereskedelem vezető képviselőit is meghívták. Pénteken tartják a *Gazdasági és jogi könyvkiadás '94* című tanácskozást, este pedig a *Hitler* című könyv szerzőjével, *Ormos* Mária történésszel beszélgethetnek az érdeklődők a Művészetek Házában. A vásár idején a pécsi iparos- és kereskedőházban könyvvásári klub működik majd, ahol a szerzők, a kiadók, a terjesztők és az olvasók kötetlen találkozóira kínálkozik alkalom – tudatja az *MTI*.

Nevelhető-e az olvasó?

Művészkönyvek és könyvművészek a Margit utcában

Különös kiállítás nyílt meg Budapesten a *Balassi Könyvkiadó* Margit utcai boltjában a hét végén. A bemutatott könyvek ugyanis elsősorban nem irodalmi értékük miatt tarthatnak számot a látogatók érdeklődésére, hanem művészi megformáltságuk, alapanyag- és színbeli gazdagságuk révén önálló műalkotásként keltik fel a könyvszerető ember figyelmét.

Megnyitó beszédében *Jeles* Éva, a *Jeles és Társa Könyvkereskedő Vállalat* vezetője felhívta a figyelmet a hazai könyvpiacon egyre nagyobb teret hódító, kevés olvasást igénylő képeskönyvekre, amelyek a nyugati (elsősorban német) középosztály ízlésvilágát népszerűsítik. *„Mit tehet a könyvkiadó az olvasók nevelése érdekében?"* – tette fel a kérdést a kiadói szakember. A választ maguk a kiállított művészkönyvek adják, hiszen esztétikumukkal méltán lehetnének a magyar könyvkiadás ízlésvilágának megújítói.

A megnyitó után *Kiss* Éva grafikusművészt, a művészkönyv alkotói csoport vezetőjét arról faggattam, *vajon miként vált önálló képzőművészeti ággá a könyvkészítés?*

– A művészkönyv a hetvenes években lett önálló képzőművészeti kategória. Jellemzője, hogy az alkotások művészek által kis példányszámban nyomtatott (például *Sárkány* Győző munkái) vagy egyenként készített *(László* Bandy), nemegyszer szoborszerű könyvek. Eleinte szoros kapcsolat volt a szamizdat és a művészkönyvek között, hiszen a publikálástól eltiltott szerzők gyakran művészeket hívtak segítségül írásaik „házilagos" sokszorosítására. E korszak jeles alakja *Galántai* György. Manapság reneszánszát éli a műfaj, korábbi jellemzőiből sok mindent megtartva folyamatosan gazdagodik.

– *Kérem, mutassa be a kiállító művészeket!*

– Az alkotók – amint erről a kiállított tárgyak sokfélesége is tanúskodik – különböző képzőművészeti ágak művelői, valamennyiükre jellemző azonban a könyv szeretete. Vannak, akik meglévő könyveket transzformálnak, így *Pataki* Tibor, *Szirányi* István, *Várnai* Gyula. Az *épített könyvek* alkotói fémtől kezdve az ipari vagy saját készítésű papírig a legkülönbözőbb anyagok felhasználásával hoznak létre műtárgyakat. Ilyenek *Butak* András, *Kelemcsényi* Csilla, *Sóváradi* Noémi munkái, és a saját könyveim is. Fontos irányzat az *environement*, amely a műtárgy köré környezetet is kreál, ennek jeles hazai képviselője *Lengyel* András, aki azonban ezúttal – helyszűke miatt – sajnos nem tudott kiállítani. Egy-egy művészkönyv önéletrajzi vagy irodalmi élmények nyomán készül, így keletkezett Kelencsényi Csilla *London, Kovács* Péter Balázs *Életem* vagy *Damó* István *Franz Kaffka könyve* című munkája. (Meghívott kiállító *Szécsi* Bea az Egyesült Államokból.)

– *Vannak-e gyűjtői e művészkönyveknek?*

– Az állami intézmények közül az *Országos Széchényi Könyvtár* és a székesfehérvári *István Király Múzeum* foglalkozik a művészkönyvek gyűjtésével, de magángyűjtők birtokában is jelentős anyag van.

(szelényi)

Tízéves a Soros-alapítvány

Teljes nyíltsággal igyekeztünk minden olyan szellemi értékátmentést és értékmegőrzést támogatni, amely nem hiányozhatott a magyar társadalomból – hangsúlyozta *Vásárhelyi* Miklós kuratóriumi elnök a magyarországi *Soros-alapítvány* létrejöttének tizedik évfordulója alkalmából rendezett országos *Soros-napok* keszthelyi megnyitója során, majd röviden méltatta *Soros* György érdemeit a magyar szellemi átalakulás segítésében, amely a világszerte működő huszonkilenc alapítványának egyikében testesült meg.

A jövőről szólva kiemelte: az új kormánnyal jobb az együttműködésük, és számos egészségügyi és kulturális-oktatási programot kívánnak megvalósítani a népjóléti és művelődési tárcával közösen.

Ajánlati felhívás

A DUNAHOLDING Gyöngyös Kft.
(Gyöngyös, Pesti u. 51. 3200),
mint a Füzesabony és Vidéke ÁFÉSZ felszámolója
- a Székács és Társai Ügyvédi Iroda közreműködésével -,
egyfordulós, nyilvános pályázatot ír ki
a Füzesabonyi Szövetkezeti Kereskedelmi és Szolgáltató Részvénytársaság (FÜZES SZÖVKER Rt.) áfésztulajdonban levő részvényeinek értékesítése céljából

A FÜZES SZÖVKER Rt. jegyzett tőkéje 120 000 000 Ft,
a megpályázható részvénymennyiség 87%.

a) A befektetők 1050 darabból álló (egyenként 100 000 Ft értékű) részvénycsomag megvásárlására pályázhatnak, készpénzfizetés ellenében.
b) Az ajánlatokat 3 példányban, zárt, feladó nélküli borítékban, az eredeti példány megjelölésével kell eljuttatni a megadott helyre. A pályázónak vállalnia kell, hogy az ajánlatát 60 napig fenntartja.

Az ajánlatok beérkezésének határideje: 1994. október 31-én 12 óra.
Az ajánlatok benyújtásának helye: Székács és Társai Ügyvédi Iroda, Gyöngyös, Jókai u. 9. 3200 [telefon/fax: (37)-311-152 vagy 311-157].
Az ajánlattevőnek, vételi szándéka bizonyítására, 5 000 000 Ft, azaz ötmillió forint bánatpénzt a pályázat benyújtásának határidejéig át kell utalnia az ügyvédi iroda számlájára, és az átutalásról szóló igazolást az ajánlathoz mellékelnie kell. A kiíró ezzel az összeggel a bánatpénz szabályai alapján rendelkezik.
A pályázaton történő részvétel feltétele a pályázati anyag megvásárlása, amelynek részét képezi a társaságot bemutató leírás is.
A pályázati anyag 8000 Ft + áfa ellenében vásárolható meg a Füzesabony és Vidéke ÁFÉSZ-nál (Füzesabony, Rákóczi u. 71. 3340).
További információt ad Nagy Zoltán, a felszámoló helyi megbízottja [Füzesabony, Rákóczi u. 71., telefon/fax: (36)-341-621].
Felhívjuk a csődtörvény alapján **elővételre jogosult** hitelezők és szövetkezeti tagok figyelmét, hogy az elővásárlási szándékukat a pályázati határidő lejártáig **jelentsék be.**

3125

Csontváry Kosztka Tivadar

Perben a szegedi orvosegyetemmel

A professzort elmarasztalták, ítélet nincs...

Remeg a keze és szeméből patakzanak a könnyek. Amint elnézem a 47 éves *Károlyi* Jánost, eszembe jut az örök kérdés: mit bír ki egy ember? Elvesztette feleségét, elvesztette öccsét és tavaly eltemette 23 éves Ilona lányát. Most ezért vagyunk a Szegedi Bíróságon. Kártérítési eljárást indítottak a szegedi orvosegyetem ellen. Károlyi János nagyot sóhajt, s amíg a bíró egy kis szünetet tart, nekem mondja halkan.

– Ha nem nyerem meg a pert, nem tudom felnevelni a gyerekeket.

„Mintha a véletlen műve lenne"

Károlyi János a nagyapa, lánya tragikus halála után gyámja lett a hatéves Erzsébetnek, a 19 hónapos Andreának, Zoltánnak és Gábornak. Károlyi Ilona miután császármetszéssel világra hozta a hármas ikreket, vérmérgezés következtében elhunyt. Azóta is a kicsiket a gyám, a nagyapa neveli olyan körülmények között, amit nehéz leírni. A nyomor, a megpróbáltatás csak epizód az életében. Nemrég majdnem ő is utánament leányának, infarktust kapott, a halálból hozták vissza. Árt neki az izgalom, de orvosai tanácsa ellenére most mégis eljött arra a tárgyalássorozatra, ami már az idén április óta tart. Nem tud megnyugodni. Zsebkendőjét állandóan az izzadó homlokán tartja és félhangosan egyre csak azt hajtogatja.

– Fájdalmas nekem, hogy egyetlen orvos sem mondja, felelősséget érezne a lányom haláláért. Úgy beszélnek a fertőzésről, mintha a baktériumok az égből pottyantak volna földre, mintha a gyermekem halála a véletlen műve lenne.

A bírói pulpitus előtt egymás után hallgatják meg a szegedi orvosegyetem klinikai orvosait. Ilona fogadott doktora *Resch* Béla professzor éppen arról beszél, mindent megtettek a fiatal nő életéért, a császármetszés után semmilyen rendellenességet nem tapasztalt. Az anya sorsát az úgynevezett „magzatvízembólia" pecsételte meg. Többsége a hallgatóságnak nem érti az orvosi kifejezéseket. Nincs tisztában az orvosi helymeghatározásokkal. Így ezért a részletekbe én sem megyek bele. Ahhoz azonban nem kell diploma, hogy megdöbbenjünk egy fiatal tragédiáján. Károlyi János próbálja fegyelmezni magát, zokogását igyekszik visszatartani és a szomszédjának mondja, úgy, hogy én is hallom.

– Engem nem tudnak meggyőzni, hogy a véletlenek sorozata miatt halt meg a lányom...

Néhai Károlyi Ilona hármasikerterhességét Makón diagnosztizálták. Figyelemmel a fenyegető vetélésre, a makói kórházban méhszájzáró műtétet végeztek el rajta 1992. október 6-án. Ezután az események rendkívül felgyorsultak.

1992. december 7. Ilonát a szegedi szülészeti klinikán helyezik el.

December 11. Bőrviszketésre, majd kiütésre panaszkodik.

1993. január 11. Mindkét lábszárán a bőre gennyesedni kezd.

Január 19. A gennyesedés visszahúzódik.

Január 3. Császármetszést végeznek, s a hármas ikrek egészségesen jönnek a világra.

Február 3. Károlyi Ilona fulladásról, hátfájásról panaszkodik.

Február 5. A belgyógyászati klinikán is megvizsgálják.

Február 6. További vizsgálatok a női klinikán, megnyitják a hasüregét, több szerve gennyes, petefészkét eltávolítják.

Február 9. Hashártyagyulladás miatt megismétlik a hasi műtétet.

Február 15. Az operációsorozatot folytatják, többszöri tályogképzést észlelnek stb.

Február 20–25., március 2. Többször is megismétlődik a sebészeti beavatkozás. Ilonát összesen hétszer megoperálják.

Március 6. Ilona halála. A boncolást végzők szerint a halál oka: heveny vérmérgezéshez társult keringési és légzési elégtelenség.

A fiatal nő halálának híre kijut az utcára. Félhaborodás, találgatások, pletykák, szóbeszédek, Resch Béla egyetemi tanár ellen az orvosegyetem fegyelmi eljárást indít. A fegyelmi tanács ítélete *megrovás*, a testület indoklása szerint egyértelmű szakmai szabályszegés nem állapítható meg, de *a professzort elmarasztalják az ellenőrzés elmulasztásáért és a kórlefolyás hiányos dokumentációja miatt.* Az indoklás között szerepel; ebben az értelemben, *gondatlan magatartása alkalmas arra, hogy a szülészeti klinikát és az egyetemet rossz színben tüntesse fel.*

Otto Herbig rajza

Tartva a téltől

Otthon, Apátfalván Károlyi János fogadalmat tesz, a létező összes nyomor ellenére egyedül neveli fel az ikreket. Az apára, aki élettársa volt Ilonának, nem számíthat, munka nélküli. Károlyi János nehéz sorsa nem marad titokban, sajtójelentések után itt-ott gyűjtés indul a megsegítésére. Hollandiából, Németországból gazdag házaspárok jelentkeznek, örökbe fogadnák az ikreket. Károlyi János nem alkuszik. A gyerekeket nem adja. Egyre több munkát vállal, aztán rájön, akármennyit dolgozik, a pénz nem elegendő a nevelésükhöz. Idén tavasszal elhatározza, perbe indul az egyetemmel szemben. A Károlyi család követelése 4,1 millió forint. A bírósági tárgyalás szünetében kérdezem a szomorú gyámot.

– *Mit csinál a pénzzel, ha megnyeri a pert?*

– Remélem a bírósági eljárás nem tart évekig és bízom abban, hogy a javunkra döntenek. Négymillió forint nem sok egy anya életéért. Szégyellem is kimondani, hogy a lányom drága kis élete csak négymillió forintot érne. Pénzben lehetetlen kifejezni azt a veszteséget, amit az árvák éreznek, de remélem a négymillió elég lesz arra, hogy Apátfalván házat építsek a gyerekeknek.

– *Most milyen körülmények között laknak?*

– Két szobában... Öt gyereket kell elhelyezni két szobában, no meg nekem is helyet kell szorítani, hiszen nemcsak a három ikerről, hanem az elhunyt lányom nagyobbik gyerekéről is gondoskodnom kell. Rajtuk kívül még ott a kisebbik lányom, aki 17 éves, középiskolába jár, tehát őt is én tartom el.

– *Mennyi pénzből jönnek ki?*

– Most, hogy beteg vagyok, a táppénzzel együtt 37 ezer forint áll a rendelkezésemre. Ebből művészet megélni ilyen sok embernek. Ha a rokonok, a testvéreim nem segítenének, akkor talán már rég feladtam volna a küzdelmet... Bár az is lehet, hogy akkor is végigcsinálom.

– *És a társadalom?*

– Szó sincs róla, kaptunk segélyt, de mire elég az. Úgy érzem, a társadalom teljesen magára hagyott minket. Csak az a kérdés, meddig bírom erővel ezt a harcot. A szívem miatt nem bírom a terhelést. Árt az izgalom, nagyon jól tudom, én pedig a lányom halála óta állandó idegfeszültségben élek.

– *Miért csak 4,1 millió forintos kártérítést követel?*

– Ezt már mások is kérdezték. Ismerőseim is mondták, kérjek 12 milliót. Gyerekenként hárommilliót. Az sem lenne sok. De nekem csak annyi pénz kell, hogy felépítsem azt a házat, ahol a gyerekek elférnek.

– *Most mire lenne legjobban szükségük az árváknak?*

– Ruhára és tüzelőre, 80–100 mázsa szén és fa kellene. Nem kis összeg ennek az ára, legalább 100 ezer forint. Félek attól, hogy ezen a télen is fázni fogunk.

A Károlyi-gyerekek kontra szegedi orvosegyetem polgári peres eljárás befejezéséig valószínű nagyon sok víz lefolyik a Tiszán. Dr. *Ábrahám László* ügyvédtől, az egyetem jogtanácsosától ezért is kérdeztem, mikor láthatnak pénzt az árvák.

– Ha az egyetem elveszti a pert, akkor az orvosfelelősség biztosítása alapján – jelen esetben –, a Hungária Biztosító fizet. Csak azt ne kérdezze, hogy mikor fejeződhet be a tárgyalássorozat és ki nyeri a pert? Ezt senki nem tudja megjósolni.

– *Egyesek biztosra veszik, ha Károlyiék nyernek, akkor még az orvosi eltiltás is szóba kerülhet.*

– Erről szó sem lehet, hiszen büntető szankció nincs, a korábbi rendőri vizsgálatok megállapították, hogy *nincs okozati összefüggés az esetleges orvosi mulasztás, s a bekövetkezett halál között.*

Perek másutt is

– *Ügyvéd úr, Ön kitűnő jogász, mivel magyarázza, hogy a szegedi klinikán elhunytak miatt egyre gyakrabban járunk bírósági tárgyalásokra. Emlékeztetni szeretném, hogy a közelmultban fejeződött be a 19 éves Rédai Sarolta pere, aki egy látásjavító műtét után hunyt el, aztán ott van a Kiss Judit orvosnő pere, aki nyomorék gyereke miatt 10 millió forintot követel az egyetemtől...*

– Ugyanannyi per van másutt is, csak az nem kap annyi publicitást, mint a szegedi esetek.

– *Voltak ilyen ügyek régebben is?*

– Mindig voltak és mindig lesznek, hiszen korunk követelményeinek megfelelő erőltetett munkatempó mellett el lehet követni hibákat is. Az orvosper publicitása túl nagy, nem biztos, hogy még egy el nem döntött bírósági ügyben a közvélemény igényli a tárgyalások részletezését, de ez is hozzá tartozik a sajtószabadsághoz mindaddig, amíg más személyiségjogait nem sérti.

– *Mondja, hogy lehet az, ha egy orvos a betegének kárt okoz, akkor azért a munkáltató felelős?*

– Az orvosnak kártérítési felelőssége csak a munkáltatójával szemben áll fenn, és csakis abban az esetben, ha cselekményénél megállapítható legalább a gondatlanság.

Vége egy nehéz napnak, a bíróság folyosója elnéptelenedik, de Károlyi János néhány percig még ott marad, leül a padra. Ott pihen egyedül és sápadtan. Erőt gyűjt, hogy kimenjen az utcára. Rokona megy oda, felsegíti, belékarol és szép lassan, komótosan elindulnak kifelé...

Halász Miklós

Nyomoz a Chilkó csoport

A púpos „papa" közbeszól

Tűzoltó u. 47.: A NOVOTERRA Kft. „UNITÁP" *(kvázi kutyaeledel)* telephelye, a Ferencváros mélyén. Augusztus 28., vasárnap reggel, a nyomozók helyszínre érkezésének perceiben. Chilkó Ferenc alezredes parancsnoki irodájában ülünk a tévé előtt, kazetta be, videokamera indul, lassú, tapogatódzó siklással, el-elidőzve a részleteknél, melyek szürrealisztikusan összefüggéstelennek tűnnek néhány rövid percig. Konténerek, rekeszpiramisok, egy földön fekvő telefonkagyló, lerúgott papucscipők, beton, melynek réseiből poros gaz burjánzik – aztán *piros pöttyök,* egyre sűrűbben, végül tócsákká terebélyesedve egy sarokba vezetnek, ahol is félmeztelenül, hátracsuklott fejjel ül valaki. *Teljesen halott.* Nyakán iszonyatos seb tátong. Ami először öntudatlanul felmerül az emberben: mekkora bökő, és mekkora düh kellett ehhez? Az áldozat *Cernick* Anton 22 éves román származású és állampolgárságú fiatalember, akit telepőrként alkalmaztak itt, és akihez 27-én, szombaton este két különös látogató érkezett...

– De ne galoppozzunk annyira előle, kezdjük azzal, hogy augusztus 15-én Óbudán mi történt – mondja a parancsnok. Majd az előadók sorban mindenről részletesen tájékoztatnak.

Legutóbb a várakozás feszültségéről tudósítottam, itt járván, a felhalmozott restanciák feldolgozásának szorgos heteiről, mely hasznos munkálkodás felett állandóan ott lebegett Damoklész pengéje. Amit az osztály nyomozói ugrásra készen vártak, bekövetkezett; a szál elszakadt, a penge lesújtott, a nagyüzem beindult, amely majd az év végén a szeretet ünnepének felfokozottságában fog tetőzni, tapasztalat szerint.

1.

Pandák Éva rendőrszázados *(akiről jegyezzük meg, hogy fiatal, napbarnított, és a legkevésbé rendőrtiszt küllemű, ám az ember lassan ilyen téren is bizonyos edzettségre tesz szert):*

– M. Gábor, aki hatvanéves, és május 31-től a gyöngyösi Húsipari Kombinát nyugdíjas ex-vezérigazgatója, szokása szerint feljött Budapestre, hogy néhány napot fia, M. Csaba III. kerület *Csónakház* utca 6. szám alatti lakásán töltsön. A fiú az élettársával párizsi turnéra indult, és az apának – szokott körein túl – most egyéb intéznivalói is voltak. A család a *Bécsi* út–*Táborhegyi* út sarkán építkezésbe fogott, ennek munkálatait óhajtotta ellenőrizni. Ami az „egyéb"-bel jelzett okot illeti, nem érdemes különösebben feszegetni; ismert figuráról van szó, kiterjedt egynemű ismertetségi körrel, melyben a melegséget nem a baráti érzelmek hevítették. A feleség Egerből kereste a férjét telefonon, nem tudott vele kapcsolatba lépni, így léptünk mi a színre, s a következőket derítettük fel:

– Augusztus 15-én este a lakásból ribillió hangjai szűrődtek ki néhány percre, majd a bizonytalan alkonyi megvilágításban a szomszédok egy *vékony, kissé görnyedt testtartású alakot* láttak eltávozni, aki beült M. Gábor BMW-jébe és elhajtott vele. Ami a négyszobás lakásban elénk tárult, nem volt hétköznapi látvány. Az áldozatot *brutálisan szétverték.* Halálát a fejére üvegekkel mért csapások okozták. *(A helyszínelők színes fotóforgatókönyve most is alig elviselhető látvány: a test meztelen és tetőtől talpig vörös, miután önvérében ázva a padlószőnyegen hempergett haláltusájában. Az arc szinte felismerhetetlen. A lakás feldúlva, több helyütt is vérrel szennyezve. És nyolcszázezer forint készpénznek nyoma veszett.)*

– A kocsit hamar megtaláltuk a *Madách* téren, és jó nyomokat rögzítettünk rajta. A családi építkezésen is látták a munkások a keresett fiatalembert, úgyhogy használható személyleírásunk van róla. Huszonöt-huszonhét éves, százhetven-százhetvenöt centi magas, enyhén görnyedt tartású, beesett, himlőhelyes arcú, egyenes, sötétbarna, előre-oldalt fésült hajú férfi, aki alaposan gyanúsítható a gyilkossággal. A kör már igen szűk körülötte.

2.

Lebovits György rendőrszázados szobájának falain az elszörnyesztő szakmai dekorációt *(valamikori emberek lefotózott maradványait)* reménytelenül igyekszik ellensúlyozni néhány vonzó akt, és apró tárgyi „humorka". A tiszt – akinek a Tűzoltó utcai eset kijutott – filozofikus hangulatban van. S ekképpen beszél:

– Szóval, azon a telephelyen az ominózus napon estefelé a környék lakói szerint e különös, és gyanús „duett" tette tiszteletét. Egy nő *(30-35 éves molett, kimondottan dús keblekkel)* és egy idősebb, hatvan körüli férfi, aki *púpos* volt, és egyéb tekintetben sem volt bizalomgerjesztőnek nevezhető. Belépésük után nem sokkal a szomszédok heves, *egyre élesedő vitára* figyeltek fel, először a nő rikácsolt, majd a *„papának"* szólított férfi szólt közbe emelt, agresszív hangon valami ilyesmit: hogy képzeled, egy háromgyerekes családanyával? Add ki a csomagjainkat! Aztán elült a nagy csatazaj és a látogatók sietve távoztak.

– Hogy mi történt, szinte egyértelmű: a fiút, *Cernick* Antont egy igen nagy pengéjű késsel, igen nagy erővel nyakonszúrták. Alkalmasint a púpos papa, aki tettlegesen is közbeszólt. Amit eddig megtudtunk az esetről, nem kevés: az áldozat kilenc testvére közül hármat sikerült elérnünk, s a környéken élő két román nő, akikkel a fiú szintén kapcsolatot tartott *(nagy természet szorult belé, nyugodjék békében)* ugyancsak hasznosan vallott. A duett körül egyre szűkül a hurok: a fekélyként terjedő „svarc piacokon" rendszeresen előfordulnak, szabadidőruhát, cipőt, trikót és függönyt árulnak. A nő neve is megvan már: *Bianka.* Vele a két román lány többször is beszélt, többször is járt a telephelyen az áldozatnál. *(Lehet, hogy kár volt az erkölcseit annyira félteni?)* Valami azonban drámaian hátráltatja a nyomozást – mondja Lebovits százados. Egy egyre sötétebb *ősállapot,* mely Románia felől áramlik át hozzánk, úgy tűnik, feltartóztathatatlanul.

(Múlt héten a bűnüldözés infrastruktúrájának központjában, a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézetben jártam, s amit ott tapasztaltam, amit felfogtam belőle, mélyen lenyűgözött. Bizony, van abban a szaktudásban valami már-már nem evilági precizitás, mellyel egy csepp testnedvből kiindulva személyekre tudnak tévedhetetlenül rámutatni: igen, te voltál az! Fantasztikusak a műszerek is, melyeket, mint mondták, most már szuperebbekre kéne felváltani, még tovább feszítve a teljesítőképesség határait, mivel a bűn offenzívát indított ellenünk, s a lépéshátrány tragikus lehet.

Nem tehetek róla, de valami elsősettenkedő pimasz kis gondolat nem hagy nyugton. Kitűnő paleontológus professzor barátom epésen szellemes kifakadása jut eszembe: az emberiség növekvő szenvedéllyel kutatja önnön gyökereit. Alighanem azért, mert a világban kialakult veszélyhelyzet, s a félelem megnövelte tulajdon fontosságunk tudatát. Kik vagyunk tulajdonképpen – s főként mit akarunk? Mohón fürkésszük az ezredévek és barlangok homályából előóvakodott majomszerű lényt, aki önnös érdekeinek érvényre juttatását többnyire doronggal nyomatékosította. Vajon az előember személyiségéből (genetikai kódjaiból) mennyit hordoz magában az ezredvég embere? És ezeket az egyre agresszívebben eluralkodó világtendenciákat, e hajlamokat műszerek tökéletesítésével ellensúlyozni lehet?)

3.

– A nyomok egyértelműen Kovásznába vezetnek – folytatja Lebovits György százados –, nem a megyébe, hanem a *városba.* A kör itt is szűkül, kapcsolatban állunk a román kollégákkal is. Számos további tanút találtunk, akik több esetben is látták az elkövetéssel gyanúsítottakat a helyszínen.

– Szóval, mondom, *amúgy* jól állunk, de mint említettem volt, és van valami, ami bezavar és gátol bennünket. A fővárost megdöbbentően sűrű áradatban özönlik el a románok. Valami exodusféle zajlik. Mint Kubában. Itt azonban sokkal könnyebb a helyzet, miután nincs viharos Karib-tenger, csak a határ, melyet simán át lehet lépni harmincnapos tartózkodási engedéllyel, aztán visszamenni, feltankolni és térülni-fordulni, újabb harminc napra. Így megy ez! Mindez *most már fenyegető* méreteket öltött. Jönnek át, újabban egész családok, egyszerűen feltörik az elhagyottan álló, üresen talált lakásokat, szó nélkül beköltöznek, seftelnek, és ködösítenek. Észbontó állapot, ami *zsúfolva van számunkra kihívásokka!.* És a terep egyre áttekinthetetlenebb. A VIII. és XI kerületet például szinte pengeként metszi el egy utca, melynek az egyik oldalán egész másként kell fellépni, más hangot kell megütni, mint a másikon. Az emberek félnek, gyanakodnak és begombolkoznak – ám a védelmet csakis tökélyként tudják elképzelni. Az embernek újra újabb és még újabb forrásokat kell magában találnia, különben képtelen ezt tovább csinálni. Én nagyon szerencsés ember vagyok. Ági, a feleségem, 21 éve zsarufeleség. Amikor este váratlanul útnak eredek, sosem kérdi: hova? S amikor az embernek „lelke keletkezik", abban is partner. Fantasztikus asszony! – mondja. És elágyultan, tűnődve néz maga elé.

Alkonyodik, a város e mocskos, eleven, és gyanús labirintusában lassan elárad az esthomály. Bűzösen teszi ezt, és patkányszürkén. Ezt a negyedet szerintem – aki tizenhét évig éltem itt – senki nem ismeri igazán. Az itt születettek mélylélektani drámákat, regénytrilógiákat, rémmeséket és bizarr komédiákat élnek át, jórészt öntudatlanul. Életük beleolvad a rossz fogra emlékeztető házszörnyek lakásnak nevezett odvaiba, a nyirkos udvarokba, a piactér örök, hangyaszerű zsinatolásába.

Ez az az óra, amikor Lebovits György százados látszólag cél élkül útnak szokott indulni. Utóbb a Tűzoltó utca–Lenhossék utca sarkán álló borozót célozta meg. Egy ideje, mint mondja, feltámadt benne a riporteri szenvedély, belekóstolt a publikálás kínjaiba is, néha írásokat jelentet meg a Pesti Riportban. Elálldogált a telephely (úgyis mint tetthely) előtt, s meg-megborzongott, maga sem tudta, mitől. Aztán benyitott a maró dohányfüstbe, a savanyú részegségszagba, leült egy erősen oldott állapotban leledző „franzstadter" mellé, rendelt neki egy fröccsöt és hanyagul „becsüngette" a késelésügyet. És figyelmesen hallgatta, amit szitkozódva, gesztikulálva összefüggéstelenül rázúdítottak.

Hátha fölvillan benne – VALAMI!

Baróti Szabolcs

Búcsú egy fiatalembertől

Beszélgetés Beremányi Gézával

■ – *Nagyon szép a könyved borítója.*

– Én is szeretem. Egy fotó még a hetvenes évekből. Lipcsében készült. Ismerős kép azokból az időkből: az utcakövet leöntötték betonnal, de az NDK-s beton lekopott, és alatta láthatóvá vált az egykori utcakö. Ebbe a képbe én egyébként egy menekülő ember alakját képzelem.

– *A könyvhétre megjelent* A feltűrt gallér *című novellásköteted első írásai is a hetvenes években születtek.*

– Huszonöt évvel ezelőtt, 1969-ben jelent meg az első novellám. Ez a kötet ennek a huszonöt évnek a terméke.

– *Ezek válogatott novellák. Ki volt a válogató?*

– A szerkesztőnő jóváhagyásával én.

– *Vagyis „kénytelen" voltál végigolvasni réges-régi írásaidat is. Furcsa lehet egy ilyen találkozás.*

– Ez volt az egészben a legérdekesebb. Először emlékezetből válogattam. Biztos voltam abban, hogy erre hagyatkozhatom. De legnagyobb meglepetésemre szembesültem az idővel. Azzal, ahogyan az idő dolgozik. Voltak kis, színes, oldott hangulatnovellák, amiket talán kicsit lekezeltem utólag. aztán kiderült, hogy ezek a legjobbak, és a súlyosnak tartott, nagyszabású, „közéleti" írások kissé megfakultak. Nem minőségromlásról van szó, hanem arról, hogy megváltoztak az arányok, máshová kerültek a hangsúlyok. Ijesztő élmény volt.

– *Mitől ijedtél meg?*

– Attól a felismeréstől, milyen kegyetlenül dolgozik az idő, és dönt, mi maradandó és mi nem az. Azt hiszem, minél személyesebb egy írás, annál tovább marad fenn az időben.

– *A kötetben lévő novellák nagy része egyes szám első személyben íródott.*

– Azt vettem észre, hogy ez az egész végül is egyetlen lélek története. Egy bizonyos fiatalemberről beszélek, aki nem pont én vagyok, de közöm van hozzá. Ez a kötet tulajdonképpen búcsú ettől a fiatalembertől. Ő tehát a főhős, és általa szinte egyetlen regénnyé áll össze a tizenöt novella.

– *E „regény" középpontjában a család áll.*

– Az emberi viszonyok formái labilisak, múlandóak voltak körülöttem – a családi viszonyok viszont nem. Ezekben a kapcsolatokban találtam állandóságot, így aztán ez lett makacsul visszatérő témám. Az egyéb kapcsolataim ideiglenese, sokszor mondvacsináltak voltak. Ettől függetlenül a novellákban megjelenik a szerelem, a féltékenység és még valami: viszony az íráshoz. Ez a bizonyos fiatalember ugyanis író.

– *Válogatás közben Beremányi Géza, a középkorú író találkozott ezzel a fiatal íróval. Nem bosszankodtál? Nem akartál javítani, átírni, beleírni?*

– Nem. Inkább elcsodálkoztam, hogy jutott eszébe annak a fiatalembernek. Hosszú nekigyürkőzés után, de aztán gyorsan, egyetlen lendületből írt, és ha én megpróbáltam utólag közbeavatkozni, mindig esetlen, suta változatok születtek. Ő tudta jól, aki írta. Az írás lendülete, az ihlet töretlensége hozta létre ezeket a műveket, és bármilyen beavatkozással szétesett volna az egész, mint a kártyavár.

– *Nem tudsz beírni, javítani. Azt jelenti ez, hogy az idő múlásával nem lesz jobb író az ember?*

– Azt jelenti. Más író lesz. Mások lesznek az erényei és mások a hibái. Eltolódnak az arányok. Most más lelkesít, és más bánt, mint akkor. De az a lelkesedés és az a bánat is igaz volt.

BÉRCZES LÁSZLÓ

FOTÓ: KONCZ ZSUZSA

Tényező vagyok

Beremányi Géza: A FELTŰRT GALLÉR

SENECA

A TANÍTVÁNYOK című film tanulni vágyó hőse olyan vidékről jött, ahol „a jódban szegény ivóvíz csökkenti a szellemi képességeket". Fehér József úgy áll tehát az értelmiségi lét küszöbén, mint statisztikailag alig kimutatható adat; jogát a megkapaszkodáshoz, az elkülönböző sorshoz *bizonygatnia* kell. Beremányi Géza valamennyi figurájával így van ez, akár a filmvásznon, akár a színpadon, dalban vagy könyvek lapjain találkozunk velük. Egy válogatott kötet sűrítésében különösen szembetűnő a hasonlóság, ahogyan programszerűen mind fölpróbálnak egy személyiségformát: Dobrovics, a Viktor(!) Hugót játszó leendő magyar író a szépemlékű első kötetből, *A svéd királyból;* a korszerű, SZOT-üdüléses-nyelvtanfolyamos életért, rendezett körülményekért igazán mindent megtevő, mégis mindenki által hülyének nézett Irén a *Legendáriumból;* Pintér, a példaképe felé hipnotizáltan törekvő diák a klasszikussá lett Gothár-film, a *Megáll az idő* forgatókönyvének novellavariációjából. Nincs még, vagy nincs már vagyonuk más, csak a kétségbeesett, szívós akarat rálelni a szerepre, mely átemel a kiszolgáltatottságból és jelentéktelenségből. Ahogyan az *Eldorádó*-beli nagyapáról, fénykorán túli aláhullásáról olvashatjuk: „A mozdulataiban és szavaiban nemcsak tévedés volt, hanem vadság is. Az, hogy akarja és szereti az életet. Mindenáron és mégis, pedig neki nem szabadna ezt." És ahogy ugyanitt az unoka panaszolja: „Édesanya és Apuka elhitették velem, hogy tényező vagyok az életükben, miattam nem változtatnak országot, majd rögtön megváltoztak a szabályok, amint valaki más megjelent."

Ugyancsak most, egy szerencsés válogatásban látni azt is igazán, milyen időt állóan működik az az önironikusan pedáns írói módszer, amely e figurákat a banális napi ténykedése és a legendák, képzelgések, olvasmányok közvetlen ütközésébe helyezi. Az újságkihordás kapualjai, a Teleki tér standjai, egy földalatti villamosmegálló, csúszós lépcsősora *egyben* puskagyártó ükapák, svéd–orosz háborúk meg a *Nyomorultak* színtere is. Amit Beremányi legelső írásainak egyikében, az *Irodalomban,* majd későbbi remekében, az *Irén levelében* kipróbált, ma frissebb, izgalmasabb, mint valaha: az írás a szöveg mint használati tárgy fölmutatása szemben a „valósággal" mint megfoghatatlan szorongással. Ez egykor az uralkodó művészetideológia semmibevétele volt, most pedig a megállítani, rögzíteni próbált elmúlás ábrázolásának nagyvonalúságával, érettségével bűvöl el. Akár Mándy novellái vagy Déry *Szerelemje,* ezek a darabok nem valami ellenében lettek, hanem valami helyett. Tehát megmaradnak.

REMÉNYI JÓZSEF TAMÁS

Rezignált proliregény

Thomas Berhard: EGY HÁTRAARC (A PINCE)

AB OVO

A FURA CÍM egy hirtelen döntésre utal: a regény hőse, egy reggel (15 évesen) elhatározza, hogy a gimnázium helyett, amit szívből utál, aznap inasnak áll egy szatócshoz, és ott is marad. Így is lett: a város (Salzburg) legrémesebb környékén, a prolilét legalsó bugyrán tengődő boltban sepreget, cipel, elkúszik a csóró vevőkörrel – és boldog. Boldog, hogy nem kell képmutató pofákat vágnia a matekórán, amiből nem ért semmit, lógni csóró családja (9-en vannak) nyakán. Hogy önálló. Hogy szereti és tudja csinálni ezt a „szakmát".

Az osztrák Thomas Bernhard ma a világirodalom egyik – ha nem a legnagyobb – (titkos) menője: darabjait, regényeit szinte minden európai nyelven játsszák, olvassák, kézről kézre adják. Pedig nem valami szívderítő az „üzenet", ami írásaiból kihámozható. Az *Egy hátraarc* végén, életbölcsességét összefoglalandó írja: „Szervusz, minden mindegy". Egy élet tanulsága ez, hogy tudniillik nem lehet az embereket megváltoztatni, hogy nem lehet az igazságot kimondani, pláne nem leírni, mert amint megfogalmazod, máris hazugsággá válik. Amiből az is kiderül, hogy ez a proliregény – önéletrajzi ihletésű vallomás. Mintha egyetlen mondat rohanna végig az egész könyvön: egy szuszra, és mégis kényelmes részletességgel beszél az író, persze kicsit elmozdítva a személyes Én-t a regénybelitől. De mégis: boldogan lubickol a háború utáni évek nyomorát, a salzburgi külváros slumnegyedét megjelenítő képekben. Ahol felnőtté lett: a csórók, részeges alkalmi munkások, kurvák, őrjöngő családapák társaságában.

Fura dolog ez: legalább húsz éve nem olvastam proliregényt. Ez sem az, persze, hiszen a Nagy Író önéletrajzi töredéke – ám ő tudatosan azokat az életelemeket szidolozza, melyek ezt a kegyetlen létformát képesek érzékeltetni. Nevelődési regényként, protesztpamfletként – „ugye, erre rühellek emlékezni" gesztusaként.

„Rendbontó voltam és leszek, mert felhívom a figyelmet a tényekre, melyek zavarnak és irritálnak" – írja. Prolijai is így állnak előttünk: csak ziháló elbeszélésmód villanásnyira feltűnő alakjaiként, jól láthatóan, alig szemügyre vehetően. Emberek, akik csak az öngyilkosság, börtön vagy dilináz révén kerülhetnek ki e telepről. Hat napon át a legszarabb munkákat végzik szerte a városban – akkor nyugalom van a telepen – aztán szombaton rájönnek, milyen rémes ez az egész, és kitör az őrület: felássák a kertet, verik az asszonyt, takarítanak, vagy kiöltöznek és leisszák magukat. Bernhard diliházának láttatja a világot – amihez e telep csak modell.

Persze: ez a simogató iróniával leforgatott némafilm a kisregény utolsó harmadában hirtelen elszakad – az írót egy tüdőgyulladás ágynak veti és négyéves katarzisra ítéli – ami után már más élet kezdődik. Bernhardot láthatóan nemigen izgatja már az az új téma, emlékei között turkálva a véletlenül megtalált prolikaland izgatta – felmutatni valamit a közös múltból, amit a rózsaszín tévéhíradók mára oly sikeresen felejtetnek el. Így ez a retro lett a kisregény legjobb része, annak a pár évnek hagymázos felidézése, amit a szatócspince („pokol tornáca, pokol") odújában lehúzott.

Bernhard írásművészetére könnyű ráérezni, nehezebb beszélni róla: mintha csak asszociációit követné, hol erről, hol arról mesél, olykor egy apróságról oldalakat, máskor fontos dolgokat egy tőmondattal intéz el – miközben az egész sztori rohan valahová – valójában sehová. Talán az alaphang ragadja meg leginkább az olvasót: a *higgadt kiábrándultság* korunk mindenfajta emberiségmentő ideájából, a jövővárásából, igazság- és értékhitéből. Ami mozdíthatatlan, mert a személyes tapasztalat.

ALMÁSI MIKLÓS

1828

Az Akadémiai Kiadó ajánlata

ERDÉLY ÖRÖKSÉGE

Erdélyi emlékírók Erdélyről
Cs. Szabó László közreműködésével szerkesztette: Makkai László
Kiadónk folytatja a Franklin Társulat 1942-ben megjelent sorozatának reprint kiadását, mely Erdély történelmének egy-egy korszakát, városait, népeit, művelődési viszonyait a kortársak emlékiratai, feljegyzései és naplói tükrében mutatja be tíz kötetben.

IV. kötet
A Fejedelem
1613–1629
Válogatás Keserűi Dajka János, Bojthi Veres Gáspár, Redmeczi T. János, Toldalagi Mihály, Kemény János és Bethlen Gábor írásaiból.
Ára: 561 Ft

V. kötet
Apa és fiú
1630–1661
Válogatás Szalárdi János, Enyedi István, Petrityevity–Horváth Kozma, Bethlen János, Medgyesi Pál és Apáczai Csere János írásaiból.
Ára: 622 Ft

VI. kötet
Haldokló Erdély
1662–1703
Válogatás Cserei Mihály, Rozsnyai Dávid, Bethlen Miklós, Kornis Gáspár, Inczédi Pál és Misztótfalusi Kis Miklós írásaiból.
Ára: 596 Ft

Takáts Sándor
A RÉGI MAGYARORSZÁG JÓKEDVE
Reprint kiadás
A mai olvasót is jókedvre hangolja ez a 32 írást tartalmazó kötet, mely 1921-ben jelent meg első ízben. Mindenféle mulatságos esemény, hivatalos és magánlevelek szellemességei, érdekes újsághírek, bírósági perek aktáiban és városi jegyzőkönyvekben fellelt, mosolyt fakasztó történetek egyaránt helyet kaptak benne. Takáts Sándor a régmúlt magyar világ derűs arculatát tárja elénk.
Ára: 673 Ft

KORAI MAGYAR TÖRTÉNETI LEXIKON
9–14. század
Főszerkesztő: Kristó Gyula
Több mint kétezer szócikke a jelzett időszak történelmi eseményeit, folyamatait, a korszakhoz kapcsolódó fogalmakat, az akkor élt jelentős személyiségek életét, tevékenységét tárgyalja. Az alapvetően történeti jellegű szócikkek kiegészülnek régészeti, néprajzi, művészettörténeti adatokkal. A legújabb kutatási eredményekre épülő kötetet mindenki haszonnal forgathatja.
Ára: 2420 Ft

Kiadványaink megvásárolhatók, megrendelhetők vagy előjegyezhetők az Akadémiai Kiadó könyvesboltjaiban:

STÚDIUM Akadémiai Könyvesbolt
1052 Budapest, Váci u. 22.
Telefon: 118-5680

MAGISZTER Akadémiai Könyvesbolt
1052 Budapest, Városház u. 1.
Telefon: 138-2402

ACADEMIC BOOKSHOP
1052 Budapest, Gerlóczy u. 7.
Telefon: 118-8633

FAMULUS Akadémiai Könyvesbolt
1137 Budapest, Újpesti rkp. 5.
Telefon: 112-8156

BÁLINT SÁNDOR Akadémiai Könyvesbolt
6720 Szeged, Aradi vértanúk tere 8.
Telefon: (62) 324-991

RÓNAY JÁCINT Akadémiai Könyvesbolt
9022 Győr, Széchenyi tér 7.
Telefon: (96) 311-395

GYŐR ACADEMIC BOOKSHOP
9022 Győr, Bécsi kapu tér 11.
(Bejárat a Sarkantyú közből.)
Telefon: (96) 318-078

valamint az Akadémiai Kiadó Kereskedelmi Osztályán:
1519 Budapest, Postafiók 245 címen.

81250 LJ

A „képesített" lélek

Pszichológia – SH ATLASZ

SPRINGER HUNGARICA

GYÖNYÖRŰ kiállítású, 500 oldalas könyv, 1690 forintért. Hiába, olyan világot élünk, amely feljogosítja a recenzenst beszámolójának ilyen prózai kezdésére. A Springer Hungarica Kiadó *SH Atlasz* Pszichológia című kiadványáról van szó. A könyv 208 színes oldal és 2138 tárgyszó segítségével átfogó keresztmetszetet próbál adni a modern pszichológiáról. A szerző *prof. dr. Hellmuth Benesch* rokonszenves szerénységgel szögezi le, hogy *„A könyv nem törekszik magasabb tudományos elismerésre, és ha olykor tudományos kutatásokra is ösztönözni fog majd, megjelentetését elsősorban pedagógiai célok indokolják. Mindig azon fáradoztam, hogy amennyire a téma lehetővé tette, előadásaimat szemléltető anyagokkal egészítsem ki, így évtizedek során tekintélyes mennyiségű képet gyűjtöttem össze. Különösen az idegen nyelven tartott előadásaim során vettem hasznukat. Szemléltető anyagom nemzetközileg is érthető volt és ez megkönnyítette számomra a hallgatósággal való kapcsolatfelvételt. Válogatott képanyagomat most újabb közönség elé tárom."* Ebből kiderül mind a szerzői szándék, mind a fordítók – *dr. Laczkó Katalin* és *dr. Alpár Zsuzsanna* – becsületes ragaszkodása a magyar fülnek kissé száraz német tudományos stílushoz.

A már fehéredő, vagy festett hajú pszichológusgeneráció, amelyik az ősidők Geréb-féle Pszichológiai Atlasz eredeti, majd bővített kiadásának segítségével próbálta pontosítani akkori pszichológiai tájékozottságát, majd számtalan szakmai lexikon, enciklopédia és szótár felett merült álomba, a műfajjal szemben érzett némi kétkedéssel veszi kézbe az újszülöttet. Az „atlasz" magyar értelme *„térképek, ill. szemléltető képek könyv alakú gyűjteménye"*. Eleve reménytelen próbálkozásnak tűnik a „lélek" tudományának szemléltető képekben történő bemutatása – ahol a szöveg csak kiegészítő magyarázat lenne – ahogy ez egy igazi atlaszhoz illenék. Ámde még a végsőkig szimplifikált ősbehaviorizmus sem tudta elkerülni, hogy a lelki jelenségek közül egyedül látható *viselkedés* mögé kukkantson, legalább egy egyszerű tanuláselmélet mélységéig. Ma már nyilvánvaló, hogy a pszichológiának éppen az a része a fontos, az izgalmas, a ki tudja még hová vezető szellemi kaland, ami az emberi viselkedés mögöttes területére hatol be, oda, ahol az automatizmusok, a biogenetikai kódok, biokémiai és bioelektromos folyamatok, valamint az egyéni, s a kollektív tudattalan és a különböző minőségű tudatállapotok ingoványos talaja terül el, félhomályos derengésben. Nem lepődnék meg, ha a pszichológia egy eljövendő Pál apostola így szólna: *Ezért hát megmarad a neurofiziológia, a szociálpszichológia és a pszichoanalízis, e három.* Ezek közül a legnagyobbnak a kérdését ne firtassuk.

Mi az tehát, ami képekben bemutatható? Anatómiai ábrák, szerkezet- valamint folyamatmodellek, illetve helyzet- és viselkedésillusztrációk. Ezekből áll össze e könyv gazdag, sokszor ötletes és a megértést valóban segítő, gyakran semmitmondó, néha pedig kifejezetten primitív és fölösleges képanyaga. Nyilvánvaló tehát, hogy nem valódi atlaszt tart kezében az olvasó, ezt a megjelölést csak a sorozat hagyományai diktálják. Ez a könyv egy kiválóan szerkesztett pszichológiai lexikon, amelyik lényegében a pszichológia szakágazatai szerint rendezi anyagát. Szemlélete objektivitásra törekszik, s e törekvése nagyjából sikeres. Valamit elárul a szerző beállítódásáról az, hogy nem vesz tudomást a parapszichológiáról, a valláspszichológiáról, s hogy „kulturpszichológia" fejezetcim alatt hat oldalon foglalja össze azt, amit a civilizációról, a művészet-, a tudomány- és a világnézeti pszichológiáról fontosnak tart elmondani. (Szemben a statisztika 14, s az állatlélektan 10 oldalával.)

A stílus szükségszerűen tömör. A szerző szemmelláthatóan arra törekszik, hogy amit csak lehet, vázlatszerű pontokba foglaljon. Ez viszont tovább rontja az olvasmányosságot, ami amúgy sem erős oldala az ilyen fajta műveknek. A túlságosan apró betűkkel szedett szöveg olvasásában elfáradt szemnek kellemesek *Hermann* és *Katharina Saalfeld* ábráinak pasztell színei, tiszta vonalvezetése. A képregényekhez illő stílus azonban idegen a könyv szellemétől, legalábbis a magyar értelmiségi olvasó ízlésétől. Óriási ötlet viszont, hogy a mű egy kitűnő *pszichológiai szakszótárral* kezdődik, ami legott eloszlatja a laikus olvasó esetleges szorongását, hogy mit fog megérteni e szakmai bonyolultságokból. A könyv mindennapos forgathatóságát viszont a végére illesztett *fogalomgyűjtemény, név- és tárgymutató* biztosítja. A szerző nagyszerű pedagógiai érzékéről tanúskodik, hogy elválasztotta a szakszavak jelentését azok tartalmától. Az, aki nem valamilyen pszi-vel kezdődő foglalkozást űz, például már a legelső oldalakon megtudhatja a szakszótárból, hogy a neurózis „súlyos lelki zavar", míg a fogalomgyűjtemény közel egyhasábos tömör szövegben ismerteti a neurózis lényegét, amit különben a személyiséglélektani fejezet „pszichopatológia" szócikkénél részletesen tárgyal. Kinek szól hát a *Springer Hungarica SH Atlasz sorozatának Pszichológia* című kötete?

Elsősorban azoknak, akik szervezett formában vagy az autodidaxis istenének hódolva *pszichológiát tanulnak.* Ez a könyv elsősorban az ifjabb vagy idősebb diákoké! Másodsorban azoknak, akiket *érdekel a pszichológia,* tehát predesztinált böngészője a pszichológia iránt nyitott, vagy érdeklődését megvetéssel leplező humán, természettudományos és műszaki értelmiség. Nem árt tájékozódni arról, hogy mi az, amiért lelkesedik, vagy amire rálegyint az ember.

Harmad- de nem utolsósorban hasznos kézikönyve pszichológusoknak, pszichiátereknek, pedagógusoknak, szociológusoknak és a pszichológia valamennyi határterületén tenyésző lelkeknek – lelkipásztorokat is beleértve – akik ismeretbeli fehér folt pótlónak (természetesen nem a saját szakterületükről) és emlékezetkoppintóként alkalmazhatják, valahogy úgy, mint Gulliver Laputájában a koppintó emberek a botra kötözött marhahólyagot. Ne tessék megsértődni, ez nagyon fontos funkció, a humor nem e pszichológiai atlaszt neveti ki, hanem rétestésztaként lukadó-szakadó memóriánkat. Érdemes megvenni azt a könyvet, még ha sokba kerül is!

POPPER PÉTER

Napút a ponyván

CSONTVÁRY-POSZTERKÖNYV

KULTURTRADE

NEMCSAK ponyvairodalom van – a képzőművészetben is beszélhetünk „ponyváról", s ez nem feltétlenül valami pejoratív dolgot jelent. (A vásári ponyván is egyaránt árusítottak értéktelen fércműveket és olcsó kiadású remekműveket.) A képzőművészet „puhaborítós műfaja" a poszter és a képeslap, melynek köszönhetően milliókhoz jutnak el a műalkotások, melyekkel valójában soha nem találkozunk – amit ismerünk és szeretünk, az többnyire nem maga a mű, hanem a reprodukciója. A modern művészet olyan nagyjai, mint Gaudi vagy Dalí népszerűségüket inkább köszönhetik a jó minőségű reprodukcióknak, mint a tudományos értékelésnek. A minőség és a popularitás szempontjait jó érzékkel ötvöző Taschen magyarországi kiadója most először egy magyar művészt is piacra dobott – Botticelli, Cicciolina és mások *posterbookja* után végre egy magyar sztár: Csontváry!

Kár, hogy a válogatás szerzője inkognitóban maradt, így nem tudhatjuk meg, hogy kinek köszönhetjük például a *Római híd Mosztárban* elemzését. *„A kép tárgya inkább a lélekben rejtőzködő irracionálé, mint a látvány"* – írja. („Irracionálé" – érdekes szólelemény, netán az *irracionálisok internacionáléja?)* Vagy, ami ennél is bájosabb, a híres elhivatottság-élmény leírása: „Kosztka Tivadar iglói gyógyszerészsegéddel 1880. október 13-án csoda történt. A patika ajtajához támaszkodva sütkérezett az őszi napsütésben, mikor szeme megakadt egy tempósan zötyögő tinós szekéren. Hirtelen révületbe esve, lerajzolta egy kezébe akadt papírlapra. Fenséges hang szólt hozzá a háta mögül: »Te leszel a világ legnagyobb *napút* – plein air, a szabadban érzékelt és rögzített levegő és fényhatások – festője, nagyobb Raffaelnél«. Elég komikus lett volna, ha az égi hang – az utókor festészetben kevésbé jártas olvasóira is gondolva – szózatába az idegen szavak szótárának vonatkozó szómagyarázatát is beleszövi. Csontváry e kulcsfontosságú misztikus történést az önéletrajzában örökítette meg, s ebben szó sincs *plein airről.* Az eredeti kéziratban a „legnagyobb" szó után üres helyet hagyott, s utólag írta be a „napút" szót, ami nem egészen a plein air magyarítása. Hiba lenne Csontváry művészetét a nagyközönség számára ekként leegyszerűsíteni, hiszen jóval többről – másról? – van szó. Pap Gábor nemrégiben megjelent könyvében például a „Napút" kifejezés egykorú értelméből (Ekliptika, illetve Állatöv) kiindulva véli megtalálni Csontváry festészetének lényegét.

Elnézve a posztereket belegondolni is rossz, hogy mi lett volna, ha annak idején Gerlóczy Gedeon véletlenül nem tér be Csontváry elárvult műtermébe, s nem szerzi meg az örökösök és a művészkollégák által csak zsákvászonként eladhatónak tartott óriásvásznakat. Csak egy hajszálon múlott, hogy a *Magányos cédrus* nem ponyvaként végezte egy csarnoki fuvaros szekerén.

BOROS GÉZA

Líra és Lant KERESKEDELMI Rt.

Könyvben és zenében a legnagyobb

AMIKOR MÁSHOL NEM VÁSÁROLHATJA MEG...

Hét végén is várjuk az alábbi boltjainkban:

Rózsavölgyi Zeneműbolt Bp. V., Szervita tér 5. Tel./fax: 118-3500	Nyitva tartás: hétfőtől péntekig szombaton és vasárnap	 10–19 óráig 9.30–19 óráig
Kodály Zoltán Zeneműbolt és Zenei Antikvárium Bp. V., Múzeum krt. 17–21. Tel./fax: 117-3347	Nyitva tartás: hétfőtől péntekig szombaton	 10–18 óráig 9–17 óráig
Zeneműbolt Bp. VIII., Rákóczi út 27/B. Tel./fax: 138-2739	Nyitva tartás: hétfőtől péntekig szombaton és vasárnap	 10–18 óráig 9–17 óráig
Műszaki Könyváruház Bp. VI., Liszt Ferenc tér 9. Tel./fax: 142-1317	Nyitva tartás: hétfőtől péntekig szombaton	 10–18 óráig 10–14 óráig
Központi Antikvárium Bp. V., Múzeum krt. 13–15. Tel./fax: 117-3514	Nyitva tartás: hétfőtől péntekig szombaton:	 10–18 óráig 10–17 óráig
Zrínyi Miklós Könyvesbolt Pécs, Jókai u. 25. Tel./fax: (72) 314-988	Nyitva tartás: hétfőtől péntekig szombaton és vasárnap	 9–17 óráig 9–17 óráig
Széchenyi István Könyvesbolt Miskolc, Széchenyi u. 54. Tel./fax: (46) 348-496	Nyitva tartás: hétfőtől péntekig szombaton és vasárnap	 9–17.30 óráig 8.30–17 óráig

AMIT MÁSHOL NEM TALÁL...

A zenei ritkaságok boltja:

Kodály Zoltán Zeneműbolt és Zenei Antikvárium
Budapest V., Múzeum krt. 17–21.

Valóban igaz, hogy üzletünkben minden olyan zenei könyv, kotta, hanglemez, CD és műsoros kazetta megvásárolható, amely más zeneműboltban is kapható, de az is tény, hogy boltunk a ZENEI RITKASÁGOK BOLTJA. Sok-sok zenei különlegességgel várjuk üzletünkben, ahol nemcsak eladunk, hanem magas áron vásárolunk hanghordozókat, zenei könyveket, kottákat és zenei relikviákat.

A könyvgyűjtők Mekkája

Központi Antikvárium
Budapest V., Múzeum krt. 15.

A Központi Antikvárium 1881 óta működik mai helyén. A kor igényeihez igazodva modern kiadású köteteket is kínál vásárlóinak, azonban fő profilja: első kiadású művek, dedikált példányok, régi oklevelek és kéziratok, idegen nyelvű sorozatok és albumok. Aki a metszetek iránt érdeklődik, itt találja meg a legszélesebb választékot! A 17. századi városképektől a 20. századi ex librisekig, a divatképeken, állat- és növényábrázolásokon keresztül minden téma s minden művészi, technikai eljárás képviselteti magát.

A felsoroltakon túl, mindenféle szakterület irodalmát vásároljuk:
szépirodalom, művészettörténet, természettudomány, lexikonok, különleges kötésű művek, sorozatok s még hosszan sorolhatnánk...

AKI NÁLUNK KERES, AZ TALÁL!

Líra és Lant KERESKEDELMI Rt.

81565 KJ

WELL

Csontváry

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A Budapesti Tüzelő és Építőanyag Kereskedelmi Részvénytársaság *pályázatot hirdet* a Budapest X., Ceglédi u. 1–3. szám alatt lévő FÉSZEK ÁRUHÁZA

IGAZGATÓI MUNKAKÖRÉRE

A munkakör betöltésének feltételei:

- **Szakirányú felsőfokú végzettség (Közgazdaságtudományi Egyetem, vagy Faipari Egyetem, vagy Kereskedelmi és Vendéglátó-ipari Főiskola)**
- **Többévi vezetői gyakorlat a kereskedelem területén, iparcikk- és építőanyag-kereskedelmi gyakorlat előny**
- **Felső korhatár 45 év**
- **Számítógép-alkalmazási gyakorlat**
- **Jövedelem: megegyezés szerint**

***A jelentkezés írásos pályázat útján történik,* melynek beküldési határideje 1994. július 10.**

***Cím:* Budapesti Tüzelő és Építőanyag Kereskedelmi Rt. 1093 Budapest, Közraktár u. 32.**

Érdeklődni a 217-8932-es telefonszámon, a humánpolitikai osztályigazgatónál lehet.

A Budapesti TÜZÉP Rt.

különböző hálózati egységeibe szakképzett, a *tüzelő és építőanyag-kereskedelemben* jártas munkatársakat keres. Jelentkezés az rt. humánpolitikai igazgatóságán személyesen vagy telefonon.

Cím: Budapest IX., Közraktár u. 32. Tel.: 217-8932

80282 LJ

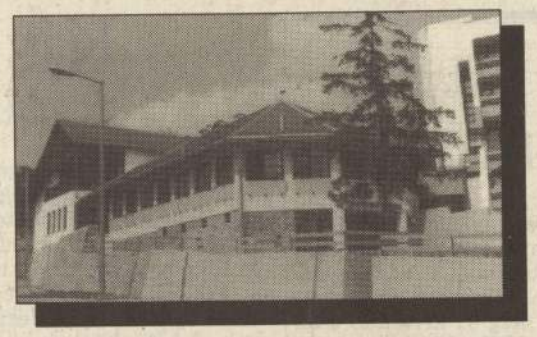

A *Konzum Szőlőskert Vendéglátó-ipari Kft.*

7635 Pécs, Kisszkókó u. 4.

értékesíti vagy bérbe adja

a Kft. tulajdonát képező alábbi ingatlant:

Szőlőskert Étterem

Címe: 7635 Pécs, Kisszkókó u. 4.
Tulajdoni lap száma: 5533
Helyrajzi száma: 5193/6
A terület nagysága: 1778 m²
A melegkonyhás étterem befogadóképessége: 280 fő
Hasznos alapterülete: 704,4 m²
Gépkocsik és autóbuszok parkolása betonozott, saját parkolóban biztosított.

Az ajánlatoknak tartalmaznia kell:

- az ajánlattevő nevét, címét
- társaság esetén 30 napnál nem régebbi cégkivonatot
- vételi ajánlatot vagy bérletidíj-ajánlatot (bérleti szándék esetén 6 havi bérleti díj előre fizetésének vállalását)
- megfelelő biztosítékokat (fedezetigazolás)
- a folytatni kívánt tevékenység rövid leírását.

Az ajánlatokat 1994. július 30-ig a kft. címére *„Szőlőskert"* megjelöléssel, lezárt borítékban kérjük eljuttatni.

Bővebb felvilágosítás: a Konzum Kereskedelmi és Ipari Rt. központjában dr. Ozsváth Mária osztályvezetőnél [7621 Pécs, Irgalmasok útja 5. Tel.: (72) 433-422/129.]

80063 LJ

Kitűnő üzleti lehetőség!

Ha Ön tudatosan építi karrierjét, szívesen dolgozik emberekkel, és eladási tapasztalata is van, akkor ez a lehetőség Önre vár. Ismert multinacionális – németországi központú – cég vagyunk, kórházak és laboratóriumok számára készítünk berendezéseket és fogyasztási eszközöket. Magyarországon bejegyzett telephelyünk számára keresünk a délnyugat-magyarországi térségben tapasztalt

kereskedelmi tanácsadót.

Az ideális jelölt vágyik és képes arra, hogy esetleg irányítói tevékenységet is végezhessen.
Egy összeszokott csapatban előrelépési lehetőséget, szolgálati gépkocsit és igen jó, dinamikus fizetést nyújtunk Önnek.
Életrajzát német vagy angol nyelven várjuk a következő címre:
Jelige: SO/1823 Publimedia, A-1020 Wien, Springergasse 3.

Jelentkezési anyagát bizalmasan kezeljük!

80541 LJ

New Zealand & Australia Immigration Seminars
Monday 27 June 1994–1000 & 1400 hrs
World Trade Centre, BUDAPEST

Attend a specialist seminar presented by the immigration lawyers & Employment Director of N.Z.A.M.B. – Information on the N. Z./Australian immigration regulations, visa application procedures, skilled employment opportunities, economic situation and entire migration process. Your questions answered by skilled Australasians! Bookings Essential – NEW ZEALAND & AUSTRALIA MIGRATION BUREAU – Amsterdam Phone 0031 20 6717017 Fax 0031 20 6760065 Cost DM65 incl. „infopack" & refreshments.

79621 LJ

Interdiscount Cash+Carry, Budapest IV., Károlyi István u. 10. Nyitva: 10–18, Sz.: 9–13. Áfás árak!

CD – Beatles, Hendrix, Dylan, Shadows, Creedence, Santana, Elvis, Stones, Monroe, Hair, Animals, Celentano, Doors, Beach Boys, Steppenwolf, Soul-Rock-Klasszikus-Pop-Musical- Jazz, 500 különf.: 399 Ft/db, műholdvevő: beltéri, fej, tükör 15 999 Ft, motoros, forgathatós fej, beltéri, tükör 39 999 Ft, 2 család: 2 beltéri, twin fej, tükör 29 999 Ft, porszívó 5599 Ft, gőzölős vasaló 1699 Ft, gyümölcscentrifuga 2799 Ft, filteres kávéfőző 1499 Ft, kávédaráló 1299 Ft, mikrosütő 18 lit. 16 999 Ft, szendvicssütő 2999 Ft, friteuse 3 lit. 3999 Ft, hajszárító 599 Ft, kenyérpirító 1999 Ft, elektromos kés 1499 Ft, minigrill 4599 Ft, ventilátor 1799 Ft, mixer 1999 Ft, rádió 239 Ft, CD-videó-audiótartó 399 Ft, televízióantenna 1099 Ft, cipő 299 Ft, férfiing 399 Ft, póló 129 Ft, teniszszett 249 Ft, Pampers 559 Ft, Ariel 3,6 kg 799 Ft, Tomi 3,6 kg 499 Ft, öblítő 4 l 199 Ft, sampon 1 l 139 Ft, walkman 999 Ft, film: Konica 36 exp. 289 Ft, Kodak 24 exp. 279 Ft, Scotch 24 exp. 199 Ft, Walkie-Talkie 599 Ft, mérleg 699 Ft, JVC 5,25 DD 1 db 10,99 Ft/50 db/549 Ft, TDK 3,5 HD 939 Ft, Maxell 3,5 HD 939 Ft, 5,25 HD 639 Ft, 3,5 DD 679 Ft, 5,25 DD 479 Ft, Fuji 3,5 HD 879 Ft, 3,5 DD 629 Ft, White box 3,5 HD 459 Ft, 5,25 HD 299 Ft, Verbatim 3,5 HD 939 Ft, 5,25 HD 649 Ft, Polaroid 3,5 HD 839 Ft, 3,5 DD 549 Ft, Nintendo -10 százalék, Siemens 5,25/169 Ft, Basf 3,5 HD 799 Ft, 3,5 DD 549 Ft, Sony 5,25 HD 499 Ft, Floppytartó doboz 100 db 439 Ft, Samsung írógép 11 999 Ft, Joystick 299 Ft, faxpapír 30 m 169 Ft, 50 m 269 Ft, 100 m 569 Ft/db, Adachi E–180 189 Ft, Sony E–240 399 Ft, Akai E–180 299 Ft, E–195 339 Ft, C–60 79 Ft, C–90 99 Ft, JVC C–60 75 Ft, C–90 85 Ft, Elekta C60 49 Ft, C 90 69 Ft, vasalódeszka 899 Ft, talióra 899 Ft, fénymásolópapír A/4 80 gr 299 Ft. TV 51 cm 27 999 Ft, 51 cm TXT 28999 Ft, 55 cm 29 999 Ft, autóriasztó 2999 Ft, kézivarrógép 699 Ft, alu-létra 1799 Ft, gáztűzhely 4 égő 19 999 Ft, MTB 18 seb./kerékpár 13 999 Ft, lábpumpa 649 Ft, szerszámkészlet 1799 Ft, fagylaltgép 3299 Ft, légelszívó 6499 Ft. **Szuper árak!**

FILM

Roma magazin – roma média

Könnyen belátható, hogy egy, a többség által gyakran idegenkedve, néha ellenségesen figyelt kisebbségről alkotott társadalmilag elfogadott összkép nagyrészt a médián múlik. Ezért is oly fontos nekünk magyaroknak – amikor épp kisebbségiek vagyunk – a Duna TV sorsa és jövője, ezért volt például oly örömteli látni a Kutya Éji Dalát immár Erdély és a Felvidék mélyén élők számára is elérhető módon. (Végre is a médiában nincs semmi fontosabb, mint a sztereotípiák szétverése. Bódy filmje pedig par excellence erre való.)

Ezért lenne oly fontos, hogy a Magyar Televízióban a cigányságról reális kép jelenjen meg; szerény véleményem szerint például szinte csodálatos volna, ha a fenti etnikum tagjai adott alkalommal nemcsak etnikai műsorokban tűnnének fel. Azaz látnánk őket olyan helyzetben is, amikor nem az etnikai csoportjukhoz való tartozásról esik szó, mikor mintegy csak mellékesen volnának cigányok. Egyébként épp hírolvasók volnának, megjelennének a Híradóban, máskor pedig a reklámokban. Csak úgy, mint magyarok. Vagy csak úgy, mint ahogy minden nyugati ország kisebbsége is fel-fel tűnik a képernyőn. Végre is tényleg senki sem hiheti, hogy a holocaust után ötven évvel nincs olyan cigány értelmiség, amelynek képviselői ne lennének megnyerhetőek a képernyőn való szereplésre. Tessék kicsit elnézni a CNN-t, mely ellen sok kifogást lehet emelni, de hogy az antirasszizmusból szándékaik szerint egyre komolyabban kiveszik részüket, azt senki sem vitathatja.

Szerény hazai viszonyaink között persze már az is nagy szónak számít, hogy szombat délelőttönként, ha rájuk kerül a sor, a nemzetiségi műsorok folyamában, feltűnhet a Daróczi Ágnes szerkesztette Roma magazin, ahogy az történt a múlt héten is.

A legutóbbi adás sajnos különösen szívet szorítónak bizonyult. Afféle külső megfigyelőként – még akkor is, ha az átlagnál talán többet tudok a romák dolgairól – bizony csak a fejem kapkodtam. Mert tény, hogy volt egy nemzetközi tanácskozás fővárosunkban, mely a romák és a média viszonyát elemezte, hol is a magyarországi roma értelmiség jelentős része nem jelenhetett, illetve nem jelent meg. A kívülálló csak nézte a sok indulatot és gyűlölködést, ami azt illeti, legalább annyi ostobaságot hallhatott az ember, mint midőn némely magyar pártok ködös eszményeit volt szerencséje hallgatni a télen. Minden tiszteletem Daróczi Ágnesé, és valamelyest tisztában vagyok azzal, hogy a most leköszönő kormány kisebbségi hivatalában miféle játékot játszottak néhányan a cigányokkal, hogyan osztották meg őket, hogyan zsarolták meg legkülönbözőbb csoportjainak képviselőit. Csak hát mindez alig követhető egy műsorban, melyből ha hiányzik a világos és egyértelmű vonalvezetés, akkor a kívülállók bizony hamar feladják. Bármennyire fájdalmas: de tudomásul kell vennünk, hogy a médiapolitika hiányának a jelenlegi magazin bizony áldozata. Széles és méltányos nyilvánosság helyett egyetlen csatornában zsúfolódik össze minden sérelem, s a képernyőn csak a célzások és a fájdalmas indulatok követhetőek.

Ami a műsor másik részét – a holocaustra való emlékezést – illeti, az ha lehet még szomorúbbá tette a tétova kritikust. Láthattunk ugyanis a fenti konferencia színhelyén, egy budai hotel udvarán felállított sátor mélyén elhelyezett oltárt, mely előtt ott imádkozott a magyar történelmi egyházak egy-egy képviselője. S aztán odahozta a sok koszorút a parlament elnöke, India nagykövete, és megannyi közjogi méltóság. De hát bennem csak a tompa kérdés maradt. Ötven évvel a holocaust után még mindig nem áll Pesten egyetlen állandó emlékmű sem, ahol a cigány a holocaustra emlékezhetne, ha arra jár. Ez azért szép teljesítmény.

Holott semmi sem lenne fontosabb, mint egy ilyen szimbólum. Végre ennyi halott után hadd lássa mindenki, hogy a cigányság halottait idéző emlékművet a Magyar Köztársaság állította.

György Péter

Csoda a patikában

Nem a csodagyerekek közül való. A korán bontakozók tehetsége nem övé. Osztályrésze az ifjúság vidékies egyhangúsága. A nemesi létformából már kikopott, kissé el is polgárosult, ha úgy tetszik patikussá szocializálódott család a háttér.

Maga is Iglón segédeskedik, amikor – 1880 októberében – a patika ajtajában megszólítá őt a ..., hogy ki is, ma már eldönthetetlen, tán az Úr volt az, ki odafönt lakozik, netán a becsvágy, mely bensőjében munkált, s éppen kitörni készült. Lehet, szűkösnek tűnt az öregszagú pult, taszították már az orvosságos tégelyek, unta a sok bánatot, bút, más egyéb nyavalyát, s hívogatta őt a távoli és titokzatos Nap út, minden festő álma, vagy ha nem mindegyiké, *Kosztka Tivadaré* bizonyosan.

Húsz hosszú év. Az anyagi önállóságért és a festői eszközök elsajátításáért folytatott harc esztendei. Róma, München, Gács. Másképpen, Raffaelo képei, Hollósy szabadiskolája és a patika, amely végre sajátja.

És eljő az új század, az új élet és egy új látásmód, Csontváryé.

Hogy cédrusa, Holt-tengere vagy épp Taorminája, ezt majd mindenki maga, tény, hogy cédrusa, Holt-tengere és Taorminája, sőt Mosztárja is csak így és csak nála, és nemcsak a háborúk miatt, nem is az izmusok okán, de mit tehetünk, ha csak neki és csak egyszer mutatkozott meg e látványos látomás, ilyenformán pedig, sőt szükségképpen csak az övé.

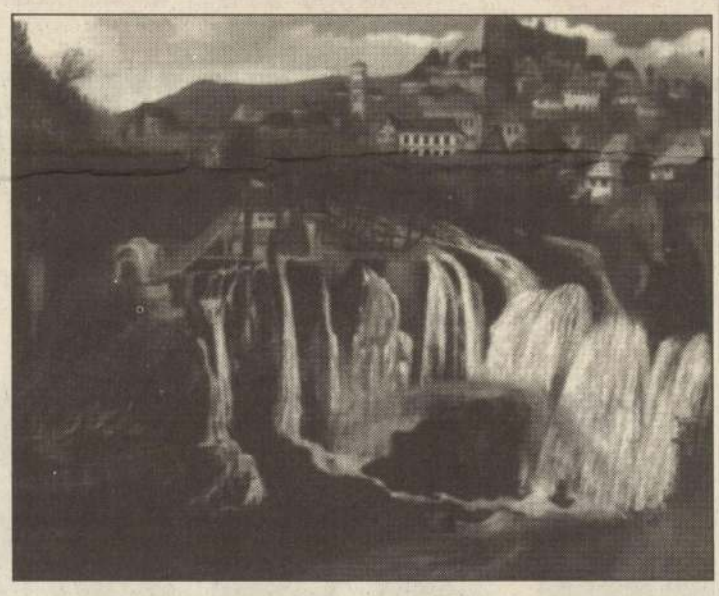

Jajcei vízesés, 1903 – tárgyilagos leltár a természet békéjéről

Miénk legfeljebb a nézőpont, meg a Kulturtrade szép kiállítású poszterkönyve lehet, bár, jobban megnézve, ez sem kevés.

F. J.

Segítségre szorul a Könyvesház

Értelmiségiek felhívása

Nagyszerű felfedezése a – főleg remek erdélyi könyveiről ismert – Héttorony Kiadónak és Alapítványnak: itt ma egyesíteni kell az angol klub és a régi magyar irodalmi kávéház előnyeit, mindkettőt elegánsan összekötve az irodalom, a zene, a képzőművészet piacával.

Ha ezt Bécs, Prága találta volna ki, csöndes irigykedéssel taglalnánk. Mivel azonban a „Székesfőváros Könyvesháza és Kávéháza" magyar testület ötlete, és immár 90 százalékban: megvalósítása! – minden pénzügyi nehézség az övé. (Persze, teljesítményével a következő száz esztendőben majd hencegni fogunk.) Miről van szó?

A Héttorony eleddig több partner (fővárosi önkormányzat, műépítészek, vállalatok stb.) segítségével már átépítette a pincétől az emeletig a Király u. 50. szám alatti „Házat", amely könyv- és lemezbolt, antikvárium, múltszázadias kávéház, meghitt különteremmel, s módal kamaraszínházi és zenei rendezvények, viták, találkozók állandó vendégül látására szolgál. (Az EK-hoz közel álló Európai Újságíró Szövetség újjáalakult magyar tagozata is itt tartaná rendezvényeit, ahol lapjainak jó része kézbe vehető, az irodalom, könyvkiadás, könyvkereskedelem főszereplői oldott hangulatban találkozhatnak, s korszerűen folytatódhat, ami valamikor például a New York Kávéházban „működött".)

Napok múlva már fölavatták volna a Könyvesházat (fővédnök: Göncz Árpád), az utolsó pillanatban azonban kényszerűen visszalépett az egyik támogató: összesen ötmilliós azonnali segítség kell ahhoz, hogy ez az ízig-vérig közép-európai magyar kezdeményezés megszülessék. Ugyanakkor rendkívül üdvös lenne, ha a sajtó, a rádió, a televízió, az irodalmi művészeti szakmák szervezete közhírré tennék: mit tartogat mindannyiuk számára, vonzó lehetőségként a Könyvesház.

A Kreatív Média Műhely és a Független Magyar Művészeti Alapítvány, fölmérve a kezdeményezésben rejlő hallatlan esélyeket, gyors támogatást kér mindazoktól, akik szellem-piac-hangulat (és a magyar alkotó értelmiség színe-javát) összekapcsoló új intézmény létrehozását támogatják, reklámhordozó erejét fölismerik, s a könyvesház–kávéház megteremtését saját jól felfogott érdekükben is, de főleg a magyar szellemi élet jövője érdekében jelentős összeggel segítenek.

Az anyagi és egyéb támogatást a Héttorony Könyvkiadó címére (1145 Bp., Mexikói út 50., II. 7.), illetve a Budapest Székesfőváros Könyvesháza Alapítvány számlaszámára kérjük eljuttatni. (IBUSZ Bank Rt.: 218-93098/901-10706.)

A teljes körű tájékoztatás kedvéért közöljük, hogy a Budapest Székesfőváros Könyvesháza Alapítvány kuratóriumának elnöke Réz Pál, a Holmi című folyóirat főszerkesztője. A Héttorony Könyvkiadó igazgatója, és egyben a Könyvesház szellemi atyja, kitalálója és vezetője Verő László.

A kiadó címe: 1145 Bp., Mexikói út 50., II. 7. Tel. + fax: 163-7774, Verő László a (06-20) 346-251-es rádiótelefonon is elérhető. A Könyvesház címe: 1061 Bp., Király u. 50. Az anyagi támogatás az adóalapból leírható.

BÖJTE JÓZSEF rendező, a Független Magyar Művészeti Alapítvány alapítója, a Kreatív Média Műhely vezetője

BODOR PÁL, a Független Magyar Művészeti Alap kuratóriumának elnöke, az Európai Újságírók Szövetsége magyar tagozatának elnöke

BAJA FERENC, a Független Magyar Művészeti Alapítvány kuratóriumának alelnöke

ESTERHÁZY PÉTER író

Kiskirályok birodalma

Fiókmélyi elemzés a Magyar Televízióról

Mióta a még hivatalban levő miniszterelnök bejelentést tett a médiavezetők felmentéséről, a téma ismét az érdeklődés homlokterébe került. Latolgatják, kik lesznek a rádió és a televízió új elnökei, mi lesz a távozó alelnökökkel és szűkebb vezetői stábjuk tagjaival. Némelyek gyors vizsgálatok elrendelését szorgalmazzák, sőt, a távozó vezetők esetleges felelősségre vonását is elképzelhetőnek tartanák. Ők remélhetően nem *politikai*, hanem a törvény minden betűjét szigorúan betartó *jogi* eljárásra gondolnak.

E sorok írója úgy véli, sok mindent tudunk, tudhatunk az utóbbi másfél évről, és az azt megelőző évekről újabb vizsgálat nélkül is. Mindenekelőtt a hangszóró vagy a képernyő előtt ülve szerzett tapasztalataink alapján. A gyorsmérleg készítéséhez azonban nem csak ezek – a nyilvánvalóan sok szubjektív elemet tartalmazó – benyomások, információk állnak rendelkezésünkre. Az ország sorsát ezután kezükbe vevő parlamenti és kormányzati asszonyok és férfiak sok mindent megtudhatnak már elkészült szakértői elemzésekből is. Csupán elő kell venni ezeket a fiókból, ahol, ki tudja, miért, pihentek mostanáig.

Nahlik rendelte meg

Ilyen szakértői elemzésről adtunk hírt tegnapi számunkban, amikor a Magyar Televízióban tapasztalható műsorgyártási és pénzügyi szabálytalanságokról készült friss belsőellenőri jelentés, mondhatni, segélykiáltás főbb részleteit tettük közzé. Most módunkban áll ismertetni egy terjedelmesebb és átfogóbb szakanyagot is, amelynek számos megállapítása egyáltalán nem cáfolja a tegnap olvasottat. Sőt, megelőlegezi. Annál is inkább, mert ez az anyag tavaly október 31-én készült, s *A Magyar Televízió korszerűsítését megalapozó átvilágítás* címet viseli. Az elemzést az MTV vezetője rendelte meg, de tudomásunk szerint sohasem terjesztette döntéshozó televíziós testület elé. A 141/1044/93 tévés iktatószámot viselő anyagot egy budapesti nemzetközi könyvvizsgáló cég készítette. A csaknem ötvenoldalas elemzés elolvasása után az MTV szervezete elavult, anarchisztikusan működő, irányíthatatlan intézményként tűnik föl az olvasó szeme előtt.

A könyvvizsgálók általános tapasztalatként állapítják meg egyebek mellett, hogy az MTV-ben sem a döntési, sem a szabályozási mechanizmus nem megfelelő. A döntések lassúak, az intézmény egész működésében fellelhetők az információs rendszer súlyos zavarai.

Fekete humornak tűnik az a példájuk, hogy napokig nem tudtak nyomára bukkanni annak az egy évvel korábban beérkezett, 42 filmet tartalmazó csomagnak, amelyről nem derült ki, átvette-e valaki, ha igen, alkalmasnak bizonyult-e sugárzásra, kifizették-e az árát, s ha igen, annyit fizettek-e érte, amennyit a szerződésben korábban kikötöttek.

De olvassuk tovább. Megállapítják azt is, a tévében a jogköröket és a felelősséget nem szabályozták pontosan, a párhuzamos tevékenységek és vezetői kompetenciák miatt a felső vezetés arra kényszerül, hogy utólag – az indokoltnál gyakrabban – adjon ki utasításokat, s az intézményt „rendeletekkel" szabályozza. Idetartozó megállapítás az is, hogy az egyes szervezeti egységek között nem harmonikus az együttműködés, mert az egyes munkacsoportok, ahogy olvasható: „nem egyértelműen érdekeltek" a kölcsönös együttműködésben.

Távol áll ugyan a számszaki nyelvezettől, de mi mindehhez akár hozzátehetnénk azt a – talán a tévénézőket sem túlzottan megrázó – megállapítást, hogy a mind anakronisztikusabbá váló MTV működése a feudális anarchia, a kiskirályságok torzsalkodásának képzetét kelti fel – a leírtak alapján is. S ugyan erre a szóban forgó elemzés nem tér ki, de mi akár az elmúlt évek sajtóhíreiből is jól tudhatjuk, e kiskirályságoknak mindig külső, politikai vagy gazdasági érdekcsoportok az éltetői...

Visszatérve a könyvvizsgálókhoz, anyagukból kiolvasható az is, hogy az előbbiekben csupán vázlatosan jellemzett szervezeti „rend", bár mind több pénzt használó, mégis ciklikus válságokba sodródó gazdálkodáson nyugszik. Ilyen válságra utalnak az elemzők az 1992-es év második felét vizsgálva, de mi hozzátehetnénk, ilyen válsággal küzd az MTV ebben az évben is. A televízió 1990 és 1992 között (tehát Hankiss Elemér elnöksége idején) csaknem megduplázta bevételeit – főként a reklámbevételek jelentős növelésével – egyszersmind szinte duplájára növelte kiadásait is – utóbbit természetesen a könyvvizsgálói elemzés nehezményezi.

Régi átok

Közbevetőleg, a könyvvizsgálók Hankisst elmaraszta1ó kritikájában közrejátszik, hogy nem értenek egyet az elnök „megrendelő tévé" modelljével, amelyben egy viszonylag kis létszámú televíziós szervezet (ami persze nem tudott megvalósulni) külső vállalkozóknál rendeli meg a produkciók jelentős részét. Az elemzők elsősorban azzal érvelnek, hogy a külső vállakozások jóval több pénzt vittek el, mint amennyit a korábbi belső gyártás igényelt. Csakhogy éppen ők mutatják ki azt is, a belső gazdasági folyamatokról gyakorlatilag megbízhatatlanok az információk. Ha így van, honnan tudható, a tévé belső gyártása a korábbi években gazdaságos volt-e vagy sem? Nem valószínű, valaki is válaszolhatna erre.

A gazdálkodásnál maradva, idézet a létszámgazdálkodásra vonatkozó megállapításokból: „Az állományi létszám nagysága és összetétele eltér a tényleges igényektől, a létszám- és bérgazdálkodás hosszú idő óta a gazdálkodás tartós, neuralgikus pontja. Már az 1980-as évek kezdetétől – a tévéjátékok és filmek csökkenése miatt – gondot jelentett az MTV teljes személyi állományának foglalkoztatása. Nehezen elviselhető belső munkanélküliség keletkezett, ma is jellemző, hogy hónapokon keresztül nem jutnak érdemi munkához a művészeti műsorok előállítására specializálódott alkotók. Ez az állapot egyrészt gazdaságilag nagy terheket ró az intézményre, másrészt demoralizáló hatása van a személyükben érintettekre." Ehhez hozzátenni nem, csupán hozzágondolni kell mindazt, ami az MTV-ben és körülötte az utóbbi években mind a mai napig lezajlott, zajlik. A különböző petíciókat, sztrájkfelhívásokat, belső feszültségeket. És akkor még nem is szóltunk politikáról...

Jogállásváltás

A legsúlyosabb kritikát a szóban forgó elemzés az MTV költségvetési jogi státusából eredő lehetetlen helyzetnek szánja. „A jelenlegi struktúrában (az MTV) nem képes a működés költségeit tarósan az optimális szintre csökkenteni... A bevételek növekedését részben a piac korlátozza, részben a meglevő jogi keretek, amelyek nem teszik lehetővé egyéb vállalkozási tevékenységből kitermelhető pótlólagos források megteremtését." Itt újból emlékezhetünk Hankissra, aki megpróbált kitörni ebből a költségvetési kalodából, válaszul, fegyelmivel felfüggesztette őt a nemzeti-konzervatív kormány. Az a kormány, amely nem sokkal ezután megszüntette a televízió (és a rádió) önálló költségvetési fejezetét, besorolta az intézményt a miniszterelnökség alá, minek következtében, úgy látszik, a kormány mégsem tudja finanszírozni. Néha olyan érzése támad a külső szemlélőnek, hogy az intézmény – eltekintve attól, hogy némelykor aktuálpolitikai célokra kihasználhatónak látszik –, mindenkinek púp a hátán.

Számos tanulságos passzust idézhetnénk még a terjedelmes tanulmányból, amely persze megpróbál javaslatot tenni a „terápiára" is, mégpedig úgy, hogy elsősorban a Magyar Televízió jelenlegi jogállásának megváltoztatását sürgeti. És alighanem ebben ragadja meg a lényeget. Mert elnökök jöhetnek, alelnökök mehetnek, ha az a politikai, kormányzati, gazdasági és alkotmányos környezet nem változik meg a Magyar Televízió körül, amely az elmúlt négy évet jellemezte, ezután sem számíthatunk semmi jóra. Maradnak a kiskirályok és a médiaháború.

V. Gy.

Theorema Színház

Erőteljes kitörés a konvenciók bilincséből

A legjobb színházak is, a meghatározott struktúrán belül, óhatatlanul konvencionálisak. (Rosszabbik változatukat nevezte Brook holt színháznak.) A nagy kitörésnek, a megújulási törekvéseknek igazából a hatvanas évek nemzedéke volt a szálláscsinálója. Ma már az alternatívák zöme is a konvencionalitás felé tolódik el. Ritkaságszámba megy az egészséges törekvés.

Az Új Teátrum Alapítvány épp azzal a szándékkal jegyeztette be magát az idén márciusban, hogy új távlatokat nyisson, illetve támogasson. Talán nem véletlen, hogy két okleveles színházi személyiség, *Katona Imre* és *Tarján Péter* (megtapasztalva a hivatásos színházak légkörét is) szánta rá magát, hogy életre hívjon egy olyan, professzionális műhelyt, a *Theorema Színházat*, mely függetleníti magát az intézményrendszertől és a meglévő alternatív csoportoktól is. Kiindulópontjuk az imaginatív kreativitás, amennyiben a világ jelenségeit a képzelet (főképp vizuális) eszközeivel óhajtják megjeleníteni. A nézőt ki szeretnék szakítani beidegződéseiből, hogy a dolgokról másképp gondolkodva lépjenek ki a nézőtérről. Ezt persze a Living Theatertől Kantorig sokan fölvállalták és valották, ám napjainkban mintha végképp kihalt volna. Konszolidálódtak a hajdani zászlóvivők is. (Sorolhatnánk a neveket.)

Katona Imre, aki a hetvenes években az *Universitas*, majd a *Gropius Studió* vezetője volt (Tarján Péterrel), tavaly tért vissza Olaszországból, és – hajdani együttesének szellemi örökségét folytatandó – létrehozta a *Parateátrális Műhelyt*, melynek első produkciója a Szkénében (Kantor: A színház elemi iskolája) modellként szolgált a Theorema leendő törekvései számára. Ha a távolabbi múltba nyúlunk vissza, Katona Imréék tegnapi sajtótájékoztatóján *Voltaire* Zadigjáról esett szó – mellyel bejárták fél Európát, s a sitgesi fesztivál nagydíját nyerték el –, vagy a későbbi Hamlet-előadásról, amely viszont viharos sajtóvisszhangot keltett (és némi hatósági feddést vont maga után). A kulturális minisztérium támogatta és irányította Gropiust meg is szüntették.

A Theorema Színház (az Új Teátrum Alapítvány révén) a fővárosi önkormányzattól kapott néhány százezres támogatást *Kondor Béla* Angyal, ördög, költő című művének ősbemutatójára, melyre decemberben kerül majd sor az Egyetemi Színpadon, a Parateátrális Műhely és néhány fölkért hivatásos színész közreműködésével. Társulatban egyelőre nem gondolkoznak, mert bizonytalan még az anyagi státusuk. Számítanak a minisztérium, a közalapítványok, cégek és magánszponzorok támogatására.

További terveikben szerepel *Artaud* A versugár című színjátéka, *Grimm* A brémai muzsikusok című mesejátékának zenés változata, meg egy népi-barokk misztériumjáték. Természetesen kapcsolódni óhajtanak az életerős világszínházi törekvésekhez a magyar kultúra gyarapítása érdekében.

Metz Katalin

Az utolsó mennyezetfestő

Maulbertsch, a nagy magyar-osztrák

A *barokk* olyan, ismeretlen eredetű szakkifejezés, amely az elmúlt évszázadokban többféle (nemegyszer pejoratív mellékzöngéjű) értelmezést *is* kapott. A jelenlegi szóhasználat szerint két alapvető értelemben használatos: egy minden stíluson belül fellépő irányzat, illetve egy történelmi stíluskorszak elnevezése. A barokknak nevezett stílus az itáliai reneszánszból fejlődött ki a XVI. század végén, valamennyi művészeti ágban – és nagyjából a XVIII. század közepéig tartott (természetesen Európában). Egyébként a barokk utolsó változata *rokokó* néven vált ismertté az építészetben, képző- és iparművészetben egyaránt. Több országban, így nálunk is, egészen a XVIII. század végéig tartott.

Egy időben – helytelenül – az ellenreformáció művészetének tartották, Kínálkozó zenei analógia: a barokk általános ismérvein belül szinte összetéveszthetetlen dallamvilág, zenei építkezés különbözteti meg egymástól például *Bach, Händel, Vivaldi, Purcell, Lully* stb. egyéni stílusát. Ebben az értelemben kiegyenlített különbségek teszik jellemzőén sajátos arculatúvá az olasz, a német, a francia stb. barokk művészetet.

Franz Anton Maulbertsch osztrák festő, a XVIII. század egyik legjelentősebb mestere, a „mennyezetfestés utolsó nagy egyénisége" *(Kelényi György)* 270 éve, 1724. június 8-án született a Bodeni-tó melletti Langenargen faluban, s Bécsben hunyt el 1796. augusztus 7-én. Édesapja is festő volt, így az ő műhelyében ismerkedett a festészet alapelemeivel. A bécsi akadémián tanul 1739-től 1750-ig (négy év megszakítással). Első mestere a flamand származású *P. van Roy* volt, de döntően *Paul Troger*, a főiskola vezető mestere hatott rá. Néhány oltárképét – legkorábbi ismert műveit – 1740 körül festette meg. Első önálló freskója a bécsi *Maria Treu* piarista templom mennyezetén (1753) már előrevetíti életművének legfőbb erényét: a moralitás iránti hallatlan fogékonyságát.

Alkotói szándékának teljes kibontakoztatása, egyéni hangjának kimunkálása a század ötvenes éveire esik, éspedig olyan remeklésekkel, mint az alsó-ausztriai *Ebenfurth-kastély* meg a *heilingenkreuz-grutenbrunni templom*, továbbá a *Bíró Márton* veszprémi püspök megbízásából festett *sümegi plébániatemplom* fal- és mennyezetképei, valamint a monumentális oltárképek. Ez utóbbi együttes azért is fontos számunkra, mert a XVIII. századi nagy formátumú dekoratív freskósorozat újszövetségi jelenetei, az újrateremtő művész talentumának egyik fő bizonyítéka nálunk, ebben az értékbefogadó hazában jött létre, az 1750-es években. Maulbertsch a hetvenes évektől szinte megszakítás nélkül dolgozott Magyarországon: *pozsonyi érseki palota kápolnája, győri székesegyház* és *Szombathely püspöki palotáinak* egy-egy terme, *egri líceum kápolnája.*

Freskók és oltárképek mellett festett zsánerjelenetet, kisméretű allegorikus és történelmi táblaképeket, s a grafikai műfajok közül rézkarcolással is foglalkozott. Utolsó nagyszabású alkotása a *prágai Strahov-kolostor mennyezetképe.* Szily János szombathelyi püspöktől kapta utolsó megbízását a székesegyház freskóinak kivitelezéséhez, de halála miatt e munka már nem készülhetett el őáltala, tanítványai fejezték be.

Ecsery Elemér

Csontvárytól Nagybányáig

Beszélgetés Bereczky Loránddal, a Nemzeti Galéria főigazgatójával

Nyolcvanmillió forintért két olyan festmény került a napokban a magyar állam, s ezzel minden művészetet szerető honfitársunk tulajdonába, amelyeket eddig is ezrek és ezrek csodáltak meg a pécsi Csontváry Múzeumban, s amelyeket a legutóbbi hónapokban százharmincnégyezren láttak a Magyar Nemzeti Galéria nagy Csontváry-bemutatóján. A szerződés aláírása után a Művelődési és Közoktatási Minisztérium meg a Magyar Nemzeti Bank közös megbízottjával, dr. Bereczky Loránddal, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatójával beszélgettünk.

– Hogy milyen nagyságrendű ez a műtárgyvásárlás, azt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy önök nemrégiben hárommillió forintért vettek meg egy felbukkant, kisméretű Csontváry-képet, s egész éves vásárlási keretük kevesebb, mint négymillió forint. A nagy vásárlásnál önök azonban csak közvetítők voltak. Hogyan került sor egyáltalán arra, hogy a tulajdonos, a Kanadában élő Gerlóczy Glória (az életművet a nemzetnek megmentő Gerlóczy Gedeon lánya) felajánlotta eladásra a Magányos cédrust és a Sétakocsikázás Athénban újholdnál című festményeket?

– Köztudott, hogy a képek a *Gerlóczy*-gyűjtemény letétjeként Pécsett voltak láthatóak, a nagy *Csontváry*-kiállításon. Ennek, mielőtt a művek három külföldi várost érintő körútjukra indulnak, mi adtunk otthont. Megkerestük a két kép tulajdonosát, hogy engedélyezze a művek külföldi bemutatókon való részvételét. A válaszban megkaptuk az engedélyt, egyben a jelzést, hogy a tulajdonos azt szeretné, ha a képek a magyar nemzet tulajdonában állnának, ezért megvételre felajánlja őket az államnak. Tény, hogy a képeket „szerzési" értékükben adta el Gerlóczy Glória, hiszen biztosítási értékük bő kétszerese az eladási áruknak. Ha úgy tetszik, nem nyert rajtuk az eladó, aki egyébként azt is tudtunkra adta, hogy itthonról, külföldről több komoly érdeklődő is van, és ha a magyar államtól egy bizonyos idő után nem kap határozott választ, kénytelen lesz magángyűjtőnek eladni a műveket. Azt mindenképpen szerette volna elérni, hogy a képek állandóan közönség előtt legyenek.

– Ez a mostani vétel után nyilván így is lesz. De hogyan alakulnak a további tulajdonviszonyok? Melyik kép kié lesz, és hol lesz látható?

– A Magányos cédrust ötvenmillió forintos értékben a Magyar Nemzeti Bank írhatja be vagyontárgyként a portfóliójába. A Sétakocsikázás Athénban újholdnál címűt a művelődési minisztérium valamelyik múzeummal leltároztatja be, de továbbra is mindkét kép Pécsett lesz látható. Egyébként az összes többi festmény is, amely Pécsett van, a Magyar Nemzeti Galéria leltárában szerepel.

– Általában valóban Pécsett látható a művek nagy része, most azonban a valóságban sem ott, sem a Galériában nincsenek. Hol találhatók most?

– Most már Stockholmban, ahol pénteken nyílik meg a háromrészes kiállítási körút első bemutatója. Később Antwerpenben, majd Münchenben mutatják be őket.

– Nagyon nagy sikerű volt az önök Csontváry-bemutatója is. Majdnem annyi látogatója volt, mint az egy hónappal tovább nyitva tartó Picasso-tárlatnak (ez utóbbit százötvenezren látták). Milyen tapasztalatokat szűrtek le, miképpen változik a vállalt mérce?

– Tapasztalataink szerteágazóak. A legfontosabb: hiába állítják az ellenkezőjét, a magyar közönség nincs elfásulva. Ha jó produkciót lát, arra vevő. A rendezésnél, előkészítésnél jó néhány probléma merült fel, a többi között a képek keretezésével, s persze még inkább restaurálásával kapcsolatban. Beigazolódott (a Picasso-tárlat után újra), hogy a világítástechnika korszerűsítése valóban bevált. Ugyanakkor az is, hogy bizonyos mérethatárnál nagyobb képek kiállítására termeink alkalmatlanok. Ami a sokat emlegetett katalógust, pontosabban katalógushiányt illeti: hiába vittünk jó könyvet a látogatók elé, azok a konkrét élményhez köthető, naprakész információkat közlő katalógust keresték. Nagy örömet okozott a sok látogató, de kérdés, fel vagyunk-e készülve fogadásukra. Néha egyszerűen nem tudtak több embert befogadni a termek, ezért adódott sorban állás.

Ami a mércét illeti: jó néhány nagyszabású bemutató volt Magyarországon már korábban is, gondoljon csak a kínai agyaghadsereg, az ősgalériák bemutatójára. A múzeumügy évtizedek óta magas színvonalat nyújt. Vannak persze tárlatok, amelyek majd mindenkit érdekelnek, s vannak témák, amelyek a közönségnek csak egy részét vonzzák igen erősen. Igaz, installálással, a sajátos szellemi légkör megteremtésével ennek a körnek a tágításában is szép eredmények érhetők el. A kortárs művészetet illetően igen sikeres volt például a *Kondor-*, a *Kassák*-bemutató, a *Dalí*-kiállítás, és az sem volt baj, ha – mint a hatvanas éveket reprezentáló tárlaton – elsősorban vitára ösztönzött az anyag.

– Milyen nagy terveket melenget mostanában a Magyar Nemzeti Galéria?

– Bizonyosan sikeres lesz az őszi *Libay Károly*-bemutató, s nagyon alapos szakmai munkával készítjük elő a *dunántúli középkori művészet* tárlatát is. Ami a hosszabb távú terveket illeti: a világkiállítás időszakában a nagybányai művésztelep megalakulásának századik évfordulóját idéző tárlatot rendezünk, ezzel az európai léptékű magyar művészet megjelenésére emlékezünk.

P. Szabó Ernő

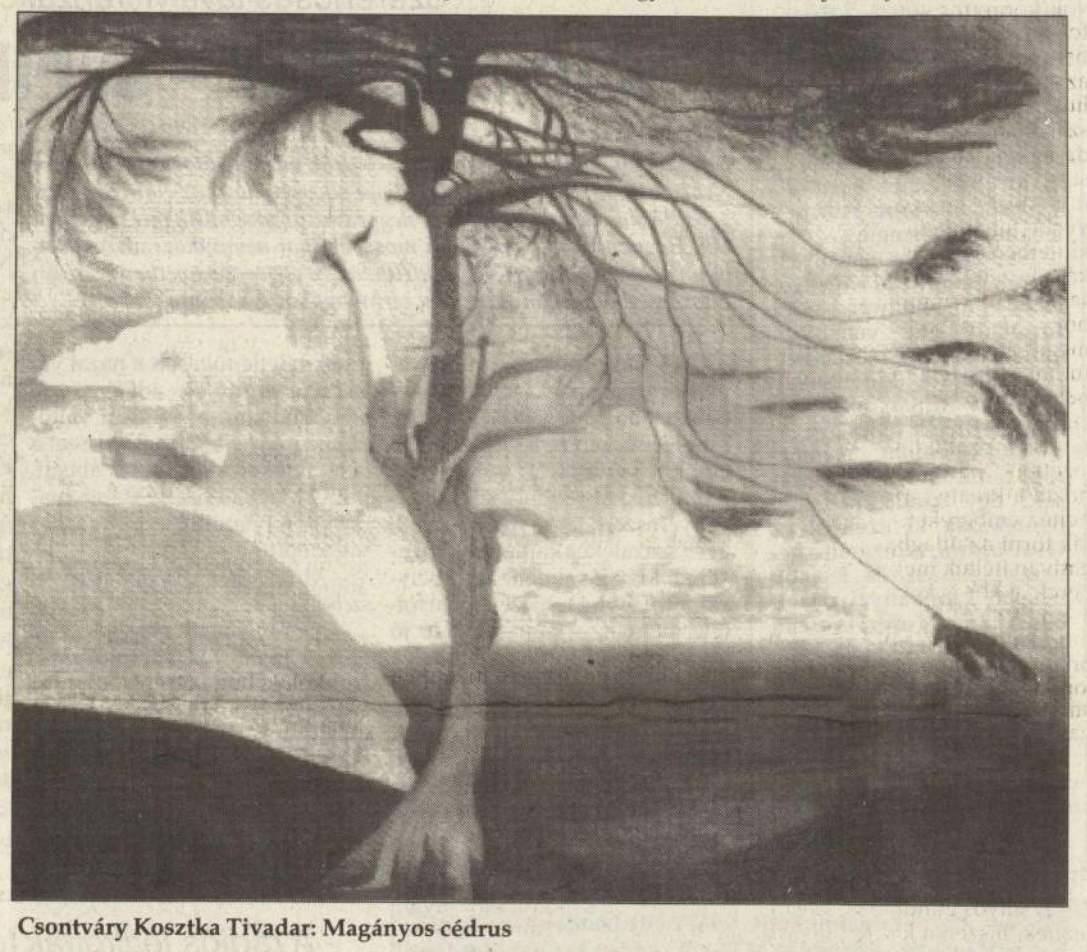

Csontváry Kosztka Tivadar: Magányos cédrus

Az irodalmiság peremvidékén

Cinikus narancsok

Szinte minden lap szerkesztőségében felmerül: nem csupán megtarthatja olvasóit, de gyarapíthatja azok számát, ha könyvet is kínál számukra. Így tett a Magyar Narancs szerkesztősége is, midőn tavasszal útjára indította könyvsorozatát, *Hunter S. Thompson* Félelem és reszketés Las Vegasban című munkájával.

Mind formátumában, mind tartalmában sorozatjellegűek kiadványai, tudtuk meg tegnapi sajtótájékoztatóján. Az Ünnepi Könyvhét kínálatában megjelent kiadványai is ezt a hosszú távúnak gondolt elképzelést igazolták. *P. J. O'Rourke* Vakáció a pokolban című riportgyűjteménye alcíme szerint „a legmulatságosabb könyv az emberiség szenvedéseiről". Libanon, Nicaragua, Jeruzsálem és Jugoszlávia a riportok helyszíne. Hangvételük szokatlanul cinikus („A háború már nem működik. Az esti hírekbe bekerülnek a szerbek, ha gyilkolnak és nőket erőszakolnak meg, de ha azt ambicionálják, hogy nemzetközi szinten is számításba jövő hatalom legyen belőlük, jobban járnak, ha Yugókat adnak el.") Úgyszintén sokkos állapotot idézhet elő *Dennis Cooper* Közelebb című regénye, amely a homoszexualitás lélekállapotának és fizikai kiszolgáltatottságának ábrázolása. Erős és szókimondó, bizonyára sokat írnak és beszélnek majd róla – bár talán sokan csak megbotránkozással.

A kiadó legizgalmasabb, az irodalomhoz legjobban közelítő vállalkozása a *Szarajevó – Egy antológia* című összeállítás. Negyvenhat kortárs író és költő írását tartalmazza arról az ezredvégi lidércnyomásról, amelynek árnyéka időnként konkrétan is életünkre kúszott, de szellemi éje mindenképp megtorpanásra késztette gondolkodásunkat. Aminthogy a benne olvasható feljegyzések is: feljegyzések a *holtak házából.*

(son)

Víz, zene, virág

Háromnapos fesztivál Tatán

Nem mindennapi eseménynek ad otthont június 24. és 26. között Tata, „a tavak városa": az Interflóra Hungária Kft., Tata Város Önkormányzata és a Magyary Zoltán Művelődési Központ – hagyományteremtő céllal – háromnapos vízi, zenei és virágfesztiválra invitálja az érdeklődőket. Mint a szervezők tegnapi sajtótájékoztatójukon elmondták, a nyitónapon egy-egy tárlat nyílik a művelődési központban *Mayer Zsombori Erzsébet* selyemfestő, valamint *Wilhelm Jezek* osztrák művész alkotásaiból. A központ udvarán *Horváth György* díszítőkovács tart szakmai bemutatót, ki-ki akár a saját szerencsepatkóját is elkészíttetheti a helyszínen. Délután ötkor a Várban *Shakespeare-szonettek virágban, képekben* címmel nyílik tárlat: az Interflóra virágkötő-művészeinek kompozíciói, illetve *Szentessy László* grafikusművész rajzai jelenítik meg a drámaköltő szonettjeit, a *Benkó Dixieland Band* esti koncertje alatt pedig dixie stílusú csokrokat állítanak össze.

A másnapi, szombati programból a délelőtti Víz–zene–virág gyermekrajzpályázat legjobbjainak kiállítása és az esti, Öreg-tavi lampionos vízikarnevál emelkedik ki, amelyen a sportegyesületek vízi járművei mellett bárki indulhat saját feldíszített hajójával. A tíz órakor a rendelőintézet parkolójában kezdődő utcabálon a *Memory Band* szolgáltatja a talpalávalót, s megválasztják a bál szépét is, akit vasárnap délelőtt a zenés, hintós, kocsis felvonuláson mutatnak be a város lakosságának. Délután folytatódnak a játékok, zenei és sportbemutatók, majd a háromnapos rendezvényt a szabadtéri színpadon operett- és musicalgála búcsúztatja, amelyen az Operett Színház művészei, főiskolások és az oroszlányi mazsorettek lépnek fel. Amennyiben sikert arat a fesztivál, ezentúl minden évben megrendezik.

(jé)

Konzerv

Mi sem természetesebb, mint hogy a normandiai partraszállás ötvenedik évfordulóján, a D-napon, június 6-án, a Magyar Rádió műsort készít a második világháború kimenetelét alapvetően befolyásoló hadműveletről. A műsor el is hangzott, egyetlen baja volt: 1965 áprilisában készült.

Rádiójátékok, színházi vagy operaelőadások felvételei nem vagy csak alig öregszenek. Nem így áll a dolog a történelmi vonatkozású műsorokkal, főleg ha az utóbbi fél évszázad vagy a 20. század eseményeivel foglalkoznak. 1965-ben éppen a szövetségesek partraszállásáról s annak a háború csatáiban elfoglalt helyéről még nemigen léteztek nálunk tárgyilagos elemzések. Ez a huszonkilenc esztendős műsorból világosan ki is tűnt. Többször és nagy nyomatékkal hangsúlyozták *Sztálin* elvtárs véleményét az invázióról, megtudtuk, mit gondolt *Thorez* elvtárs a francia partizánokról, s a műsor még arra is ügyelt, hogy Sztálint szép, behízelgő orgánumú színész szólaltassa meg, ellenben *Churchillt* vagy *Eisenhowert* kellemetlen, intrikus hangú.

1965-ben még nem olvashattuk magyarul *Montgomery*, Eisenhower vagy Churchill ide vonatkozó emlékiratait, nem ismerhettük az újabb kutatásokat. Ma már itthon, magyarul hozzáférhető a teljes nyugati szakirodalom, memoárok, tanulmányok, elemzések. Egy kicsit más kép bontakozik ki ezekből az Overlordról, mint amit a generalisszimusz és legjobb magyar tanítványai rajzoltak. Már csak ezért is elemi kötelessége lett volna a Rádiónak, hogy ne sajnálja a fáradságot, és készíttessen egy új, tárgyilagosabb, frissebb és kevésbé „internacionalista" dokumentumműsort, és ne ezt a lejárt szavatosságú konzervet tálalja föl.

(takács)

Határ Győző középkeresztje

Határ Győzőt kedden délután a Parlamentben kitüntették. Göncz Árpád köztársasági elnök adta át az Angliában élő Kossuth-díjas írónak, költőnek – a miniszterelnök javaslatára – irodalmi munkássága elismeréseként a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjét.

Az író múlt heti, akadémiai székfoglalóján jelen voltunk, azután a szerkesztőségben üdvözölhettük, most pedig a Nándorfehérvári teremben láthattuk viszont.

Elképzelem, amint felébredt ezen a reggelen, és zavarban volt. Sohasem vágyott kitüntető címekre, csak szerette volna hinni, hogy valaha, valahol, valakiknek egyszer még olyan gyönyörűség lesz olvasni őt, mint amilyen gyönyörűség neki olvasni Szókratészt. S most ő kéretett a köztársasági elnök színe elé. Ment is volna, maradt is volna. Mennyivel könnyebb írni – gondolta, pedig ma már – bevallotta – csak négy órát tud dolgozni; valamikor nem nézte az órák számát, csak repítette a betűt. Székfoglalóját úgy kezdte az akadémián, hogyha papírral a kezében megjelenik a mikrofon előtt, szerettei mindig aggódnak, mert mindenféléről kezd beszélni, csak arról nem, ami a papíron van. Ezen a keddi napon is mindent kitalált volna a parlamenti megjelenés helyett, de az alkalmas pillanatban Szókratész lépett be az ajtón, ráparancsolt, s neki mennie kellett. Útban az Országháza felé egy kínai Öreg Mesterre gondolt, aki azt vallotta egykoron: ott van rend, ahol helyesen használják a szavakat. Szeretném odasúgni neki: ... s ahol helyesen lépni is megtanulnak. **(–ő)**

FOTÓ: KÖRMENDI IVÁN

Szerencsés tavalyi tranzakciók

Kötvénysiker – schillingben

Hatodik alkalommal bocsátott ki osztrák piacon kötvényt a Magyar Nemzeti Bank (MNB), ezúttal olyan sikerrel, hogy az előre tervezett 1 milliárdos csomagot további negyedmilliárd schillinggel megemelték. Hogyan tudták ezt elérni most, amikor nemzetközi viszonylatban is nehéz a helyzet? Úgy hírlik, az év elején bekövetkezett óriási visszaesésből még mindig nem tért magához a kötvénypiac.

– 1989 óta folyamatosan ott vagyunk a piacon, ezzel magyarázható a kibocsátás sikere – tudtuk meg *Hárshegyi Frigyestől*, az MNB elnökhelyettesétől. – Kedvező kondíciókkal rendelkezik a kötvény, hiszen 7 éves futamidővel, évi 9 százalékos kamattal értékesítjük. Idén jóval nehezebb helyzetben vagyunk, hiszen most fölfelé mennek a kamatok már jó ideje, és még nincs vége ennek a folyamatnak. Most érzékelhető igazán, milyen szerencsés a tavalyi, sokak által túlzottnak tartott kötvénykibocsátásunk, hiszen akkor állandóan csökkenő kamatok mellett tudtuk lebonyolítani az akcióinkat.

A kibocsátások időpontja teljesen véletlenül esett a hazai választási fordulók idejére, de amint látható, a politikai változások nem riasztották vissza a befektetőket, akik bíznak abban, hogy Magyarország stabil marad és folytatódik a piacgazdaság kiépítése.

– Mi várható az év hátralevő részében?

– Nemrég láttak napvilágot az első negyedéves adatok, amelyek azt mutatják, hogy a bruttó adósságállomány 23,5 milliárd dollárra, a nettó adósságállomány 16,3 milliárd dollárra emelkedett, az ország devizatartaléka 6,5 milliárd dollár volt, míg a folyó fizetési mérleg deficitje 809 millió dollárra nőtt. Mivel ez utóbbi mutatónak a múlt évinél legalább 1 milliárd dollárral kisebb értéknek kell lennie december végére, a Magyar Nemzeti Bank további kamatemelésre és pénzvisszavonásra kényszerül, amennyiben a kétségtelenül megindult kedvező folyamatok – az export kismértékű növekedése és az import csökkenése – nem lennének elégségesek. Egyszerűbb lenne a helyzet, ha a költségvetés is tenne lépéseket, de ha az állam nem tud spórolni, sajnos az állampolgárnak kell. Ezt pedig a jegybank kamatemeléssel ösztönözheti. Az első négy hónapban egyébként a lakossági megtakarítások összege 90 milliárd forint, ami majdnem fedezi a költségvetési mérleg hiányát. Az MNB emellett további kötvénykibocsátásokat is tervez, elsősorban a német és a japán piacon.

Sz. T.

Kamatot emel az OTP

Az OTP Bank Rt. június 26-tól, illetve július elsejétől – az idén immár másodízben – ismét betéti kamatot emel. A lakosság legnagyobb bankjaként számon tartott pénzintézet kamatemelése az OTP-nél elhelyezett 300 milliárd forintnyi lakossági betétállományt érinti.

Érdeklődésünkre *Misley Judit* főosztályvezető tegnap elmondta, a szerény mértékű, újabb egyszázalékos kamatemelést a bank eredményei tették lehetővé, s elsősorban a hosszabb távú lekötések honorálását szolgálja. A lakossági folyószámlabetéteknél június 26-tól kerül sor a változásra, s ezzel az egy, három, hat, illetve tizenkét hónapra lekötött összegek után 14, 16, 18, illetve húsz százalékra nő a kamat. A kamatprémium változatlan: százezer és ötszázezer forint között egy, ötszázezer és egymillió között másfél, s egymillió forint felett kétszázalékos kamatprémium jár.

A takaréklevélnél, illetve a nyugdíj-előtakarékossági betétnél az egy éven túli lekötést 19,5, a két évet meghaladó lekötést 20,5, s a három éven túli megtakarítást 21 százalékos kamattal honorálja a bank. A lakáscélú betétekre öt évnél hosszabb lekötésre 21 százalékos éves kamat jár, hozzá kell azonban tenni, hogy a tízszázalékos kamatadó erre is vonatkozik. Végezetül az OTP Bank a saját kibocsátású értékpapírjai – Letéti jegy, Pénztárszelvény III. – körében is kedvezőbb kamatfeltételeket kínál: június 10-től az előbbire húsz, az utóbbira 18,5 százalékot fizet.

V. É.

És az ötmillió?...

A Budapesti Katonai Ügyészség a közelmúltban megszüntette a nyomozást V. István nyugállományú határőr ezredes és Cs. Sz. Elemér nyugállományú határőr alezredes ellen, akik a Határőrség Országos Parancsnoksága állományába tartoztak. A katonai ügyészség határozata szerint az ügyben lefolytatott nyomozás adatai alapján nem állapítható meg bűncselekmény.

Az ügy részleteiről *Kőműves Józsefet*, a Határőrség szóvivőhelyettesét kérdeztük.

– Konkrétan mivel vádolták a tiszteket?

– A tiszteket a Belügyminisztérium jelentette fel különösen nagy vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelés bűntettének alapos gyanúja miatt. Eszerint a tisztek különböző ingatlanokat értékesítettek, miközben szerződéskötéskor szándékosan megszegték kötelezettségüket. Ebből származott a nagy anyagi kár.

– Miért szüntethették meg a nyomozást, ha a tisztek állítólag legalább ötmillió forint vagyoni hátrányt okoztak?

– Az ügyészség döntésével nem kívánok vitatkozni. Biztos, hogy jogszerűen jártak el. A nyomozást megszüntető határozat szerint a feljelentettek csupán hibákat követtek el a szerződések előkészítésekor. A tény tehát megmarad, más kérdés viszont, hogy valóban szándékosan követték-e el cselekedetüket. Az ügyészség gondatlansággal vádolja őket.

– Várható-e újabb fejlemény az ügyben?

– Elképzelhető, hogy polgári perre viszik az ügyet.

Cs. A.

Magyar idegenforgalmi képviselet nyílt Londonban, Rómában és Hágában – közölte az MTI-vel kedden az Országos Idegenforgalmi Hivatal. Az idegenforgalmi képviseletek feladata, hogy kedvező képet formáljanak külföldön Magyarországról, kapcsolatot tartsanak a fogadó ország kiutaztató vállalkozóival, turisztikai szervezeteivel, a szakmai szövetségekkel, az államhatóságokkal és a sajtóval. Emellett a hazai idegenforgalmi szakmát is ellátják információkkal a helyi lehetőségekről. Magyarországnak jelenleg Ausztriában, a Benelux államokban, az USA-ban, Nagy-Britanniában, Németországban, Olaszországban, Oroszországban és Spanyolországban működik idegenforgalmi képviselete.

A rádiós letiltottak foglalkoztatásáról

P. Szabó válaszra vár

Csúcs Lászlónak, a Magyar Rádió alelnökének tudomására jutott, hogy az elbocsájtott munkatársak visszadolgoznak, azaz, műsorok készítésében vesznek részt. Ismételten felhívta hát a figyelmet arra, hogy azok, akiket elküldtek, külsősként sem kaphatnak feladatokat.

Ezzel kapcsolatosan írt levelet az alelnöknek *P. Szabó József*, aki kérte a fenti intézkedés átgondolását.

– Érkezett-e már válasz? – tettük fel a kérdést a Kossuth Rádió adófőszerkesztőjének.

– Nem, még nem történt semmi – válaszolta az Új Magyarország érdeklődésére P. Szabó József.

– Külsősként tehát dolgozhatnak az elbocsájtott munkatársak?

– Majd Csúcs László eldönti. Ez az ő kompetenciája. Egyébként nevek nélkül javasoltam az elbocsájtottak letiltásával kapcsolatos intézkedések felülvizsgálatát...

(p. p.)

Tűnődés

Inflációs logika

Az ország gazdasági helyzetének javítása „pártsemleges" nekiveselkedést feltételez – e felismeréshez manapság már nem kell közgazdasági doktorátus. De arra sem árt gondolniuk a nagy elszánások lázában elméletet elméletre halmozó amatőr közgazdászoknak, hogy az általuk hobbiból üzött tudomány, nem igazán alkalmas a kísérletezésre. A párhuzam kedvéért: az életünket is minősíthetjük kísérletnek – de sajnos, még „laboratóriumi körülmények között" sem ismételhetjük meg.

Idemásolom egy kortárs írásmű címét: Bod Péter Ákos mint inflációs tényező... Azt hiszem, ez a mestermű (ellentmondásos) korunkra jellemző tényezőként fog ragyogni a poszt- és preszocialista pártpolitikai gazdaságtan aranykönyvében... Bevallom, első olvasásra a cikkentyű megrémített. Hiszen az inflációs tényezőket meg szokták szüntetni! Mentőötletem is támadt: ne végezzék ki Bod Péter Ákost, hanem száműzzék egy banánköztársaságba, ahol „inflációs tényezőként" működne tovább – és bűnei vezekléseképpen intézgetné nekünk az olcsó banánimportot... Mindaddig, amig ledolgozná az MNB elnökeként elkövetett, inflációs fillérre átszámítható vétkeit. A mérlegkészítés tudományát is forradalmasítja az esszét űző szerző, aki szerint a Bod Péter Ákos néven futó „tényező" szerepe „százalékpontokban is kifejezhető az infláció növekedésében". Könyörgök, fejezze ki minél előbb, módszerét hozza nyilvánosságra, mert ha nem siet, lekésheti a Nobel-díjat. Vagy lekésheti Bod Péter Ákost: ha időközben „megszünteti" vagy száműzi valaki a jegybank elnökét, akkor nem lehet őt (a világ tudományos életének veszteségére!), mint inflációs tényezőt, működés közben tanulmányozni... A közeljövő nagy tudományos kérdése: fent említett tényező „vajon nem az MDF-nek játszik-e majd a minél rosszabb, annál jobb alapon?". Nem tudom, mit szól ehhez a „tényező"... Azt azonban nagyon szeretném hinni, hogy sokan vagyunk ebben az országban, akiknek szemében a „Bod Péter Ákos-effektus" elméletét és az ehhez hasonló rút irodalmi paródiákat celebráló szerzők – nem válhatnak tényezővé.

(szávai)

Balassi új arca – telefonkártyán

Új szolgáltatással igyekszik az előfizetők kedvében járni a Magyar Távközlési Részvénytársaság. Lehetőség nyílik arra, hogy bizonyos hívásokat csak kódszám alkalmazásával lehessen kezdeményezni. Ezzel megelőzhetők azok a kellemetlen meglepetések, amelyeket például a szextelefonok vagy a horoszkópos hívások nyomán kézbesített számlák okoznak.

A tegnapi sajtótájékoztatón arról is szó volt, hogy ezt a szolgáltatást egyelőre 120 ezer budapesti és 180 ezer vidéki előfizető veheti igénybe, a Matáv azonban fokozatosan bővíteni akarja ezt a kört. A híváskorlátozást személyesen és írásban lehet kérni a területileg illetékes ügyfélszolgálati irodában. Szó esett továbbá a sajtótájékoztatón arról is, hogy a távközlési társaság hamarosan megkezdi az ügyfelek gyors kiszolgálását megkönnyítő számítógéprendszer, az úgynevezett OSS kiépítését, melynek révén egyebek mellett – a legkorszerűbb központok hatókörében – egy hétre rövidülhet a telefon felszerelésének – az igény bejelentésétől számított – teljesítési ideje. Erre most hat-nyolc hetet is várni kell.

Az új telefonkártyákkal kapcsolatban pedig elhangzott: a Matáv a Balassi-évre való tekintettel a hamarosan kibocsátásra kerülő kártyáján új Balassi-festményt mutat be. Ez a mű kultúrtörténeti szempontból is érdekesség. Az eddig ismert őt ábrázoló festmény ugyanis fölülfestettnek bizonyult, miáltal puhábbá, nőiesebbé váltak a lírikus arcvonásai. A Matáv új kártyája – képünkön – azt a Balassit mutatja be, aki a festmény „módosítása előtt" került a vászonra.

(th)

TŰHEGYEN

Országúti horror

Álmomban egy fehér Opelt próbáltam előzni, amely a gengszterfilmek autós üldözéseinek sztereotip fordulatát követve mindenáron neki akart passzírozni az út bal oldalán álló kivilágítatlan, pótkocsis IFA-nak. Megjegyzem, mindenféle bedöglött járgánymonstrum állt ott, végig az úton: szénásszekér, traktor, buldózer, rabszállító, szippantós etc. Közben gyermekkocsit gurítottak elém, valamelyik sötétben bujkálva reszkető ellenforradalmár a szemembe reflektorozott, s álarcos haramia célzott rám távcsöves puskájával az egyik villanypózna tetejéről. Autóm szélvédőjére lópokrócot borítottak, beszorult a kormány, nem fogott a fék. Drakula gróf vicsorított az anyósülésen, piros sapkás fehér egerek másztak elő a kesztyűtartóból.

(aranyi)

KIÁLLÍTÁS

Csontváry, a különös bolygó

Nagyvárosi művészpojácák, importavantgárdok, a szedett-vedett klubrock és az álképzőművészek haknikirályai között könnyen eltéved az óvatlan idegen. Nem árt hát néha megmerítkezni a tiszta művészetben, olyanok között, akit nem divathullámok, hipnotizáló médiák vagy pöffeszkedő politikai mecénások emeltek magasba. A Tavaszi Fesztivál első eseményeként nyitották meg Csontváry Kosztka Tivadar kiállítását a Magyar Nemzeti Galériában.

A Pirosruhás lány, a tavaly megtalált Csontváry-kép

Látvány vagy látomás? Ez a kérdés a művészettörténészek és a Csontváry-rajongók számára. Merthogy nem titok: Csontváry őrült volt, ufó vagy mesehős, ki tudja, egy azonban biztos: életét és művészetét nem lehet nyomorult közhelyeinkbe préselni, más volt ő, még önmagánál is másabb.

Az 1853-ban született művész önéletrajzi írásából két furcsa, de jellemző mondat: *„Dr. Kosztka László b. atyám volt orvostudor, gyógyszerész, nem ivott, nem dohányzott... passziói voltak a vadászat és a rakétakészítés. (...) Mint iskolásfiú a könyv nélküli magolást utáltam, a bibliát mesének néztem, s inkább vágytam a szabad természetbe."*

Azért előbb kereskedősegéd volt, majd gyógyszerészdiplomát szerzett, 1880-ban isteni sugallatra elhatározta, hogy festő lesz, méghozzá nagy festő. 14 év alatt megalapozta az anyagi függetlenségét, és 41 éves korában valóban festő lett. Járta a világot és teremtett. Nem festett, teremtett! Látványból látomást, vagy fordítva, mindegy is.

S míg az avatott mindenttudók művészettörténetileg értékelik a Marokkói tanítót, a Tengerparti sétalovaglást, a Zarándoklás a cédrusokhoz Libanonban című képeket, mi csak kószálunk a teremben, s nézzük a sosemvolt fényeket, a titokzatos arcokat, és irigykedve gondolunk arra, miképpen is van az, hogy valaki tudja, meri, teszi, és nem csak politikai plakátokon, hanem a valóságban is. „tesz" a világra, hogy tehessen a világért, odahagyva egyszerre tenciát, nyugalmat, biztonságot...

Csontváry különös bolygó volt, de tőlünk, nézőktől nem várja el ugyanezt. Hagyja felfogni az alig felfoghatót, megérezni az alig megérezhetőt, titokzatos és mégis érthető, bizonnyal ez lesz a véleménye a közeljövőben a stockholmi, a rotterdami és a müncheni kiállításlátogatóknak is, merthogy ezek a tárlat május 23-a után következő állomásai. Csontváry európai körutazására sajnos a méretek miatt nem utazhat a Baalbek és a Mária kútja Názáretben, az 58 festmény és 19 grafika azonban így is a legteljesebb anyag, amelyet a Csontváry iránt érdeklődők valaha is láthattak. Ráadásul 100 év alatt először szakszerűen restaurálva, a magyar és az egyetemes művészettörténet számára megmentve ezeket az alkotásokat.

–trencsényi–

Ezt a nagy Keresztfát,
Kit magának talált,
Vállaira tegyétek.
Akinek hellyére
A kopasztó hegyre
Vélle kivitessétek.
Immár hogy Királlyá lött
E két tolvaj között
Ötet fel feszittsétek.

Az idézet *Pilátus* ítéletének szövege egy régi-régi magyar misztériumdrámában, abban a *passiótöredékben,* melynek csak egy XVIII. századi másolata maradt ránk. Valószínű, hogy sok városban, faluban játszhatták el ezt, a Krisztus szenvedéseiről és haláláról szóló drámát. Mint ahogyan akkoriban egész Európában nagypénteken száz és száz helységben indult Krisztus kereszttel a vállán a sajátos Via Dolorosákon. Ahol nem volt lehetőség passiót bemutatni, ott egy-egy dombon Golgotát teremtettek, három kereszttel, és megépítették a hozzá vezető

FILM

A testvéri szeretet mozija

Philadelphia város az Egyesült Államokban, jó a hokicsapata, elneveztek róla egy margarint, itt írták alá a Függetlenségi Nyilatkozatot és annyit tesz: „a Testvéri Szeretet Városa". Mostantól viszont bevonult a filmtörténetbe is, lévén Jonathan Demme Philadelphia című moziját nehéz lesz elfelejteni.

A Philadelphia „AIDS-film", méghozzá egyike a legfontosabbaknak. Senki nem vonja kétségbe a különböző független stúdiók, alkotók és fesztiválszervezők úttörő és áldozatos munkájának jelentőségét, de a „Phil" az első mű, amely tömegeknek szállítja a témát. Gyártottak már persze Hollywoodban is olyan produkciókat, amelyek érintették a betegséget, de ez az első, amelyik teljes mellszélességgel fel is vállalja, méghozzá úgy, hogy nem nácizza le kapásból azokat, akik nem állnak sorba, hogy fogat moshassanak egy AIDS-beteg után. Mert hiába tudunk (a tudomány mai állása szerint) mindent a kór terjedéséről, azért aki fél, engedjük meg neki, hogy féljen. A tolerancia is úgy szép, ha legalább két irányba mozog.

A Philadelphia rettenetesen nehéz vállalkozás, hiszen minden pillanatban két dolognak kell megfelelnie, a missziós jellegnek (hogy a célcsoporton kívül is lehetőleg minél több emberhez jusson el) és a magas színvonalú művészi „megvalósulásnak". Ennek megfelelően az alaptörténet egyszerű, szépen követi a klasszikus hollywoodi hagyományokat, de pontosan ott csavarodik el kissé, ahol kell. Andrew Beckett tehetséges fiatal ügyvéd, előtte a harminchárom fogú Amerika minden mosolya, még néhány év, és nem lehetne lesimlizni a Time címlapjáról. Csakhogy hősünkről kiderül, hogy AIDS-ben szenved, hamarosan egy átlátszó ürüggyel eltávolítják állásából, minden összezavarodik körülötte, ráadásul kétfrontos küzdelembe bonyolódik. Időt kell nyernie a betegséggel szemben, hogy végigvihesse a pert, amelyet volt munkaadói ellen indított. Az óra meg ketyeg.

Jonathan Demme a Bárányok hallgatása után újra nagyot dobott. A színészválasztás zse-

Fiala–Neuman kalózrádiója

A „beitalozott" szállodák esete

Néhány hete nagy vihart váltott ki a margitszigeti szállodák italügylete, amely a vezetők elbocsátását eredményezte. Titkos italraktárakról és el nem fogyasztott pezsgőkről volt szó, amelyből azt a következtetést vonták le a csúcsvezetők, hogy az éttermekben saját zsebre dolgoztak az alkalmazottak. A botrányt tulajdonképpen a szilveszteri mulatság robbantotta ki, ugyanis a Thermálban csak két üveg pezsgő pukkant hivatalosan (értsd: számlára), a többin hangfogó volt. Hála az új számítógépes rendszernek, minden kiderült az ellenőrzésnél, és ez volt az a momentum, amire a „minden hájjal megkent" éttermisek nem számítottak. Betegh úr, a Danubius Rt. vezérigazgatója több lapnak is elmondta, hogy a vezetők elbocsátásával az ügyet befejezettnek tartja, és ezentúl minden másképp lesz. Csak a kirúgottak nem jutottak még szóhoz, eddig.

r: Önök szilveszterkor lebuktak...

Csillag Gábor, a margitszigeti szállodák volt igazgatója: Így is lehet fogalmazni, csak ez nem igaz.

r: **Miért nem?**

Cs. G.: Mert az egész vizsgálatot én kezdeményeztem, és nemcsak hogy én kezdeményeztem, hanem én is folytattam le.

r.: **És mit állapított meg?**

Cs. G.: Kiderült, hogy történtek mulasztások szilveszter éjjelén.

r.: **Mit nevez ön mulasztásoknak?**

Cs. G.: A számlázások körül voltak bizonyos pontatlanságok, ami az új számítógépes rendszer miatt történhetett.

r.: **Ön kissé finoman fogalmaz, amikor pontatlanságokról beszél...**

Cs. G.: A Ramadában csak kis hibák történtek a számlázások körül, a Thermálban esett meg az a kétpezsgős fogyasztás.

r.: **A vizsgálat után ön mit javasolt a vezetőségnek?**

Cs. G.: Azt, hogy a Thermál éttermi vezetőjét bocsássák el, a többi vezetőnek pedig adjanak fegyelmit, hiszen a hiányosságok nem indokolták az eltávolításukat.

r.: **A titkos italraktár ügyét sem tartja lényegesnek?**

Cs. G.: A titkos italraktár egy tohuvabohu. Minden szállodában van olyan helyiség, ahová azokat az italokat teszik, amelyek valamilyen rendezvény miatt kerültek be a szállodába. Ezeket az italokat nem lehet eladni, mert nem a szálló tulajdonai, sok esetben ezekkel köszönik meg a pincérek munkáját a vendégek. Nem szabad hazavinni, mert minden ilyen dologhoz külön engedély kell. Az úgynevezett „titkos" italraktárból nem kerülhet ki a placcra egyetlen üveg pezsgő sem, hiszen le van zárva, és csak az én engedélyemmel lehet azt kinyitni. Az itt felhalmozódott italokat amolyan házi ünnepségeken szoktuk felhasználni, amikor valamilyen belső bulit szervezünk, a szállóvendégek teljes kizárásával, és nem a szálloda kontójára. Tehát ez a titkos italraktár ügy teljes egészében koholmány.

r.: **Mégis ez volt a casus belli.**

Cs. G.: Minden koncepciós ügyhöz kell valami indok is.

r.: **Ön tehát koncepciós ügynek érzi az eltávolításukat?**

Cs. G.: Természetesen. Tavaly már egy MDF-es vezető ki akart tétetni a székemből, ezt akkor a vezérigazgató úr nem hajtotta végre, úgy látszik, most eljött az ideje.

r.: **Mi lehet az oka ennek?**

Cs. G.: Tudja, rossz a pedigrém. Párttag is voltam, sőt BM-es is. Persze csak mint vendéglátós, mert egy balatoni BM-üdülőben dolgoztam vezetőként, és muszáj volt valamilyen rangot viselnem. Természetesen soha egy percig sem végeztem rendőri munkát. Amikor otthagytam őket, le is szereltem. Lehet, hogy most valaki szemet vetett a székemre.

r.: **Térjünk vissza a vizsgálatára és a végkifejletre. Úgy tudom, hogy önt nem bocsátották el, hanem önként felmondott közös megegyezéssel.**

Cs. G.: Igen, én kiléptem. Így is lehet fogalmazni. Tudja, megegyeztem a vezérigazgató úrral, hogy otthagyom a szigetet békességben, ha ők is hasonlóképpen viselkednek. Csakhogy aztán elkezdtek kígyót-békát kiabálni rám, meghurcolták a nevemet, bűnbaknak nyilvánítottak. Naná, hogy nem hagyom magamat.

r.: **Végkielégítést kapott?**

Cs.G.: Azt kaptam, de nem a becsületemért...

r.: **Önöket egyszerre bocsátották el. Mi szerepelt az indoklásban?**

Szigeti István, a Ramada volt éttermi igazgatója: Az indoklásban szerepelt, hogy szilveszterkor nem ellenőriztük megfelelően a felszolgálókat, és a forgalom alapján feltételezhető, hogy bizonyos visszaéléseket követhettek el a felszolgálók és a vezetők.

Holló Tamás, a Thermál Szálloda volt éttermi igazgatója: Nagyon fontos az a szó, hogy feltételezhető, mert minket csupán feltételezések alapján bocsátottak el, vizsgálat nélkül.

r.: **Nem igaz az a hír, miszerint szilveszterkor csak két üveg pezsgő fogyott hivatalosan a Thermálban?**

H. T.: Az igaz.

r.: **És mi a valóság?**

H. T.: Ezt ki kellene nyomozni. Egy biztos, hogy nem én tettem zsebre a befolyt összeget.

r.: **Hát ki?**

H. T.: Azt felejtették el kinyomozni a csúcsvezetők. Sokkal egyszerűbb nekik minket kitenniük, mintsem kivizsgálni, hogy mi is történt valójában.

r.: **Az új számítógép állítólag mindent regisztrált.**

Sz. I.: Az az új számítógép semmivel sem tud többet, mint a régi. Bizonyára nagyon fontos volt több mint százmillióért megvásárolni, de legalább használati utasítást adhattak volna hozzá, ugyanis a pincérek zöme nem tudja kezelni. Emiatt is keletkezhetett félreértés. Ráadásul a vezérigazgató úr bejelentette, hogy fel fogja emelni a felszolgálók fizetését, mert bizonyos extrapénzektől a komputer miatt eleshetnek.

r.: **Ez azt jelenti, hogy szigorodnak majd a játékszabályok?**

Sz. I.: Ez azt jelenti, hogy ezentúl nem tűrnek meg semmiféle szabálytalanságot, amit egészen mostanáig megtűrtek és bele volt kalkulálva a fizetésekbe.

r.: **Önök most mit fognak tenni?**

H. T.: Bírósághoz fordultunk, mert igazságtalannak tartjuk, hogy csak minket állítottak pellengérre ebben az ügyben.

Sz. I.: Ha igaz az a mondás, hogy fejétől bűzlik a hal, akkor a fejeket is meg kellene vizsgálni, mert talán akkor kiderülne az igazság.

r.: **Nem önök voltak a fejek?**

Sz. I.: Mi csak amolyan középvezetők voltunk, akiken a port el szokták verni. Ez így szokás errefelé, nem???

Neuman Gábor

Több mint 1000 férfi és női hivó naponta.
Itt a te lehetőséged új kapcsolatokra !

ÉLÖ TELEFON PARTY

ÈLÖ beszélgetés • szórakozás • randevúzás
telefon-flört • találkozás. Beszélgethetsz
vagy csak hallgatod a többieket.

Próbáld ki, HIVD MOST ! 24 órás szolgáltatás

új 00.180 9537 0694

Ez egy tengerentúli hivás: 90 Ft./ 1/2 perc.

Eurodöntők: hármas magyar szereposztás

BEK: Vasas–Hypo, KEK: FTC–Walle Bréma, EHF Kupa: Viborg–Debrecen

KÉZILABDA

Elpuffogtatott kifejezés, de ha valamikor, hát most igaz: *nagy napok előtt áll* a hazai női kézilabdázás. A négy európai klubtorna közül háromnak a döntőjében szerepel magyar együttes, de fogalmazhatunk úgy is: csapataink olyat produkáltak a lassan elkészönő szezonban, mint még soha.

A némi jóindulattal közepesnek minősíthető, múlt év végi, norvégiai világbajnoki szereplés (7. hely) után akár meglepőnek is tekinthetjük a kupákban részt vevők teljesítményét, de optimistább felfogással azt is mondhatjuk, hogy a vb-n nyújtott produkció volt rangon aluli. Így vagy úgy, a lényeg ugyanaz: az egész kontinens csak bámulta a magyarok évközi menetelését.

A hazai nívóra mi sem jellemzőbb, mint hogy a Vasas BEK-döntőbe jutó együttese csupán a harmadik helyen áll a magyar bajnokságban, és nincs is esélye az aranyérem megszerzésére. Az angyalföldiek ugyanakkor az egyetlen skieni botlást leszámítva – átkozott Norvégia... – rendületlenül „nyomultak" előre a Bajnokok Ligájában, s végül, ha csak gólkülönbséggel is, megelőzték csoportjukban nagynevű vetélytársukat, a német Lützellinden csapatát.

A társulat repertoárjában az eltelt egy esztendőben többször is szerepelt a Fáy utcában ma 12 óra 45 percre ismét műsorra tűzött előadás, a Hypo Niederösterreichhel szembeni fellépés. A döntőbeli ellenfél, az osztrákok bemutatásra a legkevésbé sem szoruló, „örökös" BEK-finalista szupercsapata tavaly ugyanilyenkor, ugyanilyen tétért kettős győzelemmel szerezte meg a trófeát a Vasas előtt, ám januárban, egy budapesti felkészülési tornán az FTC-n kívül a piros-kékektől is kikapott.

– Azóta sok minden megváltozott – magyarázza *Zsiga Gyula* vezetőedző. – Ők is jobbak lettek, mi is fejlődtünk. Ha tippelnem kell, akkor most, az első mérkőzés előtt legalább ötven százalék esélyt adok magunknak, bár a Hypót továbbra is a világ legjobb csapatának tartom. Bízom benne, hogy a bírókkal ezúttal nem lesz semmi gond. Igazán tapasztalt kettőst kaptunk: a Fáy utcában közreműködő svéd páros vezette a tavalyi férfi világbajnokság döntőjét.

Angyalföld mellett a Ferencvárosban is nagy a készülődés: a népligetiek a KEK-döntőben érdekeltek, és a számukra megoldandó feladat semmivel sem látszik könnyebbnek, mint a Vasasé. Az FTC a vb-aranyérmes Németország kupagyőztesével, s az idei bajnokságot annak zárása előtt már négy fordulóval megnyerő Walle Bréma csapatával mérkőzik vasárnap délután négy órától – ugyancsak a Fáy utcában. A hazai NB I-ben jelenleg szintén listavezető FTC játékosainak – akik közül a nemrégiben lovaglóizomhúzódást szenvedő átlövő, *Tóth Bea* is vállalja a szereplést – olyan nagyságokkal szemben kellene megnyugtató előnyt kiharcolniuk a jövő heti visszavágóra, mint a földkerekség legjobbjának tartott dán irányítóátlövő *Andersen*, vagy a két szélső, az ukrán *Bazsanova* és a német *Zienkiewicz*.

A harmadik számú európai sorozat, az EHF Kupa zárópárharcát idegenben, a dán Viborg otthonában kezdi a Debrecen együttese (vasárnap, 19). Noha a magyarok három ellenfele közül az északiakról tudni a legkevesebbet, az azért irányadó lehet, hogy az említett norvégiai világbajnokság döntőjét a dánok csak a hosszabbításban vesztették el a németek ellen...

Háromból egy? Netán kettő? Esetleg három? Hamarosan kiderül. Európa mindeddig némiképp csodálkozva bámulta a magyarokat, hogy *ámulatra* is lesz-e oka, arra a mostani és a következő hét vége ad választ.

B. G.

Győztesek, évről évre

BEK

1961: Stiinta Bukarest.
1962: Sparta Prága.
1963: Trud Moszkva.
1964: Rapid Bukarest.
1965: HG Koppenhága (a döntőben a Spartacus ellen 14:6).
1966: SC Lipcse.
1967: Zalgiris Kaunas.
1968: Zalgiris Kaunas.
1970: Szpartak Kijev.
1971: Szpartak Kijev (a döntőben a Ferencváros ellen 11:9).
1972: Szpartak Kijev.
1973: Szpartak Kijev.
1974: SC Lipcse.
1975: Szpartak Kijev.
1976: Radnicski Belgrád.
1977: Szpartak Kijev.
1978: TSC Berlin (a döntőben a Vasas ellen 19:14).
1979: Szpartak Kijev (a döntőben a Vasas ellen 13:17 és 14:9).
1980: Radnicski Belgrád.
1981: Szpartak Kijev.
1982: **Vasas.**
1983: Szpartak Kijev.
1984: Radnicski Belgrád.
1985: Szpartak Kijev.
1986: Szpartak Kijev.
1987: Szpartak Kijev.
1988: Szpartak Kijev.
1989: Hypobank Südstadt.
1990: Hypobank Südstadt.
1991: Lützellinden.
1992: Hypobank Südstadt.
1993: Hypobank Südstadt (a döntőben a Vasas ellen 17:14 és 23:11).

KEK

1977: TSC Berlin.
1978: **Ferencváros.**
1979: TSC Berlin (a döntőben a Ferencváros ellen kétszer 20:15).
1980: Iskra Partizanske.
1981: **Bp. Spartacus.**
1982: RK Eszék (a döntőben a Spartacus ellen 27:21 és 27:17).
1983: RK Eszék.
1984: Dalma Split.
1985: Buducsnoszt Titograd.
1986: Radnicski Belgrád.
1987: Kubany Krasznodar.
1988: Kubany Krasznodar (a döntőben a Vasas ellen 28:17 és 20:20).
1989: Stiinta Bacau.
1990: Rosztszelmas Rosztov (a döntőben a Debrecen ellen 17:21 és 28:18).
1991: Radnicski Belgrád.
1992: Radnicski Belgrád (a döntőben a Debrecen ellen 21:26 és 24:19).
1993: Lützellinden.

IHF (majd EHF) Kupa

1982: Tresnjevka Zágráb.
1983: Avtomobiliszt Baku.
1984: Chimistul Vilcea.
1985: Vorwärts Frankfurt (a döntőben a Vasas ellen 17:19 és 19:13).
1986: SC Lipcse (a döntőben a Debrecen ellen 16:22 és 25:15).
1987: Buducsnoszt Titograd.
1988: Egle Vilnius.
1989: Chimistul Vilcea.
1990: Vorwärts Frankfurt.
1991: Lokomotiva Zágráb.
1992: SC Leipzig.
1993: Rapid Bukarest.

KÜLFÖLDRŐL JELENTIK

BARCELONA–RIO DE JANEIRO: Bár édesapját emberrablók tartják fogságban, a Barcelona futballcsapatának brazil szárja, Romario pályára lép szombat este Madridban, a Real elleni bajnoki rangadón. Két gyermekét azonban haladéktalanul Barcelonába utaztatja, mert attól fél: ők is veszélyben vannak. Helio Vigio, az emberrablók elleni küzdelemre szerveződött különleges brazil rendőrosztag parancsnoka megerősítette: a futballista édesapjáért hétmillió dollár váltságdíjat követelnek elrablói.

AMSZTERDAM: Dick Advocaat, a holland labdarúgó-válogatott szövetségi kapitánya kijelölte 22-es keretét a világbajnokságra. A névsor: De Goey, Van der Sar, Snelders (kapusok), Blind, Frank de Boer, Van Gobbel, De Wolf, Valckx, Ronald Koeman (védők), Gullit, Rijkaard, Rob Witschge, Numan, Wouters, Jonk, Winter (középpályások), Ronald de Boer, Overmars, Van Vossen, Taument, Bergkamp, Roy (csatárok).

SAO PAULO: Bernie Ecclestone, a Forma–1-es Konstruktörök és Gyártók Szövetségének elnöke az Ayrton Senna temetését követő sajtótájékoztatón kijelentette: meggyőződése, hogy a brazil versenyző tragikus balesetét műszaki hiba okozta. A vizsgálatok valószínűleg hosszú hetekig – esetleg hónapokig is – eltarthatnak, hiszen az olasz hatóságok mellett a nemzetközi szövetség is nyomozást kíván folytatni.

SALZBURG: Egy nappal azután, hogy Sao Paulóban másfélmillió ember rótta le kegyeletét a brazil Ayrton Senna koporsójánál, pénteken Salzburgban eltemették Roland Ratzenbergert, a San Marino-i Forma–1-es Nagydíj osztrák áldozatát. A végső búcsún Niki Lauda mondott gyászbeszédet.

MIAMI: Nemzetközi labdarúgótornán: Honduras–Peru 2-1, Kolumbia–Salvador 3-0.

KÖLN: Tizenhat ország 67 egysége szerepelt a vitorlás csillaghajó Európa-bajnokságon. A győzelmet a Vogt, Fricke német kettős szerezte meg; a Tenke, Nagy, valamint a Haranghy, Komm páros a kilencedik, illetve a tizenegyedik helyen zárta a vetélkedőt.

AJACCIO: Baleset történt a rali-világbajnokság idei negyedik versenyén, a Korzika-ralin. A Ford-csapat pilótája, Gianfranco Cunico egy kanyarban kicsúszott a pályáról, és a nézők közül hármat elütött. Cunico és navigátora, Evangilisti sértetlenül szállt ki a kocsiból, de a három szurkolót helikopterrel kórházba kellett szállítani.

TOKIO: Az Ázsiai Játékok szervezőbizottsága bejelentette, hogy a Koreai NDK a jelentkezési határidő lejártával sem adta be nevezését. A Hirosimában megrendezendő sportesemény nem az első, amit a KNDK bojkottál: korábban a buffalói Universiadéra és a lillehammeri téli olimpiára sem küldte el versenyzőit.

SOKOLOV: Ruszlav Szavcsenko ukrán versenyző nyerte a 76 kilósok küzdelmét a súlyemelő Európa-bajnokságon. Ugyanannyit (355 kilót) ért el, mint a második helyezett örmény Kapanakcsjan, de könnyebb testsúlya miatt a dobogó tetejére állhatott. A 83 kilósok viadala is ukrán győzelemmel zárult: az elsőséget Vagyim Bazsan (377,5) szerezte meg. Szilágyi József (330) a kilencedik helyen fejezte be a vetélkedőt.

MILÁNÓ: Négy hónapos kényszerpihenő vár Stefanio Eránióra, a Milan labdarúgó-csapatának válogatott középpályására. A 27 esztendős játékos edzés közben Achilles-ínszakadást szenvedett, így nem szerepelhet a BEK-döntőn és a világbajnokságon sem.

HAMBURG: Nemzetközi férfi teniszversenyen: Stich (német)–Costa (spanyol) 6:4, 6:7, 6:4; Kafelnyikov (orosz)–Krajicek (holland) 6:3, 6:2; Sanchez (spanyol)–Eltingh (holland) 6:4, 6:2.

BOLZANO: A bennmaradásért vívott mérkőzésen az A csoportos jégkorong-világbajnokságon: Norvégia–Nagy-Britannia 5:2.

HÍREK

● NEM ÉPPEN vízilabda-eredmény a férfi pólóbajnokságban: FTC–Szolnok 4:4. Egy másik találkozón: Vasas–OSC 17:4; az OSC ezzel kiesett az első osztályból.

● SCHMITT PÁL javaslatára a MOB elnöksége az olimpiai játékokon legeredményesebb magyar sportág szakszövetségének, a vízoknak ítélte a NOB centenáriumi trófeáját, amelyet a Nemzetközi Olimpiai Bizottság következő, júniusi 18-án tartandó közgyűlésén nyújtanak át.

● KÖRMÖCZI ZSUZSA és Sidó Ferenc is megörökítette kézlenyomatát a Kentucky Fried Chicken étteremben, a Magyar Sportcsillagok Falán. Körmöczi 1958-ban első helyezést ért el a francia nemzetközi bajnokságon, s – minden idők legjobb magyar teniszezőnőjeként – a második helyig küzdötte fel magát a világranglistán. Sidó kilencszeres asztalitenisz-világbajnok; legnagyobb sikere az 1953-ban elért egyéni győzelem.

Otthon játszik a trió

Ma és hétfőn: a 25. forduló az NB I-ben

LABDARÚGÁS

A huszonötödik forduló mérkőzéseit rendezik ma, illetve hétfőn az első osztályú bajnokságban. Ezúttal „kedvezményezettnek" látszik az élen álló trió – Békéscsaba, Vác, Kispest –, hiszen minden tagja odahaza játszik. A program:

SZOMBAT

BÉKÉSCSABA–VASAS, Békéscsaba, 11. Jv.: Vágner.

VÁC–DEBRECEN, Vác, 17. Jv.: Tóth.

PÉCS–PARMALAT, Pécs, 17. Jv.: Juhos.

MTK–SOPRON, Hungária körút, 19. Jv.: Nyilas.

KISPEST–HALADÁS, Bozsik stadion, 19. Jv.: Bognár.

GYŐR–FERENCVÁROS, Győr, 19. Jv.: Puhl.

SIÓFOK–BVSC, Siófok, 19. Jv.: Kiss.

HÉTFŐ

ÚJPEST–CSEPEL, Megyeri út, 19. Jv.: Vavika.

A BAJNOKSÁG ÁLLÁSA

1. Békéscsaba	24	17	3	4	62-20	37
2. Vác	24	15	6	3	47-23	36
3. Kispest	24	14	5	5	54-30	33
4. FTC	24	13	5	6	40-23	31
5. Győr	24	12	5	7	43-30	29
6. Csepel	24	11	6	7	30-34	28
7. Újpest	24	10	6	8	33-27	26
8. Debrecen	24	10	6	8	30-26	26
9. Parmalat	24	6	8	10	27-39	20
10. Sopron	24	6	6	12	28-43	18
11. BVSC	24	6	6	12	26-47	18
12. Vasas	24	6	5	13	28-36	17
13. Siófok	24	5	7	12	27-41	17
14. Pécs	24	5	7	12	18-36	17
15. MTK	24	4	8	12	24-44	16
16. Haladás	24	4	7	13	23-41	15

Nem tudok élni nélküled

Vogts kapitány visszahívta Völlert

BONNI TUDÓSÍTÓNKTÓL

A szenzációt ugyan már mindenki előre tudta, a hír pénteken mégis a német lapok címoldalán szerepelt: *Rudi Völler* visszatér Németország labdarúgó-válogatottjába. A 34 éves csatár – aki jelenleg az Olympique Marseille csapatát erősíti – 85 válogatott mérkőzés és 44 gól után 1992 októberében, a Mexikó elleni 1-1-es drezdai meccsel korábban már búcsút mondott a címeres meznek. Völler ugyan még „néhány, a Német Labdarúgó Szövetséggel tisztázásra váró kérdéstől" teszi függővé játékát, de a kérdésben igazán kompetensnek mondható *Berti Vogts* szövetségi kapitány már úgy számol, hogy a Nationalelf utolsó vb-előkészületi mérkőzésén, június elején, Torontóban Kanada ellen a 9-es számú trikót „minden németek Rudija" viseli majd.

A Völlerrel egy közös marseille-i vacsora során megegyező Vogtsnak egyébként nagyon nagy szüksége van az 1990-ben világbajnoki aranyérmet nyerő csatárra. A szövetségi kapitánynak ugyanis a Monacóban játszó *Jürgen Klinsmannon* kívül jelenleg nincs komoly nemzetközi tapasztalattal rendelkező támadója. Másrészt a mindig is a válogatott csapat lelkének és húzóerejének tartott Völler visszatalálása a nemzeti tizenegynek az utóbbi időben meglehetősen megkopott hírnevén.

Völler döntését a szakírók – egy esetleges újabb vb-arany iránti sóvárgás mellett – az 1993-as BEK-győztes Olympique Marseille pénzügyi botrányokkal tarkított csúfos bukásával és a francia második osztályba való „számüzetésével" magyarázzák. A Bundesliga-pályatisztázás alatt 106 gólt elérő játékos – a Werder Bréma, majd az AS Róma és az OM után – valószínűleg egy negyedik rangos csapatban kívánja végleg(?) befejezni karrierjét.

Vogts kapitány különben közzétette: húsz játékos helye már végleges az amerikai világbajnokságra utazó német keretben. A névsor:

Kapusok: *Illgner, Köpke, Kahn.* Védők: *Berthold, Matthäus, Helmer, Kohler, Buchwald, Brehme.* Középpályások: *Basler, Hässler, Sammer, Möller, Effenberg, Gaudino, Strunz.* Csatárok: *Klinsmann, Völler, Riedle, Kirsten.*

Dési András

Keegan: tízéves házasság

Newcastle versenyre kel Manchesterrel

LONDONI TUDÓSÍTÓNKTÓL

Az e heti gazdag angol labdarúgó-események közepette (a Manchester sorrendben második aranyérmét szerezte a Premier Ligában, majd az Arsenal aratott diadalt a Kupagyőztesek Európa Kupájában) kissé háttérbe szorult egy ugyancsak nem mindennapos szerződéskötés.

Kevin Keegan, a korábbi csodacsatár alig két év alatt szenzációs eredményt ért el az északangliai iparváros, Newcastle futballcsapatával: a klub, amely nemrégiben még a harmadik osztály sereghajtói közé tartozott, a hét végén befejeződő Premier Liga biztos bronzérmese. Keegant a közelmúltban még mint a közvélemény egyik favoritját emlegették az angol válogatott élére, most azonban ritka, tíz évre szóló, 2004-ig érvényes szerződést írt alá a Newcastlellal. Ennek szellemében új címe „az edzés és labdarúgás igazgatója" lesz, melyhez évi mintegy 300 ezer fontos alapfizetés és jó esetben összesen ötmillió font prémium jár. Ezzel az ajánlattal a Newcastle alighanem elvette minden további „kérő", főleg a kevesebb anyagi vonzerővel rendelkező labdarúgó-szövetség kedvét Keegan elcsábításától.

A 43 éves Keegan „családi és játékszempontból túláradóan boldog" volt, hogy hosszú időre elkötelezte magát a Newcastle mellett. „Így a szerződésüket megújító játékosok is tudják, mire számíthatnak, hogyan képzelem el a jövőmet." A szerződéskötéssel egyidejűleg visszatért a Newcastle-hoz az az *Arthur Cox*, aki még 1982-ben játékosként szerződtette Keegant a klubhoz.

Az ambiciózus Keegan nem rejti véka alá hosszú távú célját: „A Newcastle mai üzenete világos: ki akarjuk hívni a Manchester Unitedet. Ma már mind edzőink, mind játékosaink elérték azt a szintet, hogy megdolgoztassuk a nagymenőket; tehát fussanak csak a pénzük után."

R. Hahn Veronika

NÉPSZABADSÁG

EÖTVÖS PÁL elnök, főszerkesztő

KARCAGI LÁSZLÓ, TAMÁS ERVIN, ZALAI ISTVÁN főszerkesztő-helyettesek
DANISS GYÖZŐ, FRISS RÓBERT, SOÓS KÁLMÁN, TRIPOLSZKY LÁSZLÓ lapszerkesztők
BERKÓ PÁL, GYENES LÁSZLÓ, VERES MÁRIA segédszerkesztők
FEJÉR GÁBOR képszerkesztő, MÉSZÁROS ÁKOS vezető grafikus
ROVATVEZETŐK: gazdaság: BOSSÁNYI KATALIN, hazai tudósítások: FALUS GÁBOR, hír és információ: VAJDA PÉTER, külföld: LÉDERER PÁL, társadalompolitika és kultúra: VÖRÖS T. KÁROLY, olvasószolgálat: FÁBIÁN PÉTER, érvek, vélemények: MIKLÓS GÁBOR, sport: JAKAB JÓZSEF, fotó: RÉDEI FERENC.

Kiadja a Népszabadság Részvénytársaság
Felelős kiadó: DR. BREITNER MIKLÓS vezérigazgató
Ügyvezető igazgató: LENGYEL L. LÁSZLÓ
Lapigazgató: RÓZSA GYULA
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest III., Bécsi út 122-124. Telefon: 250-1680
Telefax: 168-9098 Hirdetési ügyekben telefax: 188-9567, 168-9857
A Népszabadság Rt. levélcíme: 1960 Budapest
Terjeszti a HÍRKER Rt., az NH Rt., a regionális részvénytársaságok, valamint az alternatív terjesztők.
Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél és a Hírlap-előfizetési és Lapellátási Irodánál (Helir)
Budapest XIII., Lehel utca 10/A 1990, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a Helir 219-98636 pénzforgalmi jelzőszámra.
Előfizetési díj egy hóra 430, negyedévre 1290, fél évre 2580, egy évre 5160 Ft.
Szedés: Népszabadság Fényszedő Kft.
Nyomás: Szikra Lapnyomda Rt. Felelős vezető: DR. CSÖNDES ZOLTÁN elnök-vezérigazgató
INDEX: 25 001 ISSN 0133-1752 BP. – ISSN 0237-3777 VIDÉK

Ez a lap elfogadta a választási etikai szándéknyilatkozatot
A mai lapszám külpolitikai szerkesztője: PÓCS BALÁZS,
belpolitikai szerkesztője: UJ PÉTER,
grafikai szerkesztője: ifj RÓKÁS SÁNDOR

1 16*

NINCS KOCKÁZAT — AZ ÉN KÁRTYÁM BIZTOS TÁMASZ

Budapest Cirrus

Budapest Classic

Budapest Ezüst

Budapest Business

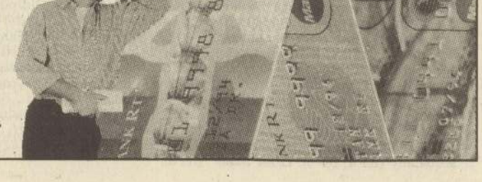

EUROCARD MasterCard BUDAPEST BANKKÁRTYA

IGÉNYELHETŐ A BUDAPEST BANK BÁRMELYIK FIÓKJÁBAN. INFORMÁCIÓ: BUDAPEST BANK BANKKÁRTYA FŐOSZTÁLY. TELEFON: 269-6286

KLAPP

Csontváry

HÍREK

● ELHUNYT Seregi László, a Mai Nap című lap belpolitikai szerkesztője, aki korábban a Népszabadság munkatársa is volt. Seregi László tavaly augusztusban autóbalesetben súlyosan, életveszélyesen megsérült. A műtét előtt kómába esett, amelyből kilenc hónapon át nem tért magához. Temetéséről később intézkednek.

● JAVASLAT. A Budapesti Rendőr-főkapitányság javaslatára letartóztatási indítványt terjesztett elő a Fővárosi Főügyészség a bíróságnak Bene László 43 éves budapesti lakos ellen: előre kitervelten, részben nyereségvágyból több emberen elkövetett emberölés és kísérlete büntettének alapos gyanúja miatt. Az indítványról a Pesti Központi Kerületi Bíróság szombaton dönt, a gyanúsítottak személyes meghallgatását követően.

● VESZETT RÓKA. Rókakölyköt talált a Bükkben, Felsőtárkány közelében, április 25-én egy fiatal pár. A szelíd állatot felvették, és elvitték az állatkertbe. A róka azóta veszettség miatt elpusztult. A fiatal párt arra kérik, hogy saját érdekükben, azonnal jeletkezzenek a legközelebbi körzeti házi-orvosnál, vagy az ÁNTSZ Intézetében s kérjék a védőoltást.

● DRÁMAPÁLYÁZAT. A neves művészekből álló zsűri első díjat nem adott ki a Vígszínház drámapályázatán. A második díjat Kárpáti Péternek ítélték Országalma című drámájáért, a harmadikat pedig megosztották Esterházy Péter Búcsúszimfóniája és Spiró György Dobardanja között. Különdíjat kapott Thuróczy Katalin Csütörtök ünnep című munkája.

● VÁLASZTÁSI MŰSOR. Végkielégülés címmel választási műsort rendez vasárnap este nyolc órától az Egyetem Színpadon A Mi Hetünk című független videoújság. A végkimerülésig tartó rendezvényen az érdeklődök folyamatosan értesülhetnek a választási részeredményekről, motoros futárok szállítják a tudósításokat a pártszékházakból, felelevenithetik az elmúlt négy év történéseit.

OTP-automaták kifosztását tervezték a diákok

Minden idők legnagyobb magyarországi számítógépes bűncselekményét akadályozta meg a BRFK gazdaságvédelmi osztálya. Két egyetemista az OTP pénzkiadó automatáinak „lefejésével" próbálkozott, s már birtokukban volt az ország valamennyi automatájának pontos címe, s a „lefejésükhöz" szükséges kódok és egyéb információk is. A BRFK pénteki sajtótájékoztatóján bejelentették: elfogták a MÁV személykocsijainak gyújtogatóit, és hogy május 10-től egy hónapon át fokozott közlekedési ellenőrzés lesz Budapesten.

Január 14-én rendelt el nyomozást a BRFK gazdaságvédelmi osztálya csalás alapos gyanúja miatt ismeretlen tettesek ellen, miután az OTP pénzkiadó automatáit felügyelő számítógép jelezte, hogy több készüléket is megkíséreltek illetéktelenek „lefejni". Az OTP pénzkiadó automatáiból 1992-ben több tételben közel harminckétmillió forintot vett ki hamis kártyával egy ismeretlen férfi. Az akkori bűncselekményt követően korszerűsítették a pénzkiadó rendszert. Az automaták ma már folyamatos gép–gép kapcsolatban állnak az OTP egyik központi számítógépével. A központban pontosan nyomon tudják követni, hogy melyik automatával kísérleteznek illetéktelenek.

Peer Tibor alezredes, a BRFK gazdaságvédelmi osztályvezetője elmondta, hogy a rendőrség heteken át figyelte a pénzkiadó automatákat, míg végül sikerült elfogniuk *Fegyveres Péter* és *Gaál Balázs* harmadéves egyetemi hallgatókat. A nyomozás eddigi adatai szerint Fegyveres és Gaál összesen húszezer forintot vett fel jogtalanul különböző budapesti automatákból. A náluk tartott házkutatáson azonban a rendőrség egy számítógépben megtalálta az ország összes pénzkiadó automatájának a címét, valamint azokat a kódokat, amelyek felhasználásával jogosulatlanul pénzt vehettek volna fel belőlük. Peer alezredes szerint beláthatatlan következményei lehettek volna, ha a két ifjú informatikai szakember megfejti valamennyi automata biztonsági kódját.

A BRFK kezdeményezésére a bíróság letartóztatta azt a két foglalkozás nélküli férfit, akik alaposan gyanúsíthatók, hogy tavaly május 23-án és 25-én, illetve július 30-án a Keleti pályaudvaron több első osztályú vasúti kocsit felgyújtottak. *Gergely Csaba* 28, és *Varga Béla* 34 éves – mindketten foglalkozás nélküliek – első vallomásuk szerint bosszúból gyújtották fel a kocsikat, amivel összesen közel 62 millió forint kárt okoztak. A MÁV fegyveres biztonsági őrei ugyanis nem engedték meg nekik, hogy a külső vágányokra állított szerelvényeken töltsék éjszakáikat. A MÁV illetékese a sajtótájékoztatón bejelentette, hogy a nyomozásban kiemelkedő munkát végző rendőrök között 300 ezer forintot oszt ki a MÁV.

Sógor Zsolt szóvivő a sajtótájékoztató végén bejelentette, hogy a BRFK négy saját traffipaxához kölcsön kér még hatot, és május 10-től egy hónapon át fokozott közlekedésbiztonsági ellenőrzések lesznek a fővárosban.

Akik jelentősen túllépik a megengedett maximális sebességet – azaz 50 helyett 80-nal, vagy még gyorsabban hajtanak, azonnal búcsút mondhatnak jogosítványuknak. Sógor a döntést azzal indokolta, hogy az első negyedévben 42-en vesztették életüket Budapest útjain.

Fekete Gy. Attila

Lehoczki István

DIVATOK

– Újabban azok növesztenek szakállt, akik reggelenként már nem bírnak a tükörbe nézni.

Népszabadság: rendkívüli kiadás, Medián-előrejelzéssel

Vasárnap este, röviddel a szavazóurnák lezárása után, a budapesti utcákon már kapható lesz a Népszabadság rendkívüli kiadása, amely részletesen ismerteti a Medián előrejelzéseit mind a listás szavazásról, mind az egyéni jelöltek eredményeiről.

A Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet május 8-án, a parlamenti választás napján a Népszabadsággal együttműködve reprezentatív felmérést végez, amelynek célja az első forduló eredményeinek előrejelzése röviddel a szavazóhelyiségek bezárása után. Az intézet munkatársai az ország egész területén több mint hétszáz szavazókörben a szavazóhelyiségből kilépő mintegy 70 ezer választópolgárt fognak megkérdezni: kire adták voksukat. A válaszokat – mint mindig – ezúttal is a névtelenség legszigorúbb betartásával dolgozzák fel.

A világszerte exit poll néven ismert módszer általában nagy pontosságú becslést tesz lehetővé, amely az urnák lezárásának pillanatában már rendelkezésre áll. A siker legfontosabb feltétele – a közel ezer munkatárs fegyelmezett munkáján túl – a bizalom. A Medián munkatársai joggal remélik, hogy az emberek készséggel és őszintén válaszolnak mindössze egy-két perces kérdőívükre, hiszen ugyanezt tapasztalják rendszeres országos felméréseik során is.

Belázasodtak az óvodások

Veszélyes védőoltás Vasban

Egy napig tartó lázas megbetegedéseket észleltek Vas megyében a vírusos agyhártyagyulladást okozó kullancscsípés elleni oltóanyag beadása után. A láz elsősorban óvodásoknál jelentkezett, az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat vasi szervezete ezért letiltotta a 3710-9311 01 és 06-os sorozatú oltóanyag felhasználását, a Hungaropharma pedig intézkedett arról, hogy az említett sorozatot az egész országban letiltsák.

Az első bejelentést az OKI az elmúlt hét csütörtökén kapta. *dr. Lontai Imre* az OKI munkatársa nem zárta ki, hogy a lázas megbetegedések az oltóanyag előállításával vannak összefüggésben, azt azonban hozzátette, ismételt laborvizsgálatai eddig nem vezettek eredményre, nem tudja megmondani, hogy mi okozhatta a 24 órán belül megszűnő panaszokat. A szer gyártója az Immuno nevű cég – tudtuk meg –, amelytől néhány nap múlva várhatók az eredmények.

K. A.

Madarak és fák napja

A folyton megújuló természet előtt tisztelegve, s egyúttal egy nemes hagyományt is feleleventve rendezik meg május tizedikén a fővárosi Petőfi Csarnokban a madarak és fák napját – jelentették be a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, illetve a Környezetvédelmi Minisztérium képviselői.

Államvédelmi fantom?

MUNKATÁRSUNKTÓL

A Köztársaság térről készült tévéfilmben a föld alatti kazamatákról is szólt *Olexa József*, aki a film szerint sorozott államvédelmi tisztként teljesített szolgálatot 1956. októberében a pártházban. Lapunk hasábjain is vita bontakozott ki – ott lehetett-e Olexa az ostrom idején? Ez ügyben is megkeresett bennünket *Tompa Károly* nyugalmazott őrnagy, aki akkor a pártházat őrző egyik szakasz parancsnoka volt. Írásos nyilatkozata így szól:

„Én Tompa Károly, aki 1956. október 23–30-ig a Budapesti Pártház (Köztársaság tér) őrzésére és védelmére kivezényelt két belső karhatalmi szakasz egyikének, hadnagyi rangban parancsnoka voltam, kijelentem, hogy: 1. E két szakaszon kívül – velünk együtt 46 fő – semmilyen fegyveres alakulat a házban nem volt, így nem is tevékenykedhetett; 2. *Dézsy Zoltán* Pincebörtön című filmjében szereplő Olexa József az egységnek nem volt tagja, a pártházban a kérdéses időben nem tartózkodhatott és nem tevékenykedhetett. A filmben neki tulajdonított állítások nem felelnek meg a valóságnak."

Végül Tompa Károly rámutat, hogy Dézsy Zoltánt, aki őt személyesen megkereste, óvta a fiktív anyagok felhasználásától.

Helybenhagyott ítélet

A Legfelsőbb Bíróság helybenhagyta a Nógrád Megyei Bíróság ítéletét a fiatalkorú *H. József* ellen. E szerint a fiúnak öt és fél évet kell börtönben töltenie. 1992. november 6-án Salgótarjánban H. József több társával a Pikkoló presszóban iszogatott, amikor betért oda *D. Zoltán*. H. József és barátja, *M. Krisztián* követték a 32 éves férfit, miután elhagyta a presszót. Amikor utolérték D.-t, baseballütővel úgy bántalmazták, hogy a férfi a helyszínen belehalt sérüléseibe. M. Krisztián a rendőrségi fogdában öngyilkos lett. A Nógrád Megyei Bíróság tavaly aljas indokból, társtettesként elkövetett emberölésben bűnösnek mondta ki H. Józsefet.

Vöröskeresztes világnap

A Nemzetközi Vöröskereszt május 8-án ünnepli világnapját. Ezen a napon a szervezet alapítójára, Henri Dunant-ra emlékezik a világ 161 országában működő Vöröskereszt és Vörös Félhold nemzeti társaság – hangzott el a szövetség Kelet-Közép-európai régiója budapesti központjában tartott megemlékezésen.

A világ ma nem a megbékélés felé halad. A Vöröskereszt és a Vörös Félhold Társaságok Nemzetközi Föderációja előterjesztése szerint 2000-ben előrelátható-lag 300 millió ember kerül katasztrófahelyzetbe. A Vöröskereszt jövőbeni teendőit ez a kihívás határozza meg. A föderáció azonban csak azokban az országokban tevékenykedhet, ahol a kormányok elismerik a genfi konvenciót – tájékoztatta a jelenlévőket *Patrick Healey*, a föderáció kelet-közép-európai delegációjának vezetője. Elhangzott: a világnapi jelszó – Emberi méltóságot mindenkinek! – idén új gondolattal bővül, mivel nemzetközi családév van. A gyerekeket érő szenvedések miatt ennek a korosztálynak a védelme, gyermeki méltóságuk megőrzése kerül a középpontba.

T. B.

Csontváry-képek 80 millióért

Csontváry Kosztka Tivadar két festményéért – a Magányos cédrusért és a Sétakocsikázás Athénban újholdnál – 80 millió forintot fizetne az állam a művek jelenlegi tulajdonosának – tudtuk meg tegnap a Művelődési és Közoktatási Minisztériumban. Az MKM 30 millió fölött diszponál, míg további 50 millió forintot a Magyar Nemzeti Banktól várják.

D. G.

Merülőforraló okozta a tüzet

BONNI TUDÓSÍTÓNKTÓL

Valószínűleg egy túlmelegedett elektromos forraló okozta április 23-án Erlangenben azt a tüzet, amelynek következtében négy magyar építőmunkás életét vesztette, 21-en pedig megsebesültek

Az ügyben nyomozó erlangeni rendőrség pénteki közlése szerint a „bizonyossággal határos valószínűséggel kizárható egy szélsőjobboldali gyújtogatási akció lehetősége."

Az eddigi vizsgálatok alapján feltételezhető, hogy az egyik későbbi áldozat használta az elektromos forralót, amely – miután az építőmunkás elaludt – túlmelegedett és tüzet okozott.

A budapesti színházak műsora

Sz: Szombat V: Vasárnap

Arany János Színház, Színháztérem: Sz: János vitéz (3). V: A kőszívű ember fiai (3). **Kamaraterem:** Sz: Scapin furfangjai (7). V: Szélkötő Kalamona (fél 11) Pör a szamár árnyékáért (8). **Budapesti Kamaraszínház a Károly körúton:** Sz: Leonce és Léna (este fél 9). V: Yerma (7). **Budai Vigadó:** V: Karikára legények (7 – Állami Népi Együttes műsora). **Fővárosi Nagycirkusz:** Sz–V: Cirkusz a javából (Sz: 10, 3, 7, V: 10, 3). **Fővárosi Operett Színház:** Sz: Muzsikus Péter kalandja (de. fél 11). Őrült nők ketrece (7 – 200. ea.). V: Muzsikus Péter (fél 11). Őrült nők ketrece (7). **Fővárosi Művelődési Ház:** Sz: Budapest Táncegyüttes műsora (fél 9). V: Nosztalgia klub (3). **Játékszín:** V: A macska és a kanári (7). **József Attila Színház:** Sz: Olympia (3, 7). V: Illatszertár (11 – Illyés Gyula-bérl. 4. ea.). **Aluljáró:** Éjjeli menedékhely (fél 8). **Katona József Színház:** Sz: Jakab meg a gazdája. Kelj föl te szemét, itt a kibontakozás (este 10). V: A kezdet vége (7). **Kamra:** Sz: Önbizalom (7). V: Hamlet (7). **Kolibri Színház:** Sz: Megyeri gyalog galopp (7). V: Május 35 (10). **Kolibri Fészek:** Sz: Jeremiás, a hóember (fél 11). V: Kukacmatyi (fél 11). **Kolibri Pince:** Sz: Zug – pantomim (8). V: Don Juan kő-vendége. Mozart és Salieri (8). **Komédium Színház:** Sz: A bélyeges sereg: Linka Ágnes és Csermely Zsuzsa estje. **Klapka Sztárszínház:** Sz: Francia szobalány (fél 4, fél 8). **Lézer Színház:** Sz: Queen (fél 8). **Madách Színház:** Sz: Cabaret (7). V: Ágacska (fél 3). Cabaret (7). **Madách Kamara:** Sz: A bolond lány (7). Élelem bére (éjjel fél 11). V: A szabin nők elrablása (7). **Mikroszkóp Színpad:** Sz: Téves kapcsolás (fél 8 – bem. ea.). V: Téves kapcsolás (fél 8). **Művész Színház:** Sz: Üvöltő szelek (7). V: Godot-ra várva (7). **Stúdiószínpad:** Striptease – Mese az állatkertről (7). **Nemzeti Színház:** Sz: Menyegző (7 – Német Antal-bérl. 4. ea.). V: Menyegző (fél 11 – Egressy G.-bérl. 4. ea.). **Várszínház:** Sz: Bánk bán (fél 3). V: Hamlet (7). **Refektórium:** Sz: A szerelem és halál játéka (fél 8). **Operaház:** Sz–V: Rajna kincse. (Sz: 7 – Lukács- bérl. 3. ea., V: 7 – Pataky-bérl. 5. ea.). **Erkel Színház:** Sz: Bánk bán (11 – Ifj. VII. 5. ea.). A rosszul őrzött lány (7 – Báthy-bérl. 6. ea.). V: A rosszul őrzött lány (6). **Radnóti Színház:** Sz: Micimackó (11). I love You Budapest (Hobo) (7). V: Micimackó (de. 11). Anita (7). **R. S. 9. Stúdiószínház:** Sz: Emberek, oroszlánok, sasok és foglyok (8). **Szkéné Színház:** Sz: Solanum tuberosum (8). **Vígszínház-Sátor:** Sz: Oidipus (7 – Sz. bérl. 3. ea.). V: Oidipus (fél 3 – Zs. bérl. 3. ea.). Játszd újra, Sam! (7 – márc. 20-i jegyek érv.). **Pesti Színház:** Sz: Jelenetek egy házasságból (7 – ápr. 8.-i jegyek érv.) V: Ahogy tetszik (7). **Vidám Színpad:** Sz: Szavak, szerelmes szavak (7). Övön alul (éjjel fél 11). V: Négy meztelen férfi (7). **Kis Színház:** Sz: Vágyom egy ágy után (fél 8).

Kludi

A KLUDI SZERELVÉNYEK Kft.
áruforgalmi vezető
munkatársat keres, mielőbbi belépéssel.

Maximum 45 éves, felsőfokú végzettségű, kereskedelmi gyakorlattal rendelkező, a finomszerelvények és a fürdőszobai berendezések forgalmazásában gyakorlott szakemberek. jelentkezését várjuk. A német nyelvismeretet előnynek tekintjük, jövedelem megegyezés szerint.
A munkakörhöz vállalati gépkocsit biztosítunk.
Részletes szakmai életrajzot kérünk az alábbi címre:

KLUDI SZERELVÉNYEK Kft.,
2049 Diósd, Homokbánya u. 75.

kludi

ÉPÍTKEZŐK, LAKÁSFELÚJÍTÓK!
AZ ID ROMANTIK
ALUMÍNIUM RADIÁTORRAL
MEGTEREMTHETI OTTHONA MELEGÉT!
MOST ENGEDMÉNNYEL KAPHATÓ!

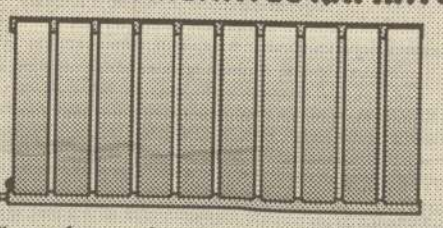

TÖBBFÉLE SZÍNBEN, ELOXÁLT, FESTETT KIVITELBEN, 5 FÉLE MAGASSÁGI MÉRETBEN, TARTOZÉKOKKAL.

AZ ENGEDMÉNY 5%
200.000 FT FELETTI VÁSÁRLÁSNÁL
10 %

ÁRENGEDMÉNY, AMÍG A KÉSZLET TART
A
METALSERVICE KÖNNYŰFÉM ÁRUHÁZÁBAN
BP. X., KERESZTÚRI ÚT 39-41
TEL: 251-1361,
252-2444
NYITVA: HÉTFŐ-CSÜTÖRTÖK: 7.30-15
PÉNTEKEN: 7.30-14 ÓRÁIG

Metal Service KFT

kleteink: hétfőn Sportrevü, kedden Heti Patika, szerdán Ingatlanbörze, csütörtökön Autók és Piacok, pénteken Pénz Plusz Piac, szombaton Ahogy tetszik+Vasárnapi Magazin

HETETLEN!
DE IGAZ!
8+2=51
HÓNAP
NISSAN SZEMÉLYGÉPKOCSIK HIHETETLEN RÉSZLETFIZETÉS! KEDVEZMÉNNYEL CSAK ITT!
onszám: DONIS
/314-972 Új cím: SZOMBATHELY, MÁTYÁS KIRÁLY U. 36.
NISSAN

27. évfolyam, 116. szám

MAGYAR HÍRLAP

Placido Domingo. Bécsben vezényelt, kifütyülték. 15. oldal

május 19., csütörtök POLITIKAI NAPILAP MÁSODIK KIADÁS, ÁRA: 24,50 FORINT

MA

Madrid támogatja a magyar EU-csatlakozást
Javier Solana spanyol külügyminiszter nyilatkozata a Magyar Hírlapnak.
3. oldal

Nehéz áldozatot kérni az adófizetőktől a börtönök támogatására
8. oldal

Nacionalizmusaink és Nyugat-orientációink
8. oldal

A fővárosnak 30 milliárd forint még hiányzik
Hogy ezt megkapjuk, vagy sem, azt már az új kormány dönti el.
10. oldal

Palesztin fiatalok tegnap megsemmisítették a zsidó feliratot a gázai parancsnokság bejáratánál. Az izraeli hadsereg elhagyta a várost, és ezzel befejeződött a kivonulás a gázai övezeti és Jerikó városi palesztin autonóm területekről FOTÓ: MTI KÜLFÖLDI KÉPSZERKESZTŐSÉG — EPA

A stabilitásról Párizsban

A határon túliak már véleményeztek

MH-információ

„Az európai stabilitási konferencián Magyarországot kormánydelegáció fogja képviselni, Jeszenszky Géza külügyminiszter vezetésével. A nemzetközi gyakorlattól eltérne, és értelmetlen lenne, ha a küldöttségben pártok képviselői is helyet kapnának" — közölte érdeklődésünkre Oberfrank Ferenc, a külügyminiszter kabinetfőnöke.

A három parlamenti ellenzéki párt egybehangzó véleménye szerint a jelenlegi kormány hivatott arra, hogy Magyarországot a jövő heti párizsi stabilitási értekezleten képviselje, miként annak eldöntésére is, hogy bevonja-e vagy sem az ellenzéket az eseményre utazó magyar küldöttségbe. Ennek lehetőségéről, illetve célszerűségéről viszont már érezhetően megoszlanak a vélemények.

Oberfrank elmondta: a távozó kormány nem fog örök időkre szóló egyezményt aláírni, és utódjára hagyni. A tervezett stabilitási értekezlet nyitókonferenciája egyfajta szándéknyilatkozatot fogad el. Ez kinyilvánítaná a részt vevő európai országok elhatározását, hogy az Európai Unió kezdeményezése szellemében készek olyan egyezményt kidolgozni, amely biztosítani fogja Közép- és Kelet-Európa stabilitását.

A magyar álláspont kialakítása még folyamatban van. A kormány ma tárgyal róla, holnap pedig a parlamenti pártok képviselőivel egyezteti az álláspontot. Ezenkívül figyelembe veszi a határon túli magyarok választott vezetőinek véleményét: ezt a célt szolgálta a Boross Péternél kedden megtartott megbeszélés.

• *Folytatása a 3. oldalon*

Boross Péter nem akar az MDF frakcióvezetője lenni

MH-összefoglaló

— Az MDF-ben új személyeknek kell előtérbe lépni, bizonyos politikusoknak viszont egy lépéssel hátrébb kell vonulni — mondta tegnap Boross Péter. Személyes véleménye az, hogy minden parlamenti ciklus után kellenek új arcok, tehetségek, valamint lényegesen nagyobb rend és fegyelem.

Kijelentette: nem kíván MDF-frakcióvezető lenni az új parlamentben, viszont van egy jelöltje, akit a legalkalmasabbnak tartana a tisztségre. A nevet természetesen nem volt hajlandó elárulni.

Részletek az 5. oldalon

Boross Péter FOTÓ: SZIGETVÁRY ZSOLT

Februárban csupán húszmillió közvetlen külföldi befektetés

MH-információ

Messzemenő következtetéseket nem lehet levonni abból az adatból, hogy februárban mindössze 20 millió dollár közvetlen külföldi tőkebefektetés valósult meg Magyarországon, bár ez meglepte a szakembereket — válaszolta érdeklődésünkre Dicházi Bertalan kormányfőtanácsos. Mint ismeretes, januárban 90 millió dollár készpénz és 10 millió forint értékű apport jött be az országba.

Dicházi ehhez hozzátette: — Már csak azért sem szabad következtetéseket levonni a februári adatból, mert áprilisban és májusban a hazai társaságok több sikeres alaptőke-emelést, vagyis külföldi tőke bevonását hajtották végre. Véleménye szerint ez arra utal, hogy Magyarországot továbbra is stabil és fejlődésre, valamint modernizációra képes országként ismerik.

A kormányfőtanácsos úgy véli: a következő időszakban célszerű, ha a privatizáció során bővül a nyilvános részvénykibocsátás útján megvalósuló értékesítés, illetve tőkebevonás. 1991—92-höz képest az állami társaságok egyre jobb pénzügyi eredményeket érnek el, ami lehetővé teszi a klasszikus nyugat-európai privatizációs formákat — állítja Dicházi.

A kormányfőtanácsos végül hangsúlyozta, hogy fel kell gyorsítani a vegyesvállalati adókedvezményeket odaítélő kormányzati döntéseket.

• V. I.

Göncz az új T. Ház összehívásáról

MH-tudósítás

Eddig nem is gondolkodtam az új országgyűlés összehívásának időpontjáról — mondta tegnap Göncz Árpád köztársasági elnök Békéscsabán. Cáfolta azt a hírt, miszerint június 13-ára tervezi összehívni az új Országgyűlést. Az időpont attól függ, mikor lesz meg a választás végeredménye, hogyan alakulnak a választási jogorvoslatok. Egy biztos — mondta az elnök —, abban a pillanatban amikor lehet, össze fogja hívni az új parlamentet. A sajtótájékoztatón egyebek közt szóba került a földtörvény esetleges módosítása is. Göncz Árpád úgy nyilatkozott: ha az Alkotmánybíróság úgy dönt, hogy nem kell változtatni, ő a törvényt aláírja, ha pedig módosításra lesz szükség, az már a következő parlament dolga.

A NAP INTERJÚJA

Subai Józseffel

FOTÓ: CZAGÁNY BALÁZS

„Állami kötelezettségeink jelentős veszteségeket okoznak. Ezért kétszeresére kellene emelni, árainkat, ám kizárólag kompenzációval" — mondja Subai József, a Mol elnök-vezérigazgatója.

Interjúnk a 9. oldalon

Másodikától lesz Mol-jegyzés

MH-információ

Június másodikától lehet jegyezni a Mol Rt. 3,9 milliárd forint névértékű törzsrészvényét kárpótlási jegyek ellenében. A tervezett átváltási arány szerint egy „energiarészvényt" annak névértékével azonos címletértékű kárpótlási jegyért lehet majd igényelni.

Az akció leghamarabb három nap után lesz lezárható, aminek azonban (amennyiben ez igaz, mindenképpen üdvözölendő a kárpótlási jegyek piacát tekintve) nem lesz feltétele, hogy a kárpótoltak kereslete haladja meg a felkínált mennyiséget. Az allokációs sorrend szerint egyébként most is a kárpótoltak jegyzései élveznek elsőbbséget, amit a Mol-dolgozók jegyzései követnek, s csak ezt követően kerülnek sorra a sima jeggyel jegyző magánszemélyek. Ezúttal azonban nem lesz arra lehetőség — miként az OTP-jegyzésnél volt —, hogy menet közben növeljék a felkínált részvénymennyiséget. Értesüléseinket nem erősítették meg, de nem is cáfolták az Állami Vagyonkezelő Rt. munkatársai. Elmondták azonban, hogy az akció feltételeire vonatkozó javaslat elkészült, amit valószínűleg ma hagy jóvá a vagyonkezelő társaság ügyvezetősége.

Mint ismeretes, eddig két alkalommal, tavaly nyáron, illetve idén áprilisban lehetett kárpótlási jegyért Mol-részvényt jegyezni, ám azok a papírok nem törzs-, hanem osztalékelsőbbségiek voltak. *(A döntésben nem volt szerepe Békesi Lászlónak. 9. oldal)*

• A. L.

A KSZH pluszmunkát nem kapott

MH-információ

A Központi Számvevőségi Hivatal — amely a kormány ellenőrző szerve — a kormányváltás miatt semmilyen plusz ellenőrzési feladatot nem kapott, hanem a féléves munkaterve alapján folyamatosan dolgozik — tudtuk meg Rubicsek Sándortól, a Központi Számvevőségi Hivatal elnökétől.

Elmondta, hogy a folyamatos munka részeként éppen most kezdték meg a Külügyminisztérium, illetve a napokban kezdik meg a népjóléti tárca vizsgálatát. A elnök arról is tájékoztatott, hogy valószínűleg már az új kormány fogadja el a számvevőségi hivatal első félévi munkájáról készített beszámolót, illetve a következő féléves munkatervüket.

Rubicsek Sándor sajnálatát fejezte ki, hogy ellentétes vélemények miatt nem tudják a kormány elé vinni a számvevőségi rendszer kiépítésére vonatkozó koncepciójukat, s emiatt késik a rendszer kialakítása. A számvevőségi rendszerről készített anyag ugyanis túljutott már a tárcaegyeztetésen, de konszenzus nem alakult ki, minden tárcának volt vele kapcsolatban valamilyen kifogása. A leggyakoribb ellenérv az volt — tudtuk meg —, hogy a számvevőségi rendszerrel meg kellene várni az államháztartási reformot. Rubicsek Sándor szerint viszont erre nincs szükség, a lényeg az, hogy az állami pénzek felhasználását szigorítani kell, s ehhez nagy segítséget jelentene a számvevőségi rendszer kiépítése.

• V. I.

Az első múz[illegible] világnap, 1978. március 18-a óta minden évben világszerte megemlékeznek a közgyűjtemények napjáról. A Magyar Nemzeti Galéria a Színfalak mögött a múzeumokban címmel a Csontváry-képek restaurálási munkálataiba avatta be az érdeklődőket. Képünkön A taorminai görög színház romjai című festmény helyreállításáról számol be Petheő Károly restaurátor FOTÓ: MÜLLER JUDIT

AEROCARITAS
ALARM (06-22) 33-44-55
LÉGIMENTÉS ♦ INFORMÁCIÓ ♦ TAGBELÉPÉS

A VOLÁNBUSZ Rt. nemzetközi menetrend szerinti járatán kényelmes, luxusautóbuszok fedélzetén utazhat Európa legszebb tájaira.
Válasszon úticélt kínálatunkból:
Bécs, Salzburg, Klagenfurt, Graz, Velence, Milánó, Torinó, Párizs, München, Nürnberg, Stuttgart, Frankfurt, Köln, Düsseldorf, Antwerpen, Brüsszel, London, Amszterdam, Rotterdam, Isztambul,
s választhatók még horvát, szlovén, olasz, spanyol tengerparti úticélok, szlovák, ukrán és erdélyi városok is.

Információ és menetjegyváltás:
Budapest, Erzsébet téri autóbusz-állomás, telefon: 117-2562,
Budapest, Népstadion autóbusz-állomás, telefon: 252-4496

VOLÁNBUSZ

Reklám nélkül is megy!

MH 3418

Owen és Stoltenberg Tudjmannal tárgyalt

A szerbek a tuzlai repülőteret lőtték

Újvidéki tudósítónktól

Miközben David Owen és Thorvald Stoltenberg a Jugoszlávia-konferencia társelnökei a legújabb genfi béketervvel házalnak — tegnap Zágrábban fogadta őket Tudjman elnök —, veszélyesen kiéleződik a helyzet Bosznia északkeleti részében. A tuzlai repülőteret ellenőrző ENSZ-zászlóalj a NATO légierejének beavatkozását kérte a Majevica-hegységben lévő szerb állások ellen, az Unprofor-parancsnokság azonban ezt nem tartotta indokoltnak. A szerbek hét tankgránáttal vették célba a kifutópályát, amikor ott egy orosz szállítógép landolt. Sebesülés nem történt és károk sem keletkeztek, de a pilóta kénytelen volt újból felszállni.

Ellentmondó jelentések érkeznek arról, hogy sikerült-e kirakni a gépből a szállítmányt: a tüzelésjelző radarberendezést.

Boszniai szerb katona tüzel a Tuzla melletti Majevica-hegyen MTI KÜLFÖLDI KÉPSZERKESZTŐSÉG — EPA

Az incidens ellenére az ENSZ nem áll el szándékától, hogy üzembe helyezi a légikikötőt, mert így könnyebb lenne a térségben élő csaknem egymillió ember segélyezése, és a Menekültügyi Főbiztosság akciója sem függ majd a konvojokat ellenőrző helyi parancsnokok jóindulatától. Tegnapra még három szállítógép érkezését várták. A szerbek azért ellenzik a repülőtér megnyitását, mert attól tartanak, hogy a muzulmán hadsereg légi úton kap utánpótlást. Eddig minden alkalommal tűz alá vették a kifutópályát, valahányszor gépek érkeztek oda.

Tegnap kora délután szerb páncélosok a majevicai állásaikból ismét lőtték a védett övezetnek nyilvánított Tuzlát. A támadás nem követelt emberéletet, de jelentős anyagi károk keletkeztek. A várost északkelet felől behatároló hegységben a hadijelentésekből ítélve szünet nélkül folynak a harcok. A szerb parancsnokság tegnapi közleménye szerint folyamatosan tart a muzulmán offenzíva, ám harcosaik szilárdan tartják állásaikat. Ennek ellentmond az a szarajevói jelentés, hogy Rasim Delic bosnyák főparancsnok tegnap szemlét tartott csapatainál az újonnan felszabadított majevicai területeken.

Szarajevóban tegnap két ember orvlövészek áldozata lett. Gorazdétól délre, a három kilométeres tilalmi zónában kedden este életét vesztette egy ukrán béksisakos, akit feltehetően a Drina szerb ellenőrzés alatt lévő jobb partjáról vettek célba. A bosnyák rádió arról számolt be, hogy a nyugat-boszniai Bihacot és a szomszédos Cazint gyalogsági fegyverből lőtték a szerbek.

Mustafa Ceric, a boszniai mohamedán egyház feje Szarajevóban megbeszélést folytatott Franjo Kuharic zágrábi érsekkel, aki előzőleg a szarajevói légikikötőben találkozott II. Alekszij orosz, és Pál szerb pátriárkával. Az ortodox—katolikus főpapi találkozón teljes egyetértésben békefelhívást fogalmaztak és ebben figyelmeztettek a háború kiterjedésének veszélyére.

David Owen és Thorvald Stoltenberg tegnap Zágrábban Franjo Tudjman horvát elnökkel folytattak eszmecserét a genfi rendezési elképzelésekről. A közvetítőknek a szerb féllel való találkozása után Momcilo Krajisnik „parlamenti elnök" kijelentette, hogy a megállapodást elvben elfogadhatónak tartják, de szerinte nagy nehézségeket fognak okozni a területek felosztási arányára vonatkozó elképzelések.

• J. Garai Béla

Botrány a belgrádi képviselőházban

Belgrádban kis híján tettlegességre került sor a szövetségi képviselőház ülésén, amikor a házelnök megvonta a szót egy radikális képviselőtől, aki felindultságában egy pohár vízzel leöntötte őt. Radovan Bozovic elnök emiatt kiutasította a teremből az izgága képviselőt, ő azonban nem volt hajlandó távozni.

A fejleményeket egészen eddig a pontig a tévénézők is „élvezhették", mivel az ülést egyenesben közvetítették. Ezután az adás megszakadt, a képviselőházban szünetet rendeltek el, ám a biztonsági emberek sem tudták kivezetni a képviselőt, mivel Seselj radikális vezér és hívei ezt megakadályozták. Bozovic házelnök akkor vonta meg a szót a radikális — mellesleg fiatal — honatyától, amikor az azt javasolta, hogy tűzzék napirendre a bűnözés egyre aggasztóbb kérdését, és indoklásként azt állította, hogy Bozovic játékkaszinókat üzemeltet.

Az incidenst megelőzően egy radikális képviselő követelte, hogy a nemzeti kisebbségek tagjait ne hívják be katonának, hanem tegyék lehetővé számukra, hogy pénzzel megvásárolhassák felmentésüket. Ezt a jugoszláv laktanyákban a közelmúltban történt gyilkosságokkal indokolta, amikor albán, illetve magyar kiskatonák tüzet nyitottak szerb társaikra.

• J. G. B.

Izrael megütközött Arafat dzsihádfelhívásá

Tel Aviv-i tudósítónktól

A legmagasabb rangú izraeli szóvivők sem tudtak szóhoz jutni a megdöbbenéstől, amikor kitudódott, hogy Jasszer Arafat, a PFSZ vezetője Nelson Mandela dél-afrikai elnök múlt keddi beiktatásakor mondott johannesburgi beszédében dzsihádot (szent háborút) hirdetett Izrael ellen a szent város, Jeruzsálem felszabadítására.

Arafat állítólag nem gondolta volna, hogy a kairói egyezmény aláírása után hat nappal a johannesburgi nagymecsetben elmondott beszédének szövege Izrael tudomására jut.

Most áll a botrány: az ellenzék őrjöng és árulással vádolja a kormányt, melynek legelszántabb támogatói sem tudják, „hová tegyék" Arafat megnyilatkozását.

Rabin miniszterelnök első nyilatkozatán kívül — „a beszéd megkérdőjelezi a békefolyamatot" — Izrael szerdán üzenetet küldött Arafatnak, melyben követeli a nyilvános cáfolatot. Ha ezt nem teszi meg — üzente Rabin Tuniszba (miközben Arafat Oslóban tartózkodik) —, a békefolyamat abbamarad a Gáza—Jerikó fázisnál. Az Arafat-beszédet tartalmazó kazettát egy új bevándorló hozta Dél-Afrikából, és adta át a Kol Jiszráél rádió tudósítójának.

Az Egyesült Államok utasította tegnap oslói nagykövetét, kérjen magyarázatot Arafattól az általa hirdetett szent háborúra vonatkozólag.

Az ellenzék mély megelégedéssel nyugtázza, hogy „ezzel az Arafattal kötött a kormány egyezséget".

Rabin és Peresz külügyminiszter cáfolta, hogy a kairói aláírás után olyan értelmű levelet küldtek Arafatnak, amely szerint Jeruzsálem státusa „nyitva maradt". Ugyanakkor való igaz, hogy a washingtoni megállapodás értelmében „Jeruzsálem végleges státusáról év elteltével tárgyalnak n

A baloldal nagy fájda konstatálja Arafat tüntet bízhatatlanságát. Sulamit a kormány balszárnyána tője és a Merec párt vez mondta a rádióban, h Arafat így folytatja, más, komoly parlament tőkkel fogja folytatni a szédet".

Oslóba érkeztekor Araf rögtönzött sajtófogadáson lentette, hogy kötelezőnek magára nézve az oslói, hingtoni és kairói egyezme ket és ellenez minden erő kot. Johannesburgi beszéde azt mondta, hogy azt félreért ték Izraelben, ő a dzsihádot va lási fogalomként értelmezte, nem pedig erőszakra való felhívásként.

• Naftali Kraus

A szent háború vallási fogalom

A dzsihád — szent háború — a Korán szerint a hívők harca az Iszlám által uralt területek „Dar El Iszlám" kiterjesztésére, a „hitetlenek" által uralt „Dar El Harab"-bal szemben. A Korán szerint minden hívő muzulmán vallási kötelessége szent háborút folytatni a hitetlenek ellen. Ezt prédikálják az imámok és egyéb vallási vezetők minden pénteken a mecsetekben.

Ha Arafat, aki nem vallási vezető és nem folytat vallásos életmódot, egy mecsetben beszél — nem mondhat mást, mint amit mondott. Helytálló az a magyarázata, hogy a dzsihádról, mint vallási fogalomról beszélt; a bökkenő csak az, hogy a „vallási dzsihád" nevében és értelmében követik el már évtizedek óta a merényleteket. Ha Rabin egy zsidó vallási összejövetelen beszél „Erec Jiszráél" — a Szentföld — fontosságáról, valamit az ország bibliai határairól, éppen annyira nem beszél reálpolitikáról, mint Arafat a mecsetben. Így az ilyen megnyilatkozásoknak elvben nincs túl nagy jelentőségük. A próbakő az lesz, hogy milyen visszhangra találnak a területeken.

• N. K.

Gracsov az NSZK-ból utazik Brüsszelbe

A NATO-nak Oroszország fontos

Moszkvai tudósítás

„A NATO-t az egész kelet-európai térségben csak Oroszország érdekli, és Moszkva részvétele vagy távolmaradása a békepartnerségi programtól ezen nem változtat"— így nyilatkozott az Izvesztyija című lapnak egy magát megnevezni nem kívánó magas beosztású orosz diplomata.

Moszkva ingadozása egy dolgot mindenképpen előidézhet: érvet ad a kelet-európai államoknak ahhoz, hogy az eddiginél erősebben kopogtassanak a NATO kapuján, és ez akár sikerrel is járhat — vélekedett a diplomata, aki szerint mindenképpen ellentmondás, hogy maga a békepartneri terv éppen Moszkva kérésére, ha nem inkább követelésére jött létre, mivel Oroszország kategorikusan ellenzi a kelet-európai országok integrálását a NATO-ba. Az aláírás elmaradása azzal magyarázható, hogy ellenzék szembeszegül mindennel, amit Jelcin és Kozirjev akar, illetve él még a régi NATO-ellenes beidegződés is. Az orosz szakértő szerint Brüsszelben pontosan értik, mi áll az ingadozás mögött, és ezért nem is zsarolják Moszkvát.

Oroszországot egyébként szintén nem érdekli a békepartnerségi terv, számára az a fontos, hogy új típusú politikai kapcsolatokat építsen ki a NATO-val, illetve a nyugati hatalmak elismerjék az ország különleges szerepét, nagyhatalmi státusát, és azt a jogát, hogy velük egyenlő félként dönthessen a kontinenst érintő fontos kérdésekben — írja a diplomata nyilaktozata alapján az Izvesztyija.

Moszkvában tegnap bejelentették, hogy Pavel Gracsov védelmi miniszter hétfőn Németországba repül, ahol még ott állomásozó orosz egységeket látogatja meg és a Deutsche Bank vezetőivel tárgyal a csapatkivonással kapcsolatos pénzügyekről.

Kedden Brüsszelben előadást tart a tagországok védelmi minisztereinek az orosz védelmi doktrínáról és a békepartnerséggel kapcsolatos álláspontról, majd kétoldalú tárgyalásokat is folytat.

• I. G. R.

Az ügyészség berendelte Ruckojt

Moszkvai tudósítás

Alekszandr Ruckoj volt orosz alelnököt az ellenzéki gyűléseken elhangzott alkotmányellenes nyilatkozatai miatt kihallgatásra berendelték az ügyészségre — jelentette be tegnap Gennagyij Ponomarjov moszkvai ügyész, de a hírt a politikus tanácsadója, Andrej Fjodorov is közölte a sajóval.

Az ügyészség azt szeretné tisztázni, miért égettek el egy orosz zászlót május 9-én, a győzelem napján, a Lubjanka téren megtartott ellenzéki nagygyűlésen, és ki, milyen mértékben sértette meg az alkotmányt azzal, hogy gyalázta a hatalmon lévő politikusokat. Ruckoj a rendezvényen kijelentette: „Jelcin embertelen, népnyúzó rendszerét el kell söpörni, és jövőre, a győzelem 50. évfordulóját már nélküle, a Szovjetunióban kell köszöntetni."

• Izbéki Gábor

Helsinki közvetítene Moszkva és Tallinn között

Moszkvai tudósítás

Oroszország és Finnország között nincsenek politikai problémák — nyilatkozta a Moszkvában vendégeskedő finn államfővel folytatott tárgyalások után Borisz Jelcin. Martti Ahtisaari legfontosabb célja az volt, hogy megismerkedjen Jelcinnel, és biztosítsa a csúcstalálkozók folyamatosságát.

Andrej Kozirjev külügyminiszter Helsinkinek a balti térségben játszott szerepét emelte ki a megbeszélések után adott nyilatkozatában. Mint mondta, éppen Finnország segítette hozzá Moszkvát ahhoz, hogy a balti államokban az ENSZ emberjogi biztosa dolgozzék. Moszkva nem követel előnyöket a Baltikumban élő oroszok számára, de egyenlő jogokat igen, és ebben nem hajlandó kompromisszumra. A finn államfő még érkezése előtt azt nyilatkozta, hogy ha mindkét fél értelmét látja, akkor Helsinki szívesen játszana közvetítő szerepet az észt—orosz tárgyalásokon.

• I. G. R.

Nagyobb fizetést és biztonságot követelnek az orosz pilóták

Moszkvai tudósítás

Az orosz közlekedési minisztérium adatai szerint tegnap kudarcot vallott a pilóták sztrájkja, mert a tervezett 1300-ból csak 38 járat maradt ki.

Alfred Malinovszkij, a repülős szakszervezet egyik vezetője viszont azt állította, hogy a munkabeszüntetés sokkal több járatot és a 140-ből 32 repülőteret érintett, köztük olyanokat is, mint Rosztov, Jekatyerinburg, Mineralnije Vodi illetve a moszkvai Domogyedovo. Az ITAR-TASZSZ jelentése szerint a moszkvai ügyészség a törvénysértőnek minősített sztrájk miatt eljárást kezdeményezett a szakszervezeti vezetők ellen.

Az orosz pilóták nagyobb fizetést követelnek, illetve azt, hogy jelentősen javítsák a repülésbiztonságot. Jefimov közlekedési miniszter szerint már egyetlen követelés sem megalapozott, mert a tárgyalásokon a tárca mindenre ígéretet tett.

Az oroszországi légiforgalomban valóban nagy káosz uralkodik. Az Aeroflot — amely már csak a nemzetközi járatokat indít — a belföldi közlekedést vagy kéttucat nagy, és még több kisebb légitársaságnak adta át. Ezeknek pedig sem új gépek vásárlására, sem a repülőterek korszerűsítésére nincs pénzük.

Az oroszországi pilóták fizetése alig haladja meg az ipari bérátlagot: havi 100-200 dollárnak megfelelő összeg között mozog.

• I. G. R.

AZ ELSŐ MAGYAR BANKBIZTOSÍTÓ, AZ OTP-GARANCIA BIZTOSÍTÓ RT.

pályázatot hirdet fiókigazgatói munkakör betöltésére

a társaság Békés, Baranya, Somogy és Győr-Moson-Sopron megyei fiókigazgatóságára

Feladata: az ügyfélszolgálati fiókiroda működési területén az értékesítési, szolgáltatási, állományvédelmi munka eredményes irányítása, ellenőrzése.

Elvárásaink: felsőfokú iskolai végzettség, biztosítóintézetnél eltöltött szakmai és vezetői gyakorlat előnyt jelent, 30—40 év közötti életkor, határozott, megnyerő külső, kreatív, agilis személyiség, nyelvismeret előnyt jelent.

Ajánlunk: előnyös munkaszerződést, kedvező jövedelmet, szakmai perspektívát.

Amennyiben Ön alkalmasnak tartja magát arra, hogy egy dinamikusan fejlődő biztosítótársaságnál magas vezetői és szakmai követelményeknek megfeleljen, küldje el pályázatát — részletes szakmai önéletrajzzal, okleveleinek másolatával és egy fényképpel — az alábbi címre:

OTP-Garancia Biztosító Rt. humánerőforrás-gazdálkodási osztály 1054 Budapest, Semmelweis utca 10.

A pályázatok beadási határideje: a megjelenéstől számított 2 héten belül.

A pályázatok értékeléséről — alkalmassági vizsgálatot követően — valamennyi pályázót írásban értesítjük.

MH.7141

François Mitterrand Pozsonyba látogat

Pozsonyi tudósítónktól

A francia köztársasági elnök elfogadta szlovák partnerének Jozef Moravcik kormányfő által tolmácsolt meghívását, és előreláthatólag szeptemberben Pozsonyba látogat — ez Moravcik első hivatalos nyugat-európai látogatásának legkézzelfoghatóbb eredménye.

A francia jelenlét a térségben fontos mind a közép-, mind az összeurópai stabilitás szempontjából — jelentette ki a Párizsból hazatérve Jozef Moravcik, aki Mitterrand-on kívül tárgyalt Edouard Balladur kormányfővel, Alain Juppé külügyminiszterrel és François Léotard védelmi miniszterrel is.

A politikai tárgyalások előterében a stabilitási egyezmény és ezzel összefüggésben a szlovák—magyar viszony állt. Moravcik szerint a francia fél megértést mutatott az EU „gyámkodását" visszautasító szlovák álláspont iránt.

A kétoldalú szerződések nem részei az egyezménynek, s nem is feltételei az egyezmény aláírásának — nyilatkozta a szlovák kormányfő.

A tudósítók szerint a tárgyalásokon szintén részt vevő Alain Lamassoure pedig kijelentette: „gyakran megtörténik, hogy a kisebbségek visszaélnek jogaikkal; a stabilitási egyezmény e tekintetben is garanciákat nyújthat."

Nem kevésbé fontosak voltak Szlovákia számára a gazdasági tárgyú megbeszélések. Ezek eredményeképpen szeptemberben valószínűleg sikerül tető alá hozni egy EBRD-hitelkonstrukciót a mohi atomerőmű befejezésére.

Érdeklődik a szlovák beruházási lehetőségek iránt a Citroen is; a pozsonyi metrót megépíteni akaró francia vállalatok ajánlkozását azonban a szlovák küldöttség kénytelen volt köszönettel elhárítani: egy ilyen költséges beruházást nem engedhet meg magának a főváros.

• S. E.

1998-tól kevesebb német parlamenti képviselő?

Berlini tudósítónktól

Tegnap a Bundestag úgy döntött, hogy a kabinet és a minisztériumok 1998 és 2000 között költöznek át Bonnból Berlinbe, az NSZK fővárosába. Azt is elhatározták a képviselők, hogy még a Bundestag nyári szünete előtt megvitatják, miként lehetne a jelenleg 662 főt számláló parlament létszámát csökkenteni.

Bonn évi 100 millió márkás megtakarítással számol, és azzal, hogy a Bundestag munkája is hatékonyabbá válik az 1998-as választások után realizálható elképzelésektől. A CDU vezetői támogatják a (világ egyik legnagyobb létszámú) parlamentjének karcsúsítását, s azt összekapcsolják a kormány és a Bundestag Berlinbe költözésével. Megfigyelők utalnak rá, hogy a kisebbik uniópártban, a CSU-ban nem örvend osztatlan népszerűségnek a parlament ezredforduló előtti létszámcsökkentése. Az ellenzéki SPD többsége a képviselők számának mérséklését támogatja..

• M. G.

Schleswig-Holstein és Rajna-Pfalz fél évig nem utasít ki kurdokat

Berlini tudósítónktól

Schleswig-Holsteinből és Rajna-Pfalzból a következő fél évben nem fognak kurdokat kitoloncolni. A Kurd Munkapártot (PKK) tavaly ősszel betiltó szövetségi belügyminiszter, Manfred Kantther (CDU) a szerdai lapokban élesen bírálta emiatt a két szociáldemokrata irányítás alatt álló nyugati tartományt.

Kanther szerint a kieli és a mainzi kabinet döntése hibás; az erőszakos cselekményekben részt vevő kurdok kiutasíthatók az NSZK-ból. A Németországi Evangélikus Egyház főtanácsosa, Klaus Engelhardt, az SPD alelnöke, Herta Däubler-Gmelin és Maria Jepsen hamburgi püspök asszony üdvözölte a két tartomány hat hónapos kitoloncolási stopját, és védelmébe vette az egyház menedéknyújtó funkcióját. Az esetleges törökországi kínzások elől a templomokba menekülő kiutasítottak ügyével kapcsolatban Engelhardt aláhúzta: az egyháznak nem az a célja, hogy jogi szabadterületet biztosítson falai között, hanem, hogy megmentsen embereket a hazájukban rájuk váró valószínűsíthető gyötrelmektől. „A jog és az emberiesség összeegyeztetése nem kivihetetlen feladat Németországban."

• M. G.

Cigánykongresszus Sevillában

Madridi tudósítónktól

A spanyol királyné beszéde nyitotta meg szerdán Sevillában az Európai Unió országainak a cigányokkal foglalkozó első kongresszusát. A több mint ötszáz résztvevő a szombatig tartó fórumon a cigány etnikumot érintő szociálpolitikai, oktatási, marginalizációs és egyéb problémákat tekinti át.

Az EU-tagországok 3 milliós cigányságát képviselő delegációkon kívül, részt vesznek a kongresszuson a kelet-európai térség valamint az Egyesült Államok és Argentína cigány etnikumának küldöttei is. A találkozó egyik legfontosabb célkitűzése az európai kisebbségvédelmi politika tanulmányozása, különös tekintettel a volt Jugoszlávia cigányságának — az etnikai konfliktusok következtében — kétszeresen hátrányos helyzetére. Másik fontos téma az oktatási rendszer adaptálása a cigányság igényeihez, a cigány gyerekek beiskolázásában mutatkozó hiányosságok korrigálása érdekében. A kongresszus célként tűzte ki egy sevillai székhelyű európai cigányközpont megalakítását is.

Az EU tagországai között Spanyolországban él a legtöbb, mintegy félmillió cigány, többségük az ország déli részén, Andalúziában. Felmérések szerint a Spanyolországban élő kisebbségek közül a cigányság a többség által leginkább elutasított réteg.

• Muharay Katalin

Meghalt a szovjetológia egyik nagy öregje

Londoni tudósítónktól

Norvégiai útján vasárnap 80 éves korában elhunyt a világhírű szovjetszakértő és közgazdász, Alec Nove. Szentpéterváron született 1915-ben (eredeti neve Novakovszkij volt), de az orosz forradalom után hamarosan Angliába került emigráns szüleivel, Londonban nevelkedett. Tanulmányait a híres LSE közgazdaság- és politikatudományi egyetemen végezte. A világháború idején a brit hadsereg katonája volt, majd köztisztviselő lett. A szovjet szocializmusról, Sztálinról és a kommunista gazdálkodásról szóló tanulmányai révén, neve az '50-es években vált ismertté. A londoni, majd a glasgow-i egyetem hívta meg professzorának. A skóciai városban 1963 és 1982 között volt egyetemi tanár. Legismertebbek a gazdasági szakmunkái, de 1963-ban nagy feltűnést keltett Szükség volt-e Sztálinra? című könyve is. Az angol televízióban gyakran szerepelt mint a térség szakértője. Többször konzultált Magyarországon is.

• S. M.

Párizs támogatja az EU beruházási programjait

Párizsi tudósítónktól

A francia gazdasági miniszter szerint szó sincs arról, hogy az Európai Unió ejtette volna a munkahelyteremtő és válságkezelő céllal meghirdetett nagy beruházási programokat. Az EU brüsszeli bizottságának francia elnöke, a szocialista Jacques Delors ugyanis a hét elején azzal vádolta a közösség tagállamait, hogy júniusi korfui csúcstalálkozójukon nem készülnek érdemben foglalkozni az úgynevezett „fehér könyvben" rögzített európai beruházási programokkal.

Edmond Alphandery szerint Franciaország nagy érdeklődést mutat a nyugat—keleti tervek iránt, különösen ami a nagy sebességű vonatok közlekedésére alkalmas pályák Kelet-Európa felé való meghosszabbítását, az ottani közlekedésfejlesztést illeti. A francia gazdasági miniszter szerint a „fehér könyv sínen van", a benne foglalt mintegy 33, főleg infrastrukturális fejlesztést előíró program végrehajtásáért folyik a munka az arra kijelölt közösségi csoportokban.

Alphandery ugyanakkor ellenzi, hogy mindezeket a programokat egyetlen nagy — mintegy 100 milliárd ECU-s — hitelből finanszírozzák, mert ez nem hozza meg a magánvállalkozók kedvét olyan beruházásokhoz, amelyek megtérülésére nem ritkán 30 évet kell várni.

• R. H, Zs.

Washington a római kormányról

MTI

Washingtonban úgy látják, hogy Európában az olyan régi címkék, mint a „fasisták" vagy „kommunisták" ma már érvényüket veszítették. A lengyel kommunisták például nagyon felelősségteljesek. Minden kormányt viselkedése alapján ítélünk meg — mondta egy magas rangú amerikai politikus olasz újságíróknak. Mint közölte, a Fehér Házban szóba sem került, hogy Olaszországban felmerülne a fasizmus visszatérésének veszélye. Az olasz nép szabadon választotta meg kormányát, melynek demokratikus elkötelezettsége iránt Washingtonnak nincs kételye — mondta.

szabadszombat

A CSONTVÁRY CSALÁD JÁSZAPÁTIHOZ IS KÖTŐDÖTT

Hollandiába készül a Magányos cédrus

Ha valaki megkérdezné tőlem, hogy mi szeretnék lenni — jóllehet, már a kérdés is abszurd, hiszen jóval túl vagyok már a pályaválasztáson és a pályamódosításon is — kapásból mondanám: most teremőr a Magyar Nemzeti Galéria Csontváry-kiállításán. Akkor ugyanis megadatna a gyönyörűség — hogy nyitás előtt és után, amikor még nem és már nem zsibong a sok tágra nyitott szemű gyerek, nem állja el előttem a képet széles vállával egy-egy jól megtermett férfi — magam lehetnék a csodával, Csontváry semmihez sem fogható életművével.

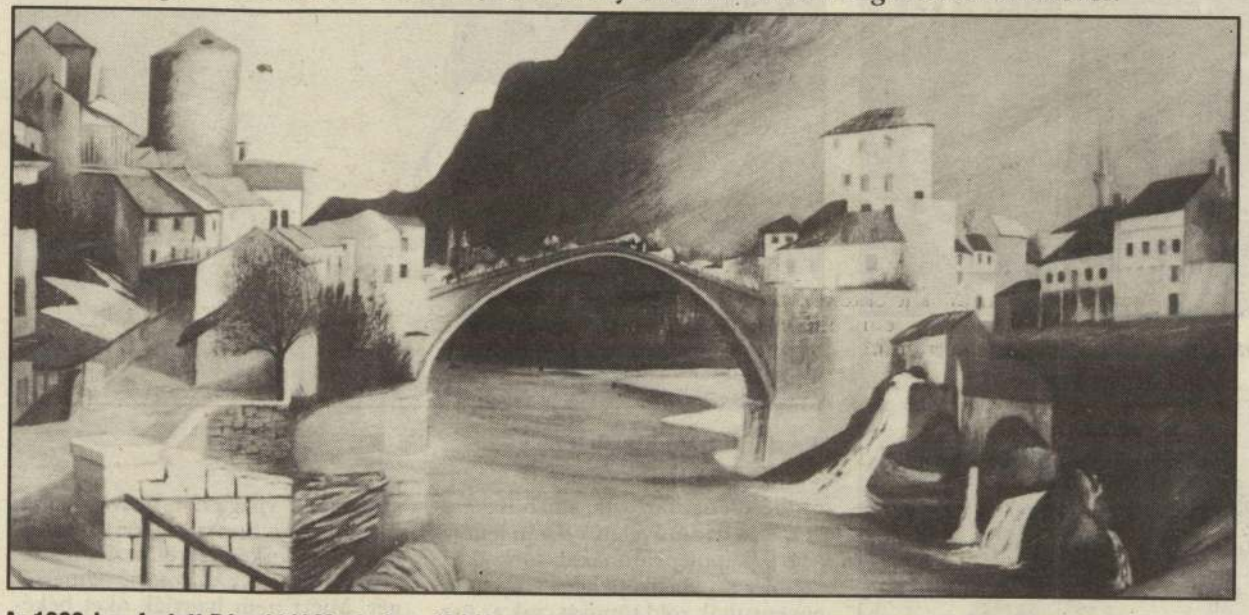

Az 1903-ban festett Római híd Mostarban. (A híd, az esztelen délszláv háború miatt sajnos már csak képen látható)

TÁL GIZELLA

Gyanítom persze, hogy más is szeretné ugyanezt tenni, hiszen a hömpölygő tömegből időnként visszafordul valaki, mert éppen szabad a rálátás a Tengerparti sétalovaglás, vagy a Római híd Mostarban, vagy az Éjszakai kocsikázás Athénban című festményre, vagy... sorolhatnám hosszan a képeket, amelyekre nem elég csak egy pillantást vetni. Órákig lehetne gyönyörködni az egyes kompozíciók tökéletességében, gazdag színvilágában. Ennyi idő persze nem sokaknak adatik meg, de szinte mindenki még visszafordul az ajtóból, hogy legalább megnézze még egyszer a Magányos cédrust, amely mintegy jelképezi Csontváry életútját, pályáját. A hatalmas méretű kép összefonódott a festőművész nevével, akivel meglehetősen mostohán bánt a művészettörténet, bár az utóbbi évtizedekben azért egy-két könyv, album megjelent róla. A leghitelesebben azonban ki mást, mint ömagát „szólaltathatjuk meg" életéről, pályájáról. Az alábbi részleteket az 1908-ban keltezett Ihletség, s akaraterő a szárnyaim című írásából idézzük:

„1853-ban július 5-én születtem Kis-Szebenben (ma Szlovákia területén található - a szerk.!) *Mihály Tivadar néven. Dr. Kosztka László b. atyám volt orvostudor és gyógyszerész, nem dohányzott és nem ivott. Meghalt Jászapátiban 1904-ben 88 éves korában. Atyám passziói voltak a vadászat és a rakéta készítés. Házunkban az agár, kopó, vizsla, sokszor farkaskölykök, rókák, baglyok neveltettek, az éneklő madarak egész serege hangversenyezett.*

Nekünk hat gyermeknek ott volt a hinta, a kuglizó, a gimnasztika, kis lőfegyver és a falusi vadász. A sportban természetesen a Kosztka-fiúk vezettek, s ha hiba esett, ők lettek elnadrágolva, s a sötét pincébe zárva. Emlékszem tisztán mindenre, még a nagy Planéta idejére is, s mint kisgyermek dajkám öléből csodáltam a nagy üstököst mely a házunk fölött lebegett.

Mint iskolás fiú a könyvnélküli magolást utáltam, a bibliát mesének néztem, s inkább vágytam a szabad természetbe a fülemüle csattogását hallani, s megbámulni egy-egy virágszálat, ahol a lepkék, a dongók, a méhek, s a rovarok egész serege nyüzsgött hímporos szirmokon.

Kis-Szebenből b. atyám Szerednyére költözött, s mi négy fiúk az ungvári gimnáziumba kerültünk."

Kosztka Mihály Tivadar bizony nemigen jeleskedett a tanulásban, bevallása szerint a „magolás" helyett inkább sportolt, sőt „selyemtenyésztéssel" is foglalkozott. Ami nem megy azt ne erőltessük gondolta bölcsen az apa, s a fiút Eperjesre vitték kereskedőtanulónak. Három és fél év után már mint kereskedő saját erőből elsajátította a gyógyszerészet csínját-bínját, majd Budapesten joghallgató lett. Az „elpocsékolt" gimnáziumi évek hiányosságait pótolandó „a mindenttudás vágy rengeteg könyvet olvastatott velem" — írja az említett visszaemlékezésben.

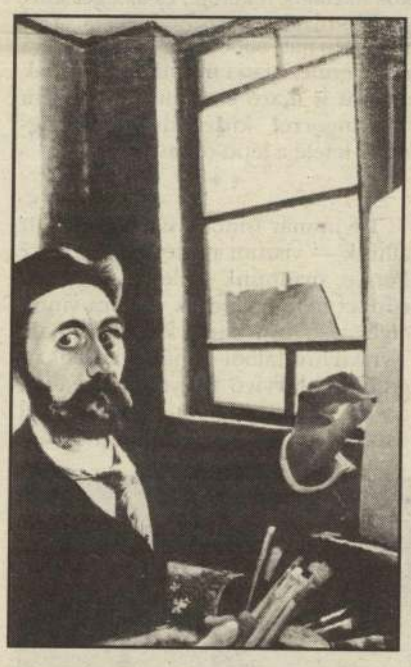

Csontváry önarcképe

A jogászkodásnak a nevezetes szegedi árvíz vetett véget, ahol részt vett a mentésben, s alaposan meghűlve tért vissza Pestre. Orvosi javaslatra utazott a Tátrába, s Iglón patikát nyitott. Itt készült első rajza egy orvosi vény hátlapjára. Egy fával teli ökrösszekérről való rakodást ábrázolja a rajz, amelynek nyoma veszett. Az első „mű" sikerén felbuzdulva, vagy méginkább a titokzatos égi hang „Te leszel a Föld legnagyobb festője, nagyobb, mint Raffaello" sugallatára — Csontváry Rómába utazott, ahol több hónapig múzeumról-múzeumra járva eldöntötte, hogy „húsz esztendeig kell dolgoznom, s akkor utolérem a nagyokat, vagy túlszárnyalom."

Rómából Észékre került gyógyszerésznek majd Gácson nyitott patikát, s amikor a „vállalkozás száz koronát hozott havonta" Münchenbe ment képzőművészetet tanulni Hollósy iskolájába, majd rövid ideig Karlsruhéban Kallmorgennél. Ezzel be is fejeződtek képzőművészeti tanulmányai, s az ekkor már az ötödik X-hez közeledő Csontváry csak a festészetnek élt. Nem tartozott semmiféle irányzathoz, iskolához, a maga útját járta. A századforduló után alakult ki sajátos formanyelve. Általában óriási vásznakat festett.

1903-ban kezdte meg hosszú bolyongását, melynek során tudathasadásos állapotától függően festette meg képeit, „égi sugallatra" mindig az éppen megtalált „nagy motívum" hatására. Bejárta Dél-Európát, majd a Bibliai földjét, ahol a cédrus-képek készültek.

A Panaszfal bejáratánál Jeruzsálemben

Budapesten mindössze két kiállítása volt életében 1908-ban és 1910-ben. A várt siker elmaradt, legalábbis itthon, hiszen mint Csontváry visszaemlékezésében írja 1907-ben párizsi bemutatkozása után a New York Harald kritikusa „egyenesen kimondá, hogy minden a világon lévő festmény túl van szárnyalva: ezt a hatást csak húszévi komoly munka után vártam, s hogy előbb következett be a Teremtőnek köszönhetem és senki másnak."

Hiába azonban az elismerő szavak, az itthoni meg nem értettség, a magány egyre jobban megbontotta amúgy is labilis lelki egyensúlyát. 1919-ben meghalt.

Művei igazából a negyvenes évektől kezdve indultak el a siker útján, 1949-ben Párizsban majd tíz évvel később Brüsszelben — ahol a világkiállításon nagydíjat nyertek képei — kezdte felfedezni a világ.

A Nemzeti Galériában nyílt tárlat — amelyen először látható egyidejűleg kiállítva a teljes Csontváry életmű — is tulajdonképpen külföldi kezdeményezésre készült. 1987-ben egy magyar kiállítás alkalmával Amszterdamban vetették fel a hollandok, hogy szívesen látnának vendégül egy Csontváry-kiállítást. Ezért még anyagi áldozatokra is hajlandóak lennének, hiszen tudták, hogy a képek alapos restaurálásra szorulnak. Tény és való, hogy a műveket az eltelt kilencven évben soha nem restaurálták. Kisebb beavatkozások azért történtek, de ezek Csontváry egyedi festőtechnikájának ismerete nélkül esetenként többet ártottak, mint használtak. Különösen a nagyméretű képek voltak katasztrofális állapotban. S hogy most eredeti pompájukban láthatjuk a műveket a három restaurátor *Czakó Ferenc, Petheő Károly* és *Tarai Teréz* több éves munkájának köszönhető.

A Magányos cédrus

Tulajdonképpen a 24. órában mentették meg az alkotásokat. Csontváry képei óriási méreteik miatt már a megszületésük pillanatában magukon hordták a megsemmisülés kockázatát. A mester eredeti helyszíneken, a szabadban festette műveit, majd fölteker cselve, vasúton, postán hazaszállíttatta őket. Különösebb elővigyázatosság nélkül húzták-vonták fel a festő negyedik emeleti budai műtermébe. És tudjuk, hogy például a Mária kútja — noha az a festő életében rendezett két budapesti tárlat katalógusában is szerepel, nem volt kiállítva, mert nem tudták odajuttatni.

A Mária kútja és a Baalbek egyébként hiányzik a mostani kiállításról is. Ezek Pécsett maradtak a Csontváry Múzeumban, noha igazából ezekkel lenne teljes a tárlat, amelyen hatvan festmény és tizenkilenc rajz látható. A képek zöme a Magyar Nemzeti Galéria tulajdonában van, de több köz- és magángyűjteményből, Miskolcról, Losoncról, Pozsonyból, Prágából, Stockholmból kölcsönöztek festményt a kiállításra. Köztük olyanokat is, amelyek Magyarországon még ismeretlenek a nagyközönség előtt. Az alkotások közül az Őz című festmény egyébként a szolnoki Damjanich Múzeumból került a kiállításra. A képet *Szepesházy Kálmán* műgyűjtő adományozta a múzeumnak.

A tárlat — amely május 23-ig látható Budapesten — óriási tömegeket vonz. Valóságos zarándoklás kezdődött, amelyből remélhetőleg nem maradnak ki megyénk diákjai, felnőttjei sem, hiszen ki tudja mikor lesz így együtt újra a festőzseni életműve. Lehet, hogy unokáink sem fogják látni, a kiállítás ugyanis egy évig a hollandiai Rotterdamban, majd Stockholmban és Münchenben várja a közönséget, s ezt követően visszakerülnek tulajdonosaikhoz.

Utolsó fő művét, a Tengerparti sétalovaglást 1909-ben Nápolyban festette

REPRODUKCIÓ: CSABAI ISTVÁN

JUGOSZLÁVIA RONCSAIN **II. RÉSZ**

Yes. ENSZ ki!

Továbbra is Milosevic diktál a nemrég újraválasztott szerb parlamentben — amely napsütésben mindössze egy szép épület

„Romlott anyának romlott fia"

TÉCSI ZOLTÁN

Belgrád igazi főváros, föld alatt és föld fölött egyaránt — csak mintha nem is ezen a Földön volna. Az utcák, üzletek olyanok, mint akármelyik Kelet és Nyugat határán lévő nagyvárosban — hangulata Prágát és Párizst egyszerre idézi — az élelmiszerboltok kivételével nem is különösebben érződik, hogy egy meghelyegzett, karanténba kényszerült nép kétmillió polgára él itt. Csak valahogy a levegőben van egy kis túlfűtöttség: az egyik könyvesbolt kirakatában katonai kiadványok szúrnak szemet, odébb egy járókelő tesz megjegyzéseket származásunkra a kocsi rendszáma láttán. Amúgy süt a nap, szépek a lányok, a Száva a távolban szerelmesen ölelkezik össze a Dunával. Itt van a Balkán legnagyobb pravoszláv temploma is, olyan akár egy hatalmas adag fagylalt, valósággal rágörnyed a város látképére.

* * *

De mi nem ám városnézni jöttünk, hanem, hogy akkreditáltassuk magunkat Boszniába, alias a pokolba. A Tájékoztatási Minisztérium egy folyosónyi üres szoba, délután négykor már csak néhány takarítót és egy titkárnőt találunk bent. Utóbbi a faxokra vigyáz, naplót vezet és rutinos szenvtelenséggel rázza le a klienseket. Elsőre még nem utasít el, sőt kecsegtet, jöjjünk vissza később, addig lebonyolít az érdekünkben néhány fontos telefont — hátha —, viszont az illékony reménytől máris megfoszt, mikor másik mondatában megjegyzi, hogy két nap alatt — mióta Gorazde körül szorul a szerb hurok — mér tizenöt beutazást kérő tudósítócsoporttól tagadták meg az engedélyt. Anélkül pedig egyenesen esztelenség elindulni. Csak a három

A nemzeti hőssé hazudozott Arkan állítólag puszta két kezével ötszáz ellenséges egyedet segített át a bosnyákok és bunyevácok poklára. Aztán kicsit megfésülködött és a szerb színek szívhez szóló aurájában mutogatta magát, mint leendő politikus. Mint a képen látható, egyszerre kívánva népe szemében békés polgárnak és harcos katonának látszani.

barátinak tartott ország kíváncsiskodóit bocsátják a kényes kérdésektől terhes térségbe: értik ezalatt Görögés Oroszországot, és a pillanatnyi helyzettől függően Romániát. Ezek után gondolhatják, hogy nem a mi szép két Krónikánktól — Vuity a Kossuth rádió kedvelt hírműsorát, mi ketten pedig megyénk krónikáját képviseljük — esnek hasra, s változtatnak hozzáállásukon. Miközben nagy amerikai és nemzetközi hírügynökségeket, forgatócsoportokat utasítottak ki sorban egymás után. Azért, ha másért nem, a kisasszony szép két szeméért visszanézünk: persze hiába. A végén vele már annyira összemelegszünk, hogy engedi, hadd fotózzuk a mögötte tapétaként falrahányt plakátokat. Melyek, már csak kölcsönzött jelképeik, valamint egyszerre szabatos és uszító közlésmódjuk miatt is a fasiszta propagandát juttatják az ember eszébe. Horogkeresztes zászló előterében szörnykarom és mandzsettaként horvát címert viselő kézelő koccint. Alatta véresszájú horvát kölyök vicsorog a kezében lóbált csúzlival leterített békegalamb fölött, amely méretét tekintve inkább emlékeztet békelúdra. A kedvencem egy horvátkockás kígyó, amely az Európa nevű csillagkép tizenkétkarátos gyűrűje felé tekereg, az alábbi feliratozás környezetében: „Hallgatni fogsz a kígyóra! Éva is ezt tette." A faxos hölgy azt is felajánlja, hogy tíz márkáért vásároljunk posztereiből, bár most sajnálja, de csak kétféle van készleten, gondolom nagy a kereslet. Ja, míg el nem felejtem, egy hősi hirdető is a helyiség elenyésző bemostanában különösen érződik körülöttünk a lincshangulat, egy szavahihető szerb rádióadó szerint angol és olasz médiamunkásokat is megrúgtak a napokban, de szinte hetente „eltűnik" valaki a frontvonalak mögött. Ezt nem úgy kell érteni, hogy leveszi valami nő az embert a lábáról, hanem éppenhogy elteszik alóla. ...Mi mázlisták pedig már „vissza is vagyunk térve" ebből a bermuda-háromszögből, még mielőtt elindultunk volna oda. Tartok tőle, cseréltek volna velünk páran azok közül, akik bentrekedtek a „hajtásban".

„A szörny újra kiszabadult" — „Megelőzheted ezt"

* * *

Embereket faggatunk találomra, mi a véleményük az ENSZ és NATO erélyesebb fellépéséről, s ha van róla képük, a mai magyar magatartásról. Egyöntetű a nézet, mely szerint igaztalan a világszerv beavatkozása. Első hallásra furcsa, de tényleg szinte egy emberként sérelmezi a hátország a nemzetek túlzott figyelmességét. Miért nem hagyják őket békében háborúzni!? Viszont rólunk, szomszédjukról egy rendőrnek kimondottan javult a véleménye, mióta Jeszenszky külügyminiszter ittjárt, és szóba ereszkedett Milosevic elnökkel. El tudom képzelni, nekik mindenfajta közeledés barátinak tűnő gesztus — tagadhatatlan, hogy lefüggönyözött fekete Mercedesekből mostanában kevesebb bukkan fel Belgrád utcáin, mint egy átlagos fővárosban.

* * *

A falakon még mindenütt választási plakátokat tépdes a tavaszi szél, amely itt is vizet áraszt éppen — fakaszt a fellegekből — még ha egyelőre nem is negyvennaposat... No, ezzel nem affelé terelem az olvasó gondolatait, hogy a szerb az egy pusztulásra megérett, bűnös nép volna. Hiszen tudjuk magunkról, hogy bűnös nép nem létezik, legfeljebb lelkiismeretében furdalt. A bűnös nemzet fogalmában bevezetett királyi többes, sokkal inkább bűnös vezetőket takar. És takargat. Mert, ha egy népet nyilvánítunk vétkesnek, ama valóban vétkes néhányak bűnei bizony elaprózódni látszhatnak, már-már el is hanyagolhatók. Hiszen — mentegetik magukat mindig — ők csak azt mondták- morogták a mikrofonba, amit a csőcselékké, ezerfejű vadállattá változott sokaság hallani akart. S miután már megkőstoltatták vele kommunizmust és nacionalizmust, meghunyászkodott tömeg rá is szokott e tápláló turmixra. Amely valósággal megfekszi az ember agyát. S ettől fogva az már nem a gondolkodás, hanem az elrontott emésztés szerve. A dolog pedig könnyen agyeméshez, illetve agyrekedéshez vezethez, s ha a fejlemények már nem visszatarthatók, annak hamarosan orrfacsaró szaga lesz. Amivel egy frappáns kis huzat közreműködésével hamar megtelik az egész (Európa) Ház. Ennek a drámai végkifejletnek azonban gyakran támad némi előszele is, s ha ezt direkt valakinek az orra alá irányozzák, az a legalpáribb illetlenség. Kár, hogy a világ, eme Európa felé eső (hátsó)felének még nem olyan kifinomult a szaglása, mint a környező népeknek az ízlése, melyeket megtanítottak az etikettre, hogy vendégek (megfigyelők) jelenlétében még kevésbé illik durrogtatni...

(Folytatjuk!)

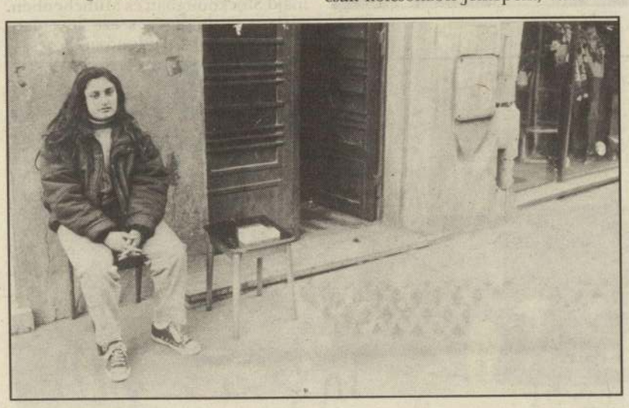

A rágógumiárus lány

FOTÓ: KLACSÁN GÁBOR

32 oldal

Melléklet: itthon

Ára: 21,50 Ft

NÉPSZABADSÁG

1994. április 14., csütörtök

SZOCIALISTA NAPILAP

52. évfolyam, 86. szám, második kiadás

„Kiscsoportos" vita a fizetési mérlegről

A halogatás a következő kormány helyzetét nehezíti

Lapunk értesülései szerint a kormány mai ülése után – a bennfentesek által csak „kiscsoportos foglalkozásként" emlegetett – zártkörű tanácskozáson vitatják meg a gazdasági miniszterek és a koalíciós pártok elnökei a gazdaság egyensúlyi helyzetének problémáit, különös tekintettel a folyó fizetési mérleg első negyedévben felhalmozott közel egymilliárd dolláros hiányára.

MUNKATÁRSUNKTÓL

Tardos Márton, a Szabad Demokraták Szövetségének parlamenti képviselője, a párt gazdasági programjának egyik kidolgozója a folyó fizetési mérleg hiányával kapcsolatban elmondta: tragikusnak tartja, hogy a kormány nem figyelt fel erre a nagy bajokat jelző folyamatra. – A kormány tovább folytatja az államadósság növelését, s ezzel a következő kormányt hozza nehezebb helyzetbe – nyilatkozta Tardos, aki ebben az esetben drasztikus intézkedések kikényszerítését valószínűsíti. Az SZDSZ-es közgazdász azt is hangsúlyozta, hogy *önmagában* egy drasztikus forintleértékelés még biztosan nem segítség, ezért általános, szélesebb körű megszorító intézkedésekre van szükség.

– Az egyensúly oly mértékben felborult, hogy egyetlen intézkedéssel aligha állítható helyre – tette hozzá Tardos Márton.

Aggasztónak tartja a hiány mértékét *Urbán László*, a Fidesz gazdasági kabinetjének vezetője is. A deficit növekedése szerinte arra is rámutat, hogy nem megfelelő a kormány tavaly elfogadott intézkedéscsomagja. A fiatal demokrata szakértő úgy véli, hogy feltétlenül vissza kell fogni a folyó fizetési mérleg hiányát, a tavaly 3,4 milliárd dollárra rúgó deficitet az idén 2,5 milliárd dollárra kellene leszoritani.

Ezzel szemben *Takácsy Gyula*, az Országgyűlés gazdasági bizottságának befolyásos MDF-es elnöke úgy fogalmazott, hogy bár még tájékozódnia kell, de semmi esetre sem esik kétségbe, ahogy azt – szerinte – a makroközgazdászok teszik.

A független képviselőjelöltként ismét ringbe szálló volt pénzügyminiszter, *Kupa Mihály* az első negyedév egymilliárd dolláros deficitjét igen aggasztónak nevezte. Mindez szerinte arra vezethető vissza, hogy nem elég szigorú a monetáris politika, és nem tudja meggátolni az állam költekezését, amire a hajlandóság az utóbbi időben látványosan fokozódik. *„Kiscsoportos... folytatás az 5. oldalon)*

Második forduló: május 29-én

Az Országos Választási Bizottság éjfél utánig tartó ülésén május 29-ére, vasárnapra írta ki a parlamenti képviselő-választások második fordulójának napját. A testület tíz támogató szavazattal, tíz ellenében, tehát elnöki szavazattal döntött így.

A kormánykoalíció pártjai – az MDF, a KDNP, a kisgazda 36-ok - valamint a MIÉP is ezt a javaslatot támogatták. Hasonló álláspontot képviseltek az OVB választott tagjai is. Ugyanakkor tíz párt, köztük az SZDSZ, s a Fidesz azt javasolta, hogy a lehető legkorábbi időpontban, azaz május 20-án rendezzék meg a második fordulót. A BM választási iroda munkatársai azonban technikailag kivihetetlennek tartották a 20-ai választást.

Kevéssel éjfél után, többszöri folyosói konzultációt, és egyre élesebb vitát követően az OVB tagjai végül is egyenként szavaztak a lehetséges napokról. Május 20-a lekerült a napirendről, így a legtöbb szavazatot május 29-e, vasárnap kapta; a testület tíz tagja szavazott mellette, tíz ellene. Ezért a testület elnökének *dr. Németh Jánosnak* a szavazata döntött. Így alakult ki a végeredmény, azaz, hogy a választások második fordulóját három héttel az első forduló után, május 29-én tartják.

Fekete Gy. Attila

Minden voks számít – 1994-ben is BOROS JENŐ FELVÉTELE

Terrorakció Izraelben

Távolsági autóbuszban robbant a bomba

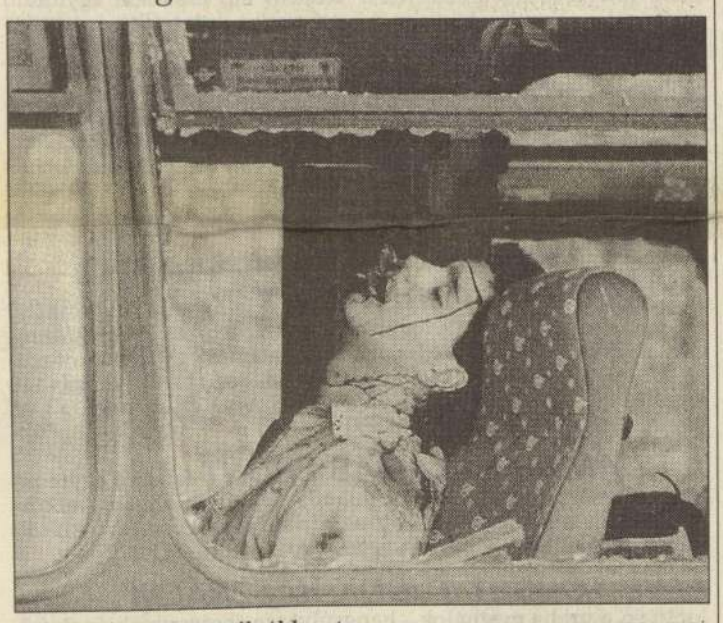

A buszmerénylet egyik áldozata REUTERS-FOTÓ

JERUZSÁLEMI TUDÓSÍTÁSUNK

Hat halálos áldozata és harminc sebesültje van az észak-izraeli Hedera autóbusz-pályaudvarán elkövetett szerdai pokolgépes merényletnek. A robbanószerkezetet egy távolsági buszba csempészték fel.

A terrorakciót – hasonlóan a múlt heti, hét személy halálát okozó afulai pokolgépes robbantáshoz – ezúttal is a békefolyamatot ellenző Hamasz, a szélsőséges arab terrorszervezet vállalta magára, amely Izrael állam fennállásának mai, 46. évfordulójára, merényleteket helyezett kilátásba. *(Pokolgépes... folytatás a 2. oldalon)*

Nem jött új román javaslat

A román–magyar alapszerződésről Mircea Geoana román külügyi szóvivő tegnap elmondta: a román külügyminisztérium két hete új javaslatokat nyújtott be a magyar félnek a még függőben lévő kérdésekkel kapcsolatos szövegezésre vonatkozólag. A magyar külügyi szóvivő ezt cáfolta.

Mint bukaresti tudósítónk jelentette, *Geoana* szerint román szempontból az lenne a kívánatos, hogy még a Balladur-terv megvitatására május közepére összehívott értekezlet előtt létrejöjjön a megállapodás.

– A magyar külügyminisztérium nem kapott a román féltől az alapszerződés megszövegezésére új javaslatokat – cáfolta a hírt a *Népszabadság* kérdésére *Herman János*. A külügyi szóvivő hozzátette: az, hogy hogyan és mikorra készül el az alapszerződés, a szövegezési munkák előrehaladásától függ, s ebben vannak még tisztázatlan kérdések. A szóvivő elzárkózott bármilyen konkrét jóslattól a megállapodás megkötésének idejére vonatkozólag. Külső folyamatoktól semmiképp nem tanácsos függővé tenni a szerződés megkötését – célzott Herman a Balladur-konferencia román említésére.

Több víz kerül a Mosoni-Dunába

Szerdán a tervezettnél másfél órával hosszabb tárgyalást folytatott egymással a szlovák és a magyar környezetvédelmi miniszter. Szlovák részről megkettőzik a Mosoni-Dunába juttatott víz mennyiségét, és néhány más megállapodás is született.

POZSONYI TUDÓSÍTÓNKTÓL

Juraj Hrasko és magyar kollégája, *Gyurkó János* a két ország természetvédelmének közös feladatait tekintette át, amelynek részét képezte a bősi problémakör. Jelen volt a tárgyaláson *Pap András*, az Országgyűlés bős–nagymarosi ad hoc bizottságának elnöke is.

Mint a tanácskozás után a szlovák miniszter hangsúlyozta, számos lehetőség kínálkozik az együttműködésre. Példaként említette az Aggtelek-Domica nemzeti park megteremtését. Tárgyaltak a Tisza és a Bodrog vízminőségének közös védelméről, és szóba került a kárpátaljai vízszennyezések ügye.

Áttekintették az osztrák–magyar–szlovák környezeti együttműködés feladatait. Államtitkári szinten közös bizottságot hoznak létre a problémák vizsgálatára és az esetleges megállapodások előkészítésére. Már most megegyeztek a párkányi (Stúrovo) papírgyár okozta vízszennyeződéssel kapcsolatos teendőkről.

Bősről szólva Hrasko leszögezte, hogy már elegendő tényanyag áll rendelkezésre, tehát nem további vizsgálódásokra van szükség, hanem a kormányok politikai döntésére. A szlovák miniszter által indítványozott kétoldalú véleménycserével szemben azonban a magyar fél – mint azt Gyurkó János hangoztatta – továbbra is a hármas, az Európai Unió szakértőinek bevonásával folytatott tárgyalásokat részesíti előnyben.

Gyurkó János hozzátette, hogy most mindkét fél tájékoztatja kormányát, s azután születhet döntés a további teendőkről. A szigetközi vízszivattyúzásra vonatkozó szlovák kérdésre úgy reagált, hogy a kormány végrehajtó hatalom, amely nem értékeli vagy bírálja a parlament döntéseit, hanem teljesíti az előírt feladatot.

Farkas József György

Szégyenlős volt a NATO-akció

– állítja lapunknak Izetbegovic tanácsadója

Milosevics szerb elnök szerint az általános tűzszünet lehetne Boszniában a megoldás. Ezt az ENSZ-főtitkár különmegbízottjának fejtette ki. Karadzsics boszniai szerb vezető nem zárta ki a tárgyalásokhoz való visszatérést, ha a NATO felhagy a bombázásokkal. Katonai parancsnoka, Mladics tábornok a támadó gépek lelövésével fenyegetőzött. A gépek szerdán is Gorazsde fölött köröztek. Tudjman horvát elnök fogolycserét ajánlott Izetbegovic bosnyák elnöknek, akinek tanácsadójával munkatársunk telefoninterjút készített.

MUNKATÁRSUNKTÓL

A BT határozatai alapján Gorazsdénál a szerbek ellen végrehajtott két bombatámadás nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Ellenkezőleg, felbátorította a szerbeket, mert a NATO légi akciója szégyenlősnek, bátortalannak tűnt azzal, hogy csupán néhány harckocsit lőttek ki – nyilatkozta a *Népszabadságnak Izetbegovic* bosnyák elnök tanácsadója. *Kemo Muftics* szerint a légiakció nem vetett véget a szerbek Gorazsde elleni ostromának.

Mint mondta, a második bombázás után több mint húszan veszteték életüket Gorazsdében, ahol embertelen körülmények uralkodnak. Értetlenségének adott kifejezést amiatt, hogy a katonai közbelépésre két évig kellett várni. A halogatást a nyugati katonai szövetség óriási hibájának minősítette. A politikus meggyőződése, hogy a szerbek mindaddig nem vonulnak el Gorazsdétól, amíg erélyesebb katonai fellépéssel nem találják szemben magukat. Hangsúlyozta: a szarajevói bosnyák vezetésnek bizonyítékai vannak róla, hogy a várost ostromgyűrűben tartó szerbek Jugoszláviából kapnak utánpótlást és csapaterősítéseket. *(A légi akció... folytatás a 2. oldalon)*

A Csontváry-tárlat Európába készül

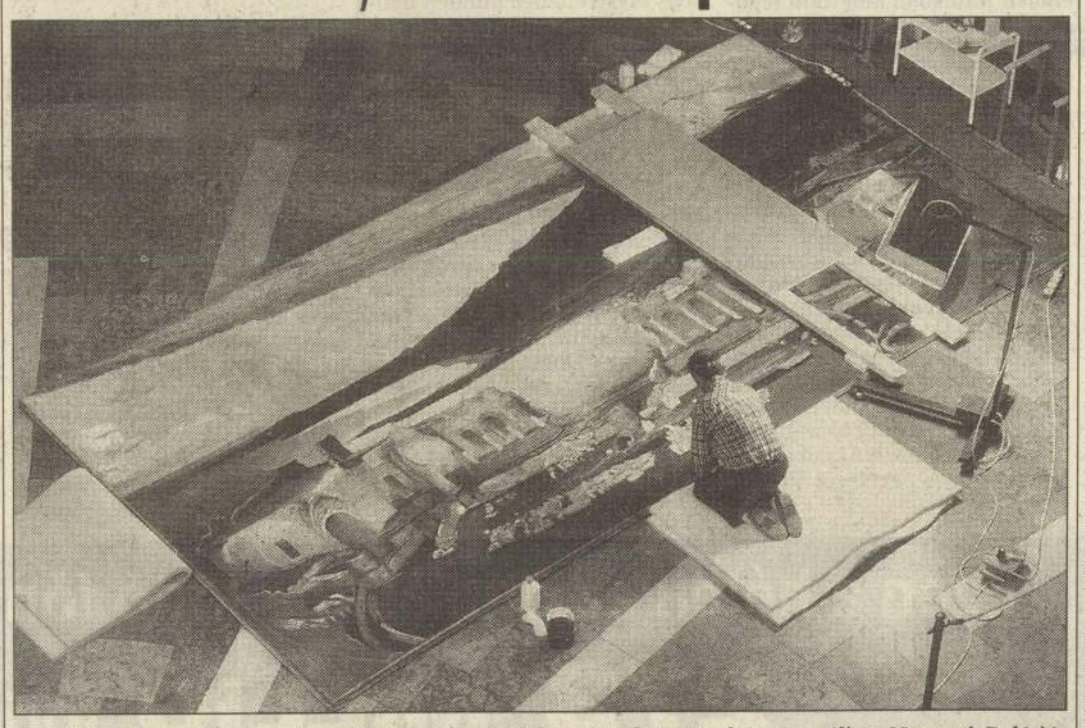

Csontváry A taorminai görög színház romjai című képét Petheő Károly restaurálja a Nemzeti Galériában. A 20 négyzetméteres alkotást a Csontváry-tárlat európai turnéjára készítik elő. RÉDEI FERENC FELVÉTELE

Rádió: sztrájk helyett tárgyalás

MUNKATÁRSUNKTÓL

A rádió vezetése hajlandó egyeztető tárgyalásokat folytatni a sztrájkbizottsággal. Erről *Csúcs László* alelnök – a korábbi petícióra válaszolva – tegnap levélben értesítette *Győri Lászlót*, a bizottság vezetőjét. Az első megbeszélés holnap lesz, amiből következik, hogy egyelőre nem lesz újabb sztrájk. Az alelnök levelében megismételte azt a már ismert álláspontját, hogy a sztrájk meghirdetése és az április 7-én tartott figyelmeztető munkabeszüntetés jogellenes volt. A sztrájkbizottság tárgyalási kezdeményezését akkor tekinti jóhiszeműnek, ha az érdekképviselők kifejtik azokat a gazdasági és szociális érdekeket, amelyek biztosítására egy esetleges sztrájk szolgálna. Időközben megérkezett a Fővárosi Munkaügyi Bíróságra a rádiós alelnök indítványa, amelyben a múlt heti figyelmeztető sztájk jogellenességének megállapítását kérte. *(Rádió... folytatás a 4. oldalon)*

A légi akció felbátorította a szerbeket

– állítja Izetbegovic tanácsadója a Népszabadságnak adott nyilatkozatában

▶ FOLYTATÁS AZ 1. OLDALRÓL

A bosnyák elnök tanácsadója megerősítette, hogy a támadók harci gázokat vetettek be az elmúlt hetekben. Elmondta: Gorazsdéban több embert ápolnak erre utaló tünetekkel. A két hete tartó harcokban mintegy kétszázan haltak meg.

Az elnöki tanácsadó utalt arra, hogy a bosnyák kormány felkérte *Michael Rose* tábornokot, a Boszniában állomásozó ENSZ-békefenntartó erők parancsnokát, hogy keresse fel a térséget, és a helyszínen győződjön meg a hadihelyzetről.

Muftics figyelmeztett arra, hogy a szerbek egy újabb város, Bihac megtámadására készülnek, csapatokat vonnak össze a térségben. A szarajevói helyzetről elmondta: szórványos lövöldözések vannak, a várost senki sem hagyhatja el és meg sem közelítheti, mert a szerbek nem oldották fel a zárlatot.

Szabó József

A LE MONDE KARIKATÚRÁJA

Washington számít Moszkvára

A nyilvános viták ellenére nem csorbult az orosz–amerikai stratégiai egyetértés a volt Jugoszlávia ügyeiben – mondták a Népszabadságnak nevük elhallgatását kérő amerikai források – jelentette Füzes Oszkár.

Eszerint Washington, Moszkva és Nyugat-Európa változatlanul közösen szorgalmazza, hogy további katonai mozgások nélkül jöjjön létre politikai egyezség. Ennek alapját Bosznia-Hercegovina valamilyen egysége képezné, miután a boszniai szerbek legalább annyira visszavonulnak, hogy a boszniai muzulmán–horvát föderáció életképes legyen. E föderáció lépne valamilyen unióra a boszniai szerb területekkel, ezek tehát nem egyesülhetnének sem Szerbiával, sem pedig a horvátországi szerb krajinákkal.

Az ENSZ-ben tovább egyszerűsítették azt a döntéshozatali folyamatot, amely szükség esetén légicsapásokat rendelhet el a feltételeket megszegő boszniai erőkkel szemben. Értesülések szerint az oroszok kellő súllyal vehetnek részt a döntésekben. New Yorkban viszonylag biztatónak értékelik a fejleményekkel kapcsolatos belgrádi álláspontot. A szerb–montenegrói ENSZ-képviselő ugyanis nyitva hagyta a kaput a tárgyalásos megoldás előtt. Amerikai források szerint Belgrád kezdi felfogni, hogy Moszkva nem hajlandó felborítani az orosz–amerikai stratégia partnerséget a szerb követelések kedvéért.

Értesüléseink szerint Washington újabb lépéseket tervez Macedónia helyzetének stabilizálására. Nyugat-Európával együtt el akarja érni a görög blokád feloldását és ismétlődően figyelmezteti Belgrádot, hogy „nem bánthatja" keleti szomszédját. Amerikai szakértők ugyanakkor attól is tartanak, hogy Macedónia belülről felrobban az albán kisebbség miatt.

A Duma elítélte a NATO-t

Az orosz törvényhozás alsóháza, az Állami Duma szerdán csaknem egyhanglag hozott határozatban ítélte el a NATO egyoldalú katonai lépéseit. Oroszország az ENSZ Biztonsági Tanácsának sürgős összehívását követeli, az erőszaktól való tartózkodásra szólít fel minden felet és kéksisakos egységek Gorazsdéba vezénylését javasolja.

A külügyminisztérium európai együttműködési főosztályának vezetője, *Jurij Usakov* az *Interfax* hírügynökségnek nyilatkozva közölte, hogy Moszkva *Andrej Kozirev* külügyminiszternek a jövő hétre tervezett brüsszeli útja elhalasztását fontolgatja. Mint ismeretes, Oroszország ekkor írta volna alá a NATO Partnerség a békéért programjához való csatlakozást – jelentette *Horváth Gábor*.

Karadzsics békülékenyebb

Mielőbb békét kell teremteni, függetlenül a végleges politikai megoldástól, fegyvernyugvás esetén a szerb fél nem utasítja vissza az előítéletektől mentes tárgyalásokat – mondta szerdán az ENSZ-főtitkár különmegbízottjának *Szlobodan Milosevics*. A szerb elnök arról is felvilágosította *Jaszusi Akasit*, hogy az ENSZ a Kis-Jugoszláviát sújtó szankciók feloldásával veheti el a bosnyákok harci kedvét.

Akasi Belgrádból Szarajevóba repült, ahol már tekintélyes diplomatagyülekezet várta. Bosznia fővárosában a béketárgyalás felélesztése körül bábáskodik *Redman* amerikai és *Csurkin* orosz elnöki különmegbízott, valamint a Bosznia-értekezlet két társelnöke, *Owen* és *Stoltenberg*. Az utóbbiaknak az a feladatuk, hogy megpuhítsák a szerb felet, miután az, a gorazsdei légicsapások miatt, felmondta az együttműködést a békefenntartókkal.

Gorazsde légterében szerdán is cirkáltak a NATO harci gépei, miközben odalent – úgy tűnik – alábbhagyott az ellenségeskedés. Mladics tábornok ugyan lelövéssel fenyegette meg őket, ha újból támadni merészelnének. Karadzsics találkozott főparancsnokával, és szívélyes időtöltésük cáfolni látszott a politikai és a katonai vezetés között feltételezett szakadást. Csurkin palei tárgyalásait követően úgy nyilatkozott, hogy Karadzsics beleegyezett a tűzszünetbe. Ennek lehetőségéről tájékoztatta az ENSZ-főtitkárt is.

Franjo Tudjman sürgős fogolycserét javasolt Izetbegovicnak, amelynek halogatását a washingtoni egyezmény megkerülésének nevezte. Zágráb egyébként sürgetné a horvát–krajinai tárgyalás folytatását, s azt sem ellenezné, ha a szerb részről kifogásolt Zágráb helyett másutt, akár Kninben találkozzanak a küldöttségek.

Pokolgépes merénylet Izraelben

▶ FOLYTATÁS AZ 1. OLDALRÓL

Az izraeli hatóságok ezért az eddigieknél is szigorúbb biztonsági intézkedéseket vezettek be, tekintettel arra, hogy mint tegnap is, az ünnep előestéjén, amikor az arab–izraeli háborúban elesett izraeli katonákra emlékeztek, a mai munkaszüneti napon a szokásosnál nagyobb közúti forgalom várható.

Nem véletlen, hogy az akciót egy nappal az Izrael és a PFSZ közötti, a palesztin autonómiával kapcsolatos megállapodások utánra időzítették. Arafat a PFSZ vezetője elítélte a szélsőségesek akcióit és sürgette Izraelt, hogy tárgyaljon a zsidó telepesek sorsáról. *Rabin* izraeli kormányfő a fokozódó terror ellenére a béketárgyalások folytatását szorgalmazta. A szükségállapot esetleges bevezetéséről faggatózó riporteri kérdésre *Peresz* izraeli külügyminiszter kifejtette, hogy „a terror nem akadályozhatja meg az élet normális menetét, de a biztonsági kérdésekben a katonaság dönt, s ezt mindenki betartja majd".

A kormány jövő hétre tervezett intézkedéseit, palesztin foglyok újabb ötvenfős csoportjának kiengedését bírálta élesen az ellenzék vezére. *Benjamin Netanjahu* szerint a kormánynak irányt kell változtatnia, és szigorú fellépéssel kell elfojtania a terrort. A palesztin rendőrség felfegyverzését pedig egyenesen őrültségnek tartotta.

B. Á.

Nehéz lesz a rendőrök dolga

Kilencezer palesztin – főként egyiptomi, tunéziai és jordániai számüzetésből Gázába és Jerikóba visszatérők – alkotja majd a palesztin rendőrséget. Főleg pisztolyokból álló fegyvereiket Izraeltől és az Egyesült Államoktól kapják majd. A palesztin rendőrök egyenruhája – izraeli mintára – kétféle színű lesz, aszerint, hogy közúti, avagy közbiztonsági feladatot látnak-e majd el. A rendőrségi dzsipek amerikai gyártmányúak és golyóállóak lesznek.

Mint *Faruk Amin*, a kelet-jeruzsálemi palesztin központ biztonsági főnöke, a rendőrség egyik vezető posztjának várományosa a *Népszabadságnak* adott interjúban kifejtette, a fő kérdés az, hogy a gázaiak és a jerikóiak elfogadják-e rendőrként a külföldről, tehát főként az *Arafat* környezetéből érkező palesztinokat.

Amin kifejtette: ha majd Kairóban megállapodnak az izraeliek és a palesztinok, akkor tudni fogjuk, hogy milyen rendelkezéseket, törvényeket kell a rendőrségnek betartatnia. A tiszt, aki 1988-tól személyesen részt vett a palesztinoknak az izraeli megszállás elleni harcában, elhárította a feltételezést, hogy a palesztin rendőrségnek elsősorban a Hamasz szélsőséges iszlám szervezet támadásaitól kell tartania. Ők is a palesztin néphez tartoznak és a hamaszistákat testvéreinknek tartjuk, közölte.

A törvények betartása a palesztin rendőrök számára kötelező lesz. De elsősorban az lesz a feladatuk, hogy a gázai és a jerikói lakossággal is betartassák őket. A közúti szabálytalanságokat, az erkölcsi visszaéléseket, a kábítószerrel való üzletelést ugyanúgy büntetik majd a palesztin hatóságok is, mint bárhol máshol a világon.

Személy szerint nem ért egyet a palesztin területek lezárásával, amellyel szerinte a 800 ezer gázait és a megszállt területeken élő csaknem egymillió palesztint büntetik. Az izraeliek a területek lezárásával valójában Arafatnak segítenek, mivel a terroristák elleni akciók Arafat ellen hangolnák a területek palesztin lakosságát.

Bőhm Ágnes

TÁVIRATI STÍLUSBAN

A SZLOVÁK PARLAMENT elfogadta a kormány programnyilatkozatát, s ezzel bizalmat szavazott *Jozef Moravcíknak* és csapatának. A kétnapos vitában mintegy félszázan szólaltak fel. A szerda esti szavazásban a 150 tagú törvényhozás 119 képviselője vett részt, közülük 80-an szavaztak igennel, 33-an nemmel. (Pozsonyi tudósítónktól)

A RUANDAI HAZAFIAS FRONT felkelői egyre inkább ellenőrzésük alá vonják Ruanda fővárosát, Kigalit, miközben gyakorlatilag befejeződött az afrikai országban lévő külföldiek kimenekítése. A harcok hevessége enyhült. (MTI)

ÉLVE TÖBBET TUDOK HASZNÁLNI a társadalomnak, mint ha meghalok – hangsúlyozza éhségsztrájkjának felfüggesztését bejelentő nyilatkozatában Bajgyik László. A nagyváradi szakszervezeti vezető 77 napig folytatta akcióját az egészségügyi költségvetés növeléséért. (MTI)

TELJES HARCKÉSZÜLTSÉGBE helyezték szerdán a fekete-tengeri flotta egyik orosz rakétahordozóját, több más hadihajó lőszerutánpótlást kap. A mind feszültebbé váló ukrán–orosz flottavita rendezését most már Leonyid Kravcsuk és Borisz Jelcin péntekre tervezett moszkvai találkozójától várják. (MTI)

PORTRÉ

Biztonsági szakértő az ET új főtitkára

Ötéves megbízatással veszi át az Európa Tanács (ET) főtitkári tisztét *Catherine Lalumière* asszonytól egy svéd liberális politikus, *Daniel Tarschys*.

– A demokrácia helyzete Európában napjainkban bárminek nevezhető, csak szilárdnak nem – jelentette ki megválasztása után, új pozíciójában tartott első nagyobb beszédében a strasbourgi székhelyű szervezetben az 50 éves Tarschys. A svéd politikus célzása nyilvánvalóan a kelet-közép-európai államok felvételére vonatkozott: Lalumière asszony főtitkársága alatt kilenc ország csatlakozott az ET-hez kontinensünk keleti részéből, s további nyolc állam kopogtat a szervezet ajtaján.

A liberális svéd politikust hazájában elsősorban Oroszországszakértőként ismerik, bár tevékenysége ennél jóval sokrétűbb. Másfél évtizedet töltött el képviselőként a stockholmi törvényhozásban, emellett egy sor magas kormányzati pozíciót betöltött, a parlament külügyi bizottságának elnöke, s több tudományos-elméleti háttérkutatásokkal foglalkozó munkacsoport és intézmény tagja, esetenként vezetője volt. Még ennél is többet mond a szakértőknek a SIPRI-nél betöltött pozíciója: a világszerte ismert stockholmi békekutató intézet a fegyverzet-ellenőrzési, illetve leszerelési kutatások egyik legfontosabb központja, s Tarschys e szervezet elnöki tisztét viseli. Hivatalos életrajza nem csupán politikusi, hanem tudományos tevékenységét is kiemeli. Két évet tanult az amerikai Princetonon, s Leningrádban is töltött egy szemesztert. A svéd honatya a politikatudományok egyetemi professzora, öt nyelvet beszél, köztük az oroszt.

Sz. G.

PERISZKÓP

Amerikai–orosz hadgyakorlat

Oroszországban belpolitikai viharokat keltett annak a hadgyakorlatnak a terve, amelynek keretében júliusban amerikai fegyveresek lépnének orosz földre. Egyes képviselők szerint a Pentagonnak ezzel a jövendő megszállás előkészítése a célja.

MOSZKVAI TUDÓSÍTÓNKTÓL

A tavaly kötött megállapodás alapján az orenburgi terület Tocki kerületében sorra kerülő közös hadgyakorlatokon a két ország hadseregei a nemzetközi békefenntartó missziók során felmerülő helyzetekre készülnének föl.

A mindkét részről néhány századot megmozgató manőverekben az orosz felet a 27. lövészhadosztály katonái képviselik majd. Ez az egység már évek óta teljesít békefenntartó küldetést a Dnyeszter melléken, illetve Dél-Oszétiában. A hadgyakorlat összes költségét – mintegy kétmillió dollárt és 100 millió rubelt – az amerikaiak vállalták magukra.

A nacionalista nézeteiről ismert tévés személyiség *Alekszandr Nyevzorov* az orosz parlamentben kijelentette, hogy az ilyen hadgyakorlatok ideális feltételeket nyújtanak a hírszerző tevékenységhez. A „liberális demokraták" egyik honatyája szerint a manőverek idején a helyi lakosság tömeges tiltakozó megmozdulásaira kell számítani. A pártvezér *Vlagyimir Zsirinovszkij* kifejtette, hogy eleve ellenez minden hadgyakorlatot, amelynek keretében idegen csapatok orosz földre teszik a lábukat, s „azok a katonák, akik ebben aktív szerepet játszanak, rendszerváltozás esetén el fogják veszíteni váll-lapjaikat".

Egy kommunista felszólaló szerint az amerikaiaknak a tervvel az a céljuk, hogy megállapítsák az orosz fegyveres erők hadrafoghatóságának mértékét, és pontosítani tudják az ország megszállására szőtt terveiket. Az Állami Duma mindenesetre megbízta külügyi, védelmi, geopolitikai és környezetvédelmi bizottságát, hogy vitassa meg az orosz–amerikai hadgyakorlatokkal összefüggő kérdéseket.

A moszkvai zöldek az Urált féltik

A Greenpeace nukleáris szakértője válaszol tudósítónk kérdéseire

Magyarország a cseljabinszkiak élete árán jut „tiszta" energiához, ha a paksi atomerőmű sugárzó hulladékát a Majak nevű vegyipari kombinát túlzsúfolt tárolóiban helyezik el – nyilatkozta a *Népszabadság* moszkvai tudósítójának *Dmitrij Tolmatszkij*, a Greenpeace nevű nemzetközi környezetvédő szervezet oroszországi tagozatának nukleáris ügyekben illetékes koordinátora.

A huszonöt esztendős fiatalember nem kifejezetten optimista a *Csernomirgyin* kormányfő budapesti útja során aláírt jegyzőkönyv „megtorpedózásának" esélyeit illetően – leginkább abban reménykedik, hogy az eset hozzájárul majd az eddiginél sokkal szigorúbb környezetvédelmi törvények elfogadtatásához.

A Greenpeace nem zárja ki, hogy szimbolikus akciókkal fog tiltakozni a paksi hulladék „importja" ellen, ugyanakkor az esetleges megmozdulások semmiképpen sem tekinthetők a magyar kormány, még kevésbé a nép ellen irányuló akcióknak. A nyugat-szibériai Cseljabinszk közelében lévő Majak vegyipari kombinát sugárzó hulladékot tartalmazó tárolói azonban már jelenleg is túlzsúfoltak, a környező természetes vizek erősen szennyezettek, a gyermekbetegségek aránya a környező településeken hatvan százalékkal haladja meg más ipari körzetek hasonló adatait.

Részint a „tervszerű" tevékenység, részint az ötvenes években történt három súlyos üzemi baleset következtében a Tyecsa folyó mentén tízezer, a szennyezés terjedésével azonban több százezer ember él sugárveszélyben. Ráadásul a térségben akár hetes erősségű földrengések is várhatóak.

A Greenpeace irodáját éppen az interjú készítése közben tájékoztatták: az orosz vezetés egyetlen, mindössze kozmetikainak minősíthető változtatással jóváhagyta a budapesti jegyzőkönyvet.

LOTTÓ 15. játékhét
Ezen a héten az öttalálatos lottó főnyereménye:
273 MILLIÓ forint!
SZERENCSEJÁTÉK RT.

Jelcin televíziós „stábja" Budapesten

Négyezren az orosz médiumokban

Budapesten, az Andrássy úti orosz kulturális központban két napon át, hétfőn és kedden az orosz állami televízió és rádió vezetősége mutatkozott be a magyar szakmai közönségnek. Látogatásuknak az volt az elsődleges célja, hogy háromféves, rövid történelmüket elmondhassák a sok tekintetben hozzájuk hasonló gondokkal és feladatokkal birkózó magyar kollégáiknak.

1990-ben adott hírt önnön születéséről az orosz állami televízió és rádió, 1991 májusában pedig már első önálló adásukkal jelentkeztek – kezdte a „históriai" beszámolót Vlagyiszlav *Mustajev* elnökhelyettes. Az új médium tagjait abból a hatalmas szervezetből toborozták, amelyet szovjet állami televíziónak hívtak. Jórészt azok a televíziósok, rádiósok választották a '91-es augusztusi puccskísérlet után kínálkozó új lehetőséget, akik nem érezték magukénak a szovjet televízió működési szabályzatát, és akik a puccs ellenzőjeként léptek fel. „*Nem vagyunk forradalmárok* – hangsúlyozta Mustajev –, *de ellene vagyunk mindenfajta csinovnyikrendszernek a politikában és a tájékoztatásban egyaránt.*" Büszkék arra, hogy ők adták az első „lökést" a televízió függetlenedésének, s hogy mindazt a feladatot ellátják, amit más állami televíziók. Négyezer munkatársuk nyolc szerkesztőségben dolgozik, műsoruk 45-47 százalékát saját maguk készítik. A többit vásárolt és konzerv anyagokból biztosítják. Két műholdas közvetítő áll az orosz állami televízió rendelkezésére, hogy adásaikat még Vlagyivosztokban is nézhessék az ország lakói. Nézik is, állítják, noha egyre bővül a televíziós választék Oroszországban. Kereskedelmi adók és más független tévéprogramok kínálják műsoraikat, a lakosság 92 százaléka azonban az állami televízióból szerzi információit. Két programjuk közül az első, az *Oroszország* tizenhét és fél órányi adást sugároz (ezt a közeljövőben kénytelenek lesznek tizenöt órára csökkenteni), a második, az úgynevezett *Orosz Egyetemek* kilencórányi adásával a távoktatás szolgálatában áll.

Az orosz állami televízió és rádió a kormány felügyelete alá tartozik, költségeik ötven százalékát az államtól kapják. A magyar újságírók kérdésére, vajon hogyan őrzik meg függetlenségüket az orosz televíziósok, az alelnök azt válaszolta, nem várnak mást a kormánytól, csak azt, hogy a pénzt adja, és szakmailag ne zavarja a munkájukat. Korszerű médiatörvényük még nincs, a működésüket szabályozó paragrafust még a Szovjetunió Legfelső Tanácsa fogadta el. Éppen ezért aggódva tekintenek a '96-os elnökválasztás elé, amelynek a kimenetelére kedvezőtlenül hatna, ha a régi médiatörvény szabályozná azt.

A magyar és az orosz médiaviszonyokat összehasonlító kérdések nyomán fölvetődött, miként vélekednek a Jelcin '91-es felkérésére toborzott orosz televíziósok a sajtószabadságról. Vlagyiszlav Mustajev és Georgij *Dolgov* politikai kommentátor elmondta, szerintük sajtószabadság nem létezik, a kérdés mindig az, az egyén mennyire szabad az adott sajtóviszonyok között. A tömegtájékoztatás szakembere csak saját megnyilvánulásaiban lehet szabad.

(l. g.)

Ulbrich Andrea kapta idén a Székely Mihály-emlékplakettet

Harmincegyedik alkalommal adták át a *Székely Mihály-emlékplakettet* a *Magyar Állami Operaházban*. A *Kossuth-díj* és az *operaházi örökös tagság* mellett ez a magánénekeseknek járó legrangosabb elismerés, amelyet először 1964-ben *Ilosfalvy* Róbert vehetett át. A díjazottak listáján olyan nevek szerepelnek, mint *Házy* Erzsébet, *Kalmár* Magda, *Sólyom-Nagy* Sándor, *Sass* Sylvia, *Miller* Lajos, *Kováts* Kolos, *Kincses* Veronika, *Polgár* László, *Misura* Zsuzsa, *Csavlek* Etelka. A tavalyi kitüntetett *Airizer* Csaba volt. A *Székely Mihály-emlékplakettet* idén *Ulbrich* Andrea kapta. Az elismerést kedden adta át a művésznőnek *Ütő* Endre, az Operaház igazgatója.

Ulbrich Andrea átveszi az Operaház igazgatójától az emlékplakettet

Weber Lajos felvétele

Ulbrich Andrea mezzoszoprán a főiskolán *Andor* Éva növendéke volt, és a *Zeneakadémia* befejezése után azonnal az *Operaház* tagja lett. 1990-ben megnyerte a brüsszeli *Belcanto énekversenyt*, majd *Bartók–Pásztory-díjat* kapott. Gálaestet adott Monte-Carlóban, Párizsban, Kölnben és Berlinben. Fellépett Antwerpenben, Genfben, Frankfurtban, Bécsben és Athénban is, ahol *Strauss Ariadne Naxos szigetén* című operájában Agnes *Baltsa* partnereként lépett pódiumra. Főbb szerepei közé tartozik *A kékszakállú herceg vára Judit-ja*, a *Háry János Örzséje*, a *Carmen*, a *Figaro házassága Cherubinja*, a *Cosi fan tutte Dorabellája*, *A sevillai borbély Rosinája* és *A rózsalovag Octavianja*.

D. M.

Egymillió dollárért két Csontváry kapható

A múzeumok és támogatóik

Miért támogatják a kultúrát és a művészetet? – tették fel a kérdést a *Nemzeti Galériában* összegyűlt múzeumi szakemberek a két éve komoly szponzorálási tevékenységet folytató *Shell Hungary Rt.* kommunikációs igazgatójának, *Nagy* Károlynak. „*Válaszom roppant egyszerű. Mert szeretem és tisztelem a művészetet*" – kezdte válaszát a világcég képviselője. A *Shell* hosszú távú együttműködést tervez a *Nemzeti Galériával*, legutóbb a *Csontváry-kiállítás* létrehozásában segédkeztek.

Már elkezdődött a restaurálása *MS mester* azon festményének, amelynek a megmentése három évet és rengeteg pénzt vesz igénybe. A *Magyar Nemzeti Galéria* nem tudna eleget tenni feladatainak, ha a költségvetési támogatás mellett nem jutna szponzori pénzekhez is. *Bereczky* Loránd főigazgató elmondta, hogy az intézmény évi központi támogatása *kétszázmillió forint*, ebből az épületfenntartás, üzemeltetés, bérkifizetés mellett *mindössze hat százalék költhető szakmai munkára*. A kiállítások ebből nem finanszírozhatók, mert a költségek igen magasak. Bereczky Loránd példának említette, hogy az idei *Picasso-kiállítás* egyik költségvetési tétele, a biztosítás kifizetése tizenkétmillió forintjába került a *Nemzeti Galériának*. Ezért szponzorokat kell szerezniök. A múzeumok vezetői és a kiállításszervezők Nyugat-Európában is erre a megoldásra kényszerülnek, a nagyvonalú állami kiállítások ott is múltnak számítanak. A pénzes cégek és a pénzintézetek kegyeiért megindult a verseny, ez pedig ahhoz vezet, hogy az eredetileg komoly összegek felaprózódnak. A főigazgató előadása végén fölhívta a figyelmet a kulturális mecenatúra egyik igen fontos feladatára. *Csontváry* két festményét, a *Magányos cédrust* és a *Sétakocsikázást* egymillió dollár fejében lehetne megvásárolni. Az összeg nagysága miatt ez csupán álom bármelyik múzeumnak.

(r. t.)

A ZUGLÓI KÖZÉRT VÁLLALAT

ÁRVERÉST HIRDET

az alábbi, nem lakás céljára szolgáló helyiségek bérleti jogának, és tehergépkocsi készpénzes értékesítésére:

Cím	Kikiáltási ár E Ft	m²	Árverés időpontja 1994
belterületi kerület központi részén lévő telefonfővonalakkal ellátott bérlemények (Budapest VII., Damjanich u. 51.irodahelyiségek. A bérlemény részben beköltözhető, teljesátadás legkésőbb évvégéig.)	22 000	569	május 18., 9 óra
Bp. XVI., Imre u. 1., Mföld (irodahelyiségek, önálló épületben)	10 000	413	május 18., 10 óra
TEHERGÉPJÁRMŰ			
ROBUR 3 tonnás DÍZEL 4 éves teherautó	250		május 18., 11 óra

A vételárat + 25 százalék ÁFA terheli.

Az árverés helye:
Budapest VII., Damjanich u. 51. (központi iroda)

Jelentkezési határidő:
1994. május 12., 12 óra.

A pályázatokat a vállalat központjában (Budapest VII., Damjanich u. 51.) kell benyújtani, a kikiáltási ár öt százalékának megfelelő bánatpénz (bemutatóra szóló betétkönyv) letétbe helyezésével, munkanapokon 9–12 óra között.

További információkat ad a jelzett időpontban
KERÉNYI HENRIK az 1427-390 és az 1429-991 telefonszámokon.

Az alábbi nem lakás céljára szolgáló helyiségek bérleti joga átadó:

Cím	m² tájékoztató adat	Bérleti jog ára E Ft
Bp. XIV., Amerikai u. 51. (alagsor, klubhelyiség)	133	2 200
Bp. XIV., Ilka u. 14. (alagsor, műhely)	108	1 500
Bp. XIV., Thököly 44. (pince, raktár)	230	1 600
Bp. XIV., Ilka u. 15. (alagsor, műhely)	220	3 000
Bp. XIV., Jávorka u. 2. (raktár)	29	300
Bp. XIV., Ilka u. 18. (raktár)	17	300
Bp. XVI., Rákosi u. 108. (raktár)	130	1 200

A vételárat + 25 százalék áfa terheli.

A bérleti jog átadásával kapcsolatban felvilágosítást ad:
KERÉNYI HENRIK az 1427-390 és az 1429-991 telefonszámokon.
(Bp. VII., Damjanich u. 51.)

1269

A TÉVÉ MŰSORÁRÓL

Ismerjük hazánkat?

Siránkozni szokás mostanság szegénységünk miatt, hogy nem jut pénz külföldi utakra, világjáró, nagy bevásárlásokra, mint nemrég, a *Grósz* Károly-féle kormány által biztosított portyázások idején. Az idegenforgalmi hivatalokban azután – talán éppen a siránkozók – meghirdetésük után szinte nyomban fölvásárolják a legvonzóbb utakat, a világvárosokban szinte mindenütt honfitársára lel az ember. Gyermekeink nagykorúságuk küszöbén többet láttak már a Földből, mint nagyapáik idős korukra, de hogy miként fest Debrecen, Pécs vagy Sárospatak, azt még földrajzórán – a tankönyvük alapján – sem igen tudják elmondani. Addig-addig ismételgették körülöttünk a nacionalizmus veszélyét (vádját) világlátó lehetőségeink sokasodásával egy időben, hogy – furcsa aránytalanságként – elveszítettük érdeklődésünket a saját hazánk iránt, miközben a külföldi tájakkal egyre bensőségesebb viszonyt alakíthatunk ki. Panaszáriáink közben elfeledkezünk arról, hogy még mindig olcsóbb a határokon belül szervezni családi vagy iskolai kirándulásokat, mint Bécsbe, Münchenbe, Velencébe. Arra pedig végképp nem figyelmezteti ma senki a világutazókat, hogy az idegen országok megismerése is könnyebb, ha hazai tulajdonunkkal tisztában vagyunk.

Kerekek és lépések

Azaz a televízió alkalmanként mégis csakcsak figyelmeztet erre. Folyamatosan sugározza (igaz, szinte észrevétlenül) az országjáró, feledhetetlen „turista," *Rockenbauer* Pál tiszteletére készített *Kerekek és lépések* című, huszonhat részes sorozatát, és útjára indított – az esztendő legnagyobb televíziós vállalkozása gyanánt – egy honismereti vetélkedőt *Ki tud többet Magyarországról?* címmel.

A *Kerekek és lépések* (*Gyenes* Károly, *Szabados* Tamás, *Sinkó* László, *Stenszky* Gyula, *Péterfay* Attila és *Ilosvay* Katalin közös munkája) olyan szép, olyan izgalmas, akár egy felfedező út. Az is, valójában. A kis forgatócsapat járja az országot, a huszonharmadik résznél épp Sárospatak felé tartanak, elbeszélgetnek a helybéli lakosokkal, meséltetik a helytörténészeket, gyönyörködnek a tájban, és engedik, hogy a néző is velük gyönyörködjék. (A műsor legfőbb erénye a pompás operatőri munka, amelynek legfeljebb csak egy hibája van: szebbnek mutatja olykor a tájat, hol a forgatócsoport bandukol, mint amilyen az valójában.) Éppen azért, mert oly sokféle embert – tudóst, földművelőt, méhészkedőt, öreget, fiatalt szólaltatnak meg a *Kerekek és lépések* kamerái előtt, úgyszólván mindent megtud az ember a vidékről, ami csak tudható. Múltját és jelenét, gondjait és örömeit, büszkeségeit és hiányosságait egyaránt. És még valamit: azt a bizonyosságot, hogy a képernyőn megjelenő vidéket a nézőnek is feltétlenül meg kell tekintenie.

Nem tudom persze, hogy a *Kerekek és lépések* mozgósító hatására hányan kerekednek fel, hogy legalább részben végigjárják azt a kanyargós utat, amelyet e tiszteletre méltó kis csapat bebarangolt. Elkényelmesedett világunkban, amely a lustaság tudományát éppen a televízió segítségével sajátította el, aligha vállalkoznak tömegek efféle kalandokra. De ha passzív honismereti hozama van is csupán e sorozatnak (megtanulja a néző a képernyő előtt, mire figyelhetne Sárospatakon, ha elzarándokolna oda), akkor is megcselekedte, amit megkövetel(hetne) a haza: fölvillantotta ezernyi szépségét, gazdagságát.

Ki tud többet Magyarországról?

Ennyit tesz, nem többet az a kéthetente jelentkező televíziós játék is, amely történelmi városaink vetélkedésével eleveníti fel vagy gyarapítja tudásunkat szülőhazánkról. Nem az első városvetélkedő színhelye '94-ben a *Magyar Televízió*, múltja van minálunk e műfajnak. A hatvanas, majd a hetvenes években is rendeztek versengéseket a vidéki – kis és nagy – városok között a televíziósok. Ez a mostani annyiban különbözik elődjeitől, hogy a valódi s nem a pártszempontok szerint megszűrt értékekre és érdekességekre hívja fel a figyelmet, és *családokat* mérkőztet egymással, nem – ki tudja, milyen bizalmi szempontok szerint verbuvált – csapatokat, mint egykoron. Második jelentkezése alkalmával annyit máris el lehet mondani e játékról, hogy feladványait tájékozott és jókedvű emberek állítják össze. Okos, érdekes és jellegzetes kérdésekre adott válaszokkal rajzolódik ki a néző előtt a figyelem középpontjába állított település (legutóbb Esztergom) múltja, országos jelentősége, szellemisége. A rendezés (*Szőnyi* G. Sándor irányításával) olajozottabb is lehetne ugyan, és a műsorvezető, *Antal* Imre sem olyan oldott és szellemes még, mint amilyennek más versenyeken megszoktuk, és amilyen lehetne. De ezekkel a (remélhetőleg csupán kezdeti) gyöngeségeivel is elérte már a sorozat, hogy várja jelentkezéseit a publikum. Hogy „készül" rá, s igyekszik együtt játszani a ringbe álló családokkal. Élő személy volt-e a *Petőfi* Sándor által halhatatlanná tett *Pató* Pál úr, és ha igen, hol találkozott vele a költő? Ilyen és hasonló kérdéseken törjük a fejünket szombat este tíz után, és ez, valljuk be, jó. Szebbek az álmaink, derűsebb az ébredésünk így, mint ha kitalált és valódi krimik rejtelmein törnénk a fejünket elalvás előtt. És gyarapodunk is e játék által tudásban, hazaszeretetben egyaránt.

Lőcsei Gabriella

A Táncsics Mihály Alapítvány kritikusi díjai

A *Táncsics Mihály Alapítvány* a szakkritikusok legjobbjainak elismerésére létrehozott díjait – az alapítvány kuratóriuma nevében – *Buza* Péter elnök kedden Budapesten nyújtotta át.

Színikritikáért *Zappe* László, a *Népszabadság* rovatvezető-helyettese; képzőművészeti műbírálatért *Tibori* Szabó Zoltán, a romániai *Szabadság* című magyar nyelvű újság főszerkesztője kapta meg a kitüntetést. *Margócsy* Istvánnak az irodalom-, *Csengery* Kristófnak a zenekritikusi díjat ítélték oda. Margócsy István irodalomtörténész, a *2000* című folyóirat alapító főszerkesztője, Csengery Kristóf a *Muzsika* című lap munkatársa. Idén először adták át különválasztva a tv-, illetőleg a filmkritikusi díjat. *Zsugán* István, az *Új Magyarország* munkatársa filmkritikáiért részesült elismerésben.

Elismerés Lőcsei Gabriellának

Lőcsei Gabriella, a *Magyar Nemzet* kulturális rovatának vezetője tévékritikáiért vehette át a kritikusi díjat.

Kaméleonidász Újpesten

A görög–perzsa háborúk idején egy kicsiny sziget lakói a görög és a perzsa seregek közé szorulnak. Kénytelenek hol az egyik, hol a másik oldalra állni, hol görög, hol perzsa ruhába bújni, de a végén kiderül, hogy a „kaméleonság" nem jó megoldás, és a helyzet tarthatatlan. Ez a története dióhéjban a pályakezdő drámaíró, *Marschalkó* Zsolt *Kaméleonidász* című vígjátékának, amelyet *Pálfai* Péter rendezésében április 15-én mutat be az *Újpest Színház* az *Ady Endre Művelődési Központban*. A társulat vezetése tavaly ősszel drámapályázatot hirdetett, amelynek eredményét kedden ismertették az újságírókkal.

Horváth István, a művelődési központ igazgatója és *Pozsgay* Zsolt dramaturg elmondta, hogy a pályázatra huszonöt színmű érkezett. A zsűri (*Réz* Pál, *Pethes* György és Pozsgay Zsolt) a kétszázezer forintos első díjat nem adta ki, a százezer forint értékű második díjat Marschalkó Zsoltnak ítélték *Kaméleonidász* című komédiájáért. A harmadik díjat *Fehér* Klára nyerte *Kalandvágyból itthonmaradtunk* című újpesti történetéért, amelynek a főszereplője egy ötvenhatban egymástól elszakadt és napjainkban újra találkozó ikerpár.

A tájékoztatón szó esett arról is, hogy az *Újpest Színház* szeptember 2-án nyitja meg új *kamaraszínházát* az Árpád út 66. szám alatt *Karinthy* Ferenc *Gellérthegyi álmok* című darabjával.

(d. m.)

NAPLÓ

A NA-NE AKADÉMIA a képzőművészeti főiskolások kiállítássorozata, mely ma délután nyílik meg, és június 23-án záróaukcióval fejeződik be. Csizmadia Zsuzsa és Gulyás Ágnes nyitó kiállítása április 25-ig tekinthető meg a Na-Ne Galériában (Budapest IX., Lónyai u. 41.).

AZ AJKAJ hagyományőrző udmurt népi együttes ma délután hat órakor lép fel először Magyarországon az Orosz Kulturális Központban (Budapest, Andrássy út 120.). Az egyetlen budapesti fellépésre a belépés díjtalan.

TÓTH SÁNDOR fegyvergyűjteményének kiállítása április 14-én, délután három órakor nyílik meg az egri vár gótikus palotájában, a Dobó István Vármúzeumban.

FIDESZ

ÉRIK A NARANCS!

ÉN LEGJOBBAN A LAPOS,
A KOCKA, A HOSSZÚKÁS,
A KEREK ÉS A MINDENFÉLE
NARANCSOT SZERETEM!

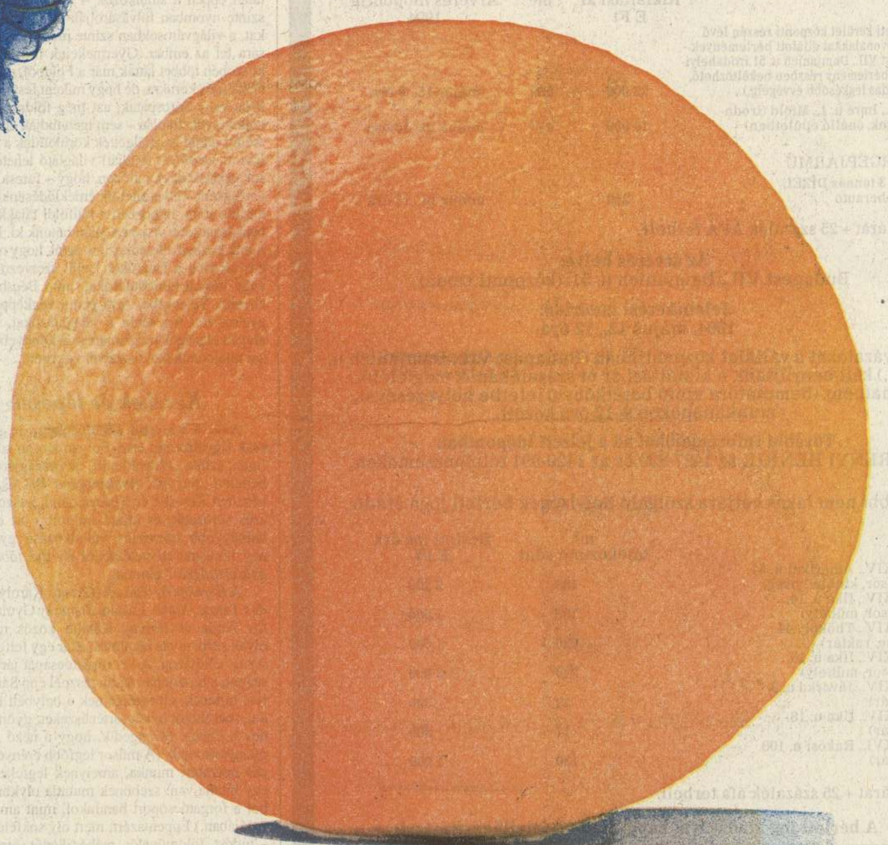

HAPPY END PROD.

Borsa Antal kiállítása szülővárosában

Tevékeny művészre emlékeznek tisztelői

Húsz évvel ezelőtt halt meg az a *Borsa Antal*, aki 1902-ben született ugyancsak Győrben. A Révai reálgimnáziumban 1920-ban szerzett érettségije után asztalosmesterséget tanult és dicsérő oklevéllel szabadult. Két év múltán beiratkozott az iparművészeti főiskola belsőtervezői szakára, ahol 1925-ben végez, de végbizonyítványt nem szerez, megelégszik a belsőépítészi képesítéssel. *Enteriőr*tervezéssel foglalkozik. Három évig tanít a győri iparostanonc iskolában, miközben magánszorgalomból megtanulta a cserépkályha és kandalló csempéinek mintázását, készítését. Az akkor még Schutzbach néven ismert Borsa Antal 1930-ban önállósítja magát. Iparengedélyt kér. Első munkája a tápi templom restaurálása, mennyezetének és oltárképének megfestése. Ezt követte a nagysitkei templom Bormeister oltárképének, valamint a zalaegerszegi Simball főoltárképének és szentélymennyezetének restaurálása.

Orbánné Horváth Márta könyvtáros elkészítette Borsa Antal munkásságának válogatott bibliográfiáját, amelyből tudjuk, hogy négy templomot készítettek el tervei alapján és 61 templom díszítőalkotásáról tudunk. Restaurációs munkáinak száma mintegy húsz. Az említettek közül megemlítjük azt, hogy 1945 után első nagy restaurátori erőpróbája a győri székesegyház freskóinak megmentése volt. A vakolat nagy darabon elvált a boltozattól és mintegy hat négyzetméternyi rész kiesett a freskóból. A hatalmas munkára a híres Pelicolit kérték fel, aki nem tett eleget a meghívásnak. Borsa Antal vállalta a pusztuló művészi érték megmentését, de munkáját csak négy év múltán tudta megkezdeni, miután a külföldről hazaérkezett szakemberek is elfogadták az általa javasolt új restaurálási technológia helyességét. A hatalmas munka 1953-tól 1959-ig tartott: a mintegy 2.000 négyzetméternyi felület restaurálása és pótlása közben 1949-ben a Xantus János Múzeum díszterménekműmárvány falait is javította, amelynek egyötöde hiányzott. A munkálatok közben francia nyelvű feliratok kerültek elő, amelyeket valószínű, hogy Napóleon katonái festettek a falra.

Borsa Antal és *Varga István Ybl-díjas építész* tervei alapján állitották helyre a Köztársaság tér 12. és 13. szám alatti műemlék épületeket. Minden valószínűség szerint nagy művészi élménye a győri Karmelita-templomban Karl von Meslfold által 1700 körül festett 3x6 méteres oltárképnek a rekonstruálása és restaurálása volt. A főoltár említett képét, amely Szent István és Szent Imre hódolatát ábrázolja Szűz Mária előtt, a múlt század végén levették a főoltárról, helyére pedig Johann Kastner bécsi művész képét rakták. Miután a levett nagyméretű kép a rendházban nem fért el, 1882-ben feldarabolták, mindössze a három főalak képét hagyták meg. A többi részek, amelyeken a mellékalakok voltak, elvesztek. A véletlen sietett segítségére Borsának. Az eredeti nagyméretű kompozícióról birtokában volt egy fotó. Közben vette észre, hogy a három megmaradt kép a későbbi ráfestés eltávolítása után beillik a fénykép által ábrázolt kompozícióba. Borsa a műtörténész alaposságával tanulmányozta az átfestett mellékalakokkal meghamisított képeket. Ezután az eredeti alkotásról fennmaradt fényképfelvétel alapján 1958-ban új vászonra ültette át a képeket. A három képet egyébként úgy kellett elhelyezni az új vászonra, hogy azok megfelelő távolságra legyenek egymástól. A fotón látható mellékalakokat úgy sikerült a főalakok színei szerint megfesteni, hogy az tökéletes egységet képez. A kompozíció eredeti szépségében jelenleg is a győri Karmelita-templom főoltárán látható.

Borsa Antal mentette meg a Varga István építész által felújított fertődi kastély menynyezetfreskóit, amelyről már az OMF lemondott. Borsa *Filippovits Ferenc* statikussal oly elmés megoldást dolgozott ki, amely lehetővé tette, hogy az értékes freskót tartalmazó vakolat átragasztott eljárással új födémre került. Megtervezte és a fafaragáshoz megrajzolta a fertődi kastély konzolasztalait. Háromévi munka után készítette el a fertődi kínai szoba falitábláit. Ugyancsak Filippovits Ferenccel és Varga Istvánnal olyan bravúrral oldották meg a keszthelyi kastély, majd a budapesti Károlyi-palota freskómentő födémcseréjét, hogy a nagy hírű festményeknek semmiféle károsodása nem történt.

Borsa Antal munkásságának mindössze kis részéről ejtettünk szót. Kiemelkedő volt mint képfestő, mint díszítőfestő, mint restaurátor. Kiváló volt mint szobrász, de tervezett templomokat, templomi berendezéseket, faragott kőbe, márványba, fába, még egy nyomorék lábhoz kaptafát is. Érezte az alkotás nagyszerűségét.

Borsa Antal halálának huszadik évfordulójára emlékezve a *Győri Városi Könyvtár* galériájában *ma emlékülést és kiállítást rendez.* Borsa Antal életútját dr. Horváth Márta könyvtáros ismerteti, a műemlék-restaurátort Varga István Ybl-díjas építész mutatja be. A mesterről egykori tanítványa, *dr. Szabó Zoltán* káplár, művészettörténész és festőművész szól. A kiállítást pedig az USA-ból erre az alkalomra hazaérkező fia, *ifjabb Borsa Antal* nyitja meg délután fél 4 órakor.

I. B.

Brian Runnicles: „No, de ilyet!" (Hegedűs Zoltán és Kiss Katalin)

Ki beszél itt szexről?

Bemutató a Győri Nemzeti Színházban

Anthony Marriott és *Alistair Foot* vígjátéka, a *Csak semmi szexet kérem, angolok vagyunk!*, számos ok miatt kíváncsivá teheti a színházszerető közönséget. Mindig jó az árfolyama az angol színháznak, ázsiója van a szigetországbéli humornak, ötletért sem kell a kontinensre futniuk a briteknek, ha szórakoztató teátrumot akarnak prezentálni. Figyelhet a néző ilyen darabra azért is, mert ez idő tájt a bankok, bankárok, pénzemberek vannak divatban, a szex sem lefutott téma.

Peter Hunter *(Csudai Csaba Zsolt)* bankfiókvezető a nevezett színpadi produkcióban. A mézesheteiből alig ocsúdott ifjú hitvese *(Kiss Katalin)* emancipált, szexis hölgy lévén, nem elégszik meg a feleségszereppel. Ki akar lépni a tradíció által reá rótt szerepből. Vállalkozni akar. Kis híján ráfizet, ebbéli igyekezetéből sok bonyodalom támad. A skandináv cég nem üvegáruval, hanem a szexshopból jól ismert tárgyakkal lepi meg a szemrevaló asszonykát. Borzasztó kellemetlen tud lenni, ha tisztes polgári ízlést ilyen ízléstelenséggel, szeplőkkel csúfitanak el. Nagyon kellemes ellenben az, ha a kelepcét a néző színpadon láthatja.

Korcsmáros György, a darab rendezője a szórakoztatásnak azokat az elemeit építette a produkcióba, amiért csak hálás lehet a konvenciókhoz szokott közönség. Jó ritmusú, a burleszk hagyományait is megidéző komédiává tette a győri előadást a rendező, amelyben helyzeteknek, szituációknak, gesztusoknak talán az átlagosnál is kitüntetettebb szerep jut. A dialógusok „mellékszereplővé" szelidülnek, a főszerepet a tárgyak, a kellékek veszik át. Aki látta a darabot, az tudja, hogy milyen dramaturgiai küldetés hárul egy gumibotra, egy virágcsokorra.

A nagy kérdés mindig az, hogy helyükön vannak-e személyek, tárgyak, kellékek, amelyek ilyen komédiában, mint a „Csak semmi szex", úgy követelik maguknak a megfelelő helyet, mint a hangjegyek a partitúrában.

Csanádi Judit díszletei, *Hruby Mária* jelmezei jó keretet adnak, hogy a *polgári enteriőrt* kellemesnek érezze a publikum. A színészek egytől egyig nagy energiát adnak bele a komédiába, a lanyhább hullámok és a forrpontok a színészek adottságainak számlájára írandók. Az említett két színész házaspárként fel tudta kelteni azt az illúziót, amilyen két fiatal lehet házastárs, főnök, anyós és a vállalkozás keltette szorongattatásban. Kiss Katalin első főszerepében kedves is, kellemes is. A szerepklisénél jóval többet adott *Simon Géza* felügyelőként és *Hegedűs Zoltán* Mr. Runnicles, a barát jelmezében. Az előbbi Thália idősebb papjaként csak annyit tett hozzá a felügyelő arcképéhez, amennyi szükségeltetett, a fiatalabb szinte minden energiáját mozgósította, mozgással, gesztusokkal, harsány és visszafogott szavakkal. Ki beszél itt szexről? – kérdezheti a nagyérdemű, amikor ilyen felfedezésekre ragadtatja magát a színház szépsége feletti örömében, még akkor is, ha csak édes habot ízlelt kávéval keserített tortán.

VARGA LAJOS
Fotó: BERTLEFF ANDRÁS

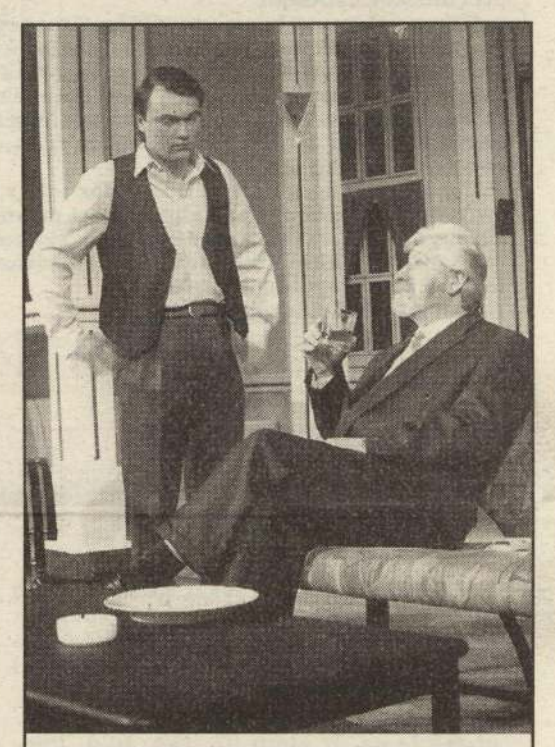

Leslie Bromhead: „A pénzzel bánni kell, Mr. Hunter..." (Csudai Csaba Zsolt és Bede Fazekas Csaba)

Eleanor Hunter: Úgy imádom a színházat, kedves Leslie... (Bede Fazekas Csaba és Horváth Ibolya)

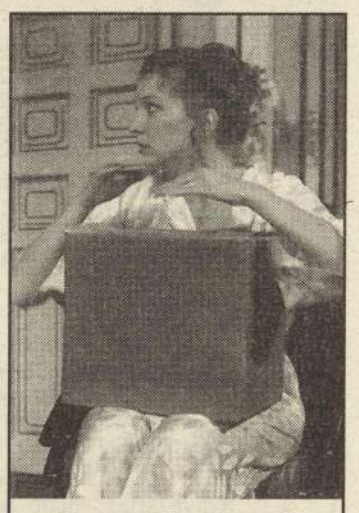

Frances Hunter: „Hova tegyem ezt a csomagot?" (Kiss Katalin)

Ismét úton a „napút" festője

Csontváry újra elindul

Ismét útra keltek hát a képek, a két óriásvászon kivételével – a Baalbek és a Mária kútja Názáretben méretei miatt nem szállítható – a „napút" festőjének művei, hogy rövid, májusig tartó budapesti vendégeskedés után Stockholm, Rotterdam és München laikus és remélhetőleg szakértő közönségét is meghódítsák.

*Csontváry Kosztka Tivadar*ról van szó természetesen, aki maga is halhatatlan utat járt be, amíg skizofrén víziói, hallucinációi nyomán elindult – először szépen a mostani út egyik állomására, Münchenbe –, hogy álmai megelevenítéséhez a festészet technikáját is megtanulja.

Előbb azonban gyógyszerészként türelmesen gyűjtögette a pénzt, hogy 14 év után útra keljen, először tanulni, majd a „nagy motívumot" megkeresni. Útjai egyes állomásait és nyomait a képeken is követhetjük: Boszniában például, ahol már csak az ő nagyszerű képe őrzi épségben a valóságban szétlőtt mosztari hidat. Aztán a további nevek: Baalbek, Tarpatak, Hortobágy, Taormina, Názáret, Libanon – mind ott a képek címében is.

S ott valahol Jeruzsálem és Krakkó között fedezte fel a maga „napútját", ami körülbelül azt jelentette: ezen a tájon, az akkor még tiszta levegőben a fények és a színek a hazaiaktól eltérő erővel tündököltek, erre mifelénk soha nem látható erővel jelentek meg a motívumot kereső festő előtt. Csontváry ezt minden erejével, technikai tudásával és tehetségével igyekezett a leghűségesebben megjeleníteni.

S mert kínzó lelki gyötrelmeitől sem tudott szabadulni, ezeken a képeken mindig jelen volt önmaga is, akár a szó szoros értelmében, mint híres önarcképén, akár a cédrusok képében a két nagyszerű libanoni képen, akár egy „üres" festményen a taorminai romszínház szétszóródott köveiben.

Végül is az óriásvásznak, a kisebb képek, a grafikák egy olyan sajátos festészeti stílust teremtettek a századfordulón, amely csak nagyon távolian emlékeztetett az akkor már divatba jött impresszionistákra, s nem hasonlított a későbbi izmusok egyikére sem. Olyan jelensége ez az európai festészetnek, ami szellemi rokonok nélkül áll egyedül, mint egyik emlékezetes képén a libanoni cédrus.

Hosszas hányattatás, restaurálási munkák után az első nagy hazai kiállítása a képeknek Székesfehérvárott volt, majd Budapesten, aztán a gyűjtemény leköltözött Pécsre és jórészt ma is csak ott tekinthető meg. Néhány festményt elvittek 1958-ban a brüsszeli világkiállításra, ahol ez a válogatás nagydíjat kapott.

Ez azonban még mindig nem volt elégséges ahhoz, hogy a művészetkritika, a művészettörténet és a nemzetközi műkereskedelem felfedezze Csontváry igazi értékeit.

A most Budapesten látható – ismét gondosan restaurált – teljes életmű nagy utazásától – amiben sajnos Párizs és London nincs benne – azt várja a hazai szakközvélemény, hogy ez a furcsa, patikusból lett autodidakta zseni megkapja azt a helyet, amit méltán megérdemel Európában. Mellesleg élete legfőbb törekvése volt, hogy Magyarországot és a magyar festészetet elismertesse Európában. Ő már megtette a magáét.

Bernáth László

JEGYZET

Hölgyeim és Uraim!

Mostanában, hogy egyre gyakrabban látogatják megyénket parafenomének és ilyen-olyan természetgyógyászok, egyre többen kérdezik tőlem, hogy vajon szerintem higgyenek-e ezekben a gyógymódokban, jelenségekben.

Mit lehet erre válaszolni?

Szerintem ugyanis a hit nagyon fontos dolog. Átsegíti az embert a legnehezebb konfliktushelyzeteken, erőt ad és kitartást a hétköznapok apró-cseprő dolgaihoz éppúgy, mint jelentősebb erőpróbáink megoldása során.

Ezzel szemben a hiszékenység egy felszínes és köztudottan ostoba tulajdonság.

Mégis a fenti kérdéskörben miként választható el a pusztán látványos reklámfogás a hasznos gyógyítómunkától? Mint a jelen valóság, hivatalos szerveink gyámoltalansága és össznépi bizonytalanságunk mutatja, nem egykönnyen.

Mert, mikor is végez valaki gyógyítómunkát? Leginkább akkor, ha embertársát hozzásegíti ahhoz, hogy betegségétől megszabaduljon. S ha figyelembe vesszük azt, hogy orvosi gyógyítómunkánkban mekkora szerepe van a jó szónak, ha úgy tetszik a pszichoterápiának, bizony gyakran tapasztalhatjuk, hogy a gyógyító puszta egyénisége is „csodára" képes. Persze csak abban az esetben, ha a beteg is hisz benne.

Elsősorban tehát itt látom a kérdéskör kulcsát, a „természet csodáját".

Egyszerű lenne hát a megoldás. Ami segít, használ, azt miért is bántanánk, gátolnánk. Csakhogy általában éppen itt hibádznak a dolgok. Amikor a parafenomének és csodadoktorok nem ismerik saját határaikat. Amíg az objektív terápia késleltetésével gyakorta ártanak. Mert a hit csodákra igen, de mindenre azért nem képes.

Egyetlen megnyugtató megoldás lehet, ha mielőbb kialakul hazánkban is az ellenőrzött minőségű természetgyógyász-szakemberképzés, a szakmai feltételrendszer. S akkor ők maguk fogják kitaszítani soraikból a humbugoló varázslókat.

Viszlát! Szerdán, ugyanitt.

Dr. D. Gy. A.

Szívbeteg gyermek a családban

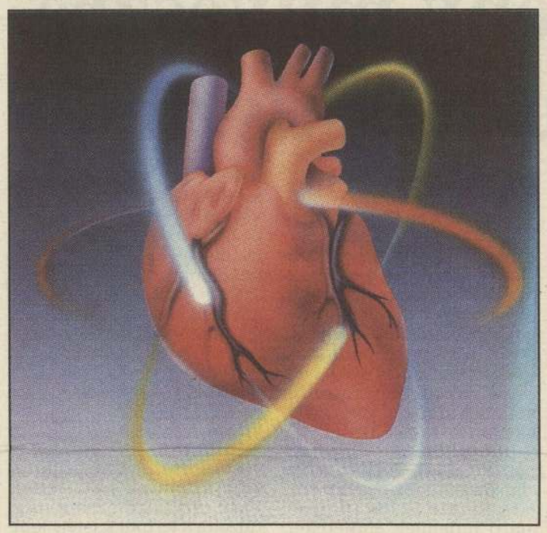

A gyermek szívbetegségének gyanúja, még inkább bizonyossága súlyos megrázkódtatást jelent a család számára és mivel a szívhibáknak csaknem a felében a gyermekkor folyamán szívműtétre van szükség, a betegség kimondása csak megfontoltan és részletes gyermekkardiológiai vizsgálat után történhet.

– Vajon mi jellemző a gyermekkori szívbetegségekre? Mikor és hogyan ismerhetők fel? Ezután mi a teendő?

– A felnőttkori szerzett szívbetegségekkel szemben a gyermekkori szívbetegségek 90 százaléka már a méhen belüli életben kialakul, azaz veleszületett fejlődési rendellenesség. A súlyos elváltozások általában már a megszületést követően vagy fiatal csecsemőkorban klinikai tüneteket okoznak, az enyhe fokú elváltozások azonban gyakran csak óvodás- vagy iskoláskorban jelentkeznek. A szív ultrahangos vizsgálata a gyermekkardiológus kezében különösen összetett szívhiba esetén nagy segítség, így nyilatkozni tud az elváltozás helyéről, súlyosságáról, a gyógyszeres vagy műtéti beavatkozás szükségességéről, várható időpontjáról, vagy arról, hogy mindenre nincs és várhatóan nem is lesz szükség. Ez lényeges, hiszen a szülőnek fel kell készülnie az előtte álló nehézségekre, míg enyhe fokú esetekben a felesleges aggódástól kíméljük meg a családot.

– Ki ellenőrizze a szívbeteg gyermeket?

– A szívbeteg gyermek esetében is az alapgondozást a háziorvos végzi, emellett azonban speciális vizsgálatokra, rendszeres gyermekkardiológiai ellenőrzésre is szükség van. A szív és keringés állapotának megítélése mellett feladatunk, hogy a gyermeket a legoptimálisabb időpontban szívsebészeti centrumba juttassuk, majd a műtét után is folytassuk az ellenőrzést a teljes gyógyulásig, illetve műtétre nem kerülő gyermekek esetében egészen 18 éves korig.

Szükséges-e a szívbeteg csecsemő, gyermek esetében különleges gondozás, életvitel?

A gyermekkardiológiai ellenőrzések során gyakran felteett kérdés, melyre tanácsot adni természetesen egyénileg kell, de főbb vonalai általánosságban is megválaszolhatók. A csecsemőtáplálásra szívbetegség esetén is az anyatej a legalkalmasabb, a szív tehermentesítése szempontjából a gyakoribb, kis adagú étkezés a kívánatos. A vérszegénység kedvezőtlen mindenfajta elváltozás esetén, melyet a táplálék megválasztásával, esetenként vaspótlással korrigálunk. Hányás, hasmenés, elhúzódó lázas állapot okozta folyadékvesztés különösen a kék bőrszínnel járó szívbeteg gyermekekre veszélyes. Egyes szívhibákban a felső légúti hurut gyakoribb, ezek a gyermekek fokozottan óvandók és gyermekközösségbe engedésük a szívműtétig megfontolandó. Banális lázas fertőzések ritkán ugyan, de súlyos betegséget – szívbelhártya-gyulladást – okozhatnak, ezért elhúzódó, ismeretlen eredetű láz mellett a mérsékelt fokú hőemelkedés is nagy figyelmet érdemel.

Gyakori a testmozgás, sport kérdése. Régen a szívbeteg gyermeket kímélték, testnevelés alól felmentették. Ma már tudjuk, hogy a beteg szívnek is bizonyos fokú edzettségre szüksége van, azonban a sportszerűen üzött, nagy fizikai aktivitást kívánó testmozgást csak nagyon enyhe fokú szívhibákban javasoljuk.

Gyakran felmerül a pályaválasztás kérdése, mely nemegyszer nehéz, felelősségteljes döntés. Itt a szív anatómiai elváltozásának pillanatnyi állapotán kívül a betegség súlyosbodásának vagy változatlanságának tendenciáját is mérlegelni kell.

Gyakran megkérdezik, hogy öröklődik-e a szívhiba? Mi várható a következő terhességek esetén? Amennyiben a szívbetegség önálló, egyedüli szervi elváltozás, a következő terhesség esetén az ismétlődés kockázata csekély (1–3 százalék), valamivel nagyobb, ha az egyik szülő veleszületett szívbetegségben szenved(ett) (4–5 százalék). Természetesen másként öröklődik, ha a szívbetegség nem önálló, hanem több szervet érintő genetikai ártalom, szindróma részjelensége. Ma már mód és lehetőség van a szív méhen belüli vizsgálatára, így a terhességi ultrahangvizsgálattal kiszűrt magzatoknál a megszületést követő orvosi beavatkozás a szívhiba megállapítása alapján megtervezhető. Bár a súlyos szívbetegség családon belüli halmozódása ritka, esetenként a következő terhességekben is kívánatos lehet a vizsgálat elvégzése.

A szívhibás gyermekek életkilátásai a szívsebészeti technika haladása következtében ma jónak mondhatók, melynek feltétele a szívbetegség időbeli felismerésén, a gyermekorvos-gyermekkardiológus-szívsebész összehangolt munkáján túl a szülő, a család segítsége, nemegyszer áldozatos ápolása.

Dr. Kováts-Szabó Erzsébet
gyermekkardiológus főorvos

Orvoslás tegnap és ma

A természetgyógyászat kezdete több évezredre nyúlik vissza, amely magába foglalja a tűkkel, füstölőkkel, gyógynövényekkel, ráolvasással és kézrátétellel történő gyógyítást.

A hagyományos kínai orvoslás például ma is az öt elem (fa, tűz, föld, fém, víz) elméletét veszi alapul a betegségek gyógyításában.

Észak- és Dél-Amerikában az európai úttörők sok, addig ismeretlen gyógynövényt találtak. Az ipekakuána például látványos hatásúnak bizonyult a vérhas ellen.

A nyugati orvoslás a XVIII. században olyan volt, akár egy rémálom. A népesség ugrásszerűen megnövekedett, valamint a piszkos víz és a szennyezett csatornák kitűnő táptalajnak bizonyultak a különböző betegségeknek. A betegeket drasztikus módszerekkel kezelték – érvágással, higannyal, ópiumoldattal és hasonlókkal.

A könyvnyomtatás elterjedésével lehetővé vált az orvosi munkák fordításban való megjelenése.

Ma a gyógynövényeket előszeretettel használják tabletták, pasztillák, kenőcsök, tinktúrák, folyékony kivonatok, pirulák, porok és granulátumok készítésére, amelyek gyakran csodákra képesek.

Sokan utolsó elkeseredésükben fordulnak egy természetgyógyászhoz, mikor már úgy gondolják, hogy nincs más remény. Az orvos ilyenkor megállapít egy diagnózist, majd borogatást, cseppeket és új étrendet állít össze a beteg számára, aki hisz benne, mert esetleg ez élete utolsó esélye. S meg kell jegyeznünk, hogy a gyógyuláshoz a hit elengedhetetlen.

A jóga, az akupunktúra és az akupresszúra, a természetgyógyászat másik fontos elemei, melyeknek elsősorban a belső béke helyreállításában van szerepük.

Kiterjeszthető az orvostudományra is ez az irányzat: „Vissza a természethez!"

Természetgyógyászat, orvostudomány ide vagy oda, mégis talán az a legegészségesebb, ha nem betegszünk meg!

Csidei Eszter

DF HEXAGON

ÁRNJHAZAS

A J&J húsvéti meglepetése:

Egész sonka 299,– Ft/kg

Kolozsvári szalonna
~~285,–~~ 199,– Ft/kg

Füstölt csontos császárszalonna
~~285,–~~ 199,– Ft/kg

Darabolt comb
~~360,–~~ 399,– Ft/kg

Darabolt sonka
~~480,–~~ 349,– Ft/kg

Angolszalonna
~~420,–~~ 299,– Ft/kg

Zsír (1/2 kg)
~~58,–~~ 39,– Ft/cs

Füstölt hátsó csülök
~~290,–~~ 189,– Ft/kg

Füstölt első csülök
~~260,–~~ 169,– Ft/kg

Parasztkolbász
~~385,–~~ 299,– Ft/kg

Füstölt császárvég
~~285,–~~ 199,– Ft/kg

Füstölt hátsó sonka
~~480,–~~ 349,– Ft/kg

Füstölt első sonka
~~480,–~~ 349,– Ft/kg

KAZINCZY U. 18.

LAJTA U. 24–26.

HERMAN OTTÓ UTCAI VÁSÁRCSARNOK

J&J

Viszonteladóknak további kedvezménnyel:

TRANZIT HŰTŐHÁZ HECSEPUSZTA

96/312-933

HUNACÉL

A győr-ménfőcsanaki VASTELEP KÍNÁLATA:

Zártszelvények:

20x20x2	404,– Ft/szál
30x30x2	572,– Ft/szál
40x20x2	572,– Ft/szál
40x40x2	780,– Ft/szál
60x40x2	988,– Ft/szál

2 tonna feletti vásárlásnál kedvezmény!

Finomlemezek	56,– Ft/kg
Durvalemezek	46,– Ft/kg
Szögacélok	54,– Ft/kg

Fűtési csövek

1/2"	3/4"	1"	5/4"	6/4"	2"
90,– Ft/fm	110,– Ft/fm	155,– Ft/fm	190,– Ft/fm	220,– Ft/fm	310,– Ft/fm

További kínálat: horganyzott csövek, húzott gázcsövek, laposacélok, betonacélok széles választékban!

Áraink az áfát tartalmazzák!

Győr-Ménfőcsanak, Győri út 57.
Tel.: 96/449-147, 449-167.
Nyitva tartás: hétfő–péntek: 7.30–15.30 óráig,
szombat: 7.30–11.30 óráig.

33 év tapasztalatával

Diétás recept cukorbetegeknek

Szárnyasok vadas mártásban (4 adag)

Hozzávalók: 60 dkg csirkehús, (kal. 720, CH.–) pulykajavából is lehet, de sokkal magasabb a kalóriaértéke, a 60 dkg-é 1020 g, CH.–, 3 dkg vöröshagyma, (kal. 12, CH. 2,4), 3 ek. főzőliszt, kb. 6 dkg (kal. 300, CH. 50), 3 ek. olaj (kal. 27, CH.–), 1 doboz kalóriaszegény tejföl (kal. 140, CH. 4), (ha nincs tejföl, 2 dl 1,5%-os tejjel helyettesítjük, kal. 45, CH. 5), 1 l víz, 3 mokkáskanál só, ugyanennyi őrölt bors (10 dkg vegyes zöldség).

Elkészítése: a vizet az ecettel, hagymával, sóval, borssal főlforralom, és így, forrón belerakom a bőrétől megtisztított baromfihúst. Hideg helyen pár napig állni hagyom a húst a páclében. (Készülhet marhahúsból is, de csak lapockából, mert ennek 140 – 10 dkg-ra vonatkoztatva – a kalóriatartalma, minden más marhahúsé sokkal magasabb, ezért nem ajánlott!) A páclében mindenfajta hús porhanyóssá válik, az izomrostokból az ecet kioldja a zsírt, ezért könnyebben emészthető! (Hűtőszekrényben még 8–10 napig is állhat. Ha elkészítésre kerül a sor, akkor az olajba (hidegen) belerakom a húsokat, és lassú tűzön, fedő alatt párolom. Ezalatt elkészítem a habarást, a lisztet kb. 2 dl páclével, a tejföllel vagy tejjel simára keverem. A sárgarépát, zöldséget egy külön edényben puhára főzöm, és tormareszelőn lereszelem, a habaráshoz készült anyaghoz keverem. Ha a hús puha, a habarással fölengedem, és már csak addig tartom a kis lángon, amíg szép sima vadas mártás lesz belőle. A zöldség kalóriatartalma és szénhidrátmennyisége igen alacsony, ezért nem szükséges beszámítani.

Zsemlegombóc, burgonyás gombóc vagy forrázott gombóc illik hozzá. A forrázott gombóc elkészítése egyszerű, még tojás sem kell bele.

Forrázott gombóc (4 adag)

Hozzávalók: 20 dkg főzőliszt (kal. 700, CH. 40), 2 ek. olaj (kal. 18, CH.–).

Elkészítése: 2 liter enyhén sós vizet főlforralok, és amíg főlforr, egy tálba teszem a lisztet. Ha a víz forrni kezd, merőkanállal kb. 4–5 kanál vízzel leforrázom a lisztet, vigyázni kell, hogy ne legyen lágy! Kanállal összedolgozom, diónyi gombócokat készítek, és a vízben kifőzöm. Az olajjal meglocsolom, és kész! Melegítve is jó, sokféle mártás kiegészítője lehet. Még barackos vagy szilvás gombóc is készülhet belőle.

Ledó Lászlóné

Gyártó híján kihunyhat a csodalámpa

A nagy dolgok mindig egyszerűek, akárcsak a régi recept: végy egy lámpát, tégy mögé egy homorú tükröt, eléje két, domború felével egymásnak fordított lencsét, aztán dörzsöld meg a szemed és vetíts!

Bármilyen hihetetlen is, az Athanasius Kircher jezsuita páter 1646-os kiadású tudós könyvében leírt laterna magica és a Lemezárugyár alig negyedszázados – „bogárhátú"(!) – mese-diavetítője között nincs lényegi különbség. Más szóval, lett légyen fadobozos, vagy bádogborítású, fényforrásaként szolgáljon Edison égője, netán a petróleum lángja, készüljön bár szocialista szellemben és KGST-relációban, vagy épp a kora újkor máglyatüzektől megvilágított hajnalán: a csodalámpa, az csodalámpa. És kész. Nincs mit tovább találgatni rajta.

Mégsem kapható, mert nincs, nem gyártják. Ez persze, nem akadály, hiszen a régi gépek, éppen egyszerű felépítésük miatt, mozgó alkatrész híján, jórészt ma is működőképesek. Na, most, ha valaki ezen felbuzdulva diafilmet keres, általában azt a választ kapja, hogy nincs, mert nem gyártják. A szekrény alján meglelt limlomtól felvillanyozott gyereket persze, a gyártók nehézségei nem nagyon érdeklik, így aztán irány a Bolhapiac vagy *Soós András* kereskedése a József Attila utcában, esetleg a Hársfa utcai Gyújtók Boltja, ahol *Kovács Iván* készséggel felvilágosít: a régi diák 20 és 150 forint közötti áron kaphatók, a vetítőket – állapotuktól függően – 50-től 1000-ig kínálják. Hogy ki keresi? Szinte mindenki– állítja Kovács úr, mondván: „sok a gyújtó, nézze, nekem törzsvásárlóim vannak, van, aki a 6:3-at, a Hajrá Fradi!-t keresi, van, aki a régi sematikus filmek után kutat, és nagyon sokan vannak, akik gyerekkoruk meseit szeretnék megmutatni a kicsinyeiknek..." Tény, azonban, hogy ő is úgy tudja, a diafilmgyártás mára megszűnt.

Az Ofotért kínál ugyan diavetítőt, az olcsóbbikért 23 ezer forintot kérnek, a jobbik fajta – a Braun-féle – 35 ezerbe kerül, ráadásul ezek a bonyolult masinák csak a keretes diákat képesek kivetíteni, a hagyományos mesediákat nem. Megteheti persze az ember, hogy bekeretezi az otthoni, tekercses készletet, ám ennek komoly anyagi vonzata van, tudniillik egy diakeret 9 forint 50 fillér, rosszabb esetben 20 forint. És az Ofotért-alkalmazott is azt mondja: a mesediák gyártása megszűnt.

Az általános vélekedés élő cáfolata *Mayer Károly* vállalati biztos, pontosabban, a mostantól társaságként működő Magyar Diafilmgyártó Vállalat igazgatója:

– Egy olyan céget vettem át 1992 januárjában, amely évente 11 millió forintnyi veszteséget termelt. Ennek persze, több oka is volt. A cégből addigra már kivált egy egész részleg, a nyereséges Diaprint. A vállalat légtérkesebb tulajdonát, a Tanács körút 2. szám alatt lévő mintaboltot pedig az Állami Vagyonügynökség vonta el az előprivatizáció keretében. Akkor úgy nézett ki, hogy a diafilmgyártás megszűnik Magyarországon.

A mintaboltot is beletartozott abba a privatizációs körbe, amelyről a törvény úgy rendelkezett, hogy amennyiben a vagyon értéke jelentős, akkor értékesíteni kell, ezért aztán az ÁVÜ eladta a helyiséget – mondja Balázs György, az ÁVÜ illetékese, hozzátéve: a bolt jelenleg üres, ám ez már nem a vagyonügynökség dolga, én annyit vállaltam, hogy társasággá alakítom ezt az állami vállalatot, ez március 31-ig megörtént.

– Mindenáron meg akartuk menteni a hazai diafilmgyártást, annak ellenére is, hogy a korábbi megrendelőink sorra visszaléptek, így a TANÉRT–Calderoni csődbe jutott, a veszprémi Országos Oktatási Központ pedig lényegesen kisebb költségvetésből gazdálkodik – folytatja Mayer úr –, ezért saját terjesztői hálózatot kellett kiépítenünk, ami már csak azért sem volt könnyű, mert a kereskedők gyakorlatilag bojkottálták a mesediákat, mondván: egyrészt nem lehet vetítőt kapni, másrészt nincs rá igény.

Laczkó Károlyné, a Flórián téri Újpest-Óbuda Áruház fiókigazgatója: – Azért nem forgalmazzuk a diafilmeket, mert egyáltalán nincs rájuk kereslet. Általános tapasztalat, hogy a gyerekeket inkább a tévé és a video érdekli. Egyébként vetítőgép nincs is a piacon.

Rácz Imre, a Centrum-Corvin Áruház üzletvezetője: – A kis haszon is hasznot ad, hogy a diafilmeket, mert azt a tapasztalatom, hogy a diatekercsek mellé mindig kerül még valami más is a kosárba, egyébként bizományosi rendszerben, körülbelül ötszázat értékesítünk havonta, karácsony előtt kimondottan nagy volt a kereslet. Ami igazán gond, az a kommersz vetítő, bár januárban még árultunk egy lengyel típust, most éppen nincsen, mégis azt gondolom, hogy hamarosan lesz megint olcsó vetítő, ha csak egy mód van rá, valahonnan beszerezzük.

– Én a magam részéről komoly eredménynek tartom, hogy az 1993-as évet alig 500 ezer forintos hiánnyal – ennek áthidalását segítheti a Magyar Mozgókép Alapítvány nemzeti kuratóriuma által most megszavazott kamatmentes kölcsön – zártuk – így Mayer Károly –, tavaly tíz fővel dolgoztott a vállalat, mégpedig úgy, hogy mondjuk a titkárnőm takarító és kézbesítő is egyben, és sikerült százezer mesediafilmet értékesítenünk.

– Arról nem is beszélve – veszi át a szót *Nádasi László* kereskedelmi osztályvezető, hogy az olyan régi nagy megrendelők, mint a honvédség, ma már nem igényelnek diafilmeket. (A Honvédelmi Minisztérium illetékese arról világosít fel, hogy a videolejátszók általánossá válása szorította ki a honvédelemből a régi diaoktatófilmeket.)

– Más a helyzet az óvodai nevelésben – mondja *Sugárné Kádár Júlia* pszichológus –, ott a video nem kizáró ok, a 2–7 éves korosztálynál ugyanis még nagy a jelentősége a képi megjelenítésnek, ráadásul ők azok akik igazán csak a mozgást tudják érzékelni, ez látszólag a video mellett szólna, ám azt is kimutatták a kutatók, hogy a kisgyermek a számára dominánsan felnőtt közlései révén szerez fontos információkat az őt körülvevő világról, továbbá a lényeg kiemelésére csak akkor képes, ha a hang és a kép együtt és szakaszosan, pontosabban a saját ritmusában éri őt, más szóval a televízió és a video ugyan lebénítja az óvodáskorúakat, de nem nyújt nekik feldolgozható információt, más a helyzet a diával, ahol a szeretett felnőtt közelségében, sőt vele együtt, az ő meséjével kiegészítve lehet nézegetni a bontakozó fantáziát megmozgató képeket, mindegyiket csak addig szemlélve, addig azonban mindenképpen, amíg a gyermek érdeklődése ráirányul. Ezek a kutatási eredmények persze, bizonyos következtetéseket is támasztanak a diafilmekkel szemben, vagyis a világos rajzolatú, élénken színezett, semmiképpen sem sematikus, ám ritmikus szövegű filmek kötik le legjobban a kis nézők figyelmét.

A Magyar Diafilmgyártó Vállalat sikerlistáján olyan filmek szerepelnek, mint például:

Csipkerózsika	**120 forint**
Jancsi és Juliska	**120 forint**
Winnetou	**150 forint**
Süsü, a sárkány	**90 forint**
Egri csillagok	**150 forint**
Az özönvíz	**90 forint**
Játékos matematika	**60 forint**

– A vállalat ma már működőképes – állapítja meg Mayer Károly –, a-vetítőgéphiány azonban könnyen elsorvaszthat minket. Régebben egy lengyel gépet importáltunk, ám ma már ezt sem gyártják. Találtunk ugyan egy ukrán gépet, elfogadható áron, de ennek meg az európai szabvány állja útját.

A Zakarpatpriboj diavetítőjének hiányosságait 17 pontban foglalta össze a Magyar Elektronikai Ellenőrző Intézet. A terjedelmes listához Arató András osztályvezető még annyit fűz hozzá: – Generálisan azt mondhatom, hogy ilyen típusú mesediavetítőt Nyugat-Európában nem gyártanak, ez a volt szocialista országok találmánya, így aztán az Európában honos érintésvédelmi szabványtól eltérnek ezek a berendezések. Most mit mondjak, vagy kettős szigetelés kellene, vagy az érintett fémrészek földelése, ez a feltétel az orosz és ukrán készülékek esetében nem teljesül, általában hiányzik a hűtőventilátor, aztán rossz az optika, nos, tudtommal jóváhagyott mesediavetítő ma Magyarországon nincs.

Öt éve nem gyárt diavetítőt a győri Polimetál részvénytársaság – írja lapunk győri tudósítója, *Hajba Ferenc*. Mint azt *Rácz Gyula* igazgató elmondta, a hazai diafilmgyártók kérésére ismét piackutatást végeztek. Először azt vizsgálták meg, hogy a hat–nyolc évvel ezelőtt kifejlesztett – akkoriban külső megjelenése miatt sokat kritizált, kizárólag filmek vetítésére alkalmas, „tekerős" – készülékekre volna-e igény a kalkulált fogyasztói áron. Csak a szükséges lencsék ára meghaladná a nyolcszáz forintot, a transzformátoré mintegy ötszázba kerülne. összességében másfélezer forint értékű alkatrészt kellene megvásárolnia a Polimetálnak, hogy saját termékeivel és munkájával kiegészítve összeszerelje a diavetítőt. A termelői ár így körülbelül háromezer–háromezer–ötszáz forint volna, ami négy–ötezer forintos fogyasztói árat jelentene a kereskedelemben. A győri cég vezetői úgy ítélik meg: ilyen áron ezek a hagyományos gépek nem adhatók el a hazai piacon. Szívesen gyártanának azonban a vetítőket akkor, ha tizezres megrendelést kapnának, mégpedig előfinanszírozással. Önmagában a megrendelés ugyanis nem jelent fizetési garanciát. A nyolcvanas évek legvégén egy újabb konstrukcióval is próbálkoztott a Polimetál. Ez a másiknál nem is drágább készülék alkalmas lett volna a filmek mellett a diakockák vetítésére is. El is adtak ezret ezekből a gépekből, ám műszaki problémák merültek fel, gyártásával leálltak. Ha ilyen vetítőket akarnának újra piacra dobni, akkor műszaki fejlesztéssel meg kellene oldaniuk a gondokat, olyan izzóra volna szükségük például, amely ekkora teljesítmény mellett tiszta, éles képet ad, ugyanakkor hője nem károsítja a filmet vagy a diakockát.

„A Magyar Diafilmgyártó Vállalat 1956-tól több-kevesebb rendszerességgel küldött kötelespéldányokat kiadványaiból az Országos Széchényi Könyvtár Mikrofilmtárának. Ezek eleinte kizárólag tekercses diafilmek voltak. A mikrofimtár nem az eredeti csomagolásban (kördobozban) őrizte a szalagokat, hanem beérkezési sorrendben, téma szerinti csoportosításban, egymáshoz ragasztva harminméteres orsókra tekercselve. Így csak mikrofilmleolvasón lehetett a filmeket megtekinteni. Az 1980-as évek elejétől érkeznek eredeti kiszerelésben, dobozokban keretezett diasorozatok is. Az utóbbi időben már változatlan formában, mellékletekkel együtt – szövegkönyv, hangfelvétel – tárolják a kiadványokat. A diafilm kiséröszövegeket tartalmazó hanglemezeket a könyvtár Zeneműtára őrzi."
(Bíró Ferenc: A festett üveglemezektől a diavideóig Budapest, 1991)

– Jelenleg az egyetlen gondozott diafilmgyűjtemény az Országos Széchényi Könyvtárban található, a többit már széthordták – foglalja össze a helyzetet *Bíró Ferenc* könyvtáros és diagyűjtő, majd így folytatja: – Alapvető probléma, hogy a kereskedelem kiírtotta a diát, mint gyerekjátékot; oktatási segédeszközként pedig azért szúnt meg, mert a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ lényegében megszűnt. Ugyan a MOKÉP keskenyfilmtárában is őriztek diákat, de ezeket szó szerint sztoztották az ott dolgozók között. Viszont éppen a napokban írtunk alá egy nagyon fontos megállapodást, mely szerint a magyar diafilmek eredeti képanyaga, illetve a negatívok, léván a nemzeti vagyon részei, az Országos Széchényi Könyvtár tulajdonát képezik, vagyis történjék bármi a Magyar Diafilmgyártó Vállalattal, ez az anyag nem képezheti privatizáció tárgyát. Azért is fontos a megállapodás, hogy ne történhessen meg az, ami a *Macskássy János* által rajzolt A kismalac és a farkasok című diával, amelyet a rendszerváltás környékén egyszerűen kiárusítottak, tudniillik nem szabad elfeledni, hogy sok diafilmet neves magyar grafikusok rajzoltak.

Ha már a magyar diavagyon nemzeti jellege felmerült, idekívánkozik egy marosvásárhelyi óvónő levele: Az emberek szegények és bizony fázunk is, az óvodában 13 °C fok van. A gyönyörű mesekönyvek mellett, a gyerekek a diafilmeknek örültek a legjobban, hiszen igencsak ritkaságszámba megy errefelé az ilyenfajta „csoda". A Magyar Diafilmgyártó Vállalat küldeménye a legszebb ajándékok közé tartozik, amit valaha ez az óvoda kapott. A csomag átvétele után a gyerekek szinte kikövetelték az azonnali vetítést...

Faragó József

Az egyetlen munkanap

Régen a húsvét mindig azt jelentette, hogy valamilyen új ruhát kapok. Ezt az új ruhát föl kellett venni húsvétkor. Akkor és nem előbb. Ott lapult az új ruha a szekrényben, és én tudtam. Nézegettem is néha, hogy ez az új ruhám, de húsvétig tilos volt benne kimenni az utcára. Fölpróbálni fölpróbálhattam a szobában.

És ez az új ruha minden évben tavaszi ruha volt. Vékonyabb, mint amit addig viseltem, úgyhogy izgultam, milyen idő lesz húsvétkor. Persze hiába izgultam, az idő olyan, amilyen akar lenni. Az időjárás olyan, mint az időjárás. Szerencsére általában mégis napos, meleg idő lett. Amikor meg nem, akkor is fölvettem az új ruhát, mert a húsvét az húsvét. Dideregtem benne, még talán meg is fáztam. Érdekes, mégse emlékszem rá. Se a didergésre, se a megfázásra. Csak kiköveteztem abból, hogy az időjárás változékony. Valószínűleg ha a fák, bokrok, virágok tudnának emlékezni, ők is csak a jó tavaszokra emlékeznének.

Mert mi se éltünk másként az ötvenes években Újpesten, csak úgy valahogy, mint a fák meg a bokrok. Minden tavaszra csak egy ruha jutott. És azt föl kellett venni. Azt kellett fölvenni. A melegebb, a régi már kopott volt. A húsvéthoz pedig hozzátartozott az új ruha, akárcsak a sonka meg a tojás.

Meg a hétfői locsolás.

Az ember hétfőn kora reggel fölöltötte az új ruháját, és elindult. Ez az *ember* az én esetemben persze egy gyerek volt, mégis valahogy az *ember* szó kívánkozik ide. Talán azért, mert úgy indultam, mintha munkába mennék. Megvizsgáltam az eszközt: a kölnisüveget. Szemügyre vettem magamat az új ruhámban, és gyerünk! A cél: a pénzkeresés. Mint a munkába járáskor is.

És ez egész egyszerűen így volt. Így lett. Így alakult. Biztos először csak tojást és süteményt kaptam, de ezt már nem tartom számon. Érdekes volt különböző lakásokba bejárni. Később már ez se volt érdekes. Inkább egy kicsit kínosan éreztem magam, különösen, ha ismeretlenekhez csöngettem be. Vagy majdnem ismeretlenekhez. Az utcában lakókhoz, de olyanokhoz, akikhez különben sose jártam. Sem én, sem a szüleim. Azt se tudták, ki vagyok. Talán tudták. Mégis be kellett csöngetni vagy kopogni, mert a barátaimmal azon versengtünk, hogy ki keres több pénzt locsolással. Még tévőlabbi utcákra is elmentünk a cél érdekében. Ahová érdemes volt. Mert elterjedt köztünk, hogy melyik lakásba érdemes elkutyagolni több utcán át.

Elkutyagolni vagy eldülöngélni. Mert ebben a tavaszi új ruhában inni is lehetett. Alkoholt. Likőröket főleg. Ha az ember fölvette ezt az új ruháját, akkor megkínálták. És nemcsak megkínálták, hanem el is lehetett fogadni. Valahogy olyan volt ez a nap. Amikor már legközelebb vettem föl az új (nem teljesen új) ruhámat, már meginti nem volt szabad alkoholt fogyasztani. És nem is kínált senki se. Még csak nem is emlékeztetett rá senki, hogy máskor kínált. A kínálós felnőttekkel soha aztán nem beszéltünk erről.

Egy nap az egy nap. Nincs tovább. Várni kellett újra egy évet.

Mindenesetre különös nap volt ez *ott*. Ott, ahol éppen én voltam. Különgélve mentem a napfényben, és nem igazán tudtam, hogy mit is érzek. Egy év alatt elfelejtettem, hogy ez a részegség. A gyerek feledékeny. Azért egy kicsit mindig *ismerős* volt már később ez az érzés. A *messzeségben* én dülöngéltem az emlékeimben is. És közben számoltam. Ez a húsvéti gyerekrészegség nem érintette a fejszámolási képességemet. Nem illett elévenni a zsebemben lapuló pénzt, az különben is készítette volna az utamat. És ami késik, az a hiedelemmel ellentétben múlik. Ugyanis nem volt mindegy, hogy melyik lakásba mikor érek oda. Ha már megelőztek a társaim, vagy kevesebb pénzt kaptam, vagy nem is nyitottak ajtót. Vagy kinyitottak, és azt mondták, hogy szervusz, itt most már annyi locsoló járt, hogy nem kértünk többet. Vagy ami a legrosszabbul esett, beengedtek, kedveskedtek, fogyasztottam a kölnit, és aztán csak hímes tojást nyomtak a kezembe.

Úgyhogy az volt a legcélszerűbb, hogy az ember fejben számolta, hogy mennyi pénze gyűlt össze. Meg lehetett jegyezni, hogy ki mennyit adott, és gondolatban összeadni. Ennek megvolt az az öröme, hogy amikor mégis elszántam magam, elővettem a pénzt, kiderültelhett, hogy több a keresmény, mint gondoltam. De örömet okozott fejben is számolni. És szédelegni közben. Utcasarkon. Befordulva.

Persze mindig a szomszédoknál és a rokonoknál kezdődött a *munka*. Ott biztos volt a pénz, és a tarifa is. Akkoriban nem ismertük az inflációt, így bevallom, hogy a jó ismerős ugyanannyit adott a következő évben, mint az előző évben.

Volt ezeknek a húsvéthétfőknek egy anyagiaktól független érdekessége is. Meg az alkoholfogyasztástól is független érdekessége. Másként bántak velünk ezen a napon. Mintha nem is ugyanazok a gyerekek lettünk volna, mint az előző napon. Meg aztán a következőn. És attól fogva megint egy évig. Nem tudom pontosan megmondani, mi volt ez a *más*. Az alkoholról már említést tettem, de ez is csak egy kifejeződése volt ennek a másságnak. Az alkohol meg az új ruha. Ezek voltak a formák. Meg persze a locsolás. De ezek által a formák által és ezeken a formákon belül volt valami: és ez volt a más.

Én például nem emlékszem arra, hogy nálam a lányok szerepet játszottak volna. Húsvéthétfőn nem. Azokhoz a lányokhoz, akikbe szerelmes voltam, nem mentem el locsolni. Ők szóba se jöhettek. Más a meló, más a szerelem. Talán ezért nem. Meg én aztán igazán szégyelltem locsolni. Szégyelltem becsöngetni, elmondani a szokásos mondatokat, előhúzni a kölnisüveget. Abban is volt valami rossz, hogy úgy tettem, mintha elhinném, hogy az a valaki, akinek a fejére szórom a csöppeket, örül. Én nem tudom, biztos bennem volt a hiba. Mert tényleg örült. Pláne ha rokon volt éppen. Vagy szomszéd, aki tulajdonképpen szeretett. Még más napokon is. De hogy egy szerelemmehez így bemenjek, az szóba se jöhetett.

Ilyenek voltak nekem ezek az ötvenes évekbeli húsvéthétfők. Semmi kicsattanás, semmi megújulás, a ruhát leszámítva. Másnap jött a másnap. De hogy miért ilyenek voltak, azt nem én tudtam, hanem mások, a felnőttek. Talán ők se.

Pedig nem voltak naivak. Például nagyon tudtunk spórolni a kölnivel. A pici kis aligrázású kezdve a kölnisüveg szájának befogásáig minden eszköz megengedett volt már délután. Sőt, ügyes eltakarással még azt is el lehetett játszani, hogy nyitva van az üveg, holott le sem csavartam a tetejét.

Igyeknem kellett a versengésen túl is. A kölni véges volt, a terveim pedig mindig túlnőttek a lehetőségeken. Emlékszem, egyszer biciklire gyütöttem, na az egy keserves húsvét volt. Az apám megmondta, hogy maximum mennyit hajlandó az árhoz hozzárakni.

Meglett a bicikli. Igaz, hogy végül többet pótolt hozzá.

Aztán tizenhárom éves koromban elkőltöztünk a házból más környékre. Évekig visszajártam locsolni, de akkor már valahogy nem érdekelt a pénz. Úgy éreztem, hogy valamit elmulasztottam a korábbi években. Mindenkivel nagyon kedves voltam, nem sajnáltam a kölnit se. De hiába, mert akkor már nem laktunk ott.

Csaplár Vilmos

MAGYARORSZÁG ÚTJA AZ 1994-ES VÁLASZTÁSOKHOZ

12. Médiaháború

A médiaháború végigkíséri a legutóbbi parlamenti ciklus egész történetét, bár a tetőzése 1992-re esik, amikor a kormányzat erőszakos beavatkozással eltávolítja a helyéről a rádió és tévé két, hatpárti konszenzussal megválasztott, köztiszteletben álló elnökét, Gombár Csabát és Hankiss Elemért. A médiaháború voltaképpen elkezdődött a két intézmény felügyelete körül már az 1990-es választások előtt, de ezt a közvélemény még jórészt a rendszerváltással kapcsolatos harcnak fogta fel. Nagy várakozással fogadta az 1990 júliusában meghozott törvényt a közszolgálati tájékoztatási eszközök elnökei kinevezési rendjéről, illetve augusztus elsején a két elnök kinevezését. A konszenzusos politika legszebb példájaként induló médiaügyek azonban hamarosan az ellenzék és a kormánypárt konfliktusának legádázabb terepévé váltak.

A kormánypártok kezdettől fogva rossz viszonyban voltak az írott és elektronikus médiával. Rossz néven vették, hogy a sajtó kritizálta tevékenységüket ahelyett, hogy támogatta volna politikájukat, és derűs optimizmust hirdetett volna. Különösen a kormány vezetői, s legelsősorban maga a miniszterelnök várta volna el a sajtótól a tekintélytiszteletet, a nagy nemzeti küldetés teljesítésének megfelelő, a nagy történelmi figurákra tisztelettel feltekintő, kritikamentes magatartást. Ezért kezdettől fogva ingerülten viszonyultak a sajtó minden bíráló megjegyzéséhez, s mérgesen válaszoltak az ilyen hangvételű értékelésekre. Ez már 1990 nyarán elindított egy negatív spirált, mivel a sajtó rosszul tűrte a kormányzat beavatkozását és kioktató hangnemét.

A kormányzat először is a saját befolyása alá vonta az előző rendszer által teremtett óriási sajtóvállalatokat, a Lapkiadó és a Hírlapkiadó Vállalatot, s összevonva őket, saját emberét állította az élére. Mivel a Magyar Nemzet privatizációja körüli hosszú hercehurcában a kormánynak a lapot meggyengítenie sikerült ugyan, de teljesen megszerezni nem, ezért az állami bankrészesedést felhasználva, nyomást gyakorolva a nagybankokra, megteremtette napilapját, az Új Magyarországot, és kézzébe vette a Heti Magyarországot. A jobboldal nézeteit hirdette az újonnan létrejött Pesti Hírlap és a Magyar Fórum is. Tőkét az elsődlegesen, továbbá pénzt a veszteségek fedezésére a kormánynak még sikerült szerezni, de a példányszám alakulására nem tudott hatni. A kormány befolyása az írott sajtóra inkább a kudarcok és konfliktusok története, mintsem az új lapok sikersorozaté.

Jóval nagyobb figyelmet fordítottak az elektronikus médiára, amelynek vezetői komolyan vették a közszolgálati médium pártatlanságát, s ezért már 1991 tavaszán megkezdődött a kormánnyal való összeütközésük kétéves folyamata. Antall József három-három alelnök kinevezésére tett 1991. júniusi javaslatát a köztársasági elnök visszautasította, ami egyéb konfliktusos ügyekkel együtt ahhoz az 1991. novemberi alkotmánybírósági döntéshez vezetett, amelyik korlátozta ugyan a köztársasági elnök személyi kinevezésekét ellenjegyző hatáskörét, de megerősítette, hogy visszautasíthatja a kinevezést, ha az adott intézmény demokratikus működése forog veszélyben.

A kormányzat elégedetlenségét tükrözte, hogy 1991 decemberében Csurka István javaslatára a parlament zároltak egymilliárd forintot a tévé költségvetéséből. Csurka kijelentette, hogy az ellenálló elnökket rendőrökkel kell kivezetni az intézményekből. Rendszeressé váltak a kisebb szélsőjobboldali csoportok tüntetései a rádió és a tévé előtt, „nemzeti" rádiót és tévét követelve. 1992 folyamán a közszolgálati médiumok így az állandó politikai harcok középpontjába kerültek.

1992 februárjában a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök kinevezte Csúcs László a rádió, Nahlik Gábort a tévé alelnökévé, s ezzel a hatalmi harc az intézményekben belülre tevődött át. 1992 tavaszán Antall József kérésére a parlament kulturális bizottsága meghallgatta a két médiaelnököt. A kormánypárti többség – nyilvánvaló elfogultsággal – kimondta alkalmatlanságukat, és javasolta a felmentésüket, amit Göncz Árpád megtagadott. A kormány fenntartotta azt az igényét, hogy a két elnök alkalmazójaként rendelkezhet velük, és fegyelmi eljárás alá vonhatja őket, jóllehet a hivatkozásul elővett, a rádió és a tévé kormányfelügyeletét szabályozó, a hetvenes évekből származó miniszterelnöki határozatot az Alkotmánybíróság 1992. június 8-ai döntésével alkotmányellenesnek minősítette, s egyben kötelezte az Országgyűlést, hogy 1992. november 30-áig alkossa meg a médiatörvényt.

A médiaháború 1992 végén érte el csúcspontját. Novemberben a kormány fegyelmi eljárást indított Hankiss Elemér és két vezető munkatársa ellen, olyan vádakkal, amelyeket később bizonyíték híján el kellett ejtenünk. Decemberben a köztársasági elnök elutasította a médiaelnökök felmentését, akik azonban – szorult helyzetükben – maguk adták fel pozíciójukat, s így a két alelnök kezében ment át az irányítás. Január 6-án a két elnök felmentését kérte a köztársasági elnöktől, de az nem fogadta el, így a patthelyzet hosszabb távon fennmaradt. 1992 decemberének legutolsó napjaiban a kétharmados jellegű médiatörvény körül látványosan összecsapott a kormány és az ellenzék, s végül a legfurcsább szituáció jött létre: a törvényt senki sem szavazta meg, mivel az ellenzék a korábbi részszavazásoknál már érvényesíteni tudta a vétóját.

A médiaháború 1993 folyamán is változatlan hevességgel dúlt, sőt annak az évnek a végén újabb csúcspontjához érkezett az alelnökök akciójával az autonóm alkotói műhelyek és műsoraik megszüntetésére. Közvetlenül a választások előtt, 1994. március 4-én tömeges elbocsátásra került sor a Magyar Rádiónál. Mindez éles tiltakozásokat váltott ki, s a média helyzetét ismét a politikai küzdelmek előterébe állította.

– Mi tévések sokat szenvedtünk a hosszú vonatutak alatt, Kádár sosem akart repülőre szállni
BRENNER GYÖRGY RAJZA

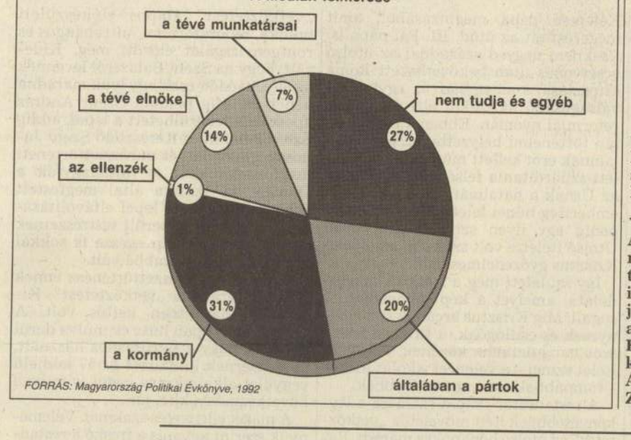

FORRÁS: Magyarország Politikai Évkönyve, 1992

A hétvége mellékletben megjelenő sorozatunkban a rendszerváltás kezdetétől az 1994-es választásokig terjedő időszak fontosabb eseményeit kívánjuk felidézni. A sorozatot készítették a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem politikatudományi tanszékének munkatársai: Andor László, Ágh Attila, Büttl Ferenc, Ferencz Zoltán, Szarvas László, Vass László.

Kronológia
1992. március–augusztus

1992. MÁRCIUS 14.: A Sajtószabadság Klub tagjaiból megalakul a Magyar Újságírók Közössége.

MÁRCIUS 28.: A kisgazda 35-ök történelmi kisgazdatagozat létrehozásáról döntenek.

ÁPRILIS 7.: A parlament elfogadja a második kárpótlási törvényt, amely azokra vonatkozik, akiknek 1939 és 1949 között okozott kárt az állam a tulajdonukban.

ÁPRILIS 22.: Az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek minősíti a szakszervezeti vagyon védelméről szóló törvény egyes rendelkezéseit.

ÁPRILIS 25.: A harag napja helyett a lehetőségek napjának elnevezett demonstráción Torgyán József egyebek között a kormány lemondását követeli.

ÁPRILIS 27.: A kormány nem fogadja el a radió szervezeti és működési szabályzatát, s kezdeményezi Gombár Csaba kulturális bizottsági meghallgatását.

MÁJUS 7.: A kulturális bizottság meghallgatja Gombár Csabát, a rádió elnökét. Gombár egy nyilatkozat felolvasása után távozik. A bizottság alkalmatlannak minősíti Gombárt a rádió elnöki posztjának betöltésére.

MÁJUS 8.: Antall József kéri Göncz Árpádtól Gombár Csaba felmentését. Dornbach Alajos az Alkotmánybírósághoz fordul, hogy a testület vizsgálja meg, nem ütközik-e az alkotmányba a Magyar Rádió és az MTV kormányfelügyeletére vonatkozó 1074/1974-es miniszterlanácsi határozat.

MÁJUS 10.: Az alacsony részvételi arány miatt érvénytelen a békéscsabai időközi választás első fordulója.

MÁJUS 15–17.: Az MSZP kongresszusa ismét Horn Gyulát választja a párt elnökévé.

MÁJUS 19.: Göncz Árpád elutasítja Gombár Csaba felmentését. A koalíciós képviselők alkotmányértéssel vádolják a köztársasági elnököt.

MÁJUS 21.: A parlament kulturális bizottsága meghallgatja Hankiss Elemért, a televízió elnökét, de a heves vita után nem születik döntés.

MÁJUS 24.: A békéscsabai időközi képviselő-választáson a legtöbb szavazatot Sarkadiné Lukovics Éva, az SZDSZ jelöltje szerzi meg.

MÁJUS 26.: A Demokratikus Charta felhívást tesz közzé a köztársasági elnök védelmében.

JÚNIUS 7.: Horn Gábort választják a Liga megbízott elnökévé a leköszönt Forgách Pál helyére.

JÚNIUS 8.: Az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek minősíti a rádió és a televízió kormányfelügyeletét szabályozó miniszterlanácsi határozatot. Egyben kötelezi az Országgyűlést, hogy november 30-áig alkossa meg a médiatörvényt, és addig hatályban tartja az előbbi határozatot.

JÚNIUS 18.: Göncz Árpád kinevezi tárca nélküli miniszternek Füzessy Tibort.

JÚNIUS 19.: Katona Tamást a Miniszterelnöki Hivatal, Pusztai Erzsébetet a Népjóléti Minisztérium, Kelemen Andrást a Külgyminisztérium politikai államtitkárává nevezik ki.

Az Állami Bankfelügyelet három pénzintézethez bankfelügyeleti biztost rendel ki, majd a három érintett bank (Ybl Bank, Általános Vállalkozási Bank és a gyomaendrődi Vállalkozói Takarékszövetkezet) tevékenységét felfüggeszti.

JÚNIUS 20.: A Komárom-Esztergom megyei 3. számú választókerületben az időközi választáson a legtöbb szavazatot Keleti György, az MSZP jelöltje kapja.

JÚNIUS 23.: Antall József Göncz Árpádnak írott levelében kezdeményezi Hankiss Elemér felmentését.

JÚLIUS 1.: Göncz Árpád nem menti fel a közszolgálati média elnökeit. Lépését formai indokok mellett azzal indokolja, hogy a felmentéssel a demokratikus államrend zavara állhatna elő. A Miniszterelnöki Sajtóiroda elutasítja az indoklást.

JÚLIUS 8.: Megalakul a Nemzeti Társaskör, amely a kommunizmus és a fasizmus után a kozmopolitizmust tartja a legfőbb veszélynek.

JÚLIUS 13.: Az Állami Bankfelügyelet javaslatára az Ybl Bank igazgatósága felfüggeszti a vezérigazgató tevékenységét.

AUGUSZTUS 7.: Antall József ismét levelet intéz Göncz Árpádhoz, amelyben sajnálatosnak nevezi, hogy a médiaelnökök olyan intézkedéseket tettek, amelyek nem segítették elő a különböző ízlésirányok és politikai tendenciák közötti egyensúlyt, illetve a köztársasági elnök döntése következtében nem áll módjában a két médium működéséért a felelősséget vállalni.

PÁRTOK
Köztársaság Párt

Az 1992 novemberében zászlót bontó Köztársaság Párt a választásokon kiformálódott pártrendszerünk egyféle kritikájaként született meg. Kritikája a polgárok többségének elégedetlenségéből fakadt. Ezt fejezte ki a pártnak az az állásfoglalása, hogy a politikai erők öncéljukban működnek. „ideológiai csatározásokkal feccsérlik el az országot és önmaguk energiáját és idejét". Ezért új szemléletet – új programot – és újfajta pártot (és politizálást) ajánl a Köztársaság Párt.

Az új szemlélet lényeges eleme a politika önkorlátozása. Fel kell mernünk, hol vannak a politika illetékességének határai, és hagynunk, hogy a gazdasági és társadalmi önszerveződések aktív politikai szerepét.

A Köztársaság Párt modern választási pártként határozta meg magát: nem osztályhoz, réteghez vagy csoporthoz, hanem az egész társadalomhoz szóló, gyakorlatias szervezet. A választók megnyerését, és nem a párttagok számának növelését tartják elsősorangú céljuknak. Toleráns együttműködést ajánlanak a többi politikai pártnak a gyakorlati problémák megoldása végett. Úgy vélik, a közösen megoldott kérdések révén formálódhat, erősödhet a nemzeti egység.

A párt elnöke: Palotás János, néhány ismertebb vezetője: dr. Veér András, dr. Fodor László.

DOKUMENTUM
Nyilatkozatok a médiaelnökök felmentéséről

GÖNCZ ÁRPÁD LEVELE ANTALL JÓZSEFHEZ

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Tájékoztatom, hogy a közszolgálati tájékoztatási eszközök vezetőinek kinevezése rendjéről szóló 1990. évi LVII. törvény 1. § (1) bekezdése alapján, a 0159–XXIII/1992. és a 0172–XXIII/1992. számú előterjesztésre dr. Gombár Csabát a Magyar Rádió, illetve dr. Hankiss Elemért a Magyar Televízió elnöki tisztéből nem mentem fel. (...) A Magyar Televízió kinevezett alelnökével, dr. Nahlik Gáborral szemben – bár alelnöki kinevezésének nem volt akadálya – fenntállnak a Magyar Televízió elnökével kinevezése megtagadásának feltételei. Értékelésem szerint dr. Nahlik Gábor vezetése alatt az intézmény (az elnöki kontroll nélkül) nem képes biztosítani a társadalomban meglévő vélemények teljes körű, kiegyensúlyozott arányú és valósághű kifejezésre juttatását, valamint a közérdeklődésre számot tartó eseményekről és tényekről való elfogulatlan tájékoztatást. Így meggyőződésem, hogy fennáll annak lehetősége, hogy dr. Nahlik Gábor nem képes ellenállni a közmédia területén jelenleg tapasztalható különböző irányú külső és belső befolyásoknak.

Az ilyen befolyás pedig – az Alkotmánybíróság iránymutatása és az én értékelésem szerint is – veszélyezteti a

Csontváry, a mementók festője

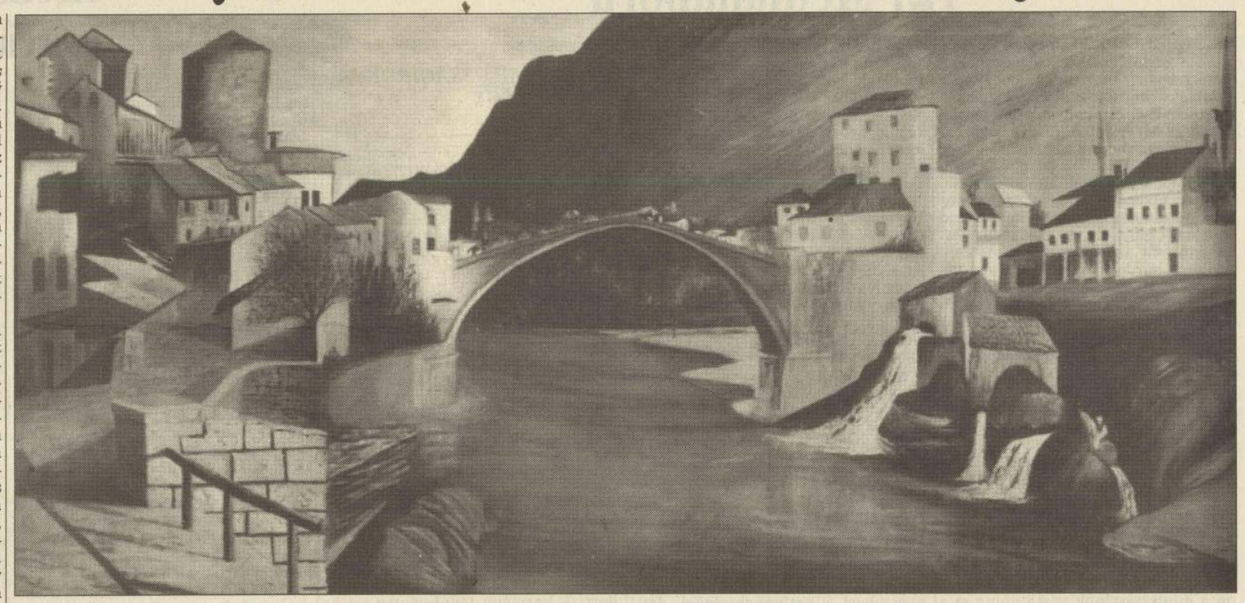

Római híd Mostarban

A véletlen úgy hozta, hogy éppen azon a napon érkeztem haza Magyarországra, amikor a Népszabadság a szétlőtt Mostarról hozott fényképet: *emlékezés a hídra*, olvastam a képaláírást, ahogy a nyitott újságra siklott a tekintetem. Emlékezés Csontváry hídjára – tettem hozzá, hiszen majd egy évszázaddal ezelőtt ez a híd szolgált témául az egyik legszebb képéhez. És ezért történt, hogy amint fölmentem a Várba, a Nemzeti Galériába, meg sem álltam, míg a termeken végighaladva meg nem láttam a jellegzetesen horizontális formátumú festményt. Szóval nincs többé. És megpróbáltam elképzelni mint egy folgyorsított filmet hogy mi minden történt, amíg volt a híd.

Még a rómaiaktól maradt a későbbi Európára. Megérte Bizánc aranyként csillogó, majd egyre sápadtabb fényben játszó hatalmát, majd a népvándorláskori népeket. Látta a híd az oszmán-török birodalom megannyi katonáját, s talán még Nagy Szulimán szultánt is. És tovább állt azokban a későbbi századokban is, amikor a balkáni népek sorban fölszabadultak, s ki-ki megkísérelte megalkotni a maga nemzetállamát. Ez a kísérlet lenne az, ami eltart máig is? Miközben a híd sértetlenül átvészelt két világháborút... De most, éppen most, majd kétezer év után, s éppen e kísérlet kapcsán, lám leszakadt a boltív. Éppen azok, akik emberemlékezet óta lakják ezt a tájat, és nem pedig az idegenek lötték szét.

Csontváry képén látni, hogy milyen merész, mennyire a magasba hajló volt ez az építmény. Látni elkarcsúsodó derekát, érezni a veszélyt. Harminc évvel ezelőtt, az emlékezetes székesfehérvári Csontváry-kiállításon azonban még lehetetlen volt sejteni éppen ezt a vészt. Más veszélyekkel voltunk elfoglalva, és ha valaki akkor megjövendöli, hogy nem is olyan sokára felszabadul majd ez az ország, s egy Csontváry-kiállításnak nem lesz semmi ami „protest art"-ként hatna, ami politikai tüntetés lehetne, de viszont elpusztul a mostari híd, akkor nem sokat tudtunk volna kezdeni ezzel a kombinációval.

S még kevésbé sikerült volna megértenünk, hogy ha végül nálunk minden jóra fordul, akkor abban mi a baj. Miért, hogy néha szorongva nézzük például Csontváry-képeit is, és újabb mementókat olvasunk ki a tájakból. Azokból is, amik hazaiak, és azokból is, amelyekről a határokon túli világ tekint vissza ránk, a messze északi, vagy a közeli dél.

Most ez a híd (vagy inkább a romja?) sok mindenre válaszol. Lehet, hogy nem is olyan sokára majd így áll a lexikonokban: „A hidak olyan, folyókat és hegyszakadékokat áthidaló építmények, amelyek emberileg és földrajzilag széttagolt tartományokat kötnek össze. Ma már csak Kelet-Közép-Európától nyugatra fordulnak elő..." Nálunk még állnak, de ami az emberi tartományokat illeti?...

Nyilván csak a véletlen műve, hogy a termek itt, a Nemzeti Galéria földszintjén, ahol most a Csontváry-kiállítást rendezték, elrendezésükben szintén egy hídra hasonlítanak: éles szögletben törnek meg mindjárt az elején, enyhe ívben folytatódnak, és újra fordulnak egyet a kijárathoz közel. És ez a térbe rajzolt hídalakzat szintén járható még. Ha akarom, felfoghatom úgy is, mint érzékeny egyensúlyra épült intézményt, amelyet ha nem is a szerkezetét, de nemzedékek egész sora örökített át ránk. Ám ami megtartja a szerkezetét, az tényleg visszanyúlik az antikvitás történetéig; bizonyos értékek tisztelete volt ez, a jogé például és a szellemi teljesítményeké. Csontváry képe, a mostari híd, körülbelül középen függ e hídszerű teremsorban – híd a hídban, figyelmeztető jelkép. Azt a kritikus pontot jelöli, ahol a legkevesebb az anyag, és a legtöbb a feszültség. Ahol úgyszólván csak elvont értékeken lépkedünk előre, vagyis ahol legkönnyebben szakad be a boltív. Most éppen igen sokan járnak rajta, de nem érzünk veszélyt Csontváry nagy művészetének a súlyát. Csontvárynak megint sikere van, boldogítóan nagy a közönség.

Figyelem az embereket. Egyik-másik kép előtt felujjonganak: hiszen ezt nem is ismerem még! Igen, az egykori fehérvári tárlat közönségéhez képest ez már egy újabb, egy fiatalabb nemzedék. Sokan még iskoláskorukban ismerték meg Csontváryt, mert osztálykirándulások alkalmából látták Pécsett a képeket. Mások csak később látogatták meg a gyűjteményt, vagy könyvekből, képes albumokból ismerik Csontváry művészetét. Ami azt jelenti, hogy a földfedezés szenzációját, a nagy gátszakadást lehetetlen lenne most újra megismételni. De nem is baj, mert ami helyette van, az jobb: Csontváry a legismertebb hazai festőnk. Hogy ez így összeessen azzal, ami kvalitásban is a legjobb, az szinte hihetetlen. Vagy megint csak egy híd elvékonyodó derekán lépkednénk? Eltolom magamtól a kínálkozó aggodalmakat és vállalva a veszélyt, hogy után, mi több, vulgárisan hangzik, kimondom, hogy ez a tömeg, ami a tárlatot most látogatja, már nem a megszokott értelemben vett közönség, hanem a nép.

Miközben még mindig a mostari híd előtt állok, és arra gondolok, hogy a számtalan rajz, vagy festmény között, amelyek éppen ezt a hídat ábrázolják, bizonyára Csontváry képe a legszebb. De vajon alkalmas e arra is, hogy bennünk (vagy általa) éljen tovább most már e karcsú alkotmány, persze csak mint emlék? És rögtön az az abszurd kérdés jut eszembe, hogy lesz-e egyszer Csontváry-kiállítás Szarajevóban is. Tudom, rosszul időzített a kérdés – de mégis jogos. Mert nincs értelme a művészetnek – az életnek sem – ha tagadó a válasz. Kell, hogy újra felépüljön a híd – fizikailag is. És még inkább fontos a mentális rekonstrukció, amihez talán építőkő lehet ez a festmény is.

Kell, hogy lássák az emberek Csontváryt, kell hogy Mostar lakói is érezhessék, hogy ez a festő egy kicsit talán csak egyik-másik képével, de mégis az övék. A jó művészetben mindig van valami, ami a csodás kenyérszaporítás bibliai történetére emlékeztet. Minél többen osztozkodnak rajta, annál inkább nő a rangja, annál több.

Hagyjuk hát egy percre magára a hídat, a mostari festményt, s lássuk, hogy hol tartunk Csontváry életművének a feldolgozásában, mi az, ami ebben a kiállításban új eredmény. Nos, elmondható, hogy eddig ez a számszerűleg legtöbb képet bemutató tárlat. A fontosabb alkotások mellett most egy sor olyan kisebb mű is szerepel, amelyek különböző magángyűjteményekből, illetve külföldi képtárakból érkeztek – ami hiányzik, az csak a két méretében legnagyobb festmény, a Mária kútja és a Baalbek. Ezek Pécsett maradtak. A nagy Taormina látképet hiányolhatják továbbá a nézők, ez a kiállítás első napjaiban még a lépcsőházban függött, de aztán a restauráló műhelybe költözött. Így a mennyiségi mérleg. És ami ezen túllép?

A legszebb, és Csontváry régi ismerőseinek is bizonyára a legmegragadóbb élmény: mintha kisütött volna a nap most ezen a kiállításon. Meleg, telt színekkel, világos tónusokkal ragyognak a képek az egymás mellé akasztott festmények úgy hatnak, mint egy borostyánköfüzér, amelynek a kövei közül vörös, kék, zöld és sárga fények sugároznak elő. De nem tarka, hanem zománcosan telített és harmonikus az összkép. Az elmúlt évek restaurálásának az eredménye ez az új, és szenzációs fény, s valóban olyan, mint a tavaszi napsütés. Két műhely restaurátorai dolgoztak a képeken, a galéria és a pécsi múzeum között oszlottak meg a képek. Sok kéz dolgozott tehát a festményeken, mégis egyetlen színvilág fogja egységbe most a kiállítást. Mintha maga Csontváry frissítette volna fel a vásznakat, és csak tegnap tette volna le az ecsetet. Ez nagyon meggyőző eredmény. Ezért bízhatunk abban, hogy 40–50 év is eltelhet, amíg újra esedékessé válik majd egy frissítés.

Nyárig befejeződik valamennyi itthon hozzáférhető Csontváry-kép restaurálása, és ezzel valóra válik a néhány éve elhunyt Németh Lajos professzor kívánsága: – ha valamilyen nagyobb, nemzetközi súlyú Csontváry-kiállításra kerül sor, akkor azt arra kell felhasználni, hogy végre a képeket rendbehozzuk. A munka finanszírozása szervezeti lebonyolítása nem ment zökkenők nélkül, de most már tényleg csak a befejezés van hátra. Romváry Ferenc, a pécsi Csontváry-képtár vezetője volt az, aki foggal-körömmel, hartellyal és követelőző kérlelhetetlenséggel kiharcolta a restaurálások elvégzését. Az ő munkáját is kísérték időnként disszonáns mellékzöngék, mintha túlzottan is csak a nagy mutatványra helyezte volna a hangsúlyt, miközben átláthatatlanul bonyolultak maradtak a részletek. De kalapot kell emelnünk az eredmény előtt.

Kevésbé lelkesítő az, amit a képek filológiai hátteréről és tudományos feldolgozásáról mondhatunk el. Annak idején, amikor a hetvenes években Gerlóczy úr átadta a gyűjteményét a magyar államnak, több szakember is azon a véleményen volt, hogy egy ilyen jelentős életmű csak az ország legfelkészültebb nemzeti gyűjteményében kaphat megnyugtató helyet. Vagyis nem mehet vidékre. Sok minden, ami azóta történt – egyebek közt a múlt évben a lapunk hasábjain folyó vita bizonyos indítékai is, amelyekre máig sem érkezett megnyugtató befejezés – mintha igazolták volna ezt a fenntartásokkal élő véleményt. De legújabban jelentős változások is történtek. Mivel egy nemrég megszületett döntés értelmében a művelődésügyi tárca sem tarthat tovább a saját tulajdonában nemzeti vagyontárgyakat, meg kellett válnia a Pécsre kikölcsönzött Csontváry-hagyatéktól is. A fontos kérdésben, hogy ki legyen a végleges gazda, a választás most a Nemzeti Galériára esett, amely éppen azon van, hogy befejezze a sokféle anyagból álló kép- és dokumentumgyűjtemény átvételét. Ugyanakkor Bereczky Lóránd, a galéria főigazgatója már aláírt egy szerződést, amelynek értelmében a Csontváry-anyag újabb tiz évre Pécset maradhat letétként.

Ám a döntés, hogy továbbra is Pécs marad a Csontváry-életmű szükebb otthona, nagy kötelezettséget ró az ottani múzeum gazdáira, vagyis a városi és a megyei önkormányzatra is, és nem tudom, hogy az ebből fakadó erkölcsi és anyagi erőfeszítések nagyságát valóban fölmérték-e már a város vezetői? Csak egy nyugtalanító körülményt említek: a Csontváry-múzeum épülete – az egykori Technika Háza – külső állagát tekintve is elérkezett arra a küszöbre, ahol már a laikusnak is feltűnő hanyatlás, mondjuk ki: a romosodás kezdődik. És akkor hol vagyunk még azoktól a konzervatori követelményektől, amelyeket akár egy kisebb, csak lokális anyagot őrző múzeumtól is joggal elvárnánk. Nem csodálnám hát, ha a nagy gonddal restaurált Csontváry-képeket a felsőbb hatóságok addig nem is engednék vissza Pécsre, amíg nem biztosított a tényleg múzeumnak nevezhető tető a fejük fölött.

A másik terület, amely felfejlesztésre vár, a munkatársak tudományos munkástilusa, a megbízható filológiai felkészültség. Pécs úgy él a köztudatban, mint a bravúros, minden eddigi rekordot megdöntő múzeumalapítások székvárosa. Joggal. De nemcsak begyűjteni, hanem fel is kell tudni dolgozni a termést. Nem hallgathatom el, mert a nagyközönséget is érinti, hogy a jelenlegi nagy Csontváry-kiállítás katalógusa, amelyről én, az egyik munkatársa is azt hittem eddig, hogy megjelenése már csak napok kérdése, most már egyáltalán nem fog nyomdába kerülni. Gyanús volt, hogy bár két esztendeje fut a szerkesztése, egy budapesti kollégám lektori véleményén kívül eddig semmi válasz. (Korrektúra? Ugyan kérem!) nem érkezett Pécsről. Most az történt, hogy a Nemzeti Galéria, látva a kéziratok kétségtelen feldolgozottságát, visszalépett az amúgy is nagy késésben lévő kötet megjelentetésétől. És ez még csak a kisebb bonyodalom! Hátra lenne még a kéziratok szakszerű lefordítása a svéd, holland és német kiállítások számára, majd lektorálása, megszerkesztése és megjelentetése –, a nyár elejéig! Ezek a külföldi intézmények még nem írták alá a végső szerződést. Vajon megteszik-e ezt a lépést, ha úgy érzik, hogy nem lesz katalógus?

Pedig ezeknek a külföldi kiállításoknak az anyaga – amelyről oly sok vita folyt – végre kezd nagyon imponáló körvonalakat ölteni. Megoldódott végre az a kérdés is, hogy mégiscsak viheassünk erre a külföldi turnéra a nagy képekből is. Mindaz, ami jelenleg a Nemzeti Galéria Csontváry-kiállításán most látható, szerepelne a külföldi tárlatokon, tehát a nagy Tátra-kép és a Panaszfal is. A szállító cég már elvégezte a terepszemléjét, és garantálja, hogy még a Taorminát is képes állva, keretre feszítve kamionra venni. Ezzel végleg lomtárba került az a mumus is, amivel évtizedeken át küzdöttünk, vagyis a „feltekerés" minden veszélye. Az ilyen méretű képek csomagolása és szállítása az arra szakosodott specialisták tudománya. A megoldás már száz éve fel van találva, legfeljebb mi nem tudtuk, hogy miként történik.

Hogy mindezzel most már egy csapásra megoldódott volna minden kérdés, és hogy szabad az út Csontváry nemzetközi megismertetése, illetve méltó elismerése felé, azt persze nem hiszem. Nemcsak a már említett problémák és időzített bombák léphetnek újra működésbe, de vannak más, irracionálisabb veszélyek is. Egy ilyen jelentős életműnek ugyanis nagyon nagy az árnyéka, és Csontváry tehetségéhez különösen hozzátartozott, hogy beterelje oda környezetét. Félelmetes készsége, hogy antennaként érezze meg a történelem örvényeit, nemcsak világtörténelmi eseményeket vett célba, hanem apróbb tárgyakat is. Senki nem érezheti tehát biztonságban magát, aki bekapcsolódik a Csontváry-életmű forgatásába. Ó maga Attilával, a hunok királyával érzett rokonságát, isten ostorának a szerepére vágyott, s ez óvatosságra int.

Mindaz, ami jelenleg történik körülötte, bizonyítja, hogy Csontváry képes arra, hogy akár halála után is szigorú kurzusokra fogjon minket, hogy mementókat állítson elénk. Nemcsak nagy művészünk ő, hanem egyúttal szigorú mesterünk is.

Perneczky Géza

A városi élet eredete

Ékirásos szövegrészlet a „Hammurápi Kódex"-ből

A régészek két ősi várost tártak föl Törökországban és Észak-Szíriában. A városokban talált ékírásos agyagtáblák tovább tágíthatják az emberiség ismereteinek horizontját a korai városi civilizációról és műveltségről. A kutatók szerint ez a lelet az utóbbi évtizedek legizgalmasabb fölfedezése. Abban reménykednek, hogy a további ásatások választ adnak az archeológia legfontosabb kérdéseire ebből az időszakból: hogyan és mikor terjedt el a városi élet és az írásbeliség a környéken?

Amerikai és török régészek egy csoportja Dél-Törökországban a Balikh folyó völgyében, a szíriai határ közelében végez ásatásokat. A Harran melletti feltárásnál egy ősi nagyvárosra maradványait vizsgálják. Az itteni kultúra nagyjából i.e. 2600-ban élte a virágkorát. Találtak egy ékírásos agyagtáblát, amelyen a legrégibb ismert íráskendszerben található feliratok, és feltételezik, hogy a munka során még sok hasonló lelet kerül napvilágra. Az ásatás vezetője szerint a földfedezés megdöntheti azt az elképzelést, hogy a korszak nagyvárosi kultúrái csak Dél-Mezopotámiában voltak fejlődőképesek, északon és nyugaton csak stagnáltak. A további kutatások ezenkívül bővíthetik ismereteinket a korai írásbeliségről is.

Az előzetes ásatások alapján azt lehet mondani, hogy az ősi város mintegy száz hektár területet foglalt el, óvatos feltételezés szerint talán a sumér szövegekben Ursukén említett északi város romjait találták meg. A mostani nevén Kazane Hoyuknek nevezett területen lévő leletegyüttes a térség egyik legfontosabb politikai és gazdasági központja lehetett az adott időszakban.

A másik lelőhely az észak-szíriai Tell Beidar nevű hely közelében egy kisebb város romjait rejti az i.e. harmadik évezredből. Az európai és szíriai régészekből álló csoport eddig egy viszonylag jó állapotban megmaradt templomot és közigazgatási épületeket tárt fel, valamint találtak több mint hetven sumér feliratú, sémi neveket tartalmazó agyagtáblát és sok táblatöredéket, és még csak most kezdték el az ásatást. A feltárás vezetője a brüsszeli székhelyű Felső-Mezopotámiai Kultúrák Európai Központjának igazgatója szerint ez az elmúlt év legláthatóbb sikerű ásatása volt a térségben. Előzetes elemzések alapján a kötábláknak az i.e. 2400-as időből származnak, amikor Dél-Mezopotámia sumér uralom alatt volt és az akkád birodalom éppen kezdett kialakulni Nagy Szargon uralma alatt. Az eddig megfejtett kötáblák hivatalos feljegyzései egy virágzó gazdaságnak: szamarak, ökrök és birkák összeírása, valamint városok és falvak névsora. A földfedezés megváltoztatja az 1974-ben az Aleppo melletti Eblában talált kötábla megítélését is. Ez ugyanis azt bizonyítja, hogy nem egy „kóbor" leletről van szó, hanem hogy a sumér városi civilizáció már i.e. 2600 körül elterjedt a térségben. A nyugati elterjedés eblai központi vidéke.

K. Z. P.

Az ismeretlen Utolsó ítélet

Az Utolsó ítéletről most húsvétkor a nagyközönség mondja majd ki a végső ítéletet. A szakértők ugyanis már összevesztek azon, érdemes volt-e egyáltalán hozzányúlni a világ egyik legbecsesebbnek tartott műalkotásához.

Michelangelo mesterművének megtisztítása és restaurálása már hetekkel ezelőtt befejeződött, sőt az újságírók előtt tavaly novemberben egyszer már a szó szoros értelmében lehullt a lepel az Utolsó ítélet újonnan feltárt titkairól.

A világhíres freskó a maga eredeti pompájában tárulkozott fel, hogy megmutassa, milyen is volt négy és fél évszázaddal ezelőtt, amikor Michelangelo a kápolna falára álmodta. A csoda újra életre kelt – de akkor még csak egyetlen napra, s kizárólag a sajtó számára. A hivatalos, nyilvános bemutatóra a húsvét, a Vatikán legnagyobb ünnepe, a pápa jelenléte szolgáltatja az alkalmat.A Vatikán Sixtusi kápolnájában található freskó helyreállítása négy és fél éven át tartott. Az utóbbi ötven hónapban az idelátogatóknak meg kellett elégedniük a védővászonra függesztett hatalmas másolattal. Posztereken és fényképek alapján képzelhették el csupán, mit is takar a lepel.

❑

A valóság azonban minden képzeletet felülmúl. A restaurálást vezető *Fabrizio Mancinelli* professzor csapatának keze alatt a mesterműi színei visszakapták eredeti, velencei tónusukat. Megszabadulva a 453 év alatt rárakódott szennyeződéstől, a 180 négyzetméternyi freskóból soha nem látott erővel árad a feszültség. Most, hogy minden világos és fényló, a mozdulatok egyértelműek, az arcvonások beszélnek, s a szemekben fel lehet fedezni az aggodalommal terhes várakozást, egyértelmű: Michelangelo nem az utolsó ítéletet, hanem az azt megelőző, vélt ítéletet festette meg. Azt a megrázó pillanatot, amely – a keresztény teológia szerint – megelőzi a végső szentenciát. Amikor minden ember megismeri saját jövőjét az örökkévalóságban.

Az Utolsó ítélet 1990 februárjában megkezdődött restaurálására négytagú csapat – *Gianluigi Colalucci*, *Maurizio Rossi*, *Piergiorgio Bonetti* és *Bruno Baratti* – kapott megbízást a Vatikántól. A freskót – a teljes falfelületet takaró hétemeletnyi állványsor felállítása után – különböző elemzéseknek és vizsgálatoknak vették alá.

A festményt a restaurálás technikája és a freskó jellege miatt nem osztották fel blokkokra. Egyszerre kellett infravörös fénnyel megvilágítani a teljes, 180 négyzetméteres falfelületet. A kép pedig elkezdte felfedni titkait.

Például azt, hogy az alapozó vakolathoz Michelangelo márványport használt. Kiderült, hogy az ég csodálatos kékjének rejtélye egy különleges, luxusszámba menő festék, amit porrá zúzott lazúrkőből és csontenyvből kevertek. Má már azt is tudni lehet, hogy az égen végighúzódó világos csíkok egy balsikerű korai restauráció következményei. Az elődök ecetes vízzel a szó szoros értelmében lemosták az eredeti festékréteget. Céljuk az lehetett, hogy jobban kiemeljék a háttérből az alakokat. A kísérlet azonban rosszul sült el. A csaknem jóvátehetetlen károkat most sikerült enyhíteni: a kékek ragyognak, csaknem foszforeszkálnak.

Az átvilágítás során tisztáztak a festmény alapozásának és festékeinek vegyi összetételét, valamint feltérképezték az egymás alatt megbújó festék és vakolatrétegeket.

A többlépcsős tisztítási folyamat során először desztillált vízzel mosták le az egész felületet, majd egy vízből és ammónium-karbonátból álló elegyet vittek fel rá. Huszonnégy óra múltán megismételték a műveletet. Egyfajta borogatással fedték le a festmény kisebb-nagyobb szeleteit: a négyrétegű, különleges, egyedül Japánban gyártott itatós papírból egy nap alatt szívódott fel a freskó anyagába a speciális tisztító elegy. Végül egy parányi szivaccsal és desztillált vízzel távolították el a meglazított szennyeződést. A kimondva egyszerűnek tűnő művelet az előkészítéstől az utókezelés befejeztéig több mint négy éven át tartott.

❑

A Vatikán hosszas vívódás után beleegyezett, hogy a restaurátorok a freskó megtisztításával és helyreállításával egyidejűleg eltávolítsák azoknak a „ruhadaraboknak" a nagy részét, amelyeket az utókor a XVI–XVII. századi barokk időszakában prüderiából „aggatott" a festmény alakjaira, hogy eltakarja meztelenségüket. Az akkori pápák szerint ugyanis a látvány felzaklatta volna a szentély látogatóinak lelkivilágát.

A „vetkőztetésből" azonban kimaradtak azok a leplek – a maguk nemében mestermúvek –, amelyeket 1565-ben Buonarotti két tanítványa, Daniele da Volterra és Girolamo da Fano húztak rá néhány alakra. Ez az első, megrögzödő „korrekció" a Medici pápa, IV. Pius kifejezett óhajára történt, akit mélyen aggasztott az egyház erkölcsi jövője az ellenreformok hajnalán. A kisebbfajta „esztétikai forradalom" megértéséhez érdemes röviden felidézni az Utolsó ítélet történetét.

Michelangelo hat év alatt, 1536 és 1541 között készítette el a képet VII. Kelemen pápa megbízásából, amit megerősített az utód, III. Pál pápa is. Csaknem negyed századdal az utolsó ecsetvonás után bekövetkezett Róma kifosztása, s az egyház az egyik leginkább válságosabb időszakot élte át Luther reformjai nyomán. Ebben a bizonytalan történelmi helyzetben a pápai államok erőt kellett mutatnia, meg kellett szilárditania felsőbbségét. Annak az Úrnak a hatalmát, amely az egész emberiség bünei felett ítélkezik. Márpedig egy ilyen szituációban olyan Utolsó ítéletre volt szükség, amelyben Krisztus győzedelmeskedik.

Így született meg a freskó alapgondolata, amelyet a kép tónusaiban is sugall. Míg Krisztus arcának színei fényesek és csillógóak, a firenzei festészet hangulatához közelíek, addig az ítélet színei – a velencei iskolát idézve – tompábbak és szuggesztívebbek.

A restaurátor-csapat számára a legkényesebbnek ítélt művelet, a „vetkőztetés" az utolsó hónapokra maradt. Rádadásul az előzetes vizsgálatok és a restauráció során kiderült: az elődök prüdériája nem korlátozódott csupán a Michelangelo által fedetlenül hagyott „kényes" testrészek eltakarására. Olyan módosításokat is végrehajtottak, amelyek alapvetően megváltoztatták a kompozíció egyes részeinek jelentését. Így a restaurátorok egyebek között felfedezték, hogy a Michelangelo-tanítvány, Daniele da Volterra nem szorítkozott csupán arra, hogy zöld lepellel fedje el Alexandriai Szent Katalin kerekded bájait. Kénytelen volt a Mindenható felé „elfordítani" Szent Balázs fejét is, aki eredetileg a meztelen női testben gyönyörködött.

Az eredeti állapot helyreállítása azonban csak részben sikerülhet, hiszen a korábbi időszakokban korrigálással megbízott festők közül néhányan nem csupán a felső festékréteget kentek át, hanem megbontották az alapozást is. Ezért minden egyes „vetkőztetést" alapos előkészületi munka, laboratóriumi, ultrahangos és röntgenvizsgálat előzött meg. Kiderült, hogy ha Szent Balázsról levennék az ágyékvédőt, csak egy lyuk maradna a helyén. Míg például Szent András apostolról lekerülhetett a lepel, addig Szent Péteren és Keresztelő Szent Jánoson gyakorlati és művészettörténeti megfontolásokból is rajtahagyták a Daniele da Voltera által megfestett ruhadarabot. A 38 lepel eltávolításával, az alakok előkerült testrészeinek színhatásával a kép egésze is sokkal világosabbá, tagoltabbá vált.

Sok olasz művészettörténész ennek ellenére bírálta a „vetkőztetést". Kifogásuk alapvetően kettős volt. A technikai: csupán húsz év múlva derül majd ki, hogy a tisztításhoz használt, csodaszernek kikiáltott Ab57 kódjelű vegyület alkalmazása végül is milyen következményekkel jár.

A másik ellenvetés szakmai. Véleményük szerint ugyanis a freskó a restaurálás előtti állapotában a történelmi változások nyomait hordozta magán, s a későbbi korok beavatkozásainak eltüntetését nem lehet egyszerű takarítói feladatnak tekinteni. A bírálók véleménye szerint, ami most történik, az nem más, mintha a Viktor Emánuel-emlékművet – amit az olasz építészek a római városképtől és a Forum Romanum hangulatától idegennek ítéltek – egyik napról a másikra lebontanák.

Fenntartásait hangoztatta két ismert angolszász művészettörténész is. Az amerikai *James Beck*, illetve a brit *Charles Hope* szerint, ami történt, az nem helyreállítás, hanem minden idők egyik legszebb művészi alkotásának részleges elpusztítása. Beck könyvet jelentetett meg, amelyben egymás mellett publikálta a Sixtusi kápolna freskóinak képét a tisztítás előtt és után. A két szakember meggyőződése szerint a munkák nyomán olyan árnyalatok és tónusok is eltűntek, amelyek kétségkívül Michelangelo keze nyomát viselték.

A korábbi éles viták azonban a premier előtti hetekben elcsendesedtek. Ehhez hozzájárult, hogy a bírálók között az egyik legnagyobb szaktekintélynek tartott *Romeo De Maio*, a Michelangelo Enciklopédia szerzője nyilvánosan beismerte: tévedett. Miután közelről, aprólékosan is megtekinthette a restaurált képet, elismerte: kollégái rendkívül tiszteletre méltó munkát végeztek. „A tisztítás nyomán eddig számomra is ismeretlen részletek váltak láthatóvá. Az egyik különösen megkapott, mert Michelangelo antirasszizmusát bizonyítja. A kép születésének idején, amikor a hetvenes években Gerlóczy úr átadta a gyűjteményét a magyar államnak, több szakember is azon a véleményen volt, hogy egy ilyen jelentős életmű csak az ország legfelkészültebb nemzeti gyűjteményében kaphat megnyugtató helyet. Vagyis nem mehet vidékre. Sok minden, ami azóta történt – egyebek közt a múlt évben a lapunk hasábjain folyó vita bizonyos indítékai is, amelyekre máig sem érkezett megnyugtató befejezés – mintha igazolták volna ezt a fenntartásokkal élő véleményt. De legújabban jelentős változások is történtek. Mivel egy nemrég megszületett döntés értelmében a művelődésügyi tárca sem tarthat tovább a saját tulajdonában nemzeti vagyontárgyakat, meg kellett válnia a Pécsre kikölcsönzött Csontváry-hagyatéktól is. A fontos kérdésben, hogy ki legyen a végleges gazda, a választás most a Nemzeti Galériára esett, amely éppen azon van, hogy befejezze a sokféle anyagból álló kép- és dokumentumgyűjtemény átvételét. Ugyanakkor Bereczky Lóránd, a galéria főigazgatója már aláírt egy szerződést, amelynek értelmében a Csontváry-anyag újabb tiz évre Pécset maradhat letétként.

Ám a döntés, hogy továbbra is Pécs marad a Csontváry-életmű szükebb otthona, nagy kötelezettséget ró az ottani múzeum gazdáira, vagyis a városi és a megyei önkormányzatra is, és nem tudom, hogy az ebből fakadó erkölcsi és anyagi erőfeszítések nagyságát valóban fölmérték-e már a város vezetői? Csak egy nyugtalanító körülményt említek: a Csontváry-múzeum épülete – az egykori Technika Háza – külső állagát tekintve is elérkezett arra a küszöbre, ahol már a laikusnak is feltűnő hanyatlás, mondjuk ki: a romosodás kezdődik. És akkor hol vagyunk még azoktól a konzervatori követelményektől, amelyeket akár egy kisebb, csak lokális anyagot őrző múzeumtól is joggal elvárnánk. Nem csodálnám hát, ha a nagy gonddal restaurált Csontváry-képeket a felsőbb hatóságok addig nem is engednék vissza Pécsre, amíg nem biztosított a tényleg múzeumnak nevezhető tető a fejük fölött.

A másik terület, amely felfejlesztésre vár, a munkatársak tudományos munkástilusa, a megbízható filológiai felkészültség. Pécs úgy él a köztudatban, mint a bravúros, minden eddigi rekordot megdöntő múzeumalapítások székvárosa. Joggal. De nemcsak begyűjteni, hanem fel is kell tudni dolgozni a termést. Nem hallgathatom el, mert a nagyközönséget is érinti, hogy a jelenlegi nagy Csontváry-kiállítás katalógusa, amelyről én, az egyik munkatársa is azt hittem eddig, hogy megjelenése már csak napok kérdése, most már egyáltalán nem fog nyomdába kerülni. Gyanús volt, hogy bár két esztendeje fut a szerkesztése, egy budapesti kollégám lektori véleményén kívül eddig semmi válasz. (Korrektúra? Ugyan kérem!) nem érkezett Pécsről. Most az történt, hogy a Nemzeti Galéria, látva a kéziratok kétségtelen feldolgozottságát, visszalépett az amúgy is nagy késésben lévő kötet megjelentetésétől. És ez még csak a kisebb bonyodalom! Hátra lenne még a kéziratok szakszerű lefordítása a svéd, holland és német kiállítások számára, majd lektorálása, megszerkesztése és megjelentetése –, a nyár elejéig! Ezek a külföldi intézmények még nem írták alá a végső szerződést. Vajon megteszik-e ezt a lépést, ha úgy érzik, hogy nem lesz katalógus?

Pedig ezeknek a külföldi kiállításoknak az anyaga – amelyről oly sok vita folyt – végre kezd nagyon imponáló körvonalakat ölteni. Megoldódott végre az a kérdés is, hogy mégiscsak viheassünk erre a külföldi turnéra a nagy képekből is. Mindaz, ami jelenleg a Nemzeti Galéria Csontváry-kiállításán most látható, szerepelne a külföldi tárlatokon, tehát a nagy Tátra-kép és a Panaszfal is. A szállító cég már elvégezte a terepszemléjét, és garantálja, hogy még a Taorminát is képes állva, keretre feszítve kamionra venni. Ezzel végleg lomtárba került az a mumus is, amivel évtizedeken át küzdöttünk, vagyis a „feltekerés" minden veszélye. Az ilyen méretú képek csomagolása és szállítása az arra szakosodott specialisták tudománya. A megoldás már száz éve fel van találva, legfeljebb mi nem tudtuk, hogy miként történik.

Hogy mindezzel most már egy csapásra megoldódott volna minden kérdés, és hogy szabad az út Csontváry nemzetközi megismertetése, illetve méltó elismerése felé, azt persze nem hiszem. Nemcsak a már említett problémák és időzített bombák léphetnek újra működésbe, de vannak más, irracionálisabb veszélyek is. Egy ilyen jelentős életmúnek ugyanis nagyon nagy az árnyéka, és Csontváry tehetségéhez különösen hozzátartozott, hogy beterelje oda környezetét. Félelmetes készsége, hogy antennaként érezze meg a történelem örvényeit, nemcsak világtörténelmi eseményeket vett célba, hanem apróbb tárgyakat is. Senki nem érezheti tehát biztonságban magát, aki bekapcsolódik a Csontváry-életmű forgatásába. Ó maga Attilával, a hunok királyával érzett rokonságát, isten ostorának a szerepére vágyott, s ez óvatosságra int.

Mindaz, ami jelenleg történik körülötte, bizonyítja, hogy Csontváry képes arra, hogy akár halála után is szigorú kurzusokra fogjon minket, hogy mementókat állítson elénk. Nemcsak nagy művészünk ő, hanem egyúttal szigorú mesterünk is.

Perneczky Géza

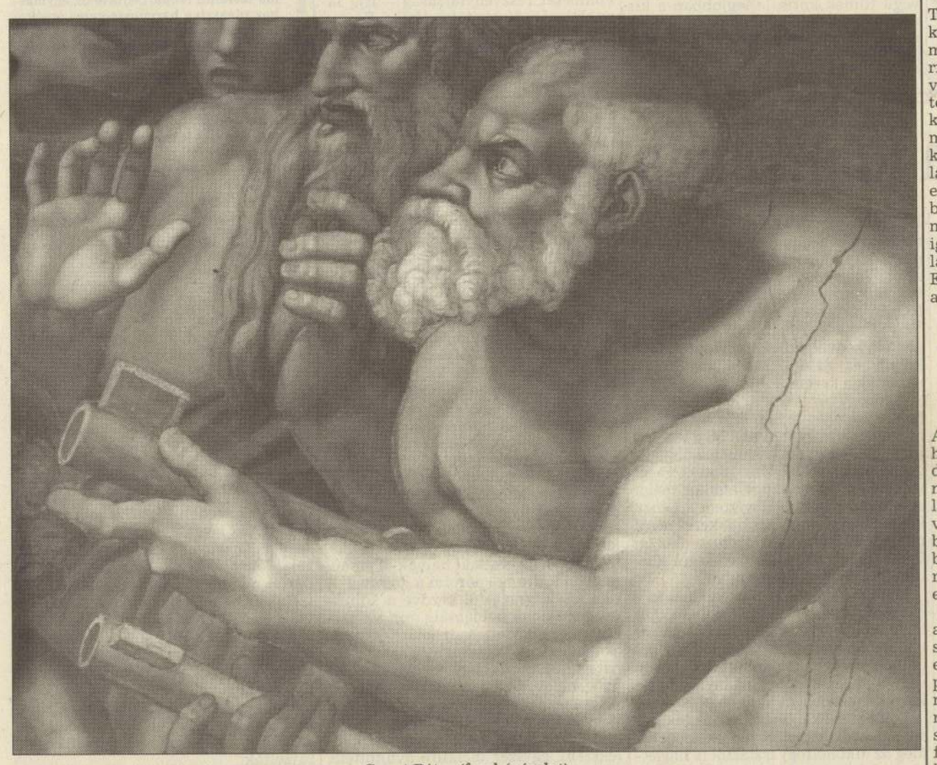

Szent Péter (freskórészlet)

Segít az űrkorszak

A bibliai Ézsaiásnak az a jövendölése, hogy a népek kardjaikból ekevast, dárdáikból pedig metszőkéseket csinálnak, egy olyan művelet, amelyet ma leginkább technológia-átadásnak nevezünk. Újabban néhány, a hidegháború idejéből származó technológiát bocsátottak a tudományos kutatás rendelkezésére, amellyel bibliai idők embereit és tárgyaikat vizsgálhatják.

A régészet ilyen új eszközei például a legújabb infravörös képalkotó rendszerek, amelyek nagy érzékenységű elektronikus kamerákat és számítógépes képfeldolgozó technológiát tartalmaznak. Ezeknek az új eljárásoknak nagy része a hidegháború idejében született légi és úrből történő katonai felderítés céljaira. Civil felhasználásként először a Föld felszínének vizsgálatára, később a bolygók és csillagok megfigyelésére hasznosították. Legújabb alkalmazásként a holt-tengeri tekercseket vizsgálták meg ezzel a módszerrel és egy korábban nem észlelt szövegrészt sikerült megkülönböztetni a pergamen elfeketedett felületén. Ezt az egy sort még a hagyományos infravörös fényképezési eljárással sem sikerült megfejteni. Ekkor merült föl az az ötlet, hogy nagyobb hullámhosszon vizsgálják meg az iratot, az infravörös film érzékenységi tartományán kívül. Így tudták kibetűzni az amikor Dél-Mezopotámia sumér uralom alatt volt és az akkád birodalom éppen kezdett kialakulni Nagy Szargon uralma alatt. Az eddig megfejtett kötáblák hivatalos feljegyzései egy virágzó gazdaságnak: szamarak, ökrök és birkák összeírása, valamint városok és falvak névsora. A földfedezés megváltoztatja az 1974-ben az Aleppo melletti Eblában talált kötábla megítélését is. Ez ugyanis azt bizonyítja, hogy nem egy „kóbor" leletről van szó, hanem hogy a sumér városi civilizáció már i.e. 2600 körül elterjedt a térségben. A nyugati elterjedés eblai központi vidéke. Ezt az egy sort még a hagyományos infravörös fényképezési eljárással sem sikerült megfejteni. Ekkor merült föl az az ötlet, hogy nagyobb hullámhosszon vizsgálják meg az iratot, az infravörös film érzékenységi tartományán kívül. Így tudták kibetűzni az ominózus szöveget: „Leírta Noé szavait".

A sikeren felbuzdulva az érintett szakemberek egymás után próbálkoznak az eddig azonosíthatatlannak hitt szövegek vizsgálatával. Egy ilyen az Apokrif Genezis, amely a negyvenes–ötvenes években a Holt-tenger nyugati partján lévő barlangokban talált több mint kétezer éves tekercsek szövegrészlete. *Dr. Bruce Zuckerman*, a dél-kaliforniai egyetem sémita nyelvészprofesszora a jordániai Ammanba készül, hogy a Citadel Múzeum néhány kéziratánál megvizsgálja az eddig olvashatatlannak hitt szövegrészeket. Szerinte az eljárás sikeresen alkalmazható lenne minden „lágy anyagra" írt szöveg esetén, amelyek idővel a hordozó óregedése miatt olvashatatlanná válnak. Ilyen anyagok az állati bőrök és a papiruszok. Egy ilyen vizsgálat során elemezni lehetne az ősi tinták és iratok anyagát, valamint meg

Március havában és áprilisban

Európa fővárosa: Budapest

Lisszabon kistestvére Budapest március 11-e és április 10-e között. Ez így természetesen kicsit zavarba ejtő kijelentés, ha arra gondolunk, hogy a portugál fővárosnak 1961-ben még nem volt kilencszázezer sem a lélekszáma, Budapest meg már akkor kétmilliós nagyváros volt. De hát ilyen a világ; Portugália tagja az Európai Közösségnek, mi meg (még) nem.

Melina Mercuri, a görög színésznő-miniszter asszony 1985-ben azt javasolta, hogy az európai közösségbeli országok fővárosai közül válasszanak ki egyet, amely egy esztendőre Európa kulturális fővárosa lesz. Csak később jutott eszébe valakinek, hogy kultúra azért nem csak a közösség országaiban van, és Európa is valahogy nagyobb, mint amilyennek az hosszú időn át nyugatról látszott. Így született az újabb ötlet, hogy a kulturális fővárosok mellett kapja meg egy-egy hónapra azt a tisztet olyan ország fővárosa is, amelyik - ilyen-olyan ok miatt - nem tagja a közösségnek. Így lett 1992-ben Krakkó, 1993-ban Graz, s most 1994-ben Budapest egy hónapig az európai kultúra fővárosa.

Némi csodálkozással gondolkodhatunk el ugyan azon, hogy ha nem Varsó, hanem Krakkó, ha nem Bécs, hanem Graz, akkor miért Budapest és nem valamelyik megyeszékhelyünk? Bizonytalan érzéseink közepette csak két - nem mindenben meggyőző - érvbe kapaszkodhatunk: ez az időpont mást egybeesik a szokásos tavaszi fesztiválval, így a pénzt valamivel könnyebb volt előteremteni, a másik pedig az, hogy sok szakember úgy véli: ez a hónap jó próbája lesz annak, mit lehet, mit kell majd csinálni az expo fél esztendeje alatt. (Mellesleg a tavaszi fesztivál sem kizárólag Budapesté már, hiszen Debrecen, Gödöllő, Kaposvár, Kecskemét, Sopron, Szentendre és Szombathely is kapcsolódik a programokhoz.)

Ez a mostani hónap pedig tényleg nagyon gazdag programokban. Zenei eseményekből például több mint nyolcvan található a másorfüzetben. Olyan újdonsága is ígérkezik például ennek a hónapnak, mint Pártay Lilla balettművésznő A velencei mór című produkciója. Ő ugyanis Schubert-zenékre - Shakespeare drámája alapján megtáncoltatja Othellót egy háromfelvonásos balettben. Az sem lesz érdektelen esemény, hogy a Várban, a Nemzeti Galériában, majd harminc év után ismét lehet látni Csontváry műveit egy tárlaton, Budapesten. Természetesen Portugália is kitesz magáért: zenekarok, énekkar, balettegyüttes, színház érkezik Lisszabonból Budapestre, de német és görög társulat is fellép ez alatt az egy hónap alatt.

Felsorolhatatlanul sok esemény várja a látogatókat, felesleges lenne itt, most a programfüzetet megismételni. Inkább az a kérdés, hogy valóban jó modellje-e ez a hónap az expo fél esztendejének? Valami hasonlót kell-e összehozni akkor is?

Valaki, aki Sevillában járt az expón, azt mesélte, hogy a spanyolok elsősorban nagyszerű festészetükkel reprezentálták ott a maguk kultúráját. Ha valami hasonlót szeretnénk Magyarországon, akkor nem lehet vitás, hogy a zene az, ami a legszerencsésebben megtestesítheti a mi kultúránkat. Zeneszerzőink és előadóművészeink révén valóban nagyhatalomnak tarthatjuk magunkat e téren. Az idei kulturális hónap a maga túlnyomórészt zenei programjaival jól képviseli ezt. A modellnek ez az oldala tehát azt mutatja, ami három év múlva is hasznosítható.

Ennek az expónak azonban van egy nem elhanyagolható központi gondolata: „Kommunikációval egy jobb világért". Lehet, hogy kissé szubjektív e sorok írójának fordítása, értelmezése, de ha a kommunikációról és a művészetekről esik szó - s nemcsak a tegnapi, nemcsak a mai, hanem holnapi, „egy jobb világ" művészetéről is - akkor nekem mindig a film és a televízió jut az eszembe. A film és a mozi, ami 1966-ban éppen születésének 100. évfordulóját ünnepli majd. „Egész pontosan 1895 decemberében volt az első, nevezetes, nyilvános vetítés Párizsban egy kávéházban." S ha moziról, filmről, televízióról van szó ez nyilván ismét csak szubjektív elfogultságom terméke, akkor mindig Balázs Bélára gondolok, és első jelentős esztétikai munkájának címére, A látható emberre.

Nem túlzás azt állítani, ez az elmúlt száz esztendő a látható ember évszázada volt, ami „csak" annyit jelent Balázs Béla nyomán, hogy a beszéd és még inkább az írás mellett - sajnos, sokszor előbb - a látható ember lett a kommunikáció fő forrása, közvetítője.

Ha már most úgy tekintünk az idei kulturális hónapra, mint az expo modelljére, akkor a kínálat ezen az oldalon kissé szegényes. Akadnak ugyan filmes programok is, de ezek - különösen a zeneiekhez képest - másodlagosak. Pedig a magyar filmművészet nemcsak a költő-filozófus-esztéta Balázs Bélát adta a világnak, hanem a filmújságíróból lett Sir Alexet, azaz Korda Sándort és még annyi nagy nevet a rendezők, operatőrök sorában. Nem is beszélve az itthon élő-alkotó olyan filmeseinkről, mint Szőts István, Fábri Zoltán, Jancsó Miklós, Szabó István vagy az operatőr Illés György.

Van tehát miről, van kikkel közösen gondolkodni - bár már nem sokáig -, hogy mi legyen az expo kulturális modelljének egy zenén kívül eső oldalán.

B. L.

A mostari híd emléke

A Boszniában folyó értelmetlen és embertelen népirtás, századunk újabb szégyene elpusztított számtalan évszázados műemléket, köztük a világörökség pótolhatatlan kincseit, mint a szarajevói bahcsarsiját, a muzulmán negyed központját a legszebb, legnevezetesebb európai török emlékekkel együtt. Eltűntek vagy súlyosan sérültek Dalmácia műemlékei is, köztük Dubrovnik templomai, palotái, melyek a magyar történelemben is szerepet játszottak. A Magyar Nemzeti Galéria bemutatja Csontváry Kosztka Tivadar néhány restaurált művét, köztük a nemrégiben teljesen elpusztított középkori mostari hídról készített alkotását is.

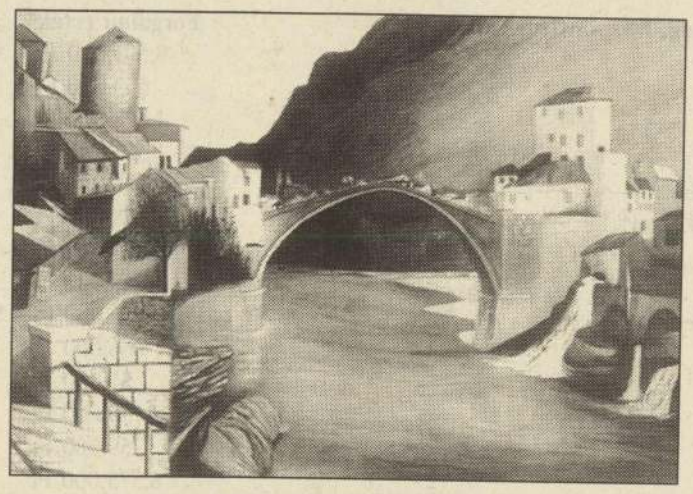

Római híd Mostárban

Ki volt Csontváry, a magyar festészet későn felismert, semmiféle iskolába nem illeszthető lángelméje, a modern európai posztimpresszionista festészet egyik úttörője?

1853-ban született a szlovákiai Kisszebenben. Több mint hat és fél évtizedes életútja alatt nagyot fordult a világ, s töredékes önéletrajzában leírt vidéki kisvárosok múlt századi patriarchális nyugalmától a millennium görögtüzes ragyogásán át az első világháború tragikus sorsfordulójáig mindent megélt.

Fiatalságában patikusnak indult, majd titokzatos égi hang súgta a fülébe: „Te leszel a Föld legnagyobb festője, nagyobb, mint Raffael." A tudathasadásos folyamat felléptéből fakadó hallucináció révén vált festővé. Tizennégy éven keresztül dolgozott azért, hogy művészi elképzeléseit megvalósítsa. Keveset tanult festeni, elsősorban Münchenben Holósynál, majd rövid ideig F. Kallmorgennél Karlsruhében. 1895-ben beutazta Dalmáciát és Itáliát. Mindenütt a táj ragadta meg képzeletét. Általában óriási vásznakat festett muniziózus pontossággal. Sajátos formanyelvében a hallatlan természetközelség expresszív hevülettel párosult. A századforduló után alakult ki sajátos formanyelve. A hatalmas Selmecbánya látképe (1902) első monumentális alkotása. Vizionárius képei gyakran drámai hangvételűek, mint a Vihar a nagy Hortobágyon, a Fohászkodó Üdvözítő.

1903-ban kezdte meg több évtizedig tartó bolyongását, melynek során pszichotikus állapotától függően keletkeztek főművei, mindig az éppen megtalált „nagy motívum" hatására. Kortársainak művei nem befolyásolták, csak „égi sugallatára" hallgatott.

Öt évvel fiatalabb volt, mint Gauguin, nem is hallott róla, mégis ő is Keletre menekült a földi paradicsomot keresni, mint Gauguin. Bibliai és jeruzsálemi képeiben felfedezi a héber mítoszt, de a legerősebb mégis saját, öntörvényű mítosza, a saját magát megszemélyesítő Cédrus, a Magányos cédrus, és pszichózistól befolyásolt, mágikus önimádatáról valló zarándoklás a cédrusokhoz Libanonban.

Kairóban talált rá a „színek világításbeli fokozatainak" törvényeire, sajátosan értelmezett, varázsos plein air megoldásaira, melyek fő jellemzői csodálatos finomságú színötvözeteket használó képeinek. Ezek azonban valahol a légkör és táj erős megfigyelésére utalnak, a nap egy szakaszában a helyszíneken e színhatások valóban láthatók, mint a Tarpataki vízesésen vagy a monumentális, 1904–05-ben festett Görög színház romjai Taorminánál című képen. Festészetének expresszionista szakaszát Baalbek című vászna zárja le.

Libanonba utazott, ahol szimbólumokkal telített, elsősorban saját tragikus magányát kivetítő képeket festett varázsos kolorittal. Cédrusképeinek kifejezőereje szinte hátborzongató.

1908-ban és 1910-ben volt Budapesten kiállítása, de a várt siker elmaradt.

1909-ben Nápolyban festette utolsó főművét, a Tengerparti sétalovaglást. A meg nem értés, a magány lelki egyensúlyát megbontotta, megzavarodott, alkotóereje mindinkább elhagyta. 1919-ben halt meg.

Művei a harmincas évektől kezdve indultak el a siker útján. 1949-ben, Párizsban, Brüsszelben kezdődött világhíre. 1958-ban a brüsszeli világkiállításon Grand Prix-vel tüntették ki alkotásait. Ma művei páratlanul népszerűek.

P. Brestyánszky Ilona

Zsidó és keresztény húsvét

Húsvét a kereszténység legnagyobb, úgy is fogalmazhatjuk: főünnepe, Krisztus feltámadásának emléknapja. A karácsonytól eltérően mindig vasárnapra esik.

Már a zsidóknál is főünnep volt húsvét, az egész ószövetségi ünnepkör középpontja: az egyiptomi fogságból történt szabadulásuk emlékünnepe. Erre utal a héber és görög neve, amely átmenetet jelent, átmenetet a szolgaságból a szabadság földjére. De emlékeztette a húsvét a zsidókat arra is, hogy az Úr öldöklő angyala az ő házaikat elkerülte, míg ugyanakkor az egyiptomiak elsőszülött gyermekeit halállal sújtotta. Húsvét megüléséről még Mózes intézkedett. E szerint Niszán hónap 10-én minden családapa hibátlan, egyesztendős hím bárányt vett, azt Niszán hónap 14-én alkonyattájban levágta, elkészítette, és családjával együtt, állva, útra készen elköltötte. A bárány kiengedett vérével meg kellett kenni, hinteni ház két ajtófélfáját. Ez valamiféle jelzés volt az Úr öldöklő angyala részére. A bárányt töretlen csonttal kellett elkészíteni, kovásztalan kenyérrel és keserű füvekkel elfogyasztani.

A keresztények húsvétot Krisztus feltámadásától kezdve mindig megülték. Ez volt legelső, legrégibb s a vasárnapokon kívüli, jó ideig egyetlen keresztény ünnep, mely egybeesett a zsidó húsvéttal, hiszen Krisztus kereszthalála és feltámadása ezeken a napokon történt.

Húsvét azért főünnepe a kereszténységnek, mert ezen a napon, Jézus Krisztus önerőből történt feltámadásával bizonyosodott be, hogy valóban Isten volt. Soha nem látott, hallott csoda ez. Ember saját erejéből még sohasem volt képes feltámadásra. S ha Isten volt - bár emberi testben -, akkor hinni kell neki, igaz minden tanítása.

Jézus föltámad

A keresztény ősegyházban a VIII. századig mai nagyszombati szertartások a tűz- és vízszenteléssel, feltámadási ószövetségi jövendölések olvasásával nagyszombat este kezdődtek, s többnyire az egész éjszakát kitöltötték, tehát belenyúltak húsvét vasárnapjába, mintegy az ünnep szerves részeként. E szertartásokra következett az új keresztények ünnepélyes megkeresztelése.

A nagyszombaton szentelt húsvéti gyertya - amely feltámadt Krisztust, mint a világ világosságát jelképezte - az oltár mellett áll áldozócsütörtökig, s minden ünnepélyes misén meggyújtják. A tűzszentelés eredete is összefügg a kersztelés szertartásával, mert a keresztséget az ősegyházban „megvilágosodásnak" nevezték. A hívők örömteli hangulatát fejezték ki a húsvéti játékok, valamint a hús és tojás megáldása annak jeléül, hogy a nagyböjt megszűnt, és ez időtől ismét szabad húst enni. Innen a magyar „húsvét" elnevezés. A tojás megáldásából származtatják a tojásfestési népszokást is.

A húsvéti locsolás szokása szintén szertartásos eredetű, amennyiben a vízzel való keresztelésre utal, mert az ősegyházban húsvétkor tartották keresztvíz alá a „hitjelölteket", akik nyolc napon át hófehér ruhában jártak, s naponta körmenetben vonultak a keresztelő kúthoz hálaadásra. Más feltételezés szerint a húsvéti locsolás alapja, hogy a Jézus feltámadását hirdető asszonyokat a zsidók úgy akarták elhallgattatni, hogy leöntötték őket vízzel.

A kereszténység főünnepét megelőzi az ún. „nagyhét", amelynek liturgiája, szertartásainak tartalma az Üdvözítő szenvedését, kálváriáját idézi a Golgotáig, kereszthaláláig, dramaturgiailag is ellenpontozva a vasárnap hajnali feltámadást, amikor a gyász, csüggedés után egy csapásra felzeng a kétszeres „allelúja" öröme: „Föltámadt Krisztus e napon, allelúja! Hála légyen az Istennek!"

Cs. K.

Izraelita család a kivonulás éjjelén

Könyvsarok

Mit ér a film, ha magyar?

Fontos könyv látott napvilágot a napokban, a magyar film történetének kis tükre, miként szerzője szerényen így minősíti munkáját; az első olyan áttekintése a magyar filmtermésnek, mely a kezdetektől, tehát a némafilm korától, az első lépésektől veszi szemügyre az eredményeket napjainkig bezárólag, támaszkodva természetesen a filmtörténetírás hazai részeredményeire.

Alig kétszáz oldalon vállalkozik a feladat megoldására Gyertyán Ervin, aki kétségtelen a magyar film útjának, értékeinek egyik legjobb ismerője, szenvedélyes támogatója és egyben szigorú bírálója is a filmeknek. A könyv előszavában érthető azonban a kétségek megfogalmazása, hisz csaknem 100 esztendőt áttekinteni ilyen terjedelemben, még nagyvonalakban is, szinte képtelenség. Már 1896-ban készült híradófelvétel Ferenc Józsefről, az uralkodóról, s 1898-ban megalakult az első magyar filmgyártó vállalat, a kezdeteket akár innen számíthatjuk. Igaz, Nemeskürty István 1965-ben közreadta alapvető munkáját, melyben megtalálható, ami történt érdemleges 1963-ig, de az azt követő évtizedekről természetszerűleg ő tudott számot adni. Most a Mit ér a film, ha magyar szerzője erre is kísérletet tesz, ezért is mondhatjuk, hogy a kis tükör a legnagyobb áttekintést nyújtja jelenleg a honi filmtermésről. Szempontja, nézőpontja esztétikai; az értékek rendjét ilyen alapon teszi meg, de az általános tulajdonságokon belül különös hangsúlyt helyez azokra a sajátságokra, amelyek egyrészt elválasztják a magyar filmet a nagyvilág filmjeitől, másrészt amelyek révén kötődik hozzájuk, mert gazdagítja sajátos nemzeti vonásaival.

Különösen értékelhető, ahogyan Gyertyán Ervin felvillantja - mert többet mit is tehetne egy kis tükörben -, miként vált a film nálunk a nemzeti önkifejezés médiumává, hogyan tükrözik legjobb filmjeink a magyar nép sorsproblémáit. A filmek, a filmművészet kis könyvét veheti kézbe az olvasó (formáját tekintve nem is olyan kicsi), a szerző bevallottan kevesebb figyelmet szentel ugyanis a filmalkotás más területeinek, akár a filmszínészi teljesítményekre, akár az operatőri munkára (pedig mennyi kiváló operatőr itthon s a nagyvilágban is, magyar), vagy az iparral szoros filmgyártási kérdésekre. Értékes filmográfia egészíti ki az áttekintést, az érdeklődő benne megtalálhatja a hazánkban készült filmek teljes listáját. A kötet a Magyar Mozgókép Alapítvány és a Magyar Filmintézet támogatásával jelent meg, s már a '96-os világkiállításra is „tekint".

V. M.

POLITIKAI HIRDETÉS

HA UNOD A BANÁNT,

VÁLASZD

A NARANCSOT!

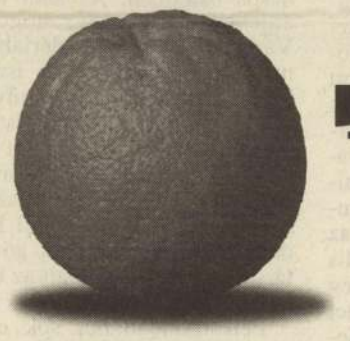

FIDESZ

FIATAL DEMOKRATÁK SZÖVETSÉGE

AJÁNLATI FELHÍVÁS

a FA. Tószeg, Petőfi Mg. Tsz. 5091 Tószeg, Rákóczi út 42. képviseletében a TISZA MONEY Kft. 5000 Szolnok, Kossuth L. u. 10.
- mint felszámoló (továbbiakban: kiíró) -
meghirdeti az előbb megjelölt, felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet tulajdonaként nyilvántartott, az alább meghatározott ingatlanait egyfordulós, nyilvános pályázat keretében történő értékesítésre:

Tehenészeti telep Tószeg, központi major	Forgalmi érték
1. 180 fh-es tehénistálló és fejőház	14.375.040 Ft
2. 216 fh-es tehénistálló	9.475.528 Ft
3. 98 fh-es tehénistálló	3.276.000 Ft
4. 102 fh-es tehénistálló + 42 fh-es elletö	2.108.925 Ft
4/a. Istállórész 102 fh-es	3.316.000 Ft
5. 160 fh-es borjúnevelő	1.242.900 Ft
6. Növendék szm. istálló	554.850 Ft
7. Tejház öltözővel	788.000 Ft
8. Betegállat gondozó	307.920 Ft
9. Falközi siló, utak	5.340.600 Ft
	2.352.000 Ft
ÖSSZESEN:	43.137.763 Ft

Csibenevelő telep Tószeg, központi major	**Forgalmi érték**
1. Csibenevelő I.	5.325.000 Ft
2. Csibenevelő II.	5.550.000 Ft
3. Csibenevelő III.	3.150.000 Ft
4. Csibenevelő IV.	3.150.000 Ft
5. Csibenevelő V.	3.195.000 Ft
6. Csibenevelő VI.	3.600.000 Ft
7. Csibenevelő VII.	2.250.000 Ft
8. Szociális épület	510.000 Ft
9. Kerítés	232.500 Ft
10. Út-térburkolat	900.000 Ft
ÖSSZESEN:	27.862.500 Ft

OFI sertéstelep (Tiszavárkony)	**Forgalmi érték**
1. Irodaépület 50 m^2	
2. Batériás malacnevelő 715 m^2	
3. Sertésfiaztató 531 m^2	
4. Kocaszállás 360 m^2	
5. Fiaztató 800 m^2	
6. Kuffer épület 120 m^2	
7. Sertéshízlalda 996 m^2	
8. Süldőszállás 900 m^2	
9. Selejt sertések szállása 360 m^2	
10. 2 db süldőnevelő 822 m^2	
11. Pihenő	
12. Laboratórium 50 m^2	
13. Földterület 75.520 m^2	
ÖSSZESEN:	22.000.000 Ft

Egyéb létesítmények: (Tószeg, központi major)	**Forgalmi érték**
1. IGP szín 2072 m^2	8.501.000 Ft
2. Sirokkó 30/4	563.000 Ft
3. Szárítószín 245 m^2	1.073.000 Ft
4. Vasvázas szín 854 m^2	1.500.000 Ft
5. Kocsimosó és hidroforház	540.000 Ft
6. Acélvázas szín 3 hajós 932 m^2	1.188.000 Ft
7. UNILAJTA szárító	625.000 Ft
8. Szárító épület és tároló	3.438.000 Ft
9. 20 to hídmérleg és mérlegház	156.000 Ft
10. Üzemanyagtároló	866.000 Ft
11. Üzemanyagtartály 25 m^3	51.000 Ft
12. Gépműhely	2.150.000 Ft
13. Szervizműhely	759.000 Ft
14. Nagyműhely 1644 m^2	8.375.000 Ft
15. Segédüzemi raktár 310 m^2	1.020.000 Ft
16. Vegyi raktár 269 m^2	505.000 Ft
17. Hidroforház	120.000 Ft
18. Fúrt kút 270 fm	1.188.000 Ft
ÖSSZESEN:	32.618.000 Ft

A fenti ingatlanok jelzáloggal terheltek. Megfelelő ajánlat esetén az törlésre kerül.

Az ajánlatokat 2 példányban zárt, feladó nélküli borítékban az eredeti példány megjelölésével kell eljuttatni az alábbi címre: FA. Tószeg Petőfi Mg. Tsz. 5091 Tószeg, Rákóczi út 42.

A kiíró fenntartja a jogot, hogy a pályázatot eredménytelennek nyilvánítsa. Az ajánlatok beérkezésének határideje: 1994. április 12. 10.00 - 12.00 óra

A pályázat benyújtásának feltétele a pályázati eljárás rendjét tartalmazó feltételfüzet 1.500 Ft + áfa ellenében történő megvásárlása a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet székhelyén, Tószeg, Rákóczi út 42. szám alatt.

A fenti ingatlanok megtekintését - érdeklődés esetén - 1994. március 30-án 10-12 óra között biztosítjuk.

Felvilágosítást ad Hargitai László felszámoló helyi megbízottja mindennap 8.00 és 12.00 óra között. Telefon: 56/372-430.

47573/1H

Csontváry

Gondolatok a művészetről

Írta: Oelmacher Anna

Kit nem hevít korának érzeménye
Szakítsa ketté lantja húrjait.
(Eötvös József)

A képi nyelv még nem olyan érthető az emberek számára, mint a fogalmi. Ez az egyik oldal, a hatás oldala. A másik a közlés módja, ami determinálja az előbbit.

A művész felelőssége,

hogy mindazon ismeret és élmény, látás és láttatás olyan nívón és olyan formában ötvöződjék műalkotássá, amiben benne foglaltatik a művész helye a világban és szándéka a világgal — konkrétan a mi világunkkal. Ez persze, nem olvasható le a legnagyobb határozottsággal a művekről általában, de ha visszautalok a nehezebb körülmények között született szocialista művészetre, mint például *Derkovits* vagy *Dési Huber* munkáira (a költészetben ugyanez vonatkozik *József Attila* oeuvre-jére) úgy körülbelül érthető az a tartalmi igény, amelyet a szocialista társadalom a szocializmus építését segítő művészettel szemben támaszt.

Ismeretes, hogy *Derkovits Gyula* a párt megbízásából készítette 1514 című fametszetsorozatát, amelyet — bízvást mondhatom — azóta sem szárnyalt túl senki sem művi, sem tartalmi tekintetben. Akkor a párt nemigen szólt hozzá a stílusformához, de erre nem is volt szükség, mert *Derkovits* és *Dési Huber* is szorosan kapcsolódott a korabeli magyar és szélesebben az európai formanyelvhez. Tehát korszerűek voltak formáikat tekintve és tartalmukban hallatlanul progresszívek.

A művészek teljes odaadással — és különleges megbízások nélkül is — a nemzeti és osztályfelszabadítás szolgálatában álltak és dolgoztak. Ez a „szolgálat" vajon befolyásolta-e, korlátozta-e a művészeti alakítás miként jét? Semmi esetre sem! Mint a lélegzet, oly természetes a sajátos formanyelv, s ha vannak benne fordulatok, zökkenők, az a művészi fejlődésnek, kutató kedvnek magától értetődő következménye.

Valaki egyszer levelet írt nekem, amelyben azt kérdezte tőlem: *„csak nem képzeli, hogy a művészet*

a történelem szolgálólánya?"

Valóban nem képzelem, hanem tudom! S ha nem is szolgálólánya, de testvére, vele haladó, attól szét nem választható, olyan, mint a folyó és a medre, amelyre ez néha áldás, néha átok — de követi folyásában. A művészettörténet mindenkor igazolja ezt az igazságot, s az eddig legteljesebben ismert művészi periódus, a 2000 éves kereszténység művészete, érvel leginkább mellette. Kezdhetném a bizánci vagy a gótikus művészetnél a „szolgálattevés" bizonygatását, de inkább *Giottora* hivatkozom, akinek művészete az egyház szolgálatában a szegények bibliája lett. Az írni-olvasni nem tudó tömegek számára az új testamentumot kellett „elmondania" a festészet eszközeivel, a kép nyelvén — és micsoda nyelven!! *Tehát a bibliát, mint az adott kor ideológiáját kellett közérthető formában hirdetnie.* Azért merem hangsúlyozni, hogy közérthetően, mert az aranyba dermesztett bizánci szentek mozdulatlansága nem kerülhetett olyan emberközelbe, mint *Giotto* egyszerű olasz embereinek passiójátéka, szenvedélyes hajlongása, nagy gesztusai és toszkán színei. Ma már nehéz volna utána járni, hogy az egyház milyen mértékben szabott feltételeket, de hogy művészi propagandát kért, az nem vitás előttünk. *Michelangelo, Leonardo da Vinci* vajon nem tett eleget megbízásainak, a *Mediciek* és a *Sforzák* nem a maguk hatalmát akarták hirdetni? De messzebb megyek, a Colosseum egyik szép kövén ez a faragott felirat olvasható:

„Propagare Romam!"

Minden társadalom a maga hatalmának megerősítésén munkálkodott minden időben. A szocialista társadalom abban különbözik minden előtte volt társadalmi rendtől, hogy a hatalmat a munkásosztály, a dolgozó nép kezébe adja, és vezetésre szólítja. Ha az osztályharc nem is dőlt el, de nem olyan éles, hogy a szocialista társadalom ne kívánhatná meg minden dolgozótól, jelen esetben a művészektől —, vegyen részt a hatalom gyakorlásában a maga területén, a maga képességével.

Tudom én, jól tudom, hogy vannak elfogultságból eredő hibák, sőt durva hibák, de emberek intézik emberek dolgát, s a legjobb szándék mellett is történhetnek ilyenek. Nevelés meg idő kérdése, hogy az elfogultság is mindig az egyén és a közösség összhangjának irányában hasson.

A művészet stiláris alakulását illetően, bizony a szocialista társadalomnak is megvannak a maga igényei. Jelenlegi kultúrpolitikánk roppant türelmes a legkülönbözőbb kísérletekkel szemben, de türelme nem mehet túl azon a határon, ahol már a világtól elszakadva, a mű hatását és visszhangját semmibe vevő, öncélú festékkel és vászonnal találkozunk.

A művészetnek célja van,

ez talán nem vitás, és senki ne mondja, hogy csupán az önkifejezés eszköze, mert akkor miért törekszik mindenki kiállítani? Még *Csontváry*, az a zseniális és szeretetre méltó gyermek is sűrű beadványokban kérte kormányát, hogy nagy vásznai számára kiállítócsarnokot építsen, amelyben a frontra induló katonák — 1915-ben — a hazafias lelkesültségnek olyan fokára jutnak, ami biztosítja a győzelmet. Vagyis *Csontváry* agitálni akart.

Nem állítom, hogy a felszabadulás utáni, több mint másfél évtized művészete, a legjobb szándékok ellenére is, sok olyan művel gazdagította volna életünket, amelyből a nemes formák és színek által tiszta levegő és forradalmi szilárdság áradt. De ha tizenöt év alatt — szűkösen számolva — csak tizenöt nagy mű született, úgy az sem kevés. *A nagy átalakulások idején a társadalom mozgásával, haladásával együtt mozgásba jön a művészet tartalmi és formai problémája is.* Ha megvizsgáljuk, miképpen hat egy sikerült mű, úgy azt látom, hogy *a közönség maga — akár tetszik neki, akár nem — formálódik általa,*

örömre, vagy vitára

készteti, érzelmi és értelmi állásfoglalásra kényszeríti. A szocialista művészet követelménye, hogy az alapvető kérdésekben — ugyanúgy, mint az élet más területein — egységes álláspontot alakítson ki.

Lásd a 24. oldalt, avagy a Rádióújság fejtörője

Egyik legkeresettebb hetilapunk, a Rádióújság, nem korlátozza mondanivalóját csupán műsorismertetésre, hanem kiemel, kommentál egyes műsorszámokat. Teszi ezt úgy, hogy a program végén szerény megjegyzés olvasható, például: lásd a 24. oldalon. És most következik a fejtörő. Ahhoz, hogy a megjelölt oldalt, és azon a kommentárt megleljük, végig kell számlálnunk az újságoldalakat. És ha valaki nem elég gyors, vagy pontos a számolásban, csak sokára, vagy talán sohasem találja meg a keresett cikket. A Rádióújság oldalai ugyanis nincsenek számozva.

A kíváncsi hallgató pedig találgathat: vajon miért hiányzanak az oldalakról a megnyugtató 1, 2, 3 stb. számocskák? Azért-e, hogy gyakorolja a fejbeni számolást, vagy pedig ez a Rádiójság ajándékfejtörője olvasói részére. Ha fejtörőnek szánják, úgy érthető: a rejtvény kétségtelenül akkor érdekes, ha nehezebben lehet kitalálni. szn

A „csődbejutott" magyar filmgyártásról

„Én meg vagyok elégedve a magyar filmekkel, állítom, kérem, nincs jobb, mint a magyar film.

— Mi az, maga egy rajongó néző?

— Dehogy, a filmgyár igazgatója."

Ez a párbeszéd a rádió augusztus 19-i kabaréműsorában hangzott el. Cseppet sem meglepő, napjainkban ugyanis elmaradhatatlan a kabaréműsorokból, szatirikus írásokból az élcelődés filmgyártásunkról. S a közvélemény már olyannyira „megdolgozott", hogy a téma hálás, közönségsikere biztosított.

Vajon indokolt-e az a légkör, amely eleve előítélettel viseltetik a magyar film iránt, s amelynek közönségnevelő hatására egy-egy új magyar filmmel szinte egyidőben születik meg a bizalmatlanság, a kézlegyintés, az „úgy sem lesz jó" hangulat? Szerintem nem.

Nem vagyok a filmgyár igazgatója, de rajongó néző sem. Szívesen járok moziba mind magyar, mind külföldi filmekhez. És mert igen sok ország filmalkotásait láthatjuk, az összehasonlítási alap sem hiányzik a magyar filmek megítéléséhez.

Az elmúlt tíz esztendő alatt 133 játékfilm készült Magyarországon. Szép számban olyanok, melyek a magyar filmművészet kimagasló, maradandó alkotásai. A *Körhinta*, az *Álmatlan évek*, a *Bakaruhában*, a *Katonazene*, a *Két félidő a pokolban*, a *Hannibál tanár úr*, *Édes Anna*, *Angyalok földje*, *Isten őszi csillaga* — hogy csak néhányra emlékeztessünk.

Nem szűkölködik nemzetközi elismerésben sem „csődbejutott", vagy „csőd szélén" álló filmgyártásunk. Közismert a *Körhinta* világraszóló sikere. És folytatja a sort: a *Hannibál tanár úr* 1957-ben Karlovy Varyban I. nagydíjat kapott, a *Ház a sziklák alatt* elnyerte a San Francisco-i filmfesztivál legjobb film díját, a *Két félidő a pokolban* Bostonban elismerő oklevelet kapott, az *Angyalok földje* a Mar Del Plata-i fesztiválon nagydíjat és Bostonban kitüntetést szerzett. Ebből az önkényes válogatásból nem maradhat ki a *Legenda a vonaton* című filmalkotás nemzetközi elismerése sem: a legutóbbi moszkvai fesztiválon sok száz bemutatott film közül emelték ki és díjazták.

Gyakran teszik szóvá, hogy filmgyártásunk igen jelentős anyagi eszközöket emészt fel. Ez igaz. Arról azonban már ritkán, vagy alig esik szó, hogy „hoz is a konyhára". 84 ország vásárol Magyarországtól filmet. Ismét csak néhány kiragadott példa: a Hannibál tanár ur-at például 16 ország, a Bakaruhában-t 37 ország vette meg. Az Édes Anná-t — a többi között az USA, Finnország, a Szovjetunió, a Német Demokratikus Köztársaság, a Két félidő a pokolban című filmet Argentina, Írország, Norvégia és a szocialista országok, a Kölyök című filmalkotást 16 ország, közöttük Japán, Chile, USA, Belgium vásárolta meg.

Újra, meg újra elhangzik a kívánság a mi megváltozott világunkat tükröző alkotások iránt és amikor végre itt van, kritikusaink, s hatásukra a közönség értetlenül áll előtte. A *Próbaút* például a családi élet sokat feszegetett kérdéseire ad igaz, mai választ, olyat, amely rávilágít: milyen hazug frázisok voltak a régi válaszok. A film főszereplője

Két Karinthy találkozása és egyben megemlékezés Karinthy Frigyesről

Szokatlan látogatóm volt az este. *Huszonhét éves ifjú, Metzből, Franciaországból. Értelmes és művelt mérnök, szót sem tud magyarul. Még a nevét sem: az r betűt racscsolva gurgulázza, az n-et orrhangon elnyújtja, az i-t magasan felcsapja, amikor bemutatkozik: Pierre Karenti. Karinthynak írja persze, ahogyan a nagybátyja írta, Karinthy Frigyes, s ahogyan két unokabátyja írja, a költő meg az író, akik most együtt kavarják a feketét vele, s fürkészve kutatják egymás arcán a rokoni vonásokat.*

Monsieur „Karenti" Franciaországban született, Párizsban járt iskolába, most Metzben földmérnök. Apjától, Karinthy Frigyes rég kiszármazott testvérétől tudott annyit, hogy magyar származásúak, s hogy nagybátyja valami író volt Magyarországon. Mostanában, hogy egyre több magyar fordul meg odakint, lépten-nyomon összeakad velük, s csodálkozva tapasztalja, hogy amint nevét és származását megtudják, egyszerre ölelgetni kezdik, kezét rázzák, vállát lapogatják, lelkesen hadonásznak és bólogatnak — úgy érzi magát, mint egy ünnepelt futballista, csak épp nem tudja, miért ünneplik.

Aztán csodálkozva látja, hogy nagybátyját minden magyar, akivel csak összeakad, szereti, lelkendezve emlegeti. S a távolba szakadt rokon hamarosan megtanul egy magyar szót: „kedvensz" — tudniillik sűrűn hallja, hogy „kedvenc iróm a nagybátyja, mit szól hozzá?", de mert, hogy a „kedvenc" szót nem könnyű franciára fordítani, a lelkes magyarok nyögdösnek, ujjukkal pattintgatnak, magyarul mondják a kedvencet, aztán valahogy körülírják.

Monsieur Pierre *Karinthy végre megelégelte a dolgot, kiváltotta a vizumot, beült kocsijába, s másfél nap alatt Metzből hazajött körülnézni, s utánajárni: ki is volt az ő nagybátyja, akit mindenki ilyen lelkesen emleget?*

— Ezt mind ő írta — mutatom a polcon sorakozó 20 kötetet. — Semmit sem olvasott tőle?

De igen, olvasta az Utazás a koponyám körül, meg a Capillaria francia fordítását, mást nem olvashatott. Nagyon tetszett mind a kettő, különösen az Utazás, amelyből megtudta, hogy nagybátyjának agydaganata volt, megoperálták, s a daganat és operálás élményét oly csodálatosan tudta megírni belülről, mint soha senki. A Capillária kétszer is elolvasta: előbb azt hitte, tréfa az egész, ötletes Gulliver-utánzat, amely itt-ott nevetségessé teszi a társadalmi előítéleteket és konvencionális hazugságokat, de aztán rájött, hogy sokkal többről van szó: az oihák és bullokok torz világa a férfi és nő társadalmi viszonyának és ösztönéletének „tudományos szatírája", mély pszichológiai érzékkel és hallatlan életbölcsességgel megírva.

— Mindenki azt mondta — magyarázza Pierre —, hogy Karinthy a legnagyobb magyar humorista. De úgy látom, több ennél: pszichológus és filozófus is.

Pierre-nek persze igaza van, hiszen Karinthy akkor is pszichológus és filozófus, amikor humorizál — s nyilván ezért olyan nagyszerű humorista. Nehezen tudjuk megmagyarázni Pierre-nek, micsoda remek lélektani érzék tette halhatatlanná Karinthy legnagyobb sikerű könyvét, az Így írtok ti-t, amelyben valósággal beleéli magát azoknak a lelkivilágába, akiknek stílusát kifigurázza: ezek a rövid irodalmi karikatúrák sokszor többet árulnak el az íróról, mintha köteteket olvasnánk tőlük, vagy róluk. S a Görbe tükör, miközben nevettet, valóban görbe tükröt tart a magán kissé szégyenkezve kacagó társadalom elé. Igaza van Pierre-nek, amikor többet lát nagybátyjában egyszerű mulattatónál: a humorista Karinthy azért lett „kedvensz", mert gondolkodni tanít, önismeretre és társadalomismeretre tanít.

— Nemcsak humorista — mutatom Pierre-nek A lélek arca címen összegyűjtött 4 kötetnyi „amorf novellát" — ahogyan egy méltatója találóan nevezi ezt a pontosan meg sem határozható „karinthys" műfajt. A Barrabásnál mélyebb tömeglélektani, vagy a Delejes halálnál hátborzongatóbb egyéni lélektani írása nincs a magyar irodalomnak. S az a különös, hogy minél marcangolóbban leplezi le Karinthy az emberben az állatit vagy emberellenest, annál emberibb, pontosan szólva: annál humanistább minden sora. És sehol sem annyira, mint verseiben.

— Verseiben? — csodálkozik Pierre. — Hát költő is volt?

Pironkodva *nyugtatom meg: Magyarországon sem mindenki tudja, hogy Karinthy költő volt, nagy költő. S még a költészetben is mily sajátos, mily egyéni! Az Üzenet a palackban kötet néhány költeménye igazán nem árulja el, hogy humorista alkotása: ezek a fájdalmasan mély jajdulások egy szenvedő, marcangolt, magányos lélek kiáltó szavai, amelyek szinte sírnak az Emberség bukásán, az Álnokság győzelmén.*

★

Pajtás hát persze
mozog a Föld
De nem nekem ám s
teneked se csak a
kapzsi pimasznak
A tökfejűnek, aki
vigan száguld vele s
el se hiszi
Bár állana meg és
dőlne dugába és
omlana össze...

Tudás és Jóság dicsérete — ebben lehetne összefoglalni ezt a lírát, amely végül fájdalmas lemondásba, szomorú kudarcba torkollik:

Öklöd, mikor lecsapni
kellett
Mindig megállt a
félúton —
Jóság volt? Gyöngeség?
Nem értem.
Félsz? Gőg?
Szemérem?
Nem tudom.
Talán csak undor. Jól
van így is.
Megnyugszom. Ámen.
Ugy legyen.
Inkább egyenek meg a
férgek
Mint hogy a férget
megegyem.

— Szomorú ember lehetett ez a legnagyobb magyar humorista — állapítja meg Pierre — Szomorú és kiábrándult. Sokat csalódhatott.

Igy van, minek tagadnám. Volt is rá oka, hiszen 1938-ban halt meg, 51 éves korában, egy világháború után, a másiknak küszöbén. Nevetett és sírt, nevettetett és megdöbbentett; s mi, akik már akkor értettük szavát, a Mulattatón kívül az Útmutatót tisztelték benne — ezért lett kedvencünk.

Pierre Karinthy elbúcsúzott. Megajándékoztam a Tanár úr kérem egy példányával — ha a szövegét nem is érti, mulathat az illusztrációkon. S ki tudja, tán kedvet kap hozzá, s megtanul magyarul. Illő is volna. **Benedek István**

embere, amelyben családnak, házasságnak ,otthonnak, nincs értelme, csak ha igazi család, igazi házasság, igazi otthon. De Santis, a nagy haladó rendező azt mondotta, ilyen filmek ismertessék világunkat a Nyugattal. Életünk külsőségeiben még nem haladjuk meg őket, de a Próbaút-ban ábrázolt gyermeksors csak nálunk alakulhat ilyen megnyugtatóan.

Egy másik súlyosan elmarasztalt filmalkotás a *Duvad*. Külföldön nem értették meg, s a mi kritikánk ettől is befolyásolva értetlenül fogadta. Pedig a film remek. Nemcsak sajátos atmoszférájában, a kitűnő operatőri munkában. Fő érdeme annak művészi érzékeltetése: hogyan váltja fel a régi virtust a közösségi élet újfajta embersége. Ha Cannesban nem is értették meg, de nekünk méltányolnunk kellett volna új világunk formáló erejének ezt a sajátos magyar színekkel és hangokkal ékes, kezdettől végig művészi ábrázolását.

Filmkritikánk ellen egyéb szempontból is gyakran emelhetünk kifogást. Néha még a tényeket is annyira megmásítja a kritikus, hogy feltehetően aligha látta a megbírált filmet. Például a *Salemi boszorkányok* kritikája meddő aszszonynak nevezett valakit, akinek már a film kezdetén gyermeke van és akit végül azért nem végeznek ki, mert ismét gyermeket vár. (A kritikus szerint kivégzik.)

Ecikk fróját egyoldalúsággal vádolhatják. Valóban nem szólt gyenge, vagy kevésbé sikerült filmalkotásokról. Mentségére szolgáljon, hogy tudatosan tette. Abból indult ki, hogy a sok „de"-től még a pozitívnak szánt filmkritikák is hemzsegnek, ezért felmentve érezte magát a hasonló módszer alkalmazásától.

„Egy új, hatalmas, korlátlan lehetőségeket rejtő művészet sorsát tartjátok kezetekben — mondotta negyven évvel ezelőtt *Balázs Béla* filmesztéta —, *ahhoz, hogy jó filmeket kaphassatok, meg kell tanulnotok érteni valamit a filmművészethez. Tanuljátok meg észrevenni a filmművészet szépségeit, hogy megszülethessenek ezek a szépségek".*

Székely Sándorné

Kényelem, vagy egészség?

Sugárvédelmi ankét az Egészségügyi Dolgozó szerkesztőségében

Az Országos Közegészségügyi Intézetben házilag átalakított fogászati röntgengéppel dolgozott négy asszisztens. A négy közül három — köztük egy fiatal lány — súlyos sugársérülést szenvedett. Egy éve történt. Az ügy hivatalosan lezárult, a felelősségrevonás megtörtént. Mégsem térhetünk napirendre felette. Annál kevésbé, mert ez az eset nem egyedülálló: fővárosi és vidéki kórházakból, klinikákról újabb sugársérülésekről érkeznek jelentések. S míg egy vagy két eset lehet véletlen, egyéni tragédia, nyolc, vagy tíz már semmiképpen nem az. Ez már súlyos intés, figyelmeztetés.

Lapunk annak érdekében, hogy az érdeklődés fényszóróját a sugárvédelem fontosságára irányítsa, meghívta szerkesztőségébe az Országos Frédéric Joliot Curie Sugárbiológiai és Sugáregészségügyi Kutató Intézet igazgatóját, dr. Várterész Vilmost, dr. Koczkás Gyula professzort, Pogány Bélánét, az Egészségügyi Minisztérium munkásvédelmi főelőadóját és Gerő Andornét, szakszervezetünk bér- és szociális osztályának vezetőjét azzal a kéréssel, hogy tájékoztassanak bennünket a sugárvédelem jelenlegi helyzetéről és lehetőségeiről.

Nil nocere!

A sugárdiagnosztika és a sugártherápia köre úgyszólván napról napra bővül. A sugárveszély már réges régen nem a radiológus magánügye. Sugárveszélyben van, vagy legalábbis lehet: a traumatológus, a nőgyógyász, az onkológus, az ortopéd, de számos más szakterület dolgozója is. *Az ionizáló sugárzások immár környezetünk részesévé váltak: a modern orvostudomány nem létezhet nélkülük.*

Ez önmagában véve, a sugárveszély fokozódása ellenére is, örvendetes. Hiszen a közlekedési balesetek veszélye is nagyobb ma, mint például 150 éve volt, mégsem kívánnánk vissza a postakocsit, az autó, a villamos, vagy a repülőgép helyébe. Aggasztó azonban, hogy a sugárvédelem és az azt megalapozó sugárbiológiai ismeretek nem terjednek egyenes arányban a sugárveszéllyel, sőt elmaradnak mögötte. *A balesetek nagy része tudatlanságból, felelőtlenségből ered. Ez a nemtörődömség korántsem hazai „specialitás", hanem világjelenség. A Münchenben megrendezett nemzetközi radiológiai kongresszuson 176 előadás kizárólag ezzel a témakörrel foglalkozott.* A nemzetközi felelősség nem kisebbíti a miénket. Erről beszél *dr. Várterész Vilmos* igazgató.

— A sugárnak se színe, se szaga — mondja —, s a baj, amit okoz, nem jelentkezik azonnal, csak napok, hetek, vagy — kumulatív hatásként — esetleg évek múlva. Éppen ezért, aki nem ismeri, gyakran nem is veszi komolyan. Nem egy traumatológussal találkoztam, aki a sugárvédelmi előírásokra azt mondotta: „Azok csak radiológusokra vonatkoznak."

— Sorozatosan felhívtuk a figyelmet arra — veszi át a szót *Koczkás professzor* —, hogy régi típusú, csak felvételek készítésére konstruált röntgenkészülékkel — amelyben a cső és az ernyő nincs kényszerkapcsolatban és az ernyő elmozdításakor a kezelő kezét szabadon éri sugár — veszélyes és szabálytalanul átvilágításokat végezni.

Hasonló a helyzet az ólomgumikesztyűk, kötények és a többi védőeszköz alkalmazásánál is: nagy részüket egyáltalán nem használják és ha mégis, akkor szabálytalanul. Szinte kómikus, de előfordul, hogy a gonád sejtek, tehát az alsótest védelmére szolgáló kötényt például a thoraxon, vagyis a mellkason viselik.

— Sajnálják az emberek azt a kis fáradtságot, kényelmetlenséget, amivel a védekezés jár — mondja *dr. Várterész Vilmos.* — Pedig *vajon mi ér többet, a kényelem, vagy az egészség?* Az izotópmunkahelyeken kevesebb a baj. Itt a fejlesztéssel párhuzamosan biztosították a munkásvédelmet is. A röntgenintézetekben azonban örököltük a régi gépeket, és a régi szemléletet. A közelmúltban az egyik vezető radiológus előbbi fényképeire mutatva szenvtelen hangon kijelentette: *mind a ketten sugárártalom következtében haltak meg. Most rajtam a sor!*

Nil nocere! Sohasem ártani! Ez a két szó évtizedeken át szerepelt a klinikák falain. Professzorok a katedráról, idősebb kollegák a gyakorlatban ma is erre tanítanak minden fiatal orvost. A mondás azonban nemcsak a betegekre, de az egészségügyi dolgozókra is vonatkozik.

Feladatok, tennivalók

— Az első feladat — mondja *Koczkás professzor* — felmérni a sugárforrások területét, s a mellettük dolgozókat intézményesen oktatni a sugárvédelem előírásaira. Gárdát kell kialakítani, amely felkészültsége alapján alkalmas arra, hogy ellenőrizze a sugárfegyelem betartását. Miután biztosítottuk az előfeltételeket — be kell vezetni a havonkénti rendszeres filmdozimetriai szolgálatot. Ez biztosítja az ellenőrzés lehetőségeit. (Egyszerű vizsgálati módszer ez. Az orvos a zsebében hordott kis kazettában levő film feketedéséről méri le a sugárterhelést.)

— *Megfelelő mennyiségű és minőségű védőeszközt kell biztosítani* — hangsúlyozta *Koczkás professzor.*

— Az Egészségügyi Minisztérium a megyei kórházakat csekély kivétellel s az egyetemi klinikák baleseti sebészeti osztályait is ellátta képerősítővel — mondotta *Pogány Béláné.* — Egyébként a MEDICOR Röntgen Művek elkészítette a Bildverstärker hazai típusát. Néhány ebből már 1964-ben forgalomba kerül. Kipróbálásuk után megkezdődik sorozatgyártásuk.

— *Sok a panasz az ólomgumikesztyűkre* — szólt közbe *Koczkás professzor.* — A 0,3 mm-es vastagság helyett 0,7 mm-es került forgalomba. Ezek olyan nehezek, hogy műtét közben akadályozzák az operatőrt munkájában. Koczkás professzor nehezményezte azt is, hogy számos munkásvédelmi eszköz — bár hazailag is előállítható — sehol sem kapható. (Ezeknek listáját összeállította és szerkesztőségünk rendelkezésére bocsátotta.) Javasolta: valamennyi sugárvédelmi eszköz gyártása és beszerzése központilag történjék s kérjék ki ehhez a sugárbiológiai kutatók véleményét.

Módosítják az Óvórendszabályt

Helyes és szükséges lenne — folytatta —, ha intézetünk *szocialista szerződést kötne a Medicor Művekkel és a Röntgen Javító és Szerelő Vállalattal.* Meggyőződésem, hogy az együttműködés mindhárom félre termékenyítően hatna. Módosítani kell a készülékek felülvizsgálati módszerét is. Az eddigi gyakorlat szerint ugyanis csak a gyártmányok prototípusait vizsgálták felül. Az ilyenfajta vizsgálat azonban nem terjedhet ki mindenre. Célszerűbb lenne, ha minden új típusú készülék legalább félévet intézetünkben „töltene", hogy használat közben megfigyelhessük. A Munka Törvénykönyve nemcsak lehetővé teszi, hanem elő is írja: *egyetlen olyan gép se készüljön és működjék, amely munkásvédelmi szempontból nem biztosított.*

Gerő Andorné, a szakszervezet bér- és szociális osztályának vezetője, elmondotta, hogy a szakszervezet szorgalmazza: *illetékes szervek még ebben az évben állítsanak össze sugárvédelemre vonatkozó intézkedési tervet. Ez terjedjen ki arra is, hogy a megfelelő védőeszközöket a szükséges mennyiségben gyártsák és, hogy eljussanak valamennyi veszélyeztetett munkahelyre. Az Egészségügyi Minisztérium utasítsa az intézmények vezetőit, hogy az óvórendszabályban megjelölt védőeszközöket szerezzék be* — hangsúlyozta Gerőné elvtársnő. — Az intézkedési tervben foglaltakhoz természetesen az Egészségügyi Minisztériumnak biztosítania kell az anyagi fedezetet. Majd így folytatta. A sugárvédelem biztosítása érdekében az általános egészségügyi óvórendszabály módosítása máris folyamatban van. Kiadása rövidesen várható. A SZOT és a Munkaügyi Minisztérium pedig a Munka Törvénykönyvének a munkásvédelemre vonatkozó fejezete módosítására készül. A cél az, hogy fokozzák mind az állami, mind a szakszervezeti vezetők felelősségét a dolgozók egészségvédelmében.

Meggyőzés — felelősségre vonás

A szakszervezet központi munkásvédelmi bizottsága — mondotta — célul tűzte ki, hogy előbbrevigye a sugárvédelem ügyét. Szükség van minél több felvilágosító, tájékoztató előadásra. Meggyőző szóval, ha szükséges felelősségre vonással is, el kell érni, hogy a sugárforrásnál dolgozó valamennyi dolgozó végezzen sugárvédelmi tanfolyamot, s ha lehet, tegyen biztonságtechnikai vizsgát. A vizsgához szükséges szakmai ismereteket egy most készülő útmutató adja meg — fejezte be szavait Gerő Andorné.

Ismert mondás: a bástya csak akkor védi a várat, ha van, aki védi a bástyát. A sugárvédelmi előírások is betartják őket Sokrétű a probléma, sok a javaslat, a kezdeményezés. Együttesen — állami, szakszervezeti szervek felelőssége, feladata, hogy ezekben előbbrehaladjunk.

kn

Kinek az érdekében?

Elvi, szemléleti — etikai probléma egy munkaügyi vita alapján

Az alábbi levelet dr. Szász János, a Győr-Sopron megyei Tanács kórházának igazgató főorvosa, küldte szerkesztőségünknek. A levelet vitacikként közöljük. Kérjük olvasóinkat, írják meg a levélíró álláspontjával kapcsolatos véleményüket.

★

„Tisztelt Szerkesztőség!

A KÖZELMÚLTBAN munkaügyi vita zajlott le a Győr-Sopron megyei Tanács Kórházában. Talán nem is annyira a megtörtént eset érdekessége, mint az annak kapcsán felvetődött elvi, szemléleti, etikai problémák késztettek levélírásra.

Egyik ápolónőnk, aki már néhány éve a kórházban dolgozik, férjhez ment. Férje veszprémi lakos és itt kapott lakást is, éppen házasságára való tekintettel. A nővér kérte, hogy munkaviszonyát az Mt. 30. § f) pont értelmében szüntessük meg. Kérésével egyetértettem, de az adott pillanatban nem tudtam teljesíteni, mert igen nagy nehézségek voltak nővér-ellátottságunkban. Szakképzett ápolónők hiánya miatt hét állás volt betöltetlen, tizenheten szülés, szülési szabadság, illetve betegség miatt voltak távol. Több mint harminc nővér számára biztosítani kellett a törvény előírta tanulmányi szabadságot, annál is inkább, mivel az elmúlt év őszén az általános iskola VII., VIII. osztályába, vagy a középiskola valamelyik osztályának levelező tagozatára felvételüket én is javasoltam. A Veszprémbe távozni készülő nővért megelőzve, még hárman kérték elbocsátásukat, arra hivatkozva, hogy családi körülményeik miatt körzeti ápolónői beosztásba szeretnének kerülni. Az ő kívánságuknak sem tehettem eleget. Ők, amikor meghallották indokaimat, megértették azokat és maradtak.

A vázolt körülmények miatt kértem a Veszprémbe távozni kívánó nővért: legyen tekintettel a kórház érdekeire, maradjon még legfeljebb 5—6 hétig, amíg a nővérellátottsággal kapcsolatos gondjaink csökkennek. Ő azonban saját szempontjain kívül másról nem akart tudomást venni. (Bizonyos fokig ez talán érthető is.) Így került sor a munkaügyi vitára. A kórház egyeztető bizottsága a fellebbezést elutasította, a területi egyeztető bizottság azonban neki adott igazat. Ezért az ápolónőt el kellett engednünk. A területi egyeztető bizottság tárgyalása és döntése a következő gondolatokat keltette fel bennem.

A kórházvezető főnővér a tárgyaláson részletesen vázolta ugyan a nővérellátottság nehézségeit, ezeket azonban a TEB tagjai nem vették figyelembe. Sőt a szakszervezet megyebizottságának titkára, mint a TEB tagja, úgy vélekedett: a nővér távozása következtében beálló hiányt túlórákkal pótolni lehet. Állásfoglalása meglepett. Hiszen a túlórákat is ápolónőknek kell teljesíteniük, akik szintén a maguk egyéni problémáival küzdenek (például kiskorú gyermekeik gondozásával). Arról nem is szólva, hogy már több mint 70 éve annak, hogy megszületett a munkások harci jelszava: a három 8-as. (8 óra munka, 8 óra pihenés, 8 óra alvás.)

A területi egyeztető bizottságnak meg kellett volna vizsgálnia azt is, megalapozott volt-e az én álláspontom, mely szerint a nővér távozásához csak későbbi időpontban járulhatok hozzá. Így „egyeztethette" volna valóban az egyeztető bizottság — nevének megfelelően — a dolgozó és a munkaadó közötti vitát.

ÁLLÁSPONTOMBAN elsősorban a betegellátás érdekei vezettek. Nagyszámú dolgozó érdekeit — köztük betegekét is — állítottam szembe egyetlen dolgozó érdekével. És ezt is csak rövid átmeneti időre. A területi egyeztető bizottság határozatát természetesen végre kell hajtanom, ugyanakkor a betegellátás iránti felelősségem — a kényszer ellenére — sem csökkent. Mit tegyek? Ha a határozatot végrehajtom, baj, ha nem hajtom végre, az is baj.

NEM MEGGYŐZŐ az egyeztető bizottságnak az az érvelése, hogy öt-hat heti különélés egy frissen kötött házasság felbomlásához vezethet. Hiszen hazánkban és más országokban is, a szocializmus építése során előfordul, hogy egy-egy dolgozó házastársától távol végzi munkáját.

Az általunk kért 6 hét jóval kevesebb, mint a Munka Törvénykönyvében megengedett 6 hónap. Pedig a mi munkajogunk elsősorban a dolgozók érdekeit védi. Az sem igen fordul elő, hogy ha valaki katonai bevonulása előtt vagy szolgálata idején házasságot köt, emiatt a katonai szolgálata alól mentesítenék.

Ilyen eset máshol is megtörténhet. Úgy érzem, hogy álláspontom helytálló és elfogadható. Ezért fordultam a szerkesztőséghez: levelem közlésével nyújtson segítséget ahhoz, hogy ilyen esetben helyes döntés születhessen" — fejeződik be *dr. Szász János* kórházigazgató levele.

Hogyan alakul a minőségi létszámfejlesztés A KÓRHÁZAKBAN

Ebben az esztendőben a kórházak 363 új orvos, 339 középkáder és 675 egyéb dolgozó számára kapnak állást minőségi létszámfejlesztésként. Az összesen 1377 állásból a budapesti kórházakba 209, a vidéki kórházakba 1168 jut.

A minőségi létszámfejlesztés kereteinek megállapításához az Egészségügyi Minisztérium az irányszámok alapján kidolgozott és az egészségügyi osztályok által felterjesztett adatokat vette alapul. A létszámkeretnek a kórházak közötti felosztását — az orvosi állások kivételével — a megyei egészségügyi osztályokra bízta.

A fejlesztés fő célja a még meglevő létszámaránytalanságok csökkentése (például Budapest és vidék között), a közvetlen betegellátás és betegápolás színvonalának emelése. Ezért az új állások elosztása

elsődlegesen szakmai feladat

és nem gazdasági. Az egészségügyi osztályon az osztályvezető főorvos, a kórházakban pedig az igazgató főorvos dönti el, hogy mely kórházak, illetve mely osztályok hány új állást kapjanak.

A fejlesztésre kerülő másodorvosi állásokat — az irányszámokon belül — segédorvosi álláskénti engedélyezik. Irányszámon felül is juttattak új státusokat az úgynevezett hiányszakmák területére. Így például az ideg- és elmeosztályok számára jelentős létszámfejlesztést biztosított ez évben az Egészségügyi Minisztérium.

A középkáder állások elosztásakor azt is figyelembe veszik, hogy tudnak-e az intézmények ezekre szakképzett egészségügyi dolgozót biztosítani. Kivételt képeznek az elme- és idegosztályok. Itt a létszámfejlesztés lehetővé teszi, hogy nagyobb számban alkalmazhassanak olyan dolgozókat, akiket munka melletti tanfolyamon képeznek szakképzett elmeápolóvá.

A minőségi létszámfejlesztés során a takarítónők száma is emelkedik. A nem szakképzett, úgynevezett egyéb munkakörök közül a takarítónői állásokat szaporították leginkább. Ezáltal nemcsak a kórházak rendbentartása, takarítása javult, hanem könnyebbé válik a nővér munkája is. Több helyütt ugyanis a takarítónők segédápolónői feladatokat is ellátnak.

„Egyéb munkaórák" címen 675 munkaórát kaptak a kórházak. Ezek felhasználása kétféle módon történik. A kórházakban jelentős számban vannak olyan munkaterületek, ahol napi négy-ötórás részfoglalkozású munkaerőket alkalmazhatnak. Ilyen például az élelmezés. A jelenlegi főállásban levő dolgozókkal a külön délelőtti és délutáni műszak nem megoldható. Emiatt gyakoriak a hideg vacsorák és korai

a vacsoraidő.

A vacsorát nem az esti, hanem a délutáni műszakban dolgozók szolgálják fel. A kórházi konyhákban mind a délutáni, mind a délelőtti műszakban alkalmazhatnak négyötórás részfoglalkozású dolgozót. Ha van megfelelő munkaerő, ilyen részfoglalkozású dolgozókat állíthatnak be takarítónői munkakörbe az élelem szállításához a konyháról az osztályokra. Mindennek előfeltétele a jobb és korszerűbb munkaszervezés. Az új állások elosztását és betöltését megkezdték az egészségügyi intézményekben.

A szakszervezeti szervek felelősségteljes feladata, hogy ezt a munkát — szakmai és helyi ismeretekkel — a legjobb tudásuk szerint segítsék, az egészségügyi dolgozók élet- és munkakörülményeinek javítása és a jobb betegellátás érdekében.

Érdekes szerződés

egészségügyi dolgozók és ipari munkások között

A segítőkészség, a szocialista együttműködés szép példája az a szerződés, amelyet az Országos Mentőszolgálat *dr. Kresz Gézáról* elnevezett, szocialista címért küzdő rohambrigádja kötött a Budapesti Mezőgazdasági Gépgyár *„Kovács"* szocialista brigádjával. Az egészségügyi és ipari dolgozók kölcsönös üzemlátogatások során ismerkedtek meg egymás munkájával, problémáival és ennek alapján megszületett a munkaterv: hogyan segítsék egymás tevékenységét.

Dr. Felkai Tamás orvos, a mentőbrigád vezetője elmondotta: felajánlották, hogy újjászervezik a gyár elsősegélynyújtó munkáját, megtanítják a Kovács-brigád valamennyi tagját — de a gyár minden dolgozóját is — a balesetek gyors és szakszerű ellátására. Az üzemi balesetekben nagy tapasztalattal rendelkező mentőorvosok feltárják a balesetveszéllyel járó hibákat. Így nagymértékben csökkenthető a balesetek száma. Vállalták, hogy magasszintű előadásokat tartanak, válaszaikkal megvilágítják a gyáriak egészségügyi problémáit. Elkészítették az előadások programját, kijelölték azok időpontját és a megfelelő előadókat.

A Mezőgazdasági Gépgyár Kovács-brigádja felajánlotta: műszaki véleményt ad a mentőszolgálat egy-egy újításához, segít, ha kell a kivitelezésében. Vállalta, hogy elkészít olyan munkadarabokat, amelyekhez az OMSZ-nek nincs kapacitása, vagy megfelelő felszerelése. (Pl. a magyar szabványoknak megfelelően átalakítják a mentőszolgálat légzőkészülékeit, amelyeket az NDK-ból kapott.) Jelentős segítséget ad a Kovács-brigád azzal is, hogy vállalta: elkészít olyan alkatrészeket, amelyek beszerzése nehézségekbe ütközik.

A két brigád emberi és kulturális kapcsolatot is létesít. Közös színház-, kiállítás-látogatás, kirándulás, műsoros est, szerepel programjukban.

Az együttműködés kezdeményezője a rohambrigád főorvosa volt, aki részállásban a III. kerületi rendelőintézet röntgenorvosa. Itt ismerte meg a Kovács-brigád egyik tagját. Érdeklődött munkakörülményei, munkahelye iránt és így tudta meg, hogy szocialista brigád tagja. Ez adta az újszerű szerződés gondolatát. Ennek szellemében az Országos Mentőszolgálatnak a Minisztertanács és a SZOT vörös vándorzászlójával díszített kultúrtermében, ünnepélyes keretek között egészségügyi dolgozók és ipari munkások szocialista szerződést kötöttek egymással.

Kárt okozott a társadalmi tulajdonban a lazsnaki szociális otthon volt vezetője

A Zala megyei Főügyészség nyomozó csoportja befejezte a vizsgálatot, s elkészítette a vádiratot *Hajnal Margit* nagykátai lakos, a lazsnaki szociális otthon volt vezetője bűnügyében.

Hajnal Margit — az utóbbi évek alatt — részben sikkasztással, részben hűtlen kezeléssel 127 ezer forint kárt okozott a társadalmi tulajdonban. Az otthon lakóinak többsége nyugdíjas, akik nyugdíjuk 80 százalékát gondozási díj címén befizetik az otthon költségvetési számlájára. *Hajnal Margit* ezeknek az összegeknek egy részét felvette ugyan, de nem fizette be, hanem saját céljaira fordította.

A nyomozás megállapította azt is, hogy a Nagykanizsai Városi Tanács egészségügyi és pénzügyi osztályát is felelősség terheli az ellenőrzés elmulasztása miatt.

Gondolatok a művészetről

Írta: Oelmacher Anna

Kit nem hevít korának érzeménye
Szakítsa ketté lantja húrjait.
(Eötvös József)

A képi nyelv még nem olyan érthető az emberek számára, mint a fogalmi. Ez az egyik oldal, a hatás oldala. A másik a közlés módja, ami determinálja az előbbit.

A művész felelőssége,

hogy mindazon ismeret és élmény, látás és láttatás olyan nívón és olyan formában ötvöződjék műalkotássá, amiben benne foglaltatik a művész helye a világban és szándéka a világgal — konkrétan a mi világunkkal. Ez persze, nem olvasható le a legnagyobb határozottsággal a művekről általában, de ha visszautalok a nehezebb körülmények között született szocialista művészetre, mint például *Derkovits* vagy *Dési Huber* munkáira (a költészetben ugyanez vonatkozik *József Attila* oeuvre-jére) úgy körülbelül érthető az a tartalmi igény, amelyet a szocialista társadalom a szocializmus építését segítő művészettel szemben támaszt.

Ismeretes, hogy *Derkovits Gyula* a párt megbízásából készítette 1514 című fametszetsorozatát, amelyet — bízvást mondhatom — azóta sem szárnyalt túl senki sem művi, sem tartalmi tekintetben. Akkor a párt nemigen szólt hozzá a stílusformához, de erre nem is volt szükség, mert *Derkovits* és *Dési Huber* is szorosan kapcsolódott a kortársi magyar és szélesebben az európai formanyelvhez. Tehát korszerűek voltak formáikat tekintve és tartalmukban hallatlanul progresszívek.

A művészek teljes odaadással — és kuriózumszerű megbízások nélkül is — a nemzeti és osztályfelszabadítás szolgálatában álltak és dolgoztak. Ez a „szolgálat" vajon befolyásolta-e, korlátozta-e a művészeti alakítás mikéntjét? Semmi esetre sem! Mint a lélegzet, oly természetes a sajátos formanyelv, s ha vannak benne fordulatok, zökkenők, az a művészi fejlődésnek, kutató kedvnek magától értetődő következménye.

Valaki egyszer levelet írt nekem, amelyben azt kérdezte tőlem: *„csak nem képzeli, hogy a művészet*

a történelem szolgálólánya?"

Valóban nem képzelem, hanem tudom! S ha nem is szolgálólánya, de testvére, vele haladó, attól szét nem választható, olyan, mint a folyó és a medre, amelyre ez néha áldás, néha átok — de követi folyásában. A művészettörténet mindenkor igazolja ezt az igazságot, s az eddig legteljesebben ismert művészi periódus, a 2000 éves kereszténység művészete, érvel leginkább mellette. Kezdhetném a bizánci vagy a gótikus művészetnél a „szolgálattevés" bizonygatását, de inkább *Giottora* hivatkozom, akinek művészete az egyház szolgálatában a szegények bibliája lett. Az írni-olvasni nem tudó tömegek számára az új testamentumot kellett „elmondania" a festészet eszközeivel, a kép nyelvén — és micsoda nyelven!! *Tehát a bibliát, mint az adott kor ideológiáját kellett közérthető formában hirdetnie.* Azért merem hangsúlyozni, hogy közérthetően, mert az aranyba dermesztett bizánci szentek mozdulatlansága nem kerülhetett olyan emberközelbe, mint *Giotto* egyszerű olasz embereinek passiójátéka, szenvedélyes hajlongása, nagy gesztusai és toszkán színei. Ma már nehéz volna utána járni, hogy az egyház milyen mértékben szabott feltételeket, de hogy művészi propagandát kért, az nem vitás előttünk. *Michelangelo, Leonardo da Vinci* vajon nem tett eleget megbízásainak, a *Mediciek* és a *Sforzák* nem a maguk hatalmát akarták hirdetni? De messzebb megyek, a Colosseum egyik szép kövén ez a faragott felirat olvasható:

„Propagare Romam!"

Minden társadalom a maga hatalmának megerősítésén munkálkodott minden időben. A szocialista társadalom abban különbözik minden előtte volt társadalmi rendtől, hogy a hatalmat a munkásosztály, a dolgozó nép kezébe adja, és vezetésre szólítja. Ha az osztályharc nem is dőlt el, de nem olyan éles, hogy a szocialista társadalom ne kívánhatná meg minden dolgozótól, jelen esetben a művészektől —, vegyen részt a hatalom gyakorlásában a maga területén, a maga képességével.

Tudom én, jól tudom, hogy vannak elfogultságból eredő hibák, sőt durva hibák, de emberek intézik emberek dolgát, s a legjobb szándék mellett is történhetnek ilyenek. Nevelés meg idő kérdése, hogy az elfogultság is mindig az egyén és a közösség összhangjának irányában hasson.

A művészet stiláris alakulását illetően, bizony a szocialista társadalomnak is megvannak a maga igényei. Jelenlegi kultúrpolitikánk roppant türelmes a legkülönbözőbb kísérletekkel szemben, de türelme nem mehet túl azon a határon, ahol már a világtól elszakadva, a mű hatását és visszhangját semmibe vevő, öncélú festékkel és vászonnal találkozunk.

A művészetnek célja van,

ez talán nem vitás, és senki ne mondja, hogy csupán az önkifejezés eszköze, mert akkor miért törekszik mindenki kiállítani? Még *Csontváry*, az a zseniális és szeretetre méltó gyermek is sűrű beadványokban kérte kormányát, hogy nagy vásznai számára kiállítócsarnokot építsen, amelyben a frontra induló katonák — 1915-ben — a hazafias lelkesültségnek olyan fokára jutnak, ami biztosítja a győzelmet. Vagyis *Csontváry* agitálni akart.

Nem állítom, hogy a felszabadulás utáni, több mint másfél évtized művészete, a legjobb szándékok ellenére is, sok olyan művel gazdagította volna életünket, amelyből a nemes formák és színek által tiszta levegő és forradalmi szilárdság áradt. De ha tizenöt év alatt — szűkösen számolva — csak tizenöt nagy mű született, úgy az sem kevés. *A nagy átalakulások idején a társadalom mozgásával, haladásával együtt mozgásba jön a művészet tartalmi és formai problémája is.* Ha megvizsgáljuk, miképpen hat egy sikerült mű, úgy azt látom, hogy *a közönség maga — akár tetszik neki, akár nem — formálódik általa,*

örömre, vagy vitára

készteti, érzelmi és értelmi állásfoglalásra kényszeríti. A szocialista művészet követelménye, hogy az alapvető kérdésekben — ugyanúgy, mint az élet más területein — egységes álláspontot alakítson ki.

Lásd a 24. oldalt, avagy a Rádióújság fejtörője

Egyik legkeresettebb hetilapunk, a Rádióújság, nem korlátozza mondanivalóját csupán műsorismertetésre, hanem kiemel, kommentál egyes műsorszámokat. Teszi ezt úgy, hogy a program végén szerény megjegyzés olvasható, például: lásd a 24. oldalon. És most következik a fejtörő. Ahhoz, hogy a megjelölt oldalt, és azon a kommentárt megleljük, végig kell számlálnunk az újságoldalakat. És ha valaki nem elég gyors, vagy pontos a számolásban, csak sokára, vagy talán sohasem találja meg a keresett cikket. A Rádióújság oldalai ugyanis nincsenek számozva.

A kíváncsi hallgató pedig találgathat: vajon miért hiányzanak az oldalakról a megnyugtató 1, 2, 3 stb. számocskák? Azért-e, hogy gyakorolja a fejbeni számolást, vagy pedig ez a Rádiójság ajándékfejtörője olvasói részére. Ha fejtörőnek szánják, úgy érthető: a rejtvény kétségtelenül akkor érdekes, ha nehezebben lehet kitalálni. szn

A „csődbejutott" magyar filmgyártásról

„Én meg vagyok elégedve a magyar filmekkel, állítom, kérem, nincs jobb, mint a magyar film.

— Mi az, maga egy rajongó néző?

— Dehogy, a filmgyár igazgatója."

Ez a párbeszéd a rádió augusztus 19-i kabaréműsorában hangzott el. Cseppet sem meglepő, napjainkban ugyanis elmaradhatatlan a kabaréműsorokból, szatirikus írásokból az élcelődés filmgyártásunkról. S a közvélemény már olyannyira „megdolgozott", hogy a téma hálás, közönségsikere biztosított.

Vajon indokolt-e az a légkör, amely eleve előítélettel viseltetik a magyar film iránt, s amelynek közönségnevelő hatására egy-egy új magyar filmmel szinte egyidőben születik meg a bizalmatlanság, a kézlegyintés, az „úgy sem lesz jó" hangulat? Szerintem nem.

Nem vagyok a filmgyár igazgatója, de rajongó néző sem. Szívesen járok moziba mind magyar, mind külföldi filmekhez. És mert igen sok ország filmalkotásait láthatjuk, az összehasonlítási alap sem hiányzik a magyar filmek megítéléséhez.

Az elmúlt tíz esztendő alatt 133 játékfilm készült Magyarországon. Szép számban olyanok, melyek a magyar filmművészet kimagasló, maradandó alkotásai. A *Körhinta*, az *Almatlan évek*, a *Bakaruhában*, a *Katonazene*, a *Két félidő a pokolban*, a *Hannibál tanár úr*, *Édes Anna*, *Angyalok földje*, *Isten őszi csillaga* — hogy csak néhányra emlékeztessünk.

Nem szűkölködik nemzetközi elismerésben sem „csődbejutott", vagy „csőd szélén" álló filmgyártásunk. Közismert a *Körhinta* világraszóló sikere. És folytatja a sort: a *Hannibál tanár úr* 1957-ben Karlovy Varyban I. nagydíjat kapott, a *Ház a sziklák alatt* elnyerte a San Francisco-i filmfesztivál legjobb film díját, a *Két félidő a pokolban* Bostonban elismerő oklevelet kapott, az *Angyalok földje* a Mar Del Plata-i fesztiválon nagydíjat és Bostonban kitüntetést szerzett. Ebből az önkényes válogatásból nem maradhat ki a *Legenda a vonaton* című filmalkotás nemzetközi elismerése sem: a legutóbbi moszkvai fesztiválon sok száz bemutatott film közül emelték ki és díjazták.

Gyakran teszik szóvá, hogy filmgyártásunk igen jelentős anyagi eszközöket emészt fel. Ez igaz. Arról azonban már ritkán, vagy alig esik szó, hogy „hoz is a konyhára". 84 ország vásárol Magyarországtól filmet. Ismét csak néhány kiragadott példa: a Hannibál tanár ur-at például 16 ország, a Bakaruhában-t 37 ország vette meg. Az Édes Anná-t — a többi között az USA, Finnország, a Szovjetunió, a Német Demokratikus Köztársaság, a Két félidő a pokolban című filmet Argentina, Írország, Norvégia és a szocialista országok, a Kölyök című filmalkotást 16 ország, közöttük Japán, Chile, USA, Belgium vásárolta meg.

Újra, meg újra elhangzik a kívánság a mi megváltozott világunkat tükröző alkotások iránt és amikor végre itt van, kritikusaink, s hatásukra a közönség értetlenül áll előtte. A *Próbaút* például a családi élet sokat feszegetett kérdéseire ad igaz, mai választ, olyat, amely rávilágít: milyen hazug frázisok voltak a régi válaszok. A film főszereplője már annak az új világnak az embere, amelyben családnak, házasságnak otthonnak, nincs értelme, csak ha igazi család, igazi házasság, igazi otthon. De Santis, a nagy haladó rendező azt mondotta, ilyen filmek ismertessék világunkat a Nyugattal. Életünk külsőségeiben még nem haladjuk meg őket, de a Próbaút-ban ábrázolt gyermeksors csak nálunk alakulhat ilyen megnyugtatóan.

Egy másik súlyosan elmarasztalt filmalkotás a *Duvad*. Külföldön nem értették meg, s a mi kritikánk ettől is befolyásolva értetlenül fogadta. Pedig a film remek. Nemcsak sajátos atmoszférájában, a kitűnő operatőri munkában. Fő érdeme annak művészi érzékeltetése: hogyan váltja fel a régi virtust a közösségi élet újfajta embersége. Ha Cannesban nem is értették meg, de nekünk méltányolnunk kellett volna új világunk formáló erejének ezt a sajátos magyar színekkel és hangokkal ékes, kezdettől végig művészi ábrázolását.

Filmkritikánk ellen egyéb szempontból is gyakran emelhetünk kifogást. Néha még a tényeket is annyira megmásítja a kritikus, hogy feltehetően aligha látta a megbírált filmet. Például a *Salemi boszorkányok* kritikája meddő aszszonynak nevezett valakit, akinek már a film kezdetén gyermeke van és akit végül azért nem végeznek ki, mert ismét gyermeket vár. (A kritikus szerint kivégzik.)

Ecikk fróját egyoldalúsággal vádolhatják. Valóban nem szólt gyenge, vagy kevésbé sikerült filmalkotásokról Mentségére szolgáljon, hogy tudatosan tette. Abból indult ki, hogy a sok „de"-től még a pozitívnak szánt filmkritikák is hemzsegnek, ezért felmentve érezte magát a hasonló módszer alkalmazásától.

„Egy új, hatalmas, korlátlan lehetőségeket rejtő művészet sorsát tartjátok kezetekben — mondotta negyven évvel ezelőtt *Balázs Béla* filmesztéta —, *ahhoz, hogy jó filmeket kaphassatok, meg kell tanulnotok érteni valamit a filmművészethez. Tanuljátok meg észrevenni a filmművészet szépségeit, hogy megszülethessenek ezek a szépségek".*

Székely Sándorné

Két Karinthy találkozása
és egyben megemlékezés Karinthy Frigyesről

Szokatlan látogatóm volt az este. *Huszonhét éves ifjú, Metzből, Franciaországból. Értelmes és művelt mérnök, szót sem tud magyarul. Még a nevét sem: az r betűt racscsolva gurgulázza, az n-et orrhangon elnyújtja, az i-t magasan felcsapja, amikor bemutatkozik: Pierre Karenti. Karinthynak írja persze, ahogyan a nagybátyja írta, Karinthy Frigyes, s ahogyan két unokabátyja írja, a költő meg az író, akik most együtt kavarják a feketét vele, s fürkészve kutatják egymás arcán a rokoni vonásokat.*

Monsieur „Karenti" Franciaországban született, Párizsban járt iskolába, most Metzben földmérnök. Apjától, Karinthy Frigyes rég kiszármazott testvérétől tudott annyit, hogy magyar származásúak, s hogy nagybátyja valami író volt Magyarországon. Mostanában, hogy egyre több magyar fordul meg odakint, lépten-nyomon összeakad velük, s csodálkozva tapasztalja, hogy amint nevét és származását megtudják, egyszerre ölelgetni kezdik, kezét rázzák, vállát lapogatják, lelkesen hadonásznak és bólogatnak — úgy érzi magát, mint egy ünnepelt futballista, csak épp nem tudja, miért ünneplik.

Aztán csodálkozva látja, hogy nagybátyját minden magyar, akivel csak összeakad, szereti, lelkendezve emlegeti. S a távolba szakadt rokon hamarosan megtanul egy magyar szót: „kedvensz" — tudniillik sűrűn hallja, hogy „kedvenc íróm a nagybátyja, mit szól hozzá?", de mert, hogy a „kedvenc" szót nem könnyű franciára fordítani, a lelkes magyarok nyögdösnek, ujjukkal pattintgatnak, magyarul mondják a kedvencet, aztán valahogy körülírják.

Monsieur Pierre *Karinthy végre megelégelte a dolgot, kiváltotta a vizumot, beült kocsijába, s másfél nap alatt Metzből hazajött körülnézni, s utánajárni: ki is volt az ő nagybátyja, akit mindenki ilyen lelkesen emleget?*

— Ezt mind ő írta — mutatom a polcon sorakozó 20 kötetet. — Semmit sem olvasott tőle?

De igen, olvasta az Utazás a koponyám körül, meg a Capillaria francia fordítását, mást nem olvashatott. Nagyon tetszett mind a kettő, különösen az Utazás, amelyből megtudta, hogy nagybátyjának agydaganata volt, megoperálták, s a daganat és operálás élményét oly csodálatosan tudta megírni belülről, mint soha senki. A Capilláriát kétszer is elolvasta: előbb azt hitte, tréfa az egész, ötletes Gulliver-utánzat, amely itt-ott nevetségessé teszi a társadalmi előítéleteket és konvencionális hazugságokat, de aztán rájött, hogy sokkal többről van szó: az oihák és bullokok torz világa a férfi és nő társadalmi viszonyának és ösztönéletének „tudományos szatírája", mély pszichológiai érzékkel és hallatlan életbölcsességgel megírva.

— Mindenki azt mondta — magyarázza Pierre —, hogy Karinthy a legnagyobb magyar humorista. De úgy látom, több ennél: pszichológus és filozófus is.

Pierre-nek persze igaza van, hiszen Karinthy akkor is pszichológus és filozófus, amikor humorizál — s nyilván ezért olyan nagyszerű humorista. Nehezen tudjuk megmagyarázni Pierre-nek, micsoda remek lélektani érzék tette halhatatlanná Karinthy legnagyobb sikerű könyvét, az Így írtok ti-t, amelyben valósággal beleéli magát azoknak a lelkivilágába, akiknek stílusát kifigurázza: ezek a rövid irodalmi karikatúrák sokszor többet árulnak el az íróról, mintha köteteket olvasnánk tőlük, vagy róluk. S a Görbe tükör, miközben nevettet, valóban görbe tükröt tart a magán kissé szégyenkezve kacagó társadalom elé. Igaza van Pierre-nek, amikor többet lát nagybátyjában egyszerű mulattatónál: a humorista Karinthy azért lett „kedvensz", mert gondolkodni tanít, önismeretre és társadalomismeretre tanít.

— Nemcsak humorista — mutatom Pierre-nek A lélek arca címen összegyűjtött 4 kötetnyi „amorf novellát" — ahogyan egy méltatója találóan nevezi ezt a pontosan meg sem határozható „karinthys" műfajt. A Barrabásnál mélyebb tömeglélektani, vagy a Delejes halálnál hátborzongatóbb egyéni lélektani írása nincs a magyar irodalomnak. S az a különös, hogy minél marcangolóbban leplezi le Karinthy az embert az állatit vagy emberellenest, annál emberibb, pontosan szólva: annál humanistább minden sora. És sehol sem annyira, mint verseiben.

— Verseiben? — csodálkozik Pierre. — Hát költő is volt?

Pironkodva *nyugtatom meg: Magyarországon sem mindenki tudja, hogy Karinthy költő volt, nagy költő. S még a költészetben is mily sajátos, mily egyéni! Az Üzenet a palackban kötet néhány költeménye igazán nem árulja el, hogy humorista alkotása: ezek a fájdalmasan mély jajdulások egy szenvedő, marcangolt, magányos lélek kiáltó szavai, amelyek szinte sírnak az Emberség bukásán, az Álnokság győzelmén.*

★

Pajtás hát persze
mozog a Föld
De nem nekem ám s
teneked se csak a
kapzsi pimasznak
A tökfejűnek, aki
vigan száguld vele s
el se hiszi
Bár állana meg és
dőlne dugába és
omlana össze...

Tudás és Jóság dicsérete — ebben lehetne összefoglalni ezt a lírát, amely végül fájdalmas lemondásba, szomorú kudarcba torkollik:

Öklöd, mikor lecsapni
kellett
Mindig megállt a
félúton —
Jóság volt? Gyöngeség?
Nem értem.
Félsz? Gög?
Szemérem?
Nem tudom.
Talán csak undor. Jól
van így is.
Megnyugszom. Ámen.
Ugy legyen.
Inkább egyenek meg a
férgek
Mint hogy a férget
megegyem.

— Szomorú ember lehetett ez a legnagyobb magyar humorista — állapítja meg Pierre. — Szomorú és kiábrándult. Sokat csalódhatott.

Igy van, minek tagadnám. Volt is rá oka, hiszen 1938-ban halt meg, 51 éves korában, egy világháború után, a másiknak küszöbén. Nevetett és sírt, nevettetett és megdöbbentett; s mi, akik már akkor értettük szavát, a Mulattatón kívül az Útmutatót tiszteltük benne — ezért lett kedvencünk.

Pierre Karinthy elbúcsúzott. Megajándékoztam a Tanár úr kérem egy példányával — ha a szövegét nem is érti, mulathat az illusztrációkon. S ki tudja, tán kedvet kap hozzá, s megtanul magyarul. Illő is volna. **Benedek István**

32 oldal

Melléklet: itthon

Ára: 18,50 Ft

NÉPSZABADSÁG

1994. március 17., csütörtök

SZOCIALISTA NAPILAP

52. évfolyam, 63. szám, második kiadás

AWACS-diplomácia

Nagy visszhangot váltott ki magyar kormánykörökben és a NATO brüsszeli központjában az Észak-Atlanti Szövetség egy magas beosztású amerikai tábornokának az AWACS-gépek magyarországi működésével kapcsolatban magyar újságíróknak, köztük a Népszabadság munkatársának tett és tegnapi számunkban megjelent nyilatkozata. A magyar külügyminisztérium nyilatkozatot adott ki az ügyben, diplomáciai csatornákon kért magyarázatot a NATO brüsszeli központjában, Manfred Wörner NATO-főtitkár pedig szóvivője útján határolódott el tábornoka kijelentéseitől.

MUNKATÁRSAINKTÓL

Nicholas Kehoe repülőtábornok, aki a NATO európai főparancsnokságán a műveleti parancsnokság törzsének helyettes főnöke tegnapi számunkban két ponton is cáfolta az AWACS-gépek magyarországi működésével kapcsolatban budapesti hivatalos helyen korábban elhangzott nyilatkozatokat. Megerősítette, hogy a Magyarország fölé felszállt AWACS-gépek is részt vettek abban az akcióban, melynek keretében nemrég lelőttek több, a boszniai légtérzárlatot súlyosan megsértő harci gépet. *(A NATO... folytatás a 3. oldalon)*

Letette az esküt az új szlovák kormány

Szerda este a pozsonyi várban a köztársasági elnök előtt letette a hivatali esküt az új szlovák kormány.

POZSONYI TUDÓSÍTÓNKTÓL

Jozef Moravčík, a kormányalakítással megbízott miniszterelnök délben felkereste *Michal Kováč* államfőt, és ismertette vele minisztereinek névsorát. A listát – amelynek kialakítását hosszú, szívós koalíciós tárgyalások előzték meg – egészen a 18 órai eskütételig szigorúnak mondott titoktartás övezte. Hivatalosan mindössze annyit lehetett tudni, hogy a baloldali, a kereszténydemokrata és a centrumerők 7–5–7 arányban osztozkodtak a tárcák irányításán. A hírzárlat dacára a nap folyamán jó néhány név kiszivárgott. A szlovák hírügynökség szerint a kormánynak három alelnöke lesz, *Roman Kováč*, *Ivan Šimko* és *Brigitta Schmögnerová* személyében. Kováč a *Mečiar*-kormányban is alelnök volt, egyszerre vette a kalapját néhány hete Moravčíkkal, és a Demokratikus Szlovákiáért Mozgalomból (DSZM) kivált nyolc képviselővel együtt alakították meg a Politikai Realizmus Alternatívája csoportot. *(Letette... folytatás a 2. oldalon)*

Befejeződött a pótkárpótlás

Már több mint 300 ezer kérelem érkezett

Kárpótlásra várva

SZABÓ BARNABÁS FELVÉTELE

Tegnap éjfélig lehetett postára adni a pótkárpótlást kérő adatlapokat. Az Országos Kárpótlási és Kárrendezési Hivatal (OKKH) – természetesen nem végleges – szerdai összesítése szerint már több mint 300 ezer boríték érkezett a hivatalokhoz.

A háromszázezer még nem a végleges szám – tájékoztatta a lapunkat *Sepsey Tamás* államtitkár, az OKKH elnöke –, hiszen még néhány napig eltart, amíg megérkezik a tegnap éjfélig feladott valamennyi boríték. Az eddig feldolgozott kérelmek elemzéséből kiderült, hogy sokan két-öt aranykorona értékű föld után kérnek kárpótlást. Sajnos sok az olyan igény, amelyre valószínűleg elutasító választ, határozatot küldenek majd. Ilyenre számíthatnak például azok, akik útépítés céljára történt kisajátítás vagy bombatámadás miatt elveszített javak után kérnek jóvátételt: Egy felvidékieket képviselő szervezet felhívása nyomán a Csehszlovákiából 1945–1947-ben áttelepítettek közül sokan szintén beadták igényeiket. Ahogy az államtitkár fogalmazott: sajnos hiába, rájuk ugyanis nem vonatkozik a kárpótlás.

Az államtitkár elmondta: nem számítottak ilyen nagyszámú igényre, és már bizonyosnak látszik, hogy a májusban kezdődő határozathozatal az egész évre munkát ad a hivatalnoknak.

Cz. P.

Az MDF megfélemlíti és fenyegeti a választókat

– nyilatkozta Pető Iván, az SZDSZ elnöke

Pető Iván szerint az MDF még mindig nem értette meg, hogy egy párt a politikai élet egyik alkotórésze, nem pedig maga a nép. Úgy véli továbbá, hogy a legnagyobb kormányzó párt négy fő elemre építi kampányát: a sikerpropagandára, az SZDSZ és a Fidesz elválasztására, a választópolgárok megfélemlítésére és arra a nyílt fenyegetésre, hogy ha az ellenzéki pártok kerülnek kormányra a választások után, káosz lesz az országban. Munkatársunknak nyilatkozva az SZDSZ elnöke azt hangsúlyozta, hogy az indulatok gerjesztésén alapuló kampány tovagyűrűző következményei döntő kihatással lesznek a választások utáni időszakra. Pedig adódhat olyan kényszerhelyzet, amelyben az eddig megszokottnál szorosabb kapcsolatra kell lépniük a nagyobb parlamenti pártoknak. Pető egyébként nem sok esélyt lát arra, hogy ez a kényszerhelyzet bekövetkezzen. Az SZDSZ elnökétől először azt kérdeztük: mi a véleménye az MDF vezető politikusainak legutóbbi kampánymegnyilatkozásairól.

– Négy fő elemét látom az MDF kampányának. Ezek közül az egyik a már sokat emlegetett sikerpropaganda. Abban, hogy egy párt vagy egy hatalmon lévő kormány megpróbálja meggyőzni a lakosságot arról, hogy az, amit érez, nem igaz, a valóság más, önmagában semmi problémát nem látok. Azt viszont érdemes elemezni, hogy a sikerpropaganda érdekében milyen eszközöket használnak fel. Inkább tréfának, mint komoly megnyilatkozásnak tartom, hogy mindazt, ami nem rossz az utóbbi négy évben történt az országban, saját javára írja a kormány. Ennél már érdekesebb az a mind többször felbukkanó beállítás, mintha a magyar demokráciát az MDF teremtette volna meg. Pedig nem volt olyan nagyon régen 1988. március 15., amikor éppen az MDF vélekedett úgy, hogy nem az utcán kell megtartani a megemlékezést. És az sem volt olyan nagyon régen, amikor éppen az MDF vezetői fejezték ki rosszallásukat amiatt, hogy az SZDSZ és a Fidesz politikusai határozottabb hangot ütöttek meg náluk. *(Pető... folytatás a 6. oldalon)*

Résznyugdíjat javasolnak a nőknek

Három változat a korhatár emelésére

A női nyugdíjkorhatár törvényben meghirdetett emelése nem alapult széles körű társadalmi konszenzuson, s a szakmai előkészítés is félbemaradt – derül ki a nyugdíjbiztosító most elkészült szakértői anyagából. A dokumentum három változatot javasol a korhatáremelés végrehajtására. Mindhárom rugalmas nyugdíjba vonulást tenne lehetővé, csökkentett ellátással, illetve a továbbdolgozás premizálásával.

A szakemberek leszögezik: a korhatár emelése elkerülhetetlen. A tavalyi adatok szerint 1000 aktív korú polgárra 494 nyugdíjas jut, s a becslések szerint 2015-re ez az arány 570-re nőhet. Emiatt állandósulhatnának a tb finanszírozási gondjai. A nyugdíjkorhatár egységesen 60 évre emelése esetén viszont az eltartottak arányát jelző mutató tartósan 400 alá kerülhetne.

A korhatáremelésre javasolt A változat szerint a közeljövőben a korhatár elérése előtt már egy évvel nyugdíjba lehetne menni, „biztosításmatematikailag kalkulálható" nyugdíjcsökkentést vállalva. A mindenkori korhatárnál későbbi nyugdíjazást a csökkentéshez hasonló mértékű pótlékkal ösztönöznék. A B variáció feltételei szigorúbbak: a korhatár előtti nyugdíjazásra csak annak lenne módja, aki legalább 32 év szolgálati idővel rendelkezik. Az ellátás csökkentése nélkül mehetne viszont nyugdíjba az, aki legalább 36 év munkaviszonyt tud felmutatni. Az említett két szolgálati idő közötti mennyiségű évet igazolók számára a nyugdíjcsökkentés arányosan mérséklődne. Ez a javaslat a túlmunkát is csak a 36 év szolgálati időnél többel rendelkezők esetében premizálná.

A C változat teljesen elüt a két előbbitől. Új típusú résznyugdíj bevezetését ajánlja a mai 55 éves női korhatár és a fokozatosan emelkedő új korhatár közötti időszakra. A résznyugdíj – állami garancia mellett – a tényleges nyugdíjösszeg 50 százaléka lenne, és négyórás részmunka vállalását feltételezi. Ezt a munkáltató csak felszámolás esetén szüntethetné meg, ekkor a foglalkoztatási alap adna keresetpótló támogatást. A részmunkaidős túldolgozás nem jelentene további szolgálati éveket. A résznyugdíjas azonban adó- és járulékfizetési szempontból nyugdíjban levőnek számítana.

R. S.

A Magányos cédrus új tulajdonosra vár

Csontváry-képek eladók

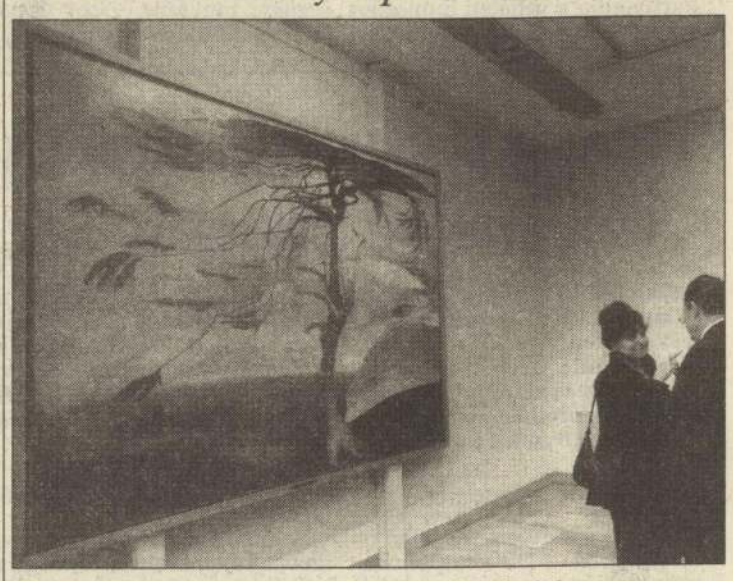

A Magányos cédrus a Nemzeti Galériában

A Magyar Nemzeti Galéria Csontváry-kiállításán is bemutatott Magányos cédrus és a Sétakocsizás Athénben újholdnál című képeket, a művész legfontosabb műveit tulajdonosuk értékesíteni kívánja.

Csontváry Kosztka Tivadar halála után képeinek zöme és hagyatéka *dr. Gerlóczy Gedeon* tulajdonába került, aki áldozatos munkával gondozta őket. Tőle a hetvenes évek közepén több műalkotást is megvásárolt az állam. Néhány kép, illetve rajz Gerlóczy Gedeon tulajdonában maradt, s egy részük csupán letétként került a múzeumokhoz, illetve kiállítótermekbe. Ezek között van a két, Gerlóczy örököse által eladásra felkínált, nagy értékű festmény is.

Mint a Kanadában élő örököstől megtudtuk, ő a képeket a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak kínálta fel megvásárlásra. A minisztérium munkatársai is fontosnak tartják, hogy a művek állami tulajdonba és a Magyar Nemzeti Galéria leltárába kerüljenek, viszont még gondot okoz a vételár előteremtése. *Taxner-Tóth Ernő* helyettes államtitkár csupán annyit tudott kérdésünkre elmondani, hogy a minisztérium megteszi, amit tud.

Eközben több és egymásnak ellentmondó információ is eljutott lapunkhoz a Csontváry-képek árát illetően. Az örökös cáfolta, miszerint százmillió forintért (egymillió dollárért) kívánja a képeket értékesíteni. *Bereczky Lóránd*, a Nemzeti Galéria főigazgatója viszont elmondta: az örökös megbízottai úgy informálták, hogy egy hazai magánszemély kínálta fel a két képért a százmillió forintos árat. A műkincsek tulajdonosa magángyűjtőnek akkor kívánja eladni a képeket, ha az állam nem kívánja vagy nem képes megvásárolni azokat. A két Csontváry-kép védett, tehát a jelenlegi törvények szerint az országból nem vihető ki, és a tulajdonosának nemcsak a megfelelő körülményeket kell biztosítania számukra, hanem a kiállítás lehetőségét is. Többek – így a tulajdonos – szerint megnyugtató megoldást jelenthetne az is, ha egy állami tulajdonban lévő – s abban is maradó – gazdasági szervezet vásárolná meg a képeket.

Dombi Gábor

Elfogták a földalattin késelő neonácit

A Magyar Igazság és Élet Pártja március 15-i nagygyűlésén fogta el a rendőrség a Mexikói úti késelés gyanúsítottját, Nagy Dezsőt és társát. Mint arról szerdai lapunkban beszámoltunk: a két részeg skinhead az ünnep előestéjén a kisföldalattin román- és zsidóellenes jelszavakat kiabált, nácinak vallották magukat. Nagy Dezső a megállóban H. Pétert – az Országos Rendőr-főkapitányság sajtóirodájának megfogalmazása szerint: zsidó származása miatt – késével combtövön szúrta.

MUNKATÁRSUNKTÓL

A két skinhead – információnk szerint debreceniek – randalírozott a szerelvényen. Mint a szerdai rendőrségi közleményből megtudható, éltették *Csurka Istvánt*, *Torgyán Józsefet* és Szálasi Ferenc nyilasvezért. Román- és zsidóellenes kijelentéseket tettek, revizionista jelszavakat harsogtak. Belekötöttek egy negyven év körüli férfiba, aki a Charta rendezvényéről tartott hazafelé.

A 31 éves *H. Péter András* a megtámadott segítségére sietett, mondván: „Miért őt zaklatjátok, én is zsidó vagyok." – Én pedig náci vagyok – hangzott a válasz. A megállóban aztán *Nagy Dezső* késével combtövön szúrta H. Pétert, akin több mint egyórás műtétet hajtottak végre, de még hosszabb kórházi kezelésre szorul.

A két bőrfejűt, aki elmenekült a tett színhelyéről, a Magyar Igazság és Élet Pártjának március 15-i nagygyűlésén fogták el.

Az Országos Rendőr-főkapitányság központi vizsgálati osztálya a Btk. 156. szakaszába ütköző nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport elleni bűntett alapos gyanúja miatt indított büntetőeljárást a gyanúsítottak ellen, akik mindvégig hangoztatták náci meggyőződésüket. Nagy Dezső egyébként korábban több erőszakos bűncselekményt követett el. *(Elfogták... folytatás a 15. oldalon)*

Csökkenő infláció

MUNKATÁRSUNKTÓL

A fogyasztói árak februárban 1,4 százalékkal emelkedtek, ez kevesebb, mint a januári hasonló adat. A létminimum egy főre jutó értéke a múlt hónapban (családtípusoktól függően) 9880 és 17 600 forint között volt – derül ki a Központi Statisztikai Hivatal legfrissebb jelentéséből. Az árak a múlt hónapban kevésbé emelkedtek, mint januárban, az elmúlt tizenkét hónapban pedig 16,6 százalékos volt a drágulás. Februárban csak szűk körben került sor központi áremelésre, az élelmiszerek közül kisebb mértékben növekedett a tej, a sajt, a tejtermékek, a szénsavas és a tömény italok ára. *(Csökkenő... folytatás az 5. oldalon)*

A horvátországi szerbek Tudjmannal tárgyalnának

Csurkin újra Belgrádban: indul az orosz békekezdeményezés. A jövő héten horvát–krajinai tárgyalás kezdődik Zágrábban. Második szakaszába lép a boszniai válság kezelése. Alakulóban a szerb kabinet: kemény ellenzéki szavak a kormányalakító számára – jelentette Pilcz Nándor.

ÚJVIDÉKI TUDÓSÍTÓNKTÓL

Nem bizonyult kacsának a *Borba* szerdai bizalmas értesülése, amely szerb „csúcstalálkozót" jelzett előre Belgrádban. *Radovan Karadzsics* helyettese és *Milan Martics* krajinai „elnök" valóban megjelentek *Milosevicsnél*, de – mint kiderült – nemcsak egymás közti megbeszélésre, hanem azért is, mert a két nappal korábban eltávozott orosz helyettes külügyminiszter várták vissza Kis-Jugoszlávia fővárosába.

Vitalij Csurkin, úgy tűnik, két tervet hozott tarsolyában. Az egyik a boszniai válság kezelésére vonatkozik. Tárgyalásai után bejelentette: megállapodás született arról, hogy a jövő kedden a zágrábi orosz nagykövetségen találkoznak a horvátok és a krajinai szerbek képviselői, s aláírják a harci cselekmények befejezésére vonatkozó megállapodást. Csurkin tévényilatkozatában fontosnak nevezte az egyezség létrejöttét, amely Moszkva reményei szerint lehetővé tenné egy újabb feszültségforrás kiiktatását a volt Jugoszlávia területén.

Az orosz elnök jugoszláviai különmegbízottja Belgrádból Zágrábba utazott, hogy tájékoztassa *Tudjman* horvát elnököt a szerb vezetőkkel folytatott tárgyalásairól. Ezzel kezdetét veszi a válságkezelés második szakasza, amelyben Karadzsicséknak el kell dönteniük, hajlandók-e csatlakozni az alakulóba levő horvát–bosnyák unióhoz, vagy külön államot létesítenek.

Ha az utóbbi megoldást választanák, le kellene mondaniuk az elfoglalt területek legalább egynegyedéről, amit egyelőre túl soknak tartanak. Szerb körökben azonban nagy tetszést keltett Csurkin nyilatkozata, miszerint a horvát–bosnyák unió és Horvátország konföderációja fényében logikusnak látszik a másik fél hasonló lépése is. Az orosz politikus egyébként Zágrábból Washingtonba utazik.

A krajinai szerbeket az oroszokon kívül az idő is sürgeti, legalábbis addig, amíg Horvátország hozzá nem járul a békefenntartók március végén lejáró mandátumának meghosszabbításához. Martics „elnök" mindenesetre igyekszik kéménynek látszani: a zágrábi orosz nagykövetségen esedékes hétfői találkozón csak *Franjo Tudjmannal* hajlandó tárgyalni.

A szerb parlamentben ádáz vita folyik az új „nemzeti egységkormányról", ennek beiktatása azonban nem kétséges, miután a *Vuk Draskovics* vezette ellenéki tömörülésből kiugrott Új Demokrácia pótolni fogja a szocialisták hiányzó szavazatait.

Bertrand de la Presle az UNPROFOR új főparancsnoka

Jean Cot tábornoknak, a volt Jugoszláviában állomásozó ENSZ-csapatok távozó parancsnokának utóda, az egykori idegenlégiós, már Zágrábban tartózkodik.

Az ugyancsak francia illetőségű, négycsillagos tábornok, *Bertrand de la Presle* mindenekelőtt diszkréciójáról, diplomatikus stílusáról ismert. Az 56 éves Presle ízig-vérig katona. Ejtőernyősként végzett a kadétiskolán, de hamar átpártolt tüzérséghez. Az algériai háborút követően a volt francia gyarmaton maradt, idegenlégiós egység parancsnoka lett, majd hazatérve ugyanezt a légiós ezredet vezette. Korábban már szolgált az ENSZ békefenntartó erőiben: a Bejrútban missziót teljesítő francia egység parancsnoka volt. Gyorsan emelkedett a ranglétrán: az elmúlt év őszéig a hadsereg vezérkaránál teljesített szolgálatot, s a szárazföldi erők főtisztjeként a fegyvernem második számú parancsnoka volt. Megjárta az öbölháborút, a közelmúltban nevezték ki a francia gyorshadtest parancsnokává.

S. A.

Clinton Rabint győzködi

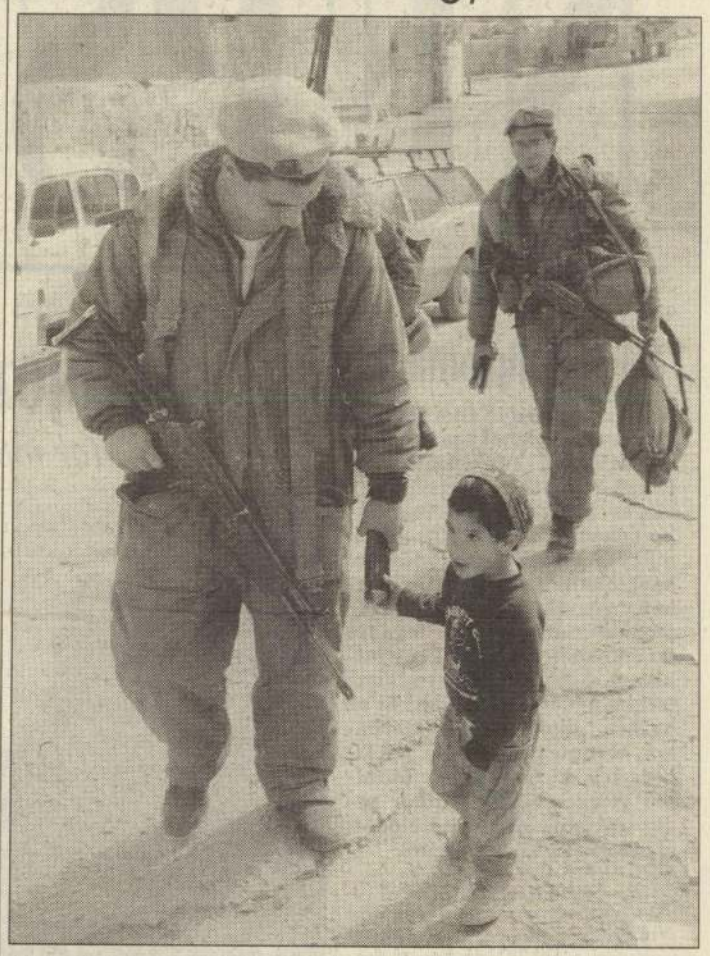

Hebroni telepes kisfiú izraeli katonával REUTERS-FOTÓ

WASHINGTONI TUDÓSÍTÓNKTÓL

Óvatos derűlátás közepette tárgyalt *Rabin* izraeli miniszterelnök Washingtonban *Clinton* elnökkel, *Christopher* külügyminiszterrel és *Perry* hadügyminiszterrel. Az USA arra ösztökéli Izraelt, hogy egyezzen bele a palesztin rendőrség felállításába Hebronban, cserébe Amerika újabb biztonsági garanciákat ad a zsidó államnak. Washington most már nem ellenzi, hogy nemzetközi megfigyelők is elősegítsék a palesztinok helyzetének rendezését a tervezett autonóm területeken.

Rabin ismét sürgette, hogy a Palesztinai Felszabadítási Szervezet térjen vissza a tárgyalóasztalhoz. Jelezte: kész mihamarabb tárgyalásokat kezdeni Szíriával, mert ez előmozdítaná a palesztin–izraeli békefolyamat kibontakozását. Amerikai zsidó szervezetek képviselői előtt Rabin kifejtette, hogy „Jeruzsálem egységes városként Izrael fővárosa és az is marad". Mint emlékezetes, a tavaly szeptemberi elvi nyilatkozatban a PFSZ és Izrael megegyezett, hogy ezt a kérdést 1996-ig nem feszegetik, hogy ne akadályozzák az addig is megoldható kérdések rendezését.

Letette az esküt az új szlovák kormány

▶ FOLYTATÁS AZ 1. OLDALRÓL

A Kereszténydemokrata Mozgalom alelnöke, *Ivan Šimko* felügyeli miniszterelnök-helyettesként a kormány jogalkotási munkáját, a gazdasági ügyeket pedig a szélesebb körben alig ismert Brigitta Schmögnerová fogja össze, aki kutató-közgazdász és baloldaliak gazdasági szakértői csoportjának tagja.

Az utolsó pillanatig titok maradt a pénzügyi tárca gazdájának személye. Mint végül kiderült, a centrumhoz tartozó *Rudolf Filkus*, a csehszlovák kormány volt alelnöke lett a pénzügyminiszter. A gazdasági tárca élén a baloldali *Peter Magvaši* áll, aki korábban a szlovák állami biztosítót igazgatta, míg Mečiarék le nem váltották.

A Demokratikus Baloldal Pártja adja a védelmi minisztert a DBP első alelnöke, *Pavol Kanis* személyében. De ebből a pártból jön *Pavel Koncoš* mezőgazdasági miniszter és a környezetvédelmi tárca új vezetője, *Juraj Hraško* is, aki a bős–nagymarosi parlamenti ad hoc bizottság szlovák tagozatának élén állt.

Kereszténydemokrata lesz a Moravčík-kormány belügyminisztere: *Ladislav Pittner* az 1992-es választások előtti kabinetben is ezt a reszortot irányította. E párt első számú gazdasági szakértője, *Mikuláš Dzurinda* kapja a közlekedési tárcát, és a kereszténydemokraták adják a szociális ügyek miniszterét is, *Július Brocka* személyében.

Az igazságügy-minisztériumot *Milan Hanzel* felügyeli, aki eddig ugyanitt államtitkár volt.

A kulturális tárca élére *Lubomír Roman*, a népszerű pozsonyi színigazgató került, egészségügyi miniszter *Tibor Šagát* lett. A politikai középpártokat reprezentálja az új külügyminiszter, *Eduard Kukan* hivatásos diplomata, Szlovákia eddigi ENSZ-nagykövete. *Lubomír Harach* kutatóintézet-igazgató lett az oktatásügyi miniszter, az itt és most kulcskérdésnek számító privatizáció irányítója, *Milan Janičina*.

Mint a kormányt alakító erőkkel együttműködő magyar pártok egyikének, a kereszténydemokratáknak (MKDM) a frakcióvezetője, *Csáky Pál* a kabinet összetételét elemezve a *Népszabadságnak* elmondta, a magyarságot közvetlenül érintő tárcák (oktatás, kultúra, mezőgazdaság) új vezetőinek kijelölésénél az Együttélés és az MKDM véleménye meghatározó súllyal szerepelt. Ez az államtitkári kinevezésekre is vonatkozik, sőt az oktatásügyben már konkrét tárgyalásokat is folytattak a magyar főosztály jövőbeni jogköréről és tevékenységére vonatkozóan. A Moravčík-csapatot Csáky mindenképpen reményteljesebbnek nevezte, mint elődjét.

A Moravčík-kormány szerda este megtartotta első ülését amelyen részt vett Kováč államfő is. A Népszabadságnak Moravčík a kormánya külpolitikai irányvonaláról elmondta, hogy a parlament által korábban jóváhagyott, és az akkori kormánynyilatkozatban rögzített elvek szerint kívánnak továbbhaladni. „Miután a választásig rövid idő maradt, bizonyos feladatok megvalósítására helyezzük a hangsúlyt. Ez a szempont határozza meg a Magyarországgal meglevő viszonyunkban is a továbblépést a történelmi megbékélés felé. Igyekezni fogunk komolyabb előrehaladást elérni az európai integráció irányába is." – hangsúlyozta az új kormányfő.

Farkas József György

TÁVIRATI STÍLUSBAN

MOSZKVA JELEZTE, hogy már e hónap vége előtt aláírna egy partnerségi egyezményt a NATO-val, amelynek keretében szorosabbra fűzné katonai kapcsolatait az észak-atlanti szövetséggel – nyilatkozták szerdán NATO-tisztségviselők. Elképzelhető, hogy Andrej Kozirev orosz külügyminiszter a brüsszeli NATO-központban írja majd alá az egyezményt. (Reuter)

AZ ÉSZAK-KOREAI Jongbjonban található atomlétesítményben a hatóságok nem engedték meg a Nemzetközi Atomnenergiaügynökség (IAEA) szakembereinek, hogy elvégezzenek egyes előirányzott ellenőrzéseket. Az IAEA szerdai közleménye szerint az elutasítás után a szervezet nem jelentheti ki bizonyossággal, hogy ebben az atomlétesítményben nem használtak fel nukleáris anyagot tiltott célra. (Reuter)

A THAIFÖLDI PARLAMENT elnöke Marut Bunnag vezette parlamenti küldöttség háromnapos hivatalos látogatásra szerdán Budapestre érkezett. A küldöttséget fogadja Göncz Árpád köztársasági elnök, Szabad György, az Országgyűlés elnöke és mások. (MTI)

Occhetto szerint Berlusconiéknak nem lesz többségük

A Baloldali Demokrata Párt (PDS) megerősödve kerül majd ki a választásokból, s várhatóan Itália legjelentősebb politikai ereje lesz – jelentette ki a Rómában akkreditált külföldi tudósítók előtt Achille Occhetto. A PDS országos titkára szerint a Silvio Berlusconi vezette jobboldali választási szövetség az előrejelzésekkel ellentétben nem tudja megszerezni a kormányalakításhoz szükséges abszolút többséget – jelentette Nagy Csaba.

RÓMAI TUDÓSÍTÓNKTÓL

Occhetto a sajtóértekezleten ismertette a PDS külpolitikai programját, melynek középpontjában az európai integráció, illetve egy új nemzetközi gazdasági és politikai rend kimunkálásának igénye áll. A párt szakértői szerint a nemzetközi konfliktusok megelőzésében és kezelésében mind nagyobb szerepet kell kapnia az ENSZ-nek, illetve az együttműködés hálózatán alapuló globális biztonsági rendszernek.

A Haladó Szövetség elnevezésű baloldali választási blokk meghatározó pártja kiemelt jelentőséget tulajdonít a közép-európai országok bevonásának az európai integrációs rendszerbe. Occhetto hangsúlyozta: pártja elveti a határok megváltoztatását, helyette azok átjárhatóságában látja a térség feszültségeinek feloldását. Egyúttal kijelentette: Közép-Európa valamennyi államának garantálnia kell a kisebbségi jogokat.

Belpolitikai kérdésekre válaszolva külön kitért arra, hogy a jobboldal, s mindenekelőtt *Silvio Berlusconi*, a Forza Italia vezére bolsevik veszéllyel riogatja a választókat. „Engem ez azokra a japán katonákra emlékeztet, akik még éveken át robbantgattak, mert nem tudták, hogy véget ért a háború" – mondta.

A jobboldal viharos előretörését a PDS titkára a negyven éven át kormányzó kereszténydemokraták (DC) bűnéül rótta fel. Értékelése szerint ugyanis a korrupciós botrányokban hitelét és befolyását vesztett párt képtelen volt a jobboldali áramlatokat felszívni és az érett demokrácia keretei között tartani.

Occhetto szerint mind a brüsszeli NATO-központban, mind pedig a londoni Cityben olyan partnerekre talált, akik racionálisan szemlélik az olaszországi változásokat, a baloldal lehetséges kormányra kerülését.

Csien: Kölcsönös a csalódottság

Cáfolva amerikai kollégáját, a kínai külügyminiszter szerdán kijelentette, hogy *Christopher* minapi látogatása során nem közeledtek Peking és Washington nézetei emberjogi kérdésekben.

A várakozáshoz képest kevesebb eredmény született, jelentette ki sajtókonferenciáján *Csien Csi-csen*, külügyminiszter, aki *Clinton* elnök csalódott nyilatkozatára reagálva, önmagát szintén csalódottnak nevezte. Rossz hír lenne mindkét országnak, vélte Csien, ha az Egyesült Államok megvonná Kínától a legnagyobb kedvezményes elbánást. Sőt, ez esetben nem csupán a kétoldalú kereskedelem károsodna, veszteség érné Hongkongot és Tajvant is. Célzott arra, hogy egyik fél sem akarja a kapcsolatok rosszabbodását.

L. Z.

Krími konfliktus fenyeget

A „gázháborúnál" is komolyabb ukrán–orosz konfliktussal fenyeget a Krím félszigeten kiírt népszavazás ügye. Kravcsuk ukrán elnök eltörölte a referendumot, *Meskov* krími elnök viszont kitart eredeti elhatározása mellett – jelentette *Horváth Gábor*. A március 27-re tervezett, nem kötelező érvényű népszavazáson a félsziget lakosait arról kérdeznék meg, kívánják-e a visszatérést ahhoz az elvhez, miszerint Ukrajna és az egyelőre hozzá tartozó Krími Köztársaság viszonyát kizárólag szerződéses megállapodások szabályozzák. Kijev figyelmeztette Meskovot: a népszavazást meg fogják akadályozni.

EU-tag lesz Norvégia is

MUNKATÁRSUNKTÓL

Ausztria, Finnország és Svédország után majd kéthetes késéssel, szerda hajnalban Norvégia is megállapodott a tizenkettekkel az Európai Unióhoz való csatlakozás végső feltételeiben. Jövő január elsejétől az EU *tizenhatokra* bővülhet. Miközben kedden 14 órás utolsó alkudozásban véglegesítették a norvég tagság feltételeit, így a halászati jogokat és kvótákat, s ezzel a spanyol kifogásokat leszerelték, Nagy-Britannia változatlanul akadékoskodik.

Az EU bővülésével a miniszteri tanácsban az államok súlyával arányos szavazatszám a jelenlegi 76-ról 90-re nő majd, s a vétóhoz 23 helyett 29 szavazat kellene. London viszont ragaszkodik a 23 „fagyasztásához" a tizenhatok esetén is. Amíg nem alakul ki az egyetértés, nem lehet kitűzni a strasbourgi parlament ratifikációs voksolását.

Márpedig az Európai Parlament döntésének meg kell előzni, hogy a négy érintett ország népszavazáson erősítse meg vagy utasítsa el a csatlakozást. Kemény diónak ígérkezik a referendum elsősorban Norvégiában; nem véletlenül húzta legtovább a tárgyalási alkut *Gro Harlem Brundtland* munkáspárti kormánya, a csatlakozás híve. (1972-ben egy ízben már nemet hozott a népszavazás, a legutóbbi közvélemény-kutatások sem biztatóak.) Várhatóan elsőként, a tervek szerint júniusban, Ausztriában – ahol a legvalószínűbb a belépéspártiak sikere – rendezik meg a népszavazást, utána „a nehézségi sorrendnek" megfelelően Finnország, Svédország, majd utolsóként Norvégia következne.

A négyek közül elsőként, még 1989 júliusában Ausztria EFTA-tagként nyújtotta be a csatlakozási kérelmét. Norvégia viszont csak 1992 novemberében. Mindebből nem lehet következtetni a hasonló (a bejelentés szerint áprilisban beadandó) magyar kérelem átfutási idejére. Az EU most egy csomagban kezelte a négy EFTA-államot.

LOTTÓ 11. játékhét
Ezen a héten a lottó öttalálatos nyereményalapja
216 MILLIÓ forint!
SZERENCSEJÁTÉK RT.

Andrzej Wajda büszke arra, hogy tagja volt a szenátusnak

„Nem voltak illúzióim — a játék a szabadpiacon folyik”

A hét elején Budapestre érkezett Andrzej Wajda, a világhírű lengyel film- és színházrendező, akinek a lengyel azonosságtudat problémáit boncolgató, a múlttal szembenéző, annak traumáit feldolgozó filmjei nemzedékek számára jelentettek emlékezetes élményt. A Nemzeti Színházban most a lengyel drámairodalom egyik alapművét, a realizmusból és szimbolizmusból összegyúrt, utalásokal gazdagon átszőtt Menyegzőt állítja színre.

— Nem tart attól, hogy Wyspianski — tudjuk az ön pályáján is meghatározó erejű — darabja a lengyel irodalom, művészet, történelem ismerete nélkül a magyar, de általában a külföldi nézők számára nehezen, vagy egyáltalán nem érthető.

— A Nemzeti Színház igazgatósága kérte, hogy rendezzem meg a Menyegzőt. A nehézség nem önmagában a műben, hanem esetleg a színházi előadásban, annak módjában rejlik. Hiszen a drámából készített filmemet — amely nem sokban tért el az eredetitől, csak néhány, a megértést segítő elemmel egészítettem ki — a világ különböző részein vetítették, s mindenütt jól fogadták, megértették. A Menyegző alaphelyzete — egy elnyomott társadalom felszabadulására, megváltásra vár — nem ismeretlen Magyarországon, különösen nem a kommunizmus évtizedei után. A társadalmi alapképlet — az egyik oldalon az értelmiség, a másikon a parasztság, a nép — szintén ismerős a magyar néző számára, hiszen sok darabjuk szól ilyen konfliktusról, szembenállásról. A megértés szempontjából problémát legfeljebb a darab fantasztikus alakjai, festményeinken is ábrázolt, tehát mintegy kettős szűrőn át megjelenő történelmi figurái jelenthetnek. Wyspianski különös, költői univerzumát nem megérteni, hanem befogadni nehéz. Főleg, hogy a közönség a világon mindenütt a szórakoztató darabokat részesíti előnyben. De hiszem, akad olyan nézői réteg, amely mást, többet vár a színháztól. Én őket várom a Nemzetibe.

— Egyes hírek szerint csúszik a bemutató. Megtartják a premiert március 31-dikén ?

— Igen. Annál is inkább, mert nekem április elsején már Krakkóban kell lennem, a japán művészeti központ megnyitásán.

— Tervez új filmet?

— Nem. Gyakran felteszem magamnak a kérdést, hogy akarok-e még filmet készíteni. Amit régebben csináltam, nem nagyon érdekel már senkit. Most olyan filmet kellene rendeznem, amelyre bejön a közönség, érdeklődéssel fogadja. Ha erre nem vagyok képes, akkor nem érdemes új filmbe fognom. A saját magamnak feltett kérdésre tehát nem tudok könnyen válaszolni.

— Véleménye szerint a lengyel film hogyan változott meg a társadalmi, politikai,s elsősorban gazdasági folyamatok hatására?

— Más művészeti ágakkal — például a színházzal — ellentétben tulajdonképpen túlélte a változásokat. Eközben végbement egy elkerülhetetlen nemzedékváltás is: új, fiatal rendezők léptek színre, a régi rendezők jelentős része pedig elhallgatott. Vannak — mint ahogy mindig is voltak — olyan filmrendezőink, akik pontosan ismerik az új piac követelményeit. Akár a legjobb korszakokban, most is évente harminc film készül, — más kérdés, hogy milyenek. A dotáció filmenként nem éri el a költségvetés ötven százalékát, a többi pénz különböző, más forrásokból származik. A filmművészetet a legtöbb európai országban államilag támogatják. Amíg ez nálunk is így marad, létezik lengyel filmművészet.

— Mit tett-tesz a lengyel kormány, hogy a művészetet és a művészeket — legalább átmenetileg — megvédje a piac brutalitásától?

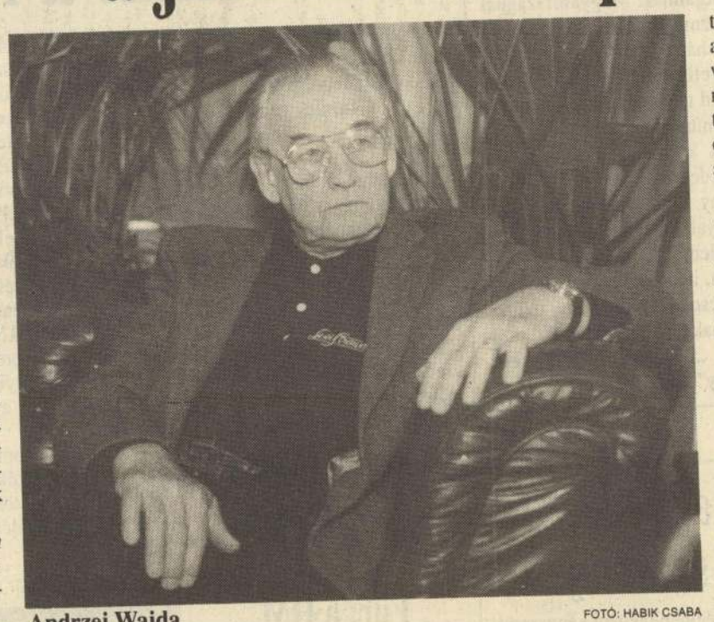

Andrzej Wajda FOTÓ: HABIK CSABA

— Én inkább megfordítanám a kérdést: mit tesznek a művészek azért, hogy a kultúra, a művészet életben maradjon. Sajnos nem sokat, a filmeseken kívül. A kulturális intézmények — színházak, művelődési házak stb. — vezetői úgy gondolják, túlélhetik a jelenlegi helyzetet anélkül, hogy szemléletben, gyakorlatban érdemben valamit, valamin is változtatnának. Pedig a kultúra áru lett. A dotáció ugyan még létezik, de már „bűzlik”: a régi, hagyományos formában ki fog múlni.

— A köztársasági elnök mellett működő kulturális bizottság elnökeként mi volt a feladata?

— A tanácskozásokon mindig azt hangsúlyoztam, hogy a megindult változásokat nem visszafordítani, inkább segíteni kell, hogy azok minél jobban kibontakozhassanak. Az értékeket csak így lehet megmenteni. Egyébként már nem vagyok tagja a bizottságnak.

— Korábban egy másik, fontosabb tisztséget is betöltött. Az első posztkommunista parlamentben, 1989-91 között szenátor volt. Miért vállalta a megbizatást, s hogy került a parlamentbe?

— Korábban aktívan részt vettem a Szolidaritás mozgalomban. Mikor felmerült a lehetősége, hogy a Szolidaritás indul a választásokon, de a kampány megfelelő megszervezésére már nem jutott idő, Walesa és a vezetőség nagyon helyesen úgy döntött, „nevekre” kell építeni.

— Mennyire végeztek hatékony, érdemi munkát a parlamentben?

— Nagyobb változásokat kellett végrehajtani, s szerintem a kormány végre is hajtotta azokat. Büszke vagyok, hogy tagja lehettem annak a parlamentnek, amely elfogadta többek között Balczerowic gazdaságpolitikáját vagy az önkormányzati törvényt. E törvények alapvetően változtatták meg az ország életét. És előkészítették a talajt a további változások számára.

— Parlamenti működésével nem szerzett magának ellenségeket?

— Ha továbbra is meg akarom tartani a helyemet a parlamentben, s ezért harcba indulok, akkor esetleg szerezhettem volna ellenségeket. Különben, mikor a választások előtt elutaztam Suwalkiba, a szülővárosomra — ahol jelöltek —, a választóim tudták, hogy kire szavaznak. Ismertek engem, a nevemet.

— A baloldal közelmúltbeli győzelmét hogyan ítéli meg?

— Nem örülök neki. A lengyelek jelentős része azonban rájuk voksolt, egy szabad választáson. Nincs mit tenni, ez a demokrácia.

— Mi lehet a magyarázata ennek az átrendeződésnek?

— A munkásság, a bányák, kohók, nagyüzemek dolgozói, akik olyan sokat tettek a kommunizmus megdöntéséért a rendszerváltozás után sokat veszítettek az elkerülhetetlenül szükséges gazdasági átalakítások miatt. Sajnos, nincs mit tenni, a szabad verseny, a piac a demokrácia egyik alapfeltétele.

— Az értelmiségiek közül kik támogatják a baloldalt?

— Szerintem azok, akik annak idején egyetértettek a szükségállapot bevezetésével is

— Közelről látva, benne élve, nem ábrándult ki a politikából, a politikacsinálásból?

— Világosan kell látni, hogy a politika különféle embereket vonz magához. Nem voltak illúzióim...

• Gervai András

Ma kormányülés a Balatonnál

Döntés a világbanki hitelfelvételről

A kormány ma kihelyezett ülést tart Balatonfüreden. A térség fejlesztésének lehetőségeit, a Balaton és környéke megóvására vonatkozó terveket vitatják meg a kormányzat képviselői.

A balatonfüredi munkaülést a körzet országgyűlési képviselője, Szabó Tamás privatizációs miniszter — aki ugyanitt indul az idei választásokon is — kezdeményezte. Rajta kívül a kabinet tagjai közül Gyurkó János környezetvédelmi, és területfejlesztési, Schamschula György közlekedési, hírközlési, és vízügyi, valamint Szabó Iván pénzügyminiszter vesz részt az ülésen. Több tárcát, kormányhivatalt államtitkárok illetve magas rangú vezetők képviselnek. Boross Péter miniszterelnök várhatóan nem lesz jelen.

A kihelyezett ülésen várhatóan megtárgyalják a tó turisztikai, környezetvédelmi fejlesztésének koordinálására tavaly létrejött Balatoni Regionális Tanács (BRT) tevékenységét. A helyi önkormányzatokat, a térség védelmével foglalkozó minisztériumokat, országos hatáskörű szerveket tömörítő testület vezetésében ellentétek mutatkoztak az utóbbi időben. Az önkormányzatokat képviselő társelnök, Horváth Gábor, Fonyód polgármestere nem ért egyet a BRT másik társelnökének Tarján Lászlónénak, a környezetvédelmi tárca államtitkárának a balatoni beruházások finanszírozására szánt hitelfelvétel-elképzeléseivel. A helyiek a kockázatos hitelek helyett központi állami forrásokból szerették volna a legfontosabbnak tartott fejlesztéseket megvalósítani. A '94-es költségvetés azonban az igényeknél nagyságrendekkel kevesebb pénzt irányzott elő a térségi programok támogatására.

Információink szerint a balatonfüredi kormányülésen bejelentik a felvenni kívánt világbanki hitel konkrét — a várakozások szerint mintegy 10 milliárd forint nagyságrendű — összegét.

A pénzt elsősorban a Kis-Balaton III. ütemének befejezésére, infrastruktúra fejlesztésre, és különböző, a víz minőségét javító program végrehajtására szánják — közölte Tarján Lászlóné. Az államtitkár asszony emlékeztetve a régió településeinek szűkös forrásaira, indokolatlannak nevezte a hitelfelvétellel kapcsolatos aggodalmakat, hiszen a régió önkormányzatai kormánygarancia mellett vennék fel a világbanki kölcsönt.

A BRT szeretne részesedni a Balaton idegenforgalmi bevételeiből is. A kormányülésen résztvevő Téglássy Tamással, az Országos Idegenforgalmi Hivatal elnökével — aki egyébként tagja a tanácsnak — tárgyalni kívánnak az ügyben. Megtudtuk: a korábban tervbe vett, a régió jogszabályokkal való megtámogatását célzó balatoni törvény megalkotásáról lemondott a kormányzat. Elkészült viszont a Balatoni Rendezési Terv, továbbá az MTA balatoni vízminőséget elemző anyaga. A környezetvédelmi tárca a tanulmányok alapján minden rendelkezésére álló forrást fel kíván használni a tó védelmére — hangoztatta Tarján Lászlóné.

• Sz. A. J.

Kulin: a médiumok szerkezetét máig sem sikerült átalakítani

Továbbra is várom a Csúcs László rádiós alelnök által megígért tételes válaszokat a kulturális bizottság által feltett kérdésekre. Arra azonban nem lehet határozott választ adni, hogy a testület egyáltalán foglalkozni tud-e még az április elsejéig megérkező levéllel. Kérdés ugyanis, hogy egyáltalán össze lehet-e hívni a hátralévő parlamenti időszakban még határozatképes bizottsági ülést — jelentette ki Zsigmond Attila, a parlament kulturális bizottságának elnöke az MDF-frakció szokásos pénteki sajtóbeszélgetésén.

Zsigmond elmondta: szerdán megkapta Csúcs László levelét, melyben a Magyar Rádió alelnöke tíz nap haladékot kért érdemi válaszára. Kérdésünkre rámutatott: méltányolni kell Csúcs újabb tíznapos halasztását, hiszen eredetileg csak három munkanapja volt az alelnöknek a jogi dilemmák megválaszolására. Az államigazgatási szerveknél harminc nap áll rendelkezésre a válaszadásra — jelezte Zsigmond Attila.

Kulin Ferenc frakcióvezető hangsúlyozta: a kormány azért nevezte drágának és pazarlónak a közszolgálati médiumok költségvetését, mert a Hankiss Elemérék vezetése alatt kialakult szerkezetet a különféle kísérletek ellenére mindmáig nem sikerült átalakítani. Ez az év azonban a médiumok számára teljesen új feltételeket teremtett: költségvetési támogatás nélkül gazdálkodó műhelyekben élesebben jelentkeznek a pénzügyi gondok — tette hozzá. Kulin szerint nincsen pontosan meghatározva a közszolgálati médiumok reális munkaerő-szükséglete.

A sajtóbeszélgetésen Raskó György földművelési államtitkár a mezőgazdaság fejlesztését célzó alap tevékenységéről számolt be. Az alapból 12 milliárd forint használható fel, s rendkívül szigorú pályázatokat írtak ki. A támogatáshoz csak mezőgazdasági főfoglalkozású vállalkozók juthatnak hozzá, két hónap alatt tízezer pályázat érkezett.

Takácsy Gyula, a parlament gazdasági bizottságának elnöke kifejtette: hazánkban nagyon jelentős az inflációs várakozásból eredő infláció, s a közvéleményt jelentősen befolyásolta egyes, nem éppen kormánypárti közgazdászok prognózisa is. Az infláció 1991-ben tetőzött, ma már csökken, s jó esély van arra, hogy 1995-ben 15% alá essen — mondta Takácsy, hozzátéve: ez megteremtené a növekedés feltételeit.

A gazdasági szakember elmondta: a nettó átlagbérek 26,7%-kal emelkedtek, s egészen komoly reálbérnövekedés történt.

• Sz. P.

A svájci vásárló a magyar népnek ajándékozná

Gazdára találhatnak a Csontváry-képek

Lapunk értesülései szerint a nemrég eladásra kínált két Csontváry-festmény hamarosan gazdára találhat. László Károly svájcban élő magyar származású műgyűjtő érdeklődésünkre úgy nyilatkozott, hogy hajlandó lenne anyagiakat áldozni az általa is rendkívüli nemzeti értéknek tartott képek „megmentése” érdekében, melyeket megvásárlásuk után a „magyar népnek ajándékozna”.

A Csontváry-hagyatékot egykor tulajdonló és gondozó Gerlóczy Gedeon Kanadában élő örököse egy héttel ezelőtt jelentette be, hogy értékesíteni kívánja a gyűjteménynek még birtokában maradt két darabját: a Magányos cédrus és a Sétakocsizás Athénben újholdnál című festményeket. A tablókat a művelődési tárcának ajánlotta fel megvételre, mivel fontosnak tartotta, hogy azok állami tulajdonban kerüljenek, a minisztériumnak azonban a mai napig gondot jelent a vételár előteremtése. Időközben elterjedt a híre, hogy egy hazai magánszemély százmillió forintos vételárat kínált a védett műkincsekért.

László Károly, Európa egyik legnagyobb magángyűjteményét tulajdonló gyűjtő és képkereskedő helytelennek tartja azt a gyakorlatot, hogy az állam „fejőstehénként” finanszírozza a művészeteket, szerinte ez mindenütt a szponzorok dolga kellene, hogy legyen. Többek között ebből a megfontolásból két évtizede próbálkozik már azzal, hogy több ezer képből — közte magyar művészek jeles (és elmondása szerint esetenként Csontváryénál is értékesebb) alkotásaiból — álló gyűjteményét Magyarországnak ajándékozza. Nemrégiben tudatták vele a minisztérium illetékesei, hogy a budai várban helyiséget biztosítanak állandó kiállítása, múzeuma számára. László Károly itt vagy a Nemzeti Galériában helyezné el a Csontvárykat is. A műgyűjtő azonban kijelentette, hogy a vételre kizárólag a korrekt, reális piaci áron hajlandó, a százmilliós ajánlatot komolytalannak tartja. Mint rámutatott, más Csontváry-képek legmagasabb hazai aukciós ára öt és félmillió forint volt, a Magányos cédrus különleges szépsége miatt ennél esetleg némileg többet érhet, de jóval magasabb áron semmiképpen nem értékesíthető. László Károly a Kapu Alapítványt bízta meg a kapcsolatfelvétellel, egyelőre a legnagyobb gondot az okozza számára, hogy hivatalosan semmiféle árajánlatot nem kapnak, még azt sem tudni bizonyosan, valójában ki (az örökös, a Nemzeti Galéria vagy valaki más) árulja a festményeket.

• Szü. L.

MSZOSZ: nem a fellendülés miatt csökken a munkanélküliség

Nem a munkaerő iránti kereslet nőtt az országban, válaszolta kérdésünkre Oláh Lászlóné, a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetségének (MSZOSZ) szakértője a legutóbbi munkanélküliségi mutatókra célozva. Az Országos Munkaügyi Központ adatai szerint ugyanis a munkanélküliség folyamatosan csökken az országban. A szakszervezti szakértő szerint ennek sajnos nem a gazdasági fellendülés az oka. Oláhné emlékeztet: az OMK szerint is a járadékra való jogosultság ideje jár le a legtöbb állástalannál. Főleg emiatt kerülnek ki ma a bejegyzett munkanélküliek közül az emberek. Róluk nem tudnak a szakemberek semmit, nem tartják számon őket semmilyen kimutatásban. Így sajnos segíteni sem lehet rajtuk, mondja Oláhné, ez főleg a nagyvárosokban gond, a kisebb településeket még talán könnyebb számon tartani, segíteni a munkát nem találókat.

Februárban egyébként 43,7 ezren kerültek ki az ellátott munkanélküliek közül, ha munkát nem találnak, nekik a szociális segély marad. Februárban összesen 630,6 ezer munkanélkülit tartottak nyilván a hivatalok. A csúcs tavaly februárban volt: akkor 705 ezer ember élt munka nélkül Magyarországon — a kimutatások alapján.

• Ó-V. J.

Az alternatív iskolák helyzete rendezetlen

A sokszínű oktatási rendszerben helye van az egyházi és az alapítványi iskoláknak, melyek jelenleg a szféra 3 százalékát adják. A mostani törvényi szabályozás és a finanszírozási modellek azonban nem kedveznek az alternatív oktatási intézményeknek — hangzott el azon a sajtótájékoztatón, amelyet a sokszínű oktatási rendszer kialakulásáról rendezett konferencia után tartott Horn Gábor, az SZDSZ oktatási műhelyének vezetője.

A tanácskozáson részt vettek az önkormányzati, az alapítványi és az egyházi iskolák képviselői is. Horn Gábor elmondta: vita alakult ki arról, valójában kinek a feladata eldönteni, hogy milyen iskolatípusok legyenek az önkormányzati fenntartásúakon kívül.

A szabaddemokraták álláspontja szerint csak a polgárok igénye lehet mérvadó ebben a kérdésben. Az egyházi vezetők ugyanakkor úgy vélték: a felekezeti oktatásnak olyan fontos missziója van, hogy ezen a területen elengedhetetlen a megkülönböztetett állami szerepvállalás és támogatás. Az alapítványi oktatási intézmények vezetői szóvá tették, hogy még mindig hiányzik a nonprofit törvény, pedig az sokat segíthetne az alapítványi szférán. Elhangzott az is: szeptembertől három, a különösen rossz szociális körülmények között élő gyerekek számára fenntartott alapítványi iskola kénytelen becsukni kapuit, mert nincsenek meg a működés elemi feltételei. Az egyházi iskolák számára a legnagyobb gondot az elhúzódó ingatlanviták jelentik, bár több helyen hiányoznak az oktatás személyi feltételei is. A tanácskozás résztvevői úgy látták, hogy a nem önkormányzati oktatási intézmények sorsát a speciális helyzetből adódóan a közoktatási törvényen kívül egy másik jogszabályban kellene rendezni.

• B. K.

A lottó csúcsnyereményközelben

Amikor a tavaly október 29-én kihúzott lottószámokkal valaki kereken százmillió forintot kaszírozott a jól elhelyezett ikszeivel az ötös lottón, még senki nem sejtette, hogy máig 21 heti nyereménylap halmozódik mintegy 232 milliós öttalálatos főnyereménnyé. A szólóban nyert öttalálatos szuperrekord nyereménye 175 millió 126 ezer 661 forint volt. Most várhatóan a rekord megjavítására lehet számítani, persze csak szólóban született ötös esetén. A másik rekord az összegyűlt reményalap halmozódási összegének rekordja is hamarosan megdőlhet. Az eddigi csúcs 259 millió 375 ezer 264 forint volt 1991. június 21-én. Ha ma és még két sorsoláson nem akadna telitalálatos a lottón, akkor a kétszer kb. 13-14 milliós nyereménylap halmozódással megdőlhet az öttalálatos nyerőosztályban élő eddigi rekord is! Tehát az április 11-én előkerülő nyerőszámok hozhatnának dupla rekordot!

• K. J.

POLITIKAI HIRDETÉS

FÜGGETLEN KISGAZDAPÁRT

Kérjük, hogy kopogtatócéduláikat az alábbi címre juttassák el: Budapest V., Belgrád rkp. 24. (az Erzsébet híd pesti hídfőjénél).

Megbízottaink a helyszínre mennek. Várjuk hívásukat a 118-2855-ös telefonon.

KÖSZÖNETTEL: FÜGGETLEN KISGAZDAPÁRT

MH 3763

Mostantól alapfelszerelés a Fiesta és az Escort Albákban.

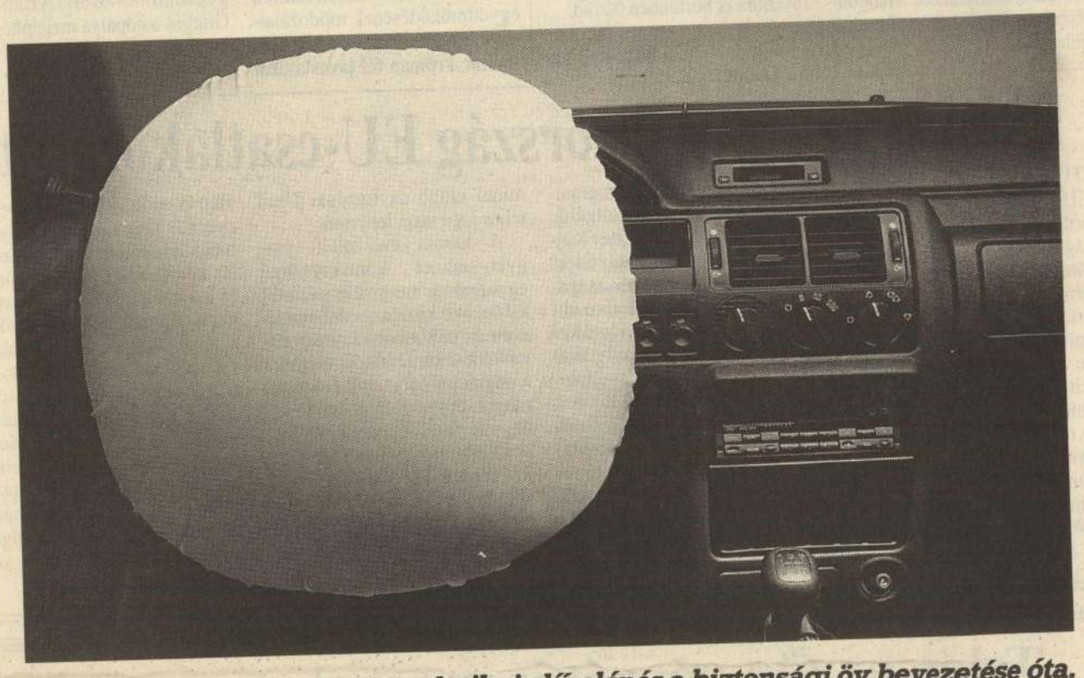

A legjelentősebb biztonságtechnikai előrelépés a biztonsági öv bevezetése óta.

OgilvyéMather

A vezetőoldali légzsák

De tulajdonképpen hogyan működik? Amikor Ön gépkocsijával frontálisan ütközik, vagy egy nagyobb tömegű tárgy, 30 km/h-t meghaladó sebességgel autója elejének csapódik, elektronikus detektorok kelnek életre, amelyek azonnal észlelik az ütközés tényét.

Az érzékelők egy láncreakciót indítanak be, amely működésbe hozza a légzsákot felfújó automatikát.

A légzsák a másodperc töredéke alatt – a szempillantásnál is rövidebb időn belül – „kirobban” a kormányoszlopból, épp időben, hogy megkímélje Önt az ütközéstől. Ugyanakkor a légzsák, amint Ön hozzáér, rögtön elkezd leereszteni, hogy ezzel is átvegye az ütközés energiáját.

Nyilvánvaló, mekkora előnyt jelent ez az Ön biztonsága szempontjából. Ezért mostantól a vezetőoldali légzsákot alapfelszerelésként építjük be a Fiesta és Escort Albákba. Ezekben a kategóriákban elsőként Magyarországon.

De nem ez az egyetlen biztonsági felszerelés, amelyet az Albák kínálnak. Természetesen a légzsák csakis az Albákba beépített biztonsági öv állandó használata mellett ad maximális védelmet. Sőt, ezekbe a modellekbe elérhető áron szereltethet utasoldali légzsákot és ABS-t is.

Mindezek együtt képezik az Önt és családját óvó rendszert, melyet mi Dinamikus Biztonsági Tervezésnek nevezünk.

A Fiesta és Escort Albákat akár most azonnal megtekintheti hivatalos Ford márkakereskedőjénél. Bízunk benne, hogy soha nem lesz szüksége az Albák biztonsági felszereléseire. Mégis úgy gondoljuk, megnyugtató a tudat, hogy ezek a helyükön vannak.

Ford

Bennünket Ön vezet.

SZDSZ: gesztusokat a szomszédok felé

Az SZDSZ a pozsonyi kormányváltozás következtében lehetőséget lát a magyar—szlovák kapcsolatok javulására, bár „optimizmusa korlátozott". Ha a párt kormányra kerülne, gesztusokat tenne Pozsony irányában, akárcsak a többi problémás szomszéd felé — mondta tegnap újságíróknak Szent-Iványi István, az SZDSZ külpolitikai szóvivője.

Az SZDSZ kormányra kerülve megszabadítaná a szomszédpolitikát attól az ideológiai nehezéktől, amivel az MDF-kormány terhelte meg, letenne a regionális hatalmi törekvésről, a magyar küldetéstudatról — mondta Szent-Iványi. Ennek érdekében az SZDSZ igyekezne jobban megérteni a szomszédos országok érdekeit.

Szent-Iványi szerint Magyarországnak és Szlovákiának egyaránt gesztusokat kellene tennie. Pozsony részéről ilyen gesztus lehetne az, ha végre engedélyezné, hogy a magyarlakta területeken magyarul is ki lehessen írni a helységek, utcák nevét, ha a magyarok korlátozás nélkül magyar nyelven anyakönyveztethetnék magukat, és ha a közigazgatási reform nem járna hátrányokkal a magyar kisebbség számára.

Ha SZDSZ-dominanciájú kormány alakul Budapesten a választások után, akkor megtesszük a megfelelő lépéseket a magyar—szlovák viszony javítására — mondta Szent-Iványi, aki magyar gesztusként azt említette, hogy Magyarország segítené Szlovákia európai felzárkózását. A liberális politikus azonban belátta, hogy mivel mind a két ország választások előtt áll, az új kormányok megalakulásáig sok minden már feltehetően nem történhet. A bősi erőmű hajózsilipjének műszaki meghibásodásával kapcsolatban Szent-Iványi úgy vélekedett, hogy a magyar külügyminisztérium a kelleténél élesebb hangon nyilatkozott.

Az SZDSZ Romániával kapcsolatban is gesztuspolitikát szorgalmaz: Magyarországnak jeleznie kellene, hogy nincsenek hátsó szándékai. Szent-Iványi elismeri, hogy nem szabad rövid távon látványos sikerekre számítani Romániával.

A konzervatív prágai és a szocdem-konzervatív bécsi kormány több tagjával folytatott tárgyalásai alapján Szent-Iványi kijelentette, hogy a magyar—cseh, iletve a magyar—osztrák kapcsolatokban nem okozna fennakadást, ha Magyarországon „liberális többségű kormány" alakulna.

• S. I.

Nem kötelezhető együttműködésre a szakszervezet

Változnak a munkajogi szabályok

A szakszervezetek és az üzemi tanácsok jogairól tanácskozott tegnap az Érdekegyeztető Tanács munkajogi szakbizottsága — zárt ajtók mögött.

Lehetséges, hogy ezentúl csak azok a szakszervezetek kapnak tájékoztatást az egyes üzemi döntésekről, amelyek az üzemi tanácsi (üt) választáson legalább 10 százalékos támogatottságot szereztek, tájékoztatta lapunkat Borsik János, a szakszervezeti oldal szóvivője. A megbeszélésen ugyanis a munkaadók képviselői azt kérték, hogy ne kelljen a szakszervezeteket tájékoztatni, mielőtt embereik nagyobb csoportját érintő intézkedéseket tesznek. Szerintük ugyanis teljesen fölösleges az utolsó pillanatban „tájékoztatni" a számtalan szakszervezetet. A munkavállalók képviselői szerint is fölösleges az utolsó pillanatban egyeztetni, ezért is kérik, hogy ezentúl nem az intézkedés, hanem már a döntés előtt ismertessék tervüket a dolgozók képviselőivel a cégvezetők. A munkaadók ezt akkor ígérhetik meg, derült ki tegnap, ha csak a „reprezentatív" szakszervezeteket tájékoztatják, s a kicsiket nem. (Reprezentatív az a szervezet, amelyik legalább 10 százalékot ért el az üt-választáson.)

Tegnap visszavonták javaslatukat a munkáltatók, melyben azt kérték, hogy a törvény kötelezze együttműködésre a szakszervezeteket.

Egyértelműen le kell szögezni a Munka törvénykönyvében, hogy a munkahelyeken a munkáltató köteles helyiséget biztosítani a szakszervezetek számára érdekvédelmi célokra — kérték a szakszervezeti szakértők tegnap. A választott tisztségviselőknek eddig nem kellett bejelenteniük, mikor akarják igénybe venni a tagjaik után járó munkaidő-kedvezményt. A munkáltatók képviselői azt kérik, hogy az egy napnál rövidebb kiesésről három nappal azelőtt, az egy munkanapnál hosszabb kiesésről nyolc nappal azelőtt tájékoztassa a munkavezetőt az illető szakszervezeti ember. Mind a kormány, mind a munkáltatók, mind pedig a szakszervezeti képviselők egyetértenek abban, hogy a jövő évi üzemi tanácsi választáson a nagyobb cégeknél egyszerre kell választani az egyes üzemegységeknél lévő és a központi üzemi tanács tagjait. (A tavalyi első választáson delegálni kellett, ebből sok vita származott.) A kettős választás a munkáltatónak lenne túl költséges, mondja Borsik János, így azt határozták el tegnap a bizottság tagjai, hogy egy időben két listára kelljen szavazni jövőre a választáson.

A bizottsági munka áprilisban folytatódik, az új parlament felállása után várhatóan az Érdekegyeztető Tanács plenáris ülése, majd a törvényhozás elé kerül a Munka törvénykönyvének módosítása.

• Ó-V. J.

Szlovákia tárgyszerű párbeszédre törekszik

MTI

Az osztrák hírügynökségnek Pozsonyban adott interjújában Euard Kukan szlovák külügyminiszter megerősítette, hogy változatlan külpolitikai irányvonal mellett a fennálló problémák gyorsabb megoldására törekszik. Kiváltképpen Magyarországgal szorgalmazta „új, konstruktív hangvétel és érzelmektől mentes, tárgyszerű párbeszéd" meghonosítását. Az új pozsonyi kormány eleget kíván tenni az Európa Tanács kisebbségi ügyekre vonatkozó ajánlásainak — hangsúlyozta Kukan, és elmondta: a kabinetben személyesen száll síkra a kétnyelvű helységnévtáblák felállításáért, habár a döntés végső soron a parlamentre tartozik.

Ami az Ausztriához fűződő viszonyt illeti, a szlovák diplomácia irányítója „nem túl derűlátóan" ítélte meg az atomerőművek körüli problémák megoldási esélyét. Véleménye szerint „kedvezőtlenül" hathat e viszonyra, ha Bécs megpróbálja megakadályozni, hogy az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank finanszírozza a Mohovce erőmű építését. Kukan kilátásba helyezte, hogy Pozsony mielőbb újra nagykövetet küld a „szuperfontos" Bécsbe. A szlovák külügyminiszter jelezte, hogy hazája EU-csatlakozási kérelmének benyújtása nem áll közvetlenül küszöbön. Az Európai Unióba való „tényleges belépés néhány éven belül elképzelhető" — mondta Kukan, aki úgy vélte, hogy a visegrádi országok egyenként csatlakozhatnak majd az unióhoz, hiszen megmutatkozott, hogy e csoport „nagyon laza köteléket" képvisel csupán.

Meciar a magyar pártok benyújtott számlájáról

MTI

Vladimír Meciar volt szlovák miniszterelnök megállapítása szerint az új pozsonyi kormánykoalíció rá van utalva a szlovákiai magyar pártok parlamenti támogatására. A Zemedelské Noviny című prágai lap pénteki számában közölt interjúban a kormányfői posztról nemrégiben távozni kényszerült Meciar egyebek közt kijelentette: „Miként annak idején Ján Carnogursky kormányának, most a jelenlegi kormánynak is benyújtották a számlát a magyar politikai pártok, és ezt a számlát a kormány — akarva, nem akarva — kénytelen lesz kifizetni".

A bősi zsilip mint látványosság

Pozsonyi tudósítás

Tegnap is nagy volt a közúti forgalom a bősi erőműnél. Szlovákia távoli járásaiból sorra érkeztek az autóbuszok. Voltak, amelyeket kifejezetten ide irányítottak az idegenforgalom szervezői, voltak, amelyek csak néhány negyedóráig időztek a beton tetején. Majdnem akkora volt a tolongás a szárazföldön, mint odalent a Duna vizén.

Ha harmadik próbálkozásra pénteken éjféltájt sikerül kivonszolni az ukrán Zernograd tolóhajót a zsilipkamrából, akkor vasárnap megindulhat a hajóforgalom — hacsak a baleset miatt nem sérült meg a zárószerkezet.

• T. M.

Für: a HM nem kerülte meg a parlamentet

MTI

Magyarországon politikai vihart kavart az a hír, hogy az ország légterében működő AWACS-gépek részt vettek a négy szerb vadászgép lelövésével végződő NATO-akcióban — írta a Rzeczpospolita budapesti tudósítója, Grzegorz Lubczyk, aki Für Lajos honvédelmi minisztertől kért és kapott nyilatkozatot az ügyről. A miniszter határozottan cáfolta ezt az állítást. Emlékeztetett arra, hogy a magyar parlament az ENSZ kérésére járult hozzá a légifelderítő repülőgépeknak a magyar légtérben folytatott tevékenységéhez. Hangsúlyozta, hogy minisztériuma semmiféle tárgyalásokat nem folytatott a parlament háta mögött a NATO vezetésével, és Magyarország — egyebek között a volt Jugoszláviában élő magyar kisebbség miatt — sosem járult hozzá ahhoz, hogy ezek az AWACS-ok közvetlen harci feladatok megvalósításában vehessenek részt. Megnyugtató ígéretet kaptak a NATO-tól arra vonatkozóan, hogy ezek a gépek a jövőben sem fognak részt venni hasonló akcióban; a magyar álláspont változatlanul az, hogy kizárólag e gépek békés felhasználásával ért egyet — nyilatkozta Für Lajos.

Raymond Barre-t, a párizsi Politikai Tanulmányok Intézetének professzorát pénteken a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem díszdoktorává avatták. A legmagasabb egyetemi kitüntetést kiemelkedő, nemzetközileg is elismert munkásságáért kapta a közgazdasági és jogi diplomával rendelkező professzor. Raymond Barre tudományos és gazdaságpolitikai tevékenysége 1976-ban kapcsolódott össze, amikor megbízták a francia kormány vezetésével. Politikai posztjának megszűnése óta is fontos szerepe van a francia gazdaság alakításában, és rendszeres meghívottja a nemzetközi pénzügyi konferenciáknak. Egyetemeken és gazdasági szervezetekben betöltött pozíciója mellett elvállalta a Párizsi Magyar Intézet mellett működő baráti társaság vezetését. Raymond Barre ugyanis felesége révén személyesen is kötődik Magyarországhoz. Képünkön Raymond Barre átveszi a kitüntetést Andorka Rudolftól, az egyetem rektorától

FOTÓ: MÜLLER JUDIT

Enyhítették a büntetését nyolc magyar elítéltnek

Bukaresti tudósítónktól

Enyhítették a büntetését nyolc, az RMDSZ szerint egyértelműen politikai és etnikai okokból bebörtönzött, magyar nemzetiségű elítéltnek — jelentette be tegnap, alig két nappal az Európa Tanács romániai jelentéstevőinek bukaresti látogatása előtt Ion Iliescu elnök szóvivője, Traian Chebeleu. Mivel a kiszabott büntetés kétharmadát, illetve háromnegyedét engedték el, a nyolc magyar mindenképpen négy-öt évet börtönben tölt, ám az RMDSZ jogászai szerint tekintettel a jó magaviseletért és a végzett munkáért járó büntetésenyhítésre, tulajdonképpen azonnali hatállyal szabadulhatnak.

Az elnöki szóvivő nem tagadta, hogy a kegyelmi rendelet összefügg az ET jelentéstevőinek vasárnap elkezdődő bukaresti látogatásával. Elismerte: a döntésben szerepet játszott, hogy az RMDSZ többször felemelte szavát az ügyben, és a „külföldi nyomást" is érzékeltek.

Az RMDSZ ügyvezető elnöke, Takács Csaba megelégedéssel nyugtázta az elnöki rendeletet, desajnálkozását fejezte ki amiatt, hogy a négy évvel ezelőtti márciusi, tragikus marosvásárhelyi események miatt igazságtalanul elítéltek egyike továbbra is börtönben marad.

• Bogdán Tibor

Román javaslat gyors határátkelő-építésre

Bukaresti tudósítónktól

A román—magyar határforgalom meggyorsításának lehetőségeiről tanácskoztak Nagyváradon a két ország vámszerveinek illetékesei. Elhatározták, mindkét fél megtesz mindent azért, hogy legkésőbb május 31-éig szavatolják a román—magyar átkelőhelyeken a zökkenőmentes forgalmat.

Arnold Mihály, a Vám- és Pénzügyőrség országos parancsnoka és román partnere, Mihai Panzariu vámfőigazgató elsősorban a vámhivatalok együttműködésének módozatairól tárgyalt. Bukaresti közlés szerint a román fél javaslatokat tett a két ország közötti határátkelőhelyek, konkrétan a borsi, nagylaki, varsándi és petei átkelők korszerűsítésére, és közölte elképzelését a Szalonta—Méhkerék és Tornya—Battonya közötti átkelőhelyek építésének meggyorsításáról. Bukarest nem tagadja, hogy ezek a munkálatok mintegy 40 millió dollárt emésztenek föl az ország költségvetéséből.

Megvitatták azt is, miként lehetne meggyorsítani a Nyugat- és Kelet-Európa közötti összeköttetést biztosító folyosó, a Hegyeshalom—Bors(Ártánd)—Giurgiu autópálya megépítését.

• B. T.

Szabad György ebédszünetben „átveszi" az északi főtornyot

Szavazással búcsúzik a T. Ház

Húsznál is több azon önálló képviselői indítványoknak a száma, amelyek napirendre tűzéséről az Országgyűlésnek a jövő heti háromnapos ülésén dönteni kell. Hétfőn határozathozatalokkal indul a parlamenti munka — tájékoztatta az újságírókat tegnap Szűrös Mátyás, az Országgyűlés elnöke. Elsőként a Magyar Tudományos Akadémiáról, majd a gázszolgáltatásról szóló törvényjavaslatokról szavaznak a képviselők. Ezt követően a Magyar Vöröskereszt adó- és illetékmentességéről szóló törvényjavaslat általános vitáját kezdik meg.

Kedden tárgyalják a villamos energiáról, az árutőzsdéről és a tőzsdei határidős ügyletekről szóló törvényjavaslatokat. Az interpellációk és a kérdések elhangzása után határozathozatalok sora következik. A terv szerint a rendőrségről, a termőföldről, a Magyar Export—Import Bank Rt.-ről és a Magyar Exporthitel Biztosító Rt.-ről, az Egészségbiztosítási és a Nyugdíj-biztosítási Önkormányzatok alapszabályáról, és a Duna egyoldalú elterelése miatti vízpótlási lehetőségekről szóló javaslatokról döntenek. Ebédszünetben — a parlament felújítása egyik szakasza befejezésének köszönhetően — Szabad György házelnök az építőktől „átveszi" az északi főtornyot. A torony felújítását négy és fél évvel ezelőtt kezdték meg, s a munkálatok 800 millió forintba kerültek.

Szerdán általános vita keretében tárgyalnak a szerencsejáték szervezéséről szóló törvény módosításáról.

A két hét múlva sorra kerülő záróülés várható programjában kizárólag határozathozatalok szerepelnek. A 21 törvényjavaslat között szerepelnek a Magyar Gyógyszerészkamaráról és a gyógyszertárak működéséről szóló jogszabálytervezetek, a villamos energiáról és a szövetkezetekről szóló törvényjavaslatok.

• N. E.

Boross vállalkozókkal találkozott

MTI

Boross Péter miniszterelnök pénteken délelőtt vállalkozói érdek-képviseleti szervezetek vezetőivel folytatott megbeszélést. Kovács István, a Vállalkozók Országos Szövetsége, Sümeghy Csaba, a Magyar Iparszövetség, Széles Gábor, a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége elnöke, Kassai Róbert, az IPOSZ Magyar Kézműves Kamara alelnöke és Kádár Béla külgazdasági miniszter vett részt a tanácskozáson.

A megbeszélés résztvevői megállapodtak abban, hogy a miniszteri szintű tárgyalásokon túlmenően szükség van a Miniszterelnöki Hivatalban szervezett rendszeres egyeztetőtanácskozásokra, a gazdaságpolitikai elképzelések összehangolására.

Bonn segíti Magyarország EU-csatlakozását

MTI

Helmut Kohl német kancellár április 21-én érkezik Magyarországra — jelentette be Joachim Bitterlich államtitkár, a német kormányfő külpolitikai és biztonságpolitikai tanácsadója, tegnapi budapesti sajtótájékoztatóján. Joachim Bitterlich Marinovich Endre miniszterelnökségi kabinetfőnök meghívására tölt két napot Budapesten, s a Külügyminisztériumban, a Honvédelmi Minisztériumban és a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumában tárgyal. Az államtitkár látogatása egyben a német kancellár programjának előkészítését szolgálja. Joachim Bitterlich a német kancellári hivatal miniszterének, Friedrich Bohlnek a társaságában a nap folyamán találkozott Boross Péter miniszterelnökkel is, majd megbeszélést folytatott a kormány közigazgatási államtitkáraival. A német politikus a sajtótájékoztatón szólt hazája és Magyarország baráti kapcsolatairól, s emlékeztetett Helmut Kohl kancellár többször hangoztatott kijelentéseire, miszerint Németország segítséget nyújt Magyarországnak abban, hogy minél előbb az Európai Unió teljes jogú tagja lehessen.

A három éve aláírt magyar—német kormányszintű egyezmény megvalósulásáról, különböző közigazgatási, rendészeti és önkormányzati együttműködési kérdésekről, valamint a migrációs helyzetről folytatott megbeszélést Kónya Imre belügyminiszter tegnap az egynapos villámlátogatásra Budapestre érkezett bajor kollégájával, Günther Beckstein belügyi államminiszterrel. A megbeszéléseket követő rövid sajtótájékoztatón Kónya elmondta, hogy aláírás előtt áll a rendőrségek operatív kapcsolatát szabályozó megállapodástervezet, és hasonlót készítenek elő a határőrség és a katasztrófavédelem területén is. Kiemelte, hogy a jövőben a gazdasági és a pénzintézeti visszaélések megelőzéséhez, közös rendőrségi információs rendszer kiépítéséhez, valamint a határőrség dokumentációs központjának (útlevél-ellenőrzés) kialakításához is támogatást várnak. Emellett az önkormányzati választások után a polgármesterek felkészítésénél is számítunk a bajor segítségre.

Új utakon Közép-Európa gazdasági fellendítéséért

A tapasztalatok szerint a szomszédos országokban gyakran megnyilvánuló magyarellenességgel szemben gazdasági eszközökkel talán leghatásosabb a védekezés — állapította meg egy tegnapi sajtótájékoztatón a Pro Professione Alapítvány kuratóriumának elnöke, Entz Géza címzetes államtitkár.

Természetesen az alapítvány elsődlegesen nem ideológiai vagy lélektani célokat tűzött ki maga elé, hanem azt, hogy a közép-európai régióban magánkezdeményezéseket segítő befektetési programot valósítson meg. Magánszemély magánalapítványa a Pro Professione, amely százezer forintos alaptőkével indult 1990-ben. Két évvel ezelőtt egy ember már nem tudta ellátni irányítását — ekkor létesült kuratóriuma, melynek elnöke egy személyben a Határon Túli Magyarok Hivatalának elnöke. Entz Géza a pénteki tájékoztatón elmondta: a pártfogolt vállalkozásoknak nincs etnikai jellege, de gazdasági eszközökkel hozzájárulnak a szomszédos népek közötti tolerancia erősítéséhez, a kétnyelvűség hasznosításához e területén. Vattay Antal, aki az alapítvány gazdasági tevékenységének az irányításában tölt be meghatározó szerepet, megjegyezte, hogy az alapítvány három országban (Románia, Szlovákia és Ukrajna) hat vegyesvállalatot hozott létre, 116 millió forintos saját és 54 milliós külső — „vonzott" — befektetéssel, a nyereségeket pedig ugyanolyan célokra fordítják vissza. Megjegyezte, hogy a szponzori tevékenységet húsz százalék alá szorította a Pro Professione — úgymond „hálót akar nyújtani a szomszédos országoknak és nem halat". Réti László, az alapítvány jogi szakértője hozzátette, hogy a kuratórium és a külföldi partnerek is csupán most tanulnak bele ebbe a tevékenységbe, számtalan akadály gátolja munkájukat, és a kizárólag állami költségvetésen kívüli forrásokból eddig a betervezett egymilliárd forintnak csupán a töredéke folyt be. Ezért szívesen fogadna új szponzorokat az alapítvány, amelyet újabban mini PHARE-programnak becéznek, és a maga nemében teljesen új utakon próbálkozik azzal, hogy a térség gazdasági fellendítéséhez hozzájáruljon.

• N. O.

Mexikó csatlakozott az OECD-hez

Magyarország a sorbanállók között

Huszonegy év után először fogad soraiba új tagot az OECD, amikor a világ legfejlettebb ipari országait tömörítő szervezet április 14-én formálisan is felkéri a közép-amerikai országot a csatlakozásra.

Habár a héten az OECD közleményben adta tudtul, s a mexikói elnök maga is bejelentette a csatlakozását tényét, hivatalossá ez majd csak akkor válik, amikor Jean-Claude Paye, az OECD főtitkára, illetve Manuel Tello, Mexikó külügyminisztere Párizsban aláírja a megállapodás okmányait. Életbe pedig akkor lép, amikor azokat letétbe helyezik az OECD-alapokmányok letéteményesénél, a francia kormánynál. Addig megfigyelőként vesz részt a munkában. Az OECD e heti, zárt ajtók mögötti tanácsülésén ítéltek úgy, hogy Mexikó eleget tett a csatlakozás feltételeinek.

Mint emlékezetes, két ország „állt" a potenciális új OECD-tagokból álló sor elején, Mexikó és Dél-Korea. Ez utóbbi felvétele azonban még odébb van, miután az ázsiai országnak (amelynek csatlakozását a legerőteljesebben Japán szorgalmazza) még komoly lépéseket kell tennie ahhoz, hogy minden szempontból megfeleljen az OECD-kötelezettségeknek. Leginkább szabályozási reformokat kellene végrehajtania, s ezen belül is a pénzügyi piacait kellene liberalizálnia, így a restriktív külföldi tőkebefogadási gyakorlatán változtatnia. Az OECD-hez közelálló források szerint legkorábban 1996-ban válhat taggá Dél-Korea.

A sorban ott található Magyarország is. Tavaly, közvetlenül karácsony előtt jeleztük majdani csatlakozási szándékunkat, s azóta Boross Péter miniszterelnök személyesen is járt a párizsi OECD-központban. Magyar részről többször úgy nyilatkoztak, hogy elképzelhető akár egy 1996 év eleji csatlakozási dátum is.

Immár mintegy 70 bizottság munkájában vesznek részt magyar szakértők. Az OECD történetében először fordult elő, hogy egy nem tag ország csatlakozhatott az úgynevezett befektetési memorandumokhoz, aminek eredményeként az ehhez tartozó négy bizottság teljes jogú tagjává válunk. Életbelépése a következő hónapra várható.

• N. V. Zs.

Talán az Ön pénzét is megsokszorozza!

KLAPKA GYÖRGY

Tanácsadás kisbefetetőknek

munkanapokon
8—16 óráig

1121 Budapest, Normafa utca 23/A

Telefon: 201-1810,
201-2010
Fax: 156-8004

MH 2330

Csontváry hídja

Emlékeink kővé meredt sóhaja

Most már tudom, semmi sem lesz úgy, mint régen. Ami volt, jóvátehetetlenül elmúlt; ami elmúlt, siratnivaló, soha vissza nem hozható immár. Zsugorodnak örömeink.

Egyetlen pillantás alatt évszázadokat tesz semmivé a pusztításördöge. Csak a visszarévedés marad. Az édes nyál nyelvünk hegyén a keserű szánkban.

Amikor először megpillantotta az ember, szinte földbe gyökeredzett a lába: túlszárnyalt minden földhözragadt elképzelést.

Álmodni sem mertem, hogy ilyen a valóságban. Lent, a mélyben, köveket görgetve, kanyargósan, zölden zubog a Neretva, s a völgykatlan könnyed, légies, mégis maradandó szimbóluma az a kecses ívű híd, amely évszázadok óta teremtett összeköttetést a négyszáz éves török uralom nyomát leplezetlenül magán viselő óváros két része között.

Hercegovina központja ez, félúton Szarajevó és a tenger között, ha úgy tetszik, ez az Adria kapuja. Átkelőhely jellegére utal a város szláv eredetű neve, amelynek jelentése Hidas vagy Hídhely. Mostart 1440-ben említik először az oklevelek. A raguzai források pedig 1452-ben Stepan hercegnek a Neretva hídjánál a török felett aratott fényes győzelméről adnak hírt. Amikor végül is török kézre került Mostar, 19 háznépből és egy agglegényből állt lakossága. Hadászati fontossága révén, s mert a tengerparttal összekötő kereskedelmi útvonalon feküdt, csakhamar virágzó török kaszabává, a „virágok és fák" városává fejlődött.

A török hídépítészet világhírű remekét 1556-ban kezdték építeni a kor neves építésze, *Hajrudin* irányítása alapján. Ki gondolná, hogy röpke kilenc esztendeig tartott a nagy mű megalkotása, amelynek ma is csodájára járnak. Merész vonalvezetése, technikai tökélye a vasbeton korának építészeiből is csak a legnagyobb elismerést válthatja ki. A hídpályát sok-sok láb koptatta simára és fényesre a füstként tovatűnt századok során, néhol hepehupásra csiszolódtak a kőlapok, s a nagy íven, a biztosabb haladás kedvéért öszvérkapaszkodókat, kőbordákat alakítottak ki. Olyan a híd, mint egy *kővé meredt sóhaj*; húszméteres magasságban egyetlen merész ívvel szökken át a folyón, ahová a helybéli kamaszok – némi borravaló reményében – napjában többször is leugranak halált megvető bátorsággal a legmagasabb kiszögelésről.

De mindez már csak álomkép. Vagy inkább képálom?

Egy Don Quijote-szerű, nyughatatlan lelkű, megátalkodott világcsavargó magyar festő – kinek *„ihletettség s akaraterő voltak a szárnyai"* – 1903 tavaszán lecövekelt a bal parti sziklás részen, s néhány napot felörlő *eszelős munka* után vásznán megjelent a mű, amelynek talán tévedésből a *Római híd Mostarban* címet adta.

Sokáig csak erről a *Csontváry*-festményről, majd *Huszárik* Zoltán költői szépségű filmjéből ismertem Mostart. A festmény varázsa ejtett rabul, s csábított el később személyesen is oda, hogy belépjek abba a különös világba, s ideig-óráig részesévé váljak magam is. A híd festett képe élt bennem – azt akartam összevetni a kézzelfogható, kitapintható valósággal. De bármilyen csodálatos, lélegzetelállító a táj, a festmény felülmúl minden valóságot: *sűrítménye, átlényegítése a látványnak*. Hű marad ugyan a topográfiai valósághoz: tényleg így kapaszkodnak a karsztos, köves hegyoldalba a kockaszerű fehér házak, csakugyan ilyen kecsesen ível a híd az egykor smaragd színű Neretva fölé, s szökkennek magasba a minaretek is. De a festő átszerkesztette a motívumot: a lényegtelen részeket elhagyta, s – ahogy *Németh* Lajos is fejtegette műelemzésében – valójában *két nézőpontból látott tájrészletet komponál egybe*, hogy még hatásosabban jeleníthesse meg a város legfőbb jellegzetességeit, s ily módon a reális táj képét egy fantasztikus *álombirodalomba* helyezi. Sohasem a látványt ábrázolta, hanem az arról támadt *vízióját* festette meg, s e víziótól gyötörve költői látomásokat varázsolt örökérvényűen vásznaira.

A látomássá sűrűsödött hitelességet, annak megjelenését mindhiába kerestük a mostari hídon, amelyet reggeltől alkonyatig a világ minden részéről összesereglett turisták ostromoltak fényképezőgépeikkel, hiszen messziről mindenki számára úgy festett, mintha a Kelet kapuja tárulna ki két pillére között. De az én szememben kezdettől fogva csakis Csontváry hídja volt. Egyszer s mindenkorra kisajátította önmagának. Kár is elvitatni tőle. Festménye pedig – talán – híd Csontváryhoz. Mert mindenhez, mindenkihez kell egy *lelki-szellemi híd*, amelyen megközelíthető személyisége, hogy ne válasszon el bennünket titok, idegenség.

Ez már nagy alkotókorszakának nyitánya: még abban az évben megörökíti a vihart a Hortobágyon, a következő esztendőben Kairóban találjuk, majd Athénban, s lefesti *A taorminai görög színház romjait;* később eljut az Olajfák hegyére Jeruzsálembe, a nagy Tarpatakhoz a Tátrába; dolgozik Baalbekben, 20-30 négyzetméteres költői álommá sűríti a libanoni cédrushoz zarándokolók képét, megfesti a *Magányos cédrust*, a *Mária kútját Názáretben-t*... Utána még sokfelé bolyongott, örökösen úton volt. Utazott és festett, festett és utazott, oly tökéletes lemondásban és szegénységben, mint a hajdani sivatagi remeték. Végtelen egyedüllétben barangolt a festészet nagy országútján: már nem tudta, hová is menjen; *ő maga volt a sivatag, és az utas egyszemélyben*. Tíz év gigászi erőfeszítése után úgy érezte: *teljesítette küldetését*. Mert hitt benne: *akinek megadatott a képesség az alkotásra, annak megadatott a képesség a halhatatlanságra*.

A festmény, a valóság is *híd* emberek és népek, világrészek és kultúrák között. Ennek köszönhetően valami nagy-nagy békesség lepte be a várost, ahol elképzelhetetlen nyüzsgés uralkodott tavasztól őszig. Találkozóhely volt a híd a sokféleképpen beszélő, egy közös élményre kíváncsi turisták számára, akiknek nagy valószínűséggel tudomásuk sem volt róla, hogy egy mai örökkévalóságba, amelynek két partját talán éppen ez a mostari híd köti össze.

Eredetileg *gyógyszerészségre* adta a fejét *Kosztka* Mihály Tivadar néven, ám 27 éves korában, 1880-ban égi szózatot hallott, amely arra

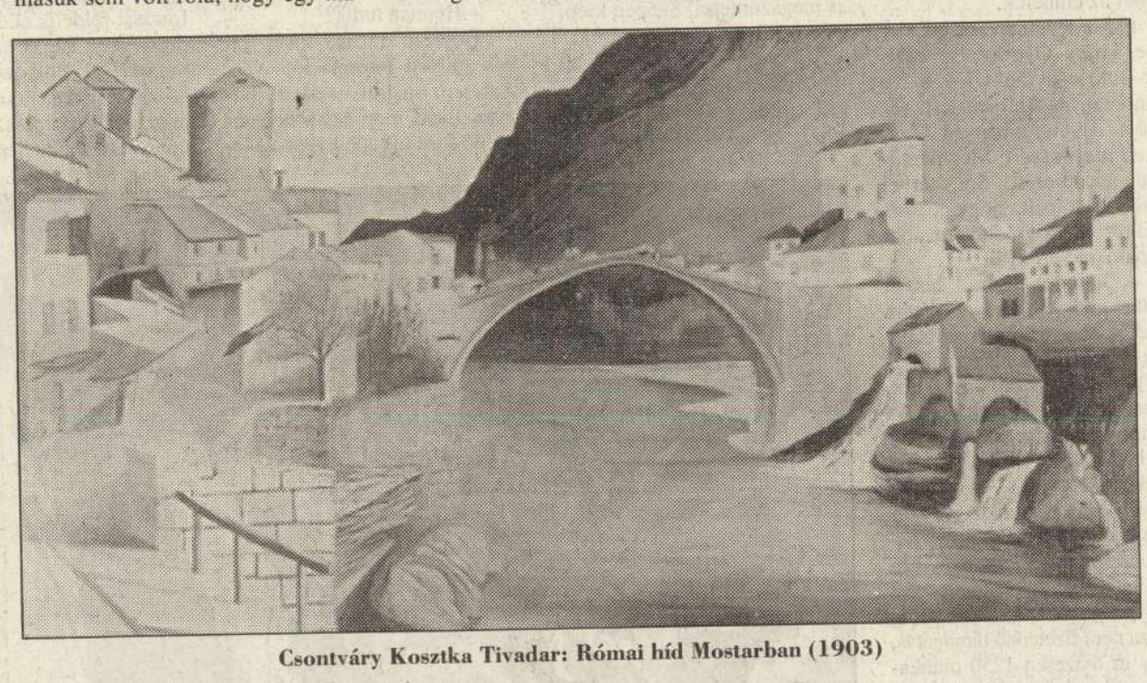

Csontváry Kosztka Tivadar: Római híd Mostarban (1903)

gyar festő gyönyörű képen örökítette meg a török hidat. Fájdalmas és szomorú volt látni, hogy a képeslapok, a giccses mázolmányok megszámlálhatatlan sorában a Csontváry-kép reprodukciója számára nem jutott hely, örökbecsű festményének másolatát nem árulta a kutya sem, rejtve maradt az emberek szeme elől. A sors akarta úgy, hogy amikor 427 esztendei dac után, a háború miatt oldalán autógumikkal védett híd egyetlen szempillantás alatt leomlott a semmibe, csak e festmény maradt meg számunkra – mementóként.

Csontváry befestette magát az

jelölte ki őt, hitte, hogy *Raffaello*nál különb képeket alkosson (bár sokáig nem tudta, ki is az a Raffaelló, s megismervén műveit, csak nehezen békült ki teljesítményével), s ezáltal *magasabb rendű életre* hívja az emberiséget. A *mánia* és a *művész* egyetlen közös pillanatban született meg lelkében. Ettől kezdve a festészet jelentette számára a mindenséget. Valójában autodidakta volt, s önmagától tanulta a legtöbbet e folytonos, soha véget nem érő versengésben.

Hitt benne: *„Zseni lehet, aki soron van, akit a sors keze kiválasztott, akinek ősei akaraterővel, lelki műveltséggel s művészi tehetséggel voltak felruházva... aki folyton küzdött önmagával s küzdelmét nem tudatta a világgal, aki a szépségben gyönyörködött s a naplementében ábrándozott; akit a küzdelem közepette az ihletettség meglepte, ki az ihletettség örömére új világ jöttét érezte..."*

Amikor a Tanácsköztársaság alatt elköltözött lelke, a hónapok óta sepretlen (a mai Bartók Béla út és Gárdonyi tér sarkán, a tetőtérben található) óriási műtermében a szénrajzokon, az összegöngyölt vásznakon és egy tábori ágyon kívül csak hihetetlen halomban halmozodó kukoricacsutkát és szilvamagot találtak. A hagyatékot a család – mint jelentéktelen ócska mázolmányok halmazát – jobb híján elárvereztette. A házhoz hívott „szakértő" a képeket nem vette műtárgyszámba, s csak *zsákvászonnak* javasolta eladni, majd fuvarosok vetettek rá szemet, gondolván, jó lesz *ponyvának* a lovas kocsikra. Az utókor szerencséjére megnézte és megvásárolta valamennyit egy jószemű fiatal építész: *Gerlóczy* Gedeon. Ily módon neki köszönhetjük, hogy a magyar festészet egyik legeredetibb, legsajátosabb, s mindenképpen öntörvényű művészegyéniségének életműve megmenekült a reá könyörtelenül és ostobán kiszabott vakvégzettől, *a pusztulástól*, s most a reprezentatív budapesti újrafelfedező kiállítás után európai körútra készülnek óriási méretű, magával ragadó, lenyűgöző festményei, abban a reményben, hogy alkotójuk végre méltó helyére kerülhet az egyetemes művészet történetében, s a műértők, a festészetért rajongók köztudatában is.

„Nem is tudtam, hogy rajtam kívül más nagy festője is volt századunknak" – mondta *Picasso*, midőn először szembesült Párizsban ezekkel az óriási méretű vásznakkal: *„Csontváry egyike a legérdekesebbeknek azok közül, akik a naiv szemléletből művészetet csináltak"*. Ennek ára aszkéta élete volt. Visszavonultan, egyedül a művészetnek szentelte napjait. A jelenségeknek csupán egy bizonyos része érdekelte, de azt megrázóan, szuggesztíven, mélyen és őszintén átérezve festette meg. Egyedülálló jelenség volt. Habár meglehet, ő is csak egy törékeny látomás.

Hetvenöt esztendeje ilyenkor, 1919 márciusában felkereste a nagy tekintélyű *Hermann* Lipótot a művészetek szakszervezetében. Segély iránt folyamodott, bár röstellte bevallani, hogy *éhezik*. A szerény összegért cserébe ki kellett töltenie egy kataszteri ívet, amelyen arra a kérdésre, *Kit tart a négy legnagyobb művésznek?*, habozás nélkül odabiggyesztette: *önmagát*. Úgy gondolta persze: *utána, mögötte* még számosan jöhetnek. Talán abból a soha el nem halványuló emlékből is erőt merített ehhez, hogy amikor 1907-ben Párizsban mutatta be képeit, köztük a főművének tekintett *Baalbeket*, a *New York Herald* kritikusa – talán csak ugratásból – *„egyenesen kimondá: minden a világon létező festmény túl van szárnyalva..."*

Ebben a tudatban halt meg. S ha igaz *Goethe* maximája, miszerint *„az a legboldogabb ember, aki életének végét kapcsolatba tudja hozni az elejével"*, akkor ő *boldog* volt. S megadathat-e ennél több az esendő, lét és nemlét között botorkáló ember számára?

Boldogság járta át azt is, aki a sors ajándékaként megfordulhatott Mostarban. Boldog volt, mert *visszavágyott*. De nem most. Mostanra csak az esztelen öldöklés és vérfürdő feletti megmagyarázhatatlan fájdalom maradt a gyomor táján. S erre nincs gyógyír.

Minden nyáron megálltunk a városban egy szusszanásnyira, amikor a tengerhez mentünk, Makarska környékére, vagy útban hazafelé. A világért sem mulasztottuk volna el egyszer sem. Aztán, mikor már a világon volt, elvittük a lányunkat is, hogy lássa a hidat, szeme igya a látványt, agya pedig raktározza el legszebb emlékei közé. Azóta a fiúk is megszülettek, a kicsi alig látszik ki a földből, vittük volna őt is, de már nem lehet. Megint eggyel kevesebb láncszem a világból – amivel megismertethetem őket. Már nincs mit mutatni nekik: *híd sincs, Mostar sincs*. S már semmi nem ugyanolyan, mint azelőtt volt. Csak a képzelet teremtheti újra azt, ami egykoron volt, azt, ami egyszer az életben elválaszthatatlanul a szívünkhöz nőtt.

Csak Csontváry képe marad meg időtlennek, háborítatlan emléknek. S mivel csoda nem történik, a híd is csak a festményen lesz fellelhető mindörökkön örökké. *Híd – a semmibe*.

Most félúton két nyár között azon veszem észre magam, hogy vissza-vissza révedek egy boldogabb kor felé, édesebb emlékek közé. Amikor még boldog nyarunk volt, amikor még nem tudtuk, mennyi keserűséget, fájdalmat hoz a holnap, s hint a földre – a jövő végeláthatatlan szőnyege gyanánt...

Kurcz Béla

A szív, az érzelem politikusa volt...

Visszanyúltunk a kossuthi hagyományokhoz

A század leghatásosabb magyar történetírója, Szekfű Gyula Kossuthot szembeállította a nagy kortárs-előd Széchenyivel, azt állítva, hogy *Kossuth a szív, az érzelmek politikusa, míg Széchenyi az észé*. Vádként ez igaztalan. A komoly politikusnál nem hátrány, ha van szíve, s az néha látszik is. Kossuth azért is volt nagy politikus, mert (szemben a tiszta teóriákkal operáló filozófussal) mindig megérezte, mit kíván nemzete, és mindig tudta, mit tesz lehetővé az idő.

Kossuthnak döntő szerepe volt az 1848. áprilisi törvények előkészítésében és elfogadtatásában, amelyek tulajdonképpen a mai magyar alkotmányos berendezkedésnek is az alapjai.

(...)

A fenyegetett helyzetben lévő Kossuth július 11-én élete talán legnagyobb hatású beszédében szólította fel a nemzetet arra, hogy szükség esetén álljon készen fegyverrel védeni meg az ország önállóságát. E beszédében máig ható érvénnyel állapította meg Magyarország külpolitikájának fő céljait és eszközeit. Alapként a kormányzók és a kormányzottak egyetértését, egységét jelölte meg. Tudja, hogy a biztonságot nem lehet egyedül a külpolitikára, szövetségesekre építeni, mert reálisan fölmérte, hogy a külállamok „ott és annyira, s addig fognak bennünket pártolni, amennyiben egyszer s mind saját érdekük" meg fogja kívánni. Ezeket az érdekeket Anglia esetében a gazdasági kapcsolatok, mindenekelőtt a dunai szabad hajózás és kereskedelem lévén reméltе mozgásba hozni. Óvott attól, hogy Franciaország rokonszenvének hatásosságát bárki túlbecsülje, hiszen Lengyelországot a francia szimpátia nem tudta megóvni a felosztástól. Az egyesült Németországban a magyar törekvések határozott támogatóját látta, de utalt annak a veszélyére is, hogy *„a most barátságos német hon roppant népességének egész súlyával reánk nehezednék"*, s a szláv nemzetiségek felhasználásával hatalmát egész a Balkánig kiterjesztheti.

Azt is előre látta, hogy ha ezt Németország valaha Oroszországgal osztozkodva kísérelné meg, „a legvéresebb európai, s tán két világrészi háború" következne. Végül arra hívta fel a figyelmet, hogy Oroszország nyugati határain, a Prut folyónál *„egy hatalmas orosz sereg áll, mely fordulhat jobbra, fordulhat balra, lehet irányunkban barátságos, lehet ellenséges"*. Amikor beszéde végén a veszélyek elhárításához szükséges felkészüléshez pénz és katonák megajánlását kérte, már nem is kellett hangsúlyoznia, hogy az ilyen alapvető nemzeti ügyekben minden pártpolitikai vitát félre kell tenni.

Kossuthot a külföldi történetírás egy része alaptalanul tekinti olyan magyar nacionalistának, akit saját türelmetlensége fordított szembe a Magyarország lakosságának többségét kitevő nem magyarokkal. Horvátországnak, majd a magyarországi románoknak és szerbeknek is ismételten megegyezést, engedményeket ajánlott.

(...)

A tavaszi győzelmek után megszületett függetlenségi nyilatkozat már meghirdette valamennyi szomszédos országgal és néppel a jószomszédság és a szövetség politikáját. A vereség után Kossuth két következtetést vont le. Magyarország függetlenségéhez elengedhetetlen a nemzetközi, elsősorban nagyhatalmi támogatás. Mivel azt tapasztalta: Anglia, de mások is nélkülözhetetlennek tartják, hogy Közép-Európában egy nagyobb államalakulat biztosítsa a hatalmi egyensúlyt, ezt a Duna mentén élő közép- és délkelet-európai népek szorosabb szövetségével, az úgynevezett Dunai Konföderációval kívánta megteremteni.

Ebben a koncepcióban e népek modern kori történelmében elsőként lépett túl az egymással veszekedő és nagyhatalmi támogatásra vadászó kisállami politikán. Ehelyett mindenekelőtt Magyarországra vonatkozólag dolgozott ki egy nagyvonalú megoldást a nem magyar kisebbségek kérdésének megoldására. A törökországi emigrációban 1851-ben elkészült alkotmánytervezetben az egyes nemzetiségeknek a vallásfelekezetekhez hasonló autonóm szerveződést kínált, amelynek személyi alapon mindenki tagja lehet. Az egyes nemzetcsoportok kulturális autonómiáját ez biztosítaná, de az egy tömbben élő népcsoportok számára politikai autonómiát is kínált, „társas önkormányzatot" különálló „nemzeti főnökökkel". A területi önkormányzatot Erdély és a többségében szerbek által lakott területek esetén külön kiemelte.

(...)

1989–90-ben Közép- és Kelet-Európa népeinek mindent elölről kellett kezdeniük, de gazdaságilag és erkölcsileg 1914-hez képest összehasonlíthatatlanul rosszabb állapotban. A történelmi változásokban úttörő szerepet vállaló *Magyarország külpolitikájában visszanyúlt a kossuthi hagyományhoz*. Az 1990 májusában megalakuló Antall-kormány meghirdette a Varsói Szerződésből történő kiválás és az európai integrációs folyamatba történő bekapcsolódás politikáját. A nyugati orientációval párhuzamosan a magyar kormány – ellenzéke egyetértésével – valamennyi szomszédjával szemben programba vette a kiegyezés és megbékülés politikáját. Szemünk előtt lebegett nemcsak a német–francia, de az olasz–osztrák példa is. Közben az I. világháború után létrejött szövetségi államok felbomlottak, elvben ezzel még jobb lehetőséget kínálva a Baltikum és a mediterrán térség között élő kisebb népek szorosabb együttműködéséhez. Magyarország hét szomszédja közül öt új állam. Négy szomszédunkkal sikerült korrekt, baráti viszonyt létrehoznunk. De azok az országok, ahol a Magyarország határain kívül élő magyarok zöme (mintegy hárommillió) él, a mai napig elzárkóztak attól, hogy magyar kisebbségeik számára a már 1848-ban napirendre került önkormányzati, önigazgatási jogokat megadják.

Az 1919-ben nemzetközi szerződésekben garantált kisebbségi jogokat 1945 óta nem biztosítja semmilyen nemzetközi jogilag kötelező dokumentum, s az elmúlt öt évben e jogok csak senkit nem kötelező jámbor ajánlások formájában jelentek meg az Európa Tanács és az EBEÉ dokumentumaiban. A borzalmas balkáni háború valójában egy szörnyű mementó, arra figyelmeztet, hogy mivé fajulhat el a nemzeti türelmetlenség, a kisebbség jogainak figyelmen kívül hagyása. A nemzetközi közösség azonban az ijedelemből még nem vonta le a szükséges tanulságot, azt, amit századunk nagy történetfilozófusa, Arnold *Toynbee* már 1915-ben megfogalmazott: *„A primitív népek kiirtják kisebbségeiket, a civilizált népek gyűjtik elégedettségük jeleit."*

A magyar Országgyűlés által 1993-ban a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól hozott törvény jelzi, hogy Magyarország megfogadta Toynbee tanácsát. Nemcsak mi, mai magyarok várjuk a példa követését, hanem minden demokratától elvárható ez. Kossuth Lajos másfél évszázaddal ezelőtt már kifejtette a dunai népek szoros együttműködésének és a legjobb európai normák elterjesztésének a politikáját. Vajon mikor valósul meg Kossuth külpolitikai örökösége?

Jeszenszky Géza

A magyar külügyminiszter 1994. március 20-án Torinóban tartott előadásának némileg rövidített, szerkesztett szövege.

Kihunytak a föld alatti csillagok

Bányatemetés Baranyában

Évekkel ezelőtt kaptam a Pécs közelében fekvő Vasas-bányán egy öklömnyi széndarabot. A fekete gömb, mint egy sötét gyémánt, azóta is szobám egyik kedves emléke. Olyan emberek ajándéka, akik ezzel a széndarabbal együtt a barátságukat is nekem adták. A kobak tetején villogó fény, amikor köztük jártam, mint megannyi csillag jelezte a vágatokban, merre keressem a barátaimat. Március 21-én elbocsájtották a bányászokat. Kihunytak a csillagok. Akik maradnak, azokra csupán a bányatemetés szomorú feladata hárul.

– Harminckét évesen fogalmam sincs, mihez kezdjek – ejti maga elé a szót *Nagy* Dezső csillés, amihez képest a kobakja nem is koppan az asztalon, amikor leteszi mellém a sichtába indulás előtt. – Ilyet még soha nem éreztem. Tizennégy éves korom óta segítség nélkül élek. Most sem vagyok hajlandó megalázkodni és az önkormányzatnál kopogtatni. Nekem nem veszik el a méltóságomat. Pedig azt ígérték, hogy éppen azt kapjuk meg a rendszerváltással. De milyen méltóság az, amit havi 15 ezer forintból kell megőrizni? Mindent együtt hoztunk össze a feleségemmel, aki szintén munkanélküli. Miből adjak enni a gyermekeinknek?

Megmentő jelentkezett

Hasonló kérdéseket tesznek fel a többiek is Vasas-bányán, ahol a közelmúltban egy nagyon furcsa, jogilag nehezen definiálható munkabeszüntetést szerveztek a bányászok. Sztrájknak nem nevezhető, hogy leszálltak a bányába és ott rostokoltak éjjel-nappal. A sztrájk ugyanis munkamegtagadás. A vasasiak pedig éppen *a munkáért* demonstráltak, amikor az Antracit Kft. vezetője kiadtak az útjukat.

– A gondok messzire, még arra a kormányhatározatra nyúlnak vissza, amiben kimondták a Vasas-bánya halálát – idézi fel a történet eredetét *Lafferton* Győző, a mecseki *Bányavagyon-hasznosító Rt.* felelős műszaki vezetője, aki mindössze néhány napja kapta meg kinevezését. Barátságban ül mellette az elbocsájtott elődje, *Schaller* Károly, aki ugyanezt a posztot töltötte be az *Antracit Kft.* alkalmazásában. – Minden bányász tudta, hogy azért nem Komlóra mondták ki a verdiktet, mert féltek, hogy az nagyobb politikai vihart kavar, no és persze Komlón jóval nehezebb a foglalkoztatási helyzet, mint itt, Pécs tőszomszédságában. Tavaly ősszel küldték fel az utolsó, fekete zászlóval letakart, szénnel teli csillét az emberek.

Ekkor lépett a vasasiak életébe *Vajay* György, az osztrák–bolgár–ukrán–szlovák–román–magyar Antracit Kft. vezetője. Átvette a bányát. *Munkát és piacot ígért.* Megmentőként jelentkezett. Sőt, tervei között szerepelt, hogy a környékről és Nógrádból további csapatokat verbuvál.

– Jöttünk vissza, hiszen minket már egyszer az utcára tettek – emlékezik vissza Nagy Dezső. – Aláírtuk a három hónapos próbaidőre szóló szerződést, hiszen örültünk a munkának. Az pedig senkinek nem jutott eszébe, hogy Vajay úr csak hiteget minket. Komoly számítások alapján bírta a munkaügyi kormányzat ígéretét. Összesen *háromszázmillió forintot kért.* Ebből kétszázmillió kamatmentes hitel és közel százmillió pedig vissza nem fizetendő támogatás, hogy itt összesen 1250 munkahelyet teremtsünk. Figyel a számokra? A vissza nem térítendő segély kevesebb lett volna, mint amennyit a rádióból elbocsájtott emberek kárpótlására adott a kormány. Az a kormány, amelyikben én hittem. Csodálattal néztem rájuk. De most elárulták magukat és minket is. Hivatkozhatnak már előttem a szociális hálóra, meg amire akarnak. Próbálják ki egyszer, hogyan lehet megélni a munkanélküli-segélyből, ami maximum a létminimum kétszerese lehet, vagyis nem haladhatja meg a 15 ezer forintot. Mit csinálnak a társaim? Aki tud, elmegy táppénzre egy évig. Ez mennyibe kerül? És kinek van abból haszna, hogy a kufár vállalkozók majd feketemunkára kényszerítik a melósokat? Nekem semmire sincs esélyem, hiszen a lábam miatt még schwarzban sem kellek. Ezt kaptam harminckét éves koromra ettől a politikától. Mérgemben eltéptem a kopogtatócédulámat.

Megigazítja a derekán az övet, és elindul a műszakba. Figyelem a lépteit, hiszen tudom róla, hogy a rehabilitációból jött vissza. Már leszázalékolták a térde miatt. Hová indul majd, ha letelik a következő hónap is, amennyire kapott egy újabb szerződést?

– Nem igaz, hogy nincs értelme bányászkodni Vasason – hozza elő a szakmai érveket *Schaller* Győző. – Komoly szénvagyon van a földben. Végre sikerült a korábbi évek rablásainak kártékony hatását is megszüntetni. Szépen kiépített aknák és vágatok várnák a vájárokat. Itt legkésőbb augusztusban nyereségessé lehetett volna tenni a termelést. Ehelyett most már csak a bánya kimentése, majd betemetése marad. Ha pedig egyszer eltömjük a bánya száját, azt jóval drágább ismét megnyitni, mint egy új bányát indítani. Valójában senki nem látja át, milyen koncepció szerint alakul az iparpolitika, az energiapolitika.

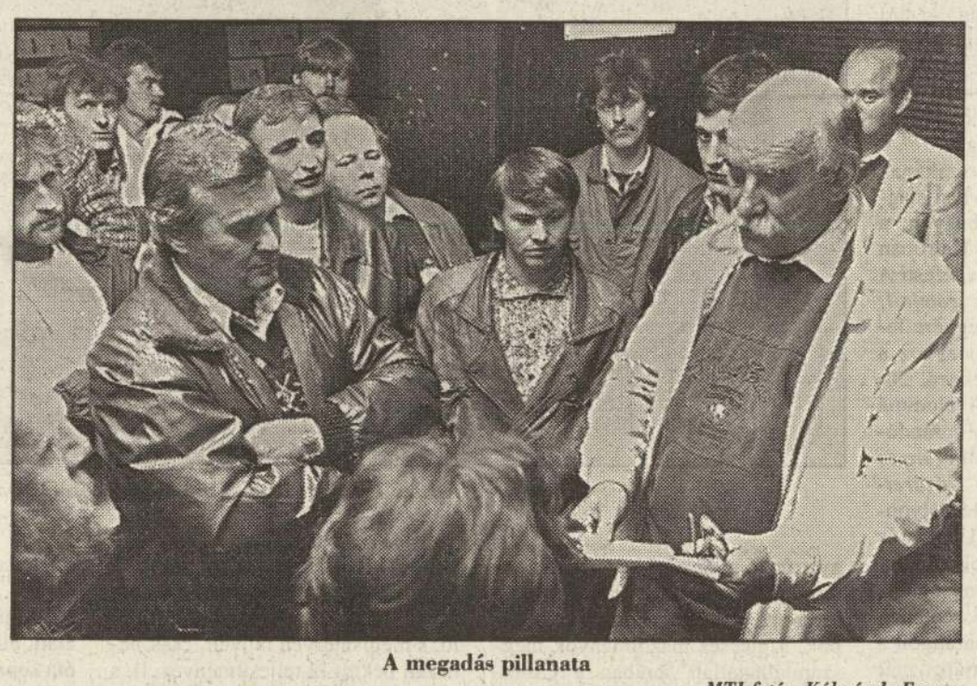

A megadás pillanata

MTI-fotó – Kálmándy Ferenc

Lappangó tűz a mélyben

Telefonon keresem Vajay Györgyöt. Meglehetősen ellentétes véleményeket hallottam róla. A bányászok megmentőjüknek tekintették, de a mérnökök közül többen kételkedtek üzleti tisztességében, szakértelmében. A legfőbb érv ellene, hogy nem tartotta a szavát: nem fizetett bért februárra. Ennek kiegyenlítését magára vállalta a munkaügyi tárca. A summa: hétmillió forint.

– Márciusra kellene bért fizetni. Azt öntől mikor várhatják? – kérdezem az Antracit Kft. vezetőjétől.

– Majd meglátom... az is a kormány dolga – térne ki a válasz elől.

– Erről nem szól a megállapodás.

– Honnan tudja?

Hosszan huzakodunk, kinek milyen információja van. Azt sem sikerül tisztázni, hogyan fizeti meg azt a hetvenmillió forintos adósságot a Mecseki Bányavagyon-hasznosító Rt.-nek, amivel a bérbevétel óta tartozik. És akkor még nem beszéltünk az adóról, a társadalombiztosításról és egy sor költségről. Ehelyett vaskos politizálásba kezd a kft. vezetője:

– Uram, majd megnézem, mivel fűtenek a télen az alföldi tanyavilágban vagy azokban a mecseki falvakban, ahová nem lehet a gázcsövet fölvezetni. Egy hintalónak több esze van, mint számos energiapolitikai koncepciót gyártó, miniszteriális úrnak.

– Most így beszél róluk, holott hozzájuk fordult hitelért, segélyért. Nem csupán azért ilyen a hangja, mert nem sikerült célt érnie?

– Vádoltak engem azzal is, hogy zsaroltam a kormányt. Hogy egymillióból akartam háromszázat csinálni. Nevetséges. Én meg akartam menteni a bányát, mert hiszek abban, hogy erre szüksége van az országnak. De kiderült, hogy ebben nem partner senki. Hol van abban a logika, hogy *takarékosságra biztatják az országot, közben pedig zárják be a bányákat.* Vasason Magyarország egyik leggazdagabb energiaforrását földelik el. Közben pedig segélyt adnak az állami támogatással dolgozó *ukrajnai és szileziai* bányáknak, hiszen onnan vásárolunk szenet. Nem érdekel itt senkit sem a magyar bányász. Ennyit a sokat hangoztatott *nemzeti érzületről* és elkötelezettségről. Még a legelemibb politikai, emberi gesztust sem tették meg. Uram, én osztrák állampolgár vagyok, de ott másképp értelmezik a kereszténységet, mint ahogyan itt hirdetik az ezen az ideológián álló politikusok. Mi lesz, ha Ukrajnában is és Lengyelországban is rátérnek a piacgazdaságokban szokásos árakra? Lehet, ha nem 300 milliót, hanem ötmilliárdot kérek, komolyabban vesznek. De én *nem akartam hazardírozni.* Arról nem is beszélve, hogy a demonstráció napján derült ki, hogy az egyik lezárt, tehát művelésből már kivont vágatban *bányatűz* keletkezett. Ilyen bányába én semmiképpen nem küldhetem le az embereket.

– Erről miért hallgattak eddig?

– Mert nem akartunk pánikot. A tűz nem veszélyes. Elzárt helyen lappang. Emelkedik viszont a szén-monoxid szintje, és volt sújtólégrobbanás is. Vagyis *életveszélyes a bánya.* Én ebből kiszállok.

Arról viszont mélyen hallgat az Antracit vezetője, hogy miközben az emberek a föld alatt várták a híreket, akárhányszor telefonált, *egyszer sem kérdezte meg:* hogyan állnak az égő vágatok újrafalazásával?

Eljátszott becsület, megszegett ígéret

De nem nagyon érezhették a bányászok a saját szakszervezetük támogatását sem.

– Hét napon keresztül hiába vártuk, hogy *Schalkhammer* Antal, a Bányaipari Dolgozók Szakszervezetének elnöke érdeklődjön – mondja keserűen *Kovács* Mózes szakszervezeti titkár. – *Minket mindenki magunkra hagyott.* Nem először kellett tapasztalnom, hogy *teljesen kihalt a szolidaritás.* Így jártunk már az első bezáráskor is, de nem sok jót kaptak a borsodi vagy a veszprémi bányászok sem a budapesti központtól. Telefonáltak a kollégák, hogy az elnökünknek fontosabb volt március 8-án szegfűt osztogatni Tatabányán, mint rólunk érdeklődni.

Nem titkoltan magába roskadva ül az asztalnál a tavaly nyugdíjba került bányász, akiről azt terjesztették, hogy csak a székéhez ragaszkodott, amikor a demonstráció élére állt.

– Az én székem otthon lenne a televízió előtt – csapja félre a rágalmakat. – Vannak viszont sokan, akik valóban féltik a székük. Ők azok, akik nem méltattak minket arra sem, hogy odaálljanak elénk. Amikor István-aknán szerveztük a sztrájkot, azonnal odaszaladt a miniszter. Igen, miért is tagadjam, bíztunk Vajay úrban. Persze annyira nem, hogy szövetséget is kössünk és az ő támogatására szervezzünk demonstrációt. *Ez egy ócska csúsztatás.* Sőt, a legfontosabb dologban végül is *elvesztette előttünk a becsületét.* Azt ígérte, hogy fizet, és megszegte a szavát. *Nem mert odaállni elénk, hogy üres a marka.* Ezután már jöhetett újabb ígérettel, a becsületet *csak egyszer* lehet eljátszani. Végül látnunk kellett, hogy a munkaerő-piaci bizottságban is a mi leradírozásunkra ment ki a játék. Holott a munkaügyi minisztérium politikai államtitkára *a fülem hallatára ígérte meg,* hogy lesz pénz. Így lehet hinni a szavuknak. Rá kellett jönnünk, ha az ellenzéknek együtt nem volt annyi ereje, hogy kicsikarjon bármit is ettől a kormánytól, miért hallgatnának néhány, gombás gumicsizmában, a munkájukért, a kenyerükért a mélyben szenvedő, poros fülű bányászra. Egyetlen szándékuk volt: kifárasztani a népet. Sikerült. Vesztettünk.

Miért ragaszkodnak a bányához az emberek? – kérdezték az elmúlt hetekben olyanok, akik csak annyit látnak ebből a szakmából, hogy fekete arcú, mocskos ruhás, piszkos körmű emberek szállnak ki az aknából.

– Mert nekünk nincs más – adja a legtömörebb választ *Jung* Miklós vájár. – A tíz körmünkkel ragaszkodunk hozzá, hiszen még az a 30-35 ezer forint is több a semminél, amit hazaviszünk. Bárki kiszámolhatja, hogyan tud ennyi pénzből megélni ma két-három gyermekkel egy család. És *ez is elveszett.* Nem leszünk részegesek, nem leszünk csavargók, nem válunk tolvajokká, mint hiszik egyesek, de belerokkanunk. Komlóra nem érdemes menni, mert *azt is bezárják hamarosan,* és félünk is tőle, hiszen jóval több baleset történt ott. Az uránbánya csak kevés embert tud fogadni. Majd söprögetünk az utcán és közben lessük a kukákat.

A bánya udvarán álló Opelbe éppen akkor ül be a megyei munkaügyi központ embere, amikor keresem az irodájában. Nincs már sok dolga. Akik kézhez vették a felmondólevelet, már nem jönnek vissza. Akik még néhány hónapra menedéket kaptak, és gondolkodnak a kicsit távolabbi jövőről, őket sem tudják sok jóval biztatni.

– Azt hallottam, hogy a legmagasabb fizetés, amit kínáltak itt egy-egy munkakörhöz a bányászoknak, talán 15 ezer forint – mondja *Bacsa* Imre. – Minket már egyszer elengedtek. Most ismét szétzülleszti a nyájat. Nem akkor kellett volna jönniük, amikor az emberek már a cédulával, mint egy ítélettel a zsebükben nekivágtak az ismeretlennek. Én is elkezdtem a demonstrációt, de félbehagytam. Feljöttem, mert éreztem, hogy ez a bánya, ahonnan már egyszer fölküldték a gyászlobogót, olyan, mint egy kripta, amit mások emeltek fölénk. És milyenek a bányászok? Hittek a feltámadásban.

Szendrei Lőrinc

„Itt már semmi sem szégyen"

Teljes a káosz a kegyeleti piacon

A kegyelet az elhunyt és a gyászolók iránti tisztelet, megbecsülés, együttérzés és a belőlük eredő szokások megállapodott formáinak megtartása. Gyöngéd figyelmesség és segítség, hogy a gyászolók az elhunyt halála okozta veszteségük, elhagyatottságuk feletti fájdalomnak, vagy az elmulasztott és soha jóvá nem tehető cselekedetek feletti megbánásnak szentelhessék könnyeiket, bánatukat.

Ki szabhat feltételeket?

Ezért a kegyelet nem lehet gúny, káröröm, pénzszerző ügyeskedés vagy nyerészkedés tárgya. Sajnos, amióta megjelentek a magánvállalkozók, és a temetkezési szolgáltatásból üzlet lett, egyre gyakoribb ez. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is egyre élesedik, gorombul a harc ezen a területen. Az általános problémákat felvető helyi gondokról beszélgettem *Szekrényes* Andrással, a megyei temetkezési vállalat igazgatójával.

– A gyászolók kegyeiért és megbízásáért hány magánvállalkozó verseng ma itt a keleti határszélen?

– Számát se tudom, hányan lehetnek, sorra bukkannak fel a különböző településeken. Általában kegyeleti cikkeket forgalmaznak, mert ez az egyetlen olyan tevékenység, amely nagyobb létszámot nem igényel. Amikor 1989-ben lehetővé vált, hogy magánemberek is vállalkozhassanak a kegyeleti piacon, elmaradt a legfontosabb – a szabályozás. Ebből rengeteg gond van, és lassan *káosz lesz.* Ezen a területen csak annyi vállalkozásnak lenne szabad működnie, amennyi elegendő a feladatok ellátásához. Itt pedig egyremásra adnak ki engedélyeket, elég hozzá egy vállalkozói igazolvány. Senki meg nem győződik róla, hogy a kérelmezőnek van-e valamilyen képzettsége, szakismerete, tudja-e a jogszabályokat, be fogja-e tartani a kegyelet erkölcsi parancsait. Ezt apró dolgokkal is meg lehet sérteni, és ezen a gyászoló csak nagyon nehezen, hosszú idő múltán képes túltenni magát. Túl sok embert engedtek be erre a területre, iszonyatos, gusztustalan marakodás folyik, hogy mindenki kiszakítson egy részt, lehetőleg minél nagyobbat belőle. Holott a halálozások száma kisebb-nagyobb ingadozásokkal, de minden évben ugyanannyi.

...plusz áfa

– Mik a megyére jellemző, speciális gondok?

– A kicsi monopóliumok kialakulása, ami gondolom, a legtöbb olyan megyére jellemző, ahol egymástól aránylag távol, néhány száz vagy pár ezres lakosú falvak vannak. Az ilyen helyekre települt magánvállalkozók gyakran *feltételeket szabnak a gyászolóknak*: csak akkor vállalom ilyen módon vagy a kért időre a temetést, ha nálam vásárolja meg a kegyeleti cikkeket. Olyan példákról is hallottam, hogy a vállalkozó közölte: nála kell elintézni mindent. Minket gyakran ér az a vád a részükről, hogy azért emeljük fel szavunkat a kegyeleti piacon uralkodó balkáni állapotok ellen, mert saját régi monopóliumunkat féltjük, és szeretnénk így visszaszerezni, amit elveszítettünk.

– Az ember azt várná, hogy a vállalkozásokkal csökken a kegyeleti cikkek és szolgáltatások ára. És azt tapasztalja, hogy a végső tisztesség megadásához egyre több pénz kell. Az árak lassan kúsznak a csillagos égig...

– Itt kétfajta árról kell beszélni. Egy temetőben, ahol folyamatosan temetnek, dolgozókat kell foglalkoztatni. Akkor is fizetni kell őket, ha abban az időszakban visszaesett a temetések száma. Vállalatnál vagy több temetőt üzemeltető cégnél nem volt semmi indok arra, hogy árat emeljenek, hiszen az összességében bevett árbevételből minden költséget lehetett fedezni. Csakhogy minden magánvállalkozó meg akar élni, de megemelkednek a költségei, infláció van és az emberei bérét is rendezni kell. Ami jogos, de bizonyos árfelhajtó hatása van. A másik pedig, amit én szörnyűnek tartok, hogy bevezették a temetési szolgáltatásokra az áfát, előbb hat, majd tíz százalékot tettek rá. Ugyanakkor tavalyig minden, földbe temetett elhunyt után a temettetőt állampolgári jogon négyezer forint temetési segély illette meg. Hamvasztásos temetés esetén kétezer forint. Ezt is megvonta az állam, és az önkormányzatokra bízta a segélyezést. Ez gyakorlatilag a jelenlegi szolgáltatási árak mellett tíz százalék. Ez már olyan áremelés, amelyért sem a temetkezési vállalat, sem a vállalkozó nem tett semmit, de a temettetőnek ennyivel többe kerül. *Még a sírhelydíj után is tízszázalékos áfát kell fizetni.* És ne felejtsük el, hogy négy éve felszabadították mind a kegyeleti cikkek, mind a szolgáltatások árait.

– Láttam magánvállalkozások számláit, amiken például felszámolták a koszorúfelrakást, vagy a kórházban elhunyt halott öltöztetését, holott a halottat felöltöztetve adták ki.

– A kórházban elhunytak esetében így kell kiadni a halottat, ez előírás. Valóban én is hallottam ilyet, és ezért mondtam azt, hogy *itt már semmi sem szégyen.* A koszorúk kihordását a sírhoz, bármennyiszer is kell fordulnia az autónak, és a koszorúfelrakást mi nem számoljuk fel külön, hiszen az benne van a szolgáltatás árában. Ami – tegyük hozzá – gyakorta olcsóbb, mint a magánvállalkozóé, pedig a vállalatunk százhúsz embert foglalkoztat, a vállalkozók általában tizedennyi dolgozót alkalmaznak, vagy csak négyet-ötöt.

– Európában mindenütt állami vagy önkormányzati monopólium a temető üzemeltetése, temetésszolgáltatás. A vállalkozók békességben megférnek egymás mellett, és nem fordul elő olyan, hogy a közúton elhunyt mellett két magánvállalkozó is ott terem és valósággal egymásnak esnek, ki szállítsa el. Majd egymás ellenében zaklatják a szerencsétlen családot, hogy megbízást adjon. Közben lekicsinylő, sértő vagy rágalmazó kijelentéseket tesznek a másikra.

– Ez sajnos országosan jellemző. Meggyőződésem, hogy vállalkozni egymás mellett tisztességesen is lehet. A jelenlegi gyakorlat még messze nem itt tart. Nyugat-Európában elképzelhetetlen, hogy egy vállalkozó a másik kárára ajánlana kegyeleti cikkeket, szolgáltatást. Ott nem rontják egymás hitelét. Versenyeznek a szolgáltatások színvonalában, a termékeikkel, áraikkal, de tudomásul veszik, hogy vannak olyan dolgok, amelyeket csak egy vállalkozás vagy cég csinálhat. Klagenfurtban, amely körülbelül akkora város, mint Nyíregyháza, van három-négy vállalkozó. Ötvenfős csapat „működteti" a temetőt, amelyik a nyíregyházinak egyharmada. Tízmillió schillinget fizet a város a temető rendbentartásáért, a szertartások végzéséért. Minden vállalkozás úgy működik, hogy a legmesszebbmenőkig betartja a kegyelet írott és íratlan szabályait.

Etikai kódex

– Valóban érthetetlen, hogy még mindig késik a terület részletes szabályozása. Mi várható?

– A temetkezési társaságok, a Fővárosi Temetkezési Intézet és a valóban tisztességes magánvállalkozók, mert el kell mondani, hogy vannak ilyenek, társultak az Országos Temetkezési Egyesület és Ipartestületbe. Most várjuk a kamarai törvény megjelenését. Elő van készítve egy *etikai kódex* nyugat-európai mintára, amelynek az lenne a szerepe, hogy a piacon működő vállalkozók ennek a betartásával dolgozzanak.

– Végezetül, mi a véleménye arról, hogy minden temetőben minden vállalkozónak legyen joga temetni?

– Ez képtelenség, szörnyű káosz lenne és marakodás. Ezt sehol a világon nem csinálják. Mi nem az ellen vagyunk, hogy magánvállalkozó működtesse a temetőt, hanem rendet és tisztességet szeretnénk végre ezen a területen.

Tóth M. Ildikó

Köszönjük, mert

EZ TETTE LEHETŐVÉ, HOGY MAGYARORSZÁGON

302.000 állampolgár kapjon nyugdíjkiegészítést,
235.000 állampolgár kapjon politikai kárpótlást
és 800.000 állampolgár kapjon vagyoni kárpótlást

BIZTOS LÉPÉSEK, NYUGODT JÖVŐ

A KERSZI Kereskedelmi és Pénzügyi Szervezési Tanácsadó Rt., mint a Tiszántúli Autójavító Vállalat (Túrkeve, Kinizsi u. 37.) felszámolója

MEGVÉTELRE FELKÍNÁLJA

a vállalat alábbiakban felsorolt ingatlan és ingó vagyontárgyait.

1. Központi irodaépület
Hasznos alapterülete: 1219 m², kétszintes, központi fűtéssel ellátott, helyiségek száma: 76 (irodák, mosdók, egyéb stb.), mely a telephelytől elkülöníthető; kikiáltási ár: 18 M Ft

2. Étterem-konyha
hasznos alapterülete: 1382 m², helyiségek száma: 55 (1000 adagos főzőkonyha, étterem, irodák, mellékhelyiségek); kikiáltási ára: 18 M Ft

3. Öltöző és gépkocsitároló
hasznos alapterülete: 748 m², helyiségek száma: 37 (öltöző, zuhanyozó, orvosi rendelő, WC) hozzá tartozik 4 db garázs; kikiáltási ára: 8,7 M Ft

Az ingatlanok kereskedelmi, raktározási, ipari és egyéb szolgáltatási tevékenységre egyaránt alkalmasak.

4. Műhelyek, raktárak és egyéb építmények
A vállalat telephelyén elhelyezkedő különböző alapterületű és állagú üzemcsarnokok, javítóműhelyek, lakatos-, forgácsoló-, fényező- és TMK-műhelyek, valamint a hozzájuk kapcsolódó raktárak, melyek alkalmasak:
– teher- és egyéb gépjárműjavító üzem, gépjármű-nagykereskedés, márkakereskedés, alkatrész-kereskedelem
– egyéb ipari és raktározási tevékenység kialakítására.

Az ipartelepen lévő valamennyi ingatlan fűtése, víz-, gáz-, elektromosáram- és ipari vízellátása megoldott, a szennyvíz elvezetése központi csatornán keresztül történik.

Előnyben részesül az a vásárló, aki a meghirdetett ingatlanokat egyben kívánja megvásárolni, de lehetőség van a részenkénti értékesítésre is.

5. Gépek, berendezések

Megnevezés	db	kikiáltási ár
CNC esztergagép TCFM-700	1	900 E Ft
Revolvergép	1	100 E Ft
Fémfűrészgép KFD 250	1	130 E Ft
Köszörűgép KU 250-04	1	700 E Ft
Fúrógép DT-2	1	50 E Ft
Nagyfrekvenciás edző	1	1300 E Ft
Pneumatikus légkalapács 50 kg	1	80 E Ft
Asztali prés 1t	2	60–85 E Ft
Excenterprés 20 t	1	30 E Ft
Hőkezelő kemencék KCD 200	2	100–200 E Ft
Vízfékpadok	2	500–1200 E Ft
Homokfúvó berendezés	1	35 E Ft
Fényezőkamrák (soproni 9.5 és 13 m-es)		800–1200 E Ft
Gépjármű-diagnosztikai sor (szgk., tgk.)		4000 E Ft
Tgk. gumiszerelő készülék	1	100 E Ft
Kazánok		
BW100 3 to/ó széntüzelésű, gőz		
MGK 3000 3 to/ó, földgázüzemű, gőz		800 E Ft
TGK 2,5 2.5 to/ó, földgázkonténer, gőz	10	1000 E Ft
Kompresszorok		
TKV 1/22 + vill. motor		150 E Ft
TKV 1/32 + vill. motor		200 E Ft
Légtartály		25 E Ft
Hűtőtorony HT 20		20 E Ft
Traconit CO-hegesztő gépek		20–50 E Ft

Továbbá különböző típusú kézi légszerszámok, különböző lúgos mosók, fűtési, vízvezeték-szerelvények, asztali számológépek.

Különböző méretű golyós és görgős csapágyak, ékszíjak, továbbá egyéb új és felújított IFA, TÁTRA jármű- és gépalkatrészek, ill. forgácsoló szerszámok vásárolhatók.

Az értékesítéssel kapcsolatban felvilágosítást ad:
Molnár György, üzletág-igazgató
Ledinszky Ferenc felszámoló
KERSZI Rt., 1034 Bp., Bécsi út 126–128.
Tel.: 168-3696

Szabó Zoltán helyi megbízott,
Túrkeve, Kinizsi út 37. Tel.: 59/361-709

Az ECONOMIX Rt., mint a DUNABAU 43 Általános Építő Vállalat F.a. felszámolója

végkiárusítja

a DUNABAU 43 ÁÉV Szentendrei úti házgyári telephelyén tárolt **beton- és vasbeton -előregyártó gépeit, berendezéseit és egyéb eszközeit, készleteit.**

Továbbá: **ELSZÁLLÍTÁSÉRT, INGYENES KIADÁST TART a házgyári panelkészleteiből,**
a vevő azonnali elszállítási kötelezettsége igényével.
A kiárusítás napja: **1994. március 17-től - április 8-ig, 8-16 óráig.**
Helye: **SZENTENDREI ÚTI HÁZGYÁR, Budapest, III., Szentendrei út 101.**

Felvilágosítást ad
Becskei Mihály, telefon: **1-813-395**
Kiss László, telefon: **1-813-395**

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A Dél-alföldi Tégla- és Cserépipari Vállalat (DTCSV) Békéscsaba, Szigligeti u. 6.
a Vagyonügynökség előzetes jóváhagyásával egyfordulós,

NYILVÁNOS PÁLYÁZATOT HIRDET

a vállalat állami tulajdonban lévő alábbi ingatlanai értékesítése céljából.

Békéscsaba, Szigligeti u. 6. sz. alatti 3076 hrsz.-ú, 1491 m² területű, 3 szintes irodaház, irányár: 37 M Ft

Békéscsaba 10582/16 hrsz.-ú, MÁV-iparvágány alatti földrészlet, 4485 m², irányár: 300 E Ft

Dévaványa 01634/6 hrsz.-ú 10 ha 4164 m² területű téglagyári bányaterület

Lízing, E-hitel és kárpótlási jegy nem vehető igénybe.
Az irányárak az áfát nem tartalmazzák.

A pályázat benyújtásának helye: DTCSV titkársága, Békéscsaba, Szigligeti u. 6., a titoktartási nyilatkozat egyidejű aláírásával.

A pályázat benyújtásának határideje: 1994. május 5.

A kiíró a benyújtási határidőtől számított 30 napon belül értesíti a pályázókat a pályázat eredményéről. A kiíró fenntartja a jogot, hogy a pályázatot eredménytelennek nyilvánítsa.

A pályázónak 60 napos ajánlati kötöttséget kell vállalnia.
A vállalattal megkötendő adásvételi szerződés érvényességének feltétele a szerződés ÁVÜ általi jóváhagyása. A részletes pályázati feltételeket a pályázati tájékoztató tartalmazza, mely beszerezhető a DTCSV titkárságán, a nem szabályozott kérdésekben az ÁVÜ versenyeztetési szabályzatának rendelkezései az irányadók.

Az ajánlatokat 5 példányban, zárt, feladó nélküli borítékban, az eredeti példány megjelölésével kell eljuttatni a pontos címre.
A felhívással kapcsolatban információt ad dr. Bodnár Sándor végelszámoló, Kutiné dr. Stefanovits Katalin jogtanácsos (telefon: 66/321-455).

ITT LEVÁGANDÓ

Ha előfizet naponta 5 Ft-ot, havonta 125 Ft-ot megtakarít!

MEGRENDELŐLAP

Megrendelem a **NÉPSZAVA** című lapot
1994. év ..... hónap ..... naptól az alábbi címre:
Megrendelő neve: .....
Címe (város, község, kerület): .....
utca, tér, lakótelep: .....
házszám: ..... emelet, ajtó: .....

☐ Az előfizetési díjat a nyugtával jelentkező postai dolgozónak fizetem ki.
☐ Átutalással rendelkezem, számlaszámom: .....

Előfizetési díj

❑ egy évre	4680 Ft
❑ fél évre	2340 Ft
❑ negyedévre	1170 Ft
❑ egy hónapra	390 Ft

.....
aláírás

RÖVIDEN

Habhegyező

Különleges produkcióra készül a miskolci Nemzeti társulata. Április közepén mutatják be a Habhegyezőt, amely Salinger híres Zabhegyezőjének sajátosan magyar változata. Az átirat szerzője Békés Pál. Rendező: Lengyel Pál. A főszerepet Lerch Tamás harmadikos gimnazista játssza.

Ecce Homo

Apáti-Tóth Sándor fotográfus Ecce Homo tárlata a mai megnyitó után, holnaptól már megtekinthető a szolnoki fotógalériában.

Astral Years

Ma este a Katona József Színházban vendégszerepel Kovács Péter Gerzson, az Astral Years című produkciójával. A darabban különböző országokból érkező táncosok lépnek fel, köztük Isabelle Lé, Párizs ismert sztárja.

Kísérletező színházak

Tegnap megkezdődött a kisérletező, nem hivatásos színitársulatok nemzetközi találkozója Budapesten. A tanácskozásra több, mint háromszáz vendég – menedzser, művész, pedagógus – érkezett Európából és a tengerentúlról.

Hiszünk a dalban

Koncz, Bródy, Zorán és Hobó április 22-én együtt koncertezik a Budapest Sportcsarnokban. A Hiszünk a dalban című műsor rendezője: Jancsó Miklós.

Csodára vágyakozva

Beszélgetés Psota Irénnel a holnapi Schiller bemutatóról

Mészáros Szilvia
a NÉPSZAVÁNAK

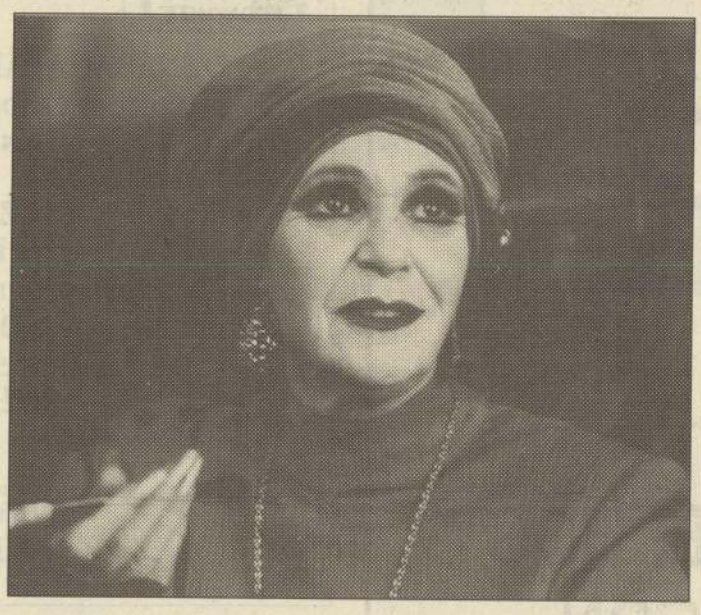

„Szeretném tudni, mit szól majd a közönség, ha a két szajha találkozik és kölcsönösen egymás szemére hányják kaladjaikat." – Állítólag *Goethe* jellemezte ekképpen *Schiller* drámájának nagyjelenetét, amikor is a két királynő, a skóciai Stuart Mária és angliai Erzsébet találkozik a színpadon. Annyi bizonyos, hogy Schiller drámája 1801 óta (mert akkor írta a darabot) szinte folyamatosan jelen van az egyetemes színivilágban. Talán azért is, mert Schiller remek portrét rajzolt az okos-hideg Erzsébetről, s az érzelmeknek mindig engedő, szép Máriáról, s ezzel kitűnő játéklehetőséget kínált a különböző alkatú színésznők számára.

Hogy a mai közönség hogyan fogadja a két királynő találkozását – majd kiderül. Ugyanis a Madách Színház társulata holnap mutatja be Schiller Stuart Máriáját *Almási Éva* (Erzsébet) és *Piros Ildikó* (Mária) főszereplésével, *Kerényi Imre* rendezésében. A további szereposztás is parádés. Kisebb feladatokra is olyan színészek szerződtek, mint *Benkő Gyula*, vagy *Psota Irén*.

– A nagy női alakok mellett, Hanna, Mária dajkájának szerepe, igazán kicsi szerep. Hogyhogy elvállalta, hiszen alkata, tehetsége szerint eljátszhatná a királynők bármelyikét is.

– Én nem szeretem a kicsi szerepeket, de ez a feladat azért érdekes számomra, mert fontos létezést jelent a színpadon – meditál szokott, lázas, zaklatott modorában Psota Irén. – Különben Kerényi Imre és Piros Ildikó is nagyon kért, hogy vállaljam el, mert a létezésem és a sugárzásom nagyon fontos a darabban. Ilyen szerepet már régen nem játszottam. Azért is örülök ennek a feladatnak, mert másfél éve az Apácák premierje óta nem próbáltam. Azóta csak a régi szerepeimet játszom. A Dr. Hertzet, a Roncsderbyt, a Kabarét, a Testőrt és az Apácákat. A színésznek jót tesz, ha részt vehet egy-egy próbafolyamatban, nekem ez már nagyon hiányzott. Ezért is vállaltam el.

– Igaz is, így közvetlenül a premier előtt, hogyan értékeli az eddigi próbákat? S milyen sikert jósol, ha jósolhat egyáltalán?

– A végeredmény csak a bemutatón derül ki, akkor születik meg igazánból az előadás, a színházi csoda. Most, a születendő csodának én csak a héja vagyok. Nekem most az a funkcióm, hogy a csodát segítsem. Ilyen is kell a színész életében, hogy ne maga teremtse a csodát, hanem a csodát próbálja tartani a keze között és emelje.

– Fantasztikus intenzitással éli szerepeit. Civilben is ennyire égeti magát, vagy előfordul, hogy lazít is?

– Mindig megteremtem önmagamnak a pihenés lehetőséget, mert szükség van a feltöltődésre. Próba és előadás között rendszerint hazamegyek és nagyokat alszom. Megpróbálok tökéletesen kikapcsolódni, hogy aztán teljes erővel koncentráljak a születendő „csodára".

Menuhin nem kell a Magyar Rádiónak

NÉPSZAVA-információ

Yehudi Menuhin koncertjein, amelyeket a Budapesti Fesztiválzenekarnak vezényelt két estén a Zeneakadémián, még a csillárokon is lógtak. Mint kiderült, ez a nemzetközi mércével is zenei szenzációnak számító hangverseny az egész ország közös élménye is lehetett volna, igaz, egy későbbi időpontban, a rádió közvetítésével. A megismételhetetlen lehetőség azonban kútba esett. A Fesztiválzenekar igazgatója, *Körner Tamás* máig sem tudja, miért. A megállapodás annak rendje és módja szerint megköttetett a Magyar Rádió illetékesével, sőt, *Kiss Imre* zenei főszerkesztő volt az, aki az MR Énekkarának fellépését a két koncerten a rádiófelvétel, illetve egy későbbi sugárzási jog feltételéhez kötötte. Ehhez természetesen külön meg kellett nyerni a közreműködő művészek, köztük a zeneszerző beleegyezését is. Lord Menuhin is megtette azt a szívességet a zenekar és a koncert érdekében, hogy lemondott a rádiófelvételért járó honoráriumáról.

A felvétel mégsem készült el. Mindössze annyit sikerült kinyomoznunk már a második koncert előtt, mondta Körner Tamás, hogy nem jönnek ki a rádiótól. Sem előtte, sem azóta semmiféle értesítést, magyarázatot nem kaptunk a rádió zenei főszerkesztőjétől. Egyszerűen nem értjük, és csodálkozunk, hogy az évad legnagyobb zenei eseményét miért nem tartotta fontosnak közvetítésre rögzíteni a zenei főszerkesztő, a megállapodás ellenére.

Eddig a történet. Szerettük volna Kiss Imrétől megkérdezni miért maradt el a felvétel, netalán összefügge a szakemberek elbocsátásával. A főszerkesztőt többszöri kísérletünk ellenére sem sikerült telefonon elérnünk.

Hozzátenni legfeljebb annyit érdemes az azonosítás kedvéért, hogy a megállapodást felrúgó főszerkesztő azonos azzal a Kiss Imrével, akinek vezetővé való kinevezése ellen tömegesen tiltakoztak a zenei élet kiválóságai. S tán az sem véletlen, hogy főszerkesztőségén épp a legjobb rádiós zenei szakemberek kapták meg most felmondólevelüket.

Kié lesz Csontváry Kosztka Magányos cédrusa?

NÉPSZAVA-információ

Ha a Nemzeti Galéria akarná megvásárolni azt a két Csontváry-festményt – Magányos cédrus és Sétakocsizás Athénben újholdnál –, amelyet tulajdonosa értékesíteni kíván, akkor az összeg elvinné múzeumunk egész évi költségvetésének a felét, mondta lapunknak *Bereczky Loránd* főigazgató. Ismeretes, a két védett képet *Gerlóczy Gedeon* örököse kínálta fel megvásárlásra a művelődési tárcának, azzal az óhajjal, hogy a műkincsek az állam tulajdonába kerüljenek. A minisztérium közgyűjteményi főosztályának vezetőjét, *Bodó Sándort* arról kérdeztük, mit tehetnek annak érdekében, hogy a műtárgyak valóban ne magánkézbe, hanem a magyar állam tulajdonába kerüljenek. A főosztályvezető elmondta, a Csontváry-képek sorsa olyan nagy horderejű, hogy mindent megtesznek a szükséges összeg biztosítására, telefonhívásunk is egy tárgyalás után érte el. – Először a Pénzügyminisztériumhoz, majd a kormányhoz fordulunk az összeg biztosításáért – mondta –, s bízunk abban, hogy a kérés mihamarabb a kormány elé kerül, s ennek nyomán a Nemzeti Galéria gyorsan elindíthatja a vásárlási folyamatot. A főosztályvezető összeget nem említett arra vonatkozóan, hogy a minisztérium milyen határig tartja elképzelhetőnek az árat, mert mint mondta, bármilyen összeg megszellőztetése az állami vásárlás esélyeit rontja.

A Nemzeti Galéria főigazgatója elmondta, itt nem az a kérdés, ki mondhatja majd magáénak a két festményt, hanem az, hogy továbbra is látható marad-e a nagyközönség számára, vagy sem. Amennyiben magánszemély tulajdonába kerül a két híres műtárgy, akkor a közönség is lemondhat róla. Ha másképp nem oldható meg, Bereczky Loránd akár azt is elképzelhetőnek tartja, hogy a vásárló a Nemzeti Bank legyen, hisz a képek olyan vagyontárgyak, amelyeknek az értéke csak nő az idővel és a közönség is láthatná.

Szeretni kell

Milyen is volt a Nagy Generáció? Megtudhatjuk április 4-én a Merlin Színházban, amikor is a korabeli dokumentumfilmek, híradórészletek, s a zenés játék segítségével a Nagy Generáció néhány tagja - például *Bodnár Erika, Jordán Tamás, Lázár Kati, Sinkó László, Mucsi Sándor, Tardy Balázs, Végvári Tamás* – visszaemlékezik ifjúságára. A Szeretni kell... rendezője Jordán Tamás. A Nagy Generáció kedvelt zenéjét Selmeczi György válogatta.

Ma kezdődik és két napon át tart a Stefánián – azaz a Magyar Honvédség Stefánia úti Művelődési Házában – az európai dzsessz ünnep, ismert zenekarok szólisták részvételével. Fellép például a Dresch quartett, az In line, a kölni Markus Joggert Trió, a grazi Zeneakadémia MHS big bandje. A vasárnapi gálán (Budapesti Kongresszusi Központ) ott lesz Szakcsi Lakatos Béla, Deseő Csaba, Berkes Balázs és Bontovics Kati (képünk) is.

ITT LEVÁGANDÓ

Budapest

Belföldre bérmentesítés nélkül feladható

POSTAIGAZGATÓSÁG
Hírlapcsoport

Budapest
1360 Pf.: 4.

TELE/VÍZIÓINK

Hanna és a hűség kényszere

Hiteles forrásból hallottam a történetet: Az író a valóságos életben is ifjú házas volt, amikor kivitték a frontra, ahol fogságba esett. A tábort a harctérről viszatért katonák őrizték, s egy tatár éppen vele akarta dohányért elcserélni azt az Ady-kötetet, amelyet ő ajándékozott dedikálva a feleségének.

Az író nem ezt a történetet írta meg, talán azért, mert olyan abszurd, hogy nincs eszköz mely hihetővé tehetné azáltal, hogy elvonatkoztatja saját személyes rémületétől. Ehelyett megírta a hűség által újra szűzzé vált asszony sorsát, melyben a várakozás és a vágyakozás már-már misztériummá nemesedik (vagy torzul), nincs már sem célja sem értelme, egyszerűen önmagáért van, ezért tökéletes.

A valóságos életre azért hivatkoztam, mert *Bóka Lászlót* – úgy nagy általánosságban – elvont írónak könyvelték el, akinek legfőbb fogyatékossága, hogy sohasem adja ki magát. Ebben a műben azonban, amelyet a televízió Hanna címen sugárzott, teljesen és nyilvánvalóan realista. Átélte a hűség kényszerét és azt az elementáris erejű vágyat, hogy másban, a szerelmében e hűséget hatványozottan viszontláthassa. Igen, persze sokféle hatás felfedezhető benne *Hemingwaytől Örkény Istvánig* vagy sílusban *Gelléri Andor Endréig*. Tehát ez volt a kor amelyben rendelkezésére állt a véres és valóságos téma.

Jól tudom persze, hogy igazságtalan vagyok, ha eredeti irodalmi művet akarok összehasonlítani olyan más műfajú alkotással, amely nem hivatkozik rá lépten-nyomon. *Esztergályos Károly* tévéfilmje ugyanis csupán forgatókönyírónak tünteti föl Bóka Lászlót. S miután tudjuk, hogy forgatókönyvíró nem lehet, hiszen csak írói minőségében él, azt is tudjuk a fennmaradt szöveggel bármit el lehet követni. A filmtörténet azt mutatja, hogy ez a „bármit" olykor célravezetőbb, mint a szó szerinti másolás. Paradoxonnak tűnhet föl, pedig így van, a hűség néha a teljes megtagadásban rejlik.

Esztergályos Károly igazán mindent elkövetett annak érdekében, hogy szuverén módon kezelje Bóka László szövegét. Mégsem tudott eléggé hűtlen lenni hozzá. Szép, vázlatos filmet készített.

Jó ötletnek látszik, hogy a történet a korral dokumentumképekben jelenik meg, s éppen olyan képekben amelyeket az elmúlt hetekben egy másik műsorban gyakorta láthattunk. Mégis az volt a benyomásom, hogy ezek a képek durva, kegyetlen realitásukkal megtámadták a mű költészetét. Kölcsönösen kioltották egymás drámai erejét. Ilyenkor az embernek az a benyomása, hogy a valóság a költészet halála, pedig hát ez nem lehet igaz. Következésképpen a megfogalmazás mikéntjében kereshető a hiba.

A költői, sőt az eszményi szépséget a színésznő *Nagy-Kálózy Eszter* törékeny, szinte szellemi lényével mégis megközelítette. Az volt a legjobb a tévéfilmben, hogy a rendező hagyta elbűvölni magát a színésznő személyiségétől. A jegyzetíró pedig attól a ténytől, hogy végre valahára eredeti bemutatót láthatott a televízióban.

Kovács Júlia

HÍREK

— **Bronzérmes lett** Király Hajnalka a havannai női párbajtőr Világ Kupa-versenyen.

— **Felhagy a versenyszerű úszással** az amerikaiak egyik olimpiai bajnoka. Summer Sanders (21) Barcelonában a 200 méteres pillangón és a 4x100 méteres vegyes váltó tagjaként lett aranyérmes, míg 200 m vegyesen másodikként, a 400 m vegyesen pedig — a győztes Egerszegi Krisztina mögött — harmadikként végzett.

— **Argentin válogatottal erősített** a Borussia Dortmund labdarúgócsapata. A 27 éves Leonardo Rodriguez, aki az olasz Atalanta csapatának játékosa, a szezon végéig a német klubhoz szerződött.

— **Franz Beckenbauer szerint** Arsen Wenger lenne a legalkalmasabb arra, hogy a következő idénytől a Bayern München labdarúgócsapatát irányítsa. Wengert szerződése 1995-ig köti a francia Monaco együtteséhez, de úgy nyilatkozott, hogy szívesen vállalná a bajor gárda vezetését. Beckenbauer a közelmúltban vette át a karmesteri pálcát Erich Ribbecktől, s csak az idény végéig lesz a Bayern vezető edzője.

— **Másfél millió francia frankra** megbírságolták a Citroen céget, mert megsértette a dohányáruk sportversenyen történő reklámozásának tilalmát. A francia autógyár 1992 szeptemberében a Párizs—Moszkva—Peking ralin megengedte, hogy termékeit felhasználják a Camel amerikai cigarettamárka reklámozására. Franciaországban 1992 óta törvény tiltja a dohányáruk reklámozását sportrendezvényeken. Az autógyárat a Dohányzásellenes Országos Bizottság perelte be.

— **Az észak-amerikai profi jégkorongliga** eredményei: Buffalo Sabres—Vancouver Canucks 5-3, Washington Capitals—New Jersey Devils 4-0, Dallas Stars—St. Louis Blues 2-1, Edmonton Oilers—Chicago Blackhawks 4-2.

— **Az amerikai profi kosárlabda-bajnokság** (NBA) eredményei: New York Knicks—Portland TrailBlazers 99:85, Phoenix Suns—Golden State Warriors 122:107, San Antonio Spurs—Los Angeles Lakers 95:89.

— **Charles Barkley**, az NBA talán legkiemelkedőbb alakja, a Phoenix Suns kulcsembere sérüléssel küszködik. A péntek esti, Minnesota elleni mérkőzésen Barkley kisebb izomszakadást szenvedett a karjában, de szerencsére a sérülés műtéti beavatkozást nem igényel. Az orvosok szerint a kosárlabdázóra legkevesebb öt mérkőzésen nem számíthat csapata.

— **Megszakítás nélküli harmadik** ausztrál bajnoki címét szeretné megszerezni az amerikai Jim Courier, aki harmadik a férfi teniszezők világranglistáján. A 23 éves játékos a téli pihenő után Adelaide-ban tartja a melbourne-i Grand Slam-verseny előtti főpróbát azon a hatfős meghívásos viadalon, amelyet az előző két évben megnyert. Courier ellenfele lesz többek között a Dohában győztes svéd Edberg és a horvát Goran Ivanisevic.

— **A teniszezőnők többek között** a 100 ezer dolláros tasmániai bajnokságon melegíthetnek be az ausztrál bajnokságra. A verseny egyik érdekes színfoltja lesz az egykori US Open-bajnoknő, Tracy Austin fellépése, aki 31 évesen néhány esztendei kihagyás után az idei szezont végigjátssza. A szabadkártyát kapott Austin a 3. helyen kiemelt amerikai Ann Grossmannal kezd.

— **Az ABC televízió jóvoltából** néhány másodperces videofelvétel áll a rendőrség rendelkezésére Nancy Kerrigan támadójáról. A legjobb amerikai műkorcsolyázónőt a válogatónak számító országos bajnokságot megelőző utolsó edzésen sebesítette meg a térdén súlyosan egy mindeddig ismeretlen merénylő, akinek most már joggal van félnivalója.

LISZTESBŐL MÉG HIÁNYZIK A MUNKA

Gyerekember rivaldafényben

A múlt héten rendezett sindelfingeni jótékonysági ifjúsági teremlabdarúgó-tornát s az ezzel járó Daimler-Benz Kupát a magyar válogatott nyerte. A gólkirályi címet Lisztes Krisztián és Herczku Szabolcs szerezte meg egyaránt öt góllal. A torna legjobb játékosának a 17 éves FTC-labdarúgót, Lisztes Krisztiánt választották.

THURY GÁBOR

Lisztes tegnap bekapcsolódott a zöld-fehérek felkészülésébe, délelőtt társaival a futófolyosó műanyag borítását koptatta. Ha nem láttam volna már játszani, *Nyilasi Tibor* vezető edzőtől először azt kérdezném, ki az a vékonydongájú srác a többiek között. Mivel azonban már láttam, azonnal a sűrűjébe vágok, s tehetségét próbálom „Nyíl" segítségével kitapogatni. A vezető edző óvatos, nevek nem hangzanak el, de egyszer csak rám néz, s azt mondja: „Képzelem, hogy összezavarta a nagydarab németeket ez a srác. Hihetetlen érzéke van a játékhoz, nem véletlen, hogy felfigyeltek rá a német klubok vezetői. Az persze más kérdés, hogy ez ott így megy. Minél fiatalabb korban igyekeznek megszerezni egy tehetséget, s aztán tovább dolgoznak rajta. Egyébként pont a munka az, ami Krisztiánból hiányzik. Hovatovább ott tart, hogy nincs ideje a sok meccstől felkészülni..."

— *Ezért jegyezte meg sporthetilapunkban, hogy Lisztes az ifiválogatottal éppen valami nevenincs teremtornán futballozgat?*

— A cikknek ez a része félreérthető, hiszen mindenki a megjelenéssel azonos időben zajló Daimler-Benz Kupára gondolhatott. Nem a szóban forgó esemény ellen volt kifogásom, hanem egy ezt megelőző túra szakmai értékét kérdőjeleztem meg.

Lisztes közben nem is sejti, miről beszélgetek Nyilasival, az előírt gyakorlatokat végzi. Egyáltalán, egy 17 éves emberke számára talán nem is olyan fontos dolgok ezek, mint ahogyan azt mi, „öregek" képzeljük.

Ebéd előtt győződöm meg erről, amikor is Krisztiánnal az FTC népligeti bázisának ebédlőjében ücsörgünk. Tipikusan olyan, mint egy 17 éves srác. Gyerekember. Tudja, hogy most körülötte forog a világ, de látszólag nem törődik vele. Illetve, ebben a dologban azért van egy kis gyakorlatom, hiszen közel tíz évig hasonló korú srácokat tanítottam, közte focistákat is. Szóval ül a kamasz, s olyan dologról faggatják, amiben már fiatal kora ellenére igencsak jó, mégis a tinédzser talán jobban tudja, mint a kérdező: hogy a fenébe néz az ki, ha az ember önmagát dicséri?

Azt is tudni kell, persze, hogy egy ilyen gyerekember még igennel-nemmel válaszol leginkább, de a válaszok lényegét a szemek villogása s egy-egy arcmozdulat jobban kifejezi. Hogy amikor a suliról van szó, akkor szinte kicsit szégyelli, hogy nem a Szent István Közgazdasági Szakközépiskola nappali tagozatára jár, s az esti órákon sem tud mindig ott lenni, pedig a vizsgán biztos vajszívűbbek lennének a tanárok, ha emlékeznének az arcára. Talán először hallja, hogy egy igazi tanár inkább a tudására kíváncsi, s az sem mellékes, hogy egy ilyen fiatal srác vajon tanul-e valamilyen nyelvet. Igen, fontos lenne, sőt, az edzőtáborban vannak lyukas órák, amikor jutna idő tanulásra. Az sem mellékes, hogy *Telek András* jó példával jár elöl, hiszen angolul tanul. De Nyilasi sem a magyar nyelvvel boldogult Bécsben. Érti ő ezt persze, mondták, hogy figyelik, bár őt senki nem kereste személyesen. De ha lehet, ezzel nem is foglalkozik. Először a Fradiban kell gyökeret vernie. Különben is, egyelőre inkább hazavágyik, mint a nyugat-európai foci után. Csendben mondja, hogy minden edzésen meg tud szakadni, az edzésmunkája ellen még soha nem volt kifogás. Megemlítem, hogy tehetségét

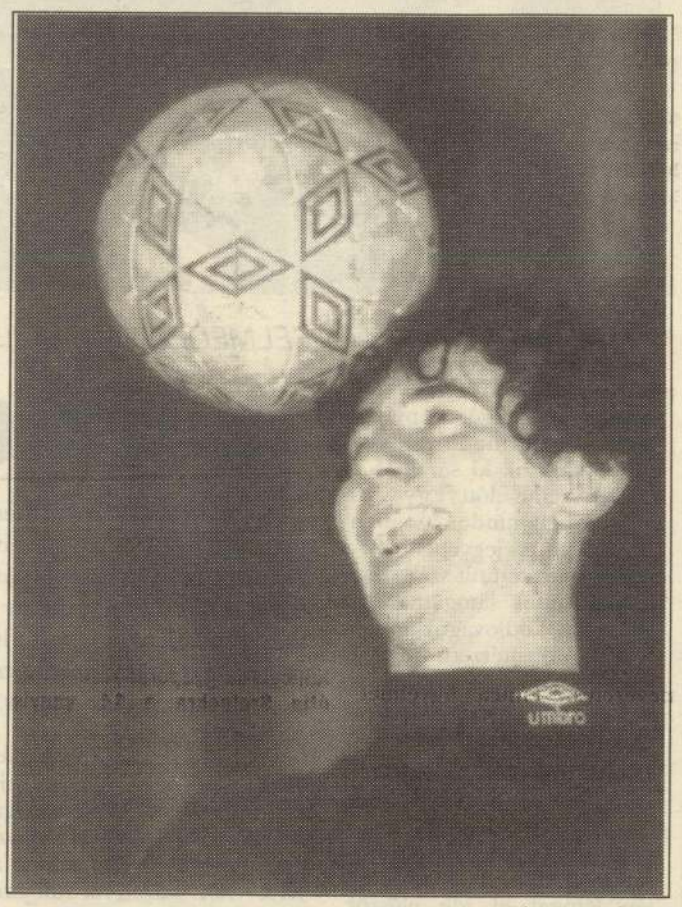

FOTÓ: SOMFAI SÁNDOR

Nyilasiéhoz hasonlítják: szinte szégyenkezve mondja, sajnos nem látta edzőjét fénykorában játszani. Maradonát legalább videóról jól ismeri. Termetük egyforma, bár Diego ma már dundibb, s a magánélete sem követendő. A kamasz úgy ítéli meg, még mindenben fejlődnie kell. Ezzel egyet kell értenem, hiszen nem vagyok szakmabeli, azt azonban nyugodtan kijelenthetem, szerénységén nem kell változtatnia. S ez a szememben legalább annyit ér, mint a Sindelfingenben lőtt öt gól. A többit majd meglátjuk.

Milyen is volt a rendezés?

CH. G. A.

A január 4-én publikált „Miért váltott a Mars?" című írásunkkal — úgy hittük — lezártuk a Budapest Sportiroda Sportmarketing Ügynökség és a multinacionális élelmiszer-ipari konszern közötti polémiát a tavalyi és az idei Budapest (Mars) Maraton rendezése kapcsán. Mindkét fél elmondta a véleményét, megismertük a Mars és a BSI közötti szerződés felbomlásának okait, körülményeit. *Kocsis Árpád*, az iroda igazgatója azonban úgy érezte, van még mondanivalója az ügy kapcsán.

— A január 4-i írásban Bert Demeyere úr, a cég piacfejlesztési menedzsere a szakítást egyebek között azzal indokolta, hogy a tavalyi Mars maraton szervezése „kimondottan gyenge" volt. Nos, ha ez a véleménye, akkor a december 15-én a címünkre küldött faxban vajon miért írta — szó szerint — a következőket? „...az 1993. évi Budapest Mars Maraton értékelése lényegében pozitív volt." Nem egészen három hét leforgása alatt alapvetően megváltozhatott a véleménye... Mindez már csak azért is különösen kellemetlen számunkra, mert egy reménybeli szponzorunk, akivel az idei Budapest Maraton támogatása ügyében folytatunk előrehaladott tárgyalásokat, a cikk megjelenése után felhívott, és megkérdezte: hogy is van ez a kimondottan rossz szervezés?

Röviden ennyi volt Kocsis úr telefonhívásának lényege, amelyet mi a fentiekben ismertettünk is. Most már csak egyvalamiben reménykedünk. A kontra és a rekontra után nem érkezik szubkontra Marséktól...

Közel a csúcshoz

MTI• Újabb nemzetközi elismerésben részesült a jelenlegi legjobb magyar labdarúgó-játékvezető, *Puhl Sándor*. A 38 éves egri bíró a harmadik helyet érdemelte ki a labdarúgás nemzetközi statisztikájával foglalkozó IFFHS 1993-as világranglistáján. Puhlt csak a 33 éves dán *Peter Mikkelsen* és a francia *Joel Quiniou* előzte meg. Az 1992-ben első német *Aron Schmidhuber* ezúttal a negyedik helyet szerezte meg. Németország azonban az egyetlen, amely a legjobb 15 között két játékvezetővel képviseltetni magát. A ranglistára az európai bírók fölénye jellemző, hiszen a 15 hely közül tíz az övék.

1993 legjobb játékvezetőinek élcsoportja: 1. Peter Mikkelsen (dán) 40 pont, 2. Joel Quiniou (francia) 35, 3. Puhl Sándor 31.

A Viking Csarnok hősei

Az összetett pontvilágcsúcs megjavítására volt szükség a hét végi hamari gyorskorcsolya Európa-bajnokságon az aranyéremhez. A férfiaknál a 23 éves holland Rintje Ritsma (jobbra) élete első világversenyét nyerte, miközben 1500 méteren többéves, még a calgaryi olimpiáról származó világcsúcsot adott át a múltnak. A nőknél a 27 éves német Gunda Niemann (balra) ötödször lett a kontinens legjobbja egy szakállas pontvilágcsúcs megjavítása után. „A Viking Csarnok egészen fantasztikus, a jég kitűnő, a közönség pedig csodálatos" — lelkendezett a bajnoknő FOTÓ: MTI KÜLFÖLDI KÉPSZERKESZTŐSÉG

MUNKATÁRSUNK MADRIDI JELENTÉSE

Sorsforduló előtt a Real

LANTOS GÁBOR

Még mindig nem ültek el a szombati Barcelona—Real Madrid (5-0) spanyol bajnoki labdarúgó-mérkőzés hullámai, sőt, az igazi botrány csak most van kirobbanóban. Erre utal a Marca című sportlap hétfői számának címoldala, amelyen a gyújtózsinór félig már leégett — a bomba jelen esetben a Real Madridot jelképezi, ám *Benito Floro*, a királyi klubcsapat vezető edzője ennek ellenére csupa mosoly a másik sportújság, az AS címlapján. Floro sietve hozzáteszi: „Én nem mondok le!" Csakhogy a képlet nem ilyen egyszerű. Holnap ugyanis a spanyol kupa keretében találkozik az Atletico és a Real Madrid, mi több, az Atleticónál sincs minden rendben, de erről majd később.

A Real futballistáit a kutya sem várta a madridi légikikötőben a szégyenteljes vereség után. A csak cseréként pályára lépő *Emilio Butragueno* ennyit mondott: „Legszívesebben egy hétig ki sem lépnék az utcára."

És most a bajnokság 18. fordulójának másik szenzációja: Atletico Madrid—Lleida 0-0. A bajnokságban utolsó helyezett kiscsapat a barcelonai Nou Campból két, a Vicente Calderon-stadionból egy pontot vitt el. „Az Atletico szurkolói mellett Perez Caminerót is elvesztette" — írja az AS, utalva *Caminero* sérülésére. A játékos csak annyit fűzött az egészhez, hogy nagyon sajnálja, amiért lemarad a szerdai Atletico—Real kupaderbiről. Az első mérkőzésen a Bernabeu-stadionban 2-2-re végzett a két csapat, elvileg tehát az Atletico van kedvezőbb helyzetben. Érezheti ezt *Lorenzo Sanz*, a Real elnökhelyettese is, aki felvezetésként kijelentette: „Ha kiesünk a kupából, felgyorsulnak az események, és a felelősségre vonás sem marad el." Amúgy a bajnoki tabellát még mindig a La Coruna vezeti, miután hazai pályán 3-0-ra verte a Logronest.

A San Jordi sportpalotában 14 ezer néző előtt visszavágott a Real a Barcelonának, igaz, ennek a vereségnek inkább a hazaiak örültek. Egy nappal a szuperfoci után szuperkosárlabdát láthatott, aki megnézte a meccset, s a Madrid 86:76-ra győzött. Igen ám, de *Saboniséknak* 11 ponttal kellett volna nyerniük ahhoz, hogy a nemsokára kezdődő rájátszásban otthon kezdhessék mérkőzéseiket. Így maradt számukra az izgalom, no és az ellenfelek eredményeinek figyelése. A Barcelona trénere, *Aito Garcia* szerint a hit hiányzott csapatából, míg a másik edző, *Clifford Luyk* azt hangoztatta, hogy a legnagyobb siker az ellenfél zónájának felőrlése volt. A mérkőzés egyébként amolyan tripladobóversenyhez hasonlított, főleg az első félidőben. Sabonis ezúttal „csak" 13 pontig jutott, de ezen az estén éppen annyit adott ki magából, amennyi feltétlenül szükséges volt. A két pontkirály egyaránt 17- 17 ponttal *Crowder* és *Antúnez* volt.

Végül egyetlen mondat a vasárnap Cuencában befejeződött 18. spanyol nemzetközi kézilabdatornáról: mindkét sportlap fél oldalt szentel az eseménynek, egyetértve abban, hogy a spanyolok játszi könnyedséggel múlták felül a magyarokat, akik olykor — ahogy az AS fogalmaz — ész nélkül játszottak.

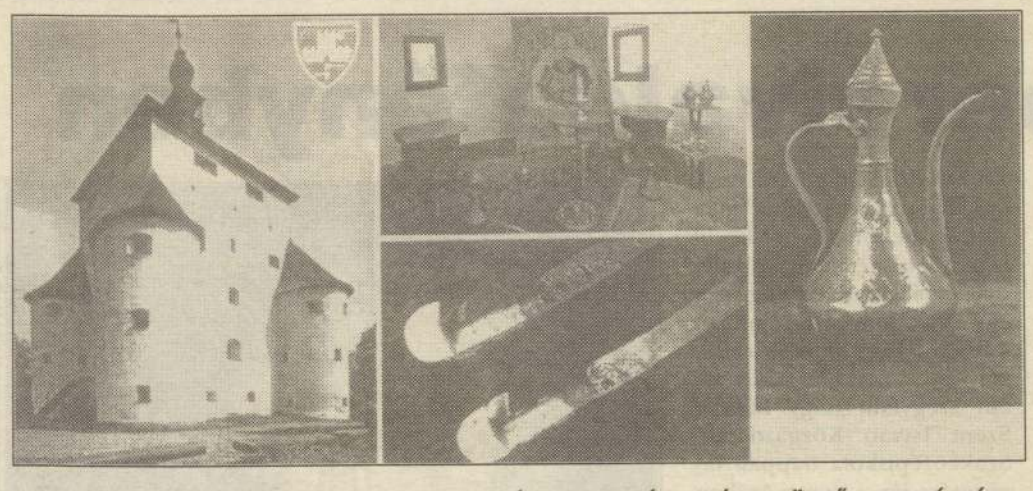

SELMECBÁNYA: MÚLT ÉS JÖVŐ HATÁRÁN

Séta egy Csontváry-képen

„Egész csodadolgokat beszéltek nekem otthon Selmec felől. Micsoda házak vannak ott, milyen ragyogó fedelű templomok! Hát még a híres Kálvária-hegy, rengeteg apró kápolnáival. Hát még a két vár, a hírhedt Klopacska!... Felülről is majdnem olyan város, mint akár Pest, alulról pedig még Párizsnál is különb. Nemcsak a házak, de az emberek is... Hej, amikor még a szép, feslett Rössel Borbála ott táncolt, dobzódott az új vár fényes termeiben, akkor még sok arany volt alul, sok ember volt felül. De az arannyal az ember is megfogyott, az ódon, középkori házak, amelyeknek homlokzata háromemeletes, a háta pedig nyomorúságosan odalapul fedelével a hegyoldalhoz, néptelenek. A lakosság is végképp elszegényedett...”

SZEPESI ATTILA

A fenti, nosztalgikus hangulatot árasztó idézet Mikszáth Kálmántól származik. Egy múltján merengő, szépséges, de romlásnak indult város képe bontakozik ki előttünk — ember szeme előtt. Egy városé, melyben minden a romantikus félmúlt jegyében áll, s melyet már a múlt században előszeretettel látogatnak az ábrándos ködlovagok meg a csavargó természetű művészlelkek, mert kihalt utcái és palotái kísértetek, alkimisták emlékét idézik.

ZÖLD ÉS FEKETE

Csöppet sem mindegy, a látogató melyik évszakban keresi fel Selmecbányát. Ha tél elején látogat el ide először, ahogy ez annak idején velem is megtörtént, komoly erőfeszítésbe fog kerülni, hogy felismerje a település hamisítatlan hangulatát. Ilyenkor mindent köd borít, minden komor és sötét, leszámítva a locspocs havat. Nem a nosztalgia érződik és árad ez esetben az öreg falakból és tornyokból, inkább a település sebzettsége és esettsége, amire a fenti Mikszáth-idézetben már a „nagy palóc” is rámutat. Bedeszkázott, romos paloták sora, melyeknek ódon díszeit köd leni néptelen utcák, melyek közt elbarangolva az az ember érzése, hogy egy kísértetvárosban jár.

Ha viszont tavasz utóján vagy nyáron veti ide a sorsa, szerencsésebb. Ekkor a városkában mozdul némi élet, s ha a látogató felballag a közeli Paradicsom-hegyre, rá fog ismerni a településre, amit Csontváry 1902-ben megfestett. Még a hely is pontosan kikereshető a hegyi réten, ahol a legelésző állatok s földet művelő asszonyok közt a festő felhúzta a vásznát, s ahonnan a két kép — a megfestett meg a mostani — egybevetíthető. A város képe — a rétek s az erdőkkel burjánzó hegyek karéjában — belevész a zöld tenyészetbe. Lenn a tornyok és tetők szinte csak kellékek, melyeket belepnek a zöld lombok. Összevetve Mikszáth némiképp borongós, őszies hangulatot árasztó sorait meg a Csontváry-kép rusztikus-zöld kárpitjait, felmerül a kérdés — melyik Selmecbánya az igazi?

SZÁMOK ÉS TÉNYEK

„Az utolsó magyar népszámlálás idején — írja Száraz Miklós György, a város történetének krónikása —, 1910-ben a városnak 1522 kőből, 276 vályogból és 256 fából épített lakóháza volt. Zsindellyel fedett 1893, bádoggal, palával vagy cseréppel 126, náddal vagy zsúppal 35 épület. Polgári lakosainak száma 15 185, melyből 6890 férfi, 8295 nő. Nőtlen és hajadon 8758, házas 5003, özvegy 1417, törvényesen elvált 7 személy. Magyar 6340, német 453, tót 8341, oláh 21, horvát 5, szerb 6, egyéb 19. Latin szertartású katolikus 12 375, görög szertartású katolikus 31, református 118, ágostai hitvallású evangélikus 2101, görögkeleti 22, unitárius 10, izraelita vallású 527 fő.

A város, amit Csontváry nem sokkal az adataival hosszan idézett népszámlálás előtt festett meg, már akkoriban is jócskán túl volt a maga fénykorán. A XIV. században (!) népesebb volt, mint a XIX—XX. század fordulóján, amikorra az arany- és ezüstbányászat csillaga már inkább Dél-Afrika felett világított, mintsem az itteni hegyek felett.

Az ábrándos és nagyálmú patikus festménye tehát egy kései pilllanatot ábrázol, s egy emlékeiből élő, de még eleven város képét mutatja. Látható a vásznon minden figyelemre érdemes nevezetesség: a Leányvár romantikus-fehér tömbje, ahol a Mikszáth említette feslettéletű Rössel Borbála élt, látható a Szent Katalin-templom, a várostorony, a nevezetes Klopacska, ahol a bányászműszakok kezdetét és végét jelezte a névadó kopácsolás. Látható a Bányászati Akadémia épülete, ahol erdő- és bányamérnökök tanultak — e sorok írójának nagyapja és számolatlan más felmenője is. Látható a szépséges Kálvária-hegy, ahol — a hely hangulatától megigézett — Hiszárik Zoltán valaha filmet forgatott. Látható a mára igencsak leromlott patríciussor meg az Alsórózsa utcai kastélyegyüttes. Láthatóak a hegyekre felfutó szélső házak. Ezeknek az volt a különös nevezetessége — aki nem hiszi, egy kis sétával ellenőrizheti, hogy bizony ma is hasonlatosan van —, hogy a hegyre felfutó kis házacskák kertjében a legelésző kecskét az alulsó ház kéményéhez kötötték ki. Mert itt a kertek a szomszédos ház tetejéhez illeszkednek, mintha a gyümölcsfák nem is a talajból, de a fekete palás tetőkből szöknének a magasba.

ARANY ÉS EZÜST

„Mátyás király nagy gondot fordított a magyarországi nemesfém- és sóbányák hozamának fokozására. Rendesen házilag kezelteti bányáit, mert a bányabérlők kezén így nem sikkad el a jövedelem. Személyesen néz utána, hogyan kezelik bányáit a bányagrófok. Amikor Beatrix királynéval országjáró útra indul, ellátogat Körmöcbányára, Selmecbányára, Besztercebányára és Zólyomba is. Itt megnézték az arany- és ezüstbányákat, megcsodálták a módját, ahogyan kiássák a földből, összetörik, szétmérik, majd megolvasztják az aranyat... ilyesmit azelőtt Mátyás király s a királyné még sohasem látott” — idézi Zolnay László a hajdani bányvidék fénykorát. A jó Galeotto meg azt a sokat eláruló néphiedelmet említi, miszerint az itteni szőlők tőkéjét színarany vesszők indázzák körül, melyekből aztán karpereceket, gyűrűket s egyéb ékességeket készítenek a helybeli fémművesek.

Ha aranyindák tán nem is nőttek a földből, a kép csak áttételesen valós, tény, hogy a hajdani Selmecbánya tárói adták valaha az ismert világ ezüstermésének egyharmadát. Ez bizony régen volt, olyan régen, hogy a Mikszáthtól idézett meg a Csontváry megfestette időpont s a mai, századvégi pillanat szinte egybemosódik, ha azt a gazdag és virágzó régi korszakot idézi emlékezetébe az ember.

Azóta bizony folyamatos a városka elnéptelenedése, leromlása. Az ércek a föld alatt még tartottak jócskán, csak apránként kezdtek megfogyatkozni. Ám ez a lassú fogyatkozás sajnálatosan egybeesett a folyamattal, ahogy a kalandos természetű nyugat-európaiak új s új földeket fedeztek fel, s az új földeken új és gazdag nemesfémlelőhelyeket, melyek olcsón és tömegesen ontották kincseiket. Ezzel aztán — fokról fokra, de egyértelműen és visszavonhatatlanul — le is áldozott a selmecbányaiak szerencsecsillaga.

JELEN ÉS JÖVŐ

„A közeli temetőben nézelődöm — írja Száraz Miklós György. — Katolikus hangulat — szlovák sírokkal. Öntöttvas keresztek: Krisztussal, angyallal, báránykával. Modern kockasírkövek, művirágok, műkoszorúk. Néha egy-egy magyaros név: Anna Szépová, Ludevit Szép. Az egyik kereszt közepén — üveg alatt — ovális fénykép: Stefan Pálmai 1869—1936. Pödrött bajusz, pléhgallér, mellén Signum Laudis, Károly-kereszt... Nénike hajlong, tépi a gazt a sírokról. Erősen töri a magyart. Volt itt sok, nagyon sok magyar. Régebben. Ötven éve. Még olyanok is, akik szlovákul sem tudtak. Most ott vannak a magyarok, mutat a felső temetőre. Pedig tényleg magyar város volt ez régen, fordult el, majd mielőtt még dolgára indulna, még hozzáteszi: félig! Szuszog, hatalmas uborkásüvegben vizet hord több sírra is. TU OPDOCIVA V KRISTU PANU ALZBETA FÉNYESOVÁ 1878—1928.

A derék nénikének igaza van: magyar város volt ez valaha, félig. Ahogy az idézett népszámlálási adatok is mutatják, már a század elején jelentős a szlovák többség. Ahogy — ez is beszédes adat — a németség száma ekkorra igencsak megfogyatkozott. Pedig az ő szerepük is jelentős volt itt valaha, tán még jelentősebb, mint a sokasodó szlovákságé meg a magyaroké.

És ezzel meg is érkezünk a mai gondok-bajok centrumába, amit József Attila úgy fogalmazott meg: „a múltat be kell vallani.” A jámbor utazó, aki nem a „revízió” szándékával érkezik a városba, s aki némiképp ismeri a táj múltját, folyamatosan hüledezik a szándékon, mely a szépséges rég volt századok emlékeit úgy akarja megtartani, hogy egyúttal valami hamis zománccal önti le. Fölöslegesek — és enyhén komikusak — azok a nyakatekert „megfogalmazások”, melyekből példaképpen csak egyet idézünk: „A törökök a XVI. században meg akarták szállni Szlovákiát.” Sokkal kézenfekvőbb volna leírni a távolabbi és a közelebbi múlt — nem mindig rózsás, de valós — tényeit, mintsem egy sosem volt históriát erőltetni a valódi helyébe.

Nem is egészen új keletű (és tiszteletre méltó) tervek szerint Selmecbánya skanzenváros lesz. Turistalátványosság. Valóban ez az egyetlen lehetőség számára, hogy valamiképp megmaradjon, és folyamatos leromlását sikerüljön túlélnie. Hisz a nemesfémbányászat, amit időről időre megpróbálnak többkevesebb sikerrel felélesztení, inkább csak emlékek élesztgetése, mintsem olyan nagyszabású és hosszú távon is jövedelmező iparág, amire jövőt lehet építeni. A városban sok a munkanélküli, ennélfogva a — megcsappant — népesség továbbra is elvándorol. Mint említettem, valaha az itteni bányák adták az ismert világ ezüstjének egyharmadát. Mára ez a számarány — parányi volta miatt — matematikailag tán le sem írható. Egy-egy rég felhagyott, ígéretes akkat ma napság újra átvizsgálnak, van is némi ezüst- meg aranyhozamuk, újra felszállt a füst az öreg kéményekből, a hegyek magasában elrekesztett varázslatos Klinger-tóból szivárgó vízér újra hűteni kezdi a kiérdemesült bányagépeket, ám kérdéses, hogy a többnyire határon túli, netán tengerentúli új tulajdonosok érdemesnek találják-e a régi-új tárókat a működtetésre.

Bányászat ide, bányászat oda, a skanzenváros építgetése-felújítása folyamatos. Ám egy kicsit úgy készül a holnap — régi színeket idézni akaró — Selmecbányára, mint az a bizonyos Luca széke. Amíg egy palota renoválása — jól-rosszul — elkészül, kettő leromlik. Volna ugyan vállalkozó kedv, s a hatalom dicséretesen támogatná is ezt, de több az ékes szándéknyilatkozat, mint az őszinte akarat. A szakértelem s főképp a tőke pedig kevés.

Hosszú történet, s itt csak utalhatok rá, hogyan fulladt bizalmatlanság okán a német (s a magyar) segítő szándék. Hogyan próbálkoztak meg a város — magyarok s németek iránt egyaránt gyanakvó — vezetői az olaszokkal, s hogyan foszlott semmibe ez a próbálkozás. Nehéz egyszerre akarni is valamit, meg nem is...

Elüldögélve az alkonyi hegyoldalon, hallgatva a Klopacska-torony múltidéző kongatását, felidézve egyúttal a Csontváry megfestette — s ma is jelen való — látképet, az ember arról ábrándozik, hogy ez a hajdan gazdag, soknemzetiségű városka, amihez Európában kevés fogható van, egykor valóban olyan skanzenváros lesz, mint amilyenre a múltja kötelezi.

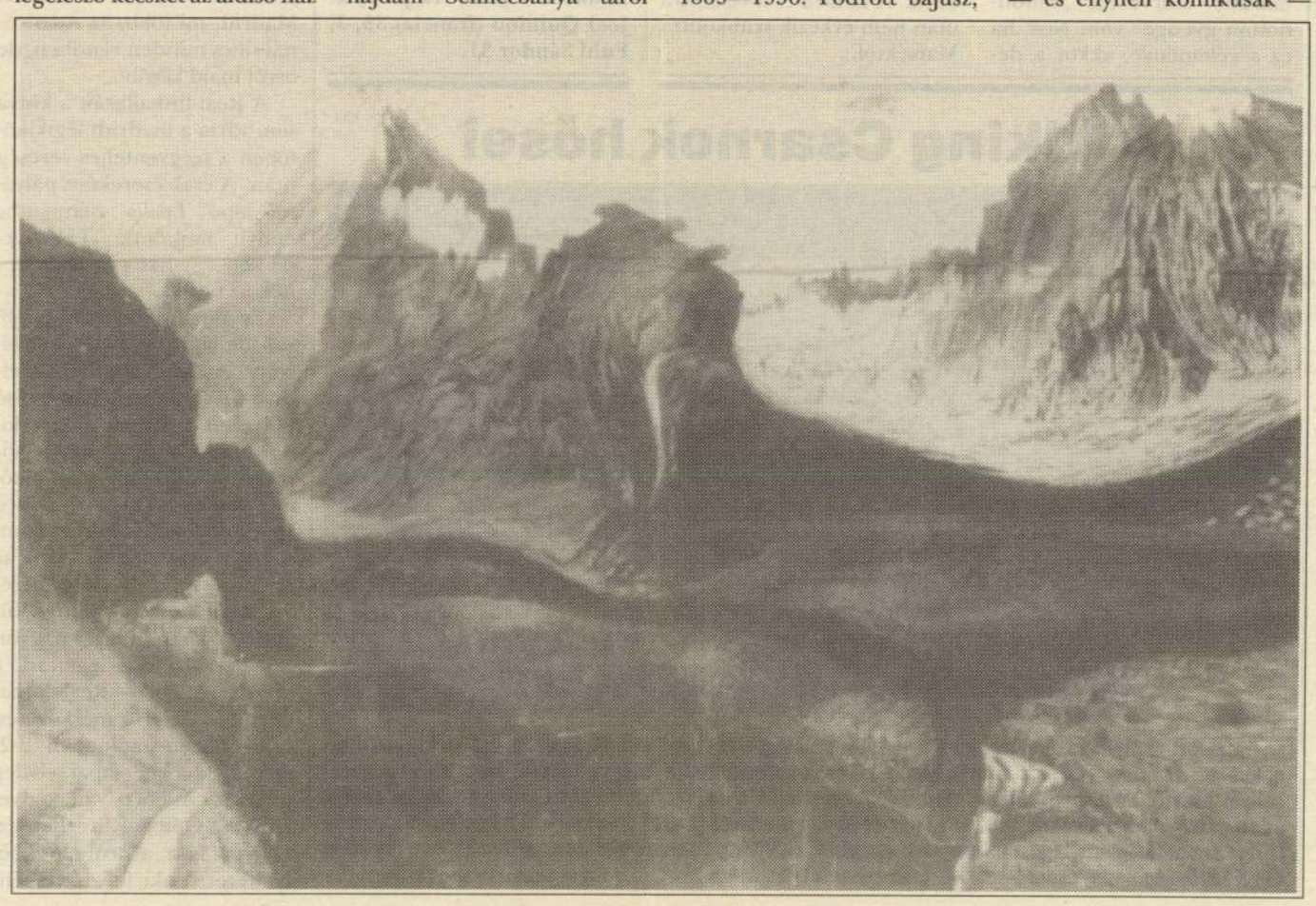

Kézikönyv

Jeles pedagógus, a nyolcosztályos gimnáziumi oktatást először újra bevezető iskola, a Németh László Gimnázium igazgatónője, *Hoffmann Rózsa* írta azt a kézikönyvet, amely most jelent meg. Az iskolaigazgató – ez a kötet címe. Tudományos alapossággal foglalja össze és rendszerezi mindazt, amit egy direktornak tudnia kell ahhoz, hogy jól igazgathassa az iskoláját.

Azt mondhatnánk erre: minek egy ilyen kézikönyv? Vagy tudja egy igazgató, amit tudnia kell, s akkor jó, vagy nem, s akkor úgysem tudja könyvből megtanulni. Csakhogy manapság annyi pedagógián kívüli teendője van (lehet) egy iskolaigazgatónak (például hadakozás az iskola hovatartozását, felekezeti vagy világi státusát érintő ügyekben), hogy nem árt, ha valaki figyelmezteti: az elsődleges mégiscsak az iskola, a tanítás, a gyerekek volnának. S hogy a nevelő – a paidagogosz – valóban pedagógus legyen, azaz neveljen.

(t. i.)

Kollégiumi panaszok

A hazánkban tanuló *határainkon túli magyar diákok* helyzetéről, problémáiról tájékozódott Budapesten *Fischer Fülöp Ildikó*, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség ügyvezető alelnöke. A munkásszállóból „rögtönzött", *Márton Áron* püspök nevét viselő kollégiumi épület állapotáról mind a diákok, mind az RMDSZ-alelnök szomorúan nyilatkoztak, tarthatatlannak, felsőfokú tanulmányokat végző fiatalok igényeinek kielégítésére allkalmatlannak nevezve a kollégiumot. Bár a bentlakó fiatalok már többször szóvá tették a körülményeket, azok nem javultak. Az RMDSZ-küldöttség felkarolta a diákvezetők elképzelését, amely a kollégium önálló anyagi, szervezeti életét megteremtené, s ennek érdekében a legmagasabb fórumon fognak közbenjárni. Az RMDSZ-alelnök javaslatára a határon túli magyar érdekképviseleti szervezetek közösen támogatják a kérelmet, hogy a diákok az egyetemi tanulmányaikkal összefüggő minden kérdésben egyenlő bánásmódban részesüljenek magyar diáktársaikkal.

(pataky)

Ki a dudás a csárda előtt?

Megírták az újságok, hogy ma délelőtt az MR sztrájkbizottsága a Magyar Rádió Pollack Mihály téri épülete előtt ülősztrájkot tart. A bizottság kéri a taxisokat, dudáljanak a jelzett időpontban, ha a Rádió környékén járnak, dudáljanak a buszvezetők is, a villamosok pedig csilingeljenek a Múzeum körúton, s aki szolidaritást vállal, tűzzön kék szalagot kabátja hajtókájára, az autójára, a hajába...

Akkor hát nézzük: lesz dudaszó és csilingelés vagy sem?

BUDA TAXI (*Balogh Tibor* menedzser): – Nem lesz dudálás. Nem értek egyet a felhívással, amely telexen hozzánk is megérkezett. Nem is adtam tovább, nem tulajdonítok neki akkora jelentőséget. *Mindenhol voltak elbocsátások, mégsem vállalt szolidaritást senki.* Miért kell ebből politikát csinálni? Ez *munkajogi* kérdés. És miért kell ebbe bevonni a taxisokat? Némelyik párt mindent elkövet annak érdekében, hogy népszerűségre tegyen szert, de ezzel éppen az ellenkezőjét éri el...

CITY TAXI (*Orbán Lajos* elnök): – *Nem kívánunk pártpolitikát folytatni egyik oldalon sem.* Én nem rendelhetem el, hogy hétszáz fős kollektívánk minden tagja dudáljon. Ez viccnek is rossz. Heterogén a társaság, lehet, hogy százan helyeselnék, a többi meg azt mondaná, milyen ostobaság ez, megőrült a főnök. Valószínűleg a következő lesz: *aki akar, az dudál, aki nem, az nem.* Ez a dolog lényege...

TELE5TAXI (*Szenci Szabó János* ügyvezető igazgató): – A TELE5TAXI holnap is taxi lesz és azután is. Elsődleges feladatunk a szolgáltatás, minden más ezután jön.

RÁDIÓ TAXI (*Kohut Antal*, a cég etikai bizottságának tagja): – Ha a főnökünk utasításba adja, akkor dudálunk. Ha beolvassa általánosba, akkor igen. Egybehangzóan tesszük majd vagy ezt vagy azt...

FŐTAXI (*Tamaskovics Lajosné* diszpécser): – Ilyen felhívás nem érkezett hozzánk. Kizártnak tartom, hogy bármelyik dolgozónk ilyen felkérésre megnyomná a dudát.

BKV (*Sas András* fődiszpécser): – A KRESZ értelmében csak *közvetlen balesetveszély* elhárítása érdekében lehet dudálni. A vállalat vezetése nem adhat ki olyan utasítást, hogy dolgozói dudáljanak. Ha magánemberként valaki megteszi, azért nem fogják elbocsátani...

BRFK (*Pető Zoltán* sajtóügyeletes): – Ez *szabálysértés.* Akit megfognak a rendőrök, annak nem volt szerencséje...

(petán)

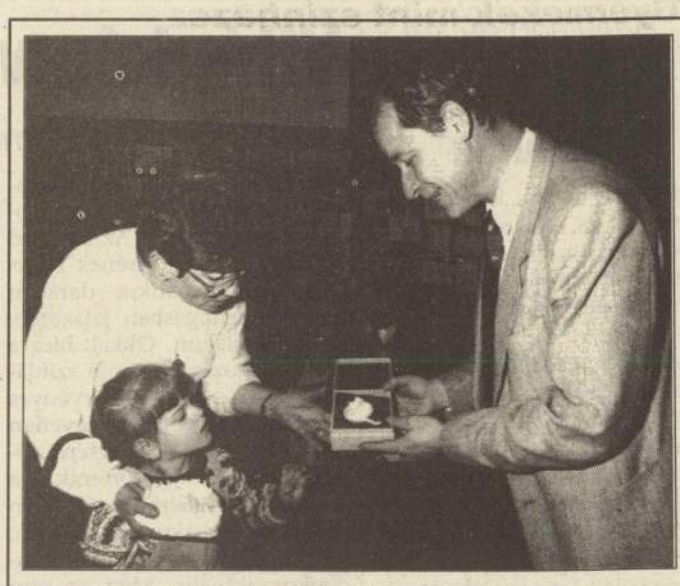

A kétszázezredik. **Az utóbbi idők egyik legnagyobb kasszasikere volt Spielberg Jurassic Park (Őslénypark) című filmfantáziája. Legalább akkora sikert aratott a film által inspirált világjáró kiállítás is, amelyet nálunk Élő dinoszauruszok címmel a Budavári Palotában mutattak be. A siker persze Budapesten sem maradhatott el. Tegnap éppen a kétszázadik látogatót köszöntötte Matskási István, a Természettudományi Múzeum igazgatója: a négyéves Szőllősi Szilvia a nagymamájával együtt nézte meg a kiállítást. Mindkettőjüknek tetszettek a dinók...** MTI – FOTÓ: RÓZSAHEGYI TIBOR

KOMMENTÁR

Közel az európénzekhez

A Magyar Nemzeti Bank kibocsátotta ez évi első kötvényét külföldön – kaptuk a hírt tegnap. A 2 milliárd luxemburgi frank (százmillió márka) összegű papírok kamatozása 8 7/8 százalék. A kötvények fix kamatozásúak, lejáratuk hét év, a kibocsátási ár pedig 101,9 százalék.

A piacgazdaság beköszöntével sokat finomultak az ország pénzfelvételi módszerei. Míg korábban bankoktól vagy kormányoktól közvetlenül vettünk fel hiteleket, addig az újabb módi szerint a Magyar Nemzeti Bank kötvényeket bocsát ki külföldön. Mellesleg így teszik ezt mindenütt a világon. Az eddigi tapasztalat szerint a magyar kötvények kapósak külföldön, ami a gazdaság iránti bizalom egyik megnyilvánulása. Tavaly kötvénykibocsátás révén 4,5 milliárd dollár értékű hitelhez jutott a Nemzeti Bank. Szerencsére a hétmilliárd dollár körüli devizatartalék fedezi az ország külső finanszírozását, s így az MNB kivárhatja a kibocsátáshoz a legjobb külpiaci feltételeket. Ennek megfelelően erre az esztendőre a banknak nincs is határozott kibocsátási előirányzata, csak akkor bocsát ki új papírokat – legfeljebb kétmilliárd dollár értékben –, ha ehhez kellőképpen kedvezőek lesznek a feltételek. A mostani luxemburgi kibocsátás megfelel ennek a követelménynek. Ez a piac azért is számottevő, mert fontos állomása az úgynevezett európénzeknek.

P. J.

Az ELTE japán pályázatot nyert

A jen (folyamatosan) jön

Koicsi Cucumi, Japán budapesti nagykövete és Biszterszky Elemér, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium közigazgatási államtitkára tegnap ünnepélyes keretek között kulturális segélyprogramról szóló jegyzéket váltott. A japán adományozó ezután bankátutalással juttatja el a pénzt, majd ezt követi a tényleges vásárlás és a berendezések szállítása.

A *Japán Kulturális Segély* – amelyet a gazdasági nagyhatalom a fejlődő országok számára hirdetett meg évekkel ezelőtt – *visszafizetési kötelezettség nélküli* pénzügyi segítségnyújtás, amit Japán 1991-től terjesztett ki Magyarországra és a többi volt szocialista országra is. Az évente legfeljebb 50 millió jen értékű támogatás célja elsősorban a *kulturális és történelmi emlékek megőrzésének segítése*, a kultúrával kapcsolatos tevékenységek pártolása, valamint az oktatást és a kutatást szolgáló technikai és műszaki berendezések – audiovizuális, videoberendezések, nyelvi laboratóriumok, hangszerek, színházi hang- és fényberendezések, mozgó könyvtári felszerelések – beszerzése. Az egyetlen feltétel, hogy ezeket a berendezéseket *Japánból kell* megvásárolni.

Az első évben a *Magyar Állami Hangversenyzenekar*, 1992-ben a *Magyar Állami Operaház*, az 1993-as pályázat nyomán pedig az *Eötvös Loránd Tudományegyetem* nyerte el a japán kulturális segélyt.

Biszterszky Elemér lapunk érdeklődésére elmondta: a támogatás jelentősége mindenekelőtt annak *folyamatosságában* rejlik. Összegszerűen 44 millió jenről körülbelül 42 millió forintról van szó. Egyébként főképp Európából, különösen a Német Szövetségi Köztársaságtól kapunk – hasonlót nem is ilyen mértékű – hasonló támogatást, s ma már az is egyre inkább csökken. Japánban mint ahogy a nagykövet úr említette beszédében – már gondolkodnak a következő évek segítségnyújtási programjának elkészítésén.

(j

Választási csalás Salgótarjánban

Tegnap a belügyminiszter Salgótarjánban bejelentette: az ajánlószelvények gyűjtésének első napján a rendőrség a megyeszékhelyen eljárást indított az 1994-es országgyűlési képviselő-választás feltehetően első csalása ügyében. A részletekről Nagy Károly őrnagyot, a Nógrád megyei rendőrkapitányság osztályvezetőjét kérdeztük.

– Mi történt valójában?

– A salgótarjáni székhelyű választókerületben egy „élelmes vállalkozó" *darabonként kétszáz forintért* gyűjtötte az ajánlócédulákat. Ez természetesen tilos. A tettenérés után tartott házkutatás során *130 kitöltött szelvényt* talált a rendőrség.

– Kinek, melyik pártnak gyűjtötte az ajánlószelvényeket?

– Az illető egy *független jelölt* számára gyűjtötte a szelvényeket. A vizsgálat egyelőre folyik, bővebbet csak később mondhatok.

– Mire számíthat a képviselőjelölt és az a személy, aki pénzért szerezte be a cédulákat?

– A Btk. szerint ez bűncselekmény, és három évig terjedő szabadságvesztés szabható ki érte. Ez *egyaránt érvényes a szelvényeket gyűjtőre és a felbujtóra* is. A felbujtással gyanúsítottat a bűnismétlés elkerülése végett őrizetbe vettük. Ez azt is jelenti, hogy a képviselőjelölt önmagát zárta ki a választásokból.

Cs. A.

Betörtek a KDNP kispesti irodájába

Tudósítónktól:

Feltehetően március 6-áról 7-ére virradó éjszaka, ismeretlen tettesek betörtek a Kereszténydemokrata Néppárt XIX. kerületi alapszervezetének irodájába. Lapunk kérdésére *Endrédy István*, a KDNP kispesti képviselőjelöltje elmondta, hogy egyelőre még nem világos számára, mi célból. Mivel *a párt iratanyagát szétszórták, és a helyiségben mindent felforgattak, nem tartja kizártnak a politikai szándékot* sem. (Ennek ellentmondani látszik az a tény, hogy az éjszakai látogatók ugyanezt művelték abban a női szabóságban is, amelyik néhány szobát bérel az épületben.)

Az esetről megkérdeztük *Vaga Lászlót*, a KDNP elnökhelyettesét is, aki elmondta, hogy minden jóérzésű embernek határozottan vissza kell utasítania az ilyenfajta atrocitásokat. Remélhetőleg nem politikai ügyről van szó, mert a választások előtt egyetlen hazai pártnak sem állhat érdekében, hogy erőszakhoz nyúljon. Az ügyben a rendőrség megkezdte a nyomozást.

Tűnődés

Videós csömör

Végre megint elkezdünk moziba járni. A filmforgalmazó vállalatok statisztikái is egyértelműen mutatják, hogy egyre többen választják újra a nagyképernyős filmet a tévézés helyett hétvégi, hétközi szórakozásként, művelődésként. S ami mindennél meggyőzőbb, a saját szemünkkel is láthatjuk: az art hálózat kistermes, a kulturált, művészi értéket is képviselő szórakoztató filmek szupernézőterein is egyre több a teli sor, egyre kevesebb a foghíj.

A mindenáron sandáskodók, a mindent politikai szemüvegen át vizsgálók mohón és együgyűen a televíziós műsorok alacsony színvonalának tulajdonítanák a filmszeretet erősödését. Maradjunk annyiban, hogy a Magyar Televízió műsora önmagában sem régebben nem jelentett, sem ma nem képvisel különösebben nagy vonzerőt az igazi filmbarátok számára.

A mozinézők számának katasztrofális csökkenése nálunk a nyolcvanas évek közepén kezdődött, amikor nyugati útjainkról előbb-utóbb mindannyian egy-egy videokészülék „szerencsés" birtokosaként tértünk haza, s ha görbe úton is, de hozzájuthattunk bizonyos kazettákhoz. Aztán '87-ben berobbantak a nyugati tévécsatornák, angol, német, francia olasz adók bombáztak bennünket filmekkel. A videotéka, majd a HBO megadta a kegyelemdöfést – sóhajtottak föl a filmforgalmazók. Nana, ne temessük még el a filmművészetet! – intették önmérsékletre a többieket a pesszimizmusban is józanabbak. S úgy látszik, nekik lett igazuk. Az art mozihálózat elterjedése, köztudatba rögzülése szerencsére egy időben történt azzal a telítődéssel és csömörrel, amit a tévés-videós hullám túlburjánzása szükségszerűen előidézett.

Legyen hát, gyerünk vissza a moziba!

(p. z.)

Szembesítés

A negyedik kísérlet

Tudósítónktól:

A fővárosi önkormányzat oktatási bizottságának elnöke, Sáska Géza ma negyedszer tesz kísérletet arra, hogy kicsikarja a közgyűléstől a Szél utcai és az Ady Kollégium összevonását. A törvénytelen előkészítés miatt többször elnapolták a döntéshozást, s közben az érintettek közül egyetlen támogatója maradt a fúziónak: az Ady kollégium igazgatója.

– A valótlan adatok, a koholmányok, a szakmailag elfogadhatatlan érvek sorra megcáfoltattak – így a Szél utcai érdekeltek nevében *Tóbi Mária* megbízott igazgatónő. – Reméljük, hogy Sáska Géza fő érve, az *előrelátás* – mármint az Ady kollégium esetleges egyházi reprivatizációja –, nem lesz „sürgető oka" kollégiumunk „gyarmatosításának". S bízunk abban is, hogy ama bizonyos három T elvét se kell újra elfogadnunk, noha Sáska Géza gyakorta hangsúlyozza, hogy a *közigazgatási* képzés megkülönböztetett *támogatásra* tarthat igényt a fővárosban. Sőt bizonyos személyek is. „A fővárosban harmincnyolc kollégiumi igazgató van, és a szakma tudja, ki mennyit ér" – nyilatkozta nemrég. Miközben a fővárosnak nincs oktatási, szakképzési koncepciója, nem hiszem, hogy érvként fogadhatnánk el a nem is túlságosan burkolt diszkriminációt. Hogyan vállalkozhat arra a főváros felelős oktatási vezetője, hogy értékítéletet mondjon, aszerint mérlegeljen: ki *milyen szakmát* tanul? A Szél utcában mi úgy gondoljuk – mondta lapunknak Tóbi Mária –: a demokráciában csak az lehet szempont, hogy *jól megtanulta-e* – bárki is – a szakmáját, s jól végzi-e vállalt munkáját.

Áll ez a mérlegre került kollégium nevelőire is. Akiknek a munkájával a gimnazisták és a többféle szakmát tanuló diákok ugyanúgy elégedettek, mint a szüleik.

Hajóbúcsúztató

Elbúcsúznak a balatonfüredi Helkától, a 103 éves hajómatuzsálemtől, amely a móló szomszédságában már egy évtizede a vendéglátás szolgálatában állt a szárazföldön. A járművet ismét vízre tették, és ma Siófokra vontatják.

A Helka 94 éven át a balatoni flotta dísze volt. Hosszú szolgálat után, a nyolcvanas években gazdái úgy döntöttek, hogy szétdarabolják, megsemmisítik. Akkor a balatonfüredi megvásárolták, és így megmentették a pusztulástól. Azóta volt bár, vendéglő, mígnem a Balatoni Hajózási Kft. eldöntötte, hogy felújítja. A füredi önkormányzat kétmillió forint fejében vált meg a Helkától, amelyet 1996-ban, a magyar hajózás 150. évfordulója alkalmából ismét vízre tesznek. A füredi búcsúja nem végleges: úgy döntöttek, ha egyszer mégis nyugdíjazzák a Helkát, a város újra befogadja. Legfeljebb lesz belőle hajómúzeum...

TŰHEGYEN

Páj(!)amű

Még csak tegnap adtuk közre a általános iskolásoknak szól felhívást („Ha én lennék a m niszterelnök, akkor a következ hét legfontosabb intézkedés hoznám" címmel), máris érke zett egy pályamű – „d osztályos jeligével – az alábbiak szerint:

„1. Legalább egy csonka gúl vetetnék mindenkivel (Olya amilyet Karinthy vett a Tanár ú kéremben.) 2. Az alsó tagozato soknak is lehetővé tenném a na pirend előtti felszólalást. 3 Rendeletet hoznék, hogy sze mélyes megtámadtatás címé vissza lehessen utasítani, ha tanár valakit felszólít. 4. Él egyenes adásban közvetítené minden nagyszünetet. 5. Átvil gíttatnám Konc Zsuzsit a ny cadik céből. 6. Privatizáltatn magam. 7. Csak hat legfon sabb rendelkezést hoznék."

Csontváry Kontra Tivadar

Hangfogó nélkül

Kocsis, Doráti, Menuhin

Meg kell hagyni: kamarazenészeknek és kamarazenei estek műsorszerkesztőinek mércéje, viszonyítási pontja támadt a Városháza dísztermében rendezett kávékoncertekkel. Az, amit *Kocsis Zoltán* elindított és megteremtett e sorozat keretei között, úgy vélem, a századvég hazai zenetörténetében fontos mozzanat, sőt talán új fejezet. A művésztársadalom, de a közönség számára is. Mert *tartósan* felkelteni, s ciklusról ciklusra *növelni* a befogadói érdeklődést alig ismert vagy ismeretlen művek, elfeledett vagy elutasított darabok iránt – napjainkban, tájainkon egyes-egyedül Kocsisnak sikerült! Előadóművészi aurájához most a művészeti vezető vonzereje társult, amit imponáló tárgyi tudásának, páratlan tájékozottságának és a programok összeállításában is megnyilvánuló intuíciójának tudhatunk be. Legutóbbi, március 4-i estjén például *Schönberg, Webern* és *Berg* alkotásait *Liszt* hangnem nélküli bagatelljeivel állította párhuzamba, ami nem egyszerűen frappáns ötlet, hanem heurisztikus felismerése a ténynek: a liszti „jövőbe hajított dárda" röppályája a második bécsi iskoláig ível! Kocsis, aki hármas minőségben – mint szerkesztő, pianista és karmester – jegyezte a koncertet, briliáns teljesítményével önmagukat felülmúló produkcióra ösztönözte partnereit, a többségükben fiatal hangszeres tehetségeket. Elmondhatatlan, mit profitálnak a friss diplomások meg a középnemzedék fogékony tagjai (ezúttal 22 nevet kellene felsorolnom, így eltekintek a lista közreadásától) ebből az együttműködésből; Kocsis keze alatt dolgozni – állítják a kávékoncertek közreműködői – meghatározó élmény és életre szóló művészi útravaló. (Rám, a hangversenylátogatóra, őszintén szólva a vezénylő Kocsis korántsem hat úgy, mint a zongoraművész; a pianista kezéről nem tudom levenni a tekintetem, a pálcát markoló ujjak és a bökdöső gesztusok látványa ezzel szemben csöppet sem fog meg. A művek megszólaltatásának színvonala annál inkább, s végeredményben úgyis ez dönt el mindent.) A Fesztiválzenekar állandósulásának kétségkívül nagy szerepe van a zenei élet korábbi szerkezeti-szemléleti átalakulásában, ám a legnagyobb változást (nevezzem robbanásnak?) véleményem szerint a kávékoncertek képviselte szellemiség térhódításától remélhetjük. S ez Kocsis Zoltánnak személyes érdeme, művészi-pedagógiai sikere.

Kamarazenéről szólva, hadd lepjem meg a Tavaszi Fesztivál küszöbén egy szenzációs hírrel azokat, akik *Yehudi Menuhin* rajongói, s nagy várakozással tekintenek pénteki és szombati koncertje elé. A világhírű muzsikus ugyanis nemcsak vezényelni jött Budapestre (a Fesztiválzenekart dirigálja a Zeneakadémián), hanem koncertlátogatóba is: ma este a Nagybátonyi Kamarazenekar hangversenyét hallgatja meg az Óbudai Társaskörben. A *Torják Vilmos* vezette együttes ebből az alkalomból veszi fel *Doráti Antal* nevét, s mivel a magyar karmester jó barátja, szeretett pályatársa volt Menuhinnak, a Lord úgy döntött, hogy személyes jelenlétével ad súlyt ünnepi eseménynek (itt jegyn meg, hogy saját estjein Dművet is programjára tűzött *Jeney*-ősbemutató és *Brahms* odikja mellett!). A gesztus nelő; méltó mindkét mester-

Kerényi Mária

Világkép vagy a játék mámora?

Bemutató a Művész Színházban

„Ez Pascal, amit bohócok játszanak" – jelentette ki *Anouilh* a Godot-ra várva láttán. Az abszurd színház „frontemberének", *Beckettnek* emblematikus darabját seregnyi felfogásban játszották szerte a világon. Okkal, hisz a kortalan közegben zajló színjáték bárhol és bármikor érvényes gondolatokat vet föl. Egyetlen föltétellel: *egységes világképet sugalmazzon.* Ha így történik – a szöveg önmagáért beszél. Nem tűr szemernyi aktualizálást sem, mert a gondolatrendszere mindenkor aktuális. Még az sem igényli időszerű asszociációk bevetését, hogy Godot rejtélyét milyen szellemi tartományba utalja a rendező. Vagyis: az istenség, a reménység, az élet értelmének, az illúzióknak, netán az Időnek a fogalmát célozza meg, esetleg valamennyit egyszerre. Beckett két tehetetlenségre kárhoztatott csavargójának darabhossznyi dialógusa olyannyira filozofikus töltetű a maga egyszerűnek tetsző párbeszédsorozatában, hogy igen erőteljesen sugallja a szerző abszurd világképét. Korunk színművészetében a klasszikusok (és a Nobel-díjas, hajdani fenegyerek, az ír–francia Beckett igazán azzá lett) újraértelmezése – természetesen a rendező szabadsága.

Darvas Iván, a Művész Színház vezető színésze, „márkás" egyénisége – saját bevallása szerint – régóta vágyott a Godot... színrevitelére. Tisztes ambíciójának szülöttje egy minden ízében mozgalmas, érdekfeszítő előadás. A Godot-variációk között minden bizonnyal a legdinamikusabb, személyre szabottan eredetit volt szerencsénk figyelemmel kísérni. Kis honunk kacatjainak hulladéktelepén (beleértve az elrongyolódott, középen kilyuggatott '56-os zászlót is mint Vladimir „csavargó-pelerinjét") zajlik a szemünk láttára bohóccá sminkelt ágrólszakadtak nyomorúságos élete. Az illuzórikus, illetve illúziótlan várakozás. Valamire. Vagy valakire. Ami vagy aki föloldaná kilátástalan helyzetüket. Beckett szerzői utasítás szerinti színpada üres, pusztán az országút melletti, kiszáradt fa áll a játéktéren. Nyilván a sivárságot sugallandó, s a játékra-szövegre összpontosítandó. A rendezőnek, természetesen, jogában áll a maga elgondolása szerint díszlettel-kellékekkel akár „föl is tölteni" a színpadot: a vízió szolgálatában. Darvas Iván kétségtelenül a mai Magyarország színi „hátterét", tér- és időbeli asszociációhálózatát kívánta sugallani. Talán kissé didaktikusan. *Gyémánt László* egyébként, a maga nemében, „festői" és gyakorlatias szemléletű, alkalmi támpontokat nyújtván a szereplők játékának dinamizálására. Ám mélyértelműséget a hatalmas fatorzó formája kínált, amely vitathatatlanul egy kipusztult Életfa „tetemeként" vált az előadás memento morijává. A termékeny és terméketlen élet kontrasztjává – becketti szellemben.

Darvas (Vladimir) és *Garas Dezső* (Estragon) alakításának szándékos bohócériája mesteri játékparádéra adott alkalmat; ötlet ötletet követett, a gegektől a kesernyés komikumig. Mondatról mondatra játszották el a darabot, mondhatni, minden mondatot külön eljátszottak, poentíroztak. Kivált Darvas Iván, aki pályájának szokatlan szerepében helyzetek és mozdulatok egész „skáláját" járta be, felhangoltan, a játék szédületének mámorában. Garas – Gogo szkepszisének megfelelően is – egyhangúbb és „Garas-osabb" ábrázolatot nyújtott. Kettejük kapcsolódását és jellemkiegészülését legjobban a finálében egymás vállára boruló reménytelenek jelenete jelképezte. A mondatról mondatra sűrűsödő, túlfokozott játék viszont sokat elfedett a becketti–darvasi összvilágképből, ha úgy tetszik, az Anouilh emlegette „pascaliságból". Több az ötlet, s a „clown-aforizmák" látványosítása, mint a filozofikus töltet, a – kivált külsőségeiben megjelenített – nézőknek szánt, nagy ívű mondandó.

A szolga–úr képletet kiszolgáltatott értelmiségivé és cirkuszi porondmesterré komponált *Iglódi–Bubik* jelenet fölöttébb eredeti rendezői megfogalmazás. Iglódi pattanásig feszült, néma és szolgálatkész rab-robotja adott pillanatban mesteri váltással izzítja föl a légkört föltörő gondolatainak bravúros nagymonológjával. Tisztázatlannak tűnik viszont Bubik István Pozzo-értelmezése; eleinte Cippolába oltott, fölényes porondmestert mintáz, stílárisan teljesen elütően Lucky absztrakt és képletes ábrázolásától, s a döbbent csavargók kevésbé bohócos, lélektani realizmus ihlette, emberi reagálásától.

Az előadás legtisztább, legőszintébb pillanatait a *Haumann Máté* alakította Fiú megjelenése és angyalian puritán megszólalása jelenti. S noha Godot gyermekien ártatlan követe másodszor is beváltatlan ígéretet kínál az alig reménykedőknek, a Fiút mégis Jelenésnek fogjuk föl, s általa csalóka képzeletünk záloga marad a remény

Metz Katalin

Az igazi Csontváry

Megmentett képek a Tavaszi Fesztiválon

Sokan úgy vélik, nem szabad hurcolászni – különösen nem külföldre, nagy távolságokra – *Csontváry Kosztka Tivadar* festményeit, hiszen opusza: nemzeti kincs. Noha több mint száz év telt el azután, hogy a nagy művek megszülettek, sokáig senki nem vállalkozott arra, hogy szakszerűen restaurálja őket – úgy tűnt, nem kell veszélyes utakra indulniuk, megsemmisülnek azok itthon is. Mint *Romváry Ferenc* művészettörténész, az életmű kiváló ismerője fogalmazott a tegnapi sajtótájékoztatón, a képek állapota fél évtizeddel ezelőtt katasztrofális volt, az életművet a megsemmisülés veszélye fenyegette. A fordulat 1987-ben, az amszterdami magyar napok után következett be, a vendéglátók részéről akkor hangzott el, hogy Csontváry műveit szeretnék Hollandiában bemutatni. Hamarosan megszületett a döntés: külföldi kiállításra csak a művek szakszerű restaurálása után kerülhet sor. E munkát négy év alatt három kitűnő szakember, *Czakó Ferenc, Petheő Károly, Tarai Teréz* végezte el. Időközben a Firenzében élő kiállításszervező, *Burmeister Katalin* közreműködésével kialakult a végleges program. Ezek szerint ez év június–augusztusában a stockholmi Liljevalchs Konsthallban, szeptember–októberben a rotterdami Kunsthalban, november–februárban a müncheni Haus der Kunstban mutatják be az életművet.

A majdnem teljes életművet. Hatvan festményt és tizenkilenc rajzot szállítanak ugyanis speciális, légkondicionált kamionokban több határon át, s természetesen ugyancsak légkondicionált termekben mutatják majd be őket. A legnagyobb méretű képek egyike, a Taormina rákerült az „utaslistára", a Baalbek és a Mária kútja azonban Pécsett marad. Szerepel az anyagban számos, külföldi múzeumban illetve magángyűjteményben őrzött alkotás is, s ez azt jelenti, hogy mind mennyiségi, mind minőségi szempontból az igazi Csontváryval találkozhatnak a látogatók. És természetesen nemcsak a külföldiek, hiszen az utazást budapesti bemutatkozás előzi meg: a Magyar Nemzeti Galériában éppen a Csontváry-kiállítás péntek délutáni megnyitójával kezdődik a Tavaszi Fesztivál és az Európai Kulturális Hónap egész budapesti rendezvénysorozata. A nagy öröm mellé egy kis üröm, hogy a magyar nyelvű katalógus az idegen nyelvű változatokkal együtt legfeljebb májusban, a hazai tárlat bezárása után jelenik meg. Mivelhogy a restaurálás teljességgel megváltoztatta a képeket a korábbi reprodukciókhoz képest, és több lappangó mű került elő az utóbbi években, e katalógust nem pótolják a korábbi kiadványok.

A Csontváry-tárlattal együtt nemzetközi éremművészeti kiállítás is nyílik pénteken a Magyar Nemzeti Galériában, az áprilisi FIDEM-kongresszushoz kapcsolódva. Egy nappal később nyitják meg azt a dokumentációs tárlatot, amely az Európa Tanács magyar irodájának működését mutatja be. A Tavaszi Fesztivál tehát ígéretesen kezdődik – legalábbis, ami a Magyar Nemzeti Galéria kiállításait illeti.

P. Szabó Ernő

Csend és mozdulatlanság

A rendező: Beckett

Samuel Beckett már a *Godot-ra várva* ősbemutatója óta (1953, Párizs) – személyesen vagy levelezés útján – rendszeresen szaktanácsadóként működött közre darabjának színrevitelében. Rendezői fölkérést viszont csak 1974-ben fogadott el a berlini *Schiller Theater*től. E színházban már több saját darabját rendezte *(Végjáték,* 1967, az *Utolsó tekercs,* 1969 és *Ó, azok a szép napok,* 1971), s így régi ismerősökkel dolgozhatott a *Godot* színpadra állításán.

A szerző-rendező kezében a színmű születése pillanatától folyamatosan változott, „karcsúsodva vénült". A változtatás elsősorban húzást, azaz rövidítést jelentett.

Beckett sohasem szerette a *Godot*-t; egyszer nyilvánosan szemétnek, máskor a „bankjának" nevezte. Mindig „szövegellenesen" viseltetett e művével szemben. Érdekes kísérlet lenne, épp ezért, egyszer a *Godot*-t szöveg nélkül, kizárólag mozgásbeli, vizuális és auditív elemek felhasználásával színre vinni; e kísérlet egyértelműen bizonyítaná, hogy – a becketti ortodoxia koncepcióját a végsőkig sarkítva – e darabban verbális kommunikáció nélkül is „Godot-ra várnak".

Többé-kevésbé a fenti szellemben fogant az 1975-ös berlini előadás is a szerző rendezésében. Beckett itt alkalmazta először önhatalmúlag az ún. „Wartestelle"-t; ezt a jellegzetesen becketti, szerkezeti jelentésértékkel rendelkező szünetet, amely a színpadon beálló csend, mozdulatlanság, bizonyos „hiány" útján idéz elő a néző tudatában egyfajta verbális és nem verbális jelentéstöbbletet, az értelmező törekvés „ingerlésével" mondhatni tudati „vérbőséget", „vértolulást" váltva ki. A szövegben tizenkét lehetőség kínálkozik e holt élőképek beiktatására, ezek számát Beckett Berlinben húszra emelte. Bár a szöveget elég jelentős mértékben „meghúzta", az előadás mégsem lett rövidebb az említett szünetek szövegértéke miatt.

Beckett rendezői felfogásának állandó és általános jellemzője a „negativitás"; e koncepció szándéka „végállapotok" felé mutat: csönd, sötétség, mozdulatlanság, „ritka" színpadtér (a díszlet hiánya: Beckett csak egy fát és egy követ tűr meg a színpadon). E rendezői munka képlete: az egyetemes antiklimax; vagyis: mindenből egyre kevesebb lesz, a beszéd elnémul, a hangok halkulnak, a fény fogy, a mozgás lassul, az arcjáték lebénul.

E felfogás szerint a színmű sötétséghez, a csendhez és a mozdulatlansághoz „aszimptotikusan" közelítő pantomim.

Romhányi Török Gábor

*

Forrás: A „Regiebuch", Samuel Beckett jegyzetfüzete, amelyet a próbák alatt használt Berlinben, 1975-ben. Lelőhelye: A Readingi Egyetemi Könyvtár Beckett Archívuma. *(A szerző a Godot-bemutató alkalmából kínálta föl lapunk számára forrásértékű jegyzetét – a szerk.)*

ÁLLAMI VAGYONÜGYNÖKSÉG

Privatizáció után

„Szerződésesből" tulajdonos

A vendéglő most már tényleg „privát"

Fenyőfák, földszintes házak között, Csepel egyik csendes utcájában áll a sötétbarna, üveges épület. Homlokzatán a bográcsos-cégér már messziről hirdeti a vendéglátó helyet. Az éteremben vaddisznóbőrök, fabútorok, ízlésesen terített asztalok, az étlapon pedig óriási választék elfogadható árakon. A vendéglőt már egy évtizede vezeti Balogh József és Nagy Sándor. Tavaly óta a saját tulajdonuk. Természetes volt, hogy amikor lehetőség nyílt rá, megvettük a boltot – mondja Balogh József –, hiszen biztos megélhetést nyújt nekünk és a családunknak. Az ember egyébként nem szívesen adja fel tíz év munkájának eredményét, ráadásul így a magunk urai is lehetünk, s a saját elképzeléseink alapján vezethetjük a vendéglőt.

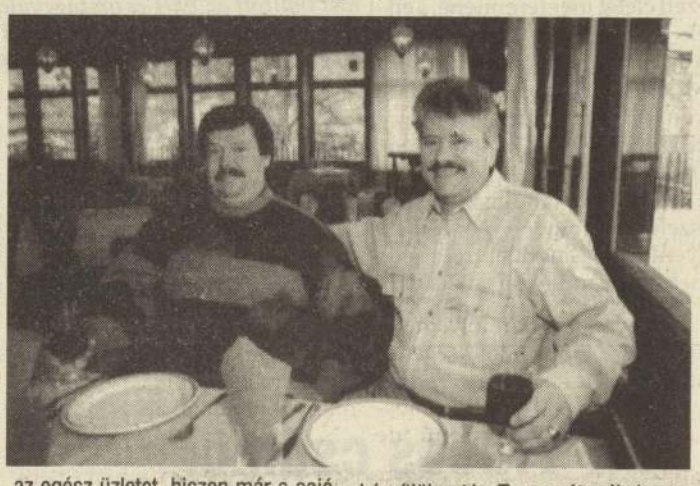

– A privatizáció során licittel kelt el az üzlet, vagy mint régi, szerződéses üzletvezetőknek, lehetőségük volt az elővásárlásra?

– Először licitálásra írták ki a vendéglőt, az induló ár 3 millió forint volt, s ilyen alacsony árra természetesen sok jelentkező akadt. Időközben azonban megjelent a törvénymódosítás, hogy a szerződésben lévő üzletvezető licit nélkül megveheti a boltot, s egy nap alatt el kellett döntenünk, megvásároljuk-e. Mivel a kikiáltási ár 6 millió forint volt, ezt elfogadtuk. Az Állami Vagyonügynökség azonban még egyszer felértékelte az üzletet, immár 9 millió 700 ezer forintra, mivelhogy licit nélkül kerül a tulajdonunkba a vendéglő. Megvásároltuk.

– Mi volt az első változtatásuk?

– Amíg nem volt biztos, hogy meg tudjuk venni, addig nem is próbáltuk felújítani és a vállalat sem nyúlt hozzá. Tavasszal kezdtük el a felújítást. Kicseréltük a burkolatot, kifestettünk, komplettül felújítottuk az egész üzletet, hiszen már a sajátunkat szépítgettük.

– Kicserélték a személyzetet, miután az önöké lett az étterem?

– Megszokott személyzettel dolgoztunk, akikkel a váltás előtt nem volt semmi problémánk, ezért nem láttuk értelmét, hogy változtassunk. Velünk együtt 9 ember dolgozik itt és 3 tanuló.

– Önök is beállnak a pult mögé?

– Természetesen. Az egyikünk mindig itt van az üzletben, és ott segítünk, ahol éppen szükség van rá. Felszolgálunk, fizettetünk, ha kell, még főzünk is. Reggel 8-tól záróráig vagyunk itt, minden másnap, s szemmel tartjuk, rendben mennek-e az üzletben a dolgok.

– Az étterem neve alapján elsősorban magyaros ételekre számít a vendég.

– A konyhánk magyaros és egyben nemzetközi. Akad nálunk borjú, hátszín, bélszín, pulyka. A köretekkel, salátákkal együtt kb. 150 féle étel található az étlapunkon. De ha kér valamilyen különlegeset a vendég és megvannak a hozzávalók, elkészítjük azt is. Tavasz óta rák, kagyló és tengeri hal fogásaink is vannak.

– Látok az étlapon lazacot, amerikai cápaderekat, langusztát. Mindez mennyibe kerül?

– 110-től 1600 Ft-ig, mindenki talál a pénztárcájának megfelelőt. Olyan árakat igyekszünk kialakítani, ami a környékbelieknek és nekünk is megfelelő. Csepel nem a belváros. Van azonban néhány olyan törzsvendégünk, aki Budáról jár ide vacsorázni.

Csepelen állítólag két olyan hely van, ahol normálisan lehet étkezni, s a mi éttermünk az egyik. A vendég, ha elmegy valahová vacsorázni, a pénzéért jót, minőséget szeretne kapni. Ha féldecit kér, akkor az tényleg öt cent legyen, a hússzelet pedig 12 dkg. Amióta az üzlet a mi tulajdonunkban van, annyival nőtt a nyereségünk, hogy nem kell átalánydíjat fizetnünk, s szerencsére nincsenek tartozásaink. A telket, amin a vendéglő áll, egyelőre béreljük az önkormányzattól, ennek a megvásárlása lesz a következő beruházásunk.

Csontváry

VERSENYPÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A Magyar Köztársaság Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium felügyelete alá tartozó közúti igazgatóságokkal, Autópálya Igazgatósággal közösen,

az Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság nyilvános versenypályázatot hirdet kisebb hídfenntartási munkák elvégzésére

A pályázaton minden, gyakorlattal és referenciával rendelkező hazai és külföldi vállalkozó részt vehet, ha az értékelőbizottság erre alkalmasnak tartja.

A pályázatot magyar nyelven, a magyar szabványoknak és a műszaki irányelveknek megfelelően, forintban, a kiváltható műszaki dokumentációban levő, főbb munkákat tartalmazó szöveges kiírás alapul vételével, annak szükségszerű kiegészítésével, módosításával kell elkészíteni.

A részletes versenytárgyalási anyag, a műszaki dokumentációval együtt, 1994. március 21-étől április 8-áig, munkanapokon 9 és 14 óra között tekinthető meg és vehető át az illetékes közúti igazgatóságon.

A dokumentációért fizetendő térítési díj: 5000 Ft + 1250 Ft áfa = 6250 Ft.

Az átvételkor le kell adni az Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság OKHB 214-90174-4219. számú számlája javára történő befizetés igazolásaként az átutalási megbízást vagy a belföldi postautalványt, illetve ezek másolatát, a munka kódszámának feltüntetésével.

A közúti igazgatóságok a forgalomszabályozási és építési kapacitásaikat azonos feltételekkel és áron ajánlhatják fel a vállalkozóknak.

A munkák befejezési határideje, minden esetben, legkésőbb 1994. szeptember 30-a, de a létesítmények befejezési határidejét a részletes pályázati felhívás tartalmazza.

Az ajánlatok benyújtási határideje: 1994. május 13-án 10 óra, helye: az illetékes közúti igazgatóság.

Az ajánlatadással kapcsolatos bármilyen költséget (kiváltás, a helyszín megtekintése, az ajánlat összeállítása, benyújtása stb.) visszatérítés-mentesen, teljes egészében a pályázónak kell viselnie.

Az ajánlatok felbontása: 1994. május 13-án 10.30 óra, helye: az illetékes közúti igazgatóság.

Az eredményhirdetés időpontja: 1994. május 20-án 10 óra, helye: a pályázat beadási és felbontási helye.

Autópálya Igazgatóság
Budapest, Fényes Elek u. 7-13. 1024
Telefon: 202-0811, fax: 175-8485
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
01.233.94.3.1	M1/84	+ 965
01.233.94.3.2	M1/100	+ 518
01.233.94.3.3	M7/83	+ 102

Budapesti Közúti Igazgatóság
Budapest, Fényes Elek u. 7-13. 1024
Telefon: 202-0811, fax: 175-8293
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
02.233.94.3.1	1201/9	+ 548
02.233.94.3.2	1201/19	+ 467
02.233.94.3.3	2107/1	+ 146

Békéscsabai Közúti Igazgatóság
Békéscsaba, Szabadság tér 7-9. 5600
Tel./fax: (66)-454-254
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
03.233.94.3.1	4219/60	+ 665
03.233.94.3.2	4245/17	+ 558
03.233.94.3.3	4426/1	+ 013

Debreceni Közúti Igazgatóság
Debrecen, Barna u. 15. 4025
Telefon: (52)-312-611, fax: (52)-312-521
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munka alapadatai

Kód:	Helye:	
04.233.94.3.1	4/199	+ 529

Egri Közúti Igazgatóság
Eger, Deák Ferenc u. 49. 3301
Telefon: (36)-313-067, fax: (36)-310-882
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
05.233.94.3.1	23/23	+ 646
05.233.94.3.2	3204/23	+ 943

Győri Közúti Igazgatóság
Győr, Batthyány tér 8. 9022
Telefon: (96)-316-133, fax: (96)-319-392
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
06.233.94.3.1	85/7	+ 020
06.233.94.3.2	85/44	+ 976
06.233.94.3.3	8417/30	+ 027

Kaposvári Közúti Igazgatóság
Kaposvár, Szántó u. 19. 7401
Telefon: (82)-313-846, (82)-315-050
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
07.233.94.3.1	6516/13	+ 552
07.233.94.3.2	6801/51	+ 274

Kecskeméti Közúti Igazgatóság
Kecskemét, Bocskai u. 5. 6000
Telefon: (76)-328-188, fax: (76)-484-311
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
08.233.94.3.1	51144/0	+ 402
08.233.94.3.2	53105/0	+ 196

Miskolci Közúti Igazgatóság
Miskolc, Soltész Nagy Kálmán u. 173. 3501
Telefon: (46)-364-333, fax: (46)-344-692
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
09.233.94.3.1	3704/6	+ 251
09.233.94.3.2	3724/2	+ 965

Nyíregyházi Közúti Igazgatóság
Nyíregyháza, Búza tér 20-21. 4400
Telefon: (42)-312-233, fax: (42)-311-365
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munka alapadatai

Kód:	Helye:	
10.233.94.3.1	49/2	+ 764

Pécsi Közúti Igazgatóság
Pécs, Köztársaság tér 5. 7632
Telefon: (72)-413-844, fax: (72)-413-023
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
11.233.94.3.1	66/14	+ 600
11.233.94.3.2	56117/0	+ 255

Salgótarjáni Közúti Igazgatóság
Salgótarján, Meredek u. 31/B 3100
Telefon: (32)-310-411, fax: (32)-314-630
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
12.233.94.3.1	2/55	+ 458
12.233.94.3.2	21153/6	+ 269
12.233.94.3.3	22111/3	+ 300

Szegedi Közúti Igazgatóság
Szeged, Juhász Gyula u. 9. 6701
Telefon: (62)-471-271, fax: (62)-324-691
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munka alapadatai

Kód:	Helye:	
13.233.94.3.1	43/2	+ 080

Szekszárdi Közúti Igazgatóság
Szekszárd, Liszt Ferenc tér 1. 7101
Telefon: (74)-312-011, fax: (74)-312-995
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
14.233.94.3.1	6/139	+ 704
14.233.94.3.2	6/139	+ 705

Székesfehérvári Közúti Igazgatóság
Székesfehérvár, Berényi út 13. 8000
Telefon: (22)-316-271, fax: (22)-316-288
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
15.233.94.3.1	6/44	+ 946
15.233.94.3.2	70/76.	+ 420
15.233.94.3.3	811/36	+ 651

Szolnoki Közúti Igazgatóság
Szolnok, Petőfi u. 7-11. 5000
Telefon: (56)-422-122, fax: (56)-420-715
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
16.233.94.3.1	32/73	+ 721
16.233.94.3.2	3121/22	+ 446

Szombathelyi Közúti Igazgatóság
Szombathely, Március 15. tér 2. 9700
Telefon: (94)-312-945, fax: (94)-313-061
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munka alapadatai

Kód:	Helye:	
17.233.94.3.1	89/0	+ 346

Tatabányai Közúti Igazgatóság
Tatabánya, Táncsics Mihály u. 1/C 2801
Telefon: (34)-311-866, fax: (34)-339-453
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
18.233.94.3.1	10/69	+ 514
18.233.94.3.2	10/70	+ 030

Veszprémi Közúti Igazgatóság
Veszprém, Mártírok útja 1. 8201
Telefon: (80)-329-877, fax: (80)-321-220
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munkák alapadatai

Kód:	Helye:	
19.233.94.3.1	8/48	+ 358
19.233.94.3.2	8/74	+ 853

Zalaegeszegi Közúti Igazgatóság
Zalaegerszeg, Köztársaság u. 1. 8900
Telefon: (92)-311-540, fax: (92)-311-552
A versenytárgyalásra kiírt hídfenntartási munka alapadatai

Kód:	Helye:	
20.233.94.3.1	75/29	+ 203

Versenytárgyalási biztosítékot nem kell fizetni. A részletes pályázati feltételek a kiváltható anyagban találhatók.

Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság, Budapest II., Fényes Elek u. 7-13.
Levélcím: Budapest, Pf.: 333. 1537. Telefon: 202-0811. Fax: 155-6885.

Kódmagyarázat:

az első számcsoport (2 számjegy)	az illetékes igazgatóság száma
a második számcsoport (3 számjegy)	a létesítmény jogcímének kódja
a harmadik számcsoport (2 számjegy)	a hirdetési évszám
a negyedik számcsoport (1 számjegy)	a jelzett évben feladott hirdetés sorszáma
az ötödik számcsoport	az illetékes igazgatóság meghirdetett munkájának sorszáma.

Megnyílt a Tavaszi Fesztivál

Gazdag a kulturális kosár

(Folytatás az 1. oldalról)

A zenére, művészetre szomjazók vélhetően nem fognak csalatkozni, hiszen az elkövetkezendő – a kultúra jegyében telő – hónapban valóban dúskálhatnak a különféle rendezvények, események sűrű erdejében. A komolyzenét előnyben részesítők például figyelemmel kísérhetik kedvenceik, a *Magyar Állami Hangversenyzenekar*, a *Pécsi Szimfonikus Zenekar* vagy a *Filharmóniai Kamarazenekar* koncertjét. A fővárosban ritkán látott vidéki együtteseken kívül ez idő alatt mód nyílik némely külföldi zenekar produkcióját is megtekinteni. A *Junge Deutsche Philharmonie*, a *Solistes Europées Luxembourg* és a *Montreali Szimfonikus Zenekar* budapesti vendégszereplése igazi csemegének ígérkezik. A zenekari és oratorikus hangversenyeken kívül kamarakoncertek, Liszt-műveket bemutató zongoraestek, dalestek, kortárs zeneművészeti rendezvények, az *Európai Jazz Ünnepe* és nem utolsósorban operaházi előadások színesítik a zenei palettát. A tánc világát a *Magyar Táncpanoráma '94* előadásai teszik minden bizonnyal emlékezetessé, de vélhetően nem marad visszhang nélkül az *Európai Tánctalálkozó és Kirakodóvásár* sem.

A prózai színházak sem tétlenkednek, műsorfüzetükben előkelő helyen szerepel a portugáliai *Bando*, a görögországi *Amphiteatron társulat* és a németországi *Hebbeltheater Berlin* vendégjátéka. S ha már a portugálokról esett szó, illik megemlíteni a portugál filmhetet, a *Melina Mercouri* filmjeiből összeválogatott sorozatot csakúgy, mint a magyar filmekből készített retrospektív válogatást. Természetesen nem feledkeztek meg a képzőművészetről sem, a *World Press Photo és Sajtófotó '93* bemutató mellett megismerkedhetünk *A magyar kultúra keleti gyökereivel* és megtekinthetők a fiatal képzőművészek munkái a *„Gallery by Night"* című naponta változó tárlaton.

(v. s. cs.)

TV-lemény

Nincsen rózsa kesztyű nélkül

Sándor Györgyöt, a rózsatermő bokszkesztyűvel, először *A gaz Mocsolay!* című könyve hátlapján láttam. Aztán élőben, kis helyiségben, talán harmincfőnyi ember előtt. Majd legutóbb, a tévé szilveszter-ismétlés-folyamában, ahol az óévbúcsúztató, himnusz előtti fél órához, még kaptunk negyvenpercnyi külön sugárzott ráadást. Így teljesedett ki immár hét műsorrá a szeptember óta jelentkező sorozat, amelynek mindenikét írta, szerkesztette, rendezte és előadta: Sándor György.

A késő kádári éra késő éjszakai, cenzúrázott tévé-szereplője, (utóbb Hankiss száműzöttje), messze nem egyéni sérelmek okán, nem akar tágítani a közelmúlttól, noha folyamatos perbeszéde a jelenért és a jövőért hangzik el. S e perbeszédben alig-alig vannak vádlottak. Persze, azért az édesapa története, akinek egy kényúr megölette a fiát, s aki a gyilkoshoz vendégségbe menni, sőt, ott még kedélyeskedni is kényszerült, mert volt neki *még egy fia*, szóval ez azért *önmagában* szolgált valami szörnyű és vigasztalan nyomatékul az igazság(érzet) mérlegserpenyői egyikébe. S tudjuk, hogy az örökre kibillenve marad. Különben azonban jobbára áthatja egymást számaiban a halálosan komoly és az elemi erővel nevettető.

A nevetést az abszurd látásmód kelti. Hol nyílt sisakkal (mit sisakkal? halványkék zakóval, fehér inggel, piros csokornyakkendővel, az utcán meg az elengedhetetlen sapkával) áll vele elő, utalva Örkény egyperceseire, hol pedig – és ebben van az ő igazi nagysága –, szinte alattomban megteremti azt. A kimondott szavakon túl, ezúttal egy székkel, egy fémkanállal, vagy – most már sok éve – utcai jelenetekkel.

Ha csak az utóbbi két estére gondolok, az utcai viselt dolgai emberszeretetről beszélnek. És főleg – mint a szilveszteri fél óra egyik színpadi csúcspontja is –, *gyermekszeretetről*. Ez alighanem Sándor György jövőképére is mutat. De hát mit mondhatunk az ezúttal csak a groteszk partnerségig vitt, vagy szelíden lóvá tett embereket nézve? Akikkel azért a bolondját járatta most is, ha messze nem is oly könyörtelenül, mint – teszem azt – egykor a hídpénzszedéssel, vagy a mesével, hogy „el vagyok tévedve", avagy a piacon őgyelgő, s az újgazdagék villája kerítéskapuján becsöngető Mikulással. Sietve teszem hozzá: azok voltak a *jobb* utcai jelenetei. Mert bennük kíméletlenebbül szállt szembe az újabb két produkciójában inkább csak anekdotázva támadott butasággal. (Mikor például arról beszélt, hogy úgy, ahogy van, szakállasan, egy bizonyos Imre unokahúgának adta ki magát – sikerrel! – egy sor ember előtt, vagy – és ez nem volt semmi! – mint hajtott csaknem őrületbe egy derék vonatkalauzt.)

De hát úgy látszik, szükség van egy kedves pofára is, aki koccint a mozgólépcsőn s az Apponyi téren az emberekkel; havat hány a Ferenciek temploma előtt; az Andrássy úti buszmegálló táján mindenkit felkér, hogy csinálja azt, amit úgyis csinálna; írásba adatja a rend őrével azt, amit a vak is lát, hogy hú, de pocsék idő van; a színpadon pedig a mérten ejtett szavakból, a kezek oktató mozdulataiból, a szemek játékából, az ajakmozgásból, s bizony a fogak láttatásából is, ha kell, a test vonaglásaiból is (depresszió elleni gyógyszer!), vagy akár egy székkel együtt történő hanyatt vágódásból tárul elénk a jelenség, amelyet Sándor Györgynek hívnak.

Megtették már kicsik és nagyok, (nagyon nagyok is), hogy szuperlatívuszokban szóltak róla. És méltán. Erre *neki* bizonyosan szüksége van. Művészetének azonban aligha. Annak elégséges, ha látják, hallgatják őt. Nem szükséges, hogy collstokkal mérje a mosolyspulni fonalát, mint tette – persze, nem hiúságból, hanem heccből – a nyílt utcán, hiszen az elővett óra – mindjárt ezután – a színpadon, s a nyilvánvalóan tudatos rájátszás Szabó Lőrinc versére *(Mozart hallgatása közben* – „csak a derű óráit számolom" – „Most a derű óráit számolom"), s a közönség vele együttlélegzése, együttderülése úgyis önmagáért beszélt. S az is, amint fogadtunk egy-egy abszurd meredélyén más versidézéseket is. Így visszatérően József Attilától. (*Mama, Téli éjszaka, A Dunánál, Altató, Tél* – ha ugyan mindenik utalást sikerült elcsípnem, s akkor még hol vannak a számomra rejtettebb, egyéb költői hivatkozások?) És végül Babits Jónásnak nevezetes sorából – „mert vétkesek közt cinkos aki néma." – a szövegi és erkölcsi variációsorozat. De ez már nem az abszurd világa. Mint ahogy nem az, legföljebb külső megjelenítésében, a bokszkesztyűből sarjadt rózsát megidéző Sándor György-gondolat: „A békesség békességet szül, az erőszak viszont csak erőszakot." És bizony költészetértékű vallomás volt a szilveszteri éjfélt, az újesztendőt kisvártatva ünneplőket köszöntő, mélyen patrióta gondolat:

„Emelem poharam a szurkolókra. Engedelmükkel himnusz előtt bekiabálok: 'Hajrá, magyarok!'"

A nézőtéren ülők arcát, szemét, mosolyát nézve, úgy tűnik, megkapta az engedelmet. És mi velük együtt köszönjük néki.

Melczer Tibor

Csontváry fényudvarában

Az évre nem emlékszem, csak az évszakra – tél volt, 1958 vagy '59 borongós tele –, amikor gimnazista barátaimmal, előzetes telefonbeszélgetés után, felkerestük *Gerlóczy Gedeont*, aki a *Csontváry*-képeket megmentette a pusztulástól. A sűrű belvárosban lakott az idős mérnök, talán az Aranykéz utcában, egy nem éppen túlméretezett polgárlakásban, melynek minden falát – az előszobától az èbédlőig – ellepték a Napút-festő képei. A lakás rendje, ahogy láthatóan lakójának élete is, a korábban csak hóbortos különcnek, ám ez idő tájban dekadens formalistának kikiáltott mester műveinek fényudvarában állt. Megigézetten bolyongtunk a szűk térben, ahol már az előszoba falait is beborították – egész a mennyezetig – a festő korai művei, a szénnel rajzolt remek portrék, s a madaras vázlatok, a zsákmányát szorongató karvaly, meg a leselkedő szajkó, benn a szobákban pedig a kis és közepes méretű remekek sora feszült a falakon.

A képek lebilincselőek voltak, valamiképp hozzájuk tartozott a sűrűn bebútorozott polgárlakás tisztes kuszasága, meg a a mára untig ismert történetek, melyeket Gerlóczy úr elevenített föl: az iglói patikus művei megmentésének, háborús hányattatásának, s véget nem érő kálváriájának baljós históriáit. Leromlásuk, pincékben való kallódásuk, sérüléseik és jól-rosszul sikerült restaurálásuk eseteit sorolta – ez utóbbiak a Csontváry-képek legfájóbb pontjai, hisz senki sem ismeri a felhasznált festékek összetételét, keverésük módját, s mint hírlik, a sorozatos pótlások következtében némelyik remekműnek már alig van eredeti, a mester kezétől származó színfoltja.

A festmények, melyek alatt kuporogtunk, valósággal felrobbantották a rájuk súlyosodó, szűk teret. Néhány esztendővel később láttam a székesfehérvári nagy Csontváry-kiállítást, ahol a falnyi méretű vásznak is szerepeltek már, a cédrusok, a Panaszfal meg a Baalbek, melyek nem fértek ki annak idején az Aranykéz utcai lakás falaira, de az az eredeti hangulat már felidézhetetlen volt, ahogy ott ülünk Gerlóczy úr kávéját kavargatva, szinte a képek terében folytatódva, egyszerre az ötvenes évek borongós Budapestjén, s a tengerpartok, balkáni ligetek és városszéli utcalámpák mesevilágában.

Szepesi Attila

Térbérlet

A budapesti Petőfi tér természetesen köztér. A köz tere, ahol a köz már sokszor rendezett emlékezetes demonstrációkat, ahonnan sokszor vittek már el tüntetőket, s ahol egy szeles, de napsütéses március 15-i délelőttön – ugye emlékeznek még rá? – már nem gumibotot, hanem tenyérnyi nemzetiszín kokárdát viselő rendőrök figyeltek bennünket.

E köztér azóta kevésbé a közé március idusán. Tavaly például kisajátította a Tettek Embere, hogy az 1848-as forradalomra, Petőfire, a márciusi ifjakra emlékezés helyett ügyes kis ellenzéki szónoklatot rittyentsen. Nem mindenki csípte az ötletet, még a szónok mellett álló köztársasági elnök úr is ráncolta kissé a homlokát és összevonta a szemöldökét.

Most, a közelgő ünnep előtt, az a hír terjeng a városban, hogy a Petőfi tér ismét Demszky tér lesz, s még hozzá jobban, mint valaha, mert a főpolgármester úr hónapokkal ezelőtt eljárt a megfelelő illetékeseknél, és lefoglalta a teret 14-én 0 órától 15-én 20 óráig. Lehet, hogy ez csak szóbeszéd. De ha nem, akkor – mert másnak nem lesz joga a tér „használatára" – előfordulhat, hogy a nem demszkysta ünneplőket nem kokárdás rendőrök igazítják el, Petőfinek, a szólás- és véleményszabadság lánglelkű hirdetőjének a szobra alatt...

(t. i.)

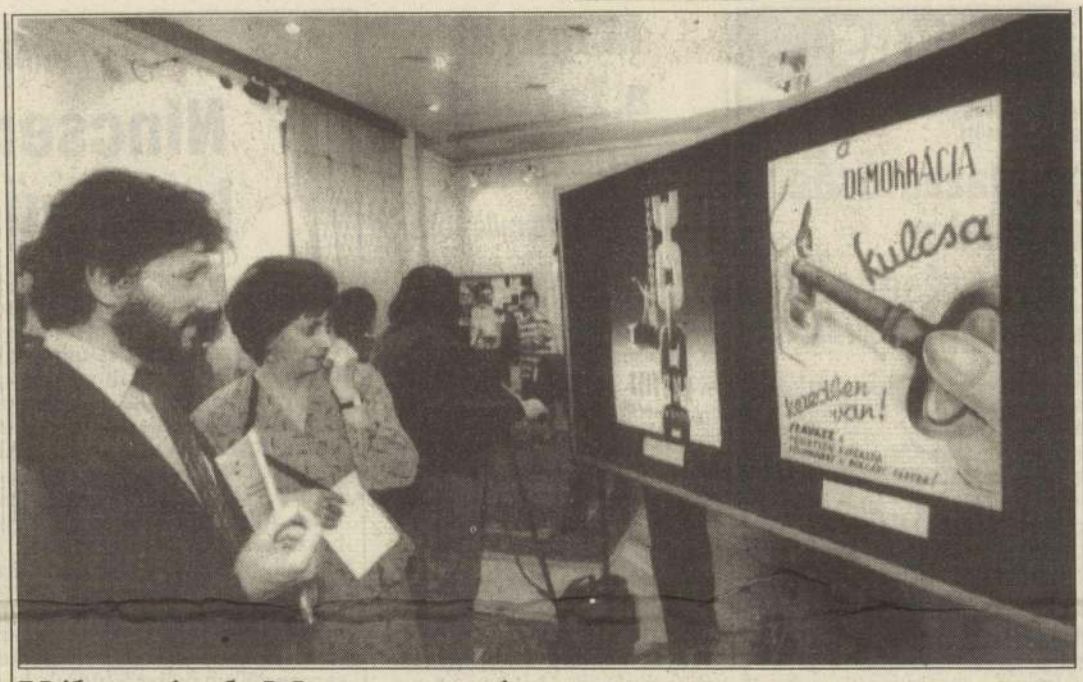

Választások Magyarországon címmel kiállítás nyílt tegnap a BM Duna palotában, amely május végéig lesz látható. A múlt század közepétől napjainkig dokumentumokkal, korhű plakátokkal illusztrált bemutató hű képet ad a régmúlt és a jelen fontos társadalmi eseményéről. A magyar királyi belügyminiszter rendeletéből kitűnik, szépapáink korában sem volt ismeretlen a csalafintaság. Hogy az ital sem tett jót a voksoló atyafiaknak, arra a példa: 1922-ben szerdától szombatig szesztilalmat rendeltek el, a törvény megszegőinek pedig tizenöt nap áristom járt. A legújabb kor vívmánya: a számítógépes adatszolgáltatás **(r. m.)**

FOTÓ: NAGY BÉLA

Csoóri Sándor:

Az egyetlen megoldás az autonómia

„A határokon túli magyarok és a haza" címmel rendezett tanácskozást tegnap Kaposváron a városháza dísztermében a Magyarok Világszövetsége és a Somogy megyei levéltár. A tavaszi fesztivál somogyi rendezvényeinek sorában megtartott konferencián Csoóri Sándor, a Magyarok Világszövetségének elnöke előadásában bejelentette: a szövetség megkezdi hazai, megyei és városi szervezeteinek kiépítését.

Tudósítónktól:

Az elnök fájdalommal állapította meg: hazánkban mintha a széthúzás lenne a legnagyobb erő, *a pártosodás tovább osztotta* a magyarságot. A mostani helyzetben *a lelkek egyesítése* a feladat, és ezért van a magyarságnak mind a határokon túl, mind azokon belül szüksége a világszövetségre, s annak *kisebb egységeire.* A mai Magyarország határain túl élőkről Csoóri Sándor azt mondta: *csak az autonómia lehet számukra az egyetlen megoldás,* és ezért mozgósítani kell a magyarság szellemi, lelki erejét.

A tanácskozáson fölszólalt *Tőkés László* is. Aki arról beszélt, hogy a nemzetet Trianonban majdnem halálos baleset érte, de a letépett részek mégis újra egyesülhetnek, a püspök nem területrendezésre gondolt, hanem – mint mondta – a szellemi-lelki egyesítésre. Tőkés László figyelmeztetett rá: a régi internacionalizmus most átcsap a kozmopolitizmusba, és *nekünk magyaroknak már-már védekeznünk kell, amikor nemzeti tudatunk megőrzéséről* beszélünk, holott ez elemi jogunk. A mai romániai helyzetet elemezve Tőkés László figyelmeztetett rá, ismét példátlan erejű *magyarellenes kampány* kezdődött Romániában. A bukaresti televízió egy – a *Lancranjan* könyvvel vetekedő – magyarellenes műsorsorozatba kezdett. A püspök ennek ellenére biztosította az anyaországiakat, *hogy az erdélyi magyarok nem esnek kétségbe,* és erősek maradnak.

A magyarságról szóló konferencia ma délelőtt folytatódik Kaposváron. A magyarság külföldi és hazai jelesebb személyiségei szólnak még hozzá a vitához.

HÁTTÉR

Nyolcszáz dollár fixszel

Amint arról hírt adtunk, a kormány felemelte a lakossági valutakeretet, jóval több pénzzel gazdálkodhatunk utazásaink, nyaralásaink alkalmával. A felnőtt állampolgár évi 800 dollárt vásárolhat április 1-jétől, míg a gyermekek után 300 dollár jár.

A legfontosabb változásokat a Magyar Nemzeti Bank devizaengedélyezési osztályának vezetője, *Pósfay Miklósné* foglalta össze kérésünkre.

– A valutakeret emelésén kívül néhány más változást is hozott a kormány döntése. Megszűnik a *forintért egyénileg rendelhető szolgáltatások 14 napos* korlátozása. Eddig az utazási irodánál megrendelt és itthon forintban kifizetett üdülési díj *maximum kéthetes* – ilyen keretek között megvalósuló – külföldi nyaralást tett lehetővé. Most *akár több hónapra* is el lehet utazni, ha a pénztárcánk engedi. Megszűnt a prémiumos rendszer is, helyébe sokkal *egyszerűbb, könnyebben kezelhető, ám az eddig „gyűjtögetőket" sem károsító* valutakeret-rendszer lépett életbe.

– *Mit lehet átvinni a következő évre?*

– Az évenként kapott összeget *mostantól nem lehet átvinni* a következő évre. Megszüntették a szervezett társasutazások *külön költőpénzellátását* is, valamint a mozgássérültek üzemanyag-ellátására adott keretet is. Ez utóbbinak az az oka, hogy nagyon kevesen vették igénybe, gyakorlatilag nem volt rá szükség eddig sem.

– *Mit tehetnek azok, akik már kiváltották a régi összegű valutakeretüket?*

– Ők sem járnak rosszul, mert április elsejétől mód van arra, hogy *a megemelt valutakeret és a régi maximum közötti különbséget* felvegyék, illetve kiváltsák.

Sz. T.

Készülődik a vidék

Expóegyszeregy

Komárom-Esztergom megyében eddig 37 pályázat felelt meg az 1996-os világkiállítás előírásainak – közölték a megyei expótanács tegnapi, tatabányai ülésén. A pályázók dicséretes ötletekkel rukkoltak elő: Vértesszőlős például Európa azon településeinek önkormányzati szakembereit és muzeológusait hívja meg a Sámuel és társai elnevezésű találkozóra 1996 májusában, ahol már elő- és ősemberleletekre bukkantak. A Kocsi Expo keretében pedig – többek között – nemzetközi közlekedési konferenciát rendeznek. Az esztergomi Magyar Környezetvédelmi és Vízügyi Múzeum, valamint a megyei önkormányzat közös kiállításának címe: A Duna, amely összeköt.

A kistelepülések terveznek, osztanak-szoroznak, készülnek a világkiállításra. Tették ezt akkor is, amikor pártviták veszélyeztették a „nagy lehetőség" beteljesülését, s teszik ezt most is, amikor már – csendesülve a vihar – minden józan erő az expó mellé állt. A vidék végezte és végzi a dolgát, azzal a meggyőződéssel, hogy 1996 olyan kapunyitás, amelynek eredményei hosszú távon érnek be. Miközben a huzakodás zajától volt hangos az ország, a kisvárosok és falvak ötleteket gyűjtöttek: miként is lehet szűkebb pátriájukra felhívni a figyelmet. Mi az a különleges, amellyel csak ők rendelkeznek, ami érdemessé teszi őket a külföldi látogató érdeklődésére.

A türelmes kitartás beérett. Az expó koncepciója a vidék javára változott, s az iroda egyre több lehetőséget nyújt a falvak-városok részvételére. Most már rajtuk a sor: az ötletek mellé fel kell sorakoztatniuk elképezeléseik anyagi vonzatait is. A szárnyaló fantáziát földre kell parancsolni: higgadt számítással, reális tervezéssel. Így a jó ötlet nem vész el, s a szándék kivitelezhető tetté válik.

V. É.

KOMMENTÁR

Tihanyi visszhang

Továbbra sem tisztázott, mi lesz a tihanyi bencés apátság épületével. A megyei önkormányzat nem a tulajdonjogért követel peres úton 90 millió forintot a kultuszminisztériumtól, hanem azért, hogy kivonuljon a birtokból. A tárca nem fizet, mondván: az apátság eddig is múzeum volt, ezután is az lesz, indokolatlan a követelés. Most – amint azt az MTI tegnap hírül adta – a bencés öregdiákok szövetsége levélben fordult a Veszprém megyei képviselő-testülethez: a folyamatban lévő pertől függetlenül adják át az épületet a Bencés Kongregációnak. *Pászthory Valter,* az apátság plébánosa ehhez hozzátette: ha tavaly visszakapták volna az apátságot, az idén már készen lennének a barokk épület felújításával, amely ezután is múzeumként, különböző kiállítások otthonaként szolgálna.

*

Ha van patinás történelmi és idegenforgalmi hely ebben az országban, akkor Tihany minden bizonnyal az. Itt található első nyelvemlékünk, az apátság 1055-ben kelt alapítólevele, I. Endre királyunk pecsétjével. Uralkodóink temetkezési helye, tudós szerzetesek otthona, majd az ország egyik legszebb barokk templomának itteni felépültével művészettörténeti kegyhely is. Idegenforgalma óriási, aki a Balatonhoz látogat, nemigen hagyja ki Tihanyt. Minden amellett szólna, hogy ezt a csodálatos helyre épült apátságot és templomot értéke és jelentősége szerint mutassuk be a hazai és a külföldi közönségnek. Ehelyett pörösködés, vita zajlik, követeléseket hangoztatnak és utasítanak el, miközben az épület állaga romlik, és napról napra többe kerül majd a rendbehozatala. Helyi érdekek miatt sérül a nagyobb, az országos érdek. Kinek jó ez?

(takács)

Embercsempészek kalauzolása mellett

Az afgánok nem vallottak

Az utóbbi időben egyre több embercsempészt ér tetten a határőrség. A napokban B. Sladjan 28 éves jugoszláv állampolgárt fogták el Tompánál, aki – kisebbfajta rekordot döntve – tizenhat honfitársát „kalauzolta" magyar területre jó pénzért.

A részletekről és az általános tapasztalatokról *Krisán Attila* ezredest, a Határőrség szóvivőjét kérdeztük:

– *Hogyan tudták lefülelni a tompai embercsempészt?*

– Határőreink jól tudják, hogy hol csempészik át a legszívesebben a külföldieket Magyarországra. Ezúttal is figyelték már a környéket, B. Sladjan pedig különösen gyanús volt. Kiderült, hogy a szökevények fejenként 200–400 német márkát fizettek neki. A csempész ellen a Bács-Kiskun megyei rendőrség indított eljárást.

– *Mennyire gyakori az embercsempészet az utóbbi időben?*

– Az év első két hónapjában jóval több eset történt, mint tavaly ugyanebben az időszakban, s csak az elmúlt héten három! Általában Romániából érkeznek hozzánk a szökevények, országunkat pedig Szlovákia, Szlovénia és Ausztria irányába próbálják elhagyni. A végső úticél majdnem mindig Németország.

– *Mire számíthatnak a tetten ért csempészek?*

– Tevékenységük bűncselekmény, a bíróság feladata, hogy kiszabja a megfelelő büntetést. Nemrég ukránokat fogtunk el, akik afgánokat szöktettek át a határon, ugyancsak szép kis summáért. Nyilvánvaló volt, hogy bűnösek, mégis nehéz volt a bizonyítás, mert az afgánok nem vallottak ellenük. A bíróság végül figyelmeztetésben részesítette, illetve öt évre kiutasította őket az országból.

– *Nem túl enyhe ez az ítélet?*

– A bíróság ítéletébe nem szólhatunk bele. Az biztos, hogy az ilyen büntetéstől aligha rettennek vissza a csempészek.

(csarnai)

A Bányaipari Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége javasolja, hogy szerda délelőttre hívják össze a munkaerőpiaci bizottság ülését, és ott tárgyalják meg a vasasi bánya tulajdonosának új pályázatát. A Vasason sztrájkoló bányászok szombati munkásgyűlésén a szövetség azt ajánlja a munkásoknak, hogy a bizottsági ülésig függesszék fel a sztrájkot.

Vajay György, az Antracit Kft. ügyvezető igazgatója a tegnapi munkásgyűlésen ígéretet tett, hogy új pályázatot ad be a Munkaerőpiaci Központba. A bányászok mintegy százan továbbra is a bányában maradtak, folytatva a sztrájkot. A BDSZSZ – abban a reményben, hogy megőrizhető lesz 334 ember munkahelye, sőt sikerül 750 újabbat teremteni – szeretné elérni, hogy kedvező légkörben folytatódhassanak a tárgyalások. Ezért tartanák előnyösnek, ha meghirdetnék a munkaerőpiaci bizottság ülését, s a bányászok úgy döntenének: az újabb tárgyalási fordulóig felfüggesztik a sztrájkot.

Utóhang és ítélet

A Független Deák Ferenc Választási Szövetsége tiltakozott a belügyminiszter minapi – a salgótarjáni választási csalással kapcsolatos – nyilatkozata ellen. *Tarcsai Mihály,* a szövetség jogi képviselője szerint ugyanis ezzel lejáratják a függetlenként indulni szándékozó képviselőjelölteket. Arról nem szólt, hogy a pénzért gyűjtött ajánlócédulák összeszedése bűncselekménynek minősül-e. A Választási Szövetség egyúttal kéri az Országgyűlést a történtek kivizsgálására.

Az esettel kapcsolatban megkérdeztük *Fodor István* parlamenti képviselőt, a független csoportjának vezetőjét is, aki elmondta: *semmi köze sem a csalókhoz, sem a Választási Szövetséghez,* sem pedig Tarcsai Mihályhoz. Arról sem tud, hogy az Országgyűlés foglalkozna az ügygyel. Mindazonáltal közölte, hogy a független jelöltek között is lehetnek tisztességesek és becstelenek. Ha valóban választási csalás történt, természetesen büntetés jár érte. Ez alól a független jelöltek sem lehetnek kivételek.

*

Tegnap a balassagyarmati városi bíróság elé állították az idei országgyűlési képviselő-választások első választási csalásával gyanúsított G. Győző nógrádmegyeri vállalkozót és B. Tihamér sóshartyáni lakost. Mint arról beszámoltunk, az ügy kapcsán tartott házkutatás során 130, javarészt kitöltött ajánlószelvényt találtak a rendőrök. A bíróság B. Tihamért egy év próbára bocsátotta. G. Győző ugyanezért a bűncselekményért 30 ezer forint pénzbüntetést kapott, s elkobozták céduláit is.

Cs. A.

Tűnődés

Földhözragadtan

Vagy húsz évvel ezelőtt – még – ifjonti hevülettel és elszánással jegyezni kezdtem azokat a kelet-közép-európai írásműveket, amelyeknek címében meghatározó szerepet kap a „föld". Listámon szerepeltek regények, tanulmányok, jogi traktátusok... Aztán lemondtam a lista vezetéséről, beláttam, földhözragadtak leszünk e tájon még ki tudja mennyi ideig. A föld mítosza lebeg fölöttünk-köröttünk, és mi nem látunk, nem hallunk. Puff neked, fejlődés! Miközben Amerika népének csupán elenyésző töredéke műveli a földet, mifelénk a lakosság igencsak számottevő része él(ne) a földből – és kéri vissza élete jussát... Földhöz ragadtunk.

De ha a földhöz ragadtak szavára és érveire kíváncsi lenne a világ, elmondhatnánk: a földhöz tartozunk – és tartozna hozzánk az istenáldotta föld is, ha végre hagynák... De tarkán veri a törvények ragyája ezt a földet! Erdélyben 10 hektárt kaphat vissza a gazda, Kárpátalján egyetlenegyet... Hogy mi lesz a „fölösleggel?" Amikor a föld senkiföldje volt, a szocialista homogenizálás szellemében a magyarlakta vidékekre százezer- és milliószám érkeztek a telepesek. Most ők kapják a „fölösleget". Hiszen nekik is jár 10 hektár vagy 1 hektár, ők is földhözragadtak. Földhözragadtak vagyunk – amíg csak a hátán cipel minket ez a fáradt Föld. Fejlődnénk és fejlődtünk volna mi is, bátyáim, akárcsak ti a messzi és boldog Amerikában, de mit tehettünk volna: elsősorban léteznünk kellett. És ez ma is csak földhözragadtan lehetséges.

(szávai)

TÉNY

• Valószínűleg pénzügyi gondok hátráltatják majd, hogy Bulgária „teljes aktivitással" részt vehessen a NATO-békepartnerség Zselju Zselev elnök által februárban aláírt programjában – jelezte a bolgár hadsereg vezérkari főnöke. Luben Petrov tábornok szerint a bolgár hadsereg köreiben a békefenntartó tevékenységbe való fokozatos bekapcsolódást helyezi előtérbe.

• II. János Pál pápa május 9-re és 10-re összehívta a Bíborosok Szent Kollégiumát – jelentette be pénteken a Vatikánban a Szentszék sajtóhivatala. A világ összes, szám szerint 141 bíborosának tanácskozásán a pápa azt akarja megvitatni, hogy miként készüljön fel a katolikus egyház az ezredforduló és Krisztus születésének 2000. évfordulója megünneplésére.

• Szófiában pénteken megműtötték Ljuben Berov bolgár kormányfőt. Az operáció azután vált szükségessé, hogy a 68 éves politikus a héten szívinfarktust kapott. Az izraeli Morris Levy szívsebésszel folytatott konzultációt követően azonban úgy döntöttek, hogy végrehajtják a szívkoszorúér-operációt.

• Az oroszországi főügyészség kérésére a legfelsőbb bíróság pénteken úgy döntött, hogy lefolytatja az 1991. augusztusi puccskísérlet elkövetésével vádolt politikusok perét, amelyet a katonai kollégium az orosz parlament alsóháza által hozott amnesztiarendelet alapján leállított.

• Christopher amerikai és Kozirev orosz külügyminiszter március 14-i találkozójának témái között a Baltikumban állomásozó orosz csapatok kivonása is szerepel. Az Egyesült Államok azt várja Oroszországtól, hogy tartsa tiszteletben nemzetközi kötelezettségeit, s a legrövidebb időn belül vonja ki csapatait a Baltikumból. Washington nem fogadja el, hogy Moszkva a csapatkivonást más kérdésekkel összekapcsolva feltételekhez kösse.

Bosnyák aggodalom Szarajevó miatt

Küszöbön áll a megegyezés

Haris Silajdzic bosnyák kormányfő péntek délelőtt köszönetet mondott *Thomas Klestil* államfőnek azért a pozitív szerepért, amelyet Ausztria a boszniai béke lehetőségeinek kimunkálásában tölt be. Az osztrák államfő a Hofburgban fogadta Silajdzicot, aki az Egyesült Államok bécsi nagykövetségén döntő szakaszba érkezett horvát–muzulmán tárgyalások miatt tartózkodik az osztrák fővárosban.

Silajdzic elismeréssel szólt az amerikaiak közvetítéséről is, és kifejezte azt a reményét, hogy a bécsi tárgyalások eredménnyel végződnek, de, mint mondta, igen alaposan ki kell dolgozni a részleteket. A megbeszélések témája egy kantonokból álló horvát–muzulmán föderáció, amely később Horvátországgal alakít konföderációt. A bosnyák miniszterelnök diplomáciai forrásokból származó értesülések szerint aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy nem kizárható Szarajevo felosztása a szerbek és a bosnyákok között.

A Hofburg szóvivőjének közlése szerint szó volt a megbeszélésen Szarajevo újjáépítéséről is. Silajdzic ezzel kapcsolatban kifejtette: Ausztria védnökséget vállalhatna a nagyrészt még a monarchia idejéből származó épületek helyreállítása felett. Diplomáciai források szerint Bécs koordinációs központja lehetne az újjáépítésnek.

Az amerikai nagykövetségen péntekre gyakorlatilag kialakult a megállapodás a boszniai muzulmánok és a horvátok között a föderáció alkotmánytervezetéről – közölte *Ivo Sanader* horvát külügyminiszter-helyettes. Bár vannak még tisztázandó kérdések, sikerült már megegyezni a tervezett kantonok számáról és határáról.

Silajdzic tegnap este szintén Bécsben, *Mate Granic* horvát külügyminiszterrel folytatott megbeszélést.

Meggyilkolták a boszniai ENSZ-erők egyik francia katonáját pénteken a köztársaság északnyugati részén, Bihac közelében – jelentette be *Francois Léotard* francia védelmi miniszter. A katonát egy orvlövész terítette le, de egyelőre nem tudni, hogy a tettes melyik táborhoz tartozott. (Mindenesetre csütörtökön a szerbek nyitottak tüzet harckocsiágyúkkal a bihaci körzetben állomásozó francia alakulatra, egy 1200 fős gépesített lövészzászlóaljra.) (MTI)

Aldrich Ames, kettős szereppel vádolt CIA-ügynök letartóztatása valójában amerikai megtorló akció volt Oroszországnak a boszniai konfliktusban tanúsított „függetlensége" ellen – jelentette ki pénteken Moszkvában az orosz kémelhárítás vezetője. Sztyepasin a Független Államok Közösségének központi televíziójában közölt interjúja során úgy vélte: Ames letartóztatásával – közvetlenül a Szarajevót körülvevő szerbeknek adott NATO-ultimátum lejárta után – „megpróbáltak minket kioktatni, de mi emlékeztettük a világot, hogy Oroszország még mindig nagyhatalom".

Marad a görög embargó

A washingtoni kormányzat azt tervezi, hogy megkétszerezi a Macedóniában állomásozó amerikai katonák létszámát, lehetővé téve, hogy nagyjából azonos számú skandináv kéksisakost átvezényeljenek onnan Boszniába az UNPROFOR-erők kibővítésére – közölték hivatalos forrásokból a The New York Timesszal. A lap pénteki száma szerint az Egyesült Államok ismételten visszautasította azokat a felkéréseket, hogy küldjön szárazföldi alakulatokat a boszniai ENSZ-kötelékbe: Washington következetesen ragaszkodik ahhoz az álláspontjához, hogy csak akkor kerülhet sor csapatai kivezénylésére, ha a boszniai felek már megkötötték a békemegállapodást.

A macedóniai „váltás" viszont lehetőséget adna arra, hogy közvetett módon mégiscsak hozzájáruljon a boszniai ENSZ-művelethez. A The New York Times értesülése szerint *Clinton* elnök már jóváhagyta a tervet, és az sem kizárt, hogy a jelenleg Macedóniában tartózkodó 300-350 fős amerikai egységet 500-600 katonával egészítik ki. A skandináv államok 800 kéksisakost állomásoztatnak Macedóniában: állítólag az érintett négy északeurópai ország kész a „cserére". Húszonnégy napi blokád után Görögország csütörtökön engedélyezte egy üzemanyag-szállítmány továbbítását a szomszédos Macedóniába – jelentette a Reuter Szkopjéből. Összesen nyolcvan vasúti tartálykocsi gördült át a határon, s további ötvenet várnak Macedóniába a következő órákban. A görög–macedón vitában közvetítő *Cyrus Vance* „kis haladásként" könyvelte el a történteket. Ennek ellenére Görögország nem enyhítette a Macedóniával szemben meghirdetett embargó szigorát, sőt, a blokádot tekinti fő tárgyalási adujának. A most átengedett szállítmány még az embargó február 16-i bevezetése előtt érkezett a szaloniki kikötőbe; az azóta beállt árak már nem lépnének át a görög – macedón határt – közölte pénteken a görög kormány szóvivője. (MTI)

Izrael: vita a megfigyelőkről

Tel-avivi tudósítónktól:

Andrej Kozirev orosz külügyminiszter tegnap – minden korábbi értesítés nélkül – Izraelbe érkezett és Tel-Avivban találkozott *Simon Peresszel*, izraeli kollégájával, valamint *Jichak Rabin* miniszterelnökkel. Mindkét találkozón az orosz külügyminiszter azt hangoztatta, hogy Moszkva a hebroni vérfürdő után előállott helyzetben szeretne hozzájárulni ahhoz, hogy áthidalják a holtpontot az izraeli–palesztin béketárgyalásokban.

Az orosz külügyminiszter azon reményének adott kifejezést, hogy végül is Izrael elfogadja a nemzetközi megfigyelők jelenlétére vonatkozó javaslatot a megszállt területeken és ily módon szavatolja az ott fellelhető palesztin lakosság biztonságát. Kozirev ezzel kapcsolatban hangoztatta, hogy nem kívánja felfegyverzett katonai kontingensek kirendelését a területekre, hanem mindössze fegyver nélküli jelenlétüket támogatja a történtek tapasztalatain okulva.

Tel-Avivból az orosz külügyminiszter Tunisza folytatta útját, ahol találkozik *Jasszer Arafattal*, a PFSZ elnökével, akinek a kifejezett kérésére jött létre a hét végi villámlátogatás.

A jeruzsálemi Templom-hegyen, ahol az el-Aksza mecset áll, amely a muzulmánok egyik legszentebb helye (a Szaúd-Arábiában lévő Mekka és Medina után) tegnap körülbelül húszezer főnyi áhítatoskodó gyűlt össze a ramadan böjthónap befejezését jelző imaszertartásra. Ez a szám lényegesen alacsonyabb, mint amire rendes körülmények között számítanak ezen muzulmán vallási ünnep alkalmából. Minthogy azonban a területeken a hebroni vérfürdő után életbe léptetett kijárási tilalom, illetőleg zárlat továbbra is érvényben van, így nyilvánvaló, hogy sok tízezer arab áhítatoskodó a körülmények miatt nem tudott eljutni a Templom-hegyre, ahol az ima minden rendzavarás nélkül bonyolódott le. Ehhez hozzájárult a nagyszámú rendőrségi karhatalom jelenléte, amely minden óvintézkedést megtett, hogy elejét vegye bármilyen atrocitásnak, avagy zsidó és muzulmán áhítatoskodók közötti összeütközésnek.

A Kol Jiszrael (Izrael hangja) rádióállomás tegnapi közleménye szerint a rendőrség gondoskodott arról, hogy a muzulmán szent helyek tőszomszédságában fekvő Nyugati Falnál (Siratófal néven is ismeretes) zsidó áhítatoskodók ne lépjenek be felfegyverezve.

Dan Ofry

Halványuló északír békereményekek

Londoni tudósítónktól:

Szerdán késő délután egy közeli szálloda parkolójából IRA-terroristák aknavetőtűz alá vették a fő londoni repülőtér északi kifutópályáját. Csütörtökön Ulsterben IRA-terroristák golyózápora terített le egy szabadnapos rendőrt egy bárban, ahol a feleségével sörözött. Csütörtök késő este a Heathrow repülőtér déli kifutópályáját kellett egy időre lezárni, ugyancsak bombamerénylet miatt.

A Times tegnapi első vezércikke ezek után így kezdődik: „Amikor terroristákkal van dolgunk, a legelső szabály: nem szabad engedni, hogy elérjék amit akarnak. Amikor légiutasokról van szó, a legelső szabály, hogy nem szabad kockáztatni az életüket. Ha a két alapszabály ellentmondásba kerül egymással, akkor nehéz döntést kell hozni, mégpedig sokszor gondolkodási idő nélkül."

A világ legforgalmasabb repülőterének biztonságáról nehéz gondoskodni. Heathrow, a Londont kiszolgáló négy repülőtér legnagyobbika. Több mint 14 kilométer hosszú kerítés veszi körül, természetesen számtalan őrizetlen bejárattal. Négy utasépületében évi átlagban napi 100 ezer utas fordul meg, nem is számítva kísérőiket, illetve a rájuk várókat. A négy utasépületnek négy parkolója van, valamennyi többemeletes. Kifutópályáit napi átlagban minden kilencven másodpercben használja egy le- illetve felszálló repülőgép. A repülőtéren ezenkívül két földalatti állomás található, több távolsági autóbuszjáratnak a repülőtér kellős közepén van a végállomása, s számtalan szálloda is övezi a légikikötőt.

A fentiekből világos, hogy ekkora és ennyire népes, ennyire sokrétű célpont kielégítő védelme a legkörmönfontabb műszaki berendezés használata mellett is dandárnyi katona, vagy különlegesen képzett rendőr napi huszonnégy órás jelenlétét követelné meg, a gépek és utasaik védelmét célzó biztonsági intézkedések miatt amúgy is hosszú átfutási idő pedig legalább megkettőződnék.

Az elsőhöz hasonlóan a második támadás sem okozott semmilyen kárt. Egy közeli bokros területről kilőtt négy bomba egy repülőgép-parkolót ért, de egyik sem robbant fel. Ez akkora szerencse, hogy naivság lenne egyszerűen Fortuna istenasszony jóindulatának tulajdonítani. Az IRA egyelőre valószínűleg csak bizonyítani akarta, hogy iszonyú tömegmészárlásra képes egy olyan repülőtéren, amely a világ egyik legfontosabb légiközlekedési gócpontja. Ezzel egyrészt erejét tudja fitogtatni a biztonsági szervekkel szemben, másrészt el tudja riasztani Londontól azt a sok millió külföldi utast, aki innen repül tovább más földrészekre, illetve más földrészekről szinte bármelyik európai városba. Ugyanazt a hatást éri el, ha a hatóságok minden ilyen alkalommal órákra lezárják a repülőteret. Hiszen ha csak a poggyászt szállító szalagrendszer vezérlőberendezése mondja fel a szolgálatot egy-két órára, máris több tízezer utas szorong vagy áll sorba az utasépületekben.

Gerry Adams, a Sinn Fein elnöke a dublini rádiónak adott nyilatkozatában nem is ítélte el a Heathrow elleni merényletet. (A második a nyilatkozat idején még nem történt meg.) Ehelyett azt mondta, hogy az IRA újra meg újra látványos módon fogja bebizonyítani, hogy az ír kérdés még megoldatlan. Az egyik péntek reggeli vezércikk megállapítja: „Ezek után hősies optimizmus kell ahhoz, hogy ne jussunk arra a következtetésre, miszerint az IRA elvetette a békeajánlatot". A szedő alkalmasint hibát követett el. A *hősies* szó helyett minden bizonnyal *bárgyú* állhatott a kéziratban.

Jotischky László

Új MAGYARORSZÁG háttér

Panaszkodó katonák

Kölni tudósítónktól:

Előnytelen képet fest a Bundeswehr helyzetéről *Alfred Biehle*, a német szövetségi kormány honvédelmi megbízottja az 1993-as esztendő fejleményeit és tanulságait összefoglaló jelentésében. A fegyveres erők kapcsolata a társadalomhoz és a politikai vezetéshez soha nem volt teljesen zavarmentes. Még a hidegháború legkritikusabb időszakában is volt olyan réteg, amely rendszeresen kritikával illette a Bundeswehrt és annak vezetését. A honvédelmi megbízottra várt az a nem éppen könnyű feladat, hogy józan realitással, mindenfajta ideológiai befolyástól függetlenül kísérje figyelemmel a hadsereg sokrétű feladatának elvégzését a politikai célkitűzésektől kezdve, a felszerelés folyamatos modernizálásán keresztül a katonák kiképzéséig. Az évi jelentések mindig tartalmaztak kényes megállapításokat. E sorozatban az 1993-as beszámoló sem hozott kivételt.

Alfred Biehle intelme elsősorban a politikusokat érinti, akik – véleménye szerint – az ország egyesítése után három fontos feladatot tűztek ki a Bundeswehr elé anélkül, hogy egyidejűleg szolgáltak volna az ezek teljesítéséhez szükséges politikai előfeltételekkel és irányvonalakkal. „Mindenekelőtt a rendelkezésre álló anyagi feltételek világos felvázolása hiányzik" – szögezi le a honvédelmi megbízott. A megoldandó fő feladatokat így csoportosítja: a hadsereg létszámának csökkentése 370 ezer főre; a fegyveres erők felépítése az új tartományokban; a belső struktúrák átalakítása az új feladatoknak megfelelően.

A katonák között uralkodó hangulatot negatívan befolyásolja az a mindeddig megválaszolatlan kérdés: milyen szerep jut a Bundeswehrnek az ENSZ akcióiban? A német egységek kéksisakos – kizárólag humanitárius – bevetése Szomáliában és Kambodzsában a honvédelmi megbízott egyöntetű elismerését váltotta ki. „A katonák kiválasztása, kiképzése és hozzáállása minden dicséretet megérdemel!" – olvasható a jelentésben. Ugyanakkor viszont bizonytalanságot vált ki az a jelenség, hogy az ENSZ békét biztosító, fegyveres tevékenységéből a Bundeswehr – az alaptörvény rendelkezéseinek megfelelően – nem veheti ki a részét. Az alkotmány módosításához szükséges parlamenti többségben a pártok mindeddig nem tudtak megegyezni. Ebből kifolyólag Alfred Biehle így vélekedett: „Számtalan katona motivációja jelentős kárt szenvedett!" Meglátása szerint az a meggyőződés hatalmasodott el, hogy a parlament, a kormány és a társadalom nem képes bizonyosságot teremteni a Bundeswehr jövőbeni feladatait illetően és így megrendül a politikai vezetésbe és a felettesekbe vetett bizalom.

Kritika éri a honvédelmi minisztériumot is, amely gyakran megváltoztatta előzőleg kötelezőnek minősített döntéseit a katonák állomásoztatásáról. Egyre csökken azoknak a száma, akik új állomáshelyükre magukkal viszik a családjukat is. E jelenség természetesen összefügg a nehéz lakásviszonyokkal. A lakáskérdés megoldását első számú feladatnak kell tekinteni, mert: „A zavartalan családi élet fontos erőforrásnak számít a katonák életében" – állapítja meg a honvédelmi megbízott.

Elgondolkoztató az is, hogy a besorozásra váró fiatalok körében a katonai szolgálat egyre kisebb népszerűségnek örvend. Az újoncok harminc százalékát mindenfajta szolgálattól felmentik, további polgári szolgálatra hajlandó. A rennmaradó rész éppen csak elegendő arra, hogy betöltse a Bundeswehr előirányzott létszámát. „Mind a társadalom, mind a katonakötelesek körében egyre inkább háttérbe szorul az az alkotmányilag lefektetett rangsorrend, hogy a fegyveres szolgálat előnyt élvez a polgári szolgálattal szemben" – hangzik a honvédelmi megbízott elemzése.

Stefan Lázár

A VMDK távolságot tart

Nehézkes kormányalakítás

Újvidéki tudósítónktól:

Több mint nyolcvan nap telt már el a decemberi szerbiai választások óta, de az új kormány még mindig nem alakult meg. Igaz, a kormányalakító személye már két hete ismert, *Mirko Marjanovics*, krajinai származású belgrádi gazdasági vezető személyében, aki egyelőre csak a miniszteri tárcák töredékére talált jelölteket. Az azonban máris biztosra vehető, hogy a szerb elnök által is sokat emlegetett nemzeti, vagy – ha úgy tetszik – népi egységkormányból nem lesz semmi, bármennyire is hangoztatja a kormányalakító, hogy kitart ezen elképzelése mellett.

A jelek szerint az eddigi, szocialista miniszterek egy része megmarad tisztségében. Vonatkozik ez mindenekelőtt a belügyminiszterre és a tudományügyi miniszterre. Ez utóbbi megkapja az egyik alelnöki tisztséget is. Ugyanilyen posztra javasolják azt a belgrádi egyetemi tanárt is, aki kidolgozta az érvényes szerb és jugoszláv alkotmányt. Mindhárman a szocialisták legszűkebb vezetőségéhez tartoznak.

Ellenzékiből egyelőre csak jelölt akad, ugyancsak egy alelnöki tisztségre. Ámbár az ellenzékiség itt is megkérdőjelezhető, hiszen az Új Demokrácia – ehhez a párthoz tartozik – az egykori Ifjúsági Szövetség, a fiatal kommunisták szervezetéből alakult. A választásokon a *Draskovics* vezette Szerb Megújhodási Mozgalommal koalícióban indultak, mivel önállóan nem sok esélyük volt a parlamentbe való bejutásra. Mihelyt azonban megalakult a parlament, azonnal önálló frakciót alakítottak, és hajlandók a kormányalakításban is részt venni. Amivel valójában a szocialisták malmára hajtják a vizet. Az Új Demokrácia hét képviselőjével ugyanis a szocialistáknak bőven megvan a kormányalakításhoz szükséges abszolút többség.

A kormányalakító sietett bejelenteni, hogy két demokrata párti miniszter is lesz a kormányában, de a jelek szerint elkiabálta ezt. A kettő közül az egyik máris kilépett a pártból, és valószínűleg a másiknak sincs más választása, ha kormánytag akar lenni, a Demokrata Párt ugyanis bejelentette, hogy nem vesz részt a kormányban.

Egyébként a két legerősebb szerb ellenzéki párt, a Szerb Megújhodási Mozgalom és a Szerb Radikális Párt képviselői [illegible] jelezték, hogy az ilyen, szocialista egységkormány nem érdekli őket. A radikálisokról nem árt tudni, hogy vezérük, *Seselj* vezetésével legújabban a szövetségi parlamentet obstruálják, és az első jelek arra utalnak, hogy ott is a parlament feloszlatása lehet az ügynek a vége.

A szerbiai kormányalakításról el kell még mondani, hogy a kabinetet összeállító Mirko Marjanovics a napokban kijelentette: továbbra is számít a VMDK-ra. A vajdasági magyarság legitim politikai érdekszervezete azonban azt üzente vissza, hogy tekintettel arra a tényre, miszerint a nagyobb szerbiai (ellenzéki) pártok közvetlenül nem vesznek részt a kormányalakításban, egyelőre a VMDK is távol tartja magát ettől. A szervezet azonban nem határolja el magát az együttes kiútkereséstől, és ha kell, a VMDK képviselői készek hozzájárulni a válság áthidalásához.

Guszton András

ÁRA: 18,50 Ft

IV. ÉVFOLYAM, 60. SZÁM • 1994. MÁRCIUS 12., SZOMBAT

Ma MAGYARORSZÁG

POLGÁRI NAPILAP

Meciar ismét búcsúzni kényszerült

Megbukott a szlovák kormány

Pozsonyi tudósítónktól:

Drámai, bár korántsem váratlan végkifejlettel zárult tegnap a szlovák parlament ülése: zajos viták, s Vladimír Meciar maratoni hosszúságú beszédét követően a honatyák megvonták bizalmukat a jelenlegi kormánytól. Így minden valószínűség szerint előrehozott választásokat tartanak, amelyek időpontja még nem ismeretes.

Három évvel ezelőtt, 1991. márciusában vonta meg a bizalmat a szlovák parlament az akkori miniszterelnöktől, *Vladimír Meciartól*, aki ezután létrehozta a Demokratikus Szlovákiáért Mozgalmat, amely fölényesen nyerte az 1992-es júniusi parlamenti választásokat, s a volt miniszterelnökből ismét kormányfő lett. Most kísértetiesen hasonló helyzet állott elő, hiszen szerdán, *Michal Kovác* államfő feltűnést keltő beszéde után ötven ellenzéki képviselő bizalmatlansági indítványt terjesztett be *Vladimír Meciar* miniszterelnök ellen, aki hosszas várakozás után tegnap százöt perces beszéddel lépett a pozsonyi törvényhozás elé.

A parlamenti ellenzéki erők által bírált lépéseiről a miniszterelnök kifejtette: a kormány mindent az alkotmány és a jogrend adta lehetőségekkel összhangban tett, a törvényeket pedig a parlament fogadta el. Michal Kovác beszédével kapcsolatban a kormányfő megjegyezte, hogy az államfő több esetben valótlanságot állított. Meciar szerint a köztársasági elnöknek nincs joga arra, hogy a kabinet munkáját ellenőrizze, és arra sem, hogy a kormányfőt lemondásra szólítsa fel.

(Folytatása a 3. oldalon)

Boross Péter az '56-os szervezeteknél

Az elmúlt négy évben a kormány azt tette, ami lehetséges volt – mondta tegnap *Boross Péter* miniszterelnök, aki a hét, egykori politikai üldözötteket tömörítő mozgalom: a „Nemzeti Elkötelezettségű Társadalmi Szervezetek" képviselőivel találkozott, fórum keretében.

A kormányfő hangsúlyozta: a koalíció minden hibája és tévedése ellenére – környezetünkkel összehasonlítva – rend volt az országban, nem fenyegette veszély a családok, a gyermekek és az unokák biztonságát. A miniszterelnök utalt arra, hogy egyes körök korábban felröppentették: májusban nem lesznek választások, mert „a kormány kitalál valamit". Ezért fontosnak tartotta leszögezni: a kitűzött időpontban tiszta, demokratikus és ellenőrzött választások lesznek Magyarországon.

(Folytatása a 4. oldalon)

Volt is János, lesz is János

Nekem tetszett az a mozdulat, ahogyan a Csongrád megyei szocialisták beintettek az MSZP országos választási bizottságának felkérésére, hogy tudniillik ne indítsák el a párt színeiben Hajdú Jánost a képviselő-választásokon. Magának Horn Gyula pártelnöknek mutatott fityiszt a csongrádi szervezet, mondván, már miért ne indítanánk el mi ezt a Hajdú Jánost, amikor egyszer a csongrádi nép nagyon szereti őt, az egész megyében elevenen benne él, ahogyan ez a Hajdú János annak idején meghajolt A HÉT című televízió-műsorban, igen snájdig volt ez az ember, ma épp az ilyen hiányzik a politikából.

Ennyiből is látszik, hogy a csongrádi nép – legalábbis az MSZP-szárny – pluralista gondolkodású, nem azt nézi, hogy mit kíván a budapesti pártközpont, mi tetszik Horn elnöknek és mi nem – egyenesen, kendőzetlenül azt kéri, hogy jöjjön újra ez a jó Hajdú János, rá van itt most szükség, ő az, aki az ujjbegyeit egyfolytában a nép és a nemzet ütőerén tartja, szemben a többi kóklerrel.

Csongrád megye baloldala úgy ahogy van, fölkarolta ezt a szegény, elesett Hajdú Jánost, benyúlt a hóna alá, megpaskolta az orcáján, beletúrt a frizurájába, a mozgalmi elvtársak valószínűleg hátba is vágták mindjárt, hogy egyet se félj, Hajdú elvtárs, úgy megkampányolunk mi itt téged, hogy meg sem állsz a Parlamentig (Kossuth tér 1–3.).

Itt van viszont ez a fityisz.

Kihordja-e lábon az MSZP országos választási bizottsága, hogy őt most itt, mindjárt a kampány legelején lefityiszezte a csongrádi szervezet, holott, ugye, maga Horn pártelnök kérte nagyon szépen a testületet, hogy mélyedjen el magában az ügy kapcsán.

Volt is János, lesz is János – mondta erre a csongrádi MSZP-pártszervezet. És ez az, ami a demokráciában gondolkodó magyar embernek nagyon tetszik, ezért harcoltunk annyi, de annyi esztendőn keresztül, hogy legyen végre valaki, aki ellent mer mondani a hatalomnak, és kijelenti, hogy márpedig ide Hajdú kell,

Más kérdés, mit mond a többi csongrádi ember.

Pilhál György

Kormányszóvivői tájékoztató

Vízpótlás a Velencei-tónak

A kormány nyolcvanmillió forinttal járul hozzá a Velencei-tó vízpótlásához, s remélhetőleg folytatódik a tó vízminőségének a javulása – jelentette ki a tegnapi kormányszóvivői tájékoztatón *Hajós Béla*, a közlekedési minisztérium helyettes államtitkára. A kormány egyúttal megtárgyalta és elfogadta a vízügyi igazgatóságok átalakításáról és az ehhez szükséges intézkedésekről szóló előterjesztést is. Az átalakításra azért van szükség, hogy a megváltozott piaci viszonyoknak és közigazgatási korszerűsítésnek feleljen meg a vízügyi szolgálat. Gyakorlatilag privatizálni fogják az igazgatóságok szakhatósági feladataihoz nem kapcsolódó vállalkozási tevékenységet. Az átalakulás után az igazgatóságok szavatolni tudják az állami művek üzemeltetését, fenntartását és fejlesztésének szervezését is. A helyettes államtitkár rámutatott arra, hogy az idén befejeződik az ivóvíz-ellátási program, s ma már 9,8 millió emberhez jut el a vezetékes ivóvíz. A csatornázás nem ilyen fejlett, a szennyvíz 63 százaléka tisztítatlanul kerül vissza a környezetbe.

(Folytatása a 4. oldalon)

Megnyílt a Tavaszi Fesztivál

Ünnepélyes keretek között tegnap megnyitották az *Európai Kulturális Hónappá* terebélyesedett *Budapesti Tavaszi Fesztivál '94.* rendezvénysorozatát, amelyet már tizennegyedik alkalommal élvezhet a nagyközönség. A magyar nemzeti galériabeli összejövetelen *Göncz Árpád* köztársasági elnök mondott ünnepi beszédet, és *Demszky Gábor* főpolgármester köszöntötte az egybegyűlteket.

A megnyitót stílszerűen egybekötötték a *Csontváry-kiállítás*, valamint a *24. Nemzetközi Éremművészeti Kiállítás* megnyitójával, ahol *Mádl Ferenc* miniszter üdvözölte a vendégeket.

(Folytatása a 7. oldalon)

Kárpótlás erdélyieknek

Pongrácz Tibor államtitkár, az ÁVÜ igazgatótanácsának elnöke és *Takács Csaba*, az RMDSZ ügyvezető elnöke avatta fel tegnap Csíkszeredán az RMDSZ gazdasági ügyfélszolgálati irodáját, amely Románia területére kiterjedő hatáskörrel működik, és naprakész információt nyújt a kárpótlási jegyek hasznosítását illetően. Üdvözölte az iroda megnyitását *György Béla Zsolt*, az RMDSZ ügyvezető alelnöke, aki az ÁVÜ támogatásával szervezte meg a jelenleg két, Magyarországon kiképzett csíkszeredai alkalmazottal működő irodát. Megjelent a megnyitón és elismeréssel szólt az iroda létrehozásáról *Doru Vosloban*, Hargita megye prefektusa is.

Az iroda megnyitása alkalmából rendezett sajtóértekezleten elhangzott, hogy Erdélyben mintegy 28 ezer embert érint a magyarországi kárpótlás. Eddig 24 ezer kárpótlási határozat született, 9 ezren jutottak már eddig hozzá a kárpótlási jegyhez. Az érintettek mintegy 20 százaléka román nemzetiségű. (MTI)

Vállalatvezetők fóruma

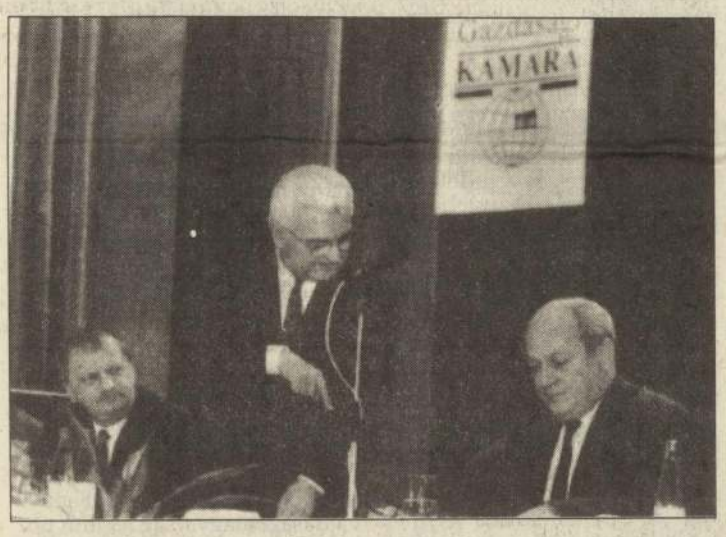

FOTÓ: NAGY BÉLA

A kelet-közép-európai országok közül hazánkba áramlott a legtöbb külföldi tőke, mert a világ úgy ítéli meg, hogy Magyarország a térség legstabilabb állama, és a privatizáció üteme is itt a legmegfelelőbb – hangsúlyozta *Boross Péter* miniszterelnök azon a fórumon, amelyet a Magyar Gazdasági Kamara vállalatvezetők részére rendezett tegnap a BM Duna-palotában. A munkabeszélgetésre a miniszterelnökön kívül meghívták *Szabó Iván* pénzügyminisztert, *Latorcai János* ipari és kereskedelmi minisztert, *Szabó Tamás* privatizációs minisztert, valamint *Bogár László*t, az NGKM államtitkárát.

(Folytatása a 6. oldalon)

Vendégünk a Baltikumból

Georgs Andrejevs, a Lett Köztársaság külügyminisztere tegnap Budapesten kollégájával, *Jeszenszky Gézával* tárgyalt, akivel aláírták a két külügyminisztérium közötti együttműködési jegyzőkönyvet. A baltikumi vendéget fogadta *Göncz Árpád* köztársasági elnök is. A külügyminiszterek elégedetten nyilatkoztak megbeszéléseikről, amelyek egyik eleme a javulást mutató, tavaly 11 millió dolláros forgalmat elért gazdasági együttműködés volt. Jeszenszky Géza szerint Lettország példája bizonyíthatja, hogy a több évtizedes diktatúra rombolása után is van lehetőség a sikeres átmenetre.

(Tudósításunk a 3. oldalon)

FOTÓ: CSER ISTVÁN

JUVENTUS RÁDIÓ am 810 kHz fm 89,5 és 93,9 MHz

Az URH-n is foghatja!

Hallgassa a JUVENTUS rádiót!

Reggel 6-tól 24 óráig

Am 810 kHz (középhullám)

Fm 89,5 és 93,9 Mhz (ultrarövidhullám)

Nyár- és fesztiválidőn Amerikában

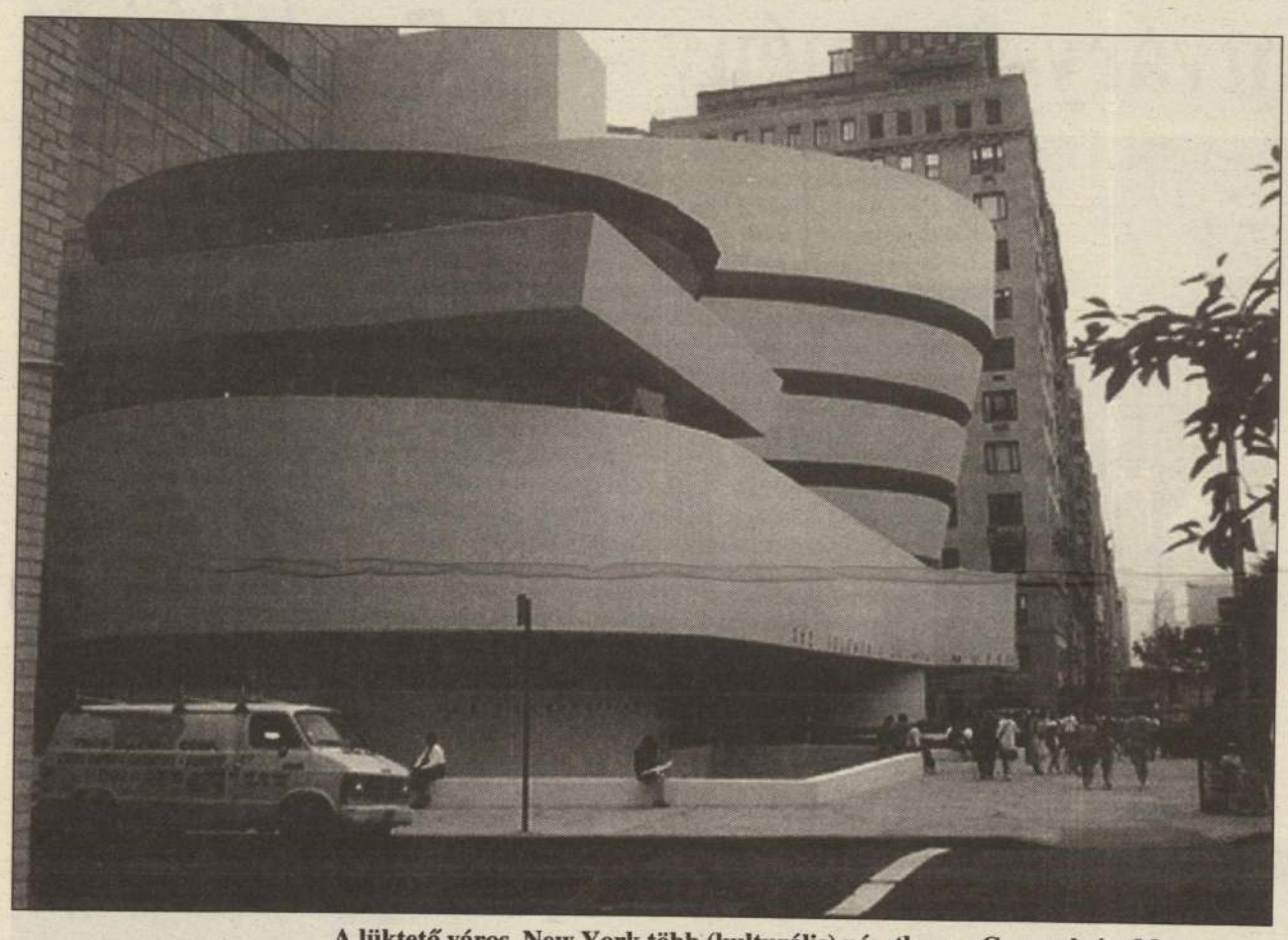

A lüktető város, New York több (kulturális) nézetben: a Guggenheim Museum profilja — és a színész-álmok netovábbja, a Broadway.

Közhely: mások más életébe betekintve feltárul egy nemcsak földrajzilag távoli világ. Gombos Judit, az egerszegi Városi Hangverseny- és Kiállítóterem igazgatója egy hónapot tölthetett nyáron az USA-ban. Elnyert egy, az előadóművészetek menedzselésére hirdetett ösztöndíjat.

„Ilyen dolgok másokkal szoktak megtörténni... Még most is hihetetlen. Tavaly, Amerika felfedezésének évfordulójára készülődve sok helyre elmentem, így a USIA (United States Information Agency) budapesti központjába, hátha tudnak segíteni. Itt ismerkedtem meg Matos Lillával, a kulturális attasé asszisztensével. Egy hónap múlva felhívott, hogy nem akarok kimenni? Írtam egy pályázatot és márciusban megjött a válasz, hogy mehetek. Az egy hónapos ösztöndíjat a USIA szervezte, a programot pedig az Academy Educational Development állította össze. Negyvenedszer hirdettek ilyen nemzetközi látogatói programot a különböző szakmák képviselőinek... A csoportunkba 16 országból érkezett 17 résztvevő:Tanzániától Tokióig, de volt chilei, karibi, izlandi is mellettünk, a „visegrádi hármak" mellett. Tökéletesen illett ránk a „we are the world"...

Huszonkilenc nap alatt hat állam tíz városában jártunk. Az első nyolc napon Washingtonban előadásokat hallgattunk, ez volt a program elméleti megközelítése. Az egész lenyűgöző volt. Mindenütt szakemberekkel találkoztunk, Washingtonban például a Shakespeare Színház vezetőjével, megnéztük a Kennedy-központot, ahol öt színház van, több mozi, kiegészítő termek... Gazdag ez az ország — és az embereknek jut igényük, idejük, pénzük a kulturálódásra is. (Igaz, hogy a kulturális rendezvényeken jórészt a középosztállyal találkoztunk!) Imádnak piknikelni; a Washingtonhoz közeli Wolf Trap-en láttam először, hogy zabálnak és közben Mozartot hallgatnak... Májustól szeptemberig koncertek, színházi és táncszínházi produkciók váltják itt egymást — mi egy chicagói táncszínház műsorát láttuk, többezer emberrel. A dél-karolinai Greensboro és Winston-Salem következett; előbbiben egy jazz-fesztivál, Winston-Salemben pedig egy fekete színházi találkozó eseményeibe csöppentünk. Coloradóban, a denveri Performing Art Centert néztük meg, itt is több színház, mozi található együtt. A támogatás mindenütt hasonló, a szövetségi dotációhoz járul az állami és végül a helyi támogatás, amit a komoly pályázati rendszerből egészítenek ki. A kulturális életbe is bevonultak a szponzorok, dehát dollármilliókat áldoznak egy-egy fesztiválra, és azt rendszerint összekapcsolják az oktatással. E többezres rendezvényeken egyébként nemigen törődnek a piknikelő hallgatóság kényelmével, viszont a technikai felszereltség: a szcenika, a hangosítás mindenütt tökéletes... Denverben láttuk egy több családból álló társaság színházi produkcióját. Roppant dilettánsok voltak, a háromezres közönség mégis jól szórakozott: a „légy önmagad" kegyességébe ez is belefér... A coloradói Aspenben, ami voltaképp kisváros és sípara-dicsom, kitalálták, hogy nyáron meg a zene kedvéért jöjjenek... Fantasztikus volt tízezred-magaddal hallgatni a szabadtéri koncerteket, köztük több Bartók-programot. Egyébként mindenütt tesztelték a közönséget, nyilván így lehet csak meghatározni, hogy több Bartók vagy Bob Dylan kell a népnek — ezt szeretném itthon is megvalósítani. De nem láttam olyan előadást, mely után a táncosok vagy maga az igazgató ne elegyedett volna szóba a közönségével! Új-Mexikóban, Santa Fében, azaz az apacsok földjén folytatódott a program, ahol az indián művészeti központot is megnéztük, s itt láttam egy török(!) népművészeti kiállítást is. Egy nyári operaszínház működik itt, éppen Händel Xerxesét mutatták be — először —, a Varázsfuvola mellett. Összefutottunk három hölggyel, akik már jártak Egerben egy kurzuson... Nagyon más volt ott magyarnak lenni! Nemcsak érdeklődtek iránt unk, hanem a felületességük ellenére is meglehetősen tájékozottak voltak... Santa Fe után kettévált a társaság, Chicagóba, illetve (én is) Massachusettsbe mentünk. Tanglewood-ba, a bostoni filharmonikusok nyári otthonába látogattunk el és Jacob´s Pillow-ba, ahol egy táncszínházi központ működik, workshop-okkal. Mindezek után következett New York, s az utolsó hat nap. Mintha bármi megtörténhetne itt — és különösen érzed ezt Manhattanben, mellyel módom volt ismerkedni. A Broadway! A pókasszony csókját láttuk — fantasztikus volt. De hogy a befektetett tízmillió dollárok megtérüljenek, egy darabnak több évig kell színpadon maradnia — a Macskákat már tíz éve játsszák, a hatodik szereplő-garnitúrával. Kontrapontként megnéztünk egy off-off-Broadway darabot is, ahol már az gyanús volt, hogy esőkabát várt a székemen... Manhattanben kedvemre csatangolhattam a galériákban, s a világ közepén, az apró Wall Streeten is.Most azon gondolkodom, honnét tudnék annyi pénzt szerezni, hogy a csoportomat összeszedhessem itt Magyarországon; mert nem ártana, ha ők is elvinnék jóhírünket a világba... Mert ez az út életem ajándéka volt."

Kis ellenpontozás: a Museum of Modern Art egy belső udvara... (Gombos Judit felvételei)

Elmondta: **Gombos Judit**
Lejegyezte: **Hujber Katalin**

„Nagyon jó évadot remélek és ezért félek is..."

Színház-nyitány — Halasi Imrével

Ígéretes évad előtt áll az egerszegi Hevesi Sándor Színház és hasonként a kedves néző maga is. Már a jövő héten színre kerül Szabó Magda Sziget-kékjének feldolgozása s ezt hamarosan, október 8-án követi az első „felnőtt" premier, McCoy A lovakat lelövik, ugye? című „maratoni táncversenye". De a programban szerepel Nádas Péter Temetése, Shakespeare (Szentivánéji álom); Stein-Kander-Ebb Zorba című musicalje, bűnügyi komédia, dzsessz-operett... Egy friss döntés értelmében az évadzárás is izgalmas lehet: június 6-ától az intézmény ad otthont az országos színházi találkozónak.

Halasi Imrét, az egerszegi színház igazgató-főrendezőjét mégsem elsősorban a művészi munkáról, hanem mindennek financiális hátteréről faggattam.

— A színház költségvetése keresztköltségvetés a naptári évhez viszonyítva. Hogyan hidalják ezt át?

— Állandó problémát okoz ez a keresztköltségvetés és az a tisztázatlanság, amely körülöttünk van. A város kulturális bizottsága most felvette napirendjére a színház támogatásának kérdését, s várhatóan a 15-ei közgyűlésen meg is tárgyalják. Így feltehetően ez évben nemcsak a megye, hanem a város is részt vállal a színház működtetéséből. Ha figyelembe vesszük, hogy eddig tőlük nulla támogatást kaptunk, akkor a most még tárgyalás alatt álló határozati javaslat már előrelépés. Számunkra a rendszeresség lenne a legfontosabb, hogy egyáltalán tervezni lehessen, azaz a város és megye megegyezése.

— Ez annyit jelent, hogy gazdátlan a színház?

— Anyagilag igen, ugyanakkor a megye nagyon tisztességesen mellénk áll, de egy bizonyos szinten túl akadályokba ütköznek. Most a költségvetésünk utolsó harmadát kezdjük; nehéz így gazdálkodni. Egyelőre hiányunk van, de egy részét remélhetően le tudjuk dolgozni.

— Ki tudja-e egészíteni szűkös forrásait maga a színház?

— A gyártó műhelyeink némiképp vállalkoznak, ugyanakkor tevékenységüknek a színházak miénkhez hasonló anyagi helyzete szab határt, de azért ebből is csurran-cseppen valami.

— Szponzorok? Gondolok arra, hogy egyes vígszínházi előadások milyen támogatást tudhattak maguk mögött...

— Csak kisebb mértékben vannak szponzoraink. Hiszen a szponzor feltehetően azért is áll egy színház mellé, mert egy sikeres előadás akár éveken át színpadon maradhat. Mindez egy vidéki színháznál másként van: ha nagyon sikeres egy darab, akkor is csak pár előadással nyúlik át a következő évadra... Mégis, vannak támogatóink, például a Bútorgyár, a Baromfifeldolgozó vagy az Alugép, s ha generálisan nem is hoznak megoldást az életünkbe, mégiscsak azt jelenti: „hajrá fiúk"... Kicsúcsosodik mindez persze az ilyen akciókban, mint most a Seat Szabó és Fia márkakereskedés felajánlása, akik a felnőtt bérlők közül kisorsolt nyertesnek felkínáltak egy Seat Ibizát, s mellettük a Teszáry Travel, akik Euro-Disney-Land-be utaztatják egy szerencsés ifjú bérlőnket, másodmagával... A sorsolást majd december 19-én tartjuk gálaesttel egybekötötten, s az estét egyenes adásban sugározza majd a Városi Televízió is.

— Hogy milyen érdeklődés mutatkozik, gondolom a bérletek szervezése már tükrözi...

— Már most túl vagyunk a két és fél ezren.

— A közalkalmazotti törvény miként érinti a színházat?

— Alapvetően behatárolná a színház működését, például a munkaidőnél. Egy ilyen kampányszerűen működő intézménynél azonban a dolgozók élete jóval rendszertelenebb ennél. A költségekre pedig még most készülnek a számítások.

— Milyen évadot remél? Ez azért is izgalmas, mert a társulatból ugyan távoztak, de nem vettek fel senkit.

— Nagyon jó évadot remélek, és ezért félek is, hogy bejön vagy sem. Jó kondícióban van a társaság, és azt hiszem, olyan rendezőkkel dolgoznak majd, akik inspirálóan hathatnak rájuk. Általában megérzem — most nagy évad előtt áll a színház! Egyébként elég ritka egy színház életében, de mégiscsak előfordulhat, hogy elmennek és nem jönnek — de most együtt van a társaság. Mindez persze nem jelenti, hogy jövőre nem kell két-három emberrel bővítenünk.

— h —

VERSRŐL VERSRE

Ratkó József:

Térdig kővé

Arcom aszálytól gyötretik,
pillantásom repedezik,
könnyem kannái likadnak,
mosolyaim elapadnak.

Láttam a jövőt mögöttem
jövögélni a ködökben.
Ordas arca kötve ránccal,
lába vonszolódva lánccal.

Nem a Napot, nem a Holdat,
szarva közt hozá a múltat.
S szeme mintha nem is volna,
varasodó csillag volna.

Gondoltam ifjúnak, másnak,
nem sebekkel cicomásnak,
s jaj előttem, nem mögöttem
jövögélni a ködökben!

Térdig kővé, majd derékig,
fölnyújtott ujjam hegyéig,
válik szemem kőgolyóvá,
hajam kőből való hóvá.

Térden tördelt homlokomat,
teszik vala malom alá,
csontból csiszolt csigolyáim
vetik vala kerék alá.

(Ratkó József költő 1936. augusztus 9-én született, s 1989. szeptember 13-án halt meg.)

Vincze Dezső:

Ratkó József halála

Akkorra már
lelke
az ég felé
tartott:
Jákob létráján
[illegible]
angyalok.
Mulatozása
már rég
öngyilkos
mutatvány,
vigasztalan
táncolt
Ady
homlokán,
mely a falnak
menve
többször is
beszakadt,
s egy nemzet
kínjától
mélyesre mélyültek
a ráncok; --
most már az Ő
homlokán is
járhatja
a táncot,
aki nem
nélkülözi
a halálmegvető
bátorságot.

Szeles József:

Búcsú a várostól

viribelnek a külföldiek
csicsás a kiöltözött város
nem mondhatom: most nyugodt vagyok
gyalogoltam eleget: csizmám sáros

készülődj mert ez a város
befal szőröstül-bőröstül
hamis szótagok közé köpöm már a verset

úgysem becsülnek már semmire az utcakövek
műmosoly műjóság műkedvesség
vereget vállon kezet fog kezemmel
s udvarias szólamok bájolognak

nem nézek aljára a pohárnak
ne köszönjön nekem fő pohárnok!
ne nézzen a szemüvege mögül
agyában csak salak és csak por ül

ez a szer nem pinceszer
pincepenész középszer
menetelők masíroznak a papíron
e könnyűvérű Várost elhagyom

Elrabolták, mégis itthon maradt egy remekmű

Csontváry-festmény — 5,7 millióért

A megkerült Halászat Castellammarében.

Titkok övezik az idei év aukciós szenzációjának tárgyát, azt a váratlanul előbukkant Csontváry-képet, mely 5,7 millió forintért került a nyáron a baranyai fővárosnak a különös sorsú festőről elnevezett múzeumába. Vajon hol, kinél lappangott a világháború óta a Halászat Castellammarében című festmény, mely ma sokakat vonz a Csontváry Múzeumba? A konkrét tulajdonosra vonatkozólag csak sejtések vannak...

Nem pusztult el

Ami viszont tény: a festőiségének nagy motívumait kereső Csontváry Kosztka Tivadar 1901-ben a nápolyi öbölben, Castellammaréban dolgozott, ahová — rövid kitérő után — egy év múlva visszatért. Itt festette a „Halászat..." és a Világító éj Castellammaréban, illetve a Castellammare di Stabia című festményét. Utóbbi kettő sorsa ismert; az előbbi magántulajdonban van, míg a „...di Stabia" rég Pécsett található.

A „Halászat..." — mint a Hatvany-gyűjtemény darabja — utoljára 1936-ban szerepelt a nagyközönség előtt, a Fränkel Szalonban; a 2. világháború után nyoma veszett. Sokan már akkor tudták, hogy a Hatvany-gyűjtemény többi darabjával együtt a megszálló hatóságok — afféle hadizsákmányként, az ő szóhasználatukban háborús jóvátétel gyanánt — a Szovjetunióba irányították. *(Németh Lajos* 1970-ben újrapublikált nagy Csontváry-monográfiájában nyilván kényszerűen, az akkori féligazságokra hagyatkozva még ezt írta: *„A Halászat Castellamarében a Hatvany-gyűjteménnyel együtt valószínűleg elpusztult, a másik kettő megvan.")*

Trezorból — vagonba...

Ezt a „jóvátétel"-verziót támasztják alá ma többrészről. *Romváry Ferenc* művészettörténész, a Csontváry Múzeumot felügyelő pécsi Janus Pannonius Múzeum osztályvezetője például felidézte, hogy a 40-es évek derekán a Nemzeti Bank és biztosító társaságok trezorjaiból — ékszerekkel és különféle értékekkel együtt — két magángyűjtemény (Neményi, Hatvany) műkincseit is bevagonirozták — magyarán elrabolták —, szovjetunióbeli úticéllal.

Különös véletlen folytán végül nem került ki az országból a „Halászat..." és több más Csontváry-kép. A műkincseket szállító szerelvényt ugyanis megdézsmálták a kísérő szovjet katonák, akik számos alkotást kiárusítottak. Így kerülhetett több Csontváry-kép ügyes, jószemű műgyűjtő(k), majd a miskolci múzeum tulajdonába, s most — felbukkanva — árverésre a nevezetes „Halászat..." *(Tegyük hozzá: mint annyi hasonló példából ismert, alkalmasint néhány palack tüzes nedű lehetett az a befektetés, mely fél évszázad után majd´ 6 milliót fialt...)*

A kikerült (eltűnt) műkincsekvisszaszerzésével többször próbálkoztak, ám hiába. Romváry dr. nem osztja a hazai sajtóban napvilágot látott optimista feltételezéseket, miszerint az államközi tárgyalások eredményeként a közeljövőben hazakerülhetnek a két gyűjtemény darabjai, így a netán kivitt Csontváry-festmények is... (Sőt úgy véli, ez alighanem a jövő évezred zenéje, ha egyáltalán, valamikor, netán...) Arról sincs meggyőződve — másokkal ellentétben —, hogy némelyek — szovjetunióbeli „műkincs-nyomozásaik" során — számos más, kallódó Csontváry-képet láttak volna. Nagyobb a valószínűsége annak, hogy idehaza bukkanhatnak fel árverésen majd a zseniális festő eltűntnek vélt művei, hiszen nemcsak a miskolci pályaudvaron történhettek hajdan furcsa ügyletek. Ráadásul a hazai műkincskereskedelemben immár nyíltan hallani arról, hogy napjainkban is akadnának, akik 5-10 milliót is szívesen fizetnének egy-egy Csontváry-képért, jó befektetésnek tartva a vásárlást.

A „Halászat..." sorsára visszatérve: mint megtudtuk, az újsághírekkel ellentétben az 5,7 milliós licit-vételárat egyedül Pécs Megyei Jogú Város állta, ugyanis a megyei önkormányzat időközben visszatáncolt, s nem tette le beígért egymilliójá... *(Pécs nyilván ezzel a gesztussal is erősíteni kívánja pozícióját abban az időről időre felerősödő vitában, miszerint vajon jó helye van-e vidéken a Csontváry Múzeumnak, s nem inkább... a folytatás nyilvánvaló, a következtetés annál kevésbé.)*

Egyébként amikor hírét vették a szenzációs vétel lehetőségének, egy pillanatig felmerült: netán hamisítványról van szó, ugyanis a Németh-monográfia 20x41-es képről beszél, ám a valóságban 55x95 cm-es volt a felbukkant műremek. A „szembesülés" azután rögvest meggyőzte a szakembereket, hogy az eredeti műről van szó — az említett, forrásértékű monográfiában egyébként is több hasonló pontatlanság fedezhető fel —, hisz´ első látásra is igazi „csontvárys" mű, mely egyébként is jól kapcsolható mind a másik két Castellamare-képhez, mind a festő korabeli stílusjegyeihez. A „Halászat..." most a Zrínyi kirohanása és akkortájt született déli vásznak között fogadja a festő hódolóit — *ám már nem sokáig.*

Csontváry-turné

Természetesen senki nem kívánja elvitatni a nagyvonalú gesztusra képes város tulajdonjogát, másról van szó. Csontváry életműve újabb nyugat-európai bemutatkozás előtt áll: *Svédországba, Hollandiába és Németországba várják a Cédrus festőjének remekeit.* Ezt természetesen a képek restaurálásának nagyszabású munkálatai előzték meg, ehhez egy holland alapítvány is hozzájárult. Ma így voltaképpen az újjávarázsolt Csontváry-oeuvre afféle pluszélményével gazdagodhatnak a pécsi múzeum látogatói, csupán a Baalbeken látható, hogy itt bizony még van mit tenniük a restaurátoroknak. (Lesz rá idejük, mert — a Mária kútjához hasonlóan — nem hengerelhető festményről lévén szó, azaz nincs mód kivinni az épületből és másutt újra kiállítani...) Az 1994 júniusában Stockholmban nyíló, majd ´95 januárjában Münchenben záruló — és nyilván az eddigi külhoni bemutatkozásokhoz hasonlóan osztatlan sikernek elébe néző — újabb Csontváry-turné előtt azonban jövő tavasszal a Nemzeti Galéria látogatói is megcsodálhatják majd a festőzseni életművét — természetesen a tárlat egyik főszereplője lesz a hosszú rejtőzés után előkerült Halászat Castellammaréban is.

A Felvidéken — ahol élt — egyébként a napokban emlékeztek meg születésének 140. évfordulójáról, a hivatalos Szlovákia részvétlenségétől kísérve. Talán nem csak ez fordulhat jóra tíz év múltán, hanem Csontváry további bujdosó remekei is újra a nemzet kincsévé válhatnak egy majdani, 150. évfordulós megemlékezésen.

T. A.

Claudette 90 éves

Bizonyára vannak még, akik emlékeznek rá a harmincas évekből. A lady-külsejű, intelligens színésznőre. Clark Gable, Hollywood királya hasztalan emelte fel a hüvelykujját, egyetlen autó sem állt meg neki. Claudette Colbert ellenben csak fellibbentette egy kicsit a szoknyáját és egy másodperc töredéke alatt autók tucatja fékezett. — Miért nem vetkőztél le teljesen? — kérdezte Clark Gable sértődötten már a kocsi hátsó ülésén. — Megállíthattál volna akár negyven autót is! — De hiszen nem volt szükségünk 40 autóra... — válaszolta lefegyverző mosollyal Claudette.

Az ilyen és hasonló jeleneteknek köszönhette 1934-ben az Egy éjszaka történt című film az „Oscar"-rekordot, melyet azóta csak egyszer ismételt meg, 1975-ben, a Száll a kakuk fészkére. Claudette Colbert, aki hétfőn tölti be 90. életévét, már hat évtizeddel ezelőtt eljutott karrierjének csúcsára. Összesen több mint 60 filmben játszott és közülük sok — neki köszönhetően — bombasiker volt. ***(MTI-Panoráma)***

Kopjafa a vadászpilótának Mindszenten

Új üzem, a felszámolt helyén

Örömmel számolt be Mindszent nagyközség képviselő-testületének legutóbbi ülésén *Bereczki András* polgármester arról, hogy az önkormányzat 150 ezer forintot nyert pályázaton a helyi tűzoltó-egyesület felszerelésének pótlására, kiegészítésére. Az is jó hír, hogy új üzemet sikerült létesíteni a felszámolt háziipari szövetkezet helyén, mégpedig több mint húsz fővel. Hódmezővásárhely rendőrkapitánya, *dr. Bende István* alezredes szeptember 24-ét javasolta a rendőrőrs ünnepélyes átadására, *dr. Pintér Sándor* vezérőrnagyot, országos rendőrfőkapitányt hívták meg az ünnepség szónokának. A polgármester arról is szót ejtett, hogy a júniusi adatokat figyelembe véve, 104 munkanélküli részesült jövedelempótló támogatásban, és márciustól kezdve 20 közhasznú munkás lát el környezetvédelmi feladatokat, gaztalanítják a régi és a zsidó temetőt, ápolják a sírkerteket, takarítják az út menti árkokat, csatornákat.

*

Mint elhangzott, a körzeti rendelő pénzügyi gondjait a 15. havi bérre kitűzött 427 ezer forint, s annak tb-járuléka idézte elő, az viszont örvendetes tény, hogy Mártély, Székkutas, Mindszent és Hódmezővásárhely polgármesterei július 5-én aláírták azt a társulási szerződést, melynek értelmében 1993. január elsejével a csökkent munkaképességű dolgozók rehabilitációs ügyeinek intézésére közös igazgatási társulás jön létre. A közgyűlés határozatot fogadott el arról is, hogy az önkormányzat 100 ezer forinttal támogatja a Mindszenti Technikai és Tömegsport Klub Túramotoros Szakosztályát a II. Tiszai Motoros Találkozó lebonyolításában (Németországból, Hollandiából és Szlovákiából is érkeznek vendégek). A szeptember 10—12. között megrendezett találkozó — a drága motorok védelme miatt — nem lehet nyitott a közönség számára, de a péntek és szombat esti koncertekre minden érdeklődőt szeretettel várnak.

*

Arról is döntés született, hogy *Takács István* hősi halott vadászpilótának, halálának 50. évfordulója alkalmából, díszsírhelyet adományoz az önkormányzat, az új temetőben, ahol bazaltkő alapon egy 30 centiméter magas kopjafát állítanak fel.

(dányi)

Csongrádon terjed a reformtáplálkozás

A gyógyteát is szereti a német

Ha azt nézzük, hogy azon húsz perc alatt, amíg a csongrádi gyógynövénybolt vezetőjével, Babikné Simon Gizellával elkészítettem ezt a beszélgetést, szóval, ezen idő alatt tizenéves éppúgy betért az üzletbe, mint harmincas, illetve a nyugdíjkoron túl levő — nos, akkor azt mondhatjuk, a legszélesebb korosztályok között terjed e városban a reformtáplálkozás, a természetgyógyászat. Nem csoda, hisz számtalan könyv, még több újságcikk, miegyéb jelent meg mostanság e témában, hovatovább a „reformélet" kímondottan divat lett. Hogy aztán Csongrádon tényleg terjed a reformtáplálkozás és a természetes alapanyagú, gyógyhatású készítmények használata, vagy csupáncsak véletlen volt ottjártunkkor a nagy forgalom — elsőül erről kérdeztük az üzletvezetőt.

— Kérem, mi 3 éve nyitottunk, s tavaly decemberben költöztünk jelenlegi helyünkre. Pár esztendős tapasztalat birtokában mondhatom tehát, hogy szeptember végétől május végéig átlag napi 40-60 ember tér be hozzánk — ilyenkor, nyáron csupán körülbelül napi huszon-valahány. A nyári csökkenés oka: ilyenkor van friss gyümölcs, nem kell föltétlenül annyi vitamint szedni, s gyógynövényeket is lehet gyűjteni. Akik ilyenkor is vásárolnak: a nyaralók, főleg a németek. Meg azok, akik már berendezkedtek a „reformélet-módra", illetve az itt beszerezhető szereket ajánlja nekik a természetgyógyász. A törzsvásárlói kör, bár eléggé szűk, már kezd kialakulni.

(Fotó: Miskolczi)

— Miket keresnek az emberek leginkább?

— Egyre kedveltebbek a fogyasztókészítmények, a különféle, speciális lisztek (pl. a teljes őrlésű, a Graham, a durum-, a rozs-): Kezd terjedni az a szokás azok közt, akiknek módjuk van erre, hogy otthon, házilag sütnek az említettekből kenyeret. Fogynak azután a salátaolajok, az öntetek, a müzlik a reformtáplálkozás összetevői közül. Ilyenkor, nyáron különösen kapósak például a gyümölcstea-készítmények. A lisztérzékenyek is megtalálhatják, ami nekik kell.

— És most térjünk rá a gyógyhatású készítményekre. Hányféle gyógynövény fölhasználásával készülnek?

— Csak gyógyteából jó 70-féle létezik, ami eléggé ismert. Sokfajta gyógyszer helyettesíthető velük, fájdalomcsillapító éppúgy akad köztük, mint gyulladáscsökkentő vagy vértisztító. Konkrétumokat nem mondok, mert ha valaki bejön ide, és az olvasottak alapján kéri ezt meg azt, attól még én nem tudhatom, nincs-e pluszban valami olyan betegsége az illetőnek, ami kizárja az adott készítmény javallhatóságát. Ha valaki ismeretlenül benyit hozzánk, és érdeklődik, ilyen meg ilyen bajrá mit ajánlok — mindig alaposan kikérdezem. Amennyiben szükséges, fölhívom figyelmét arra, hogy orvos véleményét kérje ki.

— Tényleg, orvosi körökben milyen a természetgyógyászat megítélése Csongrádon?

— Egyre több rendezvényre hívnak meg, nemrég volt például az országos onkológiai tanácskozás, arra is kaptunk meghívót. A Megújulás Klub vezetője, dr. Árgyelán Sára főorvos asszony is ajánlja a természetes alapanyagú, gyógyhatású készítményeket.

— Természetgyógyász rendel-e Csongrádon?

— Kimondott természetgyógyász, úgy tudom, nincs; akik rendelnek, időközönként, pl. hetente, havonta jönnek vidékről, a betegek által ismert időpontban. Nagy szerepet kap az ismertté tételben a szájpropaganda.

— Ha éppen nincs itt természetgyógyász, és orvoshoz sem akar fordulni a beteg, vagy az egyszerűen csak egészségesebben élni kívánó, akkor jön ide. Mik a leggyakoribb panaszok?

— A magas vérnyomás, az ízületi, emésztési problémák, és a stressz. És valóban, van, akinek, hál' Istennek, semmi baja — de meg akarja előzni a problémát.

— Kaphatók mindig az igényelt szerek? Más városban, nem az idén, óriási sorok kígyóztak az üzlet előtt, amikor megérkezett, mondjuk, a csalántea.

— Többnyire kaphatók, egyébként a Herba-Trade Kft.-től szerezzük be az árut, s Pestről. Ilyenkor, nyáron sokan maguk gyűjtik a gyógynövényt. Zsurló, cickafark, orbáncfű, csalán itt is van, a Nagyrétben. Ez kedvező hely a gyógynövénygyűjtésre, nincs forgalom, nincs ólomszennyeződés. A szárazság viszont megviselte nemcsak a gyógyulni kívánókat — de a gyógynövényeket is.

FARKAS CSABA

Ezeréves pör

(Folytatás az 1. oldalról.)

szólni, hogy milyen típusú gazdálkodást folytassanak az emberek, de föltétlenül biztosítani kell a földtulajdonosok szabad döntését sok kérdésben, és a semleges szabad versenyt.

— Most még átmeneti állapotok vannak, amikor be kell vonni — természetesen gazdasági érdekeltségi alapon — a szövetkezeteket. A 300 hektáros birtokmodell is feltételezi a szövetkezeti mozgalmat; a gazdák sokrétű, a termelést, feldolgozást, értékesítést támogató, segítő szövetkezését.

— *Miért mondjon le a földművelésügyi miniszter?*

— Azért, mert ez a törvénytervezet az ő egyéni döntése, a koalíciós pártok, és a szakminisztérium apparátusának véleménye ellenére.

— Örülök, hogy végre szakmai szempontok alapján adott ki a kezéből a földművelésügyi miniszter egy anyagot. Azt hiszem, ez az első eset — mondta *Nagy Husszein Tibor*, az Agrárszövetség volt főtitkára. — Az eddigi agrárpolitikához képest ez előrelépés.

— *Ön ezek szerint egyetért a korlátlan földszerzés lehetőségével?*

— Korlátok kellenek, de minél kevesebb. Szemléletes hasonlattal élve: minél több oszlop van, annál több a hézag közöttük. Nem értek egyet a földbirtokok nagyságának korlátozásával, mert kiskaput mindig lehet találni. Ellenzem a jogi személyek tulajdonszerzésének korlátozását is, hiszen ezek magánszemélyekből állnak, és ha nem szerezhet tulajdont például egy bank, akkor nem működik a jelzáloghitel-rendszer. Magyarországon most két megyényi terület hever parlagon, ezért be kell indítani a földpiacot. Persze, kellenek termőföldvédelmi szabályok. Ha valaki golfpályát, strandot vagy ipari üzemet akar létesíteni, keményen fizesse meg a kiesett termőföldet! Progresszív anyagi „ösztönzéssel" el lehetne érni, hogy a legkisebb értékű földeket vonják ki a termelésből.

— *Mi a véleménye a külföldiek vásárlási lehetőségéről?*

— Nem ellenzem, de nem lenne hasznos, ha külföldi állampolgárok nagy arányban szereznének földet. A megoldás az lehetne, hogy azoknak a településeknek, amelyeknek létterük a környező termőföld, elővásárlási joguk lenne; a lakosok tudta, beleegyezése nélkül senki ne húzhassa ki a lábuk alól a talajt.

*

Glattfelder Béla is országgyűlési képviselő, a Fidesz agrárszakértője. Szegedi fórumán természetesen a földtörvény-módosítás is szóba került.

— Korlátozni kell a külföldiek földszerzését, de nem központilag, hanem a helyi szerveknek. Talán nem is a polgármesteri hivataloknak kellene ezt felügyelniük, hanem az Agrárkamara szervezeteinek. A belföldi állampolgárok földvásárlásánál is arra kellene ügyelni, hogy a településeken, illetve azok környékén ne alakulhasson ki monopolhelyzet. Országosan nem kellene korlátozni a földszerzést, hiszen miért ne lehetne Csongrádban és a Nyírségben is birtoka bárkinek?

— *Ha az SZDSZ, Agrárszövetség, Vállalkozók Pártja, Fidesz koalíció nyeri meg a következő választásokat, milyen agrárpolitikára számíthatunk?*

— Az oktatás és az infrastruktúra fejlesztése mellett kiemelt szerepe lesz a mezőgazdaságnak. Alapvetően a költségvetést kell átalakítanunk, mert most nem működik a gazdaság. Hogy a mezőgazdaságban milyen gazdálkodási formákat alakítanak ki, abba nem szólunk bele, mert szerintünk nem kényszer kell, hanem sok választási lehetőség. Nagyon fontos és sürgős a hitelszövetkezetek megalakítása, mert most azért ilyen drága a hitel, mert sok a behajthatatlan kinnlevőség. Egyáltalán az a célunk, hogy működőképes gazdaságot hozzunk létre, amelyben megélnek a szövetkezetek, a háztáji gazdálkodók és a középbirtokosok is.

*

Nacsa János, az MSZP Pest megyei elnöke szerint nem módosítani kell a földtörvényt, hanem újat kell alkotni. Az MSZP ezt már 1990-ben javasolta, hiszen addig nem lehet konszolidálni a mezőgazdasági termelést, amíg gyökeresen új szabályozást nem vezetnek be. Az új földtörvényen belül át kell alakítani az állami tulajdon hegemóniáját, a magántulajdon hegemóniájává — annak összes jogintézményével együtt.

— *Mi a véleménye a földtulajdon korlátozásáról?*

— Most nem látom értelmét egy fölső határ meghúzásának, mert mindenképpen föl kell lendíteni a földpiacot, másrészt pedig a 10, 15, 20 hektáros kisbirtokokkal nem lehetünk versenyképesek. Ugyanakkor szerintem szükséges, hogy jogi személyek (önkormányzatok, szövetkezetek, bankok) is szerezhessenek földet.

— *A másik vitatott kérdés a külföldiek földszerzése...*

— Ketté kell választani a földvásárlást és a szerzést, hiszen külföldi állampolgárok örökösödés révén máris hozzájuthatnak magyar földhöz. A tulajdon felaprózásának megakadályozására szerintem az örökösödési törvényt is módosítani kellene. Más kérdés a vásárlás. Most nem vagyunk olyan helyzetben, hogy ezt megengedjük külföldi állampolgároknak. A magyar földnek egyelőre nincs ára, és egyéb gazdasági szabályozók is élnek még, amelyek miatt a külföldiek bagóért vásárolhatnának — ráadásul formális korlátozásokkal. Ezt nem szabad megengedni. 4-5 év múlva, ha konszolidálódik a helyzet, akkor elképzelhető, de most nagy butaság lenne.

MEGYERI VALÉRIA

Azért is megmutatjuk

(Folytatás az 1. oldalról.)

szűkülő területen, Budapesten. S a vidék? Részt vehet a rendezvényen, pályázhat, de csak önerőből, önfinanszírozással, s amennyiben tényleg van benne fantázia, elnyerhetí az expóiroda kegyeit, azaz felkerülhet a „csibeexpó" prospektusaira, s használhatja az emblémát. Mindent kaphat, de pénzt, azt aztán nem.

Nos, ilyen előzmények után, s a vidék csalódását érzékelve, az expóiroda megpróbál valamit csillapítani az indulatokon, látószögbe hozza a vidéket. Expóbörze címmel rendezvénysorozatot indított vidéken, melynek következő állomása Csongrád megye, helyszíne Szeged, a Rákóczi téri megyeháza. Az időpont szeptember 3-a. A meghívó, invitáló levél a régió valamennyi vállalkozójának szól, akik élhetnek az ingyenes reklámlehetőséggel: a terv elfogadása esetén cég-, valamint termékismertetőkkel mutatkozhatnak be a világkiállítás kapcsolódó rendezvényeinek több száz szervezője és megvalósítója előtt. Az érdeklődők augusztus 31-én délig jelentkezhetnek a Világkiállítási Programiroda címén: Budapest, 1054 Tüköry u. 3., Németh Ferenc, az Expó kísérő rendezvények igazgatójánál. (Fax: 06-1-269-3550, vagy 269-3534.) A terv elfogadása esetén a helyszínen egy étteremnyi asztalnyi felület áll rendelkezésre a bemutatkozáshoz. A beküldött expóbörze ötleteket a Világkiállítási Programiroda értékeli, és az arra érdemeseket a rendezvény előtt értesíti a részvételről. A szervezők kérik, hogy a borítékra írják rá: „Expóbörze, Szeged".

Szeptember 3-án, a börze napján a résztvevők szavazással döntik el, ki nyeri el a helyi expóbörze kitüntető oklevelet. A rendezvény napján előadást tart Barsiné Pataky Etelka, a világkiállítás főbiztosa, majd szekcióüléseket tartanak a következő témakörökben: a települési háttér és a rendezvények feltételeinek biztosítása; az idegenforgalom szervezése; a kultúra szerepe. A résztvevők átfogó információt kaphatnak a világkiállítás szervezésének jelenlegi helyzetéről, a vidék bekapcsolódásának módjáról, illetve a kísérő rendezvények előkészítéséről, koordinációjáról.

E röpke információ mellé még annyit tehetünk oda, hogy csudajó fajtából való a magyar, hisz a bevezetőben említettek ellenére szinte az ország bármely tájáról felkapta fejét a büszke honpolgár, légyen vállalkozó, avagy éppen helyi, vagy megyei önkormányzat: fővárosi expó ide vagy oda, 1996-ban, honfoglalásunk 1100. évfordulóján megmutatjuk, mit tudunk. A világnak, de legalábbis magunknak mindenképpen!

— Őrfi —

A gimisek a legszebbek

Miss Csongrád: Torma Szilvia

Középen a győztes, Torma Szilvia

Hát kérem, ez a mozi egy kis csodát látott vasárnap éjszaka. A csongrádi Uránia filmszínház — melynek vetítővásznáról ugyan már sok csinos hölgy mosolygott közönségére — színpada most élőben „sugározta" a szépséget, a fiatalságot. Show volt, divatshow, melyben királynőt választott Csongrád.

Az úgy kezdődött, hogy a szegedi Inter-Chance Bt. megrendezte az I. Csongrádi Kulturális és Vállalkozói Napokat. A helyszín: az Uránia mozi és az előtte levő tér. Programjaihoz szponzorokat szerzett, közöttük lapunkban, a Reggeli Délvilágban is támogatóra talált, majd vállalkozókat hívott, melyek egy része elhozta termékeit, árui t a Tisza-parti városba. Ezen a három napon az olcsóbb és drágább (lásd Volvó-csoda) termékek között nézelődhetett és válogathatott a kíváncsiskodó honpolgár. Hogy vásárolt is? Mint tudjuk, ez a tevékenység mindenkor az anyagiak függvényét képezi kis hazánkban, s az emberek többsége nem igen engedheti meg magának, hogy 3-5 millió forint értékű autót vegyen. Inkább megcsodálják, s mivel az ajtóban Kaiser és Schweater sört csapolnak, hát leöblítik a szorongásukat. Amitől aztán vidámabb lesz odabent minden.

*

A folytatás: a bemutató szórakozás és játék is egyben. A közönség (az 500 forintos jegyek ellenére szinte teltházas a mozi) és a zsűri számára is. S hogy a tudósító ez utóbbi társasághoz csatlakozott (lásd, mint fentebb: támogató), így „testközelből" szurkolhatta végig a közel 5 órás programot. Amiért mindezt leírtam, nem mástét tettem, minthogy itt-ott hallani lehetett, bunda van a dologban, mivel a Miss Csongrád már előre eldöntött tény. Ezt cáfolandó, kijelenthetem, a zsűritagok többsége most látta először a hölgyeket.

Kezdett, mintegy hangulatot adva az egésznek, a szegedi Majorette csoport Majd a helyi Alföld Néptáncegyüttes tagjai következtek. Ezután vonultak fel a hölgyek, itt még alkalmi ruhában, a megmérettetésre. Bemutatásra került a Ciklamen és a Perfekt butik divatkollekciója, a világhírű angol Day „N" Nite cég csodálatos fehérneműi és coctailruhái a Gyöngyház Menyasszonyi Szalon álomszép menyasszonyi ruhái, immár szegedi és budapesti profi manökenek részvételével. A mozi egy kis csodát látott, a hölgyek szépsége, a ruhák eleganciája tökéletes összhangban volt egymással.

És hát a versenyzők. A fürdőruhás bemutató, ami ugyebár mindent eldöntött. A tudósító itt is csak ismételheti önmagát. Néhány szó a jegyzetfüzetből: mozgás, szépség, derű, fiatalság. Mi mást is lehetne mondani? A közönség pedig csodálatos. A nagy meleg ellenére végig a helyén marad és nagy tapssal köszönt mindenkit.

*

A versenyen nagyon szoros eredmény született. Taroltak a csongrádiak. (No persze ők voltak többségben.) Közülük is a Batsányi János Gimnázium és Óvónői Szakközépiskola diákjai szerepeltek a legjobban. Harmadik lett Ruszkai Anita, Nagy Judit előtt, a két udvarhölgy, s a közönség szavazatát elnyerő Kertes Enikő szeptembertől a gimnázium negyedik osztályos tanulói. A korona pedig a zsűri döntése szerint legszebb hölgynek ítélt Torma Szilvia fejére került. Miss Csongrád most kezdi el a gimnázium harmadik osztályát.

Szilvi meghatódottan fogadja a gratulációkat közvetlenül az eredményhirdetés után. Mint mondja, nem számított a sikerre. A nyáron egy vendéglátóegységben dolgozott, melynek a vezetője támogatóként jelentkezett a bemutatóra. Beke Attila, az Inter-Chance Bt. cégvezetője kérte fel a megmérettetésre. Így utólag már nem bánta meg. Persze, előtte már részt vett különböző tanfolyamokon, ahol mozgását, színpadkészségét csiszolhatta. Nagyon szeret táncolni, mondhatni, ez a hobbija is. Szeptembertől a Batsányi János Gimnázium és Óvónői Szakközépiskola harmadéves tanulója. Az iskola elvégzése után a kereskedelemben, vagy a vendéglátóiparban szeretne elhelyezkedni. Torma Szilviára, a csongrádi szépségkirálynőre termé- várnak. Miként megfigyelhettük, további sikerek is.

(lovas)

Nyári esték az Espersit-házban

Csontváryról Makón

Folytatódik Makón a József Attila Múzeum, a József Attila Művelődési Központ és a makói művésztelep szervezésében az Espersit-házi nyári esték előadássorozata. Az emlékház vetítőtermében Pap Gábor művészettörténész Csontváry Kosztka Tivadar művészetéről, életpályájáról beszélt.

Hogy miért éppen Csontváry munkásságát választotta? Három érvet sorakoztatott fel. Az első: 140 éve született Kosztka Tivadar. A második, hogy szintén kerek évfordulót jelent Attila, a hunok fejedelmének halála, 453. (A Csontváry és Attila közötti kap- hogy a festőművész Attila idejét tekinti a magyarok első bejövetelének a Kárpát-medencébe.) A harmadik: éppen egy éve jelent meg Pap Gábor Csontváryról szóló könyve, amely elnyerte a könyvtárosok által alapított Fritz József-díjat. Ezalatt az egy év alatt a művészeti körök nem reagáltak a kötet megjelenésére — annál inkább az olvasók, akiktől pozitív véleményeket kapott a szerző. Ez is azt jelenti, hogy érdeklődés támadt Csontváry művészete iránt.

Előadásában Pap Gábor Kosztka Tivadar művészi elhivatottságára és „napút-festészetére" helyezte a hangsúlyt. Cáfolta azt a téves felismerést, hogy Csontváry a „plein-air" festők egyike volt. (A francia kifejezés a valóság pontos ábrázolását, a szabadban való festést jelenti, s ez nem illik Csontváry képeire.) Továbbá, alaptalannak tartotta azt a feltételezést is, hogy a festőművész elborult elméje miatt ábrázolta torznak, aránytalannak emberalakjait.

Az előadó kifejtette a már említett elhivatottság és „napút-festészet" közötti kapcsolatot. Eszerint az elhivatott művésznek négy fázist kell megismernie (garabonciás, tudósnő, táltos, megváltó), amelyeknek a csillagászati állatövekben jelképük is van. Ha a festő végigjárta ezt az utat, akkor ki kell választania a legjobban ráillő tulajdonságot. A különböző állomásokat jól jelenítik meg Csontváry egyes festményei.

Az érdekes előadásra szép

BENCZE MÁRTA

Prága, Párizs, Budapest

A Tiszai Galéria kiállítóterme egy híres magyar festőművész alkotásainak adott otthont egy hónapra. A Kassán született, Prágában és Párizsban nagy mesterektől tanult Galamb Erzsébet (Grossova) hagyatékából nyílt tárlat, melyet Losonczíné Piroska Réka polgármester nyitott meg. Beszédében — többek között — így jellemezte a különleges tehetségű festőművészt:

— Számunkra megtiszteltetés és kitüntetés, hogy Csongrád is fogadhatja alkotásait, s a város polgárai —, akik között nagy számban találhatók művészetkedvelők, műpártolók, műgyűjtők, amatőr és profi művészek — ismét egy nagy élménnyel gazdagodhatnak."

A művésznő életrajzában olvashatjuk, hogy már kislány korában magabiztosan rajzolt, kompozíciói nagy tehetség kibontakozását jelezték. A Képzőművészeti Akadémiát Prágában végezte Obrovszky mester tanítványaként. Innen Párizsba ment, ahol csaknem két évtizedig élt, és igazán ott vált vérbeli művésszé. Kiváló anatómiai érzéke, színlátása, harmóniakeresése már korai munkáiban megnyilatkoztak. „Nekem a festészet mindig gyönyört jelentett" —, írja önvallomásaiban.

Képeiről az érthetőségre való törekvés és emberi tartalom sugárzik ránk. Egyébként sok a vázlatszerű, befejezetlen műve — bár mint egy művészettörténész írja róla — a kép mondanivalója így is egésznek tűnik.

Legtöbb tárlatát Párizsban és Budapesten rendezte. Tájképeken, s emberi figurákon kívül szívesen festett harmonikus csendéleteket is, hol vászonra, hol papírra. Ennek két szép példája a kiállításon látható Kockás kendős csendélet, valamint a Csendélet kék kendővel.

A művésznő 1952-ben hazaköltözött külföldről Budapestre, és ott élt, alkotott haláláig, 1992. augusztus 10-éig. (Hagyatékából hozzátartozói most az évforduló alkalmából rendezték a csongrádi tárlatot, melyen képein kívül festőállványát és teljes festőfelszerelését is kiállították.

Utolsó nagy kiállítása a Műcsarnokban volt 1978-ban. A vendégkönyvbe az egyik látogató ezt írta be: „Képei lenyűgöző rajzi-festői hajlékonysággal és kifejezőerővel hatnak."

Galamb Erzsébet csongrádi tárlata szeptember 10-éig tekinthető meg a Tiszai Galéria Dózsa Gy. tér 4. sz. alatt.

— várkonyi —

Jót és jól játszani! Enynyire könnyű, s ebből adódóan ennyire nehéz is a Művész Színház feladata. Ezekkel a gondolatokkal nyitotta meg Törőcsik Mari, a Művész Színház első, évadnyitó társulati ülését a Nagymező utcában.

A színház direktora arról is szólt, a Művész Színház az első bemutatókat októberre tervezi, de már augusztus elején megkezdődtek a Vízkereszt, az Üvöltő szelek, illetőleg a Koldusopera próbái. Darvas Iván, az egykori Várkonyi Zoltán

Társulati ülés

vezette Művész Színház tagjaként is köszöntötte az „ifjú" társulatot.

Marschall Miklós, Budapest főpolgármester-helyettese reményét fejezte ki, hogy a Nagymező utcában született új színház az 1990-es évek meghatározó hazai művészi műhelyévé válik.

A Művész Színház társulatához szerződött jó néhány úgynevezett szabadúszó színész, például Eperjes Károly, Gáspár Sándor, Bubik István. Az együttes tagja továbbá Bánsági Ildikó, Bitskey Tibor, Darvas Iván, Garas Dezső, Győry Emil, Harkányi Endre, Hernádi Judit, Hirtling István, Hollósi Frigyes, Iglódi István, Nagy Gábor, Ráckevei Anna, Tóth Auguszta is, akik valamennyien részt vettek az évadnyitó ülésen. A művészeti vezető tisztét Taub János látja el, Schwajda György pedig a társulat művészeti igazgatója.

Mini igen, dekoltázs semmi — Tonnákat emelget

Body-királynő

A fiúk feltűnően utánafordulnak az utcán, a strandon ott lebzselnek körülötte, na ja, minimum ezzel jár, ha valaki kétszeres magyar bajnok a bodyban. Ács Ilona Makón él, épp most pihentet, illetve készül az 1994-es versenyekre.

— Ica, tavaly óriásit villantottál, aztán eltűntél. Hová?

— Külföldön voltam egy évig, de most a napokban újra elkezdtem edzeni. Tudod, aki már kétszer magyar bajnok lett, az harmadszorra is nekifut. Sőt, három év múlva Budapesten rendezik a body building világbajnokságot, tehát még ez is doppingolja az embert.

— Hogyan választottad ezt a nem kimondottan nőies sortágat?

— Itt, Makón, a Juhász Gyula szakközépiskolában Stenszky tanár úr vezénylete alatt szertornáztam. Aztán jött egy kis karate, majd a body 1989 januárjában. Az alkatom adva volt, elég kemény izomzatú vagyok, már csak formálgatni kellett.

— Elsősorban mit?

— Erős a karom, a lábizmom, ezt egy jól kidolgozott háttal, vállal ellensúlyozom.

— Mitől vagy te bajnok?

— Valószínű az összhatásom jó.

— Ki az edződ?

— A háromszoros junior bajnok, Gólya László, illetve a Spartacusnál Fekete Ferenc.

— Mi az ára egy bajnoki címnek?

— Heti négy edzés, amikor tonnák emelkednek a magasba, és elég kegyetlen életmód. Éjszakázás, pia semmi, csakis remeteélet. Edzések után még futás, fóliában.

— Mennyi a versenysúlyod?

— Ötvenkét kiló.

— Hogyan jutsz el a szálkásságig?

— Mindezt komoly fogyasztás előzi meg. Ebben az időszakban kizárólag sovány húsok ehetők; kenyér egy falat sem, minimális tejtermék, zó semmi. A bőrből az összes víz eltűnik, csak az izomrostok látszanak.

— Gondolom, mindemellett anyagi áldozatokat is kell hoznod.

— Szponzorom nincs, saját erőmből fedezek mindent. De azért nem ártana, ha valaki, valakik segítenének.

— Kihagytál egy évet, nem üt ez vissza?

— Pihentettem, ami egyébként nem árt. Továbbá felszedtem néhány kilót, amitől én könnyedén meg tudok szabadulni. Az edzések egyébként mindent helyre tesznek.

— Az öt kötelező póz közül melyikben vagy a legjobb?

— Talán a karban.

Máskülönben ilyen a body, mert a hölgy szemérmes.

— Mutatnál valami exkluzívat?

— A bicepszemről még a blúzt se tudom felhúzni.

— Miért takargatod?

— Szóval, ez nem túl nőies, de a lábamat szívesen mutogatom.

— Cél?

— Magyar bajnokság, 1994.

— Nyilván tele vagy rajongókkal és fotókkal.

— Ez előbbi igaz, de fényképpel sajnos nem szolgálhatok.

Tulajdonképpen megértem Icát. Élőben az igazi, aki látni akarja a body-királynőt, zarándokoljék el Makóra. No és a versenyekre.

P. BODZSÁR ERZSÉBET

Egy „háborús bűnös" hétköznapjai Interjúnk Hegedűs Andrással a 7. oldalon

Rádió BRIDGE 102,1 FM
20-102-10 20-102-98

Magyar Nemzet

Színes TELEMAGAZIN melléklettel

Ára: 25 Ft ALAPÍTOTTA: PETHŐ SÁNDOR SZERDA, 1993. december 8. LVI. évfolyam, 286. szám

Módosították az alkotmányt

Az Országgyűlés elfogadta a honvédelmi törvényt

(Munkatársunktól)

Az Országgyűlés kedd délután nagy többséggel elfogadta a honvédelmi törvényhez kapcsolódóan beterjesztett alkotmánymódosítást. Ennek értelmében az ország légterének szándékos megsértése, váratlan légitámadás vagy külső fegyveres csoportok betörése esetén a kormány szükségállapot kihirdetése nélkül is felhatalmazást kap az azonnali intézkedésre.

Az alkotmánymódosítás másik pontja módosítja a határőrség eddigi státusát. Így a határőrség a jövőben – az európai államok berendezkedésének és gyakorlatának megfelelően – rendészeti feladatokat végző fegyveres szervezet, jogállása és feladatköre a rendőrségéhez hasonló.

Az alkotmánymódosítást követően megkezdődött a honvédelmi törvényjavaslat határozathozatala. A törvény indoklásában *Für* Lajos honvédelmi miniszter hangsúlyozta, hogy az Országgyűlés történetében kitüntetett hely illeti meg honvédelmi törvényt.

(Folytatás a 5. oldalon)

Clinton-levél Göncz Árpádnak és Antall Józsefnek

Clinton amerikai elnök számít *Göncz* Árpád és *Antall* József részvételére a NATO januári csúcsértekezlete után a visegrádi országok vezetőivel tervezett prágai találkozón. Erről a Külügyminisztérium szóvivője tájékoztatta kedden az újságírókat, beszámolva arról, hogy Clinton a közelmúltban levélben értesítette a Magyar Köztársaság elnökét, illetve kormányfőjét.

(Folytatás a 3. oldalon)

Februárban lép életbe társulási szerződésünk az Európai Unióval

(Tudósítónktól)

PÁRIZS – Az Európai Unió tanácsa hétfő este megerősítette hazánk társulási szerződését az Európai Unióhoz. Mivel mind a 12 tagállamban lezárult a ratifikációs folyamat, a döntés nyomán február elsején *életbe léphet* az 1991 decemberében aláírt megállapodás.

Gottfried Péter, az Európai Unió mellett működő magyar misszió tanácsosa hangsúlyozta, hogy sem az elmúlt hetekben mutatkozó késedelmeknek, sem az aláírás és az életbe lépés között eltelő időszak hosszúságának *nincsenek politikai okai*. Az elmúlt hetekben azért késett a jóváhagyás, mert a kereskedelmi és gazdasági kérdéseket is tartalmazó társulási egyezség összekapcsolódott a pillanatnyilag is folyó világkereskedelmi (GATT) eszmecserékkel. A tizenkettek tanácsa azonban úgy döntött, hogy a két, egymással össze nem függő kérdéskört *elválasztja*, s ezzel az *utolsó akadály* is elhárult a magyar társulási szerződés életbe lépésének útjából. A hétfői döntés vonatkozott a lengyel társulási megállapodásra és a bolgár, úgynevezett interim egyezségre is.

Ami az aláírás és az életbe lépés között mutatkozó *több mint két évet* illeti, Gottfried azt hangsúlyozza, a tizenkettek életében *korántsem ritka* az ekkora „átfutás", az EFTA-országokkal kötött egyezmények, illetve a maastrichti megállapodás aláírása és életbe lépése között is *viszonylag* hosszú idő telt el. A hétfő esti döntés politikailag talán legfontosabb hatásaként a februári életbe lépés után *megalakulhat a társulási tanács*, amely fontos állomása lesz az integráció és hazánk *intézményesített* együttműködésének. A tanács megalakulása minden bizonnyal a görög elnökség idejére esik, székhelye Brüsszelben lesz, s az első tájékozódó jellegű puhatolódzások arra mutatnak, hogy *a testület* márciusban *megtarthatja* első ülését.

(m. j.)

Emelkedtek az átlagbérek

Az október havi bruttó átlagkereset 29 502 forint, amely a szeptember havinál közel ezer forinttal magasabb – közölte a *Központi Statisztikai Hivatal*. A legmagasabb kereseteket – több mint 70 ezer forintot – a pénzügyi szektorban mérték, míg a legalacsonyabbak a bérek a textiliparban.

A kép már nem ennyire rózsaszín, ha a reálbérek emelkedését tekintjük. Az átlagkeresetek havi nettó értéke csupán 18 237 forintot tett ki, amely az előző évinél 20,2 százalékkal magasabb. Ez reálértéken számolva 2 százalékos csökkenésnek felel meg, mivel ugyanezen időszak alatt a fogyasztói árak 22,8 százalékkal emelkedtek.

(v. i.)

Értékpapírokkal finanszírozható

Növekedett a költségvetési hiány

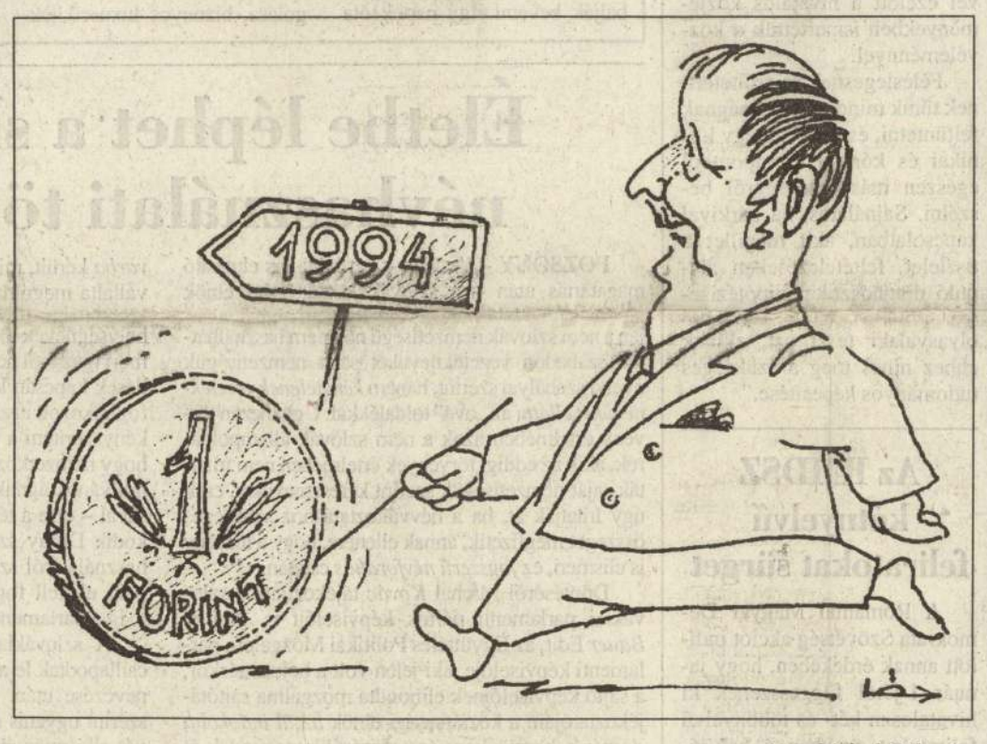

Léphaft Pál rajza

A költségvetés hiánya szeptemberben és októberben tovább növekedett. Szeptemberben a hiány 21,4 milliárd forinttal, októberben 8 milliárd forinttal lett több, így október végén a költségvetés 170,7 milliárd forintos deficittel zárt. A bevételek a tizedik hónap végén elérték a 710,3 milliárd forintot, s a kiadások pedig 881 milliárd forintot tettek ki.

A *Pénzügyminisztérium* kedi tájékoztatása szerint az eddig kialakult deficitet sikerült *kizárólag belföldi forrásból*, mégpedig értékpapír-kibocsátás révén finanszírozni. Az államkötvények értékesítéséből 115 milliárd forint értékű hitelhez jutott a költségvetés, a kincstárjegyek állománya pedig az idén 65,4 milliárd forinttal növekedett. Októberben a kibocsátásokat befolyásolta, hogy az *MNB* szeptember végén *kamatemelést* hajtott végre, és romlott a kereskedelmi bankok likviditása. Ez visszavetette a kötvénypiacokat, így októberben már nem került sor államkötvény-kibocsátásra. A havi deficitet a kincstárjegyállomány közel 15 milliárd forintos növelésével sikerült fedezni. Ez a pénz elegendő volt a *társadalombiztosítási* önkormányzatok októberi *hiányának* finanszírozására is.

Barsiné Pataky Etelka Bécsben

Az expo sikere Ausztria érdeke is

Ausztria 400 millió schillinget költ majd részvételére az 1996-os budapesti világkiállításon. Az összeg egy-egy harmadát a szövetségi kormánynak, a tartományoknak és az osztrák gazdasági kamarának kell előteremtenie – jelentette ki hétfőn *Bécsben* Engelbert *Wenckheim*, a budapesti expo osztrák kormánybiztosa.

– A finanszírozás azonban még nem teljesen biztosított. *Ausztriának* most azt kell eldöntenie, hogyan mutatkozik be *Magyarországon*. Elsősorban a *„Kommunikáció egy jobb világért"* témához kapcsolódik a világkiállításon, ennek jegyében építi pavilonját, amelyet az expo után a *Budapesti Műszaki Egyetem* használ majd előadóteremként vagy más intézményként. Becslések szerint a pavilon kereken 150 millió schillingbe kerül, s 1994 elején már készen lesznek az előzetes tervek.

(Folytatás a 9. oldalon)

Veszélyben a bankok

A közeljövőben várhatóan számos intézkedés születik, amely a bankok biztonságát szolgálja, s megnehezíti a pénzintézetek ellen elkövethető bűncselekményeket. Ennek érdekében az állam azt tervezi, hogy megszünteti a jelenlegi jogi háttérben tapasztalható ellentmondásokat, egységesíti a biztonsági szolgálatok alkalmazásának szabályozását.

(Folytatás a 9. oldalon)

Romlott a magyar kötvények minősítése

Romlott a magyar kötvények minősítése a japán hitelminősítő intézet, a *Japanese Credit Rating Agency (JCRA)* szerint. A JCRA most megjelent minősítésében az előző időszak *BBB plusz* kategóriájából a *BBB* kategóriába kerültek a magyar kötvények – adta hírül kedden az *MTI Hárshegyi* Frigyesnek, a *Magyar Nemzeti Bank* alelnökének tájékoztatása alapján.

A japán hitelminősítő intézet megjelenteti részletes indoklását is, röviden azonban három pontban foglalhatók össze a visszaminősítés okai.

(Folytatás a 9. oldalon)

Technomark-ügy

Egyirányú pénzmozgás...

(Munkatársunktól)

Pénzügyi sikerekre is fény derül a *Technomark-ügy* részleteinek felderítésekor. E munkában a szerkesztőségbe érkező levelek, telefonüzenetek is segítséget nyújtanak. *Törő* András budapesti olvasónk többek közt arra hívta fel a figyelmet, hogy az ügyben érintett *Zoto Ltd.*-nek soha nem volt magyar tulajdonosa.

(Folytatás a 9. oldalon)

Tiltakozni fog a „kofakamara"

Újabb bonyodalmak a Nagyvásárcsarnok körül

(Munkatársunktól)

A Fővárosi Közgyűlés kereskedelmi bizottsága kialakította elképzelését arról, hogy jövő év őszén újra megnyíló *Nagyvásárcsarnokban* milyen feltételek mellett kerülhetnek vissza a régi bérlők. *Király* László, a kereskedelmi bizottság elnöke a döntést követően úgy vélekedett, hogy a testület, mellőzve a jogi érveket, arra az álláspontra jutott, hogy a régi bérlőknek kedvezményt biztosít a visszaköltözéshez.

(Folytatás a 4. oldalon)

Ismeretlen Csontváryt találtak?

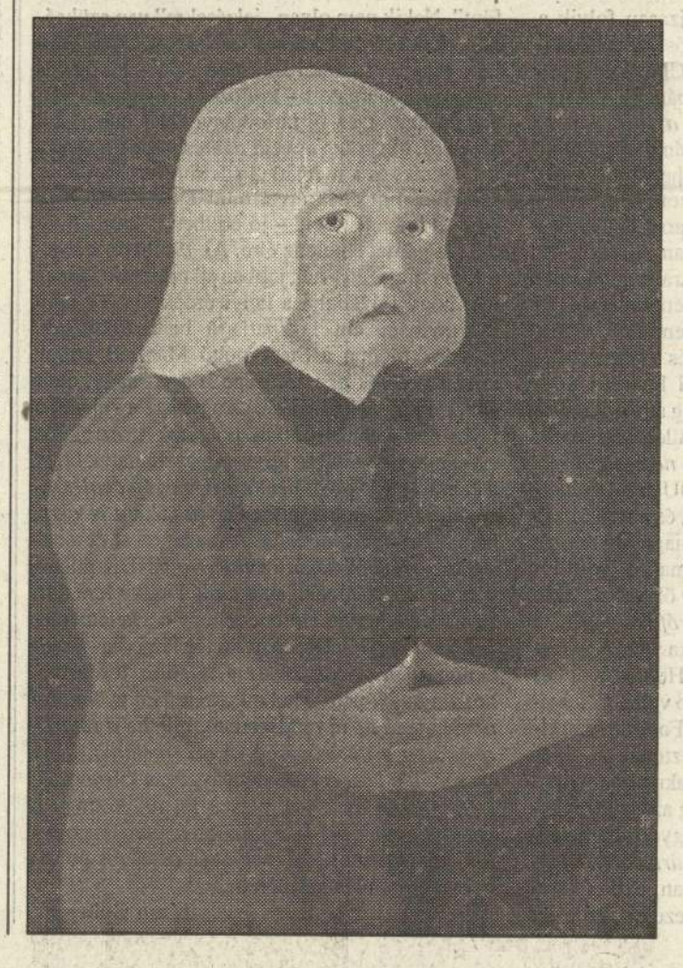

A két éve működő Blitz Galéria csütörtök este, MOM-székházbeli kiállítása megnyitóján mutatja be ezt a Csontváry Kosztka Tivadarnak tulajdonított gyermekportrét, amelyről a szakértők írásos véleményt egyelőre nem adtak ki.

A *Magyar Nemzeti Galériában* egy, művészettörténészekből, restaurátorokból álló bizottság megvizsgálta a festményt. Bizonyos stílus- és technikai jegyekből ítélve feltehetőnek tartják, hogy Csontváry korai korszakából származó műről van szó, de úgy látják, hogy további szakmai elemzésre van szükség. Fontosnak tartják például, hogy a képet összehasonlítsák a művész egyes olyan, korai műveivel, amelyeket a pécsi Csontváry-gyűjteményben őriznek.

A kiállítás, amelyen többek között számos nagybányai festő művét láthatja a közönség, aukcióval zárul, de ezen a fenti gyermekportré nem szerepel.

(f. m.)

Ködös agrárnap

Végre felvirradt. Az agrárnap. A Parlamentben.

Ezt a lehetőséget a termelők kérték, követelték ki. Mert úgy érzékelték a Kossuth téren az ősszel, hogy a demonstráció kevés volt, tiborci panaszhangjuk nem jutott el a képviselőkig. És hiszik, hogy most, az épületen belül sikerülhet valamiféle megoldást találni az agrárbajokra.

A termelők nem lesznek jelen e jeles napon az ország házában. Csak néhány képviselőjük. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lehetne érdemi vitát folytatni az ágazat krónikus gondjáról s a kiútról. A mezőgazdák érdekvédelmi szervezetei, ezt segítendő, számos helyzetelemző tanulmányt készítettek, amelyeket átnyújtottak a képviselőknek. Így aki akart, ebből, illetve más forrásokat feltárva, feltöltődhetett szellemi munícióval. A miniszter is készült, vaskos elemzéssel érkezik a politikai vitanapra.

Félő azonban, hogy a mai dispute sem terem gyümölcsöt. Mert a helyzet nem érett. Egyes pártok vezérszónokai nyilván elmondják majd pártjuk álláspontját a mezőgazdaság züllésének okairól, illetve a másik oldal szakértői azt, hogy egyáltalán nincs szó mindent elsöprő válságról, csak a piacgazdaságra történő átállás okoz némi zavart. Ettől s az ilyen vitáktól még semmi nem fog megoldódni.

Sejthető az is: lesznek páran, akik a választási kampány megkezdésére használják majd fel ezt a fórumot. Mert hát a falunak három szűk esztendő után ismét ígérni kell valamit. Biztatót. Biztosabb kenyeret, munkát, kitörési lehetőséget. A vidék pártfogása nélkül ugyanis nem lehet elnyerni a kormányzati szerepet '94-ben sem.

Az agráriumban a választásokig aligha lesz változás, mert ahhoz, hogy valami érdemi történjék e területen, az egész gazdaságpolitikát kellene átszabni, mondjuk másképp elosztani a meglévő s a majdan feltárandó források cseppjeit. Persze egyelőre illúzió, hogy holnap ne akarjanak politikai vitanapra jönni mások is a Parlamentbe. Ha viszont néhány, tényleg meghatározó nemzetgazdasági ágazat és szektor valódi, fejlődésre is elegendő támogatást kapna, kevesebb lehetne az elégedetlenkedő.

Horváth L. István

Itt a piros, hol a piros

Hová tűnt a magyar paprika?

(Munkatársunktól)

Lapunk információi szerint a Pénzügyminisztérium vámcsalás gyanúja miatt vizsgálatot folytat egy, a magyar fűszerpaprika-exportot döntően befolyásoló, igen szövevényes ügyben. A történet kezdete még 1991–92-re nyúlik vissza, akkoriban ugyanis a magyar paprikaipar ma is meghatározó két vállalata, a Szegedi Paprikaipari Rt. és a Kalocsa Környéki Agráripari Egyesülés Rt. külföldről – Spanyolországból, Algériából és Marokkóból – továbbexportálásra hivatkozva vámmentesen importált nagy mennyiségű fűszerpaprikát. A vámmentesen behozott paprikát belekeverték a hazai termesztésű, exportra menő áru közé.

(Folytatás a 4. oldalon)

A KÜLPOLITIKAI HELYZET

FANTASZTIKUS EREDMÉNY, a történelem legátfogóbb kereskedelmi megállapodása lehet a GATT-egyezség, ha létrejön, írja a Wall Street Journal elemzője. A világkereskedelem liberalizálásáról 1987 óta tartó uruguayi forduló lezárásának a határideje december 15., s a most éppen Genfbe koncentrálódó megbeszéléseknek sok-sok ember számára túlon-túl is nagy a tétje. Szakértők dollár százmilliárdokban mérik a nyomában várható gazdasági hasznot, s ami az állástalan milliók számára lényeges, világszerte sok százezerre becsülik az új munkahelyek számát. Ám a GATT-nyereség még nagyobb hatósugarú lenne, ha a szervezet tagjai közé felvennék az egykori szovjet blokk minden országát. Egy amerikai közgazdász, Lester Thurow, nyilván nem ünneprontásból, arra is utal, hogy a GATT-tárgyalásokon meglehetősen triviális, vagy ha úgy tetszik, régóta esedékes dolgokról vitatkoznak, s igencsak megkésve döntenek, miközben már újabb problémák megoldásával kellene foglalkozni. A világ mai legnagyobb gazdasági problémája szinte „észrevétlen" maradt az uruguayi menet közben: alig figyeltek oda arra, hogy miképpen integrálják Kelet-Európát a világgazdaság rendszerébe.

EGYSZERŰEN COWBOYOKNAK minősítette Mihail Gorbacsov Oroszország jelenlegi vezetőit, köztük Jelcint, amiért az országot megint súlyos válságba taszították. De nemcsak a volt szovjet elnök ilyen borúlátó, ahogy közelednek a választások Oroszországban, több más helyzetelemző is azzá lesz. Az International Herald Tribune kommentátora szerint a hét végi voksolás nem visz közelebb az új, jobb, barátságosabb Oroszországhoz, sőt meglehet, az út csak még göröngyösebb lesz mind az oroszok, mind pedig az őket körülvevő világ számára. Brian Beedham amerikai újságíró arra figyelmeztet, hogy az orosz politikai paletta különböző részeihez tartozó politikusok között mind nagyobb az egyetértés abban, hogy országuknak joga van egy befolyási zónára. Egyúttal sajnálkozva állapítja meg, hogy bár a kelet-közép-európai új demokráciák már védelmet is kértek, az Atlanti-óceán túloldalán, Washingtonban az új amerikai adminisztráció mintha Európánál toleránsabb lenne az újbóli orosz terjeszkedés iránt.

TEMPORA MUTANTUR. Az idők változnak, bizonyítja az is, hogy az olasz pénzpiac tapsolt a baloldal győzelmének – írja a Reuter brit hírügynökség tudósítója. A milánói tőzsde egyik szakemberével beszélgetve rávilágít arra, hogy a pénzvilág ellenszenvvel viseltetett mind a Mussolini unokát sorompóba állító újfasisztákkal, mind pedig az Lombard Ligával szemben, amely az önálló északolasz köztársaság megalakítását tűzte zászlajára. Az olaszokat nem riasztotta el az sem, hogy döntésük ugrás az ismeretlenbe – állapítja meg a The Guardian kommentátora. A tekintélyes francia Le Monde elemzője pedig arra a következtetésre jut, hogy az itáliai és a (németországi) brandenburgi választásokon az emberek olyan csoportokra szavaztak, amelyek a legjobb védőbástyát testesítik meg a szeparatista kalanddal vagy a „kemény" jobboldal hatalomra jutásával szemben.

(K. M.)

Für–Fasslabend találkozó

Fokozatos közeledés a NYEU-hoz és a NATO-hoz

Neusiedl am Seeből jelenti *az MTI: Für* Lajos honvédelmi miniszter és osztrák kollégája, Werner *Fasslabend* félórás négyszemközti megbeszélése után szakértőik bevonásával még egy órán át tartott a miniszteri találkozó Neusiedl am Seeben, majd fehér asztal mellett további egyórás tárgyalással zárult.

A két miniszter a tárgyalások után

(MTI-fotó)

A keddi határ menti munkatalálkozó témái közül – ahogyan erről a két miniszter maga tájékoztatta az újságírókat – igen jelentős volt *az együttműködési lehetőségek áttekintése,* különös tekinttel az európai integrációs törekvésekre. Lényegében mindkét miniszter úgy véli, hogy a Nyugat-európai Unióhoz – illetve a NATO-hoz – való közeledésben be kell tartani *a fokozatosság elvét,* s ahhoz, hogy e közeledés néhány éven belül valóra váljon, mindketten kívánatosnak tartanak egy átfogó csomagtervet.

Für Lajos magyar újságírók kérdéseire válaszolva azt is elmondta, hogy ez nemcsak magyar és osztrák vélemény: a visegrádi együttműködés többi országa is osztja e felfogást, sőt, Szlovénia is hasonló módon képzeli a kapcsolódást az európai integrációhoz.

Fasslabend védelmi miniszternek ismét alkalma volt cáfolni azt a – politikai megfigyelők szerint inkább belpolitikai indíttatásúnak tartott – nyári kijelentését, miszerint Ausztriát a szlovák–magyar konfliktus veszélye fenyegeti. A miniszter ismét leszögezte: *nem lát semmi ilyen veszélyt.* Für Lajos egy kérdésre hozzűfűzte: a téma a tárgyalásaikon fel sem vetődött.

Annál inkább szó esett – a térség biztonságpolitikai esélyeit latolgatva – Oroszországról és Ukrajnáról: teljes az egyetértés abban, hogy e két országhoz fűződő kapcsolatok ebben a térségben igen fontosak, és *nagy jelentősége* van függetlenségüknek is. Für Lajos külön kiemelte, hogy e két ország Magyarországnak fontos partnere.

A kétoldalú kapcsolatokban vannak egészen kiemelkedő területek – tudhatták meg az újságírók a tanácskozás után. Ilyen a hadtörténészek együttműködése, a katonai egészségügy, továbbá a képzésben megvalósuló csere. Érdekes új terület az ENSZ keretén belüli békefenntartás, amelybe Ausztria már régebben, Magyarország a közelmúltban bekapcsolódott, és amely különleges kiképzést igényel. Az ausztriai kiképzőközpont már működik – Magyarországon nemsokára megindul ez a képzés, és itt *tág tere van a tapasztalatcserének* – hangzott el Neusiedl am Seeben a két miniszter keddi találkozóján.

A pápa egészségi állapotáról

A Nuntiatura Apostolica Hungaria levele

A Nuntiatura Apostolica Hungaria az alábbi levelet küldte *Kopreda* Dezsőnek, az MTI vezérigazgató-helyettesének:

A Magyar Távirati Iroda jelentését eltorzítva az elmúlt hét végén több újságban megalapozatlan hírek láttak napvilágot *II. János Pál* pápa egészségi állapotáról. Az Apostoli Nunciatúra sajnálattal állapította meg, hogy ilyesmi előfordulhatott, és örülne, ha a Szentszék sajtóirodája által december 2-án kiadott hivatalos közlemény pontos szövege közlésre kerülne.

„A Szentszék Sajtóirodája igazgatójának közleménye:

1981-ben a Szentatya, valószínűleg a merénylet után végrehajtott többszöri vérátömlesztés kapcsán, citomegalovírus-fertőzést szerzett.

Mint emlékezetes, a fertőzés tünetei a sebészi beavatkozás után egy bizonyos idő elteltével jelentkeztek, és többek között mononukleózis típusú vérképpel párosultak. Ez a tény, minden radiológiai és bakteriológiai vizsgálat negatív eredményével együtt, a diagnosztizálást egy citomegalovírus-fertőzés felé terelte, amit azután a citomegalovírus elkülönítése meg is erősített.

A Szentatya ezután mind klinikai, mind immunológiai szempontból teljesen meggyógyult.

Mindezeket már tizenkét évvel ezelőtt a hivatalos közleményekben ismertettük a közvéleménnyel.

Feleslegesnek és erőltetettnek tűnik mindezt újdonságnak feltüntetni, és eközben egy klinikai és kórtani szempontból egészen más betegségről beszélni. Sajnálatos, ha bárkivel kapcsolatban, akit megillet a tisztelet, feltételezéseken alapuló diagnosztikai hipotéziseket állítanak fel, s főleg ha olyasvalaki teszi ezt, akinek ehhez nincs meg a szükséges tudományos képesítése."

Az RMDSZ kétnyelvű feliratokat sürget

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség akciót indított annak érdekében, hogy január 1-jétől függesszenek ki hivatalosan két- és többnyelvű feliratokat azokban a helységekben, ahol számottevő arányú nemzeti kisebbség él. Ezt tartalmazza az ügyvezető elnökség vonatkozó határozata, amelynek szövegét kedden bocsátotta az RMDSZ az *MTI* tudósítójának rendelkezésére.

A határozatot az elnökség a Szövetségi Képviselők Tanácsa által november 18-án elfogadott, a nemzeti kisebbségekre és autonóm közösségekre vonatkozó törvénytervezetre, valamint az Európa Tanács Románia felvételével kapcsolatos ajánlásaira alapozza. A két- vagy többnyelvű feliratok hivatalos kifüggesztése elősegítené az Európa Tanács Romániára vonatkozó ajánlásainak végrehajtását – mutatott rá az RMDSz ügyvezető elnöksége.

Az RMDSZ végrehajtó testületének határozata értelmében az RMDSZ listáján megválasztott önkormányzati tanácsosok és polgármesterek a decemberi tanácsüléseken napirendre tűzik a két- és többnyelvű feliratok kérdését, és határozatot hoznak.

Ismeretes, hogy Kovászna és Hargita megyében, ahol a magyar lakosság aránya 75-85 százalék között van, már 1989 decembere után széles körben bevezették a kétnyelvű feliratokat, de másutt ezt nem sikerült elérnie a romániai magyar kisebbség képviselőinek. Az 1990. márciusi marosvásárhelyi magyarellenes támadások egyik ürügye éppen a kétnyelvű feliratok megjelenése volt egyes üzletek kirakataiban.

Üllő és kalapács között a román kormány

BUKAREST – Tiltakozása és elégedetlensége kifejezésének eredeti, a humort sem nélkülöző módját választotta a Familia-Construct szakszervezet: Mikulás reggelén félretaposott lábbeliket helyezett a kormány székháza elé, célozván ezzel arra, hogy az október 5-én 50. születésnapját, 6-án pedig névnapját ünneplő Nicolae (Miklós) *Vacaroiu* kormányfő *tehetne azokba valamit.* A mikulási ajándékot azonban még így sem tudták kicsikarni az egyébként üllő és kalapács közé került végrehajtó hatalomtól, így mára ismét *nagyszabású tömegtüntetésekre* lehet számítani a román fővárosban. A jelt még hétfőn a iasi-i egyetemi hallgatók adták meg, akik meg nem határozott időre sztrájkba léptek, mi több – laptudósítások szerint – botokkal, láncokkal felfegyverkezve, elbarikádozták magukat a kollégiumokban. Ugyancsak hétfőn, szintén mikulási heccként, a forradalmárok szervezetei elzárták a belügyminsztérium bejáratát, így, a rendőrség megérkezéséig még a tárca birtokosa sem tudott belépni az épületbe…

Míg a szakszervezetek, a diákszövetségek tüntetésekkel, figyelmeztető munkabeszüntetésekkel, (ma például a bukaresti rádió és a tévé két órán át „elhallgat") az általános sztrájk kilátásba helyezésével próbálja a kormányt jobb belátásra bírni, addig a pártok a parlamenti harc klasszikus fegyvereit próbálják bevetni. Így napok óta kering a hír, hogy a Demokratikus Konvenció, amelyhez szorosan felzárkózott a Petre *Roman*-féle Demokrata Párt, *bizalmatlansági indítványt* készül benyújtani. Az ellenzék, akárcsak eddig, most is azt veti a kormány szemére, hogy lefékezte a reformfolyamatot, képtelen uralni az inflációt, a csőd szélén álló, állami tőkével működő vállalatok adósságainak fedezésével lehetetlenné teszi az ország gazdasági életének fellendülését, határozatlansága miatt a lej konvertibilitása kétségessé vált, költségvetési politikájával szabotálja az önkormányzatok tevékenységét, a földtörvény késedelmes alkalmazásával megbénította a falvak életét, az állami monopóliumok fenntartásával, a maffiatípusú gazdasági képződmények támogatásával méltánytalan előnyökhöz juttat vállalatokat. Közben lépett a hatalom is, mégpedig egyik szövetségese révén. Adrian *Paunescu* és Ilie *Verdet* Szocialista Munkapártja is bejelentette, hogy ugyan nem bizalmatlansági, de mindenképpen tiltakozó indítványt tesz le a parlament asztalára, mert elégedetlen – mindenekelőtt a kormány szociális politikájával. A populista, demagóg szöveg lényegében ugyanazokat a vádakat sorolja fel, mint az ellenzék: a termelés visszaesése, az infláció mértéke, az állami vállalatok csődhelyzete, az életszínvonal csökkenése, a hazai ipar érdekeinek elhanyagolása, bizonyos luxuscikkeknek számító áruféleségek preferenciális importálása stb. Magától adódik tehát a kérdés: az SZMP *eltávolodni* készül a kormánypárttól? Az olaszországi és németországi baloldal előretörése láttán *vérszemet kapott?* Független politikai megfigyelők szerint *szó sincs róla.* Paunescu, Verdet és a többi kommunista nem tesznek mást, mint ki akarják fogni a szelet az ellenzék vitorlájából. „Az indítvány szövege, amint azt a sajtó közzétette – írja az *Evenimentul zilei* tegnap déli kiadásában –, balról bírálja a kormányt. Jó alkalom a naivaknak arra, hogy elhiggyék: a Szociális Demokrácia Pártját és vitathatatlan vezérét, Ion *Iliescut* az a veszély fenyegeti, hogy hatalmukat a jobboldali politikájukkal elégedetlen párt veszélyezteti. Amint azonban azt Ion Iliescu legutóbbi őszinte megnyilatkozása bizonyítja, ma *nehéz nála baloldalibb román politikust* találni. Tehát az az úgynevezett bírálat, amelyet az SZMP engedett meg magának, nem más, mint szép komédia."

A román kormány első látásra a jobb és a bal üllője, illetve kalapácsa közé került. Amit azonban még az új nemzetközi körülmények között is nehéz elképzelni. Az igazság az, hogy ma a szakszervezetek az üllő, az igen bizonytalan, a megegyezésre, az akciók összehangolására alig képes ellenzék pedig a kalapács lenne. Kérdés: *oda tud-e ütni.*

Gyarmath János

Életbe léphet a szlovák névhasználati törvény

POZSONY – Kedden – két hónapos elutasító magatartás után – a szlovák köztársasági elnök aláírta azt a névhasználati törvényt, amelynek alapján a nem szlovák nemzetiségű nők nem használhatják szabadon vezetéknevüket saját nemzetiségük nyelvi szabályai szerint, hanem *kénytelenek vezetéknevüket ellátni* az „ová" toldalékkal. Ugyanezen törvény értelmében azok a nem szlovák állampolgárok, akik az eddigi törvények értelmében nem írhatták saját nemzetiségük szerint keresztnevüket, csak úgy írhatják át, ha a névváltoztatáshoz szükséges összeget megfizetik, annak ellenére, hogy a törvény is elismeri, ez *jogszerű névfordítás* csupán.

Döntéséről Michal *Kovác* tájékoztatta a szlovákiai parlamenti pártok képviselőit is. Ahogy *Bauer* Edit, az Együttélés Politikai Mozgalom parlamenti képviselője, aki jelen volt a bejelentéskor, a sajtó képviselőinek elmondta mozgalma sajtótájékoztatóján: a köztársasági elnök *azzal indokolta döntését,* hogy a kormány részéről biztosították őt arról, a törvénymagyarázat majd egyértelművé teszi *a névhasználat szabad használatát* az Európa Tanácsnak tett ígéret értelmében. Bauer Edit szerint azonban ez lehetetlen, hiszen abban az esetben a törvénynek mondana ellent annak magyarázata. Az Együttélés sajtótájékoztatóján a kialakult helyzetet *Duray* Miklós úgy jellemezte, hogy a kormány az Európa Tanácsnak tett ígéreteivel *időzavarba* került, minthogy hat hónapos időtartalékkal vállalta megoldani a szlovákiai kisebbségek névhasználatát, illetve az általuk lakott területeken a helységnevek többnyelvű írásának lehetőségét. De mert igazából nem is akarta kezelni az említett kérdések kapcsán kialakult feszültségeket, ezért nem foglalkozott azzal. Az utolsó pillanatban akarja rákényszeríteni a parlamentre akaratát, vállalva azt, hogy nemzetközi nyomás alá kerüljön, s a szlovák nyilvánosságnak – a törvény megfelelő módosításával – erre a tényre hivatkozhasson. Erről tanúskodik Duray szerint az is, hogy a helységnevek használatáról szóló törvényt ugyan december végéig el kell fogadni, ennek ellenére lényegében még a parlamenti bizottságok sem tárgyalták meg.

A szlovákiai politikai életben továbbra sem csillapodtak le a kedélyek a koalíciós kormány kinevezése után. A rendőrfőkapitányság szóvivője szerint ugyanis mégis bíróság elé állítják Ivan *Loxát,* a kormányhivatal vezetőjét, a privatizációs minisztérium államtitkárát, akit a köztársasági elnök nem nevezett ki miniszternek, s ami után Loxa azzal vádolta meg a köztársasági elnököt, hogy elfogult, és személyes sérelmeit fölébe helyezi az ország politikai érdekeinek. Ez a kijelentés – a rendőrség szerint – úgy is értelmezhető, mint az állam és annak alkotmányos képviselőjének becsmérlése.

Neszméri Sándor

A CDU elszakadt a polgároktól

Brandenburgi tapasztalatok

BONN – Németországban lázasan folyik a vasárnapi brandenburgi helyhatósági választások eredményeinek elemzése. A CDU keddi vezetőségi ülésén – *Kohl* kancellár-pártelnök távollétében – valósággal *túltengett a marcangoló önvád,* de ez jellemezte a tartományi pártelnökség keddi válságstábját is. Jóllehet a végleges eredmények csak szerdára várhatók, kedden bizonyossá vált, hogy a CDU a harmadik helyre csúszott le a pártok tartományi rangsorában – a második helyezett és új öntudatra ébredt PDS mögé! A választás igazi győztesének persze 36 százaléknyi voksával a szociáldemokrácia számít, de a kommunista előretörés és a keresztény-demokraták földcsuszamlásszerű kudarca *több mint aggasztó.* Két éve a PDS még a javíthatatlanok megfáradt, elöregedett gyülekezete volt, amelyet az NDK iránti *beteges nosztalgia* jellemzett. Miközben azonban a CDU azzal volt elfoglalva, hogy jobbra kacsintson, és a republikánusok báránykáit csalogassa a maga aklába, az egykori NDK posztkommunistáinak sikerült elfeledtetniük az emberekkel, hogy ők voltak, akik a Kelet-Németországot a *katasztrófába vitték.*

A CDU kudarcának kettős oka van. A német egység pártjának felső vezetése, Helmut Kohl és szűkebb köre a mind általánosabb vélekedés szerint *belefeledkezett a hatalomba.* Fokozatosan eltávolodott a polgároktól, elmulasztotta, hogy választ keressen a választókat csakugyan gyötrő problémákra, és ezzel nyerje meg az emberek bizalmát. A keletnémetek közül nagyon sokan *másodrendű és csökkent értékű polgárnak* érzik magukat a szövetségi köztársaságban, akiket lekezelő, kioktató módon akarnak vezetni „azok ott fönt". Nekik nem olyan „jelzésekre" van szükségük, mint egy keletnémet származású államfőjelölt, vagy a Bonnból Berlinbe való – amúgy is félszívvel halogatott – költözés. Halmazati baj, hogy a pártot az új tartományokban ellepték a kisszerű, kizárólag egyéni nyerészkedésre törekvő figurák, és a nyugati „káderimport" is – egy-két kivételtől eltekintve, mint Kurt *Biedenkopf* vagy Bernhard *Vogel* – jó esetben is harmadvonalbeli gárdát emelt az élre. Az 1989-ben a semmiből rajtolt SPD-nek jobban sikerült elfogadtatnia, hogy felvállalja a helyi érdekeket, és nem gyarmatosítóként igazgatja a bennszülötteket. Paradox módon a Stasi-múltú Manfred *Stolpe* miniszterelnök népszerűsége is azért nagy, mert ő a „mi kutyánk kölyke", és ugyanaz a vaj van a fején, ami a hajdani NDK-polgárok tízezreinek.

A vesztes CDU-t aligha vigasztalhatja, hogy a kommunisták *gátlástalan demagógiával* szereztek szavazatokat, hiszen a voks akkor is voks, ha a hamis tudat diktálta. A magát most demokratikus szocialistának nevező volt NDK-állampárt az elégedetlenek és a csalódottak élére állt. Sokakkal sikerült elhitetnie, hogy ő a keletnémet érdekek igazi letéteményese. Márpedig Brandenburgban sem ritka az a tragikus téveszme, hogy a bajok nem a bukott rezsimben gyökereznek, hanem az új rendszerben, mintha *a tatarozás volna a nyomorúság oka, és nem az, hogy összedőlt a ház.* A PDS néhány józanabb vezetője, mint Gregor *Gysi,* persze jól tudja, hogy a pártnak hosszú távon legfeljebb regionális politikai erőként van némi esélye, és országos politikai szerepre nem számíthat.

Józsa György

Szakértői vagy politikai probléma?

Ellentétes megítélés Bős ügyében

Ellentétesen értékeli a helyzetet a szlovák illetve a magyar országgyűlés bősi vízlépcsővel foglalkozó ideiglenes bizottsága, derült ki kedden a két fél budapesti találkozóján. Juraj *Hrasko* akadémikus, a szlovák bizottság elnöke szerint a szakértők véleménye a műszaki kérdésekben egyre közelebb áll egymáshoz, a politikai nézetek közelítésére van még szükség. *Pap* András, a magyar parlamenti bizottság elnöke ellenben úgy vélte, a politikusok „egészen jól elbeszélgetnek egymással", miközben a szakemberek között – ezt jelzi a múlt heti pozsonyi háromoldalú szakértői tárgyalások eredménye is – még bőven vannak vitás kérdések.

Pap András újságírók kérdésére válaszolva kijelentette, *nincsenek nagy várakozásaik* a kétnapos találkozóval szemben: csak „bő fantáziával lenne elképzelhető", hogy azokon komoly előrelépés születik. Annál is inkább, mert a háromoldalú szakértői találkozón sem jött létre olyan megállapodás, amely elfogadható lenne akár a szlovák, akár a magyar fél számára.

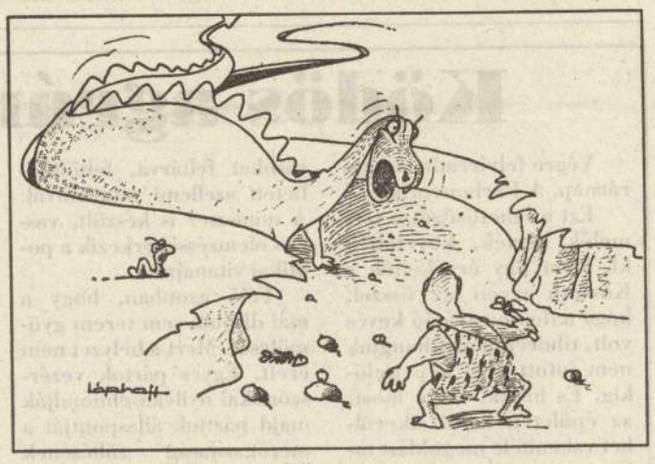

A bősi szörny

Léphaft Pál rajza

Juraj Hrasko elmondta, a két bizottság először a Duna elterelése után fél évvel találkozott egymással Szlovákiában, amikor is megtekinteték az építményt, de akkor még nem állt rendelkezésre elegendő adat a műszaki kérdések alapos megvitatásához. Kifejtette, Szlovákiának nem érdeke a környezeti katasztrófa, hiszen erről a területről kapja az ivóvizet a főváros és Dél-Szlovákia nagy része is. Pozsony azonban azt szeretné, ha a vízmegosztásra vonatkozóan pontosan meghatároznák, milyen célra mennyi víz szükséges. Azaz mennyi vizet igényel a hajózás, a talajvízpótlás, vagy az ártéri erdők újraélesztése, ugyanis ezt a vízmennyiséget be kell ereszteni a régi mederbe, de minden felesleges csepp az energitermelés hasznát csökkenti.

(simon)

VOLT EGYSZER EGY VEGYIPAR

BOROS JENŐ FELVÉTELE

Porladó savtartályok mellett embernagyságú ventilátor dülöngél, lapátjain matat a szél. A földön, száradt fűcsomók közt rozsdás csövek hemperegnek. Balra, kiszakadt ajtajú barakkok sötétlő torokkal ásítoznak bele a fülledt délelőttbe, kitört ablakok himbálódznak rekedten nyikorgó zsanérokon. Hátrébb sínek, a síneken túl kerítés, a kerítésen túl a préri. Morricone zenéjét játssza szájharmonikán Charles Bronson a Volt egyszer egy Vadnyugatból – persze csak valahol nagyon messze, a lelkem mélyén.

Volt egyszer egy kénsavgyár.

„A kénsavat az üzem piritből állítja elő. A pirit oxidációja révén nyert gázelegyet hűtjük és tisztítjuk. A tisztítás során a gázt portalanítjuk, majd újabb hűtés következik, ezután mosás és ködtelenítés. A tisztítás után a gázelegyet kénsavval szárítjuk. A szárított gázelegy kén-dioxid-tartalmát katalitikusan kén-trioxiddá oxidáljuk...” – írja a Tiszamenti Vegyiművek termelő üzemeinek népszerű technológiai leírása. A színes borítójú kötetet hajdanán kötelességszerűen a kezébe nyomták az üzemek látogatóinak. Kíváncsi lennék, mennyit értettek belőle a laikusok. Nehezen silabizálom a vázlatos technológiai folyamatábrát, pedig jó huszonöt éve nehézvegyészként abszolváltam a szervetlen kémiai technológiai államvizsgát a veszprémi egyetemen. (Két hétig rajzoltam a folyamatábra-puskáimat, aztán már nem emlékszem miért, mégsem volt szükségem rájuk. Remekművemet az utánam következő évfolyamra hagyományoztam, reménykedve, hogy nevem és munkásságom így fennmaradhat az idők egyetemi végeztéig. Azóta a veszprémi egyetemen többnyire angoltanárokat és teológusokat képeznek s alig hinném, hogy míves szervetlen kémiai technológiapuskára igényt tartana bárki is.) Lássuk csak: felül bejön a kemencébe a hideg pirit, alulról a forró levegő, középen a fluidágy... Nincs időm végigkövetni a folyamatábrát, mert éles kiáltás harsan, aztán mindenféle vasdarabok kezdenek repkedni a levegőben, hogy tompa puffanással földet érjenek.

Bontják a Tiszai Vegyikombinát „A” üzemét, a pirit alapú kénsavgyárat. A termelést már jó három esztendővel ezelőtt leállították benne, azóta keresik a vállalkozót, aki hajlandó szétverni ezt az öreg, sav marta gyárat. Most találtak egy káeftét, amelyik vállalkozott erre a kényes műveletre. Napok óta sisakos emberek nyüzsögnek odafönt a magasban, lángvágóval vagdalják szét a tartályokat, csöveket és gyűjtik nagy kupacokba az ócskavasat az udvaron. Próbálom szóra bírni őket, de ezek fegyelmezett káeftés emberek, a főnök nélkül egy szót sem lehet kihúzni belőlük. Látom a főnök tűzpiros Audiját megvillanni az üzem sarkánál, de utol nem érem.

– Álljon odébb, mert még a végén a fejére esik valami! – mondja egy kék overallos ember, megfogja a karom és kivezet az udvarra. Nem káeftés, mert nem visel sisakot, a munkaruhája is tiszta, rendezett. Bemutatkozik. Szundi Józsefnek hívják, sokáig főművezető volt a kénsavgyárban. Ritkuló hajú, fehér bőrű, nagyon sovány ember. 1962-től harminc évet nyomott le a maró gőzök között. Szakmunkásként kezdte, főművezetőként fejezte be. Tartózkodó modorú, nehezen enged föl, csak akkor puhul meg némiképp, amikor kiderül, hogy mind a ketten ugyanott tanultunk, csak ő néhány évvel később és levelezőn.

Az üzem előzményeiről keveset tud, a vegyi kombinát indulásával kapcsolatos tényeket később Király László technológus számítógépéből bányásszuk elő. Király számítógépébe a gyárral kapcsolatos összes fontos adat be van táplálva. Egy gombnyomás és megtudhatjuk, hogy 1952-ben a fizikai dolgozók átlagbére 980, a műszakiaké 2015, az adminisztratívaké 1190, a kisegítőké pedig 640 forint volt havonta.

A Tiszai Vegyikombinát előtörténetéről ezt mondja a számítógép:

„Az első hároméves terv befejezése felé mindinkább nyilvánvalóvá vált, hogy az ipar kénsavszükségletét a meglévő gyártókapacitással már nem lehet kielégíteni. Rohamosan fejlődött az ásványolajipar, a textilipar, a bőripar, a gyógyszeripar, s megnőtt a műtrágya- (szuperfoszfát)gyártás kénsavszükséglete is... Az Országos Tervhivatal arra való tekintettel, hogy a Tiszántúl volt a műtrágyával legkevésbé ellátott terület, az új üzem felépítését valahol a Tisza mentén képzelte el. Külön bizottságot hoztak létre annak eldöntésére, hogy hol legyen az új gyár. Rendkívül heves vita után döntöttek úgy 1950. május 9-én az OT-ben összehívott értekezleten, hogy az új gyárat Szolnokon építik fel...

Az új kénsavgyár szállítására több külföldi ajánlat érkezett. 1950 júniusában a Bánya- és Energiaügyi Minisztérium azt javasolta, hogy a francia KREBS cég ajánlatát fogadják el. A szerződés 200 millió francia frank értékben 1950 szeptemberében jött létre... A kénsavüzem fele 1952. június 8-án indult, a másik fele 1953. január 8-án... Az új gyár állaga rendkívül gyorsan romlott. Az első tíz hónap után lényeges berendezéseket kellett kicserélni, az üzem a technológia hibája miatt erősen füstölt, gyakoriak voltak a dugulások...”

Tíz év alatt egyenesbe jött a gyár. Szundi József már csupa kellemes dologra emlékezik. Laza sihtákra, nyugodt éjszakákra. És a kiszámíthatóságra. A műszakbeosztásból már januárban tudta, hogy otthon tölti-e a karácsonyt vagy az üzemben. Nem voltak meglepetések. Persze a harminc év alatt voltak kellemetlen esetek is. Egy karbantartóra ráfröccsent a sav. Beteg lett tőle, le kellett százalékolni. Ezen túl a legsúlyosabb üzemi baleset olyasmi volt, hogy valaki leverte a körmét a pajszerral.

Boldog, békés, gyanútlan hatvanas évek... Mind a ketten visszaemlékezünk arra az egyetemi jegyzetre, amely szerint az jellemzi legjobban egy ország fejlettségi szintjét, hogy mennyi az egy főre eső kénsavtermelése. A szovjetek messze vezettek, mi meg alig voltunk valamivel rosszabbak Amerikánál. Kazincbarcika, Balatonfűzfő, Peremarton, Pét, Szolnok, a hazai nehézvegyipar büszkeségei akkoriban élték fénykorukat. Úgy tetszett, semmi sem állíthatja meg a kemizálást, a fém helyett jön a műanyag, kiirtunk minden gyomot, minden betegségre találunk gyógyszert. Az egyetemen pedig a második üveg sör után teli torokkal énekeltük a vegyészdalt: *Huszonegy, huszonkettő, huszonhárom, / Nehézvegyész a legelső a világon...*

A káeftések ideiglenesen beszüntetik a vastraverzek hajigálását, körül tudunk nézni az üzemben. A kemencék, tartályok nagy részét szétbontották már. Sok emelet magasságban a lépcsők a semmibe futnak, itt-ott megmaradt csővezetékek kificamodott karként himbálóznak a fejünk fölött. Mindenütt törmelék, a falakon szétvert, kibelezett elektromos elosztók. A sarokban egyszemélyes betonbunker áll – ötvenes évek stílusa –, atomtámadás esetére. Belebújsz, magadra zárod az ajtót és a szemmagasságban elhelyezett résen át kikukucskálhatsz a világba, ha kedved tartja. A betonbunker úszta meg még leginkább az üzem szétverését.

Az idők során ezenkívül még három kénsavüzemet építettek Szolnokon – magyarázza Szundi József. A fénykorban évente 600 ezer tonna kénsavat állítottak elő, mígnem furcsa dolgok kezdtek történni. Egyre inkább elmaradtak a vevők, vissza kellett fogni a termelést, majd világossá vált, hogy az „A” üzem gazdaságtalan, le kell állítani. 1990. április 2-án termeltek utoljára.

– Április 5-én állítottuk le a gázfúvót, ez volt az üzem szíve – emlékszik vissza kísérőm – akkor halt meg a kénsavgyár. Három hónap alatt kitisztítottuk és semlegesítettük a csöveket és a tartályokat, leszereltük a máshol még használható berendezéseket. Aztán szétszéledt a hetven dolgozó, némelyek nyugdíjba mentek, másokat más üzemekbe helyeztek át. De időközben ezeket az üzemeket is le kellett állítani, már csak néhányan maradtunk a vállalatnál a hetvenből. Az ujján számolja:

– Egy van még az ipari foszfát-üzemben, ketten vannak a porfestékben, hárman-négyen a granulálóban. Ki tudja, hogy a többiekkel mi lett...

Ő az energetikai főosztály környezetvédelmi előadójaként felügyeli az üzem bontását. Néhány vezeték még él ugyanis, áramot, vizet, gőzt szállít a többi, még működő üzemnek. Ezeket a vezetékeket nem szabad lebontani, erre ügyel.

A káeftések újrakezdik hajigálni felülről a százkilós rozsdás vasdarabokat, úgy gondoljuk, kívül tágasabb. Végigsétálunk a hatalmas gyárudvaron. Talán tíz éve jártam erre utoljára. Teherautók, targoncák taposták egymás sarkát, biciklisek, gyalogosok nyüzsögtek fel s alá kusza kavalkádban a zajosan dübörgő, füstöt, fáradt gőzt pipáló üzemek között. Nagy élet volt. Szalay László vezérigazgató lelkesen magyarázta akkor a több lábon állás előnyeit. Ha véletlenül nem megy a műtrágya a piacon, akkor még mindig ott van a mosószer, ha ne adj' isten baj lenne a mosószerrel, akkor még mindig elvinné a boltot a festéküzem... Hogyan is láthatta volna akkor előre, hogy ez fog történni? Hogy a boltot végül is az osztrák Henkel vitte el, azaz kivásárolta a mosószer-kapacitást, magával vitt 150 embert és most egy viszonylag jövedelmező üzemet futtat a szomszédban? Hogy az annyit dédelgetett festéküzem a Holland Colour kezébe került és most annak hozza a hasznot? Honnan tudhatta volna akkor a vezérigazgató, hogy a Tiszamenti Vegyiműveknek a végére csak a műtrágya marad, meg a kriolit? A műtrágya, amely egyelőre a kutyának sem kell. Nem csupán azért, mert most éppen nincs szezonja. A mezőgazdasági nagyüzemeket szétverték, a nagyfogyasztók megszűntek vagy egyszerűen nem maradt pénzük műtrágyára. A foszfát és kálium alapanyagú műtrágyák nem annyira fontosak, hogy ne lehetne három-négy évig kihagyni a használatukat – így gondolkodnak a fogyasztók. Ennek a három-négy évnek pedig éppen most van itt az ideje, a korábbi mennyiségeknek a tizedét sem tudja eladni a vegyiművek. És világválságba jutott az alumíniumipar is a kriolit fő felhasználója. Így aztán a foszfátüzem, a műtrágyaüzem hosszabb ideje folyamatosan áll, dolgozóik kényszerszabadságon vannak, a kriolitüzem hol termel, hol nem, most éppen áll. Hasonlóképp vegetál a többi nagy nehézvegyipari üzem az országban.

A rozsdás szivattyúk tövében pacsirta ugrál, fenn a fémtorony csúcsán rigó dalol, különben olyan csend van a gyárudvaron, hogy hallani lehet: nagyon messze, a tornyok, raktárak mögött az irodaépületben kitartóan csöng egy telefon. Húsz percig is ténfergünk föl s alá, de egy teremtett lélekkel nem találkozunk. Az energetikai központ emeletes irodaházának bejáratánál kerékpár árválkodik. Fecske rebben ki fészkéből a lépcsőházban, ahogy belépünk, aztán megállapítván, hogy veszélytelen látogatók vagyunk, visszabújik; a család vígan csivitel odabent. A folyosón nem ég a lámpa, alig lehet elolvasni az ajtókon a feliratokat, Gépészeti csoport, Elektromos csoport... Mellettük egy-egy név – ennyien maradtak a hajdan nagy létszámú csoportokból. Odabent az asztalon nyitott könyv, egy aktatáska jelzi, hogy a szobának van még gazdája, csak éppen most máshol időz. A folyosó végén lévő szobából halk beszéd szűrődik ki. Holócsi Kálmán és Barta József energetikusok láthatóan örülnek, hogy vendéget kapnak; a folyosónak ezen a távoli részén úgy tetszik, a madár se jár mostanában.

Visszaidézik a szép napokat, amikor 60 millió kilowattóra volt az éves energiafelhasználás. Nos akkoriban 2400-an dolgoztak a vállalatnál és úgy tetszett, hogy minden flottul megy. Most 606 az állományi létszám és az üzemek inkább állnak, mint mennek. Most 20 millió kilowattóra felett gazdálkodnak az energetikusok, de ennek csak egy részét használja a vegyikombinát, a többit a szomszédban üzemelő Henkel és a Holland Colour veszi tőlük. Jobban járnak így, mert az országos hálózatból drágábban kapnák az energiát, hiszen velük ellentétben a vegyikombinát nagyfogyasztónak számít és jelentős árkedvezményt kap. Az energia mellett a szomszédok használják a vegyikombinát egyéb infrastrukturális szolgáltatásait, a fekete-fehér öltözőt, az étkezőt, az orvosi rendelőt, ahol még most is rendszeresen rendel belgyógyász, fogorvos, reumatológus, szemész és nőgyógyász, mint a régi szép időkben. Még a gyári vezetékekből tartják melegen a gyári lakótelep épületeit. De mindez egyre többe kerül, s ha megtörténik a részvénytársasággá való átalakulás, majd a privatizáció, egyáltalán nem tudni, hogy az új tulajdonosok mennyit vállalnak magukra ezekből a költségekből.

Később egy másik épületben bolyongunk. Műszaki fejlesztési osztály. Kihaltak az irodák, a laboratóriumokban színes vegyszerekkel teli üvegek, lombikok, pipetták, büretták őrzik a csendet. Csak a főnöki iroda nem üres. Az osztályvezető Burkus Imre, ismerjük egymást, egy évvel utánam végzett. Azt kérdezem tőle, hogy mit lehet itt még műszaki fejleszteni. Bizonygatja, hogy nagyon is sok mindent. Régebben ugye csak néhány fajta műtrágyát készítettek, szezontól függetlenül télen-nyáron ment a termelés, ha a vevő nem vagonnyit rendelt, nem is nagyon álltak szóba vele. Most akár kilós kiszerelésben is adják a műtrágyát, huszonötfajta összetételben, de ha a kedves megrendelő egy huszonhatodikat szeretne, akkor természetesen megcsinálják azt is. Az osztályvezető bízik abban, hogy jönnek még jobb idők a vegyiművekre. Igaz, a kénsavgyárban csak kénsavat lehet csinálni és nem lehet mondjuk hamburgert sütni, de nem létezik, hogy a mezőgazdaság ne tápászkodjon föl egyszer és ha már feltápászkodott, akkor műtrágyára is szüksége lesz. Csak addig kell kibírni valahogy.

A szemben levő épületek, a foszforsavüzem és a műtrágyaüzem teljesen kihaltak. Az emberek kényszerszabadságon vannak. Egyelőre a teljes fizetésüket kapják, de nem kizárt, hogy később már csak a 80 százalékát. A műtrágyaüzem létszáma 33 fő. Négy éve még 230-an voltak. A létszámot úgynevezett „puha módszerekkel” csökkentették. Az 50 év felettiket és az 55 év feletti férfiakat nyugdíjba küldték, sokan éltek a felajánlott végkielégítés lehetőségével, de 40-50 embertől csak úgy tudtak megszabadulni, hogy felmondtak nekik. Pásztor József, a műtrágyaüzletág vezetője adta át nekik a felmondást. Érthetően nem szívesen beszél erről.

– A túlnyomó többségük el tudott helyezkedni, elmentek pékségbe, a papírgyárba...

– Azóta a papírgyár is bezárt.

– Hát igen...

Az üzletágvezető optimista. Szerinte évi 40-50 ezer tonnás műtrágyatermelés már gazdaságos lehet (hajdanában 650 ezer tonnát állítottak elő egy év alatt az üzemében), az idén számításai szerint 35-40 ezer tonnát tudnak majd eladni.

– Valahogy ki kell húzni addig, amíg összeszedi magát a mezőgazdaság – mondja ő is. – Addig reménykedünk.

Karcagi László

Nincs adat a Csontváry-kéziratok jelenlegi sorsáról

A Művelődésügyi Minisztérium itt közölt terjedelmes nyilatkozata az első komoly kísérlet arra, hogy a Csontváry-hagyaték körül kialakult bizonytalanságot a magyar állam, ennek a kiemelkedő fontosságú anyagnak a közvetlen tulajdonosa, ténylegesen eloszlassa.

Mihály Mária, aki csaknem húsz év eseményeit foglalta itt össze, már hangvételének higgadtságával és adatainak bőségével is a tisztázás és az őszinte tájékoztatás légkörét tudta megteremteni. Először kapunk e sorokban pontos képet arról, hogy 1975-ben és az utána következő években hogy és mint, s milyen feltételek mellett vették át a Gerlóczy-féle Csontváry-kollekciót a közgyűjtemények. Különösen fontosnak tűnik, hogy alaptalan az az aggodalmunk, miszerint lehetséges, hogy az anyag egy része – nevezetesen a Csontváry-kéziratok – a kétoldalú szerződés keretein kívül került volna múzeumi, sőt esetleg privát kezelésbe. Az utóbbi három-négy esztendőben aktuálissá vált külföldi kiállítási turnék problémái is pontosabb megvilágításba kerültek.

A Népszabadság hasábjain kibontakozott vita fő kérdései azonban még mindig megválaszolatlanok. Mihály Mária – nagyon becsületes módon – nem is próbálta véka alá rejteni ezeket a még tisztázatlan kérdéseket, hanem, ahol nem álltak rendelkezésére publikálható elvi döntések vagy hivatalos minisztériumi adatok, ott a külföldi partnerek, illetve a magyar közgyűjtemények megnyilatkozásaiból, például leveleiből idéz, illetve a múzeumi munka általánosan kötelező etikai normáira emlékeztet, s így hívja fel a figyelmet a hézagokra. A főként vitatott három tárgykört sorra véve ezek a még bizonytalan kérdések a következők:

1. A nyugat-európai kiállítások megrendezését illetően mind a mai napig bizonytalanok az illetékesek azt illetően,

hogy elképzelhető-e egy ilyen turné a *nagy vásznak szerepeltetése* nélkül (ezzel kapcsolatos az a probléma is, hogy szabad-e a képeket a szállítás folyamán föltekerni), illetve, hogy milyen más megoldással lehetne a nagy képek szerepeltetését esetleg pótolni;

hogy vajon reális dolog elvárni azt, hogy *e tárlatok költségeit* a fogadó fél, vagyis a külföld fizesse (mert úgy tűnik, hogy ezt a terhet a külföldi kiállítási intézmények nem vállalják, s inkább lemondják a kiállítást);

s hogy mi lehetett a közvetlen oka annak, hogy az 1993 elejére tervezett turné *nem valósult meg* (Mihály Mária adatai ugyanis megállnak e turné előkészítésének a küszöbén, 1992 júniusánál, a hollandok jelenlegi visszalépése pedig, amiről bővebben ír, már egy újabb, második kosár, amit egy év leforgása alatt a hollandoktól kaptunk).

Hadd tolmácsoljam a szélesebb múzeumi szakvélemény meggyőződését, úgy, ahogy az az utóbbi hetekben több csatornán át is eljutott hozzám: *A tárlatok kérdése másodlagosnak tűnik*, mert amit ma nem tudunk megvalósítani, azt a magyar múzeológia egy későbbi, jobban felkészült korszakában bizonyára pótolhatjuk még. Fontosabb lenne ahhoz a maximához ragaszkodni, hogy a képeket semmilyen körülmények között ne tekerjék hengerre. A nemzetközi gyakorlat az, hogy az ilyen érzékeny, nagyalakú művek szállítása esetén sliccet vágnak az épület falába, s a felfeszített nagyformátumú képeket így emelik ki (ez olcsóbb is, mint a hengerlés után esedékes restaurálási költségek), az ilyen szállításhoz speciális keretek kellenek, de a többi már csak kamion kérdése. *Tisztázatlan új elemként* merül föl most ebben a kérdéskörben az 1994-re tervezett budapesti nagy Csontváry-kiállítás, mert a Pécsett őrzött nagy képek nélkül ez bizony csak egy kisebb fajta tárlat lesz, „világhír" nélkül – vagy mégiscsak megtörténne a tekercselés 1994-ben?

2. Még mindig nem egészen világos, hogy miért akadozik a Csontváry-képek *restaurálása*, és hogy milyen elvi feltételek mellett folyhatna ez a munka tovább. A minisztérium jelen nyilatkozata kitér a válasz elől, és helyette a Janus Pannonius Múzeum igazgatójának egy *tavalyi* levelét idézi. Ebből a levélből arra lehet következtetni, hogy a kiállításon mégsem szereplő nagy művek visszatartásával automatikusan szűkebbé vált vagy elakadt a pénzügyi támogatás is. Ez azért aggasztó, mert bár – ahogy az a közölt táblázatból is kitűnik – ez évben a minisztérium újabb négy és fél millió forinttal kívánja a restaurálásokat finanszírozni, mégis lehetséges, hogy a tervezett újabb kiállítási turné esetleges elmaradásával ennek az összegnek a pontos folyósítása is majd megint „fölöslegessé válik".

Hogy ezt a pénzt „a pénzügyi szabályoknak megfelelően" kell átutalni, abban a sorok közt elrejtve talán benne van még annak a lehetősége is, hogy a táblázat mögül még hiányoznak az elvi döntések, és hogy a finanszírozás jelenlegi fejezete így pillanatnyilag inkább csak tervezet és nem elfogadott költségvetés. Feltűnő, ahogy a közlemény a pécsi múzeumigazgató levelét idézi és – tévesen – a Baalbek c. kép restaurálásának 1992-es befejezéséről tudósít. Tény az, hogy 1992 tavaszán-kora nyarán a Baalbek restaurálása még el sem kezdődött, – és ne feledjük, hogy éppen ennek a képnek a félbehagyott állapota most a restaurálások megakadásának talán a legnyugtalanítóbb momentuma!

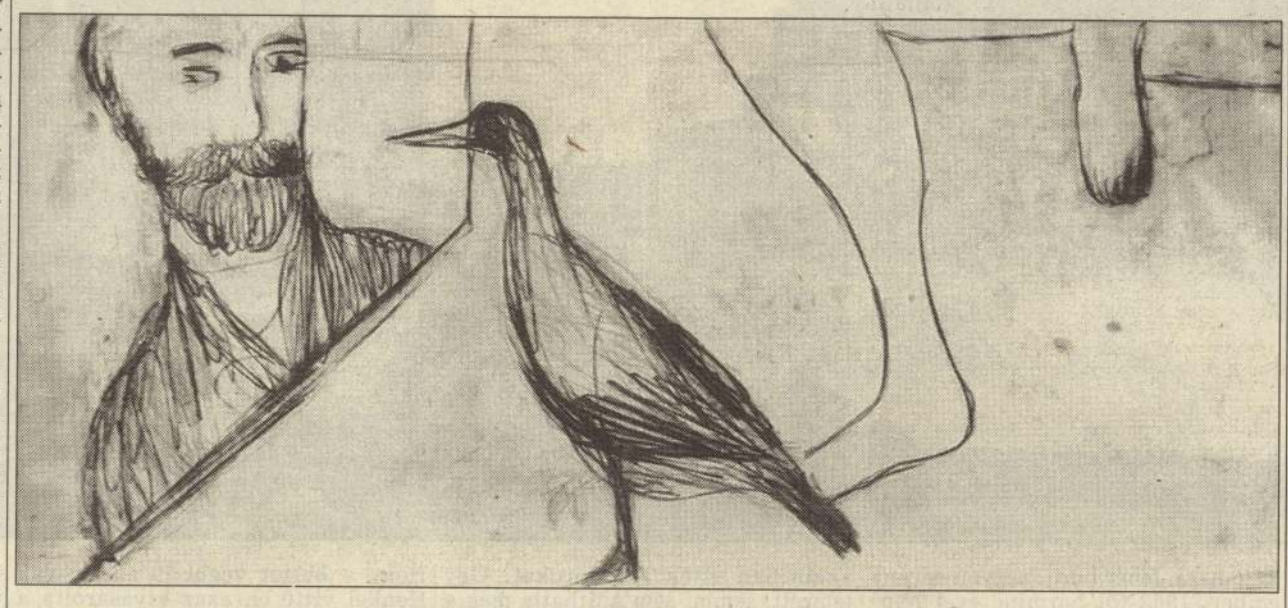

Önarckép rigóval – szénvázlat 1913 körül

3. A *Csontváry-kéziratok sorsa* továbbra is homályban van. Nyilván a minisztérium is úgy gondolja, hogy a közleményében megemlített tizedik tétel, a „Csontváryra vonatkozó 152 darab különböző irat" ezt az anyagot jelöli. Ez azonban nem biztos, mert jelentheti a Gerlóczy által összegyűjtött egyéb fajta dokumentációt is (Mihály Mária sem a Csontváry *kezétől* származó jegyzetekről ír). A Janus Pannonius Múzeum a kéziratok átvétele után hevenyészett fotókat készített Csontváry jegyzeteiről (sok esetben olvashatatlanul életlen és a szövegtükörnél jóval kisebb kivágású felvételeket), és a kutatók az elmúlt két évben Romvárytól, hogy a katalógushoz megrendelt cikkeikhez legyen forrásanyaguk, ezekből a fotókból kaptak levonatot (a fotók egyenetlen minősége miatt azonban – úgy tudom – senki sem tudta sikerrel használni a kópiákat).

Annyi azonban kitűnik a fényképekből, hogy az alapjukul szolgáló kéziratköteg *nem lehet azonos* az említett tizedik tétellel, mert törzsanyaga egy A/5 formátumú, noteszlapokra írt és folyamatosan 180 lapig, azaz 360 oldalig átszámozott fogalmazvány, és ez már önmagában is több, mint amennyiről a egykori jegyzőkönyv tud. És természetesen még ezenkívül is van vagy két tucat önálló lap ebben a fotózott anyagban. E szerint vagy két különböző tartalmú dokumentációról van szó, vagy pedig, ha ugyanarról, akkor sürgős revízióra szorulnak az 1978-as jegyzőkönyv adatai. Ezekről a differenciákról nem tud a minisztérium? Miért nem tud róluk?

Mihály Mária tartózkodik attól, hogy a kéziratok 1978-as átvételének rögzítése után konkrét adatokat közöljön az iratok további sorsáról. Igazán nem az újságírói poénhajhászás mondatja velem, ha kijelentem, hogy ennek kapcsán csupán két lehetőségre gondolhatunk: 1. a minisztérium nem látta szükségét annak, hogy a kéziratok állapotát ellenőrizze, 2. a minisztérium szükségét látta ennek, de revíziója eddig nem vezetett megnyugtató eredményre. Hadd éljek a kultuszkormányzat nyilatkozatának a terminológiájával: mindkét lehetőség „hisztériakeltő".

Hadd mérsékeljem ezt a hisztériát. Bennem ugyanis már fölmerült annak a lehetősége is, hogy Romváry Ferenc, amikor április 19-én fölutazott Pécsről Fekete György helyettes államtitkárhoz, hogy válaszcikkének a tartalmát megbeszélje vele, magával vitte és *bemutatta* neki a Csontváry-kéziratokat is. A minisztérium vezetői azóta biztosra mehetnek. De ugyanez a néhány vezető személyére korlátozott biztosra menés (hisz ők most már csak legyintenek) könnyen megakadályozhatja a vizsgálatot folytató beosztott tisztviselőket abban, hogy minden információt megkapjanak és tényleg alapos dokumentáló munkát végezhessenek. A macska-egér harc tehát, amit korábban Romváry játszott a művészettörténész szakmával, most a minisztérium „jól informált" vezetői és szakmunkatársai között folyik tovább. Miközben persze objektív hírhézagok keletkeznek, amely hézagokból minden egyes fordulónál nekem is le-le esik egy-egy aduász, amivel aztán a Népszabadság hét végi számaiban az ország lakosságának egy részét szórakoztathatom. Felnőttekhez méltó mulatság ez?

Ha az egész kérdéskört kissé nagyobb távlatból tekintjük, akkor azért érthető nehezen a minisztérium kurtán-furcsán adagolt információja ezekben a kérdésekben, mert hiszen – mai összetételében és funkciójában – nem is felelős a Csontváry-hagyaték kezelése körüli esetleges problémákért. Ne feledjük, Csontváry azért kerülhetett annak idején Pécsre, mert Aczél György, mint Pécs város képviselője, megtehette, hogy hatalmi szóval döntsön el bizonyos kérdéseket, és eközben ne törődjön a múzeumi előírások pontos betartásával. Megkerülhette őket.

Ez akkor lerövidítette az ügyek intézését, mára viszont az adminisztrációs folytonosság hiányaihoz és pontatlanságaihoz vezetett – ami aztán a továbbiakban a múzeumi munka írott és íratlan szabályainak megkerülésére is alkalmat adhat. Azzal az egykori döntéssel, hogy a Csontváry-anyag egy végleges múzeum felépüléséig maradjon állami tulajdon, továbbra is csak egyetérteni lehet. Ugyanakkor az is belátható, hogy a minisztérium egymagában nem láthatja el a felügyelet, és ezzel egyidejűleg az általa irányított múzeumi szerv munkakörét is. Ezért – a művészettörténész szakma szélesebb rétegeinek a véleményét tolmácsolva – a következő javaslatot teszem:

Hozzanak létre *kuratóriumot* a Csontváry-hagyaték ellenőrzésére, a hosszú távú döntések megtanácskozására és a napi ügyek kezelésére. A közeledő Munkácsy-évfordulóra való tekintettel például már megalakult egy hasonló Munkácsy-kuratórium. Csontváry esetében – már csak a különös jogi helyzetre való tekintettel is – egy ilyen szerv segítsége még inkább hasznos lenne.

Pontosítsák és *publikálják* a különböző helyeken őrzött Csontváry-képek és emlékiratok, illetve dokumentációk helyét, mennyiségét és nyilvántartási számát. Ehhez tartozik az is, hogy nyilvánosságra kell hozni, milyen körülmények között tárolják az emlékanyagot, és bizonyos részei, például a kéziratok, milyen feltételek mellett és hol tekinthetők meg.

Még e hosszú távra tervezett reform előtt szükség lenne egy olyan *elvi döntésre*, amely kimondja, hogy a továbbra is a levegőben lógó, de nehezen megvalósuló nyugat-európai Csontváry-kiállításokhoz kötjük-e a képek restaurálásának a befejezését, vagy elvégezzük ezt a munkát *ettől függetlenül is*, egyszerűen azért, mert Csontváry hagyatéka nemzeti kincs, és mert ez a restaurálás szükséges.

Perneczky Géza

Kismalac mézeskalácsból

Már negyedik napja szabadon volt.

Sűrű havazásból, szinte pillanatok alatt, őrjöngő széllel hóvihar támadt. Kegyetlenül, vadul, sivító hangon Zimonyira rontott.

– Isten mit akar? Ballonkabátomat? Ha szüksége van rá, nem kell cibálnia. Vigye. Ha kívánja, ingujjban járok. Gatyában. Velem lehet egyezkedni.

Hunyorgott.

– Karácsonykor dalolok. Fagyott kézzel tapsolok. Hósapkában röpülök. Nagy erdő közepén, fenyőfa tetején bejglit eszem.

– Ne röpülj, ne dalolj. Bal láb, jobb láb. Mozdulj. Bird ki süket dumád nélkül. Még ötszáz méter. Fürdesz. Forralt bort iszol. Töltött káposztát eszel.

– Ötszáz méter ötszáz méter. Ötszáz métert lábujjhegyen sétálok. Szél hiába fenyeget, lármázik. Erős vagyok. Ma este szelíd hangon imádkozom. Éjféli misén papot hallgatok. Ünnep után kasszát fúrok. Remélem, elkapnak. Bezárnak újra. Pocakot növesztek. Néhány évig boldog leszek.

– Zimonyi, miket beszélsz?

– Munkás dolgozik. Nem koldul. Kasszafúrás kemény meló.

Katzele felesége szorosan fogta.

– Zagyválsz, zagyválsz. Marhaságok tömegét.

– Hatéves korom óta. Anyám betapasztotta két fülét. Megint hazudsz, gazember – kiáltotta. Apám annyit mondott: Hiába ütöd fakanállal, mindig kitalál idegtépő baromságokat. Így is volt. Anyámnak szeptemberi verőfényben azt mondtam, havazni fog. Másnap szakadt a hó. Most tudod, mit zagyválok?

– Zimonyi, semmit! Könyörgök, semmit!

– Nyilasokból kommunisták lesznek, idővel kommunistákból nyilasok. Nyilasokból kommunisták. Kommunistákból nyilasok. És remekbe szabott zsidók zsidózni kezdenek.

A kapualjban megállt. Lassan, nehezen beszélt.

– Yvonne-t előbb-utóbb elválasztják. Angol filmrendezőhöz megy férjhez. Marha angolt becsukják. Yvonne mérgelődik. Elválik a szarházitól. Amerikai, vakító fogú századossal házasodik. Drinkbárjuk lesz Chicagóban.

– Uram, Istenem, anyád kit szült? Micsoda hatalmas badarságokat spekulálsz ki? Yvonne-t ne bántsd. Csak annyit tudott Bécsben, hiába vár, nem mentél utána. Napokig hajtogattad, biztos az utad a határon át. Nem gondolhatta, elfognak. Mi se tudtunk róla. Azt hittük, Párizsban vagy, és még egy lapot se írsz. Yvonne talán várt volna rád, ha megtudja, mi történt veled. De meddig? Nem ítéltek el. Addig tarthattak fogva, amíg jólesik.

– Így igaz. Yvonne két térde kövön. A Notre-Dame oldalhajójában hangtalanul zokog. Imádkozik. Er betűt pörgetve könyörög Istenhez gyerekért. Gyerekért könyörgött akkor. Tudom, ott térdeltem mellette. Most azért könyöröghet Istenhez, Zimonyi Istvánt mentse meg hótól, széltől, koplalástól, magyarok nyilától. Síppal, dobbal, nádi hegedűvel.

Vékonynál vékonyabb hangon nevetett.

– Meleg cipőt lábamra. Irhabundát hátamra. Hátam mögött radiátort, mellem előtt munkapadot. Szobát, ágyat, dunyhát, párnát. Vacsorára rizses kolbászt. Ha csak ennyit kérek, úgy jobb?

Katzele felesége Zimonyi hóval födött szemöldökét, kék színűre fagyott, meggyötört arcát nézte.

– Hallgass! Nem akarok sírni!

Egyszobás összkomfortos lakásában vajszínű, meleg cserépkályha elé ültette. Forró vizet engedett a fürdőkádba. Zimonyi csukott szemmel áztatta magát. Időnként bement hozzá az asszony. Fejét kocogtatta, el ne aludjék.

– Leolvad rólam a jég – vigyorgott Zimonyi. – Kék nefelejcs, el ne felejts. Szép az élet. Csodajó. Szívem, maradj kőkemény.

A fehér abrosszal terített asztalnál mordult, ne vegyék el előle a tányért.

– Pár nap múlva pénzem lesz. Kifizetek minden falatot. Karácsonyfád nevetséges.

– Napok óta koplalsz. Nem engedlek zabálni. Karácsonyfám kicsi. Nem nevetséges.

– Cserépben nevetséges. Szemüveg kell hozzá.

– Mielőtt lefordulsz a székről, bújj ágyba. Aludjál.

– Te hol alszol?

– Nem padlón. Nem konyhakövön.

– Mellettem?

– Nem alattad. Nem fölötted. Melletted.

– Katzele dolga.

– Katzele kutyájával alszik.

– Katzele a barátom.

– Katzele a férjem.

– Félek.

– Mitől?

– Nyúlkálsz. Dunyha alatt. Én meg sikoltozom.

– Mulatságos lesz. Sikoltozásod zenéjére szél rángatja ablakom. Karácsony éjszakáján.

Ágyba dugta Zimonyit. Nyakig betakarta.

– Aludj. Talán annyi erőd van.

Leszedte az asztalt. A konyhaasztalra rakta az edényeket. Pizsamába bújt.

– Miért nem alszol? – kérdezte.

– Annyi erőm sincs. Tűnődöm, Katzele miért alszik kutyájával?

– Kapott egy kis kedves, vidám, meleg szívű pulit. Hófehér gombolyagot. Lábunknál aludt. Szépen fejlődött. Meglepetésünkre nem puli volt. Borjúnagy komondor lett. Katzele kijelentette, ha kutyája kinőtte ágyunkat, nem bűnös. Nem lát más megoldást, vegyünk másik ágyat. Mondtam, túrót. Túró, nem túró, magyarázta, kutyáját nem hajlandó ágyából kiparancsolni. Sanyinak lelke van. Szüleihez költözött. Ott alszanak hatvankilós Sanyival egy ágyban.

– Szeretem Katzelét. Sanyikát.

– Keresd meg őket. Aludj velük.

Lecsavarta a villanyt. Ágyba bújt. Szakadó hó derengő fényében Zimonyi fáradt arcát, tétova mosolyát nézte.

– Ostoba színdarab – mondta. – Ki tapsolna ilyen marhaságnak?

– Hülye proli. Kit érdekel?

Zimonyi álmatlanságtól égő szemmel a hózivatart bámulta.

– Jó kis színház. Unokabátyám, ezredes, híradósiskola-parancsnok, köszönésemet sem fogadta. Ki érti?

– Mindenki. Félt.

– Te nem félsz?

– Én? Mitől féljek? Az én gépem körül nem tolonganak, hogy a helyemre álljanak. Ne edd magad.

– Katzelének igaza van. Megkeresem. Megölelem. Kutyájának puszit, jó szót adok.

– Yvonne-nak írj.

– Hová? Valaha régen fölszámolta lakását, üzemét. Otthagyta Párizst, Pestre jött. Velem akart élni. Itt akart élni. Kiutasították. Utolsó címe, amit ismerek, a bécsi szálloda, ahol rám várt. Ki tudja, meddig. Onnan hová ment? Mikor? Most merre jár? Hol él? Írhatok levelet, ha gondolod. A cím: valahol a nagyvilágban. Hagyjuk ezt, rég volt. És mit írhatnék? Meleg szobában, puha ágyban, teli bendővel boldog vagyok – motyogta Zimonyi. – Rokonra, barátra, senkire nem haragszom. Ilyen kegyetlen hidegben veszélyes köszönni.

– Zimi, felejtsd el.

– Ó, hogyne. De mennyire. Természetes.

Pillanatig hallgatott.

– Katzele kutyájával alszik. Felesége a barátjával. Szép nő, stramm férfi. Jó párosítás. Ha kotorászol, fölébredek. Kezedet eltöröm. Ha fejemet simogatod, anyádat sajnáld, ordítom.

Katzele felesége apró kezével Zimonyi haját simogatta. Zimonyi nem tudta. Mély álomba zuhant.

Másnap délután ébredt. Hamis hangján butácska kis francia dalt énekelt.

– Mit énekelsz? Miről szól?

– Fiú mézeskalács kismalacot vett szerelmének a Place Pigalle-on. Több pénzük nem volt. Reggel a fiú padlásszobájukban kérte a lányt, várjon rá, elmegy pénzt szerezni. Őrizze szerelmük zálogát, a mézeskalács malacot. A lány napokig várt. Oly éhes volt, végül megette szerelmük zálogát, a mézeskalács kismalacot.

Katzele felesége hangtalanul sírt.

Fejes Endre

A Csontváry-életmű világhírre kész

Indulatok és tévedések helyett – tények

Köztudott, hogy Csontváry halála után méltatlanul elfeledett hagyatéka Gerlóczy Gedeon tulajdonába került, aki a műveket egy életen át gondozta és küzdött Csontváry művészetének elismertetéséért.

Az életmű tudományos igényű feldolgozása az ötvenes években kezdődött meg, és a brüsszeli világkiállításon történt bemutatásával indult meg Csontváry hazai és nemzetközi megismertetése.

A Kulturális Minisztérium akkori vezetői még a hatvanas évek közepén tárgyalásokat kezdtek Gerlóczy Gedeonnal a Csontváry-művek megvásárlásáról, ennek eredménye azonban csak a művek egy részének múzeumi letétbe helyezéséig terjedt. Később a művekből több a pécsi Janus Pannonius Múzeum kezelésébe került – többnyire letétként, néhány művet a múzeum megvásárolt –, ezeket az 1973-ban megnyílt pécsi Csontváry Emlékmúzeumban mutatták be.

1975-ben meghalt Gerlóczy Gedeon, és az örökösök, leánya és özvegye nem zárkóztak el a hagyaték eladásáról szóló tárgyalásoktól. Természetesen nem puszta adásvételről volt szó, az eladók kezdettől fogva érvényesíteni kívánták Csontváry és életművének megmentője, Gerlóczy Gedeon végakaratát. „Ügyfeleim – írja az örökösök ügyvédje 1976. augusztus 31-én – Csontváry Kosztka Tivadar, illetve néhai Gerlóczy Gedeon végakaratának megvalósítása céljából hajlandók lennének megállapodást kötni a Magyar Állammal, illetve a Kulturális Minisztériummal abban az esetben, ha a tisztelt minisztérium e megállapodásban vállalná 5–7 éven belül Budapesten egy önálló Csontváry-múzeum megvalósítását, illetve felépítését."

A szerződés végül 1978 decemberében született meg, amelyben az eladók kikötik, hogy „a Kulturális Minisztérium a jelen szerződéssel állami tulajdonba kerülő hagyaték felhasználásával Budapesten hozzon létre Csontváry Emlékmúzeumot", illetve „a Pécsett letétben lévő képek a fent említett emlékmúzeum létrejöttéig a pécsi Janus Pannonius Múzeum őrzésében maradjanak".

A Kulturális Minisztérium saját pénzügyi forrásából tehát két festmény és három grafika kivételével megvásárolta a negyvennégy festményből és grafikából, illetve a Csontváryra vonatkozó tíz tételnyi dokumentumból álló hagyatékot. A művek és a dokumentumok jegyzéke a szerződés mellékletében szerepelt. A szerződés 4. pontja rögzíti: „A szerződés tárgyát képező művek és dokumentumok a jelen okirat felek által történő aláírásával kerülnek állami tulajdonba, s ettől az időponttól kezdődően az azok feletti tulajdonosi jogokat a Kulturális Minisztérium gyakorolja."

A *Magányos cédrus* és a *Sétakocsikázás újholdnál, Athénban* című festmények Gerlóczy Glória tulajdonában maradtak, de mivel kiemelkedő művészi értéküknél fogva véglegesen nem hagyhatják el Magyarországot, a pécsi Janus Pannonius Múzeumban helyezték el őket letétben. Három, tulajdonában maradt Csontváry-grafikát Gerlóczy Glória három gyermeke számára a kulturális miniszter engedélyével kivihetett Kanadába.

A megvásárolt festmények, grafikák és dokumentumok jórészt a pécsi Janus Pannonius Múzeumba, illetve kisebbrészt a Magyar Nemzeti Galériába kerültek letétbe, s a mai napig állami tulajdont képeznek.

A művek két múzeum közötti megosztásáról szakmai vita folyt. „Az adásvételi szerződés gyengesége, hogy nem számolt az ország legfontosabb magyar művészeti gyűjteményének, a Magyar Nemzeti Galériának a szakmai és közművelődési érdekeivel, sőt azzal kifejezetten ellentétben áll. Köztudott – legalábbis szakmai berkekben ismert – az az ellentét, ami Gerlóczy Gedeon és dr. Pogány Ö. Gábor között fennállt az elhelyezést illetően. Erről itt csak annyit, hogy a probléma motiválhatta ugyan a Pécs javára történő szerződéskötést, ám nem lett volna szabad, hogy ez befolyásolja a tényleges szakmai érdekeket, különösen akkor nem, amikor a vevő a Kulturális Minisztérium volt, amelynek érdeke és kötelessége is lett volna egyik legfontosabb intézményének képviselete. A Magyar Nemzeti Galéria az országban egyedül hivatott arra – ezért országos múzeum –, hogy a magyar művészet ezeréves történetét a lehetőség szerint fő vonalaiban hiánytalanul bemutassa. Épp ezért legjelentősebb alkotóinknak a Nemzeti Galériában művészi pályájukat bemutató legfontosabb műveikkel képviselve kell lenniük. Ez a szempont az aránylag igen kisszámú művet magában foglaló Csontváry-oeuvre esetében különösen méltánylandó, s ezenkívül azért is, mert az intézmény tulajdonában – az *Önarcképen* kívül – az életműnek csak jelentéktelen morzsái találhatók" – érvelt Mravik László, a múzeumi osztály akkori munkatársa a megosztás körüli vitában (Feljegyzés, 1979. október 11.).

„Csontváry műveit a lehetőség határain belül együtt kell kiállítani, mert csak így adódik mód arra, hogy művészete belső logikáját, programjait a rendezés be tudja mutatni. Ezért semmiképp nem javasolható, hogy az anyagot több múzeum között osszák el – érvelt Németh Lajos. – Az anyag elosztásánál elsőrendű szempont, hogy melyik múzeum tud vállalkozni a művek – vagy legalábbis a művek egy csoportjának, illetve a főművek – állandó jellegű bemutatására. Jelenleg erre a Janus Pannonius Múzeumot látnánk a legalkalmasabbnak." Végül azonban ő is javasolja, hogy bizonyos művek átadásával Csontváry életműve a Magyar Nemzeti Galériában is kellőképpen képviselve legyen.

Az adásvételi szerződés 2. számú melléklete röviden, tíz tételben felsorolja a Gerlóczy-hagyatékban lévő, Csontváryra vonatkozó dokumentumokat, amelyeket a Kulturális Minisztérium teljes egészében megvásárolt. Kilenc tétel felsorolja a Gerlóczy Gedeonné lakásán tárolt dokumentumokat, a tizedik tétel a pécsi Janus Pannonius Múzeum letéti őrzésében lévő, Csontváryra vonatkozó, összesen 152 különböző iratot. Ezek a dokumentumok tehát a magyar állam tulajdonát képezik, amelyeket a Kulturális Minisztérium letétbe helyezett el közgyűjteményekben, hogy a tudományos kutatás és a köz érdekeit szolgálják. S azok a közalkalmazottak, akikre rábízták, a szakmai és etikai elvárásoknak megfelelően kell hogy őrizzék és közkinccsé tegyék azokat.

Az 1991. évi XXX. számú, az egyes állami tulajdonok önkormányzati tulajdonba adásáról szóló törvény előkészítése idején a Művelődési és Közoktatási Minisztérium különös gondot fordított például arra, hogy az új törvény értelmében ne kerülhessenek a pécsi Janus Pannonius Múzeumban elhelyezett Csontváry-művek és dokumentumok önkormányzati tulajdonba.

Ennyit a Csontváry-anyag tulajdoni helyzetéről. S csak röviden egy másik történetről, a Csontváry-életmű külföldi kiállításának tervéről, illetve a művek restaurálásáról.

❑

Bár a Csontváry-művek állapotának felmérése és restaurálása a hetvenes évek elején kezdődött (előbb a kisebb méretű művek, majd a nagyméretű képek rugós feszítőkeretének kikísérletezésével, amit ifj. Madarassy Walter sikeresen oldott meg), a hosszú szakmai felkészülést és még több anyagi fedezetet kívánó restaurálás hiányában a rendkívül leromlott állapotban lévő életmű külföldi bemutatásáról szó sem lehetett. Az egyre-másra érkező felkérések és ajánlatok előbb a szakemberek, majd a művelődési tárca hajlandóságát is felkeltették.

A folyamatot Geert Dalesszel, a Holland Fesztivál gazdasági igazgatójával 1988. november 2-án folytatott minisztériumi beszélgetés indította el. Dales elmondta, hogy a Holland Fesztivál 1991-re komplex magyar rendezvényt tervez, amelynek középpontjában Csontváry művészete állna. Közös dokumentumfilmet terveznek Csontváry életéről és munkásságáról, és megjelentetnék Németh Lajos könyvét holland nyelvű népszerűsítő változatban.

A Művelődési Minisztérium akkori nemzetközi főcsoportfőnöke 1989. január 17-én a kiállítás lehetőségeinek megvitatására összehívta az érdekelt szakembereket és hivatali tisztviselőket. Az értekezlet résztvevői (Németh Lajos, illetve a Magyar Nemzeti Galéria, a Janus Pannonius Múzeum, a Műcsarnok és a Művelődési Minisztérium szakosztályainak képviselői) egyetértettek a kiállítás gondolatával, de nélkülözhetetlen lépésnek tartották egy független restaurátor szakbizottság véleményét kikérni a művek szállíthatóságára vonatkozóan.

A szakértői bizottság jelentése 1989. április 6-án készült el. Ebben állapotuk, illetve restaurálási igényük szerint csoportosították a képeket, a nagyméretű műveket képenként véleményezték és kijelentették, hogy a felsorolt restaurálási feltételekkel, illetve megfelelő szállítóeszközökkel a művek kiállíthatók.

A Csontváry-képek külföldi kiállításának ügyét, amely 1988 novemberében indult hivatalosan a Művelődési Minisztériumban, az érintettek igyekeztek támogatni és előmozdítani. 1988 novemberében a hivatalos szakmai álláspont még az volt, hogy Csontváry nagyméretű műveit sérülékenységük miatt nem lehet kivinni az országból. Ezt az 1989 áprilisában elkészült szakértői jelentés oldotta fel, de a képek kiállításának feltételéül a teljes restaurálást, speciális keretek elkészítését és speciális szállítást írt elő.

A Művelődési Minisztérium a kiállítás előkészítésében és létrehozásában minden olyan intézmény és szakember munkájára számított, aki a Csontváry-kiállítás érdekében tenni tud. A minisztérium és a szakemberek közös állásfoglalása pontosan megegyezett azzal a szakmai véleménnyel, amelyet Perneczky Géza *Odaadjuk-e Csontváryt a Nyugatnak?* című április 17-i cikkében megfogalmazott, s amelyeket a Művelődési és Közoktatási Minisztérium a mai napig képvisel. Emlékeztetőül: „Németh Lajos, Csontváry másfél évvel ezelőtt elhunyt monográfusa, de vele egyetértésben az egész művészettörténész szakma is ezért helyezkedett arra az álláspontra, hogy Csontváryt csak nagyméretű műveivel lehet külföldre vinni. Legyen nagy, átütő világsiker belőle."

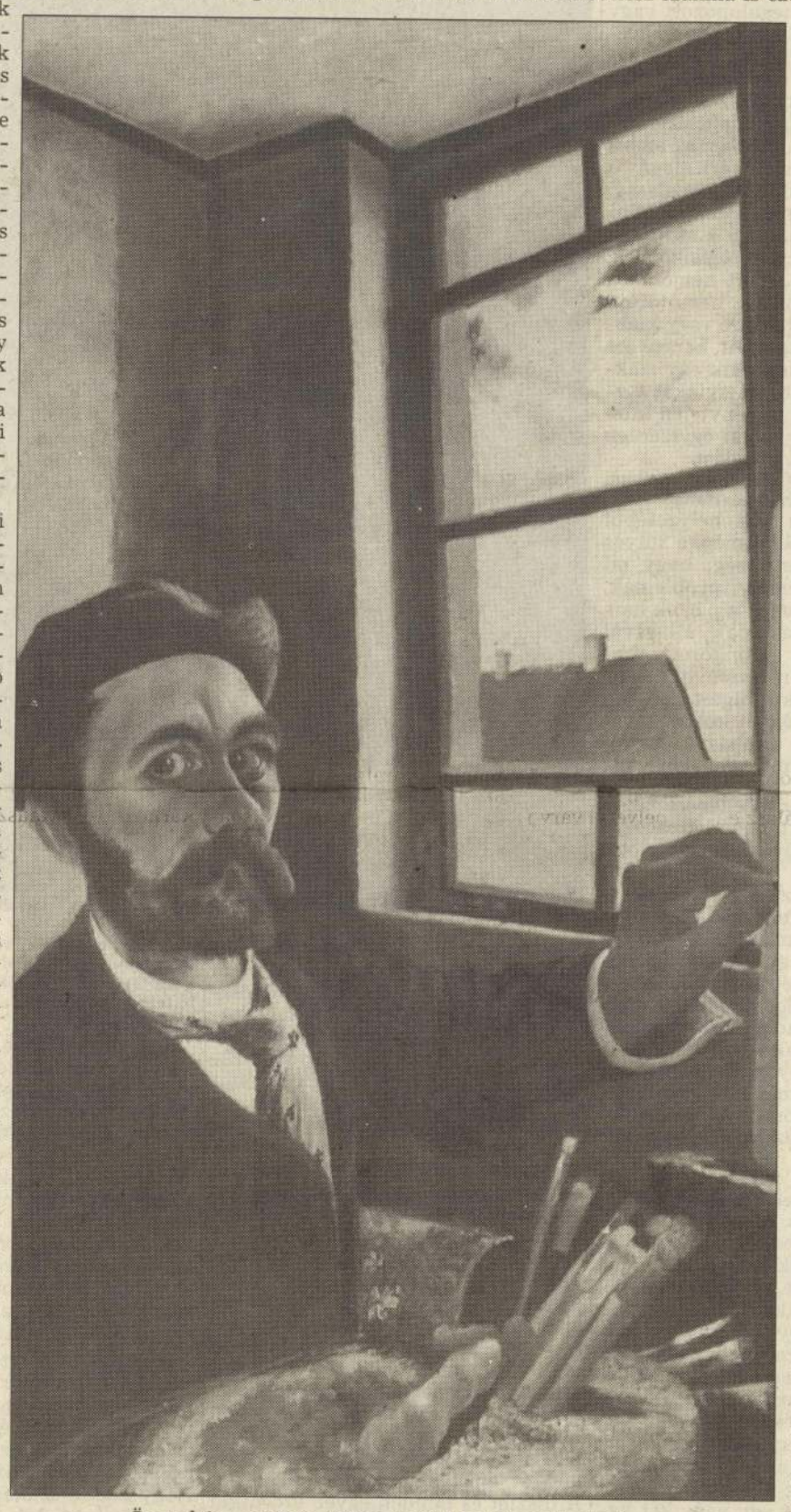

Önarckép – 1896 és 1902 között készült olajfestmény

Ugyanakkor a kiállítást előkészítő bizottság meghatározta, hogy Csontváry életművének megbecsülése és a művek óvása érdekében a kiállítás egy év leforgása alatt maximum három helyszínen, kizárólag a legrangosabb európai múzeumokban vagy azokkal egyenrangú kiállítóhelyen mutatható be. Bár a holland kulturális minisztérium mindent megtett Csontváry hollandiai kiállításáért, sokáig mégsem sikerült megfelelő kiállítási helyet biztosítania. Ez azonban nem akadályozta meg abban, hogy 1990-ben Kelet-Európa megsegítésére elkülönített keretéből ne támogassa a képek restaurálását 60 000 gulden értékben. Ez a támogatás műszereket és a restaurátorok hollandiai továbbképzését is magában foglalta.

A Művelődési Minisztérium a restaurátor szakértői bizottság állásfoglalását, a közös koncepció kialakítását követően már 1989-ben átutalt 500 000 forintot a restaurálási munkák megkezdésére. 1990 elején a restaurátor szakbizottságot előzetes költségvetés elkészítésére kértük fel. Ők a hozzávetőleges költséget – amely nem terjedt ki a magántulajdonban lévő képekre – 3 210 000 forintban állapították meg. Később a kiállítás előkészítésével és megrendezésével megbízott Romváry Ferenc az általa kijelölt három restaurátor segítségével a restaurálás teljes költségét 6 210 000 forintban állapította meg. Erről így ír 1990. szeptember 21-i emlékeztetőjében: „Tarai Teréz, Czakó Ferenc (JPM), illetve Petheő Károly (MNG) restaurátorokkal való tüzetes felmérés alapján ezen összeget 6 210 000 Ft-ban állapítottuk meg. Ebben az összegben benne foglaltatik két év 30-30%-os inflációja, időben maximalista, tehát a lehetséges legrosszabb állapotot feltételezi, ugyanakkor a jelenlegi legalacsonyabb restaurálási árfekvést tükrözi."

Mindezek után a Művelődési és Közoktatási Minisztérium 1989-től kezdve az alábbi összegeket utalta át a pécsi Janus Pannonius Múzeumnak a Csontváry-képek restaurálására:

1989	500 000	Kulturális alapból
1990	500 000	SZJH-ból
1991	3 000 000	Kulturális alapból
1992	3 000 000	Mecenatúrakeretből
1993	1 000 000	MKM múzeumi oszt. külön keretből
4 500 000		Mecenatúrakeretből

Ez utóbbi átutalása a pénzügyi szabályoknak megfelelően több részletben történik az év folyamán, melyek ütemét előre közöltük a pécsi Janus Pannonius Múzeummal.

Összesen: 12 500 000 Ft.

Ezen felül ez évben Romváry Ferenc egy hordozható számítógépet kért a minisztériumtól, illetve a Csontváry-kézirat kiadásának támogatását, valamint benyújtotta a kiállításszervező Burmeister Katalinnal való európai tárgyaló körútjának költségkérelmét. (800 000 Ft.)

1992. április 28-án, illetve május 25-én az MKM közgyűjteményi főosztálya Romváry Ferenc kérésére restaurátor szakértői bizottságot hívott össze annak eldöntésére, hogy valóban utaztatható-e a három legnagyobb méretű Csontváry-kép külföldre. A bizottság úgy foglalt állást, hogy a *Baalbek* (386×16 cm), a *Mária kútja Názáretben* (362×516 cm) és a *Taorminai görög színház romjai* (302×570 cm) hengerelve nem szállíthatók, következésképpen nem állíthatók ki külföldön. A minisztérium a szakértői megállapítást elfogadta, és azon a véleményen volt, hogy ez esetben nem kell szorgalmazni a külföldi bemutatást. Az 1992. május 25-én megtartott szakmai tanácskozás egyes résztvevői azonban azt javasolták, hogy „a kiállításokon a három képet életnagyságú üvegdiával vagy más módon helyettesítsék (másolat, video, film vagy fotó), s ebben az esetben is rendezhető átütő erejű kiállítás".

Legújabban Romváry Ferenc azzal a kéréssel fordult a minisztériumhoz, hogy mégis engedélyezze az egyik nagyméretű kép utaztatását a külföldi kiállításokra. Természetesen ez egy újabb szakértői állásfoglalás függvénye, nem valószínű, hogy a múlt évben összehívott szakmai bizottság 1993-ban más álláspontra helyezkedik.

Ami pedig a nagyméretű művek félbemaradt restaurálását illeti, szeretném a pécsi Janus Pannonius Múzeum igazgatója által aláírt, 1992. június 20-i levelet idézni:

„A három nagy kép külföldre való szállításának elmaradása nem jelenti a restaurálás összegének értelemszerű csökkenését, egyrészt, mert a Mária kútja Názáretben és a Baalbek már elkészült, másrészt viszont a Taorminai görög színház romjaihoz a vakrámának a kifizetését a restaurálási keretből megelőlegeztük (300 000 Ft). Ugyanakkor az újólag számításba vehető képek száma jelentősen gyarapodott. Ennek a nyolc képnek a fedezete a 4 millió forinton belül van. Mivel a három nagy kép itthon marad, feltétlenül szükség van ezekre a képekre is."

A kiállítási helyszínekre vonatkozóan a tárgyalások különböző vonalakon futottak, egyrészt például a hollandokkal, és a franciákkal államközi egyezmény alapján. Sem a hollandok, sem a franciák nem tudták elérni, hogy megfelelő rangú intézmény fogadja a Csontváry-kiállítást. A londoni Barbican Centerrel Burmeister Katalin tárgyalt. A lemondás anyagi okokra hivatkozva történt, mint ahogyan a jelenlegi tárgyalások során a rotterdami Kunsthalle, illetve a holland kulturális minisztérium is jelezte a magyar minisztériumnak, hogy nem tudja elfogadni a Burmeister Katalin által benyújtott költségvetést. Mindenesetre az induláskor elfogadott koncepció értelmében korábban nem állt össze egy három rangos helyszínt magában foglaló, időben egymást követő, egy év alatt lebonyolítható kiállítási sor. Ez azonban mostanában kialakulni látszik. Az viszont nem elfogadható, hogy a kiállítási helyszínekkel tárgyaló megbízott Burmeister Katalin és a kiállítás rendezője a minisztérium tulajdonát képező művekről, a minisztérium költségvetése terhére a művelődési és közoktatási miniszterrel való egyeztetés nélkül tárgyal...

Mindenesetre a főváros és a Művelődési és Közoktatási Minisztérium megegyezett, hogy 1994 márciusában, az Európai Kulturális Hónap idején Budapesten láthatja a nemzetközi közönség Csontváry műveit, a Magyar Nemzeti Galériában.

A Csontváry-életmű tehát világhírre kész. S bár rengeteg nehézség van és hisztériakeltési szándékban sincs hiány – biztosak vagyunk abban, hogy Csontváry a külföldiek számára nem a nevéhez kapcsolni igyekezett bonyodalmakról, hanem csakis festői tehetsége okán válik majd igazán híressé.

Mihály Mária
művészettörténész
Művelődési és Közoktatási Minisztérium
közgyűjteményi főosztálya

CSONTVÁRY

Az eltemetett Makrisz

Pedáns műtörténészek méláznak majd, hogy görög-magyar volt-e vagy magyar-görög. Így méláznak már félszáz év óta Archipenko oroszfranciaságán és Brancusi francia-románságán, továbbá Moholy-Nagy és Beöthy, Vasarely és Schöffer, Kemény Zoltán és Amerigo Tot, Borbereki és Kepes, Csáky és Kertész, Huszár Vilmos és Lucien Hervé, Trauner Sándor és Breuer Marcell kulturális kettős állampolgárságán. Utóbbi lista alkalmával azért jegyezzük meg: a folyamat némiképp egyirányú volt. Magyarország volt a szülőföld, az életmű viszont külföldön vált teljessé. Minket kevesen választottak, tőlünk elmentek. A patraszi Makrisz Agamemnonnak mi kellettünk. Ő tudta, miért.

„A szó igazi értelmében talán nem is vagyok modern szobrász. Csakis akkor tudok újat mondani, ha érzem a társadalom igényét, ha van egy feladat, aminek meg kell felelnem" – mondta egy régi interjúban. Haza? Először a hivatás, azután a világnézet és csak utoljára az etnosz. Tetszik, nem tetszik, az ősbaloldaliak már csak ilyen röghöz kötetlenek voltak. Ott lakott otthon, ahol kellettek antik módra monumentális héroszai és örökléttel kacérkodó heroinái, ahol a hivatalos konzervativizmus és a finom ezotéria között fölfedezhetett egy keskeny ösvényt: a szobrászat ősi és kortól-divattól független érvényes tradícióját. Továbbá ott volt otthon, ahonnan kitakarították a fasisztákat és a nép elviselhető körülmények között élt. Ne kérjük számon utólag a minket választótól, hogy ezt az antifasizmust és ezt a szociális igazságot miért éppen az elmúlt negyven év Magyarországán találta meg. Megintcsak ő tudta, mit szeretett akkori magunkban. De bizonyos: keze nyomán a pártállami témák és a hivatalos megbízások is rendre saját képére alakultak.

Az ókori Xenophanés szerint „ha az ökröknek, lovaknak vagy oroszlánoknak kezük volna, vagy a kezükkel festeni tudnának, és olyan műveket készítenének, mint az emberek, akkor a lovak a lovakhoz, az ökrök az ökrökhöz hasonló istenalakokat festenének, és testüket olyanná mintáznák, amilyen a maguké. A halandók azt képzelik, hogy az istenek is születtek, s öltözetük van, mint nekik, és hangjuk meg alakjuk. Az aithiopsok isteneiket tömpe orrúaknak és feketéknek képzelték, a trákok viszont kék szeműeknek és vörös hajúaknak." Makrisz „istenei", a Leninek és Marcel Cachinek, a spanyol nemzetközi brigadérosok és a mauthauseni áldozatok pedig az ő képere és hasonlatosságára formálódtak olyanná, amilyenné. Erős, érdes, férfias, plasztikusan szellemes szobrokká. És ezen a tényen nem változtat, hogy szerencsésebb művei in situ, a tervezett helyszíneken, szerencsétlenebb sorsú művei pedig a „szoborparkban" várnak majd igazi értékelőjükre és újrafelfedezőjükre.

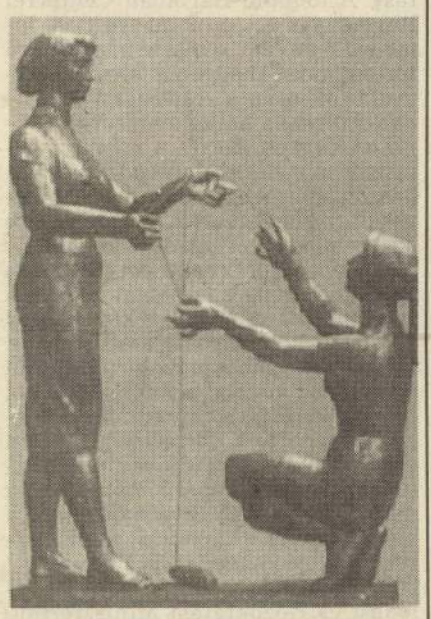

Fonó nők, 1955

Erőssége volt az arányérzék. Kerek számot választott halála dátumául: csak pár nappal élte túl nyolcvanadik születésnapját. De örülni még tudott az őt köszöntő újságsoroknak, erejéből még futotta, hogy „másik" hazájában, a szülőföldön elmélázzon kettős kötöttségén, görög-magyar vagy magyar-görög voltán. Hozzánk írt utolsó levelét e tárgyban írta. Hozzánk, akik oly hajlamosak vagyunk a feledésre, és az agyonkényeztetés nem éppen kenyerünk.

P. Sz. J.

Látszólag reménytelen küzdelem

Beszélgetés Petrovits Emillel az Országos Színházi Találkozó előtt

Vasárnap kezdődik az Országos Színházi Találkozó Pécsett. A fesztiválon részt vevő előadásokat Petrovits Emil válogatta, akit nemcsak műveltsége, ízlése, érdeklődése vitte közel a színházhoz, mint bármely művészt, értelmiségit, hanem igazi színházi ember is. Három évtizeddel ezelőtt a magyar musicaljátszás megteremtésén szorgoskodó Petőfi Színház zenei vezetője volt, a közelmúltban a Magyar Állami Operaházat igazgatta. Operák és kísérőzenék szerzőjeként pedig folyamatosan jelen volt a magyar színházi életben. Ezért is kérdezem először arról, mit jelent az ő számára, aki egy-egy színház életét, egy-egy előadás születését nagyon alaposan ismeri, most nézőként áttekinteni szinte az egész magyar színjátszást.

– Az életem valóban néhány színházhoz kötődik. S tényleg volt olyan színház, ahol most voltam először. Nem is kevés. Így rendkívül felemelő élményben volt részem. Nem is annyira az előadások minősége miatt, hanem valamilyen gyermeki öröm fogott el, hogy jé, hány színház működik, hány színházba járnak az országban. Mennyifelé vannak komoly vágy komolytalanabb, megalapozott vagy megalapozatlanabb szellemi törekvések. Hogy a művésztársaimat, színészeket, rendezőket, mennyire átfűti az a törekvés, hogy kifejezzenek valamit, hogy megcsináljanak valamit, hogy történjék valami. S ez az ambíció valahogy keresztülveri magát a legócskább napi politikai, gazdasági és egyéb rejtett csapdaerdőkön. Mindenütt azt éreztem, hogy a művészet hevíti azokat, akik vele foglalkoznak. Ez vigasztaló volt, mert nemcsak a vezető pesti színházak bemutatóin hallottam meg a lelkesedő vagy kiábrándult közönség hangjait, hanem azt is, hogy miként küszködik egy szakma, milyen irtózatos energiákat biztosít egy látszólag reménytelen küzdelemhez az, hogy valaki egyszerűen létre akar hozni egy előadást.

– Ezt a küszködést elsősorban szellemi vagy anyagi értelemben tapasztalta?

– A társadalom mai helyzetéből adódó egész akadálytömeg, a súlyos gazdasági fenyegetettség, hogy mi lesz holnap, a személyi problémák, amelyek összefüggenek a pártok harcának, összecsapásainak állásával egy-egy városban, az önkormányzatokban kialakult erőviszonyokkal, az az irtózatos kiszolgáltatottság, amelynek körülményei között tevékenykedik ma egy színház – szándékosan nem igazgatót, rendezőt vagy színészt mondok –, mind ránehezedik a szakmára. És ennek ellenére képesek lelkesedni azért, hogy létrehozzanak valamilyen művészi produkciót e szó legnemesebb értelmében. Sőt gyakran képesek ezt ez egész lehetetlen tárgyi akadálytömeget kizárni az életükből. Persze mihelyt abbahagyják az előadást vagy a próbát, azonnal rájuk zúdul a létbizonytalanság, a holnap veszélyessége. De hiába minden kínzás, a társadalom, hiába minden gyötrés a hatalmasok részéről, a színház végül is olyan csodálatos dolog, hogy egy egymás közt sem mindig egyetértő közösség is mindennel meg tud küzdeni azért, hogy valamit megalkosson.

– Észrevehetők-e jellegzetes szellemi vagy stiláris törekvések a színházakban?

– Azt gondolom, lényegében Sztanyiszlavszkij-féle pszichologizáló előadásra törekszenek azok, akik valamilyen művészetet óhajtanak teremteni. Játszhatnak akár Csehovot, akár Shakespeare-t vagy Móricz Zsigmondot. Vannak persze olyan avantgárd törekvések is, amelyeket nem tudok túl magasra értékelni, mert úgy érzem, átvételük, szellemi bázisuk nem itt teremtődött meg. Akadnak közöttük sikeresebbek és kevésbé sikeresek, de ma nem ez a magyar színház főcsapása, nincs is egy vagy két karakterisztikus műhelye, inkább elszórt kísérletek, próbálkozások azok részéről, akik vagy unják már azt a színházat, amit évtizedeken vagy inkább évszázadokon keresztül csinált az emberiség és ezért megpróbálkoznak valami mással, vagy nincs igazán tehetségük ahhoz és azért keresik a saját útjukat. Ezeket én nagyon elszigetelt és egyáltalán nem meghatározó jelentőségű gondolkodásmódoknak érzem.

Olyan meghatározó személyiséget, aki a színház további életét befolyásolná, ma nem látok Magyarországon. Számomra legmeghatározóbb a Katona József Színház. Úgy érzem, annak van stílusa. Jó előadások máshol is vannak, de a szellemi magatartás egysége csak itt figyelhető meg darabválasztásban, szcenikában, színészi játékban. Bár itt is érzem némi kifáradás jeleit. De a spanyolviasz feltalálásától a magyar színház távol áll. Hogy ez baj-e vagy sem, arról nincs is véleményem.

– A színészi játékot valóban meghatározza – legalábbis a jobbaknál, az igényesebbeknél – a pszichológiai hitelre törekvés. Hagyományos díszletet viszont mármár illetlenség számba megy felállítani.

– A kaposvári Éjjeli menedékhely, amelyet Ascher Tamás rendezett, jellegzetes példa erre. Egy rendkívül gondos, megfontolt pszichológiai analízis után létrehozott kiváló előadás, de a díszlet ott is messze túlmutat ezen a játékmódon. Vagy legalábbis elmutat tőle. Olyan terekbe, olyan színekbe integrálódik a világosan elemzett és jól eljátszott jelenetsor, ami más dimenziót ad az egésznek. Hogy ez járható út-e, nem tudom. Olyan jelentős művész, mint Ascher, meg tudja csinálni, de nem hiszem, hogy ezzel igazán új minőséget hozna létre. Ez inkább kacérkodás azzal, hogy a darabot, a játékot kiemelje a színházi konvencióból. Élményben ugyan nem ad többet, mint egy hagyományos stílusú előadás, de valahogy mégis másként ül az ember a nézőtéren, amikor felmegy a függöny erre a szürkés-kékes költeményre, erre a furcsa proletár dekadenciára, finom fin de siecle hangulatunk támad, holott az orosz századvég nem egészen egyezik ezzel a francia kifejezéssel.

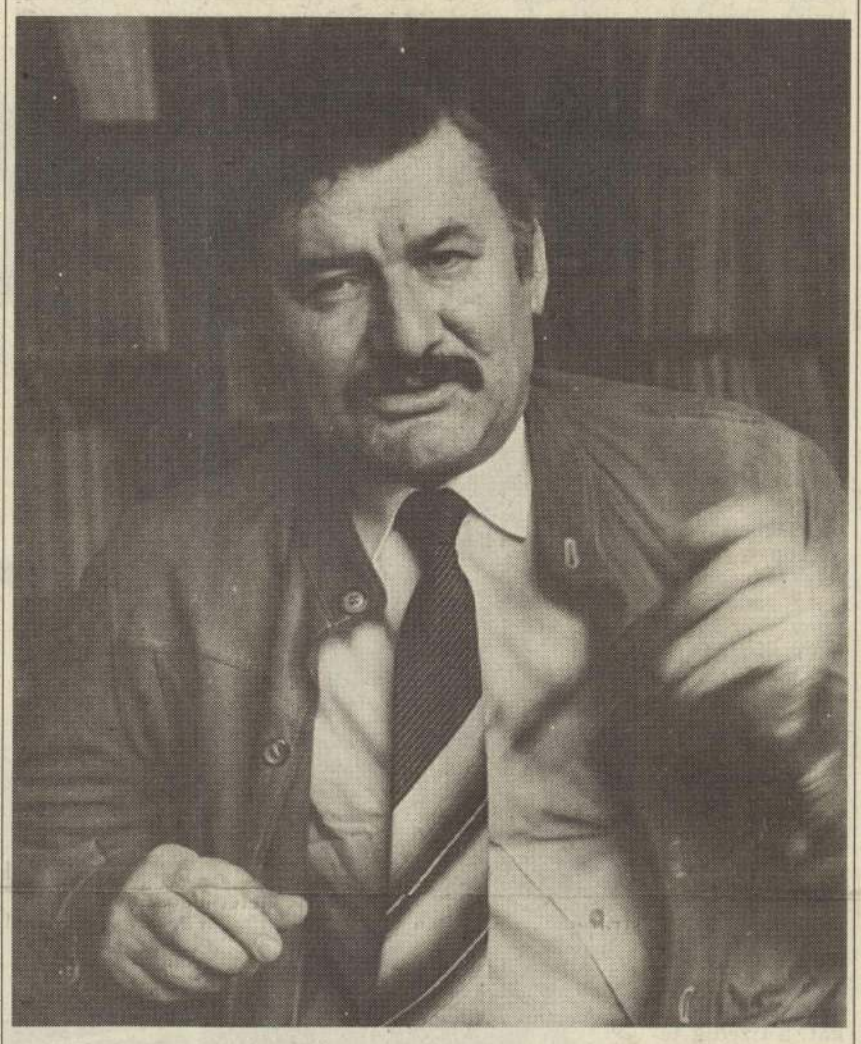

Azt hiszem, s ezt nyomatékosan mondanám, hogy a színház megújulása a színészeken, a színészi játékon múlik. Semmiféle díszlet nem tud semmit sem megteremteni önállóan, ha azok, akik eljátsszák a szerepeket, nem hozzák létre azokat a szituációkat, nem érzékeltetik azokat a gondolatokat, amelyek a darabban vannak. A díszlet és minden egyéb szcenikai akrobatamutatvány végül is másodlagos. Rontani inkább tud, mint javítani.

– Érdekes, hogy Sztanyiszlavszkijt említette. Hiszen mai színjátszásunk java éppen a Sztanyiszlavszkijra hivatkozó előadói ellen lázadva indult el a pályáján.

– Sztanyiszlavszkijnak nyilvánvalóan nagyon sok dologban igaza van. A színház olyan alapvető fontosságú törvényeit vette észre, amelyek rendületlenül megmaradnak. Tehát nem Sztanyiszlavszkijjal kell szembefordulni, hanem Sztanyiszlavszkij megmerevítésével, rossz értelmezésével, azzal, hogy orákulum legyen. Mellé kell tenni Mejerholdot, és sok minden egyebet. Sztanyiszlavszkij csak az egyik orákulum. Nem szabad kanonizálni. Baj csak akkor van vele, amikor a hülyék segítőjévé válik, amikor a tehetség pótlására használják a tehetségtelenek. Egyáltalán nem bánom, ha egy darabot pszichológiailag megértetnek. Sokkal nagyobb bajnak érzem, hogy az új törekvések nagy része azzal foglalkozik, hogyan lehet nem elolvasni a darabot. Hogyan lehet a szöveget, a verbalitást pusztán akusztikai jelenségnek tekinteni, amihez valójában egyáltalán nem volna szükséges sem Csehovot, sem Shakespeare-t legyilkolni, hanem elég lenne hozzá felolvasni a telefonkönyvet vagy valamilyen rendelettárat, és ahhoz komponálni az előadást.

– Nem észlelte-e, végignézve az évadot, hogy a művészi igényű színház mindinkább a kis termekbe, pincékbe, padlásokra, próbatermekbe szorul, a nagyszínház pedig elüzletiesedik?

– A pinceszínház is üzletiesedik. Elég drágák a belépőjegyek. De azt hiszem, nem szabad mitizálni a helyárakat. Egy nagyszínház ugyanis sohasem lehet rentábilis. A művészet olyasmi, amit a társadalomnak el kell tartania. A munkamegosztás nem azért van, hogy minden behozza az árát. Mert akkor mit kezdünk egy köztéri szoborral vagy egy olyan úttal, amin csak havonta kétszer megy el valaki? A haszontalan dolgoknak rendkívül nagy a jelentőségük. S ezekre áldozni kell.

Az üzlet és az érték nagyon sokszor azonos. És sokszor nem azonos. Egy kicsit elmennek egymás mellett. Vagy nagyon elmennek egymás mellett. De az esetek túlnyomó többségében a minőség egybevág az anyagi sikerrel. Hogy csak a szűkebb szakmámat vegyem, a legendák a nyomorgó zeneszerzőkről, közönséges hazugságok. Mozart rengeteget keresett, csak rengeteget is költött. Nem járt külön a művészi és a gazdasági siker. Természetesen ezen a területen is vannak gazemberek meg spekulánsok. De az is bőszítő, ha valaki arisztokratikus gőggel azt mondja, nem érdekel, ám ne jöjjön be a közönség, én megvalósítom önmagamat.

– Színház és üzlet kapcsolatáról beszélve önkéntelenül is eszünkbe jut a zenés színház. Mit tapasztalt ezzel kapcsolatban az elmúlt évadban?

– Azt, hogy a West Side Story remek előadás és remek üzlet is. Egy fiatal társulat, egy fiatal rendező remek erőfeszítése, és tódul rá a közönség. Láttam persze más előadást, amelyik nem ilyen jó. Sem szellemi tartalmában, sem a sikerben. De hát nemtelen dolgok mindig voltak. Éppen a színházban ne lennének? Egyszer a Petőfi Színházban nagy anyagi zűrben voltunk, és egy igénytelen zenés vígjátékkal akartunk kilábalni a bajból. S ahogy ültünk egy barátommal az egyik próbán, megjegyeztem, hogy nem is olyan rossz ez. Mire ő csak annyit mondott, a színház végzetesen megrontja az embereket. Igaza volt, mert az, aki csinál valamit, a végén már mindenre megkeresi a felmentést. S aztán vége is lett a színháznak, és én magamba néztem. Nagyon fontos pillanat volt az életemben, mert elhatároztam, hogy soha többé nem esem bele ebbe a csapdába, hogy na most ezt eladjuk, hogy azután majd csináljunk valami jót. Ezek a legnagyobb öncsalások. S a színház erre rettenetesen alkalmas. Az elmúlt évadban is láttam aljasul üzleti szándékú előadást, ahol gyerek, kutya, minden be volt dobva. Ahol a magabiztos pimaszság, az ócskaságok egész bazára jelent meg a színpadon. És a közönség bizony ott is tapsolt.

– Ez a zenés színház egyik nagy veszedelme.

– Igen, de nem a zene a baj. Azt tudomásul kell venni, hogy a közönség szereti, ha zenélnek a színházban. Hozzátartozik a rítushoz. A templomban is énekelnek. A színházban mindig is énekeltek és táncoltak. Baj akkor van, ha a zenével visszaélnek. De hát mindennel vissza lehet élni. A prózával nem lehet visszaélni? Persze azzal a legkönnyebb becsalogatni a közönséget, ha valami könnyű limonádét, kellemes kikapcsolódást ígérnek neki. Azt, hogy nem kell mindig gondolkodni.

– De a zenénél mégis van egy szakmai minimum.

– Nincs.

– Játszani kell tudni a hangszeren, ki kell énekelni bizonyos hangokat.

– Nem éneklik ki. Szeretném leszögezni, hogy prózában olyan szakmai tudatlansággal nem lehet színpadra menni, mint ami az éneklés terén előfordul. És azok a zenék, amikkel súlyos pénzeket keresnek emberek!

– Operát is választott a találkozó műsorára. Hogyan látja az operajátszás helyzetét?

– Az én fő törekvésem az volt, hogy színházzá avanzsáljon az opera. Nagyon sokszor az is, többször az, mint ahányszor megírják, észreveszik. Mozart, Verdi, Puccini voltak olyan jó színházi szakemberek, dramaturgok, mint a legnagyobb drámaírók. Az éneklés persze valamilyen irányban elviszi ezt, hiszen látszólag természetellenes dolog, hogy valaki áll a színpadon és hosszú időn keresztül üvöltözik. Mégis azt hiszem, lehet jó színházat csinálni az operában is. Nem véletlen, hogy a század közepe óta a legnagyobb rendezők fordultak e műfaj felé. S Szegeden, a Figaro házasságának nagyon jó előadását láttam. Ez Mozart életművének egyik legkomplettebb darabja. Minden megtalálható benne, ami csak kérdés lehet az életben. És nemcsak hangilag, nemcsak zenekari szempontból nagyon nehéz színpadra állítani, de szcenikailag is. Tele van buktatókkal. És Galgóczy Judit ezeket nagyon ügyesen megoldotta.

Az operajátszás egyébként az az örök gond, amivel el lehet szórakozni. Fel lehet magasztalni, a sárba lehet taposni. És hát az operajátszás sem egyforma. Más egy Ringet megrendezni, mint a Figaro házasságát, mert azt már megrendezte Mozart. Wagner nem rendezte meg a darabjait. Teleírta mindenféle fantasztikus rekvizítumokkal, de azok nélkül is működnek. Elég bonyolult kérdés hát, hogy mit hogyan kell előadni, és egyáltalán mennyire színház az opera, illetve mennyire zene. Az mindenesetre tarthatatlan, ami a század első felében a jobb intellektuelek álláspontja volt, hogy elmegyek az operába, behunyom a szemem és hallgatom a zenét.

A mai körülmények azonban a legkevésbé sem alkalmasak igazi együttes kialakításához. Az egész vándorcigánykodás, amit az énekesek és karmesterek csinálnak, jellegzetes példája az elüzletiesedésnek, ami tönkre is tette az operajátszást. Lehetetlen dolog, hogy valaki egy szereppel végigrohangálja az egész világot, és a saját ruhájában beáll mindenféle előadásba. A zenés színházzal való aljaskodás és visszaélés az ötvenes években kezdődött el Nyugaton, amikor az óriási gázsikkal szétverték a társulatokat s velük a világ operajátszási esélyeit.

– Ez van a nagyvilágban. De mi van itthon, mi van vidéken? Mi van Szegeden?

– Ennek az ellentéte. Van egy kis társulat, amely képes volt kiállítani a szereposztást, és elő akart adni egy Mozart-operát.

– De hát lassan kiüresedik a Magyar Állami Operaház. Itt, az Andrássy úton sem maradnak énekesek.

– Szegeden volt három énekes, aki el tudta énekelni a szólamát. Onnan nem viszik el még azt az énekest, aki ott van, ő pedig meg akarja mutatni, hogy meg tudja oldani a szerepet. És ha a színház is rááldoz annyi pénzt, amennyi a normális kiállításhoz kell, akkor igazi szellemi erőfeszítés keletkezhet, amelyik ugyan nem a legjobb akar lenni a világon, de jól meg akar csinálni egy darabot. S ezzel visszatértünk beszélgetésünk elejére.

Zappe László

HIRDETÉS

6 hónap alatt ANGOLUL

A LONDON STÚDIÓ angol nyelvű Távoktató Programjának hat tankönyve és hat hangkazettája segítségével.

A London Stúdió angol nyelvű Távoktató Programja egy év alatt nagy népszerűségre tett szert. Ezzel a módszerrel egyre többen és egyre szívesebben tanulnak. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a hozzánk érkezett több ezer levél. Többek között írtak nekünk váltott műszakban dolgozók, vidéken élő fiatalok, kismamák, elfoglalt üzletemberek, sorkatonák, mozgáskorlátozottak, nyugdíjasok, sportolók, ... tehát olyanok, akik időbeli, térbeli vagy anyagi korlátok miatt nem járhatnak rendszeresen nyelvtanfolyamra. Mivel a levelek döntő többsége azonos kérdéskört érint, arra gondoltunk, hogy a leggyakrabban feltett kérdésekre, ily módon, nyilvánosan válaszolunk:

• Napi egy órás tanulással egy könyvet egy hónap alatt lehet elsajátítani. • Fél év alatt, rendszeres napi tanulással a készség szintjéig begyakorolható a hat könyv tananyaga. • A tananyag több mint kétezer lexikai egysége a kifejezésekkel és az alapvető nyelvtani szerkezetekkel együtt adja alapját a szóbeli és az írásbeli kommunikációnak. • Egyedülálló abban, hogy a magyar gondolkodásmódon keresztül közelíti és magyarázza az angol nyelvhasználat szabályait és sajátosságait. • A tananyag egymásra épülő, részletes magyarázatokkal, megoldási kulcsokkal rendelkezik és a gyakorlati életben használatos szókincset gyakoroltatja. • A tankönyvek egyben munkafüzetek is.
• A tökéletes kiejtés, beszédértés és beszédkészség elsajátítását a hangkazetták speciális gyakorlatai segítik. • A hanganyag angol anyanyelvű előadók tolmácsolásában hallható, magyar nyelvű magyarázatokkal. • Ez a program minden korosztály számára eredményes.
• Közvetlen tanári segítség nélkül is eredményesen elsajátíthatja a tananyagot. • Távoktatásunkban nincs teljesen magára hagyva, hisz tanulás közben folyamatos munkakapcsolatot tarthat fenn a London Stúdió szaktanárával. • Egy-egy tankönyv elsajátítása után részt vehet hétvégi 12 órás kommunikációs tréningjeinken, ahol begyakorolhatja, illetve jobban megértheti az otthon tanultakat. A tréning vizsgával zárul. • Tréning nélkül is jelentkezhet vizsgára, ahol lemérheti nyelvtudását, s erről diplomát is kap. • Jó érzés újra és újra leírni, hogy mintegy 300 olimpikonunk is ebből a tananyagból tanult angolul.
• Másból tanulóknak és tanfolyamra járóknak is hatékony kiegészítés!
• Vállalkozóknak, munkáltatóknak költségként elszámolható.

Nincs mentség a további halogatásra, mert ez a módszer bármilyen élethelyzetben és idő-beosztás esetén is hatékonyan alkalmazható! E tankönyvek otthonába viszik az angol nyelviskolát.

AZ ANGOLTANÁR HÁZHOZ JÖN.

JUTALOMSORSOLÁS!
Amin az 1993. július 31-ig beérkező megrendelő-szelvények vesznek részt.
A három fődíj:
egy-egy két hetes tanulmányi ösztöndíj Anglia egyik legjobb nyelviskolájában.

NYEREMÉNY- ÉS MEGRENDELŐSZELVÉNY
IGEN, szeretném megnyerni az angliai ösztöndíjat.
Londonban ❑ Oxfordban ❑ Cambridge-ben ❑ szeretnék tanulni.
IGEN, megrendelem a **LONDON STÚDIÓ** teljes távoktató tananyagát (6 tanköny és 6 hangkazetta) .....példányban, **4.200,- Ft**-os egységáron, utánvéttel. A vételárat, a posta- és csomagolási költséget átvételkor fizetem.
Kérjük, hogy olvashatóan, nyomtatott nagybetűkkel töltse ki!
Megrendelését az alábbi címre küldje:
Euroclub Kft., 1425 Budapest, Pf. 802
Szállítási határidő: 6 hét • **Új Magyarország**

Név: _____
Cím: ❑❑❑❑ _____ város
_____ utca _____ házszám

_____
aláírás

1 2 3 4 5 6

A lépa Habana gyűjteményben volt, 1945-ben a Miskolci pályaudvarról a vagonból tűnt el!

Csontváry – kalapács alatt

Megszokott helyén, a MOM Művelődési Házban volt látható a Blitz Galéria tavaszi képaukciójának anyaga május 15. és 23. között. Az árverés, ma délután öt órakor kezdődik. Napjainkban már rendszeresek és a műkedvelők, gyűjtők nagy örömére gyakoriak az árverések. Ez a mostani viszont azért érdemel figyelmet, mert a két szervezőnek, Kováts Lajos galériatulajdonosnak és Kieselbach Tamás művészettörténésznek az árverésre kerülő több mint kétszáz műtárgy között több igen nívós, múzeumi színvonalú munkát sikerült egybegyűjtenie. A kollekcióból kiemelkedik Csontváry Kosztka Tivadar Halászat Castellammarében című vászna, mely bár kisebb méretű, mint múzeumainkban található többi társa, rendelkezik mindazon erényekkel – izzó kolorit, naivan okos előadásmód, mozgalmas kompozíció –, amelyekért a nagy festő munkáit tiszteljük és értékeljük. A mű ismert, szerepel reprodukciója Németh Lajos 1970-ben kiadott Csontváry-albumában, és már több évvel ezelőtt is több mint hárommillió forintért cserélt gazdát. A jelenlegi kikiáltási ára potom 5 000 000 forint.

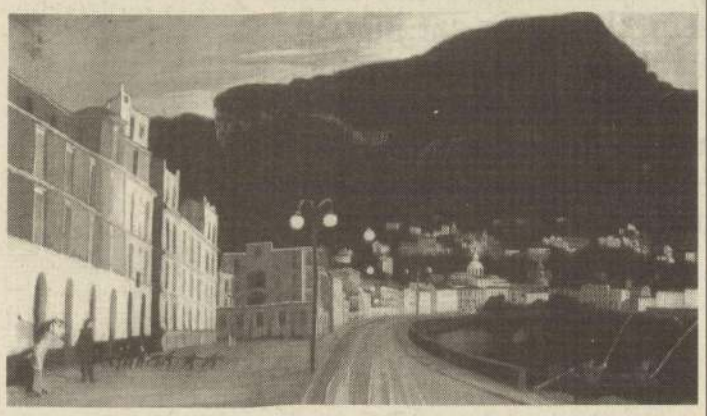

Csontváry: Halászat Castellammarében

Mindenképpen örömet fog szerezni az aprólékos, részletező, kicsit édeskés biedermeier festészetet kedvelő gyűjtőknek Barabás Miklós Kisfiú lovacskával című vászna, mely tulajdonképpen egy faparipára pattant, azt zabolázó, kezében ostort tartó fiúcska tájba állított egész alakos portréja. (1 600 000 Ft). Kétségkívül múzeumi darab Ferenczy Károly fekvő aktot és mögötte kontyos fehér blúzos nőt ábrázoló vászna, melynek több variációja, vázlata is ismert, és melyet a finoman erotikus téma tesz eladhatóvá (1 200 000 Ft).

Színvonalas alkotásokat láthatunk a magyar piktúra két háború közötti szakaszából is. Elsők között említeném a kevéssé ismert és méltányolt Patkó Károlynak a Szüreti pihenőjét. (700 000 Ft) A kompozíció összefogott, gombócos formáival, panteisztikus hangulatával a korai Szőnyi- és Aba Novák-képek stílusával-szemléletével rokon és bizonyos tekintetben túl is mutat rajtuk. Ebben az enyhén monumentális, újklasszicizmustól is megérintett, még a kubizmust is eszünkbe juttató stílusban több művész is dolgozott ebben az időszakban, például a fiatalon elhunyt Korb Erzsébet. És szomorú tény, hogy e stílus képviselőinek munkáit igazán még fel sem dolgozták, szemben a Gresham-kör vagy a Római Iskola művészeinek munkásságával. Az érett Aba Novák Vilmos-művek közé tartozik az Itatás (600 000 Ft). A szürke-fekete-kék tónusok sötétjéből csak a tanyák fehér falai és a fehér kisborjak villannak ki. Lehet szeretni vagy nem szeretni egy alföldi témájú képet, de mindenképpen fejet kell hajtani a művész technikai tudása és szuggesztív előadásmódja előtt. Említést érdemel még Perlrott Csaba Vilmos Kék [illegible] (250 000 Ft) bár könnyedebb és artisztikusabb, mint a legjobb munkái. Élénk bordójával kormos kontúrjaival hívja fel magára a figyelmet Czóbel egyik szűk kivágatú Csendélete (250 000 Ft) szerkezetességével Márffy Északolasz tája (280 000 Ft). Igazi aukcióra való kép, dekoratív, artdekós Vörös Géza Fekete dámája (180 000 Ft), vagy Farkasházy Miklós kicsit túlárazott Öltözőben című pasztellje (180 000 Ft).

Természetesen, mint minden árverésen, ebben a válogatásban is szerepelnek „töltelék"-képek, ezek olcsóbbak és elsősorban témájuk – aktkompozíciók, virágcsendéletek, tájképek stb. – miatt kelendőek. Különböző századokból nívós kis és közepes mesterek képeit Kovács Mihálytól Kaczián Aladáron át Pörge Gergelyig, és több, számomra minden árverésen kvalitásukhoz képest érthetetlenül drága Scheiber Hugó-munkát is találunk.

Lóska Lajos

Az AGRO-M Mezőgazdasági Részvénytársaság

értesíti tisztelt részvényeseit és kötvényeseit, hogy

az 1992. évi gazdálkodásról készített éves jelentést

1993. május 31-étől június 30-áig,

a részvénytársaság Orosháza, Zöldfa u. 1. szám alatti irodájában, a titkárságon

megtekinthetik

Az 1992. évi gazdálkodás fontosabb adatai

Eszközök értéke, összesen:	1 165 050 E Ft
Adózás előtti eredmény:	11 450 E Ft
A fizetett osztalék mértéke, elsőbbségi részvényeseknek: 4%	
Nettó árbevétel összesen:	600 097 E Ft

Álruhás grófnő, cigánylányok között

Carmen-bemutató az Erkel Színházban

Kevés rendező mondhatja el magáról, hogy rövid időn belül két Carmen-előadást hozott létre; *Szikora János* e szerencsések közé tartozik. Szolnoki produkciója, a prózai Carmen, ha jól emlékszem, az évad eseménye volt (ahogyan később rendhagyó Varázsfuvolája, az általa kreált Schikaneder-story is az lett, megérdemelten). Ilyen előzménnyel a háta mögött, s egy sikeres operaházi Salome tapasztalataival felvértezve – merthogy az operaszínpadon három esztendeje Richard Strauss egyfelvonásosával debütált – hogyan is állhatott volna ellent a Bizet-mű megrendezésére szóló meghívásnak? Pontosabban kihívásnak. Melynek tétjét a szakma mágusai (Brooks, Saura, Ponnelle stb.) emelték csak meg igazán a maguk klasszikus, filmen-kazettán bármikor hozzáférhető Carmen-változataival!

Szikora félreismerhetetlenül saját világának anyagából teremtette meg Bizet zenedrámájának hőseit; akik az ő színpadán mozognak, nem operai figurák, hanem eleven, gazdagon jellemzett emberek. Még humoruk is van, ami teljesen szokatlan e mű előadástörténetében. A szokványokra cáfol rá az is, hogy a tenorista nem hord tízcentis sarokemelőt, sudár növésű partnerének pedig nem kell roggyant térdekkel járni holmi hazug látszat érdekében. Nem, itt mindenki önmaga lehet, de vállalnia is kell önmagát, testileg-lelkileg. A színészvezetésnek ez a sarkalatos elve hallatlan előnyökkel jár az alakítások hitelessége, természetessége tekintetében, ám néhány indokolatlan mozzanatnak is forrása (a virágáriát hanyatt fekve befejezni például halálos vétek). S hogy próbák még ráfértek volna a produkcióra, azt a III. felvonás jelzi leginkább: a kórus közhelyszerű beállításától a női bájaknak behódoló fináncok pantomimjáig volna mit kozmetikázni a kivitelezésen. Annál is inkább, mert ugyanakkor ez a kép (legalábbis *Kelen Péter* alakításában) Don José elsöprő erejű indulatkitörésével vulkáni hőfokra fut fel: a földre zuhant, hajánál fogva vonszolt Carmen és a darab kezdőjelenetében látott, férfiak vontatta holt bika képe döbbenetes rímpár Szikora költői invencióra valló rendezésében.

Az előadóművészi teljesítmények sorában az élre a karmester remeklése kívánkozik: pazar színek, sistergő lendület, szuverén fantázia – így fest *Kovács János* Carmen-interpretációja. Végre ismét egyszer magára talált a zenekar (ami, sajnos, mind ritkábban fordul elő), s kifogástalanul szólt a hatalmas követelményeket támasztó kórusszámokban az énekkar (karigazgató: *Katona Anikó*). A címszerepben *Komlósi Ildikó* egy nemzetközi sztárénekes nívóján, lenyűgöző technikai perfekcióval, tündöklő eleganciával hódít – minimum álruhás grófnő a cigánylányok között (úgy is öltöztetik: a dohánygyárban például sikkes rózsaszín toalettet visel, a finálében méteres uszályt tervezett neki *Csík György*). Kelen Péter „kis káplárja" szemünk előtt nő egy számára megnyerhetetlen játszma tragikus vesztesévé, lélektanilag és zeneileg egyaránt feladatának mélyrétegeibe hatolva. *Ötvös Csaba* torreádorja mutatós megjelenésével, *Pászthy Júlia* idilli-naiv Micaelája szappanillatú szüzességével ellenpontozza a főszereplők portréját; pikareszk karakter érvényesül a csempészek (*Vághelyi Gábor, Derecskei Zsolt*) és a cigánylányok (Frasquita: *Miklósa Erika* –, Mercedes: *Gémes Katalin*) jeleneteiben. Érdekes Morales-skicc *Lőzsy-Bíró Jánosé, Király Miklós* mint Zuniga még nem kész alakítás, de figyelmet érdemlő. Ami legkevésbé nyert meg, az a díszlet: *Kovács Attila* színpada, meglehet, praktikus, de én lehangolóan sivárnak találtam.

Kerényi Mária

Az Arizona búcsúja

„Templomot" keresünk

Valóságos karneváli hangulat volt szombaton este a Nagymező utcában. Az Arizona Színház Munkácsi Miklós Mindhalálig Beatles című darabjával köszönt el a közönségtől. A Nagymező utcában kifeszített vásznon a kint rekedtek is végignézhették a 250., jubileumi előadást. Ezt követte a forró hangulatú, éjszakába nyúló utcabál. A boldog „jegytulajdonosoknak" (megtudtuk ugyanis, hogy több mint ötezren szerették volna látni a búcsúelőadást, s a kapós jegyeket kisorsolták a jelentkezők között) valóban nem mindennapi élményben volt részük. A színház csordultig megtelt, fényképezőgépek kattogtak, a felcsendülő Beatles-számokat gyertyalánggal és „szerpentinesővel" köszöntötték, s természetesen a vastaps sem maradt el. A Mindhalálig Beatles most is – mint már évek óta estéről estére – hatalmas sikert aratott.

A produkciót megelőző sajtótájékoztatón a nemrégiben megalakult Off Arizona Alapítvány célkitűzéseiről számolt be *Mikó István*, a színház volt igazgatója, *Szegvári Péter*, valamint *Ferkai Tamás* a Chess (Sakk) és a Kölyök című nagy sikerű darabok rendezője. Az alapítvány létrehozóinak elgondolása szerint a sikeres előadásokat akkor is életben kell tartani a közönség számára, ha annak az Arizona Színház épülete a jövőben nem ad teret.

„Bár tudjuk, hogy a vallás templom nélkül – a színielőadás színház nélkül nem válthat ki katartikus érzelmeket és nem erősödhet a hatása tömegélménnyé, mégis reméljük, hogy az Arizona Színház két év alatt létrehozott értékei elsősorban nem az épületben, hanem a szellemiségben és a művészeti elképzelések megvalósításában rejlenek." Az alapítók most „templomot", helyet keresnek előadásaiknak – fogalmazta meg tömören az alapítvány legfobb célját Szegvári Péter. Az Arizona sikerprodukcióit valószínűleg a Fővárosi Művelődési Házban láthatjuk viszont.

Ferkai Tamás rendező véleménye szerint példátlan, ahogyan egyetlen tollvonással megszüntetik a főváros egyik legsikeresebben működő színházát, hiszen a közönség értékítélete a mérvadó, és az valóban tagadhatatlan, hogy az Arizona azon kevés színházak egyike volt, ahol estéről estére megtelt a nézőtér. A Mindhalálig Beatles – egyelőre – utolsó előadásán igazolódni látszott az alapítvány tagjainak, támogatóinak reménye, hogy igenis van igény – s nem is csekély – az egykori Arizóna Színházra, s annak sikerdarabjaira.

Veszprémi S. Csilla

A rádió mellett

Vatzlav

Slawomir Mrozek a groteszknek mint irodalmi műfajnak immár klasszikus képviselője. (A sors iróniája: idővel a legnagyobb formabontó is klasszikussá válik.) Érdekes módon Mrozek az elmúlt évtizedekben többnyire (ha kisebb-nagyobb késésekkel is) megjelenhetett magyarul. Ennek egyik oka az lehet, hogy a groteszk elvont, absztrakt kifejezésmódja sokféleképpen értelmezhető politikailag; a fasizmus szocializmust is jelenthet és megfordítva. De tény, hogy a szocialista kultúrpolitikának sosem volt a kedvence; legfeljebb a „tűrt" kategóriába fért bele; talán Nyugat felé a rendszer liberalizmusát reprezentálandó. Mrozek egyébként napjainkban sem lett divatos író nálunk: a sokkal direktebb ábrázolásmód korában az a fajta groteszk játék, amit ő képvisel, nehéz műfaj; dekódolása jelentős szellemi erőfeszítést követel, és persze elveszett a rejtett politikai szókimondás és ráismerés öröme is.

A rádióban bemutatott *Vatzlav* című színműve nem tartozik a főművei közé, mégis jellegzetesen Mrozek-alkotás. Ebben is korunk emberének vergődését ábrázolja a magának teremtett ketrec rácsai közt. Tulajdonképpen a félreértést, az erőszak győzelmét és az igazság kiszolgáltatottságát avatja világrenddé – és növeszti mitikussá. Ez persze nem azt jelenti, hogy helyesli is; főhőse, Vatzlav, nyilván a szerző alteregója: jóindulatú naivitással tévelyeg a számára idegen világban, mint másik pozitív hőse, Jusztina, az igazság istenasszonya, akit végül megerőszakolnak. Mrozek érezhetően két áramlatból meríti tárgyát: a francia felvilágosodásból és a szocreálból. Akár úgy is tekinthetnénk, hogy e két irányzat persziflázsa a mű. Egyébként csak időben és látszólag esik távol egymástól e két irányzat: ugyanaz a naiv, tettetett optimizmus, egysíkú ábrázolás, a gondolkodás sematizmusa jellemző mindkettőre (bár a szocreál legtöbb művében a gyenge utánzás szintjén). Mrozek persze – hogy a korszellemnek is hódoljon – belevegyít egy kis abszurd horrort is, de ezzel sem tudja feledtetni, hogy javíthatatlan moralista.

Ezt a sokszínű, eklektikus színpadi művet igyekezett a maga árnyaltságában előadni a Rádiószínház. Ebből adódott a nehézsége is: miután a látvány hiányzott, a sokszereplős darabban, főleg az elején, nem különültek el élesen a szereplők – s ez némi zavart okozott. Idővel aztán a hallgató eligazodott a hangok között – a konfliktus is élesebbé, jellegzetesebbé vált. Az előadás érdeme, hogy egységbe tudta fogni a szerteágazó gondolati építményt – bár mintha a kelleténél nagyobb súlyt helyezett volna az abszurd-horror elemekre. De kiemelte a dráma játékos elemeit is – a groteszk parabola dekódolása egyenesen rejtvényfejtésnek tűnt. Valóban, Mrozek darabja – a rádióelőadástól függetlenül is – sokat vesztett társadalmi-politikai aktualitásából, de játékos iróniája megmaradt.

(Slawomir Mrozek színművét fordította *Józsa Péter*, rádióra alkalmazta *Bárdos Pál*, rendezte *Zoltán Gábor*.)

Fazekas László

Függönyrojt

Fesztiválok

Miközben Európa évszázados viharzónájában, a hajdani Jugoszlávia területén kegyetlen háború dúl, melynek rémségei csak a második világháború legsötétebb tetteihez hasonlíthatók, miközben egy szétesett birodalom volt köztársaságai között kíméletlen csaták folynak, miközben a szélsőbal és a szélsőjobb véres összecsapásokat provokál, bombák robbannak fővárosokban és falvakban, Európa jobbik fele, a kultúra, a kultúrák Európája elindítja szokásos évi fesztiváljait.

Van ebben valami megnyugtató. És van benne valami, ami szégyenkezésre késztet.

A megnyugtató, hogy sok évtizedes remek tradíciók töretlenül élnek tovább. Ami a világ művészetéből, kultúrájából az elmúlt egy-két esztendő termésének legjobbja, sorra elkerül ezekre a fesztiválokra. Ami Európában a legfrissebb eredmény, szintúgy. Még ennél is többet jelent azonban: évszázadok és évezredek képzőművészete, zenéje, drámairodalma, táncművészete éppúgy megjelenik ezeken a fesztiválokon, mint azok a vadonatúj produkciók, melyek egyenesen a fesztiválok számára készültek, a legjobb nevek részvételével. Megnyugtató, hogy a nagy fesztiválok mellé odasorakoznak a kisebbek, az inkább csak helyi fontosságúak, s ha valaki átböngészi Európa fesztiválajánlatát mondjuk a *Budapesti Tavaszi Fesztiváltól* (mely az egyik legkorábbi időpontban tartott rendezvény) a *Budapesti Zenei Hetekig*, e késő őszi fesztiválig, több száz eseményre bukkanhat, több száz helyen. Város, község, szabad tér, sziget, római amfiteátrum, hipermodern koncertterem, klasszikus korból fennmaradt görög színház, várkastély, pompázatos paloták pompázatos termei, színházai, komor erődítmény és tarka forgatagú piazza – megszámlálhatatlan és megszámlálhatatlanféle helyszínen zajlanak ezek a fesztiválok. És nemcsak jómódú sznoboknak meg tehetős turistáknak, hanem azoknak is, akiknek vékony a pénztárcájuk, ám annál erősebb a vágy a szívükben, hogy Bécs, Salzburg, Verona, Bergen, Edinburgh vagy a finn Savonlinna előadásait, koncertjeit, opera- és színházi bemutatóit megtekintsék, hogy belekapcsolódjanak a vén Európa kulturális vérkeringésébe, részesei legyenek annak a láthatatlan köteléknek, amely földrészünk oly igen eltérő kulturális térségeit minden különbözőség dacára is egybefűzi.

Megnyugtató, hogy javában zajlanak a *Wiener Festwochen* eseményei, hogy *Bergen* – a *Grieg*-évfordulóra is koncentrálva, hamarosan megnyitja a negyvenedik fesztiválévadját, *Salzburgban* már kint vannak a dekorációk, kész a program *Edinburghban, Axien-Provance-ban, Avignonban, Veronában, Savonlinnában, Tamperében, Prágában* – no és a *Margitszigeten, Szegeden* vagy *Gyulán* is.

És szégyenkezésre késztethet bennünket, akik örülünk ennek a szinte áttekinthetetlenül gazdag kínálatnak, ott ülünk a nézőtéreken, a hangversenytermekben, ott járkálunk a képtárakban, múzeumokban, hogy ugyanezeken a napokon, estéken gránátok hullanak *Mostarra, Dubrovnikra, Splitre*, százak pusztulnak el, halnak éhen, százakat koncolnak fel, erőszakolnak meg, nincs gyógyszer, élelem, ivóvíz. Hogyan ülhetünk nyugodt lélekkel Bergenben *Ingmar Bergman Peer Gyntjének* előadásán, Savonlinnában a *Fidelio* bemutatóján, Edinburghban hogyan derülhetünk *Verdi Falstaffján*, Salzburgban hogyan szoronghatunk *Peter Stein Julius Caesarján*, ha szinte a színpadokig hallatszik az ágyúdörgés? Lehet így nyugodt a lelkiismeretünk? Európának, a világnak, az emberiség jobbik felének a lelkiismerete?

(takács)

Vadas

Wágner bácsi vadast evett. Minden vasárnap vadast. Vadast kért, vadast kapott, vadast evett hát.

Eleinte kapott mást is, pörköltet, bablevest túrós csuszával, rizses húst savanyúval, rántott csirkét sült krumplival, tüdőt, pacalt, miegymást, de végül maradt az első vasárnapi ebéd, az első kimenő kosztja: a vadas.

Azt készített Sára mama azon a vasárnapon, amikor Wágner bácsi először toppant be Pistával, már a Szent István parki lakásba.

Pista, Sára mama és Mariska unokaöccse volt. Szíve szerint orvosnak ment volna, de egy bizonyos rendelet, amelyet numerus nullus néven őriz a szóbeli joghistória, meghiúsította vágyait.

Pista tehát az érettségi után, 1943 nyarán feljött Pestre szülővárosából, Kassáról. A Zsidókórház laboratóriumában dolgozott és unokatestvérénél, Gábornál és szüleinél lakott a Széchenyi utca 12/B-ben. (Gábor, akinek nem tudom igazi nevét, 1993-ban írt egy levelet Svédországba, a levelet elküldték Pestre, e levélből lopom most el ezt a történetet.) Jól éltek tehát, viszonylag jól persze, de jól, vidáman, sokat nevetve, römizve, kanasztázva.

Negyvennégy márciusában Izsi néni, Pista édesanyja eljött meglátogatni fiát és a rokonokat. A visszautazása előtti estén megnézte volna a Kaméliás hölgyet, ám az előadást Bajor Gizi betegsége miatt elhalasztották pár nappal. Izsi néni úgy döntött, hogy megvárja még azt a pár napot és jól döntött, mert nem csupán a parádés alakítást élvezhette később, hanem a német bevonulás következtében kénytelen volt Pesten – s mint később kiviláglott: életben – maradni.

Izsi néni és Mariska – Gábor mamája – mellé negyvennégy tavaszán csatlakozott a harmadik nővér, Sára is, így már egy igencsak fölszaporodott családnak kellett helyet találnia akkor, amikor az amúgy csillagos házzá minősített Széchenyi rakparti ősi lakból egy német tábornok beköltözése miatt sürgősen takarodni kellett.

Csodával határos módon került a társaság egy gyönyörű, Szent István parki lakás Dunára néző szobájába.

A többi szobákban is laktak, talán vagy húszan.

Ide toppant be Pista, akit májusban behívtak egy dél-pesti hadiüzembe, és akiről hetekig nem jött semmi hír.

Képzelhető, mekkora volt az öröm, az ujjongás, sírás és nevetés, amikor a húszéves, kisportolt, mosolygós alak vasárnap tizenegy óra tájban felbukkant a tágas előszobában.

A három ölelgető nővér percekig észre sem vette az ajtóban toporgó, ősz hajú, öreg csendőrt.

Wágner bácsit.

Pistát kísérettel engedték csak el.

Sára mama találta föl magát legelébb:

– Tölthetek egy pohár bort, édes kis szívem?

– Hát... Töltsön mama!

Sára mama és Wágner bácsi bevonultak tehát a tágas, világos, szép fákkal zöldített belső udvarra néző konyhába, amelyet belengett a készülő ebéd vidám, fanyar, tömör illatárja.

– Istenem... – hördült fel Wágner bácsi, amikor belépett.

– Mi a baj, édes kis szívem?

– Ez vadas!

– Ez vadas, édes kis szívem. Marhából. Nemsokára kész lesz.

– Vadas... istenem!... Anyám csinált vadast, olyan vadast, hogy istenem... Olyan vadast, hogy... hogy ... Milyen vadas ez, mama?

– Hát milyen? Nem látod, édes kis szívem? Jó. Vadas.

– De mi van a páclében, mama? – kérdezte Wágner úr kissé ingerülten.

– Mi lenne, édes kis szívem. Vöröshagyma, zöldség, répa, zeller, kis ecet, mustár, só, bors, babér, boróka...

– Micsoda?

– Boróka.

– Boróka?

– Boróka.

– Anyám soha nem tett bele ilyent...

– Hát... Édes kis szívem...

– Boróka...

– Boróka... na nézd, édes kis szívem, most habarom be éppen... – És Sára mama a megpuhult, zsírjára sütött húst félrevonta, lábaskában kis cukrot pirított, felöntötte egy kis páclével hígított, összetört zöldséggel, egy pohár aludttejet adott hozzá, kicsit utánacukrozta, sózta s közben mindvégig töltögetett a borból és diskurált Wágner bácsival.

– Meddig maradhattok, édes kis szívem?

– Nem sokáig... És mustár van benne?

– Hát hogyne lenne.

– Akkor jó... És mi van hozzá?

– Knédli, édes kis szívem.

– Knédli?

– Knédli.

– Anyám mindig zsemlegombóccal adta.

– Hát... Édes kis szívem...

– Knédlivel még nem ettem...

– Kóstold meg, édes kis szívem...

Wágner bácsi kóstolt és gyorsan enyhült.

– Jó...

– Hát persze, hogy jó... Együnk mi itt, édes kis szívem...

És Wágner bácsi kinn evett a konyhában, nemcsak azért mert a világban, mindig és mindennek dacára marad némi rend, hanem főként azért, hogy Pista és Izsi néni az ebéd alatt is kettesben beszélgethessenek a szobában odabenn.

Nekik tányérba szedve vitte be Mariska néni, a Gábor anyja a gőzölgő, bársonyos, tejfellel, pecsenyezsíral leöntött, citromkarikával ékesített adagokat, míg a savanykás vadassal teli tálat és a hófehér knédliszeletekkel megrakott égszínkék tányért a konyhaasztalra tették Wágner bácsi elé. A család többi tagja inkább csak társaságot képezett a konyhaasztal körül, élvezettel, örömmel figyelve, hogy miként tűnik el Wágner bácsi fehér bajsza alatt egyik, gondosan zaftba mártott knédlifalat a másik után.

Aztán egy pohár borral kiültették az erkélyre a jóllakott őrmestert, aki mindaddig mélázva nézte a szemközti Sziget fáinak frisszöld lombjait, a csónakházakból kirajzó evezősöket és a csillogó vízen sikló pompás gőzhajókat, amíg csak el nem szunyókált.

Négykor indultak vissza.

Így ment ez minden vasárnapon, hosszú heteken át. Történtek kísérletek egyéb ebédekkel is, de ilyenkor Wágner úr arca elkomorult, rosszul aludt az erkélyen és korábban kerekedett föl, úgyhogy maradt a vadas, végérvényesen, nem mindig marhából persze, azt egyre nehezebben lehetett szerezni, de valami mindig akadt, nyúl, liba, disznóhús, Sára mama mindenből tudott vadast csinálni.

Vadas volt azon az emlékezetes vasárnapon is, amikor megjöttek a Szabadság téri templomból, ugyanis a családi tanács úgy döntött, hogy legokosabb lesz Pistának megkeresztelkednie, s mivel a keresztelőre is csak csendőri kísérettel mehetett el a gyerek, kézenfekvő volt hogy Wágner bácsi legyen a keresztapa, szegény Wágner bácsi kissé zavarton fordult Pistához a Tőzsdepalota tövében, hogy ő tudja, hogy ilyenkor a keresztapának illene valami ajándékot adnia a keresztfiúnak, de hát most olyan fordított idők járnak, mire Pista a zsebében lévő összes pénzt odaadta Wágner bácsinak, szóval vadas volt ezen a vasárnapon is, mégpedig libából, Sára mama három napon át pácolta a mellét és a combját és olyan lett annak a vadasnak a zaftja, mint valami súlyos, sűrű, barna, középkori bársony vagy brokát.

Aztán még volt néhány vadas és lett volna több is talán, ha Pistát el nem viszi egy nyilasrazzia, és Pista nem került volna egy Bréma melletti táborba és ott nem halt volna éhen.

Bächer Iván

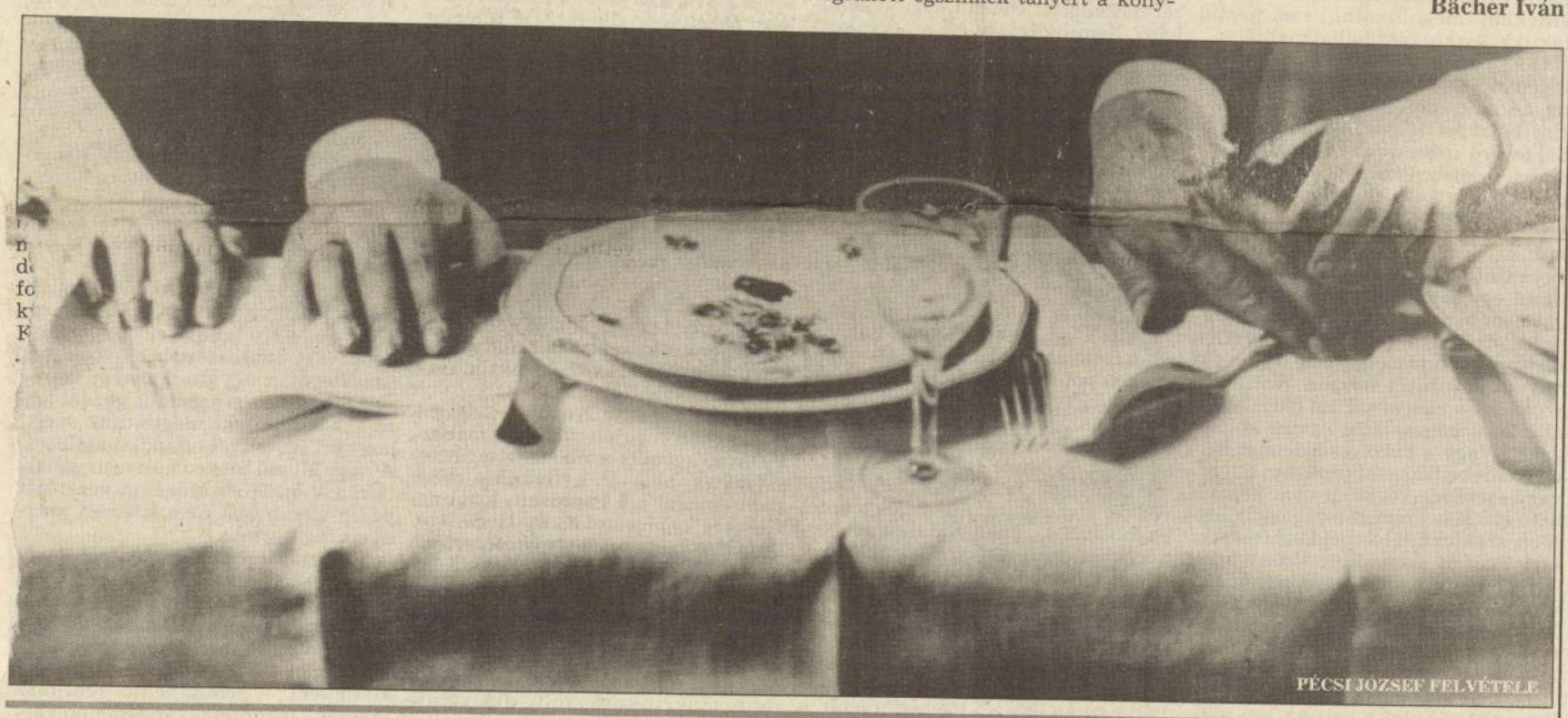

PÉCSI JÓZSEF FELVÉTELE

életét, az üzemét, lakását, mindenét. Itt vettünk lakást, bútort, jóval szerényebbet, mint amit ott hagyott. És most itt állunk megfürödve.

– Elismerem, valóban fatális helyzet – mondta az őrnagy. – A politika nemritkán ártatlan embereket sújt. De a nemzetközi légkör óvatosságra int. Előfordulhat, hogy látni akarja majd szüleit, meg kívánja látogatni őket. Elfogadom, csupán gyermeki szeretetből. De ki biztosíthat róla? További utazgatás, amit itt-tartózkodása maga után vonna, nem engedélyezhető.

– Értse meg végre, nem utazgatni akar. Itt akar élni. Szeretjük egymást.

– Semmit sem tehetek.

– Maga most mit mondana Yvonnenak? Politikáról nem beszélhetek neki. Egyikünk sem ért egy betűt sem belőle. Mielőtt üzemet nyitott, balett-táncosnő volt. A balettkarból vette feleségül a belga gyáros.

Az őrnagy természetes hangon mondta, nem mentegetőzött.

– Nekem is parancsolnak. Ha nem megy el, intézkedünk.

– Akkor adják ide az útlevelemet. Vele megyek.

Az őrnagy elnevette magát.

– Tréfál? Sok állampolgár boldog lenne, ha fele annyit utazott volna, mint maga.

– És miért nem utaztak? – kérdezte őszinte kíváncsisággal Zimonyi.

Az őrnagy nézte őt. Látta, nem bolondozik.

– Ő elmegy. Maga itthon marad.

– Sok furcsasággal találkoztam már – jelentette ki Zimonyi –, de ilyennel még nem. Két ember magyarul beszél, és nem értik egymást. Az útlevél személyi okmány. Nem adja ide?

– Nem, Zimonyi István. Nem adok útlevelet.

– Akkor megszököm.

– Akkor elfogjuk.

Most Zimonyi nevetett.

– Nem olyan ügyesek maguk. Nekem nagy gyakorlatom van. Sok ország határán szöktem át, míg Párizsba jutottam.

Hazament. Yvonne-nak elmondta eredménytelen próbálkozását. Kérte, csomagoljon. Vigye magával az ő ruháit is, kabátját, minden holmiját.

– Bécsben várj meg, azután irány Párizs.

– Hogy jut el Bécsbe, monsieur?

– Körülnéztem a piacon. Pozsonyban magyar halász éjszaka átvisz ladikjával a Dunán. Ausztriába. Ott már nem lesz gond. Száz dollárért visz át.

Hozzátette:

– Salgótarjánig vonaton utazom. Onnan átszököm Pozsonyba. Kukoricásokon biztonságosan visz át az utam. Párizsból képeslapot küldök az őrnagy elvtársnak.

– Nem látom többé, monsieur.

Zimonyi nevetett. Megcsókolta.

– Akkor a télikabátomat küldd vissza. Fázós vagyok.

Yvonne másnap jegyet váltott Párizsba. Zimonyi Salgótarjánba. Reggel, mielőtt a pályaudvarra indultak, annyit mondott:

– Irigylem a vándorköszörűsöket. Egyiküknek sem kell sötét éjszakán kukoricásokban kóborolni.

– Azt mondta, a kukoricásban biztonságos az út.

– Az. Királyhelmecen nyújtózkodom. Pozsonyban sétálgatok. Bécsben ágyba bújok. A másvilágon anyámat megkérdezem, miért kell mindig vándorolnom.

Yvonne elutazott. Zimonyi eljutott Pozsonyba.

Elfogták.

Két civil ruhás nyomozó, egyikük magyar, megbilincselte.

– Ne bolondozzon, Szalay – mondták. – Maga diplomás ember. Kommunista létére elárulta a kommunista rendszert. Áruló. Ha kell, két tökét elverjük, de beszélni fog, erről megnyugtathatjuk.

Hiába bizonygatta, ő nem Szalay, azt se tudja, ki az, senki nem hitt neki. Visszahozták Rajkára. Órákon át kihallgatták. Fenyegették.

– Ne bántsák két tököm – könyörgött Zimonyi. – Nem vagyok Szalay. Nincs diplomám. Nem vagyok kommunista. Áruló pláne nem. Vasesztergályos vagyok. Bécsben francia asszony vár. A KEOK-ban az őrnagy elvtárs megmondta, ne szökjem, elkapnak.

Nem érdekelt senkit, amit mond. Ragaszkodtak ahhoz, Szalayt sikerült elfogniuk.

– Nem kalkulálhattam, hogy egy kommunista helyett én kerülök ide. Ha most elverik tökömet, csipogok életem végéig. A Szalay röhöghet markába. Nagy igazságtalanság, mert nem áll a helyemre esztergálni.

Másnap kiderült a tévedés. Szalayt napokkal előbb letartóztatták.

Déltájt Zimonyi Istvánt egy ávós kiskatona az udvarra kísérte. Besorolták, ahogy ők mondták, a bokorugrók közé. Voltak talán negyvenen. Később katonai buszba zsúfolták mindnyájukat.

Faggatták a kísérő legénységet, hová viszik őket, de azok egy büdös szót sem szóltak.

Amikor Budára kanyarodtak, néhányan megjegyezték, a Margit körúti fogháznál állnak meg. Amikor átértek Pestre, a Markó utcait tippelték. A Csengery utca és Andrássy út sarkán megállt a busz. Csönd támadt. Az Andrássy út hatvan nevét kimondani se merték. Akkor jött meg újra a hangjuk, amikor továbbutaztak a Keleti pályaudvar felé. Többen mondták:

– Mosonyi utca.

Amikor már besötétedett, a Kerepesi útra fordultak.

Kitört a pánik.

– Szibériába visznek – ordították. Sikoltoztak.

Zimonyi röhögőgörcsöt kapott.

– A kurva életbe! Ott még nem jártam! Orosz nő ágyába nem bújtam!

Kistarcsán állt meg a busz. Kinyitották az internálótábor kapuját. Egy tiszt szólt:

– Leszállni! Tízesével sorakozni! Csomagokat láb elé tenni!

Az autósok sírtak, nevettek. Egymást ölelték boldogságukban.

– Itthon maradtunk! – kiáltották. – Magasságos isten, nem hagytál magunkra!

Zimonyi szemüveges orvostól kérdezte:

– Ugye, milyen pompás az élet?

– Így igaz – válaszolta az orvos. – Minden relatív.

KÖNYVBÖLCSŐ

Egykori professzorom tréfás-komolyan *célolvasásra* és *örömolvasásra* osztotta föl a literátor találkozásait a könyvekkel. Az előbbi az önképzést és a kutatói, tanári, irodalomtörténészi feladatok megoldását teszi lehetővé, utóbbi a teljesen szabad választással, a szellem és a lélek pihenésével, felszabadulásával ajándékoz meg. Persze a kettő keveredik, hiszen az irodalmár a „kötelező olvasmányban", az „írni kell róla" leckéjében is talál örömet, tanulságot, és olvasói kedvteléseit is szakszemmel, tudományszakja felől nézi. A közelgő ünnepi könyvhét előtt az örömolvasásba visszahúzódva ezt magam is tapasztaltam: irodalmi alakot öltött az is, ami nem elsőrendűen szépirodalom.

Jártam erre-arra a világban, de későn kezdtem, és az utazók – vagyis a „távoli, kevéssé ismert területeken fölfedező utakat tevő kutatók" – közé nem tartozom. Mégpedig *Balázs Dénes*, a neves geográfus és világutazó szerkesztésében a

MAGYAR UTAZÓK LEXIKONA

ezeket a vándorokat és felfedezőket, krónikásokat és hírhozókat mutatja be. Szinte kivétel nélkül csak azokat, akik már az égi vadászmezőket járják. A még alakuló, gazdagodó életművekről a legritkább esetben kapunk információt.

A jeles szerzőgárda osztozott a szerkesztő mélységes ügyszeretetében, mindenre kiterjedő figyelmében, pontos és választékos stílusában. A legtöbb szócikk után B. D. jelzés áll, de a többi monogram is frappáns kis életrajzokat, értékeléseket takar. A lexikonműfaj általános ismeretében ez a munka a tárgykörben nem jártas olvasó számára elsőrangú összegzésnek tűnik. S főleg egy babonázó szenvedély történetének – mert legtöbbször valami villámcsapásszerű élmény, megragadó személyes példa, elementáris rádöbbenés (meg a kíváncsiság) szólítja útra hőseinket, a legendás Jelky Andrástól a csak szűkebb körben számon tartott, zarándoklatáért az életével fizető Jakabos Ödönig.

Mennyi az író-utazó! Szepsi Csombor Márton, az első magyar nyelvű útikönyv szerzője; Szenci Molnár Albert, [illegible] gondolkodó; Oláh Miklós érsek, Magyarország első részletes leírója; Bornemisza Péter, aki épp a csavargásairól nem is írt (íme, az utazó sokféle embert jelenthet, olyat is, aki nem elsősorban utazó volt). A régiségből a XX. századba ugorva: itt van Borostyáni Nándor, a piarista diákból lett Kelet-járó, a jó tollú útleíró vagy Szávay Gyula költő, akit Tóth Árpád Gyávay Szulának szeretett csúfolni (és aki amerikai élményeiről bölcselgett két könyvet). S természetesen a vadászírók, Kittenberger Kálmán, Széchenyi Zsigmond (és az utóbbinak egy őse vagy névrokona, a másik Sz. Zs., az Itáliában kóborló peregrinus diák); és a számos művészettörténész-műgyűjtő utazó, az inkább amatőr Szemere Attilától a tudós Baktay Ervinig. Bízvást állíthatni, hogy ez a lexikon önmagában is kerek világ, az olvasó szemével bekalandozható tarka glóbusz, nagy tervek és tiszteletet parancsoló küzdelmek univerzuma. *(Panoráma. 464 oldal, 800 Ft)*

POMPEJI, AZ ELTEMETETT VÁROS

még sosem tárult föl a szemem előtt, még a közelében sem jártam. *Robert Étienne* professzor helyettünk is utazik: a Kréta Könyvek sorozatába 6. kötetként illeszkedő munkája remek illusztrációs anyag kíséretében minden fontosat elmond a Krisztus után 79. augusztus 24-én 10 és 13 óra között vulkánkitörés következtében lávába dermedt, szoborrá, múzeummá, mementóvá pusztult településről. Az irodalom lapról lapra magáénak kéri az 1914 esztendeje történt borzalmas és fenséges eseményt. Ifjabb Plinius Tacitushoz írt levele nélkülözhetetlen és elég híres forrásunk, azt viszont kevesebben tudhatják, hogy Mária Terézia leánya, Karolina (fivére, a későbbi „kalapos király", II. József társaságában) amatőr kutatóként bukkant arra a tizennyolc holttestre, melyek közül az egyik, egy lányé Théophile Gautier-t az *Arria Marcella* című romantikus novella megalkotására ihlette. A *Tanúságok és dokumentumok* fejezete Taine-t, Stendhalt, Mark Twaint is megidézi. Stendhal csak a „nagyon-nagyon érdekeset" volt hajlandó látni a dermedt emlékben – Mark Twain megérezte az emberiségnek örök időkre adott költői jelet is. *(Park Kiadó; fordította Pór Judit. 214 oldal, ára 450 Ft)*

Tarján Tamás

Csontváryt nem adjuk!

Grünewald kényszerűségből akkor hagyta el Colmárt, amikor a németek annektálták Elzász-Lotaringiát. Azóta ismét – immáron hét évtizede – Párizstól keletre, Strasbourgtól délre Colmarban, egy elzászi kisvárosban látható. Tömegek zarándokolnak a csodálatos isenheimi oltárhoz.

Ma Pécsett látható Csontváry csaknem teljes életműve. Újjászületve, megújulva, hároméves kitartó és szakszerű restaurálás befejező munkálatainak köszönhetően, és köszönhetően a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak, amely lehetővé tette az „évszázad restaurálását", biztosítva a fedezetet, folyamatosan támogatva a munkálatokat, anyagi és erkölcsi vonatkozásban egyaránt. A Csontváry-képek szörnyű hányattatását dokumentálták egyrészt a Csontváry Emlékkönyvben, legutóbb pedig a Jelenkor áprilisi számában. A munkát végző szakemberek az ELTE szervezésében 1992 októberében Budapesten, majd 1993 januárjában Pécsett, a helyszínen tartottak munkabeszámolót, az Élet és Tudomány februári számában pedig az egyik restaurátor tollából jelent meg erről ismertető írás.

A felügyelő szakbizottság egyébként teljes elismeréssel nyilatkozott az elvégzett – és menet közben is fokozott figyelemmel kísért – restaurátori munkáról.

Csontváry ismételt európai bemutatásának gondolata egyébként az 1987-ben, Amszterdamban rendezett magyar kiállításon vetődött fel újólag. A hollandok anyagilag is hozzájárultak – eszközök és műszerek formájában – a restauráláshoz. Ez azonban csak töredéke volt annak az összegnek, amelyet a minisztérium biztosított e célra. 1989-ben az akkori minisztérium által felkért szakbizottság a képek állapotának beható ismerete nélkül, jóhiszeműleg úgy döntött, ha Csontváry iránt érdeklődik a Nyugat, akkor igencsak kívánatos támogatni az ötletet. Hozzáfűzte, hogy Csontváry oeuvre-jének számszerűségében rendkívül szerény volta miatt (mindössze 60 festmény és 15 rajz), a teljesség kedvéért, no meg a főművek okán a három problematikus képet is jó lenne bemutatni. A három nagyméretű képet (Baalbek, Taormina, Mária kútja) „hengerítve" javasolták szállítani. A minisztérium megbízta Burmeister Katalin Firenzében élő menedzsert, Hollandián kívül keressen más helyszíneket is olyan országokban, ahol szívesen fogadnák Csontváryt. Párizsban a [illegible] vállalta a kiállítást. A hollandok azonban hosszas halogatás után csak 1992 nyarán tudtak javaslattal előállni: a helyszín Hertogenbosch, Nord Brabants Múzeum. Addigra azonban Párizs és London már visszalépett, nem tudták kivárni az egyre későbbre tolódó, bizonytalan időpontot.

Tényleges döntés ugyanis csak 1990 szeptemberében született a Csontváry-kiállítás ügyében, amikor is Fekete György helyettes államtitkár magához kérette Németh Lajost és e sorok íróját. Németh Lajost aligha kell különösebben bemutatni, ő Csontváry legjobb ismerője, tudós kutatója, monográfusa volt, jómagam pedig Csontváry pécsi múzeuma körül bábáskodtam. Innen a megtisztelő bizalom, de annak idején Gerlóczy Gedeon döntését is egyértelműen a bizalom motiválta. A megbeszélésen elhangzott a kardinális kérdés: mi kell egy ilyen volumenű kiállításhoz? Először is kormánygarancia, azaz szándéknyilatkozat, hogy a képek kivihetők, előtte azonban elvégzendő a szakszerű restaurálás, amihez biztosítani kell a pénzügyi fedezetet. Nagyon fontos továbbá a munkatársak megválasztása. A három restaurátor szakember kijelölése egyértelmű volt a számomra: azok kapták a megbízatást, akik évtizedes gyakorlati Csontváry-ismerettel rendelkeztek. A döntés – a bevégzett munka ismeretében – helyesnek bizonyult. Fekete György elfogadta a programot és így pillanatokon belül sínre került a dolog. Az adófizetők megnyugtatására: a költségek nemigen haladják meg egy öröklakás árát. Nekünk magyaroknak (és csak remélhető, a világnak is) Csontváry annyi, mint a világnak Grünewald. De elég csak a magyar és a holland gazdagságot mérlegre tenni és ennek ismeretében kell megbecsülni a tárca erőfeszítését, amely biztosította és remélhetőleg a továbbiakban is folyósítja a még hiányzó összeget. Hogy Csontváry bemutatható legyen, hogy romjaiból feltámadjon, hogy az utókornak is megmaradjon. Kölcsönös volt a bizalom, és úgy érzem, eredményes az eddig elvégzett munka. A restaurálás tulajdonképpen befejeződött, három helyszín ma már biztosnak látszik, a katalógus előkészítése megtörtént.

Aki még nem dolgozott múzeumban, az tán nem is sejti, mennyi aprómunka feszül a mégoly kicsi eredmények mögött is. Irigylendően jó lehet a teoretikusoknak, elméletben minden olyan egyszerűnek és világosnak tűnik (a praktikum pedig oly gügye), csak ne akarnák olykor saját rögeszméjüket mindenáron, görcsösen érvényre juttatni. Régi igazság, a mégoly megtévesztő hír is hírértékű, akár használ, akár árt. Egyre duzzad a Csontváry-irodalom, bár olykor a lényegre tapintó magvas gondolatokat zsurnalisztikai blöffök helyettesítik. Csontváryt nem volna szabad önös érdekből meghurcolni, sem pedig taktikai eszközként felhasználni.

1993. április 17-én, Odaadjuk-e Csontváryt a Nyugatnak? címmel egy ugyancsak csapongó, szándéka szerint botrányt keltő, inkább azonban bajkeverő írásmű jelent meg a Népszabadságban, Perneczky Géza tollából. Itt meg kell jegyeznem, Németh Lajos váratlan halála után magamra [illegible] munkát és a felelősséget illetően egyaránt. Egyúttal szembe kellett nézni egy sajnálatos ténnyel: a Nyugat nem verseng azért, hogy egy számára csaknem teljesen ismeretlen festőt bemutasson, érte jelentős anyagi áldozatot hozzon. Vállalták volna, ha a magyar állam fedezi a kiállítással kapcsolatos összes költségeket. Vagy a műkereskedelmet kellene érdekeltté tenni (ez aztán Csontváry esetében végképp nem képzelhető el). Más. Németország egyik legfőbb szaktekintélye például (sokszor járt Pécsett, ismerheti Csontváryt) egyenesen provinciálisnak minősítette az életművet, számára tehát a dolog teljesen érdektelen. Vannak sajnos ilyen vélekedések is, tehát méginkább érdekünk egy kedvező Csontváry-kép kialakítása. Nem egyedül Burmeister Katalin volt az, aki a kiállítás megszervezésében serénykedett. Sokan segítettek volna, de mindenütt falba ütköztek. Be kell tehát látnunk, elsődlegesen a mi érdekünk, hogy megpróbáljuk a lehetetlent, az áttörést, Csontváry kései elismertetését. Ha már elszalasztottuk az 1948-as párizsi és az 1958-as brüsszeli felkínált alkalmakat. Az előfeltételek most úgymond adottak. A restaurálás – az utaztatásnál szóba kerülő képek esetében legalábbis – befejeződött. A képek százéves történetében most először mondható ez el, ami nem kis dolog. Fülep Lajos, „a nagy szecessziós művészetfilozófus" és tanítványa, Németh Lajos sajnos ezt már nem érhette meg, ők ugyanis azt vallották, hogy „a nagy művészeket meg lehet ismerni maradéktalanul a műveikből is".

Kevéssé foglalkoztatta őket a – Fülep szerint – „kompromittáló életrajzi vonatkozású" kézirat. Ezek egy része a pécsi múzeumba került, Gerlóczy személyesen adta át annak idején, mert biztonságban érezte nálunk. Három éve foglalkoztat a kézirat publikálása, szövegközlés formájában. Elképzelésemet Németh Lajos és Szabó Júlia szakmailag támogatta. A Soros Alapítvány kuratóriuma azonban e két támogató javaslattal szemben, szakértőkre (?) hivatkozva – Németh Lajos és Szabó Júlia ellenében – érdektelennek találta a tervet. Ekkor a minisztériumhoz fordultam, ahol most van az ügy elbírálás alatt. A kézirat egyébként csaknem egészében nyomdakész állapotban van, a döntés ma még talán csak financiális kérdés. Sajnos ceruzával írt szövegről van szó, nehezen olvasható az eredeti szöveg éppúgy, mint a róla készült másolat. Ennek egyébként egy példánya Budapesten az MTA Művészettörténeti Kutatócsoport adattárában megtalálható.

Kevéssé publikus azonban – én magam is Perneczkytől tudtam meg –, hogy a közelmúltban elhunyt Gegesi Kiss Pál akadémikus birtokában, most már hagyatékában egy közel hasonló terjedelmű kézirat található. Nem tudom, miért a pécsi kézirat vált olyan halaszthatatlanul kutatandóvá, amikor a pesti, mondjuk egy kölni kutató számára mégiscsak elérhetőbbnek tűnik. Hogy nehezen hozzáférhető, hogy netán publikációs védettség alatt áll, az lehetséges. De úgy érzem, ez esetben hiábavaló is [illegible] ellentétben a pécsi kézirattal, ez legalábbis egyelőre elérhetetlen.

Németh Lajos hagyatékából nem került elő újabb keletű Csontváry-írás. Amikor félve felvetettem előtte, vállalja-e az újabb monográfiát, azt válaszolta: „Harminc év alatt annyi új szempont merült fel, annyi új ismeret birtokában vagyok ma már, hogy boldogan vállalom a munkát." Fél év múlva pedig már temettük szegényt. A benne felhalmozódott ismeretanyagot sajnos már nem tudja velünk megosztani. Akkor kértem fel Szabó Júliát, Sinkó Katalint és Perneczky Gézát, akik vállalták, hogy egy-egy témát kidolgozva megkísérlik pótolni az űrt, a monográfia hiányát. Mások viszont nem vállalták, így például Jászai Géza, aki komoly indoklással, udvariasan lemondta a katalógusban való közreműködést. Perneczky Géza volt a legfürgébb, a kért húsz flekk helyett azonban annak többszörösét küldte. A szöveg tudományos publikáció igényével készült, nem volt katalógusba való. Ezt megbeszéltük egymás között, ugyanis sokszor hívott ez ügyben Kölnből, ahol évtizedek óta él. A legapróbb részletekről is tájékoztatást kért, mivel, mint mondotta volt, a hírek nehezen jutnak el hozzá. Ilyenkor sűrítve összegeztem a tényállást.

Ez év márciusában Perneczky megjelentetett egy rövidített Csontváry-tanulmányt a HOLMI-ban. Terjedelemre ez megfelelő lett volna, eltekintve a vitatható szubjektív vonatkozásoktól. Egy vitaindító, polemikus cikk ugyanis nem való katalógusba. Ezt vele megbeszélendő, a közelmúltban felkerestem Budapesten. Perneczky ugyanis Kölnben gimnáziumi iskolai rajztanár lévén, a húsvéti szünet két hetét itthon töltötte. Még imponált is nekem, mennyire szívén viseli a Csontváry-kiállítás ügyét, még a részletekre is kíváncsi. Plagizálva Perneczkyt, magam is műtéti hasonlattal élek: operáció közben nyitott a seb, véres a szike és a beteg a sok tortúrától nem éppen szívderítő látványt nyújt. Praktikus kérdésekben járatlan, gondoltam magamban, hisz sohasem élt annyira tárgyközelben, mint én, aki gyakorló múzeológus vagyok immáron három évtizede. Ha azt mondom, életem álma volt a Csontváry Múzeum, nem mondok nagyot. Ha azt mondom, beteljesült az álom, a Csontváry-képek mondhatni újjászülettek, elhihető, hogy mi a véleményem Csontváryról, milyen felelősséggel viseltetem iránta. Úgy érzem, ez az én hozzáállásomat hitelesíti és egyúttal minősíti. Mi a véleményem a nyugat-európai Csontváry-kiállításról, melynek érdekében nap mint nap munkálkodom? Ha szubjektív vagyok, azt kell mondjam, hálátlan feladat, mert mindig minden cseppfolyós. Van, aki – most utólag – a restaurálás puszta tényét is kétségbe vonja. Perneczky meg egyenesen tőlem félti Csontváryt. Nálam tán senki sincs, aki jobban akarná a sikert, Csontváry sikerét. De fülembe csengenek Németh Lajos szavai – most már tudom, végrendelete volt ez –, melyek utolsó találkozásunk alkalmával hangzottak el: „Feri, vigyázz nagyon Csontváryra, nem kell mindenáron a siker, a világhír, ennél sokkal több nekünk Csontváry, a képekre nagyon vigyázz!" És ezt nem tudom [illegible] lemében cselekedem. Akkor is ezt az álláspontot képviseltem, amikor a munkát végző restaurátorok, a konzultáns holland restaurátorokkal teljes egyetértésben írásba adták, a nagyméretű képek nem szállíthatók „hengerítve", vakrámán pedig csak súlyos kockázattal!

Ezért döbbentett meg a Népszabadságban megjelentetett Perneczky-írás, ugyanis a magánjellegű beszélgetés nem a nyilvánosságnak szólt és nem így hangzott el. Ennek ellenére nem vagyok hajlandó egy igaztalan méregkeverésben résztvevő lenni. Én nem egy fecsegő vénasszonnyal ültem le beszélgetni, hanem ahhoz a Perneczky Gézához mentem el, akit úgy érzem, ma már be kell mutatni az olvasónak. Perneczky a hatvanas évek varázslatos tollú műkritikusa volt, aki szinte együtt élt a művészettel, benne volt a művészeti élet sűrűjében, minden értéket szinte születése pillanatából kezdve nyomon követett, kimagaslóan az első volt, páratlan a maga műfajában. Művészeti életünk nagy vesztesége, hogy 1971-ben feladta a harcot és külföldre távozott, jó ideig pótolhatatlan űrt hagyva maga után. Közben azonban eltelt huszonkét év és felnőtt egy tehetséges, fiatal generáció, kitűnő szakemberek vannak közöttük. És végezetül, ez sem elhanyagolandó tény, három évvel ezelőtt mellesleg rendszerváltozás történt Magyarországon. Nagyon nehéz a helyzet minden téren, súlyos az elmúlt negyven év öröksége. De Géza, ma már más itt a világ, mint amikor elmentél. Ma a legkevésbé van szükség botrányokra, hordóra felkapaszkodó váteszekre. Munkára van szükség, és rettenetesen sok munka áll még előttünk. Ezt ebben az országban – pártállástól függetlenül – ma mindenki tudja és vallja. A szélsőségeseknek persze minden mindegy. Te ne állj be közéjük. Maradj az, ami régen voltál, józsemű kritikus, maradj vagabund, de igaz ember. A csatározásoknak itt és most nem ez kell legyen a színtere. Huszonkét év nagy idő. Kizártad magad a magyar valóság élő folyamatából, ne akarj itthon vihart kavarni. Vagy gyere haza végleg és állj be ismét a sorba. Akkor lesz hiteled újra.

Veterán partizánnak tituláltál, de nem veszem a lapot. Oly pitiáner a mód és az eszköz, oly méltatlan mindenkihez, de Csontváryhoz leginkább, és nem vagyok hajlandó eme alantas, övön aluli csatározásba belemenni. Mondhatnám én is, hogy a módszereket tekintve ez csak egy bolsevik disszidens hisztérikus hangja. S bár manapság sokan megengedik maguknak, hogy ütnek, vágnak, vagdalkoznak, én a nevemben megvádolt minisztériumot – nem beosztotti függőségem, hanem igazságérzetem okán – megkövetem és a tájékozatlanságból származó csúsztatásokat, valótlanságokat, igaztalanságokat visszautasítom. Kérdem azonban Perneczky Gézától, miért nem gondolja át dörgő filippikájának másokra nézve súlyos következményeit, miért vagdalkozik, miért nem oldja meg egyéni sérelmeit, miért nem szánt például arra időt, hogy az olvashatatlan részeket a kéziratból a helyszínen, Pécsett pontosítsa?

És még egy utolsó kérdés. Németországban – ha már az érintett személyeket és intézményeket itthon ennyire nem tiszteled – milyen követ[illegible] nézne rád, ha egy ilyen zsurnalisztikai pamflet, amely egy durcás gyerek „add vissza a babaruhát" szintjét sem üti meg?

Végezetül az amszterdami javaslatról csak annyit, öt évet kellett várni arra, hogy Hollandia egy időszakos Csontváry-kiállításnak helyt adjon. Amszterdam egyáltalán nem szerepelt a kiállítás potenciális gazdái között, bár mindent megtettünk azért, hogy ott legyen a hollandiai kiállítás. A nagy állami múzeumok nem vállalták, a Van Gogh Múzeum vezetőjét pedig ugyancsak nem sikerült megnyerni az ügynek.

Így aztán örömmel jelentem, hogy a Perneczky által könnyelműen megpendített javaslatnak – építsenek a hollandok Amszterdamban a Van Gogh Múzeum mellett egy Csontváry Múzeumot és adjuk oda nekik a teljes életművet – semminemű realitása nincsen. Józan magyar állampolgárnak egyébként ilyen groteszk ötlet aligha fordulna meg a fejében.

Romváry Ferenc

Senkiföldjén

Köszönöm a lap szerkesztőségének, hogy módot adott arra, hogy Romváry Ferenc itt közölt válaszcikkére reflektáljak. Igyekszem megjegyzéseimet rövidre fogni:

1. Április 17-én publikált cikkemet elsősorban azért írtam, mert választ kerestem arra, hogy *miért maradtak el* a Nyugat-Európa számára tervezett Csontváry-kiállítások. Romváry Ferenc nagyon készségesen adott képet erről a saját akkori szemszögéből. Adatairól, beleegyezésével, pontos feljegyzéseket készítettem, ezeknek azonban csak azt a részét közöltem a cikkemben, amely a közvéleményt is joggal érdekelheti. Várható, hogy az érintett intézmények majd maguk nyilatkoznak a tervezett kiállításokkal kapcsolatos problémákról, amíg azonban erre nem kerül sor, addig Romváry általam idézett szavait tekinthetjük az egyetlen rendelkezésre álló információnak. Annál is inkább így van ez, mert Romváry jelen válaszcikke sem helyezi új megvilágításba ezeket a „botránykeltő" kérdéseket, helyettük inkább az elmúlt évek tudománytörténeti eseményeiből ad részletesebb áttekintést, ami persze hasznos kiegészítés.

2. Továbbra is választ vár a közvélemény arra is, hogy miért maradt félbe a Csontváry-képek restaurálása, illetve, hogy miért szakadt meg az erre megszavazott összeg maradéktalan folyósítása – ez volt a cikkemben a második fő kérdés. A két, még nem restaurált főmű, vagyis a Baalbek és a Taormina összfelülete több mint *negyven négyzetméter*, ez csaknem fele a múzeumi tulajdonban lévő képek felületének. Ezt szem előtt tartva mondhatnám, hogy még igen korai „az évszázad restaurálásáról" beszélni. Valamennyien, akik Csontváryt szeretjük és a felügyelő szervek felelősségérzetében is bízunk, őszintén reméljük, hogy a közelmúltban felterjesztett pótlólagos költségvetést elfogadják majd az illetékesek, és a restaurálási munkálatok még ez évben befejeződhetnek.

3. Csontváry írásos hagyatékának a kérdése cikkemnek csak a befejező részében szerepelt, Romváry válasza azonban mintha főként e kérdés köré épülne. Ám legyen. Tény az, hogy e kéziratokat közel *húsz esztendeje* senki sem látta, teljesnek tekinthető és olvasható másolat *sehol nincsen* róluk, mi több, a kivonatos szövegek is *elvesztek* a közintézményekből – az anyag tudományos szempontból egyszerűen annyira hozzáférhetetlen, mintha elfújta volna a szél. És eddig Romváry Ferenc is mindig megtagadta, hogy a kutatók vagy az országos közintézmények, mint például a Nemzeti Galéria, meggyőződhessenek arról, hogy ez a hagyaték még létezik.

Egy olyan vitát pedig, amit Romváry most elkezdett, és amely arról szólna, hogy miként rangsoroljuk a Csontváry-képek és írások hozzáférhetőségének a fontosságát, vagyis hogy azt latolgassuk, egyáltalán fontos-e Csontváry írásait is megismerni akkor, amikor ott vannak a képei is, egyszerűen hajmeresztő ötletnek tartok, mert ez nem lenne más, mint annak ideológiai előkészítése, hogy „mit szabadna" ebből a nemzeti kincsnek számító hagyatékból inkább elveszíteni.

4. Én persze még mindig bízom abban, hogy a kéziratok megvannak, és a probléma inkább elsődlegesen *lélektani* és másodsorban *tulajdonjogi* természetű. Romváry még most, a válaszcikkének megjelentetésével kapcsolatos megbeszéléseken is visszautasította a szerkesztőségnek azt az ajánlatát, hogy mind a lap, mind pedig jómagam *bocsánatot kérünk* a kritikus élű megjegyzéseinkért, ha beleegyezik abba, hogy a Csontváry-írásokat egy múzeumi főigazgatói kvalifikálással rendelkező művészettörténész megtekinthesse. Nemcsak hogy „fölöslegesnek" találta ezt, hanem még ki is fakadt, hogy mi közünk a hagyaték e részéhez, hiszen a kéziratokat ő kapta meg megőrzésre, a *saját kezeibe*, és így tulajdonképpen nem tekinthetők mindenki számára hozzáférhető kincsnek. Ezt hallva az emberben fölmerül persze a kérdés, hogy talán be sincsenek katalogizálva a Csontváry-jegyzetek Pécsett, és egyáltalán, vajh ki őrzi ma őket – Romváry avagy a múzeum?

Egyébként majdnem biztos, hogy nincsenek bekatalogizálva, hiszen maguk a képek sincsenek a múzeumi listán vezetve, lévén az egész Csontváry-gyűjtemény *nem múzeumi*, hanem állami tulajdon, és mintegy „letéti állományként" lett kikölcsönözve a pécsi Janus Pannonius Múzeumnak. Az anyag tulajdonviszonyairól a jeles Csontváry-gyűjtővel, Gerlóczy Gedeonnal kötött húsz évvel ezelőtti szerződés szövege mondhatna többet, de – ahogy Romváry jelen cikke is sejtetni engedi – e szöveg ismerete nélkül is elképzelhető, hogy Gerlóczy az írásokat *nem az államnak* ajándékozta oda húsz évvel ezelőtt (talán még jó oka is lehetett erre), hanem külön, a szerződéstől függetlenül (esetleg csak később?) adta oda Pécsnek, illetve a múzeum erre illetékes munkatársának. És az is lehet, hogy ez nem hivatalos adományozás volt, hanem bizalmas segítséget kérő *baráti gesztus*.

Akkor pedig nem biztos, hogy a hagyaték e részének jelenlegi kallódása rendőrségi ügy – ahogy azt az ember különben gondolná –, hanem egy egészen speciális (és nem kevésbé súlyos) *senkiföldje* probléma. Olyan eset, ami fejtörést okozhat még a jogászoknak is – mert talán lesznek olyanok, akik mégsem találják majd helyesnek, hogy ez a felbecsülhetetlen értékű papírköteg egy mégoly nagy érdemekkel rendelkező múzeológus szűkebb magánszférájában maradjon.

Tiszta vizet a pohárba csak a múzeumi felügyelőszervek önthetnek – ez biztos. Jó lenne persze azt is tudni, hogy ha tényleg van ilyen tisztázatlan része az egykori adományozásnak, akkor a Csontváry-hagyatékból mi minden találtatik még ezen a senkiföldjén – talán néhány rajz, Gerlóczy-féle Csontváry-dokumentáció, esetleg kép is? Magukra az írásokra visszatérve csak arra hívnám fel a figyelmet: az a tény, hogy sehol nem őrzik a kéziratos hagyaték hiteles másolatait, és hogy egyre kevesebb pontos adatunk van róla, nagyon megnehezítheti ezeknek a fogalmazványoknak az azonosítását, ha például a hosszú lappangás után mégiscsak fölbukkan belőlük valamennyi – esetleg másutt.

5. A Holmiban megjelent Csontváry-cikkemet Romváry összetéveszti a fél évvel korábban neki leadott és teljesen más tartalmú katalógustanulmányommal, de ez igazán bagatell ügy. A többi kérdés is, amit Romváry cikke felvet, inkább csak személyes(kedő) természetű. Nem vagyok ellene, hogy ezekről is szó essen, de úgy lenne illő, hogy majd egyszer később, ha már minden elrendeződött. Egy pohár sör mellett majd elbeszélgethetünk.

Perneczky Géza

A szabadság veszélyének jó oldalai

Születésnapi beszélgetés Thomas Jeffersonnal

– Köszöntöm elnök úr 250. születésnapján. Szó sincs valami asztaltáncoltató misztikumról – hisz mindketten hithű racionalisták lennénk –, az asztalon az ön 200 éves gondolatait tartalmazó kötet, azt faggatom – bevallottan a mai Magyarország motiválta kérdésekkel. ön és elvbarátja, Tom Paine, „Az ember jogai" című könyv szerzője, tette a politikai diskurzus nyelvezetévé az emberi jogok fordulatait. Harcostársai a hagyományos angol jogokat kérték számon az angol uralkodótól, mint az amerikai angol polgárokat is megillető történelmi jogot, az ön érvelése azonban a forradalmi természetes jogok tanát előlegzi meg a francia emberjogi deklarációk előtt két évtizeddel.

– „Mi azzal a természet által ránk ruházott szabadsággal fordultunk az angol uralkodóhoz, mely a természeti törvénytől származó jogait követelő szabad nép sajátja, mert ezen jogok nem elöljáróink adományai, így ezektől nem foszthat meg minket az uralkodó... Isten, aki életet adott nekünk, szabadsággal is felruházott: a nyers erőszak elpusztíthatja ezeket, de elválasztani nem tudja." (Summary View of the Rights of British America, 1774. aug.)

– Két év múlva, a Függetlenségi Nyilatkozat első fogalmazványában hajtotta végre az átlényegülés jogfilozófiai csodáját, azaz „az egyenlőnek és szabadnak született ember" természetes jogairól szóló filozófiai posztulátumokat egy politikai állam deklarált pozitív jogrendszerébe, alkotmányos alapjogaiba iktatta.

– Szentnek és tagadhatatlannak tekintjük ezen igazságokat: hogy minden ember egyenlőnek és szabadnak teremtetett, hogy ezen egyenlő teremtésből származnak az ember inherens és elidegeníthetetlen jogai, mint az élet és szabadság megőrzése és a boldogság keresése; hogy ezen célok biztosítása érdekében az emberek kormányzatot hoztak létre maguk között, melynek minden hatalma a kormányzottak beleegyezéséből származik; s hogy valahányszor egy kormányzat eltér ezen céloktól, a nép joga megváltoztatni kormányformáját, lerombolni a régit és új kormányzatot alkotni, ahogy legmegfelelőbbnek ítéli biztonsága és boldogsága biztosítása érdekében."

– A függetlenségi háború idején még nem volt, vagy legalábbis nem volt lényeges az eltérés a szabadságharc konzervatívabb katonái és radikális demokrata ideológusai között: ahogy John Adams fogalmazott: Tom Paine „Józan ész" című radikális röpirata nélkül Washington kardja tompa maradt volna. A függetlenség kivívása után azonban érzékelhetőbbek lettek a különbségek: voltak, akik a függetlenné vált Amerikában amatory típusú kormányzást kívánták bevezetni, melynek angliai változata ellen harcoltak volt – erős központi kormányhatalom, kiváltságokkal bíró államegyház, a gazdasági cenzus erőteljes érvényesülése a politikai jogok gyakorlása terén... Ön Virginia államban, Tom Paine pedig Pennsylvaniában jóval radikálisabban képzelték el az Angliától való elszakadást – szellemi téren is. Ön a Függetlenségi Nyilatkozat megfogalmazásával egyenlő fontosságúnak nevezte a vallásszabadságról szóló törvényjavaslatát, mely radikálisan leszámol az államegyházi ambíciókat támogató konzervatív gondolkodásmóddal, s állam és egyház szétválasztásának máig egyik legkövetkezetesebb programját foglalja össze.

– „Mivel a Mindenható Isten szabadnak teremtette a szellemet (és azzal, hogy minden korlátozással szemben ellenállóvá tette, abbéli legfőbb akaratát nyilvánította ki, hogy szabad is maradjon), hogy minden olyan próbálkozás, amely akár jogi büntetésekkel és terhekkel, akár állampolgári létében befolyásolni akarja a szellemet, csak képmutatást és becstelenséget fog szülni, és ellentétes a kereszténység szent megalapozójának terveivel, aki noha egyaránt ura a testnek és a szellemnek, mégsem akarja sem az egyiken, sem a másikon tett erőszakkal terjeszteni a vallást, bár mindenható hatalma képessé tenné rá, hanem kizárólag az értelemre tett hatásával kíván újabb és újabb híveket szerezni neki..." (Törvényjavaslat a vallásszabadság törvénybe iktatására, 1779.)

– Igen ám, de az egyház támogatására a világi kar segítségét igénylők nem annyira a polgárok meggyőzése érdekében kívánják mozgósítani a politikai államot, hanem az egyház világi befolyású megerősítése miatt.

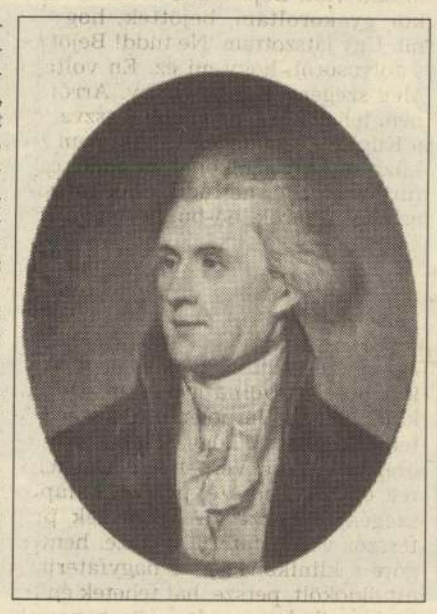

Bár az ön csodálatos felfogása szerint meggyőződést még Isten is csak észérvekkel, az értelemre tett hatással juttathat érvényre, az államegyházi kiváltságok követői „csupán" kötelező külső kultuszt kívánnak előírni, és az ezt kötelezően finanszírozó központi költségvetési támogatást...

– „Mind a politikai, mind az egyházi uralkodó hatalmak szentségtörő önteltséggel – noha maguk is csak gyarló és köznapi emberekből állnak – saját meggyőződésüket és gondolkodásmódjukat kiáltva ki egyedül igaznak és csalhatatlannak, elnyomják mások hitét, így próbálva meg saját meggyőződésüket másokra rákényszeríteni; holott a zsarnokság bűnébe esik mindenki, aki arra kényszerít egy embert, hogy pénzzel járuljon hozzá egy olyan meggyőződés terjesztéséhez, melyet nem vall, amelytől borzad; ha csak arra kényszerítünk is valakit, hogy saját vallási meggyőződésének ezt vagy azt a tanítóját támogassa, akkor is megfosztjuk attól a szabadságtól, hogy annak a lelkésznek fizesse adóját, akinek erkölcsei számára példamutatóak." (Uo.)

– Határozottan eltért az ön véleménye a lázadáshoz való jog kérdésében is az autoritáriusabb kormányzási formákat igénylő federalistákétól: míg a függetlenségi háború idején mindnyájan szent alapjogként hirdették a jus resistendit, az elnyomásnak való ellenállás jogát, s jelszavuk az volt: „aki lázad a zsarnok ellen, Istennek engedelmeskedik", a szabadon választott kormányzattal szembeni ellenállást a federalisták már nem tekintették a természetjog által autorizált aktusnak, míg ön megvédte a Shay vezette lázadó farmereket az erőteljes represszió követelő konzervatívokkal szemben.

– „Malo periculosam libertatem quam quietam servitutem: azaz én jobb szeretem a veszélyes szabadságot, mint a nyugodt szolgaságot. A szabadság veszélyeinek is megvannak a maga jó oldalai. A nyugtalanság megakadályozza a kormányzat elkorcsosulását, és mindenkiben felkelti a közügyek iránti érdeklődést. Véleményem szerint itt-ott egy kis lázadás jó dolog, és éppúgy szükség van rá a politikai világban, mint a viharokra a fizikai világban." (Levél James Madisonnak, 1787. jan. 30.)

– Ezzel már el is érkeztünk a liberális politikai filozófia igazi vízválasztójához, a francia forradalom megítélésének kérdéséhez. Edmund Burke úr, aki az amerikai forradalom lelkes whig támogatói közé tartozott – mondván, hogy az amerikai angolok ugyanazon angol szabadságjogokat követelik, mint 1688-ban az anyaország polgárai, tehát követelésük a történelmi jog által megalapozott –, élesen elítélte a franciák „metafizikai deklarációit", az emberi jogok „apriori" kinyilatkoztatását, mely minden emberre mindenkor, mindenütt érvényes jogokat követel, minden történelmi legitimáció, múltbeli példa és precedens mellőzésével.

– „A nagy kérdést, hogy egy múltbeli generáció megbéklyózhatja-e a jövő nemzedékeket, visszavonhatatlanul felvetették Franciaországban, és ezen már az óceán egyik partján sem lehet változtatni." (Levél Madisonnak, 1789. szept. 6.)

– Azon híres tételével, hogy „a föld haszonélvezeti joga az élőket illeti", két kemény, valóban forradalmi következtetésre jutott: apáink felhalmozta államadósság visszafizetése nem jogos követelés, s az atyák „ősi" alkotmánya sem kötheti meg az eljövendő nemzedékek tagjait, akiknek alapjoga 30 évenként új alkotmányt alkotni a maguk számára.

– „Vagyis a természetes jog alapján senki sem kötelezheti azokat, akik utána foglalják el a földet, arra, hogy fizessék ki azokat az adósságokat, amelyeket ő csinált életében, és földjét sem terhelheti meg ezekkel. Hisz ha ezt megtenné, akkor ugyanezen erővel akár meg is ehetné az eljövendő nemzedékek elől a föld termését. Ebben az esetben a föld a holtaké lenne, nem az élőké... Hasonlóképpen azt is be lehetne bizonyítani, hogy egyetlen társadalom sem hozhat létre örök érvényű alkotmányt, de még örök érvényű törvényt sem. A föld mindig az élő nemzedéké; saját maguknak is ők az urai, és ezért olyan kormányzati formát hoznak létre, amilyet akarnak." (Uo.)

– A francia forradalom iránti nem titkolt szimpátiája (mely persze nem terjedt ki a terror elfogadására), s még inkább szabadgondolkodói reputációja (ami persze a konzervatívok szemében távolról sem volt valami tiszteletre méltó dolog) igen ocsmány hangú választási kampányhoz vezetett: a legkevesebb, amit a föderalista sajtóban olvashattunk, az volt, hogy az ön győzelme esetén a sátáni ateizmus jutna hatalomra, ami végzetes következményekkel járna New England szűzeinek az ő erényükre nézve (nem is beszélve az episzkopális egyház jól fizető állami szubvencióira nézve végzetes következményekről). Hogyan emésztette meg ezt az inkább személyeskedő, semmint érvelő kampányt, és győzelme után miképp vélekedett tegnapi ellenfeleiről?

– „A vélemények összecsapása során, melyet az utóbbi időben átéltünk, az izgatott vitáknak néha volt olyan jellege is, melyekből hamis képet alkothatott magának az az idegen, aki nincs hozzászokva, hogy szabadon gondolkodjék vagy hogy azt mondja és írja, amit gondol. Most azonban, hogy a nép szava már eldöntötte a kérdést, és ezt a döntést az alkotmány előírásai szerint kihirdették, természetszerűleg mindenki a törvény akaratát követve egyesíti erőit a közjó szolgálatában. És senki sem fog megfeledkezni szent alapelvünkről, hogy noha minden esetben a többség szava győz, ennek az akaratnak a törvény értelmében indokoltnak kell lennie; és arról sem, hogy a kisebbségnek ugyanolyan jogai vannak, melyeket ugyanolyan törvényeknek kell védelmezniük, és ezeknek a törvényeknek a megsértése egyet jelentene az elnyomással." (Első beiktatási beszéd, 1801. márc. 4.)

– Elnökké választása második ciklusa előtt, ha lehet még a megelőző választási kampánynál is útszélibb hangon támadta önt és a liberális kormányzatot a konzervatív sajtó. Jelszavuk ismét ez volt: „Szavazz Istenre és Jefferson ellen, vagy Jefferson Isten ellen." Nehéz harc lehetett ez az ön számára, aki a vallásnak a politikai küzdelmektől való elválasztását egyik fő feladatának tekintette. Nem is beszélve a magánrágalmak garmadájáról, melynek fő terepe természetesen a szexuális élet, kreol élettársával való kapcsolatának kiteregetése... Hogyan védekezhet a hatalmon lévő, midőn magánéleti rágalmazással áll szemben, mely esetben minden más polgárt megvéd a törvény?

– „Hivatali időm során a sajtó egész fegyvertárát felvonultatta ellenünk, és mindent megtett, hogy féktelen rágalmaival megzavarja munkánkat. Rendkívül sajnálatos, ha a szabadság és a szellem ilyen fontos intézményével visszaélnek... Tulajdonképpen megkaphatták volna megérdemelt büntetésüket, amelyet államunkban a valótlanság közlése és a rágalmazás esetén a törvény előír, de közhivatalainknak sokkal fontosabb ügyek veszik igénybe idejét... Nem érdektelen a világ számára sem annak a kísérletnek a véghezvitele, hogy vajon a hatalom támogatásától mentes szabad vita elegendő-e az igazság terjesztésére és védelmezésére..." (Második beiktatási beszéd, 1805. márc. 4.)

– Még ma is ezzel kísérletezünk, elnök úr. Nem mindenki osztja az ön „szélsőségesen" liberális meggyőződését, hogy „jobb szeretem az újságokat kormány nélkül, mint egy kormányzatot újságok nélkül". Általában a valaha is hatalmon lévők közül ön tett a legtöbbet a kormányzati szerep „kiválasztottsági" mítoszának szétoszlatásáért.

– „Sokan azt állítják, hogy az emberekre nem lehet rábízni önmaguk kormányzását. Hogyan lehetne akkor rábízni mások kormányzására? Talán a kormányzásra kiválasztottak az angyalok égi stigmáját viselik?" (Uo.)

– Hát – vannak, akik viselni vélik.

Ludassy Mária

Rend és tisztaság

Párhuzamos életrajz egy költőről

„Jajonganak a gyermeki kert
pusztuló, öreg fái
s akik embersége nevelt:
Babits és Kosztolányi."
(Rába György: Hazám helyett)

Rába György minap megjelent *Kopogtatás a szemhatáron* című verskötetét lapozom, és arra gondolok, ha generációnk, az Újhold-nemzedék Plutarkhosza lehetnék, megírnám kettőnk párhuzamos – írói és emberi – életrajzát. 1942-ben találkoztunk először Mesterházi – akkor még Hoffstaedter – Lajosék Logodi utcai, szombat esténként üzemelő irodalmi szalonjában, melynek legállandóbb vendégei a szegedi Baróti Dezső, a néprajzos Vajda László, a folklorista Honti János és a hozzájuk tartozó hölgyek voltak, s mellettük egykori Eötvös-kollégisták (mint maga a házigazda is), és oly szépreményű pályakezdő költők, mint Rába György, Kardos G. György (akkor még „G." nélkül) s jómagam. Ha jól emlékszem, Rábát én vittem el később a Logodi utca túlsó végében viruló másik irodalmi szalonba, ahova ugyancsak bejáratos voltam, Kosztolányi Dezsőék Tábor utcai házába, ahol őt már mint ismert költőt fogadták, nemcsak mert tizenhét évesen – 1941-ben – verse jelent meg a Nyugat utolsó számában, majd a Magyar Csillagban, hanem mert épp akkor – 1943-ban publikálta első verseskötetét, a nékem mindmáig legkedvesebb „Az Úr vadászatá"-t. Magam akkor még csak antológiában jelentem meg, a „Költők kórusában" például, mely elé önképzőköri tanárelnököm, Komlós Aladár írt megindítóan szép előszót (s ahol olyanok debütáltak, mint a költő Aczél Tamás, és Saul című drámarészletével a Barcsay-gimnazista Méray Tibor). Akkortájt a pályakezdő írók – bizony! – még 17-18 évesek voltak.

Rábával szövődő barátságunk oly intenzívvé vált, hogy nem értük be a hetenként egyszeri találkozással. Hét közben még leveleztünk is. Ő mindmáig abban a Pannónia utcai házban lakik, ahova lila tintával írott hosszú leveleimet küldözgettem. Életünkben, kapcsolatunkban drámai fordulatot az 1944. március 19-i német megszállás hozott. Egyazon napon kaptunk mindketten SAS-behívót a honvédség jolsvai elosztóközpontjába, ahonnan én Fülekre kerültem (a sors szeszélyenként – minden előképzettség nélkül – mint az egyik alakulat főszakácsa), Gyurka pedig Diósgyőrbe. A frontok hullámzása során aztán őt végzete szovjet hadifogságba vetette. Én mint afféle „katonaszökevény" a német deportálás elől Pestre jöttem, és a legendás emlékű svájci diplomata, Karl Lutz jóvoltából, a követség diplomáciai futáraként tényked tem mindaddig, míg az ostrom szabad mozgásomat lehetetlenné nem tette.

Így éltük túl a háborút. Sorsfordulatainknak természetesen nyoma maradt költészetünkben is. Első verskötetemben – 1945-ben, mikor barátom még hadifogságban volt, s ha jól emlékszem, a Kassák Lajos és Fodor József szerkesztette Új Időkben – jelent meg például „Rába Richárd Györgynek" ajánlott elégiám, az „In memoriam hesterni mundi". „Erre bolyongtunk – rég volt –, ha jöttünk Lajosékától, / házak hűs sora közt... / Angyalok ujjasait s a csillagok érc-seregét még / nézed-e Rába Richárd? / Hol van s hol vannak vigadással járt utaink és / néma sikátoraink? / Jaj, nem is áll Buda már, csak öröknek írt soraidra / rezzen néha a szív." De ugyanebben a kötetben még – a szó legszorosabb értelmében nyomtatás közben – betehettem a fogságból éppen hazatért költőnek szóló, „Levél Rábához" című versemet is: „...Egykor közös volt tavaszunk / a hidegfényű nap alatt ... s míg én szirmokról álmodom, / neked már naptalan nyarad, / fanyar gyümölcsét érleli. / ...A sorsunk egy, a válasz is / végül majd egyetért, / mint egyek voltak hajdanán / a hogyan és miért."

A párhuzamos életrajzból – gondolom – jelzésül ennyi is elég. Hiszen – ha barátságunk mindmáig töretlen és változatlan is – írói utaink szétváltak. Bennem a költő – a „fordulat éve" után, az 1956-os villanásnyi fellobbanástól eltekintve – végképp elhallgatott; regényfolyamok elindítója lettem. Rába viszont, a poeta doctus, a költészet mellett „doctor poeticus" is: oly fontos irodalomtudományos művek szerzője, mint a Szabó Lőrincmeg a Babits-monográfia és a „Szép hűtlenek" – Babits, Kosztolányi és Tóth Árpád versfordításairól. S – ami a legfontosabb – tudományos munkája mellett megmaradt költőnek is. *Az Úr vadászata* után sorra jelentek meg újabb verskötetei: a *Búvár* (1947), a *Nyílttenger* (1960), a *Férfihangra* (1969), *Lobbanások* (1973), a *Rovások* (1980), a *Próbaidő* (1982), a *Valóság vendége* (1987), s most legújabb „prózaversei", a *Kopogtatás a szemhatáron* (Orpheusz könyvek).

A legújabb megjelenés alkalmából újraolvasva a korábbiakat is, megerősödtem abban a meggyőződésemben, hogy az Újhold-nemzedék költői közül Pilinszky és Nemes Nagy Ágnes poézise mellett – kétségkívül az ő költészete a legjelentékenyebb. Terjedelmét tekintve is. Pályaívét figyelembe véve pedig mindenképp a legizgalmasabb. Hogyan jut el mestereinek hagyományos, melodikus, lelkünkbe dallamaikkal is vissza-visszatérő – nekem, ismétlem, legkedvesebb – verseitől, a modern művészetekre ma általában jellemző – már-már kötelező! – disszonanciákon és elvontságokon át a most kötetbe fogott prózaversekig – ennek poézisesztétikai elemzése meghaladná egy kritikai recenzió kereteit. Hivatott versesztétáink azonban aligha kerülhetik meg ennek a folyamatnak megfejtését. Ehhez – persze – kívánatos volna e jelentős és hasonlíthatatlanul eredeti költészet gyűjteményes kötetben való teljes és kritikai kiadása is.

Mindenképp érdekes azonban, hogy Rába költői fejlődési irányát milyen éles szemmel ismerte fel és anticipálta már 1948-ban már, nevezetes antológiája, a *Négy nemzedék* költőportréjában Sőtér István. „...Az elégia – írta – Rábánál az értelmes keserveivel és felvillanásaival is gazdagodik. Elvontságra való hajlama nem oly aggasztó, mint kortársai egy részénél... Kesernyés racionalizmusa szerencsés ellenszere az elégikus elpuhulásnak." Hadd tegyem ehhez hozzá! Ami Rába sokszínű és nagyívű költészetének egységét és eredetiségét biztosítja, mindenekelőtt művészi karaktere: az írói magatartás ethosza. Erről a költészetről csakugyan elmondható, hogy stílusa: az embersége.

Végül annyit még – s erre új könyvének maga választotta borítómegoldása, Kassák szuggesztív grafikája is figyelmeztet. Kassák művészi és emberi magatartásának példája fél évszázada immár közös eszményünk. Nem véletlen hát, hogy Rába költői életművének egyik legjellemzőbb, önvallomás-értékű verse *Az öreg Kassák*ról szól. Illő, hogy ez legyen a zárótétele ennek a „párhuzamos életrajz"-nak:

„...Az élet mezeje fehér lap
nincs itt csalóka alakjátszó pára
és formatorzító árnyfacsaró
sugárzás
a látvány érzéseink tiszta fonadéka
tarka regéket nem gyűjthet errefelé
a vándor
tájadról igazmondó harangszó
kondul fülébe
rend és tisztaság."

Major Ottó

Odaadjuk-e Csontváryt a Nyugatnak?

Vannak festők, mint például Van Gogh, akiknek az érett korszaka két-háromszáz képből áll, és szinte mindegy, hogy melyik húsz-harmincat választjuk ki ebből, ha méltó módon ki akarjuk állítani. Mások csak néhány grandiózus kompozíciót alkottak. Ha például Grünewaldról akarunk magunknak képet adni, akkor elkerülhetetlen, hogy ne az isenheimi oltárral kezdjük a vele való ismerkedést. Ez a Szent Antal életét, illetve megkísértését ábrázoló, sok táblából álló és rendkívül összetett kompozíció a művészettörténelem egy egész fejezetével ér fel. Rajta keresztül megismerhetjük az 1500 körüli német festészet helyzetét, s minden más műve Grünewaldnak ehhez az egy munkához képest csak előkészület vagy epizodikus jelentőségű kiegészítés.

Csontváry is a Grünewald típusú művészekhez tartozik. Ő maga is hangoztatta, hogy küldetése annak a három-négy monumentális tájkompozíciónak a megfestésével teljesedett be, amelyek – ahogy erről az írásaiban beszámolt – a világot kormányzó energia működését mutatják be egy-egy „nagy motívum" környezetében, amint ez az energia a „napútszínek" formájában a természetet átjárja és a világot, illetve a történelmet élteti. A nagy Tátra-kép, a Taormina és a Bálbek ezek a festmények. Mi persze hajlunk arra, hogy Csontváry két nagy figurális képét, a Panaszfalat és a Mária kútját is a fő művek közé soroljuk, és természetesen ne feledkezzünk meg az életmű koronáit jelentő, valamivel kisebb, de még mindig rendkívül gazdag jelentésű két cédrusképről. Talán az újabban egyre növekvő fontosságúnak látszó Bálbek-változat, a külön is megfestett áldozókő sorolható még a Csontváry-életmű gerincéhez – ezt a festményt ő maga is úgy tekintette, mint egy kegyképet, amelyet misztikus hatalma miatt körül kellett volna hordozni az országban.

A felvágott hasú beteg

Mit ismerhetne meg a külföld Csontváryból, ha csak azokat a képeit adnánk egy vándorkiállításra kölcsön, amelyek nem nagyobbak – mondjuk – egy ajtótáblánál? Többször ki lett már próbálva, a választ tehát jól tudjuk. Naiv festő, perzsa miniatúrák művésze, érzékeny lírikus, titokzatos kedélyű mesélő – így a visszhang. Ezek azok a képek, amelyek a mandulavirágzást vagy az athéni sétakocsikázást megörökítő vásznaktól terjednek a marokkói tanítóig vagy a tengerparti sétalovaglásig. Esetleg egy cédrus... Érdekes, talán rendkívüli tehetségre valló képek. De csak a kamaraművek dimenziójában. Mozart Don Juanja helyett csak egy dal, esetleg egy zongorán lejátszott négykezes kivonat. A dráma kozmikus nagysága és a színpad lélegzetelállító dimenziói nélkül.

Németh Lajos, Csontváry másfél évvel ezelőtt elhunyt monográfusa, de vele egyetértésben az egész művészettörténész szakma is ezért helyezkedett arra az álláspontra, hogy Csontváryt csak nagyméretű műveivel lehet külföldre vinni. Legyen nagy, átütő világsiker belőle. Ha pedig ez technikailag megoldhatatlan, akkor maradjon az életmű itthon, és várjon egy méltó, a világ figyelmét felkeltő Csontváry-múzeum felépítésére. Ez előbb-utóbb majd úgyis megtörténik.

Középtávon a képek szakszerű restaurálása és az életmű hátterét jelentő írások, elméleti problémák földolgozása látszott a legsürgetőbb feladatnak. A nagy vásznakat rugós szerkezetű fémkeretekre kell feszíteni, s a képeket a korábbi, sokszor nagyon hevenyészett restaurálások torzításaitól megtisztítani, s a legkorszerűbb eszközökkel rendbe hozni. Csontváry véletlenül fennmaradt, fantasztikus tartalmú, a szecessziós kor talán legérdekesebb természet- és történelemfilozófiai töredékeit jelentő írásait végre megközelíthetővé kell tenni, ki kell adni, filológiailag és tartalmilag fel kell dolgozni. Mind a kutatók (a külföldiek is), mind pedig a szélesebb közönség kerüljön végre abba a helyzetbe, hogy a sokat hányatott Csontváry-életműhöz úgy közeledhessenek, ahogy az egy civilizált országban a nemzet legrangosabb kulturális kincseinek az esetében illik.

A mintegy húsz éve alapított pécsi Csontváry Múzeum jó kezdetnek ígérkezett. A restaurálások elkezdésére azonban nagyon sokáig kellett még várni. Végre a nyolcvanas évek végén az évenként visszatérő „holland fesztivál" rendezői mozdították el az ügyet a holtpontról. Meghívták Csontváryt Amszterdamba *a nagy képeivel együtt*, és mivel tudták, hogy milyen technikai és konzervátori problémák járnak azzal, ha a nagyméretű műveket a vásznakat veszélyeztető *föltekerés nélkül*, vagyis „lábon", keretestül szállítják, hozzájárultak a kiállítást megelőző munkák finanszírozásához, és ehhez tudományos és technikai segítséget is ígértek. A Művelődésügyi Minisztérium 1987-ben bizottságot hozott létre a Csontváry-képek külföldi kiállításának és a tárlatokat megelőző restaurátori munkáknak az irányításához. A bizottság úgy döntött, hogy az *egész életművet* kell szállítható állapotba hozni. 1990 őszén egy újabb összetételű minisztériumi bizottság végre pénzt is adott ahhoz, hogy a munkák elkezdődjenek: három évre elosztva valamivel több mint hatmillió forintos költségvetésben állapodtak meg. A képeket 1993-ig kellett szállítható állapotba hozni, a hollandok ez év második negyedévére kötötték le maguknak az anyagot, a brémai Kunsthalle igazgatója, dr. Salzmann pedig még korábbra, januárra, februárra. Tervbe voltak véve egyéb kiállítások is, például a párizsi Pompidou-központban, Londonban stb.

Ezekből a tárlatokból azonban nem lett semmi sem. A restaurálás költségeire megígért összegek akadozva érkeztek, s az utolsó 1992-es ráta, mintegy egymillió forint teljesen elmaradt. A restaurátorok – igazuk volt – abbahagyták a munkát, a művészettörténészek kilincseltek, vártak. A nagy Bálbek-kép a korábbi restaurálások festékrétegeitől megtisztítva, „meztelenül" függ most a falon, állapota annak a betegnek a helyzetéhez hasonlítható, akinek a hasát felvágták az orvosok, de aztán a műtőasztalon hagyták. A budapesti Taormina-kép rendbehozatala el sem kezdődött. Közben híre kelt annak is, hogy valamilyen rejtélyes keresztbe szervezés révén a hollandok úgy lettek értesítve, hogy a tárlat már 1992 végén nyílik náluk – ez azonban technikailag nem volt kivitelezhető. Mindenesetre a fordulat jó volt ahhoz, hogy az év eleji kiállítás is kérdésessé váljon Brémában. A hollandok erre föl „itt mindenki szélhámos" felkiáltással lemondták Csontváryt. Dr. Salzmann pedig közölte, hogy sajnálja, de ő nyugdíjba megy, és egy későbbi időpontot nem vállalhat. A nyugat-európai Csontváry-turné úgy dőlt össze, mint egy dominósor. Ha nem lettünk volna elfoglalva áváz közéleti vitákkal, valószínűleg ez a bukás lett volna az idei évad legnagyobb botránya.

Romváry Ferenc, a pécsi Janus Pannonius Múzeum Csontváry-gyűjteményének a vezetője úl velem szemben, őt faggatom, hogy megtudjam, mi történt a háttérben, mivel magyarázható a zavar és az elképesztő tehetetlenség. Az első, amit megtudok tőle, az, hogy a múzeum és a restaurátorok nem adták föl a harcot, nemrég új költségvetési kiegészítést kértek a minisztériumtól. Ők azt szeretnék, hogy az egész Csontváry-életmű felfrissítése és korszerű átrámázása ez évben befejeződjön. És elkezdődött egy új, 1994-re tervezett kiállításciklus szervezése is. Most Stockholm, Rotterdam és München kerültek szóba, valamennyi városban az ottani Kunsthalle. De mi biztosítja azt, hogy ezúttal sikeresebb lesz a szervezés? Romváry neveket, számokat, adatokat sorol, dicsér, elmarasztal, érvel és magyaráz. Egy óra után a következő kép kerekedik ki a mondandójából:

1987 óta a Csontváry-turnék szervezője és a tárgyalások fő lebonyolítója egy Firenzében élő magyar származású német hölgy, Burmeister Katalin, a német kézben lévő Villa Romana igazgatója és a firenzei Arcus művészeti ügynökség munkatársa. Úgy tűnik, hogy a pécsi múzeumban nincsen olyan vezető beosztású ember, aki jól beszélne idegen nyelveket, és tárgyalóképes volna, ezért van szükség rá. De a Művelődésügyi Minisztériumban sem volt 1987-ben (s talán ma sincs) olyan munkatárs, aki a nemzetközi művészeti élet porondján otthonosan mozogna, ismerné a múzeumigazgatókat, s rendelkezne a szükséges rutinnal, pénzzel és mozgásszabadsággal. Az elmúlt öt évben Burmeister Katalin „rendességből" vállalta az ügyet, időnként és esetenként még szerződtek is vele a magyar szervek, de többnyire a saját zsebéből fizette a Csontváry-ügyek vitelének a költségeit, és természetesen csak akkor és csak úgy képviselte ezeket az ügyeket, ahogy azt a saját üzleti útjai engedték. Ha valahová elutazott, mindig egy kis időt szentelt Csontváry-nak is.

Az én véleményem az, hogy – ismerve a németek roppant igényességét az ilyen kérdésekben – Burmeister Katalin bizonyára elsőrendű szakember a pályán, és még tiszteletre méltóbb a hűsége és kitartása egy olyan ügy mellett, amelyet a magyar hivatalosok csak félkézzel, el-elmaradó pénzzel és keresztbe szervezéssel „támogatnak". Másrészt azonban azt kell mondanom, hogy egy ilyen horderejű és méretű vállalkozást, mint egy Csontváry-turnét, nem lehet hobbiként Firenzéből menedzselni, erre ki kell nevelni, fel kell építeni a hazai szakmát. Hogy például a párizsi Pompidou Center az utóbbi években már hallani sem akar Csontváry-kiállításról, annak biztosan nem Csontváry az oka, hanem az, hogy rájöttek, a magyar intézmények reménytelenül keskenyvágányúak. Ők ráérnek kivárni, hogy a magyarok feltalálják a modern múzeumi ügyvitelt, a jól képzett minisztériumi munkatársakat, a nyelveket beszélő művészettörténészeket és a konvertibilis valutát, amiben az ilyesmit el lehet számolni. Csontváry nem lesz rosszabb festő a XXI. században sem.

Van-e remény a fejlődésre? Romváry szerint az 1992 elejéig a minisztériumban dolgozó Paszternák Mária jól tartotta kézben az ügyeket, ő azonban föladta a külügyi osztályt, hogy hasonló munkakörben dolgozhasson a fővárosnál, és tulajdonképpen nincsen utódja. Mihályi Mária, aki azóta az ügyeket intézi – Romváry szavaival nem tudja, ki az a Csontváry, ki Fekete György volt helyettes államtitkár, és hogy ki volt monsieur Pompidou, illetve, hogy kik képviselik külföldön a szakmát. Az ő terhére lenne írható az is, hogy felelőtlen munkatársai tavaly – éppen a minisztériumi tervekkel mit sem törődve – egy esztendővel előbbre hozták a turné kezdetét, és ezzel az egész Csontváry-ügyet megtorpedózták. Romváry a most szervezendő új kiállításciklusból ezért, amennyire csak lehet, kihagyná a minisztériumot, és a vállalkozó Kunsthallékkal közvetlenül tárgyalna. Kiderült azonban a beszámolójából, hogy ezekhez a tárgyalásokhoz mégiscsak a minisztérium segítségével szerezte meg újra Burmeister Katalint, akivel ez évben a nyugati kiállítási helyeket majd végigutazzák. Kérdezem, hogy a nagy képek szerepelni fognak-e ezen a turnén. Nem, csupán a még egyáltalán *nem restaurált* Taormina a Nemzeti Galériából. Romváry hangsúlyozza, hogy a kiállításuknak legalább ennyi hasznuk kell hogy legyen, hogy a megakadt restaurálás befejeződjön. Érzem, egy partizánnal ülök szemben, aki az egész világot megmozgatná, hogy a Csontváry-képek rendbehozatalát kiharcolja.

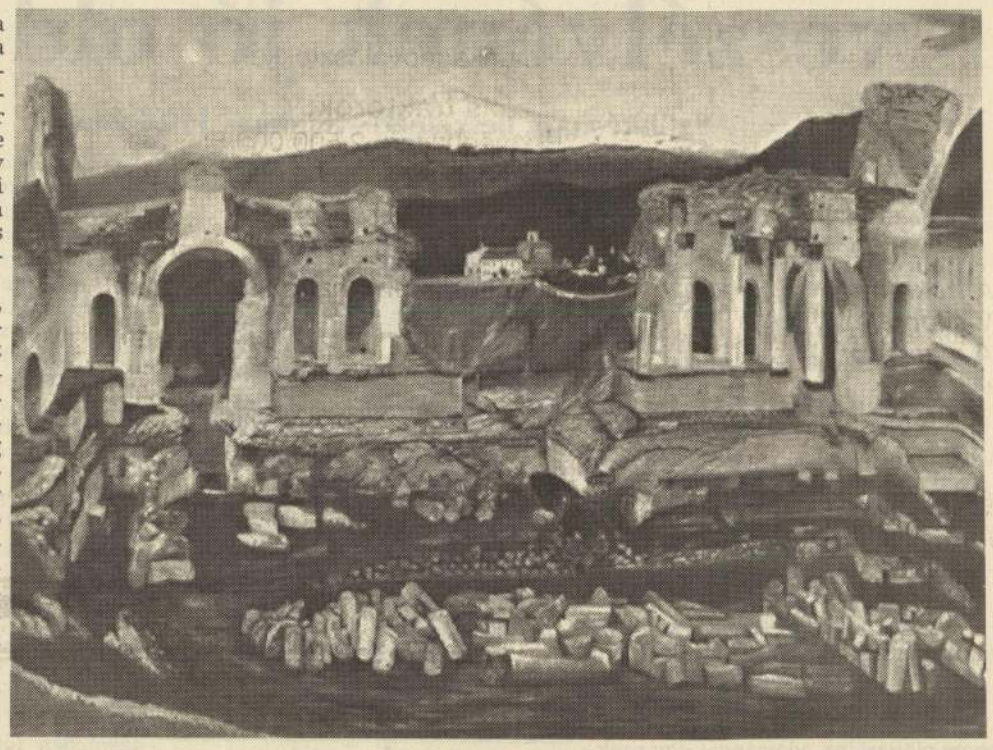

A kis Taormina (1904)

Egy veterán partizán

De azt is érzem, hogy ez a partizán – legyen bármilyen hős, bármennyire is az újabb pécsi múzeumok szinte egyszemélyes megalkotója és fejlesztője – egy veterán. A kor túllépett rajta. Romváry megszokta, hogy az elvtársakat kész helyzetek elé állítsa, hogy az illetékeseket blöffel vagy a közvélemény visszhangjának fenyegető rémével zsarolja, és így küzdje ki az igazát. Lehetséges lenne, hogy az egész Csontváry-turné nem más, mint egy grandiózus kamuflázs, aminek célja a restaurálások kiharcolása? Ha sikerül, csak gratulálhatunk hozzá. De nem sikerül, legalábbis nem egészen, mert a mai tisztviselők se nem elég sznobok, se nem elég ijedősek hozzá. A módszerek – azt kell mondanom, hála istennek! – elavultak. Persze, ami van, az az átmenet vákuuma, át kell lábalnunk ezen a korszakon. És még egy apróság: a Csontváry-hagyaték nem a pécsi múzeumok tulajdona, hanem *közvetlen állami tulajdon*, végleges besorolás nélkül. Utópisztikus tehát minden olyan kísérlet, ami függetleníteni szeretné Csontváryt a központtól.

Abban persze igaza van Romvárynak, hogy a Csontváry-életmű restaurálása nem kerül többe, mint egy Váci utcai garzonlakás – egyszer egy évszázadban kifizetheti ezt a magyar állam. Nincsen pénze a minisztériumnak? Olvasom a lapokban, hogy a magyar szervek a nyári velencei biennáléra meghívták az amerikai Joseph Kosuthot, az Art and Language csoport vezető művészét, hogy vele büszkélkedhessünk a magyar pavilonban. Kosuth a hatvanas évek végén divatba jött szemantikai ágazat képviselője, rendkívül steril és szigorú irányzat ez, amelynek semmi hatása nem volt a magyar művészetre. Meghívását valószínűleg inkább az a véletlen indokolhatta, hogy majdnem úgy írja a nevét, mint Kossuth apánk, s még ki is derülhet róla menet közben, hogy magyar származású (nem derült ki). Joseph Kosuth márványfinomságúra nemesítené föl a falakat, és aztán egy olasz irodalmi szöveget írna rá, amit a biennále után le kell majd vakarni. Ez kerül nekünk néhány millióba. Én Kosuthot nagyon jó művésznek tartom, és örülök, hogy ha már neki nincs is köze a magyarokhoz, legalább nekünk van közünk most ilyen módon hozzá. De a költségek láttán azt kell mondanom, hogy az, hogy Csontváry Bálbekje közben „felnyitott hassal" függ ottfelejtve Pécsett, ez a tény bűnös mulasztás.

Üres irattartók

Befejezésül még egy nyugtalanító dolog. Mint az előkészületben levő Csontváry-kiállítások katalógusírója, azzal a feladattal szembesültem, hogy eredetiben is átnézzem Csontváry írásos hagyatékát. Annál is ajánlatosabbnak látszott ez a munka, mert Pertorini Rezső óta, aki a hatvanas évek elején jegyzetelte ki a kéziratokat, senki sem olvasta az eredeti szövegeket. Még Németh Lajos is inkább a Gerlóczy által készített gépírásos kivonatot tanulmányozta csak. Ő ugyanis tartotta magát Fülep Lajos ama tanácsához, amely szerint a nagy művészeket meg lehet ismerni maradéktalanul a műveikből is. Csontváry esetében pedig – Fülep szerint – különösen indokolt, hogy elfelejtsük a kompromittáló önéletrajzi sorokat. A nagy szecessziós művészetfilozófus puritán ízlése diktálta így, a muzeológiától és tudománytól távol maradó esztéta idealizmusa.

Németh Lajos azonban igen lelkiismeretesen mégis megadta a Gerlóczy által összeállított bővebb gépelt anyag letéti helyét a vonatkozó leltári számokkal a Művészeti Kutatóintézetnél és a Nemzeti Galéria adattárában. A leltári számok mindkét helyen létező irattartókra vonatkoznak, de kinyitásukkor kitűnt, hogy – valószínűleg még a hetvenes évek előtt – kicserélték a tartalmukat. A kutatóintézetben egy Csontváry-kiáltvány nyomtatott szövege, a galériában pedig csak egy Csontváry által írt levelezőlap volt a dossziéban. Közben, mint égből hullott manna, a kezembe került egy másik gépelt papírhalmaz, amelyet Mezei Ottó őrzött a hetvenes évek óta. Hozzá a nemrég elhunyt Gegesi Kis Pál professzortól került ez a Csontváry-szöveg, amely hitelesnek tűnik, és mennyiségében pontosan annyi, mint az egész eddig ismert hagyatéki anyag. Hogy került ennek az eredetije Gegesi Kishez, és egyáltalán miféle Csontváry-szövegek ezek? Gerlóczy Gedeon egy ideig a Nemzeti Galériában tartotta letétben a Csontváry-kéziratokat, és amikor visszaperelte azokat, sokak emlékezete szerint hiányos volt az anyag. A periratoknak azonban nyoma veszett a Nemzeti Galériában, valaki talán magával vitte, mikor megvált az intézettől, s nem lehet pontosítani az adatokat. Pedig fontos lenne ez, mert tudjuk, hogy Gerlóczy még az ősidőkben Lehel Ferencnek, Kampis Antalnak és másoknak is adott át Csontváry-kéziratokat, és közben ezeknek is nyoma veszett.

Romváry Ferenc 1992 nyarán adott nekem találkozót Pécsett, hogy a közben odakerült Gerlóczy-féle kéziratanyagot eredetiben is láthassam (a pécsiek különben csak egy rossz minőségű és a teljes anyagot nem egészen tartalmazó fényképmásolattal rendelkeztek, ami inkább csak arra volt jó, hogy megszámoljam, hogy kb. hány oldalnyi is ez a kéziratanyag). Közben azonban Romváryt baleset érte, és nyakig gipszben feküdt. Közölte, hogy a kéziratok megpenészedtek és restaurálás alatt vannak, a restaurátor pedig Londonba utazott hónapokra. Ezután újra csak most, a napokban találkoztunk, amikor is azt hallottam, hogy a kéziratoknak soha nem is volt semmi baja, már majdnem kész a legépelésük, viszont egészen kész az idén már nem lesz, várjunk türelemmel, amíg egy-két év múlva, ha lesz erre pénz, a pécsi múzeum megjelenteti azokat. Addig is jó lenne azonban, ha beszélnék a minisztériummal, hogy esetleg egy ölbe vehető komputert adnának a múzeumnak, akkor otthon is gépelhetné a Csontváryt. És ne utazzak le az eredetiket látni, mert azok jól bezárva úgyis a szekrényében vannak. Romváry elhárította a Nemzeti Galéria ajánlatát is, hogy szakszerűen lefényképezzék a galéria költségén az anyagot, s csak annyit ígért, hogy talán belső erőkből megkísérelnek egy újabb fotózást. És biztosított arról, hogy ha egyszer megjelenik a szöveg, *a következő* kiadásban írhatok majd egy elemzést róla.

Most, hogy ezeket a sorokat gépelem, még mindig érzem az igyekezetet, ahogy megpróbálom megnyugtatni őt, hogy hiszen senki sem akarja a publikálás elsőségét elvenni tőle. Hogy itt csak arról van szó, hogy az elmúlt húsz évben, mióta az anyag közgyűjteményben van – a xeroxolás korában! – senki nem látta, nem olvashatta Csontváry kéziratait. Ezen változtatni kell. Vagy készüljünk fel egy újabb Csontváry-tragédiára?

Kicsi ország nagy mocsara

Szent Antal megkísértésével kezdtem – bizonyára sokan ismerik a Hieronymus Bosch, Grünewald és mások ecsetjével feldolgozott témát, a remete körül nyüzsgő szörnyeket és csúszómászókat. Ma is ugyanaz a nevük, mint régen: félelem, irigység, bírvágy, rettenet... csak a legtöbbje ma már láthatatlan. Szent Antal is köztünk van, és remeteségében ma is hadakozik a szörnyek ellen. Ha úgy hozza a sors, megvédi Csontváryt mindenkivel szemben, ha kell, még magával Csontváryval szemben is. Kicsiny ország nagy mocsarában vakon, célt tévesztve folyik már a harc.

Volna egy javaslatom. Van egy másik kicsiny ország, Hollandia. Szerencsésebb volt a történelmük, nyugodtabb a közéletük, bámulni való a művészetük és hibátlan a múzeumi politikájuk. Ők tudnák rendben tartani, kiállítani, megőrizni Csontváryt. Adjuk oda nekik. Amszterdam nincs messze, s ha felépítenék a Van Gogh-múzeum mellé a Csontváry-múzeumot is, odajárhatnánk. Többet látnánk belőle, mint idehaza.

Perneczky Géza

MA

Szeretettel köszöntjük névnapjuk alkalmából ***GEDEON, JOHANNA*** *nevű kedves olvasóinkat.*

A Nap kél 6.30
nyugszik 19.11 órakor

Hírek, tudósítások, események közölhetők 14-től 18 óráig a 15-000-es telefonszámon.

Hírszerkesztő:
MÉHES KÁROLY

A bosszúálló és a kegyelmes

Ősi héber mondák ködébe vész a mai *Gedeon* nevünk származása. Eredeti formája gideon volt, s jelentése: „Baál álljon bosszút!" Időszámításunk előtti 13. században Gideon névvel ruházták fel Izrael egyik bíráját, aki a népet sanyargató Modjant és Ameleket kiűzte az országból, és a néphit szerint a bírót Baál istenség hatalmazta fel arra, hogy népéért a madianitákon bosszút álljon. Nyelvünkben családnévvé is előlépett, beceneve a Gida.

A *Johanna* héber név, a János női megfelelője. A Biblia említ egy ilyen nevű asszonyt, az egyik júdeai főtisztviselő feleségét, aki húsvétkor illatszereket vitt Jézus sírjához.

*

A tegnapi névmagyarázatban a latin „aurea" és az „aurora" latin szó is szerepelt. Természetesen az előző „arany"-at jelent, s az utóbbi „hajnal"-t, a Hajnalka név alapját.

Sió TV

A Sió Televízió jövő heti programjából:

március 29-én, hétfőn: műsorkezdés 19 órakor majd helyi információk, tudósítás a testületi ülésről, szezonnyitó a MAHART-nál, bemutatják a közterület-felügyelőség új vezetőjét, osztrák íróvendége volt a Perczel Mór Gimnáziumnak, tájékoztató a Siófoki Férfi Dalkör évi közgyűléséről.

Március 31-én, szerdán helyi híradás, mese, filmelőzetes, játék és egy japán sci-fi film lesz a program.

Időjárás

Jobbára borult idő lesz, országszerte várható ismétlődő csapadék: hó, havas eső, eső. A gyakran viharos északi, északkeleti szél kissé mérséklődik és délkeleti irányú lesz.

Lottó-nyeremények

A Szerencsejáték Részvénytársaság tájékoztatása szerint a 13. heti nyeremények a jövedelemadó levonása után a következők:

5 találatos szelvény nem volt. A következő hétre átvitt nettó nyereményösszeg 70 923 580 forint.

A 76 darab 4 találatos szelvényre egyenként 242 573 forintot fizetnek.

A 7393 darab 3 találatosra egyenként 2078 forintot, a kettesekre egyenként 90 forintot fizetnek.

Tegnap ismét megnyílott Pécsett, a Király utcában a Cafflish cukrászda. A nyitás után megújult cukrászsütemény választékkal, turmixitalokkal várja vendégeit a több mint kétszáz éves cukrászda. **Fotó: Laufer László**

❍ **Elmarad a pécsi** Művészetek Házába március 29-re, hétfőre tervezett Angster-könyv bemutatója. A rendezvény, mely a pécsi orgonagyár történetét feldolgozó kiadványt népszerűsíti, április 5-én lesz.

❍ **Itthon.** Ma 18 órakor ismét jelentkezik a Pécsi Körzeti Stúdió „Itthon" c. műsora. A Somogyi Tavaszi Fesztivál idén nem csak Kaposvárott, hanem az egész megyében rangos rendezvényekkel jelentkezett. A műsor készítői ezekből a nívós programokból válogatva körképet adnak a fesztiválról.

❍ **A Baranya Megyei Természetbarát Bizottság** közli, hogy közgyűlésén új elnököt választott, *Baronek Jenő*t, aki korábban a versenybizottság elnöke volt. Ugyancsak ezen az ülésen vehette át Baranya első "Kiváló Természetjáró" kitüntetését *Keczeli Vilmosné*.

❍ **Történelmi verseny.** A dél-dunántúli történelmi verseny megyei elődöntőjének eredményei: Gimnázium. 1. Farkas Diana (Leőwey Gimnázium), 2. Szűcs József (Leőwey Gimnázium), 3. Csepregi László (Széchenyi Gimnázium); Szakközépiskola: 1. Balogh Miklós (Pollack Szakközépiskola), 2. Farkas Rita (Kazinczy Szakközépiskola), 3. Határszéli Béla (Havasy Műszaki Szakközépiskola).

❍ **A Zsolnay Vilmos Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakközépiskola** harmadéves vegyesbolti eladó tanulója, Kelemen Szilvia a Debrecenben tartott országos versenyen III. helyezést ért el. Szakmai gyakorlatát a Mohácsi AFÉSZ dunaszekcsői boltjában szerezte.

❍ **Megtörtént Orfű** község üdülőterület szennyvízcsatorna-rendszer műszaki átadás-átvétele. Az ingatlanok tulajdonosai a csatornahálózatra való rákötést kérhetik a helyi önkormányzattól. A közel 50 milliós beruházás kivitelezője a Sellyei Vízgazdálkodási Társulat volt.

❍ **A Polgárőrség** katasztrófa elhárító és felszámoló csoport elméleti és gyakorlati képzése kezdődött meg a napokban, melyben a Vöröskereszt is részt vesz, s négy hónapon át tart. Megismerkednek az új rádiós távriasztó rendszerrel is.

AZ ÜSZÖGPUSZTAI
Kastély étteremben
minden vasárnap
12-15 óráig
DÖRÖMBÖZÖ GÉZA
és népi zenekara
nyújt kellemes hangulatot.
Az ebédhez jó étvágyat és jó szórakozást kívánunk!

❍ **A nagykanizsai Hevesi Sándor Művelődési Központ** április műsorából. Április 1-jén a női kar és a vegyes kar, valamint a hunyadis és a péterfys gyerekek közös koncertje. Április 2-án 18 órakor a Kortársak együttes lemezbemutató koncertje. Április 3-án 16 órától Játszóház húsvéti tojásfestéssel, este 19 órakor a Kanizsa Táncegyüttes műsora.

❍ **Hétvége a múzeumban.** Ezzel a címmel rendez programokat a hétvégén a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága. Ma 10 órától „Kézművesvasárnap Magyarlukafán" címmel nemezelést tartanak a magyarlukafai (Fő u. 44.) Faluházban.

❍ **Csodagyerek**. Ezzel a címmel készített önálló műsort Karinthy Frigyes írásaiból *Bagossy Levente*. „Zongorázni ugyan nem tanult meg – de úgy meghízott közben, hogy a panoptikumban mutogatják. Végre is, nem a gyerek a fontos, hanem a csoda" – íme, egy rövid idézet. A műsor legközelebb március 29-én, 20 órakor hallható a pécsi Ifjúsági Házban.

❍ **Nevezések.** Az április 17-i magyar-német barátsági est bor-, stiffulder-, népviseleti és szépségversenyére jelentkezni lehet a pécsi DOZSO-ban, a Felsővámház u. 72-ben, vagy a 24-855-ös telefonon, és két liter bort, fél kiló stiffuldert kell leadni április 16-án 16 óráig!

❍ **Eboltás Pécsett**. Vasas, Hird, Somogy: dr. Hartung István állami állatorvos, cím: Hird, Haladás u. 2. Tel.: 37-2571. Március 29-én 13.30-tól 15.30-ig Vasas (tűzoltószertár), 30-án 13.30-15.30-ig Hird (alsó bolt), 31-én 13.30-15.30-ig Somogy (mázsaház), április 1-én 8-9-ig Hird (gázcseretelep.) Pótoltás: Április 2-án 8-9-ig Vasas (tűzoltószertár).

❍ **Húsvéti játékok**. A Centromédia Városi Televízió Képújságban különböző, húsvéttal kapcsolatos játékban lehet részt s értékes nyereményekhez jutni. A háziasszonyoktól húsvéti recepteket, a férfiaktól ötletes locsolóverseket s a gyerekektől festet tojást, a témához illő rajzokat várnak.

❍ **Olcsó könyvek húsvétra**. Húsvéti vásárt rendez a Gondolat Könyvesbolt Pécsett a Király utca 48. sz. alatt hétfőtől. A Gondolat és sok egyéb kiadványok 50-90 százalékos engedménnyel kaphatók. Az a vásárló, aki ezekből a könyvekből 1000 forint felett vásárol, ajándékkönyvet kap. A választék széleskörű, Kant metafizikai műveitől a natúrkonyha receptes könyvéig.

Köszönet-a segítségért

Rákos fiatalok gyógyításának segítésére indított akciót a gr. Széchenyi István Emlékének Ápolására létrehozott alapítvány. Az akcióhoz a sok-sok egyéni adakozó csatlakozott, emellett többek között 100 ezer forinttal segített a Pécsi Vízmű, 25 ezer forinttal a Vízmű Szakszervezete, 50 ezer forinttal a Pécsi Vöröskereszt, jelentős összeget utalt át az OTP Baranya Megyei Igazgatósága, a Külkereskedelmi Bank Rt. és a Gergely-Autó. Az alapítvány kuratóriuma köszönetét fejezi ki minden adakozónak a szenvedő fiatalok és hozzátartozói nevében.

A Leőwey Klára Gimnázium igazgatója és a latin-újlatin munkaközössége köszönetet mond mindazoknak a szervezeteknek, sponzoroknak és szülőknek, akik támogatásukkal, munkájukkal hozzájárultak a Francia Színjátszó Fesztivál sikeres lebonyolításához.

Ausztria nagykövete Kaposvárott

Kaposvárra látogatott *dr. Erich Kusbach*, Ausztria nagykövete. Társaságában volt *Gerhard Rosner* főkonzul, valamint *Somogyvári Imre*, tiszteletbeli konzul. A vendégek a város vezetőivel, művészekkel találkoztak, és megtekintették az Utazás '93 idegenforgalmi bemutatót.

Veszélyes hulladék

Svájc legnagyobb hulladékkezelő magáncégénél, a Furler AG-nál tett látogatást a kökényi Biomed Rt. négy munkatársa. A svájci cég betanította a magyar partner munkatársait a komplex számítógépes rendszer kezelésére, illetve az ártalmatlanításra beszállított hulladékok átvételét követő feldolgozás technológiájára. Főleg a kórházi veszélyes hulladék feldolgozását fogják végezni a kipróbált, biztonságos rendszerrel.

Munkanélküli mozgássérültek

A Mozgáskorlátozottak Baranya megyei Egyesülete kéri az aktív munkakorban lévő munkaképes rokkant munkanélküli dolgozókat, hogy jelentkezzenek személyesen vagy levélben, pontos személyi adatok közlésével az Egyesület megyei, illetve városi csoport titkárainál. A tények ismeretében az Egyesület intézkedni kíván a munkanélküliek foglalkoztatásának érdekében.

MAI MŰSOR

Színház

Nemzeti Színház: Csodálatos vagy, Júlia (du. 3 és este 7 órakor). Az esti előadás Sarkadi b.
Bóbita Bábszínház: A kisfiú meg az oroszlánok (de. 10 órakor).

Film

Park: Egy asszony illata (f5, f8).
Uránia: Az utolsó mohikán (kalandfilm) f4, hn6, 8.
Apolló: Frivol vallomások (4, 6, 8).
Apolló klub: Legényanya (6), Három bagatell (f8).
Szentlőrinc: A rettegés foka (bűnügyi film) 5.
Művész Örökmozgó: Szarvasvadász I-II. (7).
Ifjúsági Ház: Hófehér (3).

Rádió

PÉCSI RÁDIÓ
8.30-10.00 Kívánságműsor. 13.00 Horvát és szerb nyelvű nemzetiségi műsor. 14.00 Gruss und Kuss. 15.00 Délutáni hírmagazin. A Pécsi Rádió közszolgálati műsora. 16.00 A Pannónia Rádió szolgáltató és kereskedelmi műsora. 18.00 Gruss und Kuss (ism.) 19.00 Esti zene, sport, információk. 19.30 A MR német nyelvű nemzetiségi műsora Pécsről. 20.00 A MR horvát nyelvű nemzetiségi anyanyelvi műsora Pécsről. 20.30 A MR szerb nyelvű nemzetiségi anyanyelvi műsora Pécsről.

Televízió

MAGYAR TELEVÍZIÓ
TV 1
8.10 Muzzy in Gondoland (ism.) 8.15 This is the Way. 8.35 Vasárnapi turmix. 11.00 Szentmise közvetítés. 12.00 Zenebutik – zenehíd. 13.00 Képújság. 13.10 Nóta-tévé. 13.40 Világ-példatár. India. 14.05 Magyarország – Finnország. Tenisz Davis Kupa mérkőzés. 16.00 XX. századi portrék. A meghiúsult remeteség. 16.35 Örömhír. A református egyház műsora. 17.00 Walt Disney bemutatja. 18.45 Szerencsekerék. 19.20 A HÉT. 20.00 Híradó. 20.25 Virrasztás (ism.) 20.55 Vázák meséi. Harc a vízikígyóval. 21.10 TV 1-filmutazás. Benne: 21.25 A gavallér. Francia film. – Párizsi képeslapok. – Egy este a Moulin Rouge-ban.

TV 2
8.04 Aerobik Simkó Andreával. 8.20 Gólyahír. 8.50 Veszélyes öböl. Kanadai filmsor. 9.20 Kacagóra a játszóházban. 10.10 Elektor kalandor. 10.15 Róma könyve. 10.44 Kockáról kockára. 11.55 Ameddig a harang szól . . . 12.00 Nótaszó (ism.) 12.15 Gazdaképző. 12.45 SOrSok. 13.25 K + P. 14.00 Telelovas. 16.00 Másfél millió lépés Magyarországon (ism.) 15.40 Bicebóca Farsang a Petőfi Csarnokban. 16.55 Budapesti Tavaszi Fesztivál. 17.35 Delta. 18.00 Körzeti tévéstúdiók műsora. 18.40 Szombathelyi virtuózok. 18.48 Gyerekeknek. 19.00 Família Kft. 19.35 Zsaroló zsaruk, Francia krimi. 21.20 Telesport. 21.55 A France 2 világpolitikai sorozata. 22.40 A Budapesti Tavaszi Fesztiválon történt.

HBO

17.30 Hamikák. Am. film. 19.00 Vasmadarak. Am. akciófilm. 20.40 BAT 21. Am. film. 22.35 Kockázatos üzlet. Am. vígjáték. 24.00 A sátán kapuka. Am. horrorfilm.

MECSEK TV
(Ma csak a megye kábelrendszerein)
19.04 Rajzfilm. 19.10 UNIQUE TOP 12 – slágerlista. 19.30 Voga-Turnovszky pop-paródiák az iskoláról. 20.00 Baranyai magazin. 20.40 Börtön terror – am. film. 22.10 Heti horoszkóp. 22.15 Erotika.

Pécs belterületén építési telek eladó. Tel.: 22-291. (7271)

4 szoba összkomfortos családi ház gazdálkodásra alkalmas melléképületekkel eladó Görcsöny, Rákóczi út 35. (74981)

Tenkescsárda alatt szőlő 2 szintes épülettel teljes felszereléssel vagy anélkül eladó. Tel.: 72/80-676. (4883)

Hosszúhetényben felújított családi ház és nagyméretű téglaistálló 1100□-öl telken eladó. Érd.: 72/81-131 18 óra után. (74875)

Eladó Patacs fölött 460□-öl szőlő, kert, kis épület, pince, felsz. Érd.: 72/73-135 tel. (74872)

6-os út mellett a Szikúti-dűlőben 320□-öl szőlő gyümölcsös és konyhakert eladó. Érd.: 18 óra után 16-367. (74870)

Harkányban építési telek eladó. Érd.: 72/80-054. (4879)

Siklóson családi ház tetőtérbeépítéses eladó, áron alul, sürgősen. Érd.: Siklós, Pozsonyi 9. (4878)

Pest irányában a 6-oson eladó a „Muskátli" csárda. „Húsvét" jeligére a pécsi Kolozsvár úti hirdetőbe. (7091)

Cserkúti Csárda felett 300□-öl szőlő gyümölcsös pince, présház felszereléssel, lakható téglaépülettel patakpart mellett eladó. Kövesút, villany van. Érd.: 12-296-on. (74594)

Eladó 283□-öl gyümölcsös Bálicstető Sziklás-dűlő elején. Érd.: 49-789 telefonon. (82215)

Nyaraló eladó Harkány, Barátság u. 97. tetőtérbeépítéses, 70m², igényesen berendezett. Tel.: 72/45-492 18-19-ig. (82236)

Abaligeten 4 szobás családi ház eladó 600□-öl telekkel. Érd.: hétfőtől szombat 12 óráig 78-556-os telefonon. (80778)

Télen-nyáron lakható hétvégi ház 480□-öl területtel a gyódi szőlőhegyen eladó. Érdeklődni: 40-483 telefonon. (80782)

Kiadó 1,5 szobás, üres, központi fűtéses, telefonos magasföldszinti lakás áprilistól. Telefonszám: 49-082. (80183)

Pécsett a Király (Kossuth L.) utcában üzlethelyiség átadó. Telefon: 72/26-520, 10 és 12 óra között.

Szőlő-gyümölcsös rövid vagy középtávon bérbe adó Marx út fölött Pezsgőüzemnél. Tel.: 29-090. (80827)

Kárpótlási jegyet vennék napi áron. Tel.: 72/23-350. (7278)

9 db húzó eladó 90 kg-tól 150 kg-ig. Érd.: 72/77-124 telefonon. (2206)

Eladó kis eke Rotához rövidített híd Faryman dízelmotor Komló, Sallai u. 17. II/2. Tel.: 83-630. (81842)

Maruti kék 95-ig vizsg. 380 EFt-ért eladó. T.: 15-146. (81708)

Kisfogyasztású kitűnő állapotban lévő 1697 cm³ Fiat Uno dízel olcsón eladó. Tel.: 20-893. (74500)

Pécsett és környékén burkoló és kőműves munkát valamint hagyományos húsfüstölő és kemence építést vállalunk. Megrendelést este 6 után leadni 06-72/47-808 vagy egész nap 40-539. (82241)

CITY TEHERTAXI
44-444

Ön lottózik? Nyert már valaha? Amit én ajánlok az is csak játék, de az esélyei sokkal jobbak. 2,4 MFthoz juthat 3 hónap alatt a Super Play-vel. Tel.: 78-542. (80816)

Super Play elit. Kis befektetéssel 6 MFt-hoz juthat. Tel.: 82/21-121. (80831)

ALKALMAZOK fiatal (18-24 éves) ügyes, intelligens lányokat szeptember végéig. Jelentkezés Pécs, Laki I. u. 2. Cuki fagyizó. (80825)

FELVONÓSZERELŐT és gépírót alkalmazunk. Tel.: 43-657 (81705)

ELADÓT felveszünk. Jelentkezni Fülemüle u. 2. Mini ABC de. 11-ig. (80839)

OLASZ nyelvtudással tolmács állást keresek 16-625. (7099)

Általlérok, hamis Csontváryk

Vannak-e hamisítványok a somogyi, tolnai, baranyai múzeumokban?

A szakember szerint a múzeumokba magas százalékban kerülnek be hamisítványok. Művészettörténész állítja, hogy még komoly szakkönyvekben is szerepelnek ilyenek. Nem ritka az sem, hogy a műgyűjtők anyaga van tele utánzatokkal. Ezúttal arra voltunk kíváncsiak, mi a helyzet a régió múzeumaiban a hamisítványokkal?

A somogyi helyzetről *Horváth János* művészettörténeti referens beszélt:

– Mi elsősorban Rippl-Rónai képeit gyűjtjük, s az elmúlt évek alatt jó pár darab hamisítvánnyal találtam magam szemben. Legjobb esetben Ödön nevű öccse csinálta őket, de van ezeknél rosszabb is . . . Általában laikus vagy kezdő műgyűjtő az áldozat. A mi gyűjteményünket 1920-ban kaptuk, oda elvileg nem került be hamisítvány. Jelenleg ilyen kiállítva sincs.

Hasznos tanácsként tette hozzá az elmondottakhoz, hogy mostanában elsősorban Kádár Bélát és Scheiber Hugót hamisítanak, a pécsi vásáron szinte mindig találni egy-egyet. A kontármunka a nagyon gyenge rajzkészségről, a festékek használatában mutatott gyakorlatlanságból feltűnik. Az eladók nem engedik, hogy vizsgálat alá vessék az üzlet nyélbe ütése előtt a képeket, de Horváth János szerint le lehet szólítani néhány szakembert, ha valaki ismeri őket, hiszen a vásárban mindig vannak muzeológusok is.

Dr. Gaál Zsuzsannát a szekszárdi Babits emlékházban értem el. Ő az érmeket emelte ki:

– Nálunk csak néhány hamis tallér van, az antik tárgyak közt nincs hamisítvány. Ma már egyébként nagyon komoly műszeres vizsgálatok segítenek minket. A legtöbb anyag leletből kerül hozzánk, s ez szinte kizárja, hogy hamis legyen közte. Az a gyanús, ha az éremkép elmosódott, és nagyon fontos, milyen az érem harmadik oldala, ugyanis a kidolgozásra ott kevesebb figyelmet fordítanak.

Baranyában az egyik legizgalmasabb kérdés a hamis Csontváryk ügye. Ezekről *Tarai Teri* restaurátor beszélt.

– A három hamis Csontváry akkor került hozzánk, amikor egy gyűjtő ideajándékozta a gyűjteményét. Tudtommal egy darabig ki is voltak állítva. Csontváry nagyon prezíc volt, a legjobb vásznakat és festékeket használta. A hamis darabok már most rosszabb állapotban vannak, mint az ő képei.

Arra a kérdésre, lehetséges-e, hogy a múzeumok anyaga legalább húsz százalékban hamis, szerinte igen a válasz. Ez külföldi gyűjteményekre is vonatkozik.

Újabb, tárgyilagos vizsgálati módszerek kiszűrhetik a talmit, de ha valaki a moderneket hamisítja, csak a szakértő tudása, segíthet.

Hiszen ha a vászon, a festék beszerezhető is, a tehetséget nem lehet kölcsönözni.

Hodnik Ildikó Gy.

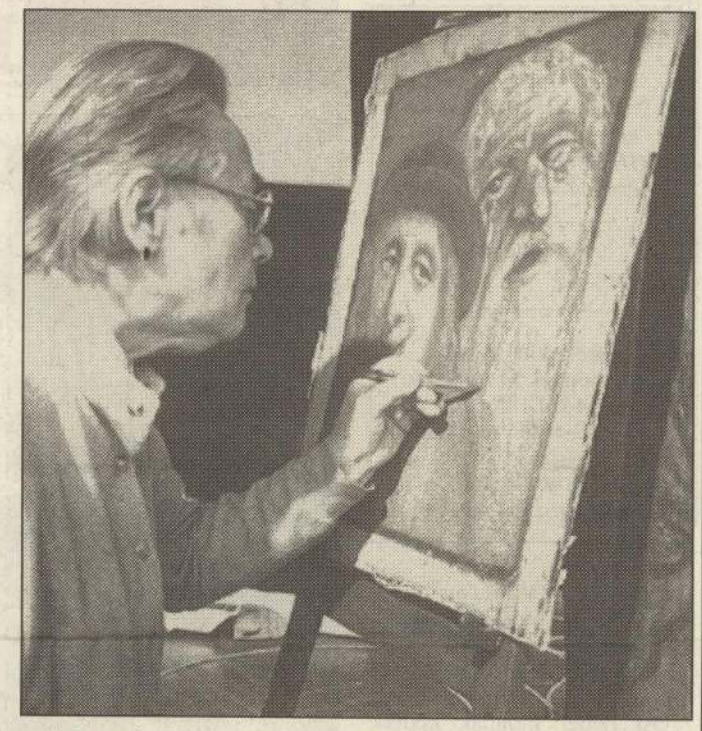

A festmények legapróbb pontjait is gondosan átvizsgálják

A reklámból élnek

Egy éves a Mecsek TV

76 ezer lakásban

Tegnap este tartotta egy éves szülinapi buliját egy pécsi étteremben a Mecsek Televízió – ahogy magukat hirdetik: az első baranyai magántévé. Az évforduló kapcsán *Piroska Gyulát*, a Mecsek Tv ügyvezető-producerét kérdeztük:

– Egy esztendővel ezelőtt azért alakult meg a Mecsek Tv, mert rést láttunk a piacon: nem volt olyan tévé, mely a megyét lefedte volna, s abban a hirdetők elhelyezhették volna reklámjaikat – mondja. *– Előzőleg egy reklám stúdiót működtettünk, úgyhogy némi tapasztalatunk azért volt már. Persze ehhez azt is illik hozzátennem: a televíziózásban amatőrnek számítottunk – mégis belevágtunk, annak ellenére, hogy tudtuk, ha senki nem áll mögöttünk, csak a reklámból élhetünk meg. S akkor persze, minden korosztályt meg kell nyernünk magunknak, hiszen a hirdetőknél elsősorban a nézettség számít. Mit mondjak? Bejött a dolog.*

A Mecsek Tv mintegy százötven baranyai és megyén kívüli céggel áll kapcsolatban – ami azt is jelenti, hogy valamennyi vállalkozás számára ők gyártották le a reklámfilmeket. Hetvenhatezer lakásban heti kétszer négy órás műsort adnak a kábeleken.

Mint a producertől megtudtuk, az évforduló alkalmából a műsor szerkezetét is korszerűsíteni szeretnék: április első hetétől új főcímekkel, s egyéb, a korszerű tévét jellemző elemekkel „javítják" fel műsoraikat.

P. Zs.

Megbízhatatlan áruk a piacon

Mérgező smink, veszélyes szépítőszer

Minden nő szép akar lenni. Ma már a szépségért nem is annyira szenvedni kell, mint inkább fizetni, így hát nem csoda, hogy sokan próbálják olcsóbban beszerezni a szemhéjfestéket, a rúzst, a körömlakkot a piacon, ahol a külföldi árusoktól 100 forint alatt vásárolhatnak. Csak később, otthon derül ki, hogy az áru minősége legtöbbször rossz, és a vevő örülhet, ha nem kap valamilyen fertőzést vagy gyulladást a filléres sminktől.

A KERMI vegyipari főosztályáról *Szabó Tamásné* elmondta:

– Óva intem a vásárlókat az ilyen bizonytalan eredetű termékektől. Ezek a szerek nyálkahártyával érintkeznek, nem tudni, ki próbálta ki őket előbb, ki fogdozta össze. Lehet olyan tétel áru is, aminek lejárt a szavatossági ideje. A rúzsra rátelepszik az utca pora, a szemfestékben lehet ólomszennyező, toxikus fém . . . Ellenőrizhetetlenek, reklamáció hivatalosan nem intézhető, semmiféle garanciát nem kapunk. A KERMI többször is foglalkozott az ilyen cikkek vizsgálatával.

Nemrégen a sajtóban kellett fehívniuk a vásárlók figyelmét arra, hogy egy utcán beszerezhető lengyel szájrúzst és körömlakkot dobjanak ki a vevők, mert a készítmények ártalmasak az egészségre.

Volt olyan vendége, aki gyulladt szemekkel, megviselt arcbőrrel kereste fel a pécsi Orchidea kozmetikában *Kovács Bélánét*. A rosszul választott krém hatásait csak gyógyszerekkel, gyógynövényes pakolásokkal lehetett eltüntetni.

Szép, olcsó, de lehet, hogy mérgező **Fotó: Szundi**

– A piacon vett szemfesték többnyire porzik, nem fed eléggé, foltos lesz – folytatta a tapasztalatairól szólva. *– A szempillafesték, ha a szembe jut, csíp, lemosni borzasztó nehéz. A bőrre kerülő krémtől az arc ödémás lesz, viszket, allergiás tünetek jelentkeznek. A rúzs lehet szép színű, de a szájon már nem mutat, kipróbálni pedig nem lehet.*

Egyszóval: a minőségen nem szabad spórolni. Végtére is az embernek csak egy arcbőre van, és nem mindegy, hogy az milyen a képén.

H. I. Gy.

Sok a panasz a drága külföldi bútorokra

A Kereskedelmi Minőségellenőrző Intézet tapasztalatai szerint a külföldi bútorokra több panasz érkezik, mint a hazai gyártmányokra. Az intézet véleménye szerint jó dolog, hogy mind több külföldi cég jelenik meg a magyar piacon, ám némelyikük nem hajlandó tudomásul venni, hogy Magyarországon is léteznek a vásárlók érdekeit védő törvények.

A hazai bútorkereskedelemben eddig három nagy külföldi tőkével működő vállalat vetette meg a lábát: az IKEA, a Tutto Mobili, valamint a Michelfeit. Mindhárom vállalat jóval magasabb árszinten kínálja portékáit a hazai üzletekénél. Ezt általában indokolja a felhasznált anyagok minősége és kikészítése, valamint a formatervezés. A KERMi azonban megállapította, hogy a műszaki tartalmat illetően a külföldi termékek alig jobbak a magyar átlagnál.

A KERMI szakértői azt tapasztalták, hogy az IKEA ellen viszonylag kevés a panasz, mert az esetek többségében a reklamált bútorokat szó nélkül kicserélik.

A Tutto Mobili termékei viszont nagyon sok panaszra adtak okot, ám a cég úgy foglalt állást, hogy a vevő forduljon bírósághoz. Nem veszik tudomásul, hogy a fogyasztót védő jogszabályok éppen azt a célt szolgálják, hogy a panaszosok elkerülhessék a bírósági procedurát. A KERMI néhány alkalommal felszólította a Tutto Mobilit, hogy fizesse vissza a vételárat, ám a cég ezt csak hosszas huzavona után tette meg. A Michelfeittel eddig a KERMi minden tárgyalása kudarcba fulladt, a cég még a műszeres biztonságtechnikai vizsgálattól is elzárkózott, ezért az intézet szabálysértési eljárást kezdeményezett. Ha ez sem vezet eredményre, valószínűleg a működési engedély megvonását javasolja az intézet.

A szigorú intézkedésekre a KERMI szakértői szerint mielőbb szükség van.

Megjelent a Műszaki Magazin

Megjelent a Műszaki Magazin első száma, amelyet a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségi Kamarája (MTESZ) és a német Vogel Verlag közösen ad ki.

A lap elsődleges céljának azt tekinti, hogy a magyar reálértelmiségi szakembereket lássa el friss információkkal. Ezért úgy a magyar, mint a külföldi műszaki és tudományos, kutatási újdonságokról tudósítani kíván.

A lapnak ez évben a most napvilágot látott számán kívül még három úgynevezett mutatvány száma kerül az olvasók kezébe. Ezekhez az érdeklődők ingyen juthatnak hozzá.

Mától nyári időszámítás

Nem okoz változást a MÁV menetrendjének időpontjaiban

Március 28-án, vasárnap megkezdődött a nyári időszámítás. Hivatalosan vasárnap hajnali 2 órakor történt az átállás, tehát akkor kellett az órák mutatóit egy órával előbbre, 3 órára állítani. A nyári időszámítás szeptember 27-ig tart.

A nyári időszámítás nem okoz változást a MÁV menetrendjének időpontjaiban, viszont az óraigazítás éjszakáján, az átállítás időpontjában magyar területen robog majd nyolc nemzetközi expressz.

Eszerint menet közben 60 perccel megnövekszik a menetideje a Tisza, a Hellas és Belgrád expressznek mindkét irányban, továbbá a Dácia expressznek Bukarest felé és a Puskin expressznek Moszkva felé. A MÁV mellékvonalain mindösszesze négy személyvonatot érint az óraigazítás időpontja 5-20 perces késéssel. A vasút 9 postavonata a szokásosnál 60 perccel korábban indult, és az óraigazítást követően az eredeti menetrendi időpontban érkezett meg a célállomásra.

A nyári időszámítás a Mahart menetrendjét nem érinti, a Volán már feltüntette menetrendjében a nyári időpontokat, a Malév-nál pedig az óraigazítással együtt lépett életbe az új menetrend. (MTI)

Mennyit fizet, aki a megengedett sebességet túllépi?

Halálos végű vonat-teherautó ütközés Dombóvár közelében

Nem tudom, mi jöhet még. Először az történt, hogy több lap elkezdhette közölni a tényfényképező traffipax tartózkodási helyeit, adott körzetenként. Most pedig egyik laptársunk újabb „leleplező" adatokkal szolgál. Megtudhatjuk az eddig titkosnak nyilvánított, és ma sem biztos, hogy pontosan így érvényben lévő tarifákat, azokra az esetekre, ha esetleg gyorsabban vezetünk a kelleténél vagy, ha esetleg ittasan ülünk a volán mögé.

Az adatok szerint egyik sem éri meg, már azért sem, mert az említett félrelépések a büntetések mellett magunk és mások számára is kiszámíthatatlanok lehetnek. Mindenesetre kérdéseinkre illetékesek sem megerősíteni, sem megcáfolni nem kívánták az alant idézett adatokat, legfeljebb annyit tettek hozzá: aki visszaesőként cselekszik, súlyosabb büntetésre számíthat, egyébként pedig helye van több esetben egyéni elbírálásnak a büntetések kiszabásánál.

A most felsorolandó adatokra egy nyilatkozni hajlandó szakember első mondatában így válaszolt: „Rosszindulatú kiszivárogtatásról van szó . . ." Gondolom, mindenki számára nyilvánvaló, hogy az adatok ezekután, figyelembe véve persze az egyéni elbírálást, legalábbis arányaikban jók.

Tehát például, ha az ötven kilométerben megadott sebességet 5 kilométernyivel lépi át az autós 500 lehet a büntetés, általában minimum száz forinttal nő a kilométernyi növekedés, egészen 76 kilométerig, amikor már a jogosítványt is bevonják egy időre.

A tíz százalékos határ megmarad akkor is a táblázat szerint, ha hetven vagy nyolcvan a megengedett sebesség. Érdekes, hogy ötven esetén 94, hetven esetén 120, nyolcvan esetén 129, százhúsz megengedett sebesség esetén pedig 178 kilométer az a határ, amely után már bírósági eljárás, újabb vizsga következhet, a jogosítvány egy évi elkobzása miatt. A pénzbírságok mellett a táblázat szerint ötvenes határnál 76, hetvenesnél 83, százhuszasnál 161 kilométeres sebességnél vonják be a vezetői engedélyt.

Az ittas vezetésnél jóval szigorúbbak a szabályok a „kiszivárogtatott" táblázat szerint. Az esetek túlnyomó részében a pénzbüntetés mellé azonnali, kisebb-nagyobb idejű jogsi-elvonás is dukál. 0,8%-nál például tízezer-kétszáz forint és 11 havi jogosítvány-nélküliség, e fölött bírósági eljárás, és jóval szigorúbb büntetés következik.

*

Újabb halálos közlekedési baleset történt vonat és teherautó összeütközéséből. Ezúttal a Dombóvár és Mágocs közötti útszakaszon, tegnap reggel kilenc óra 43 perckor, *működő és tilosat jelző fénysorompó* ellenére teherautójával a sínekre hajtott *F. István* dombóvári lakos, hivatásos gépkocsivezető, és összeütközött az éppen érkező gyorsvonattal.

A baleset következtében a sofőr a helyszínen meghalt, két utasa közül *G. P.* 45 éves dombóvári lakost súlyos, életveszélyes, *S. F.* 39 éves dombóvári lakost súlyos sérülésekkel kórházba szállították. Az anyagi kár 250 ezer forint, a vizsgálat folytatódik.

Bozsik L.

Főzzünk változatosan!

Hagymás sertéssült.

Hozzávalók (4 személynek): fél kg sovány sertéslapocka, 3 evőkanál olaj vagy egy púpozott evőkanál zsír, 3 fej hagyma, 1 póréhagyma, 5 dl húsleves (leveskockából), fél kg burgonya, só, bors, fokhagymás só, fél csomag petrezselyem, ételízesítő.

A sertéslapockát forró zsiradékban átsütjük. A hagymát felkarikázzuk és hozzáadjuk. Felöntjük a húslével és 20 percig főzzük. A póréhagymát megtisztítjuk, megmossuk és felkarikázzuk. A burgonyát meghámozzuk és kockákra vágjuk. Majd a póréhagymát és a burgonyát a húshoz adjuk, és fedő alatt további 25 percig főzzük. Megízesítjük, és apróra vágott petrezselyemmel megszórva tálaljuk.

Túrókrémtorta.

Hozzávalók: 1 csomag ötlapos száraz piskóta tortalap, 25 dkg tehéntúró, 1 csomag vaníliaízű pudingpor, 1 citrom, 4 dl tej, 12 dkg cukor, 15 dkg vaj (tortadara).

A pudingporból a tejjel az előírásnak megfelelően pudingot főzünk, még melegen közékeverjük a 12 dkg cukrot, belereszeljük a citrom sárga héját, és belecsavarjuk a levét. Ha kihűlt, alaposan kikeverjük az áttört túróval meg a vajjal. Ezzel a krémmel töltjük, vonjuk be az ötlapos piskóta tortalapokat, hideg vízbe mártott villával megvonalazzuk, és legalább egy napra jégbe hűtjük. (Még szebb és finomabb, ha meghintjük csokoládéízű tortadarával a tetejét, de díszíthetjük hajszálvékony lehéjazott citromszeletekkel is.) Ugyanezzel a krémmel tölthetünk mézes jellegű lapokat vagy ötlapos félkésztortát.

Tévézés a Kárpát-medencében (4.)

Újvidéki adó a polgárháború viharában

Hosszú időn át az újvidéki stúdió adásait példaként emlegettük a kisebbségi tévézés méltányos feltételeinek megteremtésére. Aztán a sorvadás híreiről értesülhettünk, illetve a tévéadó szembekerüléséről a vajdasági magyarok érdekeivel, érzelmeivel, meggyőződésével. Erről beszélgetünk *Blaskó* Mártával, aki 1992 nyaráig az újvidéki televízió vezető munkatársa volt. Most a szabadkai *Napló* című független hetilapban publikál.

Magyarországon is nézhető

– Mikor indult az újvidéki televízió magyar adása? Milyen műsoridővel, és hol lehetett fogni?

– A televíziózás Újvidéken 1968-ban kezdődött el. Akkor mint a belgrádi televízió fiókszerkesztősége naponta rövid híreket sugárzott, később kiegészült a program a vasárnapi magazinműsorral. Később még tovább bővült a műsor, bevezették a fél nyolcas híradót, a mezőgazdasági szakműsort, a kulturális magazint, a belpolitikai vitaműsort, a külpolitikai szemlét és így tovább. 1975 novemberében pedig elkészült az újvidéki stúdió épülete, és az adásokat onnan sugározták. Ez nemcsak helyszínváltozást jelentett, hanem önállósulást is. Az újvidéki televízió sem szervezeti, sem anyagi tekintetben nem tartozott tovább a belgrádi televízióhoz. Az előfizetésből begyűjtött pénzből önállóan gazdálkodott. Ettől kezdve indult meg az önálló többnyelvű program (szerb, magyar, román, szlovák, ruszin), bővült a szerkesztőségek létszáma, egyre javult a műsorok minősége és műszaki színvonala, nőtt a nézettsége… Nagyjából az egész Vajdaság területén lehetett nézni (Dél-Bánát kivételével), és Magyarország déli részén is. De visszajelzés érkezett Romániából, az ottani magyarok is szívesen nézték az újvidéki esti híradót.

– A műsoridő elosztásakor tekintetbe vették-e a Vajdaság nemzetiségi arányait?

– Kezdetekben a műsoridő arányosan oszlott meg a vajdasági nemzetiségek között. Induláskor a magyar nyelvű program kapta a legtöbb műsorpercet, később arányosan a szerbhorvát program, az idők folyamán pedig a legtöbb idő a szerb nyelvű programnak jutott, mivel az újvidéki stúdió igen gyakran kapcsolódott be a belgrádi főműsorba. A szlovák, ruszin, román nyelvű szerkesztőségek eleinte heti egy-egy magazinműsorral jelentkeztek, később hetente több alkalommal a késő délutáni órákban híradókat is szerkesztettek. Tavaly és az idén a nem szerb nyelvű műsorpercek csökkentek, kimutatás híján csak feltételezni lehet, hogy legalább *húsz százalékkal*. A műszaki feltételek romlásával és az újságírók elköltözésével minőségi romlás is bekövetkezett, ezzel párhuzamosan pedig csökkent a nézettség.

Egészen Becséig

– A Vajdaságban lehet-e fogni a Magyar Televízió adásait? Milyen vidékeken nézhető a budapesti műsor és hol nem? Érződik-e különbség a lakosság kultúrájában, szemléletében – az anyanyelvi művelődésre gondolok – a két terület között, vagyis ahol rendszeresen nézik a budapesti adásokat és ahol nem lehet fogni őket?

– A Vajdaságban kezdettől fogni lehetett a *Magyar Televízió* adásait. A kép és a hang kitűnő minőségű. Illetve, Bácskában egészen Becséig nézhető, attól délre rosszabbodó minőségben, de még fogható. Újvidéken például egyes városrészekben nézhető, máshol egyáltalán nem. A szatelitadást a vajdaságiak egyelőre nem nézik. A közös antennát a többségében szerb nyelvű közösségekben (tömbházakban) nem fordítják Magyarország felé, inkább a nyugati adókat nézik, saját szatelitantenna felszerelése pedig túl drága lenne a havi százszázalékos inflációs rátával küzdő ország lakóinak. A *Magyar Televízió* adásait illetően a nézők identitástudatára feltétlenül hatott az, hogy saját nyelvükön, saját kultúrájukról szóló adásokat nézhettek. A gyerekek életében a *Magyar Televízió* adásai kiválóan ellensúlyozták a környezetnyelv és kultúra hatását, azaz fontos szerepet játszottak a magyar programok az anyanyelv megőrzésében. Másrészt a vajdasági művelődési életben az adások nyomán egyre magasabbra tették a mércét, és ez is serkentette az ottaniakat, hogy egyre jobb és érdekesebb rendezvényeket állítsanak össze. Persze, erről csak egy alaposabb felmérés után lehetne teljesen megalapozott véleményt mondani. Ilyen felmérés eddig nem készült.

Az újvidéki városháza 1900 körül

– Milyen változásokat hozott a vajdasági magyar televíziózásban az autonóm tartomány jogállásának megcsorbítása, pontosabban: a megszüntetése, majd a kirobbant polgárháború?

– A vajdasági magyar televíziózásban Szerbia egységesítése és általában a központosító nacionalista törekvések minden tekintetben hanyatlást okoztak. Nemcsak a magyar nyelvű adásokban, hanem a szerb nyelvű újságírásban is a janicsárok jutottak szerephez, és a szlovák, ruszin, román adások minőségi romlása is észrevehető. A magyar szerkesztőségből az elmúlt két év folyamán, a háború kitörése óta legalább huszonöt ember távozott. Ez jókora érvágás, mivel javarészt tapasztalt szerkesztők távoztak, akiknek meghatározó szerepük volt a magyar nyelvű adások felfejlesztésében. Ez nehezen vagy sehogy sem pótolható. Az ottmaradottak számára igen nehéz megtölteni a műsoridőt, ami csökkent ugyan, de még így is nagy munka a megcsappant létszámhoz képest. A híradókban kevesebb a saját riport vagy helyszíni jelentés, jórészt hírügynökségi jelentések fordítására korlátozódnak, ami a többrétű minőségi tájékoztatás rovására megy. A jelenlegi hatalom célja az, hogy a nemzetiségi tájékoztatást szinte a fordítás szintjére süllyessze. Csupán „léteztetni" akarják a más nyelvű adásokat, önálló tevékenység és fejlődés nélkül. De arra jók, hogy a nemzetközi szervek és a közvélemény előtt példának felmutassák őket. A szerb hatalom legutóbbi lépése az volt, hogy a rádióból és televízióból kényszerszabadságra küldte az ott dolgozók húsz százalékát, köztük igen sok újságírót. Főként a „másként gondolkodókat" szabadságolták. A hírek szerint két hónap múlva újabb negyvenszázalékos kényszerszabadságolás várható. Ezek után nem kell bizonygatni, hogy ez egy kis létszámú szerkesztőség számára majdnem a megszűnést jelenti, csupán néhány ember marad fordítani a hivatalos közleményeket.

– Még előbb, a „békésebb" időkben képernyőre kerülhettek-e a „kényes" kisebbségi kérdések? Például az 1944 őszén végrehajtott tömeggyilkosságok? Vagy a vajdasági magyarság önszemléletében végbement döntő változás: a Demokratikus Közösség színre lépése, az autonómia követelése?

– Az 1944-es események tárgyalása többször felvetődött a szerkesztőségben, de a vezetőség, illetve a hatalmi párt ezt sohasem engedélyezte. Még halottak napján sem engedélyezték a megemlékezést. A *Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége*, a *VMDK* a híradóban és a magazinműsorokban többnyire helyet kapott, a *VMDK* vezetősége és tagjai is szót kaptak, amikor a magyarságot érintő kérdésekről volt szó. Például a választások, az amnesztiatörvény, a nyelvtörvény kapcsán. Ilyen, a többségi párt számára érzékeny témák tárgyalása néha – meglepő módon – semmilyen ellenállásba nem ütközött, többnyire engedélyezték a témát és a vendégek listáját sem kifogásolták. Egyedül 1944 volt tabutéma.

Elbocsátások

– Milyen helyzetben van most a vajdasági magyar televíziózás és mit jelent a terület magyar nézői számára a Duna tévé jelentkezése? Lát-e lehetőséget a budapesti és újvidéki tévések együttműködésére és milyen módon?

– Az újvidéki és a pesti tévések azelőtt szorosan együttműködtek. Mostanra ez a kapcsolat leszűkült, legfeljebb néhány látogatásra korlátozódik. Jellemző, hogy tavaly a két ország közötti egyezmény alapján felkínált pesti vendéglátást a szerb szerkesztőség „magyar szakértője", *Fekete* Elvira arra használta fel, hogy a magyarság ellen nyíltan uszító riportokat készítsen. Sajnos, erre Pestről nem kapott illő választ! Az elbocsátások következtében kútba esett a két tévés ház tervezett közös műsora is *Csáth* Géza emlékére, ugyanis az egyetlen magyar drámaszerkesztőt, *Vígel* Lászlót is kényszerszabadságolták.

Beke György

NAPLÓK

DESANKA MAKSIMOVIC szerb költőnő 95 esztendős korában, csütörtökön elhunyt. A háború utáni jugoszláv irodalom hazafias és romantikus költészetének kiemelkedő képviselője Belgrádban végezte egyetemi tanulmányait, majd évekig Párizsban élt. Tanár lett és műfordítóként is ismertté vált. Első verseskötete, a Pesme 1924-ben látott napvilágot. Több könyvét magyarra is lefordították, köztük a Bazsalikom (1928), a Napjaink éneke 1-2 (1965–67) és a Csillagpor (1971) című köteteket. A Tanjug értesülése szerint ünnepélyes végső búcsúztatására a Belgrádtól 70 kilométerre délkeletre fekvő szülőfalujában, Brankovinában kerül sor.

A BUDAPESTI FESZTIVÁLZENEKAR Alexander Markov közreműködésével tartandó hétvégi hangversenyei előtt – mivel azokra már minden jegy elkelt – szombaton délután két órától nyilvános főpróbát és előhangversenyt rendez a Zeneakadémia nagytermében. Az egyórás hangversenyre a belépés ingyenes.

József Attila a France Culture-ben

Magyar költőnek szentelte február első öt napját a *France Culture* rádióállomás. A kitűnő művészeti, irodalmi és tudományos műsoraiért a francia ajkú területeken különösen népszerű adóállomás *A tudás útjai* sorozatában *József Attila magyar költő a század látóhatárán* címmel napi húsz percben igyekezett bemutatni költőóriásunk művészi, gondolkodói, politizáló és emberi arcát stúdióbeszélgetések keretében. Olyan kiváló szakértők társaságában, mint *Fejtő* Ferenc, a költő kortársa és ifjúkori barátja; *Kassai* György, Párizsban élő irodalomtörténész, műfordító; *Tverdota* György, az *MTA Irodalomtudományi Intézetének* munkatársa és Véronique *Charaire* műfordító.

A költő életének és munkásságának izgalmas, máig sem lezárt kérdései kerültek terítékre. Ifjúkori útját s az akkori magyar valóságot Fejtő Ferenc és Kassai György vázolták fel, szót ejtve a század első két évtizedének pezsgő magyarországi irodalmi-kulturális életéről, az országot ért háború utáni sokkról. Véronique Charaire-rel együtt ugyancsak ők szóltak a húszas évek végén kialakuló két írótáborról: a népiesekről és az urbánusokról, a köztük kirobbanó vitáról, József Attila keserves útkereséséről.

Tverdota György magyarázatából a hallgatóság számára világossá váltak azok az értelmezések, amelyek főként a költő halála után segítettek irodalomtörténészeket, kritikusokat, pedagógusokat és nem utolsósorban a közönséget ahhoz, hogy József Attila elfoglalhassa méltó helyét a magyar irodalomban. Azokról a torzításokról is szó esett, amelyek a Rákosi-korszaktól kezdve igyekeztek osztályharcos proletárköltővé egyengetni József Attilát.

Kassai György kedves szavakkal elemezte József Attila 1926–27 közé eső párizsi időszakát, a *Sorbonne-on* folytatott tanulmányait, ismerkedését a régebbi és a kortárs francia költészettel: *Villonnal*, illetve Marcel *Sauvage-zsal*, Tristan *Tzarával*. Említette első találkozását a baloldali ideológiákkal, majd későbbi korszakában a tudatalattit elemző pszichológiával, amelyet egy költői remek is tanúsít: a *Freud* születésnapjára írott, *Amit szívedbe rejtesz* című verse.

Emanuel *Driant* szerkesztő-riporter és Nathalie *Trianda-Fyllides* rendező érdeme, hogy a költő termésének legjavából válogatták az illusztráló részeket. Külön ügyeltek arra, hogy néhány sor erejéig megcsillantsák a művek eredeti zeneiségét magyarul. Így simultak bele *Latinovits* Zoltán szavalatai a francia nyelvű versfordításokba. E téren a legnagyobb érdem a kitűnő francia költőt, Eugene *Guillevicet* illeti. Franciául hangzott el a *Tiszta szívvel*, a *Medvetánc*, a *Klárisok*, az *Altató*, a *Flóra*, az *Eszmélet*.

Az *In Fine* kiadó ismét magyar műfordítással jelentkezik, *Kosztolányi* Dezső *Kis dráma a ruhatárban* című novelláskötetével, Kassai György fordításában. A könyvkiadó *Magyar Vidék* című sorozatának ötödik darabja ez a kiadvány *Babits Gólyakalifa*, *Földes* Jolán *A halászó macska utcája*, *Karinthy* Ferenc *Budapesti ősz* és *Karinthy* Frigyes *Tanár úr kérem* című művei után. Az *In fine* terjeszti újdonságként Franciaországban *Lázár* István *Kis magyar történelem* című könyvének albumváltozatát.

Kiss György

Magyar tudományosság a környező országokban

Gondolkodjunk közösen!

(Folytatás az 1. oldalról)

Az MTA elnöksége 1989-ben bízta meg a *Kutatás- és Szervezetelemző Intézetet* egy olyan adatbank létrehozásával, amely a határainkon kívül élő magyarság szellemi értékeinek befogadását, a magyar származású tudósok tudományos közéletünkbe történő bekapcsolódását segítené elő a nem Magyarországon élő, de magukat magyarnak valló tudósok, kutatók, szakemberek adatainak regisztrálásával.

1992 óta az *Országos Széchényi Könyvtár hungarika dokumentációs osztályával* együttműködve folyik az adatgyűjtés. Jelenleg *négyezer kutató* adatai szerepelnek a rendszerben.

Az adatgyűjtés tapasztalatait 1991-ben összegezték először, majd *Juhász* Gyula akadémikus vezetésével létrejött a *határainkon kívüli magyar tudományosságot koordináló albizottság*, amely ezt a mostani konferenciát a *Budapesti Európa Intézet*tel közösen megrendezte.

A konferenciát Juhász Gyula nyitotta meg, majd *Kosáry* Domokos, az MTA elnöke szólt azokról az alapelvekről, amelyek a szomszédos országok magyar tudományos életét is meghatározzák. Az MTA reformprogramjában fontos helyet foglal el a szomszédos országokban élő magyar tudományos élet képviselőinek támogatása. Feladatunk, kötelességünk és hivatásunk a határon kívüli tudományosság segítése – mondta az elnök és hangsúlyozta: – az elvadult nacionalizmus és az elvadult nemzetállam-felfogás helyett olyan stratégiát kell kialakítani, amely összeegyeztethető az európai integrációval, amelyben szabadon fejlődhetnek és fennmaradhatnak az illető nemzeti kisebbségek. Mindent el kell követni azért, hogy mindazok az országok, ahol magyar kisebbségek élnek, az egységes Európa részévé váljanak.

Ezt követően a szomszédos országok képviselői ismertették helyzetüket és gondjaikat. *Jakó* Zsigmondnak az erdélyi tudományos életről szóló részletes elemzése számos meggondolandó javaslatot is tartalmazott. *Bauer* Győző akadémikus, a szlovákiai magyar tudományos élettel foglalkozott. Dr. *Szabó* Rezső, a komáromi Városi Egyetem létrehozója az új intézmény céljairól, feladatairól szólt. *Papp* György, az újvidéki *Hungarológiai Intézet* igazgatója és *Körmendi* Ferenc professzor a Délvidék helyzetéről beszélt, *Soós* Kálmán az ungvári *Hungarológiai Intézet* képviselőjeként mondta el a kárpátaljai magyarság problémáit.

Ezt követően Juhász Gyula számolt be a határainkon kívüli magyar tudományosságot koordináló albizottság tevékenységéről. Az ülést vita követte.

Ma, a konferencia második munkanapján *Láng* István számol be az MTA és a környező országok tudományos kapcsolatairól, majd *Glatz* Ferenc, az *MTA Történettudományi Intézet*ének igazgatója tart előadást arról, hogyan tudja segíteni a *Budapesti Európa Intézet* a környező országok magyar tudományos utánpótlásának nevelését. *Vizi* Szilveszter akadémikus, az MTA KOKI igazgatója a magyar alkotó értelmiség elvándorlásának problémáit, az elvándorlás hatásait elemzi.

(hankó)

KIÁLLÍTÓTEREMBEN

A Napút festője Budatétényben

A BUDAFOK-TÉTÉNY Művelődési Házban *A Napút festője, Csontváry Kosztka Tivadar* címmel nyílt meg kiállítás. Az 1976-ban kiadott *Csontváry-emlékkönyv* bevezetőjében *Németh* Lajos idézi a *Bénézit Dictionnaire* (művészettörténeti lexikon) címszavának sorait: *„A magyar festészet legeredetibb alakja, akiből néhány szerző – tévesen – naiv festőt akar csinálni"* (Anna *Mark*). Ugyanitt, már a bevezetőben, Németh Lajos az elkövetkező kutatásokról előrebocsátja: *„E feladat teljesítése azonban már túlnő néhány kutatónak a kompetenciáján, és nem is csupán a művészettörténet-írás feladata, hiszen Csontváry művészetének a jelentősége sokkal nagyobb, mintsem hogy csupán művészettörténeti problémát lássunk benne."*

A százegyven évvel ezelőtt, 1953-ban született mester emlékének és teljesítményének szép ünnepélye ez a kiállítás, amelyet *Papp* Gábor művészettörténész rendezett, mintegy huszonöt évi tanulmányainak összefoglalásaként. A tárlat anyagát bemutatták már részletekben a kiskunhalasi *Csontváry-stúdióban* és az *Óbuda Galériában*. Jelen tárlat ezen előzményeket egyesítette, négy tematikus csoportba rendezve elemzi a sokszor félremagyarázott mester munkásságát. Kiválóan alkalmas lenne vándorkiállításként utaztatni, mind idehaza, valódi értékeinket felmutatandó, megbecsülendő, mind külföldön, nyelvi és kulturális elszigeteltségünket, belterjességünket oldandó. Kevés olyan egyénisége volt a kultúrtörténetnek, aki egy elhivatás feltételeinek teljesítésére olyan lelkiismeretesen és minden részletre tekintően készült fel, mint Csontváry, aki már ezzel is példaképe lehetne minden hazánk fiának mai helyzetünkben.

A REJTÉLYES SZÓZAT, mely Kosztka Tivadart a festészet művelésére felszólította és elhívta, egy olyan szót tartalmazott, melyet ő bevallása szerint – bár a szózat értelmes magyar nyelven hangzott el – nem értett. Ez a szó a *napút* volt. Az a pálya, melyet a nap éves körforgásában megtesz, melynek tizenkét szakasza csillagképek érintésével követhető. Az elhivatott, miután megteremtette tanulmányainak anyagi fedezetét, legjobb szándékai szerint megtanulja a festés csínját-bínját, beutazza azokat a helyeket, melyek megítélése szerint elképzelését helyes irányba befolyásolhatják. Húszévi felkészülés után megteremti a századforduló egyik legkülönlegesebb életművét. A feladat bizonyításául kiállítja munkáit Budapesten, Párizsban, majd még kétszer Budapesten, megjelentet két röpiratot és hozzákezd utolsó alkotása előtanulmányához.

Papp Gábor felfedezi a kiállítás első részében a képeken megtalálható csillagképi ábrákat, melyek a napútábrázolásnak világosan követhető állomásai. Vizsgálódásait a *Jajcei vízesés*, a *Hídon átvonuló társaság*, a *Hajótörés*, a *Zarándoklás a cédrushoz*, a *Mária kútja* és a *Tengerparti sétalovaglás* című képeken vezeti le. A tanulmányok második lépcsője a képek optikai rejtvényeit, anamorfotikus vizsgálatát kínálja, bőséges, a kutatás folyamán készült fényképanyaggal demonstrálva. A harmadik kiállítási összeállítás Csontváry történelemszemléletéről, annak képekbe fogalmazásáról tudósít. A már említett elhivatás nyomán sámánná, táltossá válás tökéletesen követhető munkáiban. A sámándob alkalmankénti újrafestése és saját mitikus személyiségtörténete a bemutatott kép és szövegidézetek segítségével érthetővé válik. Magyarázatot adnak földi és mindenségbeli utazásaira, keresésére és utolsó éveinek szó szerint pusztába kiáltott figyelmeztetéseire is. A kiállítás negyedik szakasza arra a sajátságos helyzetre ad feleletet, hogy miért oly' nehéz Csontváry művészetét a kortárs képzőművészet aktuális szemszögéből megérteni, és miért kapunk ehhez komoly fogódzókat a népművészet emlékeinek elemzéséből. A tárlatnak ez az a része, amely a kevés előtanulmánnyal bíró látogatónak is a legtöbbet nyújtja, már csak azért is, mert két irányba is nyit, egyik oldalon az elhivatott, gyógyító sámán-festő, másfelől a „felsőbb" tanulmányokból kizárt, de a világot mindig teljességében szemlélő és a maga módján megfogalmazni is képes népi kultúra felé. Csontváry festményeinek elragadtatott nyugati fogadtatása mögött valószínűleg ennek a nagyobb ívű gondolkodásnak a megsejtése munkálkodott, hiszen a huszadik század művészetének nem volt olyan reprezentánsa, aki annyira világképben, univerzumban gondolkodott volna, mint ő. A képi eszközökkel bemutatott „rege rejtem" ilyen és hasonló tanulságokkal zárható.

NÉMETH LÁSZLÓ 1964-ben az *Alföldben* megfogalmazott iránymutatása semmit nem vesztett időszerűségéből: *„…páratlan értékű örökséget vettünk át, … Most konkrét, részletező műelemzésekre van szükségünk, csakis velük lehet elindítani a tudományos megismerést, … Az ország még csak most ismerkedik Csontváryval. Éppen ezért rendkívüli felelősséget mindenkire, aki közreműködik a megismertetésében."* A tárlat rendezője mellett ne feledkezzünk el önzetlen segítőiről sem, akik a rengeteg anyag összegyűjtésében részt vettek. A kiállítás teljes kép- és szöveganyaga albumformában megjelent.

Kótai József

VERSENYPÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A Magyar Köztársaság Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium felügyelete alá tartozó Közúti Igazgatóságokkal, Autópálya Igazgatósággal közösen az Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság nyilvános versenypályázatot hirdet.

A Magyar Köztársaság és a Világbank közötti III. közlekedési kölcsönszerződés, valamint az EIB hitelei lehetővé teszik az országos közúthálózat fenntartási (rehabilitációs) feladatainak megvalósítását, melyek útvonalrehabilitációs munkák, hídrehabilitációs munkák, vékonyaszfalt készítések, burkolatmegerősítések, felületi zárások, továbbá balesetveszélyes csomópont átépítési munkák.

Ezen munkák elvégzését célozza a pályázati felhívás, melyen minden gyakorlattal és referenciával rendelkező hazai és külföldi vállalkozó részt vehet, ha az értékelő bizottság arra alkalmasnak ítéli meg.

A referencia-lista a végzett munkákon kívül a személyi-technikai-pénzügyi felkészültséget is kell, hogy tartalmazzon a pályázó és a bevonni szándékolt alvállalkozókra vontkozóan is.

A pályázatot magyar nyelven, a magyar szabványoknak és a Műszaki Irányelvnek megfelelően forintban, a kiváltható műszaki dokumentációban lévő főbb munkákat tartalmazó szöveges kiírás alapul vételével, annak szükségszerű kiegészítésével, módosításával kell elkészíteni. Az ajánlati technológiát, mennyiségeket, folyóáras bruttó egységárakat, s ebből a vállalási árat a vállalkozó határozza meg I. osztályú minőségi követelmények vállalásának megfelelően. A meghirdetett határidőhöz képest korábbi teljesítést a bíráló bizottság nem fogadhat el a rendelkezésre álló pénz ütemezettsége miatt. Ugyanakkor a megvalósítási (átfutási) idő rövidítése értékelésre kerülő elbírálási szempont.

A műszaki dokumentáció átvehető hirdetési munka-kódszámonként 10.000,- Ft + 2.500,- Ft áfa = 12.500,- Ft összegről szóló, az Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság OKHB 214-90202-0015 számla javára befizetett csekk, vagy annak másolata alapján. A csekken a munka kódszámát fel kell tüntetni.

A dokumentáció átvételi helye és ideje: a hirdetett illetékes közúti igazgatóság; 1993. február 15-től kezdődően 9,00 - 14,00 óra között.

A közúti igazgatóságok forgalomszabályozási és építési kapacitásaikat a vállalkozók részére azonos feltételekkel és áron ajánlhatják fel.

A munkák befejezési határideje minden esetben legkésőbb 1993. szeptember 30-a, de a létesítmények befejezési határidejét a részletes pályázati felhívás tartalmazza.

Az ajánlatok beadási határideje és helye: 1993. április 15-én 9,00 óra; az illetékes közúti igazgatóság.

Az ajánlatadással kapcsolatos bármilyen költséget (kiváltás, helyszín megtekintése, ajánlat összeállítása-benyújtása stb.) visszatérítésmentesen, teljes egészében a pályázó viseli.

Az ajánlatok bontási időpontja és helye: 1993. április 15-én 9,30 óra; az illetékes közúti igazgatóság.

A bontáson a bontóbizottságon kívül csak az ajánlatot benyújtók, illetve a kiíró által meghívottak (illetékes bank és piacfelügyelet képviselői) vehetnek részt.

Az eredményhirdetés időpontja és helye: 1993. április 30-án 9,00 óra; a pályázat beadási-bontási helyén.

Autópálya Igazgatóság
Címe: 1024. Budapest, Fényes Elek u. 7-13.
Tel: 1-202-0811, Fax: 1-175-8485
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	01. 233. 93. 1. 1	M1	12+530	M1 - M7 csp. híd rehabilitáció
2.	01. 233. 93. 1. 2	M1	57+197	Gödöri dülőút híd rehabilitáció
3.	01. 233. 93. 1. 3	M1	58+200	Tatabánya 3.út híd rehabilitáció
4.	01. 233. 93. 1. 4	M3	38+270	Bagi csp. híd rehabilitáció
5.	01. 225. 93. 1. .	270 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Budapesti Közúti Igazgatóság
Címe: 1024. Budapest, Fényes Elek u. 7-13.
Tel: 1-202-0811, Fax: 1-175-8293
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	02. 233. 93. 1. 1	1114	0 + 326	Tahi Dunahíd rehabilitáció
2.	02. 233. 93. 1. 2	2	39 + 085	Váci felüljáróhíd rehabilitáció
3.	02. 228. 93. 1. 3	4	50,7 - 56,2	vékonyaszfalt
4.	02. 228. 93. 1. 4	4	64,0 - 69,5	vékonyaszfalt
5.	02. 228. 93. 1. 5	4	70,1 - 7 4,5	vékonyaszfalt
6.	02. 228. 93. 1. 6	4	74,5 - 78,6	vékonyaszfalt
7.	02. 228. 93. 1. 7	70	24,0 - 27,8	vékonyaszfalt
8.	02. 229. 93. 1. 8	2	26,1 - 28,0	burkolatmegerősítés
9.	02. 229. 93. 1. 9	11	23,0 - 25,6	burkolatmegerősítés
10.	02. 229. 93. 1. 10	30	48,5 - 52,9	burkolatmegerősítés
11.	02. 229. 93. 1. 11	2101	2,8 - 5,9	burkolatmegerősítés
12.	02. 229. 93. 1. 12	4603	11,0 - 14,3	burkolatmegerősítés
13.	02. 229. 93. 1. 13	5101	18,0 - 19,9	burkolatmegerősítés
14.	02. 229. 93. 1. 14	11104	10,1 -13,0	burkolatmegerősítés
15.	02. 229. 93. 1. 15	51107	0,0 - 2,5	burkolatmegerősítés
16.	02. 229. 93. 1. 16	50 / 4607	53 + 434	veszélyes cs.p átép.
17.	02. 229. 93. 1. 17	1107/ 11106	15 + 415	veszélyes cs.p átép.
18.	02. 225. 93. 1. ..	320 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Békéscsabai Közúti Igazgatóság
Címe: 5600. Békéscsaba, Szabadság tér 7-9.
Tel / fax: 66-454-254, 66-454-160, 66-454-399
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	03. 229. 93. 1. 1	47	101,183	Köröstarcsai Kettős Köröshíd
2.	03. 229. 93. 1. 2	47	101,3 - 103,7	útvonal rehabilitáció
3.	03. 229. 93. 1. 3	47	141,0 - 150,3	útvonal rehabilitáció
4.	03. 229. 93. 1. 4	47	163,5 - 167,2	útvonal rehabilitáció
5.	03. 233. 93. 1. 5	4232	19 + 698	Holt Körös-híd rehabilitáció
6.	03. 228. 93. 1. 6	44	93,0 - 95,0	vékonyaszfalt
7.	03. 229. 93. 1. 7	4434	0,0 - 2,0	burkolatmegerősítés
8.	03. 229. 93. 1. 8	4444	0,0 - 4,0	burkolatmegerősítés
9.	03. 225. 93. 1. ..	110 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Debreceni Közúti Igazgatóság
Címe: 4025. Debrecen, Barna u. 15.
Tel: 52-12611, Fax: 52-12521
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	04. 229. 93. 1. 1	47	11,0 - 20,5	útvonal rehabilitáció
2.	04. 229. 93. 1. 2	47	40.0 - 48,6	útvonal rehabilitáció
3.	04. 229. 93. 1. 3	47	71,5 - 74,0	útvonal rehabilitáció
4.	04. 228. 93. 1. 4	4802	1,0 - 1,9	vékonyaszfalt
5.	04. 228. 93. 1. 5	4804	17,7 - 18,7	vékonyaszfalt
6.	04. 229. 93. 1. 6	4	187,6 - 188,6	burkolatmegerősítés
7.	04. 229. 93. 1. 7	4	224,1 - 226,4	burkolatmegerősítés
8.	04. 229. 93. 1. 8	42	28,7 - 29,7	burkolatmegerősítés
9.	04. 229. 93. 1. 9	42/ 4805	23 + 597	veszélyes cs.p átépítés
10.	04. 225. 93. 1. ..	180 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Egri Közúti Igazgatóság
Címe: 3301. Eger, Deák Ferenc u. 49.
Tel: 36-313-067, Fax: 36-310-882
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	05. 233. 93. 1. 1	33	. 32 + 870	Tisza-híd rehabilitáció
2.	05. 228. 93. 1. 2	30	55,1 - 57,0	vékonyaszfalt
3.	05. 228. 93. 1 3	23	22,0 - 23,5	vékonyaszfalt
4.	05. 228. 93. 1. 4	33	26,5 - 27,3	vékonyaszfalt
5.	05. 229. 93. 1. 5	24	14,5 - 16,5	burkolatmegerősítés
6.	05. 229. 93. 1. 6	25	15,8 - 15,9	burkolatmegerősítés
7.	05. 229. 93. 1. 7	25	21,0 - 27,7	burkolatmegerősítés
8.	05. 229. 93. 1. 8	25	34,8 - 36,6	burkolatmegerősítés
9.	05. 225. 93. 1. ..	125 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Győri Közúti Igazgatóság
Címe: 9022. Győr, Batthyány tér 8.
Tel: 96-16133, Fax: 96-19392
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	06. 229. 93. 1. 1	86	122,4 - 124,0	útvonal rehabilitáció
2.	06. 229. 93. 1. 2	86	128,0 - 131,5	útvonal rehabilitáció
3.	06. 229. 93. 1. 3	86	133,0 - 135,2	útvonal rehabilitáció
4.	06. 229. 93. 1. 4	86	139,7 - 140,9	útvonal rehabilitáció
5.	06. 233. 93. 1. 5	1406	1 + 216	Mosoni Duna-híd
6.	06. 228. 93. 1. 6	85	2,0 - 4,5	vékonyaszfalt
7.	06. 229. 93. 1. 7	81	83,4 - 84,2	burkolatmegerősítés
8.	06. 229. 93. 1. 8	81	81,9 - 82,4	burkolatmegerősítés
9.	06. 229. 93. 1. 9	82 / 8222	72 + 060	veszélyes cs. p átépítés
10.	06. 225. 93. 1. ..	165 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Kaposvári Közúti Igazgatóság
Címe: 7401. Kaposvár, Szántó u. 19.
Tel: 82-13846, Fax: 82-15050
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	07. 229. 93. 1. 1	61	97,2 - 117,1	útvonal rehabilitáció
2.	07. 233. 93. 1. 2	61	118 + 422	Deseda patak-híd rehabilitáció
3.	07. 233. 93. 1. 3	61	118 + 710	Kisgáti völgyhíd rehabilitáció
4.	07. 229. 93. 1. 4	65	63,4 - 66,8	burkolatmegerősítés
5.	07. 229. 93. 1. 5	67	78,7 - 80,1	burkolatmegerősítés
6.	07. 229. 93. 1. 6	7 / 6803	172 + 679	veszélyes cs.p átépítés
7.	07. 229. 93. 1. 7	6505 / 6514	36 + 364	veszélyes cs.p átépítés
8.	07. 225. 93. 1. ..	245 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Kecskeméti Közúti Igazgatóság
Címe: 6000. Kecskemét, Bocskai u. 5.
Tel: 76-484-311, Fax: 76-481-572
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	08. 233. 93. 1. 1	54	0 + 709	Kecskeméti felj. rehabilitáció
2.	08. 228. 93. 1. 2	50	60,5 - 62,1	vékonyaszfalt
3.	08. 229. 93. 1. 3	44	2,4 - 3,0	burkolatmegerősítés
4.	08. 229. 93. 1. 4	52	34,2 - 36,0	burkolatmegerősítés
5.	08. 229. 93. 1. 5	53	0,5 - 5,2	burkolatmegerősítés
6.	08. 229. 93. 1. 6	53	57,6 - 58,9	burkolatmegerősítés
7.	08. 229. 93. 1. 7	5	111 + 335	veszélyes cs.p átépítés
8.	08. 229. 93. 1. 8	53 / 5301	27 + 850	veszélyes cs.p átépítés
9.	08. 225. 93. 1. ..	400 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Miskolci Közúti Igazgatóság
Címe: 3501. Miskolc, Soltész Nagy Kálmán u. 173.
Tel: 46-364-333, Fax: 46-344-692
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	09. 233. 93. 1. 1	3	179 + 274	Miskolci felj. rehabilitáció
2.	09. 233. 93. 1. 2	36301	0 + 629	Szinva-híd rehabilitáció
3.	09. 228. 93. 1. 3	3	146,5 - 147,4	vékonyaszfalt
4.	09. 228. 93. 1. 4	3	156,9 - 158,7	vékonyaszfalt
5.	09. 228. 93. 1. 5	25	54,6 - 56,3	vékonyaszfalt
6.	09. 228. 93. 1. 6	26	9,6 - 12,5	vékonyaszfalt
7.	09. 228. 93. 1. 7	26	26,6 - 28,1	vékonyaszfalt
8.	09. 228. 93. 1. 8	35	4,0 - 4,6	vékonyaszfalt
9.	09. 228. 93. 1. 9	37	27,7 - 28,4	vékonyaszfalt
10.	09. 229. 93. 1. 10	3	198,2 - 199,9	burkolatmegerősítés
11.	09. 229. 93. 1, 11	3	214,4 - 220,5	burkolatmegerősítés
12.	09. 229. 93. 1. 12	26	1,0 - 2,7	burkolatmegerősítés
13.	09. 229. 93. 1. 13	35	16,0 - 18,8	burkolatmegerősítés
14.	09. 229. 93. 1. 14	35	21,9 - 22,9	burkolatmegerősítés
15.	09. 229. 93. 1. 15	3615	11,7 - 12,8	burkolatmegerősítés
16.	09. 229. 93. 1. 16	36301	0,0 - 0,6	burkolatmegerősítés
17.	09. 229. 93. 1. 17	35	16 + 416	veszélyes cs.p átépítés
18.	09. 225. 93. 1. ..	500 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Nyíregyházi Közúti Igazgatóság
Címe: 4400, Nyíregyháza, Búza tér 20-21
Tel: 42-12233, Fax: 42-11365
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	10. 233. 93. 1. 1	. 4127	. 16 + 246	Tisza-híd rehabilitáció
2.	10. 233. 93. 1. 2	. 49	. 21 + 987	Krasznа-híd rehabilitácó
3.	10. 228. 93. 1. 3	. 4	260,8 - 261,5	vékonyaszfalt
4.	10. 228. 93. 1. 4	. 41	. 14,3 - 15,5	vékonyaszfalt
5.	10. 228. 93. 1. 5	. 41	. 15,8 - 20,5	vékonyaszfalt
6.	10. 228. 93. 1. 6	. 471	. 52,2 - 53,0	vékonyaszfalt
7.	10. 229. 93. 1. 7	. 4	253,0 - 254,0	burkolatmegerősítés
8.	10. 229. 93. 1. 8	. 4	286,7 - 290,9	burkolatmegerősítés
9.	10. 229. 93. 1. 9	. 38	. 26,0 - 28,0	burkolatmegerősítés
10.	10. 229. 93. 1. 10	. 3834	. 52,3 - 53,7	burkolatmegerősítés
11.	10. 229. 93. 1. 11	. 4127	. 16,4 - 20,6	burkolatmegerősítés
12.	10. 229. 93. 1. 12	. 4924	. 11,1 - 12,0	burkolatmegerősítés
13.	10. 225. 93. 1. ..	200 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Pécsi Közúti Igazgatóság
Címe: 7632. Pécs, Köztársaság tér 5.
Tel: 72-13844, Fax: 72-13023
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	11. 233. 93. 1. 1	. 58	. 0 + 430	Pécsi felüljáró rehabilitáció
2.	11. 228. 93. 1. 2	. 6	. 203,6 - 209,4	vékonyaszfalt
3.	11. 229. 93. 1. 3	. 6	. 239,4 - 243,5	burkolatmegerősítés
4.	11. 229. 93. 1. 4	. 58	. 19,8 - 20,8	burkolatmegerősítés
5.	11. 229. 93. 1. 5	. 5816	. 4,0 - 6,7	burkolatmegerősítés
6.	11. 225. 93. 1. ..	350 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Salgótarjáni Közúti Igazgatóság
Címe: 3100. Salgótarján, Meredek u. 31/b.
Tel: 32-10-411, Fax: 32-14630
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai;

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	12. 233. 93. 1. 1	2405	0 + 034	Zagyva híd rehabilitáció
2.	12. 233. 93. 1. 2	2302	0 + 198	Tarján patak-híd rehabilitáció
3.	12. 228. 93. 1. 3	21	51,2 - 53,8	vékonyaszfalt
4.	12. 229. 93. 1. 4	2	48,1 - 48,9	burkolatmegerősítés
5.	12. 229. 93. 1. 5	22	60,6 - 63,1	burkolatmegerősítés
6.	12. 229. 93. 1. 6	2206	12,4 - 12,9	burkolatmegerősítés
7.	12. 229. 93. 1. 7	2206	13,8 - 14,4	burkolatmegerősítés
8.	12. 229. 93. 1. 8	2406	0,1 - 4,3	burkolatmegerősítés
9.	12. 225. 93. 1. ..	40 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Szegedi Közúti Igazgatóság
Címe: 6701. Szeged, Juhász Gyula u. 9.
Tel: 62-471-271, Fax: 62-324-691
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	13. 229. 93. 1. 1	47	172,0 - 196,0	útvonal rehabilitáció
2.	13. 229. 93. 1. 2	47	198,3 - 198,6	útvonal rehabilitáció
3.	13. 229. 93. 1. 3	47	198,8 - 212,1	útvonal rehabilitáció
4.	13. 233. 93. 1. 4	5	167 + 514	Izabella felülj.híd rehabilitáció
5.	13. 229. 93. 1. 5	43	12,1 - 16,7	burkolatmegerősítés
6.	13. 229. 93. 1. 6	43	24,8 - 25,9	burkolatmegerősítés
7.	13. 229. 93. 1. 7	43	29,1 - 29,9	burkolatmegerősítés
8.	13. 225. 93. 1. ..	140 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Szekszárdi Közúti Igazgatóság
Címe: 7101. Szekszárd, Liszt Ferenc tér 1.
Tel: 74-12011, Fax: 74-12-995
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	14. 229. 93. 1. 1	61	0,0 - 3,7	útvonal rehabilitáció
2.	14. 229. 93. 1. 2	61	29,8 - 33,7	útvonal rehabilitáció
3.	14. 229. 93. 1. 3	61	92,8 - 97,2	útvonal rehabilitáció
4.	14. 233. 93. 1. 4	52	60 + 506	Dunaföldvár híd rehabilitáció
5.	14. 233. 93. 1. 5	5112	24 + 482	Palánki Sió-híd rehabilitáció
6.	14. 229. 93. 1. 6	6	101,7 - 104,1	burkolatmegerősítés
7.	14. 229. 93. 1. 7	56	2,3 - 3,4	burkolatmegerősítés
8.	14. 229. 93. 1. 8	56	4,2 - 5,2	burkolatmegerősítés
9.	14. 225. 93. 1. ..	250 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Székesfehérvári Közúti Igazgatóság
Címe: 8000. Székesfehérvár, Berényi út 13.
Tel: 22-316-271, Fax: 22-316-288
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	15. 229. 93. 1. 1	61	3,7 - 5,6	Útvonal rehabilitáció
2.	15. 229. 93. 1. 2	61	25,8 - 29,6	Útvonal rehabilitáció
3.	15. 233. 93. 1. 3	100	40 + 615	Szár felüljáró híd rehabiltáció
4.	15. 228. 93. 1. 4	70	65,1 - 66,4	vékonyaszfalt
5.	15. 229. 93. 1. 5	8	6,2 - 9,2	burkolatmegerősítés
6.	15. 229. 93. 1. 6	6 / 6221	72 + 981	veszélyes cs.p átépítés
7.	15. 229. 93. 1. 7	6 / 62	68 + 025	veszélyes cs.p átépítés
8.	15. 225. 93. 1. ..	280 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Szolnoki Közúti Igazgatóság
Címe: 5000. Szolnok, Petőfi u. 7-11.
Tel: 56-374-122, Fax: 56-374-715
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	16. 228. 93. 1. 1	4	143,0 - 145,0	vékonyaszfalt
2.	16. 229. 93. 1. 2	4	163,4 - 165,6	burkolatmegerősítés
3.	16. 229. 93. 1. 3	32	23,0 - 24,5	burkolatmegerősítés
4.	16. 229. 93. 1. 4	44	44,7 - 47,7	burkolatmegerősítés
5.	16. 225. 93. 1. ..	140 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Szombathelyi Közúti Igazgatóság
Címe: 9700. Szombathely, Március 15. tér 2.
Tel: 94-12945, Fax: 94-13061
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	17. 229. 93. 1. 1	86	51,9 - 62,0	útvonal rehabilitáció
2.	17. 229. 93. 1. 2	86	68,0 - 70,0	útvonal rehabilitáció
3.	17. 229. 93. 1. 3	86	99,6 - 102,4	útvonal rehabilitáció
4.	17. 229. 93. 1. 4	86	114,0 - 115,2	útvonal rehabilitáció
5.	17. 233. 93. 1. 5	8	178 + 373	Rátóti felülj. híd rehabilitáció
6.	17. 229. 93. 1. 6	84	35,0 - 41,0	burkolatmegerősítés
7.	17. 229. 93. 1. 7	7359	12,6 - 13,2	burkolatmegerősítés
8.	17. 229. 93. 1. 8	7461	1,1 - 1,3	burkolatmegerősítés
9.	17. 225. 93. 1. ..	160 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Tatabányai Közúti Igazgatóság
Címe: 2801. Tatabánya, Táncsics Mihály u. 1/c.
Tel: 34-11866, Fax: 34-39453
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	18. 228. 93. 1. 1	100	57,9 - 59,3	vékonyaszfalt
2.	18. 228. 93. 1. 2	100	61,4 - 63,0	vékonyaszfalt
3.	18. 229. 93. 1. 3	10	35,6 - 37,7	burkolatmegerősítés
4.	18. 229. 93. 1. 4	10	66,0 - 67,6	burkolatmegerősítés
5.	18. 229. 93. 1. 5	8119 / 8139	58 + 983	veszélyes cs.p átépítés
6.	18. 225. 93. 1. ..	80 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Veszprémi Közúti Igazgatóság
Címe: 8201. Veszprém, Mártírok útja 1.
Tel: 80-29877, Fax: 80-21220
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	19. 233. 93 1. 1	8301	22 + 766	Gerence-híd rehabilitáció
2.	19. 228. 93. 1. 2	7301	0,0 - 3,0	vékonyaszfalt
3.	19. 228. 93. 1. 3	7301	3,0 - 5,0	vékonyaszfalt
4.	19. 228. 93. 1. 4	8302	0,9 - 3,0	vékonyaszfalt
5.	19. 228. 93. 1. 5	8402	22,6 - 23,8	vékonyaszfalt
6.	19. 229. 93. 1. 6	8	82,2 - 83,2	burkolatmegerősítés
7.	19. 229. 93. 1. 7	71	24,3 - 24,9	burkolatmegerősítés
8.	19. 229. 93. 1. 8	71	31,9 - 33,5	burkolatmegerősítés
9.	19. 229. 93. 1. 9	71	66,4 - 68,2	burkolatmegerősítés
10.	19. 229. 93. 1. 10	73	9,4 - 10,7	burkolatmegerősítés
11.	19. 229. 93. 1. 11	7217	10,6 - 10,8	burkolatmegerősítés
12.	19. 229. 93. 1. 12	7301	42,3 - 44,6	burkolatmegerősítés
13.	19. 229. 93. 1. 13	7324	20,8 - 21,2	burkolatmegerősítés
14.	19. 229. 93. 1. 14	7328	0,0 - 0,2	burkolatmegerősítés
15.	19. 229. 93. 1. 15	8216	0,1 - 0,2	burkolatmegerősítés
16.	19. 229. 93. 1. 16	8402	20,0 - 21,6	burkolatmegerősítés
17.	19. 225. 93. 1. ..	190 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

Zalaegerszegi Közúti Igazgatóság
Címe: 8900. Zalaegerszeg, Köztársaság u. 1.
Tel: 92-11540, Fax: 92-11552
A versenytárgyalásra kiírt munkák alapadatai:

S.sz	Kód	Út száma	Szakasz	Munka jellege
1.	20. 229. 93. 1. 1	86	2 + 340	csomópont útvonal rehabilitáció
2.	20. 229. 93. 1. 2	86	13 + 586	Zalabaksa híd útv. rehabilitáció
3.	20. 229. 93. 1. 3	86	14 + 357	Zalabaksa híd útv. rehabilitáció
4.	20. 229. 93. 1. 4	86	19,5 - 27,9	útvonal rehabilitáció
5.	20. 233. 93. 1. 5	75	29 + 343	Szévíz csat.-híd rehabilitáció
6.	20. 229. 93. 1. 6	7	189,9 - 190,5	burkolatmegerősítés
7.	20. 229. 93. 1. 7	74	3,9 - 4,8	burkolatmegerősítés
8.	20. 229. 93. 1. 8	75	2,2 - 3,3	burkolatmegerősítés
9.	20. 229. 93. 1. 9	75	6,2 - 7,2	burkolatmegerősítés
10.	20. 229. 93. 1. 10	76	67,8 - 69,2	burkolatmegerősítés
11.	20. 229. 93. 1. 11	75 / 76	10 +563	veszélyes csomópont átépítés
12.	20. 229. 93. 1. 12	7 / 6831	190 + 271	veszélyes csomópont átépítés
13.	20. 225. 93. 1. ..	140 em^2	különféle műszaki tartalmú felületi bevonat	

KÓD-MAGYARÁZAT
- Első számcsoport /2 számjegy/ az illetékes igazgatóság száma
- Második számcsoport /3 számjegy/ a létesítmény jogcím kódja
- Harmadik számcsoport /2 számjegy/ a hirdetési évszám
- Negyedik számcsoport /1 számjegy/ a jelzett évben feladott hirdetés sorszáma
- Ötödik számcsoport az illetékes igazgatóság hirdetett munkájának a sorszáma.

A vonatkozó szabványok beszerezhetők a Magyar Szabványügyi Hivatal Bpest, VIII. Üllői út 24. sz. alatti szakbolt jában. A Műszaki Irányelv a tender-dokumentációhoz lesz csatolva. Az ajánlatokat munkánként (kódszámonként) külön kell csomagolni és kettős, zárt csomagolásban kell megküldeni. A külső csomagoláson feltünő helyre az alábbi szöveget kell írni:

..... kódszámú versenypályázat
1993. 04. 15. 9,30 óráig **FELBONTANI TILOS !**

A belső csomagolást a vállalkozónak a saját címére megcímezve és felbélyegezve kell elkészítenie, a versenykiíró feladókénti feltüntetésével. A késve érkezett ajánlatokat - a belső csomagolást sértetlenül hagyva - a bírálóbizottság visszaküldi az ajánlattevőnek. Az itt leírt csomagolás a versenyben való részvétel előfeltétele. A bármilyen okból késve érkezett ajánlatok a versenyben nem vehetnek részt. Versenypályázati biztosítékot fizetni nem kell. A részletes útmutató és a pályázati-kiértékelési feltételek a kiváltható anyagban találhatók.

Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság
Budapest, II. Fényes Elek u. 7-13.
Levélcím: 1537. Bpest Pf. 333. Tel: 1-202-0811 Fax: 1-155-6885

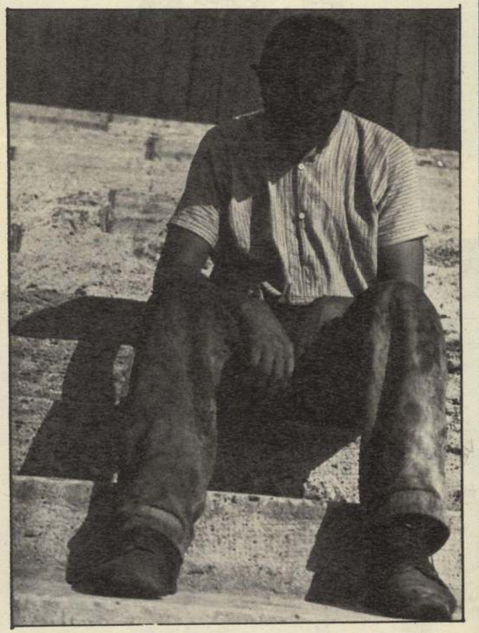

»Véleményt akartam mondani a társadalomról«

— emlékezik vissza Gönci (Frühof) Sándor öt évtizeddel ezelőtti fotográfusi munkásságára. Kassák Lajos nevezetes Munka-körének tagjaként tevékenykedett az Újpestről induló órás fia, aki a közvetlen környezetében élő proletárcsaládok mindennapjai alapján szerezte első társadalmi tapasztalatait.

Fotói, amelyek Kassák lapjától, a Munkától kezdve osztrák sajtóorgánumokon át észak-európai közlésekig eljutottak, s amelyek egy részét most országos és budapesti múzeumok őrzik, a *véleményről* pontos képet adnak.

A fotográfus egyéniségéről pedig a krónikásnak kell szólni. Főként azért tudunk keveset a klasszikus szociofotós nemzedék e tagjáról, mert szerénysége távol tartotta, távol tartja az egykor társadalmilag és szakmailag egyaránt jelentékeny tettekre való hivatkozástól. „Az ember dolga az, hogy elfoglalja azt a helyet a társadalomban, amit képességei megengednek, hogy szolgáljon" — mondja Gönci Sándor, aki ma is szívesen szól a magyar szociofotó nevezetes korszakáról, a harmincas évekről, de nem tesz lépéseket saját munkái publicitása érdekében.

ALBERTINI BÉLA

Elfogulatlan elkötelezettség

Agárdi Péter:
Értékrend és kritika
(Gondolat)

Darázsfészekbe nyúlni könnyebb, veszélytelenebb, mint a harmincas évek magyar irodalmi vitáiba. Vannak mesteri példák — Vas István önéletrajza —, de azoknak líráját és iróniáját igazolja a szubjektív hitel és a tévedés ezzel járó joga. Mit tehet azonban a kutató, ha „urbánusok" és „népiesek" balemlékezetű csatáit kell az objektivitás mai szűrőjén átengednie; mit akkor, ha a népfront születésének történetét követi nyomon, s ha a fajelmélettől a szociáldemokrácia változó ideológiáig a gondolkodás spektrumának valamennyi színét mintegy kötelessége áteresztení prizmáján, s azt egységes színképpé keverni.

Agárdi Péter, e fiatal kutató még ennél is nehezebb gondot vállalt magára. François Fejtő Párizsban élő politológus tegnapi arcát igyekszik rekonstruálni — a harmincas évek marxistáját, akiből mára az antikommunizmus egyik lovagja lett. A kísérlet megejtő és félelmetes. Agárdinak már kiindulópontként szembe kell néznie azzal a sajátos jelenséggel, hogy néhanap az azonos név két vagy több személyiséget takar, hogy a világnézeti skála szélsőségtől szélsőségig ingadozik, s hogy a tegnapi forradalmár ma akár egy forradalomellenes eszme bajnoka is lehet. A kérdés azonban korántsem pszichológiai, hanem történelmi. *Értékrend és kritika* — ezt a címet adta Agárdi a harmincas évek Fejtő Ferencének irodalomszemléletét tárgyalva. De hát épp az értékrend megállapítása ütközik kiváltságos nehézségekbe! Jelent-e a világnézeti változás értékcsökkenést, vagy valamely világnézethez való tartozás eleve értéket? Agárdi finom érvekkel bizonyítja, hogy a harmincas évek fiatal értelmiségének legjobbjaira a baloldali gondolat és a marxizmus legyőzhetetlen vonzást gyakorolt. Fejtő Ferenc ennek igézetében a baloldali gondolat vitatható, de legjobb írásaiban maradandó dokumentumait produkálta, ezért az örökség megtartóinak, értékelőinek belső kötelessége mindezt feltárni. Agárdi radikálisan metszi ki Fejtő tegnapi művét az egész életműből. Könyvének azonban legizgalmasabb része mégis az, ahogyan már a fiatalkori írásokból megjósolhatónak látja a valójában kiszámíthatatlan jövőt. Az a szenvedély, amely Fejtő Ferencet, a polgári kultúrájú fiatal kritikust a marxizmushoz vonzotta, egyszersmind megágyazta a korán fellépő kételyeket. Egy árnyalatnyi dogmatizmus már arra is rávallott, hogy itt a túlhabzó érzelem némi mélység híján való — hányan, ó hányan éreztek csillapíthatatlan indíttatást, hogy egy eszmét magukhoz öleljenek anélkül, hogy annak teljes erkölcsi konzekvenciáját, az elkötelezettség embert próbáló, gyakran lemondást követelő *étoszát* magukévá tehették volna. Agárdi nem fatalistán látja ezt a sorsot, inkább józan távolságtartással és a kritikus finom eszközeivel bont ki csírából jövendőt, már-már a regényíró trükkjével — hiszen a későbbiek ismeretében rekonstruálja a korábbit; a pálya vége felől rajzolhatja meg a pálya kezdetét.

Ennek ódiumával is tisztában van. Már-már refrénként tér vissza könyvében az, hogy ami ma nyilvánvaló, az tegnap még gond lehetett, amit ma már tudunk, azt a keletkezés pillanatában, gyötrelmes válságként, ellentmondásos tünetként élték át a részvevők. Módszerét Agárdi ehhez a szemlélethez igazítja. Rekonstruál egy kort, és bírálatának súlyát mindig ahhoz méri, hogy mennyi volt mindebből *akkor* áttekinthető. Komplex módszer, következetesen alig alkalmazható — ez eredményezi, hogy szerzőnk nemegyszer ismétlésekre kényszerül, amikor a harmincas évek baloldalának válságát jellemzi. Különös történelmi szorító: a szocializmus eszméit ellentmondásos körülmények közepette kellett vállalni (a fasizmus elleni harc és a koncepciós perek). Agárdi itt is nagyon érzékenyen, Károlyi Mihály felismerését idézve mutat rá arra, hogy létezik egy baloldaliság „mindenáron", létezik olyan elkötelezettség, amely vállalni képes még ellentmondásokat is egy *nem* messianisztikus, hanem reális jövő érdekében.

Két fontos mozzanatra hívom fel még a figyelmet. Az egyik: milyen lélegzetelállítóan tehetséges volt a fiatal Fejtő. Hajlékony toll, gondolkodási képesség, világszintű tájékozódás. József Attila baráti köréhez tartozott, és a szakkritika nemegyszer elcsodálkozott ezen. Úgy rémlik, hogy politikán és világnézeten innen és túl, annak befolyásolásától és árnyalásától kísérve, de mégiscsak létezik a tehetség internacionáléja is. S ebbe az akkori Fejtő bizony beletartozott. A másik megjegyzés. Agárdi *kritikatörténeti* művet írt az elfogulatlanság és elkötelezettség ritka szintjén. Kár azonban, hogy életrajzi kérdésekben nem vállalkozik az igazságtevésre. Tárgya és módszere ugyan távolságtartásra készteti, de az önkorlátozás szemérme feleslegesnek rémlik. Ott, ahol „elvtárs és spicli" járt a csöndben, már csak a kíváncsiságunk sem hagy nyugodni, melyik perben és letartóztatásnál ki, hogyan és miért... Agárdinak tudnia kell, hogy műve irodalomtudományunk érettségében fontos lépcső: ez talán a férfikor, az elkötelezettség és igazságosság állomása. Művével talán elérkezett az idő, hogy irodalmunk köztársaságának fényes korszakait perelhessük el az enyészettől. A magyar baloldal olyan esszéistáinak műveit, mint Németh Andor, Ignotus Pál, Gáspár Zoltán, Szegi Pál és Kárpáti Aurél, s küzdelmeik örökségét Agárdi módszertanával talán még visszahódíthatjuk.

Mugvári Tamás

Röplapok

1. SZAKMAI BETEGSÉG

A szerkesztő úr nyolcvanhét éves. Uraztatja magát, mert ötvenegyben kizárták a pártból. A háború alatt ugyanis börtönírnokként dolgozott de hogy ez *pártfeladata* volt, nem hitték aztán el neki. Mire hetvenegyben előkerültek a bizonyítékok — arról is, hogy mi mindent vállalt ott magára —, késő volt. Megöregedett, betöltötte a hetvenötöt. Nem kérte a rehabilitálását.

Az öreg harcosok gyakran felkeresik. Köményessel, fenyőpálinkával kínálja őket:

— Hát tudjátok, lelkiismeret-furdalásom azért mégiscsak van. Óriási dilemmám volt: stilizáljam-e meg azokat a marha hivatalos átiratokat. És képzeljétek: nem ~~tudtam megállni~~. ~~Ezt nevezem~~ én szakmai torzulásnak! Ha jól meggondolom, nem is volt olyan alaptalan a kizárásom. Az én hibám, hogy ami papír abból a rohadt börtönből kikerült, az mind szép, tiszta nyelven szólt. Nem fölháborító? Egyszerűen nem tudtam leírni, hogy a „foglyok tüdői nincsenek veszélyeztetve". Hallja, oda! *Tüdeje!* — ordítottam —, a tüdeje nincs veszélyeztetve". Nem az emberek *szívei*, hanem az emberek szíve. A parancsnok röhögött rajtam. „Szerkesztő úr, majd a maga keze alól kerülnek ki a legszebben megfogalmazott halálos ítéletek" — kuncogta. — „Ha majd a csendőrség kiadja az irodalmi értékű átiratait, maga lesz a klasszikusunk..." — tette hozzá...

Az ördögbe is, szégyellem, de igaza volt. Én még a hóhér helyesírását is kijavítanám...

Törpeng, belekortyol a pálinkába.

— Ahelyett, hogy úgy hagytam volna minden szövegüket: lüke, körmönfont kincstári dumának. Vagy inkább rontottam volna el még jobban... Tán az is valami ellenállás lett volna. A nyelv ellenállása... Noha azt hiszem, a csendőrök épp az én tiszta, szép szövegemtől jöttek zavarba. Ők épp *azt* nem értették. A saját ostoba textusukban otthonosabban mozogtak. De képtelen voltam *nem* kijavítani a mondatokat. Mert a *nyelv az én szerelmem, lábát megmosom, olajjal megkenem — ha ringyót csináltak belőle, akkor is.*

2. KUTYAFALKÁK

Hatalmas kutyák menetelnek az országúton. Nem ügetnek; komótosan, de céltudatosan haladnak: látszik, mennek valahová. A gépkocsikat nyugodtan kikerülik, s bármilyen márkájú-zajú az autó, pillantásra sem méltatják. Az emberekkel sem sokat törődnek; ha nagy ritkán feltűnik egy kósza vándor, buszt lekésett utas, aki a közeli faluba igyekszik — rá se hederítenek, meg se ugatják. Az egyik nagy testű, fehér állat azonban időnként égnek emeli az orrát, elnyújtottan, farkasszerűen elüvölti magát — a közelükben vagyok, úgy tűnik, nem is olyan hangosan vonít, mégis érzem: messzire elhallik. Csodálkozva látom, hogy olykor egy-egy újabb állattal gyarapszik a falka: mint mi a helyi járatra, egy-egy törzstag vár a csapatra s csatlakozik, belép mintha fenntartott helyére.

Minden délután látom a méltóságosan vonuló csapatot izgatja fantáziámat, mi lehet emögött: visszatérés-e az ősi múlthoz, farkasfalkába, sakálcsapatba verődnek a civilizált kutyák, mennek edzeni, gyakorlatozni, csak éppen hogy az országúton haladnak mert a megismert előnyökről már nem mondanak le? Valami új, titkos kutyatársadalom szerveződik? A jövőjüket tárgyalják meg? Alkalmazkodásukat a civilizáció következő kanyaraihoz? Avagy ítélőszék ez? Osztályoznak bennünket: s aszerint nyerjük el méltó büntetésünket, avagy jutalmunkat, hogy miképpen bántunk velük?

Ettől az utóbbi gondolattól kissé megnyugszom. Mert akkor én nem vagyok bajban. Mindig féltem tőlük, ha úgy tettem is, mintha nagy bátran haladnék el mellettük — minden erőmet össze kellett szednem, hogy ne pillantsak rémülten hátra, amikor a nyomomban voltak, és futott a hideg a gerincemen és zakatolt a szívem és mintha minden érzékszervem a lapockámba, a lábikrámba költözött volna — csak úgy tettem, mintha nyugodt volnék, de higgyétek el, mindig féltem tőletek, drága, nagy, erős kutyák, és ti tudjátok, hogy a félelem végül is a tisztelet egyik formája, ha torz forma is, ha gyalázatos is.

Töprengek a mindennapi kutyakaraván s a fel-felüvöltő vezérhímen, csupa *sci-fi*-ötlet jut az eszembe, legszívesebben azonnal felhívnám telefonon a híres vásárhelyi doktort, írót, filmszínészt, solymárt, fogatbajnokot, a madaras meg a kutyás könyv szerzőjét és nemzetközi kutyabírót, Kelemen Attilát, az egyetlen embert, aki ezt meg tudná magyarázni nekem...

Aztán egy szép nap elhatároztam: a nyomukba eredek. Ha nem kergetnek el, a sarkukban maradok, meg kell tudnom, mi történik itt. Micsoda félelmetes, különös szervezkedés ez.

Megtudtam.

Minden délután egy kis ételmaradékot kapnak a szomszédos nagyüzem étkezdéjének hátsó bejáratánál.

Többé soha nem csodálkozom, ha kutyákat látok falkába verődve, senkit meg nem ugatva, céltudatosan menetelni az országúton.

BODOR PÁL

CSONTVÁRY ÚJ MÚZEUMA PÉCSETT

Páratlan élmény végignézni a Kosztka Mihály Tivadarból lett Csontváry életművét reprezentáló kiállítást — a Janus Pannonius utcában. Természetesen Csontváry „divatos", reprodukciókról közismert művei eredetiként szuggesztívebben hatnak minden másolatnál; a legdöbbenetesebb mégis az út, amit az a „mitikus belső hang által festőpályára kényszerített" festő megtett, akinek e hangok megjósolták, hogy „Raffaellónál is nagyobb lesz".

Az 1908-as, a városligeti iparcsarnokban rendezett kiállítás katalógusa Első olajfestmény, Pillangók, továbbá Madarak mint iskola előtti tanulmány címmel jelzi azokat a festményeket, amelyek akár századvégi polgári szalonok díszei is lehettek volna. A természethű „formák", a tüzes, de szokványosnak alig ható színvilág a hagyományok tisztelőit is meggyőzhette: a gyógyszerészből lett piktor komolyan veszi új szakmáját. E korszakból talán csak a kispolgári témát idéző Őz fúrcsa rövidülése, sajátos nézőpontja jelzi a későbbi látnok-mestert. Az ugyancsak ebben a teremben látható, a münchení iskolában készült rajzok is azt mutatják: a látomásos Csontváry úgy gondolta, először el kell sajátítani a szakmát, aztán szabad csak forradalmasítani.

Pécsett 1973 októberében nyílt meg először a Csontváry Múzeum. Akkor egyetlen teremben nyolc festményt és a korai időszak rajzstúdiumának darabjait állították ki. Most az átalakított Csontváry Múzeum (április 14-én Köpeczi Béla művelődési miniszter nyitotta meg) további öt teremmel és előtérrel bővült. Az Uherkovich Ágnes és Várnagy Péter tervei szerint kialakított, csak mesterséges fényekre épített elegáns galéria ezúttal valóban felsorakoztatja az életmű legjelentősebb termékeit. A mitikus fényt sugárzó hatalmas méretű Baalbek, a harmonikus nyugalmat árasztó Mária kútja mellett a két Cédrus is idekerült, s a restaurátorok munkájának köszönhetően ismét régi fényében áll előttünk a Vihar a Hortobágyon. Több olyan kép került ezúttal kiállításra Pécsett, amelyet csak három hónapra engedett át tulajdonosa a múzeum részére. Érdemes hát a Romváry Ferenc rendezte kiállítást e három hónapon belül megtekinteni, hisz ilyen teljességgel még nem volt együtt látható Csontváry életműve.

HUSZ MÁRIA

Pillangók

SZENTI KÁROLY REPRODUKCIÓI

Héja hőfajdal

A Kelet pályaudvar éjjel

Zrínyi kirohanása

Az Olajfák hegye Jeruzsálemben

tény, hogy a munkanélküliségi ráta 1990-ben 0,2 százalékról 1,7 százalékra növekedett, majd 1991-ben jelentősen, 8,5 százalékra ugrott. 1992-ben a ráta 12,3 százalékra emelkedett, majd 1993. első negyedévében 13,2 százalékos mértékkel tetőzött, majd ettől kezdve a növekedés trendje megtört, és egy egyelőre bizonytalan, de tényként rögzíthető csökkenés következett be.

Az új beruházások és a privatizáció folyamata, továbbá a mezőgazdaság átalakítása várhatóan hosszú ideig munkaerő-kibocsátást okoz a nagyipari szférában, az átalakuló nehéziparban és a mezőgazdaságban. Ennek ellensúlyozására csak az európai piacgazdaságú országok modelljét vehetjük figyelembe. Foglalkoztatottsági kérdéseknél a legfontosabb szerep a kis- és középvállalkozásokra jut. Ezért is hozott már eddig is a nyilvánosságra az 1994-es gazdasági évre a kormányzat e kör számára olyan kedvezményeket és ösztönzéseket, amelyek a foglalkoztatottsági problémák megoldását segítik elő.

Azonban a magyar kormány nem ringathatja magát olyan illúziókban, hogy az európai fejlett piacgazdaságú országokhoz képest kedvezőbb foglalkoztatási arányszámot fog tudni fölmutatni a közeljövőben.

Az államháztartás

A központi költségvetés hiánya 1990 óta ugrásszerűen nőtt (1990-ben 1,5 milliárd forint; 1991-ben 114 milliárd forint; 1992-ben 197 milliárd forint; 1993-ban várhatóan 215 milliárd forint).

A diagnózis világos, miközben a gazdaság (ipar, mezőgazdaság, kereskedelem, szolgáltatás) *már* lényegében piaci viszonyok között működik, és az állami támogatások leépítése folytán csak önerőből képes fenntartani magát, addig az úgynevezett nagy elosztó rendszerek és ennek keretében az összevont jóléti kiadásoknak nevezhető szféra *még* lényegében a szocialista viszonyokat tükrözi. Amíg a csökkenő termelés következtében az adófizetőktől (magánszemélyektől, a gazdálkodó szervezetektől, a pénzintézetektől) befolyó bevételek reálértékben csökkennek, addig a társadalmi kiadások kedvezményezettjei érdekképviseleti és érdekmegjelenítési eszközeik révén féltékenyen őrködnek a szociális, kulturális, egészségügyi, környezetvédelmi stb. kiadások nyújtotta lehetőségeken, melyek korábban egy, a teljesítményekhez nem igazodó, mesterségesen alacsony szinten tartott, merev bérezési rendszer kiegészítéseként jelentek meg.

Ez évig nem okozott különösebb problémát a hiány finanszírozása, mert a magyar gazdaság specifikus elemeként – a csökkenő termelés és a lakosság tényleges, kimutatható jövedelemhelyzetének romlása ellenére – a megtakarítások exponenciálisan növekedtek a bankokban, és mára elérik, sőt meghaladják az ország központi éves költségvetésének mértékét. Ily módon az államkötvények, állami értékpapírok kibocsátása révén a hiány finanszírozása eddig zavartalan volt.

Világos, hogy a tendencia arra figyelmeztet: gazdasági növekedés nélkül a társadalom számára nem biztosíthatók tovább a deficitből finanszírozott jóléti kiadások. Az ezek fedezetére kibocsátott állami papírok lekötik, lefedik a bankok szabad, likvid pénzeszközeit, a gazdaság számára nem marad hitel nemhogy a növekedéshez, de még a jelenlegi szintű működéshez sem.

Ezért a gazdaság fejlődését ma már nem a külső egyensúlyprobléma vagy az infláció elszabadulásának veszélye, hanem főleg az államháztartási deficit növekedése veszélyezteti. Súlyosbítja a helyzetet, hogy a bankok magatartásában fokozott (netán túlzott?) óvatosság tapasztalható a hitelkihelyezéseknél, hiszen a korábbi rendszerből örökölt és az átállás időszakában a gyorsan változó kül- és belgazdasági viszonyok miatt keletkezett rossz hitelállomány rendkívül magas, ennek következtében irracionálisan magasak ma Magyarországon a hitelkamatok és marge-ok.

Nehezíti az átállást, hogy a nagy rendszerek átalakítása, mely kétségtelenül hosszú távon megoldást hozhat e kérdésben, az átalakítás kezdeti időszakában többletkiadásokkal jár. A kereskedelmi és hitelbanki problémák és mögöttük a termelő szféra egy része gazdasági ellehetetlenülésének megakadályozására a felelet csak egy olyan hitelkonszolidáció lehet, amely egyidejűleg oldja meg a bankok portfólióproblémáját és – a lehetséges tartományban – a termelőszféra reorganizációját. Ehhez tőkeinjekcióra van szükség, és ezt nem tudjuk másképp kedvezően biztosítani, csak világbanki hitelekből. De hasonló a helyzet a társadalombiztosítás reformjának kérdésében is, ahol az átállás 10–15–20 éves folyamat is lehet, hiszen például a nyugdíjkorhatárnak az európai átlaghoz igazítása, az egészségügy és a nyugdíjrendszer biztosítási alapokra helyezése csak hosszan, elnyújtott folyamatok keretében valósítható meg.

Ezért az államháztartási kiadások reformja a deficit belső összetevőinek strukturális változását kell, hogy eredményezze, azt, hogy eltávolítsuk mindazokat az akadályokat, amelyek a gazdasági növekedés útjában állnak.

A külföldi tőke az infrastruktúra fejlesztésben is jelentős szerepet vállalhat Cser István felvétele

A követendő gazdaságpolitika

Az előzőekből világosan látható, hogy a magyar gazdaság mai prioritása a növekedés. Ezért a kormányzati politika – a külső egyensúly és az infláció elleni küzdelem változatlan fontossága mellett – elsősorban a növekedést elősegítő intézkedéseket kívánja megtenni.

Ennek keretében:

A vállalkozási környezet fejlesztését célozza meg: 1992-ben előkészítette a hitelkonszolidációs rendszer első lépését, majd a Világbank és a Nemzetközi Valuta Alap szakértőivel konzultálva – némileg módosított formában – az 1993-ban hozandó intézkedéseket szorgalmazta, mely alapján rövid időn belül a Világbankkal finanszírozási projectek aláírására kerül sor. A hitelkonszolidáció a kamatmarge és a hitelkamatok csökkentése révén az inflációs változások lehűtését is szolgálja, és közben – a pénz- és tőkepiac egyidejű fejlesztése révén – elősegíti azt is, hogy a megtakarítások növekvő része forduljon a gazdaságos tőkebefektetések felé.

A kormányzat új típusú konstrukciókat, intézményeket hozott, illetve hoz létre, melyek célja a kockázat egyenletesebb megosztása a vállalkozók és a hitelezők között, a vállalkozások hitelnyújtási kedvezményeinek növekedése.

– Betétvédelmi Alap, amely bankcsődök esetén is biztosítja a betétesek pénzét,

– Hitelgarancia Rt., amely a bankok számára megfelelő biztosításokkal nem rendelkező vállalkozások hitelhez juttatását segíti elő,

– Kisvállalkozási Garancia Alap, amely viszontgarantálja a Hitelgarancia Rt. kockázatvállalását.

Rövidesen a magyar Országgyűlés elé kerül a jelzáloghitel-törvény csomagja – ezen belül a földjelzálog is –, amely a nagy tőkeigényű, hosszú megtérülési idejű beruházások (mezőgazdaság, lakásgazdálkodás, közműfejlesztés) hitelezési gondjait hivatott segíteni.

A kormányzat mind a hazai, mind a külföldi beruházásokat normatív módon, adókedvezmények és egyéb preferenciák révén ösztönzi, a fő gazdaságpolitikai kérdések megoldására így inspirálja a vállalkozókat.

Privatizáció

A magyar Országgyűlés 1992 nyarán rendezte az állam vállalkozói vagyonának kérdéseit oly módon, hogy a száz százalékig és megkötés nélkül, haladéktalanul privatizálható vagyont az Állami Vagyonügynökség kezelésébe helyezte (amely költségvetési szervként működik), míg azokat a vállalatokat, amelyekben gazdaságstratégiai okokból tartósan részleges állami hányadot kíván megtartani, az Állami Vagyonkezelő Részvénytársasághoz tette, mely a nemzetközi gyakorlatban is ismert állami holdingként működik.

E holdinghoz tartoznak az energetikai vállalatok, a bankok és a távközlés vállalatai, melyek döntő többségének privatizációja kívánatosan tőkeemelés révén hajtandó végre, mert csak így biztosíthatóak az amortizáció, illetőleg a nyereségágon nem keletkező, de szükséges fejlesztések forrásai.

Harmadik kategóriának tekinthető az úgynevezett kincstári vagyon, amely az állam kizárólagos tulajdonára terjed ki. Ennek törvényi szabályozása még e parlamenti ciklusban a parlament elé kerül.

Amit ma Magyarországon a kincstári vagyonkezelés jelent, az nem más, mint a szovjet csapatkivonások után hátrahagyott javak (repülőterek, lakások, honvédelmi rendeltetésű műtárgyak stb.) kezelése.

A magyar parlament 1990-ben elfogadta azt a kerettörvényt, amely a kizárólagos állami tulajdonú vagyonok koncessziós üzemeltetésére vonatkozik. Ennek keretében már kiírták, illetőleg még ebben az évben kiírják a nagy autósztrádák építési projektjeit, de némely területen szükséges azoknak az ágazati törvényeknek a megalkotása, amelyek hatályon kívül helyezik a koncessziókat meg nem engedő szocialista törvényeket.

Ezek közül az Országgyűlés már elfogadta az új bányatörvényt, jelenleg tárgyalja a módosított gáztörvényt, és benyújtás előtt áll a vízügyi, hajózási törvény, illetve az építési törvény módosítása.

Nemzetközi integráció

Magyarország nyitott gazdaságú ország, ahol a nemzeti jövedelem több mint ötven százaléka a külkereskedelemben realizálódik. Ezért volt lényeges Magyarország számára az EK-társulásra, valamint az EFTA-egyezmény megkötésére irányuló munka, amelynek végső célja a teljes jogú tagság elnyerése. A nemzetközi integrációban való részvételünk többrétegű. Az egyik része, hogy meg kell teremteni jogrendszerünk harmonizációját az EK jogrendjével, mely a sorozatban hozott új törvényeknél már magától értetődő. Ezen túlmenően újjá kell szerveznünk a szabványrendszerünket, a minőségellenőrzés és -tanúsítás rendjét, európai módon kell szabályoznunk az akkreditációt és a devizális kérdéseket.

A másik terület a gazdasági tevékenység, mely során támogatjuk és szorgalmazzuk a közös vállalatok létrehozását, az 1996-os világkiállításba minél nagyobb mértékben kívánjuk bevonni a külföldi vállalkozásokat is, és gazdasági érdekeinkkel összhangban további lépéseket teszünk a forint konvertibilitása érdekében.

A gazdaság várható fejlődése

Az ipari termelés bővítésének érdekében az európai piacok mellett további aktív külpiaci munkával távolabbi területek, így elsősorban Délkelet- és Kelet-Ázsia térségeire kell figyelmet fordítanunk, de a tőkeerős európai, amerikai és távol-keleti vállalatokkal együttműködve a volt Szovjetunió utódállamaiban, mint potenciális piacon való részvételünket is stabilizálnunk kell.

A gazdasági növekedés egyik kulcskérdésének látjuk, hogy a lakossági megtakarítás egy részét átcsoportosítjuk a gazdálkodó szféra javára.

Azzal számolunk, hogy a hitelkonszolidációs rendszer révén is és további külföldi források igénybevételével (mint amilyen például a korábbi német Start-hitel is volt) a vállalkozók számára „olcsóbbá", kedvezőbbé tesszük a hiteleket, továbbra is segítve őket – különösen az új vállalkozások esetében – a garanciális kérdésekben.

Az államháztartás nettó hitelfölvétele továbbra is jelentős marad. A gazdaság átalakulása az államháztartásra is fokozott terheket ró, ugyanakkor az élénkülés rövid távon még nem eredményez nagymértékű jövedelembővülést.

A lakossági megtakarítások – a csökkenő hányad ellenére – továbbra is jelentős összeget érnek el. Ugyanakkor változásra számítunk a megtakarítások szerkezetében. A betéti kamatszínvonal előreláthatóan csökkenése, a gazdasági növekedés megindulása a vállalkozási befektetések, a bankrendszeren kívüli értékpapír-vásárlások emelkedésének irányába hat.

1994-ben – a gazdasági növekedés hatására – fordulat prognosztizálható a munkanélküliség tekintetében, továbbá számítunk mind a keresetek, mind pedig a vállalkozói jövedelmek növekedésére. Ez a belső fogyasztás növekedését eredményezi.

Középtávon a piacgazdasági rendszer kiépítésétől, nemzetközi környezetünkbe való integrálódásunk elmélyülésétől a magyar gazdaság adaptív készségének megteremtése, európai viszonylatban elfogadhatónak minősíthető ütemű, tartós és kiegyensúlyozott növekedési pályára térés remélhető.

Az 1990-es rendszerváltozást követően – nyilvánvalóan a volt NDK állami státusának, a német egységnek a helyreállításával összefüggésben gazdasági szakemberek gyakran fejezték ki csalódottságukat a német tőke viszonylag alacsony magyarországi részvétele miatt.

Örömömre szolgál, hogy annak ellenére, hogy az USA-ból származó befektetések még mindig abszolút többséget jelentenek hazánkban, Németország szerepvállalása igen jelentős változást mutat, és már stabilan második helyen áll a külföldi befektetők sorában.

Úgy hiszem, ez a tendencia szükséges és elkerülhetetlen, mert a nyugat-európai, hozzátéve, számunkra tradicionálisan, német tőke nélkül sem a magyar gazdaság, sem a kelet-európai régió hosszú távú stabilitása nem biztosítható. A térség országaiban a befektetés kockázata nagyobb. De egy biztos: ez a kockázat lényegesen kisebb annál, mint azt tavaly április 1-jén a Handelsblatt Fórumon, Hannoverben is volt szerencsém jelezni.

Meggyőződésem, hogy a politikai vasfüggöny helyett egy ellenkező irányú gazdasági vasfüggöny felépítése nem szolgálná Európa hosszú távú érdekeit, sőt adott esetben politikai és gazdasági instabilizációhoz vezethet.

Ezért mint a magyar kormány tagja csak arra tudom Önöket biztatni, hogy gazdasági értelemben elevenítsék fel a régi jelszót: Drang nach Osten.

Szabó Iván pénzügyminiszter előadása 1993. június 24-én Kölnben a magyar gazdasági fórum megnyitása alkalmából hangzott el

ORSZÁGOS BETÉTBIZTOSÍTÁSI ALAP

tájékoztató

1993 július 1-től a betétbiztosítás új rendszere lépett életbe, amely törvényben szabályozott keretek között mind a betétesek, mind a betétfajták eddigieknél szélesebb körét fedi le. **A betétek visszafizetését ezentúl az Országos Betétbiztosítási Alap fogja a betétesek javát szolgálva intézni.**

• A névre, valamint bemutatóra szóló takarék-, ill. devizabetétekre az értékhatár nélküli állami szavatosság, az ilyen betétek érintetlenül hagyása esetén, 1993. június 30. után is fennmarad.

A határozott időre lekötött betétek a lejárat idejéig, a meghatározatlan időre elhelyezett betétek akár még hosszabb ideig élvezik majd az állami garanciát.

• Az 1993. június 30. után **névre szólóan elhelyezett betétekre** a betétvédelem új módja vonatkozik majd. Ennek lényege, hogy a betétek elfogadására feljogosított pénzintézetek kötelezően tagjai a betétbiztosítási alapnak és befizetéseikkel hozzájárulnak a betétvédelem forrásainak megteremtéséhez. Az ily módon létrejövő alap bankcsőd esetén, mintegy szolgáltatást nyújtva rutinszerűen gondoskodik a befagyott betétek kifizetéséről.

• Az esetleges kifizetés törvényben behatárolt összege pénzintézetenként és betétesenként az 1 millió Ft-ot nem haladhatja meg.

A biztosítás az elhelyezett betét tőkeösszegére és annak nettó kamatára egyaránt kiterjed, amennyiben az együttes összeg az említett értékhatárt nem haladja meg.

A külföldi valutákban tartott betétekre azonos valutanemben vonatkozik a biztosítás.

• Továbbra is lehetőség van névtelen, jeligés betétek elhelyezésére. Az ily módon elhelyezett összegekre azonban sem állami garancia, sem az új betétvédelmi rendszer nem terjed ki.

• Az alap által nyújtott biztosítás átmeneti jelleggel ugyan, de kiterjed az 1993. június 30. előtt kibocsájtott ill. megvásárolt banki értékpapír jellegű okiratok útján gyűjtött betétekre is. (Az értékpapírokra pl. kötvény, részvény, letéti jegy, nem vonatkozik a biztosítás.)

• Az Országos Betétbiztosítási Alap védelme a biztonság alapfokát nyújtva **kiterjed még a vállalkozói folyószámlákra és betétekre is,** amelyekre korábban nem vonatkozott az állami garancia, továbbá vonatkozik a külföldiek névre szóló devizabetéteire is.

Csontváry azé, aki gyönyörködik benne

Csontváry Kosztka Tivadar 74 éve halott és még mindig nem támadt fel. Száznegyven éve, 1853. július 5-én született Kisszebenben.

Manapság, amikor némelyek a napot, a holdat és a harmatot is magántulajdonba vennék, a tragikus utóéletű festőzseni életműve körül ismét méltatlan botrány van. Jó ez? A némaságnál jobb. Jobb, mintha vizes raktár mélyén őriznék-pusztítanák, ahogy azt az ötvenes években tették. Jobb, mintha orosz fogságban várakozna a hazatérésre. Hét vagy nyolc képe valahol Oroszországban még erre vár.

Úgy hallom, a Halászat Castellammerében című festménynek szerecséje volt. Az orosz kiskatonának nyilván nagyobb szüksége lehetett ételre és italra, mint festményre, s a Miskolcon veszteglő, Oroszországba tartó szerelvényről valahogyan így maradhatott le. Ez a már korábban publikált, ismert festmény ott áll a pécsi Csontváry Múzeum egyik kiállítótermének csaknem az ajtajában. Büszkén és boldogan mutatja magát. „Megkerültem – súgja –, örülök, hogy látlak! Hazajöttem Pécsre. Itthon nagyszerűen érzem magam. Kiben merülhetne fel a kérdés, hogy kié vagyok? Azé, aki gyönyörködik bennem."

Valóban. Csontváry azé, aki kifizeti a belépőjegy árát, hogy megnézhesse a Csontváry-kiállítást.

A Halászat Castellammerében című festményért, amely nem tartozik az életmű legértékesebb darabjai közé, 6 millió 750 ezer forintot fizettek a pécsiek.

Minthogy e hazatéréshez *Romváry Ferencnek*, a pécsi múzeum művészettörténész főosztályvezetőjének jó gazdához méltó szerepe van, miután átrágtam magamat a Csontváry-ügy nehány újabb dokumentumán, amit a Népszabadságban olvashattunk *(Odaadjuk-e Csontváryt a Nyugatnak, Perneczky Géza, április 12.; Csontváryt nem adjuk!, Romváry Ferenc május 8.; Senkiföldjén, Perneczky Géza, május 8.; A Csontváry-életmű világhírre kész, Mihály Mária, június 5.)*, és nem lettem okosabb, elutaztam Pécsre, hogy a Csontváry Múzeumban először megnézzem a minden eddiginél gazdagabb kiállítást, majd megkeressem a Janus Pannonius Múzeum főosztályvezetőjét, Romváry Ferencet – Fekete György helyettes államtitkár őrá bízta az életmű gondozását, amikor az új kormány megalakult –, s megkérdeztem tőle: miért éppen Pécs városa adott helyet Csontvárynak, miért kell restaurálni különösen a nagy képeket, hol tartanak a munkában, mi lesz az 1988 óta tervezett nyugat-európai kiállítással, valóban előkészítették-e Csontváryt a világhírre, s miért kell szétszórt állapotban hagyni ezt a nemzeti vagyont?

A kiállítás láttán nemcsak a csodálat, a rémület is elfogott, minthogy a teremőr is rám ijesztett. Azt mondja, a 2,5 milliárd forintra biztosított képeket elrabolták a terroristák. Szerencsére, csak álmában. A teremőröket leteperték, géppisztolyokat nyomtak a halántékukhoz és a többivel együtt az új képet is elrabolták. Néztem az arcomba nevető teremőrt s azt gondoltam: mondja a meséjét a csodálatos bányarémnek vagy annak, aki nem látta még eredetiben a Baalbeket. Hiszen nem is férne ki az ajtón. Annyi eszük pedig a képrabló terroristáknak is van, hogyha ágyúkkal vagy atombombával törnek e vastag falakra, nemcsak a múzeumot és a Baalbeket, a Tátrát, a Jajcei vízesést, a Jupiter-templom romjait, a jeruzsálemi Panaszfalat, a Magányos cédrust lövik szét, hanem önmagukat is. S akkor bizony a festő hiába ment a Libanon tetejére. Valóban hiába? Gondoljuk meg! A felrobbantott mosztári hidat már csak a nagy megőrző Római híd Mosztárban című festményén láthatjuk. Azt mondják a helybéliek, hogy a határon túli ágyúzást Pécs főterén is hallották, de azért az emberek nyugodtan tették a dolgukat. Így hát megérthetjük a teremőrt, hiszen valamennyien képben vagyunk: a terroristák képében.

Nagy László:

SEB A CÉDRUSON

SEBED
SEBEM IS
LIBÁNUSFA HŰ
LIBANONI CÉDRUS
CÍMERÜNK TE VISELED
ÍTÉLETIG TANÚ A SEBED
ELÁRVULVA HÁNYSZOR ELÁRULVA
A SZELLEM SZERELEM VÉR S HÚS
TE LIBÁNUSFA LIBANONI CÉDRUS
CÉDRUS SEBEDET BECÉZEM
EMBERARCÚ SZENTSÉGEDET ÉRZEM
BÁRÁNYHÚS PIROSA JAJGAT BENNE
BIKAHÚS VÖRÖSE SZAKADOZIK BENNE
SASCSŐR ÉS MENNYKŐ VÉRESÜL EGYBE
CSUPA VÉRÁROK S CSUPA HÁNTÁS
CSUPA LÁZ A SEBED CSUPA FÁZÁS
PIRAMISFAL TÉGLAVÖRÖS LEJTŐ
MÉRTANÁBAN GYÖTRŐDIK A MÁJUS
LIBANONI CÉDRUSFA LIBÁNUS
HÁNY EZER ÉVE
HÁNY EZER ÉVE
VISELED SEBEDET VÉRDÚS
LIBÁNUSFA LIBANONI CÉDRUS.
JÓB SEBE RAJTAD ISTÁRÉ ÉS EKHNATONÉ
JÉZUS SEBE S PROMETHEUSÉ SPARTACUSÉ
JOHANNA SZŰZÉ DÓZSA ÜSZÖK-KIRÁLYFIÉ
JAJ CSOKONAI KRÁTER-SEBE EDIT PIAFÉ
JAJ PETŐFI DÁRDA-SEBE VAN GOGH SEBE
JAJ MAJAKOVSZKIJ RUSZKI MEDVE-SEBE
JAJ AZ ATTILA MÁVAG-JEGYŰ ÁRVA SEBE
JAJ RADNÓTI GOLYÓ-FÜSTÖS TARKÓ-SEBE
JAJ DYLAN THOMAS TÖVISES SZEME-SEBE
JAJ A KERÚB KONDOR ORKÁNHUZATÚ SEBE
JAJ KIKKEL A FÖLD S AZ ŰR LESZ TELE
JAJ A JELTELENEK ÖRÖKÖSEN IZZÓ SEBE
VILÁG SEBE RAJTAD LIBÁNUS
ELTÖRÖLNI NEM TÁMAD MÁGUS
VILLÁMOLVA VÉSŐ HA KIVÁGJA
ÓRIÁSABB SEB LESZ A HIÁNYA

A monarchia Magyarországán bár „boldog békeidőkben" élt és alkotott az „őrült patikus", a „próféta", a képben mégis folyton benne volt ő is. Ezért festett az álom és valóság színeivel, s bár figurái még innen vannak a mindentől elrugaszkodott nonfiguratív látás- és ábrázolásmódon, nem utánozta, hanem újjáteremtette a valóságot, hogy megőrizhesse az enciánkék eget, a Van Gogh-i reszketésű Tátrát, a sárga taorminai mandulavirágzást, a selmecbányai haragoszöldet, a Fohászkodó üdvözítőt, a nagy Vihart a Hortobágyon, a Marokkói tanítót, az Olajfák hegyén Jeruzsálemet, és a többi bámulatosat. A taorminai görög színház romjai ezért olyan véresen sebesek, ezért olyan szédítően mélykék a tengerszem – nem úgy, ahogy a valóságban – hanem úgy, ahogy a lélek emlékezetében él. A világ gyógyulásáért imádkozott *Nagy László* is a libanoni cédrushoz: VILÁG SEBE RAJTAD LIBÁNUS ELTÖRÖLNI NEM TÁMAD MÁGUS VILLÁMOLVA VÉSŐ HA KIVÁGJA ÓRIÁSABB SEB LESZ A HIÁNYA.

„A magyar festészet szent megszállottját" a költőnél talán csak *Németh Lajos* jellemezte pontosabban. Ő nem a szív, hanem az értelem nyelvére fordította le a láthatót és érezhetőt: a festő-filozófus hódolni akart „a mindenekfölött levő Természet fenségének, ítéletet mondani elkorcsosult koráról és a történelem ítélőszéke előtt nagyszerű tanúságtétellel felmenteni szeretett népét és nemzetét, és újabb évezredekre méltó helyet biztosítani számára. Soha nem látott színharmóniák, a teljesség gazdagságát sugárzó hatalmas vásznak, a természeti organizmus felismerésének és az emberi intellektus rendettevő szándékának a találkozásából született kompozíció, az álom és a valóság határmezsgyéjén fakadó látomások révén... Hatalmas lobogás, fenséges nyugalom, a teljesség érzetét ébresztő lezártság, a harmónia és a tragikus vergődés egyformán megfert életművében".

Csontváry tudatában volt saját nagyságának. „Rubens is zseni volt, olyan génius, aki Van Dycknak azt mondá: fiam, többet tudsz nálamnál, ha tudod a hátteret megfesteni. Az én feleletem pedig az – írja a festő –: fiaim, tudtok sokat, de mégsem tudtok semmit sem, mert nem tudjátok a levegő perspectiváját és a színtávlatot megfesteni."

Aki nemcsak könyvből ismeri e festő képeit, hanem közelebbről megnézte ezt az eredeti perspektívát és színtávlatot például a Jajcei villanymű éjjel című képen, az megértheti, hogy a teremőr rémálma nem is olyan oktalan. De azért megtelhet reménységgel is: hiszen a festészet világcsúcsát pillanthatta meg Csontváry vásznain.

A Csontváry-ügyben világutazó Romváry Ferenc most jött meg Stockholmból és utazik tovább Amszterdamba, de azért szakít egy órácskát a beszélgetésre. Am alighogy leültünk, megcsörrent a telefon: a Csontváry-kiállítás nyugat-európai szervezője, *Baumeister Katalin* telefonált Firenzéből. Amszterdamban találkoznak, onnan átmennek Frankfurtba, Kölnbe és Münchenbe is. A telefonbeszélgetés után Romváry az mondja, reméli, Firenzében is lesz Csontváry-kiállítás. A nagy képek közül a Taormina megy, a Mária kútja Názáretben és a Baalbek itthon marad. Jövőre Budapesten a Nemzeti Galériában a Tavaszi Fesztivál idején rendeznek Csontváry-kiállítást. Azután majd innen viszik ki a képeket azokba a nyugat-európai városokba, amelyek minden szempontból fogadóképesek lesznek.

Sajnálom a nyugat-európaiakat. Nem láthatják ezeket a csodákat, mert a nagy képek érdekében a restaurátori szakvélemény megtiltotta kiszállításukat. A képeket nem szabad föltekerni, mert lepattogna a festék. A Baalbeket, mely 40 négyzetméter, ki sem lehet vinni a teremből. Sliccet kellene vágni a falon, s ez újabb egymillió forintba kerülne.

Egy frászt a világnak, nem Csontváryt! Érjék be a Taorminával, noha azt még nem restaurálták, de majd jövő tavaszra elkészülnek vele a Nemzeti Galériában.

Akadékoskodom, hogy ez így nem ugyanaz a kiállítás lesz. Valóban nem az lesz, csattan fel Romváry. De a Sixtusi kápolnát sem lehet elvinni Londonba egy Michelangelo-kiállításra! Ha az angolok látni akarják az Ádám teremtését, utazzanak Rómába!

Tréfál ez a Romváry, gondolom. Aztán meg belátom, hogy igaza van. Nem szabad kitenni veszélynek a képeket. És Pécset sem túlzás Rómához hasonlítani. Nem azért, mert itt is lehet látni Amerigo Tot, Tóth Imre alkotásait, sőt Vasarelyét is. Vásárhelyi Győző művészetének jó néhány darabját. Itt vannak szinte egy helyen a Káptalan utcában, jöjjenek tehát ide a franciák, az angolok, az olaszok, a hollandok, a dánok és akár a kínaiak is. Ha csak egy hetet töltenek el Pécsett, a Pannon fővárosban, állítom, hogy a látható csodáknak a töredékére sem jut idejük.

Megtudom Romváry Ferenctől, hogy Csontváry nagy képeiben már születésük pillanatában benne rejlett a veszély. Képzeljük el! A festő elmegy Baalbekbe, ott rájön, hogy előtte van, amit egész életében keresett. Megrendeli Brüsszelből a vásznat, ki kell feszíteni, valamilyen építményt kell föléje emelni, hogy meg ne ázzon! Vigyázni kell, hogy a hétméteres vásznat el ne fújja a szél és akkor meg is kell festeni iszonyatos intenzitással. Amikor elkészült, Baalbekből el kellett vinni teveháton Bagdadba a vonathoz a frissen festett képet. Csontváry nyilván felhengerelte a festményt, nem is olyan vastag átmérőjű hengerre. Már ott megrepedezett a kép. Amikor aztán kiegyenesítették, felpattogzott a festék. Egy-két hétig utazgatott a vonaton hazáig poggyászként, s amikor megérkezett Budapestre, föl kellett vinni csigák segítségével a hatodik emeleti műterembe. A Baalbekről 1922-ben jelent meg az első monográfia. Hogy a kép belekerülhessen, le kellett fotózni, ezért egy gyár falára feszítették ki. Utána megint raktározni kellett valahol. 1948-ban kivitték Párizsba, onnan egymásra tekerve kerültek haza a képek. A Zarándoklás a cédrusokhoz úgy került elő, hogy a szétszedett vakrámára és a díszkeretre rá volt tekerve a vászon, a keretben benne maradtak a szögek és így sok helyen függőleges hasadások, sebek keletkeztek a képen. Ó libánusfa!...

Most pedig érdemes megnézni: csodát tettek a restaurátorok, mondja Romváry úr. A Baalbek majdnem kész. Vele szemben a Mária kútja valóban maga a csoda. Mint ahogy a Cédrusok. Érdemes volt értük elzarándokolni Pécsre.

Beszéljünk most már arról is, hogy miért éppen Pécs adott otthont Csontvárynak. Igaz-e, hogy ebben Aczél Györgynek döntő szava volt?

Egyetlen ember döntött: Gerlóczy Gedeon, mondja Romváry, majd azt is hamarosan megtudom tőle, hogy már gyakornok korában volt neki egy titkos gondolata.

– A Régiposta utcában fellapoztam a telefonkönyvet, s azt mondtam a professzor úrnak, szeretném megnézni a festményeket. – Gyere föl – mondta Gerlóczy, a hatodik emeleten lakunk. – Félórán belül kiderült – folytatja Romváry –, hogy a professzor szimpatizál a gondolattal, mely szerint Pécsett lehetne a Csontváry Múzeum. Meghívtuk Pécsre, megmutattuk neki a termet, de aztán kiderült, hogy a mi főhatóságaink, a város és a megye, nem vállalják Csontváryt. Valamivel később azt mondtam Gerlóczynak, itt vagy a jóisten vagy az ő földi helytartója segíthet. Ez volt Aczél György. Gerlóczy kérésére telefonáltam Aczélnak, a titkárnőjének a professzor nevén mutatkoztam be, elmondtam, hogy miről van szó, s aztán másnap Aczél személyesen telefonált Nagy József első titkárnak Pécsre. A következő nap ismét Pesten voltam, Gerlóczy lakásában, odajött feleségestől Aczél. Gerlóczy feltárta előtte a helyzetet, ő pedig azt felelte, jó, támogatja a Csontváry-ügyet, azt, hogy Pécsett csináljuk meg a Csontváry Múzeumot. Ezután azok, akik korábban a Nemzeti Galériában is ellenszenvvel viseltettek Csontváry iránt, most túllihegték a dolgot.

Tekintélyuralom ítélte tehát „sötétzárkára" Csontváryt, s az is szabadította ki onnan. Aczél György jóváhagyta Gerlóczy Gedeon kívánságát, amit Romváry Ferenc sugallt. A festő végakaratának megfelelően Gerlóczy azt akarta, hogy a képek együttmaradjanak. A döntésével ő azt a munkát honorálta, amit a pécsi múzeumban látott és tapasztalt.

A Janus Pannonius Múzeumnak a 30 év során 11 ezer darabos – sok milliárdot érő – gyűjteménye gyűlt össze. Nem magától. Romváry Ferenc olyan művészettörténész, aki muzeológusnak vallja magát. Nem áll le egy kis eredmény után. Elhihetjük neki, hogy húsz éve egy buldog szorgalmával harcol Csontváryért.

De mit csinál az öt éve létrehozott kuratórium? Semmit, fakad ki Romváry. – Minek a kuratórium? Öt ember nem tud dolgozni, dolgozni csak egy ember tud! Én harminc éve vagyok ebben a múzeumban, ha nem lehet rám bízni ilyen ügyet, azok után, hogy Gerlóczy azt mondta 1972-ben, hogy „én bízom benned", akkor... akkor... Mindenki részdolgokat tud – folytatja higgadtabban –, de most mindenki ott akar lenni a „tűznél". Húsz évvel ezelőtt hol voltak?

Szóba hozom, hogy a minisztérium 1989 óta 12,5 millió forintot adott a Csontváry-képek restaurálására. Mennyi az?

– Relatíve sok, realtíve kevés – hangzik a válasz egy újabb történettel fűszerezve, mely szerint a miskolci cigányvajda felesége 50 millió forintot ajánlott fel annak, aki a lányát feldaraboló gyilkost elkeríti. Hajlandó ezért két názát feláldozni! Ha arról van szó, hogy ennek a népnek ez a festő olyan csúcsteljesítménye, amelyből ezer év alatt egy van Magyarországon, hogy Csontváry a világ legnagyobb festői közé tartozik, akkor kevés a 12 millió. De ha arra gondolunk, hogy az ország szorult anyagi helyzetben van, akkor – mit mondhatnánk? Azt, hogy eddig több mint kétmillió ember nézte meg a Csontváry-kiállítást, azt, hogy Csontváry halála után gyakorlatilag ötven évig nem voltak hozzáférhetők a képek. Meg azt, hogy a sok-sok viszontagságot kiállt és minden jel szerint az eredeti fényükben ragyogó festmények ne hozzanak világhírt, ha csak így őrizhetők meg. „Nem lehetek olyan konok, hogy a saját fejem után menjek, ha ez árt Csontvárynak" – mondja Romváry Ferenc, aki évekig harcolt azért, hogy a teljes életművet megmutassák a világnak.

– Nekünk Csontváry megismertetéséért itthon is millió más dolgot el kell végezni – mondja, és indulatosan felkap egy katalógust. – Nem ilyen rossz, hanem jó minőségű albumokat kell kiadni. Ma már nem mondhatják a nyomdászok, hogy nincs megfelelő technika, csak oda kell figyelni lelkiismeretesen. Ha majd így elterjed Csontváry híre itthon és a világban, többen is elzarándokolnak az eredeti festményekhez.

Elég hosszan elbeszélgettünk a tulajdonlás kérdéseiről is, itt azonban ezzel kapcsolatban csak annyit érdemes megjegyezni, hogy Csontváryhoz méltatlan lenne a botrány, hiszen tudjuk: ő azé, aki gyönyörködik benne. Természetesen nem mindegy, hogy „én" gyönyörködhetek benne valahol egyedül, vagy „mi", a pécsi Csontváry Múzeumban. Romváry Ferenc azt mondja, Gerlóczy nem adott el Csontváry-képet. De akkor mi lehet az oka a szétszórtságnak? A hagyaték ügyében is sok-sok ágas-bogas kérdés vár még válaszra.

Benke László

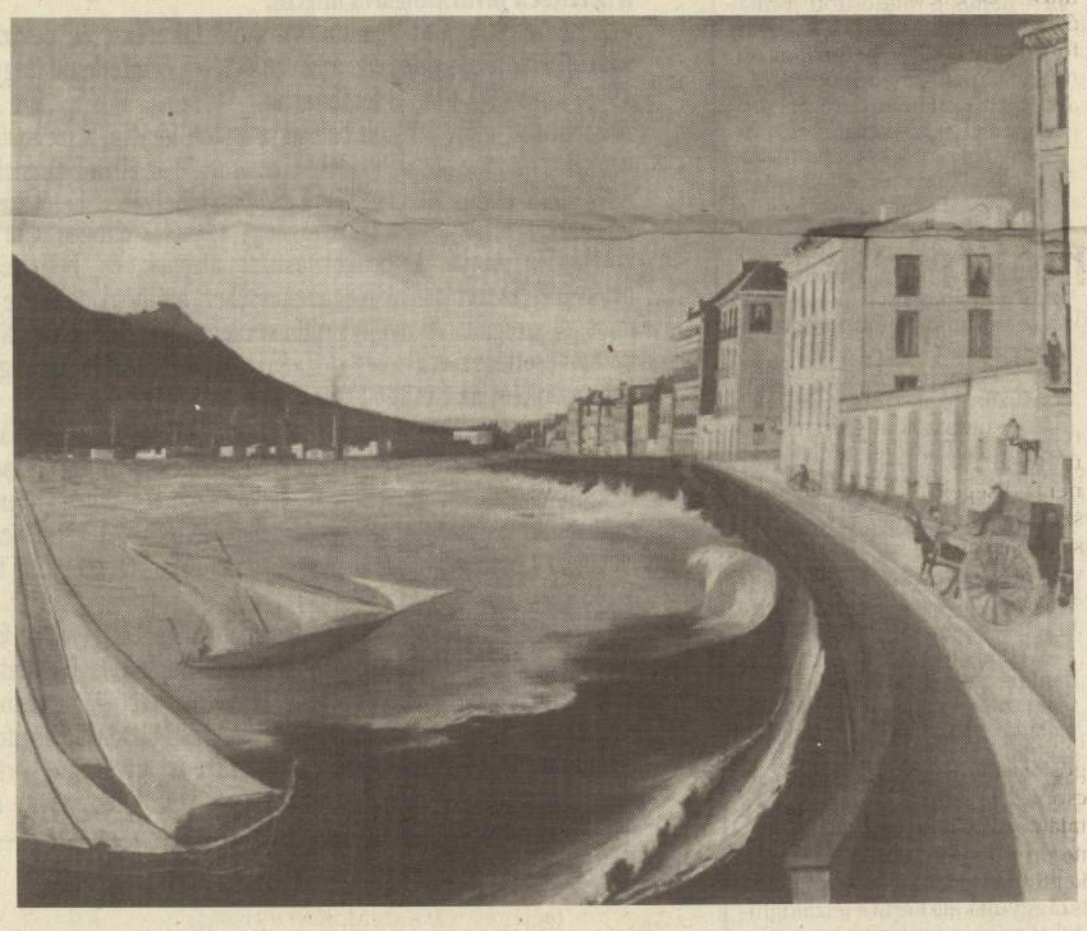

Castellammare di Stabia

Minisztériumi program a könyvszakma megmentésére

Privatizáció fékekkel — a nemzeti értékek védelméért

Sajtótájékoztatót tartottak tegnap a Szalay utcában, amelyen a Művelődési és Közoktatási Minisztérium csaknem egész szakmai vezérkara részt vett. A tájékoztatót tartó dr. Havasi János szóvivő mellett Gábor József államtitkár és Fekete György államtitkár-helyettes vett részt a kialakult vitában, és jelen volt Inkei Péter, a kiadói osztály vezetője, valamint Taxner-Tóth László miniszteri biztos. A régóta neuralgikus témában, a könyvszakma gondjaival kapcsolatosan fejtették ki a minisztérium elmúlt hónapokban kidolgozott álláspontját, amely abban foglalható össze, hogy a tulajdonosi viszonyok megváltoztatásával piacérzékenyebb és a versenyt jobban álló szakmai vállalatokat kívánnak létrehozni. Az átalakulás mind a könyvkiadást, mind a kereskedelmet érinti, de az égető gondok okán az utóbbival kellett kezdeni az átalakítást.

A könyvkereskedések privatizációjában sokat segített a tavalyi rendelkezés, amely lehetővé tette az úgynevezett előprivatizációt, gyakorlatilag próbaidőt jelentett az új tulajdonosoknak.

A szakmai konstrukció lényegét abban lehetne összefoglalni, hogy a koncepció a kiadói és kereskedelmi ingatlanokat, melyek eddig állami tulajdonban voltak, valamilyen módon a szakma tulajdonába kívánja juttatni, hogy a kényszerűen eladásra került épületek és egyéb ingatlanok bevétele, vagy annak egy jelentős része, a szakmába áramoljon vissza. Ez az elképzelés tulajdonképpen kikapcsolná az ügyletből az Állami Vagyonügynökséget, és kiküszöbölné azt a veszélyt, hogy egy kiadói épület más hivatali célra vagy egy könyvkereskedés zöldségesbolt céljaira használtassék fel. A szakmában elkerülhetetlenné váló csődeljárások és felszámolások során tehát nem direkt privatizáció történnék, hanem tulajdonátruházás. Mindehhez azonban eddig még hiányzik a parlamenti jóváhagyás.

Időközben felszólították az állami kiadókat is a saját magukkal kapcsolatos elképzelések elkészítésére; ennek során a Helikon Kiadó járt legelöl jó privatizálási esélyekkel, és a Zeneműkiadó szakmai elképzelése is megfelelő, és jóváhagyása néhány részprobléma megoldása után küszöbönáll.

Minthogy maga a minisztérium hosszú távra nem akar beleszólni a szakma belső kérdéseibe, életre hívott egy kitűnő szakemberekből álló kuratóriumot, amelynek legfőbb feladata a pályázati úton kiadásra javasolt művek értékének elbírálása, de részt vehet magában a privatizációs munkában is olyképpen, hogy az alapítványi tőke segítségével és az eladásra kerülő ingatlanok tekintetében tulajdonosként lép fel, illetve bankgaranciákat vállal. Ezzel a módszerrel biztosítottnak látszik a szakmai érdekek érvényesítése már a privatizáció szintjén. Egyebekben az alapítvány hosszú távon a szépirodalmi alkotások létrejöttét hivatott elősegíteni, a rendelkezésre álló pénzösszeget pályázati úton osztva el, a teljes esélyegyenlőség elve alapján. Minthogy az állami kiadók helyzete a probléma felmerülésétől számítva rohamosan tovább romlott, ez a most kidolgozott minisztériumi elgondolás a legkevésbé fájdalmas kompromisszumos megoldásnak tűnik; voltaképpen olyan csődeljárásokról van szó a súlyosan érintett vállalatok esetében, amelyek nem járnak az anyagi és főként szellemi értékek nagyobb arányú megsemmisülésével.

A Magyar Hírlap kérdésére, hogy milyen döntésre jutottak a két legneuralgikusabb ponton: a klasszikus értékeket kiadó Szépirodalmi és az új magyar irodalmat megjelentető Magvető Kiadó esetében, Fekete György államtitkár-helyettes azt válaszolta, hogy megmentésükre, amelyre még korábban látszott esély, ma már aligha van mód, de bármilyen formában élednek is újjá, élvezni fogják azt a megkülönböztetett figyelmet, amelyet az általuk ápolt nemzeti értékek megkívánnak. E tekintetben a minisztérium, illetve az alapítvány három irodalmi szervezet közreműködését és segítségét is maga mögött tudja.

Hosszú távon azonban a minisztérium ki akar vonulni a szakmából, pontosabban csak koordináló szerepet vállal, ezt annál is inkább teheti, mert meg van győződve róla, hogy az alapítványi forma megfelelő szakemberekből álló kuratóriummal és a pályázati szisztéma meghonosításával jobban meg fog felelni a kitűzött célnak, mint bármely íróasztal melletti, hivatali intézkedés.

Végül is tehát a minisztérium a szakma sorsát a szakma kezébe teszi le, s hogy kísérlete, amelyet egyesek vitathatónak tartanak (anélkül, hogy jobb formát javasolni tudnának), eredménnyel jár-e vagy sem, azt az idő majd eldönti.

A tájékoztatón szóltak arról is, hogy a felsőoktatásban melyek azok a területek, amelyeket a Világbank támogatásban részesít, s egy korábbi átvilágítás tanulságai is szóba kerültek, végül beszámoltak annak a hitelprogramnak az összegéről és összetételéről, melyet ez év áprilisában írtak alá. Ez összesen 66 millió dollár és 4 milliárd forint. Felhasználásáról egy, a miniszter vezetése alatt álló kuratórium dönt; a pályázatok beadási határideje szeptember vége volt.

• L. A.

Restaurálják a Csontváry-képeket

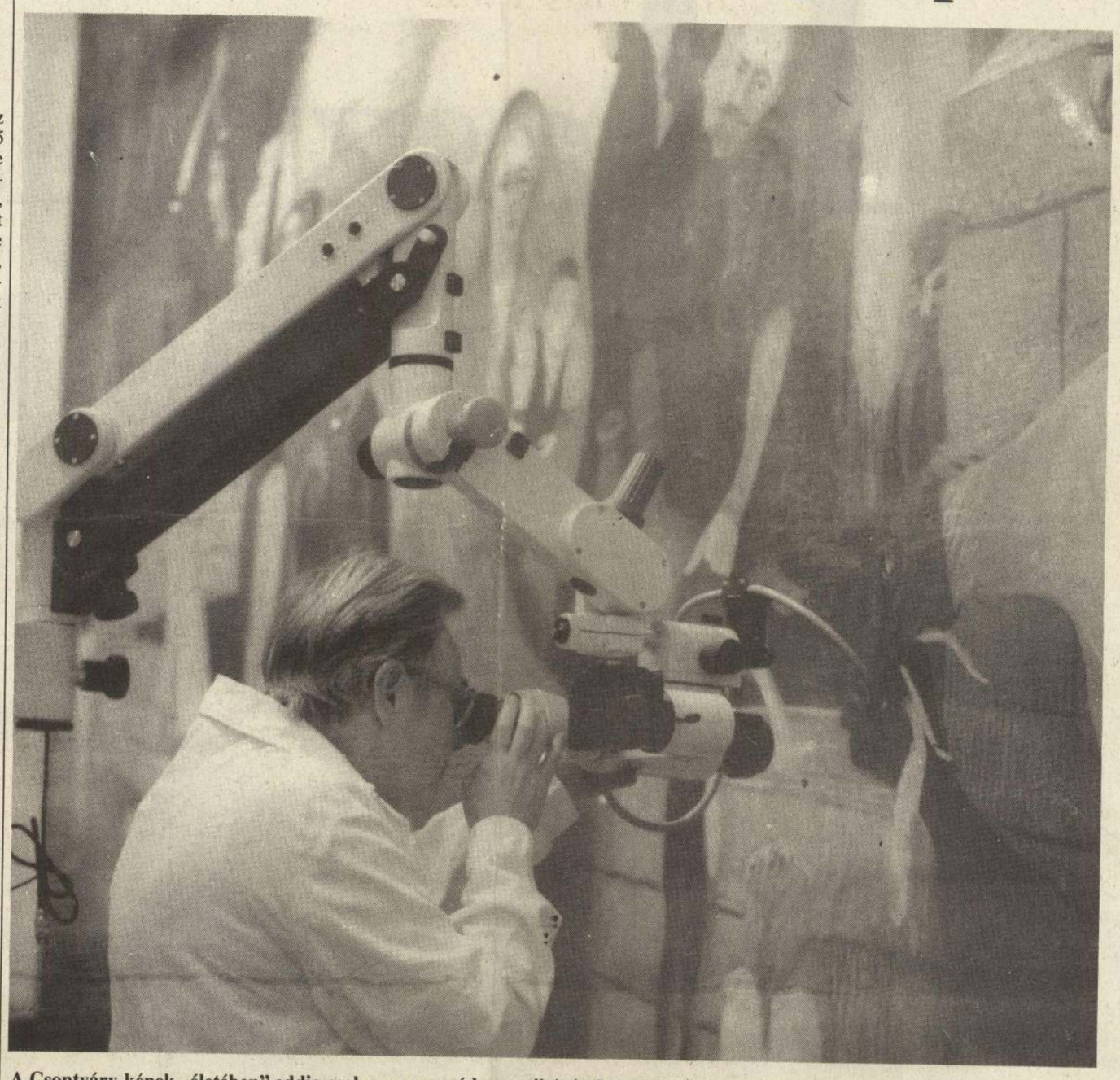

A Csontváry-képek „életében" eddig csak gyors, apró kozmetikázások voltak. Ez az első alkalom, hogy a képek egy nagyszabású állagmegóvó, konzerváló-, tisztítómunkán mennek keresztül. Az egész kollekció restaurálása több mint egy évet vesz igénybe, hiszen igen nagy méretű — 42 négyzetméteres — képek is vannak a gyűjteményben. A kultuszminisztérium és a holland kormány támogatásával elkezdett munkát 1993-ban egy európai bemutatókörúttal fejezik majd be. A képek restaurálását a Janus Pannonius Múzeum restaurátorai, Tarai Teréz (képünkön) és Czakó Ferenc végzik

MTI FOTÓ: KÁLMÁNDY FERENC

A Magyar—Román Baráti Társaság Bukarestben nyit irodát

MTI

Jelenleg már háromszáz tagja van a három éve megalakult Magyar—Román Baráti Társaságnak, csaknem felerészük Romániában élő magyar és román. Az utóbbi hetekben, hónapokban különösképpen nőtt a román tagok száma. A társaság létrehozta a közcélú Barátság Alapítványt.

A tegnapi pécsi sajtótájékoztatón bemutatták a Magyar—Román Baráti Társaság új kiadványait, dokumentumait. Megjelent a társaság 200 oldalas évkönyve, szeptembertől kezdve pedig kétnyelvű saját újságot ad ki Barátság-prietenie címmel.

Iglói Zoltán elnök a társaság terveiről szólva elmondta: információs irodát nyitnak Bukarestben, s a magyar—román kulturális kapcsolatokat bemutató kiadványsorozatot indítanak, elősegítik magyar és román családok kapcsolatfelvételét.

Főiskola-fejlesztés világbanki segítséggel

MTI

400 ezer dollárt és 10 millió forintot nyert a győri Széchenyi István Műszaki Főiskola és az Universitas Győr Alapítvány a Világbank felsőoktatási intézmények fejlesztésére kiírt pályázatán. Az összegből számítástechnikai kabineteket állítanak az oktatás szolgálatába, és korszerűsítik az adminisztratív irányítást. Az előbbi fontosságát indokolja, hogy az informatikai képzés most van felfutóban a győri intézményben, s a beszerzéssel a gyakorlati ismeretek elsajátításához szükséges technikai hátteret teremtik meg. A világbanki támogatás révén a főiskola jelenlegi gépparkja megkétszereződik. Az információs rendszer kiépítése — amely kapcsolatot létesít valamennyi győri főiskola között — ugyancsak a működés javítását szolgálja. Jelenleg túl sok a papírmunka, s az egyes intézetek tevékenysége sem kellően összehangolt. Az adminisztratív irányítás technikai rendszere lehetőséget ad arra, hogy áttekinthetőbben, egységben szemléljék a gazdálkodás és a tanulmányi munka valamennyi részterületét.

Csak röviden

November 6-án este nyolctól a Compagnie Frenák nevű kortárs francia táncszínháztársulat bemutatja Tér című táncművét. A darab zenéjét ifj. Kurtág György szerezte, a koreográfia pedig Pal Frenák munkája.

A keresztény liturgiák kialakulása címmel Guzsik Tamás építészettörténész, egyetemi docens tart előadást november 14-én, csütörtökön a Budapesti Történeti Múzeum Szakrális Művészeti Szabadegyetemének következő estéjén. Az előadás 17 órakor kezdődik.

A Műcsarnok Art Kino a Magyar Filmhíradó szerkesztőségével közösen sorozatot indít, melynek címe: Magyar Filmhiradók 1957—1989. A sorozat keretében valamennyi esztendő híradóiból — éves bontásban — lesznek vetítések a Hunnia moziban. Az első est november 8-án, péntek este nyolckor lesz.

Filmlevél

Holtpont: bankrabló szörfösök

Hollywoodnak közismerten nincsenek különösebb gátlásai az ötletek szerzői jogi védettségével kapcsolatban, és ha ismerjük például néhai Shakespeare mester ez irányú csínyjeit, akkor végül is ki kell egyeznünk azzal, hogy a nagy mesélők „hozott ötlettel" is dolgoznak. A Holtpont című amerikai krimi jól felismerhetően legalább két európai film motívumaira épít, amitől persze a film még jó is lehetne. (Nem is rossz.) Az alapötlet szerint a bankrablók egykori amerikai elnökök — Johnson, Nixon, Carter és Reagan — maszkjában hajtják végre akcióikat: bankrablás és öldöklés közben látni e négy egykori államfőt természetesen látványos ötlet. Az amerikai nézőt aligha feszélyezi, hogy a Balkezes bankrablók című német (akkor még nyugatnémet) film főszereplője Kohl kancellár maszkjában vágta meg egymillió dollárra az egyik hamburgi bankot. A film magyar származású producerétől, Trebitsch Gyulától azt is megtudhattam fehér asztal mellett, hogy a film ezért a „pimaszságért" esett el forgalmazásának állami támogatásától az NSZK-ban.

Mindez persze csak egyetlen frappáns ötlet: ennél is feltűnőbb, hogy a Holtpont alaphangulata mennyire igyekszik hasonlítani Luc Besson remekléséhez, A nagy kékséghez. A Holtpont bankrablóhősei megszállott szörfösök, akik az „ebül szerzett" pénzt nemes és romantikus szenvedélyük kiélésére használják fel: a veszélyt keresik, a toronymagas hullámokat, az öncélú, de lenyűgöző óceánparti látványosságokat. Ők is a „nagy kékség", a tenger vonzásában élnek, melynek logikus vége az önként vállalt elmerülés a vízben. Magyarországon a szörfnek csak „vitorlás" változata ismert, holott az óceánparton (nemcsak Kaliforniában, hanem például Portugáliában is) maga a csupasz hullámdeszka a klasszikus sporteszköz: ezen kell a hullámot meglovagolni, átugrani, oldalán kecsesen lesiklani, és máris a következőre felkészülni. Kathryn Bigelow rendezőnő filmje nem szűkölködik lélegzetelállító és látványosan szép szörfös jelenetekben: a hullámlovaglás magasiskoláját láthatjuk a filmben, többek között Vincent Klynt szörfbajnok közreműködésével. Akinek ennyi jó kevés, az ejtőernyős show-nak örülhet: az üldözés egy idő után a levegőben folytatódik...

A történet az első osztályú operatőri felvételek és sportlátványosságok közepette kissé halványabban bonyolódik. Johnny, a fiatal detektív (egy ifjú sztár, Keanu Reeves alakításában) hamar felfedezi, hogy a bankrablók csak szörfösök lehetnek, ezért „szakmai segítségért" a part legkiválóbb szörföseihez fordul. A legbátrabb és legintelligensebb szörfös, Bodhi személyében (Patrick Swayze, majdnem ifjú sztár alakítása) igazi barátot talál. Hinnék-e (persze hiszik), hogy hamarosan kiderül a megrendítő igazság: a jóbarát valójában bankrabló?

Mit tehet ilyenkor egy detektív? Előbb habozik, majd „teljesíti a kötelességét". Persze nem Kaliforniában, hanem a világ másik végén, az ausztrál tengerparton, és nem pontosan úgy, ahogy a rendőriskolában tanították. Ízlés dolga, hogy a film végén tetőződő „misztikát" erőltetett hollywoodi cukormáznak, A nagy kékség jó-rossz utánérzésének tartjuk, vagy elfogadjuk eredeti hangulatnak: szakmailag kétségkívül jól megcsinált jelenetekre épül.

• Hegyi Gyula

FŐVÁROSI MOZIK MŰSORA
november 1-jétől 7-éig

ÉS MÉGIS... — HOLTPONT — ŐK IS A FEJÜKRE ESTEK

A hét filmbemutatói:
És mégis... (színes magyar film) Puskin, Szindbád.
Dermedj meg — Halj meg — Támadj fel! (szovjet) Örökmozgó.
Holtpont — Point Break (színes amerikai) Bástya, Budafok, Corvin, Flórián, Horizont, Kossuth, Kőbánya, Lux, Olimpia, Sport.
Ők is a fejükre estek (színes, szinkronizált amerikai) Alkotmány, Bartók, Bástya, Broadway, Hunyadi, Metro, Uránia.
Nikita (színes, szinkronizált francia) Bartók, Flórián, Lux, Puskin, Toldi, Vörösmarty.

BUDAPEST FILM
ALKOTÁS: A Hegylakó visszatér (m. b. amerikai) 10, 12, 2, 4, 6. **Farkasokkal táncoló I-II.** (m. b. amerikai) este 8.
ANGYALFÖLD: Oscar (m. b. amerikai) 3-án f4. **Gengszterek klubja** (amerikai) 3-án f6.
ALKOTMÁNY: Ők is a fejükre estek (m. b. amerikai) 4, 6, 8.
APOLLÓ: Kebelbarátok (m. b. francia) 10, 12, 2, 4, 6, 8.
ÁTRIUM: Csupasz pisztoly 2 1/2 (m. b. amerikai) 10, 12, 2, 4, 6, 8, 2-án 10, 12, 2, 4, 6. Zártkörű előadás 2-án 8.
BARTÓK: Ők is a fejükre estek (m. b. amerikai) 10, 12, 2, 4, 6. **Nikita** (m. b. francia) 8, 1-2-án éjjel 10. is.
BÁSTYA: Ők is a fejükre estek (m. b. amerikai) 10, 12, 2. **Holtpont** (amerikai) 4, n7, f9. **Csupasz pisztoly** 2 1/2 (m. b. amerikai) éjjel f11.
BEM: Hupikék törpikék és Törpicur (m. b. belga rajz) 10. **Madonnával az ágyban** (amerikai) 12. **Gondos bocsok** (m. b. amerikai rajz) 2. **Robin Hood** (m. b. amerikai) 1-5-ig és 7-én 4. **A szabadság fantomja** (francia) 1-3-ig 6. **A burzsoázia diszkrét bája** (francia) 4-7-ig 6. **Zöld kártya** (m. b. amerikai) 1-3-ig 8. **A gyönyör rabjai** (amerikai) 4-7-ig 8.
BROADWAY: Ők is a fejükre estek (m. b. amerikai) 1-3-ig és 5-7-ig 4, 6, 8, 4-én 6, 8. **Földönkívüli zsaru** (amerikai) 2-3-án, 5-én 2.
BUDAFOK: Holtpont (am.) n6, f8. Spionfióka (m. b. amerikai) 2-3-án f4.
CORVIN: Holtpont (amerikai) 4, n7, f9.
CSOKONAI: Spionfióka (m. b. am.) n4, h5. **Törvényre törve** (m. b. am.) n7. **Terminator 2 — Az ítélet napja** (m. b. amerikai) 8.
DÓZSA GYÖRGY MŰV. HÁZ (Pesti út 113): **Őslények országa** (m. b. amerikai rajz) 5-én de 10. **Warlock** (amerikai) 5-én 4, 6.
DUNA: Csupasz pisztoly 2 1/2 (m. b. amerikai) 4, 6, 8, 10. **Hótündér** (m. b. szovjet mese) 3-án 10. **Reszkessetek, betörők!** (m. b. am.) 3-án 12. **Oké Néró** (m. b. angol) 3-án 2.
ÉVA: Kebelbarátok (m. b. francia) 4, 6, 8. **Országúti diszkó** (m. b. amerikai) 2-3-án 2.
FLÓRIÁN: Lucky Luke (m. b. francia—olasz) 4, 6, 8. **Holtpont** (am.) 2-3-án de f11. **Nikita** (m. b. francia) 1-2-án éjjel 10.
FÓRUM: A Hegylakó visszatér (m. b. amerikai) 4, 6, 8. Video: **Szelek palotája** 4, Francia gyűjtemény 6, 8.
GORKIJ: Magas szőke + 2 szőke (m. b. francia) 6. **Lánglovagok** (amerikai) 8. **Kutyaparadicsom** (m. b. francia—olasz—spanyol) 2-3-án 2, 4. **Gyertek el a mennyországba** (amerikai) 1-jén éjjel 10. **Tél foglyai** (amerikai) 2-án éjjel 10.
HORIZONT: Holtpont (amerikai) 10, 12, 2, éjjel 10. Lucky Luke (m. b. francia—olasz) 4, 6, 8.
HUNYADI (Üllői út 283.): **Csupasz pisztoly** 2 1/2 (m. b. amerikai) 4, 6, 8. **Ők is a fejükre estek** (m. b. amerikai) 1-2-án éjjel 10, 2-3-án 10, 12, 2 is.
KOSSUTH: Csupasz pisztoly 2 1/2 (m. b. amerikai) 10, 12, 2. **Holtpont** (amerikai) f4, h6, 8, n11. Kamaraterem: **Egy ágyban az ellenséggel** (amerikai) 5. **Pretty woman — Micsoda nő!** (m. b. amerikai) 7. **Egyenesen át — Flatliners** (m. b. amerikai) 9.
KŐBÁNYA: Holtpont (amerikai) 4, n7, f9, 1-2-án éjjel f11 is.
L'AMOUR: Dugó Danival az ágyban (m. b. amerikai szexfilm) reggel 9-től, utolsó előadás este 9.
LUX: Holtpont (amerikai) f10, f12, f2, 3-án éjjel 10 is. **Nikita** (m. b. francia) 4, 6, 8. **Csupasz pisztoly** 2 1/2 (m. b. amerikai) 1-2-án éjjel 10.
METRO: Julianus (magyar—olasz) 10, 1, 4, 7. **Ők is a fejükre estek** (m. b. am.) éjjel 10. Kamaraterem: **Apócák a pácban** (m. b. angol) 11, f2. **Koncert** (magyar) 1-3-ig f4. **István, a király** (magyar) 4-7-ig f4. ...az utolsó nyáron... (magyar) 2-tól 7-ig f6. 1/2 álom (magyar) f8. **Ghost** (m. b. am.) éjjel f10.
MONTEVIDEO (m. b. német szexfilmek): **Szelíd szemű bestiák** 4-én 4. **Foxy Lady** 4-én 6, 7-én 8. **Szerelem olasz módra** 4-én 8. **Desirée és társai** 7-én 4. **Lady Domina** 7-én 6.
OLIMPIA: Holtpont (am.) 4, n7, f9, 1-2-án éjjel f11 is.
PUSKIN: Nikita (m. b. francia) 10, 12, 2, 4. **És mégis...** (magyar) 6, 8. **Prospero könyvei** (angol) 1-2-án éjjel 10.
SPORT: Holtpont (am.) 3, n6, f8.
TÁNCSICS: Ragadozó Los Angelesben (am.) 4, 6. **Spionfióka** (m. b. am.) 8. **A Hegylakó visszatér** (m. b. am.) 1-2-án éjjel 10, 2-3-án du 2 is.
TÁTRA: A Hegylakó visszatér (m. b. am.) 6, 8. **Terminator 2** — Az ítélet napja (m. b. am.) 2-3-án f4.
TISZA: Isten nem ver Bobbal (am.) f3, f5, f7. **Spionfióka** (m. b. am.) 2-3-án f11, f1. **I love you** (francia) 1-jén f9. **Fehér féreg búvóhelye** (angol) 2-án f9. **Fekete mágia** (am.) 3-án f9. **Vad orchideák** (am.) 4-én f9. B (japán) 5-én f9. **Oltalmazó ég** (angol—olasz) 6-án f9. **Erkölcstelen mesék** (francia) 7-én f9.
UGOCSA: Kebelbarátok (m. b. francia) 4, 6, 8.
URÁNIA: Csupasz pisztoly 2 1/2 (m. b. am.) 10, 12, 2, 4, 6, 8. **Ők is a fejükre estek** (m. b. am.) 1-2-án éjjel 10.
ZUGLÓI: Törvényre törve (m. b. am.) f6. **Isten nem ver Bobbal** (am.) f8. **Kutyaparadicsom** (m. b. francia—olasz—spanyol) 2-3-án du f4.
Art Mozi
Blue Box: Álombrigád (magyar) 1-jén 4. **Megáll az idő** (magyar) 1-jén 6. Lenz (BBS) 1-jén 8. **Taxisofőr** (am.) 1-jén éjjel 11. **Szerelem** (magyar) 2-án 4. **Nosztalgia** (szovjet) 2-án 6. **Szabadság fantomja** (francia) 2-án 8. **New York-i történetek** (am.) 2-án éjjel 11. **Patyomkin páncélos** (ff. szovjet) 3-án 4. **Münchausen báró kalandjai** (m. b. francia) 3-án 6. **Én kis falum** (cseh) 3-án 8. **Kopaszkutya** (magyar) 4-én 4. **Solaris I-II.** (szovjet) 4-én 6. **Casanova I-II.** (olasz) 5-én 4. **Az utolsó császár I-II.** (olasz) 6-án 4. **Sörgyári capriccio** (cseh) 7-én 7. **Ez a harc lesz a végső** (magyar) 7-én 6. **Csillagosok, katonák** (magyar) 7-én 8. **Cimborák** (magyar természetfilm) 2-3-án de 10.
EURÓPA: Holt Költők Társasága (m. b. am.) f2. **A legyek ura** (am.) 4. **Farkasokkal táncoló** I-II. (m. b. am.) f7. **Rocky Horror Picture Show** (am.) 1-2-án éjjel 10. Kamaraterem: **A legyek ura** (am.) 2. Brazil (angol) h4. **Ébredések — Awakenings** (m. b. am.) 6. **Betty Blue** (francia) n9. **Gengszterek klubja** (am.) 1-2-án éjjel n11.
GRAFFITI: A kert (angol) 2-7-ig f5, f7. **Z00** (angol) f9.
HUNNIA: Kísértet Lublón (magyar) 12. **Hannibál tanár úr** (magyar) 2. **A legszebb férfikor** (magyar) 4. **Veszedelmes viszonyok** (am.) 6. **Taxisofőr** (am.) 8. **Angyalszív** (am.) éjjel 10. Video: **Lőrinc** 4. **Nyugaton a helyzet változatlan** f6.
MŰVÉSZ, CHAPLIN TEREM: **Prospero könyvei** (angol) 5, f8, 2-3-án du 3 is. Huszárik Terem: **Számokba fojtva** (angol) 4. **A szakács, a tolvaj, a feleség és a szeretője** (m. b. francia—angol) 2-4-ig 6. **Rosencrantz és Guildenstern halott** (angol) 3-4-én este n9, 6-7-én 6. MÁS-KÉP: **A MIF animációs hallgatóinak vizsgafilmjei** 1-jén, 5-én este n9. Francia Filmklub: **Szép csapat** (franciául) 1-jén, 5-én 6. **Amadeus I—II.** (m. b. am.) 2, 6—7-én este n9. BÓDY (VIDEÓ)TEREM: **Éjszakai portás** (francia) 6. **Meteo** (magyar) 8.
ÖRÖKMOZGÓ: Modern idők (am.) 1-jén f3. **Kuroszava — Álmok** (Kuroszava) 1-jén, 3—4-én és 7-én f5, 2-án éjjel n11, 5-6-án f7. **Hajóval Indiába** (svéd) 1-jén f7, 2-án f9. **Dermedj meg — Halj meg — Támadj fel!** (szovjet) 1-jén, 5-én f9, 2-3-án f7. **Casablanca** (spanyol) 1-jén éjjel n11, 2-án f5. **A bagdadi tolvaj** (angol) 2-án f3. **A dzsungel könyve** (am.) 3-án f3. **Börtön** (svéd) 3-án f9, 4-én f7. **Üvöltő szelek** (angol) 4-én f3, 5-én f3. **Berlin fölött az ég** (svéd) 5-én f5,6-án f9. **Fűrészpor és ragyogás** (svéd) 5-én f5, 6-án f9. **Házassággal kezdődik** (magyar) 7-én f3. **Nyári közjáték** (svéd) 7-én f7. **Volt egyszer egy Szovjetunió** (rövid tanfolyam a forradalomról, Krausz Tamás előadása) 7-én f9.
KÖLYÖKMOZGÓ: A Tenkes kapitánya I. (magyar) 2-án 10. **A Tenkes kapitánya II.** (magyar) 2-án 12. **A bagdadi tolvaj** (angol) 2-án f3. Stan és **Pan, a fenegyerek** (am.) 3-án 10. **Ulzana** (m. b. német) 3-án 12. **A dzsungel könyve** (am.) 3-án f3. **Házassággal kezdődik** (magyar) 6—7-én f3. Üvöltő szelek (angol) 4—5-én f3. Videógaléria, **Fejezetek a filmtörténetből:** A film formanyelve 1-jén 5, A szovjet film 2-án 5, Az angol free cinema 3-án 5. **Making of Dreams** (angolul) 1, 3, 7-én 7. **Tízparancsolat** — I. parancsolat 2-án 7, II. parancsolat 4-én 7. **Laterna Magica** (Bergman-portré) 5-6-án 7.
SZINDBÁD: LATINOVITS TEREM (magyar filmek): **Dani** 1-jén 4. **Fűre lépni szabad** 2—3-án 4. **Nem ér a nevem** 4—5-én 4. **Aranysárkány** 6—7-én 4. **És mégis este** 8. **Varázsfuvola** (svéd) h6. DAJKA TEREM: **Leningrad Cowboys menni Amerika** (finn) 1—4-ig f5. **Gyufagyári lány** (finn) 5—7-ig f5. **Bérgyilkost fogadtam** (finn) f9. **Az ötödik pecsét** (magyar) 1-jén f7. Kézdi-Kovács Zsolt filmjei: **Mérsékelt égöv** 2-án 7. **Romantika** 3-án 7, **Ha megjön József** 4-én 7, **Kedves szomszéd** 5-én 7. **A remény joga** 6-án 7, **Visszaesők** 7-én 7.
TABÁN: A vágy titokzatos tárgya (francia) 1-jén f8. **A burzsoázia diszkrét bája** (francia) 1-jén f6. **Cha-cha-cha** (magyar) 2-án 4. **Verseny** (cseh) 2-án h6. **Büntény a mulatóban** (cseh) 2-án f8. **Hannibál tanár úr** (magyar) 3-án 4. **Amadeus I—II.** (m. b. am.) 3-án 6. **Segesvár** (magyar) 4-én 6. **Tíz év múlva** (magyar) 5-én 6. **Tanítványok** (magyar) 5-én h8. **Új földesúr** (magyar) 6-án 6. **Brazil** (angol) 6-án 8. **Vörös kányafa** (szovjet) 7-én h6. **Valaki figyel** (magyar) 7-én 8.
TIVOLI: Eldorádó (magyar) 1—3-ig 4. **Budapesti tavasz** (magyar) 4—5-én 4. **Szex, hazugság, videó** (am.) 6—7-én 4. **Kebelbarátok** (m. b. francia) 1—2-án éjjel 10. Forradalmi emlékműsor: **Tegnap** 1—3-ig 6, **Mérkőzés** 1—3-ig 8, **Virrad** 4—5-én 6, **A halálraítélt** 4—5-én 8, **Napló apámnak, anyámnak** 6—7-én 6, **Szerelem** 6—7-én 8.
TOLDI: Nikita (m. b. francia) 4, 6, 8, 4-én 6, 8. **Veszett a világ** (am.) 1—3-ig éjjel 10. **A legyek ura** (am.) 4—7-ig éjjel 10. **The Doors** (am.) 1—2-án éjjel 12. **A nagy kékség** (francia—am.) 7-én éjjel 12.
VÖRÖSMARTY: Családi tűzfészek 1-jén 8. Főiskolai filmek: **Hotel, Magnezit, Cinemarkisme, Diplomafilm** 2-án 8. **Szabadgyalog** 3-án 8. **Panelkapcsolat** 4-én 8. **Macbeth** (videó) 5-én 8. **Őszi almanach** 6-án f6, **Kárhozat** 7-én f6. **Amikor 13 újhold van egy évben** (német) 2-án 6. **Szegénylegények** 3-án 6. **Az első tanító** 4-én 6. **Az én nagy barátom** 5-én 6. **The Doors** (am.) 1—3-ig f4, 1-jén h6 is. **Eszkimó asszony fázik** 6—7-én f4. **Nikita** (m. b. francia) minden éjjel 10.

Használati utasítás

A leleményes fogyasztónak hamar eszébe jut, hogyan lehet a vasaló talpán kávét főzni. Ön általában meghatározott célra fejleszti ki termékét. Vásárlói ellenben kifogyhatatlanok a felhasználói ötletekből. Gyakran persze így kárt okoznak. Ön pedig nem gondolhat mindenre. Mégis, naponta vállalnia kell a kockázatot, hogy az Ön által gyártott, forgalmazott termék, szolgáltatás hibás, használati utasítása hiányos, kárt okoz. És viseli az ezzel járó felelősséget is.

Ezt a felelősséget oszthatja meg a Generalival, amikor termékfelelősség-biztosítást köt. A Generali termékfelelősség-biztosítása garanciaként szolgálhat a közös piaci exportőrök számára is.
Jöjjön el hozzánk. A fogyasztó leleményes.

GENERALI. A GONDOK OROSZLÁNRÉSZE A MIÉNK.

GENERALI

Ogilvy & Mather

GENERALI BUDAPEST BIZTOSÍTÓ RT. Központ: 1012 Budapest, Kuny Domokos u. 13–15. Tel.: 175-9722 Telefax: 156-6003